ROBERTI BELLARMINI

EX SOCIETATE IESV

S.R.E. Tit. S. Mariæ in Via, Presbyteri

CARDINALIS

CONCIONES

Ab ipso Illustriss. Auctore denuo recognitæ, & ab innumeris quibus scatebant erroribus repurgatæ.

Præfixa singulis Concionibus sua Synopsi.

Accessit insuper Indici Rerum Notabilium, alter Locorum Sacræ Scripturæ, passim in toto Opere occurrentium.

SVPERIORVM PERMISSV.

& Priuilegijs.

MDC. XVII

VENETIIS EX TYPOGRAPHIA AMBROSI DEI.

ILLVSTRISSIMO
ac Reuerendissimo D. D.
FRANCISCO
VENDRAMINO,
S. R. E. CARDINALI
AMPLISSIMO
Venetiarum Patriarchæ, Dalmatiæ Primati, &c.

DOMINO SVO BENIGNISSIMO.

Ambrosius Dei Typographus, S. & F.

SI Artaxerxi Regi inter alia magnifica dona, quæ certatim à subditis adferebantur, nihil gratius & acceptius fuit, quàm quod pauperculus quidam haustam è vicino flumine aquam cauis manibus, hilari fronte, & prompto animo obtulit; nihil sanè ego dubito, quin hoc meum munusculum, exiguum & paruum mole, si aspicias; maximum pondere, si inspicias, quod tibi, Cardinalis Amplissime, Artaxerxe multis parasangis meliori, nouo honori tuo gratulabundus offero, gratum futurum sit. Debebatur enim hoc tibi vni iure multiplici. Nam in primis non aliò hoc Christianæ & veræ doctrinæ promptuarium diuertere debebat, quam apud eum, qui Pietatis & veræ Religionis columen & asylum meritò audit. Requirebat præterea idipsum amica familiaritas, quæ tibi cũ ipso Authore ex pari dignitate purpuratorum Patrum intercessit, adeo vt nõ alium suorũ monimentorũ protectorẽ sibi desiderare pr-

ſeferre videretur. Nihil iam dicam, quod excelſa tua virtus, illuſtris familiæ ſplendor, & præclara in Remp. patriam merita, hoc in bonum Chriſtianæ Reip. totius diuulgatum CONCIONVM Volumen ſuo quaſi iure ſibi vendicare videbantur. Nec opus eſſe exiſtimo hoc loco adducere ea encomia, de quibus ſatius tacere, quam pauca dicere iudico: Quis enim eſt, qui neſcit lumina illa Vendraminæ Familiæ? Andream, Paulum, Hieronymum, Nicolaum, Franciſcum, quorum primus habenas Veneti Imperij cum laude & patriæ bono rexit, omnes autem ſtrenue patriam diuerſis locis & temporibus propugnarunt, & ſe ſuaque pro ſalute ciuium deliberato animo deuouerunt. Neque iam admittit epiſtolaris anguſtia, nec mihi eſt ea orationis maieſtas, vt in vaſtiſsimum laudum tuarum campum queam excurrere; nemo ſiquidem eſt tam peregrinus in rebus Venetis, qui merita tua in Rempub. non ſciat; qui tot tuas legationes ſumma auctoritate obitas, de quibus etiamnum Sabaudia, Hiſpania, Germania, Gallia, & ipſa orbis caput Roma, recentem habent memoriam, ignoret; qui tot tuos habitos honores, & collata in te publica munia cum laude adminiſtrata, non vndique commendet; qui tantam tuam in pauperes, peregrinos, Virgines nubiles, liberalitatem & munificentiam non encomijs celebret; qui denique (vt multa paucis comprehendam, in quibus tamen ſolida laus ſit) te, præter ſummam pietatem, & vtramque litteraturam, qua tuorum vix vlli cedis, virum eſſe excuſsi iudicij & emunctiſsimi, modeſtiæ cuiuſdam inauditæ, morum citra grauitatis detrimentum amœnorum, non audiat, videat, experiatur. Hæc, inquam, & alia multa, quæ ſingula iure quodammodo ſuo hunc ſibi librum vendicabant, lubens ſicco pede præteriero; hoc ſolum addo, quod cum in auguſtiſsimo tuo Presbyterorum, qui iugi officio & ſacrificio Deo inſeruiẽdo à nutu tuo depẽdent, collegio degant Dn. Franciſcus Dei, frater meus germanus, & ſimul Dn. Dominicus de Grandi affinis, Presbyteri, & à te ſingularẽ fauorẽ & beneuolentiã indies experiantur, hoc quoque nomine vel me ipſum tibi tacita quadam ratione obligatum reor. Vt autem hunc animi mei affectum, hanc voluntatis promptitudinem, hoc meum in te deuotum ſtudium, aliquali ſaltem ſignificatione pateſacerem, opportune

obtu-

obtulit sese hoc CONCIONVM *Opus, quod sub prælo meo desudabat, tibi Magno Ecclesiastæ dicandum. Quocirca, Amplissime Cardinalis, ingenitæ humanitatis tuæ sinus explica, solitæ benignitatis penetralia pande, atque hoc munus à tibi demissè deuoto cliente profectum admitte, serenataque fronte suscipe; meque meosque in tua obsequia paratissimos, imò sacratos, solita clementia amplectere, atque in numerum clientulorum tuorum adscribe; studio certè nulli vnquam cessuros. Deus Trinus & Vnus tuam Illustriss. Celsitudinem honoribus auctam Reip. Christianæ, cui lucem & ornamentum non tam dat, quàm ab ea accipit, quàm diutissimè perennare incolumem concedat. Vale.*

TYPOGRAPHVS LECTORI.

DVO sunt, amice Lector, studia, in quæ summa vi Assertoribus Veritatis, & Pietatis Administris incumbendum. Vnum in Theologiæ scientia, alterum in Concionandi arte profundius & doctius acquirẽdis improbum semper & necessariò laborem expostulat. Per illam Fides Catholica ab irruentibus vndique hostibus defenditur, seruaturque inuiolata. Per hanc coluntur animi, extirpantur vitia, inseruntur virtutes, crescit pietas, splendet fidelium conuersatio. In superiore, quanta sit ILLVSTRISSIMI CARDINALIS BELLARMINI gloria, vel tanti protulisse duntaxat nomen Viri satis est. Certè ex CONTROVERSIIS res liquet extra controuersiam. Vt Theologicus ibi malleus durissimas conterit perfidiæ petras! vt frendent, insaniunt, rumpuntur penè inuidia impij! Noctuarum quippe sublestæ fidei oculi non ferunt illum Solem. In arte porrò Ecclesiasticæ dictionis quantum iam olim Illustrissimus idem Cardinalis, adhuc iuuenis emicuerit, ex CONCIONIBVS quas vulgo licet mecum cognoscas. Cùm habitæ, quasi ex vnguibus futurus dignosci potuit leo: & nunc ex leone ipso, quantus quantus modò est, vel istos quasi vngues rectè conieceris. Et vt Auctori ipsi hæc monumenta CONCIONVM adfecta potius sint quàm confecta, (grandius quippe illud Opus interuenit, & curas has omnes minores interrupit) nec tam Calcographorum typis compo-

sta

ſta primum, quàm Auditorum auribus, an ideo otioſa æternum ea preſſi mi ferendum priuatorum cuſtodia? Publico non tandem diſcent aſſueſcere, quæ commune rei Chriſtianæ præſtare queunt compendium? Hæc verò id præſtitura argumento eſt, quod hactenus priuatim à multis ſtudioſiſſimè adſeruata ſint, quod multum operæ & laboris in exſcribendis ijs inſumptum varijs terrarum in regionibus. Videre &, animaduertere id pij docti, & communem theatri huius lucem ſummopere ijs exoptarunt. Exarſi proinde & ego honeſto deſiderio in exemplar, recudendi cauſa; & diligenti ſtudio, amica opera conſecutus ſum vnum. Nec hoc tantùm, ſed & Auctoris aſſenſum expetij, impetraui, ſimul & ſphalmata, quæ priori editioni irrepſerant, ab ipſomet emaculata. Fruere ergo pie Lector, Auctoris benignitate, & hoc noſtro qualiquali labore & ſtudio, quo publico conſultum iri bono, qua in fide, qua in moribus, docti & pij mecum iudicarunt, & vel ex tanto Doctore Eccleſiaſtæ munus vt adimplendum, diſce.

APPRO-

APPROBATIONES.

CONCIONES, quas olim D. Robertus Bellarminus è Societate Iesu, Louanij in templo S. Michaelis, & rerum, & sententiarum pondere grauissimas, magno Catholicorum fructu lucem tandem aspiciunt; digna tanto Authore, quem modo inter Reuerendissimos, & Illustrissimos S. R. E. purpuratos Proceres doctrina, vita integritate, veraque in Deum pietate mirè effulgentem, grata perfundent voluptate. Datum Coloniæ Calendis Septembris M DC XIV.

Henr. FrancKen Sierstorpffius, SS. Theol. Doct. Gymn. Laurent. Regens, Librorum Censor.

Liber Concionum Illustriss. & Reuerendiss. D. D. Cardinalis Bellarmini aliàs Coloniæ impressus; pro noua impressione hic Venetijs fuit diligenter examinatus, & ex omni parte approbatus &c.

Ita est F. Io. Dominicus Vignut. Magister Generalis Inqu.

INDEX CONCIONVM OMNIVM, QVAE

In hoc Libro continentur.

b XXIII. Con-

Sequuntur iam Conciones quinque de quatuor nouissimis.

Sequun-

Sequuntur Conciones quinque super Missus est, &c.

Sequuntur Conciones duodecim, totidem argumenta continentes, ad hominem Catholicum in sua fide confirmandum, & Hæreticum à perfidia sua conuertendum.

Sequuntur Conciones octo de Tribulatione.

Sequuntur Conciones duodecim, super Psalmum nonagesimum,
Qui habitat in adiutorio Altissimi, &c.

Finis Tabulae Concionum.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVAE PASSIM IN HOC Libro adducuntur, copiosissimus.

Fru-

Ex Exodo.

Ex Leuitico.

Ex Numeris.

Misit

Sequuntur iam Conciones quinque de quatuor nouissimis.

Sequuntur Conciones quinque super Missus est, &c.

Sequuntur Conciones duodecim, totidem argumenta continentes, ad hominem Catholicum in sua fide confirmandum, & Hæreticum à perfidia sua conuertendum.

Sequuntur Conciones octo de Tribulatione.

Sequuntur Conciones duodecim, super Psalmum nonagesimum,
Qui habitat in adiutorio Altissimi, &c.

Finis Tabulæ Concionum.

INDEX

INDEX
LOCORVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ
QVÆ PASSIM IN HOC
Libro adducuntur, copiosissimus.

Fru-

14. No-

Ex Deuteronomio.

Ex Libro Iudicum.

Ex Libro Ruth.

Ex Libro. I. Regum.

Ex Prouerbijs.

Ex Ecclesiaste.

Ex Canticis.

Ingre-

Ex Ieremia.

Nolite

Ex Threnis.

Ex Baruch.

Ex Ezechiele.

Ex Daniele.

tuum

9. Qui

Quare

Ex Euangelio Marci.

Voca-

Ex Euangelio Ioannis.

Ex Actibus Apostolorum.

Nox

7. De

Ex Epistola 2. ad Corinthios.

Ex Epistola ad Galatas.

Ex Epistola ad Ephesios.

Ex Epistola ad Philippenses.

Ex Epistola Iacobi.

Ex Epistola 1. Petri.

2. Qua-

Ex Epistola 2. Petri.

Ex Epistola 1. Ioannis.

niam

Ex Apocalypsi.

FINIS.

CONCIO PRIMA IN FESTO S. ANDREAE

T H E M A.

Venite post me,& faciam vos fieri piscatores hominum. Matth. 4.

S Y N O P S I S.

Quæ Deus per se ipsum operatur esse meliora, quam quæ mediantibus alijs: atque inde Apostolorum dignitas colligitur. Ambulandum nobis in terra ad Christi exemplum. Jordanis historica descriptio, & maris Galileæ laus. Deum non aspicere qualis sit homo, sed qualis fieri possit. Pastoribus Ecclesiæ concordiam esse necessariam. In diuinis negotijs non habendam esse affinium & coniunctorum rationem. Cur Deus abiectos ad Apostolatum selegerit: ac proinde impia Iuliani calumnia in Christum firmis rationibus refutatur. Quomodo ad Christi exemplum sit piscandum. Peccatores piscibus aptè comparantur: hos qui piscantur sunt Deus & Diabolus, diuerso tamen modo. Rete Christi esse Sacram Scripturam, & ipsum Verbum incarnatum. Copiosa Diaboli piscatio ostenditur. Calumnia Porphyrij & Iuliani in Apostolos similitudine et ratione refellitur. Quomodo Andreas Apostolus primus vocatus sit: & quomodo diuinæ vocationi acquiescendum S. Andreæ exemplo docetur.

MAGNA & prę clara quędã res est dignitas Apostolica, optimi atque ornatissimi Auditores, pręstans ac planè singularis excellentia eorũ, quos Deus ipse per se, nõ per administros Sacerdotes, & Episcopos, cõsecrauit. Nec enim aliquem esse tam rudem, & imperitum existimo, qui nesciat ea, quę Deus summus, & præstantissimus artifex per se facit, multò esse & meliora, & pulchriora, quàm ea sint, quæ per famulos ac ministros facit. Condidit Deus initio Adamum, & Euã, parentes primos generis humani, & quis potest ambigere, quin duo isti homines formosiores, & melioris constitutionis ac temperamenti fuerint, quàm ij, qui quotidie nascuntur ex hominib. & à Deo quidem; sed per homines famulos videlicet, & administros, fiunt? Et quis rursum non existimet, eos panes, & eos pisces, salubriores, et meliores fuisse, quos Dominus quõdam per se ex paucissimis panibus, & piscibus multiplicauit, quàm ij sint, qui labore, & industria hominum fiunt? Et illud vinum dulcius, & pręstãtius, quod ex aqua Dominus occulta benedictione in nuptijs fecit, quã illud sit, quod annis singulis nascitur ex vitib. Et eos oculos perspicaciores, & pulchriores, quos idẽ Dominus cæcis hominibus singulari munere largiebatur, quàm ij fuissent, quos à natura ante receperant? Quæ cum ita sint, quid tandem de præstantia singulari, & eximia dignitate Apostolorum existimare debemus, quos ipsum per se Dei verbũ vocauit, erudiuit, instituit, illustrauit? Si membra eo sunt meliora, quo capiti vici-

Quæ Deus per se operatur meliora sunt cæteris.

Dignitas Apostolorum.

 niora,

niora, & aqua purior, quo fonti propinquior, & lucis radij eo magis splendent, quo minus à sole recedũt, quem gradum nobilitatis, & gloriæ Apostolis dabimus, qui Christo capiti, & fonti omnium bonorũ, & veræ ac sempiternæ luci propinquissimi semper fuerũt? Iure igitur ac merito Spiritus sãctus Apostolos in sacris litteris nunc principes orbis terræ, nunc Ecclesiæ architectos, nunc fundamenta, & columnas, nunc pastores & doctores humani generis appellat. Horum in numero beatissimus Andreas fuit, quẽ quàm singulari beneuolentia, & charitate Dominus complexus sit, vel ex eo intelligi potest, quod eum omnium primum sibi adiunxit. Fuit itaque Andreas velut filius primogenitus Domini, atque idcirco vehementer ac penè singulariter dilectus, vt de eo non immerito mater Ecclesia versũ illum hodie cum cantu læto ingeminet. *Dilexit Andream Dominus in odorem suauitatis.* Quamobrem vt modum, & ordinem tantæ vocationis intelligamus, historiam Euangelicam hodie nobis ab Ecclesia propositam breuiter, si placet, aggrediamur.

Andreas primogenitus Apostolorum.

Matth. 4.

Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ vidit duos fratres, Simonem, qui vocabatur Petrus, & Andream fratrem eius mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus & naui secuti sunt eum. Ambulans: Iesus liberator noster, Auditores, quàm non solũ verbo, sed etiam exemplo genus humanum instituebat, rarò admodũ sedisse, crebrò ambulasse legitur. Sedit in monte, sed vt Apostolos erudiret. Sedit supra fontem, sed fatigatus ex itinere, & vt mulierem Samaritanã expectaret, & per eam ingentem multitudinem conuerteret. Crebrò verò ambulabat, nimirum vt nos omnes admoneret, vitam istam viam esse ad cœlum, nec nos in patria, sed in itinere agere: proinde tempus iam esse laborandi, ambulandi, proficiscẽdi, nõ stãdi, non sedendi, non quiescendi. Nemo igitur seipsum fallat, nemo spatium concessum itineri in capponis, & tabernis otiose & perniciose cõsumat; sed properemus omnes, & *festinemus ingredi in illam requiem*, vbi abstergũtur lachrimæ ab oculis venientium, & vbi *dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis.*

Christus sæpe ambulat, rarò sedet.

Ita & nobis faciendum.

Hebr. 4.

Apoc. 14.

Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ. Dominus piscari volebat, ideo iuxta mare ambulabat. Sed vnum verbum de isto mari, vel lacu potius Galileæ dicamus. Narrat Iosephus, & ex eo D. Hieronymus in capite 16. Matth. ad radicem mõtis Libani duos fontes scaturire, nomen vni Ior, alteri Dan, ex ijs verò & appellationem, & originem accipere Iordanem fluuium longè celeberrimũ, qui posteaquam aliquamdiu spatiatus est, in vallem quandam se infundit, atque ibi efficit lacum istum, de quo loquimur. Tum ex altera parte rursum erumpit, & peragit cursum suum vsque ad mare mortuum. Porrò lacus iste omnes alios lacus pulchritudine, amœnitate, fertilitate, & nobilitate sine controuersia antecellit. Si pulchritudinem, & amenitatem quæris, siluis & nemoribus penè circundatus est: si vtilitatẽ consideres, præbet accolis suis abunde cibum & potum, aquam dulcissimam, & pisces optimos omnium generum, de quorũ piscatione multos annos Principes nostri Petrus & Andreas, Iacobus, & Ioannes victitarunt. Neque verò existimet aliquis, lacum istum in aliqua deserta solitudine situm esse: Adiacet Galileæ, alluit Tiberiadem, nec procul abest ab alijs nonnullis præclarissimis oppidis. Hinc videlicet nunc mare Galileæ; nunc mare Tiberiadis, in sanctis litteris appellatur. Dicitur etiam alicubi lacus Genezareth, vel quod ventos, & auras generet, vt Egesippo placet: vel quod terram Genezar propinquã habeat, vt Iosepho verius, & credibilius videtur. Verũ id, quod lacũ istũ mirũ in modũ nobilitat, atque illustrat, non tam est amenitas siluarũ, vel celebritas oppidorũ, vel pisciũ copia, quàm presentia ac visitatio Cõditoris. Hic enim est ille lacus, quem Dei filius frequentissimè nauigauit. Hic est ille lacus, super quem idẽ Dominus siccis pedibus ambulauit. Hic est ille lacus, in quo fluctuante nauicula fidẽ disci-

Iordanis describitur.

Matt. 14.
Matth. 4.
Marc. 8.

discipulorum non semel Dominus explorauit. Hic est ille lacus, in cuius fluctibus & tempestatibus sedandis omnipotentiā suam & diuinitatem ostendit. Hic est ille lacus, quo discipulos suos non semel Dominus magna piscium comprehensione consolatus est. Hic demum est ille lacus, in quo statum, & progressum, & persecutiones, & tempestates Ecclesiæ sæpius typo nauiculæ Dominus adumbrauit. Ad hunc igitur lacum accessit, & iuxta eum hodie ambulabat, vt, quemadmodū olim Moysen eduxit ex aquis, vt eum ducē faceret populi sui, sic etiam nunc ex aquis educeret, quos Principes, & gubernatores Ecclesiæ constitueret.

Luc. 5.

Deus prior nos inspicit.

Sequitur: *Vidit duos fratres.* Ipse est. n. qui prior intuetur, ipse *præuenit nos in benedictionibus dulcedinis*, vt postea *in misericordia & miserationibus coronet*: Nec enim vnquam homines converterentur ad Deum, nisi prius Deus conuerteretur ad homines. Itaque ipse est, qui oculos clementiæ, & benignitatis suæ in Andream, & fratrē prius conuertit. Et *vidit*, inquit, *duos fratres*. Quid quæso vidit? Num homines valdè sapientes, & prudentes, & omni virtutum genere instructos, qui maxime essent idonei, vt toti orbi doctores, & magistri constituerentur? Non hoc vidit: sed homines rusticanos, & imperitos; non tamen eos contempsit, quia non tam cogitabat, quid illi essent, quàm quid ipse ex ijs efficere posset. Pergit faber lignarius in siluam, cōspicatur truncum humi iacentem, tortuosum, nodosum, impolitū, sine specie, sine forma vlla: Arripit tamen eum, imponit in humeros, & lætus reuertitur domum. Videt eum aliquis imperitus artis lignariæ: q̄d, inquit, ages de trunco isto? Quid tantum in eo ferendo laboras? Quid? inquit faber: hinc vel theca, vel cathedra, vel aliquid ēt pulchrius exibit. At trūcus iste informis nullam habet thecæ, vel cathedræ similitudinem. Ita est, inquit, sed expecta paulisper, donec eum dolare, polire, & elaborare incipiam: tunc videbis, si fiet aliquid, quod ēt cubicula, & aulas Principum ornare possit. Pari ratione Deus noster, Auditores, est ipse artifex admirabilis. Vidit Andreā & Petrum, homines rudes, abiectos, obscuros, & qui nulli rei minus idonei viderentur, quàm Apostolicæ dignitati: fretus tamen potentia, & sapiētia sua incipit eos versare in hanc partem, & in illam, expolire, tornare, laborare, & tandem tales illos facit, vt trabes, & colūnæ esse possint, in ea domo, quæ bitumine charitatis ex lignis immortalib. & preciosis gemmis, ac lapidibus ædificatur.

Psal. 20.
Psal. 102.

Cur Deus duos, et fratres, primos Apostolos elegerit.

Sed quid sibi vult, quod Dominus non vnum, sed duos: & duos non quoscunq;, sed fratres: & cur Petrum, & Andream potius, quàm Iacobum & Ioannem, primos omnium vocauit? Quid hic mysterij latet? Sicut à duobus olim incepit, Moyse videlicet, & Aaron, cùm populum suū de tenebris Aegypti liberare vellet; sic ēt nunc à duobus incipit, quando orbis totus de tenebris peccatorum eripiendus erat. Fratres autē eos duos esse voluit, vt hoc exemplo demonstraret, quanta coniunctio animorum, & quanta pax, & concordia, atq; amor esse deberet inter pastores, & concionatores, & Principes, ac præsules Ecclesiarum. Petrum verò, & Andream primos vocauit; non Iacobum, & Ioannem, qui affines eius erant; vt omnibus apertè declararet, non esse in negotijs Dei affinium, & cōiunctorum rationem habendam. Ac ne tu postea diceres; Habeo beneficium vnum ecclesiasticum, dabo illud nepoti meo, vel fratri meo, vel etiam filio meo. Vt tu igitur hoc non diceres, Petrum, & Andream, Iacobo, & Ioāni affinibus suis præposuit.

Sed q̄d quæso Andreas, & Petrus agebant, cum Dominus eos vocauit? Piscabā tur. *Vidit*, inquit, *duos fratres mittentes rete in mare, &c.* Itaque piscabātur, hoc est, quod paulò post futuri essent non verbis, sed actionibus vaticinabantur. Verū hoc loco paucis refellēda est blasphemia impudentissima Iuliani Apostatæ. Iulianus, qui Constantio Magni Constantini filio successerat in Imperio, cum à fide Christiana defecisset, hoc loco vti solebat, cùm aduersum Christianos disserendum erat, asserens callidissimè, Dominū

Calumnia Iuliani refutata.

piscatores imperitos, & simplices sibi adiunxisse, vt facilius eis imponeret. Verũ nullo negotio refelletur blasphemia. Primum diabolici animi est, omnia in deteriorem partem interpretari: deinde nec illud verum est, oẽs Christi discipulos rusticos, & imperitos fuisse: nã & Nicodemus, & Gamaliel, & Nathanael, iuris Iudaici Doctores erant; & Lazarus ac Iosephus ab Arimathia ex nobilibus Iudęorũ erãt: & Paulus eruditissimus erat in lege, & magna turba Sacerdotum (vt in Actis apostolicis testatur Lucas) obediebat fidei. Act. 6. Præterea, si calliditati tribuitur, quod rudes, & simplices vocauerit, nunquid calliditati, an diuinitati, & omnipotentiæ tribuetur, quod eos repentè sapientissimos, & eloquentissimos effecerit? Quod oĩum gentium linguis, & oratione instruxerit? Quod splendore, & gloria miraculorum ornauerit? Quod summa, & perspicacissima ingenia in eorum litteris cæcutiant? Et quando etiã nihil horum Dñs in Apostolis effecisset, adhuc tamen non calliditas in hoc facto appareret; sed maxima, & planè diuina sapientia elucreret. Primũ enim ad gloriam Dei maximè amplificãdam pertinebat, vt ad summum negotiũ infimos homines adhiberet: Tantò enim magis excellentia artificis laudatur, quantò minus aptis instrumentis res præclarissimas operatur. Simile. Nonne is scriptor nobilissimus haberetur, qui melius scriberet calamo fracto, quàm alius integro? Haberetur omnino, & gloria tota scriptori tribueretur: neque vllã eius partem sibi calami bonitas vendicaret: Nam aliàs dicerent homines; Non mirum, si scripsit bene, nam calamum optimum habuit. Ad eundem igitur modum, cùm Deus loquitur per infantes disertè, & per imperitos sapienter, & cùm per humiles, atque abiectos magnificè, ac nobiliter operatur, tota laus Dei loquentis, & operantis est. Deinde elegit Deus ad Apostolicum munus homines viles, quia nihil periculosius Episcoporum, & concionatorum functionibus, quæ propriè Apostolorum erant, inueniri potest, ac tunc præsertim, cum benè, & cum laude hæc munera exercẽtur, sicut & Apostoli facturi erant. Quis nescit, quàm blandè instet aduersarius veræ beatitudinis vbique spargens in laqueis *Euge, euge*: vt dum auidè colligimus, incautè capiamur? Quis item ignorat, quã suauiter deglutiantur verba laudantium, pręsertim dum non *laudatur peccator in desiderijs animæ suæ*; sed vir iustus in donis, & charismatibus Domini sui? Psal. 9. Vt igitur possent Apostoli periculosissimã istã tentationem euadere, non sapientes, non potentes, non nobiles; sed imperitos, abiectos, obscuros elegit. Hac enim ratione semper habebant præsentissimum remedium cõtra perniciosissimum venenum, dum videlicet cogitabãt, quales olim fuissent: & nõ se sua industria, suo studio, suo labore; sed Dei munere sapiẽtiam, & eloquentiam, & gradum illum amplissimũ dignitatis consecutos esse. Postremò, *quia non cognouit mundus per sapiẽtiam Deũ, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes*: 1. Corin. 1. quia superbis Philosophis sapientiam suam iactantibus, mundus non tam conuersus, quàm peruersus erat, voluit Deus, vt humilibus piscatoribus ignominiam crucis prædicantibus, mundus conuerteretur. Cùm aliquando in scholis existit aliquis superbus & gloriosus adolescens, & quia Metaphysicus nominatur iactat sapientiam suam, alios oẽs contemnit, tum pręfectus Gymnasij vir bonus, & sapiens, vt morbo isti medeatur, & superbiam illam cõprimat, Expecta, inquit, paulisper, puerum istũ, qui vix Dialecticã attigit, tecũ differere volo, & nihil dubito quin superaturus sit te. Ita fecit Deus, *Elegit infirma, vt confundat fortia: & stulta, vt confundat sapientes.* Ibid. Quid esse, inquit, existimatis eos, qui Philosophi nominantur? Iam, iam intelligeris quid sint, Ecce ego adducã simplicissimos, & imperitissimos piscatores, & per eos confundam, & debellabo, & euanescere faciam oẽm sapientiã Philosophorũ. Et vere sicut olim virga Moysis virgas magorum deuorauit; ita hæc stultitia humilium piscatorum vicit sapiẽtiam superborum Philosophorum. Inflabant illi magnificas tubas grandiloquẽ-

tiæ

tiæ suæ, & oẽs homines ad sectas suas specioso nomine sapientiæ prouocabant: & vix paucos quosdam è vicinis locis pertrahere ad sua dogmata potuerunt. Insla runt contrà piscatores nostri suas fistulas rusticanas, & continuò totus orbis accurrit, & Euangelio coruscante, omnia dogmata Pythagoræ, & Socratis, & Zenonis & Epicuri, & aliorum mundi sapientũ, tanquam fumus euanuerũt. Nam vt magnus Athanasius, in libro de humanitate Verbi, eleganter ostendit, Philosophi Græci tot, & tam ingentibus voluminibus sapientissimè, & eloquentissimè scriptis, ne paucis quidem è vicinia persuaserunt: at Dominus per Apostolos homines imperitos, nec eruditæ linguæ, omnibus gentib. mortis contemptum, paupertatẽ, temperantiam, castitatem, oẽs virtutes, & fidem sublimissimam rerum altissimarũ, & hominis intelligentiam exuperantium facillimè persuasit. Vicit igitur stultitia sapientiam, & piscatores Philosophos superarunt: nec Dñs callidè, sed sapienter, sed diuinè, sed prudentissimo consilio ad munus Apostolatus piscatores elegit.

Christus nobis exẽplar.

Sequitur. *Et ait illis, Venite post me.* Hoc est vnum ex maximis, & excellentissimis beneficijs, quæ Dei verbum humano generi attulit. Non satis fuit viscerib. illis charitatis Patris nostri Dei, vt nos verbo suo doceret, atq; institueret: sed voluit ẽt reipsa, & factis docere: Vidistis aliquando, & experti etiam estis, cùm pueri essetis, quid facere soleant diligentes pædagogi. Primum iubent pueros, vt scribãt atque ante oculos eorum ponunt exemplar, quod imitari in scribendo debeant; Verùm cùm animaduertunt, eos non rectè pergere, nec posse, nisi alium scribentem viderint, ipsi præceptores calamum arripiunt, & pueris aiunt, Eia respicite, ita scribendum est, ita lineæ ducẽdæ, ita characteres formandi, pingẽdiq; sunt. Hoc est, Auditores, hoc est, quod Deus noster fecit: Præcipiebat olim, vt ad exemplar legis ipsius vitam, & mores nostros componeremus: sedebat in cathedra, docebat ex cathedra, intonabat voce terribili: *Ego sũ Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos coram me. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Memento, vt Sabbatum sanctifices. Nõ occides. Non furaberis. Non mœchaberis. Non cõcupisces. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Et nos pueri imperiti nihil horum faciebamus: vel si faciebamus, non sine multis, & magnis erroribus faciebamus. Quid igitur consilij cepit Deus? O quid consilij cepit? O *quis intelliget misericordias Domini, & auditas faciet omnes laudes eius*: Descendit ex cathedra, adiunxit se pueris, cœpit legem suam ipse qui dederat, obseruare: & interim clamabat, *Venite post me*, sequimini præcedentem: Sic est ambulandum, sic viuendum, sic diligendus est Deus, sic amandus est proximus, sic diuitiæ contẽnendæ, sic honores calcandi, sic amputandæ voluptates, sic dimicandum pro veritate, sic pro Dei gloria, & salute proximorum moriẽdum est. O dulcis veritas: ò amor inexplicabilis: & quis retribuet tibi pro omnib. quæ retribuisti nobis? Sequamur, Auditores, sequamur vestigia Dei nostri. Nõ potuimus consequi Deum præcipientem; imitemur saltem Deum obedientẽ. Non persuasit nobis Deus dicens; persuadeat saltem Deus faciens. Et hæc quidem ad omnes; sed Apostolis, & Apostolorum sectatoribus adhuc excellentiorem viam istis ijsdem verbis demonstrauit.

Psal. 106.

Psal. 105.

Simile.

Exod. 5.

Oportet Christum sequi.

Venite, inquit, *post me, et faciã vos, etc.* Ego vt commodè piscari possem, reliqui domum meam, dimisi hęreditatem meã: & nec vxorem, aut liberos habere volo, nec pecunijs, aut honoribus acquirendis operam dabo: sed tollam in humeros crucem meam, & Patri vsq; ad mortem obediens ero. In hoc igitur venite post me, sequimini, atque imitamini me, si piscatores hominum fieri vultis: alioqui enim non hominum, sed pecuniarum, sed honorum, sed commodorum piscatores eritis. O vtinam cohortationem istam omnes Christiani piscatores intelligerent. Hinc enim exiguus est cõcionũ fructus, quod concionatores liberos pedes, & expeditos non habeant: & in suis negotijs occupati nihil minus interdum, quàm salutem

lutem audientium quærant. *Non quæro, quæ vestra sunt, sed vos*, inquit Apostolus Paulus piscator bonus. Homines igitur, non pecuniæ, non honores, non laudes piscandæ sunt.

2. Cor. 12.

Peccatores pisces sunt.

Sequitur. *Et faciam vos fieri piscatores hominum.* Qui homines piscandos esse dicit, certè homines, vel pisces esse, vel pisciũ simillimos docet. Ita se res habet: homines peccatores, qui piscandi sunt, pisces sunt. Primum enim piscium est proprium in aquis marinis habitare, quæ tametsi claræ, & perlucidæ esse videntur, & ad bibendũ inuitant; tamen amarissimæ, & salsissimæ sunt, & sitim non extinguũt, sed accendunt. Homines verò peccatores nunquid non sunt in ijs rebus immersi, q̃ pulchræ esse, & dulces videntur, & tamẽ amaræ sunt, salsę sunt, satiare, & sitim sedare non possunt? Pisces verò frigidissimi sũt, ac naturali calore penè destituti esse videntur: homines autem peccatores nunquid non ipsis piscibus sunt frigidiores, cum ardore charitatis non sint penè, sed penitus destituti? Legunt duo litteras Dei, Euangelistam videlicet, vel Apostolum, vel vnum ex Prophetis: ambo legũt, *Verbũ caro factũ est*, ambo legũt, *Proprio filio suo nõ pepercit Deus*; ambo hęc legũt; sed vnus dũ legit, rapitur, cõmutatur, inardescit, liquescit, lachrimas cõtinere nõ potest: alter non magis mutatur, quam si Tullium, vel Aristotelẽ perlegisset. Quid hoc significat? Vnde hæc tanta diuersitas? Eædem litteræ sunt, quas legunt: sed non est idem ardor in ijs, qui legunt: ille calidus est, & homo est: iste frigidus est, & piscis est. Pergamus ad alia. Præterea pisces delectantur sordibus, & libenter volutantur in cęno, & nec manus, nec pedes habent, vt inde se proripiant: & homines peccatores quid non faciũt pro cęno carnalium voluptatum? & cum ijs dicitur, vt attendant quid agant, vt emergant ex luto, vt aspiciant semel pulchritudinem castitatis; non solùm pedes, & manus non habent, vt inde egrediantur; sed nec aures habere videntur, vt audiant verba sana, & salutaria. O quanto labore ex isto luto homines extrahũtur? Sępius Dominus eos piscatur, & semper relabuntur in cęnum. Et quomodo possumus, inquiunt, castè viuere? quis posset oculos claudere, dum pulchrę species ingeruntur? Quis tũ cogitationes, & desideria cõtineret? Nõne igitur fatẽtur ipsi se pisces esse, & nec manus, nec pedes habere, vt egrediantur ex luto? Postremò piscium alij alios deuorant: id quod in hominibus peccatoribus cum ingenti animi dolore videmus. *Quare non respicis*, inquit Abacuc, *super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se?* Et Isaias: *Vnusquisque*, ait, *deuorabit carnem brachij sui: Manasses, Ephraim, & Ephraim Manassen.* Pisces igitur hoĩes sũt. Proinde nõ immerito dictũ est: *Et faciã vos fieri piscatores hoĩu.*

Ioan. 1.

Rom. 8.

Abac. 1.

Isa. 9.

Duo præcipui piscatores hominũ, Deus & Diabolus.

Duo sunt, qui perpetuò pisces istos expiscantur, Deus, & Diabolus. Sed Deus, vt in amœnissima, & lucidissima quadã piscina perpetuò victuros eos conseruet: Diabolus, vt occidat, & mactet, & pdat. Atque iccirco Diabolus hamo vtitur, vt dum capit, vulneret: Deus non hamo, sed retibus, vt pisces capiantur, sed non lędãtur. Quid sit hamus, Diaboli instrumentum, notissimum est: nempe opes, honores, voluptates, mulieres, beneficia, lucra, conuiuia, potationes, symphoniæ, hami Diaboli sunt. Hæc ille stultis hominibus objicit, hæc ostentat, hęc proponit: illi accurrunt, vt capiant escam, & capiuntur ab hamo, & lacerantur, & disrumpuntur intus, & tamen seipsos extricare non possunt. Sed quid est rete? Rete est verbum Dei, siue illud *verbum* intelligatis, *quod caro factum est, & habitauit in nobis*: siue etiam illud, quod prædicatum est in mũdo, scriptum in paginis. Rete.n. est ex multis filis contextũ, plenũ nodis, quod complicatum est paruum, explicatum est magnum: & partim propter plumbum tendit ad imum, partim propter suber enatat super aquas: Nã de ijs retibus loquimur, quibus pisces, nõ quibus aues capiũtur. Iam igitur verbũ Dei, quod scriptum in diuinis voluminib. continetur, omnino est rete. Primum.n. ex multis sentẽtijs, quasi filis quibusdam contexitur: deinde plenum est nodis: habet nodos innumerabilium

Ioan. 1.

Scriptura rete est.

merabilum, & maximarum difficultatũ, habet nodos miraculorum, quibus ita cõfirmatur, & roboratur, vt facilè frangi nõ possit, habet nodos promissionis diuinæ, quib. fortissimum, & firmissimum redditur. *Cœlũ*, inquit, *& terra transibunt: verba autem mea non præteribunt.* Habet & nodos legum & pręceptorum non parum carni & sanguini difficilium: Et tamen ij nodi soluendi non sunt: nam *qui soluerit vnum de mãdatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Itaque cùm occurrit animo aliqua difficultas in præceptis Domini, & dicis, O quàm durũ est confiteri peccata? quàm durum est votum castitatis? quàm durum est ieiunare? noli facere sicut faciunt Lutherani, qui non solũ soluunt, sed etiam lacerant istos nodos, & fugiunt ex reti Domini, sed mox capiũtur ex hamo diaboli. Verùm cogites, cum ista tibi occurrũt, Deum esse, qui fecit hos nodos, & non soluendos, sed ferendos esse, vt ipsum rete nos ferat & perducat incolumes ad piscinam Domini. Scriptura pręterea tanquam verissimum quoddam rete exigua est, & vna manu comprehendi potest, donec nõ explicatur. At extensa, explicata, dilatata replet etiã amplissimas bibliothecas. Quocirca sapienter B. Apostolus Bartholomæus, vt D. Dionysius testatur, sæpe dicere solebat, Theologiam & paruam, & magnam esse. Postremò rete istud scripturæ diuinæ ex vna parte attingit profundum, ex altera remanet sursum, & enatat super aquas. Profundum attingit, cũ pœnas, & supplicia gehẽnæ peccatorib. comminatur; remanet verò sursum, cũ gaudia, & præmia æternæ beatitudinis pollicetur.

Matth. 24

Matth. 5.

Verbum incarnatũ est rete.

Neque verò minus aptè *verbum caro factum*, Christus videlicet ipse, rete appellari potest. Est enim Christus ex multis naturis, quasi multis filis, aureis, argẽteis, sericis, incredibili venustate ac varietate cõtextus: nẽpe diuinitas filum est aureum, anima filum argenteum, sericum filum est caro. Habet etiã Christus nodos suos omnino indissolubiles: Qualem enim esse putatis nexum illum, quo anima coniũcta est carni, cũ nullis morbis, nullis vulneribus, nulla humana vi, nisi ipso permittente solui potuerit? *Ego*, inquit, *pono animã meã, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* Et quanquam ad tempus ipso volente nexus iste dissolutus est, tamẽ deinceps nullo vnquam tempore dissoluetur *Christus* enim *resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* Quid verò de altero nexu dicemus, quo natura humana naturæ est coniuncta diuinæ? qui etiam priori nodo dissoluto, & anima à carne per mortem separata, solui nullo modo potuit, nec vnquam poterit. Christus præterea quasi verum rete, ita paruus, & exiguus erat, antequam explicaretur, vt etiam faber, & fabri filius existimari potuerit. *Paruulus*, inquit Isaias, *natus est nobis, & filius datus est nobis.* At vbi seipsum signis, & miraculis extendere cœpit, ita creuit, vt orbem totum occupauerit. Nec turbæ iam dicebant, *Nonne hic est fabri filius?* Sed *Propheta magnus surrexit in nobis*: &, *Deus visitauit plebem suam.* Verum in cruce potissimum extensum est hoc rete, cum vbique foramina vulnerum, & plagarum apparuerunt; & pars vna descendit in profundum maris, caro vsque ad sepulchrum, anima vsque ad inferos: altera, nempe diuinitas, mansit sursum, & enatauit super aquas. Hæc igitur sunt retia, quibus Apostoli vtebantur, & quibus etiam hodie Christiani oratores, hoc est, Dei piscatores vtuntur. His retibus B. Petrus vno die tria millia rationabilium piscium comprehendit. His retibus D. Andreas innumerabiles pisces intulit in piscinam Dei. Hæc retia Apostolus Paulus ab Ierusalem vsque ad Illyricum tetendit, *& cum esset astutus dolo cepit* piscium multitudinem copiosam. At verò hodie vsque adeo creuerunt piscatores Diaboli, hæretici, vsurarij, meretrices, lenones, & tanta est piscium peruersitas, vt piscatores Dei sæpè totis noctibus laborantes nihil capiant. Rem ita se habere mores nostri satis apertè declarant, alijs non egemus testibus, Nã etiam tacentibus nobis res ipsæ clamant, illustrãtur, erumpunt. Nonne plerique homines retia fugiunt, ad hamum properant? Inuites

Ioan. 10.

Rom. 6.

Isai 9.

Matth. 13

Luc. 7.

Act. 2.

Rom. 15.

2. Cor. 12.

uitres aliquem ad potandum, ad fornicandum, ad canendum, ad audiendum verba lasciua, ad hamum denique Diaboli, non diu rogabis, statim aderit tibi, imò & gratias aget: inuites ad concionem, ad confessionem, ad aliquam vel eleemosynam, vel ieiunium extraordinarium, rogabis diu, & sæpè nihil impetrabis; quin etiã te propterea maiori odio prosequetur. Nonne igitur ridentes, & gaudentes currimus ad gehennam; & plorantes atque inuiti trahi vix possumus ad cœlum? Sed hæc de reti, & piscatoribus, & piscibus sufficiant.

Vltima verba Euangelij sunt: *At illi relictis retibus secuti sunt eum*. Rursum hoc loco impius Porphyrius, & Apostata Iulianus blasphemias suas in Dominum, & eius Apostolos euomunt. Nam sicut antea Dominum calliditatis accusabant: Ita nunc discipulos stultitiæ, & simplicitatis accusant, quod statim ad primum verbum relictis omnibus vocantem Dominum secuti sunt. Verùm nequitia eorum excæcauit eos, & in vtroque turpiter labuntur: Nam & Dominum non callidè, sed sapiẽter sibi piscatores adiunxisse iam ostendimus: & discipulos non temerè, nec imprudenter Dominum secutos esse demonstrabimus. Primùm enim Euangelista Matthæus non primam, sed postremam Andreæ, & Petri vocationem describit; alioqui quomodo verum esset, quod initio dicebamus, fuisse Andream filium primogenitum Domini? Siquidem in hodierno Euangelio non primũ Andreas, deinde Petrus: Sed simul vterque vocatus est? Andreas igitur, vt ex capite primo Ioannis intelligi potest, cum Ioannem Baptistã audiuisset Christi laudes magnificè prædicantem, atque asserentem, esse eum Agnum Dei, qui tollit peccata mundi, esse Dei filium, esse Messiam, qui expectabatur: tunc primum ad Christum se contulit, non vt eius discipulus fieret, sed vt cum eo paulisper colloqueretur, & amicitiam cũ eo, & familiaritatem iniret. Narrat præterea Sanctus Lucas capite quinto sui Euangelij, non solis verbis, sed stupendo quodam prodigio Dominũ ad se Petrum, & Andream pertraxisse: nempe cum tota nocte laborassent, nec aliquid capere potuissent: rursum ad imperium Domini laxatis retibus tantam piscium multitudinem cõprehendunt, vt rete frangeretur. Tunc igitur tanto prodigio confirmati relictis omnibus secuti sunt eũ. Deinde, si Christus verè Dei filius, ac Deus erat, quid mirum, si hominum corda, & voluntates in momento permouebat? Si naturali, ac recondita quadam virtute magnes ferrum ad se trahit: Si nõ absimilis quędam naturę vis succino stipulas, ac festucas copulat: Si solo anhelitu Panthera rapit ad se animantia etiam longè posita; quanto magis diuina Christi virtus, & odor ille fragrantissimus innocentiæ, & omnium virtutum, quem Domini vita, & verba spirabant, homines allicere, & pertrahere poterat? Solebant olim, qui columbas aucupabantur, vt magnus Basilius ad Iulittam scribens ait, tali quadam arte, atque industria vti: Columbam vnam, quæ longo vsu ad ædes domini sui redire didicisset, vnguento quodam perungebant, cuius odor gratissimus esse columbis perhibetur. Tunc eam ad hunc modum delibutam dimittebant: illa de more per aerem volans varia loca peragrabat; quotquot verò colũbæ in eã incidebant, gratissimo illo odore allectæ, ei se adiungebant, atque hac ratione, quæ sola egressa fuerat, innumeris deinde sodalibus comitata, & quasi stipata redibat. Ad eundem igitur modum, cum Deus Optimus Maximus, & sapientissimus venator intelligeret, homines quasi columbas sine corde ex paradisi nidis, & cubilibus euolasse, & miserè quotidie ab accipitribus rapi, atque occidi videret, cuperetq́; eas ad sua prisca domicilia, & nidos reuocare, accepit columbam vnam: nostri videlicet liberatoris innocentissimam humanitatem, & eam omni gratiarum, & virtutum vnguento delibutam in medium aliarum columbarum misit. Hinc igitur fiebat, vt quocunque Dominus pergeret, odorem illum spargeret, atque ad se, quos vellet, facillimè pertraheret. Quæ

cum

Calumnia Porphyrij & Iuliani refutata.

Modus vocationis Petri et Andreæ.

Ioan. 1.

Luc. 5.

Simile.

cum ita sint, non temerè, sed omnino maturo consilio Andreas, & Petrus, Ioannis testimonio primum permoti, deinde prodigio maximo confirmati, tum gratię, & virtutum odore allecti, postremo, quod caput est, diuinitus admoniti, atque afflati vocationi cœlesti obtemperauerunt.

Sed ego rationem aliam excogitaui, & Apostolos multò altiùs rem totam cogitasse, & perpendisse video. Intelligebant illi, cęlum cum terra coniungi nec posse nec debere: videbant immensos tractus aeris terrā à cœlo disiunxisse: intelligebāt à Christo se ad cęlum, & vitam sempiternā inuitari: intelligebant gigantem esse Dominum, & non ambulare, sed currere; quare ne tantum Ducē sequi non possent onerati, & propter amorem vilium sarcinarum ęternis illis pręmijs priuarentur, omnia terrena, & mortalia sibi relinquēda esse putauerunt, & excogitato consilio relictis omnibus, liberi, atque expediti secuti sunt eū. Hæc nobis diligenter, atque frequenter cogitanda sunt, Auditores.

Eādem viam ingredimur, quam illi sunt ingressi: ad locum eundem, & patriā eandem anhelamus: sed nūquid nos robustiores, & velociores sumus, quàm Apostoli ipsi fuerunt? Si illi onusti cursum illum perficere non potuerunt, quantò minus potuerimus nos? *O quā difficile, qui diuitias habent, intrabunt in regnū cœlorum?* Verba sunt Christi nemo mihi succēseat: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorū est regnum cælorum.* Beati planè, nā ipsi peruenient, ipsi Dominum sequi poterunt, qui seipsos ab impedimentis istis liberarunt. O quā multos Dominus ad hanc felicitatē, ad hanc pacē, quæ exuperat omnem sensum, ad hanc Apostolicā libertatem, ad hanc vitā angelorū, liberam curis, & solicitudinib. quotidie vocat, qui tamen non audiunt: & beati essent, si audirent. Nihil. n. felicius in hac vita mihi esse videtur, quam intelligere vocationem suā, & omnem viuendi rationē ad arbitrium Domini instituere. *Beati sumus Israel*, inquit Baruch, *quoniam quæ placent Deo manifesta sunt nobis*: sed quāto magis ille beatus est, qui non cōmuni, ac generali, sed certo ac singulari quodā modo luminato, habet oculos cordis, & in omnibus actionib. suis intelligit, *quæ sit volūtas Dei bona, & beneplacens, & perfecta?* Multi versantur in sæculo, & non benè succedit eis, & sæpè iacturam faciunt animarum suarum, quod alius omnino esset status, ad quem a Domino vocabantur: sed non audierunt. Multi contra currūt ad monasteria; sed non propterea efficiūtur meliores, nec scopū æterne beatitudinis attingūt: qd & ipsi nō vocantē Dominū, sed aliqua externa cōmoda secuti sūt.

Diuites difficulter cœlum intrant. Marc. 10.

Matth. 5.

Attendendū uocationi diuinæ.

Bar. 4.

Rom. 12.

Quærenda est igitur vocatio, inuestiganda Domini voluntas, nec immorandum est diutius: nam tempus, dum hæremus, & deliberamus, non expectat, sed voluitur, & transit, & dies nostri finiūtur, & mors quotidie fit propinquior. Sed qd agemus, vt Dei voluntatem exploremus? Vnum verbū, & finis erit. Quicunque rationem habent aliquam salutis suæ, ij expiata prius per confessionem conscientia, loca, & tempora capiant apta contemplationi, ibiq. à turbis, & rumoribus separati intrent in solitudinē cordis sui, & spiritum suum vigilem, & erectum, & præsentem exhibeāt Domino, eiq. dicant: *Ecce ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Paratū cor meum Deus, paratum cor meum. Domine quid me vis facere?* Iussisti, vt venirē in hunc mundū, & veni. Sed quid hic ago? Cur hic sum? Quæ sunt studia mea? quo tandem referuntur? Certè fecisti me ad te. Sed quā viam iubes obsecro, vt ingrediar? Equidem non dubito, quin si te ita paraueris, Dominus, qui semper pulsat, & alloquitur ēt eos, qui non audiunt, multo magis loquetur ad cor tuū, & fortasse dicet tibi: Confide fili, salus tua ego sum: sequere me, veni post me, quid tibi cum terra? Quid lambis mel de puluere? *Ecce ego merces tua magna nimis.* Repētè verò colloquiū istud Domini leuabit te super te & ignē excitabit in intimis medullis tuis: ossa exultabunt, cor liquefiet lachrimæ defluent ex oculis non amaræ, sed dulces, imò verò omni risu, & gaudio sæculari dulciores, & tamen lachrimæ

Quomodo quis se præparare debeat in uocationem. Dei audiat

Psal. 115. 1. Reg. 3. Psal. 107. Act. 9.

Genes. 15.

erunt, & tamen fletus erit. Et si talis est fletus immissus à Domino, quid erit risus & gaudium Domini? Quid senties, cũ intrabis in gaudium Domini tui? Tunc igitur in tali silentio constitutus conuertes oculos cogitationis ad mundũ, ad honores, ad voluptates, & omnia tibi in momento vilescent, & pœnitebit te laborũ in illis consequendis positorum. Nec solùm bona, & secunda, sed etiam mala, & aduersa tibi vilia, & parua videbuntur: sicut ei, qui ex mõte res positas in valle speculatur. Tunc non solùm piè, & castè viuere; sed & mori pro Christo non magni laboris iudicabis. Tunc enim intelliges, sicut ligna, & lapides ad ædificia construenda, & ornanda non ascendunt, nisi prius per malleos, & secures, & serras, & dolabras transeant; sic & nos in regnum cœlorũ intrare, nisi per multas tribulationes, & pressuras, non posse. Porro hæc ita se habere, & hunc esse fructum eorum, qui verè intelligunt, & sequuntur vocationẽ cœlestem, tot testes habemus, quot sancti homines hodie regnãt cum Christo. Sed sufficiat nobis vnius exemplum Andreæ.

Exemplũ S. Andreæ proponitur

Hic igitur Apostolus beatissimus, verè Andreas, verè virilis, tanto mentis feruore prosequebatur Dominum, vt nulla pericula, nullæ foueæ, nulla præcipitia eum deterrere potuerint. Vidit Dominũ ambulantẽ inter spinas; & ipse sequens Dominũ ambulauit inter spinas. Vidit Dominum super aspidẽ, & basiliscum ambulantem; & ipse super aspidem & basiliscũ ambulauit. Vidit Dominum ascendentem super crucem, & ipse ascendit super crucẽ: Et qui iã olim oĩa reliquerat, quãta alacritate cucurrit ad crucem, vt ibi etiã seipsum derelinqueret? Ecce enim cũ hodie ad supplicium duceretur, & procul crucem sibi paratam aspiceret, quo tempore alius toto corpore contremisceret, ille vix dici potest, qua lætitia, quo gaudio exultarit, & quasi nihil antea passus esset, & nunquam sub malleo, & securi summi artificis fuisset, exultans, ac penè gestiens: *O salue*, inquit, *salue bona crux, diu desiderata*, tot annis expectata, per tot mũdi plagas, & regiones quæsita, *& iam concupiscenti animo præparata: securus, & gaudens ad te venio, vt & tu exultãs suscipias me.* Ac timens, ne fortè crux eum amplecti non dignaretur, addit persuasionem. *Discipulus eius sum*, inquit, *qui pependit in te.* Addit & blanditias. *O crux*, inquit, *preciosa, quæ de mẽbris Domini decorem accepisti; amator tuus semper fui, & desideraui amplecti te.* Quid est, quod audimus? Vbi sumus? Certe ignis vibrans, nõ lingua loquens est. Et quis vnquam tam blandè, & tam officiosè amasiam suam, sicut Andreas crucem suam salutauit? Et tñ crux nihil nisi crux, supplicium atrox, & acerbum est. Et vnde hæc mẽ s, hic mus, hæc lætitia in Andrea? Nempe ex eo, quod illuminatos habebat oculos cordis, & crucem aspiciebat non tanquã supplicium; sed tanquam instrumẽtum, quo expoliendus penitus, & perficiendus, atque aptandus erat ad ornandum ædificiũ Domini. Hæc igitur & tu intelliges, & cùm intellexeris, *vultus* tui *non amplius in diuersa mutabuntur*; & tibi *viuere Christus erit, & mori lucrum*: Et *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum*, cor tuũ custodiet, & intelligentiam tuam vsque in diem Domini Iesu, qui est benedictus in sæcula. Amen.

1. Reg. 1. Philipp. 1. Philip. 4.

CON-

CONCIO SECVNDA DE DOMINICA PRIMA ADVENTVS.

Habita Louanij Anno 1571.

THEMA.

Hora est iam nos de somno surgere: nunc enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus. *Roman.13.*

SYNOPSIS.

Peccatum esse somnum, quo sepulti iacent Ethnici, Hæretici, & mali Christiani, denique omnes peccatores: solum probum Catholicum verè vigilare ostenditur. Lutheranorum error obiter refellitur. De peccatorũ vanis somnijs. De hora matutina triplex sensus affertur. Aurora cum Euangelio confertur. Ambulationem Christianorum procedere, peccatorum verò retrogredi. Circa finem omnia vires quasi renouare probatur. Hora iuxta Apostolum est tempus gratiæ, iuxta Ecclesiam Natiuitas Christi, iuxta Authorem præsens sæculum; in quo Mundi fallacia detectæ, Carnis concupiscentiæ imminutæ, Dæmonis vires fractæ; è diuerso autem omnia bona aucta, gratia Dei copiosior, maius lumen, plura exempla, deprehenduntur. Grauis dehortatio à curis sæcularibus. Denique quotidiana mala, quæ nos a somno excitent, oculis subijciuntur.

INITIVM hoc Epistolæ hodiernæ, Domino adiuuante, breuiter explicabimus: quod quidem iuxta sensum Apostoli ad vnum finem inducitur, sed ab Ecclesia ad alterum finem adducitur, & nos poterimus ad tertium finem; ad nostrum videlicet propositum atque institutum, accommodare. Quod autem erat propositum B Pauli cum scribebat, *Hora est iam nos de somno surgere: nunc enim propior est nostra salus, quã cum credidimus?* Scribebat Beatus Apostolus ad Romanos, atq. eos a somno peccatorum & negligentiæ excitare volebat. Vtitur verò ad hoc perficiendũ duobus optimis argumentis, quorum alterum à tẽporis opportunitate; alterum à finis vicinitate sumptum est. Quemadmodũ enim, si aliquẽ excitare vellemus, diceremus ei, Heus tu surge, quia tempus est: nam aurora exoritur: Quod si ille esset de numero eorum,

Rom.13.

Simile.

qui non multum curant, siue otiatur, siue non oriatur aurora; sed dormiunt libenter vsque ad meridiem, tũc ei diceremus, Heus tu surge, imminet enim tẽpus magni negotij perficiendi, prãdij videlicet. Ad eundem modum Apostolus Paulus, primum hortatur Romanos, vt surgant, quia hora est surgendi: *quia nox praecessit, dies autem appropinquauit*: deinde quia prope est tempus magni illius prandij, quod fiet in cęlo: *Nunc enim*, inquit, *propior est nostra salus, quã cũ credidimus.*

Cur peccatũ dicatur somnus.

Explicemus iam singula verba. *Hora est iam nos de somno surgere.* Cur peccatũ somnus appellatur? Quid est somnus? Quid est peccatum? Est in his morbis, Auditores, elegantissima quædam trãslatio: somnus enim nihil est aliud, quam mors breuis. quæ omnes sensus, & omnes vires animãtis suis functionibus priuat, quando non sentit, non videt, non audit, non mouetur: & tamen si excitaretur sentiret, videret, audiret, & moueretur: tunc.n. sine dubio dormit. Et contra tum vigilat, cum sensus functiones suas exercent, oculi vident, aures audiunt, ratio præest, intelligentia regit, voluntas mouet. Iam vero spirituales sensus & motus animi nostri sunt fides & charitas: fide sentimus, charitate mouemur: fides docet quid sit agendum, quid amandum, quid relinquẽdum, quid expectandum, quid contemnẽdum, quid magnifaciendum, quid timendũ, quid optandũ: charitas verò mouet, vt agamus, quod est agendum, amemus, quod est amandum, relinquamus, quod est relinquendum, expectemus, quod est expectandum, contemnamus, quod est contemnendum, magnifaciamus, quod est magnifaciendum, timeamus, quod est timendum, exoptemus, quod est exoptandum.

Solus probus Catholicus viuit & vigilat.

Quis igitur viuit & vigilat? Non alius quam pius & probus Catholicus, qui vires sentiendi & mouendi ligatas, vel sopitas nõ habet, sed liberas & expeditas. Qui stabilis in fide, constans in Religione, feruens in charitate, nunquam conquiescit, nunquam otiatur, nũquam fatigatur, sed tanquam *scintilla* ardens *in arundineto discurrit*, & modo istum, modo illum corripit, & amore cœlestium bonorum secũ flagrare atque ardere facit: Isti vigilant, Auditores, qui aliquando totum vnũ arundinetum, hoc est, integrum populũ hominum vanorum, & vento superbiæ agitatorum, amore diuino, & cœlestium bonorum desiderio ita inflammãt, vt eo incendio dęmonibus pœnam, hominibus lucem, angelis gaudium & lætitiam pariant. Isti vigilant.

Cap. 3.

Hæretici & Ethnici dormiũt

Sed qui sunt qui dormiunt? Primum Ethnici omnes, & hæretici, qui fide carẽt, & verum sensum Dei, & veritatis non habent. Putant illi se quidem vigilare, sed somniant. Disputant de fide, de Deo, de Christo, de Sacramentis: putãt se in lumine esse, oculos apertos habere, & interim non animaduertunt esse omnia figmenta, & somnia, quæ dicunt. Quid? Videnturne vobis vigilare, quæ dicunt, infantes dum baptizantur actu credere, & vsum rationis habere; Christi humanam naturã esse vbique; Christi diuinitatem in cruce passam & mortuam esse; Christum desperasse, atque adeo esse damnatum; Deum in arbore esse arborem, in lapide lapidẽ, in ferro ferrum; vel Deum opera bona non requirere? Vtrum quæso vigilant an dormiunt, qui dicunt Apostolum Petrum nunquam fuisse Romæ (vt alia eorum somnia omittam) cum omnes historiæ, omnes Patres, omnes scriptores, & ipse locus martyrij eius, vincula, carcer, sepulchrum, sedes, in qua sedebat, altare, in quo sacrificabat, & alia innumera monumenta, atq. trophea etiam hodie oppositum contestentur, & clament?

Mali Christiani etiã dormiunt.

Neque verò solùm hæretici atque Ethnici dormiunt, sed etiam multi Catholicorum. Nec enim Apostolus Paulus ad Ethnicos Romanos, sed ad Christianos scribebat, cum dicebat, *Hora est iam nos de somno surgere*. Itaque grauiter errant Lutherani, cum inter alia illud etiã somniant, nullum esse peccatum præter infidelitatem: siquidem Apostolus illos ipsos excitat à somno, quorum fidẽ in eadem Epistola summis laudibus extulerat. *Dormiunt* igitur *somnum suum omnes viri diuitia-*

Psal. 75.

nitiarum, vt canit Psalmographus. Dormiunt omnes ebrij, quos Ioel excitat dicens, *Expergiscimini ebrij & flete*. Dormiunt omnes impudici, & omnes ij, quorum *Deus venter est*, quos in hac Epistola Paulus increpat, *Non in commessationibus*, inquit, *et ebrietatib. non in cub libus & impudicitijs*: dormiunt omnes isti, & patiuntur ipsi quoque mirabilia somnia. Interdum habent alterum pedem iã in sepulchro, & putant se victuros plures annos quàm vixerit Mathusalem: interdum videntur sibi Reges & Principes, abundant diuitijs, affluunt voluptatibus, cùm sint miseri & miserabiles, pauperes, cæci, & nudi. Interdum superbia extollũtur, putant se sedere super nubes; interim tanquam vermiculi super terram repunt. Nonne somniabant fortassè Caius & Domitianus, qui se Deos immortales existimari volebant, & tamen leuissimè in ictu gladij tollebantur de medio? Nonne sõniant hodie multi, qui diuitias congregãt in mille annos, & cras, & fortasse repentè morientur? Aspicite sæcula, quæ præterierunt, & homines qui fuerunt ante nos: nonne omnes ferè talibus insomnijs delusi fuerunt? Ante centum annos mũdus erat plenus hominibus, sicut modò est, & tunc quoque isti contendebant de Regnis & Prouincijs, isti de agris & possessionibus, illi de beneficijs, illi de mulieribus. Vnus ædificabat domum, alius plãtabat vineam. Denique omnes tam seriò in sua negotia incumbebant, vt pene omnes vigilare viderentur: & tamen iam nullus eorum superest, & illæ curæ, illæ solicitudines, illi clamores, illę contentiones omnes in momento siluerunt. Vbi tot sunt potentissimi Imperatores, tot vanissimi Philosophi, tot mendaciorum loquacissimi Oratores, quorum fastum & superbiam, & tumorem mundus non capiebat? *Dormierunt* omnes *somnum suum, & nihil inuenerunt in manib. suis.* Erat igitur somnium.

Ad eundem modum veniet statim finis noctis huius sæculi, in quo sumus: imò quotidie venit, nunc illi, nunc isti: & tũnc intelligunt homines, in morte videlicet, se non verè habuisse, sed somniasse diuitias, somniasse voluptates, somniasse honores: tunc respiciunt, & nihil inueniunt in manibus suis, præter magnum æs alienum multorum & grauium peccatorum: tunc demũ sentiunt se delusos, & in omnem æternitatẽ, non iam somniaturos pœnas & cruciatus; sed verè vigilantes perpessuros, & breuissimi somni voluptatem æterna vigilia, & nunquam finiendis supplicijs compensaturos. Quare omnibus qui ita dormiunt rectissimè cum Apostolo dicimus: *Hora est iã nos de somno surgere.* Expergiscimini tãdẽ aliquãdo, plus satis dormiuistis. Hæc igitur de somno.

Nunc de hora. *Hora est*, inquit, *nos de somno surgere.* Quænã est hora surgẽdi? Hora matutina, diluculũ, aurora: *Nam qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt.* Quæ est hora matutina? Tẽpus gratiæ: Siquidem ante Christi aduentũ, *tenebra cooperuerant terrã, & caligo populos*, vt Isaias ait; ẽt ipsi Iudæi, licèt propheticis luminibus, tanquam sideribus quibusdam illustrati fuerint; tamen in vmbra figurarũ, & expectatione futuræ lucis degebãt. *Omnia* siquidẽ *contingebant illis in figura, & lex ipsa solũ vmbrã gerebat futurorũ bonorum*: Christo verò exorto, & Euangelio eius gratiæ coruscãte, *nox præcessit, dies aũt appropinquauit.* Itaque iã aurora ac diluculũ, atque adeò surgendi tẽpus aduenit. Aurora quasi media est inter tenebras noctis, & lucẽ meridiei: Non est obscura sicut nox, neque ẽt clara sicut meridies. Ita quoque tempus gratiæ & Euangelij mediũ est inter tenebras infidelitatis, & peccatorum, & lucẽ visionis, & gloriæ beati Dei. Infidelitas, nox est: Visio Dei, meridies: Christiana fides, aurora. Infideles penitus nihil vidẽt; Beati in cœlo omnia, & clarissimè vident. *Nos ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*, & ex parte videmus, & ex parte diuinamus. Et quẽadmodũ ab aurora versus miridiẽ semper lumen crescit, & tenebræ minuuntur: ita sapientes Christiani semper ambulant, & crescunt *de virtute in virtutem*, de lumine in lumen, de feruore in feruorem: donec veniant

Cap. 1.
Rom. 13.
Psal. 75.
Finiente nocte hões se somniasse deprehẽdunt.
Aurora tẽpus gratia.
1. Thes. 5.
Isai. 60.
1. Cor. 10
Hebr. 10.
Rom. 13.
1. Cor. 13.
Psal. 83.

niant ad meridiem, vbi perfectum & perpetuũ lumen inueniunt. Contrà verò stulti homines ambulant retrorsum more cācrorũ, ab aurora versus mediã noctẽ. Fulget eis aurora cũ baptizantur, & Christiani fiunt; sed cùm incipiunt per viam peccatorum, & præsertim hæresum & sectarum iter facere, semper magis ac magis tenebris inuoluuntur, donec in gehẽnam cadant, vbi nox est profundissima atque perpetua. Hinc videlicet Salomon in Prouerbijs ait: *Iustorum semita quasi lux splendẽs procedit, & crescit vsque ad perfectam diem: Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant.*

Prouer. 4.

Cùm igitur iam sit diluculum, & aurora, rectè dicitur, *Hora est iã nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quã cum credidimus.* Hæc est altera ratio, quæ quidẽ non vno atque eodẽ modo à sanctis Patrib. & Ecclesiæ Doctoribus explicatur. Sed omniũ optimus sensus mihi videtur esse, *Nunc propior est nostra salus quã cum credidimus*, hoc est, nunc post Christi aduentum non distamus à gloria regni cœlorum, nisi quantũ distamus à morte. Est.n.cœlum Christi cruce tanquam claue quadã potentissima reseratum. Itaq; cum morimur, si nihil remanet purgandũ, statim euolamus in cęlũ. At verò cũ primũ credidimus Christum venturũ temporibus Patriarcharũ & Prophetarũ, procul aberamus à perfecta salute; omnes.n.& sanctissimi quique ad inferna descendebant, ibiq. aliqui centum, aliqui mille, aliqui plures annos expectabant. Neque moueat aliquem, quod Apostolus non ait, *Cũ crediderunt*, sed *cũ credidimus*. Est enim modus loquendi, sicut si Doctores huius Vniuersitatis dicerent, Hodie magis floremus, quã initio, cum primùm cœpimus habere scholas.

Explicatur, textus.

Est igitur naturale argumentũ à propinquitate finis: Nouerat.n. Apostolus omnes homines excitari, & quasi nouas vires assumere, cum animaduertunt propinquare finem. In itineribus hoc est maxime perspicuum; siquidem, cum vicinus est locus, ad quem tendimus, non solum homines excitantur, & animantur, & incredibili cupiditate flagrãt citò eò peruẽniẽdi; sed etiã equi instinctu quodam naturæ, licet fessi, & fatigati, currere incipiunt. Nec solum animantia, sed etiam res inanimatæ, vt ligna & lapides tanto celerius mouentur, quantò locum suum naturalem viciniorem habent. Hinc igitur naturale argumentum sumit Apostolus. *Hora est*, inquit, *iã nos de somno surgere.* Nũc enim viciniores sumus beatitudini, quã fuerũt Patres nostri. Metam & brauium propè contingimus, post paululum coronabimur. Iam iam Deus finem cursui, & laboribus imponet. Habetis sensum Apostoli. Nunc sensum Ecclesiæ videamus.

Appropinquatio finis vehemẽtiorẽ motũ concitat.

Ecclesia Catholica mater nostra, nihil respicit aliud, cũ hodie hæc Apostoli verba nobis proponit, quã appropinquãtem diem Domini natalem. *Hora est*, inquit, *iam nos de somno surgere: Nunc.n. propior est nostra salus, quam cũ credidimus.* Christus quidẽ semel de Mariæ Virgine natus est, neque est iam in posterum nasciturus: sed tñ fructus, atque emolumentum illud maximũ, quod ortus ipsius attulit mũdo, semper manet; & annis singulis eo potissimũ die, quo memoria eius religiosa deuotione peragitur, illis hominib. confertur, in quorum pectorib. Christus nascitur. Nascitur verò in ijs omnib. quos paratos & vigilantes offendit. Quẽadmodum.n.cum in Bethlehem Augusti Imperatoris tẽpore natus est, illi duntaxat nuncium tanti gaudij habere meruerunt, *qui vigilias noctis custodiebant super gregem suum*: Et sicut nouum sidus in Perside exortum, illi soli viderunt, qui eodem tẽpore vigilauerunt; ita prorsus cum dies Natalis Domini aduenerit, soli illi fructum amplissimum consequentur, qui somnum peccatorũ excusserint, & in bonis operibus vigilare cœperint. Itaque rectè Ecclesia hodierna die nos admonet, dicens, *Hora est iã nos de somno surgere.*

Expositio thematis ad sensum Ecclesiæ.

Christi natiuitas solũ vigilãtibus prodest.

Luc. 2.

Verùm enimuerò, Auditores optimi, non minus hoc nostrum sęculum, hæc ætas, quæ nunc agitur, hora est, de somno surgere, quàm ipsum sit tempus gratiæ, iuxta sensũ Apostoli, & iuxta sensum Ecclesiæ propinquitas natalis Domini: siue enim

Tertius sensus de hora huius sæculi.

enim bona huius temporis,& adiumēta, quæ habemus ad salutē: siue mala & impedimenta varia, & multiplicia consideremus, vndique nobis vocem illam perso nare audiemus, *Hora est iam nos de somno surgere.* Primū.n.nunc ab adiumētis incipiamus: Nunquam tam parum mundus,& caro,& ipsi dæmones hostes atrocissimi humani generis,nobis nocere potuerunt,quam modò: Mundus.n.ideo olim ac præsertim primis temporibus multos decipiebat, quia nouus erat & pulcher,& homines diu viuebant,& eius delitijs ad longū tempus frui poterant; & quod potissimum est, nondū didicerant quantæ essent eius fraudes. At verò modò consenuit,& eius doli ac mendacia oībus nota sunt,& homines vix dum nati,mori untur; Quis nostrum est,qui experientia non didicerit,quàm multos mundi amicitia miserrimos fecerit,etiam in hoc mundo? Quàm multos ad summū culmē gloriæ & honorum euexerit, vt inde maiori impetu eos præcipitaret? Quàm pauci numerari possent, qui fructum laborū & sudorū suorum quietè & tranquillè longo tempore perceperint? Profectò paucissimi. At qui post maximos & innumeros superatos labores, vel in aulis Principum, vel in Mercatura, vel in foris & tribunalibus, vel in bellis grauissimis & periculosissimis,nihil aliud quā exilia, dāna, ignominias, mortē denique ipsam sæpe retulerint,tam multi sunt vt numerū omnem excedant. Quis igitur non facile contemnet hoc tēpore mundum,semen videlicet inueteratum dierum malorū, sæuum, astutum, crudelem, qui tam multos circūuenit, & suis blanditijs, & lenocinijs, miseros in terris, & in gehenna miseriores fecit, atque ad pernitiem sempiternam adduxit, & viuos mortuosq. mactauit?

Mūdi nūc modò non est tanta, quanta olim.

Denique caro nonne ipsa quoque iam senuit,& ardore concupiscentię frigescēte minores & pauciores excitat motus, quā olim cum vigebat,excitaret? Erat humana caro olim initio nascentis mundi post peccatū primi hominis,equus indomitus & iuuenis,qui tū primum habenas excusserat,& vincula, quibus tenebatur, confregerat: Itaque tunc maximè florebat, vigebat, furebat, insaniebat,& motus prauos ac desideria noxia excitabat. Sed quid fecit Deus? Immisit diluuium maximum ac generale, vt multitudine aquarū ea flamma fornacis humanæ, si nō penitus restingueretur, certè minueretur. Neque dubiū est, quin post diluuiū caro debilior atq. imbecillior fuerit. Deinde postea singulis ætatibus, semper aliquid virium & ardoris remisit; & nunc demū aqua Baptismatis flāmæ eius temperatæ sunt, vt iā non sit difficile gratia Dei adiuuante, eam ieiunijs & orationibus ita domare, vt nec propositum virginitatis, nec perpetuum Dei seruitium impediat.

Cōcupiscētia carnis multū imminuta.

Quid iam de dæmone dicemus? Quis nescit eum Christi virtute prostratum,& debilitatum, sub pedibus Christianorū gemere,& nemine posse vincere, nisi volentem? Audite magnū Antonium, versutiæ & virium Diaboli peritissimū: *Credite,* inquit, *mihi experto, pertimescit Satanas rectè viuentiū vigilias, orationes, ieiunia, uoluntariā paupertatem, uana gloria contemptū, humilitatē, misericordiam, ira dominatum, & præcipuè purum cor erga Christi amorē:* Nouit teterrimus coluber, ex præcepto Domini sub iustorū se iacere vestigijs: Signū crucis, & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est.

Nisi nolētem nō superat dæmon.

Neque verò solùm hoc tempore mundi fallaciæ detectæ, ignis concupiscentiæ imminutus, & vires Diaboli fractæ ac debilitatæ sunt: sed etiam gratia Dei est copiosior, lumen maius, exempla plura: Aperti sunt fontes Saluatoris, pluūt de cruce Domini imbres Sacramentorū; *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Nunquam tot libros, tot salutaria documenta, tantū lumen scientiæ, tot media ad salutē habuimus, quod modò habemus: Exempla verò sanctorum penè sunt innumerabilia; Nemo est planè, qui non habeat in cœlo, quem sibi imitādum proponere possit: Viri, fœminæ, Principes, priuati, Sacerdotes, laici, Monachi, sæculares, virgines, coniugati, Philosophi, Medici, Iurisconsulti, milites, fabri, agricolæ, omnes omnium generum, sexuum, conditionis,

Gratiarū dona maximè aucta.

Psal. 45.

Copiosa exempla Sāctorum.

facilè

facilè reperient ex tanto numero beatorum, qui regnant cum Christo, cuius vestigia sequi possint, si velint. Videor mihi viam regni cœlorum ita stratam & tritã videre, ita signatã sanguine Martyrum, ita refertam Sanctorum vestigijs, ita plenam trophæis Sanctorum, quæ varijs temporibus ob insignes victorias erecta sunt vt non solum tutissima, & certissima, sed etiam amœnissima, & iucũdissima sit via.

Dehortatio a curis sæcularib.

Itaque, Auditores Optimi, magno animo, summoq; alacritate per hanc viam curramus ad propositum nobis brauiũ: *aspiciamus in auctorem fidei*, qui sublato vexillo nos inuitat: breui labores finientur, regnum cœlorum appropinquauit.

Hebr. 12.

Quid nobis cum sęculo, & ijs vijs, quę ducunt ad inferos? Abijciamus onera & sarcinas, quæ nos impediũt, ponamus paulisper cogitationes rerum temporaliũ: Mille & quingenti & septuaginta anni sunt, ex quo dictum audiuimus; *Filioli, nouissima hora est: & præterit figura huius mũdi*. Quid igitur iam à mundo tabescente & casum ac ruinam vltimam minante, expectare poterimus? Atque hæc quidẽ sunt bona, quæ nos excitant ad surgendum, & ambulandum.

2. Ioan 2.
1. Cor. 7.

Imminentia mala a sõno nos excitant.

Verum si vnquam fuit, nunc hora est nos de somno surgere; Mala enim tam multa & tam grauia sunt, vt nos dormire diutius nullo modo patiantur: Nonne *si sciret Paterfamilias, qua hora fur ueniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam*? Hei mihi, quam multi fures & latrones exierũt in mundũ! plena sunt omnia hæreticorũ, qui & fortunis, & animis, & corporibus insidiantur, nunquam tot portenta, tot monstra hęresum, & sectarum extiterunt. Apertus est nunc puteus abyssi, iterum reuocantur in lucẽ Arriani, reuocantur Sabelliani, reuocantur Nestoriani, reuocantur Pelagiani, reuocantur Manichæi, & qui tandem non reuocantur? Videmus oculis nostris perire Galliam, perire Germaniam; Poloniã, Bohemiam, Angliam, Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, & adhuc non excitamur? Videmus incendia vicinarum domorũ, audimus quotidie cædes, direptiones, & spoliationes templorum, timemus tumultus & seditiones, & adhuc dormimus? Vigilat virga furoris Domini, immittuntur pestilentiæ, immittũtur eluuiones, immittuntur penuriæ, & si hoc est parum, veniet, mihi credite, etiam bellum, neque dormiet virga Domini donec nos vigilemus: Tunc enim virga vigilat, cum dormiunt homines, & tunc dormit, cum vigilant homines. Itaque, Auditores Optimi, nisi seriò excitemur, nisi diligẽtius in negotium salutis incumbamus, nisi mores emendemus, nisi zelus honoris Domini, & salutis animarum nos inflammet, sane prędico vobis, Christiani fuimus, fides recedet, quæret loca meliora, extinguetur lumen, quod in vobis est, *egredietur omnis decor a filia Sion*. Quare cum tot bona, tam magna, tam multiplicia nos inuitent; mala verò quæ vndique nos premunt, etiam compellant exire de mũdo, *faciamus de necessitate virtutem*, deseramus mundũ, antequam deseramur à mũdo: fugiamus de sæculo, antequam fugiat à nobis sæculum: properemus ad Deum, antequam rapiamur à Diabolo. Ita nos Christus in terris lætos, in cœlis beatos efficiet, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Luc. 12.
Ierem. 1.
O nimis uerum Vaticinium.
Thren. 1.

CON-

CONCIO TERTIA DE EADEM DOMINICA PRIMA ADVENTVS.

THEMA.

Erunt Signa in Sole, & Luna, & stellis; & in terris pressuræ gentium præconfusione sonitus maris, & fluctuum. *Luc. 21,*

SYNOPSIS.

DVplex Christi aduentus indicatur, vnus præteritus in humilitate, alter futurus in maiestate. De modo, ac tempore signorum Christi aduentum præcedentium, variæ variorum opiniones adducuntur, tandem hac de re nihil certi, antequam fiat, definiri posse concluditur, diem enim iudicij nobis occultum Deus voluit. Vnde Lutheranorum de eo ridiculosum præsagium exploditur, & eiusdem certum tempus statuentes ridentur. Quinam ad signa ista capita leuaturi sint. Similitudo fici triplici sensu explicata: historico, parabolico, & morali. Synagogam Iudaicam sæpius ficui comparatam fuisse probatur. Tribulationes huius mundi nobis plurimum prodesse similitudine hiemis & Christi exemplo docetur.

In Secunda parte tres causæ asseruntur, cur hoc die Euangelium istud legatur: prima, ne paupertas nasciturí Christi nos offendat, eius simul maiestas proponitur. Secunda, quia idem Euangelium aliquo modo Christi Natiuitatem etiam præmonstrat, in qua Sol Iustitiæ Christus obscuratus est, Luna, id est, Ecclesia, seu etiam B. Virgo non spargebat lumen solitum, Stellæ, idest, Angeli de cœlo lapsi sunt, & mare turbatum est, hoc est, Herodes & tota Hierosolyma. Tertia, quia frequens extremi iudicij cogitatio nos ad Christi Natalem præparare efficax est. Inde quomodo ad diem iudicij nos præparemus disseritur. Tandem pulcherrima similitudine humanæ calamitatis, post quorundam locorum mores taxatos, finis imponitur.

MINIME dubito, ornatissimi Auditores, quin vestrum nonnulli mirentur, cur Ecclesia hanc potissimùm euangelicam narrationem hodie nobis proponat, quæ nec tempori accommodata esse videtur, nec aduentui Domini, quem hodie agere incepimus, conuenire? Duos enim aduentus Domini ac seruatoris nostri litteræ sacræ nobis commendant: Vnum in humilitate: alterum in maiestate: ac priorem præcessisse iam credimus; posteriorem omnino futurum minimè dubitamus. Iam verò cùm pia mater no-

Duplex aduentus Christi.

ſtra Eccleſia Catholica, à Spiritu ſancto edocta, non poſteriorem, ſed priorem aduentum hoc tempore veneretur, & colat; tamen illam Euangelij partem inter ſacrorum ſolennia recitari audiuimus, in qua ſigna non prioris, ſed poſterioris aduentus continentur. Itaque aduentũ priorem Eccleſia commemorat, & Euangelium hodiernum explicat poſteriorem. Quamobrem non ſolum hodie ipſa Euangelij verba explicanda erunt: ſed etiã breuiter exponendum, quo conſilio maiores noſtri, viri ſapientiſſimi, hoc Euangelium hodie potiſſimùm publicè in Eccleſijs decantari voluerint.

Vt igitur ad explicationem Euangelij veniamus, poſteaquã Dominus diu iam de excidio vrbis Hieroſolymę verba fecerat, vt ex capite vigeſimo primo Euãgelij ſecundum Lucam intelligi poteſt, paulatim ad excidium orbis totius explicandũ deſcendit: Interitus.n. præclariſſimæ, & maximæ illius vrbis, orbis vniuerſi interitum ſine dubio deſignauit. Aſſeruit verò Dominus, horribilia quędam ſigna orbis caſum, & iudiciũ extremũ antegreſſura. *Erunt ſigna, in Sole, & Luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentiũ præ confuſione ſonitus maris, & fluctuũ, areſcentibus hominib. præ timore: Nã & uirtutes cælorum mouebuntur.* Itaq. totus orbis ſigna dabit, in cœlo Sol obſcurabitur, Luna nõ dabit lumen ſuũ, & ſtellæ erunt decidentes; Supra cęlum virtutes cęlorũ, hoc eſt, Angeli (vt B. Hieronymus in Matthæũ, Ambroſius in Lucã, Auguſtinus ad Heſichium docent) commouebuntur: In terra homines preſſuras patientur, atque areſcent prę timore: in mari denique fluctus atque vndę in immenſam altitudinem excreſcent, & quiddam maximè horrendũ inſonabunt. Eſt verò maxima quæſtio, ac pene inexplicabilis, ad quem modum, & quãdo iſta fient? Nam B. Hieronymus & Chryſoſtomus Solem & Lunã obſcurandam eſſe cenſent, non quia lumen amittent: ſed quia cũ claritate corporis Chriſti, quod tũ aderit præſens, & conſpicuũ comparata, lucere omnino non videbuntur. Neque ab eorum ſententia multum abſunt B. Hilarius, alijq. nonnulli. Verũ, Auditores, ſancti iſti Patres noſtram quæſtionem minimè diſſoluunt: Siquidem ipſi ſolùm de eo tempore loquuntur, quo Liberator noſter in nubibus cœli toti orbi conſpicuus apparebit: Solis verò & Lunæ globi lumine priuabuntur, atque deficient etiam antea, quàm Deus in nubibus cœli glorioſus appareat, alioquin ſigna aduentus Domini dici non poſſent. Nec enim Domino pręſente ad eũ ab alijs sãctis hominib. internoſcendum ſignis indigebimus; Erit.n. ipſe omnium pulcherrimus, & clariſſimus. Et quemadmodũ Sole exorto, etiamſi tẽpore eodẽ Luna in cęlo cõſpiciatur, nemo quærit, vter eorum globorũ ſit Sol, ſatis.n. Sol excellẽtiſſimo ſuo fulgore, & claritate ſe prodit. Sic etiã non difficile erit tẽpore iudicij inter multa millia Sanctorum Regem, & Iudicem Chriſtũ, vt alterũ Solem inter minora ſidera dignoſcere. Ad quẽ igitur modũ anteipſum Domini aduentũ Sol obſcurabitur, Luna non dabit lumen ſuũ, & ſtellæ cadent de cęlo? B. Auguſtinus in epiſtola octuageſima, quæ eſt ad Heſichiũ, & B. Ambroſius in capite vigeſimo primo Lucæ, ad tropos & figuras recurrendũ putauerunt; vt nomine Solis, & Lunæ, & ſtellarũ, Chriſtum & Eccleſiã, & ſanctos homines intelligamus. Sed quanquã hæc ita ſe habent, & ſecundũ myſticum quendã, & ſpiritalem ſenſum vera ſunt; tamẽ dubiũ eſſe non poteſt, quin ẽt verus Sol, & vera Luna obſcurari, & deficere debeant, ſicut verè gentes preſſurã patientur, & veri fluctus, & verę vndę multò horribilius quã vnquam antea reſonabunt. Nã ſi cũ Rex indignatur atq. ira ſuccẽſus tanquã leo rugit per aulam, oẽs famuli atq. adminiſtri timent, & tota regia conturbatur, quid futurũ putamus cũ ſummus, & potentiſſimus Rex cęli, & terrę, tot hominũ criminib. ad irã iuſtiſſimam prouocatus omnes ſuas iniurias vnica die vlciſci conſtituet? Quomodo tanto Rege cõmoto nõ omnes res creatę pariter mouebũtur?

Nam profectò maximè de caſu ſtellarum oĩno difficilè eſt controuerſiã definire. Si.n. dicere velimus, ſtellarũ nomine acci-

Ambr. in 21. Luc.
Augu. epiſto. 80.

Aug. epiſ. 80.
Ambro. in c. 21. Luc.

An vera ſtella caſuræ ſint.

accipiendos esse ignitos quosdã vapores, qui tantã habent cum stellis similitudinem, vt vulgò iam stellæ cadentes dicantur, cauendum est ne Euangelio repugnemus: Nam si Euãgelium de vero Sole veraq. Luna loquitur: num cõsequens est, vt non ẽt de veris stellis loquatur? Quod si tãta Euangelij authoritate permoti, stellas verè casuras in illa magna rerũ perturbatione affirmemus, statim occurreret infinita turba Mathematicorũ, à quib. nos expedire nullo modo poterimus: siquidẽ ipsi quasi stellarũ magnitudinẽ dimensi essent, vociferabuntur, & clamabunt, stellas cadere non posse super terrã: Nã cum nulla sit fixarũ, & nõ errantiũ stellarũ tã exigua, q̃ terrę magnitudinẽ lõgè nõ superet, si vel vna ex minutissimis caderet, totus orbis terrarũ eã excipere nõ posset. Et quãuis Mathematicorũ decretis obijcere possemus, magnũ Basiliũ, B. Chrysostomũ, Ambrosiũ, & virũ longè doctissimũ Augustinũ, nec non alios permultos, qui stellas oẽs, vno Solis globo excepto à Lunæ magnitudine superari cõtendunt; ex quo fit, vt multò maiori ratione stellę oẽs à terræ magnitudine superentur. Nã vnã multò esse terræ minorẽ ẽt Mathematici confitentur; tñ quia non propterea Mathematici cõquiescerent, neque nos cũ illis contendere volumus, idcirco vnum è duob omnino dicendũ est, vel stellas veras hic quidẽ accipiẽdas esse; sed eas non verè ac propriè casuras, sed dũtaxat metaphoricè, quia nimirũ lumine penitus orbatæ iã nõ amplius esse in cęlo, sed ex eo cecidisse videbũtur. Id qd multis Theologis Doctorib. video placuisse. Vel id, qd mihi multò magis placet, vt fatear apertè ꝙ sentio, quęstionẽ istã antequã signa illa appareant, definiri nõ posse, ita vt nostræ ignorantiæ cõfessio sit nostrę snię explicatio: Ea siquidẽ, quæ Dñs de futuro iudicio, de mundi interitu, & signis præcedentib. disputauit, oĩa prophetica sunt. Dicta verò Prophetarũ id proprium habent, vt antequã impleantur nihil ferè aliud, quã ænigmata sint: Impleta verò ab omnibus intelligantur. Prædixit Dñs excidiũ Hierosolymæ; *Venient*, inquit, *dies in te, & circũdabũt te inimici tui vallo, etc.* Et nũc quidẽ, quia vaticiniũ impletũ est, omnes intelligunt, dies illos à Domino prædictos fuisse anno quadragesimo ab obitu Saluatoris: inimicos verò Iudæorũ, qui Ierusalẽ cæde, & incendio vastauerunt, fuisse Titũ, & Vespasianũ Romanorũ Imperatores. At verò, si antequã vaticiniũ impleretur, aliqui expositores accessissent, & vnus dixisset: Dies isti à Dño prædicti post vnum mensem aduenient; alter verò, Non, sed post vnum annũ; & tertius, Neq. tam citò, sed post centum annos. Pari ratione de hostibus Iudæorum vnus dixisset: Assyrij erunt; alter, Persæ erunt, non Assyrij: Tertius, Romani erunt, nonne omnes ridiculi, & diuinatores potius, quàm expositores essent? At nũc post euentũ rei omnia perspicua, & facilia sũt. Intellexerunt hoc prisci illi Patres sanctissimi, atq. eruditissimi homines, ac propterea parum omnino sollicití fuerunt, An stellæ verè cadere possent, & ad quẽ modum cœli lumina obscurabuntur: Quod idem fecerunt in tempore illo inuestigando, quo hæc futura sunt. Nam cùm Lactantius anno ab orbe condito sexies millesimo iudiciũ futurum, & post mille annos a iudicio orbẽ totum destruẽdũ censuerit: Alij verò, vt B. Augustinus auctor est, post quadringentos: Alij post quingẽtos: Alij post mille annos ab ascẽsione sua Dominũ ad iudiciũ descensurũ existimauerunt. Sancti illi Patres Hilarius, Amb. Hieronymus, Chrysostomus, August. incredibili consensione diẽ illũ sciri nõ posse affirmauerunt. *Nec. n. est nostrum nosse tẽpora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate, & quæ nemo scit, neque Angeli Dei, qui semper vident faciẽ Patris, qui in cœlis est.* Et quẽadmodũ illi qui annos quadringentos, vel quingẽtos, vel mille ab ascensione Dñi definierunt, decepti sunt, vt euẽtus, & experiẽtia docuit: sic oẽs alij decipientur, qui tale aliquid definire tentauerint. Nõne hæretici Lutherani ante annos ferme quadraginta, & Vitebergæ, & alibi, vt spiritũ prophetiæ accepisse demonstrarent, iã iam diẽ Domini instare prædicabant? & certum etiã quendam

August. & Amb. sup. Basil. & Chrysost. in Matt. 24.

Luc. 19.

Lactãt. li. de diuin. præmio. c. 25. & 14.

Aug. lib. 8 de Ciuit. c. 53.

Act. 1.

Marc. 13.

Dies iudicij occulta.

diem, quo iudicium esset futurum defini re non verebantur? nonne iam plerique propterea, neque domos ædificare, neque agros colere; sed solùm ad eum diem se comparare volebant? & tamen definita dies iamdiu præterijt, & Prophetæ mendaces inuenti sunt. *De fine autem temporum*, inquit D. Hilarius in Matthæū scribens, *curam sollicitudinis nostræ ademit, diem illum dicens, nemini esse cognitum.* Et Beatus Ambrosius libro quinto de fide, capite octauo. *Non prodest*, inquit, *scire, sed metuere, quod futurum est: Scriptū est enim: Noli altum sapere, sed time.* Beatus verò Chrysostomus scribens in Matthæum, *Quod*, inquit, *dixit, neque angeli sciunt, repressit eos, ne scire vellent, quod angeli nesciunt. Eo verò quod dixit: Neque filius, non solum à discendo, sed etiam à quærendo prohibuit.* Denique, vt alios omittamus, Augustinus ad Helichium scribens: *Libenter*, inquit, *nesciamus, quod nescire nos Dominus voluit.* Et libro decimo octauo de ciuitate Dei capite quinquagesimo tertio. *Omnium*, inquit, *de hac re calculantium digitos resoluet, & quiescere iubet, qui ait: Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater in sua posuit potestate.*

Hilar. in c.25.

Amb. l.5. de fid. c.8.

Rom. 11.

Chrysost. Homi. 78 in Matt.

Aug. epis. 80. & 18. de Ci. c. 53

Act. 1.

Quæ cum ita sint, quis explicet quorundam impudentiam singularem? Christus clamat: *Non est uestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Et: *Vigilate, quia nescitis diem, neque horam.* Et: *de die autem illo nemo scit, neque angeli in cœlo, nisi solus Pater.* Cōfitetur Hilarius, confitetur Chrysost. cōfitetur August. oēs Patres, omnes Doctores, omnes Angeli confitentur, se magna illa momēta nescire, quæ Pater posuit in sua potestate; Et quidam superbissimi vermiculi tempora ista, & momenta definire non erubescunt? Itaque, Auditores, si in Heliam quendam, non Prophetam Ecclesiæ, sed Rabinum Synagogæ, & in alios eiusdem generis somniatores incideritis, qui certos annos consummationis sæculi definire voluerunt, eos me authore deridete, atque contemnite. Omnes verò maiorum, & patrum nostrorum sobrietatem, & sapientiam imitantes, hæc omnia, quæ Dominus de posteriore aduentu suo prædixit, omnino futura esse credamus. Ad quem autem modum; & quādo implenda sint, id verò Domini cognitioni, atque intelligentiæ concedamus, & nostram scientiam effugere æquo animo patiamur.

Ridēdi sūt qui certū finē mūdi statuunt. Actor. 1. Matt. 25 Ibid. 24.

Sequitur, *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate.* Signis verò illis tanquam prænuncijs quibusdam ante suum aduentum præmissis, cum maximo totius orbis stupore apparebit in aere summus ille Iudex viuorum, & mortuorum; tantoque lumine, & splendore quasi vestitus erit, vt Soli, & Lunæ, & omnibus cœli luminibus tenebras offundat. Veniet verò in maiestate, hoc est, in maiori statu, quā antea venerit: Is.n. qui quondam cū maxima humilitate, & abiectione venit, cū maxima potestate & maiestate veniet: Et qui aliquando solus de cœlo descendit, tunc multo, magnoq. comitatu stipatus descendet: Et qui olim, vt reus ab hominibus iudicandus aduenit: tunc, vt æquissimus, & potentissimus iudex omnes homines iudicaturus adueniet: Et qui iacuit contemptus in stabulo, sedebit gloriosus in nube: Et angeli, qui in priori eius aduētu læti canebant: *Gloria in excelsis Deo, &c.* In posteriori horrendè insonabunt; *Surgite mortui, uenite ad iudicium.*

Secundus Christi aduētus multū à priore diuersus.

Luc. 2.

His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra. Perditi quidem, & facinorosi homines, qui malè sibi cōnscij sunt, his fieri incipientibus non audebūt in cœlum respicere: sed in humum, quam semper dilexerunt, oculos suos defigent, contabescent, arescent, deficient præ timore; quoniam appropinquat condemnatio eorum. Vos verò, qui thesaurum vestrum in cœlis posuistis, qui aduentū istū semper desiderauistis, quos fides, & opera securos efficiunt, respicite, & leuate capita vestra: & quantum in alijs metus, & odium crescit, tantum in vobis spes & desideriū augeatur. Appropinquat enim plena, & perfecta redemptio vestra: *vt iam*

tandem

Philip.3. tandem videlicet *reformetur corpus humilitatis vestræ configuratum corpori claritatis suæ.* Vos inquam, qui *intra vos gemebatis, adoptionem expectantes filiorum Dei,* redemptionem corporis vestri, respicite iã, & leuate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra, qua corpora ista ab omni corruptione, & mortis iniurijs vindicentur. *Rom. 8.*

Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores, cùm producũt iam ex se fructum, scitis quia prope est æstas: ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei, *&c.* Fœcunda planè sunt hæc verba, Auditores: Nam & historicum, & parabolicum, & moralem sensum recipiunt. Iuxta historiam, sicut folia, & flores, & fructus arborum, signa sunt vicinæ æstatis: sic etiã Solis ac Lunæ obscuratio, stellarum, & siderum casus, maris ac fluctuum sonitus, & gentium in terris pressura, ac metus, signa sunt obitus mundi, & futuri iudicij. At verò iuxta parabolam nouum signum superioribus Dominus addidit, conuersionem scilicet Iudæorum: Quid. n. ficulnea in scripturis, nisi populum Hebrçorũ significat? *Habebat quidam arborem fici plantatam in vinea sua,* ait Dominus, *& venit fructum quærens in illa, & non inuenit, &c.* Quam parabolam Dominus, vt B. Ambrosius, & alij Patres exponunt, sine vlla dubitatione de Hebræis dixit. Rursum maledixit ficulneæ, vt Marcus capite vndecimo author est, quod in ea fructum quærens nihil præter multa folia inuenisset: Quo loco ficulneæ nomine Synagogam Iudæorum intelligendam esse, nemo est, qui dubitet: Sciebat enim Dominus non posse tunc ficus in ficulnea inueniri: non enim erat tempus ficuum, vt ipse Marcus Euangelista testatur: sed aliud quçrebat, aliud desiderabat: quærebat ficus in arbore, desiderabat opera bona in Synagoga. *Folia erant,* inquit Augus. in Psalmo 34. de hac ficulnea loquẽs, *& fructus non erant, verba erant,* & *facta non erant. Vide in verbis numerositatem, & in factis sterilitatem.* Hinc etiam Nathanaeli Dominus ait: *Cum adhuc esses sub ficu,* hoc est, cum adhuc sub vmbra Synagogæ degeres, & nihil de Messia audiuisses, *vidi te.* Denique, quod in Canticis Canticorũ legimus: *Ficus protulit grossos suos,* quis ambigat ad populũ Hebræorum etiam referendum? Hinc enim sumit sponsus argumẽtum suasionis, vt spõsa properet venire ad vineas, quia ficus iam protulit grossos suos, & in posterum meliora succedent: Grossi enim ficus quędam sunt: sed vice florum oriuntur, & tanquam ad nihilum vtiles immaturæ cadunt, & dant locum maturandis. Grossi igitur quos perpetuò protulit Synagoga, opera inutilia, acerba: quin etiam perniciosa, & venenata fuerunt, vt sæpius repetita Idololatria, vt cædes omnium Prophetarum, vt ipsa impia, & detestanda Christi Seruatoris occisio. Hic enim fuit omnium postremus, & grossissimus atq; acerbissimus grossus. Tunc impleuerunt mensuram peccatorum suorũ: Tunc impleta est malitia vrbis Hierusalem. Atq. propter hunc vltimum grossum, dixit Dominus cultori vineæ: *Ecce tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac.* Veni tempore Patriarcharum, veni tempore Prophetarum: veni tẽpore Messię: & nihil vnquam, nisi grossos inueni: *Succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat?* Cultor verò adhuc annum vnũ, hoc est, tempus aliquod impetrauit, donec Apostoli quoque circa eam foderẽt, & mitterent stercora, hoc est, in oculis Iudæorum peccata ipsorum ponerent, & tum cum nulla iam esset spes conuersionis, misit Dominus operarios suos, Titũ & Vespasianum, & radicitus eam euulsit: & ramos eius per omnem orbem terrarũ disiecit. Verè igitur populus Hebræorũ ficulnea fuit, quæ bona licet Patriarcharum radice prodierit, nunquam tamen in altum proficere, nunquam se humo attollere voluit, nunquam radici respondere proceritate ramorum, generositate florũ fœcunditate fructuum: sed perpetuò humilis, fragilis, tortuosa, nodosa fuit, & informes atque acerbos grossos pro pulchris, & odoratis floribus tulit. Sed in fine nihilominus temporum *reliquiæ saluæ fient.*

Marginal notes: *Signũ ficulneæ Iudæorũ conuersionẽ significat.* *Luc. 13.* *Marc. 11.* *August. in Psal. 34.* *Ioan. 1.* *Can. 2.* *Luc. 13.* *Ro. 9. & 11.*

fient. *Cum enim plenitudo gentiū intrauerit*, & ipse Israel licèt olim incredulus cōuertetur, & tunc finis mundi & Christi iudicium erit in foribus. *Ab arbore igitur fici discite parabolam; Cum ramus eius tener fuerit, & folia nata*, hoc est, cum ficulnea illa in aduentu meo propter suam incredulitatem arefacta iterum virescere, & frondescere incipiet, & durę illæ ceruices Iudæorum mollescent, & leni iugo meo subijcientur, scitote quoniam propè est ęstas: Illa, inquam, æstas, in qua messis fiet, & bona frumenta in horreum Domini recondentur, paleæ autem, & zizania igni inextinguibili cremabuntur. Hæc igitur de parabola.

Matt. 24

Quid tandem & nos ex hac sñia vtilitatis referemus? Multum oīno, auditores, si illud diligenter perpendamus, quemadmodum cōmunis mundi perturbatio, atque interitus, felix & faustum signum est cōmunis oīum Sanctorum gloriæ, & felicitatis: sic ēt singulares vniuscuiusq. nostrum temporaneas calamitates, & ærumnas, signa faustissima esse perpetuæ vniuscuiusq. nostrum prosperitatis, & pacis. O nos felices, si rē istā intelligere possemus? Rei siquidē eius ignoratio id in hominib. efficit, vt tunc ipsi doleant, cū est maximè gaudendū, & tunc sæpe gaudeant, cū omni iure esset dolendū. Accipite similitudinē à segetibus, & arborib. Cum frumenta in aruis ab agricolis seminata sunt, quā obsecro, hiemē vos vestris segetib. desideratis? Adolescentes fortasse, qui magis de suis ludis, quam de segetibus soliciti sunt, hiemē totam serenā & dies claros & tēperato calore blandos, sine pluuijs, sine ventis, sine glacie, sine niuib. optarent: nimirum ne deambulationes, & cursus, & ludi eorū diebus feriatis impedirentur. Verū ista serenitas hiemis, iste calor intēpestiuus, segetibus non modò nō cōferret; sed ēt vehementer obesset. Cōtinuò n. exorirētur, radices nō facerēt, neq; aliud, quā herbas, & paleas suis cultorib. parerent. Quocirca sapiētes agricolæ malunt in hieme frigora, & glacies, & niues, & pluuias, quā diuturnā, & malè blandā, ac tepidam serenitatē. Intelligunt. n. hoc pacto segetes cohiberi, ne ante tēpus exoriātur: sed primū longas, & firmas radices figāt: deinde tēpore suo fruges vberrimas, & optimas fundant. Nos oēs, Auditores, segetes sumus in agro mundi huius seminatæ, vt aliquando bonū frumentum efficiamur, & in horreū Domini messorum, hoc est, Angelorū manib. recōdamur. Ac præsētis quidē vitę tēpus totū est hiems: æstas verò paulò post sine dubio consequetur. Quid igitur si sapimus, optare debemus? Nōne pluuias? nonne glacies? nonne niues? *Omne gaudium existimate fratres, cū in varias tentationes incideritis*. Ergo cum oīa prosperè in hac vita succedunt, nolite gaudere, nolite extolli. *Diuitib. huius sæculi præcipue*, inquit Paulus, *non sublime sapere*. Suspecta sit nobis ista vbertas, & non naturalis serenitas: ne fortè in æstate paleæ sine frumento inueniamini, ac proinde colligamini in fasciculos ad cōburendū. Cōtra verò, cū vndiq. spirāt ærūnæ, pluūt imbres tribulationis, irruunt venti calamitatis, dicite vobis ipsis; Faustū est hoc signū, turbida atq. horrida hiems lætam, & diuitē æstatem nobis adferet. Aspicite liberatorem nostrū Iesum Christum, ipse granum frumenti pro nobis fieri, & in hac terra voluit seminari: quā quæso hiemem expertus est? Num vel vnum diem lætum, & serenum habuit? Nōne omnia venti, & pluuię persecutionum, & tribulationum sibi vendicarunt? Sic oportuit Christum pati, vt cresceret postea, non solū in spicam; sed etiā in arborem magnam, & longè maximum fructum adferret. Sic igitur & nos, cùm similē hiemem experimur, gaudeamus & exultemus, quoniam messis vestra copiosa in æstate erit.

Temporanea calamitates sunt signū perpetua felicitatis

Simile.

Iac. 1.

1. Tim. 6.

PARS ALTERA.

EXPOSVIMVS, vel perstrinximus potiùs Euangelium; restat nunc, vt cur hoc tempore proponatur, breuiter videamus. Huius rei tres præcipuè causę mihi esse videntur: primum. n. eum diem iam agere, & celebrare incipimus, quo Liberator generis humani nostrę carnis mortalitate

Cur prima Dominica aduentus de extremo mundi fine agatur.

Prima ratio.

litate indutus ad nos venit; quia verò nihil maiestatis, nihil amplitudinis, nihil excellentiæ singularis in hoc primo aduentu præ se ferre videbitur, quin potiùs more cæterorum infantium paruulus, imbecillis, nudus, vagiens, prodibit in lucem, in præsepi collocabitur, super fœnum iacebit; nullus apparatus, nisi rusticanus, nulla tapetia, nisi telæ aranearum; nulli famuli, & administri, nisi bos & asinus circa illum apparebunt: Quis obsecro, sibi facilè persuadebit, eum & Regem, & Deum, & Verbum, & Sapientiã esse? Vt igitur non nos tunc humilitas eius offendat, eius nũc nobis maiestas, & gloria prędicatur. Et ne tunc eum, vt vnũ de turba, contemnamus, multò antè nobis prædicitur, eum iudicem orbis terrarum esse futurum, venturumq; in nubibus cęli cũ potestate magna, & maiestate. Atque hęc quidem est ratio prima.

Secunda ratio. Porrò altera ratio ex illo sumitur, qđ ea signa aduentus Domini, quę in hodierno Euangelio continentur, tametsi verè ac propriè posterioris aduẽtus signa sint: tamen secundum quandam mysticam, ac reconditam intelligentiam ad priorẽ quoque aduentum referuntur: Siquidem in die natali Domini Sol obscuratus est, & Luna non dedit lumen suum, & stellæ de cœlo lapsæ sunt, & virtutes cœlorum motæ sunt, nec in terris defuit pressura gentium præ confusione sonitus maris, arescentib. hominibus præ timore. Quid enim Sol, nisi Christum significat? qui est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et quẽ iure ac meritò Solem iustitiæ nominamus? Iste igitur Sol obscuratus est, cùm Verbum carne circundatum mundo apparuit. Quæ maior obscuratio cogitari potest, quàm vt Creator, & Dominus ita lucem suæ maiestatis abscondat, vt opificium, & mancipium esse videatur? Verũ enimuero, quomodo Sol, cùm nobis deficere videtur lumen suum neque amittit, neque remittit: sed illud duntaxat abscõdit: sic & Dei verbum cum caro factũ est, non esse desijt, quod erat: sed esse cœpit, quod non erat; neque lumen diuinitatis in eo defecit, sed solũ obscura nube carnis humanæ contectum, atque opertum fuit. Et quemadmodũ Solem aduersum, si nulla nube tegatur, intueri non possumus, eiusq. radijs acies nostra sensusque vincitur: sic & verbum vsque ad diẽ obscurationis suę propter nimiũ fulgorem, quem ex se emittebat, cerni non poterat, verèq. tunc erat Verbũ apud Deum, hoc est, in sinu & corde Patris penitus abditũ, ac reconditum, vt ab oculis mortaliũ videri non posset. At vbi *Dominus super nubem leuem*, iuxta Prophetæ vaticinium *ascendit*, & humana carne vestitus vim illam diuinorũ radiorum continuit, & nobis faciem suã nube interposita obscuratam ostendit: Tunc *vidit omnis caro salutare Dei.* Nã *in terris visus est, & cum hominib. conuersatus est.* Ecce igitur vobis obscurationem Solis. Cæterũ Luna, quæ in aduentu Domini nõ dedit lumen suũ, quid nisi cœtum fidelium, Ecclesiamq. designat? Vt.n. Luna modò magna, modò parua, modò nulla videtur; ita vt sapiens dicat: *Stultus vt Luna mutatur*: sic & Ecclesia modò decrescit, modò brachijs orbẽ penè totũ complectitur, modò contrahitur, in angustumq. deducitur, quod his nostris miserrimis, calamitosisque tẽporibus videre cogimur vel inuiti. Et quemadmodũ Luna luce lucet aliena, & radijs Solis accensa conuertitur: sic & Ecclesia, quicquid gratiæ, quicquid decoris, quicquid luminis habet, id totum à Christo habet, qui Sol iustitiæ, & appellatur, & est. Hæc igitur Luna, quæ in ortu Domini ac Seruatoris nostri lumẽ nõ dabat, Ecclesia cœtusq. fideliũ est: Nunquã.n. minor Ecclesia fuit, nunquã obscurior, nunquã vilior, nunquam abiectior. Tunc.n. excepta Palæstina, quæ exiguus angulus orbis terrarũ est, vbique idola regnabant, totus orbis in tenebris errorum densissimis versabatur. Et ille ipse angulus, de quo olim Propheta canebat: *Notus in Iudæa Deus, in Israel magnũ nomẽ eius*, circa Dñi natalem diẽ, partim errorib. Sadducęorũ, partim morib. parũ ꝓbatis, & flagitiosa vita Pharisęorũ, & sacerdotũ ita corruptus & deprauatus erat, vt nihil

Sol Christus.

Ioan. 1.

Isa. 19.

Luc. 3.

Baruch. 3

Luna Ecclesia.

Eccl. 27.

Psal. 75.

nihil pristini decoris ac luminis habere videretur. Nulli tunc Dauides, aut Ezechiæ: nulli Aarones, aut Eleazari; nulli Heliæ, aut Isaiæ inueniebātur: sed Reges prophani, Sacerdotes sacrilegi, & Prophetæ mendaces Hierosolymis erant. Verè igitur tunc luna, hoc est, fidelium congregatio, non dabat lumen suum. Nec immerito, Auditores; nam adueniente Domino vetus Ecclesia moriebatur, & noua nascebatur. Itaq; nouilunium erat, & Luna cum Sole coniūgebatur, ac propterea exigua ac penè nulla videbatur. An est quisquam, qui hoc ignoret in nouilunio Lunam pene nullam videri?

B. Virgo et ipsa Luna est.

Sed fortasse à vero non aberraremus, si Virginem Dei matrem Lunam istam esse diceremus: De ipsa enim Ecclesia canit. *Pulchra vt Luna, electa vt Sol.* Nunquid enim obscurata non fuit hæc Luna, cum tam excellens fœmina, tam singularis, cuius pectus domicilium erat omniū virtutum, & quæ singulari priuilegio mater, & virgo erat: nec non Dei Patris filia, filij mater, Spiritus sancti sponsa, Angelorum Regina, orbis Domina, decus humani generis, qualem alteram mundus omnino non habuit, nec habebit: Cùm, inquam, talis fœmina gloria fœminarum ab hominibus non agnoscebatur, nec vt par erat, colebatur: quin potiùs despiciebatur, & contemnebatur, & cum Deum gestaret in vtero, in stabulum abiectissimum se recipiebat? Cùm inter tot peregrinos ei soli fortasse in diuersorio locus non esset? Itaque Luna non dabat lumen suum. Nunc quidem hęc Luna defectum non patitur; nam & ipsa in omnem terrā radios suos diffundit, *nec est qui se abscondat à calore eius*: Vbique terrarum suscipitur, colitur, adoratur. Sed tunc Luna non dabat lumen suum.

Cant. 6.

Psal. 18.

Et stellæ cadent de cœlo. Porrò stellarū casus in aduentu Domini maximè perspicuus fuit: Nam vsque ad aerem istū terrę proximum stella quædam maximi fulgoris lapsa est, & Magis ex Perside venientibus palatium Regis pauperis demōstrauit. *Ecce,* inquit, *stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos vsque dum veniēs stare supra vbi erat puer. Et virtutes cælorum mouebuntur.* O quam apertè hoc signum apparuit, quando, vt D. Lucas testatur, *subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis?* Postremo fuit in terris pressura gētium, præ confusione sonitus maris: Mare siquidem nihil est aliud, quam mundus, siue perditi illi homines, qui mundi nomine in sacris litteris designari solent. Quocirca B. Augustinus Psalmum nonum & trigesimum exponēs: *Hoc sæculum,* inquit, *mare est: habet enim amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulationum, tempestates tentationum; habet homines velut pisces de suo malo gaudentes, & tanquam se inuicem deuorantes.* Et rursum in Psalmum nonagesimum secundum. *Nauicula,* inquit, *Ecclesia est, mare sæculum: Venit Dominus, ambulauit super mare, & pressit fluctus. Quomodo ambulauit Dominus super mare? Potestates, & Reges crediderunt, & subiugati sunt Christo.* Hoc est igitur mare, quod quidem num oriente Christo turbatum nō est? Audite, quid B. Matthæus Euangelista dicat: *Audiens autem Herodes,* nempe natum Christū, *turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.* Ecce vobis mare turbatum: ecce fremitum resonantium vndarum: *Turbatus est,* inquit, *Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo.* Hinc verò statim pressura gentium in terris subsecuta est: An nō fuit in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, quando Maria & Ioseph penè arescentes præ timore intempesta nocte fugam arripere, & in Aegyptum concedere compulsi sunt? Et quando Magi ab Angelo admoniti per aliam viam in Persidem redierunt, vt eam tempestatem euaderent, quam Herodes excitabat, nonne erat in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris? Postremò cùm tot millia innocentum puerorū insanientis Herodis iussu cæsa sunt, & tot parentes, tot matres, tot nutrices in luctu, & squalore fuerunt, & quanta esset rabies turbati maris probè expertæ sunt, nonne

Matth. 2.

Luc. 2.

Matt. 2.

nóne erat in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore? Quæ cùm ita sint, planum iam esse arbitror, signa, quæ in hodierno Euangelio continentur, tametsi propriè ad posteriorem Christi aduentum referuntur: tamen ad priorem etiam aliquo modo non malè, nec ineptè referri.

Tertia ratio.

Sed iam ad tertiam, & postremam rationem veniamus: Cùm hoc tempus sit quasi quædam longa vigilia, & tanquam parasceue, ad natalē Domini diem probè celebrandū instituta, ratio ipsa exigere videbatur, vt illud Euangeliū Ecclesia nobis proponeret, quod maximè esset vtile ad Christianorum animos præparandos. Et quid obsecro vtilius, quam futuri iudicij cogitatio? Ea namque timorē sanctū in animis inserit, à peccatis reuocat, ad pœnitentiam cogit, in officio continet, torporem expellit, diligentiam excitat, vigilantem denique, ac solertem hominē facit: *Si mente*, inquit B. Ambro. *cernerent homines peccatores, quale iudicium immi net mundo, sensus humanus non disspergeretur vanitate sæculari, si non infidelitate grauaretur.* Et sanè, Auditores, quis manus extēdere ad quodlibet flagitium perpetrandum auderet, quis non vehementissimè perhorresceret, si semel attentè cogitaret, quam seuerum iudicium nobis immineat, & quam accuratam & minutam rationem de omnibus verbis, factis, cogitationibus, omissionibus æquissimo, & potentissimo Iudici reddere debeamus? Vnusquisque nostrum, si proprij capitis causam apud seuerum aliquem iudicem certo die dicere, & eo ipso die sententiam, vel vitæ, vel mortis audire deberet, quid obsecro ageret? Imò verò quid non ageret? Quid non moueret? Quid non tentaret? O quam sollicitè ac diligenter quæreret testes innocentiæ suæ? O quanto studio amicos & patronos, pręsertim nobiles, & gratiosos, qui apud iudicem, vel gratia, vel authoritate valerēt, sibi compararet? O quam sæpè, & attentè meditaretur causam suam, & rationes atque argumenta excogitaret, quibus innocentiam suam iudici persuaderet? Certè non dormiret, non torperet, neque spatium ei superesset, quod in ludis, & amoribus poneret. Et quorsum tandem hæc omnia? quo tantus apparatus? tantæ sollicitudines, tantæ curæ, tantæ contentiones tendunt? Fortasse, vt non moriatur? Non sanè. Quo igitur? Vt non tam citò moriatur. Nec.n. mortem euadere, quod fieri non potest: sed ad paucos dies eam differre contendit. Cum igitur hodie Iudex ipse non per præconem, sed per seipsum iudicium formidabilissimum breui futurum pronunciauerit; & ad ipsum coram toto orbe nos omnes citauerit, & in eo non de fundis, non de stillicidijs, non de limitibus agrorum; sed de sempiternis cruciatibus, interituq. perpetuo agendū sit, quis non intelligit, quāto iure nos formidare, & non dormire, neque otiari, sed studere atque contendere debeamus, vt parati ad illud inueniamur?

Timor extremi iudicij vtilis.

Quomodo nos ad futurū iudiciū præparare debeamus.

Et quid tandem imprimis necessariū esse censetis, vt ad illud benè nos præparemus? Ego quidem, Auditores, diu super hoc cogitans, & multa voluens, ac reuoluens animo, tandem illud seriò apud me statui, nihil nobis magis in hac re nocere, quam ebrietatem, quam crapulam, quā amorem carnalium voluptatum. Cur hodie, cum de iudicio agitur, canitur nobis ex Apostolo: *Non in comessationibus, & ebrietatibus: non in cubilibus, & impudicitijs: sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum?* Cur ipse Dominus simulatque de iudicio illo formidabili locutus est, statim subiungit: *Attendite uobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & superueniat in vos repentina dies illa?* Et quid ex ijs omnib. iudicare possum, nisi comessationes & ebrietates, maxima omnium malorum, fugiendas esse, si læti & securi ante filium virginis apparere velimus? Ratio deinde nonne & ipsa hoc docet, nulla re magis corda hominum grauari, & omnium bonorum obliuisci, quam ebrietate? Existat hic aliquis contritus, compunctus, qui conceperit speciem feruoris, & omnino proposuerit vitam mutare: Nonne si hac

Rom. 13.

Luc. 21.

nocte adeat conuiuium non sobrium, grauabitur rursum cor ipsius, & vini copia spiritus conceptos extinguet, & rursum garrire, insanire, alijs detrahere, scurrilia, & impudica verba loqui, & carnis titillatione ad libidinem incitari incipiet, sicut antea? O quàm multos perdit, & ad gehennam trahit ista amarissima delectatio? Accipite breuem similitudinem humanæ calamitatis, & finis orationis sit. Currebat quidam per agros, & casu quodam incidit in horrendum quendam puteum: Verùm dum caderet alioqui meliori casu manibus extensis, arbusculam quandam apprehendit, quæ de pariete putei illius prodibat: Tum verò pedibus super eam compositis totus perterritus, cœpit respicere, vbinam esset: & primùm intuens puteum profundum, vidit horribilem quendam draconem, ore, & naribus, & oculis ignem spirantem, qui non dormiebat: sed pendentem hominem horribilibus oculis intuebatur, & semper inhiabat ad casum eius, & se ad eum deuorandum præparabat. Deinde ille miserrimus homo attollens oculos, vt videret, si fortè ex parte superiori pateret effugium; Ecce videt ferocissimum leonem, qui rugiens, & sæuus nimis discurrebat circa puteum, & ipse quoque prædam illam expectabat. Tum ille inops consilij attendere cœpit, quàm stabilem sedem nactus esset, & an diu super illam arborem stare posset. Et ecce videt ad radicem eius duos mures; vnum album, alterum nigrum, qui perpetuò eã rodebant, & non parum aberat, quin radice corrosa tota arbor decideret in profundum. Videt quoque ex eodem foramine, ex quo arbor prodierat, quatuor aspides apparuisse, qui continuis bellis, & contentionibus radicem concutiebant, & non parum eam ad ruinam iuuabant. Posthæc omnia adhuc suspiciens vidit (quæ causa totius ruinæ illius fuit) in ramis arbusculæ paucos quosdam flores, ex quibus guttæ quædam mellis distillabãt, tum ille omnium malorum, & periculorum oblitus, non amplius cogitans, quid eum in profundo expectaret, neque ex parte superiori quid capiti eius immineret, neque arbusculam illam statim excidendam & casuram esse, nihil horum cogitans, totus hilaris, & iucundus effectus, dedidit se totum floribus illis colligendis, & melli sugendo, quod ex eis profluebat. Hæc est parabola nostræ miseriȩ: Huic miserrimo atque stultissimo homini similes sumus. Cecidimus omnes in hunc mundum, puteum calamitatum lõgè profundissimum: Intuemini, quæso, quid infra nos lateat. Quis vestrum gehennam apertam, & viua atque ardentia illa incendia, fidei oculis non videt? Quis non intuetur immanem illum draconem, qui semper inhiat prædæ animarum, nec aliud vnquam cogitat, quàm quomodo nos deuoret? Aspicite deinde, quid nostris capitibus impendeat? An non attenditis leonem illum de tribu Iuda, cui inimici propter peccata facti sumus, semper rugientem, & iudicia sua super omnem pauorem formidabilia nobis comminantem? Et non parcet, mihi credite, in die iræ, & furoris sui; Et qui nunc, dum viuimus, Agnus mansuetissimus est: idem post mortem leo rugiens, & horribilis erit. Aspicite modo arbusculam, quam apprehendimus, intuemini firmitatem humanæ vitæ, an non videtis duos illos mures, album & nigrum; diem & noctem, qui semper rodunt, & consumunt radicem vitȩ nostræ? Et quis eos prohibeat? quis dormire faciat? Huc accedit bellum perpetuum, & intestinum quatuor humorum, quatuor aspidum venenatorum, quos inclusos in pectore, & in visceribus gerimus, qui vitam nostram diuturnam esse nullo modo patientur. Et tamen hæc omnia mala, quæ nos circumstant, nos miserrimi & infelicissimi filij Adam, & omni lachrimarum fonte plangendi, obliuiscimur, non attendimus, non curamus, modo tenuissimos flores, & modicã illam dulcedinem carpere possimus, quam vita ista fallacissima prȩbet. Sic grauantur corda in crapula, & ebrietate, & curis huius mundi; sic descendimus ad gehennam sine vllo numero. Pergite Antuerpiam,

Simile.

Applicatio.

considerate studia mercatorum, videbitis eos ita inhiantes lucris, ita intentos melli diuitiarum, vt nunquam cogitent, an animam habeant? An sit iudicium futurum? An reperiatur gehenna? An sit Deus in hoc mundo? Redite postea Bruxellam, considerate studia plurimorum adolescentum, videbitis nonnullos ita ebrios amore carnalium voluptatum, ita insanientes rabie libidinum, ita vanos in vestibus, ita immoderatos in potu, ita effrenatos in verbis, ita dissolutos in studijs pietatis, vt non solum non cogitare, sed neque credere videantur, quæ de futuro iudicio, & morte, & gehenna sacræ literæ prædicant.

Quare vos oro atque obtestor, per viscera Dei nostri, per salutem animarum nostrarum, nolite claudere aures verbis salutaribus, nolite vobis obstruere viam salutis, nolite obdurare corda vestra. Abstinete à crapula & ebrietate, quibus corda grauantur, & obdurantur: Accipite consilium dum licet, aduocati nostri Iesu Christi, vt eum aliquando Iudicem securè videre possitis, quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula Amen.

CONCIO QVARTA DE DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

THEMA.

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. *Rom. 15.*

SYNOPSIS.

OCCASIO huius sententiæ Pauli declaratur. Soliciti pro salute proximi esse iubemur. Sacræ Scripturæ singularis excellentia, prærogatiua, & priuilegia, quæ accipit tum ab Authore, tum à Materia; quorum vtrumque est Deus. Quàm vtile sit nos hic tribulationibus exerceri: Bonis semper malos esse admistos & contrarios: Deum iustis vera, non terrena bona largiri, quæ melius in aduersitatibus conseruari similitudine, exemplis, & historijs probatur. Iustos in aduersis solamen percipere, aut liberari, a simili docetur. Mundi & Dei diuersa visitatio & consolatio cum Martyrum exemplis affertur. Cur Deus quosdam tribulatos non consoletur, variæ narrantur causæ: tandem graui admonitione ad spem omnem in Deo collocandam concluditur.

SENTENTIA hęc Apostolica, quam hodie explicaturi sumus, ex verbis præcedentibus ita dependet, vt sine eorum cognitione intelligi sanè non possit. Vt igitur paulò altius repetamus. Romani, ad quos Apostolus Paulus scribebat initio nascentis Ecclesiæ, partim ex Iudæis, & partim ex Gentilibus ad Christi fidem conuersi fuerant; Et quamquam omnes Christum colebant, tamen adhuc nonnihil dissidij inter eos erat: Iudæi siquidem existimabant cæremonias legis obseruandas, & à cibis immundis abstinendum, & iudicabant, ac notabant tanquam legis pręuaricatores eos, qui non ita faciebant. Contra verò alij in Euãgelio doctiores, & in fide firmiores, nullum cibum tanquam immũdum à Christianis reijciendum censebãt, & contemnebant, ac spernebant eos, qui Iudaizabant, tanquam imperitos, & minus in Euangelio instructos. Quid igitur Apostolus facit? Vtrosque castigat, & Iudaizantibus quidem ostendit, nihil iam esse immundum, & nos per Christum ab obseruantia cęremoniarum legis esse liberatos:

Dissidium inter Iudæos & Gentiles conuersos.

Vtrosque reprehendit Apostolus.

ratos: firmiores autē monet, vt libertate Christiana atq. Euangelica vtantur quidem, sed non in scandalum atque offendiculū aliorum. Itaque ait, *Is qui manducat, non manducantem nō spernat, & qui nō manducat manducantē non iudicet.* Et rursum ad infirmiores. *Tu quis es, qui iudicas alienū seruum? Domino suo stat, aut cadit: stabit aūt: Potens est n. Deus statuere illum.* Ad firmiores verò. *Si propter cibum frater contristatur, iam non secundū charitatē ambulas, noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* Itē ad eosdem. *Debemus aūt nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptū est; improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Quæcunque. n. scripta sunt ad nostrā doctrinā scripta sunt.* Hoc est, non debemus ita nobis placere, & in nostra probitate acquiescere, vt de proximo nō cogitemus, sicut Pharisæi fecerunt, quibus cū Iudas diceret; *Peccaui tradens sanguinē iustum.* Responderunt illi: *Quid ad nos? Tu videris.* Nō ita faciendū est nobis: si Christus ita facere voluisset, dixisset: Ego iustus sum: quid mea refert si cęteri sint peccatores? Ego benè me habeo, quid ad me si cęteri pereant? Non ita Christus egit: sed dixit, *improperia improperātiū tibi ceciderūt super me.* Idq; nō tā verbis, quā factis dixit, cū omniū nostrū peccata, & peccatorū pęnas super humeros suos imposuit. Ita nos quoq. facere debemus, quęcunque. n. de patientia Christi, & aliorū Sanctorum in scripturis legimus, ea ad nostrā eruditionē, & institutionē facere, existimare debemus: *Vt* hoc modo *per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Ecce igitur vobis propositum B. Pauli, & summam explicationis huius loci; Nunc paulò diligentiùs partes omnes huius sententiæ consideremus.

Rom. 14.

Matt. 27.

Oportet nos solicitos esse de proximo.

Rom. 15.

Dignitas sacræ scripturæ.

Quæcunq. scripta sunt. Nemini dubium esse potest, quin Apostolus non de omni scriptura, sed solū de sancta ac diuina scriptura, loquatur. Cur igitur tā simpliciter ac generatim ait: *Quæcunq. scripta sunt?* & non potius; Quæcunq. in libris sacris scripta sunt? Num tot volumina Iurisconsultorū, tot libri Philosophorum, tot monumenta Historicorū, scripta non sunt? sunt quidē, Auditores, multæ scripturæ aliæ, sed hæc nostra quā iure & merito diuinā nominamus, ita omnib. alijs multis nominib. præstat, vt cęteræ cū ea cōparatæ, ne scripturæ quidem dici posse videātur. Radices tamen, & quasi fontes quidam priuilegiorum huius nostræ scripturæ duo sunt, Author & materia.

Quis est author? Deus. *Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines,* ait Petrus: Quę est materia? Idem Deus. Nec. n. decebat vt Deus de alio, quā de se ipso scriberet; Nemo siquidē pręco esse solet laudū inferiorum & obscuriorū hominum, quàm ipse sit, sed oēs viros magnos, & reb. gestis claros laudandos, & ornandos suscipiunt. Itaq. sicut Cęsar rerū quōdā gestarum cōmentaria ipse conscripsit; ita quoq; Deus cū neminē haberet vllo modo se superiorē, de quo merito scribere posset, de seipso scripsit, & historijs, legib. vaticinijs, alijsq. innumeris modis se Creatorē, Prouisorē, Liberatorē, & Glorificatorē generis humani demonstrauit.

Ab auctore & materia.

2. Petri 1.

Porrò oriuntur ex his fontib. priuilegia singularia diuinæ scripturæ sine vllo numero: Hinc. n. antiquissima, nobilissima, perfectissima est. Scripturę cęterę etsi sanctorum hominū sint, semper habent aliquid imperfecti: Nā vt vita & mores sanctorū hominum, licèt Deo placerent, & merito laudabiles essent; tn̄ habebant aliquid semper, vnde orationē Dominicā legere, & Deo dicere possent: *Dimitte nobis debita nostra, &c.* & *Si dixerimus, quia peccatū non habemus, ipsi nos seducimus.* Ita ēt verba, & sermones eorū nunquam ita perfecta erant, quin aliquid desiderari posset. Scriptura verò Diuina, propterea ꝙ Deum authorē habet, cuius *perfecta sunt opera,* eiusmodi est, vt nihil penitus habeat iperfecti, nihil ei detrahi, nihil addi, nihil in ea reprehēdi, nihil desiderari possit. *Otiosum verbū* inquit, Basilius homi. decima de opere sex dierū, *in scriptura esse, dicere, ingēs blasphemia est.*

Matth. 6.

1. Ioan. 1.

Deute. 32.

Neque solū perfectissima, sed ēt vtilissima,

Sacra scriptura est vtilissima.

sima,& omne genus eruditionis cōtinet. Scientiæ profanæ tractant de pane lucrando; hæc de regno cœlorum acquirendo. Iurisprudentia conseruat hæreditates & testamenta hominum: hæc ipsum Dei testamentum & cœlestem hæreditatem continet. Ars Medicinæ curat morbos & ægritudines corporum: hæc animæ affectis,& peccatorum vulnerib. medetur. Naturalis Philosophia erigit hominem vsque ad sidera contemplanda, hæc hominem perducit vsque ad siderum cōditorem. Historiæ profanæ certarum vrbium ædificationes,& euersiones narrāt, hæc mundi totius creationem & cōsummationem tradit. Habet humana sapientia suos Poetas, qui versibus & cantu animos oblectāt: habet scriptura diuina sanctos Prophetas, qui Psalmis & hymnis,& canticis spiritualibus in hominum pectoribus diuinum amorem accēdunt. Habet illa graues Oratores, qui quocunque volunt homines impellunt: & huic non deest suus Ecclesiastes, & alij sapientes viri qui multò grauiùs & salubriùs concionātur. Habet illa postremò etiam suos Grāmaticos, qui elementa docent; & hæc habet Apostolum, qui incipientes docet, quę sunt elementa prima cognitionis Dei. Merito igitur, iureq; optimo sancta scriptura, quæ omnibus scriptis excellit,& omnes continet, sola ab Apostolo Paulo scriptura appellata est. Quæcunque igitur in diuinis voluminibus, ac præsertim vbi tribulationes & consolationes sanctorum explicātur, scripta sunt, ad nostram vtilitatem, & eruditionem scripta sunt.

Hebr. 5.

Deus suos in patientia exercet, & consolatur.

Et quamobrem? *Vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Deus.n. hac ratione gubernat ac regit vitam Sanctorum, vt primum eos ducat in montem Caluariæ, deinde in montem Tabor: primum eis tribuat materiam patiendi tribulationes, tentationes, pericula, certamina, crucem, ærumnas, calamitates: Deinde eos de tribulatione eripiat & consoletur; Vel etiam in ipsa tribulatione, tanta spirituali lætitia & voluptate perfundat, vt sæpe malint eam molestiam cum ea consolatione, quā sine consolatione illa, de molestia liberari. Hæc verò omnia, id est, patientia & consolatio Sanctorum, ideo scripta sunt, vt nos ea legentes simus bono animo, & eiusmodi exemplis erecti, atque animati, nullis tentationibus, aut calamitatibus vnquam cedamus. Hæc ita se habere, videlicet omnes eos, qui pertinent ad sortem Sanctorum, aliquid passuros,& magnam consolationem, atque vberrimos fructus inde percepturos, testatur scriptura, testatur natura, testatur experientia. Quod dum verbis breuiter expono, quæso diligenter attendite: venient enim profectò omnibus vsui hoc nostro calamitosissimo tempore, hæc arma spiritualia.

Deū suos tribulare & cōsolari docet scriptura.

2. Timo. 3
Ioan. 15.
Tob. 12.

Primùm igitur omnes electos aliquid passuros testatur Apostolus; *Omnes*, inquit, *qui pie volunt viuere in Christo, per secutiones patientur.* Et Dominus in Euāgelio: *Ego sum vitis, & pater meus agricola est: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & eum, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus adferat.* Tobię seniori Angelus dixit: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.* Itaque nullum excipiunt Diuinæ literę, omnes omnino, qui scripti sunt in libro vitæ, per multas tribulationes in regnum cœlorum intrabunt,& vel corporis ęgritudinem, vel animi anxietatem, vel detrimentum existimationis, vel mortem charorum, vel bonorum direptionem patiuntur, Neq; est, quòd vllus excipi cupiat, nisi etiā excipi cupiat à regno cœlorum: Porrò huius rei rationem reddit sapiens in libro Ecclesiastici dicēs: *Contra bonum malum est, contra uitam mors; sic & contra virū iustum peccator:* contraria inter se semper pugnant. Aspicite ignem & aquam: Aqua nihil nocuit igni, neque ignis aquę: tamen simul atque sibi propinquāt, mutuum aspectum ferre non possunt: Aqua fumat, stridet, saltat, mouetur. Vnde hoc? Quia sunt contraria, & contraria non bene cōueniunt. Pari ratione boni quasi ignis ardent, lucent, zelo & charitate semper incēsi, nunquam quiescūt. Mali quasi aqua labuntur super terram,

Eccles. 33.

Mali semper sūt inter bonos.

& lutum

& lutum efficiunt, & sæpè reddunt plateas ita sordidas, & lubricas, vt multos maculari, vel cadere faciant. Atque eiusmodi homines vbique reperiuntur, nunquam sunt boni sine malis, quocunque eas, inuenies malos. Etiam in Apostolorũ Collegio vnus Diabolus erat: Nõ est hortus sine malis herbis, neque frumentum sine lolio. Quid igitur miraris, si tu es ignis, quod aqua fumet, etiamsi nihil noceas malis, tamen sẽper mali te persequẽtur, quia dissimiles sunt mores tui moribus illorum: *si de mundo fuissetis*, ait Dominus, *mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, propterea odit vos mundus*. Et sapiens, *Dixerunt*, inquit, *impij: Circumueniamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris; grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius*. Vultis exemplum vnum? Erant homines duo arctissimè coniuncti, & ambo amici huius sæculi; Vnus à Deo vocatus mutat vitam suam: statim alteri fit grauis etiam ad videndum, murmurat de eo, vbique obloquitur, vbique detrahit ei: Est homo leuis, incõstans, nihil boni faciet: Vndenam hæc omnia? Nonne ex eo, quod dissimilis factus est alteri, & immutauit in bonum viam suam? Erant ambo curui, nunc alter rectus factus est: Quid igitur mirum si nõ placet curuis rectitudo?

Ioan. 15.

Sap. 2.

Cur boni tribulẽtur.

Vultis alteram rationem, cur probitas semper ferat secum tribulationes? In prõptu causa est: Dominus.n. qui nos regit & gubernat, filijs suis in magna copia tribuit bona spiritualia, quæ sola vera sunt bona, gratiam, patientiam, charitatem, omnem virtutem. De temporalibus autẽ non amplius tribuit, quam quantum necesse ad bona spiritualia conseruanda, & augenda, *Non enim bene prouideret nobis*, vt ait magnus ille Theologus Dionysius Areopagita, *si temporalium donationibus robur ac fortitudinem nostrã emolliret*. Iam verò quis nescit bona spiritualia multo melius aduersitate, quàm prosperitate conseruari? Nonne *virtus in infirmitate perficitur?* Deijciunt quidem tribulationes homines prauos: sed probos semper robustiores efficiunt. Accipite Exemplum B. Chrysostomi: sit tibi vna columna rectissimè constituta, imponantur super eam onera, quanto plura & maiora ponentur, tanto ea columna firmior erit. Existat ibi rursum alia inclinata & curua, imponatur aliquid super eam, statim concidet. Ita prorsus, Auditores, homines curui & distorti, iniqui, iniusti, statim corruunt, desperant, ad primum ictũ mallei franguntur. At verò probi, iusti, recti, laboribus & doloribus confirmantur, otio & quiete marcescunt. Aspicite duos primos Reges Hebræorum, Saul cũ esset vir pauper & tenuis, & asinas patris sequeretur, optimus erat, testante scriptura, omnium Hebræorum. Ascendit ad regnum non sua voluntate, sed imperio Domini, repentè totus mutatus, & vno die peccatis eius exigentibus, regnum, & filios, & vitam amisit. Dauid secũdus Rex, cum fugeret à facie Saul, & profugus à patria, vxore, & bonis spoliatus in siluis delitesceret, tam pius, & sanctus, & clemens erat, vt etiam hosti suo atrocissimo, quem in potestatem acceperat, parceret. Postea verò quam Rex effectus est, breui adulterium homicidio copulauit. Et qui in tribulatione constitutus, etiam hosti pepercerat, idem in prosperitate fidelem ac deuotum seruum crudeliter interfecit. Et nos igitur miramur, si Deus seruos & filios suos, quibus hæreditatem seruat in cœlis, castigat, & opibus ac delicijs hic in terris emolliri ac dissolui non patitur? Hę sunt igitur rationes.

1. Cor. 12.

Simile.

Exempla tribulatio nũ Sanctorum.

Iam verò exempla innumerabilia sũt. Percurrite scripturas sanctas, à Genesi vsque ad apocalypsim: nullũ prorsus inuenietis virum sanctum, & qui Deo placuerit, non vexatum atque afflictum, & tanto magis, quanto iustior & sanctior fuerit. Abel primus martyr ab ipso suo fratre, nulla data occasione circumuentus, & necatus est. Patriarchæ Noe, Abrahã, Isaac, Iacob, Ioseph, semper peregrini, sẽper profugi, semper in metu & periculis fuerunt. Prophetæ nonne fere omnes necati sunt? Isaias sectus, Ieremias lapidatus

tus, Ezechiel, Zacharias, Ioannes, & alij varijs modis torti varijs cruciatibus interierunt? Quid Apostoli? *Vsque in hanc horam*, inquit Paulus, *esurimus, sitimus & nudi sumus, & colaphis cadimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur & benedicimus: blasphemamur & obsecramus: persecutionem patimur & sustinemus: tanquam purgamenta huius mundi, facti sumus omnium peripsema vsque adhuc.* Quid ipse Dominus? Nonne tota ipsius vita crux quædam longissima & atrocissima fuit? Itaque primum, quod proposuimus, planum atque perspicuum est, *omnes qui piè volunt uiuere in Christo persecutiones perpessuros.*

1. Cor. 4.

2. Tim. 3.

Iam verò alterum, nempe omnes eos qui patienter & libenter passi sunt, vel cum ingenti gloria liberatos, vel incredibili sanitate, & iucunditate in ipsa tribulatione affectos fuisse, nullo negotio demonstrari potest. Neque enim mentiri potest, qui dicit, *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum.* Et rursum: *Plorabitis & flebitis vos: mundus autem gaudebit.* Neque mentitur Apostolus Petrus, qui ait, Prænunciasse Prophetas *eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias.* Deinde in corpore humano, si membrum aliquod læditur, statim naturaliter sanguis eò currit, & ipse homo ita circa illud membrum oculis, manibus, pedibus, lingua, cogitatione, totus occupatur, vt reliquorum membrorum non videatur esse memor. In domibus quoque benè constitutis, si vnus ex filijs ægrotet, ita mater illius vnius curã gerit, illũ vnũ souet, illi vni blanditur, vt sæpè cæteræ proles ei morbum illum & ægritudinem inuideant. Si igitur hoc natura facit, non faciet Author naturæ? si terrena mater hac prouidentia erga suas proles vtitur, cœlestis Pater non vtetur, qui filios suos tenerrimo, maximo, incredibili, atque infinito quodã amore prosequitur? Vtitur sanè. Et non videt vnum ex iustis hominibus afflictum, quin statim ad eũ tanquam ad membrum sui corporis læsum & filium proprium viscerum suorũ laborantem accurrat, & complectatur, & sit cum eo in tribulatione, vt eripiat eũ, & glorificet eum.

Iusti ĩ tribulationibus aut cõsolantur, aut liberantur.

Psal. 90.

Ioan. 16.

1. Pet. 1.

Hoc tamen est discrimen inter Deum & mundum: Mũdus currit post eos, qui florent, qui lætãtur, qui ridẽt: Relinquit verò eos, qui in egestate & pressura sũt: *Tempore felici multi numerãtur amici. Tempora si fuerint nubila, solus eris.* Ita est praxis mũdi, & filiorum eius. Causæ diuitũ & nobiliũ citò expediũtur. Causæ pauperum & miserorum, semper inueniunt Iudices occupatos. Deus verò cui Propheta canit *patris orphanorum, & iudicis viduarum*, alia via ingreditur, illos visitat, cum illis versatur, illos cõsolatur, qui mœrent. Et qua cõsolatione putatis? O si vel gutta vna illius mellis in cor nostrum descenderet, quam facilè desiperet nobis omnis caro? Hinc Paulus gloriatur in infirmitatibus suis, *quia sicut abundat per Christum tribulatio, ita per Christum quoque abundat consolatio.* Hinc Apostolus Andreas procul cruce conspecta, vix seipsum præ lætitia capiebat: Hinc fortissimus ac beatissimus Protomartyr Stephanus, inter imbres sonantium saxorum, in tantam exarsit flammã charitatis, vt pro suis lapidatoribus summo studio Dominum exoraret: Hinc socius eius & Collega Laurentius inter flammas & incendia quasi nihil sentiens Tyrannum irridebat: Hinc magnus ille Tiburtius super ardentes prunas, quasi super rosas blandissimas & mollissimas, ambulabat: Hinc ille felicissimus Theodorus temporibus Apostatę Iuliani, cum totam diem iam ab hora prima vsque ad horam decimam sine intermissione succedentibus sibi tortoribus crudelissimè torqueretur, tum primum dolere atque angi cœpit, cum de equuleis deponebatur, affirmans sibi iuuenem pulcherrimum astitisse, qui tam dulciter eum consolabatur, & linteo candidissimo sudorem suũ tergebat, vt sibi iam non in equuleo, sed in paradiso deliciarum esse videretur: Hinc postremò sancti omnes contumeliam, decus: iniuriam, gloriam; exilium, patriam; vincula, coronas; carcerem, paradisum

Mundus falices, Deus infalices visitat.

Psal. 60.

Martyrũ consolationes.

radisum

tadi sum; contemptum, honorem vel amplissimum semper duxerunt. Hæc est igitur patientia & consolatio Sanctorum, hoc est, quod Dominus, qui non mentitur, ait, *Cum ipso sum in tribulatione.* Et sanè si Deus, qui est ipsũ bonũ, ipsa suauitas, ipsa dulcedo, nõ ĩ domo ridentiũ & exultantium: sed in domo mœrentiũ & calamitosorum habitat, quis nostrum nõ eligat potiùs fletum quàm risum, doloré & laborem, quam iucunditatem & lætitiam? Quis, non dico ferat patienter, sed quærat libenter ac diligenter vbique tribulationes?

Psal. 90.

Cur aliqui in tribulationibus à Deo deserãtur.

At inquis, nõ omnibus ista contingũt, sed pro vno, qui legitur in scripturis de tribulatione ereptus, infiniti reperiuntur, qui sine consolatione vlla relinquuntur. Verum est, Auditores, id inficiari, neque possum, neque volo, sed quę est causa, cur tam multos Deus sine consolatione relinquat? Quia non quærunt consolationem vbi est: petunt eam à carne & sanguine, quærunt consolationem in flagitijs, & voluptatibus corporis, colligere volunt de spinis vuas, de tribulis ficus, & meritò nihil inueniunt nisi maiores curas & solicitudines. Sic etiam, vbi reperietis homines afflictos, qui spem suam totam collocent in Deo? Alij currunt ad diuites, alij sperant in mendacijs, alij confidunt in fraudibus, rapinis, furtis, periurijs, homicidijs, relinquunt Deum & relinquuntur à Deo. Pellere volunt vnum malum alio maiori malo, vnum dæmonem alio dæmone: Non est ita, non est ita, falleris vehementer: Deus est qui pellit dæmonem, non Diabolus: Spiritus sanctus ipse est verus paracletus, non caro & sanguis, non mundus: Eas ad orationem, ad confessionem, ad communionem, pelle diabolum, eijce peccatum de anima tua: & tunc conquerere, si consolationem veram & solidam non inuenis. Alij præterea sunt, qui in ipsa tribulatione, in ipso certamine fortiter dimicant & vincunt; sed statim permittũt sibi de manibus ab hoste victoriam extorqueri. Erit aliquis, qui dum accipit iniuriam vel contumeliã ab alio verbis, aut factis, patitur, strenuè se gerit, tolerat æquo animo, quãdoque et ignoscit aduersario, sed quid interim accidit? Cum ille se domum recepit, ecce tibi Diabolus adest, & vt vel per se, vel per ministrum aliquem suum auribus eius incipit insusurrare: Ah miser, quid egisti hodie? Talem iniuriam accepisti, & tam facile condonasti? Quid igitur dicẽt homines? Quid cogitabunt? Nonne iam digito demonstraberis ab omnibus? Nõne iam licebit omnibus tę conculcare? Denique persuadet Diabolus, & homo ille infœlix iam incipit de vltione cogitare: & qui in acie vicerat, in tabernaculo vincitur, & similis illi efficitur, qui de graui morbo euasit; sed paulò post per incuriam iterum recidit in morbum, & moritur: Nec non illi, qui in campo exercitum aduersariorũ fudit: at postea per insidias in ciuitate capitur.

Quomodo iusti e tribulatione erepti.

Quod si homines afflicti spẽ suam in Deo collocarent, atque ab eo solùm consolationem peterent, experirentur profectò quid sit patientia & consolatio Sanctorum, & verum esse, quod Dominus ait, *Cum ipso sum in tribulatione.* Nam quis vnquam in maiore tribulatione fuit, quàm Daniel, qui in lacu leonum constitutus, vel deuorandus à leonibus, vel fame interiturus erat? Quis in maiore angustia fuit quàm Ionas, qui in medio mari, in ventre ceti, tanquam in carcere inclusus erat? Quæ maior calamitas calamitate Susannæ, cui erant vndique angustiæ, & simul de fama & de vita periclitabatur? Quæ captiuitas horribilior captiuitate trium puerorum, qui manibus & pedibus colligatis in ardentem fornacem proijciebantur? Quis grauius vnquam aut vexatus fuit quam Iob, qui eodem penè momento omnem substantiam, & omnes filios amisit, plagis & vulneribus coopertus fuit, & ab amicis pro cõsolatione increpationem, & ab vxore, quod vnũ cum ei solatium relictũ esse videbatur, non solatium, sed maledicta, & contumelias sustinebat? Et tamen hi oẽs propterea quod sperauerũt in Deo magnificè, & gloriosè de oĩ angustia, ac tribulatione erepti, ac liberati fuerunt. Hæc est igitur

Psal. 90.

Dan. 14.

Ion. 2.

Dan. 13.

Dan. 3.

Iob. 1. & 4

patientia & consolatio scripturarũ. Quãobrem, Auditores, excitemur quæso omnes, & tanto proposito præmio, non torpeamus, sed magno animo, summaq. alacritate crucem patientiæ, quasi signum quoddam contra spirituales nequitias, erigamus, & labores omnes ac difficultates superemus. Feramus libenter crucem, vt ipsa nos ferat, & perducat ad eum, qui pependit in ea, Iesum Christum Dominum nostrum, qui est supra omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO QVINTA DE EADEM DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

THEMA.

Tu es qui venturus es, an alium expectamus? *Matth. 11.*

SYNOPSIS.

CAVSA, cur hoc die Euangelium istud legatur, ostenditur. Causa huius legationis Ioannis, & eiusdem euentus declaratur. Duo genera miraculorum statuuntur, apparentia scilicet, & vera, & quænam ea sint. Miracula Christi, quibus suam diuinitatem ostendere voluit, fuisse numero plurima, dignitate maxima, modo excellentissima, varietate clarissima eleganti discursu, authoritatibus, & demonstrationibus probatur. Locus Joannis 14. Maiora horum faciet, explicatur. *Obiectio contra Miraculorum testimonium de Christi diuinitate, diluitur. Polychronij Hæretici cuiusdam irrita mortui suscitatio adducitur. Hæreses de reliquijs Sanctorum non venerandis: & de miraculorum authoritate, quæ semper in Ecclesia Catholica viguit, seuera increpatione arguuntur: insuper Lutheri temerarius ausus in Dæmonio eijciendo notatur.*

In Secunda parte, cur Dominus Ioannem turbis commendet, & quo modo, docetur. Parasiti, & aulæ mancipia taxantur, & de ijs apologus affertur. Cur Ioannes plus quam Propheta, duplex assignatur ratio, nempe quia de illo alij Prophetæ sunt vaticinati; & quia ob vitam angelicam Angelus dictus sit. Ex captiuitate Ioannis quatuor notanda proponuntur: Primò per eam significatam fuisse veteris legis abrogationem: Secundò, cæca hominum iudicia, quæ reprehensores propriorum vitiorum more Herodis capitali prosequuntur odio, vituperantur: Tertiò, vincula Ioannis figuram eorum gerere affirmatur, qui non nisi aliqua vexatione resipiscunt, & inclamantem Christum audiunt: Quartò docemur posteris nullum maius testamentum Dei Sapientia legari posse; vbi breuiter Historia Eudociæ narratur. Denique seriò monemur, vt Christi legatis in articulo mortis aptè possimus respondere: Atque ea de re horrenda iuuenis Angli narratur Historia.

QVAM-

Vt Christũ dignè susci piamus Christum nesse oportet.

QVAMVIS multa sint, Auditores optimi, quæ vel necessaria, vel vtilia esse videntur, vt orbis Liberatorem de cœlo ad terras descendentem debitis officijs, atque honore suscipiamus: tamen illud cum primis maximè cõducit, quis ille sit, & quantus, quem expectamus, probè cognitum, & exploratum habere: Tanto siquidem maiori studio, & apparatu, cum aduenerit, illum excipiemus, quanto maior in animis nostris fuerit opinio atque expectatio venientis. Quamobrem Ecclesia Catholica, mater nostra sapienssima, toto hoc tẽpore, quod aduentui Domini celebrãdo cõsecratũ est, ea ferè Euãgelia filijs suis legẽda, vel audienda proponit, ex quib. planiùs tãti Regis amplitudo, atque maiestas intelligitur. Itaq. hodie prudẽtissimo cõsilio Euangeliũ istud recitari voluit, in quo B. Ioannis ad Christum maximi momenti legatio cõtinetur. Cum. n. Ioannes vir sapientissimus intelligeret, nõ satis humanæ linguæ prędicatione diuinã Christi maiestatẽ explicare posse, misit ad eũ duos ex discipulis suis, qui eũ interrogarent, ac dicerẽt, *Tu es qui venturus es, an aliũ expectamus?* Vt ipse tunc seipsum quodammodo prodere, & maiestatẽ suam cũ verbis, tũ operib. ostẽdere cogeretur, ac diceret; *Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis.* Hęc igitur legatio nobis hodie ad explicandũ proposita est, vt vnà cũ discipulis Ioannis ad Christum proficisci, & ab eo, quis sit, & quantus audire ac discere mereamur.

Matt. 11.

Initiũ igitur Euangelij tale est: *Ioãnes autem cũ audisset in vinculis opera Christi, misit ad eum duos ex discipulis suis.* Nõ me fugit huius legationis aliã ab alijs rationem & causam reddi solere. Quia verò B. Hilarius & Chrysostomus omnium optimè locũ istum exposuisse mihi semper visi sunt, eorum duntaxat sñiam, alijs prætermissis, in mediũ adferemus. Erant Ioãnis discipuli animo nõ parũ à Christo abalienato, quòd eũ viderent quotidie magis ac magis opinione, & existimatione apud homines crescere: è contrà suũ ipsorũ præceptorẽ, quem illi Christo maiorẽ esse non dubitabãt, paulatim minui. Itaq. Christũ ipsum aliquando quasi reprehendere ausi sunt: *Cur nos,* inquiunt, *& Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli aũt tui non ieiunant?* Neq. his cõtenti, sed inuidentiæ stimulis agitati, & dolorẽ, quem pro magistri honore capiebãt præ se ferentes, ad Ioannẽ dixerunt: *Magister, qui tecũ erat trans Iordanẽ, & cui tu testimoniũ perhibuisti, ecce hic baptizat, & oẽs ueniunt ad eũ.* Ioãnes igitur tãquã præceptor bonus, & qui nõ gloriam propriã, sed eorũ vtilitatẽ quęrebat, quos instituendos susceperat, lõga oratione eis persuadere conatus est, Dñm Iesum ipsũ esse Christũ: se verò nihil aliud, quã eius præcursorẽ, & administrum esse. Quam orationẽ Ioannis tertio totã descriptam habetis. *Non potest,* inquit, *homo facere quicquã, nisi fuerit ei datum de cœlo. Ipsi uos mihi testimoniũ perhibetis: quod dixerim: Non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illũ. Qui habet spõsam, spõsus est, amicus autem sponsi, qui stat, & audit, gaudio gaudet propter uocẽ sponsi: hoc ergo gaudium meũ impletũ est. Illum oportet crescere, me aũt minui. Qui de sursum venit, super oẽs est: qui est de terra, de terra loquitur; qui de cœlo uenit, super omnes est. Et quod uidit, & audiuit, hoc testatur, & testimoniũ eius nemo accipit. Qui accepit eius testimonium, signauit, quia Deus verax est: Quẽ. n. misit Deus, verba Dei loquitur; non. n. ad mensuram dat Deus Spiritum: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filiũ, habet vitam æternã. Qui autem incredulus est filio, nõ uidebit vitam; sed ira Dei manet super eum.* Hac tam prolixa oratione B. Ioannes discipulos suos ab errore, in quo versabantur, liberare conatus est. Verùm cùm intelligeret vir prudens, se suis verbis & cohortationibus nihil efficere, quod illi omnia, quæ dicebantur, humilitati & modestiæ eius ascriberent, captata occasione ex admirabilibus illis operib. quæ à Christo patrari suorum discipulo-

Ratio legationis.

Matt. 9.

Ioan. 3.

Ibid.

rum relatione cognouerat, misit duos ex ipsis, tanquã legatos ad Christum. Vos, inquit, qui tam multa, & tam admirabilia de illo mihi narratis, & tamen nondum potestis credere, ite ad illum, & meo nomine, si vestro non vultis, quærite ab eo: Sitne, ipse verus Messias, an expectare alium debeamus; nec.n. dubito, quin ille sit & verbis & operibus facile persuasurus, quod vobis adhuc persuadere ego nõ potui. Perrexerunt illi, & Christum cõcionantem, & signa, ac prodigia multa patrãtem multitudine obstupescente, & acclamante, inuenerunt. Statim verò legationem suam explicantes: Ioannes, inquiũt, misit nos ad te dicens: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Intellexit verò Dominus rem totam, ipsos videlicet, non Ioannem, esse qui non crederent. Et ait illis: *Ite, renunciate Ioanni, quæ audistis, & vidistis.* Addidit verò; *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me*: vt illis ostenderet, se cogitationes eorum, & dubitationem, ac scandalum non ignorare. *Et beatus*, inquit, *qui non fuerit scãdalizatus in me.* Ac si diceret; Quia me à Ioãne in Iordane baptizari vidistis, & quia ego ipse illi me ad tempus sponte subieci, scandalũ patimini, nec me Ioanne maiorem, nec amplius, quàm hominem cogitare potestis: sed verè dico vobis, *Beatus qui nõ fuerit scandalizatus in me.* Hæc est igitur legatio, & hæc est ad legationem respõsio.

Nunc quoniam magni refert, ac præsertim hoc tempore, non ignorare, quantam vim habeat signa, & prodigia ad veram fidem cõfirmandam, breuiter, si placet, explicemus, An Christus se verè Dei filium, ac Deum ipsum illis signis, & prodigijs demonstrauerit? Est vero primò loco quasi fundamentum totius disputationis iaciendum, duo esse genera miraculorum: Alia enim sunt, quæ ideo solũ dicũtur miracula, quod vires humanas exuperent, & eorum causa humanam intelligentiam fugiat, alioqui & causas naturales habent, & malorum spirituum potestate non solùm fieri, sed etiam facilè fieri possunt. Et hæc quidem mirabilia potiùs, & miraculorum similia, quàm miracula dici debent: nec enim vniuersis reb. creatis, sed solis hominibus mirabilia sunt. Exemplum vnũ, vel alterum ponamus: Cum Dæmonis arte ignis de cœlo descenderet, & sancti Iob greges, & pastores eorum absumeret: Et cum Aegyptij Magi, vel virgas in dracones conuerterent, vel de puluere ranas excitarent, homines mirabantur: Causa siquidem nouorum illorum, effectusq. homines latebat, angelos minimè latebat. Hoc igitur genere miraculorum, quæ verè & propriè, vt ante diximus, miracula dici non debent, ea prodigia omnia continentur, quæ vel ab aeris potestatibus, vel à Magis, dæmone occultè agente, & Deo occultiùs permittente fiunt. Permittit enim aliquando Deus eiusmodi fieri, tum ob alias causas, tum vt B. Augustinus non vno loco ait, ad fallendos fallaces, ipsos videlicet Magos, qui tunc maximè falluntur à dæmone, cum se fallere alios arbitrãtur. Quòd autem Deo non permittente nihil aut Magi, aut dæmones efficere possunt, vel ex eo potest intelligi, quòd Magi Pharaonis, qui Deo permittente dracones effecerant, Deo tamen non ampliùs permittente, ne minutissimas quidem muscas, quanquam multum in eo laborarent, efficere potuerunt. Eiusdem generis illa quoque signa, & portenta erunt, quæ ab Antichristo, & eius administris fient. Nam vt Dominus apud Matthæum ait: *Surgent Pseudoprophetæ, & dabunt signa, & prodigia magna, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Et vt Apostolus in posteriori ad Thessalonicenses scribit. Antichristi aduentus *erit secundum operationẽ Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus*. mendacia verò ea prodigia erunt, si B. Augustino in libro vigesimo de ciuitate Dei credimus: vel, quia non vera, sed apparentia, & phantastica erunt: Vel quia non ad veritatẽ, sed ad mendacium comprobãdum fient. Hoc igitur est primũ genus miraculorũ. Porrò alterum ea continet, quæ verè ac propriè miracula sunt, quæ nimirũ omnem vim creatam, omnemq. naturæ potestatẽ vincunt. Ac proinde non solũ hominib.

De auctoritate miraculorũ.

Duo genera miraculorum.

Matt. 24.

2. Thes. 2.

Aug. l. 20 de Ciuit.

Quan am sint vera miracula.

sed

sed & angelis, & dæmonibus, atque adeo vniuersæ naturæ admirationem, & stuporem adferunt, nec aliam causam, quàm Dei voluntatem, & imperium habent. Huius generis illa sunt, mortuos excitare, cæcis aspectum, & surdis auditũ restituere: nec non in momento, ac solo nutu morbos curare, tempestates cõpescere, & alia, quę Dñs hic in terris fermè quotidie faciebat. Tametsi enim morbi naturali vi ac ratione curari possint, & industria Medicorum sæpè curẽtur, & procellæ ac tempestates, sicut dæmonum arte excitari, sic & sedari possunt: tamen solo nutu atque imperio voluntatis, & in momẽto hæc efficere, solius est omnipotẽtiæ Creatoris, & omnem naturam, & creatam potentiam, non solùm hominum, sed etiam dæmonum, & Angelorum superat.

Auctoritas miraculorũ infallibilis.

Ex quo illud efficitur, nullo modo falsum esse posse id, quod vero aliquo miraculo confirmatur. Nam si verũ miraculũ non nisi Dei authoritate, atq. imperio fieri potest, & Deus testis mendacij, & falsitatis esse non põt, quomodo tandẽ illud non verissimũ erit, quod Dei testimonio, vero videlicet miraculo, comprobatur? Quare cũ liberator noster tot verissimis, & maximis prodigijs omnium generum, ac præsertim tot mortuorum excitationibus claruerit, dubitare nõ possumus, quin diuinitati suæ testimonium firmissimum & omni fide dignissimum dederit, iureq. ac meritò dixerit; *Si mihi nõ creditis, operib. credite.* Et, *Testimonium habeo maius Ioanne: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimoniũ perhibent de me.* Et, *si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatũ non haberent.* Miracula siquidem Domini, Auditores, vt breuiter dicã, multitudine innumerabilia, magnitudine incredibilia, modo excellentissima & diuersitate clarissima fuerũt. Ita vt fulgor miraculorũ Dñi maior sit, si cũ miraculis Sanctorũ conferatur, quàm est splẽdor Solis, si cũ lumine minorum siderum cõparetur. De multitudine audite B. Ioannẽ: *Sunt autẽ & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribãtur per singula, nec ipsum arbitror mundũ capere posse eos, qui scribẽdi sunt, libros.* Audite B. Lucã; *Virtus de illo exibat, & sanabat oẽs.* Audite Marcũ; *Quotquot tangebant eũ, salui fiebant:* Audite B. Matthæũ; *Vespere aũt facto obtulerunt ei multos dæmonia habẽtes, & eijciebat spiritus verbo & oẽs malè habentes curauit. Intendite,* inquit super hæc verba B. Chrysost. *intendite, quantã multitudinem curatam transcurrunt Euangelistæ; non vnumquodq. enarrantes; sed vno uerbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes.* Itaque ipsi Iudæi, qui nihil aliud quã signa quærunt, multitudine miraculorũ Domini quodãmodo satiati, aliquãdo dixerunt: *Christus cum uenerit, nunquid plura signa faciet?* Iã verò de magnitudine signorum Dñi Dominum ipsum audiamus: *Si opera,* inquit, *non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatũ non haberẽt.* Neq. verò conturbet aliquẽ id quod Dñs quodam loco ait: *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horũ faciet:* Primũ.n. maiora illa, quæ Apostoli facturi erant, non tã ipsi, quã Christus per ipsos facturus erat; Idcirco statim adiungit. & ait: *Quia ego ad Patrẽ uado, & quæcunque petieritis in nomine meo hoc faciã.* Id quod Apostoli dum signa ederent apertissimè testabantur: *Viri Israelitæ,* inquit Petrus, *quid miramini in hoc aut nos intuemini, quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hũc ambulare?* Et paulò infra; *In fide,* iquit, *nominis eius,* nẽpe Christi, *hunc, quẽ uos videtis, & nostis, cõfirmauit nomen eius: & fides, quæ per eũ est, dedit integrã sanitatem istã in conspectu omniũ uestrum.* Et alio loco idem Petrus, *Aenea,* inquit, *sanet te Dominus Iesus Christus, surge, & sterne tibi: & cõtinuò surrexit.* Quid? Quod B. August. verba illa: *Et maiora horũ faciet,* nõ de miraculorũ perpetratione: sed de Iudæorũ, & Gentiũ cõuersione intelligenda esse docet? Sic.n. Tracta. 71. super Ioannẽ, super eũ locũ scribens ait: *quando ista dicebat, verborum suorũ opera cõmendabat. Sic.n. dixerat: Verba, quæ ego loquor uobis, à me ipso non loquor; Pater autem in me manẽs ipse facit opera. Quæ opera tunc dicebat, nisi uerba, quæ loquebatur? Audiebãt & crebant*

Marginal notes: *Ioan. 10.* — *Miracula Christi plurima numero.* — *Ioan. 21.* — *Luc. 6.* — *Mar. 6.* — *Matt. 5.* — *Ioan. 7.* — *Maxima dignitate.* — *Ioan. 14.* — *Act. 3.* — *Act. 9.*

raculorum testimonium non est satis firmum argumentum ad confirmandā hominis sanctitatem, quanto minùs ad diuinitatem comprobandam? Si, qui miraculis coruscat, non continuò amicus Dei cēsendus est, quanto minùs propter eadem miracula aliquis Deus censendus erit? Si potest, qui miracula facit, iustus nō esse, quanto magis poterit, qui similia facit, Deus non esse: Verum argumenti huius facilis est & expedita responsio: Nam cū aliquis verum miraculum edit, non inde efficitur, eum iustum, & sanctum esse, nisi hoc ipsum edito miraculo confirmauit: sed illud falsum esse non posse, qđ is asseruit, & miraculo edito comprobauit. Iam verò si qui sunt mali, qui miracula perpetrauerunt, non illi suam ipsorum sanctimoniam, & probitatem: sed Christi maiestatem, & diuinitatē asserere nitebantur. Quod si suam quoque ipsorum sanctitatem confirmare, & in eius rei testimonium verum miraculum edere voluissent, si verè sancti non erant, nihil, mihi credite, vnquam effecissent. At verò Christus, quid tot miraculis agebat? nōne vt verum esse ostenderet, quod prædicabat? At quid tandem prædicabat? Nonne seipsum Deum, Dei filium, lucem, vitam, veritatem, mundi liberatorem, & assertorem esse prædicabat? Hæc igitur omnia quis ambigat esse vera, cū miraculis innumerabilibus & maximis confirmata sint? Intellexerunt hoc hæretici tam veteres, quam recentiores: & idcirco semper ad prodigia aspirauerunt, sed nunquam eis pro voto negotium successit. Et contra tamen in Ecclesia Catholica semper viguit donum miraculorum. Possem exempla plurima cōmemorare, sed hoc ero contentus vno. In sexta & clarissima Synodo Act. 14. Monothelita quidam, nomine Polychronius, palam asserere ausus est, se in testimonium fidei suæ, si Concilio placeat, mortuum ad vitā reuocaturum. Sacra igitur Synodus, vt populo satisfaceret, iussit cadauer mortui hominis in mediū adferri, hæretico permisit circa illud agere, quæ vellet. Ille primum tabellam fidei suæ super mortuum posuit: deinde cum ille adhuc non surgeret, auribus eius, nescio quæ verba, insusurrauit. Verum cùm multum temporis in eo labore consumpsisset, & mortuus homo obstinatissimè in proposito non surgendi permaneret, & populi, qui ad illud spectaculum auidissimè concurrebant, tædio affecti iam essent, Polychronius tandem se mortuum excitare non posse, confessus est. Istum videlicet exitum temeritas hæreticorum habuit. Sed vt hæc nimis antiqua prætereamus, nostris temporibus hæretici multa paradoxa, impiaque dogmata in orbem Christianum inuexerunt. Et quidem contra illa, multa & magna miracula Deus per Catholicos operari dignatus est: pro illis, hæretici nihil vnquam efficere potuerunt. Atque vt vnum de multis exemplum proponamus: Sanctorum reliquias hæretici hodie nihili faciunt, imò verò despiciunt, conculcant, incendio absumunt, in flumina proijciunt. At pro ijs retinendis, & venerandis, quando nihil aliud haberemus nonne essent abundè satis illa illustrissima miracula, quę ad reliquias B. Stephani B. August. patrata esse testatur? Nam in ijs etiam sex mortuorum excitationes continentur. Quidque quod addit eo loco sanctissimus Doctor, multos libros scribēdos fuisse, si miracula omnia ad eas solas reliquias breui tempore facta, commemorari debuissent? Hæc igitur omnia & alia tam multa miracula pro ijs dogmatibus, quæ nunc hæretici rident, facta sunt, vt si scribi debeant, libros, & volumina sine vllo numero implenda sint. At contrà, quid ipsi obijciunt? Quid adferunt? Quid operantur? Nonne plus quam stultum est, verbis inanibus insanorum capitum credere? & tot ac tantis Dei testimonijs non credere? Voluit quidem Lutherus aliquando aliquid experiri, & dęmonem expellere de quodam corpore aggressus est: sed parum abfuit, Deo prouidente, & causas impij hominis illudente, vt Staphilus ipse, qui præsens tragœdiæ aderat, testatus est, quin Lutherus discerperetur, & sanè optimo iure: Nec enim decebat, vt dæmonem dæmon expelleret, & fœdus

Miracula id probant, propter qđ fiunt.

Miraculorū donum Ecclesiæ Catholicæ propriū & perpetuū.

Aug. l. 22 de Ciuit. cap. 8.

fœdus atque amicitiam initam violaret. Quæ cum ita sint, quis non videt, quàm parum fidei hæreticorum verba, atq. impia dogmata mereantur, cũ nullis signis, nullis prodigijs, nullis Dei testimonijs cõfirmentur: Nonne duo, vt minimũ testes, vt aliquid credatur fidem facere debent? Certè fides ex auditu: sed planè etiam ex visu alioqui vni testi, videlicet auditui, fides nõ adhibetur. Mittit Dominus Moysen ad prædicandum filijs Israel, & simul ei donum miraculorum faciendorum attribuit. Venit Dominus ipse, & quanquã ei sine signis credendum fuisset: tamen ita sibi miracula necessaria esse putauit, vt diceret: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum nõ haberent.* Mittit deinde discipulos, & audite quid eis præcipiat; *Euntes prædicate dicentes: Appropinquauit regnum cœlorum.* Et statim vt crederetur eis, *Infirmos* inquit, *curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite.* Illi ergo quid? num: rum *profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Denique hodie Dominus discipulis Ioannis nunquid solùm ait, *Euntes renunciate Ioanni quæ audistis?* nonne statim addidit, *Et vidistis?* Si igitur miracula ad fidem confirmandam necessaria sunt, si duo testes requiruntur, visus & auditus, quis hæreticis credet, qui vnum tantum testem habent, & similes Pharisæorũ sunt? *Dicunt enim & non faciunt:* & cum in eorum synagogis audiatur multum, sed videatur nihil? Si Christi fidem non nisi multis prodigijs cõfirmatam recepimus, quomodo Lutheri, aut Caluini fidem nullis prodigijs munitam recipiemus? Si peccatum non erat Christo ipsi non credere, si miracula non fecisset, qua fronte isti nos terrent, perituros nos, si eis etiam sine miraculis, non credamus? Credite mihi, neque oculos, neque aures, neque cor, neque mentem habent, qui ab Ecclesia recedere audent, in qua omnib. sæculis vsque ad nostra tẽpora multa, & magna miracula nõ defuerunt: cũ cõtra hæretici solùm verbis garrire, & tumultus, & seditiones excitare, miracula autẽ nulla, non solùm vera, sed ne apparentia quidem, efficere vnquam potuerint.

Exod. 4.

Ioan. 7.

Matt. 23.

PARS ALTERA.

ILLIS *autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam?* Non potest sapientia, nisi sapienter se gerere. Intelligebat Dominus ex illa interrogatione B. Ioannis, *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* potuisse turbas non mediocriter perturbari: nam cùm eos lateret, quo animo B. Ioannes discipulos suos ad Christum misisset, multa absurda suspicari, & secum ita ratiocinari potuissent. Nonne Ioannes multa de isto testimonia perhibuit? Quomodo igitur nunc ambigere videtur, vtrum iste, an alius venturus sit? Num dissidia forsan inter ipsum, & Iesum exorta sunt? An fortasse tędio carceris victus timidior factus? An potiùs illa testimonia vera non erant? Et num de ipso Iesus dixit: *Beatus qui nõ fuerit scãdalizatus in me?* Hæc igitur, & alia eiusmodi, quæ turbis in mentem venire, & eas perturbare potuissent, summa sapientia & dexteritate Dominus refellit. Id verò non antea fecit, quàm discipuli Ioãnis abijssent; Tum ne Ioanni assentari videretur, si coram eius discipulis eum laudaret: tum etiam, quòd quam diu illi non recesserãt, in eorum curationem incumbendũ fuit. Illis igitur curatis, & iam abeuntibus, cœpit Deus turbarũ ægritudini medicamẽtum adhibere. Ac primum ab ipsarum turbarum testimonio argumentũ petit, vt ostendat Ioannem virum constãtissimũ, & integerrimum esse, nec facilè vel prodere veritatẽ, vel sñiam mutare potuisse. *Quid existis,* inquit, *videre? arũdinẽ vento agitatam?* hoc est, non potuissetis relictis ciuitatibus atq domibus vestris vnà omnes tanto studio ad eremum impelli: nec ita facilè ex vniuersa Iudæa omnes effussi ad Ioannem videndum fuissetis, nisi magnum quendam, & admirabilem virum, & adamantis lapidibus firmiorem Ioannem putassetis: Nec enim ad

Cõmendatio S. Ioannis Baptistæ.

ad videndum arundinem, & miserum ac mobilem quendam hominem existis. Deinde ab austeritate, & seueritate B. Ioannis ad rem eandem confirmandam alterum argumentũ fuit. *Sed quid existis*, inquit, *videre? Hominem mollibus vestitũ?* hoc est, amicum huius sęculi, qui propter suas delitias sententiam mutet? Sed talis non est Ioannes: Ecce enim, inquit, *qui mollibus vestiuntur* non in solitudine, nõ in carceribus, non in vinculis: *sed in domibus Regum sunt.*

Nulli sunt, Auditores, leuiores, stultiores, mobiliores, & arundinũ vento agitatarũ similiores, quam ij, qui mollibus vestiuntur, hoc est, qui amici sunt huius sæculi, & ducunt in bonis dies suos, ac molliter vestiri, lautè comedere, preciosè bibere, & delitijs desiderant affluere. Eiusmodi siquidẽ plerumq. sunt parasiti (tametsi interdum, nec dici, nec haberi velint) & in palatijs Regum, & nobilium, atque opulentorum hominũ versantur: Nec omnino insipienter: Nã ibi optimè suas merces, verba videlicet, & adulationes vendunt: Ibidem ẽt emunt vili pretio, quod volũt, nẽpe bona prãdia, bonas cęnas, bonos ẽt nummos, vt non solũ corpora sua benè pinguefaciant; sed etiã mollibus ac preciosis vestimẽtis cooperiant. Istos verò esse arundines vento agitatas, vel ex ipso Gnatone, qui parasitorũ princeps haberi volebat, intelligi potest.

Contra parasitos aulicos.

Apud Terent. in Eunuch.

Est (inquit) *genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,*
Eis vltrò arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quidqd dicũt, laudo: id rursũ si negãt laudo id quoq. Ecce arundinẽ vẽto agitatã.
Negat quis? nego. ait? aio: postremo imperaui egomet mihi omnia assentari.

Nec solum arundines isti sunt, quod facilè in hanc, vel illã partẽ moueantur: sed ẽt, quòd vacuũ caput sine cerebro, sine sapientia, sine consilio gerant, tametsi omniũ sapientissimi sibi esse videantur. Nunquã legistis doctam illã fabulam de leone, & vulpe, & asino? Ægrotabat aliquando leo, omnia animantia ad eum, tanquã ad regem inuisendum, & salutãdum veniebant: solus asinus, & vulpes defuerũt, nẽpe simplicissimus, & callidissimus. Accersitur asinus, venit continuò, & à Rege vehementer obiurgatus, recedit. Accersitur vulpes, paret etiam ipsa: sed adfert secum excusationem suam. Non irascatur, inquit, dominus meus Rex: ego enim simul atque audiui te dominũ meũ in morbum incidisse, continuò cępi cogitare de remedio, conueni Medicum quæsiui de medicamento, atque hæc est causa cur serius venerim. Rectè, inquit Leo, accipio excusationem. Sed quid remedij inuenisti? Nihil, inquit vulpes, salubrius ægritudini tuę in toto Galeno, & Hippocrate reperiri potuit, q̃ si capite asini alicuius amputato cerebrum eius adhuc calidũ sorberes. Ite, festinate, inquit Leo, reuocate asinum illum, qui paulò ante hinc discessit. Iuerunt, asinum reuocauerunt, caput ei pręciderunt. Tũ vulpes capite excepto, conuersa ad parietem, ne ab alijs videretur, totum cerebrum bis, terue sugendo ebibit; Deinde caput vacuum obtulit Leoni. Leo cõtemplatur caput. Et vbi, inquit, est cerebrum? Non habent asini fortasse cerebrum? O domine, inquit vulpes, & quomodo haberet cerebrum, qui bis hodie venit ad aulam? Quis non cerebrum amitteret, si toties curreret ad palatium? Ego sanè, inquit, crediderim nullum hic in aula versari, qui non amiserit cerebrũ. Sic est, Auditores, qui in domibus Regũ sunt, plerũque sine cerebro sunt: Et nihil aliud, quàm arundines vacuæ, & ad omnem flatum mobiles sunt. Talis non fuit Ioãnes, id quod eius desertum, & carcer, & victus locustarum, & vestitus de pilis Camelorum satis apertè demonstrabat.

Apologus.

At cur Dominus amicum huius sęculi describere volens, eum esse definiuit, qui mollibus vestitur? nimirũ, quia in nulla re magis vanitas, & curiositas, & fatuitas sæculi amatorum cernitur, quàm in vestibus. Itaque cũ videtis quosdam politos, ornatos, & tãquam pauones incedere, dicite; Ecce amicum huius sæculi mollibus vestitum: Ecce illum, quem Dominus in Euangelio reprehẽdit, & quem arũdini vacuæ, & à vento agitatæ comparauit.

Ioannes plus quam Propheta.

Sed quid existis videre? Prophetã? Etiã dico vobis, & plus quam Prophetam. Hæc est tertia rõ: Satis.n. firmo argumẽto demõstratur, Ioannẽ arundinem non fuisse. Iam de eo asseritur, quod non solũ Propheta: sed etiam plus quã Propheta fuerit. Fuit verò verè plus quam Propheta. Prophetæ siquidẽ omnes de Christo prophetabant, de ipsis nemo. At de Ioãne, & Isaias, & Malachias prophetauerũt. Nec solũ Propheta, sed etiam Angelus, & non quiuis Angelus, sed Gabriel, vnus ex primis principib. ortũ, nomen, vitam, & functionẽ B. Ioannis prædixit. De quo, quæso, alio Prophetã tale aliquid inuenire poterimus? Deinde, quis vnquã antea prophetauit, quàm nasceretur, nisi vnus, & solus Ioannes? Adhæc, Prophetæ cæteri Prophetæ ipsi fuerunt: sed quod alios prophetare fecerint, nusquã legimus. At B. Ioannes, & ipse Propheta fuit, & parẽtes suos prophetare quodãmodo fecit. Denique alij tanquã verbi præcones diu ante Christũ missi sunt: Ioannes verò ita cum Christo in mundũ aduenit, sicut Lucifer simul ferè cum Sole exoritur. Et ita vicinus Ioannes Verbo fuit, vt nõ præco, sed vox ipsa Verbi diceretur. Atque hæc est ratio, quam Dñs reddit, cur Ioannẽ plus quam Prophetam appellauerit. *Hic est enim,* inquit, *de quo scriptum est, &c.* Sicut.n. in supplicationib. vbi longo ordine multi Regẽ, vel Episcopũ præcedunt, ille omnium maximus, & nobilissimus habetur, qui proximè ante faciẽ Regis vel Pontificis graditur: Sic ẽt in illa serie Prophetarũ, qui Christũ diuersis temporib. præcucurrerunt, B. Ioannes omnium celeberrimus; & non Propheta, sed plus quã Propheta fuit, quòd Christo proximus ante faciem eius incesserit. Sed nihilominus in ijs verbis aliã etiam rationem insinuauit, qua Ioannis constantia, atque integritas confirmatur. Quis.n suspicari poterit, eum arundinem esse vento agitatam, qui non solum Propheta, & plus quam Propheta: sed etiam Angelus prophetica authoritate meruit appellari? Et sanè Angelus fuit Ioannes non natura, sed officio, sed puritate, sed imitatione, sed æmulatione. Admirabile quoddã, & supra naturã peregit iter, semper in hymnis, semper in orationibus fuit. Nulli hominũ totos triginta annos locutus est: nullum tempore eodem conseruorum vidit, nec ab aliquo eorum visus fuit, non delicatè nutritus, non lecto exceptus, non tecto, non foco, non alia re humana vsus est: sed ita in terris quasi in cęlis cum Deo, & Angelis versabatur. Perspicuum est igitur & turbarum concursu, & ipsius Ioannis seueritate & Domini testimonio, & Malachiæ vaticinio, non arundinem vento agitatã, sed virum constantissimum beatum Ioannẽ fuisse. Atque hic est finis Euangelij.

Isa. 40. Mal. 3. Luc. 1.

Ioannes Angelus dicitur.

Nunc quoniam aliquid adhuc temporis superest, & captiuitas, atque legatio B. Ioannis plena vtilium documentorum sunt, aliqua si placet, ad nostrũ emolumẽtum ex Euangelio hodierno documenta colligamus. Primum igitur ex vinculis Ioannis veteris legis cessationem, atque abrogationem discimus: Etenim cũ Ioannes veteris legis figurã gereret, vt B. Ambrosius sapienter admonuit, nihil aliud eius captiuitas, quàm legis quasi quandã captiuitatem designat. Illa igitur lex, quę olim arctissimis, & durissimis tot cęremoniarum, & iudiciorum nexibus homines obligabat, Christo liberatore adueniente in carcerem detruditur, & non solũ alios non ligat, sed ipsa perpetuæ abrogationis vinculis obligatur. Neque aliud iam potest, quàm homines duos, hoc est, populos duos, Iudæum, & Græcum ad Christũ & legem Euangelicam mittere: Nec enim hodie idcirco legem illã veterem legimus, quòd eius præceptis & institutionibus obligatos nos esse existimemus, sed vt de lege Christi præconia audiamus, & quemadmodum omnes figuræ, atq. omnia vaticinia, quæ de Christo erant impleta sunt, Euangelij luce coruscante videamus: hoc est igitur documentũ primum.

Captiuitas Baptistæ veteris legis abrogationem significat. Amb. li. 5 sup. Luc.

Discimus deinde, quàm sint cęca hominum iudicia, & quid mundus seruis Dei retribuere soleat. Equidem cũ attentiùs cogitarem, quid sit Ioannes in vinculis, pupugit, hæc sñia cor meum, vehementissimeq. permouit. Mira res, Auditores, Ioannes

Mundus malè præmiat seruos Dei.

Ioannes in vinculis, is qui liberatorē potentissimum iam iam affuturum hominibus prædicabat, quo authore in luce, ac spe libertatis respirare populi incipiebāt, is repentè abripitur, & carceri teterrimo mancipatur: & manus illæ, quæ paulò antè Christū ipsum abluerant, manibus hominum cruentorū catenis & vinculis onerantur: hoc est nimirum, quod mundus seruis Dei pro benefactis retribuere nouit. Homo innocens erat Ioannes, iustus, Dei amicus, multa bona Herodi, & Iudæis præstiterat, mali nihil: Et tamen stipendium eius est carcer. Si quæramus ab eo, Quænā est tua causa B. Ioannes? quod tuum tantū flagitium est? quod latrocinium? quod parricidium, vt in custodiā istā trudi te oportuerit? Respōdebit profectò: Nolo, nolo iudices homines, cæca sunt hominū iudicia: *Iudica me Deus, & discerne causam meam, de* Iudæorū *gente non sancta, & ab* Herode *homine iniquo & doloso eripe me*. Sed tamen causa mea hæc est: Arguebā Herodem propter Herodiadē vxorem Philippi fratris eius, eiq. liberè dicebā; *Non licet tibi habere eam.* Considerate iam, quale sit mundi iudicium, quot adulatores putatis, quot mendaces, quot deceptores Herodes alebat, & ad honores & magistratus euehebat? Vnus erat Ioannes, qui verā Herodis salutem optaret, & illū vnum Herodes sustulit. Et quod magis est admirandū, *sciebat Herodes*, vt Marcus ait, *Ioannē esse uirum sanctū, & iustū, & obseruabat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eū audiebat*. Sed quamdiu? Donec nihil de ipso dicebatur. Nā simul ac ad reprehensionē vitiorū, & scelerum ipsius ventū est, aures Herodis occlusæ sunt, & Ioānis amicitia terminata est. Reprehensiones proprias iniquo animo ferre, pestis est, quæ vbique terrarū grassatur: oēs persequimur odio superbos, auaros, ebriosos, fornicarios, adulteros, parricidas: omnib. displicent vitia aliorū, omnib. placet nefarios & scelestos necari. At si vitia nostra nobis ostendātur, non nos ea, vt par esset, prosequimur odio: sed illi irascimur qui ea nobis ostendit. Et cùm aduersus nostra vitia armari deberemus, nos aduersus emendatores, & medicos nostros armamur. Et concionator tamdiu laudatur, & sapiens, & ornatus dicitur, donec ad scelera reprehendenda nō descendit. Simul. n. atque hoc facit homo Stoicus, rigidus, durus, ferreus est: cancellos egreditur, metas excedit, audiri non pōt. Hoc est igitur documentum alterum, quod à Ioanne in vinculis cōstituto perdiscimus, nempe Herodi scelestissimo similes, quot quot propriorum criminum reprehensiones veras audire non volunt.

Psal. 42.

Marc. 6.

Aliena nō nostra uitia odio habemus.

Porrò tertium documentum, nec minus vtile, ex eo colligitur, quod Ioannes non prius dicatur opera Christi audiuisse, & ad Christum discipulos suos misisse, quàm esset in vinculis constitutus. Quid enim hoc significare existimatis? Cuius figuram gerit Ioannes, dum hæc agit, nisi hominis peccatoris? qui non ante redit ad cor, nec audit, quid in eo Dominus Deus loquatur, quam in aliquod infortunium, & calamitatem incidat. Nunquam legistis apud Isaiam? *Veruntamen sola uexatio dabit intellectum auditus*. Est aliquis, cui omnia prosperè, & ad votū succedunt, iuuenis, diues, robustus, nobilis: is admonetur hodie à parente, cras à præceptore, alio die à concionatore, vt benè vtatur prosperitate, vt *in die bonorum ne immemor sit malorum*, vt cogitet nihil esse faciliùs, quàm vt fortuna in infortuniū conuertatur; proinde, ne defluat vitijs, ne Deum ad iracundiam prouocet. Verùm quamdiu in prosperitate versatur, nihil audit, nihil intelligit, contemnit ac despicit omnia, tanquam si nihil ad ipsum pertinerent: quin etiam sæpè admonitores suos irridet, & pergit sicut antea extento collo, & totus iucundus, amoribus varijs implicatur, & diem illum perdidisse se putat, in quo non aliquid peccauerit. Quid tum facit Deus? Iste, inquit, vt video, non intelligit sine expositore, quæ dico: Adhibeo igitur commentaria. Itaque immitit in eum calamitatem aliquam, vel incidit in latrones, vel capitur a piratis, vel ardēti febre corripitur, vel ab aliquo æmulo vulneratur: ea verò calamitas ita perspi-

Vexatio dat intellectum.

Isai. 28.

Eccles. 11.

cuè rem totam declarat, vt ille, qui antea nihil intelligebat, statim recordetur eorum, quæ antea audiuit. O quàm sæpè ista mihi prædicabantur, & ego tam stultus eram, vt nihil penitus intelligerem: iam benè recordor; iam intelligo; iam video esse verissimum. Itaque tum demum in vinculis constitutus erecta aure cordis audire incipit mirabilia opera Christi: tum denique cogitat, eum solum esse, *qui soluit compeditos, qui illuminat cæcos, qui erigit elisos*: quibus auditis mittit ad eũ legatos duos, verbum oris, & suspirium cordis, qui dicant ei: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Ille verò respondet: *Euntes renunciate, Ioanni quæ audistis, & vidistis*. Noui ego non vnum, sed plures adolescentes, qui olim perditissimi fuerunt, nec vllis concionibus conuerti poterant: & postea vna insignis vexatio ita illis Dei voluntatem explicuit, vt sanctissimæ vitæ, & quasi exemplar sanctimoniæ efficerentur. Hoc igitur significat Ioannes, cum non priùs audit Christi miracula, quàm in carcerem & vincula cõijciatur.

Psal. 145.

Iam verò documentum quartum longè vtilissimum, quæso, diligenter percipite. Erat Ioannes in carcere, intelligebat se paulò post moriturum, nõ voluit spirituales filios suos orphanos relinquere. Itaque testamentum fecit, & eo non quidem diuitias, vel delitias, stercus videlicet preciosum, vt Gregorius Nazianzenus appellat, sed Christum eis reliquit: misit enim illos ad Christum, vt eum meliùs agnoscerent, eiq. perpetuò adhærerent: sciebat enim thesaurum infinitum esse sapientiam, & Christi amicitiam omnibus opibus & honoribus anteponendã esse. De Athenaide, quæ postea senior Eudocia appellata est, in libris Historicorũ legimus, eam cùm à patre Leontio Philosopho omnibus liberalium artium disciplinis exculta, eruditaq. esset, publico instrumẽto ab eodem exhæredatam fuisse: neque aliam ob causam, quàm quòd eius eximia virtus, & eruditio, vt ipse aiebat, ei pro satis ampla hæreditate sufficeret. Neque verò falsum istud eius vaticinium fuit: Sola siquidem sapientiæ, & doctrinæ commendatione ad eum gradum dignitatis euecta est, vt coniunx Imperatoris Theodosij, & socia imperij fieret, cum pauperrima & obscurissima nõ multò antè fuisset. Quòd si humana sapientia pro magna hæreditate habetur, quanto maior hæreditas diuina sapientia & vera in Deum pietas erit? Hanc igitur Beatus Ioannes discipulis suis testamento reliquit. In quo eum quicunque pastores, quicunque præceptores, quicunque patres familiarum sunt, quicunque denique aliorum curam gerunt, imitari deberent, satis nobiles, satis diuites, satis eruditi posteri vestri erunt, si Christum eis, & pietatem, castitatem, sobrietatem, temperantiam, iustitiam, & omnes virtutes relinquatis.

Vera hæreditas et diuina sapientia & virtutes.

Exemplũ.

Postremò, quod ex hoc Euangelio discimus, illud est, semper meminisse nos oportere, eundem ipsum Christum, cui nunc dicitur: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* eundem, inquam, ipsũ in obitu nostro vnicuique nostrum per legatos suos dicturum: *Tu es qui uenturus es*, nimirum ad gloriam, *an alium expectamus?* Et væ nobis, si dicere non poterimus Angelis Christi legatis: *Euntes renunciate Christo, quæ audistis, & uidistis*. Audiunt enim & vident non solùm Angeli, sed etiam dæmones, quidquid agimus, & ea in suos codices referunt: isti vt accusẽt; illi vt defendant. An non legistis quid venerabilis Beda c. 14 lib. 5. Historiæ gentis Anglorum de hac re scriptũ reliquerit? Erat iuuenis quidam strenuus corpore, & Regis amicus: sed moribus corruptissimus, & Deo summo Regi maximè inuisus. Hic sibi longissima vitæ spatia pollicens, vitæ mutationem, & pœnitentiam in extremam senectutem differre volebat: Verùm mors non expectauit senectutem, sed eum adhuc florentem & iuuenẽ lethali quodã morbo aggreditur. Ægrotantem Rex (quippe qui pius, & humanus erat) inuisit, atque ad pœnitentiam, & confessionem cohortatus est. At ille: Cum conualuero, inquit, istud faciam: Nunc enim amici fortasse tanquam timi-

dum

dum, & metu mortis expiatum desiderent. Itaque timuit ab hominibus irrideri, cùm ipse tamen Deum tamdiu irridere non timuisset. Venit igitur post paullulum dies extrema, & ecce ingrediuntur ad eum Angeli duo, pulcherrimum quendam & elegantissimum librum adferentes, in quo lucidissimis & pulcherrimis characterib. scriptum erat, quidquid ille boni ab ineunte ætate gesserat: sed liber breuissimus, & res in eo scriptæ paucissimæ erant: Paulò post apparuerunt non duo, sed innumeri teterrimi dæmones, qui statim protulerunt horrendum & ingens quoddam volumen, in quo nigerrimis, & maximis characteribus omnia illius flagitia, & facinora scripta erant, quę quidem præ multitudine vix numerabātur. Vt igitur ille vtrumq. librum de manibus offerentium accepit, & eos iussus perlegere, omnia sua opera, & verba, & cogitationes recognouit, subitò in desperationē incidit: nec dicere ausus est: *Euntes renunciate Christo, quæ audistis, & vidistis*. Sed eo obmutescente, & stupefacto, atq. attonito dæmones Angelis dixerunt: Quid hic agitis? Nunquid hic noster est? Num adhuc cōtendere audetis? Quib. Angeli: Vera loquimini, inquiūt, si vultis eum rapere, per nos licet. Atque in hunc modum Angelis abeuntibus, ille à dæmonibus raptus in gehennam perpetuò cruciandus delatus est. Hęc igitur, Auditores, non in eius vtilitatem, cui contigerunt: sed in nostram admonitionem, & correctionem ostendi, & videri Dominus voluit; nec ideo scripta sunt, vt legantur, & audiantur: sed vt his auditis, vel lectis, vitam, & mores in melius commutemus. Quod si facere noluerimus, multò nos grauiùs, atque atrociùs, mihi credite, puniemur: quàm ille ipse, cui hæc contigerunt. Ille siquidem talia exempla nunquam audierat, & si audiuisset olim, fortasse in cinere & cilicio pęnitentiam egisset. Quamobrem cùm omnium operum nostrorum testes vigilantissimos, oculatissimos, & maximè auritos habeamus, qui omnia notant, scribunt, obseruant: Cur non metuimus vel agere, vel loqui, vel cogitare coram eiusmodi testibus ea, propter quæ sine vlla dubitatione damnandi sumus? Quin potiùs Dei gratia aspirante contendamus, ita vitam nostram traducere, ita nos gerere, vt in eo difficillimo tempore securi, ac læti Angelis, Dei legatis, respondere possimus: *Euntes renunciate Christo, quæ audistis, & uidistis*: ille verò tunc nos ad regnum suum vocare & coronare dignetur, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO SEXTA DE DOMINICA TERTIA ADVENTVS.

THEMA.

Gaudete in Domino ſemper; iterumdico, gaudete. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt. *Philip.* 4.

SYNOPSIS.

TRES *Mundi fallaces refelluntur opiniones. Prima, quæ obijcitur, ſeruos Dei nullo gaudio perfundi, ſed ſemper triſtes eſſe oportere; vbi teſtimonijs & ſimilitudinibus probatur, maius gaudium contingere Deo ſeruientibus, quàm mundanis: Cauſa, cur mundani non ſentiant gaudia ſpiritualia. Gaudium ſpirituale eſſe de Deo & ſuis operibus, in proſperis & aduerſis, de beneficio creationis & redẽptionis. Altera opinio eſt, quæ dicitur Deo ſeruientes nil agere aliud, quàm in otio cuticulam curare. Tertia demum, eſt peruerſa ſententiæ huius Paulinæ,* Gaudete, Dominus propè eſt, *interpretatio. Modernus dierum feſtorum celebrandi mos, grauiter taxatur. Quanta ſit inſania ſaltatio & choreæ authoritate tum ſacra tum profana, imò ipſiuſmet Chriſti, oſtenditur. Profanatio feſtorum magnum malum: & peccatum potiſſimam flagellorum diuinitus immiſſorum cauſam eſſe. Tandem ad dies feſtos pia celebratione venerandos ſeria exhortatio.*

INITIVM hoc Apoſtolicæ lectionis, quæ hodie nobis in Eccleſia recitata eſt, tres Mũdi opiniones, quæ multos homines ad inferos deducunt, penitus euertit. Primùm enim cum incipit aliquis de ſalute cogitare, de vitæ mutatione, de peccatis relinquendis, & ſeruitio Dei ſeriò amplectendo, ſtatim mundus verſipellis adeſt, & tanquam leno quidam corruptiſſimus: quid, inquit, miſer cogitas? annõ vides eos, qui ſeruiunt Deo, quã ſint melãcholici, afflicti, mœſti, nunquam lætantur, nunquam rident: & tu ergo vis talis eſſe? Abſit, ne cogites talia: Ita Mundus loquitur; Et per ſuos miniſtros tanquam exploratores ſollicitat corda filiorũ Dei, deterret homines à ſeruitio Dei, minuere conatur, quantum poteſt, exercitium Dei. Audite quid per Malachiam Prophetam, eiuſmodi hominibus Dominus dicat: *Inualuerũt ſuper me verba veſtra,* *dicit*

Fingit mũdus in ſeruitute Dei nullã eſſe lætitiam.

Malac. 3.

dicit Dominus; & dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis, vanus est, qui seruit Deo, & quod emolumentum, quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Itaque hæc est sententia mundi, non posse gaudere, & esse lætos, & hilares, qui seruiunt Domino. Sed procul dubio mentitur: Falsum est quod loquitur; Et tantum abest, vt serui Dei non possint esse læti, vt nulli prorsus homines magis ac veriùs gaudeant, ac lætentur, quàm ij, qui seruiunt Deo. Legite Scripturas, consulite rationem, inspicite vitas & exempla Sanctorum, videbitis quàm egregiè mundus mentiatur. Ego quidem audio B. Iacobum, non seruis Dei, sed seruis Mūdi, fletum & luctum indicentem: *Miseri,* inquit, *estote, & lugete, & plorate, risus vester in luctum conuertatur, & gaudiū in mœrorem.* Et rursum. *Agite nunc diuites plorate ululātes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis: Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, & uestimenta uestra à tineis comesta sunt: aurū & argentū uestrum aruginauit, & arugo eorū in testimoniū uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis.*

Iacob. 4.

Iacob. 5.

Gaudium seruorum Dei.

Porrò seruis suis, quid Dominus? *Gaudete & exultate: Ecce enim merces uestra copiosa est in cælis*: Et *Nolite fieri Hypocritæ tristes*: Et, *Tu cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuā laua*; Et iterū, *Videbo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudiū uestrum nemo tollet à uobis.* Quid Apostolus præcipit? *Nolite inebriari uino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu sancto, loquentes uobismet ipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualib. cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino.* Auditis quid Apostolus dicat? Quomodo tristes esse poterimus, qui semper cantare iubemur? Quid est præterea regnū Dei, quod intra nos est, nonne pax & gaudiū in Spiritu sancto? Epistolæ Petri, epistolæ Ioannis, epistola Iacobi, quid aliud, quàm lætitiam spirituale, & pacē, & amorem sonant? Quid totū Psalteriū? *Venite exultemus Domino: iubilemus Deo salutari nostro: Præoccupemus faciem eius in confessione, & in Psalmis iubilemus ei*: Et, *Beatus populus, qui scit iubilationem*: Et, *Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra.*

Matth. 5.
Ibid. 6.
Ioan. 16.
Ephes. 5.

Psal. 94.
Psal. 88.
Psal. 95.

Aspicite deinde exempla Sanctorum. Quid quæso de primis Christianis in Actis Apostolicis legitis? *Omnes qui credebant*, inquit B. Lucas, *erant pariter, & habebant omnia cōmunia, possessiones & substantias vendebant, & diuidebāt illa omnibus, prout cuique opus erat: quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cū exultatione, & simplicitate cordis*, Et rursum. *Discipuli*, inquit, *replebantur gaudio & Spiritu sancto*. Et Apostolus de seipso, *Repletus sum*, inquit, *consolatione, superabundo gaudio*. Nonne etiam Dominus aliquando exultauit in Spiritu sancto? De Magno Antonio viro sancto, atque perfecto Athanasius refert, eū semper hilarem, & lętum extitisse. Neque mirum est hoc, Auditores; Nam ipse B. Antonius, nihil magis filijs suis contra dæmonum insidias commendabat, quàm lætitiam spiritualem. Hostis.n. humani generis non ignorans quantum boni nobis alacritas, & gaudium in Dei seruitio adferre possit, semper conatur vel terrorib. vel minis, vel insomnijs, vel cogitationibus malis animi nostri tranquillitatē, & serenitatem perturbare, & cœlum cordis nostri, quasi nubib. quibusdā anxietatis & mœroris obducere. Sed, quēadmodū Dauid psallendo, & dulciter citharā pulsando, dæmonem pellebat: ita nos quoq; hymnis, & psalmis, & cāticis spiritualib. nebulas tristitiæ dissipare, lætitiam ac serenitatem mentis reparare debemus.

Act. 2.

Act. 13.

2. Cor. 7.

Gaudium spirituale aduersus tētationes valet.

Vultis nunc, vt etiam naturali ratione mendacia mundi refellamus? Quid enim est maius & capacius, puteus aliquis profundissimus, an exiguum poculum? Non est comparatio: Ita quoque inter delectationem & voluptatem, quam capiunt homines carnales, & homines spirituales, nulla potest esse cōparatio: siquidē carnales homines sensibus corporeis hauriunt voluptates, & delectationes. Et quid sunt corpora nostra, nisi angustissima quædā pocula, quæ statim replentur? Nonne si

Comparatio īter spirituale & corporalē lætitiam.

comedas

comedas per vnam horam, eris plenus vsque ad os, & omnes epulas et exquisitissimas fastidies? At verò spirituales homines, non poculum exiguũ, sed puteum immensum & infinitum replent, intelligentiam videlicet, quæ vsque adeo ampla, & capax, & profunda est, vt totus mundus eam replere nõ possit. Deinde vnde plus aquæ hauriri potest, ex maiori Oceano, an ex aliqua palude? Non est dubiũ quin ex mari: Ita quoque non est dubiũ, maiorem esse sine comparatione spiritualem, quàm corpoream voluptatem. In quo delectantur stulti? Delectãtur in epulis, quę magno pretio comparantur, magno labore condiuntur: & si paulò largius sumãtur, caput & stomachum grauat, & morbos incurabiles generant, & tandem in lutũ & fimum conuertuntur. Delectãtur in pecuniis & vestibus, quæ nihil nisi curã, & sollicitudinem, & metum, & anxietatem pariunt, & quas tandem velint nolint relinquere debent. Alij sunt, qui delectantur in aura quadam, vel potius fumo populari, & opinione hominum, qua nihil vanius, nihil mendacius, nihil perniciosius cogitari potest. At verò serui Dei, homines spirituales, in Domino delectantur, & quid est Dominus, nisi mare immẽsum omnium bonorum? Is est cibus qui reficit sine satietate: qui satiat sine fastidio: cibus magnus, cibus dulcis, cibus sapidus, *gustate & videte, quoniam suauis est Dominus*: non emitur argento, nõ generat morbos, non inflat: sed contra potiùs locupletat mentem, curat ægritudines peccatorum, releuat grauatos, replet inanes. Quę cùm ita sint, nemo deinceps dubitare debet, quin Mundus apertissimè mentiatur, cùm seruos Dei sine tristitia, & mœrore esse posse negat: Et ego sanè, si testimonium meum recipitur, affirmare possum sine mendacio, me nunquã tam veram, tam solidam, tam sinceram, tam diuturnam lætitiam sensisse, quam ab eo tempore, quo Deo seruire desideraui.

Psalm. 33.

At inquis, nõ video, nec intelligo, quæ sit ista lætitia spiritualis, & nimis durum mihi esse videtur relinquere, quod video, quod sentio, quod tango, quod gusto, pro eo, quod non video, & fortasse nũquam videbo. Ego verò non dubito, neque miror te non videre; cum .n. oculos clausos habeas, quo pacto videre potes? Quid prodest ad concionem venire, si venis tanquam ad Comœdiam, vt scias alijs referre, benè dixit, benè egit, vel, non benè dixit, non benè egit? Hoc, mihi crede, penitus nihil valet, & si ita pergis nunquam intelliges. Sed aperi paulisper oculos, veni ad concionem paratus, veni cum desiderio proficiendi; Noli considerare quibus verbis tibi proponimus veritatem; nam neque ego magnam rationem habeo verborum; sed cape ipsam veritatem, cogita quid dicatur, tolle nubes, tolle tenebras peccatorum: pelle diabolum de corde tuo, qui impedit ne videas, & tũ conquerere, si non vides. *Conuertimini*, ait Dominus per Malachiam, *conuertimini, & videbitis quid sit inter iustum & impium; & inter seruientẽ Deo, & non seruientem ei*. Hæc est igitur hæresis Mundi, quam hodierna die Apostolus refellit, *Gaudete*, inquit, *in Domino semper*.

Cur mundani lætitiam spiritus nõ percipiant.

Malac. 3.

Quid mundus garrit? Quid mundus strepit? *Gaudete in Domino semper*. Et ne putetis mihi hoc verbũ excidisse; *Iterum dico, gaudete*. Semper gaudere dẽbemus, non sicut filij huius sæculi, qui per vicissitudines, & alterationes, modò rident, modò plorant, modò lætantur, modò tristãtur, nec aliter facere possunt, cũ in ijs rebus lætentur, quæ nõ semper durant. Nã si gaudent cum pecuniæ crescunt, plorãt cũ veniunt fures; Si gaudent cum eis nascuntur filij, plorant cum ijdem moriuntur. Nobis verò semper gaudendum est, qui gaudemus in Domino, solo stabili, & sempiterno bono, quod nunquam senescit, & cuius anni non deficiunt, & de cuius pulchritudine pulchri, de cuius gloria gloriosi, de cuius immortalitate immortales efficimur.

Spirituale gaudiũ sẽpiternum, quia de bono sempiterno.

Sed quanquam semper nobis meritò lætandum est, tamen duo præcipuè sunt, quę nobis materiam gaudiorũ adferunt; atq; idcirco B. Apostolus non semel, sed bis

Duplex gaudiũ, unũ de Deo, alterũ de operib. Dei

bis nos gaudere voluit. *Gaudete*, inquit, *in Domino semper, iterũ dico, gaudete*. Gaudendum est semel in Deo: gaudendũ est iterum in operibus Dei. Quale gaudium esse putatis animæ diligenti Deum, cũ se cogitat parentẽ habere Regem potentissimum, sempiternum, pulcherrimũ, optimum, ditissimũ, sapiẽtissimum? Sanè qui hoc intelligunt, satiari delectatione non possunt: & etiamsi mille mundi eis promitterentur, eiusmodi parentẽ mutare nõ vellent. Hoc est primũ gaudium. Porrò secundũ est de operib. Dei: Sunt.n. omnia pulchra, & bona, addo ẽt perfecta, vt nihil addi, vel detrahi possit: *Magna opera Domini, exquisita in oẽs voluntates eius*. Et, *Magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti*. Deus immortalis, quale gaudium capiunt serui tui, cum quidquid intuentur, nihil nisi opes, & possessiones, & diuitias tuas, qui pater eorũ & esse, & dici dignaris, vident? Delectantur certè, delectantur in factura tua, & in operib. manuum tuarũ, non in eis sistentes, & ea pro te diligentes, sicut impij faciunt: sed in eis potentiã, sapientiam, bonitatẽ & gloriam tuã laudantes. Intuẽtur cęlum, & dicũt, Gloria tibi Domine, qui super nos tentorium tã preciosum, & gẽmis tã claris distinctum, & ornatũ expandisti. Intuentur Solẽ, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui tã decoro, & tã venusto iubare nõ solũ necessitati & cõmoditati, sed ẽt voluptati & delectationi nostrę prouidisti. Intuentur aerẽ, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui elementũ tam necessariũ, sine quo quasi sepulti viueremus, nobis contulisti. Intuentur terrã, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui pauimentũ domus nostræ non modò solidũ ad firmitatẽ, sed ẽt floridum ad amęnitatem esse voluisti. Intuentur mare, & flumina, & animantium, plantarũ, lignorum, lapidũ, metallorum multitudinem, distinctionẽ, varietatem, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui ẽt in exilio, & in carcere tot bonis & commodis nos abundare voluisti. Ita igitur sancti homines gaudent, semel in Deo, & semel in operibus Dei.

Psal. 110. *Psal. 103.*

Duplex. Rursum verò gaudent, semel dum à Deo beneficium aliquod nouũ recipiunt: & iterum gaudent, cùm ab eo tanquam filij in misericordia flagellantur. Solent Reges terræ Legatos & ministros suos ad ciuitates mittere, aliquando quidẽ, vt priuilegia eorũ confirment, vel etiã augeãt: sed aliquando etiam, vt tributa exigant: Verum ciuitates non eodem vultu Legatum priuilegia confirmaturum, & tributa exacturum excipere solent: At serui Dei non minus gaudent ad flagella, quàm ad beneficia, & idcirco bis gaudent. Intelligunt enim non minore charitate Deum seruis, & filijs suis flagella, quam beneficia dispensare.

gaudiũ in prosperis & aduersis.

Postremò gaudent semel boni de beneficio creationis, & iterũ gaudent de beneficio liberationis: Gaudent semel, quòd Deus ad suam imaginem & similitudinẽ condiderit hominem; & iterum gaudẽt, quòd ipse pro sua imagine & similitudine reformanda factus sit homo. Hoc est igitur quod Apostolus ait, *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete*.

Duplex gaudiũ de creatione & redemptione.

Sequitur, *Modestia vestra nota sit omnib. hominibus*. Quib. verbis altera mũdi hæresis refellitur. Mundus.n. qui est ille Nabal Carmelus, quem scriptura stultũ, & pessimum, & malitiosum appellat, non contentus priori mendacio, aliud prçterea excogitauit. Quid, inquit, esse putatis seruire Deo? Est ars ignauorũ, qui volunt benè comedere, & benè bibere, & nihil laborare. An non cantando & sedendo lucrantur pecunias? Nũquid nõ meliùs est proprio labore atque industria sibi victũ comparare? Ecce vobis verus *Nabal, qui secundum nomen suũ stultus est*, & sibi nõ cõstat: paulò antè dicebat, semper Dei seruos esse tristes, & vitam nimis duram, & laboriosam ducere. Nũc verò quid dicit? Eos cantãdo lucrari pecunias, & benè comedere, benè viuere, & nõ laborare. Verũ mentitur planè, mẽtitur in caput suũ: Siquidem serui Dei nõ homines ignaui, sed milites fortissimi esse debent, quippe ipsa sua professione bellum indicunt cupiditatib. & omnes dæmones ad singulare certamen quodammodo prouocant: Et væ illis, qui tanquam militiæ desertores,

Alterum Mundi mẽdaciũ.

1. Reg. 25.

vel potiùs proditores sub signis Christi stipendia capiunt, & interim militant mundo. Quid enim nobis Apostolus præcipit? *Modestia vestra*, inquit, *nota sit omnibus hominibus*. Volo vos gaudere, sed in Domino: volo vos hilares ac lætos esse, sed ita, vt modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Non sit in vobis vllus excessus, sed summa in omnibus rebus moderatio; sit modus in cibo, sit modus in potu, sit modus in vestibus, sit modus in ipsa lætitia. Non dedit tibi Deus diuitias, vt vestiaris serico, & bysso, & epuleris quotidie splendidè, & interim pauperes frigore, & nuditate, & fame, & siti intereant. Si.n. hoc egeris, scis sententiam tuam, iã enim est lata; cum illo diuite epulone sepelieris in inferno, & guttam vnam aquę desiderabis, & nunquam impetrabis. Et tu cur putas tibi mitti pecunias à parentib. an vt eas proijcias, & semines in sphæristerijs? sterilem agrum elegisti, prorsus arenam, vel potiùs ipsum mare, vbi seminares, elegisti. Nihil ibi colliges, mihi crede. Si pecuniæ tibi redundant, habes pauperum sinus, vbi eas reponas: Illud est fertile solum, ibi si semines, tempore suo cũ exultatione metes; Nam *fæneratur Domino qui miseretur pauperis*: Deus verò nunquã sine vsũra, eaq; maxima, reddit, quod accepit.

Modestia Christianis necessaria.

Luc. 16.

Porrò tertia hæresis mundi in explicatione, vel deprauatione potiùs huius apostolicæ sñiæ consistit: siquidem filii huius sæculi, ita locum istũ interpretari solent: *Gaudete, Dominus propè est*, hoc est, festũ aliquod appropinquat, vt dedicationis, vt Epiphaniæ, vt Resurrectionis, vt Pẽtecostes: ergo gaudeamus, & semel, & iterum gaudeamus: Tunc.n. à lectionibus, & studijs vacabimus, pro Gymnasio sphæristerium frequẽtabimus, & sine metu ludis, & iocis; cõuiuijs, & potationib. choreis, & saltationib. sonis & cantibus operã dabimus. Quid vobis de hac hęresi videtur? Fuitne aliquãdo error tã perniciosus? At festi dies, inquiunt, sunt dies lætitiæ, & tũ potissimum dicitur nobis: *Gaudete in Domino semper, iterũ dico, gaudete*: Verum est, sed adde quod sequitur: *Modestia vestra nota sit omnibus hominib*. Cur accipis vnã partem, & relinquis alterã? An nescis festiua gaudia Christianorũ modestiã & sobrietatem suo iure sibi vendicare? Gaudia nostra non carnalia, sed spiritualia esse debent, plena moderationis, plena grauitatis, plena sapientiæ: denique talia, vt omnes homines, et Ethnici, & hæretici cognoscant, nos non Bacchanalia more paganorum, sed spirituales solemnitates Christiana grauitate peragere.

Mundani mundane Scripturã interpretãtur.

Non possum equidem, Auditores optimi, verbis explicare, cũ quanto dolore animi mei videam, quàm peruerso & diabolico more hoc nostro tẽpore festa celebrentur. Initio mensis Septembris ibã aliquando per vrbem; Et ecce ibi videbam vnũ ebrium, ibi alium; aliquos item in fenestris aspiciebam more furiosorum horribili voce, nescio an canentes, an contendentes, ego certè eo cantu non multũ delectabar: pocula præterea in manibus tenentes quasi tubas quasdam, nisi quòd ea non implebant, vel inflabant: sed potiùs exhauriebant. Egressus deinde portas vrbis, video spectaculum aliud pulchrũ simul & fędum, ridẽdum & deplorandũ; video hominem procerum hastatum, diceres militem aut centurionem aliquem, sed interim ad singulos passus cadebat, & eum fęmina quædã sobria, fortasse coniunx ipsius, incredibili labore post se trahebat. Quæsiui quid sibi ista vellẽt eo tẽpore, & cur potiùs initio Septembris, quã alijs diebus ista viderem? Responsum est mihi, tum celebrari Dedicationem. Et ego: Quid, inquam, est Dedicatio? Estne festũ aliquod Ecclesiasticũ, an species aliqua Bacchanaliorũ? Quid Bacchanalia? aiebant: nullo modo, festum est Ecclesiasticum, solennissimum, celeberrimũ, quo dies festi in memoriam, ac honorem sanctissimæ Deiparæ consecrati omnes simul ingenti lætitia recoluntur. Itane, inquam ego, festa Virginis sanctissimæ, integerrimæ, castissimæ, quę ieiunio pascebatur, ebrietate, & conuiuijs, & impudicis cantibus, & sonis celebrantur? Sanè non dubito, quin ij, qui primi festos illos dies instituerunt propositũ pium, & religio-

Qu... festa celebrentur.

giosum habuerint; nec aliud ea solẽnitate voluerint, quàm populũ excitare ad agendas Deo gratias pro summis illis & infinitis beneficijs, quæ toti generi humano per Virginem illã beatissimã contulit. Sed quantus abusus irrepserit, & quantũ peruersi homines suis corruptissimis moribus piũ institutum obscurauerint, ac fœdauerint, ex eo intelligi potest, quòd peregrinis hominib. & quale sit istud festum ignorantibus, ex ijs, quæ vbique fieri vident, non festa Dei, sed festa diaboli, atq; adeò Bacchanalia ipsa videantur. Neque alij festi dies multo sanctiùs, aut religiosiùs celebrãtur; imò verò, quando quæso plura peccata fiunt, quã in festis? Quãdo plura celebrantur sumptuosa conuiuia? Quando plures audiuntur lasciuæ cãtilenæ? Qñ magis frequentantur sphæristeria, tabernæ, prostibula? Quando plura exercentur genera ludorũ, ineptiarũ, scurrilitatum? Quando in pluribus locis ad sonitum lyræ & citharæ ducuntur choreę?

Quantum malũ chorea.

Sed fortasse malum non est, vel exiguum malum est, viros cũ fœminis choreas ducere. Imò nihil perniciosiùs. Si possunt paleæ ad ignem accedere, & non cõburi; & adolescens potest cum fęminis tripudiare, & non ardere. Sed de infamia saltationum audite, quid veteres tam profani, quàm sacri scriptum reliquerint. M. Tullius ita turpitudinem chorearum execrabatur, vt in defensione Murenæ dixerit. *Non ferè saltat sobrius, nisi fortè insanit: Et multarũ delitiarũ comes est extrema saltatio.* Et alio loco, saltationẽ tanquam crimẽ turpissimum obijcit Antonio. Erubesce igitur Christiane, erubesce, vinceris ab Ethnico, & ab Ethnico in iudicio procul dubio condẽnaberis. Ille solo naturali lumine, sine dono fidei docere potuit, non esse saltationẽ, nisi ebriorum, vel insanorum: Et tu filius Dei cęlesti lumine illustratus, apud quẽ tales ineptiæ, nec nominari debuerant, in ipsa celeberrima & sacratissima solemnitate maximè insanis? Relinquamus profanos, dicas tu nobis Ambrosi beatissime, senex reuerendiss [illegible]

Cic. Orat. pro Murena.

Meritò, inquit, *inde in iniurriam diuinitatis proceditur: quid enim ibi verecundia potest esse vbi saltatur, strepitur, concrepatur?* Dicas & tu beatissime Hieronyme, quid sentis de choreis? *Caterũ*, inquit in libro contra Heluidium, *vbi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum cõcrepat, quis ibi timor Dei?* Transeamus in Orientẽ, consulamus quoque duos ex Patribus Grecis: Dicas nobis Græciæ ornamentum, os verè aureum, magne Chrysostome, qui inter alias virtutes, ita laude ieiuniorum excellebas, vt ieiunator publicè dicereris, dicas quæso nobis de conuiuijs, & choreis sententiam tuam. *Audite*, inquit in homilia 49. *in* Matth. *audite hac viri, qui magnifica conuiuia ebrietate plena consectamini: audite, inquam, & diaboli barathrum perhorrescite, vbi saltus lasciuus, ibi Diabolus certè adest: non enim ad tripudia hac nobis pedes prabuit Deus: sed vt modestè incedamus, non vt impudenter camelorũ more saliamus. Quod si corpus turpe fit impudenter saliendo, quanto magis animum fadari credendum est: his tripudijs Diabolus saltat, his à damonum ministris homines decipiuntur.* Audite postremò, quibus verbis magnus Basilius, vir sanctissimus atque doctissimus, insaniam istam oratione in ebriosos deploret; *Viri*, inquit, *simul & famina communibus choreis constitutis vinoso Damoni traditis animis se mutuò affectionum stimulis consauciarunt; risus ab vtrisque effusi sunt, cantilena turpes, habitus meretricij ad petulantiam inuitantes. Rides: & proterua delectatione te oblectas, cùm lachrimas fundere oportuerat, & ingemiscere ob praterita? Cantilenas canis meretricias eiectis Psalmis ac hymnis, quos didicisti? Moues pedes, & furiosè exilis: ac infeliciter tripudias, cũ genu flectere oportuerat ad orationem?* Hæc magnus Basilius. Quòd si sancti Patres de choreis in vniuersum hæc dixerunt, quomodo quæso exclamassent, si hæc in ipsis festis Natalitijs fieri cognouissent? Sed relinquamus homines. Audiamus quid ipse Dominus.

Amb. l. 5. de Virg.

Hier. cont. Heluid.

Chrysosto. Hom. 49. in.

Basi. orat. in ebrios.

Isai. 5.

ctus,& Spiritus veritatis per Isaiam Prophetam dicat, *Cithara*, inquit, *& lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs, vestris, & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis.*

Inuectiua in desides. *Iere. 31.*

Ah miseri & miserabiles, fecit Deus opus admirabile in diebus istis; *nouũ creauit Dominus super terram*: Virgo peperit, venit Deus ad homines, nouum sidus apparuit, mellifl ui facti sunt cœli, Angeli deseruerunt beatas illas sedes, vt paruulum viderent, qui datus est nobis, & vos soli, propter quos ista fiunt, in flagitijs occupati, vino, somnoque sepulti, *opus Domini non respicitis nec opera manuum eius consideratis*? Quid igitur fiet vobis? Audite sententiam Iudicis nostri; *Propterea*, inquit, *dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino.*

Isai. 5.

Profanatio festorũ quantum malum.

Nescitis fortasse quantum sacrilegium sit, dies Deo consecratos profanare? Cur obsecro non vtimur passim templis, calicibus, vestibus sacerdotalibus? Quid sunt parietes isti plùs, quàm alij? Quid calices Ecclesiæ plùs, quàm alij? Quid vestes sacerdotales plùs, quàm aliæ? Quantum ad materiam nihil. Sed ideò nefarium, ideò sacrilegum, ideo scelestum est ea in vsus profanos conuertere, quòd Deo consecrata ac dedicata sint. Sed quis nescit ad eundem modum dies festos Deo consecratos, ac dedicatos esse, & non in alijs, quàm in sanctis operibus consumendos? Quæro à vobis, si videremus aliquem incredibili audacia templum intrare, & vestibus sacris vti pro vestibus profanis, templo pro taberna, altari pro mensa, corporalibus pro mappis, in sacris patinis comedere, in sacris calicibus bibere, quis nostrum non horreret, quis non exclamaret? Et nunc videmus dies festos solemnissimos, celeberrimos, sacratissimos, Deo dicatos, in orationibus, meditationibus, lectionibus sacris, hymnis & Psalmis, & canticis spiritualibus consumendos, sacrilegis choreis, saltationibus, conuiuijs, ebrietatibus, impudicitijs, scurrilitatibus profanari, & nemo exhorret, nemo mouetur, nemo miratur. Deus immortalis! *quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial?* Quid habet lætitia carnis cum lætitia spiritus? Quid solennitates Domini cum festis Bacchanaliorum? Ergone quibus diebus nos Deum placare debuimus, in illis eum magis ad iracundiam nostris sceleribus prouocabimus? Quibus diebus Spiritus pascendus, & recreandus erat, in illis eum magis vino, & impudicitijs obruemus? Quibus diebus agendæ erant gratiæ Deo, quod nos à Dæmonis laqueis, & flagitiorum, & scelerum seruitute liberauerit, in illis nos flagitia & scelera quantum possumus, multiplicabimus? Quæ est hæc insania? Quæ furiæ infernales nos exagitant? Et nihilominus quærimus causas, cur Deus nos puniat? Cur in ipsis domibus nostris occidamur? Cur in media ciuitate securi non simus? Alij tribuunt casui, aut fortunæ; alij penuriæ; alij nescio quibus alijs rebus: sed voces istæ voces infidelium sunt: nos qui Christiani sumus, & scimus Deum omnium rerum prouidentiam gerere, qua ratione dubitare possumus, cur puniamur? Nonne scripturæ clamant, *Miseros facit populos peccatum*? Et, *non est malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit*? Itaque peccata nostra penuriam, & pestilentiam, & seditionis, & omnia flagella nobis procurarunt, peccata nostra clamant, & clamor eorum in aures Dei Sabaoth introiuit. Et iam video furorem Dei contra regiones istas ita succensum, vt non nisi magno & diuturno imbre lachrimarum restringendus sit. Annis superioribus dũtaxat Deus comminatus est, non egit serio: fuit admonitio quædam paterna; sed quoniam in malis nostris perseueramus, ijdem sumus, qui semper fuimus; nulla est emendatio morum, nullus zelus honoris Dei, omnes quærunt, quæ sua sunt: idcirco vehementer formidandum est, ne sint posteriora peiora prioribus Sanè non placabitur Deus simplici cõfessione peccatorum, sed requirit seriam pœniten-

2. Cor. 6.

Causa flagellorum.

Prou. 14. *Amos. 3.*

nitentiam, verum dolorem peccatorum, vitæ mutationem; & nisi hoc fiat, desperandum est de sanitate harum regionum Hæc enim est radix & origo malorum omnium, ira atque indignatio omnipotentis Dei. Cur canes imitamur, qui lapides, quibus icti sunt, persequuntur & mordent? Cur flagellum nostrum aspicimus, & contra ipsum indignamur? Cur non potius Deum consideramus, qui propter peccata nos flagellat, nec cessabit flagellare, donec cessemus peccare. Deus igitur bonis operibus placandus est, Deo per veram pœnitentiam satisfaciendum, Deo sacrificium cordis contriti & humiliati, & præsertim in his festis Natalitijs, quæ iam quodammodo prę foribus sunt, offerendum est. Gaudeamus, sed in Domino gaudeamus; sed absint scurrilitates, absint ineptiæ, absint potationes, absint saltationes. O quantum absumus à religione & feruore Sanctorum Patrum, maiorum nostrorum: O quid sentiebant in diebus festis, ac præsertim Domini? quanto silentio, & quam altis contemplationib. suspendebantur? cor liquefiebat, oculi pluebant dulces lachrimas, omnia ossa, & omnes medullæ exultabant; Non supererat illis tempus, quod in nugis & uanitatibus consumerent: Totos sibi stupor ille ingens atque admiratio tam profundi Sacramenti Incarnationis filij Dei, totos illa abyssus charitatis; & humilitatis Dei nostri sibi vendicabat. Sed finis sit. Ego vos omnes, Auditores optimi, per illam ipsam eximiam charitatem, per illam humilitatem, per illa viscera dilectionis Dei nostri, per aduentum Regis pauperis, oro, obsecro, obtestor, in diebus Domini gaudeat Spiritus, non caro luxuriet: Angeli canunt gloriam Deo, & hominibus pacem, illos imitemur, cum illis voces nostras coniungamus, *Exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro*, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

Psal. 94.

CONCIO SEPTIMA DE EADEM DOMINICA TERTIA ADVENTVS.

THEMA.

Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: & confessus est, quia non sum ego Christus. *&c.* *Ioan.* 1.

SYNOPSIS.

Ioannes Baptista stellæ Lucifero comparatur. Legationem hodiernam esse diuersam ab ea, quæ superiori Dominica fuit missa. Causa cur Ioannes à Deo fuerit præmissus. Ioannis constantia & humilitas. Duæ causæ, quæ Iudæos in opinionem induxerunt, quod Ioannem Eliam esse existimarint; vaticinium scilicet, & amborum eadem prorsus uiuendi ratio. Quomodo Ioannes reuera negare potuerit, se esse Prophetam SS. Patrum sententiæ. Cur Ioannes se uocet uocem clamantis, & non potiùs vocem clamantem: Authoris item sententia, cur se dicat uocem potiùs esse quàm hominem clamantem, quia nimirum ipsius opera quasi clamare ea, quæ docebat, uiderentur. Querela de concionatoribus non modò non clamantibus factis; sed & malis operibus clamãtibus: item de uariorum hominum corrupto & scandaloso uiuendi modo.

In secunda parte explicatur, cur nam dixerit, in deserto, *ubi elegantissimo discursu mundus deserto assimilatur, in quo spinæ tribulationum, frondes rerum apparentium, inuia professionum, sitis cupiditatum: Homo item arbor inuersa probatur, ut qui meliore sui parte terræ quasi affixus & infixus sit. Mundus item rubeto comparatur, & qui rubi sint, in iisq; delitescentes latrones, & feræ, aptissimè ostenditur. Tandem Mundum quoque esse desertum fortunatum, utile & salutare, & quibus tale sit, ad finem usque explicatur.*

QVEMADMODVM inter ea sidera, quæ nocturno tempore quasi solis prænuncia oriuntur, illud vnum Luciferi, hoc est, lucis, & solis certissimi nuncij appellationẽ inuenit, quod proximè solem antegreditur, quodque tanta luce præditum est, vt aliquid amplius, quàm vnum ex numero siderum esse videatur: Sic etiam, Auditores optimi, inter omnes Prophetas, qui noctem seculorum præteritorum, tanquam sidera quædam, suo fulgore illustrarunt, & diuersis temporibus Christum mundi lucem, &

[Io]anne s lucifero similis.

u stitiæ

iustitiæ solem nasciturum prænunciarūt, vnus Ioannes Baptista, qui proximè Christum anteuertit, quique tantò sanctimoniæ, & diuinorū charismatum splēdore enituit, vt plus quam Propheta ab ipsa veritate appellatus sit, vnus, inquam, Ioānes Baptista *lucerna ardens, & lucēs* Christi prænuncius, *Propheta altissimi*, & *vox* Verbi, quod nomen amplissimū & grauissimum, est, nóminari promeruit. Id verò ex hodierno Euangelio facilè cognoscemus, si ipsum more nostro, breuiter explicare aggressi fuerimus.

Ioan. 5. Luc. 1. Ioan. 1.

Miserunt, inquit Euangelista Ioānes, *Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes, & leuitas ad Ioannem, vt interrogarent eum, Tu quis es? Et cōfessus est, & nō negauit, & confessus est, quia non sum ego Christus*, &c. Dominica superiori exposuimus legationem Ioannis ad Christum, hodierna die, vt video, exponēda est legatio Iudæorū ad Ioānē. Est verò maximū discrimen inter has tuas legationes. In superiori siquidē legati multò humiliùs, & abiectiùs de Christo, ad quem legatio dirigebatur, sentiebant, quàm par esset. Atque idcirco Dño laborandum fuit, vt non solùm verbis, sed etiam splendore miraculorum gloriam suam, & maiestatem ostenderet. At verò hodie, qui ad Ioannē mittuntur legati, longè maiorem de ipso opinionem conceperunt, quàm rei veritas patiatur: Proinde beatissimus Baptista in eo laborat, vt quàm maximè potest, seipsum extenuet. Hinc videlicet non solum Christum, sed & Heliam, & Prophetam esse se negat. Quia verò ad Christi gloriam amplificandam pertinet, vt habeat præcursores, & administros, propterea se Christi prænuncium, & vocem clamantis in deserto libenter confitetur.

Cur Ioannes præcesserit Christum.

Miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes, & leuitas ad Ioannem, qui eum interrogarent: Tu quis es? Liberator noster, Auditores, lapis ille est, qui præcisus de mōte sine manib. contriuit statuam illā, quam Rex Nabuchodonosor per quietē viderat, de quo multa Propheta Daniel vaticinatus est: & quē Apostolus Petrus lapidem preciosum, & electum nominat.

Dan. 2. 1. Pet. 2.

Sed quanquam creuerit nunc lapis iste, iuxta Danielis vaticinium, in montē magnum, vt planè sint cæci, qui eum non videant: tamen initio ita exiguus, & paruulus erat, vt totos triginta annos ante oculos Iudæorum versaretur, & vix à paucis quibusdam videretur. *Paruulus*, inquit, Esaias, *datus est nobis, & filius natus est nobis*: Et Beatus Ioannes: *In medio*, inquit, *vestrum stetit, quem vos nescitis*. Vt igitur lapis iste preciosus à Iudæis *in tenebris, & umbra mortis* ambulantibus non conculcaretur: sed potiùs cum gaudio, & auiditate tanquam thesaurus verè magnus colligeretur, diuinissimo cōsilio Deus Pater *parauit lucernam Christo suo*, non vt eo lumine Christus videret: sed vt ipse ab alijs videretur. Itaque Ioannem Baptistā præmisit, vt esset *lucerna ardens, & lucēs*, & populis Iudæorum lapidem illum preciosum, & electum ostēderet. Et ipse quidem probè suo munere fungebatur. Ardebat, lucebat, Christū ostendebat: Verū Iudæi lucernæ illius tāto, & tam insolito fulgore delectati *voluerunt ad horā exultare in lumine eius*. Itaque in lucem illam integerrimæ, & sanctissimæ vitæ Beati Ioannis intuentes eum Christum ipsum esse suspicati sunt: quo circa communi consilio legationem ad eum decreuerūt, parati tanquam verum Christum eum suscipere, si modò ipse se Christum agnoscat, atque id apertè, & liberè fateatur.

Isa. 9. Ioan. 1. Luc. 1. Psal. 131. Ioan. 5. Ioan. 5.

Miserunt, inquit, *Iudæi sacerdotes & leuitas ad Ioannem*. Magna profectò & periculosa tentatio; sed maior firmitas Ioannis, *Et confessus est, & non negauit*: nec enim erat arundo, vt ab aura honoris istius agitari possit. Quid igitur? *Et confessus est, Quia non sum ego Christus*. Videbat Iudæos, vt lucernæ splendorem aspicerent in lapidem preciosum impingere: videbat lapidem illum, qui è cœlo in terram ceciderat, vt eos ditaret, fieri illis in ruinam, & iam tunc esse culpa ipsorum lapidem offensionis, & petram scandali; propterea memor officij sui, non solùm voce, & prædicatione: sed digitis etiam ipsis Christum ostendebat. *Non sum ego*, inquit, *Christus: Ecce agnus Dei, ecce qui*

Ioānis constantia & humilitas. Ioan. 1.

tollit peccata mundi. Quid me intuemini? Ego lucerna illius sum, nec ideo sic luceo, vt sic in me oculos conuertatis; Sed vt lumine meo Christum verum ac preciosum lapidem videatis. Putamusne hodie multos inueniri, qui tam præclarum exemplar imitentur? Ecce Beatus Ioannes, cum ei Messiæ honor deferretur, planè exhorruit; *Non sum ego*, inquit, *Christus*: Longè absum ab ista dignitate. At hodie, si opulentum aliquod beneficium, vel Ecclesiastica dignitas, vacet, rarissimi sunt, qui oblatum honorem recusent, & se illo indignos sincerè, & ex animo putent: qui verò statim aduolent, & non expectēt sibi offerri, sed ipsi se offerāt, numerari vix possint. Omnes dicunt: *Ego sum Christus: Ecce agnus Dei*, mihi beneficium istud, mihi ista dignitas conuenit. Ideo res nostræ malè se habent. Sed tempus non habeo digrediendi.

Sequitur. *Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et respondit: Nō sum*. Duas ob causas, quantum mihi in præsentiarum occurrit, dubitare potuerunt Iudæi, An Ioannes esset Elias? Primùm enim quemadmodum illo tempore Christus expectabatur, ita etiam Elias: Nec.n ignorabant Hebræi vaticinium illud Malachiæ Prophetæ: *Ecce ego mittam ad vos Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis*. Et quanquam hæc promissio verè & propriè ad posteriorem Domini aduentum pertinet, vt Beatus Augustinus diserte docet in libro de Ciuitate Dei vigesimo: tamen eam Scribę & Pharisæi ad priorem aduentum pertinere docebant, vt ex Matthæo colligi potest. Quo loco Apostoli quærunt à Domino: *Quid ergo scribæ dicunt? Quoniam Eliam oportet venire primum?* Itaque cum temporibus Ioannis Elias expectaretur, & Ioannes in vniuersa Palæstina celeberrimus esset, non omninò temerè suspicabantur Iudæi, eum, si Christus non esset, saltem Eliam esse. Deinde tanta fuit inter Ioannem, & Eliam similitudo, vt facilè Iudæi Ioannem pro Elia accipere potuerint. Elias morabatur in eremo, & Ioannes: Elias ieiunabat frequenter, & Ioannes: Elias zona pellicea cingebatur, & Ioannes: Elias Propheta fuit, sed nouo more solùm loquēdo, non etiam scribendo vaticinabatur, & Ioannes: Elias summa libertate Regem Achab, & Reginam Iezabel arguebat, & Ioannes Herodem Regem, & Herodiadē Reginam non minore libertate castigabat: Elias multa propter Iezabel à Rege Achab passus est, & Ioannes propter Herodiadē capite ab Herode Rege plexus est: Et quemadmodum Elias posteriorem Domini aduentum iuxta Malachiæ vaticinium præcurret, ita Ioannes priorem iuxta eiusdem Prophetæ vaticinium præcucurrit.

Malac. 4.

Matt. 17.

Ioannes similis Eliæ.

At inquis, quomodo poterant Iudæi tam grauiter errare in Ioanne, cum eum scirent non de cœlo lapsum; sed ex Zacharia, & Elizabetha natū esse? Verum, Auditores, quæstionem istam mihi Beatus Lucas illis verbis dissoluere videtur: *Puer autem*, inquit, *crescebat & confortabatur, & erat in desertis vsque ad diem ostensionis suæ ad Israel*. Itaque Beatus Ioannes ab ipsis primis annis in ipso primo vere ætatis suæ conspectū hominū, & frequentiā fugiens, petijt loca deserta, atque in eis toti mundo incognitus ad annū vsque ætatis suæ trigesimum commoratus est: & tum demum factum est verbū Domini super eum, isque repentè tanquam nouus homo, nouo habitu, nouis moribus, nouo viuendi genere mundo apparuit. Quo tempore vel mortui erant, vel certè eius obliti, qui tum viuebant, cum ipse nasceretur. Et etiamsi nonnulli ortus ipsius recordabantur (quippe qui admirandus, & planè singularis fuerat) tamen vnde suspicari poterant eum, qui tunc ex eremo prodibat, esse Ioannem illum Zachariæ filium, cùm eum nec puerum, nec adolescentem vnquam vidissent, nec de eo quicquam à triginta annis vnquam audiuissent. Quæ cum ita sint, mirum nobis videri non debet, si eum Iudæi Eliam Thesbiten esse existimauerint. Quærunt igitur ab eo: *Elias es tu? Et respondit non sum*. Tametsi enim spiritu, feruore, libertate officij, & morum simi-

Luc. 1

Etudi-

ſitudine Elias erat, ita vt etiã Elias à Domino appellatus ſit: tamen verè ac propriè Elias non erat.

Quomodo Ioãnes verè ſe negauerit Prophetam.

Pergunt: *Propheta tu es? Et respondit Non.* Græci doctores, vt Beatus Chryſoſtomus, & Cyrillus, Theophilactus, & alij, propterea, quod verbis illis: *Propheta es tu?* præpoſitum articulum vident, & more Græcorum; ὁ προφήτης εἶ σύ; in ea ſententia ſunt, vt exiſtiment, legatos iſtos Iudæorũ non de communi aliquo, & vulgari; ſed de illo celebratiſſimo Propheta quæſiuiſſe, qui Deuteron. 18. his verbis promiſſus erat: *Prophetam de gẽte tua, & de fratribus tuis, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ſicut me ipſum audies.* Quanquam n. vaticinium hoc de Chriſto ſine vlla dubitatione intelligendum eſt: tamẽ Iudæi, ſi Beato Chryſoſtomo & Cyrillo credimus, non de Chriſto, ſed de aliquo alio magno Propheta ipſum intelligebãt. Negat verò B. Ioannes ſe Prophetã eſſe, non quod magnus quidam Propheta non eſſet: ſed vt oſtenderet, non rectè Iudæos Moyſis vaticinium intelligere, atq. illud non ad ſe, ſed ad Chriſtũ pertinere. Porrò nonnulli etiã ſunt, qui legatos iſtos de Propheta aliquo iã olim defuncto quęſiuiſſe contendant: Nam quemadmodũ de Liberatore noſtro, vt ex capite decimo ſexto Matthæi intelligi poteſt, variè ſentiebant, & loquebãtur Iudæi, & aliqui eũ Ioannem Baptiſtã, aliqui Eliã, aliqui Ieremiã, aut vnum ex Prophetis veteribus eſſe cenſebant: Sic &t in Ioanne errare poterant, atque exiſtimare vel Iſaiã, vel Ieremiam, vel aliũ aliquem ex Prophetis ab inferis redijſſe, & eũ eſſe, qui tunc Ioãnes diceretur. Atq. ad hanc interrogationẽ verè B. Ioannes reſpondit: *Non ſum.* Erat n. Propheta. verùm nouus quidã, & non vnus ex veteribus. Neq. verò eſt contemnenda D. Gregorij, & quorundã aliorum Latinorũ expoſitio, qui Iudæos arbitrantur non de magno illo Propheta in lege promiſſo, neque de veteri, & iam olim defuncto aliquo Propheta interrogaſſe, ſed ſolùm, An eſſet vir Propheta, & ventura multò antè proſpicere, ac prædicere poſſet. Ille verò meritò iureque optimo reſpondet, ſe Prophetam talem, videlicet qualem ipſi cogitabant, & ſimilem cæterorum non eſſe. Erat enim B. Ioannes Propheta quidem: ſed non, vt Iſaias, non vt Ieremias, non vt Ezechiel, non vt Daniel, qui in longa tempora prophetabant, verũ altioris, & ſublimioris cuiuſdã ordinis: Erat horizon legis veteris, & nouæ; erat ſimul principium Apoſtolorum, & finis Prophetarum. Et quemadmodũ Theologi doctores veram, ac perfectam miſericordiam, qualis in ſolo Deo reperitur, non virtutem, ſed quiddam nobilius, & excellentius eſſe dicunt: & nos de Lucifero dicere poſſemus, eam ſtellam non tam ſtellam, quam aliquid maius, & pulchrius, quàm ſtellam videri. Sic etiam de B. Ioanne verè dici poteſt, cum non prophetam, ſed plus quam prophetam eſſe.

Deute. 18.

Matt. 16.

Dixerunt ergo ei: Quis es? vt reſponſum demus his, qui miſerunt nos. Quid dicis de teipſo? Quicquid nos dicimus de te, tu negas te eſſe. Quid igitur tu ipſe dicis de teipſo? Audiuimus iam ſatis, quis nõ ſis: cupimus iam audire, quis ſis. *Ego*, inquit, *vox clamãtis in deſerto.* Ac ne quis fortè miraretur, cur ſe nouo, & tam inſolito nomine appellauerit, adducit teſtimoniũ Iſaiæ Prophetæ. *Sicut*, inquit, *dixit Iſaias Propheta.* Verè enim admirabile eſt, quod ſe vocem, & vocem clamantis, & clamantis in deſerto nominare voluerit. Quis enim interpretabitur nobis, ad quẽ modum Beatus Ioannes verè ſit vox. Et ſi vox eſt, cur non clamans potiùs dicatur, quàm clamantis? Poſtremò, ſi vox clamantis eſt, cur potiùs in deſerto, vbi exaudiri non poteſt: quàm in aliqua magna, & plena ciuitate clamet? Hæc igitur omnia paucis exponenda erunt.

Iſa. 40.

Cur dicat ſe vocẽ non clamantẽ, ſed clamantis.

Ac primùm, cur ſe vocem non clamantem, ſed clamantis dixerit aperiamus. Video locum iſtum, Auditores, incredibili conſenſione à veteribus Theologis exponi. Legite D. Ambroſium, Auguſtinum, legite Beatum Gregorium, Origenem, legite cæteros, nemo ferè illorum eſt, qui non affirmet, ideo Beatum Ioannem ſe vocem non clamantem, ſe clamantis in deſerto nominaſſe, quòd optime

mè sciret, se non esse, qui clamaret; sed se tubam, instrumentum, vocem denique cuiusdam alterius clamantis agnosceret. Nam quemadmodũ parietibus istis carneis ita separati, & quasi in diuersis carceribus inclusi animi nostri sunt, vt os vnius ad aures alterius admoueri non possit, idcirco vocibus corporeis, tanquam fidelibus internuncijs, & spiritualium verborum & conceptionum mentis tabellarijs vti solemus. Sic etiam Deus Pater verbum suum, liberatorem nostrum, nobis manifestum facere volens, & simul intelligens hominem rudem, & corporeum esse: nec sine strepitu, & sono vocis corporeæ quicquam intelligere, præmisit Ioannem, qui tanquam vox, & verbum corporeum Christum verbum incorporeũ nunciaret. Itaque idcirco dicebat: *Ego vox clamantis in deserto*, tanquam si apertiùs diceret, Qui clamat, Deus Pater est: verbum, quo clamat, Deus filius est: Ego nihil sum aliud, quàm vox, per quã Deus verbum suum hominibus manifestum facit. *Præmittitur*, inquit Beatus Augustinus, *ante Iesum Christum Ioannes, quasi testamentum vetus ante nouum, lucerna ante solem, seruus ante dominum, amicus ante sponsum, præco ante iudicem, vox ante verbum. Nam omnipotens Pater innotescere nobis volens, sapientiam & verbum illud, quod in principio erat Deus apud Deum, Beatum Ioannem quasi vocem, per quam ad nos verbum suum proferret, assumpsit.* Hinc etiam B. Lucas de Ioanne: *Factum est*, inquit, *verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto*, hoc est, Nemo putet Ioannem ex se, & sua verba locuturum: propterea enim factum est verbum Domini super eum, vt non suum, sed Domini verbũ loquatur. Siquidem ipse nihil est aliud, quã vox, & tuba, & instrumentum Domini clamantis in deserto.

Luc. 3.

Efficacia factorum & exẽplorum.

Sed ego, Auditores, aliam expositionẽ vobis vtiliorem cogitaui, cur Ioãnes non homo clamans, sed vox ipsa nominetur. Opera, Auditores, & exempla nonnunquam fortiùs clamant, & longiùs multò exaudiuntur, quàm verba. *Cæli enarrant gloriam Dei*, (inquit Psalmographus Dauid) *& opera manuum eius annunciat firmamentum.* Ac ne quis arbitraretur cœlestes illos globos duntaxat loqui, non verò clamare: ego verò, inquit, affirmo tanto clamore cœlestes orbes Dei gloriam assiduè prædicare, vt nullus sit angulus orbis terræ, quem sonitus ille non compleat: siquidem *in omnem terram exiuit sonus eorum.* Ac ne rursum Pythagoricus aliquis diceret, cœlos nec clamare, nec loqui: Sed ad modum musicorum instrumentorum maximum quendam, & iucundissimum sonitum edere: non solùm, inquit Dauid, *in omnem terram exiuit sonus eorum: Sed in fines orbis terræ verba eorum.* Taceãt Pythagorici cum musico concentu; verbis cœlum & sidera Dei gloriam, & laudes prędicant, dum se Dei opera esse omnibus in se intuentibus magnis vocibus confitentur. Et vnde, quæso vos, magnus ille Aristoteles cum falsorum Deorum superstitio fermè omnium mortalium mentes occupatas teneret, vnde, inquam, ille accepit esse super cœlos Principem quendam, & Monarchã vniuersitatis, qui, cum omnia moueat, ipse tamen nulla ratione moueatur? Nonne sapientiam istam ab hoc doctore didicit, qui suis perpetuis conuersionibus nunquam fatigatur, nec cessat enarrare gloriam Dei? Et cur dixisse Dominum existimatis, *Opera, quæ ego facio illa sunt, quæ testimonium perhibent de me: & si mihi non creditis, operibus credite:* nisi qđ sciret opera sua, miracula sua, prodigia sua, omnibus linguis facundiora, & eloquentiora esse, nihilque tam incredibile reperiri, quod ea non facilè persuadere possent? Hinc videlicet & Apostolus Paulus ad Corinthios scribens ait; *Epistola nostra vos estis*; Et *Epistola estis Christi.* Quia nimirum per opera bona Corinthiorum toti mundo Christus, & Paulus loquebantur. Ad hunc igitur modum & Beatus Ioannes ait: *Ego vox clamantis in deserto*, tanquam si diceret: Non solùm verba mea sunt quædã voces; Sed ego totus sum vox. Vates cæteri sua vaticinia conscripserunt; mihi verò

Psal. 18.

Ibid.

Ioan. 10.

2. Cor. 3.

verò ſcribendum non fuit; quia ego ipſe ſum vaticinium: Opera mea ſunt verba mea; vita mea eſt concio mea: Ieiunia, zona pellicea, pili iſti camelorum, hæc ipſa eremus, locuſtæ, & mel ſiluestre, nonne pœnitentiam clamant, & ad pœnitẽtiam omnes homines magnis vocibus cohortantur? Nec enim ſine cauſa dixi: *Ego vox clamantis in deſerto*. Quando enim ego nihil dicerem, tamen hæc habitatio ſolitudinis homines ad pœnitentiam prouocaret. O vtinam, Auditores, intelligeremus aliquando, quanta ſit in Catholica Eccleſia horum concionatorum penuria, & quod magis eſt deplorandum, quanto plures huius generis oratores in Eccleſia eſſe deberent, tanto ſunt pauciores: Siquidem omnes Chriſtiani ad hunc modum, exemplis videlicet, & operibus, cõcionari debent: nullus apud Dominum ſui ſilentij excuſationem inueniet: Omnes tenentur innocentia vitæ, & incorruptis moribus Eccleſiam Chriſti ædificare, peccatores conuertere, tardos incitare, frigidos inflammare, omnes homines ad meliora, & ſublimiora chariſmata cohortari. Sed qui voces eſſe non volunt, vt clamẽt benè, vtinam muti eſſent, nec clamarent malè: Neq. enim exiſtimare debetis ſolùm opera bona clamare, clamant & mala. Dominus ad Cain: *Vox*, inquit, *ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra*. Et ad Abraham; *Clamor*, inquit, *Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt*. Et Beatus Iacobus: *Ecce*, inquit, *merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à uobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit*. Itaque habent & mala opera ſuas voces. O ſi Chriſtiani homines ſcirent, quàm vehementer in aurib. Ethnicorum, & hæreticorum noſtra ſcelera, noſtra flagitia, noſtra periuria, noſtra parricidia, noſtræ libidines, noſtræ vſuræ, noſtræ comeſſationes, noſtræ ebrietates clamarent? & quantum eos in conuerſione ad veram, atque orthodoxam fidem impedirent, atq. retardarẽt, non tam facilè profectò in tot crimina laberentur? O ſi vel ſemel paſtores, & prçſides animarũ, nec minùs adoleſcentium inſtitutores, cogitarent, quantorum malorum cauſa ſint, dum ita perniciosè ſuis corruptis moribus concionantur: deſiſterent planè ab eiuſmodi genere concionum. Plus enim, mihi credite, viri graues, in quorum vitã omnium aliorũ oculi coniecti ſunt: plus, inquam, vna ebrietate, vna fornicationis, vel auaritiæ ſuſpicione perſuadent in ruinam, quàm omnibus cohortationib. ſuis perſuadeãt in ſalutem. Plus deſtruunt Eccleſiam Chriſti uocibus morum, quàm ædificent vocibus verborum. O ſi intelligerent ſtudioſi Louanienſes, quantũ nonnulli eorum tyronibus modeſtioribus, & ſimplicioribus noceant, & quàm atroces propterea omnipotenti Deo pœnas daturi ſint, exterrerẽtur profectò atq. exhorrerent: & ſe potiùs vel domi continerent, vel ab hac ciuitate diſcederent, quàm cũ tanto & ſuo, & aliorum detrimento, ac pernicie in ſtudijs verſarentur: Vehemẽtiùs enim clamant in auribus adoleſcentium ſtudioſorum exempla ſodaliũ, quã omnes admonitiones præceptorum. Quare cum ij, qui longiore tempore in ſtudijs bonarum artium verſati ſunt, quique patres quodammodo aliorum eſſe deberẽt; tamen ſphæriſteria potiùs frequentant, quàm Gymnaſia, & à ſtudijs libenter vacant, vt potationibus commodiùs vacent, & mero potiùs, quàm diſputationibus incaleſcunt, & ſocios ſuperare non in doctrina, & eruditione; ſed in poculis exhauriendis contendunt: quid ſcandali putatis tyronum animi patiuntur? Quantum, quæſo, hiſce exemplis ad ſimilia & grauiora etiam perpetranda incitantur? Sic nimirum iuuentus corrumpitur, ſic reſpublicæ pereunt: ſic paulatim homines a corruptione morum ad corruptionem mentis, & à ſceleribus & flagitijs ad infidelitatem, & hæreſes prolabuntur. Sed hæc ſatis de querimonijs.

Pauci concionatores factis clamant.

Gen. 4.

Gen. 18.

Iac. 5.

PARS ALTERA.

CVR B. Ioannes ſe vocem, & vocem clamantis appellauerit hactenus exposuimus: nunc illud ſequitur exponendum,

dum,

Orbis terrarũ desertũ quoddã est.

dum, cur addiderit: *In deserto*. Quænam igitur est ista solitudo? quodnam hoc desertum, in quo Ioannes clamat? Eremus ista, ni vehementer fallor, orbis terrarum est. Sed non tales solitudines cogitare debetis, quales in Ægypto, & Lybia, in quibus nihil, nisi arenæ inueniantur. Verum cogitare vastissima quædam nemora, obscura, inuia, inaquosa, in quib. nullæ sunt arbores fructuosæ, nulla pomaria, nulli fontes, nulli lacus, nulla prata virentia: homines verò perquam rarissimi, vel potiùs nulli, paucissimis quibusdã Anachoretis exceptis. At verò stirpes siluestres, spinæ, rubeta, nec non feræ teterrimæ, vrsi, lupi, leones, tygrides omnia longè lateque compleuerunt. Talis omninò est mũdus: atque idcirco non immerito sub typo deserti plerumque in sacris literis designatur. Quæso vos si mundum istum penitus introspiciamus, an non eum videbimus obrutum spinis amaritudinum, vacuum floribus verarum consolationũ? Quod regnum, quæ ciuitas, quæ domus inuenitur, in qua non aliquando spinæ tribulationum oriantur? Pergamus vlterius. Nonne omnia ita sunt plena frondibus rerum apparentium, sed non existẽtium, vt vacuus fructibus rerum verarũ, & solidarum mundus censeantur? Nonne est inuium hoc desertum, cum in eo infelices peregrini, quantò magis progrediuntur, tantò magis implicantur, & errant? Ille literarum, iste mercaturæ, alius militiæ, alius alterius studij viam aggreditur: omnes semitas rectas & expeditas quærunt: & nullus tamen à spinis & tribulis, locisque horridis & periculosis expedire se potest. Hinc videlicet fit, vt nemo sua sorte contentus viuat: laudat verò diuersa sequentes. Et quid de ariditate huius deserti dicemus? Nonne omnes perpetuò sitiũt? Vbi est ille diues, qui se contentum dicat, nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius? nimirum in deserto inaquoso sumus, vbi *nõ saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur*. Trãseamus ad alia, atque mundum vniuersum tanquam verissimam solitudinem à raris, ac penè nullis hominibus habitari doceamus. Quid est homo? Arbor inuersa, ait quidam. Et rectè. Siquidem caput in viuentib. omnibus illa pars à Philosopho definitur, vnde & sumitur alimentum & ad partes cæteras deriuatur. Iam verò partem istam, caput videlicet, in arboribus defixam in terra, in hominibus procul à terra abstractam videmus. Et contrà pedes, qui capitibus opponuntur in arboribus cœlum, in hominib. terram intuentur. Itaque verè homo, si id sit, quod esse debet, nihil est aliud, quàm arbor inuersa. Verùm, Auditores, tametsi homo exterior, quem forma ista declarat, quæ oculis cerni, & digito demonstrari potest, ita se habet, vt arbor inuersa meritò dici possit: tamen interior homo, qui verè, ac propriè solus est homo, ita post peccatum inuersus est, ita caput in terrã abscondit, ita pedes ad cœlum conuertit, vt veriùs arbor quàm homo dici posse videatur. Nam si homo est arbor inuersa, quid est nisi arbor homo inuersus? An nõ habet fortassis homo caput in terra sepultum atq. defossum, qui nihil quærit, nihil amat, nihil cogitat, nisi terram? *Vbi est thesaurus tuus*, ait Dominus, *ibi est cor tuum*. Quare si thesaurus tuus nihil est nisi terra, vbi caput tuum, vbi cor tuum, vbi mens tua, vbi voluntas tua erit, nisi in terra? An non pedes ad cęlum conuertit, & radices quàm altissimè figere conatur in terra, qui cęlestium bonorum oblitus, solùm de possessionibus amplificãdis, de palatijs erigendis, de pecunijs cumulandis, de agris ad agros, de beneficijs ad beneficia, de pensionibus ad pensiones adiungẽdis cogitat? Non legistis apud Marcum de cæco illo, qui cum à Domino curari cœpisset interrogatus, an aliquid videret, respondit: se homines sicut arbores ambulantes videre? *Video*, inquit, *homines sicut arbores ambulantes*: ac si dixisset: Video illos, quos dici homines audiui, ita capite deorsum verso ambulare, vt mihi non homines, sed arbores videantur: Hæc est nimirum prima hominis illustratio. Nam cùm quis à Deo illustrari, & à vanitate ad veritatem conuerti incipit, primum quod videt, est cæcitas, & obscu-

Eccles. 1.

Homo arbor est.

Matth. 6.

Marc. 8.

obscuritas aliorum. Primum quod loquitur est sententia illa; *Video homines sicut arbores ambulantes*. Siquidem antea, cùm etiam ipse sicut cæteri ambularet, & se capite deorsum verso ad modum arborum esse suspicari non posset, alios item omnes sui similes rectè se habere existimabat. Quin etiam si vnum, vel alterum forte vidisset terram pedibus conculcantem, & ad cœlum oculos sublatos habentem, illum tanquam distortum, & inuersum, & sibi dissimilē irridebat. At postquam Dei beneficio lumen veritatis aspicere potuit, tunc verè errorem suum, & deceptionem agnoscit. Tunc apertè clamat: *Video homines sicut arbores ambulantes*. Atque vtinam arbores istæ pomiferę, & fructuosæ, & nō potiùs rubi siluestres, & steriles essent.

Mundus rubetum.

Cum aliquando hominum studia contēplor, planè mundum vniuersum quasi vastissimum quoddam rubetum videor mihi videre. Arbores istæ arbores humanæ dicuntur; sed nihil eis inhumanius, nihil rapacius: Eius naturæ sunt rubi, vt nulli transeunti parcant, saltem indumenta, si carnem non possunt, vel auferre, vel certè lacerare volunt. Idem omnino studium nonne magna pars hominum sectatur? nonne omnes rapiunt, omnes trahunt ad se res aliorum? Nonne quam plurimi inueniuntur vbique latrones? Et præter apertos istos latrones, nonne permulti in aulis, in prætorijs, in foris, in officinis latrones sunt tantò periculosiores, quantò sunt occultiores? Quid sunt ij mercatores, qui fraudibus ditescunt, nisi rubi, nisi latrones? Quid Ecclesiastici quidam sunt, qui non aliam ob causam beneficia inuadunt, nisi vt benè comedant, & bibant, nisi rubi, nisi latrones? Quid ij qui fœnoribus, & vsuris pauperum fortunas deuorant, nisi rubi & latrones sunt? Qui ij adolescentes, qui pecunias parentum suorum perdunt in sphæristerijs, quas in libris emendis consumere debuissēt, nisi rubi, nisi latrones? Quid meretrices, quid lenones, circulatores, pfugiatores, adulatores, nisi grati, & iucundi latrones? O rubetum sterile, atque infelix! Tibi, tibi inquam, Beatus Ioannes minatur, cum ait: *Securis ad radicem posita est*. Væ vobis hominibus inuersis: væ vobis rubis, & tribulis: Nam securis iræ Dei non ramos, sed radicem petit. Figite radices, quantum vultis. Nā velitis nolitis eradicabimini. *Securis ad radicem posita est*: non de folijs, & ramusculis, sed de radice, de capite, de animæ salute agitur. Et *quia prodest homini, si vniuersum mūdum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur?* Conuertimini, conuertimini homines inuersi, calcate pedibus terram; erigite oculos ad cœlum. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sūt quærite: quæ sursū sunt sapite, non quæ super terram*. Aspicite Apostolum Paulum, qui non planta, sed homo erat. *Conuersatio*, inquit, *nostra in cœlis est*. Ecce vbi caput habebat Apostolus Paulus. At de inuersis hominibus, quid dicit? *Ambulant multi*, inquit, *quos sæpe dicebam vobis, (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi, quorum finis interitus; quorū Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt: nostra aūt conuersatio in cœlis est*. Aspicite B. Petrum, aspicite B. Ioannem, aspicite cæteros, qui non plantæ, sed homines erant: an non videtis eos in terra radices non iecisse, posteros suos diuites non reliquisse, palatia, hortos, vineas possidere non voluisse; sed omnes suas opes, omnem thesaurum suum apud Deum custodem bonum deposuisse, *vbi neque ærugo, neque tinea demolitur; & vbi fures non effodiunt, nec furantur?* Sed ad solitudinem nostram reuertamur. An nō est mundus hic noster vera solitudo, cum in eo omnes bestiæ agri domicilium habeant? Quid enim aliud sunt cateruæ illæ dæmonum, quæ perpetuò nobis insidiantur, nisi leonum rugientium greges? *Aduersarius vester diabolus*, inquit Beatus Petrus, *tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*. Quid aliud impudicæ mulieres, quæ solo aspectu venenum in corda adolescentium iaculantur, quam truculenti basilisci sunt? Quid sunt obtrectatores, nisi canes? Quid arrogantes, nisi tauri?

Matth. 3. & Luc. 3.

Matt. 16

Coloss. 3.

Philip. 3.

Ibid.

Matth. 6

1. Pet. 5.

tauri? Quid versipelles, nisi vulpes? Quid luxuriæ dediti, nisi sues? Quid rapaces, nisi lupi? Quid auari, nisi talpæ? Quid verò crudeles, nisi tygrides? Sed quid de feritate hominum dicemus? Cum illud constet etiam ipsas feras à nonnullis hominibus feritate superari? Quis nescit tempore nascentis Ecclesiæ vrsos, & leones à sanctorum martyrum corporibus lacerandis abstinuisse, à quibus tamen crudelissimè transfodiendis, & in frusta concidendis homines feris truculentiores non abstinebant? Et ea quæ nostris tēporibus nefarij Caluinistæ gesserunt nonne omnem feritatem, & immanitatem vincunt? Quæ cùm ita sint, dubitare iam non possumus, nec debemus, quin noster hic mundus desertum horridum, obscurum, inuium, inaquosum, hominibus vacuum, & feris plenissimum sit. Atque hoc est desertum, in quo parens omnium nostrum Adam cū descenderet ab Ierusalem in Iericho à latronibus spoliatus, & vulneratus fuit, & in quod pius Samaritanus Christus à spiritu ductus fuit, vt liberaret hominem. Tunc enim fuit Dominus ductus à spiritu in desertum, cùm opera Spiritus sancti *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Et tunc impleta sunt vaticinia Prophetarum: *tunc exultarunt omnia ligna siluarum à facie Domini, quia venit*; tum *positum est desertum in stagna aquarum, & terra sine aqua in exitus aquarum*. Tunc *lætata est deserta & inuia, & exultauit solitudo, & floruit quasi lilium: germinans germinauit, & exultauit lætabunda & laudans*, quia *gloria Libani data est ei, decor Carmeli, & Saron*. Verùm antequā Dominus per se desertum nostrum visitaret, præmissus fuit Beatus Ioannes, qui ideo clamat, & dicit: *Ego vox clamantis in deserto*. Sed vultis ostendam vobis, quod sit felix, & fortunatum, vtile & salutare desertum? Vnico verbo rem aperio, & sic finem dicendi facio. *Qui curas carnis non faciunt in desiderijs*, qui terrena non concupiscunt; qui tametsi inter homines, & opes, & honores versantur, tamen nulli horum amore, & cupiditate adhærent; sed ea tanti faciunt, quanti valent; & tanquam homines solitarij & eremitæ spirituales habitant secum, versantur in corde, suspirant ad patriam, de Deo cogitant, cum Deo versantur, cum Deo loquūtur: isti sunt, qui solitudinem salutarem, & planè beatam inuenerunt. Hæc est solitudo, quam Propheta Dauid adamauerat, & de qua canebat: *Elongaui fugiens, & mansi in solitudine*. Hæc est solitudo, per quam transit populus Dei de terra Ægypti in terram promissionis. Nemo putet de Ægypto mundi huius, & de tenebris peccatorum statim vno saltu ad terram fluētem lacte, & melle peruenire posse: est enim media solitudo. Et verè si quis, dum vixerit, Deum non quærit in solitudine, & recessu cordis, & cum eo amicitiam, & familiaritatem non contrahit, illum post obitum non inueniet. *Quærite Deum, dum inueniri potest: inuocatè eū, dum propè est*. Et nisi quis renunciauerit, saltem animo, & affectu, omnibus quæ possidet, quod est morari in solitudine, nunquam intrabit in regnum cœlorum. Hæc rursum est illa solitudo, in qua pluit manna de cœlo: Non habuerunt filij Israel manna illud suauissimum, donec egressi ex Aegypto in solitudinem intrauerūt: nec in ipsa solitudine, donec farina illa defecit, quam secum attulerant ex Aegypto. Sic etiam, Auditores, nemo speret gustare se posse cœlestem illam consolationem, quæ omnium dolorum, & laborum obliuisci facit; donec amorem, atque affectum non exuit rerum terrenarum, & in cordis sui desertum non ingreditur. Hæc denique est illa solitudo, in qua verbum Dei nullo strepitu impediente auditur. *Ducam eam*, inquit Dominus, *in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius*. Et Beatus Ioannes hodie: *Ego*, inquit, *vox clamantis in deserto*. Illis enim solis loquitur Dominus, illis solis concionatur Ioānes, qui morantur in solitudine, loquitur verò pacem, & pacem, quam mundus dare non potest, pacem, *quæ exuperat omnem sensum*. Sed loquitur *pacem in*

plebem

Luc. 10. Matth. 4. Ioan. 1. Psal. 95. Psal. 106. Isai. 35. Rom. 13. Ps. Isai. 55. Ose. 2. Philip. 4.

Psal. 84. Isai. 46. *plebem suam, & super sanctos suos, & in eos, qui conuertuntur ad cor. Redite* ergo *prauaricatores ad cor*. Intrate solitudinem, vt vocem illam exaudire possitis, quæ clamare non cessat in deserto. O desertum Deo gratum, & hominibus vtile! O solitudo incognita, sed tranquilla, quàm rari sunt, qui te nouerunt! & tu sola tamen accolas tuos inter tumultus pacatos, inter arma pacificos, inter multitudines solos, inter metus & trepidationes securos, & tranquillos facis. Te Prophetæ atque Apostoli adamauerunt: ad te suspirat, & te concupiscit desideriũ animę meę: Ad te nos reuocat Apostolus Paulus illa graui cohortatione sua: 1. Cor. 7. *Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint; & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes: præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Si igitur figura huius mundi præterit, si decor omnis, & pulchritudo eius, vt flos decidit, cur non properamus? cur non currimus? cur non aduolamus ad istam solitudinem? Hic est Christus, qui ieiunat; hic Ioannes concionatur; hic Moyses cum Deo loquitur; hic Elias absconditur; hic pluit manna de cœlo; hac denique transijt Dei populus ad terram fluentem lac, & mel, ad quam sua misericordia nos perducat, qui est benedictus in sęcula. Amen.

CONCIO OCTAVA DE DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

T H E M A.

Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. *1.Corinth.4.*

S Y N O P S I S.

DVO in Ecclesia apprimè necessaria, vt nimirum pastores de seipsis, & oues de suis pastoribus rectè sentiant: Illi se œconomos Dei esse meminerint, (vbi differentia inter dispensatores veteris & nouæ legis interseritur) nec maioris, nec minoris quàm par est se æstiment: In priori peccant, qui munia sua per se ipsos exercere indignum putant, qui se vt Dominos, non vt ministros gerunt, & qui rationem se reddituros non cogitantes tã facilè, & indiscretè quemq; absoluunt: In posteriori verò peccant, qui tum viris tũ fœminis quibuslibet tanquã vilissima mancipia sese subijciunt. S. Martini & S. Ambrosii authoritas in Imperatores. Deinde speculum quasi Sacerdotibus proponitur, in quod oculos mentis conuertant. Oues verò non nimis vilipendere, nec maioris æquo æstimare sacerdotes debent, quod primum faciunt hæretici Lutherani; & nonnulli magnates; alterum, qui sacerdotes sacramentorũ dominos, & non dispensatores habent; vbi de modo confitendi, & de duplici Baptismate, aquæ scilicet frigidæ, & feruentis, quod posterius hæretici tantopere fugiunt, pœnitentiam videlicet. quæ cum operibus pœnalibus coniuncta esse debet. Tandem pulchra de confessione doctrina finit.

APOSTOLVS Paulus vna, eaque breuissima sententia, simul pastores & oues, Sacerdotes & laicos admonendos putauit. Nihil enim magis necessariũ est pastoribus, & ouibus, quàm vt pastores de seipsis, & oues de suis pastoribus rectam opinionem habeant. Quid igitur pastores de se existimare debent? Se ministros Christi esse, & non qualescunque ministros; siquidem omnes Christiani serui ac ministri sunt Christi; *sed dispensatores mysteriorum Dei*. hoc est, œconomos, magistros domus, quibus incumbit ex bonis Domini sui totam familiam alere. Multi sunt serui, & administri in

Pastores sunt œconomi Dei.

aliqua familia, sed vnus præest alijs, vnus est *dispensator fidelis, & prudens, quem cõstituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensurã.* Ac in tota quidẽ familia Christi, sũmus œconomus, ac generalis magister domus, est Romanus Pontifex: Quia vero Christi familia nõ vno in loco habitat, sed multas ac varias regiones & prouincias occupauit, nec potest tanta multitudo ab vno homine cibum verbi Dei, & Sacramentum accipere, idcirco in multas minores familias distributa est, & singulis singuli minores œconomi attributi sunt. Id quod B. Leo in epistola ad Anastasiũ Episcopum Thessalonicæ, quem vicarium suũ per totũ Orientem constituerat, his verbis docet; *Magna*, inquit, *dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorũ inter fratres* (Episcopos videlicet, nã de his loquitur) *haberetur prima sententia.* Et rursus; *Quidã in maioribus vrbibus cõstituti sollicitudinẽ susciperent ampliorẽ, per quos ad vnã Petri sedẽ vniuersalis Ecclesiæ cura confluerent, & nihil vnquam à suo capite dissideret.* Itaq; omnes Episcopi, omnes Pastores, omnes Sacerdotes, qui quoquo modo præsunt Ecclesiæ, vel ex officio, vel ex delegatione, se suo modo œconomos esse, dispẽsatores mysteriorũ Dei in animo fixum habere debent.

Luc. 12.

Leo ep. ad Anastasiũ

Sed cur Apostolus verbum Dei & sacramenta mysteria appellauit? Cur non apertè dixit Dispensatores doctrinæ, & Sacramentorũ Dei? Non sine magna ratione hoc fecit: Nam vt nobis ministeriũ nostrum commendaret, excellentiam & sublimitatem eius explicare voluit. Hoc igitur interest inter œconomos veteris & nouæ legis, quod illi dispensabant res quasdam communes, & vulgares, triticum, oleum, vinum. Nobis verò mysteria maxima, res preciosissimæ, aurũ, argentum, margaritæ, gemmæ creditæ sunt. Quid Iudæi prædicatores docebãt? Vnum esse Deum, qui cęlum & terrã fabricauerit, qui populũ suum de seruitute Ægyptiaca liberauerit, qui tanquam iudex iustus, nec malos impunitos, nec bonos irremuneratos dimittat. Vera sunt hæc omnia, sed vulgaria, & cõmunia. Quid verò Christiani docent? Planè mysteria secreta, abscondita à constitutione mundi, Deum esse Trinitatem, Filium Dei carnẽ humanam assumpsisse, Sacramentis nouæ legis homines iustificari. Aspice deinde sacrificia, & Sacramenta Iudæorum. Quid illi dispensabant? Vmbras futurorũ, *infirma & egena elementa*: mactabant boues & oues, addebant adipes arietum & hircorum: iudicabant de lepra, & maculis corporum. Ista erãt munera, ista potestas eorum. Intuere modò Christianorũ sacerdotũ functiones: Quid nos dispensamus? Quid populis administramus? Sacramenta potentissima atque efficacissima; Baptismate regeneramus, Confirmatione Spiritum sanctũ damus, absolutione peccata ac debita relaxamus: sub specie panis verum Panem Angelorum ministramus. Ista sunt ergo mysteria, quorum nobis dispensatio credita est.

Differẽtia inter œconomos ueteris & nouæ legis.

Galat. 4.

Sed multi reperiuntur hodie imperiti œconomi, qui nec munus, nec locum, nec gradum suum intelligunt: & aliqui quidem se maiores, & aliqui minores, quàm sint, esse se putant; & vtrique decipiũtur. Qui sunt, qui se putant maiores? Primũ omnes illi, qui sibi indignum putant exercere per se munera sacerdotalia, qui non dignantur per se concionari, per se cõfessiones audire, per se pascere & gubernare gregem sibi creditum. Isti superbia incredibili putant se maius aliquid, quàm sint; & interim non vident tum maximè se vilescere ac sordescere. Putant vile concionari, quod Christus & Apostoli faciebãt; & non putant vile pecunias numerare, quod Iudas faciebat. Atque vtinam saltẽ, sicut Iudam in eo, quod vile est, imitantur, in eo, quod nobile & verè magnũ est, imitarentur. Sed rursum illi se pluris faciunt quã sint, qui se nõ vt ministros, sed vt Dominos intuentur, & interim fures sunt, & latrones; illi videlicet omnes, qui non contenti stipendio ac mercede, quã Deus fidelibus seruis promisit, vendunt res Domini sui, beneficia, Sacramenta, gratiã ipsam Spiritus sancti. Illi postremò

Multi Sacerdotes suã dignitatẽ ignorant.

se ministros & dispensatores non agnoscunt, qui quasi non essent Domino ratio nem reddituri, summa facilitate omnib. manum imponunt,& tam contritos, quã non contritos; tam plenè & perfectè con fitentes, quàm peccata sua quadam cõfusa generalitate inuoluentes: tam satisfacere paratos, quàm non paratos quasi propria potestate & authoritate absoluunt. Isti sua imperitia & superbia corrumpũt populos, & eis veræ pœnitentiæ viã præcludunt; Nec.n. esset hodie tanta facilitas peccandi, si non etiam tanta facilitas absoluendi. Veniunt homines onusti peccatis, & qui millies in eadem ceciderunt: & veniũt sæpè sine vllo signo doloris, vel pridie, vel ipso die summę celebritatis,& statim absolui, & ad sanctorum mysteriorum communionem accedere volunt. Et nos Iudices inconsiderati, dispensatores infideles omnib. manum imponimus, omnibus dicimus, *Ego te absoluo, Vade in pace.* Sed væ nobis, cùm Dominus rationem ponet cum seruis suis; serui sumus, dispensatores sumus, non Domini sumus, causam Dei, non nostrã agimus: offensas Dei, non nostras remittimus: bona Dei, nõ res nostras dispẽsamus. Hinc videlicet B. Augustinus in Epistola 148. *Nihil est,* inquit *in hac vita, & maximè hoc tempore, facilius, & latius, & hominibus acceptabilius Episcopi & presbiteri officio, si perfunctoriè & adulatoriè res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius.* Et B. Ioannes Chrysostomus; *Non temerè,* inquit, *dico, sed vt affectus sum ac sẽtio: Non arbitror inter Sacerdotes multos esse, qui salui fiant; sed multò plures, qui pereãt: Vnius.n. anima perditio tantã habet iacturam, ut nulla ratione possit æstimari.*

Contra Sacerdotes facilè absoluentes.

Aug. epist. 148.

Chrysost. Hom. 3. in Acta.

Veniamus ad eos, qui se minores arbitrantur, quam sint, & nõ studio sanctę, & Deo gratissimæ humilitatis; sed partim ignorantia, partim improbitate se de gradu suo deijciunt, & omnibus contemnendos, & conculcandos præbent. Quinam isti sunt? Illi omnes videlicet, qui ambitione, vel pecuniarum cupiditate, vel vtraq. stimulante, viris diuitibus & nobilib. nec solùm viris, sed etiam fęminis, quod nefas est & horrendum, turpiter adulantur, & eis tanquã vilissimi famuli & abiectissima mancipia se subijciunt. Quàm multos videbitis etiam in his Regionibus Sacerdotes Domini, qui aperto capite laicis viris & mulierib. in mensa ministrabunt, qui discurrent hac & illac, vt ferant & referant nuncia, qui omnia famulorum & ancillarum munera obibunt, pudet profectò hęc referre. Sed quid agemus, cum multos non pudeat ista facere, & seipsos, & eos, quibus seruiunt, in gehennã perducere? Certè B. Martinus laude humilitatis, si quis alius, maximè enituit: tamen cũ aliquando (vt Sulpitius refert) vna cũ quodã presbytero suo cùm Imperatore maximo pranderet, & pincerna calicem Imperatori attulisset, eumq. Imperator ad S. Martinũ honoris gratia misisset, sapientissimus Pontifex, non solũ primum calicẽ non recusauit: sed posteaquam ipse bibit, non Imperatori, vt omnes putabant, sed presbytero suo calicem porrexit. Existimabat.n. vt res erat, in eo consessu primas partes sine cõtrouersia Episcopo deberi, secundas presbytero, tertias Imperatori. Itaque Beatissimus Martinus presbyterum suum, etiam Imperatori præposuit: & hodie presbyteri non verentur seipsos etiam mulierculis subijcere. B. Ambr. cũ Imperatorem Theodosium intra cancellos in sacrarium ingressum cerneret, vt cũ presbyteris sederet, nunquid timuit ei per Archidiaconum mandare, ac dicere: *Egredere Imperator, & cũ cæteris in commune consiste; purpura enim Imperatores facit, non Sacerdotes?* D. Ioannes Chrysostomus Homil. 83. in Matthæum de Sacramenti administratione verba faciens, *Si Dux,* inquit, *quispiam, si Consul ipse, si is qui diademate ornatur indignè adeat, cohibe & coerce; maiorem tu illo habes potestatem.* Sed quid opus est testimonia hominum quærere? Ingrediantur, qui eiusmodi sunt, aliquando cor suum, ibi profectò, si attendant Deum ipsum sic loquentem audient: Ego te exaltaui: & non angelum aliquem, sed Deum quendam inter homines esse te volui: ego te caput & iudicem cõseruorum tuorũ constitui: tibi

Vilitas quorundã Sacerdotum.

Sulpit. in vita San. Martini.

Theod. li. 5. Histor. Eccles.

Chrysost. Homi. 83. in Matth.

tibi omnia mea bona commisi, diuitias, honorem, spōsam, meipsum, & quicquid aliud habere potui: tibi credidi claues regni cœlorum, tibi Sacramenta, precium sanguinis mei, tibi ipsum corpus & sanguinem meum, tibi animas ipsas, sponsas meas, pro quibus pati & mori non recusaui: denique honorem & gloriam meam per te, & à te, & in te honorari volui, & tu calce abiecisti me, & qui lux mundi, & sal terræ esse debuisti, ita insipiens & sceleratus factus es, vt propter splēdorē quēdam sæcularem, coronam tuam, & gloriam meam tanto dedecore, atque iniuria afficeres, vt etiam mulierculis seruire non erubesceres. Hæc profectò Dominus (si attenderent) in eorū cordibus loqueretur. Sed quid de illis dicemus, qui non solùm hominibus sæcularibus, sed ipsi sæculo tanquam mācipia famulantur? Qui seruiunt Mammonę, seruiunt libidini, seruiunt ebrietati, quo nihil turpius, nihil fœdius, nihil execrabilius in Sacerdote reperiri potest.

Cur Sacerdotes vilipendātur.

Quid mirum, si passim vilissimo cuique ludibrio sunt Sacerdotes? Si à populis despiciuntur? contemnuntur, conculcantur, graui diuturnaque laborant infamia? Dominus enim per Malachiam ad Sacerdotes voce magna ait; *Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis.* Et Christus in Euangelio: *Vos estis sal terræ: Quod si sal euanuerit, ad nihil valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Hoc igitur hæreticorum, & sæpè etiam Catholicorum populi clamant: Infatuatum est sal, ad nihil valet vltrà, proijciatur foras, conculcetur ab hominibus. Quare, Auditores optimi, quicunque Sacerdotes estis, vel futuri estis, attendite quæso vobis diligenter, & vt aliquando tandem Domino adiuuante ab ea, qua iam dudum vrgemur, ac premimur infamia, ac turpitudine liberemur: sic vos existimate, *vt ministros Christi & dispēsatores mysteriorum Dei,* neque amplius aliquid, neque minus.

Malac. 2.

Matth. 5.

Venio nunc ad oues. Quam opinionē habere debent laici de Sacerdotibus, vt non errent? Apostolus Paulus respondeat: *Sic nos,* inquit, *existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Neque enim desunt, qui minoris, neque etiam qui pluris sacerdotes faciant, quàm sint. Qui sunt, qui minoris? Primum hæretici Lutherani, qui inuidētes Ecclesiæ pulcherrimum illum ordinē ministrorum Dei, qui refert hominibus speciem quandam cœlestis Hierusalem, Hierarchias & choros Angelorum, nō solum Diaconos & presbyteros, sed ipsos etiam summos Sacerdotes in ordinem redigere, & œconomos ac magistros domus de familia Christi tollere conantur, vt omnes serui nimirum inter se tumultuentur, & vnus rapiat hoc, alius rapiat illud, & nemo sit qui puniat, vel prohibeat. Deinde proximè ad Lutheranos accedunt quidā, qui dicuntur nobiles, qui ita contemnunt Sacerdotes, vt nō solùm se eis præponere, sed etiam ab eis seruiri sibi non erubescant, & illas manus, quæ corpus Domini quotidiè tractant, quæ cęlum pœnitentibus aperiunt, quas Deus sibi oleo Sanctæ vnctionis consecrauit, à quibus benedici, & quas osculari humiliter deberent: illas, inquam, in sordidis officijs in suum obsequium occupari patiātur. Sed de hoc iam admonuimus, quod modò admonendum esse videbatur.

Quam opinionem de Sacerdotibus laicos habere deceat.

Qui sunt igitur qui pluris Sacerdotes faciunt, quàm debent? Illi sunt, qui Sacerdotes Dominos Sacramentorum, & diuinæ gratiæ, non ministros & dispensatores putant: tales erant Apostolicis temporib. qui dicebant; *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo: ego verò Cephæ,* quos Apostolus in priori ad Corinthios epistola seuerè castigat his verbis: *Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Aut in nomine Pauli baptizati estis?* Et rursum, *Quid igitur est Apollo? Quid verò Paulus? Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit; Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neq. qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Semper errores versantur in extremis, veritas

Nonnulli plus æquo Sacerdotes æstimāt

1. Corin. 1

1. Corin. 3

in medio. Hæretici Sacerdotib. omnem potestatem, atq; adeò ipsum ministerium auferunt: Imperiti Catholici non ministros eos, sed Dominos faciũt. Veritas est in medio: *Sic nos existimet homo ministros Christi*. Atq. vtinam hoc tẽpore nõ infiniti reperirentur, qui imperitos illos Corinthios imitarentur; Passim.n.videbitis euntes homines ad confessionẽ, & licet neque dolorẽ peccatorum, neq; verũ propositum non amplius peccandi, neque desiderium satisfaciẽdi pro præteritis habeant; tñ omnino cupiant absolui: & si casu aliquo confessarium sapientẽ inueniãt, qui eis apertè dicat; Frater ego hic sedeo non vt Rex, sed vt iudex, neque iudicare possum, nisi secundum allegata & probata, & nisi meliorẽ animum in te videam, non expectes vt te absoluã: Vade, persuadeas Deo si potes, vt sine vera pęnitentia in gratiã suam te recipiat, & debitum dimittat: Ego qui seruus sum, non ex liberalitate, sed ex iustitia bona Domini mei dispensare debeo. Si, inquam, talem confessariũ fidelem & prudentẽ nacti fuerint, quærunt sibi alium, & si possunt surdum aliquem, vel imperitum, & ab eo absolutionem quoquo modo extorquent; & tũ verè se liberos, & absolutos putant, cùm sint miseri duplici vinculo colligati. Auditores optimi, nolite vos & alios simul decipere: si qui sunt, qui cupiant in gehennã ire, eant quæso soli, non trahant ẽt vos secum: dicatur ipsis, Si non placet vobis venire nobiscum ad cęlum, neque placet nobis venire vobiscũ in gehennam. Itaque ego seriò vos admoneo, quandoquidẽm iam est tempus confessionem faciendi, quicunque non verè, neque ex animo dolent se peccasse, & sine fictione proponũt vitam meliorẽ, & parati sunt pro admissis flagitijs satisfacere, nec nõ relinquere, quod iustè retinere non possunt; vt beneficia malè parta, vt res alienas, vt concubinas, vt odiũ ac inimicitias: præterea restituere quod debent; si pecunias, pecunias: si famam, famam; & de cæteris ad eundẽ modum: tales absolui non possunt, etiãsi diligentissimè & accuratissimè peccata sua recenseant, & si absoluantur fit, quod

Quomodo confitendũ

ait B. Cyprianus, *Irrita pax periculosa dã tibus, & nihil accipientibus profutura*. Deus.n. duo Baptismata instituit: Vnum aquæ frigidæ, vel potiùs tepidæ ac temperatæ; Alterum aquæ feruentis. Percipite quæso rem istam; hoc enim est caput præcipuum totius controuersiæ inter Catholicos & Lutheranos: Priori baptismate lauantur ij, qui veniunt ex infidelitate, & tunc Deus mitissimè & liberalissimè agit, & omnia simul dimittit, culpas videlicet & pœnas, tam æternas, quàm temporales; Quanquam enim relinquuntur eis fames, & sitis, & ægritudines, & penuriæ, & aliæ afflictiones atque incommoda, quæ omnes patimur; tamen ea non propriè pœnæ dici debent, cùm non infligantur intuitu peccatorum, quæ plenè ac perfectè in Baptismo dimittuntur; sed solum ad certamen, fidei, & meriti incremẽtum relinquantur, vt B. Augustinus ait: Vt per illa erudiantur & exerceãtur proficientes in agone iustitiæ. At verò cũ homines iam priori Baptismate absoluti, negligenter & dissolutè viuunt, & Deo ingrati iterum maculas contrahunt, tum Deus restringit nõnihil manum, & sacerdotibus dicit, si rursum ad vos pro medicina peccatorum venerint homines isti, quos semel lauistis, non amplius eos lauabitis Baptismo aquæ frigidæ; sed adhibete balneum feruentis aquæ, & eorum pellem diligenter excoquite, vt aliàs sint prudentiores, & maiori vigilantia caueãt flagitia. Hoc est Sacramentum Pęnitẽtię, Auditores, Baptismus laboriosus, Baptismus lachrimarum, balneum aquæ feruẽtis, quod requirit gemitus, contritionem, lamenta, fructus dignos pœnitentiæ, preces, ieiunia, eleemosynas, & alia id genus opera.

Cyprian.

Duplex baptisma à Christo institutum.

August.

At hæretici quidem rem istam non intelligentes, neque considerantes Baptismi & Pœnitentię discrimen; sed in vtroque Deum æquè liberaliter agere sibi persuadentes, nescio quam sibi fingunt resipiscentiam, & vitæ mutationem suauem ac delicatam, quæ nullam habeat contritionem, & satisfactionem annexam pro præteritis. Sed via regia est, quã Ecclesia Catholica

Hæreticorũ pænitentia faciles.

Pœnitẽtiã opera pænalia comitari debent.

tholica tenet, & quam semper Patres ac Doctores orthodoxi ac probati docuerũt: audite B. Cyprianum, *Orare*, (inquit in sermone de lapsis) *oportet impensius et rogare; diem luctu transigere, vigilijs ac fletibus noctes ducere: tempus omne lachrimosis lamentationibus occupare: stratos solo adhærere cineri: in cilicio volutari & sordibus*. Audite B. Gregorium Theologum, *Recipio*, inquit in oratione secunda de Baptismo, *recipio pœnitentes: sed si lachrimis rigatos videro*. Audite Ambrosium quibus verbis lapsam virginem ad seriam pęnitẽtiam exhortatur, *Lugubris*, inquit, *tibi accipienda est vestis, & mens, ac membra singula digna castigatione punienda; amputẽtur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt, defluant oculi lacrimas, qui masculum simpliciter non aspexerunt, pallescat facies, quæ quõdam viruit impudicè: Denique totum corpus iniuria maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat, quod malè sibi de pulchritudine placuit: cor verò sit liquescens sicut cera seiunijs inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum*. Audite Theodoretum, quas leges pœnitentiæ in Epitome diuinorum decretorum Ecclesiam habere dicat; *Sũt*, iniquit, *medicabilia etiam, quæ post Baptismum fiunt vulnera, medicabilia autem non vt olim per solam fidem (Baptismo videlicet) remissione; sed per multas lachrimas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem commissi peccati quantitati contemperatum: qui enim non sic affecti sũt eos nec admittere quidem didicimus*. At has habet Ecclesia leges de pœnitentia. Sed quid opus est tam multis testimonijs hominum, cum ipse Spiritus sanctus in scripturis sanctis semper cum pœnitẽtia planctum amarum, cordis contritionem, cinerem, & cilicium, ieiunia & eleemosynas coniungat?

Cypri. ser. de lapsis. Nazianz. orati. 2. de Baptismo. Ambro. ad virginem lapsam. Theodo. in Epit. Diui. Decret.

Quare Auditores optimi, si bonam, si vtilem, si salutarem confessionem facere vultis, si verè cum Deo in gratiam redire, & eius amicitia ac beneuolentia frui desideratis, balneum istud calidum magno animo ingredi debetis, & primum diu & multum in amaritudine animæ peccata præterita recogitare; deinde ea largis & diuturnis imbribus lachrimarũ abluere; tum sacerdotem probum & eruditum adire, qui non solum absoluere, sed etiam consolari, docere, increpare, monere, remedia morbis & ægritudinibus accommodata adhibere sciat; & tũc ad pedes eius totam sarcinam peccatorũ sine fastu, sine pompa, cum timore & tremore, cum dolore & humilitate deponere: Postremo totis viribus bonis operibus, & ijs potissimum, quæ sacerdos iusserit, insudare, & alijs pœnitentiæ laboribus spõte assumptis Domino satisfacere: Nec enim si sacerdos pro multis & magnis peccatis paruam & breuem pœnitentiã iniungit, propterea nihil aliud pati debetis: & nisi alijs modis Domino satisfeceritis, certè balneum multo feruentius in purgatorio non deerit. Aspera tibi videntur? cogita duriorem & asperiorem esse gehennam: & si vides flere te non posse, hoc ipsum defle, quod non possis flere: Certè enim si pater, aut mater, aut filius, aut frater tibi moreretur, nonne puderet dicere, non scio flere? Et nunc anima tua mortua est, qua nihil melius & pretiosius habes, & non scis flere? Quæ hæc amentia? Moritur pater, quem certissimè credis iterum surrecturum, & victurum, & tamen ploras; moritur anima, quam nescis an vnquam amplius viuam habebis, & non potes flere? Ploremus igitur, *Ploremus coram Domino qui fecit nos*; & tamen non dubitemus, quin is qui Publicanum, & Magdalenam, & latronem pœnitentem recepit, etiam nos pari charitate & pietate recipiet, & osculabitur, & consolabitur, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

Psal. 94.

CONCIO NONA
DE EADEM DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

THEMA.

Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. *Isa.* 40.

SYNOPSIS.

OCCASIONE à superioris Dominicæ concione sumpta agit de verbis concionis Ioannis ab Isaia mutuatis; vbi de vera præparatione viæ Domini disseritur. Viæ Domini quæ sint, & quæ mundi; illas esse rectas, æquabiles & breues, has verò distortas, anfractuosas, & præcipitijs horridas, in quibus fera sæuissima Mors stabulatur. Viæ periculosæ, quas diuitiarum & voluptatis mancipia terunt, & ambitiosi; & à quibus hos auocat, & ad pœnitentiam vocat concio Joannis, ostenduntur. Solitudinem, in qua semitæ parandæ, esse cor nostrum, cuius intentio & desideria sunt dirigenda.

In Secunda parte agitur de tribus Pœnitentiæ partibus, Contritione sc. Confessione, & Satisfactione. Paruus contritionis feruor taxatur. Modi ad contritionem efficaces proponuntur, vt est meditatio bonitatis Dei, Passionis Christi, diuinæ Maiestatis & potentiæ, gloriæ insuper & fœlicitatis, de qua nos peccatum in æternas miserias agit præcipites; exempla denique Dauidis, Petri, Publicani, peccatricis, & Theodosii Imperatoris. Deinde reprehenduntur diuersa malè confitentium genera; & in primis ij, qui generatim solum & in confuso peccata confitentur, quos peccare contingit tum dicendo quæ non fecerunt, tum subticendo quæ fecerunt. Secundò per simile reprehenduntur ij, qui quidem peccata sua omnia confitentur, sed circumstantijs debitis omissis. Præterea crassa eorum sugillatur ignorantia, qui flagitia grauiora à minoribus distinguere nesciunt. Obiurgantur insuper ij, qui de beneficio ecclesiastico viuentes nihil pro eo faciunt, magis de reditibus quam de precibus soliciti. Denique arguuntur ecclesiastici, qui frigidè, negligenter, & perfunctorie officia diuina peragunt, nec id sibi religioni ducunt. Satisfactiones veterum cum nostris comparatas multò fuisse rigidiores, exemplo Potauij Episcopi alicuius probatur. Paucos esse qui verè & cum fructu confiteantur. Seria tandem ad cordis compunctionem & veram pœnitentiam exhortatio concludit.

BEATISSIMVM precursorem Liberatoris nostri Ioannem Baptistam, optimi Auditores, vocem esse clamantem in deserto Dominica superiori didicimus. Quid verò clamet, quod vel in primis cognoscendum fuerat, angustia temporis impediti dicere non potuimus. Quare cùm & hæc pars explicanda supersit, & in hunc diem maximè conueniat (hodie siquidē parasceuen agimus Natalis Domini) nō nouum aliquod argumētum quærimus; sed de ista ipsa concione Beati Ioannis, Domino aspirante, verba faciemus. Erit verò longè vtilissima concio, si terram bonam, vt spero, semina ista verbi Dei in cordibus vestris inuenerint. *Dominus enim veniens veniet, & non tardabit*, nimirum cras: imò verò hac nocte aderit, & eos omnes visitabit, quos vigilantes & paratos inueniet. Et beati qui eiusmodi visitatione digni erunt; miseri verò & infelices, qui non erunt. Nec.n. Dominus vacuus veniet, sed onustus donis, & charismatibus, & verarum opum, verarum consolationum, verarum deliciarum copiam maximam suis cultoribus, & amatoribus adferet. In eo totum est positum, vt non imparati inueniamur. Nemini vestrum desiderium, & voluntatem deesse bonam existimo, id agendi, & comparandi, quod necesse est. Si quis autem fortasse, quid sit agendū, & comparandum ignorat, is aures & animum erigat, & non me, sed B. Ioannem concionantem audiat; *Parate*, inquit, *viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* Quid est igitur via? Et ad quem modum dirigitur via? Verba sunt metaphorica: Siquidem familiare est Prophetis, sæpè figuris, ac præsertim translationibus vti. Itaque B. Ioannes hanc ipsam sententiā proprijs, ac apertis verbis ita expressit: *Pœnitētiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Vis, inquit, parare viam Domini? Vis rectas facere semitas Dei nostri? Ecce tibi modum, ecce rationem. Age pœnitentiam. Quid est igitur via Domini, nisi lex Domini? *Viam*, inquit Dauid, *mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Et, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Quid contra est via mundi nisi, lex mundi? De qua scriptum est: *Lata est via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam.* Et quidem lex Domini via angusta, via recta, via pulchra, via lucida, via vitæ, & salutis dicitur. Contra lex mundi via lata, via distorta, via polluta, via obscura, via inferi, & semita gehennæ nuncupatur. Nimis longum esset, si omnes istas conditiones harum viarum explicare vellemus. Contentus ero si vnam, vel alteram breuiter explicare potuero. Fingite animis videre vos viam quandam rectam, æquabilem, breuem, & cuius exitus sit amplissimæ & pulcherrimæ ciuitatis ingressus. Talis omnino est via, & lex Domini. Audite Oseā: *Recta*, inquit, *via Domini, & iusti ambulabunt in eis.* Audite Psalmographum: *Deduxit*, inquit, *eos in viam rectam, vt irent in ciuitatē habitationis.* Audite Salomonem: *Iustum*, inquit, *deduxit* Deus *per vias rectas, & ostendit illi regnū Dei. Beati* planè *immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Nam & primùm ex ipsa via, quippe quæ rectissima est, vident regnum Dei, & vrbem illam, ad quam ducit. Et in eam spe ac desiderio ingrediuntur, paulò post reipsa ac verè ingressuri. Vt verò & viam mundi, & carnis internoscatis, fingite rursum animis, videre vos anfractus quosdam, & quasi circulos infinitos, qui perpetuò ducant in orbem, nec vnquam finem habeant; & qui non solum distorti; sed & inæquabiles sint, vt nunc ascendendum, nunc descendendum ijs omnibus sit, qui per eos iter facere volunt. Talis est via, & lex mundi, per quam omnes peccatores ingrediuntur; neque mirum. Diabolus enim, qui dux & princeps est omniū impiorum, non alias vias nouit. *Aduersarius vester diabolus*, inquit Petrus, *tanquam leo rugiens circuit* (ecce viam ipsius) *quærens quem deuoret.* quin ipsemet, vt est apud Iob, interroganti Domino vn-

Abac. 2. — *Isai. 40.* — *Matth. 3.* — *Psal. 118.* — *Matt. 7.* — *Qualis sit via Domini.* — *Ose. 14.* — *Psa. 106.* — *Sap. 10.* — *Psa. 118.* — *Via mundi anfractuosa.* — 1. *Pet. 5.* — *Iob. 1. & 2.*

de veniret, respondit, *Circuiui terram & perambulaui eam.* Et rursum ca.2.idē interrogatus respondit. De peccatoribus vero sanctus Dauid: *In circuitu*, inquit, *impij ambulant*. Et rursum: *Audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu*. Quia verò anfractus isti nō tam viæ, quam errores quidam sunt, nec per eos ad ciuitatem vnquam perueniri potest, rursum Propheta: *Errauerunt*, inquit, *in solitudine, in inaquoso: uiam ciuitatis habitaculi non inuenerunt*. Quam aūt lōgi sint isti errores, & quā difficiles, perditi homines his vocibus aliqn̄ testabuntur, *Errauimus à via veritatis, ambulauimus vias difficiles, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. Viam autē Domini ignorauimus*. Sed caput omnium miseriarum, & infelicitatis huius viæ illud est, quod hinc, & inde altissima & horribilia præcipitia habet. Discurrit verò per hanc viam fera quædam pessima, quam mortem nominamus: imò verò venientibus omnibus occurrit, & nullis parcit: non ducibus, non Regibus, non Pontificibus, nō Imperatoribus: sed nūc istū, nunc illum maximo impetu deijcit in barathrum: nec est adhuc inuentus aliquis, qui ei resistere, vel impetum eius sustinere potuerit. Ab ista igitur tam distorta, & tam periculosa via reuocat nos oratio Ioannis Baptistæ. Nos enim partim à dæmone incitati, partim à nostris cupiditatibus abstracti viam illam Domini ita deserimus, vt in ea excrescant herbæ, & frondes, ac virgulta eam penitus intercludant. Anfractuosas verò & distortas vias mundi ita frequentamus, ita terimus, ita celebramus, ita vnusquisque duce cupiditate viam sibi aperit in solitudine, vt lex Domini herbis, & graminibus cooperta iam amplius via esse non videatur.

Psal. 11.
Psal. 30.
Psal. 106.
Sap. 5.

Hoc est igitur, quod Ioannes clamat: *Parate viam Domini: rectas facite semitas eius*: hoc est, Rursum aperite, rursum terite, rursum celebrate viam Domini, ambulate in lege mandatorum Dei, facite ibi ambulando rursum viam, vbi non ambulando inuium fecistis.

Id verò quanto iure clamet, nullo negotio explicari potest. Aspicite quæso paulisper atque intuemini hominum studia: Quotusquisque est, qui via Domini derelicta, vel ad dextram, vel ad sinistrā non declinet? Qui vel post aurum non abeat, vel post vmbram honoris, vel post concupiscentias suas non currat? Auari omnes nonne currunt post aurum? Ambitiosi nonne honores quasi vmbram fugientem prosequuntur? Voluptuarij nōne ad carnem aduolant tāquam vultures ad cadauera? Et quales, quæso, sunt istæ viæ, nunquid distortissimæ? nūquid longissimæ? nunquid præcipitijs, vallibus, montibus, latronibus, feris plenissimæ? Videte quam sint longi isti anfractus. Currere incipiunt in pueritia, currunt in adolescentia, currunt in iuuentute, currunt in ætate matura, currunt interdū etiam in senectute: ambulant vias difficiles, lassantur in via iniquitatis, nunquā tamen perueniunt. Quanto enim magis opibus, vel honoribus crescunt, tanto plura & maiora desiderant: nec vllū finem desiderandi, & expetēdi faciūt. Cucurrit aliquis post honores, & factus est comes. Cæterū nihil se esse putat, nisi fiat dux: itaque iterū currit, absoluit curriculum, efficitur dux. Estne finis? Nequaquam. Aspirat ad regnū; currit igitur iterum. Ecce currit, cōficit aliud curriculum, efficitur rex. Num modò quiescit? Nihil minus: Ambit monarchiam orbis vniuersi. Currat igitur rursum, & currat donec deficiat. Ecce peruenit ad monarchiam. Quid iā quæret? Num tandem erit satis? Nullo modo. Est nimis angustus orbis iste terrarum: rursū currendum est, vt noui orbes inueniātur. Ecce vias, ecce anfractus filiorū Adam. Quàm multi præterea incipiunt in pueritia aulas frequentare, vt tandem in senectute aliquem gradum dignitatis acquirant, quem tamen non acquirēt, vel si acquirent vehementiori siti altiorū graduum stimulabuntur. O iter longissimū, & laboriosissimum. Ecce vias, ecce anfractus, per quos currunt pleriq; filij Adam, donec eis mors occurrat, & in gehennæ barathrum deijciat, vbi nunquā illæ voces

Mala hominū via.

Psal. 106. Sap. 5.

ces deficient: *Exnanimus in solitudine, in inaquoso: Lassati sumus in uia iniquitatis, & perditionis: Ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus.*

Vt autem omittam labores, asperitates, molestias, pericula huius itineris percensere, quæ tamen omnia effugere potuissent, si viam Domini, quæ ante oculos erat, queque breuissimo, & rectissimo tramite ducit ad vitã, tenere voluissent: quis verbis exprimet stultitiam filiorum Adã? Possent per viam mandatorum Dei, viã rectissimam & breuissimam paruo cum labore, & nullo cum errore ad portũ æternæ felicitatis peruenire. Non legistis apud B. Augustinũ libro confessionũ octauo, quid ille miles ad suum amicum dixerit, cum ambo relictis anfractib. viã Domini ambulare cœpissent? *Dic, quaso te,* inquit, *omnibus istis laboribus nostris, quo ambimus peruenire quid quærimus? Cuius rei causa militamus? Maiorne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici Imperatoris simus? Et ibi quid non fragile, plenumq. periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quamdiu istud erit? Amicus verò Dei si voluero esse, ecce nunc fio.* O viam breuissimam & rectissimam. *Amicus,* inquit, *Dei si uoluero esse, ecce nunc fio.* Et tamen filij Adam malunt per anfractus ambitionis, per errores variarũ cupiditatum, errores longissimos, & periculosissimos laborare, & sudare, vt tandẽ perueniãt ad gehennam. Vbi.n. nunc sunt, qui præteritis sæculis tantum laborauerunt, vt Regibus & Principib. huius mundi placerent? Ecce omnes apud inferos sunt, & soli illi qui Dei amici esse, & Deo placere studuerunt, soli inquam lætantur, soli triumphant, *& in æternum & vltra,* lætabuntur, & triumphabunt. Quæ cum ita sint, diligentissimè & auidissimè audienda est vox illa beatissimi præcursoris Domini Ioannis: *Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri.* Vel breuius, & apertiùs: *Pœnitẽtiã agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Ecce, inquit, Dominus prope est, Rex ipse cęlorũ ad nos venit, & merces eius cum eo. Verum nemo putet per vias distortas, & inæquabiles eum venturum. Si pergitis per istas, nũquam occurretis ei. *Rectus Dominus,* & rectitudinis amator, in via recta, in via iustitiæ, in via virtutis occurret vobis. Redite ergo præuaricatores, corrigite vias vestras, corrigite studia vestra, requirite viam antiquam, redite in semitam, quam deseruistis. Per peccata eam deseruistis, per pęnitentiam redite in eam: & cum redieritis, ambulate in ea, terite eam, celebrate eam, facite ibi rursum viam, aperite viã Domini, rectas facite semitas eius, per quas Dominus venturus est.

In solitudine cordis deflenda sunt peccata.

Habemus igitur quid sit parare viam Domini, & rectas facere semitas eius. Nihil est enim aliud, quàm agere pęnitentiam. Sed cur addidit in solitudine? *Dirigite,* inquit, *in solitudine semitas Dei nostri.* Ea solitudo, de qua hic agitur, nihil est aliud, quàm cor nostrum. Nec aliud sibi vult sententia ista præcursoris Domini, quàm hoc: Ingredimini paulisper corda vestra, deserite saltem ad tempus cogitationes rerum cæterarum: commoramini in solitudine ista, in recessu cordis, captate tempora, & loca apta meditationi; & considerate studia vestra: videte quomodo ambuletis, & in quæ præcipitia nescientes ruatis: & vbi cognoueritis, quàm distortæ, quàm lubricæ, quàm tenebricosæ sint viæ vestræ, tunc dirigite in solitudine semitas Dei nostri · componite hominem interiorem, dirigite gressus cordis, intentionem videlicet & desideria: & tunc sine labore homo exterior componetur, & gressus, & actiones omnes in viã Domini dirigentur: & vos corde dilatato summa alacritate curretis viam mandatorum Domini. Hæc est oratio beati Ioannis; quæ quàm sit non solùm vtilis, sed planè etiam necessaria, vita, & mores nostri satis apertè declarant: Nec enim alia de causa semper versamur in eodem luto, nunquam plenè ac perfectè pęnitemus, nisi quod in solitudinem cordis non intramus: Id breuiter, si placet, explicemus.

ALTERA PARS.

Pœnitẽtia tres partes sunt.

TRes partes habet vera pœnitentia: Contritionem, Confessionem, Satisfactionem. Hæretici omnes hæc fide, & verbis negant: & solùm quosdam terrores præcedentes, & quandam apprehensionem misericordiæ Dei per fidem agnoscunt.

Nos tria illa fide, & verbis confitemur; factis & moribus pernegamus, & satis nobis esse censemus, si confuso quodam modo peccata nostra tanquam historiam quandam sacerdoti referamus: sed non ita est, fallimur vehementer, à rectà via aberramus. Et multi sũt, qui eo quod iam confessi sunt, pedem vnum se habere arbitrantur in cœlo, qui tamen si rectè considerent, videbunt se pedem vnum in terra, alterum in gehenna posuisse. Nec enim confiteri, sed benè confiteri hominibus cœlum aperit.

Contritio.

Incipiamus à contritione. Veniunt nõ nulli ad confessionem, adferunt vnã sarcinam peccatorum, quam duo equi ferre non possent: habebunt interdum decem aut viginti, & quinquaginta peccata mortalia, præter ea, quorum non recordantur, non amplifico, extenuo potiùs. Multi sunt, qui nullum diem sine nouis peccatis mortalibus trãsegerunt: & tamen nullæ sunt lachrimæ, nulli gemitus, nulla signa veri doloris; quin etiam nonnulli vix genua figere dignantur in terra: sed vno genu duntaxat, & illo super puluinari interdum posito, ita manent quasi furari absolutionem, & statim aufugere vellent: nec vestium pompam deponunt, nec vllum signum doloris ostendunt. Hæccine est cõtritio? *Scindite corda vestra* (inquit Ioel) scindite, scindite, corda vestra, *& non vestimenta vestra.* An scindit cor suũ ille, qui nunquam intrat in cor suũ? Scripturæ sacræ cum de pœnitentia loquũtur vbique cinerem, & cilicium commemorant: & nunc planctum amarum, nunc luctum vnigeniti adhibendum esse docent. Doctores verò mirum est profectò quid dicant, cum de pœnitentia verba faciunt.

Ioel. 2.

Siquidem eam Baptismum laboriosum, Baptismum lachrimarum, tabulam secũdam post naufragium vocãt. Beatus Gregorius Nazianzenus oratione secunda, de Baptismo: *Recipio*, inquit, *pœnitentes, si lachrimis rigatos videro.* Audite beatissimum Cyprianum in sermone de lapsis. *Quàm magna deliquimus*, inquit, *tam granditer defleamus; alto vulneri diligẽs, & longa medicina non desit: Pœnitentia crimine minor non sit: Putasne Dominũ citò posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putasne facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensiùs, & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes, ac fletibus ducere, tẽpus omne lachrimis, lamentationibus occupare, strato solo adhærere cineri in cilicio volutari, & sordibus.* Hæc B. Cyprianus verè pœnitentibus præscribit. At cur hodie, quæso, tam raros huius generis pœnitentes videmus, nisi quia in solitudinem cordis intrare non nouimus? Tanta enim est grauitas, & turpitudo peccati, & vsque adeo deformem, & horribilem efficit animam peccatoris, vt sola eius consideratio, si diligens, si attenta sit, claudere possit hominem in cubiculo, & hoc in eo efficere, vt nihil ei in posterum libeat, quã lachrimari. Quid? Si attenta, & profunda cogitatione hæc apud te voluere incipias? Heu mihi, quid miser egi cum hoc flagitium perpetraui? Primum Patrem illum dulcissimum, authorem omni boni, & mei amantissimum offendi, qui me vndique beneficijs vallauit, cuius tot signa charitatis video, quot bona, vel in me, vel in alijs video. Quæ tanta est mea durities? Dominus meus virgis cæditur, spinis coronatur, clauis configitur, vt veteribus meis sceleribus medeatur, & ego semper addo noua? Ille nudus in cruce, & sanguine perfusus, totus exhaustus, salutem, & conuersionem meam sitire se clamat: & ego semper pergo acetũ ei, & fel amarissimũ propinare? Deinde illius in me irã, atque indignationẽ prouocaui, cuius est tanta maiestas, tanta potestas, vt omnes

Nazian. orat. 2. de Bapt.

Cypr. s. de lapsis.

Modus excitãdi contritionem.

omnes Principes, omnes Reges, omnes dæmones, omnes Angeli cum eo cõparati vix pulueris granum vnum meritò appellari possint. Nec.n.tam facile nos modicum puluerem flatu dissipamus, quàm facilè possit Deus solo nutu, & in vnico momento omnem mundi gloriam, atque pompam penitus delere. Quis mihi præterea explicabit, de quãta gloria ruerim, & de quo libro vitæ nomen meũ deletũ sit? Hæres eram regni cœlestis, vitæ æternæ, nunquam finiendæ, ab hac tanta felicitate, ac sorte tam præclara, & omnibus modis maxima excidi miser per peccatũ. Et quid inde lucratus sum? Iam prope ipsas sum tenebras exteriores: nec magis procul absum à gehenna, quàm absint ab aquis, qui nauigãt mare. Quàm citò frangitur tabula, tã citò ruunt illi præcipites in profundũ. Quàm citò frangitur maceries ista putrida corporis mei, quæ momẽtis singulis ruinam minatur, tam citò & ego sine vllo remedio in gehennã descendam. Fortasse igitur cras, fortasse hac nocte, fortasse hodie in illis sẽpiternis ardoribus habitare incipiam. Hæc, inquã, si attentè cogitare volueris, fieri non poterit, quin scaturiant ex oculis tuis fontes lachrimarum: nec laborabis, vt ad genua Sacerdotis te abijciás, & manibus cõplicatis, oculis in terrã defixis totus cõfusus, & tremens scelera tua confitearis: quin etiam impedient verba singultus, & suspiria cum oratione miscebis. Intrauit pœnitens Dauid in cor suum, ideo lauabat per singulas noctes lectum suum, & lachrimis stratum suum rigabat. Intrauit pęnitens Petrus in cor suũ, & *egressus foras, fleuit amare.* Intrauit pœnitens Publicanus in cor suum, & idcirco *nõ audebat oculos suos ad cœlum leuare*, & pectus cum dolore, & lachrimis feriebat. Intrauit pęnitẽs illa peccatrix in cor suum, & tantam de interiore turpitudine confusionẽ accepit, vt omnem confusionem exteriorem nihil esse putaret. Intrauit pęnitens Theodosius Imperator potẽtissimus in cor suum, idcirco sceptri, & purpuræ, & omnis põpæ Imperialis oblitus, postea quam multos mẽses facinus suum defleuerat, ad Ecclesiam veniens coram omni populo reprehensionem atrocissimã primum patienter tulit, deinde nõ stans, nec genibus flexis, sed planè prostratus lachrimis terram rigabat, capillos vellebat, pectus feriebat, omnib. quibus poterat modis Domino satisfaciebat. Hi sunt igitur fructus solitudinis, hæc non alibi, quàm in recessu cordis oriuntur: Ingrediamur, ingrediamur cor nostrum, & viam Domini in solitudine dirigamus. Diximus de contritione.

Matt. 26. *Luc. 18.* *Luc. 7.*

Confessio quomodo facienda.

Iam de confessione breuiter est dicendum: Nec enim minus vera, & salutaris confessio in solitudine nascitur, quàm contritio. Video multos homines, vel potiùs multa hominum genera sine vllo fructu ad hoc saluberrimum Sacramentum accedere; nec aliam ob causam, quàm quod se in solitudinem non recipiant, cum se ad confessionem parant. Aliqui sunt, qui ita negligenter ad hoc opus accedũt, vt solùm generatim, atque in summa, & confuso quodam modo dicere possint, se omnia peccata capitalia perpetrasse, & omnia Dei præcepta violasse, quibus non alia profectò, quàm confusa & generalis absolutio conueniret: imò verò nec tali absolutione digni sunt. Nam dũ ita confitentur duos errores committũt: dicunt enim quod non fecerunt, & quod fecerunt non dicunt. Quæso te, si reum aliquem ante tribunal Iudicis constitueres, & nihil diceres aliud, quàm, Iste egit contra legem: peto, vt velis ferre sententiam. Quid Iudex ille responderet? An nõ putaret se irrideri? Iste egit, inquis, contra legem. Contra quam legem, stulte? Quam sententiam feram, si, quod sit eius peccatum, ignorem? Pari ratione si Medicum adeas, & dicas: Mihi aliquid dolet, adhibeas quæso medicamentum. Quid ille? Nonne dicet: Stupide, quid est, quod tibi dolet? caput? oculi? dentes? renes? pedes? Quid tandem illud est? An putas omnia medicamenta omnibus malis conuenire? Quid si tu podagra labores, & ego medicamenta dentibus adhibeam? Verùm ista in negotijs rerũ externarum & ægritudinibus corpo-

corporum non sæpè euenire solent. Siquidem *prudentiores sunt filij huius sæculi filijs lucis in generatione sua*: at in negotijs, & morbo animæ, quā sæpissimè eueniût, quasi nesciant homines Christiani, & in alijs rebus non necessarijs interdum eruditi, se ad Sacerdotem tanquam ad Iudicem, & Medicum animarū accedere, cui crimina singula, & morbi singuli, quoad fieri pôt, diligenter explicādi sunt, vt is & rectè iudicare, & salubriter mederi possit.

Luc. 16.

Alij sunt, qui peccata quidem sua sigillatim referre, & ordine didicerunt; verùm nullam curam adhibent, vt quoties, quo loco, quo tempore, cum quali, vel cōtra quem aliquid egerint, vel dixerint, recordentur. Hæc etiam insignis, & periculosa negligentia est. Si deberes alicui magnam summam aureorum coronatorum, atque eam descriptam haberes in varijs locis, ita vt in vno folio legeres debitum decem coronatorum, in alio folio debitum quinquaginta, in alio item quinquaginta, in alio vigintiquinque, in alio centum. Denique in varijs libris & chartis debiti tui summam descriptam haberes, quæro à te, si creditor diceret: Venias ad me cras hac hora, & adfer tecum libros debitorum tuorum, decreui siquidem omnia debita, quæ in libris tuis reperientur, mea manu delere, vt nihil iam amplius mihi debeas; sed vide vt omnem summam fideliter recites, nullam tabulam domi relinquas. Quid tunc ageres? Nunquid occasionem istam negligeres? Nunquid solùm acciperes eas chartas, quæ primùm occurrerent manibus, & cum illis ad creditorem accederes? Non opinor: Quin potiùs arbitror noctem illam insomnem duceres, & omnem domum tuam euerteres, vt omnes chartas, omnia folia omnes tabulas debitorum tuorum haberes, non esset arca, quam non aperires; non angulus, quem non scrutareris; vbique quæreres tabulas tuas: & hæc quidem sine dubio ageres, vt à debito paucorum nummorum liberareris. Et nunc Domino amplius, quàm decem millia talentorum debemus, quot peccata mortalia admisimus, tot crimina læsæ maiestatis admisimus, pro singulis æterna supplicia promeruimus. Veruntamen clementissimus & benignissimus Dominus noster omnia ista debita propria manu delere paratus est, si vel tabulas debitorum nostrorum adferre, & recitare dignemur. Et quantum est hoc? Si rem grandem diceret nobis Deus, certè facere deberemus; quanto magis nunc, cum dicat, quære tabulas tuas, & veni? Dic tu prior iniquitates tuas, & iustificaberis. Et tamen inueniuntur nonnulli tam dissoluti, tam negligentes, tam parum studiosi salutis suæ, vt malint pœnas æternas luere, & debitū suum ad quadrantē minimum dissoluere, quàm semel scrutari diligenter angulos omnes conscientiæ suæ & annos suos in amaritudine animæ cogitare. Itaq. qui non frustra, sed aliquo cum fructu confiteri cupit; ingrediatur cubiculum suæ conscientiæ, atque ibi diligenter quærat, non solùm, quid egerit: sed etiam qualia sint, quæ egit, & quoties illa egit, & vbi, & quando, cum quali, contra quem aliquid egit: Aliud est enim percutere clericum, aliud percutere laicum; aliud cum virgine, aliud cum maritata, aliud cum meretrice flagitiū perpetrare: aliud semel, aliud sæpiùs labi. Nec enim peccatum decies repetitum tanquam vnum peccatum, sed tanquam decem confiteri debemus.

Simile.

Sed alij postremò sunt, qui diligentiā quidem aliquam adhibent, vt omnium scelerum suorum, & flagitiorum recordentur; sed tamen ignorantiæ cuiusdam desissimis tenebris obruti, quæ grauiora, & maiora sunt, illa non vident. Ponamus exempla, vt planiora fiant, quæ dicimus. Erit aliquis, qui singulis diebus desiderijs fornicationum, & adulteriorū æstuabit, & oculos suos impudicis aspectibus, & aures impudicis sermonibus pascet: quia tamen opere desideria sua explere non potest, nihil mali se agere arbitratur. Iste igitur ad confessionem veniet, & parua ac venialia errata minutissima recensebit, flagitia illa cogitationum, & desideriorum præteribit. Quid? Quod non-

Crassa quorūdā ignorantia.

nulli ipsam fornicationem, vel non sciunt, vel non credunt esse peccatum? Et quid quæso de istis tenebris dicemus? O quomodo istis Dominus externas, & non necessarias disciplinas exprobrabit? Sciebas, inquit, de mundo & cœlo, de lineis & numeris, de syllogismis, & sophismatibus disputare, & quomodo de teipso, & salute tua disputare non noueras? Nunquid non legeras? *Non concupisces?* Et; *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eã, iã mœchatus est eam in corde suo?* Et; *Fornicatores regnum Dei nõ possidebunt?* Hæc Dominus dicet. Verè enim non solùm adulterium, sed & fornicatio: nec solùm desideria, sed & cogitationes, si voluntariam delectationem adiũctam habeãt, flagitia mortalia sunt: & talia, vt vel sola æterna supplicia non pœnitentibus concilient. Veniamus ad aliud genus hominum.

Exo.20.et Deut.5. Matth.5. Ephes.5.

Erit aliquis rursum (& vtinam non essent multi) qui ex facultatibus Ecclesiæ viuit, & ne semel quidem cogitabit, quid ipsius munus, & ecclesiastica dignitas exigat, non leget horas, non geret habitum, non tonsuram: sed nec sciet, an per se in Ecclesia residere, an sacris ordinibus initiari, aut aliud aliquid agere teneatur. Vnum duntaxat sciet, quot nummos videlicet ex beneficio suo recipiat. Iste igitur ad confessionem veniet, & quidem minora, ac minutiora satis apertè, & diligenter confitebitur: de beneficio nihil. Interrogetur, Legis horas? Non. Quare? Non sciebam mihi esse legendas. Et quid sibi iste pileus, istud pallium sæculare, istæ caligæ inflatæ volunt? Vbi est habitus ecclesiasticus? Vbi est tonsura? Non sciebam me ad ista teneri. Cur igitur putas tibi stipendium dari ecclesiasticum? Non scio. Fieri potest, vt neque hoc scias? Vidistine vnquam ijs seruis, vel militibus stipendium dari, qui ne cogitare quidem vellent cur stipendium acciperent? Profectò non vidisti. Sed age inueniamus aliquid, quod scias. Scisne quanti sint beneficij tui prouentus? Optimè, memoriter, ducenti & quinquaginta floreni cum dimidio. Laudo te, vales memoria. Sed si aliquando non tota ista summa adferatur, quid tunc agis? Quid? Scribo literas semel, & iterum, inquiro causas, exigo rationes, ipsemet ad locum pergo: neque quiesco, donec mihi reddatur totum, quod mihi debetur. Rectè. Iam igitur nõ solùm memoria, sed etiam solertia vales, nec malè functus esses munere Iudæ in collegio Apostolorum.

Alij postremò itẽ ecclesiastici sunt, qui horas quidem legunt, & sacra mysteria assiduè peragunt, sed ita inconsideratè, ita oscitanter, vt palam ostendant, se id non libenter facere: & si nullum inde lucrum accederet, id se nunquam & nullo modo esse facturos: & tamen horum scrupulum nullum habent. & ea in confessione, nisi interrogentur, facilè patiuntur sileri. Quid quæso de istis dicemus? Diuinos illos Psalmos plenos cœlestis suauitatis, dulciores super mel & fauum, sine spiritu, sine mente, sine attentione recitãt: & quasi graue onus quanto citiùs deponere cupiunt: & tamen, vt dixi, non propterea stimulum conscientiæ patiuntur. Sed quid de illo tremendo, & horroris pleno sacrificio dicemus. *Quis enim fidelium*, inquit B. Gregorius libro dialogorum quarto, *habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis uocem cælos aperiri, Angelorũ choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi: Vnum quoque ex visibilibus, & inuisibilibus fieri?* Et B. Chrysostomus libro sexto de Sacerdotio: *Per id tempus*, inquit, *& Angeli Sacerdoti assident, & cælestiũ potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorẽ, qui immolatur, Angelorum choris plenus est: id quod credere abundè licet uel ex tanto illo sacrificio, quod tũc peragitur.* Hæc B. Chrysostomus. Considerate iam, quam triste & deplorandum sit spectaculum, videre Sacerdotem diuina mysteria peragentem, angelorum choris vndique septum, qui ad ea, quę ipse operatur, & loquitur, stupẽt, ac tremunt, & præ admiratione ingentes clamores excitant: & tamẽ sacerdos in medio positus totus frigidus, & quasi stupidus non attendit, quid

agat:

agat: non intelligit, quid loquatur: & ita properat ad finem, ita signa inuoluit, ita verba præcipitat, quasi latrones post tergum haberet, & satis temporis ad fugiendum non esset: & tamen, vt dixi, non propterea singultum conscientiæ patitur: sic res sacræ contēnuntur, sic Deus irridetur, sic ridēdi materia hęreticis datur. Clamamus, in Sacramanto altaris Christum ipsum esse, & interim nonnulli ita se gerūt, ita ista Sacramenta pertractant, quasi nihil minùs verùm esse putarent: & quasi Deum marmoreum, vel plumbeum haberemus, qui nihil sentiret, nihil videret, nihil audiret. Sed, mihi credite, Deum omnipotentem, & viuum habemus, qui nō dormit, nec irridetur; & omnia videt, omnia audit, omnia notat: & aliquando omnes suas iniurias vlciscetur, & irrisores suos ipse ridebit, cū eis repentinus veniret interitus. Vndenam igitur hæc omnia mala? Certè non aliūde, quam ex eo, quod non intrant homines in solitudinē: Si semel ingrederentur in cor suum, & cogitare inciperent, quis ego sum? Quid ago? Quomodo viuo? Ecclesiasticus sum, ex bonis Ecclesiæ redditus mihi abundè suppeditantur. Cur hoc? Vt lautè comedam? Vt largè bibam? Vt cū amicis meis ebrietatem miscere possim? Profectò nō est ista causa. Qua igitur æquitate, quo iure ego stipēdium à Deo recipio, qui Deo seruire, & militare nō cupio? Et cur mihi manus inunctę sunt, & tot cęremonijs, tāta solemnitate ad sacerdotium initiatus sum? Vt postea sine vlla religione, & reuerentia peragerem diuina mysteria? Si ista cogitarent, materia non deesset longissimę, atque optimæ confessionis.

Galat. 6.

Sed de confessione satis. De satisfactione tria verba: Olim cum multò meliùs Christiani intelligerent necessitatem pœnitentię, quàm nos faciamus, cumq. apud se cogitarent, ac perpenderent, quanto faciliùs hic in terris, quàm in purgatorio satisfieri possit, pro peccatis pęnitētias longissimas, atq. asperrimas septem, quindecim, viginti, triginta annorum, interdum totius vitę libentissimè admittebāt, & explebant, & toto illo tempore ieiunabant frequenter, orabant frequentiùs, nō vtebantur balneis, non equis, non curribus, non vestibus preciosis: abstinebant à ludis, iocis, theatris: deniq. tota vita eorum nihil, nisi luctus, & humilitas, & pęnitentia erat, vt ex libro Tertulliani de pœnitētia, & ex alijs vetustis auctorib. cognosci potest. At verò hodie ita delicati, ita teneri effecti sumus, vt vix paucorū dierum ieiunia pro multis sceleribus, atq. delictis sustineri possint. Cilicia verò, & cineres, vigiliæ, humicubationes, flagella, & aliæ carnis afflictiones non solū in morib. nostris, sed vix iam in libris reperiuntur. In Concilio Toletano legimus, Potauium quendam extitisse, qui cum Episcopus esset, & semel tactu fęmineo (vt Concilium loquitur) sorduisset, ipse se primùm nullo cogente in ergastulo quodam cōclusit: atque ibi nouem mensium pęnitentiā egit. Deinde ad Conciliū, quod Toleti celebrabatur, literas dedit, quibus peccatum suum sponte sua prodidit. Patres verò cōsilij illius, pęnitentiā ei perpetuam, quousque viueret, iniunxerūt, vt perpetuò in humilibus, & abiectis officijs deseruiret: & nihilominus affirmarunt, humaniùs, & misericordiùs multò cum illo actū esse, quā antiquorum regulæ, & seueritas patiantur. Et quantū, obsecro, nos ad hoc genere pęnitentię absumus? Sed quid ait scriptura? *Qui timent pruinam irruet super eos nix.* Nos exiguę, & breuis pęnitentiæ austeritatē formidamus, & in pœnas atrocissimas, & longissimas purgatorij, vel gehennæ incurremus. Legi aliquādo extitisse nobilē quendam adolescentem, & delicatum, qui cū vitam valde seuerā arripuisset, & eo nomine ab amicis, & affinibus reprehēderetur, eique corpusculi infirmitas, & teneritudo obijceretur, sapientissimè respondit in hunc modum: Ego propterea vitam istam duram, & laboriosam arripui, quod meę imbecillitatis, & teneritudinis optimè conscius essē: Cum enim cogitarem tam tenerum corpusculū non benè ferre posse purgatorij, vel gehennę supplicia, ego delicatus hæc minora, & meliora elegi, vt illa grauiora & maiora euaderē. Hæc nobis cogitanda essent,

Satisfactio qualis præstanda.

Rigida antiquorū satisfactiones.

Iob. 6.

Exemplū notabile.

essent, Auditores: Nam si hæc ferre non possumus, quomodo illa feremus? Vnde igitur tantus tepor in nobis, tanta segnities, tanta teneritudo, nisi ex eo, quòd solitudinem cordis non intramus? quod nõ intelligimus, nec intelligere cupimus, quid sit Deum offendere? & quid hinc sequitur, nisi vt quã plurimi turmatim in gehennam descendant, & non solùm ex ijs, qui non confitentur: sed etiam qui malè confitentur. Verè dico vobis, *dilatauit infernus animam suam*, & descendunt ad eum sine numero.

Vtiliter cõfitentium exiguus numerus.

Vultis enim non modò intelligere, sed videre, sed manibus tangere, quàm modicus sit confessionum nostrarum fructus? Illud vnum considerate, quàm diu post confessionem à nouis sceleribus perpetrãdis abstineamus. Hodie multi, & fortasse omnes crimina sua confessi sunt: quàm multi erunt ex ijs, qui, non dico post vnũ mensem, non post vnam hebdomadam, sed cras, hac hora, rursum erunt in pristino suo cœno? Id verò quid significat? Nõne eos ex cõsuetudine confessos esse? Num quòd animum haberent, & propositum verè relinquendi peccata? Quàm multi veniunt onusti peccatis, in quæ iam millies ceciderunt, & veniunt pridie, vel ipso die summæ celebritatis, & statim volunt expediri, quasi hoc negotiũ esset ludus puerorum. Nonne hi Deum non placare, sed irridere voluisse videntur? Et quid istis talis pœnitentia, & cõfessio proderit? Quàm multi præterea cras Domini corpus accipiẽt, & paulo post in prãdio se totos crapulæ & ebrietati dabunt? Et sicut apes expelluntur fumo: ita isti Dominum maiestatis fumo ebrietatis expellent. Deinde exibunt benè pasti, benè poti, & occurrent mulieribus, & quis dubitat, quin rursum desiderijs æstuare incipient, & hodie in anima moriantur, cum Deus pro nobis in carne natus est? Sed quid inde lucrabuntur? Id planè, quod Iudas quondam proditor Domini. Ille post bucellam Dominũ vendidit: & quid nam emit? Nihil sanè aliud, quàm funẽ, quo seipsum suspendit. Ita isti hac Domini tam nefaria, & tam detestanda proditione mortem æternam mercabuntur. O si semel in cor nostrum intraremus, & quid sit peccare, quid offendere Deum, & in quanto periculo peccatores versentur attentè cogitaremus, certè deinceps ita peccatum exhorreremus, vt ad solũ eius nomen toti tremeremus, & ab omni occasione peccandi longiùs fugeremus, quàm ab igne, quàm à serpentibus, quàm à draconibus & scorpionibus fugiamus.

Quare, Auditores optimi, per amorem pauperis illius Regis, vos oro, atque obtestor, sit vnicuique cordi salus animę suę: ingrediamur omnes in solitudinem cordis nostri, ibi dirigamus viam Domini: Ibi cogitemus, quid simus, quò eamus, quid sit nobis agendum, quid verè egerimus, & vbi perspectum nobis fuerit, quã procul à recta via deflexerimus, redeamus celeriter in eã: abscindamus a nobis occasiones omnes, & consuetudines peccandi, & super omnia quæramus fontem lachrimarum, petamus à Domino spiritũ veræ contritionis. O si intelligeremus, quàm vehementer commoueat viscera Dei Patris cor sic contritum, & humiliatum! Non enim potest se dulcedo illa & bonitas Dei Patris continere, quin statim accurrat, quin complectatur, quin labijs animæ pęnitentis osculum pacis infigat, quin abstergat ab oculis eius lachrimas amaras, & eos lachrimis repleat omni fauo & melle dulcioribus. Quare cũ has delitias ineffabiles illi non norint, hanc pacem, *quæ exuperat omnem sensum*, illi nequaquam experiantur, qui non intrant in cordis solitudinem: intremus nos in eam donante Domino Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

Philip. 4.

CON-

CONCIO DECIMA DE NATIVITATE DOMINI.

THEMA.

Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. *Tit.* 2.

SYNOPSIS.

GRATIAM *Dei esse duplicem, vnam in Deo, alteram in homine à Deo; & illius ab hac differentia; atque vtramque in aduentu Saluatoris apparuisse, ostenditur. Prioris quidem signa euidentissima apparuerunt in Christi Natiuitate, qua se Deus tantopere demisit: Posterior quoque apparuit, in eo, quod cum homo ante nesciret, quàm eximium donum esset gratia Dei, nunc ex precio magno pro ea redimenda facilè cognoscere posse à simili probatur. Inter varia Dei nomina, nullum huic diei esse conuenientius quàm Saluatoris, cum hodie ipso facto nostræ salutis opus auspicatus sit. Gratia Dei Soli comparatur, qui omnibus lucet, etsi dormientes, cæci, & oculos claudentes eum non videant. Quomodo nos gratia Dei erudire possit, à simili docetur. In verbis istis Pauli,* vt abnegantes impietatē, & sęcularia desideria, sobriè, iustè, & piè viuamus, *totā legem cōtineri demōstratur, qua iubemur declinare à malo, & facere bonum. Quid sit pietas, & quis pius dicendus: quid è contrà impietas, & qui impij, hæretici nimirum, in imaginum venerationem, in Sanctorum reliquias, & ipsa Sacramenta desæuientes: vti etiam Christiani in omni opere diuino languidi & frigidi. Præterea docemur sæcularia desideria fugere, talia autem esse rerum transiturarum nimiam cupiditatem, quas fluuio comparatas nullus mortalium ne abeant, vt neque seipsum ne senescat aut flaccescat, retinere aut impedire potest.*

In Secunda parte asseritur triplex amor, sui, proximi, Dei, quod Paulus per hæc tria verba innuit, sobriè, iustè, piè: *quorum illud debetur amori in semetipsum, istud in proximum, hoc in Deum. Quomodo homo se ipsum* sobriè *diligere debeat, scilicet frænando cupiditatem diuitiarum, honorum, & aliarum illecebrarū. Quomodo* iustè *amandus sit proximus, & quid hac in parte incumbat mercatori-*

bus,

bus, militibus, seruis, opificibus, diuitibus, nobilibus, Pastoribus, Iudicibus, & Praeceptoribus, & quibuscunque, qui alijs quoquo modo praesunt. Quomodo Deus piè diligendus sit. Quantam vim in humana mente habeat spes futurorum, ad quam exemplo iuuenum, & aulicorum nobilium inuitamur, quaeq; est ineffabilis. De Christi aduentu in maiestate, & de gloria beatorum nonnihil affertur. Ad Christi è praesepi docentis, & non vt olim in maiestate apparentis concionem audiendam vocamur. Quomodo Christus infans concionetur; & quid, nempe vt suo exemplo desideria saecularia relinquamus, sobriè, iustè, & piè viuamus. Epilogi vices agit grauis Authoris querela, quod tam pauci Christum concionantem audiant & obediant; & quod magis homo hominem ad sui imitationem trahat, quam Deus hominem, qui tamen non pro se, sed pro homine in terris natus & passus est.

HODIERNÆ celebritatis magnitudo, ac praestantia, optimi Auditores, tanta est, vt quasi maximum & clarissimum aliquod lumen, caeteros festos dies tanquam lumina minora facilè obscuret, & non solùm corda, atq; animos nostros totos ad se rapiat: sed etiã orationes & cogitationes ita sibi vendicet, vt in nulla alia re nos occupari, nec aliud aliquid cogitare, aut loqui patiatur. Quarè nos quoq. vt diem istum solemnissimũ & celeberrimũ pro nostra tenuitate honoremus, non flores ac frondes, sed verborum serta & coronas Verbo Dei pro nobis Incarnato offeramus. Praetermissa disputatione, quã aduersus fidei, & religionis Christianę hostes instituimus, totam hodiernam orationem ad epistolam B. Pauli explicandã, quae hesterna die in primo sacro lecta est, & ad Natalem diem Domini ornandum & celebrandum conferemus.

Tit. 2. Initium igitur epistolae tale est, *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnib. hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impie atem, & saecularia desideria, sobriè, iustè, & piè uiuamus in hoc saeculo.* Quibus verbis haud facilè scio an alia pulchriora, suauiora, vtiliora, pleniora Spiritus sanctus per illud suum praeclarissimũ organum, os videlicet & linguam Apostoli Pauli, aliquando protulerit. Certè Apostolus ipse haec verba Christiano praedicatori commẽdans, *Haec*, inquit, *loquere & exhortare*: *Ibid.* Et Ecclesia Catholica mater nostra, non semel, sed saepius hanc epistolam filijs suis proponit. *Apparuit itaque gratia.* Quaenã est illa gratia? Et quomodo in ortu Saluatoris apparuit? Gratia Dei, quemadmodum etiam Regum & Principũ gratia, non vnũ aliquid, sed res duas significat; quarum tamen vna ex altera dependet: Primum .n. fauor, & beneuolẽtia, qua nos diligit, gratia dici potest. Sic enim dicimus, Recepit me Deus in gratiam, redij cũ illo in gratiam. Deinde quaelibet dona & beneficia Dei, sed praecipuè donum illud singulare, quo iusti ex iniustis efficimur, partim quod dẽtur gratis, partim quod gratiam, hoc est, beneuolentiam, & fauorem consequantur, gratiae nomen accipiunt. & quanquã vtraq; gratia, tam prior quã posterior verè Dei gratia esse dicitur, & est; tamen prior duntaxat est in Deo: posterior in homine, sed à Deo. Non secus atq. lux, & splendor, lumen solis dicitur; cum tamen lux in ipso corpore solis, splendor non in sole, sed in aere sit. De priori gratia legis ab Angelo Mariae dictum. *Inuenisti gratiam apud Deum.* De posteriori, *Aue Maria gratia plena*; & hodie de B. Stephano; *Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine.*

Duplex est gratia Dei vna ĩ Deo, altera in homine.

Luc. 1.

Act. 6.

Est verò magnũ discrimen inter amorem & gratiam Dei, & gratiã beneuolentiamq. hominum: Siquidem amor Dei efficacissimus, & fęcũdissimus est; hominum beneuolẽtia inanis ac sterilis: Deus diligendo & benè volendo cõfert ipsum

Gratia Dei facũda, hominũ sterilis.

bonum, quod vult; & idcirco ea maxima sunt bona, quæ Deus maximè diligit; ea bona mediocria, quæ Deus mediocriter diligit, ea parua atq; exigua, quę Deus parum, ac tenuiter diligit; ea nulla sunt bona, quę Deus penitus non diligit. Itaq. omne nostrum bonũ ex Dei amore dependet, & si saperemus, nihil magis nobis formidandũ esset, quàm ne nostra incuria, ac desidia à Dei gratia excideremus. Iam verò, fauor ac beneuolentia hominum, si nihil aliud, quã fauor ac beneuolentia sit nihil penitus gignit. Nec.n.ex eo, quod alij alijs ingeniũ, opes, sanitatem optant, ideò sunt illi vel ingenijs meliores, vel magnis opibus, & sanitate abundãt. Cũ igitur & amor Dei, quo nos diligit, & donum illud cœleste, ac diuinũ, quo Deus animos nostros gratiosos, & amabiles facit, gratia meritò dici possint, de qua tandem gratia diuinus Apostolus loquitur, cum ait, *Apparuit gratia?* Quę est illa gratia, quæ in aduentu Saluatoris apparuit? Prior, an posterior? Vtráque, Auditores, & prior, & posterior.

Ac vt de priori prius explicemus: Sicut ignis calore, & sol splendore se prodit, ita amor ac beneuolentia nõ ex verbis, sed ex beneficijs cognoscitur. Tu fortasse dicis alicui; Crede mihi, ego te vehemẽter diligo; ille credere potest se diligi; sed dum solis verbis agitur, certè videre nõ potest. At si oblata occasione pro eo aliquid prę stes, vel periculis te exponas, tunc verè amorem ac beneuolentiam tuam ostẽdis; tunc verè videt se diligi, tunc meritò dicere potest, nunc apparuit quantũ me, & quã ex animo diligas. Pari ratione Deus ante Christi aduentum sæpè repetebat, *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis*: Affirmabat se memorẽ esse nostri, se diligere genus humanũ, se missurum aliquando qui nos eriperet de potestate tenebrarum: Cęterum ista beneuolentia latebat in corde Patris, nondum se manifestè ostentabat, ita vt dicerent sancti Patres, *Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.*

Ierem. 29.

Psalm. 35.

Signa amoris Dei er- [...] *ga genus humanum*

Quid igitur fecit Deus? Vt amorẽ illum infinitũ, quo nos iam ab æterno prosequebatur, ita manifestũ nobis faceret, vt eũ non solum videremus, sed quodam modo tangeremus; non Vicarium aliquẽ misit, sed ipsemet in mundum venit; exilium & carcerem nostrum visitauit; miserias nostras & calamitates suscepit. Nesciebat Deus quid esset nox, & quãta miseria sit in tenebris viuere, quippe qui lux est, & *lucem habitat inaccessibilem*; & ecce his dieb. vt amorem suũ nobis ostẽderet, in ipso horrore, ac tenebris mediæ noctis nasci voluit. Nesciebat Deus quid esset inopia, & his diebus in alieno stabulo, inter bruta animãtia ex matre pauperrima nasci voluit. Nesciebat Deus quid esset frigus, & quæ calamitas in media hieme hospitiũ non inuenire; & his dieb. in medijs frigoribus, non in domo aut cubiculo vndiq. concluso, & calido; sed in paruo & frigido tuguriolo nudus collocari voluit. Nesciebat Deus quid esset fames, & sitis, quid nutrice ac lacte indigere; & his diebus istas omnes miserias propria experientia discere voluit. Nesciebat Deus quid esset debilitas, atq; infirmitas, quid fascijs ac baiulo opus habere; & his diebus hæc omnia pro nostra salute experiri voluit. Quis igitur iam dubitare poterit an Deus hominem dilexerit, an non? Dicebant olim homines, Reliquit Deus terram, *circa cardines cœli ambulat, nec nostra considerat*. At modò quis hoc dicet, cùm non solùm in terra, sed in præsepio eum videamus? Nunquid iam circa cardinem cœli ambulare tibi videtur, nunquid nostra non considerare? Apparuit amor ac beneuolentia, qua Deus nos diligit, quis eam non videt? Quis non sentit? Quis non tangit quodammodo proprijs manibus? Quid aliud clamat stabulum illud, quid illud præsepe, quid panni illi? Quid fames, quid sitis, quid frigus, quid nuditas, quid inopia, quid infirmitas, nisi *apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus?*

1. Timo. 6.

Eaque euidẽtissima.

Iob. 22.

Iam verò posterior gratia, ea videlicet quæ nos gratos facit Deo, & quæ *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ, qui datus est nobis*. illa quoq; diebus istis in natali Saluatoris apparuit: Antea siquidem

Gratia Dei preciosum donũ.

Rom. 5.

quidem non intelligebat homo, quã eximium donũ, & quanti faciendũ esset gratia; sed hodie nisi sponte oculos claudat, id apertissimè videbit. Accipite exemplũ rustici alicuius, si casu aliquo rusticus lapidē preciosum, vel præclarissimã aliquam gemmam inueniret, & ignorans quid ea sit, & nihil aliud, quã vitrum, vel crystallum putans, eam paucis obolis vendere vellet: statim verò occurreret ei magnus aliquis mercator lapidum preciosorũ, & gēnarum æstimator peritissimus, & primis verbis offerret pro eo lapide duo, vel tria millia nummorum aureorum, nunquid tunc rusticus manum non retraheret? Nunquid non sapere inciperet; nunquid non intelligeret tandē non vitrum, aut crystallũ; sed thesaurum maximum se reperisse? Pari ratione, Auditores, nesciebat homo quid esset gratia Dei, & ideò eã non magnifaciebat; pro vno lentis edulio, sicut Esau, pro vna fornicatione, pro vna ebrietate, eam facilè vendebat: sed nũc demũ ex magno illo precio, quo Christus mercator sapientissimus eam redimere voluit, apparuit quantus, & quàm incomparabilis thesaurus sit gratia. Cur.n. in stabulo Deus nasci voluit? Cur in cruce mori voluit? Cur sanguinem suũ preciosum fundere voluit? Cur famem & sitim, frigus & nuditatem, contumelias & iniurias pati voluit, nisi vt eam gemmam redimeret, quam tu tanta facilitate vendis? Magna profectò atq. incredibilis hominum ignorantia, & stultitia est, qui eã rem non magnifaciunt, sed pro nihilo, pro amaris & sordidis, & gehennam secũ trahentibus voluptatibus vendunt; pro qua Deus ipse non solum homo fieri, sed etiam pati, & mori sustinuit.

Hoc igitur modo apparuit gratia: Cuiusnã? *Dei Saluatoris nostri*. Scripturę diuinæ pro rerum de quibus agitur varietate, Deo varia nomina attribuunt: Nunc enim Deum vltionum; nunc Patrem misericordiarum: nunc Dominum virtutũ; nunc Deum exercituum; nunc altissimũ; nunc Regem; nunc Iudicem appellant. Hodie Deum Saluatorem nostrũ omnino appositè, & accõmodatè diuinus Apostolus vocauit Deum, quod viderit miserias & calamitates, quibus premebamur, ac vt ab eis nos liberaret, exultauerit *vt gigas ad currendam viam*. Nam Dei nomen Græco vocabulo à visione, & à cursu dictum esse Damascenus, & Theodoretus tradunt. Saluatorem autem, quod hodie nostræ saluti & liberationi non verbis, sed factis, nascendo & patiendo principium dederit. *Apparuit igitur gratia Dei Saluatoris nostri*.

Varia nomina Dei.

Psalm. 18.

Dama. l. 1 de fide. c. 11

Et quibus apparuit? *Omnib. hominibus*: Non omnes quidem credunt Euangelio, vt Apostolus ait, neq. omnes salui fiunt; imò verò plures sũt omnino, qui pereũt: sed nihilominus gratia Dei omnibus apparuit, quia precium Redēptionis pro omnibus hominibus abundè sufficit: quia Christus pro omnibus natus & mortuus est, quia præconium Euangelij in toto orbe & omnib. gentibus annunciatur. Itaq. sicut Sol in medio cœlo constitutus omnibus lucet, tametsi omnes ij in tenebris maneant, qui vel cęci sunt, vel oculos claudunt, vel certè dormiunt: Ita quoque Euangelium gratiæ, & lumen veritatis omnibus proponitur, quod si non omnes vident, id suæ cæcitati, vel somno, vel improbitati, qua oculos claudunt, non lumini adscribant.

Rom. 10.

Sed videtur mihi præterea diuinus Apostolus in his verbis amplitudinē & vniuersitatē Catholicę Ecclesię cõmendare. *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri*, non Iudæis tantũ, sicut olim Moyses solis Iudæis legē tulit: sed omnibus hominibus, Iudæis & Gręcis, Latinis & barbaris, seruis & liberis, sapientibus & insipientibus: Lex quidē quasi stagnũ exiguum, cõtenta fuit angustijs vnius solius prouinciæ: Euangeliũ verò & gratia Liberatoris nostri angustijs illis cõtineri non potuit, sed quasi fons viuus in paradiso scaturiēs & in quatuor flumina diuisus, quæ sunt quatuor codices Euangeliorũ, extra ripas cępit diffluere, & breui tempore totũ orbē terrarũ occupauit: quod Isaias multo ante prophetico spiritu cernens, *Repleta est*, inquit, *terra scientia Domini sicut aqua maris operientes*. In huius rei typũ

Gratia Dei omnibus cõmunicatur.

Genes. 2.

Isai. 11.

ſcimus Seruatoris Natiuitatē pauciſſimis diebus omni generi hominū innotuiſſe. Innotuit viris & fœminis, Ioſepho & Mariæ; Iudæis, & Gentilib. paſtoribus & Magis; ſenibus & infantib. Simeoni & Ioanni; virginibus, viduis, coniugatis, Mariæ, Annæ, Elizabeth; ſapientib. & inſipientibus, claris & obſcuris, diuitibus & pauperibus. Neq; ſolùm Dñi Natalis, ſed etiam paſſio atq; obitus Eccleſię vniuerſitatem, & amplitudinem deſignat. Solus.n. Chriſtus, qui pro oīb. moriebatur, quaſi à toto mundo crucifixus, & necatus eſt. Apoſtolū Petrum ſoli Gentiles necauerunt: Apoſtolum Iacobum fratrem Dñi ſoli Iudęi, ac ſic de cæteris ad eundē modum; Chriſtum verò totus penè mundus, Iudæi, Gētiles, amici, inimici; Reges priuati; Sacerdotes, laici; Doctores, indocti; viri, fęminæ, deniq. omne genus, omnis ætas omnis ſexus, omnis conditio in vnius Chriſti Saluatoris cruciatū ac necē conſpirarūt. Sed illuſtriſſima figura vniuerſitatis Eccleſiæ Catholicæ in die Pentecoſtes mundo demonſtrata eſt: Tunc.n. non ſolū in vna, atq. eadē domo omnium gentiū linguis Deus ab Apoſtolis & diſcipulis laudabatur: ſed ēt cum primū Apoſtoli legē euangelicā in vrbe Hieroſolyma tanquā præcones Dei clariſſima voce promulgarent, erāt in ea vrbe Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitant Meſopotamiā, Pamphiliā, Aegyptum & Lybiā, nec nō Romani, Arabes, Cretes; ac vno verbo cōgregati hoīes de omni natione, quæ ſub cœlo eſt. *Apparuit igitur gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus.*

Sequitur. *Erudiens nos, vt abnegantes iniquitatē, & ſæcularia deſideria, ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.* Quid eſt apparuit gratia erudiens? Quomodo gratia erudit? Optimè & efficaciſſimè. Quemadmodū.n. ſi aliquis magnū beneficium in te conferat, tu ſtatim dicis, ſanè docuiſti me, quid ego quoq. facere debeā cum opportunitas dabitur. Iſta tua beneuolentia, iſtud beneficium tuū me officij ac debiti mei admonuit: ita loquitur Apoſtolus, *Gratia*, inquit, *Dei*, beneuolentia atq, amor, qui per aduentū filij Dei mundo apparuit, docet nos atq. erudit, vel potiùs magna voce clamat, vt non ſimus ingrati, ſed eo modo quo poſſumus Deo vicē rependamus. Si Deus ita mundū dilexit, vt filiū ſuum vnigenitū daret, nonne etiam nos aliquid in gratiā Dei facere debemus.: Sed quid eſt illud? Nihil aliud, quā *vt abnegantes impietatē, & ſæcularia deſideria, ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo*, hoc eſt tributū, quod exigit à nobis Deus: *Hæc.n. eſt voluntas Dei ſanctificatio noſtra.* Porrò continetur in his verbis ſumma totius diuinæ legis, ad vnā ſententiā incredibili breuitate cōtracta: Neq. mirū, ſi ita diligit Apoſtolus breuitatem, qn̄ etiam *Deus verbū* fecit *breuiatum. In his igitur duobus mandatis vniuerſa lex pendet & Prophetæ; Declina à malo, & fac bonum.* Ac peccati duo ſunt munera, Vnum auertere hominē à Deo, Alterū eundem conuertere ad creaturas. *Duo mala*, inquit, Dominus, *fecit populus meus, dereliquerunt me fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas non valētes aquā continere.* Quid igitur faciet, qui vtrumque malum cupit euitare? Abnegabit impietatem, & ſæcularia deſideria. Impietas enim auertit à Deo, quod eſt primum malum: ſæcularia verò deſideria conuertunt ad creaturas, quod eſt ſecundū malum. Quantum verò attinet ad bonum, tunc plenè ac perfectè bonum facimus, & omnem legem adimplemus, cùm Deum, proximum, & noſipſos diligimus ſicut oportet; hoc eſt, cū ſumus erga Deū pij, erga proximum iuſti, erga noſipſos ſobrij. Quare vt à malo declinemus, & bonum faciamus, abneganda eſt impietas & ſæcularia deſideria, & ſobriè, iuſtè, & piè viuendum in hoc ſæculo.

Quid igitur eſt impietas? Vitiū eſt oppoſitum pietati. Quid igitur eſt pietas? Donum eſt Spiritus ſācti, vnū ex ſeptem, quæ ab Iſaia Propheta enumerātur, quo Deum reſpicimus, & colimus, & veneramur vt Patrem. Sicut.n. Religione Deū agnoſcimus vt creatorem, ac Dominum; ita pietate afficimur Deo vt Patri per ſpiritum illum adoptionis, quē miſit in corda noſtra, *in quo clamamus, Abba, Pater.*

Itaque

Marginalia: *Quomodo gratia Dei nos erudiat* — *Ioan. 3.* — *1. Theſ. 4.* — *In his paucis tota lex cōtinetur.* — *Rom. 9.* — *Iſa. 10.* — *Matt. 22.* — *Pſal. 36.* — *Ierem. 2.* — *Quid pietas.* — *Iſai. 11.* — *Rom. 8.*

Itaque ille est pius, qui ex corde afficitur erga Deum, & ea quæ sunt Dei; erga Scripturas, erga Sacramenta, erga templa ac Sacerdotes, tanquam erga ea, quæ ad Patrem ipsius pertinent: qui dicit cum Christo, *Nesciebatis quod in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Qui libenter & frequẽter loquitur de Deo, & rebus diuinis, qui cùm audit multiplicari hæreses, obscurari fidem, vbiq; Deum summa audacia à vilissimis vermiculis offendi, ex animo dolet, & tanquam verus filius impatiens iniuriæ paternæ, lachrimas, & gemitus continere non potest: è cõtra exultat, ac gestit, & magnum lucrum arbitratur, cùm intelligit homines conuerti, & per pœnitentiam ad gratiam Dei & amicitiam redire: qui postremò compelli nõ debet ad orationem, ad cõcionem, ad Sacramenta, ad laudes diuinas; sed sponte sua, magna alacritate, quasi filius, nõ quasi seruus, ex amore, non ex timore, ad omne diuinum obsequium se facillimum, & paratissimum præbet. Habemus quid sit pietas.

Luc. 2.

Quid iam est impietas? Oppositum vitium, quod videlicet crudelem facit hominem erga Deum, quod arefacit illam dulcedinem amoris & affectus filialis, quod facit homines prõptos ad blasphemias, ad contemptum Scripturarum, ad iniuriam Dei & Sanctorum, quales sunt omnes hęretici, qui nisi omnem pietatem exuissent, & essent *homines*, vt Apostolus ait, penitus *sine affectione*, nunquam ita crudeliter contra venerandas imagines, & Sanctorũ reliquias, & ipsa Sacramẽta sæuirent. Quis enim est filius, qui visa patentis imagine, aut veste, non moueatur? Quid? Si alicuius pater etiam propter sua flagitia extremo supplicio affectus fuisset, possetne filius eius imaginem patris in supplicio positi sine lachrimis cernere? Et si vestem, aut annulũ eius haberet, nũquid quoties ea videret nõ paterni amoris admoneretur? Quantá igitur, & quã immani impietate & crudelitate animũ occupatũ habent, qui venerandum illud signum Christi Domini nostri, pro nobis crucifixi, & sanctorum memorias, ac reliquias nefarijs manibus demoliri, raptare in ignem & in aquas, & quod fœdum est & horrendum, non solum dictu, sed & auditu, in cloacas, in sterquilinia proijcere non timent? Quomodo afficiuntur erga Christum, qui omnem eius memoriam de mundo tollere ac delere conantur? Accedit proximè ad hanc impietatẽ quædam auersio & alienatio animi à diuinis rebus, quoddam tędium, quoddam fastidium, quædam nausea in operib. Domini. Et hæc impietas mirum est, quam longe & latè dominetur, & regnet. Vbi sunt enim qui verè gustẽt spiritualia? qui cum voluptate & delectatione in Dei operibus se exerceant? E contra vbi sunt, quibus non longæ videantur conciones? non longa videantur Sacra? non longæ, & graues, & molestæ videantur horę Canonicæ? Iam de Sacramentis, & oratione quid dicam? Si tempus adueniat confessionis, & cõmunionis sanctorum Mysteriorum, statim animus contrahitur, & moles quædam mœstitiæ, & torporis hominem inuadit, tanquam si magnam sarcinam leuare, aut ad patibulum ire deberet. Si velint aliqui orare, statim à somno corripiuntur, vel cogitationibus vanis obruuntur. Et qui de rebus lasciuis, & nugis totos dies fabularentur, si incidit sermo de Deo, statim quasi muti & elingues efficiuntur; imò tristia vocant ea colloquia. Quid horum omnium est causa, nisi impietas? Non afficimur erga Deũ, non est ibi cor nostrum, quicquid fit, ex timore, vel ex consuetudine fit. Si patrem & patriam nostram cœlestem amaremus, si non essemus ciues huius mũdi; sed tanquam aduenæ & peregrini in terra aliena versaremur; si spiritus pietatis, spiritus adoptionis, spiritus filij Dei cor nostrum occuparet, nihil nobis dulcius & iucundius, in hac peregrinatione contingere posset, quam loqui & cogitare de patria illa beata, vbi nos amantissimus Pater, & ingens charorum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum; qui sunt quidem de sua felicitate securi, sed adhuc de nostra incolumitate solliciti. Itaque abnegare debemus,

Quid impietas.

2. Timo. 3.

Quã pauci in spiritu delectẽtur.

mus,& fugere,ac detestari, id enim totũ significat græcum vocabulum ἀρνησάμενοι,quo Apostolus vsus est,& à nobis totis viribus propulsare tanquam pestem quã-dam omnem impietatem.

Secularia desideria fugienda.

Sed non minus fugienda sunt ac detestanda secularia desideria: ipsa enim impietatem gignunt. Nec enim alia de causa parum afficimur erga Deum, quàm quia nimis afficimur erga mũdum. Ideò desiderijs cœlestibus non est locus, quia toti pleni sumus desiderijs sæcularibus, propterea cum tædio & fastidio operamur opera Dei, quia nimis auidè, nimis attentè lucris terrenis inhiamus. Et quid nam est sæculare desiderium? Nihil aliud,quam earum rerum immoderata cupiditas, quas tempus cõsumit, quæ transeunt cũ sæculo,quæ velimus nolimus finem habere debent. Omnia siquidem, quæ hic in terris desiderari possunt,quasi fluuius aliquis rapidissimus, perpetuò currunt, nec potest iste cursus vlla arte, aut ratione sisti. Nonne si conetur aliquis impedire cursum fluminis alicuius, & multum laboret in aggeribus faciendis, stultissimus ab omnibus iudicabitur? Nã si hoc loco transitum obstruat,& cursum impediat,alia via flumen erumpet,& nihilominus curret; & si ex omni parte in modum coronæ aggeres faciat, nonne flumen tum transcendet aggeres, & rursum more solito fluet? Ad eundem modum stulti sunt omnes homines, qui flumen istud rerum sæcularium retinere, atque à cursu impedire nituntur, & quot sunt,qui hoc agunt? Numerari non possunt: *Stultorum infinitus est numerus*. Quid enim aliud cupiunt omnes auari suis vsuris, suis fraudibus, suis mendacijs,quàm aggeres facere,& flumen aureum & argẽteum retinere? Sed stulti sũt. Nam dum ipsi vno in loco aggeribus vsurarum & fraudum exitum obstruunt,per alia multa loca flumen erumpit: aliquid rapiunt fures,aliquid exigit Princeps,sæpè merces non vẽduntur,sæpè facto naufragio absorbentur à mari, sæpe etiam domi putrescunt: Deniq; rationes multæ & variæ Deo non desunt,quibus viam & cursum aperiat flumini. Pari ratione; quid aliud cupiunt omnes ambitiosi suis simonijs,suis adulationibus,sua hypocrisi,quam aggeres facere,& flumen honorum ac dignitatum retinere? Sed stulti sunt; Nam flumen est flumen, & idcirco non potest non fluere. Et si ipsi vno modo conantur ascendere, altera via descẽdunt; Et si a nonnullis laudantur,ab alijs multis vituperantur. Quid voluptuarij? Nõne ipsi quoq; suis cœnis opiparis, suis frequentibus potationibus, suis assiduis fornicationibus cupiunt aggeres facere, & flumen voluptatum ac deliciarum retinere? Sed stulti sũt: Nam paulatim crumena exhauritur, aggeres conseruari nõ possunt, & flumen labitur suo more: vel si ita magna sit crumena,vt non facile exhauriatur, immittit Deus vnam aliquam ęgritudinẽ,quæ statim vnico impetu aggeres dissipabit;& nõ modo ebrietates & fornicationes impediet;sed etiam modicum cibum cum quiete & voluptate sumere non patietur. Vt omittam potiones & pharmaca amarissima,nec non incisiones, adustiones, & alias cruces,quæ nimijs delicijs vt plurimum succedere solẽt. Neq; solum stulti & miseri homines, qui desiderijs sæcularibus implicantur, flumina ista, quæ diximus,opum, honorum,voluptatum; sed neq; seipsos retinere,ac sistere vnquam poterũt. Quid quæso tanto labore niteris fluminis cursum impedire? Siste parumper teipsum si potes;cur deseris florem istum ætatis? Cur tam citò senescis? Cur tam celeriter curris ad mortem? Ergo si tu ipse stare non potes,quomodo facies,vt figura mũdi huius non prętereat? Quare cessemus aliquando à nostra stultitia, & paruulum nostrum sapientissimum audiamus, qui non alia de causa inter homines,vel potius inter iumenta natus est, quam vt nos iumentis similes effectos, erudiret, ac impietatem ac sæcularia desideria abnegare doceret,

Eccles. 1.

AL-

ALTERA PARS.

Simile.

QVemadmodum agricolæ, si semper malas herbas ex agris euellerent,& nunquam bonas seminarēt, nihil vnquā colligerent: ita quoque non satis nobis est eradicare vitia, declinare à malo, impietatem & sæcularia desideria abnegare; sed necesse est etiam serere virtutes, facere bonum; nempe sobriè, iustè & piè viuere in hoc sæculo, vel vt alijs verbis vtar, diligere sicut oportet, Deum, proximum, & seipsum. Ille enim viuit piè, qui Deū diligit sicut oportet. Ille viuit iustè, qui proximū diligit sicut oportet. Ille viuit sobriè, qui seipsum diligit sicut oportet. In huius rei typum diligebat Dominus Lazarum, & sorores eius Martham, & Mariam. In Lazaro est amor sobrius suiipsius, in Martha dilectio proximi; in Maria charitas Dei commendatur. Hoc est igitur verbū breue, quod paruulus noster, verè verbū abbreuiatum hodie nos docet, trinum amorem, sui, proximi, Dei, esse legem eorum, qui colunt ac venerantur Trinitatē.

Triplex amor: sui, Dei, & proximi.

Primum igitur teipsum diligere debes, quod facies, si vixeris sobriè: hoc est, si res omnes temporales, cibum, potum, vestes, pecunias, honores, delectationes cum moderatione capies. Ista siquidem non sunt in se mala, sed nobis efficiuntur mala, cum sine modo quæruntur ac desiderantur. Sic etiam nō malus, sed bonus est panis, vel potius optimus & necessarius maximè; & tamen nihil est peius & magis sanitati noxium pane immoderatè sumpto. Cur quæso capis plura, quàm sint ad victum & vestitum necessaria? Cur tantopere cupis ascendere? Cur tanta cupiditate flagras honorum ac dignitatum? Existant hic duo, quorum alter habeat quantū necesse est, neque aliquid amplius cupiat; alter habeat omnia duplicata, & triplicia, seruos, ancillas, vestes, pecunias, vineas, domos, &c. quæ in opibus & fortunis numerantur: Quid quæso posterior iste hēt amplius quā prior? Estne propterea melior, aut Deo gratior, aut sapiētior? Ac vt ad humilia descēdamus, nū melius videt? aut meli⁹ audit? aut magis gustat? estne robustior, sanior, pulchrior; comedit plus q̃ alij? habet stomachū propterea ampliorē? Nihil horū. Quid igitur hēt? quid ei cōferūt maiores diuitiæ? Aliud nō video, q̃ vt minus bene dormiat, magis metuat latrones, maiorib. curis & solicitudinib. prematur: & quod omnium pessimum est, verorum & magnorum bonorum detrimentum patiatur. Nam sicut in diuersorijs illi, qui initio cœnæ nesciunt esse sobrij, sed stomachum grossis quibusdam cibarijs replent, se deceptos inueniunt: nam postea dapes preciosas & exquisitas relinquunt, & nihilominus nō minus soluunt, quàm ij, qui solùm exquisitis cibis vesci voluerunt: Ad eundem modum, qui rebus istis terrenis, & caducis, quæ sunt grossa cibaria ad hoc solum apposita, vt famem ac desiderium excitēt; qui rebus inquā istis vilissimis, & abiectissimis immoderatè replentur dapes illas nobilissimas cœnæ cœlestis amittunt, & in gehēnam detrusi, luūt sempiterna supplicia, non minus quàm si delitiæ ac voluptates, propter quas peccarunt, non momentaneæ, sed æternæ fuissent. Non sic sancti & sapientes homines, non sic, sed intelligentes nobilitatem ciborum, qui in extrema cœna apponendi sunt, stomachum suum vacuum pro illis conseruarunt, & de temporalibus rebus quanto minus potuerūt acceperunt. Pari ratione honores, ac dignitates humanæ, quid quæso emolumēti, atque vtilitatis habent? Qui magis ab hominibus honoratur, non est propterea melior, aut pulchrior, aut sanior, aut fortior; neque est aliud honor, quàm opinio quædam, atque existimatio hominum. Et tu igitur tam stultus eris, vt propter nullum tuum bonum, propter solam opinionem aliorum volare velis sine alis, ascendere in mirabilibus super te, vt deinde cadas, & collum ac ceruices frāgas? Quare si teipsum verè ac sapienter diligis disce sobrietatem, sis contentus ijs quæ habes, cohibe, & coerce fræno moderationis omnia desideria tua, & tunc mihi crede pacē & quietem inuenies. Atq; hæc quidem erga te.

Amor sui sobrius.

Nullus eò felicior, quo ditior.

Simile.

Appetitus honorum coercēdus.

Iam verò erga proximum iustitia vti debes

Iustitia er

ga proximum. debes vt reddas omnibus debita, *cui vectigal vectigal, cui tributũ tributũ, cui honorẽ honorẽ, cui timorem timorẽ*, vt Apostolus admonet, vt neminem decipias, nemine circumuenias, nullis fraudib. vtaris. Si mercator es, sis cõtentus iusto lucro: si miles, debito stipendio: si seruus, debito salario: si opifex, sis contentus vendere laborem tuum iusto precio: si diues, non fraudabis operarium sua mercede: si nobilis & magnus es, noli sublimè sapere, noli pauperes & humiles contemnere, meméto te pauperum œconomum à magno eleemosynario Deo esse cõstitutum, qui idcirco his diebus pauper pro nobis fieri, & matrem pauperẽ habere voluit, vt eũ in pauperib. agnosceres & honorares. Pari ratione Pastores, Iudices, Pręceptores, & qui alijs quoquo modo præsũt, non aspiciant personam hominum, non respiciant ad munera, nõ contẽnant pauperes, nisi Christum ipsum contẽnere velint. Vestis lacera, & corporis squalor rarò facit hominem peiorem, sæpè meliorem: & idcirco non spernendum, sed honorãdũ.

Rom. 13.

Iustitia beneficiatorum. Qui verò beneficijs Ecclesiasticis fruuntur memores sint officij, horarum, inquã, canonicarũ, neq; putẽt sufficere si horas B. Mariæ, aut septẽ Psalmos legãt. Legite caput nonũ Lateranensis Cõcilij vltimi, videbitis beneficiũ propter officiũ dari, & fures, & latrones esse, & ad restitutionem obligari, & beneficio optimo iure posse priuari, qui pecunias beneficiorum recipiunt, & debitum canonicarum horarum nõ persoluunt. Ego sanè multum timeo hominibus certis, qui se putãt gratis viuere posse sumptib. crucifixi: audiant isti quid B. Ber. ipsis dicat, *Væ tibi*, inquit, *væ tibi, mors in olla, mors in ollis carniũ*, &c. Postremo oẽs Patres, & qui adolescẽtes in suam curam & fidem receperunt, memores sint vigilantiæ & sollicitudinis, quã eis debẽt; nec putẽt ad se solũ pertinere, vt eis cibus & potus nõ desit, nouerint se rationẽ Deo in iudicio reddituros, nisi eos verbo, exẽplo, imperio si opus est, ita instituãt, vt Christianos decet; nec solũ in domibus suis Deũ flagitijs atq; sceleribus offendi non patiatur, sed neq; suos adolescẽtes ad ea loca ire permittant, vbi talia exercentur, quib. offenditur Deus. Audio esse Louanij publicas scholas, vbi docentur iuuenes choreas ducere, & eas festis diebus maximè frequentari: De sphæristerijs non audio, sed video oculis meis: ferè enim nunquam venio ad cõcionẽ, quin videam integras cateruas ingenuorum adolescẽtum, qui sphæristerium ingrediuntur, ibi quid agant vos meliùs nostis: Ego vnum scio, si illi in iudicio punientur, eos qui præsunt eis non impunitos futuros; nec. n. est parũ miseros adolescentes tempus, pecunias, concionem, diuinas laudes, fortasse etiam animas suas tã facilè perdere. Hæc hodierna die necessario admonenda esse duxi, quod Apostolũ Paulum in epistola, quam habemus præ manibus, præcipientem audiam, *Hæc loquere & exhortare*.

Bernard.

Tit. 2.

Pietas erga Deum. Sequitur, *Et piè viuamus in hoc sæculo*. Nec. n. satis est sobrios, & iustos nos esse, nisi etiam simus pij, hoc est, Deo nostro, tanquam amantissimo Patri, verè, & ex animo afficiamur, & sine tædio, sine fastidio, sine nausea, cum delectatione & gaudio, non coacti, sed sponte; non ex timore, sed ex amore, quæramus quæ Dei sunt. Hæc igitur est summa totius diuinæ legis: ita viuere debemus vt nõ blasphemetur nomen Dei; sed ornent omnes in omnib. doctrinam Dei Saluatoris nostri.

Quantopere excitemur spe futurorum. Verũ quo tandem modo ista perficiemus? Audi quod sequitur, *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei*. Nihil. n. potentius aut efficacius reperitur ad hominẽ à sæcularib. desiderijs liberandum, & in officio continendum, quam perpetua cogitatio cœlestis felicitatis. Vita probi & sapientis Christiani nihil aliud esse debet, quã spes & expectatio futurorum. Discrimen inter iuuenes & senes illud constituit Aristoteles, quod iuuenes viuant spe, senes memoria. Senes dicunt, Memini me aliquando in tali ciuitate fuisse; & rursum, in tali vidi talia prælia, vidi talia spectacula, talia meis tẽporibus euenerunt: Erant adolescentes minus petulãtes, magis quieti, quam modo sunt. Iuuenes dicunt, Tali anno proficiscar

ciscat ad talem ciuitatē, ibi mercaturam exercebo, tum reuertar domum, postea illud & illud agā. Iam verò probus Christianus non senem, non veterem hominē imitari debet, sed iuuenes, qui semper proficiunt, & ad maiora aspirāt. Aspicite B. Paulum, quomodo quæ retro sunt obliuiscitur, & ad anteriora se extēdit: nec viuit memoria, sed expectatione, expectās illam beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei. Rursum in aulis Principum duo sunt genera famulorum. Quidam singulis annis, vel mensib. stipēdium suum accipiūt, præterea nihil expectant: Quidam verò nullum stipendium habēt, sed expectatione viuunt. Ac priores quidem humiliores ac sordidiores esse solēt; Posteriores nobiliores, & qui nō seruiunt pro mercede paucorum nummorum; sed seruiunt spe magni alicuius beneficij, vel dignitatis, vel præfecturæ. Huius generis omnes Christiani esse debent: serui nobiles, magni, atq; excelsi animi; neq; Deo seruire debēt pro temporalibus rebus, neq, præteritis & præsentib. bonis cōtenti esse, sicut ille diues epulo, qui in suis cōuiuijs splendidis, & in sua purpura, & bysso acquiescebat; & paulò post sepultus fuit in inferno; sed oculos coniectos habere debent in illam *beatam spem, & aduentum gloria magni Dei*.

Simile ab aulis Principum.

Sed quid est illa beata spes? Cur Apostolus ita confusè loquitur? Scitis quare? Quia explicari non potest, quātum sit illud præmium, quod expectamus, ideò nō dixit illud regnum, illam gloriam, illam beatitudinem; sed illam beatam spem, rem illam eximiam, maximam, infinitā, spe & expectatione dignissimā, quæ hic in terris, neq; videri, neq; dici, neq; cogitari, sed solum credi, & sperari potest. *Et aduentum gloria magni Dei.* Deus bone, qualem emphasim, qualem maiestatem habent hæc verba; Non sunt explicāda, sed admiranda. Expectamus igitur aduētum illum gloriosum, quando Liberator noster, qui his dieb. in humilitate venit, & paruulus dici, & esse voluit, in maiestate, & gloria apparebit, & magnum Deū, magnum Christum, magnū orbis monarchā se ostendet. Audire vultis quam magnum? Accipite similitudinē. Nonne esset magnū conuiuiū, si solæ reliquiæ eius totum Belgiū satiare possent? Cogita igitur quā magnus in illa die apparebit Christus, quando non solū in animos & corpora hominum beatorū: sed etiam in Solē, & Lunam, & stellas, & elementa oīa eius gloria redundabit, & orbis totus per eius præsentiam illustratus, pulchrior & lucidior erit. Et tunc vere vici poterit. *Pleni sunt cœli & terra maiestatis gloria tua.* O Christiani; si oculos haberemus ad istā beatam spem; si intelligeremus quid erimus, cū in aduentu magni Dei apparebimus cū illo in gloria, & lateri eius sublimes, & toti mundo conspicui in lucidis nubibus assidebimus; & cū eo non solum Reges & Principes terræ, sed ēt Angelos apostatas iudicabimus? Quanta erit illa gloria, cū similes Christo erimus, & infra pedes nostros magnos illos, Reges quondam & monarchas orbis, nudo latere palpitare, & sententiam æternæ mortis expectare videbimus? si cogitare possemus, quale bonum sit videre Deum, qui tam facilè dicitur, & tamen non intelligitur, certè durum nobis nullo modo videretur impietatem, & sæcularia desideria abnegare, & sobriè, iustè, & piè viuere in hoc sæculo. Ista est concio breuis, quam hodierno die verbum abbreuiatum nobis fecit. Eamus parumper ad speluncam Bethlehemiticā, ibi videbimus nouum Salomonem, nouo & inusitato modo ex præsepi tanquam ex cathedra concionātem, & multo sapientiùs atque grauiùs, quām vlli vnquam Philosophi de contemptu mundi, & rerum præsentium vanitate disserentem: & væ illis, qui ad istā concionem non conuenerint, & doctorem illum sapientissimum nō audierint. Apparuit aliquando Deus filijs Israel, vt eos doceret atque instrueret, & legem ferret, quàm obseruare deberent: Sed apparuit eis in potestate magna, & maiestate: mons vniuersus, in quo Dominus apparebat, horribili quadam specie totus fumare atque ardere videbatur; audiebantur quoque creberrimi & maximi fragores

Spes nostra ineffabilis.

Magnificētia secundi aduētus Christi.

Ad Christū è præsepi docētem recurrēdū.

fragores tonitruorum, clangorq; buccinæ, & voces eiusmodi, quæ omnem populum vehementissimè perterrebant: Itaq; populus vniuersus pauore concussus clamabat ad Moysen: *Loquere tu nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.* Tunc Deus, *Prophetam*, inquit, *suscitabo illis de medio fratrum suorum similem tui; & ponā verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia quæ præcepero illi: qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, non audierit, ego vltor existam*: tanquam si diceret, Non volunt: vel non possunt audire me, cum eis in maiestate, & potestate appareo: Apparebit igitur illis filius meus in humanitate, & benignitate, & eos docebit atq; erudiet, *vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, iustè, & piè viuant in hoc sæculo*: Sed tunc demum, si quis non audierit, nullā habebit excusationē, ego vltor existā. Itaq; nemo excipitur, nemo excusatur, quicunq. non volunt in irā atq. indignationē Dei Patris incidere, conuenire debent ad concionē istam, & audire sapientiam paruuli, qui natus est nobis, & filij, q datus est nobis.

Exod. 20.

Deut. 18.

Quid, & quomodo Christus infans concionetur.

Sed quo pacto erudire nos poterit infans vnius diei? qui nōdum loquitur, qua ratione concionabitur? Nō loquitur, Auditores, paruulus nostra lingua, sed loquitur nutibus, sicut infantes & muti facere solent, loquitur signis, moribus, exemplis. An non satis magna voce tibi clamare videtur, vt sobriè viuas, quando ipse ita sobriè viuere voluit, vt non solum superuacanea & inutilia, sed etiam necessaria recusauerit? Poteratne parcius viuere de rebus huius mundi, quando pro diuite palatio vile tugurium, & illud nō suum, sed alienū; pro molli lectulo horridum præsepe, pro seruis & ancillis asinum & bouem, pro tapetibus & aulæis telas aranearum, & sordes abiectissimi stabuli habere voluit? Nunquid non satis fortiter clamat, vt iustè viuas, quando ipse nondum natus peregrinari voluit, vt tributum Augusto persolueret: & cum in Bethlehē oppido Dauid Patris sui non esset ei locus in diuersorio, & nemo eum in domum suam recipere vellet, humiliter ad stabulum diuertit, neque iniuriam illam vlcisci voluit? An nō etiam satis clarè ac perspicuè te monet, vt piè viuas, quando pietas in Patrem eum nasci, & pati, & mori fecit? *Propter te*, inquit, *sustinui opprobriū* tota die; & certè meritò dicere poterat; propter te, dulcissime atque amantissime Pater, vt tibi parerem, vt te honorarem, vt iniurias tuas vlciscerer, propter te formam serui suscipere, propter te nasci & peregrinari, propter te famem & sitim tolerare, propter te frigus & nuditatem experiri, propter te in media hieme, & in tenebris noctis hospitio carere volui. Ita igitur paruulus noster sapienter concionatur.

Psal. 68.

Quam pauci hāc cōcionem audiant.

Sed quibus quæso cōcionatur? O quā paucis? Videor mihi concionem tam sapientis Ecclesiastæ planè vacuam, & desertam videre. Quotusquisque est, qui eum hoc tempore audire velit? Equidem, Auditores, ego vehementer timeo istam sacratissimam Domini Natiuitatem, ne nobis in iudicio maximè noceat. Venit Deus ad homines vt illos erudiat, & rationem viuendi demonstret, & ipsi totū oppositum faciunt: & tamen non ignoramus quas vires habeat ad mouendum exemplum vnius hominis. Deponit Rex vnum genus vestium, induit aliud, statim omnes aulici imitantur. Arripit dux quispiam in castris ligonem, aut instrumentum aliud rusticanum ad aggeres excitandos, statim milites eo exemplo permoti, idem omnes faciunt. Ergone vnus terræ vermiculus potest exemplo suo alios vermiculos ad se imitandum prouocare, & Deus tam insigni pietate atque humilitate descendit ad homines, nascitur in stabulo, exemplo docet sæcularia desideria esse fugienda, & nemini persuadeat? *Cur igitur Deus factus est homo,* (Vt verbis vtar B. Augustini) *si non corrigitur homo? Sed hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucē.* Videbat Christus homines tanquam insanos currere ad gehēnam, & misericordia motus descendit de cœlo, vt ostenderet nobis viam

meliorem,

meliorem, & ipse dux esset itineris nostri. Et ecce tam cœci & stulti sunt homines, vt eo deserto, mundum & diabolum sequantur. *Cur igitur Deus homo, si non corrigitur homo?* Si esset aliquis pater vnius integri exercitus, & videns omnes filios suos simul currere ad locum, vbi eis paratæ sunt insidiæ, nonne præ amore ac dolore tanquã insanus, curreret quantum posset ad oppositam partem; & interim clamaret, ad hanc partem, filij, ad hanc partem, nolite progredi vlterius, insidiæ vos expectãt, omnes interficiemini. Quod si tali patri, & tam salubriter, & tanto affectu eos admonenti filij non crederẽt, sed adhuc pergerent versus insidias, nonne stultissimi & improbissimi, & omni supplicio dignissimi essent? Ita sanè. Iam igitur veniamus ad nos; Certè Pater noster, qui semel nos genuit creando, & iterum genuit redimendo, non alius, quam Christus est: Is igitur Pater noster, Pater sapientissimus, Pater amantissimus, is uidens nos omnes nihil quærere, nisi pecunias, nisi dignitates, nisi voluptates, quæ sunt omnia retia & laquei diaboli, quid fecit? Currere cœpit ad partem oppositã, elegit inopiam, ignominias, dolores, asperitates; & magna voce clamauit: ad hanc partem, filij, ad hanc partem, credite mihi, curritis ad laqueos, tẽditis ad insidias, pergitis ad mortem; & ita clamauit, vt postea diceret; *raucæ factæ sunt fauces meæ*. Et hodie quoq; imo singulis annis per concionatores suos vsq; ad raucedinẽ clamat, & nos miseri, & stulti non audimus. *Cur igitur Deus homo, si non corrigitur homo?*

Simile.

Psal.68.

Nõ indigebat Christus pro se nasci in stabulo, & famem & sitim, frigus & nuditatem tolerare, poterat ipse sine periculo omnibus commodis abundare; sed nobis ista pharmaca necessaria erãt, ideo vt nos erudiret, atq; exemplum præberet, tam pauperem, tam abiectam, tam humilem vitam his diebus inchoare voluit. *Sed cur Deus homo, si non corrigitur homo?* Verè Natiuitas Domini posita est in ruinam multorum, & in signum, cui contradicetur. Quis enim, quæso, & factis, & moribus ei non contradicit? Nonne tu Christum ducem, ac doctorem, & magistrum tuum confiteris? Nonne eius vestigia sequi, & diabolo, ac pompis eius renunciare in Baptismo pollicitus es? Nunquã ne igitur quæsiuisti quã viã tenuerit doctor tuus? Nihil vnquã audiuisti de Bethlehẽ, de stabulo, de præsepi, de pannis Saluatoris? Legisti ne aliquando Dominum gestasse sericum, aut aurum, vel quotidie mutasse vestitum? Vel, multa genera caligarum, calceorum, pileorum, palliorum habuisse, & tamẽ pauperes omnes in sua nuditate reliquisse? Quid igitur dicam? Sanè iudicabo te, cum te videam tam vanum, tam curiosum, tam implicatum desiderijs sæcularibus, non solùm contradicere, sed etiam bellum gerere cum Christi Natiuitate. *Cur igitur Deus homo, si non corrigitur homo?* Sed finis sit.

Christus nõ sibi, sed nobis natus & passus est.

Luc.2.

Ego vos oro, atque obsecro, Auditores, & seriò admoneo, vt sæpe cogitetis, Deum factum esse hominem, vt corrigatur homo, & Christum nostra causa pauperem factum, & non qualemcumque, sed extremam paupertatem sequi voluisse, vt nos eius exemplo disceremus abnegare impietatem, & sæcularia desideria; & sobriè, iustè, & piè viuere in hoc sæculo. Quod si non fecerimus, erit nobis Natiuitas in iudicium & condemnationem; si fecerimus, in gaudium, ac lætitiam, & gloriam sempiternam, ad quam nos perducat, q̃ viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Epilogus.

CON-

CONCIO VNDECIMA DE EODEM FESTO.

DE TRIPLICI NATALI DOMINI.

THEMA.

Generationem eius quis enarrabit? *Isa. 53.*

SYNOPSIS.

TRIPLEX Christi natiuitas adfertur, humana, diuina, & spiritualis, in cuius rei significationem tres hodie Missæ diuersis horis leguntur. Quinque deinde nouitates siue circumstantiæ in Natiuitate Christi humana considerantur, quis, de qua, quo modo, loco, tempore nascatur. 1. Nascitur senex: habens naturam humanam, sed personam diuinam; (vbi obiter Nestorij error redarguitur) & Rex. 2. Nascitur ex ea, quam sibi in matrem elegerat prius quam conciperetur; Deus ex fœmina, vbi Maiestas Dei per similitudinem astruitur; ex virgine. 3. Nascitur in Bethlehem, in tuguriolo, in præsepio, & cur isthoc. 4. Nascitur sine dolore, & absque obstetricum auxilio. 5. Nascitur medio mundi tempore, tempore pacis, monarchiæ, tempore solstitiali, hiberno, nocturno, & die Solis, quorum omnium causa asseritur. Tandem piæ salutationes subiunguntur.

In posteriore parte agitur de Natiuitate Christi diuina & spirituali. Diuinam quidem esse ineffabilem, qua nil clarius, nil itidem quoad hominem obscurius, demonstratur. Cur, & quomodo Dei Filius splendor paternæ gloriæ, & substantiæ eius figura *dicatur. De spirituali mirum est, quod Deus hominibus innotescere voluerit, & quod Ethnici tam subito fuerint conuersi. Vnde cognoscamus, Christum in nobis esse natum, ex signo videlicet, quod Angelus dedit pastoribus, si eum in stabulo inueniamus; per stabulum humiles & mites denotantur, & quæ sunt stabuli propria ijs accommodantur. Quomodo nos oporteat fieri stabula Christi, vbi reprehenduntur ij, qui statim à confessione in peccata denuo relabuntur. Christum natũ esse, vt cum mundo in certamen descendat. Cauponum consuetudo, quibus fallax mundus assimilatur. Tandem vt hunc fugiamus, & Christum sequamur grauis exhortatio suadet.*

LIBERATORIS ortum, quem hoc tempore toto orbe terrarum Ecclesia Catholica singulari celebritate colit, ac veneratur, optimi Auditores, nō vnum, ac simplicem; sed varium, ac multiplicem esse sacræ literæ, diuinaq. Apostolorum, & Prophetarum monumenta nos docent. Nascitur.n. Christus in cœlo sine matre; in terris sine patre: in mentibus humanis, si propriè loqui velimus sine patre, & sine matre. Et quidem ex matre sine patre natus est semel: sine patre, & sine matre nascitur sæpe; ex patre sine matre nascitur semper. Deniq. ex patre in cœlo nascitur Deus; ex matre in terris nascitur homo: sine patre & sine matre in mentibus humanis nascitur Deus, & homo. Tres igitur sunt ortus dominici, diuinus, humanus, spiritualis: atq. omnes ita admirabiles, & pleni stuporis, vt de omnibus tribus Prophetam Isaiam dixisse existimandum sit: *Generationem eius quis enarrabit?* Ortus ille triplex triplici sacrificio in Ecclesia Catholica à Dei Sacerdotibus hodie honoratus est: nocturno tempore & sacrificio etiam nocturno ortum illum celebrauimus, quo *omnipotens sermo Dei cū quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, exiliens de cœlo à regalibus sedibus in mediam extermini terram profiliuit.* Nam idcirco tempore nocturni sacrificij euangeliū illud recitari audiuimus, cuius initiū est, *Exijt edictū à Cæsare Augusto*, & in quo huius temporalis ortus historia continetur. Deinde aurora illucescente, altero sacrificio ortum alterum cum pastorib. egimus, nēpe spiritualem illum, quo formatur Christus in nobis, & per quem animis nostris primus auroræ splendor exoritur. Postremo in medio feruore diei, atque in ipsa luce meridiana, tertio sacrificio ortum illum æternum & splendidissimum cum cantu & lætitia venerati sumus, quo Dei Verbum, Lux vera, ex Patre luminum ab ipsa æternitate *in splendoribus sanctorum ante luciferum* generatur. Cum igitur tres istas generationes hodie Ecclesia considerandas & venerandas filijs suis proponat, nos quoque de eis ad gloriam Dei, & nostrum spiritale commodum atque emolumentum verba faciemus, neque tam eas generationes explicabimus, quā ostendemus, non posse eas pro dignitate humanis vocibus explicari, vereque ac meritò ab Isaia Propheta dictum esse, *Generationem eius quis enarrabit?*

Triplex natalis Christi.

Isai. 53.

Sap. 18.

Luc. 2.

Psal. 109.

Vt igitur ab humana ac temporali generatione, ad quam præcipua temporis huius lætitia atque celebritas pertinet, ordiamur: Admirabilis planè, & plena prodigiorum Domini generatio atq. natiuitas est. Salomon olim vir sapientissimus cùm penitus naturæ abdita contemplatus esset, nihil noui sub Sole inuenire potuit. Verè hodie Christus aliquid planè nouum adinuenit, ac proinde verè de eo dicitur: *Ecce plus quam Salomon hic.* Ad quinque capita reuocabimus nouitates & miracula natalis Domini: siquidem hæc potissimùm considerabimus, quis nascatur: de qua nascatur: & quo modo, quo loco, & quo tempore nascatur.

Eccl. 1.

Matt. 12.

Quis est ille qui nascitur? Senex quidam. Quid est hoc? Senex nascitur? *Quomodo potest homo nasci cū sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterum introire & renasci?* Ita est, Auditores, Senex, & valde annosus est qui nascitur; & ideo res est noua, & Isaias clamat, *Generationē eius quis enarrabit?* Hactenus consueuerunt infantes nasci, & senes mori: at modo contrariū fit: Nascitur.n. hodie quidam senex, & post paucos dies multa infantium millia morientur. Non legistis apud Danielem, *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentū eius candidū quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda?* Iste igitur antiquus dierum, cuius caput solùm est canum, hoc est, qui ab æternitate est, qui nec initium dierum, nec finem vitæ habet, hodie natus est: Nam Danielem nec de Patre, nec de Spiritu sancto, sed

Senex nascitur. Ioan. 3.

Dan. 7.

de

de Filio loqui, B. Ioãnes in Apocalypsi testatur. Siquidem capite primo de Filio Dei verba faciẽs: *Caput aũt*, inquit, *& capilli eius erant cãdidi tanquam lana alba, & tãquã nix.* Hoc est ẽt quod Ierem. futurũ esse multo ante prædixit: *Nouum creauit Dominus super terram: fœmina circumdabit virum*, hoc est, mulier quædam, vel virgo potiùs, vtero suo non infantem, non puerum, (hoc enim minimè nouum esset) sed virum, & virum grauẽ, maturum, sapiẽtissimum, senem denique complectetur. Nec enim Dominus minus sapiens, minus maturus, minus grauis, minoris prudentiæ, minoris consilij hodie fuit, dum iaceret in stabulo, quam tunc esset, cum penderet in cruce: vel quã sit modò, cùm regnat in cœlo. Quæ cùm ita sint. *Generationem eius quis enarrabit.*

Apoc. 1.

Ierem. 31.

Natura humana in persona diuina.

Porrò altera nouitas in eo posita est, quod is qui nascitur, naturam habet humanam, sed nõ personam humanam. Itaque non solùm ortus est nouus, sed etiam is, qui nascitur, est homo nouus. *Induite nouum hominem*, inquit Paulus, *qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.* Nestorius quidẽ, more cęterorũ hęreticorũ, cũ mysteriũ istud non oculis fidei, sed oculis intelligentiæ propriæ cernere voluisset, oppressus fuit à gloria, & à nimio isto splendore penitus excæcatus, naturã humanam in Christo sine persona creata atque humana videre non potuit: Quocirca duos Christos sibi finxit; vnum, qui & naturam, & personam humanam; alterum, qui & naturam & personam diuinam haberet. Magnus error, magna blasphemia, perniciosa sententia. Nam si ita esset, nec Christus Deus esset homo, nec Christus homo esset Deus; sed vnus Deus solùm, alter homo solùm; neuter verò mundum redemisset. Christus igitur vnus duntaxat, vna persona, vna hypostasis est; sed habet naturas duas, diuinam & humanam: & idcirco Deus & homo est: & quia homo est, pati potuit: quia Deus est, passio ipsius infinitum precium fuit: & eo debitum nostrum summa æquitate dissolutum est. At quomodo, inquis, hoc fieri potuit? Quomodo naturæ duæ in vnam personam coeunt, & nulla est permixtio, vel confusio naturarum? Et quomodo natura humana in hypostasi non sua, sed aliena subsistere potest? Quis hoc intelliget? Quis hoc capiet? Verùm idcirco, Auditores, diximus vobis rem istam esse nouam & plenam stuporis, & de ea Isaiam dixisse, *Generationem eius quis enarrabit?* Neque nos volumus, vt eam capias, sed tantùm vt credas. Si ratio reddi posset, non esset mirabilis: Si exemplum haberemus, non esset singularis. Cum igitur tanto miraculo, & super omnem ordinem naturæ homo quidam ita nouus mundo apparuerit, vt naturam humanam & creatam, personam verò diuinam & increatã habeat, verissimè dicere possumus, *Generationem eius quis enarrabit.*

Ephes. 4.

Rex nascitur.

Sed ecce vobis aliam nouitatem. Is qui his diebus natus est, Rex natus est. Certè Reges non nascuntur, sed primùm eliguntur, deinde confirmantur; postremò coronantur. Tametsi enim ijs, qui nascuntur ex Regibus, regnum patris debetur, tamen donec ad ætatem maturam peruenerunt, non solùm Reges aliorum esse non possunt, sed ipsi regi ab alijs, & gubernari necesse habent. Rex enim iustus, & sapiẽs esse debet, iuxta illud Ierem. *Regnabit Rex, & sapiens erit & faciet iudiciũ et iustitiã in terra*: at homines oẽs stulti & peccatores nascũtur. Solus igit̃ Christus Rex natus est, qui ab ipsa conceptione iustissimus, & sapiẽtissimus fuit. Itaq; meritò Isaias ait. *Paruulus natus est nobis; & filius datus est nobis, & factus est principatus eius super humerum eius.* Meritò igitur Magi venientes ex Perside exclamant: *Vbi est, qui natus est Rex Iudaeorum* Meritò & nos cum stupore clamamus: *Generationem eius quis enarrabit?*

Ier. 23.

Isa. 9.

Matth. 2

Ex matre quam ipse elegit nascitur.

Iam verò si oculos mentis ad eam cõuertamus, ex qua Dominus noster natus est, non pauciora fortasse, nec minora miracula inueniemus. Primum de ea natus est, quam ipse sibi in Matrem antequam nasceretur, elegit, & quãtum est hoc miraculum? Quis vnquam puer elegit sibi

matrem? Certè si in filiorum potestate atq; arbitrio esset, vt sibi parentes eligerēt, obscuræ & pauperes fœminæ nūquā parerēt, omnes tutò possent ingredi Monasteria: siquidē nullus esset, qui diuitē & nobilē matrem habere non vellet. Solus igitur Christus sibi matrē elegit, & idcirco ad eam Angelū misit, qui ei hoc ipsum nunciaret: nec solū filius elegit matrē, sed & mater elegit filiū. In quo profectò nouitas ista singulariter duplicatur. *Ecce*, inquit. *ancilla Domini fiat mihi secūdū verbum tuū.* Ergo *generationē eius quis enarrabit?* Deinde quāta nouitas est, vt Deus nascatur ex fœmina: vt sit B. Maria simul mater sui patris, & filia sui filij? Siquidē *homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus*. Si Oceanum vniuersum ex paruo aliquo fōte scaturire videremus; si immensa copia frumenti, quæ toti orbi alēdo sufficeret, in exiguo aliquo hortulo nasceretur; si maximus & splēdidissimus globus Solis ex aliqua minutissima stella ortum sumeret, quis non miraretur? quis non stuperet? At hoc ipsum fit, cùm Christus nascitur ex Maria. Ipsa enim est *hortus conclusus, fons signatus*; stella maris; & tamen ex ea Christus natus est, qui splendidior Sole, maior Oceano, & granum illud frumenti est, quod cadens in terram tantum fructum attulit, vt inde totus orbis abundè reficiatur ac recreetur. Ergo *generationem eius quis enarrabit?*

Luc. 1.

Deus ex fœmina nascitur.

Psal. 86.

Cant. 4.

Sed, vt paulò clariùs explicetur; Cogita quanta sit maiestas vnius Regis, & quam coram eo tremunt, etiam ij, qui domi suæ fortasse nō cōtemnendi Principes sunt: nō audent etiam viri alioqui magni & potētes corā Rege, vel fabulari, vel ridere, vel spuere; sed stāt ibi, & interdū ad multas horas capitibus detectis, & beneficium vel magnum ducūt, si Rex eos aspicere, vel aliquid eis imperare dignetur. Cogita deinde quid fieret, si maiestas omnium Principū, Regū, Imperatorū, Monarcharum in vnum conueniret: vel si in vno loco, & vno aspectu cernere possemus, quicquid potētiæ & maiestatis habēt omnes Principes Christiani, nec nō Turca, Persa, Indus, Æthiops, & quotquot sunt, qui in orbe terrarum dominantur: quibus etiā addas omnē gloriā, omnē splēdorem, omnem excellētiam omnium Angelorum, omnium Sanctorū, & totius cœlestis imperij: & tūc conuersus ad Deum cogites id, quod verissimū & certissimū est, omnem pōpam, quam descripsimus, cum Deo cōparatam, vix vnius formicæ magnitudinem adæquare. Nec enim tā facilè nos formicam vnam pedibus conculcamus, quā facile posset Deus omnem mundi gloriam, & res omnes creatas nō solùm cōculcare, ac dissipare, sed penitus extinguere, & in nihilū redigere. Hic igitur tātus Deus, qui immensos illos orbes, qui terram, & maria, qui Solem, & Lunā, & stellas procreauit; qui sine labore & fatigatione ita gubernat, & sustētat omnes res creatas, vt nec folium arboris sine ipso decidat; cui deniq; omnes Reges, & omnes Angeli cōparati formicę vnius magnitudinē non adæquant: Hic, inquam, talis & tātus his diebus ex fœmina nasci, & filius hominis dici, & quasi vnus ex nobis fieri dignatus est. Nō dubito quin te talia cogitantem stupor vehementissimus apprehendet, & ex stupore flamma amoris paulatim ascendere incipiet, & cum Propheta stupefactus clamabis: *Generationem eius quis enarrabit?*

Postremò, nō ex quacūq; fœmina, sed ex virgine natus est. Vbi est Salomon, qui dicebat: *Nihil nouum sub sole?* Quibus vnquā sæculis auditum est, in quibus generationibus factū, in quibus libris & voluminibus lectū est, vt virgo conciperet, virgo pareret, & virgo post partū maneret? Exiuit dominus de sepulchro clauso; intrauit etiā ad discipulos ianuis clausis; sed corpore immortali & glorioso: At his diebus multò maiori miraculo de clauso vtero virginis matris corpore passibili atque mortali egressus est. Ergo *generationem eius quis ennarrabit?* Verū ne hoc an credibile videatur, aspicite arbores quomodo flores emittūt & vestigiū nō apparet, vnde illos emiserint. Aspicite vites quomodo vuas & pampinos producāt, & non propterea perforantur vt vuæ egredi possint. Aspicite Solem & stellas, quomodo

Ex virgine nascitur.

Eccles. 1.

Ioan. 20.

Simile.

modo gignunt radios,& signum foraminis alicuius in eis nō existit. Sic igitur virgo quasi virga florens, & quasi vitis fœcunda, & quasi stella splendida & matutina, sine vllo virginitatis detrimēto Christum, quasi florē pulcherrimum, & quasi vuam suauissimam, & quasi radium lucis clarissimum & splendidissimum peperit. Quid? quod huius rei illustrissima figura in ipsis primordijs nascentis mundi prçcessit, cùm terra videlicet adhuc virgo, nondum subacta, nondum inuersa, non arata, & quod magis est admirādum, non seminata, ad vnam vocem imperātis Dei, & dicentis; *Germinet terra herbam virentem*, cōtinuò herbis graminibus, floribus cooperta fuit: non igitur incredibile, sed admirabile & inexplicabile est, virginem peperisse. Neque nos dicimus, Generationē eius quis credet? sed *Generationem eius quis enarrabit*? Reliqua sunt locus, tempus, modus, ex quibus etiam, si penitus inspiciantur, nec parua nec pauca miracula oriuntur.

Gen. 1.

Admiranda loci, in quo natus est Christus.

Quis est igitur locus, quem sibi Liberator noster, vt in eo nasceretur, elegit? Nimirum Bethlehem Iudæ: locus profectò eiusmodi, vt meritò exclamare possimus, *Generationem eius quis enarrabit*? Non elegit vrbem regiam Hierosolymorum, non Tiberiadem, non aliam celebrem, & illustrem ciuitatem: sed infimū & abiectissimum oppidum totius Palæstinæ, & in eo non ædes aliquas magnificas, atq; superbas, sed obscurissimum atque vilissimum tuguriolum. Et in tugurio, non lectum mollem: sed rude præsepium. In qua abiectissimi loci electione non humilitas solùm, sed etiam sapiētia nostri Emmanuelis elucet. Cum enim in ortu laudari, in obitu vituperari deberet, in loco humili & obscuro nasci voluit, mori verò in loco celeberrimo atque clarissimo: vt nobis exemplo suo tam nascendo, quàm moriendo demonstraret; nec laudes esse quærendas, nec vituperia magnopere fugienda. Elegit præterea Bethlehem, tum quòd ea erat ciuitas Dauid, & ispe sit filius Dauid: tum quòd Bethlehem domus panis interpretatur, & ipse sit ille *panis, qui de cœlo descendit*. Elegit verò stabulum, nempe domicilium bestiarum, tum vt ostenderet sibi inter homines locum non fuisse, quòd inter eos vbique Diabolus regnaret: tum etiam, vt homines propter peccatum similes bestiarum effectos esse demonstraret: *homo* enim *cū in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. elegit postremò in stabulo præsepe: quia fœnum pabulum bestiarū in præsepi poni solet, & ideo *Verbum caro factum est*: quia *Omnis caro fœnum*, & ipse fœnum iam nostrum esse incipiebat. Quis igitur, cùm audierit panem Angelorum factum esse fœnum bestiarum, cum Propheta non exclamet, *Generationem eius quis enarrabit*?

Ioan. 6.

Psal 48.

Ioan. 1.

Isa. 40.

Partus absque dolore.

Iam de modo. Duplex est in modo ortus illius nouitas admirabilis. Primum enim cùm fœminæ cæteræ non sine obstetricum adiumento, nec sine summo dolore & cruciatu pariant, ita vt literæ sacræ cùm extremas angustias & incredibiles pœnas explicare voluerint, dolorem parturientium ponant: Virgo Deipara non solùm sine obsequio obstetricum, sine dolore & cruciatu, sed etiam cum maxima & incredibili lætitia, & consolatione peperit. *Germinās germinabit vt lilium*, inquit Isaias, *& exultabit lætabunda, & laudans*. O quis intelliget, quid illa nocte Maria senserit? quanto silentio, & quàm altis contemplationibus suspendebatur? Quomodo cor ipsius liquefiebat, oculi pluebant dulces lachrimas, omnia ossa & omnes medullæ exultabant! Ergo *generationem eius quis enarrabit*?

Isa. 35.

Christus opportuno tēpore natus.

Sed iam tempus est, vt de ipso tempore dicamus, quo Christus natus est. Ac vt omittam hanc esse magnam nouitatem, quòd tempus elegerit, in quo nasceretur, & tunc omnino natus sit, quando voluit nasci: Quis non obstupeat, si consideret, quanta sapientia Dominus non mundi initium, nec finem, sed tempus quoddam medium, non tempus bellorum, sed pacis: non Reipublicæ, sed Monarchiæ: nō æquinoctium, sed solstitium: non æstiuū, sed hibernum: non diem, sed noctem: &

noctem

noctem non Lunæ, vel Martis, vel Mercurij, sed Solis (vt multi non sine causa credunt) primam videlicet & nobilissimam, elegerit? Hæc enim omnia complectitur ea tẽporis plenitudo, de qua Apostolus ad Galatas, *Vbi venit plenitudo tẽporis, misit Deus filium suum*. Initio igitur Dominus summa sapientia mundi principium non elegit. Nam cùm Deus nasciturus esset, omnino par erat, vt cum tota ea dignitate & maiestate id fieret, quam tanti Regis aduentus postulabat. Itaq; vt magis ab hominibus eius aduentus desideraretur, eum per spatium multorum millium annorum distulit, & interim nunquam cessauit eum promittere, adumbrare varijs typis, & figuris exprimere. Neque rursum elegit mundi finẽ: ne si tam diu expectaretur, desiderium Messiæ in animis hominũ penitus extingueretur. Non tempus bellorum, sed altissimę & incredibilis pacis elegit; quòd ipse tanquã verus Salomon, Rex pacificus, aduentu suo pacem inter Deũ, & hominem, inter cœlum & terram compositurus esset. Elegit tempus Monarchiæ, non Reipublicæ; quod ipse sit vnus, verus, & summus omnium gentium Monarcha, omnis Ecclesiæ caput, omnium ouilium pastor. Solstitium verò hibernum elegit, quod eo die Sol ad nos reuerti & dies augeri incipiant, & ipse sit verus iustitiæ Sol, qui tum nobis propinquare, atq; ad nos reuerti incipiebat. Porrò hiemẽ frigidissimam, & noctem obscurissimam elegit, vt hinc nos admoneret, nihil lucis, nihil caloris sine ipso in mundo reperiri: & per eum non solùm lucem, sed & feruorem meridianum, hoc est, Dei gloriosam visionem, & perfectam charitatẽ nobis dari: per nos verò nihil esse aliud sine Christo, quàm mediam noctem, frigidã, tenebrosam, horrore & squalore plenam. Postremò diem Solis elegit; tum quòd ipse sit verus Sol, & dies natalis eius verè sit dies Solis: tum quòd eo die debuerit mũdi reparatio inchoari, quo fuerat creatio inchoata: Denique vt ostenderet Sabbatum legis veteris iam præteriisse, & ei Dominicum diem legis Euangelicæ successisse. Quando igitur venit plenitudo temporis, postrema ætas mundi, sæculum maximè pacificum, monarchia potẽtissima Romanorum, solstitium hibernum, dies Dominicus, noctis mediũ, exultantibus Angelis, & tota rerum vniuersitate gestiente, hæc noua lux mundo apparuit; tot vaticinijs prædicta, tot figuris adumbrata, tot sæculis expectata. O salue ætas postrema, in quam omnes ætates, & omnia sæcula intuentur. Salue sæculum pacificum, quod mundo verum Salomonem peperisti, & nos à metu & trepidatione bellorum cruentorum liberasti. Salue hiems præclara, multò lucidior & serenior omni æstate. Salue nox beatissima, quæ dies non tenebris tuis obfuscas, sed densissimas caligines fulgoris in te nascentis clarissima luce collustras. Salue Bethlehem sancta, *nequaquam minima es in millibus Iuda*. Quæ ciuitas, si audierit, quæ fecerit tibi Dominus, non inuideat tibi? Salue virgo fœcunda mater tui Patris, & filia tui filij. Salue dulcissime puer, tu antiquus & nouus: tu nouissimus & primus: tu lucens in tenebris: tu verbum infans: tu aqua sitiens: tu panis esuriens: tu te nos vt pane satia.

Galat. 4.

Mich. 5.
Matt. 2.

PARS POSTERIOR

DIXIMVS breuiter de humana generatione Seruatoris: nunc de diuina ac spiritali pauca quædã dicenda sunt. Ac primum de diuina ita verè dici potest *generationẽ eius q; enarrabit?* vt Magnus Basilius affirmet Homilia de natali Domini, mysterium hoc silentio potiùs, quã oratione esse colendum. Nihil quidẽ lucidius, nihil clarius, nihil splendidius ea generatione, qua lumen de lumine, Deus verus de Deo vero generatur; sed nihil esse secretius, nihil esse occultius, nihil magis abditum & reconditũ: non quòd tenebrę sint in Deo vllæ, sed quòd lux sit inaccessibilis, & aciem oculorũ vincens, non solùm hominũ, sed etiam Angelorũ. *Vbi non tempus*, inquit Basilius, *non sæculum intercessit, non modus cogitatur est, nemo spectator adfuit, nemo est, qui enar-*

Bas. Hom. de Natali Domini.
Generatio diuina inenarrabilis

ret, ad quem modum mens nostra cogitabit? Et si mens cogitatione rem tantam consequi non potest, quanto minus lingua poterit oratione? Ergo generationem eius quis enarrabit? Deus Pater Deum Filium genuit, & tamen nec Pater senior est Filio, nec Filius iunior est Patre. Quis vnquam audiuit talia? *Generationem eius quis enarrabit?* Rursum, Deus Pater cum Deo Filio non substãtiæ suæ particulam, sed totam atque integram naturam, & essentiam suam communicat, & nihil ipse amittit; Ergo *Generationem eius quis enarrabit?* Filius Dei præterea semper est perfectus, nec vnquam ei defuit aliquid; & tamen perpetuò generatur: nec enim sicut Deus in principio fecit cœlum, ita in principio genuit Verbum, sed in principio erat ac generabatur. Cœlum siquidem factum est semel, Verbum autem generatur semper. Ergo *Generationem eius quis enarrabit?* Denique Verbum Dei, vt alia prætermittam, verè Filius est, & ex vtero procedit; & tamen matrem non habet: &, quod magis est admirandum, solo aspectu, atque intelligentia generatur: Ergo *Generationem eius quis enarrabit?* Hæc atque alia eiusdem generis altissima mysteria & inexplicabilia sacramenta scriptura diuina eo modo, quo potuit, exprimere conata est, cùm Dei Filium paternæ gloriæ splendorem, & substantiæ eius figuram appellauit. *Hebr. 1.* Quanquam enim hæc vocabula nondum attingant id, quod est: tamen alia aptiora, & significantiora inueniri non potuerunt. Nam & splendor ita nascitur à luce, vt non sit luce posterior; & lux ita naturam suam cum splendore communicat, vt nihil interim ipsa amittat; neque splendor generatus semel cessat generari, sed perpetuò, & non à duobus, sed ab vno duntaxat generatur. Imagines quoque ac figuræ omnium perfectissimè & maximè expressæ illæ sunt, quæ solo intuitu in speculis generantur. Est igitur Dei Filius splendor Dei Patris, & figura substantiæ eius, & verè generatur & nascitur; sed nullum matrimoniũ, nulla imperfectio, nulla inquinatio, nullæ sordes cogitantur: gignitur enim per fectissimo, purissimo, castissimo, sublimi ac splendido quodam modo, vt radij lucis producuntur à Sole; atque, vt figuræ, & imagines solo intuitu generantur in speculo.

Christi natiuitas spiritualis admiranda. Sed iam ad spiritualem, & postremam generationem veniamus: Ea siquidem ita etiam admirabilis, & plena miraculis est, vt de ea quoque meritò dici possit, *Generationem eius quis enarrabit?* Primùm enim quis non obstupeat, Deũ, qui in illis magnificis & splendidis templis, & palatijs angelicarum mentium habitabat, stabula quoq; ac præsepia cordium humanorum adamasse? Dauid certè etiamsi sapientissimus obstupescebat: *Quid est*, inquit, *homo, quia innotuisti ei?* *Psal. 143.* Quid amœni, quid pulchri, quid speciosi, inquit, vidisti in tugurijs istis nostris, vt in eis tibi per cognitionem atque amorem habitare placeret? Magna sanè & admirabilis nouitas, quod illa maiestas vermiculis istis innotescere, atque ab eis cognosci voluerit, & multò sanè maior, quàm si Rex quispiam vehementer contenderet, vt ipsius res gestæ ab aliquo vilissimo mancipio cognoscerentur: Ergo *Generationem eius quis enarrabit?*

Deinde, quis non miretur corda illa hominum impiorum, quæ tot annos domicilia fuerant dæmonum, & in quibus vulpes foueas habebant, & volucres cœli nidos, qui nihil de Deo cogitare sciebant, nisi Iouis adulteria, Mercurij dolos, Martis crudelitatem, Veneris prostitutionem, repentè admirabili conuersione templa Christi facta fuisse, vt iam de Deo, de Christo, de Angelis, de gloria, ac felicitate beatorum cogitent? Ergo *Generationem eius quis enarrabit?*

Ecce igitur vobis triplicem Christi natiuitatem. Credere ego, aut certè optare debeo, in animis omnium, qui hic adsunt, Christum natum esse, tamen non ignoro etiam eum sæpe in cordibus nostris mori, nisi summa diligentia, & solicitudine custodiatur: alioqui non diceret Apostolus Paulus, *Filioli mei, quos iterũ parturio, donec formetur Christus in vobis.* *Galat. 4.*

bis. Itaque Dominum Christum, quem in stabulo Bethlehemitico occidere Herodes non potuit, in domicilio cordis nostri facilè diabolus occidet.

Vnde sciamus Christum in nobis natum

Quæramus igitur, si placet, ortusne sit? & an adhuc viuat in nobis Christus? dicerene possumus cum Apostolo Paulo, *Viuo autem, iam non ego; viuit verò in me Christus*? Et, *An experimētū quæritis eius, qui in me loquitur Christus*? Habitat ne Christus per fidem & charitatem in nobis? Quo signo, qua coniectura id explicare possemus? Ecce vobis signum: *Inuenietis puerum pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Hoc signum Angelus dedit pastoribus: Et certè nullo signo alio facilius indagare poterimus, an sit Christus in nobis. *Hoc*, inquit, *vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Vniuersum genus humanum quasi magnum quoddam palatium contemplari debemus, in quo aulæ multæ, multa etiam cubicula, nec non pomaria, horrea, cellæ vinariæ, culinæ, ad extremum etiam stabula, ac præsepia sunt. Et quidem Dominus noster illud ingrediens, non aulas, non cubicula, non pomaria, non horrea, non cellas vinarias, non coquinas; sed stabulum, ac præsepium elegit. *Hoc*, inquit, *vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.*

Galat. 2. *2. Cor. 13.* *Luc. 2.*

Quinam sunt aulæ, nisi superbi? Qui cubicula, nisi impudici? Qui pomaria, nisi vani & curiosi? Qui horrea, nisi auari? Qui cellæ vinariæ, nisi vini amatores? Qui coquinę, nisi gulæ & ventris mancipia? Qui stabula, nisi humiles, atque mites? Hos elegit Dominus, in his nascitur Christus. *Hoc*, inquit, *vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Horum in numero inueniri optabat Propheta Dauid, cùm diceret: *Elegi abiectus esse in domo Dei mei*, hoc est, Elegi non aula esse superba, sed humile stabulum. Quid proprij habet stabulum? Primum pars est in fima, atq; vltima totius domus: non ascēditur ad stabulum per gradus, sed descēditur potiùs, hæc est igitur sedes sapientiæ. *Ad quem respiciam, dicit Dominus nisi ad pauperculum, & contritum spiritu*, (vel super humilem, & pusillum) *& trementem sermones meos*? *Hoc igitur vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Deinde in stabulum proijciuntur sordes, atque idcirco locus est abiectus, & contemptus. Cum hospites adueniunt, non in stabulum, sed in cubicula, & aulas introducuntur. Imò verò etiamsi tota domus hospitibus ostendatur, tamen stabulum ostendi non solet: & si forte, vt videant equos, in stabulum aliquando ducantur, si stabulum tunc sentire, aut loqui posset, certè non superbiret, sed miraretur ac diceret: Quid rei est hoc? Nunquid ego stabulum non sum? Cur ergo Dominus meus ad me hospites introduxit? Et hos igitur, qui tales sunt, qui se contemni ac despici patiuntur, elegit Dominus in habitationem sibi. *Hoc igitur vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Quid habet præterea stabulum proprij? Est locus fermè calidissimus totius domus; atque ad eundem modum qui humiles, atque sui ipsorum contemptores sunt, illi charitate feruent, & in eis optimo iure nuda ac tenera Domini membra collocantur: *Hoc igitur vobis signum est*:

Psal. 83. *Isai. 66.*

Veri humiles rari sūt

Putamusne, Auditores, inueniemus aliquem, qui verè sit, vel esse velit præsepe? Verè mitem & humilem & feruentem, quis inueniet? *Procul & de vltimis finibus precium eius*. Vbi est, qui cupiat contemni? qui se despici patiatur? qui non excellere, non anteponi, non videri, non laudari velit? Qui ferueat charitate? qui eligat abiectus esse? Intret vnusquisque, rogo vos, in cor suum, & non aduletur, non blandiatur sibi: sed alta, ac profunda cogitatione interiora sua respiciat, & fortasse videbit, se non stabulum, nec pręsepe, vt putat, sed aulam, vel cubiculum superbissimum esse: & si id videat, sciat ibi non nasci Dominum: *Hoc enim vobis signum; Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* At inquis,

Prou. 31.

Ego tamen Dominum heri in Sacramēto suscepi, quomodo igitur in corde meo non erit? An non erat Christus fortasse in Sacramēto? Imò verò erat, & ad cor tuū venit; sed si præsepe non inuenit, crede mihi, non mansit, ac de te verè dicere possumus: *Surrexit Dominus, non est hic*. Sed vtinam non essent multi, qui non expectauerunt, vt Dominus per se abiret, sed ipsi eum de cordibus suis eiecerunt. Cogor aliquid dicere, dolore stimulante, quod non vellem: precor Deum optimū maximum, vt verum non sit, quod ego verissimum esse puto. Existimo enim multos reperiri eorum, qui heri ad pęnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramenta accesserunt, qui hodie rursum sunt in suo pristino cœno. & quomodo potest aliter fieri? confessi sunt solùm ex consuetudine, vt facerent, sicuti alij faciunt: non quòd vitam mutare vellent, hoc propositum non habebāt; vel, si habebant, in ore, non in corde habebāt. Deinde heri, & hodie comederūt, & biberunt in prandijs multò amplius, quàm solerent, in gratiam videlicet Natalis Domini: tum benè pasti, & benè poti exierunt foras, occurrerunt mulierib. & quis dubitat quin rursum cęperunt desiderijs æstuare? Et quid illis profuit cōfessio, & communio sine vitæ mutatione, nisi vt si antea habebant cor durum parū, nunc habeant cor durum multum? Et si aberant antea duos pedes à gehenna, nunc vnum tantum absint. *Vade*, inquit, Dominus, *& iam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*. Illis enim verè deterius contingit, & obdurantur magis, qui post confessionem statim ad eadem reuertuntur. Scitis quid sit Dominū cū honore suscipere, & paulò post cum ignominia de suis cordibus eijcere? Est illud ipsum facere, quod Iudas proditor post acceptam bucellam fecit: exiuit continuò, & Dominum vendidit; deinde eundem osculo prodidit. Sed quid inde lucratus est? Nihil sanè aliud quàm funem vnum, quo seipsum suspendit. Sic etiam mercatores isti pessimi, Iudæ imitatores, osculantur Dominum in Sacramēto, eundem etiam in domicilio pectoris sui admittunt, & tum post paululum hostibus eius produnt: nec aliud quàm pœnas æternas, & sedem in gehenna prope ipsum Iudam tam nefaria atque impia proditione mercantur. Quid remedij? Certè non aliud, quàm vt seriò ac sincerè agamus cum Deo, sicut ille seriò ac sincerè agit nobiscum. Dominus Deus noster, cum peccata remittit, sincerè agit, fideliter, seriò, sine pœnitentia. Non remittit hodie, vt cras pro ijs nos puniat; ita vult secum agi. Itaque si quis verè cupit in gratiam cum Deo redire, is seriò aliquando proponat vitæ mutationem, & si antea in corde suo vel aulam, vel hortos, vel coquinam extruxerat, ea nunc destruat, & stabulum ac præsepe ædificet: sit vilis in oculis suis, sit mitis, sit patiens, abijciat pompas, & vestium vanitatem: siquidem ista in stabulo non conueniunt. Et si videat in se ac sua proijci sordes conuitiorum ac contumeliarum, non irascatur, ferat æquo animo, ac dicat intra se: Illis ego dignus sum, hæc mihi optimè conueniunt, stabulum sum enim: At si rursum extollatur ac laudetur ab hominibus, & in aliquo gradu dignitatis ponatur, rursum dicat: Vnde hoc mihi, qui stabulum sum? Et si hoc tibi difficile, ac durum videatur, non habeo, quid dicam, nisi in te Dominum nō nasciturum: *Hoc enim vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio*. At si contemptis & superatis difficultatibus verum stabulum efficiaris, O quæ palatia non relinquet Christus, vt ad eiusmodi stabulum descendat? O quàm sublimis est hæc sapientia! O quàm rari ad eius cognitionem pertingere potuerunt! Aristotelis Metaphysica nihil est: Platonis Theologia humi repit, si cum hac sapientia comparetur. *Confiteor tibi Pater* (Dominus ait) *quia hæc abscondisti à sapientibus, & reuelasti ea paruulis*. Et rursum: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde*. ego solus magister sum, & doctor huius excellentissimæ Philosophiæ, qui verè mitis sum, & humilis corde.

Marc. 16. Io. 5. & 8. Luc. 10. Matt. 11.

Videor mihi, Auditores, hodie Christū

videre

Certamen Christi & mundi.

videre in certamen, & disputationem cũ mundo descendisse: Mundus in cathedra sublimi constitutus coram maxima stultorum multitudine clamat, ac docet: Aurum colligendum, honores persequendos, libidines explendas: paupertatem, castitatem, humilitatem profligandas, atque in vltimas terras relegandas: deniq. aulas, cubicula, horrea, pomaria, cellas vinarias, coquinas exrruendas. Christus cõtra in stabulo sedens, mentiri affirmat mundum, & theses contrarias defendendas ac persuadendas proponit; nempe, beatos esse pauperes: beatos mites: beatos, qui lugent. beatos, qui se castrauerũt, pp regnũ cęlorũ, miseros verò, qui rident, & qui diuitias, & cõsolationes suas habẽt in hoc mundo: & oẽs aulas, & cubicula, & horrea, & pomaria, & cellas vinarias, & coquinas destruendas, vt stabula, ac præsepia ædificentur. Nos argumenta vtriusque & rationes audiuimus & verbis victoriam damus Christo, & tamen factis, atque operibus sequimur mundum. Longus vsus, atque experientia ipsa nos docet, nihil esse fraudulentius mundo. Est enim similis hospitio, vel tabernæ, ac pręsertim tali, quales in Italia & alijs quibusdam in locis reperiuntur. Cum enim iter faciens ad hospitium aliquod diuertis, continuo cauponæ præfectus egreditur tibi obuiam totus lætus, atque hilaris, excipit peramanter, omnia dicit se optima habere, optimum panem, optimum vinum, optimas carnes, optimos lectos, addit quoque non rarò de precio nullam esse futuram quæstionem. Quid? inquit, estis domi vestræ: vtimini, fruimini rebus meis, ac si vestræ essent: soluetis vero quantum libuerit. deinde comitatur ad mensam, atque ibi nunc inuitat ad bibendum, nunc ad comedendum, nunc arridet, nunc iocatur, nunc adulatur: Postremò finita cœna deducit ad lectum, precatur felicem noctẽ, mollemque quietem officiosissimè: atq; hactenus quidem putas illum non cauponẽ, sed quasi fratrem quendã esse amantissimum tui. Cęterùm die sequenti cùm est ab hospitio recedẽdũ, occurrit tibi totus mutatus, omnino alius ab eo, qui fuerat nocte præterita; ibi numerare incipit, quicquid tibi dedit, & aliqua fortasse etiam quæ non dedit: Et omnibus supputatis: Tantum, inquit, tibi persoluendum est: tum tu fortasse obstupefactus: Quid, inquies, tam parum comedi, tam malè dormiui, & tantùm soluam? Quomodo hoc potest fieri? Et, vbi sunt illa tua hesterna promissa? Hinc ille toruis oculis, miror profectò te, quasi nescias consuetudinem tabernarum, posteaquam comedisti & bibisti non vis soluere? Sed certè solues, nec vnus obolus minuetur. Hæc est mundi similitudo, Auditores: nos omnes peregrini sumus, ingredimur mundum istum tanquam hospitium, continuò fiunt obuiam nobis diuitiæ, delitiæ, delectationes variæ, omnia bona, ac felicia pollicentur, inuitant ad comedendum, ad bibendum, ad dormiendum, ad luxuriandum, *Nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria.* & simul metum & sollicitudinem auferunt futuri iudicij. Nihil soluetis, inquiunt, Deus misericors est: non fecit homines, vt eos perdat: legite semel psalmum, *Miserere*, & omnia saluaerunt. O quàm suauiter illabitur concio ista in animos insipientium peregrinorum? At vbi adest mors, & egredi cogimur ab hospitio, ibi dicitur nobis: Heus tu, solue quod comedisti; & quantum est, quod debeo? Quantum? Supplicia sempiterna. Quid supplicia sempiterna, pro tam exiguis & amaris voluptatibus? O vtinam nunquam ad hospitium diuertissem: *pereat dies, in qua natus sum.* Sed dicitur ei: Non est nunc tempus pœnitentiæ, comedisti & bibisti, soluendum est. Intelligitisne qualis sit mundus?

Taberna in Italia.

Mundus caupona est.

Sap. 2.

Iob. 3.

Neque verò hæc dicimus, vt risum excitemus, sed vt manib. ipsis quodammodo tangamus, quanta sint mundi mendacia, ad quæ redarguenda, & detegẽda Christus venit. Sed si res ita se habet, si mundus mentitur, si fallit, si decipit; si Christus est veritas, si est sapiẽtia, si fallere, ac mentiri non potest, si id nos cognoscimus,

ſcimus, & confitemur; cur adhuc ſequimur mundum? *Vſquequò claudicamus in duas partes*? Si mundus vera promittit, ſequamur illum: ſi verò non ita eſt, ſed Chriſtus ſolus eſt verus, & ſapiens, & fidelis, cur non ſequimur eum? Cur eius conſilium non accipimus? Iraſcetur, mihi credite, aliquando vobis, atque indignabundus dicet, *Cur dicitis mihi Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Sed nos pueri ſumus, infantiam noſtrã diligimus. Iſta ſeria & ſublimia & magna non capimus. ſed etſi pueri ſumus, audiamus ſaltem puerum, qui hodie natus eſt nobis. Verbum Dei factum eſt infans, vt infantes doceret. Ecce clamat de præſepio, Contemnite bona falſa, ſi cupitis vera: deſinite vmbras conſectari, ſi lucem aſpicere deſideratis. Non vos decipiat mundus vanis pollicitationibus: non vos deliniat lenocinijs mendaciorum: promittere poteſt, ſed præſtare non poteſt. Diſcite verò à me, qui vos diligo, qui propter vos factus ſum pauper, cum eſſem diues, vt vos diuites eſſetis. Veniet, veniet tempus, quando ſeruis meis commutabo luctum in riſum; mœrorem in gaudium; laborem in requiem; mortem in vitam; ſtabulum in paradiſum, ad quem nos introducat qui eſt ſuper omnia benedictus in ſæcula.

Amen.

3. Reg. 18.

Matt. 7.

2. Cor. 8.

CON-

CONCIO DVODECIMA IN FESTO SANCTI STEPHANI.

SYNOPSIS.

QVÆRITVR, cur Natalem Domini martyrium S. Stephani immediatè subsequatur, cum nihil morti cum natiuitate sit commune? Ad cuius quæstionis resolutionem historia veteris testamenti accommodatur, vbi filijs Prophetarum ligna cædentibus vni eorum in fluuium cecidit excussa securis, quam mox Eliseus iniecto ligno enatare fecit. Eliseus est Deus Pater, filij Prophetæ verbum & sapientia Dei; ferrum, homo in manu summi artificis Dei constitutus, è qua tamen in Paradiso excidit, & in fluuium huius Mundi incidit, quo non modò omnia transire cæcus homo non cogitat; sed & ipse vnà cum fluminis impetu abripitur, quod similitudine machinarum molarium ostenditur. Querelæ de bonis per primum hominis lapsum amissis. Tandem lignum quod Dei Filium Denotat, in hoc flumen iniectum hominem è profundo extrahit, & descendit, vt nos, vt fit in bilance, ascendamus: Atque vt statim iniecto hoc ligno hominem ascendisse appareat, hodie S. Stephanus per Ecclesiam venerandus proponitur.

In parte altera explicatur quædam oratio Ecclesiæ: Deus, qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexisti. *Cur dicatur* iacentem mundum, *& non hominem, duæ causæ assignantur. 1. quod homo sit paruus mundus. 2. quod omnia creata per ipsum tanquam dominum vel ferantur in Deum, vel auertantur ab eo. Quid sit humilitas, & quod illa in Deum vt Deum cadere non poßit, sed in Christum hominem, ob vilem quam induit humanam naturam: quæ vilis esse probatur, quod quoad animum incorporeorum sit infima, quoad corpus corporeorum abiectissima. Quantum discrimen sit inter Deum & hominem. Tres esse humilitatis gradus, quorum duos tantùm, vt qui alterum non potuit, non habens sibi parem cui subijceretur, perfectè adimpleuit Christus, idque sponte, nemine cogente. Camelo onerando Christus assimilatur. Ex fluuio huius mundi securè transuadare docemur, si nimirum despecto illius cursu oculos ad vlteriorem ripam, hoc est, ad regnum cælorum defixerimus: quod S. Stephani & Christi exemplo probatur. Tandem apostrophe ad Christum pauperiem in Natiuitate tolerantem, & futuros labores & dolores passurum, finem dat.*

Cur Natalē Domini martyriū Stephani sequatur.

CREDO ego optimi Auditores, mirari vos, quid sit, quòd cū dies natalis, & dies mortis plurimū inter se differāt, Ecclesia tamen Catholica mater nostra, lætissimum Dñi, ac sponsi sui Natalem diem cum lugubri funere primarij filij, beati videlicet Stephani, copulauerit. Quo pacto.n. ista cohærent, vt heri propter Domini ortum diem festum ageremus, & hodie propter Stephani obitum diem festum agamus? Heri Domini ingressum in mundum coleremus, hodie Stephani ingressum de mundo recolamus? Heri omnia plena gaudijs, & promissionibus audiremus, hodie omnia plena fletibus, & minis audiamus. Heri enim si recordamini, cum ingenti lætitia canentes Angelos audiuimus, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Hodie non sine dolore dicentem B. Lucam audiuimus, *Curauerunt Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.* Audiuimus heri: *Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: Quia natus est vobis hodie Saluator:* audiuimus hodie: *Incircuncisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis.* Heri deniq. audiuimus; *Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei:* hodie audiuimus, *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis non me videbitis amodo donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et quid quæso affinitatis ortus cum obitu, ingressus cum egressu, gaudium cum fletu, & promissio cum cōminationibus habet? Neque verò existimet aliquis, se nodum istum soluere posse, si dicat casu factum esse, vt heri Dominus nasceretur, & hodie Stephanus moreretur. Nec enim hodie, imò nec in hieme, sed in æstate amore Domini flagrantissimus, & fortissimus protomartyr Stephanus occubuit. Et tamen certum omnino, & exploratum habemus, nō sine magno consilio Domini ortum cum Stephani obitu coniunctum ab Ecclesia, & copulatum fuisse. Hoc igitur sapientissimum Ecclesiæ Catholicæ matris nostræ consilium hodierno die pro viribus explicare Domino aspirante constitui: Res enim, nisi vehementer fallor, cùm tempori maximè accommodata, tum vobis omnibus vtilis, ac fructuosa erit. Ac vt nō vagetur, sed certam sedem habeat oratio nostra, primùm historiam quandam ex veteri testamento, deinde verba quædam, quibus Ecclesia in publicis precibus vtitur, breuiter explicanda suscepimus. Ex his enim id, quod quærimus, omnino planū, & manifestum fiet.

Luc.2. *Actor.8.* *Luc.2.* *Actor.7.* *Tit.3.* *Matt.23.*

Vt igitur ab historia veteris testamenti ordiamur, cum filij Prophetarum die quadam prope Iordanem fluuium ligna cæderent, vt sibi quisque domicilium suū ædificaret, vni ex illis securis excussa de manibus est, & in profundum fluminis cecidit, vt ex capite sexto libri quarti Regum intelligi potest. Mox ille cui securis ceciderat, ad Eliseum se contulit: *Heu, heu, heu domine mi, & hoc ipsum*, inquit, *mutuo acceperam.* His vocibus commotus Eliseus, arripit lignum vnum, atque in eum locum proijcit, vbi ferrum iacebat: continuò autem res planè admirabilis, & prodigij plena apparuit: nam ligno descendente ferrum repentè ascendit, non secus, ac si lignum illud nuncius ad ferrum iuisset, & ei Prophetæ voluntatem, atq; imperium exposuisset. Quid Eliseus Propheta (vt iam historiam, quā audiuistis, iuxta reconditam ac spiritualem intelligentiam explicemus) quid, inquam, Eliseus Propheta, nisi Deum Patrem significat? Nam vt alia omittamus, ita proprium est Dei futura multò antè prouidere, atque adeo Prophetam esse, vt Isaias dicat, *Annunciate, quæ futura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos.* Quare nō immeritò Prophetas Deos quosdam creatos, & mortales: & Deum Prophetam increatum, & immortalē appellabimus. Quid autem filius Prophetæ, nisi verbum, & sapientiam à Deo Patre summo, & vero Propheta genitā designat?

4. Reg.6. *Isai.41.*

gnat? Porrò ferrum nihil aliud, quàm hominem significare ipsa ferri natura declarat. Ferrum enim, vt gladius, vt malleus, vt securis, suopte nutu, ac pondere ad terram fertur, & nisi in manu artificis sit, nihil penitus operatur. At in manu artificis positũ tã multa, & tã præclara efficere solet, vt admirabile sit: defendit, offendit, cædit, secat, vulnerat, occidit. Denique templa, palatia, ciuitates, ferreorũ instrumentorum opera sunt. Sic etiam homo, Auditores, si in manu Dei non sit, & ab eo tanquam ab architecto non moueatur, atque agatur, quid per seipsum solius naturæ vi adiutus potest? Quid? Illud ipsum, quod ferrum potest, ad terram ruere, ibi iacere, ocio languere, ac marcescere potest. At præclarum aliquid sine Deo, non modò non agere, sed ne cogitare quidem potest. *Non sumus sufficientes*, inquit Apostolus Paulus, *cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Et verè sufficientia nostra ex Deo est. Siquidem cum Deum nostrorum operum auctorem habemus, & in ipso tanquam in architecti manibus sumus, res maximas, & præclarissimas gerimus, cum dęmonibus dimicamus, nostras libidines frangimus, iram compescimus, omnes animi motus coercemus: & quod magis est admirandum, in terris sumus, & palatia fabricamus in cœlis. Hoc igitur ferreum instrumentum initio in filij Prophetæ manibus erat; siquidem sapientia Dei simul atque hominem condidit, eum in suam gratiam, & curam suscepit: & quàmdiu homo innocentiam, atque integritatem conseruauit, tamdiu in manibus fuit. Vt enim sapiens ait, *Iustorum animæ in manu Dei sunt*. Verùm cum hæc securis in manibus artificis constituta die quadam in paradiso voluptatis aliquid operaretur, repentè vento quodam superbiæ ab Aquilone exoriente agitari cœpit, & post paululùm de Dei manibus exilijt, & in fluuium profundissimum maximo impetu cecidit. Hinc sunt illæ voces: *Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in latitudinem maris, & tempestas demersit me. Eripe me de luto, & de profundis aquarum. Emitte manum tuam de alto, eripe me, et libera me de aquis multis.* Porrò casum istum miserabilem Liberator noster multis, ac varijs similitudinibus in Euangelio frequenter expressit. Quid n. drachma amissa? quid ouis perdita: quid filius prodigus? quid ille, qui ab Ierusalem in Iericho descendebat, nisi humani generis funestum casum, & ruinam planè miserabilem, designat?

Homo est ferrum in manu artificis Dei.

2. Cor. 3.

Sap. 3.

Equa in paradiso extidit.

Psal. 68.

Ibid.

Psal. 143.

Cæterùm, quid ipsum fluuium, in quē homo cecidit, significare dicemus? Certè nihil aliud, quàm mundum istum inferiorem, in quo nihil nisi fluxum, fragile, caducum, & mortale reperitur. Vt enim fluuius semper fluit, & est alius, atq; alius, & in eo aquis aquæ succedunt: sic etiam omnia, quæ sunt infra Lunam (humanum animum semper excipio) id proprium habent, vt perpetuò labantur, & fluant, & alijs occidentibus alia exoriantur, & ea, quæ exorta sunt, paulatim augeantur, senescant, & intereant: & quo magis celeriter crescunt, vt sint; eo magis festinant, vt non sint Id quod eleganti similitudine in libris Confessionum B. Augustinus ostendit: Cum homines, inquit, loqui volunt, si primum verbum, postquā sonuit per partes suas, non decederet, vt alia verba succederent, nunquam esset totus, aut integer sermo: Cur hoc? nempe, quia sermo res est eiusmodi, vt partes suas omnes simul habere non possit: Syllabis enim alijs decedentibus, & alijs succedentibus constat. Talis quoque est mundi huius inferioris natura: Nam sæculis, atque ætatibus præteritis, & futuris componitur. Hæc vero omnia simul esse non possunt: quare decedendo, & succedendo vniuersum efficiant, & in perpetuo quodam cursu consistant more fluuiorũ, necesse est. Quemadmodum igitur si quis in profundo fluminis positus esset, nihil nisi aquas, & eas labentes cerneret: sic etiam homo postquam in hanc vallem miseriarum ex paradiso deliciarum corruit, ita rerum labentium, &

Mundus hic fluuius quidã est.

peritu-

periturarum multitudine obrutus est, vt nihil videat, nisi res perituras, nihil amet, nihil quęrat, nisi res perituras: si diuitias cernit, cernit res perituras: si honores cogitat, cogitat res perituras: si voluptates amat, amat res perituras: si gloriam, & celebritatem quærit, quærit res perituras. Denique in re nulla, quæ constans, & stabilis sit, pedem figere vult. Ac etsi de rebus æternis, & de cruciatibus gehennę, & gloria beatorum aliquid audit, somnia, & fabulas audire se putat. Atq. vtinā id verum non esset, neque nos id probare non possemus, Auditores. Qui fabulas audiunt, laudant inuentorem: sed non propterea mouentur, vt faciant, quod audiuerunt, quia non rem seriam, sed fabulam audiuisse se sciunt. Narrat aliquis in foro nescio quod spectaculum exhiberi, omnes continuò currunt: narrat aliquis vrsum, vel taurum aliquem ferocem ruptis vinculis, quibus tenebatur, per vrbem discurrere, omnes fugiant: audit mercator in aliquo loco nundinas fieri, vbi maximo precio merces suas distrahere possit, continuò erigit aures, neque occasionem illam sibi de manibus eripi sinit: quamobrem Auditores? nempe, quia ista non ficta, sed vera illis esse videntur. Clamant præcones Dei, impijs, & sceleratis, fornicarijs & ebriosis, ambitiosis & auaris, blasphemis, & periuris æterna supplicia esse parata: & contra iustos, pios, sobrios, castos, Deum prę omnibus quærentes, ac diligentes æternis ac summis præmijs afficiendos esse, & quid tandem homines agunt, cū hæc audiunt? Præconem, si benè clamauit, laudant: sin minùs, vituperant. Rarò autem dicunt, certè verum est, quod ille ait; ergo aliter vita instituenda est, ergo mores mutandi, ebrietas relinquenda, voluptati valedicendum est, si valere in æternum volumus. Rarò inquam, ac penè nunquā hoc dicunt, quòd hæc illis fabulæ, & somnia; & sola fragilia, & caduca, quæ ante oculos conuersantur, & quibus obruti quodam modo sunt, vera & seria esse videantur.

Ecce igitur vobis, in quem fluuium homo miserrimus cecidit, cùm de Dei manibus excuti se à dæmone passus est: neque solùm in fluuium semper labentem cecidit, sed ipse etiam simul cum fluuio labi, & currere cœpit. Rapitur enim à tempore semper currente, neque prius à cursu cessat, quàm scopulum, aut saxum aliquod obuium habeat, ad quod allidatur, & corruat. Apposita, ni fallor, similitudine rem totam illustrabo. Solent in plerisque partibus Italiæ, nescio an etiam in hac nostra regione, magnę molarum moles ad triticum contundendum, ita super flumina collocari, vt terram non contingant, sed ab ipsis aquis quasi naues quædam sustineantur. Verum ne fluuius totam illam machinam abripiat, & secum ferat, ea magnis catenis ad ripam alligari solet. Itaque moles illæ tametsi super fluuium semper labentem posita est, ipsa tamen quàm diu catena non soluitur, aut frangitur, immobilis perseuerat. Accidit tamen nonnunquam, vt catena frangatur, & tunc omnis illa machina ab aquis deferri, & cursum eundem tenere incipit, quem ipse fluuius tenet, donec ad primum scopulum, qui occurrit allidatur, & corruat. Ad eundem modum, Auditores, cùm Deus hominem condidit, super fluuium istum rerum præsentium, & caducarum illum constituit. Ac ne ipse quoque cum rebus cæteris laberetur, & curreret, & mori ipsi aliquando necesse esset, eum ad verbum suum, gratiæ & charitatis vinculis alligauit. Et quoniam verbum Dei ripa est planè constans, & immobilis (*verbum enim Domini manet in æternum*) periculum non erat, ne homo ad talem ripam alligatus impetu fluminis vnquam abriperetur: quin etiam tēpus quidem perpetuò currere, & omnia quæ sunt infra Lunam ab eo rapi, & senescere & interire vidisset, ipse tamen, neque cum tempore cucurrisset, neque senuisset, neque mortuus vnquam fuisset. Sed quid interim accidit? Catena, qua homo cum Deo copulatus erat, soluta, vel potiùs fracta per peccatum primi hominis est. *Iniquitates uestræ*, inquit Isaias, *diuiserunt inter vos, & Deum vestrum.*

Simile.

Isai. 40.

Isai. 59.

Quid

Quid igitur homo à Deo seiunctus, ac separatus super fluuium faceret? quomodo se ab eius impetu tueretur? qua ratione euaderet, vt non cum rebus cæteris flueret, senesceret, interiret? Hinc igitur omnes cum amne currimus, donec ad scopulum ægritudinis alicuius allidimur, & corruimus. Nam cum tempore prætereunte præterimus, & collabimur, & sicut mensibus menses, sic & nostris ætatibus ætates succedunt. Et sicut primum Ianuarius, deinde Februarius, tum Martius, Aprilis, Maius, & reliqui in suo quisque ordine veniunt; sic & nos primum infantes, deinde pueri, tum adolescentes, iuuenes, viri maturi, ac demũ senes sumus; & tunc in ipso portu nauis corporea frangitur, & animus carne solutus alium orbem ingreditur.

Quid igitur tunc Prophetæ filius, néppe Dei verbum, fecit, cùm securim suam, hoc est, humanum genus in fluuium cecidisse, & vnà cum fluuio currere vidit? Quid? Ad Eliseum Patrem suum se contulit, & coram eo casum nostrum deplorare incepit, *heu, heu, heu, Domine mi*, quia corpus humanũ ex immortali mortale factum est. Iterum *heu*, quia mens humana sapientiæ lumine orbata tenebris densissimis obruta est. Et postremo *heu*, quia voluntas humana iustitiæ rectitudine amissa, conuersa ad terram, propensa ad malum, atque adeò curua effecta est. Et rursum *heu, heu, heu, Domine mi. Heu* primò, quia natura hominis, & omnes eius vires plagam magnam acceperunt. *Heu* secundò, quia gratiæ decor, qui humanum animũ illustrabat, omnino extinctus est. *Heu* tertiò, quia animal nobilissimum, princeps orbis, & paradisi colonus spe gloriæ, & beatitudinis penitus excidit. Denique *heu, heu, heu, Domine mi. Heu*, quia locum delitiarum, & illustrissimas, ac pulcherrimas homo regiones amisit. *Heu*, quia vallem miseriarum ingressus in sudore vultus sui vescitur pane suo, terram cum labore colit, & ea spinas, ac tribulos gignit. *Heu*, quia vitæ præsentis laboribus superatis illũ perpetuò cruciandum gehenna suscipiet.

Deploratio lapsus humani.

Hac igitur tam pia querimonia viscera Patris mota sunt, & continuò de hominis liberatióne cogitationem cepit. Et quo consilio, qua ratione, qua via illum vsum esse putatis? Non deerant Patri sapientissimo & sapientiæ genitori consilia hominis eruẽdi de lacu miseriæ, & de luto fæcis; tamen placuit ei Angeli magni consilij consilium audire, atque ait: Ecce vocibus tuis permotus hominem liberare non abnuo. Sed quid consilij capiemus? Quis ibit nobis? quem mittemus? Tũ ille: *Ecce ego*, inquit, *mitte me*. Ego qui dedi consilium, feram libenter auxilium. Accepit igitur lignum noster ac verus Eliseus, & misit illud in aquas. Quid enim lignum, nisi eundem ipsum Dei Filium significat? Vt enim lignum, quòd leue & aerium sit, super aquas natat, neque cadere in profundum potest; sic etiam Filius Dei, qui natura ipsa talis est, vt pondere peccatorum grauis fieri non possit, nunquam in hunc miseriarum fluuium cecidisset, neq; temporum mutationibus obnoxius fuisset, nisi ipse à Patre missus, sponte, ac libera voluntate in luto isto aquarum multarum mergi voluisset. Venit igitur Dei Filius infixus est in limo profundi, tempori subiacuit, natus est, passus est, fluctibus aquarum iactatus est. Sed nunquid frustra? Non certè, Auditores: Nam ligno isto in aquas descendente, ferrum, quod ceciderat, repentè super aquas ascendit. Christi enim descensus, nostri ascensus, & eius ingressus in lutum, nostri egressus de luto, & eius mersio, nostræ emersionis caussa fuit.

Isa. 6.

4. Reg. 6.

Descendit Deus vt nos ascenderemus.

Atque hæc tandem est ratio, cur Ecclesia mater nostra Domini ingressionem in mundum cum Stephani egressione de mundo copulauerit. Studet enim pia quadam, & planè materna sollicitudine hoc nobis vtilissimum sacramentum in memoriam reuocare, atque hac festorũ dierum cõtinuatione quasi quibusdam mutis verbis id mihi dicere videtur: Nudius tertius ferrum adhuc in imo fluuio iacebat; sed heri lignum de cœlo missum ad ipsum descendit, & ecce hodie ferrum

super

super aquas, imò & vsque ad ipsum cœlum ascendit. Natus est Christus in terris, vt Stephanus nasceretur in cœlis. Ingressus est Dominus in mundum, vt Stephanus ingrederetur in cœlum. Altus ad humilia descendit, & humilis ad alta ascendit: Filius Dei factus est filius hominis, vt filios hominum faceret filios Dei. Solus Christus, inquit Fulgentius, descendit Dominus, vt multos eleuaret: humiliauit se rex noster, vt milites suos exaltaret. Nam non vidistis aliquaando libras, & stateras illas, quarum duæ sunt lances? quantum vna deprimitur, tantum altera extollitur? Deus noster, Auditores, cum nos condidit, in vna lance nos posuit, & ipse manebat in altera. Venit autem hostis humani generis, & inuidens lanci nostræ, quam sublimem esse videbat, grandem lapidem super ipsam imposuit, atque hoc pondere vsque ad fluminis profundum eam depressit, vt iam longissimè distaremus à Deo. Sed nunquid inuidia charitatem, & Deum Diabolus vincet? Nullo modo, Auditores. Quid igitur fecit dulcissimus Pater noster, ac Deus? Heri suam naturam ad profundum vsque istud depressit, & nostram hodie vsque ad cœlum euexit. Cùm aliquem cecidisse in terram vides, quonam pacto illum erigere soles? Nonne teipsum inclinas, & ei dexteram porrigis? hoc est, quod nobiscum egit Deus. Quis vestrum in libro Iob sententiam illam aliquando non legit, *Operi manuum tuarũ porriges dexteram?* Nos opus Dei sumus; nos ipse suis manibus tanquam figulus de luto formauit. Dextera verò omnipotentis, verbum ipsius, & sapientia est. Quicquid enim Deus facit, hac dextera facit: *Verbo Domini cœli firmati sunt. Ipse dixit & facta sunt. Consurge, consurge*, inquit Isaias, *induere fortitudinem brachium Domini*. Et, *Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?* Hoc igitur brachium, hanc dexteram heri porrexit nobis Deus. *Nusquam enim Angelos apprehendit; sed semen Abrahæ apprehendit*: nempe vt ipsum educeret de lacu miseriæ, & de luto fæcis. Iure igitur Dauid Propheta, qui olim clamare solebat, *Mitte manum tuã de alto, & eripe me de aquis multis*: hodie cum Cantico, & lætitia dicere posset; *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem: non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini.*

Fulgent. serm. de S. Stephano. — *Simile.* — *Iob. 14.* — *Psal. 32.* — *Isa. 51.* — *Isai. 53.* — *Hebr. 2.* — *Psal. 143.* — *Psal. 117.*

PARS ALTERA.

IVcundissimum nostræ celebritatis mysterium, quod in veteri testamento, sicut iam audiuistis, adumbratum fuit, Ecclesia Catholica mater nostra illis verbis exprimere voluisse videtur, quæ in publicis precibus altera Dominica post Pascha recitari solent: quæ talia sunt: *Deus, qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexisti, fidelibus tuis perpetuã concede lætitiam, vt quos perpetuis eripuisti casibus, gaudijs facias sempiternis perfrui.* Quæ quidem verba admirabilis cuiusdam dulcedinis plena mihi esse videntur. Sed tamẽ quoniam tempus nobis ad omnia explicanda non sufficeret, neque omnia obscura, aut ad id, quod quærimus necessaria sunt: propterea solùm de primis pauca quædam in præsentia dicenda esse putauimus. *Deus*, inquit, *qui in Filii tui humilitate iacentem mundum erexisti*: non hominem, sed mundum, hoc est, omnem hanc rerum vniuersitatem iacere dicit. Nam cùm homo cecidit, omnis cum eo mundus cecidisse videtur.

Christus sua humilitate iacentem mũdũ erexit.

Et id quidem duplici de causa. Primũ enim in hominem omnes totius mundi naturæ conueniunt. Elementa quatuor sunt humores quatuor: mixta inanima, vngues, & pili: animata non sentientia, ossa & dentes: sentientia rationis expertia, nerui & caro: denique intelligens, & consilij ac mentis compos est ipse animus: Deus enim propterea postremo loco hominem condidit, vt in eius conditione quasi epilogum quẽdam totius operis faceret. Nec iniuria nunc paruus mũdus, nunc epitome maioris mundi homo a veteribus appellatur. Iure igitur non tam

Homo quidam mundus est. — *Cur homo dicatur mundus.*

tam hominem, quam ipsum mundum cecidisse, & per Christum erectum fuisse Ecclesia confitetur, in quo Dominum, ac magistrum suum imitata est. Non enim Dominus ait: Sic Deus dilexit hominem, sed *sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.* *Ioan. 3.*

Sed aliam rationem audite. Omnia, quæ Deus fecit, siue ea animata, siue inanimata, siue sensu prædita, siue sensus expertia, siue mentis capacia, siue non capacia sint, Deum tanquam finem vltimum habent, & ad eum tendere, atque in eo conquiescere debent: quia verò ea, quæ rationis, atq; intelligentiæ expertia sunt, per se Deum attingere non valent, idcirco eorum opifex, & conditor Deus sapiẽter instituit, vt omnia homini famularentur, & per ipsum eo modo, quo possent tãquam per gradum quendam in ipsum Deum ferrentur. Quemadmodum igitur, cùm homo rectà ad Deum tendit, res omnes creatæ, quæ homini famulantur, ad eundem Deum per hominem aliquo modo perueniunt: sic etiam, cùm homo à Deo recedit, & diaboli, ac peccati seruus efficitur, simul res omnes non amplius in Deum referuntur, sed iniquitati, ac diabolo deseruire ab homine compelluntur. Atque hac ratione simul atque homo per peccatum in profundum miseriarum cecidit, res omnes, quæ mundi nomine significantur, à suo summo & vltimo fine excidisse videntur. Id quod Apostolus Paulus ad Romanos scribens illis verbis expressit: *Expectatio*, inquit, *creatura reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc.* Omnis, inquit, creatura, cœlum, terra, Sol, Luna, stellæ cæteræ, elementa, animantia, plantæ, magno quodam ac vehementi desiderio eum diem expectant, in quo omnes filij Dei in suis gloriosis corporibus apparebunt. Et cur obsecro ita vehementer eum diem adesse cupiunt? Propterea, inquit, quod *vanitati creatura subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe.* Cogitur enim hæc omnis rerum creatarum vniuersitas homini seruire, qui propter peccatum magna quædam vanitas factus est: Nam *vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Sed nihilominus, inquit, *non volens*, neque libens homini peccatori deseruit; sed *propter eum* duntaxat, *qui subiecit eam. Omnia*, inquit, Dauid, *subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas: insuper & pecora campi.* Illum igitur diem res omnes creatæ expectant, in quo sublatis de medio peccatoribus, & in gehennæ carcere detrusis, ipsæ quoque de onere seruitutis, sub quo nunc gemunt, liberabuntur, & in statum meliorem, ac beatiorem positæ conquiescent. Quia verò tantum munus, non nisi à communi omnium Liberatore, & assertore Christo habebunt, idcirco sapiẽtissimè mater nostra Ecclesia Catholica non hominem solùm; sed cum eo mundum vniuersum cecidisse, & per Christũ erectum fuisse affirmat, cum ait, *Deus, qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexisti.* quod idem est ac si obscurius dixisset: Deus, qui lignum in fluuiũ demisisti, & ferrum, quod iacebat, extraxisti. *Rom. 8.* *Psal. 38.* *Psal. 8.*

Sed iam de ipsa humilitate, ac descensu nostri Liberatoris tempus nos admonet, vt dicamus. Dei Verbum ac Filium, Auditores, in duplici natura subsistere, diuina videlicet atque humana, ac proinde Deum simul & hominem esse, nemo sacris nostræ religionis initiatus ignorat. Ac si de priori natura sermo sit, Dei filius verè ac propriè capax esse humilitatis nõ potest. Humilitas enim virtus est, quę animum retinet, ne super seipsum ascendat, neve locum altiorem, quam sibi conueniat, petat: concideret enim & colliderentur. Sicut ex aduerso magnitudo animi eundem animum retinet, ne in abyssum desperationis se præcipitet. Quocirca humilitas non cum animi magnitudine; sed cum superbia pugnat. Ipsa verò animi magnitudo non cum humilitate; *Humilitas nõ cõuenit Deo.*

militate;

militate; sed cum paruitate atque exilitate animi bellum gerit. Cum igitur natura humilitatis ea sit, vt animum intra suos fines ac terminos contineat, ne fortè altiùs volet, quàm par est: Deus autem cancellos, ac fines, quibus coerceatur nullos habeat, neque locus esse altior vllus inueniatur, cùm ipse vnus altissimus verè nominetur, & sit, illud profectò efficitur, vt humilitas in Deo, si propriè loqui velimus, neq; fingi, neq; cogitari vlla ratione possit. Quid igitur Ecclesia sibi vult, cũ ait, *Deus, qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexisti?* Cuius tandem hæc humilitas est? Negare non possumus, Auditores, verè Dei Filij humilitas est.

Sed Christo vt homo est.

Verùm non ei tribuitur secundum eã naturam, quam accepit à Patre, nisi fortasse metaphoricè, & per quandam similitudinem, vt doctores Theologi dicunt; Sed duntaxat secundum eam, quam assumpsit ex virgine. Si modo Rex aliquis agricolæ alicuius vestes indueret, vt fieri solet, videlicet ne passim ab omnibus cognosceretur, ei profectò rustici nomen, si non ratione status, ac dignitatis; certè ratione vestium optimè conueniret. Neque dubium est, quin à multis agricola putaretur, despiceretur, contemneretur, fortasse etiam, si se præberet occasio, leui de causa vapularet. Pari ratione Rex noster ac Dominus, *Cum in forma Dei esset*, & *non rapinam* arbitraretur *esse se æqualem Deo*; tamen *semetipsum*, vt ait Apostolus, *exinaniuit*. Ad quem modum Apostole beatissime? Dei formam & maiestatem amittendo? Ipsum audiamus. *Formam*, inquit, *serui accipiens, & in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo.*

Simile. *Phil. 2.* *Ibid.*

Itaque sicut Rex ille rusticus dici poterat, quia rusticas vestes induerat: sic etiam rex noster, vt magnus Athanasius in libro de salutari aduentu Christi docet, ideo humilis, & pauper factus est, quia humilem & pauperem naturam acceperit. Induit enim carnem nostram, vestem planè rusticanam, & cum ea *in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est*, & tanquam vnus de plebe, imò vltimus in plebe, & *nouissimus virorum*; nihili factus est, irrisus est, consputus est, humilis denique, & humilis valde habitus est, quem tamen *si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

Bar. 3. *Isai. 53.* *1. Cor. 2.*

Vestis Christi, scilicet carnis vilitas.

Vt autem vestis huius, qua Dominus noster vestiri dignatus est, vilitatem intelligamus, illud cogitare debemus, res omnes creatas duobus generibus omnino contineri. Alia enim incorporea, alia corporea sunt. Ac in incorporeis quidem ordines, seu gradus decem inueniuntur, nimirum ordines Angelorum nouem, & vnus mentium humanarum, qui sine cõtrouersia infimus, ac postremus est. Quod quidem, vel ex eo intelligi potest, quòd animus humanus quasi quidam horizon in finibus intelligentium, ac sentientium formarum positus est: & ab intelligentibus differt, quòd ipse sentiens, seu potiùs sentiendi principium, & corporis perfectio est. Et rursum à sentientibus differt, quòd mente atque intelligentia præditus est: neque verò in rebus corporalib. sui gradus, & ordines desunt. Nam primum, & maximè sublimem locum cœlum, tanquam corpus purissimum, & nobilissimum obtinet: Subter cœlum est ignis, subter ignem aer, subter aerẽ aqua, subter aquã terra tanquã fœx mundi, & elementum grauissimum, obscurissimũ, & rudissimum posita est. Iam igitur ex tot rerum generibus, quæ obsecro ad hominem componendum conuenisse existimatis? Sanè res admirabilis est hominis constitutio. Volebat Deus hominem duplici parte constare, & partim corporeum, partim incorporeum esse, & tamen vt omnis superbiæ occasio tolleretur, non valde nobilem aut sublimem illum existere; Iam enim arrogantiam Deus huius lasciuientis vermiculi præuidebat. Quid igitur fecit? Ex vtroque genere rerum id, quod infimum, atque abiectissimum erat accepit: nempe mentem humanam ex incorporeis, & terræ limum ex corporatis, atque ex his naturam vnam effecit, quam nunc humanam appellamus. Itaque si animum tuum inspicias,

Ex quibus constet homo.

spicias, nullum alium animum viliorem, & minus intelligentem: si materiam corporis tui, nullam ea sordidiorem, atque humiliorem reperiri videbis. Num igitur non rustica, & pannosa vestis hęc nostra natura existimanda est, præsertim si cum excellentia & nobilitate tanti Regis comparetur? Verè, Auditores, verè *semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo.* Nam etiamsi Angeli omnium præstantissimi naturam Dei Filius assumere voluisset, ahuc tamen vestimentum valde rusticanum induisset: tanta est Filij Dei sublimitas, atque maiestas. Quanto igitur magis nunc pannosam, & vilem tunicā induisse dicēdus est, cùm non cęlestē, ac propè diuinam Angelorū: sed terrestrē ac mortalem hominum naturā induerit? Coniunctio sanè duarū naturarum tam discrepātium, tā dissimilium, tā disparium, tā extremarū, quales sunt diuina atque humana, eiusmodi est, vt si facta iam non esset, nunquam in hominum animos cadere potuisset esse faciendam. Multò siquidē minus esset hominem effici pulicem, vel formicam, quàm verbum Dei cum carne humana coniungi. Nonne abiectio maxima & humilitas incredibilis videretur, si homo posset, & vellet ita formicæ naturam assumere, vt verè formica diceretur, & esset? Et tamen quid interesse putatis inter hominem, & formicam? Homo corpus habet, habet & formica: sensu præditus est, & formica: homo ratione, & consilio gubernatur, & formica: tametsi enim rationis est expers, ita tamen prudenter, & sapienter operatur, vt Salomon homines ipsos ad scholam formicæ mittere non dubitauerit. *Vade*, inquit, *piger ad formicam*. At quæ lingua tam erudita, tam sapiens, tam diserta vel mediocriter explicare posset, inter Deum, & hominem, quantū discriminis sit? Deus creator, homo creatus: Deus æternus, homo caducus: Deus summum, & infinitum bonum, homo puluis & cinis: & tamen hodie verè canere nobis licet, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?* Si Deū hominis aliquando recordari, & ab eo cognosci voluisse tantum est beneficium, vt Dauid stupefactus clamet, *Quid est homo, quia innotuisti ei?* Et rursum, *Quid est homo, quod memor es eius?* Quid nos facere, quo gaudio exultare, qua lætitia gestire, quibus vocibus Dominum laudare par esset? qui (vt ante dicebamus) sine mendacio canimus, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis?* Hæc eo spectant, Auditores, vt intelligamus quàm eximium, quàm excellens, quàm singulare sit illud donum, quod his diebus accepimus: & quanta amoris dulcedo in corde sempiterni Patris recondita: ac demum, quàm non immerito Ecclesia dicat, *Deus, qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexisti.*

Philip. 2. — *Prou. 6.* — *Ioan. 1.* — *Psal. 105.* — *Psal. 143.* — *Psal. 8.*

Verùm quando iam ostendimus Dei Filium non secūdum naturam diuinam, sed duntaxat secundum humanam humilem dici posse, quanta fuerit secundum hanc ipsam naturam eius humilitas, breuiter, si placet, aperiamus: Tres sunt gradus humilitatis. Vnus eorum, qui superioribus se subijciunt: alter eorum, qui etiam pares tanquam superiores colunt: tertius eorum, qui non modò cum paribus, sed etiam cum inferioribus tanquā inferiores se gerunt. Ac primus quidem incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum est. Nam superioribus subijci humilitas quædam est: paribus subijci magna quædam humilitas est; inferioribus subijci maxima, perfectissima, atque absolutissima humilitas est. Maiorem enim hac humilitatem nemo habet, quàm vt se quis inferioribus subijciat. In primo gradu Dominus noster planè enituit. Nam cùm Deum superiorem haberet, ita se ei subiecit, atque eius imperio ita obtemperauit, vt cum ab eo ad labores, ad itinera, ad ieiunia, ad ignominiam, ad verbera, ad crucem, denique ad mortem mitteretur, non modò imperium non recusaret, sed etiam incredibili cupiditate illud perficiendi flagraret, *Humiliauit semetipsum*, inquit, Paulus, *factus obediens vsque ad mortem,*

Quanta fuerit humilitas Christi. — *Tres gradus humilitatis.* — *Phil. 2.*

mortem autem crucis. Quin etiam semper Patrem Deum se homine maiorem prædicabat, & omnia opera sua in eum tãquam in primum auctorem referebat. *Vado ad Patrem*, inquit, *quia Pater maior me est.* Et rursum: *A me ipso facio nihil: sed Pater in me manens facit ipse opera.* In secundo gradu propterea Dñs versari non potuit, quod parem nullum, cui se subijcere posset, haberet. Est enim ipse omnino medius inter creatorem, & res creatas. Deum habet superiorem, sed cætera omnia inferiora. Ipse enim, vt ait Apostolus Petrus, *profectus est in cœlum subiectis sibi Angelis, & Potestatibus, & Virtutibus.* Et est caput, vt Beatus Paulus ait, *omnis principatus, & potestatis. Omnia enim*, vt testatur idem Apostolus *subiecit* Deus *sub pedibus eius, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia.* Porrò in tertio, atque adeò perfectissimo humilitatis gradu nemo vnquam, vt noster Liberator, excelluit. Quibus enim se Dominus non subiecit? Terreno Imperatori Imperator ipse cœlestis se subiecit, cùm nondũ natus in Bethlehem perrexit, vt eius edicto pareret. Parenti Virgini, & Iosepho nutritori se subiecit, de quo legimus, *Et erat subditus illis.* Legis præcepto ipse legis, & Prophetarum author se subiecit, cùm offerri in templo, circumcidi, & redimi voluit. Baptistæ Ioãni ipse verus Baptista se subiecit, cùm ab eo in aquis Iordanis baptizatus est. Discipulis suis, ac seruis ipse verus Dominus, ac magister se subiecit, cùm eorum pedes lauit. Hominum iudicijs, ac tribunalibus ipse Iudex viuorum & mortuorum se subiecit, cùm ad crucem condemnatus est. Denique morti, ac doloribus ipse vitæ, & salutis auctor se subiecit, cum virgis cęsus, & in crucem raptus, atq; sublatus est. Hæc est igitur humilitas filij Dei, hę dexteræ manus porrectio, hic ligni descensus in aquas, vt securis, quę ceciderat, enataret: & homo, atque orbis totus, qui iacebat, erigeretur. *Deus*, inquit Ecclesia, *qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexisti.*

Ioan. 16. *Ioan. 14.* *1. Pet. 3.* *Coloss. 2.* *1. Cori. 15.* *Luc. 2.*

Simile. De camelo ferunt, eum, cùm onerandus est, sponte sua procumbere; deinde vbi onus super eum impositum est, surgere, & onus simul attollere. Sic, Auditores, Liberator noster fecit. Nam cum instar cameli magnus, ac sublimis esset, ita vt sedem haberet in cœlo, & scabellum pedũ suorum in terra, quisnam super humeros eius mundum, qui ceciderat, imponere, aut eum in terra deprimere potuisset? Non dicat Romanus, Ego Deum ad terram prostraui: non glorietur Iudæus, se manus impias in regem gloriæ iniecisse. Nam nisi ipse sponte sua genua flectere, & humi procumbere voluisset, nemo ipsum non modo lædere, sed ne attingere quidem potuisset. *Ego*, inquit, *pono animam meam: nemo tollet eam à me: sed ego pono eam.* Ipse igitur instar cameli semetipsum exinaniuit, genua flexit, humi procubuit: deinde post paululum exurrexit, & nos simul in humeros suos sublatos, de imo fluuio ad summum euexit. Nec enim surgere Dominus poterat, quin natura nostra, quã ille susceperat, simul exurgeret. Non enim corpus æthereum, vt Valentinus putabat; neque phãtasma, vt Manichæus somniabat, neque corpus sine anima, vt Apollinaris delirans asserebat; sed verè corpus humanum, & verè animum humanum Dei Verbum suscepit. Neque solũ corpus illud, & animum illum Dominus in regnum cœlorum inuexit; sed nos omnes, si non re, certè spe saluos, atque beatos effecit. *Cum essemus mortui peccatis*, inquit Apostolus Paulus, *conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati, & con resuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus.*

Christus seipsum humiliauit. *Ioan. 10.* *Ephes. 2.*

Verùm enimuero, Auditores, illud obliuisci nullo modo debemus, nondũ re ipsa, sed spe tantùm saluos esse: & aduentum Domini nos de lacu miseriæ, & de luto fæcis extraxisse quidem; sed nondum à flumine penitus eduxisse. Iacebamus in profundo, nũc in summis aquis natamus; hærebamus in luto, nunc extra aquas caput extulimus; sed nondum tamen ad ripam peruenimus: magna pars fluuij traijcienda est, adhuc impetum fluminis, adhuc flatum ventorum, adhuc casum istum formidare debemus. Quid igitur

nobis

nobis faciendum est, vt sine periculo fluuium istum traijciamus, & securi ac læti ad ripam perueniamus? Accipite consilium meum vtilissimum, ac saluberrimum, & animis vestris mentibusque diligentissime commendate, & finis sit orationis.

Experientia ipsa testatur, Auditores, eos qui periculosa flumina, ac præsertim equis transmittunt, si in aquas currentes intueantur, continuo perturbari, & ex equis ruere: si verò non in cursum aquarum, sed in eam ripam, ad quam tendunt oculos coniectos habeant, feliciter penè semper euadere. O consilium singulare? Beati, planè beati, qui illud capere, & sequi diligenter voluerint. Fluuius, quem transmittimus, res creatæ, labentes, & perituræ sunt: ripa florida, pulcherrima, immobilis, ad quam pergimus, regnum cœlorum est. Qui igitur cursum istum aquarum, honorum, voluptatum, diuitiarum, delitiarum, & commodorum præsentium, ac fragilium aspiciunt, ipsi seipsos decipiunt, & sibi ipsis ruinæ, & interitus causa sunt. Res enim istæ, si aspiciantur, perturbant, excæcant, circum agunt, delirare atque insanire etiam homines prudentissimos faciunt. At ij, qui seriò statuerunt, sibi oculos à Dei regno remouendos non esse, & res aduersas fortiter propter illud præmium patiuntur, & res secundas non minùs fortiter propter idem præmium contemnunt, ò quã securè, quàm iucundè, quàm alacriter flumen transmittunt!

Martyriũ Stephani. Aspicite, Auditores, atque intuemini, quæ nobis exempla Dominus Christus, & eius protomartyr, alter nascendo, alter moriendo reliquerunt. Stephanus beatissimus iuuenis erat, sicut magna pars nostrum hodie est: carnis infirmitate circundatus erat: fluuium, quem nos traijcimus traijciebat: & cum die quadam fluuius intumesceret, & rapidissimo cursu ferretur, nec solùm aquæ, sed magni etiã & crebri lapides cum aqua descenderẽt, & ipse in medio fluuio constitutus esset, quid illum fecisse putatis? num animum abiecisse? num lapidum impetũ extimuisse? Nihil horum fecit. Nam in solam ripam oculos coniectos habebat. *Ecce, inquit, video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.* *Act. 7.* Ecce quid ille aspiceret, quid intueretur, quid animo cogitaret, cùm fluuium istum pertransiret. Atque hac ratione breui feliciter *obdormiuit in Domino*, *Ibid.* hoc est, ad ripam, ad portum tranquillissimum peruenit. O verum somnium! O quietem placidissimam! Obdormiuit B. Stephanus, vt in die nouissimo gloriosus resurgeret. Obdormiuit, vt iam a laborib. penitus requiesceret. Obdormiuit in terris, vt perpetuò vigilaret in cęlo, & corona gloriæ iuxta nomen suũ coronatus, & martyrij palma illustris perpetuò triumpharet.

Sed quid ipse Dominus, Princeps, & caput martyrum fecit? Non timebat, Auditores, quidem iste cursum aquarum, tutò in aquas respicere poterat: atq; vt apertiùs loquar, sine periculo inter opes amplissimas, & in maximis honoribus versari potuisset; nihilominus tamẽ, quia Dux noster esse, & exemplo nos docere volebat, in aquas labentes nunquam oculos suos defixit, & nihil planè rerum præsentium habere voluit. Respicite ortum, respicite cursum vitæ, respicite obitum, & semper eum aut nudum, aut seminudum videbitis. *Tota Christi vita cõtinua miseria est.*

Erubescat igitur Christianus, qui nisi in delitijs viuere non potest. Erubescat Christianus, qui dies festos agere nisi in comessationibus, & ebrietatibus non nouit. Ego quidem, Auditores, vehementissimè timeo, ne sicut virgo beata in die festo filium suum amisit, sic in istis festis diebus plerique Christianorum Domini gratiam, & Dominum ipsum amittant, & dum adhuc de ortu Domini gaudent, in ipsis Dominus moriatur. Nã sicut per ieiunia præcedentia Dominum introduxerunt, quis dubitat quin etiam per crapulam, & ebrietatem illum expellant? Respicite, quæso, respicite ad quem modum nasci voluit. Nascitur Dominus orbis, & palatium eius vile tugurium est: aula eius, stabulum pecudum est: tapetia eius, telæ aranearum sunt: lectulus

præsepe, & famuli bos & asinus. Regina mater sedet in fœno, Rex filius iacet in præsepio. O quam citò, dulcissime puer, rationem transmittendi fluminis demonstrare aggrederis! Nondũ loqueris, vt tibi ipsi prospicias; & satis loqueris, vt nos admoneas, atque instituas. Vix natus es, & bellum contra voluptates, ac delitias geris: & famem ac sitim, frigus, ac nuditatem, & alia vitæ huius incommoda incipis sustinere. Et hęc quidem initia sunt, maiora te manent pro nostra salute ferenda supplicia. Cresce puer dulcissime, cresce. Iam enim exacuitur culter, vt circuncidaris. Iam tibi fuga in Ægyptum, squalidæ solitudines, ieiunia intolerabilia, tentationes grauissimæ, itinera frequentissima, persecutiones atrocissimæ, labores infiniti, dolores incredibiles, verbera sine numero, vulnera sine mensura, iam spinæ & claui, iam crux, & lancea tibi parantur. Nunc amarum calicem passionis primoribus tantum labellis degustas; post paululum autem totum vsque ad fæces exhauries. Nunc iaces inter animalia mansueta, quæ te fouent, venerantur, adorant: tunc tauri multi, & canes multi circundabunt te. Nunc te simplices pastores muneribus rusticanis honorant; tunc execrabiles scribæ, & Pharisęi in te maledicta, conuitia, falsa testimonia, & blasphemias euoment. Nunc Angeli cum lætitia canunt, *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*: tunc turbæ insanæ clamabunt, *Tolle, tolle crucifige eum*. Nunc Maria & Ioseph te medium habent: tunc in medio latronum, tanquam princeps sceleratorum, pendebis. Nunc hiemis asperrimæ frigus, & horror lachrimas ex oculis tuis eliciunt: tunc plagæ ac vulnera sanguinem ex omnibus tui corporis membris elicient. Et hæc omnia, & alia multa non propter te, sed propter nos, & pateris, & patieris: nos ægri sumus, tu pharmacum bibis: nos fures sumus, tu furtum exoluis: nos culpas admisimus, tu luis pœnas: neque id solùm, sed etiam lachrimis tuis risum perpetuum nobis acquiris: & nuditate vestem gloriæ, & stabulo paradisum, & laboribus quietem, & morte vitam beatam, & sempiternam, quam nobis concedat Deus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Luc. 2.

Ioan. 19.

CONCIO DECIMATERTIA DE DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

THEMA.

Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omnium; sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre.
Galat. 4.

SYNOPSIS.

TRIPLICI sensu præsens thema explicatur, secundum sensum Ecclesiæ, Apostoli, & Authoris. Christus nos sua Natiuitate humilitatem docere voluit, vnde illum Deus Pater in specie serui & paruuli, cum esset absolutus hæres, sub tutoribus Ioseph & Maria ad nos misit, ne vllam eum non recipiendi excusationem haberemus. Atque hic est Ecclesiæ sensus. Paulus autem reprehendere nolés Galatas, quod ita ad legem veterem inclinati essent; statum legis veteris pueritiæ comparat, Euangelij verò maturæ ætati: vbi puerorum conditiones conuenientissimè Iudæis adaptantur, vt sunt, non differre à seruis, non vti pleno rationis iudicio, non prouocari ad bonum spe magnorum præmiorum, nec metu grauium suppliciorum à flagitijs absterreri. Modernus festa celebrandi ritus improbatur. Tertio exponitur de nobis, qui etsi respectu Iudæorum viri quidem sumus, tamen respectu Sanctorum adhuc pueri sumus & hæredes Christi. Quanto vtiliùs sit homini subesse quàm præesse, exemplo puerorum docetur, & quanto studio Sancti veteres subesse affectarint. Vbi obedientiæ & vitæ monasticæ laus encomio egregio celebratur: & quorundam friuola solicitudo obiecta retunditur. Denique ad obedientiam & humilitatem superioribus exhibendam in omni statu, exhortatio epilogum agit.

Triplex expositio thematis.

TRIBVS modis Apostolicam sententiam, quam hodierna die nobis Ecclesia considerandam proponit, exponi posse video. Vno modo iuxta sensum Ecclesiæ, altero modo iuxta sensum Apostoli, tertio modo iuxta sensum alium ad nostrum propositum accommodatum. Quis est igitur sensus Ecclesiæ? Cur hodie infra octauam Natalis Domini sententiam istã Ecclesia legi voluit? Non alia de causa Auditores, quàm vt nobis incredibilem Dei nostri charitatem, obedientiam & humilitatem commendaret, qua his diebus formam serui pro nobis accipere dignatus est.

Natiuitas Christi humilitatem nos docet.

Videbat Deus genus humanum morbo superbiæ potissimùm laborare, neque esse aliquid, quod omnes homines in suam pernitiem magis appetunt, quàm regere, præesse, dominari. Videbat præterea medicamenta verborum, & cohortationum, quæ per Prophetas suos adhibuerat, parum aut nihil profuisse. Quid igitur fecit? Cogitauit de adhibẽdo medicamento efficaciori, videlicet de Christo. Magis enim mouent exempla, quam verba, vt omnes nouerunt. Ait igitur intra se: Mittam ad eos Doctorem aliquem sapientissimum, cui non credere stultitia sit; & iubebo, vt serui habitum assumat, vt reipsa, & factis doceat humilitatem. Sed quem mittam? Hominem aliquem? At fortasse dicent eum ideò seruire, quod non potuerit regnare. Angelum aliquem? At existimabunt eum diuino imperio compulsum, non libenter & ex animo in humilitate viuere? Scio quid faciam, *Verebuntur* fortasse *filium meum*: illum igitur mittam, vt cũ viderint homines filium meum sapientissimum, & naturaliter Dominum, atque hæredem bonorum meorum, & quem nemo cogere, cui nemo imperare potest; tamen sponte sua, & libera voluntate serui formã accipere, & humilitatẽ verbis, & factis prædicare, excusationem nullã habeãt, & *cõuertantur & sanẽ eos.*

Matt. 21.

Isai. 6.

Mysteriũ Natiuitatis.

Sed quomodo fiet istud? Si Filius Dei naturaliter Dominus atque hæres est omnium diuitiarum Dei Patris, quo pacto seruus esse poterit? Nunquid hæreditati paternæ renunciabit? At id, neque potest, neque decet fieri. Qua ratione igitur fiet, vt idem sit hæres, & Dominus; & tamen vt seruus aliorum potestati subijciatur? Audite quale consilium salutis nostræ amator ardentissimus Deus inuenerit: considerauit hæredem quanto tempore paruulus est nihil à seruo differre, cùm sit Dominus omnium, nec enim paruuli regere, aut gubernare, vel seipsos, aut alios possunt, quod proprium dominorum est; sed contrà potiùs reguntur, gubernantur, tractantur, mouẽtur ad arbitrium aliorum, quod est maximè proprium eorum, qui seruiunt. Faciã igitur, inquit Deus, vt filius meus, qui secundum formam Dei seruire non potest, naturam humanam assumat, & non repẽtè existat vir maturæ atque perfectæ ætatis, sed primùm sit infans, deinde puer, tum adolescens, postremò vir; atq; hoc pacto quãto tempore paruulus erit more cæterorũ infantium, aut puerorum, nihil differet à seruo. Hic est igitur sensus Ecclesiæ: Fratres, inquit, Quanto tempore hæres Dominus noster ac Liberator Christus, paruulus est, infans est puerulus est, sicut istis diebus est, nihil differt à seruo, non loquitur, non imperat, non ambulat quo vult; sed sub tutoribus & actoribus Iosepho & Maria est, qui eum nutriunt, custodiunt, tractant, & mouent vt volunt; idque vsque ad præfinitum tempus à Patre, hoc est, vsque ad annum trigesimum, vsque ad istud tempus erit subditus illis: & tum demum à Patre constituetur *Rex super Sion montem sanctum eius prædicans præceptum eius*: tunc primùm incipiet prædicatione Euangelij colla, vel corda potiùs hominum sibi subijcere, & omnem terram ad imperium suum adiungere.

Explicatur sensus ab ecclesia in Thema te intẽtus.

Psalm. 2.

Istud igitur fuit Dei nostri plenum sapientia, plenum pietate, plenum charitate consilium. Ista fuit illa admirabilis, & obstupescenda adinuentio, de qua loquitur

Isai. 12.

tur Isaias, cum in illo suo pulcherrimo cantico ait: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris: & dicetis in illa die Confitemini Domino, & inuocate nomen eius, notas facite in populis adinuentiones eius.* O qualem inuentionem, Auditores! O quàm dignam omni acceptione, & quàm dulciter complectendam, & animo altissimè infigendam! *Confitemini Domino, & inuocate nomen eius*, Dicite superbis atque ambitiosis: Vide miser quid excogitauerit Deus tuus, vt te à morbo isto liberaret, Filium suum sapientissimum, potentissimum, Regem Angelorum, Dominum vniuersitatis seruum esse voluit, hominibus pauperibus subesse voluit, præsepi, & lacte, & fascijs, & baiulo indigere voluit: istas fossas altissimas, & profundissimas fieri voluit, vt arcem tuæ superbiæ debellaret: & tu adhuc non intelligis miser, quo te ista tua superbia ducat? Depone fastum, comprime tumorem, agnosce puluerem tuū; noli velle videri maior Domino tuo, & sapientior magistro tuo. Hic est igitur sensus Ecclesiæ. Nunc sensum Apostoli videamus.

Aduersus superbos.

Sēsus Apostoli in ijsdē verbis.

Castigare volebat Beatus Apostolus Paulus filios suos Galatas, quod à peruersis quibusdam hominibus seducti, putarent esse necessarium cæremonias veteris legis simul cum Euangelio obseruare, circumcidere masculos, colere Sabbatum, agere Neomenias, & alia, quæ Iudaico populo præscripta erant. Itaque comparat statum veteris legis pueritiæ, statum Euangelij ætati maturæ, vt inde Galatis, & nobis omnibus ostendat, tam turpe esse Christiano cæremonias legis obseruare, quam turpe esset viro graui cum pueris ludere. Quis non rideret, si virum aliquem quadraginta vel quinquaginta annorum videret currere, & clamare cum pueris per plateas, flagello verberare trochum,

> *Aedificare casas, plostello adiungere mures.*
> *Ludere par impar; equitare in arundine longa?*

Ita prorsus ridiculi & ridendi sunt, qui Iudaicis fabulis intendunt.

Cōditiones puerorum.

Atque vt hoc paulò diligentiùs, & accuratiùs explicemus, quæ sunt conditiones puerorum? Primum à famulis non differunt. Nam vt scitis, & experientia didicistis, in domibus benè institutis, sicut serui, ita etiam pueri, non quod volunt agunt, sed ad arbitrium aliorum viuunt, quin etiam minorem libertatem pueri habent, quàm serui, & minùs tractant pecunias, & res cæteras, quàm serui: imò sæpè ipsis seruis pro vno nummo æreo supplicabunt. Deinde iudicium rationis nondum plenum & maturum habent, & magis sensibus more brutorum, quàm ratione ducuntur: ex quo fit, vt pueris Pædagogus attribuatur, qui eos elementa doceat. Ac ideò peruerso modo instituuntur ij, qui nondum pueritiam excesserunt, & tamen Gymnasia Philosophorum aut Iureconsultorum frequentare iubentur: Nam nec in eo studio propter iudicij immaturitatem proficere possunt, & interim tempus illud amittunt, quo leuioribus disciplinis ad humanitatem informari debuerant. Postremò nec spe magnorum præmiorum ad bonum prouocantur, nec metu grauium suppliciorum à flagitijs deterrentur; Pueri siquidem multò faciliùs ducuntur pomis & placentis, quàm promissione ciuitatum & regnorum: Et contra non vsque adeò terrentur metu magnorum suppliciorum, carceris, exilij, crucis, sed id quod maximè timent, nihil est aliud quàm virga.

Cōditiones puerorum in Iudæos quadrant.
Galat. 4.

Istæ sunt igitur conditiones paruulorum, quæ optimè atque aptissimè in Iudæos conueniunt. Prima est à famulis non differre: & lex vetus in seruitutem homines condemnabat, vt Apostolus ait: in seruitutem verò, non solùm quòd eos de diaboli, & peccati potestate non liberabat; sed etiam, quòd iugo multiplicium & obscurissimarum cæremoniarum subijciebat, & quod minis & terroribus ad legem obseruandam compellebat: quòd eosdem magis peccatores, atque adeò magis seruos ex occasione faciebat. *Litera enim occidit,*

2. Cor. 3.

spiritus viuificat: ex lege non deletio, sed cognitio peccati. &, *qui cognoscit voluntatem Domini sui, & non facit, vapulabit multis*: Deinde lex per literam iubendo, & per spiritum non adiuuando, magis concupiscentiam hominum peccatorum excitabat, & eos iræ ac vindictæ magis obnoxios reddebat. Itaque *lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum & bonum*; sed *peccatum occasione accepta per mandatum*. maiores vires accipiens, miserum hominem in seruitutem adhuc duriorem, & grauiorem redegit. Hoc est quod Apostolus ad Romanos scribens; *Lex*, inquit, *iram operatur*. Nam per legem cognitio peccati, per cognitionem concupiscentia (siquidem ferimur in vetitum) per concupiscentiam legis transgressio, per trāsgressionem reatus, atque obligatio ad pœnam. Serui igitur erant Iudęi, nos verò liberi sumus, *ea libertate, qua nos Christus liberauit*: Nam & iugum illud graue tam multiplicium cæremoniarum de ceruicibus nostris Christus amouit, & vinculum peccati, quo crudeliter astricti tenebamur à diabolo, ipse confregit. Et *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, quæ verè ac propriè lex noua & Euangelium dici debet, nos tales effecit, vt iam Deo non tanquam vindici & exactori, timore quodā seruili; sed vt amantissimo & dulcissimo patri, liberali & spontanea voluntate seruiamus. Deinde Iudæi nondum plenum & maturum iudicium rationis habebāt, quæ est altera conditio puerorum. Hinc videlicet legem tanquam Pędagogum habuerunt, & in scripturis suis non sublimes & Theologicos sensus; sed literam duntaxat, & Grammaticam intelligentiam assequebantur. Nec parum inter eos profecisse videbatur, qui Deum vnū esse cognoscebat, & vitulos aureos, & argenteos pro Deo non adorabat: Denique ita crassam adhuc, & plus quàm bouinam & asininam intelligentiam habebant, vt Deus per Isaiam diceret, *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini: Israel autem me non cognouit*. Christiani verò, quorum status non puerorū, sed virorum grauium & perfectorum est, non amplius Pædagogo subiecti in elementis primis versantur; sed ipsum Christum, Doctorem, Theologū maximum & sapientissimum, de reconditis ac arcanis mysterijs disserentem audiunt. Postremò, pueri nec spe magnorū præmiorum ad bonum prouocantur, nec metu magnorum suppliciorum à flagitijs absterrentur; sed pomis & placentis, & metu virgæ facillimè ducuntur: ita quoque Iudæi tanquam verè & propriè pueri, paruis rebus mouebantur, promissione, vnius anguli angustissimi orbis terrarum, victoria de inimicis, pace temporali. Denique nihil frequentiùs Dominus eis pollicebatur, quàm terram fluētem lacte & melle. Et quid quæso auidius expetunt pueri, quam lac & mel? At verò Christianis hominibus iam viris effectis, non lac & mel; sed regna atque imperia Deus promittit, nempe cœli possessionem, consortium Angelorum, conspectum & colloquium Dei, gloriam, beatitudinem, immortalitatem. Pari ratione Iudæi virgam metuebant, damna & supplicia temporalia: Christiani autem non virgam, sed patibulum; non iacturam temporalium bonorum, sed gehennam, & ignem sempiternum metuūt. *Nolite timere eos*, (ait Dominus) *qui occidunt corpus*, nolite metuere virgam; *sed timete eum, qui postquam occiderit corpus, potest etiam animam perdere in gehennam*. Hinc igitur Apostolus Paulus argumentum sumit ad suos Galatas stultitiæ apertissimè conuincendum, tanquā si diceret: O insensati Galatæ, quis vos docuit repuerascere? Si tempus legis pueritia atque infantia quædam erat; si tempus Euangelij ætas grauis & matura est, vnde vobis desiderium ex Euangelio ad legem redeundi? Quando visum est, vt aliqui ex senibus fierent pueri? Videmus quidem quotidie ex pueris fieri senes, sed pueros ex senibus fieri nunquā vidimus.

Atque ista quidem Apostolus ad Galatas: sed quæ multo maiori ratione in homines

Marginalia: Luc. 12. — Rom. 7. — Ibid. c. 4. — Galat. 4. — Rom. 5. — Isa. 1. — Matt. 10. — *Quomodo quidā infe stiuitatib. iudaizent.*

mines Christianos huius temporis conueniunt. Nam, vt prætermittam cætera, quid quæso crastina die, pridie videlicet Circumcisionis, & rursum paulò post pridie Epiphaniæ plurimi ex Christianis facient? Quales ineptiæ videbuntur, quales nugæ plus quam pueriles exercebuntur? Et quid est hoc aliud quam iudaizare, quàm repuerascere, quàm ignorare Christianismum? Quid enim interest inter Iudęos, & Christianos quantum ad festorum dierum celebrationem attinet? Nonne quod illi tanquam pueri epulabantur coram Domino, bibebāt vinum, comedebant pinguia, mactabant boues & oues, & carnali atque externa quadam lætitia exultabant: isti verò, Christiani videlicet, & spiritales solemnitates spirituali lætitia, spiritualibus epulis, cantantes & psallentes in cordibus suis celebrare debent? O quantum absumus à religione & perfectione Patrum maiorum nostrorum! O quid illi istis diebus sentiebant! O quanto silentio, & quàm altis contemplationibus suspendebantur! O quomodo spiritus eorum istis diebus pinguescebat, cor liquefiebat, oculi pluebant dulces lachrimas, omnia ossa, & omnes medullæ exultabant! Non supererat illis tempus, quod in nugis & vanitatibus consumerent: totos dies, & magnam partem noctium stupor ille ingēs, atque admiratio tot Sacramentorum, quæ his diebus Deus peregit, illa abyssus charitatis & humilitatis Dei nostri sibi vendicabat. Sed iam ad tertium & postremum sensum huius loci veniamus.

Tertio exponitur de nobis, respectu beatorum.

Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est, vsque ad præfinitum tempus à patre. Videtur mihi hoc loco Apostolus virtutem obedientiæ, & humilitatis, tanquam imprimis necessariam homini Christiano, commendare. Quemadmodum enim tempus legis cum tempore gratiæ comparatum pueritia quædam est: ita quoque tempus gratiæ, si cum tempore glorię cōferatur pueritia est. Et nos licet cum Iudæis collati viri simus: tamen cum beatis hominibus, & cœlum iam obtinentibus comparati, nihil aliud quàm pueri sumus: & rectissimè dicitur de nobis, vt etiam B. Hieronymus exponit, *Quanto tempore hæres*, hoc est, homo Christianus, qui verè est hæres Dei, cohæres autē Christi, *paruulus est*, per fidem videlicet ambulat, & non per speciem (nam fides est parua, & imperfecta cognitio, & propria puerorum,) *nihil differt à seruo*, hoc est, pro suo arbitratu non viuit; *sed sub tutoribus & actoribus est*, sub obedientia præpositorum, & patrum spiritualium degit, *vsque ad præfinitum tempus à patre*, vsque ad finem huius, & principium alterius melioris & felicioris vitæ. Itaque omnes nos pueri sumus, & si salui esse volumus, more puerorum viuere debemus; *nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

Matt. 18.

Pueris melius est sub esse, quam præesse.

Sicut igitur paruulis nihil peiùs & grauiùs accidere potest, quàm relinqui sibi: Si enim paruulus aliquis tutoribus & actoribus destituatur, & rem suam familiarem per se administrare incipiat, an non paucissimis diebus omnia bona sua dissipabit, & pauper ac mendicus fiet? Ita quoq; nihil nobis omnibus periculosiùs, quàm præesse, nihil vtiliùs, quā subesse: nam pueri sumus. Omnes quidē hoīes incredibili cupiditate flagrant libertatis; neque mala est ista cupiditas, sed bona, & naturalis, & implebit eam Deus tempore suo: sed error noster in eo versatur, quòd nimis properamus, & dum adhuc pueri sumus dominari, & regere volumus. *Qui crediderit*, inquit Isaias, *non festinet*, veniet aliquando tempus, quando tutoribus & actoribus non indigebimus, & magis liberi, & domini, & reges erimus, quàm vnquam optare potuimus. Sed *qui crediderit non festinet*: *Vanum est vobis ante lucem surgere*: expecta modicum, & dum paruulus es, tutores, & actores non aspernare, bonum est tibi ad tempus subesse magis, quàm præesse. Nō vidisti auiculas adhuc implumes volare volentes sine alis, & miserabili casu ad terram corruentes? Non vidisti frumentum, quod nimis maturè exortum est,

Isai. 28.

Psal. 126.

statim exsiccari? Hinc videlicet Beatus Franciscus vir sapientissimus dicere solebat; *In prælatione periculum, in obedientia lucrum, in humilitate meritum: & stultos esse illos, qui eo tempore, quod nobis ad meritum concessum est, non meritum, sed periculum magis amant*: hinc ipse idem non solùm munere generalis Magistri, vel Ministri, vt ipsi loquuntur, se abdicauit, nec solùm Generali & Prouinciali ministro, sed et priuato custodi obedire voluit. Hinc etiam magnus ille Ioannes, vt collatione 19. author est Cassianus, cùm annos triginta in eremo sanctissimam, & sublimissimam vitam duxisset, tandem ad monasterium abbatis Pauli se contulit, & Deo gratiùs, ac sibi vtiliùs, fructuosiùs, securiùs existimauit sub obedientia prælati alicuius, quàm proprio iudicio viuere. Hinc B. Hieronymus ad Rusticum scribens, & Bernardus in sermone tertia de circumcisione, & ante eos magnus Basilius in quæstionibus diffusè explicatis, vitam communem sub obedientia prælati vtilitate & securitate vitæ solitariæ anteponunt. Ridebunt fortasse nonnulli, sed rideant quantum velint: ista est prudentia & sapientia vera Sanctorum, quod pueri sumus, & mare magnum vndosum & periculosum turbatissimum transeamus, & qui proprio sensu ducitur, proprijs viribus & brachijs natat; qui verò Deo in homine obedit, & non facit quod vult, sed quod iubetur; ille à Deo quodammodo fertur, & in Dei humeris quasi quiescens, non suis, sed Dei viribus, & brachijs natat. Hinc orta sunt, monasteria, hinc religiones, hinc homines Deo suadente didicerunt prorsus viuere, vt pueri, non administrare rem familiarem, non vxores ducere, sed ad arbitrium aliorum vitam & mores suos componere. Id primum Apostoli fecerunt, deinde Sancti penè omnes hoc genus vitę adamauerũt: Nam præter Antonios, Paulos, Macharios, Hilariones, etiam Basilius, Nazianzenus, Hieronymus, & Augustinus, Martinus, Benedictus, Gregorius & Beda, Anselmus & Bernadus, Dominicus, & Franciscus monachi, & monachorum Patres & pastores fuerunt. Imo verò post martyres ferè omnes sancti homines, & miraculis, & vitæ excellentia clari ex monasterijs & religionibus prodierunt.

Sententia S. Frãcisci — *Quantopere sãcti studuerint sub esse.* — *Cassian. Collat. 19.* — *Hiero. ep. ad Rustic.* — *Ber. Serm. 3. de Circ.* — *Basil. in quæst. fus. è disput.* — *Meritum obediẽtia.*

Dicet aliquis, in modico suades nobis, vt omnes vitã istam amplectamur: *Opto apud Deum in modico, & in magno*. Quid ni enim eam vitam laudem, quam Dominus consuluit, quam Apostoli tenuerunt, quàm Basilius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Bernardus summis laudibus prædicarunt, quam sancti penè omnes adamauerunt, in qua vt Bernardus ait, *homo viuit puriùs, cadit rariùs, surgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequentiùs, moritur securiùs, præmiatur copiosiùs?* quæ non audit querelas vxoris, nec gemitus liberorum, nec tumultum seruorum: quæ hominem liberat sollicitudine opum acquirẽdarum, metu conseruandarum, dolore amittendarum: quæ illum transfert de ordine hominum ad ordinem Angelorum: quæ lætum in vita, securum in morte, beatum post mortem facit? Istam ego non laudem vitam? illos ego non prædicem, qui quanto tempore paruuli sunt sub tutoribus, & actoribus viuere decreuerunt? Audi quid Beatus Augustinus in epistola ad Hilarium scribens dicat; *Ego ipse* inquit, *qui hæc scribo, perfectionem, de qua Dominus locutus est, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci; neque enim quod diues non fui ideò minùs mihi imputabitur: nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor*. Audiant hæc, qui à seruitio Dei homines deterrent, *Quantis*, inquit, *possum viribus ad hoc propositum alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est*. Et libro tertio contra literas Petiliani, *Perrexit*, inquit, *deinceps Petilianus ore maledico in vituperationem monasteriorum, & monacho-*

Act. 26. — *Vita monastica suaderi potest.* — *Bern.* — *Aug. ep. 89.* — *Aug. li. 3. contr. epis. Petiliani.*

monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutum.

Stultus quorundã timor ne mũdus pereat si monachi fiãt.

At inquis, si omnes religiosi fiant, mundus peribit: quis enim genus humanum propagabit? Quis vrbes & regna gubernabit? Quis iudicia & bella administrabit? Antiqua querimonia est, & ei sæpius Chrysostomus, & alij Patres responderunt. Sed accipe breuiter responsionem meam: eas tu & probatam ac sanctam religionem ingredere, ibique maneas, & pœnitentiam agas, donec omnes homines monachi fiant, & tum demum impẽdente periculo ne mundus pereat habeto licentiam egrediendi. Stultæ & pueriles sunt istæ querelæ, neque tibi, aut mihi cura incumbit prouidendi, ne mundus pereat: neque periculum est. Semper enim fuerunt, & erunt plures, qui viam latam, quàm qui angustam ingrediuntur.

Epilogus.

Sed his omissis, quia non omnium est religiosos fieri, sed eorum dũtaxat, quos Deus singulari beneficio ad obsequium suum vocat, & quibus inspirat spiritum perfectionis, contemptum rerum præsentium, desiderium futurarum, (nec enim homines sunt, qui ista tã alta & tam sublimia persuadent, sed Deus ipse est) idcirco omnes exhortor, vt singuli in suo gradu & statu, quem elegerunt, obedientiam & humilitatem discant, vt suis Episcopis, suis Pastoribus, suis præceptoribus, suis patribus tanquam tutoribus & actoribus, vt verè paruuli & hæredes regni cœlestis, penitus obtemperent, eisque subiaceant, vt hac ratione tandem ad veram libertatem & hæreditatem aliquando perueniant, quam nobis concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO DECIMAQVARTA IN DIE EPIPHANIÆ DOMINI.

THEMA.

Surge, illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. *Isaiæ.* 60.

SYNOPSIS.

ETSI triplici mysterio festum hoc celebre sit, de vno tamen solo hac concione agitur, de vocatione scilicet Gentium per tres magos inchoata. Per Ierusalem in prophetica hac lectione intelliguntur Apostoli & fideles, qui intrepidi in fide permanserunt; vbi docemur constanter Ecclesiæ adhærere, etiamsi multi ab ea desciscant. Prophetæ Poetis Ethnicis comparati. Sedere in loco sublimi vel humili, pro prosperitate vel calamitate, familiare Prophetis. Apostolos modis tribus surrexisse, & quomodo. Pauperum duo genera; & qua ratione vera gloria acquiratur per media debita. Quomodo Apostoli fuerint illuminati, per Christum scilicet, qui multis lux esse declaratur. Summa gloria Dei Patris Filius sapientissimus, & miracula etiam, quæ per Apostolos homines paulò ante rudes frequenter fiebant. Iudæis obscuriores tenebras offudisse Deum quàm gentibus demonstratur, quòd in ridiculosis ineptijs sui Thalmud, & in reædificatione templi tempore Ruffini miraculose impedita luculenter apparet. Iudæos vinci cæcitate à nostri temporis hæreticis: hos verò à nonnullis Catholicis, qui vel Soli sibi exorto oculos claudunt, vel ducentem stellam aut differunt, aut facilè deserunt, ostenditur.

Pars posterior propositum prosequitur thema, & in primis Apostolos lumini periculose errantibus à longè apparenti comparat. Cur Deus Gentium vocationem ab humilibus & pauperibus sit auspicatus, quinque afferuntur causæ. 1. vt Gentium conuersio soli omnipotentiæ Dei, & non regum industriæ adscriberetur. 2. vt primitiuæ Ecclesiæ fundamenta iacerentur firmiora. 3. vt minùs inuideremus diuitibus opes & honores, cum per ea nihilo sint meliores. 4. Quia facilius ignem verbi Dei instar lignorum aridorum concipiunt humiles, secus autem diuites. Denique cùm finis erat Euangelij homines à terrenis rebus abstractos diuinis adiungere, facilius ab iis pauperes quam diuites auelli quis non videt? Euangelij efficacia etiam reges conuertere potuit, quod in hodiernis Magis apparet; ad quorum exemplum quisque conuersionem suam instituere ad finem vsque docetur.

HODIER-

Festiuitatis huius celebritas.

HODIERNA celebritas, Auditores optimi, multis nominibus maxima & lætissima, & nostra, hoc est, gentium propria, singularem deuotionem ac religionem à nobis omnibus propè suo iure postulare videtur. Agimus enim hodie Domini apparitionem, & exultantibus animis beatæ spei initia celebramus, tribusque diuinissimis, lætissimisq; mysterijs ornatum, atq; illustrem colimus diem. Hodie stella duce primitiæ Gentium tribus muneribus auro, thure, & myrrha, Christum Regem, Deum, & hominem agnouerunt. Hodie liberator generis humani proprio Baptismo aquas omnes ad sordes peccatorum eluēdas, & homines regenerandos consecrauit. Hodie primo, eoq; iucundissimo prodigio idem Dominus aquas mutauit in vinum, & nos dulcedinis, & suauitatis cœlestis, quæ aquas temporalium tribulationum post hanc vitam consequetur, admonuit. Itaque cæteri festi dies, vel simplicē, vel semiduplicem, (vt Ecclesiæ verbis vtamur) vel ad summum duplicem solennitatem habent, sola celebritas hodierna merito, iureque optimo triplex nominari potest. Quia tamen mysterium primum maximè proprium est huius diei, & ab Ecclesia Catholica matre nostra, tum in lectione Prophetica, tum in Euāgelio nobis proponitur, nos quoque prætermissis cæteris solam propheticam lectionem, quæ pulcherrima & iucundissima est Domino adiuuante explicare aggrediemur.

Isai. 60.

Initiū igitur propheticæ lectionis eiusmodi est: *Surge illuminare Ierusalē, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est: quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur, & ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.* Propositum Spiritus sancti in his paucis verbis non aliud mihi fuisse videtur, quàm modum & ordinem breuiter explicarē, quo Gentes toto orbe diffusæ, ab impio cultu dæmonum, ad verum Deum conuertendæ erant. Et quidem scripturæ diuinę, ac præsertim vaticinia Prophetarum sæpè repetebant Gentes aliquando conuertendas, atque ad agnitionem veri Dei adducendas fuisse. Sed mirum est, quàm id parum intellectum fuerit antequam fieret: Nam vt in Actis Apostolicis B. Lucas refert, cùm Apostolus Petrus Cornelium, & alios nonnullos ex Gentibus baptizari iussisset, & Spiritus sanctus super eos sicut olim super Apostolos descēdisset, omnes obstupuerunt, & ipsi quoq; Apostoli mirabantur. Existimabant Hebræi non gerere Deum curam aliquam Gentium, sed eas penitus deseruisse. Verum aliud cogitabat Deus, id quod probè intelligēs Apostolus Paulus, Iudæis dicebat: *An Iudæorum Deus tantum? nonne etiam Gentium?* ac modus quidem, & ordo vocationis Gentium talis fuit: Primū misit Deus in mundum filium suum humana carne vestitum; Deinde per eum paucos, videlicet Apostolos, veræ fidei lumine illustrauit: Postremò per Apostolos ad Ecclesiā suam Gentes adduxit, atque hoc est, quod paucis verbis Isaias docet, cum ait: *Surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum,* & quæ sequuntur. singula verba perpendamus.

Vocatio Gētium ad Deum.

Act. 10.

Rom. 3.

Surge illuminare Ierusalem. Ierusalem dicuntur pauci illi Iudæi, qui Christum receperunt, atque imprimis Apostoli. Antea quidem, quàm Christus veniret in terras, omnes Iudæi Ierusalem dicebantur, & ad populum Dei electum pertinebāt; sed posteaquam Christum coram Pilato negauerunt, & apertè malle se Cæsarem, quàm Christum professi sunt, etiam Deus negauit ac deseruit eos, vt vaticinium Danielis impleretur: *Et nō erit eius populus, qui eum negaturus est.* Itaque soli illi, qui permanserunt in fide Patriarcharum & Prophetarum, & Christo, quē illi venturum prædixerunt, adhæserunt, deinceps nomine sanctæ, & electæ vrbis Ierusalem censebantur. Ex quo nos etiā admonemur, vt cum videmus multos

Soli Apostoli cū fidelib. sunt hic Ierusalem.

Dan. 9.

deserere

deserere fidem, & discedere ab Ecclesia, non perturbemur: siquidem Ierusalem semper est Ierusalem; Ecclesia semper est Ecclesia. Et sicut tunc scribis & Pharisæis, & legis Doctoribus, & Sacerdotib. & multis de plebe cadentibus, Ierusalem tamen non cecidit, sed mansit in paucis illis, qui Christo adhæserunt: ita nunc licèt homines multi, vel potiùs prouinciæ multæ deserant Ecclesiam; Ecclesia tamē non cadit. Itaque exeat quicunque velit, exeant scribæ, exeant Pharisæi, exeant Sacerdotes, exeant Reges, exeant Episcopi, exeant Monachi, exeant legis Doctores; nunquam tamen Ecclesiam, nunquā Ierusalem euertent, sed seipsos tantùm perdent. Nam Ecclesia super firmam petram ædificata, & Ierusalem, cuius fundamenta sunt in montibus sanctis, ruere nō potest, & siue pauci, siue multi, illi Ierusalem faciunt, qui adhærent petræ, & fundamento, cui Dominus ait, *Tu es Petrus, & super hāc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Temporibus beati Hieronymi tanta confusio hæresum, & sectarum inter Christianos erat, vt mundus totus nihil aliud, quàm ingens quædam Babylonia videretur: vnus trahebat ad hāc partem, alius ad illam. Et quia tunc hæreses non ita perspicuę, & faciles, & carnales erant, sicut modo sunt; sed graues & subtiles hęretici solùm amore veritatis moueri videbantur, atq; idcirco omnes timebant, nec facilè audebāt isti parti, vel illi adhęrere; quid tūc sancti & sapiētes hoīes faciebāt? Confugiebant in Ierusalem, hoc est, Apostolicæ sedi, siue cum paucis, siue cū multis se adiungebant. *Hinc præsidijs*, inquit ad Damasum D. Hieronymus, *fulta mundi, Arriana rabies fremit: hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere festinat: ego interim clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est*; & in Epistola superiori, *Ego nullum præmium, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, hoc est, cathedræ Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: quicunque extra hāc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noe nō fuerit, peribit, regnante diluuio.* Istum igitur

Hæc Ierusalē immobilis est.

Mat. 16.

Ep. 57. ad Damas.

virum sanctum, & sapientem his nostris perturbatissimis temporibus imitari debet, quicunque saluti suę verè consultum cupit.

Audiamus nunc quid ad Ierusalē, hoc est, ad cętum & societatem Apostolorum dicat Propheta: *Surge*, inquit, *illuminare Ierusalem.* Tales mihi omnino videntur in Ecclesia Dei fuisse Prophetæ, quales olim apud Ethnicos fuerunt poetæ, mendacijs tamen & lasciuis narrationibus semper exceptis. Quemadmodum enim poetis propositum erat non rem gestam simpliciter narrare; sed pulchro quodam modo, & artificiosis & venustis inuolucris ita dicere, vt admirationem & delectationem simul in animis audientiū excitarent: volebat alicubi Virgilius docere, quo tempore serendæ essent fabæ, audi quomodo loquatur,

Sermo propheticū ornatus & obscurus.

> *Candidus*, inquit, *auratis aperit cùm cornibus annum*
> *Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro:*

Rem eandem aliquis alius simpliciter ita dixisset: ad medium mensis Aprilis fabæ seminari debent: ita quoque Prophetę faciunt. Poterat enim Isaias simpliciter dicere, Veniet tempus, cùm pauperes quidam & obscuri, ac rudes piscatores, Doctores omnium gentium clarissimi, & illustrissimi fient. Maluit verò more cæterorum Prophetarum obscuriùs, & venustiùs dicere, *Surge illuminare Ierusalem.* Existit enim in his verbis pulcherrima & elegantissima quædam translatio. Ita enim Propheta cœtum illum exiguum & abiectum Apostolorum alloquitur, quasi virginem aliquam captiuam, & in puluerem sedentem alloqueretur, eique nuncium lætissimum liberationis, & exaltationis adferret, *Surge*, inquit, *Ierusalem.* O pauperes piscatores, sedetis nūc in puluere, surgite, sedebitis in thronis; estis humiles, eritis clari: estis peccatores, eritis sancti: estis piscatores, eritis Imperatores. Familiare est sanctis scriptoribus, atque imprimis Prophetis per sessionem in loco sublimi, & illustri describere felicitatem & prosperitatem: & contra per sessio

nem in loco humili, in sordibus & puluere, describere calamitatem & desolationem, verbi gratia, Isaiæ cap. 47. *Descende, sede in puluere, virgo filia Babylon: sede in terra, non est solium filia Chaldæorum: quia vltra non vocaberis mollis & tenera*, quasi dicat, O tu rex Babyloniç, sedes nunc sublimis in solio, dominaris gentibus, & populis multis, venient Persę & Medi, & in puluere sedere te facient: Et rursum cap. 52. *Excutere de puluere, consurge, sede Ierusalem, solue vincula colli tui, captiua filia Sion*. Ita igitur & nunc loquitur, *Surge Ierusalem*, O cœtus Apostolicus, euangelizo vobis gaudium magnum; Surgetis vos aliquando de puluere peccati ad sedem excellentissimæ sanctitatis. Surgetis de statu isto humili & obscuro ad honorem & culmen Apostolicum. Surgetis de Iudaica seruitute, & abiecta ista spe promissionum terrenarũ, ad Christianam & Euangelicam libertatem, atque ad spem & expectationem bonorum maximorum, & sempiternorum. Tribus enim istis modis Apostoli surrexerunt & ascenderunt. Cogita B. Petrũ: erat olim homo peccator sicut cæteri, erigit illum Deus ad fastigium tantæ & tam excellẽtis sanctitatis, vt esse posset Doctor & magister pietatis omnibus hominibus, sicut etiam fuit. Erat olim vnus quidã de piscatoribus Galileæ, capiebat & vendebat pisces, ea ratione & arte se, & vxorẽ, & cæteram familiam sustentabat: erigit illum Deus ad apostolatum, & omnes regiones & prouincias orbis terrę eius curæ, & sollicitudini committit. Erat olim vnus de cæteris Iudæis, nihil sublime, aut altum cogitabat, aut sperabat, contentus erat illa promissione Domini, *Si audieritis me, bona terræ comedetis*: erigit postea illum Deus ad spem regni cœlestis beatitudinis, & gloriæ sempiternæ. Hoc est igitur, *Surge Ierusalem*.

Isai. 47. — *Isai. 52.* — *Apostoli tribus modis surrexerunt.* — *Isai. 1.*

Quomodo Apostoli surrexerint.

Sed ad quem modum Apostoli surrexerunt? Dedit illis fortasse Deus multas ciuitates, aut multa beneficia, aut saltem magnam vim pecuniarum? Nihil horum dedit. Neque enim temporales diuitiæ requiruntur, vt aliquis clarus & illustris euadat: non requiritur, vt homo nõ sit pauper; sed hoc requiritur, vt non vincatur & superetur à paupertate. Quidam pauperes inueniuntur, qui semper conqueruntur de diuitibus, semper murmurant, semper blasphemant, semper quærunt siue per fas siue per nefas aliquid acquirere: Isti verè sunt pauperes, iacẽt sub inopia, & sunt miseriores omnibus hominibus; Ferunt enim crucem, sed mali latronis, pauperes corpore, pauperiores animo, & in hoc sæculo; & in futuro cruciantur. Alij sunt, qui licèt nihil habeant, tamen nihil cupiunt, & scientes se patrem ditissimum habere, & conseruari sibi hęreditatem amplissimam in cęlis, non magni faciunt inopiam istam, quæ ad quinque dies durat. Istis inopia non dominatur, sed ipsi potiùs dominantur inopię, & ea benè vtuntur ad ęternas diuitias cõsequendas. Sanè grauiter multi decipiuntur, omnes enim naturaliter desideramus ascendere, omnes cupimus nomen, famam, gloriam: locus animorum nostrorum, & quasi elemẽtum nostrum sursum est: ideò sicut ignis semper conatur ascendere, quia sursum est locus eius; sic etiam nos omnes semper ad loca sublimia suspiramus. Sed error plurimorum in eo versatur, quòd honorem & gloriam quærunt quibusdam rationibus & modis, quę ignominiam potiùs, quàm gloriam merentur. Ascendere volunt per viam diuitiarum, ad diuitias verò per fraudes & vsuras, & quid mirum si & in hoc sæculo, & in futuro perpetuam confusionem & infamiam acquirant? Virtus honorem parit, non pecunia. Ac virtus præsertim humilitatis. An non veritas ait; *Qui se humiliat exaltabitur*? An nõ videmus aquas tantum ascendere quantum descenderunt? Ita quoque nos tantum omnino ascendemus in cœlo, quantum hic in terris descenderimus. Libera præterea & spontanea Christi confessio illa est, quæ honorem & gloriam incredibilem nobis acquirit. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*. Quanta erit illa gloria, cùm Deus ipse corã Angelis, & beatis hoĩbus omni-

Paupertas quomodo toleranda. — *Quomodo uera gloria acquiratur.* — *Matt. 23.* — *Matt. 10.*

omnibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, Doctoribus, Confessoribus virginibus nos in loco edito & conspicuo collocatos omnibus audientibus & videntibus laudabit? Illa erit laus plena honoris, & veritatis: *Non enim qui semet ipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Tunc verè plus honoris & gloriæ recipiemus, quam vnquam sperare aut optare potuimus. Ista gloria erit eorum, qui Christum liberè confitentur, quos non pudet, sicut multos alios, esse pauperes propter Christum, iniurias ferre, & contumelias propter Christum, castè & sobriè viuere propter Christum: qui non erubescunt recusare compotationes, non ire ad choreas, & saltationes cum inuitantur, non audire detractiones, eos qui malè agun fraterna charitate corripere. Denique qui timorem hominum timori diuino postponunt, nec erubescunt liberè agere, quod Christo placere nouerunt. Quicquid dicant, vel cogitent homines, isti Christum confitentur in terris, & eos cum incredibili honore & gloria confitebitur Christus in cœlis. Ad hunc igitur modum Apostoli surrexerunt: non habuerunt magnas diuitias, sed magnam charitatem: non dedit illis Deus, vt non paterentur; sed vt cum gaudio & exultatione paterētur: dedit magnum animum & copiosam gratiam, qua mundum, & carnem, & diabolum vincere possent, erant piscatores, & acceperunt cor & animum dignum Imperatore.

2. Cor. 10.

Quomodo Apostoli sint illuminati.

Surge illuminare Ierusalem. Quid est illuminare? Nihil aliud, quam illuminaberis. Sicut enim Apostoli surrecturi erāt de statu humili ad statum sublimem; ita quoque transituri erant de tenebris ignorantiæ, ad lumen sapientiæ: & sicut de piscatoribus Apostoli, ita de rudibus & imperitis summi & sapientissimi Theologi futuri erant. Quid aliud significat illuminare? Quid? Gaude, lætare, exulta, serena frontem tuam Ierusalem. Tristitia quidem & mœror vultum quodammodo obscurant; lætitia illustrat & serenat: *Dominus*, inquit Propheta, *illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?* Et rursum, *Deus misereatur nostri & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri. Illuminet vultum suum super nos*, hoc est, lætam & serenam faciē nobis ostendat, non tristem, non iratam, non turbatam, non obscuram. Videmus homines tristes, tetricos, melancholicos gerere frontem contractam, obscuram, & quasi nubibus quibusdam, & caligine obductam. Et contra videmus eos, qui lętantur & gaudent, habere frontem explicatam, apertam, serenam, & quodammodo splendere ac nitere vultus eorum. Surge ergo & illuminare, gaude & lætare Ierusalem. Quamobrem? *Quia venit lumē tuum, & gloria Domini super te orta est.* Magna profectò ratio gaudendi quia venit lumen tuum. Sed cur tempus præteritum vsurpat, cum de re futura loquatur? Nimirum, vt intelligamus tam esse certum, quod prædicit futurum, quā est certum fuisse, quod iam præterijt. Deo siquidem, qui per Prophetas suos futura prædicit, nihil est præteritum, aut futurum; sed omnia præsentia. Lumen verò de quo loquitur, cum ait, *quia uenit lumen tuum*, Christus est. Idem est enim quòd hic ait, *Venit lumen tuum*, & quod paulò post apertiùs dicet, *super te autem orietur Dominus*. Nec immerito Dominus lumen appellatur; Nam *Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt ulla*. Et de Christo D. Ioānes, *Erat*, inquit, *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum*. Et Ecclesia in symbolo, *lumen de lumine, Deum verum de Deo vero* Et Apostolus ad Hebræos, *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius:* Et ipse de se, *Ego sum lux mundi*. Itaque *lumen tuū* dicitur Dominus, *lumen* ratione diuinitatis, *tuum* ratione humanitatis. Nec enim lumen nostrum dici poterat Deus, anteqam naturam humanam assumeret. quo pacto enim lumen nostrum diceretur, quod à nobis videri non poterat, & quod aciem nostram, sensusq; vincebat? Sed posteaquam clarissimum illud lumē humana carne quasi nube tectum est, & nimium suum fulgorem temperauit, tūc

Psalm. 26.

Psalm. 66.

Christus lux est.

1. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Hebr. 1.

Ioan. 8.

lumen Angelorum factum est lumen hominum, & splendor gloriæ, fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis factus est nobis Dei sapientia. Tunc vidit *omnis caro salutare Dei*. Tunc etiam ille sanctus senex, cuius oculi fortasse caligare incipiebant dicere potuit, *Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum*.

Luc. 3.

Luc. 2.

Gloria Patris filius sapiens.

Prou. 13.

Venit igitur *lumen tuum, & gloria Domini super te orta est*: fortasse idem alijs verbis dicit; nam *gloria patris est filius sapiens*. Neq; fuit vnquam filius sapientior Filio Dei, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ. Magna est gloria Dei Patris, quòd mūdum istum, tam pulchrum, tam perfectum, tam omnibus numeris absolutum condiderit: quòd Solē, & Lunam, & stellas, quòd tantam animātium, plantarum, lapidum, & metallorū varietatem, quòd homines, quòd Angelos ex nihilo creauerit. Sed multò sine vlla comparatione maior gloria est, quòd filium infinitæ sapientiæ, & bonitatis genuerit. Nam mundus totus vix vmbra quædam diuinæ bonitatis, & perfectionis dici potest: filius autem non vmbra quædam, sed ipse candor est lucis æternę, *& splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*. Itaq; nihil maius, nihil excellētius, nihil gloriosius de Deo pdicare possumus, quàm quòd filium infinitæ potentiæ, sapientiæ, & bonitatis genuerit: & verè gloria Dei Patris est Filius ille sapiens, quē ab æternitate generauit. Fortasse etiam gloria Domini, clarissima, & illustrissima illa signa & prodigia significat, quæ per Apostolos fiebant. Nam cum illi, qui paulò ante homines obscurissimi & abiectissimi fuerant, omnium gentium linguis loquebantur, signa & prodigia maxima faciebant, solo verbo ægros curabant, mortuos ad vitam reuocabant, dęmones pellebant, Rhetores & Philosophos confundebant, simplicibus verbis altissima dogmata persuadebant, corda peccatorū quantumuis dura molliebant; omnes homines admirabantur & Deum glorificabant. Dicebant enim *Digitus Dei est hic*, non sunt ista opera hominum. Deus est qui loquitur, Deus qui operatur: hoc pacto maiestatem & gloriam Domini in Apostolis omnes videbant, & quod nunc in Isaia legimus implebatur, *& gloria eius in te videbitur*.

Hebr. 1.

Gloria Domini miracula Sāctorum.

Exod. 8.

Sequitur, *Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos*. Pergit explicare magnitudinem beneficij diuini, quod Ierusalem, hoc est, Apostolicus chorus acceptu rus erat. Ecce, inquit, rem admirabilem & stupore plenam dicturus sum; tot sapientes erant inter homines, tot Philosophi, tot Rhetores, tot nobiles, tot diuites, & illis omnibus omissis humiles piscatores Deus elegit, quos illustraret, quibus primitias Spiritus daret, quos Principes Ecclesiæ constitueret: Ecce, inquit, *tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur*. An non esset eximiū & singulare priuilegium huius oppidi, in quo sumus, si Belgium totum in tenebris esset, & obscurissimā noctem pateretur, super Louanium autem splenderet Sol, & nos soli cœlum serenum, & aerem purum atque apertum videremus? Tale fuit priuilegium Apostolorum, quando mundus totus, terra & populi, hoc est, Iudæi & Gentiles in tenebris errorum versabantur: ipsi verò soli Deum verum agnoscentes in lumine degebant.

Sed cur quæso maior obscuritas Iudæis attribuitur quàm Gentibus? Cur terram operient tenebræ, hoc est, Iudæos: terrenos videlicet homines, quibus nihil obscurius fingi potest; populos autē, hoc est, Gentes, Paganos, Ethnicos sola caligo? Sic enim habent septuaginta, *Et caligo super Gentes*. Quod hic mysterium latet? Num Iudæi magis cæci futuri erant, quàm essent Gentes? Omnino, Auditores. Nam ij, quos Deus illustrauit, si lumini sint ingrati, magis excæcantur, quam ij, qui lumen nunquam receperunt. Tales Iudęi fuerunt: habuerūt Patriarchas, habuerunt legem & scripturas sanctas, habuerunt miracula diuina, habuerunt Angelos, & Deum ipsum maximè familiares: ad vltimum ingrati fuerunt, & veniente vera luce oculos suos clauserūt, &

Cur Iudæi cæciores quàm Gentiles.

Deus,

Deus, vt merebantur, deseruit eos, & permisit tenebris maioribus & densioribus inuolui, quàm vnquam fuerint tenebræ Ethnicorum. Ita modò videmus: conuertuntur Gentes, veniunt idololatræ, publicani & meretrices ad fidem: & Iudæi obstinatissimi in sua infidelitate perseuerãt. Ecce quam crassæ & palpabiles tenebræ oculos Iudæorum teneant, vident omnia vaticinia in Christo esse completa: vident miracula à Christo & Apostolis, & Sanctis cæteris facta esse sine vllo numero: vident mundum totum iuxta vaticinia Prophetarum relicto cultu idolorũ ad Christum esse conuersum: vident se nec templum, nec regnum, nec sacerdotium, nec altare, nec sacrificium habere: vident se toto orbe dispersos omnium gentium pedibus subiectos esse atque hanc miseriã, & calamitatem non annos decem, aut viginti, aut triginta sicut olim, sed mille, & quingentos annos pertulisse; & tamen satis intelligunt se post reuersionem de captiuitate Babyloniæ nunquam idola coluisse, & tamen adhuc non vident cur tã seuerè puniatur à Deo. *Quia ecce tenebræ operient terram.*

Reædificatio templi miraculosè impedita.

Ruffin. l. 10 hist. prope fin.

Libro decimo Historiarum Ecclesiasticarum prope finem Ruffinus Aquileiensis refert, temporibus apostatæ Iuliani voluisse Iudæos iterum templum in vrbe Hierosolyma ædificare: sed cum de omnibus locis, & prouincijs conuenissent, & ab Imperatore facultatem & sumptus accepissent, & iam calcem & reliquam materiam præparassent, nocte quæ illum diẽ præcedebat, quo erant opus inchoaturi, vehementissimum terræmotum obortum fuisse, eoque non solùm fundamentorum saxa longè lateque iactata, sed etiam porticus publicas, in quibus Iudæi morabantur, funditus euersas, & Iudæos oppressos ac necatos: deinde prima luce reliquam Iudæorum multitudinem ad locum ruinæ ad mortuos requirendos cõcurrisse; sed statim ex domo quadam subterranea, vbi ferramenta, & alia ad opus necessaria seruabantur, globum igneum prodijsse, qui per plateam discurrens exustis ac necatis Iudæis qui aderant vltro citroque ferebatur: atque hoc iterum, & sæpiùs, imò frequentissimè tota illa die repetens, pertinacis populi temeritatem flammis vltricibus coercebat: & ne ista casu fieri viderentur, sequente nocte in vestibus singulorum signum crucis, ita euidens apparuisse, vt nulla arte elui, vel aboleri posset. Hæc Ruffinus suis temporibus accidisse testatur, quæ cõmemorare volui, vt omnes intelligant quantæ sint tenebræ Iudæorum, & quàm verè prædixerit Isaias, *quia ecce tenebræ operient terram.*

Ineptiæ Thalmud.

Neque solùm eo cæcitatem suam Iudæi produnt, quòd Solem iustitiæ Christum iam in summo cœlo constitutum, & orbem totum illustrantem non vidẽt; sed etiam quòd in suo Thalmud absurdiores fabulas de Deo finxerunt, quàm vnquam finxerint pagani: dicunt Deum quotidie semel irasci; & duas lachrimas effundere: præterea orare, & pœnitentiã agere. Item cùm mundum crearet in parte Septentrionis magnum foramen in cęlo reliquisse, vt si quando exurgeret aliquis, qui diceret, se cœlum condidisse, tunc ei Deus responderet, Si tu cœlum fecisti, perfice opus, claude foramẽ illud.

Ista sunt iudicia Dei, Auditores, ista est plaga cæcitatis super omnes plagas maximè formidãda, qua iusto Dei iudicio puniuntur ij, qui diuino lumini resistunt: ista plaga puniti sunt Iudæi, & hoc tempore grauissimè, & verè in iudicio, & in furore puniri hæreticos videmus. Quis crederet eos, qui olim etiam Doctores Theologi fuerunt, ita vehementer excęcari, vt dicant ea, quæ nec Iudæi, nec Turcæ, nec pagani vnquam fuissent ausi pronunciare? Deum velle & constituere, vt peccata fiant; eum, qui conatur benè agere, peccare mortaliter: Deum opera bona non requirere, sed potiùs reijcere: Deũ debere obedire diabolo: naturam diuinam passam & mortuam esse. Quis vnquam Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum vel ioco talia dixisset? Itaque Iudæi densiores tenebras patiuntur, quam Ethnici. Sed hæretici adhuc densiores, quàm Iudæi: sicut etiam maius lumen à Deo

Cæcitas hæreticorũ.

hæretici,

hæretici, quàm Iudæi receperant.

Cæcitas quorundã catholicorum.

Neque deest similis quædam plaga plurimis Catholicorum. Quidam enim reperiuntur, quos Deus vocat interna ad monitione ad vitam meliorem, sentiunt interdum se moueri & trahi ad bonum, vident oculis mentis lucem quandam spiritalem similem stellæ, quę hodie Magos duxit ad præsepe; sed vel contemnunt, vel negligunt diuinam inspirationem; vel etiam metuentes ne fiant nimis boni, de industria oculos claudunt: & Deus, qui non vult contemni, aut negligi munera sua, iusto iudicio eos relinquit, & excæcari, & in sordibus peccatorum volutari permittit: & qui magni, & sancti serui Dei fuissent, si vocantem & inspirãtem Deum secuti essent, fiunt postea homines peruersissimi, & tandem malè pereunt.

At inquiunt, Deus est bonus, & non semel, sed sæpiùs vocat: & si nõ sequar hoc anno, sequar anno sequenti. Verum est, Deus est bonus, sed nunquid tu ideò eris malus, quia Deus est bonus? Nescis Deũ simul esse iustum, & iudicia Dei abyssum multam? Quid verò Magis contigisset, si visa stella dixissent, expectemus adhuc modicum, apparebit fortasse & anno sequẽti: omnino malè eis successisset. Deus enim magnus Dñs est, & non vult contẽni, aut negligi munera sua. Habet duo brachia Deus longissima & robustissima: vnum est misericordia, alterum iustitia. Extendit primum brachium misericordiæ, vt te complectatur: inspirat bona desideria: si tu resistis, & fugis, incidis in brachium iustitiæ, illo te apprehendit, & ad terram allidit, & confringit.

Quidã stellam quam secuti sunt deserunt.

Alij sunt qui sequuntur vocantem Deum, & stellam præeuntem ad aliquod tempus, incipiunt in opera bona incumbere, abstinere a flagitijs, frequentare Sacramenta confessionis, & communionis: sed cum maximè videntur feruere & currere, leui tentatione exoriente, & aliquãdo nulla de causa ad vnum verbum amici alicuius resiliunt: isti quoq; fugiunt brachium misericordiæ, & incidunt in brachium iudicij. Nam qui tales sunt, facillimè obdurantur, & multo peiores fiunt, quam antea vnquam fuissent. Sicut piscatores dicunt aquam calidam faciliùs congelari, quàm frigidam. Et sicut experientia didicimus, eos qui de ægritudine conualescunt, si antequã perfectè curentur recidant in morbũ multo grauiùs laborare, quàm antequam conualescere inciperent. Quis non videt eum periculosiùs cadere, qui altiùs ascendit? Quis non legit, quod ait B. Petrus; *Meliùs erat viã veritatis non agnouisse, quam post agnitã retrocedere*? Et quod ait Dominus; *Nemo mittens manum in aratrum, & respiciẽs retro, aptus est regno Dei.* Et, *Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare, ne tibi deterius contingat?* Itaq; Auditores optimi, si Deum timemus, & admirabilia iudicia eius, perseuerantia nobis necessaria est: non possumus sine incredibili discrimine stare, & retrocedere. Nauigamus aduerso flumine, & nisi perpetuo, sine intermissione laboremus in remigando, & quæ retro sunt obliti ad anteriora, & altiora nos extendamus, magno impetu retro feremur, & ad saxa, & scopulos allidemur. Hęc de tenebris & caligine dicta sint.

2. Pet. 2. *Luc. 9.* *Ioan. 5.* *Phil. 3.*

PARS ALTERA.

ET *ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Explicatur his verbis priuilegiũ singulare Apostolorum. Ipsi .n. à Deo electi fuerunt, vt pro se, & p alijs lumẽ, & gratiã reciperẽt, & non solùm sibi, sed ẽt alijs lucerent, & sicut vitrum & crystallum, non solùm ipsum intimè & profundè illustratur à Sole; sed ẽt Soli simillimũ efficitur, & res cæteras illustrat: ita quoq; Apostoli non solũ ipsi lumen receperunt, sed ẽt lumen alijs fuerunt: ita vt aliquando Dominus eos lucẽ mundi appellare non dubitauerit, *Vos estis*, inquit, *lux mundi.* Et Isaias, *Ambulabunt*, inquit, *gentes in lumine tuo.*

Apostoli sunt lux mundi. *Matt. 5.*

Sed quomodo ambulabunt? Quo ibunt? Ad ipsum lumen, quod videbunt. Veniant vobis in mentem ij, qui noctu per ignotas & desertas regiones

Simile. iter faciunt, vel per magnum mare nauigantes oborta tempestate in medium Oceanum abducuntur, & media nocte cœlo nubibus obducto, nauigant in incertum, nec vllo modo coniectare licet, in qua parte mundi consistant. Si eiusmodi homines iam salute propè desperata post multos, & diuturnos errores videant tandem alicubi procul aliquod lumen, an non statim in illud oculos conijcient, & arbitrati ibi esse domum vel portum aliquem, sine mora eo dirigent cursum suum? Pari ratione sub tempus illud, quo Christus venit in terras, omnes gentes in densissimis errorum tenebris per magnum mare mũdi huius in incertum nauigabant, tam tetra caligo super omnes populos, & prouincias, ac regiones incubabat, vt etiam fornicationes, & adulteria, & scelus Sodomæ & Gomorrhæ non viderentur peccata; & Deos ligneos & lapideos homines multo meliores, & nobiliores adorarent, & eis res suas, & seipsos stulti commendarent, qui nec audiebant, nec videbant, & qui potiùs hominum custodia indigebant. Quid tum fecit Deus? Excitauit repentè in edito quodam monte pulcherrimã ciuitatem, ista est Ierusalem, ista est Ecclesia, quæ in Apostolis cœpit, & in ea maximum & clarissimum lumen sapientiæ, sanctitatis, & signorum, ac prodigiorum accendit: statim verò atque illud lumen splendere, & procul fulgorem, & radios suos diffundere cœpit, omnium Gentium oculos, qui varijs in locis errabant, in se vnum conuertit. Et ecce ex omni parte mundi ex Asia, Africa, Europa turmatim gentes ad illud lumen confluebant, dicebatque alter ad alterum: *Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob*; relinquamus errores, renunciemus Dijs ligneis & lapideis, conuertamur ad verum & viuum Deum, sequamur lucem, curramus ad lucẽ, quam videmus. Hoc igitur Isaias Spiritu Prophetico cernens Ecclesiæ gratulabundus dicebat. *Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Ecce omnes isti congregati sunt, venerunt tibi.* *Isai. 2.*

Sed cur addit Propheta, Et *Reges in splendore ortus tui?* Nunquid etiam Reges in Gentibus non numerantur? Cur separatim ponuntur? Voluit sanctus Propheta diuinæ sapientiæ, prouidentiæque ordinem exponere. Nam, vt Dionysius Areopagita docuit, summo ordine prouidentia Dei per superiores causas gubernat ac regit inferiores; per summos Angelos illustrat medios; per medios illustrat infimos; per infimos illustrat homines, & inter ipsos homines prius Iudæos quam Gentes, & inter Gentes priùs pauperes, quàm diuites, priùs obscuros, quàm nobiles, priùs priuatos, quam Reges illustrari voluit. Ambulabunt, inquit, primum Gentes in lumine tuo; deinde etiam Reges in splendore ortus tui. Ita legimus in Actis Apostolicis, & in Ecclesiasticis historijs initio euenisse. Primi qui ad fidem veniebant erant sutores, piscatores, Simon coriarius, Lydia purpuraria, & similes homines. Reges obstinati manebant, imò potiùs vsque ad tempora Constantini non solum Reges non conuertebantur; sed etiam persequebãtur, & necabant eos, qui conuerti volebant. Hinc B. Iacobus, *Audite*, inquit, *fratres mei dilectissimi, Nõne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod inuocatum est super vos?* Hinc etiam Apostolus Paulus, *Videte*, inquit, *vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes, secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* Hinc etiam Dominus se pauperibus missum profitetur, *Spiritus Domini super me*: Et rursum, *Cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur.*

Deus prius vocauit priuatos, postea Reges.

Iacob. 2.

1. Cor. 1.

Luc. 4.
Matt. 11.

Est verò multiplex ratio cur Deus à paupe-

Cur Deus prius priuatos & pauperes quã Reges vocarit.

Prima ratio.

pauperibus, & priuatis inceperit. Primum enim hoc Deus fecit, vt mundi conuersionem suæ omnipotentiæ, non Principum industriæ homines adscriberent, si omnium primi Imperatores, & Reges conuersi fuissent, statim edictis publicis iussissent vbique confringi statuas, demoliri simulachra, cessare sacrificia, euerti vel claudi templa idolorum; fortasse etiam populos suos ad fidem recipiendam compulissent. Itaque dixissent omnes, Non Deus est, qui homines conuertit, sed Regum ac Principum edicta. Quamobrem vt omnes intelligerent, fidem esse donum Dei, & non humana virtute, sed diuina potestate euerti regnũ diaboli, maluit Deus per pauperes regnum suum mundi Principibus non solum non iuuantibus, sed etiam resistentibus auspicari, *Non quæsiuit*, inquit, Augustinus, *Dominus per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed prius Petrus piscator, per quem postea crederet non solum orator, sed etiam Imperator. Nullus nobilis primo electus est, nullus doctus, quia infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.*

Augustin. Tracta. 7. in Ioann.

Secunda ratio.

Deinde primi Christiani optimi, & probatissimi esse debebant. Quippe qui tanquam lapides maiores, & solidiores in fundamento Ecclesiæ ponebantur. quòd si statim ab exordio prędicationis Euangelij Principes mundi cõuersi fuissent, debilia fundamenta tanti ædificij iacta fuissent. Primi siquidem Christiani à Regibus coacti ad fidem venissent, vel si sponte, certè persecutoribus caruissent. Nunc verò quoniam initio propter crebras persecutiones Christianum fieri res erat plena periculi, & ignominiæ, illi, qui tum conuertebantur, optimi, & constantissimi, & feruentissimi, & vitam, ac sanguinem millies fundere paratissimi erant. Itaque hoc modo Deus bonum ac firmum fundamentum iecit.

Tertia ratio.

Præterea voluit Deus nobis hoc exemplo demonstrare, quòd nõ debeamus opes, & honores diuitibus, inuidere: hoc ipso enim quod ad fidem & Euangelium priùs sutores & piscatores, quam Reges & Imperatores vocauit, satis ostendit, non omnes, qui sunt primi in terrenis bonis, esse etiam primos in cœlestibus; sed contrà sæpe primos apud homines, esse nouissimos apud Deum. Neque esse terrenas diuitias magnifaciẽdas, quas videmus amicis Dei sæpe non dari; sicut non magnifacimus glandes, & siliquas, quæ suibus post paululum interficiendis in magna copia tribuuntur.

Quarta ratio.

Rursum ab humilibus, & pauperibus Deus incepit, quod ipsi magis parati, atque apti sint ad semen Euangelij vtiliter recipiendum. Cor diuitis simile est agro spinis & tribulis referto. Neque verò diuites mihi succenseant, ita Dominus, cum de semine loqueretur, parabolam suam exposuit. Nam cum dixisset, *Aliud cecidit inter spinas, & exortæ spinæ suffocauerunt illud*, explicando subiecit; *Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.* Cor pauperis terra est bona, & spinas, & tribulos non habet. Est etiam diues similis ligno virenti; pauper verò ligno arido: gratia Dei, & Euangelij prædicatio similis igni: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur*? Iam verò quis nescit multò celeriùs & faciliùs ligna arida, quam virentia ignem concipere? Imò verò, quod omnium pessimum est, ligna virentia omnino inuita exsiccari videntur: statim enim atque ad ignem admouentur strident, fumant, gemunt: ita diuites faciunt, ferre non possunt ignem tribulationis, quo exsiccari debent, vt in eis flamma diuini amoris accendatur. Si flecti debent ad orationem, oportet eos habere puluinar, ne frangantur genua. Si ieiunandum est semel, sumunt in prandio duplo amplius, quàm solerẽt, ne detur vacuum, & stomachus conqueratur. Si eundum est ad concionem, vel ad sacrum, & est aura frigidior, ipsi domi pellibus inuoluti apud ignem sedere debent. Itaque non mirum si pauperes priùs, quàm diuites flammam Euangelij conceperunt; sunt enim pauperes li-

Matt. 13.

Luc. 12.

M 2 gna

Quinta ratio. gna sicca, diuites ligna virentia. Præterea finis Euangelij non alius est, quam affectum & animum hominis à rebus terrenis abstrahere, & Deo ac rebus diuinis adiungere, certum est autem homines diuites, & nobiles magis rebus terrenis inhærere, ac proinde difficiliùs ab eis auelli posse, quàm pauperes. Quid est faciliùs, deponere pallium, an deponere pellem? Cùm deponis pallium, dolorem non sentis. Quare? Quia pallium nullo glutino carni tuæ adhæret. At pellem sine incredibili dolore exuere non potes, quòd pellis arctissimè carni coniuncta, & copulata sit. Postremò sicut aues, si alas habeant luto, aut visco implicatas, per terram repere possunt, in sublime ferri & volare non possunt: ita quoque homines diuites, quia cordis alas mentem, & voluntatem luto & visco rerum terrenarum plenas habent, frustra quotidie audiunt, *Sursum corda*: confitentur, communicant, orant; sed tamē ferè sine affectu, sine spiritu: non gustant, quæ sunt Dei, *Vbi est thesaurus tuus; ibi est & cor tuum*. *Matth. 6.* Pauperes verò nihil habent, & nihil cupiunt habere, facili negotio feruntur sursum, leui motione rapiuntur in Deum. Beatus Antonius, Benedictus, Beatus Franciscus, non erant vsque adeò docti, nūquam scholas Theologicas viderant; tamen facillimè rapiebantur in Deum, atque altissimis contemplationibus sæpissimè fruebantur. Quamobrem? Quia liberas & expeditas sine luto & sine visco alas habebant. Habent Reges sua regna, & diuites suas diuitias, in illis conquiescunt, vident se ab omnibus magni fieri, & honorari: putant se esse aliquid, quotidie cogitant maiora, inde est quod ægrè admodum, & serò conuertuntur ad Deum. At verò pauperibus facile est contemnere regna, quæ non habent: facile est non diligere honores, quos nunquam sperant; facilè est ijs rebus non adhærere, à quibus procul absunt. Istæ sunt igitur rationes cur pauperes, & obscuri Euangelium, & fidem primi receperunt.

Sed quanquam Reges & Principes ægrè conuertuntur, & qui diuitias habēt, difficilè intrabunt, vt Dominus ait, in regnum cœlorum; *Marc. 10. Luc. 18.* tamen tanta est virtus & efficacia Euangelij, vt etiam eos aliquando conuertat. *Ambulabunt*, inquit, *gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui*. Etiam Reges, inquit, qui videntur non posse conuerti, conuertentur tamen, & ambulabunt in splendore ortus tui. *Euangelij efficacia etiā Reges conuertit.* Horum typum gerebant Magi illi, qui nobiles, & diuites, & sapientes, & Reges etiam fortasse erant: & tamen hodierna die stella duce ad præsepe Domini ex Perside venerunt, & ita venerunt, vt omnibus hominibus viam salutis, & perfectionis exemplo suo demonstrauerint. O nos beatos, Auditores, si sanctos, & sapientes istos Reges imitari sciremus. Quicunque Deum ex animo quærere, & sine errore inuenire desiderant, nihil aliud agere debent, quàm quod Magos istos sapientissimos egisse legimus. Primum omnium terram suam, & cognitionem suam vna cum Magis alacriter relinquant; deinde cum ijsdem non falsis hominum rumoribus credant, sed stellam fulgentem diligenter considerent: non sequantur hominum mendacia, sed vocationem cœlestem. quid possunt filij huius sæculi suadere, nisi diligere sæculum? Quid? cogitas de castitate, & petis consilium à lenone, vel meretrice? Cogitas de relinquendo sæculum, & consilium petis ab amatoribus sæculi? Vis fieri stultus, vt fias sapiens; & consulis mundi sapientiam, quæ tota est vana, totum habet foris & nihil intus? *Quomodo vnicuique sua conuersio sit instituenda.* Non igitur audiant consilia hominum eorum, qui nihil nisi carnem & sanguinem sapiunt; sed audiant potiùs quid in cordibus eorum Dominus Deus loquatur: audiant quid in scripturis veritas clamet: audiant quid Christus & Apostoli consulant, vel præcipiant: tum si viderint Herodem cum scribis & Pharisæis turbari, non turbentur ipsi propterea; sed pergant quò Deus vocat, & sinant mundum, & dæmones vociferari, & comminari quātum volunt. Iam cum ad stabulum & præsepe

ſtella duce peruenerint, non offendantur inopia, & pannis Saluatoris, nec loci humilitatem & anguſtias conſiderent, ſed contrà potiùs abyſſum charitatis, & pietatis mirentur, qua Deus noſter cùm eſſet diues, egenus propter nos fieri voluit, vt nos inopia ſua ditaret. Deinde cum Magis non offerant Deo quiſquilias, non quatuor, non quinque aureos; ſed optimum quod habent, aurum, thus, & myrrham: offerant ſeipſos totos tanti quanti ſunt; Nec enim Deus, qui ſe totũ nobis tam liberaliter dedit, minus quàm nos ipſos totos, totum cor, totum animũ, totum affectum accipere dignatur; & tum demum verã nudi, rebus omnibus Deo donatis, ſecurè, & tranquillè dormiant, vt angelicum reſponſum in ſomnis accipiant. Dormiant mundo, & curis, ac negotijs huius ſæculi, vt vigilent Deo & negotijs vitæ futuræ: & cum ab Angelo per quietem in oratione, & contemplatione didicerint, non eſſe redeundum ad Herodem, per aliam viam reuertantur in regionem ſuam: aliam vitam, vitam nouam, vitã angelicam, vitam ſanctam inchoare, & continuare ſtudeant, vt per eam ad vitam beatam, & ſempiternam perueniant, quam nobis concedat Deus, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

CONCIO DECIMAQVINTA DE DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM.

THEMA.

Et Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines. *Luc. 2.*

SYNOPSIS.

EXORDIO ab encomio Academiæ Louaniensis sumpto concio in duas partes dirimitur; in quarum priore enodatur quæstio, cur Euangelista Lucas dicat Christum ætate, gratia & sapientia profecisse, cum tamen in vtero materno fuerit plenus gratia & sapientia, adeo vt illi nihil addi potuerit, quod testimonijs Prophetarum, Euangelistarum, Pauli, & SS. Patrum abundè probatur: imò ipsa ratio dictat, Christum in vtero materno virum perfectum extitisse sapientia, animi uigore, & sensuum maturitate. Dicitur tamen profecisse sapientia, quia sensus humanus in eo proficiebat, atque ea vsu & experientia cognoscere incipiebat, quæ antea sola cognitione & contemplatione cognoscebat. Proficiebat autem gratia, quia quotidie eius merita, & corporis gloria augebatur; quæ pulchra Solis similitudine explicantur, qui splendore & ardore crescere & decrescere videtur, nec tamen illum huiusmodi mutationibus esse subiectum constat.

In altera parte docetur, quomodo Christum imitari, & sapientia simul & gratia magis ac magis proficere possimus: vbi docetur hominem Christianum ardere charitate, & lucere sapientia debere: & quàm perperam agant ij, qui studia humana, vtpote gladios quibus iugulantur, condemnant, multorum Patrum contrarium asserentium testimonijs ostenditur. Scientias vt pijs prodesse, sic malis obesse. Non sufficere humana scientia enitere, sed accedat charitas & humilitas necesse est: Cuius rei formidanda de docto viro cum dæmone in extremis disputando victo, narratur historia. Tandem quomodo sapientia cum charitate sit coniungenda duo traduntur documenta: primum, vt quotidie aliquid mane & vesperi contemplationi diuinæ tribuatur. Secundum, vt Sacramentum Eucharistiæ frequenter sumatur.

HVMANI

HVMANI generis assertor, optimi Auditores, nō alia de causa ætate, sapiētia, & gratia profecisse dignatus est, quàm vt nobis non ætate, aut sapientia solùm, sed simul etiam gratia proficiēdum esse demonstraret. Ac si vsquam alibi tā præclari exempli sectatores aliquos habet, certè in hac illustri, ac veteri Academia multos habere iure, ac meritò existimandus est. Etenim tot Gymnasia sanctissimè instituta, tot Collegia à fundamentis erecta, tanta doctorum hominū celebritas, tot litterariæ exercitationes, tam crebræ de rebus grauissimis disputationes, & publicæ priuatæque studiorum collationes, finem alium non habent, quàm vt iuuentus, quæ frequentissima, & florentissima in hac vrbe versatur, in sapientiæ studio, doctrina, ac eruditione proficiat. Quid verò tot fana religiosissima, tantus numerus Sacerdotum, tantus ad res diuinas concursus, tam assiduæ conciones, quæ nec vna lingua, nec vno in loco habentur, sibi volunt? Quo spectant? Quò referuntur? Nonne eò, vt qui in hac vrbe sapientia, & eruditione crescunt, in ijs etiam diuina gratia, & charitas amplificetur? ac vt de præclaræ huius Academiæ iuuentute sine mendacio dicere possimus, *Proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.*

Quæ cum ita sint, gaudeo hanc potissimum sententiam se mihi in hodierno Euāgelio explicandam obtulisse, in qua de nobis ipsis agitur, & ad quem modum in hoc studiorum curriculo versari debeamus, ostenditur. Ac duo sunt, quæ in huius sententiæ explicatione à me requirere propè vestro iure mihi videmini. Vnum, cur B. Euangelista, Dominum sapientia, & gratia profecisse affirmet, quem plenū sapientia, & gratia paulò ante asseruit: Alterum, quo pacto nos Dominum imitari, & sapientia simul, & gratia quotidie magis ac magis augeri possimus.

Quomodo Christus profecerit gratia & sapientia.

Vt igitur ad primam quæstionem veniamus, res est, Auditores, eiusmodi, de qua agimus, vt non facilè expediri possit: neque vno, atque eodem modo à sanctis Patribus, Doctoribusque Theologis explicatur. Tale enim temperamentum, moderatioque dicendi adhibenda est, vt nihil indignum Dei Filio asseramus, & simul B. Lucæ sententiam integram conseruemus, veramque, vt à Spiritu veritatis profectam, esse demonstremus. Initio igitur illud veluti fundamentum firmissimum nostræ disputationis iaciendum est, Dei Filium Dominum nostrum secūdum eam naturam, quam pro nobis, & ex nobis accepit, nunquam sapientia, iustitia, virtutibus cæteris, gratia, gloria, & beatitudine caruisse: neque minus sapientem, aut iustum, aut potentem, aut beatū in vtero matris fuisse, quàm esset, cùm in templo, & synagogis docebat, & signis, & prodigijs clarissimus, atque illustrissimus habebatur. Tantum enim sapientiæ, & gratiæ charismatum, & donorum gloriæ, & beatitudinis in illo amplissimo, & capacissimo pectore Deus posuit, quantum omnino capere potuit: neque locus vllus in eo vacuus est relictus. Audite Prophetam: *Egredietur,* inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Audite Euangelistam. *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriā quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.* Audite Apostolū. *In quo sunt omnes thesauri* (de Christo loquitur) *sapientiæ & sciētiæ absconditi.* Audite rursum aliū Euāgelistam: *Puer aūt crescebat, & confortabatur plenus sapiētia, & gratia Dei erat in illo.* Audite postremo magnum illum præconem, qui non alia de causa missus à Patre luminum fuerat, quàm vt testimonium perhiberet de lumine. *Quē misit Deus,* inquit, *verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.* Num Apostolis, num Prophetis: nū Patriar-

Christus in vtero matris gratia plenus & beatus.

Isai. 11.

Ioan. 1.

Coloss. 2.

Luc. 2.

Ioan. 3.

HVMANI generis assertor, optimi Auditores, nõ alia de causa ætate, sapiẽtia, & gratia profecisse dignatus est, quàm vt nobis non ætate, aut sapientia solùm, sed simul etiam gratia proficiẽdum esse demonstraret. Ac si vsquam alibi tã præclari exempli sectatores aliquos habet, certè in hac illustri, ac veteri Academia multos habere iure, ac meritò existimandus est. Etenim tot Gymnasia sanctissimè instituta, tot Collegia à fundamentis erecta, tanta doctorum hominũ celebritas, tot litterariæ exercitationes, tam crebræ de rebus grauissimis disputationes, & publicæ priuatæque studiorum collationes, finem alium non habent, quàm vt iuuentus, quæ frequentissima, & florentissima in hac vrbe versatur, in sapientiæ studio, doctrina, ac eruditione proficiat. Quid verò tot fana religiosissima, tantus numerus Sacerdotum, tantus ad res diuinas concursus, tam assiduæ conciones, quæ nec vna lingua, nec vno in loco habentur, sibi volunt? Quo spectant? Quò referuntur? Nonne eò, vt qui in hac vrbe sapientia, & eruditione crescunt, in ijs etiam diuina gratia, & charitas amplificetur? ac vt de præclaræ huius Academiæ iuuentute sine mendacio dicere possimus, *Proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.*

Quæ cum ita sint, gaudeo hanc potissimum sententiam se mihi in hodierno Euãgelio explicandam obtulisse, in qua de nobis ipsis agitur, & ad quem modum in hoc studiorum curriculo versari debeamus, ostenditur. Ac duo sunt, quæ in huius sententiæ explicatione à me requirere propè vestro iure mihi videmini. Vnum, cur B. Euangelista, Dominum sapientia, & gratia profecisse affirmet, quem plenũ sapientia, & gratia paulò ante asseruit: Alterum, quo pacto nos Dominum imitari, & sapientia simul, & gratia quotidie magis ac magis augeri possimus.

Quomodo Christus profecerit gratia & sapientia.

Vt igitur ad primam quæstionem veniamus, res est, Auditores, eiusmodi, de qua agimus, vt non facilè expediri possit: neque vno, atque eodem modo à sanctis Patribus, Doctoribusque Theologis explicatur. Tale enim temperamentum, moderatioque dicendi adhibenda est, vt nihil indignum Dei Filio asseramus, & simul B. Lucæ sententiam integram conseruemus, veramque, vt à Spiritu veritatis profectam, esse demonstremus. Initio igitur illud veluti fundamentum firmissimum nostræ disputationis iaciendum est, Dei Filium Dominum nostrum secũdum eam naturam, quam pro nobis, & ex nobis accepit, nunquam sapientia, iustitia, virtutibus cæteris, gratia, gloria, & beatitudine caruisse: neque minus sapientem, aut iustum, aut potentem, aut beatũ in vtero matris fuisse, quàm esset, cùm in templo, & synagogis docebat, & signis, & prodigijs clarissimus, atque illustrissimus habebatur. Tantum enim sapientiæ, & gratiæ charismatum, & donorum gloriæ, & beatitudinis in illo amplissimo, & capacissimo pectore Deus posuit, quantum omnino capere potuit: neque locus vllus in eo vacuus est relictus. Audite Prophetam: *Egredietur,* inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spirius scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Audite Euangelistam. *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriã quasi vnigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis.* Audite Apostolũ. *In quo sunt omnes thesauri* (de Christo loquitur) *sapientiæ & sciẽtiæ absconditi.* Audite rursum aliũ Euãgelistam: *Puer aũt crescebat, & confortabatur plenus sapiẽtia, & gratia Dei erat in illo.* Audite postremo magnum illum præconem, qui non alia de causa missus à Patre luminum fuerat, quàm vt testimonium perhiberet de lumine. *Quẽ misit Deus,* inquit, *verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.* Num Apostolis, num Prophetis: nũ

Christus in vtero matris gratia plenus & beatus.

Isai. 11.

Ioan. 1.

Coloss. 2.

Luc. 2.

Ioan. 3.

Patriarchis? Quid ergo sibi vult Apostolus cum ad Ephesios scribens, ait. *Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi?* De illo igitur duntaxat beatissimus Domini præcursor locutus est, cum ait: *Non enim ad mensurã dat Deus spiritũ*, de quo mox subiecit, *Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius*. Et alio loco. *Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat: & de plenitudine eius omnes nos accepimus*. De Patriarcha Abrahã in Genesi legimus, *Dedit Abraham cũcta, quæ possederat, Isaac: filii autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo*. Tale aliquid B. Ioannes de Christo, & reliquis sanctis hominibus dicere mihi videtur. Nempe separauit Deus Dominum à seruis, & eum, qui natura est filius, ab ijs, qui adoptione sunt filij: & seruis quidem, ac sola adoptione filijs largitur munera, persoluit stipẽdia, dat spiritum ad mensuram, at ei, qui natura est filius, non munera, non stipẽdia, sed omnia, quæ possidet, totam videlicet atque integram hæreditatem. Denique vt sapientissimus Doctor Augustinus ad Dardanum scribens, & rursum Psalmum 9. & 120. exponens ostendit, quantum inter caput, & membra, tantum inter Christum, & sanctos homines discriminis est. Quemadmodum enim in capite omnes sensus inueniuntur: cætera verò membra vno dũtaxat, eoque abiectissimo, nempe tangendi sensu prædita sunt; sic etiam Dei seruis, atque amicis certa quædam Spiritus sancti dona attribuuntur. *Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ; alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum; alij Prophetia; alij discretio spiritũ; alij genera linguarum; alij interpretatio sermonum*. At in Principe nostro, & capite Christo omnia dona, omnes virtutes, omnes spiritus, omnes gratiæ, omnia priuilegia singulari, & excellenti quodam modo eminere videntur. Tametsi enim quędam virtutes sunt, quæ in Domino, atque assertore nostro locũ habere non potuerunt, vt fides, spes, & pœnitentia, tamen id propterea factũ est, quod eæ virtutes admistum aliquid habeant, quod cum rebus melioribus simul esse non poterat. Nam nec fidei obscuritas clarissimam lucem beatitudinis ferre, nec spes cum possessione coniungi, nec pęnitentia cum innocentia in eodem pectoris domicilio habitare potest. Et nihilominus, Auditores, quicquid laudis, & perfectionis tres istæ virtutes habent, id totum in Christo fuit. Nam cum obedientia, fructus fidei: & adhæsio ad summum, & creatum bonum, perfectio spei; & odium ac detestatio peccatorum, laus pœnitentiæ sit, in his omnibus nemo vnquam, vt noster Liberator, excelluit. Quare si fide, spe, & pœnitentia Dominus caruit, certè fidei, spei, & pœnitentiæ fructu, perfectione, & laude minimè caruit.

Ephes. 4.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Genes. 25.

Aug. ep. ad Dardan.

1. Cor. 12.

Sed video, quid adhuc animum alicuius mouere, ac perturbare posset. Nam quòd mẽs illa beatissima, quam Dei Verbum vnà cum carne humana suscepit, sapientia, & gratia ita sit plena, vt neque intelligentiam vberiorem, neque gratiam ampliorem capere vllo modo queat, nemo ferè est, qui nesciat. Sed quod his præclarissimis donis iam inde ab vtero matris Seruator noster præditus fuerit, vt postea in sapientia, & gratia proficere, sicut in ætate non posset; id verò dicet fortasse quispiam, explicandum planiùs, & testimonio aliquo, cui fides tutò adhiberi valeat, confirmandum est. Quem igitur vobis satis idoneum testem adducemus? Num eruditissimus, & sanctissimus Doctor Augustinus nobis satisfacere posse videtur? Is enim libro altero de peccatorum meritis, & remissione, amplissimis verbis mentis ignorantiam, & animi infirmitatem, quæ cæteros infantes non modico tempore occupatos tenet, à nostro infante remouendam esse omnino existimauit. *Quam planè ignorantiam*, inquit, *nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum, vt inhabitaret in nobis: nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo paruulo fuerim*

In Christo nulla vnquam infirmitas aut ignorãtia.

Aug. li. 2. de pecc. meritis.

fuerim suspicatus, quam videmus in paruulis. Beatus quoque Epiphanius in eo libro, quem Anchoratum inscripsit: *Non ideo, ait, dictum esse in Domino Iesu Christo, Proficiebat sapientia, ætate, & gratia; quod plenus sapientiæ, & gratiæ adhuc puer, atque infans non esset, sed nimirum sapienter affirmat, congruentem ætatem Dominum ad loquendum, & docendum expectauisse, ne si adhuc infans loqueretur, & sapientiam suam adhuc puer ostenderet, non homo verus, sed phantasma iuxta Manichæorum errorem existimaretur.* Verùm ego, Auditores, testem habeo Augustino, & Epiphanio longè maiorem, & cui fidem non præstare omnino scelus nefarium sit. Siquidem Ieremiam Prophetam multò antequam Dominus ex virgine nasceretur prædixisse scio, *Nouum creauit Dominus super terram: fœmina circundabit virum*. Quæ est hæc fœmina, nisi Maria? Quis est hic vir, nisi Dominus Iesus, *qui fuit vir Propheta potens in opere, & sermone*? Audi Beatum Hieronymum diligentissimum Prophetarũ enarratorem: *Nouam rem, inquit, creauit Dominus super terram, absque viri semine, absque ullo coitu, atque conceptu fœmina circundabit uirum gremio uteri sui, qui iuxta incrementa quidem ætatis, per uagitus, & infantiam proficere videbitur sapientia & ætate* (perpendite quæso diligenter hoc verbum, *sapientia, & ætate*) *sed perfectus uir in uentre fœmineo solitis mensibus continebitur.* Quod si iste nondum satis apertè Prophetæ vaticinium exposuisse videtur, audi, quid beatus Bernardus Homilia altera super Euãgelium; cuius initium est, *Missus est*, dicat; *Nouum, inquit, creauit Dominus super terram, fœmina circundabit virum. Quæ est hæc fœmina? Quis uerò iste uir? Nunquid non facile tibi est fœminam agnoscere, uirum circundantem, cum Mariam uideas virum approbatum à Deo Iesum suo utero circumplectentem? Virum autẽ dixerim fuisse Iesum, non solum cum iam diceretur, uir Propheta potens in opere, & sermone: sed etiam cũ tenera adhuc infantis membra Dei mater blando uel foueret in gremio, uel gestaret in utero.*

Epiphã. in Anchora.

Ierem. 31.

Luc. ult.

Bernar. Ho. 2. sup. Missus est.

Vir igitur erat Iesus necdum etiam natus; sed sapientia, non ætate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate sensuum, non corpulentia membrorũ. Neq. enim minùs habuit sapientiæ, vel potiùs: non minor fuit sapientia Iesus cõceptus, quàm natus; paruus, quàm magnus. Siue ergo latens in vtero, siue vagiens in præsepio, siue iam grandiusculus interrogãs Doctores in templo, siue iã perfectæ ætatis docens in populo, æquè perfectè plenus fuit Spiritu sancto; nec fuit hora, in quacunque ętate sua, qua de plenitudine illa, quam in sui conceptione accepit in vtero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adijceretur: sed à principio perfectus, à principio, inquam, plenus fuit *Spiritu sapientiæ, & intellectus*, &c.

Christus antequam nasceretur in utero uir erat.

Neq; verò id à ratione abhorret: imò potiùs consentaneum est rationi. Nam nos quidem si sapientes fieri volumus, Gymnasia frequentare; si Dei gratiã, aut gratiæ incrementum optamus, ad Sacramenta accedere; si regnum cęlorũ ingredi, & denarium illum diurnũ accipere cupimus, tanquàm serui in vinea Domini laborare, & pondus diei, & æstus portare debemus. Hæc verò in momẽto non fiũt: sed tempus, ac spatium, & id nõ breue requirunt. At homini Christo, cui ex eo solùm, quòd Dei non seruus, sed filius erat, omnis sapientia, gratia, & gloria debebatur, neq; tempus, neq; merita expectãda, neque sapientia in Gymnasijs inuestiganda, neq; gratia in Sacramentis quærẽda, neq; laborandum pro gloria, & beatitudine fuit: sed in quo temporis momento mẽs illa felicissima à Deo condita in corpus humanum infusa, & cum Dei verbo coniuncta, & copulata fuit, in eodem iustitia, sapientia, gratia, & gloria penitus repleta fuit. Neque nos mouere debet, quòd Apostolus Paulus ad Philippenses scribens, Dominũ nostrum gloriam corporis, & nominis celebrationem obedientia, atq; humilitate sibi promeruisse testatur. *Humiliauit, inquit, semetipsũ, factus obediens usq. ad mortẽ, mortem autẽ crucis.* Nec enim meritis illis Dominus obtinere

Idque conforme est rationi.

Phil. 2.

nere volebat, vt sibi, quę debita non erāt, debita fierent: sed vt quæ vno modo, ac nomine debebantur, multis modis, ac nominibus deberentur.

Quæ cum ita sint dubitare non possumus, quin fundamētum, quod posuimus, omnino firmum, & stabile sit. Quanquā enim id Bucerus apertè negauit, & Erasmus in dubium vertit; tamen non tanti est horum auctoritas facienda, vt propterea à communi tam veterum, quàm recētium Theologorum sententia recedendum sit. Sed quanto nostrum fundamentum est firmius, tāto nobis propositæ sententiæ explicatio difficilior fit. Quo enim verius est, Dominum ab ipso vtero matris sapientia, & gratia plenum fuisse, eò minus verum esse videtur (cum tamen verissimum & certissimum sit) quod beatus Lucas affirmat, cum ait, *Et Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines.*

Quid agemus, Auditores, quo nos vertemus? Quis nobis in hoc labyrintho viam aperiet? Quis nobis interpretabitur, quomodo possit in sapientia proficere, qui plenus est sapientia? Præstat igitur fortasse Prophetæ consilium audire, qui ait, *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Interrogemus Patres, consulamus Maiores: nempe veteres illos Theologos, qui summa cum laude in veræ sapientiæ studijs versati sunt. Exponens Origenes primū caput Ieremiæ, & omnino probare volēs illa verba Prophetæ, *Nescio loqui, quia puer ego sum*, Domino ac seruatori nostro conuenire; vere illum in sapientia, & rerum cognitione profecisse contendit. Sic enim loquitur: *Iesus*, inquit, *necdum vir, sed adhuc infans, quia se exinaniuit formam serui accipiens, proficiebat; nemo enim proficit, qui est perfectus: sed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate; proficiebat sapientia proficiebat gratia apud Deum, & homines. Et vera de eo esse ista, quæ dicta sunt, priusquam cognoscat puer bonum, aut malum, vt Isaias loquitur: & Nescio loqui, quia puer ego sum, vt loquitur Ieremias.* Neque verò B. Ambrosius longè ab hac sententia abesse videtur. Siquidem in eo libro, quem de Incarnationis Dominicæ sacramento conscripsit, sicut diuinam nostri Liberatoris mentem, atque intelligentiam non profecisse: sic humanam profecisse, constanter affirmat. *Iesus*, inquit, *proficiebat ætate: & sapiētia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo & ipse susceptus est. Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod autem proficit, vtique mutatur in melius. Sed quod diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non vtique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus.* Hæc horum illustrium Doctorū sentētia, Auditores, tametsi nonnullis durior esse videtur: tamen si ita intelligatur, vt debet, verissima est. Nec enim ideò Dominum asserunt in sapientia profecisse, quòd aliquid antea ignoraret; sed quia vsu, & experientia cognoscebat, quæ antea sola scientia, & contemplatione didicerat. Et quanquam infusa (vt Theologi loquuntur) sapientia semper Dominus sapiētissimus fuit; nihil tamen prohibet, quin in ea sapientia, quam acquisitam vocant, aliquando profecerit, & de eo verē dicatur. *Antequam sciat puer vocare patrem, & matrem.* Et, *Nescio loqui, quia puer ego sum.*

Sed quid iam de gratiæ incremēto dicemus? Num ad gratiam infusam, & acquisitam recurremus? Gratia, Auditores, vt initio dicebamus, tanta fuit Domino in ipsa humanæ naturæ cum Dei verbo copulatione collata, vt crescere, atq; amplificari nullo modo posset. Nihilominus tamen in gratia profecisse dictus est, quia quotidie magis, ac magis merita eius augebantur, quibus gloriam corporis, & nominis celebrationem sibi, nobis verò Dei beneuolentiam, atque amicitiam, & gratiam, ac beatitudinem comparabat.

Sed ego, Auditores, viam aliam adhuc planiorem, & faciliorem, & à B. Gregorio Nazianzeno, B. Cyrillo Alexādrino, & Ioanne Damasceno, sanctissimis, & doctissimis viris ad hūc labyrinthum penetrandum aperiri video. Nec enim aliud esse censent homines isti sapientissimi, Domi-

Quomodo Christus sapientia profecerit.

Deut. 32.

Orige. sup. Ierem. 1.

Isai. 7.

Ierem. 1.

Amb. l. de sacra. Domi. Incarnat.

Quomodo sensus humanus in Christo profecerit.

Isai. 8.

Ierem. 1.

Quomodo Christus profecerit gratia.

Dominū in sapiētia, & gratia profecisse quàm sapientiam suam, & gratiam hominibus detexisse, manifestamque fecisse. Beatus enim Gregorius, qui sibi Theologi cognomen in omnem æternitatem cōfirmauit, oratione in magnum Basilium: *Seruator noster*, inquit, *proficiebat, quemadmodum ætate, sic etiam sapientia, & gratia, Non quòd incrementum aliquid susciperet, (quid enim ex perfectis ab initio perfectius fuit?) Sed quia hæc, nempe sapientia, & gratia, paulatim hominibus detegebantur*. B. verò Cyrillus libro in Ioānne primo: *Si plena est*, inquit, *gloria eius gratia, & veritatis, quomodo sapientia, ætate, & gratia profecisse apud Lucam scribitur? Aut quid accedere potest ad plenū, vltra quod nihil est? Sed non vt verbum, aut Deus profecisse intelligitur. Verùm quia magis eum indies homines admirabantur, illorum potiùs de Iesu opinio, quā illius perfecta crescebat gratia, vt magis indies agnoscentes, magis illum procedere, & gratia crescere arbitrabantur*. Porro Damascenus libro tertio de orthodoxa fide: *Proficiebat*, inquit, *sapientia, ætate, & gratia: Aetate quidem crescens; per incrementum autem ætatis sapientiam, quæ in ipso inerat, in apertum promens*. Quod igitur de sapientia, & gratia B. Lucas Euāgelista scribit, *non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat*, vt B. Bernardus loquitur, *intelligendum est: non quia videlicet aliquid ei nouum accederet, quod ante non haberet: sed quòd accedere videretur, quando volebat ipse, vt videretur. Quando enim, & quibus volebat, sapiens apparebat: quando, & quibus volebat, sapientior: quando, & quibus volebat, sapiētissimus*. Similiter & cùm semper omni gratia plenus fuisset, siue quam apud Deum, siue quam apud homines habere deberet, pro suo tamen arbitrio etiam nunc plùs, nunc minùs ostentabat, prout cernentium vel meritis congruere, vel saluti expedire sciebat. Ac vt similitudine illustrissima rem totam ob oculos ponamus, aspicite animis, Auditores, atque intuemini clarissimum illum globum, quē Solem nominamus. Nonne Sol in ortu splendidus, atque ardens: post aliquot horas splendidior, atque ardentior; in meridie splendidissimus, atque ardentissimus nobis esse videtur? Nonne etiam eo ad vesperam occidente, & lucem, & calorē ipsius remitti, ac prope extingui vulgus hominum putat? Et tamen quis nostrum tam leuiter est eruditus, qui nesciat, Solem huiusmodi mutationibus non subiacere, sed perpetuò splendidissimum, atq; ardentissimum esse, & nō ipsum, sed eius effectus alios esse in aurora, alios in ortu, alios in meridie, alios in occasu? Ad eundem modum, Auditores, lux mundi, & *Sol iustitiæ Christus Deus noster*, cùm semper sapientiæ splēdore illustrissimus, & charitatis flamma ardentissimus esset, tamen in vtero virginis constitutus solū radios quosdam, tanquam primam auroræ lucē, emittebat: quam pauci quidā, vt virgo Deipara, vt Elizabeth, vt Ioseph, vt Zacharias, vt Ioannes, conspicere potuerūt. Paulò post nascebatur Christus, oriebatur Sol, & tum claritas Dei circum pastores effulgebat, & radij luminis eius vsque in Persidem spargebantur, & ambulabant *gentes in lumine eius, & reges in splendore ortus ipsius*. Paulatim Sol super horizontem attollitur, diem quadragesimum Christus attingit, & iam ita splendet, vt etiam senes, ac penè decrepiti, quorum oculi caligare solent, ipsum intueantur. *Nunc dimittis seruum tuum Domine*, canit sanctus Simeon, *secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumē ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel*. neque ibi sistit Sol iustitiæ: sed altiùs paulò post ascendit: annū duodecimum agit, & iam augeri creditur sapientia, & gratia, lumine & calore, templorum adita penetrat, oculos Doctorū perstringit, insolitam lucem omnes mirantur. Demum peruenit ad meridiem, esse incipit quasi annorum triginta: & *ecce populus, qui ambulant in tenebris, vidit lucem magnum*: spargit Sol radios sapientiæ, & homines clamant; *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo*. Calefacit

Gre. Naz. ora in Basilium. *Cyrill. l. 1. in Ioan.* *Dama. l. 3 de fi. c. 22.* *Simile.* *Isai. 12.* *Christus vt Sol paulatim clarere cœpit.* *Luc. 2.* *Matth. 4.* *Ioan. 7.*

facit corda hominum frigidissimorum, & glacie resoluta fluunt imbres lachrimarum. O quàm multi, qui tanquam humidi vapores terræ incubabant, vel circũ eam volutabantur, ab hoc Sole illustrati, & calefacti in sublime ferri cœperunt! Et post hæc omnia occidit Sol, & tum ita sapientiæ splendor, & gratiæ ardor remissi visus est, vt qui sapientissimus putabatur, quasi insanus deluderetur: & qui tanquam innocentiæ, & sanctitatis exemplar omnium ore celebrabatur, quasi princeps flagitiosorum in crucem cum latronib. raperetur. Habetis igitur quid sit, *Profic. ebat sapientia, ætate, & gratia.*

PARS ALTERA.

CREDERE ego, atque optare debeo, Auditores meos ita gratia & sanctimonia augeri, quemadmodum eos sapientia, & eruditione proficere certò scio. *Est enim,* vt B. Bernard. loquitur, *tãtum lucere, uanum; tantum ardere, parum, lucere, & ardere, perfectum.* Hinc enim Domini præcursor B. Ioannes, quod *lucerna* esset *ardens, & lucens,* non solum Propheta, & plus quam Propheta: sed etiam Angelus ab ipso Domino meruit appellari. Sicut ex aduerso dæmonum princeps, quia Lucifer solùm, & non etiam ignifer esse voluit, Hesperus ex Lucifero, ex Angelo diabolus factus est. Non me latet, Auditores, non defuisse olim, neque his nostris temporibus hæreticos deesse, qui studia litterarum damnent, & præter diuinæ scripturæ volumina nullos Theologos, nullos Philosophos, nullos Historicos, nullos Oratores legendos, atque euoluendos putent; quique suis disputatoribus argumentis, & rationibus interdicant: & eos quosdam iudices librorum esse velint, qui nihil, nisi testimonia scripturarum memoriter referre, ac recitare sciant. Quod profectò non facerent, nisi causæ suæ penitus diffiderent, & sapientiæ atque eruditionis lumen pertimescerent. Certè maiores nostri sapientissimi hoĩes, ij deniq; & Christianæ Reip. clarissima lumina, & Catholicæ Religionis firmissima propugnacula, lõgè aliud nos facere docuerunt: cũ ea quæ vera, & nostræ fidei consentanea veteres Philosophi, Poetæ, atque historici dixerant, non solùm non respuerunt: sed etiam ab illis, tanquam ab iniquis possessoribus in vsum Christianum meritò iureque optimo vendicarunt. Nam quemadmodum Israeliticus ille populus, cùm ex Ægypto diuino iussu discederet, execranda Ægytiorum idola, & grauia onera detestans, aurea tantùm, & argentea illorum vasa, preciosamque suppellectilẽ, ac vestem, quæ non quidem sua auctoritate; sed Deo imperante ab ipsis malè vtẽtibus mutuatus erat, nunquam reddenda asportauit; Sic ij Doctores nostri, cùm studium humanarum doctrinarum, & ingenuarum artium ementi sunt, superstitiosa solum figmenta, grauesque superuacanei laboris sarcinas aspernati, reliqua omnia, quæ visui, vel pro se, vel contra aduersarios aliquando sibi profutura existimarant, quàm diligentissimè collegerunt, & tenuerunt.

Oportet ardere charitate, lucere sapientia.

Hæretici quidã studia contẽnunt.

Sed malè.

Simile.

His armis sese instruxerunt, ac munierunt veteres illi Patres, qui Christianæ religionis causam aduersus Ethnicos susceperunt, qui quidem ipsum etiam Christum quasi malè ratiocinantem in Euangelio accusare non dubitabant, & sacrorum voluminum auctoritatem sophisticis cauillationibus conuellere, grauissimosque de mũdo, de homine, de Angelis, de Deo errores asserere nitebantur. Hoc firmissimum doctrinæ præsidium egregia illorum sapientissimorum hominum pietas sibi parauit, quo perditissimũ hæreticorum in orthodoxã Religionem furorem compescerent, impetum frangerent, audaciam reprimerent, conatus eluderent, copias opprimerent, dissiparent, delerent. Itaque quod est vel in pugna, vel in omni medendi arte multò maximum, & in quo exclamant homines, & admirantur, gladium extorserunt hosti de manibus; & illa ipsa acie illi caput amputauerunt, qua is ipsorum iugulum petebat: eaque re fecerunt morbo medicinam, ex qua vis eius omnis profluxerat.

Exempla Patrum.

Legitu

Legite Stromata Clementis: Legite Iustini Apologias, & orationem pareneticam ad Gentes; Legite Tertulliani Apologeticum, Hieronymi libros in Iouianum, Theodoreti sermones ad Græcos: Denique Cypriani, Lactantij, Hilarij, Athanasij, Basilij, Gregorij, Ambrosij, Augustini, Chrysostomi, Cyrilli volumina diligenter euoluite, & ea tanta eruditionis varietate, tanta rerum, ac verborum copia, tot veterum Philosophorum, ac Poetarum testimonijs, tot exemplis ab antiquitate petitis referta esse videbitis, vt nulli sint Poetæ, nulli Oratores, nulli Historici, nulli veteres Philosophi, quos ab eis auctoribus, quos paulò ante commemoraui, lectos non fuisse iudicetis, vt iam mirum nobis non debeat videri, si Beatus Hieronymus ad Magnum Oratorem scribens omnes penè omnium Doctorum Ecclesiæ libros eiusmodi eruditionis plenissimos esse confirmet. Deinde Alexandrinus ille Clemens libro Stromatum primo, nonne reprehendit eos, qui nec Philosophiã, nec Dialecticam attingere volentes, solam, ac nudam fidem requirebant? Nec immerito, Auditores: *Sancta quippe rusticitas*, vt B. Hieronymus ad Paulinum scribens ait, *solùm sibi prodest: & quantum ædificat ex vita merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus nõ resistat.* Libro verò Stromaton sexto idẽ ipse vir doctissimus Clemens, sicut Iudæis legem, ac Prophetas, ita Græcis Philosophiam, tanquam proprium testamentum, à Deo donatam esse, neque alia de causa ab Apostolo Paulo inexcusabiles appellari, contendit. Origenes autem, qui huic ipsi Clementi in ecclesiastica schola successit, Philosophiæ studia vituperantibus respondet, vt ex libro Historiæ ecclesiasticæ sexto intelligi potest, se Philosophiæ quidem diligentem operam nauasse; sed non absque virorum grauissimorum exemplo, Pantheni, Heraclæ, aliorumque, qui cum essent Doctores Apostolici, nihilo tamen secius Philosophorum libros legere, & in Philosophiæ studijs exerceri solebant. Iam verò Theodoretus Historiæ tripartitæ libro octauo Dydimum refert Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, Syllogismosq; Aristotelis didicisse, quod aduersus mendacium arma veritatis existerent. Et sermone ad Græcos primo, posteaquam ostendit, Christianos Doctores ex libris Ethnicorum, spinis relictis, solas rosas colligere, & quasi prudẽtissimas apes etiam ex amaris floribus dulcissimum mel conficere, hæc verba subiecit: *Ac veluti, inquit, corporum curatores è uenenatis feris, atque serpentibus salutares medicinas conficiunt, deque ipsis viperis alia quidem reiicientes, alia elixantes, multos harum rerũ præsidio morbos propellunt, ita et nos nostrorũ Poetarum, Historicorum, Philosophorumq. monimenta versantes alia ex iis ut noxia, & pestifera declinamus: alia verò sparsim nostræ inserentes doctrinæ auxiliarẽ nobis, ac salubrẽ curationem adferimus.* Quid de duobus illis Græciæ luminib. Magno Basilio, & Gregorio Theologo dicam? Certè Magnus Basilius oratione quarta, & quinquagesima Moysen Ægyptiorum, & Danielem Chaldæorum sapientiam didicisse, & tum demum ad diuinam sapientiam se contulisse commemorat: ostenditque, qua ratione Christiani magnam vtilitatem ex disciplinis externis, & veterum Ethnicorum libris capere possint. Gregorius verò oratione in magnum Basilium, externæ sapientiæ reprehensores acriter reprehendit, eamque Christianis hominibus perutilem esse demonstrat. Dies me deficiet, Auditores, si quæ dici in hãc sententiam possunt, coner expromere: præsertim cum non solùm apostolicos viros, sed ipsum etiam Apostolũ Poetas ac Philosophos veteres legisse; & eorum testimonia sacris literis inseruisse sciamus. Nonne.n. cum Atheniensibus disputans illud ex Arato testimoniũ protulit, *Ipsius.n. & genus sumus?* Nonne ad Corinthios scribens ex Euripide illud adduxit: *Corrumpunt mores bonos colloquia praua?* Nonne etiam in epistola ad Titũ ex Epimenide Philosopho, vel ex Poeta Menan-

Philosophia vtilis est homini Christiano

Rom. 1.

Theod. ser. 1. ad Græcos

Actor. 17.

1. Cor. 15.

Tit.1. Menandro, vt alij volunt, de Cretensibus dixit, *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri*? Et testimonium Philosophi, vel Poetæ confirmans, nonne ait, *Ibidem.* *Testimonium hoc verum est*?

Quæ cum ita sint, qua fronte, quæso, quidā improbissimi, atq. imperitissimi homines, qui fidē negauerūt, qui religionē contēpserunt, qui moribus corruptissimis sp fuerūt, nobis inuidiā conflare, & tragœdias excitare audent, quòd Philosophorū libros lectitemus, & nō solùm diuinę, sed etiam humanæ sapientiæ studijs animos excolamus? Intelligebat planè, intelligebat ille Christianorum acerrimus hostis Iulianus, quantas vires sapientia cū pietate coniuncta ad errores cōfutandos, & veritatem defendendam haberet. Intelligebat profectò sacrarum litterarū, quibus fidei, & religionis nostræ veritas continetur, integritatem tueri, ēt si pij, probique simus, sine doctrinæ, & sapiētiæ adiumento nos minimè posse, nec vllam sciētiam magis ingenium omnib. disciplinis excultum desiderare, quàm sacrā scripturam, quæ & propter sermonis simplicitatem, & sententiarū obscuritatem, quam Hyperbatorum, Eclypseon, Anancapodotorum, aliarumq. figurarum vsus frequētissimus efficit, in varios sensus trahi pōt. Quocirca callidissimo excogitato consilio Christianis omnibus, lege de hoc lata, studijs artiū humanarum interdixit.

Quare, Auditores optimi, incumbite, vt facitis, incumbite diligenter in studia: sed illud interim non obliuiscamini, non lucere solùm, sed etiā ardere: nec in sapiētia tantùm, sed etiam in gratia proficere nos oportere. *Proficiebat*.n. dux noster *sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Sunt.n. omnes disciplinæ artesque per se præclaræ, magnæ, laudabiles: sed quēadmodum si animum probum, integrum, & verè Christianum inuenerint salutares sunt, & expetendæ: sic etiam, si à charitate, & pietate Dei separentur, tanquam gladius in manu furiosi, & ijs ipsis, in quibus sunt, semper, & alijs sæpenumero periculum, damnum, perniciemq. important. Quid.n. si Christianam morum

Sciētia pijs prosūt, malis obsunt.

honestatem, vitæq. probitatem, & internam animi erga Deum religionem sustuleris? Quid, inquam, Grammatico putidius, insolentius, corruptius? Quid Poeta leuius, impurius, petulantius? Quid Historico mēdacius, & ineptius? Quid Rhethore vel Oratore nocentius? Quid Dialectico importunius, aut fraudulentius? Quid Philosopho intolerabilius, & magis impium? Quid Mathematico vanius, aut demētius? Quid Medico damnosius, ac pestilentius? Quid Iurisconsulto rapacius, & inhumanius? Quid deniq; Theologo inanius, fœdius, perniciosius reperitur? Fuerunt aliquando, atque vtinā modò non sint, nōnulli, qui Philosophiam Euangelijs præferebāt, quibus Auerroes Paulus erat; Alexander Aphrodisæus, Petrus; Aristoteles, Christus; Plato non iam diuinus, sed Deus ipse. Qui verò eiusmodi sunt, superbiæ vēro ita inflantur, vt omnes contemnant, despiciant, nihili faciāt, & eos vix homines putent, qui de materia, & forma, de motu & tempore, deque alijs rebus generis eiusdem loqui non possunt. Quare mirū non est, si cùm ipsi Deū qui prima, & summa veritas est, non quærant, à Deo quoque destituātur, in reprobum sensum tradantur, & in errores grauissimos ruere permittantur. Nec.n. sine causa Tertullianus in libro aduersus Hermogenem, Philosophos hæreticorum Patriarchas appellat. Et B. Hieronymus in Luciferianos scribens, hæresim Arrianā argumentationum riuum de Aristotelis fonte mutuatum esse confirmat.

Qui Philosophi Hæreticorum Patriarchæ sint.

Tertul. ad uers. Hermogen.

Neque verò humana sapientia solùm, sed etiam diuinarum scripturarum cognitio, si à charitate, & humilitate seiuncta sit, plerumq. obest, prodest nunquā. Neq. vllos homines reperiri existimo, (percipite quæso diligenter quæ dicam) nullos, inquam, homines reperiri existimo, qui circa obitum ita de fidei nostræ arduis dogmatibus dubitare, & in abyssum infidelitatis cadere permittantur, vt ij, qui soli sapientiæ operā dederunt, & charitate atq. humilitate, dum viuerent, caruerunt. Historiam vobis non minùs veram, quàm formidabilem narrare volo, vt planè videatis,

Notanda historia.

deatis, quid sit in sapientia, & non in gratia; in eruditione, & non in pietate proficere: Petrus Episcopus Patauinus vir doctus, disertus, & pius, libro altero de ratione benè moriendi, duos quosdam viros eruditissimos fuisse refert: quorum alter cū obijsset, alteri in sua Bibliotheca constituto totus ardens apparuit, territoque amico, & quærenti, cur in eas pęnas incidisset? respondit: Cum hora illa immineret, qua diem extremum clausurus eram, ecce, inquit, diabolus solitis suis armis instructus adfuit, interrogauitque de Deo, quid crederem? Cui ego: Id quod est in symbolo Apostolorum. Tum ille: Rem certè, inquit, gratissimam mihi feceris, si quæ in symbolo continentur, mihi planiùs explicares. Ego igitur ab Athanasij symbolo exorsus, Apostolorum symbolū exposui, vt potui: mihi verò, inquit ille, quæ de Patre Deo à te dicta sunt, partim vera, partim non vera esse videntur. Illū enim ab æternitate Deum esse certo scio; sed an etiam Pater ab ęternitate esse possit; vehementer dubito. Hic ego exclamo, dogma illud Arrianum, atque adeo hæreticum esse. Sed ille: Non est, inquit, bone vir, clamoribus, sed rationibus disserendum. Tu si probare te posse cōfidis, Deū ab æternitate Patrem esse, ac deinde ab æternitate filium genuisse, age, incipe, audiam patientissimè: & si istud euiceris, graui errore me liberabis. Si verò contrarium tibi persuadere potero, nō sis ingratus, sed graui quoque errore liberatum ingenuè confitere. Nec.n. parum refert vera, an falsa de Deo sentiens moriaris. Itaque fretus ego doctrina, & laboribus tot annorum, & longa exercitatione disserendi, pugnam de fidei dogmatibus non recusaui: sed ille tot scripturarū testimonijs, tanta vi, tantaq. copia rationum, & argumentationū me obruit, vt planè mihi persuaserit, neq. Filium, neque Spiritū sanctum esse: interim è corpore egredior, & ante Deum ita, vt eram, nempe hęresi Arriana imbutus, sistor. Ille me propterea in hunc ignem deiecit, qui tametsi atrocior est quàm vt vos intelligere, aut cogitare possitis, tamen esset vtcunque tolerabilis, si finem aliquem habiturus vel post mille sæcula speraretur. O quanto mihi vtilius fuisset, si minus tēporis, & studij in sapientia quærenda, & plus in pietate cōparanda posuissem. O me fœlicē, si quantum splendore literarū enitui, tantum ardore charitatis flagrare studuissem. At nunc omniū me studiorum, & laborum meorū pęnitet, & semper pęnitebit: neq; tamen pęnitendo quicquam proficiam.

Et si hæc ita se habent, Auditores, cur nos noctes, & dies in libris euoluēdis consumere audemus, & de gratia atq. amicitia Dei, de humilitate, de charitate, de virtutib. cæteris nunquam cogitamus? Non igitur sola eruditione cōtentus esse vir doctus, sed multò ēt magis, si saluus esse velit, studere debet, vt cū doctrina probitatē vitę, cum luce ardorem, & cū sapientia charitatem, atq. humilitatem coniungat.

Quomodo cum sapiētia charitas coniungenda sit.

Et quonam tādem modo id faciemus? Dicam equidem, Auditores, modò non frustra dicam, neq. longam seriem vobis proponam; sed res duas duntaxat, quas experientia, atque vsus & facillimas, & vtilissimas, esse docet, vobis breuiter commēdabo. Duo igitur sunt, quæ ab omnibus bonarum artium studiosis obseruari diligenter velim, & eius studia literarum nō modò nihil obfutura; sed etiam vehementer profutura esse ausim polliceri.

Quotidie aliquid cōtēplationi dandum.

Quænam igitur ista sunt? Vnum est, vt aliquid quotidie temporis in contemplatione rerum diuinarum, vt Passionis Dominicæ, vt beneficiorum Dei, vt finis vltimi, ad quem effecti, & creati sumus, vt mortis, vt iudicij, vt gehennæ ponāt: Hæc enim contemplatio illustrat mentem, accendit voluntatem, hominem totum immutat. Orabat Dominus, cum in monte Thabor, vt B. Lucas testatur in capite nono, *facta est species uultus eius altera:* & vestitus eius albus, & refulgens. Luna nō illustratur, nisi faciem ad Solē conuertat, & in eo quodāmodo intueatur se. Et nos, Auditores, illustrari minimè possumus, nisi mētis aciem in Solē iustitiæ defigamus. In contemplatione homo agnoscit Deū, agnoscit seipsum, agnoscit præsentia, agnoscit futura; illa caduca, ista sempiterna

Luc. 9.

na esse videt: Et interim cōmunem hominum cæcitatem, ac stuporē miratur, & se à tenebris ad lucem quotidie mágis, ac magis proficere gaudet. Nemo, Auditores, nemo, mihi credite, Filij Dei humilitatem attentè cogitabit, & cōtinuò superbus erit: nemo quid sit mori, & in gehenna vri, seriò sibi ante oculos ponet, & mūdi lenocinijs decipi poterit. Sed quā crebrò in huiusmodi contemplationib. versari debemus? Certè non rarius, quàm bis in die. Ij quibus horologiorum cura commissa est, mane, & vesperi pondera illa, quorum descensu rotæ horologiorū aguntur, attollunt, & in sublime suspendunt: Nec enim rotæ versari in orbem possunt, quin pondera illa descendant: & si, cùm vsq; ad terram descenderunt, non iterū attollerentur, continuò cursus horologiorum cessaret. Ad eundem modum, Auditores, etiamsi mane per contemplationem erigimur, & Dei in nobis amorē excitamus; tamen cum ab oratione discedimus, ad Gymnasium pergimus, literis operam damus, cum hominibus cæteris versamur, semper descendimus, & in nobis Dei amor frigescit, nec aliter fieri potest. Quid igitur agendum? Rursum vesperi pondera horologij attollenda sunt: rursus ad cordis conclaue redeundū est: rursum ad ignem accedēdum, vel potiùs ignis rursum accendendus est. Siquidem flāmæ charitatis, ille perpetuus ignis est, ad quem nutriendum mane, & vesperi ligna supponenda sunt. Ecquis tandē hoc durum, quis arduum, quis difficile esse dicere audebit? Bis in die à studijs, & negotijs reliquis cessamus, vt corpus pascatur: & iniquum esse censebimus bis in die à rebus ijsdē cessare, vt animus recreetur? Corpus dormiendo multas horas consumit, & non licebit animo sibi horam vnā, vt in sinu Dei per contemplationem quiescat vendicare? Totos dies aliquando cōterimus, vt Galeni, vel Aristotelis, aut si vultis Tertulliani, vel Irenæi locum vnū intelligamus: & graue nobis erit, horam vnam conterere, vt viam, quæ ducit ad cęlum, cognoscamus? Denique quot horas quotidie Doctores in Gymnasijs disputātes auditis? Cur igitur non poterimus spatio horę vnius Deum in cordis Gymnasio de æterna salute disserentem audire? Neq; mihi respondeatis; quod simperiti quidam solent, hæc monachorum, nō studiosorum studia esse. Nam si monachi dūtaxat regnum cœlorum ingredi debent, ipsi duntaxat orent, ipsi contemplentur, ipsi vitæ probitati ac pietati incumbant. At si salui esse omnes cupimus, cur non omnes eam viam ingredimur, quæ ad salutem, & gloriam sempiternam ducit?

Studiosis maximè Sacramēta frequentāda sunt.

Porrò alterum, quod ab ijs, qui in sapientia, & gratia proficere student, mihi requirendum videtur, illud est, vt quàm frequentissimè possunt ad sacrosanctam Eucharistiam accedant. Siquidem in eo Sacramento ipse gratiæ author, & donator delitescit, in eo cibus animorum, in eo mentium robur, in eo vita, & salus nostra reposita est. Et quid magnum esset, si bonarum artium studiosi, qui neque vxores, neque liberos, neque familiæ administrationem habent, singulis diebus Dominicis dominicam illam mensam frequentarent? Non est temeritas, vt quidā falsò putant, ad Domini conuiuium frequenter accedere; sed maxima contra temeritas est, credere, se sine cibo diutiùs valere, & viuere posse. Nō sine causa Dominus, & panem; & panem quotidianum Sacramentum illud appellauit. Quare, Auditores, contemplationem, nempe fornacem amoris, & Eucharistiæ Sacramentum, fontē videlicet gratiæ frequētemus, vt hic dum viuimus in sapientia, & gratia proficere, & post obitū gloriæ, ac beatitudinis compotes esse per Christum valeamus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO DECIMASEXTA DE DOMINICA SEPTVAGESIMAE.

THEMA.

Nescitis quòd ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. 1. Cor. 9.

SYNOPSIS.

THEMATIS huius occasione, pro brauio currentibus tria esse necessaria ostenditur: vt scilicet in stadium admittantur, vt admissi currant, & vt benè currant. Quæ tria ad spiritualem quoque cursum applicantur. Stadium autem spirituale est donum iustificationis, fidem, spem, & charitatem continens: ad quod nos gratis admittimur, contra quàm sentiant Pelagiani. Qui extra hoc stadium currunt, etsi currunt, & fatigantur, frustra tamen laborare probatur; quod faciunt hæretici & homines improbi. Deinde currendum & bonis operibus vacandum esse asseritur, contra Lutheri doctrinam; licet solus Christus brauium capiat, & nos per ipsum. Denique benè currendum, vt comprehendamus. Cur, & quomodo Christus asininam nostram tarditatem ad cursum stimulet, vt nimirum curramus sine intermissione, quod & ipse cœli cursus assiduus nos docet, & mala punica in Pontificia veste præfigurarunt. Quomodo Deum incomprehensibilem comprehendere possimus à simili declaratur. Christianis cursoribus exemplo mundanorum cursorum oportet abstinere ab omnibus cursum impedientibus, vt sunt maximè ebrietas, conuiuia, & tripudia; Quæ cum Græciam effœminatam perdiderint, etiam regionibus nostris minantur. Germanorum insana & infamis bibacitas pro merito suo reprehenditur, vti & molles choragorum discipuli. Exhortatio deniq; seria ad fugam Bacchanaliorum concludit.

APOSTOLICA ista sententia, quam hodierna die, pro ratione temporis explicaturi sumus, pulcherrima est, & simul hæresim Pelagianorum, & Lutheranorum, & Bacchanalia Catholicorum, quæ istis diebus incipere solent, vehementer flagellat. *Nescitis*, inquit, *quòd ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium?* Initio dicit, *Nescitis?* interrogando: quod est idem ac si dicere vellet Apostolus, non dubito quin sciatis. Ea.n. quæ ad carnem pertinent, & sensibus percipiuntur, omnes nouerunt: vt si quis diceret, nescitis quã egregiè homines in Bacchanalib. bibere soleant? Nescitis quo mense celebretur Dedicatio? Ita loquitur B. Paulus. Certè inquit scitis, quid faciant ij, qui currũt in stadio: sed non scitis fortasse inde tanquam per gradus ascendere ad spiritalia & cœlestia. Hoc ego vos docebo. Fingite igitur animis gloriam sempiternam, ad quam creati estis, tanquam aliquod brauium à Deo nobis proponi, & tunc intelligetis tria vobis esse necessaria, vt aliquis propositum brauium consequatur. Quæ sunt illa tria? Primum est, vt in stadium ad currendum admittatur: Nam qui currunt extra stadium, etiamsi currant velocissimè, nihil tamen lucrantur: hoc docet Apostolus cum ait, *nescitis quod ij, qui in stadio currunt oẽs quidẽ currunt*. Alterum est, vt cũ sunt in stadium admissi, non se ad sedendum, vel fabulandum, vel comedendum, vel dormiendum componant, sed currant; Nam in stadio qui sunt, vel currant necesse est, vel egrediantur. *Nescitis*, inquit, *quod ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauiũ?* Postremum vt non solum currant sed benè currant, hoc est, velociter, recto cursu, continenter, sine intermissione: & hoc est, quod subdit Apostolus, *Sic currite vt comprehendatis*. Quod remedium, vt curramus benè, & sic curramus, vt non frustra curramus, sed brauium comprehendamus? Remedium est, se ab omnibus quæ cursum impediunt abstinere. *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. Quod nobis eò libentius, quàm illis faciendum est, quod illi corruptibilem coronam, nos incorruptibilem accepturi simus. Iam hæc omnia ad spiritale brauium & spiritalem cursum applicemus.

Vt brauiũ quis obtineat tria necessaria.

Primũ igitur, qui gloriam sempiternã tanquã brauiũ accepturus est, in stadiũ admitti dẽt. Quid est hoc stadiũ? Donũ iustificationis, ꝙ fidẽ, spẽ, & charitatẽ cõtinet. Nã qui vel fidẽ verã nõ habent, vt Ethnici & hæretici: vel habẽt quidẽ fidẽ veram, sed mortuam, vt qui inter Catholicos corruptè viuunt, isti vel non currũt, vel ad brauium non currunt. Nam, vt dicemus, currere ad brauium, est mereri operibus bonis vitam æternam: quod nõ possunt ij, qui fidem veram, & viuam, hoc est fidem, *quæ per charitatem operatur*, non habent. *Viam*, inquit Propheta, *mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*. Tunc homo currit, cum habet cor dilatatum. Quid est, quo cor dilatatur? Nihil aliud, quàm latum illud, mandatum, de quo idem Propheta, *Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuũ nimis*. & omnis consummationis, omnis perfectionis, omnis præcepti finis est charitas, quæ ita lata est, vt à Deo vsque ad proximum, à cœlo vsque ad terram extendatur. Itaque stadium est iustitia, fides, spes, charitas: & qui extra stadium illud existentes currunt, frustra laborant. Nam non datur brauium currentibus, sed currentibus in stadio. Laborant hæretici vt Euangeliũ suum propagent, vigilant dies & noctes, scribunt multos libros, periculis & morti se exponunt, sed frustra: Currunt enim in incertum, atque aerem verberãt. Pari ratione homines improbi aliquãdo multum laborant in currendo, orant, ieiunant, eleemosynas faciunt, sed quia currunt extra stadium, fatigantur quidem,

Per donũ iustificationis ad stadiũ admittimur.

Gal. 5.

Psal. 118.

Ibidem.

Qui in stadio nõ currit, frustra currit.

dem, ſed interim brauium non apprehendunt. Ponamus vnum exemplum: vos multa ſimilia inuenire poteritis. Sűt aliqui qui tempore Bacchanaliorum exeunt de ſtadio, ebrietate, & choreis, & alijs peccatis excidunt à gratia. Deinde adueniente quadrageſima ad gratiã Dei per pœnitentiam non redeunt; & tamen ieiunant cum cæteris, & fortaſſe eleemoſynas maiores, & crebriores faciunt. Iſti currunt, ſed non in ſtadio, laborant cum cæteris, ſed non coronabuntur cum cæteris. Quare? Quia non currunt in ſtadio: & opera bona ſine charitate non merentur brauium. Doctrina eſt apoſtolica: *Si linguis*, inquit, *hominũ loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.* Quamobrem, Auditores, primum omnium id procurare debemus, vt admittamur in ſtadiũ: vel ſi ſemel admiſſi, noſtra culpa eiecti ſimus, iterum per pœnitentiam in curriculum reſtituamur, quod tamen, cũ habuerimus, non id noſtris meritis, ſed Dei gratiæ attribuere debemus. Nam ſicut ingreſſus in ſtadium non acquiritur curſu, ſed donatur fauore & liberalitate Principis; ita gratia iuſtificationis non redditur meritis, ſed gratis datur. In quo decipiebantur Pelagiani, qui putabant ſe ingredi poſſe ſtadium, & currere, etiam non vocati & admiſſi. *Gratia*, inquit Apoſtolus, *ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*: tanquam ſi diceret, quod in ſtadium admiſſi eſtis, quod eſt principium ſalutis, & tales effecti, vt iã poſſitis currere, & brauium promereri, non vobis debebatur, ſed gratis accepiſtis: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordib. noſtris.* Vnde? Nũ *ex operib. iuſtitiæ, quæ fecimus nos*? Nequaquã, ſed *per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis.* Non intrant ſtadium, quia cucurrerunt, ſed vt currant. Non datur gratia, quia benè operati ſumus; ſed ideò datur, vt benè operari poſſimus. Bonis operibus, inquit D. Auguſtinus, debetur merces, ſi fiant: ſed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

1. Cor. 13.

Gratis ad ſtadiũ iuſtificationis admittimur.

Ephes. 2.

Rom. 5.
Tit. 3.
Rom. 5.

Eſtne ſatis eſſe in ſtadio? Non eſt ſatis, ſed currere neceſſe habent, qui in ſtadiũ intrauerunt. Dicitur enim curriculum, quòd in eo curratur: & ſtadium per Antitheſin, quòd in eo non ſtetur. & qui forte ſtare, & ſedere volunt, ſtatim eijciuntur, ne ſint alijs impedimẽto. Atque hinc apparet error craſſiſſimus Lutheranorum. Quid docet Lutherus? ſtandum ac ſedendum in curriculo. docet enim nulla eſſe opera neceſſaria, ſed eſſe benè comedendum, & benè bibendum, & in vtramque aurem dormiendum: & tunc venturos Angelos, qui nos in noſtris plumis molliter quieſcentes ſine vlla moleſtia transferent ad brauium. Sed aliud profectò nos Apoſtolus docet, dum beatitudinem comparat brauio: & nos non ſolum currere, ſed etiam velociter, & ſine intermiſſione currere, & ſudare, & quaſi in agone contendere iubet. Itaque, Auditores optimi, cùm Dei benignitate in ſtadium admiſſi ſimus, ſtatim curſum operum bonorum auſpicari debemus: non licet nobis vllo modo torpere, vel otiari: in ſtadio ſumus, non in triclinio, non in pomario, non in conclaui: & qui ſecus faciunt, non mirum, ſi iuſto Dei iudicio excidunt à gratia, ad peccata relabuntur, ac de ſtadio expelluntur. Illi igitur qui in ſtadio currunt, omnes currunt, nulli ſtant aut ſedent.

In ſtadio currẽdum & bonis operibus vacandum.

Sed quid ſibi vult, quod ſequitur, *Sed vnus accipit brauium*? Num vnus homo duntaxat ſaluus erit? Ita prorſus. Vnus duntaxat, nempe Chriſtus, ſic enim ipſe ait; *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius eſt hominis qui eſt in cœlo.* Itaque ſolus Chriſtus, qui *exultauit vt gigas ad currendam viam*, ſolus, inquam, ipſe accipit brauium. Sed non idcirco nos excludimur, nec fruſtra laboramus in currendo, Chriſtus enim pro ſe, & pro nobis accepit brauium. Eſt.n. Chriſtus caput noſtrum, & nos membra eius: ipſe eſt vitis, & nos palmites. *vnus panis, & vnum corpus multi ſumus.* Non legiſtis de primis Chriſtianis, *Erat multitudinis credentiũ cor vnũ, & anima vna?* Iſte igitur vnus, iſte Chriſtus vnus, ĩ quo nos oẽs vnũ ſumus, iſte accepit brauium.

Quomodo vnus accipiat brauiũ.

Ioan. 3.

Pſalm. 18.

1. Cor. 10.

Act. 4.

Benè currendū est.

Sequitur, *Sic currite, vt comprehendatis*. Hoc est tertium, & postremum, quod à nobis exigitur, si beati esse velimus. Non satis est esse in stadio, non satis est currere, sed necesse est benè currere. *Sic currite, vt comprehendatis*. hoc est, currite vt oportet, rectè, celeriter, sine intermissione. Nam vt in prouerbio dici solet; *non coronantur verba, sed aduerbia*. Facere, non est quod meretur coronam; sed benè facere: non currere, sed benè currere. Quis est qui bene currit? Qui rectè, celeriter, & sine intermissione currit. Rectè, hoc est recto cursu, nō sicut ebrij, qui occupant totam plateam, & nunc ad vnam partem inclinant, nunc ad aliam. Illi non rectè currunt, qui nō recta intentione in operibus bonis versantur. Venis ad concionem animo proficiendi? Rectè curris. Venis animo explorandi, an sint verba Ciceroniana, quę proferimus? Non rectè curris. Versaris in studijs, vt Ecclesiæ laboranti opem feras? Rectè curris. Versaris in studijs, vt fias canonicus, & sumptib. crucifixi in delitijs perfruaris? non rectè curris. Doces, concionaris, scribis libros, vt amplificetur gloria Dei, & multi salui fiant? Bene curris. Hæc eadem facis, vt hominibus placeas, & gloriam propriam quæris? Non rectè curris, nec vnquam peruenies ad brauium. Itaque dirigendus est cursus, dirigenda intentio: si distorta est dicendum cum Propheta: *Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas*. Deinde celeriter currendum. Non placet Deo homines pigri, tardi, socordes: *maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter*. Cur putatis prohibuisse Deum Hebræis, ne vnquam sibi offerrent asinos, & primogenitum asini mutarent oue, nisi quod tardum & pigrum sit animal, & displiceat Deo tarditas & pigritia? Cur Deus tam sæpè nos flagellat? Cur tu in itinere verberas equum? quia non diligis eum? Non. Cur igitur? Vt celeriter currat. Ita etiam Deus assiduè nos verberat, non quia non diligit; sed vt ad propositum nobis brauium magis festinemus. *Mala quæ hic nos premunt*, inquit Gregorius, *ad Deum ire compellunt*. Videt benignissimus Pater cursum nobis, & cursum velocem esse necessarium: videt hostem humani generis perpetuò spargere ante pedes & oculos nostros varias illecebras, vt in iis colligendis occupati ad brauium non curramus: videt postremò nostram tarditatem esse magnam, nec minorem cupiditatem colligendi, quæ dæmones offerunt: quid igitur facit? ingeminat flagella, multiplicat verbera, immittit timores periculorum, bellorum, seditionum, immittit ægritudines, tollit occasiones lucrandi, aufert homines charos, filios, fratres, vxores, vt hac ratione saltem nos currere faciat viam mandatorum suorum. Et sanè magis nos verberibus indigemus, quàm multi sibi persuadeant. Cur existimatis Dominum, cùm in Ierusalem in die Palmarum intrauit, asinam, & pullum eius ascendisse, nisi vt nostram quasi naturalem & asininam tarditatem designaret? Nam vt sancti penè omnes exponunt, asina illa & pullus eius Iudæos & Paganos significabant, super quos Christus ascendens, & habenis prouidentiæ suæ gubernans, & calcaribus ac flagello tribulationum feriens, ad cælestem Ierosolymam perducit. Poterat verò equis, vel mulis populos Iudæorum & Gentilium designare, sed asinis voluit: vt nos insitæ nobis tarditatis admoneret, nec miraremur si tam sæpe & tam seuerè nos flagellat. Et verè Auditores, nos tam frigidi, tam pigri, tam socordes sumus in spiritalibus bonis, vt non tam asinino, quam testudineo gradu moueri videamur, cum tamē in stadio simus, & velocissimè nobis currendum esset.

Psal. 118.

Ierem. 48.

Cur Deus nos stimulet.

Sine intermissione currendū.

Verùm non satis est rectè, & celeriter currere, nisi etiam sine intermissione vsque ad brauiū in cursu perseueremus. *Sic currite*, inquit, *vt comprehendatis*. Nam qui currunt ad aliquod tempus, deinde fatigati subsistunt, nihil omnino comprehendent. Multi sunt, qui incipiunt bene agere, frequētare Sacramēta, absti-

abstinere se à flagitijs; sed in medio cursu aliquando parua, aliquando nulla de causa cessant à cursu: opera illa bona intermittunt: & Deus, cui ista infidelitas & inconstantia maximè displicet, eos eijcit de curriculo, & aliquando, imò verò frequenter ita obdurari, & excæcari permittit, vt nunquam amplius cupiant redire ad stadium, & sempiterno illo præmio, ad quod creati, & vocati erãt, & quod facilè consequi potuissent, summa cũ ignominia & confusione priuentur. Itaq; perseuerantia nobis in illo cursu necessaria est. Videmus cœlos, quomodo nunquam vel ad momentum à cursu quiescant, & si quiescerent statim mundus totus, nisi aliunde suppleretur defectus, fortasse periret. Cur putatis summum Sacerdotem in veteri lege, cùm ornatu Pontificio incedebat, in extrema veste habuisse mala punica, quæ in vertice quasi naturalẽ coronam gerunt, nisi vt intelligeremus, extrema opera, & finem atque exitum coronari, & eos solos saluos futuros, qui perseuerauerint vsque in finem? *Sic igitur currite, vt comprehendatis.*

Quomodo Deus comprehendatur à nobis

Sed quæret fortasse aliquis, quid est hoc, quod Apostolus loquitur. *Vt comprehendatis?* Potestne aliqua res creata, quæ finita est, comprehendere creatorem, qui est infinitus? Propriè cõprehendere, hoc est, totum capere & concludere Deum nemo potest; sed possumus tamen eum comprehendere, si comprehendere idem sit quod apprehendere. Itaq; beati omnes Deum cognitione & amore apprehẽdunt, & in eo delectantur, eoq; fruuntur, satiantur, replentur, non quantum ipse cognosci, & amari, satiare, replere, & delectatione afficere potest, sed quantum ipsi capere possunt. Quemadmodum enim si tu dicas alicui, Vade ad Oceanum, & reple amphoram istam aqua maris quantum potes: num intelligis, vt infundat totam aquam maris, vt nihil super sit, quod infundi possit? Non hoc intelligis, quod scis fieri non posse, sed vt infundat tantum, quantum amphora capere potest. Ita quoq; nos currimus, vt Deum comprehendamus, eo cor nostrum impleamus, non quantum ipse implere potest, sed quantum vasa cordium nostrorum capere & continere possunt.

A quibus Christianis cursoribus sit abstinendũ.

Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Perstat in eadem similitudine, vt nos doceat quid facere debeamus, vt in cursu recto & celeri perseueremus. Quid igitur facere debemus? Id quod faciunt cursores. Quid faciunt cursores? Ab omnibus se abstinent, quæ eos impedire possunt: à fornicatione, quę debilitat vires: à cibis delicatis, quæ delicatam & teneram carnem efficiũt: à multis vestibus & oneribus, quæ corpus fatigant: à nimio potu, qui mentem, oculos, pedes, totum corpus & animum lædit. Quam egregiè putatis currerent ebrij ad brauium, qui super pedes suos consistere non possunt? & si brauium est in Oriẽte, ipsi currerent ad Occidentem. Ab his igitur omnibus illi se abstinent, & nos quoque ad eorum exemplum abstinere debemus. Ac ne forte tibi hæc nimis molesta, & grauia videantur, audi quid dicat; *Et illi quidem*, inquit, *vt corruptibilem coronam accipiant*, hæc omnia præstant, & tibi durum videbitur idem præstare, vt *incorruptam* & immarcessibilem *coronã* accipias? Magna profectò, & vehemens persuasio, & argumẽtum, quod in die iudicij tepidos Christianos incredibili pudore, & confusione afficiet. Quid? Nõne turpissimum, & homine Christiano indignissimum est, vt propter coronam gloriæ sempiternæ, quæ nullo precio æstimari posset, propter regnum & imperium illud amplissimum, & quod sine fine durabit, & corpus & animã possidẽtis in sũma & æterna felicitate constituet, non velit ad paucos dies in stadio currere, & à fornicatione, ebrietate, choreis & alijs nugis abstinere? Cum Ethnici omnia ista, & maiora fecerint propter vnam coronã ex myrto Veneri consecratam, vel ex olea consecratam Mineruæ, vel ex lauro consecratam Phœbo: qui sunt omnes dæmones, & spiritus Tartarei. Quid illis proderant coronæ ex myrto, vel ex lauro,

quorum folia post paucos dies arescebāt? At tibi nunquid proderit corona gloriæ, quæ corpus & animam semper virere, ac florere facit? Sed si hæc non mouent, mo ueant saltem ista tempora, tam turbulen ta & tam periculosa, in quæ incidimus. Ego sanè vehementer timeo, ne si pergamus sicut alias solemus Bacchanalia cele brare, & Deum ad iracundiam tot flagitijs prouocare, compleatur tādem nostra malitia, compleatur & ira Domini, & disperdat nos Deus, sicut alijs multis regnis accidisse videmus. Quid enim obsecro perdidit Græciam, nisi illud ipsum quod nos facimus? Erant homines maximè dediti ebrietati, & conuiuijs, ac tripudijs, vt ex orationibus Basilij, & Chrysostomi co gnosci potest. Deinde non multum solli citi erant de religione, permittebant sectas varias, & hæreses crescere, vt lubitū cuique erat, quod magnus Basilius in epi stola quadam ad Occidentales, & D. Hie ronymus in epistola ad Damasum maximè deplorant. Postremò sedem Romanam, vbi radix & caput est nostræ religio nis, non magnifaciebant, neque aliud ma gis optabant, quàm Romanę Ecclesiæ nō subesse: quod vel ex eo perspici potest, quòd toties Patriarcham suum Constantinopolitanum, qui initio erat vltimus Patriarcharum, primum & vniuersalem Patriarcham esse voluerunt. Sed quid fecit Deus? Quia nimis bibebant, permisit vt eis dominarentur Turcæ, qui vinum secundum legem suam execrantur, & vineas succidunt vbi possunt. Quia tripudijs dediti erant, ita seuerum Tyrannum ceruicibus eorum imposuit, vt iam gemāt sub iugo, & tanto onere oppressi choreas ducere, & saltare, nec liceat, nec libeat. Quia de religione non erant solliciti, permisit eos excæcari, & veram fidem, ac religionem perdere. Quia postremo Christiano Pontifici subiecti esse nolebant, subiecit eos atrocissimis hostibus Christianæ fidei. Ita cum Græcis actum esse videmus, & dolemus. Nolo malum aliquod minari, sed quæso, non ipsi nobis exitium, & ruinam extremā procuremus. Nam Germaniam sororem esse Græciæ

Quid perdiderit Græciam.

Adu. s.

quantum ad ebrietatem nemo non videt: quicquid inchoatur, vino inchoatur quicquid finitur, finitur vino: Si aliquem inuisis, propinando te salutat, & tu biben do respondere cogeris. Non sciunt amicos honorare, vel amorem, vel beneuolentiam ostendere, nisi vocent ad prandium: non sciunt prandere cum amicis, nisi eos ebrios, hoc est, animo mortuos, & corpore penè mortuos dimittant. Quæ est hæc infelicitas? Bis aut ter in prandio bibo, & corpore, & animo benè valeo. Inuitas me ad prandium tuum, certè vt mihi facias rem gratam, & vis vt decies bibam, destruam vinum tuum, & stomachum meum, & si non facio indignaris? Intelligamus quæso genus quoddam esse stultitiæ, ita amicos honorare velle: discamus sobrietatem parentem esse sanitatis corporis, & animi; bibamus ad sitim restinguendam, non ad libidinem explendam: illud scientes, naturæ parum satis esse, libidini nihil sufficere.

luxum & ebrietatem

Vitia, non personas Auctor insectatur.

Iam de choreis, saltationibus, & alijs illecebris effrænis iuuentutis nihil est quod dicamus. Quis enim ignorat multos esse, qui Louanium veniunt, vt Doctores fiant in Iure, & fiunt Doctores in choreis, & in gladio? Quam multi sunt, qui cum ad parentes suos redeunt, si quæratur ab eis, quid Louanij didicistis? respon suri sunt, si verum dicere velint, didicimus vagari totas noctes per plateas: didicimus districto gladio bellū gerere cum lapidibus: didicimus multa & noua genera chorearum: didicimus vno haustu bibere medium poculum: didicimus pecunias nostras, quæ vnum mensem duraturæ erant, vna hora consumere. Præclara profectò sapientia. Quàm sit hoc malum, & quantorum malorum causa, quis non videt, Auditores? Nam si qui versantur in studio sapientiæ, qui tam eruditam & sanctam ciuitatem inhabitant, qui suis moribus alijs hominibus lucere debent, ita viuunt, quid alios quæso facturos speramus? Certè qui hic instituuntur, Doctores & Gubernatores Præfecti ac Iudices aliorum locorum erunt; sed quid docere poterūt: nisi quod

didicę-

didicerint? Habeatur, obsecro, habeatur ab ijs, quorum interest, magna ratio iuuentutis, vnde salus & incolumitas totius Reipublicæ dependet.

Iam de negligentia conseruandæ religionis ac de coniunctione cum capite, vnde salus membrorum dependet, nihil dico. Multitudo enim hæreticorum, quæ in tota hac regione, atque in Flandria potissimum cum Catholicis impune versatur, & augetur in dies, satis torporem, & negligentiam nostram redarguit.

Exhortatio ad fugã Bacchanaliorum.

Quarè, Auditores optimi, Apostolum Paulum audiamus, atque in stadio constituti abstineamus nos ab omnibus, quæ à cursu nos impedire possunt. Quid magnum esset si semel nos etiam vnum miraculum faceremus; & quo tempore alij scelestissimè, & corruptissimè viuunt, eo nos optimè & sanctissimè viueremus? Polliceor vobis, nos Deo rem gratissimam, nobis vtilissimam, & toti patriæ salutarem effecturos, si ad iram omnipotentis Dei placandam, & eum toti regioni reconciliandum offeramus ei sacrificium trium sequentium hebdomadarum, ita vt Bacchanaliorum obliti vnusquisque se domi contineat, nulli videantur homines laruati, vel personati, nulla exerceantur tripudia, nulla celebrentur sumptuosa conuiuia, nullus inueniatur ebrius: faciamus quod Ecclesia docet, quæ hodie peccatum primi hominis ad memoriam reuocat, & lætis canticis intermissis, uesteque lugubri assumpta, & nos ad luctum & pœnitentiam exhortatur: hoc est, paremus nos ad quadragesimam, expiemus confusione, & lachrimis præterita peccata, ut cum fructu & utilitate postea ieiunemus. Quod ut faciamus præstet nobis Iesus Christus, qui est benedictus, in sæcula. Amen.

CONCIO DECIMASEPTIMA DE EADEM DOMINICA SEPTVAGESIMAE.

THEMA.

Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. *Matth.* 20.

SYNOPSIS.

DIFFICVLTAS sensus huius parabolici ex Origenis iudicio dimetitur. Scopus & finis huius parabolæ inuestigatur, qui eò tendit, vt intelligamus singulare Dei donum esse, quòd gratiæ & Euangelij, & non legis veteris & Prophetarum temporibus vocati simus. Paterfamilias iste diligens, iustus, & liberalis fuisse ostenditur: Qui est Deus ipse, vt qui tres diuersas alit familias, vnam filiorum in cælo: alteram libertorum in terris; tertiam mancipiorum in pistrino gehennæ. Quomodo Deus in sacris literis dicatur exire. Vineam esse Ecclesiam; operarios verò Prælatos & Doctores, demonstratur, eorumque officium & dignitas asseritur. Denarius est ipsa fælicitas, siue ipse Dei Filius, (qui accommodatè denario cōparatur) per beatificā visionē possessus. Per quinque exitus quinq; mūdi ætates designari, quæ oēs vnius diei spatio definiuntur à Deo, vt qui, cùm sit æternus, tempus nobis visum longissimum, breuissimum æstimet. Qui operarij in singulis ætatibus ad nostram vsque, ad quam deuoluti sumus vltimam, conducti fuerint. Quomodo è foro ad vineā eundum sit, vbi mundus eleganti similitudine nundinis comparatur, quarum mercatura puerili ranarum piscationi simillima; ex quibus nos paterfamilias increpando euocat.

Absoluta tractatione de vocatione ad laborem, in secunda parte agit de vocatione ad mercedem. Christus fidelis & prudens est Procurator, nescius decipere, nescius decipi; cur à nouissimis mercedem persoluendo incipiat. Beatitudinis denarium licet singuli operarij accipiant, diuerso tamen fælicitatis gradu possidere contra Iouinianum probatur, nam quilibet pro sua capacitate sine murmuratione accipit. Operarij noui testamenti operarijs veteris anteponuntur, quia eorum sunt præstantiora merita; nam etsi hi plus laborauerint, minus tamen quàm nostri, vtpote quibus copiosior Spiritus sancti gratia communicata, effecerunt: quod figura duorum, qui racemum ex Palæstina ad Moysen tulerunt, apertè demonstra-

tur. Coronidem addit eorum, qui in vinea Domini vocati otio indulgent, increpatio, qui accipitribus assimilantur, cùm multi sapienter indocti, & scienter ignari fœcundis gallinis similes fiant.

QVÆ nobis hodie ab Ecclesia Catholica proponitur Euangelica similitudo, Auditores optimi, eam ita reconditam atq; abstrusam esse vir doctissimus Origenes iudicauit, vt ad eam pro dignitate explicãdam ipsum Dei Filium, qui auctor eius fuit, necessarium esse constanter assereret. Nos enim tametsi Christi sensum, vt Apostolus loquitur, habeamus: tamen ita ab huius parabolæ sublimitate, ac profunditate abesse existimauit, vt solùm pauca quædam de ea suspicari, & ea dicere, atque in medium adferre possimus. Denique propter hanc vnam parabolam de Domino ac Seruatore nostro Prophetam cecinisse affirmat. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam.* Et, *Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mũdi.* Ac Origenis quidem de elegantissima, & pulcherrima comparatione iudicium verissimum, sapientissimumque fuisse, non dubitabitis, Auditores, si quanto, & quàm grauibus quęstionibus ea sit obruta, consideretis. Ego tamen partim temporis angustijs impeditus, partim fretus intelligentia vestra (non enim ad vulgus imperitum verba facio) multa consultò, ac de industria prætermittam: & ea solùm, quæ magis tum ad parabolam explicandam necessaria, tum ad mores nostros corrigendos vtilia esse videbuntur, adducam.

Psal. 48. & 77. Matt. 13.

Sed antea tamen quàm ad ipsius parabolæ verba explicanda aggredior, quẽ sibi finem, ac veluti scopum Dominus proposuerit, mihi quærendum, atque diligenter inuestigandum esse videtur. Nõ enim alia de causa nonnulli in parabolis exponendis facile labuntur, & à veritate aberrant, quàm quòd verba præcedentia, & sequentia non considerent; neque cur, quando, & qua occasione parabola dicta sit, animaduertunt. Huius igitur elegantissimæ similitudinis exitus, Auditores, is est, vt ostendat eos, qui post salutarem Domini aduentum ad Ecclesiã aduocantur, & legis Euangelicæ *onus leue*, & *iugum suaue* suscipiunt, multò feliciores, & beatiores esse, quàm ij fuerint, qui hunc eundem Domini aduentum præcesserunt, & grauissimam legis antiquæ sarcinam portauerunt. Nam cùm beatissimus Apostolorum princeps Petrus pro se, & pro cæteris Apostolis à Domino quæsiuisset, quid mercedis, ac præmij accepturi essent, quòd spretis omnibus rebus, ipsum secuti fuissent? *Ecce*, inquit, *nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* Eis Dominus respondit: *Amen dico vobis, quod vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam habebit. Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Atque hæc obscuriora esse videbantur, quàm vt facilè ab Apostolis rudibus, & illiteratis hominib. percipi possent: ad ea ergo illustranda, & explicanda parabolam præsentem adhibuit. Statim enim ait: *Simile est regnum cœlorũ patrifamilias*, & quæ sequuntur. Et parabola expedita, vt quò illa tenderet intelligeremus, rursum illa verba subiecit: *Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.*

Scopus & finis parabolæ.

Matt. 11.

Matt. 19.

Itaque scopus ac veluti signum, quod nostra parabola intuetur, hoc est, vt ij, qui iam Euangelio coruscãte vocati sunt, non modò se detrimentum nullum accepisse existiment ex eo, quòd vltima ætate, &

Felix status nouæ legis.

te, & mundo tam senescente vocati sunt, sed etiam singulari priuilegio se à Deo donatos esse, & Patribus veteris testamẽti præferendos. Ac denique duodecim tribus Israel in nouissima die se esse iudicaturos intelligant. Quam nostrorum tẽporum beatitudinem illis etiam verbis Dominus noster, ac Liberator expressit, Luc.10. *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire, quæ vos auditis, & non audierunt*. Et alio loco: *Alius est, qui seminat, & alius est qui metit. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis*. Et Apostolus Paulus, cum ad Hebræos scribens illos veteris Testamenti Patres enumerasset, qui fide maximè enituerunt: *Et hi omnes*, inquit, *testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur*. Itaque, Auditores, huc omnis parabola tendit, vt nos Euangelij, & gratiæ potiùs, quàm legis, & Prophetarum temporibus vocatos esse singulare Dei donum, & priuilegium existimemus.

Luc.10.

Ioan.4.

Heb.11.

His igitur sic explicatis, perfacilis mihi reliquus cursus orationis ostenditur; fundamenta enim mihi videor iecisse totius disputationis. Vt igitur ad ipsam parabolam iam tandem veniamus, initio Dominus patremfamilias magnum imprimis, ac diligentem, iustum, & liberalem nobis describit. Quod enim *exijt primo mane conducere operarios in vineam suam*, diligentiæ tribuendum est: Nam, vt Aristoteles in libro de ratione domus gubernandæ, scriptum reliquit; diligens paterfamilias sicut vltimus ad lectum se recipere, sic etiam primus è lecto surgere, & ad procuranda domus negotia exire debet. Quòd autem ijs operarijs, quos hora prima conduxit, denarium diurnum persoluit, iustitiæ tribuo: quòd verò cæteris amplius, quàm eis debebatur, largitus est, liberalitati adscribo. Atque huius patris familias nomine Deus ipse sine vlla dubitatione intelligendus est. Ipse enim verus magnus paterfamilias est, cui non vna, sed tres maximæ, dissimillimæ, & in locis disiūctissimis positæ familię sunt: vna filiorum, altera libertorum, tertia mancipiorum. Filij in cœlestibus domicilijs vitam tranquillissimam, ac felicissimam degunt: liberti in terris in sudore vultus sui vescuntur pane suo: mancipia catenis onerata in tenebricosum gehennæ pistrinum detrusa, ac relegata sunt. Filios quidem paterfamilias nectare, ac ambrosia pascit, & torrente voluptatis potat. Libertis autem calicem voluptatis spargit interdum felle amaritudinis, & *potum* dat *in lachrimis* quidem, vt Psalmographus ait; sed *in mensura*. At mancipia fugitiua solo pane tribulationis, & aqua lachrimarum, & felle amaritudinis sustẽtat. Hæ porrò tres illæ familiæ sunt, de quibus diuinus Apostolus ad Philippenses scribens ait: *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum*.

Deus est paterfam.

Tres familiæ Deo.

Psalm.79.

Philip.2.

Quid igitur magnus ille paterfamilias fecit? *Exiit*, inquit, *primo mane conducere operarios in vineam suam*. Quid est hoc, Auditores? Deus exijt? Et vnde exijt? Quonam iuit? Nunquid non ipse ait: *Cœlum & terram ego impleo? Et, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum?* Et rursum: *Ego Dominus, & nõ mutor*. Nonne de ipso Iacobus Apostolus ait: *Apud quem non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio*. Quo igitur exijt, qui nūquam mouetur, & semper est vbique? Recognoscite mecum, Auditores, metaphoram diuinis literis familiarem. Tunc enim exire in sacris voluminibus dicitur Deus, cùm se prodit, & extra se aliquid operatur. Cum Deus Pater Deū Filium mente, atque intelligentia gignit, & rursus cum Spiritus paracletus, qui nec genitor, nec genitus, sed genitoris, genitique suauitas est, à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit: operatur quidem Deus, sed ab æternitate intra seipsum sine vllo teste, & sine vllo conscio operatur. Quocirca tunc non exire, sed in seipso

Ierem.23.
Isai.66.
Malac.3.
Iac.1.

Deus per operationẽ exire dicitur.

seipso manere, ac delitescere dicitur. At cum orbem molitur, administrat, gubernat, immutat, quia extra se operatur, & manifestum se facit, propterea tunc exire non immerito dici potest. Itaque cùm cœlum & terram fabricauit, exijt: cùm Noe præceptum de arca ædificanda dedit, exijt: cum Abraham de Vr Chaldæorum eduxit, exijt: cum denique homo factus in terris apparuit, exijt: cum populum suum à Pharaonica seruitute liberauit, exijt.

Genes. 1. *Genes. 6.* *Genes. 11.* *Luc. 2.* *Exod. 14.*

Et cur nam exijt? Nempe, *vt conduceret operarios in vineam suam*. Quænam igitur est hæc vinea? Qui verò hi operarij? Vinea Ecclesia est. Quanquam enim *Domini est terra, & plenitudo eius*; tamé vineam quandam ex omni orbe terrarũ sibi elegit, & eam singulari prouidentia colit, de qua in sanctis voluminibus frequentissima mentio est; & nos de ea dicere multa possemus, si per tempus liceret, & ad alia magis necessaria non properaremus.

Vinea est Ecclesia. *Psal. 23.*

Porrò operarij sunt ij, quos Deus huic vineæ excolendæ singulis ætatibus præficit: quales olim Patriarchæ, Prophetæ, Sacerdotes, & Apostoli fuerunt: nunc verò Pontifices, Concionatores, Pastores, Doctores, & alij sunt, qui in hoc vnum incumbunt, vt hæc vinea non siluescat, nec spinis, aut tribulis obruatur, nec à bestijs in eam irrumpentibus deuastetur; sed floreat, vigeat, propagetur, & fructus vberrimos pariat. Neque hoc munere aliud nobilius, excellentius, Deo gratius, aut nobis vtilius inueniri potest. Sic enim Deus hanc suam vineam diligit, vt quicquid ab initio fecit, id totum in commodum atque vtilitatem huius vineę fecisse videatur. Quare, qui à Deo ad hoc tam sublime opus assumuntur, vt operarij in eius vinea sint, certè graue illis videri nõ debet, omnibus negotijs alijs, & curis, & lucris valedicere; quin potiùs tam excellenti bono gaudeat, & strenuos se in hac vinea operarios, Deo, & Angelis spectatoribus, præbeant.

Operarij, Prælati & Doctores.

Profectò enim si Deus ad creandum cœlum hominem aliquem, aut Angelum administrum habuisset, maximo honore, ac dignitate homo ille, vel Angelus affectum se fuisse censeret. Neque alia de causa eos, qui signis, & prodigijs claruerunt, admiramur, nisi quòd instrumenta Dei in illis magnificis, & vires omnium rerum creatarum superãtibus operibus, fuerint. Quanto igitur iure illorum sublimitatem, & excellentiam suspicere, atque admirari debemus, quibus velut instrumentis ad vineam suam colendam, & hominum animos illustrandos, atque ad vitam reuocãdos vti dignatur? Opus enim sine dubio nobilius, ac præstantius est, hominis liberam voluntatem ad malum propensam ad Deum conuertere, quàm cœlum, ac terram condere: & animum dormiẽtem excitare, quàm corpus iam defunctum ad vitam à morte reuocare. Quid? Quod operarij huius vineæ, præterquam quòd opus exercent per se præclarissimum, atque eximium, mercedem etiam tantam, quantam optare non possent, sine dubio consequentur.

Eorum dignitas.

Audite enim quid sequatur in Euangelio: *Conuentione autem facta*, inquit, *cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam.* Quid, obsecro, denariũ istum significare existimatis? Nihil profectò aliud, quàm æternam felicitatem, vel ipsum Dei Filium designat, in cuius visione, ac possessione nostra beatitudo consistit. Nam quemadmodum denarius figuram Principis impressam gerit; sic ipse Dei Filius, *splendor gloriæ, & figura substantiæ* Dei Patris ab Apostolo Paulo nominatur. Et quomodo denarius non figuram modò, sed etiam verba quædam continet: sic etiam Dei Filius non solùm figura, sed & Verbum Dei Patris est. Rursum, vt denarius rotunda figura præditus est, in qua nec finis, nec principium inuenitur: sic Filius Dei, vt Apostolus loquitur, *nec initium dierum, nec finem vitæ habet.* Ac vt pecunijs obediunt omnia, & per ipsas omnia fiunt; sic per Christũ omnia facta sunt, & omnia Deus Pater ei subiecit. Hæc est igitur merces nostra, & *merces magna nimis*: quæ etiam non iniuria denarius appellatur, cùm decem

Denarius est Christus per visionẽ beatificam possessus. *Hebr. 1.* *Heb. 7.* *Genes. 15.*

præ-

præceptorum obseruatione comparetur.

Sequitur: *Et egressus circa horam tertiam vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam.* Quinquies hic noster diligens paterfamilias exiuisse describitur: hora prima, tertia, sexta, nona, atque vndecima: quæ horæ sic accipiendæ sunt, vt ad initium primæ Solem oriri, ad finem duodecimæ occidere eundem intelligamus.

Quinque exitus quinque ætates sunt.

Quinquies igitur exiuit, quia quinque sunt mundi ætates, quibus Deus semper alios, atque alios operarios ad vineam suam colendam adduxit. Itaque totum tempus, quo mundi huius status permanere, & Dei vinea coli debet, vnius diei spatio definitur. Cuius quidem diei ab orbe condito vsque ad tempora Noe hora prima, secunda, & tertia; à temporibus Noe vsque ad Abrahę vocationem, quarta, quinta, & sexta; ab Abrahæ vocatione vsque ad Moysen legislatorem septima, octaua, & nona; à Moyse legislatore vsque ad primum Christi aduentum, decima, & vndecima effluxerunt: à primo Christi aduentu vsque ad secundum hora duodecima ac postrema peragitur. Et quidem hora prima Adam, Seth, Enoch; hora tertia Noe, Sē, Melchisedech: hora sexta Abraham, & cæteri Patriarchæ; hora nona Moyses, & Prophetę; hora vndecima Apostoli, & eorum successores vocati sunt. Atque hoc est, quod B. Augustinus libro altero in Iulianum docet, cùm ait: *Excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates, temporum, locorumque distantias, sicut ei placet, atque expedire iudicat, ipse dispensat.*

Quòd verò nunc horæ vndecim effluxerint, & hora duodecima, atque vltima agatur, & finis diei, Solisque occasus immineat, testis est Apostolus Ioannes: *Filioli*, inquit, *nouissima hora est.* testis Apostolus Paulus: *Hæc autem omnia*, inquit, *in figuris contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deuenerunt.* Testis denique & Apostolus Petrus: *Scientes*, inquit, *quia non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternarum traditionum: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati, præcogniti quidem ante mundi constitutionem; manifestati autem nouissimis temporibus propter vos.*

1. Ioan. 2.
1. Cor. 10.
1. Petr. 1.

Neq. verò mirū nobis videri debet, spatium tot annorum diem vnam à Domino nominari. Nam si nos, qui aliquot annos viuimus, vnam horam, vel alteram facilè contemnimus, & spatium breuissimum esse censemus: cùm tamen bestiolis quibusdam, quas Aristoteles apud Hypanim nasci, & vnum diē viuere affirmat, horæ singulæ, singulæ ætates videantur: & si istud cogitare istæ bestiolæ possent, non minoris ipsæ vnam horam facerent, quàm nos decem aut quindecim annos faciamus. Quanto magis Deus, cuius ætas est æternitas sæculorum, & cui sine mendacio dicitur: *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præteriit*, omne nostrum tempus breuissimum esse docet, tametsi nobis maximè diuturnum esse videatur.

Psal. 89.

Quare, Auditores, si vita præsens ita est breuis, vt nemo sit, qui vel semihoræ spatium viuat, cur tam solliciti in rebus præsentibus comparandis, & cumulandis sumus? Contemnamus, quæso, contemnamus ineptias (quod enim leuius huic leuitati nomen imponam?) & in illam æternitatem intueamur, quam nos omnes, qui hic sumus, vel in summis voluptatibus, vel in extremis doloribus positi, emetiri debemus. Vocat nos Dominus à foro ad vineā, sī surdi nō sumus, aures non claudamus, neque putemus nos à quiete ad laborem, vel à labore ad quietem; sed à labore ad laborem vocari. Siue in foro sumus, siue in vinea sumus, laborandum est. Sed labor fori inutilis, labor inanis, labor laborem parturiens est: at labor vineæ mercedem magnam expectat, quietem, atque otium maximum parit. Audite enim quibus verbis Dominus nos à foro ad vineam suam inuitat. *Venite ad me omnes*, inquit, *qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et quonam pacto, quæso, nos reficies Domine?

E foro ad vineā à labore ad laborem eundem est.

Matt. 11.

Tollite,

Ibidem.

Tollite, inquit, *iugum meum super vos, & discite à me; quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* Itaque iugum, atque onus nō deponere, sed immutare nos voluit: & à labore infructuoso ad laborem fructuosum vocat, cùm à foro ad uineam vocat. Neque negligenter prætereundum est, Auditores, vocem illam Græcam ἀγορὰ pro qua nos forum habemus propriè mercatum, & nundinas (vt Origenes ait) significare. Quod enim Pythagoras dicere solebat, vitam humanam magno mercatui persimilem esse, id nos quoque esse uerissimum experimur. Quemadmodum enim in nundinis alij merces suas ostentant, & tabernacula, atque umbracula, tanquam laqueos, & retia pecunijs tendunt: alij subtiliori artificio, nempe circulatores, atque præstigiatores homines cantu, tanquam sibilo aues ad se trahunt, & admirabili genere mercaturæ negotiantur: Ibique mendacia dominantur, insidiæ, doli, deceptiones, & fraudes regnant, ac demum omnia confusis tumultibus, rumore, ac strepitu plena sunt: Sic etiam in foro, ac nundinis huius mundi dæmones sunt, qui quasi uersutissimi mercatores, ubique figunt sua tentoria, iste voluptates, ille diuitias, ille honores, ac dignitates uendit. Iam qui emunt, uel uoluptarij sunt, uel auari, vel superbi, atque ambitiosi. *Omne quod est in mundo*, clamat Euangelista Ioannes, hoc est, omne quod in foro, & nundinis est, *aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Carnis concupiscentia* quid nisi delitias, uoluptates, comessationes? ebrietates, oculorum, aurium, narium, & omnium sensuum delectationes emeret? *Concupiscentia oculorum* quid nisi domos, uestes, possessiones, & pecunias quæreret? Quæ oculorum concupiscentia alio nomine auaritia nō immeritò dici solet: eò quod auari oculos solos oblectent, solos oculos pascant, parcissimè uiuant, sordidissimè uestiantur: non animum, sed arcam implere; non uentrem

Simile.

1. Ioan. 2.

satiare, sed oculos gestiant. Porrò *superbia uitæ*, quid præter honorum sedes, & dignitatum splendorem ambiret? In hoc igitur foro omnia personant confusis uocibus mercatorum, & cùm alius accedit, alius recedit; alius uendit, alius emit; alius uadit, alius redit; isti canunt, illi cōtendunt, mirum est, quantus ubique tumultus, ac strepitus excitetur. Sed quod caput omnium malorum, ijdem mercatores, & præstigiatores sunt: siquidem amaritudinem uenditant pro uoluptate, ignominiam pro dignitate, pro floribus spinas, & pro auro carbones, qui quoniā accensi sunt, mox ut tanguntur, manum comburunt. Neque hoc solùm, sed quod multò est infelicius, rem eandem ut callidissimi fœneratores iterum, atque iterum uendunt. Id quod rudi, sed apposita, nisi fallor, similitudine declarabo. Vidistis aliquando pueros circa paludes ranarum piscationi operam dantes? Ipsi enim ranæ alicuius pellem filo alligatam alijs ranis, tanquam escam obijciunt, continuo uerò non una, sed multæ undique ranæ ad escam illam accurrunt, & ea, quæ cæteris esse uelocior potuit, summa auiditate escam, quam neque rodere, neque deuorare potest, apprehendit. Interea uero piscator filū colligit, escam ad se trahit, ranam filo appensam capit, atque occidit, & escam ab eius ore uiolenter extractam alijs aperto ore expectantibus obijcit: atque hac demum rationē sine magnis sumptibus, una, atque eadem ranæ alicuius pelle ranas innumeras capit. Hoc est, Auditores, hoc planè est, qd mundus, & dæmon cum hominibus, ranis istis stultioribus, & simplicioribus faciunt. Nam ijsdem penitus rebus, ijsdem diuitijs, agris, possessionibus, quæ sępè hominis alicuius non solùm labore, & sudore, sed etiā sanguine partę sunt, ac proinde pelles hominum non iniuria dici possunt: istis, inquam, & huiusmodi rebus innumerabiles alios decipiunt, atque ad inferos pertrahunt. Ante centum annos multi erant, tum hic, tum in cæteris Academijs, qui uel iurisprudētię, uel arti medendi, uel alijs disciplinis operā dabant.

Simile.

Homines ranis stultiores.

Quor-

Quorsum tandem, Auditores? nempe vt escam diuitiarum, & honorum, quam eis mundus, & diabolus ostentabant, accipere possent. Et verè arripuerunt, & diuites vbique nominabātur, & ore multorum celebrabantur. Sed nunquid eos honores, easque diuitias rodere, ac deuorare, aut certè secum portare potuerunt? Nullo modo. Vix enim escam apprehenderant, cum ipsi a morte apprehensi, & escam relinquere coacti fuerunt, & illam eandem escam ab alijs quibusdam, qui post illos nati fuerant, mundus obiecit: Et eos paulò post nihilominus decepit. Illis verò alij successerunt, qui nunc in eadem studia diligenter incumbunt, & ore aperto ijsdem diuitijs, atque honoribus inhiant: quorum exitum similē aliorum futurum, stulti sumus, si non prouidemus. Inspicite, quæso, testamenta maiorum vestrorum, nihil aliud ibi legetis, quàm, Hoc vxori relinquo, hoc filijs relinquo, hoc amicis relinquo, hoc sodalib. relinquo: & ne semel quidem dicunt. Hoc mecum fero, hoc mihi reseruo. Interrogate agros, & possessiones vestras, quot nomina iam mutauerunt? olim Petri, deinde Pauli, tum Ioannis, nunc Philippi, paulò post alterius nescio cuius agri, & possessiones dicentur. Cur hoc? Nonne quia homines tanquam ranæ capiuntur, & esca semper eadem manet, & ad alios homines similiter decipiendos conseruatur? Aspicite nunc, atque intuemini sedes Pontificum, Regum. Imperatorum: quàm multi ad istas sedes singulis ætatibus aspirauerunt? & tamen qui eas post multos labores, & sudores obtinent, ante ab ijs deijciuntur, & corruunt, quam se in eis ad sedendum componere potuerunt. Heri sedebat vnus, hodie moritur, & sedet alius: cras iste morietur, & sedebit alius. Atque ita sedibus, & honoribus semper viuentibus, homines moriuntur, & nudi, atque inanes in alias regiones, vbi perpetuò mendici, atque ignobiles erunt, ingrediuntur.

Hæc igitur est mundi mercatura, hæc communis deceptio mortalium. Ita in hoc foro dæmones negotiantur. A quo nos reuocare studens benignissimus hominum amator Christus in terras descēdit, ad forum venit, & clamare non cessat: *Quid hic statis tota die otiosi?* Cur in istis iniquis nundinis tempus teritis? Heu fugite crudele forū. *Ite in vineam meā, & quod iustum fuerit dabo vobis.* Nonne vobis melius erit in vinea laborare, vnde mercedem maximam reportetis, quàm in isto turbulētissimo foro negotiari, vbi iacturam animarum vestrarum vobis ipsis summis laboribus comparatis? *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucrifaciat, anima verò sua detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* O illos beatos, Auditores, quorum aures hisce beatis vocibus apertæ sunt! O illos felices, quorum corda hæc salutaria verba penetrant, & qui studia sua: cogitationes suas, contentiones suas in Dei honorem, atque obsequium referre nouerunt. Et cum omnibus hominibus in hac valle miseriarum laborandum sit, illi sine dubio verè fortunati appellari debent, qui Deum ducem secuti à foro ad vineam transeunt, & fructuosè, atque vtiliter laborare sciunt.

Matt. 20.

Matt. 16.

PARS ALTERA.

Cum serò factum esset, dixit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Duas vocationes in hac parabola Dominus describit: Vnam ad laborem; alteram ad mercedem. Ac de priori quidem hactenus aliquid diximus. Nunc de posteriori pauca quædam dicenda sunt. Idem igitur Christus, qui secundum naturam diuinā vineæ Dominus est, secūdum humanam est Procurator. *Pater enim non iudicat quemquam; sed omne iudicium dedit filio. Et potestatem dedit filio iudicium facere, quia filius hominis est.* Ipse enim verè fidelis, & prudens est, quales Deus procuratores requirit: Et quia fidelis est nullum decipiet, & quia prudens est à nullo decipietur. Tunc autem operarios suos

Matt. 20.

Ioan. 5.

Ibid.

vocabit, cum dicet: *Surgite mortui, venite ad iudicium*. Tunc enim *omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem filij Dei: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.*

Ibid.

Nunc quidem, Auditores, multi vocantur ad vineam, qui vel non audiunt, vel fingunt se non audire, vel aures occludunt, vt non audiant, vel absconduntur, & fugiunt, vt non vocentur. At cùm ad mercedem operarij vocabuntur, omnes erigent aures, omnes se ostentabunt: sed tamen non sperent se vocandos ad mercedem, qui ad laborem vocati laborare non voluerunt.

Voca, inquit, *operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis, vsque ad primos*. Sed cur, quæso, à nouissimis incipitur? nonne æquitas postulabat, vt à primis potiùs, quàm à nouissimis inciperetur? Hoc ideo factum est, Auditores, vt priuilegium singulare, & excellentia eorum, qui tempore gratiæ vocati sunt, ostenderetur. Tametsi enim hi omnium postremi ad vineam veniũt; non tamen postremo, sed primo loco apud magnum Patremfamilias erunt. Et quanquam beati in die iudicij simul denarium omnes accipient, cum eis dicetur: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi*: tamen ij prius denarium accipere videbuntur, vt Beatus Augustinus ait, qui minùs expectauerunt: quemadmodum si duo à te beneficium aliquod peterent: & vnus post vnam horam, alius post duodecim horas, id quod petiuit acciperet; ille profectò prius beneficium accepisse diceretur, qui post vnam horam, quàm qui post duodecim horas illud accepit.

Quomodo nouissimi primo mercedem recipiant.

Matt. 25.

Sed iam isti operarij, qua mercede remunerentur, audiamus. *Cum venissent ergo qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi arbitrati sunt, quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus Patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos fecisti nobis, qui portauimus pondus diei, & æstus.* Quæ verba, Auditores, difficillimis, & obscurissimis quæstionibus plena sunt. Sed eas tamen, sicut non omnino prætermittere; ita non multis, sed paucissimis verbis expedire decreui. Hic igitur primum quæro, cur singulos operarios singulis denarijs donatos fuisse Dominus dicat? quasi beati homines, iuxta Iouiniani errorem, paribus præmijs afficiendi sint, & vnus alio in regno cęlorum clarior, atque illustrior esse non possit. Sed nodum istum facilè dissoluemus, si cum Beato Augustino denario illo vitæ beatæ æternitatem significatam esse dicamus. Quanquam enim sancti homines gloria, & beatitudine pares non sunt: tamen hoc vno pares sunt, quod omnium felicitas est sempiterna, neque alius alio longiori spatio temporis beatitudine perfruetur. Neque minùs facilè eadem quæstio profligabitur, si nos (vt initio dicebamus) denarij nomine Dei verbum, ac Deum ipsum intelligere voluerimus. Siquidem propterea operarij omnes denarium vnum accepisse dicuntur, quod vnum, atque eundem Deum omnis gloriæ, ac beatitudinis fontem possideant. Sed nihilominus quemadmodum eundem Solem clariùs aquila, quàm vespertilio intuetur, eundem gladium aliter miles fortissimus, & aliter paruus puer versare potest: eundem librum aliter, qui solam Grammaticam nouit, & aliter, qui est in Philosophiæ studijs exercitatus intelligit: sic etiam vnum, atque eundem Deum, ex cuius visione beatus est, quicunque beatus est, alij alijs sese altiùs erigentes propiùs, clariùs, & feliciùs contemplantur. Neque verò ex hac disparitate præmiorum murmur, aut querimonia timenda est. Nam ij, qui minus gloriæ luminis, & felicitatis accipient, se maioris capaces non esse apertissimè omnino videbunt. Sicut enim si gigas, & pumilio à Rege pretiosis vestibus donarentur, non quereretur pumilio, quòd vestem æquè

Merces omniũ non æqualis post hanc vitã.

æquè longam, ac gigas, à Rege non accepisset; sed contra, congruentem suæ staturæ sibi datam esse gauderet. Ad eundem modum, qui magis hic in terris virtutibus, ac bonis operibus creuerint, ij longiori, atque ampliori gloriæ indumento vestientur: Et omnes veste sibi consentanea se indutos, atque ornatos esse lætabuntur.

Quid sibi velit murmur operariorum.

Sed si hæc ita se habent, quid sibi volunt illa verba: *Et accipientes murmurabant aduersus Patremfamilias?* Quis hoc interpretabitur? Quomodo murmur esse poterit in beatis? Multis, ac varijs modis hæc verba à sanctis Patribus explicantur. Sed mihi Beati Chrysostomi expositio omnium verissima, & optima esse videtur. Nempe docet vir iste sapientissimus, non omnibus, quæ in parabolis dicuntur, aliquid ex altera parte in re per eam parabolam significata respondere. Vt enim gladius ad secandum quidem institutus est, non tamen ex omni parte secat; sic etiam parabolæ ad aliquid significandum fingi solent: sed non idcirco omnia penitus significare debent. Plerunque enim nonnulla, quæ alioqui non dicerentur, hac vna de causa necessario dicenda sunt, vt per ea sequentia cum præcedentibus connectantur. Itaque in hac parabola Dominus operarios hora prima vocatos murmurasse finxit, non quòd murmur in beatis sit futurum, sed vt inde occasionem haberet explicandi, qui fieri posset, vt nouissimos faceret primos, & primos nouissimos, & tamen iniustitiæ, atque iniquitatis reprehendi nullo modo posset.

Neque à veritate aberrauerimus, si dixerimus ita singulare futurum esse priuilegium hora undecima vocatorum, vt si beati in cœlis murmuri, atque inuidentiæ obnoxij essent, facilè murmuraturi, & inuidentia flagraturi existimari possent. Verùm in illo pacatissimo, & tranquillissimo regno ista non erunt: imò potiùs inuidentiæ charitas, & murmuri congratulationes succedent.

Sed video quid adhuc aliquem mouere, ac perturbare posset: Aut enim operarij illi, qui murmurabant mentiuntur, aut verè amplius, quàm alij laborauerunt, vereque iactare possent, se pondus diei, & æstum portauisse. Quod mentiantur, credibile non est: neque Dominus vineæ illos mendacij reprehendit, quod certè fecisset, si mentiri illos intelligere potuisset. Si verò non mentiuntur, & verè amplius quàm alij laborauerunt, neque mentitur scriptura diuina, quæ ait: *Qui parcè seminat, parcè et metet.* Et rursum: *Reddet vnicuique secundum opera eius*, quo non est iniustus Deus, qui minùs laborantes magis laborantib anteponit? Erigite animos, Auditores, & huius reconditæ quæstionis explicationem accipite, & finem quæstionibus imponamus. Apostoli, Doctores, Martyres, Virgines, Anachoretæ, & alij, qui hora vndecima vocati sunt, res propter Dominum multo maiores, atque excellentiores, magis arduas, magis difficiles, maioris operis, & laboris sine dubitatione gesserunt, quàm ij gesserint, qui hora prima, tertia, sexta, & nona vocati fuerunt. Nam vt alia interim omittamus, qui labores cum nostrorum Anachoretarum laboribus conferri possunt? Quid excellentius nostris virginibus? Quid sublimius, quàm mundo, dæmone, & ipsis corporibus, sensibus reclamantibus in terris vitam Angelorum ducere? Quæ prælia atrociora nostrorum Martyrum prælijs vnquam fuerunt? Quo studio, qua vigilantia, quanto ardore animi Doctores nostri in libris conscribendis, scripturis interpretandis, hæreticis refellendis, Catholicis confirmandis, & in fide, ac in officio retinendis, laboribus se mancipарunt? Quid verò de Apostolis nostræ militiæ Ducibus, atque Imperatoribus dicam? quorum passibus disiunctissimæ terræ tam citò peragrari potuissent, quà Apostolorum non dicam cursibus, sed triumphis illustratæ sunt? At verò Patriarcharum, ac Prophetarum temporibus, paucis quibusdam exceptis, qui ad

2. Cor. 9. Matt. 16. & Rom. 2.

Quam strenue operarÿ noui testamẽti laborauerint

Euan-

Euangelium potiùs, quàm ad legem pertinebant, vix aliqui fuerunt, qui cum obscurioribus ex nostris hominibus conferri possint. Vbi tunc erat maxima illa de omni orbe ad Christi imperium adiungendo Apostolorum solicitudo? Vbi Doctorum certamina cum hæreticis? Vbi exercitus Martyrum? Vbi Virginum chori? Vbi agmina Monachorum? Quare cum maiora nostrorum, & præstantiora sint merita, non est iniquus Deus, qui eos primos ex nouissimis facit, & ijs, qui primi vocati fuerant, anteponit.

Homines veteris Testamenti plus laborarunt, sed minus præstiterunt.

Sed si hæc ita sint, cur qui primi ad vineam venerant ampliùs laborauisse, & pondus diei, & æstus pertulisse se iactãt? Nimirum, Auditores, quia vere ipsi amplius laborauerunt; tametsi res minùs egregias, minùsq. arduas gesserunt. Siquidem vndecimæ horæ operarij maiori felicitate, atque alacritate grauissima, maximaque onera, quàm ipsi res quasdam leues, & exiguas ferre potuerunt. Id verò ex eo natum est, quod Spiritus sancti gratia multo copiosior & vberior Apostolis & Apostolicis viris, quàm antiquorum temporum hominibus donata est. Porrò diuinam gratiam excellentissimorum, & Deo gratissimorum operum radicem, atque originem esse quis vestrum ignorat? Quis apud Apostolum aliquãdo non legit: *Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem*, (scilicet solum) *sed gratia Dei mecum*. Nam quemadmodum ille, qui plaustrum habet, facillimè maxima onera de vno loco ad aliũ ferre potest, quę alius, qui plaustrum non habet, ne mouere quidem valeret: sic etiam, qui magna Dei gratia præditus est, & maximo ardore charitatis flagrat, sine labore laborat, & nihil graue, nihil arduum, nihil difficile esse putat, quod illi amor imperat, aut suadet. Hoc est igitur singulare priuilegium Euangelij, hęc nostrorum temporum beatitudo, vt minus laborantes magis ardua, & laboriosa opera faciamus.

1. Cor. 15.

Quæ nostra beatitudo illustrissima quadam figura in veteri Testamento adumbrata fuit. Nam cum Hebręorum Imperator Moyses duodecim exploratores in regiones Palæstinæ misisset, illi cum ad suos reuerterentur, magnum quendam palmitem cum suis vuis præciderunt, & eum vecti appensum super humeros duorum hominum imposuerunt. Illi igitur qui palmitem cum vuis in eo pendentibus ferebant, quorum vnus prçcedebat, alter sequebatur, noui ac veteris Testamenti Patres significabant: palmes autem ipsum Dei filium seruatorem nostrum in cruce sublatum designabat. Comparate nunc, Auditores, eum, qui præcedebat cum eo, qui sequebatur, hoc est, eum qui veteris Testamenti personã gerebat, cum eo, qui noui testamenti Patres significabat. Vterque quidem onus ferebat; sed ei, qui sequebatur palmes pro vmbraculo erat, eumque à Solis ardore defendebat. Rursum, si eum esurire, vel sitire contigisset, palmes erat ad manum vnde vuas decerpere, & seipsum reficere, ac recreare poterat. Itaque non ei graue illud onus videbatur, quod tot commodis, ac solatijs leuabatur: At is qui præcedebat non solùm pondus illud sed etiam æstum, & famem, & sitim, & lassitudinem ferebat. Nam nec ventrem pascere, nec oculos oblectare vuis, quas portabat ei licebat. Ad eundem modum nos, qui post Christi aduentum ad fidem vocati sumus, tametsi res arduas credere, res arduas sperare, res arduas gerere debemus; tamen tanta gratiæ diuinæ copia, & Spiritus sancti muneribus donati sumus, tot adiumenta Sacramentorum, & diuinorum voluminum, aliarumque rerum maximi solatij habemus, vt planè suaue Domini iugum, & onus leue esse fateamur. Qui verò Christi aduentum præcesserunt ita onere legis premebantur, & auxilijs, quæ commemorauimus, destituti erant, vt pondus diei, & æstum portauisse quodammodo conquerantur. Et nihilominus vni eorum murmuranti iure, ac merito Paterfamilias ait, *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum*, Nunquid liberalitatem iniustitiam vocas? & bonitatem iniquitatem appellas?

Num. 13.

Placuit mihi, qui Dominus sum, & nemini quicquam debeo, istis, quos vndecima hora vocaui, gratiam vberiorem largiri, & eos beneuolentia singulari complecti, vt hac ratione præstantioribus virtutum operibus eniterent, & ego illos præmijs amplioribus donare possem.

Matt. 20. *Sic igitur erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* hoc est, multi sunt, qui omnibus ætatibus, & ex omnibus locis ad laborandum in hac vinea vocati sunt, & in regno cœlorum æterna beatitudine perfruentur; sed pauci sunt, quos singulari priuilegio Deus elegit, vt ipso tempore gratiæ, & iam Euangelio coruscante ad vineam operarij mitterentur. Hæc igitur habui, quæ de hac parabola pro temporis breuitate dicerem. Nunc ad nos ipsos veniamus.

Equidem, Auditores, ego vehementer timeo, ne multi sint hic inter nos, qui ad laborandum in hac uinea conducti sunt, & se strenuè laboraturos promiserunt; & tamen ita se gerunt, vt eis optimo iure Dominus dicere possit, *Quid hic statis tota die otiosi?* Quid? hic in vinea Domini otiosi statis? crimen erat otiosi esse in foro, quid erit in vinea? Ad laborandum venistis, locum aliorum occupatis, & otiosi manibus complicatis alios laborantes aspicitis, & ipsi non laboratis? O quàm multi operarij dici volunt, qui verberarij potiùs, quàm operarij sunt. Nemo seipsum fallat, non verbarij, sed operarij mercedem accipient. *Voca,* inquit, *operarios,* Matth. 7. *& redde illis mercedem. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.* Illi etiam, qui solùm quærunt, quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi, operarij quidem sunt; sed agri sui, non vineæ Domini. Certè operarij, quos ad vestros agros colendos vos conducitis, totum diem laborant vobis, ita vt vix vnam horam, vt corpus curent, assumant sibi: & nisi id faciant, mercedem à vobis petere non audent. Et nos Dei operarij dici volumus, & maximam partem diei proprijs negotijs procurandis conterimus. Longè aliud, Auditores, nos Apostoli, & Apostolici viri facere docuerunt, qui cum intelligerent se Dei operarios esse non posse, nisi omnibus alijs negotijs valedicerent, totos se ad hanc vineam colendam, rebus omnibus, quibus distinebantur intermissis, contulerunt.

Neque dicat aliquis, Mihi vineæ cura commissa non est: Ego neque Pontifex, neque Pastor, neque Concionator: Omnes enim qui in Ecclesia Catholica sumus, ad laborandum in vinea conducti sumus. Omnes si non verbo, certè exemplo Ecclesiam vniuersam iuuare, & si non sermonibus, certè operibus concionari debemus. Omnes item animæ propriæ vitem omni studio, ac diligentia excolere, & eius curam agere omnes tenemur. Non possumus autem duobus Dominis seruire: non possumus in vinea Domini strenuè laborare, & animæ salutem diligenter quærere; & simul nostris diuitijs cumulandis, honoribus augendis, & explendis libidinibus incumbere. Quare non possum, Auditores, non vehementer timere, ne illud de nobis aliquando dicatur, *Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*: & accidat nobis, quod gallinæ, atque accipitri euenire videmus. Accipiter enim dum viuit nobilium hominum manibus gestatur, cibarijs optimis nutritur, in ipso Domini sui cubiculo locum habet. Gallina verò si vel semel è stabulo egrediatur, & in cubiculum aliquod ingrediatur, continuò clamatur post eam, & exire compellitur. Verùm in morte res omnino alio modo se habet. Accipiter enim cum moritur in cloacam proijcitur; gallina verò argenteis, vel aureis patinis inclusa ad mensam Domini cum honore defertur. Pari ratione, Auditores, nos qui sapientiæ operam damus, de rebus diuinis, de Angelis, de Deo disserimus, in atrijs Domini penè semper versamur, Sacramenta cœlestia pertractamus, primi sumus, & domestici, ac familiares

Simile.

Dei

Dei esse videmur. Multi verò reperiuntur homines illiterati, expertes doctrinarum, simplices, rudes, qui tametsi interdum magno feruore charitatis flagrant, & velut fœcundæ gallinæ oua multa bonorum operum pariunt; tamen nouissimi penè ab omnibus iudicantur: & si semel Gymnasium aliquod casu aliquo ingrediuntur, sibilis & pedum supplosiónibus expelluntur. Sed veniet tempus, quando multi nouissimi fient primi, & multi primi nouissimi. Multi enim sapienter indocti, & sciéter ignari, qui nũc despiciuntur, contẽnũtur, nihili fiunt, ad Antonios, Paulos, Benedictos, Franciscos in cœlum ab Angelis portabuntur. Multi vero, qui scientię vento inflati super nubes, vt accipitres volant, ad Aristoteles, & Galenos in gehennam pergent. *Surgunt indocti*, ait Beatus Augustinus, *& rapiunt cœlum, & nos cum nostris doctrinis demergimur in infernum*. Ecce quomodo volutamur in carne, & sanguine, ebrietati studemus, comessationibus operam damus, in rebus, quæ ad corpus pertinent solliciti, in ijs, quæ ad Dei honorem, & animarum salutem spectãt, pigri, ac dissoluti sumus, *Sic igitur erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*. Quæ cum ita sint, Auditores, si vbiq. primi, vbique Dei familiares, & domestici esse cupimus, cum gallinæ humilitate & fœcunditate accipitris velocitatem, & nobilitatem coniungamus, & sic hic in terris gratia, & in cęlis gloria apud Deum primi erimus, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO DECIMAOCTAVA DE DOMINICA SEXAGESIMAE.

THEMA.

Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. 2. Cor. 12.

SYNOPSIS.

PROVIDENTIA Dei in seruandis electis suis à periculo præsumptionis & pusillanimitatis, nauis gubernatori assimilatur. Quid sit reuelare. Reuelationem esse triplicem sensibilem, spiritualem, & intellectualem; quarum omnes S. Paulus habuit, vt quibus vnis Euangelium suum acceptum ferat. Magnam differentiam esse inter sapientiam diuina reuelatione, & humana doctrina acquisitam. Diuina dona, quorum alioquin non est extollere sed humiliare, aliquando ex deprauata humana natura ad superbiam inflare. Diabolus duplici de causa stimulo confertur. Quomodo Deus malorum tentationibus ad suorum gloriam semper vtatur & vsus fuerit, exemplis demonstratur.

Tentationes esse colaphos dæmonis, quarum remedia sunt oratio, & corporis mortificatio. Quantopere Deus gaudeat nostra perseuerantia in oratione; & quomodo aliquando exaudit ad vtilitatem, non ad voluntatem orantis. Virtus in infirmitatibus quomodo perficiatur. Sanctos in infirmitatibus gloriari solere, secus quàm faciant filij huius sæculi. Tandem ad iudicia mundi contemnenda, & soli nutui diuino obsequendum breuis exhortatio concludit.

EPISTOLA hodierna tota quidem pulcherrima est, sed tamen prolixior, quàm vt spatio semi-horæ explicari possit. Quocirca elegi postremam partem, quòd ea mihi vtiliorẽ doctrinam continere videatur. Docet.n. Apostolus quam admirabili prouidentia Deus vtatur in electis seruis suis ad portum æternæ salutis dirigendis. Nã quemadmodum periti nauium gubernatores, si nauim suam nimis leuem esse, & nimis super aquas extare videãt, vt periculum sit, ne

Prouidentia Dei circa electos.
Simile.

sit, ne à quolibet vento quamuis exiguo facilè euertatur, eam arena & lapidibus grauiorem efficiunt: si verò contra nimis onustam, & demersam in aquas esse animaduertunt, vt vel progredi non possit, vel inter fluctus & procellas grauiter periclitetur, tunc parte aliqua oneris, & mercium in mare proiecta eam releuant, atque hac prouidentia tandem integram nauim, incolumes hoïes, & saluas merces ad portũ deducunt. Ita quoq; Deus nauim animarum, corporumq. nostrorũ simili prouidentia inter periculosos fluctus magni, & vt plurimùm turbati maris sæculi huius, ad portum salutis dirigit. Duo magna pericula imminẽt seruis Dei. Vnum ne nimium deprimantur. alterum ne nimiùm extollantur. Tunc deprimuntur nimiùm, cùm in tentationibus, & tribulationibus animum despondent, & desperantes posse se dæmonum, & carnis, ac mundi, tam multis, & tam grauibus, & tam assiduis tentationibus, & partim apertis, partim occultis diu resistere, à spiritu pusillanimitatis, & desperationis absorbentur, atque ab alto virtutum cadentes, hærent deinceps in profũdo, & in luto aquarum multarum, animumq. adijciunt ad bona caduca, & fluxa, quæ ante contempserant. Quid tũc facit Deus? Releuat nõnihil nauem, donat illis consolationem aliquam spiritalem, interdum etiam visionem, aut reuelationem aliquam, ex qua admonentur, non defuturam Dei gratiam, breui tempestatem cessaturam, & tranquillitatem secuturam. Itaque hoc modo eriguntur in spẽ bonã, & dicũt cũ Propheta; *Expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus & tempestate*. Quia vero si semper consolationibus fruerentur, extollerentur nimium, extarent nimis super aquas, putarent se cæteris meliores, ac periculum esset ne à vento superbiæ, qui maximè dominatur in hoc mari, tandem euerterentur; propterea Deus addit aliquid arenæ & lapidum, permittit eis tentationes, & pugnas, & aliquando etiam sinit eos in paruis certaminib. vinci, vt intelligant, se non suis

Duo pericula pusillanimitatis & præsumptionis

Psal. 54.

viribus, sed auxilio Dei vincere, & superare maiora. Hãc igitur prouidentiã Dei circa se B. Apostolus agnoscebat cũ diceret: *Et ne magnitudo reuelationũ extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet*. Iã singulas partes huius sñiæ consideremus.

Ne magnitudo reuelationum. Quid est reuelare? Nihil aliud, quã mysteria alioqui occulta, & secreta, & quasi velo quodam cooperta aperire. Ponamus exemplum: Si Deus alicui dignetur ostẽdere, quid sit in posterum futurum, quod sanè per se est occultissimũ, verbi gratia, quis erit post centum annos status Ecclesiæ; à quibus hominibus regna & Imperia gubernabũtur; vtrum deficient hæreses, an crescent. Pari ratione si Deus aperiat alicui seruo suo quid cogitent, vel quid cupiãt alij, & vtrũ boni sint, an mali, vel quę sit veritas alicuius arduæ quęstionis, de qua multum inter homines ambigitur, is procul dubio reuelationem diuinam habere, vel habuisse dicetur.

Quid sit reuelare.

Porrò trib. modis mysteria sua Deus reuelat. Quædã .n. est reuelatio, quæ ad sensus corporeos pertinet, & sẽsibilis dici põt, qualẽ habuerũt Abrahã, Loth, Iacob, Gedeon, & alij, qui Angelos in forma corporea corporeis oculis viderũt, & per eos, quæ futura erant, diuina reuelatione cognouerũt. Quædã verò pertinet ad imaginationẽ, & spiritalis appellatur, qualis fuit Pharaonis & Nabuchodonosor: quorũ priori similitudine septẽ spicarũ plenarũ, et septẽ spicarũ inaniũ, ventura vbertas, & penuria à Deo reuelata fuit: Posteriori verò similitudine statuæ mutationes Regnorũ summorum Deus reuelauit. Quædam postremò ad ipsam mentẽ atque intelligẽtiã pertinet, quales fuerunt multæ reuelationes Moysis, vt ex c. 12. lib. Num. intelligi potest: atq; hãc postremam & sublimissimã reuelationẽ intellectualẽ B. August. vocat: qui secũdũ ista tria genera reuelationũ tres cęlos distinxit, quos Apostolus Paulus in hac ipsa epistola se transcẽdisse cõmemorat: Habuit enim ipse oẽ genus reuelationis, vt meritò dicere posset, *Ne magnitudo*

Triplex reuelatio.

Gen. 41.

Dan. 2.

Aug. l. 12. sup. Genes. ad litter.

cõuersa per peccatum est, vt immoderatè gloriam propriam quærat: & si quid boni habet, persuadet sibi se à se bonum illud habere, ac dicit; *Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Verùm benignissimus Pater noster, qui figmentum nostrum optimè nouit, nec ignorat, quoniam puluis sumus, etiam huic morbo remedium optimum adhibet, cùm assiduè nos flagellat: & hoc est quod sequitur in Apostolo; *Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet.* In quibus verbis duæ sunt pulcherrimæ metaphoræ. Primum enim dæmonem comparat stimulo, idque propter duos stimuli effectus. Nihil enim aliud hoc loco stimulum vocauit, quàm baculum præacutũ. Est enim in codice Græco σκόλοψ, quod non tam stimulum, hoc est, lignum ferro in extrema parte armatum, quàm baculum, vt dicebamus, præacutum significat. Satan igitur eiusmodi baculo comparatur: primum quidem, quia sicut patres in terris, posteaquam baculo liberos suos pro aliquo scelere puniẽdos vsi sunt, eum in ignem proijciunt: ita quoque Pater noster cælestis vtitur quidem dæmone & angelis eius, improbisque hominibus tanquam baculo, vt seruos ac filios suos electos aliquandò puniat; sed eos postea tanquam ligna arida, & inutilia in ignem æternum proijcit. Deinde, quia sicut stimulus, acutum illud lignum, quantum est ex se nihil nouit nisi ferire, pungere, nocere; & tamen homo, cuius est regere, & mouere baculum, vtitur illa molestia, illa punctione, illo vulnere in bonum eius, qui pungitur & feritur, nimirũ vt celerius currat: pari ratione Deus noster vidit Satanam à se recepisse, propriaque voluntate impium, superbum, inuidum, nocendi cupidum, denique stimulum quendam effectum, nihil aliud moliri, quàm vt homines vexet, pũgat, feriat, in desperationem primum, & deinde in gehennam præcipitet. Quid fecit Deus? Ait quodammodo intra se, Ego quidem possem nullo negotio omnes conatus huius ferocissimæ beluæ impedire, stimulũ istum retundere, & frangere possem; sed melius erit, vt permittam Satanam sæuire, & tentare quantum velit, & in eius cõfusionem illis ipsis molestijs, & tentationibus vtar ad seruos meos illustrandos, & vsque in cælum euehendos. Ista est sapiẽtia ac prouidentia admirabilis Dei nostri: quia sicut Medici ex ipsa vipera, quæ est animal venenatissimum & nocentissimum, medicamentum faciunt optimũ, & potentissimum contra venenum: ita Deus ipsis tentationibus dæmonum, quæ ex se traherent homines in gehennam, ipse in meritum & gloriam eorundẽ hominum conuertit. Filij Iacob à dæmone incitati vendunt fratrem suum Ioseph, & Deus illa ipsa venditione vtitur ad Ioseph illustrandum, & Dominum totius Ægypti, nec non fratrum suorum constituendum. Saul Dauidem persequitur, vt eum de medio tollat, & Deus illis persecutionibus vtitur; vt Dauidem celebriorem & clariorem reddat. Iudæi à dæmone acti Christum morte turpissima interire faciunt, vt non solum corpus; sed etiam nomen, & famam eius simul extinguant; & Deus ipsa cruce, & passione vtitur ad Christum exaltandum, mundum redimendum, Satanam cõfundendum, infernum claudendum, cœlum aperiendum; ipsam verò crucem vertit in decus, & ornamentum maximum, ita vt etiam Reges & Imperatores eam in fronte gerant, eaque muniri, & insigniri glorientur. Ita igitur sanctum Iob, Apostolum Paulum, Martyres, Confessores, Virgines, sanctos denique omnes, dæmones tẽtationibus afflixerunt, vt eis multùm nocerent, & gratia Dei effecit, vt illæ ipsæ tẽtationes multùm eis prodessent, vt eos tanquam stimuli ad currendum versus patriam cælestem vehementiùs incitarer. *Multiplicatæ sunt*, inquit Dauid, *infirmitates eorum; postea accelerauerunt.* Et B. Gregorius, *Mala quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellunt.* Verum nos miseros sæpè stimulus iste non tam procedere q̃ retrocedere facit. Vidistis aliqñ malos quosdã equos, qui quãto magis flagello, & calcarib. feriũtur, tãto ipsi magis retrocedũt? Tales nos sæpenumero sumus, qui

Psal. 11.

Cur diabolus stimulo cõparetur.

Deus tẽtationib. malorũ ad suorum gloriã vtitur.

Genes. 37.

Genes. 41.

1. Reg. 19.

Psal. 15.

qui cum deberemus flagellis erudiri, & proficere, atque ad Deum feruentiorib. studijs accedere, nos contra ad impatientiam vertimur, & nouis peccatis longiùs à Deo recedimus.

Iam verò altera metaphora est in illa voce, *colaphizet*. *Datus est*, inquit, *mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet*: Comparat enim elegantissima similitudine tentationem colaphis. Nam quemadmodum colaphi non tam dolore, quàm pudore afficiunt; ita tentationes animas castas, & puras maxima quadam verecundia, & rubore afficiunt. Si sponsa aliqua pudica & casta, coram sponso, quem valde diligit, & à quo vehementer diligitur, ab aliquo lenone sollicitaretur, an non maximo pudore suffunderetur? Ita quoque animæ sanctorum, quæ perpetuò Deum ante oculos intuentur, cupiunt toto animo puritatem, & nihil in se videre, quod Deo displiceat; & tamen aliquando pati coguntur tęduissimas cogitationes: cupiunt spiritus paupertatem, & tamen aliquando ingerunt se cogitationes, & desideria pecuniarum: cupiunt veram humilitatem, & tamen aliquãdo sentiunt motus superbiæ, & inanis gloriæ exoriri; ista omnia quid sunt aliud, quàm colaphi dæmonis, qui licèt nõ noceant, si eis non consentiamus; tamen rubore afficiunt, & tãto rubore, vt B. Benedictus maluerit inter spinas iacere, & D. Franciscus in niue tempore frigidissimo volutari, & sancti cæteri res grauissimas pati, quàm cum isto rubore viuere. Dicebat aliquando B. Franciscus, tolerabiliùs viro spirituali sine comparatione aliqua, maximum frigus sentire in carne, quam vel modicum ardorem libidinis carnalis in mente.

Tentationes sunt similes colaphis.

Sed si hæc ita se habent, quid de illis dicemus, quorum animæ frontem habẽt meretriciam, & non solùm ad huiusmodi turpes cogitationes non erubescunt, nec sibi indignantur vt deberent; sed etiam delectantur in eis, & cũ spiritu fornicationis lenone fœdissimo libenter loquuntur? neque id solùm, sed etiam per tripudia, & lasciuas cantiones, & oculorũ petulantiam eiusmodi cogitationes procurant? Sanè eiusmodi animæ non sponsæ Christi, sed scorta dæmoniorum sunt.

Cõtra turpes cogitationes.

Sed quod remedium contra colaphos diaboli? Multa sunt remedia. Vtinam eis vti vellemus: sed præcipuum est reddere colaphos colaphis. Dęmõ te colaphizat, tu colaphiza dæmonem. Quomodo fiet illud? Duobus modis, Asperitate corporali, & oratione. Non legistis de illo sancto Patre apud Palladium, qui cum tentaretur à dæmone, ipse intolerabiles labores corporales subibat. Interrogatus verò cur hoc faceret, respondit, *Vexo vexantẽ me*. Verè enim terretur dæmon, & erubescit ad ieiunia, ad cilicia, ad orationes sanctorum. Vtrumque remedium Apostolus Paulus adhibebat. De priori habuimus Dominica præcedente, *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*. De posteriori habemus hodie, *Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea*. Ter Dominum orauit, sicut etiam Dominus in horto ter orauit, tum vt intelligamus perseuerantia in oratione opus esse; tum etiam, quia *Deus* licèt *magnus Dominus* sit, *& Rex magnus super omnes Deos*, nõ tamen fatigatur audiẽdo. Imò potiùs cupit, vt sæpè ad eius colloquium accedamus, idque propter nostrum bonum. Nostrum enim est bonum accedere, sicut bonum eius, qui friget, est ad ignem accedere. Itaque sicut tu, si cuperes cum aliquo sæpè colloqui propter eius bonum, cùm ille veniret ad te negotij alicuius causa, tu eum diu alijs sermonibus detineres, & postea diceres, iam non superest tempus, vt negotium tuum expediamus, sed cras redeas: Sic & Deus ideo prima vice negotium non expediuit, vt etiam secundò Apostolus rediret: neque rursum secundò, vt etiam tertiò rediret. Tertia verò vice tandem expediuit, ne spem fortasse amitteret, atque animum desponderet.

Remedia aduersus illas.

1. Cor. 9.

Perseuerãtia in oratione.

Psal. 94.

Sed quid ei respondit? Non dixit, Esto liber à tentatione, sed *Sufficit tibi gratia mea*. Exaudiuit quidem Apostolum, sed ad vtilitatem, vt B. Augustinus loquitur, non ad voluntatem: non dedit, quod petebat,

Aliquãdo Deus exaudit ad vtilitatẽ non voluntatẽ nostram.

tebat, quia non expediebat; sed aliquid aliud multo salubrius & vtilius, nempe magnam gratiam, qua non solùm tentationi non cederet, sed etiam eam vinceret ac superaret, & ex ea gloriosissimum nobilissimumque triumphum reportasset. Itaque ait, *Sufficit tibi gratia mea*; & rationem reddês subiunxit, Quia *virtus in infirmitate perficitur*. Scio multis modis sententiam istam à sanctis Patribus exponi, sicut etiam multas ex superioribus; sed temporis angustiæ me premunt, atque ad exitum festinat oratio.

Quomodo virtus in infirmitate perficiatur.

Ad quem igitur modum *virtus in infirmitatibus perficitur*? Plane ad eum modum, quo à sapientibus Imperatoribus, ea pars murorum, vel castrorum magis munitur, ad quam sæpius hostes accedere solent. Vult Deus aliquem seruum suum excellere laude castitatis: quid facit? Permittit eum vehementer tentari à spiritu luxuriæ, vt eo modo sit cautior, fugiat pericula, quærat remedia: nec solùm quærat, sed etiam adhibeat. Idem de fide, de patientia, de humilitate, alijsque virtutibus intelligendum est. Illos enim legimus in aliqua virtute magis enituisse, qui de vitio ei virtuti contrario, magis tentati fuerunt. Nec mirum: maiori vigilantia, maiori studio, maiori sollicitudine eam virtutem tanquam partē murorum debiliorem, & sæpius ab hostibus tentationum arietibus pulsatam custodiebant, vallabant, communiebant. Atque hinc demum nascebatur, vt tanta vtilitate perspecta, cum Apostolo in infirmitatibus suis gloriarentur.

Libenter igitur, inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi*. Quid est in infirmitatibus gloriari? Nihil aliud, quàm inde gaudere & animari, vnde mundus dolet, & animum deijcit. Filij huius sæculi tunc excitantur, & animantur, cùm omnia prosperè succedunt, cùm ab hominibus magni fiunt, cùm vident se laudari & prædicari. At serui Dei contraria via incedunt, in infirmitatibus, in tentationibus, in contumelijs, in afflictionibus gloriantur. Et quanto magis se ab hominibus huius mundi contemni, & conculcari animaduertunt, tanto ipsi maiorem animum sumunt proficiendi in via Domini. Intelligunt enim tunc magis se Deo placere, cùm magis displicent mundo, & cùm magis displicet eis mundus.

Sanctorū est gloriari in infirmitatibus.

Epilogus.

Hanc viam, optimi Auditores, si sapimus, ingredi debemus, non magnifacientes quid de nobis sentiat, aut cogitet, aut loquatur mundus. Nonne Apostoli *tanquam purgamēta*, & quasi *omnium peripsema* erant in hoc mundo? & tamen eos Deus columnas præcipuas in domo sua esse voluit, eos elegit, quibus mysteria sua reuelaret, per quos mundum totū illustraret, per quos Principes Ecclesiæ constitueret. Quicquid homines dicant tantus est vnusquisque, quantus est apud Deum, non maior aut minor: falsa sunt & temeraria hominum iudicia. Quare demus nos operam, vt apud Deum probati, & perfecti inueniamur, & hic in terris gratiam, in cęlis gloriam veram & sempiternam consequamur, per Christū Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus in sæcula sæculorum.
Amen.

1. Cor. 4.

CON-

CONCIO DECIMANONA

DE DOMINICA

QVINQVAGESIMAE.

T H E M A.

Si linguis hominum loquar, & Angelorum: charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, &c. 1. *Cor.* 13.

S Y N O P S I S.

IGNORANTIAM *bonorum verorum omnium malorum radicem esse, ex peruersis hominum iudicijs patescit. Eloquentiam multis parasangis à charitate superari. Concionatores malæ vitæ & exempli sonantibus campanis assimilantur. Charitati omnem sapientiam, omnem scientiam cedere, vt quæ sola signum sit, quo filij Dei agnoscimur. A maiore ad minus deinde probatur, temporalia bona sine charitate prorsus nil esse: vbi diuites & pauperes pomis diuersis conferuntur. Charitatê quoque actus omnes heroicos post se relinquere. Deinde insulsa quorundam obiectio diluitur. Quid sit, & quibus notis cognoscatur charitas, cuius principium & finis est ipse Deus. Quomodo eadem charitas sese suis effectibus euidentissimè prodat & probet, qui sunt, bene agere, & mala pati. Tandem ad charitatis studium seriò inuitamur, & incitamur.*

Altera concionis pars reddit rationem, cur Ecclesia hoc die nobis tantopere commendet charitatem; vt scilicet fures, qui illam nobis auferre conantur, aut vitemus; aut tollamus. Qui verò illi furunculi sint, iucundissima indicat parabola, filiæ cuiusdam nubilis, (quæ est hominis anima) quam quinque diuersi proci, id est, sensus externi, matrimonio sibi iungi cupiunt, quos illa spreto regis filij connubio sequitur, præter & contra matris voluntatem. Denique authoritatibus tum sacris tum profanis in chorearum lasciuiam inuehitur Author.

APOSTO-

APOSTOLVS Paulus tāquam medicus peritissimus plagas animorum nostrorum curaturus, non tam varios multiplicesq; dolores nostros cōsiderat, quàm ad ipsam radicem morbi, vnde lāguores omnes nascuntur, medicamentum adhibet. Quænam est radix morborum, ægritudinumque nostrarum? Nō alia quàm crassa quædam ignorātia, vel potiùs cæcitas, qua pluris facimus minora, quàm maiora bona. Bona animi tantum bonis corporis præstare, quantum animus pręstat corpori, extra controuersiam est. Videmus tamē quotidie homines omnium generum, ætatum, sexuum, conditionum pro bonis corporis, vel acquirendis, vel conseruandis, vel augendis nihil non facere: de bonis animi maiorem partem hominum ferè nihil curare. Rursum inter ipsa animi bona, cùm quædam sint speciosa, sed inania, si sola sint, vt eloquentia & sapientia: quædam optima & vtilissima, vt charitas, humilitas, castitas, virtutes cæteræ: videmus homines priora bona, bona apparentia, sed nō existentia, floribus, quam fructibus similiora, maximo studio cōsectari, posteriora, quæ vera & solida sunt bona, & ad illud bonum perducunt, vbi est omne bonum, plerumq; negligere. Quid non faciunt aliqui, vt variarum linguarum peritiam acquirant? Quos labores non superant, quos sumptus non faciunt, quas peregrinationes non suscipiunt, vt ad eximiam eruditionem aliquam, vel in Iurisprudentia, vel in arte Medicinæ, vel in ipsa Philosophia aliquando perueniant? At vt charitate & gratia Dei, qua nihil in hoc mundo salubrius, & preciosius habere possumus, excellant, non solum pleriq; nihil faciunt, sed ne cogitant quidem vnquam aliquid facere. Certè si interrogarem multos eorum, qui hic adsunt, an cupiant excellere sapientia, non dubito quin responderent, cupimus, & vehemēter. Si rursum quęrerem, an cupiant excellere charitate, fortasse dicerent, si verum vellent dicere: Sanè nunquam cogitauimus, an velimus excellere charitate. Quot sunt præterea, qui non parcunt frigori, nec vigilijs, atque ad multam noctē legunt Aristotelem, vel Ciceronem, vel etiam Augustinum & Hieronymum, vt docti & eruditi euadant, quibus fortasse nunqnam persuaderemus, vt totidem horas, si non semper, saltem aliquando, cōsumerent in oratione, vt ignem charitatis in suis pectoribus magis accenderēt? Et tamē certò scimus, solam charitatem aurū esse ignitum, quo emitur regnū cęlorum: sapientiam & eloquentiam, si à charitate seiungantur, non prodesse, sed obesse. Istam igitur tam periculosam & perniciosam plagam cęcitatis, qua nos vt pueri cupimus magis nuces & poma, quā aurum & gemmas, & parua magnis, corporalia spiritalibus, tēporalia sempiternis anteponimus, Apostolus curare volens, ostendit hodie, nihil penitus esse, quod cum charitate comparari possit, non eloquentiam, non sapientiam, non opera alioqui heroica, & illustria. Atque eloquentiam quidem audite, quibus verbis præ charitate deprimat, atque deijciat, & semper mementote Apostolum esse, qui loquitur, raptū vsque ad tertium cœlum, cui tutò & sine vllo metu fidem adhibere possumus: *Si linguis*, inquit, *hominum loquar, et angelorum; charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Primum non ait, Si lingua Hebræa, Græca, Latina, aut aliqua alia, sed si linguis hominū, hoc est, si omni genere linguarum, quib. toto orbe hoīes vtūtur, neque id solū, sed ētsi oībus linguis omnium Angelorū, qui verbis non corporeis, sed spiritalibus conceptiones & cogitationes exprimūt suas, & sine vlla comparatione multò clariùs, celeriùs, efficaciùs, dulciùs loquuntur, q̄ homines: si, inquam, his omnibus linguis ego vnus disertissimè, ornatissimè, suauissimè, efficacissimè loquar, ita vt quicquid velim facilè persuadeam, admirationi &

Origo malorū, ignorātia verorum bonorum.

Peruersa hominum iudicia.

Eloquētia multo minor charitate.

stupori

stupori sim omnibus, miraculum orbis, & Deus quidam inter homines esse videar; si charitas absit, nihil sum aliud quã æs resonans, aut cymbalum tinniens.

Quid est æs resonans? Monstrũ admirabile, simul surdum & loquax, Quis vnquam vidit hominem ab infantia surdũ & non mutum? An portentum non esset, videre hominem, qui nihil vnquã audiuisset, & tamen semper loqueretur? Tale monstrum est campana surdissima & loquacissima: loquitur alijs, vocat ad conciones, ad lectiones, ad arma; & tamen ipsa nõ audit seipsam, nec intelligit quod loquitur, & ne semel quidẽ descenderet ad orationem audiendã. Tale monstrum sunt omnes Concionatores, qui excellunt eloquentia, sed non charitate: loquuntur alijs, sed non sibi: istant in loco sublimi, clamãt è suggestu, tanquam campanæ ex turribus, & ipsimet nihil aliud faciunt, nec intelligunt, similes sunt fistulis, quæ nihil habent præter vocem, quod aliquando Demostheni Aeschines obiecit: totum enim corpus earum nihil est aliud, quam collum: tolle vocẽ, nihil valent: tolle collũ, nihil sunt. Quid præterea habet æs resonans? Sonitum inanem, terret, sed non lædit, quando bombarda sine globo tormentario solo puluere onerata disploditur, edit sonitum maximum, sed interim mœnia & turres non cadũt: ita prorsus qui sine spiritu, sine affectu, sine charitate concionantur, feriunt quidem audientium aures sonitu verborum; sed nequaquam deijciunt turres vitiorum. Itaque eloquentia, vel cum charitate coniungenda est, vel nihil valet.

Mala vita Concionatores cãpanis similes sunt.

Sed parum esset, si sola eloquentia, & non etiam sapientia sine charitate esset inanis: ideoque vlteriùs pergit Apostolus, & ait, *Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnẽ scientiam: Et si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil sum*. Vide, quò paulatim ascendit, & omnia subijcit charitati. *Si habuero*, inquit, *prophetiam*, hoc est, donum præuidendi futura, vel donum explicandi scripturas, iuxta illud Apostoli Petri, *Omnis prophetia scriptura propria interpretatione non fit*: vel etiam vtrumque neque id solùm, sed etiamsi *nouerim mysteria omnia*, hoc est, non solùm spiritu prophetico aliqua mysteria futura præuideam, sed omnia, quicquid Deus vnquam facturus est; vel non solum possim aliquam partem scripturarum exponere, sed omnia mysteria quamuis abdita & recondita: neque scripturarum duntaxat cognitionem habeam, sed *omnem* præterea *scientiam*, tam diuinam, quàm humanam, quantam Salomon & Moyses, omnes Prophetæ, omnesq; Angeli habuerunt; addo etiam tantam fidem, vt signa & prodigia edere, atque adeo montes solo verbo, atque imperio transferre possem; si hæc omnia mihi vni suppetant, & sola charitas non suppetat, non dico parũ sum, sed nihil penitus sum. Quãobrẽ? Quia omnia ista sine charitate mortua sunt. Accipe hominem aliquem procerũ, pulchrum, robustum, sanum, vestitum serico, ornatum auro, & gemmis, cuius manus, pedes, oculi, totum corpus, omnia membra, omnes partes summam inter se proportionem habeant: denique Sampsone fortiorem, Salomone sapientiorem, Absolone pulchriorem, Augusto feliciorem: quid quæso erit, si animam tollas? Certè nihil erit. Nam nec homo dici poterit, sed statua potiùs, vel simulachrum mutum: imò minùs quam simulachrum: simulachrum enim super pedes suos stare potest, nec se, aut alia facilè corrumpit. At homo mortuus stare non potest, & semper fœtet, & magis ac magis ad corruptionem tendit, donec tandem in modicum cinerem conuertatur. Ad eundem modum, si quis abundet omnib. donis spiritalibus, dono linguarum, spiritu prophetiæ, gratia sanitatum, & charitas desit, quæ est vita virtutum & donorum, ille coram Deo mortuus est, nihil est. Quemadmodum enim, vt Chrysostomus annotauit, non agnoscimus nos Regem ad sericum, vel aurũ, vel argentũ, sed ad purpuram: ita Deus non

Omnia cedunt charitati.

2.Pet.1.

Simile.

Sola charitas signum est quod simus filij Dei.

non agnoscit filios suos electos ad prophetiam, ad sapientiam, ad fidem mortuam, ad miracula, quæ etiam non filijs communia esse possunt; sed ad vestem illam nuptialem & purpuream charitatis, qua insignimur, cùm hæredes regni cœlestis per Christum instituimur.

Tēporalia bona cum charitate comparari nō possunt.

Quòd si dona ista sublimia, & spiritualia sine charitate mortua sunt, quid tandem de terrenis, & fluxis bonis iudicandum est? Dicit aliquis, Ego sum ex illustri familia, habeo tot famulos, tot equos, tot genera vestium, tot beneficia, tot possessiones, mensam semper opiparam, nō subsum alicui, facio quod volo. Et ego securus affirmo, si cum his omnibus charitatem non habet, nihil est: & si absque charitate migrat, *melius erat ei, si natus non fuisset homo ille*. Mallem ego in aliquo sordidissimo stabulo mancipiū abiectissimum & vilissimum esse, & charitate præditus inueniri, quàm primus & nobilissimus omnium hominum absque charitate. Totum enim tempus, quo hic viuimus, vix est vnus dies nostræ veræ vitæ, quæ non diuturna, sed æterna in alio sęculo futura est. Et quid prodest obsecro esse hic primum & nobilissimum ad vnum diem, & posteà vltimum & vilissimum & infelicissimum in æternum? Ille qui est primus, nobilissimus, ditissimus, pulcherrimus, sed absque charitate, similis est pomis quibusdam, quæ exterius videntur pulcherrima, & optime rubent, exhibent suauem odorem; sed intus habent vermem, qui omnia consumit. Qui verò est abiectissimus, vilissimus, pauperrimus, sed cum charitate & gratia Dei, similis est pomis coctis sub cineribus, quæ exteriùs quidem videntur horrida, & deformia; sed tolle corticem, & inuenies rē optimam, & suauissimam. Ita prorsus, Auditores, multos videbitis nobiles, diuites, formosos, qui quasi poma pulcherrima eminent in ramis arborum, sed cū tempore mortis colliguntur, & cortex aufertur, inuenitur vermis peccati, inueniūtur animæ fœtidæ, plenæ superbia, ambitione, inuidentia, odijs, amoribus prauis: denique ad mensam Domini non inferuntur, sed in sterquilinium gehennæ suibus Tartari s proijciuntur. Contrà verò videbitis aliquos, qualis erat Lazarus, ille mendicus vlceribus plenus, qui videntur quidem oculis hominum homines nihili, purgamentum huius sæculi; & interim sunt poma cocta sub cineribus paupertatis, igne tribulationis, & cū per mortem cortex aufertur, inuenitur dulcissimum pomū, inuenitur anima plena charitate, plena succo, plena virtutibus, plena gaudio, plena pace, plena Spiritu sancto Itaque statim instruitur, & quasi conditur saccaro, & melle diuinæ gloriæ, & mensæ summi Regis manibus Angelorū infertur. Ista est felicitas, iste est honor, ista est gloria, quam charitas parit, cuius ambitiosi esse debemus.

Matt. 26.

Simile.

Charitas præstat operis ... roicis.

Sequitur; *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Non ignoro, D. Hieronymum in commentarijs super caput quintū epistolæ ad Galatas, de hac sententia disputasse, & pro eo, quod nos legimus *ardeā*, ipsum legisse *glorier*, sicut etiam in codice Gręco legit ipse *καυχήσωμαι*, nos verò *καυθήσωμαι*: sed parum refert, nam sententia fere est eadem. Certè Chrysostomus & Theodoretus, Theophilactus, & cæteri Græci *καυθήσωμαι* legerunt. Non solùm igitur eloquentia, & sapientia, sed etiam heroicis operibus maior est charitas. Si distribuero, īquit, facultates meas, non aliquas tantùm, vt multi faciunt, sed omnes penitus, ita vt nihil mihi retineā, si non solum mea, sed meipsum quoque pro alijs impendam, nec solùm patiar me ad supplicia, ad pericula, ad mortem trahi; sed ipse me offeram, ipse me ingeram, ipse tradam corpus meum, ita vt ardeā, quo nihil sublimiùs in operibus cogitari potest, si charitas absit, nihil mihi prodest cum his omnibus eleemosynis, & heroicis, operibus, ignem æternum non euadam; sicut etiam hæretici, qui necantur & comburuntur procul dubio non euadunt. Nam vt ait B. Cyprianus, *Hæretici mori possūt, coronari nō possunt, nec*

est

est mors illa fidei corona, sed pœna perfidia.

Stulta quorundam obiectio.

Sed dicet aliquis fortasse Si opera bona sine charitate nihil prosunt,cùm animaduerto me sine charitate esse, nihil faciam, non orationi, non ieiunijs, non eleemosynis,nõ alijs bonis operibus incũbam. Non ita, Auditores,sed tum maximè,cùm in peccatis sumus, bonis operibus insudare debemus, vt Deum placare possimus. Opera siquidem bona, etiam sine charitate illa, de qua loquitur Apostolus, quæ filios Dei nos facit, si modò ex animo pœnitẽte& fideli proficiscãtur, multum omnino iuuant; Deus enim tametsi gratiam,& charitatem non meritis reddit, sed donat gratis: disponit nos tamen per opera bona ad gratiæ & charitatis receptionem. Hinc Ioannes Baptista peccatores hortatur, vt faciant fructus dignos pœnitentiæ. Et Daniel Regi iniquo consulit, vt eleemosynis peccata sua redimat: Et Dominus per Isaiam peccatoribus dicit; *Lauamini, mundi estote: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillos,defendite viduam: & venite, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra vt coccinum,sicut nix dealbabuntur, & si fuerint rubra vt uermiculus, sicut lana alba erunt.* Quod igitur Apostolus ait,non sic intelligendũ est, quod opera bona sine charitate nullo modo prosint; sed si sola sint, ad meritũ vitæ æternæ non prodesse. Verè enim, qui sine charitate moritur,cum omnibus suis eleemosynis,&ieiunijs in gehennam descendit. Quarè perspicuũ est nihil esse nobilius,& excellentius charitate,& eam omnibus rebus alijs sine vlla dubitatione anteponendam.

Math. 3.

Dan. 4.

Isai. 1.

Quid sit charitas et vnde cognoscatur.

Sed quidnam est ista charitas? Quæ sunt eius conditiones? Vnde cognoscimus, an charitatem possideamus? Charitas, Auditores optimi, non facilè cognosci potest. Est enim virtus quædam, de qua Philosophi nunquam locuti sunt. Nec mirum: Siquidem eius principium & finis est solus Deus. Virtutes morales labore atque industria humana acquiri possunt; at charitas a solo Deo infunditur. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris*, inquit Apostolus, *per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: Vestis quædam est charitas ita nobilis& pretiosa, vt non possit alijs manibus fieri, quàm Dei summi, & sapientissimi opificis. Non est opus hominum,vel Angelorum.Concurrit quidem liberum arbitrium a Deo excitatum, & adiutum,dum anima vestem istam preciosam induit;non enim,vt Lutherani putant,ita vestitur anima charitate, ita iustificatur homo, sicut vestiretur lignum aliqua toga,quod nec sentit, nec mouetur, nec iuuat seipsum; sed tamen vestis a solo Deo efficitur: nec venditur propriè,sed donatur. Superat enim omne precium. Est etiam charitas planta quædam peregrina, quæ non nascitur per se in his nostris frigidis regionibus, sed à Deo agricola prudentissimo,ex pomario paradisi in agros cordium nostrorum aliquando transponitur. Atque idcirco summa diligentia conseruanda est: nihil enim faciliùs, quàm plantę peregrinæ in aliena terra exarescunt.

Rom. 5.

Principiũ & finis charitatis Deus est.

Itaque auctor charitatis est Deus: finis quoque verus & proprius est solus Deus. Aspice virtutes cæteras. Finis temperantiæ est, cohibere concupiscentiam; finis fortitudinis,moderari iram;finis misericordiæ, tollere miseriam; finis vel obiectum (vt Theologi loquuntur)fidei est, veritas Dei; finis religionis, cultus Dei; finis spei,bona sempiterna;finis charitatis, Deus ipse. Deum intuetur, Deo inhæret,à Deo nascitur,in Deum terminatur,in Deo sedem habet,vbi nec fides, nec spes locum habere possunt: & quod maximum est, non solum est in Deo, sed est ipse Deus, & omnes, quos inhabitat, facit quodãmodo Deos: sicut ignis quicquid apprehendit conuertit in ignem,& lapis chymicus,si detur,quicquid tangit, conuertit in aurum. Ita charitas Deus omnes,quos replet facit Deos. *Videte qualem charitatem dederit nobis Pater*, inquit B. Ioannes, *vt filij Dei nominemur, & simus*. Et B. Petrus, *Magna & preciosa*, inquit, *nobis donauit, vt diuina effici*-

1. Ioan. 3.

2. Petr. 1.

ficiamur consortes naturæ.

Quæ cum ita sint, non mirum nobis videbitur, si charitatem asserui rem esse sublimiorem, quàm vt à nobis perfectè cognosci possit. Sed nihilominus quædã signa sunt, quibus se prodit, quæ ab Apostolo hoc loco prolixè declarantur, cùm ait; *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, &c.* Atq; imprimis quidem duobus signis, quæ sola explicare volumus, tota perfectio Christianæ vitæ continetur. Quid est propriũ Christianorum? Mala pati, & bene agere: reddere siquidem bonum pro bono, & malum pro malo, etiam Ethnici & Publicani nouerunt: reddere malum pro bono proprium est dæmonum, & impiorum: at reddere bonum pro malo, sugere *mel de petra, oleumque de saxo durissimo*, id verò proprium est Christianorum. His igitur duobus signis se charitas prodit, patientia, & benignitate: mala patiẽdo, & bene agendo. *Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est.* Vis videre, vtrum charitas Dei cor tuum inhabitet: Vide num sis paratus quidlibet pati, & agere pro gloria Dei, & salute proximorum, exponere pecunias, exponere honorem, exponere vitam, contumelias pati, à voluptatibus abstinere. Nam qui diligit, omnia tolerat, ne amittat quod diligit. Pecunias amisisti? Statim incipis quærere, interrogare istum, illum: curris ad Ecclesias, ne fortè qui inuenit Pastori, vel ædituo vero domino restituendas assignauerit. Vel etiam per præconem significari iubes te partem aliquam donaturum ei, qui inuenerit, si restituat. Ista omnia facis, quia diligis pecunias, si non diligeres non mouereris. Pari ratione auari malũt sæpè ieiunare, & frigus, ac nuditatem pati, quam videre cumulum pecuniarum minui. Quamobrem? Quia diligunt eas. Ita igitur qui Deum diligunt, omnia ferunt, omnia tolerant, omnia patiuntur, omnia vincunt, ne Deum offendant, quẽ diligunt. Quos dæmonũ conflictus, quæ mundi certamina, quas carnis illecebras in sanctis Cõfessoribus, & virginibus charitas nõ superauit? Quæ supplicia, quos cruciatus, quas mortes charitas non vicit in martyribus? Quid verò Filium Dei ad terras descendere coegit, nisi charitas? Quid eum laboribus, doloribus, tentationib. persecutionibus exposuit, nisi charitas? Quid eum cruci affixit, & in cruce continuit, nisi charitas? Nam clauos tenere non potuisse Dei filium Sampsone fortiorem, quis dubitare potest? Ergo sola charitas inuicta patiens est, benigna est, *fortis vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Audi vocem amãtis, & omnia quasi ad certamen prouocantis: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in omnibus*, inquit, *superamus.* Quamobem? Vnde tanta fortitudo, tanta virtus, tanta patientia? *Propter eum*, inquit, *qui dilexit nos*: charitas hoc fecit. *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neq; futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.*

Effectus et signa charitatis.

Benè agere & mala pati charitatis proprium est.

Deut. 32.

Cant. 8.

Rom. 8.

Habetis igitur, Auditores, quantæ sint & quàm eximiæ laudes charitatis, & quibus signis se prodat. Reliquum est, vt omnes seriò totis viribus summo studio operã demus, vt in ea proficiamus. Quis enim in hoc illustri sapientiæ domicilio frequentat Gymnasia, vel Iurisprudẽtiæ, vel Medicinę, vel Philosophiæ, vel Theologiæ, & non quotidie cogitat quomodo possit in sua facultate proficere, vt tandẽ cum laude ad lauream Magisterij, ac Doctoratus perueniat, & non cum ignominia, ac dedecore reijciatur? Schola Christi, Auditores, schola charitatis est: *Ignẽ*, inquit, *veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?* Ille proficit in hac schola, qui augetur quotidie charitate, & in die vltimi iudicij, quãdo fiet examen generale, & magna illa promotio corã toto orbe, & omnibus Angelis Dei, nemo interrogabitur de textibus Aristotelis, nec de Aphorismis Hippocratis, nec de ti-

Ad charitatis studium exhortatio.

Luc. 12.

de titulis & paragraphis Iustiniani; sed omnes quæstiones de charitate erunt. Et nos hoc scimus, & tamen non erubescimus tot annos in hac schola versari, & nihil promoueri? Sed si nos honor laureæ, & gloria Magisterij non mouet, cur saltem virgam non timemus? Habet magister noster virgã, & optimè stultos pueros punire nouit, sicut scriptũ est, *Virga in dorso eius, qui indiget corde*: Et cum virga non prodest, nouit etiam eos de schola proijcere. Cur tam multi hoc tempore exeunt de Ecclesia, fiunt Caluinistæ, fiunt Anabaptistæ, fiunt Lutherani? Nisi quia non proficiebant in schola charitatis, & ideò Magister noster Christus iusto iudicio eos dereliquit, & de Gymnasio egredi permisit.

Prou. 10.

Quare si in schola ista cum gratia & beneuolentia Præceptoris, & nostra maxima vtilitate permanere volumus, nullus dies præterire debet, in quo non saltem cogitemus de proficiendo, & ad perfectionem charitatis saltem votis, & suspirijs tendamus.

PARS SECVNDA.

Cur Dominica Quinquagesima charitas tãtopere commendetur.

IN hac posteriori parte concionis nostræ vnam quæstionem explicare volumus: & quoniam pollicitus sum, vobis velle me diebus istis aliquid vtile simul, & iucundum adferre, more prudentium Medicorum, qui amaras potiones, vel saccaro, vel melle cooperiunt, quæstio nostra nõ minus habebit iucunditatis, q̃ vtilitatis. Quæritur igitur, cur hodie potissimũ legatur in Ecclesia epistola ista, in qua laudes, & præconia charitatis explicantur? Respondetur, hoc ideò fieri, quòd his trib. diebus grassentur vbique latrunculi quidam perditissimi, qui infinitos hoĩes, ac presertim incautos adolescentes spolient thesauro charitatis. Itaque Ecclesia Catholica mater nostra, cũ gemitu & lachrimis proponit hodie in Euangelio Dominicam passionem. In Epistola præconium charitatis, vt omnes intelligant summa vigilantia conseruandam, & custodiendam hoc tempore charitatẽ, tum propter eum, qui dilexit nos vsque ad mortem, & mortem crucis, tum propter ipsum bonum excellentissimum, & penitus singulare charitatis.

Quinã sint fures charitatis.

Similitudo parabolica

Qui sunt igitur latrunculi illi pessimi, vt vel ab eis caueamus, vel eos comprehendamus, & in patibulo suspendamus? Parabola quædam breuis rem totam vobis explicabit. Erat quondam fœmina quædã prudentissima, cui nata erat vnica filia, tam eximiæ pulchritudinis, vt nemo eam videret, quin statim eius amore raperetur. Creuit postmodum puella, & simul creuit matris sollicitudo. Nam cũ virgo iam nubilis esset, vehementer angebatur mater, vt adolescentẽ ingenuum & probũ inueniret, cui eam tutò in matrimonio collocaret. Interim vero dum illa fluctib. cogitationum dies & noctes agitaretur, ecce adsunt quinque fratres, quos quidem iidem parentes genuerant, sed ipsi omnino diuersa studia secuti fuerant. Nam primogenitus erat leno; secundus coquus; tertius vnguẽtarius; quartus symphoniacus; postremus politissimus, et pulcherrimus erat pictor. Isti igitur quinque fratres cum eam puellam miserè deperirent, sed leno præsertim, & coquus singuli seorsim matrem eius cõueniunt, & laudes suæ artis explicantes, virginem sibi in matrimoniũ dari petunt. Primus leno, Ego, inquit, filiam tuam toto tempore vitæ suæ lætissimè viuere faciam, ducam in varias ciuitates, omnes tabernas mecum visitabit, non erit domus vbi ducantur choreæ, quin ipsa in primis vocetur: denique voluptates omnes, quas ars mea promittere potest, quæ multæ sunt & magnæ, filiæ tuæ, vxori, vt spero, meæ, ego promitto. Intrauit deinde coquus, Ego inquit in coquinis habito magnorũ virorũ, omnia genera epularum coquere, & condire noui; nec solum cibos, sed etiam vina condio, quocirca & coquina, & cella vinaria in mea est potestate: vtor verò ista prudentia, vt semper meliores partes, tam in epulis, quàm in vino mihi accipiam. Audiui enim magistrum meum sæpè dicẽtem, stultos esse coquos, qui meliores bolos ad mensam Domini

Oratio Lenonis.

Coci.

portari sinerent. Itaque filia tua mecum optimè, & iucundissimè habitabit; habebit semper opipara prandia, & lautas cœnas: vel si voluerit, totus dies erit prādium vel cœna. Isto exeunte, repentè adfuit vnguentarius: Domus mea, inquit, officina est pigmentorum, atque aromatum, omnia spirant suauissimos odores, vt non tam domus priuati hominis, quā templum vel sacrarium aliquod odoribus plenum esse videatur. Quocirca filia tua, quæ procul dubio more cæterarum fœminarum vnguentis & odoratis aquis valdè delectatur, nusquā meliùs, quā domi meæ erit, ibi vestes, sudaria, chirothecas, mappas, breuiter omnia suauiter olētia habebit. Post vnguentarium secutus est symphoniacus, qui & ipse artem suā iactans, Domus mea, inquit, semper personat vocibus musicorum, nunc ludimus fistulis, nunc citharis, nunc verò organis, nunc omnibus simul musicis instrumentis: nunc vocibus carmina lasciua, tenerosque amores concentu suauissimo decantamus. Quare filia tua, si mihi, vt spero, vxor cōtingat, se beatam dicere poterit, & non tam in terra, quàm in cęlo, atque adeo in paradiso deliciarum habitare putabit. Postremus adfuit pictor; Et quis, inquit, magis filiam tuam oblectare poterit, quàm ego, qui non solùm faciem eius stibio cerussaque depingam, vt omnium oculis formosissima videatur, sed etiam totum orbē meo penicillo ante eius oculos adducam, ibi videbit prata floribus quasi depicta: ibi flumina, & lacus, & varios piscium lusus: ibi maria tumentia & naues fluctibus agitatas: ibi montes, ibi valles, ibi siluas, ibi ciuitates, ibi cœlum modò serenum, modò turbatum: ibi prælia & conflictus exercituum. Denique quicquid oculis desiderare poterit, etiam seipsam, & vultum suum in tabula uiuis coloribus expressum cernet.

Vnguentarii.

Symphoniaci.

Pictoris.

Vix abierant quinque isti proci, cùm ecce statim adest Legatus cuiusdam potētissimi & celeberrimi Imperatoris, qui matrem puellæ illius conueniens; Dominus meus, inquit, Rex magnus & potens, quod scire te non dubito, vnicum filium habet, sapiētissimum, optimum, pulcherrimum, quem hæredem iam instituit omnium regnorum, & diuitiarum suarum: Audiuit verò habere te filiam virginem, pauperem quidem, & obscuram, & filio suo nullo modo parem; sed tamen pulchram, & ingenuè ac liberaliter educatā, nec non optimis moribus præditam; & quia non indiget, neque requirit filius eius in vxore diuitias, aut nobilitatem, cū sit per se ditissimus & nobilissimus, & qđ potissimum est, quia fama audita filiæ tuæ eam vehementer adamauit, me misit, vt hæc tibi significarem, cupere se vt filiam tuam filio suo in matrimoniu tradas: quod si feceris, & te, & ipsam in palatium regium magna celebritate introduci faciet, & vobiscum omnia sua bona, omnia regna, omnem nobilitatem, omnes titulos honoris communicabit.

Oratio Legati Regis.

His auditis, vocat mater filiam, quæ in altero secretiori cubiculo delituerat, & omnia quæ dicta fuerant attentissimè audierat: illam, inquam, vocat & tanquam nescienti exponit breuiter conditionem eorum omnium, qui eam in vxorem flagitabant. Quia verò puella, vt erat leuior, verbis illorum fratrum, ac pręsertim lenonis, qui choreas pollicitus erat, valdè illecta videbatur, cępit mater, quæ sapiens erat, vt diximus, & litteras nouerat, eam vehementer obiurgare: Quid, inquit, tibi proderunt saltationes, & choreę illius lenonis? Quando saltaueris diu, quid tandem habebis, nisi lassitudinem corporis, & ægritudinem animi? Nescis tu pericula saltationum? Quàm multæ putas iuerunt virgines ad choreas, & redierunt meretrices? ignoras quid acciderit filiæ Herodiadis, quæ suis tripudijs causa fuit, vt lumen orbis, magnus ille Ioannes, qui Dominum baptizauerat, extingueretur: & ipsa postea, vt Nicephorus tradit, cùm semel traijceret flumen glacie concretum, fracta glacie cecidit in aquas ad collum; & paulo post caput eius frigore & glacie concretū est, deinde resectum [illegible] tro, sed glacie, etiam super ipsam glaciem

Aduersus choreas.

saltationem lethalem exhibebat. Nescis quid sanctus Ambrosius propter eam dicat: *Saltet*, inquit, *sed adultera filia: qua verò pudica est, orationem discat, non saltationem.* Quid verò cum coquo illo vncto & sordido facies? Et quid tandem habebis cùm benè comederis & biberis, nisi dolorem capitis & stomachi? Non audiuisti, quàm atroci supplicio puniantur in gehenna, qui gulæ dediti fuerunt? Non legisti de diuite illo epulone, qui tā miserè vlulabat, & clamabat; *Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarū, vt intingat extremum digiti sui in aquā, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma?* Et cur putas lingua eius tam atrociter cruciabatur, nisi quia lingua discernuntur sapores, & ille epulabatur quotidie splendidè? Vis ergo tu, filia, esse tam stulta, vt propter delectationem, quæ non est longior quàm sit gula tua, incidas in miseriam sempiternam? Iam verò quid tibi vnguentarius ille pollicetur, odores? Quid vanius odoribus? Nonne odor est fumus quidā? Certè crede mihi, filia, odores nec satiant, nec nutriunt, sed corpus & animum eneruant, ac debilitant, & tandem vtrumq; proijciunt in gehennam, quæ est cloaca & sentina quędam maxima & profundissima, qua omnes fætores totius mundi congregari debent. Si igitur tam delicata es, vt sine odoribus viuere non possis, quomodo tunc viues in illis grauissimis, & teterrimis fętoribus gehennæ?

Epulas.

Luc. 16.

Vnguentarios.

Musicā et picturam.

Iam de symphoniaco, & pictore quid dicam, filia? Quid enim habebis posteaquam audieris concentum illū musicum, & videris tabulas illas depictas? Non vides ista omnia, quàm citò finiuntur, & ne vestigium quidem post se relinquunt? Quin igitur potiùs amas filium Regis, apud quem ista omnia non deerunt, & ipse verò terras & maria, & quicquid desiderare potes, non pictum, sed verum exhibebit. Itaque volo, filia, vt acquiescas consilio meo, & oblita penitus pictoris mendacissimi, symphoniaci leuissimi, vnguentarij vanissimi, coci sordidissimi, & impurissimi lenonis, in matrimonium filij Regis consentias. Tunc virgo matris sermonibus permota se omnia facturā, quæ mater vellet, pollicita est. Redit igitur Legatus negotio fęliciter confecto (vt videbatur) ad Regem, & statim oritur vtrinque gaudium, & exultatio magna, vtrinque aguntur dies festi.

Sed quid interim accidit? Interea dū nuptiæ parabantur, veniunt dies Bacchanaliorum, & nocte quadam transibant aliqui personati cum tympanis per plateas, vbi etiam erant quinque illi fratres. Tum stulta puella quasi ignem haberet in pedibus domi se continere non poterat: tandem fecit miraculum Lutheranū illius sanctimonialis apostatricis, aperuit ostium, exiuit foras, exuit pudorem, induit frontem meretriciam, & personatos illos sequi cępit. Sed quid fecit Rex? num iniuriam istam pertulit? Non sanè. Sed totum amorem in odium conuertit, & personatos illos, & puellam simul extremo supplicio affecit.

Hæc est parabola. Quam quidem non dubito maiorem partem vestrum optimè intelligere; exponam tamen, sed breuissimè, vt simul intelligant tardiores, & tædio non afficiantur celeriores. Fęmina illa prudens anima est humana, quæ rationis atque intelligentiæ compos à Deo creata est: proles eius est humana voluntas, quæ etiam cor in sanctis libris dici solet: quinque proci, quinque sensus sunt. Sensus videndi, qui formis & coloribus delectatur est pictor. Sensus audiendi, qui delectatur sonis, & cantibus, est symphoniacus. Sensus olfaciendi, qui delectatur odoribus, est vnguentarius. Sensus gustandi, qui delectatur cibis & potibus, est coquus. Sensus tangendi, qui delectatur choreis, & turpibus voluptatibus, est leno. Isti sunt latrunculi, qui istis diebus maximè grassātur, quos procul dubio iuuāt latrūculi alij multò deteriores, quos non videmus; spiritus videlicet Tartarei, spūs fornicationis, spūs ebrietatis, spūs comessationis, spūs tripudiorū, spūs laruarum, & alij multi, quorum longum esse vel nomina recensere. Isti mirū est quā tam vim habeant hoc tempore ad humanam

Applicatio parabolæ.

nam voluntatem suis blandicijs, lenocinijs, illecebris alliciēdam. Porrò Rex magnus, & potens, Deus Pater est, filius Regis Dominus noster Iesus Christus, verè sapiens, & *speciosus forma præ filijs hominum.* Legati ac nuncij sunt scriptores sancti, per quos nobis perpetuò dicitur, *Fili, præbe mihi cor tuum*; Et rursum; *Despondi enim vos vni viro, virginem castā exhibere Christo.* Et quidem humana volūtas consilio ac prudentia rationis admonita, sensuum illecebras facilè repudiat, & Dei filium eligit in sponsum. Ita vidimus in die Natalis Domini, in festo triū Regū; in celebritate Purificationis, multi ad confessionem, & communionem accesserunt, & quasi arrham huius sancti, & felicis matrimonij susceperunt. Sed quid? Veniunt dies Bacchanaliorum, & *Stultus, vt luna mutatur.* perdita ista puella cordis humani contineri non potest, currit post latrunculos, explorat diligenter vbi saltatur, vbi potatur, vbi cātatur, vbi tympano & fistulis luditur. Et Deus noster, qui est Deus zelotes, iniuriam istā ferre non pōt, & spōsam, & latrunculos, hoc est, cor & corpus perdit in gehennā. Nō est diu, quòd audiuimus aliquos hoc ipso anno ebrios factos, repentè obijsse: quò ierint nescimus. Hoc vnum scimus, quod Apostolus monet, ebriosos regnum Dei non possidere. Non licet modò per temporis angustias omnes latrunculos oratione persequi, & cum eis gladio verbi Dei pugnare, atque eos telis rationū, & argumentorum confodere, quod sanè libenter faceremus.

Psal. 44. Prou. 23. 2. Cor. 11. Eccles. 27. 1. Cor. 6.

Quantum malum sit choreas ducere.

De choreis tantum dicam vnum verbum, atque ideò potissimum, quòd intelligam nonnullis non videri hoc verum malum, & sciam Louanij esse publicas scholas, vbi docetur ars tripudiorum. Sed ego profectò, si adulterium & fornicatio est malum, videre non possum, quomodo viros cum fœminis tripudiare non sit malum, cùm hoc ad illud maximè pro uocet? Audi sanctum Iob; *Pepigi fœdus,* inquit; *cum oculis, vt ne cogitarem quidem de virgine*: & tu ibis, & saltabis cum virgine, & saltando ad libidinem te concitabis, & nihil periculi imminebit? Cur igitur sapiens monet; *Cum saltatrice ne assiduus sis, ne fortè pereas in efficacia illius,* nisi quia si possūt paleæ ad ignē accedere, & non comburi, & adolescens potest cum fœminis tripudiare, & non ardere. Quid? Sancti viri, B. Antonius, B. Hilarion, B. Hieronymus, in solitudine habitabant, ieiunijs, & orationibus perpetuò operam dabant, & vix se à spiritu fornicationis, à desiderijs & cogitationibus prauis defendebant; & tu ad calorē adolescentiæ addes calorem potationis, deinde ibis & ridebis, cantabis, saltabis cum puellis, & nihil mali suspicabor? Sed nolo credatis mihi. Audiamus quid veteres scriptores, tam prophani, quàm sacri de hac re scriptum reliquerint. Marcus Tullius, vobis satis, vt arbitror, notus; ita turpitudinem saltationum execrabatur, vt in defensione Murenæ dixerit: *Nemo ferè saltat sobrius, nisi fortè insanit; & multarum delitiarum comes est extrema saltatio.* Et alio loco saltationem tanquā crimen turpissimū obiecit Antonio. Erubesce igitur, Christiane, erubesce, vinceris ab Ethnico, & ab Ethnico procul dubio in iudicio condemnaberis. Ille solo naturali lumine dicere potuit, non esse saltationem, nisi ebriorum, vel insanorum; & tu filius Dei, cœlesti lumine illustratus, apud quē tales ineptiæ ne nominari quidē debuerāt, qn̄ maximè flere deberes, maximè īsanis. Relinquamus prophanos. Dicas tu nobis, Ambrosi beatissime, senex reuerēdissime, lumen Ecclesiæ Christianæ, quid tibi de choreis & saltationibus videtur? *Meritò,* inquit in libro tertio de virginibus, *meritò inde,* hoc est, ex choreis, *in iniuriam diuinitatis proceditur: quid enim ibi verecundia potest esse, vbi saltatur, strepitur, concrepatur?* Dicas & tu, beatissime Hieronyme, quid sentis de choreis? *Cæterum,* inquit in libro contra Heluidium, *vbi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalū concrepat, quis ibi Dei timor?* Transeamus in Orientem: Consulamus quoque duos ex Patribus Græcis. Dicas nobis Græciæ ornamentum, os verè aureum,

Iob 31. Eccles. 9. Cicer. ora. pro Murena. Amb. l. 3. de Virg. Hier. cōtr. Heluid.

magne Chrysostome, qui inter alias virtutes, ita laude ieiuniorum excellebas, vt ieiunator publicè dicereris, dicas quæso nobis de conuiuijs, & choreis sententiā tuā. *Audite*, inquit in hom. 49. in Matth. *Audite hæc viri, qui magnifica conuiuia ebrietate plena consectamini, audite, inquam, & diaboli barathrum perhorrescite: vbi saltus lasciuus, ibi diabolus certè adest. Non enim ad tripudia hæc pedes nobis præbuit Deus, sed vt modestè incedamus, non vt impudenter camelorum more saliamus. Quod si corpus turpe fit impudenter saliendo, quanto magis animam fœdari credendum est? His tripudiis diabolus saltat, his à dæmonum ministris homines decipiuntur.* Hæc Chrysostomus. Sed audite postremò, quibus verbis magnus Basilius vir grauissimus, sanctissimus, doctissimus, insaniam istam in oratione cōtra ebriosos deploret; *Viri simul*, inquit, *& fœminæ communibus choreis constitutis, uinoso dæmoni traditis animis sese mutuò affectionum stimulis consauciarunt. Risus ab utrisque effusi sunt, cantilenæ turpes, habitus meretricis, ad petulantiam irritantes. Rides, dic mihi, & proterua te oblectatione delectas, cùm lachrimas fundere oportuerat, & ingemiscere ob præterita? Cantilenas canis meretricias eiectis psalmis & hymnis, quos didicisti? Moues pedes, & furiosè exilis, ac infeliciter tripudias, cùm genua flectere oportuerat ad orationem?* Hæc magnus Basilius. Sed relinquamus homines sāctos: audiamus quid ipse Spiritus sanctus, spiritus veritatis, qui errare non potest, per Isaiam dicat; *Cithara*, inquit, *& lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiuiis uestris, & opus Domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis.*

Chrysosto. Ho. 49. in Matth.

Basil. orat. con. ebrios.

Isa. 5.

O miseros vos! fecit Deus opus admirabile in diebus istis, vt vobis cœlum aperiret, crucem ascendit, & vsque ad mortem laborauit: audistis hoc in Euangelio hodierno: Ecclesia gemit, Angeli stupent, dæmones tremunt, & vos soli, propter quos ista fiunt, in flagitijs occupati, vino somnoque sepulti, *opus Domini nō respicitis, & opera manuum eius non consideratis*. Audite sententiam iudicis nostri, *Propterea*, inquit, *dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absq; ullo termino*. O si intelligeritis quam sit *horrendum incidere in manus Dei uiuentis*! quid sit, potare calicem illum amarum iræ Dei, vsque ad fœces, de quo legitis in Psalmo: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quis ex uobis*, inquit Isaias, *habitare poterit cum igne deuorante? Quis ex uobis habitabit cum ardoribus sempiternis?* Si nō potestis nunc ab ebrietate, à choreis, à nugis abstinere, quomodo viuas illas flammas, & acerbissimum stridorem dētium ferre poteritis? Quare vigilemus fratres, & thesaurum charitatis contra latrunculos illos diligenter custodiamus, & gratiam in terris, gloriam in cęlis veram, & sempiternam consequemur, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Epilogus.

Isai. 5.

Hebr. 10.

Psal. 10.

Isai. 33.

CON-

CONCIO VIGESIMA DE DOMINICA QVINQVAGESIMAE.

CONTRA BACCHANALIA.

THEMA.

Ecce ascendimus Ierosolymam, &c. *Luc.* 18.

SYNOPSIS.

EXORDIO ab excusatiuncula de insolita concionandi methodo sumpto, præmittitur historia Israelitici populi à seruitute Ægyptiaca liberati; quæ deinde mystico sensu nobis accõmodatur, & explicatur per Pharaonem diabolum, per Moysen Christum, per Ægyptum mundum, per seruitutem peccatum, per mare rubrum Baptismum præfigurari. Magnificentia cælestis Ierusalem Sacræ Scripturæ testimonijs probatur. Botrus ex terra promißa allatus figura Christi crucifixi: Quàm difficilè iter sit ad terram illam promissionis cælestem D. Antonij exemplo declaratur; & tamen per solam hanc tribulationum viam eò perueniri Christi & Sanctorum exemplo docemur. Quomodo Christum de tribulatione concionantem omnes auersentur, & excludant: immo alios hac pergere volentes retardent & auocent, quod maxime facere student ambitiosi, luculenta oratione demonstratur.

Altera pars in tractatione Bacchanaliorum occupatur, vbi de illorum festorum origine, incremento & decremento agitur, deque eorum apud Christianos restauratione & solenni celebritate. Deinde Bacchus, & Bacchi assectæ pisci Asino marino aptè comparantur: eorum mores, viuendi ratio, symposia ex Diuo Basilio, colloquia mensalia, iucunda & graphica narratione depinguntur. Tandem contra ebrietatem, præsertim ciuitatis Louaniensis, seria, & seuera inuectio subiungitur, quæ sacrarum literarum testimonijs, & duabus horrendis duorum ebriosorum damnatorum historijs stabilitur.

DVO sunt, Auditores optimi, quę me hodie potissimùm impulerunt, vt nouo quodam, & mihi certè inusitato vterer genere dicendi, atque historiam euangelicam, quæ nobis hodierna die ab Ecclesia Catholica proposita est, non vt historiam, sicut verè est; sed vt parabolam explicarem. Vnum, quòd viderem Euangelium hodiernum, si solius historię verba consideranda sunt, planius per se, atque illustrius esse, quā vt nostræ orationis lumē desideret: Alterum, quòd intelligerem, idem Euangelium, si secundum spiritalem quandam, abstrusamque intelligentiam explicetur, nobis omnibus ad eam viam, quæ ducit ad cælum, inueniendam, atque ingrediēdam maximam lucem esse allaturū. Porrò Euāgelij principium tale est: *Assumpsit Iesus duodecim discipulos secretò, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabūtur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis*. Verùm antequam ad hæc verba Euangelij veniamus, pulcherrima quædam figura veteris Instrumenti præmittenda est, quæ nobis viam ad Euangelium sternet, atque aditum ad eam expositionem, quam molimur, aperiet.

Matt. 20. Luc. 18.

Cum igitur Israeliticus ille populus quondam ex Ægypto diuino iussu decederet, simulatque Pharaonis tyrannidē euasisset, & mare Erythræum duce Moyse siccis pedibus transiuisset, se regiones quasdam opulentissimas, atque vberrimas, quæ lacte, & melle fluerent, ingressurum existimabat. Verùm eis longè aliud, quàm arbitrabantur, euenit. Siquidem antè vastissimas, desertas, atque incultas solitudines peragrare necesse fuit, quàm terram illam vberem, & lacte & melle manantem conspicere potuerint. In illis verò, squalidis solitudinibus, locisque desertis, non solum lactis, & mellis nimia copia non abundabant; sed etiam panis, & aquæ inopia maximè laborabant. Itaque partim tædio solitudinis illius affecti, partim labore itineris victi, varijsque difficultatibus fracti, de reditu in Ægyptum cogitare cœperunt: neque semel alius alium excitauit, vt ducem aliquem sibijpsis eligerent, signoque sublato iter in Ægyptum arriperent. Sed cum hæc ad Moysis aures peruenissent, ille vt Princeps vigilantissimus, mox duodenos lectissimos viros in Palæstinam direxit, eisque præcepit, vt omnem terram diligentissimè perlustrarent, ac regionis totius vbertate, amœnitate, pulchritudine, & elegantia explorata, ad suos redirent: futurum enim sapientissimus Imperator arbitrabatur, vt cùm populus Hebræus Palæstinæ fertilitatem, & pulchritudinem prædicari ab exploratoribus audiret, continuò terræ illius amore inflammaretur: nec solùm præteritarum molestiarum obliuisceretur; sed etiam ad maiores superandos labores, grauioraque adeunda pericula excitaretur. Pergunt igitur exploratores, & diebus quadraginta Palæstinam vniuersam obeunt, & ad suos reuertuntur, & ficus, vuas, aliosque fructus, quorum terra illa feracissima est, adferentes, & populo ostentantes dicunt: Terra ad quam explorandam missi sumus, & quam peregrinando obiuimus, verè fluit lacte, & melle, optima, fertilissima, & pulcherrima est. Verùm omnem illam dulcedinem ficuum, & vuarum, quam animo iam cōceperant, repentè in amaritudinem vertit legatorum sequens oratio: *Verùm*, inquiunt, *cultores fortissimos habet, & vrbes grandes atque muratas; populus, quem aspeximus, procera statura est. Ibi vidimus monstra quædam filiorū Enack, de genere giganteo, quibus comparati quasi locustæ videbamur*. Hæc igitur exploratorum oratio quantum animos multitudinis terræ illius prædicatione inflammauit, atque erexit tantum eosdem laborum, ac difficultatem commemoratione debilitauit, ac fregit. Ita vt non modò vulgus Hebræorum terram illam ipsam ingredi nō vellet; sed etiam paucos quosdam, qui ingredi cupiebant, impediret, ac penè lapidibus obrueret: nihilominus

Num. 13.

tamen

tamen post aliquot annos sublatis ijs, qui terram promissionis intrare non voluerunt, ac Moyse iam defuncto, Iosue filiũ Nun ducem, ac principem totius populi Deus constituit, & per eum summa facilitate veteres Palęstinę habitatores à suis sedibus deturbauit, & in eis populum suum magni videlicet Abrahami nepotes, collocauit. Hæc igitur est figura: nunc explicationem eius accipite.

Applicatio figuræ.

Ad primùm, quid Pharao, quid Moyses, quid Ægyptus, quid seruitus, quid mare Erythræum, quid liberatio ipsa significet, quis vel mediocriter in sacris literis versatus ignorat? Quis nescit Pharaonem diaboli, & Moysen Christi personam gessisse? Atque Ægypto mundum; seruitute peccatũ; mari Erythræo Baptismum; & liberatione liberationem designatam, adumbratamque fuisse? Tunc igitur rubrũ mare transmittimus, & Ægypto relicta versus terram promissionis iter aggredimur, cum Baptismo culpas soluimus, & mũdo ac pompis eius renunciantes ad cælestem illam Ierusalem, quæ super omnium montium cacumina, cœlestiumque orbium regiones posita est, properamus. Sed quemadmodũ Hebræi mari Erythræo transmisso antè vastissimas, desertissimasque solitudines quam terram promissionis intrauerunt, sic & nos non statim ab aquis Baptismi ad quietẽ, & felicitatem transimus; quin potiùs Baptismo aquæ Baptismus ignis succedit. Vt enim Dominus ac Liberator humani generis Christus simul ac in Iordane fluuio baptizatus est, in loca deserta se contulit, vt à Diabolo tentaretur, ieiunijsque ac vigilijs operam daret: sic etiam nobis post aquas Baptismi varia dæmonum prælia, labores, dolores, molestiæ vincendæ, ac superandæ sunt. In Baptismo enim Christi militiæ nomen damus, dæmoni bellum indicimus: neque dæmoni solum, sed & mundo, & carni. Quocirca vt B. Apostolus ait, *Omnes, qui pie volunt viuere in Christo, persecutionẽ patientur*. Et vt primi illi sanctissimæ nostræ fidei, ac religionis cultores dicebant. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.*

2. Tim. 3.

Act. 14.

Quid igitur magna pars Christianorum, atque hoc potissimùm tempore facit? Sane quod Hebræi, non, inquam, fecerunt, sed facere vel voluerunt, vel cogitauerunt: nempe leui de causa in Ægyptum redeunt, & vltro se in potestatem Pharaonis tradunt. Itaq. multo grauiùs, quàm illi peccauerunt, nos peccamus. Illi enim verbis & cogitatione sæpe in Ægytum redierunt: nos autem verbis quidẽ Ægyptum detestamur, moribus in Aegypto penè semper diuersamur. An non est in Ægypto, hoc est, in regno Diaboli, & in tenebris densissimis versari, omni tentationi succumbere? peccandi opportunitates quærere? vestes compositas non ad vtilitatem, sed ad vanitatẽ gestare? comessationibus, & ebrietati studere? corpus diligenter curare? animæ salutẽ negligere? omnes artes omnesq. disciplinas perdiscere? cursus cęlorum, atq. astrorum inuestigare? & solam rectè viuendi, rectè moriendi rationem ignorare? Qui summo studio quærunt, ad quem modum cũ hominibus loqui, cum hominibus agere, hominum gratiam aucupari, hominibusque placere debeant; quo autem modo Deum precibus placent, cum eo in gratiã redeant, amicitiam eius promereantur, non modo non studiose quærunt, sed ne semel quidem cogitant, in quàm obscura Ægypto, in quàm crassis tenebris, in quã cęca nocte versantur? Deus igitur, qui hęc omnia multo ante pręuidet, nec ignorabat naturam nostram à solitudinis asperitate abhorrere, & Ægypti delitias vehementer adamare, Prophetas, & Apostolos, ac imprimis magnum illum Iosue, filium, inquam, suum ad nos misit, qui cęlestis Ierosolymæ venustate, pulchritudine, vbertate, elegantia, magnitudine, atque amplitudine explorata, harũ rerum prædicatione animos nostros accenderet, atque ad eam vrbem, vel vi expugnandam, excitaret.

Magnificentia calestis Ierusalem.

Venerunt igitur ad nos exploratores, & alij alijs verbis; omnes tamen magnifica quædam, longeque præclarissima de cęlesti nobis Palæstina retulerunt.

Psal.83. Audite Dauidem: *Quam dilecta*, inquit, *tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* *Isa.64.* Audite Prophetam Isaiam: *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti, expectãtibus te.* *Baruch.3.* Audite Baruch: *O Israel quam magna est domus Domini, & quã ingens locus possessionis eius.* *Tobiæ 13.* Audite Tobiam: *Beatus ero*, inquit, *si fuerint reliquiæ seminis mei ad uidendam claritatem Hierusalem. Portæ Hierusalem ex sapphiro, & smaragdo ædificabuntur, & ex lapide precioso omnis circuitus murorum eius. Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per vicos eius Alleluia cantabitur. Benedictus Dominus, qui exaltauit eam, vt sit regnum eius in sæcula sæculorum super eam.* Audite Apostolum Paulum, qui & ipse vnus de exploratoribus fuit: *Rom.8.* *Non sunt*, inquit, *condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Denique quod Apostoli omnes exploratores, ac testes fide dignissimi sint, habemus virum summa authoritate, & religione, & fide Apostolum Ioannem, qui apertissimis verbis id testatur: *1.Ioan.1.* *Quod audiuimus*, inquit, *quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt, annunciamus vobis.*

Neque verò exploratores isti vacui redierunt. *Botrus terræ promissæ Christus est.* Botrum.n. miræ magnitudinis, & suauitatis, Christum videlicet cruci appensum attulerunt. Quid enim aliud liber Psalmorum, quid volumina Prophetarum, quid Apostolorum libri sonant, quàm Christum, & hunc crucifixum? Dauid verò quasi princeps quidam exploratorum non modò botrum ostendit, sed etiam ad gustandum inuitat. *Psal.33.* *Gustate*, inquit, *& videte, quàm suauis est Dominus.* Et sanè, Auditores, quanta sit huius botri suauitas illi optimè nouerunt, qui crucem Domini assiduè contemplantes vsu atque experientia didicerunt. Ex hoc igitur fructu, quem hic in solitudine modicum degustamus, facilè potest intelligi, quanta sit ipsius terræ promissionis amœnitas, venustas, vbertas. Nam si Christus in cruce pendens, vbi non est species ei, neq; decor, contemplantis animum pascit, illustrat, inflãmat, oblectat; quid obsecro faciet, cum in sede gloriæ suæ lumẽ, & decorem indutus, se oculis nostris cernendum, & brachijs charitatis complectendum præbebit?

Sed.n. Auditores, si nostris exploratoribus credimus, non facilè ad hanc felicissimam, & pulcherrimã regionem perueniri potest. *Aditus in terrã promissã difficilis.* Nam præterquam, quod ipsa ciuitas super altissimos quosdã montes ædificata, & mœnibus, fossis, vallis, munitissima est, & quanquã est amplissima, tamen portã vnam duntaxat, eamq; humilimã, & angustissimã habet. Custodes etiam fortissimi de genere giganteo perpetuò excubant, circum eam aditus oẽs obseruant, & quantum prudentia, consilio, & virib. possunt, contendunt efficere, vt nemo oino terram illam ingrediatur. *Nõ est nobis*, inquit terræ illius explorator Paulus, *non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem*, aduersus infirmos, & debiles, & nostri similes hostes, qui videri, vulnerari, occidi possunt: *Eph.6.* *sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarũ harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.* Isti profectò hostes, qui telis igneis vtũtur, quiq; summa alacritate vbiq; discurrunt. Eiusmodi sane sunt, Auditores, vt nos cũ illis comparati verè locustæ, & minores etiã, quam locustæ videamur: & tamẽ per medias illorum acies transeundum est, si Ierosolymam ingredi cupimus. *Via ad cœlũ à dæmonibus obsidetur.* De magno Antonio Beatus Athanasius refert, cum quadam die dum oraret raptum in spiritu ab Angelis, in cęlum deferri cœpisse: continuò autem innumerabiles dæmonum legiones occurrisse, qui transitum totis viribus prohiberent. Cumq; Angeli à dæmonibus quærerent; Cur id facerent, cùm nulla penitus in Antonio crimina inuenirent? Illi vsque ab ortu B. Antonij repetentes omnia eius errata, etiam leuissima, & minima, cõmemorare cœperunt. Verùm Angeli mox dęmonum ora compescuerunt, atq. dixerunt: non debere eos ab ortu peccata repetere, quæ Christi essent benignitate extincta, atq;

deleta: sed ea solùm, si qua tñ esse poterant, quæ postea admisisset, quam monachus factus esset, & se Dei obsequio cōsecrasset. Et quanquā multa dęmones adferebant: tñ non tam ea Antonij peccata, quàm dęmonū apertissima mendacia erant, & liberū Antonio iter ad cęlū aperiebatur. Post paululū verò B. Antonius ad se rediens, & ea reuoluens, quæ viderat, & cibi, & potus, & somni, & quietis oblitus proximā noctem totam fletibus, & lamentatione peregit, tacitus apud se cogitans, quanta esset multitudo, ac ferocia hostiū humanorum, & quam arduū, ac laboriosum per aerē iter ad cęlum. Quòd si tm̃ in B. Antonium audebant, quē semper virū bellicosissimum experti fuerāt, quem omni genere virtutum armatum videbant, cum quo non veris criminib. sed solis mendacijs contendere poterāt, quid in nos non audebunt? quo impetu nos adorientur? qua libertate nobis ad cęlum transitū denegabunt, quos à se deuictos ac prostratos nō semel, sed sępius, non iniuria gloriari possunt? Quæ cū ita sint, an dormire, otioque vacare nobis liceat, cū hostes tales habeamus, qui nunquam dormiunt, & nihil agunt, nihil cogitant, nihil moliuntur, nisi in nostrū interitum atque perniciem, vos ipsi quæso sapienter iudicate. Sed nos ad institutam narrationem reuertamur.

Noster igitur fortissimus, & sapientissimus Iosue, qui dux; & princeps à Deo electus erat, vt quos Moyses non poterat, ipse in veræ, ac cęlestis Palæstinæ agros introduceret, paratus ad iter, atque accinctus ad prælium, & in ipso ingressu terræ promissionis constitutus tali oratione milites suos, vt in hodierno Euangelio legimus, affatus est. *Ecce,* inquit, *ascendimus Ierosolymam*, nunc terram promissionis ingredimur: tardis, & moribundis corporibus ascendere graue est; sed aliter ad illam, quæ sursum est, Ierusalem non peruenitur. Neque solùm ascensionis labor superandus est; verum etiam confertissimæ inimicorum acies perrumpendæ, omnia coniecta tela contēnenda, per media hostium arma transeundum, & multa, magnaq; vulnera non tā scuto propulsanda, quā excelso fortiq. animo excipienda sunt. *Oportet. n. Christū pati, & ita intrare in gloriam suā.* Neq. alia sors militum, & alia Imperatoris erit. Verū ne fortè inopinati hostiū impetus vos perterreant, atq. animum desponere cogant, breuiter vobis, & cursum laborum nostrorum, & præliorum, ac certaminum euentum exponā. *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentib. & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquā flagellauerunt, occident eum, & tertia die resurget.* Itaq; in Ierusalem, hoc est, ad pacē, & requiē, & gloriam, & vitam beatam, ac sempiternam tendimus. Hæc. n. est via, quæ Ierosolymam ducit: neq. putet aliquis se viam aliam faciliorem inuenire posse. Hæc est via, hanc ego primus terā, hanc omnes, qui salui esse cupiūt, ingrediuntur. *Regnū enim cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Audiuistis nostri ducis orationem. Verba veritatis sunt, Auditores, falsa esse non possunt. *Cœlum & terra transibunt, verbum Domini non prateribit. Verbum enim Domini manet in aeternū.*

Luc. 24.

Luc. 18.

Matt. 11.

Luc. 21.

Isa. 40.

Multi quidem reperiuntur, qui filios Ruben, & Gad imitantes, hic in terris partem suam habere cupiunt, & frequenter habent. Siquidem Rubenitæ, & Gadditę, vt ex capite trigesimo secundo Numerorum intelligi potest, antequam terram promissionis ingrederētur, loca quædam obtinuerunt, illisque cōtenti nihil in ipsa terra promissionis quęsierunt. Istos igitur Rubenitas, & Gadditas multi sunt, qui imitantur, qui futurorum bonorum nullam rationē habentes, solis præsentibus, licèt caducis, & fragilibus, inhiāt: quibus omnibus cùm moriuntur, dicitur: *Recordare fili, quod recepisti bona in vita tua:* vltra Iordanē partē tuam habere voluisti. At ij, qui Christū ducē sequuntur, & bonorum cęlestium, atque æternorum compotes fieri cupiunt, omnes siue vno, siue alio modo per multas tribulationes ī cęlestem Ierusalem intrare debent. Quib. tandem gradibus Christus, & oīs eius exercitus

Luc. 6.

Per sola tribulationes via in cœlum patet.

citus

citus in gloriam æternam intrauit? Nonne verè Dominus illusus, cæsus, consputus, spinis coronatus, & in crucem actus est? Nonne Princeps Apostolorũ Petrus per crucem in cœlum ascendit? Nonne coapostolus eius & collega Paulus propter cœlestis portæ humilitatem caput amisit? Nonne Apostolus Bartholomæus propter angustias eiusdem portæ, nō modo vestibus, sed & ipsa pelle spoliatus est? Nonne cæteri omnes per exilia, damna, vincula, verbera, ignominias, patiētiam, castitatem, sobietatem, & ipsam mortem viam sibi ad sempiternam beatitudinem aperuerunt? Hæc igitur vna vera via ad vitam est, Auditores: nemo se decipiat, hæc vna est via, quæ tamen deserta, & inculta atque interclusa iam frondibus, & virgultis mihi esse videtur. Neque alia de causa, quam propter id quod sequitur in Euangelio: *Et ipsi*, inquit B. Lucas, *nihil horum intellexerunt: & erat verbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant, quæ dicebantur.* Nulla pars est Euãgelij, quæ difficiliùs ab hominib. seipsos amantib. intelligatur, quàm hæc, in qua de laboribus, & molestijs perferēdis agitur. Intelligebāt Hebrei, quæ de ficubus, & vuis, & melle, & lacte ab exploratorib. dicebātur: sed de bello cum Iebusæis & Chananæis gerendo, quę ab ijsdē exploratorib. dicebantur; non intelligebāt. Sic & nos, quòd Deus paradisum voluptatis nobis parauerit, satis facilè intelligimus: at ꝙ per multas tribulationes trāseundū sit, id verò nullo modo capere possumus. Omnes vtilissimas esse tribulationes affirmant, omnes constantiam in aduersis laudant: tribulationes .n. calcaria sunt, stimuli sunt, fustes sunt, quæ nos ad regnum cęlorum compellunt: sed cum ad fores ędium nostrarū molestia aliqua, vel calamitas pulsat, omnes fingūt se nō esse domi, & Dominā tribulationem excludunt: Rari sunt, qui cum scribis, & Pharisæis non dicant: *Descendat de cruce, & credimus ei.* Non libenter Domine te de isto suggestu prædicantem audimus: descende de cruce, & credimus tibi: de gloria, de regno, de beatitudine disserere si volueris, te attentissimis animis audiemus: At de castitate, de sobrietate, de patientia; de cruce, de condonandis iniurijs, de perferendis incommodis, de periculis subeundis, tetrica oratio est, obscura, inuoluta, recondita; non capimus, non intelligimus. *Descende* ergo *de cruce, & credimus tibi.*

Amor excæcat.

Tribulatio ab omnibus excluditur.

Matt. 27.

Nōne hæc vera sunt, Auditores? Quid horū negari potest? Clamat ipsa veritas: *Væ vobis, qui habetis cōsolationes vestras in hoc sæculo.* Quis hoc intelligit? Quis consolationes, & voluptates non quærit? Clamat Imperator noster, & in crucem ascendit, vt melius audiatur. *Beati pauperes; beati mites; beati, qui lugent; beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Quis hoc intelligit? Quis capit? Cui non ænigmata obscurissima esse videntur? Quis paupertatem diuitijs, & luctum risui, & persecutiones gratiæ, & fauori hominum anteponit? Nonne hoc tempore surdis auribus ista canuntur?

Luc. 6.

Matth. 7.

Neque verò solùm pleriq. hominum, quæ de cruce, & virtutibus dicuntur, nō intelligunt: verùm etiam eos, qui intelligere conātur, quoad possunt, impediūt; non secus, ac olim Hebræi illos paucos, qui terram promissionis cum Iosue ingredi cupiebant, non solùm impedire, sed ēt lapidibus obruere conabantur. Nam cū cæcus quidam, vt B. Euangelista commemorat, secus viam, per quam Dominus iter faciebat, sedens, & mēdicans magna voce clamare cœpisset; *Fili Dauid miserere mei; qui præibant, increpabant eum vt taceret.* Quotidie ista videmus, Auditores, existat enim aliquis, qui sedeat secus viam cæcus, ac mendicans, hoc est, qui nondum viam illam, quæ ducit Ierosolymam, viam virtutis, amoris Domini sit ingressus, quique adhuc in communi mortalium cæcitate versetur, & malum putet bonum, & bonum malum; & falsa, ac fragilia veris æternisque bonis anteponat, qui denique sedeat, vt nunc aliquam voluptatem, nunc aliquam dignitatem emendicet, iste si fortè interius à Domino illustratus se cæcum, & mendicum esse, & extra viam sedere animaduertat,

Luc. 18.

Homines se mutuo in bonis ꝓpositis retardant.

uertat, atque ad Dominum illustratorē suum clamare incipiat, *Fili Dauid, miserere mei*: si mendicitatem suam erubescat: si viles illas diuitiarum cumulandarum, & honorum augēdorum cogitationes abijciat; si spretis omnib. rebus magno, & excelso animo Christum ducem sequi, & regnum cęlorum per vim capere apud seipsum statuat; quàm multos emendatores, & reprehensores habebit? Quàm multi contendent, quantum poterunt, vt eum ab isto cursu retardent, in sua mendicitate contineant, ignem desiderij, quem in eo Christus excitauit, extinguant? Quam multi aduersus eum clamabunt, vt ipse nō clamet, eique dicent: Tace, quid est quod loqueris? Num incipis insanire? Currebas benè, magnam de te spem concitaueras, facilè ad aliquē sublimem honoris gradum ascendisses, nunquid amicis, & cognatis tuis dedecori esse cupis, quibus splendori, & ornamento esse debueras? Quid homines dicent? quid cogitabunt? quid suspicabuntur? Nempe te, quod cupiebas, obtinere non potuisse, ac propterea animum despondisse: neque repentinam istam mutationem futurorum bonorum desiderio, sed rerum præsentium desperationi: neque virtuti, ac pietati, sed incōstantiæ, ac leuitati ascribent. Hæc sunt diaboli argumenta, quæ illis hominibus subministrabūtur, qui Deo sapientiores, & prudentiores, vel esse, vel videri volunt. Sic enim legimus in Euangelio: *Qui praibant, inquit, increpabant eum, vt taceret.* Non dignantur isti Dominum tanquam ducem sequi, sed præire contēdunt. Excitat Dominus cæcum, vt clamet: increpāt isti cæcum, vt taceat. Sed meus cæcus, si verè sapiens erit, sapienter considerabit carnis prudentiam mortem esse, & inimicos homines esse domesticos eius. Proinde quanto magis ei silentium imperatur, tanto magis clamabit: *Fili Dauid miserere mei: fili Dauid miserere mei.* Domine, vt videam, vt aperiantur oculi mei, hoc à te peto, hoc à te impetrare desidero. Ex quo tandem fiet, vt à Domino penitus illustretur, & cum summa alacritate, & libertate sequatur; & ex cæco, ac mendico nobilissimus Christi miles euadat, & vna cum suo Imperatore Chananæis, & Iebusæis deuictis terram promissionis obtineat, & ad ipsam cœlestem Ierusalem maxima sanctorum hominum, & Angelorum acclamatione perueniat.

Potissimū ambitiosi.

Rom. 8.
Matt. 10.

ALTERA PARS.

QVæ de hodierno Euangelio dicenda esse putaui, habetis iam, Auditores optimi: nunc quoniam semihoram adhuc integram habemus, vidēdum est, quo pacto eam vtiliter consumamus: nec enim arbitror vos tam cito abire velle. Quid igitur dicemus, Auditores? Nescio an decipiar, certè videmini mihi aliquid velle de celebritate Bacchanaliorū, quæ nunc agitur, audire. Quāquam enim huius festi ne commemoratio quidem in toto Breuiario reperiatur: tamen vbique terrarum summa religione colitur, estq. celeberrimū, solēnissimū, duplex, triplex, amplius adhuc, si aliquid amplius reperitur, ita vt transferri nullo modo possit. Ego quidem non libenter soleo, præsertim hoc loco, res ludicras rebus serijs miscere: tamen cum ex rebus ludicris res seriæ colligi possint, cur non liceat vel semel in anno, & tali opportunitate oblata in medium aliquid minus seuerū adferre? Parebo igitur vobis, & ad quem modum ad nos hęc sacrilega sacra peruenerint, quales fuerint auctores, vita & mores illius, qui hoc ritu, & cęremonijs colitur, paucissimis verbis complectar.

Bacchanalia igitur ab Aegyptijs primum celebrari cœpta sunt. Deinde Orpheo auctore, & magistro Græci, ac Thebani imprimis eadem sacra didicerunt, vt altero sermone ad Græcos vir doctissimus Theodoretus commemorat: neque verò sacris istis alia antiquiora facilè reperiri possunt. Orpheus enim qui horum rituum, & cæremoniarum non tam inuentor, & auctor, quam prædicator, & propagator fuit, omnium Græcorū Poetarum, & Theologorum, vt ipsi loquuntur, vetustissimus est. Ac vt B. August. lib.

Origo Bacchanaliorum.

lib. de ciuit. 18. cap. 14. auctor est, Orpheus vatibus Hebræorum superiorum Iudicum æqualis fuit. Cum igitur ad Thebas Orpheo auctore Bacchanaliorum superstitio peruenisset, non diu in illis vnius vrbis angustijs se continuit. Repentè enim omnis Græcia earum cæremoniarum desiderio flagrare, & eas summa auiditate discere, ac celebrare cœpit. Deinde progressa longiùs fœda superstitio loca vicina infecit, Alpes transcendit, Italiam inuasit, ad ipsam vsq; Romanam vrbem penetrauit. Ad extremum omnia regna, omnes Prouincias, totum penè terrarum orbem complexa impuris ritibus, & nefandis cęremonijs occupauit. Verũ Senatus Romanorum, si B. Aug. credimus, post aliquot annorum spacium ita illorum sacrorum, vel potiùs sacrilegiorum turpitudinem erubuit, vt ea in vrbe Roma celebrari omnino prohibuerit.

A Romanis interdicta.

Quæ Romanorum constantia vereor ne in iudicio plurimum nobis obsit, Auditores. Nam, quis non timeat, ne in iudicio Christianos Catholicos Ethnici Romani condemnent, quod illi Bacchanaliorum ne nomen quidem audire voluerint? Et homines Christiani non solùm nomen, sed & rem ipsam hactenus diligentissimè conseruant? Sed nos ad rem nobis propositam redeamus.

A primis Christianis abolita.

Posteaquam hæc turpis religio orbem occupatum, atq; oppressum tenuisset, humani generis Liberator de cœlo aduenιens, quasi salutaris quidam fulgor mũdo illuxit, ad cuius exortum continuo omnes errorum tenebræ fugari, dissiparique cœperunt. Apostoli enim ardentibus tædis orbem peragrabant, vbique ignem accendebant, omnia loca non solum lustrabant, sed etiam illustrabant, & cum omnia sacrilega falsorum Deorum sacra, tum potissimum Bacchanalia tanquam Christianæ religionis puritati, integritati, & sobrietati maximè contraria persequebantur: & ea de festorum dierum catalogis, & Calendarijs expungi, delerique iubebant. Bacchus igitur ex omni parte aduersum se bellum atrox excitari animaduertens, tempori paulisper cedendum putauit. Itaque Christiani orbis finib. relictis nescio vbi se abdiderit, alicubi tñ se sine dubio abdidit. Post aliquot annos cùm iam extincta penitus & nomen, & sacra Bacchanaliorum crederentur, Bacchus iterum ex antro, in quo aliquamdiu latuerat, caput erexit: Atque ex administris suis dęmonibus intelligens Christianorum studium in tuẽda, atque amplificãda religione deferbuisse, aereos quosdam principes, sagaces imprimis, atque disertos ad se vocari iussit, eosq. paucis ante Quadragesimam diebus ad vulgus Christianorum legatos misit, vt cum illis pro sua prudentia de Baccho reuocando, & restituendis Bacchanalibus agerent. Legati venerunt, sed initio apertè se prodere non sunt ausi, neque temerè omnibus Christianis sua consilia credenda esse putauerunt. Itaque obseruatis quibusdam, qui de fide, Religione, ac bonis moribus minus solliciti videbantur, quique libentiùs conuiuijs interessent, & in bibendo magis strenuè se gerebãt, eos primũ accesserũt: sed nocte intẽpesta, ne videlicet agnoscerentur, & quanquam nõ satis apertè loquebantur, & in aurem potiùs, quod volebant, insusurrabant, quam clara voce dicebant, oratio tamen illorũ, vt à maioribus nostris accepimus, talis fuit. Tempus imminet, quod vos Quadragesimam appellatis, quo tempore, neque ludis, neque iocis, neque conuiuijs vacare licet: sed inedia diuturna corpus affligendum est: templa, & conciones frequentandæ: peccata ad memoriam reuocanda, confessioneq. & lachrimis expianda: multa denique seuera ac tristia munia obeunda sunt. Cur igitur his paucis diebus animum non relaxatis? Cur paulò liberiùs voluptatibus non indulgetis? Certè homines estis, carnei estis. Ista continuatio laborum nõ modò carneos, sed & ferreos homines frangeret. Cum amicus dimittitur, magis lautè, quàm alias tractari solet: & vos nunc à vobis carnem quodammodo ablegatis, & spiritui nutriendo, & cõfirmãdo toto Quadragesimæ tempore diligenter incumbetis; cur igitur carni, vel his postremis diebus

Paulatim tamen restaurat i cœpta.

bus

bus non aliquid tribuitis? Hæc, & horum similia Bacchi legatos dulciter insusurrantes, non solum attentè, sed etiam valde amicè homines illi audiebant. Qd cùm ipsi legati animaduertissent propius accedentes, & seipsos prodentes dixerunt: Bacchus Dominus noster, non tam suæ fortunæ impatiens, quàm vestrorum laborum misertus, nos ad vos misit; & quanquam ille à vobis iniuria affectus est, tamen & iniurias condonare, & ad vos redire paratus est, neque petit, vt ei suam pristinam dignitatem, & ornamenta restituatis; sed hoc solùm, vt paucos dies ante Quadragesimam ei vobiscum tuto versari liceat, vt eius aliqua saltem memoria conseruetur. Placuit hæc oratio vulgo Christianorum, neque solum Bacchi petitio iusta, sed & honesta visa est.

Mox solẽniter resũpta.

Itaque neque petita venia ab Episcopis, neque sapiẽtium consilio expectato, iterum Bacchanalia catalogo festorum ascribere, & dies festos agere, ac celebrare cœperunt. Verùm talis moderatio, ac temperamentum primis illis temporibus adhibebatur, vt Bacchi festum omnino simplex esse videretur. Non ebrij fiebãt, non totas noctes ludebant, non per plateas discurrebant, non laruas induebant, non choreas ducebant, non aliquid denique faciebant, quod Christianum, hoc est, sobrium hominem dedeceret. Solùm enim parumper animos relaxabant, & si qd ad solitas epulas, & potationes addebant, omnino modicum erat. Et siquidem hoc malum nõ longiùs progressum fuisset, neque fines cuiusdam moderatæ remissionis transiuisset (tametsi laudandum & probandum non erat) tamen vtcunque ferri, tolerariq; potuisset. Verum post aliquot annos festum simplex semiduplex euasit; postmodum etiam duplex. Accesserunt vesperę duplices, accessit octaua, accessit solennitas quædam peculiaris: denique præter vigiliã, & ieiunium, & id omne, quod habent cætera festa, celebritatis accessit. Iam verò ita celebre factum est, vt se hominem non putet, qui his diebus multò liberiùs ludis, iocis, cibo, potu, quàm alioqui soleret, non indulgeat. Atque ad id iam insaniæ in toto penè Christiano orbe deuentum est, vt non immerito Mahumetanis, & Agarenis ludibrio simus. Ecce, inquiunt, qualis est natio Christianorum: nunc vsque ad fauces ventrem, & stomachum implent, nunc inedia semetipsos cruciant: hodie tanquam insani bacchãtur per vrbes, post duos d es cinere caput aspergent, templaque atque aras religiosissimè frequentabunt: neque Christianos solum, sed & ipsum Christum irrident. O qualem, inquiunt, Christiani Deum habent, quàm egregium legislatorem, qui hæc vel præcipit, vel permittit? Non sine causa, Auditores, hodie potissimùm Ecclesia mater nostra illa nobis Euangelij verba proponit: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur gentibus*, &c. Neque dubitandum est, quin multi ad fidei nostræ veritatem conuerterentur, nisi Christianorum corruptis, ac deprauatis moribus retardarẽtur. Quod enim à Christo, & eius sanctissima religione animo abalienati sunt, nos ipsi nostris peccatis, & exemplis in causa sumus.

Inuectio contra bacchantes.

Sed hæc hactenus: Iam enim tempus est, vt de vita, & moribus numinis, quem insani homines colunt, & Bacchum appellant, nonnihil dicamus. Et licet res gestæ, & mores eius, de quo agimus, longissimam orationem propè suo iure postularent: ego tamen ea solùm attingam, quæ ab hominibus huius vrbis maiori religione coli solere audiui. Atque ita moderabor orationem meam, vt tempus mihi præscriptum dicendo non excedam.

Descriptio Bacchi.

Piscis quidam reperitur, quem Aristoteles tradit, cor in ventre reconditum, atque inclusum habere: quocirca Epicharmus comicus eleganter vnico verbo cum ἐχτραπελόγαστρον appellauit, hoc est, à communi ventris ratione descendentẽ, Græci cõmuni vocabulo ὄνον, nos asinum marinũ nominamus. Huius igitur monstri Clemens Ale-

Clem. l. 2. Pædag. c. 1

Alexandrinus simillimos dicit esse Bacchi sectatores. Si verò tales sunt ij, qui aliquam Bacchi similitudinem in seipsis exprimere conātur, certè licebit nobis Bacchum definire, principem illorum asinorum, qui cor in ventre reconditum habent. Bacchus igitur, & eius sectatores, quod pace ipsorum dicam, primum asinorum similes sunt, tardi, pigri, torpentes, desidiosi, stupidi: denique fustibus, & verberibus meliùs, quàm verbis erudiuntur. Hæc enim omnia ex eo nascuntur, quod cor habeant in vētre. Clamant concionatores: Tempus iam est de somno surgere, ambulandum est, currendum est, iter ad cœlum est longum, vita humana breuis: periculum est, ne ante portæ claudantur, quàm peruenire possimus: non est hoc tempus in ludis, & iocis conterendum. Non audit asinus noster, & tamen aures longissimas habet. Habet quidem cor, sed est inclusum in ventre: nihil audit, nihil cogitat, nihil quærit, nisi quod ad ventrem, ad Deum videlicet suum colendum & satiandum pertinet: Eius enim *Deus venter est*. Loquere parumper de hordeo, de conuiuijs de potationibus, videbis si asinus excitabitur, si eriget aures, si alacriter respondebit. Ea siquidem, quæ ventrem tangunt cor etiam tangunt. Sed cætera videamus.

Philip. 3.

Mirabimini profectò naturam huius monstri: non solùm cor habet in ventre, sed etiam tale corporis temperamentum ab ipsa natura sortitum est, vt si totas noctes insomnes ducat, vt choreis vacet, vt per vrbem bacchetur, & omnibus cœli iniurijs caput exponat suum, nihil penitus ægritudinis contrahat. Si verò horam vnam meditationi rerū diuinarum vacare velit, aut ad aliquem ægrotum consolandum noctu pergere, & apud eum aliquam partem noctis excubare, vel charitas, vel necessitas moneat, continuò caput debilitatur, frangitur, recreatione indiget: neque die sequente ante meridiem è lecto surgere potest. Rursum cùm omnes libri medicorum ad bonam corporis valetudinem inediam vtilissimam, & crapulam perniciosissimam esse doceant; tamē noster homo, vel rarò, vel nunquam ieiunat, quòd capitis dolorem timeat: ex nimio autem cibo, & potu nihil timet. Et cùm alij ebrietatem grauissimum crimen esse putent, ipse exclamat, cùm mensæ accumbens aliquem vinum cum aqua miscentem videt, nempe eo modo res à Deo creatas temerari, atque adeo sacrilegium committi censet: ita vt nemo vnquam ab igne, sicut iste ab aqua, abhorruerit.

Sed quoniam iam ad mensam, nescio quo modo, oratio nostra deuoluta est, de conuiuijs quoque illius, & de tota ratione viuendi breuiter, si non displicet, exponamus.

Ratio viuendi & conuiuādi Bacchantium.

Ratio viuendi quantum ex ijs, qui cum eo aliquando fuerunt, cognoscere potui, talis ab eo obseruari solet. Nunquam mane è lecto surgit, antequam Solem intelligat surrexisse. Aliqui hoc ignauiæ asscribunt, ego parsimoniæ tribuo. Id enim propterea facit, ne nimium olei in lampade consumatur. Accidit tamen plerumque, vt post vnam, aut duas horas suas plumas relinquat. Verùm habet excusationem suam: id enim fit, vel quod multitudo, ac dēsitas nubium solis radios ad eum peruenire non sinit, vel quod horologium delirat, & signat horam octauā cum sextam signare deberet. Deinde vbi surrexit, vel obambulat mœnia ciuitatis, vel aliquo ludo vires exercet, vt paulo post strenuè cum perdicibus, & gallinis in mensa bellum gerat. Denique viribus, & fame, & siti quantum satis esse videtur excitatis, itur ad mensam: neque vnquam est solus, semper aliquos compransores, & compotores habet. Primum verbum penè semper esse solet, Heus tu, vide, vt vinum non desit, pocula semper sint plena. Hic ego, Auditores, obruor iam multitudine lancium, discorum, patinarum, aliorumque vasorum, quibus epulæ inferuntur: neque facilè possem totam conuiuij celebritatem exponere. Sed noui quid faciam, illa ipsa verbis vobis referam, quibus magnus Basilius oratione contra ebriosos hoc idem conuiuium aliquando descripsit. *Incipiente*

die,

Pulcherrima symposiorum descriptio.

die, inquit, symposii sui varijs tapetib. ac floribus aulas exornant, studiumque suũ, ac diligentiam in poculorum apparatu ostentant, ad perfrigerandum vinum craterasq. ac phialas velut in pompa aliqua, ac conuentu publico disponentes, vt vasorum diuersitas satietatem ipsis suffuretur, & poculorum alternatio, ac permutatio longam ipsis ad potandum immorationẽ inducat. Accedunt ad hæc quidem symposiarchæ, & vino fundendo præfecti, ac architriclini, & ordo in confusione, & dispositio in re incomposita excogitatur. Vt quemadmodum magistratibus exterius es sa ellitib. authoritas augetur: sic etiam ebrietati, velut reginæ cuidam, famulatum adiungentes, opprobrium ipsius excellenti studio, ac ornatu contegant. Adhæc corona, & flores, & vnguenta, & suffitus, & innumeræ externæ animi voluptates maiorem occasionem fruentibus faciunt. Deinde procul progresso conuiuio certamina de ampliori potu oriuntur: & horũ certaminum præfectus est diabolus, & victoriæ præmium peccatum. Quæ oratio turpitudinem eorum, quæ fiũt, assequi possit? Omnia absurditate, omnia confusione referta sunt. Superati ebrij sunt, victores ebrij sunt, ministri uerò eos derident, manus officium negat, os non suscipit, venter deijcit, & tamen malum non remittit. Miserum corpus naturali robore exolutum vndequaque defluit, violentiam immodici potus non sustinens. Porrò ubi iam uino exsatiati putantur esse, tunc bibere incipiunt, & iumentorum more bibunt, velut à fonte sponte manante, & æquales numero canales accumbentibus remittente. Nã progresso iam conuiuio ingreditur ad ipsos adolescens quidam, generosos habens humeros, nõdum ebrius, phialam habens magnã vini præfrigerati, qui depulso ipsorum pocillatore stans in medio per aliquos canales æqualem compotoribus ebrietatem distribuit. Noua hæc est immodestiæ mensura, vt æquis portionibus inter se bibendi petulantiam exercentes, nullus in bibendo alterum excedat. Inclina te paulum ad miserum ventrem tuum, disce suscipientis vasis magnitudinem: ne respicias ad poculum, quando euacuaturus sis ipsum; sed ad tuum ipsius ventrem, qui iã dudum expletus est. Vsquequo tandem vinum? Vsquequo ebr. etas? Deinceps consequens est, vt canum pro homine fias, adeò totus admixtus es uino, & cum ipso putrefactus & quotidiana crapula uinum oleas. Atque hoc corruptum velut uasa, quæ nullius amplius sunt usus. Miserabile profectò Christianis oculis spectaculũ: Vir in ætatis uigore consistens, ualidus corpore, inter copias militares splendidus, domum deportatur non potens se erigere, neque proprijs pedibus abire. Vir qui horrendus esse debebat hostibus pueris, in foro ridendi occasionem præbet, citra ferrum prostratus est, sine hostibus occisus est. Hæc Basilius, qui certè pulcherrimè nobis Bacchi conuiuium depinxit.

Colloquia mensalia Bacchantium.

Sed nunquid in isto conuiuio nihil dicitur? Nunquid more monachorum silentium illis imperatum est? Non sanè, Auditores, non sequuntur mores monachorum: imò penè non alia de re, quàm de ipsis monachis loquuntur, istorum simplicitatem rident, illorum vitam contemnunt, aliquos hypocritas, & magistros nimis seueros, aliquos nimis liberos, & dissolutos uocant: neque ab ordine presbyterorum, Pastorum, & Pontificum abstinent. Si quis est in hoc ordine, qui confiteri cupiat, & sua peccata non recordatur, eat ad conuiuium Bacchi, & ibi omnia diligentissimè enumerari audiet. Mirũ est profectò nonnullis, qui Rhetoricæ nunquam operam dederunt, tamen inter bibendum tam copiosè, vel crimina aliorum exaggerare, vel rectè facta extenuare, vt facillimè persuadeant, etiam si falsa, & incredibilia aliquando narrent. Verum vt ille sapienter ait,

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Temporis breuitas me compellit, Auditores, vt Bacchum relinquam cum suis compotoribus in mensa: sed non ægrè feret. Hoc enim ipse in more positum habet, vt multas horas sedeat ad mensam, sed interdum etiam prandia cum cænis coniun-

coniungat. Hoc vnum tamen addam, si mihi semel hominem adire liceret, profectò non tacerem eum in magno errore versari. Nam ipse quidem voluptatem in ebrietate quærit, & tamen ebrietas non tam conciliat, quàm arcet voluptatem. Nam quemadmodum nimius fulgor sensum videndi, & magni sonitus sensum audiendi corrumpunt, moderati autem voluptatem efficiunt; sic etiã immodicus, & frequentissimus potus sensus languidos & emortuos reddit, vt omne vinum insipidum, & aquam mixtum illis esse videatur. At ijs, qui raro, & moderatè bibunt, omne vinum sapit: nam & sensus bene constitutos habent, & ad potum accurrunt tanquam ad amicum accipiendum, quem multo tempore non viderunt.

Sed quoniam mihi aulam accedere, & hæc regi ebriosorum significare non licet, his omissis ad vos veniam, ac serio uobiscum agam, Auditores, & paucis verbis orationem meam concludam. Aguntur ne aliquando Louanij ista conuiuia? Dicetis fortasse, aliquando quidem nos inuisit, neque facile repellere tam blandam amicam possumus; neque nobis tam immane scelus videtur esse, si interdum liberiores, & iucundiores simus. Quam enim tu ebrietatem dicis, nos hilaritatẽ potiùs, & iucunditatem appellamus. Mihi verò, Auditores, tam turpe vitium hoc esse videtur, vt vehementer probem illius sancti & summi Pontificis consilium qui ebriosos excommunicandos, & ab Ecclesijs repellendos censebat. Narrabo vobis iucundam historiam. Cum primũ in has regiones ingrederer, quas audierã fertilissimas, & vberrimas esse, circumspiciebam, vt formam vinearum, & copiam cernerem. sed cum vineæ nusquam apparerent, & ab alijs intelligerem in ijs locis vinum non crescere, sed aduehi aliunde, quæsiui ab aliquo, An essent hic præclara ingenia? Præclarissima, ait ille: neque talia in multis orbis partibus facilè reperies. Tum ego: Sane non iniuria; Nam cùm nihil magis ingenijs obsit, quàm vinum, hic vbi vinum nõ bibitur, quomodo non optima & acutissima ingenia erunt? Quid? inquit ille, hic vinum non bibunt? Imo verò rarissimos inuenies, qui nõ bibunt vsque ad ebrietatem. Cui ego: Forrassè rustici quidam sunt impurissimi, qui hoc facere solent: nam de cæteris non auderem tale aliquid suspicari. Tum ille: Miror, inquit, simplicitatem tuam; Et rustici, & non rustici, & plebei, & patricij, & Philosophi, & Theologi, ac demum penè omnes hoc faciũt. Iam ergo non miror, inquam ego, si hic vinum non crescat. Nam singulari Dei prouidentia factum est. Si enim nunc ebrij fiunt, cùm vinum aliunde aduectũ maximo precio emunt, quid facerent, si non emerent, sed vnusquisque suas vineas haberet? Fateor vobis, Auditores, ebrietas est omnibus turpis, & homine libero indigna; sed in hominibus huius, vrbis, & Academiæ turpissima esse videtur. Et cùm primum hoc vitium dominari in hac vrbe audirem, vix adduci poteram, vt crederem esse verum. Refugiebat enim animus meus tale aliquid de tam pia, & tam erudita ciuitate credere. Meipsum quodammodo pudebat, tale aliquid cogitare. Nam si hoc vnum vitium abesset, cui quæso ciuitati in toto Christiano orbe hæc vna ciuitas inuideret? Imò verò, quæ ciuitas reperiretur, quæ cum hac de eruditione, de pietate (quæ duo Christianæ religionis maxima ornamenta, ac veluti lumina clarissima sunt) contendere auderet? Credite mihi, Auditores, multa Gymnasia, multas Academias, multa Musarum domicilia vidi, sed rara sunt, ac propè nulla, quæ cũ hac illustrissima sede, ac veluti arce quadam sapientiæ, vel auditorum multitudine, vel Doctorum celebritate, vel loci ipsius commoditate comparari possint: & tamen tam densas tenebras huic splẽdori turpissimum ebrietatis vitium offundit, vt omnis reliqua gloria, ac celebritas, humilis, obscura, exigua, ac propè nulla videatur. Quid enim tam indignum homine docto, quam ebrietas? Quid tam ingenium habetat, quam ebrietas? Quid tam cum sapientia pugnat,

Ebrietas hodie liberior hilaritas dicitur.

Ebrietas doctos maxime dedecet. gnat, quam ebrietas? Quæ consilia momenti alicuius ab ebrijs hominibus expectabimus? Deinde quid fœdius, quid miserius, quid scelestius homine ebrioso? Insanorum, phreneticorum, a dæmone obsessorum multo melior cōditio est, quam ebriorum. Illorum enim omnes miserentur: & si quid peccant, omnes ignoscendum putant; at ebriorum miseretur nemo: tantumq. abest, vt eis peccantibus ignoscendum sit, vt Aristoteles lib. de Moribus tertio, duplicato supplicio eos afficiendos censeat. Quid? quod *Quantum malum ebrietas.* nullus est morbus, qui ita totum hominē corrumpat, vt ebrietas: Febres, vulnera, plagæ, aliaq. id genus corpus debilitant, sed animum non modo non frangunt, sed frequenter etiam roborant, vt B. Apostolus dicat. *Cum infirmor tunc fortior sum*. *2.Cor. 12.* Insania cōtra, ac mentis inopia, nec non ruditas, & stupiditas, animorum ægritudines sūt, sed corpori nihil nocēt: at ebrietas tale venenū ē, vt & corp⁹, & animum simul inficiat. *Ebrietas*, inquit magn⁹ Basil. *rōis pernicies, roboris corruptio, senectus immatura, breuis temporis mors.* Quid enim aliud sunt ebriosi, quam idola gentium? Oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt: manus resolutæ sunt; pedes mortificati sunt. Sed quid dicemus? vbi ebrietas est, ibi stupra, ibi adulteria, ibi proditiones, ibi cultus idolorum, ibi omnia flagitia, & facinora esse solēt. Nam vt fimus apes, ita vinum excitat libidines. Quid Noe Patriarcham ludibrio filiorum exposuit? Ebrietas. Quid Loth hominem sanctum alioqui nefario scelere contaminauit? Ebrietas. Quid populum Hebræorum vitulum aureum fabricare, & eum pro Deo colere persuasit? Ebrietas. Quid Holofernem ita sopiuit, vt sanctam Iudith ingredientem, gladium arripientem, vagina nudantem, & caput ipsius amputantem non sentiret? Ebrietas. *Iacebat enim*, inquit script. diuina, *nimia ebrietate sopit⁹*. *Iudith. 13*

Sed ad ipsa diuina volumina parumper veniamus. Audite, quæso, quid ipse Dei spūs, spūs sobrietatis, & veritatis, q̄ docet nos vtilia, per Salomonem dicat: *Luxuriosa*, inquit, *res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens*. *Prou. 20.* Et rursum; *Cui va? cuius patri va? cui rixæ? cui fouea? cui sine causa uulnera? cui suffossio oculorum? Nonne his, qui commorantur in uino, & student calicibus epotandis?* *Prou. 23.* Audite quid idem Domini spiritus per Isaiam ebriis comminetur. *Va qui potentes estis ad bibendum vinum: & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* *Isai. 5.* Et item *Va qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, & vino æstuetis: cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs uestris, & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino.* *Ibidem.* Quam ob rem, Auditores? nonne vt omnes ebriosos absorbeat? Audite quid ipse Dominus, animorum medicus peritissimus, qui morbós nostros optime curare nouit, dicat: audite, inquam, a qua re nobis cauendum admoneat. *Attendite*, inquit, *vobis ne forte grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius mundi: et veniat super vos repentina dies illa*. *Luc. 21.* Quis vestrū auditores, si ab aliquo peritissimo medico audiret, Cauete ne succum illius herbæ aliquo modo sumatis, nisi repente interire vultis: quis, inquam, vestrū si hoc audiret, non sibi diligētissime ab illa herba caueret? & si eam in suo horto creuisse animaduerteret, non eam radicitus euelli mandaret? Cur igitur eandem fidem Christo medico sapientissimo non adhibemus, qui succum ebrietatis incaute sumentibus repentinum interitum & corporis & animi comminatur? Audite præterea, quid nostræ militiæ post Christum Imperator Petrus suis militibus iubeat: *Sobrij*, inq̄t, *estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*: *1. Petr. 5.* O præceptum salutare. *Sobrij*, inquit, *estote, & uigilate*. Vt vigiletis, vt sobrij sitis. Nam ebrij vigilare non possunt. Vigilantia vero maxime vobis

Q necess-

necessaria est, cum hostem habeatis, qui nunquam dormit, neque vnquam ebrius est. Olim, Auditores, Carthaginenses ideo pene semper hostium suorum exercitus fundebant, quod (vt Aristoteles Oeconomicorum priore auctor est) se a vino cum dimicaturi erant, abstinerent. Quid igitur nos facere par erit, si hostes incorporeos, semper vigilantes, semper sobrios vincere voluerimus?

Sed obijciūt nobis communem illum Doctorem orbis Apostolum Paulum, qui ad Timotheum scribens, ait: *Noli adhuc aquam bibere*. O impudentiam incredibilem! Apostolum Paulum ebrietatis patronum facere non verentur. Et cuius sunt illa verba; *Nolite inebriari uino, in quo est luxuria*. Et rursum illa; *Ebriosi regnum Dei non possidebunt*? Quid, quod illis ipsis verbis, quibus Timotheo suo vini bibendi licentiam concedit, vobis omnibus ebrietatem, & crapulam interdicit? Primum enim diligenter monet: *Teipsum*, inquit, *castum custodi*: deinde subdit. *Noli adhuc aquam bibere*, vt intelligeremus beatum illum Timotheum, quod Clemens Alexandrinus annotauit, non vino, sed aqua perpetuo vti consueuisse. Tum addit: *Modico uino utere*, vtere, inquit, non fruere: nec enim ad voluptatem, sed ad vsum vinum concedebat. Quod Plinius etiam fecit, cum ait: *Modico uino uti non immania quadam pocula exhaurire debes*: sed vtere, inquit, modico vino. Postremo adiecit: *Propter stomachum, & frequētes tuas infirmitates*. Nec enim vnquam magister temperantiæ vinum bibere, atque ab aqua abstinere Timotheum iusisset, si ille stomacho confirmato, & corpore robusto fuisset.

1. Tim. 5. *Ephes. 5.* *1. Cor. 6.* *1. Tim. 5.* *Ibid.*

Verum, auditores, ne hæc documenta scripturarum tanquam verba hominum, & inanes comminationes contemnamus, breuissimas, sed verissimas, & plane formidabiles historias referre volo. Beatissimus Pontifex Gregorius libro quarto dialogorum virum quendam scribit fuisse, qui cum puellam quandam ex sacro fonte suscepisset, eamque vt spiritalem filiam in domum suam induxisset, lætitiæ, & vino indulgere cœpit: denique ebrius effectus nocte proxima eodem se scelere polluit, quo olim Loth, vir alioqui sanctus, se polluerat. Non diu Maiestas diuina tam nefarium scelus inultum dimisit. Septimo enim die obitu repentino consumptus est. Cum cadauer ipsius de more in tumulo collocatum, humatumque fuisset, ignis ex ipso sepulchro oriri visus est, qui non solum ossa, & mortuas eius carnes absumpsit: sed & ipsum tumulum penitus concremauit. Et si tale fuerit corporis non sentientis incendium, quale fuit, & nunc etiam est incendium animæ sentientis? Num intelligitis iam quale præcipitium sit ebrietas? Nec enim dicere possumus stuprum, sed ebrietatem tales pœnas commeruisse: nam si ebrietas non fuisset, neque flagitium illud vnquam fecisset. Sed iam historiam alteram audite.

Exempla contra ebrietatem *Greg. l. 4 Dial.*

Venerabilis Beda capite decimo quinto, libri quinti historiæ Anglicanæ, *Noui*, inquit, *ipse fratrem, quem utinam non noscerem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ignobiliter uiuentem. Seruiebat enim multum ebrietati, & cæteris uitæ remissioris illecebris. Percussus itaque languore, atque ad extrema perductus uocauit fratres, & multum mœrens, ac damnato similis cœpit narrare, quia uideret inferos apertos, & Satanam immersum in profundum Tartari Caipham quoque cum cæteris, qui occiderunt Dominum iuxta cum flammis ultricibus contraditum. In quorum uicinia, inquit, heu misero mihi, locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres cœperunt exhortari diligenter, ut uel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modo tempus uitam emendandi, cum ipse uiderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens sine uiatico salutis obijt, & corpus eius in ultimis monasterij locis humatum,* neque

Beda. l. 5. Hist. Angl. c. 15.

neque aliquis pro eo Missas facere, uel Psalmos cantare, uel saltem orare præsumebat. Factum est hoc nuper in Prouincia Barniciorum, ac longè lateque diffamatum, multosque ad agendam, non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Hactenus Beda. Cuinam igitur, Auditores, post exempla tam horribilia adhuc ebrietas placebit? Iste, cuius funestissimum exitum commemorauimus, non hæreticus, non adulter, non ambitiosus, non auarus erat. Sed quid? Ebrietati studebat: & tamen prope ipsum Caipham, & reliquos Domini perditissimos interfectores in gehennæ incendijs locum habere meruit. Quare nemo, Auditores, qui animæ suę rationē aliquam habet, nemo, inquam, dicat: Non malum est ebrietas; vel, Leue peccatum est ebrietas: sed potius rei turpitudinem, damna, incommoda sapienter consideret, & aliquando tandem ad quietem, & tranquillum sobrietatis portum se recipiat: quem nobis concedat Christus Iesus, qui est benedictus in sęcula. Amen.

CONCIO VIGESIMA PRIMA DE EADEM DOMINICA QVINQVAGESIMAE.

THEMA.

Contendite intrare per angustam portam. *Luc.* 13.

SYNOPSIS.

Captat beneuolentiam à frequentia auditorum. Scopus & occasio præsentis sententiæ, & quam exiguus sit saluandorum numerus, explicatur. Porta angusta ipse Christus est, atque vt per eandem intremus, ex parte Christi eam aperiri oportet; ex parte autem nostra, ingredi. Enodatur dubium, quomodo lex Christi sit porta angusta, quæ tamen alibi iugum suaue, & onus leue appellatur, & respondetur quatuor modis. Primo, quod præmia proposita, & spes futurorum leue reddant iugum, & onus facilitent. Secundo, quod via virtutis ingredientibus initio arcta appareat, quæ tamen magis ac magis dilatatur; quod & Homerus, & Aristoteles non ignorasse videntur. Tertio, quod solummodo pinguibus, id est, gulosis; proceris, hoc est, superbis, & oneratis rerum terrenarum pondere angusta sit porta. Quarto, quod porta legis sit angusta, per se solùm considerata, sed gratia accedente dilatetur; illa est lex vetus, hæc verò Euangelium.

In altera Concionis parte tria genera hominum proponuntur, qui quidē quærunt intrare, sed non possunt, & quartum penitus non conatur intrare per angustam hanc portam. Ex primo genere sunt Iudæi, Mahumetani, hæretici, & infideles omnes, qui quia portas latas sibiipsis aperiunt, per angustam intrare nequeunt. Secundum genus est eorum, qui quia in itinere huius vitæ (quæ anno Iubilæi comparatur) terrenis curis detenti nimium morantur, tarde peruenientes excluduntur. Tertium genus est eorum, qui quod difficultatibus, & tribulationibus absterrentur, vel quia modum intrandi non norunt, non contendunt, nec laborant intrare; vbi modus intrare volentes docetur. Quartum infelix genus est peccatorum, qui Christo vocanti non acquiescunt, sed surdis auribus perstant in errore. Tandem grauis inuectio contra Bacchanalia succedit; vbi propositis diuersis calamitatibus publicis Auctor seriò ad emendationem vitæ nos adhortatur, & refutatis quorundam mundanorum obiectionibus ab ebrietate, & intempestiuo Bacchanaliorum cultu dehortatur.

ETSI negare nō possim, Auditores optimi, me non sine magno dolore animi videre dies istos spirituali mœstitiæ ab Ecclesia cōsecratos, stultissima, atq; inanissima lætitia ab hominibus transigi: tamen illud etiam confiteri debeo, frequētia ista, atq; cōcursu vestro hoc potissimum tempore, in quo locus concioni esse non posse videbatur, me non mediocriter recreari. Intelligo enim in hac vrbe, atque adeo in hoc illustrissimo sapientiæ domicilio, sicut multi hoc tempore toti sunt in corporibus, ac sensibus oblectandis occupati: ita quoque non deesse, qui conscientiæ curam gerant, & qui ad spiritales epulas inuitari se, ac deduci facile patiantur. Et quanquam non existimo multos eorum in concione adesse, quibus maximè esset concio necessaria: tamen non propterea muneri nostro deerimus, sed imitabimur sapientes medicos, qui cum pestis in vrbe grassatur, si eos curare non possunt, qui iam peste correpti sunt; saltem diligentiam adhibent, vt corpora adhuc sana, atque integra suis medicamentis à morbo defendant. Quod vt facile præstare possimus, pulcherrimam, & elegantissimam quandam sententiam explicabimus, quæ decimo tertio capite Euangelij S. Lucæ continetur, & sic quidem intelligemus, quæ sit via, quæ ducit ad cœlum: deinde quantum ab ea via Christiani homines tempore Bacchanaliorum recedant.

Simile.

Sententia igitur, quam hodie suscepimus explicandam, talis est: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico uobis, quærent intrare, & nō poterunt.* Quis est finis, ac veluti scopus, quē sibi in hac sentētia Dominus proposuit? Non alia de causa, vt ex verbis superioribus cognosci potest, hanc sententiam Dominus protulit, quàm vt ostenderet paucos esse, qui saluantur, multos, qui pereunt. Ac proinde eos, qui Bacchanalia celebrant, in numero saluandorum non futuros. Pinguiores enim, & crassiores sūt Bacchi cultores, quàm vt per angustam portam ingredi valeant. Proposuerat igitur quidam Domino quæstionem: *Si pauci sunt, qui saluantur?* Dominus vero ita sapienter respondit, vt ijsdem verbis, & paucos esse diceret, qui saluantur, & simul rationem exponeret cur essent pauci. *Contendite, inquit, intrare per angustā portam. Quia multi, dico nobis, quærent intrare, & non poterunt.* Quod est idem ac si apertius dixisset: omnino sunt pauci, qui saluantur, neque ob aliam causam, quàm quòd angusta, & arcta porta vitæ, & salutis sit. Hoc Dominus in animis nostris infigere conatur, cum toties repetit: *Multi sunt uocati, pauci uerò electi.* Et rursum clamat: *Lata porta, & spaciosa uia est, quæ ducit ad perditionem: & multi ingrediuntur per eam. Quam angusta porta, & arcta uia est, quæ ducit ad uitā, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Hoc denique & Isaias illustri, sed horribili similitudine nobis ante oculos ponit. Sic .n. loquitur capite vigesimo quarto; *Hæc erunt in medio terræ, in medio populorū, quomodo si pauca oliuæ, quæ remanserunt excutiantur ex olea; & racemi, cum fuerit finita uindemia: hi leuabunt uocem suam, & laudabunt, cum glorificatus fuerit Dominus*: hoc est, quàm raræ remanent oliuæ in arbore postquam excussa fuerit: & quàm raræ inueniuntur vuæ in vitibus post vindemiam: tam pauci ex toto numero hominum saluabuntur. Quis non tremat? Quis non obliuiscatur poculorum, & chorearum, si rem istam cogitare incipiat? Quot poma in arboribus reperiuntur, posteaquam ab agricolis collecta fuerunt? Fortasse tria, vel quatuor, quæ in summitate arboris cum essent, vel oculos vel manus colligentis effugerunt. Et in vineis post vindemiam, quot racemi reperiuntur? Certè tam pauci, vt facilius grana vuarum, quam botri numerari possint. Quare cùm tam pauci sint, qui salui fient, si cum ijs conferantur, qui peribunt, meritò de electis Isaias ait, *Hi leuabunt uocem suam, atque laudabunt, cum glorificatus*

Luc. 13.

Saluandorum exiguus numerus.

Mat. 22.

Mat. 7.

Isa. 24.

tus fuerit Dominus: hoc est, cùm finito regno Antichristi Christus venerit in nubibus cœli cum potestate magna, & maiestate, cùm impiorum innumerabiles multitudines in gehennam deturbauerit, cùm omnes blasphemos, omnes fornicarios, omnes ebriosos, omnes immundos æternis incendijs adiudicauerit: tunc pauci illi, qui relicti fuerint, leuabunt vocem suam, atque erumpent in laudes Domini, & præ gaudio, ac lætitia toti gestient. Eant nunc, si placet, homines Christiani, & agant Bacchanalia sicut Ethnici, comedant, & bibant more Epicureorum, ducant choreas, induant personas, discurrant tota nocte per vrbem, bacchentur, luxurientur, insaniant, & videant, quid paulò post eis eueniet. Profectò enim si paucissimi sunt, qui salui fient, in numero saluandorum isti non erunt: sed cum ijs potiùs numerabuntur, qui *tenent tympanum, & citharam*, &c. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*. Habemus igitur in quem finem, ac veluti scopum tendat hęc sententia. Nunc ad eam breuiter explicandam veniamus.

Job. 21.

Contendite, inquit, *intrare per angustam portam*. Vnus fuerat, qui quæstionem proposuerat; Dominus verò non vni, sed multis ait: *Contendite intrare per angustam portam*. Tametsi enim vnus quæstionem proposuerat, tamen multi erant, qui solutionem quęstionis audire cupiebant. Sed quid est porta illa angusta, per quam ingredi iubemur? Certè non aliud, quàm ipse Christus. Ipse enim alio loco apertè dixit; *Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur*. Et rursū: *Ego sum via, veritas, & vita*. Ad quem igitur modum intratur per Christum? Duo requiruntur, vt quis per Christum in cœlum ingrediatur. Vnum ex parte Christi: Alterum ex parte nostra. Ex parte Christi quod requiritur est, vt is portam aperiat. Ipse enim habet *clauem domus Dauid, & aperiet, & nemo claudet: claudet, & nemo aperiet*. Et hoc quidem olim est factum. Tunc enim nobis Christus beatitudinis portam aperiebat, cùm hic in terra agens patiebatur, atque usq. ad mortem Patri obediens erat. Vt enim prioris Adæ inobedientia, & superbia portam regni cęlorum clausit: ita posterioris obedientia, atque humilitas eandem portam reserauit. Itaque quod ex parte Christi requiritur, præsto est: patet enim porta, & usque ad consummationem mundi patebit. Verùm ex parte nostra hoc requiritur, vt Deo adiuuante portam istam, quæ iam, ut diximus, patet, ingrediamur. Ingredimur uerò, quādo ea media ad salutem consequendam accipimus, quæ Christus instituit, nempe virtutes, & Sacramenta: quæ quoniam difficilia sunt, idcirco porta salutis, porta angusta dicitur: Virtutes homini Christiano necessariæ, vt fides, spes, charitas, humilitas, castitas, patientia, & aliæ, sine quibus salutem consequi nullus potest, nonne difficultatem maximā continent? Sacramenta quoque, ac præsertim confessionis, certè sua, & magna difficultate non carent. Quid enim difficilius, quid magis arduum, quid à natura hominis magis abhorrens, quam ut quis hominē alium adire, atque ei omnia sua flagitia, omnes fęditates, omnes turpitudines, & maxime arcanas, & reconditas explicare teneatur? *Angusta est* igitur *porta*, per quam ad latissimum, & maximum regnum ingredi debemus.

Christus angusta ad calum porta est.
Ioan. 10.
Ioan. 14.
Quomodo per eam intrandū sit.
Isa. 22.

Sed fortasse quæret aliquis, Si lex Domini porta est angusta, cur idem Dominus alio loco iugum suum suaue, & onus suum leue esse affirmat? Quomodo ista cohærent, *Contendite intrare per angustam portam*: &c, *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*? Multis modis nodus iste explicari potest. Beatus Chrysostomus exponens caput septimum Matthęi, legem Domini asserit esse per se quidem grauem, ac difficilem: sed tamen simul esse leuem, ac suauem, si futura præmia, & futura supplicia perpendantur: *Non enim sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Si æger propter amorem sanitatis etiam amarissima pharmaca facilè sumit: si agricola propter spem messis

Matt. 11.
Spes futurorū iugū Domini leue facit.
Rom. 8.

iuitiæ

futuræ æstiuos ardores, atque hiberna frigora contemnit: si mercator propter aurum tempestates, ac procellas, & ipsa naufragia, nec non pericula latronum, & piratarum nihil esse ducit: si miles propter quandam inanem gloriç, & honoris vmbram grauia esse non putat onera armorum, famem, sitim, vigilias, labores, vulnera, pericula, mortem denique ipsam: quomodo homini Christiano non facilia, ac leuia videbuntur, quæcunque Dominus iubet, si is gloriam illam maximam, & sempiternam, quam Deus militibus suis promittit, considerare voluerit? Non sine causa Apostolus ad Ephesios scribens, tanta sollicitudine orare se dicit, vt *Deus gloriæ det* illis *spiritũ sapientiæ*, &c, *illuminatos oculos cordis*, vt sciant, *quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis.* Intelligebat enim tantam esse cœlestis præmij magnitudinem, vt sola eius consideratio omnia grauia & amara, leuia, & dulcia possit efficere. *Has cogitationes*, inquit, D. Cyprianus Exhortatione ad martyrium, *quæ perfectio potest vincere? quæ possunt tormenta superare? Durat fortis, & stabilis religiosis meditationibus fundata mens, & aduersus omnes diaboli terrores, & minas mundi animus immobilis perstat, quem futurorum fides certa, & solida corroborat.* Iam verò tormenta quoque, ac supplicia futura ita diuturna, atque atrocia sunt, vt ad ea effugienda omnes labores, quos hic in terris patimur, ne labores quidem nominandi sint.

Ephes. 1.

Cypr. Exhortat. ad Martyr.

Sed & alteram solutionem quæstionis eiusdem breuiter si placet accipite. Via Domini initio angustissima est, sed paulatim magis, ac magis dilatatur: hoc est, ea quæ Dominus præcipit initio dura, atque amara esse videntur, sed vsu tamen paulatim mollescunt, & consuetudine leuia, suauiaque redduntur. Hinc est illa vox B. Hieronymi: *Virtutes duræ sunt incipienti, molles proficienti, suaues peruenienti.* Et illa D. Augustini: *Semitæ æquitatis, dum inchoantur, arctæ videntur, & angustæ: dum autem profectum accipiũt, spatiosæ videntur, & latæ.* Hinc & Salomon in prouerbijs ait capite quarto: *Ducam te per semitas æquitatis, quas cum fueris ingressus non arctabuntur gressus tui:* hoc est, antequam ingrediaris, absterreberis fortasse, sed cum fueris ingressus, alacriter curres. Homerus princeps Poetarum Græcorum, vir Ethnicus, sed sapiẽs, scribit Vlyssem, cùm per ea loca trãsire deberet, vbi Circe fęmina maga homines in beluas suis præstigijs commutabat, se aduersus eas præstigias herba quadam communiuisse, cuius nomen est moly, quæque radices teterrimas, sed flores candidissimos, & lacti quàm simillimos habet: nimirum vt ostenderet, viros sapientes, quos in Vlysse describebat, ne victi cupiditatibus, ac libidinibus varijs quasi beluæ quædam efficiantur, virtutis præsidium sibi comparare solere. Virtutem verò esse persimilem herbæ illi, quæ radices atras, & flores candidos habet, cùm aspera, ac difficilia sint virtutis initia; fructus verò optimi, ac suauissimi, per se patet. Nam & Philosophus, licet Ethnicus, id apertè vidit, & docuit, homini studioso esse voluptatem, studiosè viuere. Et noster sapiens alijs verbis rem eandem ita expressit, *Gaudium est iusto facere iudicium.*

Via Domini initio arcta, post dilatatur.

Prou. 4.

Prou. 21.

Sed rursum quæstio nostra alio etiam modo potest solui; Si cum Theophilacto dicamus, à Christo portam angustam, & viam arctam esse appellatam, non tam quòd talis sit, quàm quòd talis proceris, ac pinguibus, atque onustis Bacchi amatoribus, & cultoribus videatur. Verè.n. si essent homines parui, atque humiles, si multa inutilia onera deponerent, si omnia vestimenta penitus exuerent, angustiam fortasse in via, & porta Domini nõ inuenirent. Nunc verò nihil aliud cogitant, quàm quomodo perpetuo crescant, corpore pinguescant, animo intumescãt, extendantur, dilatentur, inflentur, neq. vnquam cessant onerare se oneribus grauibus curarum, ac solicitudinum terrenarum. Et quid mirum, si hominib. eiusmodi porta regni celestis arcta, atque angusta esse videatur. Nõ talis certè videba

Porta cœli angusta: sed pinguibus, altis, & oneratis.

tur Apostolis Domini, non talis ijs postea visa est, qui Apostolicam perfectionem imitati renunciauerunt omnibus, quæ possidebant, & nudi nudum Christum sequi voluerunt. Nec enim verbis explicari potest, quàm lata atque ampla porta Domini illis omnibus efficiatur, qui semel mundum cum suis pompis conculcare, spem sæculi omnem contemnere, cœlo cor suum affigere, magno ardore animi soli Christo adhærere, & non solùm terrenis opibus se spoliare, sed & desiderium, & cogitationem à se penitus abscindere, ac remouere potuerunt.

Postremò illud quoque ad nostræ quæstionis explicationem addendum videtur, legem ac præcepta Domini portam esse illis angustam, si per se ac soli considerentur: at verò si ijs Dei gratiam, atque auxilium adiungatur, non portam angustam, sed iugum suaue, atque onus leue appellari debebit. Hoc enim interest inter legem, & Euangelium, quod lex præcipiebat, vt sancti essemus; non autem dabat gratiam, per quam homines sanctificarentur. Præcipiebat, vt cum dæmone certamen iniremus; sed arma ad certamen necessaria non subministrabat. Præcipiebat, vt ex carnalibus spirituales efficeremur; sed Spiritum sanctum, quo spirituales esse possemus, non donabat. Præcipiebat, vt in cœlum proficisceremur, sed scalas, & gradus, quibus in cœlum ascenditur, nobis non dabat. Itaque lex erat iugum, sed non suaue: erat onus, sed non leue. At verò Euangelium illa eadem præcipit; sed simul adiumentum præbet, vt ea non solùm fieri, sed etiam facile fieri possint. Quare Euágelium est iugum, sed suaue: & onus, sed leue: & simul via est angusta, & lata; aspera & iucunda. Audite prophetam: *Propter verba*, inquit, *labiorum tuorum, ego custodiui vias duras*. Ecce iugum, & onus: & viam angustam & arctam. Audite rursum eundem. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs*. Ecce adiumentum gratiæ. Et item: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*: tunc enim via dilatatur, & cursu transmitti facillimè potest, cùm etiam cor igne charitatis dilatatur. Cur quæso sancti omnes opera maxima, atque admirabilia facilè perpetrabant, nos verò parua, atque exigua non sine labore perficimus? Certè non alia causa est, nisi quia illi feruebant, nos frigemus. Non dubito, quin sint aliqui studiosi adolescentes, qui sobriè & castè viuant: sed qui de choreis, de laruis, de conuiuijs semper cogitant, fortasse non credunt; verum decipiuntur. Multi enim etiam hodie adolescentes reperiuntur, quibus non ita, vt illi putant, castitas laboriosa, & quibus non solùm non molesta, sed etiam est iucunda sobrietas. Eiusmodi verò illi omnes sunt, qui sciunt, cuius sunt hæc dona: qui Dei opem implorare, & eius gratiam, atque amorem quærere, & inuenire didicerunt: qui intelligunt, quanta sit in Sacramẽtis efficacia, in scripturis adiumentum, in oratione solatium. Postremò, qui adhuc de angustijs viæ Domini conqueruntur, nondum mihi, quid Euangelium significet, cognouisse videntur. Quid enim Euangelium, quid gratia, quid lex amoris, quid Spiritus sanctus, quid Christus, quid Iesus, quid Liberator sonant, nisi libertatem, nisi charitatem, nisi suauitatem, nisi facilitatem?

Porta cœli fit lata accedẽte gratia.

Psal. 16.

Psal. 118.

Ibidem.

PARS POSTERIOR.

QVæ sit porta, de qua Dominus loquitur, & cur angusta appellata sit, hactenus exposuimus: nunc verba illa exponenda sunt: *Quia multi, dico vobis, quærent introire, & non poterunt*. Tria sunt hominum genera, quæ quærunt intrare, & tamen non poterunt. Est etiam quoddam genus eorum, qui ne quærunt quidem intrare. Initio igitur quidam sunt, qui quærunt in regnum cœlorum intrare, sed idcirco non intrant, quia non per angustam portam, sed per latam quærunt, intrare. Hoc genere continentur Mahometani, Hæretici, Iudæi, infideles denique omnes. Mahometani quærunt intrare, cupiunt salui fieri; sed ideo non intrant,

Tria genera eorum, qui conãtur intrare.

intrant, ideo non fiunt salui, quòd non per angustã portã Christi, sed per latam portam Mahometis ingrediantur. Mahomet enim cùm videret angustias religionis Christianæ, aliam quandam portam aperuit latam, atque amplam, sed quæ recta ducit ad gehennam. Videte quàm lata sit porta Mahometis: nihil docuit credẽdum, quod superet cuiusquam intelligentiam, non Trinitatem, non Incarnationem, non mortem, non resurrectionem filij Dei. Nihil etiam docuit sperandum, quod oculus non viderit, & aures non audierint: sed flumina lactis, & mellis, & vini, ventris saturitatem, libidinum expletionem, seruorum multitudinem, denique continuas ferias, & perpetua Bacchanalia, hanc esse docuit beatorum felicitatem. Nam quòd permittat vxorum multitudinem, & habenas laxet libidinibus, & alia multa, quæ portam illam latissimam faciunt, facilè patior sileri. Pari ratione omnes hæretici non ferẽtes angustias huius portæ vnusquisque sibi propriam portam aperit: Venit Lutherus, & aperit vnam portam vsque adeo latam, vt etiamsi curru, vel lectica vehi velles, vel si vtrumque parentem in humeris gestares; tamen adhuc satis commodè eam ingredi posses. Nulla continet præcepta, nullas leges, nulla exigit opera: Ieiunia verò, & castitatem, dolorem & satisfactionem pro peccatis, atque alia id genus, tanquam noxia execratur. Denique ita lata est hæc porta, vt etiam homines ebrij (qui alioqui diu laborant, vt ædium suarum fores inueniant) per hanc sine errore, & offensione ingrediantur. Veniunt denique Zuinglius, & Caluinus, & aliam quandam portam adhuc latiorem aperiunt; Nam angustias quasdam de fide augustissimi Sacramenti, quas Lutherus reliquerat, isti boni Architecti penitus sustulerunt. Quanquam hæc porta bis antea aperta, à Berengario semel, semel à VVicleffo, & bis ab Ecclesia cum ingenti labore obstructa, nunc tertio ad perniciem innumerabilium animarum non tam ædificata, quam restaurata, atque aperta à Zuinglianis, & Caluinistis est. Per has igitur portas, quæ latissimæ sunt, infinita hominum multitudo ingreditur, quos omnes illis verbis Dominus reuocat; *Contẽdite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt*: quia non per angustam portam, quæ sola ducit ad vitam, ingrediuntur. Non vos decipiat amplitudo portæ Lutheranorum, & Caluinistarum. Quid enim prodest commodè, & non per angustias intrare, si intretis in gehennam? Imò potiùs, si sapitis, suspecta sit vobis ista latitudo portæ, ista facilitas fidei. Nam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad fidem: & fides verè Christiana est illa, quæ propter sublimitatem, & excellentiam suorum mysteriorum illud exigit, vt intelligentia a voluntate captiuetur.

Luc. 13.

Porro alterum genus est eorum, qui per angustam quidem portam intrare cupiunt, sed seriùs veniunt, atque idcirco quærent intrare, & non poterunt. Porta illa, quæ Sancta appellatur, quam Romę anno Iubilæi Pontifex summus aperire solet, tam diu est aperta, quàm diu tẽpus Iubilæi durat. Tempore illo euoluto subito clauditur, ac deinceps etiam si Rex quispiam adueniret, atque ingredi cuperet, ea porta aperiri non posset. Ad eundem modũ porta cœli, quam ipse Christus Pontifex summus ac sempiternus sua morte, & passione reserauit, nũc quidem patet; sed non nisi Iubilæo durante patebit. Dominus enim cum portam aperuit simul Iubilæi annum instituit; cuius quidem Iubilæi spatia tametsi verè ad mũdi consummationem extendantur, tamen si homines singulos consideremus, vniuscuiusque annus Iubilæi tam diu durat, quàm diu vita ipsius durat: Vita deficiẽte annus Iubilæi finitur, & porta salutis ęternis seris, & repagulis clauditur Quia verò multi sunt, qui dum viuunt curis, & sollicitudinibus mũdi huius occupati hęrent in itinere, præsertim cum se diu adhuc superuicturos, & annũ Iubilæi longissimũ futurũ arbitrãtur, idcirco Dominus eorum præuidẽs periculum ita sollicitè eos admonet; *Contendite intrare per angu-*

Quidam excluduntur quia tardè veniunt.

angustam portam; hoc est, nolite hærere in via, sed properare, currite, donec annus Iubilæi durat, donec tempus habetis pęnitentiæ, donec porta salutis patet. *Multi enim quærent intrare*, sed quia serius veniunt, intrare nō poterunt: & frustra pulsabunt portā, frustra dicent: *Domine, Domine aperi nobis*. frustra optabunt vnum diem ad pœnitentiam. Hæc vero, Auditores, propter quos quæso dicuntur? Certè nō propter eos, qui iā obierunt, & stant foris, & pulsant dicentes, *Domine aperi nobis*: illis.n.ista non prosunt, sed propter nos, & nobis dicuntur, & nobis non vniuersis, sed singulis, nō dicuntur homini cuidam communi, non dicitur Ideæ Platonis, sed mihi, & tibi, & isti, & illi. Et quid quæso dicitur; nempe hoc, (aperiamus quæso aures cordis) hoc inquam, dicitur vobis: nunc patet ianua cœli, nūc vestri Iubilæi annus agitur, nūc vobis regnum cœlorum offertur, nunc inuitamini, vt intretis: nolite omittere opportunitatem istam. Multò enim citiùs, quàm putatis, non cogitantib. vobis porta claudetur, sicut infinitis alijs de improuiso clausa est, & in æternum miserrimi, atque infelicissimi eritis, & horam vnam huius preciosi temporis, quod modo nihili facitis, toto animo cupietis, & non dabitur vobis.

Mat.25. & Luc.13

Quidā non intrant, quia non contendūt ingredi.

Sed iam ad tertium hominum genus veniamus. Sunt igitur alij quidam, qui per angustam portam, & satis maturè ingredi cupiunt; sed tamen victi angustijs portæ, tandem nō ingrediuntur. His Dominus ait, *Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare*, hoc est, tentabunt, an possint intrare, periculum faciēt, an per illas angustias ingredi valeant; sed quia non cōtendent totis viribus, ideo tandem non intrabūt: hoc genere innumerabilis multitudo hominum continetur. Quis enim enumeraret eos, qui quotiescumq; ad cōfessionem accedunt, statuunt apud se iam deinceps ingredi velle angustam portam, fugere ebrietatem, fornicationem, contentiones, ęmulationes, rixas, iras, tripudia, & alia, a quib. nos abstinere Apostolus præcepit. Itaq; isti quærunt intrare, incipiunt intrare, sed statim atq; nonnihil comprimuntur, retrocedunt. Si vnū verbum audiant, quod eis non placeat, mox abijciunt, patientiam, & ira succensi de vltione cogitare incipiunt: sic ēt propositum sobrietatis, & castitatis tam diū seruāt, q̄ diu peccādi occasio nō se offert: quin etiā alioqui sæpè renouant desideria, sæpè cōcipiūt spiritū & nunq̄ pariūt. Hos igitur admonet Dominus; *Contendite*, inquit, *intrare per angustam portam*. nō pascitur Dominus sterilib. desiderijs, non sufficit velle intrare, sed contendere necesse est. *Multi enim, dico vobis, quærent intrare*, multi volent, multi cupiēt, multi tentabunt; sed quia non contendunt, neq; vim faciunt, idcirco non intrabunt. *Regnum* enim *cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Cum in aliqua domo spectacula aliqua exhibētur, vel Comœdia, aut Tragœdia aliqua agitur, nunquā vidistis q̄ vehementer se cōprimant in ingressu eius domus? Omnes cupiunt esse primi, & tanto ardore spectādi aliquid noui ducuntur, vt non magni faciant illas angustias, neq; laborem illū introeundi considerent, modò spectaculis aut Comœdiæ interesse valeant. Iam igitur in regno cælorum eiusmodi spectacula exhibentur, vt solo eorum aspectu spectantes felices efficiantur: neq; sperandum est, vt præcedant nos famuli, qui viam aperiant; sed vnusquisq; per se, siue diues, siue pauper, siue nobilis sit, siue ignobilis, vnusquisq; per se viam sibi facere, & trudi ac trudere debet, si pulcherrimis, & felicissimis illis spectaculis interesse volumus. Quæ cum ita sint, quis nostrum erit, qui laborem ingrediendi per angustam portam ferre non velit? Quis non facile comprimi se, & affligi ad tempus patiatur? Non dubito, quin multi ingredi vellent; sed non possunt, & ideo non possunt, quia non sciunt: nec enim sine arte per angustas, & humiles portas ingrediendum est. Si porta esset humilis, & tu rectus incederes, & caput non inclinares, nonne frontem læderes, & tamen nō intrares? Sic etiam si porta est angusta, nisi

Mat.11.

nisi te ad modũ crucis conformare scias, & quasi trãsuersis lateribus ingrediaris, frustra ingredi cupies: hoc est igitur qđ Dominus ait; *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt*. quia nimirum se ad formam crucis componere minimè sciunt, & modum ingrediendi p angustias ignorant. Itaque debes te ad modum crucis conformare, hoc est, statuere apud te, omnes tribulationes, atq; ærumnas forti, atq; infracto animo tolerandas esse, & ad hunc modum facillimè ingredieris. Sic Dominus, Auditores, intrauit, sic enim *oportuit Christum pati*, nempe crucifigi, *& ita intrare in gloriã suam*; Sic Apostolus Petrus, sic Apostolus Andreas, sic omnes electi in Regnũ cœlorum ingressi sunt. Omnes enim crucis figuram imitati per multas tribulationes summo cum labore, angustias portæ huius intrauerunt.

Luc. vlt.

Multi ne quidem conantur intrare.

Venio nunc ad vltimum, & infelicissimum hominũ genus, nempe ad eos, qui non solùm non contendunt intrare, sed ne cogitant quidem, an velint intrare. Et si multi quærent, & non poterunt, quid de istis fiet, qui ne quærunt quidem? Et quàm multos esse arbitramini in hoc numero? Certè hoc tempore perrari omnino sunt, qui ad hoc genus hominum non pertineant. Quis hoc tempore Dei timorem, & suæ salutis studium non obliuiscitur? Cui non aptè verba illa conueniũt; *Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi: ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna, qui dixerunt Deo, recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus*, hoc est, per viam arctam, quam doces, ambulare non volumus: sed viam latam ingrediemur, Bacchanalia celebrabimus, tripudijs, sonis, & cantib. incumbemus. Quis hoc tẽpore, si non verbis, certè factis hoc non dicit? Nonne hisce diebus orbis Christianus fermè totus insanit, vt non immeritò Mahomentanis, & Agarenis ludibrio simus. Ecce, inquiunt, qualis est natio Christianorum, nunc vsque ad fauces ventrem, & stomachũ implent, nunc inedia semetipsos excruciant; hodie tanquam insani choreas ducunt, laruas induunt, bacchantur per vrbes, post duos dies cinere caput aspergent, templaque, atq; aras religiosissimè frequentabũt: neque Christianos solùm, sed ipsum etiam Christum irrident. Et qualem, inquiũt, Christiani Deum habent, quàm egregiũ legislatorem, qui hæc vel præcipit, vel permittit! Non sine causá, Auditores, hodie potissimùm & Ecclesia mater nostra illa nobis Euangelij verba proponit: *Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur gentibus ad illudendũ & conspuendũ*. Verè.n. nunc Christus traditur gentibus ad illudendũ, & conspuẽdum. Sed nunquid Iudæi olim impunè Christum ad illudendum, & conspuendum gentibus tradiderunt? Non sanè. Si quidẽ post annos quadraginta Christus Iudæos gentibus tradidit non solùm illudendos, & conspuendos, sed etiam interficiendos, atque delendos. Et quis non videt nobis idem ob causam eandem non solum aliquando euenturum, sed in præsentia euenire? Nonne Deus assiduis cõminationibus nos terret? Audimus Italiã ita adhuc horrendis tremoribus concuti, vt alicubi homines desertis ciuitatibus in tentorijs habitent, neque gelu, aut niuibus in vrbes compelli possint. Audimus Germaniam superiorem tanta penuria, ac difficultate annonæ laborare, vt calceos, furfures, spongias pauperiores comedant. Quis verò inde multa latrocinia, & pestem grauissimam secuturam nõ formidat? In his nostris regionibus quot pagos superioribus temporibus mare absorpsit? Gallia, & Hispania, quàm atrocib. bellis proximis annis afflictæ sunt? Hæresis verò, quæ est plaga omnium grauissima, quandonam vehementior, quã hoc tempore fuit? Quid de immanitate Turcarum Regis dicemus? nonne singulis annis aliquas Christianas prouincias suo Imperio adiungit, & reliquis tanquã sæua tempestas perpetuò imminet? Itaque Deus hoc tempore omnibus plagis, atque flagellis simul expugnationẽ cordium nostrorum aggreditur. Clamat enim

Iob. 21.

enim his vocibus, & vtinam non ad cor Pharaonis, vtinam non surdis aurib. clamet. Et quid clamat? Sit finis flagitiorum, sit finis libidinum, sit finis insaniæ, sit finis Bacchanaliorum: alioqui enim, si sic pergitis, me gẽtibus illudendum tradere, pergam & ego vos gentibus perdendos, & diripiẽdos tradere. Mauult enim sine dubio Turcas regnare, quam perditos Christianos. Illi enim contemnunt Deum, quem non nouerunt, & cuius Sacramenta non susceperunt; nos verò Deum, quem nouimus, & cuius Sacramenta suscepimus, conculcamus: propter nos blasphematur Dei nomen inter gentes: nec solum propter nos blasphematur, sed nos ipsi illud blasphemamus, nos gentibus peiores sumus. Refert enim D. Augustinus lib. decimo octauo de ciuitate Dei capite decimo tertio, Senatum Romanorum ita Bacchanalium turpitudinem exhorruisse, vt ea in vrbe Roma celebrari omnino prohibuerit. Itaq; surgent Romani in iudicio, & condemnabunt generationem istam, quod illi Bacchanaliorum ne nomẽ quidem ferre potuerunt: & homines Christiani non solùm nomen, sed & rem ipsam diligenter conseruarunt.

Aug. l. 18. de ciui. c. 13.

Romani vetuerunt Bacchanalia.

At, inquis, nimis est durum, tali hoc tempore vitam seueram arripere: nunc omnia ad lætitiam, & voluptatem inuitant. Imò verò planè contrarium ego video. Nonne iam inde à Septuagesima Ecclesia mater nostra omisit hymnos, & cãtica iucunditatis, assumpsit indumẽta tristitiæ, totum hoc tempus pænitentiæ, & peccatorum recordationi consecrauit? nonne ad funus sponsi, ac liberatoris sui celebrandum præparatur? Nonne passionem Domini hodie in Euangelio audiuimus? Cuius rei sunt hæc signa? lætitiæ, an tristitiæ? Quid? quod his moribus, & hoc genere viuendi facimus mendaces omnes Sacerdotes? Illi clamant in templis, & præsertim hora tremendi sacrificij, populum Christianum hoc tempore ob memoriam peccatorum esse in luctu, & lachrimis, & squalore; & interim verò maior pars Christianorum tota est in conuiuijs, in potationibus, in tripudijs.

Inuectio cõtra Bacchanalia.

At iuuenes sumus: dandum est aliquid ætati: & laborum continuatio non solùm homines carneos, sed etiam ferreos frangeret. Imò verò, Auditores, quia iuuenes summus ideo continendi, & coercendi sumus. Est enim ætas nostra quasi equus indomitus, non eget calcaribus ad malum, sponte sua in vitia præcipitatur. Cur nouis fomentis incendiũ nostrũ augemus? Deinde cur nõ possunt adolescẽtes alijs honestis oblectationib. recreari? Nũ desunt vobis infinita gñа ludorũ, q̃ sine peccato exerceri possunt? Quid necesse est viros cũ fœminis tripudiare? hoc enim est stipulam igni admouere. Quid necesse est cum gladijs tota nocte per vrbem discurrere, & in graui periculo, vel pereundi, vel perimendi semper versari? Quid necesse est cantica lasciua ebrietate condire? Nunquid potus sobrius, & honesta symphonia sensus nostros non oblectaret? Denique an adolescentes non sæpiùs ipsos senes moriendo præueniunt? & sanè dico vobis, nulla ætate homines facilius in gehennam descendunt.

At maior pars hominum hoc agit. Verum est id quidem: sed ideo maior pars hominum æternis supplicijs addicetur. Ideo Dominus ait, paucos esse, qui saluãtur: multos verò qui pereunt. Ideo Isaias clamat: *Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum sine ullo termino*. Quare si quis est, qui verè Deũ & animam suam diligat; si quis est, qui tanquam bonus miles a parte Dei contra diabolum stare velit; si quis est, quem zelus aliquis tangat honoris Domini sui; si quis est, qui dolorem aliquem capiat, ex tot, & tam multiplicibus offensionibus, atque iniurijs Dei, hoc tempore se ostendat: non est difficile tempore pacis militiam profiteri: non est multum in Quadragesima, & in hebdomada sancta laruam non induere, ebrium non fieri, choreas non ducere; sed nunc, nunc est tempus, vt se veri Dei cultores, & milites prodant, nunc totus ferè orbis aduersus Deum quasi conspirat. Si Rex noster ab

Isa. 5.

aliquo

aliquo peteret, vt in eius gratiam duob. sequentibus dieb. ieiunaret, aut domi se contineret, non dubito quin impetraret. Nunc verò Deus ipse, qui te cõdidit, qui te redemit, qui tibi regnum cœlorũ impetrauit, cui non solùm tua, sed etiam te ipsum debes, exiguum vnum à te petit: non postulat, vt ieiunes, non vt domo non egrediaris; sed hoc vnum duntaxat, vt filium suum, & Dominum tuum non exponas gentibus ad illudendum, & conspuendum, vt his tribus diebus in officio te contineas: quis igitur ex vobis adeo ingratus, ac durus, adeò immemor beneficiorum erit, vt rem tam exiguã pro Deo non faciat? Ego ipse, qui nihil sum, si ab aliquo vestrum beneficij loco peterem, vt hac nocte ab ebrietate se abstineret, me profectò impetraturum sperarem: quanto igitur magis par est. vt id à vobis omnibus impetret Christus, qui se metipsum tradidit pro nobis, & in patibulo suspendi voluit, ne nos suspenderemur in gehenna? præsertim cum multo maior sit voluptas futura, quam paulò post ex bona conscientia capiemus, quã sit ea molestia, quam modò libidines compescendo perferemus. Ita igitur dilectissimi, ita quæso contendamus intrare per angustam portam, ita sobriè, & modestè nos geramus, ita *luceat lux* nostra *coram hominibus, vt videant opera* nostra *bona, & glorificent Patrem* nostrum, *qui in cœlis est*, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Mat. 5.

CONCIO
VIGESIMA SECVNDA
DE DOMINICA
PRIMA QVADRAGESIMAE.

THEMA.

Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. 2. *Cor.* 6.

SYNOPSIS.

Sacram Scripturam dupl ici sensu interpretari, Ecclesiæ familiare est; hinc & thematis huius sensus tam secundum Apostolum, quam secundum Ecclesiam explicatur. Omnium temporum commoditates Quadragesimam secum adferre probatur; Sex tamen præcipuè adducuntur illius vtilitates. Prima commoditas Quadragesimæ est copiæ verbi Dei, & concionum frequentiæ; vbi duo reprehenduntur abusus audiendi conciones, vnus eorum, qui non dignantur illas adire, & audire: alter eorum, qui non sine debito audiunt: Et quomodo cum fructu audiendæ sint conciones pulchra traditur doctrina. Secunda Quadragesimæ commoditas est orationis. Tertia ieiunij, vbi triplex taxatur hominum genus, primum eorum qui omnino non ieiunãt, secundum eorum, qui malè ieiunant; tertium eorum, qui coacti, & inuiti, vel metu inducti ieiunant. Quarta commoditas Quadragesimæ est eleemosyna. Quinta Pænitentiæ. Sexta Communionis: & quomodo istbæc singula fieri debeant docetur.

Duplex sēsus scripturæ literalis & spiritalis.

CONSVEVIT Ecclesia duobus modis vti verbis diuinæ scripturæ: interdum enim adducit in eum sensum, quem verba præ seferunt, qui litteralis dicitur: interdum verò in aliquem sensum spiritalem. Cum celebratur dedicatio templi, Ecclesia illud Euāgelium proponit, vbi legimus, *Hodie salus huic domui facta est*. Quæ quidem verba secundum literalem sensum de domo Zachæi intelligi debent. Ecclesia verò eadem illa verba secundum spiritalem sensum, de tēplo illo intelligi vult, cuius agitur dedicatio. Quibus etiam duobus modis Apostolos ipsos scripturis Instrumenti veteris vsos fuisse scimus. Ita igitur hodie verba ista apostolica; *Hortamur uos, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis*, quæ ab Apostolo Paulo dicta fuerant de gratia noui Testamenti, applicat Ecclesia ad gratiam Quadragesimæ. Itaque sensus Apostoli, & literalis talis est: Venit iam tēpus illud acceptabile, quod omnes Prophetæ prædixerant, & omnes iusti hactenus desiderauerant. Deus enim misit filium suum, vt per eum sibi mundum recōciliaret. Deinde misit nos Apostolos, & legatos suos, & posuit in nobis verbum reconciliationis: *Hortamur igitur uos, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis*. Venite reconciliamini Deo, dum est tempus acceptabile, & dum adhuc durant dies salutis. Sensus verò spiritalis, quo Ecclesia hodie vtitur, iste est: Venit nunc tempus Quadragesimæ, tempus optimum, saluberrimum, preciosissimū, in quo licet à morte peccati ad vitam gratiæ, & charitatis resurgere. Quare *hortamur uos, ne in uacuum gratiam* istam *recipiatis*, ne tempus tam preciosum sine fructu præterire patiamini: Est enim hoc tempus, *tempus acceptabile, & dies salutis. Omnia tempus habent*, inquit Ecclesiastes, *& suis spatijs transeunt uniuersa sub cœlo. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus euellendi, quod plantatum est. Tempus occidendi, & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi, & tempus abijciendi. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tempus dilectionis, & tempus odij. Tempus belli, & tempus pacis.*

Luc. 19. — *Sensus Apostoli.* — *Sensus Ecclesiæ.* — *2. Corint. 6* — *Eccl. 3.*

Tempus Quadragesima omnium tēporum commoditates habet.

Sed hoc tempus Quadragesimæ, Auditores, omnia illa tempora simul complectitur. Est enim modo *tempus nascendi, & tempus moriendi*; nascendi Deo, & moriendi peccatis. *Tempus plantandi, & tempus euellendi*: plantandi virtutes, & euellendi vitia. *Tempus occidendi, & tempus sanandi*: mortificandi membra nostra, quæ sunt super terram, & sanandi nouum hominem, qui renouatur de die in diem. *Tempus destruendi, & tempus ædificandi*: destruendi turres superbiæ & Babylonis, ædificandi muros sāctæ & gloriosæ Ierusalem. *Tempus flendi, & tempus ridendi*: flendi ob amissam gratiam & debita contracta, ridendi ob spem remissionis. *Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi*: tempus vt concionatores spargant verba Dei, quæ sunt lapides illi viui, quibus occiditur Goliath; & tempus vt populi colligant eadem verba, non vt res inanes, & inutiles, sed vt gemmas, & lapides preciosissimos. *Tempus amplexandi, & longè fieri ab amplexibus*: amplexandi Christum sponsum animæ, & longe fieri ab amplexibus impurissimarum fœminarum. *Tempus acquirendi, & tempus perdendi*: perdendi bona temporalia eleemosynas largiendo, & acquirendi sempiterna vsuram à Deo recipiendo. Nam *qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Tempus custodiendi, & tempus abijciendi*: custodiendi bona desideria, quæ Deus hoc sancto tempore inspirat, abijciendi paulisper

Prou. 19.

curas,

curas,& sollicitudines huius sęculi. *Tempus scindendi, & tempus consuendi*: scindendi habitum peccati,& consuendi vestem innocentiæ: vel scindendi chirographum diaboli, & reficiendi legem Dei nostri, quam peccando lacerauimus. *Tempus tacendi, & tempus loquendi*: tacendi verba scurrilia, inutilia, otiosa, lasciua, blasphema, detractiones quoque & murmurationes, & loquendi mille singulis laudes Dei, & gratiarum actiones, quod nos tam diu ad pœnitentiam expectauerit. *Tempus dilectionis, & tempus odij*: dilectionis animæ in vitam æternam, odij eiusdem animæ in hoc mūdo. Nam *qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Tempus belli, & tempus pacis*: belli cum dæmone, mundo, & carne, pacis cum Deo, proximo,& nobiscum. Cum igitur tantæ sint vtilitates huius temporis, meritò Ecclesia nos hortatur, ne gratiam huius temporis à Deo nobis collatam in vanum recipiamus.

Ioan. 12.

Sex præcipua utilitates Quadragesimæ

Sed quanquam tam multæ sunt vtilitates Quadragesimæ, tamen præcipuæ sunt sex, iuxta numerum Dominicarum: Copia verbi Dei, orationis, ieiuniorum, eleemosynarum, pœnitentiæ,& communionis. Siquidem ista sex tempore Quadragesimæ maximè exercentur ab ijs, qui gratiam temporis huius non in vacuum recipiunt. Singula breuiter explicemus.

Prima frequētia cōcionum.

Primum habemus tempore Quadragesimæ maximam copiam verbi Dei, maximam copiam concionatorum, maximam copiam spiritualium medicorum. Reliquo tempore anni vix diebus festis in vno aut altero templo habentur conciones, nunc tempore Quadragesimæ singulis diebus, & multis in locis habentur. Quid igitur dicit Ecclesia? *Hortamur nos, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis.* Videte ne frustra dederit vobis Deus tot concionatores. Qui sunt, qui in vacuum gratiam Dei istam recipiunt? Ii sunt, qui vel conciones non audiunt, vel non benè audiunt. Primum aliqui non dignantur audire,& sanè magnam iniuriam faciunt verbo Dei, & periculum est, ne super eos veniat illa fames, quam Dominus per Amos Prophetam comminatur: *non fames panis, sed fames audiendi uerbum Domini*. Quid? Toto anno concionatores frangunt sibi caput, vt cogitent quid tibi velint dicere; deinde spatio vnius horæ ea proferunt, quæ ipsi magno labore, & longo tempore collegerunt, & tu adhuc eos non audies? At inquiunt, scimus quid concionator dicturus est: nimirum, vt faciamus bonum,& declinemus à malo. Ponamus ita esse, videlicet nihil noui te à concionatore auditurum. An propterea conciones frequentare non debes? Concio siquidem non solum habetur, vt doceantur auditores, quod fortasse nesciunt; sed etiam vt moueantur ad bonum faciendum, quod sciunt,& non faciunt. Aliud enim est legere in cubiculo suo verba mortua, aliud in concione audire Spiritum sanctum per viuum organum suum magna virtute, & efficacia vel vitia arguentem, vel opera virtutum persuadentem. Apostolus Petrus vna atque breuissima concione, tria millia hominum conuertit. Quod si eadem illa verba, quæ Apostolus dixit, in libris tantum scripta legissent, fortasse ne vnus quidem conuersus fuisset. Quoniam igitur in cubiculo tuo sæpè legisti, quid facere debeas,& tamen medicamentum illud non profuit, aliud medicamentum experiri, nimirum viuam vocem audire debes. Alij sunt, qui audiunt quidem conciones, sed ideò in vacuum gratiam istam recipiunt, quod non desiderio proficiendi, sed curiositate ducantur. Magnus est hodie abusus hominum Christianorum in concionibus audiendis. Ita enim plerique ad concionem veniunt, quasi ad comœdiam aliquam venirent, vt notent, vt iudicent, vt delectentur. Et sanè si in egressu à concione staret in porta templi aliquis, qui singulos interrogaret, quid tu ex concione refers? Vnus diceret, non habet verba Tulliana: alter diceret, non habet bonam vocem: tertius diceret, est nimis prolixus. Ista referre sciunt, de emen-

Amos 8.

Plus mouet uox dicta, quàm litera scripta.

Abusus audiendi conciones.

emendatione autē morum, *sicut erat in principio*. Itaque similes sunt cribro, quod frumentum deijcit, & paleas retinet: & ideo semper sunt ijdem, nunquam ex concionibus proficiunt.

Hortamur igitur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Quod vt præstare possitis, ista sunt obseruanda: Primum, cum templum ingrederis orare debes ex animo Deum, vt concionatori donet memoriam promptam, linguā solutam & planam, & imprimis feruorem & efficaciam: loquatur ad cor, doceat vtilia, non ad pompam concionetur: tibi verò donet cor docile, mentem illuminatam, animum obediētem. Deinde audire debes attentè, & non respicere huc atque illuc, neque fabulari cū sodalibus, sicut aliqui faciūt, qui nec ipsi audiunt quid dicatur, & eos qui audire cupiunt impediunt. Audire etiam debes cum fide, & animo exequendi, quod vtile animæ tuæ esse didiceris, sicut ægroti medicum audiunt. Si aliquis in hanc vrbem veniret, qui diceret se remedia habere optima & præsentissima, non solum contra morbos & ægritudines varias, sed etiam contra paupertatem, & contra insidias inimicorū, quam libenter quæso, quanta intentione, quanto studio, quāto silentio audiretur? Ista omnia remedia pollicetur & præstat verbum Dei. Docet n. quomodo possis curari à morbis vitiorum, quomodo possis fieri dites gratiæ & virtutum, quomodo possis oēs hostes tuos, mundum, carnem, dæmonem superare. Postremò concione absoluta, non debes egredi more ingratorum & rusticorum hominum insalutato Domino huius domus, sed genua flectere, & agere gratias Deo, quod tibi per concionatorem loqui voluerit, atque orare vt bonum semen, quod seminauerit in corde tuo, fouere, rigare, cōseruare, ad frugem denique & maturitatem perducere dignetur.

Quomodo conciones sint audienda.

Simile.

Altera vtilitas huius temporis, est commoditas orādi. Cōcionator enim tametsi medicus est animarum, tamen dicit tibi morbum tuum esse grauem, & periculosum, & ideò se solum non sufficere, sed necesse est tibi adhuc alium medicum sapientiorem adire. Itaq; mittit te ad orationem, vt medico illi cœlesti ac diuino, qui omnes morbos curare nouit, plagas omnes animæ tuæ demonstres. Ecclesia verò hoc tempore Quadragesimæ offert filijs suis magnam occasionem, & commoditatem orādi. Auget enim preces multas in diuinis officijs, & subtrahit corpori mediam partem cibi, vt cibus animæ, qui est oratio, hoc tempore duplicetur. Sed quia multi ista beneficia non aduertūt, nec intelligunt, sibi cibū corporis subtrahi, vt possint mane maturiùs surgere, & habeant plùs temporis ad orandum, & liberi à vaporibus, & fumis, qui ex nimio cibo oriuntur, & cerebrum opplere & obscurare solent, feruentiùs, frequentiùs, attentiùs, puriùs, diutiùs in oratione versentur, ideo Ecclesia hodie clamat: *Hortamur vos, ne in vacuū gratiam Dei recipiatis*: *Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. Constituit Deus hoc tpe audire te q̄ diu volueris, habes magnā opportunitatē accedendi, & orandi, vide ne tantam cōmoditatē sine fructu prǣterire sinas.

Secūda est commoditas orationis.

Porrò tertia vtilitas Quadragesimæ ieiunium est. Nō dubito nonnullis non videri gratiam, nec beneficium, sed pœnam potiùs & molestiam, & libenter, si possent, carerent isto beneficio. Sed tamen decipiuntur, & Ecclesia optimo iure ieiunium gratiam appellat, cum ait; *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Quando enim nihil esset aliud, nunquid non magnum beneficium est, quòd toto hoc tempore media ex parte liberi sumus ab eo tributo, quod ventri debemus? Sanctus quidam Pater nomine Serapion Sydonius, vt Palladius refert, dicebat se in trium fœneratorum manus incidisse, in desiderium pecuniarum, desiderium voluptatum, & voracitatem ventris; & quidem duobus primis ita se tādem satisfecisse, vt sibi deinceps nunquam

Tertia est Ieiunium.

amplius molesti fuerint; tertio verò nunquam satisfacere potuisse. Si. n. inquit, tres dies, aut quatuor prætercam, in quibus debitum tributum ventri nō soluam, statim irascitur, fremit, mortem comminatur. In horum fœneratorum manus nos omnes incidimus, Auditores; Sed Quadragesima hoc boni nobis præstat, quòd media ex parte ab isto fœnore reddendo nos absoluit. Deinde morbus noster ex repletione nascitur, & idcirco verbum Dei medicus animorum ordinat nobis inediam quadraginta dierum. Sed quid dicit Ecclesia? *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Videte ne frustra venerit tempus Quadragesimæ.

Tria hominum genera frustra Quadragesimā agūt.

Qui sunt, qui in vacuum gratiam Dei recipiunt? Tria genera hominum. Primum quidam sunt, qui nullo modo ieiunāt, & isti non solùm in vacuum, sed etiam in perniciem, & damnationem animarum suarum tempus Quadragesimæ suscipiunt. Nam, vt ait magnus Basilius oratione secunda de ieiunio: *Angeli hoc tempore per omnes Ecclesias ieiunantes describunt: & minus periculosum est militi abiecto scuto ad aciem inimicorum fugere, quam homini Christiano extra catalogum ieiunantiū inueniri.* Et B. Ambrosius, vt alios interim prætercam: *Non leue*, inquit, *peccatum est, fidelibus indictam Quadragesimam à Domino violare, et ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est; Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Ille, qui peccatū non habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis Quadragesimam ieiunare, qui peccas?* Hæc Ambrosius. Et sanè cum nihil sit in obseruationibus Catholicæ Ecclesiæ antiquius, celebrius, communius, venerabilius, solemnius ieiunio Quadragesimæ, & certū sit hoc ieiunium, vt Epiphanius Hieronymus, Theophilus, Leo, & alij Patres testātur ab ipsis Apostolis institutum, & ordinatum fuisse: sicut maxima & intolerabilis est hæreticorum audacia, qui hoc ieiunium, hanc Apostolicam traditionem, hanc Dei hominis, vt beatus Ignatius ait, imitationem penitus sustulerunt; ita maxima & intolerabilis est quorundam Catholicorum intemperantia, qui toto hoc tempore, tota ieiunante Ecclesia, ipsi soli ieiunare non possunt, vel non volunt.

Basil. orat. 2. de ieiun.

Ambros. Ser. 2.

Hier. epis. ad Marcel.

Leo Ser. 6. de Quadrag.

Quinā malè ieiunēt.

Alij sunt qui ieiunant quidem, vel certè putant se ieiunare, sed malè ieiunant. Et ideò ipsi quoque in vacuum gratiam istam ieiuniorum recipiunt. Qui sunt isti? Illi sunt, qui vsque adeò timent ne fortè detur vacuum in stomacho, vt in prandio sumāt duplo amplius, quàm antea solerent, & ex ieiunio crapulæ occasionem sumunt, & magis inepti sunt ex vno prandio ad legendum, orandum, meditandum, quàm antea fierent ex duobus. Deinde vesperi non quidem cœnant, vt ipsi dicunt, sed tamen aliquid sumunt. Est autem illud aliquid tantum quantum sufficit, vt noctu non frigeant, & sequenti die non esuriāt. Itaque si benè omnia numerentur ferè plus comedunt cùm ieiunant, quàm cùm non ieiunant. Nemo seipsum fallat, istud ieiunium non vocatur: Sed hæc est regula ieiuniorum: Semel tantū in die, & moderatè cibus sumendus est, hoc est, semel sumere potes quātum naturæ sufficit, non quantum libido flagitat. Vnum & simplex prandium, non duplicatum sumi debet. Tempus sumendi cibum erat olim hora nona, hoc est, hora tertia post meridiem, quæ est hora obitus Domini. Quàmdiu enim Dominus feria sexta pro nostra salute in cruce pependit viuus, tamdiu veteres Christiani in Quadragesima ieiunabant. Verùm hoc tempore charitate refrigescente consuetudo obtinuit, vt circa meridiem ieiunū soluatur. Itaq; circa meridiē, vel paulò antè, vel paulò post ieiuniū solui pōt. Vesperi aūt tametsi nihil omnino sumendum esset, tamen licebit semel, aut iterum bibere. Et quia dicunt aliqui potum sine cibo nocere, quanquam ego textum istum nondum in Hippocrate viderim, licebit etiam non tam per modum cibi, quàm per mo-

modum medicinę duos, aut tres bolos, vel panis, vel alterius cibi sumere. Sed tam multa, & tam varia velle comedere, quæ alicui pauperi ad duo prandia sufficerent, etiamsi tu nō voces cœnam, nullo modo licet.

Quinam inutiliter ieiunent. Alij postremò sunt qui ieiunant, & benè ieiunant, quantum ad modum & tempus sumendorum ciborum; sed inuiti, & quasi coacti, & omnino seruili quodam animo, & solùm metu, vel Ecclesiæ, vel parentum, vel superiorum hoc faciunt, & mallent ipsi multò nunquam institutā Quadragesimam. Non placet hoc Deo: *Hilarem datorem diligit Deus.* (*2. Cor. 9.*) *Tu autem cum ieiunas*, ait Dominus, *unge caput tuū, & faciem tuam laua*, (*Matth. 6.*) hoc est, vt Basilius exponit, exhibe signa lætitiæ, noli tristari ob alimoniæ subtractionem; sed gaude ob animæ curationem, ne pluris ventrem, quàm animam facere videaris. Itaque fratres *hortamur vos ne in vanum gratiam Dei recipiatis.* Non nos prætereat tempus tā salubre, amplectamur libenter magno animo, summaque alacritate sanctam Quadragesimam, nutricem animarum, antidotum peccatorum, scutum nostræ militiæ, parentem sanitatis.

Quarta cōmoditas est Eleemosyna. Iam verò quarta vtilitas est eleemosyna. Medicus enim animorum animaduertēs morbum nostrum esse grauem, nec sufficere inediam, aliud medicamentum instituit, quo egerantur excremēta, & corpus releuatur, & purgatur. Tale medicamentum est eleemosyna, qua diuitias cum Apostolo arbitramur vt stercora; (*Phil. 3.*) & facile ac libēter eijcimus, vt aīæ sanitatem recuperemus. Habemus verò in Quadragesima magnam eleemosynæ faciendæ opportunitatem. Quid enim magnum esset, quid nobis deperiret, si cęnā, quam subtrahimus nobis, pauperibus largiremur? Sanè nihil periret, sed cresceret potius: sicut aquæ puteorum, vt magnus Basilius annotauit, si non hauriantur, decrescunt; si hauriantur, crescunt: sicut etiam frumentum, si in horreis conseruetur putrescit; si in agro proijciatur, multiplicatur. Nec vnquā fuit vllus verè deditus eleemosynis faciendis, qui opibus indiguerit. Deus enim nunquam se vinci patitur liberalitate. Nō mentitur scriptura, quæ dicit; *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* (*Prou. 19.*) Magnus ille Ioannes Alexandrinus, cognomento Eleemosynarius, quicquid habebat statim dabat, & tamen semper plura recipiebat, & nesciebat. Vnde B. Franciscus hoc donum à Deo acceperat, vt omni petenti aliquid daret. Et certè videmus, Deum non solùm eum maximis diuitijs spiritalibus (nam temporales non cupiebat) viuum & mortuum auxisse, sed etiam tam ingentem familiam eius tot millium religiosorum, tot annos sine vllis reditibus viuentium, semper aluisse. Quare *hortamur uos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Date, & dabitur uobis.* (*Luc. 6.*) Nolite amittere tempus lucrandi: nunc aguntur nundinæ spiritales. Simus liberales erga Deum, & Deus erit procul dubio liberalis nobiscum.

Quinta & Sexta Pœnitētia & Cōmunio. Quinta & Sexta vtilitas Quadragesimæ est susceptio sanctorum Sacramentorum Pœnitentiæ & Communionis. Quamuis enim alio tempore Ecclesia solum hortetur & consulat, vt saluberrima ista Sacramenta frequentemus; tamen hoc tempore materna auctoritate præcipit. Et quidem confessio peccatorum si fiat sicut oportet, medicina est, amara illa quidē & molesta, sed simul optima & efficacissima, ad omnē ægritudinem quamuis grauem, & periculosam, profligandam. Post eā verò sequitur sacra Communio, medicina tota dulcis & suauis, in qua medicus ipse cęlestis, & diuinus ad nos venit, & animæ dicit: Noli timere, *salus tua ego sum*. (*Psal. 34.*) Et statim vnctione gratiæ pristinam sanitatem, & nitorem, & pulchritudinem restituit. Sed quid dicit Ecclesia? *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Magna gratia Dei est confessio peccatorum: Sed quid prodest confiteri ex consuetudine quadam sine do-

Modo dignè omnia peragātur.

lore, sine pœnitētia, sine proposito satisfaciendi, sine animo non relabendi? Magna gratia Dei est sacrosāńcta Communio: Sed quid prodest thesaurum istum maximum, & incomparabilem à Deo recepisse, si statim per incuriam & negligētiam nostram illum amittimus? *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Illi recipiunt in vacuum, qui post Confessionem & Communionem nihil putant superesse, cùm tam multum omnino supersit. Confessio enim & Communio peccatum delent, sed habitum malum nō euellunt. Itaq; gratia Dei adiuuante, contra malas propensiones tam diu viriliter pugnādum est, donec habitus mali penitus extirpentur, & in locum eorum virtutes succedant; & tunc demum ingreditur anima fines pacis & trāquillitatis. Tunc sine labore, sine tædio, sine fastidio in operibus bonis versatur. Tunc perfecta charitas foras mittit timorem, & dolorem. Tunc dulce est ieiunare, dulcius orare, dulcissimum Sacramenta cœlestia frequētare. Tunc gustatur *pax illa, quæ exuperat omnem sensum*, quæ est *pignus hæreditatis nostræ; & manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit*, quod nobis concedat Deus benedictus in sæcula. Amen.

Philip. 4.
Ephes. 1.
Apocal. 2.

CON-

CONCIO VIGESIMATERTIA DE EADEM DOMINICA PRIMA QVADRAGESIMAE.

De Ieiunio.

SYNOPSIS.

Tentationem esse duplicem, alteram Christi, alteram diaboli; & de vtraque verba hac concione fiunt. Christum nos ieiunio tentare quadrupliciter. Primò, vt exploret, an verè & ex animo ipsum diligamus; & sic olim Abraham, Iob, Tobias, & populus Israeliticus tentatus fuit. Secundo, vt cognoscat, num animas nostras diligamus, quod elucescit si carnem nostram domemus, & anima de corpore ceu vindictam aliquam sumat, quam nisi ieiunante corpore refici non posse, similitudinibus ostenditur. Tertiò nos Christus tentat, an verè quoque carnem nostram amemus, quod fit subtrahendo ei omnia, quæ nocent, vt scilicet solent Medici ægrotantibus: nam & Christum ipsum, vt idem sequeremur, hoc fecisse demonstratur. Quanta sit vtilitas ieiunij in corpore curando, in prolonganda vita, in augenda re familiari, euidenter probatur. Quartò nos Christus ieiunio tentat, num verè sponsam suam Ecclesiam diligamus: vbi etiam Quadragesimæ antiquitas multis Patrum testimonijs contra hæreticos nouatores asseritur. Quibus tentationibus deinde diabolus nos aggrediatur, & quomodo ijs singulis obuiandum sit, docetur. Cur quadraginta diebus præcisè, sine interpolatione, omnibus simul sit ieiunandum enucleatur. Quam mite & discretum institutum sit ieiunium; quàm commodo tempore; quosque illud non obliget, manifestatur. Tandem ne in hoc ullus sibi blandiatur nimium, & ut serio ieiunemus admonemur.

QVemadmodum hodierna die Liberator noster Christus propter ieiunium quadraginta dierum tentatur à diabolo, ita nos omnes, optimi Auditores, hoc tempore ieiunio dierum totidem tentamur à Christo. Sed longè est aliud genus tentationis, quo diabolus Christum, ab eo, quo nos tentat Christus. Diabolus enim tentat, vt ad peccatum nos alliciat, & per peccatum socios sibi in supplicijs, ac tormentis acquirat: Christus verò ideo tentat, vt exploret; explorat verò, vt tentatos, & probatos meritò coronet. Neque verò minùs gloriosum nobis erit, in ea tentatione, qua tentamur à Christo, non succumbere, quam hodie fuit Domino omnem diabolicæ tẽtationis conatum, & fraudes eludere. Et sicut tentationibus diaboli à Domino superatis, *accesserunt Angeli, & ministrabant ei*: ita & nos, si Domino tentante tales inuenti fuerimus, quales oportet, sine vlla dubitatione Angelorum manibus cum triumpho & gloria, regnis cœlestib. inferemur. Quia verò ex his duobus tentationum generibus, hoc posterius minus est notum, & tamen eius cognitio hominibus Christianis pernecessaria est, idcirco statui hodierna concione de vtroque quidem, sed potissimùm de hoc posteriori verba facere.

Matth. 4.

Vt igitur ad rem nostram propiùs accedamus, ieiunio Quadragesimę tentat nos Dominus Deus noster. Verùm non est vna, ac simplex tentatio, sed varia, & multiplex pugna Quadragesimæ: quas tamen tentationes omnes ad quatuor capita reuocare poterimus. Initio igitur præcipit Dominus ieiunium Quadragesimæ, vt tentet, an verè, & ex corde eum diligamus. Atque vt tentationem istam primam facilè percipias, finge Deum ipsum tecum ita loqui: Non ignoro, te carnem tuam vehementer diligere, id mihi certè non negabis: *nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed fouet, ac nutrit eam*. Hinc igitur apparebit, an verè me magis, quàm tuam carnem diligas, si eam propter me parumper affligas. Ita quondam Dominus egit, cum Patriacha Abraham: Siquidem post longam sterilitatem dedit ei filium vnum, & filium talem, vt in eo speraret omnes tribus terrę esse benedicendas. Itaque Abrahã filium illũ suum incredibili amore prosequebatur. Sed quid tunc egit Deus? Legite caput vigesimum secundum libri Geneseos. *Quæ postquam gesta sũt*, inquit scriptura diuina, *tentauit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abrahã, Abraham. At ille respondit: Adsum. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & uade in terram uisionis atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem mõstrauero tibi*. Magna profectò tentatio: *Tolle*, inquit, *filium*: & filium non quemcunque, sed *unigenitum*: & non vnigenitum quemcunque, sed *Isaac*, id est, illum probum, illum sapientem, illum maximæ spei, illum, quem maximè diligis, illum tolle, vt occidatur, & concremetur in holocaustum. Neque committes hoc munus alteri, sed tu ipse manibus tuis ipsum mactabis. Quid igitur fecit Abraham? Quid? Vt in hac tentatione probatus & fidelis inueniretur, non cepit consilium ab vxore, & munus lucis, vel auroræ non expectauit, sed statim nulla interposita mora de nocte consurgens ad eum locum profectus est, in quo filium suum immolaturus erat: & sine dubio immolasset, nisi eum Angelus Domini prohibuisset. Tum verò Dominus: *Nunc*, inquit, *cognoui, quòd timeas Dominum, quòd non pepercisti vnigenito filio tuo propter me*. Pari ratione tentauit Deus filios Israel annos quadraginta, varijs tribu-

Ephes. 5. *Deus suos tentando explorat.*

Gen. 22.

Ibidem.

tribulationibus eos affligendo, antequam in terram promissionis, terram affluentem lacte, & melle eos introduceret. Hinc Moyses dicebat: *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non.* Et rursum: *Duxit te Dominus Deus tuus per desertum quadraginta annis, vt affligeret te, atque tentaret.* Ad eundem modum tentatus est Iob: ad eundem modum Tobias, cui post illam grauem tentationem Angelus ait: *Quia iustus eras, necesse fuit, vt tentatio probaret te:* Postremò ad hunc modum omnes martyres tentati sunt. Cùm enim capiebãtur, ligabantur, carceribus includebantur, virgis cædebantur, catenis onerabantur, lapidabantur, cremabantur, bestijs obijciebantur, minutatim discerpebantur, tunc à Domino tentabantur, vt periculum faceret, an homines illi plus Deum suum, quàm corpus suum diligerent. Itaque in libro Sapientiæ de Martyribus legimus: *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se: tanquam aurum in fornace probauit eos, & quasi holocausti hostiam accepit illos.* Hoc igitur idem Deus agit nobiscum, & aliàs sæpè cum varijs ærumnis, & calamitatibus vexari nos patitur, & nunc potissimùm, cùm inediam tam longam, & carni nostræ tam ingratam præcipit. Quid igitur stulti homines, & mundi huius amatores agent? Quid? Miserrimum Esau imitabuntur: *En*, inquit, *morior. Quid mihi proderunt primogenita?* Itaque vno lentis edulio *vendidit primogenita: & abijt, paruì pendens, quòd primogenita vendidisset.* Sic etiam stulti homines: En morimur, inquiunt, esurimus, sitimus, deficimus, capita dolent, quid nobis proderit Quadragesima? Manducemus, & bibamus, dum viuimus, cras enim moriemur: & sic abeunt, & parui pendunt, quòd tam vili precio infinitam hæreditatem vendant. At

Deut. 13.
Deut. 8.
Tob. 12.
Sap. 3.
Multi ob lentis edulium vendunt primogenita.
Gen. 25.

verò probus Christianus, & fidelis Domino suo, Abrahamum, & Iobum, & Tobiam, & sanctos Martyres imitabitur, dicetque apud se: Dominus præcepit ieiunium Quadragesimale, vt tẽtet, an diligam eum. Nunc igitur tempus est, vt me prodam, nunc humiliabo in ieiunio animam meam, nunc ostendam me plus Deum, quam corpus meum diligere. Dominus verò respondebit, ac dicet: Euge serue bone, *nunc cognoui quod times Deum:* quia non pepercisti carni tuæ propter me. Atque hactenus de tentatione prima.

Gen. 22.

Porro altera tentatio eò tendit, vt manifestum fiat, vtrum verè animam nostram diligamus. Deus enim tametsi, vt par est, in primis diligi vult, & maximè omnium: tamen vult etiam res alias, præsertim animas nostras diligi. Neque verò fidelis seruus dici potest, qui ita Dominum suum diligit, vt res Domini sui non diligat. Hęc est igitur altera tentatio, num animas nostras diligamus. Nemo est, qui se animam, & corpus habere, & animam esse corpore maiorem non putet. Nemo est etiam, qui se animam suam magnifacere, atque adeo eam vehementer diligere non existimet: tamen cùm ad praxim deuenitur, multos videmus, qui ita se gerunt, vt non solùm animam non diligere, sed neque animam habere videantur. Nam pro cibo, & vestibus, & commodis, & voluptatibus corporis semper laborant, ac suum tẽpus, ingenium, ac opes consumunt; animæ verò nunquam recordantur. Ait igitur Dominus: Hinc apparebit, an diligas animam tuam, si ieiunium Quadragesimæ libenter suscipias. Tametsi enim ieiunium carni tuæ nõ placeat, tamen animæ vtilissimum est. Nam cùm aliquis singulari certamine dimicaturus est, diligenter corpus confirmat, & corroborat: quia corpus corpori obijcere debet. At anima cum dæmonibus bellum gerit, qui toti sunt

Tẽtat nos Deus, nũ animã nostram diligamus.

spiritus. Non legistis Apostolum Paulum: *Non est nobis*, inquit, *colluctatio aduersus carnem*, & *sanguinem*: non aduersus milites carneos bellum gerimus, nō aduersus corpora, *sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus*. Cum igitur non corpus cum corpore, sed spiritus cum spiritu, pugnare debeat, spiritus armandus, spiritus instruendus, spiritus confirmandus, spiritus impinguandus est. Id verò fieri non potest, nisi corpus ieiunijs spolietur, & debilitetur. Siquidem ieiunium corporis cibus est animæ, nuditas corporis lorica est animæ, infirmitas corporis robur est animæ. Hinc nimirum Apostolus Paulus aiebat: *Cùm infirmor tunc fortior sum*, hoc est, cùm corpore sum debilior, cùm magis ieiuno, cùm magis laboro, magis affligor, tunc sum robustior, & melius valeo. Hinc etiam Plato sapientissimus Philosophorum Academiam suam in quodam loco infecto, ac pestifero posuit, vt magnus Basilius testatur, ne videlicet nimia sanitas carnis, animæ sanitatem, hoc est, sapientiam impediret. Est igitur vtilissimum ieiunium animæ.

Ephes. 6.

1. Cor. 12.

Caro domanda est.

Præterea caro tua quasi turris quædam est, & tanquam arx munitissima, in qua residet lex peccati, & ex qua diabolus semper oppugnat arcem mentis, ac rationis. Diabolus enim vtitur corpore tanquam instrumento ad debellandam animam: Et quo corpus magis viget, ac floret, eo est aptius instrumentum diaboli. Cur ægroti, ac debiles malis desiderijs non valde perturbantur? Quia caro languet. Cur fortes, & bene ualentes vehementer fornicationum, & adulteriorum cogitationibus æstuant? Quia floret caro. Cur tunc maximè ad libidinem incitaris, cum benè comedisti, & bibisti? Quia tunc maximè inuenit dæmon carnem tuam, instrumentum suum, accommodatum ad expugnādam animam. Quid igitur tibi erit faciendum, si animam diligis? Nonne fame, & obsidione debellanda erit turris carnis tuæ? Nec enim alia ratione meliùs, quàm fame eiusmodi arces expugnari solent.

Postremò anima tua non petit à te misericordiam, sed iustitiam. Siquidem caro tua toto ferè anno, ac præsertim in diebus Bacchanaliorum, absque vlla misericordia coegit animam ieiunare: nunc verò aduenit tempus Quadragesimæ, hoc est, aduenerunt quasi quædam Bacchanalia spiritus, & certè par est, vt anima parumper reficiatur, & corpus ieiunet. Quæ cùm ita sint, si non prorsus es acceptor personarum, si non es omnino iniquus, si vel minimùm animam diligis, nonne coges corpus ieiunare, vt anima recreetur? Quòd verò non possit anima conuiuia sua exercere, nisi corpus ieiunet: neque possit spiritus sua Bacchanalia agere, nisi interim corpus Quadragesimam faciat, nullo negotio demonstrati potest. Siquidem animæ cibus est verbum Dei, & oratio. Tunc anima pinguescit, cùm magno feruore Dominum deprecatur: tunc affluit delicijs, cùm nullo impediente Dei cōtemplatione frui potest: tunc mensæ omnium generum dapibus instructæ assidet, cùm in lectione sanctarum scripturarum, & meditatione versatur. Hæc verò omnia quis nescit, quantum & crapula impediantur, & ieiunio adiuuentur? *Qui corporali ieiunio mentem eleuas*, canit his diebus Ecclesia. Accipite similitudinem citharæ, testudinis, lyræ, atque aliorum eiusdem generis musicorum instrumentorum. Hęc omnia, nisi interiùs vacua, atque inania essent, quem sonitum ederent? Certè vel obtusissimum, vel nullum. Nunc verò, quòd vacua sint, ita sonitu suo aures mulcēt, ita oblectāt, vt nihil iucūdius audiri possit. Sic ēt, Auditores, cùm nos ventrē cibo, & potu re-

Caro in vindictam ieiunio affligēda est.

Nisi corpus ieiunet spiritus nō agit Bacchanalia.

Præfatiō in Quadrages.

pleui-

pleuimus, magis de somno, aut de luxuria, quàm de oratione cogitamus. Et si ad orandum accedimus, nō nisi torpentes, ac stertentes oramus. At post ieiunium facillimè, & liberrimè mēs assurgit in Deum, & iucundissimè, ac suauissimè Dei laudes, hymnos, ac Psalmos resonamus. Magnus Basilius duas elegantissimas similitudines ad rem istam explicandam exhibet. Vna est à sole, & vaporibus sumpta. Quemadmodum enim crassi illi vapores, qui de locis humidis ascendunt, cœlum nubibus obducūt, & radios solis, ne ad nos penetrent, impediunt: sic etiá ex crapula, & ebrietate fumi quidam, & quasi vapores in nobis excitantur, qui cœlum rationis obscurant, & radios diuini luminis nobis eripiunt. Altera similitudo à fumo, & apibus ducitur. Sicut enim apes mellis procreatrices ex aluearib. suis expelluntur fumo: ita sapientia Dei, quæ tanquam apis quædam in animis nostris mel virtutum, gratiæ, & cōsolationum cœlestium gignere solet, nulla re alia facilius, quàm fumo crapulæ, & ebrietatis eijcitur. Hæc Basilius. Quæ cùm ita sint, quanto iure sit ieiunandum, si animā nostrā diligamus, nemo non videt.

Simile.

Sequitur tentatio tertia, qua Dominus per ieiunium Quadragesimæ illud explorat, an verè carnem nostram diligamus. Deus enim, qui non solùm animam, sed etiam carnem ex nihilo procreauit, vtramque naturam diligit, & vtramque in nobis diligi iubet. Hic vos dicetis fortasse: Hæc tentatio placet nobis; iam periculum non est, ne tentatione victi succumbamus. *Quis enim vnquam carnem suam odio habuit?* Imò verò non alia de causa ieiunium horremus, quàm ne carnem nostram, quam vehementer diligimus, offendamus; Quid si demonstrem ego vobis, eos carnem suam non diligere, sed odisse, qui non libenter ieiunant? An non constabit tunc, optimo iure Dominum ieiunium præcipere, vt tentet, an verè carnem nostram diligamus? Quæro igitur à vobis; Si sit aliquis æger, qui ardentissima febri affligetur, & vehementer sitiens gelidam aquam poscat, medicus dari prohibeat, cognati atque amici omnes eum hortentur, vt non bibat, & eam tamē obstinatus in proposito omnino velit bibere, nunquid eum dicemus carnem suam diligere? Ego verò hoc non dicam: nam velle immoderatas cupiditates ægrotæ carnis explere nihil est aliud, quam velle eam occidere. Itaque qui amat carnem ægrotam, eam odit potius quàm diligit. Qui verò odit ægrotam, vt habeat sanā, atque idcirco ad tempus contristat, & siti, & inedia, pharmacis, & potionibus: sectionibus; exustionibus vexat, is verè carnem suā amare dicendus est. Iam verò nos, Auditores, si verum confiteri velimus, nonne omnes ægrotam, & languidam carnem gestamus? Quis nostrum concupiscentiam, & variarum perturbationum multiplicem ægritudinem non experitur? Quis nostrum cum Apostolo dicere non potest: *Scio, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum?* Et, *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ?* Neque vero perfecta sanitas ante diem resurrectionis, & gloriosæ immortalitatis expectanda est. Interim dum hic viuimus, sēper ægroti sumus. Ac proinde si quis carnē sua vt sanam alat, & nutriat, sine dubio eā occidit. Quæ cū ita sint, si aliquid sapimus, & vere carnem nostram diligimus, nonne eam ieiunijs, & alijs medicamentis affligemus, vt aliquando eam sanam, & immortalem habere possimus? Hoc enim est vere carnem diligere, nempe ei veram, & perfectam, & sempiternam sanitatem optare, ac procurare. Quid prodest carni, quod eam delicatè nutris, si nutris ad gehennam? Si pascis, vt fiat ipsa pabulum ignis æterni? Nonne magis diligeres, si nunc parum inedia, & siti vexares, vt eā sanam, & gloriosam in æternum haberes? hoc est,

Tētat nos Deus nū carnem nostrā verè diligamus.

Ephes. 5.

Rom. 7.

est, quod Dominus quodam loco ait? *Qui amat animum suam, perdet eam: & qui odit in hoc mundo animam suam, in vitā æternam custodit eam.* Qui vitam istam temporalem diligit, ac proinde non patitur vlla molestia affici carnem suam, nec eam ieiunijs, vigilijs, laboribus affligit, in vitam æternam non custodit eam.

Ioan. 12.

Ac vt intelligamus, quàm necessarium sit nobis ægrotis more, & legibus ægrotorum viuere, quid ipse medicus noster liber ab omni morbo, & ægritudine fecerit, consideremus. Et artam, vt dicebamus, medicus noster Christus oīno sanus, poterat suo iure viuere vt sanus, nō egebat sectione venę, nō inedia, non pharmacis, non balneis, non alia re vlla: & tñ, quia inter ægrotos agebat, viuere voluit vt ægrotus. Sic enim apud se ratiocinabatur: isti, inter quos ago, & ad quos curandos veni, omnes sunt ægroti; & si quidem viuere velint, vt sani, nunquam erunt sani. Quid igitur agam? Ego ipse viuam legibus ægrotorū: vtar balneo Baptismatis, permittam mihi venas aperiri, longa inedia me affligam, adhibebo pharmacum orationis, & alia omnia, quę sunt ęgrotorum, agam. Quamobrem, Auditores, si medicus noster, & medicus sanus ieiunat, vt nobis exemplum ieiunandi præbeat, quanto nos magis ieiunare debemus, si carnē nostrā verè diligimus, & sani aliquando esse desideramus?

Exemplo Christi medici nostri ieiunandū est.

Quid? Quod ieiunium non modò pharmacum est vtilissimum ad illam perfectam, & æternam sanitatem consequendam, quæ nobis in altero sæculo promittitur; sed etiam est res optima, & saluberrima ad vitam istam temporalem conseruandā, & propagandam? Antiphanes medicus peritissimus, vt Clemens Alexandrinus libro secundo Pædagogi refert, vnam esse causam penè omnium morborum asserebat, ciborum uarietatem. Magnus Basilius Concione prima de ieiunio, ieiunium bonæ valetudinis parentem appellandum esse existimauit: medici omnes nonne ad sanitatem restituendam in corporibus affectis inediam adhibent? Nonne vinum, & carnem ægris hominibus interdicunt? Deinde, cur quæso primi illi homines, qui ante diluuium vixerunt, ad nongentos, & eo amplius annos pertingebant? Nonne vna causa erat, quia neque carnibus, neq; vino, neque magna epularum diuersitate; sed simplici, & sobrio cibo vtebātur? Nam & magnus Basilius Homilia vndecima de opere sex dierum, & D. Hieronymus libro secundo in Iouinianum, hoc tradunt: nempe vsum carnium, & vini ante diluuium non fuisse. At vt ista nimis antiqua prætereamus, Anachoretæ nostri, Pauli, Antonij, Macharij, Hilariones, cur quæso penè omnes annum centesimum, vel attingebant, vel etiam transcendebant? Certè vix aliam causam, quam incredibilem sobrietatem inuenimus.

Ieiunium corporibus curandis prodest.

Clem. l. 2. Pedag.
Basil. Cōc. 1. de ieiun.

Bas Hom. 11. Hexa.
Hieron. l. 2. in Iouin.

Vide præterea, quàm sit vtilis carnis sobrietas. Quis vnquam ieiunans alienis pedibus opus habebat? Quis ieiunans ostium domus suæ inuenire non potuit? Quis ieiunans stomachum crapula grauatum sensit? Quis ieiunans caput vertiginosum habuit, & omnia circumferri, & moueri existimauit? Quid, quod ieiunium est omnium ciborum optimum condimentum? Nemo enim ita lautè comedit, vt is, qui antè ieiunauit. Videmus istos epulones, & perdices, & gallinas fastidire, at ijs, qui ieiunant, & cępæ, & allia optimè sapiunt. Itaque qui crapulæ, & ebrietati dant operā, summo cum labore cibos exquisitos, & vina pretiosa quærunt, & parant: & tamē exiguam omnino voluptatem capiunt. Nihil .n. est tam iucundum, quod non assiduitate vilescat. At homines sobrij, & frequenter ieiunantes, ex cibo, & potu etiam simplicissimo, & nullo labore quæsito maximam capiunt voluptatē.

Ieiunij vtilitas.

Qua-

Hieron. l. 2. in Iouinian.

Quaptopter sapienter sanè voluptatis patronus Epicurus, vt D. Hieronymus libro secundo in Iouinianum refert, pomis, atque oleribus duntaxat, ijs qui delicias quærunt, esse victitandum suadebat. Maior enim est labor, quo reliqui cibi comparantur, quàm sit voluptas, qua comeduntur. Neque verò solùm carni, sed etiam vniuersæ rei familiari, atque adeo toti vitæ humanæ vtilissimum est ieiunium. Multos crapula, & ebrietas ex diuitibus pauperes, ex Dominis seruos effecit: Sobrietas verò, ac ieiunium contrà, multos ex pauperibus diuites, ex seruis Dominos effecit. *Numera*, inquit Basilius, *qua domi habes hodie, & numera postea, nihil penitus per ieiunium minuetur: at si conuiuia exercere incipias, nihil breui habebis. Venter enim depositum non seruat; imò verò nihil est in commercijs, & contractibus ventre infidelius. At verò ieiunium debiti naturam non nouit, non olet vsuras, mensa ieiunantis nō strangulat pupillum, ieiunantis filium vsura paterna non premunt.* Et quid adhuc de ieiunij vtilitate dicemus? Non haberet vir suspectas nuptiarum insidias, si vxorem ieiunantem cerneret: neque vxor consumeretur zelotypia, si virū in ieiunio cōuiuantē haberet; si ieiunium coleretur nusq̄ esset penuria, nusquam bella, nusq̄ carceres, nusquā patibula: non haberent oppida sicarios, non siluæ latrones, non mare piratas, non fabricarentur arma dominante ieiunio, sed omnes vbique maxima, atque altissima pace fruerentur: si quidem ex crapula oriuntur penuriæ. Cùm enim Dominus populos nimis pingues esse videt, & inde lasciuientes, & rerum abundantia abutentes, tum eos penuria, ac sterilitate flagellat: vt qui libenter, & sponte ieiunare non uolumus, saltem penuria cōpellente ieiunemus. Porrò ex penuria fraudes, contentiones, furta, parricidia oriuntur. Ad hæc verò comprimenda, & coercenda carceres, & patibula necessaria sunt. Quamobrē si radix omnium malorum saturitas semel abscinderetur, & ei sobrietas, ieiuniumque succederet, nihil prohiberet, quin in summa tranquillitate, & pace viueremus.

Tētat nos Christus num sponsam suam Ecclesiam diligamus.

Sequitur quarta, & postrema tentatio. Tentat enim nos ieiunio Quadragesimæ Dominus Deus noster, vt videat an Dei sponsam, & matrem nostram Ecclesiam diligamus. Ecclesia siquidem Catholica, cum ab initio ieiunium Quadragesimale ab Apostolis suscepisset, illud vsque ad nostra tempora diligentissime conseruauit. Nec enim existimare debetis, Quadragesimam esse rem nouam, aut ante aliquot annos ab aliquo Pontifice, aut Concilio esse constitutam. In Apostolorum canonibus, canone octauo, qui Quadragesimā nō ieiunauerint, iubentur, si clerici sunt, deponi; si laici, excommunicari. D. Ignatius Ioannis Apostoli discipulus in epistola ad Philippenses, eos solicitè monet, vt ieiunium Quadragesimæ magni faciant. Quandoquidem qui Quadragesimam ieiunant, non homines, sed Deum ipsum imitantur, qui carnem nostram pro nobis indutus nostram Quadragesimam consecraturus quadraginta dies, & quadraginta noctes ieiunauit. D. Thelesphorus summus, ac sanctissimus Pontifex, qui septimus à D. Petro Romanæ sedi, & vniuersæ Ecclesiæ præfuit, non solùm Quadragesimæ meminit: sed etiam in epistola illa, quam ad vniuersos scribit, præcipit, vt clerici ab ipsa Quinquagesima ieiunium auspicentur, ita ut septem integras, & plenas hebdomadas ieiunent. D. Basilius oratione secunda de ieiunio: Est quidem, inquit, omni tempore ieiunium vtile volentibus ipsum. Neque dæmonum insultus ieiunantem petere audent, & custodes vitæ nostræ Angeli libentiùs perseuerant apud eos, qui animam purga-

Antiqtas ieiunij Quadragesimalis.

Ignat. ep. ad Philip.

Bas. orat. 2. de ieiun.

purgatam habent per ieiunium. Nunc verò, nempe in Quadragesima, multò ampliùs cùm in omnem terrarum orbem eius præconium annunciatur, & neque insula aliqua, neque terra firma, non ciuitas, non gens, non extremitas est, ad quam prædicatio ipsius non perueniat. Sed & exercitus, & viatores, & nauigatores, & mercatores omnes æqualiter & præceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Quare nemo seipsum ex ieiunantium catalogo eximat, in quo omnia genera, omnis ętas, & omnes dignitatum differentiæ recensentur. Angeli sunt qui per singulas Ecclesias ieiunantes describunt. D. Epiphanius libro tertio contra hæreses, propè extremo, Quadragesimæ ieiunium inter Apostolicas traditiones numerat. Diuus Hieronymus in epistola, quam aduersus Montani errores ad Marcellam scripsit: *Nos*, inquit, *vnam Quadragesimam ex traditione Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus*. D. Ambrosius sermone vigesimo quinto: *Non enim*, inquit, *fratres, leue peccatum est fidelibus, indictam Quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est: Qui dicit se in Domino manere, dēt sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Ille qui peccatū non habebat Quadragesimā ieiunauit, tu nō vis Quadragesimā ieiunare, qui peccas?* Diuus Ioannes Chrysostomus in ipso principio operum suorum, in illa omnium Homiliarum prima, non alia de re, quàm de Quadragesimæ præstantia, & vtilitate verba facit. Theophilus Alexandrinus in opere Paschali: *Habemus*, inquit, *Quadragesimam ab Apostolis institutam, & ordinatam*. Diuus Augustinus epistola centesima decima nona, Quadragesimę obseruationem ab ipsis diuinis litteris, & veteris, & noui Testamenti desumptam esse demonstrat. Denique Diuus Leo, vt cæteros omittamus, sermone nono de Quadragesima, Quadragesimæ ieiunium ab ipsis Apostolis per doctrinam institutam, atque ordinatam fuisse luculenter docet.

Hiero. ep. ad Marcell.

Ambros. serm. 25.

1. Ioan. 2.

Chrysost. Hom. 1.

Theoph. in opere Paschali.

Porrò in Concilio Laodiceno ante annos mille ducentos celebrato frequentissima mentio est Quadragesimæ. In Concilio Toletano octauo, capit. nono, ita seuerè Patres illi Quadragesimam obseruandam esse decernunt, vt ijs & corporis Domini Communionem in Paschate negent, & toto anno carnium vsum interdicant, qui absque necessitate Quadragesimam violare ausi sunt. Quæ verò sit talis necessitas non homines quoscunque, sed solos Domini Sacerdotes dijudicare voluerunt.

Sed quanquam hæc ita se habeant, quāquam Quadragesimæ obseruatio à Domini imitatione profecta, ab Apostolis instituta, antiquitate roborata, populorum consensione confirmata, Ecclesiæ, vniuersæ auctoritate munita, vsque ad nostra tempora perdurauerit; tamen hæretici tanquam superstitionem, & rem inutilem execrantur. Quamobrem tētat nos Dominus Deus noster hoc ieiunio, an Ecclesiam magis, quàm hæreticorum Synagogas diligamus: tanquam si diceret: Fieri non potest, vt tibi persuadeas, me tot luminibus Ecclesiæ; tot eruditissimis, & sanctissimis viris, qui & verbo, & opere Quadragesimam docuerunt, contemptis, quibusdam Lutheranis, vel Caluinistis turbulentis, & votifragis hominibus, qui Quadragesimam damnant, veritatem reuelasse. Hinc igitur apparebit, si tibi hæreses displiceant, si eas factis, ac operibus refellis. Nam cum Ecclesia Quadragesimæ ieiunium doceat, & hæretici ieiunia execrentur, tunc ostendis te Ecclesiæ filium esse, & hæreticorum fidē, ac morē detestari, cùm illud ipsum ieiu-

ieiunium summa deuotione, & alacritate suscipies, quod illi maximo, & implacabili odio, tanquam veri Epicuri discipuli, persequuntur. Habetis hactenus, Auditores, quæ de tentationibus illis, quibus à Domino tentamur, dicenda esse hoc tempore existimaui: nũc de tentationibus, quibus ob Quadragesimam nonnulli tentantur a diabolo, pauca quędam dicenda sunt: Nec enim dubitandum est, quin sicut hodie propter ieiunium Christum ipsum tentare ausus est, idem etiam aliquos nostrum propter idem ieiunium tentaturus sit.

Quibus tẽtationibus diabolus nos aggrediatur.

Sed nemo turbetur, nemo paueat, nemo trepidet; non erit difficile hosti iam fracto, ac debilitato respõdere. Vicit enim Christus, & dum vicit, artem vincendi nobis demonstrauit. Ille igitur primùm cùm te propter ieiunium esurientem viderit, dicere incipiet: Cur pręcepit tibi Deus, vt his diebus ieiunares? Putasne fortasse Deum tua esurie, & vẽtris torsionibus delectari? Sed responde; Deum non esurie, aut ventris torsionibus; sed castitate, obedientia, & feruente oratione, quæ per ieiunium mirum in modum adiuuantur, delectari. Rursum ille dicet: Nonne si sis prædestinatus etiã sine ieiunio saluus eris? Putasne Deum, vt te prædestinaret, ieiunium tuũ expectasse? Et rursum tu responde: A Deo quidem homines prædestinari, vt ad gloriam illam, ad quam prædestinantur, per ieiunia, & alia bona opera peruenire debeant. Hoc enim Deus prędestinauit, hoc decreuit, vt per hæc media ad illũ finem perueniamus. Diabolus dicet: Christus pro te ieiunauit, vt te hoc labore liberaret. Cur te frustra crucias ieiunando, quasi Christi ieiunium sine tuo ieiunio ad tuam salutem nõ sufficeret? Tu responde: Christus etiam voluit baptizari, & certè pro me, & non pro se: & tamen non propterea ego non debeo baptizari. Sic etiam licèt pro me ipse ieiunauit, tamen ego quoque ad eius exemplum ieiunare debeo. *Christus enim*, inquit Apostolus, *passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Diabolus dicet: Postquam omnino ieiunare proposuisti, cur saltem non ieiunas potiùs ex volũtate, quàm ex necessitate? non legisti: *Voluntariè sacrificabo tibi?* Cur Ecclesia vobis præcipit ieiunium, nonne meliùs esset si vestra sponte, & non coactè ieiunaretis? Tu verò responde: Quemadmodũ ægroti non proprio iudicio, sed ex præscripto medici medicinam sumunt: ita & nos ex præscripto Ecclesiæ potiùs, quàm ex sententia nostra ieiunare debere. Ieiunium præterea ab Ecclesia imperatum melius est, quàm spõte susceptum. Hoc enim ex vna virtute procedit, nempe ex temperantia; illud ex duabus, nẽpe ex temperantia, & obedientia. Et quando ieiunium etiam imperatum ex sola obedientia nasceretur, adhuc etiã tanto esset melius, & præstantius, quàm ieiunium sponte susceptum, quantò virtus obedientiæ melior est, quam temperantiæ. *Melior est enim obedientia, quam victima.* Et hoc est sacrificium, nempe veræ obedientię, quod voluntariè, non ex tristitia, sed cum gaudio, & alacritate immolare debemus. Itaque nos, licèt ex obedientia, tamen voluntariè & libenter, cum gaudio, & alacritate in ieiunio carnem nostram Deo sacrificamus.

1. Pet. 2.

Psal. 53.

1. Reg. 15.

Cur præcisè quadraginta dies ieiunemus

Diabolus dicet: Quid sibi vult ista numeri quadragesimi superstitio? Nunquid ieiunium triginta vel quinquaginta dierum non placeret Deo? Tu verò responde: Non ex superstitione, sed ex religione, & Christi imitatione, & Apostolorum traditione quadraginta dierum ieiunium obseruamus. Primum enim, quia decem præcepta quatuor modis violamus, ore, opere, cogitatione, omissione, idcirco quater decimum numerum dierum ieiunando, & carnem nostram affligendo cõplemus. Deinde quadraginta dies ieiunamus, vt

vt Deo decimas,& primitias totius anni consecremus. Nam dies triginta septem decimæ sũt dierum omniũ vnius anni: addimus verò tres dies ad triginta septem, vt non solum decimas, sed et primitias Deo offeramus. Postremò ille numerus quadragenarius, vt B. Ambros. lib. 4. in Lucam admonet, multis modis in sacris literis est consecratus. Quadraginta diebus pluit super terram in diebus Noe, antequam orbis mundaretur: & nos quadraginta dies ieiunamus, vt in die iudicij diluuium ignis euadere, & cum sanctis gloriose, & feliciter innouari possimus. Quadraginta annis fuit Hebræus populus in deserto, & cœlesti cibo vsus est, antequam in terram promissionis, terram fluẽtem lac & mel, ingrederetur: & nos quadraginta diebus à cibis corporeis abstinemus, vt cibo cœlesti, & pane Angelorum commodiùs nutriamur, & tandem ad veram terrã promissionis perueniamus. Quadraginta dies ieiunauit Moyses, vt legem Dei digito scriptam accipere mereretur: & nos dies totidem ieiunamus, vt eandem legem faciliùs obseruemus. Quadraginta dies ieiunauit Elias, antequam igneo curru raperetur in cœlum: & nos totidẽ dies ieiunamus, vt igne charitatis succensi ad regna cœlestia euehamur. Quadraginta dies ieiunauit Christus, antequam se tentãdum exponeret diabolo: & nos dies totidẽ ieiunamus, vt armis ieiuniorum instructi diaboli tentationes faciliùs superemus. Quadraginta mensibus Dominus Euangelium prædicauit, & quadraginta horis iacuit mortuus in sepulchro, & quadraginta diebus commoratus est rediuiuus in terris: & nos dies totidem ieiunamus, vt Domini Euangelium cum fructu audire, & mundo, vitijsque mori, & Deo soli viuere possimus. Denique secundũ legem, qui virgis cædẽdi erant, non ampliùs, quàm plagis quadraginta affici poterant: & nos dies quadraginta ieiunamus, quia est ieiunium quasi quędam carnis flagellatio, & numerũ quadraginta plagarum secundum leges excedere prohibemur.

Ambr. l. 4. in Luc. — *Genes. 7.* — *Exod. 16.* — *Psal. 94.* — *Deut. 9.* — *3. Reg. 19.* — *Matth. 4.*

Quare ieiunium quadraginta dierum nõ sit interpolandum.

Postremò diabolus dicet: Si quadraginta diebus ieiunãdum est, cur omnes illos dies simul tanto labore ieiunas? Nonne esset meliùs, & faciliùs in quatuor partes ieiunium secare, vt decem dies in vere, decem in ęstate, decem in autumno, decem in hieme ieiunares? Tu verò responde: Ieiunium necessariò continuandum esse, vt aliquando turris carnis nostræ, & arx vitiorum fame expugnari possit. Quemadmodum Imperatores exercituũ, si putant se obsidione vnius anni vrbem aliquam occupaturos, certè continuabunt obsidionem, ne forte dum ipsi ab obsidione cessant, interim ciuitas illa de cibo, & potu sibi prouideat, vt quæ vno anno capi poterat, iã ne decem quidem capi possit. Sic deinde sapientissimo cõsilio definitum est, vt oẽs vno tempore ieiunemus, vt sic faciliùs ciuitates sibi de piscibũs & oleribus prospiciant, & homines faciliùs ieiunent, cũ alter alterum exemplo suo ad ieiunandum trahit, & oẽs faciliùs Deum placemus, quàm si singuli seorsim ac diuersis temporibus ieiunaremus. Sicut.n. si ingens aliquod onus trahendum sit à quadraginta hominibus, si omnes simul ad funem manus admoueant, facilè illud trahent: si verò quisque pro se, & vnus post alium trahere conetur, omnes fatigabuntur, & tñ onus non trahetur. Ad eundẽ modũ Deum ad misericordiam faciliùs trahimus, si omnes simul quasi impetu quodam spiritus & feruoris ieiunemus, oremus, in cœlum clamemus, quàm si hodie vnus, post mensem alius ieiunaret.

Simile.

Tempus Quadragesimæ ieiunio aptissimum.

Quid? Quod nullum tempus commodius ad ieiunãdum, quàm hoc, quod Apostoli elegerunt, potest inueniri? Nã in æstate prolixitas dierum fastidium gignit; pisces non sunt adeo salubres, ægritudines sunt frequentes. In hieme ob maximum frigus externum augetur calor internus stomachi, ac propterea indigẽt homines multo cibo. Præterea

terea sunt pisces eo tempore nimis humidi, neque facilè inueniuntur olera, quæ tamen magno vsui sunt in diebus ieiuniorum. In autumno sunt etiã morbi frequentes, propter crebras temporum mutationes, & negotia ac labores hominum tunc sunt plurima, & maxima, propter vindemias, & cæterorum fructuum collectiones. Itaque nullum est tempus ad ieiunium magis aptum, quàm ver, præcipuè si principium veris accipiatur, sicuti nos in Quadragesima facimus: tunc frigore adhuc durante corpora sunt sana, tunc pisces sunt optimi, tunc olera vbiq; fermè reperiuntur, tunc negotia in agris, & vineis sunt paucissima, tunc sanguis, & humores crescunt, tũc homines sicut cætera animalia magis ad libidinem concitantur, tũc medicorum omnium sententia euacuatio aliqua, tam pro salute corporum, q̃ animarum necessaria est: nulla verò salubrior, facilior, expeditior, & magis secundum naturam euacuatio reperitur, quam ea, quæ fit per inediam. Itaque verè B. Hieronymus ad Marcellã ait: *Nos unam Quadragesimam ieiunamus tempore nobis congruo.* Et verè Ecclesia in oratione hesternæ diei ieiunium *animabus, corporibusq; curandis salubriter* institutum esse confitetur.

Clemens et discretum ieiunium.

Et vide rursum clementiam Dei, & matris nostræ Ecclesiæ Catholicæ; tametsi ieiunium quadraginta dierum præcipit, tamen non hoc præcipit, vt absq; cibo vllo ieiunes, sicut Dominus, & Elias, & Moyses ieiunauerunt, illi n. fortiores nobis, ac robustiores erant. Neque Dominus ait: *Qui vult venire post me, tollat* crucem meam, sed *crucem suam*, hoc est, suis humeris, ac suę infirmitati, ac debilitati accommodatam: neque rursus præcipit, vt cùm ieiunas, nihil præter panem & aquam accipias, sicut multi Sanctorum fecerunt: sed hoc solùm, vt à quibusdam cibis, nempe carnibus, ouis, & lacticinijs abstineas, & semel duntaxat in die reficiaris, idq; vel post meridiem, vel non multò ante meridiem. Quanquam si optimum consilium sanctorum Patrum sequi velis, & duplici cum fructu ieiunare, prandium, quod subtrahis tibi, pauperibus largiaris, ne lucri, atque auaritiæ causa ieiunare videaris. Præterea nullum Ecclesia ad ieiunium cogit, qui verè non possit. Itaque ab hac lege excluduntur senes, excluduntur fœminæ, quæ infantes vel vtero gerũt, vel vberibus lactant; Excluduntur & ij, qui in laboriosis operibus exercentur, & pedibus iter faciunt: Nam qui equitant, benè possunt ieiunare, quoniam equi eorum non ieiunant. Isti omnes, & si qui alij sunt, qui iustis de causis à lege ieiuniorum excluduntur, id solùm præstare debẽt, quod possunt. Ac præsertim pueri paulatim ad ieiunium assuefaciendi sunt, ieiunent hoc anno semel in hebdomada, anno sequenti bis, & sicut crescunt ætate, & mole corporis, ita etiam virtute, & bonis moribus augeantur.

Matt. 16.

Nemo sibi tamen blãdiatur.

Sed illud omnibus vigilantissimè, & omni animi prouisione procurandum est, ne videlicet caro nos decipiat: sæpè enim fingit se debilem, ac ægrotam, & ieiunium ferre non posse: quæ tamen si vellet, sine vlla dubitatione posset. Narrabo vobis lepidam historiam. Audiui aliquando hominem quendam extitisse, qui cùm esset domi suæ in delicijs enutritus, ferè semper ægrotabat, & vel ipsum aerem metuebat, & nisi cibos tenerrimos, & optimos habuisset, se statim moriturum arbitrabatur. Is quodam tempore per mare iter faciens incidit in piratas, & ab ijs ad triremes alligatus diu, noctuque sine vlla intermissione laborabat: eius cibus erat panis, isque bis coctus, potus aqua, obsonium verbera. Quis non diceret, post paucos dies iste morietur? Et tamẽ post paucissimos menses sanissimus, robustissimus, & pinguissimus effectus est. Itaque similis est caro nostra animantibus brutis, quæ nec bonis verbis, nec blanditijs, nec persuasionibus; sed solis verberibus obtemperare didicerunt. Alas equum hordeo, & non laboret per aliquot

quot dies, videbis, si non statim fiat indomitus, & si non calcitrabit, & mordebit cùm equitare volueris: sic est caro nostra, quanto lautiùs nutritur, tanto fit petulantior. Comparate mihi cũ hebdomada sancta dies Bacchanaliorum, quanta petulãtia, quantæ ineptię, quantus tumultus, quot peccata, quot mala in Bacchanalibus? Quis ea enumerasset? At in sancta hebdomada, quanta modestia, quanta grauitas, quãta quies, quantum silentium, quanta sanctitas vbique? Ipsæ profectò plateæ, ipsum forum in illis diebus sanctitatem, & religionem mihi spirare vidẽtur. Quis auctor huius tantæ mutationis, nisi sobrietas, nisi ieiunium? Nam quemadmodum aliquo graui præceptore in scholam ingrediente tumultus omnes, & strepitus puerorum sedãtur: ita adueniente ieiunio risus molles, cantilenæ meretriciæ, saltationes furiosæ, & ineptiæ cæteræ ex vrbe discedunt.

Epilogus.

Aggrediamur igitur, aggrediamur magno animo, atq. amplectamur Quadragesimam nutricem animarum, antidotum peccatorum, sapientiæ procreatricem, vitiorum expultricẽ, parentem sanitatis. Si rem tam exiguam, quale est ieiunium pati non possumus, quomodo martyrium pateremur? Certè isti, qui Quadragesimam ieiunare non possunt, si infideles aduenirent, non fidem vnam, sed septem, vt Tertullianus ait, denegarent. Et si dies quadraginta cum tot ciborum condimentis, & varietatibus ieiunare non possumus, quomodo in inferno sempiternum ieiunium ferre poterimus? & tale ieiuniũ, vt vnam guttam aquæ semper quæramus, & nunquam inueniamus? Arripiamus igitur sanctum istud militiæ spiritalis scutum, & aduersus omnes diaboli terrores, & minas carnis inuicto atque infracto animo dimicemus: esuriamus in terris, vt saturemur in cœlis, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO VIGESIMA QVARTA DE DOMINICA SECVNDA QVADRAGESIMAE.

THEMA:

Rogamus vos, & obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat nos ambulare, & placere Deo; sic & ambuletis, ut abundetis magis. 1. Thessal. 4.

SYNOPSIS.

Pastori tria eße neceßaria, tabulas scilicet legis, uirgam, & manna; quæ omnia D. Paulo adfuisse ex ipsius epistolis probatur. Quàm cautè & circumspectè in via & lege Domini sit ambulandum, quæ recta, ardua, & arcta, esse, multis ostenditur. Lutheri impia hæresis contra bona opera destruitur, & illorum vtilitas astruitur. Quàm vtile sit exercitium, vespertinum conscientiæ examen. Quomodo sedulò, expeditè, & sine sarcinis in via Domini ambulandum nobis sit, & quomodo id fieri debeat, pulchra similitudine nobis conuenienter applicata ostenditur; videlicet moris ciuitatis cuiusdam externum regem sibi eligentis, quem anno reuoluto nudatum in insulam incultam & sterilem ablegat. Exhortatio denique ad elargiendas eleemosynas, à dignitate & vtilitate ipsius eleganter demonstrata, finem imponit.

Pastori necessaria sunt tabulæ legis, uirga, & manna.

BEatissimus Pōtifex Gregorius, in eo libro, quem de cura pastorali cōscripsit, inter alia multa, quæ omnibus ijs, qui præsunt, necessaria esse docet, imprimis requirit, ut sicut in arca fœderis erant olim simul cum tabulis legis, virga, & manna: ita pastores & præsides aliorum, in suis pectoribus habeant cum eruditione diuinæ legis, virgam seueritatis, & manna clementiæ, vt pios & probos blandè fouere, & ad perfectionem inflammare: improbos verò atque scelestos seuerè corripere, ac vt Apostolus loquitur durè increpare sciant. Illa laude, si quis alius, diuinus Apostolus vehementer excelluit: Cùm enim ad Corinthios scribit, in quibus quædam grauia crimina deprehenderat, vide quomodo eos terret: *Quid uultis?* inquit, *in uirga ueniam ad uos?* Et rursum ad Galatas, quos facilè moueri & circumferri omni vento doctrinæ cognouerat. *O insensati Galatæ*, inquit, *quis uos fascinauit non obedire ueritati?* At Philippenses, & Thessalonicenses, qui firmiores & constantiores erant, & in doctrina fidei vehementer proficiebant, semper commendat & consolatur, & tanquam bonus pater bonos filios blanda & dulci cohortatione ad magis & magis proficiendum impellit. Et Philippensibus quidem inter alia sic ait, *Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meū, & corona mea, sic state in Domino, charissimi.* Thessalonicenses verò audite quomodo laudat, & laudando prouocat ad bonum; *Et vos*, inquit, *imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti: ita vt facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, nō solùm in Macedonia, & in Achaia, sed in omni loco fides uestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quicquam loqui.*

Tit. 1.

1. Cor. 4.

Gal. 3.

Philip. 4.

1. Thess. 5.

Cum precibus prece, et non iussu agendū est

Meritò igitur tam bonos, & obedientes filios (quod omnes patres, & pastores imitari debent) non iubendo & imperando; sed orādo & obsecrando hoc loco cohortatur. *Rogamus*, inquit, *nos & obsecramus in Domino Iesu*, hoc est, si Dominum Iesum diligitis, sicut certè diligitis, facite quod rogamus. Quid est, quod rogat? Id, quod omnes Concionatores à suis auditoribus petunt. Nimirum, vt Iacobus ait; vt non sint *auditores tantum, sed etiam factores uerbi*: Id cupit, quod agricolæ à suis agris cupiunt, vt bonum semen in eis multiplicetur, & semper cum fœnore reddant, quod accipiunt. *Rogamus*, inquit, *& obsecramus, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo nos oporteat ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis.* Laborauimus, inquit, in vobis verbo, & exemplo ostendimus, quæ sit via, quæ ducit ad cœlum: Docuimus, quomodo, quam cautè, quam prudenter, quàm consideratè per hāc viam incedendum sit. Rogamus igitur & obsecramus, vt sic ambuletis, hoc est, vt cautè ambuletis, & magis ac magis in hoc itinere progrediamini. Hæc Apostolus. Quæ quam merito, quantoque iure ab eo dicātur, facile intelligemus, si quæ, & qualis sit via Domini diligenter considerare voluerimus. Si super magnum & rapidum aliquod flumen ab vna ripa ad aliam pons esset constitutus, qui rectissimus & angustissimus esset, & præterea semper ascenderet, certè nemo esset tam audax, qui non admodum cautè & consideratè super illū incederet, & si videremus aliquos in eo saltantes & ludentes, nunquid nō horreremus, ac trepidaremus, & magna voce clamaremus: Quid agitis stulti? Num non videtis vbi sitis? Videte quomodo cautè ambuletis. Talis pons est lex Domini, quam Deus præparauit, vt ambularemus in ea, & per eam ad vitam æternā intraremus. *Si vis ad uitam*

Iacob. 1.

Cautè in via Dei ambulandum.

Simile.

Matt. 19.

Psal. 118. *uitam ingredi*, ait Dominus, *serua mandata*. Et sanctus Dauid; *Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini*. *Ibidem.* Et rursum, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.*

Via Domini recta. Est verò ista via, recta, ardua, angusta. Recta est lex Dñi, quia nihil prauũ, nihil distortũ, nihil obliquũ, nihil vitiosum admittit, vel pmittit. Leges humanæ, ét illæ, quæ bonæ & sanctę sũt, multa vitia nec puniunt, nec prohibent; non solum interna, vt praua desideria, prauas cogitationes, prauas affectiones, de quibus iudicare non possunt; sed etiam externa, vt artem lenonum, & meretricum, & alia quædam: At *lex Domini immaculata*. *Psal. 18.* & iustificationes Domini rectæ, omnia vitia atque scelera, tam parua, quã magna; tam interna, quam externa; tam aperta, quam occulta; tam cogitationum, & verborũ, quàm operum & factorũ: Oĩa denique quæcunq; illa sint, & prohibẽt, & puniunt. Neque mirum; Legis .n. diuinæ lator est Deus, qui tã potẽs est, vt nemo effugere possit manus eius: tam sapiens, vt renes & corda scrutetur, & meliùs ipse videat, quid velimus & cogitemus, quàm nos videamus: tã bonus, vt omnis iniquitas quamuis parua, & exigua, etiam verborum otiosorum ei displiceat.

Lex Dei ardua. Itaque recta est lex Domini. Neque solùm recta, sed etiam ardua. Semper.n. ascendit, & hominem perducit ad summam & sublimissimam perfectionem. Nihil est in homine intelligentia, & voluntate præstãtius: Quocirca culmen perfectionis humanæ, quod etiam Philosophus vidit & docuit, in intelligendo & amando consistit. Lex autem Domini ad summam & perfectissimam sapiẽtiam & charitatem ducit. Quantum enim ad sapientiam attinet, quid sublimius, quã Deum, qui est ipsa sapientia, & veritas, facie ad faciẽ videre? Quantum verò ad charitatẽ, quid perfectius, quam ita ardenter inhærere summo bono, vt ab eo diuelli & separari non possis? Ac vtrumque veri & summi boni conspectum felicissimum, & amorem ardentissimum lex Domini pollicetur, & exhibet, quare similis est scalę, quam vidit Iacob, quæ à terra vsq; ad cœlum pertingebat. Quod verò arcta atque angusta sit hæc via, Architectus, qui eam strauit, & ambulauit satis apertè nõ semel, sed sæpius docet: *Arcta*, inquit, *est uia, quæ ducit ad uitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam*. *Lex Dei arcta.* *Matth. 7.* Itaque nõ via equorum, neque curuum, sed hominum; & hominum non nimis pinguium, nec nimis oneratorum.

Verùm hoc loco me continere non possum, quin stultã & ridiculam Lutheri expositionem in medium adferam, vt videatis quam acutum venenum draco ille teterrimus gestarit in pectore. Sic igitur scribit in sermone quodam super illa verba Domini: *Sic Deus dilexit mundum*, &c. *Ego*, inquit, *dico tibi, quia angusta est uia, oportet te fieri tenuem, si uis per eã uenire, ac per portã penetrare. Cæterum qui operibus onerati sunt, sicut conchilibus onustos uidemus Iacobi peregrinos, ij non poterũt penetrare, ideò oportet te tenuem atque angustum fieri. Hoc fit autem, quando in te desperas; si autẽ adueneris cum magnis saccis operum plenis, deponere oportebit, alioqui penetrare non poteris*. *Impia Lutheri expositio.* Hæc Lutherus. Qui quidem, vt videtis, more aranearum, quæ ex dulcissimis floribus, vnde apes mella conficiunt, venenum trahunt, & more hominum ægrotorum, qui saluberrimos quosque cibos in corruptos humores conuertunt, ex illo ipso scripturæ loco, qui nos ad opera bona maxime exhortatur, illo, inquam, ipso opera bona reprehendit: Via, inquit, est angusta, caue igitur ne te bonis operibus oneres. Ergo Lutheri sententia, misera erit Thabita, quæ, vt in Actis Apostolicis dicitur, obijt *plena operibus bonis, & eleemosynis*, quas fecerat. *Actu. 9.* Imò iuxtà veterẽ hæresim, quam Beatus Irenæus Marcioni attribuit, Cain, Sodomitæ, & omnes improbi, & scelerati homines in regno cœlorum erũt: Abel, Abraham, & omnes Sancti erunt in gehẽna, quod *Iren. l. 1. aduersus hæreses. ca. 29.*

 illi nu-

illi nudi & vacui, isti cooperti & pleni fuerint bonis operib. O stultã hæreticorum sapientiam, q̄ timet onus operũ bonorum, & non timet sarcinas flagitiorum! O virum prudẽtissimum Lutherum, qui onustus cucullo, obedientia, & castitate timuit angustias viç, quç ducit ad vitam, & non timuit onustus vxore, & liberis, seruis & ancillis, magna familia, multis diuitijs, & quod caput est, multis & magnis plaustris peccatorum? Sed quid quæso aget Lutherus, cum in die iudicij *reddet Deus vnicuique*, vt scripturæ vbique testantur, *secundum opera eius?* Si *beati* sint *mortui, qui in Domino moriuntur*, quia *opera eorum sequuntur eos*, vt Apocal. docet, an non miseri sunt omnes ij, qui Luthero adhærentes opera bona tanquam inutilia reiecerunt? Et si opera bona cursũ nostrũ ad salutẽ impediãt, cur Apostolus ad Timotheum scribẽs, tam seriò diuites huius sæculi exhortatur, vt curent *diuites fieri in operibus bonis*, & hoc modo *sibi* thesaurizent *fundamentum bonum in futurum?* Et cur idem Apostolus Titum instituens ait: *Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & utilia hominibus*. Deinde Spiritu præuidens venturum Lutherum, qui contrarium prædicaret, statim subdit: *Hæreticum hominem post vnam aut alteram correptionem deuita*. Non igitur opera bona, sed scelera & prauæ atq; immoderatæ cupiditates sunt, quibus onusti esse non debemus. Nam superbia inflat, diuitiç extollunt, delitiç & voluptates humores malos nutriũt atque augent, vt superbiæ, auaritiæ, ac luxuriæ deditos via illa angusta capere non possit. At humilitas, paupertas, castitas, virtutes cæterç, hominem paruum, tenuem, breuem efficiunt, denique talẽ, vt via Domini alioqui arcta atque angusta, amplissima, latissimaque esse videatur. Humilitas enim comprimit atque euanescere facit tumorem malũ. Paupertas verò voluntaria onus diuitiarum, quasi gibbum cameli, libenter deponit. Porrò castitas quasi myrrha, & tanquam sal exsiccat humores carnales libidinis. Denique opera bona, opera virtutum, ieiunia, orationes, eleemosynæ, tantum abest vt grauent, & impediant, vt quanto magis crescunt, tanto magis leuem & expeditum hominẽ faciãt, nõ secus atq; auiũ alæ; auis implumis volare nõ põt, nascũtur alæ, incipit volare: crescãt alç crescit & volat.

Vtilitas bonorum operũ astruitur. *Matt. 16.* *Apoc. 14.* *1. Tim. 6.* *Tit. 3.* *Ibidem.*

Habemus igitur viam, de qua B. Apostolus loquitur, legem Domini, & esse viam rectam, arduam, angustam, atque idcirco eum rectè monere, vt per eam cautè & prudenter ambulemus. Quia enim via est recta, si non rectè incedamus, facilè labemur. Quia est ardua, si non ascendamus, nihil proficimus. Quia est arcta, si onera non deponimus, frustra per eam ingredi tentamus. Quid igitur Apostolus dicit? *Rogamus uos & obsecramus, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, sic & ambuletis.* Quid est quod ab eo accepimus? Quid nos docuit? Id quod habet alio loco: *Videte*, inquit, *quomodo cautè ambuletis.* Non existimetis vos per prata & campos ambulare: ambulatis per pontem rectum, arduum, angustum: præcedant oculi gressum, vide vbi pedem ponere debeas; Antequam loquaris, cogita quid loqui velis, & an expediat ita loqui. Et multò magis antequam ad agendum aliquid te componas, cogita quid est, quod vis agere, an Deo placeat, & saluti aĩæ tuç cõueniat, alioq; incides in detractiones, murmurationes, testimonia falsa, iudicia temeraria, & alios innumeros diaboli laqueos, quos facilè vitare ac fugere potuisses, si verba & opera tua iudiciũ rõnis nõ anteuertissent. *Videte* ergo *quomodo cautè ambuletis*. Quam sunt hodie homines ad omne vitiũ proiecti, quàm facilè detrahunt, quam facilè iudicant, quam facilè iurant & peierant, quam facilè lites & inimicitias sumunt, quàm facilè rapiunt, si quid possunt? Quid Aposto-

Cautè ambulãdum. *Ephes. 5.*

lus clamat? *Videte*, videte, *quomodo cautè ambuletis.*

Vtilitas vespertini examinis conscientia.

Verùm enimuero, Auditores, quoniam ijs, qui iam assueuerunt inconsideratè, ac temerè ambulare in ipso cursu difficilè esset cogitare, vbi pedem figere debeant: idcirco vtilissimum, & saluberrimum consilium est, saltem ad vesperam, antequam ad quietem se recipiant, seipsos quasi ante tribunal iudicis quotidie sistere, & rationem omnium verborum, cogitationum, actionum ab anima sua petere, vt si difficilè est in ipso cursu videre, quomodo cautè ambulent, saltem non sit difficilè post cursum cogitare, an cautè ambulauerint. Itaq; si tibi salus tua cordi est, nullum diem præterire debes, in quo ad vesperam non petas à teipso rationem, quomodo cautè ambulaueris. Ac primùm, quia est recta, cogita an verba, cogitationes, opera recta fuerint, an contra obliqua, & distorta. Et si cogites benè, videbis te sæpe ad marginem pontis cum maximo periculo cadendi iacuisse, sæpe etiam te extra pontem in medijs aquis penè suffocatum inuenies.

Seduto ambulãdum.

Deinde quia via est ardua, & sursum versus tendit, cogita, an ascenderis, an profeceris, an sis melior, quàm esses antea. Quòd si non ascendisti, scito te nec ambulasse. Et si ambulasti, & non ascendisti, procul dubio descendisti. Id quod ferè accidit nostri temporis hominibus, qui modò ascendunt, modò descendunt; sicut de Penelope tradunt Poëtæ, quæ semper eandem telam modò texebat, modò destruebat. Post paucos dies aderit Pascha, omnes ascendere incipient, sed iterum statim descendent. Aduenient postea dies celeberrimus Natalis Domini, omnes turmatim current, omnes cupient ascendere, non sufficient ad excipiendas confessiones Sacerdotes. Sed quãdiu iste feruor durabit? Vsque ad profestum trium Regum, vel ad summum ad Bacchanalia. Ista sunt itinera Christianorum huius tpis, istum ludũ ludimus toto anno, modò ascendimus, modò descendimus, nunquam verò progredimur: modò frigemus, modò tepemus, nunquam feruemus. Et tamen in hoc mundo non alia de causa sumus, quam vt pontem istum ascendamus, & per eum ad montem Domini perueniamus, vbi *videbitur Deus Deorum in Sion.* Itaque, Auditores, q[uonia]m via est ardua, quæ ducit ad vitam, nihil meliùs agere possumus, quàm cogitare vbi simus, quò tendimus, vtrum progrediamur, vtrum ascendamus, ne fortè veniat nox, in qua nemo potest ambulare, & nos adhuc ad initium pontis à Domino reperiamur.

Psal. 83.

Expeditè absque sarcinis ambulandũ.

Postremò, quia eadem hæc via non solùm recta & ardua, sed etiam arcta est atque angusta, seriò cogitare debemus vtrum pluribus, & maioribus sarcinis onusti simus, quàm vt viæ illius angustiæ nos capiant. Nam profectò quid nobis proderit, hic in terris opibus maximis abundare, si eas nobiscum ad locum, vbi perpetuò mansuri sumus, ferre non poterimus? Quare cum certum sit, nos oneribus superuacaneis grauatos, viam illam angustam ingredi non posse, quid vtiliùs quæso nobis erit, quam multos pauperes vocare, atque eos rogare, vt nos in opibus nostris ad cœlum transferendis adiuuare velint? Et alijs demus ferendos cibos, vestes alijs, alijs pecunias, & sic dispergamus, demus pauperibus, vt iustitia nostra maneat in sæculum sæculi. Neque dubium est, quin pauperes multos inueniemus benignos & humanos, qui (hoc præsertim tempore) libenter, & fideliter adiuuabunt.

Psal. 111.

Legi aliquãdo in historia Barlaam, & Iosaphat, quam B. Ioannes Damascenus conscripsit, elegantissimam & pulcherrimam quandam parabolam: Erat, inquit, ciuitas quædam magna, cuius ciues antiqua consuetudine, quæ in legem iam transierat, externũ aliquem hominem, & legum, & consuetudinum ciuitatis illius penitus ignarum, sibi Regem assumebant. At

Simile.

is quidem ad annum vnum omnem ciuitatem, & thesauros eius vrbis maximos in potestate habebat: verum anno euoluto, eo nihil tale cogitante, & in illo honore ac delicijs suauiter & sine formidine quiescente, statim ciues omnes antiquæ consuetudinis non immemores, excitata seditione in palatium regium impetum faciebant, & Regem purpura & diademate spoliatum, in insulam quandam sterilem, ac desertam deportabant; vt sicut præter spem ad regnum euectus in honore ac delitijs vixerat, ita præter spem regno exutus in squalore & sordibus viueret. Cæterùm accidit aliquando, vt hominem quendam regno præficerent, qui cùm animaduerteret ex bonis consiliarijs bonum & salutem Regis & regni pendere, omnibus adulatoribus pulsis ex aula, paucos quosdam viros probos, & fideles in consilium asciuit. Et sanè ista consiliariorum permutatio plus Regi illi, quàm ipsum regnum profuit: statim enim fideles consiliarij Regem de consuetudine ciuitatis, & infortunio breui futuro & secuturo admonuerunt. Ille verò vt audiuit rem esse in eo statu, & se post paululum regnum illud caducum & peregrinum alienigenis relicturum, & pauperem ac nudum in insulam sterilem ac desertam deportandum, apertis thesauris, quorum adhuc plenam ac liberam habebat potestatem, magnam vim auri & argenti, nec non vestium & gemmarum, ac lapidum pretiosorum per fidelissimos famulos in insulam præmisit, & palatium ædificari, atque hortos, vineas, seruos, ancillas, equos, currus, & alia, quæ necessaria esse videbantur, comparari iussit. Quarè cum postea euoluto anno, modo cæterorum Regum in insulam nudus eiectus fuisset, non sicut cæteri mendicare debuit, sed diues & felix in proprio palatio (consilium eius omnibus laudantibus) vitam duxit.

Applicatio Parabolæ.

Ista est parabola, quæ cum verbis Apostoli Pauli mirificè consentit. Nihil est enim aliud ciuitas illa seditiosa, & turbulenta, quàm mundus iste: porrò Rex externus & peregrinus est homo, qui ad breue tempus viuit, & regnat, & liberum est ei de suis opibus facere, quod velit, sed paulò post, cum ipse omnia in tuto esse putat, oritur intestina seditio, incipiunt humores altercari, denique tumultus febrium, & aliorum morborum, de corpore animam extrudit, & solam ac nudam in aliam quandam, & omnibus viuentibus incognitam regionem deducit. Quæ regio ideò sterile solum esse dicitur, quòd in futuro sæculo nullus sit locus pœnitentiæ, nullus ieiunijs, nullus eleemosynis, nullus operibus cæteris, quibus vitam promeremur. Adulatores consiliarij dæmones sunt, & nostri corporales sensus, qui nunquam cessant nobis in perniciem nostrã consulere, vt nihil pauperibus demus, etiamsi eos ante oculos nostros fame ac frigore mori videamus, sed omnia quæ habemus, & quæ non habemus, in nostram vel necessitatem, vel vtilitatem, vel voluptatem & curiositatem, expendamus. Fideles verò & verè sapientes consiliarij, sancti sunt Patres, qui nobis consulunt, nos monent, nos hortantur, vt dum hic viuimus, dum licet, dum regnum est in nostra potestate, prospiciamus nobis in futurum, & per manus pauperum diuitias nostras in aliam vitam transmittamus. Neque solùm monent, sed etiam obiurgant, vt magis terreant.

Exhortatio ad eleemosynas elargiẽdas.

Ambr. ser. 81.

Quod si hoc te non mouet, vt animæ tuæ & pauperum miserearis, moueat saltem id, quod Patres docent: simile furto, & rapinæ esse dicunt, cum pauperibus opes tuas, si possis, non communicas. Audi quid B. Ambrosius dicat, serm. octuagesimoprimo qui inter verè Ambrosianos ferè pulcherrimus est: *Non minus*, inquit, *est criminis habenti tollere, quam cùm possis & abundes, indigentibus denegare.* Audi quid B. Augustinus dicat: *Superflua*, inquit, *diuitis, necessaria sunt*

August. in Psal. 125.

paupe-

pauperi. Aliena retinet, qui ista tenet. Audi magnum Basilium oratione illa pulcherrima in verbum diuitis, *Destruam horrea mea: Num iniustus,* inquit, *est Deus, inaequaliter res nobis distribuens? Cur tu abundas, ille verò mendicat; nisi vt tu bonae dispensationis meritum consequaris, ille verò patientiae brauio decoretur? At tu nonne spoliator es, qui quae dispensanda suscepisti, propria reputas? Esurientis est panis, quem tu detines; nudi tunica, quam in conclaui reseruas; discalceati calceus, qui apud te marcescit; indigentis argentum, quod tu defossum habes. Quare tot pauperibus iniuriam facis, quot dare valeres? At, inquis, pulchra quidem verba, sed pulchrius aurum. O quanti precij tibi uidebitur in die illa iudicij verbum illud: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: Esuriui & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi potum: nudus eram, & cooperuistis me. Quantus rursus terror, & sudor, & tenebrae tibi oborientur, vbi audieris condemnationem; Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, &c. Non illic raptor excusatur, sed qui bona non communicauit condemnatur.* Haec Basilius. Sed audi postremò quid magnus Chrysostomus oratione secunda de Lazaro dicat: *Discamus*, inquit, *quod si eleemosynas non praestiterimus, pari cum his, qui spoliant, supplicio afficiemur. Heriles enim, hoc est, Dei pecuniae sunt, vndecunque eas collegeris. Et ideò plura tibi possidere concessit Deus, non vt in scortationem, temulentiam, ingluuiem, in uestes sumptuosas, aliamque mollitiem consumeres; sed ut eas egentibus distribueres.* Quemadmodum enim receptor quispiam, qui Regis pecunias accepit, si neglexerit, his q bus iussus est, distribuere, inque proprias consumpserit delitias poenas dat; ita sanè & diues receptor quispiam est pecuniarum, quae pauperibus distribui debebant. Itaque cùm in mandatis habeat, eas distribuere conseruis suis, si quid ampliùs, quàm postulet necessitas in seipsum insumpserit, grauissimas ille daturus est poenas. Certè audistis, qui Prēs ac DD. quibus nescio an quatuor alios sāctiores, doctiores, grauiores antiquitas habeat, & quibus verbis, qua libertate, qua auctoritate vos moneant, omnes eos cum latronibus & praedonibus iudicandos, qui eleemosynas, cùm possunt, conseruis suis egentibus non largiuntur. Sed non minori libertate & auctoritate Apostolus Ioannes clamat dicens; *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Certè non manet. Nam vt idem Apostolus ait. *Debemus nos pro fratribus animas ponere.* Sed si substantiam huius mundi ponere nō potes, quomodo substantiam tuam, qūo vitam & sanguinem tuum pones? Ergo cùm incedis per plateas, & pauperes nudos, & clamantes vides, & viscera tua nō commouentur, & fratres & conseruos tuos non recognoscis, qui fortasse in alio saeculo maiores ac ditiores te erunt, & eorum ope ac patrocinio indigebis, scito in te locum charitatem non habere, atque adeo teipsum tanquam verè mortuum coram Deo iure deflere potes. Quare, fratres, *non diligamus verbo, neque lingua; sed opere & veritate*, hoc praesertim afflictissimo, ac miserrimo tempore, adiuuemus omnes fratres nostros, illos, in quibus Christus pasci, & vestiri cupit. Qui potest; diuitijs; qui non potest, affectum saltem, & verba consolationis, & precem apud Deum Patrem nostrum & illorum, non neget. Ita liberi & expediti pontem illum rectum, arduum, angustum ascendemus, & per eum ad montem Domini perueniemus, vbi *videbitur Deus Deorum in Sion*, qui est super omnia Deus benedictus in saecula, Amen.

Basil. super illud, Destruā horrea mea. — *Matth. 25* — *Chrysost. orat. 2. de Lazaro.* — *1. Ioan. 3.* — *Ibidem.* — *Ibid.* — *Psal. 83.*

CONCIO VIGESIMA QVINTA DE DOMINICA TERTIA QVADRAGESIMAE.

THEMA.

Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.
Ephes. 5.

SYNOPSIS.

HAc concione docemur, quomodo, & in quibus maximè Deum imitari debeamus, in charitate scilicet, & castitate. Charitatem ad exemplũ Christi secundum Deum esse ordinandam; ac proinde reprehenduntur secùs facientes, qui suos amore inordinato, inconstanter, verbo solùm, & non opere diligunt, indignos ad dignitates promouent, & amicos solos ob commodum aliquod, non verò inimicos gratis amant. Quomodo Deus, plurimi sancti, imò tota rerum Vniuersitas ad diligendum inimicos nos instruant: & quàm gloriosum sit remittere iniurias, è diuerso quàm turpis sit vltionis & vindictæ cupiditas demonstratur. Deinde de castitate agitur, quàm sit præclara virtus, & quam exosa Deo & Sanctis sit fornicatio, quod multis D. Pauli testimonijs confirmatur. Falsæ obiectioni eorum, qui dicunt fornicarios nemini iniuriam inferre, occurritur, & castitatem diuina assistente gratia non adeo, vt prætenditur, esse difficilem, probatur. Tandem efficacissima pro tuenda castitate, & mentis & corporis puritate conseruanda, præscribuntur remedia.

Magna

MAgna & præclara, præstans ac planè singularis est ea gloria, ad quam nos hodie B. Paulus Apostolus inuitat. Quotquot estis honoris & gloriæ cupidi, adestote animis & cogitatione, ac mente intuemini, ad quam sublime fastigium, ad quàm excelsum culmen honoris B. Paulus hodierna die nos ducat. *Imitatores*, inquit, *Dei estote*. Potestne aliquid sublimius, aut excellentius cogitari, quam vt homo Deum, terra cœlum, opus opificem, figmentum figulum imitetur? Certè homines non parum se profecisse putant, nec parum tument ac superbiunt, si vel in arte dicẽdi Ciceronem, vel in Poesi Virgiliũ, vel in Philosophia Aristotelem, vel in prælijs & certaminibus Achillem aut Hectorem rectè imitati fuisse dicantur. Quo ergo loco nos eum ponemus, qui Deum ipsum probè ac sapienter imitabitur? Quare quicunque prudenter ambitiosi estis, & gloriam non breuem & falsam, sed veram & stabilem quæritis, *Estote imitatores Dei*. Ac ne fortè apud vos ipsos cogitetis, vel nõ debere, vel nõ posse vos Deũ imitari, audite quod sequitur; *Sicut filij*, inquit, *charissimi*. Nã quis filius, quẽ pater vehementissimè diligit, & qui parentem optimum & sapientissimum habet, imitari patrem suum vel non debet, vel nõ potest? Ergo & vos, cùm sitis filij Dei, & Spiritum sanctum in cordibus vestris habeatis clamantem: *Abba, pater*, quidni Deum imitari valetis & debetis? *Estote* ergo *imitatores Dei, sicut filij charissimi*.

Deum nos imitari oportet.

Rom. 8.

Sed in quo, quæso Apostole beatissime, Deum imitabimur? Num in cœli & terræ creatione? an in hominũ mortuorum excitatione? Quod est opus, quod imitari nos iubes? Audiamus, quid ipse respondeat: *Estote*, inquit, *imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos. Fornicatio autem, & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos*. Itaque duæ sunt præcipuè virtutes, in quibus Patrem nostrum Deum imitari debemus, charitas, & castitas.

In quo Deum imitari debeamus.

Primum igitur, quod à nobis exigitur, si Deum imitari velimus, est, vt diligamus: & non quocunque modo diligamus, sed sicut Christus dilexit nos. In quo multi decipiũtur, qui diligunt quidem proximum, parentes, filios, fratres, amicos, amicas etiam interdum, & lenones, ac meretrices, sed ideo Deum ista sua beneuolentia non imitantur, quòd non diligant, sicut Christus dilexit nos. Diligunt aliqui vel amicos, vel affines inordinato peruersoque amore, ità vt Deum offendere non formident, modò amicis, vel affinibus placeant. Quot sunt, qui cum amicis tabernas frequẽtant, quod soli non facerent? Quot qui pro amicis facilè mentiuntur, aut peierant, aut falsum testimoniũ dicunt, aut graues inimicitias cum alijs sumunt? Non ita Christus dilexit nos, qui nihil gloriæ Dei Patris anteponebat. Itaque diligamus proximum, sed ordinata charitate, ne fortè nobis idola fabricemus, & res creatas pro creatore colamus. Alij sunt qui diligunt quidem ordinata charitate, sed ad tempus aliquod, deinde oblata aliqua occasione amorẽ in odium conuertunt. Non ita Christus dilexit nos, sed constanter. *Cum dilexisset suos*, inquit Ioannes, *qui erant in mundo, in finem dilexit eos*. Sunt etiam alij, qui diligunt in finem vsque, verum amore quodam non solùm imperfecto, sed sæpe etiam peruerso & noxio. Quot sunt, qui filios, fratres, nepotes adolescentulos, ac penè pueros interdum, etiã non penè, sed penitus pueros onerãt ecclesiasticis beneficijs tribus aut quatuor, & ipsimet eos impellũt ad gehennam? Et tum cùm ea beneficia per fas & nefas eis procurant, vel etiam emunt, si necesse est, tunc se filios, aut fratres, aut nepotes suos vehementer diligere putant.

Charitatem oportet ordinatam esse.

Ioan. 13.

Quot sunt præterea, qui si videant affines, aut amicos suos velle mundo, ac pompis eius renunciare, & Christum iuxta eius consilia seriò imitari, tum illi, vt signa beneuolentiæ demonstrent, eos ad se vocant, atque à bono proposito dehortari, & ad mundum reuocare incipiunt? Non ita Christus dilexit nos, sed in vitam æternam. Dilexit Dominus matrem, dilexit Apostolos, dilexit Martyres, & planè sicut oportebat. Numerate palatia, possessiones, hortos, vineas, quas eis attribuit. Væ nobis, qui dicimur diligere, & odio prosequimur. Imò plus nostra beneuolentia, quam odio nocemus. Verè *inimici hominis domestici eius*, & qui amatores maxime videntur, illi sæpe hostes, & proditores sunt. Itaque si vis rectè diligere, dilige *sicut Christus dilexit nos*. dilige in vitam æternam, amputa occasionem peccandi, quære materiam benè agendi, procura salutem animæ ijs, quos diligis.

Matt. 10.

Non verbo sed opere proximus diligendus est.

Sed quid de illis dicemus, qui diligere nō nouerūt, nisi verbo & lingua? Et cū aliquid de suo ponere debent, vel operā, vel pecunias, vel quid aliud, statim dilectionis obliuiscūtur? Num hoc modo Christus nos dilexit? Non sanè. Audi quid Apostolus dicat; *Ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis hostiā, & oblationē Deo in odorem suauitatis.* Et Apostolus Ioannes: *In hoc*, inquit, *cognouimus charitatem Dei, quòd ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere*, hoc est, diligere opere, & veritate. In hoc Deum imitari debemus.

Ephes. 5.

1. Ioan. 3.

Non ob benefacta amicus, sed gratis inimicus diligēdus est.

Sed alij prostremò sunt, qui eos duntaxat diligere solent, à quibus aliquid commodi, vel honoris, vel delectationis expectant: gratis diligere, quod verè est diligere, nunquam didicerunt: atque idcirco inimicos nullo modo diligere possunt. Itaque diligunt eo amore, quo muscæ etiam diligunt, quæ quam diu defers vas aliquod plenum melle, tamdiu te comitantur: si illud alicubi ponas nulla te sequetur ampliùs. Non ita Christus dilexit nos, sed gratis, vera, pura, sincera dilectione. Cum adhuc inimici essemus, dilexit, & Patri per mortem suam nos reconciliauit. Atque hæc est dilectio, de qua præcipuè Apostolus loquitur, dilectio eximia, heroica, Christianorum propria: dilectio, inquam, inimicorum. Nam cum dixisset; *Estote misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis*, statim subiunxit; *Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi, &c.*

Ephes. 4.

At inquis, fieri non potest, vt inimicum diligam. Est id contra naturam; statim atq; inimicum video, totus perturbor. Est quidem dilectio inimici contra naturam, sed corruptam atque deprauatam, non contra naturam Dei gratia adiutam. Nihil est impossibile credenti. Qui reuera credit hominem etiam inimicum à Deo creatum, ad imaginem Dei effectum, Christi morte & sanguine redemptum; & præterea eius dilectionem nobis à Deo præceptam esse, sanè non multum laborat in diligendis inimicis. Quid, quòd Deus, & tota rerum Vniuersitas nos exemplo suo ad dilectionem inimicorum hortatur? Nonne Deum offendimus quotidie omni genere flagitiorum, & tamen *Solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos?* Certè si Deus cum suis seruis iure belli agere vellet, sicut & nos cum nostris conseruis agimus, statim ad primum flagitium omnia elementa operam & obsequium suum nobis negarent. Terra nos non sustineret, Sol non illustraret, ignis non calefaceret, aer spirabilem se non præberet. At vero Deus noster, cuius misericordiæ non est numerus, non ita se gerit, sed permittit nobis, licèt inimicis, obsequio elementorum frui. Præterea ipse nobis vitam motus, sensus, vestes, alimenta perpetuò subministrat, & hostem nostrum Satanam impe-

Deus, & Vniuersū etiam inimicum diligendū docent.

Matt. 5.

impedit, ac prohibet, ne quantum vellet ac posset nobis noceat. Aspice deinde ac intuere omnes partes huius Vniuersitatis. Nonne terram in rebus humanis semper cóculcamus, terimus, effodimus, & in eam omnes sordes, & omnia purgamenta proijcimus? & tamen ipsa à Deo edocta reddit bonum pro malo, profert nobis herbas, fruges, aurum etiam & argentum, & omnia metalla. Nonne vites, & arbores, in rebus, quæ viuunt, & non sentiunt singulis annis spoliamus, & tondemus? & tamen ipsę vuas & poma liberalissimè nobis producunt. Nonne canes, in animantibus brutis, aliquando vehementissimè verberamus, & ipsi statim omnium iniuriarum obliti motu caudæ nobis blandiuntur? Veniamus ad homines. Nonne apud Ethnicos Caius Cæsar nihil obliuisci solebat præter iniurias? Nonne Pericles, vt magnus Basilius testatur, cùm à plebeo & circumforaneo quodam contumelijs, & conuitijs impeteretur, tota die patientissimè eum audiuit, ac deinde vesperi accensa face domum eum reduxit? Nonne inter Sanctos, in lege naturæ, Patriarcha Ioseph a fratribus suis crudelissimè venditus, ac penè necatus, iniuriam illam non aliter, quàm multis beneficijs in fratres collatis, vlcisci voluit? Nonne tpe legis scriptæ Rex & Propheta Dauid atrocissimo hosti non semel, sed sæpius benignissime pepercit? Denique in lege gratiæ nouæ Christus, B. Stephanus, omnes Apostoli, omnes martyres, omnes Sancti ista laude enituerunt. *Maledicimur*, inquit Apostolus, *& benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus; blasphemamur, & obsecramus.*

1. Cor. 4.

At inquis, Sancti erant, & perfecti, quos enumerasti. Primum, nunquid etiam Pericles & Cæsar sancti erant? Quod igitur illi propter gloriam vanam facere potuerunt, tu propter gloriam veram non poteris? Deinde Ioseph, Dauid, Stephanus, Paulus, sancti erant fateor, & perfecti: sed interim homines erant, carnem, & ossa gestabant, sensum, & sanguinem, & choleram habebant. Denique sancti erant & perfecti: sed tu quoque sanctus & pfectus esse debes, alioqui in regnum cœlorum nó intrabis. Tibi .n. & mihi, & omnibus dicitur: *Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* Et. *Estote imitatores Dei sicut filij charissimi.*

Matt. 5.

At iniquis turpe est & ignominiæ plenum, iniuriam non vlcisci. Mira res profectò: Deo gloriosum est parcere, & tibi turpe erit? Est honorificum Domino, & turpe erit seruo? Quis hoc capere potest? Aut quid demum non persuadebit, si hoc persuadet? Deinde quid vnquam de Cæsare gloriosus, & excellentius prædicatum est, quàm quód bellando vinceret homines, parcendo vinceret victoriam? Nonne etiam Aristoteles docet, homines viles & abiectos esse, qui ignoscere non nouerunt? &, stomachum esse nimis delicatum, qui iniurias concoquere nó possit? At inquis: Interim homines digito me ostendent, & ignauum, & parui animi esse dicent. Esto. Quid tua? Sine illos dicere & agere quicquid velint: Nam si stulti reprehédent certè Deus, & Angeli, & omnes uiri sapientes factum tuum laudabunt. Quæro abs te, si dum coram iudice cum aliquo contendis, omnes qui adsunt te causam perdidisse dicerent, & contrà solus iudex te vicisse affirmaret, nonne omnes illos, qui contrarium loquerentur, contemneres, ac rideres? Ita nunc Deus dicit te rectè facere cum diligis inimicum, atque inde maximum lucrum, & honorem aliquando relaturum: quid igitur tua refert, quid alij garriant? *Estote igitur imitatores Dei, sicut filij charissimi:* Estis filij Dei Patris optimi & beneficentissimi, cur Satanam imitari vultis, qui est *homicida ab initio?* Quid stultius & miserius ijs, qui gloriam in vltione quærunt? & tamen interim similes carnifici potiùs, qui nemini parcit, quàm Deo videri volunt: quan-

Gloriosum est iniur à non vlcisci.

Simile.

Ioan. 8.

quanquam perditissimi isti homines, qui vltionibus & parricidijs delectantur, multò crudeliores sint omni carnifice. Carnifex enim permittit reum confessione & pœnitentia peccatum expiare: deinde sine ira atque odio eum occidit, & quantum est in se minuit supplicium. At scelestissimi isti parricidæ tanq̃ rabidi canes sæuiũt, & corpus, & animã enecare desiderant.

Sed iam ad alteram virtutem transeamus. *Fornicatio autem*, inquit, *& omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.* Vtinam essem ego ita eloquens, vt possem Auditoribus meis, ac præsertim ingenuis adolescentibus decorem, speciem, pulchritudinẽ, lucem integritatis & castitatis ob oculos ponere! O si scirem vel ex parte demõstrare, quàm sit hæc virtus, & per se eximia, & Deo grata, & Angelis amica, & homini salutaris! & quomodo animam illustrat, & puram, nitidam, perspicuam facit, & idoneam reddit ad fulgorem, & radios diuinæ sapientiæ suscipiendos! non dubito, quin multos ad eam diligendam, & tanquam pretiosam margaritam omnibus alijs rebus venditis emendam inflammarem: Vidistis aliquando nitidos quosdam fontes, qui ita lucem concipiunt, vt toti vsque ad profundum illustrentur, vt etiam minimi lapilli atque arenæ in ijs numerari possint? Tales sunt animæ castæ, quas totas lumen diuinæ sapientiæ penetrat, quæque in eo lumine Dei voluntatem, decorem virtutis, verum & falsum, & minima etiam ac leuissima quæque errata vident. At contrà mentes impuræ similes sunt aquæ turbidæ, in qua sues iacuerunt, quæ lucem non admittit, & in qua nec magni etiã lapides cerni possunt. Ita enim animæ hominum impudicorum, in quibus Tartareæ sues iacent, obscuræ, fœdæ, inquinatæ sunt, vt sæpè etiam magna peccata & flagitia horrenda non agnoscant. Hinc igitur, Deus tam sæpè nos ad castitatẽ & sanctitatẽ exhortatur. *Sancti, inquit, estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Et, *Lauamini, mundi estote; qui fertis vasa Domini.* Et, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Apostolus verò Paulus in omni ferè epistola clamat: *Fugite fornicationem. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij. Fornicatio autem & omnis immunditia, nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos. Sectamini pacem & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum.*

Commendatio castitatis.

Simile.

Leuit. 11.

Isai. 1. & 52.

Matth. 5.

1. Cor. 6.

1. Thessal. 4.

Ephes. 5.

Heb. 12.

Sed occurrunt aliqui, & dicunt: Fornicationem, impuras cogitationes, desideria turpium voluptatum, vel sibi peccata non videri, vel ita leuia, vt aspersione aquæ lustralis statim expientur. Cui enim, aiunt, iniuriam facimus cùm fornicamur, vel cùm turpia cogitamus? Cui facimus, quod nobis non vellemus fieri? Neminem lædimus, neminem contristamus, neminem vexamus. Iam dixi vobis, sordidas istas animas, ita turbidas & obscuras esse, vt etiã grauissima facinora non agnoscant. Sed adhibebimus lumen orationis, & ea si poterimus de tenebris eruta in Solem ac lumen proferemus. Primùm, cùm nos Christiani, & non Ethnici simus, etiamsi rationem nullam haberemus, qua ostendere possemus, hæc esse mala, & magna mala, nonne satis esse debet, quod Deus, & Apostolus eius nobis præcipiant, vt ista fugiamus, & nisi paruerimus mortem sempiternam comminẽtur? Apostolus ait: *Hæc est volũtas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos à fornicatione, et sciat unusquisque uas suum possidere in sanctificatione, & honore.* In quibus verbis omnia genera impudicitiæ, & luxuriç continẽtur. Si Deus ita vult, si Apostolus testatur ita esse, nonne debemus caput demittere, humũ aspicere, & absque vlla interrogatione facere, quod præcipitur? Sed audi, quam pœnam comminetur: *Nolite errare*, inquit Apostolus

Cõtra fornicationẽ.

Ex scriptura.

1. Thess. 4.

1. Cor. 6.

postolus ad Corinthios scribens, *neque fornicarij, neque idolis seruiẽtes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum* Dei *possidebunt.* Rursum in epistola ad Galatas: *Manifesta sunt*, inquit, *opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixæ, dissensiones, secta, inuidia, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: Quæ prædico uobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum* Dei *non consequentur.* Et in epistola hodierna; *Hoc*, inquit, *scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Itaque videtis qualia sint ista crimina, quæ à regno cœlorum excludunt,

Galat. 5.

Ephes. 5.

Ex ratione.

Sed num est verum, quod aiunt homines impudici, nulli se iniuriam facere? Nullo modo. Errant toto cœlo. Primùm enim iniuriam atrocissimam faciunt proli, quæ nascitur ex fornicatione. Quæro abs te, num velles tu ex fornicatione natus esse, ita vt parentem ignorares tuum, & matrem meretricem haberes, atque esse sine fama, sine hæreditate, sine institutione? Certè non velles. Cur ergo dicis te nemini facere, quod non velles tibi fieri, cùm fornicaris? Deinde faciunt iniuriam fœminæ, cum qua peccant, cuius tanto magis crescit infamia, quanto magis crescunt fornicationes. Præterea non fornicarij solùm, sed omnes impudici, etiam ij, qui solùm in seipsis, vel cogitando, vel concupiscendo, vel alijs modis turpitudinem operantur, iniuriam faciunt corpori suo. Nam peccata cætera, vt furta, periuria, blasphemiæ, *extra corpus* sũt: qui vero impudicus est, *in corpus suum peccat*, vt Apostolus ait. Iniuriam item faciunt Christo, qui frater noster, os nostrum, & caro nostra est: quin etiam *corpora* nostra *membra Christi sunt*, & ea impudicus tollit, & facit *membra meretricis*. Iniuriam faciunt Virgini Deiparæ, quæ mater nostra est, cùm Christi filij eius fratres simus. Maximè enim displicent matri Virgini filij impudici. Iniuriam faciunt etiam Angelo custodi, qui nihil horret magis, quàm fœtorem luxuriæ. Denique iniuriam, eamque grauissimam faciunt Deo, cuius templum prophanant, atque euertunt. Nunquid si in hoc tẽplo, si inter hos parietes, vellet aliquis adulterium, vel fornicationem exercere, nonne sacrilegus ab omnibus haberetur? Quomodo igitur nõ sacrilegus erit, qui corpus suum viuum templum Spiritus sancti prophanare audet? *Nescitis*, inquit Apostolus, *quia membra uestra templum sunt Spiritus sancti?* Habetis ergo, quàm vehementer errant homines impudici, cum se nemini suis impudicitijs iniuriam facere dicunt.

1. Cor. 6.

Ibid.

Ibidem.

Castitas non est impossibilis.

Sed rursum alij, iuuenes, inquiunt, sumus, non possumus castè viuere, etiamsi velimus. Et hoc immane mendacium est. Nec enim non possunt castè viuere, sed non volunt. Nec est impudicitia morbus iuuentutis, sed corruptæ iuuentutis; Alioqui quot millia sanctorum adolescentium, & sanctarum virginum in Ecclesia extiterunt? Nonnè sanctus Eduardus Angliæ Rex, Beatus Henricus Romanorum Imperator, & alij nonnulli, cum ipsa propria coniuge, quod penè videtur incredibile, in virginitate vixerunt? Et nos non poterimus, quod illi & illæ? Nunquid illi & illæ in semetipsis potuerunt, & non in Domino Deo suo? Certè si Rex noster diceret seruis suis; Ite in Indiã, & naues non accipiatis, sed vel super vndas ambulando, vel natando, vel volando eò pertingite; meritò profectò, optimoque iure conqueri possent. At si diceret; Accipite naues quotquot sunt necessariæ, & eo modo iter facite; excusationem non haberent. Ad eundem modum, si diceret Deus: Viribus vestris castè viuite, nihilque auxilij à me expecte-

expectetis, mirum non esset, si obtein-petrare non possemus. At cùm ipse nobis multa adiumenta polliceatur, multa remedia instituerit, quis ore blasphemo dicere audebit, Non possum castè viuere?

Remedia pro conseruanda castitate.

Matt. 17.

Quæ sunt igitur ista remedia? Primùm, ieiunium, & oratio: *Hoc enim genus dæmoniorum non eycitur, nisi in oratione & ieiunio.* Vult Deus, vt intelligas donum suum esse continentiam, atque à se eam magno desiderio petas, & ipse eam tibi procul dubio non negabit. Quia etiam caro pinguis, tanquam terra aratro non subacta, semper germinat malas herbas impuratum cogitationum, debes eam ieiunijs exercere, ac subigere. Porrò ad ieiuniũ & orationem addere debes lectionem piorum librorum, ac præsertim eorum, quibus vitæ sanctorum continentur, vt videas quibus modis, qua industria, qua arte spiritum fornicationis vicerint ij, qui nunc coronantur ac triumphant in cœlis. Postremò Sacramenta illa potentissima & saluberrima Confessionis & Communionis, si frequentare volueris, vel octauo, vel quintodecimo quoque die, vel vt minimum mensibus singulis, profectò vim & efficaciam huius medicaméti experieris. In ipso verò conflictu sũmo studio obseruare debes, vt primas cogitationes repellas; *Nolo sinas cogitationes crescere*, inquit B. Hiero. *dũ paruus est hostis interfice. Beatus q̃ tenebit & allidet paruulos suos ad petrã.* Paruuli nostri primæ sunt cogitationes: petra autem Christus est. Itaque si tibi benè consultum cupis, si victoriam in isto conflictu desideras, allide paruulos tuos ad petram: statim atque oboritur turpis cogitatio, defige oculos mentis in vulnera Domini nostri Iesu Christi. Cogita seriò atque attente, ideò Deum ipsum tam atrociter vulnerari voluisse, ne animus tuus turpibus cogitationibus vulneraretur. Neque dubites quin ex illis sacratissimis fontibus Saluatoris scaturient aquæ, quæ ardorem tuæ libidinis cogitationum & desideriorum extinguent. Si verò remedium istud non proderit, quod tamen raro admodum accidere solet, conuerte oculos mentis in illas viuas & sempiternas flammas gehennæ, quæ omnes impuros & impudicos cremabunt. Cogita quid erit propter vnam breuem, turpem, exiguam voluptatem ignem gehennæ maximum & non diuturnum, sed æternum absque vllo fine tolerare, vbi numerabis mille annos, & iterum mille, & decem millia, & mille millia, & millies mille millia, & semper erit initium. Ista æternitas pœnarum, dubium esse non potest, quin si fideli animo atque attentè perpendatur, statim extinguat, aut mitiget sensum libidinis. Hæc sunt igitur remedia, ista sunt arma, istis vtamur, & victoriam procul dubio consequemur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum Amen.

Psal. 136.

CON-

CONCIO VIGESIMASEXTA DE DOMINICA LÆTARE

De Euangelio quinque panum. Ioan. 6.

SYNOPSIS.

Christus, vt se mundi auctorem & parentem hominibus probaret, factum Apellis imitari visus est. Quomodo ipse pro humana salute assiduè discurrendo se fatigarit; verba Christi homines potenti vi trahebant, idque potissimùm ob miraculorum virtutem, & quare hoc, à simili ostenditur. Conciliatio textus Euangelici, qui sibi contradicere videbatur. Tres causæ, cur Christus signa & prodigia faciebat, afferuntur. Vndenam omnis hæresis & schismatum causa orta sit, luculenta narratione patefit, nempe quod plurimi Christum non propter Christum, sed vt de panibus eius manducent, quærunt. Causa redditur, cur Christus mons ipse plerunque montibus fuerit delectatus, nimirum vt nos eum ad montem omnium perfectionum sequeremur. Cur itidem in solitudinem secesserit. Prælatorum esse, subditis in miseria constitutis solicite prouidere, Christi exemplo docetur. Panes istos figuram fuisse Eucharistiæ ex multis allatis probatur. Eucharistiam esse cibum bene valentium, non ægrorum; & quomodo sordes pedum, id est, peccata, ante mensæ huius cælestis accessionem sint abluendæ, dißeritur.

Secunda pars reliquam textus explicationem continet; vbi docemur iniurias æquo animo ferre, Christi exemplo, qui hic & aliàs iniurias sibi illatas benefactis arguere consueuit. Cur Christus ante fractionem panis, & non post, gratias egerit. De multiplicatione panum paucula quædam inseruntur. Cur potus hic nulla fiat mentio. Quinam sint fructus eleemosynę tam corporalis quam spiritualis, demonstratur. Christum singulis annis nobis panes multiplicare, & aquam in vinum conuertere probatur. Quatuor egestatis causæ adducuntur. Prima est diffidentia de prouidentia Dei. Secunda diuitum auaritia & tenacitas. Tertia, pauperum superbia,

bia, luxuria, & ebrietas. Quarta, diuitum superbia & luxus, quæ singula oratoria arte exaggerantur. Tandem exhortatio ad liberalitatem in pauperes epilogi vices sustinet.

PICTORVM principem Apellem, Auditores optimi, cum is Rhodum ad Protogenē venisset, & officinā eius ingressus ipsum minimè reperisset, lineam quandam tanto artificio duxisse scribit Plinius, vt ex ea facilè Protogenes intellexerit, Apellem esse, qui ad se venisset: nec enim linea tantæ tenuitatis, vt propè aciem oculorum effugeret, alium, quàm Apellem auctorem habere poterat. Tale quiddam mihi esse videtur, quod in hodierno Euangelio de mundi huius Architecto, & molitore Christo B. Ioannes Euangelista commemorat. Scribit enim eum, cùm ad nos ex illo suo cœlesti domicilio descendisset, & huius pulcherrimi operis, quod à perfecta, absolutaque elegantia Græci *κόσμον*, nos mundum appellamus, auctor ac parens credi vellet; nec ignoraret homines solis verbis non facilè sibi fidē adhibituros esse, lineam vnam, quam nemo omnino imitari posset, illo suo diuino penicillo duxisse, & rem mundo miraculi, & prodigij plenam ostendisse. Siquidem quinque panibus, & duobus piscibus quinque hominum millia pauit. At si ipsum facinus, & nostram infirmitatem consideres, res est eiusmodi, quam hodie Dominum effecisse Euangelista scribit, vt vires rerum creatarum exuperet, & omnium hominum, atque Angelorum facultatem, ac potentiam vincat. Quocirca non immerito, qui tantæ rei spectatores esse potuerunt, auctorem ex opere agnoscentes, lætissimis vocibus acclamauerunt: *Hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum*. Quanti verò præclarissimum hoc signum diuini Euangelistæ faciendum censuerint, vel ex eo cognosci potest, quod cùm alia (nisi fallor) omnia nostri Liberatoris signa, atque prodigia vel ab vno, vel ab alio prætermissa sint, hoc vnum ab omnibus summa diligentia, maximaque consensione æternis litteris mandatum, & ad omnem posteritatis memoriam consecratum est. Adeste igitur animis, Auditores, & dum vobis historiam Euangelicam, qua hoc pulcherrimum facinus continetur, expono, quæso, diligenter, vt facere cōsueuistis, attendite.

Plinius li. 33. c. 10.

Ioan. 6.

Abijt Iesus trās mare Galilææ, quod est Tiberiadis. Nihil omnino temerè aut casu sapientissimus Dominus faciebat. *Nec enim vnquam temeritas*, vt Tullius ait, *cum sapientia commiscetur.* Cur igitur abijt trās mare Galilçę, quod est Tiberiadis? Concionem, & lōgam, & vtile n Dominus ad Iudæos habuerat, vt ex capite superiori intelligi potest: verùm cùm se nihil proficere apud eos animaduerteret, quòd illi obstinatione quadam voluntatis, & oculos, vt non viderent, & aures, vt non audirent, clausissent, egressus ab eis trans mare Galilçæ; non secus ac prudens medicus, cùm de salute ægroti desperat, cum deserit, atque ad alios curandos studium suum ac diligentiam confert. Rursum nihil est, cui minus conueniat stare, & quiescere, quàm Soli, cùm ipse sit, qui vniuerso orbi lumen & calorem impartit. Dominus autem se iustitiæ Solem, & mundi lucem esse non ignorabat; neq; vllo modo obliuisci poterat, non alia de causa se mundo tenebris densissimis obruto illuxisse, quàm vt suo fulgore tenebras dissiparet, & homines in vmbra mortis sedentes illustraret. Quocirca penè nunquam quiescebat, & nunc in Galilæam ab Ierusalem descendebat, nunc iterum à Galilæa in Ierusalem ascendebat, nunc Samariam obibat, nunc mare transmittebat, nunc Tyri, & Sydonis fines peragrabatis, nūc ad vrbes,

Ioan. 6.

Christus semper pro salute nostra discurrit.

Luc. 1.

ad vrbes, & oppida se conferebat, nunc etiam solitudines & loca deserta perlustrabat. Abijt igitur ex Iudæa trans mare Galilææ, vt tanquam verus Sol lumen præsentiæ suæ illis etiam regionibus exhiberet. Deinde non solùm verbis, sed etiam factis Dominus loquebatur, & res futuras non tantùm multò antè prædicebat, verum eas etiam interdum rebus gestis imitabatur, atque adumbrabat. Excessit igitur ex Iudæa, Iudæisque in sua obstinatione, & cęcitate relictis. Tiberiadis mare transmittit, vt iam nunc ostenderet *de Sion legem* exituram, *ac verbum Domini de Ierusalem*: & Apostolos aliquando ad Iudæos dicturos, *Vobis quidem oportebat primum prædicari verbum Domini; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce cõuertimur ad Gentes.* Postremò abijt Dominus trans mare, & in loca deserta se contulit: tum vt maiorem sitim audiendi verbum Dei in ijs, quos ad aliquod tempus deserebat, excitaret; tum vt miraculi patrandi, & potestatem suam ostendendi, in panum, & piscium multiplicatione opportunitatem haberet. *Abijt igitur trans mare Galilææ quod est Tiberiadis*, hoc est, vltra eũ lacum, qui in finibus Galilæę iacet, quique Tiberiadem ciuitatem alluit.

Isai. 2.

Act. 13.

Ioan. 6.

Verba Domini homines trahebant.

Et sequebatur eum multitudo magna. Verba Domini, Auditores, quasi quædam iucundissima symphonia, vndique homines attrahebant. Neque mirum id nobis videri debet: non enim eloquens, aut sapiens aliquis loquebatur; sed ipsum Dei verbum, ipsa Dei sapientia loquebatur. Certè plusquam Tullius hic, plusquam Demosthenes hic, *plusquam Salomon hic: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* Itaque quod falsò Poetæ de suo Orpheo iactant, id nos verè de Christo affirmare possumus: Nempe, currebant post eum, non quidem arbores & feræ, figmenta sunt hæc; sed rudes, & agrestes homines, & obliti tectorum, obliti prolium, obliti rei familiaris, obliti operum, studiorumque suorum, etiam in desertissimas solitudines, & ad multa milliaria Dominum sequebantur. *Et sequebatur*, inquit, *eum multitudo magna*. Solebant olim, qui columbas aucupabantur, vt magnus Basilius ad Iulianam scribens ait, tali quadam arte, atque industria vti: Columbam vnam, quæ longo vsu ad ædes Dñi sui redire didicisset, vnguento quodã vngebant, cuius odor gratissimus esse colũbis perhibetur, tũ eã ad hunc modũ delibutã dimittebant. Illa de more per aerem volãs varia loca peragrabat; quotquot verò columbæ in eam incidebant, omnes, gratissimo illo odore allectæ, ei se adiũgebãt, atque hac ratione, quæ sola egressa fuerat, innumeris deinde sodalibus comitata, & quasi stipata redijt. Ad eundem igitur modum, cùm Deus optimus & sapientissimus auceps intelligeret, homines quasi columbas sine corde ex paradisi nidis, & cubilibus euolasse, & miserè quotidie ab accipitribus rapi, atque occidi videret, cuperetque eas ad sua domicilia, & nidos reuocare, accepit colũbam vnam, nostri videlicet Liberatoris innocentissimam humanitatem, & eam omnium gratiarum, & virtutum vnguento perunctam in medium aliarum columbarum misit. Hinc igitur fiebat, vt quocunque Dominus pergeret, multitudo magna eum sequeretur. Alij siquidem odore operum allecti currebant, & clamabant: *Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui:* Alius odore virtutum, & innocentiæ delectatus currebat, & clamabat: *Magister, sequar te quocunque ieris.* Ecclesia vero adhuc currit & clamat: *Trahe me post te; curremus in odorem vnguentorum tuorum.*

Luc 11.

Ioan. 7.

Simile.

Marc. 7.

Matth. 8.

Cant. 1.

Sequebatur igitur *illum multitudo magna.* Quamobrem? *Quia videbant*, inquit, *signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.* Ecce quali odore trahebantur isti, nempe signorum, & prodigiorum. Dominus enim turbas istas cœlestium, & spiritualium bonorum

nondum capaces, curationibus corporum, veluti quibusdam muneribus alliciebat, vt hinc ad maiora ascendere, & animorum etiam curationem desiderare, atque ab eo petere inciperent? Nonne apud Horatium legistis;

Pueris dant crustula blandi (mat
Doctores, elemẽta velĩt vt discere pri-

Christus per corporalia ad spiritualia trãsit.

Ita fieri solet, munusculis qbusdã alliciuntur pueri, vt prima elementa perdiscant. At vbi adoleuerint, & Philosophorum, aut Iurisconsultorum scholas frequentauerint, iam eos profectò puderet accipere crustula. Sic etiam Deus cum hominibus facit. Nam, vt B. Augustinus, libro quinto de ciuitate Dei, sapienter docet, cùm videret homines quasi pueros res istas ludicras, regna, imperia, opes, honores, & alias (dicam enim) nugas magnifacere, & eà à suis idolis, & simulachris petere, cœpit hæc ipsa suis cultoribus tradere, vt Constantino & Theodosio, & alijs nonnullis, quos, vt ipse Augustinus loquitur, tãtis impleuit muneribus, quanta nemo auderet optare. Nimirum, vt vel hac ratione ab idolis homines reuocarentur. Deinde verò cùm ex pueris excessissent, & ad Christianorum maturitatem peruenissent, iam non de crustulis, non de nugis, non de terrenis opibus, & honoribus; sed de regno cœlesti, & gloria illa beata, ac sempiterna cogitarent, & non iam à pædagogis prima elementa perdiscerent, sed ab ipso Dei verbo doctore sapientissimo audirẽt: *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur uobis* Hæc est igitur cã, quare Dñs beneficijs curationũ turbas ad se trahebat, ita vt quocũq; iret, eũ maxima multitudo sequeretur. *Et sequebatur eum*, inquit Ioannes, *maxima multitudo, quia uidebant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.*

Matt. 6.

Ioã. 6.

Sed quo pacto, quæso, roget quispiã, ista vera esse possunt; *Sequebatur eum multitudo magna, quia uidebant signa.* cùm paulò post, hoc in eodem capite Dominus dicat; *Quæritis me, nõ quia uidistis signum, sed quia manducastis de panibus?* Quomodo ista cohærent? quomodo non pugnant? si verum est, quod Euangelista dicit; *Sequebantur eum, quia videbant signa*: quomodo verum est, quod Dominus ait: *Quæritis me, non quia vidistis signum, sed quia manducastis de panibus?* Duabus de causis, Auditores, Dominus noster signa & prodigia faciebat. Primum, vt se verum Deum, ac Dei filium esse demonstraret. Deinde, vt miserorum ægritudinibus, & necessitatib. opem ferret. Quibus tertiam, si placet, addamus, vt aliquid aliud se facturum polliceretur, ac veluti designaret. Nam cùm lepram curabat, non se Medicum, aut Chirurgũ profiteri volebat; sed nimirum ostendere, se illum esse, qui nos à peccatorum, quæ per lepram significabãtur, ægritudine liberare posset. Et cũ hodie panes multiplicauit, nũquid egregius aliquis pistor haberi, aut sola corpora satiare voluit? Non sanè, Auditores. Quidnã igitur? Nẽpè docere, se, ad quẽ modũ corpora panib. diuinitus multiplicatis refecisset, ad eundẽ aĩos nostros quoq; cœlesti pane refecturũ. Quocirca paulò post de sacrosãncto Eucharistiæ Sacramẽto diutissimè disputauit. Harũ igitur triũ causarũ, illa prima ac pcipua erat, vt se Deũ, aut Dei filiũ esse cõfirmaret, & fidẽ in aĩs hoĩum inserẽdo, in ijsdem æternæ salutis fundamentũ iaceret. Quod Apostolũ Ioãnẽ minimè fugiebat, quippe, qui simul atque miraculũ de aqua in vinũ cõuersa exposuit, quasi miraculi finem aperiens ait; *Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.* Sed quanquam Dominus hoc potissimùm intuebatur, cùm miracula faciebat, vt homines ad fidem, & verũ Dei cultum adduceret: illi tamen præcipuè ac penè solùm externa beneficia cõsiderabãt, vt morborũ curationes, vt dæmonum eiectiones, vt panum & piscium multiplicationem. Itaque quod maximi Dominus, ipsi minimi faciebãt; quod Dominus

Cõciliatio textus.
Ioan. 6.

Ioan. 2.

nus minimi, ipsi maximi ducebant. Quæ cùm ita sint, non solùm Domini, & Euangelistæ verba non pugnāt, sed maximè etiam cōueniunt. Quid .n. B. Euangelista dixit? *Sequebatur eū*, inqt, *multitudo maxima, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.* Perpēdite verba postrema: *Super his*, inquit, *qui infirmabantur*: vt ostenderet eos non tam propter signa, quàm propter beneficia curationis Dominum quęsiuisse. Quid vero ipse Dn̄s ait? *Quæritis me*, inqt, *non quia vidistis signum, sed quia manducastis de panib⁹*, hoc est, nō idcirco me qritis, q tā præclaro prodigio gloriā meā, & diuinitatē agnoueritis: sed qđ in maxima egestate, atq; inopia præter omnē spē refecti à me, & recreati fueritis.

Vtinam non tam apertè in homines nostri temporis hæc Domini reprehensio conueniret. *Quæritis me, non quia vidistis signum, sed quia manducastis de panibus*. Ego quidem, Auditores, ita statuo, sophismata, hęreses, tot populorum ac regnorum à vera fide defectionem, omnes denique horum funestissimorū temporū calamitates, bella, tumultus, seditiones, non aliunde occasiones habuisse, quàm ex eo, quòd pastores, & reliqui Domini Sacerdotes, Christum quærebant, non propter Christum, sed vt de eius panibus manducarent. Annis aliquot antequam Lutherana, & Caluiniana hęresis oriretur, nulla ferme erat, vt ij testantur, qui etiam tunc viuebant, nulla (inquam) prope erat in iudicijs Ecclesiasticis seueritas, nulla in moribus disciplina, nulla in sacris literis eruditio, nulla in rebus diuinis reuerentia, nulla propemodum iam erat religio. Eximius ille cleri, & sacri ordinis decor perierat: vilissimo cuique ludibrio erant Sacerdotes: à populis contemnebantur, despiciebantur, graui diuturnaque laborabant infamia. Et vndenam hæc omnia? Nonne ex eo, quòd pastores ordine præpostero, non præcipuè gloriā Christi, & ouiū suarū salutē: sed panes & pisces, hoc est, redditus, & prouentus potissimùm in Ecclesiasticis muneribus quærebāt? certè Apostoli, qui primi Ecclesiæ Pontifices, et pastores fuerūt, cū viderēt, se à proprio suo munere, hoc est, ab oratione, & concionib. nonnihil impediri, quod pecuniarū, quas noui Christiani ante eorum pedes proijciebāt, & aliarū externarū rerū rationē habere cogerentur, continuò eam curā à se reiecerunt, atque dixerunt; *Non est aquū, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Cōsiderate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos scientia, & sapientia, quos constituamus super hoc opus: nos verò orationi & ministerio verbi instantes erimus.* At verò paucis ante annis, quā multi reperiebātur (quorum similes vtinam nulli modo reperirētur) qui si non verbis, certè reipsa & factis dicebāt: Non est bonum nos, vt verbo Dei vacemus, redditnū & prouētuū curā negligere. Ponamus in Ecclesia, & in suggestu Vicariū vnū, qui modico stipendio sit contentus, ipse prædicet verbū Dei, ipse ouium curā habeat, nos verò opibus, & honoribus cumulādis, & augēdis instātes erimus. Hæc igitur origo, hic fons malorum omniū fuit. Nam quoniam mores corrupti, vita contaminata, Sacramentorum obliuio, & religionis cōtēptus, veluti quidam gradus ad hæreses, & schismata sunt, lupis quibusdā, illa occasione exortis, qui pellē ouinā induti innocētiā, & sāctimoniā simulabāt, atq; in Dn̄i Seruatoris doctrina cæcutientes, nescio q̄ libertatē Euāgelicā sibi fingebāt, verbi Dei puritatē pollicebātur, & Dn̄i Sacerdotes in inuidiā apud populos rapiebant, continuò oues Christi non vna, aut altera, sed integri greges à pastoribus fugere, atque ad lupos confugere inceperunt.

Sed hæc iā nimis antiqua p̄tereamus. Vtinā saltē nunc nostro malo edocti, Christū pp Christū, non pp panes quę reremus. Vtinā nulli essent, qui Canonicatus, & Ecclesiastica beneficia

Multi q̄rūt Christum ut de panib. eius mādučēt.

Act. 6.

Deploratio tēporū nostrorū.

quærerent, non vt in vinea Domini laborare possint, sed vt sumptibus Domini crucifixi viuant; & *in labore hominum non sint.* Vtinam omnes, quid sibi illa verba velint, intelligeremus; *Primum quærite regnum Dei, & iustitiã eius:* & non ordine præpostero, primum cibum, & vestes, & alia omnia quæreremus, & postea regnum cœlorum, vt quoddam additamentum, habere vellemus: Non secus ac ij, qui nucum, ac pirorum putamina, & cortices diligenter colligunt, nucleum autem, & ipsam rei medullã negligunt: quod extremæ & maximæ dementiæ argumentum est. Sed ad Euãgelium reuertamur.

Psal. 72. *Matth. 3.*

Sequitur. *Subijt ergo in montem Iesus.* Quid mirum? Mons ad montem accessit. Dominus enim, sicut sanctus sanctorum est, ita & mons montium est. Neque tanto montes vallibus altiores, editiores, & superiores sunt, quantum Euãgelica Christi doctrina profunditate, ac sublimitate, omnem omnium Philosophorum sapientiam vincit. Deinde semper Dominus montibus delectatus est. In Nazareth, quæ in monte sita erat, concipi voluit; in montibus orabat; in montibus docebat; in monte trãsfiguratus est; in monte mortuus est; ac demum ex monte in cœlum conscendit, vt iam mirum nobis videri non debeat, si de eo in Cantico amoris dicatur; *Ecce iste uenit saliens in montibus, transiliens colles.* Hæc verò omnia nos erudiunt, vt si Christi vestigia insequi, atque eum imitari cupimus, vallium, hoc est, humilium operum angustijs contenti non simus, multò etiam minus per planities vitiorum, & voluptatum incedamus; sed semper montes ac summa vestigia virtutum, & perfectionis summo studio consectemur. Denique Dominus verba facturus, & populos ad montem perfectionis ascendendum prouocaturus, ipse prior subijt in montem, vt pastores, & Concionatores admoneret, vt primum facerent, deinde docerent. Neque antè alios in montem virtutum, & perfectionis ascendendum excitarent, quam ipsi montem eundem ascendissent. *Subijt,* inquit, *in montem.* Quem montem perfectionis ascendere nos Dominus voluit, quem ipse prior non ascenderit? Quod virtutis fastigium superare nos docuit, quod antea ipse non superauerit? *Verè cœpit Iesus facere & docere:* Verè *subijt in montem Iesus.* Hortatur ad voluntariam paupertatem? At *uulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos; filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.* Hortatur ad mansuetudinem? At ipse *homo uorax & potator uini, Samaritanus & dæmoniacus* appellatus, solum hoc respondit; *Ego dæmonium nõ habeo.* Hortatur ad fletum amplectendũ, & risum fugiẽdum? At ipse fleuit sæpius, nunquam aũt risit. Hortatur ad orandum, & vigilandũ? At ipse pernoctabat sæpius in oratione. Hortatur ad iniurias condonandas? At ipse in cruce sublatus, & iniuria incredibili affectus orabat, dicens: *Pater, ignosce illis, non enim sciũt quid faciũt.* Hortatur ad obedientiam, & humilitatem? At ipse *humiliauit semetipsum factus obediẽs usque ad mortem.* Hortatur ad charitatem? at charitas est, quæ ipsum ad crucem adduxit, atque in ea vsque ad mortem continuit. Alioqui enim fortior erat quàm Sampson, neque funes, neque claui, tenere illum vnquam potuissent. Verè *igitur cœpit Iesus facere & docere.* Verè *subijt in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis.*

Christus mõs montibus gaudet. *Cant. 2.* *Christus in mõtem ascendit ut nos sequamur.* *Act. 1.* *Luc. 9.* *Matt. 11.* *Ioã. 9.* *Luc. 19.* *Luc. 6.* *Luc. 23.* *Phil. 2.* *Act. 1.*

Rationẽ reddit B. Marcus, cur Dominus in solitudinẽ secesserit, & ibi sederit cũ discipulis suis: nempe vt paulum ab itinerũ, & concionũ laboribus conquiesceret. Apostoli enim, vt idem B. Marcus ait, cũ in plurimis locis concionati fuissẽt, & multorum ægritudines curauissent, redeuntes Dño referebãt, quæ gesserãt, & docuerãt. Pertinet enim ad summum præsidem & pastorem cognoscere, quid præsides minores faciant, & rectene, an secus pro-

Marc. 6.

prouincias sibi cōmissas administrent. Quocirca Episcopi, & Concionatores Christiani, non ex cæremonia, aut consuetudine aliqua; sed ex debito & necessitate Summo Pontifici, & Ecclesiæ vniuersæ capiti rerum à se gestarum rationem reddere tenentur. Et si id facere recusent, non pastores, sed fures & latrones existimandi sunt. Nonne ipse Apostolus scribens ad Galatas ait, se in Ierusalem ascendisse, vt Petrum videret, & Euangelium suum cum eo conferret, *ne fortè in uacuum curreret, aut cucurrisset?* Sed à proposito non recedamus.

Gal. 2.

Cum igitur Dominus discipulos suos ex illis summis, & continuis laboribus defessos esse videret, & ipse quoque non minus fessus & fatigatus esset, ait: *Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Subijt* ergo *in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis.* Verum vix omnes consederant, atque ad requiescendum paulisper se composuerāt, cùm attollens Dominus oculos vidit, quia multitudo maxima venit ad eum. Hoc imitari Principes, & Pastores deberent, nempe vt dum ipsi in montibus honorum, & dignitatum constituti, commodè atque in delitijs sedent, pauperum, & calamitosorum non obliuiscerentur; sed aliquando oculos ad eos conuerterent, eorum inopiæ & calamitatibus prospicerent. Denique vt populi, nec spiritalis, nec corporalis annonæ penuria & caritate laboret, quam vigilantissimè prouiderent.

Marc. 6.

Prælatorũ est miseris prouidere.

Addit hoc loco B. Marcus. *Et misertus est super eos; quia erant sicut oues non habentes pastorē: & cœpit eos docere multa.* O quale & q̄ illustre exēplar animarum pastoribus Dominus fuit? In solitudinem se contulerat, vt paululum à concionum laboribus requiesceret; & tamen cùm populos, fame verbi Dei laborātes vidit, oblitus quietis iterum concionādi laborem assumpsit. Et cōcionem vsque adeo prolixam habuit, vt Apostoli dixerint: *Hora iam præterijt, dimitte illos.* Addit quoque B. Matthæus. *Et curauit languidos eorum.* Quod mysterio non vacat; sed vt percipiatur, illud antè explicandum est, panes istos diuinitus multiplicatos, vt Origenes capite decimoquarto Matthæum exponens sapienter docet, sacrosanctæ Eucharistiæ typum ac figuram gessisse. Primum eadem penitus cęremonia Dominus hodie panes multiplicauit, & in vltima cœna Eucharistiā consecrauit. Quid egit cùm panes multiplicauit? *Acceptis*, inquit Matthæus, *quinque panibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit discipulis.* Quid egit cùm Eucharistiam consecrauit? omnino idem. Deinde, sicut hodie Christi omnipotentia alia corpora vertebantur in panes; ita in vltima cœna eiusdem omnipotentia panis vertebatur in carnem. Et sicut hodie quinque panes verè multitudinem incredibilem satiauerunt, & tamen nihil ex eis deperditum esse videbatur, cùm duodecim cophini superfuerint: sic etiam Christus, qui hoc diuinissimo Sacramento continetur, verè multorum millium Christianorum animos pascit, & tamen semper totus, atque integer perseuerat. Rursum, vt hodie turbis Dominus cibum dedit, & potum non dedit, quod cibus ille famem simul & sitim extingueret sic etiam, tametsi laici sub vna tantum specie Eucharistiam sumant, non tamen propterea spiritali potu, hoc est, Christi sanguine fraudantur. Postremò, quemadmodum hodie turbæ istis panibus recreatæ, Dominum agnouerunt, & in laudes, & actionem gratiarum erumpentes dixerunt: *Hic est uerè Propheta, qui uenturus est in mundum.* sic etiam, qui hoc maximum, & augustissimum Sacramentum, & religiosè & frequenter sumunt, mirum est, quātum in Domini cognitione & amore proficiant. Fuit igitur miraculum hodiernum, typus ac figura diuinissimi Sacramenti.

Matt. 14.

ibidem.

Panes isti sunt figura Eucharistia.

Matth. 14

Ioan. 6.

Nam cũ de eo Sacramento Dominus longissimum sermonem habiturus esset, voluit antea hoc miraculo auditorum suorum animos præparare.

Eucharistia est cibus benè valentiũ.

Eucharistia igitur, vt ad rem nostrã veniamus, cibus quidẽ, sed sanorum, & bene ualentium cibus est. Et quemadmodum ægri, si cibis sanorum vesci voluerint, se ipsos interimũt: sic etiam, qui ad hoc diuinissimum Sacramentũ accedit, & pœnitentiæ medicamento peccatorum suorum vulnera non curauit, si prudens, & sciens hoc faciat, certissimum sibi interitum comparat. *Ideo inter vos*, ait diuinus Apostolus, *multi infirmi et imbeciles, & dormiũt multi*. Clemẽtissimus igitur Dominus noster sicut Apostolorum antea pedes lauit, quàm eis panem illum diuinum, & sacrosanctum porrigeret: sic etiam hodie ante lãguidos curat, q̃ eos panes illos, qui Eucharistię figuram referũt, attingere patiatur. O vtinam, Auditores, in Christianorum animis hoc altissimè documentum infigeretur, aliam profectò, aliam omnino Ecclesiæ speciem videremus. Vndenam fieri censetis, vt qui cœlestia Sacramenta frequentant, adhuc tamen sæpe frigidi, torpentes, infirmi, & imbecilles maneant? certè Dominus, quem in Sacramento illo vere suscipimus, *ignis consumens est*, lux mundi est, cibus exquisitissimus est: *Caro mea vere est cibus, sanguis meus verè est potus*. Cur igitur, qui ignem tam frequenter sumimus, non ardemus? Cur alios non inflammamus? Cur verba nostra scintillæ ignis non sunt? Cur, qui lucem ipsam accipimus, non fulgemus? Cur orbem totum non illustramus? Cur vita, mores, & opera nostra radij quidam lucis non sunt? Cur, qui cibo tam exquisito vescimur, & ex ipso *frumenti adipe* satiamur, non pinguescimus, non roboramur? Non alia profectò huius rei causa est, quàm quòd non diligẽter antea pedes nostros abluimus, neque vulnera peccatorum summo studio & solicitudine, vt par esset, curamus. Ad confessionem accedimus quidẽ, sed sine dolore, sine proposito emendationis. Medicorũ cõsilijs non acquiescimus, peccandi occasiones non euitamus. Et quid illa cõfessio? Quid prodest ægro, quod peritissimus medicus illum inuisat, & pharmacum saluberrimum sumendum, & à certis rebus abstinẽdum admoneat, si nihil eorum postea æger faciat, & consilio suo, non medicorum viuat? Quàm multi sunt etiam, qui cum pedes sordidissimos habeant, & lutum iam concretum in pedibus gerant, ipsi tamen vnam simplicem lotionem sibi sufficere credũt? Non est ita, Auditores, non nos ipsos decipiamus: pedes multum sordidi, multum lauandi sunt. *Quam magna deliquimus*, Cyprianus clamat, *tã granuiter defleamus, alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit*. Non igitur sine causa Dñs antè languidos curauit, q̃ typicum illis panẽ porrigeret.

1.Corin.11

Deut.4.

Ioan.6.

Psal. 147.

PARS POSTERIOR.

LOngiùs progressus sum, q̃ voluissem, sed non sine Domini exẽplo. Ipse enim, vt paulò antè dicebamus, ita longam hodie concionem habuit, vt Apostoli dixerint: *Hora iam præterijt, dimitte illos*. Atque vsque ad hunc locum in Euangelij explicatione perueneramus. Quid igitur Dominus respõdit? *Non habent*, inquit, *necesse ire, date illis vos manducare*. Illi enim, qui propter spiritalia bona terrena lucra interdum negligunt, à Domino sine vlla dubitatione pascuntur. Atque hoc significare voluit, cum ait; *Non habent necesse ire, date illis vos manducare*. Cũ igitur iam vellet Dominus pulcherrimo atque inusitato miraculo principium facere, dixit ad Philippum: *Vnde ememus panes vt manducent hi?* Discipulum Magister interrogauit, nõ vt ab eo cõsilium caperet, (*Ipse enim sciebat*,

Ioan.6.

bat, inquit Ioânes, *quid esset facturus*) sed vt ciborũ necessitas explicaretur, & miraculum illustrius fieret. Nã cũ ex Philippo audimus, ducentorum denariorũ panes satis futuros non fuisse, vt modicum quid illa hominũ multitudo acciperet: & rursum cùm ex Andrea cognoscimus, non plures panes, quàm quinque, nec plures pisciculos quàm duos, in tota illa solitudine inuentos fuisse, planè intelligimus, magno miraculo fuisse factum, vt tot hominum millia ex illis panibus, & piscibus non modicum quid, sed quantum vellent acciperent: sed Domini sapientiam, & mansuetudinem considerate. Audierat Philippum de potestate Domini sui quasi desperantem: *Ducentorum*, inquit, *denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicũ quid accipiat*. Audierat Andream exiguæ fidei verba proferentem: *Sed hæc*, inquit, *quid sunt inter tantos?* Poterat illos meritò reprehendere, & quemadmodũ cùm Deus populo Israelitico in solitudine carnes polliceretur, & Moyses diceret, *Sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro?* respondit Dominus, vt ex capite vndecimo libri Numerorum intelligi potest: *Nunquid manus Domini inualida est?* Sic etiam nunc dicere potuisset: nunquid, ò Philippe, manus mea inualida est? Sed maluit eos reipsa & beneficijs, quàm verbis, coarguere. Id quod nobiscum pene quotidie Deus agit. Nos illum offendimus, de eo conquerimur, eius legem, & præcepta frangimus, & ipse quid? Nos beneficijs obruit, Solem suum super nos oriri facit, pluuias certis temporib. ad nos mittit, fruges nostras, & omnes fructus ad maturitatem perducit. Discamus igitur, Auditores, discamus ab ipso Deo, ad quem modum iniurias vtiliter vlcisci possimus. Si quis forte auarus, vel intemperans, vel irreligiosus appelletur, mox cum stomacho respondebit: Non est ita, mentiris: hoc ferro ostendam, me virum probum atque integrum esse. Videte hominis dementiam, & quàm stultum modum argumentandi didicerit: gladio probare vult se virum probum, & integrũ esse. Quid habet gladius cum probitate? Etiamsi hostem ille suũ occidat, nunquid propterea constabit nobis, illum neque auarum, neque intemperantem esse, neque irreligiosum? Optimum igitur & saluberrimum vltionis genus hoc est. Auarum te appellauit? exhibe te erga illum ipsum liberalem, obrue illum beneficijs. Intemperãtem te esse dixit? Sobriè viuito, ieiunijs operam dato. Irreligiosum te nominauit? tu templa, sacra, conciones frequentato. Sic enim *vinces in bono malum, & carbones ignis congeres super caput eius*.

Num. 11.

Ibidem.

Deus suos factis potius, quàm uerbis arguit.

Rom. 12.

Verùm, vt ad institutum reuertamur, cùm videret Dominus iam miraculi faciẽdi opportunitatem optimam adesse: *Facite*, inquit, *homines discumbere*. Magnifica verè vox, & Leonis de tribu Iuda animo verè magno & excelso digna. Nihil ciborum aderat, quod mensæ inferri posset, & tamen ait: *Facite homines discumbere*. Deinde suspiciens in cœlum gratias egit. Nos cõuiuio absoluto gratias agimus, Dominus autẽ antè gratias agit, quàm conuiuium inchoetur. Cur ita, Auditores? nempe vt ostẽdat se æquè certum esse de beneficio recipiendo, ac nos sumus de accepto. Ad quem modũ etiam Prophetæ solent, dum res futuras prædicunt, tempore præterito vti. Nec enim minus certum, quod veri vates prædicunt, omnino futurũ, quã est certum fuisse, quod iam fuit. Post hæc accipit Dominus panes, & pisces, benedicit, frangit, discipulis porrigit. Illi suscepta fragmenta discumbentib. deferebant: tum ad Christum redibant, deinde rursum à Christo ad turbas, & iterũ à turbis ad Christum, neque aliter de manib. eius semper noua fragmẽta panũ, & pisciũ capiebant, quasi ex perenni aliquo fonte aquas hau-

rirent. Multa hoc loco de ista admirabili multiplicatione disputari possent, sed quoniam alia quædam magis vtilia sunt dicēda, quæ sit sententia Theologorum de hac multiplicatione, paucissimis verbis aperiam. Non secus, Auditores, in manibus Domini panum, ac piscium fragmenta crescebant, quam tritici grana in sulcis multiplicentur. Nam sicut ex eo grana in sulcis multiplicantur, quod in frumentum terra conuertitur; sic etiam hodie panis crescebat, quia Domini nutu in panem alia corpora vertebantur. Sed quod natura longo tempore, & multis conuersionibus facit, idem id in momento, & vnica mutatione Creatoris omnipotentia faciebat.

Cur ab hoc conuiuio potus abfuerit.

Sed cur, dicat aliquis, nihil de potu Euangelistæ scripserunt? Num absque potu conuiuium peractum est, cùm potus melior pars sit conuiuiorum? Certè si tale conuiuium in his regionibus fieret, paucos omnino conuiuas haberet. Fortasse igitur præuidens Dominus nostri temporis ebriosos, absque potu conuiuium instruxit, effecitque vt panis, & piscis, sicut famem sedabant, ita sitim extinguerēt: præsertim cum hoc, vt antea exposuimus, typo diuinissimi Sacramenti optimè conueniret. Fortasse etiam idcirco Dominus solicitus non fuit, quod fontes vicini essent, & ex eis aquam ad bibendum commodè & sine labore habere possent.

Postremò refectis, & satiatis turbis fragmenta diligenter colligi iussit. *Et impleuerunt*, inquit Euangelista, *duodecim cophinos fragmentorum*, ita vt Apostoli singuli, cophinos singulos referrent, quod etiam sine miraculo factum non est. Neque verò sine causa Dominus tantam copiam fragmentorum superesse voluit. Primùm .n. hoc facto miraculum longe clarius, & illustrius factum est. Deinde quantus sit eleemosynæ fructus, non solùm declarauit, sed pene in ipsis oculis hominum defixit. Ecce .n. Apostoli quinque solos panes habebant, qui ne ipsis quidem sufficerent: & tamen iussu Domini, liberaliter eos cum alijs egentibus cōmunicauerunt. Quid inde factum est? Primùm multitudo incredibilis refecta, & recreata est; deinde ipsi suos panes non modo non amiserunt, sed etiam maximo cum fœnore eos receperunt. Ita, vobiscum sine dubitatione fiet, Auditores, si liberales in eleemosynis erogandis fueritis. Nec .n. mentiri potest qui ait: *Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino*: Neque verò id solum de corporalibus eleemosynis intelligendum est; sed etiam, si Beato Cyrillo credimus, de spiritalibus. Nam quemadmodum hodie Apostoli cùm diligenter multitudini ministrassent, plenos cophinos retulerunt: sic ét Præsules Ecclesiarum, Pastores, & Concionatores, qui gregem Dei verbo vitæ diligenter pascunt, plenos cophinos, in terris quidem intelligentiæ & gratiæ, in cœlis verò gloriæ, & beatitudinis reportabunt. Habetis igitur, Auditores, ea quæ de historia Euangelica pro temporis breuitate dicenda esse putaui.

Eleemosynæ fructus.

Prou. 19.

Nunc quæstionem vnā, quæ multorū animos mouere solet, & cuius explicatio, si rectè percipiatur, lōgè maximā vtilitatem adferre potest, paucis expedire decreuimus: & tum demum orationi finem imponemus. Miraculū hodiernum tametsi maximum, & præclarissimū est, tamen singulis annis in toto orbe terrarū repetitur. Qui .n. hodie panes, & pisces multiplicauit, idem omnino annis singulis de paucis granis segetes (vt B. August. loquitur) creat, & in ipsis vitibus admirabili ratione, & modo aquam in vinum conuertit. *Neque .n. qui plantat est aliquid, neq; qui rigat: sed qui incremētum dat, Deus.* Itaque sicut hodie singulari miraculo quinque hominū millia satiauit; sic ét perpetuo prouidentiæ suæ miraculo singulis annis alimenta procreat, quæ toti orbi sufficere possint.

Augustin. trac. 24. in Ioannem.

1. Corin. 3.

Sed si hæc ita se habēt, vnde tot pauperes, tot inopes, tot mendici, qui vix sum-

summis laboribus victum sibi comparare possunt? Nunquid fortassis summus ille orbis moderator, non tantum annonæ comparare potest, quantum omnibus hominibus alendis satis sit? Quid extenuat, quid obscurat continuum miraculum? Quatuor vitia sunt, Auditores, quæ id efficiunt, vt ex hoc ipso Euangelio cognosci potest. Vnum est *diffidentia*. Nam sicuti Philippus statim ab impossibili argumentari cœpit, ac dicere: *Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat:* sic & nos facimus. Vix enim credi potest, quàm humiliter, & abiectè de Dei prouidentia in rebus difficilibus, et arduis sentiamus, et plus sæpe in nostris artibus, & fraudibus, & mendacijs confidimus, quàm in Deo. Quare mirum non est, si nos interdum Deus deserit, & difficultatibus obrui sinit; non secus ac si diceret; In vestris dolis, & fraudibus confiditis, ipsæ igitur fraudes, & doli vos liberent, sicut credidistis, fiet vobis. Hæc igitur diffidentia mirum in modum huius miraculi splendorem obscurat. Nam sicut propter incredulitatem Nazarenorum nõ poterat Dominus in ea vrbe multa signa facere; ita etiam propter diffidẽtiam nostram sæpe nobis non adfert eã opem, quam alioqui adferret. Dicam hoc planiùs, Auditores. Si tibi Iudæus aliquis mille, vel duo millia coronatorum polliceatur, & syngrapham ab eo scriptam, & consignatam habeas, absque vlla solicitudine dormis, & tamen quid aliud miser, quàm syngrapham vnius infidelis habes? At verò non vnam, sed multas Dei syngraphas habemus, quibus nobis omnia ad vitam illam sustentandam necessaria pollicetur; & tamen soliciti ita sumus, quasi Deum vel impotentẽ, vel mendacem, vel decepturũ esse crederemus? Nonne ipse Dominus ait: *Nolite soliciti esse animæ uestræ, quid edatis, aut corpori uestro, quo induamini: scit enim Pater uester, quia his omnib. indigetis?* Quid apertiùs? Nonne rursum ait: *Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur uobis?* Nonne Apostolus Petrus ait: *Omnem solicitudinẽ uestrã proiicientes in eum; quoniam ipsi cura est de nobis?* Nonne Dauid clamat: *Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te nutriet?* Nonne rursum clamat: *Fidelis Dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis?* O nos beatos, si intelligeremus, q̃d sit Deũ habere patrem, omnipotentem habere patrem? Et quid sibi illa verba velint: *Scit enim Pater uester, quia his omnibus indigetis.* Quære ab aliquo paruo puero, quid facies cùm ista vestis detrita, & consumpta fuerit? Tu paruulus es, pecunias non habes, artem faciendarum vestium non tenes: quid igitur ages? quo te vertes? nudus sis in posterum necesse est. Sed non terrebis eum, habet enim responsionẽ in promptu; Pater meus, dicet, solicitus erit de hoc, & nihil mihi deesse patietur. Cur igitur, Auditores, nõ tãtùm nos in Deo confidimus, quantum in suis parentib. confidunt pueri? Si pater noster est, si hæreditatem illam amplissimam nobis donare constituit, quomodo necessaria ad victum non suppeditabit? certe suppeditabit; neque nobis deesset, si nos nobis non deessemus, neque manus ei nostra diffidentia ligaremus. Sed nos egere incipimus, cùm iam animum ad furtum, vel ad vsuram, & malas artes adiecimus. At inquis; Necessitas legẽ non habet: sed Deũ habet. Caret lege; sed non Deo, cui Dauid clamabat; *De necessitatibus meis erue me.* Et oĩa potiùs ferenda, & toleranda sunt, quã offendendus Deus. Nullum .n. est malum maius peccato, nec vlla iactura, cũ æternæ salutis iactura cõparari potest. *Quid .n. prodest homini, si vniuersum mũdum lucretur, & detrimẽtum aĩæ suæ faciat?*

Sed ad secũdum vitium veniamus. *Diuitum auaritia*, Auditores, alterum vitium est; quod hoc perpetuum Dei miraculum non parum obscurat. Quęroã

Quatuor causæ egestatis.
Prima diffidentia.
Simile.
Matt. 6.
Ibidem.
1. Pet. 5.
Psal. 54.
Psal. 144.
Matt. 6.
Psal. 24.
Marc. 8. & Luc. 9.
Secunda causa diuitum auaritia.

ro à vobis, si Rex noster singulis annis alicui magnā summam pecuniarum daret, vt inde omnes huius vrbis pauperes alerentur, si his, cui hæc prouincia commissa est, vel eas pecunias omnes, vel certè magnam illarum partem in suis loculis poneret, ac pro se retineret, miraremini, si pauperes fame atque inopia laborarent, & si principis liberalitas non appareret? Ad eundem modū diuites Deus instituit, tanquam principes, & nutritores pauperū. Nam idcirco illis tantum opum, ac facultatū largitus est, quātū nō illis solū, sed & multis alijs sufficere posset. Sed cū n ipsi omnia recōdat, & à tineis potiùs, quàm ab egenis consumi velint, quid miramur, si pauperes fame pereunt, & Dei miraculum obscuratur? Poterat qdē Deus oēs hoīes diuites, vel oēs inopes facere: sed si oēs diuites, vbi tūc esset patiētia? Si oēs inopes, vbi liberalitas? Quoniā igitur tēpus hoc, ad regnū cœlorum præclaris operibus, & virtutum actionibus promerendum nobis tributum est, illud Deus sapienter instituit, vt alij diuites essent, & misericordia & liberalitate sibi gloriam ęternam compararent: alij pauperes essent, & patientia, ac laboribus ad eundem felicitatis portum peruenirent. Verùm auari diuites Andream imitantur, ac dicūt: Habeo quidem quinque panes, sed *hæc quid sunt inter tantos?* Quis pauperū petitionib. satisfacere posset? Et quid si anno sequente annonæ caritas inualesceret, & ego mihi & meis antè nō prouidissē? Neq; sū ita diues, vt hoīes putant, imò verè, si rectè cogito, ego ēt pauper sum. Ah miser, verè pauper es, pauper charitate, pauper misericordia, pauper gratia, pauper humanitate, pauper spe gloriæ sēpiternę. Et qd ita de anno sequēti sollicitus es? Quid si cęlum rueret? Quid si tunc nō viueres? Cōicēnt ergo, cōmunicent ij, qui diuites sunt, opes suas cū indigentibus, & tùm ea, quæ Deus producit, omnibus abundè sufficere, & Dei miraculū splēdere ac enitere videb s.

Contra auaros.

Tertium vitium, pauperum superbia, luxuria, & ebriositas. Pauperes illi, quos hodie tanto miraculo Dominus pauit, super viride fœnum sedebant. Quid fœno, nisi caro significatur? *Omnis caro fœnum*, inquit Isaias. Quid verò viriditas, nisi luxuriem & petulantiam designat? Itaque viride fœnum nihil aliud, quàm lasciuè petulans, indomita, ac luxurians caro est, quam omnes quidem comprimere, omnes coercere, omnes super eam sedere debemus: sed pauperes imprimis, quibus ideo Deus abundātiam rerum negauit, vt temperantiam & sobrietatem mediteneur. Verùm hodie nostri pauperes vestiri, & epulari volunt, vt diuites: & mirantur postea, si eis pecuniæ deficiunt. Quàm multi reperiuntur, qui diebus festis cum suis compotatoribus ad tabernas pergunt, & ibi vna hora potando consumunt, quod multis diebus summis laboribus acquisierant? Vt illos interim omittam, qui ludendo, & amando, opes suas ac si ditissimi essent effundunt. Sedeant igitur pauperes super fœnum viride, luxuriem compescant, parsimoniam discant, sobrietatem sectētur, & tum Dei prouidentiam non experientur solum, sed ipsis penè oculis suis videbunt.

Tertia causa supbia, luxuria & ebrietas pauperum. Isai. 40.

Quartum ac postremum vitium, est superbia, & sumptus inordinati, ac pōpe nonnullorum illustrium hominum. Hic .n. eorum splendor splendorē obscurat prouidentiæ Dei. Cur, quæso, existimatis hodie iussisse Dominum, vt quod ex quinque panibus superfuerat congereretur, neque permittere voluisse, vt fragmenta illa perirent? Num quòd famem aut penuriam in posterum formidaret? Non sanè, Auditores, nō hoc Dominus formidabat, qui tam facilè panes multiplicare, & de integro etiam creare poterat. Sed eos admonere voluit, quibus maximas opes largitus, vel largiturus erat, vt non putarent, quòd fior superesset, effundendū, ac dissipādū esse; sed intelligerent diligēter colligēdū, & in pauperum

Quarta causa superbia & luxus diuitum.

cophi-

cophinis reponendũ. Non dedit Deus Principibus, Antistitibus, & alijs nobilibus viris tributa, & vectigalia, vel Ecclesiastica beneficia, vel amplissima patrimonia, vt equos, canes, accipitres, mimos, amicas alerent, non vt mensas mille ciborum generibus refertas atq; instructas haberent, non vt sumptus immoderatos in palatijs, in vestibus, famulis, hortis, vineis, cultu & ornatu corporis facerent, non vt in assentatores, atque adulatores largi, atque effusi, & in pauperes parci, atque auari essent. Cùm Deus Soli copiosissimam illam lucem donauit, iussit vt etiam eam cum rebus cæteris communicaret: & in corporibus nostris venæ maiores ideo sanguine plenissimæ sunt, vt venas minores implere possint, & si hoc non faciant, totum corpus in discrimen adducitur. Ita etiam cùm viri illustres, & diuites, qui venæ maiores sunt, nõ solum venas minores, hoc est, pauperes non implent; sed etiam ab illis id parum sanguinis, quod habent, exugunt, dici non potest, quòt mala oriantur, & quàm vehementer Dei miraculum obscuretur. Paupéres, Auditores, similes gallinarum sunt, quę oua pariunt, sed non sibi: atque vt arborum radices semper humo adhærent, & sordidæ ac obrutæ terra sunt, vt succum ad ramos nutriendos, & augendos, mittant, sic etiam pauperes circa terram, & sicut pecudes in stabulis, & agris versantur, vt nihil diuitib. desit. Quis humum fodit? quis terrã vertit? quis serit? quis metit? quis arbores plãtat? quis putat? quis colit? quis ouium, boũ equorũ curã gerit? quis efficit vestes? qs cibos parat? qs domos ędificat? Nõne pauperes? Itaq; pauperes veluti pedes in corpore sunt, qui pro stomacho diuitum semper laborant: & tñ tanta est interdum diuitum inhumanitas, vt vix necessarium victum pauperibus largiantur, quorum sanguine, & sudoribus in delitijs viuunt. Si hominem aliquem videretis, qui caput ornatissimo pileo tectum gereret, manus pulcherrimis chirothecis, totũ corpus splendidissimis & superbissimis vestibus, cui nec torques, nec monilia, nec annuli deessent: & tamen pedib. nudis incederet, nonne eum stultissimum esse diceretis? Quis eum non irrideret? Quis non contemneret? etsi ex frigore illo pedum morbum aliquẽ contraheret, & inde interiret, nonne oẽs meritò hoc illi euenisse censerẽt? Tale mõstrum sunt diuites inhumani, qui tantas opes ac facultates habent, vt etiam equos, & canes alere possint, qui ornatissimè vestiuntur, lautissimè comedunt, largissimè bibunt, splendidissimè habitant, & tamen non verentur pedes, qui semper pro ipsis laborãt, hoc est, pauperes nudos relinquere. Et quid mirum, si ex pedum nuditate frigus concipiant, & intereant, cùm erga pauperes charitatem non habeant? Nam *qui non diligit manet in morte.*

Pauperes similes gallinis & radicibus.

1. Ioan. 3.

Quare, Auditores, quicunq; diuites sunt, si Dei prouidentiam illustrare, & ipsi valere & viuere volunt, pedes suos operiãt, egenorum rationem habeant. Cùm tam exiguo tempore hic in terris viuamus, cùm ad alium orbem maximis itineribus properemus, cũ iter difficile, & periculosum teneamus, cũ in eo magnæ opes impedimẽto potiùs, q̃ adiumento sint, mirum est profectò, sapientes homines non vehementer lætari, cùm oneris deponẽdi, vel cũ alijs communicandi occasionẽ habent. Si vi tempestatis in aliquem scopulum cũ multis socijs delatus esses, vnde ad terram euadere, nisi natando, non posses, & magnam vim auri, & pecuniarũ haberes, nonne potiùs à socijs tuis peteres, vt te in ea ferenda iuuarent, quàm eam solus ferendo, & pecuniarum & vitæ periculum apertissimum subires? Omnes nos, Auditores, nemine prorsus excepto, impetu procellæ primi parentis peccato exortæ, in scopulum huius mundi delati sumus, ex quo ad portum beatitudinis peruenire nisi natando, & manibus & pedi-

Exhortatio ad liberalitatẽ.

pedibus laborando non possumus. Hoc à me sæpiùs audiuistis, & singulis concionibus repetendum esset: nempe iter, quod ducit ad cœlum, neque in curru, neque in naui, neque in lectica, neque in equo vlla ratione confici posse. Iter arduum est, laboriosum est, periculis plenissimum est. Quocirca viatorem maximè liberum, & expeditum requirit. *Ecce*, inquit Petrus, *nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

Matt. 19.

Et nos putamus grauissimis diuitiarum sarcinis onusti hoc iter emetiri nos posse? Decipimur, Auditores, fallimur, toto cœlo erramus. Consilium igitur sapientissimum capiamus, partem oneris nostri super humeros pauperum imponamus: vt hac ratione cum nostris diuitijs salui & incolumes ad portum salutis perueniamus, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO VIGESIMA SEPTIMA

IN FESTO ANNVNCIATIONIS BEATAE MARIAE.

DE INCARNATIONE DOMINI.

THEMA.

Iam hiems transiit, imber abijt, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra. Cant. 2.

SYNOPSIS.

EXordium à dignitate & solennitate hodierni festi sumitur, in quo nimirum felix ver, pulsa rigida hieme, ob peccatum protoparentis nostri inducta, redijt. Quanta peracta sint hodie in sacratissimo virginei vteri templo, enarratur; videlicet creatio corporis absolutissimi, animi præstantissimi, & coniunctio Dei cum homine, de quibus singulis in progressu agitur. Pulchritudo & perfectio corporis Christi ab architecti præstantia colligitur; vbi, quomodo Christus à Spiritu sancto generatus dicatur, explicatur. Corpus Christi quidem ex terra, sed tamen virginea fuisse formatum, affirmatur & confirmatur, contra Manichæum & Valentinum, quorum hic corpus cæleste, ille verò phantasticum fuisse asserebat. Finis tam mirabilis corporis fuit, vt esset habitaculum summi Dei; quod ipsum in momento temporis efformatum diuino miraculo fuisse demonstratur.

Pars altera explicat, quomodo Verbum caro factum sit, contra hæresin Apollinaris; deinde qualem animam Christus in tam excellenti corpore assumpserit declaratur, nempe diuersam à nobis, omni gratia, virtute, scientia, prudentia, consilio, gloria & beatitudine præditam. De admirabili nexu animæ Christi cum corpore glorioso, & quomodo sponte sua mortem obierit, atque de ipsa triumphum reportarit, disseritur. Sublimitas mysterij Incarnationis conue-

nienti similitudine pyri sobolem mali sibi insertam habentis ostenditur. Praeterea de vtilitate Incarnationis agitur, & cur Christus potissimum humanam naturam sibi adsciuerit, vt videlicet totum mũdum aliquo honoris gradu nobilitaret. Commoda Incarnationis narrantur, quia est funiculus ille triplex, quo è lacu miseriæ extrahimur; quia est hostia nos Deo patri placans; quia est mediator, & fœdus illud confirmans pacem inter Deum & hominem; quia est via ad cœlum; quia est medicamentum plagarum nostrarum; quia est cibus in itinere; quia denique est precium nostræ redemptionis. Tandem vt nos cõmodis tantis dignos exhibeamus, & maximè castitatẽ sectemur, grauis exhortatio cõcludit.

FVit vsq; adeo potens, atque efficax, optimi Auditores, verbum illud imperãtis Dei, cùm post peccatum primi hominis ait: *Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi*, vt repẽtè cœlum vniuersum clauserit, Solẽ propè extinxerit, terrã quasi fulmine percusserit, aerem nubibus, & maria procellis, ac tempestatibus repleuerit. Denique rosas in spinas, flores in tribulos, & iucundissimũ & spatiosissimum ver in ingratam, & horridam hiemem commutarit. Ab eo die posteaquam Deus vniuersum genus humanum graui anathemate percussisset, non ampliùs aer serenus, nec soles blandi, nec flores redeuntis veris prænuncij videbantur, sed omnia sibi nubes, & pluuiæ, & niues, & grandines, & nimbi ac procellæ vẽdicabant. At verò hodie, ò lætissima, & clarissima dies, vox exultationis, & salutis audita est in tabernaculis peccatorum; nempe *hiems transiit, imber abiit, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra.* Erigite iam tãdem capita vestra, exules filij Adam, exuite indumenta mœroris, luctus in gaudium, fletus in cantum, & tristitia in lætitiam conuertatur: Ecce enim *annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo,* quia *flores apparuerunt in terra nostra,* & Deus ex Dño vltionũ factus ẽ Pater misericordiarũ: ex hoste amicus, ex iudice aduocatus, & anathemate sublato maledictionẽ in benedictionẽ, hiemis asperitatem in veris serenitatem, & spinas ac tribulos in rosas, ac lilia mutauit. *Iam enim hiems transijt, imber abijt & recessit: flores apparuerunt in terra nostra.* Apparuit tandem, Aquilonibus omnibus, & dæmonibus inuitis, flos ille candidus, & rubicundus, qui in Cantico amoris loquitur, & dicit: *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Floruit tandem aliquando virga illa Iesse, de qua Isaias ante præcinuit: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Et floruit in Nazareth, quæ interpretatur Florida, & mense Martio, qui est mensis florum.

Gen. 3. *Cant. 2.* *Luc. 2.* *Cant. 2.* *Cant. 2.* *Isa. 11.*

Itaque, Auditores, hodie primum refloruit spes nostra, Et est hæc dies quasi flos quidam omnium festorum: nisi enim hodie virga floruisset, certè post nouem menses fructum non peperisset. Ac nisi festum Incarnationis haberemus, nec festum Natalis, nec Apparitionis, nec Resurrectionis, nec Ascensionis, nec festum Sancti vllius haberemus. Omnes igitur dies festi, omnesque Christianæ celebritates in hoc die festo, & in hac celebritate tanquam in flore continentur. Neque solùm est hic festus dies dierum omnium caput, principiumque festorum: sed etiam ipse vnus alios omnes in se dies festos quasi amplissimo quodam sinu complectitur. Est enim hodie festus dies Deo Patri, quòd fecerit nuptias filio suo. Est festus dies Deo Filio, quòd naturam humanam perpetuo ma-

Festũ Annũciat. seu Incarnat. est flos Festorum.

matrimonio sibi coniunxerit. Est festus dies Spiritui sancto, quòd ei splendidissimum templum hodie sit erectum. Est dies festus ordinibus oium Angelorum, q ruinæ eorũ instaurari hodie ceptæ sint. Est festus dies beatissimæ Mariæ, q inusitato miraculo, & priuilegio penitus singulari se matrem, & virginem, & matrem Dei & hominis hodie viderit. Est festus dies omnibus hominibus, q non solũ hodie ab exilio reuocati, sed etiã in numerũ cęlestium ciuiũ asscripti, & hęredes gloriæ, ac regni amplissimi, & sẽpiterni effecti sint. Est festus dies cęlo, & terræ, elemẽtis, arboribus, aĩãtibus, ac vt breuiter dicã, toti rerũ Vniuersitati. Nã cũ sit homo quasi paruus quidam mũdus, gloria ac felicitas eius, in ornamẽtum, ac decus Vniuersitatis redundat. De hoc igitur maximo, et nobis vtilissimo mysterio Dominicę Incarnationis duo mihi breuiter explicanda esse videntur: quid noui hodie sit factũ, & in quẽ finẽ: siue qd sit Dñica Incarnatio, & q̃ eius vtilitas?

Propositio.

Quid igitur hodie factum est in illo beatissimo templo, & domicilio Spiritus sancti vtero Mariæ? *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.* Quæ sũt ista gloriosa? Primùm, cõditum est quoddam corpus humanum omnium corporum longè pulcherrimum: deinde creatus est animus quidam humanus animorum omnium longè præstantissimus: postremò Deus cũ homine, arcano atque recondito, atque inexplicabili quodam modo coniunctus, & copulatus est. Hæc tria cũ sũma Angelorũ admiratione, & stupore totius naturæ, & non minori gloria virginis nostræ hodie facta sunt; & non alibi, quã in vtero Mariæ. *Gloriosa* igitur *dicta sunt de te, ciuitas Dei.*

Psal. 86.

De corpore Christi.

Incipiamus à corpore. Quis fuit auctor tam eximiæ fabricæ? ex qua materia? in quem finem? & quanto tempore ædificata est? Auctor fuit Spiritus sãctus, materia sanguis virginalis, finis, vt esset viuum tẽplum diuinitatis, tempus, minutissimum ac breuissimũ momẽtũ: nõ põt nõ esse admirabile opus, qd à tãto opifice, ex tã illustri materia, in tam sublimẽ finẽ, & simul tanta celeritate factum est: vereque de eo dici potest, quod scriptura diuina de throno Salomonis prędicat: *nõ esse factum tale opus in vniuersis regnis.*

3. Reg. 10.

Ac vt primum de artifice dicamus: Quid potentius, vel sapientius Deo? *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Dei perfecta sunt opera, & oẽs viæ eius iudicia.* Neq; solùm Dei, sed etiam solius Dei est hoc opus. Nam quemadmodum architecti, pictores, sutores, alijque opifices opera minoris momenti per suos famulos, & operarios faciunt: at opera quædam maiora, & excellentiora nulli committunt, sed ipsi per se, & suis manibus moliuntur; sic etiam Deus corpora cæterorum hominum tãquam res paruas, & quasi domos rusticorũ per suos operarios fabricare solet; vtitur enim opera Solis, stellarum, & etiam aliorũ hominum: at verò corpus istud, de quo nunc loquimur, quod futurum erat palatiũ magni Regis, nulli seruorum atque administrorum permisit, sed ipse solus suis manibus fabricauit. *Spiritus sanctus*, ait Angelus apud Lucam, *superueniet in te, & virtus Altissimi obrumbabit tibi.* Et apud Matthæum: *Quod*, inquit, *in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Quid igitur de pulchritudine, & elegantia huius corporis dicemus? quod ipsa species, ipsa pulchritudo, ipse candor lucis æternæ per se procreauit? Verè *speciosus forma præ filiys hominum* fuit Christus. *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus*, sponsa in Cantico amoris ait: Formosus certè vir fuit Adam, formosa mulier Eua, formosus Absolon, formosa Helena: sed *speciosus forma præ filijs hominum* nõ est nisi Christus. Conferte omnes cũ Christo, & videbitis quatuor exiguas lampades circa lucentissimum globum Solis, quæ tametsi noctu nonnihil splendoris edere viderentur; tamen in meridie, & Sole coruscante

Psal. 110

Deut. 32.

Eius auctor Deus.

Luc. 1.

Matt. 1.

Psal. 44.

Cant. 1.

vmbram potiùs, quàm lumẽ efficiunt. Et quantum existimatis placebat Deo, & placet hoc suum opus? Certè nobis ea, quæ nos ipsi facimus multò meliora, & pulchriora esse videntur, tametsi sæpè non sint, quàm ea, quæ alij faciũt. Si sit in tuo pomario aliqua arbor, quã tu ipse plantaueris, rigaueris, putaueris, colueris, nonne ea tibi multò est gratior quàm omnes, quas alij plantauerunt? Nonne ea cæteris omnibus trunci rectitudine, ramorum proceritate, florum pulchritudine, fructuum suauitate antecellere tibi videtur? Quàm vehementer te oblectat sedere ad vmbram eius, carpere de floribus, gustare de fructibus? Quis præterea est hominũ, cui non proprij filij alijs omnibus formosiores, meliores, & sapientiores esse videantur? Si igitur ea quæ sæpè per se nullam commendationem merentur, tamen quòd nos ea fecerimus, nobis pulcherrima, & optima esse videntur; quanti faciet Deus artifex sapientissimus hoc opus, quod ipse solus fecit, quodque non videtur, sed est omnium operum præclarissimum, ac pulcherrimum?

Spiritus sãctus nõ est pater Christi.

Neque verò existimet aliquis propterea Spiritum sanctum esse patrem Christi, quòd fabricauit corpus Christi: non enim ex substantia sua Spiritus sanctus genuit Christum ad eum modum, quo filij generantur; sed ei corpus ex virgineo sanguine procreauit, ad eum modum, quo figulus efficit vasa ex luto, & architectus domum ex lignis, & lateribus. Nunquid figulos appellatis fortasse vasorum suorum parentes? & architectos ædificiorum? Non existimo: Ita igitur & Spiritus sanctus non pater, non genitor; sed conditor, sed auctor, sed architectus, sed opifex corporis Domini fuit. Hæc de auctore.

Iam verò ex qua materia magnificum hoc palatium ædificatum est? Nõ ex auro, vel argento, non ex lapide pretioso, aut cœlesti aliqua materia; sed ex terra. Quid? ex terra? tantus Princeps, tam potens Imperator domum habebit ex terra? Exigui homunciones, qui nihil aliud sunt, quàm terra, tamen palatia habere non dignantur ex terra, sed ex vltimo Oriente adducunt marmora, columnas, lapides preciosos: quin etiam lacunaria, atque testudines cooperiunt auro, distinguunt gemmis, exornãt margaritis: & Deus, quem *cœlum, & cœli cœlorum capere non possunt*, in domo lutea habitabit? Admirabile, & plenũ stuporis ẽst hoc quidem, Auditores, & tale, vt Manichæo, & Valentino, & alijs permultis cerebrum prorsus abstulerit; sed tamẽ verum, & à nobis constanti fide asserendum, atque credendum: nempe corpus Christi domicilium diuinitatis, non phantasticum, vt Manichæus putauit, neq; cœleste, vt credidit Valentinus, sed terrenũ, hoc est, verè ex carnibus, & neruis, & ossibus compositum fuit, sicut corpora omnium nostrum sunt. De qua re nemini tutiùs, quã ipsi Domino credimus. Quid de se Dominus ait? *Palpate*, inquit, *& uidete, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere*. Quid clariùs? quid euidentius? Omitto quòd Euangelista Ioannes, Verbum, ait, non phantasma, nec cœlum, sed carnem esse factum. Taceo quod Apostolus Paulus ad Romanos scribens Christum *ex semine Dauid*; & ad Galatas, eundem Christum *ex muliere factum* esse, clarissimis verbis testatur. Satis est vnum illud ipsius Domini testimonium, quod adduximus, ad ostendendum, nihil cũ impudentia, & obstinatione hæreticorum comparari posse. Quid nõ audeat is, qui dicit Christum non aliud corpus, quàm spiritale, & phantasticum habere? cum ipse Christus clamet ac dicat; *Palpate, & uidete, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me uidetis habere.* Et si hæc veterum istorum hæreticorum impudẽtia intolerabilis, sicut verè est, ita vobis videtur; nemo dubitare debet circa fidem augustissimi Sacramenti intolerabilem quoque esse

Materia eius terra uirginea.

3. Reg. 8.

Errores Manichæi & Valentini.

Luc. 24.

Ioan. 1.

Rom. 1.

Gala. 4.

esse impudentiam Caluinistarum. Nã nec apertiùs Dominus contra Manichæos, quàm contra Caluinistas loquitur: nec minùs commodè poterant Manichæi, si adhuc magis insanire voluissent, aliquo tropo, aliqua metaphora, vel metonymia se defendere, quàm hodie faciunt Caluinistæ. Neque tamen mirari debemus, si multi deficiunt ad Caluinismum: nam etiam Manichæi, & omnes hæretici, quamlibet absurdi, & impij sectatores suos habuerunt: sed nolo digredi à proposito, nec lætitiam huius diei altercationibus perturbare.

Corpus Christi ex terra virgine.

Corpus igitur Saluatoris ex terra cõpositum est: sed ea terra, terra virgo, terra sancta, terra conseruata, ac designata à Deo ad hoc opus, iam inde ab æternitate fuit. Nec enim decebat, vt si Deus inter homines nasciturus erat ex alia, quàm ex virgine nasceretur: Sicut nec illud conueniebat, vt virgo pareret, nisi Deum pareret. Deinde si primus Adam, per quem peccatum, & corruptio in hunc mũdum intrauit, ex terra virgine natus est: quanto magis par erat, vt secundus Adam integritatis doctor, & innocentiæ restitutor, ex terra virgine nasceretur? Ex purissimis igitur, & virgineis sanguinibus Domini corpus fabricatum est.

Corpus Christi domicilium Dei.

At in quem finem tandem condidit Deus tam nouum, & tam singulare palatium? Vt in eo mens quędam sapientissima, beatissima, ac diuinissima perpetuò habitaret. Nec solùm ea, sed ipsa etiam sapientia, ipsa beatitudo, ipsa diuinitas. Siquidem hæc est domus, *quam elegit* Deus *in habitationem sibi*. Et de ipsa alio loco legitis: *Sapientia ædificauit sibi domum*. Itaque sapientia Dei ipsa est, quæ hoc palatium fabricauit, & non pro alio, quam pro se ipsa fabricauit. Omnia quæ sunt, à fine, propter quem fiunt, quasi mensuram magnitudinis, & excellentiæ capere solent. Si finis est paruus, & res ad finem est parua. Si finis est magnus, & res ad eum finem debet esse magna.

Psal. 131.
Prouer. 9.

Agricolæ sufficit tugurium, homini plebeo necessaria est maior aliqua domus, patritius verò non mediocre palatium requirit: At Regibus, & Imperatoribus, nec ipsa palatia sufficiunt. Pro Deo igitur quale domicilium, quam amplũ, quàm ornatum, quàm sumptuosum, quam illustre necessarium erit? *Quam domum*, ait ipse per Isaiam, *ædificabitis mihi?* Quare cum corpus nostri Liberatoris proprium sit sapientiæ domicilium, & viuum templum diuinitatis, dubitare non possumus, nec debemus, quin sit omnium corporum præstantissimum, atque pulcherrimum.

Isa. 66.

Còrpus Christi vni co momento efformatum.

Sed quanto tempore existimatis hæc ingens fabrica ad exitum perducta est? Quod annos putatis Deus in hac mole erigenda consumpsit? O inexplicabilis potentia creatoris? Non annos, non menses, non dies, non horas hæc fabrica tanti operis postulauit: sed *in momento, in ictu oculi*, vt scripturæ loquũtur, omnia perfecta, atque absoluta fuerunt. Arca Noe spatio centum annorum fabricata est. Templum Domini tempore Salomonis minori spatio quã septem annorum, licet architecti penè infiniti in eo operarentur, perfici non potuit: tempore verò Zorobabelis idẽ templum quadraginta annis rursum instauratum est. Porro palatium Salomonis annis tredecim innumerabiles architectos, & operarios occupatos tenuit. Et vestra corpora, in quibus componendis, & cœlum, & elementa, & omnis natura laborat, vt perfectè in vteris matrum conformentur, non minùs, quàm dies quadraginta requirunt: nec enim omnia membra simul fiunt; sed primum formatur cor, vel hepar, iuxta dogmata medicorum, deinde partes cæteræ: nec omnia membra simul viuere incipiunt, sed primum, quod viuit, est cor, deinde posteaquam vita arcem cordis occupauit, tum paulatim ad alias partes, ac membra se diffundit: neque statim atque homines incipiunt viuere, viuunt vita hominis, sed primum vitã plantarum, deinde animan-

1. Cor. 15.

periuntur omnes molestiam, tantam difficultatem in ignorantia propulsanda, vt multi sint, qui, nisi verberibus adigantur, malint nihil vnquam discere, quam tanto labore cum ignorantia bellum gerere. Hinc igitur intelligemus, quam nouum, & quam gloriosum opus hodie Dñs fecerit. Siquidē aīum quendā procreauit, sed aīum sapientem, sed animū iustum, animū gloriosum, animum gratia, virtutibus, cognitione, prudentia, consilio, gloria, & beatitudine præditum. Quid nouius, mirabilius, singularius, quā vt infans, qui lacte nutritur, imò qui gestatur in vtero, interius tamen animo, & maximis negotijs occupetur, & mente gerat cogitationes maximarum rerum, & iam tunc incipiat agere cum Deo de reparatione generis humani? Venit quidem Christus in terras, *in similitudinem carnis peccati*, & corpus mortale, ac laboribus, & fame, & siti obnoxium habuit, vt pati, ac mori pro nobis, & peccata totius mundi expiare posset, sed tamen nunquam is, aut peccatum, aut ignorantiam nouit, qui nequitiam, & tenebras nostras, suo splendore dissipaturus erat. Neque verò existimare deberis, Dominum nostrum paulatim, & ab hominibus sicut, nos facimus, didicisse. Nec enim decebat, vt magister orbis, & doctor cœlestis hominibus præceptoribus vteretur. Id quod neque scribæ ipsi, & Pharisæi, aut ignorare, aut negare potuerunt: sed potius cū admiratione, & stupore dicebant, *Vnde hic litteras scit, cùm non didicerit?* Dominus verò respondere solitus erat; *Doctrina mea non est mea; sed eius, qui misit me, Patris*; hoc est, sapientiā istam, quam vos admiramini, non ego vel ab hominibus didici, vel meo labore quæsiui: sed eam à Patre, qui misit me, accepi, ille animum meum in momento, atque in puncto temporis omni sapientia, ac eruditione repleuit. Accipite similitudinem istam. Capite vas aliquod angustissimi oris, quales amphoræ esse solent: si eiusmodi vas liquore aliquo replendum sit, nonne oportebit sensim liquorem illum infundere? Ita sanè. Si.n. magnā copiam simul eius liquoris infundere volueris, os vasis nimia illa copia obstruetur, & liquor peribit. Tales sunt intelligētiæ nostræ, Auditores, vasa sunt angustissimi oris: idcirco paulatim magno labore, & multo tpe cognitio rerū in aīos nostros non tam infundenda, quàm instillanda est. At verò Christi animus quasi vas quoddam amplissimum, ore capacissimo præditum est. Itaque sine labore, sine tempore, sine molestia, maxima copia sapientiæ, & gratiæ, & gloriæ, & omnium virtutum; imò & absq; mensura in eum infundi potuit. Hinc videlicet B. Ioannes in Euangelio ait: *Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis*. Et Apostolus Paulus: *In Christo omnes thesauros sapientiæ & scientiæ Dei absconditos* esse cōfirmat.

Rom. 8

Ioan. 7.

Ibid.

Ioan. 1.

Coloss. 2.

Maxima vnio animæ Christi ad corpus.

Iam verò quid de admirabili nexu dicemus, quo animus tam illustris, cum tam pulchro corpore coniunctus, & copulatus est? Nec est enim gemma aliqua preciosa, quæ ita suo aureo annulo conueniat, sicut hæc illustrissima & splendidissima mens suo pulcherrimo, & optimè constituto corpori conuenit. Nullus est animus, qui statim atque in corpus ingreditur, cum eo arctissimam amicitiam, & familiaritatē non contrahat, vt non nisi vi postea separari, seiungique possit. Sed tamen non ita animi nostri arces corporum suorum possident, neque ita communiunt, vt bello morborum, & ægritudinum, vel fame, & obsidione tandem à morte non capiantur, & expugnentur. At verò animus iste singularis, de quo nunc loquimur, ita corpus illud suum possidebat, ita gubernabat, ita moderabatur, vt nullum ei periculum, vel a morte, vel à morbo, vel à fame, vel à siti vlla ex parte immineret.

At, inquis, tamen aliquando mortuus est Christus, & animus de corpore, vel inuitus, egredi compulsus est. Imò verò, Auditores, sponte sua, & libera vo-

luntate mortuus est Christus:& anim⁹ eius ad tempus exijt de corpore & quasi fugam, & debilitatem simulauit, vt mortem alliceret, & pulcherrimo stratagemate eã circũueniret, & occideret. Siquidem aĩo isto de corpore recedẽte, repẽte mors idem corpus tanquã vacuã ciuitatem occupauit, & quasi victrix, ac triumphans in mœnibus eius sua insignia, vexillaque suspendit, neque frigus, pallorem, frigiditatem abesse voluit. Sed quid interim contigit? Post tres dies verus Dominus eius corporis, *Dominus fortis, & potens in prælio*, cùm iam de inferno,ac dæmonibus præclarissimè triumphasset,ac castra eorũ, ac ciuitates diripuisset,ab inferis redijt, vt etiam de morte, & corruptione triũpharet. Itaque repentè corpus ipse suũ obsedit, neque mortem inde fugere permisit, sed eam nihil tale cogitantẽ, & eiusmodi vim nunquam expertam, de improuiso oppressit, suffocauit, interemit,extinxit. Itaque hoc nouo,& ante illum diem inaudito genere stratagematis, de ipsa morte moriendo triumphauit: *Christus* enim *resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.*

Psalm. 23.

Rom. 6.

Venio nunc ad tertium, & postremum,quod in illo beatissimæ Virginis Mariæ vtero hodie factum est. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.* Gloriosa res planè gloriosi corporis constitutio: sed nihilominus gloriosior multò gloriosissimę animę conditio. Corpus enim nihil est aliud, quàm domicilium animi: neque animus à corpore, sed corpus ab animo nobilitatem, & pulchritudinem sumit. At de gloria, & splendore tertij operis, de coniunctione videlicet Dei cum homine, quid tandem dicere poterimus? Nam illa duo priora, licet gloriosissima per se sint, tamen cum tertio comparata, ne gloriosa quidẽ dici debent. Sanè eiusmodi res est Deus homo, Deus in carne,vt in cordis conclaui gustari,& sentiri aliquo modo possit, sed certè verbis exprimi,effarique nõ possit. Quis enim explicabit,imò verò quis animo,& cogitatione consequi poterit, vel quanta potentia,vel quanta sapientia,vel quanta dulcedine charitatis hodie factum sit, vt vnus, & idem sit Deus & homo; & nos verè Deum Patrem & fratrem appellare possimus? Quis non obstupeat, ita Deum fieri hominem, vt neq; personę multiplicẽtur, neq; naturę cõfundãtur, nec in humanitatẽ vertatur diuinitas, nec diuinitas absorbeat humanitatẽ? Accipite similitudinẽ,q̃ tametsi procul abest ab huius mysterij sublimitate,ex ea nihilominus aliquid de re tanta suspicari poterimus. Cogitate similem esse Deum hominẽ factũ alicui pyro, quæ tres ramos duntaxat, & eos oĩno æquales inter se habeat,& in vno eorum ramorum ramusculus quidam mali insertus sit: quemadmodum enim ramusculus ille mali in arbore quidem pyri,sed non in quolibet eius ramo insitus est; sic etiam humana natura cum Deo quidem,sed nõ cũ qualibet eius persona cõiuncta est. Non enim Pater aut Spiritus sanctus, sed solus Filius naturã humanã assũpsit Rursũ, sicut ramus ille pyri,in quo est insitus ramusculus mali, & pyrus & malus dicerẽt,& pyra & mala ꝑducerẽt;sic etiam secunda illa persona Dei, quæ naturam humanam accepit,Deus & homo verissimè nominatur,& opera diuina atque humana producit. Sicut item,si ramusculus mali siccaretur, non propterea ramus pyri exsiccaretur, quòd non pyrus à malo,sed malus a pyro dependeat: sic etiam cum humana Christi natura per mortem in cruce exaruit,natura diuina eiusdẽ nihil penitus detrimenti passa est. Postremò,quẽadmodum, si ramusculus mali iterum reuiuisceret, & floreret, non ideo ramus pyri modo aliquo mutaretur: sic etiam cùm Christus ab inferis redijt, & humana eius natura refloruit, nullam prorsus natura diuina mutationẽ accepit: Siquidem humanitas à diuinitate, non diuinitas ab humanitate pendebat. Exposui breuiter quid in hoc subli-

Psalm. 86.

Mysterij

Incarnationis altitudo.

Simile.

sublimissimo Incarnationis mysterio contineatur. Nunc de eius vtilitate, & de huius beneficij magnitudine pauca dicenda sunt, vt pectora vestra incendantur, & ad tam liberalem Dominũ redamandũ, & ei gratias sincerissimo affectu persoluendas inflammentur.

De vtilitate Incarnationis. 2.

Quis est igitur finis Incarnationis? Cur Deus hodie factus est homo? Quis amore non incendatur, & ad redamandum tam liberalem Dominum non inflammetur? Cuius cor non liquefiat, si cogitare aggrediatur, quantã abyssum bonitatis, & charitatis hoc facto Deus ostenderit? Disce, ò homo, disce quanta in Deo sit bonitas, quãta charitas, quãta dulcedo. Sola impellente bonitate, solaque imperãte charitate olim Deus in creatione ad quendam modum naturam atque essentiam suam nobiscũ communicauit. Quid enim est aliud natura omnis creata, quam quædam exigua, atque obscura participatio Deitatis? Quia verò in Deo non solùm natura, sed etiam persona reperitur, vt nihil nobiscum non communicaret, hodie *Verbum caro factum est*, & personæ etiam suæ communionem liberalissimè nobis cõicauit. Elegit verò sapientissimus Deus naturam humanam, in quam potissimùm hoc munus conferret. Tum quod Angeli sancti medico non indigerent: tum etiam, vt beneficiũ esset cómunius, latiusque pateret, & non solũ aliquod genus rerum, sed totus orbis, & omnis rerũ Vniuersitas quasi gradum quendam honoris, & nobilitatis ascenderet. Siquidem Angeli toti sunt spiritus, res cæteræ totæ sunt corporeæ: solus homo & spiritu, & corpore præditus est. Itaque si Deus naturam angelicam assumpsisset, solæ res spiritales hoc munere gauderent; si verò corpus aliquod, solæ corporeæ: at cùm humanam naturã, in qua omnes naturæ, tanquam in epilogo continentur, assũpsit, omnes res creatas ad maiorem quandam excellentiam, & sublimitatem euexit. Hinc beatus Ioannes ideo non ait, sic Deus dilexit hominẽ, sed, *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.*

Ioan. 1. *Ioan. 3.*

Commoda Incarnationis.

Ex hac verò excellentissima coniunctione quis enumeret, quot commoda, atq; vtilitates consecutæ sint? Quid enim non dedit, qui filiũ suum vnigenitũ dedit? aut *quomodo non etiam cũ illo omnia nobis donauit?* Cecideramus in profundissimum barathrum miseriarum, egebamus aliquo, qui funem nobis porrigeret, idcirco *verbum caro factum est*: nempe factus est *funiculus triplex*, qui *difficile rumpitur*, ex carne, anima, diuinitate: & hic ad nos dimissus facilè nos de lacu illo miseriæ, & luto fæcis extraxit. Egebamus hostia, qua Deũ nobis iratũ placaremus: & erat quidem in mundo caro, quæ immolari potuisset, sed inuisã oculis Dei peccatũ efficiebat. Idcirco *verbum caro factum est*: nempe dedit nobis Deus Sacerdotem, & sacrificium: & Sacerdotem *sanctum, innocentem, impollutum, segregatum à peccatoribus*, & victimã immaculatã, & placentem Deo, cuius oblatione facillimè ipse placaretur. Egebamus mediatore, qui litem nostrã cum Deo componeret: Nam vt homo suspectus erat Deo, tamquam nimis auidus vtilitatis propriæ: & Deus suspectus erat homini tanquam zelator honoris, & vltor iniuriarũ. Idcirco *verbum caro factum est*, nẽpe mediator aduenit, qui Deus, & homo simul existens, causam vtriusq; fideliter ageret, & cui tum Deus honorem suum, tum homo vtilitatem propriam committere tutissimè, ac liberrimè possent. Egebamus fœdere aliquo, vel contractu, quo pax iam composita firmaretur, ne rursum dissensione aliqua, pace turbata, fieret *nouissimus error peior priore*. Idcirco *verbum caro factum est*: nempe Deus naturã nostrã sibi matrimonio copulauit, atq; his nuptijs pax nostra perpetuo fœdere stabilita est. Egebamus via, ac veluti ponte aliquo, per quem in cælũ redire possemus; Siquidem per peccatum cœlum à terra longè recesserat & chaos magnum inter

Rom. 8. *Eccl. 4.* *Heb. 7.* *Matt. 27.*

nos, & sedes beatorũ positũ erat. Idcirco *verbum caro factum est*: nempe descẽdit caro, mons humiliatus, vallis impleta, ac cœlũ ita inclinatũ, & terra ita exaltata est, vt se planè cõtingãt, & facileatq; expeditũ & apertũ iter viatorib. prębeant. Egebamus medicamẽto, quo plagæ illæ curarentur, quæ nobis descendentibus de Ierusalem in Iericho à latronibus inflictæ fuerant. Idcirco *verbum caro factum est*: nam antequidem medicus pręsto erat, qui curaret, nec ægroti deerãt, qui cura indigerent; sed medicamentum deerat, sanguis Domini. Egebamus cibo, qui nos in itinere reficeret, & recrearet, ne fortè deficeremus in via: nam caro, quam comedere poteramus, illa quidem erat ad manus, sed ea sola non proderat quicquam, verbum autem Dei, quod solum nutrire ac reficere poterat, cibus erat grandium, nec nostris dentibus, aut palato cõueniebat. Idciro *verbum caro factum est*, nempe dedit nobis Deus verbum in carne, panẽ in lacte, pharmacum salutis melle saccharoq; conditum. Egebamus precio, quo de miserrima seruitute redimeremur: Siquidẽ per peccatũ non solũ venditi hostibus nostris fueramus, sed ẽt ad eã inopiam, & difficultatẽ redacti, vt nemo seipsum liberare ac redimere posset. Idcirco *verbum caro factum est*, nempe datus est nobis Dei benignitate frater vnus diues & potẽs, qui nos oẽs, fratres videlicet suos, sumptib. suis & posset & vellet de misera captiuitate liberare. Postremò volebat Deus nos omnes de carcere ad regnum promouere, & de filijs diaboli filios suos facere: Sed vt hoc interim credere, ac sperare possemus, egebamus argumento aliquo euidenti amoris Domini. Quis enim facilè speret, aut credat, hominem parricidam, reum maiestatis, supplicio extremo adiudicatum, laqueo ad collum appenso ad patibulum iam pergentem repentè reuocãdum, à Rege adoptandum, & de patibulo ad solium euehendum? Idcirco, Auditores, *verbum caro factum est*. Idcirco Dei Filius factus est hominis filius, vt crederẽt, ac sperarent filij hominum, se verè Dei filios aliquando futuros. O verbum suaue! O verum Euangelium! O nuncium faustissimũ, & felicissimum, quo promittitur salus ægrotis, indulgẽtia reis, captiuis redemptio, seruis liberatio, cæcis lumen, & mortuis vita.

Festiuitas Annunciationis. Hæc dies boni nuncij est. Cur enim descendit hodie nuncius ille cœlestis, nisi vt peccatoribus veniam, iustis gloriam, Angelis gaudium, toti orbi nouum splendorem, nouamque lætitiam nunciaret? Sed pars potissima hodiernæ lætitiæ nostra est, Auditores, quòd nos hodie statum mutauimus, cùm Deus est *de stercore erigens pauperes*, collocauit *cum principibus populi*. *Psal. 112.* O gloria! O nobilitas generis humani! Non apparuit nobis in igne, nec in nube, sed in carne nostra vidimus Deum saluatorem nostrum. *Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus*, *1. Ioan. 3.* vt os nostrum, & caro nostra sit, ille magnus Christus, qui nunc sedet in dexteris Dei, & gubernacula, clauumq; tenet orbis vniuersi. Intelligamus igitur, intelligamus dignitatem nostram, & sancta quadam, atq; humili superbia elati erubescamus deinceps versari cũ pauperib. mendicare stipem, indui lacerispannis, vesci cibis grossiorib. ne fortè fratri nostro seniori, qui *princeps est regum terræ*, *Apoc. 1.* nostris sordib. & abiecto genere viuendi iniuriam inferamus. Qui statum mutant, etiam mores, & cibos, & amicos mutare solent: neque auderet hic in terris frater Principis, vel Præsulis alicuius, vel humilibus famulis se adiungere, vel sordidum artificiũ exercere, semperque timeret, ne fratrẽ suum moribus suis offenderet. Ante hunc diem eramus omnes pauperes, mendici, serui, dissipaueramus *substantiam* nostram, *viuendo luxuriose*, *Luc. 15.* etiã porcos pascebamus in solitudine. Itaq; mirum non erat, si cum bubulcis, cum rusticis, cum dæmonibus cum meretricibus

cibus versabamur, si ventrem de siliquis replere cupiebamus, si carnis sordidissimas voluptates quasi stipem mendicabamus. At verò hodie non Reges, non Pontifices, non Imperatores; sed Dij quidam facti sumus, *filij & hæredes* magni *Dei*, & magni illius *Christi* fratres & *cohæredes*, qui est *solus potens Rex regum, & Dominus dominãtium*.

Rom. 8.
1. Tim. 6.

Ad castitatem exhortatio.

O si aperirentur semel oculi nostri, & perspicuè videremus, quantam iniuriã innocentissimæ, & purissimæ isti carni, quam hodie Dominus assumpsit, inferant omnes adulteri, oẽs fornicarij, oẽs libidinum, & voluptatum carnalium serui: abstinerent se profectò ab eiusmodi sordib. & castiùs deinceps, & continentiùs viuerent. Quid? carnẽ meam Deus noster tãto honore dignatus est, vt eam super omnes Angelos in throno gloriæ suæ collocauerit, & ego tam ingratus existam, vt carnem eandẽ seruire faciã libidinib. & dæmonibus? Quid? Tollam ego *membra Christi, & faciam membra meretricis?* Absit, absit: alliciat mundus, blandiatur caro, vexet, stimulet, incendat, inflammet Satanas, ego tamen Domino bene propitio non inferam hanc iniuriam Domino meo, qui me de patibulo ad regnum euexit, & de vili mancipio fratrẽ suum, ac filium fecit. Veniat, quæso, in mentem castissimus ille Ioseph, qui cum ab vxore Domini sui ad stuprum sollicitaretur; *Ecce Dominus meus*, aiebat, *omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua, nec quicquam est, quod non sit in mea potestate: quomodo igitur possum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum?* obstrictum, ligatum, vinctum me vides Domini mei, vt me commouere, & peccare in eum nullo modo possim. Aspiciamus, quæ cõparatio esse potest, Auditores, inter ea beneficia, quibus obstrictus erat Ioseph, & ea, quibus nos hodie obstrinxit, atque obligauit Deus. Quid. n. nobis non dedit, qui filium suum vnigenitum dedit? Aut *quomodo non etiam cum eo omnia nobis donauit?* Contulit nobis naturam, donauit gratiam, promisit gloriam, misit filium quasi obsidem, dedit spiritum *pignus hæreditatis*: iussit Angelis, vt nos custodiãt, toti mundo, vt nobis seruiat: ipse verò tanquam amantissimus pater non remouet à nobis oculos pietatis & prouidentiæ suæ: & quomodo poterimus igitur tot vinculis obligati nos commouere, & peccare in tam clementem ac liberalem Dominum? præsertim cum is nihil à nobis petat, nisi vt statum nostrũ, & dignitatem conseruemus. Quare deinceps ne splendori nostro deesse videamur, induamus auream illam vestem charitatis, vescamur assidue pane Angelorum & regalibus epulis, versemur cum cælestibus illis principibus, dicamusq; cum Paulo, *Conuersatio nostra in cœlis est*: quæramus delitias, & diuitias & honores, sed dignos filijs Dei cælestis gloriæ ambitiosi, cælestium opum auari, cælestium voluptatum cupidi simus: mundum verò, & eius diuitias atque oblectamenta tanquam vilissima, & nostro statu indignissima contemnamus, conculcemus, fastidiamus, & in fratrem nostrum seniorem oculos intẽdentes vehementer formidemus, ne dedecori illi simus, ne fortè nos ipse corã Angelis Dei in futuro sæculo erubescat, & fratrũ loco habere tam sordidos homines confundatur: sed potiùs enitamur ita nos gerere, ita statum nostrũ, dignitatemque tueri, vt Deus filios, Christus fratres, Angeli socios, Ierusalem ciues nos habere, agnoscere, atque excipere glorietur: quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

1. Cor. 6.
Gen. 39.
Rom. 8.
Eph. 1.
Phil. 3.

CONCIO VIGESIMAOCTAVA

IN DOMINICA PASSIONIS,

Vel

HEBDOMADA SANCTA.

DE MAGNITVDINE PASSIONIS DOMINI.

THEMA.

O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Thren. 1.

SYNOPSIS.

Exordium à magnitudine passionis Christi sumitur, quā assiduè cōsiderare par est. Quatuor deinde fontes aperiuntur, ex quibus illa magnitudo hauritur, quorum primus est infinita Dei in nos charitas, quæ grauissima etiam tormenta leuissima effecit, quod exemplis Martyrum, præsertim D. Ignatij probatur. Secundus fons à primo ortum trahens est, quod sibi omnem consolationem in tanta passione vndique derelictus abesse senserit, quod in Leuitico olim per duos hircos offerri solitos præfiguratum fuit. Tertius, quod in tenerrimo, quo præditus erat, corpore, hæc pertulerit. Quartus, quod omnia genera tormentorum subierit. Deinde nouem præcipua passionis Christi genera graphicè expressa afferuntur, & quasi repræsentantur. Primum genus est tristitia & pauor Christi in monte Oliueti, in quo omnibus angustijs vndique circumdatus erat, cui causam dederunt tormenta omnia subeunda ibi repræsentata, peccata omnia omnium hominum sub oculis spectata, ingratitudo hominum, atque dolor immensus Virgini matri inde excitandus.

Secunda pars, præmissa prolixitatis excusatione, alia quinque sequentia passionis Christi genera enumerat. Secundum itaque est, quod instar mancipij ab eo, quem ad summam dignitatem euexerat, vilissimo precio suis inimicis sit venum datus

datus; vbi fornicarij Iudæ peiores esse probantur. Tertium, quod Iudæorum & Gentiliū crudelitati omnes habenæ laxatæ fuerint, dæmone obcæcatis & obstinatis illis pectoribus insolita genera tormentorū suggerente. Quartū est, dira illa flagellatio, vilissimorum scilicet hominum ionum pœna: vbi pia de illa meditatio. Quintum, spinea coronatio. Sextum, Crucis ad montem Caluariæ baiulatio; vbi docemur, quomodo crucem nostram, hoc est, tribulationes sufferendo Christum sequi debeamus.

Pars tertia, prælibatis montis Caluariæ mysteriis, ad reliqua tria genera passionis narranda progreditur; quorum septimum est ipsa crucifixio, vbi primùm Christi truculenta denudatio, deinde ipsa crucifixio suis coloribus exprimitur: Octauum est, præsentia matris dilectissimæ, vbi passio vtrinque resultans explicatur. Nonum & vltimū genus passionis Christi est, subsannatio astantiū, & fellea potatio; vbi demōstratur omnes Christi sensus in cruce passos fuisse. Iosephi à fratribus venditi vestis sanguinolenta patri allata, figuram fuisse corporis Christi declaratur, & quomodo nostra peccata ipsum in crucem adigant ostenditur. Deinde subiungitur grauis ad charitatem & gratitudinem exhortatio, insuper ad contritionem à minori ad maius inductio. Epilogus denique ostendit, quanto maior sit pœna gehennæ supplicio Christi, & quam certa peccatoribus immineat.

Passio Christi atrocissima.

ATROCITAS suppliciorum Domini tanta fuit, Auditores optimi, vt vires humanæ, atque angelicæ mentis exuperet, & solus Christ⁹, qui eam pertulit, & solus Deus, qui eā ad nostram salutem instituit, quāta eius indignitas, atque acerbitas fuerit, cogitatione, atque intelligentia consequātur. Petræ siquidem scissæ, & monumenta aperta, & velum templi laceratum, & Sol, atque aer tenebris coopertus, mundus denique totus horrendis, atque ante illud tempus incognitis monstris, & portentis se tantum nefas intelligere, atque execrari significabant. Neque dubium est, quin, *Angeli* quoque *pacis*, iuxta prophetam, *amarè fleuerint*, inter se alas contulerint, facies suas pennis velauerint, cùm ministri iniquitatis indignissimis probris, & contumeliis afficiebant Dominum maiestatis: sed nihilominus Dei Filius solum Patrem appellat, tāquam qui solus eius rei magnitudinem planè cognosceret: *Tu scis*, inquit, *improperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam*. Solus enim Pater planè intelligebat, quid Christus eius filius pateretur, qui solus eiusdem Christi infinitam sublimitatē, & maiestatem cognoscebat: nec non quanta ei ex omnibus rebus creatis, atque ab hominibus potissimum reuerentia atque obseruantia deberetur. Itaque, tu solus, inquit, cognouisti improperium meum, & confusionem meā, quia tu solus non ignoras reuerentiam meam. Sed quanquam hæc ita se habeant, & licet Passionis Domini magnitudo omnem creatam intelligentiam vincat, tamen hortatur nos Dominus, vt quantum possumus, enitamur, vim dolorum illorum, & cruciatuū intelligere: *O vos omnes*, inquit, *qui transitis per viam*, qui curriculum istud humanæ vitæ perficitis, qui non hæretis in luto terrenarum cupiditatum; sed aliis desideriis ad cœlestem Ierusalē magnis itineribus properatis: Vos, inquā, nolite simpliciter audire, sed *attendite, & videte, si est dolor similis, sicut dolor meus.*

Isa. 33.

Psal. 68.

Ea nobis consideranda.

Thren. 1.

Quare

Quare nos hodierna die, tum vt Christo debitas gratias, iustasq; referamus, & nostro capiti, vt vera & viua membra condoleamus: tum, vt nos ipsos ad patientiam, ac tolerantiam laborum armemus, & ad insequenda Domini vestigia infracto animo accedamus, de magnitudine, atque atrocitate Passionis Domini, ipso Domino benè iuuante, verba faciemus. Ac vt ordine aliquo rem tantam, tam grauem, tam vtilem explicemus, & facilè quicquid dixerimus, non solùm intelligere, sed etiam memoria custodire possitis, quatuor quasi capita, ac veluti fontes aperiemus, ex quibus magnitudo, ac vehementia Dominicæ Passionis, tanquam rapidus torrens profluebat, vt copiosas aquas, iuxta vaticinium Isaiæ, *de fontibus Saluatoris* hauriamus.

Isa. 12.

Primus fons dolorum Christi, infinita eius charitas.

Primus fons, qui fontium cæterorũ origo, ac principiũ fuit, & iure fons fontiũ dici poterat, est infinita illa charitas, quæ in pectore Domini, tanquam in sua, ac propria fornace perpetuò ardebat: cupiebat Dominus, cum excellentissimo modo liberare genus humanum, tum plenè, atque perfectè diuinę iustitiæ satisfacere: cupiebat ita plagas, ac vulnera nostra curare, vt nullæ cicatrices, nulla vestigia, nulla signa relinquerentur; & simul ita maxima illa crimina læsæ maiestatis de medio tollere, vt nullæ deinceps inter nos, & Deum inimicitiarum, aut odiorum causę remanerẽt. Sciebat se, quo plura, & grauiora pateretur, eo meliùs posse hæc sua opera ad exitum perducere; & simul propriarum virium, ac fortitudinis conscius intelligebat se quamlibet grauem sarcinam, atque onus suis robustissimis humeris ferre posse. Itaque hinc fiebat, vt sine modo, ac sine mensura se sarcina dolorum ac laborũ oneraret. Coniunge mihi summam potentiam cum summa sapientia: & summam potentiam, & summam sapientiam cum charitate summa: ac deinde animo complectere, si potes, quid inde fiet. Vilissimi homunciones, cùm in eorum cordibus amor dominari, ac regnare incipit, quid quæso cogitant? quid meditantur? quid moliuntur animo? Certè ita inardescunt interdum, vt infinita, atque immensa quædã pro ijs agere, vel pati cupiant, quos dìligũt. Cũ Patriarcha Iacob septẽ annos propter Rachel seruisset, & adhuc alios septẽ seruiturus esset, nõ ei tẽpus istud tẽpus annorum quatuordecim, sed paucorum dierum spatium *præ amoris magnitudine* videbatur. Quid verò impurissimi amatores, non casti, vt S. Iacob, pro suis meretricibus semper fecerint, omnibus notum est. Sed vt omittam de amatoribus fœminarum, & aliarum sordium dicere, aspicite sanctos homines, & amore diuinæ pulchritudinis vehementer incensos, vt Apostolum Paulum, vt Martyrem Ignatium, vt B. Franciscum. Isti omnes ita rapiebantur ab amore, & extra seipsos quodammodo ducebantur, vt martyria, verbera, cruces, ignominias, ita quærerent, vt aurum, & gemmas, ac lapides preciosos mercatores quærunt. Neque simplicia martyria, simplices cruces, simplices mortes, pro Domino sufficiebant illis; sed duplicia, triplicia, ac multiplicia desiderabant. Audite B. Martyrem Ignatium, *Ignoscite mihi*, inquit in epistola ad Romanos, *ego scio quid mihi expediat: nunc incipio esse Christi discipulus: Ignis, crux, bestiarum instantia, abscissio, separatio, confractio, dissectio membrorum, interitus totius corporis, & flagella diaboli omnia in me veniant, vt Iesum Christum merear adipisci, nihil me iuuãt, q̃ sunt mũdi huius. Bonum mihi mori in Christo Iesu, quàm regnare in finibus terræ.* Deinde quis vnquam tanto affectu, & tam ex animo amicos suos rogauit, vt eum ab impendente nece liberarent, quanto affectu, & quam ex animo idem iste gloriosus Ignatius Romanos rogauit, ne ipsius mortẽ, & passionem impedirent? Itaq; ardentissimi illi amatores Dei immensa quædam animo concipiebant, quæ pro Domino pati desiderarent: sed interim

Amor omnia leuia facit.

Gen. 29.

Ignat. ep. ad Rom.

terim tamen multo minora patiebantur, quòd non responderet in eis potentia charitati. Infinita pati cupiebant: sed non poterant, & idcirco Dominus non sinebat eos *tentari supra id, quod* poterant: sed faciebat *cum tentatione prouentum, ut* possent *sustinere*. At verò Dominus Christus caput Martyrum, & singularis doctor patientiæ, quòd multo maiori charitate flagraret, quàm vllus vnquam sanctus, quis ignorare potest? Charitas enim in Christo, tanquam in fonte, in sanctis cæteris tanquam in riuulis erat. Nam *de plenitudine eius nos omnes accepimus*. Itaque non cupiebat, non desiderabat: sed ardebat amore patiendi pro nobis; & sicut *ceruus ad fontes aquarum*, ita ipse ad calicem Passionis anhelabat, cuius sunt illa verba: *Desiderio desideraui hoc pasch. manducare vobiscum*. Et illa: *Baptismo habeo baptizari: & quomodo coarctor vsquedum perficiatur?* Quid? quod si ad hanc infinitam patiendi voluntatem, summam quoque patiendi potentiam adiungamus, quæ moles passionis efficietur? Equidem, Auditores, hoc vnum argumentum, si attentè, ac diligenter perpendatur, solum sufficit, vt homo rapiatur extra se, & stuporem, atque extasim mentis patiatur: & tum demum intelligere incipiet, quid sit quod Dominus ait: *Attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus*.

2. Cor. 10. — *Ioan. 1.* — *Psal. 41.* — *Luc. 22.* — *Luc. 12.*

Secundus fons, quòd voluerit atrocia tolerare sine consolatione.

Alterum caput, vnde vehemẽtia Passionis Dominicæ nascebatur, illud est, quòd voluerit Dominus atrocissima supplicia sine vllo genere consolationis tolerare. Hoc verò secundum caput ex primo capite, tanquam riuus ex fonte, sine vlla dubitatione deriuatur. Ea. n. Regina Charitas, quæ summos dolores pati voluit Christum, eadem, inquam, omnes portas obstruxit, quibus aliquod genus solatij, siue de cœlo, siue de terra ad cor eius ingredi potuisset. Itaque nõ solùm a discipulis, amicis, affinibus: sed ab ipso proprio parente, atque adeo à seipso derelictus, desertusque fuit, vt solus ille homo Christus cum summis doloribus, & cruciatibus quodammodo luctaretur. Hinc sunt illæ voces: *Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber*. Et, *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia*: Et, *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Huius rei in veteri Testamẽto illustrissima figura præcessit. Quid enim duo illi hirci Leuitici 16. significabant, qui pro peccato populi offerebantur Domino, quorum alter mactabatur, alter in solitudine liberè dimittebatur, nisi summum illud, ac diuinissimum sacrificium, quo Deus, & homo, Iesus Christus, pro peccatis mũdi totius oblatus est Domino? Sicut enim vnus hircorum occidebatur, alter in solitudinem discedebat: ita in Christo altera naturarũ eius, nempe humana, sola cruciabatur; altera diuina videlicet, quodammodo abscedebat, & sociam suam solam in supplicijs, & tormentis relinquebat. Tametsi enim, quantum attinet ad nexum hypostaticum, verbum Dei humanam naturam, quam semel assumpsit, nunquã dimisit; tamen quantum attinet ad consolationem, quam patienti humanæ naturæ adferre potuisset, & quantum ad intolerabilium illorum dolorum mitigationem, ac tẽperamentum, eam omnino deseruit. Vnde quæso Martyres sancti in maximis supplicijs cantabant, gloriabantur, gestiebant, exultabant: Dominus verò, qui Martyribus robur, & constantiam illam donauit, ita passione imminente exhorruit, ita contremuit, ita sudauit? certè non alia causa est, quam quod Martyribus Dominus calicẽ passionis miscebat melle cælestis suauitatis, & sæpè maiorem partem calicis liquor dulcissimus occupabat, vt verè cum Propheta dicerè possent: *Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificarunt animam meam*. Et cum Apostolo Paulo: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio*. At ipse Dominus sibi, vt antè dicebamus, omnes portas clausit, quib. con-

Psal. 87. — *Psal. 68.* — *Psal. 21.* — *Leuit. 16.* — *Psal. 93.* — *2. Cor. 7.*

consolatio ad eum inferri potuisset: Idque non alia de causa, quam vt nos miseros, atque ingratos copiosè redimeret. Cogita mihi modò, quid sit bibere eiusmodi calicem passionis, plenum felle, plenum absynthio, plenum teterrimis liquoribus, sine vllo dulcedinis temperamento? Cogita, quam crucem patereris tu, si aliquo graui morbo laborares, & nullum cōsolatorem haberes; omnes te desererēt, etiam amici, etiam parentes, & vxor, etiam filij tibi dorsum verterent, & maiorem misericordiam exhiberi videres alicui cani, qui iacet vulneratus in platea, quam tibi? Iure igitur *attendite*, inquit, *& videte, si est dolor, sicut dolor meus.*

Tertius fons, quòd ea in tenerrimo corpore pertulerit.

Porrò tertium, quod passionem Domini mirum in modum augebat, fuit teneritudo, ac nobilitas corporis Domini. Quis nescit, quantum intersit inter durum aliquem, rusticumque agricolam, cuius caro laboribus assueta, Solis ardore exusta, imbribus, niuibus, ventis sæpe pulsata, terræ soliditatem, & quasi duritiem induit; & nobilem aliquem, ac tenerum & in delitijs educatum adolescentem? nōne grauiora aliqua verbera, quæ rusticus ille agricola vix sentiret, tenerum istum adolescentem penè occiderent? Iam verò Dominus Christus non erat ille quidem in delitijs enutritus, quippe qui matrem terrenarum opum egentissimam, sola fide, & charitate, alijsque virtutibus diuitem elegerat: sed tamen corpus tenerrimum, pulcherrimum, nobilissimum, optimè constitutum, & temperatum habebat, quale optimo iure esse debuit, quod auctore Spiritu sācto ex virgineis, purissimisque sanguinibus conformatum, fabricatūque erat. Itaque acerbissima illa supplicia, quæ quodlibet aliud corpus, quamuis durum, quamuis crassum, quamuis rusticanum, maximis cruciatibus affecissent, quid quæso suspicabimur in illo corpore fecisse, quod omnium præstantissimum fuit? An non ergo meritò, optimoque iure dicere potuit Dominus, *Attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus?*

Quartus fons, quòd omnia genera suppliciorū pertulerit.

Sed iam ad quartum fontem aperiendum aggrediamur. Quāta fuerit atrocitas suppliciorum Domini ex eo facilè potest intelligi, quod nō vnum aliquod genus supplicij passus, sed pęnam quandam communem, & generalem, quæ omnes pęnas quasi amplissimo sinu cōprehendit. Si respicias eos, à quibus passus est, inuenies omnia genera hominum, omnem sexum, omnem ætatem, omnem conditionem, Iudæos, & Ethnicos, Principes, & populares, dominos & seruos, viros, & fœminas, amicos, & inimicos simul quodammodo cōuenisse, et in cædem, atque interitum Domini conspirasse. Si respicias ea, in quibus aliquid passus est, videbis nihil penitus esse, in quo aliquid pati possit, & in quo Dominus passus non sit. Siquidem amantissima mater gladio doloris transfixa, discipuli atque amici fugati ac dissipati, vestimenta ablata, existimatio læsa, animus mœrore oppressus. Quid de corpore dicam? Nonne singula membra, singulique sensus suos, & ꝓprios carnifices habuerūt? Ac vt intelligatis, vel potiùs Solis luce clariùs videatis, non fuisse interitum simplicem, vel vnum aliquod genus tormēti, quo Dominus extinctus est, sed amarissimā quandam, atque acerbissimam compositionem innumerabilium cruciatuum, quorum singuli per se, si diligenter, atque attente cogitentur, abundè sufficiebant, vt Dominum Christum incredibili dolore, ac dedecore afficerent: enumerabo breuiter nouem præcipua genera suppliciorum, quæ præter alia multa illa vna in se Domini passio comprehendit.

Primū genus, tristitia & pauor Christi.

Primum igitur doloris genus fuit ille conflictus internus, illa immensa tristitia, illa anxietas cordis, illa nubes mœroris, quæ Dominicum cor ita inuasit, atq; oppressit, ut eū quasi in agone mortis extremo constitueret. Neque id solùm, sed etiam effecit, vt Dominus, qui toties solus pernoctauerat in locis desertis, iam ita paueret, vt à discipulis quo-

quodammodo peteret, ne se solum dereliquerent: *Sustinete hic*, inquit, *& vigilate mecum*. Neque id etiã solum, sed & illud effecit, vt toto corpore sanguinis sudor erumperet, & tam copiosus, vt ex fronte, ac vultu per vestes descenderet in terrã, eamq; rigaret. Quæ res eiusmodi fuit, vt nullo vnquam sæculo aliquid magis nouum, magis mõstrosum, magis portentosum acciderit. Neque verò magnopere mirabimur, Auditores, si intelligamus, quàm iustã causam interni huius doloris Dominus habuerit. Siquidem anima illa beatissima antè flagellari, & crucifigi, & fel atque acetum gustare voluit, quam hæc eadẽ corpus pateretur. Itaq; anima inuisibili cuidam cruci affixa fuit, quę sua quatuor brachia, et suos quatuor clauos inuisibiles habuit, q̃ erant quatuor acerbissima genera cogitationum. Primum enim venerunt ad mentem omnia tormenta, quæ nocte illa, & sequenti die erat perpessurus, & quæ corpus ordine quodam vnum post aliud in diuersis horis afflictura erant, ea omnia simul quasi agmine facto in animum Domini irruerunt. Et quid mirum, si tãtus exercitus dolorum, tam grauium, tam immitium, tam diuturnorũ sanctissimum illud corpus mœrore, ac tristitia replere potuerunt? præsertim cum intelligeret Dominus, singulorum vehementiã, & grauitatem, & certo sciret nihil eorũ vel auferendum, vel minuendum; sed totum illum calicem vsque ad minimam guttam, *vsque ad faces*, vt scriptura loquitur, sibi exhauriendum. Deinde venerunt ad mentem peccata omnia tam præterita, quam præsentia, & futura, quæ vnquam in Deum ab hominibus vel commissa sunt, vel deinceps committentur. Et ita minutè, ita perspicue, vt omnia mea, & omnia tua, & omnium, ac singulorum hominum sigillatim, quasi omnia essent præsẽtia intueretur. Iam igitur is, qui tanto ardore, & zelo diligebat honorem Patris, quam vehementer existimatis affligebatur, quod tam innumerabilem multitudinem scelerum, ac flagitiorum nefandorum, fœdissimorum, execrabilium, in cœlum clamantium, & Dei honorem, ac Maiestatem offendentium cerneret? Certè vnius solius hominis peccata sufficere poterant, vt Dominum magis torquerent, quam ipsum supplicium crucis. Quid igitur facerent peccata totius mundi? Non est intelligentia, nec humana, nec angelica, quę vim huius doloris comprehendat. Tertio loco veniebat ad mentem ingens illa ingratitudo, primum Iudæorum, deinde multorum Christianorum, qui sanguinem istum suum preciosum conculcaturi erant: & simul videbat, tum horribile illud supplicium, quo post paucos annos Iudæi afficiendi erant: tum intolerabiles pœnas gehennæ, quę tantæ multitudini non solùm Iudæorum, & Ethnicorum, sed etiam Christianorum parabantur. Quæ omnia sine dubio innocentissimum, & nostri amantissimum illud cor vehementissimè affligebant. Si ita dolet pater, aut mater obitum vnius filij, vt consolationem inuenire nullo modo possit: quantum credibile est doluisse Dominum Christum ęternum interitum tot millium hominum, quos multò ardentiùs, quàm mater filios diligebat, & pro quibus non solùm omnibus, sed etiam singulis millies mori paratissimus erat? Postremò veniebat ad mentem gladius ille bis acutus, qui viscera amãtissimæ matris penetraturus esset: quæ cogitatio, quis dubitat, quin frangeret, ac dilaceraret pectus Dominicũ? Post Deum Patrem neminem ita Dominus diligebat, vt suam optimam, & sanctissimam matrem. Itaque cum sciret, quanta vehementia doloris cor illud pientissimum, & innocentissimum repentè adoriri debebat, certè gladius materni doloris antea à Simeone prædictus antè cor filij quam matris penetrauit, neque ad cor matris nisi per cor filij pertransiuit. Hæc est igitur crux interior, isti sunt claui, hæc est lancea, quæ sudorem illum sanguineum de corpore Do-

Matt. 26.

Quęnam eius causa.

Ezech. 23.

re Domini exprimebat. Qui sicut sudor fuit omnium sudorum monstrosissimus, & horribilissimus, ita signũ fuit dolorum, & cruciatuum inauditorum, & talium, vt cum eis nulla supplicia comparari possint.

Christo vndique angustiæ.

Genes. 22.

Cogita mihi, Dominũ Iesum in horto Gethzemani in isto agone constitutum, tanquam alterum Isaac oblatum ad sacrificium, qui quaqua versus oculos mentis conuertebat, omnia crucibus plena esse videbat, ex omni parte illæ voces in auribus eius insonabant: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Si discipulos suos intuebatur, videbat corda eorum pauore, & mœrore plena: si studia Iudæorum, videbat eos nihil aliud, quam suam necem moliri, & iam cum Iuda proditore de modo & ratione capiendi se deliberare: si sanctos Patres in sinu Abrahę quiescentes, videbat eos ardentissimis votis mortem suam implorare: si infernum inferiorem, videbat omnes dæmones in suam mortem maximè accẽsos, & armatos, & eorum opera breui futurũ, vt principes Iudæorum cũ principibus Gentium in suam perniciem conspirarent: si denique in cęlos oculos leuabat, videbat Deum Patrem, quasi alterum Abraham, cum gladio districto paratum ad immolandum; & simul intelligebat non venturum nunc Angelorum aliquem, qui necem suam impediat, sicut olim venit, & mortem Isaac impediuit, neque inueniendum nunc arietem, qui pro se in holocaustum offeratur, sed seipsum & Isaac, & arietem futurum. Hinc ille sudor sanguineus, tam copiose fluebat: & quales, oro, cruciatus erunt, qui sequentur, quando in ipso pricipio ægritudinis in agone mortis constituitur? Quid tunc sentiet, cùm reuera dolores omnes illos patietur, quando sola eorum consideratio sudorem sanguineum expressit? Certè si hoc loco cum illa apud te cogitare incipies, cor tuum non moueatur, & sudore sanguineo de corpore Domini erumpente lachrimę de oculis tuis non erumpant, scito te cor lapideum, non carneum habere. Nam si flere non poteris ex amore, & compassione, quomodo saltem propter multitudinem peccatorum tuorum non flebis, cum eorum sola cogitatio Dominum sanguinem sudare coegerit? Non feriebant in horto Dominicũ corpus gladij impiorum, non erant flagella, vel spinæ, vel claui, quæ sanguinem illum eliciebant; sed scelera tua: hæ erant spinæ, quæ cerebrum eius crudelissimè penetrabant: hæc erat sarcina illa tam grauis, quæ Dominum opprimebat, & quam sine sudore portare non poterat. O quam caro precio, Domine Iesu, medicamentum animæ meæ emere voluisti? O meus verus Adam, qui propter peccata nõ tua, sed mea de paradiso eiectus in sudore vultus tui lucraris panem eum, quo me nutrire, ac sustentare decreuisti! Benedicat igitur te cœlum, & terra, & omnis creatura tua te laudet, & glorificet in æternum.

Ioan. 19.

PARS SECVNDA.

Concio hodierna paulò prolixior erit, q̃ alię esse soleant: itaq; adhuc semel requiescendum erit, antequam ad finẽ perueniamus. Neque verò molestum nobis esse debet aliquid pati; dum concionem de passione audimus: & si Dominus tres integras horas cum incredibili dolore stetit in cruce, vt ibi salutem nostram lucraretur, cur nobis graue videri debet, adhuc vnam breuem horam pro nostra salute, & Domini gloria in concione stare? Vt igitur ad propositum redeamus, nouem genera tormentorum in Passione Domini contineri dicebamus: sed eorum vnum duntaxat breuiter explicuimus, nunc reliqua non tã explicanda, quàm enumeranda erunt. Nam si explicari deberent, nec nouem horæ nobis sufficerent.

Secundum suppliciũ, q̃d vt mãcipium venundatus sit.

Alterum igitur grauissimumque supliciũ passus est Dominus, cùm se precio argenti, quasi vile mancipiũ, venundari vidit. Magna calamitas est, quòd hõ, q natura ingenu⁹, ac liber natus est, tñ pro pecuniarũ, sicut boues, & iumẽta ven-

vendatur. At longè profectò est maior, si ab amicis, & ijs, in quos beneficia contulit, vendatur. Sed quanta esset, si non solùm ab amicis venderetur, sed venderetur crudelissimis inimicis, qui non alia de causa emerent, quàm vt eum pro sua libidine cruciarent? Dominus Christus vēditus est, & ab eo venditus est, quem ipse in summo gradu honoris, ac dignitatis collocauerat: Nec enim est in terris aliquid maius Apostolica dignitate. Et venditus atrocissimis mercatoribus, qui nihil præter sanguinem sitiebant. At quo precio venditus est? Vilitas precij auget in immensum iniuriæ magnitudinem: Dic, Iuda mercator pessime, quo precio vendis Christū? Triginta denarijs. Itane tam vile æstimas Dominum tuū? maiore precio bouem vnum, aut equum in foro nō venderes? Non te tam vili, mihi crede, æstimat Dominus Christus. O preciū hominis! O vilitas Dei! Venditur Deus triginta denarijs, emitur homo sanguine Dei. Et tu fornicator, adulter, auare, quāti facis Dominū? Quanti eum vendis? Quid si ostendā ego tibi, te viliore precio Christum vendere, q̄ vendidit Iudas? Vendidit Iudas Christum triginta denarijs: vile precium, sed tamen precium aliquid boni continet, argentum. Tu verò quo precio vendis eum? vna fornicatione, vna breuissima voluptate, quam sæpe multi labores, & sumptus antecedūt, & semper dolor, & amaritudo consequitur. Nonne igitur meliores sunt triginta argentei, qui nemini nocent, & multùm prodesse possunt, si quis eis benè vtatur, quam vna fornicatio, quæ exhaurit marsupium, debilitat corpus, occidit animam, & solùm potest nocere, eaque benè vti nemo potest? Si igitur Iudas huius impiæ venditionis iustas & meritas pęnas æterno tempore luet, q̄d de te fiet? Quę domus te, nisi gehenna, suscipiet? Et si Dominus in horto ardorem flammarum illarum considerans ex compassione sanguinem sudabat, quid patieris tu, cuius membra illæ ipsæ flammæ æterno tempore depascent? Sed pergamus ad cætera.

Vilissimo precio.

Tertium supplicium, vel potius fons quidam multorum suppliciorum fuit, quòd fuerit ea nocte permissum dæmoni, vt per suos ministros Iudæos, & Ethnicos exerceret in Christum omne genus crudelitatis. Idque verum esse, tum ex eo cognosci potest, quòd Dominus apud Lucam ait: *Hac est hora vestra, & potestas tenebrarum*: tum etiā, q̄ hæc erat nostris peccatis debita pęna, & Dominus eā subire voluit: vt ab ea nos vindicaret. Dedit olim Deus dæmoni potestatem in corpus B. Iob, modò tamen vitam eius nō auferret: at Domini corpus sine vlla exceptione vitæ, vel mortis dæmonis potestati, traditum fuit: Hinc videlicet nata sunt noua, & antea nunquam audita genera suppliciorum, quibus bellua illa cruenta per suos ministros Dominum torquebat: tum vt odio suo, ac furori satisfaceret, tum vt sanctam illam animam, si quo modo fieri posset, in aliquam notam impatientiæ præcipitaret. Hinc erant colaphi illi, atque alapæ, quibus Dominum, tanquam vile mancipium, percutiebant: hinc illa sputa, quæ in faciem, & os Domini, tanquam blasphemi cuiusdam, impurissimè iaciebant: illa indumenta, vel alba, vel purpurea, quibus Dominum, tanquam stultum, & dementem vestiebant: hinc illi ioci, illi risus, illa verba ironica, illæ fictæ inclinationes, quibus Dominum gloriæ; tanquam Regem ridiculum, & Principem scurrarum illudebant: hinc deniq; fiebat, vt toties, & tanta cum ignominia Dominum ligatum, lictoribus stipatum, armatis militibus vndique septū, tanquam publicum latronem, per publicas plateas deducerent. Et cuius, quæso, fuit opus, si dæmonis nō fuit, ille admirabilis contemptus filij Dei, quando cum Barraba latrone comparatus, & magis inutilis, magisque vita indignus iudicatus est, quàm ille publicus sicarius? Quæ verba reperiri possunt, quibus facinus tam indignum explicetur? Quis

Tertiū genus suppliciorum, quod crudelitati Iudaorum & Gentilium permissus. Luc. 22.

Quis crederet, auctorem vitæ, parentem generis humani ad terras descendisse; & in ea ciuitate, vbi tot ægros homines curasset, tot cæcis lumen, tot surdis auditum, tot claudis gressum, tot mortuis vitam restituisset, quem omnes miseri, & calamitosi appellabant, & a quo omnium suorum malorum remedia omnes accipiebant, eum cum homine facinorosissimo collatum, & minùs vtilem Reipub. minùs commodũ ciuitati, minùs conseruandũ, ac retinendũ, minusq; dignũ vita ac salute existimatũ, quã illum, qui opinione parricidiorum, & extremæ crudelitatis hominibus terrori, ac formidini erat? Quis ita potuisset mentem iudicibus, consilium hominibus illis eripere, & eas tenebras animis illorum offundere, vt pro luce tenebras, pro Deo latronem eligerent, nisi princeps tenebrarum? Cogita igitur, & admirare, ad quantam humilitatem Maiestas illa pro te descenderit, quando corpus suum dæmonum potestati permittere non recusauerit, quod sine dubio malorum omnium extremum, & maximum est. Verùm ad maiora veniamus.

Quartum genus, crudelissima flagellatio

Quartum supplicium, fuit illa crudelissima flagellatio, quam Dominus in Prætorio a Romanis carnificibus accepit. Quæ vsque adeo vehemens fuit, vt omnes metas consuetudinum, & legum excesserit, ita vt Pilatus existimauerit eam abunde ad omnem rabiem, & furorem Iudæorum compescendũ sufficere potuisse: & certè suffecisset, nisi corda prorsus lapidea, & malo dæmone plena habuissent. Est hoc vnũ, Auditores, ex magnis mirabilibus, & nouis spectaculis, quæ vnquam orbis terrarum viderit, vel audierit. Quis vnquam suspicari potuisset, Dei humeros verberib. afficiendos? Sanctus Dauid, *Altissimum*, inquit, *posuisti refugium tuum. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Quid enim magis indignum sublimitati, & Maiestati Dei, quam humilitas, & ignominia flagellationis? Non est hoc genus supplicij honestorum hominum; sed scurrarũ, sed furum, sed vilissimorum mancipiorum, & illorum, qui nullius nominis, & existimationis sunt. Adeo vile fuit tẽporibus Romanorum virgis cædi, vt nullum Romanum etiã obscurissimũ, & pauperrimum hoc supplicij genere affici paterentur. Nunc verò Dominus cęli, opifex mundi, decus hominũ, gloria Angelorum, sapientia & virtus Dei Patris, verberibus subijcietur? Equidem ego arbitror omnes choros Angelorum ad hoc spectaculum concurrisse, & attonitos, ac stupefactos, cùm intuebantur abyssum bonitatis, & humilitatis filij Dei, aerem vocibus, & laudibus repleuisse. Nam si id fecerunt in die natali, quando nihil nisi pannos, & præsepe viderant, quid nunc facturi erant, quando etiam verbera, & columnam videbant? Neque tempus, neque vires meæ patiuntur, vt pro dignitate mysterium istud exponam. Sed quæso vos, Auditores, omnes, vt nullus sit, quin domi suæ cũ alia omnia, tum potissimùm hoc mysterium diligenter cogitet. Quid enim minùs facere possumus pro Domino, quàm eius dolores & cruciatus cogitare? Itaq; ingredere animo & cogitatione in Prætorium Pilati, & adfer te cum multas lachrimas: nam certè necessaria sunt ad ea deploranda, quæ ibi fieri videbis. Ac primum aspice, quomodo Pilatus, vt populo furenti satisfaceret, Dominum vndique proripi, & nudari, ac religari, & virgis cædi iubet. Aspice quomodo truculenti illi, & crudeles carnifices sine vllo signo humanitatis imperata facere aggrediantur. Aspice, quam solus, & quàm nudus nõ solùm vestibus, sed etiam auxilio, Dominus tuus ibi existebat inter tot scelestissimos, & dæmone plenos satellites: vbi nullus patronus, nullus aduocatus, nullus erat, qui vnum verbum pro Domino dicere posset. Imò nec vllus oculus, qui clementer, atq; humanè eum aspiceret. Aspice postremò, quomodo incipiunt

Psal. 90.

Meditatio pia de flagellatione Christi.

piunt milites illi, & omnis humanitatis expertes, carnes illas virgineas ac tenerrimas iam nudatas, atque ad columnam arctissimè ligatas vehementissimè verberare, & omnia liuoribus, plagis, vulneribus, à planta pedis, vsq; ad verticem capitis replere. Cum tamen Dominus inter tot dolores, crepitusque plagarum, nec verbis, nec signis minaretur; sed ea omnia quasi optimè meritus summa humilitate, & patientia toleraret. O patientiam incredibilem! O facinus inauditum! O corda plusquam adamantina, si ad hoc spectaculum non permoueamini!

Quintũ genus supplicij, coronatio spinea.

Quid si huc accedat quintum supplicij ac tormenti genus, quod non minùs ignominię, ac dedecoris, quàm doloris, & cruciatus habet? Egredere igitur anima Christiana post illa seuerissima flagella, aspice *Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua*: aspice, quomodo crudelissimi carnifices, & verè non hominum, sed dæmonum ministri quasi verbera præterita, & mors confestim sequutura, & tanta copia sanguinis effusa non sufficeret, coronam de spinis texuerunt, & illi adorando capiti imposuerũt, vt eum sanguinem spinarum vulnera exprimerent, cui virgæ ac verbera pepercerant. Quis vnquam vidit, vel audiuit, vel legit, tale genus diadematis? Quis istud tam crudele artificium excogitauit, quo homines & torquerentur, & illuderentur? Hoc certè Pilatus non iusserat, hoc consuetudines, & leges Romanorum non habebãt, hoc apud Iudæos in more positum non erat. Huccine peruenit humana crudelitas, vt ad Liberatorem mundi pœnis indebitis afficiendum vetera tormenta non sufficerẽt, sed noua excogitata sint? Tuum, ò diabole, hoc artificium est. Tu, qui es *rex super vniuersos filios superbiæ*, tu Regem gloriæ, regem ridiculum videri voluisti, tu ei spineam coronam in officina gehennæ fabricasti. Sed nihil obtines, nihil proficis sæua crudelitas: Nã istæ ipsæ spinæ oculos tuos excæcabunt, & nobis medicamentum salutis conficient, & Christo post tres dies in radios fulgoris, ac luminis conuertentur.

Cant. 3.

Iob. 41.

Sextũ supplicium, crucis baiulatio.

Iam verò sextum, crudelissimumq; supplicium fuit, ipsa crucis gestatio. Solent ijs, qui capite plectendi sunt, oculi antea velamine aliquo operiri, ne fortè instrumentum illud videant, quod eis vitam auferre debet. Hic verò omne genus humanitatis excluditur; & non solùm Domino oculos nõ cooperiunt, ne crucem videat, sed etiam ipsam crucem super humeros eius imponũt, vt cor, & oculi prius in cruce figantur, & torqueantur, quàm corpus. Non recusauit benignissimus Dominus sarcinã illam, quam peccata nostra omni ferro, & plumbo grauiorem efficiebant: imo verò summa alacritate, quasi rem diu quæsitam, & cõcupitam, amplexus est: Tametsi enim grauissima esset, tamen leuissima ei ex amoris magnitudine videbatur. Itaque licèt fessus, debilis, licèt plagis & vulneribus confectus, tamen prompto, ac deuoto animo collum subiecit grauissimo iugo, quod ei amor nostræ salutis imponebat: crucem suscepit, ac sic ibat iter suum gemens, & pœnitentiam agens scelerum nostrorum, & viam sanguine vbique signabat, vt si qui essent, qui sua in humeros cruce sublata eius vestigia sequi vellent, à recta via non aberrarent. Porro pater, & filius sibi onus quodam modo diuiserant: filius quasi alter Isaac ligna, & victimam; pater quasi alter Abraham ignem, & gladium adferebat. Hæc enim duo, ignis, & gladius; ignis amoris nostræ salutis, & gladius diuinæ iustitiæ, Dei Filium in holocaustum obtulerunt. O nos felices, si crucem nostram, & Christum in hoc itinere sequi sciremus! Consolamini, consolamini, quicunque crucem tribulationum, & ærumnarum in hoc mundo toleratis. *Omne gaudium existimate, fratres, cum in varias tentationes incideritis. Tollite iugum Domini super vos, & inuenietis requiem animabus vestris.*

Crucẽ nostram post ipsum esse ramus.

Iac. 1.

Matt. 11.

ſtris. Dñs Chriſtus cũ maxima conſolatione, ac refrigerio indigebat, tunc impoſitã ſibi crucẽ tota alacritate expẽſis brachijs charitatis amplexus eſt. O ſi hoc exemplũ imitari ſciremus, & in ijs calamitatib. quas à mũdo patimur, nõ peteremus à mundo cõſolationem; ſed crucem Domini patienter, ac libenter amplecteremur! Quantam ibi requiẽ, quantam pacem, quantam ſuauitatem inueniremus! Quid aliud nobis omnes calamitates facere poſſunt, quàm vt Chriſtum imitemur? Erat olim crux horrori & formidini, ſed modò, cùm Deus eam tanti fecerit, vt humeris ſuis eam portare voluerit, certè non niſi honori, ac ſplendori eſſe poteſt. Homines duo, quos Deus vehementiùs cæteris amauit, & rebus omnibus prætulit, ij fuerunt Chriſtus, & Maria. Sed in quo, quæſo, ſigna iſta ſingularis amoris oſtenduntur? nonne in eo, quod iſtis duobus omnium grauiſſimas cruces impoſuit? Sicut non fuit vnquam, nec erit inter homines melior Chriſto, nec inter fœminas Maria; ita non fuit, nec erit aliquis magis hic in terris afflictus, & vexatus, quàm Chriſtus, & Maria. Neque verò te moueat, & à cruce ferenda abſterreat, quod propter culpas tuas fortaſſe affligeris. Nam vndecunque veniat tribulatio, modò patienter feratur, & propter Deum, ſalutaris crux eſt. Et ſi quidem pateris propter peccata, crucẽ portas boni latronis; ſi verò innocens, magis gaude. Nam meliùs perfectiùſque Chriſtum, & Mariam imitaris. Sed væ illis, væ illis, qui adorant crucem mortuam, & blaſphemant crucem viuam, & ſimiles Iudæorum ſunt, qui Prophetas viuos perſequebãtur, & mortuis ſumptuoſos tumulos erigebãt. Quid enim eſt aliud adorare, & laudare crucem, & interim paupertatem, & ignominiam, & tribulationem fugere, atque eas execrari, quàm mortuam crucem venerari, & viuam blaſphemare? Non habebunt partem cum Chriſto, qui crucem non portauerunt cum Chriſto: nec poterunt eſſe *ſocij conſolationis* & contemplationum, qui non fuerunt etiam tribulationum & *paſſionum*: & qui crucem Chriſti erubuerint in terris, erubeſcet illos Chriſtus in cœlis coram Angelis.

Matt. 23.

2. Cor. 1.

PARS TERTIA.

PEruenimus tandem, Auditores, ad ſacrum verticem montis Caluariæ, atque adeo ad ſupremum culmen myſteriorum humanæ liberationis. O quã admirabilis *eſt locus iſte. Verè non eſt hic aliud, quam domus Dei, & porta cœli*. Hic mihi ſcalam illam ſublimem videre videor, quam vidit olim Patriarcha Iacob, quæ cœlum cum terra coniungit. Vel potiùs hic eſt paradiſus, & locus delitiarum. Quid enim ſibi vult pulcherrima illa arbor in medio huius horti collocata, in qua pendet fructus vitæ? Quicquid ſit, hic eſt domus orationis, & templum, atque ara, ad quam accedentibus indulgentiæ ampliſſimæ conferuntur. Itaque *ſitientes venite ad aquas*. Hic enim eſt myſtica illa petra, ex qua aquæ largiſſimè profluxerunt. Si pacem, atque amicitiã cum Chriſto deſideratis, hic eſt lapis quem *erexit* Iacob *in titulum fundens oleum deſuper*. Si vino ad veſtras plagas curandas indigetis, hic eſt botrus de terra promiſſionis adductus, & in crucis torculari diligenter expreſſus: denique hic eſt vaſculum olei, ex quo vidua Eliſæi, Chriſti videlicet Eccleſia, omnia ſua debita facillimè diſſoluet: tametſi enim vaſculum exiguum eſſe videatur, tamẽ quamdiu vaſa, quæ impleantur, non deerunt, precioſus liquor fluere nunquam ceſſabit. Aſcendamus igitur ad montem Domini, montem pinguem, montem coagulatum, montem *in quo beneplacitum eſt Domino*, non ſolùm habitare, ſed etiam pati, & mori in eo.

Gen. 28.

Gen. 2.

Iſa. 55.

Exod. 17.

Gen. 28.

Num. 13.

4. Reg. 4.

Pſal. 67.

Septimum igitur ſupplicium fuit ipſa crucifixio, quæ eſt genus mortis non minus turpe, atque infame, quam acerbum, atq; diuturnum. Ac primùm mentis oculis intuere, quomodo duriſſimi

Septimum ſupplicium, ipſa crucifixio.

carnifi-

carnifices Dominum iterum omnibus suis vestimentis spoliare aggrediuntur, & quanta patientia, & mansuetudine Dominus non contra nititur, non resistit, & nec vno verbo iniuriam istam à se deprecatur: nec aliam ob causam, quā vt nos, qui vestem iustitiæ, atque innocentiæ perdideramus, sua nuditate vestiret. O quanta lux charitatis, & bonitatis Dei mentis tuæ oculis oborietur, si cogitare incipias, eum, qui vestit cœlum nubibus, & terram floribus, iam esse non solùm vestibus, sed etiam propria pelle quodammodo spoliatum! Toto quidem vitæ suæ tempore se Dominus paupertatis, ac nuditatis amatorem professus est, verum nunquam magis, quam in morte. Tunc enim tam pauper fuit, vt non haberet vbi caput suum reclinaret: ita nudus, vt nec filū vnum super se haberet, & sicut nudus in hunc mundum intrauit, ita nudus egredi voluit, vt apertè nobis declararet, sibi mūdum hunc minimè placuisse, nec sibi de mundi rebus quicquam adhæsisse, ac omnes desipere, ac fallere semetipsos, qui Dominum se sequi putant, & interim terrenas opes contemnere, & conculcare non sciunt.

Denudatio Christi.

Luc. 9.

Perge deinde, ac intuere quemadmodum immites illi Dominum arripiunt, & in cruce extendunt. Dum arripiunt sanctas illas, ac diuinas manus, & illos speciosos pedes, dignos qui perpetuò deuotis osculis premerentur, & eos durissimis clauis vi malleorum transfodiunt, atq; ad crucem affigunt. O quā immensum cruciatum illa hora Dominus pertulit, cùm claui illi manus illas tenerrimas, & pedes speciosissimos, in quibus maximè doloris sensus viget, penetrauerunt, & carnem, ossa, neruos, & quicquid in illis corporis partibus continetur, vi malleorum confregerunt! Postremo erigunt formidabile illud vexillum, & in foramen, quod antea humi feceraut, non paulatim dimittunt, sed magna vi, atq; impetu cadere sinunt. Contremuit illo casu sanctum corpus in aere, & vulnera manuum, ac pedum dilatata copiosissimum imbrem sanguinis profuderunt. Hoc verò genus mortis eiusmodi est, Auditores, vt qui eo moriuntur, non celeriter extinguantur; sed sola vehemētia, ac diuturnitate doloris vitam cum morte commutare debeant.

Ipsa crucifixio.

Huc accedebat octauum supplicium, quod ex præsentia pientissimæ matris non tam corpus, quàm cor Domini cruciabat. Quis enim explicabit, quam crucem corda illa matris & filij paterentur, quando duo illa cœlestia lumina se inuicem aspiciebant? quando intuebatur filius vultum illum amantissimæ matris amaritudine passionis coopertum, cor verò gladio doloris transfixū, & illas angustias animi, quas patiebatur, & illos riuos lachrimarum, qui ex oculis eius vbertim defluebant, & illos gemitus, quos ex intimo corde pondus illud tam grauis doloris exprimebat? Si enim, qui Christum verè & ex corde diligunt, cùm istam eius passionem contemplantur, cōtinere non possunt flumina lachrimarum, quid fecisse credibile est Mariā, quæ mater erat, & non oculis mentis prẹteritam passionem contemplabatur, sed oculis corporis præsentem filium in tali passione constitutum cernebat? O quoties attollebat mœstos oculos, vt diuinam illam faciem intueretur, & in medio cursu eos reuocabat, quòd aspectum illum cordis teneritudo sustinere non posset. Ego quidem arbitror, linguas amborū præ nimio dolore quasi mutas effectas, vel nihil, vel omnino parum dicere potuisse: sed tamen ad cor Virginis affectum naturalem filij multa locutum esse, eique dixisse: Cur huc venisti, columba mea, vnica mea, amata mea, dolor tuus auget dolorem meum, & magis tormenta tua quàm supplicia mea me torquent. Reuertere, columba mea, reuertere ad arcam, donec aquæ diluuij cessare incipiant; nec enim hoc loco inuenies, vbi requiescat pes tuus; ibi enim orationi, & contemplationi vacabis, & leuabis te super te, ac

Octauum supplicium ex præsentia matris

facilùs multò vim huius procellæ, ac tempestatis feres. Verum ad cor filij nõ pauciora cor matris respondisse, eique dixisse existimandum est. Cur id præcipis mih, dilecte vberum meorum? & quomodo possim recedere à te, nisi recedam à me, cùm tu sis vita vitæ meæ, & anima animæ meæ? Ita verò dolor tuus cor meum occupauit, vt nihil omnino præter illum cogitare possim sine te. Tecum igitur animus meus crucifixus est, ac tecum moriatur, ac sepeliatur oportet. Ita, Auditores, beatissima illa Virgo, tametsi apud crucem intolerabilem crucem patiebatur, tamen non propterea fugit, nec terga vertit cruci, vt nos doceret, crucem pœnitentiæ, & tribulationum non deserere. Itaque non fugiebat, sed perseuerabat; & non sedebat, nec iacebat, sed stabat, tanquam columna fortissima, atque robustissima, & vera columna Ecclesiæ, & magistra Apostolorum, & Martyrum paulò post futura: vt sicut Eua aspiciens cum voluptate arborem, mortis nostræ ruinæ interfuit, ita ipsa aspiciens cum dolore arborem, vitæ nostræ liberationi interesset.

Nonũ supplicium, irrisio & potatio ĩ cruce.

Venio nunc ad postremum, grauissimum, inauditum, incredibileque supplicium. Nam cùm iam Dei Filius pendens in cruce extremos, immensos, & innumerabiles dolores, & cruciatus pateretur, & quasi pelagus quoddam amaritudinis factus esset, ac denique eam figuram, & speciem præ se ferret, vt canis sic affectus corda hominum permouere posset: tamen hostes ipsius feris crudeliores, & lapidibus duriores, non solùm non mouebantur, sed eum irridebant, eique insultabant, & sales, & facetias in eum iaciebant. Neque id solùm, sed cum sanctissimum illud corpus præ nimia sanguinis effusione debilitatum, & lingua, & palatum, & partes interiores exsiccatæ essent, atque idcirco Dominus modicum aquæ peteret ad eam sitim, atque ardorem temperandum, homines illi exuti omnem humanitatem, non modò aquam ei denegauerunt; sed etiam pro aqua fel, & acetum obtulerunt. O acerbissimam crudelitatem! O homines feris truculentiores! Et quid, quæso, crudelius, quid inhumanius, quid atrocius audiri, vel cogitari potest? Certè diuiti illi auaro, qui in gehenna cruciabatur, etsi aqua negata fuit, at non fel amarissimum propinatum; Dei autem Filio, non modò non datur, quod petit, sed etiam tormentum, ac suppliciũ augetur. O dulcis Liberator generis humani; quis referet nobis, quæ in ista cruce pateris? Dura certè peccata mea fuerunt, & pœnitentia tua id manifestè docet. Video te Regem meum in patibulo isto suspensum, vbi nihil habes, quo corpus tuum sustineas, nisi ferreos clauos. Video pondus corporis tui deorsum trahi, & vulnera manuum, ac pedum semper magis, ac magis dilatari, ac dilacerari, & incredibilem tibi cruciatum adferre. Video te in his angustijs propter me constitutum, vt singula tua membra, singulæ partes, singuli sensus suas cruces, & suos carnifices habeant. Oculi cruciantur, non solùm quòd propria vulnera, propriumq; sanguinem cernebant; sed etiam, quod matrem illam pientissimam, & innocẽtissimam vbertim flentem, & corde transfixo infinito quoddam dolore astãtem videbant. Aures cruciabantur, quòd horrendas illas blasphemias, quæ cęlum penetrabant, quæ Solem obscurabant, quæ Angelos exterrebant, quæ iram, ac furorem Domini Sabaoth vehementer accendebant, exaudiebant. Nares cruciabantur, quod in loco grauiter olente, & odorem teterrimum spirante propter cadauera hominum mortuorum supplicium collocatum sit. Lingua, & palatum cruciabãtur, quòd in ardentissima fame & siti nil præter fel, & acetum obtinere possent. Tangendi quoque sensus, qui in toto corpore diffusus est, toto etiam corpore cruciabatur. Cerno caput illud splendidissimum, & Angelis, & hominibus venerandum spinis acutissimis penetrari;

Cruciatus Christi in cruce.

manus

manus illas potentissimas, & benignissimas, quæ cœlum fabricauerant, quæ tot ęgros curauerant, quæ panes multiplicauerant; & illos speciosos pedes, qui tantum in itineribus laborauerāt, dum pacem, & salutē hominibus nunciarent, illas, inquam, illustres manus, & illos speciosos pedes clauis transuerberari; reliquum corpus à contusionibus, & percussionibus dehonestatum, ac sordibus, liuoribus, plagis, vulneribus repletum æquè conspicio, vt verè nunc non sit tibi *species, neque decor*; sed sis *vir dolorum sciēs infirmitatem*, & opprobrijs ac doloribus, quod conceperant, saturatus.

Isai. 53.

Genes. 37.

Refert scriptura diuina, Auditores, quondam filios Iacob fratrem suum Ioseph proprijs vestibus spoliasse, & eum triginta argenteis, Iuda potissimùm suadente, Madianitis mercatoribus vendidisse, deinde vestem eius sanguine respersam, ad Iacob patrem suū transmisisse, ac dixisse: *Vide vtrum tunica filij tui sit, an non?* Eum verò veste probè cognita respondisse: *Tunica filij mei est: fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Quid aliud vestis castissimi, & innocentissimi Ioseph, quàm corpus Domini Seruatoris significat? Hæc est illa vestis talaris, vestis polymita, quam Spiritus sanctus ex aureis filis, atque argenteis contexuerat. Hanc vestem impia Synagoga, fratres Domini secundum carnem, semen Abraham & Iacob, Iuda principe atque authore, Domino triginta argenteis vendito, totum lacerauerunt, ac sanguine resperserunt: quam si quis Deo Patri ita laceratam, ac fędatam ostendat, vt videat, an tunica filij sui sit an non, certè respondebit: *Tunica filij mei est: fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Verum est, Domine pater, verum est, fera pessima deuorauit eum, iniquitas mea, superbia mea, inobedientia mea deuorauit filium tuum Ioseph. O funestum partum! O venenatam prolem! Ecce, Auditores, ecce quid parturimus, cùm superbia inflammamur, cùm Deo & Ecclesiæ non obtemperamus, cùm peccamus, cùm fornicamur, cùm inebriamur, feram pessimā parturimus, quæ suo veneno vitam ipsam extinguit. O si intelligeres, quàm hoc sit verum! O si profundè semel cogitares, non tam arma Romanorum, & clamores Iudæorum, quàm tua peccata, tuas fornicationes, tuas vsuras, tua periuria, tua mendacia, tua flagitia Dei Filium occidisse, & tanquam feram pessimam eum deuorasse! O quid non faceres, quid non patereris potius, quā vt peccatum, feram tam venenatam, & tam immitem, parturires?

Verùm, bone Iesu, si nos sumus, qui te in crucem egimus, & tamen propter nos vitam cum sanguine tam liberaliter profudisti, quid retribuemus tibi pro omnibus, quæ tribuisti nobis? Pete Domine, & liberè pete, nihil tibi negare poterimus: vulnerasti cor nostrum charitate tua. Quid igitur, Domine, faciemus? Quæ est merces tua?

Excitatio ad charitatē & gratitudinē.

Audire cupitis, fratres mei, q. d. Dominus petat? Ego dicam vobis, & verè ita est, nemo non fidem adhibeat: nihil cupit, nihil optat, nihil sitit Dominus magis, quàm salutem tuam: hoc ei omni felle amarius est, quòd te cupiat ad cęlum trahere, & tu te præcipites in gehennā. Acerba crux, acerbi claui, acerbæ spinæ, acerba vulnera, & liuores fuerunt; sed nihil acerbius cordi eius, quā perditio tua. Quis igitur nostrum ita ingratus, ita immitis, ita crudelis erit, vt Domino aquam salutis nostræ sitienti fel amarissimum peccatorum propinet? Per crucem Domini, & Dominum in ea pendentem vos oro, atque obtestor, ingrediatur vnusquisque in cor suum, & summa deuotione, & alacritate offerat Deo sacrificiū suauissimum, *cor contritum, & humiliatum*, dicatque apud se: Ecce ego toties Dominum meum offendi, & toties lapsus sum, & relapsus sum, & nunquam verè peccatum meum agnoui, nunquam,

Psal. 50.

vt par erat, defleui, ex consuetudine, & sola voce exteriore confessus sum; nunc ego cum intelligã peccati grauitatem ex magnitudine passionis, quam Dominus pertulit, cùm videam negotium salutis meæ negotiũ esse maximè serium (nec enim pro re parui momenti Deus homo factus, & tanta, & tam atrocia supplicia passus) nunc, inquã, cùm hæc videam & intelligam, statuo Deo propitio aliam viam incedere, ad veram, & perfectam conuersionem, & confessionem me præparare, ac deinceps peccatum magis quàm ignẽ, aquam, serpentes, & quàm ipsam pestem euitare. O deliberationem bonam! O te beatum, si ita feceris! Nam & tu hoc pacto reficies cor Domini crucifixi, & ego tibi nomine Christi polliceri audeo, hodie cum illo eris in paradiso: hodie, imò hac hora, hoc momento senties te erui de inferno, & respirare incipies in luce libertatis filiorum Dei, modò tibi incipiant hodie peccata verè displicere, & pristinæ fornicationes, & sordidæ voluptates tuæ ampliùs non arriserint.

Exhortatio ad contritionem. At si hæc omnia te non moueant, si flãma amoris, si ignis charitatis, quam hodie in te perspicuè Christus ostendit, & quæ lapides rapit, cor tuum frangere, & emollire nõ potest; saltem moueant te illa formidabilia verba, quæ in ipsa sua passione Dominus locutus est, quæque voluit altissimè in cordibus nostris infigi, cùm ait: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* *Luc. 23.* O sententia formidabilis, & incredibilis, nisi ab ipsa Veritate pronunciaretur! *Si in viridi ligno*, inquit, *hæc faciunt, in arido quid fiet?* i. si in me, q iustus sum, q sanctus, qui innocẽs sũ, qui humore gratiæ semper vireo, tamen propter aliena peccata ita ignis passionis exarsit, & Pater meus cœlestis, vt odium suum implacabile contra peccatum ostenderet, me naturalem, & vnicum filium suum propter aliena peccata ita cõtriuit *in infirmitate*, vt *virum dolorum, & nouissimum virorum* efficeret, *Isai. 53.* quis cogitare poterit, quid homines peccatores propter sua, & propria scelera, atque facinora patientur?

Epilogus. Audiuimus Domini passionem, & exterriti sumus, neque maius aliquid inueniri posse credebamus. Qualis igitur erit pœna gehennæ, quam ipsa Veritas prædicat multò maiorem atque atrociorem esse futuram? *Pœna gehẽna grauior passione Christi.* & verè ita erit. Quando verò nihil adderetur, nisi æternitas, nonne hoc sufficeret ad eam pænam in immensum augendam? Pependit Dominus tres horas in cruce, & omnes miramur, & iure miramur, & iure pauemus, & exterremur; quid igitur facies tu in supplicijs multò maioribus, non tres horas, non tres annos, non tria sęcula, non tres myriades sęculorũ; sed sine vllo fine, & tam diu, quam diu viuet, & regnabit Deus? Neque permittas tibi à diabolo persuaderi, Dominum esse mitem, & clementem, & nullo modo te damnaturum: Quid? Ita stupidus eris, vt hoc tibi persuaderi sinas, te etiam innumeris peccatis obrutum non damnandum? Veni, accede, palpa manibus veritatem: *nunquid filio suo pepercit*, *Rom. 8.* cùm in eo non sua, sed nostra peccata inuenit? Audistis hodie, quàm seuerè illum exceperit. Si igitur proprio filio suo non pepercit, & si in viridi ligno hæc fecit, quomodo tibi ligno arido ad ignem præparato, nisi citò ad pœnitentiam redeas, & fontibus lachrimarum irrigatus virere ac florere incipias, quomodo, inquam, tibi parcet? Hic igitur sit finis concionis nostræ hodiernæ, vt vera ac seria pęnitentia, & firmissimo proposito vitæ melioris reficiamus cor Domini crucifixi, qui est benedictus in sæcula. Amen.

C O N C I O
VIGESIMANONA
IN DOMINICA PASSIONIS,

Siue,

HEBDOMADA SANCTA.

De arbore Crucis, & quinque fructibus eius, qui ex ea colligi possunt.

S Y N O P S I S.

PRærogatiua & encomia S. Crucis tum ab efficacia & virtute, tum ex testimonio B. Chrysostomi producta, exordij loco præmittuntur, eiusque rei causa redditur. Deinde Concio in quinque partes, ceu quinque fructus ab arbore Crucis decerptos, distribuitur. Primus fructus est, cognitio enormitatis & magnitudinis peccati, propter quod ipse Dei Filius passus est, vt illud detestaremur: hæc autem magnitudo colligitur tum ex grauitate pœnarum, quas Deus Angelis & diuersis hominibus inflixit, quod etiam similitudine ostenditur; tum ex magnitudine precij, quia vnicum Filium Deus propter peccata, & non sua, ita flagellauit. Secundus fructus est, vehementia passionum, vbi ostenditur Christum ab omnibus; in omnibus, omnia passum esse, atque quindecim præcipua passionis illius genera enarrantur. 1. à dilecta matre separatus fuit. 2. à perfido Iuda traditus. 3. in horto in agone constitutus. 4. per tribunalia diuersa circumductus. 5. à discipulis derelictus. 6. à vilissimis homuncionibus indignissimè tractatus. 7. Latroni Barrabæ posthabitus. 8. dirè flagellatus. 9. spinis coronatus. 10. ad populum ignominiosè productus. 11. Crucem ipse baiulauit, & fellè potatus est. 12. cruci affixus. 13. subsannatus. 14. ob præsentiam & conspectum matris & discipuli contristatus. 15. anima à corpore separata fuit. Quæ omnia præcipiti iudicio ipsi euenerunt omni prorsus solatio destituto. Tandem grauis ad pœnitentiam & assiduam Dominicæ Passionis meditationem succedit exhortatio.

bus: Adeo certatim donum hoc mirabile rapiunt oēs. Mira est gratia, nullus confunditur, nullus erubescit cogitans, q maledictę mortis symbolum fuerit; sed oēs ipso magis ornantur, q̄ diadematum coronis, vel multis gemmatis monilib. & torquibus. Et nō solum non fugitur, sed, & desideratur, & adamatur, & oēs de ea soliciti sunt, et vbiq; fulget, & sparsa est in parietib. domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis qua habitantur, & qua non habitantur. Ipsius verò ligni, in quo positū sanctū corpus Domini, & crucifixum fuit, particulam habere totus orbis ita contendit, vt qui paruum quiddam ex illo habent, illud auro includant, tam viri quā mulieres, & ceruicibus suis aptent: hinc valde honestati, & magnifici, & muniti, & protecti, licèt condemnationis fuerit signum. Hæc B. Chrysostomus. Porrò eiusmodi amplissima, ac splendidissima encomia sacratæ crucis passim in voluminibus veterum, & sanctorum Patrum inuenire est. Quorum ideo initio orationis hodiernæ mentionem facere volui, vt quantum in me est, Auditorib. meis persuadeam, tota hac hebdomada, quæ venerationi sanctę crucis à maioribus nostris meritò consecrata est, singulis diebus nō semel, sed sæpiùs ad arborem istam semper virentem, & florentem, & poma proferentem accedere, sub vmbra eius sedere, de floribus, & fructibus capere. Verè.n. Crux Domini *lignum est vita, pulchrum visu*, gustuq; delectabile, & *folia* eius *ad sanitatem gentium*: nec vllum est spirituale exercitiū tutius, facilius, fructuosius, efficacius, contemplatione diuinæ crucis. Ipsa est lac incipientium, & cibus solidus perfectorum.

Ge. 2. & 3. Apoc. 22.

Passio Domini quomodo sit legenda.

Animaduertite, non paucos esse, qui non alium quasi scopum sibi præfigunt in Dominica passione vel legenda, vel audienda, vel ēt meditanda, quam vt nonnihil commoueantur, & si fieri possit, aliquas lachrimas fundant; quòd cū assecuti fuerint, satis multos, & magnos fructus ex arbore sanctæ crucis se collegisse putant. Verùm, Auditores, est ille quidem vnus ex fructibus, qui ex hac sancta arbore decerpitur, vt nos Christo tanquam membra capiti compatiamur, & pro eo lachrimas ex cōpassione fundamus, qui pro nobis in passione sanguinem fudit: sed alij sunt præterea plures, & maiores. Hinc enim (si sciamus sapienter colligere) veram, & perfectam cōuersionem, & morum nostrorum emendationem, atque adeo vitam & salutem animorum nostrorum colligemus. Quare vt pro nostrarum virium tenuitate studia nostra, & pietatē hoc tam sacro & precioso tempore promoueamus, de quinque fructibus, qui ex arbore sanctæ crucis præcipuè colligi possunt, breuiter disseremus.

Quinq; capita præsētis orationis.

Quicumq; igitur vtiliter in Passione Dominica legenda, vel contemplanda se exercere voluerit, quinq; pręcipue capita considerare poterit: magnitudinē peccatorum, quorum purgādorum causa Filius Dei passus est: vehementiam Passionis, ac supplíciorum Domini: excellentiam beneficij diuini, quod in nos patiendo, & moriendo Christus contulit: abyssum inexhaustam bonitatis Dei, *qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnib. tradidit illum*: & multitudinem ac præstātiam earum virtutum, quæ in Passione Dominica, tanquam speculo, enituerūt. Et magnitudinem quidem peccatorum, vt ea ex animo detestemur: vehementiam Passionis, vt Christo tanquam capiti compatiamur: excellentiam beneficij diuini, vt eidem debitas gratias iustasque referamus: abyssum inexhaustam bonitatis Dei, vt Deum ardenti studio redamare incipiamus: multitudinem Christi virtutū, vt eas imitemur, & imitando Christo similes efficiamur: in qua similitudine supremum culmen Christianæ Philosophiæ, atque humanæ perfectionis continetur.

Rom. 8.

Magnitudo peccatorum & eorum malitia.

Vt igitur primum fructū, qui est cognitio peccatorū, ex arbore crucis colligere incipiamus, multis & euidentibus

bus signis ac argumentis olim Deus ostendit, quàm vehementer sibi peccata displiceant, quàmque implacabili odio ea perpetuò prosequatur. Hinc n. propter peccatum generale diluuium terris immisit: hinc Sodomam & Gomorrham, & alias vrbes nõnullas igne & sulphure concremauit: hinc toties populum suum electum gladijs Philisthæorum, Assyriorum, Romanorum obiecit: Hinc denique horrendas & formidabiles illas flammas gehennæ, & alia innumera atrocissima & sempiterna supplicia peccatoribus præparauit. De quibus verè dici potest, oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt tormenta, atque supplicia, quæ præparauit Deus offendentibus se. Sed nunquam tam apertè furorem iræ suæ contra peccatum explicuit, quã his nouissimis diebus, cùm suum verum & naturalem Filium, quo nihil habuit charius, propter aliena peccata tam seuerè percussit, & contriuit in infirmitate; & ea supplicia eum perferre voluit, quæ nemo vnquam parricidarum, proditorũ, maleficorum, in terris tolerauit. Ac vt rem totam aliqua similitudine perspicuam faciamus, si in aliquo pulcherrimo vasculo liquor corruptus, & grauiter olens inueniretur, & paterfamilias fœtorem illum domi suæ non ferens, statim iuberet non solùm effundi liquorem, sed etiam vasculum in mille partes comminui, & in cloacam proijci, nonne vehementer is fetor nares patrisfamilias offendisset? Et si vasculum esset argenteum, nonne adhuc vehementiùs fœtor ei displicuisset? etsi aureum, ac gemmis, & lapidibus speciosis ornatum, & nihilominus frangi, & proijci vellet, nonne supra modum fœtorem illum odio habuisset? Si igitur Deus pater liquorem peccati corruptissimum, & teterrimum ita odit, vt propter peccatum etiam peccatorẽ grauissimè detestetur. *Odio est Deo*, inquit Sapiens, *impius & impietas eius*. Ac vt peccatum occidat, etiam peccatorem perdit: vt in eum liquorem odium suum ostendat, etiam vasculum quãuis pulchrũ, & preciosum cõminuit. Inuenit Deus liquorem peccati in vasis terreis, sed maximo artificio elaboratis, hoc est, in primis nostris parentibus, & continuò expulit eos de paradiso, & sine appellatione sententiam mortis in nos omnes tulit. Inde *omnes morimur, & tanquam aqua dilabimur*: licèt extremum terribilium sit mors, & omnes mortem naturaliter horreamus. Inuenit quoque Deus liquorem istum pessimum in vasis argenteis, in Angelis videlicet, quorum natura planè argẽtea, pulcherrima, cãdidissima, ac lucidissima est: & statim sine retractatione eos æternę damnationi adiudicauit. Quis nõ obstupeat, Auditores? Primus & nobilissimus omnium Angelorum, atque adeo totius opificij diuini præstantissima pars, qui nunc Lucifer, nũc initium viarũ Dñi, nũc signaculum similitudinis, nũc vero Cherub extentus, plenus sapientia, & perfectus decore, in sacris literis appellatur: de quo Ezechiel dicit Propheta: *Omnis lapis preciosus operimẽtum tuum; & oẽ lignũ paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, & æmulata sunt eum oĩa ligna voluptatis, quæ erant in paradiso*: iste, inquã, tam excelsus, tam pulcher, tã sapiens, de cœlo deturbatus, in abyssum detrusus, sapientia & pulchritudine spoliatus, miserrimus omnium creaturarum factus est. Nã præterq̃ ꝙ regnũ, & beatitudinẽ amisit, & perpetuis atq; horribilibus flammis cruciatur, atque ita horrendo atque formidabili, sed iusto Dei iudicio desertus, ac relictus, & omni Dei auxilio destitutus est, vt iam in peccato penitus obstinatus semper desperet, & incredibili rabie quidquid cogitat, quidquid molitur, quidquid cupit, id totum ad nocendũ referat: vt meritò qui antea Lucifer, Angelus, Cherub, Cęlestis intelligentia, nunc tenebræ, draco, Diabolus, & Satanas appelletur. Quid huius tam horrendæ

Genes. 7 & 19.

Matt. 25.

Similitudo.

Sap. 14.

Magnitudo peccati ex grauitate pœna colligitur.

2. Reg. 14.

Ezech. 28. & 31.

rendæ mutationis causa fuit? fętor peccati. Nam *in Angelis suis*, ait Iob, *reperit prauitatem*. Et Apostolus Petrus: *Angelis peccantibus*, inquit, *non pepercit: sed rudentibus inferni detractos, in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari*. Et nondum intelligũt filij Adam, qualem animum, q̃ iratũ, q̃ exacerbatũ Deus gerat contra peccatum? Propter vnam offensam tot millia Angelorum, hoc est, argenteorũ vasorum Deus ita horrendè cõminuit, & adhuc vasa lignea, & testacea liquore peccati vsque ad fauces imbuuntur, & non timent?

Iob. 4. 2. Pet. 2.

Sed altiùs ascendamus: Nã ea, quæ dicta sunt de odio Dei contra peccatũ, nihil sunt, si cũ ijs, quæ dicturi sumus, comparẽtur. Nec .n. magnum est, Deo aliquos Angelos, & aliquos homines perdidisse, qui in momento infinitos alios multo pulchriores & nobiliores solo verbo creare potest. Sed quid dicemus, ꝙ proprio Filio suo, vnico, naturali, optimo, sapientissimo, verè vasi aureo, & gẽmis, ac lapidibus preciosis ornato non pepercit, maximè cũ in eo peccatũ non propriũ, sed alienum reperit? Filius Dei, Auditores, nec vt Deꝰ, nec vt homo peccatũ admisit; ipse est .n. de quo legis: *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Talis .n. decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus*. Is nihilominus animaduertens genus humanũ sub onere peccati iacere, nec se suis viribus erigere posse, misericordia motus, humeros suos sarcinæ nostræ supposuit. Peccata nostra sustulit, ac pro eis se Patri satisfacere velle professus est. Hinc sunt illæ voces: *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores*. Et rursum: *Deus, Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum*. Et illa B. Ioannis: *Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mũdi*. Quid igitur Pater fecit, licèt Filium suũ infinito amore diligeret, licèt sciret vitã Filij sui toti orbi excellẽtia & dignitate præstare, licèt videret in vase illo aureo, humeris Filij sui, non propria, sed aliena peccata esse imposita: tamen vt odium suũ & furorem atque indignationẽ contra peccatũ ostẽderet, *proprio filio suo non pepercit*: vas illud aureum, & preciosissimũ cõfregit: tanq̃ si Filio diceret: Tu peccata hominũ in humeros tuos suscepisti, & ego ea in humeris tuis flagellabo. *Propter scelus populi mei percussi eum*, ait Dñs Omnipotẽs.

Magnitudo peccati ex magnitudine precij colligitur.

1. Pet. 2. Heb. 7. Psal. 128. Psal. 21. Ioan. 1. Rom. 8. Isai. 53.

Sed quomodo percussit eum? quomodo flagellauit? In virga virorum, an in virga ferrea? Quid eum pati voluit? Sanè ita seuerè illum excepit, vt ego nihil dubitem, neminẽ esse tam sceleratum, tam funestum, tã perditũ, tã deploratũ hominẽ, qui non incipiat peccata sua deflere, atque horrere, & grauissimè detestari, si quis cogitare voluerit seriò, quid pp ea Christus passus sit: Passio .n. Domini, q̃ ad nostra exhaurienda & purganda peccata instituta est, non vnum, ac simplex supplicium fuit: (vt iã ad alterã partẽ nostræ orationis, & ẽm fructũ crucis veniamus) sed amara quædã cõpositio infinitarũ amaritudinũ. *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illũ*? Et qualis erat ille calix? Certè tam amarus, vt eo viso *cũ lachrimis, & clamore valido*, vt naturæ horrorem ostẽderet, ad patrem dixerit: *Abba, pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem istum à me: sed tamen non quod ego volo, sed qđ tu vis; Fiat volũtas tua*. Neq; passio Dñi generale quoddã supplicium fuit, sed oĩa genera cruciatuũ, ac suppliciorũ cõprehendens. Si eos aspicias, à quib. passus est, inuenies oĩa genera hoĩum, viros, fœminas; pueros, iuuenes, senes; principes, priuatos; Sacerdotes, laicos; liberos, seruos; Iudæos, paganos; amicos, inimicos. Vt .n. pro oĩbus, ita quoq; ab oĩbus passus est. Nec solùm hoĩes oẽs, sed oẽs ẽt dæmones in eius necem conspirarũt. Hoc .n. est, qđ apud Lucam Dominus ait: *Hæc est hora vestra, &* po-

Secundus fructus est vehementia passionis.

Ioan. 18. Hebr. 5. Marc. 14. Matt. 26.

Christus passus est ab omnib.

Luc. 22.

potestas tenebrarum. Neq; solùm impij hoïes, & dæmones, sed etiam Deus, & sancti Angeli, (tametsi alio consilio, alia intentione, alio desiderio) Christũ ad mortem, & mortem crucis impulerunt. Hinc.n. à Patre se derelictum in cruce affirmat: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Denique ipse seipsum morti obiecit. *Oblatus est. n. quia ipse voluit*. Sed ipse se ipsum ex obedientia tradidit; Deus & Angeli ex charitate; Iudas, & satellites ex cupiditate; Iudæi, & dæmones ex inuidentia; Pilatus & eius Cõsiliarij ex timore mũdano, ne Cæsarẽ videlicet offenderent, Dei Filium ad necem tradiderunt.

Mat. 27. *Isa. 53.*

In omnib. Si deinde ea consideres, in quib. passus est, inuenies penitus in omnibus nihil integrũ atq; illæsum & relictũ fuisse. Passus est in matre, in discipulis, in vestibus, in fama, atq; existimatione, in animo, in corpore, in omnibus mẽbris, omnibus partibus, omnibus viribus, omnibus sensibus. Nam à planta pedis vsq; ad verticem capitis non fuit in eo sanitas. Et verè tunc *non* fuit *in eo species, neque decor: & vidimus eum, & non fuit ei aspectus & considerauimus eum, despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: vnde nec reputauimus eum*.

Isa. 53.

Passus est omnia. Si postremò animum & cogitationẽ ad ea conuertas, quæ passus est, inuenies sanè non fasciculum myrrhæ, sed multos & magnos fasces dolorum, pœnarũ, cruciatuum, tormentorũ. Percurramus breuiter, non explicando, sed enumerando, quindecim genera cruciatuum, quæ in Passione Domini concurrunt.

Separatur à matre. Primum fuit, amara illa separatio matris & filij, cum Dominus ad mortem iturus, amantissimæ matri valedixit. Quid .n. est, cogitare matrem, & talem matrẽ, tã duro diuortio valedicere filio, & tali filio, eunti ad mortem, & talem mortẽ? Hæc meditatio p̃ cæteris oïbus pectus q̃uis durum disrumpere posset.

A Iuda traditur. Alterũ fuit, horrẽda illa proditio scelestissimi Iudæ. Quid.n. obsecro erat, prodi ac vẽdi vilissimo precio à proprio discipulo atrocissimis inimicis? Sanè Dñs tñ inde dolorẽ cõcepit, vt in medio cõuiuio, vt Ioãnes refert, turbaretur spiritu, protestaretur, ac diceret: *Amen, amen dico vobis, quia vnus ex vobis me tradet*.

Ioan. 13.

In horto agonizat. Tertium fuit, mœstitia illa ingens atq; anxietas, quam in horto sustinuit; *Cum cœpit pauere, ac tædere, & mœstus esse, atq; ait: Tristis est anima mea vsq; ad mortem*: tanquam si diceret, Talis me horror, ac mœror inuasit, vt parum absit, quin vitam excludat. Ac deinde *factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*: quo nihil vnquã à condito orbe magis nouum, & magis horribile apparuisse puto. Quid.n. erat videre hominem alioqui sanũ, & incolumem, in tanto mœrore, atq; anxietate constitutum, vt de corpore eius sanguinis sudor erumperet, & tam abundanter, vt per frontem, ac vestes in terram decurreret, eamque rigaret?

Mar. 14. *Matt. 26.* *Luc. 22.*

Per tribunalia circumducitur. Quartum fuit, toties duci, ac reduci per publicas plateas, per tot palatia, per tot tribunalia, militib. & satellitibus stipatũ, manibus ligatis, tãquam publicũ latronem, ac sicarium in aperto maleficio deprehensum: quo pudore existimatis ingenua, imo regia Maiestas afficiebatur, cũ toties in oculis populi, cui cũ tanta laude, & admiratione Euangeliũ prædicauerat, non modeste incedere, vt eius grauitatem decebat, sed festinare ac properare. vel etiam currere cum impia illa turba cogebatur?

A discipulis deseritur. Quintum fuit, fuga, & infidelitas discipulorũ, suspendiũ Iudæ, negatio Petri. Quam.n. crucem putatis cor Domini patiebatur, cũ ex duodecim, quos tãto labore genuerat, educauerat, instituerat, quos tenerrimè diligebat, quos paulò antè tam dulci sermone, & cibo corporis, & sanguinis sui refecerat, iã vnũ videbat à lupo infernali penitus deuoratum, alterũ apprehensum iã suffocari, cæteros oẽs fugatos ac dissipatos?

A vilissimis indignissimè tractatur. Sextum fuit, tot genera iniuriarũ, & contumeliarũ, a vilissimis ministris nõ ex aliqua lege, non ex præcepto magistratus,

gistratus, non ex sententia prætoris, sed ex sola scelestissimorum satellitum libidine sustinere. Certè enim non iussit Pilatus, vt eum toties alapis cæderent, toties in faciem eius spuerent, toties caput eius arundine verberarent; nō præcepit, vt modò alba, modò rubea veste eum induerent, modò oculos eius velarent, & eum feriendo, ac ridendo dicerent: *Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit?* modò genu flecterent ante eum, & simulata reuerentia tanquam Regem ridiculum irriderēt. Quis vnquam vidit, vel legit, vel audiuit aliquem reum ante iudicium & sententiam tot contumelijs impunè afflictum, & vexatum fuisse?

Matt. 26. Luc. 22.

Latroni postponitur.

Septimum fuit, ille incredibilis contemptus Filij Dei, quo cū latrone Barraba comparatus, & minoris factus, ac iudicatus fuit, quàm ille publicus sicarius. Quid enim horribilius cogitari potest, quàm vt auctor vitæ, qui omnia creauit, & conseruat, *in quo viuimus, mouemur, & sumus*, cum homine facinorosissimo conferatur, & minùs meritus, magisque vita indignus iudicetur, quā ille, qui opinione parricidiorum, & extremæ crudelitatis omnibus terrori, & formidini erat?

Act. 17.

Flagellatur.

Octauum fuit, flagellatio illa crudelis ad columnam. Quæ præterquam quòd immanissima, & doloris atque ignominiæ plenissima fuit, non est pœna hominum ingenuorum & liberorū, sed scurrarum, & nebulonum. Nec .n. homines alicuius nominis, etiam pro maximis facinoribus, sed solùm mancipia, & latrunculi, & homines nihili supplicio verberum subijciuntur.

Coronatur.

Nonum fuit, illa admirabilis adinuentio noui, & vsque ad illud tempus incogniti diadematis, in quo simul acerrimus dolor cum intolerabili ignominia concurrebat.

Ignominiosè producitur.

Decimum fuit, egressio illa ad conspectum furentis, & tumultuantis populi quando videlicet, vt Ioannes narrat, à Pilato productus *exiuit foras portans spineam coronam, & purpureum vestimentum*. & Pilatum audiuit dicentem: *Ecce homo*. Et populum acclamantem: *Crucifige, crucifige eum.* Quanta, obsecro, fuit in ea ostensione confusio, ac verecundia, cùm se Dñs videbat in celeberrimo die Paschæ ea specie miserabili cæsum, consputum, spinis coronatum, purpura ad irrisionem indutum, à tanta multitudine conspui, & tanquam peccatorem & seductorem ab omnibus existimari, qui ante quatuor dies tanquam Rex, & Propheta cum summo honore ab eodem populo salutatus fuerat? Quantus item dolor cùm obstinationem, & ingratitudinem eiusdem populi considerabat, & apertè videbat, eos suam ipsorum pernitiem procurare, ac de eis dæmones triumphare, & per eorum ora clamare: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Et, *Non habemus Regem, nisi Cæsarem.* quem nunquam antea confiteri voluerant?

Ioan. 19.

Matt. 27. Ioan. 19.

Propriam crucem baiulat.

Vndecimum fuit, gestatio propriæ crucis. Solent carnifices oculos eorum velare, qui plectendi sunt, ne fortè instrumentum videant, quod eis vitam auferet: at verò Domino Saluatori, non solùm oculos non velauerunt, ne crucem videret; sed illam ipsam crucē humeris eius imposuerunt, vt antè cor quàm corpus crucifigeretur. Cùm autem ad montem Caluariæ peruenerūt, vt quasi fatigatum, & fractum, ac viribus exhaustū reficere viderentur, (solebāt .n. ei saccharo & vino interdū recreari) obtulerūt ei potū. At quē potū existimatis? Vinū myrrhatum, ac felle mixtū. Quod cū gustasset, nec voluit, nec potuit bibere. Quæ maior crudelitas fingi, aut cogitari pōt? Si vinū & saccharū dare non cupiebāt, cur saltē modicā aq̄ nō dabāt? Quòd si nec aq̄ dignabātur porrigere, cur potū simpliciter nō negabāt? cur myrrhā & fel, q̄b. nihil est amarius, sub specie vini Dño porrigebāt? Si afflictū consolari pigebat, cur ēt afflictionē augebāt? Cur ei tā crudeliter illudebāt? Diuiti Epuloni, si aqua denegata fuit, tamen fel aut myr-

myrrha oblata non fuit.

Cruci affigitur. Porro duodecimum fuit, ipsa crucifixio, quod est genus mortis admodum crudele, prolixum, ac turpe. Nã & vulnera in manibus & pedibus fiunt, vbi propter neruorum, ac venarum multitudinem acutissimi dolores generãtur. Et pondus corporis semper trahit deorsum, & semper magis ac magis vulnera dilatantur, & dolores augentur, donec sine vulnere lethali, sola vehemẽtia doloris anima de corpore excludatur.

In cruce ei illuditur. Decimum tertium fuit genus quoddam crudelitatis prorsus inauditum. Nam cùm Dominus in cruce pẽderet, & quasi pelagus quoddam amaritudinis præ multitudine pœnarum ac dolorum factus esset; tamen hostes eius feris crudeliores, & lapidibus duriores, non solum non mouebantur, sed eum irridebant, eique insultabãt, & sales, & facetias in eum iaciendo seipsos oblectabant. Carnifices verò in oculis eius vestimenta ipsius, inter se diuidebant, & super tunicam eius sortem mittebant. Quodque his multò grauius erat, vnus ex latronibus, qui pendebat in cruce cum eo, cruciatuum propriorum oblitus, quasi ad torquendũ cæteri non sufficerent, in eum conuitia, & contumelias congerebat.

Ob matrẽ præsentem contristatur. Decimumquartũ fuit, matris amantissimæ, & discipuli, quem diligebat, continuus aspectus. Quantũ enim creuisse existimandum est dolores Saluatoris, cùm in omnibus illis atrocissimis cruciatibus, contumelijs, conuitijs, irrisionibus, matrem & discipulum, quos præ cæteris tenerrimè dilexerat, sẽper ante oculos habebat? præsertim cum perspicuè intelligeret, quas illi cruces ac tormenta paterentur.

Anima à corpore separatur. Decimumquintum, & postremum fuit amara illa separatio carnis, & animæ, quæ quidem tanto acerbior erat, quanto se magis dilexerant. Nec vero fuit vnquam inter eas, sicut in nobis experimur, vlla pugna aut discordia sensus & rationis. Deinde in ipso flore ętatis, viuis, & integris sensibus Dominus moriebatur. Quocirca perspicuè intelligebat, quàm esset amarus calix ille mortis, atque illa præsertim ætate, & omnes torsiones, & pœnas illius extremi agonis distinctè percipiebat, quod alijs hominibus ob emortuos sensus, & turbatam imaginationem accidere nõ solet. Intelligebat præterea, quàm esset sibi illa mors indebita, & tamen vicit amor generis humani: atque vt nos à morte liberaret ipse se morti subiecit, amarum illum potum deglutiuit, & inclinato capite tradidit spiritum. Ita recessit pastor bonus, gaudium orbis terræ, lumen oculorum nostrorum. Recessit verò cùm magna angustia, vt audiuistis; recessit totus afflictus, totus laceratus, totus anxius, totus sitibundus, totus fatigatus.

Sententia in Christum non lata, sed præcipitata. Et quàm celeriter hæc omnia facta sunt? Nunquid legitur vnquam fuisse scelestissimorũ latronum ita accelerata, ita pręcipitata, ita fulminata damnatio? nonne saltem in tertium diem aliorum reorum supplicium differri solet? At Dominus Iesus noctu comprehenditur, mane offertur iudici, hora tertia damnatur, ad meridiem crucifigitur, & post paululum enecatur. Quid si adhæc omnia adiungantur ista genera tam multa, tam varia, tam atrocia suppliciorum sine vllo genere consolationis fuisse? Nam quod sancti Martyres fortiter, & alacriter mortem oppeterent, non est mirum, cùm in eis sicuti propter Christum abundabant passiones, ita propter Christum abundarent consolationes. Christus verò caput Martyrum torcular calcauit solus, & calicem plenum felle sine vlla gutta mellis haurire voluit.

Exhortatio ad pœnitentiã et dolorem. Ecce igitur, quàm grauis erat morbus noster, quem nemo poterat sanare, sed pro illius curatione Dei Filium necesse fuit occidi. Ecce quàm implacabili odio Deus peccatum prosequatur, qui Filium suum ita seuerè propter aliena peccata flagellauit. Væ nobis miseris, quibus tam vilibus, tam indignis, tam ingratis, tantam exhi-

buit

buit charitatem. Propter nos Dei Filius occisus est, propter nos vulnera, doloresque sustinuit. Peccata nostra eum laborare fecerunt, peccata nostra eum accusarunt, flagellarunt, spinis coronarunt, cruci affixerunt, vitam & sanguinem abstulerunt. Et vnde igitur existit adhuc in nobis tanta facilitas peccãdi? vnde tam parui facimus peccare? quasi Dei offensio nihil esset? Vnde post peccatum cùm ad pœnitentiam conuertimur, tam frigidè ac remissè pœnitemus? Quid? Christus, vt regnum peccati destrueret, tanta passus est, & tu tã facilè in cor tuũ peccatũ admittis? tam facilè fornicaris? tã facile inebriaris? tam facilè irasceris? tam facile peieras? tam facilè quantũ in te est iterũ Dei Filium crucifigis? Neque verò putes te minori supplicio dignum, quòd non solus ista facis, neque solus peccatis tuis Christum crucifixeris. Nam secundum iustitiæ legem non minori pœna mulctandus est, qui vna cum alijs hominem innocentem occidit, quàm si solus occideret. Quare si semel ad verã, & profundam cognitionem peccatorũ tuorum peruenire desideres, Passionẽ Domini diligenter meditare, & cum videbis impios, & sceleratos illos satellites Christum vexare atque affligere, persuadeas tibi certò, te vnum esse ex illis, & verè te non minùs quàm illos Christi mortem procurasse, atque in eius necem conspirasse. Cogita, te (quod sanè optimo iure cogitare potes) vnà cum illis verè Christum irrisisse, cõspuisse, flagellasse, spinis coronasse, in crucem egisse, myrrha & felle potasse, atque ad extremũ crudelissimè necasse. Si enim peccata nostra non fuissent, nihil vnquam tale Christus pertulisset. Neque Romani, neque Iudæi, neque dæmones omnes pares esse poterant, vt Christum Dei Filium vel minimum læderent, nisi ipse ex nimia charitate, qua dilexit nos, ad nostra exhaurienda peccata, se doloribus, atque adeo ipsi morti subijcere voluisset.

PARS ALTERA.

EXposuimus breuiter, qui sint duo priores fructus, qui ex arbore sanctæ Crucis contemplatione & affectu quasi duabus manibus decerpi debent. Superest vt qui sint posteriores tres, paucis explicemus.

Tertius fructus est, cognitio beneficij passionis.

Tertium igitur fructum esse dicebamus, cognitionem excellentissimi beneficij, quod in nos per crucem & passionem suam Christus contulit. Et quamquam multa valde de hoc argumento dici possint, nos tamen pro temporis breuitate solùm tria capita tribus verbis ostendemus, vnde magnitudo summi huius beneficij cognosci potest. Tria sunt igitur potissimum cogitãda, quid nobis Christus donauerit, qua charitate, quo modo. Quid est quod donauit? liberatio ab infinitis malis, communicatio infiniti boni. Donauit enim indulgentiam peccatorum, gratiam, iustitiam, libertatem, pacem, salutem, redemptionem, merita, Sacramenta, doctrinam, immortalitatem, gloriam, beatudinem, felicitatem; breuiter, bona sua omnia per crucem & passionem nobis communicauit. Inde enim, Pater, & sponsus, & caput nostrum dicitur Christus, quòd quicquid habet pater, ad hæreditatem filiorum pertineat; quicquid habet sponsus, id cum sponsa libenter communicet, quicquid habet caput, id facile mẽbris omnibus impertiatur.

Quanta bona nobis cõtulerit.

Comparatio inter statum innocẽtiæ & peccati.

Enumera si potes omnia mala, in quæ propter peccatum primi hominis incidimus, & tum intelligere incipies aliquid de huius beneficij magnitudine. Erat homo ante peccatum sapientior Salomone; *comparatus est* per peccatum *iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Erat ante peccatum fortior Sampsone; factus est per peccatum debilior muscis & pulicibus; Nam ab his & similibus minutissimis animantibus se defendere non potest. Erat ante peccatum ita superior morte, vt posset, si vellet, nunquam

Psal. 48.

mori;

mori; factus est per peccatum ita morti obnoxius, vt, velit nolit, compellatur mori. Erat ante peccatū in magna pace, & tranquillitate, nec secum, nec cū alijs vllum bellum, aut inimicitiam gerebat; factus est post peccatum non solum alijs omnibus, sed etiam sibi ipsi cōtrarius: Terra non obedit, sed pro floribus producit spinas: mare imperium non patitur, sed sæpe naues, & nautas absorbet: animantia bruta non obtemperant, sed contra potius hominem, tanquam communem hostem, persequuntur. Sed nec ipse sibi homo obedire nouit, tanti sunt motus, & tumultus in humana ista Repub. propter seditiones, ac lites sensuum & rationis, propter tumultus, & clamores variarum passionum, vt homo sæpe in mille partes distrahatur, neque aliud pectus eius, quàm aliqua Babylon plena turbarum, & confusionis esse videatur. Erat homo ante peccatum amicus Dei, eius gratia & fauore fruebatur; excidit per peccatū ab ea gratia, & in iram, atque indignationem, & furorem eius incurrit. Poterat ante peccatum sine labore, sine sudore, sine vlla molestia regnum cœlorum promereri, incidit per peccatum in eam miseriam, vt iam non possit suis solis viribus, nisi demereri, & ruere magis, & magis versus gehennam. Erat postremo ante peccatum in paradiso terrestri, loco pulcherrimo, optimo amœnissimo: decidit per peccatum in hoc stabulum brutorum, & in hoc ipso multi sunt, qui vix locum obtinere possunt. Iam ab his omnibus malis, in quæ primus Adam sua inobedientia nos coniecerat, secundus Adam sua obedientia vsque ad mortem, & mortem crucis, nos liberauit: & omnia illa bona, quæ per peccatum amiseramus, per Christi Passionem aucta, & cumulata recepimus. Conferte beatitudinem primi hominis, quam perdidimus, cum ea beatitudine, quam in cœlis expectamus, quam nobis per Passionem suam Christus promeruit. Erat Adam sapientior Salomone: erimus nos æquales Angelis Dei. Erat Adam fortior Sampsone; erimus nos ferro, & igne, & leonibus fortiores. Poterat Adam non mori; nos multò feliciores non poterimus mori. Fruebatur Adam magna pace; nos fruemur maxima, tantaque erit tunc concordia corporis & animi, carnis & spiritus, vt quocunque voluerit ascendere animus, statim corpus sequatur, etiam super sidera. Erat Adam amicus Dei; erimus nos familiares, intimi, domestici. Poterat Adam non peccare; nos multò beatius non poterimus peccare. Poterat ille non cadere; nos nō poterimus cadere. Denique habitabat ille in paradiso terrestri; habitabimus nos in cœlo, in illis ornatissimis, & splendidissimis sedibus ac domicilijs Angelorum. Habetis igitur quid sit, quod Christus nobis donauit.

Comparatio inter statum innocētia & beatitudinis.

Sed quomodo donauit? per se, an per alium? sine labore, an cum labore? multum enim profectò beneficium crescit, cùm per nos ipsos, & cum incommodo, & iactura aliqua nostra amicū adiuuamus. Quis igitur fuit modus nostræ liberationis? Passio illa crudelis, cuius quasi summam & compendium paulò antè audiuistis. Non misit Christus vicarium Angelum, aut Archangelum aliquē, sed ipse suis manibus opus nostræ liberationis operari voluit. Et quanquam poterat vna gutta sanguinis, aut sudoris nos perfectè liberare, voluit tamen totum sanguinem profundere, & ea supplicia, & cruciatus pati, quos audiuistis; seipsum contempsit, vt nos honoraret; seipsum afflixit, vt nos consolaretur; dolores, & pœnas sustinuit, vt nobis gaudium, ac lætitiam obtineret; vulnera & liuores elegit, vt nos à vulneribus peccati curaret; Denique crucifigi, & mori voluit, vt nos vitam beatam, & sempiternam haberemus. Quare pluris faciendus est modus, quo contulit beneficium, quàm ipsum beneficium, quod contulit: & maius est medium, quàm remedium, quāto maius & mirabilius est Deum mala pati,

Quomodo tāta bona contulerit nobis Christus.

Per propriam Passionem.

pati, quam bona facere, sustinere supplicia, quam elargiri munera.

Qua ex charitate id præstitum.

Sed qua charitate hæc omnia operatus est? non enim parum auget magnitudinem doni, affectus donantis. Cum a te pauperes eleemosynam petunt, si eis amicum vultum ostendas, atq; dicas, quid petitis, filij? quid vultis? qua re indigetis? accipite, parum habeo, parum vobis do, & si plus haberem, plus etiam libentissimè darem: ò quā bene placet talis eleemosyna? sanè existimaretur, nec immeritò, duplo maior, quàm sit. Si verò toruis oculis eos aspicias, ac deinde aliquos obolos in terram proijcias, & dicas, Itote in malam crucem, ne mihi amplius molesti sitis. Illi accipiunt quidem, quod datur, sed non multum tibi debebunt. Qua igitur charitate, quo animo, quo affectu atrocissima illa supplicia pro nobis pertulit? id verò cogitari aliquo modo potest, verbis explicari, atque oratione comprehendi certè non potest. Magna sunt, & multa, quæ pro nobis tolerauit, sed maior, & copiosior sine comparatione fuit charitas, qua ea tolerauit. Tres horas pependit in cruce, sed quis potest ambigere, quin libenter vsque ad diem iudicij in ea pependisset, si necessitas id postulasset? certè charitas ad hoc patiendum, & multò maiora Christo non deerat. *Desiderio*, inquit, *desideraui hoc pascha manducare vobiscum*. Et, *Ego Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* Itaque si multum ei debemus pro tot supplicijs, & tormentis, quæ pro nobis pertulit, multò adhuc magis debemus pro ea charitate, qua illa supplicia, atq; tormēta pertulit.

Luc. 22.

Luc. 12.

Quartus fruct⁹ est, cognitio bonitatis Dei

In Passione summa Dei bonitas relucet

Iam verò quartus fructus, quem ex arbore sanctæ crucis habemus, Cognitio est illius profundissimę abyssi bonitatis Dei: Nullum est enim Dei opus, in quo clarius, & splendidius Dei bonitas elucet, quàm Passio Saluatoris. Idquod facile assequeris, & multò etiam facilius, quam ego verbis explicare possim, si in singulis mysterijs crucis Christi quatuor capita attentè consideres. Quis patitur? quid patitur? pro quibus patitur? qua de causa patitur? Si primùm oculos attollas ad eam Maiestatem, cui astant in cœlis mille millia myriadum Angelorum; cui terra ac cœlum, & omnia elementa ad nutum obediunt; qui omnia potest, omnia nouit, omnia regit, omnia gubernat, omnia moderatur; cuius comparatione omnis humana, & angelica gloria, arena est exigua, de qua ita loquitur Isaias: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & ea, quæ sub ipso erant, replebant templū; Seraphim stabant super illud, sex alæ uni, & sex alæ alteri: duabus uelabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus uolabant, & clamabant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituū? plena est omnis terra gloria eius. Et cōmota sunt super liminaria cardinum à uoce clamantis, & domus repleta est fumo. Hæc* enim *dixit Isaias*, vt Ioannes exponit, *quando uidit gloriam Christi, & locutus est de eo*. Si, inquam, primum istam tam excelsam, tam sublimē, tam super omnes res creatas eminentem Maiestatem intueris, ac deinde statim oculos conuertas ad eam humilitatem, & indignitatem sputorum, colaphorum, irrisionum, aliarumque pęnarum, quam verè illa Maiestas sustinuit, idque non propter Angelos, Cherubim, aut Seraphim: sed propter nostrum lutum, propter homines, & homines peccatores, ingratos, blasphemos, superbos, inobedientes, fieri non potest, quin obstupescas, & cum Abacuc Propheta dicas: *Domine audiui auditionem tuam, & timui: considerani opera tua, & expaui*. Hinc enim fieri sæpe solet, vt mentes hominum nimio stupore adductæ mirabili quodam modo suspendantur, & à sensibus corporeis abstrahantur:

Isa. 6.

Ioan. 12.

Abacuc 3.

interdum etiam corpus ipsum procul à terra secum trahant. Quòd si deinde cogitare incipias, quæ fuit causa huius tantæ nouitatis, quæ Deum coniunxit cum luto, vitam cum morte, beatitudinem cum miseria, gloriam cœli cum ignominia crucis; & pro certo cognoscas, nullam in hoc facto vtilitatem, aut commodum suum Deum quæsiuisse, nec vllo modo nos id meruisse; sed solam, & totam causam fuisse, illa viscera pietatis, illam abyssum bonitatis, perennem illum fontem misericordiæ & amoris Dei nostri, quo sine vllo nostro merito, & absque vllo suo commodo bonũ esse existimauit, visitare nos ex alto: sanè non solùm admiraberis & obstupesces, sed senties etiam cor tuum dilatari, emolliri, resolui, & ignem quendam in intimis visceribus accendi, quo tantæ bonitati respondere, & teipsum totum eius obsequio consecrare, ac dedicare cupies. Senties præterea in corde tuo quendam nouum horrorem, ac detestationem peccatorum oriri: senties quoque aperiri tibi oculos, & clarè ac perspicuè videbis turpitudinem ebrietatis, fœditatem luxuriæ, deformitatem oĩum vitiorum. Denique noua quadã & inusitata vulneratus charitate cãtare incipies: *Fulcite me florib⁹, stipate me malis, quia amore langueo.* Nam qui cernit Regem Salomonem (vt verbis vtar B. Bernardi) in diademate, quo coronauit eum mater sua: qui cernit vnicum Patris crucem sibi baiulantem, qui cernit cæsum & consputum Dominum Maiestatis, qui cernit auctorem vitæ & gloriæ confixum clauis, percussum lancea, opprobrijs saturatum, tandem illam dilectam animam gladius amoris transuerberat, atque idcirco dicit: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.*

Cant. 2.

Quintus fructus, sunt exẽpla virtutum.

Venio autem ad quintum & postremum fructum, qui multitudinem, & præstantiam continet earum virtutum, quæ in Passione Domini excellentiùs enituerunt. Ille siquidem cum fructu, & vtiliter Passionem Domini meditatur, vel certè audit, vel legit, q oculos mentis in illas heroicas, & illustrissimas virtutes defigit, quas inter dolores, & cruciatus tanquam flores inter spinas enitere videt. Neque verò existimare debemus vitam, & Passionem Saluatoris nobis solùm ideo propositã esse, vt eam contemplemur; sed etiam vt eam, quoad possumus, imitemur. Hinc enim se non solùm vitam, sed etiam viam appellauit. Hinc etiam clamat: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* & rursum: *Exemplum dedi vobis, vt, quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Hinc Apostolus Petrus: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt sequamini vestigia eius.* Et Apostolus Paulus: *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè uiuamus in hoc seculo.* Et Apostolus Ioannes: *Ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Itaque non satis est Christum in cruce respicere, sicut olim Hebræi serpentem æneum respiciebant; sed necesse est etiam, eius virtutes imitari. Sicut enim olim Euæ fructus mortis non multum nocuisset, si eum solùm aspexisset, non etiam decerpsisset, & comedisset: ita nobis fructus vitæ, qui ex arbore crucis dependet, non multùm prodesse poterit, si eum duntaxat aspiciamus, non etiam decerpamus, & comedamus. Quare vt Apostolus hodie monet: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu,* hoc est, Conamini, contendite, efficite, quantum potestis, vt eo modo affecti sitis, quomodo Christum in Passione præsertim affectum fuisse didicistis. Est enim ipse exemplar, & speculum clarissimum omnium virtutum. Ille *cum in forma Dei esset,* hoc est, cùm eius natura esset diuina, atque idcirco *non rapinam,* sed ius naturæ *arbitratus est, esse se æqualem Deo*: tamen *exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens*

Matth. 11
Ioan. 13.
1. Pet. 2.
Tit. 2.
1. Ioan. 3.
Num. 21.
Philip. 2.
Humilitatis.
Phil. 2.

cipiens, pedes discipulorum lauit Dominus, & Magister existens. Deinde cõtemni, verberari, cõculcari sustinuit. Ergo & vobis, quamuis magni, quamuis nobiles, quãuis sapientes esse videamini, non sit graue ad opera humilia vos demittere, non sit graue contemni, ac despici, non sit graue cum pauperibus, & humilibus (si causa postulet) conuersari: imò verò scitote vos verè magnos, & nobiles, & sapientes futuros, cũ Christum perfectè imitari, & vosipsos nihili facere didiceritis. Christus præterea factus est patri obediens, & obediens in re difficillima, vsque ad mortem, & mortem crucis; ergo & vobis non sit difficile subiacere præpositis vestris, & eis in omnibus obedire. Quam quæso excusationem habere poterunt, si non obediant filij parentibus, serui dominis, discipuli præceptoribus, oues pastoribus, dũ eis vtilia & salutaria iniunguntur, cùm Christus in re tam ardua in cruce subeunda, pro nostra salute, tam alacriter Patri obtemperauerit? Ergo si cupimus obsequium prestare Deo, Christumque imitari, amplectamur ex animo nobilissimam illam virtutem, & parentibus, præceptoribus, prælatis, magistratibus, magna deuotione, & humilitate obediamus. Christus patientiam inter tot genera sibi succedentium cruciatuum ita conseruauit, vt nec verbis, nec minis, nec signis vllis tot contumelias vlcisci voluerit. Ergo & nobis durum non videatur, ad exemplum Christi conuitia, & iniurias deglutire, & eorum penitus obliuisci. Christus constantiam, & perseuerantiam in bonis operibus ita coluit, vt neque flagellis, neque clauis, neque lancea, neque cruce à cursu nostræ salutis procurandæ, ac perficiendæ reuocari, aut impediri potuerit. Ergo & vobis acerbum non sit, aliquando in bonis operibus pati contradictores, neque facilè retro respiciatis, aut bona inchoata opera relinquatis, licet mundus & dæmones se opponant. *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum sustinuit à peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini, animis vestris deficientes.* Christus enim tam insignem mansuetudinem in passione ostendit, vt sicut *ouis ad victimam duceretur, & sicut agnus coram tondente se obmutesceret*. Ergo & vobis asperum non videatur, aliquando inter amicos, vel inimicos tacere, abscedere, & obmutescere potiùs, quàm vt lites, & contentiones ferantur, vnde odia, & indignationes, & iræ, & rixæ nascuntur, quæ charitatem extinguunt, Spiritum Sanctum contristant, animam & corpus occidunt. Christus quoque tam ardenti charitate in ipso summo ardore Passionis flagrauit, vt pro ipsis suis crucifixoribus, & tortoribus ingenti affectu supplicauerit. Ita etiam ardenter salutem animę, & opera bona semper sitiuit, vt ipsa in cruce dolorum suorum oblitus, alterum latronem conuertere studuerit, & conuerterit. Ergo & nobis dulce sit charitate flagrare, in salutem animarum incumbere: in bonis operibus nunquam defatigari: vnusquisque eo modo, quo potest, vel publicè, vel priuatim aut verbo, aut exemplo, colloquendo, conuersando, in domibus, in Gymnasijs, in conuiuijs, denique semper, & vbique salutem animarum esuriat & sitiat, & ignem charitatis vbi potest, & quomodo potest accendat, & illius desiderium compleamus, qui dixit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur?* Christus postremò se ipsum perfectissimum, & absolutissimum mundi huius, & gloriæ, ac diuitiarum, & voluptatum contemptorem in Passione sua nobis exhibuit, cùm in cruce pro nobis pendens non aliud thronum habuit, quàm patibulum; non aliam coronam, quàm spineam; non alias vestes, quàm forsasse velum, quo partes corporis pudendæ tegerentur; non alias epulas, quàm fel, & acetum; non alios comites, quàm duos suspensos fures; non alios in suis affli-

Obedientia. *Patientia.* *Constantia.* *Hebr. 12.* *Mansuetudinis.* *Isai. 53.* *Charitatis.* *Luc. 12.* *Cõtemptus mundi.*

afflictionibus consolatores, quàm eos, qui clamabant: *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere*. Ergo & vobis, fratres mei, si caput vestrũ agnoscitis, si Christum sequi desideratis, si vultis, vt ipse vos in regno Patris sui coram Angelis suis agnoscat, & confiteatur, incipiat iam nunc mundus vilescere, & gloria eius sordere, & voluptas desipere. Amate verò quod Christus amauit, neque timete, ne decipiamini. Ipse enim est Emmanuel, qui nouit *reprobare malum, & eligere bonum*.

Matt. 27.

Isai. 7.

Itaque si quis verè cupit ad magnum culmẽ perfectionis breui tempore peruenire, mundi gloriam contemnere, carnis petulantiam coercere, animi perturbationes sedare, metum mortis excludere, humilitatem, obedientiam, patientiam, constantiam, mansuetudinem, charitatem, mundi contemptum addiscere, ac breuiter in hominem alium transformari, seriò, sedulo, attentè, atque assiduè in libro crucis legendo, & contemplando se exerceat: Aspicite atque intuemini sanctos illos homines, Apostolos, Martyres, Confessores, quorum vitam & virtutes omnes admiramur. Vnde illi, quæso, in tantam mentis altitudinem, & puritatem peruenerunt, vt Angeli quidam terrestres esse viderentur? vnde tantum illud robur, & cõstantiam hauserunt, ut dæmones non timerent, sed prouocarent? mortem, & pericula non fugerent, sed quærerent? non formidarent, sed desiderarent? Vnde tam excelsum diuitiarum, & gloriæ, & voluptatum contemptum didicerunt, vt pane & aqua, vestibusque vilissimis contenti, cætera non solùm nõ studiosè quærerent, sed etiam oblata respuerent? Nimirum in Cruce Domini ista legerant. Nam & Petrus, & Andreas amore sanctæ crucis ebrij fuerunt: Apostolus vero Paulus, nihil se scire profitebatur, nisi *Christum, & hunc crucifixum*. Et rursum clamabat: *Christo confixus sum cruci: viuo autem iam non ego; viuit verò in me Christus*: Martyr Ignatius, cuius sunt illa dulcissima, & affectu plenissima verba; *Amor meus crucifixus est*, quanto crucis amplectendæ desiderio flagrarit, testes sint stupendæ eius epistolæ, & præsertim ea, quæ est ad Romanos, cuius tot faces, quot verba, tot scintillæ, quot syllabæ. Porro B. Bernar. vnde tantum & pietate, & eruditione profecerit, ipse docet in sermone 43. in Cantica, sententiam illam exponens, *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*. *Tu quoque*, inquit, *si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhatam charum fasciculum de penetrali tui pectoris nec ad horam patieris auelli: amara illa omnia, quæ pro te Dominus pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione reuoluens, quo possis dicere & tu, Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Et ego, fratres, ab ineunte conuersione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Domini mei. Primum videlicet infantilium illarum necessitatum, deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrimarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremò periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationũ, exprobrationũ, clauorum, horumq; similium, quæ in salutem nostri generis, Euangelica silua copiosissimè noscitur protulisse. Hæc meditari dixi sapiẽtiã, in his iustitiæ mihi perfectionẽ cõstitui, in his plenitudinẽ sciẽtiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorũ; hæc mihi in ore frequẽter, sicut vos scitis; hæc in corde sẽp, sicut Deus scit; hæc stylo meo admodũ fami liaria, vt apparet; hæc mea subli-*

1. Cor. 2.

Gal. 2.

Bern. ser. 43. in Cãt.

Can. 1.

sublimior interim Philosophia, scire Iesum, & hunc crucifixum. Hoc reficit viscera paruulorum, hoc replet vbera matrum: & ideo inter vbera mea commorabitur. Hæc B. Bernardus. Iā B. Franciscus vnde meruit tam singulari diuini amoris priuilegio in eandem crucifixi imaginem transformari, & stigmata Domini nostri in corpore suo portare, nisi quòd iam antè per assiduam crucis meditationē totus animo in Christum crucifixum transformatus erat? floruit ante multos annos virgo quędā in Italia, nomine Clara, cuius sanctitatem, & vitæ ac morum excellentiam (quæ fuit maxima) vt totam ab amore erga Crucem Domini manasse intelligeremus, inuenta est post obitum eius, & adhuc hodie cernitur in corde ipsius carneo imago Domini crucifixi artificio Spiritus sancti mirabiliter expressa. Et nos quidem ista in corporibus sanctorum externa signa oculis carneis videre possumus, sed nequaquam videmus quanta eorum animę charitate fulgeāt, quanto gaudio repleantur, quanta gloria coronentur. Sed aliquando tamen videbimus, si eis similes esse, & eorum vestigijs insistere voluerimus: si enim cum ipsis legitimè ducem nostrum subsecuti certauerimus, eadem quoque beatitudinis laurea coronabimur, quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO TRIGESIMA DE RESVRRECTIONE DOMINI.

THEMA:

Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. Psal. 117.

SYNOPSIS.

Exordium de huius festi summa celebritate agit, & eiusdem cum Natiuitatis festiuitate instituitur collatio; tum historia gloriosæ Resurrectionis explicanda proponitur. Atque in primis Patres in limbo detenti, qui aliquo modo Christum præfigurarunt, vel vaticinijs prædixerunt, describuntur, illorumque ex descensu Christi ad se gaudium eleganter exprimitur: Christique vicissim lætitia ob tot liberatas, & regeneratas animas, exemplo Iosephi ob duos filios sibi natos exultantis, demonstratur. Gloriosi corporis resurrectio similitudine Solis exorientis describitur, & figuris Iosephi, Moysis, Mardochæi, Danielis, Sampsonis, & Ionæ declaratur; & qua ratione mors à Christo deuicta & vincta iaceat ostenditur, & S. Athanasii testimonio confirmatur. Facta deinde ad B. Virginem apostrophe, illius immensum gaudium, quod ex præsentia filij redivivi, & sibi apparentis, conceperat, clare explicatur; & exemplo Iacobi, ob Iosephum filium, mortuum creditum, at viuum perceptum, gaudio perfusi, exaggeratur: Hinc quàm prompto adsit solatio Deus his, qui aliquid pro Christi nomine sufferunt, demonstratur.

Pars posterior enodat quæstionem, cur videlicet festum Paschæ sit mobile, & in eo celebrando semper expectetur mensis Martius, & in eo tertia hebdomada Lunæ, huiusq; dies sextus, septimus, & octauus eligatur. Cuius primi ratio assignatur, quòd Martius in sacris litteris mensis nouorum *appelletur, & in eo omnia quasi reuiuiscant & resurgant cum Christo. Cur vero in tertia lunari hebdomade agatur, duplex redditur causa; Prima, quod à Passione & Resurrectione Christi tertia mundi ætas inchoetur, vti & tum temporis nouus Lunæ cursus. Secunda, quia Luna à Sole discedens parte inferiore illustratur, sed superiore obscuratur, contrà fit ea ad Solem appropinquante: sic homines, Luna mutabiliores, quo longiùs à Sole Iustitiæ Christo discedunt, mundo splendidiores apparent; contra si ad Christum accedant, (vbi obiter Religionem ingredi volentium impedientes institutum, taxantur) Hinc illo tempore Christus nos ad Solem reducturus pati & resurgere voluit. Quod verò certos quosdā dies,*

nempe

nempe sextum passioni, septimum quieti, & octauum resurrectioni, elegerit, duplex itidem causa affertur; prima, vt se vltimis tribus creationis mundi diebus conformaret. Deinde, vt, quia omnis sanctorum vita tribus diebus peragitur, quid in illa agere, sperare, & desiderare debeamus, nos edoceret: vbi illud Psalmi 90. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. *breuiter explicatur. Praeterea vt feriam sextam passionis agamus, si Sabbatum quietis, & Dominicam resurrectionis desideremus, seriò admonemur, & qui pristina peccata rursum ad confessionem afferunt, per fabulam lupi à pastore deprehensi, & emendationem promittentis, notantur. Tandem Sabbatum huius vitæ quam sit miserum & inquietum; è contrà futuræ gloriæ Sabbatum fœlix & quietum, viuis coloribus depingitur.*

Celebritas Paschatis.

DOlor, quem tenebræ superiorum dierum attulerunt, si magnus fuit; magnam quoque, Optimi Auditores, jeam lætitiam esse necesse est, quam ex luce & splẽdore hodiernæ diei capere debemus. *Hæc est* enim *dies, quam fecit Dominus.* Et certè par est, vt sicut hebdomada superiore capiti nostro tanquam viua membra, & vera condoluimus: ita nunc eidem in die gloriæ & lætitiæ cordis eius gratulemur: alleluia, alleluia. *Hæc est dies, quam fecit Dominus; exultemus & lætemur in ea.* Cæteros dies suo exortu, ac luce Sol facit; sed hãc diem fecit ille, qui fecit & Solem. Hodie siquidem ille renatus est, qui suo fulgore & lumine etiam Soli tenebras maximas offundit. Itaque cæteri dies sunt dies Solis, *hæc est dies quã fecit Dominus; exultemus & lætemur in ea.* Vidit quidem orbis terrarum, & aliàs hanc nouam lucem, cùm videlicet ex Virgine natus est Christus: sed tamen clarissimum iustitiæ Solem tunc exorientem cooperiebant nubes mortalitatis, comitabantur pluuiæ tribulationum, obscurabant nimbi & caligines persecutionum, & quod maius. breuissimo cursu peracto, iste idem Sol descendit totus obductus nubibus in Occidentem. Itaque fuit illa dies hiberna quædam dies, obscura, frigida, breuis. At verò hodie totus clarus, totus serenus, totus illustris, nũquã ampliùs obiturus Sol iustitiæ Christus renatus est.

Collatio inter Natiuitatem & Resurrectionẽ Domini.

Conferte diem Natalis cum die Resurrectionis. Tũc paruulus vagiens natus est, nunc gigas potentissimus resurrexit: Tunc in pago Bethlehemitico; nũc in vrbe regia Ierosolymorum: tunc in humili stabulo; nunc in excelso monte: tunc agnus erat, qui suo balatu pulsabat, ac mouebat viscera matris; nũc verò Leo, qui suo rugitu exterruit mortem, tremefecit gehennam, conturbauit castra, & Principum tenebrarum legiones. Vide quid profeceris, vide quid obtinueris, dæmonũ & Iudęorum crudelitas. Occidisti agnum, & resurrexit Leo; non exuit quidem, nec amisit Dominus mansuetudinem; sed induit, atque assumpsit potestatem; Itaque de illo Ioannes quondam dicebat: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* De isto alius Ioannes ait: *Ecce*, inquit, *vicit Leo de tribu Iuda.* Et ipse de se ipso: *Data est mihi*, inquit, *omnis potestas in cœlo, & in terra. Hæc igitur est dies, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea.*

Ioan. 1.
Apoc. 5.
Matth. 28

Exultauit hodie caro, & anima Christi, exultauit Maria mater Christi, exultauerunt omnes discipuli Christi, exultauit cęlum, exultauit terra, & ad ipsas quoque obscuras inferni regiones pars huius lætitiæ penetrauit: neque dubium mihi esse videtur, quin & ipse quoque Sol, sicut in die Passionis

Domino suis tenebris deseruiuit: ita in die Resurrectionis eius duplicato lumine eidem Domino deseruierit. Refert de se ipso Sanctus quidam Pater, singulis Dominici diebus cùm prima luce, vel etiam ante lucem surgebat ad orationem, se etiam ob huius diei memoriam, tanta lætitia perfundi solitum fuisse, vt sibi omnes res creatæ, quæ in cælo sunt, & quæ in terra, magnis vocibus cantare viderentur: *In resurrectione tua, Christe, cœlum & terra lætentur, alleluiá.* Quare vt nos partem quoque huius communis gaudij, & exultationis capiamus, exponam paucis, & quasi in summa, historiam Dominicæ Resurrectionis. Deinde si per tempus licebit, de mysterio huius diei breuiter disseremus.

Vt igitur ab eo, quod primo loco posuimus, principium faciamus, posteaquam Dominus Christus cruento certamini, quod à principio noctis vsque ad horam nonam sequentis diei protractum fuerat, gloriosè triumphans felicissimum finem imposuit, eadem charitate, qua crucem pro nobis ascenderat, ad sanctos patres in sinu Abrahę quiescentes descendit. Siquidem in eo loco congregatæ erant omnes illæ sanctæ animæ, quæ ab orbe condito vsque ad illam horam in fide & spe aduentus Domini de corporibus suis exierant. Ibi erant primi illi duo homines, propagatores generis humani, qui sicut primi fuerunt, qui peccauerunt, & antiqui serpentis venenum hauserunt, ita primi in crucem & passionem Domini, tanquam in æneum serpentem aspicere, & sperare cęperunt. Ibi erat sanctus Abel, qui candidus & rubicundus, hoc est, virgo & martyr primus, Domini Seruatoris typum gessit: & primus Dei ciuitatem sanguine suo dedicauit, & primus nouas illas inferni regiones, & sanctorum sedes, habitare cæpit. Ibi erat Sanctus ille senex, qui molitione ingentis illius arcæ simul genus humanum conseruauit, & Catholicæ Christi Ecclesiæ figuram expressit. Ibi erat magnus ille parens omnium credentium, qui primus pactum Dei, & insignia seruorum eius in carne sua recipere meruit. Ibi erat exemplar obedientiæ Sanctus Isaac, qui ligna proprijs humeris ferens, in quibus immolandus erat, verum sacrificium, ac remedium totius mundi designauit. Ibi erat Sanctus ille parens duodecim tribuum, qui alienis vestibus peregrinoque habitu, benedictionem patris lucratus, quod in populis Iudęorum, & gentium post multa sæcula futurum esset, & maiorem minori subijciēdum, hoc est, gentes in Christum credituras Iudæis anteponendas, demonstrauit. Ibi vidisses, vt alios multos prętercam, vnum Prophetam lapidatum, alterum sectum, tertium vecte in capite percussum, atque alios alijs modis propter veritatis prædicationem ac testimonium necatos. Ibi quoque erāt tāquam hospites & noui accolæ illarum regionum magnus Baptista, & fortunatus ille senex, qui non ante potuit egredi de mundo, quā videret proprijs oculis Deum infantem, & eum in vlnis suis reciperet, & dulci cantico quasi cygnea voce laudaret. Neq; deerat in illa sācta Ciuitate suum hospitium Lazaro illi pauperculo, q̄ suis plagis, & fame, ac nuditate hūc sibi locū in sinu Abrahæ procurabat, cū diues ille auarus sua purpura, & bysso, & quotidianis sumptuosisq; cōuiuijs viuas in gehēna, æternasq; flāmas accendebat. Totusq; ille sanctorū chorus ibi erat; & gemebat, ac suspirabat, vt viderent diē Dñi, atq; in medio eorū, quasi ductor chori Regius psaltes, anteq̄ illā suā lamentationē sine intermissione repetebat: *Quemadmodū desiderat ceruus ad fontes aquarū; ita desiderat aīa mea ad te Deus: fuerunt mihi lachrimæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie; Vbi est Deus tuus?* At vbi adueniente Dño viderunt tenebras oēs dissipari, obscura illa loca insolito fulgore illustrari, & suā ipsorū gloriā, ac beatitudinē iā inchoari, q̄ lingua explicare posset, quid senserint mētes illę for-

Patres in Limbo describūtur.

Psal. 41.

le fortunatorũ hoĩum,& quãto gaudio, quanta lætitia, quanto tripudio diẽ illũ exegerint? Tunc Propheta Ieremias librũ lamentationũ clausit, quem pp euersionẽ Ierosolymæ,& tẽpli prophanationẽ scripserat. Intelligebat .n. post tres dies tẽplum restaurandũ,& multo pulchrius post instaurationem futurum, q̃ ante restaurationem fuisset. Nec ignorabat Ierusalem nouã exultatione vniuersę terrę Apostolis architectis,& Martyrib. operarijs esse fundandã. Tũc Rex & Sãctus Propheta Dauid, veterũ canticorũ oblitus, canticũ nouũ cantare cępit, & dicere: *Benedixisti Domine terram tuã, auertisti captiuitatẽ Iacob: remisisti iniquitatem plebis tuæ; operuisti omnia peccata eorum.* Tunc & Moyses & Maria sumpserunt tympanum in manu sua, & vnà cũ cæteris, qui se videbant iam verè liberatos de Aegypto, & hostes suos submersos in mari rubro, cãticũ illud inchoarũt: *Cãtemus Domino: gloriosè .n. magnificatus est: equum & ascensorẽ deiecit in mare.* Et qua lætitia, quibus vocibus, quibus lachrimis existimatis primus parẽs generis humani, ante pedes filij ac Dñi sui prostratus dicebat: Venisti tandem diu exspectate, ac desiderate Domine Fili, vt culpã meam tuo sanguine expiares: non es oblitus *verbi tui seruo tuo, in quo mihi spẽ dedisti.* Vicit iter durum pietas, & laboris magnitudinem amoris magnitudo superauit.

Eorũ gaudium.

Psalm. 84.

Exod. 15.

Psal. 118.

Non põt certè verbis explicari lætitia sanctorũ Patrũ: sed multò nihilominus maior erat ea voluptas, q̃ Dñs capiebat ex ea multitudine animarum, q̃ præteritis suis laboribus, & sudoribus se iterũ genuisse, ac peperisse cernebat. Si patriarcha Ioseph, cũ ei duo filij in terra Aegypti nati essent, tantam ex eo voluptatem cepit, vt iam obliuisceretur omnium laborum, quos ante illud tẽpus in Aegypto passus erat, & primogenito suo Manassis nomen imponeret, dicens: *Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei:* quid credibile est sensisse Dominũ, quando post laborem ac dolorem crucis, se tot millibus filiorum, ac filiarum circumdatũ vidit? Quãdo speciosa illa oliua, se tot ramis vndique ornatam, & quasi vestitam considerauit? O quàm fructuosè collocati, quàm vtiliter insumpti grauissimi illi dolores Domino videbãtur, quos in arbore crucis proprio sanguine irrigando sustinuit, quando tales fructus eam arborem iam edere, ac proferre cernebat.

Genes. 41.

Sed quid agimus Domine? Cur non communicas partem huius gloriæ cum illo sacro corpore, quòd adhuc te expectat in sepulchro? Non recordaris eius legis, quæ ait: *Aequa pars erit descendentibus ad prælium, & remanentibus ad sarcinas?* Anima quidem tua, tanquam robustior, non contenta fugasse dæmones de terra, persecuta est eos etiam in inferno. Corpus verò priore certamine, multis vulneribus acceptis, substitit ad sarcinas. Cùm igitur iam hostium tuorũ exercitus fuderis, castra eorum, & ciuitates spoliaueris, amicos tuos, qui captiui tenebantur, à seruitute asserueris, neque in his regionib. agendũ aliquid supersit: cur nõ redis ad tabernaculum, vt cum illo collega, ac socio laborũ tuorum prædam, ac spolia diuidas. Erat, Auditores, sanctum Domini corpus in sepulchro, & adhuc horribilem illã speciem conseruabat, quam acceperat in morte. Iacebat super lapidem, obuolutum linteo, pallidum, frigidum, cruorẽ fœdatum, liuoribus, plagis, vulneribus coopertum. Medium noctis iam prætierat, & cœlum ab ea parte, qua oritur Sol, iam albescere & illustrari aurora ex oriente incipiebat: tuc Sol iustitiæ, Christus Deus noster, Solem illum quotidianum suo cursu, atque exortu anteuertere volens, mira celeritate, & maiore potestate, natura obstupescente, corpus suũ excitauit, atque à morte ad vitam, & ad vitam immortalem reuocauit. Quanta, & quã admirabilis fuit illa mutatio? & sanctum illud corpus, de quanta obscuritate ad quantam gloriam, & quanta velocitate anima redeunte transierit,

1. Reg. 30.

Resurrectio corporis describitur.

rit, certè verbis explicari nõ potest. Sed fortasse aliqua similitudine, aliquid de re tanta, suspicari poterimus. Accidere solet aliquando, vt ad plagam obeuntis Solis aliqua nubes existat, ita obscura atque atra, vt intuentium oculos exterreat: quæ tamen si forte Sol occasui propinquans eam planè suis radijs ferire possit, ita repente lucere ac splendere, & tota aurea effici solet, vt penè ipse globus Solis esse videatur. Pari ratione, Auditores, splendidissima atque illustrissima illa mens, simul atque in corpus intrauit, omnes tenebras eius conuertit in lucem, & statim ad præsentiam eius gloriæ omni squalore, omni deformitate, omnibus sordibus euanescentibus, summus decor, summa gratia, summa lux, summa species, summa ac perfecta, & sempiterna sanitas omnia illa membra, & totum corpus occupauit. Quis est iste, qui post tot procellas, ac tempestates de profundo mari, tam lætus, & tam formosus egreditur? Iste est Ioseph, qui iam exijt de carcere attonsis crinibus mortalitatis, & indutus vestem immortalitatis gloriæ, & ipse deinceps dominabitur in omni terra Ægypti. Quis est iste? Iste est Moyses, qui iam prodijt ex aqua, & ex iuncea fiscella, vt Regem Pharaonem, & exercitum eius submergeret in mari. Quis est iste? Iste est Mardochęus, qui iam exuit saccum & cilicium, & indumenta regia indutus, hostem suum Aman in ipsa cruce suspendit, quam ille parauerat, & vniuersum populum ab illa tyrannide, & crudelitate liberauit. Quis est iste? Iste est Daniel, qui teterrimo dracone interfecto in lacum leonum immissus, incredibili potentia eorum ora conclusit, & iam liber, sicut intrauerat, exijt. Quis est iste? Iste est Sampson, qui circundatus hostibus, & in ciuitate Gazæorum inclusus, media nocte surrexit, & non tam apertis, quã sublatis portis vrbis illius omnia proposita & consilia hostium suorum elusit. Quis demum est iste? Iste est Ionas, qui in mare præcipitatus, vt cæteri tempestatem euaderent, & à grandi cete deuoratus, tertia demum die, nihil penitus læsus litori redditus est. Nam etsi potuit cete nostrum Ionam deuorare, eum tamen lædere, detinere diutiùs quàm tres dies non potuit. Tunc enim demum intellexit mors se circumuentam, & eum deuorare voluisse, à quo deuoranda, & occidenda erat. Dominus enim cùm mortem, quæ per peccatum primi hominis in hunc mundũ intrauerat, occidere vellet, id fecit, quod piscatores facere solent: non obijciunt piscatores nudos hamos piscibus, sed eos in esca diligenter includũt, vt pisces accurrant ad capiendam escã, & interim capiantur ab hamo. Ita Dominus fecit: Non enim ipsum per se Dei verbum, quod mori non potest, cũ sit ipsa vita, & vita æterna, cum morte congredi voluit: satis enim sciebat non ausuram mortem in tale certamen descendere, sed declinaturam omnino conflictum. Quid igitur Dominus fecit? Inclusit hamum ferreum diuinitatis in esca sanctæ illius humanitatis: statim mors à diabolo incitata cucurrit ad deuorandam escam, & videns Dominum posse cædi, ac vulnerari, putauit etiam omnino posse extingui, atque in fauillam, & cineres redigi. Itaque exultans quasi victrix capta præda, aperuit os suum, & deuorauit quasi dulcem escam carnem Seruatoris: repentè verò sentiens guttur suum hamo transfigi, intellexit, quid incautè suscepisset. Intellexit vitam æternam sub integumentis carnis humanæ delitescere: intellexit se in hamum ferreum, quem fugiebat, incidisse. Dominus verò mortẽ captam ita fregit ac debilitauit, vt modò etiam pueri, & puellæ eam irrideant, atque insultent, ac dicant; *Vbi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?* Magnus Athanasius, libro de Humanitate Verbi, & salutari aduentu eius, hoc potissimũ argumento demonstrat, mortem nihil virium iam habere, quòd ante aduentum Christi, omnes eam reformidabant:

Simile. — *Varia figura Christi resurgẽtis.* — *Gen. 41.* — *Exod. 2.* — *Esth. 6.* — *Dan. 14.* — *Iudic. 16.* — *Ion. 1.* — *Mors capta à Christo.* — *1. Cor. 15.* — *S. Athan. lib. de Human. uerb.*

bant: at posteaquam Dominus cum ea singulari certamine dimicauit, eamque in cruce perdomuit, non solum viri graues, & Philosophi, qui de contemnenda morte multa didicerunt; sed etiam tot pueri, & puellæ in ipso flore adolescentiæ, quando vita iucundior esse solet, carne & mundo vndique blandientibus, & sua fallacia gaudia pollicentibus, sola fide & cruce Dñi armati mortẽ audacter prouocauerint: & multi maluerũt pro Christo ad mortẽ, ad tormẽta cõtendere, quã præsentem vitam, & salutem tueri. *Quis*, inquit, *cum Leonem uidet, ludibrijs exagitari à pueris ignorat eum, uel iam mortuum esse, uel saltem omnibus uiribus suis destitutum?* Et rursum; *Quemadmodum*, inquit, *ubi debellato per legitimum Principem Tyranno, manibusque, & pedibus eius intra uincula cõstrictis, omnes quotquot ad id spectaculi superueniũt, ludibrijs ei insultant, probris & uerberibus proscindunt, securi iam sæuitia illius, & furores ob Principis sui de eo partam uictoriam: Ita quoque mortem iam debilitatam, & per Saluatorem Dominum nostrum Iesum Christum cruce triumphatam, manibus eius pedibusque obligatis, omnes in Christo pedibus proterunt, martyresque Christo se præbentes sannis, ludibrijs, conuicijs exagitant, obiectantes quæ dicta sunt per Apostolum; Absorpta est mors in uictoria. Vbi est, mors, uictoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?*

1. Cor. 15.

Exultatio B. Virginis.

At tu, Triumphator, posteaquam cum isto pulcherrimo corpore tuo prædam, ac spolia diuisisti, num mœstæ matris tuæ non recordaberis, quæ etiam os tuum & caro tua est? Ea certè tecũ affixa fuit cruci; Cur igitur etiam tecum non resurget? Apostoli tui sententia est: *Sicut socij passionum estis, sic & consolationis eritis*. Iam etiam beatissima mater tua, à die Natali, vsque ad diem obitus, a præsepi vsque ad crucem, nunquam te deseruit: cur igitur modò etiam tantæ gloriæ, & lętitiæ particeps non erit? Serena Domine illum Solem propter te obscuratum: dissipa nubes illas tam densas, quæ adhuc cœlum illud obducunt. Claude cataractas cœli, & reprime copiosum illum imbrẽ lachrimarũ, qui adhuc propter te ab illis virgineis oculis manare non cessat. Erat, Auditores, Beatissima illa Virgo, quantum piè coniectare licet, illa hora Dominicæ Resurrectionis clausa in cubiculo, & fide ac spe ornata atque erecta, vigilijs, atque orationibus operam dabat, ac semper magis, ac magis desiderio; atque amore incẽdebatur, videndi tandem hunc nouum splendorem; & quasi fortissima leæna ex intimis præcordijs tertia die super mortuũ filium rugiebat, ac dicebat: *Exurge, gloria mea, exurge, psalterium, & cithara:* Reuertere de prælio, nobilis triumphator: collige, pastor bone, dissipatum gregem: exaudi clamores afflictæ Matris tuæ. Interrupit hæc suspiria, atq; has lachrimas benignissimus Dominus. Repente enim paupercula illa domus celesti lumine tota completur: & multò clarior, atque illustrior Dominus oculis Matris apparuit, quàm appareat oculis nostris lux ipsa meridiana. Quæ lingua, quæ mens, quæ cogitatio magnitudinem eius lætitiæ consequatur, quã Beatissima ista Virgo in aspectu tantæ, & tam desideratæ lucis accepit? O quãta celeritate repressa suspiria, impediti singultus, siccata sunt flumina lachrimarum? Patriarcha Iacob cùm post multas lacrimas, quibus Iosephum charissimum sibi filium, tãquam occisum, & à bestia deuoratum defleuerat, audiuit eum rursum viuere, & ipsum esse, qui dominaretur in omni terra Aegypti, tantam ex eo nuncio lætitiam accepit, quantam animus eius capere non poterat. Et idcirco more eorum, qui de graui somno euigilant, non poterat penitus ad seipsum redire, neque omnino credere, id verũ esse, quod audierat. Et posteaquam tandem cõspectis plaustris, & muneribus, quæ Ioseph miserat, rem totam credidit, *reuixit spiritus eius, & ait: Sufficit mihi, si adhuc*

2. Cor. 1.

Psal. 56.

Gen. 45.

Ioseph

Ioseph filius meus uiuit. Iam igitur, Auditores, si Patriarcha Iacob, qui domi adhuc vndecim filios, & vnam filiā, & filios filiorum viuos habebat, tam vehementer lætatus est, cum acceperat duodecimū viuere, quem mortuum esse non viderat, sed audierat, & facile suspicari poterat non esse verum, sicut verum non erat: quātum credibile est, exultasse Mariam, quando filium illum vnicum, quem habebat, & quem non audierat, sed viderat in cruce mori: quando, inquam, illum vnum filium, & talem filium non ex alijs cognouit viuere, sed ipsa proprijs oculis conspexit viuum, & non prouinciæ vnius Proregem, sed cęlorum, ac terrarum verum ac solum Regem, & Imperatorem effectum? Non possumus certè, non possumus ea capere, quæ nunquam experti sumus, & quæ intelligentiam nostram longè superāt: ego tamen illud mihi persuadeo, tantam hanc lætitiam fuisse, tantumque gaudium, & ita Mariæ totum cor occupasse, vt sine miraculo singulari, vis eius perferri, ac sustineri minimè potuerit. O quam cumulatè & celeriter, Domine, eos consolaris, qui pro te aliquid patiuntur? Non magnus verè erit iam ille præteritus dolor, si cum huius voluptatis magnitudine comparetur. O fortunati labores? ò certamina gloriosa seruorum, & militum Dei, quæ tale stipendium, & tam vberem mercedem expectant? Verè fœlices illi, qui cùm plurimum patiantur pro Domino, vel in defensione pudicitiæ, vel in conseruatione patientiæ, vel in castris aliarum virtutum, contra spiritales nequitias fortiter dimicantes, tamen renuunt hic in terris consolari? Nam *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum eorum*.

Luc. 6.

PARS POSTERIOR.

MYsterijs prætermissis Resurrectionis, quæstionem vnam duntaxat, tempori maximè accommodatā, nobis, vt spero, non minùs vtilem, quā iucundam exponam. Quæro igitur, quæ causa sit, cur anniuersarius dies celebrandę Dominicæ Resurrectioni non redeat ad eundem anni diem, sicut dies reliquarum celebritatum? Celebritas Incarnationis semper incidit in diem Martij vigesimum quintū. Dies, quo natus est Dominus, semper agitur mense Decembri, die etiam vigesimo quinto. Circumcisio, Apparitio, Præsentatio, aliæque celebritates semper ad vnum, & eundem anni diem reuertuntur. Quæ igitur causa est, cur dies Resurrectioni Dominicæ consecratus nunquam sit idem? & nunc in mense Martio, nunc in Aprili, nunc maturius, nunc serùs ad nos redeat?

Cur festū Pascha sit mobile.

Primum hoc loco, vt D. August. ad Ianuarium scribens, hanc ipsam quæstionem edisserens, monet. *Illud nosse oportet, in Catholica Christi Ecclesiā, alios festos dies in memoriam tantum alicuius rei gesta, alios in memoriā simul & sacramentum celebrari*. Prioris generis sunt dies, quo conceptus, quo natus, quo circumcisus, quo baptizatus est Dominus. Siquidem isti dies, & si qui alij eodem genere continentur, non alia de causa sacri, & festi sunt, quam vt nobis in memoriam reuocent, quæ beneficia à Deo illis diebus acceperimus, & nos pro eis, eidem Domino sincero affectu in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus gratias referamus. Ad hoc verò nihil est opus aliud, quàm reuolutum anni diē, quo res gesta est, singulari celebritate, ac religione peragere. Porrò Dominica Passio, & Resurrectio, quas Ascensio in cęlum, & missio Spiritus sancti, sub sequuntur, ad posterius genus pertinent. Nec enim dies isti ideo solum celebrius peraguntur, vt Dominum

Aug. Epistola ad Ianuarium.

pro nobis mortẽ obiuisse,ac deinde tertia die resurrexisse recordemur; sed etiam vt aliquid præterea à Domino gestum, vel à nobis gerendum intelligamus. Hinc videlicet, vt Pascha celebretur, expectamus primum mẽsem Martium, qui *primus in mensibus anni*, & *mensis nouorum* in sacris literis appellatur, obseruamus. Deinde in eo mense tertiam hebdomadam Lunæ, nempe à die decimo quarto, vsque ad vigesimum primum, quo tempore Lunam diminui, vulgus hominũ censet. Postremò in ea hebdomada non quoscunque dies accipimus, vt Hebræi faciunt; sed expectamus ad obitum Domini celebrandum diem sextum, ad sepulturam diem septimum, ad Resurrectionem diem octauum: quos etiam tres dies nõ temerè, nec sine causa Dei sapiẽtia, vt in eis secundum carnem moreretur, in sepulchro quiesceret, & ab inferis reuerteretur, expectauit. Quænam igitur in ipsa obseruatione temporum, & dierum mysteria latent? Cur obseruamus mensem nouorum, & in eo mense tertiam hebdomadam Lunæ, & in ea hebdomada diem sextum, septimum, & octauum? Quid hæc tempora nobis significant? Quæ sacramenta continent? Hæc paucis aperienda sunt.

Ratio, cur die Dominica post plenilunium Martij Pascha agamus.

Initio igitur mensem Martium expectamus, quod ipse sit, vt scripturæ loquuntur, *mensis nouorum*. Quando enim quæso meliùs, & commodiùs agi potest Dominicæ Resurrectionis celebritas, qua mũdus iam collapsus renouatur, & nos iubemur *in nouitate vita* ambulare, & expurgare *vetus fermentum, ut simus noua conspersio*: & exuere veterem hominem, & induere nouum; & renouari spiritu mentis nostræ, idque de die in diem; quàm eo tempore, quo omnia resurgunt, innouãtur, renascuntur, augentur? Nonne hoc tempore, anno quodammodo resurgente ac innouato, resurgunt in aruis fruges, vbique in pratis flores, in arboribus frondes, in vitibus gemmæ? Nonne vbique valles & montes virescentibus herbis, & graminibus vestiuntur? Nonne redditur sua terræ fœcunditas, aeri serenitas, mari tranquillitas, rebus omnibus vita? Ecce quàm aptum & idoneum tempus elegit sapientissimus Deus, vt innumeræ prope resurrectiones, tum hanc vnam Domini Resurrectionem quasi famulæ & administre comitarentur; tum nos omnes ad resurgendum, & vitam ac mores innouãdos & immutandos inuitarent.

Exodi. 23.

Rom. 6.

1. Cor. 5.

Exspectamus secundo loco tertiam hebdomadam Lunæ, propter duas causas. Vna est, quòd in Passione ac Resurrectione Domini tertia mundi ætas, & vt Beatus Augustinus loquitur, tertium tempus inchoetur. Prima siquidẽ ætas fuit ante legẽ ab Adam vsque ad Moysen: secunda in lege, à Moyse vsque ad Christum: tertia post legem, ab obitu & Resurrectione Domini, vsque ad obitum totius mundi, & communem ac generalem resurrectionem omnium filiorum Adam. Altera ratio huius obseruationis paulò abstrusior, atq; obscurior, atque idcirco pluribus verbis explicanda. Sol & Luna in sanctis literis Deum, & hoĩe significare solẽt. Deus .n. passim *Sol iustitia* nominatur. Malachię quarto; *Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitia*. Sapientię quinto; *Errauimus à via veritatis, & iustitia Lumẽ nõ luxit nobis*. Et Ecclesia de Christo nõ raro canit. *Sol iustitia Christus Deus noster*. Homines verò, ac præcipuè post peccatum, ideo Lunæ comparantur, quia, vt Ecclesiasticus ait, *Stultus sicut Luna mutatur*: & nihil stultius homine peccatore. Perpendite modò ex accessu Lunę ad Solem, vel recessu eiusdem à Sole, quam apertè demonstretur, quid fiat in homine cùm accedit ad Deum, vel recedit à Deo. Luna cùm ad Solem accedit, illustratur in parte superiori, qua respicit cœlum; & obscuratur in parte inferiori, qua respicit terram. Cùm verò recedit à Sole, illustratur in parte

Cur tertiã lunarẽ exspectamus hebdomadam.

Mal. 4.

Sap. 5.

Eccl. 27.

parte inferiori, obſcuratur in parte ſuperiori.

Itaque tempore nouilunij, cum Luna omnino obiecta eſt Soli, nobis quidem, qui ſolùm partem inferiorem reſpicimus, omnino defeciſſe, & nihil luminis habere videtur: & tamen ea in parte ſuperiori tota completur lumine. Cōtra autem cùm longiſſimè abeſt à Sole, & ei è regione opponitur, nobis pleniſſima, & pulcherrima videtur: & tamen in parte ſuperiore tota eſt obſcura. Ad eundem modum, cùm homines per peccatum à Deo recedūt, eique opponuntur, obſcurantur in parte ſuperiore, illuſtrantur in inferiore: hoc eſt, obliuiſcuntur Dei, & bonorum æternorum, & omnes vires in terrena conuertunt. Et vt ait Ieremias: *Sapientes ſunt vt faciant mala; bene autem facere neſcierunt.* Sapientes ſunt ſecundum carnem, ſciunt conſeruare & augere diuitias; ſciunt non ſolùm tueri, ſed etiam extendere limites ſuos: ſciunt pro tribus obolis optimè litigare: at verò ſapientiæ & cœleſtis doctrinæ, nondum alphabetum attigerūt. Et iſti quidem, quorum infinitus eſt numerus, ab oculis terræ laudantur, celebrantur, volitant per ora, & aures vulgi. Tunc Luna eſt plena, omnes aſpiciunt, multi inuident, plures adulantur. At in oculis Dei et Angelorum contemnuntur, deſpiciuntur, fętent coram eis. Contrà verò cùm aliquis per pęnitentiam, et veram conuerſionem accedit ad Deum, tum illuſtratur in parte ſuperiore, oculos ſuos conuertit ad cęlum, eo dirigit omnes radios ſuos, ea cogitat, ea diligit, ad ea ſuſpirat, & interim obſcuratur in parte inferiore. Obliuiſcitur enim terræ, & rerum terrenarum, moritur quodammodo mundo, & crucifigitur. Neque valde ſtudet propagandæ ſoboli, nec honoribus acquirendis, nec patrimonio ampliando: & iſti pauci ſunt, & pauci illi contemnuntur, & irridentur. Cùm enim aliquis, relictis turbulentis negociationibus mundi, ſeriò ad Chriſtum conuertitur, & cum eo coniungi, eique ſubijci deſiderat, quid tum dicunt filij huius ſæculi? quid iudicāt oculi carnis? Nempe eū deficere, obſcurari, inſanire. Quoties illas voces audimus! Adoleſcēs tātę ſpei, qui tantos progreſſus in ſtudijs literarum, vel in aula Regis faciebat, qui familiam ſuam multis titulis & ornamentis augere potuiſſet, ecce quomodo perijt, abſcondit ſe in monaſterio, vbi deinceps latebit, & ignorabitur. Et qui in luce honorum & dignitatū verſari potuiſſet, nunc in tenebris monaſterij otioſus verſabitur, & nec ſibi, nec ſuis, vel adiumento, vel ornamēto erit. O quàm vehementer falleris ſapientia carnis? Tu vero deficis, ille proficit. Tu autem proficis in oculis hominum, ille proficit in oculis Angelorum. Tu ſapis ea, quæ carnis ſunt; ille ſapit ea, quę Dei ſunt. Tu diligis iſta, quia meliora non noſti, ille illorum obliuiſcitur, quia recordatur meliorum: tu ſeruire potes Māmonæ, quia Deo non ſeruis; ille renunciat Mammonę, quia Deo ſeruire cupit, & nemo poteſt Deo ſeruire & Mammonæ. Sed tunc intelliges, licèt ſerò, tunc ſapere incipies, cùm in extremo die cum perditis & damnatis dices: O nos inſenſatos, qui *vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt.*

Quorſum tam multa, dicet aliquis, de curſu Lunæ? Omnino ad propoſitū, Auditores: Deus enim, qui eſt *lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*, cùm primum hominem condidit, eius faciem ad ſe conuertit, ad eum modum, quo Luna ſe habet, cùm eſt coniuncta cum Sole. Itaq; tunc homo ſubiectus Deo illuſtrabatur internis, gaudebat ac delectabatur in Deo: neque ei valde curæ erant conuiuia, choreæ, aliæque ſenſuum, & carnis voluptates: habebat enim alia ſine comparatione maiora, & meliora. Verùm non diù infelix homo hac felicitate frui potuit: ſtatim enim dæmone impellente, per peccatum cępit à Deo recedere, & ſi-

Ierem. 4.

Accedens ad Deum mundo fit obſcurus.

Sap. 5.

Ioan. 1.

& simul faciem ab eo auertere, atq; ad terram conuertere; non secus ac Luna facit cum à Sole recedit. Legite historias rerum gestarum à condito orbe, ibi planè videbitis post peccatum primi hominis, semper hominibus magis, & magis à Deo recedētibus creuisse in orbe contemptum atque ignorantiam veri Dei; & simul auctam prudentiā carnis, auctas fraudes, auctam industriam malè agendi, auctam nequitiam, & libidinem fuisse. Quid tunc fecit Deus? expectauit vt compleretur nostra malitia, & discederent homines quàm longissimè poterant, & Lunæ persimiles essent. Cùm ad finem secundæ hebdomadæ, hoc est, ad diem decimum quartū peruenit, & tunc demum hac plenitudine temporum & humanæ malitiæ, Luna videlicet plena existente, & secundam hebdomadam complente, misit Deus Filium suum, vt moriendo ac resurgendo, rursum genus humanum ad se traheret, atq; ad coniunctionem cum Sole reuocaret. Itaque sicut initio tertiæ hebdomadæ iterum Luna ad Solem faciem suam conuertit, atque ad eum properat, donec ei rursum plenè ac perfectè subijciatur: ita nos quoque à Christo de cruce concionante vocati, & excitati ad Deū conuertimur; & qui eramus longè, efficimur propè: & quanto magis ei affectu pietatis propinquamus, tanto magis exterior noster homo corrumpitur, & interior renouatur de die in diem, & mūdo crucifigimur, & morimur, vt soli Deo in Christo viuamus, & Pascha quotidie agamus, quod trāsitum significat, dum transimus de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de vitijs ad virtutes, donec veniat dies fœlicissimus nouilunij, & Luna cum Sole, hoc est, Ecclesia cum Christo planè, ac perfectè in cœlo iungatur.

Hæc igitur est causa cur Spiritus Sanctus, hoc nostrum Pascha, atque hunc transitum non alio tempore, quam tertia Lunæ hebdomada: nō quoscunque dies, sed certos quosdam Dominus elegerit, nempe sextū, septimum, & octauum, & hoc potissimùm triduum nobis moriendo, quiescendo, & resurgendo commendauerit. Cuius rei duas quoq; causas fuisse video. Prima est, vt Christus in hoc excellentissimo opere liberationis, verus Dei Filius ostenderetur, omnino decebat, vt quemadmodum Deus sexto die hominem creauerat; ita Christus sexta die eundem hominem, sua morte ac Passione ad vitam, quam amiserat, instauraret, & septima die quiesceret ab opere Redemptionis. Et sicut Deus octaua die nō redierat ad aliquas nouas res procreandas, sed solùm ad ea gubernanda, & conseruanda, quæ ante Sabbatum creauerat: ita Christus octaua die resurgeret quidem; sed non ad laborem, non ad concionandum, non ad ieiunandum, non ad pedes discipulorum lauandos: sed duntaxat ad Ecclesiam administrandam, & regendam, quam sibi proprio sanguine, & vita pepererat. Deinde voluit Dominus, vt B. August. in epistola illa ad Ianuariū docet, hoc sacratissimo triduo nobis ostendere, quid agere, & quid sperare, ac desiderare deberemus. Omnis enim vita sanctorum tribus diebus peragitur. Primum excipit nos dies passionis, dies sextus, in quo flagellamur, tanquam filij, & in quo dicitur nobis: *Tolle crucem tuā, & sequere me*. Et hic quidem à die natali, vsque ad diem obitus durat. Sequitur deinde dies Sabbati, dies quietis, ab obitu vsque ad resurrectionem, quo die dicitur sanctis. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur: Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos*. Postremo adueniet optatissimus dies octauus, quo absorbebitur mortalis vita, & *inimica destruetur mors*, & Dominus Christus *conformabit corpus humilitatis nostræ, cōfiguratum corpori claritatis suæ*: Et tunc plenè ac perfectè resurgentes iam non moriemur, *mors vltra* nobis *non dominabitur*: quia vero non resurgent iterum sancti homines ad labores, nec requies illorum illis sæculorum spatijs terminabitur, ideo nec septimus dies

Cur Christus sexta die passus fuerit, septima quieuerit, octaua resurrexerit.

Apoc. 14.

1. Cor. 15.
Phil. 3.

Rom. 6.

dies finietur, sed continuabitur cum octauo: id quod etiam Moyses significare voluisse videtur, cum in libro primo Geneseos soli diei septimo non adiungit vesperam: siquidem gloria resurrectionis non extinguet, sed excipiet, & conseruabit, ac etiam meliorem faciet requiem beatorum. Porro de hoc triduo in Psalmo quodam legimus; *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum*. Est enim nobiscum in tribulatione Deus, dum est dies sextus, & tempus crucis peragitur; eripiet vero, & liberabit de omni tribulatione, atque in quiete constituet, cùm dies septimus, hoc est, dies mortis aduenerit. At die octauo tum demum nos à mortuis excitabit, & gloriosos ac beatos efficiet: Itaque die sexta dicitur: *Cũ ipso sum in tribulatione*: die septima, *eripiam eum*: die octaua, *& glorificabo eum*.

Psalm. 90.

Quæ cũ ita sint, Auditores, omni animi prouisione cauendum est, ne de illorum numero simus, qui rationem huius sacratissimi tridui non intelligentes, hic in terris agere volũt non diem sextum, vt deberent; sed septimum & octauum, nempe crucem ferre non volunt, contra spirituales nequitias arma sumere, & fortiter dimicare non volunt. Sed quid illis accidet? Num feriam sextam, & tempus crucis euadent? Non euadent sanè. Omnino enim tempus crucis agere debemus, vel in hoc sæculo breuissimum, vel in alio sempiternum. Itaque nemo se fallat, nemo se ipsum decipiat, nemo vt hic Sabbatum, & Sabbatum breue ac turbulentum agat, Sabbatum illud pacatissimum & sempiternum, quod in alia vita nobis Dominus pollicetur, amittat. Quid enim stultius, quid insipientius, quam vt hic ad momẽtum læteris, ac diem festum agas, & incidas in eam Quadragesimam, quæ Pascha non expectat, & in eam vigiliam, quam nullus cõsequitur dies festus, & in eam sextam feriam, quæ Sabbatum, & Dominicam post se non habet.

Quamobrem oro vos, atque obtestor, Auditores, vt hoc altè mentibus vestris infigatis, neque semen istud veri verbi Dei vobis de corde ab vllo dæmone auferri sinatis: sententiam ac decretum esse Dei, vt omnes siue adolescentes, siue senes, siue nobiles siue ignobiles, siue pauperes siue diuites, ad requiem Sabbati, & gloriam Dominicæ Resurrectionis non perueniant, nisi hic in terris feriam sextam egerint, crucemque portauerint. Quid est portare crucẽ? Quid? Tolerare iniurias, reddere bonum pro malo, dimicare viriliter cõtra vitia, coercere libidines, non fornicari, nõ inebriari, non alias fœdiores voluptates consectari, quæ nec nominari honestis vocabulis possunt.

Oportet hic feriam sextã agere, si post Pascha celebrare nolimus.

At inquis, tametsi ista non seruo, tamen postea ad confessionem accedo, atque ita crucem meam fero. Verum est quidem, ad confessionem accedis, sed qua contritione? quo dolore? quo desiderio satisfaciendi? quo proposito non peccandi? Certè tales confessiones hoc nostro sæculo fiunt, vt ego vehementissimè reformidem illas audire. Nonne singulis annis promittis Sacerdoti, te diligentiam adhibiturum, vt non pecces? Nõne statim promissionis obliuisceris? Nonne anno sequenti cum ijsdem peccatis & fortasse pluribus, & maioribus ad eum accedis? Audire vultis sapientẽ quandam fabulam? Ferunt aliquando lupum à pastore quodam in stabulo cõprehensum: cumque iam pastor mortẽ minitaretur, lupum facundia sua vti cœpisse, ac dixisse: Domine, nõ amplius veniã, spondeo, promitto, do fidem, nihil amplius detrimẽti tuis gregibus inferam. Pastor verò, Nõ me decipies, inquit: Et tunc verò non amplius redibis, si te interficiam. Quid ego tibi parcerẽ, qui non solùm agnos, & oues deuoras, sed ẽt cũ stabulum ingrederis, etiam sine fame, solùm libidine nocendi omnes oues occidis? Tũ lupus: Verè Domine ex corde, ex animo pœnitet me nequitiæ meæ, agnosco stultitiam meam, & deinceps, nunc polliceor, me nihil vnq̃ accepturum, nisi fames coegerit, & fame etiam cogente, non consumam amplius

plius, quàm precium septem obolorũ. Tandem pastor misericordia motus: Vade, inquit: Tu etiam debes viuere, sed recordare promissionum. Abijt lupus, & cum in itinere meditaretur sobrietatẽ, ecce occurrit ei pinguissimus quidam veruex. O grauem tentationem! Et quid egit lupus? Hic, inquit, habeo prandium præparatum: sed q̃d respondebo pastori, si hoc agam? Quid ei respondebo? Tandem cepit bonum consilium, atque ait: Iste veruex nihil valet: ego certè non illum tribus obolis emerem. Itaque finxit illum non valere tres obolos, & sic eum deuorauit. Sequenti die inuenit bouem vnũ, quem etiã paruulus vitulus sequebatur. Tũc lupus ex facto priore audacior factus: Bene, inquit, iste bos valere potest quatuor obolos, vitulus tres, tota summa ad septem obolos vix perueniet, & ad eum modum eos occidit. Itaque hoc modo cum plerisq. hominibus agitur, Auditores: exercent toto anno vitam luporum, veniunt Sabbato sancto ad pastores, audiunt sibi ęternum interitum esse paratum, omnia se facturos, & nunquam amplius peccaturos esse pollicentur. Sed quid? Venit Pascha, occurrunt occasiones peccandi, illi statim in promptu habent, quo pacta extenuent. Inuitat aliquis ad tabernam: O, inquit, promisi pastori meo, me non amplius iturum. Quid? inquit, Non hoc promisisti, sed non iturum, vt inebries te: ego idem promisi, neque volo vt inebriemur: absit hoc a nobis: sed quoniã iam agitur Pascha, erimus paulò hilariores, bibemus vnum poculum vini. Itaque eunt, & redeunt tam bene poti, vt vix recti per plateas incedant. Omitto de fornicationibus, & alijs grauioribus peccatis dicere, nam nunquam esset finis. Summa hæc est, singulis annis eadem peccata ad pastores redeunt, nunquam cumulus diminuitur: & quid putatis has confessiones prodesse? Si viderem te lachrimis rigatum, & magno desiderio flagrantem patiendi, & laboriosis operib. Domino satisfaciendi, & signa in te veræ conuersionis aspicerem, tum dicerem, te ferre crucem. Ad solùm peccata, nõ solùm sine dolore, sed etiam sine rubore recitare, & sequenti die in eadem labi, hoc non est portare crucem: sed crucifixum irridere. Itaque non fers crucem in confessionem, quia sine dolore, & pęnitentia confiteris. Quando igitur cruces portas? Quando feriam sextam agis? Quando Dominum imitaris? Certè nunquam. Nunquam igitur ad Sabbatum peruenies. Seriò & ex animo loquor, semper in gehenna feriam sextam ages.

At inquis, nimis seuera, nimis dura, nimis aspera nobis proponis. Non nego, non inficior illud. Dura sunt, & amara; sed dulcia & iucunda illa erũt, ad quæ ista perducunt. Et rursum, aspera sunt hæc, sed asperiora multo erunt, quæ in gehenna peccatores manent. Postremo hanc viam & non aliam Dominus Christus & virgo Deipara, & omnes sancti tenuerunt.

Sabbatũ huius vitæ inquietũ.

Quamobrem, Auditores, viriliter cõtemnamus Sabbatum præsentis vitæ, Sabbatum ærumnosum, turbulentum, breuissimum, momentaneum, plenum necessitatibus, & mutationibus, in quo si non comedimus, esurimus; si comedimus, grauamur; si nõ bibimus, sitimus; si multũ bibimus, inebriamur, & corpore ẽt languemus; si non dormimus, deficimus; si nimium dormimus, torpemus: si ambulamus, defatigamur, & idcirco surgimus vt ambulemus: si vestimenta nõ induimus, frigemus; si induimus, sæpe nimiũ calemus. Contẽnamus hoc Sabbatũ, quod nunq̃ vacat à morbis, & doloribus, in quo si abit vnus, succedit alter, si abit dolor dentiũ, succedit dolor capitis; si cõfirmatur caput, debilitatur stomachus. Contẽnamus hoc Sabbatũ simulatum, non verum. Quomodo enim est Sabbatum, quod est timoribus, & solicitudinibus plenum? Si es puer, times virgam: si es adolescens, morbus amoris te discruciat: si es vir, cura familiæ tibi

somnum,& quietem aufert: si es senex, ipsa senectus est tibi oneri, cùm etiam minimus labor senectutem frangat: si es diues, fortunarum conseruatio tibi negotium & molestiam parit: si es pauper, semper cogitas quo pacto tibi victum comparare poteris: si es Regibus subiectus, times exactiones tributorum: si es Princeps, times defectionem ciuitatum. Contemnamus hoc Sabbatum, vbi nulla ætas est perfecta, nulla caret vitio: vbi iuuentus est robusta, sed insana: senectus sapiens, sed infirma. Contemnamus hoc Sabbatum, atque ad illud aspiremus, ad quod hodie nostrũ caput Christus, *primogenitus ex mortuis*, & *primitiæ dormientium* peruenit. O dulce Sabbatum sanctorum? O verè felix,& solum felix Sabbatum futuri sæculi? ad te suspirat peregrinatio nostra ab exitu vsque ad reditum: tu neque fame, neque siti, neque vllo æstu cruciaris; tu nescis labores, dolores ignoras, curas ac solicitudines non nouisti: te neque somnus torpere facit, nec vigilia fatigat, nec timores exterrent, nec molestiæ premunt. Apud te est iuuentus sapiens, & senectus robusta: & hæc tã fortunata ætas nunquam mutabitur nunquã deficiet, nunquam finietur; sed peraget annos, & sæcula, & centurias, & myriades sæculorum, & semper erit idem Sabbatum, semper æquè florens, ac virens permanebit. Actio quidem otiosa & otium plenum dulci negotio, & sine fastidio satiabit, & cum eo nexum amoris coniunget, qui est ipsa beatitudo, & vita æterna, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

1. Cor. 15.

CON-

CONCIO TRIGESIMAPRIMA DE FERIA SECVNDA RESVRRECTIONIS DOMINI.

THEMA:

Hæc dies boni nuncij est: si tacuerimus, & noluerimus nunciare, sceleris arguemur. 4. Reg. 7.

SYNOPSIS.

Verba Samaritanorum leprosorum, obsidionem vrbis suæ, Syris fugientibus, solutam nunciantium ad hodiernã festiuitatem, liberationi non vnius vrbis, sed totius orbis solennem, applicatur. Concio D. Petri Cornelio facta pro huius concionis materia proponitur, in qua paucis verbis tria præcipua fidei mysteria complexus est, Incarnationis, Passionis, & Resurrectionis Christi. Bonorum vita Comœdiæ, malorum Tragœdiæ comparatur. Sententia S. Petri, vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, *explicatur, quomodo nimirum Christus bis fuerit vnctus, semel in anima ab initio Incarnationis, (quod impiè negat Cherinthus) semel in corpore in Resurrectione; & quomodo Christi vnctio à nostra vnctione discrepet, docetur. Cur Spiritus Sancti dona oleum dicantur, septem afferuntur cum suis amplificationibus rationes. Prima, quia oleum vim habet facilè penetrandi & emolliendi. Secunda, quia mira lenitate & virtute anodyna præditum est. Tertia, quia eo in certamen descensuri vngebantur. Quarta, quia res quasdam reddit magis pellucidas & transparentes. Quinta, quia illud, præsertim preciosum, magnam de se spargit fragrantiam. Sexta, quia læticiam parit; vbi olei mæroris & læticiæ antiquorum obiter fit mentio. Septima, quia semper liquoribus cæteris supereminet: quæ omnes proprie-*

tates donis Spiritus sancti etiam conueniunt. Quomodo deinde gratia Dei sit conseruanda & dispensanda, exemplo Christi, similitudinibus Solis, & columbariorum, demonstratur.

Secunda pars explicationem concionis D. Petri prosequitur, & obiter ostenditur, quod nullus crucem erubescere debeat. Narratur, quàm multis testimonijs Sacræ litteræ nobis mysterium Resurrectionis inculcent; & quam varijs modis Christus suam voluit confirmare Resurrectionem, per angelos, fide dignos testes, per ostensionem vulnerum, per operationes vitales, per repetita miracula. Resurrectionem nostram varijs argumentis a SS. Patribus probari, nullum tamē haberi firmius, quam Christi Resurrectionem, ex qua nostra dependet, conuincitur. Vita Christi Comœdiæ assimilatur, in qua prima omnia varia & dubia, media funesta, quæ finis lætissimus & gloriosissimus excipit; hanc item Comœdiam plurimos Sanctorum egisse declaratur. Pro conclusione pulchra subnectitur doctrina, quomodo spe, eaque incomprehensibilis fęlicitatis, nobis viuendum sit.

LIcebit enim mihi, Auditores optimi, in tā illustri, ac læta solennitate, ac celebritate, eodem apud vos vti principio, quo leprosi quondam Samaritani nuncium iucundissimum in vrbem Samariam allaturi inter se vsi fuisse referuntur. Si enim illi, cùm vidissent illam vrbem graui ac diuturna obsidione liberatam, exercitum Syrorum terrore de cęlo immisso penitus dissipatum, ac fusum, spolia inimicorum, vasa, vestes, arma, copiam bonorum omnium in vijs publicis iacere, quæ Syri videlicet dū turbarentur ac fugerent, sponte abiecerant, optimo iure inter se dixerunt: *Hæc dies boni nuncij est: si tacuerimus, & noluerimus nunciare, sceleris arguemur.* Quanto nos magis, qui non vrbem vnam, sed hesterna die orbem totum vidimus non solùm longa, & dura obsidione liberatum; sed etiam de faucibus mortis quodammodo ereptum, & Tartareas legiones ita postratas, ac fractas, vt iam ad solam memoriam præteritæ victoriæ contremiscant, atque ad solū conspectum vexilli nostri Imperatoris, nostræque militiæ terreantur: præterea vrbes inimicorum succensas, præsidia euersa, castra spoliata, captiuos ereptos, denique mortem mortuam, peccatum occisum, vitam reuocatam, Solem cęlo, & cęlum terris restitutum; Quanto nos, inquā, magis dicere debemus: *Hæc dies boni nuncij est: si tacuerimus, & noluerimus nunciare, sceleris arguemur.* Annunciamus igitur *vobis gaudium magnum, quod erit omni populo;* Quia redditus est nobis hodie Saluator: *Quem* enim *occiderunt* Iudęi, *suspendentes in ligno, eum suscitauit à mortuis Dominus tertia die*, & qui in baculo suo solus transiuit Iordanem, is duabus turmis comitatus regreditur: & qui viam vniuersæ carnis, hoc est, vias mortis pro nobis intrauit; is iterum adinuenit, atque aperuit vias vitæ.

4. Reg. 7. *Luc. 2.* *Act. 10.* *Gen. 32.*

Porro hoc nuncium bonum, hoc verum, explicat nobis Apostolus Petrus in ijs verbis, quæ ex capite decimo Actuū Apost. hodierna die Ecclesia nobis proponit. Audiuistis enim inter sacrorum solennia lectionem ex Actibus Apostolorū recitari, vbi Apostolus Petrus, Cornelium Centurionem gentium primitias Christianæ fidei mysterijs imbuens, ita concionatur: *Vos scitis*, inquit, *quod factum est verbum per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa post Baptismum, quod*

Act. 10.

pradi-

prædicauit Ioãnes, Iesum à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute. Quibus verbis tria præcipua, ac ferè difficillima nostræ religionis mysteria summa breuitate complexus est. Incarnationem videlicet Saluatoris, Passionem, ac Resurrectionem. Quãquam nec reliquum cursum vitæ eius omnino intactum reliquit. Ait enim: *Qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.* Itaque hodie Ecclesia Catholica, mater nostra, quasi epilogum quendam faciens totum cursum Domini ab initio admirabilis istius conceptionis vsq; ad finem felicissimæ Resurrectionis nobis ob oculos ponit. Neque id absque magna, & graui ratione. Est.n. cursus Domini similis Comœdiæ, quæ anceps habet initium, perturbatũ medium; sed felicissimum finem. Sicut rursum cursus Satanæ, & diuitis epulonis plane tragicus fuit. Initium enim optimum habuit; sed exitum pessimũ. Istos verò tam diuersos fines semper in memoria retinere, atque assidua meditatione reuoluere, mirum est profectò, quantum conferat ad omnem vitã bene, beateq. instituendam. Quis enim non cupiat (cum alterum necesse sit) Comœdiam potiùs, quam Tragœdiam agere? Christum, quam dæmonẽ imitari? Fluctuari nonnihil in medio mari, sed tamen ad portum feliciter appellere, quã tota nauigatione prosperis flatibus ventorum frui, & tandem in portu naufragium pati? sed aggrediamur, si placet, ad concionem Apostoli Petri breuiter explicandam.

Vita bonorũ Comœdia est, malorũ Tragœdia.

Vos scitis, inquit, *quod factum est uerbum per uniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa, post Baptismum, quod prædicauit Ioannes*: hoc est, Non arbitror vos ignorare, quid contigerit hisce tribus annis in Iudæa, & Galilæa, posteaquam Ioannes Baptismum pœnitentiæ prædicauit. Siquidem Hebraico more B. Petrus nomen *uerbi* vsurpat ad res ipsas designãdas, quæ verbis explicari solent. *Vos scitis*, inquit, *uerbum, quod factum est.* Audiuistis sine dubio famam eius rei, quæ gesta est. Quia vero dicere poterant, quam historiam narras? quid est, quod contigit his tribus annis? statim subiungit: *Iesum à Nazareth: quomodo unxit eũ Deus Spiritu sancto, & uirtute: qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.* Loquor, inquit, de Iesu Nazareno, hoc est verbum, quod factum est. Profectò enim peruenit etiam ad vos celebritas nominis, & sapientiæ, & prodigiorum eius: *fuit* enim *uir propheta, potens in opere & sermone.* Hunc igitur *Deus* initio *unxit Spiritu sancto, & uirtute.*

Luc. ult.

Hæc est prima pars concionis, quã Incarnationẽ diuini verbi attingit. Neq; .n. semel; sed bis vnctus fuisse Christus inuenitur: semel in Incarnatione, iterũ in Resurrectione. Prior vnctio propriè ad animam pertinuit. Tunc enim, in Incarnatione videlicet, vnctus fuit gratia, sapientia, virtutibus, gloria etiã & beatitudine, sed animæ, non corporis. Posterior vnctio ferè corporis fuit. In Resurrectione siquidem vnctũ fuit corpus Dominicum immortalitate, luce, gloria, exaltatione. Atque huc pertinere videtur locus ille Psal. 44. vt B. Hieronymus ad Principiam scribens exponit. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Propterea, inquit, quia *dilexisti iustitiam*, cùm per Passionem & mortem iustum precium pro peccatis nostris persoluisti, & vnicuique suũ tribuisti, Deo patri honorem, hominibus salutem, Angelis lætitiam, dæmonibus confusionem: quia etiam *odisti iniquitatem*, & ita odisti, vt malueris crucifigi & mori, quam regnum peccati non euertere; ideo *unxit te Deus, Deus tuus* in die resurrectionis, *oleo lætitiæ*, immortalitatis, & gloriæ. Quod idem alijs verbis legimus in Apostolo: *Humiliauit*, inquit, *semetipsum factus obediens*

Christus bis unctus, semel in corpore, semel in anima.

Psal. 44.

Phil. 2.

obediens usque ad mortem. Propter qđ & Deus exaltauit illum. hoc est, vnxit illum in Regem, vt acciperet *gentes hæreditatem* suam, *& possessionem* suā *terminos terræ*. Et non ipse deinceps vlli subijciatur, sed omnia sibi subijciat, & *in nomine* eius *omne genu flectatur, cœlestium terrestium, & infernorum*. Sed quanquam hæc ita se habent, tamen Apostolus Petrus hoc loco non de Resurrectione, sed de Incarnatione loquitur. Neque enim vt Cherinthus, Tertulliano teste, blasphemauit, Seruator noster in infantia, pueritia, adolescētia tm̄ fuit Iesus, deinde anno trigesimo cępit esse Christus, sed ab ipso primo instanti conceptionis suæ, vnctus fuit Spiritu sancto, & virtute: atq; adeo ab ipso primo instanti, quo *Verbum caro factum est*, Christus, hoc est, vnctus, & Rex, & Sacerdos, ac Propheta optimo iure dici potuit.

Psal. 2. *Phil. 2.* *Christus ab initio Incarnationis fuit unctus. Act. 10. Ioan. 1.*

Attribuitur vero hæc vnctio Dei filio ratione humanæ naturæ, q̄ ex matre his diebus nouissimis assumpsit, non ratione diuinæ, q̄ ex Patre ex æternitate accepit. Nec.n. Dei Filio, secundū formam Dei, conuenit vngi, sed vngere: neq. gratiā, & dona Spiritus sancti accipere; sed dare. Itaque sicut Filius Dei ratione humanæ naturæ ambulauit, comedit, bibit, passus est, mortuus est, excitatus est: sic ēt ratione eiusdem naturę, vnctionem Spiritus sancti, hoc est, gratiā & cętera dona, in ipsa sua Cōceptione accepit; sed alio tm̄ modo, q̄ nos accipiamus. Nos.n. vnctionem istam accipimus, vt filij Dei efficiamur, Christus verò non vt fieret; sed quia erat Filius Dei. Tametsi.n. simul in momento vno atque eodem hæc omnia facta sunt, & natura humana creata à verbo diuino assumpta, & vnctione Spiritus delibuta: tamen non ideo à verbo diuino assumpta, quia vnctione Spiritus delibuta, sed cōtra ideo vnctione Spiritus delibuta, quia a verbo diuino assumpta. Decebat.n. vt ea natura per eā admirabilē, ac planè singularem assumptionē sponsa summi Regis effecta omnib. donis, & virtutibus, & charismatibus diuinis ornaretur. Itaque vnctio assumptionem nō præcessit, sed potius comitata, & secuta est: hoc est, quod Ioannes ait: *Verbum*, inquit, *caro factum est: & uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratia & ueritatis*. Siquidem primo loco ponit, quod ordine naturæ præcedit. *Et Verbum*, inquit, *caro factum est*: deinde meminit eius, quod suo ordine sequitur: *plenum gratia & ueritatis*, hoc est, vnctum Spiritu sancto, & virtute. Nec frustra addit, *Plenum*: Christus enim non ad mensuram vnctionē Spiritus recepit: sed tam abundanter, vt ab ipso tanq̄ ex capite in nos oēs vnctio deriuetur. Nam ipse est caput, vnde vnguentum *descendit in barbam*, hoc est in Apostolos Christo capiti proximos. Deinde vsque *in oram uestimenti eius*, hoc est, in nos omnes. *Nos* enim *omnes de plenitudine eius accepimus*. Atque hinc ipse singulariter dicitur Christus, hoc est, vnctus: nos non tam Christi, q̄ Christiani nominamur: tanq̄ ij, qui vncti quidem sumus, sed vnctionē nostrā illi acceptam referimus, qui plenissimè & singulariter est vnctus. Hæc igitur est sententia B. Petri, cū ait; *Vnxit eum Deus Spiritu sancto, & uirtute*.

Aliter Christus unctus est, aliter nos ungimur. *Ioan. 1.* *Psal. 132.* *Ioan. 1.*

Sed quæret aliquid fortasse. Cur dona Spiritus sancti oleum appellentur? Quid habet vnctio cū gratia, oleum cū spiritu? Cur potius ait Apostolus Petrus, *Vnxit eum Spiritu sancto*, quā, repleuit eum Spiritu sancto? Non est hic vnus locus, Auditores, in quo Spiritus sanctus oleū appelletur: imò vero nihil frequentius Spiritus, q̄ oleum nominatur. Psal. 88. *Oleo sancto meo vnxi eum.* Isaiæ 61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me*. Daniel. 9. *Impleatur uisio & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum*. Actorum 4. *Conuenerunt uere in ciuitate ista aduersus puerum sanctum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus*. Posterioris

Spiritus sāctus & eius dona oleū dicuntur. *Psal. 88.* *Isa. 61.* *Dan. 9.* *Act. 4.*

2.Cor.1. ad Corinthios capite primo: *Qui unxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordib. nostris.* 1. Ioan. 2. Primæ Ioannis secundo, *Et vos unctionem habetis*, & vnctio *quam accepistis maneat in nobis, & unctio eius docet nos*. Denique Ecclesia his & similibus vocibus Scripturarũ edocta, Spiritum sanctum spiritalẽ vnctionem appellare solet. Quare nõ sine multis & magnis rationibus Apostolus Petrus gratiam Spiritus sancti oleo comparauit, cũ ait; *Vnxit eum Spiritu sancto, & uirtute*.

Septem rationes, cur dona Spiritus sancti dicantur oleum. Et mihi quidem in præsentiarum septem rationes occurrunt, iuxta numerum eorum donorum, quæ Isaias Propheta Spiritui sancto attribuit. *Isa.11.* *Prima.* Primo, sicut oleum id proprium habet, vt, cũ sit liquor subtilissimus, ac tenuissimus, facile, suauiter, ac sine strepitu penè omnia penetret: sic etiam gratia Spiritus sancti cordibus lapideis, ferreisq. pectoribus ita illabitur, & ea tanta facilitate, & suauitate emollit, & conuertit, vt nihil admirabilius cogitari possit. Non enim vim adfert, neq. cogit; sed incredibili suauitate ita se cordib. impiorum insinuat, vt ea faciat id velle, ac desiderare, quod ante fugiebant, & horrebant: id odisse ac detestari, quod ante maximè diligebant.

Secunda. Deinde, sicut oleum medicamentũ est, sed molle ac suaue, quod non mordet, sed fouet: neq. angit, sed lenit, & mitigat dolores, sic etiã gratia Spiritus sancti curat vulnera peccatorum. Et adeo potens est hoc genus medicamenti, vt vna gutta huius olei oẽm morbũ, quamuis deploratum, & lethalem facilè possit expellere.

Tertia. Tertiò, sicut oleo inunguntur athletæ, qui certaminibus varijs ad coronã contendunt; sic ẽt gratia Spiritus sancti inungũtur Christiani, vt inde roborati, & confirmati nullis tentationib. aut psecutionibus cedant. Id Apostolis accidisse videmus. Postea q̃.n. in die Pẽtecostes oleo isto copiosè delibuti fuerunt, non ampliùs fugam, propter metum Iudæorum, aut latebras meditabantur: sed robusti, & audaces effecti, licèt pauci, & inermes totum orbem, & omnes dæmones prouocare, atque aggredi non timuerunt.

Quarta. Quartò, sicut proprium est olei illustrare, & purgare, vel vt magis propriè loquamur, res quasdam magis perspicuas, & magis idoneas, atq. apertas ad lumen recipiendum efficere, quã antea per se essent: id quod experimur in papyraceis folijs, quæ si oleo inungantur, instar crystalli lumen admittunt, & transmittunt: sic etiam gratia Spiritus sancti purgat oculos animæ, atque eos ita illustrat, & cęlestium radiorum capaces facit, vt facile spiritus bonos à malis discernant, nec imprudentes in insidias, ac laqueos dæmonum incidant, & sublimia reconditaque mysteria, quantum licet, vel ad salutem necessarium est, sine labore percipiant. Itaque merito Beatus Ioannes; *Vnctio*, inquit, *docet nos de omnibus*. 1. Ioan. 2. Et Apostolus Paulus; *Spiritualis homo*, 1.Cor.2. hoc est, oleo Spiritus sancti inunctus, *omnia iudicat*. Et B.Gregorius, *Vngit*, inquit, *Spiritus iste sanctus citharædũ, & Psalmistam facit: vngit pastorem, & prophetam facit: ungit abstinentẽ puerum, & iudicem senem facit: ungit piscatorem, & prædicatorem facit: ungit persecutorem, & Doctorem gentium facit: ungit Publicanum, & facit Euangelistã.* Et qualis est ista vnctio Spiritus? Mox vt tetigerit, mentẽ docet, solumque tetigisse docuisse est.

Quinta. Quintò, sicut oleum, ac præsertim preciosum, quale est balsamum, & alia quædam, suauissimum odorem exhalat: legimus enim; *Oleum* Cant.1. *effusum nomen tuum*: &, *Curremus in odorem vnguentorum tuorum*: Ibidem. & *Repleta est domus ex odore unguenti*: Ioan.12. Sic etiam gratia Spiritus sancti eam fragrantiam odoris aspirat ijs, quos replet, vt Apostolus dicat, *Christi bonus odor sumus Deo in ijs, qui salui fiunt, & in ijs, qui pereunt*. 2.Cor.2. Et sicut ma-

lus odor scelerum, ac flagitiorum, ita est malus & grauis, vt etiam ipsos scelestos ac flagitiosos offendat: Ita bonus odor sanctitatis & integritatis, ita gratus & suauis est, vt etiam perditos ac corruptos homines mirificè afficiat. Et quemadmodum fętor peccati, peccatorem occultum esse non patitur; ita odor virtutis & gratię semper homines sanctos manifestos facit. Absconderunt se olim plerique Sanctorum in speluncis, & in cauernis terræ, quærebant abditissimas solitudines, locaque deserta, amantes nesciri; sed quanto magis ipsi se abdebant, tanto vehementiùs, & suauiùs odor humilitatis, & sanctimonię spargebatur, & hominum multitudines ad se attrahebat. Beatus Hilariò cùm quasi perpetuum bellum cum honoribus, & famæ celebritate gereret, totum penè vitæ suæ spatium in fugiendo cōsumpsit, nec tamen vnquam, vel ad paucos dies latere potuit. Nam quocunque pergeret, statim bonus odor virtutum eius se diffundebat, & ad eum tanquam ad communem parentem populi accurrebant.

Sexta. Oleum lætitiæ et mœroris.

Sextò proprium est olei lætitiam & hilaritatem parere. Quanquam enim habebant veteres, tam Ethnici quàm Hebræi oleum lætitiæ, & oleum mœroris, quorum priori vtebantur in conuiuijs, posteriori in funeribus: nam de priori legimus in Psalmis; *vt exhilaret faciem in oleo*: & in Euangelio; *Tu autem cùm ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua*: & Maria Magdalena vnxit pedes Domini recumbentis: & Dominus ad Simonem leprosum; *Intraui*, inquit, *in domum tuam, oleo caput meum non unxisti*. De posteriori, legimus in litteris diuinis, Iacob & Ioseph Patriarchas, & ipsum orbis Conseruatorem, ac Liberatorem defunctos, vnguentis, & aromatibus conditos fuisse: Apud Ethnicos verò exstat epigrāma Martialis in Fabullum, quo vtriusque vnguenti mentionem facit, atque conqueritur, se ad cōuiuium inuitatum, vnguentum bonum, sed cęnā malam inuenisse.

Psal. 103. Matth. 6. Luc. 7.

Vnguentum, fateor, bonum dedisti
Conuiuis, here: sed nihil scidisti.
Res salsa est, bene olere, & esurire.
Qui non cœnat & ungitur, Fabulle,
Hic uerè mihi mortuus uidetur.

Lib. 3. Epigram. 9.

Tametsi, inquam, esset oleum aliud lætitiæ, aliud mœroris: tamen gratia Spiritus Sancti non cum oleo illo funesto, quo cadauera mortuorum inunguntur; sed cum oleo lætitiæ, & exultationis, cuius est vsus in conuiuijs, procul dubio comparatur. Sic etiam in Psalmo quadragesimo quarto legimus; *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*. Itaque nulli sunt lætiores, & iucundiores hominibus sanctis, amicis Dei: hoc est, oleum ita omnium laborum & dolorum, tribulationum ac difficultatum, quibus plenus est hic mundus, asperitatem lenit ac mitigat, vt ij, qui isto oleo abundant, in tribulationib. gaudeant, in doloribus exultent, in laboribus, & difficultatibus quiescant. *Multi*, inquit Bernardus, *vident crucem nostram, sed non vident unctionem nostram*. Vident quid patiamur exteriùs, pannosam vestem, crebra ieiunia, frequentes vigilias, laborem obedientiæ, certamen castitatis; sed non vident, quo gaudio, qua pace, qua iucunditate fruamur interiùs: quòd si viderent, profectò crucem non horrerent. Quanquam enim crux est iugum; tamen iugum computrescit, & euanescit à facie olei.

Psalm. 44.

Septima. Oleum gratia omnib. liquoribus supereminet.

Postremò, sicut oleum, quasi natura Rex, & Princeps omnium liquorum, nulli vnquam subest: sed omnibus dominatur, & super omnes eminet: sic & gratia Spiritus Sancti semper primum & supremum locum in corde nostro habere debet, & multò extinguitur faciliùs, quàm deprimitur.

Quamobrem, Auditores, omnes, qui hesterna die, vel etiam hodierna, ad Sacramentum Dominici corporis accessimus; & oleum gratiæ Dei in vasculis

sculis cordium nostrorum pro mensura diuinæ benignitatis recepimus, intelligamus, quid agere debeamus, vt illud in nobis conseruemus. Intelligamus, gratiam esse vnguentum preciosum, quod contineri non potest, nisi omnibus rebus præponatur. Intelligamus, neque amicis, neque affinibus, neque proprijs facultatibus, neque ipsi corpori etiam esse parcendum, vt gratia conseruetur. Et cùm occurrerint animo, vel etiam oculis, aut auribus occasiones peccãdi, intelligamus, nobis tunc optionem dari, vtrum mori, an viuere velimus, cadere, an stare, oleum preciosissimum amittere, an retinere. Certum est enim, non posse simul peccatum, & gratiam; mortem, & vitam, balsamum, & fœtores: mel, & absinthium in eodem pectore habitare.

Quomodo gratia Dei conseruanda sit.

Quod si remedium quæritis, vt gratiam acceptam facilè conseruetis, audite quod sequitur, in concione B. Petri Apostoli. *Qui pertransijt*, inquit, *benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo*. Remedium omnium optimum, ac facillimum, & naturale est, gratiam Dei assiduè exercere. *Nunquã est amor Dei*, inquit Gregorius, *otiosus: Operatur enim, & operatur magna, si est; si verò operari renuat, amor non est.* Et Apostolus Paulus: *Gratia Dei sum id, quod sum; & gratia eius in me vacua non fuit: sed abundantius illis omnibus laboraui.* Non frustra vngit nos Deus, sed vt agamus & operemur, ad quod vncti sumus, & tanquam Athletæ fortissimi curramus, vt contendamus, & pugnemus, alioqui iusto Dei iudicio vnctio nobis subtrahitur. Huius rei exemplum habemus illustrissimũ in Christo, qui cum sciret se vnctum Spiritu Sancto, vt operaretur, nunquã erat otiosus, nunquam quiescebat, sed peragrabat modò ista loca, modò illa, docendo, exhortando, corripiendo. Cùm sciret se vnctum virtute, & potentia ad prodigia facienda, non habebat eam virtutem tanquam gladium vaginæ inclusum; sed eum exercebat, ægrotos curabat, cæcos illuminabat, dæmones expellebat, mortuos excitabat. Denique *pertransibat benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo*, non secus atque Sol iste corporeus, quia oculus est mundi, & pro se, & pro alijs copiosam lucem à Deo creatore accepit, nunquam vno in loco stat, aut radios, & fulgorem suum retinet sibi, sed oritur & occidit, & semper in circulos suos reuertitur, vt omnibus mundi partibus lumen, & calorem impertiatur. Solent ij, qui columbas aucupantur, vt magnus Basilius ad Iulitam scribens ait, tali quadam arte atque industria vti. Columbam vnam, quæ longo vsu ad ædes domini sui redire didicit, vnguento quodam perungunt, cuius odor gratissimus esse columbis perhibetur. Tunc eam ad hunc modum delibutam dimittunt: illa de more per aërem volans varia loca, & regiones perlustrat. Quotquot verò columbæ in eam incidunt, omnes gratissimo illo odore attractæ ei se adiungunt. Ita fit, vt quæ sola egressa fuerat innumeris deinde sodalibus comitata, & quasi stipata redeat. Ad eundem igitur modum, cùm Deus, optimus & sapientissimus venator, intelligeret homines, quasi columbas sine corde de paradisi nidis, & cubilibus euolasse, & miserandum in modum ab accipitrib. infernalibus quotidie rapi, ac discerpi, ac deuorari videret; cuperetque eos ad sua domicilia, nidosque reuocare, accepit columbam vnam candidissimam, & pulcherrimam, nostri videlicet Liberatoris innocentissimam humanitatem & eam Spiritu sancto, & virtute, hoc est, omnium gratiarum, & donorum spiritualium vnguento perunctã in medio aliarum columbarum misit. Illa verò *pertransijt benefaciendo, & sanando*, hoc est, odorem gratiæ suæ vbique spargendo, & quocũque pergebat lateri eius se populi, & turbæ hominũ agglomerabant. Alij odore verborum allecti post eum currebant, & clamabant: *Nunquam sic locutus est homo, sicut*

Actor. 10.

Simile.

Simile.

1. Cor. 15.

Ioan. 7.

ſicut hic homo. Alij odore prodigiorum tracti poſt eum currebãt, & clamabant: *Benè omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.* Alij odore virtutum & innocentiæ delectati poſt eum currebant, & clamabant: *Magiſter, ſequar te quocunque ieris.* Et, *Beatus venter qui te portauit, & vbera, quæ ſuxiſti.* Eccleſia quoque odore charitatis, & gratiæ excitata, adhuc poſt eũ currit, & clamat: *Trahe nos poſt te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Ita columba iſta prudentiſſima vncta Spiritu ſancto, & virtute pertranſijt benefaciendo, & multas columbas alias ad cęleſtes nidos reuocauit. Et nos olim reuocauit, fratres: tãtum ne nares animorum noſtrorum fragrantiæ odorum, & aſpirationi eius claudamus. Aperite, quæſo Auditores, aperite ſenſus veſtros, percipite fragrantiam ſuaueolentis gratiæ Dei, charitatis, continentiæ, iuſtitiæ, manſuetudinis, pietatis, virtutum omnium. Polliceor enim vobis, ſi ſemel perfectè ſentiamus odorem vnguentorum Domini, nemo noſtrũ cõtinere poterit ſe, quin ſtatim totis viribus currat poſt eum: neque quieſcet, donec in regno cœlorum cum beatiſſimis, & ſuauiſſimis illis ſpiritibus apprehendat: neque periculum erit, ne adoleſcentia, aut opum, & voluptatum lenocinia nos impediãt. Sicut nihil eſt, quod canes à curſu impedire poſſit, poſteaquam leporem ſenſerunt, neque foueæ, neque ſpinę, neque aliud quid: ita nihil eſt neque ſecundum, neque aduerſum, quod hominem Chriſtianum a Chriſti veſtigijs ſequẽdis deterrere, aut auocare queat, poſteaquam uerè odores vnguentorum Domini ſemel olfecit.

Marc. 7. — Matth. 8. — Luc. 11. — Cant. 1.

PARS POSTERIOR.

Act. 10.

QVem occiderunt ſuſpendentes in ligno. Hæc eſt altera pars concionis Apoſtoli, in qua explicanda immorari non poſſumus, tum quòd alias de Paſſione diſputauerimus, tum quòd modò non Paſſionem; ſed Reſurrectionem celebremus. Vnum tamen prætereiri non debet, quod eſt admiratione, & imitatione digniſſimum. Exiſtimarit aliquis fortaſſe, Apoſtolos, gloriæ Chriſti prædicatores, ignominiam crucis tegere, abſcondere, vel certè diſſimulare, & extenuare debuiſſe. Et ſanè ita feciſſent, ſi humanam ſapientiam conſuluiſſent, & ſi ſpiritum huius mundi, non ſpiritum, qui ex Deo eſt, accepiſſent. Iã vero longe aliter egerunt: Nam & Euangeliſtæ nihil prolixius, quàm Paſſionem deſcripſerunt: & Apoſtoli ſemper in primis crucis, & mortis mentionem faciebant: & nõ ſolum crucem non erubeſcebãt, ſed apertè crucis prædicatores ſe profitebantur. *Iudæi*, inquit B. Paulus, *ſigna petunt, & Græci ſapientiã quærũt: nos autẽ prædicamus Chriſtum crucifixũ; Iudæis quidẽ ſcãdalũ, gentib. aũt ſtultitiã: ipſis aũt uocatis Iudæis, atq; Græcis Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Et Apoſtolus Andreas cum ei Proconſul crucis ſupplicium comminaretur: *Ego*, inquit, *ſi crucem timerem, crucis gloriam non prædicarem.* Et Apoſtolus Petrus in hodierna lectione nihil penitus tegens: *Quem*, inquit, *occiderunt ſuſpendentes in ligno.* Nos verò quid facimus, Auditores? Num crucem erubeſcimus? An in cruce gloriamur? An vtrumque ſimul? Certè cùm in fronte crucem pingimus, apertè profiteri videmur, nos crucem non horrere, nec fugere: ſed potiùs gloriari nos in iniurijs, in contumelijs, & anguſtijs, in perſecutionibus, in alijs omnibus, quę crucem quoquo modo referunt. At cùm ad rem venitur, & aliquid contumeliæ nobis irrogatur, ſtatim profeſſionis crucis obliuiſcimur, & niſi iniuriam noſtram vltione purgemus, vehementiſſimè erubeſcimus: qui tamen dum crucem formamus in fronte, omnibus clamare videmur, nos tanquam ſeruos crucis iniurias, & contumelias non erubeſcere. Sed interim neſcio quo pacto, dum de reſurrectione loqui cupio, ſemper oratio

Christianũ non decet crucem erubeſcere. — 1. Cor. 1. — Act. 10.

mea reuoluitur ad crucē: fortasse, quia totum tempus, quo hic viuimus, tēpus est crucis; gloriam verò resurrectionis adhuc à longe salutamus. Dicamus tamen de ea tria verba.

Sequitur. *Hunc Deus suscitauit à mortuis, tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus praordinatis à Deo, nobis, qui manducauimus & bibimus cū illo, postquam resurrexit à mortuis*. Hæc est pars tertia, & postrema Concionis B. Apostoli Petri, in qua mysterium resurrectionis non solùm proponit; sed etiam testibus & argumentis confirmat. Articulus .n. resurrectionis, quem nobis sacræ litteræ, tam Instrumenti veteris, quàm noui passim inculcant, & quem in symbolo Apostolico omnes Christiani disertè confitemur, quanto nobis vtilior, & gratior, tanto in se sublimior; & difficilior est. Nam Athenienses, vt refert in Actis Apostolicis B. Lucas, cum audissent ab Apostolo Paulo resurrectionem prædicari, irridebant eum. Et idē Apostolus Paulus, qui articulos cęteros simpliciter prædicabat, articulū resurrectionis diligenter confirmandum, & cōmuniendū rationibus & argumentis putauit, vt ex priori Epistola ad Corinthios cognosci potest. Et Apostoli cæteri, quanquam testes erant omnium corū, q̄ Dominus Iesus, siue ante mortem, siue post mortem gesserat: tamen singulariter testes resurrectionis appellantur. Actorum 1. *Oportet*, inquit B. Petrus, *ex ijs viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos Dominus Iesus, incipiens à Baptismate Ioannis vsque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis nobiscum fieri vnum ex istis*. Item capite secundo: *Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius nos omnes testes sumus*. Et capite tertio: *Vos*, inquit, *sanctum & iustum negastis: & petistis virum homicidam donari vobis, auctorem verò vitæ interfecistis. Quem Deus suscitauit à mortuis, cuius nos omnes testes sumus*. Et capite quarto: *Virtute magna reddebant Apostoli testimoniū Resurrectionis Iesu Christi Domini nostri*. Et in nostra lectione: *Hunc*, inquit, *suscitauit Deus à mortuis tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo; sed testibus praordinatis à Deo; nobis, qui manducauimus, & bibimus cum illo, postquā resurrexit à mortuis*. Et ipse Dominus, vt veritatem resurrectionis altissimè in mētibus nostris infigeret, non solum antequam moreretur se resurrecturum, & resurrecturū tertia die, non semel, sed sæpiùs prædixit: sed etiam cùm iam resurrexisset, totos quadraginta dies in hoc negotio consumpsit, frequenter apparens discipulis, & discipulis non duobus aut tribus, sed aliquando plus quam quingentis, resurrectionem suam omnibus ijs modis confirmans, quibus ea confirmari posse videbatur.

Resurrectio futura ex præcipuis fidei articulis est.

Act. 17.

1. Cor. 15.

Act. 1.

Act. 2.

Act. 3.

Act. 4.

Act. 10.

Primùm enim Angelos misit, qui candore vestium, & splendore vultus gloriam nouæ Resurrectionis testarentur, & mulieribus dicerent: *Iesum quæritis Nazarenum, crucifixum; surrexit, non est hic*. Atque hoc Angelorum testimonium multum omnino apud vos valere debet: Angeli siquidem cùm non solùm corpus, sed etiam animam intueantur, & non coniectent, sed verè videāt, num corpus aliquod verè viuat, an tantum viuere videatur, decipi non possunt. Cum item sancti, & beati sint, atque adeo in gratia confirmati, decipere non possunt. Itaque sanctorum Angelorum asserentium Christum viuere, fidele testimonium, & omni acceptione dignissimum est.

Cōfirmatio Resurrectionis Christi.

Marc. 16.

Deinde Resurrectionem suam Dominus Prophetis multis idoneis, & fide dignis testibus comprobauit. Nam vt in Euangelio hodierno audiuimus, cùm Dominus ad Cleopham, & socium eius dixisset: *O stulti, & tardi corde ad credendum in oībus, quæ locuti sunt Prophetæ? Incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnib. scripturis, quæ de ipso erant*. Præterea, quod verū, & so-

Luc. 24.

& solidum corpus haberet, nō aerium, aut phantasticum, ostēdit cum ait, *Palpate & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quod corpus non quomodocunque solidum, & verum, sed etiam humanū haberet, testabatur effigies, & figura, quam eis obijciebat, & quam Apostoli oculis intuebantur. Quod esset omnino corpus, quod crucifixum, & mortuum fuerat, testabantur cicatrices lateris, & manuum, & pedum, quas cum ob alias causas, tum ob testimonium resurrectionis conseruauerat. Itaque dicebat: *Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum.* Quod verò in vero corpore veram quoque animam haberet, satis aperte demonstrauit, cum opera triplicis vitæ, vegetatricis, sentientis, & intelligentis coram discipulis sæpe exercuit. Comedebat enim & bibebat, quod est hominis viuentis: loquebatur & respondebat, & præsentes salutabat, quod est verè sentientis, hoc est, audientis & videntis. Denique de scripturis disserebat, & Apostolos incredulitatis accusabat, quod est apertum rationis & intelligentiæ argumentum.

Ibidem.

Ibid.

Ne verò discipuli ex ijs argumentis, quibus Resurrectionis veritas confirmabatur, fortasse colligerent, carnem Domini adhuc esse mortalem, & necessitatibus ac doloribus obnoxiā, qualem esse sciebant Lazari, & aliorum, quos Dominus ab inferis excitauerat, ostendit eis præterea corpus suum esse gloriosum, & nec cibo, nec potu, nec somno, nec vllis rebus alijs indigere. Nam non versabatur amplius cum illis, sicut antea solebat; sed ostendebat se aliquando, & paulò post iterum abscondebat. Nec, cum veniebat, aut per gradus ascendebat, aut ianuas pulsabat; sed repente ianuis clausis in medio eorum apparebat. Cum vero discedebat, pari ratione, non per gradus paulatim descendere, aut per portam abire volebat; sed statim ab oculis eorū euanescebat. Itaque rectè B. Gregorius, *Palpandam*, inquit, *carnem suam Dominus tribuit, quam ianuis clausis introduxit, vt esse post resurrectionem suā ostenderet corpus suum, & eiusdem naturæ, & alterius gloriæ.* Nō enim ianuis clausis intrabat, aut repente euanescebat, quod esset aerium, aut phantasticū corpus, sed quod incredibili virtute, & celeritate præditum esset: vel quod in sua potestate habebat, quando vellet videri, & quando non vellet videri. Postremo vt nihil ad absolutam, & perfectā manifestationem deesset, ostendit eis Dominus se non solum corpus & animam; sed etiam diuinitatem habere, atque ideo esse eundem illum, qui ante mortem fuerat. Id vero ostendit, cū vnū ex prioribus miraculis repetijt, cū videlicet piscantibus discipulis ipse in litore apparuit, & iussit in dexterā nauigij iactari retia: quod cum fecissent, comprehenderunt piscium multitudinem copiosam, nempe pisces magnos centum quinquaginta tres: *& cum* tot, ac *tanti essent*, tamen *non est scissum rete*, quod miraculi magnitudinem non parum auxit.

Grego. ho. 26 in Euā.

Ioan. 21.

Atque his quidem modis per se Dominus veritatem suæ resurrectionis asseruit; sed eandē postea per seruos suos innumeris signis, & prodigijs, & multorum millium fortissimorum, & sanctissimorum Martyrum sanguine, ita confirmauit, communiuit, vt testimonium Dominicæ resurrectionis, vere credibile factum sit nimis. Quis enim non credit, quod Angeli testātur, quod scripturæ loquuntur, quod ipse Christus multis modis ostendit, quod miracula tam multa, & tam illustria clamāt, quod tanto sanguine constantissimorum Martyrum comprobatur, quod denique mundus totus ad prædicationem piscatorum credidit?

Hinc vero, Auditores, & nostra resurrectio statuitur: nec enim est vllum argumentum efficacius ad nostram confirmandā resurrectionem, quàm sit ipsa Christi resurrectio. Non ignoro sanctos Patres multas & efficaces rationes excogitasse, quibus resurrectionem

Ex resurrectione Christi nostra subsequitur.

nem contra Sadducæos, & nonnullos veteres hæreticos defenderent: ſcio S. Irenæum initio lib. 5. con. Hære. optimè demonſtraſſe, non eſſe reſurrectionem impoſſibilem: cum multò ſit facilius ſubſtantiam materiæ, & ſubſtantiam animæ per mortẽ ſeparatas (quas certum eſt non perijſſe) iterum coniungere, quàm totum hominem ex nihilo facere: conſtat vero Deum id, quod eſt maius, & difficilius, procul dubio feciſſe. Scio B. Ambroſium in oratione de fide reſurrectionis, B. Auguſtinum in Epiſtola quadrageſima nona, S. Gregorium Homilia vigeſima ſuper Ezechielem, argumentum adferre ex multis naturæ ſtupendis effectis, quæ niſi experientia videremus quotidie fieri, nemo fortaſſe crederet poſſe fieri. Quis crederet ex vno ſeminis tantulo grano, quod præ tenuitate fere aciem oculorum fugit, tantam molem arboris excitari, vt in eam homines ſcalis aſcendãt, & vix magnis ſecuribus ramos eius pręcidant? Deinde, vbi latebat in tam exiguo ſemine tãta multitudo ramorum, tanta copia foliorum, tanta varietas fructuum, tanta ſpecies florum, tot ſapores, odores, colores? Scio B. Chryſoſtomum oratione prima de Reſurrectione, ab ipſa morte argumentum de reſurrectione petere. Nihil eſt enim quod corrumpatur, quod etiam non reſurgat; Imò nihil reſurgere poteſt, quod prius non corrumpatur. Moritur granum frumenti, ſurgit in ſpicam: moritur ſemen pyri, aut mali, reſurgit in arborem: moritur veſperi dies, reſurgit mane. Extinguuntur mane, & quaſi moriuntur lumina ſtellarum, iterum ad veſperum eadem accenduntur. Pereunt autumni tempore in pratis & arboribus frondes, & flores, ſed rurſum omnia reuiuiſcunt, atque reſurgunt in vere. Itaque mundus totus fidem reſurrectionis prædicat. Quod verò non eadem, quę antea fuerant; ſed alia in herbis, & arboribus reſurgant, non eſt quod non poſſint, ſed quod neceſſe non ſit eadem reuocari. In hominibus autem oportet prorſus non alios, ſed eoſdem omnino reſurgere, vt iidem ſint, qui hic patiuntur, & qui ibi coronabuntur, qui hic delicianturr, & qui ibi pœnas luent. Hinc enim fit, vt ibidem Chryſoſtomus annotauit, vt viri ſancti, atque amici Dei hic mercedem ſuorum laborum non recipiant; ſed poſteaquam iuſtè, & piè, & ſobriè, innocenterque diu vixerunt, tandem crudeli aliqua morte ſæpe de medio tollantur: nimirum vt ſic abeuntes clament, eſſe poſt mortem aliam vitam, eſſe reſurrectionem, eſſe iudicium, in quo præmia & ſupplicia pro vniuſcuiuſque meritis diſtribuentur. Scio Tertullianum in libro de reſurrectione carnis, pulcherrimum, & inuictiſſimum argumentum ducere ex eo, quod nihil fere hic anima, niſi cum carne, & per carnem operatur, *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, ut anima conſecretur; caro ſignatur, ut anima muniatur: caro manus impoſitione adumbratur, ut anima ſpiritu illuminetur: caro Chriſti corpore veſcitur, ut anima de Deo ſaginetur: non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera coniungunt.* Deinde ieiunia, vigiliæ, cęlibatus, virginitas, viduitas, & alia quotidiana, quæ offerimus Deo noſtro de nobis ipſis ſacrificia, quo pacto, quæſo, inuenirentur ſine carne, & ipſa martyria, carceres, vincula, exilia, beſtiæ, cruces, ignes, quomodo tolerarentur niſi per carnem? Quis igitur credat carnem, quæ animæ in omnibus ſocia fuit, in ſola gloria reſurrectionis ſociam non futuram? Scio iſta, & alia permulta in voluminibus Patrum inueniri; ſed interim tamen nullũ eſſe video argumentum potentius, & efficacius eo, quo Apoſtolus Paulus in Epiſtola priori ad Corinthios vtitur: *Si Chriſtus*, inquit, *prædicatur quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum*

S. Iren. li. 5. con. Hære.

Ambroſ. orat. de fide reſurrect.

Auguſtin. Epiſt. 49.

S. Gregor. Hom. 20. in Ezech.

Tert. lib. de Reſur. carnis.

1. Cor. 15.

non est? &, *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit*. Itaque tale est argumentum Apostoli: Christus sine vlla dubitatione resurrexit, non est igitur impossibilis resurrectio: quod enim factum est, quomodo non poterit fieri? Rursum: Christus caput est nostrum, & certè resurrexit, igitur etiam nos omnes resurgemus. Non enim debet esse caput sine corpore. Item: Christus est Adam secūdus, & surrexit, igitur & nos, qui eius filij sumus, cum per Baptismum nos regenerauerit, procul dubio resurgemus. Nam si potuit primus Adam cadendo nos omnes deijcere, quomodo non potuit secundus Adam multò & fortior, & potentior resurgendo nos omnes erigere? Est igitur Christi resurrectio verum & solidum fundamentum nostræ resurrectionis. Atque inde est quod tam multis & grauibus testimonijs, scripturarum, Angelorum, Apostolorum, miraculorum, sanguinis & mortis innumerabilium Martyrū, Deus hanc veritatem confirmari voluit.

Vita Christi varia & anceps.

Habetis igitur quis tandem fuerit exitus, quàm gloriosus, quàm lætus, quàm expetēdus admirandæ illius Comœdiæ, quam hic in terris, quodammodo Christus exhibuit. Nam infantia Saluatoris, pueritia, adolescentia, iuuentus ad tempus vsque Passionis, quasi quatuor primi actus, varios & ancipites exitus habuerunt. Nūc enim Dominus laudabatur, nunc vituperabatur: nunc quærebatur, nunc fugabatur; nunc esuriebat, & tentabatur, nūc accedebant Angeli, & ministrabant ei: nunc gloria signorum & prodigiorum coruscabat, nunc abscōdebat se, & tanquam imbecillis, & infirmus latitabat, nunc eum requirebant vt facerēt eum Regem, nūc vero aut lapidibus obruere, aut de vertice montis præcipitare cogitabant: nunc audiebat turbas acclamantes, quia *Propheta magnus surrexit in nobis*. &, *hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum*. Et, *bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui*. Nunc è contrario, *Ecce homo vorax, & potator vini*. Et, *Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Et, *Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit*. Et. *In Beelzebub principe dæmoniorum, eijcit dæmonia*. Deinde secuta est Passio quasi quintus, & postremus actus Comœdiæ, cuius tempus non amplius anceps, & varium, sed totum funestum, & confusum, ac perturbatum fuit. Discipuli fugerunt, miracula ferè cessarunt: amici omnes latebant: denique omnia plena metus, infidelitatis, extremæ miseriæ, & calamitatis videbantur; Ita vt aliqui discipulorū dicerent: *Nos autem sperabamus*, hoc est, iam desperamus eum esse Redemptorem Israel. Sed tandem ista omnia more Comędiarum faustissimum exitum habuerunt. Passionem .n. excepit Resurrectio, mortē immortalitas, gloria ignominiam, virtus infirmitatē, serenitas tempestatem. *Quem* enim *occiderunt suspendentes in ligno, hunc Deus suscitauit à mortuis tertia die*. Suscitauit verò, nunquam amplius moriturum, nec laboraturum, neq; aliquid passurum, sed gloriosum, illustrem, potentem, Regem, & gloriam vniuersorum semper futurum.

Luc. 7. Ioan. 6. Marc. 7. Matth. 11. Ioan. 8. Ioan. 9. Matt. 12. Marc. 3. Luc. 11. Luc. 24. Act. 10.

Gloria Resurrectionis.

Quanta est hæc gloria, Auditores, quāta felicitas, viuere vitam beatam sine metu mortis, sine periculis, sine molestia? habere corpus splendidius sole, robustius ferro, agilius vento? denique totum spiritale, hoc est, omnino subiectum spiritui? vt quemadmodū modò anima sequitur corpus, vt si corpus cadat, etiam anima cum eo cadat: ita tūc corpus animam sequatur, & aīa ascendente, etiam cum ea corpus ascendat: idq; sine vlla molestia, aut labore. Hic est finis, quo tēdūt oēs ij, qui in humeros cruce sublata Christi vestigijs semp insistūt. Hæc est Comędia, q̄ agunt omnes ij, quos hic in terris in laboribus, & ærumnis, in tentationibus, & perse-

cutio-

cutionibus pacem; & patientiam conseruare videmus. Comœdiam istam egit sanctus Iob, qui in suis maximis calamitatibus spe felicissimi huius finis, seipsum his verbis consolabatur: *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea: & in carne mea uidebo Deū Saluatorē meū, quē uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Comœdiā istam egit Lazarus iste mendicus, qui aliquando ad fores diuitis vlcerib. plenus, totus famelicus, & sitibundus iacebat: sed postea in sinum Abrahæ angelicis manibus delatus vsque ad hanc diem in gloria, & benedictione fuit, & erit in æternum. Comœdiam istam egerunt omnes Apostoli, omnes Martyres, omnes Confessores, qui *sobriè, iustè, & piè* vixerunt, *expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.* Eos nos, Auditores, imitari, & Comœdiam eandem agere debemus. *Fiducia Christianorum*, inquit Tertullianus, *resurrectio mortuorum*: imò verò fiducia ista & spes, vita probi & sapientis Christiani esse debet.

Iob. 19.

Luc. 16.

Tit. 2.

Oportet nos spe uiuere.

Quid Aristoteles de iuuenibus dicit? nempe eos spe viuere, sicut senes viuunt memoria. Senes dicunt, vidi hoc, vidi illud, tale bellū, talia spectacula, tales triumphos. At iuuenes dicunt, spero me hoc & illud aliquando visurum. Nos verò, si verè Christiani sumus, si veterem hominem exuimus, & nouum induimus, si cum Christo resurreximus, certè non senes, sed iuuenes, sed pueri, sed infantes simus: nobis verò dictum. *Quasi modo geniti infantes lac concupiscite.* Ergo non memoria, sed spe viuere debemus, *exspectantes* illam *beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei:* quando *reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Quid, quæso, inter nobiles, & inter sordidos famulos interest? Nonne, quod sordidi & viles propter stipendium seruiunt paucorum nummorum, quos in menses vel annos accipiunt? Nobiles verò, & ingenui nullum stipendium habent, sed spe, & expectatione seruiunt magnæ alicuius dignitatis, vel præfecturæ. Tales serui nobiles, ingenui, magni, & excelsi animi esse debemus, & præsentibus non contenti, spe viuere futurorum bonorum: atque oculos conicctos habere, *in beatam illam spem, & aduentum gloriæ magni* Dei. Non dixit Apostolus, illud regnum, illam gloriam, illam beatitudinem, sed confuso modo (quia res explicari non potest) illam *beatam spem*, rem illam eximiam, maximam, infinitam, spe & exspectatione dignissimam, quæ hic in terris neque videri, neque dici, neque cogitari, sed solum credi, & sperari potest. O Christiani, *si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera* Dei *sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* O *ciues sanctorum, & domestici* Dei, cur aliquando oculos ad illam gloriam non attollimus, cum in aduentu magni Dei apparebimus cum ipso in gloria, & *similes ei erimus*, & *ui debimus eum sicuti est*? Quæ erit illa maiestas, quādo in lucidis nubib. sublimes, & toti mundo conspicui cū Christo sedebimus, & infra pedes nostros, magnos illos Reges quondam, & Monarchas orbis nudo latere palpitare videbimus? Quæ erit illa felicitas, cùm nos de nostra gloria, & incolumitate securi, vna cū Christo, non solùm Reges, & Principes terræ: sed etiam Angelos apostatas iudicabimus? Sanè si ista cogitaremus, si sursum oculos haberemus, vbi caput nostrum est Christus, durum nobis non videretur, hic ad duos dies contra vitia, & peccata fortiter pugnare, & carnem nostram ad tempus contristare. Contra verò, quàm horribilis, & funesta erit illorum Tragœdia, qui Satanam, & diuitem epulonem imitati, hic in terris bonos dies habere voluerunt, in suis conuiuijs

Colos. 3.

1. Pet. 2.

Tit. 2.

Phil. 3.

Tit. 2.

Coloss. 3.

Eph. 2.

1. Ioan. 3.

uiuijs ſplendidis, & in ſua purpura, & byſſo acquieuerunt, & crucem Domini ſemper horruerunt, ac fugerunt: qui reſurgent quidem, ſed ad pęnam, non ad gloriam. Qui ſemper viuent, vt ſemper moriantur: quorum vita nunquam finietur, vt neque ipſorum tormenta finientur: qui ſemper ardebunt, & nunquam abſumentur, vt pabulum ac fomentum eſſe poſſint ignis, qui non extinguetur, & vermis qui non morietur. Sed nolo lætitiam huius diei iſtis męroribus obſcurare. Vos, Auditores, qui *ſufferentiam Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis*, cum omnibus ſanctis amplectimini crucem in terris, & vos in illa die cum ijſdem amplectetur Chriſtus in cęlis, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Amen, Amen.

Iacob. 5.

CON-

CONCIO TRIGESIMA SECVNDA DE DOMINICA QVARTA POST PASCHA.

THEMA:

Vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Ioan. 16.

SYNOPSIS.

More eorum, qui in longinquas terras iter parant, Christus terras relicturus familiaribus suis primò reditum pollicetur, deinde vtilitatem discessus sui ostendit, ac denique illos non sine solatio relictum iri spondet; quæ tria hac Concione potissimùm explicantur. Enodatur perplexa quæstio, quomodo Christus ad Patrem vadat, præmissis quibusdam præludijs, quid nimirum sit de mundo recedere, quid nomine Mundi intelligatur, & quottuplex sit, curque mundi nomine homines immundi indigetentur. Deinde tres gradus ex mundo transeundi astruuntur, de quorum tertio Christus in hodierno Euangelio intelligendus est. Aut etiam (prout aliqui exponunt) opinione & existimatione hominum, Christus vadit ad Patrem. Vtilitates huius sententiæ, vado ad eum qui me misit, *enumerantur, & quomodo nobis ad Deum sit eundum docetur, nempe, non procrastinando; & falsis mundi blandimentis aures occludendo, quod à simili eius, qui ad supplicium ducitur, suadetur. Ostendit item nos in hoc mundo peregrinari, & semper esse in via. Eandem demum quasi stimulum ad bonum, & frænum ad malum esse, luculenta amplificatione declaratur.*

In secunda parte reliquum Euangelij explicatur & enucleatur, passim autem inseritur, vnde fiat, quod humanum cor in gaudio in immensum quasi amplietur, & in tristitia contrahatur. Taxantur parentes, qui filios suos falso &

peruerso prosequuntur amore. Quomodo Pastores, & præsertim prælati & Episcopi veritatem intrepide prædicare oporteat, etiamsi auditorum animi inde vulnerentur & tristentur: idque exemplo Chirurgorum, qui in sectionibus non mouentur ægri doloribus. Subnectitur præterea triplex expositio, cur Spiritus sanctus non venerit, antequam Christus abierit: Prima applicatur passioni & morti Domini, vbi occurritur obiectioni, quomodo nimirum Sancti Patres ante Christi aduentum gratiam acceperint. Secunda, explicatur de Resurrectione Christi; tertia demum intelligitur de Ascensione Domini. Tandem doctrina præscribitur, quomodo spretis terrenis, & caducis virtutem induere, & ad cælica rapi debeamus, quod à simili auium alas visco illitas habentium, & ab exemplo multorum Sanctorum amplificatur, & seria exhortatione concluditur.

Simile.

EST hoc in more positum, optimi Auditores, vt ij, qui vel terra, vel mari longam aliquam profectionem instituūt, vxorē ac liberos, quos mœrentes, & eam profectionem iniquo animo ferentes vident, dulcibus verbis ac promissionibus consolentur. Ac duo præcipuè sunt, quibus dolorem illum, tristitiamque suorum lenire, ac mitigare solent, spes reuersionis, atque vtilitas profectionis: quibus etiam addunt interdūm non eos desertos iure existimari posse, qui fidei ac vigilantiæ firmi alicuius, fidelisque amici commendati sunt. Humani generis assertor ac liberator Iesus Christus, dum hic in terris cum hominibus versaretur, pater erat exiguæ, sed sanctæ ac religiosæ cuiusdam familiæ, quam & ipse vehemēter diligebat, & à qua vicissim non mediocriter diligebatur. Quapropter cum ab ea discedere, & in regiones longè positas, in alium videlicet orbem, proficisci pararet, multis ac varijs sermonibus eam cōsolari, ac vt illum eius discessum magno animo ferret persuadere cœpit. Primum enim se breui reuersurum pollicitus est. *Iterum*, inquit, *videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & uidebitis me.* Deinde fructum atque vtilitatem suæ profectionis ostendit: *Expedit*, inquit, *uobis ut ego uadam.* Et, *Vado parare uobis locum.* Et, *Si abiero & præparauero uobis locum, iterum ueniam, & accipiam uos ad me ipsum: ut ubi ego sum, & uos sitis.* Postremò non se eos orphanos relicturum; sed Spiritum, qui animos eorum confirmet, roboret, consoletur, se missurum constanter promisit. *Rogabo*, inquit, *Patrem, & alium Paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum. Cum autem uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non enim loquetur à semetipso; sed quæcunque audiet loquetur: & quæ uentura sunt annunciabit uobis.* Atque hæc ferè sunt, quæ in huius & superioris Dominicæ Euangelijs continentur: & in quibus exponendis atque illustrandis hodie potissimum versari debet oratio nostra.

Ioan. 16. *Ibidem.* *Ibidem.* *Ioan. 14.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ioan. 16.*

Initium igitur Euangelij tale est. *Vado ad eum, qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia hæc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum.* Euangelium hodiernum, Auditores, quanto planiorem superficiem habere videtur, tanto abstrusiores latebras in recessu habet. Quare solùm ea pars fortasse, quam recitari audiuistis, explicari in præsentiarum poterit. Reliquum tametsi non minus abditum,

ditum, atque obscurum est, temporis tamen angustijs impediti in aliud commodius tempus differemus. Etenim si solùm quid verba significent, considerandum sit, quid apertius ea sententia, *Vado ad eum, qui me misit?* At si rem ipsam diligenter contemplari, perpendereq; volueris, vix aliam sententiam magis reconditam, & magis obscuram inuenies. *Vado*, inquit, *ad eum, qui me misit.* Quis vadit? Ad quem vadit? Deus ad Deum: Verbum & sapientia ad Verbi & sapientiæ genitorem. Omitto, Deum vbique esse, omnia replere, propterea proficisci, ac locum mutare non posse. Sint illa leuia, facilè ad ista responderi possit. Quid? Quod ipse Dei Filius ait: *Ego in Patre, & Pater in me est.* Et rursum: *Pater in me manens ipse facit opera.* &, *qui me misit, mecum est.* Si igitur Dei Filius semper est in Patre, & Deus Pater semper est in Filio, quomodo nunc ait, *Vado ad eum qui misit me?* Num fortasse Deus Pater à Filio suo recesserat? Et quomodo Pater sine Verbo & sapientia à se genita, esse potest? At non secundum eam naturam, quam habet à Deo Patre, dicet fortasse quispiam, sed secundum eam naturam, quam habet ex virgine Christus ad Patrem vadit. Quanquam enim secundum priorem, diuinamque naturam Dei Filius semper est in Patre, & vnum, atque idem est cùm Patre: tamen secundum posteriorem, quæ humana, & creata est, nihil prohibet, quin ad Deum Patrem proficisci possit. Verùm hæc responsio, Auditores, non tam euoluit, quàm inuoluit quæstionem. Nam quemadmodum Deus Pater à Verbo suo separari non potest, ita nec Dei Verbum ab eo seiungi vlla ratione potest. Sed tam Deus Pater, quam Verbum ipsius semper eam naturam inhabitabunt, quam Dei Filius ex matre Virgine pro nostra salute suscepit.

Quo Christus uadat ad Patrē.

Ioan. 10.
Ioan. 14.
Ioan. 8.

Ad quem igitur modum Dominus noster, siue secundum diuinam, siue secundum humanam naturam ad Deum Patrem vadit, cum eum in semetipso inhabitantē habeat? Quęstionem istam, & breuiter, & vtiliter, nisi fallor, expediemus, si primum in vniuersum exposuerimus, quid sit de mundo recedere, & ad Deū accedere, quod passim in Euangelijs, & alijs diuinis literis cum ab ipso Dño, tum ab Apostolis repeti solet. *Exiui*, inquit, *à Patre, & veni in mundum: Iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem.*

Ioan. 16.

Quid igitur tandem est mundus? Et ad quem modum exit aliquis de mundo? Duo sunt, quæ mundi nomine in sanctis voluminib. designantur, vnum bonum: alterum malum. Primū enim hæc vniuersitas rerum earum, quæ sub aspectum nostrum cadunt, mundus appellatur: & hic quidem est mundus bonus. *Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant* non modò bona; sed etiam *valde bona*. Malus autem mundus, mali ac deprauati homines sunt: De quibus Dominus ait: *Si odit uos mundus, scitote, quia me priorem uobis odio habuit.* Et, *Pro his rogo, non pro mundo.* Et, *Hi de mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.*

Duplex est mundus.

Gen. 1.

Ioan. 15.

Ioan. 17.
Ibidem.

At cur, quæso, mundi nomen immundi atq; inquinati homines sortiuntur? An non multo rectiùs enim præclara nominis appellatio mundis, ac sanctis hominibus conueniret? Dicam, Auditores. Duæ sunt partes in nobis, vna mentis, rationis, consilijque particeps: altera expers rationis, agrestis, fera, & immanis, in qua sunt sensus, & omnes animorum motus, atque impetus. Ac prior quidem cum Angelis, posterior cū bestijs nobis cōmunis est. Ille igitur summus, ac sapientissimus rerum opifex Deus, mundum hunc inferiorem, qui & propriè mundus nominatur, sedem esse voluit saltem ad tempus corporum humanorum, & eius partis, quæ nobis est communis cū bestijs; animis vero ratione, atq; intelligētia præditis, non terram, sed cœlum attribuit: neque res istas caducas, & fragiles, sed illas diuinas, ac sempiter-

pas sedes animorum constituit. Itaque homo sicut partim bestia, partim Angelus est; ita simul & corpore in terris cũ bestijs, & animo in cœlis cum Angelis habitare debebat. Nam quemadmodũ ciuitas non tam domos, ac plateas, quã ciues ipsos qui eam incolũt, significat: sic etiam mundus non tã aërem istum, & terram, quam homines & bestias, quæ in ipso sunt, designat. Qui sunt ij homines, qui toti in mundo cum bestijs versantur? Nempe ij, qui cum Apostolo dicere non possunt. *Conuersatio nostra in cœlis est.* Et, qui cùm in honore essent, non intellexerunt: & idcirco cõparati sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis. Illi igitur omnes immundi, mundi nomine continentur.

Mundus sunt homines mũdani.

Phil. 3.

Psal. 48.

Iam verò quia plerique hominum rerum præsentium ac terrenarum quasi quodam lenocinio decepti, propriæ sedis animorum obliuiscuntur, & ad terram oculos tã corporis, q̃ mẽtis conuertunt: & sicut corporib. per terrã repunt, sic ẽt animis circum terram voluntantur, hoc est, terram cogitant, terram amant, terram colunt, terram venerantur, atque adeo toti & corpore, & animo in terris sunt: *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*: hinc factum est, vt mundi huius inferioris amatores, quod toti & corpore, & animo in mundo sint, mundi quoque appellationem inuenerint: nam cum animo extra, ac supra mundum, nempe in ipso Deo habitare debuissent; ipsi tamen sublimi illa sede relicta in terris nidos suos, ac quasi domicilia posuerunt, & mundi ac mutarum pecudum ciues esse voluerunt. Eiusmodi verò, Auditores, omnes essemus, nisi Dei Filius, qui verè non erat de mundo, ad mundum venisset, & nobis reditum de mundo in cœlũ ostendisset, atque aperuisset. Omnes enim ad terram oculos declinaueramus, *non* erat *qui* faceret *bonum, non* erat *vsque ad vnũ. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum unigenitum daret.*

Matth. 6.

Psal. 13. & 52.

Ioan. 3.

Primus grad⁹ trãseundi ex mundo.

Tunc autem de mundo exire, & ad Deum accedere incipimus, cùm fide illustrante animos nostros, spe erigente corda nostra, & charitate inflammante atque accendente pectora nostra, Deum cognoscere, de Deo cogitare, Deum diligere, atque ad Deum suspirare incipimus. Sic enim non quidem corpore, sed animo terras deserimus, & in illam antiquam sedem, ac domum nostram peruolamus. Animus enim tametsi corpore inclusus, tamen eminet foras, & ea, quæ supra mundum sunt, quibusdam quasi passibus cõtemplationis, & amoris peragrans cum Apostolo dicit: *Conuersatio nostra in cœlis est.*

Phil. 3.

At nunquid hoc modo Liberator noster ad Deum ibat, cum diceret; *Vado ad eum, qui misit me?* Et apertius eodem loco: *Relinquo mundum, & vado ad Patrem?* Nullo modo, Auditores. Hic enim transitus de mundo ad Deum, quem modo descripsimus, non alijs, quam perditis, ac sceleratis hominibus conuenire potest. Ipsi enim cum primum conuertuntur, primum istum gradum ascendunt. Itaque non ipse modo Dominus, sed ne discipuli quidem eius hac ratione ad Deum ire necesse habebant. Nonne enim Dominus ait; *Mũdus eos odio habuit, quia non sunt de mũdo, sicut & ego non sum de mundo?* Et alio loco: *Vos de deorsum estis, ego de supernis sum: vos de mũdo hoc estis, ego nõ sum de hoc mũdo.* Si ergo de mundo non erat, de mundo eum exire nulla necessitas compellebat.

Ioan. 16.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

Est igitur alius, gradus ascendendus nobis. Nam qui fide, spe, & charitate præditi sunt, exierunt illi quidem de mundo, atque ad Deum accedere inceperunt; sed nondum ad ipsa penetralia domus Domini peruenerunt. Adhuc hærent in vestibulo, adhuc in atrijs versantur: sed tum demum longissimè recedent à mundo, & ipsum Dei thalamum ingredientur, cùm fidei visio, spei possessio, & charitati imperfectæ charitas perfecta succedet: cum lumine gloriæ illustrati Dominum sibi dicentem

Secundus gradus transeundi ex mũdo.

Matth. 25. centem audient, *Euge serue bone, & fidelis, intra in gaudium Domini tui.*

At ne nunc quidē inuenimus, quomodo nostram quæstionem dissoluamus. Dominus enim in ipso suæ conceptionis exordio secūdū istum gradum ascendit. Siquidem mens illa beatissima simulatque à Deo effecta, & cum Dei verbo coniuncta, & copulata fuit, sapientia, gratia, gloria, & beatitudine plena fuit. Itaque si de isto altero gradu sermo sit, non poterat Dominus verè dicere, *Vado ad eum, qui misit me*: cùm semper apud eum ab ipsa sua conceptione fuisset. Ascendamus igitur altius.

Tertius gradus trāseūdi ex hoc mundo. Est enim tertius quidam, ac supremus gradus, quem Dominus nondum fortasse conscenderat, cum aiebat, *Vado ad eum, qui misit me*: Hactenus solùm vnam hominis partem, nempe animū, de mundo extraximus, atque eum in suum pristinum domicilium reuocauimus. Quare cùm etiam corpus humanum gloriæ, atque immortalitatis compos efficietur, & ab omnibus mundi huius necessitatibus liberabitur: cum nec cibo, nec potu, nec somno, nec vestibus, nec pecunijs, nec domibus, nec alijs id genus rebus egebit; tum demum planè exibit de mundo, tum proximè ad Deum accedet, cùm iter suum conficiet, & tertium, atque adeo postremum harum scalarum gradum ascendet. Iste igitur gradus adhuc Domino superandus erat, ac de ipso loquebatur, cum dicebat, *Exiui à Patre, & veni in mundum: Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* (Ioan. 16.) Quid est, *Exiui à Patre, & ueni in mundum?* Nimirum hoc corpus humanum suscepi, fami, siti, frigori, calori, ærumnis, calamitatibus, plagis, vulneribus, & ipsi interitui obnoxium. Denique tale, qualia sunt ea, quæ hic in mundo, atque infra Lunam mortalitatis, & corruptionis iugo, ac pondere premuntur. Quid est, *Iterum relinquo mundū, & uado ad Patrem?* Nō quidem exuo, ac relinquo corpus humanum, vt falso quidam heretici putauerunt, (quod enim semel assumpsit, nunquam dimisit) sed exuo spolia mortalitatis, & corruptionis. Deinceps enim corpus humanum gerā, sed gloriosum, & immortale, quod vitam viuet nō eam, quam res fragiles, & caducæ, quæ infra Lunam, & in mūdo sunt, viuunt; sed quam mentes beatæ, & sempiternæ, ac ipse Deus viuit, nempe quietā, tranquillam, iucundam, & ab seruitute corruptionis, & ærumnarum liberam. Hoc apertè Dominus ostendit, cùm post Resurrectionem ad discipulos ait: *Hæc sunt uerba, quæ locutus sum ad uos, cùm adhuc essem uobiscum.* (Luc. 24.) Quid sibi volunt hæc verba, *Cùm adhuc essem uobiscum*? An non tunc erat cum illis, quando cum illis loquebatur? *Cùm adhuc*, inquit, *essem uobiscum*, hoc est, Cū adhuc mortalis cibo, & potu indigens, laboribus & doloribus obnoxius essē, sicut vos omnes estis. Iam enim vobiscum non sum, sed cum Patre, quia vitam illam etiam corpore viuo, quam Pater ipse viuit, nempe omnis miseriæ, & mutationis expertem.

Inuenimus igitur tandem, quid sibi Dominus voluit, cum ait, *Vado ad eum, qui misit me*. Quanquam & alio quodam modo sententiam istam intelligi posse video. *Vado*, inquit, *ad eum, qui misit me*. Quomodo vadit? Opinione, & existimatione hominum. Frequenter Dominus se Dei Filium dixerat, & se in Patre, & Patrem in se esse non semel affirmauerat: ediderat signa ac prodigia, vt hominibus fidem faceret: ipsi tamen nondum adduci poterant, vt crederent. Quid igitur Dominus ait? *Vado ad eum, qui misit me.* Nunc tandem homines credent, nunc intelligent, nunc fatebuntur me verum Deum, ac Dei Filium esse in Patre, & Patrem in me esse, nempe cùm in crucē tollar, cùm ab inferis excitabor, cùm in cœlū ascendā. *Cùm exaltaueritis*, ait quodam loco Dominus, *filium* (Ioan. 8.)

hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum. Tunc fide, opinione, & confeſſione veſtra ad Deum vadam. Atque ita omnino eueniſſe videmus. Nam cùm Dominus abiuiſſet, tunc Centurio exclamauit: *Verè filius Dei erat iſte.* Cùm ab inferis viuus rediuiſſet, tūc B. Thomas ait: *Dominus meus, & Deus meus.* Cùm denique in cœlum aſcendiſſet, tūc omnis lingua confeſſa eſt, *quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Tunc ipſe Chriſtus nunciari, atq; adorari, tunc eius nomen in toto orbe terrarum clarum atque illuſtre eſſe cœpit. Itaque ſi corporis gloriam ſpectes, verè iuit Dn̄s: ſi animi beatitudinem, & maieſtatem diuinitatis, ſola hominum exiſtimatione ac fide, Dei Filius ad dexteram Patris aſcendit.

Matt. 27. *Ioan. 20.* *Phil. 2.*

At nullamne vtilitatem ex hac Domini ſententia, vel ad mores corrigendos, vel ad promouendam, vel amplificandam pietatem capiemus? Imò verò longè maximam, ſi crebrò apud nos ipſos cogitabimus, nos quoque ad eum, qui nos miſit, proficiſci. Siquidem multa ſunt, quę maximo cum emolumento ab hominib. cogitari ſolent; ſed neſcio an aliud cum maiore, quam hoc, *Vado ad eum, qui me miſit.* Experire ſemel vim huius contemplationis. Intra in cubiculum tuum, & iuxta conſiliū Domini, clauſo oſtio, & cogitationib. alijs pauliſper excluſis reuoca te ad cor tuū: ibique in maxima quiete, ac ſilentiō conſtitutus cogitare incipias, *Vado ad eum, qui miſit me.* Vado, inquit, non, Vadam. Non igitur verum eſt, quod mundus, & ij, qui mundum diligunt, mihi dicere ſolent, multum temporis adhuc tibi supereſt, potes adhuc multos annos in vtramque aurem dormire, nihil adhuc imminet periculi, detur aliquid ætati, non omnia voluptatibus denegentur: cùm ſenueris, & graui aliquo morbo affictaberis, tunc ad alium orbem tibi proficiſcendum erit, ac tum demum cum parueris voluptatibus, illiſque ſatiatus ſponte tua eas abieceris, atque cōtempſeris, tum te ad Dei amorem, ac erratorum pœnitentiam reuocabis. Falſi ſunt, deceptores ſunt, hoſtes animæ meæ ſunt, qui hoc mihi prædicant. Ego enim non vadam; ſed nunc vado, nempe hodie, hac hora, hoc momento vado: fortaſſe etiā non procul ab eo loco abſum, vbi me iudex meus expectat. Nonne hodie peruenire poſſem? Et quid ſi rationibus meis nondum compoſitis peruenirem, & tam multorum, tam grauium criminum reus inuenirer? Quid de me fieret? Quo me verterem? Ad quem confugerem? *Vado* enim *ad eum, qui me miſit*, nempe vt ei rationem rerum omnium a me geſtarum, atque adminiſtratarum reddam. O quàm verè ac ſapienter ille ait: *Stultorum infinitus eſt numerus.* O q̄ multi reperiūtur, qui ſolùm, quomodo vadant, & nō quo vadant attendentes, lætiſſimi atque iucundiſſimi ſunt: qui ſi cor haberent, & vel ſemel, quo vadant, intuerentur, toti contremiſcerent, nec aliud eis liberet, quàm flere. Nam profectò cū ad ſupplicium aliquis ducitur, ſi is, quo vadat, obliuiſceretur, magno honori ſibi duceret, quod tanta hominum multitudo eum proſequatur, & prætorem quidem ſuæ aulæ magiſtrum eſſe cogitaret; ſatellites verò prætoris ſui corporis cuſtodes, reliquam multitudinem ſeruos, atque adminiſtros, illum etiam horribilem campanæ ſonitū honoris gratia edi cenſeret: nonne homo ſtultiſſimus, atque amentiſſimus iure ab omnibus iudicaretur? Nonne ei meritò diceremus; Ah miſer, quo vadis? Nonne vides te ad ſupplicium duci? Nonne poſt horam vnam iſti omnes, qui tecum ſunt, ad ſuas ędes redibunt, & tu in patibulo appenſus cibus coruorum eris? Et quidnam intereſt, q̄ſo vos, inter iſtū, & illos magnos atq; opulētos hoīes, qui *ducunt in bonis dies ſuos, qui tenent tympanum, & citharam, et in puncto deſcendūt ad inferna?* Certè enim ipſi etiā vadunt, & ad ſupplicium ſempiternum vadunt: opes autem, & honores, ſerui, atque amici, quibus ipſi ſtipati animos attollunt, & ſe aliquid

Quomodo nobis ad Deum eūdum ſit. *Ioan. 16.* *Matth. 6.* *Eccleſ. 1.* *Simile.* *Iob. 21.*

aliquid amplius, quam homines esse putant, nihil sunt aliud, quam satellites, qui eos vsque ad patibulum persequuntur: & tamen ridēt, ludunt, iocantur, tanquam si vel iter nunquā finiendum esset, vel non ad patibulum, sed ad regnum aliquod adipiscendum properarent. Ego igitur ista non imitabor: sed cùm me intelligam ad eum ire, qui me misit, illud diligentissimè prouidebo, vt in hoc itinere ita me comparem, ita res meas componā, vt cùm ad eum peruenero, qui me misit, non iudicem seuerum, sed clementissimum patrem experiar. Iam igitur, nisi fallor, planè videtis, Auditores, quam facilè possit hæc meditatio hominem ad cor atque ad curam propriæ salutis reuocare.

Peregrini sumus in hac vita.

Quātæ verò vtilitatis hæc eadem sententia vobis esse videtur, cùm hospites, & peregrinos esse admoneat? *Vado ad eum, qui me misit.* Si vado, ergo hæc vita via quidem est, mundus verò non domicilium, sed hospitium. Non igitur diu hic hærere possum. At cur de palatijs fabricandis & possessionibus ampliandis sollicitus sum? Certè viatores cæteri illud diligenter prouident, ne aliquid in hospitio relinquant, ne cultrum quidem vnum, omnia vel secum ferunt, vel præmittunt. Cur idem ego non facio? Cur tam stultus sum, vt omnes meas facultates ita ijs rebus consumam, quæ asportari non possunt, sed necessariò in hospitio relinquendæ sunt? Cur diuitias meas per manus pauperum in patriam non transmitto? Cur non facio mihi, iuxta consilium Domini, *sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis?*

Luc. 12.

Spes futurorū, aspera leuia facit.

Si verò probi, & sancti sumus, quid iucundius cogitare possumus, præsertim cùm in medijs ærumnis, & calamitatibus versamur, quam hoc, *Vado ad eum, qui misit me?* Dura sunt, aspera sunt, grauia sunt, quæ me circumstant: sed *vado ad eum, qui misit me.* Ille me consolabitur, ille reddet mercedē. Ille finē laboribus, & certaminibus imponet. Benè agere & malū pati, quod est proprium Christianorum, difficile atque arduum est: iniurias non vlcisci, aspernari pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non vllis moueri voluptatibus, coercere omnes cupiditates, domum ac facultates relinquere, patriam, ac cōiugem, & liberos deserere, exilium voluntarium sustinere propter regnum Dei, cum appetitu gloriæ, cum vitijs cæteris, cum ipsis dæmonibus perpetuò bellum gerere, res magni laboris, ac difficultatis est. Sed *vado ad eum, qui misit me:* ad pacem, ad quietem, ad gaudium, ad fontem bonorum, ad Oceanum voluptatum: breui labores omnes finientur, & eis delitiæ finem nullum habituræ succedent. Hoc est, Auditores, hoc, *Vado ad eum, qui me misit*, quod B. Stephano lapides dulces faciebat, quod Beato Laurentio flammas ignis mitigabat, quod Martyres, omnes ita consolabatur, vt contumeliam decus, iniuriam gloriam, exilium patriam, contemptum honorem vel amplissimum ducerent. Quæ cùm ita sint, Auditores, si vitam integram, & incorruptam ducere volumus, quicquid cogitamus, quicquid agimus, quicquid molimur, illud semper animo in nobis obuersetur, *Vado ad eum, qui me misit.* Nam si bonum est, quod agimus, tanto diligentiùs, & studiosiùs illud agemus: si verò malum, ab eo, etiam si delectet, procul dubio desistemus. Atque hac ratione huius sententiæ recordatio, quasi stimulus quidam incitabit ad bona, & tanquam frenum quoddam compescet, ac retinebit à malis.

PARS POSTERIOR.

Ioan. 16.

VAdo ad eum, qui misit me: & nemo ex nobis interrogat me, quo vadis? Non poterat sapientissimus Dominus, Auditores, tam facile obliuisci Apostolum Petrum non multò antè dixisse:

Explicatur textus.

Domine, quo uadis? Et Apostolum Thomam, *Domine, nescimus, quo uadis, & quomodo possumus uiam scire?* Quocirca quod nunc ait: *Nemo ex uobis interrogat me, quo uadis?* non sic accipiendum est, quasi dicere velit, nunquam Apostolos quæsiuisse ab eo, quonam iret: Solùm eos reprehendit, quòd cùm antea, nempe initio illius noctis, sæpe quærerent ab eo, quo iret, nunc quasi muti, & elingues effecti nihil penitus loquerentur. Initio enim cùm Dominus tam apertè loqueretur, significaret tamen se breui aliquo iturum, omnes Apostoli soliciti esse videbantur, & cognoscere cupiebant ab eo, quonam iturus esset: at posteaq̃ apertè intellexerunt, ad mortẽ illa ipsa nocte cũ profectur ũ, nec non mala, q̃ eis imminebant, *Absque Synagogis*, inquit Dominus, *facient vos*: Et, *Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*, illi tam atrocem magistri sui necem, quam proprias calamitates considerantes, animum penitus abiecerant, mutique effecti nihil amplius loqui potuerunt. Quare Dominus, vt eos erigat, & consoletur, paruitatem illam animorum ipsorum dulciter reprehendit: *Vado*, inquit, *ad eum, qui me misit: & nemo ex uobis* iam amplius *interrogat me, quo uadis?* Reddit verò rationem huius rei: *Sed quia*, inquit, *hac locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum.*

Ioan. 13. *Ioan. 14.* *Ioan. 16.* *Ibidem.*

Tristitia igitur est, quæ vobis loquendi facultatem, vel certè volũtatem abstulit. Admirabilis planè natura est cordis humani. Si lætitiam excipere debeat, non latum, non amplum, sed immensum, atque infinitum est. Itaque mundus totus ipsum replere, ac satiare non potest, neque antè satiabitur, quam gaudium inueniat maius, quam ipsius capacitas sit, ita vt non tam gaudium recipere, quam recipi à gaudio debeat, eique dicatur; *Intra in gaudium Domini tui*: non gaudium intret in te: nec enim capere illud posses, sed tu potiùs *intra in gaudium Domini tui*: hoc.n. ipse Deus est. De quo Beatus Ioannes ait: *Maior est Deus corde nostro.* Si verò tristitia in ipsum infundatur, vsque adeo exiguum, atque angustum est, vt vel vna tristitiæ gutta ipsum penitus occupare, ac replere possit. *Sed quia*, inquit, *hac locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum.* Quotidie hoc experimur: sumus aliquando liberi à curis, hilares, læti, fabulamur, ridemus, canimus: adfertur nobis triste aliquod nuncium, vt parẽtem obijsse, vt nauem cum mercibus amissam esse, mox Sol occidit nobis in meridie: omnia nigra, atque obscura esse videntur, & omnis illa lętitiæ lux in momento tanquam fumus euanescit. Tristitia enim quasi crassa quædam nubes incubat cordi nostro, quæ nullam partem nobis quietis, & iucunditatis impartit. Quid, obsecro, huius rei causam esse putatis? Vndenam est, vt vnum, atque idem cor modò latissimum, modò angustissimum esse videatur? Aspicite, Auditores, atque intuemini terræ vermiculos, limaces, testudines, & alia animantia generis eiusdem. Cùm fortè in loco aliquo aprico, & Soli exposito iacent, simulatq; gratum quendã ac suauem calorem sentire incipiunt, extenduntur, dilatantur, aperiuntur, vt calorem videlicet illum excipiant: at cùm ab aliquo punguntur, aut feriuntur, mox contrahunt sese, & in angustum se reducunt. Talis est etiam natura cordis humani: Si bonum aliquod, ac lætum inferatur, expandit sese, & omnes sinus ac latebras suas explicat: si verò malum ac triste sit, quod infertur, claudit se, & exiguum efficit, quantum potest. Videmus adolescẽtes, quo tempore Bacchanalia vicina esse dicuntur, & iam homines de choreis, de lusibus, de conuiuijs, de potationibus loqui incipiunt, nescio quo modo sibi cor dilatari, gaudere, ac gestire se sentiunt: vbi verò

Cor hominis ad læta infinitũ, ad tristia contractũ. *Mat. 25.* *1. Ioan. 3.* *Simile.*

verò recedere Bacchanalia,& Quadragesimæ,ieiuniorum, & confessionis tépus prope esse animaduertunt, contrahit se animus, & in seipso quasi angugulum, vbi se abscondat, & latebras quærit.

Humanum igitur cor ideo satiari non potest delectatione, tristitia verò mox repletur, quod cum perfunditur gaudio, dilatatur,atque extenditur; cum verò triste aliquid patitur, contrahitur, in angustumque reducitur. Ait igitur Dominus: *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor uestrum.*

Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis, ut ego uadam. Apostoli Dominum diligebant, sed non perfectè ordinateque diligebant. Eum saluum, ac incolumem esse,& non atroci illo supplicij genere interire voluissent: sed eximiam illam gloriam, quæ ex obitu Domini consecutura erat, & mundi totius salutem, ac liberationem non intuebantur. At verò Dominus, qui verè ac perfectè discipulos suos amabat, non tam quid in præsentiarum ipsi cuperent, quam quid ipsis utile esset, attendebat.

Itaque aiebat, Tametsi propter ea, quæ locutus sum vobis, tristitia impleuerit cor vestrum, non ideo tamen prætermittam, & loqui & agere quod vobis vtile est. Vos enim non perfectè me diligitis,ego perfectè vos diligo. *Si enim diligeretis me, gauderetis utique, quia uado ad Patrem.* Non quia ad mortem vado, gauderetis: sed quia per mortem ad Patrem, & ad gloriam vado.

Ioan.14.

Quis sit falsus amor erga filios.

Exprimitur hoc loco, Auditores, & quid ij facere soleant, qui terrena sapiunt, & quid ij facere debeant, qui cœlestem magistrum imitari cupiunt. Multi reperiuntur, qui vel liberos, vel nepotes,vel affines,vel necessarios alios suos maximè oderunt: & tamen eos vehementissimo amore prosequi se arbitrantur. Nam si fortè beneficium aliquod Ecclesiasticum eis piscari, & humeros eorum licet infirmos ac debiles curis atque administrationibus Ecclesiarum onerare possint, vt pondere illo oppressi concidant, & miserabili ruina vsque in gehennam præcipitentur, tunc illi gaudent, tunc filios vel nepotes suos verè diligere se gloriantur. Neque minus gaudent, si eos in aula Principis alicuius, vbi nihil nisi adulari, inuidere, ambire, Principem suum tanquam idolum colere, & salutis suæ iacturam facere discant, collocare possint. Quid de illis dicemus, qui tunc exultant, & filijs suis magna charitatis argumenta ostendere se putant, si eis domum refertam magnis opibus, & facultatibus relinquant, quas ipsi nimirum vel fraudibus, vel vsuris, vel alijs malis artibus acquisierunt? Si verè ipsorum liberi verè liberi, & expediti esse velint, onera ista sibi imponi recusent, atque ad ordinem aliquem hominum religiosorum se conferant, tunc tristitia implet corda illorum. Et cui dubium esse potest, odium potiùs, quàm amorem esse, quo illi filios suos prosequuntur? Nam si vere filios suos diligerent, gauderent vtique quando per crucem ad patrem vadunt; non quando per ambitionem, & superbiam ad gehennam ruunt.

Sed quid ij facient, qui Dominum imitantur? Quid? Idem omnino, quod Dominus fecit. *Quia,* inquit, *hæc locutus sũ vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit nobis, ut ego vadam.* Hæc omnes Concionatores,omnes Pastores,omnes Episcopi,omnes Principes diligenter attendere,& animis suis, mentibusque mandare deberent.

Concionatores primum, si rectè munere suo fungi volunt, nunquam debent à dicenda veritate deterreri, etiamsi populi molestè illam laturi esse videantur, etiamsi obsequium amicos, veritas odiũ pariat. Verè .n. infelix est ora-

Concionatores semper ueritatem dicere decet.

orator, & melius ei fuisset fodere, vel mendicare, atque aratorem potius, quã oratorem agere, qui suam, non Dei glo riam quærit: quique à populis diligi, & laudari cupit, & non vt Deus diliga tur, & laudetur efficere studet. Quæro enim à vobis, cum sponsus ad sponsam per famulum suũ munusculũ aliquod mittit, si famulus ille eo munusculo dominæ suæ placere, & eius amorem sibi conciliare studeret, nonne adulterium cogitatione perpetrasse, & domino suo ingratus, & infidelis extitisse iu dicaretur? Ad eundem modum cum sponsus ille cœlestis Ecclesiæ spõsæ per Concionatorem aliquem suum munera verbi Dei, & scripturarum explicationem transmittit, si is inde formosus, atque elegans videri cupiat, & missis reprehensionibus blando quodam vta tur genere dicendi, vt Ecclesiam Christi sponsam ad se diligendum, & laudã dum alliciat, nonne adulterij affectati reus apud Dominum suũ agetur? Debet quidem Christianus orator, vt magnus Gregorius altera parte curæ pastoralis monet, ita viuere ac loqui, vt à Dei populo diligatur: quando enim libenter, & cum fructu audietur, qui nõ diligitur? Sed tamen ita placere homi nibus velle debet, vt per ipsum magis sponsus cęlestis ac Dominus diligatur. Quare probus, atque integer concionator annunciet *populo* Dei *scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum*. Et si id molestè ferant, apertè dicat: *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum: sed ego veritatem dico vobis, expedit uobis*, vt hoc dicam. Et si hoc Oratores facere debẽt, quãto magis Præsules, ac Principes Ecclesiarum? Si canes vigilare, & excubias agere circa gregem Domini debent, quanto magis pastores? Canes enim, hoc est, oratores, nihil aliud, q̃ clamare, & latrare possunt; at pastorũ est non verbis tantum, sed fustibus ẽt, & verberib. gregem Domini in bonis pascuis continere. Et si oues indignantur, dicat bonus pastor: *Quia hæc* feci *vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico uobis; expedit uobis*, vt hoc faciam. Ad exempla veniamus. Regnat in hac prouincia turpissimum illud vitium ebrietatis: nisi fortè, quia hæc toties dico vobis, tristitia implet cor vestrum; *sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis*, vt hæc di cam: Regnat in hac prouincia fœdissimum vitium ebrietatis. Ego quidem quod ad me attinebat, sæpius feci: credo etiã idem fecisse eos, qui apud vos auctoritate, & libertate multò amplius, quàm ego, valent, & valere debẽt. Sed quid iam pastores? quid Episcopi facere deberent? Nempe cogitare apud se, ac dicere: Sacrosancti Canones iubent, ebriosos excõmunicari, atque ab Ecclesijs oĩno arceri. Si sint isti Canones inclusi in tabulis, tanquã gladij in vaginis reconditi, distringantur aliqñ, eorum aciem hebescere diutiùs non patiamur, sentiant ebriosi Pastores Ecclesiæ non deesse.

Isa. 58.

Maximè Prælatos et Episcopos.

At si hoc fiat, tristitia implebit corda ciuium: implebit quidem; sed paulò post tristitia illa vertetur in gaudiũ, & vulnus vni membro inflictũ totius corporis pariet sanitatem. Si medicus corporum à membro aliquo præciden do non terretur ex eo, quod scit ægrotum iniquissimè id esse laturum: quanto magis à vitijs amputandis terreri nõ debet medicus animorum? Quid verò bonus, atq. humilis Christianus ab Antistite suo baculo pastorali percussus dicet? Nempe cum Psalmographo canet: *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autẽ peccatoris non impinguet caput meum*. Nam si medico, qui corpus curat (vt in eadem similitudine persistamus) posteaquam tibi amarissimum pharmacum propinauit, inedia te penè consumpsit, venam secuit, sanguinem abstulit, multis ac varijs modis te vexauit, tu gratiam habes, munera largiris, sapientissimum medicum esse dicis: cur eodem animo erga spiritalem medicum non eris, qui te a grauiore morbo

Tristitia subditorũ Prælatum à correptione terrere non debet.

Psal. 140.

morbo nullis tuis sumptibus liberare cupit? vestigia igitur Domini omnes sequamur, omnes libenter dicamus, & libentius audiamus: *Quia hæc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis*, vt hoc faciam.

Si enim non abiero, Paracletus non ueniet ad uos. Si autem abiero mittam eum ad uos. Quid est hoc, Auditores. *Si enim non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Quis non putasset omnino cõtrario modo dicendum fuisse? Nempe, si abiero, si a vobis recessero, Paracletus non veniet ad vos: Diligit enim spiritus sapientiæ & veritatis ipsam Dei sapientiam, & veritatem. Neque Spiritus Sanctus Dominicum corpus execrari potest, cuius ipse opifex, & fabricator fuit. Sic enim quodam loco in Euãgelio legimus. *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Cur igitur ait, *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Non minùs pulchra, quã vtilis, & facilis est ista quæstio. Nec vno tantum, sed multis, ac varijs modis expediri potest. Nam cum Dominus ad Patrem suum proficiscens tria potissimùm quasi stadia conficere, seu potius tanquam tres gradus ascendere deberet, Mortem, Resurrectionem, Ascensionẽ, de singulis seorsim rectè ac verè dicere potuit. *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos.*

Cur Spiritus sanct⁹ non uenerit, anteq̃ Christus recessisset.

Matt. 1.

Primum igitur ait, *Si non abiero*, hoc est, si mortuus non fuero, *Paracletus non ueniet ad uos.* Nec enim donum Spiritus Sancti ad homines mitti poterat, nisi prius pace inter Deum, & hominem confirmata: hoc verò Dei propositum, & consilium fuit (vt Apostolus ad Colossẽses scribens ait) vt per crucem, & sanguinem Christi, homo cum Deo in gratiam, atque amicitiam rediret: *In ipso, inquit, complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinẽ crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.* Ait igitur: *Expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero*, si sanguine meo pacem inter Deum, & hominem non cõposuero, *Paracletus non ueniet.*

Colos. 1.

At multi ex antiquis Patribus, vt Patriarchæ, & Prophetæ, vt alij nonnulli, iusti, & Deo grati fuerunt: neque iusti, & Deo grati esse potuissent, nisi fide, spe, & charitate præditi fuissent. Hæc verò omnia munera sunt Spiritus sancti: *Charitas Dei*, inquit Apostolus Paulus, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Venerat igitur ad priscos illos Patres Spiritus sanctus, & tamen Christus neque natus, neque mortuus adhuc fuerat. Quid est igitur: *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Veteres illi Patres, Auditores, Spiritum quidem Sanctum acceperunt, sed gratia, ac benignitate eiusdem Domini ac Seruatoris nostri Iesu Christi. Sanguis enim ipsius non solùm posteaquam effusus est; sed iam inde ab initio mundi non quidem effusus, sed certissimè effundendus, Dei Patris iram atque indignationem placauit. Hinc enim in Apocalypsi Agnus Dei *ab origine mundi occisus* dicitur.

Rom. 5.

Antiqui Patres gratiam acceperunt per Christum uenturum.

Apoc. 13.

Sed ad alteram expositionem veniamus. *Si non abiero*, inquit, hoc est, si non resurrexero, *Paracletus non ueniet.* Neque verò de quocunque aduẽtu Spiritus Sancti sermo est, sed de conspicuo, & celebri quodam aduentu, qualis ille fuit, cuius memoriam in Pẽtecoste anniuersario ritu, statisque cęremonijs veneramur, & colimus. Non enim decebat, vt cum noster Imperator Christus & sibi corporis gloriam, & nobis Spiritus sancti donum moriendo promeruisset, antea nobis donum Spiritus sancti, quàm ei gloria sua redderetur. Hoc nimirum est, quod beatus Ioannes quodam loco ait: *Nondum erat Spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* Ait igitur, *Expedit uobis, ut ego uadam. Nam si non abiero*, si corporis

Ioan. 7.

gloriam

(Simile.) gloriam consecutus non fuero, *Paracletus non veniet ad vos.* Intuemini fontes, Auditores: Num ex fontibus aqua redundare potest, antequam ipsi penitus pleni sint? Certè non potest. Sic igitur cùm omnis gratiæ, & gloriæ fons Christus sit, ratio ipsa hoc exigebat, vt primum Christus gratia, & gloria tam animo, quàm corpore repleretur; & tum demum ex ipso in alios & gratia, & gloria, & cætera Spiritus sancti munera redundarent.

Porrò tertia expositio. *Expedit uobis, ut ego uadam: nam si non abiero*, hoc est, si cœlum non conscendero, & tanquam magnus Sacerdos in sancta sanctorum introiero, *Paracletus non ueniet ad uos*. Cur ita? Quamobrem? Nempe, quia tanta res est præsentia, atque aduentus Spiritus sancti, vt nisi (1. Ioan. 2.) aduocatum haberemus apud Patrem, ipsum Dei Filiũ, qui appareret vultui Dei pro nobis, & interpellaret pro nobis; nunquam ad nos Spiritus sanctus mitteretur. Hoc est, quod Dominus discipulis suis pollicebatur: *Rogabo*, inquit, (Ioan. 14.) *Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, qui maneat uobiscum in æternum*. Iure igitur ait; *Expedit nobis, ut ego uadam. Si enim non abiero*, & Patrem pro vobis non rogauero, *Paracletus non ueniet ad uos*.

Sed beatissimus Pater Augustinus, nec non sancti Patres nostri, Gregorius, & Bernardus, quartam, & postremam eorundem verborum explicationem meditati sunt. Quid igitur sibi volunt illa verba. *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Nisi carnis huius præsentia vobis subtrahatur, Spiritus sancti præsentiam plenè, ac perfectè animus vester capere non potest. *Expedit ergo uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, Paracletus non ueniet*, si hac non subtraxero, cibus solidus vobis non dabitur. Nisi carnis cogitationes exueritis, virtutem ex alto nunquam induetis. Nihil est, Auditores (vt cũ hac expositione orationẽ nostram finiamus) quod ita Spiritus sancti aduentum, ac præsentiam impediat, vt amor rerum terrenarum; (Amor terrenorũ aduentũ Spiritus sancti impedit.) nec solùm earum, quæ sine peccato haberi non possunt, sed illarum etiã quas licitè, atque optimo iure possidemus. Amor enim nihil aliud, quàm viscum quoddam tenacissimum est. Si igitur eo cordium nostrorum alæ teneantur, ad quem modum sursum liberè tendere, & ea quæ spiritus sunt sapere, & cogitare poterimus? Nonne videmus auiculas, si fortè extremas alas, non, inquam, visco, sed vel modico luto impeditas habeant, volare eas nullo modo posse? Accidit quidem nonnunquam, vt etiam ij, qui nondum penitus terrenum amorem exuerunt, Spiritus sancti consolationib. perfundantur: verum ille Spiritus sanctus transiens, non Spiritus permanens est. Allicit enim ea ratione Deus, atque attrahit ad se corda hominum imperfectorum. At illæ diuinæ illustrationes, illæ, inquam, delitiæ spiritales, illæ cœlestes consolationes, quæ hominem ebrium amore faciunt, & cibi ac somni obliuionem inducunt, quæ integros dies, & noctes in altissima contemplatione suspensum hominem tenent, & tanto interdum impetu, tantaque vi animam sursum rapiunt, vt etiam corpus abripiant, & procul à terra contra eius naturam ferant, illorum duntaxat sunt, qui omnem amorem alium tanquam corruptum liquorem de suis cordibus effuderunt, qui verè dicere possunt: *Renuit consolari anima* nostra: memores fuimus (Psal. 76.) Dei, & delectati sumus. Qui non solùm in cibo, & potu, in vestibus, in agris, in domibus delicias non quærunt: sed non sine dolore, ac molestia id suscipiunt, quod naturæ necessitas postulat. Tales beatus Antonius, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus, ac in primis Apostoli omnes fuerunt, quos Dominus quasi ablactare, & ex pueris viros perfectos efficere volens, eis

dicebat;

dicebat: *Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.*

Sed si hæc ita se habent, quando nos, Auditores, Paracletum illũ sperare poterimus, qui tantum ab illa vitæ ratione absumus? Qui carnem sapimus, in carne seminamus, carnem fouemus? Et quam tandem carnem? Eine similem, quam Apostoli diligebant? An verò carnem peccatricem, genitam in peccato, assuetam peccato? *Errat, errat omnino*, inquit Bernardus, *si quis cœlestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitratur. Quis enim sectans lenocinia carnis sua sperare audeat gratiam illam spiritus vehementis, quam ne cum ipsa quidem Verbi carne obtinere Apostoli potuerunt?* Nos igitur, dilectissimi, si tantæ gratiæ præparari cupimus, à delectationibus miseris, & caducis consolationibus euacuare corda nostra studeamus, præsertim hoc tempore, quo diem illum expectamus, quem ipse Spiritus Paracletus aduentu suo illustrauit, ac nobis sacratissimum, ac celeberrimum effecit, vt sua nos visitatione, sua consolatione, sua confirmatione dignetur Spiritus ille benignus, Spiritus dulcis, Spiritus fortis, qui cum Patre, & Filio viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

dicebat: *Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.*

Sed si hæc ita se habent, quando nos, Auditores, Paracletum illũ sperare poterimus, qui tantum ab illa vitæ ratione absumus? Qui carnem sapimus, in carne seminamus, carnem fouemus? Et quam tandem carnem? Eine similem, quam Apostoli diligebant? An verò carnem peccatricem, genitam in peccato, assuetam peccato? *Errat, errat omnino*, inquit Bernardus, *si quis cœlestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitratur. Quis enim sectans lenocinia carnis suæ sperare audeat gratiam illam spiritus vehementis, quam ne cum ipsa quidem Verbi carne obtinere Apostoli potuerunt?* Nos igitur, dilectissimi, si tantæ gratiæ præparari cupimus, à delectationibus miseris, & caducis consolationibus euacuare corda nostra studeamus, præsertim hoc tempore, quo diem illum expectamus, quem ipse Spiritus Paracletus aduentu suo illustrauit, ac nobis sacratissimum, ac celeberrimum effecit, vt sua nos visitatione, sua consolatione, sua confirmatione dignetur Spiritus ille benignus, Spiritus dulcis, Spiritus fortis, qui cum Patre, & Filio viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SON

CONCIO TRIGESIMATERTIA IN FERIIS ROGATIONVM, DE ORATIONE.

SYNOPSIS.

Tota hæc concio, vti & sequens, de Oratione tractat; vbi primum oratio in vocalem & mentalem dirimitur, atque cum hæc illam multum præstantia antecellat, ideo de mentali potissimùm hic sermo instituitur. Quod omni statui orationis studium sit necessarium in primis multis S. Scripturæ testimonijs cumulatis probatur, atque illud hominis Christiani proprium esse conuincitur. Obiectio diluitur, quomodo nimirum illud Lucæ intelligendum sit: Oportet semper orare, & nunquam deficere. *Quanta nobis offeratur perpetuò orandi occasio, asseritur, & auctoritate D. Basilij confirmatur. Eam ex Adæ peccato deuolutam in nos esse miseriam, vt omnia bona, vt pulli implumes cibũ, emendicare cogamur. Nullum opus bonum sine oratione suam perfectionem habere posse à simili declaratur: & quomodo magna cura cor conseruandum sit (quod fit maximè meditatione) testimonijs, & similitudinibus simulacri, rigidi & frigidi ferri demonstratur. Demum efficacia orationis ad animum transfigurandum, exemplo Christi, & accipitris similitudine manifestatur.*

Initium secundæ partis à simili pharmacorum probat, orationem internam omnes virtutes procreare, alere, & conseruare; & quomodo ex Philosophi sententia, virum bonum quadratum esse oporteat, multis docetur. Qua ratione eadem oratio complacentiam diuinarum rerum, & nauseam terrenarum pariat, mentemque eleuet, similitudine, & exemplis S. Augustini, & S. Benedicti, confirmatur. Quod itidem remedium naturale sit pro libidine restinguenda, quæ quanta difficultate superetur, ex ipsa immundi spiritus, Diuo Antonio comparentis, narratione ostenditur. Tandem enumeratis summatim plurimis orationis commodis, eiusdem præclara encomia, & digna epitheta subnectuntur; vbi effectus quidam adducuntur, & quantopere hoc studium sanctis cordi fuerit, multis historijs palam fit. Quæ omnia grauis ad orationem exhortatio excipit.

Duo

DVo sunt, quæ hoc sacro tempore toto orbe terrarum in Ecclesia Catholica maximè frequẽtantur, Ieiuniũ, & Oratio: sed tamẽ partes potiores non ieiunij, sed orationis sunt. Ieiunium enim propter orationem, nõ oratio propter ieiunium instituta est. Itaque ieiunium diebus Dominicis intermittitur, oratio verò non modò non intermittitur, sed etiam illis ipsis diebus augetur. Quamobrem vt non sine fructu hoc sanctissimum, & saluberrimum tempus nos prætereat, sicut Concione superiore de ieiunio, ita Concione hodierna, & sequenti de oratione verba faciemus. Ac quanquam varia, & multa sunt, quæ de hoc argumento dici possent, nos tamen non eloquentiam ostẽtare, sed studium pietatis promouere, & auditoribus nostris non voluptatem ac delectationem; sed vtilitatem atque emolumentum dicendo adferre cupientes, solùm de vtilitate, vel potiùs de necessitate orationis, & modo, ac ratione orationis pro temporis breuitate disseremus. Et quidem si Dominus, vt spero, votis nostris pro sua incredibili bonitate aspirauerit, & vos attentè ac diligenter (vt semper hactenus fecistis) ea, quæ à nobis dicentur, audieritis, efficiam profectò, vt neminem vestrum suę diligentiæ, & studij, aut laboris pœniteat.

Duplex orationis genus, mentale & uocale.

Nunc ad rem ipsam explicandam aggredior, si de quo genere orationis potissimũ disserendũ sit, paucis antea exposuero. Etenim duo sunt orationis genera, vnum, quod solo corde, & cogitatione perficitur: alterum, quod corde simul, & ore. Nam tertium illud, quod solo strepitu, sonituque verborum constat, tametsi hodie maximè ab hominibus vsurpetur, tamen nomen orationis nequaquam meretur: estque à nobis penitus omittendum, ne fortè à Domino audiamus: *Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* At verò ex duobus primis generibus illud prius magis à sanctis Patribus laudari, & commẽdari videmus: nempe vtilior, & efficacior est oratio solius cordis, & mentis, quam oratio oris ac vocis, etiamsi verbis & vocibus aliqua attentio cordis non desit. Nam qui voce orat, & Psalmos, vel canit, vel legit, breui tempore multa percurrit, neque ad medullã, & quasi succũ eorũ, quæ legit, peruenire potest. Qui verò intrat in cor, & silentio cogitat, & meditatur, omnia diligenter considerat ac perpendit. Itaq; plus proficiet aliquis, si mysteriũ vnũ duntaxat Dominicæ passionis attentè consideret, & meditetur, q̃ si eodẽ tpe bis, aut ter totam historiã Passionis, & oĩa eius mysteria cursim legat: neque vero ad hoc demonstrandum necesse nobis erit ex locis Aristotelis, vel Ciceronis argumenta depromere: experientia quotidiana nos docet. Nam cum Horas, vel Psalmos Pœnitẽtiales, vel alias aliquas pias orationes legimus, vix attentionẽ in officio continemus. Incipimus legere orationem Dominicã, & statim quasi nescientibus nobis cor inde se proripit, & per forum, per Gymnasium, & per totam vrbem, aliquando etiam extra vrbem per siluas & campos vagatur. Interdũ quoque, quod est multò grauiùs, & in quo vehementer offenditur Deus, ipsa sphæristeria, & tabernas ingredimur, & aliquando absoluimus semel, & repetimus iterum eandem orationem, antequam cor à sua deambulatione reuertatur. Itaque incidimus, velimus nolimus, in illud tertium genus orationis, quod solo strepitu verborum, motuque labiorum constat. Et cùm surgimus ab oratione eiusmodi, ita frigidi sumus, sicut antea eramus: ita facilè ridemus, & iocamur, & fabulamur, sicut antea faciebamus. At vero ex meditatione, & contemplatione rerum diuinarum toti incensi, toti graues, toti serij, toti muta-

Isa. 29. Matth. 5.

Meditatio melior oratione uocali.

muta-

Simile. mutati surgimus. Quocirca oratio vocis, & verborum similis mihi videtur esse pluuiæ æstiuæ, quæ cum impetu, & sonitu descendit, & terræ superficiem lauat, sed ad viscera, & intima eius non penetrat. Oratio verò cordis, & profunda rerum contemplatio similis est minutæ pluuię cuidam, quę cum silentio cadit, sed perseuerat diu, & profundissimè terrā penetrat, atque inebriat, & eam multo humore grauidam, atque aptissimam ad flores, & fructus producendos relinquit: nos igitur de hoc genere orationis, quod corde, & cogitatione fit, potissimum disserere instituimus.

Studiū orationis omnibus necessarium. Atque vt intelligatis non solum Monachis, & Sacerdotibus, sed omnibus penitus Christianis, & ijs, qui salui fieri cupiunt, orationis huius studium necessarium esse, à testimonijs diuinarum litterarum principium faciemus. Porro tam multa, & tot locis, & tanta sententiarum grauitate, tantoque pondere verborum Spiritus Sanctus in diuinis litteris de orationis necessitate locutus est, vt nullum amplificationibus nostris locum reliquerit. Proferam pauca de multis. *Eccles. 18.* *Non impediaris* (inquit Spiritus Sanctus) *orare semper*, hoc est, Nullum negotium sit tam graue, tam vtile, tam necessarium, quo te impediri ab orationis assiduitate patiaris. *Isai. 62.* Isaiæ 62. *Qui reminiscimini Domini*, inquit, *ne taceatis, & ne detis silentium ei*, hoc est, perpetuò, & sine intermissione clameris ad Deum. Dauid Propheta in plurimis Psalmis nihil magis, quàm studiū orationis, & laudum Dei nobis commendat. Dominus verò ac Liberator noster Christus, quid, quæso, tam sæpe, quid tam solicitè, quid tam disertè nos monet, quàm vt semper oremus? *Marc. 13.* Marci 13. *Videte*, inquit, *uigilate & orate, nescitis enim quando tempus fiet*. *Luc. 18.* Lucæ. 18. *Oportet semper orare, & nunquam deficere*. Non inquit, expedit, cōuenit, bonum est; sed *oportet*, necesse est: non aliquando, non sæpe, non frequentissimè, sed, *semper orare, & nūquam deficere*. Quantā igitur emphasim habent hæc verba? Et rursum capite 21. *Luc. 21.* *Vigilate*, inqt, *omni tpe orantes; ut digni habeamini fugere omnia ista, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis*. Neque verò solùm verbis; sed multò magis exemplo suo nos docuit, quanta sit necessitas orationis. Nam, vt beatus *Luc. 6.* Lucas testatur, sæpe ascendebat Dominus in montes, & inquirebat loca deserta, vt vacaret orationi: sępe etiam integras noctes orando consumebat. Certissimum verò est, vt Diuus Ambrosius monet, id non fecisse Dominum, quod ipse eiusmodi adiumento indigeret; sed vt nos exemplo suo institueret, atque erudiret. Quid iam de Apostolo dicam? In qua epistola non inter præcipua opera, vsum & frequentiam orationis commēdat? Philippensibus scribit; *Phil. 4.* *Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones uestræ innotescāt apud Deum*. Colossensibus scribit: *Coloss. 4.* *Orationi instate, uigilantes in ea in gratiarū actione*. Thessalonicensibus scribit: *1. Thess. 5.* *Semper gaudete; sine intermissione orate, in omnibus gratias agite: hæc est enim uoluntas Dei*. Timotheo scribit: *1. Tim. 2.* *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & castitate*. Et rursum: *Ibidem.* *Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione*. Et iterum: *1. Tim. 5.* *Quæ uerè uidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die*. Hæc & alia permulta passim inueniuntur, non solùm in epistolis Pauli, sed in omnibus litteris diuinis, ex quibus planissimum illud efficitur, non minùs necessarium esse animæ cibum orationem, quàm sit corpori panis, & ignis & aqua.

Orare, homini Christiano proprium est. Postremò ita propria est hæc virtus Christianorum, vt per eam Deus populum suum ab omnibus alijs gentibus sepa-

separarare voluisse videatur. Sic enim legimus in Isaia: *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis*, tanquam si diceret: Aliæ gentes sicut viuunt ex terra, ita corda & cogitationes eorum non sunt, nisi in terra. At Ecclesia mea nouum hominũ genus, sicut de cęlo vitam habebit, & de cęlo omne bonum, & felicitatem expectabit, ita oculos semper habebit sublatos in cęlum, ac mente, & cogitatione morabitur semper in cęlo. Itaq; *domus mea domus orationis uocabitur cunctis gentibus*.

Isa. 56. *Mat. 21.*

Sed video scopulum mihi obiectũ, ad quem ne nauis orationis meæ illidatur, prouidendum est. Occurret enim fortassis aliquis, ac dicet: Quomodo tandem hoc fieri potest, vt semper oremus? Non comedemus, non bibemus, non dormiemus, non quiescemus? Quis potest semper orare, & nunquã deficere? Non defuerũt, qui existimarent nimis difficile esse semper orare, atq. dicerent, idcirco orationis nomine omnia bona opera intelligenda. Is enim semper benè orat, qui semper benè viuit, & certè si quis hoc velit dicere, omne opus bonum esse orationem, non valde repugnabo. Sed tamen nõ hoc Dominus significare voluit, cum ait: *Oportet semper orare, & nunquã deficere*. Imò verò non de quocunque opere bono, sed de vera oratione duntaxat sine vlla dubitatione locutus est. Nam cur, obsecro, statim addidisset similitudinem de vidua illa, quæ iudicem durum, atque inhumanum perseuerantia, atq. importunitate orationis flexit? Et illam de amico petente tres panes, quos non, quod amicus esset, sed importunitate nimia obtinuit, nisi demonstrare voluisset, quantum valeat *deprecatio iusti assidua*? Deinde nonne Dominus apertè dixisset. Oportet benè agere, si hoc significare volebat? Hoc igitur firmum sit, ac ratum, tum hunc locum Euangelij, tum alios paulò ante notatos de vera oratione intelligendos esse, & ijs orationis studium non solùm Carthusianis, aut Franciscanis, sed omnibus Christianis commendari. Neque verò dicendum nobis erit, fieri non posse id, quod Dominus præcipit. Non.:n. ita mathematicè intelligimus, semper esse orandum, vt nec ad momentum quidem temporis ab oratione cessandum sit, sed solùm quàm sæpissimè, & quàm diligentissimè orationi sit vacandum, neq. propter alia bona opera minùs necessaria vtilissimum ac saluberrimum orationis studium esse omittendum. Quemadmodum si alicui medicus diceret: Vide vt semper comedas, neq. vnquam intermittas, non intelligeremus eũ totos dies, & totas noctes in mensa sedere debere, sed nõ debere eum suis tpbus à prandio, vel à cęna propter alias occupationes, vel studia abstinere: neque hic loquendi modus in sacris litteris nouus, aut inusitatus est. In Psalmo primo in laudibus viri iusti ponitur: *Sed in lege Domini* meditatur *die ac nocte*. Nemo verò ita stupidus est, vt existimet solũ eum virum iustum esse, qui non comedit, nõ bibit, non ambulat, non loquitur, sed perpetuò absque vlla intermissione in lege Domini meditatur. Itaque ille semper orare, & nunquam deficere dicendus est, qui singulis diebus habet suas horas orationi consecratas, & in illis nunquam se ab oratione auocari patitur: reliquo verò tempore semper id facit, cum commodè fieri potest.

Quõ semper orandum sit. *Luc. 18.* *Ibid.* *Luc. 11.* *Iacob. 5.* *Simile.* *Psal. 1.*

Verùm enimuerò, Auditores, multo frequentiùs homo orare, atque adeo mente, & cogitatione cum Deo coniungi, & potest, & debet, quam multi sibi persuadeant. Si enim aliquis amore captus vel dignitatis, vel fęminæ alicuius, semper cogitat de eo, quod amat: & neque dies, neque noctes, neque dormiens, neque

Sæpius orare & possumus, & debemus, quã putamus.

oleum mentem ipsam, ac volũtatem, atque adeo subtilissimas, & maximè reconditas partes penetrauit, & in eam inopiam & difficultatem spiritualium opum homo redactus est, vt non possit ex se tanquam ex se, agere, vel loqui, vel cogitare aliquid, quod Deo sit gratum: neque dicere, Dominus Deus, nisi adiutus à Spiritu sancto.

Quæro igitur à vobis, quid remedij superest homini, tam mẽdico, tam misero, tam nudo, tam debili, qui neque patrimonium habet, neque artem aliquam nouit, neque robustus ac sanus est, vt fodiendo ac laborando sibi victum quærat? Quid, inquam, ei remedij, nisi vt si fodere non valeat, saltem mendicare non erubescat? Hoc planè superest, hoc sanè necesse facere habet, nisi fame perire velit: nempe semper orare, & nunquam deficere: semper mendicare, semper pulsare ad fores illas diuinæ misericordiæ, ac cũ Propheta dicere, *Mendicus sum* Domine, memor sis mei. Et sicut nos docuit Dominus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Quæro igitur à vobis, quid agere debet pullus hirũdinis, aut passeris, cùm nec plumas, nec alas habet, nec vllo modo cibum per se quærere sibi potest? Quid ei superest, nisi vt repleat aerem clamorib. & querelis, ac gemitibus viscera parentum pulset? Ad eundem modum, si homo propter peccatum magis nudus, ac debilis, & inops omnium rerum effectus est, quam sit illa auis, quę recens prodijt ex ouo, quid ei faciendum est aliud, quam noctes & dies clamandum ad Deum, & pijs gemitibus pulsanda viscera Dei Patris? intelligebat sanè hoc Rex Ezechias, atque idcirco in oratione aiebat; *Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor, vt columba*. Itaque, Auditores, post illud magnum naufragium, post illam iacturam omnium bonorum, quam passi sumus per peccatum, vnicum & singulare remedium nostrum ad omnia mala propulsanda, & omnia bona adipiscenda, oratio est. Et ipse maximè ditescet, qui sciet optimè & importunissimè mendicare, & semper orabit, & nunquam deficiet.

Psal.39.

Luc.11.

Isa.38.

Venio nunc ad alteram vtilitatem, vel necessitatem orationis magis particularem. Ego enim illud mihi verissimè affirmare posse videor, sine studio internæ orationis (de hac enim loquimur) neminem vnquam hominem spiritualem futurum, neque ad vllum perfectionis gradum peruenturum. Videmus multos, qui aliquoties singulis annis ad Pęnitentiæ Sacramentum accedunt, & satis diligenter, quantum humana imbecillitas patitur, omnes sordes & maculas peccatorum expiare conantur: & tamen nunquam proficiunt, semper sunt ijdem, & si post octo dies à confessione peracta iterum ad confessionem redeant, non pauciora, aut minora peccata ferunt, quam antea attulerant. Atque vt aliquid maius, & tamen verum, dicamus, videmus interdum aliquos homines Religiosos, & non paucos Sacerdotes, qui officio, & vestibus sanctimoniam profitentur, neque hoc solùm, sed legunt assiduè diuinas litteras, frequenter, si non quotidie, rem diuinam celebrant, neque vxores, aut liberos habent: sed sunt ipsi liberi ab omnibus ijs curis, & sollicitudinibus, quæ eos à studijs rerum diuinarum auocare, vel impedire potuissent; & tamen ita sunt aridi, ita sine spiritu, ita frigidi in amore Domini, ita ferventes in amore sæculi, ita saccum plenum habent ira, inuidentia, cupiditate, vt nihil à sæcularibus differre videantur: horum omnium illa vna est causa, quod non intrant in cor, neque curant aliud, quam hominem externum. Sicut barbam & capillos, vel tondent vel radunt, ita peccata resecãda esse putant: & quid mirum, si ita rursum pullulant peccata, sicut renascuntur

Sine oratione nullus spiritalis euadet.

ſcuntur iterum capilli, cum radices manent? At verò interna oratio illa eſt, quę penetrat vſq. ad profunda animę, & cordis, & ſpiritus, & non tondet, vel ſecat; ſed radicitus euellit vitia.

Scitiſne, qualia ſunt ieiunia, eleemoſynæ, confeſſio peccatorum, lectio ſcripturarum, & alia eiuſdem generis opera ſine oratione interna? Sunt quaſi medicamenta quædam externa, qualia ſunt balnea, vel vnguenta, vel fomenta, quæ extrinſecus adhibentur corporib. ægrotorum. At plaga noſtra, Auditores, interna eſt: ægritudo noſtra in intimis viſceribus deliteſcit, in receſſu cordis eſt morbus noſter, ibi eſt apoſtema. *De corde enim exeũt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.* Ibi ſunt radices vitiorum, ibi eſt adhibenda curatio. *Omni cuſtodia*, inquit ſapiẽs, *ſerua cor tuum, quoniam ex eo vita procedit*, tanquam ſi diceret: ſi manibus, & pedibus, & auribus, & narib. careas: modo cor integrum maneat, homo eris, tametſi deformis, & debilis. At ſi manus, & pedes, & aures, & nares, & membra cætera tibi ſint, ſi cor non viuat, homo non eris, nihilque differes a ſimulachro. Sic etiã ſi neq. ieiunare, neque eleemoſynas facere, neque docere, aut concionari valeas, ſi tamen homo interior benè ſe habeat, ſalua res eſt. Nã & Deo places, & eius amicus, & filius es: ſi vero illa omnia præſtare potes, & tamen homo interior nõ viuit, nihil es aliud, quã æs ſonans, & cymbalum tinniens, vel ſimulachrum artificioſe depictũ, & ornatum, ſed mortuum. Quocirca omni cuſtodia ſeruandum eſt cor, quia ex ipſo vita procedit. Cordi procurãdus eſt cibus, ne deficiat: procurãdus eſt ignis, ne frigeat, vel obduretur: nulla ſiquidem re facilius obduratur, vel extinguitur cor, quam frigore. Ignem verò quid accendit, niſi Meditatio? Pſalmographus ait: *In meditatione mea exardeſcet ignis.* Et ſicut rigidũ, atq. obſcurũ aliqđ ferrũ, qđ nulla vi, nec vllis malleorũ ictib. flecti poſſe vř, tñ ſi in ignẽ conijciatur, ſtatim accẽditur, & illuſtratur, & in quã partẽ volueris ſine labore flectitur: ſic ẽt aĩus peccatoris, qui dũ frigidus, atq. obſcurus eſt, flecti ad bonum, neque admonitionibus, neque caſtigationib. poteſt, ſtatim tñ cum in iſtam fornacem, de qua loquimur, inijcitur, ſtatim atq. ad ſeipſum redire, & profunda meditatione myſteria noſtræ fidei, vt Dñi Paſsionem, & gloriam beatorũ, vt gehennæ ſupplicia, cogitare incipit, repentè, & in eius intimis medullis ignis quidam excitatur, quo animus eius accẽditur, & illuſtratur, & nullo negotio non ſolùm flectitur, ſed etiam quodammodo liqueſcit. Atque inde incipit vera & perfecta conuerſio peccatoris.

Rem ita ſe habere, Dominus noſter heſterna die ſua illuſtriſsima Transfiguratione demõſtrauit. Sic.n. pulcherrimum hoc myſterium B. Lucas deſcribit: *Aſſumpſit*, inquit, *Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & aſcendit in mõtem vt oraret: & facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus, & refulgens.* Poterat certè Dominus, ſi voluiſſet, etiam ſine oratione transfigurari. At idcirco voluit id in oratione fieri, vt nobis oſtenderet, quantam vim habeat oratio ad aĩas transfigurandas. Itaque in oratione transfiguratur animus: in oratione facies animæ fit Sole clarior, & niue candidior. Porro hoc idem in lib. ſancti Iob Dñs ſignificare voluiſſe videtur, cũ ait: *Nunquid per ſapientiam tuã plumeſcit accipiter, expandens alas ſuas ad Auſtrum?* Admirabile ꝑfectò eſt, quod ſciat accipiter tã facilè excutere veteres plumas, & producere nouas, atq; idcirco q̃rat aerem calidum, & ad Auſtrũ ſe cõuertat, vt eo calore aperiãtur, & dilatentur pori: deinde expandat, cõcutiat atq. agitet alas, vt eo motu alarũ veteres plumæ eijciantur, & mox nouæ exoriãtur. At quanto mirabilius,

Matt. 15.
Omni cuſtodia ſeruandũ eſt cor.
Prouer. 4.
Simile.
Pſal. 38.
Simile.
Meditabundã orationem ſequitur illuminatio.
Luc. 9.
Iob. 39.

bilius, quòd possit animus humanus tanta facilitate exuere veterem hominem,& induere nouũ: exuere Adamum,& induere Christum: exuere carnem,& induere spiritum: exuere cogitationes, & amorem, ac desideria rerum terrenarum,& induere aliam mentem, alios mores, alia desideria: neque aliud iam, quàm Deum, & res cœlestes concupiscere? Quanta est hæc mutatio, quanta conuersio? Verè *mutatio* est *dextera excelsi*: & tamen non solùm fieri; sed etiam facilè fieri hæc mutatio potest. Si accipitrem, de quo iam diximus, imitari uelimus, hoc est, si vultum, & faciem nostræ animæ ad illam meridianam lucem, ad illos radios accensos Solis iustitiæ conuertamus, atque in eam lucem defixis oculis interim alas desiderij expandamus, atque agitemus petentes, obsecrantes, flagitantes non verbis, sed gemitibus, sed lachrimis, sed suspirijs, vt detur nobis spiritus bonus. O quàm facilè isto calore spiritus aperiuntur pori? O quàm citò ista agitatione alarum plumæ veteres eijciuntur? O quanta celeritate & facilitate renouatur, *vt aquilæ iuuentus* nostra? Magna est igitur & admirabilis virtus, & efficacitas orationis.

Psal. 76.

Psal. 102.

PARS POSTERIOR.

QVemadmodum ijsdem ferè medicamentis in humanis corporibus & efficitur sanitas, & conseruatur: Pari ratione in mẽtibus humanis vnum atque idem pharmacum orationis, non solùm virtutum sanitatem efficit, sed etiam conseruat effectam: nec solùm morbos vitiorum contractos expellit, qđ paulò ante docuimus; sed etiã prohibet, ne deinceps tales ægritudines contrahantur, quæ est altera vtilitas orationis. Ea siquidem, quæ hominem de statu deturbare, et à recta via, quam ingressurus erat, reuocare solent, prosperitatum atque aduersitatum vicissitudines sunt. Rebus aduersis animus deijcitur, prosperis eleuatur, atque ascẽdit in mirabilibus super se. Vtroque autem modo tandem cadit: multi propter calamitates, atque ærumnas à Deo, & virtutis via ceciderunt, atque ad peccata, ad blasphemias, ad furta, ad parricidia, ad desperationem se conuerterunt. Multi rursum ob fortunarum,& amicorum,& dignitatum,& rerum omnium affluentiã obliuiscuntur Dei, & beneficiorum eius & quasi iam Deo non egeant, eius gratiam,& amicitiam non magni faciunt, facileque, si detur occasio, sicut frequentissimè datur, legem Domini, & præcepta eius violare non verentur. Vtrique verò tandem pereunt, & gehennæ addicuntur. Itaque pręclarè Philosophus libro de moribus primo, hominem felicem & probum docet quadratum esse debere, hoc est, similẽ talo, qui quocunque proijciatur, semper rectè cadit. Is enim verè felix, & probus (si tamen felicitas est vlla in hac vita) dicendus est, qui omnem fortunam moderatè ferre potest, & neque aduersis deijcitur, neque prosperis eleuatur. Porro hanc felicitatem, hanc animi constantem,& diutinam sanitatẽ, hanc veram & stabilem tranquillitatem, hanc iucundissimam, & gratissimam mentis serenitatẽ, nulla alia re faciliùs, quàm studio orationis,& contemplationis acquiremus. Nihil enim est aliud orare, & cõtemplari, quàm agere cum Deo, agere de rebus maximi momenti, de regno, de ęternitate, de bono, in quo sunt omnia bona. Quare sicut ij, qui admittuntur ad regis consilium, & agunt ibi de prouincijs, de exercitibus, de bellis, de legationibus magnorum Principum,& alijs rebus magnis: cùm postea redeunt ad suas priuatas domos, & ijs referuntur priuata quædam, & minima negotia, de agro, de vinea, de colligendis fructibus, de equo, de boue, de ancilla, de famulo, vix ea dignantur audire; sed fastidiunt ac contemnunt, tanquã res nullius momenti.

Meditatio virtutes alit & conseruat.

Simile.

Bb 3 Ha-

Habent enim, caput plenum curis, & cogitationibus magnarum rerum. Sic etiam qui agunt cum Deo, & agunt de magnis illis negotijs regni cęlestis, & bonorum nunquam finiendorum, nec non de prælijs, & certaminib. quæ contra potentes, & inuisibiles hostes gerenda sunt, cum ad negoria istius vitæ oculos conuertunt, omnia fastidiunt ac contemnunt, tanquam inanissimas nugas. Vident enim esse omnia ista fragilia, & caduca, & auibus persimilia, quæ quando maximè teneri videntur, tum maximè fugiunt, & nihil in manib. præter aliquas plumas relinquunt. Non recordamini sancti illius senis, de quo aliquando vobis ex hoc loco retuli, quod is, cum ab oratione surgebat, oculos claudere solebat, neque Solem, aut cœlum, aut aliquam creatam pulchritudinem aspicere dignabatur, sed aiebat, Claudamini oculi, claudamini, nihil enim iam est pulchri, quod aspicere possitis. Quid quæso in illo sancto ac Regio Propheta Dauide effecerat, vt regni gloriam, & abundantiam diuitiarum ita contemneret, vt ex animo dicere posset. *Quid mihi est in cælo, & a te quid volui super terram? Deficit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea, Deus in æternum*, nisi studium orationis, nisi contemplatio diuinorum? Sed accipite similitudinem aliam.

Cui Deus placet mũdus displicet.

Psal. 72.

Simile.

Qui montes excelsos, & turres altissimas conscendunt, nonne cùm deorsum aspiciunt, omnia parua, & exigua esse censent? Quid putant homines, nisi formicas? Quid boues, & camelos, nisi capras, & oues? pecunias autem, & vestes, & alia minuta, ne vident quidem. Iam igitur quid est oratio, nisi *ascensio mentis in Deum*? & q̃ alta turris est Deus? Quis Mathematicus, & quo Geometrico quadrante altitudinem huius turris metiatur? Quæ moles Babylonica, quis Caucasus, aut Olympus, cum Dei sublimitate comparetur? Eiusmodi arx est Deus, vt inde res, & altissimæ, & longè inferius positæ conspiciãtur. Deus enim *alta a longe cognoscit*, atque idcirco solus altissimus verè nominatur, & est. Illi igitur, qui per orationem, & contemplationem quasi per gradus quosdam ascendunt in Deum, explicari non potest, quam exigua, quam minuta, quam vilia esse putant ea, quæ hic iacent in terris, ac propterea non magnifaciunt ea, neque vehementer diligunt; sed sciunt abundare, sciunt penuriam pati. Si habeant res istas terrenas, non extolluntur: si non habeãt, nõ deijciuntur: si crescãt opibus, ac honoribus augeantur, non efferunt se inani lætitia: si contra incidant in calamitates, si diuitijs, vel dignitatibus spolientur, non propterea sunt animo tristiore, sed vbique & semper tranquillitatem, & serenitatem animi conseruant, & tanquam homines vere quadrati semper recte cadunt, nec vlla fortuna, vel prospera, vel aduersa frangi possunt. Conferte si placet aliquem filium huius sæculi, qui habitet in superficie terræ, cũ aliquo Dei seruo, cuius perpetuũ domiciliũ sit in Deo: nẽpe filius hui⁹ sęculi si tres obolos amittat, totã viciniã cõmouebit: si aliquid pecuniæ lucretur, vel ad aliquam dignitatẽ ascendat, hoc est, conscendat tumulũ vnius palmi, nõ capiet se præ gaudio: si iniuriam aliquam accipiat, si non dicatur optimus, & sapientissimus totius ciuitatis, non poterit iniuriam illam deglutire: sed statim prouocabit ad arma, fremet, rugiet, excandescet, & nisi iniuriam suam vlciscatur, vitam sibi acerbam esse putabit. Et vndenam hæc omnia, nisi quod iste iacet in terris, & ei etiam res paruæ magnæ esse videntur? Aspicit iniuriam sibi illatã tanquam fluctus quosdam, atq; vndas maris, & timet ne ab illis opprimatur, & obruatur: at seruus Dei, qui sedem suam habet in Deo, & cor suum affixit cęlo, superior est oĩbus rebus creatis, & nihil ei nocere potest: *altissimũ posuit tabernaculum suum, non accedet*

Psal. 137.

Psal. 90.

det ad eum *malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo* eius,& ista inferiora,vel bona,vel mala, nec aspicere,nec de eis cogitare dignabitur.

Cõtemplatio mẽtem supres terrenas eleuat.

B. Augustinus libro suarum confessionum nono, referens sermonem illũ, quem cum beata Monica matre apud Ostia Tyberina de Deo,de gloria beatorum habuerat, affirmat, se & illam cogitando, & loquendo gradatim omnes res creatas transcendisse, & arcem illam altissimam veræ beatitudinis toto ictu cordis modicè attigisse, ibique mundum totum inter verba ita ijs viluisse cũ omnibus delectationib. suis, vt omnes corporeę voluptates, præ illa beatæ vitæ iucunditate non comparatione, sed ne cõmemoratione quidem dignæ visę sint. Et si D. Augustino de Deo loquenti, & diuitias illas cœlestes cogitatione modica attingenti, ita mũdus cum omnib. delectationibus suis vilescebat, quàm vehementer existimatis & ipsi,& alijs sanctis hoĩbus mũdus totus,non, inquam, vilescebat, parum est hoc,sed fastidio, sed oneri, sed labori erat,cum ad multas horas cubiculis suis inclusi profunda,& diuturna contemplatione non modicè attingebant,sed ingrediebantur, perambulabant,peragrabant campos illos,ubi pascit Deus Israelem in æternum pabulo veritatis? O quam ægrè inde auellebantur? O quomodo seruire corporis necessitatibus erubescebant? O quã ex animo cum Petro dicebant: *Praeceptor, bonum est nos hic esse, faciamus tria tabernacula.*

Luc. 9.

B. quoque Gregorius libro altero Dialogorum de Diuo Benedicto illud refert, eum aliquando cum tẽpus nocturnæ orationis præuenisset, & alijs dormientibus ipse vigilijs, & contemplationibus operam daret, repente ingenti quadam luce circumfusum orbem totum quasi sub vno Solis radio ante se collocatum conspexisse. Ne vero hoc alicui incredibile videatur, addit sanctissimus Pater, nõ mirũ videri debere, si ante oculos beati Benedicti totus orbis angustissimus fuit, quando is non in terra iacebat,sed leuauerat se super se, & seipsum, atque omnes res creatas transcendens in Deum quasi turrim immensæ sublimitatis conscenderat. Quamobrem, Auditores, si quis est,qui mundum, & res creatas contẽnere,ac despicere cupit, si quis prosperis euentibus non extolli, nec aduersis casibus perturbari desiderat, si quis ab amore, & cupiditate rerum fragiliũ, & terrenarum liberari, & secure ac tranquillè in Domino viuere, & mortem non solùm sine metu,sed etiam cũ gaudio,& alacritate expectare velit, is debet sese colligere, & captare tempora & loca apta meditationi, & serio internæ orationi operam dare.

Non me fugit, esse multas & varias dæmonum molitiones: nõ ignoro magnam partem adolescentum detineri visco carnalium voluptatum: scio inter omnia Christianorum certamina omnium fermè atrocissima esse prælia castitatis. Legi apud Beatum Athanasium dęmonem ipsum, cùm aliquãdo D. Antonio quasi puer horridus,& niger, Dei iussu, apparuisset, ita locutum esse: Ego sum fornicationis amicus: ego multimoda aduersus omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi, hinc & spiritus fornicationis vocor. Quantos pudicè viuere disponentes fefelli? quàm multos strenuè incipientes ad sordes pristinas redire persuasi? Ego sum, propter quem Propheta lapsos increpat dicens: Spiritu fornicationis seducti estis. Et reuera illi per me fuerant supplantati. Ego sum, qui teipsum sæpe tentaui,& semper repulsus sum: multos seduxi, multos decepi: nunc autem vt à cæteris sanctis, ita & tuo sum labore superatus.

Ose. 4.

Hæc omnia, Auditores, vt dicebã, non ignoro, & simul illud vel mea, vel aliorum experientia didici, inter tot Mundi, & Carnis,& Dæmonis tentationes non posse hoĩem, ac præsertim

orator,& melius ei fuisset fodere, vel mendicare, atque aratorem potius, quã oratorem agere, qui suam, non Dei gloriam quærit: quique à populis diligi, & laudari cupit, & non vt Deus diligatur,& laudetur efficere studet. Quæro enim à vobis, cum sponsus ad sponsam per famulum suũ munusculũ aliquod mittit, si famulus ille eo munusculo dominæ suæ placere, & eius amorem sibi conciliare studeret, nonne adulterium cogitatione perpetrasse, & domino suo ingratus, & infidelis extitisse iudicaretur? Ad eundem modum cum sponsus ille cœlestis Ecclesiæ spõsæ per Concionatorem aliquem suum munera verbi Dei, & scripturarum explicationem transmittit, si is inde formosus, atque elegans videri cupiat, & missis reprehensionibus blando quodam vtatur genere dicendi, vt Ecclesiam Christi sponsam ad se diligendum, & laudãdum alliciat, nonne adulterij affectati reus apud Dominum suũ agetur? Debet quidem Christianus orator, vt magnus Gregorius altera parte curæ pastoralis monet, ita viuere ac loqui, vt à Dei populo diligatur: quando enim libenter, & cum fructu audietur, qui nõ diligitur? Sed tamen ita placere hominibus velle debet, vt per ipsum magis sponsus cęlestis ac Dominus diligatur. Quare probus, atque integer concionator annunciet *populo* Dei *scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Et si id molestè ferant, apertè dicat: *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum: sed ego veritatem dico vobis, expedit uobis*, vt hoc dicam. Et si hoc Oratores facere debẽt, quãto magis Præsules, ac Principes Ecclesiarum? Si canes vigilare, & excubias agere circa gregem Domini debent, quanto magis pastores? Canes enim, hoc est, oratores, nihil aliud, q̃ clamare, & latrare possunt; at pastorũ est non verbis tantum, sed fustibus ẽt, & verberib. gregem Domini in bonis pascuis continere. Et si oues indignantur, dicat bonus pastor: *Quia hæc feci vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico uobis; expedit uobis*, vt hoc faciam. Ad exempla veniamus. Regnat in hac prouincia turpissimum illud vitium ebrietatis: nisi fortè, quia hæc toties dico vobis, tristitia implet cor vestrum; *sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis*, vt hæc dicam: Regnat in hac prouincia fœdissimum vitium ebrietatis. Ego quidem quod ad me attinebat, sæpius feci: credo etiã idem fecisse eos, qui apud vos auctoritate, & libertate multò amplius, quàm ego, valent, & valere debẽt. Sed quid iam pastores? quid Episcopi facere deberent? Nempe cogitare apud se, ac dicere: Sacrosancti Canones iubent, ebriosos excõmunicari, atque ab Ecclesijs oĩno arceri. Si sint isti Canones inclusi in tabulis, tanquã gladij in vaginis reconditi, distringantur aliqñ, eorum aciem hebescere diutiùs non patiamur, sentiant ebriosi Pastores Ecclesiæ non deesse.

Isa. 58.

Maximè Prælatos et Episcopos.

At si hoc fiat, tristitia implebit corda ciuium: implebit quidem; sed paulò post tristitia illa vertetur in gaudiũ, & vulnus vni membro inflictu totius corporis pariet sanitatem. Si medicus corporum à membro aliquo præcidendo non terretur ex eo, quod scit ægrotum iniquissimè id esse laturum: quantò magis à vitijs amputandis terreri nõ debet medicus animorum? Quid verò bonus, atq. humilis Christianus ab Antistite suo baculo pastorali percussus dicet? Nempe cum Psalmographo canet: *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autẽ peccatoris non impinguet caput meum.* Nam si medico, qui corpus curat (vt in eadem similitudine persistamus) posteaquam tibi amarissimum pharmacum propinauit, inedia te penè consumpsit, venam secuit, sanguinem abstulit, multis ac varijs modis te vexauit, tu gratiam habes, munera largiris, sapientissimum medicum esse dicis: cur eodem animo erga spiritalem medicum non eris, qui te a grauiore

Tristitia subditorũ Prælatum à correptione terrere non debet.

Psal. 140.

morbo

morbo nullis tuis sumptibus liberare cupit? vestigia igitur Domini omnes sequamur, omnes libenter dicamus, & libentius audiamus: *Quia hæc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum. Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis*, vt hoc faciam.

Si enim non abiero, Paracletus non ueniet ad uos. Si autem abiero mittam eum ad uos. Quid est hoc, Auditores. *Si enim non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Quis non putasset omnino cótrario modo dicendum fuisse? Nempe, si abiero, si a vobis recessero, Paracletus non veniet ad vos: Diligit enim spiritus sapientiæ & veritatis ipsam Dei sapientiam, & veritatem. Neque Spiritus Sanctus Dominicum corpus execrari potest, cuius ipse opifex, & fabricator fuit. Sic enim quodam loco in Euágelio legimus. *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Cur igitur ait, *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Non minùs pulchra, quá vtilis, & facilis est ista quæstio. Nec vno tantum, sed multis, ac varijs modis expediri potest. Nam cum Dominus ad Patrem suum proficiscens tria potissimùm quasi stadia conficere, seu potius tanquam tres gradus ascendere deberet, Mortem, Resurrectionem, Ascensioné, de singulis seorsim rectè ac verè dicere potuit. *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos.*

Cur Spiritus sanct⁹ non uenerit, anteq̃ Christus recessisset.

Matt. 1.

Primum igitur ait, *Si non abiero*, hoc est, si mortuus non fuero, *Paracletus non ueniet ad uos.* Nec enim donum Spiritus Sancti ad homines mitti poterat, nisi prius pace inter Deum, & hominem confirmata: hoc verò Dei propositum, & consilium fuit (vt Apostolus ad Colossẽses scribens ait) vt per crucem, & sanguinem Christi, homo cum Deo in gratiam, atque amicitiam rediret: *In ipso*, inquit, *complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinẽ crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.* Ait igitur: *Expedit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero*, si sanguine meo pacem inter Deum, & hominem non cópósuero, *Paracletus non ueniet.*

Colos. 1.

At multi ex antiquis Patribus, vt Patriarchæ, & Prophetæ, vt alij nonnulli, iusti, & Deo grati fuerunt: neque iusti, & Deo grati esse potuissent, nisi fide, spe, & charitate præditi fuissent. Hæc verò omnia munera sunt Spiritus sancti: *Charitas Dei*, inquit Apostolus Paulus, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Venerat igitur ad priscos illos Patres Spiritus sanctus, & tamen Christus neque natus, neque mortuus adhuc fuerat. Quid est igitur: *Si non abiero, Paracletus non ueniet ad uos?* Veteres illi Patres, Auditores, Spiritum quidem Sanctum acceperunt, sed gratia, ac benignitate eiusdem Domini ac Seruatoris nostri Iesu Christi. Sanguis enim ipsius non solùm posteaquam effusus est; sed iam inde ab initio mundi non quidem effusus, sed certissimè effundendus, Dei Patris iram atque indignationem placauit. Hinc enim in Apocalypsi Agnus Dei *ab origine mundi occisus* dicitur.

Rom. 5.

Antiqui Patres gratiam acceperunt per Christum uenturum.

Apoc. 13.

Sed ad alteram expositionem veniamus. *Si non abiero*, inquit, hoc est, si non resurrexero, *Paracletus non ueniet.* Neque verò de quocunque aduẽtu Spiritus Sancti sermo est, sed de conspicuo, & celebri quodam aduentu, qualis ille fuit, cuius memoriam in Pẽtecoste anniuersario ritu, statisque cęremonijs veneramur, & colimus. Non enim decebat, vt cum noster Imperator Christus & sibi corporis gloriam, & nobis Spiritus sancti donum moriendo promeruisset, antea nobis donum Spiritus sancti, quàm ei gloria sua redderetur. Hoc nimirum est, quod beatus Ioannes quodam loco ait: *Nondum erat Spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* Ait igitur, *Expedit uobis, ut ego uadam. Nam si non abiero*, si corporis

Ioan. 7.

gloriam

dicebat: *Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.*

Sed si hæc ita se habent, quando nos, Auditores, Paracletum illũ sperare poterimus, qui tantum ab illa vitæ ratione absumus? Qui carnem sapimus, in carne seminamus, carnem fouemus? Et quam tandem carnem? Eine similem, quam Apostoli diligebant? An verò carnem peccatricem, genitam in peccato, assuetam peccato? *Errat, errat omnino*, inquit Bernardus, *si quis cælestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitratur. Quis enim sectans lenocinia carnis sua sperare audeat gratiam illam spiritus vehementis, quam ne cum ipsa quidem Verbi carne obtinere Apostoli potuerunt?* Nos igitur, dilectissimi, si tantæ gratiæ præparari cupimus, à delectationibus miseris, & caducis consolationibus euacuare corda nostra studeamus, præsertim hoc tempore, quo diem illum expectamus, quem ipse Spiritus Paracletus aduentu suo illustrauit, ac nobis sacratissimum, ac celeberrimum effecit, vt sua nos visitatione, sua consolatione, sua confirmatione dignetur Spiritus ille benignus, Spiritus dulcis, Spiritus fortis, qui cum Patre, & Filio viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CONCIO TRIGESIMATERTIA IN FERIIS ROGATIONVM. DE ORATIONE.

SYNOPSIS.

Tota hæc concio, vti & sequens, de Oratione tractat; vbi primum oratio in vocalem & mentalem dirimitur, atque cum hæc illam multum præstantia antecellat, ideo de mentali potissimùm hic sermo instituitur. Quod omni statui orationis studium sit necessarium in primis multis S. Scripturæ testimonijs cumulatis probatur, atque illud hominis Christiani proprium esse conuincitur. Obiectio diluitur, quomodo nimirum illud Lucæ intelligendum sit: Oportet semper orare, & nunquam deficere. *Quanta nobis offeratur perpetuò orandi occasio, asseritur, & auctoritate D. Basilij confirmatur. Eam ex Adæ peccato deuolutam in nos esse miseriam, vt omnia bona, vt pulli implumes cibū, emendicare cogamur. Nullum opus bonum sine oratione suam perfectionem habere posse à simili declaratur: & quomodo magna cura cor conseruandum sit (quod fit maximè meditatione) testimonijs, & similitudinibus simulacri, rigidi & frigidi ferri demonstratur. Demum efficacia orationis ad animum transfigurandum, exemplo Christi, & accipitris similitudine manifestatur.*

Initium secundæ partis à simili pharmacorum probat, orationem internam omnes virtutes procreare, alere, & conseruare; & quomodo ex Philosophi sententia, virum bonum quadratum esse oporteat, multis docetur. Qua ratione eadem oratio complacentiam diuinarum rerum, & nauseam terrenarum pariat, mentemque eleuet, similitudine, & exemplis S. Augustini, & S. Benedicti, confirmatur. Quod itidem remedium naturale sit pro libidine restinguenda, quæ quanta difficultate superetur, ex ipsa immundi spiritus, Diuo Antonio comparentis, narratione ostenditur. Tandem enumeratis summatim plurimis orationis commodis, eiusdem præclara encomia, & digna epitheta subnectuntur; vbi effectus quidam adducuntur, & quantopere hoc studium sanctis cordi fuerit, multis historijs palam fit. Quæ omnia grauis ad orationem exhortatio excipit.

Duo

DVo ſunt, quæ hoc ſacro tempore toto orbe terrarum in Eccleſia Catholica maximè frequẽtantur, Ieiuniũ, & Oratio: ſed tamẽ partes potiores non ieiunij, ſed orationis ſunt. Ieiunium enim propter orationem, nõ oratio propter ieiunium inſtituta eſt. Itaque ieiunium diebus Dominicis intermittitur, oratio verò non modò non intermittitur, ſed etiam illis ipſis diebus augetur. Quamobrem vt non ſine fructu hoc ſanctiſſimum, & ſaluberrimum tempus nos prætereat, ſicut Concione ſuperiore de ieiunio, ita Concione hodierna, & ſequenti de oratione verba faciemus. Ac quanquam varia, & multa ſunt, quæ de hoc argumento dici poſſent, nos tamen non eloquentiam oſtẽtare, ſed ſtudium pietatis promouere, & auditoribus noſtris non voluptatem ac delectationem; ſed vtilitatem atque emolumentum dicendo adferre cupientes, ſolùm de vtilitate, vel potiùs de neceſſitate orationis, & modo, ac ratione orationis pro temporis breuitate diſſeremus. Et quidem ſi Dominus, vt ſpero, votis noſtris pro ſua incredibili bonitate aſpirauerit, & vos attentè ac diligenter (vt ſemper hactenus feciſtis) ea, quæ à nobis dicentur, audieritis, efficiam profectò, vt neminem veſtrum ſuę diligentiæ, & ſtudij, aut laboris pœniteat.

Nunc ad rem ipſam explicandam aggredior, ſi de quo genere orationis potiſſimũ diſſerendũ ſit, paucis antea expoſuero. Etenim duo ſunt orationis genera, vnum, quod ſolo corde, & cogitatione perficitur: alterum, quod corde ſimul, & ore. Nam tertium illud, quod ſolo ſtrepitu, ſonituque verborum conſtat, tametſi hodie maximè ab hominibus vſurpetur, tamen nomen orationis nequaquam meretur: eſtque à nobis penitus omittendum, ne fortè à Domino audiamus: *Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* At verò ex duobus primis generibus illud prius magis à ſanctis Patribus laudari, & commẽdari videmus: nempe vtilior, & efficacior eſt oratio ſolius cordis, & mentis, quam oratio oris ac vocis, etiamſi verbis & vocibus aliqua attentio cordis non deſit. Nam qui voce orat, & Pſalmos, vel canit, vel legit, breui tempore multa percurrit, neque ad medullã, & quaſi ſuccũ eorũ, quæ legit, peruenire poteſt. Qui verò intrat in cor, & ſilentio cogitat, & meditatur, omnia diligenter conſiderat ac perpendit. Itaq; plus proficiet aliquis, ſi myſteriũ vnũ duntaxat Dominicæ paſſionis attentè conſideret, & meditetur, q̃ ſi eodẽ tpe bis, aut ter totam hiſtoriã Paſſionis, & oĩa eius myſteria curſim legat: neque vero ad hoc demonſtrandum neceſſe nobis erit ex locis Ariſtotelis, vel Ciceronis argumenta depromere: experientia quotidiana nos docet. Nam cum Horas, vel Pſalmos Pœnitẽtiales, vel alias aliquas pias orationes legimus, vix attentionẽ in officio continemus. Incipimus legere orationem Dominicã, & ſtatim quaſi neſcientibus nobis cor inde ſe proripit, & per forum, per Gymnaſium, & per totam vrbem, aliquando etiam extra vrbem per ſiluas & campos vagatur. Interdũ quoque, quod eſt multò grauiùs, & in quo vehementer offenditur Deus, ipſa ſphæriſteria, & tabernas ingredimur, & aliquando abſoluimus ſemel, & repetimus iterum eandem orationem, antequam cor à ſua deambulatione reuertatur. Itaque incidimus, velimus nolimus, in illud tertium genus orationis, quod ſolo ſtrepitu verborum, motuque labiorum conſtat. Et cùm ſurgimus ab oratione eiuſmodi, ita frigidi ſumus, ſicut antea eramus: ita facilè ridemus, & iocamur, & fabulamur, ſicut antea faciebamus. At verò ex meditatione, & contemplatione rerum diuinarum toti incenſi, toti graues, toti ſerij, toti muta-

Duplex orationis genus, mentale & vocale.

Iſa. 29. Matth. 5.

Meditatio melior oratione vocali.

Simile. mutati surgimus. Quocirca oratio vocis, & verborum similis mihi videtur esse pluuiæ æstiuæ, quæ cum impetu, & sonitu descendit, & terræ superficiem lauat, sed ad viscera, & intima eius non penetrat. Oratio verò cordis, & profunda rerum contemplatio similis est minutæ pluuię cuidam, quę cum silentio cadit, sed perseuerat diu, & profundissimè terrā penetrat, atque inebriat, & eam multo humore grauidam, atque aptissimam ad flores, & fructus producendos relinquit: nos igitur de hoc genere orationis, quod corde, & cogitatione fit, potissimum differere instituimus.

Studiū orationis omnibus necessarium. Atque vt intelligatis non solum Monachis, & Sacerdotibus, sed omnibus penitus Christianis, & ijs, qui salui fieri cupiunt, orationis huius studium necessarium esse, à testimonijs diuinarum litterarum principium faciemus. Porro tam multa, & tot locis, & tanta sentētiarum grauitate, tantoque pondere verborum Spiritus Sanctus in diuinis litteris de orationis necessitate locutus est, vt nullum amplificationibus nostris locum reliquerit. Proferam pauca de multis. *Eccles. 18.* *Non impediaris* (inquit Spiritus Sanctus) *orare semper*, hoc est, Nullum negotium sit tam graue, tam vtile, tam necessarium, quo te impediri ab oratio nis assiduitate patiaris. *Isai. 62.* Isaiæ 62. *Qui reminiscimini Domini*, inquit, *ne taceatis, & ne detis silentium ei*, hoc est, perpetuò, & sine intermissione clameris ad Deum. Dauid Propheta in plurimis Psalmis nihil magis, quàm studiū orationis, & laudum Dei nobis commendat. Dominus verò ac Liberator noster Christus, quid, quæso, tam sæpe, quid tam solicitè, quid tam disertè nos monet, quàm vt semper oremus? *Marc. 13.* Marci 13. *Videte*, inquit, *uigilate & orate, nescitis enim quando tempus fiet*. *Luc. 18.* Lucæ. 18. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Non inquit, expedit, cōuenit, bonum est; sed *oportet*, necesse est: non aliquando, non sæpe, non frequentissimè, sed, *semper orare, & nūquam deficere*. Quantā igitur emphasim habent hæc verba? Et rursum capite 21. *Luc. 21.* *Vigilate*, inqt, *omni tpe orantes; ut digni habeamini fugere omnia ista, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.* Neque verò solùm verbis; sed multò magis exemplo suo nos docuit, quanta sit necessitas orationis. Nam, vt beatus *Luc. 6.* Lucas testatur, sæpe ascendebat Dominus in montes, & inquirebat loca deserta, vt vacaret orationi: sępe etiam integras noctes orando consumebat. Certissimum verò est, vt Diuus Ambrosius monet, id non fecisse Dominum, quod ipse eiusmodi adiumento indigeret; sed vt nos exemplo suo institueret, atque erudiret. Quid iam de Apostolo dicam? In qua epistola non inter præcipua opera, vsum & frequentiam orationis commēdat? Philippensibus scribit; *Phil. 4.* *Nihil soliciti sitis; sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones uestræ innotescāt apud Deum.* Colossensibus scribit: *Coloss. 4.* *Orationi instate, uigilantes in ea in gratiarū actione.* Thessalonicensibus scribit: *1. Thess. 5.* *Semper gaudete; sine intermissione orate, in omnibus gratias agite: hæc est enim uoluntas Dei.* Timotheo scribit: *1. Tim. 2.* *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & castitate.* Et rursum: *Ibidem.* *Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.* Et iterum: *1. Tim. 5.* *Quæ uerè uidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die.* Hæc & alia permulta passim inueniuntur, non solùm in epistolis Pauli, sed in omnibus litteris diuinis. ex quibus planissimum illud efficitur, non minùs necessarium esse animæ cibum orationem, quàm sit corpori panis, & ignis & aqua.

Orare, homini Christiano proprium est. Postremò ita propria est hæc virtus Christianorum, vt per eam Deus populum suum ab omnibus alijs gentibus sepa-

separarare voluisse videatur. Sic enim legimus in Isaia: *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis*, tanquam si diceret: Aliæ gentes sicut viuunt ex terra, ita corda & cogitationes eorum non sunt, nisi in terra. At Ecclesia mea nouum hominũ genus, sicut de cęlo vitam habebit, & de cęlo omne bonum, & felicitatem expectabit, ita oculos semper habebit sublatos in cęlum, ac mente, & cogitatione morabitur semper in cęlo. Itaq; *domus mea domus orationis uocabitur cunctis gentibus*.

Isa. 56.
Mat. 21.

Sed video scopulum mihi obiectũ, ad quem ne nauis orationis meæ illidatur, prouidendum est. Occurret enim fortassis aliquis, ac dicet: Quomodo tandem hoc fieri potest, vt semper oremus? Non comedemus, non bibemus, non dormiemus, non quiescemus? Quis potest semper orare, & nunquã deficere? Non defuerũt, qui existimarent nimis difficile esse semper orare, atq. dicerent, idcirco orationis nomine omnia bona opera intelligenda. Is enim semper benè orat, qui semper benè viuit, & certè si quis hoc velit dicere, omne opus bonum esse orationem, non valde repugnabo. Sed tamen nõ hoc Dominus significare voluit, cum ait: *Oportet semper orare, & nunquã deficere*. Imò verò non de quocunque opere bono, sed de vera oratione duntaxat sine vlla dubitatione locutus est. Nam cur, obsecro, statim addidisset similitudinem de vidua illa, quæ iudicem durum, atque inhumanum perseuerantia, atq. importunitate orationis flexit? Et illam de amico petente tres panes, quos non, quod amicus esset, sed importunitate nimia obtinuit, nisi demonstrare voluisset, quantum valeat *deprecatio iusti assidua*? Deinde nonne Dominus apertè dixisset. Oportet benè agere, si hoc significare volebat? Hoc igitur firmum sit, ac ratum, tum hunc locum Euangelij, tum alios paulò ante notatos de vera oratione intelligendos esse, & ijs orationis studium non solùm Carthusianis, aut Franciscanis, sed omnibus Christianis commendari. Neque verò dicendum nobis erit, fieri non posse id, quod Dominus præcipit. Non. n. ita mathematicè intelligimus, semper esse orandum, vt nec ad momentum quidem temporis ab oratione cessandum sit, sed solùm quàm sæpissimè, & quàm diligentissimè orationi sit vacandum, neq. propter alia bona opera minùs necessaria vtilissimum ac saluberrimum orationis studium esse omittendum. Quemadmodum si alicui medicus diceret: Vide vt semper comedas, neq. vnquam intermittas, non intelligeremus eũ totos dies, & totas noctes in mensa sedere debere, sed nõ debere eum suis tpbus à prandio, vel à cęna propter alias occupationes, vel studia abstinere: neque hic loquendi modus in sacris litteris nouus, aut inusitatus est. In Psalmo primo in laudibus viri iusti ponitur: *Sed in lege Domini meditatur die ac nocte*. Nemo verò ita stupidus est, vt existimet solũ eum virum iustum esse, qui non comedit, nõ bibit, non ambulat, non loquitur, sed perpetuò absque vlla intermissione in lege Domini meditatur. Itaque ille semper orare, & nunquam deficere dicendus est, qui singulis diebus habet suas horas orationi consecratas, & in illis nunquam se ab oratione auocari patitur: reliquo verò tempore semper id facit, cum commodè fieri potest.

Quo semper orandum sit.
Luc. 18.
Ibid.
Luc. 11.
Iacob. 5.
Simile.
Psal. 1.

Verùm enimuerò, Auditores, multò frequentiùs homo orare, atque adeo mente, & cogitatione cum Deo coniungi, & potest, & debet, quam multi sibi persuadeant. Si enim aliquis amore captus vel dignitatis, vel fęminæ alicuius, semper cogitat de eo, quod amat: & neque dies, neque noctes, neque dormiens, neque vigi-

Sæpius orare & possumus, & debemus, quã putamus.

oleum mentem ipsam, ac volũtatem, atque adeo subtilissimas, & maximè reconditas partes penetrauit, & in eam inopiam & difficultatem spiritualium opum homo redactus est, vt non possit ex se tanquam ex se, agere, vel loqui, vel cogitare aliquid, quod Deo sit gratum: neque dicere, Dominus Deus, nisi adiutus à Spiritu sancto.

Quæro igitur à vobis, quid remedij superest homini, tam médico, tam misero, tam nudo, tam debili, qui neque patrimonium habet, neque artem aliquam nouit, neque robustus ac sanus est, vt fodiendo ac laborando sibi victum quærat? Quid, inquam, ei remedij, nisi vt si fodere non valeat, saltem mendicare non erubescat? Hoc planè superest, hoc sanè necesse facere habet, nisi fame perire velit: nempe semper orare, & nunquam deficere: semper mendicare, semper pulsare ad fores illas diuinæ misericordiæ, ac cũ Propheta dicere, *Mendicus sum Domine, memor sis mei*. Et sicut nos docuit Dominus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Quæro igitur à vobis, quid agere debet pullus hirũdinis, aut passeris, cùm nec plumas, nec alas habet, nec vllo modo cibum per se quærere sibi potest? Quid ei superest, nisi vt repleat aerem clamorib. & querelis, ac gemitibus viscera parentum pulset? Ad eundem modum, si homo propter peccatum magis nudus, ac debilis, & inops omnium rerum effectus est, quam sit illa auis, quę recens prodijt ex ouo, quid ei faciendum est aliud, quam noctes & dies clamandum ad Deum, & pijs gemitibus pulsanda viscera Dei Patris? intelligebat sanè hoc Rex Ezechias, atque idcirco in oratione aiebat; *Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor, vt columba*. Itaque, Auditores, post illud magnum naufragium, post illam iacturam omnium bonorum, quam passi sumus per peccatum, vnicum & singulare remedium nostrum ad omnia mala propulsanda, & omnia bona adipiscenda, oratio est. Et ipse maximè ditescet, qui sciet optimè & importunissime mendicare, & semper orabit, & nunquam deficiet.

Psal. 39. *Luc. 11.* *Isa. 38.*

Venio nunc ad alteram vtilitatem, vel necessitatem orationis magis particularem. Ego enim illud mihi verissimè affirmare posse videor, sine studio internæ orationis (de hac enim loquimur) neminem vnquam hominem spiritualem futurum, neque ad vllum perfectionis gradum peruenturum. Videmus multos, qui aliquoties singulis annis ad Pęnitentiæ Sacramentum accedunt, & satis diligenter, quantum humana imbecillitas patitur, omnes sordes & maculas peccatorum expiare conantur: & tamen nunquam proficiunt, semper sunt ijdem, & si post octo dies à confessione peracta iterum ad confessionem redeant, non pauciora, aut minora peccata ferunt, quam antea attulerant. Atque vt aliquid maius, & tamen verum, dicamus, videmus interdum aliquos homines Religiosos, & non paucos Sacerdotes, qui officio, & vestibus sanctimoniam profitentur, neque hoc solùm, sed legunt assiduè diuinas litteras, frequenter, si non quotidie, rem diuinam celebrant, neque vxores, aut liberos habent: sed sunt ipsi liberi ab omnibus ijs curis, & sollicitudinibus, quæ eos à studijs rerum diuinarum auocare, vel impedire potuissent; & tamen ita sunt aridi, ita sine spiritu, ita frigidi in amore Domini, ita feruentes in amore sæculi, ita saccum plenum habent ira, inuidentia, cupiditate, vt nihil à sæcularibus differre videantur: horum omnium illa vna est causa, quod non intrant in cor, neque curant aliud, quam hominem externum. Sicut barbam & capillos, vel tondent vel radunt, ita peccata resecãda esse putant: & quid mirum, si ita rursum pullulant peccata, sicut renascuntur

Sine oratione nullus spiritalis euadet.

ſcuntur iterum capilli, cum radices maneant? At verò interna oratio illa eſt, quę penetrat vſq. ad profunda animę, & cordis, & ſpiritus, & non tondet, vel ſecat; ſed radicitus euellit vitia.

Scitiſne, qualia ſunt ieiunia, eleemoſynæ, confeſſio peccatorum, lectio ſcripturarum, & alia eiuſdem generis opera ſine oratione interna? Sunt quaſi medicamenta quædam externa, qualia ſunt balnea, vel vnguenta, vel fomenta, quæ extrinſecus adhibentur corporib. ægrotorum. At plaga noſtra, Auditores, interna eſt: ægritudo noſtra in intimis viſceribus deliteſcit, in receſſu cordis eſt morbus noſter, ibi eſt apoſtema. *De corde enim exeũt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.* Ibi ſunt radices vitiorum, ibi eſt adhibenda curatio. *Omni cuſtodia*, inquit ſapiẽs, *ſerua cor tuum, quoniam ex eo vita procedit*, tanquam ſi diceret: ſi manibus, & pedibus, & auribus, & narib. careas: modo cor integrum maneat, homo eris, tametſi deformis, & debilis. At ſi manus, & pedes, & aures, & nares, & membra cætera tibi ſint, ſi cor non viuat, homo non eris, nihilque differes a ſimulachro. Sic etiã ſi neq. ieiunare, neque eleemoſynas facere, neque docere, aut concionari valeas, ſi tamen homo interior benè ſe habeat, ſalua res eſt. Nã & Deo places, & eius amicus, & filius es: ſi vero illa omnia præſtare potes, & tamen homo interior nó viuit, nihil es aliud, quã æs ſonans, & cymbalum tinniens, vel ſimulachrum artificioſe depictũ, & ornatum, ſed mortuum. Quocirca omni cuſtodia ſeruandum eſt cor, quia ex ipſo vita procedit. Cordi procurãdus eſt cibus, ne deficiat: procurãdus eſt ignis, ne frigeat, vel obduretur: nulla ſiquidem re facilius obduratur, vel extinguitur cor, quam frigore. Ignem verò quid accendit, niſi Meditatio? Pſalmographus ait: *In meditatione mea exardeſcet ignis.* Et ſicut rigidũ, atq. obſcurũ aliqđ ferrũ, qđ nulla vi, nec vllis malleorũ ictib. flecti poſſe vř, tñ ſi in ignẽ conijciatur, ſtatim accẽditur, & illuſtratur, & in quã partẽ volueris ſine labore flectitur: ſic ét aius peccatoris, qui dũ frigidus, atq. obſcurus eſt, flecti ad bonum, neque admonitionibus, neque caſtigationib. poteſt, ſtatim tñ cum in iſtam fornacem, de qua loquimur, mijcitur, ſtatim atq. ad ſeipſum redire, & profunda meditatione myſteria noſtræ fidei, vt Dñi Paſsionem, & gloriam beatorũ, vt gehennæ ſupplicia, cogitare incipit, repentè, & in eius intimis medullis ignis quidam excitatur, quo animus eius accẽditur, & illuſtratur, & nullo negotio non ſolũ flectitur, ſed etiam quodammodo liqueſcit. Atque inde incipit vera & perfecta conuerſio peccatoris.

Matt. 15.
Omni cuſtodia ſeruandũ eſt cor.
Prouer. 4.
Simile.
Pſal. 38.
Simile.
Meditabundã orationem ſequitur illuminatio.

Rem ita ſe habere, Dominus noſter heſterna die ſua illuſtriſsima Transfiguratione demõſtrauit. Sic.n. pulcherrimum hoc myſterium B. Lucas deſcribit: *Aſſumpſit*, inquit, *Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & aſcendit in mõtem vt oraret: & facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus, & refulgens.* Poterat certè Dominus, ſi voluiſſet, etiam ſine oratione transfigurari. At idcirco voluit id in oratione fieri, vt nobis oſtenderet, quantam vim habeat oratio ad aĩas transfigurandas. Itaque in oratione transfiguratur animus: in oratione facies animæ fit Sole clarior, & niue candidior. Porro hoc idem in lib. ſancti Iob Dñs ſignificare voluiſſe videtur, cũ ait: *Nunquid per ſapientiam tuã plumeſcit accipiter, expandens alas ſuas ad Auſtrum?* Admirabile ꝑfectò eſt, quod ſciat accipiter tã facilè excutere veteres plumas, & producere nouas, atq; idcirco q̃rat aerem calidum, & ad Auſtrũ ſe cõuertat, vt eo calore aperiãtur, & dilatentur pori: deinde expandat, cõcutiat atq. agitet alas, vt eo motu alarũ veteres plumæ eijciantur, & mox nouæ exoriãtur. At quanto mirabilius,

Luc. 9.
Iob. 39.

bilius, quòd possit animus humanus tanta facilitate exuere veterem hominem, & induere nouũ: exuere Adamum, & induere Christum: exuere carnem, & induere spiritum: exuere cogitationes, & amorem, ac desideria rerum terrenarum, & induere aliam mentem, alios mores, alia desideria: neque aliud iam, quàm Deum, & res cœlestes concupiscere? Quanta est hæc mutatio, quanta conuersio? Verè *mutatio* est *dextera excelsi*: & tamen non solùm fieri; sed etiam facilè fieri hæc mutatio potest. Si accipitrem, de quo iam diximus, imitari uelimus, hoc est, si vultum, & faciem nostræ animæ ad illam meridianam lucem, ad illos radios accensos Solis iustitiæ conuertamus, atque in eam lucem defixis oculis interim alas desiderij expandamus, atque agitemus petentes, obsecrantes, flagitantes non verbis, sed gemitibus, sed lachrimis, sed suspirijs, vt detur nobis spiritus bonus. O quàm facilè isto calore spiritus aperiuntur pori? O quàm citò ista agitatione alarum plumæ veteres eijciuntur? O quanta celeritate & facilitate renouatur, *vt aquila iuuentus* nostra? Magna est igitur & admirabilis virtus, & efficacitas orationis.

Psal. 76. *Psal. 102.*

PARS POSTERIOR.

QVemadmodum ijsdem ferè medicamentis in humanis corporibus & efficitur sanitas, & conseruatur: Pari ratione in mẽtibus humanis vnum atque idem pharmacum orationis, non solùm virtutum sanitatem efficit, sed etiam conseruat effectam: nec solùm morbos vitiorum contractos expellit, qđ paulò ante docuimus; sed etiã prohibet, ne deinceps tales ægritudines contrahantur, quæ est altera vtilitas orationis. Ea siquidem, quæ hominem de statu deturbare, et à recta via, quam ingressurus erat, reuocare solent, prosperitatum atque aduersitatum vicissitudines sunt. Rebus aduersis animus deijcitur, prosperis eleuatur, atque ascẽdit in mirabilibus super se. Vtroque autem modo tandem cadit: multi propter calamitates, atque ærumnas à Deo, & virtutis via ceciderunt, atque ad peccata, ad blasphemias, ad furta, ad parricidia, ad desperationem se conuerterunt. Multi rursum ob fortunarum, & amicorum, & dignitatum, & rerum omnium affluentiã obliuiscuntur Dei, & beneficiorum eius & quasi iam Deo non egeant, eius gratiam, & amicitiam non magni faciunt, facileque, si detur occasio, sicut frequentissimè datur, legem Domini, & præcepta eius violare non verentur. Vtrique verò tandem pereunt, & gehennæ addicuntur. Itaque pręclarè Philosophus libro de moribus primo, hominem felicem & probum docet quadratum esse debere, hoc est, similẽ talo, qui quocunque proijciatur, semper rectè cadit. Is enim verè felix, & probus (si tamen felicitas est vlla in hac vita) dicendus est, qui omnem fortunam moderatè ferre potest, & neque aduersis deijcitur, neque prosperis eleuatur. Porro hanc felicitatem, hanc animi constantem & diutinam sanitatẽ, hanc veram & stabilem tranquillitatem, hanc iucundissimam, & gratissimam mentis serenitatẽ, nulla alia re faciliùs, quàm studio orationis, & contemplationis acquiremus. Nihil enim est aliud orare, & cõtemplari, quàm agere cum Deo, agere de rebus maximi momenti, de regno, de ęternitate, de bono, in quo sunt omnia bona. Quare sicut ij, qui admittuntur ad regis consilium, & agunt ibi de prouincijs, de exercitibus, de bellis, de legationibus magnorum Principum, & alijs rebus magnis: cùm postea redeunt ad suas priuatas domos, & ijs referuntur priuata quædam, & minima negotia, de agro, de vinea, de colligendis fructibus, de equo, de boue, de ancilla, de famulo, vix ea dignantur audire; sed fastidiunt ac contemnunt, tanquã res nullius momenti,

Meditatio virtutes alit & conseruat. *Simile.*

det ad eum *malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo* eius, & ista inferiora, vel bona, vel mala, nec aspicere, nec de eis cogitare dignabitur.

Cõtemplatio mẽtem sup res terrenas eleuat.

B. Augustinus libro suarum confessionum nono, referens sermonem illũ, quem cum beata Monica matre apud Ostia Tyberina de Deo, de gloria beatorum habuerat, affirmat, se & illam cogitando, & loquendo gradatim omnes res creatas transcendisse, & arcem illam altissimam veræ beatitudinis toto ictu cordis modicè attigisse, ibique mundum totum inter verba ita ijs viluisse cũ omnibus delectationib. suis, vt omnes corporeę voluptates, præ illa beatæ vitæ iucunditate non comparatione, sed ne cõmemoratione quidem dignæ visę sint. Et si D. Augustino de Deo loquenti, & diuitias illas cœlestes cogitatione modica attingenti, ita mũdus cum omnib. delectationibus suis vilescebat, quàm vehementer existimatis & ipsi, & alijs sanctis hoĩbus mũdus totus, non, inquam, vilescebat, parum est hoc, sed fastidio, sed oneri, sed labori erat, cum ad multas horas cubiculis suis inclusi profunda, & diuturna contemplatione non modicè attingebant, sed ingrediebantur, perambulabant, peragrabant campos illos, ubi pascit Deus Israelem in æternum pabulo veritatis? O quam ægrè inde auellebantur? O quomodo seruire corporis necessitatibus erubescebant? O quã ex animo cum Petro dicebant: *Praeceptor, bonum est nos hic esse, faciamus tria tabernacula.*

Luc. 9.

B. quoque Gregorius libro altero Dialogorum de Diuo Benedicto illud refert, cum aliquando cum tẽpus nocturnæ orationis præuenisset, & alijs dormientibus ipse vigilijs, & contemplationibus operam daret, repente ingenti quadam luce circumfusum orbem totum quasi sub vno Solis radio ante se collocatum conspexisse. Ne vero hoc alicui incredibile videatur, addit sanctissimus Pater, nõ mirũ videri debere, si ante oculos beati Benedicti totus orbis angustissimus fuit, quando is non in terra iacebat, sed leuauerat se super se, & seipsum, atque omnes res creatas transcendens in Deum quasi turrim immensæ sublimitatis conscenderat. Quamobrem, Auditores, si quis est, qui mundum, & res creatas contẽnere, ac despicere cupit, si quis prosperis euentibus non extolli, nec aduersis casibus perturbari desiderat, si quis ab amore, & cupiditate rerum fragiliũ, & terrenarum liberari, & secure ac tranquillè in Domino viuere, & mortem non solùm sine metu, sed etiam cũ gaudio, & alacritate expectare velit, is debet sese colligere, & captare tempora & loca apta meditationi, & serio internæ orationi operam dare.

Non me fugit, esse multas & varias dæmonum molitiones: nõ ignoro magnam partem adolescentum detineri visco carnalium voluptatum: scio inter omnia Christianorum certamina omnium fermè atrocissima esse prælia castitatis. Legi apud Beatum Athanasium dęmonem ipsum, cùm aliquãdo D. Antonio quasi puer horridus, & niger, Dei iussu, apparuisset, ita locutum esse: Ego sum fornicationis amicus: ego multimoda aduersus omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi, hinc & spiritus fornicationis vocor. Quantos pudicè viuere disponentes fefelli? quàm multos strenuè incipientes ad sordes pristinas redire persuasi? Ego sum, propter quem Propheta lapsos increpat dicens: Spiritu fornicationis seducti estis. Et reuera illi per me fuerant supplantati. Ego sum, qui teipsum sæpe tentaui, & semper repulsus sum: multos seduxi, multos decepi: nunc autem vt à cæteris sanctis, ita & tuo sum labore superatus.

Ose. 4.

Hæc omnia, Auditores, vt dicebã, non ignoro, & simul illud vel mea, vel aliorum experientia didici, inter tot Mundi, & Carnis, & Dæmonis tentationes non posse hoĩem, ac præsertim

adolescentem, sine studio internæ orationis benè, beateque viuere. Nam ieiunia, & corporis castigationes sunt quidem vtilia, & certè omnino adhibenda in remedium: sed sola nullo modo sufficiunt. Sunt enim amara quædam pharmaca, & quasi violenta remedia. At studium orationis medicamentum est naturale, atque idcirco efficacissimum, & facillimum. Ea siquidem est nostra natura, vt sine amore, & lætitia, & voluptate aliqua viuere non possimus. Et sicut ingenui pueri magis blanditijs, & munusculis, quam minis, & verberibus in studijs litterarum proficiunt: ita & nos, qui cor nobile, ingenuum, & liberale sortiti sumus, multò faciliùs consolatione cœlesti, quàm corporis castigationibus à voluptatibus noxijs, & peccatorum delectationibus auocamur. Itaque non est mirum, si multi carnales voluptates, tanquam insani, & amentes in suam perniciē persequantur, cùm & cor humanum ex amore viuat, & illi adhuc spiritales delitias, & diuinas voluptates ignorent. Sed assuescant isti vacare Deo, experiantur semel hoc genus medicamenti, statuant seriò certis horis internæ orationi sese dedere, & sine dubio mundus illis vilescet, & caro desipiet, & dæmonis machinæ tāquam fumus euanescent: & tunc videbunt quantam pacem, quantam tranquillitatem, quantam lætitiam, quantam copiam bonorum eis studium orationis attulerit. *Semper gaudete*, inquit Apostolus, *sine intermissione orate*, tanquā si diceret, si vultis sēper gaudere, sēper orate. Ille .n. sēp gaudet, qui p orationem vnus spiritus fit cum Deo, qui est ipsum gaudium, ipsa lætitia, mare mellis, & fons indeficiens voluptatis.

Oratio cōtra libidinem præ cæteris naturale remedium.

1. Thess. 5.

Multa ac prope infinita mihi occurrunt, quæ de orationis necessitate, & vtilitate dici possent: sed quoniam tempus est breue, neque vos nimis longa oratione detinere volo, percurram celerrimè, quæ supersunt, nec tam explicabo, quàm enumerabo vtilitates orationis. Quid igitur facit oratio? Euehit mentem in Deum, & eam quasi ligat cum eo, atque vnum spiritum facit ex duobus. Quid rursum facit oratio? Id facit, vt homo leuet se supra se, & super omnes res creatas, atque in Deo abysso dulcedinis, & suauitatis seipsum immergat. Quid facit oratio? Capit quodammodo Deum, & in corde orantis tanquam in suo regno, ac templo collocat, vt eum orans possideat, atque amet, ac eo securè, & liberè perfruatur. Quid facit oratio? Id facit, vt anima Deum, & Deus animam vicissim respiciat. Hic verò respectus maioris virtutis, & efficacitatis est, quàm aspectus omnium planetarum. Quid facit oratio? Collocat orantem quasi ad pedes Domini, vbi doctrinam cœlestem, & verba vitæ æternæ audiat, & cum sponsa in Cantico amoris dicat: *Anima mea liquefacta est, vbi dilectus locutus est.* Quid facit oratio? Occidit hominem veterem, parturit nouum: euellit vitia, plantat virtutes. Quid facit oratio? Cōtemptum parit, & fastidium omnium rerum terrenarum, & orantem fortem in aduersis, temperatum in prosperis, securum in dubijs, in omnibus iucundum, tranquillum, & hilarem reddit. Quid denique facit oratio? Erigit, vngit, illustrat, inflammat animam orantis, vt ea hic erecta, uncta, illustrata, inflammata contempletur Deum, contemplando amet, amando gustet, gustando quiescat, atque in ea quiete eam gloriam ac beatitudinem obtineat totam, quæ hic in terris obtineri potest.

Orationis commoda summatim enumerata.

Cant. 5.

Itaque nihil est aliud oratio, quàm pascuum animæ, quàm amplexus atque osculum Dei, quam Sabbatum spiritale, quàm saltus Libani, quam domus deliciarum. Oratio nihil est aliud, quàm speculum candidissimum atque clarissimum, in quo mens humana seipsam, & Deum, & res omnes

Varia encomia orationis.

intus

intuetur. Oratio nihil est aliud, quàm vita virtutum, interitus vitiorum, fons & origo bonorum omnium. Oratio nihil est aliud, quàm lac incipientium, cibus solidus perfectorum, medicamentum debilium, suffragium defunctorum, commune refugium totius Ecclesiæ. Oratio nihil est aliud, quàm portus in mari, vmbraculum in Sole, in prælijs scutum, & in triumpho corona. Oratio nihil est aliud, quàm altera scala Iacob, & porta quædam regia, qua intratur nullo prohibente ad cor Dei. Oratio nihil est aliud, quam primitiæ quædam gloriæ futuræ, & manna absconditum, omnem continẽns in se saporis suauitatem. Oratio nihil est aliud, q̃ regina quædam, cui eleemosynæ, ieiunia, cãtus Psalmorum, habitatio solitudinis, libri, imagines, oratoria, tẽpla deseruiunt. Oratio nihil est aliud, quam optima illa pars, quam elegit sibi Maria, quæ iudicio, atque sententia Dei anteposita fuit excellentissimo illi operi, in quo Martha soror ipsius occupabatur. Denique oratio nihil est aliud, q̃ instrumẽtũ quoddam commune, ac generale, quo in omnibus nostris operib. indigemus, sine quo nihil, & cũ quo omnia etiam difficillima, & grauissima possumus. Alioquin quod miraculum vnquam factũ est sine oratione? Quod genus gratiæ & beneficij sine oratione a Deo impetratum est? Quot vnquam tas victorias in atrocissimis bellis oratio reportauit? Quibus viribus, aut artibus sancti homines morbos curarunt, dæmones fugarũt, mortem superarũt, feras placarunt, animis imperarunt, elementorum ordinẽ, & cursum astrorum commutarunt? Nonne viribus orationis? Quibus armis dimicarunt, & & vicerunt Moyses, Iosue, Gedeon, Iephte, Dauid, Ezechias, Iosaphat, nobiles Machabæi, & nostri Constantini, aut Theodosij? nonne armis orationis?

Luc. 10.

Effectus orationis.

Oratio sanctis maxime in vsu.

Postremò, quid aliud sancti homines magis, quam orationem frequentarunt? Quis vnquam sanctorum extitit, qui non omni contentione animæ in hoc studium incumberet? Sanctus sanctorum Dominus noster Christus, qui oratione non indigebat, solus, vt nos doceret, pernoctabat in oratione: neq; egredi voluit ad cõcionẽ, nisi oratione præmissa, & ieiunio quadraginta dierũ, neq; Passioni, & morti se obtulit sine feruenti, & prolixa oratione. Sãctus Dauid etsi maximis negotijs, & occupationibus distineretur, (quippe cui tãti regni administratio incumbebat) tñ septies in die se ad orãdũ recipiebat, & cũ nõ sufficeret dies, etiam media nocte surgebat, vt ipse ait, ad confitendum Domino. Tempore nascentis Ecclesiæ præcipua Christianorũ occupatio oratio erat. *Erant*, inquit B. Lucas, *semper in templo laudantes, & benedicentes Deum.* Et rursũ idẽ D. Lucas alio loco: *Hi oẽs, inqt, erãt perseuerãtes vnanimiter, in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu.* De S. Bartholomæo legimus, eum centies per diem, & centies per noctem genua flectere solitum fuisse ad orationẽ. De S. Iacobo item Apostolo fertur, eũ callos in genibus per assiduitatem orationis more camelorum habuisse. De Apostolis omnibus simul scribit B. Lucas, eos cõi cõsensione munus distribuendarum rerum temporalium ab se ablegasse, & septẽ Diaconis commisisse, vt libere ipsi orationi, & & contemplationi vacare possent. Beatissimus Pater Franciscus tãti fecit orationis studium, vt neq; pp conciones, neq; pp animarum cõuersionẽ orationẽ interrupere vellet, donec diuina reuelatione ei munus cõcionãdi imponeretur. Beatissimus quoq; Pater Dominicus ita tps sibi diuidebat, vt dies consumeret concionando, noctes orando, atq; idcirco tã eximius fructus eius cõciones consequebatur: quia nimirũ, qđ erat interdiu dicturus cõcionãdo, id noctu discebat orãdo. Omitto de D. Antonio, B. Benedicto, & alijs sanctis hominibus dicere. Nam eorũ vita penè tota nihil

Luc. 6.

Psal. 118.

Luc. 24.

Act. 1.

Act. 6.

nihil aliud, quam oratio: & ideo fugiebant ciuitates, habitabant solitudines, vt semper orationi vacarent.

Epilogus. Quæ cum ita sint, si tales & tanti viri, ita solicitè, & assiduè gratiam Dei in oratione emendicabant, lumen flagitabant, opem implorabant, cùm essent tamen pleni Spiritu sancto, & spiritualibus opibus ditissimi, quid nos facere par esset, qui verè pauperes, & mendici sumus? Hæc profectò est causa, cur illi plus vna concione, quàm nos decem concionibus proficiamus, quòd illi diuites humiles erant, nos sumus pauperes superbi: illi spem suam ponebant in Deo; nos sæpe in nostra sapientia, vel eloquentia ponimus. Ad hanc igitur vtilissimam, & saluberrimam virtutem vos cohortor, Auditores, ad hanc vos prouoco, atque inuito, si recto, & breui, & facili, & securo itinere ad summum bonum, & vitam beatam, ac sempiternam peruenire cupitis, quam nobis omnibus cōcedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO TRIGESIMAQVARTA IN DIEBVS ROGATIONVM.

DE MODO ET RATIONE ORANDI.

SYNOPSIS.

PRæmissa exordij loco probatione necessitatis orationis, de ratione & modo bene orandi dicendum esse proponitur: atque in partes quinque oratio bona diuiditur, in præparationem, lectionem, ipsam meditationem, gratiarum actionem, & petitionem, de quibus singulis in progressu agitur. Ac primum quàm necessariò præparatio orationem præcedat, testimonijs & similibus ostenditur; & quod ea duobus modis fieri debeat docetur, primò, commissa peccata Deo confitendo, & de ijs dolendo: Deinde, considerando diuinæ maiestatis magnitudinem, quo Deo quasi reuerentia quædam exhibetur, & animus ab euagatione retinetur; quibus insuper modus finiendi præparationem subiungitur. Ad lectionem descendendo meditationi præmittendam, duo præscribuntur in ea seruandi modi; vnus, quo aliquem textus Sacræ Scripturæ legamus: alter, qui etiam expeditior, quo potiora capita decerpamus; vbi elegantissima narratione ostenditur, huic rei nihil esse aptius, quam Passionem Dominicam, quæ vitæ nostræ norma, virtutum omnium lucidissimum est speculum.

Posterior pars in tribus reliquis partibus explicandis occupatur; atque quid sit, & quomodo perfici debeat meditatio, similibus intelligentiæ, custodum portarum ciuitatis, & canum venaticorum, docetur; eandemque constanter frequentandam esse suadetur. Deinde, vt peragenda, vnde sumenda, & quam grata Deo sit gratiarum actio, demonstratur. In petitione duo obseruanda monentur, quid, & pro quibus scilicet, & quomodo petendum: vbi obiter declaratur, quam magnum malum sit sui ignorantia. Quatuor adhac conditiones

tiones orationem habere debere asseritur; vt nimirum sit confidens, quam efficiunt merita Christi, bonitas Dei, & eius promissionum certitudo; vt sit humilis; vt perseuerans; ut denique charitate feruenti fiat. Tandem orationem bonam semper à Deo exaudiri, nō tamen semper impleri, quia non expedit, probatur. Quibus singulis decenti amplificatione exornatis, epilogus ad orationis studium nos inuitat.

Necessitas orationis.

SICVT nemo est, qui vt æs alienum dissoluat, artis suę instrumenta, atq; arma, quibus victum sibi quærit, vendere teneatur: sic etiā, optimi Auditores, nemo qui propter quascunque occupationes, etiam maximè sanctas, & saluti proximorum vel vtiles, vel necessarias, studium orationis debet omnino deserere, cùm sit oratio instrumentum commune ac generale hominis Christiani, ad omne opus bonum rectè exercendum necessarium. Nam sicut ille architectus, vel sutor, qui propter debita dissoluenda suæ artis instrumenta amittit, nec sibi, nec alijs prodesse potest: sed cogitur ille ipse cum vniuersa familia sua, vel miserè mendicare, vel fame, & nuditate interire: sic etiam homo Christianus, si propter occupationes alias, oranis obliuiscatur, breui ad id inopiæ, & difficultatis redigetur, vt iam nec ipse vitam suæ animæ sustentare, nec alij vitam spiritualem suppeditare valeat. Quid enim aget, qui illud instrumentum amisit, quo & sibi, & alijs victum, & indumenta, & res alias ad vitam conseruādam necessarias lucrabatur? Quæ cùm ita sint, neminē vestrum arbitror esse, qui non vehementer cupiat in tam vtili studio diligenter versari. Sed erūt fortasse non pauci, qui dicunt, velle se, & valde etiam velle in studium orationis incumbere, presertim hoc tempore, quod totum est ab Ecclesia ieiunijs, & orationibus consecratum; sed se ignorare, quo pacto id fieri debeat, nec vnquam solo corde, & cogitatione orare didicisse. Ego igitur hodierna die eiusmodi hominibus pro mea tenuitate, atque inopia, & consiliū, & auxilium feram.

Iā verò ita de ratione orandi Deum ipso Domino adiuuante disputabo, vt nullus, etiamsi tardiori ingenio præditus sit, in oratione integras horas cum vtilitate, & facilitate, & iucunditate cōsumere, modò velit, non valeat. Etenim cùm ad orandum Deum accedimus, non totum illud tempus, quod huic studio attribuere decreuimus, in sola cōsideratione, & meditatione consumendum est: sed quinque partes plena atque perfecta oratio habere debet. Sunt verò illæ partes quasi quinque diuersa genera spiritualium epularum, quibus animæ conuiuium non solùm sine fastidio, sed etiam cum delectatione continuatur. Quæ sunt igitur istæ partes orationis? & quib. nominib. appellātur? Vna dici pōt præparatio: altera lectio: tertia ipsa est meditatio, vel contemplatio: quarta gratiarum actio: quinta postulatio vel petitio. Itaque meditatio, quæ præcipua est, & in qua maior pars temporis poni debet, medium locum tenet, sed eam quatuor quasi sodales, & sociæ comitātur, duæ præcedunt, præparatio, & lectio: duæ sequuntur, actio gratiarum, & petitio.

Quinque partes oratio debet habere.

Iam verò de singulis seorsim pauca quædam dicenda sunt. Ac primum de præparatione, in qua multum omnino, ac penè totum tāquam in radice, & fundamento cæterarum partium positum est. Multi sunt, qui non alia de causa toto tempore orationis mente per va-

Cum præparatione orandum.

ria loca vagantur,& sine vllo fructu, ac vtilitate surgunt ab oratione, quam quòd antea nō rectè statuerunt animū præparare. Est .n. prima illa pars quasi principium, vel procœmium quoddam orationis. Scitis verò quanti faciant omnes dicendi Magistri accurata principia, quibus animi audientium ad reliquam dictionem præparantur. Multū .n. refert, quomodo quis audiatur, attentè ne,& amicè, an cum strepitu,& fastidio. Verum Rhetorica Spiritus sācti docet quidem animum esse præparandum, sed oratoris, non auditoris. Nec .n. periculum est, vt Deus, ad quē loquimur, suo muneri desit: vel si auditoris præparandus est animus, certè non alia de causa, quam quod ipse orator in hac oratione sit auditor. Plus .n. omnino, qui bene orat, audit, quàm loquitur. *Audiam*, inquit Propheta Dauid, *qd loquatur in me Dominus Deus.* [Psal. 84.] Et Samuel: *Loquere*, inquit, *quia audit seruus tuus.* [1. Reg. 3.] Sed de ista parte orationis, ac eius necessitate Spiritum sanctum ipsum audiamus. Loquitur in scripturis Spiritus sanctus, & ait; *Non impediaris orare semper: & ne verearis vsque ad mortem iustificari. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.* [Eccl. 18.] Primum inquit, *non impediaris orare semper*, hoc est, assiduus esto in oratione: neque facilè permittas te ab ea occasione aliorum negotiorum auocari. Verum vt cum fructu id facias, *ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.* Siquidem is dicitur tentare Deum, qui expectat, vt aliquid miraculo fiat, qđ alioqui sine miraculo fieri potuisset. Cū Dominus à diabolo tentaretur, vt de pinnaculo templi seipsum præcipitaret, respondit: *Scriptum est; Non tentabis Dominum Deum tuum:* [Matth. 4.] quibus verbis satis apertè declarauit, nihil aliud esse, quàm tentare Deum, velle manibus Angelorum ferri deorsum, cùm possis per gradus cōmodè per teipsum descendere. Cùm igitur præparatio ante orationem maximè necessaria sit, vt quis fructuose atque vtiliter oret, velle absque præparatione istum fructum consequi, nihil aliud est, quā miraculum non necessarium expetere, atque adeo Deum tentare. Quemadmodum etiam si quis Regem adiret [Simile.] animo imparatus, & neque in ingressione caput aperiret, neque corporis inclinatione reuerētiam Regi exhiberet, neque sciret ipse quid vellet dicere, nonne patientiam Regis vehementer tentaret? Valde mitis profectò esset Rex, si tanta rusticitate hominis nō offenderetur. Ad eundem modum cùm nos absque animi præparatione ad colloquendum cum Deo accedimus, quid aliud, q̄ eius patientiam & mansuetudinē exercemus? Ideo secundum B. Aug. in Psalmo 85. legis; *Quoniā tu Domine suauis, & mitis, & multa misericordia:* [Psal. 85.] ideo legis illud, *Mitis, quoniā tolerat Deus tot corda precātiū, & diuersas res cogitantiū. Omitto dicere, et noxias, omitto dicere, aliquādo peruersas, et inimicas Deo: ipsas superfluas cogitare iniuria est eius, cū quo loqui cœperas.* Ergo *ante orationē præpara aīam tuam, et noli esse sicut hō, qui tētat Deū.* [Eccl. 18.]

Postremò, vt planè intelligatur, q̄ sit præparatio necessaria, nihil est aliud animū ante orationē præparare, quam lyram vel citharam temperare. Si lyra [Simile.] vel cithara non tēperetur, ita vt nerui atq; chordę partim intētè, partim remissè, cū tanguntur, varios cōcētus efficiāt, etiam si is, qui ludit, doctissimus ludendi sit, sonitus tamen inconditus, & insuauis erit, & aures potiùs offendet, quam mulcebit. Sic etiā oratio nostra, si à bonè præparato corde, tanquā lyra temperata, procedat, quasi iucūdissima symphonia in Dei aurib. resonabit: sin minus, vel nō placebit, vel etiam displicebit: & sicut scriptū est, vel *Dominus non exaudiet*, [Psal. 65.] vel etiam, quod multò est grauius, & formidabilius, *fiet* nobis *oratio in peccatum*. [Psal. 108.] Itaq; dubitandum non est, quin ante orationem aliqua sit præparatio adhibenda.

Sed

Quomodo animus ad orationem præparandus.

Sed qualis erit ista preparatio? Quid tandē agendum est nobis, vt animū prę paremus? Duo requirūtur ad plenam, & perfectam præparationem, tametsi alterum eorum non semper erit vsque adeo necessarium. Vnum est, vt si conscientia admonente recorderis te in aliquod peccatum incidisse, quod nondū pœnitentia expiatum sit, illud primo loco confitearis Domino in oratione, & interna pœnitentia ac dolore pro eo Domino satisfacias. Cum enim hoc facimus, quasi calceamenta soluimus de pedibus nostris, vt cū Moyse terrā sanctam ingredi, & visiones magnas videre possimus: & tanq̄ vestimenta cū populo Hebræorum lauamus, vt Dño occurrere, atque eum excipere valeamus. Quod si non solùm Deum, sed etiam proximum offendisse te vides, non solū à Dño veniā deprecari, sed etiam cum proximo tuo saltem animo, & proposito in gratiam redire debes. Sic .n. Dominus ipse apud Matthæum præcipit: *Si offers munus tuum*, inquit, *ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuū ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.* Nam vt B. August. libro priore de sermone Domini in mōte c. 20. hunc locum exponēs ait: *Templum Dei animus noster est: altare fides, munus oratio.* Cùm ergo in templo cordis super altare fidei munus orationis offerre volumus, certè nō pigro motu corporis; sed celerrimo charitatis affectu ad fratrem, quem fortè læsimus, pergēdum est: deinde redeundum, hoc est, ad id, quod agere cęperamus, est intentio reuocāda. Hoc genus præparationis nos docet scriptura, docet Ecclesia, docet natura. Docet scriptura, cùm in prouerbijs ait: *Iustus in principio sermonis accusator est sui.* Et rursum apud Isaiam: *Dic tu prior iniquitates tuas, vt iustificeris.* Siquidem hostis generis humani non ignorans, quòd si nos culpas nostras agnouerimus, & nos ipsos damnauerimus, sine dubio iustificabimur: si verò nobis tacentibus, vel etiam culpas excusantibus, ille nos, quod fiet sine dubio, in iudicio coram Domino prior accusauerit, sine dubio condēnabimur. Nihil aliud cupit, neq; aliud molitur, quàm nobis eripere de corde recordationem peccatorum, vt ipse prior nos accuset. Ait igitur Spiritus sanctus per Prophetam, non cōmittas, vt ille te pręueniat accusando, & condemneris; Sed *dic tu prior iniquitates tuas, vt iustificeris.* Neque solùm scriptura, sed etiam Ecclesia hoc nos docet. Ea siquidem tanquam spiritualis, & diuinæ Rhetoricæ peritissima, nunquam sacrificiū illud tremendum Agni immaculati auspicatur, quin antea generalem confessionē clara voce pronunciet. Postremò natura quoque hoc ipsum docet. Omnes enim, cùm ab aliquo aliquid petere volumus, si eum fortasse læsimus, natura cogente prius errati veniam petimus, quàm aliquid aliud petere audeamus. Hoc est igitur primum, quo animus ante orationem præparatur.

Exodi. 3. *Exod. 19.* *Matth. 5.* *Aug. l. 1. de serm. Domini. c. 20.* *Prou. 28.* *Isa. 43. iuxta 70.* *Isa. 43.*

Consideratio diuinæ maiestatis meditationi præmittenda est.

Porro alterum, idque magis adhuc necessarium, id quod nunquam prætermitti deberet, illud est, vt breuissimo aliquo spatio temporis, magnitudinem atque sublimitatem maiestatis Domini consideremus. Hæc .n. consideratio docebit nos, quanto metu, quā ta humilitate, quāta obseruantia, quanta attentione loqui debeamus. Homo quidem vnus ex vermiculis terræ agit cum Domino tantæ sublimitatis, & de re tanti momenti, quanti est nostra perpetua salus. Itaque cùm primum ad orationē accedis, illud cogita, cęlū, & terram, & maria, & pulchritudinem Solis, & numerum stellarum, & gloriā omnium Angelorum, ac denique totā hanc rerum Vniuersitatem nihil esse aliud comparatā cum Deo, vt Sapiens ait, quàm guttam vnam *roris antelucani.* Quid est vna gutta roris? Quid magis minutum, magis exiguum, magis fragile, magis vile? Quòd si totus orbis, magna hæc moles, & omnis Angelorum magnitudo, atque potentia est vna

Sap. 11.

vna *gutta roris* coram Deo; quid eris tu, qui minima portio Vniuersitatis es? Si columnæ cœlorum coram Deo tremunt, Cherubim, & Seraphim facies suas velant, neque audent in eam maiestatem aciem oculorum intendere, sed perpetuò metu quodam à tanta maiestate profecto, & ingenti stupore, quasi attoniti clamãt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*, quanto affectu, & quàm ex animo tibi cum Abrahamo dicendum erit, *Loquar ad Dominum meum cùm sim puluis & cinis?* Est verò hęc cõsideratio quasi profunda quædam inclinatio, & reuerentia, quam anima exhibet Deo, cùm in eius palatium, atque ante thronum Maiestatis eius ingreditur: nõ secus atque ij faciunt, qui cum Regem adeunt, in ipso primo ingressu totius corporis inclinatione reuerentiam quandam exhibent Regi. Et rursum consideratione ista quasi habenis, quibusdam continetur animus, ne, sicut alias, per varia loca temerè discurrat, atque vagetur. Si enim, qui Reges alloqui debẽt, componunt vultum, componunt oculos, componunt pedes, vestes, verba, diligentissimeque, prouident, ne aliquid inconsideratè coram mortali Rege, vel faciant, vel loquantur; quanto magis par est, vt puluis terræ cum summa humilitate, summoque metu, ac reuerentia cum Deo loquatur, quem *laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt potestates?*

Iob.26. *Isa.6.* *Gen.18.* *Quid sit hæc consideratio.*

Verum posteaquam aliquamdiu ista consideratione te excitaueris, conuertere debes oculos cordis ad Deum, & ante diuitem illam mensam te constituere, sicut parui catelli faciunt, cùm ante mensam dominorum suorum positi oculos in eos intendunt: ibique magno affectu, atque ardore animi cum Propheta dicere: *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrũ donec misereatur nostri: miserere nostri Domine, miserere nostri.* Et, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. His verbis, vel aliqua alia breui oratione præparatio terminanda erit.

Psal.122. *Luc.11.*

Sequitur deinde lectio eorum verborum, quæ nobis eo tempore consideranda proposuerimus. Nam qui cupit cum fructu, atque vtiliter meditari, is debet certam aliquam materiam accipere, in cuius cõsideratione se exerceat, non vagari huc atque illuc, & modò vnum, modò aliud cogitare, prout animo se obtulerit. Materia verò ad meditationem accõmodata sunt primùm omnia verba diuinæ scripturæ, ac præsertim Euangeliorum, & Psalmorum: deinde res ipsæ, quæ in scripturis continentur, sed breuiter collectæ, & quasi ad quædam capita reuocatæ. Itaque duobus modis scripturis sanctis in meditatione vti possumus. Vno modo, si librum aliquem, vel Psalmum diuinæ scripturę considerandum accipiamus, & singulis diebus vnum caput, vel medium, vel vnam sententiam eius libri consideremus. Latet enim in verbis scripturæ spiritus Domini super mel dulcis quem qui diligenti meditatione inuenire poterit, sentiet animam suam admirabiliter refici, satiari, impinguari, confirmari, denique lætitia, & delectatione perfundi: & si quidem hoc modo vti voluerimus, statim finita pręparatione legendum etiam caput illud, vel sententia illa, super qua meditatio futura erit. Alter modus, quo scripturis vtimur in meditationibus, est expeditior, & facilior, & saltem incipientibus vtilior, cùm videlicet non accipimus singula verba scripturæ; sed ex ijs excerpimus capita potiora, vt de morte, de iudicijs, de supplicijs gehennæ, de gloria beatorum, de conceptione, de ortu, de baptismo, de miraculis, de doctrina, de passione, de obitu Dñi, de beneficiis Dei, vt creatione, conseruatione, gubernatione, liberatione, et alijs infinitis: nec non de perfectionibus, & laudibus Dei, vt potentia, sapientia, bo-

Lectio præcedit meditationẽ. *Duplex vsus scripturæ in meditatione.*

nitate,

nitate, iustitia, clementia, pulchritudine, magnitudine: de miserijs huius vitæ, de turpitudine peccati, de insidijs dæmonum, de fallacia mundi, deniq; de ijs omnibus rebus, quæ nos vel ad amorem creatoris, vel ad odium peccati, vel ad contemptum mundi, & præsentium vanitatum, inflammare possunt. Et si hic modus meditandi magis placuerit, tum præparatione absoluta, loco lectionis, solum erit ad memoriã reuocandum caput illud, in cuius consideratione illo tempore occupari decreuerimus.

Ad meditandum nihil aptius quam passio Domini

Basil. in cõstit. Monach.

Sed quanquam tam multa sunt, quę meditationis materiam subministrare possunt: nihil tamen dulcius, nihilque fructuosius cogitatur, quam passio Domini. Nam vniuersa vita Domini, vt Magnus Basilius ait, de constitutionibus monachorũ, nihil est aliud, quàm speculum quoddam clarissimum, atq; exemplar perfectissimum omnium virtutum, quod sibi ante oculos proponere debent omnes, qui piè, & sanctè viuere volunt, quid de ipsa Passione dicemus? Quæ rosæ inter spinas ita micant, vt illæ Domini excellentissimæ virtutes inter illa Domini atrocissimã supplicia? Verè D. Bernardus ait: *In omnibus mirabilibus, quæ egisti, mirabilior passio tua Domine Iesu.*

Passio Domini uitæ nostræ norma & uirtutum speculum.

1. Pet. 2.

Itaque si quis est, qui intelligere velit, quantum hactenus profecerit, vel quantum absit à perfectione, quid virtutum habeat, quid ei desit, frequenter se in hoc speculo intueatur. *Christus enim passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Qui cùm malediceretur, non maledicebat, cùm pateretur, non comminabatur: tradebat* enim *iudicanti se iniustè.* Neque hoc speculum solùm ostendit maculas vitiorum; sed etiam iuuat ad illas abstergendas. Quis enim superbia inflari poterit, si altissimam illam humilitatem cõsideret, qua Dominus maiestatis, & Rex Angelorũ, sibi Barrabbam latronẽ anteponi, & in patibulo nudus ad supplicium, simul & ignominiam suspendi tolerauit? Quis ad leuissimam iniuriã sibi illatã continuò ira excandescet, si incredibilem Domini patientiam inter tot genera succedentium cruciatuum contempletur? Quis animum in laboribus, & periculis despondebit, si eximiam illam fortitudinem cogitet, qua Dominus tam intrepidè hostibus suis occurrit, & morsibus, ac furori quasi belluarum imminentium se obiecit? Quis perseuerantiam in bonis operibus, etiam laboriosis ac difficilibus, non conseruabit, si constantiam perpendat, qua Dominus in oratione, & supplicijs vsus est, donec ad finem perduceret negotium salutis nostræ? Quis flamma amoris non succendetur, si ardentissimam illam charitatem consideret, quæ sola Dominũ gloriæ in patibulo inter latrones quasi ligatum continuit: quæque sola effecit, vt cũ is in cruce moriens quasi Testamentum conderet, ac bona sua diuideret, & animam Patri, Matrem discipulo, corpus sepulchro, carnificibus vestes, & paradisum latroni reliquerat, in capite Testamẽti (ò flamma amoris! ò fornax charitatis!) in capite, inquam, Testamenti, in ipso principio hostium suorum, & illusorum meminerit, & eos ingenti affectu Domino commendarit? Quis inhumanus, & immisericors esse poterit, si copiosam illam Dominũ misericordiam contempletur, qua sarcinas, atq; onera mũdi totius in humeros suos tanquam propria sustulit? Quis iugum obedientiæ non libenter feret, si obedientiam illam singularem mentis oculis intueatur, qua Filius Dei vsq; ad mortem, & mortẽ crucis Patri obediens fuit? Quis asper, q̃s immitis, quis erit difficilis, si illam admirabilem Domini mansuetudinem videat, qua sicut *ouis ad occisionem* ductus, *& sicut agnus coram tondẽte se* obmutuit? Quis postremò diuitias mundi, & gloriam, & voluptatem non contemnet, si in hoc speculum oculos mẽtis defigat? Si Regem regum, & orbis verum Monarcham ita nudum, ita afflictum, ita

Phil. 2.

Isai. 53.

contemptum in cruce respiciat, vbi nō alium thronum habeat, quàm patibulum; non aliam coronam, quàm spineam; non alias epulas, quàm fel & acetum: non alios laterum stipatores, quàm duos suspensos fures: non alios in tot calamitatibus cōsolatores, quàm illos crudelissimos illusores, qui mouētes capita sua dicebāt: *Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo readificas illud: salua temetipsum, si Filius Dei es.* O si diebus singulis in hoc speculo vultum animæ nostræ consideraremus, quàm facilè iniurias condonaremus, ærumnas pateremur, iustè, & piè, & sobriè viueremus! O quā pura, quàm nitida, quàm splendida essent opera nostra! O quàm vehementer luceret lux nostra coram hominibus, si sordes omnes, & maculas animæ in hoc speculo videremus, & eas fontibus lachrimarum diebus singulis ablueremus?

Matt. 27.

Ecce igitur vobis quanta multitudo præstantissimarum virtutum, & quàm excellenter clareat in crucis mysterio: & quanta vtilitas atque fructus ex harum rerum contemplatione percipiatur; sed paulisper iam, si placet, quiescamus.

PARS POSTERIOR.

DIximus de preparatione, & lectione; nunc de meditatione, gratiarum actione, & petitione breuiter dicendum erit.

Posteaquam igitur preparatione premissa vel sententiam aliquam scripture diuinæ legerimus, vel mysterium aliquod ad memoriam nobis reuocauerimus, animo erecto atque præsenti super ea sententia, vel mysterio cogitare incipiamus, & summa attentione ac silentio omnia, quæ in ijs verbis vel rebus continentur, diligenti meditatione lustremus. Ea verò meditatio arida, & quasi ieiuna esse non debet, sed pinguedine affectus, & oleo charitatis perungenda erit, quæ duo dum coniunguntur, non iam meditatio, sed contēplatio dici solet, nihil enim est aliud contemplatio, *quam sapida quadam, ac dulcis, & affectu plena cogitatio.* Dicam hoc planius. Inueniuntur nonnulli, qui profundissima, atque attentissima meditatione de Deo, de Christo, de Passione Domini, de bonitate Dei, & alijs rebus eiusdem generis cogitant, ac præsertim si de huiusmodi rebus in Gymnasio disputare, aut in templo facere debeant verba, & in ijs rationes & causas inuestigant, & mysteria maximè abdita, & recondita eruunt: sed interim affectus ieiunat, & ipsi in sua ariditate remanent, sine amore de amore cogitant, & sine vllo sensu doloris dolores Domini meditantur: quin etiam sine compassione in Passione, & sine lachrimis in lachrimis Domini considerandis versantur. Non est ista meditatio, de qua loquimur. Ista enim ad studium doctrinę, & ad mentem acuendam, & exornandam pertinet: nos verò de ea loqmur, de qua animus deuotione impinguandus, & flamma diuini amoris accendendus est. Itaque in hac meditatione non curiosè, sed simpliciter versandum est, & omnis cognitio ad affectum alendum, & roborandū referenda est.

Meditatio in contemplationem assurgere debet.

Contēplatio affectuosa meditatio est.

Vna vel altera similitudine rem totam explicabo. Intelligentia non secus agere debet cum voluntate, atque agit nutrix cum aliquo paruo puero, quem alendum, atque educandum suscepit. Quid facere debet nutrix? Primum cibos duriores, ac solidiores ipsa dentibus terere, deinde ita contusos in os pueri mittere debet, vt is eos degluti at, atque inde nutriatur, atque sustentetur. Quod si nutrix illa, quæ cibos pro pueris in partes minutiores diuidendos accepit, capta voluptate comedendi eos totos consumat, nonne fame enecabitur puer? Ad eundem modum mens, atque intelligentia, in

Simile.

meditatione tanquam nutrix voluntatis adhibenda est, vt ea videlicet præparet spiritales cibos, ac deinde sic paratos offerat comedendos voluntati. Quocirca non debet intelligentia totum tempus sibi vendicare, sed statim atque inuenerit aliquid, illud trāsmittere fideliter ad voluntatem, vt ea quoque ad hunc modum sustentetur, ac reficiatur. Aequum est quidem, vt eorum, quę deferuntur, vt vendātur in foro aliquid in porta ciuitatis relinquatur. Sed si ij, qui ciuitates custodiunt omnia sibi acciperent, neque aliquid ad forum deferri paterentur, certè periculum esset, ne ciuitas illa fame conficeretur. Sic etiam, si intelligentia, quæ est quasi prima ianua animi nostri, omnem annonam spiritalem retineat sibi, misera nostra voluntas tota ieiuna, arida, expers omnis boni remanebit. Venatorum canes si benè sunt instituti, non deuorant lepores, quos capiunt: sed eos integros fideliter dominis suis custodiunt. Pari ratione mens nostra, vbi spiritali venatione prædam reconditæ alicuius veritatis nacta fuerit, non eam deuorare, sed voluntati offerre debet, vt exquisito illo cibo ipsa tanquam domina perfruatur.

Simile.

Simile.

Atque hæc quidem de meditatione sufficere possent: siquidem hoc genus orationis exerceri, sentiri, & gustari potest, verbis explicari, & doceri planè non potest. Tamen illud vnum addam, si quis verè cupiat in via Domini proficere, & ad aliquem perfectionis gradum peruenire, non debere eum contentum esse paruis rebus, sicut quidam faciunt, qui si tres lachrimas fundere, vel aliquam cordis teneritudinem, atque internā motionem sentire possint, existimant se iam in portu nauigare. Non hic finis huius operis. Legimus enim in Euangelio; Semen, quod cecidit super terram lapidosam, continuò exortum esse, sed paulo post exaruisse. Sic etiam multos videmus, qui cum gaudio suscipiunt verbum, & in oratione aliqua spiritali lætitia perfunduntur: tamen ad primam tentationē cadunt, si aliqua peccandi occasio se offerat, si ad aliquod flagitium inuitentur, si vnum verbum audiant, quod eis non placeat, statim ostendunt quid sint: nempe ostendunt se terram esse lapidosam, & in eis semen deuotionis, atque amoris Domini radices non iecisse. Quemadmodum igitur, vt terra flores & fructus germinare possit, non sufficit vna vel altera *gutta roris antelucani*: sed copiosa pluuia necessaria est, quæ neque à vento, neque à Sole exsiccari possit: sic etiam nos in meditationibus nostris ingentem imbrem lachrimarum exoptare debemus, qui neque vento tribulationum, neque ardore libidinum exsiccetur: vt animus noster hac salutari pluuia totus perfusus, castitate, sobrietate, patientia, alijsque virtutibus instar prati pulcherrimi, quasi venustissima florum varietate vestiatur. Neque verò, si quis non statim hunc eximium fructum consequatur, desperare debet: sed illud cogitet, in lignis viridibus, & humore plenis ignem excitandum esse.

Meditationes frequentādæ sunt.

Matt. 13.

Sap. 11.

Quæro à vobis, si quis velit, vt ligna viridia, & adhuc madida flammam concipiant, nonne debet patienter antea non solùm expectare; sed etiam fumum perferre, & diu etiam flare? Sic etiam, si cupis flammam illam salutarem amoris Domini in corde tuo succendi, interdum necesse erit paulisper expectare, nec non fumum malarum, & inutilium cogitationum patienter aliquando tolerare. *Bonum est*, inquit Ieremias Threnorū capite tertio, *præstolari cum silentio salutare Dei*: Et rursum Abacuc: *Si moram fecerit, expecta eum: veniens enim veniet, & non tardabit.* Et Propheta Dauid: *Expectans expectaui Dominum.* Hæc igitur de meditatione sufficiant.

Simile.

Thren. 3.

Abac. 2.

Psal. 39.

Post

Gratiarũ actio meditationẽ sequitur.

Post meditationem continuò sequi debet dulcissima quædam, & ex imo cordis ducta gratiarum actio: & ne filum orationis interrumpatur, ex ipsa meditatione occasio sumi poterit Deum laudandi, & ei pro acceptis beneficijs gratias persoluendi. Nihil est enim, quod sit materia meditationis, quod etiam ad Deũ laudandum, & ei gratias agendas nõ inuitet. Si de Passione Domini cogitasti, age gratias Deo, quod tam caro precio te redemerit. Si de grauitate peccatorum, age gratias Deo, quod adhuc ad pœnitentiam te expectauerit. Si de gloria regni cœlestis, age gratias Deo, quod te ad tam eximium finem procreauerit. Si de cruciatibus gehennæ, age gratias Deo, quod in eos te iam sæpius meritum, sicut multos alios, nõ præcipitauerit. Atque idem de alijs meditationibus simili modo intelligatur: poterunt enim cum hoc vno beneficio alia omnia, tam communia, quã propria Dei beneficia coniungi, & pro omnibus simul sincerissimæ gratię rependi.

Gratiarũ actio Deo grata est.

Porro hoc munus laudum, & actionis gratiarum, gratissimum Deo sacrificium est: hoc est illud suauissimũ thymiama, quod semper coram Deo in illis aris mentium beatarum fumat. Petitiones, obsecrationes, postulationes cessabunt aliquando, sed laudes, & gratiarum actionis sacrificium nunquam cessabit. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Denique nihil melius, vt B. Augustinus epistola septuagesima secunda ad Valerium ait, vel corde cogitamus, vel ore proferimus, vel calamo scribimus, quàm duo illa verba, *Deo gratias*, nihilque est, quod dici breuius, vel audiri dulcius, vel intelligi grandius, vel agi possit fructuosius.

Psal.83.

August. epist.72.

Deo gratias *fructuosa laudatio*.

Gratiarũ actionẽ sequitur postulatio.

Venio nunc ad postremam, & vtilissimam partem orationis, nempe ad ipsam postulationem, quæ etiam proprio vocabulo oratio dici potest. De petitione duo breuiter explicanda sunt: quid sit petendum, & quomodo. Quid igitur est petendum? Primum omnium cognitio ac lumen postulandum mihi esse videtur, quo morbos nostros, & ægritudines cognoscamus. Vna siquidem ex maximis calamitatibus nostris ea est, quòd vlcera, & vulnera animæ nostræ non videamus: nemo ita rudis, ita agrestis, ita stupidus inuenitur, qui si corpore laboret, non statim se ægrotare animaduertat, & verbis & nutibus morbum suum ostendere non possit, etiam pueri trium annorum, etiam pecudes mutæ, vel gemitu, vel rugitu, vel vlulatu, vel aliquo alio signo ægritudinem suam produnt. Ac vt longius progrediamur, ipsæ quodammodo plantæ, ipsa gramina, ipsæ frondes, & flores pallore, & siccitate languorem suũ ostendunt. Solus est homo noster interior, mens nostra, anima nostra, cor nostrum spiritale, quod sæpenumero grauissimè laborat, & vulneribus confectum iacet: & tamen nihil sentit, neque dicere potest, Hic mihi dolet. O quam multis illa beati Ioannis verba conueniunt: *Dicis, quia diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & nudus, & cæcus*. O quam multi gerunt animam suam cruẽtam, & maculis confectam, vel etiam mortuam: & tamen sunt hilares, & de medico ne cogitant quidem? O quàm multi sedent tam iucundi in cõuiuijs, vel in symposijs, quibus iamiam paratur locus in gehenna, & si eis dicatur, contemnunt, rident, non pallent, non tremunt, & ne cogitant quidem de mutanda vita.

Magnum malũ mali sui ignorantia.

Apoc.3.

Quoniam igitur *quid oremus, sicut oportet, nescimus*, primum omnium petamus à Deo, vt aperiantur oculi nostri, vt spiritus adiuuet infirmitatem nostram, vt morbos, & ægritudines nostras omnes cognoscamus. Dein-

Rom.8.

Quænam a Deo postulanda sint.

de eas probè cognitas sigillatim aperiamus medico illi cęlesti ac diuinissimo, atque ab illo humillima, & ardentissima supplicatione flagitemus, vt is vnctione gratiæ suæ eas curare pro sua infinita cleměria, ac benignitate dignetur: neq; solū vitiorū curationē, sed & virtutum incrementum, & conseruationem postulemus; ac præcipuè fidei, spei, & charitatis; nec non humilitatis, castitatis, pœnitentiæ, patientię, iustitiæ, ac sobrietatis: neque verò pro nobis solùm, sed etiam pro orbe vniuerso preces effundamus, vt omnes homines vnum, & verum Deū agnoscāt, colant, venerentur, adorent: pro Pastoribus, & Sacerdotibus Ecclesiæ, vt ij fideles omnes ad salutis portum sua vigilantia, & solicitudine dirigāt: pro Regibus, & Principibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate. Neque pro capitibus solùm; sed etiam pro membris Ecclesiæ vniuersæ orabimus: pro defunctis quoque, vt eis gloriam, & requiem æternam largiatur. Postremò omnibus amicis, affinibus, benefactoribus nostris, omnibus afflictis, captiuis, ægrotis, morientibus, opus misericordiæ exiguo labore impendemus, si eos, & eorum calamitates, atque ærumnas in illis benignissimis manibus reponamus, quæ cruci affixæ pro omnium salute, & liberatione fuerunt. Hæc igitur in oratione postulanda sunt.

1. Tim. 2.

Sed quomodo postulabimus? Quatuor conditiones bonæ orationis in sacris litteris inuenimus. Quatuor.n. virtutes sunt, quæ orationem perpetuò comitāri debent, dum ea pro nobis in palatio magni Regis legatione fungitur, nempe fides, humilitas, perseuerantia, charitas.

Oratio esse debet

Primo cōfidens.

Initio fides, seu fiducia potius, necessaria est, vt omnino credamus, non solùm posse Deum facere; sed planè facturum, quod petimus. *Quæcunq. orātes petitis*, inquit Dn̄s, *credite, quia accipietis, & euenient uobis.* Neq; difficile vobis erit ita confidere, si super meritis Christi, super infinita benignitate Dei, super certitudine, ac veritate promissionum eius innitamini. Hæc tria, meritum Christi infinitum, quod totū est nostrū, bonitas Dei inexplicabilis, quæ nulla grauitate, ac magnitudine peccatorū vinci potest, & firmitas, atq. constantia promissionū Dei, quæ tanta est, vt potius cœlū, & terra, & omnis natura concidere possit, quā vt vnum de verbis Domini non compleatur: hæc, inquam, tria, quasi tres anchoræ sunt, quæ nauim fiduciæ nostræ ita confirmant, ac stabilem reddunt, vt nullo modo fluctuare possit. Neminem terreat magnitudo, vel numerus peccatorum, modò tibi peccata nō placeāt, sed ea verè, & ex aīo detesteris: & concipias magnitudinem precij nostri, & amplitudinē viscerū Dei, & firmitatē atq. constantiam promissionum eius: & tum præclara fiducia adeas thronum gratiæ eius, & sine dubio quicquid petieris, impetrabis: oīa possibilia sunt credenti, etiamsi *peccata* tua *fuerint ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana alba erunt.*

Marc. 11.

Isa. 1.

Neque tamen hoc sufficit: sed illud secundo loco necessarium est, vt cum summa humilitate, atque animi demissione ad orandum Dominum accedamus; *Deus* enim *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Hanc Rhetoricam docet nos Christus, cùm in principio orationis Dominicæ ait: *Pater noster, qui es in cœlis.* Sicut enim Deum patrem nostrū appellamus, vt fiduciam atque amorem in nobis excitemus: ita etiam in cęlis cum maiestate, & gloria sedentem agnoscere nos profitemur, vt metum, & reuerentiam tantæ maiestati debitam concipiamus. Est enim verè Deus pater noster, sed nō pater terrenus, non mortalis, non similis nobis; sed pater cęlestis, pater diuinus, pater sublimis, pater,

Secundò humilis.

Iacob. 4.

Matth. 6.

ter, qui nos non naturaliter genuit, sed misericorditer adoptauit. Neque solùm verbo, sed etiam exemplo nos docuit Christus. Itaque cum in horto Patri supplicare vellet, non stabat, neque sedebat, sed procidit in faciem suam, & eo modo orabat. Denique Euangelicus publicanus vndenam obsecro veniam, & misericordiam impetrauit, nisi ex humilitate?

Matt. 26. *Luc. 18.*

Tertio perseuerans. *Luc. 18.* *Luc. 11.* *Matt. 15.* *2. Cor. 12.*

Porrò tertio loco perseuerantia quàm sit nobis in oratione necessaria, vel ex vidua illa, quæ sua importunitate Iudicis inclementiam superauit: ex amico illo, qui tres panes sola perseuerantia orationis obtinuit; vel ex muliere Chananæa, quæ toties repulsa, tanquam verè canis per vnam portam exibat, & statim iniuriæ oblita, & verberibus excussis per alteram intrabat: vel ex Apostolo Paulo, qui ter Dominum pro vna re, atque eadem rogauit, facilè potest intelligi.

Quarto Charitate feruida.

Sed postrema, atque potissima conditio orationis est, vt cum affectu, & feruore fiat. Oratio enim optimè atque conuenientissimè comparatur thuri: thus enim, neque sursum tendere, neque odorem vllum exhibere potest, nisi in ignem conijciatur. Itaque, Auditores, si orationem nostram cœlos penetrare, si ad aures Dei peruenire volumus, currum igneum ei faciamus, necesse est. Nam verba frigida, verba languentia, verba mortua, nubes non transcendunt. Ideo in oratione Dominica dicimus: *Pater noster, qui es in cœlis*, vt intelligamus, vehementer nobis clamandum esse, si nos in terra constituti ab eo, qui est in cœlo, exaudiri velimus. Scriptura diuina, vbique fermè, & in Psalmis potissimum feruentem orationem nomine clamoris appellat. Clamores verò sine dubitatione non oris, sed cordis intelligendi sunt: nempe suspiria, gemitus, lachrimæ, cordis clamores, ignita desideria. Hæc sunt, quæ Domino, quicquid volumus, persuadent: non egemus Ciceronis, vel Demosthenis eloquentia, neque composita, longaque oratione. Deus enim vocem desideriorum, & lachrimarum faciliùs multò, quàm politorum verborum exaudit. Non legistis: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus?* Et, *Desiderium cordis eius tribuisti ei?* Cum populus contra Dominum murmuraret, & Moyses pro eodem populo Dominum precaretur, & nihil tamen, quæ audiri possent voce corporis loqueretur, Dominus ait: *Quid clamas ad me?* nempe cordis ipsius vehementem clamorem audiebat. Hæc est igitur postrema conditio perfectæ, & Deo gratæ orationis.

Matth. 6. *Psal. 9.* *Psal. 20.* *Exod. 14.*

Quod si his omnibus adhibitis conditionibus, adhuc fortasse Deus nos exaudire non velle videbitur, certi tamen sumus, desiderium nostrum omnino exaudiri, Deus enim solus videt, quid nobis expediat: & simul videt nos nihil cupere aliud, quàm quod verè bonum, & salutare est. Si interdum vel noxium, vel minus boni aliquid petimus, illud nobis in alia maiora, & meliora bona commutat. Itaq; ipse tanq̃ bonus Pater, ea solum nobis concedit, quæ æternæ saluti nostræ vtilia esse nouit. Et ad hunc modũ verum, & primum desiderium nostrum semper exaudit. Nonne si nudã, simplicem petitionẽ respiciamus, Deus exaudiuit diabolum, & nõ exaudiuit Apostolũ? Orauit diabolus, vt ingrederetur in porcos, & illi cõcessum est: orauit Apostolus, vt Sathan recederet ab illo, & non potuit impetrare: & tñ quis dubitat, quin altiore, & secretiore quodam modo magis Apostolum, quam diabolum Deus exaudierit? Tu petis fortasse à Domino sanitatem, petis diuitias: & vnde scis eam sanitatem, & eas diuitias tibi occasionẽ peccãdi, & causam mortis, & inopiæ sempiternæ nõ futuras? Et rursum, Vnde nosti ægritudinem, & inopiam istam,

Oratio bona semper exauditur, licèt nõ impleatur.

Matth. 8. *2. Cor. 12.*

CONCIO TRIGESIMAQVINTA DE ASCENSIONE DOMINI.

THEMA.

Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ephes. 4.
Psal. 67.

SYNOPSIS.

AB *occasionè Ascensionis Christi, & Spiritus sancti missione, sumpto exordio, ratio redditur, cur non ante Christi Ascensionem Spiritus sanctus descenderit; deque Ascensione præsens instituitur concio. Atque reiectis varijs hæreticorum erroribus, vera doctrina, quisnam, & quo modo in cælum ascenderit, asseritur; vbi illa sententia,* Nemo ascendit, nisi qui descendit de cœlo, *explicatur. Inuestigatur, quonam Christus ascenderit; & an in cælo stet, an sedeat. Excusatur & explicatur illa verborum geminatio,* captiuam duxit captiuitatem. *Quibus vinculis nos Deus sibi obstrinxerit; & in quæ, illis excussis, inciderimus, pulchro discursu exaggeratur, scilicet in iugum falsæ necessitatis, & voluptatis, vbi vitia nonnulla graui inuectione reprehenduntur. Quomodo ruptis diaboli vinculis, relicto tamen necessitatis iugo nos Christus arctiori vinculo, Redemptionis nimirum, sibi obstrinxerit, disseritur.*

Pars altera ostendit, non tam Angelis quam hominibus gaudij ansam per Ascensionem Christi, esse datam; deinde quæ dona Deus dederit hominibus enarratur, scilicet Spiritum sanctum, Christum aduocatum, Fidei, Spei, & Charitatis augmentum. Cur quadraginta dies cum discipulis conuersari

 voluerit

die regni cœlestis possessionem accepimus. Hodie super Cherubim & Seraphim ad dexteram Dei conscendimus; & quàquam hæc omnia latissimos mihi ad dicendum campos aperiant: tamen ego orationem meam breuissimæ cuiusdam sentétiæ quasi cancellis quibusdam includam, neque facilè eã extra illos egredi, aut longius vagari permittam. Ea sententia Apostoli Pauli est. Ipse enim ad Ephesios scribens, ac de hodierno triúpho verba faciés ait: *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus*. Quã sententiam ex Psalmo 67. verbis paululùm immutatis, accepisse videtur. Nã cum Propheta dixisset: *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus*. Apostolus dixit; *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus.*

Ephes. 4.

Psalm. 67.

In huius igitur propositæ nobis sentétiæ explicatione illud imprimis quęri posse video, Quis ille sit, qui ascẽdit? Nam nec Propheta, nec Apostolus id satis expressit. *Ascendens*, inquit, *in altum*. Quisnam? Hæretici Nestoriani, qui duos Christos prædicabant, vnum Deum, alterum hominem, eum Christum duntaxat in cœlum ascendisse affirmare compellebantur, qui solum esset homo. Apellitę contra, qui Christum non ex virgine, sed ex elementis carnem accepisse, & eam, cùm à mortuis excitaretur, mũdo reddidisse prædicabant, illud etiam asserebant, Verbum Dei, sicut cùm de cęlo ad terram descẽdit, carnem suam non attulerat, sic etiam cùm de terris ad cęlum ascendit, nullam omnino carnem secũ extulisse: neque aliter intelligi posse, quod Dominus ait: *Nemo ascẽdit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo*. Nam carnem illam, quam Dei Filius hic in terris gessit, de cęlo non descendisse illustrius est, quàm vt sit à nobis necesse monstrari. Porrò in eadem hæresi eos omnes constat fuisse, qui vel in Christo naturam humanam penitus non agnoscebant, vt Cerdonistæ: vel eam in diuinam esse conuersam asserebant, quod Eutychianos docuisse planũ omninò ac perspicuum est.

Quis in cœlum ascenderit.

Errores varij.

Epipha. in Panar.

Ioan. 3.

Verùm istos omnes ille ipse, quem hodie veneramur, Imperatoris nostri triumphus, gloriosaque in cęlum ascensio reprehendit, alijs testibus non indigemus, ipsa per se Dominica ascensio satis loquitur. Nec enim fieri potest, vt is cęlum ascendat, qui solùm est homo, vt somniant Nestoriani: aut solùm est Deus, vt Apellitæ, Cerdonistæ, atque Eutychiani delirant. Nam qui solùm est homo, euehi quidem, & in sublime ferri ab alio potest: at euehere se ipsum, cœlos omnes transcendere, atque ad ipsam Dei Patris dexteram penetrare per se certè non potest. Qui verò solùm est Deus, semper & vbique, & totus, nec vlla temporum, aut locorum permutatione mutatur.

Reÿciuntur.

Hoc sanè Ecclesia Catholica mater nostra probè intelligens, Virginem illam, quam orbis Reginam, Deique parentem appellare non dubitat, quamque & animo & corpore, sempiterno æuo in cœlis frui cum filio confitetur, assumptam esse ad cęlum dicit, ascendisse in cęlum non dicit. Verè enim ipsa veritas ait: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo*. Euehuntur alij, assumuntur, extolluntur: is verò solus non ab alio accepta, ac mendicata, sed sua ac propria virtute cęlos ascendit, qui simul & Dei Filius, & Virginis filius est, vt euehi possit ex vno, & euehere possit ab altero. Quod verò hæretici negant, Christi carnem in cœlum ascendisse, quia de cœlo non descendit: Et *nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo*, nullam prorsus vim habet. Nam vt Augustinus libro de Agone Christiano sapiẽter docet, nõ Christi carnem, sed Christum carne quasi vestitũ in cœlum ascendisse prædicamus. Quemadmodum enim si quis de monte

Christus ascendit, Maria assumpta est.

Ioan. 3.

August. de Agõ. Christiano c. 28

Simile.

monte aliquo nudus descenderet, ac deinde non amplius nudus, sed vestitus ascenderet, rectè diceremus de eo, qui descendit, ipse est & qui ascendit, & nemo ascendit in montem, nisi qui descendit de monte. Sic etiam, quamuis Dei Verbum carne humana vestitum in cęlum ascẽderit, cùm antea sine ea ad terras descẽdisset, verè tamẽ de se ait: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo.* Caro enim non tam ascendit, quã euecta est, ipso euehente, qui ascendit. Habemus igitur, quis ille sit, qui ascendit. Superest vt videamus, quo ascenderit.

Quonam igitur ascendit? Quo? In altũ. Sic enim Apostolus ait; *Ascendẽs*, inqt, *in altum*, nempe super oẽs cęlos, & super omnes res creatas. Ascendit ita, vt B. Cyprianus dicat, Cherubim & Seraphim beatos pedes Domini ambire. Talis enim locus eum decebat, qui non adoptione, sed natura Filius erat Dei, quique vt orbis præses totius vniuersitatis clauum & gubernacula capiebat.

Christus in cœlo stet an sedeat?

At nunquid sedere, aut stare in cœlo Dominus existimandus est? Ista quęstio videtur habere nonnihil curiositatis: tamen sua etiã vtilitate nõ caret. Breuiter igitur eam expediamus. Si verum ac naturalem situm consideremus, non sedere, aut iacere, sed stare Dominicum corpus existimare debemus. Sedere enim ac iacere infirmitatis, ac imbecillitatis est. Corpora verò gloriosa, ac immortalia sicut fatigari, ac laborare non possunt, ita nec infirma, aut imbecilla esse possunt. Quod si nonnunquam in sanctis voluminibus Christus sedere dicitur, id secundum metaphoram intelligendum est. Nam etiam & Deus Pater interdum sedere dicitur, cùm tamen propriè nec stare, nec sedere possit, quippe qui corpus non habet. Solùm igitur Christi gloriam singularem, ac planè regiam, & summam illam Iudicis Maiestatem diuinæ literę nobis significant, cùm Dei Filium sedere ad dexteram Dei Patris tradunt. Hinc enim de sanctis cęteris esse eos à dextris Dei sępe legimus. Sedere autem à dextris Dei, est in illa ipsa gloria, & regno sceptrum tenere, & caput ac regem cæterorum esse, quod soli Christo conuenire nemo ferè Christianorum ignorat.

Sequitur, *Captiuam duxit captiuitatem.* Nõ me fugit, propriam esse phrasim Hebræorum, vt dicant captiuam ducere captiuitatẽ, quod nos breuiùs, Captiuos ducere, vel captiuos facere, diceremus. Nam & in ipso Psalmo, vnde hæc nostra sententia sumpta est, tametsi secundum versionem septuaginta interpretum legatur, *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem*, tamen secundum B. Hieronymi versionem, quę magis ad Hebraicam veritatem accedit, legitur; *Ascendisti in excelsum, captiuam duxisti captiuitatem.* Et capite 21. Deuteronomij, quo loco nostri codices habent: *Captiuos duxeris*, Hebræi codices habent; *Captiuam ceperis captiuitatem.* Et capite 28. libri posterioris Paralipomenon, pro eo, quod nos habemus, *Reducite captiuos, quos adduxistis*; Hebræi habent, *Reducite captiuitatem, quam captiuam duxistis.* Sed quamquam hæc ita se habent, nihil tamen prohibet, quin aliquam causam huius elegantissimæ geminationis reddamus. Quid igitur est, *captiuam duxit captiuitatem*? hoc est, quos captiuos, ac vinctos inuenit, non tam liberauit ac soluit, quàm eis catenas, & vincula commutauit, & ex captiuis diaboli suos captiuos fecit. Quæ sanè felicissima, & maximè expetibilis commutatio fuit. Qui enim antea superbissimi Tyranni mancipia erant, nunc eius Imperatoris administri sunt, cui seruire, nõ tã seruire, q̃ regnare est. Et qui olim ferreis, atq; æneis catenis onerati erãt, nũc argenteas, atque aureas gerunt, vt eis nõ tam oneri, quã honori, pro catenis torques, ꝓ vinculis monilia esse videãtur.

Psal.67.

Deut.21.

Par.28.

Christus vincula nostra in meliora commutauit.

Vincula, quibus Deus nos sibi obstrinxit.

Quoniam attente me de his vinculis disserentem auditis, planiùs hoc dicam, & paulò altiùs repetã, Auditores. Magna & præclara quædam res est homo, præ-

præstans, ac sanè singularis humani animi vis, atque potestas, pro qua, tanquam pro vrbe quadam, aut arce pulcherrima, & munitissima Imperator cœlestis, ac Pater luminum cùm dæmonum ac tenebrarum principe summa vi semper decertauit. Ea verò est vtriusque principis hominem in sua potestate retinendi cupiditas, vt quicumque eum capiat, ita catenis, & vinculis reuinciat, vt non modò non fugere, sed ne commouere quidem se possit. Ac Deus in primis, qui hominem, vt eius auctor ac parens optimo iure possidebat, simulatque eum condidit, arctissimis quibusdam nexibus, ne forte diffugeret, colligauit. Quinam isti nexus? quænam ista vincula fuerunt? Dominum ipsum per Osee Prophetam loquentem audiamus: *In funiculis*, inquit, *Adam traham eos: in vinculis charitatis*. Itaque funiculi Adam, quibus videlicet initio reuinctus est Adam, nexus amoris, vincula charitatis fuerunt. Et quidnam aliud nexus amoris, & vincula charitatis, quã dona ac beneficia sunt: Nonne enim etiam in cõmuni sermone nos beneficijs obstringi, & obligari dicimus? Et quid obstringi, & obligari, nisi fortiter stringi, & arctè ligari significat? Deus igitur hominem retinere cupiens, circumdedit animo & corpori multa & magna vincula beneficiorum, cùm ei naturam illam præclaram condidit, gratiam atque amicitiam suam donauit, beatitudinem, gloriam, & felicitatem promisit. Iste *funiculus triplex* fuit, qui, vt Sapiens ait, *difficile rumpitur*. Verùm infelix Adam, spe quadam falsæ libertatis deceptus, vires suas, & robur in suam perniciem experiri voluit, & malè fortis impetu facto vincula rupit, & iugum excussit. Num in Ieremia Propheta querimoniam illam Dei nunquam legistis? *A sæculo confregisti iugum meũ: rupisti vincula mea?* Sed quid tum seruo fugitiuo isti cõtigit? Liberne euasit, an in seruitutem verè miseram, & luctuosam incidit? Audite rursum, quid Dominus p Danielem Prophetam dicat: *Vinciatur ferro, & ære, in herbis foris, & rore cœli conspergatur: & cũ feris sit pabulum eius*. Id verò ita omnino factum fuisse, quis vestrum ignorat, Auditores? Quid hoc nostrum exiliũ? Quid tot ferini motus? Quid tot impetus effrænati? Quid tot labores, ac dolores? Quid tot ærumnæ, & calamitates clamant? Excussit igitur homo iugum aureum Dei, & statim ei impositũ fuit iugum plumbeum diaboli. Fregit vincula serica, & iniecti fuerunt ei compedes ærei: effectus est enim mancipium diaboli, qui primum vinculis peccatorum eum arctissimè colligauit: deinde duplicem ei catenam circumdedit, quarum altera necessitatis, altera voluptatis dicitur. An non trahimus fortasse catenam necessitatis, qui edere, bibere, vestiri, spoliari, dormire quotidie necesse habemus? Et quam grauis ac laboriosa est hæc catena? Nõne in sudore vultus nostri vescimur pane nostro? Quàm multi labores, & sudores necessarij sunt, vt cibũ, & potũ, & vestes, & alia quibus egemus, nobis comparare possimus?

Osee 11.

Eccl. 4.

Ierem. 2.

Dan. 4.

Vincula diaboli qualia.

Sed est adhuc alia quædam catena non veræ, sed falsæ necessitatis, quam homines sponte sibi ipsis imponunt: quasi vera necessitas non sit satis: & quanquam eam si vellent statim excuterent; tamen ita nonnulli ea sunt impediti, vt nullo modo ab ea expediri posse videantur. Persuasit diabolus hominibus, ac præsertim nostræ ætatis adolescentibus, non posse eos dignitatem suam, atque existimationem tueri, nisi faciant id, quod cæteri faciunt. Videt aliquis nescio quem alium singulis mensibus vestes mutare, statim dicit apud se, Non sum ego illo inferior, oportet etiam me idẽ facere, alioquin omnes me auarum, & sordidum dicent. Ecce catenam falsæ necessitatis. Videt aliquis aduenisse quendam adolescentem, qui præter alia ornamenta, etiam nescio quod appensum ad col-

Iugum falsæ necessitatis.

lum

si gerat, fortasse retia sunt, vt se à diabolo irretitũ esse omnibus manifestum fiat: continuò omnes alij tãquam simij quidam imitantur,& nisi id faciunt,honoris sui iacturam facere se arbitrãtur. Nõ sit vobis q̃so molestum hæc audire. Cogor enim hoc dicere. Nã si tacerem, ipsemet in retia diaboli caderem. Inuitatur aliquis ad potationem, fortasse non cuperet ipse ire: tamen ne rusticus, & inurbanus appelletur,pergit cum cęteris:quod si dicamus,Cur ita agis? Ille nobis respondet. Ego quidem non ignoro vitium esse ebrietatẽ: optarẽ etiam, si possem, à nemine inuitari, non libenter intersum potationibus, & cõuiuijs, sed quid agerem? iste est nostræ patriæ mos,si velim cum cæteris viuere,necesse est,vt sic agam:alioquin enim omnibus contemptui,& ludibrio essem,censor morũ, & emendator superbissimus appellarer. O infelicitatem nostrorum temporum! Siccine diabolus nobis imponit? Siccine falsum honorem pro vero colere nobis suadet? Verus enim honor, Auditores, ex veris virtutibus nascitur, quod etiam Ethnici Philosophi non ignorarunt. Verus honor Prudentiam,Iustitiam, Temperantiam, Sobrietatem, Grauitatem cõsequitur. Metuis iacturam honoris facere, si vanos adolescentes non imiteris; & non metuis,si tu vanus etiam efficiaris? Times hominum maledicorum linguas,si amico ad potationem inuitanti nõ pareas:& non times proborum hominum, ne dicam Dei, iustas reprehensiones, si pareas? Quid? Erubescis vocari sobrius,& non erubescis vocari ebrius? Ego sanè non video, quid infelicius Ecclesiæ Christi accidere possit. Et quid fiet temporibus Antichristi,si iam pudet nos virtutum, & non pudet vitiorum? Erubescis confiteri te sobrium esse velle? erubesce etiam te Christianum esse; Nam Christus præcepit sobrietatem. Erubescis si castus nominaris? Erubesce etiam si Christianus nominaris; Christus enim castitatẽ docuit. Erubescis, si iniuriam accipias,& non vlciscaris eam? erubesce etiã quod baptizatus es: huiusmodi homines iniurias condonare tenentur. Erubescunt alij si pauperes,& humiles esse eos cõtingat? Erubescant, etiam q̃ Christo nomen dederint, qui pauperrimus fuit,& fabri filius appellatus est. *Dirumpamus*, Auditores,*dirumpamus*, quæso,*vincula* ista: *proijciamus à nobis iugum* falsæ necessitatis. Ego enim nõ dubito,si quis semel inciperet contemnere vestium vanitates, recusare etiam in magnis conuiuijs tam frequentes propinationes, & verum ac probum Christianum non solùm fide,sed etiam moribus referre,non esset ille, vt aliqui putant,ludibrio atque ostentui,sed potiùs,mihi credite,venerationi,& admirationi: nec tanquam rusticus, & inurbanus contemneretur,sed vt vir grauis, & sapiens ab omnibus commendaretur. Hæc enim catena falsæ necessitatis non aliud fundamentũ, quam inanem quandam formidinẽ,& falsam persuasionem habet.

Psal. 2.

Quid iam de catena voluptatis dicemus? Illa non vna, sed multiplex est. Tot enim sunt laquei voluptatũ, quot ea sunt,quæ sensus nostros blandè afficiunt. Sed quãquam hæc omnia laquei sunt, tamen stulti homines ita currunt ad ea,tanquã si non capiendi a laqueo, sed capturi magnam aliquam prædam ipsi essent. Clamat Sapiens, res omnes creatas tentationem,& muscipulam esse pedibus insipientium: homines verò vt se verè insipientes ostendant,creatoris obliti, res creatas vehementissimo desiderio concupiscunt. Clamat Apostolus Paulus: *Fugite fornicationem*: laqueus enim diaboli est: at homines quãto magis absterrentur, tanto cupidiùs ad istum laqueũ currunt. Clamat idem Apostolus: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli*: at verò quotusquisque est, qui non doleat se parum fortiter his vinculis obstrictum esse? Clamant diuinæ scripturæ: *Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet.* at homines non solùm fugiunt ab honorum, & dignitatum laqueis,

Catena voluptatis.

Sap. 14.

1. Cor. 6.

1. Tim. 6.

Sap. 6.

queis,

queis, sed etiam certatim contendunt, quis prior collum in laqueum inijciat. Et quod grauius est, inuident captis, qui capi non potuerunt. Rogo vos, si vnum, si duos, si quinque, si decem homines impingere in lapidem, aut cadere in foueam aliquam videremus, nonne tot casibus aliorum nos tandem cauti, & prudentes efficeremur? Cur igitur cauti non efficimur, cùm tam multos quotidie his laqueis capi, misereque interire conspicimus? Sed ad nostrum captiuum reuertamur.

Christus, vt duplicato vinculo nos cōstringeret, vincula diaboli rupit.

Quid igitur Deus fecit, cùm hominem suum, quem tot vinculis beneficiorum in creatione sibi obstrinxerat, in laqueum diaboli incidisse, & ab eo captum, & multiplicibus catenis circumdatum teneri animaduertit? ait intra se: Descendamus, & liberemus fugitiuum nostrum: nam circumuentus, & deceptus à Diabolo est, qui nullum vnquam poneret modum suæ Tyrannidi, atque immoderato illi imperio, quod super miserum genus humanum exercet. Verùm cùm hominem liberauerimus, duplicemus ei catenas, & multo arctioribus nexibus eum ligemus, quàm initio ligatus fuisset. Venit igitur Filius Dei, singulare certamen cum diabolo inijt, ac breui eum prostrauit, atque ad deditionem compulit: mox verò hominem à diaboli, & peccati potestate expediuit, atque in veram libertatem asseruit; sed tamen catenas necessitatis ab eo auferre non voluit: intelligebat enim tantam esse hominis impudentiam, vt si penitus à catenis expediretur, facilè negaturus fuisset, se vnquam diaboli mancipium extitisse, nec dicere cum Pharisæis dubitasset: Nos liberi sumus, *& nemini seruiuimus vnquam*. Ait igitur Dominus, vt semper huius beneficij recorderis, reliqui tibi signa seruitutis, catenas necessitatis, vt adhuc *in labore vultus tui* vescaris *pane tuo*: adhuc in membris tuis senties *legem repugnantem legi mentis* tuæ, vt adhuc morbis, & vulneribus, & ipsi interitui subiaceas. Veniet tamen tempus, quando te penitus ab istis etiam vinculis liberabo.

Relicto tamen necessitatis vinculo.

Ioan. 8.

Gen. 3.

Rom. 7.

Sed quænam sunt ista vincula arctiora, quibus Dominus iterum hominem alligauit? Beneficia sunt Redemptionis, Auditores, quæ quidē & plura, & maiora sunt, q̃ beneficia creationis. In creatione siquidem dedit nobis Dominus sua; In redemptione autem dedit sua, & accepit nostra. Ecce nobis vincula duplicata: dedit, inquam, in redemptione sua dona, charismata, gloriā, gratiam: accepit verò nostra, labores, verbera, dolores, maledicta, plagas, mortem denique ipsam: nonne hæc sunt vincula duplicata? Verè ingratus est, qui non se obligatum, atque obstrictum his vinculis sentit. Quid? quòd in creatione *dixit*, *& facta sunt*, non laborauit, non sudauit: at in redemptione non sic, sed vsque ad mortem sudauit, nec sudorem solum, & eum sanguineum, sed totum etiam sanguinem suum profudit. Verè igitur *ascēdens in altum, captiuam duxit captiuitatem*, quando tot, & tanta dona hominibus dedit quando nos soluit à vinculis peccatorum, quando ligauit vinculis beneficiorum, quando nos omnes sic feliciter colligatos in triumphum duxit. Omnes enim si non re, certè spe cum ipso ascendimus: nam, vt Apostolus ait: *Conuiuificauit nos in Christo, & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestib.*

Alterum vinculum, Redemptionis.

Gen. 1.

Psal. 32. & 14.

Eph. 2.

PARS POSTERIOR.

SVnt fortasse, qui non tam gaudendum, quàm dolendum esse putent, quod Dominus Ecclesia sua, quam sibi proprio sanguine comparauit, quasi deserta ad cęlum ascenderit: vel si gaudendum sit, Angelis certè, non hominibus: quod enim Angeli receperunt, homines amiserunt. Videant tamen, qui ista sētiūt, ne forte ab ipso Dño audiāt; *Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quia vado ad Patrē*: Verè enim, Auditores, expediuit nobis, vt Liberator noster in cę-

In ascensione Domini non Angelis tātum, sed & hominibus gaudendū.

Ioan. 14.

in cœlum ascenderet. *Ascendens* enim *in altum*, non solum *captiuam duxit captiuitatem*, quod ad eius gloriam, & Triumphum pertinebat; sed etiam *dona dedit hominibus*, qđ ad nostram vtilitatem, & emolumentū pertinet. Tanta verò, & tot sunt ea dona, quæ Dominus ascēdens hominibus dedit, vt Apostoli sola eorum spe, & promissione erecti, non modò Domino recedente non fleuerint, verùm etiam in Ierusalē cum maximo gaudio, & exultatione redierint, vt ex postremis verbis Euangelij secundum Lucam intelligi potest.

Quæ dona ab Ascensione nobis collata.

Quæ igitur ista dona fuerunt? Hoc enim duntaxat nobis explicandum superest. Primum & maximum donum, quod & radix, & primum omnium donorum fuit, Spiritus sanctus est. Hoc enim eximium donum simulatque Dei Filius ad Patrem suum peruenit, Apostolis suis procurauit, & post decem dies super illos, vt diuinæ scripturæ loquuntur, effudit. *Dextera igitur Dei exaltatus*, inquit B. Petrus, *& promissione Spiritus sancti accepta à Patre effudit hūc, quem vos videtis, & auditis.* Alterum donum est quod ipse Dei Filius ideo potissimum introierit in sancta sanctorum, & tabernaculum illud non manu factum, vt semper *appareat vultus Dei pro nobis*, & eum interpellet pro nobis. *Non enim*, inquit Apostolus Paulus, *in manu facta Sācta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Et B. Ioannes: *Hæc*, inquit, *scribo vobis, ut non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum.* Quid? Nōne hoc singulare donum, atque excellentissimum munus est? Quid iucundius homo peccator cogitare potest? Quid felicius, quàm in tam formidabili iudicio, vbi de æterna salute agitur, iudicem habere patrem, aduocatum verò fratrem? Quis desperet? Quis animum despondeat? Quis causæ suæ diffidat, etiamsi maximorum, innumerabiliumque criminum reus sit, si modò hoc apud se cogitet, apud patrem iudicē se fratrē aduocatum habere. Tertium autem, & postremum genus donorum, quod Dominus ascendens in altum humano generi contulit, illud mihi esse videtur, quòd illæ tres principes virtutes, Fides, Spes, Charitas, hinc in nobis mirum in modum nutriantur, confirmentur, augeantur. Fides, quia credimus in eum, quem non vidimus. Et *beati qui non viderunt, & crediderunt.* Spes, quia si caput nostrum cęlos penetrauit, membra quoque eosdem penetratura confidimus. Charitas in Deum, et amor rerum cęlestium ac spiritualium, quia cū Christum, in quo spes, ac salus, & omne bonum nostrum situm est, in cęlum ascendisse credimus, nos quoque vota eo & suspiria nostra transmittimus, & Paulum Apostolum intentis auribus audimus, cum ait: *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* *Ascendens* igitur Christus *in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus.*

Act.2. *Heb.9.* *Ibidem.* *1.Ioan.2.* *Ioan.20.* *Coloss.3.*

At quando tandem, & quo ordine ascendit? Post dies quadraginta à Resurrectione sua ascendit. Cur tanto tempore expectauit? Vt præberet *seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis*, vt Christianam Rempublicam constitueret, vt Apostolo Petro Ecclesiæ clauum, & gubernacula traderet, vt Pęnitentiæ Sacramētum, & alia, si quæ supererant, institueret, vt Apostolos informaret, atque ad Spiritus sancti aduentum præpararet, vt demum charitatem, atque humilitatem suam nobis adhuc vehementiùs commendaret. Maximè enim profectò illæ virtutes in Domino extremis illis diebus enituerunt, cùm iam vitam Angelorum non solùm animo, sed etiam corpore viueret, & tamen frequentissimè, & familiarissimè cum discipulis suis mortalibus, & abiectis hominibus versaretur.

Cur quadraginta dies cum suis conuersatus sit. *Act.1.*

Porro modum, atq; ordinem ascensionis disertis verbis explicat B. Lucas: Edu-

Luc. 24. *E duxit*, inquit, *eos foras in Bethaniã, & eleuatis manibus suis benedixit eis: & factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.* Itaque Dominus, qui in Ierusalem in vrbe totius Palæstinæ celeberrima, & coram toto orbe terrarum in crucem cum maxima ignominia agi voluit, idem ex monte quodam penè deserto, & coram paucis testibus in cœlum gloriosus ascendit, vt contumelias, & ignominias etiam publicas libenter amplecti; gloriam verò & celebritatem fugere, hoc etiam postremo facto nos doceret. Benedixit verò, hoc est, benè suis discipulis, vt eis valediceret, precatus est. Fortasse etiam hoc ipsum inuictissimæ crucis super illos signum expressit, atque inde Apostoli idipsum vsurpare cœperunt. Ac tum demum cunctis videntibus, & eum animis, & oculis prosequentibus, sensim ab eis recedere, atque eleuari cœpit. *Et benedicens eis ferebatur in cœlum*, vt iam tum discere inciperent, supplices oculos, & manus in cœlum attollere, de cęlo auxilium expectare, in cęlo cor suum affigere, vbi thesaurum suum esse non ignorarent. Cùm autem iam satis procul à terra in sublime ascendisset, candidissima quædam nubes suscepit eum ab oculis eorum. Nec verò nubes ideo apparuit, vt vehiculum esset Christo; sed partim vt eius gloriam, & maiestatem augeret, partim ne Apostoli diutiùs intimis oculis, animisque suspensis eum prosequerentur.

Quomodo Christus ascenderit.

Comitatus Christi.

Et quid iam de multitudine hominum, & Angelorum, qui eum comitabantur, dicemus? Hunc enim magnus ille Iacob referebat, cum de seipso quodam loco ait: *In baculo meo transiui Iordanem, & nũc cum duabus turmis regredior.* Solus descendit Christus de cęlo, solus Iordanem Passionis baculo crucis innixus traiecit. *Torcular*, inquit, *calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum.* At non solus ad cęlum, atque ad Patrem regressus est. Nam turmis duabus, altera hominum, altera Angelorum comitatus ascendit. Et qua pompa? qua celebritate? quibus gaudijs illum ascẽdisse, & triumphum suũ egisse putatis? Si Ecclesia militans inter bellorum tumultus, & strepitus tubarum canit, quid illa victrix, & triumphans Ecclesia faciet? Si lætentur homines in terris, quid ipsi Angeli facient in cęlis? O si quis hodie audiret organa, psalteria, citharas, concentum illum, & symphoniam, quibus resonant templa, & plateæ cęlestis Ierusalem? O si cernere posset noua illa spectacula, tripudia, choros, triumphos spirituum beatorum! O quam citò liquefieret anima eius! O quibus vocib. caneret: *Ascendit Dominus in iubilo*, alleluia, alleluia. *Et Dominus in voce tubæ*; alleluia, alleluia. Et, *Trahe me post te: curremus in odorem vnguentorum tuorũ. O quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam.*

Genesis 32

Isaia 63

Psal. 46.

Cant. 1.

Psal. 54.

An non vos etiam ascendere desideratis, Auditores? Certè desideratis. Id mihi profectò non negabitis. Nam si Philosophus ait, Omnis homo naturaliter scire desiderat, cùm tamen plerique ad literas perdiscendas fustibus, & verberibus adigantur, quantò nos veriùs dicemus, Omnis homo naturaliter ascendere, & sursum ferri desiderat? Cur nostri adolescẽtes tam diligenter incumbunt in studia? Vt ascendant. Cur alij tam læti proficiscuntur ad bella, & eligunt potiùs in castris vitam miserrimam ducere, quàm domi suæ commodè & quietè viuere? Vt ascendant. Cur ẽt interdũ aliqui monachi fiunt, & humilitatem profitentur? nonne vt Abbates fiant, & ascendant? Tanta est in hoc nobilissimo animante, quamuis sæpe peruersa, ascendendi cupido. Nec mirum, Auditores. Nam sedes, & quasi elementum mentium nostrarum sursum est. Cur ignis tẽdit sursum? Cur terra deorsum? Nonne, quia ignis elementum sursum, & terra elementum deorsum? Quoniam igitur elementum nostrum sursum est, ac de cęlis animos habemus,

Omnes naturaliter ascendere desiderant

mus, idcirco eo rapi animus desiderat: nam quemadmodũ pisces extra aquam moriuntur,& res omnes extra sua, & propria loca diutiùs conseruari non possunt: sic etiam animis nostris non est benè in regionibus istis, vbi *corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*: Nec enim minus animus suffocatur in corpore, quam corpus suffocatur in aquis. Et quanquam eum blanditijs delinire, ac detinere caro nostra conetur: quippe quæ nouit, quantum eius coniunctione & societate indigeat, tamen facere non potest, quin interdũ animi natura se prodat, & ad loca editiora, & sublimiora suspiret. Hoc igitur firmum sit, & ratum, Auditores, omnes homines naturaliter loca alta, atque adeo ipsum cœlum desiderare.

Sap. 9.

Sed multi malè. Simile.

Sed quid interim illis accidit? Idem omnino, quod pueris accidere solet? Aspiciunt aliquãdo pueri vertices montium, à quibus cœlum ex quadam oculorum deceptione nõ amplius vno palmo abesse videtur. Illi igitur quia nõdum ratione sensuum errorem corrigere didicerunt, verè cœlum nõ amplius vno palmo abesse à montium verticibus arbitrantur, atque aiunt, O si montem illum conscenderem, profectò cœlum manibus attingerem. Sic etiam cùm interdum pueri illi, qui in vallibus habitant, Solem oriri ex montibus vident, putant ipsi si in montib. illis fuissent, se omnino Solem attingere potuisse: at cùm postea aliqua data opportunitate montes illos superant, tunc demum in quanto errore versentur, intelligunt. Ad eundem modum in terris loca quædam editiora videmus, licèt non tam montes, quàm colles, seu tumuli quidam potiùs dici deberent.

Atque vt, quod volumus, exemplis planum fiat, duos ex illis montibus nominabimus: Vnus potentię, alter scientiæ mons appellatur. Cogitat aliquis, vel Regiam, vel Pontificiam, vel Imperatoriam maiestatem; intuetur opum affluentiam, purpuræ splendorem, numerum famulorum, amplitudinem dignitatis, illustres titulos, gloriosa cognomina, continuò ardere incipit desiderio ascendendi. O qualis mons, inquit, est ille? quàm excelsus? quàm sublimis? profectò etiam mihi nubes superare videtur. O si semel ad eius verticem peruenirem, nonne cœlum contingerem? Nonne ita beatus, ac felix omnino essem, vt Deus quidam inter homines dici possem? Age igitur excitemus industriam, manibus ac pedibus reptare incipiamus. Ac aliquando quidem fit, vt post multos annos in repen do consumptos perueniat quis ad summum montium. Verùm cùm ibi est, & multitudine negotiorum, molestiarum, curarum, sollicitudinum obrui se videt, vt quietem nullam capere possit, omnia plena periculis, ac suspicionibus animaduertit: illa ciuitas defecit, illa defectionem minatur, illa in officio vix contineri potest: vndique supplices libelli, vndique querimoniæ adueniunt. Et ad hæc omnia morbis, & ægritudinibus non minùs vexatur, q̃ olim cùm priuatus esset, tum demum se deceptum intelligit, & nihil aliud est, inquit, esse Regem, aut Pontificem, quàm hoc? Putabam me beatũ futurum, & miserior mihi nunc esse videor, quàm vnquam fuerim. Hic ille mons est, quem Diabolus primus ascendere aggressus est. *In cœlum*, inquit, *conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum*. Sed non benè ei successit. Nam repentè tanquam fulgur cecidit è cœlo, & ex angelo optimo, & pulcherrimo, perditissimus & fœdissimus Diabolus factus est.

Mons potentiæ.

Isa. 14.

Quid iam de monte sapientiæ dicã? Si procul aspiciatur, ò quam sublimis, quàm speciosus esse videtur ijs, quos amoris stimulus cõcitat? Quid .n. splẽdidius, aut gloriosius nomine sapiẽtię? Certè vulgus hominum putat nihil penitus latere Philosophos, sed eos omnia abdita, atque arcana naturæ penetrare; tamen vos, Auditores, qui mon-

Mons scientiæ.

montem illum ascendistis, nonne plane videtis, vix exiguum tumulum dici posse? Quid certum? Quid exploratum? quid non dubium? quid non sub iudice adhuc positum in vniuersa Philosophia reperitur? Nihil mihi aliud, quàm *Vtrum*, in ea videre videor. *Vtrum*, omnes replet, atque occupat libros Philosophorum. Et quid aliud istud *vtrum*, si in eo finis cõstituatur, si humilitas absit, quàm *vtres* efficere potest? Et vtres, inquam, non tam sapientia, & cognitione veritatis, quam superbia, & vento vanitatis inflatos? Ita quidam veterum Philosophorum intonant, vt quidam hominis appellationem æquiuocè, vt ipsi loquuntur, de Philosopho, & non Philosopho, dici asseuerarēt. Ad istum montem primus noster parens aditum aperire conatus est. Ille enim est, qui cupiditate sciendi bonum & malum ascēdere voluit in mōtem sapientiæ, & miserabili ruina in vallem ignorantiæ præcipitatus est.

Quid igitur? An studiū sapientiæ negligendum, & Gymnasia omnia claudenda sunt? Non hoc dico, Auditores, imò verò aperiantur, dilatentur, amplificentur, si opus est, domicilia sapientię. Quid igitur nos ab isto monte absterres? Quid sapientiæ studiosos reprehendis? Eos duntaxat reprehendimus, Auditores, qui finem vltimum sibi in huius ascensione constituunt: quique propterea de pietate ac probitate, quæ vera via ad beatitudinem est, aut parum, aut nihil soliciti esse videtur. Nam profectò, qui hoc agunt, in maximo errore versantur, cùm propter vmbram quandam, vel potestatis, vel sapiētiæ, veram & potestatem, & sapientiam perdant. Nā vt cętera interim omittamus, quis istius potentiæ, & sapientiæ finis est? Nonne gloria quædam, & celebritas apud homines? Ista vero gloria quàm altè ascendit? quàm longe, lateque propagari potest? Quis non videt, quantis angustijs gloria humana, etiamsi dilatari velit, circumscribatur, cum nec Alexandri, nec Aristotelis, quorum alter ad

Variè gloriam humanā sectamur.

summam potētiam, alter ad summam sapientiam peruenisse putatur, nomen & fama vel Caucasum montem transcēdere, (vt Tullius loquitur,) vel Gangem fluuium transnatare vnquam potuerit? Num quidem putatis, vel in aere apud dæmones, vel in cœlo apud Angelos magni vnquam famam esse, vel potentiam Alexandri, vel sapientiam Aristotelis? Nihil minus. Deinde quid illis prodest, quod hic nominentur, vbi non sunt, cum ibi torqueantur, vbi sunt? quod si id illis summis hominibus accidit, quid ijs eueniet, qui cum illis nulla ex parte comparandi sunt? Nonne igitur summa dementia est, omne suum tempus, omne suum ingenium, omnes suas vires in ea gloria acquirenda consumere, quæ acumen ipsum, ac tectum propriarum ædium nō transcendit? Et tamen horum amentium hominū nō magnus, sed infinitus numerus est.

Hos igitur montes contemnamus, quorum ascensus difficillimus est & periculosissimus, ad quorum culmen pauci perueniunt, & pauci illi sæpè deorsum grauiore casu præcipitantur, vt ex ipsa primi angeli, & primi hominis ruina intelligere potuistis. Et mirum est, homines, quorum vestigia imitantur, eorum præcipitia non perhorrescere. Sed illū potius imitemur, qui non alia de causa ad nos descendit, quàm vt nobis viam demonstraret ascendendi. Quòd autem verissimam certissimamque viam docuerit, nonne hodie ipsa sua ascensione apertissimè cōprobauit? Nōne ipse vnus verè ascendit eo, quo nec homo, nec Diabolus ascendere potuerunt?

Vt ascēdamus, Christum prius descendentem imitemur.

At quam tandem viam ipse docuit? Nempe viam quandam mundi sapientibus, & potentibus omnino incognitam. *Nam quia in Dei sapiētia non cognouit mūdus per sapientiam Deum*, hoc est, quia per montem sapientiæ ad Deum peruenire non potuerunt (atq; idē de mōte potentię dici potest)

1. Cor. 1.

D d ... *placuit*

placuit Deo per stultitiam (addere possumus & infirmitatem) *prædicationis saluos facere credentes.* Quid enim stultius, quid infirmius mũdi sapientibus, & potentibus videri poterat, quàm ipsam Dei virtutem, & sapientiam pendere in patibulo crucis, cum summa ignominia voluisse? Crucem igitur viã ad vitam, & gradum ad cœlum, & sibi Dñs, & nobis omnibus fecit. *Oportuit*, inqt, *Christum pati, & sic intrare in gloriam suam*. Et hoc quidem de se. De nobis autem audite quid dicat, *Qui vult venire post me*, inquit, non solis monachis, non solis presbyteris loquitur; sed omnibus, qui ad regnum cælorum eum sequi desiderant, *qui vult venire*, inquit, *post me*. Omnes nos Domine cupimus venire post te. Sed quid agemus, vt veniamus post te? *Abneget*, inquit, *semetipsum*. Quid est, Domine, *abneget semetipsum*? Non intelligimus, in parabolis loqui videris. Nondum, inquit, viam vobis ostendi, sed quid opus sit ad eam ascendẽdam, admoneo, ne fortè, si imparati veniatis, frustra eam ingredi nitamini. Via ista maximè ardua est, homines omnino nudos, & expeditos requirit: propterea dixi vobis: *Abneget semetipsum*, hoc est, non solùm sarcinas non necessarias deponere, sed etiam seipsum relinquere, ac seipsum quodammodo spoliare debet, quicunque vult venire post me. Tunc enim verè nudus, mihique simillimus erit. Et cùm talis fuerit, *tollat crucem suam, & sequatur me*. Hæc igitur est via, Auditores: vel hesterna celebritas vos admoneat. Nonne enim heri Inuentionem crucis, hodie Domini Ascensionem celebrauimus? Et quid hoc aliud significat, quàm in cælum per crucem ascendi? *Quo vado*, inquit Dominus, *scitis, & uiam scitis*. Verum loqueris, Domine. Nam & in cælum iuisse, & per crucem iuisse non ignoramus.

Luc. 24.

Matt. 16.

Ioan. 14.

Cum Christo prius in crucẽ, post in cœlũ ascendendũ est.

Quamobrem, Auditores, suscipiamus, quæso, singuli cruces nostras, & sequamur Dominum crucifixum. Ille morbo aliquo vexatur: ferat æquo animo, & gratias agat Deo, & tollat crucem suam. Alius vxorem habet morosam, difficilem, iracundam: ferat æquo animo, gratias agat Deo, & tollat crucem suam. Alius pro admonitione conuitium, pro beneficio iniuriam accipit: ferat æquo animo, gratias agat Deo, & tollat crucem suam. Alius nemini obesse, & multis prodesse studet, tamen ei magnam bonorum partem fures diripiunt: ferat æquo animo, & tollat crucem suam. Alij vel vxor, vel filij moriuntur, vel ipse in carcerem truditur, & in exilium mittitur, opibus spoliatur: ferat æquo animo, & tollat crucem suam. Sed multi sunt, qui crucem, quam ipsi sibi imponunt, etiamsi grauissima sit, libenter ferunt: at eam crucem, quam Dominus eis imponit, tolerare non possunt. Ieiunãt, vigilant, orant, eleemosynas largiuntur. At si morbo aliquo affligtari incipiant, ferre non possunt, indignantur, conqueruntur. Quidam interdum se etiam verberibus cædunt, & ab alijs nec verbum vnum asperius pati possunt. Et quid hoc, nisi genus quoddam extremæ dementiæ est? Teipsum conuenio. Quid? Cùm ægrotas, & pharmacum sumendum est, sumisne quantum tibi, an quantum medico tuo videtur? Certè non quantum tibi, sed quantum medico videtur. Tu enim, etiamsi artem medendi didicisses, tamen vel nimio desiderio sanitatis nimium pharmaci sumeres, vel nimio tui amore nimis parum acciperes. Medicus verò pro sua prudentia ad ęgritudinem tuam pharmacum suum accõmodabit. Sic etiam in crucem pro animæ salute deligenda sæpe homines, vel nimia seueritate, vel nimia indulgentia peccant. Deus verò, qui intimè nos, & naturam nostram, morbos nostros, & vires nostras cognoscit, quique incredibili quodam, ac verè paterno amore nos diligit, eam nobis crucem imponit, quæ nostris humeris conuenit, neque *tentari* nos sinit *supra id, quod* possumus, quin etiam facit

Simile.

1. Cor. 10.

dit *cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere*. Id igitur libentissimè omnes toleremus, quod Deo, ac Patri, & medico animorum nostrorum videbitur; siue ægritudines, siue bonorum direptiones, siue liberorũ amissionem; siue conuitia & iniurias proximorum; siue quiduis aliud pati necesse sit. Id enim nos ignorare non expedit, neminem prorsus sine cruce ad cęlum peruenire posse. Deus enim quos diligit, corripit: *castigat autem omnem filium, quem recipit*. Atque adeò hoc verum est, Auditores, vt etiam filium suum illum naturalem, atque vnigenitum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, castigare voluerit. Quia verò is carnem non habebat, in qua pati posset, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Illud etiam pro comperto habeamus, quantò crucem maiorem feremus, tantò latiorem & commodiorem viam nos ad cęlum atque beatitudinem habere, ad quam nos perducat, qui est benedictus in sęcula. Amen.

Hebr. 12.

Ioan. 1.

CONCIO TRIGESIMASEXTA

IN DIE PENTECOSTES.

DE MISSIONE, ET PERSONA Spiritus Sancti.

SYNOPSIS.

Captata beneuolentia in principio statim proponitur, quidnam in præsenti concione sit dicendum. Spiritum sanctum Patris & Filij nexum esse subtili discursu declaratur. Eum à Patre & Filio mitti probatur; eiusque diuinitas ab impia hæresi Arrij et Eunomij multis Sacræ Scripturæ authoritatib. vindicatur; vbi missionem non superioris solùm, sed & æqualis esse ostenditur. Triplex vt producendi, sic mittendi ratio in diuinis dilucidè asseritur, & quæ ex illis Spiritus Sanctus mittatur, contra Macedonianos Spiritum sanctum inter creaturas collocantes, disputatur. Quid in diuinis sit, personam aliquam mitti, disertè declaratur. Tot modis Spiritum sanctum hominibus inspirari, quod dona ipsius sunt, probatur. Hæreticorum argumenta contra Spiritum sanctum diluuntur, & ij suo quasi gladio iugulantur. Multis denique exemplis ex hæreticorum tum veterum, tum neotericorum fæce propositis, patefit, quantopere illi semper Scripturas corrumpendo ad sua dogmata flectere studuerint.

In parte posteriore speciatim agitur de missione Spiritus sancti in Pentecoste facta, & cur in forma ignis, linguarum, & sonitus apparuerit, causæ assignantur. Quàm sint necessaria verbi Dei præconi, sapientia, charitas, & donum orationis; & quibus gratia miraculorum sit necessaria, docetur. Quæ deinde scientia Apostoli præditi fuerint, & an rerum naturalium cognitionem habuerint, disceptatur. Quo modo, & quanto temporis spatio ijdem donum linguarum sint adepti, & qua miraculorum gratia donati, narratur. Charitatis insuper,

per, qua inflammati fuerant, mirandi effectus in medium adducuntur. Charitatis perfectæ duo signa traduntur, & ob eorundem negligentiam nostri sæculi mores grauiter taxantur. Tandem quomodo charitas ipsis signis sit ostendenda, conclusionis loco docetur.

COElestiũ munerum magnitudo, & diuinorum beneficiorum præstantia tanta est, Auditores optimi, vt vires humanæ mentis exuperet, & omniũ mortalium intelligentiam vincat: nec immeritò ita diuina prouidentia, sapientiaq; constituit, vt quod assequi præ rerum mole ratio nostra non poterat, id fides religioque conciperet: & naturæ mortalis imbecillitatem firma constansque fidei persuasio susciperet. Pentecosten hodie agimus, & sancti Spiritus in terras aduentum, & diuini constantiam fidemque promissi, ac mysterium maximum more institutoque maiorum hodie veneramur, ac colimus. De quo quidem mysterio tam abdito, & recondito, vt nostrorum animorum effugiat aciem, & in tam frequenti, ac erudita concione, qualem hic hodierna die conspicio, mihi verba facturo, idem ille sacer Spiritus, qui & ora mutorum soluit, & linguas infantium disertas reddit, pectori animoque meo illapsus eam ad dicendum facultatem, & copiam tribuat, qua ipsius incomprehensam, inexplicabilemq; naturam: deinde gloriosum aduẽtum, singularia munera, incredibilem vim, potentiam, maiestatem, non dico pro dignitate demonstrare (id enim ne cœlestibus quidem, æternisque illis mentibus licet) sed quoad & mortalis ingenij tenuitas, & definiti temporis breuitas patitur, aliqua modo quasi valeam attingere. Postremò docere, quibus potissimùm rationibus tam dignum sanctumque hospitem accipere, & nobiscum retinere possimus.

Spiritus sanctus Patris & Filij nexus.

Quid igitur Spiritus sanctus, nisi admirabilis, & indissolubilis quidam Patris, ac Filij nexus, inexplicabilisque communio? Cùm enim tam Pater, quàm Filius spiritus sit, & sanctus, vt ex nomine, quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, amborum donum Spiritus sanctus aptissimè nominatur: & quod communiter vocantur & singuli, hoc propriè appellari oportuit eum, qui non alter est eorum, sed in quo vtriusque communitas reperitur. Itaque nec Patris est solius, nec Filij, sed amborum: vt communem, quo sese mutuo amant, amorem, & charitatem ostendat. Atque hic admirabilis in illa beatissima Trinitate complexus, non genitus, sed genitoris, genitique suauitas, totam hanc rerum vniuersitatem à se productam ingenti munificentia, & bonitate perfundens, atque conseruans Patri & Filio, ex quibus tanquam ex vno principio, & vnica spiratione procedit ὁμόσιος, & æqualis vita, natura viuens, & viuentium origo, ac parens, Deus ex Deo, & homines deos efficiens, vis præpotens, & infirmorum robur, ac firmitas semper proficiens, complens omnia, tempore, specie, atque habitu carens, liberè agẽs, solutus, ac liber, segregatus ab omni materia, & concretione mortali: Spiritus sanctus, non spiritus ventorum, non angelicus, non corporeus, non aereus; sed Spiritus opifex, Spiritus Deus, Spiritus tertia sempiternæ Trinitatis hypostasis, constanti fide, & integra Religione à nobis creditur, asseritur, colitur, adoratur.

Spiritus sã ctus à Patre et Filio mittitur.

Iam verò vt ad missionem ipsam Spiritus Paracleti, qui magis ad celebritatem hodiernam pertinet, veniamus, res est eiusmodi, quam modò auspicamur, vt non minus attentionem vestram, quàm nostram diligentiam requirat. Duo siquidem nobis in hac missione consideranda sunt, Vnde videlicet, & quò Spiritus sanctus mittatur. Omne enim, quod mittitur, ab aliquo, & ad aliquem mittitur: ac Spiritus sanctus à Patre quidẽ, & Filio missus est. Sic enim legimus. *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo.* Et rursum: *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si aũt abiero, mittã eũ ad vos.* Itaq; Dñs vtrũq; disertis verbis affirmauit. Et Pater, inquit, mittet, & ego mittam.

Ioan. 15.

Ioan. 16.

Verùm nõ facile est explicare, quomodo vna diuina persona ab alia mitti possit. Hinc enim potissimum, vt B. Augustinus libro altero de Trinitate refert, occasionem acceperunt Arriani, blasphemias suas in Spiritum sanctum euomendi. Cùm enim ex diuinis voluminibus cognoscerẽt, Spiritũ sanctum à Patre, & Filio mitti, & rursum viderent, semper eum, qui mittitur, minorem atque inferiorem eo, qui mittit (serui.n. à dominis, & milites ab Imperatoribus mitti solent) ad id insaniæ prolapsi sunt, vt dicerent, Spiritum sanctum nec verè Deum, nec Patri, & Filio æqualem; sed rem creatam, Patrisque ac Filij administram esse: quanquam primus, qui bellum tam nefarium cõtra Spiritum sãctum mouit (si magno Basilio credimus) impius Eunomius fuerit, sed plena sunt volumina Prophetarum, pleni Codices Euangeliorum, plena Apostolorum monumenta, plena scripta, & lucubrationes sanctissimorum atque eruditissimorum testimonijs. Passim in diuinis litteris Spiritus sãcti maiestas, ac diuinitas asseritur, & p̃dicatur. Quid? Esse vbique, cuius est, nisi Dei? At Psalmographus ait: *Quo ibo à Spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam?* Omnia replere, cuius est, nisi Dei? At Sapiens ait: *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* Omnia cognoscere, cuius est, nisi Dei? At Apostolus ait: *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Operari omnia, & diuina charisma ta elargiri, cuius est, nisi Dei? At idem Apostolus ait: *Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.* Creare, & cœlos ipsos stabilire, cuius est, nisi Dei? At regius Propheta ait: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.* Et rursus: *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Habere templum, cui, quæso, conuenit, nisi Deo? At de Spiritu sancto Apostolus ait: *An nescitis, quia membra uestra templum sunt Spiritus sancti? Glorificate ergo,* inquit, *& portate Deum in corpore uestro.* Atq; hoc Augustini, aut si mauultis, beati Pauli argumẽtũ est. Quis prçterea ille est, q̃ p̃ Prophetas loqui consueuit? Nonne Deus? Sic enim legis: *Benedictus Dominus Deus Israel, quia uisitauit, & fecit redemptionem plebis suæ: & erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui: sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum eius.* At ego, inquit magnus Athanasius, Apostolum Petrũ audio dicẽtẽ, Deũ istũ, qui per Prophetas locutus est, Spiritũ sãctum esse. *Non enim,* inquit, *humana uoluntate allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Postremò, vt cum argumento inuictissimo Basilij Magni disputationi finem imponamus, nonne clarissimis, atque apertissimis verbis Princeps Apostolorum Petrus Spiritum sanctum Deum esse docuit, cùm in Actis Apostolicis ait: *Anania, cur tẽtauit Satanas cor tuũ, mẽtiri te Spiritui sancto? Nõ es,* inq̃t, *mẽtitus hoĩbus, sed Deo.* Quid clarius? q̃d aptius? q̃d euidẽtius? Cũ, inq̃t, mẽtitus sis Spiritui sancto.

Error Arrij & Eunomij.

Diuinitas Spiritus sãcti astruitur.

Psal. 138. *Sap. 1.* *1. Cor. 2.* *1. Cor. 12.* *Psal. 103.* *Psalm. 32.* *1. Cor. 6.* *Luc. 1.* *2. Petr. 1.* *Act. 5.*

sancto, non es mentitus hominibus, sed Deo. Habemus igitur mitti quidem Spiritum sanctum à Patre, & Filio: sed non propterea minorem, aut alterius naturæ à Patre, & Filio.

At nunquid nō illud est verū, inferiores, & minores à superioribus, & maiorib. mitti? Duob. modis, Auditores, alicui conuenit mittere, imperando, & producendo. Nam & milites mitti ad bellum ab Imperatoribus dicimus: & rursū flores, & fructus ab arboribus, & radios ac splendorem à rebus perlucidis emitti affirmamus. Ac illa quidem prior missio, quæ nascitur ab imperio, mittentem superiorem, & missum inferiorem requirit. Sed ea in Deo locū habere non potest, vbi non solùm est æqualis, sed vna, atque eadem trium personarum natura, potentia, sapientia, bonitas, atque maiestas. Missio verò posterior, quæ non imperio, sed productione continetur, mittentem & missum omnino æquales postulat. Nec enim flores vilioris naturæ, quàm ipsæ arbores sunt. Et hæc est missio, quam diuinis personis, Filio videlicet, & Spiritui sancto, vt ex diuinis litteris didicimus, attribuimus. Hinc enim Dominus quodam loco ait: *Ego ex Deo processi, & veni: non enim à meipso veni, sed ille me misit.* Quid est, *A meipso non ueni, sed ille me misit?* id est, quod paulò antè dicebat, *Ego ex Deo processi*, hoc est, non à me esse, & naturam habeo, sed ex Patre quasi germen ex planta, & tanquam ex luce splendor natus sum.

Etiam æqualis æqualē mitti.

Ioan. 8.

Verùm illud, Auditores, prætermittendum non est, Deum sicut trib. modis producit, ita etiam tribus modis, ac rationibus mittere: id quod ignoratū Macedonianis grauissimè errandi, & hæresim perniciosissimam condendi occasionem dedit. Ac vt rem totam sub aspectum subijciamus, Macedoniani putabant duobus modis duntaxat à Deo aliquid produci posse, creatione videlicet, & generatione. Ac Angel[...] [...]dem, & res creatas creatione: solùm autem Verbum generatione productum esse. Ac proinde Deū Verbi quidem Patrem, rerum autem cæterarum opificem, & creatorem dici debere: ex quo etiam illud asserebant, Verbum, eò quod verè Filius ac verè germē esset Patris, omnino ὁμόσιον & æquale esse Patri, in quo ab Arrianis ad Catholicos deficiebant: res verò cæteras, quòd non genitæ ex Deo, sed ex nihilo effectæ, ac procreatæ essent, alterius penitus naturæ, atque substantiæ, & longè Deo inferiores existere. Verùm qui de Verbo Dei, & rebus creatis rectè sentiebant, ac loquebantur, de Spiritu sancto tamen omnino impia, ac blasphema proferebant. Cùm enim iam sibi persuasissent, id, quod nō gignitur, neque est à se, omnino creari: & rursum intelligerent, Spiritum sanctum non gigni à Patre, neque Filium in sacris litteris appellari (est enim verè Dei Verbum vnigenitum, neque plures Filios, q̄ vnū Deus habere potuit) Dualitatē pro Trinitate impiè, ac nefariè excogitauerunt, & Spiritū sanctū à Patre, & Filio separantes, eum in serie rerum creatarum collocauerunt: inde videlicet semi-Arriani, ac Spiritus sancti hostes, optimo iure appellati sunt. At verò Christi sponsa, ac mater nostra Ecclesia Catholica, quæ & sponsi secretorum conscia est, & filios suos in tantis rebus errare non patitur, sicut non Dualitatem, sed Trinitatem in Deo agnoscit; sic etiam non duobus, sed tribus modis eum operari, ac producere confitetur, nempe generatione, spiratione, creatione. Generatione Filium, spiratione Spiritum, creatione res cæteras. Nec enim minùs est efficax ac fœcundus amor in Deo, quàm cognitio: quanquam id intelligere Macedoniani non potuerunt. Quare sicut intelligendo, ac seipsum quasi speculum quoddam intuendo Deus Pater, imaginem sui ipsius, nempe Verbum, gignit: sic etiam infinito amore se Pater ac Filius diligendo Spiritum sanctum, non duabus, sed vnica spiratione

Triplex missio Dei.

Error Macedonianorum.

tione producunt. Et quemadmodum Pater, cùm Filium generat, non aliã, q̃ suam ipsius naturam, & potentiam, & sapientiam, & bonitatem cum eo communicat: sic etiam Pater, & Filius, cùm flammam illam diuini amoris spirant, non aliam, quàm suam ipsorum naturam, potentiam, sapientiam, bonitatem cum Spiritu sancto cõmunicant. Spiritus igitur sanctus à Patre, & Filio, non creatione, vt Angeli; neque generatione, vt Verbum: sed spiratione procedit: ac proinde mittitur non tanquam seruus à domino; sed tanquam spiritus ab eo, cuius est spiritus: quæ missio non imperium, sed productionem designat.

Pater missus non legitur. *Aug. l. 2. de Trinit.*

Itaque, paucis multa complectar, Deus Pater à nemine mitti põt: ac in sacris litteris, venisse reperitur, missus fuisse (vt D. Augustinus libro altero de Trinitate monet) non reperitur: quia neminem habet, à quo procedat. Filius à solo Patre mitti potest, quia à solo Patre procedit: Spiritus sãctus à Patre, & Filio: quia à Patre, Filioque procedit. Angeli verò tãquam serui à Patre, & Filio, & Spiritu sancto mittuntur: quia à Patre, & Filio, & Spiritu sancto nõ generatione, aut spiratione; sed effectione, & creatione procedunt. Hactenus igitur vnde Spiritus sanctus mittatur vidimus: nunc quonam mittatur breuiter videamus. Hæc enim duo in missione Spiritus sancti explicanda proposuimus.

Quid sit p sonam aliquã in diuinis mitti.

Quonam igitur missus Spiritus sanctus est? Diuinæ personæ, Auditores, vt breui oratione rem totam absoluã, ad ea loca mitti aut venire dicuntur, in quibus aliqua noua ratione, & modo esse, aut habitare incipiunt. Deus .n. cũ semper vbique sit præsens, & cœlum, & terram præsentia sua, ac maiestate compleat, nullo modo potest ad aliquẽ locum venire, vel mitti, in quo anteq̃ venire, vel mitti diceretur, non esset. Ad eum igitur locum venit, vel mitti põt Deus, in quo est quidem, sed non eo modo est, quo, cùm venerit, vel missus fuerit, erit. Ad exempla veniamus. Dei Filius vnà cũ Patre, & Spiritu sancto semper in orbe terrarũ fuit: *In mũdo erat*, ait Euangelista Ioannes, *& mũdus eum non cognouit.* At Dei Filius certo quodam modo, nempe carne humana vestitus, non semper fuit in mundo. Quare tunc missus est, tunc *in propria uenit*, tũc exiuit à Patre, & uenit in mũdũ, cũ *Verbum caro factum est*, visum in terris, & cũ hoĩbus conuersatum est. Hinc videlicet Apostolus Paulus, cũ ad Galatas scribens, ac de Filij Dei aduentu verba faciens, dixisset: *At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum*, continuo subiecit & ait: *factum ex muliere, factum sub lege:* vt intelligeremus, fieri ex muliere esse mitti. Idque B. Augustinus libro altero de Trinitate sapienter admonuit. Ad eũdem igitur modum nihil est aliud Spiritum sanctum mitti ad homines, quam in eis noua ratione, & modo inhabitare, atq; esse incipere.

Ioan. 1.

Galat. 4.

Quenã est ista noua ratio, iste nouus modus? Nõ vnus, aut simplex; sed varius ac multiplex modus est. Tot .n. modis Spiritus S. hoĩbus inspiratur, quot ipsius Spiritus sancti virtutes, ac dona enumerãtur. Erat aliquis Ethnicus, vel Hæreticus, conuertitur ad verã fidẽ, ad eũ Spiritus S. missus est. Antea siquidẽ non in eo habitabat Spiritus sanctus p fidem & charitatẽ, nunc habitat in eo per fidem, & charitatem. Erat aliquis in Ecclesia fide integra, sed corruptis moribus, fide Catholicus, sed moribus Ethnicus, auarus, impurus, superbus: conuertitur ad Deũ, pęnitentiæ Sacramento purgatur, ad eum Spiritus sanctus est missus. Antea siquidem nõ habitabat Spiritus sanctus in eo per gratiam, per castitatem, per humilitatem: nunc in eo istis oĩbus modis incipit habitare. Quocirca virtutes istæ non tam virtutes, quam Spiritus in sacris litteris appellantur. *Requiescet*, inquit Isaias, *super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pieta-*

Isai. 11.

pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini Et Apostolus Paulus: *Diuisiones*, inquit, *gratiarum sunt, idē autem spiritus*, hoc est. Non oẽs eandem gratiam habent, sed alius gratiam sanitatum, alius donum linguarum, alius donum fidei, alius donum sapientiæ: oẽs tamen eundem spiritum inhabitãtem habent, qui & eorum donorum est auctor, & per ea dona in singulis operatur. Ecce igitur quid sit missio Spiritus sancti.

1. Cor. 12.

Diluuntur argumēta Hæreticorum.

Sed hæreticorum imperitiam, vel improbitatem potius considerate. Nihil eorum, quæ diximus, eos mouet: vel enim ea loca scripturarũ, quæ nos adduximus, non legerunt, vel si legerunt, non intellexerunt. Sed duo quædam testimonia (vt ex magno Athanasio, magnoq. Basilio, nec nõ ex B. Ambrosio cognosci potest) inuenerunt, in quorum altero variè exultarent, in altero trepidarent. Ac pro se quidem illud ex Amos Propheta adferebant: *Ecce ego formans tonitruũ, & creans spiritum*. Quid apertius, inquiũt? An non hic clarissimis verbis creari Spiritus sanctus dictus est? sed quid obsecro virium hoc argumentum habet? Quis nescit spiritum in scripturis modò flatum ventorum, modo animam, modò mentem, atq. intelligentiã dici? Quod verò Amos Propheta non de Spiritu sancto; sed de spiritu ventorũ loquatur, vel ex præcedentibus verbis intelligi potest: *Ego*, inquit, *formans tonitruum, & creans spiritum*. Quid habet cõe Spiritus sancti productio cũ formatione tonitruorum? Nonne credibilius est multo, post tonitruorum creationem de ventorum creatione Prophetam esse locutum? Itaq. Hebræi codices non spiritum, sed ventum in illo ipso loco habent.

Amos 4.

Audite vero, quid contra se in sanctis litteris inuenerunt, dum Euangelium B. Ioannis Arriani quidam legerunt, & ad eum locum peruenissent, vbi Dominus ait, *Spiritus est Deus, & eos, qui eum adorant, in spiritu, & veritate oportet adorare*. Quid hoc est, inquiunt: *Spiritus est Deus*? Ergone tã apertè Eũagelista scripsit, *Spiritus est Deus*? Potuitne hoc apertius dicere? *Spiritus*, inquit, *est Deus*. Et tñ nos dicimus: *Spiritus non est Deus*. Quid agemus? quo nos vertemus? Quid cõsilij capiemus? adfuit continuò spiritus mendax, & eis pro tempore vtilissimum, vt putabant, contra spiritũ veritatis consiliũ inspirauit. Itaq; aiunt, locus iste explicari non põt: sed nũquid deleri, aut abradi non potest? Certè põt, atque in momento, (vt B. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto auctor est) tria illa verba, *Spiritus est Deus*, non amplius in codicibus Arrianorũ apparuerunt. Ita argumenta refellere hæretici didicerunt. Verũ pus eis illa litura, quã littera illa nocuit. Antea siquidẽ dicere potuissent, nõ tam verbis illis affirmari Spiritum sanctum esse Deũ, quam Deum Patrem nõ corpus, sed Spiritum esse. At verò nunc sibiipsis oẽm defensionis vim, atq. aditum præcluserunt. Vel enim de Patre ea verba dicta esse volunt, vel de Spiritu: Si de Patre, cur ea sustulerunt? Num et hoc dicere audebunt, Deum Patrẽ corpus, non Spiritum esse? Si verò de Spiritu, ergo Spiritum sanctum ab ipso Dño Deum esse appellatũ, sua illa litura cõfitentur. Intelligitisne quantus sit furor, quãta rabies hęreticorũ? Stomachãtur cũ Chr̃o, ꝙ aliud loquatur, ꝗ ipsi vellent, malentq. textum Euangelij, quàm suas peruersas opiniones mutare. Sic etiam hodie indignantur B. Iacobo Lutherani, quòd tam apertè fidem sine operibus mortuam esse pronunciet: nec minus offenduntur, quod in libris Machabæorum suffragia, & oblationes ꝓ defunctis laudari intelligunt. Irascuntur Domino Zuingliani, & Caluinistæ, quòd cum ipsi dicant, Eucharistia non est corpus Domini, Dominus tam apertè dicat: *Hoc est corpus meum*. Et si possẽt, quam libenter putatis illum locũ delerent, vel deprauarent, vel suum illud

Ioan. 4.

Hæretici sacrã scripturã mutilant.

Iacob. 2.

2. Mac. 12.

Mat. 26.

lud (*significat*) pro nostro (*est*) in Euangelium intruderent, quandoquidem eorum stultissimus quidam Carolstadius dicere ausus est, cęnam dominicam illis verbis constare; *Accipite & manducate.* Quod verò sequitur: *Hoc est corpus meum*, ad propositum non facere. O linguā præcidendam!

Date mihi veniam, Auditores, vt quia huc oratio mea deuoluta est, adhuc pauca quædam de hoc eodem argumento dicam, vt intelligatis, non solos Arrianos scripturarum loca deprauare consueuisse: sed commune facinus hostium Christi, Iudæorum, & hæreticorum esse, vt hinc hæreticos à Catholicis internoscere facile possitis.

Hæretici veri falsarij.

Iustin. contra Triphon.

Nõne sanctus Iustinus fortissimus, & clarissimus Martyr in dialogo, quem habuit cum Triphone, ipsa luce clarius ostendit Hebræos nõ vnam, sed multas sententias ex veteri Instrumento sustulisse, nè conuenire cum Euangelio viderentur? Nonne beatissimus Martyr Irenæus lib. 1. in Valentinū, capite vigesimo nono, Marcionem ostendit omnia loca ex Euangelijs, & epistolis Apostolicis abrasisse, quæ cōtra suam hæresim faciebant? Nonne etiam Tertullianus lib. quinto in Marcionem, spongiam Marcionis irridet, quæ licet multa in diuinis litteris deleuisset, multa tamen adhuc imprudens reliquerat, vnde Marcionis opinio refelli posset? Nonne magnus ille Dionysius Corinthius, vt est apud Eusebium lib. 4. historiarum Ecclesiasticarum: *Quid mirum*, inquit, *si dominica verba sancta scripturæ falsare conati sunt, qui vilia hæc, quæ nos scripsimus, corruperunt?* Nonne Cyrillus in vtraque ad Successum epistola de Nestorianis conqueritur quod epistolam magni Athanasij ad Epictetū scriptam ita corruperunt, alijs detractis, alijs suppositis, vt iam nihil aliud quàm hæresim Nestorianam sonaret? Nõne etiam in Sexta Synodo, Act. 9. ab ipsis Romanis Pōtificijs Legatis planè conuicti sunt hæretici Monothelitæ, multa loca, vel sustulisse, vel corrupisse in libris sanctorum Patrum, Athanasij, Ambrosij, atque Chrysostomi? Sed inauditum facinus audite Apollinaristarū. Cum aliquando temporibus Damasi Papæ (vt Ruffinus in Apologia pro libris Origenis refert) Catholici cum Apollinaristis disputarent, nostrique, hoc est, Catholici, pro se libellum quendam magni Athanasij protulissent, eum librum hæretici sibi ad breue tempus concedi postulauerunt: tum ex eo primum, quod pro ipsis non faciebat, deleuerunt: deinde illud ipsum pessimo, callidissimoque excogitato consilio rescripserunt, vt vera illa Catholicaque sententia, non ab Athanasio posita: sed à nostris supposita, & liber corruptus non ab hæreticis, sed Catholicis videretur. Quid, obsecro, magis impium, quid hac improbitate improbius? Quid hac verè satanica versutia callidius excogitari potest? O quale portentum! O quam horrēdum monstrum est homo hæreticus? O quam verè, & sapienter magnus, & Apostolicus vir Polycarpus Marcioni occurrēs ait, *Agnosco te primogenitum Satanæ.* Quid de nostri temporis hæreticis dicemus? Num meliores sunt, quàm patres eorum? Num maiorum suorum non expressam imaginem referunt? Quando de vno Luthero testantur ij, qui libros eius diligentissimè perlegerunt, in sola versione Testamenti noui amplius quam mille loca eum mutasse, præterquam quod integros libros de scripturarum sanctarum Canone tot Conciliorum, tot Pontificum, tot Patrum, tanta totius Ecclesiæ consensione susceptos penitus reiecit. An non videtur vobis spongiam Marcionis mutuo accepisse? Neque vna Euangelij versione, vel potius euersione contentus fuit nouus iste Patriarcha hæreticorum, sed sæpius cudit, & recudit, & semper aliud atque aliud Euangeliū, vt verum esse probaret, quod alio quodam loco ait, nempe non esse tantum

Iren. lib. 1. cap 29.

Tert. lib. 5 adu. Marcio.

Euseb. l. 4. Hist. Eccles.

Cyrill. epi. ad Succes.

qua-

quatuor Euāgelistas, & quatuor Euangelia. Verum loquitur. Nam ipse plura quàm septem breui tempore edidit inter se maximè dissimilia Euangelia; & iam plenus est mundus Euangelistarū. Omitto de Caluinistis, & recentiorib. hæreticis dicere. Nam nec ego finem vllum inuenirem, & plerique vestrū de hisce rebus vsque ad nauseam, vel per se legerunt, vel ex alijs cognouerunt. Quæ cùm ita sint; perspicuū est, id proprium esse hæreticorum, vt non scripturas diuinas suæ fidei regulā, sed fidem suam scripturarum diuinarum regulam esse velint: nec tam ipsorum dogmata cum verbo Dei consentiant, quàm vt verbum Dei cum ipsorum impijs dogmatibus velit nolit consentiat, suis nefarijs deprauationibus, truncationibus, & abrasionibus faciāt: tametsi nihil magis, quàm purum, & sincerum Dei verbum mendacissimè, & arrogantissimè habere se iactent. Verùm; vt B. Ambrosius ait: *Illorum stipendium est, quod dum ipsi delent de scripturis verba veritatis, delet eos veritas de libro summa, & sempiternæ felicitatis.* Sed iam, si placet, paulisper quiescamus.

PARS POSTERIOR.

EMersisse iam è vadis, ac scopulos præteruecta oratio nostra videtur. Quocirca mihi periucundus, & perfacilis reliquus cursus ostenditur. Hactenus enim de ipsa missione Spiritus sancti in vniuersum disseruimus: nunc ad ipsam hodiernam missionem veniendum est: & ad quem modum hodie Spiritus sanctus ad Apostolos venerit; & quæ munera secum attulerit, paucis explicandum.

Quomodo igitur tandem Spiritus sāctus à Patre, & Filio missus aduenit? quibus signis se prodidit? qua specie se ostendit? Nouo nimirum & inusitato more. Non enim in columna nubis, vel ignis, quemadmodum Hebræos olim cū Aegyptiacæ seruitutis iugo ereptos duce Moyse interdiu, noctuque proficiscentes deduceret: non in colūbæ specie, quæ super Christum, cùm Iordanis aquis à Ioanne perfusus, ac delibutus esset, apparuit, vt diuinæ gratiæ in eo omnem exuperantiam designaret: non in leui flatu, siue oris Spiritu, sicut paulò antè, cùm eosdem Apostolos Dominus à mortuis excitatus afflauerat, ijsque in hominum animas ius omne potestatemque permiserat: non denique mortali aliquo aut psallente, sicut ad Elisæū vatē: aut cōcionante, quemadmodum ad Cornelium Centurionem: neque in silentio, sicut ad Virginem Deiparam venit: sed cum in superiori parte domus Apostoli, vbi eos, vel Iudaicæ impietatis, & crudelitatis furor, ac rabies, vel potiùs flagrans religionis ardor, diuinumque studium continebat, cuncti pijs precationibus, & supplicationibus toto pectore, animoque incumberēt, & promissum numen efflagitarent ac expectarent, *Factus est repentè de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis: & repleuit totam domum, vbi erant sedentes, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquā ignis, seditque super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Noua, & insolita species, sed quæ tacitam vim numinis indicet: neque minus emolumenti, quam admirationis adferat, & stuporis. Etenim sonum aduentu suo Spiritus sanctus edit, vt aduersarios, superbosque perterreat atque percellat: linguas præfert, vt ignaros doceat, atque instituat: ignem imitatur, in quo splendor, & calor inuenitur, vt obscuros illustret, & frigidos calefaciat, & accendat: terret potentia, erudit sapientia, amore inflammat: ut vnus atq; idem spiritus (quia vna est cum Patre Filioque substantia) nō modo quod ipsi, verum etiam quod illorum personis tribuitur, præ se ferat, & quatuor illa munera largiatur. Quatuor enim dona sunt, Auditores, quibus Apostoli potissimum indigebant, quæque in eos benignitate Spiritus sancti hodie collata fuerunt: Sapientia, charitas, donum,

De missione Spiritus S. in Pentecoste. *Exod. 13. & 14.* *Math. 3.* *Marc. 1.* *Luc. 3.* *Ioan. 1.* *Ioan. 20.* *4. Reg. 3.* *Act. 10.* *Luc. 1.* *Act. 2.*

num linguarum, gratia miraculorum. Quid enim eximium ille splendor ignis, nisi lucem sapientiæ? Quid ille eiusdem ignis calor, nisi feruorem charitatis? Quid ipsæ linguę, nisi eloquentiam? Quid sonus vehemens, nisi tonitrua miraculorum per Apostolos edendorum significabant?

At verò his omnibus donis, & charismatibus ad suũ munus rectè obeundum indiguisse Apostolos quis ignorat? Hodie enim quidem Apostoli præcones Euangelij, & forma, atque exemplar Christianorum oratorum constituebantur. Existat autem concionator aliquis, qui non fulgeat luce sapientiæ, quid obsecro efficiet? Nonne cæcus cęcis ducatũ prębstabit, & tam ipse, quàm ij, à quibus auditur, in foueam cadent? Existat deinde alius, qui luceat quidem, sed non ardeat: sapiens, sed improbus: nonne quantum sapientia, & verbis ædificabit, tantum vitio & moribus destruet? Vt illud omittam, quòd qui spiritum ad feruorẽ nõ accepit, nũquã se periculis exponet, nũq̃ vitia reprehendere audebit, nunquam auditores suos accendet. Ignis enim & feruor charitatis, non eruditio & sapientia accendit. Porro existat tertius, qui Spiritum sapientiæ, & charitatis acceperit: sed lingua nõ valeat, neq; oratione sẽsa animi sui exprimere possit, quod hęreat, balbutiat, tædium gignat, risum moueat, nõ illum gratum iudicẽ voluptatis, qui leporẽ, & gratiam dicentis consequitur; sed illũ infaustum & ab oratoribus fugiendum, quem imperitia atque infãtia oratoris extorquet: quid, obsecro, iste vnquã persuadebit? Nõ igitur sine sapiẽtia, charitate, & dono orationis aliquis vnquã absolutus concionator erit. Nã gratia miraculorũ non oĩbus; sed ijs duntaxat necessaria est, qui nouã aliquam legem, aut Religionem persuadere conãtur. Quemadmodum enim litteræ Põtificiæ, & Regiæ diligenter obsignantur, & certis quibusdam signis appẽsis muniũtur, & ni obsignatæ nõ essent, fidẽ non facerent: sic etiã fidei, & religionis prædicatio obsignata esse debet sigillo prodigiorũ. *Illi aũt*, inquit B. Marcus *profecti vbiq; prædicauerũt, Domino cooperãte, & sermonẽ cõfirmãte sequẽtib⁹ signis.* Quòd si Germani, Bohemi, Angli, Galli intellexissẽt, nũq̃ nouis illis prædicatorib⁹ fidẽ adhibuissẽt. Nõne enim magna stultitia fuit, nouas litteras tãq̃ à Deo recipere, quæ tamẽ cõsueto sigillo obsignatę nõ essẽt? Præsertim cũ adhuc extarent veteres litteræ nouis istis planè cõtrariæ, quas initio nascẽtis Ecclesiæ non nisi Dei sigillo diligẽter perspecto receperãt? Nã nos, Auditores, signa & prodigia edere nõ debemus: quippe qui nõ fidẽ ac religionẽ nouã prædicamus; sed in veteri fide, ac religione hõies continere studemus: neq; litteras nouas, sed veteres, & eas veterib⁹ signis cõmunitas vobis adferimus. Illorũ esset miracula facere, qui noua, & inaudita nostris auribus infẽrũt: quod tamẽ nec adhuc fecerũt, nec in omnẽ ęternitatẽ facient. Nisi fortasse aliqua nõ vera, sed mendacia, & apparentia signa faciãt, qualia futura Antichristi prodigia Apostolus docet. Nec enim sigillo suo litteras nõ suas Deus obsignare, aut testis falsitatis, & mẽdaciorũ esse põt. Sed à proposito nõ recedam⁹.

Hodie igitur chorus ille B. Apostolorũ Spiritu sancto auctore, sapientia, charitate, nec nõ dono linguarũ, & gratia miraculorũ ornatus fuit. Ac vt de singulis istis præclaris muneribus paucissimis verbis disseramus, intelligere vultis, Auditores, quã hodie sapiẽtiã Apostoli à Spiritu sãcto didicerũt? Earũ rerũ sciẽtiã consecuti sũt, ad quã mens humana suis ac proprijs viribus peruenire nõ poteſt. *Cõfiteor tibi Pater* (Dominus ait) *quia abscõdisti hæc à sapiẽtibus & prudẽtibus, et reuelasti ea paruulis.* Itaque Apostoli sciẽtiã salutis, cognitionẽ Trinitatis, Incarnationis, Sacrorum, fidei, spei, & charitatis, ac cæterorũ perfectissimã habuerũt. *Iustũ deduxit Dominus per vias rectas*, ait Sapiẽs, *& ostẽdit illi regnũ Dei.* Nã Philosophos quidẽ De⁹ ad se deducebat; sed per vias quasdã obli-

Conditiones Concionatori Christiano necessaria.

Nõ Euangelij præconibus necessaria sunt miracula.

Marc. 16.

2. Thess. 2.

Sciẽtia Apostolorũ maxima.

Matth. 11. Luc. 10.

Sap. 10.

obliquas, ac longas: per ipsam videlicet rerum creatarum cognitionem. Hinc nimirum Apostolus Paulus postea quam de Philosophis ait; *Quod notum est Dei manifestum est in illis: Deus enim in illis manifestauit*: & ne fortè crederem⁹ eos raptos fuisse in tertium cœlum, & ibi audiuisse arcana verba, continuò subiecit, & ait: *Inuisibilia enim ipsius per ea, quæ facta sunt, à creatura mundi intellecta conspiciuntur*. Itaque doctores Philosophorum cœli, & elementa fuerunt: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum*. At Apostolos ipse Spiritus veritatis per vias rectas, & breues deduxit cum eis ipse per se, non per cognitionem rerum creatarum innotuit.

Rom.1.

Ibid.

Psal.18.

An Apostoli rerũ naturaliũ periti fuerint.

Rerum verò naturalium, non omnino constat, an Apostoli periti fuerint, ac non fuisse multo credibilius est. Non enim ad eorum institutum illa sapientia faciebat. Nec enim à Spiritu sancto docebãtur, vt in aliquo Gymnasio Physicam, vel Metaphysicam profiterentur. Quo igitur hæc eorum institutio pertinebat? Quo? *Ad danã scientiã salutis plebi eius, in remissionem peccatorum*. Apostoli dicebant; *Domine, nescimus, quo vadis: & quomodo possumus viam scire?* Hoc igitur Spiritus sanctus docuit, nempe finem, & medium, quo sit eundum, & per quam viam sit eundum. Quocirca beatissimus Doctor Augustinus, cum aliquando cum Felice quodam Manichæo disputaret, & à Felice audiret, propterea Manichæũ Spiritum sanctum videri, quòd docuerit omnem veritatem, ac multa de fabrica mundi, de diebus, ac noctibus, de cursu Solis, & Lunæ in suis voluminibus reliquerit, respondet; Spiritum sanctum longè alias veritates docuisse: *Nam Christianos*, inquit, *facere volebat, non Mathematicos*. Vos Manichæi cum Spiritum sanctum expectabatis, aliquem doctorem Mathematicum expectabatis, sed toto cœlo aberrauistis. Nemini tamen dubium esse potest, si beatis Apostolis cum sapientibus mundi disputare necesse fuisset, quin eis Spiritus sanctus adfuisset, & argumenta optima, & responsiones verissimas subministrasset. Nã de B. Antonio, qui sapientia non humana, sed diuina, & planæ Apostolica præditus erat, magnus Athanasius scribit, ab eo summos etiam Philosophos superatos, & confutatos fuisse. Atque hæc quidem de sapientia.

Luc.1.

Ioan.14.

Athan. in vita S. Antonij.

Donũ linguarum in Apostolis.

Porrò linguarum varietatem Apostoli à Spiritu sancto adepti sunt: sed non erant eæ linguæ politiores, & ornatiores, quam aliorum hominum essent; Grçce loqui poterant, sed non copiosius quam Demosthenes: Latinè loqui poterant, sed non ornatius, quã Marcus Tullius. Media enim cum fine conuenire debent. Qui erat, fidem, ac legem Domini, non verborum apparatu, & copia, ac pondere, & grauitate orationis; sed virtute spiritus, & signis, ac prodigijs persuadere: vt eius fidei, ac legis homines quidem præcones, & administri; Deus autem inspirator, & Doctor videretur. Itaque linguæ Apostolorum non politæ, sed ignitæ erant, vt iam in posterum homines ignei, linguis igneis, verba ignea, & cçlestia loquerentur.

Spiritus sãctus in momento docet.

At quanto tempore diuinam istam sapientiam, & eloquentiam didicerunt? In momento, Auditores. Admirabilis Doctor Spiritus sanctus est. Mox vt tetigerit mentem, docuit: solumque tetigisse docuisse est. Felix, qui ad eius Gymnasium potest admitti. Ac vt rẽ itã apposita similitudine illustremus, quantum inter scriptionem, & impressionem interest, tantum mihi interesse videtur inter eum modũ, quo nos discimus, & eum, ad quem Apostoli didicerunt. Quid interest inter eos, qui calamo scribunt, & eos, qui prælo in litteris imprimendis vtuntur? Hoc interest, quod ij, qui manu, & calamo scribunt, sensim procedunt,

Simile.

cedunt,

cedunt; ac primùm litteram vnam, deinde aliam, syllabam vnam, deinde aliam, dictionem vnam, deinde aliam formant, ac sæpe characteres inæquales, distortis imperfecti, nec sine multis & magnis lituris fiunt. At hi, qui prælo vtuntur, celerrimè totum, atque integrum foliū characteribus replent, nec prius litteram vnam, quam aliam; sed omnes simul in tabellam imprimunt, notasque perfectas, directas, æquales, sine maculis, & lituris informant. Pari ratione, Auditores, nos cùm Philosophiam, cùm Eloquentiam, cùm Theologiam discimus, non prælo vtimur; sed quasi calamo quodam in animis nostris scribimus. Atque idcirco multis indigemus annis; hodie rem vnam, cras alteram cognoscimus, & id nō sine maculis, & lituris. Nam cum vna vera sententia multi errores, falsæque opiniones se miscent. At in mentibus Apostolorum Spiritus sanctus quasi prælo quodam vsus, incorruptam sapientiam, & eloquentiam in momento, sine vllis erroribus impressit. O admirabile; O planè diuinum! O non imitabile magisterium S. Spiritus: in puncto temporis Doctores Theologos & summos Oratores facit. *Beatus homo, quem tu erudieris, Domine.* Vere *lingua tua calamus scribæ velociter scribentis.*

Psal. 93. *Psal. 44.*

Gratia miraculorum in Apostolis.

Sed quid iā de gratia miraculorū, & charitate dicemus? Acceperūt illi q̄dē signorū edēdorū eximiam potestatem, vt magna, vt mirabilia, vt stupēda efficerent. Nonne beatissimus Princeps Apostolorum Petrus, vt de alijs taceamus, Ananiam, & Saphiram vnico verbo tanquam fulmine quodam percussos, prostrauit, ac sustulit? Nonne rursum Tabitham eadem facilitate ab inferis reuocauit? Nonne ad solam vmbram ipsius omnia morborum genera curabantur? Nihilóminus tamen, Auditores, nō semper ea potestatē vti pro suo arbitrio poterant. Sed tunc solùm, cum eos Spiritus sanctus, ipsorum inhabitator, admonebat. Itaque Apostolus Paulus, cùm sępius virgis cęderetur, non ipse sua vulnera miraculo repentè curabat: sed ea lauari, & curari ab alijs sinebat. Cumque Timotheum suum graui, & diuturno laborare morbo nō ignoraret, non ei dicebat, esto sanus, sed humana remedia eum adhibere volebat. *Noli*, inquit, *adhuc aquam bibere, vtere modico vino propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates.*

Act. 5. *Act. 9.* *Act. 5.* *Act. 16.* *1. Tim. 5.*

Charitas Apostolica.

At diuina charitas illa est, Auditores, quā hodie præ cæteris donis abundantissimè Apostolica illa pectora receperūt. Et q̄dē charitatē filij erga patrē, spōsæ erga Spiritū sanctū, sponsi erga sapientiam increatam, patris ac matris erga omnes proximos Apostolica vox est: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et, *si decem millia pædagogorum habeatis in Christo; sed non multos patres: per Euangelium enim in Christo Iesu ego vos genui.* Ista præterea charitas ita corda eorum roborauerat, ita metum omnem expulerat, vt qui antea fores claudebant, iam ne ora quidem claudere dignarentur propter metum Iudæorum. Nam sicut lateres, quia terrei & lutei sunt, antequam coquantur, vt molles, teneri, infirmi, nullum impetum sustinere, leuissimoque ictu frangi possunt: at postquam in fornace ad ignem admoti, ac diligenter excocti fuerint, ita duri ac firmi efficiūtur, vt ad eos frangendos ferrei mallei necessarij sint: ad eundem modum Apostoli carnei, hoc est, lutea, & mollia corda antè gerebant, vt ad vnius verbi sonitum frangi possent; sed posteaquā Spiritus sanctus in eorum pectoribus vehementius spirans, maximum ignem diuinæ charitatis accēdit, ita corda eorum obdurauit, ita confirmata, ac roborata sunt, vt qui antè ad vnius ancillæ vocem formidabant, nunc inter Magistratuum ac Tyrannorum minas, sæuitiamque imperterriti, robur animi ac magnitudinem suam declararent. Qui etiam dum in custodias dantur, dum in vincula coniiciuntur, dum catenis onerantur, dum virgis cæduntur, dum exquisitis tormento-

Gal. 4. *1. Corin. 4.* *Simile.*

mentorum generibus excruciantur, tunc maximè gaudent, lætantur, exultant, quod digni diuinitus habeantur, qui pro Christi nomine contumelijs, & pęnis afficiantur: & qui antea cum periurio Christũ se nolle negabant, nunc pro eo in supplicijs gloriantur, & huius diuini Spiritus igne succensi parum ducunt esse, quod Christi causa patiātur: & qui verbis nuper terrebantur, nunc tormentis, & cruciatibus confirmantur, atque corroborantur; & Christum Dominum nō solùm verbis, sed etiam moribus, & mortibus confitentur, & amoris magnitudine, contempta iniuriarum multitudine & sanguinis profusione testantur.

Act. 5.

Credere ego, aut certè optare debeo, singulis, qui hic adsunt, datum esse Spiritum sapientiæ: Spiritum verò feruoris tributum nobis omnibus ita velim, Auditores, vt maximè necessariũ hoc potissimùm tempore, esse non dubito. Multi sunt in hac vrbe sapientes, multi eloquentes; sed haud scio, an itidem illo charitatis igne sint succensi. Certè signa Spiritus sancti non modò audistis; sed propè etiam oculis vestris, cùm de Apostolis loqueremur, vidistis. *Vera charitas foras mittit timorē.* Ecce signũ vnũ. Vera charitas in contumelijs, & iniurijs gloriatur, & semper parum iudicat esse, quod patitur. Ecce alterum. Non addam plura, vnusquisque in animum suum paulisper ingrediatur, & quasi manu quadam diligentis considerationis ignem istum exploret. Multi fortasse timent, ne comburantur, qui glaciem potiùs, quam ignem inueniēt. Vidistine fratrem tuum aliquando peccantem? Vidi. Eumne fraterna admonitione corripuisti? Non. Quamobrem? Ne illi displicerem, metuebam. *At perfecta charitas foras mittit timorem.* Quam sępe ad Pęnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta accedis? Semel aut iterum in anno. Et quā sæpe comedis? Ter aut quater in die. Et animus tuus non comedet, nisi bis in anno? Quid si octauo quoquo die ad mensam Dominicam accederes? O, ne hypocrita dicar ab hominibus, pertimesco. Eia miser, *perfecta charitas foras mittit timorem.* Quàm sæpe ad choreas, ad ludos, ad conuiuia, vbi ebrietates, & comes ebrietatis luxuria regnat, vbi quodammodo certò scis, te in Deum tuum grauiter peccaturum: quoties, inquam, ad hæc inuitatus non iuisti, & eiusmodi munera fortiter recusasti? Quod sciam, nunquam. Cur ita? Ne amicos meos offendam. Eia cæce: ergo tu magis homines, quam Deum offendere te formidas? *At perfecta charitas foras mittit timorem.* Num ægros, inopes, afflictos inuisere, & consolari consueuisti? Non sanè. Cur? Pudet me cum eiusmodi hominibus versari. *Perfecta charitas foras mittit timorem.*

Signa charitatis.

1. Ioan. 4.

Vera præterea charitas in contumelijs, & iniurijs gloriatur, omnemque crucem libenter perfert, quam Deus nobis imponit. Tu vexaris fortasse morbis, ille vxorem habet difficilem, iracundam, morosam: pro admonitione conuitium, pro beneficio iniuriam accipis: alij, vel vxor, vel liberi moriuntur, vel ipse in carcerem truditur in exilium mittitur, opibus spoliatur: fertisne æquo animo? Agitis gratias Deo? Nihil minus. Ergo Spiritum ad feruorem, mihi credite, non accepistis. O quam rara est hæc auis in terris? Quàm multos videmus hodie, qui crucem, quam sibi imponunt, libenter ferunt; eam verò crucem ferre non possunt, quam eis Christus imponit. Ieiunant, orant, vigilant, peregrinātur, eleemosynasque largiuntur, & tamen si Domini imperio, atque voluntate morbo aliquo grauius affligentur, ferre non possunt, conqueruntur, indignantur. Nonnulli etiam verberibus seipsos cædunt, qui ne verbum quidem vnum ab alijs ferre poterunt. Quid? Nonne hoc genus quoddam extremæ dementiæ est? Te ipsum iudicem huius rei constituo. Cùm ægrotas, pharmacumne sumis quātum tibi videtur, an quantum medico tuo videtur? Certè non quan-

Simile.

quantum tibi; ſed quantum medico tuo videtur. Tu enim etiamſi artem medendi didiciſſes, vel nimio ſalutis deſiderio nimium pharmaci ſumeres, vel nimio tui amore nimis parum acciperes. At medicus tuus pro ſua prudentia ad ægritudinem tuam pharmacum accommodabit. Sic etiam in cruce pro animæ ſalute deligenda ſæpius homines, vel nimia ſeueritate, vel nimia indulgentia peccant; Deus verò, qui intimè nos, & naturam noſtram, & morbos noſtros, & vires noſtras, hoc eſt, figmentum noſtrum agnoſcit, eam ſemper crucem nobis imponit, quæ humeris noſtris conuenit: neque *tentari* nos ſinit *ſupra id, quod* poſſumus: quin *etiam* facit *cum tentatione prouentum, ut* poſſimus *ſuſtinere*. (1. Cor. 10.)

Per ſigna charitatē oſtendere oportet.

Quæ cum ita ſint, Auditores, tunc nos Spiritum ſanctum accepiſſe monſtrabimus, & eum nobis retinere poterimus, cum id omne libētiſſimè perferemus, quod Deo, & patri, & medico animorum noſtrorum videbitur; Deus enim, quos diligit, corripit: *caſtigat autem omnem filium, quem recipit*. (Prou. 3.) Ac vt (Heb. 12.) ille ſe patrem oſtendit, cùm corripit: ita nos filios eſſe, cùm correptionem libenter ſuſcipimus, demonſtramus. Atque id vſque adeo verum eſt, Auditores, Deum quos diligit corripere, & omnem filium, quem recipit, caſtigare, vt etiam filium illum naturalem, atque vnigenitum, *qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*, (1. Pet. 2.) caſtigare voluerit. Quia verò is carnem, in qua pati poſſit, non habebat, *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*. (Ioan. 1.) Illud poſtremò nunquam obliuiſcamur, Auditores, quanto crucem grauiorē, & maiorem propter Deum ferimus, tanto nos Deo gratiores, & viciniores eſſe: viamque tanto latiorem, & commodiorem ad cœlum, atque ad æternam felicitatem habere, ad quam nos perducat, qui ſine fine viuit, & regnat. Amen.

CON-

CONCIO TRIGESIMASEPTIMA DE DOMINICA SECVNDA POST PENTECOSTEN,

Quæ est Dominica infra octauam CORPORIS CHRISTI.

DE VENERABILI SACRAMENTO Eucharistiæ.

THEMA:

Homo quidam fecit cœnam magnam. Luc. 14.

SYNOPSIS.

PRælibata SS. Eucharistiæ dignitate & præeminentia, eam verè esse cœnam magnam contra hæreticos nostri temporis, defenditur: & veritas corporis Christi in eadem tribus potissimùm argumentis astruitur. Quia illius institutio erat lex, erat testamentum, erat munus, quæ singula non admittunt figuratam locutionem. Eadem veritas SS. Patrum authoritatibus in medium adductis, & firmis inde rationibus erutis, demonstratur, vt Irenæi, Hilarij, Cyrilli, Epiphanij, Augustini. Quanto præterea cultu veteres Patres SS. Eucharistiam sint prosecuti, in perceptione, adoratione, inuocatione, aspectu, & sermone, ostenditur. Tandem per bre-

vem enumerationem priorum argumento à minore ad maius veritas & præstantia Eucharistiæ probatur.

Parte secunda detegitur astutia hæreticorum, testimonia Patrum, authoritates nouem Conciliorum, & miraculorum experientiam, de hac veritate SS. Eucharistiæ, euertere nitentium. Argumenta deinde à sanctitate Patrum Eucharistiam colentium asseruntur; & quomodo à miraculis argumentari liceat, ostenditur. Repræsentatur actio Eucharistica, quasi in iudicio extremo agatur, quid nos, quid hæretici excusationis sint allaturi. Sumpta occasione ex Euangelij textu, superbia, auaritia, curiositas, & libido, potissimæ hæresium causæ statuuntur: vbi etiam de auaris & ambitiosis iucunda canum venaticorum immiscetur similitudo. Insuper explicatur, quam multos sensualitas præcipitet, quàm multos voluptas, & falsa libertas in hæresi detineat; qui omnes olim à cœna Agni excludentur probè illusi. Exponitur quoque, quinam sint illi pauperes, cæci, debiles, claudi, cœna digni habiti. Tandem ad frequentem Eucharistiæ sumptionem, quæ vera eius est veneratio, serio inuitamur.

MVlta, & varia sunt, Auditores optimi, priuilegia singularia, præclaraque ornamenta, quibus Ecclesia Catholica, mater nostra, se Dei munere condecoratam, & Iudæorum Synagogæ quasi testimonio quodam clarissimo atque illustrissimo antepositam meritò, iureque optimo gloriatur. Sed nihil est, in quo ita splendeant singulares honores Ecclesiæ, vt illud augustissimum, & verè maximum corporis & sanguinis Domini Sacramentum. Quid enim habent omnia Sacramenta, omnes cæremoniæ, omnia sacrificia Iudæorum, si cùm hoc vno Christianorum & Sacramento simul, & sacrificio comparentur? Quid oues, & boues, quid arietes, & tauri sunt, si cùm ipsa diuini Verbi carne integerrima, & sanctissima conferantur? Quis non videt, quantum intersit inter manna veteris Synagogæ, & hunc cœlestem cibum Ecclesiæ? Inter aquam de petra fluentem, & illum gloriosum sanguinem de Christi latere promanantem? Neque verò solum antiquæ legis ritibus, & cæremonijs: sed etiam omnibus Euangelicis Sacramentis, & dignitatis pondere, & vtilitatis vbertate, hoc vnum, de quo loquimur, Sacramentum diuinissimum antecellit. Id enim, quod est in illis beatis, ac propè diuinis mentibus ordo Seraphicus; in globis cœlestibus cœlum Empyreum, in stellis ac sideribus Sol, ignis in elementis, homo in animantibus, pinus in arboribus, aurum in metallis, in virtutibus charitas, & in artibus, & disciplinis Theologia, id est in ecclesiasticis Sacramentis, & omnibus priuilegijs ac prærogatiuis Ecclesiæ summum ac diuinissimum Eucharistiæ Sacramentũ. Quocirca mater Ecclesia tãtis, ac tam singularibus cumulata, & honestata muneribus, meritò & ipsa lætatur, & filios suos ad spiritualem animorum lętitiam, hisce potissimùm diebus, huius

Beneficiũ Eucharistia maximum.

iis tanti Sacramenti institutioni consecratis, accendit.

Vnum est, quod communem istam lætitiam vehementer impedit, & bonis omnibus non mediocrem mœrorem ac tristitiam adferre videtur, furor videlicet insanus, atque effrenata rabies hæreticorum, qui ore nefario ac sacrilego Domini corpus Eucharistiæ Sacramento non contineri, sed duntaxat significari contendunt.

Verum eis mater nostra Ecclesia Catholica Euangelium hodiernum sapienter opponit, & ad eorum phrenesim curandam, quasi medicamentum quoddam plenissimum adfert: *Homo quidam*, inquit, *fecit cœnam magnam, & vocauit multos*. Etenim quid aliud cœna ista magna, quam corporis & sanguinis Domini Sacramentum designat? Nam si ciborum abundantiam, & copiam quæris, ita magna est, vt cùm toto orbe terrarum eadem celebretur, & iam tot sæculis tot hominum millia satiauerit, adhuc tamen mensæ plenissimæ ac refertissimæ sint. Si verò ciborum eorundem nobilitatem atque excellentiam spectes, dapes sunt Angelorum, omnem saporis suauitatem, omneque delectamentum in se habentes. Sed exorti sunt infaustis auspicijs quidam filij tenebrarum, qui cœnæ huius magnitudinem extenuare, & splendorem obscurare totis viribus suis conantur. Et quid tandem illi aiunt? Quomodo, inquiunt, si ullam panis cœnam magnam appellatis? Certè si ab aliquo ad cœnam inuitemini, & nihil ab eo, nisi modicum panis accipiatis, eam non modò non cœnam magnam, sed nec cœnam quidem nominandam censebitis. Sic illi tanquam verè phrenetici contra medicum suum insaniunt, & quasi venenum quoddam pestiferum, saluberrimum medicamentum euomunt. Non vacat mihi, Auditores, hoc tempore argumentum hoc accuratè tractare, nostra tueri, aliena refellere, ac demũ pro dignitate de tam sublimi mysterio disputare, dabitur alias fortasse melior opportunitas. Nunc verò, cum longiorem orationem temporis angustiæ minimè patiantur, hoc ero contentus vno, si paucis, sed apertis, & inuictis rationibus ostendere potuero, Eucharistiæ Sacramentum optimo iure cœnam magnã ab Ecclesia nominari.

Primùm igitur habemus sentẽtiam illam expressi verbi Dei apud Matthæum, Marcum, & Lucam: *Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum*. Cur verò non pudet expressi verbi Dei prædicatores ab expresso verbo Dei ad nescio quas metaphoras, & metonymias descendere? Perpendite, quæso vos, Auditores, vim huius rationis. Certè leges ac decreta perspicuè, propriè, simpliciter, non figuratè, non obscurè, non perplexè efferri debent. Alioquin enim nemo esset, quẽ non ignorantia excusaret, omnes enim, qui contra legem facerent, dicere possẽt, Verba legis nõ intelligebã: apertè loquatur legislator, si legẽ suam violari non vult. Iã verò quis vnquam Christianus dubitauit, cùm Dominus Sacramẽtũ instituit, simul etiã præcepisse, legẽque tulisse, vt idẽ Sacramẽtũ in Ecclesia à Sacerdotibus cõficeretur? *Hoc facite*, ait, *in meã cõmemorationẽ*. Cũ igitur hæc Domini verba legẽ cõtineãt, obscura profectò, ac figurata esse non debent, nisi Dominũ omnium legislatorum insipientissimũ facere velimus, quod non solũ dicere, sed vel cogitare blasphemum ac sacrilegum est.

Deinde, Testamenta nonne etiam proprijs, ac vsitatis vocabulis constare debent? Nisi enim, vel qui Testamentum facit, insanus est, vel inter filios suos discordias, ac seditiones exoriri post obitum suum desiderat; semper qui testatur apertissimis, & maximè proprijs verbis loqui consueuit: metaphoræ, ac metonymiæ in Testamentis locum habere non possunt. Cum

Primò.

Matth.26
Marc.14.
Luc.22.

Astruitur veritas corporis Christi in Eucharistia.

Luc.22.

Secundò.

testator ait, Domum meam Ioanni filio meo relinquo, quis vnquam intelliget non veram, sed pictam domum Testamento esse relictam? Quare cū huius Sacramenti institutio nō solum lex quædam, sed etiam Testamentum Domini fuerit, vt ipse ait: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: certè nullo modo figurata oratione pronuncianda erat. Nec enim Dominus, aut insanus erat, aut in Ecclesia sua dissensiones, ac tumultus esse volebat: quin potius ait: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Et rursum: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos*.

Mat.26.

Ioan.14.

Marc.9.

Tertio.

Præterea quæro à vobis, Auditores, si Princeps aliquis centum coronatos aureos alicui vestrum se daturum polliceretur, ac deinde in pulchra tabella eos depictos mitteret, quid vobis de ista liberalitate videretur? Et si fortè, qui pictos aureos pro veris accepit, de Principe suo conquereretur, eique Princeps diceret. Non mireris: nam coronati, quos accepisti, per quandam metonymiam veri coronati dici possunt. Quis non eum, qui munus accepit, & re, & verbis ab eo Principe derideri existimaret? Ad eundem modum carnem suam in cibum se daturum Christus pollicitus: *Panis*, inquit, *quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita*. Quæro igitur, cùm Sacramentum instituit, quidnam dedit? Panem, an carnem? Dices fortasse: Dedit quidem panem, sed qui per figuram quandam caro dici potest. Præclarum verò munus. Ergo Dominus nos deridere, ac decipere voluit, cùm tamen, sicut ipse decipi non potest, quia sapientia est, ita nec decipere possit, quia veritas, iustitia, & bonitas est? Dedit igitur, quod promisit: nec frustum panis, sed cœnam verè magnam, & epulis exquisitissimis instructam nobis exhibuit.

Ioan.6.

Ad alterum argumētum veniamus. Quia vero hostes Christi ita vetustate delectantur, vt nullius auctoritatem admittant, qui ante mille annos non floruerit, ab illis vetustissimis Patribus vnum argumentum, vel alterum petemus. Omitto enim singulorum testimonium percensere. Ea enim, quanquam apertissima sint, tamen miris modis in varios sensus ab hæreticis torqueri solent. Afferam igitur argumenta quædam, quæ torqueri in alium sensum nullo modo possunt.

Initio igitur vsque adeo primis illis temporibus tam apud Catholicos, quam apud hæreticos compertum, atque exploratum erat, verum ac naturale Domini corpus in Eucharistia cōtineri, vt nonnulli ex optimis, & sanctissimis Patribus hoc vno Catholico dogmate, tanquam certo quodam principio, vel ad aliqua dogmata illustranda, vel ad varias hæreses refellendas vterentur. Quod dum vobis expono quęso diligenter, vt facere soletis, attendite.

Astruitur Eucharistia ex antiquis patribus.

Scriptor vetustissimus Martyrque beatissimus Irenæus cap.4.lib.4. in Valentinum, demonstraturus Christum illius Dei Filium esse, qui mundum condidisset, atque adeo ipsum Christum, tanquam Verbum Patris, mundi opificem, atque architectum fuisse, quod Valentinus apertè negauit, hoc argumento vsus est: Si Christus rerum auctor, ac parens non est, certè eas commutare, ac vertere in alias naturas non potest; Valentiniani autem fatentur panem in carnem à Christo conuerti: quomodo igitur negant eum mundi conditorem fuisse? Verba verò eius hæc sunt: *Quomodo autem*, inquit, *constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primum quidem fœnum, deinde spicam,*

Iren.lib.4. cap.4.

cam,

eam, deinde plenum triticum in spica? Percipiant vim argumenti, & tum respondeant Caluinistæ; si possunt. Nã si Eucharistia nihil aliud, quam panis esset, nec vlla fieret vi consecrationis transmutatio, nullas omnino vires B. Irenæi argumentum haberet. Quid? quod ex eodem principio in eodem capite alteram Valentini hæresim expugnat? Summa rationis huius est. Ideo corpora nostra gloriosæ immortalitatis capacia esse, quia cum glorioso, & immortali Christi corpore coniunguntur. Id quod B Cyrillus libro decimo in Ioannem paulò apertius his verbis asseruit: *Non poterat*, inquit, *aliter corruptibilis hac natura ad incorruptam vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus cum ea coniungeretur*. Ponamus iam, Auditores, nihil aliud esse Eucharistiam, quam panem, quid omnes istæ rationes efficiunt? Planè nihil. Panis enim non minus corruptibilis est, quam corpora nostra sunt. Illustrat verò rem totam sanctus Irenæus elegantissima similitudine. *Quemadmodum*, inquit, *panis post consecrationem Eucharistia est, constans duabus rebus, terrena, & cœlesti*. (Nam accidentia panis terrena, & corruptibilia sunt; Christi corpus cęleste est, & immortale) *Sic etiam corpora nostra, percepta Eucharistia, quia vnum cum Christo corpus efficiuntur, partim terrena; partim cœlestia sunt: & re quidem corruptibilia, spe autem incorruptibilia*.

Cyril. l. 10. in Ioan.

Iam verò B. Hilarius libro octauo de Trinitate, & Beatus Cyrillus in Ioannem decimo & vndecimo, cum aduersus hæresim Arrianorum demonstrare vellent, Deum Patrem, & Deum Filium non sola consensione voluntatum, (vt Arriani dicebant) sed naturali coniunctione, ac nexu copulari, ab Eucharistia argumentum accipiunt. Ac beatus Hilarius quidem ita loquitur; *Eos nunc, qui inter Patrem, & Filium voluntatis ingerunt unitatem, interrogo: Vtrumne per naturæ ueritatem hodie Christus in nobis sit, an per concordiam uoluntatis? Si enim uerè Verbum caro factum est, & nos uerè Verbũ carnẽ cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter in nobis manere existimandus est? Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget potius naturaliter, uel se in Christo, uel Christum sibi inesse*. Ac ne fortè aliquis Berẽgarius non naturaliter, nec verè, nec corporaliter Christum nobis per Eucharistiæ sumptionem coniungi diceret, addidit beatissimus Doctor, & ait: *De naturali enim in nobis Christi ueritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea uerè est esca, & sanguis meus uerè est potus. Qui edit meam carnẽ, & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est, & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne*, inquit, *hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christũ Iesum uerũ esse Deum negant*. Hæc Hilarius. Beatus verò Cyrillus his verbis illud ipsum demonstrare contendit: *Non negamus*, inquit, *recta nos fide, charitateque sincera Christo spiritualiter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem secũdum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque a diuinis scripturis omnino alienum dicimus. An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis uirtutem esse? Quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Christi sunt? Membra igitur Christi faciam membra meretricis?* Quoniam, inquit B. Hilarius & Cyrillus, Christi

Hilar. l. 8. de Trinit.

Ioan. 6.

Cyril. sup. Ioan. l. 10.

1. Cor. 6.

corpus naturaliter, & verè cum corpore nostro coniungitur, & nos vnum cum Christo non conuersione, sed con iunctione naturarũ efficimur, quis dicere audebit, Deũ Patrẽ, & Deũ Filiũ non naturaliter, sed sola voluntatum concordia vnum esse? Et quid obsecro, Auditores, hæ rationes valerent, si aliquid sententia aduersariorum valeret.

Porro D. Epiphanius in eo libro, quem Ancoratum inscripsit, de imagine Dei, quæ est in homine, verba faciens, atque ostendere volens, verè in nobis esse imaginem Dei, tametsi nulla ex parte Deo similes esse videamur, ab Eucharistia argumentum sumit. Credimus enim constanti, atque integra fide, verum Christi corpus in Eucharistia contineri: & tamen nulla esse similitudo videtur inter Christum, & eam formam, quam in altari corporeis oculis cernimus: verba verò eius hæc sunt: *Et quot sunt*, inquit, *quæ similia sunt? Videmus enim, quòd Saluator accepit in manus suas, veluti Euangelista habet, quod surrexit à cœna, & accepit hæc* (nimirum panem) *& cum gratias egisset, dixit: Hoc corpus meum est, hoc, & hoc. Et videmus, quòd non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili Deitati, nõ lineamentis membrorum: hoc enim* nempe quod extrinsecus in Sacramento videmus, *est rotunda figura, & insensibile, quantum ad potentiam, & voluit per gratiam dicere, hoc meum est, hoc, & hoc, & nemo non fidem habet sermoni*, præter Zuinglianos videlicet, & Caluinistas: Sed audiant ipsi quod sequitur. *Qui enim*, inquit, *non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia, & salute.* Quantam integritatem, quantam sinceritatem spirant hæc verba verè sancti & admirabilis Patris?

Epipha. v. in Ancor.

Sed postremò loco argumentum etiam vnũ, aut alterum petamus à beatissimo, & eruditissimo Pontifice August. Is enim c. 10. lib. 3. de Trinitate, explicaturus ad quem modum Angeli in quibusdam corporeis formis appareant, licet nos quemadmodum eæ formæ ab Angelis fiant, ignoremus: *Illas etiam nubes*, inquit, *vel ignes quomodo fecerunt, vel assumpserunt Angeli? Quis nouit hominum? Sicut infantes non norunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: etsi nunquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturque illis auctoritate grauissima, cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominũ oculis apparuisse mortalium; & de latere tali percusso liquorẽ illum omnino fluxisse.* Perpendite, quæso, similitudinem istam. Licèt, inquit, ignoremus, ad quem modum nubes illę, vel ignes fiant, in quibus Angeli hominibus apparere soliti sunt, illud tamen comperto habemus, verè Angelos in formis illis apparuisse: sicut illi qui nunquam didicerũt experimento suo, vel aliorum, quid illud sit, quod ponitur in altari: & tamen firmissimè credunt in illa specie verè esse Dominum, qui oculis apparuit mortalium, & de latere eius percusso illum omnino fluxisse liquorem. Cur enim id non crederét, cùm auctoritate grauissima sanctarum scripturarũ admoneâtur? Quamobrem, Auditores, omnino perspicuum esse arbitror, apud veteres Patres, ad quos tamen hæretici nostri temporis appellare nequaquam verentur, vsque adeo firmum ac ratum Catholicorum dogma de Eucharistię Sacramento fuisse, vt ex eo res dubias explicare, obscuras illustrare, errores refellere, veritatem statuere, atquę asserere minimè dubitarent.

Aug. l. 3. de Trinit. c. 10.

Sed quid de veneratione, & cultu, quo tantum Sacramentum primi illi Patres prosequebãtur, dicemus? Equidem,

De cultu Eucharistia.

dein, Auditores, ego sic statuo, neminem prorsus de fide illorum sanctissimorum Patrum dubitare posse, qui diligenter considerare voluerit, quo honore illi hoc Sacramentum colerent. Primum enim non nisi ieiuni illud percipere audebant. *Placuit*, (inquit B. Augustinus ad Ianuarium) *Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quā exteri cibi.* Id quod etiam Tertullianus libro secūdo ad vxorem affirmat. Deinde summa diligētia prouidebant, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet. Origenes enim Homilia 13. in Exodum ait: *Nostis, qui diuinis mysterijs interesse consueuistis, quomodo cū suscipitis corpus Domini, cum omni cautela, & ueneratione seruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim uos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat.* Vt omittam illud, quod olim in aureis pretiosis vasculis panem istum cœlestem recondebant, vt ex sexta Synodo cognosci potest. Hinc videlicet B. Victor Vticensis libro primo VVādalicæ persecutionis, tanquam immane facinus Arrianorum refert, quòd illi Eucharistiam à Catholicis consecratam in terram abiecerunt, pollutisque pedibus calcauerunt. Beatus verò Optatus Mileuitanus libro altero contra Donatistas, conqueritur de Episcopis Donatistarum, quod tantum Sacramentum canibus porrigere non sint veriti: sed continuo canes rabie accensi, auctores tanti sceleris lacerasse affirmat. Quid? Quòd hoc Sacramentum, tanquam in quo Deus ipse admirabili ratione, & modo verè delitesceret, adorare nō dubitabant? Audite enim quid B. Ambrosius capite duodecimo libri tertij de Spiritu sancto dicat: *Videamus*, inquit, *ne terram illam adorandam dicat Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaq; per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quā hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, vt supra diximus, adorarunt.* Beatus quoque Augustinus in Psalmum 38. scribens ait: *Quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccamus adorando, sed peccamus non adorando.* Atque vsque adeo id verum est, Auditores, vt Ethnici propter istam Eucharistiæ adorationem Cererem, & Bacchum à Christianis coli existimarent, vt B. Augustinus cōtra Faustum libro vigesimo auctor est: neque solùm veteres illi Patres Christum in Eucharistia adorabant; sed etiam certis verbis inuocabant. Magnus enim Basilius libro de Spiritu sancto: *Inuocationis*, inquit, *verba cum ostenditur panis Eucharistia, & poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit?* Agit in eo loco de traditionibus, & hāc Christi inuocationem in Eucharistia non scriptis, sed traditione contineri demonstrat. Neque verò contenti sancti illi Patres fuerunt, quòd ipsi tam eximium cultum, ac venerationem Christo in Eucharistia existenti exhiberent: sed etiam aliquid ad hoc addere cupientes, constituerunt, vt Catechumeni tanta mysteria ne cernere quidem permitterentur. *Non initiatis* (inquit Magnus Basilius loco paulò antè notato, de Sacramento Eucharistiæ verba faciens) *nec intueri fas est.* Id quod & beatus Augustinus, & alij Patres non semel affirmant. Sed quod omnem excellentiam ac dignitatem mihi superare videtur, illud est, quod sicut olim Hebræi Dei nomen Tetragrammaton pronunciare non audebant, ita etiam tanta veneratione hoc diuinissimū Sacramentum optimi illi Patres prosequebātur, vt de eo vix loqui apertiùs auderēt. Hic videlicet B. Augustinus frequēter illud repetit: *Norunt fideles.* Et B.

Aug. ep. ad Ianuar.

Tert. l. 2. ad vxor.

Orig. hom 13. in Exo.

VI. Synod.

Vict. Vtic. l. 1. VVandal. persec.

Optat. l. 2. contra Donatistas.

Ambr. l. 3 de Spirit. S. cap. 12.

August. in Psalm. 38.

Aug. l. 20. cōtra Faustum.

Basil. l. de Spiritu sācto.

Chrysost. *Nouistis nos q̃ estus inuitiati.*

Quę cũ ita sint, nonne Solis luce clarius est, hæreticos nostri temporis in densissimis ignorantiæ tenebris versari? Nã si ponamus, nihil aliud quam triticeum panem Eucharistiam esse, vnde ei tantus cultus, tantaque veneratio debetur? Certè aqua Baptismi maiori honore digna, quam Eucharistiæ Sacramentum esset. Nam si panis Eucharistiæ Christi corpus significat, & aqua Baptismi spiritum sanctum, qui sine comparatione Christi corpore maior est, designat. At quis vnquam audiuit aquam Baptismi aureis vasculis inclusam, aut adoratam, aut inuocatam fuisse? Quis vnquam audiuit eos homines reos fuisse, quorum culpa aqua Baptismi perijsset? alioquin enim magno scelere tenerentur astricti Sancti illi, qui interdum in fluminibus baptizabant. Quis vnquam audiuit prohibitos esse Catechumenos, ne Baptismi aquam conspicerẽt? Quis vnquam audiuit sanctos Patres non fuisse ausos de Baptismi aqua apertiùs loqui? Aliud igitur, quàm aqua Baptismi Eucharistia est: verè cœna magna, & planè diuina est. Verè cæci, & duces cæcorum hæretici sunt. Eos igitur relinquentes Ecclesiæ fidem, Patrum consensionem, verborũ Christi veram intelligẽtiam amplectamur, tueamur, conseruemus, retineamus.

PARS POSTERIOR.

Can. 2.

HÆRETICI nostri temporis vulpeculis illis mihi significari videntur, de quibus in Canticorum canticis dicitur: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.* Audite enim callidissimum istarum vulpecularũm consilium. Cùm intelligerent, hæresim istam de augustissimo Sacramento post annum millesimum à Seruatoris aduẽtu auctore Berengario exortam esse, ac post illud tempus, & Patres, & Concilia non solùm apertè, & perspicuè, sed etiam ex proposito aduersus eam hæresim decreta, & libros composuisse, suspicati sunt, antiquiores Patres nihil de hac re, nisi obscurè, & inuolutè scripsisse: quippe quæ eorum temporibus nondum in controuersiam vocarentur. Itaque communi sententia decreuerunt, eos oẽs sanctos Patres, qui ante annũ millesimum non extiterunt, quique aduersus hanc hæresim scripserunt, neque verè sanctos esse, neque ad veram Ecclesiam pertinere. Eos verò, qui primis quingentis annis floruerunt, ad veram Ecclesiam pertinere: sed nihil apertè scriptum de Sacramento Eucharistiæ posteritati reliquisse. Verum in vtroque turpissimè lapsi sunt. Nam vt vetustissimos illos Patres ita apertè locutos esse ostendimus, vt apertiùs non potuerint: sic nunc posteriores, vt B. Anselmum, B. Bernardum, B. Malachiam, B. Dominicum, B. Franciscum, B. Bonauenturam, B. Thomam, & alios quam plurimos adhuc recentiores, quos hæretici nostros esse, & nobiscum sentire de hoc Sacramento Eucharistiæ confitentur, ad veram Ecclesiã pertinere breuiter ostendemus. Omitto enim nouem Concilia hoc tempore celebrata, in quibus hæc veritas perspicuis verbis, vel statuitur, vel asseritur: nempe Tridentinum sub Iulio, Florentinum sub Eugenio, Constantiense sub Martino, Lateranense sub Innocentio, item Lateranense sub Gregorio, atque aliud sub Nicolao, nec non Turonense sub Victore, Vercellense sub Leone, & Nycenum secundum sub Adriano. Nam extremæ dementiæ est, putare, tantum numerum sanctorum Pontificum, qui hisce Concilijs interfuerunt, in re tanti momenti dormiuisse: & plus vnum Berẽgarium, vnũ VViclephum, vnum Zuinglium, quam tot Ecclesiæ lumina vidisse. Nihil dico, quàm sit absurdum, credere, Ecclesiam Christi tot sæculis, vel in solis Sacramentarijs, paucis & turbulentis hominibus, delituisse: vel ab obitu Beren-

Hæreticorum astutia.

Concilia q̃ veritatem corporis Christi in Eucharistia asseruerunt.

Berengarij vsque ad ortum VViclephi totis trecẽtis annis, aut nusquã fuisse, aut occultam, & tenebris plusquã Cimmerijs ita obrutã, vt si quis aliquem ad eam deferri, iuxta Domini præceptum, vellet, is lucernam accendere ad eam per uestigandam deberet. Taceo, quod ipse diabolus, hostis humani generis atrocissimus, apertè cum Luthero, suo per Germaniam penè vniuersam vicario, disputans, vt ipse quodam loco testatur, ei persuadere hanc hæresim conatus est. Et quis dubitare potest, diabolum patrem mendacij, nihil aliud persuadere, quàm mendacium voluisse? Nam & B. Episcopus Fulbertus, cum diem extremum ageret, sic diabolum cernere affirmabat, qui tenui flatu homines ad Berengarium impellebat. Prætermitto signa, & prodigia, ac visiones innumeras, quibus Deus hoc nostrum Catholicum dogma cõfirmauit, quæ ex B. Cypriano, Chrysostomo, Optato, Bernardo, & alijs viris summa fide, & religione præditis adducere possemus, si angustijs temporis non premeremur.

Hæc omnia, & alia permulta, quæ mihi magno adiumento esse possent, facilè patior sileri: hoc solùm teneo, hic hæreo, hoc sum contentus vno: Si verè Christi corpus in Sacramento Eucharistiæ non continetur, ergo beatus Anselmus, B. Bernardus, Dominicus, Franciscus, alijque quam plurimi, idololatræ, Deoque inuisi fuerunt: nam eos nobiscum sensisse etiam aduersarij nostri confitentur. At si idololatræ erant, quomodo signis, & prodigijs viui, mortuique claruerũt? Nisi enim omnes historias negare velimus, multa & magna fuerunt beati Anselmi miracula, & plura & maiora B. Bernardi, planè singularia Malachiæ Hibernorum Episcopi, maxima B. Dominici, innumera B. Francisci. Quin etiam hisce temporibus, penè nostra memoria, alius quidam B. Franciscus, auctor ordinis Minimorum, tot ac tantis miraculis coruscauit, vt planè admirabile sit: & tamen isti omnes Romano Pontifici semper paruerunt, ab Ecclesia Catholica nunquam recesserunt, Christũ in Eucharistia summa religione adorauerunt, ac demum sententiã nostram, vel libris, vel sermonibus, vel operibus confirmauerunt. Deinde miracula, quę per istos seruos suos Deus effecit, huiusmodi sunt, vt nec diaboli, nec Angelorum, sed solius opera Dei fieri possint: qualia sunt, sensuũ restitutiones, & mortuorum ab inferis excitationes. Et quanquam cum fides vera confirmanda est, & per probos, & per improbos signa, & prodigia fieri possint: tamen cùm non fides in dubium vocatur, sed Deus seruum aliquem suum illustrare, ac celebrare vult, tunc non nisi per probos, & Dei amicos edi miracula possunt. Deus enim testis falsitatis, & mendaciorum esse nullo modo potest. Iam verò, neque B. Malachias cum mortuum quendam ab inferis reuocauit, vt B. Bernardus auctor est, Domini fidem miraculo nõ necessario confirmare voluit: & cùm ad implorationem B. Francisci, vt beatus Bonauentura scribit, non vnus, sed plures mortui resuscitarentur, quis dubitare potest, quin ea miracula ad gloriã tanti viri hominibus demonstrandam fierent? Quæ cùm ita sint, quis non obstupeat, Patres nostros idololatras esse, & signis, & prodigijs coruscare? Hostes verò nostros, & Euangelistas esse, & nec vnam muscam in vitam restituere vnquam potuisse? Atque idololatras quidem nostros honores cõtempsisse, diuitias conculcasse, impetum repressisse, omnibus iniurias condonasse, & vitã in terris Angelorũ duxisse: Apostolos verò istos nouos honorũ cupidissimos, orbem terrarũ suis tumultibus perturbare, diuina atque humana iura frangere, carnis libidines non compescere, sed explere, & dæmonum potiùs, quã hominum vitam ducere?

Intelligere vultis, quàm nos iustã, & bonam causam habeamus, Auditores? Proponite vobis extremi iudicij diem, & quod

Argumentũ ex sanctitate eorũ, qui Eucharistiã coluerunt.

Quomodo à miraculis argumẽtari liceat.

Causa Eucharistica quasi in extremo iudicio agitur.

& quod nos de Eucharistię Sacramento credidimus, falsum omnino atq; absurdum (quod tñ fieri non potest) fuisse: cùm Dominus quæret à nobis: Cur vos ita de meo Sacramento credidistis? Cur hostiam illã adorastis? Nonne securè dicemus: Imò Domine Deus, si error est, tu nos decepisti. Primùm .n. verbum tuum audieramus. *Hoc est corpus meum.* Nunquid tibi de te fidē pręstare non debebamus? Deinde eiusmodi signis ac prodigijs id sæpiùs confirmatum est, quæ nisi à te nunquam fieri potuissent. Adhæc audiebamus dæmonem contēdere totis viribus, vt hoc, qđ credidimus, non crederemus, & quid aliud patrem mendacij, quam mendacium persuadere velle credere poteramus? Postremò videbamus consensionem Ecclesię tuę, maiorumque nostrorum vestigia sequebamur, ac eorum præsertim, qui singulari dono gratiæ tuæ, tum signis, ac prodigijs, tum vitæ ac morũ sanctimonia, quasi clarissima quædã lumina enitebant. Quare si error est, tu nos, Domine, decepisti. Hæc nos tutò sine dubio diceremus. Quia verò falsum esse non potest, quod tam apertè à veritatis ore processit, illud potiùs videamus, quid respõsuri sint Caluinistæ, cùm eis Dominus in formidabili illo iudicio dicet: Et quidnam vos, genimina praua, atque peruersa, impulit, vt ex ouili meo ad luporũ cœtus, & caueas fugeretis? Respõdebunt fortasse: Nos Caluinus decepit. At Dominus: Et quid in Caluino videbatis, pp quod antiquam fidem deserere, & nouã tam facilè recipere vobis liberet? Quib. miraculis ille sua dogmata comprobauit? Ad quem modum se verè Apostolum meum esse vobis ostendit? Nunquid Apostolus meus vobis nõ dixerat; etiãsi *Angelus de cœlo euangelizauerit vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit?* Si Angelo de cęlo cõtra fidem iam receptã credere non debebatis, quãto minùs impuris quibusdam, & seditiosis hominibus? At, Dñe Deus, corrupti mores Antistitum Ecclesiæ tuæ nos de ea egredi compulerunt. Et quales sunt hæreticorum mores? An non præterea de malis pastoribus vos monueram; Quæ dicunt facite: quæ faciũt facere nolite? Itaque obmutescent, nescientes omnino quid dicant. Causæ siquidem, quæ illos in hæresim illam præcipitarunt, tres omnino ac quatuor sunt. Sed eas in iudicio, vel quia non licebit, vel quia illos pudebit, nullo modo commemorabunt.

Matt. 26.

Galat. 1.

Matt. 23.

Quæ verò illæ causæ sint, iã ex Euangelio discere potuistis. *Homo quidam* (inquit Dominus) *fecit cœnam magnã, & vocauit multos. Illi autem cœperunt omnes simul excusare. Primus dixit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Alter dixit; Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Nam & B. Augustinus, & Gregorius docent, qui villã emit, aut superbus, aut auarus est. Qui iuga boum emit, curiosus est. Qui duxit vxorem, voluptuarius est. Ille siquidem, qui villam emit, aut hoc ideo fecit, vt aliquos subiectos haberet, & dominus vocaretur, & est superbus: aut ideo, vt eam villam diligenter excolendo amplius lucraretur, & auarus est. Quinq; verò iuga boũ quid aliud, q̃ quinq; sensus nostros designare possunt? Rectè.n. non quinque boues, sed quinque iuga boum dicitur, cũ oẽs sensus penè geminati sint. Ille igitur, qui iuga boum emit quinque, hoc est, qui sensibus ducitur, & nihil credit, quod non videt, curiosus optimo iure nominatur. Nam, qui vxorem duxit, nõ ideo voluptuarius appellandus est, q vxorẽ ducere peccatum sit, sed quòd plerique voluptatem potissimùm, & expletionem libidinum in matrimonio quærant.

Causæ inclinãtes ad hæresim.
Luc. 14.
Greg. Ho. 36. in Euãgel.

Hæc igitur quatuor superbia, auaritia, curiositas, voluptas, innumerabiles homines ad hæresim pertrahunt, atque in ea quasi catenis quibusdam re-uinctos tenent. Si per tempus liceret,

lon.

Multos ad hæresim p̄traxit superbia.

longissimū indicem explicarē eorum, qui non alia de causa ab Ecclesia defecerunt, quàm quod Episcopi, aut Cardinales esse non potuerunt. Quàm multos etiam ad hæresim inuitauit illa tēplorum spoliatio, simulachrorum confractio, altarium euersio, vrbium populatio, vnde ipsi maximè ditescere credebantur? Isti igitur verè dicunt: *Villam em.*: auaritiæ, vel ambitionis mancipium factus sum. In Ecclesia Catholica neque ad honores ascendere, neque commodè lucrari possum: quare necesse habeo de Ecclesia exire, & ad videndam villam me conferre. Rectè verò ait: *Necesse habeo exire, & videre illam.* Ambitiosi enim, atque auari, honores suos atque opes solùm cernunt, nec aliter eas possidere possunt. *Ne timueris, cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cùm interierit, nō sumet omnia, neque descēdet cum eo gloria eius.* Accipite illustrem similitudinem, & eam memoriæ diligenter commendate. Venatores simul atque prædam viderunt, eam canibus suis ostendunt, & clamare incipiunt, Cape, cape, rape, rape, & tum canes cursu incitatissimo ad prædam accurrunt. Sed cū primùm apprehenderunt eam, ecce adsunt venatores, & quibusdam baculis capita canum suorum percutiunt, & clamant, Relinque, relinque, desere, desere, atque hac ratione canibus suis prædam ostendunt, vt eam videant, sed non possideant: vt eam cum labore capiant; sed mox captam cum dolore relinquant. Idem omnino auaris, atque ambitiosis hominibus contingit. Diabolus enim, antiquus venator, eis tanquam canibus aliquam prædam ostendit, vt lucrum aliquod, vt aliquam dignitatem: & tum clamat, Eia rape, cape, per fas, & per nefas, assentare, mentire, nega fidem, nega religionem, sic ditescitur, sic ascenditur. Verùm vbi honorem aliquem adepti fuerunt, vel opes aliquas congregauerunt, tūc adest mors, & longè aliud carmen intonans ait, Relinque, desere, & nudus ac solus, velis nolis, ad æternos cruciatus descende. At verò benignissimus Dominus noster ex aduerso hic quidem dum viuimus clamat, Relinque, desere opes, honores, villam, domum, liberos, vxorem, si ita res postulat, propter regnum Dei. At cùm morimur, tunc dicere incipit, Nunc cape, nunc implere, nunc satiare veris diuitijs, veris ac solidis voluptatibus. Sed ad propositum redeamus.

Auaritia.

Psal. 48.

Simile.

Sēsualitas multos in hæresim p̄cipitat.

Porrò multi sunt, qui non tam propter opes & honores in hæresim incidunt, quàm quod sensibus ducuntur: & nil credere uolunt, quod non capiunt. Isti igitur cùm animaduertunt, sēsus uerè omnes clamare, nihil aliud, quàm panem, & uinum Eucharistiæ Sacramentum esse: Iuga boum quinque, inquiunt, emimus: quinque nostris sensibus magis, quàm uestris argumentis credimus: atque idcirco de Ecclesia egredi necesse habemus. Verùm istos omnes me auctore contemnite, ac despicite, Auditores. Qualis enim Deus esset, si eum, non inquam sensus humanus, sed ipsa mens humana capere posset, quæ uix formicæ naturam plenè, ac perfectè capit? Cùm aliquando impius Eunomius se Deum comprehendere iactaret, magnus Basilius ad eum litteras dedit, in quibus de formicæ natura viginti, & eò amplius quæstiones proponit: quarū cū ne unā quidē planè dissoluere Eunomius potuisset, tum uerò ille ait: *Si minutissimæ formicæ naturam nōdum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilis Dei naturam te intelligere gloriaris?* Habeant igitur sibi hæretici Deum suum, qui nihil facere potest, quod ipsi non capiant: nos uero Deum nostrum uerè magnum habeamus, qui *maior est corde nostro*, ut Ioannes Apostolus ait: qui sapientiam atq. intelligentiam nostram vincit. Quin ēt

Basil. ad Eunom. ñ.

1. Ioā. 3.

gloriæ

gloriemur nos Deum habere, qui maiora, magis abdita, magis abstrusa, magis recondita, efficere potest, quam vt ea mens nostra capere possit. Ei nihilominus fidem in omnibus, quæ ad nos, vel per Ecclesiam, vel per scripturas loquitur, adhibeamus: quia *fidelis Dominus in omnib. uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* *Credamus ubique Deo* (inquit Chrysostomus Homilia octuagesima tertia in Matthæum) *nec repugnemus, etiamsi sensui, & cogitationi nostræ absurdum esse uideatur.*

Psal. 144.

Iam verò quis nobis enumerabit eos, qui compedibus voluptatum impediti ad Ecclesiam redire non possunt? Quot homines Deo dicati, quot Monachi, quot presbyteri nefario matrimonio, sacrilegisque nuptijs vxores sibi inter hæreticos adiunxerunt: qui proinde aiunt; *Vxorem duxi, ideo non possum uenire?*

Voluptas plurimos ī hæresi detinet.

Quam verò multi sunt, quos nihil aliud in hæresi detinet, quam falsa illa libertas frangendi impunè ieiunia, Confessione non expiandi peccata, Pontificum decretis non obediendi? Isti igitur omnes, cùm Dominus per seruos suos ad cœnam magnam inuitat, *Rogo te*, inquiunt, *habe me excusatum*. Sed ad eundem modum, Auditores, cum ex hac vita discesserint, & ad cœnam nuptiarum Agni admitti cupient, Dominus eis cum irrisione dicet; *Rogo* vos: habete *me excusatum: Vocaui, & renuistis: extendi manus meas*, & contempsistis: nunc *ego quoque in interitu uestro ridebo: rogo* vos, habete *me excusatum*. Cum vos quōdam vocarem, negotijs impediti venire non poteratis, apud me excusationem inuenire cupiebatis: nunc ego ēt negotijs quibusdam distineor, nō possum surgere, & aperire vobis: *rogo* vos, habete *me excusatum*. Hæc tunc Dominus illis respōdebit.

Prou. 1.

Sed interim præcipit seruis suis, vt pauperes, & cæcos, ac debiles, & claudos ad conuiuiū introducant. Et qui sunt pauperes, nisi humiles, & spiritu pauperes, qui nec ambitioni, nec auaritiæ student: & villam non emunt, sed vendunt, & pecunias pauperibus largiuntur? Qui sunt cæci, nisi qui iudices mysteriorum Dei non oculos, sed aures esse volunt? *Fides* enim *ex auditu*, non ex aspectu. Et cum oculi dicunt, nos panem videmus: aures vero, nos Christi corpus esse ex ipso Domino audiuimus: ipsi aures patefaciunt, eruunt verò oculos; malunt verò cæci intrare in regnum Dei, quā bene videntes mitti in gehennam ignis. Et qui sunt debiles, nisi qui castigant corpus suū, & in seruitutē redigunt, qui ieiunijs, qui vigilijs qui orationibus, qui cilicijs corpus debilitant, diaboliq. arma retundunt, vt animus fortis atque robustus efficiatur? Postremo claudi illi sunt, qui Deum, vt par est, vehementius, quam res creatas diligunt. Pedes enim affectus designant: & tunc homo vtiliter claudus est, & ad cœnam magnam idoneus, cum dextrum pedem, hoc est, amorem in Deum longiorem & maiorem habet, quam pedem sinistrum, qui amorem in res creatas significat. Ita nimirum claudus euasit magnus ille Patriarcha Iacob, posteaquam vsq. ad auroram cum Deo luctatus est.

Quinā sint pauperes, cæci, debiles & claudi.

Rom. 10.

1. Cor. 9.

Gen. 32.

Habetis igitur, Auditores, de Euangelio hodierno, quæ ad præsentem solennitatem accommodatè dicenda esse putauimus: reliquum est, vt Sacramentum saluberrimum non frustra esse institutum patiamur. Nam quem admodū panis triticeus, qui cibus est corporis, non ideo tanto labore efficitur, vt solum videatur, sed vt manducetur, atque hac ratione sustentet, nutriat, augeat vitam, & vires corporis humani: sic etiam panis vitæ, & Angelorum, non ideo nobis tribuitur, vt eum solùm intueamur, & veneremur, sed etiam vt eum frequentiùs sumamus, & eo animos nostros reficiamus,

Sacramentū Eucharistia non tantum colēdum, sed & sumendum est.

ciamus, & recreemus. Multi sunt in hac vrbe, qui præclarè & magnificè de tanto Sacramento loquuntur, & sentiunt, & illud certatim honorare contendunt. Sed, mihi credite, illi maximè hoc honorant, qui ipsum pura, atque integra conscientia frequentare student. Et cur, obsecro, tantum in nobis refrixit charitas? Cur vita, & mores nostri tantum absunt à vita & moribus primorum illorum Christianorum, vt illi veri, nos depicti Christiani esse videamur? nisi quia obliti sumus *comedere panem* nostrum: illi verò, vt ab Apostolis didicerant, quotidie ad hunc vtilissimum, & saluberrimum cibum accedebant? Inde nimirum fortes, inde robusti, inde alacres, inde ad martyrium, & omnes labores subeundos idonei erant. Illorum ergo similes esse studeamus in terris, vt consortes quoque esse mereamur in cœlis, per Christum Dominum nostrum. Amen.

Psal. 101.

CON-

CONCIO TRIGESIMAOCTAVA DE SANCTO IACOBO

THEMA.

Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Matth. 20.

SYNOPSIS.

Exordij loco Scripturæ testimonijs probatur, concionatores, quales & Apostoli fuerunt, Spiritus sancti esse organa, tum de hodierno Euangelio instituitur Concio. Atque primò tres causæ assignantur, cur hoc Euangelium hodie recitetur; quarum prima, vt videamus, quanta possit homo (qui ex se nihil boni potest) diuina adiutus gratia. Altera, vt peccata spiritus, ex quorum numero etiam est ambitio, quæ hodierno Euangelio reprehenditur, caueamus, vtpote periculosiora quàm carnis. Tertia, quia ostenso D. Iacobi defectu hinc illustrior apparet; quod a simili vestis nouæ resartæ, & vulnerum Christi declaratur. Quàm cæca sit ambitio, vt quæ etiam bona in malam partem & peccatum trahat; quàmque eadem sit versipellis, vt quæ more vulpecularum sustinet, vt regnet, se subijcit, vt præsit. Ratio redditur, cur Christus quæsierit quidnam velint hi duo discipuli? Quàm difficulter à rerum terrenarum cupiditate abstrahamur, Apostolorum exemplo docetur. Quomodo petitio Apostolorum peccauerit in ratione, qualitate, fine, & re, explicatur. Quàm sit plena periculi res Prælaturas Ecclesiasticas ambire, Patrum testimonijs probatur; & quid ijsdem D. Bernardus grauiter intonet: Aliæ præterea pro Episcopatu appetendo obiectiones diluuntur. Denique quam securus sit locus humilis; quam lubricus sublimis, exemplis Saulis & Dauidis confirmatur.

Secunda pars ostendit Romanorum exemplo, semper laborem praecedere debere praemia; Cur deinde Passio Christi & dolores calix dicatur, variae afferuntur rationes. Docentur etiam Pastores, quomodo crucem tum corporis tum cordis pro ouibus suis, S. Pauli exemplo, non debeant subterfugere. Seriò praeterea reprehenduntur ambitiosi, qui ita obcaecantur, vt multò plura quàm possint, sibi praesumant, & onera quantumuis grauia, sibi leuia fingant. Quantum sit Dei donum, martyrij calice potari: & quisnam sit calix & crux huius mundi, explicatur. Quod calicem Domini non nisi cum ipsô & per ipsum, vt qui interius confortet, bibamus, ostenditur. Explicatio loci illius, Sedere ad dexteram meam & sinistram, non est meum dare vobis. *varia à varijs affertur, & vera illa contra haeresin Arrianam asseritur. Conclusio demum apta similitudine personarum Comoediae probat, cęlum non personis, sed virtutibus, sed actionibus impartiri; ac proinde ad crucem ferendam, & calicem bibendum exemplo Sanctorum, praesertim S. Iacobi, imò ipsius Christi, hortatur.*

NEminem vestrum esse arbitror, optimi atque ornatissimi Auditores, qui in sacris voluminibus aliquãdo nõ legerit, quid illis Hebraeis apparitorib. acciderit, quos Hebraeorum Rex Saul ad Dauidẽ domi suae necandum miserat: nempe quo pacto nõ Dauidẽ, vt putabãt, sed pro eo mutum ac frigidũ simulachrum, quod Michol foemina prudẽtissima, & salutis viri sui studiosissima callidè in lectulo composuerat, inuenerunt. Idem omnino auditorib. meis hodierna die, nisi fallor, eueniet. Profectò .n. non alia de causa huc tam frequentes conuenistis, nisi vt hominẽ de rebus diuinis concionantem audiatis. Ego verò vehementer timeo, ne non hominem audire, sed statuam vobis spectare necesse sit. Sed cur ego, Auditores, simulachrum videri tantopere timeam, cũ hoc ipsum ardenter optare, & a Domino sperare, ac perpetuo petere nos oporteat? Nec enim fuit aliquando vllus Euangelicae doctrinae, Catholicorumque dogmatum verus praedicator, qui dum suggestum ascenderat, hominis personam non deposuerit, & sibi conscius statuam se esse, organum diuino Spiritui non praebuerat. Muta sunt simulachra, *os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt*. Denique nihil ex se, nisi stare & silere nouerunt. Quod si loqui & responsa dare Ethnicis videbantur, nõ ipsa erant simulachra, quae hoc praestabant, sed impurissimi daemones, simulachrorum inhabitatores, ad imitationem humanae vocis sonitum excitabant, vt quorum imitabantur voces, ab ijs venerationem & cultum extorquerent. Ad eundem modũ oratores Christiani suggestum cõscendunt, ora aperiunt: sed alius est, qui per illos, & in illis Christianam plebem alloquitur. *Dilata os tuum*, ait Dominus ad Prophetam, *& ego adimplebo illud*: & ad Apostolos idem Dominus: *Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* An nõ erant omnes Prophetae excellentes cõcionatores? Quis eorum non frequentissimè ac penè tertio quoq; verbo repetebat, *Dicit Dominus, dicit Dominus?* Apostolus verò Paulus, summus Euangelij praedicator, qui ab Ierusalẽ vsque ad Illyricum Christi Ecclesiam propagauit, nonne de seipso testatur, ac dicit: *An experimentũ quaeritis eius, qui in me loquitur Christus?* De beatissimo aũt Protomartyre Stephano nũq̃ legistis: *Nõ poterant resistere sapientiae eius, & spiritui, q. loquebatur.* Quid? q̃d ipse Dominus, verbũ ac sapientia sempiterni

1. Reg. 19.

Concionatores organa Spiritus sancti sunt.

Psal. 113.

Psalm. 80.

Matth. 10

2. Cor. 13.

Act. 6.

Ioan.15. piterni Patris, non sua, sed Patris verba se loqui confirmat, cum ait: *Sermonem, quem audistis, non est meus, sed eius, qui misit me, Patris.* Denique quamobrem, obsecro, in die Pentecostes in linguarum specie sese Spiritus sanctus ostendit. Quia nimirum Apostoli, qui primi futuri erant sanctissimæ nostræ fidei prædicatores, non suis ipsorum, sed Spiritus sancti lingua locuturi erant, ac de ipsis scribi non multò post debebat: *Loquebantur varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Quare si ille idem sacer spiritus, qui ora mutorum soluit, & linguas infantium disertas reddit, pectori, animoque meo illabi, & me, tanquam statuam & simulachrum aliquod, inhabitare dignetur, non dubito, quin ea dicturi simus, quæ tum spiritualem animis nostris lætitiam, tum emolumentum maximum sunt allatura.

Act.2.

Sap.10.

Agonem hodie beatissimi Apostoli Iacobi, & eum diem, in quo cœlum triumphator intrauit, sacris anniuersarijs, statisque cæremonijs veneramur, & colimus. De quo quidem Apostolo, cùm historiam sanè vtilem nostri temporis præsertim hominibus beatus Euangelista texuerit, & eandem inter sacra Missarum solemnia publicè decantari Ecclesiæ vniuersæ placuerit, nihil mihi magis accõmodatum tum tempori, tum auditoribus explicari posse hac ipsa, de qua nunc loquimur, historia visum est. Eam igitur si placet inspiciamus, & quantum definiti temporis breuitas patitur, explicemus.

Matth.20 *Accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi cum filijs suis adorans, & petens aliquid ab eo.* Video mentes omnium vestrum, Auditores, suspensas expectatione tacita pendere, & Euangelica narratione permotas vehementer mirari, Cur hæc potissimum historia hodie decantetur, in qua nihil de laudibus aut virtutibus Apostoli Iacobi sit positum, sed contrà quæ elationem eius prodat, insipientiam accuset, & grauissimum ambitionis crimen complectatur. Quonam pacto, vos quæso, ista cohærent; vt quem beatum, ac Dei amicum asserimus, eius interim vitia publicemus? Cuius nomen, vt sancti, hoc est, vt iusti, vt prudentis, vt temperati, vt pij, vt inanis gloriæ, & rerum omnium præsentium contemptoris cum cantu, & lætitia celebramus, eum et imperitum, & gloriæ cupidum, atque adeò ambitiosum ab omnibus cognosci velimus? ac propterea historiam, quæ id continet palàm in templis ex edito loco recitemus? Multæ sunt causæ, Auditores, quæ maiores nostros, homines optimos, ac sapientissimos, vt hanc hodie nobis historiam proponerent, impulerunt.

Cur hodierna die hoc Euangelium recitetur.

Primò, vt intelligeremus, quid homo per se, & à Deo destitutus possit: & contra quid possit, si Deum suorum operum auctorem habeat, & eum in omnibus suis actionibus ducem sequatur. Quid enim, obsecro, quid, inquam, homo solius rationis vi adiutus potest? Peccare quidem, & labi, ac deficere potest: improbus, impurus, auarus, elatus, periurus, adulter esse potest. At bonum aliquid sine Deo non modò non agere, sed ne cogitare quidem, potest. *Non sumus sufficientes*, inquit Apostolus Paulus, *cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis.* At verò quodnam fastigium virtutis, ac perfectionis tam excelsum reperitur, ad quod homo peruenire, Domino adiuuante, nõ possit? *Omnia possum*, inquit idem Paulus, *in eo, qui me confortat.* siue labores tolerandi, siue pericula adeunda, siue mors oppetẽda, siue morte aliquid adhuc grauius sit perferendum, id verò libenter, & æquo animo pati, & tolerare possum. Siquidem *omnia possum*, omnia, inquam, nihil excipio, planè omnia possum *in eo, qui me confortat.* Porro D. Iacobus, cuius hodie memoriam veneramur, mentiri nos minimè patietur. Ecce enim iste, qui aliquando sibi ac prudentiæ suæ relictus, humanum aliquid passus est, primasque sedes ambitiosè quærere, ac labores fugere,

Homo ex se nihil boni potest.

2.Cor.3.

Philip.4.

gere,

gere, ac otium, & quietem consectari visus est; postea per Dei gratiam ad illud sanctitatis culmen peruenit, vt dæmones coram ipso stare non auderent; & viam illam, quæ ducit ad cœlum, angustissimam & difficillimam tanto mentis feruore cucurrit, vt Apostolis cæteris longo interuallo post se relictis, regnum cœlorum cum palma martyrij primus intrauerit. Meritò igitur, iureque optimo gloriosissimi Iacobi nobis hodie imbecilitas ante oculos ponitur, vt Dñi ac Dei nostri potentiā, ac sapientiam admiremur, qui non solùm Apostolū ex piscatore; sed virum sanctissimum ex peccatore, & ex ignorantia, ac tenebris lumen clarissimum toti orbi terrarum produxit.

Peccata spiritus periculosiora quam carnis.

Altera ratio est, vt hoc exemplo doceamur, ambitionis vitiū omni animi prouisione esse cauendum. Duo siquidem genera vitiorum sunt: alia enim carnis, alia spiritus peccata dici possūt, iuxta illud Apostoli: *Charissimi, emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.* *2. Cor. 7.* Ac priora quidem infamem hominem apud homines reddūt; posteriora apud Deum. Illa bestijs hominem similem faciunt; ista dæmonibus. Denique illa, quod appareant, & in oculis omnium sint, facilè caueri, & euitari possunt: at ista, quòd occulta sint, & in hominum pectoribus lateāt, plerumque in illis etiam, qui alioqui sanctissimi & optimi censebantur, inuēta sunt. Huius generis ambitio est, quæ si in cętu Apostolorum locū inuenit, vbi virtutū omniū disciplina vigebat, vbi Christus ipse doctor erat, qui nō solū verbis, sed etiā reipsa, & factis ad nullā virtutē magis, quàm ad humilitatem hortabatur, quis nostrum ab hac peste tutus erit, nisi omni adhibita diligentia, totisque viribus in salutem suam incumbat? Proponitur ergo nobis, ac in memoriam reuocatur hoc factum Apostoli, vt quāto studio, quantaque vigilantia ambitio cauenda sit, admoneamur, quam in tanti, tamque eximij viri pectus penetrasse videmus.

Est item, Auditores, & alia ratio, cur hodie hæc historia potissimùm recitetur, nempe quia hæc commemoratio ambitionis B. Iacobi nescio quo pacto clariorem ipsum & illustriorem efficere mihi videtur. Id quod hac similitudine intelligi fortasse poterit. *Simile.* Induit quis hodie nouā & preciosam vestem, sed casu fit, vt, dum ex foribus egreditur, vestis clauo, qui fortè ex pariete prominebat, implicata alicubi laceretur, ille vestem aureis filis resarciri iubet, tātoque artificio resarcitur, vt iam non casu fracta, sed de industria scissa esse videatur. Quis præterea dubitare pōt, quin Dominicum corpus lanceæ & clauorum vulneribus vehementer dehonestatum fuerit: at verò nunc adeò signa illa vulnerum in Dominico corpore micant, tantumque gratiæ & decoris diuinis Domini membris addunt, vt non tam ferro mortalium ad ignominiam membra lacerata, quam summa artificis manu ad gloriam auro & gemmis distincta iudicētur fuisse. Pari ratione peccatum fędat, cōmaculat, vulnerat, lacerat, deformem denique, & inuisum hominibus reddit peccantem; sed si fontibus lacrimarum macula diluatur, & pęnitentiæ medicamento vulnus peccati curetur, tantus accedit animæ decor, vt maius *gaudium* fiat *in cœlo pro vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non egent pœnitentia.* *Luc. 15.* Cùm igitur, Auditores, *vbi abundauit delictum*, supera-bundauerit *gratia*, *Rom. 5.* & leuis culpa ambitionis graui pondere meritorum obruta, & diuinorum charismatum fontibus tanquam abluta atque deleta, nouorum gaudiorum materiam nobis attulerit, quid miramur, si hac ipsa die Diuo Iacobo sacra, erroris ipsius historia recitetur?

Sed ipsa iam sua narrationis verba consideranda, ac perpendenda sunt: *Tunc accessit mater filiorum Zebedæi.* Tunc, inquit. Quandonam, obsecro? Nempe, cùm Dominus

minus de cruce, & vulnerib. loquetur: Cùm enim diceret: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principib. Sacerdotū, & Scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum Gentibus, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi, primas sedes pro filiis postulatura. Intelligitisne, quàm cæca, quā inconsiderata, quam importuna sit ambitio? Quid affinitatis habet vituperium crucis, cum regni fastigio? Dominus de labore, & cruciatibus agit, & tu sedes, & otium postulas? Sed sit hoc in ambitione leuissimum. Transeamus ad cætera.

Matt. 20.

Ambitio cæca.

Tunc, inquit, *accessit*. Quisnam? *Mater filiorum Zebedæi*. Fœmina erat, Auditores, Domino secundum carnem affinitate coniuncta, atque inde videlicet suum esse putabat, vt Dominum admoneret, ne affinibus suis in regno aliquos alios anteponeret. Audierat fortasse, duodecim Apostolis duodecim sedes esse promissas: quare pro filijs sollicita, ne fortè postremas sedes, aut certè non primas obtinerent, Dominum adijt, *adorans, & petens aliquid ab eo*. Memini me aliquando ex philosophio didicisse: Omne, quod recipitur, ad modum recipientis recipi, vt in vase rotundo rotundam formam aqua suscipiat, in quadrato quadratam, & de alijs ad eundem modum. Videas hominem integrum, & sanum quicquid alimenti sumat id totum in succum & sanguinem incorruptum cōuertere. Æger etiam optimos, & alioqui saluberrimos cibos in noxios humores conuertit. Pari rōne vir pius, & sāctus, & vt Apostolus loquit', spūalis, quicquid illi detur, siue diuitiæ, siue magistratus, siue Ecclesiastica beneficia, deniq. quicquid illud sit, id totū efficit spirituale, atq. vtitur ad ampliorem gloriā in regno cœlorum promerendam. Is verò, qui blandissimæ dominæ voluptatis lenocinijs deceptus, nihil quęrit, nihil appetit, nihil optat amplius, nisi præsentia bona, licet fragilia & caduca: quicquid habere potest, etiam sacerdotia, & animarum gubernationem, & Sacramentorum administrationem, ad opes cumulandas, & diuitias augendas traducit. Quid de hæreticis dicam? An est quisquam, qui ignoret, sententias diuinorum librorum, qui in ore Catholici hominis veritatem confirmant, in ore hæretici ad errores confirmandos valere? Quæ cum ita sint, profectò mirum esse non debet, si mater filiorum Zebedæi, quæ cum Domino cognationem habebat, eam ambitioni suæ, & commodis filiorum seruire voluit: tametsi potiùs illi ad amicitiam Dei, & charismata spiritualia comparanda valere debuisset. *Accessit* igitur *adorans, & petens aliquid ab eo*.

Malis ēt bona malè succedunt.

Ecce vobis etiam ambitionis peruersitatem. Omnis ambitiosus est versipellis: descendit, vt ascendat: repit per humū, vt volet super aerem: subijcit seipsum, ac seruit, vt dominetur & regnet. *Adorans, & petens aliquid ab eo*. Qui mōtes arduos & excelsos ascēdere volunt, nō recta sursum tendūt, sed p ambages & circuitus quosdā, vnde ambitio nomen accepit. Vulpecula quoq. animalium callidissima mortuam esse se fingit, ascendere aues, & volitare, & ludere super se patitur, interdum etiam carpi, & vellicari, vt illa post paululum in aues conuersa, super eas ascendere, & non carpere, sed lacerare; nō vellicare, sed deuorare possit. Ad eundem modum videas ambitiosum hominē, qui fortè coniecit oculos in diuitem aliquem Canonicatū, vel Pastoratum, vel Episcopatū, mox Prælatū salutare incipit, adulari, obsequi, famulum humilem se dicit; ad omnia, quæ imperantur, paratum. Si fortè a Prælato illo iniuriam accipiat, fert æquo animo: si rideatur, tolerat: si verberetur, patitur: si quid imperetur, obtēperat: interim tamen superbiā alit in pectore, & quo modo super Dominum suū ascēdat, perpetuò cogitat.

Ambitio versipellis.

O vul-

O vulpecula, vulpecula, nihil in te pręter pellem est boni: nihil, inquam, nisi facies ista exterior, & signa præclara humilitatis: idcirco tibi pellis ista detrahetur, & in gehennæ flammas, quod minimè cogitas, præcipitaberis.

Audiamus Domini responsum. *Ait illi*: *Quid uis*? B. Euangelista Marcus planius explicat, quid illud *aliquid* esset, quod fęmina ista petijt, & quod Euangelista Matthæus non expressit. Ait enim, filios Zebedæi dixisse: *Magister, volumus, ut quodcumque petierimus facias nobis*. Stulta planè & ambitiosa petitio, tametsi non nihil eius turpitudo minuitur, quod ad Christũ dirigatur, qui omnipotẽs est, & quæcumque voluerit, & cuicumque voluerit, largiri potest: nec aliquem habet, cui rerum à se gestarum rationem reddere teneatur. Vt igitur Dominus hanc petendi rationem tam absurdam reprehenderet, ait: *Quid uis*? Non decet sapientiam meam, vt, quicquid petieris, me facturum pollicear: sed explica tu, quid velis, vt si iusta petitio fuerit, admittatur, si autem iniusta, repellatur. Neq. verò Dominus ideò rogauit, quid velit, quia ipse non sciret, cum ipse, & solus ipse nouerit omnia corda filiorum hominum: sed id propterea fecit, vt intelligerent cæteri, qui tunc aderant, iniquam esse petitionem: tum etiam, quia, quod ipse non probat, nescire se dicit, vt in eo loco: *Amen dico uobis, nescio uos*. Et rursum: *Amen dico uobis, quia nunquam noui uos*.

Marc. 10. *Mat. 25.* *Matth. 7.*

Explicat igitur planiùs mulier, quid velit, & ait: *Dic, vt hi duo filij mei sedeant vnus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo*. Tanta est, Auditores, naturæ humanæ post peccatum cum ij rebus, quæ sensus nostros afficiunt, contracta necessitudo, tantoque pondere, & impetu in res istas corporeas ferimur, vt non sine graui, & diuturno labore ab eis animum auocare, & in æterna, & sola vera bona eum figere, & collocare possimus. Hinc videlicet Apostoli, tametsi Dominum paupertatem consectari, & regnum fugere, & spiritualia bona prædicare videbant: persuadere tamen sibiipsis non poterant, eum non esse in Palęstina, & Hierusalem regnaturum: testaturq. e sacer Euangelista, cùm Dominus de cruce, & cruciatibus loqueretur, eos nunquam intelligere potuisse: imò verò, cùm Dominus iam à mortuis excitatus fuisset, ab eo petebant: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel*? Sed in die Pentecostes, cùm Spiritum veritatis accepissent, tum demum diuino fulgore illustrati, quæ *sursum sunt* sapere & quærere inceperunt, & *non quæ super terram*. Ex illa igitur priori ignorantia & rerum præsentium cupiditate petitio prima processit. *Dic ut hi duo filij mei sedeãt unus ad dexteram tuã, & unus ad sinistram in regno tuo*.

Apostoli aliquando regnum Christi tẽporale fore putabant.

Act. 1. *Col. 3.*

Cui Dominus sapientissimè respondit: *Nescitis quid petatis*. Alloquitur nunc Dominus filios, licèt matris interrogatio fuerit: quia eum minimè latebat: matrem verba filiorum esse locutam. Itaque B. Marcus, vt paulò antè vidimus, eam petitionem non matri, sed filijs tribuit. Mater enim à filijs edocta, quid petere deberet, & ab ijsdem deducta ad Dominum fuit. Sed videte Domini sapientiam, non tacet, ne discipuli tanquam rñsione indigni se contemni putarent: neque in Iudæa regnum se habiturum inficiatur, quia nondum spirituale regnum intelligere poterant, & tamen regnaturum Dominum omnino credebant: neque asserit, se facturum, quod petunt, ne discipulos cæteros offenderet; neque negat tamen primas sedes se illis daturum, ne & matrem & filios mœrore conficeret. Quid igitur ait? *Nescitis*, inquit, *quid petatis*. Fecit enim id, quod interdum magni Principes facere solent, cùm eis libelli suppli-

cum offeruntur. Nam si fortè contingat, vt alicuius libellus offeratur, cui Princeps negare non audeat id, quod petit: neque tamen id velit concedere, rescribere solet, eum libellum non esse ea forma conscriptum, qua debuit, neque ea ratione oportuisse peti. Idem hic Dominus facit: neque enim facturum se, quod petunt, ait, aut negat: sed petitionem in multis deficere causatur, affirmatque illos ignorare, quid sit illud, quod petant; & quidem non iniuria: nam ea petitio primum deficiebat in ratione, qua ad petendum mouebâtur: deinde in qualitate eorum, quæ petebant: tum in fine, propter quem petebant: postremò in ipsa re, quam petebant. Prima enim ratio, qua ad petendas primas sedes impellebantur, erat affinitas, & cognatio secundum carnem: quæ si ipsos ad petendum incitare potuit, Dominum tamen ad concedendum mouere non debuit: illi verò qui petebant, inepti eo tempore, minimeque idonei erant ad illum honoris gradum, quem petebant. Porrò finis, quem sibi, dum peterẽt, proposuerunt, otium erat, & quies, quæ iis, qui nondum laborauerãt, minimè debebatur. Res denique quam petebant, erãt primæ sedes in regno Palæstinæ, cùm potiùs cæleste ac spirituale aliquod donum à Rege cęlorum petere oportuerit. O vtinam, Auditores, non tã aptè in hæc nostra tempora, hæc Domini responsio cõueniret, *Nescitis quid petatis*. Petit aliquis in Ecclesia Dei locum altiorem, ecclesiasticum beneficium, pastoratum, pontificatum, nescis mihi crede, quid petas: scies autem postea, quando iam scire nihil proderit. Existimas .n. diuitias ac delitias, butyrum & mel petere, inuenies autẽ rem laboris, & doloris, fellis, & amaritudinis plenam. Vel enim fungi munere tuo pro virib. eliges, & nihil grauius, nihil difficilius, nihil amarius, nihil tristius vllo vnquam tempore pertulisti: semper animo excubare, quietem nullam capere te oportebit. Vel iis curis & sollicitudinibus prætermissis, totũ te voluptatibus dabis, quibus vix degustatis perpetuò cruciandum gehenna suscipiet. Nescis ergo, nescis, mihi crede, quid petas, & sæpius tibi patibulum vtinus, quàm dignitatem ecclesiasticã peteres. *Locum* (inquit D. Bernardus ad Eugenium) *altiorem sortitus es, sed non tutiorem; sublimiorem, sed non securiorem. Nihil est in hac vita*, ait Augustinus ad Valerium, *& maxime hoc tempore, facilius, & latius, & hominibus acceptabilius, Episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctorie & adulatoriè res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius.* Hinc B. Chrysost. in vocẽ illam horribilem quidem, sed veram aliquãdo erupit; *Non temerè*, inquit, *dico, sed vt affectus sum sentio. Non arbitror inter sacerdotes multos esse, qui salui fiãt, sed multò plures, qui pereant. Vnius enim animæ perditio tantam habet iacturam, vt nulla ratione possit æstimari. Etenim si vnius animæ salus tanti est, vt ob hanc Filius Dei fieret homo, tãtaque pateretur; perditio cogita quantam conciliabit pœnam? Quod etiam alij peccant sacerdotibus imputatur: sicut cùm ouis à lupo rapitur, culpa recidit in pastorem. Nescitis* ergo, *nescitis, quid petatis*. Ac de seipso libro de sacerdotio ait: *Ab eo ipso die, in quo tu mihi episcopatus suspicionem iniecisti, factum est identidem, vt corpus hoc ab anima propemodum dissolueretur, tam ingens pauor, tam ingens mœstitia animam meam occupauit. Nam cùm apud me considerarem Christi sponsæ gloriam, sanctimoniã, venustatem spiritualem, prudentiam, ornatum; tum verò animi mei vitia expenderem, fiebat vt assiduis tum illam, tum me gemitibus luctibusque prosequerer. Nescitis ergo quid petatis*. Deinde, quis nostrum ignorat, aut in Apostolo aliquando non legit, Ecclesiam Dei esse corpus Christi, vt alij in eo sint oculi, aures alij, lingua alij,

Petitio Apostolorũ defectuosa.

Quam periculosa prælatura ecclesiastica.

1. Cor. 12.

alij, alij manus, alij pedes? Quanta igitur peruersitas est, si auris, lingua, aut manus, oculus esse velit? Ad audiendũ, frater, vocatus es, non ad loquendum. Quod si non audire, cùm sis auris, sed loqui volueris, neque audies, neque loqueris. Non audies, quia non vis: non loqueris, quia non potes. Quid ergo superest, nisi vt tanquam inutile membrum abscindaris, & in ignẽ mittaris? Ita pereunt multi, Auditores, ita nonnulli ex sedibus ad gehennæ incẽdium deuoluuntur, qui, si in humili loco manere voluissent, beati iam, & felices bonis cœlestibus potirentur. *Nescitis* ergo, *nescitis quid petatis*.

At alliciunt illæ sine labore partæ opes, sedes honoris, fastigium dignitatis. Cantabo tibi, frater, canticum beati Bernardi. *Clericus, qui habet partem in terra, non habebit partem in cœlo.* Et item: *Clericus si quidpiam habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus.* Et rursum: *Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegij crimen esse dignoscitur: sanè patrimonio pauperum, facultatibus Ecclesiarum sacrilega crudelitate surripitur, quicquid ministri, & dispensatores, non vtique domini, & possessores, vltra victũ accipiunt, & vestitũ.* Et rursũ: *Væ, væ tibi, clerice, mors in olla, mors in olla carniũ, mors in huiusmodi delitijs est. Nam populi constat esse peccata, quæ comedis, sumptus ecclesiasticos gratis habere te putas, sed bonũ erit magis fodere aut mendicare. Peccata enim populi comedis; ac si propria tibi minus sufficere viderentur, sollicitus esto tanquam rationẽ redditurus ꝓ eis, gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus: alioqui ea noueris tibi imputanda, quæ modo inter delitias comedis, & parui pendis, & dissimulas tanquam nihil attinentia tibi. Venient, venient ante tribunal Christi, audietur populorum querela grauis, accusatio dura, quorum vixere stipendijs, nec diluere peccata.* Intelligitisne? *Nescitis* ergo, *nescitis quid petatis.*

At, *qui Episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat*, verba sũt Apostoli Pauli. Episcopatus, frater, optima res est, sed eum desiderare, malum est. Nam & qui Deum desiderat, rem excellẽtissimam desiderat: & diabolus tamen, qui Deus esse, vel Deo similis esse desiderauit, ex paradiso delitiarũ, tãquam fulgur, in inferni barathrũ ruit. In Episcopatu siquidem animarum gubernatio, fastigium sedis, diuitiæ, & honores reperiuntur: Si gubernationem animarum desideras, rem periculi plenam desideras: & *qui amat periculum peribit in illo.* Si fastigium sedis, superbus: si diuitias, auarus: si honores, ambitiosus es. At charitas me ad id petẽdum impellit: Caue ne decipiaris. Nam *charitas non est ambitiosa; neque quærit, quæ sua sunt*: sed quæ Domini nostri Iesu Christi. At Ecclesia interim bonis pastoribus destituitur, si qui sint idonei non se produnt. Quid ad me, & quid ad te? Curam istam Domino relinquamus. Nunquid quia beatus Gregorius hæc onera fugiebat, quia B. Ambrosius fugiebat, quia B. Augustinus & Chrysostomus fugiebant, ideo Ecclesia pastoribus caruit? Imò verò istos ipsos, qui tantopere fugiebant, & Deum tamen minimè latebant, ad Ecclesiæ gubernacula Dominus euehebat. Itaque sanctos multos, qui Episcopatus fugerint, legimus: aliquem qui appetierit, vel quæsierit, non legimus. Nunquid sanctissimi, & eruditissimi illi Patres ex Apostolo non didicerant; *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat?* Et si didicerant, cur fugiebant? cur abscondebantur, ne Pontifices fierent? Nunquid Apostolo non credebant? Credebant planè: sed interim intelligebant, non Episcopi sedem, sed Episcopi virtutes, quæ multæ sunt, & magnæ, esse desiderandas: *oportet* .n. *Episcopũ irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem*, & alia quæ ad Timotheum B. Paulus latè prosequitur. *Nescitis* ergo, ne-

1. Tim. 3.

Episcopatus bonus male desideratur.

Eccl. 3.

1. Cor. 13.

1. Tim. 3.

nescitis, quid petatis, quicunque dignitates ecclesiasticas petitis.

Humilitas secura, altitudo periculis plena.

Denique videre vultis, quàm omni luce clarius sit, humilem locum esse securum; sublimem locum esse periculosum? Aspicite, atque intuemini primos Reges Hebræorum, Dauidem, & Saulem. Saul, cùm priuatus esset, erat omnium Hebræorum, scriptura diuina teste, sicut corpore maximus, ita moribus optimus: euehitur ad regnum, continuò efficitur omnium pessimus, Deo rebellis, benè de se meritis ingratus, amicis infidus. Itaque Dauidem tanto atrociùs persequebatur, quanto plura, & maiora beneficia ab eo recipiebat. Ipse verò sanctus Dauid, cùm similiter priuatus, & facultatum pauperrimus esset, virtutibus ditissimus erat, ita, vt ne hostem quidem suum sibi à Deo in manibus datum lędere voluerit. At vbi ad regni gubernacula conscēdit, adulterium homicidio copulauit: & qui priuatus hosti pepercit, idem Rex deuotum sibi famulum crudeliter interfecit. Quæ cum ita sint, Auditores, quis in posterum loca sublimia & primas sedes affectabit? Si Saul, & Dauid, qui nō regnum appetebant, sed à Deo vocati sceptra oblata susceperant, tam misere corruerint, quis impunè se ingeret? quis sedium fastigia non horrebit? quis veritati non credet prædicanti, atque dicenti; *Nescitis quid petatis?*

1. Reg. 10. & alibi.

PARS POSTERIOR.

Matth. 20

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Beatissimus Pontifex Augustinus refert in libro quinto de ciuitate Dei, olim Romæ templum virtutis, & templum honoris fuisse, quæ quidem duo tēpla tali ædificio fuerunt ædificata, vt nemini ad templum honoris aditus pateret, nisi per templum virtutis. Ex quo veteres illi Romani, qui honorum cupidissimi erant, intelligi voluerunt, honorem esse præmiū virtutis. Tale aliquid, Auditores, mihi Dominus significarē videtur, cùm ait; *Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Tāquā si dicere voluisset: Crux, & regnum ita se habent, vt nemo ascendere possit in cęlum, nisi per crucem: nemo seipsum fallat, ad epulas Paschatis, nisi per ieiunium Quadragesimæ nemo perueniet: *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Quare, si vos, qui primas sedes in regno nunc petitis, intelligeretis, quantis laboribus, sudoribus, curis, incommodis, cruciatibus etiam, & tormentis regnum cęlorum vobis sit comparandum, non tam inconsideratè fortasse in eo primos honores peteretis.

Vera via ad honorē virtus est.

2. Tim. 2. Matt. 11.

Idcirco ait; *Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Et simul, Auditores, videte Domini sapientiam. Poterat enim iure discipulos suos ambitionis arguere, ac dicere: O discipulorum ambitiosissimi, & quandonam id meruistis? Ostendite labores, quos tolerastis: videamus sanguinem, quem fudistis: vbi sunt merita? vbi virtutum opera? Hæc est illa humilitas, quam vos docui? Ita mundum contemnere didicistis? Sed non erant eo tempore tam atrocis reprehensionis capaces, spiritalis militiæ tirones: quocirca reprehensionem suam ita Dominus temperauit, vt ignorantia potiùs, quam ambitione lapsi fuisse discipuli viderētur: *Nescitis*, inquit, *quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?*

Cur dolores calicem Christus nominet.

Sed curnam, dicet aliquis, tormenta, & dolores calicem Dominus nominauit? Huius rei, Auditores, multæ sunt causæ. Primum enim ideò Dominus labores suos cibo, vt est apud Ioannem, & dolores potui comparauit, vt intelligeremus, neminem apud nos tam libenter exquisitissimos cibos comedere, aut vina suauissima bibere,

quàm

quàm ipse pro nobis non modò libenter, sed etiam cupidè labores ferebat, & dolores patiebatur. Deinde potus restinguit sitim, & propterea nihil est, quod homines siti stimulati magis, quàm potum desiderent! Vehementissima sitis, vel maximis diuitijs aquæ poculum anteponeret. Dominus noster Iesus Christus, Auditores, salutem nostram non cupiebat, sed ardentissime sitiebat: infiniti amoris flammam in pectore tanq̃ in fornace Dñs nutriebat. Ardebat planè, ardebat patiendi cupiditate. Ex quanta siti, obsecro, ex quanto ardore illa verba prodibant: *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum?* Et; *Baptismo habeo baptizari & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* Hinc igitur Dominus pęnas & tormenta, quę sitim illam restinguebant, calicem, & dulce refrigerium, voluit appellare. Præterea calix quantumuis magnus & plenus breuissimo tempore hauritur. Non enim quemadmodum cibus, qui dentibus teri, & huc, atque illuc volui, & reuolui linguæ ministerio debet, antequam glutiatur; sed in momento tangit, sentitur, & transit. Quare Dominus admonere nos voluit de breuitate laborum, & pœnarum, quæ in hoc sæculo perferenda sunt. Pertulit Dominus acerbissimos cruciatus; verum est id quidem, sed tamen celerrimè transierunt, quemadmodum citissimè calix etiam plenus hauritur. At post huius breuissimæ vitæ curriculum, non calices, sed torrentes, & maria pœnarum, vel gaudiorum inueniemus. Qui enim hic calicem Domini libenter biberunt, ibi non calice, sed *torrente voluptatis* potabuntur. Qui autem hic calicem Domini respuerunt, præcipitabuntur ibi *in stagnum ignis, & sulphuris, quæ est mors secunda*. Verum igitur est, quod Apostolus Paulus ad Corinthios scribit dicens: *Id enim quod in præsenti momentaneũ est, et leue tribulatio-nis nostra, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Rursum, calix ebriosos homines, & furiosos facere solet. Id, quod Noe Patriachæ legimus accidisse: ex quo & nudatus filio ad ignominiam patuit. Quod si ita est, quid ni passio Domini calix verissimè nominetur: cùm cum ita salutis nostræ ebrium fecerit, vt nudari se vestibus omnibus, & in crucem agi, & in ea pendere ad mortem vsque in conspectu maximę multitudinis minimè recusauerit? Neque solùm ebrietatem, sed etiam somnum calix inducit: quod & in Domino passionis calix effecit: Nam vbi calicem illum exhausit, de quo scriptum est; *Calix meus inebrians quam præclarus est?* mox dormire cœpit, & cùm triduo in eo somno peregisset, surrexit, *tanquam potens crapulatus a vino*. Deniq. Auditores, in calice interdum amara, sed salubris, & ad morbum expellendum apta potio sumitur. O præclarum mysterium! O verè sapiens, & salutare Seruatoris inuentum! Graui morbo, Auditores, iamdudum genus humanum affligebatur, mors erat in ianuis, medicamentum illi necessarium erat: sed pharmacum tam amarum, & tam potens imbecilla & tenera hoĩum natura minimè patiebatur. Quid igitur mater, & nutrix nostra diuina sapientia fecit? nempe quod nutrices facere solent: quæ cum vident infantulos suos laborare, & amaram potionem tam teneram ætatem ferre non posse, ipsæ pharmacum sumunt, ipsæ amarum calicem bibunt, vt inde lac salutare infantuli sugant. Ad eundem modum, Auditores, nutrix nostra sapientia Dei, trabea carnis induta, non egebat quidem vllo pro se medicamento, quæ *peccatum non fecit: nec dolus inuentus est in ore eius*, pro nobis tamen, tanquam bona nutrix, calicem passionis accepit, vt lac Sacramentorum nobis præberet.

Luc. 22. Luc. 12. Psal. 35. Apocal. 20 2. Cor. 4. Gen. 9. Psal. 22. Psal. 77. 1. Pet. 2.

ret. Quare, Auditores, *quasi modo geniti infantes, lac* concupiscamus, si nostra sancta nutrix ad calicem bibendũ pigra non fuit, qua pœna digni erimus si nos ad lac quærendum pigri simus? Sed iã de calice satis multa dicta sunt, cætera videamus.

1. Pet. 2.

Post illa enim verba: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum*, addit S. Marcus, *aut Baptismo, quo ego baptizor baptizari?* Quæ verba leguntur etiam in codice Græco B. Matthęi. Neque verò, quæ hic de Baptismate dicuntur, mysterio carent. Dominus enim duplicem crucem passus est, vnam in corpore, alteram in corde. Nam & desiderio nostræ salutis, & patiendi cupiditate, & dolore, quem ex præscientia periturorum hominum capiebat, vehementissimè cruciabatur in corde; & simul atrocissimo clauorum, & spinarum, verberum, & plagarum supplicio torquebatur in corpore. Crux illa interior calicis nomine significata est. Exterior verò Baptismatis appellatione. Siquidem calix hominem purgat interius, Baptisma eundem lauat exteriùs. Neque iniuria Dominus petit à discipulis, an & calicem bibere, & Baptismate baptizari possint: nam prælatos, & principes, & pastores, quales illi fieri cupiebant, vtramque crucem & cordis, & corporis ferre necessarium est. Nam & vigilare super gregem, & de bonis pascuis cogitare, & contra varios ouium morbos medicamenta, & quod caput est, maximo desiderio salutis ouium flagrare, & æstuare debent. Et hæc quidem est crux interior. Deinde etiam, vt crucem exteriorem ferant, concionandum est, sæpe etiam itinera facienda, pauperum hominum querelæ patienter audiendæ, peruersorum inimicitiæ non timendæ, vitia & verbis & reipsa, ac factis extirpanda, denique multa illis pericula subeunda, multæ molestiæ superandæ, mors ipsa, si fuerit opus, fortiter oppetenda est. Vultisne vt huius rei testem vobis grauissimum adducamus? Testis sit nobis Apostolus Paulus. Quo pacto, quæso, persuades nobis, Apostole beatissime, te Christi ministrum, id est, Ecclesię Episcopum esse? *Ministri*, inquit, *Christi sunt? Et ego (vt minus sapiens dico) plus ego.* Quamobrem obsecro? Audite rationes; *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas, vna minus, accepi. Ter virgis cæsus sum: semel lapidatus sum: ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui. In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. In labore, in ærumna, in vigilijs multis, in fame, in siti: in ieiunijs multis, in frigore & nuditate, præter ea, quæ extrinsecus sunt*, præter crucem, inquit, istã exteriorem, *instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Verè ergo B. Paulus & calicẽ Domini bibebat, & sãguinis Baptismate lauabatur.

Marc. 10.

Christus in corde & corpore crucem passus est.

2. Cor. 11.

Cæterum quidnam B. Iacobus & Ioannes Domino respondeant, audiamus. *Dicunt ei: Possumus.* Ex ambitione quid, nisi cæca & inconsiderata temeritas nasci poterat? *Dicunt ei: Possumus.* Philosophi dicere solent, propterea Solem, dum oritur, aut occidit, maiorem spectantibus apparere, quam in meridie, quòd in ortu & occasu per interpositos, quosdam vapores cernendum se præbeat. Eodem modo ambitiosus maiores arbitratur vires suas, quam sunt; quia, per interpositos cupiditatis suæ crassissimos vapores eas intuetur. Hac ergo ratione & Apostoli decepti, *Dicunt ei: Possumus* Hæc est illa præclara virtus, quam in B. Iacobo nostri tẽporis homines imitantur.

Ambitiosus de suis viribus præsumit.

tantur. Nam si fortè petatur ab ijs, qui onera ecclesiastica, & curam animarum quærunt: Num castus esse potes? Respódet alacriter: Possum. Num gregem tibi commissum verbo Dei assidue pascere potes? Possum. Num præter victum & vestitum nihil amplius accipere de sumptibus ecclesiasticis, & reliquum egenis dispensare potes? Possum: Num animam pro ouibus tuis, si necessitas postulet, ponere potes? Possum. At vbi non verbis, sed facto opus est, nihil possunt, leuissimæ tentationi succumbunt, super gregem dormiunt, super honores vigilant: de prolixitate Breuiarij, de Beneficij tenuitate queruntur, ouium recordantur nunquam, opum obliuiscuntur nunquam. Et vndenam, quæso, tam cæca temeritas, vt ad omnia, *Possumus*, respondeant? Nimirum, Auditores, quia per interiectos ambitionis vapores vires suas intueantur. Deinde idem ambitiosis accidit, quòd euenire ijs solet, q ex edito aliquo loco ea, quæ deorsum iacent, intuentur. Scipio Africanus, quem Cicero per quietem in cœlum ascendisse finxit, cum ex orbe lacteo mundum hunc inferiorem contemplaretur, vastissimas regiones quasi maculas quasdam ac veluti puncta cernebat: & contra stellarum globos, inter quos ipse tunc erat, tantæ molis esse videbat, vt diceret ab illis orbem terrarum facilè superari. Eodem planè modo, Auditores, ambitiosus ex excelso monte superbiæ, in quem iam conscendit, onera prælatorum, quæ multa & maxima sunt, veluti humilia & vilia, & humi iacentia, ac longe posita cernit: atque ideò non mirum est, si parua, & leuia, & humeris suis longè inferiora esse diiudicat: at opes, & honores, & cætera commoda, quæ ante oculos obuersantur, imò quę in corde habere se videt, magni facit, & verè eximia, & excellentia bona esse censet. Hinc nimirum peruersa illa, & execrabilis cósuetudo in Ecclesiam

Et ferenda onera vt leuia despicit.

inuecta est, vt animarum gubernatio per alios procuretur, redditus nemini committantur. O ambitiose cæce, sicne Apostolorum proprium munus committis alijs; Iudæ prouinciam reseruas tibi? Descende, descende cæce de monte, discute vaporem cupiditatis, remoue nubem ambitionis, accede ad curam animarum propiùs, magnitudinem, difficultates, pericula intuere, & tunc, si audes, responde, *Possum*. Cæterum quicquid ipse dicas, teipsum fortasse falles, Dominum certè non falles. Sed *de vobis*, Auditores, spero *meliora, & uiciniora saluti*. Ad Euangelium igitur reuertamur.

Hebr.6.

Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram, & sinistram, non est meum dare vobis; sed quibus paratum est à Patre meo. Videte rursum atque imitamini Domini sapientiam. Certè illa responsio; *Possumus*, magis fuit temeraria quam fuit ambitiosa petitio. Ex quo etiam acerbiori reprehensione digni erant: Dominus tamen maturissimo consilio, neque illis indignatur, neque eos obiurgat; non enim omnia vitia eodem die reprehendēda sunt: sed hodie vnum, cras alterum, postridie tertium, atque ita sensim omnia extirpantur. Cum ergo Dominus cerneret verū esse, quod illi responderant, quanquam nescirent, quo pacto id implēdum esset, non enim viribus naturæ, vt ipsi existimabāt; sed gratia Dei, calicē bibituri erāt. *Ait illis: Calicē quidem meum bibetis.* Dominus noster, Auditores, consueuit amicis, ac familiaribus suis calicem istum laborum, & molestiarum propinare, quemadmodum vos in cōuiuijs vestris facere soletis: & quo quis Domino magis est familiaris, eo priùs & frequentiùs calicem illum Dominus ei propinat. Idcirco ait; *Calicem quidem meum*, vt mihi coniunctissimi atque amicissimi, *bibetis*. Ex quo intelligi potest, quam charus B. Iacobus Domino fuerit, cùm ipsi omnium primo inter

Amici Dei ex calice tribulationum potantur.

Aposto-

Apostolos martyrij calix a Dño propinatus fit. Sed rursum *Calicem*, ait nō vestrum, sed *meum*, quia pro iustitia pati, & martyrium ferre, non est humanæ infirmitatis, sed benignitatis diuinæ. *Vobis donatum est*, inquit Apostolus Paulus, *pro Christo non solum, vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini.* Et B. Episcopus & Martyr Cyprianus, cùm in sermone de lapsis ostendisset, quàm multi tempore persecutionis à Domino defecissent, ad forum vltro concurrissent, dæmonibus immolassent, Christo renunciassent: *Corona*, inquit, *de Dei benignitate descendit, & non potest accipi, nisi fuerit hora sumendi.* Legite epistolam Plinij ad Traianum, & vbi cognoueritis, quàm facilè multi à Christo ad idola tormentis territi reuertuntur, dicite martyrium Dei donum excellentissimum esse; & non temere Dominum dixisse iudicabitis; *Calicem meum bibetis*, quem scilicet nisi ex me habere minimè potestis.

Phil. 1.

Cypr. ser. de lapsis.

Est item & alia ratio quare suum dixerit calicem, quem non ipse, sed discipuli bibituri erant: nempe quia multi, imò verò omnes homines laborum calicem bibunt, sed non omnes calicem Domini bibunt. Respicite diuites, auaros, nunquid calicem non bibunt? nunquid crucem non ferunt? maximè verò, & crucem ferunt, & calicem bibunt. Nam nec noctu dormiunt, nec interdiu quiescunt; sæpe in itineribus, semper in negotijs versantur: in numerandis autem pecunijs, & tempus, & manus, & cerebrum conterunt: fraudes cogitant, lucris inhiant, opes aucupantur: & interim tamen nihil retibus suis, nisi timores & dolores, curas, & sollicitudines capiunt. Pauperem vident? Suspicantur furem. Diuitem vident? Suspicantur latronem. Ferunt igitur crucem, & bibunt calicem, sed Iudæ, non Domini. Quid de ambitiosis hominibus dicam? O quam grande, & quam amarum poculum bibunt, dum ad honores anhelant, suspirant ad cathedras, cum isto æquari, illum superare contendunt, & quem præire sibi vel vno passu videant, inuidentiæ rabie consumuntur. Crux ista crux mali latronis est, & istum calicem diabolus, non Dominus propinauit. Porro hæretici & isti calicem bibunt: nam & concionum laborem libenter tolerant, & facultatibus interdum spoliari, & cædi, & cremari, sed non tam fortiter, quam pertinaciter ferunt: neque tamen inde præmia vlla aut coronam reportant; sed potiùs ex breuibus supplicijs transeūt ad æterna. Quid ita? Quia non calicem Domini, sed diaboli bibere voluerunt, & idcirco supplicium, quod pro hæresi patiuntur, *non est*, vt Cyprianus ait, *fidei corona; sed pœna perfidiæ.* Quamobrem illis dicitur solum: *Calicem meum bibetis* qui pro iustitia, ꝑ veritate, ꝑ Christo; non pro auaritia, pro ambitione, ꝑ hæresi labores, & cruciatus alacriter subeunt, & patiuntur.

Calix & crux mundi.

Sed interim alia, nec minùs apta huius loci intelligentia mihi se offert: fortasse enim *calicem meum* maluit dicere, quam vestrū: quia nunquam seruus Christi calicem bibit, quin etiam cum illo Dominus bibat. *Calicem*, inquit, *meum bibetis*, quia nunquam sine me illum bibetis. Cùm Dominus Petro ex vrbe fugienti occurrisset, interrogatus ab illo, quonam iret? respondisse fertur (vt Egesippus in historia sua scriptum reliquit) *Eo Romam, iterum crucifigi*. tanquam si diceret: Tu quidem, Petre, pro me, sed non sine me in crucem agendus es. Vndenam, obsecro, erat, vt Dominus in horto, cùm obitum sibi imminere cerneret, timeret, & mœstus esset; Andreas autem ante crucem, Laurentius in craticula exultaret? Et cur Dominus Patrem rogauit, vt calicem passionis ab eo transferret, & Apostoli eundem calicem bibere ardentissimè desiderarunt? Nunquid famuli domino fortiores erant? Minimè verò, Auditores.

Christus nobiscum calicem bibit, & crucem baiulat.

Matth. 26

ditores. Sed cum Apostoli, & Martyres calicē biberent, Dominus eos iuuabat: cum Dñs biberet, nemo iuuabat. *Torcular*, inqt, *calcaui solus & de gentibus non est vir mecum*. Itaque dum Martyres cruciarentur exteriùs, eos Dominus reficiebat, & recreabat interius: & calicem fellis non sine mellis admistione illis propinari sinebat. Et ideò *ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*. At ipse Dominus calicem plenum fellis, & absynthij, sine vlla dulcis liquoris admistione ebibere voluit. Meritò igitur calicem suum Dominus dixit, quē nō nisi p ipsū, & ꝓ ipso, & nō sine ipso discipuli bibituri erant.

Isai.63.

Act.5.

Sequitur: *Sedere autem ad dexteram meam & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratū est à Patre meo.* Multas huius loci apud veteres expositiones inuenio. Ac in primis non defuerunt, qui dicerēt, eas sedes Moysi atque Heliæ esse paratas, vt quemadmodum in monte Dominus in medio eorum apparuit, ita perpetuò sit futurus in gloria. Quorum sententiam sicut B. Hilario placuisse scio, ita beato Hieronymo & posterioribus minimè probatam esse video. Arriani verò, vt B. Ambrosius libro de fide quinto testis est, hic doceri existimabant, Filium Dei nō esse Patri æqualem, sed potestate longe inferiorem, cùm sedem in regno, cui voluerit, dare non possit. Verum hæc Arrianorum opinio, seu potiùs grauissimus, & perniciosissimus error, facilè refelletur, si vel cū B. Aug. hæc Dñi verba ad formā serui referamus, & sensus sit: *Nō est meū dare vobis, sed quib. paratū est à Patre meo.* hoc est, nō ptāte humana, sed auctoritate diuina gloriā regni cœlestis impartior. Idcirco ijs est meū eam donare, quib. ab ipsa æternitate sēpiternus Pater, nō sine Filio tñ, parauit. Vel certè cum Nazianzeno, cum Hieronymo, cū Chrysostomo, alijsque sanctis, & eruditis Patribus dicamus; regnum cęlorum non cuique, sed laborantibus, certantibus, & vincentibus esse paratū, atque idcirco iure Dominum affirmasse, non esse suum, qui sapientissimus & iustissimus est, illud ambitiosis & elatis concedere. Vt autem exemplo rem totam illustremus: Finge potentissimum aliquem Regem coronā auream currentibus in stadio constituisse, & eā victori se daturum promisisse, nunquid si amicus aliquis Regis à Rege contenderet, vt ea sibi propter amicitiam corona daretur, nunquid, inquam, non meritò audiret: Non est meum, hoc est, æquitatis, & iustitiæ meæ non est, vt eam coronā propter amicitiam largiar tibi, quam mercedem laboris & virtutis in stadio decertantium esse volui? Eodem planè modo Dominus respondet: non enim propterea, inquit, quod aliqua cognatione mecum copulati estis, idcirco primę sedes in regno dandæ sunt, cùm eæ iam sint fortiter certantib. præparatæ: sed tū demū eas à me obtinere poteritis, cū tā grādi pręmio, tum gratia mea, tū industria, & labore vestro dignos vos effecietis.

Explicatur Textus.

Verùm hinc, Auditores, eā conclusionem effici video, quæ & nobis summā vtilitatem, & consolationē afferre pōt, q̄, quæso, diligēter aīs nostris, mētibusque mandemus. Quænā igitur est ista conclusio? Regnū cęlorū nō personis, sed virtutib. dari: neque .n. Regibus, Pontificibus, Magistratibus, nobilibus, diuitibus: aut cōtrà, priuatis, obscuris, pauperibus, promitti videtis: sed ijs dūtaxat, qui in quocunque fuerint statu, in eo benè se gesserint, & virtutū operibus enituerint. Nec B. Iacobus ideò regnū cęlorū meruit, quia Apostolus fuit; sed quia benè in apostolatu se gessit. Agimus .n. in huius mundi theatro veluti quādā Comędiā, Deo iudice, & Angelis spectatoribus. Dum Comędiæ aguntur, iste personā Regis, ille Pōtificis repræsētat: alius agit seruū, alius dominū, alius plebeū, alius patritiū, alius rusticum, alius magistratum. Quò autem spectant omnes actores? Vt Regē potiùs, quàm villicum agant? Minime verò. Quonam igitur? Nimirum eò, vt suam

Cœlum non personis, sed virtutibus datur.

suam personam, quæcunque illa sit, aptè & compositè repræsentent. Sæpe enim accidit, vt is, qui seruum vilissimũ egit, quia eam personam benè est imitatus, miris laudibus ab omnibus extollatur. Is verò, qui Regem repræsentabat, quod frigidus in agendo fuerit, conuitijs & sibilis explodatur. Ita prorsus, Auditores, se nostra res habet: Comœdiam agimus, & ideo illi contingit Regis persona, isti Pontificis: ille Theologum, iste Iurisconsultum agit: alius laicum, alius clericum repræsentat: & interim Deus est Iudex, qui non terretur sceptris Regum, neque tiaris Pontificum, neque purpuris Imperatorum: sed eos commendat, & præmio afficit, qui suam personam benè gesserũt: illos contra reprehendit, & tormentis addicit, qui secus fecerunt. Iudas Apostolus, hoc est, Episcopus & doctor erat, Stephanus diaconus, hoc est, minister, & discipulus fuit, exacta tamen Comœdia Iudas ex theatro explosus in gehennæ incendium ruit; beatus Stephanus totius Comœdiæ plausibus exceptus ad cœlum cum honore sublatus fuit. Quamobrem? Quia Stephanus discipuli personam egit benè; Iudas autem personam Apostoli egit male. Itaque contingere potest, & sæpe, ni fallor, contingit, vt Rex, & Pontifex, & Iurisconsultus, & Theologus, æternis cruciatibus adiudicentur, & Pontificis cocus, & Regis mancipium, & alius, nescio quis, imperitus & plebeus æternis præmijs affecti beatis Angelorum agminibus inserantur, nec immerito; cum illi sublimes illas personas non benè præsentauerint; isti autem suas, licet viles, & abiectas personas præclare, & eleganter gesserint. Hinc beatus Gregorius ait: *In examine iusti iudicis mutat merita ordinum qualitas actionum.* Et B. Hieron. *Certus*, inquit, scribens in Iouinianum, *quod Episcopus, presbyter, & diaconus non ideo sint beati, quia Episcopi, vel presbyteri sunt, vel diaconi: sed si virtutes habuerint nominum suorum, & officiorum. Alioqui si diaconus sanctior Episcopo suo fuerit, non ex eo quod inferiori gradu est, apud Christum deterior erit.*

Frustra igitur, Auditores, frustra mortales ad sublimiora semper anhelant; cum in eo potius vehementer laborandum sit, vt in eo gradu, in quo positi sumus, ita nos geramus, vt diuinæ maiestatis oculis minime displiceamus. In quo beatissimus Iacobus maxime enituit. Cum enim Apostoli personam ageret, & ex piscatore mutorum animaliũ, piscator hominum esset effectus, ita seriò prouinciam sibi commissam administrauit, vt etiam, cum ad supplicium duceretur, sui muneris minime immemor, hominem quendam piscatus sit, & nõ solum fidei, sed martyrij quoque consortem habuerit, vt Clemens Alexãdrinus, & Eusebius Cæsariensis scriptũ reliquerunt. Deinde cum Martyris personam agere, & calicem Domini bibere deberet, tanta constantia & alacritate id egit, vt velut signifer agminis apostolici primus certamen inire, atque ex certamine coronam reportare meruerit. Sed quanto ille beatior, quod calicem tam amarum tanta alacritate biberit, tanto nos infeliciores, qui eum nec videre quidem, nec olfacere sustinemus. Et tamen, Auditores, cogitandum nobis esset, ac dicẽdum, si beatissimi Christi discipuli, si inuictissimi Martyres, si hic ipse Apostolus eximius Iacobus, si mater Filij Dei, si ipse Filius Dei, non nisi calice laborum & dolorũ epotato regnum cœlorum ingredi potuerunt; quis ego sum, qui sine vllo sensu doloris in lecto plumaceo ad cœlum per Angelos me transferri debere præsumam? Nunquid Dominus vehementius me diligit, quam illos dilexerit? Nunquid mea præsentia illi tantopere necessaria est, vt sine me regnum cœlorum consistere non possit? Et si calicem istum Domini hic ad tempus ferre non valeo, quomodo calicem iræ Domini ferre valebo, quem perpetuo pecca-

cato-

errores in inferno bibere cōpelluntur? de quo mihi scriptura prædicat, dicēs: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, pars calicis eorum*. Nemo igitur, Auditores, nemo se fallat, si ad eam gloriam cupimus peruenire, ad quam effecti & creati sumus, ad quam hodie beatissimus Iacobus peruenit, eadem nobis via capienda est, quam ille suscepit: seriò de animæ salute cogitandum, neque solùm cogitandum; sed reipsa, & factis omni diligentia procuranda. Neque tempus expectandum. Nam tempus est breue, iter est lōgum, socordia humana magna est, & animæ negotium, negotium negotiorum est. Quare, Auditores, vos, simul & meipsum oro atque obtestor, vt in eo dissoluti, & negligētes non simus, in quo verum, & solū bonum nostrum positum est: vt tandem aliquando ad eum, in quem credimus, perueniamus, Iesum Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sęcula. Amen.

Psal. 148.
Psal. 10.

CON:

CONCIO TRIGESIMANONA DE SANCTO LAVRENTIO.

THEMA

Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Ioan. 12.

SYNOPSIS.

Breue S. Laurentij Martyris encomium exordij vices sibi vendicat, & ad propositum thema accingitur oratio. In primis itaque præmittitur, quem scopum Christus, dum hæc loquebatur, propositum habuerit. Quomodo Christus, creator & creatura, & in duplici suo aduentu, maximus & minimus fuerit, ex occasione seminum sinapis & frumenti, ostenditur. Duæ causæ afferuntur, cur Christus se grano frumenti comparet: vna sumitur ex ipsius grani virtute & proprietate: altera ex fructu, quem producit; vbi Catholicorum Ecclesia, non verò hæreticorum, spicæ ex Christo grano ortæ aptè assimilatur. Quòd sine Christi morte mundus saluari non potuisset, sed solus ipse iustus fuisset, probatur; vnde quantum fructum moriendo attulerit, figuris Adæ dormientis, Rachel parturientis, Moysis petram percutientis, & similitudine agricolæ seminantis demonstratur. Quod Ecclesia Catholica in suo incremento semper & vbique eadem manserit, contrà verò hæreticorum dogmata variare, vacillare & facilè arescere, affirmatur, & exemplis confirmatur. Per verba deinde textus triplex infringitur error: primus, eorum, qui ob mortuum granum, Christum, se animam suam amando posse saluari, existimant: Secundus Lutheranorum, fidem absque operibus sufficere credentium. Tertius denique, ociosorum, qui soli manere volunt, nec fructum bonorum operum requiri ad perfe-

perfectionem autumant. Quæ vita amanda, quæ odio prosequenda; & quomodo aliquando in corpus nostrum sæuire, non attentis eius querelis, oporteat, docetur; atque medici exemplo, rei natura, & experientia, malum malo pellere solitis, comprobatur. Quomodo præterea ad id nos ducat Martyrum constantia, & præsertim D. Laurentij, cuius certamen breuiter narratur. Tandem ad mortificationem corporis, & iniuriarum tolerantiam, loco conclusionis efficax subsequitur adhortatio.

CLarior Laurentij flãmis, quã Solis luce dies, & illustrissimo martyrio ad æternam posteritatis memoriam cõsecratus, tantam mihi ad dicendum alacritatem adfert, optimi Auditores, quantam hæc tam præclari triumphi commemoratio, & Ecclesiæ vniuersæ lætitia debet adferre. Hic enim inuictissimus Christi miles, & clarissimus Martyr, adolescens egregius, fide eruditus, pietate conspicuus, Spiritus sancti igne succensus, diuino lumine illustratus, omni fortitudine insignis, sapientia præstans, sanctitate perfectus, signis & prodigijs admirandus, morte denique & martyrio gloriosus, cùm sempiternæ illius, beatæque vitæ desiderio flagraret, eius gloriam, qui vita est omnium, assereret, & facultates Ecclesiæ in pauperum finibus piè reconderet, huius breuissimæ lucis vsuram cum immortalitatis munere commutauit: ab hominibus quidem in terris iniustè damnatus, sed à Christo iure & merito in cœlum sublatus, & florenti laurea, preciosis lapidibus, gemmisque clarissimis coronatus.

Et quidem si de laudib. tanti Martyris dicere vellem, metuendum mihi profectò esset, ne dies potiùs in tam illustri causa me versantẽ, quàm oratio desereret. Verùm Euangelica illa & dominica verba, quæ inter sacra Missarum solemnia recitari audiuistis, me rapiunt ad se, & elegantissima illa similitudo de grano frumenti, quod nisi moriatur, fructum adferre non potest, me quodammodo cogit, vt cæteris omnibus argumentis prætermissis ad eam explicandam aggrediar. Tantam enim vtilitatem, tantumque emolumentum cùm ad fidem confirmandam, tum ad mores corrigendos, in eius expositione positum esse video; vt non sine causa mihi persuadeam, ipso quoque beatissimo Laurentio gratiorem hanc orationem futuram, quàm si solum eius laudes prædicarem. Nec enim in tam perfectæ, tamque excellentis charitatis gradu constitutus, magis de suis encomijs, quam de nostra vtilitate sollicitus esse vlla ratione posset.

Sacra igitur Euangelij verba audiamus, & ea Domino aspirante breuiter explicemus. *Nisi granum frumẽti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert. Qui amat animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Antequam ad ipsa Euangelij verba explicanda accedamus, illud est nobis veluti fundamentum iaciendum, eum sibi finem, ac scopum in hac parabola Dominum proposuisse, vt intelligamus, Deum omnino decreuisse, nemini ad regnum cœlorum, nisi per crucem, aditum aperire. Videt enim Deus nos, etiamsi Christiani, etiamsi Catholici, etiamsi clerici simus, nihil tamen aliud perpetuò cogitare, quàm quomodo in otio esse, & in honoribus crescere, & diuitijs humeros onerare possimus. Videt hæc, inquam, Deus, & nostri misertus clamat:

Ioan. 12.

Sola crux nobis cœlũ pandit.

clamat: O, ô quo pergitis? Non est ista via, quæ ducit ad cęlum: sed potiùs quomodo laboretis, & paruuli efficiamini, & non solum diuitiarum, sed etiam propriarum vestium onere subleuemini, considerare debetis. Siquidē regnum cęlorum, tametsi amplissimū, latissimum, & maximum est, tamen portam humillimā, & angustissimam habet. Et quia nos id non videmur intelligere posse, ideò nihil frequentius in Euangelio Dominus repetere solet. Cum igitur post solennem illum ingressum in Ierusalem, quando cum oliuarum, & palmarum ramis, lætissimisque acclamationibus Ierosolyma Seruatori suo obuiam processit, Gentiles quidam hac celebritate permoti, Dominum videre desiderarent, idque Dominus ex Andrea & Philippo cognouisset, tāquam bona occasione sibi oblata, dicere cępit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet*. tanquam si dicere voluisset: Erit quidem tempus, quando me Gentes requirent, & de numero fient ouium mearum, & vocē meā audient, & *fiet unum ouile, & unus pastor*, & tunc laudes meæ, & nomen, & gloria vbiq; celebrabuntur. Sed nondum venit hora ista. Ante mihi fortis armatus, qui custodit atrium suum, debellandus, & vasa eius diripienda, & Adæ peccatum expiandum, & mors, quam incurristis, exterminanda, & vita, quam perdidistis, reparanda est. Vt enim granum frumenti non priùs frugem ex se fundit, quàm terræ cōplexu & calore Solis tepefactum, & corruptum fuerit; ita neque ego ante salutis humanæ fructum ferre potero, q̄ vitam pro vobis & sanguinem fudero. Habetis igitur, Auditores, & scopum parabolæ, & vnde Dominus eius dicendæ occasionem habuerit. Nunc similitudinem ipsam exponamus.

Ioan.10.

Luc.11.

Nisi granum frumenti cadens, in terrā, mortuum fuerit, ipsum solū manet. Dn̄s noster, Auditores, duobus seminibus se diuersis temporibus comparauit, grano sinapis, vt est apud Matthęū, & grano frumenti, seminum videlicet omnium minimo & maximo. Nā granum sinapis omnium seminum minimum esse ex Euangelio didicimus: frumenti autem granum aut maximum, vel certè in maximis esse, experientia rerū magistra nos docet. Quod igitur hic mysterium? quod Sacramentum latere existimatis? Nimirum illud hic latet mysterium, quod Nestorius, alijque hæretici multi intelligere nunquā potuerunt. Quid enim est maximum, nisi Deus? quid minimum, nisi creatura? Solus igitur Christus maximus & minimus est, *qui cum in forma Dei esset; semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens*. Sic enim tunc diuina, atque humana natura in vnam coiere personam, vt vnus prorsus atque idem creator esset & creatura, terminatus atque immensus, genitus ab ęternitate & ortus in tempore, dominus & seruus, verbum & caro, Deus & homo, maximus & minimus. Deinde cùm duo sint aduentus Saluatoris; Vnus, quem fuisse iā credimus; alter, quem esse futurum minimè dubitamus; in illo minimus apparuit, in isto maximus apparebit. Quid? Quod in ipso etiam priori aduentu & minimum & maximum Dominū cernere licet. Nam qui nascitur in stabulo, & pannis inuoluitur, & in præsepio reclinatur, qui adhuc infans vulnera excipere, & Regum impetum effugere, & in Aegyptum ire compellitur, qui pro beneficijs iniurias, pro verbis salutaribus conuitia, pro curationibus maledicta, & verbera, & necem reportat, qui denique albis indumentis vt insanus vestitur, qui spineam coronam, & sceptrum arundineum, & purpuram iam detritam, vt rex ridiculus, ferre cogitur: cui Barrabas homicida, & vir sceleratissimus anteponitur, qui virgis cæditur vt reus, in crucem agitur vt latro, in medio latronum moritur vt princeps furum, & flagitiossimis flagitiosior, nunquid non minimus & nouissimus virorum tibi esse videtur?

Matth. & Luc. 13.

Christus maximus & minimus.

Philip. 2.

Con-

Contra verò, nonne maximus est ille, qui nascitur ex virgine, cuius ortum Angeli cum cantu, & lætitia celebrant, quem vixdum natum stella prodit, Reges metuunt, Magi venerantur, qui siccis pedibus ambulat super aquas, qui ventis, & tempestatibus imperat & obediunt, qui cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, ægris in columitatem, & mortuis vitam reddit: quo moriente terra tremit, lapides franguntur, sepulchra aperiuntur, velum scinditur, Sol deficit, cęlum ipsum tenebris densissimis obducitur: qui denique post triduum deuicta morte, & inferni carceribus reseratis, mundo rediuiuus apparuit? Verè igitur Dominus Christus & minimus, & maximus: & granum sinapis, & granum frumenti.

Multa hic, Auditores, de grano frumenti dici possent: quia magnitudine, specie, sapore, vtilitate, cæteris seminibus antecellit, & quia, quod est in corporib. cęlum, in siderib. Sol, ignis in elementis, aurum in metallis, in virtutibus charitas, & in animantibus homo, id est in seminibus granum frumenti. Multæ rationes coaceruari possēt, cur Dominus huic potissimùm grano se comparare voluerit. Cæterùm nec mihi hæc persequi per temporis angustias licet, & faciliora sunt, quàm vt nostra explicatione indigeāt. Duas igitur duntaxat huius rei causas aperiam, quarum altera ex ipso grano sumitur: altera ex fructu, quem producit.

Cur Christus grano frumenti comparetur.

Vt igitur primùm grani vim, & naturam contemplemur, granum frumenti, & quodlibet aliud semen exiguum est mole, sed virtute tantum est, vt planè incredibile sit ijs, qui vsu vim illius non didicerunt. Constituamus enim ante oculos arboris alicuius miram magnitudinem, ligni duritiem, corticis asperitatem, ramorum varietatem, foliorum viriditatem, florum pulchritudinem, fructuum denique colorem, saporem, odorem, speciem consideremus. Quis, obsecro, harum rerum tam dissimilium, & disparium, tam discrepantium originem, exiguum granum fuisse non miretur? quis non stupeat? quis facile credat? Vbi enim in tam paruo semine ligni durities, vbi corticis asperitas, vbi saporis odorisque magnitudo, vbertas fructuum, viriditas foliorum? & tamen hæc oīa latent in semine: & quod magis est admirandum, ipsum semen latet in semine. Ex semine quippe producitur radix, ex radice procedit virgultum, ex virgulto oritur fructus, ex fructu rursum oritur semen. In semine igitur & radix, & virgultum, & fructus, & ipsum semen delitescit. Deinde quis capiet, ipsum semen, quamdiu integrum est, & incorruptum, vim nullam exercere posse: vbi autem corruptū & dissolutū fuerit, tunc radices, & truncū, & ramos, & flores, & fructus, & omnem illam arboris molem ex se fundere? Quæ cùm ita sint, non sine causa Dominus grano, vel semini comparare se voluit. Aspicite enim atque intuemini Ecclesię magnitudinē, sublimitatem, maiestatem, senatum Apostolorum, Martyrum agmina, Virginumque cœtus, Pontifices, Presbyteros, Diaconos, aliosque gradus inferiores, tam multos, & tam diuersos ordines hominum religiosorum, aliaque maxima, & innumerabilia Ecclesiæ ornamenta considerate. Vndenam, obsecro, prodierunt hæc omnia, nisi ex illo crucifixo Saluatore? ex illo, inquam, semine, quod mole tam paruum videbatur, cùm virtute maximum esset. Verè igitur Christus & granum, & semen, cùm ex ipso, qui tam humilis & abiectus apparebat, illa Ecclesiæ arbor processerit, quæ extendit ramos suos ad vltimas vsque orientis & abeuntis Solis, Aquilonis, Austrique partes; & cuius vmbra cunctum operuit orbem terrarum.

Semen nisi mortuū non generat.

Porrò altera ratio ex ipsa spica, quæ fructus est grani & seminis, de quo loquimur, colligi potest. Quid enim est spica, nisi multitudo granorum, non sparsa, neque confusa; sed composita, cohærens, ordinata, & contra auium morsum munita vallo aristarũ? Talis, Auditores, talis omnino est illa Ecclesię spica, quæ ex Christo semine prodijt. Primùm enim non tam arctè grana in spica sibi inuicem copulata sunt, quàm sunt verè Christianorum, & Catholicorum animi fidei & charitatis nexibus colligati. *Erat*, inquit B. Lucas in Actis Apostolorum, *multitudinis credentiũ cor vnum, & anima una*, hoc est, grana multa erant, sed spica vna erat. Et modo quoque verè credentium est cor vnum & anima vna. Idem sapimus, idem sentimus omnes: grana multa sumus, sed spica vna sumus. Quanquam enim, qui in peccatis versantur, charitatis vincula fregerunt; tamen si verè credentes, & Catholici sunt, eiusdem fidei nexibus in eadem Eccesiæ spica cum cæteris colligantur. Quid enim existimatis responsuros, si interrogentur de Ecclesia, de Sacramentis, de Pontifice, de Purgatorio, de Iustificatione, de Merito, de Arbitrij libertate, alijsque rebus ad fidem pertinẽtibus, Catholicos, qui degunt in Hispanijs? Idẽ quod nos. Et qui degunt in Italia? Idẽ. Et qui in Gallia, & Germania? Idem. Et qui in Asia, atque Africa? Idem. Et qui orbem nuper inuentum, & latissimas Indorum regiones colunt? Omnino idem. Et patres, aui, ataui, maiores denique nostri, si similiter interrogati fuissent, quid, quæso, respondissent? Planè hoc idem. Qui verò erunt post nos, nepotes, inquam, & posteri nostri, de fide quid sentient? Idem omnino quod nos. Quicunque igitur Catholici sumus, grana multa sumus, sed spicæ vnius grana sumus. At Lutheranorum, & Caluinistarũ Synagogæ quid? Christi spicæ? Non. Quid igitur? Infelix lolium, & steriles auenæ sunt, cùm in eadem prouincia, in eadem ciuitate, in eadem domo, pluribus linguis isti loquantur, quàm loquerentur olim in turri Babylonica, qui eam ædificabant: neque sciunt ipsi hoc anno, quid sequenti anno credituri sunt.

Ecclesia est spica, ex Christo qui granũ est, orta.

Act.4.

Hæretici non spica, sedioliũ; & auena.

Deinde, vt grana in spica pulcherrimo quodam ordine posita sunt, vt alia sint inferiora, alia superiora: ita verò in Christi vera Ecclesia non omnes sunt sacerdotes, non omnes doctores, non omnes pastores; sed ordine quodam alij alijs muneribus præficiuntur. Quemadmodum & in cœlesti hierarchia non omnes sunt Angeli, neque omnes Archangeli, neque omnes Principatus, neque omnes Potestates: & in corporibus nostris non quodlibet membrum est oculus, aut auris, aut lingua, aut manus: ergo Lutherana Respublica, vbi omnes sunt oculi, vel potiùs vbi nullus est oculus, sed omnes sunt lingua, palatum, & venter; non spica, aut Respublica, aut corpus est Christi, sed chaos antiquum, rudis indigestaque moles, & eò tandem præcipitanda, *ubi nullus est ordo, sed sempiternus horror inhabitat*. Denique quemadmodũ spica munita est vallo aristarum, ita Christi Ecclesia *terribilis est, ut castrorum acies ordinata*. Habemus enim scutum fidei, galeam salutis, thoracem iustitiæ, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Cùm igitur tantum sit inter granum & Christum, grani spicã, & Ecclesiam similitudo, nemini profectò mirum iam videri debet, si grano frumenti potiùs, quàm alijs seminibus seipsum Dominus comparauerit.

Iob. 10.

Cant.6.
Ephes.6.

Ait igitur: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet*. Quanquam enim Christi actiones infinitam vim ad promerendũ haberent, & quodlibet Christi opus, etiam minimum, sufficere potuisset ad omnia totius humani generis peccata purganda, atque delenda, quia tamen æterno consilio Deus optimus & sapentissimus decreuerat, vt non nisi per

Sine morte Christi mũdus saluus esse nõ poterat.

per mortem filij sui orbis terræ salutem consequeretur, idcirco verissimè Dominus ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit: ipsum solum manet.* Quod verò tale fuerit Dei consilium, quale nos diximus, testis est D. Lucas, qui in actis Apostolorum ait: *Conuenerunt verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerũ tuum Iesum, quem vnxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populis Israel, facere quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri.* Id, quod & Apostolus Paulus nõ obscurè declarat, cũ ad Colossenses ait: *Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit omnem plenitudinẽ inhabitare: & per eũ reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt.* Deinde sanctus Dauid, & omnes Prophetæ, dum tam multa, & tam perspicua de obitu Christi prædicunt, quid aliud, quàm hoc magnum & immutabile Dei decretum hominibus prædicãt? Quid postremò mors innocentis Abel, obedientia vsque ad mortem Isaac, venditio Patriarchæ Ioseph, & tot sacrificia in lege instituta, nisi hoc vnum & maximũ sacrificiũ significabant? *Huius sacrificij,* Augustinus ait, *multiplicia variaq. signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res una diceretur, & sine fastidio multum commendaretur.*

Act.4. *Coloss.1.* *Gen.4.* *Gen.22.& 37.*

Igitur *nisi granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Et verè, Auditores, ipsum manet, & solum manet: ipsum, inquam, manet. Nam cum mors pœna, & stipendium peccati sit, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,* &, qui *inter mortuos liber,* hoc est, innocens inter peccatores, & inter iniustos iustus erat, mortis imperio subiacere non debuit. Et certè nisi propter nos moriendo aliorum onera ferre, & quæ non rapuit exsoluere decreuisset, nemo illum non modo interficere, sed nec lædere vnquam potuisset. *Ego,* inquit, *pono animam meã: nemo tollit eã a me, sed ego pono eam à me ipso, & potestatẽ habeo ponendi eã. Ego dormiui,* inquit, ego sponte, voluntate, non necessitate dormiui, *& soporatus sum, & exurrexi.* Ipsum igitur, nisi voluntariè moriatur, manet, non moritur, non corrumpitur, non dissoluitur, & solum manet. Cùm enim omnium nostrum, qui in Adam mortui sumus, salus, & vita ab istius vnius grani morte, & passione penderet, si ipsum mori non voluisset, quis nostrum viuere potuisset? Neque igitur Patriarchæ, neque Prophetæ, neque Apostoli, neque Martyres, neque Confessores, neque Virgines, neque cætera beatorum hominum agmina cœlum tenuissent: neque in posterum aliquis ad illas beatissimas sedes aspirare potuisset, si Christus Dominus suo sanguine nos non abluisset, & crucis ligno, veluti quadam claue, cœlum non aperuisset, sed ipse solus, qui solus iustus & innocens erat, saluus & beatus fuisset. *Nisi igitur granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet.*

Si Christus nõ fuisset mortu' ille solus iustus fuisset. *1.Pet.2.* *Psal.87.* *Ioan.10.* *Psal.3.*

Sed.n. Auditores, ideo Dñs carnem suscepit, & nouus Adam, & granum frumenti dici voluit, nõ vt otiosus esset, & fructũ nullum adferret; sed potius, vt pater fieret futuri sæculi, & vt segetes, q̃ ex corrupto semine tabidæ & corruptæ natæ fuerant, iterũ ex incorrupto atq. integro semine nascerẽtur, & incorruptæ atq. integræ fierẽt. *Oportet,* inquit, *vos nasci denuò:* ex patre seruo serui nati estis: iterũ ergo ex patre libero nasci debetis, vt liberi sitis. Idcirco sequitur, & ait: *Si autem mortuũ fuerit, multũ fructum adfert.* Initio.n. cum ex primo Adã mater omnium gentiũ Eua fieri deberet, immi-

Ioan.3.

sit Dominus soporē in Adam, & dum ipse dormiret, ecce de latere eius Domino iubente Eua procedit. Euigilabat Adā, videt sibi datū adiutoriū simile sibi, & ait: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, adhæret vxori suæ, & ecce duo sunt in carne vna. *Sacramentum hoc magnum est*, Auditores: *ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. Quis enim Adam nouus & cœlestis, nisi Christus? Quænā Eua mater nostra, nisi Ecclesia? Dormit igitur Adam in paradiso, moritur Christus in cruce: Ex Adæ costa fabricatur Eua, ex Christi latere procedit Ecclesia: Eua vxor efficitur Adæ, Ecclesia sponsa efficitur Christi: Ibi sunt duo in carne vna; hic autem non sunt duo, sed vna caro. Hoc est igitur, *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert*.

Gen.2. *Ephes.5.*

Rursum pulcherrima Rachel bis peperit filios: semel quidem cum gaudio, & lætitia, & Ioseph, hoc est, augmentum nominauit. Iterum autem cum tam acerbis cruciatibus, vt dum filium in lucem ederet, ipsa migraret ex luce, & prolem illam filium doloris sui voluit appellare, sed pater filium dexteræ nominauit. O mysterium adorandum! O nobis vtilissimum Sacramentum! Quid enim Rachel pulcherrima, nisi sapientiam Dei significat? quæ *candor lucis æternæ, & speculum sine macula; & luci comparata inuenitur prior*. Hæc igitur æterna sapientia bis hominem peperit, Auditores: semel creando, iterum recreando, vt iure ac meritò dicere possit: *Filioli mei, quos iterum parturio*: verùm dum crearet, minimè laborabat, imò & ludebat. Sic enim legis: *Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum*. Et tunc hominem Ioseph, id est, augmentum appellauit. Siquidē ait: *Crescite & multiplicamini, & replete terram*. At cum secundò eadem sapientia carne vestita filium pareret, nunquid sine labore id fecit? Non sanè, Auditores, sed laborauit, sudauit, fatigata est. Et item doluit, gemuit, clamauit; & tandem moriendo filium enixa est, quem ipsa quidem filium doloris sui dicere potuisset; sed Pater æternus dexteræ, & beatitudinis filium esse voluit: hoc igitur est: *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert*.

Deus quasi ludendo hominē creauit, sed moriendo reparauit. *Sap.7.* *Galat.4.* *Prou.8.* *Gen.1.*

Stabat aliquando Moyses coram silice, & virgam in manu tenebat, & populis sitientibus petram percutere non audebat, sed aiebat: *Num ex petra hac vobis aquam elicere poterimus?* Percussit tamen virga silicem, & ecce largissimæ aquæ profluxerunt. Ita planè, Auditores, apparuit quondam in Sion lapis magnus, lapis angularis, lapis offensionis & petra scandali: populus sitiebat, & lapis clamabat: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat*. Verum Mosaici sacerdotes, & scribæ, & Pharisæi impingebant in eum, & dicebant; *Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit. Scimus, quia hic homo peccator est*. Nathanael quoque dicebat: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Sed percute Iudæe petram, feri silicem rebellis, & incredule. Percutit Iudæus lapidem, clauos figit, pectus fodit, & ecce scaturiunt fontes charismatum, pluunt imbres Sacramentorum, currunt flumina sanguinis preciosi, quæ peccatorum maculas abluunt, virtutum plantulas irrigant, & sitim terrenæ cupiditatis extinguunt. Hoc est igitur: *Si autem mortuū fuerit, multum fructum adfert*.

Petra Christus aquam non dedit, nisi percussus. *Num.20.* *Ioan.7.* *Ioan.9. ibi dem* *Ioan.1.*

Denique, vt in proposita similitudine maneamus, *seminat in lachrimis* agricola nudum granum, vt paulò post *in exultatione* metat. Emoritur quidem illud, sed mox resurgit, neque solum, neque nudum, sed virescentibus folijs quasi vestitum, & multis sibi similibus granis ex omni parte stipatum. Ad eundem modum, Auditores, Christus solus, & nudus, veluti semen in terræ visceribus iacuit recondi-

Psal.125.

conditus; sed post triduum exurrexit, immortalitatem, gloriam, & lumen, & decorẽ indutus: & Ecclesiã simul ad vitam, & lucem reuocauit. Itaque ipse culmus, Ecclesia spica: ipse caput, Ecclesia corpus: ipse radix, Ecclesia virgultum, seu potius arbor pulcherrima, & maxima est. Hoc est igitur: *Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.*

Verum, Auditores, in initio hæc spica more cæterarum frugum parua & tenera erat, sed paulatim Domino incrementum dãte ad eam magnitudinem peruenit, quam omnes videmus. Hæretici clamant, non erant in Ecclesia temporib. Apostolorum tot tẽpla, tot ornamenta, tot aurea vasa, atque argentea, tot cæremoniæ, tot festa, tot sermones: non erant, quia spica recens orta, nisi parua esse non poterat. Sed nunquid propterea nunquam esse debuerunt? An vero, quia in mense Nouembri in aruis vix herba conspicitur, in Iulio, & Augusto messis esse non debet? Et quia puer in primis annis, neque dentes, neque barbam habet, in maturitate postea barba, & dentibus carere debet?

Ecclesia accrescit, sed semper eadem manet.

Creuit igitur Ecclesia, & multum vehementerque profecit, scientia, intelligentia, sapientia, ornatu, & cultu rerum diuinarum aucta est: eadem est tamen, quæ antea erat, sicut & nos pueri, adolescentes, & viri non alij, sed ijdem prorsus sumus. Nam quemadmodum nos dum crescimus, & augemur, non alia membra acquirimus, quæ initio non haberemus; sed illa ipsa, quæ parua in pueris erant, magna fiunt in viris: & caput ac genæ pilis quodammodo vestiuntur, & totum corpus, quod nudum ex vtero matris in lucem prodierat, indumentis ornatur. Ita prorsus, Auditores, dum crescit Ecclesia, non alios fidei articulos, aut alia Sacramenta, aut alia Euangelia acquirit, quæ antea non haberet; sed hæc ipsa explicantur, ornantur, illustrantur. Initio nascentis Ecclesiæ, quot erant articuli fidei? Duodecim. At modo quot sunt? Nunquid vigintiquatuor? Minimè: sed omnino duodecim. Et tamen, quæ in illis articulis breuiter continentur, in Concilio Nicæno & Constantinopolitano quodam modo explicata creuerunt. Et Sacramenta quot erant Apostolorum temporibus? Planè septem. Neque plura aut modo sunt, aut vnquam fuerunt. Et hæc tamen sanctissimis cæremonijs, & aureis, atque argenteis vasis, & pulcherrimo apparatu a religiosissimis Pontificibus, qui *decorem domus* Domini dilexerunt, ornata, atque instructa, maiora, & augustiora quodam modo esse videntur. Idem de rebus cæteris, quibus aucta est Ecclesia, si per tempus liceret, dicere possemus.

Sed illi sunt, Auditores, illi, qui huius spicæ incremento inuidentes, eam eradicare conantur: non nocet domui, qui super eam ædificat, sed qui eius diruit fundamenta: neque officit arbori, qui eam erigit, & ramos explicare, & flores, ac fructus parere facit; sed multum obest, qui radices eius euellere molitur. Et hoc est, quod hæretici faciunt, dum modo vnum articulum, modò vnum Sacramentum, modò vnum canonicum librum, modo ipsum Sacramentum de Ecclesia tollere nituntur. Et quia id non valent efficere (nam *portæ inferi non prævalebunt aduersus eam*) venit Satan, & infelices aliquot ramos, & iam igni destinatos, ab Ecclesiæ trunco præcidit, & in sterili solo figit potius, quã plantat, & tũc exultantes hæretici vociferantur, & dicunt: *Ecce*

Simile.

Matt. 16.

eos, qui animam suam, hoc est, vitam suam non diligunt, & qui Christum per arctam illam, & difficilem viam sequuntur; fortasse non multos, fortasse paucos, fortasse nec vnum in hac tam frequenti concione reperiemus. Non vos decipiam, Auditores, non adulabor vobis. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt*: non ita ego à Domino didici, quem auditores suos reprehendisse frequenter lego, laudasse nunquam lego. Et præcursor Domini Ioannes Baptista initio concionis aiebat: *Genimina viperarum, quis vobis ostendit fugere à ventura ira?* Hæc eius exordia erant; ita beneuolentiam, & gratiam sibi conciliabat.

Isa. 5.

Luc. 3.

Paucos igitur, paucos, si verum dicere volumus, numerare poterimus, qui vitam suam oderint in hoc mundo, & millies eam periculis exponere sunt parati potius, quã vel leuissimè Dominum suum offendant. Qui autem viam illam lapidum & spinarum plenam cum Domino ingredi velint, nescio an aliquos simus inuenturi: quando non solùm ij, qui mundo palam inseruiunt, sed etiam clerici & ministri Domini nihil aliud, quàm otium, & quietem consectantur. Videas adolescentem ornatis moribus, & præclaro ingenio Philosophię & Theologiæ operam dare, petas ab eo, quo spectant illa studia? quo illi diurni, nocturnique labores diriguntur? num, vt armis Domini sui tam benè instructus in Solem & arenam descendat? num, vt in agro, num, vt in vinea Christi laboret? Non sanè, non hoc respondebit; sed, vt diuitem Canonicatum habere possit, ac deinceps tranquillè, & quietè viuat, & *in labore hominum non* sit; & nescit miser eos, qui in labore hominum hic ad tempus esse nolunt, in laborem dæmonum perpetuò esse venturos. Profectò si mentis oculos in eam viam, quæ ducit ad inferos, intendere volueritis, videbitis eam tam frequentem, tam celebratam, tot curribus, & equis refertam, vt vix tantam hominum multitudinem capere possit. inuicem se comprimunt, alius alium pellit, ad gehennæ incendium festinant, tanquam si properarent ad nuptias. At contrà via illa, quæ ducit ad cœlum, deserta & inuia quotidie magis ac magis efficitur. *Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solennitatem*: ibi crescit herba, Christus penè solus est ibi, & interim clamat; *Qui mihi ministrat mihi, me sequatur*. O saltem vos, qui ministri mei dicimini, o clerici, o sacerdotes, quid vobis cum via lata, quæ ducit ad inferos? cur me non sequimini? cur animarum salutem negligitis? cur spinas horretis? cur molestias fugitis? cur talentum absconditis? Tempus fuit, Auditores, quando se Christo homines commendarent; nunc mihi opus esse videtur, vt nos hominibus Christum commendemus. Ne quæso, fratres, ne ita solum Christum relinquamus, sed singuli potiùs in humeros cruce sublata tantum ducem per tribulos & saxa, per clauos, & lanceas prosequamur, vt cùm pauci sint, qui salui fiunt, ex illis paucis esse digni simus.

Psal. 72.

Thren. 1.

Ioan. 12.

Verùm enimuerò, Auditores, non ideo pauci sunt, qui resurgent ad vitam, quòd inefficax, aut sterile fuerit granum frumenti, quod pro nobis mortuum est: sed quia socordia, & nequitia sua homines, vel misceri se in spicam, & eius effici grana non sinunt, vel iam grana spicæ effecta excuti se, & in terram deijci, & ab auibus cœli, id est, dæmo-

nibus deuorari facilè patiuntur. Sic igitur profligatur quæstio prima.

Meritis Christi collaborandũ est.

Sed ecce adest Lutheranus nescio quis, & suum errorem ex verbis Domini confirmat, & ait, Si granum frumenti mortuum est, & multum fructum attulit, hoc est, humani generis salutem procurauit, nihil profectò nobis efficiendum dimisit: sed velimus nolimus, modò tamen credamus, salui erimus. Falleris, Lutherane, falleris. Non est ita. Sed licet frumenti granum mortuum sit, & fructum multum attulerit; nisi tamẽ *oderit animam suam, perdet eam*. Itaque non solùm credere nos iubet, sed etiam animam nostram odisse, & eius vestigia sequi: sicut etiam dicit Apostolus Petrus: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Quod exemplum, beatissime Petre, quæ vestigia, sequi nos iubes? Nunquid fidei exemplum? vt sicut ille credidit, ita & nos credamus? At in Domino, qui faciem Patris semper videbat, fides locum habere non potuit. Quod igitur exemplum, quænam igitur vestigia? Ipsum audiamus: *qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur.* Hæc igitur vestigia sequi debemus, si salui esse velimus: patientiam, constantiam, fortitudinem, & cæteras præclaras, & Christiano homine dignas virtutes.

1. Pet. 2.

Ibidem.

Iam verò postremus error quorundam est nimis torpentium, & desidiosorum. Inuenias enim nonnullos, qui cum audierint verba illa Dominica: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* referunt ad se, atque aiunt: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit*, non addidit, putrescet, confringetur, in ignem mittetur: sed, *ipsum solum manet*. Igitur manebo, & saluus ero, etiamsi fructum non attulero. Erras, frater, falleris, deciperis: non enim de te, sed de se Dominus ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet.* De te autem audi, quid dicat: *Qui amat animam suam, perdet eam*, hoc est, qui pati, & mori, vt fructum multum adferat, noluerit, non dico, ipse solus manet; sed perdet animam suam. Vides quàm benè Dominus errorem tuum, & falsam opinionem refellat? O vtinam, Auditores, aperiat Dominus aures cordium nostrorum, & intelligamus verbum veritatis. Nemo dicat: Non occidam: non mœchabor: non falsum testimonium dicam: à rebus alienis mentem, oculos, manus abstinebo. De cætero autem mihi viuam, ad proximorũ calamitates oculos claudam, otium, & quietem consectabor: nemo, inquam, hæc dicat. Siquidem hodie necessitas nobis imposita est, aut fructum, quantum possumus, adferendi: aut certè animam nostram perdendi.

Oportet odisse animã suam.

Neque hoc nouum est, atque inauditum, Auditores. Recolite mecum Euangelium: qui talentum in sudario conseruauit, & domino repetente integrum restituit, nunquid non audiuit: *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores?* Quamobrem? nunquid talentum dissipauit? nunquid amisit? nunquid non diligenter custodiuit? Custodiuit sanè; & integrum, vt diximus, restituit: sed cum vsura reddere debuit, quod accepit. Et quia id non fecit, meritò audiuit: *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores.* Quæ cùm ita sint, Auditores, excutiamus torporem, operi manum

Matt. 25.

ſtum admoueamus, proximorum ſalutem cum Chriſto ſitiamus, & talentum, quod accepimus, cum fœnore reddere Domino ſtudeamus.

Video, Auditores, me telam, quam incepi, propter temporis anguſtias, non poſſe perficere: faciam igitur id, quod viatores facere ſolent, qui tametſi propoſuerint ad vrbem aliquam peruenire; tamen vbi Solem occumbere vident, ad illud hoſpitium diuertunt, quod primum occurrit. Sic, inquam, & ego, cùm telam texere totam non poſſim, vbi horam fluxiſſe cognouero, orationis meæ filum præcidam. Quemadmodum igitur illa ſententia Seruatoris: *Qui amat animam ſuam perdet eam*, tres pernicioſi errores refellantur, hactenus audiuiſtis: ſequitur, vt illam ipſam ſententiam breuiter explicemus.

Quæ vita amanda, quæ odio habenda.

Qui amat, inquit, *animam ſuam perdet eam*. Duo ſunt nobis hoc loco fundamenta conſtituenda. Vnum, animæ nomine vitam hic eſſe ſignificatam, vt Cyrillus, Auguſtinus, & Chryſoſtomus docent. Alterum, non omnino hic vitæ amorem prohiberi, alioqui non adderet Dominus: *qui autem oderit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam*. Vitam igitur in hoc mundo duntaxat odiſſe, in altero autem amare & cuſtodire iubemur. At verò, cur & quomodo vitam in hoc mundo odiſſe, in altero diligere debemus, audite.

Simile.

Atque vt exemplis rem totam ob oculos proponamus, fingite febri ardentiſſima aliquem laborare, eaque ſtimulatum vehementer ſitire, & ab ijs, qui domi ſunt, magnis contendere precibus, vt ſibi aquæ poculum afferatur. Porro Medicum interea accerſitū adeſſe, & vbi ex concitatiore motu venæ febrim explorauit, ad ægrum conuerti, & dicere: vena renunciat febrim, idcirco vide, ne forte incautus gelidam aquam bibas: ſi enim id feceris, primo quidem modicum releuaberis, deinde tamen multo grauius, vehementiuſque affligtaberis. Quod ſi tunc æger Medico reſponderet, ac diceret: Quomodo tā ſæuus in carnē meam vnquā eſſe potero, vt ei etiam aquæ poculum denegem? Arctioribus, Medice, arctioribus nexibus charitatis cum ea ſum colligatus, quam vt eam vlla ratione contriſtare poſſim. Nonne Medicus iure cum ſtomacho diceret: Agas, vt lubet, viuas ratione tua, qui mea non potes: veruntamen illud ſcito, quod ſi carnem tuam ſic affectam, vt eſt, diligere, & eam minimè contriſtare volueris, interficies eam: ſi vero ad tempus carnem ægrotam oderis, & in eam pharmacis, inedia, cauterijs, alijſque medicamentis ſæuieris, eam ſanam, integram, & beneualentem in non modicum tempus conſeruabis.

Pari ratione, Auditores, ſi natura noſtra in eo vigore, & integritate permanſiſſet quam à Deo effectore in ſua conditione receperat, nūq̄ Dei verbū, Medicus humani generis, diceret: *Qui amat ſuam animam, perdet eam*. neque ieiuniorum, aut vigiliarum, aut ipſius martyrij nomen vnquam audiuiſſemus. Verum quando per peccatum primi hominis in grauiſſimum morbum incidimus, planè nobis neceſſarium eſt medici conſilium audire, pharmaca ab illo conſtituta non ſpernere, & in ægram naturam noſtram ad tempus ſæuire, vt eam ſanam & incorruptam in æternitatem cuſtodire poſſimus. Nam etſi interdum

Aliquādo in corpus ſæuiē dum.

Baptiſ-

Baptismi salutaribus aquis, vel pœnitentiæ medicamento vulnus peccati curatum est; tamen & sæpe in morbum recidimus, & semper fomes & concupiscentia, radix peccatorum nobiscum perseuerat. Vnde tam multæ, & tam distortæ, & tam effrenatæ appetitiones perpetuò pullulant, vt Apostolus Paulus dicere cogeretur: *Scio, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum.*

Rom. 7.

Malum malo pellitur.

Est autem hæc natura rerum, Auditores, vt clauus clauo trudatur, & venenum veneno, & malum malo, & perturbatio perturbatione pellatur. Hausit quis venenum, vel nequitia inimicorum, vel incuria domesticorum? mox pharmacum ex venenis varijs compositum sumere iubetur. Aeger est aliquis, & consolatione, & refectione indigere videtur? medicus tamen afflictum rursum affligit, & venam secat, membrum vrit, aut medicamentum bibere cogit, quod stomachum ægri totum conturbat. Quid ita? nimirum, vt humorum temperamentum morbi perturbatione sublatum, medicamenti perturbatione restituatur. Sic etiam ille, qui homicidium fecit, Reipublicæ membrum præcidit, ac proinde quietem illi, & tranquillitatem abstulit: venit iudex, & homicidam agit in crucem, atque ita membrum alterum Reipublicæ præcidendo, quietem illi, & tranquillitatem reddit. Ita planè, ita, Auditores, Deus facere solet. Siquidem malum culpæ curat malo pœnæ: Ac propterea peccatores in gehenna pęnarum malum nunquam deseret, quia nec ipsi deserent vnquam malum culpæ. *Superbia eorum, qui te oderunt*, ait Dauid, *ascendit semper*. Hinc igitur benignissimus ac sapientissimus medicus noster Christus, dum in corpore sumus, dum morbus curationis est capax, quando quis nostrum peccat, pœnitentiæ pharmacum proponit, & ne quis potionis amaritudinem causetur, addit, & dicit; *Qui amat animam suam perdet eam.*

Psal. 73.

Quid igitur nos facere oportet, Auditores? Planè, quod ægri facere solent, vel debent. Vt enim illi, dum Medicus contra ægritudinem præliatur, non debent à partibus ægritudinis contra Medicum stare, sic enim nunquam morbus debellaretur: sed cum Medici dexteram suas dexteras iungere, & communi consilio bellum gerere contra morbũ: ita & nos, cũ Deus non in corpora nostra (vt sapiẽter, D. Basilius ait) sed in peccata nostra deseuiat, ideò crucem in humeros tollere, & gemitus fundere, & orare, & vigilare, & ieiunare nos iubet, vt aliquando peccati pestis radicitus eruatur, & sanitatem perfectam in cœlis consequi possimus.

Corporis querela audienda nõ est.

Audire non debemus, quid ægra, & insana, & futurorum bonorum nescia caro, vel cupiat, vel postulet, vel queratur: sed cum Deo medico sapientissimo, & salutis nostræ studiosissimo dextras iungere, & in nos ipsos sæuos ad tempus, & crudeles existere decet. Igitur si peccasti, frater, confitere: Si rapuisti, restitue: si petulans caro turpes ingerit cogitationes, & in flagitia te impellit, corpus cęde flagellis, coerce ieiunijs, compesce cilicijs, humi cubationibus reprime. Et si dura ista tibi videntur, duriora erunt tormenta gehennæ, & si carnẽ tuam, quam diligis, contristare vel modicum times, audi, *qui amat animam suam, perdet eam*. Si qui iniuria te, aut contumelijs affecerunt, non illis irascaris, sed potius vt benè de te

de te meritos amplectere. Siquidem vt beatissimus Franciscus dicere solebat; Qui nos vexant, illi partes nostras contra pessimum inimicum, carnem videlicet nostram, quam nos ipsi domare non possumus, capiunt. Et si hoc tanquam nimis crudele factum exhorres, audi, *qui amat animam suam, perdet eam.*

Constantia Martyrum.

Aspiciamus, fratres, atque imitemur Christi Martyres inuictissimos, & milites Domini strenuissimos, licet virgas expediri, & gladios nudari, & ignes accendi, & bestias incitari, & cruces aptari, & alia innumerabilia, atque exquisitissima supplicia diaboli nequitia excogitata, parari viderent, minimè tamen moueri, aut flecti vllo modo poterant. Quamobrem, charissimi? Nempe, quia ista Domini verba in cordibus suis iam scripta legebant: *Qui amat animam suam, perdet eam:* &, *qui oderit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam.*

Maxime S. Laurentij.

Ac vt de caeteris sanctis Martyribus dicere omittamus, certè noster beatissimus Laurentius, cuius inclito martyrio Ecclesia illustrata hodie potissimum exultat, & gaudet, cùm esset adhuc adolescens, & in ipso planè flore aetatis, quando iucundior vita hominibus esse solet, cùm non aereum corpus, nec lapideum; sed carneum, & sensibus praeditum haberet, sicut nos omnes habemus, & interim sibi tam acerbum, tam atrox, tam inauditum supplicij genus praeparari videret, vt lento igne corpus torrendum, & longissimis cruciatibus vita sibi finienda esset, nunquid tamen ingemuit? nunquid fidem abnegauit? nunquid non tyrannum irrisit? Et vnde in tam tenero, & delicato adolescente tanta animi fortitudo? tantũ robur? tanta constantia? Nimirum, quia non surdis auribus audierat: *Qui amat animam, suam perdet eam. & qui oderit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam.* Astabat cruentus carnifex, ferream craticulam praeparabat, nudatum adolescentem, & virgis crudelissimè caesum, super eam extendebat, ardentes prunas supponebat, iam stridor tenerae carnis audiebatur, iam sacrificij odor diffundebatur, iam membra delicata soluebantur, & interim aures Martyris beatissimi Sirenarum illae voces feriebant; Parce adolescens infelix, parce aetatis flori: quid magnum est in Christum aliquid dicere? nega fidem, & viue; Dic vnum verbum, & tantis te cruciatibus libera. At ille, quia non extrinsecus verba sonantia; sed intrinsecus sibi loquentem, & magnis clamoribus repetentem; *Qui amat animam suam perdet eam,* vigilanter attendebat, licèt corpore semiusto, laetus tamen, & hilaris Tyrannum irridebat.

Audierat planè, audierat beatissimus Laurentius, & in corde penitus reposuerat illa verba; *Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, illic & minister meus erit:* se Christi Diaconum, hoc est, ministrũ esse nouerat: idcirco in qua vrbe sacratum Domini sanguinem ministrabat, in ea pro Domini fide sanguinem suum fundere gestiebat. Nec eius spem, & desiderium Dominus fefellit. Sanguinem igitur fudit, Imperatorem in praelio non deseruit: propterea laurea iuxta suum nomen coronari, & caelestem Ierusalem triumphator intrare, & vbi Christus est, & ipse tanquam fidelis minister, esse promeruit.

Nos

Nos autem, auditores, quid? nunquid solùm audire, & laudare, & admirari gesta Sanctorum, & eorum labores momentaneos, & gloriam diuturnam, & præmia sempiterna debemus? Cur non potiùs Vriam illum imitamur, cui ex castris venienti, cùm diceret Dauid, vt in domum suam abiret, & quieti paulisper se traderet, fortiter omnino respondit: *Dominus meus Ioab, & serui domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar domum meã, vt comedam & bibam, & dormiam cum vxore mea? Per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ, non faciam rem hanc.* Dominus meus Ioab, Auditores, Imperator, inquam, noster Christus scalam crucis ascendit, vt regnum cœlorum pro nobis expugnet: plagas excipit, lanceis foditur, vulneribus conficitur, neque tamen descendit: & serui Domini mei omnes sunt in acie, alij lapidantur, alij secantur, alij decerpuntur, alij bestijs objiciuntur, alij flammis torrentur, alij circumeunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ: alij mundo, & delitijs valedicentes in monasterijs reconduntur, & ibi iugiter obedientiæ holocaustum offerunt domino, donec transeant dies mali, & spiritus dicat, *vt requiescant à laboribus suis:* & nos in vmbraculis sedentes otiosi, manibus complicatis, horas, & dies, & menses, & annos numeramus: comedimus, & bibimus: ludimus, & ridemus: ducimus *in bonis dies nostros, & in puncto ad inferna* descendimus.

2. Reg. 11.

Hebr. 11.

Apoc. 14.

Iob, 21.

O quàm multi sunt, Auditores, qui inconsideratè viuentes ante se in gehennæ incendijs vident, quàm de illis cœperunt cogitare? Nunc, nunc, hac hora, hoc momento incipiamus, fratres. Nunquid non legistis de templo Salomonis, quo pacto dum erigeretur, sonitus mallei non est auditus? Siquidem in alio distantissimo loco lapides poliebantur, & accommodabantur, vt cùm ad templum deferrentur super ædificium impositi optimè cum alijs cohærerent. Ad eundem modum in cœlorum regno, vbi viuis ex lapidibus Ierusalem construitur, mallei sonitus non auditur: non ibi labores ieiuniorum tolerandi, non eleemosynæ faciendæ, non iniuriæ perferendæ, non salus animarum procuranda est; sed hic tunsionibus, pressuris poliuntur lapides, ibi autem disponuntur permansuri per manum artificis.

3. Reg. 6.

Neque dicat aliquis: Ego quidem percuti, & poliri, vexari & cruciari, martyrium ferre, & sanguinem fundere pro Domino sum paratus, sed abest persecutor. Non credimus, frater, non credimus, neque facilè id nobis persuadebis. Nam si martyrium ferre potes, quare, si quis te torué aspiciat, ferre non potes? Si sanguinem dare potes, cur pecunias dare non potes? Si vulnera excipere potes, cur verbum vnum, quod per aerem volat, & corpus non tangit, patienter audire non potes? Si in vinculis, & carceribus, & equuleis pro Christo manere potes, cur ieiunare, orare, horas canonicas paulò prolixiores recitare non potes? Cùm igitur illa minima & leuia non possis, neque illa magna & grauia posses. Et, si persecutor adesset, non vnam fidem, sed septem, vt ait Tertullianus, abnegares.

Qui ignominiam non fert, martyriũ quomodo feret?

Quocirca, Auditores, per salutem

ani-

animarum vestrarum, per capita vestra oro vos, statuite aliquando, imò verò statuamus iam, num regnum cœlorum adipisci velimus: & si quidem id volumus, intelligamus, non esse istum ludum puerorum, neque in vltimis negotijs ponendum; sed primum id maximè velle, & ardētissimè cupere, & quotidie à Domino petere non vocibus tantum, sed gemitibus & suspirijs, & perpetuò de eo cogitare debemus. Deinde operi manus admouendæ sunt, & nulla lucri spiritalis occasio dimittenda, nullis parcendum laboribus, omnia pericula, & difficultates animi fortudine superandę sunt; omnibus autem & mundi blanditijs, & carnis illecebris, diaboli molitionibus, terroribus, minis, tanquàm scutum opponamus illa Domini verba: *Qui amat animam suam, perdet eam.* Hæc verba semper in ore, semper in corde voluamus, vt ad eum, qui illa protulit, perueniamus Iesum Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sæcula, Amen.

CONCIO QVADRAGESIMA DE ASSVMPTIONE B. MARIÆ VIRGINIS.

THEMA:

Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam. Luc. 10.

SYNOPSIS.

Vtilitates festiuitatum Sanctorum, & causæ Assumptionis B. Virginis breuiter narratæ, exordij vices subeunt; & ad explicationem Euangelij præparatur oratio. Quomodo nostra anima sit spiritualis domus Dei, quam in firma fide fundare oportet, secùs quàm faciant Hæretici, Pagani, & Iudæi. Quomodo Christus & Petrus sint Ecclesiæ fundamenta subordinata; & cur hæretici extra hæc fundamenta in arena ædificent, pulchro discursu probatur. Fidei articulos ad vnum omnes esse tenendos, vulgari quidem, sed apposita similitudine calcei, docetur. In spirituali domo supra fidem fundata spem loco parietum esse debere, demonstratur; qua ratione spes omnia grauia facilitet, & quam vana sit impiorum spes, seu potiùs præsumptio, testimonio Sapientiæ confirmatur. Ne tamen hæc spes in temeritatem degeneret, tecto charitatis, secundum S. Scripturæ doctrinam, sarta tecta est custodienda; ac proinde domus spiritualis fundamento fidei innititur, parietibus spei erigitur, & tecto charitatis perficitur.

Secunda pars in laudibus B. Virginis occupatur, vbi primum ipsius firma fides, singularis spes, & perfecta charitas dignè extollitur; illiusq; exercitia, et desideria post Ascensionem Christi ad finem vsque vitæ describuntur. Tandem obitus ipsius breuiter narratur, vbi deinde prolixo discursu probatur, corpus B.

Virginis etiam in cœlum aßumptum fuiße. Quantis prætera gaudijs in vicem superatorum olim sub cruce dolorum perfusa sit, mira amplificatione adducitur. Virginem Deiparam esse mulierem amictam Sole Apocalypsis, & quæ sint duodecim stellæ in corona illius; & quomodo Lunam sub pedibus habeat, eleganter declaratur. Epilogus denique nos ad imitationem virtutum B. Virginis inuitat, atque, vt patrocinium eiusdem imploremus, grauiter admonet.

CVM omnes festi dies, quibus Diuorum piè memoriam ac vitam religiose prosequimur (ornatissimi Auditores) nos ad spem beatitudinis, & immortalitatis accēdere, atq; ad ea præmia consequenda, ad quæ illi peruenerunt, quasi stimuli quidam nobis esse deberent; tum verò maximè hodiernæ diei summam lętissimamque celebritatem id nobis efficere, regni cęlestis amorē aīs nostris inserere, mentes erigere, desideria inflammare, & stimulos concitare, par esset. Beata siquidem Virgo, non Deus, non Angelus; sed homo tantùm erat, eiusdem naturæ, eiusdem mortalitatis, cuius nos omnes sumus: quin etiā, quod magis est admirandum, humilioris. Nam fœminarum naturam infirmiorem, & humiliorem esse, quàm virorum natura sit, quis ignorat? & tamen hanc ipsam Virginem, natura hominem, sexu fœminam, conditione mortalem, ex hominibus natam, inter homines educatam, quæ aliquando esuriuit, sitiuit, fatigata est, iam terræ montes, spatia elementorum, cœlorum regiones trāscendisse, & super omnes omnium Angelorum choros, vt Ecclesia canit, exaltatam, proximè ad diuinum Numen accessisse credimus. Nec solùm animo ita illustratam, vt intelligentiam ac sapientiam Cherubim & Seraphim, aliarumque sempiternarum, ac propè diuinarum mentium, longè superet, sed etiam corpore quasi vestitam immortali & glorioso, tantaque luce prædito, vt huius Solis splendor cum eo nulla ex parte comparari possit. Hæc igitur omnia nihil dubito, quin omnium vestrum animos feriant, atque in eis cœlestis gloriæ desiderium vehemens, & flammam amoris accēdant. Sed, quid consilij capiemus, vt ad eam gloriam aliquando peruenire possimus? Quis explicabit nobis, quam viam prudentissima illa Virgo tenuerit? Nam & cęlum sublimius est, quàm vt ad ipsum scalę admoueri possint, & nos natura ita comparati sumus, vt semper ad imum pondere nostro feramur. Atque vtinam vel pennas haberemus, sicut columbæ, vt volando aliquid experiri liceret.

Festa Sanctorum, & maximè B. Virginis ad spē beatitudinis nos excitāt

Ego quidem, Auditores, diu apud me cogitans, quibus gradibus hodie Virgo Deipara cœlos ascenderit, video, eam non tam suis, ac proprijs viribus ascendisse, quam à Dei Filio assumptam, atque ad eam gloriam euectam admirabili ratione, et modo fuisse. Nec sanè immeritò. Nam cum aliquando idem ipse Dei Filius de cœlis ad terras descenderet, & in propria quidem veniret, sed sui eum minimè reciperent; hæc vna optima, atque sapientissima, summa alacritate occurrens, excepit illum in domum suam. Quid mirum igitur cū ipsa ex hoc nostro orbe in alium commigrauit, si clementissimus Dominus ei vicem reddere, & eam excipere in suam regionem voluit? Id enim ratio hospitij postulare videtur, vt qui amicè ab alio excipitur, is quoque aliū libenter excipiat. Atque hæc causa est, quantū opinor, cur Ecclesia Catholica mater

Ideo Maria in cœlū suscipitur à Deo, quia ipsum suscepit in terra. Ioan. 1.

mater nostra historiam illam Euangelicam hodie nobis proponat, cuius initium est. *Intrauit Iesus in quoddam castellum; & mulier quadam, Martha nomine, excepit illum in domum suam; & huic erat soror nomine Maria.* Nomine siquidem Marthæ & Mariæ vna Domini Mater significatur, quę & solicitudine Martha, & contemplatione vera Maria fuit. Quę cũ ita sint, nihil me vtilius explicare posse hodierna die existimaui, quam hæc duo: ad quem modum videlicet olim Maria Christum, & hodie Christus Mariam exceperit.

Luc. 10.

Vt igitur de eo, quod prius est, priùs dicamus, cùm Dominus in terras ad opus nostræ liberationis adueniret, omnes fermè alias domos, vel à Dæmonibus occupatas, vel semidirutas, vel parum munitas, vel saltem minus ornatas & instructas inuenit; Itaque in domum Virginis Mariæ, quam vnam instar arcis munitissimam, & instructissimam esse vidit, se recepit.

Quærat forsan aliquis, qualis hęc sit domus, ad quem modum fabricata, quod fundamentum, quos parietes, quod tectum habeat? *Domus Dei,* inquit beatissimus Doctor Augustinus sermone 22. de verbis Apostoli, *credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.* Habet igitur domus hæc fundamentum fidei, parietes spei, tectum charitatis. Certè Ecclesia in oratione huius hebdomadæ nihil aliud postulare videtur; *Omnipotens sempiterne Deus,* inquit, *da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum.* Ecce domũ. At in quem finem? Et, *vt mereamur,* inquit, *assequi, quod promittis.* Quid promittit & pręcipit Deus? Promittit nobis domum in cœlo, si nos illi hic in terris domum exhibeamus. Ergo vt mereamur assequi domum illam, quã promittis, fac nos libenter & gratis animis domum ædificare, quam præcipis. Beati plane, qui eiusmodi domum in suis animis habẽt. Hæc enim sedes sapientiæ est, hanc *elegit* Dominus *in habitationem sibi.* Et quo tendunt omnes conciones; omnia Sacramenta, omnia præcepta, omnia consilia, omnes diuinæ literæ, omnes Patrum lucubrationes, omnes nostræ contentiones? nonne huc, vt in animis nostris hæc domus ædificetur? atque in eam Dominum, dum viuimus, recipiamus, vt ipse nos in æterna sua tabernacula post obitum recipiat? Domus igitur Dei credendo fundatur: fides enim est fundamentum, initiumque iustitię. *Sine fide,* inquit Apostolus Paulus, *impossibile est placere Deo.* Et rursum; *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod remunerator sit inquirentibus se.*

Anima nostra domus Dei.

Aug. ser. 22. d verb. Apost.

Psal. 131.

Fides est fundamentum.

Heb. 11.

Ibid.

Verùm enimuerò omni animi prouisione cauendum est, ne fortè super arenam, & non super petram fundamentum nostrum collocemus. Nam, vt ipse Dominus apud Lucam admonere dignatus est, *qui fodit in altum, &* ponit *fundamentum super petram,* ille sapiens architectus est: *inundatione autem facta* illiditur *flumen domui illi, sed non* potest *eam mouere: fundata est enim supra petram:* Qui verò ædificat *domum suam super terram,* stultus est: mox enim vt ad eam illiditur flumen, corruit, & fit *ruina domus illius magna.* Cur quæso hæretici, Iudæi, Pagani orant, ieiunant, eleemosynas faciũt, & tamen omnibus suis operib. gehennæ incendium euitare non possunt. Cur? Quia fundamentum suum super arenam posuerunt. Credunt illi, sperant, amant, domum ædificant, sed super arenam, non super petram. Quid est petra? Christus. *Petra autem,* ait Apostolus, *erat Christus.* Et, *fundamentum aliud nemo potest ponere, prater id, quod positum est, quod est Christus Iesus.* Itaque Pagani, Iudæi, hęretici credunt, sed non Christo, nec in Christũ: fundamentum ponunt, sed non super petram: propterea cùm moriuntur, fit ruina domus eorum magna: omnia enim,

Luc. 6.

Matth. 7.

1. Cor. 10.

1. Cor. 3.

nim, quę pro salute animarum suarum operari studuerunt, repentè corruunt; & ipsi cum operibus suis in gehennæ barathrum præcipitantur. Fides altare illud est (vt sapienter Diuus Augustinus docet) super quod operum sacrificia poni debent. *Cùm offers*, inquit Dominus, *munus tuum ad altare*, hoc altare est fides in Christum: offerunt Pagani sacrificia, offerunt Iudæi, offerunt hæretici: sed Deo non placent, quia non super altare offerun tur.

Matt. 5.

Hæretici non habent fundamentum fidei.

Dicat aliquis: Nunquid hæretici non credunt in Christum? Et quid aliud, q̃ Euangelium sonát? Cur igitur super petram fundamentum non ponũt? Hæretici omnes supra Christũ quidem, Auditores, fundamentum suum collocare se putant, sed vehementer aberrant: opinione & existimatione sua super petrã fundamentũ ponũt, re aũt vera super arenã ponunt. Percipite, quæso, diligenter, quæ dicam: duæ sunt petrę, super quas ædes nostras fundare debemus: prior Christ⁹, posterior Petrus. De priore Apostolus ait: *Fũdamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.* De posteriore Dominus ait: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* At si *fundamentum aliud nemo potest ponere*, quomodo nos Petrum tanquam fundamentum aliud ponimus? Dicam, Auditores: nos Christum & Petrum non ex æquo fundamenta facimus, sed primum lapidem ponimus Christum, deinde super hunc lapidem collocamus Petrum. Itaque non Christus a Petro, sed Petrus à Christo tanquam à fundamento sustentatur. Fundamentum igitur primum, & quod super alio fundamento non innititur, solus est Christus, ac de eo Apostolus ait: *Fundamentum*, videlicet primum, *nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.*

Christus & Petrus fundamenta subordinata.

1. Corin. 3.

Matt. 16.

Iam verò quemadmodum & Christus & Petrus fundamenta sunt, breuiter, si placet, explicemus. Christus ideò primum ac præcipuum fidei nostræ fundamentum est, quòd ea omnia credimus esse vera, quæ Christus, quæ Dei sapientia, quæ veritas prima, quæ mẽtiri non potest, siue per scripturam, siue alio modo nobis reuelauit. Credimus Deum nostrum vnum & trinũ esse: credimus Dei verbũ naturam humanam suscepisse: credimus nos oẽs in vltima die a mortuis excitandos. Cur ista credimus? Quia Petrus, quia Paulus, quia Ioannes sic docuit? Nequaq̃. Cur igitur? Quia veritas prima, nẽpe Deus, in quẽ mendaciũ non cadit, hæc ita esse, reuelare dignatus est. Itaq. fides nostra super Christo, q̃ veritas est, tanquã super firmissimo fundamento innititur. Atq. hactenus, Auditores, ab hæreticis non discrepamus. Siquidem & illi palam affirmant, quicquid Christum dixisse constiterit, oĩno esse credendũ. Et si nihil aliud requireretur, nullus inueniretur hęreticus. Quid igitur hæreticũ facit? in quo dissensio posita est? quidnam in quæstione versatur? Nimirum hoc. Quid illud sit, qđ Christ⁹ sine dubio reuelauit. Multa enim illi à Christo veritate prima reuelata esse contendunt, quæ nos ab ipso mendacij parente reuelata dicimus. Et contrà, multa illi figmenta esse putant quorũ nos auctorem non alium, quàm Deum agnoscimus. Quis igitur erit iudex? Num Christus Dei sapientia, in Ecclesia nullũ reliquit, ad quem in rebus dubijs recurramus? Planè reliquit. Alioqui. n. qualem Rempublicã haberemus? Quis igitur ille est? Fremant hæretici oẽs licet, non alius, q̃ Petrus. Illũ enim Vicarium suũ cõstituit, illum post se Ecclesiæ petram & fundamentum fecit. Illum in cathedra, tanquam omnium Christianorũ doctorẽ, & magistrũ posuit. Illi vni ait: *Ego oraui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus cõfirma fratres tuos.* Illi ait; *Pasce agnos meos, Pasce oues meas*, hoc est, & matres, &

S. Petrus Christi Vicarius.

Luc. 22.

Ioan. 21.

filios, & Episcopos, & plebeios, vnus tu pascere doctrina, & verbo veritatis debes. Ecce igitur vobis quemadmodum Petrus post Christum Ecclesiæ fundamentum est. Christo credimus quicquid ille reuelare dignatur: sed quid reuelet, vel reuelauerit Christus, à Petro, & eius successoribus in eadem Cathedra sedentibus, discimus. Quæ cùm ita sint, cùm Hæretici omnes super hanc posteriorem petram ædificare, cùm à Petro & eius successoribus discere dedignentur, & ex suis capitibus dogmata fidei sibi fingant, quid mirum, si toto cœlo aberrant, & super arenam ædificant, cùm super Christum ædificare se credunt? Atque hæc quidem de fundamento domus esse potuissent satis, nisi quidam mihi necessario admonendi essent, quos in maximo errore versari intelligo.

Omnes articuli fidei necessariò credendi sunt.

Nonnulli sunt, Auditores, qui omnia fermè constanti fide tenent, quæ Catholici homines tenent: vnum est, aut alterum duntaxat, quod nondum sibi planè persuadere potuerũt, vt Purgatorium existere, vt sacras imagines venerandas esse, vt summum Pontificem esse Christi vicarium, & Ecclesiæ vniuersæ caput, & quoniam multa sunt, q̃ credunt, vnum duntaxat aut alterum, quod non credunt, idque minimi ponderis, si cum articulis cæteris conferatur, existimant se satis benè super Christum fundamentum posuisse. Quid, inquiunt, & si in illo vno, quod adhuc credere non possum, errarem, nunquid Dominus in iudicio ad illud vnum respiciet? Et tam multa, & tam difficilia, q̃ credidi, non respiciet? Ita nimirum isti sibi blandiuntur; quibus ego seriò denuncio, eos à gratia excidisse, super arenam fundamentum iecisse, & nullam cum Christo partem habituros. *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma.* Aut integrè fides habetur, aut non habetur penitus. Quæro abs te (vt rem ipsam crasso exemplo ostendam) cùm tu calceos tibi à sutore fieri iubes, si cùm perfecti, absolutique sunt, vno digito sunt pedibus tuis breuiores, num eos induere, num eis vti potes? Dices, Non possum. At non sunt nisi vno digito breuiores, cur non potes, cùm tam parum illis ad iustam mensuram desit? Vt igitur calcei tui, aut æquales sunt pedibus tuis, aut nihil penitus valent: sic etiam fides, aut integra est, aut fides non est. Nemo igitur seipsum fallat. Si domum ædificare cupimus, quæ à ventis & pluuijs moueri non possit, super vtramque petram, hoc est, super Christum & Petrum fundamentum ponere debemus.

Ephes.4.

Iacto veræ fidei fundamento, parietes spei erigendi sunt. Nec enim secus à fide nascitur spes, ac parietes à fundamento surgunt. Nam cum Deum esse, & liberatorem hominum esse, & gloriam sempiternam diligentibus se parauisse credimus, continuò sperare incipimus: eius benignitate, & misericordia nos aliquando tandem per opera bona, quasi per gradus quosdam, ad eam gloriam peruenturos. Mirum verò profectò est, quantum hæc spes animos nostros erigat, & ad omnes labores perferendos idoneos faciat. *Qui sperant in Domino*, inquit Isaias, *mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ: current, & non laborabunt: volabunt, & non deficient.* Hic est eximius fructus huius præclarissimæ virtutis, vt hominem præsentem, robustum, fortem, erectum efficiat, & à laboribus difficultatem, à doloribus pœnam, à felle amaritudinem, ab ærumnis & calamitatibus mœstitiam, & animi deiectionem auferat, & ij quidem, qui in actione inter homines versantur, *current, & non laborabunt*: illi verò, qui in contemplatione rerum cœlestium, & diuinarum versantur, *volabunt, & non deficient*. Equidem, Auditores, ego sic statuo, nihil omninò graue, aut arduum ei videri posse, qui semel probè intellexerit, quàm excelsa atque sublimis sit spes Christianorum hominum. Quid enim Iudæi, aut Pagani

Desideria spei spiritualis domus parietes sunt.

Isai.40.

Spes omnia facilitat.

gani sperant, nisi res quasdam exiguas, & quæ corporis delitias non transcendunt? At verò Christiani homines Deum ipsum fontem & Oceanum omnium bonorum aliquando se planè, sicut est, esse visuros, & possessuros confidunt. Quod quidem bonum tantum est, vt non modò cogitationem & intelligentiam; sed & desiderium nostrum longè superet: vt illa minora interim omittam, quod aliquando non solū animis Angelis æquales, sed etiam corporibus Sole illustriores, & clariores effecti, non attingemus, vt ille ait, *vertice sidera*; sed calcabimus pedibus sidera, & eam regionem perpetuo incolemus, à qua tam procul abest omne malum, quam procul à gehenna abest omne bonum Intelligebat hoc Apostolus Paulus, cùm aiebat: *Existimo enim quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futurā gloriam, qua reuelabitur in nobis*. Et, *Id enim, quod in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostra, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*.

Rom. 8.

2. *Cor.* 4.

Verùm ad quem modum de fide paulo antè dicebamus, cauendum esse ne super arenam fundamentum poneremus: ita & nunc de spe admonendum existimamus, ne ea *baculo arundineo* innitatur. Multi sunt enim, qui quidem beatitudinem & immortalitatem sibi proponunt; sed ad eam, vel per affluentiam opum, vel per amplitudinem dignitatum, vel per amicitias & necessitudines Principum ascensuros se credunt. Isti omnes ponunt *carnem brachium suum*, hoc est, super re maximè infirma & fragili innituntur: ædificant parietes, sed ex luto, non ex marmore, ita, vt leuissimo ictu deijci possint. Audite, quid ipsa Sapientia de eiusmodi architectis dicat: *Spes impij quasi lanugo est, qua à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, qua à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis*. Et quid, obsecro, faciliùs cadit, quā lanugo? Quid faciliùs dissoluitur, quàm spuma? Si opes fures diripiant, & vbi erit spes auari? Si propter aliquam, siue veram, siue falsam suspicionem a gratia Principis aliquis excidat, vbi manebit spes ambitiosi? Ergo *spes impij quasi lanugo est; & tanquam spuma, qua à procella dispergitur*. Et quando nihil penitus horum accideret, nonne tandem aderit mors, & vno impetu luteos istos muros deijciet? Nam propterea Sapiētia addit, atque ait: *& tanquam fumus, qui à vento diffusus est; & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis*. Aspicite vestros caminos, nonne tantum fumus ascendit, quanta est longitudo camini? Ita sanè: nam simul atque caminus deficit, fumus à vento diffunditur & in auras euanescit. Pari ratione spes impij tam diu durat, q̄ diu vita ipsa durat: vita deficiente, spes omnis, quæ in opibus, & honoribus posita erat, continuò deficit, & parietes corruūt: ergo *spes impij tanquā fumus est, qui à vento diffunditur*. Quid amplius? *Et tanquam memoria*, inquit, *hospitis vnius diei prætereuntis*. Illustrissima sanè similitudo, & ipsa Dei sapientia digna. Cùm amicus aliquis, quem multis annis non vidimus, iter faciens ad nos diuertit, quo apparatu, qua lætitia, quo studio illum excipimus? Nihil loquimur, nisi de eo: nihil cogitamus, nisi de eo: nihil agimus, nisi pro eo: toti denique sumus in eo curādo occupati. At posteaquam die sequenti recessit, alia negotia occurrūt animo, & statim amici hospitis obliuiscimur. Ad eūdem modum cum in hunc mundum ingredimur, qui (vt sæpè vos admonui) non domiciliū, sed hospitiū est, cōtinuò ab amicis, affinibus, opibus, honoribus, voluptatibus, tanquā hospitio excipimur, omnia nos circūstant, omnia ad se capiēda, & cu-

4 Reg. 18.
Isa. 36.
Sperare, non præsumere oportet.

Ierem. 17.

Spes impij vana
Sap. 5.

mulanda inuitant. At vbi mors, quasi nox quædam, vitæ diem claudit, nosque de hospitio recedere cogimur, omnia nos deserunt, & domum æternæ obliuionis ingredimur. Illi siquidem, qui remanent in hospitio, satis in ijs excipiendis, qui adueniunt, occupantur: nec eorum, qui recedunt, diutius recordari possunt. Quid igitur *spes impij* est, nisi *memoria hospitis vnius diei prætereuntis*.

Nō oportet temere sperare.

Rursum alij quidam sunt, qui in Deo sperant, sed malè, & peruersè sperant: nimirum ij, qui Deum suis flagitijs, & facinoribus ad iram prouocare non cessant: & tamen securi dormiunt, sperantque se ab eo æternam beatitudinem accepturos. Ista, Auditores, non tam spes vana, quam temeritas & præsumptio est. Quid, inimicitias cum Deo perpetuas geris, & ab eo præmium speras, cùm supplicium potiùs reformidare deberes? Non frustra ait Scriptura diuina: *Spera in Domino, & fac bonitatem.* Non sunt ista separanda, *Spera in Deo, & fac bonum. Spes enim* ideò *non confundit, quia Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Nam quemadmodum parietes nisi tectum eis superponatur, facile mouentur & nutant: tecto autem superposito, confirmantur, atque stabiliuntur; sic etiam spes nostra firma, constansque esse non potest, nisi eam Charitas, & opera bona comitentur.

Psal.36.

Rom.5.

Tectum charitas.

Tectum igitur charitatis ad hanc spiritalē fabricam perficiendam plane necessarium est: neque verò ad parietes confirmandos tm̄, sed ēt quia domicilium sine tecto, nec ab æstu, nec a frigore, nec à flatibus ventorum, nec ab imbribus, & procellis, nec ab alijs multis, & grauibus cœli iniurijs satis tueri potest. Porrò, quàm aptè charitas tectum dicatur, quis non videt? Nam si tectum à tegendo dicitur, certè tectum est charitas. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*, inquit Dauid. Et quid, obsecro, tegit peccata, nisi charitas? *Charitas*, inquit Apostolus Petrus, *operit multitudinem peccatorum*. Et, *Remissa sunt ei peccata multa*, ait Dominus, *quoniam dilexit multum*. Si tectum est pars altissima, & amplissima domicilij, rectè tectum est charitas. *Nunc*, inquit Apostolus Paulus, *manent tria hæc, fides, spes, charitas, maior autem*, sublimior, celsior, latior *horum est charitas*. Si denique tecto absoluitur, perficiturque domus, certè tectum est charitas. *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis*. Animaduerti, inquit Regius Psaltes, intellexi, cognoui, omnis perfectionis, atque absolutionis domicilij spiritalis finem esse latissimum, atque amplissimum illud mandatum, quod & Deum, & proximos, & inimicos comprehendit. Domus igitur, optimi Auditores, quam *elegit Deus in habitationem sibi*, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.

Psal.31.

1.Petr.4.

Luc.7.

1.Cor.13.

Psal.118.

Psal.131.

PARS POSTERIOR.

EX ijs domibus, quæ credendo fundātur, sperando eriguntur, diligēdo perficiuntur, constat Ierusalem *ciuitas Regis magni*, non illa, quæ sursum est, quæ lætatur atque triumphat in cœlis; sed ista, quæ adhuc est deorsum, & peregrinatur in terris.

Psal.47.

Sed si Sanctorum Ecclesia Ierusalē dicitur, quid Mariā fuisse dicemus, nisi arcem Sion, vel templū Salomonis? Si oēs animæ iustæ sedes sunt sapiētię, quid tandem esse Mariam existimabimus? Quæ oium istorum vno Christo excepto iustissima fuit, & ipsum Solem iustitiæ peperit? Singulari igitʳ ratione & modo *elegit* Mariam Dn̄s *in habitationem sibi*. Quantū fidei, quantū spei, quantum charitatis in Maria extitisse censetis? *Beata, quæ credidisti*, exclamat Elizabeth, *quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi a Domino*.

Maria arx Sion.

Psal.131.

Luc.1.

Quam

Maria fides.

Quam altè Maria fundamentum fecerat fidei, quæ cùm se nihil aliud, quàm humilem, & exiguam ancillam crederet, credidit tamen ad mysterium incomprehensum, ad commercium admirabile, ad inscrutabile sacrosanctum à Domino se electam, & inusitato miraculo supra ordinem naturæ sine vllo exemplo cum virginitate fœcunditatem copulandam, & se verè parentem Dei, atque hominis mox futuram. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, Patriarchis videlicet & Prophetis, propterea *diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Verè fuit filia Abrahæ, cuius egregia fides singulari præconio in sanctis litteris celebratur. *Fide obtulit Abraham*, vt Apostolus ait, *filium suum Isaac, arbitrans quia potens est Deus & à mortuis excitare.* Et quid minus fecit Maria? Nonne & ipsa fide obtulit filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, cùm in monte illo funesto iuxta crucis patibulū staret? & cur die tertia cum alijs Sanctis mulieribus ad vngendum Dominum venisse non legitur, nisi quia firmissima fide credebat, non esse eum in tumulo requirendum qui iuxta verbum suum iam ab inferis redijsset. Nec enim suspicari fas est, eam timore perterritam ad sepulchrum cum cæteris sanctis fœminis non venisse. Quem enim timebat, quæ ipso turbulentissimo tempore Iudæis furentibus, discipulis fugientibus, omnibus mortem intentantibus iuxta crucem imperterrita stabat? Eni fuit igitur fides in Maria, propterea *elegit eam Dominus Deus in habitationem sibi.*

Psal. 86. *Heb. 11.* *Psal. 131.*

Spes.

Neque verò de spe & charitate Mariæ pauciora dicenda essent, si per omnium nobis liceret. Tanto siquidem fidei fundamento parietes spei, & tectum charitatis respondere par est. Quocirca nonnulli id, quod legimus in Psalmo, *Singulariter in spe constituisti me*, non immeritò transferunt in Mariam. Quomodo enim non singulari spe prædita Maria fuisset, quæ tot & tanta pignora diuinæ dilectionis acceperat? Nos gloriam illam beatam serui speramus à domino: quomodo non magis eam mater speraret à filio? aut quomodo sempiterna, & cœlestia bona simpliciter non speraret Maria, quæ omnia fragilia, & terrena tanto mentis ardore despexerat? Singulariter igitur in spe Maria constituta fuit, propterea *elegit eam* Deus *in habitationem sibi.*

Psal. 4. *Psal. 131.*

Charitas.

Porrò charitas, Regina virtutum, in qua magis, quam in ipsa orbis Regina enituisset? Si perfecta charitas in rebus aduersis potius cognoscitur, quàm in secundis, quomodò non perfecta charitas in Maria, quæ omniū molestiarum, & passionum Christi socia fuit? quæ à primo die vsque ad vltimum fidelissima perseuerauit? quæ maximum illud, & postremum lanceæ vulnus pro filio suo ipsa animo crucifixa excepit? Nec enim tunc in pectore Domini anima Domini fuit, sed anima Mariæ, quæ, vt D. Bernardus loquitur, inde nequibat auelli. Si *perfecta charitas foras mittit timorem*: quomodo non perfecta charitas in Maria, quæ in medio tumultu militum, strepituque armorum, amicis omnibus recedentibus, ipsa charitatis nexibus colligata a cruce Domini non recedebat? *Si maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis*: quàm excellens charitas Mariæ fuit, quæ filium illum pro amicis posuit, quem multo vehementius, quam animam suam diligebat? Si demum charitatis est implere præcepta, quid de Mariæ charitate dicemus, quæ incredibili mentis feruore, antequam Euangelica consilia orbi promulgarētur, sola magistra charitate, consilium perpetuæ virginitatis arripuit? ipsa est igitur *mater pulchra dilectionis*, ipsa *mulier amicta Sole*, ipsa *rubus ardens*, ipsa *gratia plena*, ipsa est illa *amica*, illa *columba*, illa *formosa* & *speciosa*, illa *soror*

1. Ioan. 4. *Ioan. 15.* *Eccles. 24.* *Apoc. 12.* *Exod. 3.* *Luc. 1.*

Cant. 2. 4. 5. 6. & *sponsa*, quam *introduxit Rex in cellam vinariam*, *&* in quam *ordinauit charitatem*. Ipsa est domus Dauid, ipsa ædes Salomonis, ipsa arca fœderis, quam *elegit* Dominus *in habitationem sibi*. (Psal. 131.) Ipsa denique est illa, quæ venientem Dominum, & in castellum quoddam intrantem, vt hodierna die toto orbe terrarum Ecclesia canit excepit læta in domum suam.

Quemadmodũ summo apparatu in hoc nostro exilio Maria Dominum exceperit, hactenus explicuimus. Sequitur vt quo apparatu hodie ipsa à Domino excepta fuerit breuiter exponamus. Nemini dubium esse puto, Virginem beatissimam post gloriosam Domini Ascensionem, quotidie ardentissimis desiderijs, summisque votis cupiuisse dissolui, & esse cũ Christo: mihique omnino credibile videtur, quod à nonnullis dicitur, nihil ei dulcius in hac vita fuisse, quàm frequenter sanctissima illa loca, si non corpore, certè animo & cogitatione lustrare, in quibus filium suum & Dominum, vel egisse aliquid, vel passum fuisse meminerat. (*Desideria & opera Mariæ post ascensum Christi.*) Itaque nunc descendebat in Bethlehem, nunc ascendebat Hierosolymam, nunc morabatur in Golgotha nunc ingrediebatur sepulchrum, nunc Bethaniam, nunc montem Oliuarum, vnde Dominus in cœlum ascenderat, inuisebat. Et quis ambigere potest, quin sæpius illa verba repeteret: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* (Psal. 41.) De Siluano Abbate legimus, eum, cum surgeret ab oratione, ac magnitudinem & pulchritudinem Dei contemplatus esset, ita contemnere, & despicere solitum res omnes creatas, vt oculos clauderet, nec eas aspicere dignaretur: quin etiam ad oculos suos diceret, Claudamini oculi, claudamini, nihil est in orbe iam pulchri, quod videre possitis. Et si hæc beato Siluano accidebant, quid de illa dicemus, quæ tanto clarius Dei bonitatem, sapientiam, pulchritudinem, maiestatem, contemplationis oculis intuebatur, quanto sæpiùs, & familiariùs, & liberius cum ipso Dei verbo triginta tribus annis conuersata fuerat? Itaque dicebat & ipsa, Claudamini oculi, claudamini; Nihil est enim pulchri, quod iam videre possitis. *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quãdo veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Fuerunt mihi lachrimæ meæ panes die ac nocte; dum dicitur mihi: Vbi est Deus tuus?* (ibidem.) *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est.* (Psal. 119.) *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo, & requiescam?* (Psal. 54.) Atque ad hunc modum beatissima Virgo diuini amoris flamma accensa totum illud tempus transegit, quod ab Ascensione Domini vsque ad suum extremum diem intercessit.

Verùm hodierna lætissima, & clarissima die, viuendi curriculo probè confecto à Domino tandem promeruit audire, *Iam hiems transijt imber abijt, & recessit: surge amica mea, & veni.* (*Obitus describitur.* Cantic. 2.) Equidem, Auditores, ego mihi persuadeo, ad hoc verbum non expauisse, sicut olim cum ab Angelo salutaretur, sed liquefactum planè fuisse cor Mariæ. Sed quis deinde vel oratione, vel cogitatione cõsequi poterit, quale gaudium illud fuerit, cùm filium suum omnibus Angelorum ordinibus comitatum ad se venientem vidit? & cùm in eius clementissimas, ac benignissimas manus secura, ac læta spiritum illum sanctissimum exhalauit? & cùm demum tota cœlesti Ierusalem Reginæ suæ obuiam procedente, ipsa enixa super dilectum *delitijs affluens, in vestitu deaurato, circundata varietate, sicut virgula fumi* (Iob. 22. Psal. 44. Cant. 3.) de huius mundi deserto, Apostolis acclamãtibus, Angelis plaudentibus, aereis potestatibus fugientibus, mundi elementis probè gestientibus, in cœlestes regiones ascendit?

At nũquid solus Mariæ animus euolauit in cœlũ? & quid tandem de sanctissimo illo corpore factum est? vbi iacet? vbi latet? quis locus thesaurum

illum

illum habet? Breuiter hoc expediam, Auditores optimi, & orationi meæ finem imponã. Cùm homines primum in hunc nostrum orbem terrarum ingrediuntur, corpus præcedit, aĩa subsequitur. Nam cùm hæc regio propriè corporum locus sit, ratio ipsa postulat, vt corpus, tanquam huius vrbis ciuis, primum adueniat, & animæ, tanquam peregrinæ, aditum patefaciat; at cùm ex hoc orbe terrarum in cœlestes regiones commigrandum est, contrario modo res agitur. Animus enim, tanquam eius vrbis ciuis, statim admittitur: corpus verò, tãquam peregrinum, vsque ad vltimum iudicij diem residere cogitur in sepulchro, & tum demum in gratiam animorum in cœlum etiam corpora admittẽtur. Verum, Auditores, lex ista priuatorum hominum est, non Regis aut Reginæ. Nec enim Reges & domini in suis regnis, & ditionibus aliorum patrocinijs indigent; sed possunt ipsi pro suo arbitratu ducere secum, quos volunt, siue ij ciues, siue peregrini sint. Quin etiam licet eis, quos volunt pellere, quos volunt reuocare. Quocirca Liberator atque Assertor noster Christus, quia non priuatus ciuis, sed Rex ac Dominus cœlestis Ierusalem erat, simul & corpus, & animam in cœlorum regnum inuexit: neque multò secus de ipsa Regis matre, atque orbis Domina sentire; ac loqui debemus. Nimirũ Dei Filius post obitum beatissimæ suæ matris non diu corpus illud separatum iacere in tumulo passus est; sed illud pro priuilegio singulari post modicum tempus & reuocauit ad vitam, & euexit ad gloriam. Nec enim decebat, vt cuius anima corruptionem non viderat, eius caro corruptionem videret. Et quis, obsecro, credere posset, arcam sanctitatis, domicilium verbi, templum Spiritus sancti corruisse? Exhorret planè animus meus vel cogitare carnem illam virgineam, quæ Deum genuit, peperit, aluit, gestauit, vel in cinerem esse conuersam, vel in escam vermibus traditam. Et quomodo fieri posset, vt corpus tantæ Virginis adhuc esset in terris, & iam tot sæculis incognitum, & sine vllo honore iaceret? Quid? homines ex vltimis orientis & obeuntis Solis, Aquilonis, Austrique partibus ad corpora Principum Apostolorum Romam concurrunt: Corpus B. Iacobi est & fuit iam tot annis toto orbe celeberrimum; ossa Martyrum, & cæterorum diuorum aureis, & argenteis thecis includuntur, & singulari Dei prouidentia tot Sanctorum corpora, quæ latebant, summa Christianorum lætitia diuersis temporibus inuenta sunt. Adeò non patitur iustissimus Deus corpora seruorum, & amicorum suorum debito cultu, & honore priuari: & nos dicemus Dei Filio matrem ipsam suam ita parum charam, ne dicam ita vilem esse, vt corpus eius in aliquo deserto loco contemptum, neglectum, obliuione sepultum, iam tot sæculis sine vllis honoribus delitescere patiatur? Non ita est, Auditores, sed probè retinens Dei Filius verba illa Patris; Ingredere *in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*: neque ignorans arcam sanctificationis suæ esse corpus beatissimæ Matris suæ, posteaquam ipse prior in requiem suam gloriosus intrauerat, primo quoque tempore arcam illam sanctissimam, vniuersa cœlesti Ierosolyma exultante, in templum veri ac summi Salomonis induxit, & tunc renouata sunt gaudia supernorum ciuium; renouata tripudia, renouati triumphi, qui propter aduentum tantæ Virginis agebantur. Nunquid legistis, qua lætitia, qua pompa, quibus plausibus arca Domini, vel in domum Dauid, vel in templum Salomonis initio ducta fuerit? Quid igitur mirum, si arcam hanc sine cõparatione præstãtiorem, & sanctiorem, cum cantu, & lætitia omnium illarum æternarum, & prope diuina-

Vbi corpus Mariæ sit.

Psal. 131.

2. Reg. 6. 3. Reg. 8.

uiiarum mentium in cçlestia templa Dominus introduxerit?

Sed si magna fuerunt, ac penè incredibilia gaudia cæterorum, quid ipsam Virginem beatissimam sensisse cogitãdum est? Ac tum præsertim, cùm primum pedes intulit in illius sublimissimæ, ac pulcherrimç ciuitatis ianuas, cuius splendorem, cuius delitias, cuius gloriam, nec hominum, nec Angelorum linguæ explicare pro dignitate possent? Et quãtam, obsecro, lętitiam ei primus aspectus attulit? O quantum interest inter hunc diem, & eum, quo aliquando in Golgotha coram filio suo cruci affixo stetit? Quid enim tunc cernere poterat, quod non & mœrorem, ac tristitiam augeret? Si montem, in quo erat, considerabat, vbique mortis vestigia & horrorem videbat: si ad cœlum oculos leuabat, Solem & Lunã mœrentes, & aerẽ tenebricosum, & diem in noctem conuersum intuebatur. Si eos, qui iuxta ac prope se erant aspiciebat, hinc quidem Ioannem afflictissimum, & collachrimantem, inde verò turbas insanientium, & furentium militum, & Iudæorum cernebat. Si demum in eũ, qui cruci appẽsus erat, oculos intendebat, videbat Christum, id est, animam, & cor, & omne suum bonum, gaudiũ cordis sui, & lumen oculorum suorum extinctũ: & tum verè vaticiniũ illud implebatur: *Et tuam ipsius animã pertransibit gladius*. At verò hodie ita sunt omnia illa tristia, & luctuosa spectacula in iucunda, & felicia commutata, vt quaqua versus oculos suos conuertat, nihil penitus spectet, quod eam summa lætitia non afficiat. Aspicit enim locum, & videt paradisum voluptatis, hortum delitiarum, vrbem Regis magni, portas ex auro mundo, plateas lapidibus preciosis, gemmisq; clarissimis stratas. Aspicit incolas regionis, & videt illustrissimas, & maximas acies Angelorum, ornatissimũ cœtum Patriarcharum, longissimum ordinem sanctissimorum Vatum, necnon sanctas mulieres, quæ sexus infirmitatem animi robore, & magnitudine superarunt. Aspicit sedentem in throno, & videt filium suum gloria, & honore coronatum, & lumine amictum, sicut vestimento, cœli & terræ atque adeo orbis totius gubernacula tenentem intuetur: caput non iam spinis, sed radijs coronatum. Intuetur oculos Solis luce clariores, signa manuum & pedum omnibus carbunculis pulchriora, auream quoque portam lateris, primum quidem ad ignominiam ab insano milite reseratã, sed ad gloriam postea à Christo resurgente conseruatam. Postremo aspicit & seipsam, & videt se super omnes omnium Angelorum ordines exaltatam, in omnibus rebus creatis principem locum tenere: videt omnium beatorum Principum oculos in se vnã esse coniectos: videt se Sole amictam, & stellis duodecim coronatam, sub pedibus Lunam habere. Et quanta est hæc gloria? Quanta hæc maiestas? Et quantam adfert secum materiam gaudiorum? *Egredimini filia Sion*. Egredimini mentes Christianæ, *& videte* Reginam vestram *in diademate, quo coronauit* eam filius suus. Videte Reginam vestram, quam laudant astra matutina, & cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur.

Comparatio Mariæ cœlum intrantis, & sub cruce stantis.

Luc. 2.

Cant. 3.

Porrò gloriam istam Imperatricis nostræ se vidisse Ioannes in Apocalypsi testatur: *Signum magnum*, inquit, *apparuit in cœlo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim*. Quid enim aliud mulier amicta Sole, quàm Mariam in abyssum diuinæ lucis quasi immersam significat, vt sicut ipsa quondam Deum vestijt, ita quoque nunc ipsa à Deo quodammodo vestiatur? Quid vero corona designat stellarum duodecim; nisi quicquid eminet sparsim in omnibus membris Ecclesiæ, quç omnino

Apoc. 12.

Maria Mulier amicta Sole.

Duodecim stellæ in corona Beatæ Virginis

omnino duodecim sunt, id totum in Mariæ corona fulgere? nimirum in Patriarchis emituit fides, in Prophetis cognitio futurorũ, in Apostolis charitas, in Martyribus fortitudo, intelligentia in Doctoribus, patientia in Confessoribus, sanctimonia in Sacerdotibus, contemplatio in Eremitis, in Monachis humilitas, in Virginibus puritas, in Viduis continentia, in maritis & maritatis fœcunditas. Iam verò, quis audeat inficiari extitisse in Maria fidem Patriarcharum, lumen Prophetarum, feruorem Apostolorum, nec non Martyrum fortitudinē, Doctorum intelligentiam, Cōfessorum patientiam, sanctimoniam Sacerdotum, contemplationem Anachoretarum, humilitatem Monachorum, postremò Virginum puritatem, continentiam Viduarum, fœcunditatem Coniugatorum. Et quemadmodum hic in terris ex omnibus omnium ordinum donis & virtutibus Mariæ corona intexta fuit: sic etiam nunc in cœlis, quicquid gloriæ & splendoris fulget in coronis ordinum singulorum, id totum admirabili quodam, & diuino penitus artificio in Marię diademate vario, clarissimoque fulgore coruscat: Hæc est igitur *in capite eius corona stellarũ duodecim*. Porrò, *& luna sub pedibus eius*. Quid ni enim Luna sub pedibus eius sit, quam Sol vestit, & stellæ coronant? Luna mutationem in sanctis litteris significare solet: & Maria hodie omnis mutationis expers facta est. Ergo *& Luna sub pedibus eius*. Luna præterea Ecclesiam vniuersam designat; & Maria hodie thronum tam sublimem singulari Dei munere sortita est, vt nō solùm Ecclesiam istam, quæ peregrinatur in terris, sed etiam illam, quæ triumphat in cœlis, sub pedibus suis videat: nempe collum est inter caput, & corpus reliquum, medium: media inter Christum & Ecclesiam Maria: ergo *& Luna sub pedibus eius*. Neque minùs aptè homines peccatores Luna significare potest, *stultus enim*, inquit sapiens, *vt Luna mutatur*: iustus autem vt Sol permanet. Et quis nescit, Mariam singularem aduocatam, & patronam esse hominum peccatorum? *Vultum tuum*, inquit Dauid, *deprecabuntur, omnes diuites plebis*: ergo *& Luna sub pedibus eius*. Postremò diabolus quoq. Lunæ nomine intelligitur. Ipse est enim omnium stultorum, & peccatorum princeps, qui planè vt Luna, mutatus est, cū ex angelo optimo & pulcherrimo, nequissim⁹ & teterrimus diabolus factus est. Eum verò Maria non solùm sub pedibus habet, sed & pedibus suis caput eius contriuit: ergo *& Luna sub pedibus eius*.

Et Luna sub pedib. eius.

Eccl. 27. *Psal. 44.*

Epilogus.

Hæc habui, Auditores optimi, quæ de hodierna celebritate pro temporis breuitate dicerem. Reliquum est, vt si aliquando in regnum illud cœleste à Domino recipi, si in requiem & gaudium Domini ingredi, si Reginam nostram in diademate, quo hodie coronata est, intueri desideramus, Beatæ Mariæ vestigijs insistamus, eamque, quantum nostra infirmitas patitur, imitemur. Audiuistis, quid Maria Virgo prudentissima fecerit, nempe excepit Dominum in domum suam, in domum fide fundatam, spe erectam, charitate perfectam: in hoc eam imitari debemus. Fundemus, fundemus, Auditores, domicilium nostrum supra firmam petram, *non simus* instabiles, & *fluctuantes*, nec *omni vento doctrinæ circumferamur*, quemamodum illi faciunt, qui vbi semel circa fidem naufragauerunt, perpetuò tanquam vndę instabiles fluctuant, & singulis annis fidem commutant. Habemus Christum petrā, illi fide adhæreamus: habemus & Petrum petram, ab illo quicquid credendum sit, discamus: habemus Ecclesiam Dei viui, columnam & firmamentum veritatis, quæ nos peperit, quæ nos aluit, quæ nos instituit, in eius gremio securè conquiescamus. Neque verò speremus in

Ephes. 4.

1. Tim. 3.

1. Tim. 6. *in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo,* qui vera, & stabilia bona in se sperantibus praeparauit, quae *nec oculus vidit,* 1. Cor. 2. Isai. 64. *nec auris audiuit, nec in cor hominis* ascenderunt. Neque minus tectum, quàm parietes, & fundamentum nobis curae sit: parietibus iam erectis, tectum charitatis superponamus, diligamus Deum, diligamus proximum, 1. Ioan. 3. & *non lingua, & verbo; sed opere & veritate diligamus*: non parcamus pecunijs, non parcamus laboribus, non parcamus vitae & sanguini, vt amplum, & sumptuosum habeamus tectum charitatis. Quia verò huius tanti operis praecipuus auctor & architectus Deus est, *Nisi enim Dominus aedificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui aedificant eam,* Psal. 126. Beatae Mariae pedibus prouoluamur, eius patrocinium imploremus, eius preces flagitemus, eam aduocatam apud Deum habere toto animo cupiamus, vt per eã Deus in animis nostris domicilium sibi aedificare, atque in eo semper habitare dignetur, qui est benedictus in saecula. Amen.

CON-

CONCIO QVADRAGESIMA PRIMA DE S. BARTHOLOMAEO

THEMA.

Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Ioan. 15.

SYNOPSIS.

Exordium sibi vendicat charitas à S. Ioanne Euangelista tantopere inculcata, eaque pro Concionis materia proposita, quid de eadem potissimùm dicendum sit præmittitur. Sine charitate neminem diuitem dici posse demonstratur, vt quæ hominis sit vita, ignis, aqua, tectum, cibus, potus, vestis, arma, & pecunia, quæ singula in progressu exaggerantur. Ac primo, quomodo charitas vita sit, simul & sententia D. Iacobi, Fides sine operibus mortua est, *explicatur. Quàm necessaria sit ad hominis perfectionem charitas, pulchra quadam inductione ostenditur. Charitatem ignem esse, ex varijs inter ignem & charitatem proportionibus declaratur; vbi deinde iste ignis inueniendus, & quomodo idem tribulationis aqua nutriatur, & prosperitatis oleo extinguatur, affirmatur, & euentibus quotidianis confirmatur. Quomodo item eadem charitas aqua sit, ex proprietatibus varijs aquæ palam redditur, vbi obiter causa assignatur, cur Apostolus admoneat,* Qui stat videat ne cadat. *De huius demum aquæ miranda virtute in restinguenda siti terrenarum rerum, multa afferuntur.*

Altera pars reliquum propositi prosequitur, atque in primis probatur charitatem domum esse, eamque altissimam, in qua iusti de die Sole prosperitatis non vruntur, neque nocte Luna aduersitatis vexantur, quod multorum exemplis Sanctorum confirmatur; & obiter exponitur, quomodo Deus in amante, & amans in Deo maneat. Probato deinde, charitatem esse cibum & potum, qui in vino, oleo, & pane potissimùm consistit, differitur, qua ratione charitas

vinum,

vinum, & oleum sit; & quia panis cibus est robustorum et agrestium, illius loco lac amantibus ministratur: vbi conuenienti similitudine canum venaticorum declaratur, quomodo mortales antequam suauitatem Domini gustauerint, in incertum ferantur. Vt insuper charitas sit vestitus, & lorica, & quomodo ijs indui & armari oporteat, docemur. Quod charitas denique pecunia sit, & quàm studiosè cauendum, ne hanc habeamus adulterinam; quamque necessaria ea sit Ecclesiæ Pastoribus luculenter explicatur. Charitatis comites perpetuas esse Sapientiam & Eloquentiam asseritur. Tandem apostrophe ad D. Bartholomæum, qua venia petitur, quòd de illo non pro materiæ dignitate sit prolixior facta mentio, finem imponit.

EVāgelista Ioānes, optimi Auditores, cū Ephesi moraretur, & vsq; ad vltimam senectutē peruenisset, vt vix inter discipulorum manus ad Ecclesiam deferretur, nec eius vox aut latera concionandi laborem ferre diutiùs possent, nihil aliud, nisi, *filioli, diligite alterutrum*, in singulis concionibus dicere solebat. Itaque discipuli, vt sanctissimus Doctor Hieronymus in Cōmentarijs epistolæ ad Galatas scriptum reliquit, tædio iam affecti, quòd eadem semper audirent, aliquando dixerunt: *Magister, quare semper hoc loqueris?* Qui respondit: *Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit.* Præclara verò vox, & beato Ioanne, viro sancto, ac sapiente digna. Nec enim ea sententia aut pleniùs, aut breuius aliquid dici, vel excogitari potuit. Siquidem ea significatur, hoc vno charitatis præcepto, præcepta omnia contineri: & qui charitatem habeat, eum omnes virtutes habere. Ex quo non sine causâ in festis diebus beatorum Apostolorum & Principum Ecclesiæ, illæ Euangeliorum historiæ publicè in templis decantari solent, in quibus huius excellentissimæ virtutis, seu potiùs virtutum omnium principis commendatio continetur. Qualis ea est: *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.* Et rursum illa, *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.* Sic enim decebat, vt Principes orbis terrarum, & Christianæ Reipublicæ maxima lumina, in ea virtute, quæ Princeps & Regina virtutum est, maximè cognoscerentur enituisse. Cùm igitur & Euangelia, quæ in diebus festis Apostolorum legi in Ecclesia consueuerunt ad dicendum de charitate me inuitent, & prouocet ad hoc ipsum B. Apostoli Bartholomæi martyriū illustrissimum, quod quanto magis atrox, & exquisitum fuit, tanto perfectioris & excellentioris charitatis argumentum extitit: & demum emolumentū, atque vtilitas maxima, quam ex hac oratione percipi posse video, me ad idem alliciat, ac penè impellat, de nulla re aut nobis magis salutari, aut tempori accommodata dicere potero, quàm de hac virtutum principe charitate.

Hier. in ep. ad Galatas.

Ioan. 15.

Ibid.

Hoc igitur nobis hodie propositū sit, non quidem in illis quæstionibus laborare, cur Deus nobis charitatem præcipiat, cùm ea donum ipsius maximum & præstantissimum sit? & quomodo charitas à gratia differat? quam habeat naturam? quam habeat sedem? quomodo crescat? quomodo minuatur? Hæc enim in Gymnasijs commodiùs, quàm in suggestis, & concionibus explicantur. Sed eos fructus, eaque commoda percensere, & exemplis appositis illustrare, quæ secum

Propositio.

cum charitas solet adferre, vt eorum magnitudine, & copia, tanquam quibusdam stimulis, ad eam virtutem, vel comparandam, vel augendam, vel conseruandam, & retinendam incitemur. Non tam enim naturã charitatis inuestigare, & de ea sapienter, & copiosè disserere, quàm eius igne feruere, & frigidos inflammare Dominus iubet. Quod igitur constanter asserimus, & quod aptissimis argumentis Domino benè iuuante confirmare conabimur, tale est, charitatem parentem, & nutricem esse omnium bonorum, vt si loqui posset, verissimè dicat: *Omnibus omnia* facta *sum*, & qui eam sit consecutus cum Sapiente pronunciet: *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa:* & demum iure optimo B. Ioannes dixisse videatur, *Filioli, diligite alterutrum: quia preceptũ Domini est, quod si solũ fiat, sufficit.*

1. Cor. 9.

Sap. 7.

Dicam hoc planius, Auditores. Existat hic in oculis omnium nostrum vir aliquis potens, purpura, & bysso indutus, auro & gemmis ornatus, stipatus vndique famulis, & qui marmorea palatia, pecuniarum aceruos, agros, vineas, hortos, pecora, seruos, & ancillas habeat, & solam charitatem non habeat: hunc assero pauperem, & nudum, & nec domum, nec pecunias, nec cibos, nec vestes habere, & miserum, & mancum, ac membris omnibus captum ac debilem, imò & mortuum esse. Contrà verò alius nobis sistatur, & sit hic ipse gloriosissimus Bartholomæus, quem ita mente concipiamus, vt erat eo tempore, cùm ab infanis iudicibus pelle detracta, ludibrioque expositus, non homo vulneribus confectus, sed ipse totus ingens plaga & horrendum vulnus videbatur: Certè iste non modò auro, & argento, & agris, & tecto, & cibarijs, & vestibus; sed ipsa pelle indigere videtur: & tñ, quia charitate non indigebat, eum ego pecunijs, domibus, cibarijs, vestibus, alijsque rebus oĩbus affluentem, ac redundantem assero. Quale igitur bonum sit charitas; & quantum pro ea, vel acquirenda, vel retinenda laborare par sit, cogitare. Vt autem ad certa capita hæc oĩa reuocemus, charitatẽ vitã, ignẽ, aquam, tectũ, cibũ, potum, indumentũ, arma, & pecunias esse confirmo. Neq; arbitror aliquid esse relictũ, quod homines desiderare possunt.

Sine charitate nullus diues.

Primum igitur & maximum, quod hominibus esse videtur, & in quo conseruando, quàm diligentissimè omnes laborant, vita ipsa est. *Pellem pro pelle dabit homo: & cuncta, quæ habet, pro anima sua*, hoc est, non solùm pecunias, & cætera bona externa; sed & ipsam pellem periculis obijciet, vt pellem conseruet. Nam si quis districto gladio caput, vnde vita dependet, ferire conetur, nonne vestem incidendam, & brachium ipsum vulnerandum opponet, vt saluum, & incolume caput custodiatur? Vita igitur nihil charius, nihil dulcius, nihil maius homines habent. Iam verò charitatem esse vitam, testis est Apostolus Ioannes: *Qui non diligit, manet in morte*. Neq; verò qualiscunque vita charitas est, sed cœlestis, ac prope diuina: *Videte*, inquit idem Apostolus, *qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus*. Et Apostolus Petrus: *Maxima, & preciosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ*. Quantum sit hoc donum, Auditores, planè est inexplicabile: & non solùm verbis declarari non potest, sed ne cogitatione quidem comprehẽdi. Primum enim, qui hanc vitam viuunt, ij sunt, qui in regno cœlorum Deum perpetuò laudabunt. *Non mortui laudabunt te Domine; sed nos, qui viuimus, benedicimus Domino*. Deinde ijdem sunt, qui iure suo corporis Dominici Sacramento diuinissimo nutriũtur. Nõ .n. mortuorũ, sed viuentiũ cibus est. Postremò, quemadmodũ animus noster mẽtis, & rõnis cõpos, dũ corpore isto coniungitur, non solùm efficit, vt corpus ipsum viuat; sed etiam, vt omnium sensuum orga-

Charitas vita.

Iob. 2.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

2. Pet. 1.

Psal. 113.

organa viuant, & munera sua, ac functiones exercere possint: ita etiam à charitate, quæ ipsius vitæ vita, & animæ anima est, non ipse modò animus perficitur, & formatur; sed virtutes omnes, quæ veluti facultates, & vires sunt hominis interioris, ab ea formantur, & animantur, vt earum actiones vim & efficaciam habeant ad gloriam regni cœlestis promerendam. Hinc videlicet Beatus Paulus, quæ cæterarum virtutum propria sunt, vni charitati attribuit: *Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Et alio loco, fidem per dilectionem operari confirmat; quomodo & iustitiam, & temperantiam, & cæteras virtutes per charitatem operari verissimè dici potest, ac debet. Vultis, vt exemplis rē istam ob oculos proponam? Qui sunt medicinæ artis periti, nonne dicunt, medicamenta nullam vim in corpus affectum habere, nisi à naturali calore formetur, & tanquam animetur? Sanè hoc dicunt: Imò verò nemo non dicit, qui magnum illum Hippocratem diligenter lectitarit, qui medicamentum asserit nō esse id, quod curat; sed naturam, quæ pharmaco tāquam instrumento vtitur ad curandum. Ita igitur & fides non operatur, nisi ab illo viuo & diuino igne charitatis, quasi vitam recipiat. Ex quo sapienter ab Apostolo Iacobo, *Fides sine operibus mortua* nominatur.

1. Cor. 13.

Galat. 5.

Iacob. 2.

Quomodo fides sine operibus mortua sit.

Neque verò ita est hoc accipiendū, quasi fides naturam suam, & nomen amittat, & omnino nihil sit, si à charitate separata sit; sed eo modo fidem sine charitate mortuam esse dicimus, quo eas aquas, quæ in paludib. iacent, mortuas appellamus: non q̄d verè ac propriè aquæ non sint; sed quod more fontium, & fluuiorum nō moueantur, non fluant, non labantur. Quare B. Iacobus prudentissimè, & quasi seipsum explicans, vt is, qui spiritu iam futuras hæreses præuidebat, non ait, fidem sine operibus mortuam esse, sicut homo sine aīā, mortuus est: siquidem homo sine anima nō modò mortuus est; sed omnino homo non est. Quid igitur B. Apostolus dixit? *Sicut corpus*, inquit, *sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est.* Iam verò corpus sine spiritu mortuum quidem est, sed verissimè tamen corpus est. Sic igitur & fides sine charitate fides est, sed viua non est: quod in adulteris, meretricibus, lenonibus, alijsque sceleratis hominibus, & in ipsis dæmonibus apparet. Nam *& dæmones credunt, & contremiscunt*, quanquā non leue discrimen est, inter diaboli, & peccatorum hominum fidem. Hi enim fidem infusam, & veram, licèt mortuam, retinent: illi autem non aliam fidem habent, nisi quam ipsi sibi comparauerunt. Hæc propter hæreticos dicta sint.

Iacob. 2.

Ibidem.

Vt igitur ad rem nostram reuertamur, charitatem animæ vitam esse hactenus, ni fallor, accepistis: nunc vt, quàm hæc vita homini non modò vtilis, sed planè necessaria sit, intelligatis, constituendum, & confirmandum nobis est, neminem sine charitate integrum, perfectum, & absolutū hominem esse posse; sed planè mutilum, & imperfectum. Tunc enim vnaquæque res perfecta, & absoluta dicitur, cum talis est, vt cum suo fine, propter quem est effecta, coniungi, & copulari possit. Quis, obsecro, ædium finis est? Habitatio. Quamdiu igitur ædes, aut tecto, aut aliquo pariete carent, vt habitari nō possint, tamdiu imperfectę, & non absolutæ sunt. Quis brutorum animantium finis est? Ea sensibus probè percipere, quæ naturæ eorum consentanea sunt. Non igitur perfectum est animal, si vel sensum videndi, aut audiendi, aut gustandi, aut aliquo alio careat, vel, non careat illis quidem,

Sine charitate nemo perfectus.

sed

ſed corruptos, & deprauatos habeat. Neque rurſum perfectum dici poſſet, ſi præter ſenſus illos aliquo habitu, quem minimè haberet, ei ad ſentiendum opus eſſet. Iam igitur quis hominis ipſius finis, & ſummum bonum eſt? Certè, vel ipſo Philoſopho teſte, non alius eſt hominis finis, quàm actio animæ ſecundum optimam, & perfectiſſimam virtutem. Sic enim, vt verba ipſius proferamus, in libro de moribus primo ſcriptum reliquit: *Humanum bonum actio animæ ſecundum virtutem eſt; & ſi plures ſunt hominis virtutes, ſecundum optimam, et perfectiſſimam.* Quęnam igitur eſt hęc optima & perfectiſſima virtus? Scio quid Philoſophus reſponderet: ſed malo Apoſtolum audire, qui cùm ad Corinthios ſcribens excellentiſſimas virtutes enumeraret, ait; *Nunc autem manent tria hæc, fides, ſpes, charitas: maior autem horum eſt charitas.* Et rurſum ad Coloſſenſes: *Super oĩa aũt charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis.* Charitas igitur illa optima, & maxima virtus eſt, quæ præſtantiſſimam partem animæ noſtræ cum Deo, fonte omnium bonorum, coniungit. Quare tum demum perfectus, & abſolutus homo dici poteſt, cùm charitatem habet. Et hoc eſt, quod beatiſſimus Martyr Irenęus ſignificare volebat, cùm diceret, hominem tribus conſtare, animo, corpore, & Spiritu ſancto. Quia nimirum perfectus homo ſine charitate non eſt. Et *charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis.* Neque aliud Eccleſiaſten voluiſſe crediderim, cum ait; *Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt.n. omnis homo.* Idem eſt, ac ſi apertiùs dixiſſet: Tunc homo totus perfectus, & abſolutus eſt homo, cùm Deum timet, & mandata eius obſeruat. Quia verò, qui diligit proximum, legem impleuit, & Domini præceptum, hoc eſt, vt diligamus inuicem: propterea eſt totus, & perfectus homo, cùm ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex omnibus viribus Deum diligit, & proximum ſuum, ſicut ſeipſum. Habemus igitur charitatem eſſe vitam.

Quis finis hominis.

1. Cor. 13.

Coloſ. 3.

Rom. 5.

Eccl. vlt.

Luc. 10.

Poſtquam nihil eſt homini magis neceſſarium, quàm ignis, & aqua: quippe cùm ei, cui aqua, & igni interdictum eſt, ipſam quoque vitam eſſe interdictam neceſſe ſit: Charitas verò vtrumque, hoc eſt, aqua & ignis eſt. Ac vt de igne, qui nobilior eſt, priùs dicamus: nunquid non de charitate Dominus loquebatur, cum diceret: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt accendatur?* Et Deus ipſe, cur *ignis conſumens* ab Apoſtolo nominatur, niſi quia ipſa *charitas Deus eſt*: ideo & *ignis conſumens* eſt. Denique quid dicimus amãtes ardere? Cur Poeta de amante dixit:

Charitas ignis eſt.

Luc. 12.

Heb. 12.

1. Ioan. 4.

Et cæco carpitur igni?

ac vt de noſtris potiùs loquamur: cur diſcipuli duo ab oppido Emaus venientes dicebant: *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas?* Certè non alia de cauſa, & ſacri, & profani ſcriptores, & ipſum hominum vulgus ita loquitur, niſi quia omnino ſimiles ſunt ignis, & charitatis effectus. Ac vt cæteros omittamus, ignis ſemper aſcendit, quia ſurſum eſt locus eius; nec ipſe ſolùm, ſed ea etiam, quæ circa terram volutantur, ſi calorem concipiant, ſurſum tendere compelluntur. Videas interdum paulò ante lucem terram nebulis, & vaporibus coopertam: vbi autem igneus Sol exoritur, & ex loco ſuperiori vapores calefacit, & ignem in eos quodammodo iaculatur mox aſcendere, & in ſublime ferri incipiunt. Ita planè, Auditores, & charitas facit. Homines enim natura terreſtria animantia, hoc eſt, graues, & frigidi erant, & ſuopte nutu ac pondere ad terram ferebantur, & nihil, niſi terrenum, & caducum, & fragile nouerant cogitare. Venit autem Sol iuſtitiæ Chriſtus Dominus noſter, & ſuper noſtrum

Luc. 24.

strum Horizontem apparens, clara voce clamauit: *Ego autem si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* neque dixit, & non fecit; sed fecit omnino, sicut dixit. Ascendit enim in cœlum, & post decem dies ignem misit in terram, calefecit vapores, qui volutabantur adhuc circum terras, & ecce repentè attollunt capita, relinquunt terram, & domos, & agros, & parentes, & liberos, & pecunias, & voluptates, & clamant, *Trahe nos post te; curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Cur tot millia sanctorum hominum initio nascentis Ecclesiæ, spretis omnibus, quæ in terris possidebant, ad martyrium cucurrerunt, nisi quia vapores calefacti à Sole iustitiæ sursum trahebantur? Et quid, obsecro, sanctos illos Patres Antonios, Paulos, Hilariones, Macharios, Benedictos, & alios tam multos, ex vrbibus expellebat, in eremos agebat, & pro conuiuijs ieiunia, pro somno vigilias, pro mollibus indumentis cilicia, pro frequentia solitudinem, pro quiete, ac otio labores tam duros, & tam diuturnos eligere faciebat, nisi illa flamma diuini amoris, quæ ab eo in ipsorum cordibus accensa fuerat, qui dicebat, *Ignem veni mittere in terram & quid volo, nisi vt accendatur?* Quid postremò beatissimum Franciscum, vt de cæteris taceam, & mūdi totius, & penè suiipsius obliuisci, & solum cœlum intueri, ad ipsum suspirare, ipsum solum sitire cogebat, nisi ignis diuinus, nisi incēdium, quod tam magnum in tam exiguo pectore Dominus excitauerat, vt quasi in illis angustijs se continere non valens, in quinque locis corpusculum aperuerit, & inde tanquam ex fornace violenter eruperit? O vis admiranda! O potentia incredibilis charitatis! Quicunque igitur, Auditores, ad illas sedes beatorum aspiramus, frustra agimus, quicquid agimus, si duri, & frigidi lapides permanemus, & charitatis incendio non flagramus: non enim cœlum, sed centrum lapidum locus est: Hinc enim Iudæis Dominus aliquando dicebat: *Quo ego vado, vos non potestis venire*: nimirum, quia ipse ignis erat, & sursum habitat: Iudæi autem terra & lapides erant, & nisi deorsum ire non poterant. Et nos quoque si charitatis igne accensi non sumus, meritò à Domino audimus: *Quo ego vado, vos non potestis venire.*

Ioan. 12. *Cant. 1.* *Luc. 12.* *Ioan. 8.*

Verùm quia nobis longa restat via, & ad eam trasmittendam breue tempus cōstitutum est, non ambulare, sed currere necessariū erit. Vt igitur paucis multa complectar, & cæteras ignis & charitatis comparationes ostendam potiùs, quam exponam. Ignis rubiginem ferri, charitas rubiginem peccati consumit. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ignis aurum à cæteris metallis, charitas sanctos, & pios à peccatoribus seiungit: *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Tanquam diceret, vt B. Augustinus exponit, alia munera mea habere vobiscum possunt etiam nō mei: non solùm naturam, vitam, sensus, rationem, & eam salutem, quæ hominibus, pecoribusque communis est, verùm etiam linguas, Sacramenta, fidem scientiam, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui, vt ardeant; sed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt, nihil illis prodest: nihil ergo in illis, quamuis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiam non discipuli mei. *Sed in hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad inuicem.*

Varia ignis & charitatis proportiones. *Luc. 7.* *Ioan. 13.*

Sed roget fortasse quispiam; & vbinam hic ignis inuenitur? Audi Regium Psaltem; *In meditatione mea exardescet ignis.* Et verè ita est. Nam Dominicæ Passionis, & rerum cœlestium assidua contemplatio verè fornax est, vbi diuini amoris flamma succenditur. Quid enim est oratio, nisi ascensio mentis in Deum, qui ignis est, &

Psal. 38. *In fornace meditationis exardescit charitas.*

vnus

vnus spiritus fit cum eo, & illustratur, & inflammatur, cùm studio orationis, & contemplationis vacat: neque poterit vnquam, mihi credite, ad aliquem perfectæ charitatis gradum peruenire, qui non seriò, & totis viribus in hoc pium, & verè sanctum, & salutare studium incubuerit.

Vt autem, & quo pabulo nutriri hic ignis debeat, & quibus rebus extinguatur percipiatis, illud considerare debetis, non esse similem flammam charitatis illi igni, quo vbique & passim homines vtuntur, qui aquis extinguitur, & oleo succenditur: sed potiùs illi, qui admirabili quodam artificio excitatur, & contrario modo, atque alius ignis, oleo extinguitur, & aqua pascitur, & nutritur. Quid enim aliud aqua significat, quàm vexationes, calamitates, ærumnas, inopiam, ægritudinem, tormenta, supplicia, exilia, damna, & alias res naturæ nostræ contrarias atque aduersas? De quib. Dominus per Prophetam ait: *Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.* Oleum autem, quid, nisi blanditias, & delitias, commoda & voluptates designat? *Oleum autem peccatoris*, inquit idem Propheta, *non impinguet caput meum*. Ignis igitur charitatis non vulgaris est ignis; sed in officina summi artificis elaboratur: oleo, hoc est, otio & voluptatibus corporis præfocatur; aquis autem tribulationum & pœnarum nutritur: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Ita legis in cantico amoris. Hinc Dominus sanctos famulos suos Apostolos & Martyres, & ipsam integerrimam, & optimam Matrem suam, in quibus hunc ignem conseruare volebat, non delitijs affluere, non opibus abundare, non honoribus multis ac dignitatibus clarere: sed per multas tribulationes transire, & sic intrare in regnum cœlorum voluit: hoc est enim pabulum charitatis. At contra, ignis amoris rerum creatarum, qui vbique reperitur, & quem omnes in suis ædibus, imò & in cubiculis accendũt, oleo, vt diximus, deliciarum nutritur, & aquis tribulationum extinguitur. Cur enim existimatis Deum his diebus tantam cõpiam aquarum super nos effudisse, nisi quia ignem istum amoris rerum terrenarum nimium crescere perspiciebat? Ingrati igitur sumus, si de eo conquerimur, cùm ille, ne ab igne consumamur, pluuias mittit. O vtinã, Auditores, voces istas Dei nostri blandè ac benignè ad se vocantis audiremus. Vt enim mater, cùm filium iam à lacte abstrahere, & cibo solidiori assuefacere cupit, felle & absynthio aspergit vbera nutricis: ita benignissimus, & nostri amantissimus Deus noster, quia nos non cibum istum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, vult quærere, quia amorem carnis extinguere, & secum ascendere cupit, ideò omnes nostras voluptates amaritudine aspergit; hinc pestem minatur, inde famem, hinc bella, inde hæreses oriri permittit: in æstate serenitatem negat, in hieme fortasse pluuias denegabit, vt aliquando euigilemus, & *quæ sursum sunt* sapere, *quæ sursum sunt* quærere incipiamus, & *non quæ super terram*. Si enim hanc breuem & exiguam mundi dulcedinem tanto felle admixtam, adhuc tam vehementer adamamus, quid faceremus, si felle admixta non esset? Si omnia prosperè, & ad votũ succederent, quis de cœlesti gloria cogitaret? Quis non perpetuò hîc in terris viuere vellet? Gratias igitur, gratias tibi agimus, Domine, quòd nos dulci baculo tuo, licèt inuitos, ad summũ, & verum bonum nostrũ redire compellis. Sed satis multa de igne. Nunc de aqua breuiter explicemus.

Charitatem igitur aquã esse docet Dominus per Ezechielẽ: *Effundã*, inquit, *super vos aquã mundã, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris*. Cur autẽ charitas aqua dicatur, explicat B. Martyr Irenæus in libro tertio cõtra Valẽtinũ: *Vt n.*, inquit, *ex multis granis vnus panis efficitur, ita aqua veluti quo-*

Psal. 68. *Psal. 140.* *Prosperitate extinguitur, tribulatione pascitur.* *Cant. 8.* *Alludit ad inundationem Diliæ factã Louanij, de qua alibi dixit.* *Coloss. 3.* *Charitas aqua est.* *Ezec. 36.* *Iren. l. 3. cõ. Valent.*

dam glutino inuicē copulantur; & multa pulueris grana, si aqua humor accedat, vnum laterem faciunt, alioqui verò sicca grana sine humore in vnū coalescere quomodo possunt? Ita quoque & nos, qui terra, ac pulueris grana sumus: Puluis es, ait Dominus, & in puluerem reuerteris; (Gen. 3.) *nunquam per nos, vel nobiscum coniungi, vel cum Deo possemus: sed accedit humor charitatis, & ita nos cum hominibus cæteris copulat, vt Apostolus dicat, vnus panis, & vnum corpus multi sumus* (1. Cor. 10.). Et rursum ita cū Deo nos vnit, vt idem Apostolus confirmet: *Qui adhæret Domino*, vnum Spiritum cum eo effici (1. Cor. 6.). Est verò tam fortis, atq; indissolubilis hæc vnio, vt in sanctis Martyribus priùs corpus ab anima, quàm animus à Deo saperetur: & in beatissimo Apostolo Bartholomæo sęuissimi carnifices pellē à carne seiungere possent, cor tamen ipsius à Deo seiungere nunquam possent. Quid de Apostolo Paulo dicemus? Qui ad Romanos scribens, & quod nos dicimus, confirmans, ait: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis) Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.* (Rom. 8.) Ecce aquam, ecce humorem, ecce gluten. *Propter eum*, inquit, *qui dilexit nos*. Et addit: *Certus sū enim, quia neq; mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Fortis* igitur *vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio*: (Cant. 8.) neque gluten est aliquod, quod cum ea comparari possit.

Quid igitur, dicat aliquis, semper vigilare, semper timere, sēp aīo excubare iubemur, ne à charitate excidamus? & cur Apostolus tam solicitè monet, vt qui stat, *videat ne cadat*, (1. Cor. 10.) si neq; mors, neque vita, neque cœlum, neque terra, neque Angeli, neque dæmones, neque creatura alia potest nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Domino nostro? Insidias, Auditores, insidias, dolos cauere nos iubet: Vt enim arx aliqua munitissima viribus expugnari non potest, & tamen insidijs, & proditione capi potest, ita nexum istum admirabilem charitatis, omne quod est, dissoluere non valet; & tamē id, quod nihil est, peccatum videlicet, non modò soluere, sed etiam frangere, & violenter disrumpere valet. *Peccata nostra*, ait Propheta, *diuiserunt inter* nos, *& Deū* nostrum (Isaiæ. 59.). Et sicut Troianos, quos

Non anni domuere decem, non mille carinæ,

paruus homuncio, sed callidus, sed vafer, sed versipellis, nomine Sinon, ad exitium, & vltimam perniciem adduxerit: sic & nos totius mundi, atque inferni vires à Deo separare non valent, & peccatum, quod nihil est, valet.

Sed rursu m charitas aqua nominatur, quia sitim restinguit. (*Charitas sitim restinguit.*) Nemo est, Auditores, qui non sitibundus nascatur. Ex vteris matrum infinitas cupiditates nobiscum trahimus, nisi potiùs ab illis trahimur, quæ nos perpetuò miris modis excruciant, & planè sedari, nisi hac aqua, non possunt. *Qui biberit*, inquit Dominus, *ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum* (Ioan. 4.). Sed *qui biberit ex aqua hac*, ex aqua, inquam, quam mundus habet, *sitiet iterum*. Ecce sitis aureos nummos cētum, dantur, incipis sitire ducentos. Sitis vnam aliquando voluptatem, adipīsceris, incipis aliam confestim sitire, & nunquam est finis; quia *qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum.* Istæ enim

Quo plus sūt potæ, plus sitiūtur aquæ,
salsæ sunt, amaræ sunt, sitim accendūt, non extinguūt. At *qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, nō sitiet in æternum.* Veritas hæc dicit, & verū dicit. Nam gustato spiritu, desipit omnis caro. Nō

ante

antè igitur speremus, Auditores, nos sitim terrenæ cupiditatis extinguere posse, quàm hanc Domini aquam bibamus. Tunc enim *fiet in nobis fons aquæ salientis in vitam æternam.* Nam si Philosophis credimus, quantum aqua descendit, tantum ascendit. Hæc igitur aqua, quæ de cœlo descendit, (*Omne enim datũ optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum*) procul dubio & ad cœlum vsque conscendet, & *fiet fons aquæ salientis*, & secum abripiens vasa sua, corda videlicet nostra, *in vitam æternam*. Et cum cæteræ aquæ nil nisi frigefacere nouerint, hæc aqua, quia cœlestis est, refrigerat, & accendit. Ea est enim virtus cœlorum, vt contrarios, & pugnantes effectus producant. Vt igitur ad vnum atque eundem Solem & cera liquescit, & lutum duratur: sic ad huius cœlestis aquæ aspersionem mens amore diuino tum incalescit, & sensus, & caro, & tota hæc inferior portio refrigeratur. Postremò aquæ cæteræ funibus cum labore trahuntur sursum; hæ autem precibus ac suspirijs trahuntur deorsum.

ibidem

Iacob. 1.

PARS POSTERIOR.

CHaritatem instar omnium bonorum, hoc est, vitæ, ignis, aquę, tecti, cibi, potus, vestis, loricæ, & pecuniarũ nobis esse, initio asseruimus. At de uita, igne, & aqua satis, ni fallor, explicuimus: nunc de cæteris dicendum est. Et quanquã multo plura supersint, quam vt semihoræ spatio expediri possint, si pro dignitate explicari debeant: tamen ita mihi moderabor, vt tempus præscriptum, & definitum non excedam.

Is igitur qui vitam, & ignem, & aquam iam habet, de domo fortasse sollicitus erit: sed habeat charitatem, & domum habet, nó lateritiam, aut marmoream, sed planè cœlestem, ac diuinam. Nam *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Magna est enim, ac præpotens vis amoris, & cor amantis rapit, ac trãsfert in rem amatam. *Anima*, inquit Augustinus, *magis est vbi amat, quam vbi animat.* Et rursum Dominus: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*. Cur quæris cor tuum in pectore tuo? *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*. Et quia corpora nostra, anima recedente, deficiunt, ideo qui Deum amant, deficere, ac languere se dicunt: si videritis *dilectum*, inquit sponsa, renunciate *ei quia amore langueo.* Et sanctus Dauid; *Defecit cor meum, & caro mea, Deus cordis mei, & pars mea, Deus in æternum*. Et idem ille Propheta flebiliter aliquando canebat; *Cor meum dereliquit me*: auolauerat enim in pectus rei amatæ. Quicunque igitur Deũ amant, in Deo, tanquam in proprio domicilio, commorantur.

Charitas domus est

1. Ioan 4.

Math. 6.

Cant. 5.

Psal. 72.

Psal. 39.

Sed dices: Quomodo qui Deum amat, in Deo manet, & Deus in eo? Nunquid in suo habitatore domicilium habitare potest? Potest planè, si & amatus amantem redamare potest. Tu pecunias diligis? in pecunijs manes, sed non pecuniæ in te manent, quia redamare amantem non nouerunt. Deus autem diligentes se diligit; imò verò priùs ipse diligit, quàm diligatur. *Qui diligit me*, Dominus ait, *diligetur a Patre meo, & ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus.* Ergo qui manet in charitate, quia diligit Deũ, manet in Deo; & q̃a vicissim diligitur a Deo, Deus manet in ipso.

Ioan. 14.

O nos beatos, Auditores, si talem domum nobis comparare, & eam, quocunque pergimus, nobiscum circumferre studeremus, vt Diogenes de suo dolio satagebat, fortasse non tam frequenter mœsti essemus, nec tam sæpè damna accepta defleremus: sed de nobis caneret Propheta Dauid: *Altissimum posuisti refugium tuum: non accedet ad te malum, & flagellũ non appropinquabit tabernaculo tuo.* Contenderent hostes nostri arcus suos; sed ad arcem istam iacula non peruenirent; neque

Domus alta.

Psal. 90.

Psal. 120. que *Sol per diem* vstularet te, *neque Luna per noctem.* Quid enim dies, Auditores, nisi tempus prosperum significat? Tunc enim quia lux micat secundæ fortunæ, multi numerantur amici: omnes se ostentant, omnes blandiuntur, omnes adulantur. Quid verò nox designat, nisi fortunā aduersam? Tunc enim tanquam si densissimis tenebris obrutus esses, nemo te videt, nemo cognoscit: transis per plateas? nemo occurrit, nemo salutat: quæris amicos? nemo te nouit: quæris affines? se tibi coniunctos omnes negāt. Quod si iterum lux tibi prosperitatis oriretur, mox innumerabiles cognatos, consobrinos, nepotes, & pronepotes haberes. Et qui paulò antè in tenebris aduersitatis affinitatē videre non poterāt, nūc arctissimā cōiūctionem viderent. Dies igitur secundum; nox aduersum tempus significat. Ac in die quidem Sol, hoc est, concupiscentiæ ardor exurit. Qui enim cernunt sibi quodlibet licere, ac impunè esse cupiditates suas explere, mirum est, in quæ scelerum, ac flagitiorum præcipitia nonnunq̄ dilabantur. At verò in nocte Luna, hoc est, inconstantia & mutabilitas nocet: Quoniā enim tunc ex claris obscuri, pauperes ex opulentis, ex felicibus miseri efficiūtur, sæpè vim aduersæ fortunæ non ferentes, vel ad laqueos, vel ad aquas, vel ad venenum, vel ad gladium currunt.

Sed hæc omnia, Auditores, illis accidunt, qui domū non habent. Nā qui se abscōdūt *in abscōdito tabernaculi* Domini sui, eos nec *Sol per diem* vrit, nec *Luna per noctem.* Certè sanctus Abraham, & Rex Ezechias, & Imperator Theodosius, & Pontifex Gregorius, & Rex Gallorum Ludouicus, & Boemorum VVenceslaus, & Vngarorum Stephanus, & Anglorum Osvvaldus, & alij permulti in die fuerūt: diuitijs, honoribus, & alijs huius mundi bonis abundabant: nunquid propterea à Sole exusti sunt? nūquid diuitiæ talibus obfuerunt? nunquid non magis per eas sibi gradum ad cœlum effecerunt? Et hoc vnde? Nisi quia in charitate manentes, in Deo manebāt, & Dei amorem rebus omnibus caducis & fragilibus anteponebant? Ista enim non magnopere diliguntur, nisi ab ijs, qui meliora diligere non nouerunt. Rursum autem sanctus Iob, & penè omnes Prophetę & Apostoli, ac Martyres Domini in nocte fuerunt. Audi quid Apostolus dicat: *Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc*: & cum tanta paterentur, non propterea tristes erant, sed è contrario gaudebant in infirmitatibus: quia *virtus in infirmitate perficitur*: scientes *quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit.* Quare? *Quia charitas Dei* (vides quo pacto omnia charitati accepta referuntur) *diffusa est in cordibus nostris.* Isti igitur, quia in Deo posuerunt nidum suum, nihil amittebant, quia nihil diligebant, nisi in Deo, qui amitti, aut perire nullo modo potest. Vis & tu non sentire iacturas? non diligas res perituras: sed ibi fige mansionem tuam, ibi cor tuum requiescat, vbi nihil transit, sed vera, & æterna, & stabiliā sunt bona.

Psal. 26.
Psal. 120.
Sol prosperitatis iustis non nocet.
Nec Luna aduersitatis.
1. Cor. 4.
2. Cor. 12.
Rom. 5.

Iam verò ædibus constitutis, victus est quærendus. Quid enim iuuat amplam, & elegantem domum, sed vacuam rebus omnibus possidere? Verum non longiùs abire debemus, vt victum quæramus. Num ipsa charitas, quæ domus est, etiam victus est. Ad victum enim tria omnino necessaria esse videntur, panis, oleū & vinū, iuxta illud Psalmi: *A fructu frumēti, vini, & olei sui multiplicati sunt.* Et itē Ieremias ait: Cōfluent

Charitas cibus est.
Psalm. 4.
Ierem. 31.

fluent ad bona Domini super frumento, & vino, & oleo. In Genesi quoque non legistis, quibus verbis Patriarcha Isaac Iacob filio suo benedixerit? *Det tibi*, inquit, *Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiã frumenti, & vini, & olei.* Et in eodem capite loquens ad Esau: *Frumento*, inquit, *vino & oleo stabilivi eum: & tibi post hæc, fili mi, vltra quid faciam?* Is enim omnia, quæ ad victũ pertinent, habere videtur, qui frumentum, vinum, & oleum habeat.

Gen. 27.

Ibid.

Charitas, Auditores, vinum est. *Introduxit me in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatẽ.* Vt enim vinũ homines ebrios, & furiosos facit, ita charitas sanctos viros ad eam sapientissimam dementiam adducere solet, vt in rebus aduersis, summisq. difficultatibus glorientur, & contumeliam decus; iniuriã gloriam; contemptum honorem vel amplissimũ ducant. Quid enim illud erat, quod in sanctis hominibus faciebat, vt nihil arduum, nihil graue, nihil difficile esse putarent, vt oia se posse pro Domino crederent, difficultatem nunquam causarent, nisi sobria, & sancta vini huius ebrietas? Nonne ebrius Benedictus, nonne ebrius Franciscus, quorum alter in spinis tanquam in rosis, alter in niue tanquã in plumis volutatus est? Nonne ebrius Bartholomęus, qui pellem ita sibi detrahi passus est, ac si veste solum aliqua spoliaretur? nonne ebrij & musto pleni oẽs Apostoli, q cũ duodecim tm̃ essent, totum tamen orbem aggredi non timuerunt? Ad hanc ebrietatẽ spõsus inuitat, qui *tanquam potens crapulatus a uino*, in cantico amoris dicit: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* Hoc enim nõ est *vinum, in quo est luxuria*, sed *uinum germinans Virgines*: Hoc item est illud vinum, quod quia nouum est, non nisi in vtres nouos poni debet. Quocirca, Auditores, si qñ nobis pro Dño pericula subeũda sunt, vel caro petulans edomanda, vel diaboli molitionibus resistendum, & ne succũbamus vehementer timemus, cur non ad vinũ, & ebrietatem istã confugimus? Qui vltimo supplicio afficiendi sunt, in aliquibus locis, vsq. ad ebrietatem bibere cõpelluntur, & quanquam non bona cõsuetudo est, tñ id propterea fit, vt qui ad tale supplicium ducuntur, tanquam mentis inopes, sensum doloris vel nullum, vel minimũ capiant. Ita igitur & nos, si Dei amore ebrij effici voluerimus, res maximas minimo negotio peragemus, sine labore laborabimus, & summos dolores sine sensu doloris perferemus.

Cant. 2.
Vinum charitatis.

Psal. 77.

Cant. 5.

Ephes. 5.
Zach. 9.
Matth. 9.

Charitas rursum oleum est. Primũ quidem quia curat vulnera peccatorũ, deinde quia, vt oleum super oẽs liquores ascendit, ita charitas, quæ excellentissima virtus est, nisi supremum in corde locũ habeat, in corde esse minimè dignatur. Postremo, quia summam homini lætitiã adfert: *Propterea*, inquit, *unxit te Deus, Deus tuus oleo læticia.* Et item: *Vt exhilaret faciem in oleo.* Hinc videlicet Dñs ait: *Tu aũt cũ ieiunas, unge caput tuũ*, hoc est, lętũ & hilarem te præbe. Et verè, Auditores, nulli vnq̃ tam iucundi, & læti fuerunt quã Dei amici, quorũ delitiæ hoc oleũ fuit, qui in tribulationib. gaudebant quorũ & lachrimæ dulces erant. *Multi uident*, ait B. Bernardus, *crucem nostrã, sed nõ uident unctionẽ nostrã. Qui si uiderent, profectò crucem non horrerent. Nam etsi crux iugum uidetur, tamen computrescit iugum à facie olei.* Charitas igitur, & vinum, & oleum est.

Oleũ charitatis.

Psal. 44.

Psal. 103.
Matt. 6.

Sed nunquid est ẽt panis? Non sanè. Charitas, inquam, panis nõ est: nec iniuria. Nã hic non messorũ, non rusticorum, non robustorum, sed amantiũ cibum quærimus. Amantes autem ægri, & languidi sunt. *Stipate me malis, quia amore langueo*, ait sponsa. Charitas igitur non panis est, sed pro pane lac est. Talis enim cibus ad languidos reficiendos accommodatus est. *Meliora sunt* (inquit sponsa) *vbera tua vino.* Et Isaias: *Venite, emite absque*

Cant. 2.

Lac charitatis.

Cant. 1.
Isa. 55.

argento, & absque vlla commutatione vinum, & lac. Lac igitur, Auditores, cibus est, quo sponsa cordium nostrorum amatores suos alere, nutrire, reficere etiam, & recreare solet. Quid enim est lac, nisi inexplicabilis, & eximia, & omnem sensum exuperās quædam dulcedo, quam verè spiritales, & qui mundum propter Dominum contempserunt, ex vberibus sponsæ interdum sugunt? Audebo, Auditores, & dicam, qui planè huius lactis est expers, neq; vel semel gustauit, quā suauis est Dominus, quietus & tranquillus nunquam esse potest. Vidistis aliquando canes in venatione, quo pacto dū leporē, aut perdicē peruestigant sēper incertos & vagos cursus ineunt? nunc hac, nunc illac discurrunt, nunc montes ascendunt, nunc per valles impetu feruntur, nunc prata, vel arua circumeunt: at vbi olfaciendi sensu prædam, licet lōgè positam, senserūt, mox ad eam cursum dirigunt, nec ampliùs incertè vagantur. Pari ratione mortales omnes veluti quidam canes nihil aliud, quàm beatitudinem, & felicitatem venamur. Sed quam diu odorem aliquem Dei, in quo solo nostra beatitudo posita est, spiritalibus naribus non haurimus, tamdiu incerti & vagi sunt gressus nostri; nunc post istā, nūc post illam voluptatem currimus. Et vbi videmus eas nō esse leporem, quem quærimus, mutamus consilium, & honores ac dignitates venari incipimus. Vbi autem iam multùm lassi vmbram quandam amoris apprehendimus, & nec ibi esse cernimus leporem, quem quęrimus, iterum nos ipsos excitamus, & scientiam rerum & cognitionem persequimur, tanquam ibi certissimam quietem & tranquillitatem inuenturi. Sed vbi omnia plena opinionibus, plena labyrinthis, plena difficultatibus, & veritatem in abdito positam esse videmus, quasi consilij inopes, iterum aut pecunias, aut voluptates corporis consectamur. Ita ambulamus *vias difficiles*, & tēpus, & vestes, & membra in venatione terimus: & tamen, quod quærimus, non inuenimus. Quærimus enim quietem, & voluptatem, & nihil nisi labores, & dolores, & timores, & solicitudines capimus. Et meritò. Nam petimus à mari dulcedinem, à spinis vuas, à tribulis ficus. At si forte Dei benignitate, & industria ac labore nostro semel perfectè cor conuertimus ad Dominum, & odorem veræ felicitatis sentimus, & ex vberibus eius, vel modicum lactis sugimus, tunc diriguntur gressus nostri, & *vultus* nostri *non amplius in diuersa* mutantur: nulli tunc circuitus, nulli anfractus, nulli ascensus, aut descensus: sed iter rectum, & expeditum, nec ad dextram, nec ad sinistram, semper hilares, semper gaudentes ad cœlum rectà tendimus. Consulite, obsecro, consulite vitas Sanctorum, vt Benedicti, vt Dominici, vt Frācisci, vt aliorum: & quales ante conuersionem, & quales post conuersionem fuerint, considerate: & planè videbitis omnino verum esse, quod dicimus. Sed quia tempus transit & nos transimus ad cætera.

Sap. 5.

1. Reg. 1.

Post victum igitur sequitur vestitus. Sic enim apostolus ait: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Charitas, Auditores, sicut victus, ita & vestitus est. *Charitas*, inquit Apostolus Petrus, *operit multitudinem peccatorum.* Hæc est illa vestis nuptialis, sine qua tutum omnino non est inueniri, cùm ad Domini conuiuium introducimur. Hæc vestis amplissima & maxima debet esse, vt etiam proximorum nuditatem, & ignominiam tegat. Vides fratrem tuū à diabolo circumuentum in crimen aliquod incurrisse? Noli illum Cham, Noe filium, imitari, noli cęteris prodere, quod vidisti, noli fratri tuo aliquid mali nominis conflare; sed operi plagas eius veste charitatis, & eas curare potiùs, quàm alijs ostendere satage. Hanc vestem beatissimus Bartholomæus ne amitteret, non solùm alias vestes omnes; sed & ipsam

1. Tim. 6. *Charitas est vestitus.* *1. Petr. 4.* *Matt. 22.*

& ipsam pellem sibi detrahi passus est. Vt enim latrones in siluis non vitæ hominum, sed marsupijs insidiantur: gladios quidem distringunt, & mortem intentãt; non tamen animam, sed marsupium petunt: ita nostræ fidei persecutores à diabolo incitati, non ideo fortissimos Martyres tam diris supplicijs cruciabant, quia pœnis eorum & cruciatibus delectarentur; sed quia fidei gemmam preciosam, & charitatis ornatissimã vestem eis detrahere gestiebant. Intellexit hoc beatissimus Bartholomæus, & benè sibi conscius thesauri, quem gestabat, naturale pallium corporis sui latronibus in deserto dimisit; & in tabernaculum Domini sui cum thesauro fidei, & veste charitatis aufugit.

Charitas lorica est. Neque solùm vestis est charitas, sed etiam lorica. Nam, vt Apostolus docet: *Charitas omnia suffert:* & vt sponsa dicit in Cantico: *Fortis, vt mors dilectio: dura, vt infernus æmulatio.* Hãc loricam Dominus discipulis promittebat, cum aiebat: *Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Hinc videlicet Apostoli, vbi in die Pentecostes loricam illam induissent, non ampliùs fugam propter metum Iudæorum, non tenebras meditabantur: sed liberiùs tunc, & audaciùs in publico versabantur, veritatemque promulgabãt, quàm timidiùs antè delitescerent.

1. Cor. 13.
Cant. 8.
Luc. 24.

Sed vt iam ad extremam orationis partem veniamus. Si quid est, quod præter vitam, ignem, aquam, domum, victum, & indumenta quis requirat, id omne pecunijs emi potest. Quare postremo loco charitas etiam pecunijs comparatur. *Suadeo tibi* (Dominus loquitur in Apocalypsi) *emere à me aurum ignitum.* In regno cœlorum, Auditores, nulli nummi, nisi aurei accipiuntur: ærei autem atque argentei nisi auro tecti sint, omnino reijciũtur: hoc est, (vt apertiùs loquar) charitas est velut aurum, quæ cœlum comparare potest: fides autem, & castitas, & cæteræ virtutes, velut nummi ærei, aut argentei sunt: & nisi auro tegantur, id est, cum charitate iungantur, non recipiuntur à Rege cœlorum: neque, etiamsi multa millia talium nummorum numerarentur, gloriam illam vnquam emere valerent. Inspicite nunc, Auditores, inspicite loculos vestros. O quam multi sunt, qui se diuites putant, & auro abundare se credunt, & interim tamen nihil nisi aurichalcum habent, vel folia quædam, quæ colorem auri, & sonitum quendam habent, sed pondus, & æstimationem auri non habẽt. Isti sunt, qui diligunt *verbo, & lingua*; non *opere & veritate*. O quàm multi reperiuntur hoc tempore, qui si verba spectes, charitate plenissimi videntur: pecunias, & vestes, & domum, & seipsos offerunt, & amicis dicunt. Quicquid est meum, pariter est & tuum: vtere, fruere bonis meis, non secus ac tuis: operam meam in nullo siue loco, siue tempore desiderabis. At vbi reipsa aliquid ab illis petitur, nihil habent, nihil valent, nihil possunt: pecunias fures rapuerunt: vestes tineæ comederunt: frumentum totum est consumptum. Ah miser, charitas ista, charitas aulicorum est, non charitas Christianorum est. Siccine aurichalcum venditis pro auro, & iudicium Dei non timetis? Fœminam vnam his diebus vidimus in patibulo, quia adulterinũ argentum in hanc vrbem adferebat: sed ò quàm multos pariter in patibulis videremus, si de omnibus supplicium sumeretur, qui non pro argento stannum, sed pro auro aurichalcum venditant? Cur igitur tã stultus es, vt cuius facta imitaris, eius exitium nõ perhorrescas? Sed enim, Auditores, incidimus in fœcem sæculorum, in illa, inquam, tempora incidimus, de quibus Apostolus prædicebat: Futuros in eis *homines sine affectione, seipsos amantes.* *O quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus!* Vbinam est hoc tempore charitas illa primorum Christianorum, quorum *erat cor vnum,*

Charitas pecunia est.
Apoc. 3.
1. Ioan. 3.
2. Tim. 3.
Thren. 4.
Act. 4.

num,

num, & anima una? Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: & ideo nullus *egens erat inter illos*. Vbi est charitas illa beatissimi Martini, qui pallium dimidium habere voluit, vt charitatis vestẽ integram retineret? Vbi charitas Paulini, qui cùm nihil iam præter seipsum haberet, se quoque ipsum vendi voluit, vt viduæ filius redimeretur? Exulat, exulat charitas: ad inopiam redacti sumus, volentes diuites fieri, pauperes facti sumus.

Charitas summè necessaria pastorib. Ecclesiæ.

Verùm enimuero, Auditores, quicunque Pastores, aut esse debetis, aut iam estis, vos, inquam, arcam auro plenam habere necesse est: profectò enim recordamini, cùm Dominus Apostolum Petrum primum & summum pastorem efficere vellet quidnam petierit ab eo: Nunquidnam rogauit, ex quàm illustri stirpe descendisset, aut quem patrem, quem auum, proauum, atauum, quos maiores habuisset? Aut quot prędia, quot famulos, quam supellectilem haberet? aut quot annos in Curia versatus fuisset? Non sanè, non hæc Dominus rogauit. Sed quid? *Simon Ioannis, diligis me plus his?* hoc est, Marsupium charitatis estne tibi maius, & plenius quã his? Et B. Chrysostomus in altero dialogo de sacerdotio, qua ratione conuincit, suum illum Basilium dignissimum Pontificatu fuisse? nonne quod bonus ille Basilius, cùm salutem proximi in discrimen adduci videret, ipse se in aperta pericula coniecit? Et cum hoc eius factum ab amicis reprehenderetur, ait: *Non aliter ego amare didici, nisi vt pro fratribus animam ponam.* Videtis igitur, videtis, quomodo charitas aurum sit.

Ioan. ult.

Charitatẽ sapientia & eloquentia comitãtur.

Sed fortè his aliquis non contentus diuitias mentis, hoc est, sapientiam & eloquentiam requirat. Verùm & hoc charitas habet. Nam aurum ignitum, cum pondere & colore etiam lucem & sonitum habet. Quid verò lux, nisi sapientiam? quid sonitus, nisi eloquentiam ostendit? Hinc B. Ioannes ait: *Vnctio docebit nos*. Et quid vnctio, nisi charitas? Et ipse Dominus: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos, quia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Mysteria igitur, & arcana diuinæ sapientiæ amicis, id est, ijs, qui diligunt, & diliguntur nota fiunt. Hinc B. Bernardus, & B. Thomas Aquinas plura oratione, quàm lectione didicerunt. Hinc, beatus ille & magnus Antonius alioqui simplex & imperitus, doctissimos Philosophos confutauit. De eloquentia verò quid dicam? quando charitas magistra sanctorum, ipsa Rhetorica efficaciùs persuadeat? Videte matres, quando filios retinere conantur, ne pergant ad bellum, quàm multa faciunt, & dicunt ad persuadendum accommodata? Quis, obsecro, eas rhetoricari, quis pandere capillos, quis vbera ostẽtare, quis gestationẽ in vtero, quis partus dolorẽ, q̃s laborẽ educationis cõmemorare docuit? Nonne charitas eloquentiæ, & omnium bonorum mater? Charitas enim verborum & sententiarum vim, copiam, ornatum deesse non patitur. Quis nostrum aliquando tam fructuosè concionabitur, vt B. Franciscus concionabatur, qui nõ verba cogitabat, sed ignem charitatis accendebat? Sanctus Athanasius refert, cum B. Antonius ab Episcopis Aegypti accersitus Alexandriæ contra Arrianos hæreticos prædicaret, innumerabiles homines ad Christi fidem esse cõuersos: neq; tñ B. Antoniũ Tulliana volumina, sed charitatis liber eloquentiam edocuerat. O vtinam oratores Christiani in hoc omnes incumberẽt, vt verba non tam polita, quam ignita proferrent: neque tam aures delectarent, quam corda succenderent: fortasse enim aliam Ecclesiæ faciem videremus. *Quid paleis ad triticum? ait Dominus: Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petras?* Ignis est verbum Dei, malleus est verbum Domini: non ergo molle, & languidum, sed viuum & efficax esse, & non mulcere, sed terrere; non adula-

1. Ioan 2.

Ioan. 15.

Ierem. 23.

adulari, sed minari; non refrigerare, sed inflammare debet.

Sed tu, o beatissime Bartholomæe! O Apostolicum sidus! O Martyrum decus! O Indiæ lumen! O Ecclesiæ ornamentum, ignosce, quæso, ignosce supplici tuo. Tibi iam sermo deberetur, neque materia deesset. Tu pro Christo Lycaoniam, Indiam, Armeniam peragrasti. Tu Reges, & populos ad Christi imperium adiunxisti: tu gladio verbi Dei vicisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas. *Bonū certàmen* certasti, *cursum* consummasti, *fidem* seruasti. Tu pro Christo in terris mortalibus spolijs exutus fortiter occubuisti. Tu à Christo in cœlis stolam decoris indutus gloriosè triumphasti: & si cæteri commilitones tui, in qua parte corporis vulnera susceperunt, in ea præcipuo splendore clarebunt; quid corpore splendidius, aut admirabilius tuo, quod totum ea gloria, eo fulgore micabit? Et quantam hæc nobis ad dicendum materiam, quantam ad ornandum copiam, quantam facultatem ad agendum ministrarent? Sed charitas, de qua loquimur, nō patitur, vt Auditores meos, cultores tuos, audiendo fessos ampliùs defatigem. Tu igitur, ò beatissime, de cęlo nos respice, & ignem illum, quo in terris flagrasti, quo aditum tibi in locum istum aperuisti, à Christo nobis orationibus impetra; vt qui de te gaudemus in terris, tecum perpetuò lętemur in cœlis. Amen.

Apostrophe ad S. Bartholomæum.

2.Tim.4.

CON-

adulari, sed minari; non refrigerare, sed inflammare debet.

Sed tu, o beatissime Bartholomæe! O Apostolicum sidus! O Martyrum decus! O Indiæ lumen! O Ecclesiæ ornamentum, ignosce, quæso, ignosce supplici tuo. Tibi iam sermo deberetur, neque materia deesset. Tu pro Christo Lycaoniam, Indiam, Armeniam peragrasti. Tu Reges, & populos ad Christi imperium adiunxisti: tu gladio verbi Dei vicisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas. *Bonū certamen* certasti, *cursum* consummasti, *fidem* seruasti. Tu pro Christo in terris mortalibus spolijs exutus fortiter occubuisti. Tu à Christo in cœlis stolam decoris indutus gloriosè triumphasti: & si cæteri commilitones tui, in qua parte corporis vulnera susceperunt, in ea præcipuo splendore clarebunt; quid corpore splendidius, aut admirabilius tuo, quod totum ea gloria, eo fulgore micabit? Et quantam hæc nobis ad dicendum materiam, quantam ad ornandum copiam, quantam facultatem ad agendum ministrarent? Sed charitas, de qua loquimur, nō patitur, vt Auditores meos, cultores tuos, audiendo fessos ampliùs defatigem. Tu igitur, ô beatissime, de cęlo nos respice, & ignem illum, quo in terris flagrasti, quo aditum tibi in locum istum aperuisti, à Christo nobis orationibus impetra; vt qui de te gaudemus in terris, tecum perpetuò lętemur in cœlis. Amen.

Apostrophe ad S. Bartholomæum.

2. *Tim.* 4.

CON-

CONCIO QVADRAGESIMA SECVNDA DE NATIVITATE B. MARIÆ VIRGINIS.

THEMA

Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis, vt castrorum acies ordinata?
Cant. 6.

SYNOPSIS.

Illustrium fæminarum laudes propositis earum præclarè gestis à vulgi opinione vindicatur: & ad propositum thema Diuæ Virgini applicandum & explicandum descenditur. Quantam lætitiam Natiuitas B. Virginis toti vniuerso attulerit declaratur, & à simili auroræ amplificatur. Maria eleganti comparatione Lunæ assimilatur, vbi quasi per transennam Lunæ magnitudo ex sacris litteris & Patribus contra Astrologorum scita ostenditur. Dignitas & excellentia Deiparæ Virginis contra Lutherum eidem omnes homines æquantem, feruenter defenditur, & testimoniis Patrum, vt Chrysostomi, Epiphanij, Augustini, Ambrosii, Hieronymi, Bernardi, & Anselmi confirmatur, vbi etiam à quarundam hæresum enumeratione probatur, hæreticos semper medio relicto, virtutis sede, ad extrema exorbitare. Quomodo ex imputatiua iustitia peruersè Lutherus ratiocinetur, & seducatur; & qua ratione iustitia in homine à Deo proueniat, luculentis argumentis colligitur. Quàm varijs modis Maria pulchrior sit Luna, & electa vt Sol, docetur. Deinde corpus Ecclesiæ mysticum in sua membra conuenienti diuisione dirimitur, in

quo

quo Christus caput, Spiritus Sanctus cor, B. Virgo collum, Prælati humeri, Martyres & Doctores brachia, Prophetæ pectus, pœnitentes renes, Virgines viscera, Monachi genua, coniugati pedes, & demum Ecclesiastici stomachus sunt. Subnectuntur præterea varia eaque pulcherrima D. Virginis encomia; simul & causa redditur, cur illa castrorum acies ordinata dicatur. Duæ denique vtilitates, paupertatis scilicet & laborum tolerantia; & aduersitatum modesta sine querimonijs perpessio, nobis B. Virginis Deiparæ exemplo propositæ, iuncta eiusdem inuocatione, concludunt.

FOEMINARVM genus, Auditores optimi, ineptum minimeque idoneum ad res magnas & præclaras gerendas, vel quod animi magnitudine, prudentia & consilio careant, vel quod ab ipsa natura insitam quandam timiditatem, leuitatem & tarditatem habeant, plerique omnes existimant. Verùm si sacra volumina diligenter euoluere voluerimus, itelligemus profectò, fœminas non paucas fortissimis etiam viris in sanctis litteris anteponi. Ac propterea non temerè de omnibus pnunciandũ, nec facilè sententiam esse ferendam. Quid enim, obsecro, excellẽtius, quid sublimius viri commemorare possunt, quàm quòd graui, & sapienti oratione mentes hominum flectant? quod prudentia, consilio, authoritate concilia, cętusque hominum iure sociatos, qui ciuitates appellãtur, moderẽtur, ac regant? quòd vrbes expugnent? quod exercitibus imperent? quod nec plagis, nec vulneribus, nec mortibus terreantur? Istæ enim sunt laudes, in quibus tanquam proprijs viri se iactant, & quibus se superiores fœminis esse, arbitrantur. Verum consulite sacram historiam: Legite orationem quam habuit Abigail vxor Nabal ad Dauid, & planè videbitis tantis eloquentiæ & prudentiæ opib. instructum animum mulieris, vt maiores in viro iure desiderari non possint. Cùm enim vir fortissimus Dauid cum quadringentis militibus armatus descenderet, vt Nabal, & vxorem, & liberos, & seruos, & pecora eius interficeret, atque deleret, occurrit ei Abigail, & vbi Nabal ipse præ timore loqui non potuisset, ipsa imperterrita in medio armorum, coram hoste sibi irato, & furore iustissimo succenso ita egit, ita crimen diluit, ita denique locuta est, vt non modo Dauid placaretur, & omnem iniuriam condonaret; sed etiam ita ingenio, & facundia eius delectaretur, vt eam mortuo Nabal in vxorem ducere desiderauerit. Quid Debora? Nonne & Prophetæ, & Iudicis, & Imperatoris munere functa est? nonne exercitum ductauit? nonne populo pręfuit? nonne Principes & primores regni in officio continuit? Quid vidua illa honestissima, & castissima, quid, inquam, Iudith? Nonne ducem exercitus potentissimum Holophernem, qui orbem totum armis domare aggrediebatur, interemit? nonne patriam liberauit? nonne auctor salutis suis ciuib. fuit? Esther autem pulcherrima & sanctissima, nonne vastitatem & cædem ab omni gente Iudæorum auertit? nonne gladios ab eorum omnium ceruicibus amouit? nonne incendium ab Aman accensum prudentia, & consilio penè sola restinxit? Iam verò quid dicam de fortitudine, animique magnitudine Theclę, Agnetis, Cecilię, Catharinę, Barbarę, aliarumq; non quatuor aut quinque, sed penè innumerabilium castissimarum, fortissi-

Laus fœminarum.

1. Reg. 25.

Iudic. 4.

Iudith. 13.

Esth. 8.

tissimarumque virginum, quæ & carnis propriæ cupiditates, & mundi blãditias, & dæmonum machinamenta, & bestias, & cruces, & rotas, & ignes, & gladios superauerunt? Si de ijs dicere aggrediar, immensam orationem suscipiam. Verùm enimuerò, Auditores, quando genus fœminarum nihil horum, quæ diximus haberet, iure tamen ac merito propter eam solam, quę hodierna die mũdo veluti fulgor salutaris illuxit, vehementer lætari, gaudere, & gloriari posset. Hæc enim vna post Deum, & Christum in tota rerum vniuersitate parem omnino nõ habet; nec solùm hominum, sed etiam Angelorum splendori huius vnius gloria tenebras maximas offundit. Ac me quidem, vt nihil est, quod magis delectat, ita nihil est quod terreat magis, quàm laudes, & gloriam Virginis prędicare. Siquidem tam altè sentiunt omnes, vt par est, de excellentia Matris Dei, vt nihil dici possit tam sublime, quod non humile, & abiectum, & inferius eius laudibus videatur. Te igitur Virgo beata, quæ nobis à Deo stella maris, & dux ac Regina constituta es, te, inquam, appello, tuam opem imploro. Tu mihi vocem, & verba, & vires suppedita, vt ea per te dicam, de te, quæ Deo & tibi honorem & gloriam, & nobis vtilitatem aliquam ac emolumentum adferant.

Vt igitur non vagetur, sed certam sedem habeat oratio mea, illa verba explicanda suscepi, quę in Canticis canticorum de hac virgine scripta esse Ecclesia vniuersa testatur, quæ talia sunt: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Etenim hac sententia edocemur, Virginem nostrã longè aliter natam esse, quàm cæteri Adæ filij nasci soleant. Non enim tenebris circundata peccatorum; sed gratiæ splendore illustris, quasi aurora valde rutilans orbi terrarum illuxit: nec originalis culpæ maculis fœdata, sed pulchra, vt Luna: nec velut vna de turba, sed instar Solis electa: nec diaboli imperio addicta, sed dæmonibus omnibus vt castrorum acies ordinata formidabilis, atque tremenda. Quid enim est aurora, nisi medium quoddam inter noctem, & diem? Verè igitur Maria vt aurora consurgens apparuit, quæ mater Christi, iustitiæ Solis, existens, & nostrę salutis exordium, & media inter legem & gratiam, hoc est, inter noctem & diem fuit. Cùm noctis tenebræ, quæ mundum inuoluerant, & loca omnia horrore & metu repleuerant, aurora exoriente fugere incipiunt, qua lætitia, quæso, mundus hic omnis afficitur? Auiculæ omnes quàm lætis vocibus diem salutant? Nonne & cœlum, & terra, & omnis natura gaudere, ac propè gestire videtur? Quòd si hæc fiunt, cùm quotidie aurora ad nos reuertatur, quid fieret, si fortę aliquando contingeret, vt Deo sic prouidente, per vnam, aut alteram hebdomadã noctem perpetuam haberemus, & Solis aspectu eo tempore priuati essemus, neque sciremus extinctus ne esset, an virtute aliqua superiore detentus, redire ad nos, & orbẽ nostrũ illustrare non posset? Quid, obsecro, ageremus? Qui gemitus, qui clamores exaudirentur? Quis enim lętitię in illis tenebris, in eo horrore locus esset? Quis edere, quis bibere, quis dormire, quis loqui auderet? Quàm sæpè ad Orientem miseros & lachrimabundos oculos conuerteremus? At vbi auroræ tam diu, & tam cupidè expectatæ primus fulgor appareret, & Solem ac diem certissimè venturum prænunciaret, quis præ lætitia capere seipsum posset? quis nõ exultaret? quis non clamaret? Quæ cùm ita sint, quis explicare queat, Auditores, quid senserint sancti Patres nostri, Patriarchę, inquam, & Prophetæ, & cæteri iusti, qui per sęcula in tenebris fuerant, quando Mariam velut auroram ortã esse didicerunt? & choros Angelorũ, quem plausum dedisse, quibus vocibus,

Cant. 6.

Maria aurora cõsurgens.

bus, qua lætitia, quo cantu hunc ortum excepisse existimatis? Ego sanè mihi persuadeo, non modò Angelos & homines; sed etiam Solem, & Lunã, & cætera sidera, cęlum quoque, & elementa, & totam hanc rerum Vniuersitatem exultasse: quippe cùm Christi Seruatoris aduentu, & diuinæ, atque humanæ naturæ coniunctione illustranda & exornanda esset. Sancti igitur Patres cũ admiratione & gaudio hodie dicunt, *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Dæmones quoque, & omnis exercitus inferorum cum stupore simul, & horrore exclamant: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Angeli verò non semel, sed sæpè cantibus ingeminãt: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Nostrũ, Auditores, est tanta lætitia, & gaudio respondere, ac dicere: *Maria est, quæ progreditur quasi aurora consurgens.* Nec enim tam illustri die alia aurora digna erat, nec aliam aurorã talis dies postulabat.

Iubilus Vniuersi in Natiuitate Mariæ

Sequitur, *Pulchra vt Luna.* Si quis est, Auditores, qui plane cognoscere cupiat, cui similis sit nostra Virgo, attollat aliquando oculos in cœlum, auratum illud gemmisque distinctum lacunar, quod Deus terræ pauimento floribus quasi depicto superius posuit intueatur, vbi viderit tot lumina, tam nitida, & tam splendentia, quæ cęlum, vt prata flores, exornant, nõ existimet ea splendorẽ illum ex seipsis habere. Nam Sol, dux & princeps, & moderator luminum reliquorum, ipse est mundi oculus, & fons luminis, qui omnia sidera sua luce lustrat, & complet. Verùm Lunæ, tanquam sorori ac sponsæ longè maiorem luminis copiam tribuit. Ita cogitare debemus, Auditores, sanctos omnes in cœlis veluti stellas fulgere, Mariam vt Lunam, Christum vt Solem. Quanquam enim Sanctorũ alij magis, alij minùs lucẽt, vt Apost. ait; *Alia claritas Solis, alia Luna, alia stellarum*, tñ oẽs, qcquid luminis habent, a Sole habẽt, hoc est, quicquid gratiæ, quicquid gloriæ, quicquid potentiæ, quicquid sapientię, quicquid beatitudinis habent, à Christo habent, qui gratiæ, & gloriæ, & omnium bonorum fons est. Et quemadmodũ Luna penè incredibiliter magnitudine, decore, & claritate stellis cæteris antecellit, & ipsi Soli quam simillima est: ita & Mariæ gloria penè incredibiliter maior est Sanctorum omnium gloria. Et sicut Luna luce aliena, & radijs Solis accensa conuertitur, sic & Maria non secus ac alij cœlites, quicquid hẽt decoris, & luminis, id totum Christo Soli acceptũ refert.

Maria pulchra vt Luna.

1. Cor. 15.

Neque obieceris mihi Astrologorũ decreta, qui Lunam penè minimam stellarum esse volunt. Primùm enim neque ipsi id facilè demonstrabunt, neque nos, si negare id voluerimus, propterea hæretici erimus, præsertim cùm Moyses tam apertè dicat, fecisse Deum duo luminaria magna, luminare maius, videlicet Solem, vt præesset diei, & luminare minus, hoc est, Lunam, vt præesset nocti. Deinde D. Augustinus cap. 16. lib. 2. super Genesim, nonne apertissimè docet, multò esse meliùs scripturæ diuinæ de Lunæ magnitudine, quàm Astrologis credere, cùm ipsi non solum Lunã, sed etiam Sole stellas aliquas maiores esse contendant. Quod, vt eo loco idem Augustinus ait, nisi absurdissimè dici non potest. Quid? Magnus Basilius Hom. 6. quæ est de opere quartæ diei, stellarum globos, vno Solis globo excepto, à Lunæ magnitudine superari confirmat. Neque ab hac sententia B. Chrysostomus, & B. Ambrosius absunt. Verùm quicquid de hac controuersia statuendum sit, neque enim Astrologorum inimicitias gerendas mihi esse vnquam putaui, illud certè asserimus, gloriam Virginis nostræ tanto excellentiorem esse gloria cœlitum cæterorum, quanto Lunæ decor, & magnitudo, decorem, & magnitudinẽ luminũ reliquorum

An Luna sit minor stellis.

Genes. 1.

Aug. l. 2. super Gen. c. 16.

Bas. Ho. 6. Hexam.

Chrysosto. in Gen. & Ambr. in Hexam.

rum, vel vincit, vel vincere aspectibus nostris videtur.

Alia quæstio est, Auditores, quam ego pluris facio, & ad quam profligandam mihi vocem, & latera, & impetum, & ardorem ministrari vehementer cupio. Lutherus enim luteus planè, & qui nihil, nisi in luto & cœno volutari desiderabat, in sermone, quem habuit aliquando de Natali die B. Virginis, Matris Dei, in istam vocem blasphemo, atque impuro ore prorupit: *Omnes Christiani æquè magni sumus, sicut Mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa*. O linguam præcidendā! O blasphemiam inauditam! Dignare me laudare te, Virgo sacrata: da mihi virtutem contra hostes tuos. Tune Deiparæ Virgini æqualis, qui castitatem vouisti, & monachus monialē, hoc est, sacrilegus sacrilegam vxorem duxisti? qui paupertatem voluntariam professus es, & templa, atq; altaria spoliasti? qui obedientiæ iugo collū subiecisti, & iugum postmodum excussisti, & sacra vincula disrupisti, & maioribus tuis, & sanctis Pontificibus, & Ecclesiæ matri, & Deo parenti obtemperare recusasti? Tu qui gloriam Deo, Sanctis venerationem, templis ornatum, vim Sacramentis, cultum debitū imaginibus sacris, canonicis libris auctoritatem, maioribus obedientiam, & multis millibus miserorum, & per te deceptorum hominum vitam & salutem æternam eripuisti? Et quomodo tam excors, tam stultus es, vt tam apertè tecum ipse pugnes, vt cui te parem esse dicis, eius diem festum celebres, & de laudib. eius ad populū verba facias? Sed.n. Auditores, verū est ꝓuerbiū Grçcū, *κακῦ κόρακος κακὸν ὠὸν mali corui malum ouum*: quales parentes, tales filij: Iouinianus enim, quē nostris tēporibus Lutherus expressit, qui (vt B. Hieronymus testatur) virginitatem matrimonio æquabat, & ieiunia reprehēdebat, vt Epicuri, vel Aristippi discipulum diceres; idem peccata paria, & virtutes pares, & præmia paria, iuxta Stoicorum hæresim, asserebat; neque aliquid interesse volebat inter gloriam Virginis Deiparæ, & eorum infantium, qui mox suscepto Baptismate moriuntur. Sanctus quoq; Martyr Irenæus, cap. 24. lib. 1. contra Valentinum scribit, Carpocratis sectatores eo impudentiæ deuenisse, vt non modò Virgini, sed ipsi etiam Christo se pares dicere auderent. Ecce quales magistros Lutherus imitatus est! Nam si non istos, sed eorum Antagonistas, sanctos illos Patres, qui eorum hereses refellerunt, illa, inquam, Ecclesiæ lumina, quæ horum tenebras dissiparunt, imitari voluisset, profectò non tam absurdas opiniones, neque errores tam crassos in Germaniam suam inuexisset.

Aduersus Lutherum Mariæ defensio.

Error Iouiniani.

Audite enim quid B. Chrysostomus in Lyturgia dicat: *Vt verè dignum, ac iustum est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus incontaminatam Matrem Dei nostri, honoratiorem Cherubim, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deū peperisti, verè Deiparam te magnificamus.* Quid est Luthere? Audis, quid hoc Dei oraculum, & verè aureum os, & Græciæ ornamentū dicat? Si Dei Mater honoratior Cherubim, & gloriosior incomparabiliter Seraphim est, quomodo omnes Christiani æquè magni sumus, sicut Mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa? Nunquid omnes honoratiores Cherubim, & gloriosiores incomparabiliter Seraphim sumus? Quid de illo sancto sene Epiphanio dicam? Qui cap. 78. libri tertij contra Hæreses, tantam sibi videri huius Virginis excellētiam confitetur, vt vehementer dubitet, an singulari priuilegio ipsa vna, quæ vitā ex se genuit, mortis imperio non subiacuerit.

Testimonia Græcorum de B. Virgine.

Epiph. l. 3. Hæres. ca. 78.

Ac vt intelligatis, hæreticos semper extrema sectari, non medium, in quo virtus est posita, in capite sequenti idē Epiphanius refert, hæreticos quosdam eo vsque Virginem nostram extulisse,

Hæreticorum est extrema tueri.

vt

vt ei, tanquam Deo, sacrificium immolarent. Ecce vias hæreticorum. Sabellius vnam naturam in vna duntaxat persona in Deo cōstituit, & ad Iudaismum defecit: Arrius contrà, tres personas trium differentium naturarū asserit, & ad Paganismum deficit. Pelagius naturam, atq; arbitrium nostrum liberum extollit, & etiam sine gratia posse nos non peccare cōfirmans, plusquam Angelos facit: Lutherus ex aduerso liberum arbitrium auferens, & semper peccare nos asserens, inferiores beluis facit. Denique vt cæteros omittamus, Collyridiani Virginem Dei Matrem, tanquam alterum Deum, colunt: Lutherani eidem optimæ, & sanctissimæ Virgini impurissimos homines, vel dicam pecudes, æquare contendunt. Illa igitur, illa via regia est, per quam Ecclesia Catholica mater nostra nos ducit, quæ & Trinitatem personarum in naturæ vnitate agnoscit, & cum arbitratu libero gratiam iungit, & Virginem nostram non tanquam Deum, sed tanquam Dei Matrem, & corporis Ecclesię nobilissimū, & præstantissimum membrum veneratur, & colit. Et quidem ex partibus Orientis duos istos grauissimos testes produxisse sufficiat.

Testimonia Latinorum.

Veniamus ad Meridiē, quæramus & ibi nostræ Virgini testimoniū. Qūo, obsecro, testem magis idoneum Augustino reperiemus? Dic igitur, Augustine sanctissime & eruditissime, dic Virgini Deiparæ testimonium. *Excepta sācta Virgine Maria:* (loquitur de natura & gratia contra Pelagianos, estque cap. 36.) *de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo Virgine excepta: si omnes illos sanctos, & sanctas, cùm hic viuerent, congregare possemus, & interrogare: Vtrum essent sine peccato? quid fuisse responsuros putamus? Vtrum hoc, quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si interrogari potuissent, vna voce clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* Hęc Augustinus. Qui, vt audiuistis, tres gradus constituit. In primo Christum posuit, de quo ait: *Quem constat nullum habuisse peccatum*, nimirum, quia Dei Filius ac Dominus erat: & hoc habebat à natura, vt peccare non posset. In secundo B. Virginem collocauit, cui gratiam tributam asserit ad vincendum omni ex parte peccatum: ac si apertiùs dixisset, nec ipsam Virginem vllum habuisse peccatum: verū id non naturæ ipsius, sed gratiæ Saluatoris fuisse. In tertio ac postremo Sanctos cæteros constituit, quos omnes peccatum habuisse constanter asseruit. Sed cur obsecro, Augustine beatissime, sanctam Virginem excipis, cùm de peccatis agitur? Cur eam à cæteris separas? An nescis omnes Christianos ita esse magnos, & sanctos sicut Dei Matrem? Ita est, inquit, nescio: & vtinam nec Anglia vnquam didicisset.

Aug. l. de Nat. & Grat. c. 36.

1. Ioan. 1.

Pergamus ad Aquilonem, & Mediolanensem Ambrosium, ac Stridonensem Hieronymum interrogemus. Dic, antistes optime, dic Italiæ decus, dic nostræ Virgini testimonium. Audite, quid libro secundo de Virginibus Ambrosius dicat. *Quid nobilius Dei Matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? Quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, ut eius unius uita omnium sit disciplina.* Dic & tu Hieronyme beatissime, dic testimonium Mariæ; Te enim, qui linguarum peritissimus, & vas eruditionis es, latere nihil potest: nec decet, vt qui Mariæ speluncā obtines, non dicas testimonium Mariæ. *Taceo*, inquit in Prologo super Sophoniam, *de Anna, & Elizabeth, & cæteris sanctis mulieribus, quarū uelut sic-*

Amb. l. 2. de Virgin.

Hieron. in Prol. in Sophon.

siderum igniculos clarum Mariæ lumen abscondit. O præclarum & luculentum testimonium! Ergo nō omnes Christiani æquè magni, & sancti sunt sicut Mater Dei, si sanctissimæ fœminæ, & alioqui clarissima lumina, cum Mariæ comparatę, parui igniculi sunt; imò nec vt igniculos clarum Mariæ lumen videri permittit.

Non grauemur, Auditores, propter gloriam Mariæ Occidentis etiam regiones perlustrare: siquidem in ea plaga beatum Bernardum, & beatū Anselmum reperiemus, in quorum voluminibus quot sunt litteræ, tot ferè sunt nostræ Virginis testimonia. Dic ergo, sancte senex, dic Bernarde castissimæ Virginis amator, dic testimonium Mariæ. *Non est equidem*, inquit, *quod me magis delectet, sed nec est quod terreat magis, quàm de gloria Virginis Mariæ habere sermonē. Vt enim sileam interim ineffabile priuilegium meritorū, ac prærogatiuam penitus singularem, tanto eam deuotionis affectu amplectūtur, honorant, suscipiunt, vt dignum est vniuersi*, (Lutheranis videlicet exceptis) *vt licèt de eo loqui gestiant omnes, tamen quicquid dicitur, ac indicibili, eo ipso quod dici potuerit, minus gratū sit, minus placeat, minus accepteтur.* Sic ait sermone tertio de Assumptione. Iam verò, Anselme præsul ornatissime, & Occidentis lumen vt vltimum, ita grauissimum, dic nostræ Virgini testimonium. Audite quid capite decimo octauo de conceptu virginali dicat. *Decuit, vt ea puritate Virgo niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi.* Itane, Anselme beatissime? Quis ergo, nisi impudentissimus, & vanissimus, & superbissimus sit, se tantę Virgini comparare audeat? Quid, quòd ipsa natura clamat, & Anselmi testimonio testimonium dicat? Nam quis ita stupidus est, vt non videat etiam in corporibus ea puriora, & nobiliora esse, quę altiora, & superiora sunt? Nonne aqua purior est, quàm terra? & aer, quàm aqua? & ignis, quàm aer? & coelum, quàm ignis? Et mentes angelicæ nunquid non penè in immensum puritate, & excellentia vincunt globos cœlorum? Illa ergo Virgo Deipara, quæ terræ montes, & spatia elementorum, & cœlorum regiones transcendens, & super omnes omnium Angelorū choros, vt Ecclesia canit, exaltata proximè ad Deum accessit, nonne ea puritate, & decore, & gloria debuit enitere, qua maior sub Deo nequit intelligi?

Ber. ser. 3. de Assūpt.

Ansel. c. 18 de concept. Virg.

Hæc igitur testimonia tot sanctorū hominū, quis tam stultus, & tam improbus erit, qui non vnius apostatæ testimonio anteponat? Certè Deus ipse ita mihi de Lutheranorum, vel stupiditate, vel improbitate conqueri videtur: Quomodo fieri potuit, vt credere aliquando possetis, me Deum ac Dominum vestrum, qui sapientissimus, & optimus sum, tot sanctissimos, integerrimos, eruditissimos viros, qui signis ac prodigijs claruerunt, qui vitę sanctimonia, & eruditione tanquam sidera in Ecclesiæ firmamento præfulserunt, quos colūnas in domo mea, quos oculos in corpore meo esse volui: me, inquam, hos omnes abiecisse, ac dereliquisse, & ad vnum impurissimum Lutherum accessisse, & ipsi veritatem aperuisse, qui me tot iniurijs affecit, pquem nomen meum in Germania blasphematur, qui Ecclesiam domum meam perturbauit, concussit, fœdauit, qui mihi gratissima sacrificia, virgines, inquam, sacras eripuit, & dæmonibus immolauit: qui denique tot animarum millia meo sanguine expiata, meoque charactere insignita, in gehennæ barathrum præcipitauit? Hæc ergo cùm dicat Dominus noster, quis tam iusta querimonia non moueatur? Quis Lutheranorum nomen, & mores, & facta, & dicta non exhorreat? Nos ergo, Auditores, Deo parenti, & Ecclesiæ matri, & sanctis Pastoribus, ac Doctoribus nostris adhærentes lætis vocibus confiteamur, sanctam Virginem Deiparam tanto sanctis cæteris

præsta-

præstare, quanto Luna cæteris sideribus antecellit.

Quid ex imputatiua iustitia sequatur.

Antequam ad cætera progrediamur, fortasse aliquis intelligere cupit, qua ratione adductus Lutherus in eã tam grandem blasphemiam eruperit? Dicam, Auditores, & eo libentiùs, quod videam id vtilissimũ esse ad fontem, & originem cęterorum errorum illius hominis cognoscendam. Illud igitur tanquam firmissimum principium sibi persuasit, iustitiam, qua iusti nominamur & sumus, non in nobis verè, ac propriè; sed in solo Christo esse, ac propterea iustos nos esse, ac dici, quod Christi iustitia nobis imputetur. Ex quo fit, vt eadem omnes iustitia iusti simus, quicunque eam, quæ in Christo est iustitiam fide quasi manu quadam apprehendimus. Hinc videlicet tanquam ex fonte riuuli illi errorum profluxerunt, sola fide hominem iustificari: si fides non amittatur, iustitiam amitti non posse: peccata non deleri, sed abscondi, & non imputari: hominem, modò credat, dubitare non posse, nec debere de sua iustitia: iustas actiones omnes esse peccata: non esse iustorum alium alio magis iustum, ex quo tandem blasphemia illa manauit: *Omnes Christiani æquè magni sumus, sicut Mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa.* Ita verum est, quod quodam loco Philosophus ait: Si semel aliquid absurdum admittatur, infinita postea sequi. Sed quanto, quæso, efficaciùs, & veriùs conclusisset, si argumẽtum inuertere, & contrario modo ratiocinari voluisset? Nimirum si hoc tanquam principium accepisset, non omnes iustos æquè iustos esse: sed alium alio iustiorem, quod tam verum, tãque exploratum est, vt penè oculis ipsis perspici, & manibus tangi possit; præsertim cum Apostolus dicat: Aliam esse claritatem Solis, aliam Lunæ, aliam stellarum: & stellam à stella in claritate differre. Si hoc, inquam, tanquam principium accepisset, nonne perspicuè inde concluderet: Vnumquemque nostrum suam habere iustitiam? & quanquam iustitia nostra à Christi iustitia, tanquam à causa, fit, tamen nos iustos non ab ea iustitia dici, quæ in Christo est; sed ab ea, quæ in nobis à Christo est? Quemadmodum enim lux à Sole in Luna, & astris, & in ipso aere diffunditur, ita etiam, vt Apostolus ait, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Iam verò Luna, & stellæ, & ipse aer verè ac propriè in se lumen habent. Et quanquam non à se, non tamen ea luce lucent, quæ est in Sole; sed ea, quam ipsa habent à Sole. Sic igitur, vt sapiẽter in Synodo Tridentina definitum est, & nos, non quidem à nobis, sed in nobis tamen verè manentem iustitiam habemus: nec ea iustitia iusti sumus, qua iustus est Deus, sed ea, quam dedit per Christum nobis Deus. Hinc B. Cyrillus c. 24. l. 9. in Ioannem: *Impressa*, inquit, *in nobis charitas, qua inuicem diligimus, sincerum, atque integrum sua coniunctionis vestigium est.* Quid clarius? Quibus verbis apertiùs significare potuit, charitatem, quæ ipsa iustitia est, non imputari tantum; sed verè inhærentem esse, quàm illis, *Impressa in nobis charitas est?* Beatus quoque Augustinus in Ioannem, Tractatu 26. apertissimè rem illam demonstrat: *Quid est, inquit, iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus: sed quam dat homini Deus, ut iustus sit homo per Deum.* Quibus verbis ostendit sanctissimus Pater, eam iustitiam quæ in nobis est, & Dei iustitiam, & hominis iustitiam esse: Dei, quia à Deo est: hominis, quia in homine est. Sed de ijs fortasse nimis multa.

1. Cor. 15.

Rom. 5.

Cyril. l. 9. in Ioan. c. 24.

Aug. Tractat. 26. in Ioan.

Maria pulchrior Luna.

Vt igitur ad propositum argumentum reuertamur; *Pulchra* est Maria, *ut Luna:* nec id solum, sed pulchrior, quam Luna. Luna siquidem nunquã certis maculis caret; Maria verò *tota pulchra* est, *& macula non est in ea.* Luna rarò tota cõpletur lumine, &

Cant. 4.

 modo

modò magna, modò parua, modò nulla apparet: Maria autem semper gratia, & gloria plena est; nec vlla temporum permutatione mutatur. Denique propterea Maria pulchrior est, quã Luna, quia simul *electa* est, *ut Sol.* An non perspicitis, quàm eleganter scriptura diuina omnem mundi pulchritudinem conferat in Mariam? Quid enim habemus nisi noctem, & diem, & medium inter noctem & diem? In nocte, quid pulchrius Luna? In die quid clarius Sole? Inter noctem & diem quid aurora splendidius? Omnem ergo pulchritudinem iure sibi vendicat Maria, *quæ progreditur ut aurora consurgens, pulchra, ut Luna, electa, ut Sol.* O quàm pulcher, & decorus est ille fulgor salutaris, quẽ Solem nominamus! quod spectaculum iucundius esse potest, quàm præclarum illud iubar intueri, cùm post longas horrore plenissimas tenebras noctis, quas tot millia stellarum dissipare non poterant, super nostrum horizontem apparens, omnia sua luce perfundit? Quid porrò esset vita nostra sine Sole, cùm ipse non solùm lucem, & calorẽ tam liberaliter largiatur; sed sit quasi communis quidam parens omnium viuentium? nam sine ipso, nec arua fruges, nec prata flores nec vuas vineæ, nec arbores poma, nec animantia vitam haberent. Iure igitur ac meritò beneficiorum Dei sapientissimus æstimator beatissimus Pater Franciscus, cùm Solem oriri videbat, incredibili mentis feruore ad Deum laudandum excitabatur, quòd tam benignè tantum, & tam salutare, ac decorum iubar quotidie mortalibus indulgeret. Magna igitur & præclara res est Sol.

[...] electa vt Sol.

Sed vultis dicam, Auditores, quid longè maius, & melius, & splendidius sit, quàm Sol? Ille, inquam, ille Sol, qui fecit hunc Solem Christus, Sol iustitiæ, splendor gloriæ, verbum Patris, lux hominum, decus Angelorum. Corporeum hunc Solem etiam beluę cernere possunt, at illum Solem sola munda corda conspiciunt. Quocirca sapienter idẽ B. Franciscus; cùm ei suaderetur à Medico, vt oculos à lachrimis abstineret, nisi vellet Solis aspectu priuari, respondisse fertur: *Nõ est, frater Medice, ob amorem istius luminis, quod habemus commune cum muscis, visio sempiterna atque interna lucis repellenda vel modicum.* Neque Sol est, Auditores, qui fruges nobis, & flores, & arborum fructus, & animantium fœtus adfert, sed Christus rerũ omniũ opifex, ipse est, qui ista per Solẽ, tanq̃ per famulũ ad nos mittit. Rogo te, cùm amici tui seruus heri sui nomine tibi munusculum aliquod adfert, vtri gratias agis? Vtri magis acceptum refers? Herone, qui misit, an seruo, qui tulit? Non seruo, qui tulit. Cùm igitur id omne, quod per Solem accipimus, à Christo donetur, licèt à Sole, tanquam famulo, adferatur, non Soli, sed Christo habendæ sunt gratię. Atque hic est Sol, cui similem esse Mariam diuinæ literæ p̃dicãt, cũ aiunt: *Electa, ut Sol.* Vt enim Christus est *electus ex millibus* virorum, (vt in Canticis dicitur) ita & Maria est electa in millib. fœminarum. Et sicut inter natos mulierum non surrexit maior homine Christo; ita inter natas mulierum nõ surrexit maior Virgine Maria. Eminet Christus velut *malus inter ligna*; floret Maria velut *lilium inter spinas*. Christus caput est Ecclesiæ; & Maria collum est Ecclesię. Omnia munera, omnes gratiæ, omnes cœlestes influxus à Christo, tanquam a capite; & per Mariam, quasi per collum in Ecclesiæ corpus descendunt. Plures sunt in corpore manus, plura brachia, plures humeri, plures tibię, plures pedes; sed vnũ est caput, & vnum est collum. Ita & in Ecclesia, plures sunt Apostoli, plures Martyres, plures Cõfessores, plures Virgines, plures Viduæ; sed vnus est Filius Dei, & vna est Mater Dei.

Christus Sol iustitiæ.

Bonau. in vita sãcti Francisci.

Cant. 5.

Cant. 2.

Ac

Corpus mysticum Ecclesiæ.

Ac vt quod dicimus clariùs, & illustriùs fiat, ad elegantissimam illam comparationem Apostoli Pauli, qui Ecclesiam corpori humano similem facit, paulisper, si placet, animum conuertamus, & ad memoriam reuocemus.

Ecclesia igitur integrum quoddam & pulcherrimum corpus est, cuius caput est Christus Deus & homo: *Ipsum*, inquit Apostolus, *dedit caput super omnem Ecclesiam*. Quid est caput? Principium corporis. Caput igitur Christus, qui ait: *Ego sum principium, qui & loquor vobis*. Quid habet caput præ cæteris membris? Hoc habet, quòd cùm reliquum corpus vno sensu duntaxat, eoque omnium abiectissimo præditum sit, in capite omnes vigent. Ergo caput est Christus, in quo sunt oculi prouidentiæ, quibus semper nos respicit: aures clementiæ, quibus semper nos audit: nasus iudicij, quo bonos à malis secernit: & palatum experientiæ, quo de virtutibus electorũ periculum facit. Quod est præterea capitis munus? Sensum, & motum omnibus membris suppeditare: Christus igitur caput, qui sensum, & motum, id est, fidem, & charitatem, & cæteras virtutes, ac dona liberalissimè fidelibus impertitur. Et quanquam interdum sensuum aliquorum functionem hominibus permittit, vel potiùs committit, vt Doctoribus oculorum, Prædicatoribus linguæ, & Pastoribus oculorum, aurium, narium, & cæterorũ; munus tamen tribuendi sensum & motum, quod capitis est maximè propriũ, sibi vni reseruat.

Caput eius Christus. Ephes. 1.

Ioan. 8.

Cor, Spiritus sanctus

Cor autem, quod in medio corpore inuisum, atque nõ aspectabile residet, & per omnia membra vitam & calorẽ spargit, Spiritus sanctus est, qui non est humana carne vestitus, vt cerni possit, sicut caput nostrũ Christus. Mẽtiũtur enim, mentiuntur, qui vel Melchisedechum, vel Manichæum, Spiritũ sanctum esse volebant. Non est aspectabilis, nec videtur Spiritus sanctus, & tamen occulto, & admirabili quodam modo Ecclesiam regit, ac fouet, & ei vitam, & calorem tribuit.

Collum, B. Maria.

Iam verò collum, vt diximus, Virgo Mater est: ipsa est enim capiti proxima, ipsa corpus cum capite iungit, per ipsam cęlestes capitis influxus in membra descendunt.

Humeri, Prælati.

Porro humeri Apostoli, & Episcopi, ac Pastores cæteri dici possunt. Vt enim super humeros onera imponuntur, ita super Apostolos ædificata Ecclesia est, & nunc quoque Episcoporũ, ac Pastorum humeris sustentatur. Hinc Episcopatus non honor, sed onus a sanctis Patribus dicebatur. Hinc et Pontifex Summus, cui grauissimum onus impositum est, se Seruum Seruorum appellat. Et sicut Aaron, figura Pontificum Ecclesiæ, in superhumerali nomina filiorum Israel scripta gerebat; ita Pontifices nostri, non nomina, sed animas Christianorum humeris suis impositas, tanquam boni pastores ad regnum cęlorum ferre debent.

Brachia, Martyres & Doctores.

Brachia verò qui, nisi Martyres fuerunt? qui scuto, & gladio verbi Dei armati cruentum bellum cum hostibus Ecclesiæ commiserunt, & sanguinem proprium effundentes acies inferorum fuderunt, dissiparunt, profligarunt. Nec solum Martyres, sed etiam Doctores brachia fuerunt. Nã cum duo sint genera hostium Ecclesię, vnum Paganorum, alterum Hæreticorum: contra primos Martyres dimicarunt; Doctores contra secundos. Illi cominus gladijs, & pugionibus: isti eminus iaculis, & sagittis. Et quidem Martyrum bellum atrocius, Doctorum periculosius: vtrumque gloriosum est, & lauream ac triumphum suis bellatoribs vtrumque parit.

Pectus, Prophetæ.

Pectus autem qui, nisi Prophetæ dici debent? Ipsi enim secreta Spiritus sancti, qui cor est, nouerunt: ipsi futura prædixerunt, quæ latebant in pectore Dñi. Et sicut cor in pectore,

ita Spiritus sanctus in Prophetis potissimum habitabat: *Non enim humana voluntate*, vt ait Apostolus Petrus, *allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Hinc inter Apostolos solus Ioannes Propheta fuit, & Apocalypsim scripsit plenam mysteriorũ, qa solus ipse supra pect⁹ Dñi recubuit.

2.Pet.1.

Renes verò illi sunt, qui pęnitentiæ, ieiunijs, vigilijs, alijsq. id genus rebus incũbunt, & renes ac lumbos accincti contra libidines, ac voluptates fortiter pugnant. Est enim & hoc graue, & periculosum belli genus. Nam, vt ait Iob, Diaboli potestas potissimum in lumbis dominatur.

Renes, pœnitentes.

Iob.40.

Viscera virgines sunt. Non secus enim ac viscera cordi, ita ipsæ Domino adhærent, & ab eo fouentur, diliguntur, custodiuntur. O si intelligerent pecudes istę, hæretici nostri temporis, Veneris cultores, aĩalia ventris', quanti meriti sint virgines apud Deũ, quomodo sequantur *agnum quocunque ierit*, & cantent *canticum nouum, quod nemo* cantare potest, qui virgo non sit. O si legissent apud Isaiam: *Non dicat eunuchus: Ecce ego lignũ aridum; quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius a filijs, & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit*. Itaque *eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum Dei*, locum & nomen melius habebunt à filijs, & filiabus, nomen videlicet sponsi, & sponsæ, & thalamum in palatio Omnipotentis Regis. O si olfacerent canes isti flores virginitatis! O si viderent quantum Ecclesia virginibus condecoratur! O si scirent lupi isti rapaces, se viscera Domini lacerare, & ab eius corpore violenter abstrahere, dum sacras virgines nubere cogunt, fortasse non tam furiosè & impiè in sanctam, & dulcem, & Domino dilectam virginitatem debaccharentur.

Viscera, Virgines.

Apoc.14.

Isa.56.

Matt.19.

Genua, Auditores, illi sunt, qui genibus flexis, fundendis precibus, vel in eremis, vel in monasterijs reconditi semper incumbunt.

Genuã, monachi.

Denique pedes, qui duo sunt, & terram perpetuò tangunt, matrimonio copulatos designant: qui, licet diuisi sint, vt Apostolus ait, & de rebus terrenis aliquando cogitare penè illis necessarium sit: tamen si permaneant in fide, & charitate, *& operibus bonis diuites fieri* satagant, bonum gradum sibi acquirent. Ecce igitur quale sit corpus Ecclesiæ.

Pedes, coniugati.

1.Cor.7.

1.Tim.6.

Sed vbi stomachum partem corporis tam necessariam reliquimus? Certę nisi hic tam multos clericos vidissem, fortasse stomachi oblitus fuissem. Stomachus igitur, Auditores, qui latet in corpore, & cordi proximus est, & cibos coquit, & omnibus membris alimentum subministrat, clerici sunt. Ipsi enim primum latere debent, nec implicari negotijs sæcularibus. Deinde cordi, hoc est, Spiritui sãcto vicini esse debent, vt calorem ad cibos pro toto corpore coquendos habeant. Postremò ipsi solliciti esse debent, quomodo membris omnibus spiritualia alimenta præbeant. Locus hic admonebat, vt multa clericis dicerem; sed tempus admonet vt nihil dicam. Quid agemus, Auditores? consilium reperi nec isti, nec illi, *sed diuidatur*: nec multa, nec nihil, sed pauca quædam dicantur. A stomacho bona valetudo corporis dependet. Medicus, cùm ægrum visitat, primum de stomacho petit, quo pacto suo munere fungatur. Et Dominus, cũ Ierosolymam intrabat, primũ omnium ad templum se conferebat; & ementes, & vendentes eijciebat. Et nũc, Auditores, *tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei*. Quis non videt, quàm grauiter affligetur corpus Ecclesiæ? quàm atroci, & quàm diuturno morbo laboret? quàm debilitatem, & lassitudinem membra omnia præ se ferant? Et hoc vnde, nisi quia stomachus

Stomachus, Ecclesiastici sunt.

3.Reg.3.

1.Pet.4.

machus calorem ad cibos concoquendos non habet? Si clerici, qui duces aliorum, & matres, & nutrices esse debent, hac non habent, perfectionē ignorāt, quō cęteros alere, docere, ac ducere possūt? *Soror nostra parua est, & vbera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est?* Quid? quòd hæretici nihil habent in ore, quàm corruptos mores clericorum? Qui igitur illis discedendi occasionem fortasse aliquando dedimus, obsecro, & redeūdi occasionē demus. Cōseruemus, cōseruemus, Auditores, ignē charitatis, muneribus nostris diligenter incumbamus, & tum sine dubio sanitas sua, & pristinæ vires Ecclesiæ corpori restituentur.

Cant. ult.

Ecce igitur quale sit corpus Ecclesiæ, in quo quis non videt, quam præclaram, & quàm insignem partē Virgo Mater obtineat? Nihil est enim in toto corpore, quod magis emineat, & magis ornari soleat, quam caput, & collum. Caput ornatur diademate, collum aureo torque, & monilibus ex auro, & gemmis condecoratur. Sic igitur caput nostrum Christus est, omni gratia & gloria ornatum. Ad ipsum autem proximè Maria, quæ collum est, accedit, vt verissimè dicatur: *Electa, vt Sol.* Zeuxis excellentissimus pictor, cū formosissimā imaginē pingere vellet, fertur multas pulcherrimas virgines ante conspectum suū constituisse, vt vnius frontē, alterius oculos exprimeret: huius imitaretur manus, illius pedes: deniq; illud à singulis accipiēs, in quo maximè excellebant, pulcherrimam imaginem efficeret. Sic etiam

Similes.

(*Si parua licet componere magnis*) summus artifex Deus noster, cū collū istud Ecclesię ornatissimū esse vellet, quicquid decoris, & gratiæ in cæteris Sanctis posuerat, vel positurus erat, id totum transtulit in Mariam, vt merito primis verbis Gabriel Archangelus diceret: *Aue gratia plena.* Etenim Maria est arca fœderis auro purissimo

Luc. 1.

Encomiū Mariæ.

contecta: Maria est thronus Salomonis, de quo scriptura dicit; *Non est factum tale opus in vniuersis regnis*: Maria est templum Dei, ciuitas sancta, sedes sapientiæ, domicilium Spiritus sancti. Maria Rebecca est pulchrior, Anna religiosior, Abigail prudentior, Iudith fortior, Debora sapientior. Maria Patriarcharum, & regum est filia, magistra Apostolorum, Martyrum fortitudo, Confessorum solamen, & Virginum decus. Maria vt Luna lucet incipientibus, vt aurora proficientibus, vt Sol perfectis: Dæmones autem, *vt castrorum acies ordinata* perterret. Nominatur Maria, & Tartara tremunt: nominatur Maria, & exultat cœlum: nominatur Maria, & corda Sanctorum liquescunt. O illos miseros, Auditores, qui tale collum non recognoscunt, non venerantur, non colunt. Vt enim membrum aliquod, si à capite influxum recipere velit, & per collum illum recipere dedignetur, arescet omnino, & morietur: ita & hæretici, qui vitam à Christo, & gratiam cupiunt, & per Mariam habere recusant, ieiuni, & aridi manent, & perpetuò permanebunt: Non sic sancti Patres nostri, non sic: sed omnes cultores, & amatores huius sanctissimæ Virginis fuerūt. Quæ quidem in hoc etiam ostenditur electa esse vt Sol, quod sicut Christus Sol diligit misericordiam, & iudicium, habetque cum lenitate coniunctā seueritatē, & est Pater, & est Iudex: ita Virgo sācta pulchra est vt Luna, blanda vt aurora, vt Sol aspectabilis, & iucunda, simulq; *terribilis* est, *vt castrorum acies ordinata.* Illa priora amanissimam matrem, ista posteriora potentem Reginam ostendunt.

3. Reg. 10.

Multa hic dicenda essent, sed breuiter pertransibo. Quotquot nascimur ex Adam, Auditores, exercitum habemus membrorum, sensuum, virium, facultatum, sed dissipatum, & sine ordine. Ratio enim, quæ imperatoris obtinet munus, imperat quidem,

Maria castrorum acies ordinata.

sed ei ab exercitu non obeditur. Atque hinc fit, vt hostis humani generis facillimè exercitum istum fundat, ac profliget. Non sic nostra Virgo, non sic: sed ita prodijt in lucem, *vt castrorum acies ordinata*. Ratio imperabat, sensus parebat: nec sensus contra rationem, nec ratio contra Deum vnquam insurgebat. Et propterea omni armorum, & præsidiorum genere Mariæ exercitus instructus erat. Illic æquitas contra iniquitatem: temperantia contra luxuriam: fortitudo contra ignauiam: prudentia contra temeritatem: honestas contra turpitudinem: fides contra incredulitatem: pietas contra scelus: omnes virtutes contra omnia vitia in illo exercitu stabant. Quocirca Diabolus magna dæmonum caterua comitante cùm ad Mariam accessit, & vbi eam talem expertus est, fugere cœpit & clamare: *Castra Dei sunt hæc: fugiamus Israelem*. Non est ista sicut cæteræ: *caput meum doleo, caput meum doleo*: nunquid fortè hæc est illa, de qua olim audiui: *Ipsa conteret caput tuum*? Verè ipsa est. Iam sentio, iam conteret caput meum. Atque hic esset finis orationis.

Gen. 32. *Exod. 14.* *4. Reg. 4.* *Gen. 3.*

Sed nihil nos, Auditores, vtilitatis, nihil emolumẽti domum referemus? Nimirum magnam vtilitatem, salutaria documenta, optimum laboris nostri fructum capiemus, si istam tãtam, tam potentem, tam excelsam Reginam qualis fuerit, dum hic viueret, consideremus. Vixit enim, Auditores, Mater Dei, & orbis Domina in extrema paupertate, manibus victum quæritabat. Et quanquam pro peccatis satisfacere opus ei non erat; tamen, vt Beatus Ambrosius ait, in libro secundo de virginibus, ieiunijs, vigilijs, & orationibus corpusculum affligebat. Labores autem, & dolores, itinera, & fugas, timores, & vexationes, quas propter Dominum, siue dum ipse viueret mortalis, siue in morte, siue post mortem passa est, quis numerare valeat? Et vim illius gladij, qui animam illius pertransijt quis pro dignitate valeat explicare? Cur hoc, Auditores, cur hoc? Num Dominus ista non videbat? num opem ferre non poterat? Num Virginem non diligebat? Nihil horum dici potest. Quid igitur dicemus? O diues paupertas! O nobilis humilitas! O dulces tribulationes! Quàm pauci thesaurum in vobis, tanquam in agro reconditum, nouerunt; In magno errore versamur, Auditores, laboramus ignorantia nimis crassa. Ab hac nos Deus Mariæ exemplo liberare voluit. Quotus quisque enim est, qui non magni faciat opes, honores, voluptates? & tamen si verè aliquid essent, credere posses tam exiguã eorum portionem Mariæ Deum datu rum fuisse? Dicit igitur Deus: Ego iustus, ac sapiens sum, & tamen res istas externas sæpe largior peccatoribus, & non largior iustis. Non igitur credas res preciosas. Ego enim sum, qui dixit *Nolite proijcere margaritas ante porcos* non ergo margaritæ, non aurum, non argentum sunt: sed mala putrida, & quisquiliæ quasillis vt porcis proijcio. Quare, Auditores, discamus hic vera à falsis bonis; aurum à carbonibus internoscere Noli diuitijs te onerare, nisi velis esse, vt Arnobius ait, viator onustus in paruo itinere. Quid stultius eo qui vsque Mechliniam profecturus, onerat se panibus, & vestibus, ac magna supellectile, quasi triennium in itinere esset futurus? Et tamen hoc stulto stultiores nos sumus, qui tres dies in hoc sæculo superuicturi, viaticum in mille annos cõparare studemus. Nunquid nõ vtilius, ac melius esset, pauperes aduocare, ac dicere: Eia, fratres, leuate me hoc onere, comedite cibos istos, induite vestes istas: nec enim in vrbe, ad quam tendimus, hæc nobis vsui erunt.

Ambros. l. 2. de virgin. *Matth. 7.*

Deinde aliam adhuc vtilitatem Mariæ exemplum nobis adfert, nimirum vt cùm in varias tentationes inciderimus,

mus, non conqueramur. Nunquid enim non præclarè nobiscum agitur, si similes Mariæ efficimur? Mater Dei sine peccato existens nihil in hac vita, nisi tribulationes inuenit, & tu terræ vermiculus, in peccatis natus, in peccatis viuis, & tamen indignaris, si non omnia pro voto succedunt? Discamus ergo, discamus exemplo Mariæ, quod Christianorum est proprium, bona agere, & mala pati. Tu aût Virgo beata, quæ quicquid velis impetrare potes, vt Regina nos rege: vt Mater foue, vt Patrona tuere: vt stella maris in hoc Oceano profundo, & tam æstuoso viam nobis ad portum ostende, vt aliquando tandem è vadis emergamus, ac scopulos omnes prætervecti ad portum æternæ salutis feliciter perueniamus. Amen.

CONCIO QVADRAGESIMA TERTIA DE DOMINICA DECIMASEPTIMA Post Pentecosten.

THEMA.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est maximum & primum mandatum. Matth. 22. Marc. 12.

SYNOPSIS.

QVomodo Prudentia & Charitas, virtutum omnium reginæ, in Christi responsionibus vbique enituerint; & quomodo ille in triplici genere quæstionum, sibi proponi solitarum, videlicet vtilium, curiosarum, recto fine carentium, se habuerit, aliquibus Euangeliorum locis manifestatur. Quàm cautè cum hæreticis sit ineunda disputatio exemplis SS. Patrum, præsertim sancti Antonij, & Macharij Abbatis ostenditur. Hinc ad Legisperiti quæstionem hodierno in Euangelio propositam descenditur; illius difficultas proponitur, quanta prudentia in illa soluenda, simul & notanda Pharisæorum iniquitate, vsus fuerit Christus, declaratur. Quinque dein rationes assignantur, cur mandatum charitatis dicatur primum & maximum. Prima est, illius finis. Secunda, eius amplitudo. Tertia, præmium. Quarta, id, quod præcipit, quod est Charitas. Quinta, modus, quo diligere Deum præcipit; cuius etiam explicatio ex D. Gregorio Nysseno, & Augustino affertur

tur, & insuper Authoris ipsius subiungitur. Quomodo, & cur Deus sine modo sit diligendus, docetur: & quomodo itidem ille nos sine modo diligat, ex innumeris in nos collatis beneficijs eleganter probatur. Grauis tandem in ingratos inuectio priorem partem concionis concludit.

Vnde fiat, quod tam paucos nos amemus, & tamen ipsi ab omnibus amari cupiamus, Authoris sententia affertur, & stabilitur. Cur non etiam specialis lex de diligendo seipsum data sit, causa assignatur; & de frenanda philautia, insignis doctrina subiungitur. Iusta reprehensione describuntur nostra tempora, in quibus tam frigidè salus proximorum, & pœnitentia in calamitatibus publicis, secus quàm olim, tractatur. Propositis deinde pro exemplo dilectionis proximi duobus SS. Stephanis, disseritur, quanam sit maximè expedita & secura via ad charitatem; nempe cognitio rei amandæ; nec solùm cognitio theorica, sed & practica. Deum in intimis cordis penetralibus quærendum esse; ad quæ per feruentes preces, & per aduersitates viam aperiri, pulchro discursu probatur; ad eamque quærendam, inuentam ingrediendam, breui exhortatione finitur.

SI quantum huiusce Euangelij historia continet vtilitatis & doctrinæ, tantũ esset in me ad eam enarrandã & explicandam facultatis, non dubito, Auditores optimi, quin longè maiorem & vberiorem fructum ex hac vna oratione, quàm ex multis alijs caperemus. Etenim duæ sunt omnium duces, & tanquam Reginæ virtutum, *Prudentia & Charitas*: Charitas mouet, Prudentia regit: sine prudentia cæcæ, sine charitate mortuæ sunt: itaque charitas vita, prudentia lumen virtutum est: porrò Euangelium hodiernum utramque complectitur. Nã & exemplo Domini prudentiam, & præcepto Domini charitatem docet. Vt enim Dominicum pectus domicilium erat omniũ uirtutum, ita responsa eius semper erant, & igne charitatis inflammata, & prudentiæ sale condita.

Prudentia & Charitas reginæ uirtutum.

Prudentia Christi in respondendo.

Vt igitur prudentiæ documentum uideamus, nota quod tria genera quæstionum Domino proponi solebant; vnum utilium, & salutarium, alterum curiosarum & inutilium, tertium vtilium quidem, sed non recto & bono, sed iniquo & peruerso consilio ac voluntate. Ac ad primas quidem quæstiones, quòd omnino bonę essent, semper Dominus respondebat. Ad secundas, quòd nihil boni haberent, nunquam respondebat. Ad tertias, quòd partim essent bonæ, & partim non bonæ, interdum apertè, interdum obscurè respõdebat; interdum verò tanquam responsione indignas contemnebat. Primo genere cõtinentur quæstiones nonnullę Apostolorum, vt illa: *Quare nos non potuimus eijcere illum?* Quibus Dominus ait: *Propter incredulitatem vestram. Hoc autem genus dæmoniorum non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium.* Eiusdem generis est illa quæstio Apostoli Petri: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies?* Cui Dominus: *Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.* Secundi generis est illa quæstio discipulorum: *Si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Quibus Dominus: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Et illa B. Petri: *Hic*

Matt. 17.

Matt. 18.

Act. 1.

Ioan.vlt. *Hic aũt quid?* Cui Dominus: *Quid ad te? Tu me sequere.* Videtis quo pacto curiosis quæstionibus prætermissis solas vtiles dissoluebat? Iam verò tertium genus totũ est Scribarum & Pharisæorum, qui vtilia quidem & salutaria sæpe petebant, tamen quia non discendi voluntate, sed accusandi & reprehendendi cupiditate ad interrogandum Dominum incitabantur, propterea non semper apertum responsum accipiebant, sed tunc solùm, cùm Dominus ex responsione sua fructum aliquem redundaturum in auditores perspiciebat. Itaque cùm Scribæ & Seniores aliquando dicerent: *Dic nobis, in qua potestate hæc facis; & quis tibi dedit hanc potestatem?* non inutile illis fuisset, si Dominus illis respondisset, Ego, qui Dei Filius naturalis sum, à quo potui, nisi à Patre Deo potestatem accipere? Sed non erant huius veritatis capaces ira atque odio excæcatæ mentes Iudæorum. Ideo prudentissimè Dominus ait: *Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego dicam vobis, in qua potestate hæc facio. Baptism⁹ Ioãnis unde erat, è cœlo, an ex hominibus? Dicũt ei: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio.* Rursum, cùm Pharisæorum discipuli cum Herodianis à Domino peterent: *Licet censum dare Cæsari, an non?* Videns Dominus calliditatem & nequitiam eorum, ita cautè et prudenter respondit, vt & veritatem aperiret, & tamen ab illis reprehendi non posset. Ait enim: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.* Postremò quod in Euangelio, quod habemus præ manibus, continetur, cùm Pharisæi Dominum conuenissent, & interrogaret eum vnus ex eis Legis doctor, tentans eum: *Magister, quod est mandatum magnum in Lege?* Apertissimis verbis Dominus respondit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Tametsi enim illi ini- qua intentione petebant, tamen bonum erat valde, quod petebant; & Dominus præuidebat eum Legisperitum non clausurum oculos veritati. Itaque, vt Beatus Marcus refert, Legisperitus veritati cedens responsum Domini comprobauit; & Dominus videns eum peruersam voluntatem deposuisse, illum commendans, ait: *Non es longè à regno Dei.*

Matt.21. Luc.20.

Ibidem

Matt.22.

ibidem.

Marc.12.

Eadem vsi sunt sancti Patres.

Hæc est igitur prudentia, quam sancti Patres nostri Dominum imitãtes in suis sermonibus adhibebant, siue cum Ethnicis, siue cum hæreticis disputarent. Quòd si autem vllo vnquã tempore hæc prudentia necessaria fuit, certè nunc est, quando tam multæ & tam perniciosæ hæreses olim à maioribus nostris sanctissimis viris confutatæ, damnatæ, sepultę; nũc iterum ab impurissimis & sceleratissimis hominib. in lucẽ reuocantur, & quasi ab inferis excitantur. Nõ igitur quilibet cũ hæreticis disputare debet: & ij, qui debent, nec in omni loco, nec in omni tempore, nec cum quibusuis, nec coram quibusuis facere debent. Sed quid dicam, quod in plerisque locis pessima quædam consuetudo inoleuit, vt inter patinas & pocula de fide & Sacramentis Catholici cum hæreticis disputent, nec tam argumentis & rationibus, quàm conuitijs & clamoribus rem agant? Et quidem Catholici imperitè, hęretici improbè, vtrique periculosè faciunt. Istæ enim disputationes vtilitatis nihil, incommodi plurimum habent: Nam nec propterea Catholici fidei suæ firmiùs adhærebunt, & hæreticis contentione illa exacerbatis, & vino calefactis, immanissimas blasphemias in Deum, & in sanctos euomendi præbetur occasio. Certè magnus Antonius, vt sanctus Athanasius de eo refert, non solùm non disputare, sed nec loqui cum hæreticis dignabatur. Et B. Abbas Macharius, vt Cassianus in collatione 15. scriptum reliquit, cum Eunomianus quidam dialecticis sophismati-

Prudenter cum hæreticis ineunda disputatio.

mati-

mat bus,& inani loquacitate Ægypti populos deciperet,noluit cum eo argumentis agere, quorum imperita illa multitudo iam penè decepta capax non erat: sed hæreticum hominem,& omnem illam multitudinem ad sepulchrum mortuorum deduxit,atque ibi non verbis, sed miraculis hæreticum fugauit, & circumuentum populum ad fidei integritatem reuocauit. Ac de prudentia quidem hactenus.

Difficultas quæstionis Christo proposita.

Nunc si quis fortè putet,leuem esse quæstionem,quam Pharisæi Domino proposuerunt, nec esse minùs puerilem, quàm si nunc doctissimus aliquis Theologus ab alio itē doctissimo Theologo quæreret,quot sunt Ecclesiæ Sacramēta? vel qđ sit potissimum Sacramentorum? is audiat non modò non leuem,nec puerilem, sed grauissimam & difficillimam quæstionem fuisse. Siquidem præcepta legis Iudæorum ab ipsis Iudæis sexcenta, & tredecim numerabantur:& vsque adeo admixta sunt magna cum paruis, vt Origenes super hunc locum dicat, Hebræorum Doctores ab ipso tempore Moysis semper de hac re contendisse, nec vnquam certi aliquid inuenire potuisse. Præsertim cùm hoc dilectionis præceptum non inter prima,sed inter postrema,& in vltimo libro legis,hoc est,Deuteronomij 6.c.tandem conspiciatur. Augebat verò Pharisæis difficultatem,quia non solùm de maximo, sed & de primo mandato petebant.

Matt.22. Marc.12.

Cùm enim dicat Matthæus,eos interrogasse de magno mandato, & Marcus eandem historiam texens dicat, eos interrogasse de primo,compertum omnino atque exploratum nobis esse debet,eos de primo & maximo quæsiuisse. Quod quidem callidissimè fecerunt. Arbitrabantur enim nullum esse fortasse primum simul & maximum, cùm in Decalogo primum illud sit:

Deut.6.

Audi Israel,Dominus Deus tuus Deus vnus est. Quo tamen primo mandato maius esse videtur dilectionis mandatum, sicut fide posterior quidem, sed maior tamen est charitas. Aiunt igitur,Videamus an iste fabri filius,& qui litteras nunquam didicit, ab illa quæstione se expediet. Magister, quod est primum & maximum mandatum in lege? Sed quid ait scriptura diuina? *Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum*. Et: *Non est sapientia,nō est prudētia,non est consilium contra Dominum*. Nam Dñs est quidē fabri filius, sed eius fabri, qui cœlum & terrā fabricauit: & litteras nunquam didicit, quia in eo *absconditi sunt omnes thesauri scientiæ, & sapientiæ* Dei. Dominus igitur, qui auctor legis illius fuerat, quia planè intelligebat, mandatum dilectionis non solùm esse maximum & præstantissimum, sed etiam primum: non quòd in libro legis primo loco scriptum sit; sed quòd primum fuerit in intentione Legislatoris, idcirco ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est primum & maximum mandatum*. Et simul videte Domini sapientiam: non solùm respondet, & nodum quæstionis dissoluit; sed vnà illis iniquitatem ipsorum, & mentis peruersitatem ante oculos ponit. Occulto enim & tacito quodam more Dominus hoc illis dicit: Cognoscere vultis,quod sit primum & maximum mandatum? Illud est, quod vos verè ignorare, & minimè omnium custodire videmini, dum ad me tentandum compositis verbis,& simulata religione acceditis. Nam dilectionis mandatum summum & antiquissimum est, & tamen vos odij atque inuidiæ stimulis ad me tentandum incitamini.

Prou.1. Prou.21. Coloss.2.

Sed nos, Auditores, Scribas & Pharisæos relinquamus,& Dñi mādatū diligēter cōsiderem⁹. Duo nobis de hoc primo & sūmo mādato dicēda esse videntur. Vnū, quare primū & maximū

manda-

mandatum appelletur: Alterum quid sibi velint illa verba: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Vt igitur ab eo, quod primo loco positum est, incipiamus, quinque sunt causæ, propter quas dilectionis mandatum est primum, & summum.

Cur dilectionis præceptum primū & maximū dicatur.

Quænam est prima ratio? Nimirū ista; Quia dilectionis mandatum est finis omnium mandatorum: *finis præcepti est charitas*, inquit Paulus: nec solùm præcepti, sed & legis & Prophetarum, sed omnium virtutum, omnium donorum, omnium Sacramentorum, omnium denique, quæ Dominus in terris egit, & quæ Sancti postmodum egerunt, & quæ in posterum vsque ad mundi consummationē agent. Hæc enim omnia eo tendunt, vt hominem cum Deo, fōte omnium bonorum, perfectè cōiungant; quod nisi per charitatem fieri non potest. Hæc est glutinum, hæc est vinculum, quod cum Deo nos vnit. Hinc videlicet in cœlesti illa Ierusalem, vbi perfecta charitas in omnib. est; & vbi *Deus est omnia in omnibus*, nec fides, nec spes, nec leges, nec Sacramenta locum habent. Vt enim cùm domus ædificatur, multi pontes, multa instrumenta, multæ machinæ necessariæ sunt: at postquam tectū est superpositum, & domus perfectionem atque absolutionem accepit, tunc destruuntur pontes, instrumenta, & machinæ remouentur: ita dum in animis nostris Dei domus ædificatur, multarum virtutū, legum, Sacramentorum, aliarumque rerum adiumentis opus habemus: at vbi perfectæ charitatis tecto superposito domus hæc ad finem & consummationem suam peruenit, tunc sola charitas manet; *siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur.* Mandatum igitur dilectionis, quia finis mandatorum est; ideo primum & maximum est.

Primò, ratione finis. 1. Tim. 1. 1. Cor. 15. 1. Cor. 13.

Altera ratio ex eo sumitur, quòd mandatum dilectionis ita mandata omnia comprehendit; vt latiùs pateat: ipsum solum, quàm alia simul omnia. Nam qui Deum ex toto corde diligit, certè omnia alia diligit, quæ Deus ipse diligit, & ea magis diligit, quæ à Deo magis diligi nouit. Deus autem diligit omnia quæ sunt, & nihil odit eorum, quæ fecit: sed ea tamen præcipuo amore complectitur, quæ ad suā ipsius imaginem, & similitudinem fecit. Quare nemo est, qui verè & ex corde Deum diligit, qui proximum simul non diligat: *qui verò proximum diligit, legem impleuit.* Dilige, inquit Augustinus, & fac quod vis. Nam *iusto non est lex posita*: sine lege enim legem impletis. Quid enim aliud leges volunt, quàm vt malum non fiat? At *dilectio malum non operatur.* Nam quomodo fieri potest; vt qui proximū diligit, aut ei pecunias suffuretur, aut vxorem eius adulteret, aut contra eū falsum testimonium dicat, aut ipsum occidere, vel vulnerare, vel percutere, vel etiam lędere inimicum possit? Deinde nonne hæc est Apostoli Pauli clarissima & efficacissima demonstratio? *Dilectio malum non operatur; ergo plenitudo legis est dilectio.* Verè igitur Propheta de charitate loquēs ait: *Latum mandatum tuum nimis.* Et ipse Dominus: *Hoc est primum & maximum mandatum.*

Secūdò ratione amplitudinis. Sap. 11. Rom. 13. 1. Tim. 1. Rom. 13. Ibidem. Psal. 118.

Porrò tertia huius rei ratio est, quia primum, summum, & maximum hoc mandatum implentibus Deus maxima quæque promisit. Audi enim quid Apostolus dicat: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus.* Quibus? Credentibus solum? Non. Signa & prodigia edentibus? Minimè. Eruditis in lege? Magistris & Doctoribus? Nequaquam. Quibus igitur? *Iis, qui diligunt illum.* O si verba illa cor nostrum penetrarent; *nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se!* O quàm citò puerilia negotia dimitteremus, pueriles cogitationes deponeremus, & Dominicamo-

Tertiò, ratione præmij. 1. Cor. 2.

rem omni animi prouisione quærere-mus. Quid enim est illud: *Nec in cor hoīs ascēdit?* Nimirū hoc: multa vidisti, multa audiuisti, multa legisti, sed nihil ista sūt. Ascēde altiùs: Cogita, exopta voluptates, opes, honores, fastigia, regna, imperia. Ascēde in cœlū, sup cœlum, vltra cœlum, vltra oēs terras, vltra omnia maria: Quære, inuestiga, cogita, & concupisce, si potes: & tamen habeas pro comperto ex eius veritatis testimonio, quæ nec falli, nec fallere potest, cogitationem & desiderium tuum adhuc esse longè inferius eo bono, eaque gloria, q̄ Deus tibi, tibi, inquam, qui hic ades, & præparauit, & reipsa dabit, si dilexeris eum. Nonne igitur primum & summum mandatum est, cui summum & maximum præmium iure debetur?

Quarto, ratione eius, quod præcipit, scilicet charitatis.

Iam verò quarta ratio ex ipsa charitate sumitur, quæ hoc mandato præcipitur. Charitate enim nihil prius, nec maius habemus, quod Deo dare possimus. Siquidem charitas radix, fons, & origo est omnium bonorum. Si fortè incipis aliquem diligere, & in eo amoris donum collocare, nihil est, quod ipsi postea non libentissimè dones, nihil quod pro eo non facias. At contrà, si non diligas, quàm multæ machinæ adhibendæ erunt, vt ei vel minimum obolum largiaris? Et hoc vnde? nisi quòd aperto fonte charitatis, fluunt riuuli donorum: At eo clauso, vix paruæ guttę summo labore exprimi queunt. Qui turpi atque insano amore fœminas prosequuntur, quicquid habent nonne illis tanta facilitate largiuntur, vt semper parum se dedisse putent, nisi ipsi ad extremam inopiam redigantur? At Christi pauperibus, si fortè nummum vilissimum casu aliquo dare debeāt, q a nec Christū, nec eius pauperes diligūt, quoties suspirabūt, anteq̄ marsupiū aperiant? Itaque si diligis, nihil clausum, nihil obsignatum habes: si non diligis, ita sunt omnia clausa, vt nullis clauibus reserari possint. Quare videtur quidem Deus noster parum petere, dum pro tam multis, & tam magnis beneficijs, quæ quotidie in nos confert, nihil nisi amorem nostrum petit: nam si Reges et Principes nostri non alia vectigalia, & tributa exigerent, quàm vt eos diligeremus, certè nimium liberales iudicarentur: & tamē, Auditores, nullum poterat Deus maius tributum petere tributo charitatis: Est hoc exiguum quidem, & longè impar beneficijs eius: tamen nihil maius nos habemus. Nec verò iniuria rem tam grandem Deus petit: *ipse enim prior dilexit nos*. & sicut inter ea, quæ nos offerimus Deo, nihil est excellentius charitate; ita inter ea, quæ nobis largitur Deus, nihil est sublimius charitate. Nam vita, salus, incolumitas, gratia, virtutes, Sacramenta, cœlum, terra, animantia, plantæ, & alia quæcunque, quæ nobis dedit Deus, finita sunt; sola charitas, qua nos diligit, & qua ista dedit, & maiora etiam dabit, sola inquam, est infinita. Nos, Auditores, si vberem messem, si sanitatem, si pacem habeamus, si lucra nostra crescant, si honores augeantur, si negotia prosperè succedant, hæc consideramus: & quia hæc finita sunt, non nisi finitas & exiguas Deo gratias agimus. Sed si amorem illum cogitaremus, vnde manāt hæc omnia, ò quam infinitas, et quam sine modo gratias ageremus! Certè si diceretur tibi, Rex Philippus ita te diligit, vt de te cum primoribus regni loquatur, ac de te perpetuo penè cogitet, nonne hoc tibi tantum videretur, vt vix adduci posses, vt crederes esse verum? Quid ergo facere debes, cùm verissimè dicere possis, *Rex regum, & Dominus dominantium* Deus de me cogitat, & ab æterno cogitauit. Ac de te Pater cum filio & Spiritu sancto locutus est. Ipse mihi panem, quo vescor, indumenta, quibus operior, largitur: & hoc est parum ac penè nihil, si cum amore, quo me p̄sequitur, comparetur. Huic igitur tàn-

1. Ioan. 4.

1. Tim. 6.

rem omni animi prouisione quærere-mus. Quid enim est illud: *Nec in cor hoīs ascēdit?* Nimirū hoc: multa vidisti, multa audiuisti, multa legisti, sed nihil ista sūt. Ascēde altiùs: Cogita, exopta voluptates, opes, honores, fastigia, regna, imperia. Ascēde in cœlū, super cœlum, vltra cœlum, vltra oēs terras, vltra omnia maria: Quære, inuestiga, cogita, & concupisce, si potes: & tamen habeas pro comperto ex eius veritatis testimonio, quæ nec falli, nec fallere potest, cogitationem & desiderium tuum adhuc esse longè inferius eo bono, eaque gloria, q̄ Deus tibi, tibi, inquam, qui hic ades, & præparauit, & reipsa dabit, si dilexeris eum. Nonne igitur primum & summum mandatum est, cui summum & maximum prĕmium iure debetur?

Quarto, ratione eius, quod precipit, scilicet charitatis.

Iam verò quarta ratio ex ipsa charitate sumitur, quæ hoc mandato prĕcipitur. Charitate enim nihil prius, nec maius habemus, quod Deo dare possimus. Siquidem charitas radix, fons, & origo est omnium bonorum. Si fortè incipis aliquem diligere, & in eo amoris donum collocare, nihil est, quod ipsi postea non libentissimè dones, nihil quod pro eo non facias. At contrà, si non diligas, quàm multæ machinæ adhibendæ erunt, vt ei vel minimum obolum largiaris? Et hoc vnde? nisi quòd aperto fonte charitatis, fluunt riuuli donorum: At eo clauso, vix paruæ guttĕ summo labore exprimi queunt. Qui turpi atque insano amore fœminas prosequuntur, quicquid habent nonne illis tanta facilitate largiuntur, vt semper parum se dedisse putent, nisi ipsi ad extremam inopiam redigantur? At Christi pauperibus, si fortè nummum vilissimum casu aliquo dare debeāt, q a nec Christū, nec eius pauperes diligūt, quoties suspirabūt, anteq̄ marsupiū aperiant? Itaque si diligis, nihil clausum, nihil obsignatum habes: si non diligis, ita sunt omnia clausa, vt nullis clauibus reserari possint. Quare videtur quidem Deus noster parum petere, dum pro tam multis, & tam magnis beneficiis, quæ quotidie in nos confert, nihil nisi amorem nostrum petit: nam si Reges et Principes nostri non alia vectigalia, & tributa exigerent, quàm vt eos diligeremus, certè nimium liberales iudicarentur: & tamē, Auditores, nullum poterat Deus maius tributum petere tributo charitatis: Est hoc exiguum quidem, & longè impar beneficijs eius: tamen nihil maius nos habemus. Nec verò iniuria rem tam grandem Deus petit: *ipse enim prior dilexit nos.* & sicut inter ea, quæ nos offerimus Deo, nihil est excellentius charitate; ita inter ea, quæ nobis largitur Deus, nihil est sublimius charitate. Nam vita, salus, incolumitas, gratia, virtutes, Sacramenta, cœlum, terra, animantia, plantæ, & alia quæcunque, quæ nobis dedit Deus, finita sunt; sola charitas, qua nos diligit, & qua ista dedit, & maiora etiam dabit, sola inquam, est infinita. Nos, Auditores, si vberem messem, si sanitatem, si pacem habeamus, si lucra nostra crescant, si honores augeantur, si negotia prosperè succedant, hæc consideramus: & quia hæc finita sunt, non nisi finitas & exiguas Deo gratias agimus. Sed si amorem illum cogitaremus, vnde manāt hæc omnia, ò quam infinitas, et quam sine modo gratias ageremus! Certè si diceretur tibi, Rex Philippus ita te diligit, vt de te cum primoribus regni loquatur, ac de te perpetuò penè cogitet, nonne hoc tibi tantum videretur, vt vix adduci posses, vt crederes esse verum? Quid ergo facere debes, cùm verissimè dicere possis, *Rex regum, & Dominus dominantium* Deus de me cogitat, & ab æterno cogitauit. Ac de te Pater cum filio & Spiritu sancto locutus est. Ipse mihi panem, quo vescor, indumenta, quibus operior, largitur: & hoc est parum ac penè nihil, si cum amore, quo me ꝓsequitur, comparetur. Huic igitur tān-

1. Ioan. 4.

1. Tim. 6.

tur tanto muneri, quod munus aliud debebatur, si munus charitatis non debebatur? Iure igitur Deus in lege carnem sacrificiorum sacerdotibus cōcedebat: adipem autem, qui est circa cor, semper reseruabat sibi: illud rectè significans, affectum cordis, & vectigal charitatis sibi vni deberi. Ac propterea dilectionis mandatum, quod rem primam & maximam præcipit, primum & maximum esse constat.

Quintò, ratione modi, quo Deum diligere præcipit.

Iam quinta ac postrema ratio ex modo charitatis, quo Deum amare iubemur, accipitur. Modus enim, quo Deus diligi debet, vt Bernardus ait, est sine modo, & mensura sine mensura, & terminus sine termino.

Atque hoc est, quod ipse Dominus significare voluit, cùm ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Quæ quidem verba (vt ea iam, sicut promisimus, explicemus) non vno atque eodem modo, sed diuerso ac vario à sanctis Patribus exponi video. Verùm quia res ista non est tanti ponderis, vt in ea multum temporis consumi debeat, duas referam duntaxat, & quidem breuissimè, sanctorum Patrum explicationes.

Gre. Nys. de Creat. hom. c. 8.

Gregorius igitur Nyssenus magni Basilij frater, in libro de Creatione hominis, tribus illis vocabulis; Corde, Anima, & Mente, ita tres animæ nostræ partes comprehendit, vt Cor ad partem vegetantem, Animam ad sentientem, Mentem ad intelligentem referat: & huius mandati sensum esse velit, vt omnibus animæ nostræ partibus Domino, à quo illas habemus, seruiamus. B. verò Augustinus libro altero Meditationum capite secundo, tribus illis nominibus, Corde, Anima, Mente, tres intelligentis animæ facultates significari existimat, vt Cor intelligentiam, Anima voluntatem, memoriam Mens designet. Nec multò aliter mandatum hoc explicat in primo libro de doctrina Christiana cap. 22. Ad has duas expositiones, aliæ ferè omnes mihi reuocari posse videntur.

Aug. l. 2. Med. c. 2.

Idem. l. 1. de doct. c. 22.

Et quidem horum Ecclesiæ luminum expositionem non reijcio, imò verò complector ac suscipio. Sed fortasse tamen dicere possemus, etiam sic istum locum intelligi posse, vt illa tria vocabula augendæ orationis gratia pro vno ponantur, & nihil aliud sibi velint, quàm summo amore, & sine vllo modo Deum esse diligendum. Nam si quis in sacris voluminibus vel mediocriter sit versatus, intelligit profectò vnum pro alio non semel, sed sæpiùs in sacris litteris vsurpari. Id verò ex eo etiam confirmatur, quòd in capite sexto Deuteronomij, & capite duodecimo Euangelij secūdum Marcum, additur, tāquam superiorum explicatio; *Ex tota virtute tua.* Vel vt beatus Lucas habet, *Et ex omnib⁹ viribus tuis.* Ac ne quis existimet vires in eo loco, non vim ac vehementiam amoris, sed animi facultates significare, omnes codices Græci, tam B. Marci, quàm B. Lucæ proprium vocabulum habent, ita vt sensus sit ex omni virtute & potentia, quantum potes, & quantum vales. Cùm igitur trium illorum vocabulorum veluti explicatio quædam sit id, quod additur: *Et ex tota virtute tua:* sensus præcepti, ni fallor, hic erit: Diliges Dominum Deum tuum maximo ac sincerissimo affectu cordis tui, quantum scis, quantū potes, quantum vales, ita vt in nulla re alia maiorem conatū adhibeas, quàm in hac, vt diligas Dominum Deum tuum sine modo, & sine mensura.

Deus sine modo diligendus.

Mar. 12.

Luc. 10.

Sed cur dicat aliquis, sine modo diligendus est Deus? Cur? Quia Deus bonum est sine modo, bonum est infinitum, bonum est immensum. An est quisquam, qui hoc ignoret, nihil nisi bonum posse diligi, & bonum mensuram dilectionis esse, vt maius bonum magis, & minus bonum diligatur minus? Cū igitur omne, quod Deus non est, bonum quidem sit, sed finitum ac termi-

At cur?

terminatum, & solus Deus infinitus atque immensus sit: amori omnium rerum creatarum statuendus est modus; soliusque Dei amor esse debet sine modo. Deinde, nonne Philosophus libro de Republica primo, & ipsa experientia docet, appetitionem finis esse sine modo, cùm eorum omnium, quæ propter finem expetuntur, sit aliquis modus? Nam cùm morbo aliquo grauiter afflictaris, & ad te Medicum vocas, admones quidem, vt modum adhibeat medicamentis; vt inediam cum modo iubeat; vt sanguinem, si minuere velit, cum modo minuat; vt potionem, nec nimis amaram, nec nimis potentē, nec nimis multam sumi præcipiat. At nunquid mones, vt cum modo sanitatem in corpus affectum inducat, caueatque ne nimis sanum te faciat? Non planè, non id mones. Quamobrem? Quia sanitas finis est, & finis amor modum non habet. Cùm igitur Deus verus, & summus finis omnium nostrum sit, sine modo & sine mensura diligendus est.

Simile.

Deus sine modo nos diligit.

Quid? quòd ipse Deus sine modo nos diligit. Profectò, si quid est, quod nobis persuadere possit, Deum esse sine modo diligendum, hoc certè est. Nonne pauperes diuitum amicitias expetere, & non diuites pauperum solent? Deus noster, Auditores, hoc est, æternitas, immensitas, omnipotentia, sapientia, bonitas, principium est & finis omnium rerum, qui bonis nostris non indiget, cuius est cœlum & terra, & quicquid cœli ambitu continetur, sine modo nos diligit; nos terræ vermiculos humi iacentes, qui nihil sumus, & nihil habemus ex nobis: nos, inq̄, tantillos tantus Deus diligit sine modo, & ab ęternitate dilexit, & nos modum quæremus in amore? Taceo, quòd cùm nondum essemus, à solo amore persuasus nos creauit. Omitto, quòd ad suam ipsius imaginem & similitudinē nos fecit. Nihil dico, quòd nos inter tot rerum genera ab ipso creata solos orbis dominos, & socios Angelorum esse voluit, quòd corpus nostrum tot membris, & animum tot viribus ornauit, quòd armauit prudentia, instruxit eloquentia, sapientia, & lumine illustrauit. Hæc omnia, & alia innumerabilia, & maxima amoris illius argumenta prætermitto. Illud vnum silere non possum, quòd cùm adhuc inimici essemus, quia pro illis beneficijs nos illum iniurijs affeceramus, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, filium suum, quem infinito amore prosequebatur, ad nos misit. Hoc teneo, Auditores, hic hæreo, hoc sum contentus vno. Omitto ac negligo cætera: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Sic*, inquam, sic sine modo, sic sine termino, sic sine mensura, sic supra omnem & hominum, & Angelorum intelligentiam *Deus dilexit mundum*, hoc est, hominem, qui paruus est mundus, licet valde immundus, inquinatus, distortus peruersus, *vt filium suum*, non adoptione, sed natura primogenitum, *vnigenitum* Deum, Deo æqualem, *daret.* Iam verò ipse Deus Filius, quem modum adhibuit in amore? Moyses & Elias dum cum ipso loquerentur in monte, quid nisi *excessum eius dicebant, quem completurus erat in Ierusalē?* Excessit ergo, excessit Dn̄s modū. At in qua re illū excessit, in cibo & potu? At ieiunauit quadraginta dieb. & quadraginta noctibus. In cultu & numero vestimētorū? At nō nisi duas pauperes vestes habuisse legitur. In sōno & quiete? At pnoctabat sæpè in oratione. In q̄rēdis & cumulādis diuitijs? At *vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos; filius autem hominis non habebat vbi caput* reclinaret. In nulla re igitur Dominus modum excessit, præterquam in amore. Nam cum nō ille nobis, sed nos illi debitores essemus, ipse tn̄ prior ad nos venit, vt pacē offerret: & cùm vna sudoris, vel sanguinis gutta orbem totū abluere posset, voluit tamen, vt tot spinæ capiti eius infigeren-

Ioan.3.

Luc.9.

Matt.8.

Beneficia Dei in nos collata.

figerétur, tot claui carnem ipsius trãsuerberarent, tot verberibus terga lacerarentur, & tot, tamque exquisitis doloribus, ac supplicijs & corpus, & animus cruciaretur. Non credis, frater, amorem in te Domini infinitum, ac sine modo fuisse? Aspice quæso signum illud, intuere simulachrum Domini tui, numera plagas, si potes, numera vulnera, numera liuores. Quot enim sunt in corpore Domini plagæ, quot liuores, tot & multò plura sũt in eius corde vulnera amoris, & tot sunt & ei⁹ amoris testimonia. Inspice à plãta pedis vsq; ad verticem capitis. vbi vides sanitatem? Quod membrum cernis non afflictum? Omnia igitur Domini membra, omnia supplicia, omnes pœnæ, voces quædam sunt, si aures surdas non habes, & ingenti clamore amoris excessum contestantur. Quis igitur tam multis, & tam idoneis testibus non credat? Quis credat, & non confestim flammam amoris concipiat? Hoc est, hoc est, Auditores, quod sanctos viros penè amentes efficiebat: propter hoc nihil esse putabant fortunis priuari, ab honoribus deijci, supplicijs torqueri, ignominijs, ærumnis, pœnis, exilijs, morte mulctari. Illi verò, vt ait Ecclesiastes, oculos habebãt in capite: cũ cõtrà stulti eos hẽre in calcaneis videãtur. Nihil enim stulti respiciunt, nisi terram; nihil cogitãt, nisi terram; nihil nisi terrã admirantur; nihil nisi terram concupiscunt. At sapientes oculos habent in capite: & quod est caput nostrum, nisi Christus? Christum igitur intuentur, amorem eius tacite cogitant, & ex illo amore tanquam ex igne in suis pectoribus similem ignem accendunt. Et sicut serpens animalium prudentissimus, ita caput diligit & custodit, vt cæterum corpus verberibus & ictibus exponat, modò caput abscondere, tegere, saluum & incolume custodire possit: ita & ipsi caput nostrum Christum ita ex corde diligebant, vt facultates direptioni, corpus flagellis, seipsos ignominiæ ac dedecori libẽter offerrent, modò Christi capitis honorem & gloriam integrã & incolumẽ conseruarent. *Non sic impij, non sic:* sed Domini amoris obliti, vt vel minimã consequantur voluptatem, vel aliquam honoris falsam vmbram cõsectentur, vel quinque miseros nummos suis pecunijs addant, vsuris, mendacijs, assentationibus, & sexcentis alijs turpissimis facinoribus sese dedunt, & contra Deum tam benignum amatorem suum bellum gerunt. *Haeccine reddis Domino, fili stulte & insipiens?* Ecquid vnquam iniuriæ tibi fecit Deus, vt tam atrociter in eum arma sumeres? Te nobilẽ creaturam ex nihilo fecit, te principem orbis terræ constituit, te vnum mentis & rationis compotem esse voluit. Ecquid iniurię tibi fecit Deus? Effecit terram propter te, aquam & aerem pro te, animantia & plantas, & flores, segetes, & fructus, & ipsum cœlum, & solem, & sidera propter te. Ecquid iniuriæ tibi fecit Deus? Misit Filium suum ad te, vt ieiunaret, vt laboraret, vt tentaretur, vt affligeretur, vt colaphis cæderetur, vt spinis coronaretur, vt vitã & sanguinem funderet propter te. Ecquid iniuriæ tibi fecit Deus, Christus Dominus me⁹, & Dominus tuus, in illo, inquam, die, quando propter nimiam charitatem suam, *proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta?* Siccine reddis Domino vicem amoris? Ideone charitatis ille modum excessit, vt tu ingratitudinis modum excederes? Sed finis sit, Auditores, & modicum quiescamus, vt ad ea, quæ sequũtur, vires aliquas habere possimus.

Eccles. 2. — *Psal. 1.* — *Aduersus ingratos.* — *Deuter. 32* — *Hebr. 12.*

PARS POSTERIOR.

Matt. 22.

S*Ecundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Duas arbores prę cæteris insignes Deus initio posuerat in paradiso voluptatis: vnam scientiæ, alteram

vitæ.

vitæ. Et quidem noster primus parens, arbore vitæ prætermissa, in arborem scientiæ oculos, & manus coniecit. Inde videlicet, nisi fallor, insitam omnes habemus admirabilem quandã sciendi cupiditatem, vt Philosophus dicat: *Omnis homo naturaliter scire desiderat*. Inde etiam factum est fortasse, vt tam parum de arbore vitæ solliciti simus, quàm quidem vitæ arborem non aliam, quàm charitatem esse Ioannes Euangelista testatur, cùm ait: *Qui non diligit, manet in morte*. Verum quam non modò inutiliter, sed etiam inscienter fecerit Adam, cũ vitæ arbori scientiæ arborem anteposuit, hinc perspicuum esse potest, quod vitam, quam neglexerat, amisit; & scientiam, quam quærebat, non inuenit: quin potiùs in crassissimas ignorantiæ tenebras posteritatem suum coniecit. Eæ verò tenebræ cum alijs rebus multis, tũ maximè in amore se produnt. Nam quotusquisque est, qui non existimet meliùs esse diligi, quàm diligere? Verbis quidem poterit aliquis id negare, sed certè reipsa & factis, quod nos dicimus, verum esse clamabit. Nam diligi ab vniuerso orbe, & ab omnibus hominũ ordinibus vellemus, & ab omnibus dona & beneficia libenter accipimus. At quam paucos nos diligimus? Quam ęgrè nostras facultates alijs elargimur? Quid dico elargimur? Vix adduci possumus, vt sine fœnore commodemus. Et tamen verè Dominus ait; *Beatius est magis dare, quam accipere*. Si beatius est, ergo vtilius, ergo melius, ergo gloriosius. Nos ergo vehementer erramus, qui bonum, vtilitatem, & gloriã quærimus, & tamen accipimus libentiùs, quam damus. Deinde charitas omnibus gemmis, & margaritis est preciosior. Quã quis, obsecro, possidet, qui diligitur, an qui diligit? Certè qui diligit, non qui diligitur. Denique quando magnus ille paterfamilias mercedem operarijs reddet, quos putatis maiori præmio afficiet, eosne, qui fuerint magis ab alijs dilecti, an eos, qui alios magis dilexerunt? Nimium stupidus est, qui hoc iudicare non potest. Quid? quod ipse Philosophus in libro de Moribus octauo, eos irridet, qui amicitias expetunt, non vt ament, sed vt amētur? Quare noster legislator Deus, vt ab hac ignorantia nos liberaret, & à scientiæ arbore ad vitæ arborem adduceret, in prima sua lege ait: *Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum*.

1. Ioan. 3.

Paucos amantes ab omnib. amari volumus.

Actor. 20.

Sed dicet aliquis: Ecce audio legem ferri, vt diligam Deum: & rursum legem, vt diligam proximũ: & vbinam est lex, vt diligã quoque meipsum? Vbinam est? Nusquam est. Lege, relege, volue, reuolue sacram scripturam, & de amore tuipsius mirum vbique silentium inuenies. Cur ita? Nempe quia in hac arte diligendi seipsum omnes Doctores, & plus etiam quàm Doctores sumus. Vbi enim inuenies hominem tam rudem, tam agrestem, tam imperitum, qui sententiam illam non didicerit: *Charitas incipit à seipso*? Certè si petas aliquid ab aliquo, etiam rustico & illiterato, quod tamen sine aliquo ipsius incommodo fieri non possit, statim audies. *O amice, charitas incipit à seipso*. Itaque sicut timendum non est, ne nimium diligamus Deum, ita timendum non est, ne parum diligamus nos ipsos. Imò sicut amor in Deum calcaribus indiget, ita amor in nos ipsos fræno, atque habenis indigere videtur. Quocirca legislator Deus non præcipit quidem, vt nos diligamus, nec enim necesse erat: sed sciens nos id naturali lege facturos, hoc solum iubet, vt proximos sicut nos ipsos diligamus. Apostolus verò Paulus modum pręscribens, quo nos erga Deum, proximos, & nos ipsos gerere debeamus ait: *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiẽs nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc sæculo*: Ecce quo pacto vitę rõ nobis instituẽda ẽ: in Deum pij, in proximũ iusti, in nos ipsos sobrij esse de-

Quare nõ sit data specialis lex de diligendo seipsũ

Tit. 2.

esse debemus. Quid est hominem esse pium in Deum? hoc est, vt cum toto corde, tota anima, tota mente, & ex omnibus viribus suis diligat, colat, suspiciat, veneretur. Quo pacto in proximũ iusti erimus? Si cum, vt nosipsos diligamus; si quod nobis fieri non volumus, alteri non faciamus; si reddamus omnibus debita: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem; Si denique cum plorantibus ploremus, cum gaudentibus gaudeamus, & inuicem in hoc itinere, dum à Dño peregrinamur, onera nostra portemus. Quid est postremo, vt sobriè in hoc sæculo viuamus? Nimirum hoc, vt amor nostri mensuram non excedat, vt ab illicitis & superuacaneis voluptatibus corpus & animam abstineamus: licitas aut & necessarias, quales eæ sũt, quæ cibum, potum, quietem, & indumenta consequuntur, sobriè, temperatè, & cum maximo modo capiamus, nisi ab illis capi, irretiri, suffocari, & opprimi velimus. Verùm his nostris miserrimis & calamitosissimis temporibus, amor suipsius vasa cordium humanorum ita repleuit, vt charitati in Deũ ac proximũ nullus iã relictus esse locus videatur: ita lolium infelicissimũ execrabilis philautiæ in horto pectoris humani succrescit, vt De⁹, vbi se rat bonũ triticũ charitatis nõ inueniat.

Amor sui temperandus.

Dicet aliquis; ista tua nimia amplificatio est, non ita rem paruam exaggerare, & magnam facere debes. O vtinam, Auditores, ita se res haberet; vtinam probare non possem, quod proposui, quàm libenter iamiam orationem cõcluderem & descenderem. Sed non ita se res habet, non amplifico, non exaggero, extenuo potiùs ac diminuo, quia verba, quibus pro dignitate hoc dicam, non habeo. Nonne etiam silentibus nobis res ipsæ clamant, illustrantur, erumpunt? Quid enim est aliquem prosequi charitate? Nonne charum illum habere? Iam verò quis ille est, cui anima proximi sui æquè sit chara ac prædia, vel pecuniæ? Amisisti nummum vnum, & domum euerris, vt illum inuenias: nullus est in domo à quo non sciscitteris, si vidit, si inuenit. Cur, obsecro, ita turbaris? Cur tam sollicitus es in quęrenda pecunia? Nonne, quia tibi chara erat? Ergo si anima proximi tui, non dico charior, vt deberet, sed saltem ęquè chara esset ac pecunia, quomodo tam dissolutus ac negligens esses in ea quærenda, quãdo eam perijsse vides? Deinde equus e stabulo aufugit, quàm multos mittis, qui quærant? Nonne totam commoues viciniam? Cur ita? Quia tibi equus tuus charus erat. At quàm sæpè animã proximi à diabolo pertrahi ad interitũ vidisti, siue hæresis, siue blasphemiæ, siue flagitij aut facinoris alicuius laqueo implicatam, & nunquid ingemuisti? Nunquid vel minimũ suspirium emisisti? Si verò audiat aliquis, merces suas in Oceanũ decidisse, vel ab aliquo honoris gradu deiectũ se esse, quot noctes insomnes ducet? per quot menses, vel annos de ea re cogitabit, & consolationem nullam admittere volet? Et nunc audimus quotidie stragẽ, & cędẽ animarum, quam Diabolus per hæreticos ministros suos in tam multis locis exercet, & iacemus, & non mouemur, tanquam si fratres nostri, & membra nostra non essent illi, qui pereunt, & tanquam de illis diligendis præceptum nullum haberemus.

Sed quid de calamitatibus & ęrumnis, quæ Galliam apprehenderunt, dicam? Ecce enim quib. fluctibus hæresum, & bellorum iactetur vetusta, & nobilis Ecclesia Gallicana? quę pericula immineant tam nobili membro Ecclesiæ? Quàm miserabilem illius regni statum ac speciem cernimus? Et tamen nullum adhuc in his partibus doloris & mœstitiæ signum vidi. Si eiusdem corporis mẽbra sumus, quomodo uno membro tam grauiter affecto, nõ condolent cætera membra? Perpendite, quæso, quæ dicam, & animis vestris mentibusque mandate. Legite Iudi-

Calamitates vicinorum mouere nos debent.

Ad pœnitentiam recurrendũ. cum & Regum historias, planè videbitis hoc in more positũ apud Iudæos fuisse, vt cùm à Deo affligerentur, semper ad pœnitentiam, ad lachrimas, ad ieiunia, ad cilicia confugerent: & nunquam non placabatur Deus, & pacem illis, ac serenitatem restituebat. Iam verò si certum & exploratum est, quòd B. Paulus ait, quod quidem est certissimum & exploratissimum, & sacris litteris, rationibus, & experientia confirmari posset: nimirum Iudæos cum Christianis comparatos nõ viros, sed pueros fuisse, & idcirco legem tanquam Pædagogum accepisse, *Gal. 3.* quis non miretur, quis non stupeat, quòd cùm opus esset, illi tam aspera pœnitentiæ genera susciperent, & publica ieiunia tam magnis quam paruis indicerẽt, & clamarent *ad Dominum in fortitudine*, *Ion. 3.* & semper Dominum placarent, & hac ratione oĩa Dei flagella deprecarentur; & nos, qui cum illis comparati viri dicimur, in tam grauibus periculis, quæ non Galliæ modò, sed vniuersæ Ecclesiæ imminent, non moueamur? Nam si fortè aliquid instituatur, erit supplicatio aliqua, quæ tamen tepidissimè sine vllo affectu, sine vllis lachrimis, sine ieiunijs, sine cilicijs transigitur, neque vllus ferè erit, qui vel modicum à solitis delitijs, conuiuijs, compotationibus, ludis, & iocis abstineat. Ecquod signum hoc vobis esse videtur? Ego certè vereor, ne phrenetici signum sit, qui quanto magis obitui propinquat, tanto minùs morbi grauitatem sentit. Hæc igitur non Dialectica vel Topica argumenta, sed planè Demonstrationes euidẽtissimę sunt, quæ nobis proximos nostros charos nõ esse conuincunt, & conuincent in iudicio coram summo & æquissimo iudice Deo.

Exempla amoris erga proximum. Videre vultis, Auditores, verũ dilectorem proximorum? Veniat vobis in mentem beatissimus Stephanus Protomartyr, qui cù n lapidum imbrem sustineret, pro se quidem stans orabat, pro lapidatoribus autem in genua procumbebat: illi lapides in eum, ipse preces pro illis ingeminabat: quia plus de eorum facinore, quàm de suis vulneribus sollicitus erat: & plus eorum animas, quàm suum corpus diligebat. Et apud beatum Gregorium in Dialogis de altero Stephano non legistis, qui cùm audiret omnes suas segetes ab scelerato quodam igne immisso consumptas fuisse, pro se nihil doluit, pro illo multùm doluit? Nam cùm alij dicerent, Heu, heu, pater Stephane, quid contigit tibi? Ille respondebat, Heu, heu, quid contigit illi, qui hoc fecit? mihi enim nihil contigit. Isti igitur verè proximum sicut seipsos diligebant.

Cupio, Auditores optimi, vt in iudicium conueniamus. Rogo, multum *Simile.* comedere, & ventrem cibis implere, & tamen eos non concoquere, & inde nõ nutriri, quid prodest? quid iuuat? Satiùs fuisset profectò ieiunare. Ad eundem modum, audire conciones multas & prolixas, & inde non fieri meliores, nec nutriri aut augeri, nullo modo vtile est. Nam *seruum sciens voluntatem domini sui, & non faciens, vapulabit multis.* *Luc. 12.* Non dubito, quin de charitate multa in Gymnasijs vestris audiatis: multum interest tamen in Gymnasio aliquid, vel in concione audire. Nam in Gymnasijs discimus, vt sciamus: in concione discere debemus, vt faciamus: ibi Doctores Theorici, hic Practici fieri debemus. Cum igitur omnis perfectio Christiani hominis in eo posita sit, vt quàm maximam charitatem adipiscatur, vultis, vt quæ via maximè sit expedita, & paruo cum labore, & nullo cum errore ad palatium charitatis ducat, breuiter aperiamus?

Illud igitur primùm tanquam fundamentum iaciamus, amorem à cognitione pendere. Nihil enim, vt Augu- *Ignoti nulla cupido.* stinus, & experientia docent, diligi potest non cognitum. Quàm multa sunt apud Aethiopes, apud Arabes, apud

 Indos

sumeret; & nos fatigemur si minimá horulam in oratione esse contingat? Non alia causa est, nisi quia sancti illi Patres viam ad cor optimè tenebant, & inde statim latissimas illas regiones intrabant, quæ sunt vltra cor: vbi tam multa & tam varia conspiciebant, vt satiari delectatione non possent. At nos ante ostium cordis erramus in tenebris, quas in eo loco, & eo potissimùm tempore princeps tenebrarum effundit, ne cor nostrum ingredi possimus, & idcirco molestú, & longum tempus nobis esse videtur.

Precibus aditum ad cor aperire oportet.

Quid igitur agendum est nobis, Auditores? precibus, & votis, & suspirijs clamandum ad Deum, vt *illuminet vultum suũ super nos*, & tenebras nostras suo lumine dissipet, vt ipse ad corda nostra nos ducat, ipse portam aperiat, ipse introducat. Nec dubitandum de benignitate Domini: nam si patres hoĩum norũt *bona data dare filijs* suis, *q̃to magis Pater* noster Deus *dabit spiritum bonum petentibus se?* Imò *hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra*. Nec aliam ob causam aliquando ex diuitibus inopes, ex claris obscuros, ex valentibus ægros, seruos suos solet efficere, nisi vt viá cordis inueniant. *Ducam eos*, ait Dominus, *in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius*. Et quando ducit in solitudinem, nisi quando tribulationibus vexat? Cùm enim Deus videt hominé propter nimiam prosperitatem, turbis adulatorum circũdari, negotijsq; sæculi huius ita implicari, vt sibi vacare non possit, tum ait; Iste filius noster nimium amicis abundat, qui tamen non ipsum diligunt, sed sicut apes & muscæ aduolant ad mel diuitiarum & honorum eius, ergo onere illũ subleuabo antequam succumbat: auferamus ei vas illud mellis, quod gestat in humeris, & apes ac muscæ confestim discedent. Efficit igitur Deus, vt ille fortunatus homo fortunas suas amittat, è gratia Principum excidat, in morbum incidat, in vincula conijciatur, & tunc ab omnibus desertus, in solitudine incipit habitare: atque ibi Deus, qui eum ad solitudinem adduxit, statim occurrit & loquitur ad cor eius, & dicit; Vides quomodo amici illi tui, in quibus confidebas, non te, sed mel honorum, opumque tuarum diligebãt? Et opes illæ tuæ, quas nunquam te amissurum putabas, nonne vides quomodo vt tenues vapores euanuerint? Vbi est sanitas pristina? Quo robur corporis, quo Principum gratia, quo dignitates, quo adulationes hominum recesserunt? Non intelligis, nihil infra Lunam esse, nisi caducum & fragile? & verum, & summũ, & solidum bonum tuum me esse solum, qui solus amicus fidelis sum, & in tribulationibus non desero, & nec in morte, nec post mortem familiares & dilectos meos derelinquo? Tum ille hæc audiens, & verissima esse experientia sua cognoscens, paradisum inuenit in solitudine, agitque gratias Deo, quod dulci baculo suo illum excitauerit, & pauca abstulerit, sed multa contulerit: & etiam optione data nullo modo ad statum pristinum rediret, nec minimam cordis voluptatem cum omnibus corporis delitijs commutaret. Hæc eo spectant, Auditores, vt intelligamus mundum contemni, & Deum diligi perfectè non posse, nisi quàm suauis sit Dominus gustare incipiamus: quod nunquam fiet, nisi in cor nostrum intrare, & ibi commorari discamus.

Psal. 66. *Luc. 11.* *1. Thess. 4.* *Ose. 2.* *Et per aduersitates.*

Epilogus.

Quapropter, Auditores, quicunque salutis nostræ rationem aliquam habemus, quicunque videmus, quàm fugacia, quàm fallacia, quàm breuia & instabilia sint vitæ præsentis gaudia; quicunque intelligimus, nos maximis itineribus ad morté properare, & hodie esse, & cras non esse, obsecro, vt alteri⁹ vitę bonis, veris & sempi-

ternis, mente, cogitatione, amore inhæreamus, de illis cogitemus, de illis loquamur, ad illa suspiremus: earum diuitiarum auari, eorum honorum ambitiosi, illarum cupiditatum cupidissimus. Qui tempus habemus, tempus non expectemus, hic iam in terris vitam illam incipiamus. Si quis est, qui lectionem illam Domini in Gymnasio cordis sui frequentare nondum cœpit, incipiat, obsecro, experiatur: tum non mihi, sed sibi ipsi credet: hodie principium audiendi faciat, horam aliquam, vt dicebam, alijs negotijs suffuretur, vt sibi ac Domino vacet. Nam si amicus ab eo id peteret, certè faceret, quanto magis ergo id facere debet pro anima sua? Neque hoc dispendium temporis, sed lucrum æternitatis erit, & vitæ beatæ, & sempiternæ, ad quam nos peruenire faciat, qui est benedictus in sæcula, Amen.

CON-

CONCIO QVADRAGESIMA QVARTA DE DOMINICA DECIMANONA post Pentecosten.

THEMA.

Simile factum est regnum cælorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum misit alios seruos, &c. Vsque ad finem. Matth. 22.

SYNOPSIS.

VBi in principio ostēsum est, nos regnum Dei, & vicissim Deum nostrum regnum esse, ad explicandam parabolam præparatur oratio, & per Regem Deus, per Regis filium verbum Dei, per sponsam humana natura, per nuptias Incarnatio, intelligenda veniunt. Quàm aptè Incarnatio nuptijs comparetur septem rationes asseruntur, nēpe sponsio, mutuus consensus, carnis vnitas, indissolubilitas, honorum communio, noua cognatio, & finis; qui hic sextuplex recensetur, proles, remedium contra peccatum, pax, familiæ conseruatio, opes, & amor; quæ omnia vt in hominum nuptijs fiunt, ita in Incarnatione facta esse ostenduntur. Affirmatur Patriarchas, & Prophetas esse seruos illos, quibus Deus ad futuras Incarnationis nuptias gentem Hebræam inuitabat, eorumque quædam inuitationum voces adducuntur. Ad præsentes verò conuocarunt inuitatos primo Ioannes Baptista & Apostoli;

ginā reginæ, nuptias nuptijs, inuitatos inuitatis, ministros ministris, & exercitum exercitui per quandam similitudinem conferamus. Rex igitur Deus est, Regis filius verbum Dei, nuptiæ Incarnatio, spōsa humana natura.

Rex Deus: Regis fili[9], verbū Dei: nuptiæ, Incarnatio.

Porrò quam aptè Dominus reconditum Incarnationis mysterium nuptias appellauerit, planissimè intelligemus, si ad ea, quæ in nuptijs hominum fiunt animum conuertere, & ad memoriam paulisper reuocare velimus. Initio igitur antequam nuptiæ celebrentur, sponsio fieri solet, & matrimonium contrahi, per verba, vt loquuntur, de futuro. Id verò nonne Deus fecit, cùm tam sæpè Patriarchis & Prophetis matrimonium hoc facturum etiam cum iuramento promisit? Quàm certus de hac sponsione sapientissimus Salomon fuit, qui tanto ante istarum nuptiarum tempus iucundissimum cecinit Epithalamium, Canticum Canticorum? Deinde vt matrimonium ritè perficiatur vtriusque partis consensio necessaria est. In his autem sanctissimis nuptijs voluntatem filij sui Deus per Gabrielem Archangelum Mariæ significauit. Maria verò, quæ mater sponsæ erat pro filia sua respondit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Et quemadmodum per matrimonium fit, vt vir & vxor duo sint in carne vna, vel potiùs non sint duo, sed vna caro, ita per hoc adorandum & sacrosanctum mysterium factum est, vt diuina atque humana natura tam arctis atque insolubilibus nexibus coniungerentur, vt non duæ, sed vna atque eadem esset ambarum hypostasis. Et cùm omnis matrimonij vinculum tale sit, vt nisi per mortem solui non possit: hoc vnum, de quo loquimur, ita cæteris omnibus antecellit, vt nec in morte solui potuerit. Cùm enim assertor ac liberator noster cum morte singulari certamine dimicaret, potuit quidem Domini corpus ad tempus ab anima separari, Deus tamen ab eo corpore, eaque anima, hoc est, sponsus à sponsa diuelli nec ad momentum potuit. Matrimonium præterea apud homines facit, vt omnia insignia, omnes illustres tituli, omnes honorum appellationes, quæ sponsi prius erant, sint deinceps ei cum spōsa communes, id quod omnino per Incarnationem factum esse videmus. Nam & homo mundi opifex, effector prodigiorum, orbis liberator, Angelorum & hominum caput, & Rex & Princeps nominatur, quæ tamen solius sponsi, antequam matrimonium fieret, appellationes erant. Et contrà, Deus fœminæ filius, cibi & potus indigens, morti obnoxius, imò & mortuus appellatus est, quæ omnia sponsæ ante illud tempus fuerant. Et quomodo per matrimonium noua quadam cognatione sponsi & sponsæ iunguntur affines: & sponsi necessarijs ac familiares, cum sponsæ necessarij ac familiaribus amicitias ineunt: ita per hoc mysterium quicunque homines sumus, quia humanitati illi, quæ cum verbo copulata est, naturæ affinitate coniungimur, ipsius verbi affines quodammodo effecti sumus, & Angeli, qui Dei ministri & familiares semper fuerunt, iam cum hominibus ita versantur, vt eos non tanquam inferiores, sed tanquam socios & conseruos habere velint.

Incarnatio matrimonio optimè comparatur.

Ratio prima, ex spōsione.

Secunda, ex consensu mutuo.

Luc. 1.

Tertia, ex carnis vnitate.

Quarta, ex indissolubilitate.

Quinta, ex honorum communione.

Sexta, ex cognatione noua.

Iam verò finis, propter quem matrimonia celebrãtur, nuptijs Verbi & humanitatis minimè deest: ꝓpagatio humanę naturæ, & remedium contra peccatum. Si verò non tam nuptiarum, quam ipsorum nubentium finem considerare volueris, eum quadripartitum esse videbis. Sunt enim, qui propterea iungunt matrimonia, vt pacē cū parentib. vel fratrib. sponsi vel spōsæ cōponant. Sunt ēt, qui non alia de causa ad nuptias adducūtur, quā ne illustris aliqua domus sine hærede manens penitus extinguatur. Et sūt, qui nihil aliud in matrimonio spectant, quàm vt hæreditatem sponsæ vel sponsi conse-

Septima, ex fine, qui non vnus.

quan-

[in]uitatos ad nuptias. Non ignoro, Auditores, de istis seruis diuersos diuersa sentire, & eos ab alijs ad Apostolos, ab alijs ad Prophetas & Patriarchas referri: nihilominus tamen sine dubitatione dicendum nobis esse videtur, non eosdem esse, qui ad futuras nuptias regis amicos inuitarunt, & qui ipso tempore nuptiarum inuitatis vt venirent significarunt. Non enim Euangelium dicit: *Misit seruos suos inuitare*, sed *conuocare* iam inuitatos, vt ad nuptias conuenirent. Constat autem, & omnium consensione perspicuum atque apertum est, eos, qui ad inuitandum missi sunt, Patriarchas & Prophetas fuisse, qui quidem hoc in mandatis habebant, vt Domum Israel & omnem populum Hebræorum (isti enim sunt, quos ad nuptias Dominus inuitauit: nam & ex ea gente sponsa assumenda erat) hoc, inquam, in mandatis habebant, vt eum populum erudirent, vt Messiam venturum prædicarent, vt serio illis denunciarent tempus nuptiarum instare, ac propterea paratos illos esse debere, vt quocunque tempore ad nuptias aduocentur, nō tunc vestem nuptialem quærere incipiant, sed rebus omnibus multò antè comparatis, obuiam sponso & sponsæ ad nuptias celebrandas cum alacritate & gaudio proficiscantur.

Patriarchæ & Prophetæ sunt serui uocantes Iudaeos ad futuras nuptias.

Vultis, Auditores, inuitantium voces audire? Patriarcha Iacob ait: *Nō auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est: & ipse erit expectatio Gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Pulchriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Salutare tuum expectabo Domine.* Moyses ait: *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies.* Propheta Dauid ait: *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna: & dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum.* Salomon ait: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Isaias ait: *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem nō quiescam, donec egrediatur vt splēdor iustus eius, & saluator eius vt lampas accendatur: & videbunt Gentes iustum tuum, & cuncti Reges inclitum tuum. Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & eleuate signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion: Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo.* Aggæus ait: *Nolite timere, quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cœlum & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gētes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Zacharias ait: *Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Deniq; Habacuc, vt cæteros omittam, ait: *Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illum, quia ueniens ueniet, & non tardabit.* Hoc est, sponsum aduenientem video, sed adhuc longe positum. Sed qui veritas est, non mentietur, & in fine sæculorum apparebit; quare si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Istæ ergo sunt voces, quibus Deus per seruos suos, Patriarchas & Prophetas, gentē Hebræorum ad nuptias Incarnationis inuitabat, & ad Messiam recipiendum præparabat.

Genes. 49. Ibidem. Deut. 18. Psal. 71. Ibidem. Cant. 2. Isai. 62. Ibidem. Agga. 2. Zachar. 9. Habac. 2.

Cum autem tempus nuptiarum aduenisset, hoc est, Christus Deus & homo in terris apparuisset, vt ij, qui fuerunt à Prophetis & Patriarchis inuitati,

tati, ad nuptias venirent, videlicet per fidem & charitatem Christo adhererent, tunc misit Dominus seruos suos vocare inuitatos ad nuptias. Quinam igitur serui isti, nisi Ioannes Baptista, Apostoli & discipuli Domini fuerunt? Isti enim sunt, qui omnium primi Dominum aduenisse Iudæorum populis nunciarunt: & quanta maxima sollicitudine poterant inuitatos ad nuptias conuocabant. Sed quoniam vt Euangelium loquitur, Iudæi semel vocati noluerunt venire, idcirco iterum misit alios seruos. Qui sunt igitur serui, qui secundò ad inuitatos Iudæos mittuntur? Iidem Apostoli & discipuli sunt, qui etiam primo, hoc est, ante obitum Domini missi fuerãt: sed tamen alij iure optimo nominantur, quia nunc Spiritum sanctum, qui homines alios facit, acceperunt, quem primo illo tempore nõ acceperãt. Nũquid verba Samuelis ad Saul non legistis, quibus ait: *Insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alium*? Apostoli igitur post aduentum Spiritus sancti planè alij erant, quia alia facundia, alia eruditione, alia efficacia, alijs viribus, alio ardore, alio impetu prædicabãt. Nam & ipsi auditores iam eos vt longè alios admirabantur.

Ad præsentes vero Ioannes Baptista, & Apostoli.

1. Reg. 10.

Sequitur: Dicite inuitatis: *Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias.* Ideò enim fortasse, qui fuerant inuitati, non venerunt, quia nihil de prandio audierunt. Dominus igitur prandium lautissimum, & maxime opiparum instruxit. Eius verò prandij magna pars Christus ipse fuit. Ipse enim est Agnus optimus & tenerrimus, eius corpus est panis, eius sanguis est vinum. Quæ omnia tempore passionis cocta, condita & parata fuerunt. Et quoniam prandiũ circa meridiem fit, & meridies hora sexta apud Hebræos erat, idcirco Dominus sexta mundi ætate, & hora etiã diei sexta in crucem agi & immolari voluit. Porrò tauri & altilia Prophetæ Domini sunt, qui penè omnes propter Dominum necati fuerunt. Cur tauri Prophetæ dicantur perspicuum est: nam vt tauri valẽtissimi, Hebræorum idololatriæ, impietati, & alijs flagitijs & facinoribus resistebant: *Dedi faciem tuam* (alloquitur Dominus Ezechielem) *valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum.* Deinde tauri vitulos gignunt, & Prophetæ Apostolos genuerunt. *Pro fratribus tuis*, inquit Propheta, *nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram.* Nec sine causa ijdem Prophetæ altilia nominantur. Nam illæ aues, altilia dici solent, quæ in hunc vsum domi aluntur & pinguefiunt, vt delitiæ conuiuarum sint: & Prophetas, si contemplationis sublimitatem spectes, verè alis & pennis instructos dices: si deuotionis pinguedinem respicias, verè altilia & saginata esse videbis. Nec mysterio vacat quod in codicibus Græcis tauri & altilia non simpliciter occisa, sed τεθυμένα, hoc est, immolata nominantur. Hoc enim in more positum apud veteres Hebræos erat, vt nuptiarum conuiuia ex immolatis animalibus fierent: & ipsius Domini ac Prophetarum mortes, nonne sacrificia quædã fuerunt? Verè igitur post passionem Domini Deus dicere potuit: *Prandiũ meum paraui, tauri mei & altilia occisa*, & immolata *sunt*.

Ad conuiuium.

Prophetæ sunt tauri.

Ezech. 3.

Psal. 44.

Et altilia.

Sed quid tum Hebræi fecerunt? Num tanto conuiuij apparatu allecti ad nuptias perrexerunt? Euangeliũ audiamus: *Illi autem*, inquit, *neglexerũt, & abierũt alius in villa suã, alius ad negotiationẽ suã; reliqui verò tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt.* Quid est hoc, Auditores? Quis vnquam audiuit talia? Quis Tragœdiam tam funestam vnquã vidit? Quę est hæc ferocitas, vt prandium offerentes vulneribus conficiant? Et quonam vocabantur? Nonne ad nuptias? Quis non libenter ad nuptias venit? O peruersitas filiorũ Adæ! Ad

Inuitatorũ Iudæorum malitia.

nuptias

nuptias maximas & celeberrimas vocantur & renuunt. Cur hoc, Auditores? Et dixi sæpius, & adhuc dicam: delitiæ & diuitiæ laquei diaboli sunt, quibus stulti homines irretiti se ad gaudia trahi putant, & ad inferni supplicia ptrahuntur. Cur isti ad nuptias Domini non iuerunt? Nonne quia vel delitiarum laqueo ad villam, vel diuitiarum nexibus ad negotia & lucra trahebantur? Non .n. in villã ibant, vt foderẽt, aut ararẽt, sed vt cõmodiùs & liberiùs piscationi, aucupio, venationi, & alijs voluptatibus possent vacare. Nec enim credibile est, tantum Regem agricolas & messores ad nuptias inuitasse. Illi igitur pigri, illi tardi ad fidem suscipiendam fuerunt, qui istis laqueis implicati erant. Nunquid de Pharisæis non audistis, cùm Dominus de contemptu diuitiarum disserreret: *Audiebant omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum?* Et apud B. Martyrem Cyprianum in sermone de lapsis non legistis, illos in persecutionibus maximè defecisse, qui cùm opibus abundabant, fugere de ciuitatibus & facultates suas relinquere non audebant? Quod verò nonnulli Iudæorum seruos Domini tenuerint, iniurijs affecerint, & occiderint, illustrius est quàm vt sit a me necesse narrari. Petrum Apostolum catenis & vinculis onerarunt, Apostolũ Paulum quinquies quadragenis vno minus verberibus affecerunt, Beatum Protomartyrem Stephanum lapidarunt, & duos Iacobos, alterum gladio extinxerunt, alterum præcipitio sustulerunt. Verùm quid nunquam potuerunt? Nec mirum, Auditores, si hoc Iudæis accidebat, vt nuptias Domini tanquam supplicium exhorrerent, cùm idem penè nostris hominibus contingat. Quàm multi enim reperiuntur, qui dum à nobis ad studium Christianæ perfectionis inuitantur, se ad vincula & carceres inuitari putant? Quique dum eis sobrietatem, ieiunia, morum compositionem, verborum grauitatem, & quod caput est, rerum cœlestium ac diuinarum contemplationem assiduam commendamus, sibi mœstissimum, & infelicissimum, & maximè horridũ, & perturbatum vitæ genus laudari existimant? Ne, quæso vos, ne ista cogitetis. Ad nuptias, ad nuptias, ad gaudium, ad alacritatem, ad veram pacem & tranquillitatem inuitamini. Quanto enim animus ac mens corporis sensibus præstant, tanto cordis gaudia & voluptates, quę in contemplatione percipiuntur, omnibus corporis oblectamentis & gaudijs antecellunt. Certè maiores nostri, viri sanctissimi, Antonij, Pauli, Hilariones, Macharij, Hieronymi, quorum alij nonaginta, alij centum, alij plures annos vixerunt, nunquam ad tam prouectas ætates peruenire potuissent, nisi summa animi alacritate, pace, quiete, lætitia, & gaudio vitam transegissent. Non fictè, non simulatè, non fallaciter, sed verè ipsa veritas ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue.* Quid asperi in his Dñi verbis apparet? Num non ad nuptias & delitias nos inuitat? Illi, illi sunt, Auditores, q verbis quidem ad nuptias, re autẽ vera ad summos labores vocantur, quos Pharao crudelissimus in operibus duris luti & laterũ occupatos tenet, quiq; vt stulti venatores post paruũ lepusculũ totũ diẽ consumunt, vestes lacerant, calceos frangunt, vires amittunt, & tandem aut nihil capiunt, aut prædam tam exiguam, vt nec minimam illius iacturæ partem compensare possit. Isti sunt qui honoribus & lucris inseruiunt, & tot suorum laborum mercedem nullam, nisi fortasse pœnas accipient, qui aliquando apud inferos dicẽt: *Lassati sum⁹ in via iniquitatis & pditionis. Ambulauim⁹ vias difficiles. Iustitiæ lumẽ nõ luxit nobis.* O si nõnulli, q vt ista credãt, adduci nõ possũt, vel ad momen-

Ex diuitijs & delitijs.

Luc. 16.

Imitantur Iudæos mali Christiani.

Quanto errore, cum ad nuptias vocentur.

Matt. 11.

Sap. 5.

Aegyptum diripiendam & spoliandam exercitui Nabuchodonosor Regis Babylonis. Sic enim legimus in c. 29. Ezechielis: *Fili hominis Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum. Omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi, quo seruiuit aduersus eã. Dedi ei terram Aegypti, pro eo, quod laborauerit mihi, ait Dominus Deus.*

Ezech. 29.

Gentium vocatio.

Hactenus, Auditores, misericordiam & iudicium in populum Israel audiuimus, superest vt misericordiam pariter, & iudicium in Gentes audiamus. Ait igitur Dominus seruis suis: *Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes, quos inuenerunt, bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.* Hoc autem tunc factum est, Auditores, cum Apostoli videntes Iudæos repellere à se verbum Dei, & *indignos* se iudicare, vt Apostolus ait, *æterna uita*, à Deo admoniti Gentibus prædicare aggressi sunt. Quæ quidẽ Gẽtes nõ in vrbe, sed in vijs esse dicuntur; quia non sub vnã legem, nec sub vnius veri Dei cultum & religionem viuebant, sed quisque suum idolum pro Deo venerabatur, ac penè plures dij, quàm cultores erant. Sed quid ait scriptura diuina? Annunciauerunt, & *multiplicati sunt super numerum.* Statim enim vbi Apostolicę tubæ insonuere, ex omni plaga orbis terrarum, ab vltimis vsque orientis & occidentis Solis, Aquilonis, Austrique partibus frequentissimi homines ad nuptias Agni conuenire cœperunt.

Act. 13.

Psal. 39.

Intrauit autem Rex, vt videret discumbentes. Quando futurum arbitramini, Auditores, vt intret Rex, & videat discumbentes? Et quando nuptiæ plenæ erunt? Nempe circa mundi consummationem. Quando enim, qui debent in Ecclesiam intrare, omnes intrauerint, tunc & ipse Dominus intrabit, vt videat, qui nuptijs interesse digni sint, & qui vestem nuptialem habeat, & qui non habeat. Vt enim Eusebius Emissenus docet, cùm Deus malum fieri videt, & patitur, tolerat, dissimulat, non punit, sed ad pœnitentiam peccatores expectat, tunc quodammodo foris esse videtur: Sicut cum pueri ludunt, clamant, perstrepunt, vociferantur, dicimus præceptorem non esse domi. Tunc igitur Deus intrabit, quando non ampliùs peccata dissimulans, ad videndum & iudicandum veniet. O quam acutos oculos Dominus habet! Nec aquilæ, nec lyncis oculi cum Domini oculis comparari possunt. Nã propterea in Canticis Canticorum nomine capreæ sponsus designatur, quia caprea oculos perspicacissimos habet. Itaque nemo dicere poterit, abscondar in angulo, paruus sum, non me videbit. Quid? Quod non solùm oculos optimos habet, sed etiam lucernas accensurus est? Nunquid verba illa Domini horroris & formidinis plena apud Sophoniam non legistis: *Scrutabor Ierusalem in lucernis, & uisitabo super uiros defixos in facibus suis?* Nihil ergo tam abditum, nihil tam reconditum, nihil tam exiguum erit, quod Deus non videat, quod non discutiat. Quid leuius otioso verbo? Et tamen ipsa veritas non ioco, sed serio dicit: *Quoniam omne uerbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* O quàm multa nunc cæcæ nostræ prudentiæ bona & sancta videntur, quę coram illis lucernis iniqua & mala esse omnes videbunt!

Quando intret Dominus, ut uideat discũbentes.

Sophon. 1.

Matth. 12

Sed quid sequitur in Euangelio? Quot iniquos homines Deus inueniet admistos cum bonis? *Et uidit*, inquit, [illegible]

ibi

ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Quid est hoc, Auditores? Ergo vnus tantùm inter tot millia discūbentium sine veste nuptiali inuenietur? Quid igitur nos Doctores exterrent, cùm dicunt multò plures esse, qui pereunt, quam qui salui fiunt? Verum dicunt, ita est, plures omnino dæmoniorum quam Angelorum socij erunt. Nam iste vnus, magnus gigas est, & multa millia impiorum comprehendit. Siquidem omnes scelerati, de quibus paulò ante dixit, *cōgregauerūt oēs, quos inuenerūt, bonos & malos*, oēs, inq̄, isti mali huius vnius nomine designātur. Cuius rei cā est, vel, vt B. Hieronymus dicit, quia omnes mali scelerum fœdere, & nefaria societate coniuncti & copulati sunt; Sic adulteri & adulteræ in flagitio, sic fures & latrones in facinore, sic hæretici omnes in oppugnatione veritatis copulantur: vel certè, quia peccatores, etiam innumerabiles, ita contemnuntur à Deo, vt pluris apud eum fiat vnus iustus, quam mille impij. Nó ne propter decem iustos omni regioni Sodomorum & Gomorrhæorum Dominus pepercisset? Et tamen propter tot millia impiorū nō pepercit. De beatissimo quoque Francisco mihi videor aliquando legisse, propter eum solum famem in orbem terræ immissam non esse. Vt igitur Deus ostendat, non se iacturā aliq̄ facere, si multa millia sceleratorum hominum pereant, illa omnia vnius hominis nomine significauit.

Vnus carens veste nuptiali omnes malos complectitur.

Verùm quid misero huic homini Dominus ait? *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Amicum appellat, vel propter fidem informem & characterem Baptismi, quem in eo, vt signum suæ militiæ recognoscit; vel quia miser ille amicus videri voluit, cùm ad nuptias intrauerit: vel certe ironicè.

Cur Amicus dicatur?

Sed vbi nunc sunt hæretici Lutherani, qui malos in Ecclesia non esse contendunt? Vtrum tandem iste bonus erat, an malus? Si bonus, cur reprehenditur? Si malus, quomodo intrauit? Dicturi sunt fortasse, istū malum fuisse, quia veste nuptiali, hoc est, fide carebat. Sic enim audio apud eos locum istum exponi. Verum nunquam rem inuoluendo se euoluent. Nam qui fidem non habet, illis ipsis testibus & malus est, & in Ecclesia non est. Iste autem vestem nuptialem, hoc est, fidē, vt ipsi exponunt, non habet, & tamen in Ecclesia est. Nam si negare voluerint, Domino cōtradicent, qui ait: *quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Quæ cum ita sint, Auditores, ex hoc vno loco duo Lutheranorum errores apertissimè refelluntur; vnus, solos esse bonos in Ecclesia: alter, veste nuptiali fidem esse significatam. Siquidem hinc planè perspicuum est, vsque ad mundi consummationem malos esse cū bonis admissos, & nuptialé vesté non fidem, sed charitatem significare. Nam si iste fide caruisset, in Ecclesiam non intrasset. Vt enim D. Gregorius hoc loco ait: *Sine charitate in Ecclesiam ingrediuntur: sine fide ingreditur nemo.* Deinde charitas est, quæ nuptias maximè decet. *Charitas* est, quæ vt vestis amplissima *operit multitudinem peccatorum.* Charitas est, quæ bonos a malis distinguit. Nam fidem habere, Sacramenta suscipere, signa & prodigia edere, montes transferre, facultates in cibos pauperum erogare, corpus suum tradere ita vt ardeat, possunt etiam mali: at charitatem nullus malus, nullus non bonus, nullus non Dei amicus habere potest. Quare B. Chrysostomus homilia nona in Ioānem, quasi Lutheranorum perniciosissimam hæresim præuideret; *Nolimus*, inquit, *nolimus, dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare: nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hæc cœlesti vocatione digna nos induerimus charitatis vestimenta, cum illo misero excludemur.*

Nouatorū error hinc refellitur.

Charitas est vestis nuptialis.

1. Petri. 4.

Iam verò, Auditores, postrema Euāgelij verba audiamus, & finis orationis sit: *Tūc ait Rex ministris: Ligatis manibus*

nibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. O sententia formidabilis! O conditio peccatoris omni lachrimarum fonte lugenda! Manus primùm ac pedes æternis vinculis colligantur, vt adulteria, vt latrocinia, vt comessationes & ebrietates, vt alia vitia in posterum exercere, etiamsi maximè velit, non possit: deinde vt qui bonum facere, cùm potuit, noluit, iam ita vinculis obstinationis reuinctus sit, vt bonum nec agere, nec cogitare, nec velle amplius queat.

Qui ligatio manuũ ac pedum?

Tenebræ verò exteriores iacturam summi boni, quod in aspectu increatæ lucis consistit, planè designant: nam & idcirco tenebræ exteriores dicuntur. Non enim lumen intelligentię naturale, atque adeo internum tollunt, sed illud aliud lumen, quod in sanctis membris lux increata diffundit: quod quidem gratissimum & beatissimum lumen externum dici potest, si cum naturali intelligentiæ lumine conferatur. Porrò tenebræ illæ nō tā externæ, q̃ exteriores à Dn̄o nominantur, vt qa tam crassæ erunt, vt penè exterioribus sensibus percipi queant: vel vt D. Augustinus ad Honoratum scribens ait, quia peccatores dum viuunt in exteris tenebris sunt, post mortem autem in exteriores, hoc est, longè densiores proijciuntur. Nam nunc quidem iniqui omnes in tenebris sunt, sed exteris tantum, vnde eripi possunt: tunc autem in exterioribus, hoc est, crassioribus erunt, vnde eripi nullo vnquam tempore poterunt. Denique exteriores dicuntur, quia, vt idem Augustinus docet, quanto lumen sanctorum interiùs & incendius penetrabit, tanto tenebrę impiorum exterius & horribilius se diffundent.

Quid tenebræ exteriores?

Ep. 120.

Fletus autem ac stridor dentium quid nisi horribiles illos & sempiternos cruciatus corporis & animi declarant? Qui quidem, Auditores, quam atroces, quam inauditi, quam intolerabiles sint, neminem esse arbitror, qui, non dico verbis explicare, sed vel animo & cogitatione consequi valeat. Id enim vires humanæ mentis exuperat, & omnem mortalium intelligentiam vincit. Nam si quis hic in terris dentium dolore teneatur, gemit, rugit, ardorem intolerabilem in ore habere se dicit, ac penè inops mentis & rationis efficitur: non dormire, non quiescere, non voluptatem aliquam capere, sed solum dolorem suum cogitare, atque huc illuc se iactare, se miserum, se infelicem appellare potest: & tamē quantus est iste dolor? Si tēpus consideres, nunquam ad vnum diem perseuerat. Si quam latè pateat spectes, non totum corpus, sed exiguam omnino particulam occupat. Deinde ipse dolor quantuscunque sit, quot medicamentis leniri & mitigari solet? Hinc medicus consolatur, inde blandiuntur amici: æquo animo feras, celeriter pertransibit, visitatio Dei est, qui corripit quos diligit.

Quid fletus & stridor dētiū?

Damnatorum supplicia, quāta?

Simile.

Si igitur dolor tam modicus, tam breuis, tot consolationibus admistus, intolerabilis videtur, quid de illis cruciatibus cogitare debemus, qui erunt in immensum atrociores, qui totum corpus, omnia membra, omnia ossa, omnes neruos, omnes medullas occupabunt, qui non diem aut mensem, aut annum vnum, sed in omnem æternitatem perdurabunt; quando tortores multi, consolator nullus inuenietur? *Quis poterit habitare de vobis,* inquit Isaias, *cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Non putemus carnem æneam aut corpus marmoreum nos habituros. Nā caro caro erit, & nerui nerui erunt, & sensus sensus erunt. Certè his diebus homines supplicio affici vidistis, feruentibus aquis coqui vidistis, flāmarū incendio cremari vidistis. Ego

Isai. 33.

M m qui-

quidem spectacula ista non vidi, sed arbitror tamen neminem vestrum inter fuisse, qui non sit vehementer commotus. Et si ad vnam horam supplicia illa protracta fuissent, quis vestrum continere lachrimas potuisset? O cæcitas cordis humani! O dissolutio! O vecordia! O stupiditas! in alieno dolore, qui ad momentum durat, continere lachrimas non valemus: & interim quæ nobis ipsis imminent supplicia, sine vlla comparatione acerbiora, & quæ tam diu viuent, quàm diu Deus ipse viuet, quomodo effugiamus non prouidemus. Discamus ergo, discamus, Auditores, aliorum exemplo, quid nobis, dum per Dei misericordiam licet, faciendum sit: descendamus sæpe, dum viuimus, cogitatione in gehennã; vt ab ea in morte liberi esse per Christum mereamur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO QVADRAGESIMA QVINTA DE DOMINICA VIGESIMAPRIMA post Pentecosten.

THEMA.

Ideo assimilatum est regnum cælorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, &c. vsque ad finem. Matth. 18.

SYNOPSIS.

B*Reuis commendatio gratitudinis, & detestatio ingratitudinis, huius scilicet concionis materia, loco exordij praeunt. Quem scopum Christus in præsenti parabola sibi propositum habuerit; quare S. Petrus speciatim numerum septenarium commemoret; & num tanquam Sacerdos, vel tanquam priuatus potestatem acceperit peccata remittendi, breuiter transcurrendo explicatur. Per regnum cælorum hoc loco Ecclesiam intelligi demonstratur; & quare ita dicatur, ostenditur. Quanta sit summa, decem millia talenta, ex Budæo, quidque eadem significet asseritur. Peccatores non esse soluendo debita affirmatur; & temeritas de gratia Dei præsumentium seriò reprehenditur. Error Pelagij seruitutem peccatoris sub diabolo negantis refellitur; & quomodo seruitus illa diuerso respectu iusta & iniusta fuerit declaratur. Quid per vxorem & filios intelligatur, Eusebij & Theophylacti sententia adducitur.*

Duplex enodatur quæstio, prima, cur seruus iste tantopere horru erit seruitutem, cùm tamen iam cœperat peccando seruus esse: Altera, vnde tantam spem ab ære alieno tam graui se liberandi conceperit. Iustificationem respectu Christi esse iustitiam; respectu nostri verò misericordiam, probatur. Tandem pars prior in laudem humilitatis desinit.

Pars altera grauem in primis continet ingratitudinis, & vindictæ cupiditatis animaduersionem. Deinde indicat Angelos, & Sanctos, nostros esse conseruos. Iniurias nos dimittere debere, non item pecunias, nisi saltem spacium solutionis dando, affirmatur. Peccata semel dimissa secundum se numquam redire; sed iterata pœnas augere, à simili docetur. Quàm periculosa sit pœnitentiæ procrastinatio, itidem à simili mercatoris ad nundinas proficiscentis manifestatur; Hinc vt tempus acceptabile in tempore amplectamur, epilogus admonet.

QVemadmodũ beneficiorum acceptorum recordatio, & accepta retinere, & accipere noua meretur: non secùs, Ornatissimi Auditores, ingrati animi crimen, cùm vetera beneficia tollit, tùm nouis omnino aditum intercludit. Vt enim flumina ideo constantem perpetuò cursum tenent, quia *ad locum, vnde exeunt, reuertuntur, vt iterum fluant*: & nisi hoc facerent, Oceano exhausto confestim à cursu cessarent: ita dona illa optima, & data perfecta, quæ secundum beati Iacobi sententiam, *de sursum sunt*, & *à Patre luminum* descendunt, nisi sursum iterum per grati animi significationem ascendant, veluti exhausto fonte cœlestium gratiarum pluere posse, ac descendere ampliùs non videntur. Nam & terra ferrea, & cœlum æneum ingratis efficitur, vt nec illud pluere, nec illa parere flores, ac fructus amplius queat. Quæ omnia cùm Dominus in ea parabola, quã inter sacrarum Missarum solennia recitari audiuistis, elegantissimè comprehenderit, nostræ partes esse videntur, vt eam quanta maximè perspicuitate, breuitate, & diligentia possumus, explicemus.

Contra ingratitudinem.

Eccles. 1.

Iacob. 1.

Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, &c. Duo nobis potissimùm de proposita similitudine dicenda esse videntur: vnum, quem sibi Dominus in hac parabola finem, ac veluti scopum proposuerit: alterum, quid ipsa parabola, & quæ in ea continentur, sibi velint. Ac finis quidem & scopus parabolæ quis sit, ex ijs verbis, quæ proximè similitudinem antecedunt intelligi potest. Ait enim Euangelista Matthæus: *Accedens Petrus ad Iesum dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies?* Quem numerum idcirco B. Petrus commemorauit, vel quia *septies cadit iustus*: vel, quia septem sunt veluti capita omnium peccatorum: vel certè, quia decem mandatorum septem omnino sunt, quæ de proximi charitate præcipiuntur, & ne iniurijs vllis afficiantur cauetur. *Ait illi Dominus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.* Quibus verbis certum numerum ac definitum pro incerto & indefinito posuit, Illud sine dubio significare volens, quoties iniuriam proximus fecerit, toties iniuriam proximo esse condonandam.

Matth. 18

Scopus parabolæ.

Ibidem.

Prou. 27.

dam. Et ne existimaret aliquis nimis graue ac molestum esse toties proximorum peccatis ignoscere: vel id facere ad consilium pertinere, non ad præceptũ: liberalitate quadam ac benignitate, non etiam necessitate fieri: propterea Dominus addit: *Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis*, &c. Hoc igitur Domini in hac parabola propositum est, vt admoneat atque ostendat, cùm nobis à Deo debita remittuntur, atque condonantur, tum nobis imponi necessitatem, vt proximos nostros à similibus debitis relaxemus.

Non me fugit, Auditores, hoc loco à Theologis disputari Doctoribus, vtrũ Beatus Petrus hic de remittendis peccatis mandatum receperit, vt priuatus, an vt Sacerdos & Pontifex. Duplicem enim personam, vt optimè nostis, D. Petrus gerebat. Verùm ista quæstio cùm facilem, tum etiam perspicuam habet dissolutionem. Siquidem omnino necesse habemus dicere, Apostolo Petro, non vt Sacerdoti, sed vt priuato præceptũ fuisse, vt septuagies septies, hoc est, semp peccata proximis condonaret. Primùm enim Apostolus Petrus erat quidem eo tempore designatus Pontifex, vt ex c. 16. Matthæi intelligi potest: ait enim illi Dominus: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. sed tamen nondum claues illas acceperat, nec magistratum suum inierat: ac tum demum summum Pontificatum adeptus est, cùm ei tertiò Dominus diceret; *Pasce oues meas*. Deinde non semper debita Sacerdos remittere debet, sed tunc solùm, cum debitor verè & ex corde dolere se dicit, & cùm si quid rapuit se restituturum pollicetur. Denique ipsa Apostoli Petri interrogatio satis perspicuè, quod nos dicimus, verum esse declarat. Ait enim: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Atqui, si non vt priuatus, sed vt Sacerdos loqueretur, non diceret: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Sed quoties, Domine, peccabit in te frater meus, & dimittam ei? Peccata enim, quæ à Sacerdotibus relaxantur, non in Sacerdotem, sed in ipsum Deum sunt. Quemadmodum & ipsi Sacerdotes, dum hoc faciunt, non suã ipsorum, sed ipsius Dei personam gerunt. At de fine quidem & scopo similitudinis hactenus. Nunc verba ipsa Euangelij & totam parabolæ seriem videamus.

S. Petrus hic mãdatũ accepit de remittẽdis peccatis, ut priuatus, non ut Sacerdos.

Matt. 16.

Ioan. ult.

Assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Quid hoc loco regnum cœlorum potissimùm designet, non est omnino certum atque exploratum. Nam si verba respicias, ipse Deus regnum cœlorum intelligitur: Deus enim est, qui homini Regi comparari, & rationem ponere cum seruis suis voluit. Si verò non tam quid verba videantur significare, quàm quid Dominus velit, perpendere diligenter volueris, intelliges profectò per regnum cœlorum nihil hoc loco aliud, quàm Ecclesiam significari. Nec enim solùm Dominus ait: *Assimilatum est regnum cœlorum homini Regi*: sed *homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis*, & quæ sequuntur vsque ad finem parabolæ. Itaque similitudo non ad hominem Regem tantummodo, sed ad ea omnia, quæ in parabola narrantur, referri debet: & non tam persona cum persona, quam negotium cum negotio conferri, vt hanc verba Domini sententiam faciant: Quemadmodum in regnis hominum accidere solet, vt si Rex magna debita suis seruis remittat, velit etiam, vt idem faciant serui cum conseruis suis, si eos fortè debitores habeant: & si secùs faciant, eos vt ingratos & regiæ liberalitatis immemores punit. Ita planè in regno cœlorum, quod ipsa Ecclesia est,

Quid nomine regni cœlorum intelligatur.

Breuis sensus Parabolæ.

est, contingit. Dominus enim, qui in hoc regno dominatur, quotidie debita ingentia, ac penè infinita suis seruis liberalissimè condonat; sed tamen ab eis hoc tributum exigit, vt eadem benignitate erga conseruos debitores vtantur. Et si non faciant, quantum in condonandis debitis benignus ac liberalis fuit, tantum in puniendo seuerus ac formidabilis erit.

Quare Ecclesia dicatur regnũ cælorum.

Nec enim iniuria regnum cælorum Ecclesia nominatur: quanquam enim in terris commoratur, tamen cælestem Regem, cælestes custodes, cælestes, leges, cælestia Sacramenta, cælestia arma, cælestia præsidia, cælestes denique pollicitationes habet. In terris versatur, verùm sedes habet in cęlo. Nam qui in huius regni negotijs, vel mediocriter sunt versati, ij sanè intelligunt, nos hic aduenas, & inquilinos esse, & in tentorijs ac tabernaculis habitare, & aliquando tandem nos esse à nostro cęlesti Rege in cęlestia domicilia transferendos. Nec *enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus*. Itaque vix dici potest in quanto errore, in quantis tenebris, in quàm cæca ignorantiæ nocte versentur nonnulli, qui in Ecclesia quidem, hoc est, in regno cęlorum manere, & cęlestis Reipublicæ partem se esse iactant: & interim tamen toti in terrenis palatijs erigendis, in terrenis possessionibus amplificandis, in terrenis diuitijs augendis, in terrenis honoribus comparandis, in terrenis voluptatibus vndique summo studio conquirendis occupatur. Nesciunt isti, mihi credite, nesciũt quid sibi regnũ cęlorum velit. Non ista Domini Iesu Christi Regis nostri, non ista Apostolorum Principum Ecclesiæ, non ista Martyrum, non ista procerum reliquorum fuerunt. Quicunque igitur in regno cælorum terrenos animos gerunt, in Ecclesia quidem dum viuũt manent, & fidem, licèt mortuam, retinent: sed tamen tunc non manebunt, cùm ab exilio Ecclesia reuocabitur, & in proprias, hoc est, cælestes sedes, cum ingenti lætitia hominum, & Angelorum commigrabit. Et quid miserius est, quàm in Ecclesia esse dum exulat, non esse dum regnat?

Hebr. 13.

Regnum igitur cælorum Ecclesia est: in quo regno cùm Rex aliquando *rationem ponere* vellet *cum seruis suis*, hoc est, intelligere ac videre, qui creditores ac debitores regiorum thesaurorum essent, *oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta*: quæ quidem pecunia, si ad nostras pecunias reuocetur, efficit sexagies centena millia coronatorum, vt vir eruditissimus Budæus, & in ijs rebus non mediocriter exercitatus annotauit. Verùm ad rem nostram nihil aliud debitum decem millium talentorum significare videtur, quàm crimen vniuersæ legis violatæ. Deus enim admirabile quoddam negotiationis genus cum seruis suis exercet. Proponit enim decem præcepta, omni studio, omni cura, omni diligentia, & sollicitudine custodienda. Et quicunque totis viribus laborauerit, vt ea custodiat, ei Deus debitor esse dignatur decem millium talentorum, ita pro singulis pręceptis mille talẽta, hoc est gloriam infinitam, ac sempiternam recipiet. Quicunque autem ea contempserit, fregerit, violauerit, is contrà Deo mille talenta, hoc est, pœnam ac supplicium sempiternum pro singulis præceptis violatis debebit. Iste igitur, qui decem millium talentorum debitor erat, homines impios ac sceleratos designat. Tunc verò eiusmodi homines Deo offerri dicuntur, cùm conscientia stimulante, & gratia Dei præueniente res suas gestas discutere apud seipsos incipiunt, & incredibilis summæ debitores se esse cognoscunt.

Decẽ millia talenta quam summã faciãt, & quid significent.

Sequi-

Sequitur enim in Euangelio. *Cum autem non haberet vnde redderet.* Cùm omnes hominis vires, omnes opes, omnes facultates, nullo modo tam grandi debito pares esse possint: præterquam enim quòd nihil nostrum habemus: *Quid enim habes, quod non accepisti?* illud ipsum, quod habemus, finitum & terminatum est, atque exiguum: æris autem alieni magnitudo, & lethalium criminum grauitas finem ac terminum nullum habet. Quocirca verissimè peccator non habet, vnde reddat. Et quemadmodum homo seipsum interficere potest: at ab inferis gradum reuocare, & seipsum excitare nullo modo potest: ita planè peccare quidem, & æs alienum infinitum conflare vnusquisque per se potest, redire autem cum Deo in gratiam, culpas expiare, & æs alienum dissoluere, Dei gratia non præueniente, nemo potest. Respexit Dominus Petrum, & cœpit flere: & si nunquam Petrum Dominus respexisset, flere Petrus nunquam incepisset. Cur enim apud inferos perpetuæ tenebræ sunt, & damnatorũ corda in glacie sunt durata? Nonne, quia illorum sic exigentibus meritis diuinæ misericordiæ radius in eum locum nunquam defigitur, neque in omni æternitate defigetur? Quis igitur stultitiam eorum, & cæcam temeritatem satis poterit admirari, qui aiunt; Peccata peccatis addamus, nam postea confitebimur, & omnia simul expiabimus. Heu miser, & vnde tibi præuenientem Dei gratiam audes polliceri? Et si Deus non præueniat, quando tu ad pœnitentiam salutarem peruenies? Quòd si hæc pericula, tam ingentia, tam euidentia aliquando homines cogitarent, fortasse non tam facile, vt faciunt, in peccata prolaberentur. Nunc enim tanta facilitate quidam ore impuro blasphemias euomunt, & in alia facinora se præcipitant, vt quasi in manibus suis Dei misericordiam habere videantur. Sed ad Euangelium redeamus.

Peccator non habet vnde reddat.

1. Cor. 4.

Luc. 22.

De gratia Dei nunquam præsumẽdum.

Cùm igitur ille debitor soluendo non esset, *iussit eum dominus venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.* Hæc est illa Euãgelij pars, Auditores, quam Pelagius, gratiæ Dei hostis acerrimus, intelligere non potuit. Nam Filium Dei humana carne vestitum in terris apparuisse confitebatur ille, sed tantum propterea eum venisse dicebat, vt nos instrueret atque erudiret, non vt à seruitute & captiuitate, quã ille nullam esse putabat, nos liberaret. Verùm si res ita se habet, cur hoc loco Dominus ait: *Iussit eum dominus venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi?* Cur Isaias ait; *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini?* Cur Apostolus ait: *Vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem?* Cur in scripturis sacris, nunc *princeps mundi*, nunc *princeps tenebrarum* diabolus appellatur? Cur tam sæpè Dominus in Sacris voluminibus Redemptor, Seruator, Liberator humani generis vocatur? Catholica igitur mater nostra Ecclesia longè aliter sentit, ac docet. Asserit enim hominem per peccatum in potestatem ac ditionem diaboli deuenire, & ab ea nisi per Christum vindicem nostræ libertatis eripi non posse. Ipse enim est, qui fortem armatum alligauit, & omnia vasa ac spolia eius diripuit. Deinde etiam illud Catholici Patres confitentur, potestatem in genus humanum non à Deo traditam fuisse diabolo, sed diabolum callidè hominem decepisse, deceptum tyrannicè oppressisse, homine tamẽ seipsum voluntariè subijciente, & Deo non quidem iubente, sed tamen iustissimè permittente. Audite enim quid B. Augustinus

Isai. 52.

2. Tim. 2.

Peccator est in potestate diaboli.

Aug.l.3.de Trin.c.12.

libro tertio de Trinitate dicat: *Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli genus humanũ traditum esse.* Et infra: *Modus autem ipse, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit, sed quod tantum permiserit: iustè tamen.* B. quoque Cyrillus (vt ex duorum grauissimorum testium ore, vnius Latini, alterius Græci, hæc veritas confirmetur) capite 11. lib 10. in Ioannem, exponens illa verba Domini, *Venit .n. princeps huius mundi,* &c. sic loquitur: *Quem*, inquit, *non ideo mundi principem appellat, quia eius verè dominus sit: sed quod tyrannice decepit & rapuit eos: subiecit enim sibi delictis hominem, & ab ouili diuino abstractum vi detinebat.* Quare non iniuria à tyrannide sua deiectus est. At si tyrannicè nos diabolus opprimebat, cur, quæso, roget quispiam, non virilium Dominus ab hac tyrannide deturbauit? Cur secũdum iustitiæ leges cùm eo agere voluit? Nimirum, Auditores, quia tametsi diabolus tyrannicè opprimebat nos; tamen iustè ab illo opprimebamur, & vna atque eadem iniustissimi tyranni iustissima seruitus erat. Si diabolum opprimentem consideres, tyrannus erat: si hominẽ oppressum, iusta seruitus erat. Nam diabolus decipere hominem & tyrannidem aucupari non debebat: homo tamen, quia sponte ac voluntate libera peccato consensit, meritò diaboli iugo oppressus fuit. Itaque ille iniustè dominus: nos tñ iure serui eramus: ac propterea secundum æquitatis ac iustitiæ leges, ac iura liberandi. Neque verò incredibile nobis videri debet, vnam atque eandem captiuitatem iustam & iniustam, bonam & malam fuisse. Nam quid melius, & prius Domini nece? Si ipsum qui patiebatur respicias, nõne dices, necem illam pretiosam & salutarem fuisse? Si contra impios homines, qui Dominum interficiebant, consideres, quid nece illa magis nefarium? quid execrabilius?

Cyril.l.10. Ioan.c.11.

Dominus igitur, vt ad rem redeamus, seruum, qui soluendo non erat, iussit venundari: hoc est, peccato & inobedientia hominis exacerbatus, eum iustè deseruit, & in potestatem diaboli venire permisit. Sed quid vxorem, & filios significare dicemus? Eusebius Emissenus vxorem animam, & filios sensus interpretatur. Verùm Theophylactus, ni fallor, magis accommodatè, vxorem carnem, & filios opera significare voluit. Vt enim vxor imbecillior & insipientior viro est, & propterea viro subiecta esse debet: ita caro menti atque animo, qui viri locum obtinet, subijci, & ab eo regi, & gubernari debet. In animo enim, non in carne prudentia ac sapientia est. Deinde vt Eua virum ad peccandum adduxit, ita caro est, quæ animo turpes atque illicitas cogitationes suggerit, & eum sæpenumero ad peccandũ inclinat. Porro istorum coniugum filij opera ipsa sunt: quæ opera, & qui actus, quoniam voluntarij, filij, & verè liberi sunt: si viro similiores sunt, quàm vxori, hoc est, si animo dominante, & carne obtemperante gignuntur, boni ac religiosi filij sunt, & *fructus spiritus* ab Apostolo nominatur. Si verò vxori sunt similiores quàm viro, secundum carnis concupiscentiam procreantur, *opera carnis* ab Apostolo eodem dici solent, & nefarij, & furciferi filij sunt. Hæc omnia, nempe vir, vxor, & filij, animus, caro, & opera in diaboli ditionem veniunt, cùm homines peccant.

Quid nomine vxoris & filiorum intelligatur.

Galat.5.

Cæterum iste debitor quanquam summã integram se soluere posse non videbat, tamen triste nomen seruitutis exhorrens, continuo abiecit se ad pedes Domini sui, & ait: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Videtis quo pacto, sicut superbia, peccatorum omnium origo fuit, ita humilitas initium iustitiæ est. Verùm hoc loco duas graues quæstiones oriri posse video. Quomodo iste oret, ne seruituti

addica-

addicatur, cùm iam tamen cœperit esse seruus, quando debitor esse cœpit? Statim enim atque aliquis peccat, diaboli seruus efficitur. Verè, Auditores, præclarè omnino cum isto debitore ageretur, si quàm facile nos nodum istum soluerimus, tam ipse facilè æs alienum possit dissoluere; nos enim mox omnem difficultatē profligabimus, si dicamus, duplicem esse venditionem; Vnam absolutam, secundum quam id, quod venditur, sine vlla spe redemptionis venditur: Alteram non absolutam, quæ tunc fit, cùm venditor sibi retinet redimendi potestatem. Primo genere continetur venditio eorum omnium, qui teterrimis gehennæ carceribus addicti sunt. Illi enim soli sunt, qui sine vlla spe redemptionis in potestatem diaboli peruenerunt. Secundo genere venditionis venditi sunt omnes peccatores, qui hic in terris commorantur: nec enim spem redemptionis ante amittunt, quam vitæ curriculum sibi à Domino constitutum confecerunt.

Peccator viuus redimibilis est, mortuus non.

Verùm hic oritur alia quæstio: Vndenam speraret se tantum æs alienum posse dissoluere? Iam enim ostēdimus, quodlibet lethale crimen tam grande debitum esse, vt omnium mortalium facultatem exuperet. Quo igitur iste spectabat? Quodnā perfugium habebat? Cur tam audacter adiecit: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi?* Dicam, Auditores: magnum illum amicum totius generis nostri cogitabat: illum, inquam, primogenitum inter multos fratres, quem aduocatum habemus apud patrem: ille enim, qui cum esset dominus noster, frater noster fieri voluit, marsupium plenissimum habet, & nulli fratrum suorum ad æs alienum dissoluendum pecunias petentibus denegare solet. Nam & in hunc vsum infinitas illas diuitias comparauit, vt fratribus suis ipsius opem implorantibus adiumento esse possit. Ait igitur iste, domini sui, & fratris sui liberalitate fretus, *Patientiam habe in me*, donec cum aduocato generis mei, filio tuo, & fratre, & domino meo in gratiam redeam, atque ab eo petam pecunias, & tunc omnia reddam tibi. Nam si culpa mea offensio est infinita, & meritum domini mei satisfactio est infinita.

Per Christum omne æs alienum dissoluere possumus,

Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Quid est hoc, Auditores, non poterimus hodie à quæstionibus liberari? Ecce enim statim oborta est alia quæstio: Si Christus pro suo debitore æs alienum dissoluit, cur nunc Euangelista dicit, *Misertus eius dimisit eum, & debitum dimisit ei?* Quid, obsecro, dimisit ei, si pro eo Christus plenissimè satisfecit? Nimirū magnū in his verbis mysterium latet. Cùm enim aliquis ex impio iustus efficitur, semper Deus, & iustitiam, & misericordiam suam ostendit. Iustitiam erga Christum, qui gratiam, & pacem, & salutem nobis proprij sanguinis effusione promeruit: misericordiam erga homines, quibus non propter eorum præcedentia merita, quæ nulla erant; sed propter suam maximam benignitatem, ac liberalitatem merita Christi largitur, & per ea gratiam, & iustitiam donat: Quæ omnia Apostolus ad Romanos scribens paucissimis verbis ita complexus est: *Iustificati gratis per gratiam ipsius p̄ redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* Quid enim ista verba significant? Vt quid gratiam Dei cum redemptione Christi Apostolus copulauit? Nempe, vt ostenderet nostram reconciliationem Christo debitam, nobis indebitam: Christo iustitiam, nobis gratiam esse. Verè igitur Euangelista Matthæus dicit, *Misertus dominus serui illius dimisit eum, & debitum dimisit ei.*

Iustificatio respectu nostri misericordia est, Christi autem iustitia.

Rom. 3.

Verū quis hoc loco laudes humilitatis sine scelere tacitus præteriret. Nam quis non videt, quantum momentū in tam

Laus humilitatis.

tam difficili causa, ad remissionem tanti debiti humilitas habuerit? Vt *Leo fortissimus bestiarum*, qui *ad nullius* expauescit *occursum*, solis exiguis & impotentibus animantibus parcere solet: ita Rex ac Dominus noster, qui *Leo de tribu Iuda* nominari dignatus est, & *in altis habitat*, sed *humilia respicit*, & *superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam*. Quæ virtus Domino virtutũ humilitate familiarior fuit? Quæ sententia ex ore eius sacrosancto frequentius prodijt, quam illa; *Amen dico vobis, qui se humiliat, exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur.* De Achab quoque viro nefario, & scelerantissimo in libris Regum non legistis? *Factus est sermo Domini ad Eliã Thesbiten dicens: Surge, & descende in occursum regis Achab, regis Israel, qui est in Samaria. Ecce ad vineam Naboth descendit, vt possideat eã, &c. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: Si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli:* & tamen iste Achab sub alis humilitatis securus latuit, & Domini furorem optimè declinauit. Nam paulò post in ijsdem sacris litteris ita legimus: *Et factus est sermo Domini ad Eliã Thesbiten, dicens: Nonne vidisti Achab humiliatũ corã me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.* O dulce nomen humilitatis! O virtus præclarissima, mundi sapientibus minimè nota, sed ab ipsa Dei sapientia mirificè commendata! Tu furorem iustissimum Omnipotentis Dei placasti: tu manus eius dulciter colligasti: te vnã dæmones reformidant: te cęlites omnes apertis brachijs complectuntur, tu custos omnium, fundamentumque virtutum. Qui colligit sine te, spargit: qui non ædificat super te, destruit: qui te repellit à se, etiam si sedem haberet in Cęlo, a Domino repelletur: & qui in sinu collocat te, etiamsi in cęno peccatorum iaceret, in sinu Dñi collocabitur. Sine te virgines à cęli foribus excluduntur, & meretrices per te cum cantu & lætitia cœlum ingrediuntur. Diligamus itaque, suspiciamus, complectamur, Auditores, parentem, nutricem, custodem omnium virtutum; vt qui cultui Dei, & sacrosanctæ religioni mancipati sumus, fundamento religionis non careamus: & qui hisce sanctis nexibus reuincti non sunt, & mundi negotijs liberius implicantur, sub alis humilitatis à dæmonis insidijs tuti sint.

Prou.30. Apoc. 5. Psal.112. Iacob. 4. Mat.18. & 23. Luc.14. & 18. 3. Reg. 21.

PARS POSTERIOR.

EGressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum dicens: Redde, quod debes. Ecce nobis non adumbratum, sed expressum exemplar ingratitudinis. Habebat iste seruus creditorem & debitorem: creditori debebat decem millia talenta, hoc est, sexagies centena milia coronatorũ: à debitore autem centum denarij, hoc est, circiter decem coronati sibi debebantur. Abijcit se ad pedes creditoris, tempus & spatium rogaturus, & debiti totius remissionem consequitur. Paulò post eadem die, fortassis eadem hora, videt conseruum suum, debitorem suũ, pariter tempus & spatium rogaturum procidisse: & non modò debitum non relaxat, sed nec horæ vnius dilationem concedit. Nonne hoc est ingratissimi animi signum? Quo pacto enim cùm illa ipsa verba ex ore sui debitoris audiret quibus ipse gratiã & remissionẽ adeptus erat, non erubuit? Quomodo cùm ad suos pedes, non seruum, sed conseruum, iacentem vidit, furorem non deposuit?

Sũma ingratitudo.

Quosnam igitur, Auditores, tangit hæc parabola? Imò verò quos non tangit? Quotus enim quisque est, qui si vel

Cupiditas vindictæ.

vel minimam iniuriam accipiat, eam cum fœnore hoc nostro infelicissimo tempore non reddat? Te toruè aliquis intuitus est? tu non tibi satisfactū putas, si par pari referas, & toruè etiam illum aspicias, sed quiescere nunquam potes, donec eum damno aliquo, vel dedecore affectum videas. Age verò videamus; si quotiescunque tu Deum offendisti ille confestim pęnas de te sumere voluisset, vbi quęso nunc esses? Quoties iam æternis supplicijs adiudicatus esses? Si igitur Deus tuus tam patienter sustinuit, imò debitum infinitum tam sæpe liberalissimè condonauit, qua fronte tu de iniurijs tuis leuissimis, ac penè nullis verbum facere audes? Equidem, Auditores, ego duritiem cordis humani satis admirari nō valeo, dum apud me mente pertracto, Deum ipsum, vt in libro de patientia Tertullianus demonstrat, Deum, inquam, ipsum exemplar patientiæ esse voluisse, dum tot tantaque beneficia in hostes suos quotidie confert: homines autem iniurias sibi ab hominibus illatas tanti facere, vt sibi potiùs moriendum putent, quàm iniurias non vlciscendas. Quid? Quod eadem abiectionis & humiliationis significatio Deum permouit, & hominem non permouit? Certè Patriarcha Iacob ab Angelo audiuit; *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel. Quia si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praualebis?* Et tamen, Auditores, humilitas serui Regem Deum placare valuit, & humilitas conserui conseruum placare nō valuit. Sed quid mirum, hominis humilitatem lapideum & planè adamantinum hominis cor non commouisse, cùm nec ipsius Dei, quo nihil maius dici, aut excogitari potest, humilitas ipsum commouerit: Venit enim Filius Dei, & se vt amentem, vt furem, vt legis violatorem teneri, vinciri, verberari permisit: nec non faciem suam conspui, manus colligari, membra oīa lacerari siuit, vt his duabus fortissimis machinis patientiæ & humilitatis, duas munitissimas, & penè inexpugnabiles arces prosterneret atque deijceret, iram videlicet Omnipotentis Dei, & arrogantiam cordis humani. Et quidē priorē arcē continuò prostrauit: nam ira atque indignatio Dei, iustissimo furore in genus humanum succensa, Christi patientia & humilitate victa statim quieuit, & Omnipotens illud pectus mitissimum & clementissimum est effectum. At arcem nostræ superbiæ minimè prostrauit. Adhuc regnat Amalech: adhuc superbimus: adhuc iniuriarum recordamur: adhuc arrogantissimus ille vermiculus, si leuissimè pungatur, totum se concitat, nec potest quiescere. Obstupescis tu, quia Deum vsque adeo abiectum vides, vt tanquam latro scelestissimus pendeat in cruce? Ego autem obstupesco, quia post tantam Filij Dei humilitatem, adhuc te superbum, arrogantem, iniuriarum memorem esse video. Quomodo pharmacum tam potens superbiæ tuæ vulnus non curauit? Qui fieri potuit, vt tanta vis humilitatis turrim arrogantiæ tuæ non debellarit? Parum igitur, parùm omnino Propheta dixit, qui cor hominis, *cor lapideum* nominauit: & iure ac merito Ecclesia canit; *Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando*, hoc est, hominem ex iniusto iustum, & cor ipsum carneum ex lapideo faciendo, *manifestas*.

Gen. 32. — Ezech. 36.

Verùm quid sequitur in Euangelio? *Videntes*, inquit, *conserui eius, quæ fiebant, cōtristati sunt valde.* Cōserui isti, Auditores, sancti Angeli, & Sancti homines sunt, qualis erat ille qui dicebat; *Vidi præuaricantes, & tabescebam*: qui non propterea de peruersitate & ingratitudine peccatorum conqueruntur apud Dominū, quod illum latere aliquid existiment, sed vt ipse, qui

Conserui nostri Angeli & Sācti. — *Psal.* 118.

qui solus potest, remedium aliquod tantis malis adhibeat.

Tunc igitur vocauit eum. Hæc posterior vocatio sine vlla dubitatione in obitu vniuscuiusque erit. Tunc enim illa vox, tanquam tonitruum vehementissimum, hominem suæ conscientiæ conscium perterrebit. Neque ibi finis erit. Sed horribile illud tonitruum à fulgure sempiternæ damnationis confestim excipietur. Tradetur enim tortoribus debitor, & tam diu cruciandus erit, quam debitum non dissoluetur: & sicut debitum, cùm infinitum sit, dissolui nunquam totum poterit: ita nec supplicia finem vllum vnquam habebunt.

Sed fortasse mouet aliquem argumentum, quod Dominus in persona Regis facere videtur, quasi dicat: Ego tibi pecunias, quas mihi debebas condonaui, igitur & te fratri tuo pecunias, quas tibi debet, condonare oportet. Non enim æquum hoc esse videtur: si creditor meus liberalis esse voluit, quo iure, qua lege, qua æquitate ego quoque teneor esse liberalis? Primum, Auditores, non hoc Dominus ait. Sed quid? *Nonne ergo*, inquit, *oportuit & te misereri conserui tui?* hoc est, si debitum relaxare non tibi placebat, nonne saltem oportuit, vt misertus conserui tui dilationem aliquam concederes? Nam licèt pecuniarum debitum condonare debitoribus non teneamur, quanquam simile debitum nobis creditor noster condonauerit, tamen misericordiam, & humilitatem aliquam exhibere semper tenemur. Id enim quod nobis fieri cupimus, & alijs facere nos debemus. Et præsertim debitor hic Euangelicus misericors esse debuit erga conseruum, quia si secus faceret, id in contemptum Regis facere videretur. Et idcirco Dominus de industria personam non aliam quam regis introduxit. Neque verò a scopo aberrabimus, si dicamus, aliud esse de pecunijs, aliud de iniurijs loqui. Nam legem illam habemus in Euangelio frequentissimè repetitam, vt qui facinorum suorum à Deo relaxationem cupit habere, ipse quoque iniurias atque offensiones inimicis suis relaxet. *Date*, inquit Dominus, *& dabitur nobis; Dimittite, & dimittemini.* Et rursum: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater uester cælestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater uester dimittet uobis peccata uestra.* Item; *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Denique hinc est quod memores huius præcepti in oratione Dominica dicere solemus; *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Luc. 6. Mat. 6. Mat. 5. Mat. 6.

Verùm hinc, Auditores, quęstio cõfestim alia exoritur. Si quidem ex hac Domini sententia omnino sequi videtur, quod peccata olim admissa, & per pœnitẽtiam expiata iterum redeãt. Ait enim: *Iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum.* Quod si ita esset, quomodo, quæso, intelligere deberemus, quod Apostolus ait; *Sine pœnitentia esse Dei dona?* Et quod Ezechiel; Quotiescunq. ingemuerit peccator iniquitatum eius. Deum non amplius recordaturum? Ita igitur ad istam quæstionem respondebimus, vt dicamus, peccata quidem ipsa secundum se nunquam redire: verè enim Apostolus ait; *Sine pœnitentia esse Dei dona*: neque mentitur Propheta, qui ait; Quotiescunque ingemuerit peccator iniquitatum eius non recordaturum Deum, redire tamen eadem peccata per quendam modum dicuntur, quia nimirum efficiunt, vt peccatum, quod post aliorum remissionem perpetratur, multò grauius sit, quã alioqui fuisset, & multo ẽt grauius, & seuerius puniatur. Id enim exigit peccantis ingratitudo. Quemadmodum enim

Peccata remissa non redeunt. Rom. 11. Ezech. 18.

puero-

Simile puerorum institutores (vt exemplo notissimo rem illustremus) vbi semel atque iterum discipulorum suorum erratis ignouerunt, cum tertiò peccant, tunc illis dicunt; Errasti semel, & peperci: iterasti, & iterum peperci: tu verò patientia mea abuteris, & quotidie euadis deterior: si igitur posthac, vel leuissimum errorem commiseris, de omnib. simul tuis erratis, mihi crede, pœnas dabis. Ita & Deus facit: Cùm sæpius nostris erratis ignouerit, & tamen pergimus eum offendere, non pœnitet illum quidem benignitatis, ac misericordiæ suæ, qua nobis toties debita condonauit: sed tamen id nostra exigente ingratitudine pro vltimis & non expiatis delictis, maximis & atrocissimis supplicijs, & cruciatibus nos addicit.

Sed cur, obsecro, iste miserrimus atque infelicissimus, nunc secundò non se ad pedes sui Regis abiecit? Cur nõ dixit, *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi?* Fortasse enim & nunc, vel remissionem, vel certè dilationem promeruisset. Nimirum id non fecit, quia diuino sic agente iudicio, qui peccata peccatis addunt, & pœnitentiam vsque ad obitum differunt, donum fiduciæ & humilitatis sæpe non habent. Imò ipsi contra seipsos damnationis sententiam dicunt. Atque hæc est iustissima pœna malæ fiduciç. Qui enim dum viuerent vias suas corrigere noluerunt, freti pçnitentia, quam sibijpsis in vltima ætate promittebant, iustissimo Dei iudicio, hac pçna mulctantur, vt cùm ad extremum spatiũ veniunt, iam se pçnitentiam agere fructuosè non credant. Quibus idem planè contingit, quod imprudenti cuidam mercatori euenit: qui cum equos mercibus onustos ad nundinas duceret, & animaduerteret eorum equorum tres iuuenes, & alacres esse, vnum iam senem atque infirmum, dicere cœpit apud se. Quod si iuuenes & optimi isti equi propter sarcinas læderentur, quam grandem iacturam ego facerem! Ita onus, quod equi quatuor ferre debebant, totum super senem, & debilem illum equum imponit. Ferat, inquit, vt poterit: & si cum ad nundinas peruenero, moriatur, non magnam propterea iacturam faciã. Cœpit itaque imprudens mercator debilem equum supra vires onerare, & ecce statim cecidit sub onere, & non solum equum vnum mercator amisit; sed etiam equorum onus, & adhuc etiam corium equi iam mortui super illos iuuenes equos imponendum fuit. O quam multos huius mercatoris similes inueniemus? Quis eos numerare poterit, Auditores, qui cum quatuor ætates ad pçnitentiam agendam a Domino acceperint, Adolescentiam, Iuuentutẽ, Virilem ætatem, & Senectutem, ita tamen apud se stultissimè ratiocinantur, & dicunt; Iuuenes sumus, nõ est hoc tempus pçnitentiæ. Iuuentus flos ætatum: eum igitur priùs colligamus quàm marcescat, coronemur rosis, perfundamur vnguentis, *nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ.* Veniet ad vltimum, serò, vtinam post mille annos, veniet, veniet, inquam, debilis, & tristis senectus, tunc frui voluptatibus non poterimus, tum toti Deo, pçnitentiæ, & religioni operam dabimus. O stulta ratiocinatio! O consilium perditissimum! non senectus, sed iuuentus tempus est pçnitentiæ: nec enim senes ciliciorum, ieiuniorum, peregrinationum, humi cubationum, & aliorum pœnitentiæ laborum patientes sunt. Quid? Quod sæpe homines hac nostra ætate ad senectutem non perueniunt; & qui perueniunt non modò pœnitentiæ oneribus non grauari, sed ab omnibus curis, & sollicitudinibus relaxari volunt. Igitur *nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis:* quæramus

Qui sero pœnitere volunt, tandè pœnitere nequeunt.

Simile.

Sap. 2.

1. Cor. 6.

Isai. 55. mus *Dominum, dum inueniri potest*: inuocemus *eum, dum propè est*. Veniet tempus, veniet, mihi credite, cùm vnam horam desiderabimus huius tam pretiosi & salutaris temporis, quod nunc tam inutiliter, tam inconsideratè in negotijs puerilibus planè, & in nugis & iocis consumimus, & non impetrabimus. Tunc enim clauę æternitatis diuinæ misericordiæ porta claudetur, & iustitiæ & vltionis aperietur. Tunc deceptis istis hominibus continget, vt qui dum viuerent pęnitentiam agere fructuosè non voluerunt, apud inferos, in omni ęternitate sine vllo emolumento pœnitentiam agere, intolerabilibus illis supplicijs compellantur, quæ nos effugere Iesus Christus concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

DE

DE QVATVOR NOVISSIMIS.

Concio Prima.

DE MORTE.

SYNOPSIS.

Mortis meditationem veram esse sapientiam, aliter quam pro mente Platonis probatur, & amplificatur; quam proinde diabolus ex mentibus humanis eripere conatur. Proposito deinde ordine dicendi, exaggeratur, quàm improuisa & inopina sit mors, vt quæ omnia consilia humana turbat & euertit; & quàm amara eiusdem cogitatio, præsertim autem animæ à corpore separatio, in qua cogitationi occurrunt tum animæ, tum corporis status, sepulchri squalor, sententiæ incertitudo, quod exemplo regis captiui illustratur, iudicij rigor, peccatorum pungens conscientia, & interior pugna, dæmonum præsentia & tentatio, mortis denique certitudo; quæ singula elegantibus, vt solet, amplificationibus in prima concionis parte pertractantur.

Pars posterior à commendatione animarum in purgatorio exorditur, & quantæ vtilitatis & pietatis opus sit, illis subuenire ostendit. Deinde nos ipsi nobismet commendamur. Quàm efficax medicamentum sit mortis meditatio, non tamen solùm auditum; sed & intimè receptum & probè digestum, declaratur, & exemplo monachi cuiusdam rediuiui ex Climaco confirmatur. Reditur postmodùm ad institutum sermonem, & grauiter ea proponuntur, quæ post mortem homini eueniunt, vt sunt circa corpus, fœtor & horror; circa exequias, fouea paucorum pedum & linteum, quod etiam potentissimis regibus non aliter euenit. Repræsentantur præterea animis ea, quæ circa Dei tribunal sunt futura, ex parte iudicis seueri & æqui, iudicij strictissimi, inquisitionis exa-

ctissimæ.

ctissima, accusatorum dæmonum, quę omnia suis coloribus depinguntur. Tandem ad præparationem mortis inuitamur, & sub nomine Belgij & Brabantiæ omnes à crapula abstrahimur.

ETSI princeps ingenii & doctrinæ Plato, cum sapientiã mortis meditationem esse definiuit, non eò spectauit, vt frequenter de obitu cogitandum esse hominibus persuaderet: tamen in hanc quoque sententiam mihi verissimè videor affirmare posse, veram mortalium sapientiam esse mortis meditationem. Nam ea demum vera sapientia est, omnes actiones suas ipso fine, ad quem referuntur, tanquam regula quadam ita metiri, vt nec ab eo vnquam dissentiant, nec iure reprehendi ab aliquo possint. Iam verò cum humanæ vitæ fines plurimi sint, eorum vnum obitum ipsum esse, quis quæso inficiabitur? Huc igitur omnia studia, huc omnes curæ, huc omnes cogitationes dirigi debent, vt viuendi curriculum à Deo nobis concessum, ita conficiamus, vt cum voluptate & lætitia ad exitum perueniamus. Equidem, Auditores, sic statuo, hinc omnes hominum errores principium ducere, quòd vitæ finem, quem perpetuò ob oculos habere debent, obliuiscuntur. Hinc enim superbia, hinc ambitio, hinc immodera ta corporis cura; hinc illæ turres, quas super arenam fabricamus, initium sumunt. Etenim si quales post paucissimos dies futuri simus, aliquando cogitaremus, ratio nostra viuendi humilior fortasse, & moderatior esset. Quis animos elatos haberet, si in sepulchris aliquando humanum puluerem intueretur? Quis ventrem pro Deo coleret, si eum vermium escam paulò post esse futurum serio cogitaret? Quis amore diuitiarum incitatus, per omnes terras, & omnia maria velut insanus curreret, si se præter illud vilissimum indumentum, quo cadauer est inuoluendum, omnia relicturum intelligeret? Omnes deniq; nostri errores corrigerentur, si mortẽ tanquam scopum præ oculis haberemus. Hinc videlicet illi Philosophi, qui Brachmanes sunt appellati, ante ipsarum suarum ædium fores, aperta sepulchra habere volebant, vt siue ingrederentur, siue egrederentur, mortis memoriam præsentem haberent, & ea tanquam fræno, libidines omnes cohiberent. Et Ieremiæ Prophetæ aliquando Deus ait; *Descende in domum figuli, & ibi audies uerba mea.* Certè poterat etiam Deus alibi, quàm vbi circa lutum homines occupantur, alloqui sanctum Prophetam; sed tamẽ non sine sapientissimo consilio ita constituit. Si quidem nos omnes admonere volebat, sepulchra, in quibus vniuersum humanum lutum, tanquam in domo figuli congregatur, Gymnasium esse veræ sapientiæ. Ibi enim loquitur Deus, & profundissima, maximeque recõdita suæ sapientiæ arcana, auditoribus suis exponit. Ibi non dialecticis sophismatibus; sed euidentissimis demonstrationib. ante oculos ponit vitæ breuitatem, carnis miseriam, mundi deceptiones, rerum præsentium vanitatem, & quo tandem recidat omnis humana pulchritudo, & vniuersa mundi gloria.

Vera sapiẽtia mortis meditatio.

Ierem. 18.

Quæ cum ita sint, dubitare nec possumus, nec debemus, quin dæmon atrocissimus humani generis hostis, contendat quantum potest, vt mortis salutiferam memoriam de nostris mentibus auferat. Alioquin enim quomodo fieri posset, vt rei tam formidabilis, & quam fugere aut declinare nullo mo-

Diabolus mortis obliuionẽ inducere conatur.

lo modo possimus, vnquam obstupescemur? Si leuis suspicio iacturæ alicuius, vel facultatum, vel honoris tantum apud nos valet, vt somnum sæpe numero nobis auferat, quid mortis certissimæ cogitatio facere deberet, quæ omnibus terribilibus terribilior est? Quare sicut ij, qui in publicis ludis ad scopum tela dirigere debent, multo ante diem illum meditantur, & plurima tela, manus & arcum exercentes consumunt, vt in die ludorum præmij scopum attingant: & quemadmodum ij, qui singulari certamine dimicaturi sunt, quotidie de suis viribus, de armis, de peritia præliandi periculum faciunt, vigilantissimeque prouident, qua ratione varijs ictibus occurrere possint, vt in ipso vero certamine, ex tanto honoris ac vitæ discrimine feliciter possint euadere: ita nos, Auditores, quibus præmium sine vlla comparatione maius propositum est, si bene nos mori contingat; & qui, si secus eueniat, damno ac dedecore inexplicabili mulctādi sumus, dum per Dei misericordiam licet, cogitatione frequenter moriamur, vt cùm verè moriendum erit, bene beateque mortem excipiamus.

Simile.

Ordinem verò oratio nostra non alium habebit quam illum, quem ipse obitus secum adferre solet. Vt enim illi qui ad brauium aspirant, quod cursui equorum propositum est, equos suos frequenter per stadium ducunt, vt omnia loca, omnes angulos, omnes lapides, omnia impedimenta, quæ in eo sunt, videant, vt cum dies certaminis aderit, stadium recognoscant, & à nullis impedimentis occurrentibus in cursu retardentur; ita & nos, qui (velimus nolimus) stadium mortis metiri debemus, optimum erit, si iam cogitatione & memoria cursum istum aspiciamus, & omnia, quæ in eo sunt, diligenter consideremus: præsertim cùm iter obscurissimum, anfractibus & impedimentis varijs refertissimum, & vsque adeo periculosum sit, vt pauci omnino sint, qui feliciter illud emetiantur. Qui verò in eo labuntur, nullam amplius in omnem æternitatē spem salutis inuenturi sunt.

Ordo huius orationis. Simile.

Vt igitur inde incipiamus, vnde hoc atrocissimum prælium exordium sumit; illud primum considerare, ac perpendere debemus, tum maxime mortem aduenire solere, cùm minus homines de ea cogitant: Hinc est illa vox Apostoli Pauli: *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*: Et ipsius Domini in Apocalypsi: *Ecce venio sicut fur*. Siquidem fures hoc proprium habent, vt tunc domos ad furtum faciendum ingrediantur, cùm homines altius dormiunt, & cùm minus tale aliquid suspicantur. Idem etiam per Amos Prophetam Dominus ait: *In die illa (dicit Dominus Deus) occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis*. Quam formidabilia sunt hæc verba, si diligenter considerentur, Auditores? Quid enim est, *Occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis*? Nimirum hoc, cùm homines mediam suæ ætatis esse putant, cùm plurimos annos se victuros adhuc arbitrantur, cùm de lucris, de negotijs, de ædificijs, de honoribus, de nuptijs, de voluptatibus cogitant, cùm dicunt animæ suæ: *Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe*, lætare: tunc illis repēte dicitur, Ecce mors est in forib⁹, *Stulte, hac nocte repetēt à te animā tuā, & quæ parasti, cuius erunt?* Tunc inopinata mors omnia nostra consilia eludit, omnes cogitationum telas præcidit, & omnes illas turres in aere fabricatas vnico ictu deijcit atque prosternit. O quam amarum est hoc nuncium! O quale vulnus recipit cor peccatoris, & præsentem vitam vehementer diligentis, cum ei Medicus dicit, non amplius de vita, sed de morte cogitandum esse. Vir fortis ac strenuus erat rex Hebræorum

Mors improuisa adest.

1. Thess. 5.

Apoca. 16.

Amos. 8.

Luc. 12.

Cogitatio mortis quā terribilis.

Saul, multis prælijs interfuerat; multos homines interfecerat; multas etiam præclaras res gesserat; tamen vbi à Samuele, qui iam obierat, audiuit: *Cras tu & filij tui mecum eritis*, hoc est, cras in bello tu cum filijs tuis certissimè morieris; continuò vehementissimo timore perculsus cecidit semiuiuus in terram. Quid ergo sentiet tunc vnusquisq; nostrû, cû tale nûciû accipiet? Hic enim primum sese offerent cogitationi omnia quæ diligebat, à quibus omnino velit nolit auellendus per mortem, ac separandus erit. Corpus quidem morietur semel, sed cor toties morietur, quot ea sunt, quæ diligebat. Tunc verè in tenebras lux clarissima conuertetur, quia tunc quæ ante maiorem lętitiam adferebant, horribiliores carnifices erunt, vehementiusque cruciabunt. Iucundissima res est ijs, qui viuunt, dulces filios, dilectam côiugem videre, opes intueri, honorum recordari, de futuris & præteritis voluptatibus cogitare: at hæc omnia, quales gladij, quales cruces, quam amaræ potiones in obitu erunt! Solent eo tempore prudentes coniuges abscedere, & dulces filij ante conspectum patris venire non permittuntur: ne præsêtia sua, & inferre, & suscipere tam acerbos dolores compellâtur. Nam quia tûc, qui moritur, in tam distantem & ignotam regionem proficiscitur, & iter est tam longum, quod tunc moriens ingreditur, dolor non pateretur, vt regulas bonorum morum in ea separatione seruaret. Sed si ab istis rebus, quæ hominem non contingunt, & externæ, sicut appellantur, ita sunt, tam durum est auelli, quam, quæso, amarum erit corpus ab anima separari? Si duo peregrini, qui vnum aut alterû diê simul iter fecerunt, & mutua fabulatione se inuicem recrearunt, non sine dolore ab inuicem separantur, quid fiet cum disiungentur duo tam intimè familiares, & tam vehementi amore se inuicem prosequentes, quales sunt corpus & anima, quæ ab ipso vtero matris semper iucundissimè vixerunt, & tot beneficijs se inuicem obstrinxerunt? Si bos mugire solet, cum ab eo boue abstrahitur cum quo aratrum trahere consueuit, qualem mugitum vnusquisque nostrum dabit, cum à corpore animus abstrahetur? Quid erit, cum animus corpori dicet, Iam in posterum iter sine te facere debeo? Quid cum corpus animæ respondebit, Et ego quo pacto esse potero sine te, à quo & vitam, & motum, & sensum habebam? Tunc igitur & animus flebiliter iterum, & iterum repetet: *Siccine separat amara mors? Siccine separat amara mors?*

1. Reg. 28. — *1. Reg. 15.* — *Difficillima separatio corporis & animæ.*

Verùm cùm huius tam acerbæ separationis cogitatio altissimas in animo radices fixerit, tunc doloribus dolores succedent. Occurret enim confestim animo, quam miserabilis conditio, & corpus & animum post separationem expectet. Ac primum cum apud se reuoluere incipiet, corpus post paucissimas horas in obscurissimo tumulo claudendum esse, tam abiectæ & miseræ conditionis ab admiratione cessare nô poterit. Quid? Corpus quod nunc viuit, quod spirat, quod videt, quod loquitur, quod audit, quod in lectulo requiescit, post vnam horam in momêto cęcû, surdû, mutû, sine sêsû, sine spiritu, sine vita efficietur? Corpus tam multiplicibus delicijs enutritum, cuius ventri ac gulę terræ ac maria seruiebant, cuius indumenta erant byssus, ac sericum, cui dum viueret lectulus mollissimus parabatur, propter quod, vt à frigore, & calore, & ab ipso aere defenderetur, mille artes excogitabantur, quod nisi in amplis domibus habitare non poterat, nunc in domo tam angusta, tam tetra, tam grauiter olente, ossibus & vermibus plena, cum cadaueribus mortuis in posterum habitabit? Ergo ne amplo palatio humile sepulcrû; molli lectulo humus horrida; vestibus pretiosis vilissimum linteû, delitijs putredo, odoribus fœtor, &

Quid corpori nunc fiat, quid post mortem futurum.

tor; & famulis vermes succedent? Et ista quidem sepulchri cogitatio vehementissimè hominem in illis angustijs constitutum perterrebit: sed tamē multò vehementiùs perhorrescet vnusquisque nostrum, cùm quæ sors animam maneat, cogitare incipiet. Tunc enim cum in illam æternitatem oculos infiget, & nouam illam regionem, & viuentibus omnibus incognitam intuebitur, quàm ipse tunc solus & nudus ingredi debebit: & rursum intelliget in ea, & gloriam, & miseriam sempiternam inueniri, & nescit vtra sors sibi continget, dici non potest, quo metu, qua sollicitudine, qua anxietate torquebitur. Quid? Pro comperto habere post duas horas vel in æternis gaudijs, vel in æternis supplicijs se futurum, nonne est crux omni cruce atrocior? (Nam de purgatorio nihil dicimus, non quod locum illum non esse credamus, sed quod qui in eo degunt, cum certi de sua salute sint, inter beatos ac felices numerentur.) Quanquam enim spes erigit animum; tamen recordatio peccatorum, & cogitatio diuinæ iustitiæ timorem expelli non sinunt; præsertim dum ad mentem veniet, iudicia Dei esse abyssum multam. Et sicut Iacob cum filijs Ioseph benedicere vellet, manus commutauit, & dexteram super minorem, sinistram super maiorem natu posuit; ita & Deus interdum facere solet. Nam quis nescit latronem ex patibulo in cœlum ascendisse, & Iudam ex culmine apostolatus in gehennæ incendia descendisse? Hæc igitur incertitudo sententiæ, vel æternæ beatitudinis, vel cruciatuum sempiternorum, quam post duas horas audire debet, explicabile non est, quam vehementer in illo statu positum affligat.

Quid animæ.

Psal. 35.

Genes. 48.

Et hac recordatio maximè molesta.

Exemplū.

Ac vt exemplo aliquo rem istā illustremus, attendite: si Christianus aliquis Rex in manus barbarorum deuenisset, & Legatis Christianorum Regis liberationem à barbaris petētibus, & munera ac pecuniarum magnam summam offerētibus, Princeps ille barbarus constitueret, vt Regis vita, & mors sortibus cōmitteretur, & si quidē sors illi faueret, in suū regnū cū honore restitueretur; si verò sors illi cōtraria esset, mox in ardentem fornacem viuus projceretur: rogo vos, cùm iam dies sortis adesset, & Rex ille infelix hanc ardentē fornacē, & viuos illos flāmarū globos intueretur, inde suos Legatos mœstos conspiceret, & in conspectu maximæ multitudinis, quæ ad spectaculū illud concurrisset, omnibus silentibus, & rei exitū expectantibus, nec nō pro salute Regis trepidantibus, iā Prætor manum ad vrnam mitteret, vt scriptam Regis sentētiā educeret: vos, inquam, rogo, quo animo Rex ille esset, quam turbato vultu, quā pauidus, quā territus? Quid Deo non offerret, vt ex tanto periculo eum eriperet? Iā verò quid hoc est, Auditores, si cū eo periculo, de quo loquimur, & ꝙ omnibus nobis, qui hic adsumus, imminet, & in quo vnusquisq; nostrū breui se videbit: quid, inq̄, est, si cū hoc periculo cōferatur, nisi tenuis vmbra vel somniū? Quanto regnum, ad quod aspiras, est amplius? quanto fornax, quam times, formidabilior? Hinc enim aderunt Angeli vt in cœlum nos euchant: inde dæmones, vt in gehennæ incendia nos præcipitent; & nemo nostrum certo scire poterit, vtrum horum duorum, tam dissimilium, tam disparium, tam diuersorum exituum post vnam horam sortiri debeat. Cogita igitur quale tum cor tuum in illo periculo erit, quam pauidum, quam humile, quam deiectum ante oculos eius, qui solus ex tanto discrimine eruere potest. Equidem arbitror, nullum omnino reperiri posse, qui rē tantā, ita vt est, exprimere vel explicare possit.

Maximus timor de reddenda ratione.

Verum huic perturbationi alia longe maior succedet, cum in mentem veniet ratio, quam de omnibus verbis, actionibus, & cogitationibus Deo reddere

dere debemus. Nã & per se horrẽdum est cũ Deo in iudiciũ intrare; & hunc ipsum horrorem dæmones mirum in modum augebunt. Vt enim ipsi dum viuimus Dei misericordiam nobis prædicant, & amplificant, & quantũ possunt contendunt efficere, vt de iustitia ac iudicijs Dei non cogitemus; ita tunc ex aduerso misericordiam extenuant, & magnitudinem ac seueritatem diuinæ iustitiæ ante oculos ponunt. Ibi igitur peccator totus tremere, ac in desperationem declinare incipiet: nec non ita apud se ratiocinabitur: Si Deus proprio Filio suo propter aliena peccata nõ pepercit, vnde parcet mihi, qui tam multorum mihi conscius delictorum sum? *Si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet?* Si Prophetæ, si Apostoli, si Martyres posteaquam tot annos innocentissimè vixerant, non nisi per supplicia regnum cœlorum ingressi sunt, quis locus me, nisi gehenna suscipiet, qui nullius boni mihi conscius sum? Si non mentitur scriptura, quæ dicit: *Reddet vnicuique secundũ opera eius*, ego, qui res tam nefarias gessi, quid nisi æternos cruciatus exspecto? Si verum quod Apostolus ait: *Quæ seminauerit homo, hæc metet*, quid nisi mortem æternam metet, qui tam execrabilem sementem fecit? Si nihil inquinatũ in Dei regnum intrabit, quomodo ego, qui totus sordidus sum, sperare possum ingressum tam beatum? Tunc igitur omnia peccata, quæ dum viueret tanta facilitate perpetrauit, velut agmẽ hostiũ irruent in hominem peccatorem. Tunc oculos pœnarum timor aperiet, quos clauserat sopor culpæ. Tunc ambitio, tunc furta, tunc adulteria, tunc fornicationes, tũc commessationes, tunc ebrietates, tunc verba & cogitationes impuræ, tũc dissolutio ac socordia in bonis operibus, tunc demum & ipsa otiosa verba ad mentem venient: & o quam grauia videbuntur, quæ nunc tam leuia videntur: & quæ cum tanta iucunditate perpetrantur, quam atrociter tunc animum peccatoris torquebunt!

Rom. 8. *Luc. 23.* *Rom. 2.* *Gal. 6.* *Apoc. 21.* *Tunc peccatorum recordatio*

Post hæc omnia cum iam anima festinat ad exitum, tunc pia mater Ecclesia cœlestibus Sacramentis filios suos communit, & omnium Sanctorum in tam ingenti periculo opem implorat. Quid enim illæ voces significant, quæ circa moriẽtẽ sæpius repetuntur, Sãcte Petre, ora pro eo. Sancte Paule, ora pro eo, nisi tantum morituro tunc periculum imminere, vt ad omnia cœlorum tabernacula pulsandum, & omnes Sãctos implorandos esse, vt animæ in tantis angustijs constitutæ adiumento sint. Nam quis explicet postremum illum agonem, in quo anima, & cum grauissima valetudine, & cum dæmonum insidijs, & cum timore futuri iudicij, vno tempore bellum gerit? Primum enim illa vltima perturbatio, & omnium sensuum titubatio, velut vicinæ mortis prænuncia, quam vehementer exterret? cùm intumescit pectus, vox raucescit, oculi excauantur, pedes moriuntur, genua frigescunt, vultus pallescit, & omnes artus frigidum sudorem emittunt?

Tunc sanctorum inuocatio. *Ob extremi agonis summum periculũ.* *Et maximam difficultatem.*

Et hæc quidem grauia, & horrore plena, quæ extrinsecus apparent; sed ea sine comparatione grauiora & horribiliora, quæ intus geruntur. De Beato Hilarione Sanctus Hieronymus scriptum reliquit, eum dum viueret nihil magis optasse, quàm dissolui, & esse cum Christo: & tamẽ in extremo agone constitutus, ita perterritus est, vt exitum eius quodammodo recusaret, & his verbis eã vir sãctus alloqueretur: *Egredere anima, egredere: septuaginta annis seruiuisti Deo, & mortem times?* Si igitur in obitu timuit ille, qui tot annis seruierat Domino, qd faciẽt illi, qui totidẽ annis diabolo seruierunt, & nefarijs suis sceleribus Deum ad iracundiam prouocauerunt? quo ibunt? quem implorabunt?

Interior pugna. *Hieron. in vita Hilarionis.*

quid

quid consilij capient? Si sursum aspicient, districtum gladiũ diuinæ iustitiç videbunt: si deorsum, hinc tumulum apertum, inde gehennæ barathrum intuebuntur. Si tempus præteritum, omnia tanquam vmbram præterijsse conspicient: si futurum, sæculorum æternitatem sine fine duraturam cernent.

Dæmonũ præsentia. Greg. lib. 4 dialog.

Dæmonum verò impetus, qui tũ oẽs neruos suos contendent, quonam pacto, quæso, sustinebunt? B. Gregor. quẽdã fuisse refert, qui cũ in extremo illo tempore cum dæmonibus disputare cogeretur, victus fortasse dæmonum argumentis tremere, pallere, sudare vehementer cœpit, oculos ad parietem conuertebat, & in eo loco continuò dæmones apparebant. Denique horribili voce clamabat, Inducias vel vsque mane: inducias vel vsque mane, sed quia dum potuit, benè agere noluit, tunc cũ voluit, minimè potuit. Nam induciæ concessæ non sunt, sed in ea voce non Deo, sed diabolo spiritum reddidit. Quid igitur, Auditores, quid homines peccatores in simili statu positi facturi sunt? Egredi non volent, retrocedere non poterunt, & in eo statu permanere diutiùs eis nõ permittetur. O si intelligere possemus, quale sit hoc prælium, quanti ponderis in illa hora negotia transigantur, profectò alij, alij omnino, quam ante hac fuimus, deinceps essemus. Et tamen quid prohibet, quin hæc intelligamus? Quis enim aliquid horũ negare aut inficiari potest? Nunquid nõ sunt omnia solis luce clariora? Nunquid aliquis nostrum dubitare potest, se in eo statu, quẽ descripsimus, aliquãdo futurũ? Nonne & fides docet, & natura testat, & ipsa experientia clamat, nullum nasci nõ moriturũ? Quis nostrum maiorum suorum catalogũ vsque ad Adam proferre nõ põt? & tamen ex tam multis maioribus, qui aliquãdo vixerunt, quam multos? solũ duos: quàm multos? vnum tantũ: quã multos? nullum numerare possunt, qui viuat, aut viuere aliquando nõ desinat.

Aug. serm 21. de verbis Domini.

Deinde quis nescit illud *fortasse*, vt sapienter Aug. ait, in omnibus ferme rebus humanis locum habere, præter quam in morte. Nasceturne puer? fortasse. Natus verò putas adolebit? fortasse. Literas discet? fortasse. Vxorem ducet? fortasse. Liberos gignet? fortasse. An morietur? omnino, planè, sine dubitatione morietur: Hic solùm *Fortasse* locum habere non potest.

Fortasse in omnibus fermè rebus humanis, sed nõ in morte locum habet.

Cum igitur, Auditores, nobis omnibus, qui hic adsumus, compertissimum & exploratissimum sit, nos paulò post ad eum statum deuenturos, in quo toto corde desiderabimus ab omni scelere nos continuisse, omnium virtutum opera exercuisse, in omni sãctitate vixisse, & nec momentum vnum sine spirituali lucro nobis prçterijsse, stultos homines non imitemur, qui solum præsentia intuentur. Prouideamus prudenter futura, & ita diuina aspirante gratia nos comparemus, vt illa hora, quæ cæteris principium dolorum est, nobis gaudiorum & felicitatis esse possit. Sed iam paululum quiescamus, & paucis, quod restat, absoluamus.

PARS SECVNDA.

DVo genera pauperum vobis commendare debeo, antequam ad alteram partem orationis accedam. Primùm enim tempus me monet, vt vobis sanctos illos pauperes commendem, qui in purgatorio degunt. Et certè si quantum ipsi vestra liberalitate indigent, tantum esset in me ad hoc vobis persuadẽdum facultatis, non dubito, quin hodie multum vestris eleemosynis recrearentur. Nam siue commodum eorum, siue fructum vestrum, siue quid ius ipsum postulet respiciatis, ipsa luce clarius esse videbitis, optimum atque vtilissimum esse, mortuorũ animis opem ferre. Ac primùm quidẽ vix dici potest, q̃ paruo labore possimus efficere, vt ab intolerabi

Optimum & vtilissimum animabus purgatorij succurrere.

libus cruciatibus anima vna, vel plures, aut omnino liberentur, aut saltem ad tempus releuentur. Qui verò animam vnam eripit à cruciatibus purgatorij, non solùm ei minuit tempus pœnæ, sed etiam auget tempus gloriæ. Quod beneficium tantum est, vt vix æstimari possit. Itaque maius beneficium in mortuum hominem conferre te puto, si pro liberatione eius aliquid facis, quàm si conferres in aliquem viuêtem pauperem, si ei omnes tuas facultates largireris. Iam si fructu etiam tantùm spectare volueris, nullo modo dubitare debes, quin fructuosius omnino sit mortuis, quam viuentibus opem ferre. Eleemosyna quidem semper fructuosa est, si propter Deum fiat, sed tamen non parum interest in bonum-ne, an in malum hominem conferatur. Bonus enim beneficij memor erit, & pro te Deum exorabit, vt tibi pro paruis magna, pro terrenis cœlestia largiatur. At improbus, vel non orabit, vel orans non audietur; *scimus enim quia peccatores Deus non exaudit*. De iustitia verò & probitate sanctarū illarum mentium, quæ in purgatorio degunt, quis iure ambigere potest? Quamobrem pro illarum liberatione satagere, verè nihil est aliud, quàm amicos multos nobis conciliare, qui cùm defecerimus, in æterna tabernacula nos recipiant. Nec enim periculum est ne cùm in gloria & gaudio Domini sui erunt, more illius pincernæ apud Pharaonem, nostrorum beneficiorum obliuiscantur. Ius verò quid obsecro postulat? Nonne, vt cùm de eleemosyna elargienda cogitas, minùs egenti magis egentem anteponas? Quis verò illo calamitosior est, qui & in maximis ærumnis versatur, & nec seipsum iuuare, nec aliorum opem implorare potest? Quare quàm maximè potium vobis animas defunctorum commendatas esse cupio.

Vtilius est benefacere mortuis, quàm viuis.

Ioan. 9.

Luc. 16.

Genes. 40.

Neque verò viuentes pauperes de nobis conqueri poterunt, quasi eleemosynas vestras ab illis ad mortuos transferamus. Nam si vultis potestis vtrique vno tempore satisfacere: *Qui enim miseretur pauperis, fœneratur Domino*, vt scriptura testatur. Quare si de facultatibus vestris viuentibus pauperibus aliquid tribuatis, & deinceps fœnus, quod pro illis à Deo accepturi, & vestris spiritualibus loculis addituri eratis, in animarum fidelium liberationem transferre volueritis, & viuentibus simul, & mortuis pauperibus adiumento esse poteritis. Ac de commendatione quidem pauperum mortuorum hactenus.

Vtrisque tamen simul benefacere possumus.

Prou. 19.

Nunc vosipsos vobis commendare cupio. Siquidem animæ vestræ sunt illud alterum genus inopum de quo agere volebam. Quemadmodum igitur, Auditores, inter medicamenta illa potentiùs & efficacius operantur, quæ vsque ad ipsa viscera penetrant, quàm quæ solum extrinsecus corpori adhibentur: sic inter monita ac documenta salutaria, illa quæ ab ore concionatoris ad aures vsque auditorum perueniunt, & ibi quiescunt, parum omnino, aut nihil efficiunt: at illa multum prosunt, quæ in animo reconduntur, ac diligenter considerantur, ac perpenduntur. Quocirca si cupitis magnam eleemosynam animis vestris elargiri, accipite consilium meum. Hodie vel cras vnusquisque sibi vnam horam eligat, & ingressus cubiculum suum tacitè & quiete apud se ea, quæ de morte diximus, & dicturi sumus reuoluat: & ipsemet potentiam huius pharmaci sine dubio admirabitur. Nam mortis meditatio incredibilem vim habet ad hominem à mundi nugis abstrahendum, & ad seria reuocandum. Nec enim mentiri potest, qui ait: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

Primo autem nobis.

Memoria mortis pharmacum vtilissimum.

Eccles. 7.

B. Ioannes Climacus refert, monachum quendam sui temporis fuisse, qui cum negligentiùs vixisset, quàm monachum viuere par est, & iam ad

Climacus.

exitum

exitum peruenisset, raptus de hac vita, & ad tribunal æterni Iudicis adductus fuit: tū diuina prouidentia, tū ppter illū, tū propter nos, ita iubente, ad vitā iterum reuocatus est. Quid in eo iudicio expertus fuerat, verbis quidem referre vel non potuit, vel non voluit; sed tamē factis apertissimè demonstrauit. Nam primum cellæ suæ aditu lapidibus obstructo, ita in suo angustissimo cubiculo se conclusit, vt se commouere vix posset. Deinde pane solùm & aqua vsque ad vitæ finem vesci voluit. Tum per duodecim annos, hoc est, toto reliquo tempore, quo hic in terris superuixit, è cubiculo nunquam egressus est, nec cū aliquo est collocutus. Imò quod magis est admirandum nec oculos ab eo loco vnquam remouit, in quem primo coniecti fuerant; sed omnino attonitus & stupefactus, ea semper animo ac mente agitabat ac voluebat, quæ in alio sæculo vidisset, nec vnquam feruentes lachrimæ in eius oculis quoad vixit defecerunt. Cum verò obitus illius iterum immineret, obsecratus à fratribus, vt eis de ratione sanctè ac religiosè viuendi aliquid diceret, hoc solùm ait: *Nemo, qui verè mortis memoriam agnouerit, unquam peccabit.* Quæ sententia incredibilis nobis videri posset, nisi etiam diuinæ litteræ nobis prædicarent, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Hæc igitur vir sanctus scribit, & de eo scribit, quem ipsemet suis oculis vidit, & cui semel, & iterum morienti cum alijs multis astitit. Ex quo perspicuum fit, quæ dicebamus, nimirum mortis memoriam pharmacum esse vtilissimum, ac saluberrimum, cuius si singulis hebdomadis semel potionem vnam sumeremus, vel rarò, vel nūquam in lethalem morbum incideremus.

Eccles. 7.

Non auditum solū sed & masticatum.

Sed tamen, Auditores, seruanda est regula Medicorum, qui aiunt, post sumptum medicam potionem aliquantulum esse quiescendum, & si fieri posset etiam dormiendum. Qui concionem audit, vel per se aliquid legit, pharmacum quodammodo sumit; sed nisi postea in quiete ac somno meditationis de illis apud se in silentio cogitet, parum omnino proficit. Quocirca, vt initio dicebam, optarem, quin etiam vos oro atque obsecro, vt sumpto hoc pharmaco, quod nunc animis vestris per aures vestras infundo, sanctæ meditationis somnū aliquem capiatis. Et si adhuc magis fructuosam hanc medicinam vobis esse desideratis, non debetis mortem, tanquam rem alienam, & post centum annos futuram cogitare; sed existimet vnusquisque, cum ad meditationem accedit, se iam in lecto decumbere, & ad caput accensam candelam habere, ad latus verò sacerdotem adesse, qui animā ipsius solitis precibus Deo commendet. Atque ita compositus cogitare incipiat corporis dolores, animi formidines, sensuum titubationes, & quomodo paulo post erunt omnia, quę diligebat, relinquenda: corpus vermium escam futurum, & animum ad seuerissimum Dei iudicium rapiendum.

De ijs, quæ post mortem eueniunt.

Vt igitur ad nostræ narrationis seriem reuertamur, hactenus quid morienti vsque ad ipsum exitū accidat explicuimus: nunc quid post illam tristem, & horrore plenam corporis ab animo separationem, cum corpore, & animo fiat considerare debemus. Ac primum quidem corpus ad sepulchrum deducamus, deinde animum quoque ad Dei tribunal prosequemur.

Circa corpus.

Animo igitur è corpore, tanquam ex antiquo carcere egresso, iacet ibi non amplius corpus humanum, sed vilissimum atq; abiectissimum cadauer, sine vita, sine sēsu, sine viribus, & tam fœdum ac horribile, vt vix eius aspectus tolerari possit: deniq; tale est corpus equi, aut canis, quod in cāpis mortuum iacet, & omnes qui transeunt, nares occludunt, & gressum accelerant, ne cōspectum eius ferre, & fœtorem

illum teterrimū haurire diutiùs compellantur. Tale, inquam, remanet corpus humanum, etiamsi Pōtificis aut Imperatoris cadauer sit. Quid, obsecro, apud homines pluris fit, quā Principis corpus? Quid contrà magis abiectum, & vile esse potest, quàm idē corpus iā defunctum? Vbi enim nunc est illa antiqua maiestas, illa amplitudo, illa auctoritas, quā tremebant, qui intuebātur, & non nisi apertis capitibus, & genibus flexis coram illa esse permittebantur? Quò abijt omnis illa tā benè instructa pompa? Verum aliquid erat, an somniū & vmbra erat? Post hæc funus paratur, quod quidem est solū munus, quod ex omnib⁹ diuitijs & regnis secum homines auferre possūt; & hoc ipsum adhuc non auferrent, nisi viuentes hac ratione suæ dignitati ac existimationi consultū esse putarent. Verè enim Propheta Dauid ait; ***Ne timueris cū diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniā cū interierit, non sumet omnia, neque descendet cū eo gloria eius.*** Hic iā fouea septem aut octo pedum excauatur, etiamsi Alexandro Magno pararetur, quem totus orbis capere non poterat, atque in eo loco æternā domum, & solum perpetuum cadauer acquirit: cui quidem aduenienti vermes occurrunt, & aliorum mortuorum ossa loco cedere cogūtur. In hac domo perpetuę obliuionis & silentij linteo obuolutum, ac manibus & pedibus colligatis cadauer includitur, quanquam & ille superuacaneus labor est: non enim ex illo carcere effugeret, etiamsi manus & pedes solutos haberet: Ij, qui Iezabelem Reginam viderant, cū pulchritudine singulari prædita esset, & amplissimi regni splendore fulgeret, & post eandem viderunt, quando Dei prouidentia sic volente, eam canes lacerauerant, & nihil nisi capitis ossa, & extremos pedes, ac summas manus reliquerant, stupefacti dicebant: *Haccine est illa Iezabel?* Et omnes, qui per ea loca transibant, iterū atq; iterū repetebant: *Haccine est illa Iezabel? haccine est illa Iezabel?* Hæccine est illa tā excellēs Regina, tā potens, tam illustris, quā omnes metuebant, quæ regnū vniuersū administrabat, in cuius manus vita & mors oīū regi subiectorū posita erat? Iam verò si nos quoque saltem cogitatione descēdamus ad sepulchra Principum & Regū eorum, quorum gloriam & maiestatem vidimus, dum hic in terris nobiscum versarentur, & horribiles illas figuras, quas nunc præ se ferunt intueamur, nunquid non stupefacti exclamabimus: *Haccine est illa Iezabel?* Hæc est illa facies, quam ego tā viuā, tam hilarem aliquando conspexi? Hi sunt illi oculi, quorum nutus homines perterrebat? Hoc est illud corpus tam tenerum, tā elegās, tam adornatum. Et vbi est lingua, quæ tam diserta, tā erudita, tā volubilis erat, & cuius præcepto regna atq; imperia mouebantur? Vbi sunt crines aurei? Vbi aureum diadema? Vbi sceptrum? Vbi purpura? Quonā, obsecro, ordines obsequentium famulorū, quò lautissima illa cōuiuia, quò aucupia, venationes, symphoniæ, facetiæ, assētationes, aliæque innumerabiles delitię recesserunt? Ergone illa omnia, vt fumus, cōtinuò euanuerunt, & nihil iam præter cinerem, horrorem, & fœtorem relictum est? Intelligebat planè, intelligebat Deus, quàm ***graue iugum super filios Adæ*** imponebat, cùm diceret: Memento homo, ***quia puluis es, & in puluerem reuerteris.*** Sed iam corpore in tumulo derelicto, quo pacto animus nouum illum orbem ingrediatur cōsideremus.

Circa exequias. — *Psalm. 48.* — *In sepulchris.* — *4. Reg. 9.* — *Eccles. 40.* — *Genes. 3.*

Continuò igitur animus carne solutus incognitam regionē peragrare aggreditur, vbi est cœlum nouum, & terra noua, nouum genus incolarum, noua iura, noui mores, nouæ consuetudines, & noua forma iudiciorum, & noua omnino ratio viuendi. Quid igitur tunc miser peregrinus faciet, cùm in tā insolita regione, horrore & vmbra mortis plena se solum videbit? Quo pacto se à ferocissimis illis latronibus, & horribi-

Circa tribunal Dei

horribilibus monstris defendet, qui in illis vastissimis solitudinibus viatores aggrediuntur, nisi dũ viueret Angelorum præsidia promeruerit? Formidabile profectò est hoc iter: sed tamen longè formidabilius est iudicium, quod in eo loco exercetur. Quis, obsecro, explicare queat, quàm æquus iudex, quàm seuerũ iudicium, quam diligens inquisitio, quam multi, & quã solliciti accusatores? Iudex quidẽ æquissimus erit, & nihil planè sine præmio aut pœna dimittet. Et apud eum tunc nec lachrimę valebũt, nec preces audientur, nec promissiones admittentur, nec pœnitentia fructuosa erit. Opes autem & illustres tituli, & generis nobilitas, & Doctoratus, & Pontificatus, & sceptra ac diademata multò minus proderũt, imò *durissimum iudicium his, qui præsunt fiet: & potẽtes potẽter tormẽta patiẽtur*. Iudiciũ verò secundum eã legẽ fiet, quę ait: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore.* Porrò inquisitio tam exacta, tam diligens, tã accurata erit vt nec vnum otiosum verbum, nec vna leuis cogitatio prætereunda sit. Non enim ioco, sed serio Veritas ait: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Et si otiosa verba tam seuere iudicabuntur, quid de adulterijs, furtis, rapinis, fornicationibus, ambitionibus, comessationibus, ebrietatibus, & blasphemijs fiet? *Et si tunc iustus vix saluabitur*, vt Petrus ait Apostolus, *impius & peccator vbi parebunt?* Quid, obsecro, respondebimus, cùm de vita, de fortunis, de honoribus, de ingenio, de eruditione, de inspirationibus, de occasionibus bene viuendi, & de ipso tempore à nobis ratio postulabitur? O quam multi, qui nunc cũ tanta facilitate peccãt, quasi Deum ligneum & lapideum haberemus, qui nihil videret & nihil posset, tunc attoniti & infinita cõfusione ac rubore perfusi illic obmutescent! Iã verò quid de accusatoribus nostris dicemus, quando solus eorum conspectus nos perterrebit? Procedent ergo dæmones, & ante tribunal iudicis constituti dicere incipient: Non potes, o rectissime atque æquissime iudex, non istos reos condemnare: siquidẽ ipsi nostri hactenus semper fuerunt. Tui erant, quia ad imaginẽ tuã eos creasti; sed nostri facti sunt, quia tuã imaginem spreuerũt, & nostrã dilexerunt. Iugum tuũ abiecerunt, & nostrum libenter susceperunt. Legem tuam, præcepta tua, cõsilia tua, admonitiones tuas contempserunt, & nostris libentissimè paruerunt. Spiritum nostrum, & non tuum; mores nostros, & non tuos; vestigia nostra, & nõ tua sequi voluerunt. Deniq; vide quã omnino semper nostri fuerunt. Tu naturã illis dedisti, gloriã promisisti, pro illis in cruce pependisti; nos contrà nihil illis dedimus, nihil promisimus, nihil pro illis passi sumus, & tamen obedientiam denegauerunt tibi, præstiterunt nobis. Tu si quid iubebas, si ieiunare, si orare, si pecunias pauperibus elargiri, si iniurias inimicis condonare, si sobrios esse, si ebrietatem eos fugere volebas, vel non faciebant, vel inuiti & cum lachrimis faciebant; at nos comessationes & ebrietates, & alia vitia non tam imperabamus, quàm suadebamus, & continuo obtemperabant, & adhuc amplius quam præcipiebamus faciebant. Hortabamur, vt iurarent, & ipsi peierabant: vt iniurias suas vlciscerẽtur, & ipsi pro quadã falsi honoris vmbra vitam ponebãt: vt paulò amplius biberent, quã par sit, & ipsi quotidie ebrij vsq; ad vomitũ efficiebãtur. Nũquid ergo nostri nõ fuerũt? Quare si verũ est, qđ aliquando dixisti: *Reddite quæ sũt Cæsaris, Cæsari; & q̃ sunt Dei, Deo;* nõ potes nunc istos nobis nõ reddere, qui nostri sunt, & nobis debẽtur. Qđ si tunc his audiris sẽtẽtia iudicis erit, vt sempiternis incendijs addicaris, quales angustiæ animũ tuũ apprehendẽt? qđ ages? quid loqueris? quẽ appellabis? ad quem confugies? O qualis lætitia?

Ex parte Iudicis.

Sap. 6.

Exod. 21. *Leuit. 24. Deut. 19.*

Ex parte inquisitionis.

Matt. 12.

1. Petr. 4.

Ex parte accusatorum.

Matt. 22.

lætitia! O quam grandis exultatio, tunc propter te in tabernaculis hostiũ tuorum erit! Exultabunt enim tanquam victores capta præda. Tunc implebitur quod Ieremias ait: *Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilauerunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt, deuorabimus: En ista est dies, quam exspectabamus: Inuenimus, uidimus.* Tunc cithara tua vertetur in luctum, & cantus tuus in vocem flentium. Tunc dies lætitiæ tuæ finietur, & sempiternis tenebris inuolueris. Tunc æternitatis claue porta voluptatibus omnibus claudetur, & doloribus, ac suspirijs aperietur.

Thren. 2.

Quæ cum ita sint, Auditores, rebus nostris sapienter prospiciamus, consiliumque capiamus ab eo, qui ante aduocatus, quàm iudex esse voluit. Nemo est enim, qui ita nouerit, quid nobis ad illum diem necessarium sit, ut is, qui causam nostram iudicare debet. Is igitur clamat: *Attendite uobis, ne grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate, & curis huius uita, & superueniat in uos repentina dies illa.* O Louanium, O Brabantia: O Belgium, vide ne crapula, vide ne ebrietas, quæ tibi tam familiaris esse solet, vide ne curæ & iudicij obliuisci faciant. Non possum tibi non vehementer timere, cum illud ipsum vitium tibi familiarissimum esse cognoscam, quod maxime omnium fugiendum esse, tam sollicitè Dominus admonere voluit. Vigilemus fratres, sobrij simus, orationi vacemus, cautè ambulemus, mortem frequenter cogitemus, vt nobis nõ ad gehẽnã ianua, sed aditus ad vitam & gloriam per Christum sit, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Luc. 21.

CON-

CONCIO SECVNDA DE EXTREMO IVDICIO.

SYNOPSIS.

Vtilitas timoris iudiciorum Dei contra Lutheranos varijs Sacræ Scripturæ & Patrum testimonijs asseritur. Hac quasi via strata Oratio de Iudicio extremo habenda promittitur, quæ in duo capita diuiditur; Vnum de magnitudine illius, & signis formidabilibus præcedentibus aget; Alterum de mortuorum resurrectione, & Iudicis aduentu tractabit. Diem Iudicij fore horrendam vel ex eo ostenditur, quod ea dies magna, & dies Domini in sacris litteris vocetur; & in ea generalis erit conflictus, cuius magnitudo Sacræ Scripturæ auctoritate probatur. Signa præuia describuntur, & rerum tremenda facies graphice ob oculos ponitur: quam in immensum metus futurorum ex præsentibus conceptus augebit. Quomodo hæc eadem bonis gaudio, malis terrori sint futura diserte explicatur.

Pars posterior exorditur ab vtilitate & opportunitate sermonis de extremo Iudicio habendi. Deinde ad alterum Orationis caput descenditur, ad resurrectionem scilicet mortuorum. Ac in primis de disparitate corporum resurrecturorum agitur. Beatorum corporum cum anima læta & festiua coniunctio; & impiorum è contrario querelæ, suis coloribus depinguntur. Repræsentatur deinde Iudicis aduentus, damnatorum ploratus, eiusque variæ causæ adducuntur. Operum tam bonorum, quam malorum; imò & cogitationum libros aperiendos esse declaratur. Bonos Iudicium futurũ magis hæc timere quam malos, exemplo Dauidis, Pauli, & Iob ostenditur. Affertur exemplum ex Ioanne Climaco de Stephano monacho quodam in dubio salutis aut perditionis mortuo. Prædicta terribilia omnia longe superabit, tremendi Iudicis damnatos in abyssum ablegantis sententiæ promulgatio. Epilogus denique nobis seriam & seueram ad Iudicium extremum præparationem per similitudinem laurea Doctorali insigniendorum inculcat.

Cum

CVM omnes Lutheranorũ errores mihi & absurdi, & perniciosi videantur, Auditores optimi, tum illum ab surdissimum, & perniciosissimum semper iudicaui, quem in hominum pectoribus inserere conantur, cùm aiunt; Timorem illum, qui ex cogitatione iudiciorum Dei, & cruciatuum gehennæ oriri solet, hominem hypocritam, & magis reum efficere. Primùm enim hæc sententia authoribus suis viam ad salutem præcludit: Nam cùm *timor Domini initium sapientiæ* sit, & plerique omnes metu pœnarum, & suppliciorum a flagitijs, & sceleribus abstrahantur, & ad bonam, ac sanam mentem reuocentur, qui timorē istum à pectoribus suis excludunt, ipsi sibi ianuam pœnitentiæ salutaris occludunt. Vt enim scriptura diuina testatur: *Timor Domini expellit peccatum.* &, *Qui sine timore est, non poterit iustificari.* Quod eleganti similitudine B. Augustinus ostendit: *Si nullus*, inquit, *est timor, non est qua intret charitas: sicut videmus per setam introduci linum, quādo aliquid suitur: Seta prius intrat, sed nisi seta exeat, non succedit linum. Sic timor primò occupat mentē: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem.* Deinde blasphemam in Deum & contumeliosam esse illam vocem Lutheri, quis non videt? Nec enim Deus hypocritas homines, & peccatores facere potest, & tamen ipse est, qui sæpe nos in peccatis dormientes excitat, & timorem illum salutarem in animis nostris ingenerat. Quorsum enim Dominus tam frequenter tenebras exteriores, dentium cruciatum, incendia sempiterna, & alia gehennæ supplicia in Euangelio comminatur, nisi vt metu saltem pœnarum à flagitijs & facinoribus, mentem, oculos, manus abstineamus? In quem, obsecro, sensum Lutherani verba illa torquebunt? *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, post hæc autem non habent amplius quid faciant. Ostendam vobis quem timeatis: Timete eum, qui postquam occiderit corpus, potestatem habet corpus & animā perdendi in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.* Et mater nostra Ecclesia Catholica, nũ hypocritas filios suos efficere contendit? Et tamen vt ad Natalem Domini celebrandum nos præpararet, iudicium horroris, & formidinis plenum hodierna die nobis proponit. Neque magnus Basilius hypocritas homines facere nititur, cum dicit: *Timor salutaris, qui ad sanctitatem deducit, & animæ diuinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende. Quando fortè ad aliquod peccatum te videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi iudicium cogita, in quo Iudex in alto sedens tribunali, circumfusos vndique populos coram habebit, astabitque omnis creatura, eius aduentum gloriosum exhorrens, rationem gestorum reddiditura. Hæc tu timebis. Hoc demum timore institutus quodam quasi freno à prauis concupiscentijs animam tuam cohibebis.* Neque D. Ambrosius virginem illam corruptam hypocritam studebat efficere, cùm ei persuaderet, vt sibi gehennæ incendia, & tenebras exteriores ante oculos poneret. Sanctus quoque Hieronymus hypocritā non erat, cum de seipso confiteretur, & ad Eustochium scribens diceret; *Ille ego sum, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueră.* Quid Augustinus? Nonne initium conuersionis suæ attribuit timori, quem de futuro iudicio semel conceptum, & in medio æstu libidinū semper retinuit? Deniq. tantum abest vt metus iste malus, aut periculosus sit, vt non modò vtilis, sed planè necessarius censeri debeat. Nam, vt sapienter Tertullianus ratiocinatur, cùm via, quæ ducit ad inferos,

Vtilitas timoris.

Eccl. 1.

Ibid.

Augustin. tract. 9. in epist. Io.

Luc. 12.

Basil. in Psal. 33.

Ambr. ad virginem lapsam.

Hieron ep. ad Eustochium.

Aug. lib. 6. confess.

Tertul. l. 2 contra Marcionem.

feros, latissima & facillima sit, nonne omnes per eam incederent, si nihil in ea timeretur? Horremus nunc terribiles minas Creatoris, & vix ab ea via declinamus: quid fieret, si nihil Deus comminaretur, & omnibus impunè in cœno vitiorum sese volutare liceret? Hoc igitur firmum sit & ratum, Auditores, quasi parentem & custodem iustitiæ, temperantiæ, charitatis, & omnium virtutum esse Domini timorem. Quem quidem in nobis cum alia multa gignere solent, tum potissimum recordatio magnæ illius diei, in qua omnes omnium hominum causæ iudicandæ, & omnia negotia finiēda sunt. Quocirca rem vobis non ingratam me facturum esse censui, si de futuro iudicio, quod Ecclesia in hodierno Euangelio nobis proponit, hodie verba facerem.

Ac vt dispositionem nostræ orationis intelligatis, ea, quæ de diuino iudicio dicturi sumus, ad duo capita reuocabimus. Primum enim de magnitudine, ac horrore illius diei, & signis formidabilibus, quæ illam præcedent: deinde de mortuorum excitatione, & Iudicis aduētu, breuiter, & perspicuè, quantum in nobis erit, disseremus.

Dies iudicii formidabilis.

Etenim vsque adeo formidabilia & horrore plena sunt, quæ de illa die nobis sacræ litteræ prædicant, vt nisi eorum auctor esset Deus, omnino incredibilia videri possent. Quo circa liberator & assertor noster Christus, cum aliquando de hac die coram discipulis suis disseruisset; intelligeretque ea, quæ dixerat, pene vincere hominum fidem, quasi iusiurandum interponēs ait: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Cum aliquando diuinus Apostolus (vt in Actis Lucas Euangelista scriptū reliquit) de iudicio extremo coram præfecto Palæstinæ verba faceret, ita vehementer homo Romanus, & idolorum cultor perterritus est, vt pauere ac trepidare inciperet. Ex quo perspicuum fit, magna omnino & horribilia fuisse, quæ de futuro iudicio Apostolus disserebat, quando solus eorum sonitus satis fuit ad hominem Ethnicū, & qui ea fortasse non credebat, perterrendum. Quod si hæc futuri iudicij commemoratio tantum valuit apud Ethnicum, quantum apud nos valere deberet, qui vsque adeo, quæ de hoc iudicio in sacris litteris continentur, vera esse credimus, vt ad ea confirmanda & defendenda mortem etiam oppetere parati simus?

Matt. 24. Mar. 13. Luc. 21.

Act. 24.

Primo, quia dies magna.

Ac magnitudo quidem, & horror illius vltimæ diei, vel ex eo cognosci potest, quod *dies magna*, & *dies Domini* in sacris litteris appellatur. An non verè magna erit dies, quæ oēs oīum sæculorum tam præteritas, q̄ futuras dies comprehendet? in illa.n. die omnium præteritarum dierum rationem hoīes reddent: in illa die thesaurum illum infinitum iræ atque indignationis suæ Deus effundet, quem oīum præteritorum sæculorum spacio congregauit: in illa die cessabunt motus cœlorum, siderum conuersiones, ortus atq. obitus rerum mortalium, dierum ac mensiū vicissitudines, & oēs hominum cogitationes, oīa studia, omnes artes, omnes disciplinæ, omnia negotia, & omnia consilia æterno silentio conquiescent. Denique in illa die irreuocabili summi atq. æterni Iudicis sententia, ac definitione constituetur, quem statum vnusquisq. nostrum sortiri, & in omni sæculorum æternitate retinere debeat. Tūc enim *vbicumque ceciderit lignum, siue ad Austrum siue ad Aquilonem, ibi erit* in æternum. Itaque non sine causa dies illa, dies magna appellatur, quę omnium dierum magnitudinem in se complectitur.

Eccl. 11.

Secundo, quia dies Domini.

Neque verò immeritò etiam diem Dñi sacræ litteræ vocauerunt: vt enim omnes præcedentes dies, hominum dies appellantur, quod in illis vigilēs homi-

homines, vt efficiant, quicquid velint, & Deus ferat, patiatur, toleret, expectet, dormiat quodammodo, & quiescat: sic tunc dies Domini illucescet, in qua vigilabit ipse, & efficiet quicquid volet, & nostrum erit, velimus nolimus, pati ac tolerare. Tu nunc blasphemas, peieras, ebrietati studes, tuas libidines exples, & Deus ad omnia tacet. Cur ita? Quia dies iste, dies tuus est. Sed veniet, mihi crede, veniet dies Domini, qui tam diuturno silentio finem imponet, & omnes suas iniurias vlciscetur. Itaque duos dies duntaxat omnis æternitas comprehendit; vnum hominis, alterum Dei. In illo vigilant homines, & Deus dormit, in isto dormient homines, & vigilabit Deus.

Porrò huius rei figura illustrissima præcessisse mihi videtur in euersione Ierusalem. Aliquando enim populus Iudæorum Prophetas interficiebat, sacerdotia vendebat, auaritiæ studebat, denique Deum ipsum hominem factũ in crucem agebat: & ad hæc omnia Deus dormiebat. Quamobrem, Auditores? Nempe quia dies illorum nondum tota præterierat. Quod apertissimè Dominus illis verbis significauit: *O si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi*, & quæ sequuntur. Illuxit autem post paululum dies Domini, & ecce euertitur Ierusalem, & omnis populus partim seruituti miserrimæ mancipatur, partim gladio cadit, partim fame extinguitur, partim incendio concrematur. Sic igitur nunc nostra dies agitur, confestim autem Domini dies consequetur, quæ quam horribilis futura sit, non quidem planè intelligere, sed tamen quasi sub olfacere ex præsentibus calamitatibus possumus. Nam, vt B. Clemens in Recognitionibus se à B. Petro didicisse commemorat, diem quandã Deus iam ab æternitate designauit, in qua exercitus omnium pœnarum, cum exercitu omnium culparum toto impetu confligat, & eam diem, diem Domini scripturæ nominare solent. Verum

Luc. 19.

B. Clemẽs lib. Recog. *Generalis conflictus in die Domini.*

quemadmodum in prælijs hominum ante vltimum & generalem conflictũ, multæ excursiones, & breuia certamina fieri solent: sic ante magnum, & maximè formidabile illud certamen, quod in die Domini futurum est, consueuit Deus cum agminibus suis excursiones quasdam facere, & nũc famem, nunc pestem, nunc bellum, nunc motus terrarum, nunc aquarum illuuiones, nunc terræ siccitatem, quasi equites armatos ad nos mittit: qui cum aliquo damno nos affecerint, retrocedãt, & in sua castra se recipiant. Si igitur pestem, & bellum, & famem, & terræmotus, & alia id genus tantopere formidamus, cum initia dolorum, & breues excursiones sint, quid obsecro fiet, cum vltimus ac generalis conflictus agetur? Audite enim quibus verbis conflictum istum sapientia nobis describit. *Accipiet*, inquit, *armaturam zelus illius, & armabit creaturã ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directè emissiones fulgurũ, & tanquam a benè curuato arcu nubiũ exterminabuntur, & ad certum locum insilient, & a petrosa ira plena mittentur grandines. Excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos*. Propheta autem Sophonias verbis adhuc magis formidabilibus rem eandem nobis proponit: *Iuxta est*, inquit, *dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis. Vox diei Domini amara. Tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt, vt cæci: quia Domino peccauerunt. Et*

Quãtus sit futurus. Sap. 5.

Sophon. 1.

effun-

effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini. In igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

Eius terror ex signis præambulis cognoscitur.

Quòd si adhuc planiùs cognoscere cupimus magnitudinem, horroremq. illius vltimæ diei, ad ea signa, quæ diem illum præcedent, paulisper animum conuertamus, & in memoriam reuocemus. Ante igitur quam magna illa dies illucescat, cœli & terra, & omnia elementa signa dabunt: *Erunt* enim *signa in Sole & Luna, & stellis: & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominib. præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* (*Luc. 21.*) Vt enim cum homo, qui paruus est mundus, ad exitum appropinquat, humores in eo velut elementa quædam conturbantur, & oculi, qui instar Solis, & Lunæ sunt, obscurantur, & reliqui sensus quasi stellæ minores paulatim decidunt, ac deficiunt, & mens ac ratio velut virtus cęli à sua sede mouetur, vagatur, & errat: sic in obitu atque occasu totius huius machinæ, quæ magnus mundus appellatur, Sol vertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, & stellæ cadent de cælo, ac demum orbis totus finem suum adesse præsentiet, & prius horrendo sonitu contremiscet, ac mutabitur, quam penitus ruat & collabatur. Verùm, Auditores, si cęlum & Sol deficiet, & sidera corruent, quid quæso in terra, & mari, & aere fiet? Si mundus hic inferior (quod etiã Ethnici Philosophi cognouerunt) à cęlestibus globis regitur, & gubernatur, in quo statu elementa erunt, cum virtutes cęlorũ mouebuntur, & motus extraordinarios sidera peragent, & ad naturalem ordinem sese reuocare non poterunt? Qualis aer tunc erit? Nonne turbinibus, nimbis, coruscationibus, tonitruis, & crinitis sideribus plenus? Qualis terra? Nonne horrẽdis tremoribus, & vastis hiatibus plena erit? Tales tunc terræ motus futuri perhibentur, vt non modo turres & ædificia priuata prosternant; sed integras ac totas vrbes euertant, & hiatus eiusmodi, vt maximos montes, & totas ciuitates absorbeãt. Sed mare præ cæteris elementis, tunc ferox & sæuum existet, & vsque adeo fluctus eius intumescent, vt omnem orbem terrarum obruere velle videatur. Mugitus autem & fremitus ferocium vndarum, & resonantium fluctuum, etiam procul positos perterrebunt vehementissimè. Quid, obsecro, tunc homines facient? quid loquentur? quam pauidi, quam attoniti, & quam inopes virium, & consilij erunt? Quod ipsa Veritas de hominibus in illo statu positis loquitur eiusmodi est, vt amplificationibus nostris locum nullum reliquerit: Ait enim, *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* (*Luc. 21.*) Quantam, quantam emphasim habent hæc verba? Arescent igitur prę timore, & pallescent, & dicent, Quid sibi hæc prodigia volunt? Quid putas hæc monstra tam insueta portendunt? Quid mundus ita parturiens comminatur? Quem finem hæc tam noua, & tam insolitæ rerum omnium conuersiones habebunt? Cum autem se mutuo homines intuebuntur, & facies illas pallentes, & mortis figuram præ se ferentes videbunt, dici non potest, quantum in eis metus, & horror augebuntur. Itaque tunc munera omnia publica, & etiam priuata cessabũt. Nemo forũ, nemo Gymnasium, nemo curiam frequentabit. Nemo tunc honorum ambitiosus, nemo pecuniarum cupidus, nemo voluptatum insectator inuenietur. Nam vsque adeo pauor, & trepidatio corda humana replebit, vt nec parentum, nec amicorum, nec Magistratuum, nec Principum, imo nec cibi, nec potus homines recordentur, sed in id solum omnes incumbent,

bent, vt loca tuta ab aquarum illuuionibus, & terræ hiatibus, & tremoribus nanciscantur.

Terribilis præsens rerū facies, sed terribilior futurorum metus.

Et præsentia quidem mala grauia, ac molesta erunt, sed sine comparatione grauiora, & molestiora, quæ timebuntur futura. Nam cum ingenti pauore ac trepidatione expectabunt, quid tandem pariant monstra tam noua, & quem exitum habebūt, tam horrenda principia: & interim mala futura præsenti sua formidine metientur. Hic verba desunt, Auditores, nec inueniri oratio potest, qua res tanta ita vt est, & pro dignitate declaretur. Qui per mare aliquando iter fecerunt, & vim nimborum, ac procellæ experti sunt, intelligent ac probabunt profectò quæ dicam. Cum in mari aliqua tempestas exoritur, & nauem insani fluctus iactare incipiunt, simulatque homines, qui in ea sunt, caput attollūt, & celum crebris ignibus micare, & horrendis fragoribus concuti, nec non ventorum furentium impetu mare totum a suis sedibus commoueri, & se nunc in summis fluctibus pendere, núc ad abyssum descēdere animaduertunt, confestim plorare, pauere, trepidare, misericordiam implorare, vota multiplicare, tempus pęnitentiæ postulare, omnibus sanctis salutem suam commendare, denique de morum correctione cogitare, ac proponere meliora incipiunt. Cogita igitur, quo animo tunc homines erunt, cum & cęlū, & terra, & omnia elemēta suam ac propriam tempestatem excitabunt: cum Sol horrendis tenebris horrorem incutiet, & Luna in sanguinem conuersa, iuxta Prophetæ vaticinium, intuentes perterrebit: & stellæ suis casibus minabuntur, cadent enim crebertimæ, vt cęlum omne cęcum sine vllis luminib. appareat, & aer assiduis coruscationibus micabit, & frequētibus fragoribus immugiet, & mare ferociens, atque insaniens in immensum excrescet, & mōtes altissimi, terræmotibus concussi cum ingenti sonitu concident. Quis tunc edere, qs bibere, quis dormire, qs vel minimā quietē capere, inter tot pcellas & tēpestates audebit? O miseros atque infortunatos homines peccatores, quorum capitibus hæc omnia signa mortem, & extremam calamitatem portendunt! O illos felices, & ter & quater, & decies ac millies beatos, quos conscientia rectè factorum lętos, ac securos efficiet! Eadem enim prodigia, & malis hiemem ac procellas, & bonis æstatem ac serenitatem adesse significabunt. Illis initia dolorum, istis principia gaudiorum erunt. O quam lætis vocib. cum Propheta cantabunt; *Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris!* Hos enim dulcissimis illis verbis Dominus consolabitur: *His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quoniā appropinquat redemptio vestra.* O qualem voluptatem percipiēt ex omnibus operibus bonis, quorum sibi conscij erunt! O quam iucundè ieiunia, eleemosynæ, orationes, & alia id genus opera, ad mentem venient! & fructus pęnitentiæ, qui nunc tam amari videntur, ò quam suaues tunc, & amęni videbuntur! Contra verò, iniquos & sceleratos homines omnium operum suorum pęnitebit, & gaudium eorum in luctum, & risus in fletum, & mellis dulcedo in fellis amaritudinem, & omnis voluptas præterita in dolorem ac tristitiam conuertetur.

Simile.

Hæc ipsa malis metum, bonis gaudium excitant.

Psal. 45.

Luc. 21.

PARS SECVNDA.

NOnnulli, quibus ea oratio, quam de morte habuimus, aliquid emolumenti attulisse visa est, mihi significarunt, rem me cum Deo gratam, tū Auditoribus vtilem facturum, si de alijs quoque nouissimis verba facerem. Quatuor ea sunt, vt nostis, Mors, Iudicium, Cruciatus gehennæ, & Gloria beatorum. Ego verò horum consi-

lio

lio libentissimè acquieui, quod vide-rem non solum vtile, sed etiam tempori accommodatum esse de nouissimis disputare. Est enim hoc tempus Parasceue ad Natalem Domini celebrandum; qua re autem melius præparari poterimus, quam memoria & cogitatione nouissimorum? Nouissima enim attentè & diligenter cogitata timorem sanctum in animis inferunt, à peccatis auocant, in officio continent, torporem expellunt, diligentiam excitant, vigilantem denique & solertem suum contemplatorem efficiunt. Vtilitas verò, quæ ex cogitatione ac memoria extremi iudicij capi potest, tanta est, Auditores, vt non alia de causa Ecclesia mater nostra Euangelium, in quo de iudicio disputatur, non semel, aut bis, sicut cæteras historias euangelicas, sed sæpius nobis proponat. Nam & hac die Dominica, & præcedente, & feria secunda post primam Dominicam Quadragesimæ, & rursum cum parabolam zizaniorum, vel sagenæ missæ in mare, vel alias nonnullas in sacris Missarum solemnijs legendas assumit, semper nobis iudicij diem in memoriam reuocat. Verè enim B. Ambrosius ad virginem lapsam scribens ait, si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate sæculari, si non infidelitate grauaretur. Et B. Augustinus affirmat, si nullum aliud Euangelium Christiani homines audirent, quàm illud, in quo iudicij prædicatio continetur, illud vnum satis posse, & peruersos à sceleribus abstrahere, & abstractos in officio cõtinere. Sed tamen, sicut cùm de morte agerem, admonuisse me memini, in audiendo parum, in meditando multum fructus atque emolumenti positum est. Vt igitur nostræ narrationis seriem prosequamur, hactenus & magnitudinem victimæ illius diei, & signa præcedentia explicuimus, nunc de mortuorum resurrectione, & iudicis aduentu, quod vnum superest, breuiter dicamus.

Amb. ad virginem lapsam.

August.

Post illa igitur signa & prodigia, quę diem Domini præcedent, Archangelus de cœlo descendet, vt Apostolus Paulus ad Thessalonicenses scribens testatur, & horrendo sonitu tubæ signum dabit mortuis omnibus, vt resurgant, & ad iudicium Dei conueniant. Hæc est illa tuba, quam Beatus Pater Hieron. siue comederet, siue biberet, sẽper se audire putabat. Et meritò; Quis enim ab hac citatione appellare, quis hoc iudicium recusare, quis morbum, aut negotium, aut aliam causam prætexere poterit? Tunc igitur mors omnia spolia, quæ mundo abstulerat, in momento reddere compelletur, & ipsa vltra omnes terras, & omnia maria, vltra mundum & fines omnium viuentium in æternum exilium relegabitur. Nam vt Beatus Ioannes in Apocalypsi refert, tunc mare mortuos, quos absorbuerat reddet: & mors atque infernus similiter facient. Quale igitur spectaculum erit, cùm terra, & mare tot corpora, tam dissimilia, tam differentia, tam disparia vbique parturient? & cùm ad vnum atque eundem locum tot exercitus ex omni orbe terrarum concurrent? Siquidem in eo loco parens omnium gentium Adam, omnem suam posteritatem in vnum conuenisse mirabitur. Ibi Xerxes, Darios, Alexandros, Cæsares, & alios orbis Monarchas intuebimur; sed tamen alium habitum, alios mores, & aliam omnino mentem, quàm cùm hic viuerent, præ se ferentes. Vt enim Beatus Hieronymus ait; *Tunc ad vocem tubæ pauebit terra, cum populis lugubre mundus immugiet, & tribus ad tribum pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole sua Venus: Tunc ignitus Iupiter adducetur; & cum suis stultus Plato discipulis, Aristotelis argumenta non proderunt.*

1. Thes. 4. De resurrectione mortuorum.

Apoc. 20.

Hieron. epistola ad Heliodorum.

Cæterum quanquam omnes homines ad vitam reuocabuntur, multùm tamen interetit inter corpora, quæ sanctis hominibus restituẽtur, & quæ improbi ac

Disparita resurgẽtiũs corporum.

lo modo possimus, vnquam obliuisceremur? Si ledis suspicio iacturæ alicuius, vel facultatum, vel honoris tantum apud nos valet, vt somnum sæpe numero nobis auferat, quid mortis certissimæ cogitatio facere deberet, quæ omnibus terribilibus terribilior est? *Simile.* Quare sicut ij, qui in publicis ludis ad scopum tela dirigere debent, multo ante diem illum meditantur, & plurima tela, manus & arcum exercentes consumunt, vt in die ludorum præmij scopum attingant: & quemadmodum ij, qui singulari certamine dimicaturi sunt, quotidie de suis viribus, de armis, de peritia præliandi periculum faciunt, vigilantissimeque prouident, qua ratione varijs ictibus occurrere possint, vt in ipso vero certamine, ex tanto honoris ac vitæ discrimine feliciter possint euadere: ita nos, Auditores, quibus præmium sine vlla comparatione maius propositũ est, si bene nos mori contingat; & qui, si secus eueniat, damno ac dedecore inexplicabili mulctãdi sumus, dum per Dei misericordiam licet, cogitatione frequenter moriamur, vt cùm verè moriendum erit, bene beateque mortem excipiamus.

Ordo huius orationis. Simile.

Ordinem verò oratio nostra non alium habebit quam illum, quem ipse obitus secum adferre solet. Vt enim illi qui ad brauium aspirant, quod cursui equorum propositum est, equos suos frequenter per stadium ducunt, vt omnia loca, omnes angulos, omnes lapides, omnia impedimenta, quæ in eo sunt, videant, vt cum dies certaminis aderit, stadium recognoscant, & à nullis impedimentis occurrentibus in cursu retardentur; ita & nos, qui (velimus nolimus) stadium mortis metiri debemus, optimum erit, si iam cogitatione & memoria cursum istum aspiciamus, & omnia, quæ in eo sunt, diligenter consideremus: præsertim cùm iter obscurissimum, anfractibus & impedimentis varijs refertissimum, & vsque adeo periculosum sit, vt pauci omnino sint, qui feliciter illud emetiantur. Qui verò in eo labuntur, nullam amplius in omnem æternitatẽ spem salutis inuenturi sunt.

Mors improuisa adest.

Vt igitur inde incipiamus, vnde hoc atrocissimum prælium exordium sumit: illud primum considerare, ac perpendere debemus, tum maxime mortem aduenire solere, cùm minus homines de ea cogitant: Hinc est illa vox Apostoli Pauli: *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*: *1.Thess.5.* Et ipsius Domini in Apocalypsi: *Ecce venio sicut fur*. *Apoca.16.* Siquidem fures hoc proprium habent, vt tunc domos ad furtum faciendum ingrediantur, cùm homines altius dormiunt, & cùm minus tale aliquid suspicantur. Idem etiam per Amos Prophetam Dominus ait: *In die illa (dicit Dominus Deus) occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis*. *Amos.8.* Quam formidabilia sunt hæc verba, si diligenter considerentur, Auditores? Quid enim est, *Occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis*? Nimirum hoc, cùm homines meridiem suæ ætatis esse putant, cùm plurimos annos se victuros adhuc arbitrantur, cùm de lucris, de negotijs, de ædificijs, de honoribus, de nuptijs, de voluptatibus cogitant, cùm dicunt animæ suæ: *Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe*, lætare: *Luc.12.* tunc illis repẽte dicitur, Ecce mors est in forib', *Stulte, hac nocte repetẽt à te animã tuã, & quæ parasti, cuius erunt*? Tunc inopinata mors omnia nostra consilia eludit, omnes cogitationum telas præcidit, & omnes illas turres in aere fabricatas vnico ictu deijcit atque prosternit. *Cogitatio mortis quã terribilis.* O quam amarum est hoc nuncium! O quale vulnus recipit cor peccatoris, & præsentem vitam vehementer diligentis, cum ei Medicus dicit, non amplius de vita, sed de morte cogitandum esse. Vir fortis ac strenuus erat rex Hebræorum Saul,

Saul, multis prælijs interfuerat, multos homines interfecerat, multas etiam præclaras res gesserat, tamen vbi à Samuele, qui iam obierat, audiuit: *Cras tu & filij tui mecum eritis*. hoc est, cras in bello tu cum filijs tuis certissimè morieris; continuò vehementissimo timore perculsus cecidit semiuiuus in terram. Quid ergo sentiet tunc vnusquisq; nostrû, cû talè nûciû accipiet? Hic enim primum sese offerent cogitationi omnia quæ diligebat, à quibus omnino velit nolit auellendus per mortem, ac separandus erit. Corpus quidem morietur semel, sed cor toties morietur, quot ea sunt, quæ diligebat. Tunc verè in tenebras lux clarissima conuertetur, quia tunc quæ ante maiorem lętitiam adferebant, horribiliores carnifices erunt, vehemētiusque cruciabunt. Iucundissima res est ijs, qui viuunt, dulces filios, dilectam côiugem videre, opes intueri, honorum recordari, de futuris & præteritis voluptatibus cogitare: at hæc omnia, quales gladij, quales cruces, quam amaræ potiones in obitu erunt! Solent eo tempore prudentes coniuges abscedere, & dulces filij ante conspectum patris venire non permittuntur: ne præsētia sua, & inferre, & suscipere tam acerbos dolores compellãtur. Nam quia tûc, qui moritur, in tam distantem & ignotam regionem proficiscitur, & iter est tam longum, quod tunc moriens ingreditur, dolor non pateretur, vt regulis bonorum morum in ea separatione seruaret. Sed si ab istis rebus, quæ hominem non contingunt, & externæ, sicut appellantur, ita sunt, tam durum est auelli, quam, quæso, amarum erit corpus ab anima separari? Si duo peregrini, qui vnum aut alterû diē simul iter fecerunt, & mutua fabulatione se inuicem recrearunt, non sine dolore ab inuicem separantur, quid fiet cum disiungentur duo tam intimè familiares, & tam vehementi amore se inuicem prosequentes, quales sunt corpus & anima, quæ ab ipso vtero matris semper iucundissimè vixerunt, & tot beneficijs se inuicem obstrinxerunt? Si bos mugire solet, cum ab eo boue abstrahitur cum quo aratrum trahere consueuit, qualem mugitum vnusquisque nostrum dabit, cum à corpore animus abstrahetur? Quid erit, cum animus corpori dicet, Iam in posterum iter sine te facere debeo? Quid cum corpus animæ respondebit, Et ego quo pacto esse potero sine te, à quo & vitam, & motum, & sensum habebam? Tunc igitur & animus flebiliter iterum, & iterum repetet: *Siccine separat amara mors? Siccine separat amara mors?*

1. Reg. 28.

Difficillima separatio corporis & animæ.

1. Reg. 15.

Verùm cùm huius tam acerbæ separationis cogitatio altissimas in animo radices fixerit, tunc doloribus dolores succedent. Occurret enim confestim animo, quam miserabilis conditio, & corpus & animum post separationem expectet. Ac primum cum apud se reuoluere incipiet, corpus post paucissimas horas in obscurissimo tumulo claudendum esse, tam abiectæ & miseræ conditionis ab admiratione cessare nô poterit. Quid? Corpus quod nunc viuit, quod spirat, quod videt, quod loquitur, quod audit, quod in lectulo requiescit, post vnam horam in momēto cęcû, surdû, mutû, sine sēsû, sine spiritu, sine vita efficietur? Corpus tam multiplicibus delicijs enutritum, cuius ventri ac gulę, terræ ac maria seruiebant, cuius indumenta erant byssus, ac sericum, cui dum viueret lectulus mollissimus parabatur, propter quod, vt à frigore, & calore, & ab ipso aere defenderetur, mille artes excogitabantur, quod nisi in amplis domibus habitare non poterat, nunc in domo tam angusta, tam tetra, tam grauiter olente, ossibus & vermibus plena cum cadaueribus mortuis in posterum habitabit? Ergo ne amplo palatio humile sepulchrû; molli lectulo humus horrida; vestibus preciosis vilissimum linteû; delicijs putredo, odoribus fœtor, &

Quid corpori nunc fiat, quid post mortem futurum.

tor; & famulis vermes succedent? Et ista quidem sepulchri cogitatio vehementissimè hominem in illis angustijs constitutum perterrebit: sed tamẽ multò vehementiùs perhorrescet vnusquisque nostrum, cùm quæ sors animam maneat, cogitare incipiet. Tunc enim cum in illam æternitatem oculos infiget, & nouam illam regionem, & viuentibus omnibus incognitam intuebitur, quam ipse tunc solus & nudus ingredi debebit: & rursum intelliget in ea, & gloriam, & miseriam sempiternam inueniri, & nescit vtra sors sibi continget, dici non potest, quo metu, qua sollicitudine, qua anxietate torquebitur. Quid? Pro comperto habere post duas horas vel in æternis gaudijs, vel in æternis supplicijs se futurum, nonne est crux omni cruce atrocior? (Nam de purgatorio nihil dicimus, non quod locum illum non esse credamus, sed quod qui in eo degunt, cum certi de sua salute sint, inter beatos ac felices numerentur.) Quanquam enim spes erigit animum; tamen recordatio peccatorum, & cogitatio diuinæ iustitiæ timorem expelli non sinunt; præsertim dum ad mentem veniet, iudicia Dei esse abyssum multam. Et sicut Iacob cum filijs Ioseph benedicere vellet, manus commutauit, & dexteram super minorem, sinistram super maiorem natu posuit; ita & Deus interdum facere solet. Nam quis nescit latronem ex patibulo in cœlum ascendisse, & Iudam ex culmine apostolatus in gehennæ incendia descendisse? Hæc igitur incertitudo sententiæ, vel æternæ beatitudinis, vel cruciatuum sempiternorum, quam post duas horas audire debet, explicabile non est, quam vehementer in illo statu positum affligat.

Quid animæ.

Psal. 35.

Genes. 48.

Et hac recordatio maximè molesta.

Exemplũ.

Ac vt exemplo aliquo rem istã illustremus, attendite: si Christianus aliquis Rex in manus barbarorum deuenisset, & Legatis Christianorum Regis liberationem à barbaris petẽtibus, & munera ac pecuniarum magnam summam offerẽtibus, Princeps ille barbarus constitueret, vt Regis vita, & mors sortibus cõmitteretur, & si quidẽ sors illi faueret, in suũ regnũ cũ honore restitueretur; si verò sors illi cõtraria esset, mox in ardentem fornacem viuus projceretur: rogo vos, cùm iam dies sortis adesset, & Rex ille infelix hanc ardentẽ fornacẽ, & viuos illos flãmarũ globos intueretur, inde suos Legatos mœstos conspiceret, & in conspectu maximæ multitudinis, quæ ad spectaculũ illud concurrisset, omnibus silentibus, & rei exitũ expectantibus, nec nõ pro salute Regis trepidantibus, iã Prætor manum ad vrnam mitteret, vt scriptam Regis sentẽtiã educeret: vos, inquam, rogo, quo animo Rex ille esset, quam turbato vultu, quã pauidus, quã territus? Quid Deo non offerret, vt ex tanto periculo eum eriperet? Iã verò quid hoc est, Auditores, si cũ eo periculo, de quo loquimur, & ꝙ omnibus nobis, qui hic adsumus, imminet, & in quo vnusquisq; nostrũ breui se videbit: quid, inq̃, est, si cũ hoc periculo cõferatur, nisi tenuis vmbra vel somniũ? Quanto regnum, ad quod aspiras, est amplius? quanto fornax, quam times, formidabilior? Hinc enim aderunt Angeli vt in cęlum nos euehant: inde dæmones, vt in gehennæ incendia nos præcipitent; & nemo nostrum certo scire poterit, vtrum horum duorum, tam dissimilium, tam disparium, tam diuersorum exituum post vnam horam sortiri debeat. Cogita igitur quale tunc cor tuum in illo periculo erit, quam pauidum, quam humile, quam deiectum ante oculos eius, qui solus ex tanto discrimine eruere potest. Equidem arbitror, nullum omnino reperiri posse, qui rẽ tantã, ita vt est, exprimere vel explicare possit.

Verum huic perturbationi alia longe maior succedet, cum in mentem veniet ratio, quam de omnibus verbis, actionibus, & cogitationibus Deo reddere

Maximus timor de reddenda ratione.

quid consilij capient? Si sursum aspicient, districtum gladiũ diuinæ iustitię videbunt: si deorsum, hinc tumulum apertum, inde gehennæ barathrum intuebuntur. Si tempus præteritum, omnia tanquam vmbram præterijsse conspicient: si futurum, sæculorum æternitatem sine fine duraturam cernent.

Dæmonũ præsentia. Greg. lib. 4 dialog.

Dæmonum verò impetus, qui tũ oẽs neruos suos contendent, quonam pacto, quæso, sustinebunt? B. Gregor. quẽdã fuisse refert, qui cũ in extremo illo tempore cum dæmonibus disputare cogeretur, victus fortasse dæmonum argumentis tremere, pallere, sudare vehementer cœpit, oculos ad parietem conuertebat, & in eo loco continuò dæmones apparebant. Denique horribili voce clamabat, Inducias vel vsque mane: inducias vel vsque mane, sed quia dum potuit, benè agere noluit, tunc cũ voluit, minimè potuit. Nam induciæ concessæ non sunt, sed in ea voce non Deo, sed diabolo spiritum reddidit. Quid igitur, Auditores, quid homines peccatores in simili statu positi facturi sunt? Egredi non volent, retrocedere non poterunt, & in eo statu permanere diutiùs eis nõ permittetur. O si intelligere possemus, quale sit hoc prælium, quanti ponderis in illa hora negotia transigantur, profectò alij, alij omnino, quam ante hac fuimus, deinceps essemus. Et tamen quid prohibet, quin hæc intelligamus? Quis enim aliquid horũ negare aut inficiari potest? Nunquid nõ sunt omnia solis luce clariora? Nunquid aliquis nostrum dubitare potest, se in eo statu, quẽ descripsimus, aliquãdo futurũ? Nonne & fides docet, & natura testat, & ipsa experientia clamat, nullum nasci nõ moriturũ? Quis nostrum maiorum suorum catalogũ vsque ad Adam proferre nõ põt? & tamen ex tam multis maioribus, qui aliquãdo vixerunt, quam multos? solũ duos: quàm multos? vnum tantũ: quã multos? nullum numerare possunt, qui viuat, aut viuere aliquando nõ desinat.

Aug. serm 21. de verbis Domini.

Deinde quis nescit illud *fortasse*, vt sapienter Aug. ait, in omnibus ferme rebus humanis locum habere, præter quam in morte. Nasceturne puer? fortasse. Natus verò putas adolebit? fortasse. Literas discet? fortasse. Vxorem ducet? fortasse. Liberos gignet? fortasse. An morietur? omnino, planè, sine dubitatione morietur: Hic solùm *Fortasse* locum habere non potest.

Fortasse in omnibus fermè rebus humanis, sed nõ in morte locum habet.

Cùm igitur, Auditores, nobis omnibus, qui hic adsumus, compertissimum & exploratissimum sit, nos paulò post ad eum statum deuenturos, in quo toto corde desiderabimus ab omni scelere nos continuisse, omnium virtutum opera exercuisse, in omni sãctitate vixisse, & nec momentum vnum sine spirituali lucro nobis pręterijsse, stultos homines non imitemur, qui solum præsentia intuentur. Prouideamus prudenter futura, & ita diuina aspirante gratia nos comparemus, vt illa hora, quæ cæteris principium dolorum est, nobis gaudiorum & felicitatis esse possit. Sed iam paululum quiescamus, & paucis, quod restat, absoluamus.

PARS SECVNDA.

DVo genera pauperum vobis commendare debeo, antequam ad alteram partem orationis accedam. Primùm enim tempus me monet, vt vobis sanctos illos pauperes commendem, qui in purgatorio degunt. Et certè si quantum ipsi vestra liberalitate indigent, tantum esset in me ad hoc vobis persuadẽdum facultatis, non dubito, quin hodie multum vestris eleemosynis recrearentur. Nam siue commodum eorum, siue fructum vestrum, siue quid ius ipsum postulet respiciatis, ipsa luce clarius esse videbitis, optimum atque vtilissimum esse, mortuorũ animis opem ferre. Ac primùm quidẽ vix dici potest, q̃ paruo labore possimus efficere, vt ab intolerabi-

Optimum & utilissimum animabus purgatorij succurrere.

libus cruciatibus anima vna, vel plures, aut omnino liberentur, aut saltem ad tempus releuentur. Qui verò animam vnam eripit à cruciatibus purgatorij, non solùm ei minuit tempus pœnæ, sed etiam auget tempus gloriæ. Quod beneficium tantum est, vt vix æstimari possit. Itaque maius beneficium in mortuum hominem conferre te puto, si pro liberatione eius aliquid facis, quàm si conferres in aliquem viuẽtem pauperem, si ei omnes tuas facultates largireris. Iam si fructu etiam tantùm spectare volueris, nullo modo dubitare debes, quin fructuosius omnino sit mortuis, quam viuentibus opem ferre. Eleemosyna quidem semper fructuosa est, si propter Deum fiat, sed tamen non parum interest in bonum-ne, an in malum hominem conferatur. Bonus enim beneficij memor erit, & pro te Deum exorabit, vt tibi pro paruis magna, pro terrenis cœlestia largiatur. At improbus, vel non orabit, vel orans non audietur; *scimus enim quia peccatores Deus non exaudit*. De iustitia verò & probitate sanctarũ illarum mentium, quæ in purgatorio degunt, quis iure ambigere potest? Quamobrem pro illarum liberatione satagere, verè nihil est aliud, quàm amicos multos nobis conciliare, qui cùm defecerimus, in æterna tabernacula nos recipiant. Nec enim periculum est ne cùm in gloria & gaudio Domini fuerunt, more illius pincernæ apud Pharaonem, nostrorum beneficiorum obliuiscantur. Ius verò quid obsecro postulat? Nonne, vt cùm de eleemosyna elargienda cogitas, minùs egenti magis egentem anteponas? Quis verò illo calamitosior est, qui & in maximis ærumnis versatur, & nec seipsum iuuare, nec aliorum opem implorare potest? Quare quàm maximè possum vobis animas defunctorum commendatas esse cupio.

Vtilius est benefacere mortuis, quàm viuis.

Ioan. 9.

Luc. 16.

Genes. 40.

Neque verò viuentes pauperes de nobis conqueri poterunt, quasi eleemosynas vestras ab illis ad mortuos transferamus. Nam si vultis potestis vtrique vno tempore satisfacere: *Qui enim miseretur pauperis, fœneratur Domino*, vt scriptura testatur. Quare si de facultatibus vestris viuentibus pauperibus aliquid tribuatis, & deinceps fœnus, quod pro illis à Deo accepturi, & vestris spiritualibus loculis addituri eratis, in animarum fidelium liberationem transferre volueritis, & viuentibus simul, & mortuis pauperibus adiumento esse poteritis. Ac de commendatione quidem pauperum mortuorum hactenus.

Vtrisque tamen simul benefacere possumus.

Prou. 19.

Nunc vosipsos vobis commendare cupio. Siquidem animæ vestræ sunt illud alterum genus inopum de quo agere volebam. Quemadmodum igitur, Auditores, inter medicamenta illa potentiùs & efficacius operantur, quæ vsque ad ipsa viscera penetrant, quàm quæ solum extrinsecus corpori adhibentur: sic inter monita ac documenta salutaria, illa quæ ab ore concionatoris ad aures vsque auditorum perueniunt, & ibi quiescunt, parum omnino, aut nihil efficiunt: at illa multum prosunt, quæ in animo reconduntur, ac diligenter considerantur, ac perpenduntur. Quocirca si cupitis magnam eleemosynam animis vestris elargiri, accipite consilium meum. Hodie vel cras vnusquisque sibi vnam horam eligat, & ingressus cubiculum suum tacitè & quiete apud se ea, quæ de morte diximus, & dicturi sumus reuoluat: & ipsemet potentiam huius pharmaci sine dubio admirabitur. Nam mortis meditatio incredibilem vim habet ad hominem à mundi nugis abstrahendum, & ad seria reuocandum. Nec enim mentiri potest, qui ait: *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*.

Primo autem nobis.

Memoria mortis pharmacum utilissimum.

Eccles. 7.

B. Ioannes Climacus refert, monachum quendam sui temporis fuisse, qui cum negligentiùs vixisset, quàm monachum viuere par est, & iam ad

Climacus.

exitum

exitum peruenisset, raptus de hac vita, & ad tribunal æterni Iudicis adductus fuit: tñ diuina prouidentia, tũ pp illũ, tũ propter nos, ita iubente, ad vitã iterum reuocatus est. Quid in eo iudicio expertus fuerat, verbis quidem referre vel non potuit, vel non voluit; sed tamẽ factis apertissimè demonstrauit. Nam primum cellæ suæ aditu lapidibus obstructo, ita in suo angustissimo cubiculo se conclusit, vt se commouere vix posset. Deinde pane solùm & aqua vsque ad vitæ finem vesci voluit. Tum per duodecim annos, hoc est, toto reliquo tempore, quo hic in terris superuixit, è cubiculo nunquam egressus est, nec cũ aliquo est collocutus. Imò quod magis est admirandum nec oculos ab eo loco vnquam remouit, in quem primo coniecti fuerant; sed omnino attonitus & stupefactus, ea semper animo ac mente agitabat ac reuoluebat, quæ in alio sæculo vidisset, nec vnquam feruentes lachrimæ in eius oculis quoad vixit defecerunt. Cum verò obitus illius iterum immineret, obsecratus à fratribus, vt eis de ratione sanctè ac religiosè viuendi aliquid diceret, hoc solùm ait: *Nemo, qui verè mortis memoriam agnouerit, unquam peccabit.* Quæ sententia incredibilis nobis videri posset, nisi etiam diuinæ litteræ nobis prædicarent, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Hæc igitur vir sanctus scribit, & de eo scribit, quem ipsemet suis oculis vidit, & cui semel, & iterum morienti cum alijs multis astitit. Ex quo perspicuum fit, quæ dicebamus, nimirum mortis memoriam pharmacum esse vtilissimum, ac saluberrimum, cuius si singulis hebdomadis semel potionem vnam sumeremus, vel rarò, vel nũquam in lethalem morbum incideremus.

Eccles. 7.

Non auditum solũ sed & masticatum.

Sed tamen, Auditores, seruanda est regula Medicorum, qui aiunt, post sumptum medicam potionem aliquantulum esse quiescendum, & si fieri posset etiam dormiendum. Qui concionem audit, vel per se aliquid legit, pharmacum quodammodo sumit; sed nisi postea in quiete ac somno meditationis de illis apud se in silentio cogitet, parum omnino proficit. Quocirca, vt initio dicebam, optarem, quin etiam vos oro atque obsecro, vt sumpto hoc pharmaco, quod nunc animis vestris per aures vestras infundo, sanctæ meditationis somnũ aliquem capiatis. Et si adhuc magis fructuosam hanc medicinam vobis esse desideratis, non debetis mortem, tanquam rem alienam, & post centum annos futuram cogitare; sed existimet vnusquisque, cum ad meditationem accedit, se iam in lecto decumbere, & ad caput accensam candelam habere, ad latus verò sacerdotem adesse, qui animã ipsius solitis precibus Deo commendet. Atque ita compositus cogitare incipiat corporis dolores, animi formidines, sensuum titubationes, & quomodo paulo post erunt omnia, quæ diligebat, relinquenda: corpus vermium escam futurum, & animum ad seuerissimum Dei iudicium rapiendum.

De ijs, quæ post mortem eueniunt.

Vt igitur ad nostræ narrationis seriem reuertamur, hactenus quid morienti vsque ad ipsum exitũ accidat explicuimus: nunc quid post illam tristem, & horrore plenam corporis ab animo separationem, cum corpore, & animo fiat considerare debemus. Ac primum quidem corpus ad sepulchrum deducamus, deinde animum quoque ad Dei tribunal prosequemur.

Circa corpus.

Animo igitur è corpore, tanquam ex antiquo carcere egresso, iacet ibi non amplius corpus humanum, sed vilissimum atq; abiectissimum cadauer, sine vita, sine sẽsu, sine viribus, & tam fœdum ac horribile, vt vix eius aspectus tolerari possit: deniq; tale est corpus equi, aut canis, quod in cãpis mortuum iacet, & omnes qui transeunt, nares occludunt, & gressum accelerant, ne cõspectum eius ferre, & fœtorem

illum teterrimũ haurire diutiùs compellantur. Tale, inquam, remanet corpus humanum, etiamsi Pótificis aut Imperatoris cadauer sit. Quid, obsecro, apud homines pluris fit, quã Principis corpus? Quid contrà magis abiectum, & vile esse potest, quàm idẽ corpus iã defunctum? Vbi enim nunc est illa antiqua maiestas, illa amplitudo, illa auctoritas, quã tremebant, qui intuebãtur, & non nisi apertis capitibus, & genibus flexis coram illa esse permittebantur? Quò abijt omnis illa tã benè instructa pompa? Verum aliquid erat, an somniũ & vmbra erat? Post hæc funus paratur, quod quidem est solũ munus, quod ex omnib⁹ diuitijs & regnis secum homines auferre posũt; & hoc ipsum adhuc non auferrent, nisi viuentes hac ratione suæ dignitati ac existimationi consultũ esse putarent. Verè enim Propheta Dauid ait; *Ne timueris cũ diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniã cũ interierit, non sumet omnia, neque descendet cũ eo gloria eius.* Hic iã fouea septem aut octo pedum excauatur, etiamsi Alexandro Magno pararetur, quem totus orbis capere non poterat, atque in eo loco æternã domum, & solium perpetuum cadauer acquirit: cui quidem aduenienti vermes occurrunt, & aliorum mortuorum ossa loco cedere cogũtur. In hac domo perpetuę obliuionis & silentij linteo obuolutum, ac manibus & pedibus colligatis cadauer includitur, quanquam & ille superuacaneus labor est: non enim ex illo carcere effugeret, etiamsi manus & pedes solutos haberet: Ij, qui Iezabelem Reginam viderant, cũ pulchritudine singulari prædita esset, & amplissimi regni splendore fulgeret, & post eandem viderunt, quando Dei prouidentia sic volente, eam canes lacerauerant, & nihil nisi capitis ossa, & extremos pedes, ac summas manus reliquerant, stupefacti dicebant: *Haccine est illa Iezabel?* Et omnes, qui per ea loca transibant, iterũ atq; iterũ repetebant: *Haccine est illa Iezabel? haccine est illa Iezabel?* Hæccine est illa tã excellẽs Regina, tã potens, tam illustris, quã omnes metuebant, quæ regnũ vniuersũ administrabat, in cuius manus vita & mors oĩũ regi subiectorũ posita erat? Iam verò si nos quoque saltem cogitatione descẽdamus ad sepulchra Principum & Regũ eorum, quorum gloriam & maiestatem vidimus, dum hic in terris nobiscum versarentur, & horribiles illas figuras, quas nunc præ se ferunt intueamur, nunquid non stupefacti exclamabimus: *Haccine est illa Iezabel?* Hæc est illa facies, quam ego tã viuã, tam hilarem aliquando conspexi? Hi sunt illi oculi, quorum nutus homines perterrebat? Hoc est illud corpus tam tenerum, tã elegãs, tam adornatum. Et vbi est lingua, quæ tam diserta, tã erudita, tã volubilis erat, & cuius præcepto regna atq; imperia mouebantur? Vbi sunt crines aurei? Vbi aureum diadema? Vbi sceptrum? Vbi purpura? Quonã, obsecro, ordines obsequentium famulorũ, quò lautissima illa cõuiuia, quò aucupia, venationes, symphoniæ, facetiæ, assẽtationes, aliæque innumerabiles delitię recesserunt? Ergone illa omnia, vt fumus, cõtinuò euanuerunt, & nihil iam præter cinerem, horrorem, & fœtorem relictum est? Intelligebat planè, intelligebat Deus, quàm *graue iugum super filios Ada* imponebat, cùm diceret: Memento homo, *quia puluis es, & in puluerem reuerteris*. Sed iam corpore in tumulo derelicto, quo pacto animus nouum illum orbem ingrediatur cõsideremus.

Continuò igitur animus carne solutus incognitam regionẽ peragrare aggreditur, vbi est cœlum nouum, & terra noua, nouum genus incolarum, noua iura, noui mores, nouæ consuetudines, & noua forma iudiciorum, & noua omnino ratio viuendi. Quid igitur tunc miser peregrinus faciet, cùm in tã insolita regione, horrore & vmbra mortis plena se solum videbit? Quo pacto se à ferocissimis illis latronibus, & horribi-

Circa exequias.

Psalm. 48.

In sepulchris.

4. Reg. 9.

Eccles. 40.

Genes. 3.

Circa tribunal Dei

horribilibus monstris defendet, qui in illis vastissimis solitudinibus viatores aggrediuntur, nisi dũ viueret Angelorum præsidia promeruerit? Formidabile profectò est hoc iter: sed tamen longè formidabilius est iudicium, quod in eo loco exercetur. Quis, obsecro, explicare queat, quàm æquus iudex, quàm seuerũ iudicium, quam diligens inquisitio, quam multi, & quã solliciti accusatores? Iudex quidẽ æquissimus erit, & nihil planè sine præmio aut pœna dimittet. Et apud eum tunc nec lachrimę valebũt, nec preces audientur, nec promissiones admittentur, nec pœnitentia fructuosa erit, Opes autem & illustres tituli, & generis nobilitas, & Doctoratus, & Pontificatus, & sceptra ac diademata multò minus proderũt, imò *durissimum iudicium his, qui præsunt fiet: & potẽtes potẽter tormẽta patiẽtur*. Iudiciũ verò secundum eã legẽ fiet, quę ait: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore.* Porrò inquisitio tam exacta, tam diligens, tã accurata erit vt nec vnum otiosum verbum, nec vna leuis cogitatio prætereunda sit. Non enim ioco, sed serio Veritas ait: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Et si otiosa verba tam seuere iudicabuntur, quid de adulterijs, furtis, rapinis, fornicationibus, ambitionibus, comessationibus, ebrietatibus, & blasphemijs fiet? *Et si tunc iustus vix saluabitur*, vt Petrus ait Apostolus, *impius & peccator vbi parebunt?* Quid, obsecro, respondebimus, cùm de vita, de fortunis, de honoribus, de ingenio, de eruditione, de inspirationibus, de occasionibus bene viuendi, & de ipso tempore à nobis ratio postulabitur? O quam multi, qui nunc cũ tanta facilitate peccãt, quasi Deum ligneum & lapideum haberemus, qui nihil videret & nihil posset, tunc attoniti & infinita cõfusione ac rubore perfusi illic obmutescent! Iã verò quid de accusatoribus nostris dicemus, quando solus eorum conspectus nos perterrebit? Procedent ergo dæmones, & ante tribunal iudicis constituti dicere incipient: Non potes, o rectissime atque æquissime iudex, non istos reos condemnare: siquidẽ ipsi nostri hactenus semper fuerunt. Tui erant, quia ad imaginẽ tuã eos creasti; sed nostri facti sunt, quia tuã imaginem spreuerũt, & nostrã dilexerunt. Iugum tuũ abiecerunt, & nostrum libenter susceperunt. Legem tuam, præcepta tua, cõsilia tua, admonitiones tuas contempserunt, & nostris libentissimè paruerunt. Spiritum nostrum, & non tuum; mores nostros, & non tuos; vestigia nostra, & nõ tua sequi voluerunt. Deniq; vide quã omnino semper nostri fuerunt. Tu naturã illis dedisti, gloriã promisisti, pro illis in cruce pependisti; nos contrà nihil illis dedimus, nihil promisimus, nihil pro illis passi sumus, & tamen obedientiam denegauerunt tibi, præstiterunt nobis. Tu si quid iubebas, si ieiunare, si orare, si pecunias pauperibus elargiri, si iniurias inimicis condonare, si sobrios esse, si ebrietatem eos fugere volebas, vel non faciebant, vel inuiti & cum lachrimis faciebant; at nos comessationes & ebrietates, & alia vitia non tam imperabamus, quàm suadebamus, & continuo obtemperabant, & adhuc amplius quam præcipiebamus faciebant. Hortabamur, vt iurarent, & ipsi peierabant: vt iniurias suas vlciscerẽtur, & ipsi pro quadã falsi honoris vmbra vitam ponebãt: vt paulò amplius biberent, quã par sit, & ipsi quotidie ebrij vsq; ad vomitũ efficiebãtur. Nũquid ergo nostri nõ fuerũt? Quare si verũ est, qđ aliquando dixisti: *Reddite quæ sũt Cæsaris, Cæsari; & q̃ sunt Dei, Deo;* nõ potes nunc istos nobis nõ reddere, qui nostri sunt, & nobis debẽtur. Qđ si tunc his audijs sẽtẽtia iudicis erit, vt sempiternis incendijs addicaris, quales angustiæ animũ tuũ apprehendẽt? qđ ages? quid loqueris? quẽ appellabis? ad quem confugies? O qualis lætitia?

Ex parte Iudicis.

Sap.6.

Exod.21. Leuit.24. Deut.19.

Ex parte inquisitionis.

Matt.12.

1.Petr.4.

Ex parte accusatorum.

Matt.22.

lætitia! O quam grandis exultatio, tunc propter te in tabernaculis hostiũ tuorum erit! Exultabunt enim tanquam victores capta præda. Tunc implebitur quod Ieremias ait: *Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilauerunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt, deuorabimus: En ista est dies, quam exspectabamus: Inuenimus, uidimus.* Tunc cithara tua vertetur in luctum, & cantus tuus in vocem flentium. Tunc dies lætitiæ tuæ finietur, & sempiternis tenebris inuolueris. Tunc æternitatis claue porta voluptatibus omnibus claudetur, & doloribus, ac suspirijs aperietur.

Thren. 2.

Quæ cum ita sint, Auditores, rebus nostris sapienter prospiciamus, consiliumque capiamus ab eo, qui ante aduocatus, quàm iudex esse voluit. Nemo est enim, qui ita nouerit, quid nobis ad illum diem necessarium sit, vt is, qui causam nostram iudicare debet. Is igitur clamat: *Attendite uobis, ne grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate, & curis huius uitæ, & superueniat in uos repẽtina dies illa.* O Louanium, O Brabantia: O Belgium, vide ne crapula, vide ne ebrietas, quæ tibi tam familiaris esse solet, vide ne curæ & iudicij obliuisci faciant. Non possum tibi non vehementer timere, cum illud ipsum vitium tibi familiarissimum esse cognoscam, quod maxime omnium fugiendum esse, tam sollicitè Dominus admonere voluit. Vigilemus fratres, sobrijsimus, orationi vacemus, cautè ambulemus, mortem frequenter cogitemus, vt nobis nõ ad gehẽnã ianua, sed aditus ad vitam & gloriam per Christum sit, qui est benedictus in secula. Amen.

Luc. 21.

CON-

CONCIO SECVNDA DE EXTREMO IVDICIO.

SYNOPSIS.

VTilitas timoris iudiciorum Dei contra Lutheranos varijs Sacræ Scripturæ & Patrum testimonijs asseritur. Hac quasi via strata Oratio de Iudicio extremo habenda promittitur, quæ in duo capita diuiditur; Vnum de magnitudine illius, & signis formidabilibus præcedentibus aget; Alterum de mortuorum resurrectione, & Iudicis aduentu tractabit. Diem Iudicij fore horrendam vel ex eo ostenditur, quod ea dies magna, & dies Domini in sacris litteris vocetur; & in ea generalis erit conflictus, cuius magnitudo Sacræ Scripturæ auctoritate probatur. Signa præuia describuntur, & rerum tremenda facies graphice ob oculos ponitur: quam in immensum metus futurorum ex præsentibus conceptus augebit. Quomodo hæc eadem bonis gaudio, malis terrori sint futura diserte explicatur.

Pars posterior exorditur ab vtilitate & opportunitate sermonis de extremo Iudicio habendi. Deinde ad alterum Orationis caput descenditur, ad resurrectionem scilicet mortuorum. Ac in primis de disparitate corporum resurrecturorum agitur. Beatorum corporum cum anima lætæ & festiua coniunctio; & impiorum è contrario querelæ, suis coloribus depinguntur. Repræsentatur deinde Iudicis aduentus, damnatorum ploratus, eiusque variæ causæ adducuntur. Operum tam bonorum, quam malorum; imò & cogitationum libros aperiendos esse declaratur. Bonos Iudicium futurũ magis hic timere quam malos, exemplo Dauidis, Pauli, & Iob ostenditur. Assertur exemplum ex Ioanne Climaco de Stephano monacho quodam in dubio salutis aut perditionis mortuo. Prædicta terribilia omnia longe superabit, tremendi Iudicis damnatos in abyssum ablegantis sententiæ promulgatio. Epilogus denique nobis seriam & seueram ad Iudicium extremum præparationem per similitudinem laurea Doctorali insigniendorum inculcat.

Cum

CVM omnes Lutheranorũ errores mihi & absurdi, & perniciosi videantur, Auditores optimi, tum illum absurdissimum, & perniciosissimum semper iudicaui, quem in hominum pectoribus inserere conantur, cùm aiunt; Timorem illum, qui ex cogitatione iudiciorum Dei, & cruciatuum gehennæ oriri solet, hominem hypocritam, & magis reum efficere. Primùm enim hæc sententia authoribus suis viam ad salutem præcludit: Nam cùm *timor Domini initium sapientiæ* sit, & plerique omnes metu pœnarum, & suppliciorum a flagitijs, & sceleribus abstrahantur, & ad bonam, ac sanam mentem reuocentur, qui timorẽ istum à pectoribus suis excludunt, ipsi sibi ianuam pœnitentiæ salutaris occludunt. Vt enim scriptura diuina testatur: *Timor Domini expellit peccatum*. &, *Qui sine timore est, non poterit iustificari*. Quod eleganti similitudine B. Augustinus ostendit: *Si nullus*, inquit, *est timor, non est qua intret charitas: sicut videmus per setam introduci linum, quãdo aliquid suitur: Seta prius intrat, sed nisi seta exeat, non succedit linum. Sic timor primò occupat mentẽ: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem*. Deinde blasphemam in Deum & contumeliosam esse illam vocem Lutheri, quis non videt? Nec enim Deus hypocritas homines, & peccatores facere potest, & tamen ipse est, qui sæpe nos in peccatis dormientes excitat, & timorem illum salutarem in animis nostris ingenerat. Quorsum enim Dominus tam frequenter tenebras exteriores, dentium cruciatum, incendia sempiterna, & alia gehennæ supplicia in Euangelio comminatur, nisi vt metu saltem pœnarum a flagitijs & facinoribus, mentem, oculos, manus abstineamus? In quem, obsecro, sensum Lutherani verba illa torquebunt? *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, post hæc autem non habent amplius quid faciant. Ostendam vobis quem timeatis: Timete eum, qui postquam occiderit corpus, potestatem habet corpus & animã perdendi in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete*. Et mater nostra Ecclesia Catholica, nũ hypocritas filios suos efficere contendit? Et tamen vt ad Natalem Domini celebrandum nos præpararet, iudicium horroris, & formidinis plenum hodierna die nobis proponit. Neque magnus Basilius hypocritas homines facere nititur, cum dicit: *Timor salutaris, qui ad sanctitatem deducit, & animæ diuinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende. Quando fortè ad aliquod peccatum te videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi iudicium cogita, in quo Iudex in alto sedens tribunali, circumfusos vndique populos coram habebit, astabitque omnis creatura, eius aduentum gloriosum exhorrens, rationem gestorum redditura. Hæc tu timebis. Hoc demum timore institutus quadam quasi freno à prauis concupiscentiis animam tuam cohibebis*. Neque D. Ambrosius virginem illam corruptam hypocritam studebat efficere, cùm ei persuaderet, vt sibi gehennæ incendia, & tenebras exteriores ante oculos poneret. Sanctus quoque Hieronymus hypocritã non erat, cum de seipso confiteretur, & ad Eustochium scribens diceret; *Ille ego sum, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueram*. Quid Augustinus? Nonne initium conuersionis suæ attribuit timori, quem de futuro iudicio semel conceptum, & in medio æstu libidinũ semper retinuit? Deniq. tantum abest vt metus iste malus, aut periculosus sit, vt non modò vtilis, sed planè necessarius censeri debeat. Nam, vt sapienter Tertullianus ratiocinatur, cùm via, quæ ducit ad inferos,

Vtilitas timoris.

Eccl. 1.

Ibid.

Augustin. tract. 9. in epist. Io.

Luc. 12.

Basil. in Psal. 33.

Ambr. ad virginem lapsam.

Hieron ep. ad Eustochium.

Aug. lib. 6. confess.

Tertul. l. 2 contra Marcionem.

feros, latissima & facillima fit, nonne omnes per eam incederent, si nihil in ea timeretur? Horremus nunc terribiles minas Creatoris, & vix ab ea via declinamus: quid fieret, si nihil Deus comminaretur, & omnibus impunè in cœno vitiorum sese volutare liceret? Hoc igitur firmum sit & ratum, Auditores, quasi parentem & custodem iustitiæ, temperantiæ, charitatis, & omnium virtutum esse Domini timorem. Quem quidem in nobis cum alia multa gignere solent, tum potissimum recordatio magnæ illius diei, in qua omnes omnium hominum causæ iudicandæ, & omnia negotia finiēda sunt. Quocirca rem vobis non ingratam me facturum esse censui, si de futuro iudicio, quod Ecclesia in hodierno Euangelio nobis proponit, hodie verba facerem.

Ac vt dispositionem nostræ orationis intelligatis, ea, quæ de diuino iudicio dicturi sumus, ad duo capita reuocabimus. Primum enim de magnitudine, ac horrore illius diei, & signis formidabilibus, quæ illam præcedent: deinde de mortuorum excitatione, & Iudicis aduētu, breuiter, & perspicuè, quantum in nobis erit, disseremus.

Dies iudicii formidabilis.

Etenim vsque adeo formidabilia & horrore plena sunt, quæ de illa die nobis sacræ litteræ prædicant, vt nisi eorum auctor esset Deus, omnino incredibilia videri possent. Quo circa liberator & assertor noster Christus, cum aliquando de hac die coram discipulis suis dissetuisset; intelligeretque ea, quæ dixerat, pene vincere hominum fidem, quasi iusiurandum interponēs ait: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.*

Matt. 24. Mar. 13. Luc. 21.

Cum aliquando diuinus Apostolus (vt in Actis Lucas Euangelista scriptū reliquit) de iudicio extremo coram præfecto Palæstinæ verba faceret, ita vehementer homo Romanus, & idolorum cultor perterritus est, vt pauere ac trepidare inciperet. Ex quo perspicuum fit, magna omnino & horribilia fuisse, quæ de futuro iudicio Apostolus disserebat, quando solus eorum sonitus satis fuit ad hominem Ethnicū, & qui ea fortasse non credebat, perterrendum. Quod si hæc futuri iudicij commemoratio tantum valuit apud Ethnicum, quantum apud nos valere deberet, qui vsque adeo, quæ de hoc iudicio in sacris litteris continentur, vera esse credimus, vt ad ea confirmanda & defendenda mortem etiam oppetere parati simus?

Act. 24.

Primo, quia dies magna.

Ac magnitudo quidem, & horror illius vltimæ diei, vel ex eo cognosci potest, quod *dies magna*, & *dies Domini* in sacris litteris appellatur. An non verè magna erit dies, quæ oēs oīum sæculorum tam præteritas, q̄ futuras dies comprehendet? in illa.n. die omnium præteritarum dierum rationem hoīes reddent: in illa die thesaurum illum infinitum iræ atque indignationis suæ Deus effundet, quem oīum præteritorum sæculorum spacio congregauit: in illa die cessabunt motus cœlorum, siderum conuersiones, ortus atq. obitus rerum mortalium, dierum ac mensiū vicissitudines, & oēs hominum cogitationes, oīa studia, omnes artes, omnes disciplinæ, omnia negotia, & omnia consilia æterno silentio conquiescent. Denique in illa die irreuocabili summi atq. æterni Iudicis sententia, ac definitione constituetur, quem statum vnusquisq. nostrum sortiri, & in omni sæculorum æternitate retinere debeat. Tūc enim *vbicumque ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit* in æternum. Itaque non sine causa dies illa, dies magna appellatur, quę omnium dierum magnitudinem in se complectitur.

Eccl. 11.

Secundo, quia dies Domini.

Neque verò immeritò etiam diem Dñi sacræ litteræ vocauerunt: vt enim omnes præcedentes dies, hominum dies appellantur, quod in illis vigilét homi-

homines, vt efficiant, quicquid velint, & Deus ferat, patiatur, toleret, expectet, dormiat quodammodo, & quiescat: sic tunc dies Domini illucescet, in qua vigilabit ipse, & efficiet quicquid volet, & nostrum erit, velimus nolimus, pati ac tolerare. Tu nunc blasphemas, peieras, ebrietati studes, tuas libidines exples, & Deus ad omnia tacet. Cur ita? Quia dies iste, dies tuus est. Sed veniet, mihi crede, veniet dies Domini, qui tam diuturno silentio finem imponet, & omnes suas iniurias vlciscetur. Itaque duos dies duntaxat omnis æternitas comprehendit; vnum hominis, alterum Dei. In illo vigilant homines, & Deus dormit, in isto dormient homines, & vigilabit Deus.

Porrò huius rei figura illustrissima præcessisse mihi videtur in euersione Ierusalem. Aliquando enim populus Iudæorum Prophetas interficiebat, sacerdotia vendebat, auaritiæ studebat, denique Deum ipsum hominem factũ in cruce agebat: & ad hæc omnia Deus dormiebat. Quamobrem, Auditores? Nempe quia dies illorum nondum tota præterierat. Quod apertissimè Dominus illis verbis significauit: *O si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi,* & quæ sequuntur. Illuxit autem post paululum dies Domini, & ecce euertitur Ierusalem, & omnis populus partim seruituti miserrimæ mancipatur, partim gladio cadit, partim fame extinguitur, partim incendio concrematur. Sic igitur nunc nostra dies agitur, confestim autem Domini dies consequetur, quæ quam horribilis futura sit, non quidem planè intelligere, sed tamen quasi sub olfacere ex præsentibus calamitatibus possumus. Nam, vt B. Clemens in Recognitionibus se à B. Petro didicisse commemorat, diem quandã Deus iam ab æternitate designauit, in qua exercitus omnium pœnarum, cum exercitu omnium culparum toto impetu confligat, & eam diem, diem Domini scripturæ nominare solent. Verum

Luc. 19.

B. Clemẽs lib. Recog. Generalis conflictus in die Domini.

quemadmodum in prælijs hominum ante vltimum & generalem conflictũ, multæ excursiones, & breuia certamina fieri solent: sic ante magnum, & maximè formidabile illud certamen, quod in die Domini futurum est, consueuit Deus cum agminibus suis excursiones quasdam facere, & nũc famem, nunc pestem, nunc bellum, nunc motus terrarum, nunc aquarum illuuiones, nunc terræ siccitatem, quasi equites armatos ad nos mittit: qui cum aliquo damno nos affecerint, retrocedãt, & in sua castra se recipiant. Si igitur pestem, & bellum, & famem, & terræmotus, & alia id genus tantopere formidamus, cum initia dolorum, & breues excursiones sint, quid obsecro fiet, cum vltimus ac generalis conflictus agetur? Audite enim quibus verbis conflictum istum sapientia nobis describit. *Accipiet, inquit, armaturam zelus illius, & armabit creaturã ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directè emissiones fulgurũ, & tanquam à benè curuato arcu nubiũ exterminabuntur, & ad certum locum insilient, & à petrosa ira plenæ mittentur grandines. Excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos.* Propheta autem Sophonias verbis adhuc magis formidabilibus eandem nobis proponit: *Iuxta est,* inquit, *dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis. Vox dies Domini amara. Tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt, vt caci: quia Domino peccauerunt. Et*

Quãtus sit futurus. Sap. 5.

Sophon. 1.

effun-

effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: In igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

Eius terror ex signis præambulis cognoscitur.

Quod si adhuc planiùs cognoscere cupimus magnitudinem, horroremq. illius vltimæ diei, ad ea signa, quæ diem illum præcedent, paulisper animum conuertamus, & in memoriam reuocemus. Ante igitur quam magna illa dies illucescat, cœli & terra, & omnia elementa signa dabunt: *Erunt* enim *signa in Sole & Luna, & stellis: & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominib. præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* (*Luc. 21.*) Vt enim cum homo, qui paruus est mundus, ad exitum appropinquat, humores in eo velut elementa quædam conturbantur; & oculi, qui instar Solis, & Lunæ sunt, obscurãtur; & reliqui sensus quasi stellæ minores paulatim decidunt, ac deficiunt; & mens ac ratio velut virtus cęli a sua sede mouetur, vagatur, & errat: sic in obitu atque occasu totius huius machinæ, quæ magnus mundus appellatur, Sol vertetur in tenebras, & Luna in sanguinem; & stellæ cadent de cælo; ac demum orbis totus finem suum adesse præsentiet, & prius horrendo sonitu contremiscet, ac mutabitur, quam penitus ruat & collabatur. Verùm, Auditores, si cęlum & Sol deficiet, & sidera corruent, quid quæso in terra, & mari, & aere fiet? Si mundus hic inferior (quod etiã Ethnici Philosophi cognouerunt) a cęlestibus globis regitur, & gubernatur, in quo statu elementa erunt, cum virtutes cęlorũ mouebuntur, & motus extraordinarios sidera peragent, & ad naturalem ordinem sese reuocare non poterunt? Qualis aer tunc erit? Nonne turbinibus, nimbis, coruscationibus, tonitruis, & crinitis sideribus plenus? Qualis terra? Nonne horrẽdis tremoribus, & vastis hiatibus plena erit? Tales tunc terræ motus futuri perhibentur, vt non modo turres & ædificia priuata prosternant; sed integras ac totas vrbes euertant, & hiatus eiusmodi, vt maximos montes, & totas ciuitates absorbeãt. Sed mare præ cæteris elementis, tunc ferox & sæuum existet, & vsque adeo fluctus eius intumescent, vt omnem orbem terrarum obruere velle videatur. Mugitus autem & fremitus ferocium vndarum, & resonantium fluctuum, etiam procul positos perterrebunt vehementissimè. Quid, obsecro, tunc homines facient? quid loquentur? quam pauidi, quam attoniti, & quam inopes virium, & consilij erunt? Quod ipsa Veritas de hominibus in illo statu positis loquitur eiusmodi est, vt amplificationibus nostris locum nullum reliquerit: Ait enim, *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* (*Luc. 21.*) Quantam, quantam emphasim habent hæc verba? Arescent igitur pre timore, & pallescent, & dicent, Quid sibi hæc prodigia volunt? Quid putas hæc monstra tam insueta portendunt? Quid mundus ita parturiens comminatur? Quem finem hæc tam noue, & tam insolitæ rerum omnium conuersiones habebunt? Cum autem se mutuo homines intuebuntur, & facies illas pallentes, & mortis figuram præ se ferentes videbunt, dici non potest, quantum in eis metus, & horror augebuntur. Itaque tunc munera omnia publica, & etiam priuata cessabũt. Nemo forũ, nemo Gymnasium, nemo curiam frequentabit. Nemo tunc honorum ambitiosus, nemo pecuniarum cupidus, nemo voluptatum insectator inuenietur. Nam vsque adeo pauor, & trepidatio corda humana replebit, vt nec parentum, nec amicorum, nec Magistratuum, nec Principum, imo nec cibi, nec potus homines recordentur, sed in id solum omnes incumbent,

lio libentissimè acquieui, quod viderem non solum vtile, sed etiam tempori accommodatum esse de nouissimis disputare. Est enim hoc tempus Parasceue ad Natalem Domini celebrandum; qua re autem melius pręparari poterimus, quam memoria & cogitatione nouissimorum? Nouissima enim attentè & diligenter cogitata timorem sanctum in animis inferunt, à peccatis auocant, in officio continent, torporem expellunt, diligentiam excitant, vigilantem denique & solertem suum contemplatorem efficiunt. Vtilitas verò, quæ ex cogitatione ac memoria extremi iudicij capi potest, tanta est, Auditores, vt non alia de causa Ecclesia mater nostra Euangelium, in quo de iudicio disputatur, non semel, aut bis, sicut cæteras historias euangelicas, sed sæpius nobis proponat. Nam & hac die Dominica, & præcedente, & feria secunda post primam Dominicam Quadragesimæ, & rursum cum parabolam zizaniorum, vel sagenæ missæ in mare, vel alias nonnullas in sacris Missarum solemnijs legendas assumit, semper nobis iudicij diem in memoriam reuocat. Verè enim B. Ambrosius ad virginem lapsam scribens ait, si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate sæculari, si non infidelitate grauaretur. Et B. Augustinus affirmat, si nullum aliud Euangelium Christiani homines audirent, quàm illud, in quo iudicij prædicatio continetur, illud vnum satis posse, & peruersos à sceleribus abstrahere, & abstractos in officio cōtinere. Sed tamen, sicut cùm de morte agerem, admonuisse me memini, in audiendo parum, in meditando multum fructus atque emolumenti positum est. Vt igitur nostræ narrationis seriem prosequamur, hactenus & magnitudinem vltimæ illius diei, & signa præcedentia explicuimus, nunc de mortuorum resurrectione, & iudicis aduentu, quod vnum superest, breuiter dicamus.

Amb. ad virginem lapsam.

August.

Post illa igitur signa & prodigia, quę diem Domini præcedent, Archangelus de cœlo descendet, vt Apostolus Paulus ad Thessalonicenses scribens testatur, & horrendo sonitu tubæ signum dabit mortuis omnibus, vt resurgant, & ad iudicium Dei conueniant. Hæc est illa tuba, quam Beatus Pater Hieron. siue comederet, siue biberet, sēper se audire putabat. Et meritò; Quis enim ab hac citatione appellare, quis hoc iudicium recusare, quis morbum, aut negotium, aut aliam causam prætexere poterit? Tunc igitur mors omnia spolia, quæ mundo abstulerat, in momento reddere compelletur, & ipsa vltra omnes terras, & omnia maria, vltra mundum & fines omnium viuentium in æternum exilium relegabitur. Nam vt Beatus Ioannes in Apocalypsi refert, tunc mare mortuos, quos absorbuerat reddet: & mors atque infernus similiter facient. Quale igitur spectaculum erit, cùm terra, & mare tot corpora, tam dissimilia, tam differentia, tam disparia vbique parturient? & cùm ad vnum atque eundem locum tot exercitus ex omni orbe terrarum concurrent? Siquidem in eo loco parens omnium gentium Adam, omnem suam posteritatem in vnum conuenisse mirabitur. Ibi Xerxes, Darios, Alexandros, Cæsares, & alios orbis Monarchas intuebimur; sed tamen alium habitum, alios mores, & aliam omnino mentem, quàm cùm hic viuerent, præ se ferentes. Vt enim Beatus Hieronymus ait; *Tunc ad vocem tubæ pauebit terra, cum populis lugubre mundus immugiet, & tribus ad tribum pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole sua Venus: Tunc ignitus Iupiter adducetur; & cum suis stultus Plato discipulis, Aristotelis argumenta non proderunt.*

1. Thes. 4.

De resurrectione mortuorum.

Apoc. 20.

Hieron. epistola ad Heliodorum.

Cæterum quanquam omnes homines ad vitam reuocabuntur, multùm tamen intererit inter corpora, quæ sanctis hominibus restituētur, & quæ improbi ac

Disparitas resurgētiūs corporum.

probi ac scelerati recipient. Illa enim Sole clariora,& pulchriora incredibili luce fulgebunt; Ista autem fœdissima, teterrima, & ipsa morte horribiliora erunt. Qua, quæso, voluptate beatæ mentes afficientur, cùm suis corporibus, quasi dulcissimis fratribus, post exilium tam longum iterum coniungentur, separationis metum nullum amplius in omnem æternitatem habituræ! Quid, obsecro, sentiet caro, cum ex puluere excitabitur,& insolitam lucem accipiet? Ei animus occurret, ac dicet, Soror & sponsa iucundissima salue: *Iam hiems, transijt, imber abiÿ & recessit; Surge amica mea, & veni*, impleuit Deus desiderium nostrum. Tu comes itinerum & laborum meorum fuisti: tu mecum persecutiones & iniurias propter Deum pertulisti: tu ieiuniorum & vigiliarum laborem, tu crucem pœnitentiæ, tu victus difficultatem, tu rerum omnium inopiam mecum superasti. Quam sæpe tibi cibum ac potum, vt Dominum in pauperibus aleres, eripuisti? Quàm sæpe vestes, vt nudum Dominum vestires, tibi ipsi detraxisti? Æquitas igitur ac ratio postulat, vt quæ mecum in lachrimis seminasti, mecum etiam in exultatione metas. Et quæ in laboribus comes fuisti, in voluptatibus etiam comes efficiaris,& partem harum diuitiarum,& gloriæ modò recipias, quæ mihi, vt eas lucrarer, adiumento fuisti. Tunc igitur animus carnem, & caro animum dulciter complectetur, & felicissimis atque indissolubilibus nexibus simul colligabuntur. Et o quam lætis vocibus cantabunt: *Ecce quam bonũ, & quam iucundum habitare fratres in vnum*! Et verè in vnum: Nec enim deinceps appetitio cum voluntate, nec sensus cum ratione pugnabit; sed pacis ac consensionis perpetuæ fœdere copulati cœlestibus delitijs & gaudijs æternis perfruentur. At contra qua cruce torquebitur animus peccatoris, cum ei corpus illud obscurum, graue, deforme, squalidum atque horridum offeretur? Quibus verbis existimatis se mutuò salutabunt? O corpus infelix, animus dicet, tu initium ac finis calamitatis meæ: tu me ad hæc supplicia tuis lenocinijs pertraxisti, & modò non quasi in domum, in qua quiescam, sed velut in carcerem, in quo torquear, in te iterum, vel inuitus ingredi cogor. Hæccine est illa caro, propter quam tam sæpe comessationibus, & ebrietatibus operam dedi? Propter quam tot fornicationes, tot sacrilegia, tot adulteria perpetraui? Hæccine est illa facies, quam tanto studio à Sole ne nigresceret defendebam? O palatum infelicissimum, propter te ego terras ac maria fatigabam! O venter infortunate,& quomodo tam stultus fui, vt te pro Deo venerarer & colerem! Ergone propter istum abiectissimũ truncum, propter hanc omnium sordium, & immunditiarum fœdissimam sentinam, regnum cœlorum amisi,& supplicia sempiterna mihi ipsi cõparaui? O furiæ, O spiritus Tartarei, quid moramini? cur me nõ discerpitis? cur ad nihilum me nõ redigitis? Hæc igitur atque alia generis eiusdem, tunc animus in carnem suam cum ingenti rabie, atque odio dicturus est: quam tamẽ, dum hic in terris in illa moraretur, vsque adeo diligebat, vt illam tãquam Deam, ac dominã suã coleret, atq; vt eius libidinib. satisfaceret, Dei legẽ ac præcepta frangere, & violare non vereretur.

Cant. 2. | Psal. 132. | Querela impiorum resurgentium.

Postea verò quam omnes resurrexerint, & in loco, quem Dominus ad hãc iudicij celebritatẽ designauerit, cõgregati fuerint, tunc apparebit in nubibus cœli cum potestate magna,& maiestate is, quem Deus Iudicem viuorum ac mortuorum constituit. Neque solus veniet, sed innumerabili multitudine cœlestium Principum vndique stipatus. Metus verò, qui ab ea maiestate proficiscetur, tantus erit, vt Isaias Propheta dicat: *Ingredietur scissuras petrarũ, & in cauernas saxorũ*, & in voragines terræ *à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cũ surrexerit percutere terrã*, Apostolus aũt Ioannes addit &

Aduentus Iudicis terribilis. | Isaiæ 2.

Apoc. 20. dicit: *Vidi thronũ magnũ candidũ, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, & locus non est inuentus eis.* Quamobrem, obsecro, fugitis, ò cęlum & terra? cur abscondimini? cur formidatis? Quid in Deum atq; effectorem vestrum peccastis? Tu terra, nonne semper herbas virentes, vt tibi fuerat imperatum protulisti? Et tu cœlum, nõne in orbem agi iussum, nec ad momentum vnquam quieuisti? Sed fortasse nomine cœli ac terræ Angelos atq; homines sanctos diuinæ literæ intelligi voluerunt. Quid igitur vos, ò diuini spiritus, & mentes beatissimæ trepidatis? quid egistis? quid peccastis? cur fugitis? cur timetis? Nimirum, Auditores, non ideo formidabũt, quod sibi ab aliqua pœna, aut supplicio pertimescant; sed quemadmodum, cùm Oceani fluctus intumescunt atque insaniunt, etiam ij trepidare solent, qui in littore constituti nihil detrimenti pati possunt: sic cùm Deus iram atque indignationem suam in homines impios effundere cœperit, sancti quoque, quibus nihil periculi imminebit, quodammodo trepidabunt. Sed si sancti pauebunt, quomodo impij non pauebunt? Si *cœli columnæ* contremiscent, quid ligna putrefacta atq. arida factura sũt? (Iob. 26.)

Equidem, Auditores, simul atque Deus apparuerit, & frõte, oculis, supercilijs, vultu deniq; toto iram atque indignationem suam ostenderit, cõtinuò fragor & vlulatus magnus in populis excitabitur. Tunc enim, vt ipse Dominus ait, *plangent omnes tribus terræ. Aspicient* enim in eum, *quem confixerũt, & plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte primogeniti.* Et ò quam multas causas plorandi, & eiulandi miseri atque infelices habebunt! Plorabunt, quia remedium nullum suis malis inueniri posse videbunt. Plorabunt, quia pœnitentiam iam nimis seram, & infructuosam esse cognoscẽt. Plorabunt, quia nec à sentẽtia Dei appellare, nec iudicium imminens fugere poterunt. Et tamen iudicio interesse, & sententiam æternæ damnationis audire, intolerabile illis videbitur. Plorabunt, quia dum hic in terris viuerent, bene monẽtes contempserunt. Plorabunt, quia voluptates, quæ velut vmbra transierunt, immortales dolores, & nunquam finiendos cruciatus illis pepererunt. Denique vt ab oĩbus partibus obsessi, & in angustias inexplicabiles redacti, omnis consilij & auxilij inopes plorabunt, quia nec plorando, & pectus ac faciem lacerando se quicquam proficere animaduertent. Nec tamen his gemitibus & clamoribus Iudex vllo modo cõmouebitur; sed potiùs plorantes à gaudentibus, hoc est, impios à pijs *separabit, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet* pios *quidem a dextris suis,* impios *autem à sinistris.* (Ploratus damnatorum. Matt. 24. Apoc. 1. Zach. 12. Matt. 25.)

Continuò autem singulorum causæ discuti incipient, neque periculũ erit, ne alicuius delicti Deus non recordetur. Si quidem omnia in libros relata videbimus, & ex libris illis omnes homines iudicabuntur. *Et uidi* (inquit Euangelista Ioannes) *mortuos magnos & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est uita, & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erãt in libris, secundum opera ipsorum.* Itaque, Auditores, omnia opera nostra in libros referuntur. Vixdum fornicationem animo perpetrasti, cùm in libro Dei scriptum id flagitium inuenitur. Et quidnam, obsecro, in libris istis scribi existimatis? Nunquid sola sacrilegia, & parricidia, & periuria, & cætera crimina eiusdem generis? Decipitur, qui sibi hoc persuadet. Nam & cogitationes impuræ, & verba otiosa, & risus immoderatus: nec ista solùm, sed etiã opera bona omissa, vel non ad finem bonum relata, in iudicium adducentur. Tu fortasse dicturus es, Non peieraui, neque ebrius fui. Respondebit verò Iudex, ac dicet, At filius tuus peierauit, famulus tuus ebrius fuit, cur id fieri non prohibuisti? Cur remedium nullum (Librorum apertio, & operũ discussio. Apoc. 20.)

lum adhibuisti? Atque idem de cæteris vitijs intelligi volo. Tanta est enim sublimitas Christianæ integritatis ac puritatis, vt nullum, nec minimum vitium Christianis hominibus permittatur.

Sed si hæc ita se habent, vndenam, obsecro, in nobis, qui ista verissima & certissima esse non dubitamus, tanta dissolutio, tanta incuria, tantus torpor existit? Vnde securitatem concipimus? Vnde nobis blandimur, tam seuero iudicio nostris capitib⁹ imminēte? Quid, quęso, in causa est, vt quibus timendum est, non timeant, & qui vix rationem vllā timendi habent, ij maximè timēt? Sanctus erat Propheta Dauid, et tamen ita hoc iudicium formidabat, vt diceret: *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Sanctus erat Apostolus Paulus, & tamen ait: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est.* Idem enim est, ac si apertius dixisset: Ideo me iustum pronūciare non audeo, quia qui iudicat me Dominus est. Siquidem oculi Domini eiusmodi sunt, vt stellæ non sint mundæ coram eis: Et ibi sæpe reperiant prauitatem, vbi nos nihil nisi sanctitatem videbamus. Denique sanctus erat, vt cæteros omittamus, & Dei amicus Iob, & tamen dicebat: *Quid faciam, cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cū quæsierit, quid respondebo illi?* Quæ verba, Auditores, quàm pauidum cor, & metu plenum nobis demonstrant? *Quid,* inquit, *faciam, cum surrexerit ad iudicandum Deus?* Vna me cogitatio affligit, clauus vnus infixus inhæret cordi meo, qui mihi minimam quietem capere non permittit. Quid agam? quid loquar? Quo ibo? Quid cōsilij capiam, cùm mecum in iudicio Deus contendere voluerit? Cur, quæso, vir iste Dei ore laudatus, & tam iustus, ac simplex, vt dicere sine mendacio posset: *Oculus fui cæco, & pes claudo*. & item: *Non me reprehendit cor meum in omni vita mea:* cur, inquam, tam singularis innocentiæ vir, ita Dei iudicium reformidat? Nempe, quia nouit Deum non oculos carneos habere, & longe aliter iudicare, quam homines iudicant. Quod vt adhuc planiùs fiat, historiam non minùs veram, quam formidabilem narrabo.

Extremū iudicium timent boni, non timent mali.

Psal. 142.

1. Cor. 4.

Iob. 31.

Idem 29. & 27.

Beatus Pater Ioannes Climacus monachum quendam nomine Stephanum, virum fuisse refert tantæ sanctitatis, atque innocentiæ, vt leopardum, ferocem alioqui & immitem feram, quasi catellum mitissimum aleret. Is igitur cùm annos circiter quadraginta in eremo vixisset, ieiunijs, lachrimis, orationibus, alijsq; virtutū operib. ornatus, cordis puritati assiduè studuisset, ad exitum peruenit. Cùm autem in extremo illo agone constitutus à dæmonibus multorum criminum reus fieret, repēte obstupuit animo, & apertis oculis nunc ad dexteram, nūc ad sinistram lectuli partem se conuertebat, & quasi ab eo vitæ præteritæ ratio exigeretur, clara voce respondebat, aliquando quidem, Ita sanè, reuera ita est; sed pœnitentia & lachrimis crimen dilui: aliquando verò, Non est ita, mentimini, hoc ego non feci. Deinde rursum, Verum loquimini, sed fleui, sed ministraui. In quibusdam tamen aliquando aiebat, Verè me accusatis, & quid respondeam non habeo. Atque ita obijt, ambiguum omnino relinquens, saluusne an reprobus esset. Iam igitur si vir tantus, qui annos circiter quadraginta in eremo vixit, & sibimet omnibus delitijs interdictis soli Deo vacauit, & adhuc signis & prodigijs claruit, aliquid tamē sibi à dęmonib. obijci audiuit, de quo rationem reddere non posset, quid nobis accidet, in illo seuero iudicio, vbi Deus scrutabitur *Ierusalem in lucernis*? Equidem, Auditores, qui rem istam attentè & serio cogitaret, non dubito quin eo admirationis ac stuporis deueniret, vt somnum omitteret, & cibi ac potus obliuisceretur.

Ioā. Clim.

Sophon. 1.

Cæterum omnium hominum causis dili-

Sententia promulgatio. diligentiſſimè & accuratiſſimè diſcuſſis, proferet iudex in impios æternæ damnationis irreuocabilem ſentẽtiam. *Matt. 25.* *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius*. O verbum aſperum, quod qui audierit, tinnient ambæ aures eius! O ſententia intolerabilis, quæ omni bono ſpolias, & omne malum adducis! Maledixit aliquando ficulneæ Dominus, *Marc. 11.* & continuò non modo folia, ſed & truncus, & radices penitus aruerunt. Nec minùs efficax erit illa vltimæ diei formidabilis maledictio. Nam ſuper quos ceciderit, eos velut grando quædam aduret, & vſque adeo humore gratiæ diuinæ deſtitutos relinquet, vt numquam ampliùs boni aliquid, vel agere, vel loqui, vel cogitare, vel ſperare poſſint. Tunc igitur impij ſentẽtiæ huiuſmodi fulmine percuſſi montibus dicent; *Luc. 23.* *Cadite ſuper nos; & collibus, Operite nos*. Tunc ponent in cœlum os ſuũ, & immanes blaſphemias in Deum Iudicem euoment. Tunc maledicent diei, & horæ, in qua nati ſunt, & parentibus, qui eos genuerunt, & vberibus quæ eos aluerunt, & aeri, quem ſpirauerunt, & terræ, quam calcauerunt. Sed nõ diutius in præſentem Iudicem hęc dicere eis licebit: Repente enim ſpiritus Domini inuoluet eos, & in abyſſum magno impetu præcipitabit. id quod his verbis in Apocalypſi refert *Apoc. 18.* Euangeliſta Ioannes: *Et ſuſtulit vnus Angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare dicens, Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur*: & claudetur abyſſus portis æreis, & repagulis ferreis, quæ nulla vi perrumpi, & nulla arte reſerari poterunt. Ibi autem bibent de calice iræ Domini, *Apoc. 14.* *& fumus tormentorum eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum: Nec habebunt requiem die ac nocte*. Iuſti ex aduerſo plenæ beatitudinis, & gloriæ ſempiternæ compotes effecti, in laudes Domini, & gratiarum actionem ora reſerabunt, & cum cantu & lætitia Dominum atque Imperatorem ſuum ad cœli gaudia reuertentem proſequentur, & comitabuntur, & cum eo ſine fine regnabunt, & bonis cœleſtibus ac ſempiternis perfruentur. Et quinam erunt, Domine Deus, quibus ſors tam beata cõtinget? Si tribulationes pati neceſſe eſt, hic tun de verberibus, hic flagellis affige, hic vre, hic ſeca, vt in æternum parcas.

Epilogus. Verùm nos, Auditores, vſquequo hæc, quæ de iudicio literæ ſacræ nos docent, tanquam aniles fabulas, vel hiſtorias nihil ad nos pertinẽtes, audiemus? Si vera ſunt, ſi negari non poſſunt, ſi noſtra res agitur, ſi periculum magnum omnibus imminet, ne in æternum pereamus, cur non excitamur, antequam mortis nocte ac tenebris obruamur? Cur, qui tempus habemus, tempus expectamus? Percipite, quæſo, quæ dico, & animis veſtris mẽtibuſque mandate. *Simile.* Solent in quibuſdam regionibus ijs, qui Doctoratus laurea donandi ſunt, quæſtiones quædam explicandæ aſſignari, & ſpatium temporis, horis quatuor & viginti definiri. Quæ cùm ita ſint, nonne ſtultiſſimi eſſent, ſi ſuis quæſtionibus prætermiſſis, alijs ſtudijs & negotijs illo ipſo tempore operam darent? Eſſent planè: & idcirco hoc illi intelligentes, ſeſe in cubiculis claudũt, & parũ, aut nihil cibi, & ſomni capientes illis ſuis quæſtionibus totos ſe dedunt. Et ſi fortè ad eos familiares accedant, & ad conuiuium, ad venationem, ad piſcationem, ad alia oblectamenta inuitent, cum ſtomacho illis reſpondent, cras lauream Doctoratus capere, vel infamia inſigni notari neceſſe eſt, & quæſtiones mihi difficillimæ propoſitæ ſunt & ſpatium temporis breuiſſimum conceditur; & audetis me à ſtudio, & meditatione auocare? Sic illi reſpondent: quia *prudentiores ſunt filij huius ſæculi filijs lucis in generatione ſua*. *Luc. 16.* Diſcamus igitᵘ vel ſaltẽ ab illis, tametſi potiùs illi à nobis diſcere prudẽtiã debuerũt. Cogitemᵘ diẽ illũ, in quo coram Deo, & Angelis, & omni orbe terrarum ad quæſtiones difficillimas

mas respondendum erit, & vel corona gloriæ decorandi, vel ignominia infinita afficiendi erimus. Cogitemus nobis temporis spatium omnino breue præscriptum & definitũ esse, quod cur quæso totum in Cicerone, & Aristotele euoluendo terimus? O insipientia! O tenebræ filiorum Adam! Omne studium, omnem curam, omnem ætatem ponimus in rerum natura perscrũtanda, & cursu siderum inuestigando, de quibus in iudicio non interrogabimur, & virtutum atque operum bonorum rationem nullam habemus: à quibus tamen gloria, vel ignominia sempiterna dependet. Non reprehendo rerum cognitionem, & studia literarum; sed nimiam in ijs sollicitudinem, & nimium in virtutibus, & operibus bonis torporem vitupero. Claudamus igitur nos in cubiculis cordium nostrorum, atque ibi seriò aliquando statuamus, inanes nugas omittendas esse, & in ea totis viribus incumbendum, de quibus iudici nostro rationem reddere nos oportebit: carni autem & mundo ad inania lucra, & falsos honores & fallaces delitias nos inuitantibus, libere respondeamus, ad ea nobis tempus non suppetere, iudicium nimirum seuerum imminere, non esse pro breuibus & caducis æternorum iacturam faciendam. Quod si fecerimus, & in morte securi, & in iudicio parati inueniemur vt respondeamus ei, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON

CONCIO TERTIA DE CRVCIATIBVS GEHENNÆ.

SYNOPSIS.

Loco exordij duorum magnorum malorum tres assignantur causæ: Primum malum, quòd tam multi inueniantur infideles: alterum, quòd fideles ipsi tam libere peccent. Causæ huius rei sunt, prima Inconsideratio, secunda Ignorantia grauitatis peccati (quam ex offensi dignitate, remedij præstantia, & proposita pœna metiendam esse docetur) tertia Philautia, quæ plurimos in errores induxit; cui tamen occurritur, considerando, quàm seuerè Deus in Angelos, imò in ipsum Filium aliorum peccata animaduerterit. Obuiatur stupidæ quorundam interrogationi de pœnarum gehennæ certitudine, per rationem, & apologum vulpis vestigia non redeuntia considerantis. Deinde ad pęnam gehennæ descenditur, quæ duplex à Theologis statuitur: Pœna damni, & Pęna sensus; atque in primis de pęna damni agitur, quæ sine comparatione maior exilij pęna apud Romanos. Quanta præterea pęna sit summi boni amissio, testimonio S. Chrysost. ac similitudine pueri plebeiæ sortis in regnum substituendi, sed Pędagogi monita negligentis, dilucida amplificatione accommodata, demonstratur. Graphicè insuper depingitur pęna sensuum, & primò quidem internorum, vti sunt Phantasma, Memoria, Intelligentia, & Voluntas, quomodo nimirum singuli sint excruciandi; damnatorum etiam miser discursus, & horrenda blasphemia finem primæ parti addunt.

Præmissa in secunda parte visione Ieremiæ, eaque breuiter explicata, osten-

ditur à contrario generalem omnium membrorum cruciatum futurum; ac deinde singillatim de sensibus externis agitur. Atque in primis quomodo oculi terribili dæmonum aspectu, & personarum præsentia, quæ quoquo modo causa peccati fuerunt, affligentur, exemplis declaratur; vbi seriò iuventutis seductores taxantur. Aurium tormenta adducuntur, & Syllæ Dictatoris crudeli facto exaggerantur. Modus pœnarum sensus olfactus per historiam 4996. Martyrum in vno carcere inclusorum, atque authoritate Virgilij adumbratur. Cruciatus gustus ex diuite Epulone guttam aquæ flagitantis probatur. Sensum tactus intolerabili frigore & calore esse cruciandum. Pœna, eaque perpetua, qua membra singula sunt affligenda, particulatim explicatur; & quomodo æternitas altiùs consideranda sit, epilogus breui dictorum anacephaleosi comprehendit.

DVO sunt, Auditores optimi, quę mihi de initijs & progressu Christianæ religionis cogitanti, & memoria signa & prodigia nostri liberatoris repetenti, maxime admiranda, ac penè incredibilia videri solent. Vnum, inueniri aliquos, qui nostram sanctissimam fidem amplecti recusent: alterum eos peccare audere, qui eam fidem susceperunt. Nam quis non miretur, post fidei nostræ prædicationem, tot Prophetarum vaticinijs promissam, tanta populorum consensione susceptam, tãto miraculorum numero fundatam, spe nutritam, charitate auctam, antiquitate roboratam, Episcoporum successione confirmatam, ipsa denique Romanæ Ecclesiæ auctoritate munitam, adhuc aliquos reperiri, quibus Catholica Christi doctrina minus probetur, & nouarum sectarum auctoribus, magistrisque errorum nomina dare non verentur? Quis item audiens, credidisse nonnullos, ijs, qui Dei legẽ violauerint, æterna supplicia esse proposita, & tamen eos ipsos, qui id crediderunt, summa facilitate atque audacia in Deum peccare, non obstupescat? Etenim si edicto Regis cautum esset, ne quis certa hora portas ciuitatis egrederetur, suspendio proposito, quis ita stultus & suæ salutis negligens inueniretur, qui ea ipsa hora coram multis testibus pedem extra portam efferre tentaret? Et si fortè casu aliquo id faceret, nonne postea non solùm testes, sed portam etiam ipsam tanquam patrati criminis consciam pertimesceret? Vnde igitur fieri dicemus, vt cùm Christianis omnibus iam persuasum sit, Deum Optimum Maximum irreuocabili sententia statuisse, vt qui legis ipsius violatæ reus diem extremum clauserit, ęternis vinculis alligetur, & supplicijs inexplicabilibus sine vllo fine torqueatur: nihilominus tam multos quotidie videamus, qui nec compulsi, nec rogati, sæpe etiã nec inuitati, spõte sua & libera volũtate, ac libẽti aĩo Deũ offẽdãt; quin ẽt occasiones q̃rant peccandi, & inuẽtis gaudeãt, doleant nõ inuentis?

Mirũ est quosdam esse infideles; mirabilius tamen fideles tam liberè peccare.

Mihi quidem, Auditores, huius rei tres præcipuæ causæ esse videntur, inconsideratio, ignorantia, & amor sui ipsius, quem Græci φιλαυτίαν commodius, & significantius dicunt. Etenim inconsideratiõ non minima causa, imò fortasse præcipua ratio est, cur nos à peccando non reuocet periculum, quod nobis omnibus impẽdet, cruciatuum sempiternorum. Nec enim permultis fides deest; sed attẽta diligẽsque cõsideratio eorũ, q̃ fides ꝑponit ac docet, maximè deest. Quocirca rem Deo gratissimam, & vobis vtilissimam me facturũ existimaui, si quemadmodum

Huius rei causa tres.

Prima, inconsideratio.

dum cõcione superiori promisi, hodie vobis ad memoriam reuocem, & in ipsis prope oculis ponam, quam horribili, q̃ atrocia, q̃ diuturna supplicia impijs sceleratisq; hominib. Deus parauerit. Sed antea tamen, quam de gehennæ cruciatibus dicere incipiam, duæ illę reliquę causæ, quas paulò ante commemoraui, refellendæ sunt.

Secunda, ignorãtia grauitatis peccati, & pœnæ.

Initio igitur quia peccati grauitatem, & magnitudinem ignoramus, propterea vix adduci possumus, vt credamus, cruciatus gehennę tales esse, quales sacræ literæ nefarijs hominibus cõminantur. Quod his verbis D. Aug. affirmat; *Sed ideo, inquit, pœna æterna dura & iniusta sensibus videtur humanis, quia in hac infirmitate moribundorum sensuum deest ille sensus altissimæ purissimæque sapientiæ, quo possit sentiri, quantum nefas in illa prima præuaricatione commissum sit.* Profectò enim si culpæ grauitatem intelligeremus, de pęnarũ acerbitate minimè dubitaremus. Vultis aũt vt vno verbo dicam q̃ta sit grauitas peccati? Tanta est, Auditores, q̃tam aĩus noster cõplecti nullo modo põt. Nam vires humanę mentis exuperat, & omnem mortalium intelligentiam vincit: Si enim offensionis magnitudinẽ ipsius offensi dignitate ac nobilitate metiri oportet, certè peccatum, quod infinitam dignitatem, nobilitatemque lædit, malum infinitum atque immensum erit. Denique quam periculosus, & quam grauis sit morbus peccati, ex ipsius medici, & medicamentorum, quæ ad ipsum curandum necessaria sunt, præstantia ac dignitate cognosces. Cum enim aliquem ita ægrotare audimus, vt ijs medicis, qui in vrbe sunt, non contentus, vndique peritissimos medicos, & ex distantissimis locis accersat, & medicamẽtis exquisitissimis, & maximis sumptib. comparatis opus habeat, nos quoque, qui medici non sumus, grauissimo aliquo morbi genere hominem illum laborare asserimus. Quid igitur de peccati morbo cogitare debemus, quem omnium Angelorum atque hominum sapientia, ingenium, potentia, vires, curare nunquam potuissent? Et planè genus humanum totum morbus ille ad interitum perduxisset, nisi ex ipso sinu Patris Dei Sapientia descendisset, & medicinã exquisitissimam ex ipso sui corporis dignissimi sanguine confecisset. Certè, Auditores, q̃n nullum aliud argumentũ ad grauitatem peccati demonstrandam haberemus, hoc vnũ tale est, vt planè omnib. persuadere possit, quamlibet culpam in Deũ admissam, scelus esse tã immane, vt de pęna ei culpæ debita iure optimo dicere possimus: Oculus nõ vidit, auris non audiuit, in cor hoĩs nõ ascenderũt supplicia, ac tormenta, quæ p̃parauit Deus offendentib. se. Cur.n. Deus, qui ipsa sapientia est, & hõ fieri, & in crucẽ agi, & mori voluisset, vt regnũ peccati destrueret, nisi res magna, & creatas vires exuperãs exterminatio peccati fuisset? Hæc igit' si aliq̃n cogitarem', nõ ita faciles ad peccandũ essemus, & de gehẽnæ cruciatib. multò aliter sentiremus. Sed iã ad alterã causã nostri torporis veniamus.

Aug. li. 21 de ciuit. c. 12.

Simile.

Tertia Philautia.

Amor suijpsius, execrabilisq; Philautia, mirũ est, Auditores, q̃tam vim habeat ad persuadendũ. Est.n. tã blanda côciliatrix, & quasi suadela potẽs natura, vt eius suasu plerique oẽs facilè credant, q̃q̃ improbè & sceleratè viuant, tñ aut nullas, aut breues, & exiguas pęnas se daturos. Hinc.n. primũ orta est illa sentẽtia quorundã Philosophorũ, qui, vt Arist. scriptum reliquit, res præclarè gestas sibijpsis tribuebãt, & earũ auctores se credi, atq. haberi cupiebãt: flagitiorum autem & scelerum, quæ interdum committebant, omnem culpam in externam quandã causam reijciebant. Itaque si bene aliquid egissent, præmijs affici; si male, pęnam luere nullam volebant. Porro ex eadem radice Christianorum etiam Scriptorum illi errores pullularunt, quos lib. 12. de ciuit. Dei D. Augu. & commemorat, & refellit. Alij enim nullas esse pœnas æternas Christianis Catholicis,

Arist. li. 3 Moral.

Aug. li. 12 de ciuit.

licis, licèt corruptè viuentibus, paratas crediderunt: alij non solùm Catholicos, sed hæreticos etiam, qui cùm Catholici aliquando fuissent, à pœnis æternis suis sententijs liberauerunt: alij nullum Sacramento Baptismatis initiatū, siue Catholicū, siue hæreticū, æternis supplicijs addici posse asseruerūt. Alij progressi lōgiùs, homines omnes siue Christiani, siue Iudęi, siue Ethnici sint, extremo iudicio saluandos esse, vel suis ipsorum meritis, & aliorum patrocinio & suffragijs putauerunt. Alij denique non hominibus solum, sed dæmonibus quoque spem veniæ, & salutis æternæ adeptionem promiserūt. Quos omnes quid nisi execrabilis Philautia, ita malè misericordes, & tā abiectè de cruciatibus gehennæ sentientes effecit? Quæ cum ita sint, mirum profectò nobis non debet esse, si hæc eadem Philautia, his etiam nostris temporibus in nonnullis efficiat, vt difficilè atque ægrè in animos suos inducant, æternorum intolerabiliumque suppliciorum sibi periculum imminere, nec non vt stultè apud se ratiocinentur, ac dicant: Certè nunquam me Deus tam grandi precio redemisset, & tanta propter me hic in terris pertulisset, si propter blasphemiam vnam, vel aliud aliquod crimen, æternis me carceribus mancipare in animo habuisset.

Remediū contra Philautiam. Exemplū.

Verum occurrendum est, Auditores, huic falsæ, & perniciosæ opinioni, & quam debili fundamento innitatur demonstrandum. Quæro igitur à vobis, si Rex noster obscurum aliquem hominem adamare incipiat, ad honores euehat, publicis muneribus ornet, denique arci totius imperij sui instructissimæ, ac pulcherrimæ illum præficiat; si is cum hostibus in Regem suū conspiret, atque arcem suæ curæ commissam, in manus illorum venire patiatur: postea verò casu aliquo capi eū, & ad suum Regem adduci contingat, quid Regem facturū existimatis, num quia proditorem istum vehementer aliquando dilexit, de eo pęnas proditoribus debitas non sumet? Certè sumet, & eo atrociores, quo maiora beneficia in illum ante contulerat. Sic igitur, tametsi Deus nos vehementer dilexit, cum Filium suum ad nos misit, & eum pro liberatione nostra tam multa pati, ac tolerare voluit: tamen nihilo seciùs nos æternis cruciatib. puniet, si ad castra hostium transfugerimus, & arcem animæ nostræ dęmonibus prodiderimus. An est quisquam qui Patriarchæ Ioseph historiam vel non audierit, vel non legerit? Is enim cum venditus a fratribus suis, atque in Aegyptum adductus fuisset, emit eum Princeps exercitus Pharaonis, & ita vehementer eū dilexit, vt omni domui illum præficeret, & omnium fortunarum suarum administrationem illi commiserit. Et tamen simulatque suspicari cępit, ab eo coniugem suam sollicitatam de stupro fuisse, vehementissimè commotus, non modo eum a præfectura domus deturbauit, sed etiam in teterrimum carcerem coniecit. Quid de damnatis angelis dicemus? Nonne dæmonum princeps, princeps Angelorum fuit? Ita sane. Nam vt B. Gregorius, & eo multo antiquior Tertullianus, & alij permulti Ecclesiastici scriptores docent, primus & nobilissimus omnium Angelorum, atque adeo totius opificij diuini præstātissima pars ille fuit, qui nunc humillimus, miserrimus, & abiectissimus est. Hinc in sacris literis nunc *Lucifer*, nunc *principium viarum Dei*, nunc *signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore* nominatur. Atque de eo Ezechiel Propheta dicit: *Omnis lapis preciosus operimentum tuum*. Et rursum: *Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius*. Et item: *Et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso* Dei. Iam igitur si præstantissimus, sapientissimus, & maximus omnium Angelorū propter peccatum vnum è cęlo exturbatus, & in Abyssum præcipitatus fuit; vnde nos,

Gen. 37. 39.

Peccatum quantopere punitū in angelis. Gregor. Tertul.

Isa. 14. Iob. 40. Ezech. 28.

Ibid. Ezech. 31.

Ibid.

nos, cum in cęno innumerabilium peccatorum hæremus, de Dei nobis beneuolētia, & charitate blandimur? Quid? quod non Angelos modo, sed ipsum etiam Filium propter peccata Deus afflixit. Nihil est, Auditores, quod Deus diligat vehementius, quam ipsum verum, & naturalem Filium, & tamen cum is peccata nostra in humeros suos sustulit, & pro eis satisfacere se velle professus est, percussit eum Deus, & contriuit *in infirmitate*, vt Isaias Propheta loquitur: & eos dolores, ac supplicia perferre eum voluit, quæ nemo vnquam hominum hic in terris tolerauit. Magnum ergo & implacabile Dei odium contra peccatum est, quando in ipso Filio, ita seuere alienum scelus vlciscitur. Sed *si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet*? Si Dominũ ipsum omnium virtutum floribus ornatum, & omni gratia, & decore spirituali virentem passionis flamma ex alienis sceleribus excitata, ita vehemēter exussit, vt *nouissimum virorum, & virum dolorum* illum efficeret; quid in lignis aridis, hoc est, in hominibus humore gratiæ & virtutum destitutis, gehennę fornax efficiet, quam tot flagitia, tot facinora, tot scelera succenderunt? Hæc igitur cùm ita se habeant, dubitare, Auditores, nullo modo debemus, quin gehennæ supplicia inexplicabilia atque intolerabilia sint.

Imo' in Christo.

Isai. 53.

Luc. 23.

Isa. 53.

Sed adhuc tamen mihi videor audire, nescio quem obstrepentem, ac dicentem: Ecquis vnquam ex gehenna rediјt, qui hæc vera esse renunciaret? O stultam interrogationem! Imo propterea vehementius carcer ille est timendus, quod ex eo nullus vnquam reuerti potuerit. Si enim aliqui redirent, omnes sperare possent, se aliquando redituros. Nunc autem cùm nullus vnquam reuertatur, argumentum est, puteum illum tam profundum esse, vt nemo inde emergere possit. Quam prudentiam, si non aliunde, vel ab ipsis fabulis discamus, Ex siquidem tradunt, vulpem cum multa ad leonem introeuntia, & nulla exeuntia vestigia cerneret, non dixisse apud se, Nemo redit, qui periculum aliquod apud leonem esse renunciet, nihil igitur apud eum periculi erit. Hoc, inquam, eam dixisse non tradunt; sed contrà, propterea vehementer ad leonem accedere timuisse, quod multa animātia ad ipsum proficisci, & nulla inde reuerti cernebat. Quid? quod multi ad vitam diuina ope reuocati sunt, qui & verbis & factis, magnitudinem earum pœnarum non modò non explicari, sed neque cogitari à nobis posse testati sunt? De quibus multa Beatus Gregorius, Ioannes Climacus, & alij nonnulli sancti & eruditi homines retulerunt.

Stupida quorundā interrogatio.

Venio nunc ad illud quod est proprium orationis nostræ. Quemadmodum in peccato quolibet duæ peruersitates reperiuntur, auersio à summo & increato bono, & conuersio ad bonum exiguum & creatum; sic in pœna, quæ ei culpæ respondet, duo dolores reperiuntur. Vnus, qui ex amissione sempiternæ beatitudinis; alter, qui ex supplicijs & tormentis, quæ corpori & animo inferentur, oritur. Quos duos cruciatus, pœnam damni, & pęnam sensus Theologi vocant.

Pena damni, & sensus.

Ac vt de amissione felicitatis, quæ pęna grauior, prius dicamus: Nulla potest, Auditores, pęna tam immanis, aut fingi, aut cogitari, quę à iactura summi boni non vincatur. Etenim si ignis ardor corpori admotus ita cruciat, vt tolerari non possit, cùm tamen solùm auferat bonam corporis cōstitutionē, & naturale temperamentum, quod bonum omnino modicum & exiguum est, quàm vehementer torquebit illa auulsio ac separatio à Deo, cuius solus conspectus tantum est bonum, vt repente beatum, ac felicem hominem efficiat? Supplicium ingens, ac penè omnium grauissimum, Romanis ciuibus videbatur, cùm propter maxima aliqua crimina ab Vrbe abesse, & ciuium conspectu priuari, & in insulis qui-

Exilium magnum supplicium.

quibusdam semidesertis inter barbaros habitare cogebantur. Quocirca Marcus Tullius, cùm ab exilio reuocatus, quasi nouum orbem ingressus esset, & cęlum cum terra commutasset, stupefactus aiebat; Quę species Italię? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo Vrbis? quę humanitas ciuium? quæ Reipublicæ dignitas? quæ vestra maiestas? Quantum igitur doloris percipient ij, qui a cęli palatijs, a Republica Sanctorum, ab illis felicissimis regionibus, vbi regnat pax, charitas, tranquillitas, gaudium, vbi resonat vox laudis, & exultationis, & perpetuum Alleluia cantatur, ab illa denique purissima luce, quæ lætos ac beatos efficit intuentes, abesse, & in teterrimis carceribus, & omnium sordium fędissima sentina, *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, vbi nulla vox, nisi gementium & blasphemantium, vbi nullus sonus, nisi percutientium malleorum, & flagellorum audietur, cum dæmonibus omnibus barbaris immanioribus, & cum omni scelestissimorum hominum colluuie perpetuo versari cogentur?

Maius pœna damni.

Iob 10.

Sed video, quod nonnulli vitæ præsentis amatores dicturi sunt: Nunquid in præsentiarum istis omnibus rebus, quas commemorasti, non caremus? Quis nostrum in cęli palatijs versatur? Quis illa luce purissima fruitur? Et nunquid propterea tristamur? nunquid torquemur? Imo verò si nobis in corpore isto semper esse, & bonis præsentibus frui liceret, nunquid de bonis illis cęlestibus cogitaremus? Hæc est, Auditores, communis imperitorum hominum deceptio, qui nesciunt nos post mortem alios oculos, & aliam rerum cognitionem, atque intelligentiam habituros, quam nunc habeamus. Quod B. Chrysostomus pulchrè his verbis expressit: *Qui in gehenna vritur, & cœlorum regnum prorsus amittit. Quæ certè pœna maior est, quam cruciatus illa flammarum. Noui autem, quia plurimi pertimescunt gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multo amarius, quàm ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si verò id non possum sermone monstrare, nihil est omnino mirandum. Neq; enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoque de eorum amissione scire possimus. Nos autem hanc absque dubio discemus, cum experimento cœperimus edoceri. Itaque tunc aperientur oculi, tunc velamen auferetur, tunc cum ingenti dolore impij videbunt, quid inter bonum æternum & summum, & hæc fragilia & caduca discriminis sit.*

Nimius quorundā stupor.

Chrysost. homil. 24. in Mat.

Ac vt rem istam quantum possumus illustremus, hanc, si placet, comparationem accipite. Rex quidam potentissimus, cum filium nullum haberet, qui in regni administratione succederet, puerumque nescio quem elegantem & forma liberali, sed obscurum & tenuē, conspicatus aliquando fuisset, eum ad se vocari, & Pædagogis instituendum tradi iussit: deinde in testamento scriptum reliquit, vt si puer ille, cum adoleuerit, eruditus, sapiens, grauis, omni genere virtutum ornatus, & denique ad clauum Reipublicæ regendum idoneus inueniatur, Rex & Princeps legitimus habeatur, atque in solio regum collocatus, diademate, & sceptro insignitus, totius regni gubernacula suscipiat. Si secus eueniat tanquam omnium ignauissimus, catenis onustus ad triremes cum ignominia & dedecore, quo dignus est, eijciatur. Continuò Principis imperio ministri eius obtemperant. Adducitur puer, Pædagogis traditur, vt litteris & moribus imbuatur diligentia adhibetur. Sed ille ab alijs puerulis illectus, nec q̄d secum ageretur intelligēs, simulatq. Magister domo pedem extulerat, librum in imum angulum proijciebat, & diem totū in quibusdā domunculis ex fragmētis vasorum erigendis, & alijs puerilibus ludis conterebat. Circa vesperam Pædagogus

Simile.

dagogus redibat, rationem lectionis exigebat, puerulus vix vbi librum reliquisset recordari poterat. Cōmotus Pædagogus verberib. puerū afficiebat, pede domúculas ab illo fabricatas euertebat, eiq. dicebat; O si intelligere posses, quid istis tuis puerilibus oblectamentis amittas, & quantum tibi detrimenti negligentia in ediscendis litteris adferat! Sed intelliges paulò post, quando istud intelligere nil proderit. Ille, quòd verè puer esset, propter verbera & obiurgationē Pædagogi flebat; sed multò magis propter domunculę euersionem. De verbis autem Magistri, & Regis testamento nihil cogitabat, quin etiam die sequenti verberum, & obiurgationis oblitus, iterum domunculam extruebat, & in suis consuetis ludis puerilibus occupabatur. Tandem cùm adolevisset, & eum rudem atque imperitū, & omnino ineptum ad regnum gubernandum regię voluntatis executores vidissent, coram eo primùm Regis testamentum legerunt, deinde vinculis alligatum ad triremes cum ignominia maxima expulerunt. Quid, obsecro, illum magis fleuisse, quid acerbiùs tulisse existimatis, remigandi laborem, an regni amissionem? Ego certe sic statuo, illum quòd triremibus manciparetur, vehementissimè doluisse: nec enim statum infeliciorē hic in terris inueniri posse arbitror: si quidem nullius rei, qui sunt triremibus addicti, præterquam verberum copiā habent: tamen sine vlla dubitatione, multò grauiùs atque iniquiùs accepisse illum censeo, quòd regni amplissimi & maximi honore spoliaretur. Quid enim miserius, quid infelicius dici aut cogitari potest, quam propter nugas pueriles regni pulcherrimi, & nobilissimi iacturam fecisse? Hæc igitur parabola quem nostrum non tangit, Auditores? Nos enim omnes dum hic in terris viuimus, pueri sumus: nihil altum sapimus, nihil sublime cogitamus: toti sumus in rebus ludicris, & nugis puerilibus occupati. Quanta solicitudine domos luteas extruimus? quæ nisi paulo maiores essent, in quo ab illis puerorum domunculis differrent? Sic etiam studia mercatorum, ambitiones clericorum, & aulicorum, moliones artificum, Regum ac Principum contentiones de ciuitatibus, de prouincijs, de regnis: nec non lites priuatorum de possessionibus, de stillicicidijs, de limitibus nugæ sunt, sed paulò maiores, quàm illæ puerorum, & idcirco, vt Augustinus ait, negotia nominantur. Sed tametsi hæc omnia, quæ commemoraui nugæ sint, si cum alterius vitæ negotijs comparentur; tamen ita plerosque occupatos tenent, vt de negotio regni cœlestis, quod vnum, verum, ac serium negotium est, cogitare non possint. Videt hæc Pædagogus cęlestis, qui nos instituendos suscepit, vt ad regnum cęlorum capescendum idonei inueniamur, & nostras vices dolens clamare non cessat: *Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stultitia, quæ sibi sunt noxia, cupient? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Deinde pede euertit domunculas. Sæpe enim consilia nostra eludit. Expectabat mercator nauē onustam mercibus ex Oriente, & ecce audit naufragio facto merces oēs in Oceanū decidisse. Alius nescio quis, omnem spem suam in filio collocauerat, eum Doctorem, Canonicum, Pontificem breui futurum cōfidebat: denique super ipsum altissimas cogitationum turres fabricabat, & ecce audit illum febricula quadam correptum decubuisse, & post paucos dies extremum diem clausisse. Alius inuitatus ad nuptias, ad optimum prandium, ad egregiam potationem se comparabat; & ecce in morbum incidit, & a vino abstinere, & inedia morbum curare cogitur. Quis, obsecro, nobis ista facit? Quis ita hominum consilia, & cogitationes eludit? Pædagogus noster, Auditores,

Cogitationes hominum variæ

Prou. 1.

Psal. 4.

res, qui non quod nos oderit, sed quod vehementer diligat, hæc facit. Impedimenta enim abſcindere cupit, quæ nos ad cęlũ currentes retardant, & ne lectioni cęlesti operam demus efficiũt. Verũ nos puerorum verè inſipientium more euerſionem domuncularum, facultatum terrenarum iacturam, & cætera Domini verbera iniquo animo ferimus, & iterum ad eaſdē domũculas conſtruendas aggredimur, & de regno cęlorum, ad quod per iſta flagella vocamur, non cogitamus. Sed veniet, (mihi credite) veniet tempus, quando per ianuam mortis alium orbem ingrediemur, & ibi ſtatim viros atque adultos nos eſſe videbimus. Nemo enim in illa noua regione puer inueniri poteſt. Nam omnes, cùm hinc egrediuntur, in ipſo itinere in viros commutantur. Ibi igitur dicetur nobis, Vobis quidem regnum cęlorum, & pulcherrima illa domicilia parata erant, ſi veræ ſapientiæ dare operam voluiſſetis: ſed quia pueri ſtulti eſſe voluiſtis, & Pædagogi vocem atque admonitiones contempſiſtis, cum ignominia ac dedecore in tenebras exteriores proijciemini, vbi *erit fletus & ſtridor dentium*, & alij cruciatus, ac ſupplicia ſempiterna. Quid tunc dicturi ſumus, Auditores? Quid nobis tunc de iſtis domunculis, de iſtis ludicris honoribus, de iſtis puerilibus negotijs videbitur, quando Solis luce clarius intuebimur bonorum inexplicabilium verè permanentium, & nunquam periturorum, propter vmbras & ſomnia quædam iacturam nos feciſſe? O cum quanto animi dolore tunc dicent homines peccatores; *Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis?* Quid profuit per omnes terras, & omnia maria diſcurrere, vt opes congregaremus? quid profuit in palatijs Principum cum tanto labore verſari, & tãta arte magnis hominib. hoc eſt, terræ ac cineri adulari, vt honores aliquos aſſequeremur? Quid profuit ingenium torquere, & noctes integras vigilare, vt obſcuriſſimos ſcriptores intelligere, & inde neſcio quam auram captare poſſemus? Ecce enim hæc omnia tanquam vmbra tranſierunt, & veros honores, veras diuitias, veras voluptates, veram ſapientiam, verum, & ſummum, & æternum bonum ignorauimus, & ſine vlla ſpe recuperationis amiſimus. Tantus erit hic dolor, Auditores, vt quanquam certo ſciant damnati omnes, ſibi omnes aditus ad æternam beatitudinem intercluſos, & chaos maximum inter ipſos & locum beatorum interpoſitum, tamen naturali deſiderio impellente, ab illis vociferari non poterunt: *Domine, Domine, aperi nobis: Domine, Domine, aperi nobis*. Noſter igitur ſapientiſsimus Doctor Ioan. Chryſoſt. ait; intolerabilis quidem res eſt etiam gehenna: quis neſciat & ſupplicium illud eſſe horribile? Tamen ſi mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus eſt, quale eſt a beatæ illius gloriæ honore depelli, exoſumque eſſe Chriſto, & audire ab illo, *Non noui vos*: atque argui, quod eſurienti, & ſitienti negauerimus cibum & potum. Eſt enim ſatius mille fulmina ſuſtinere, quam vultum illum manſuetudinis, pietatiſque, nos tum auerſantem videre, & illos totius tranquillitatis oculos nequaquam nos aſpicere ſuſtinentes. Quid? quod ſummi boni iactura omnium aliorum bonorum iacturam ſecum adfert? Nec enim oculi damnatorum ſpeciem vllam pulcram, nec aures eorum vllos dulces concentus, nec ſenſus olfaciendi odorem vllum ſuauem, nec ſenſus guſtandi ſaporem vllum iucundum, nec ſenſus tangendi quicquam amplius molle percipiet. Qui enim a Dei conſortio ſemel excludetur, in Oceanum omnium calamitatum, & ærumnarum ſine vlla ſpe euaſionis vno tempore demergetur. Atque hæc quidem

Mat. 8. Sap. 5. Mat. 25. Chryſoſt. in Matth. Homi. 24.

quidem de iactura summi boni habui quæ dicere n.

Pœna sensus. Nunc ad eum cruciatum veniamus, quem ideo pœnam sensus Theologi vocauerunt, quòd sensibus & viribus, tam externis corporis, quàm internis animę admouendus sit. Ac vt de sensuum internorum supplicio priùs dicamus: quatuor sunt, quæ ad rem propositam pertinent, animæ facultates, quæ miris in gehenna supplicijs torquebuntur. Prima enim ea, quam Græci Phantasiam, nos Cogitationem dicere possumus. Secunda Memoria. Tertia Intelligentia. Postrema Voluntas.

Cogitatio cruciabitur, & quo modo. Cogitatio igitur cruciabitur vehemẽtissima quadã cõprehensione eorũ tormentorũ, in quibus tunc & corpus, & aius versabuntur. Nam si nunc grauis aliquis dolor ita sibi cogitationẽ vendicat, vt homo nõ possit, et si maximè velit, de eo dolore non cogitare, quid gehennę supplicia, quæ sine comparatione maiora erunt, in animis dãnatorum efficient? Et cogitatio igitur dolores acuet, & dolores cogitationẽ excitabunt; & se mutuo ita fouebunt, vt nullũ locũ in animo, & corpore dãnatorum quieti permittant. Istæ igitur erunt perpetuæ contemplationes eorum, qui dum hic fructuosè possent hęc meditari, non voluerunt, & qui his vtilissimis cogitationibus tanquam fræno libidinum vti dedignantur, eas tunc vt crudelissimos carnifices patientur.

Memoria quomodo cruciabitur. Deinde memoria non exigua etiam crux animis damnatorum erit, cùm antiquæ felicitatis, & præteritarum voluptatum recordari incipiet, propter quas ad ea tormenta deuenerunt. Tunc enim tandem intelligent, quanto sale aspersæ, & quàm acri pipere conditæ illæ epulæ fuerint, quæ olim tam dulces illis videbantur. Sed multò etiam vehementius torquebuntur, cum voluptatum præteritarum, breuitatem, cum præsentium dolorum æternitate comparabunt. Nam quis tam eruditus Mathematicus inueniri posset, qui nobis explicaret, quanto spatio tempus ab æternitate superetur? Quales igitur mugitus dabunt, & qualia suspiria ex imis præcordijs trahent, cùm diligenter subductis rationibus, inuenient, voluptates vix ad punctum temporis durasse, & velut vmbram, ac somnium præterijsse: dolores autem finem & terminum nullum habituros?

Intelligentia quomodo cruciabitur. Verùm intelligentia, sicut facultas præstantior & perspicacior est, ita cruce intolerabiliore torquebitur. In hac facultate ille vermis existet, quem tam sæpe diuinæ literæ peccatoribus comminantur, cùm aiunt: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* *Isa.66.* Nam vt vermis ex ligno oritur, & ipsum lignum vnde est ortus perpetuò rodit; sic iste vermis nascitur ex peccato, & cum peccato perpetuum bellum gerit. Nihil enim est aliud, quam perpetua quædam, & rabie, ac desperatione plena pęnitentia, ac dolor, quem ex peccatis capiunt, cùm intelligunt propter ea se regnum cęlorum amisisse, & in illos inexplicabiles cruciatus incurrisse. In Genesi legimus, habuisse quondam Ægyptios *Gen.41.* septem annos tantæ fertilitatis atque abundantiæ, vt loca, in quibus frumenta reconderent, non haberent, deinde septem annos alios tantæ sterilitatis, ac penuriæ, vt pecunias, agros, iumenta, & seipsos pro frumento tradere cogerentur. Quo tempore posteriore, quis explicare posset, quàm vehementer eos pœnitebat, quòd tam negligentes in conseruando frumento fuissent, quando eius copia eorum horrea redundabant? Et quod tẽpus futuræ penuriæ non prouidissent, qñ frumentum diligenter seruatum eos non modo ab inopia & fame liberasset, sed etiam ditissimos & fortunatissimos effecisset? Talis est vermis damnatorũ, Auditores, qui nec noctes, nec dies quiescit, sed perpetuo mordet, rodit, consumit, depascit viscera miserorum;

nec

nec vnquam obliuisci possunt tam præclaræ opportunitatis, quam hic in terris habuerunt, non solùm pœnas eas paruo negotio euadendi; sed etiam regnum cęlorum vilissimo precio comparandi. Itaque perpetuò ipsi secum altercantur, & dicunt; Nos miseros, quibus aliquando regnũ cœlorum offerebatur, & gratis donabatur: quin etiam obsecratum est, vt illud acciperemus, & renuimus. Si vel peccatorum nos pœnituisset, & ea ipsimet confessi fuissemus, omnia condonabantur. Quid magnum erat pęnitere? quid magnum confiteri? Si misericordiam implorabamus, facillimè concedebatur: si Dei opem postulabamus, præsto erat: si vel poculũ aquæ frigidæ propter Deũ dedissemus, vitam æternam consequebamur, & nunc perpetuò ieiunabimus, cruciabimur, affligemur, & fructum nullum reportabimus. O tempus illud aureum, & quod iam præterijt, nec in ęternũ reuertetur! Et quidnam mundus offerebat, vt tam terribilem Deum prouocare ad iracundiam auderemus? Etiamsi omnia regna, & omnia imperia totius orbis obtulisset, & illis multis annorum millibus tranquillè frui nobis licuisset, quid erat illud tamen, si cum leuissima harum pęnarum sempiternarum compararetur? Cùm igitur non regna, neque imperia, neque sæculorum diuturnitatem, sed vmbram quandam amarissimæ voluptatis obtulerit, propter hanc nos pondus ferre debemus cruciatuum sempiternorum? O cur tam cæci, cur tam stulti fuimus? Quis nobis mentem abstulit, quis oculos clausit, quis aures obstruxit? Quis nos ita fascinauit, vt hæc supplicia nunquam cogitaremus; vt in hæc tempora nunquam respiceremus; vt hanc inopiam nunquam prę uideremus; & benè monentes non audiremus? Et si hæc intelligentia patietur, quid tádẽ de voluntate dicemus quæ præcipua causa peccatorum est?

Miser discursus damnatorũ.

Voluntas quomodo

Voluntas igitur rabida quadam inuidia perpetuò cruciabitur, quam de ipsius Dei, & omnium Sanctorum gloria, & honore concipiet. Vt enim Psalmographus ait: *Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet:* nec enim quod cupit consequetur, nam *desiderium peccatorum peribit*. Hinc autem odium implacabile contra Deũ in iisdem peccatorum voluntatib. orietur: ex odio verò horrenda illa maledicta & blasphemiæ inauditæ nascentur, quæ in eorum linguis & ore nunquam deficient. Quoniam enim tunc hinc spem recuperandæ salutis nullam habebunt, certoque scient se nunquam ampliùs cum Deo in gratiã redituros, neque cruciatus vnquam finiendos, aut minuendos, & illinc Deum esse videbunt, qui eos tanquam catena quadam alligatos in illis perpetuis supplicijs tenet, & ipsum esse, qui in eos ab alto fulmina iaculatur, & suo omnipotenti flatu fornaces illas gehennæ succendit, tanquam rabidi canes ferocient, & nunquam à latratu, blasphemijs, & contumelijs cessabunt. Maledicent Deo, quòd eos creauerit, & morti addixerit, & tamen eos semper interficiẽdo, nunquam penitus interficiat. Maledicent eius tunc potentiæ, quòd tam vehementer illos torqueat. Maledicẽt eius sapientiæ, quòd eam nullum ipsorum flagitium fugere valeat. Maledicent eius benignitati, quòd pro illis versa sit in sęuitiam, & asperitatem. Maledicent eius cruci, & sanguini super eam effuso, quòd tam multis profuerit, & illis non profuerit. Maledicent Reginę cœlorum, quod tam multis peccatoribus ianua vitæ & misericordiæ fuit, & illis nouerca crudelis fuisse videbitur. Denique Sanctis omnibus maledicẽt, quod eos lætari, & gaudere de ipsorum tormentis intelligent. Ista erit illorum perpetua symphonia. Istæ Horæ matutinæ, & vespertinæ. Isti Psalmi atque Hymni, qui in illis funestissimis templis dæmonum cantabuntur: Vbi sulphur pro thure, pro cereis fumus ex pice & igne egrediens, & pro citharis atque organis stridor catenarum, & so-

cruciabitur.

Psal. 111.

Blasphemia damnatorũ.

nitus verberum, & malleorum erunt.

Iam vero si sola rerum tam horrendarum commemoratio, terrorem incutit, horrorem ingenerat, quid erit in eo ipso loco perpetuo commorari, vbi hæc dicuntur & audiuntur? Et quid ergo nos facere par est, ne tam funestis celebritatibus interesse cogamur? Sed modicum quiescamus.

PARS SECVNDA.

Ierem. 24. PROPHETA Ieremias duos calathos plenos ficubus sibi à Domino ostensos fuisse commemorat: quorum vnus, ficus bonas continebat, & bonas valde; alter ficus malas, & malas valde, vt comedi nulla ratione possent. Quibus duobus ficuum generibus duos hominum status post hanc vitam, nisi fallor, designauit. Omnes enim vel statum bonum, bonum valde, vel malum, malum valde obtinebimus. Nec enim est aliquis medius status inter statum beatorum, qui est bonus, bonus valde, & statum perditorum, qui est malus, malus ualdè. Nam ignis purgatorius, qui medius esse videtur, vsque ad certum quoddam & definitum tempus manebit, & demum omnes, qui in eo sunt, vel erunt, sempiternæ felicitatis & gloriæ compotes efficientur, & ad statum bonum, bonum valdè pertinebunt. Et quidem quòd status beatorum sit bonus, & bonus valde, proxima concione Deo aspirante demonstrabimus. Quod vero status damnatorum sit malus, & malus valdè, partim ex ijs, quæ diximus, partim ex ijs, quæ iam dicemus, intelligi poterit. Hactenus enim eum dolorem, qui ex amissione summi boni oritur, & quem inter nę aię vires patiuntur, maximum atque inexplicabilem esse, quoad potuimus, ostendimus. Nunc eum etiam dolorem atrocissimum esse demonstrabimus, quem in externis sensibus hominum damnatorum ipsa supplicia & cruciatus efficient.

Initio igitur, quemadmodum præmium beatorum non est vnum aliquod certum bonum seiunctum ac separatum ab alijs, sed quoddam commune ac generale bonum, quo omnia bona, & omnes delectationes, ac delitiæ continentur, atque ita à Boetio definitur, *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*: Sic pœna damnatorum non est vnum aliquod genus doloris, ut capitis, ut renum, ut dentium, ut oculorum, sed est pœna quædam generalis, quæ omnes omnium membrorum, & compagum, & sensuũ dolores comprehendit. Hic in terris, sicut bonum illud generale beatorum, ita malum istud generale damnatorum, nunquam experimur. Nam qui oculis dolet, non simul dentibus dolet, & qui dentibus, non simul oculis, & sic de cæteris ad eundem modum. At apud inferos atrocissimi dolores, & in capite, & in oculis, & in dentibus, & in pectore, & in renibus, denique in omnibus membris, omnibus compagibus, omnibus neruis, omnibus medullis, omnibus uiribus, & omnibus sensibus uno tempore perferentur: uti enim peccator omnibus membris contra Deum usus est, sic etiam in omnibus membris patietur, & nulla, nec minima pars erit, quæ suũ ac propriũ tortorem, & carnificem non habeat. Rogo vos, si unus aliquis nostrum spatio unius diei, generali ista pœna torqueretur, quid sentiret? quid pateretur? quam longam diem illam esse iudicaret? Nónne singula momenta mensibus longiora, & horæ singulæ annis diuturniores illi uiderentur? Equidem, Auditores, si canem unũ in plateis tot dolorum generibus simul torqueri uideremus, non dubito, quin uehementissimè commoueremur. Hæc igitur pœna, hic dolor est, si tamen ulla ratione explicari potest, quo damnati homines non vnius diei spatio, sed in omni sæculorum æternitate apud inferos cruciabuntur.

In damnatis generalis omnium membrorum dolor.

Sed iam hæc omnia pœnarum genera paulò diligentiùs, atque accuratius con sideremus.

Pœna oculorum.

Oculi, quia omnia inspiciunt, meritò primo loco inspiciendos se offerunt. Isti igitur oculi, qui nunc satiari delectatione non possunt, qui pulchras formas tanta auiditate conspiciunt, qui ad ludicra nugatorum spectacula intuenda tanquam principes curiositatis confestim aduolāt, qui vt impurissimi lenones, tam frequenter meretricias imagines in cordis cubiculum introducunt, qui solas inopum & miserorum calamitates, & ærumnas videre non queunt, qua cruce putatis apud inferos torquebuntur? Sane horrendas primū dæmonum figuras videbunt. Est verò tam horribile diabolum intueri, vt non nulli sensum, nonnulli vitam amisisse in ipso aspectu dæmonis referantur. D. Bernardus nonagesimum Psalmū exponens, quendam ex suis monachis refert fuisse, qui cùm ei nocte quadam horribilis quædam figura se ostendisset, tota illa die vix rationis compos fuit, nunquam se securum esse putabat. Denique in tam horribilem vocem prorupit, vt omnes monachos, qui tum forte dormiebant, excitauerit, vehementissimeque perterruerit. Cassianus quoque in Collationibus refert, tātum extitisse aliquando apud veteres Anachoretas dæmonis terrorem, qui eis varijs, sed horrendis semper figuris se prodebat, vt nec soli habitare, nec ij, qui in eadem cella morabantur, simul omnes dormire auderent. Itaque alijs dormientibus, alij in excubijs vigilabant, & nunquam Psalmos & Hymnos canere intermittebant. Iam igitur si dæmones hic in nostris regionibus tantum in nos imperij sibi assumunt, & tam vehementer eos formidamus, quid, quæso, in suis regionibus facturi sunt, vbi neque timebunt exorcismos, neque aquam lustralem, neque merita & orationes Sanctorum? Si hic ita grassantur, vnde tam potenter expellūtur, qd ibi faciēt, vbi dominātur & regnāt? Si homini cœmeterium aliquod ingredienti sola suspicio præsentiæ illorum, & erigi capillos, & vocem faucibus hærere facit, qualis metus peccatores inuadet, cùm in illo com muni damnatorum cœmeterio horrore & vmbra mortis pleno, obuiam tot mōstra, tot phātasmata, tot Chimęras habebunt? Deinde quam crucem patientur oculi damnatorum, cùm vxores, & parentes, & filios in ijsdem supplicijs intuebuntur? Egesippus de excidio Ierusalem scriptum reliquit, Alexandrum Hircani filium, & ducem Hebræorum, cùm atrocissimas pœnas de certis hominibus sumere vellet, iussisse, vt octingenti simul in media vrbe in cruces tollerētur, & cum adhuc viuerent, ante eorum conspectus vxores, & liberi singulorum crudelissimè trucidarentur, vt hac ratione non vna, sed multis mortibus miseri interirent. Neque verò hoc supplicij genus apud inferos deest. Ibi igitur cum ingenti do lore, & filij parentes, & parentes filios, & viri vxores, & vxores viros, & oēs qui alijs causa peccādi fuerunt, se cum illis in cruciatibus gehennæ videbunt. Ego quidem, Auditores, in hac florenti Academia tantam, tam modestam, tam quietam, tam studiosam, & verè religiosam iuuentutem ali atque institui, partim ex alijs audiens, partim etiam ipsemet videns, vehementer gaudeo: & communi omnium nostrum Domino gratias ago; sed tamen molestissimè fero, quod inter tot probos adolescentes, nescio quos corruptos, & corruptores versari intelligo, qui simplices circumueniunt, & nunc ad compotationes, nunc ad choreas, nunc ad alia libidinum incitamenta suis verbis alliciunt. Sed væ tibi, vir nequam, dæmonis imitator, pestis adolescentiæ. Siccine tantum bonum inuidere, & eripere audes Reipublicæ? Et quid ages,

Aspectus dæmonum terribilis.

Bern. in Psal. Qui habitat.

Cassian. in Collat.

Egesip. lib. 1. de excidio.

Contra seductores.

ages, cum te vna cum illis, quos decepisti, in illis viuis flammarum incendijs videbis? O quàm sæpe tunc dices, Pereat illa dies, qua te primum vidi, qua alloqui ac decipere aggressus sum: te enim in vitium ebrietatis, & alia scelera ac flagitia, & me in hæc supplicia vno tempore præcipitaui. Tibi verò ille respondebit, Pereat illa dies, quæ te latronem ac carnificé animæ meæ obtulit, & qua tuis venenatis sermonib. aures præbui. Hæ carminum alternationes, hæc symphonia illorum miserorum erit. Sed hæc symphonia nos monet, vt iam ab oculis ad aures transeamus.

Pœna aurium.

Aures igitur, quæ vsque adeo lasciuis cantibus delectabãtur, & ad proximorum detractiones atque infamiam gaudebant: quæque in foro circulatores per multas horas sine labore audiuissent, in templo autem concione vnius horulæ defatigabantur, nihil apud inferos, nisi gemitus, rugitus, vlulatus, contumelias, blasphemias & maledicta, audituræ sunt. Nam quemadmodum in regno beatorum semper laudes diuinæ, & dulcissimum Alleluia cantatur; sic in carceribus damnatorum perpetuò clamores, & blasphemiæ resonabunt. Isti erunt Hymni, qui ad sonitum malleorum, & verberũ cantabuntur. Memini me apud Plutarchum in Sylla aliquando legisse, seuerum illum Dictatorem quadam die sex hominum millia in paruo circo congregari mandasse, & simul in templo, quod non procul ab eo circo aberat, senatum coegisse: deinde militibus imperasse, vt cum ipse in senatu orationem haberet, tum ipsi sex illa hominum millia, quam celerrimè possent, trucidarent. Itaque vbi Sylla Dictator verba facere ad senatores aggreditur, continuò exaudiuntur innumerabiles crepitus, atque ictus ferientium gladiorum, eorum clamoribus, & gemitibus admixti, qui trucidabantur, & quanquam Dictator senatores admonebat, vt ijs, quæ dicebantur, attenderent, non curiosè, quæ foris agerentur, considerarent; tamen attoniti omnes, & pauidi effecti vix in ea concione contineri poterant. Hinc igitur cogitare possumus, qualem symphoniam, qualia organa, quales citharas audiremus, si semel nobis ad fores gehennę aures admouere liceret, vbi non sex millia, sed multò sine comparatione plura, perpetuò cæduntur, verberantur, percutiuntur, vlulant, rugiunt, exclamant.

Pœna olfactus.

Quid verò de sensu olfaciendi dicemus? Nulla reperiri sentina tam immunda, nulla tam grauiter olens cloaca inueniri potest, quæ cum gehennæ lacu comparari possit, in quem omnes totius orbis sordes proijciendæ sunt. D. Victor Africanus describens supplicia, quæ VVandali Arriani sanctis Martyribus inferebant, vnam ex atrocissimis pœnis eorum, carceris fœtorem fuisse confirmat. Sic enim loquitur de quatuor millibus nongentis nonaginta sex Martyribus, qui simul in eodem carcere torquebantur. Iactabantur, inquit, confessores Christi super inuicem, angustia coarctante vnus super aliũ, vt agmina locustarum, & vt propriè dicatur, vt grana preciosissima frumẽtorũ. In qua constipatione secedenti ad naturale officium nulla ratio sinebat loci; sed stercora & vrinam vrgente necessitate ibidem faciebant, vt ille tunc fœtor & horror vniuersa pœnarum genera superaret. Ad quas aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus VVandalis, vix clam admissi sumus intrare: qui introeuntes velut in gurgite luti vsque ad genua cœpimus mergi: Illud tunc Ieremiæ videntes fuisse completum: *Qui nutriebantur in crocceis,*

Victor Africanus l. 2. persecut. VVandalica.

Thren. 4.

croceis, amplexati sunt stercora. Conferte nunc, Auditores, hanc Martyrum pœnam cum supplicijs damnatorum. In carcere confessorum Christi pauci quidam erant, in carcere gehennæ innumerabiles homines erunt. In illo, solæ aliquot hominum sordes fœtorem excitabant, in isto omnes totius mundi sordes, omnes fœces, omnis colluuio, omnis denique teter & grauis odor congregabitur. Si igitur illius carceris fœtor omnia pœnarum genera superabat, quis gehennæ fœtorem sine vlla comparatione grauiorem & horribiliorem tolerare poterit? Quis item sine horrore legere potest, nouum illud tormenti genus, siue id verum, siue falsum sit, quod latinus Poeta describit, cum ait:

Virg. l. 7. Aeneid.

Mortua quin ẽt iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora.
Tormẽti genus: & sanie, taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

Quid? Nonne hoc est horrendum, non solùm aspectu, sed etiam auditu, vt homo viuus ac sanus cum mortuo cadauere colligetur, vt os viui cum ore mortui coniungatur, vt inspiratione teterrimi illius fœtoris, & corruptione ac vermibus à cadauere egredientibus homo miserrimus contabescat, & à mortuo viuus extinguatur? Sed si hoc genus supplicij durum atque immane, sicut est, ita nobis videtur, quid de gehennæ fœtore dicemus, qui ex tot spurcissimis corporibus orietur?

Pœna gustus.

Sed si hæc odoratus patitur, gustandi sensus, qui multò plurium, & grauiorum criminum causa esse solet, nũquid immunis à supplicio erit? Non sanè, Auditores: verùm tunc primùm intelligent homines ebriosi, atq; impurissimi helluones, quanti exquisitas epulas, & potationes illas emerint, quas hic tam vili precio se emisse arbitrabuntur. Iste igitur sensus incredibili fame & siti torquebitur; & qui nunc duorum dierum ieiunium ferre non possunt, & nisi vsque ad ebrietatem & vomitum biberint, se naturæ satisfecisse non putant, tali tunc inedia, & siti cruciabuntur, vt maior neque cogitari, neque fingi possit. Quem non moueat illa vox diuitis Euangelici: *Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma?*

Luc. 16.

Quæ maior inopia cogitari põt? Quid minus petere poterat iste diues, qui quondam *epulabatur quotidie splendidè?* Non audet plenum aqua poculum petere, cui olim exquisitissima vina non sufficiebant: sed neque postulat vt manum totam, imò quod magis admirandum est, nec vt totum digitum Lazarus in aquam intingat, sed extremam duntaxat digiti partem: & hoc ipsum impetrare non valuit. Quæ propterea nobis narrantur, vt intelligamus, ita generalem fuisse illam interdicti, & excommunicationis sententiam, quam Dominus protulit in damnatos, vt nemo sit, qui eis vel minimum consilium, aut auxilium præbere possit. Itaque quocunque oculos vertent, quocunque manus extendent, ad omne consilium, atque auxilium sibi aditum interclusum cognoscent. Et quẽadmodum ij, qui in mediũ Oceanũ ceciderunt, dum suffocantur, & cum morte luctantur, frequenter manus ac pedes extẽdunt; sed nihil nisi liquidam aquam inueniunt, quæ omnes illorum conatus, & contentiones eludit: sic ij, q̃ in illud altissimum miseriarum pelagus lapsi sunt, & in eo perpetuò suffocãtur, omnium rerum opem, etiam mortis ipsius implorant, sed frustra. Nemo est enim, qui minimam opem illis adferre vlla ratione possit. Verum tandem hæc vera sunt, Auditores? Vnde didicimus? Quis ista narrauit? Num Homerus, num Plato, num Virgilius?

lius? Ipsa veritas, ipsa Dei sapientia, is qui mentiri non potest, hæc locutus est. Est igitur fides in orbe? Vtuntur homines ratione? Iudicare aliquid possunt? Vnde in illis, qui ista credunt, tantus torpor existit? Qui in alijs minoribus malis arcendis tam diligentes sumus, cur ista, quomodo euadamus, non prouidemus?

Sensus tangendi quomodo cruciabitur.

Neque tamen sunt hæ omnium pœnarum grauissimæ, adhuc aliæ multò grauiores supersunt. Siquidem sensus tangendi, propter quem tot flagitia, tot scelera, tot sacrilegia, tot stupra, tot adulteria perpetrantur, diuinæ iustitiæ ratio postulat, vt multò atrociùs, quam cæteri sensus torqueatur. Itaque tortor huius sensus ignis erit, tam potens, tam viuus, tam efficax, vt noster ignis cum eo comparatus non verus, sed pictus esse videatur. Nam cum in hunc vsum duntaxat à Deo creatus sit, vt iustitiæ ipsius instrumentum existat, dubitare non possumus, quin vehementissimè afflicturus, & cruciaturus sit. Siquidem, Auditores, si quis attentè cogitaret, quid doloris perciperet, si in ardentem aliquam fornacem viuus inijceretur, & ore fornacis diligenter occluso ad vnam horam ibi relinqueretur, non quidem planè intelligeret; sed tamen aliquo modo subolfaceret, quid sit apud inferos viuere. Quæso vos, qui humeri viuas illas flammas tolerare poterunt? Quod pectus illa suppliciorum æternitate non frangeretur? *Quis de vobis*, inquit Isaias,

Isai. 33.

habitare poterit cum igne deuorante? Quis ex vobis habitabit cum ardoribus sempiternis? Quid? quod cum hac pœna alia non minor coniungetur? Nec enim ignis ardore solùm, sed intolerabili etiam frigore cruciabuntur. Nam si B. Basilio fidem adhibemus, nullus penè cruciatus est, qui cum eo comparari possit, quem vehementissimi frigoris asperitas infert. Vt enim ipse Oratione in quadraginta Martyres declarat, cum sæuissimus ac truculentissimus quidam Tyrannus inexplicabili supplicio sanctos illos Martyres torquere vellet, considerare cœpit asperrimam hiemem tunc vigere, & regionem, in qua erant, natura frigidissimam esse, ita vt super maximum quendam lacum in glaciem conuersum, homines cũ iumentis, & plaustris iter facerent, & maxima flumina à cursu cessassent, & non tam flumina, quã viæ strata marmorib. viderẽtur. Itaq; nocte quadã obseruata, in qua vehementissimè Boreas flaret, sanctos Martyres nudos sub dio esse præcepit, & diuturnis inexplicabilibusque cruciatibus interire.

Basil. in Oratione in quadraginta Martyres.

Omnium membrorũ tortura.

Hic igitur, Auditores, ludus est damnatorum, hæc alternatio delectationum, à calore nimio ad aquas niuium, & ab aquis niuium ad calorem nimium, vt Iob loquitur, transferentur. Neque hæc figmenta, nec fabulæ Poetarum sunt. Audite enim quid ipse Dominus Iobum alloquens dicit: *Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis in diem pugnæ & belli?* Audite Psalmographũ: *Ignis, & sulphur, & spiritus procellarũ, pars calicis eorũ.* Et si hæc pars tam est amara, quid erit totũ calicẽ exhaurire? O hoĩes infelices, quãto meliùs vobis fuisset, si nunquã nati fuissetis? O miserabiles oculi, quos horrẽdæ dæmonũ figuræ terrebunt, quos fumus densissimus cruciabit, qui semper aperti ad vestras intuendas miserias eritis! O miserabiles aures, quæ sonitum flagellorum, & blasphemias, ac gemitu miserorum semper audietis! O miserabiles nates, quæ fœtorem loci spurcissimi, & corporum spurcissimorum semper haurietis! O miserabiles ventres, & ora miserabilia, quæ media sempiterna, & fame,

Iob. 38.

Psal. 10.

 ac siti

ac siti intolerabili torquebimini! O membra miserabilia, quæ puteum illum sulphureas flammas euomentem incoletis? Num annos decem, aut viginti, aut centum, aut mille? Non sanè. Nam & hoc aliquod genus consolationis esset. Verùm in æternum, & vltra, si vltra inueniri potest. O verbum breue, rem nobis tam diuturnam significans!

Eaq; perpetua.

Hæc æternitas, Auditores, res est eiusmodi, vt sine ea nullum supplicium graue, cum ea nullum leue iudicari possit, & tamen hoc sale pœnæ damnatorum condiendæ sunt. Primùm enim tot sæculis torquebuntur, quot stellæ lucent in cælo, deinde quot arenarum grana iacent in littore, tum quot guttæ aquarum inueniuntur in mari. Et his euolutis iterum dolores incipient, & sine vllo fine rota ista versabitur. *Sicut oues, inquit, in inferno positi sunt, mors depascet eos.* Vt enim oues summa folia herbarum depascũt, & radices non euellunt, vt iterum herbæ nascantur, & iterum tonderi ab ouibus possint; sic in pascuis gehennæ, vbi oues damnati, pascuæ tormenta, & pastor ouium mors est, damnati ad pascua à morte deducti tormenta semper depascent, nec pabula ista vnquam finientur, neque Domini calix, quem bibent, vnquam exhaurietur. Tamdiu carcer gehennæ manebit, quamdiu regnum cœlorum manebit. Tamdiu torquebuntur damnati, quamdiu lætabuntur beati. Denique tamdiu reprobi morientur, quamdiu Deus ipse viuet. Et nisi desinat esse Deus, quod est, nõ desinent ipsi esse, quod sunt. O vita mortifera! O mors immortalis! & quomodo tandem te appellabimus? Vitam, an mortem? Si vita es, quomodo occidis? Si mors es, quomodo duras? Neque igitur vita, neque mors dicenda es. Nam vtrumque horum boni aliquid habet. Vita quietem, & mors finem. Tu vero neque quietem, neque finem habes. Quid igitur te esse dicemus, nisi id totum mali, quod & vita, & mors habet? A morte enim cruciatus, à vita durationem accepisti. Et vitam igitur, & mortem eo bono, quod in illis erat, spoliauit Deus, & in te posuit reliquum. O venenata compositio! O pharmacum amarum, quo ex calice Domini omnes peccatores potabuntur!

P. Psal. 48.

Benè ponderanda æternitas.

Magna profectò res esset, Auditores, si uel mediocriter intelligere possemus, quid sit æternitas pœnarum. Hæc enim sola cogitatio, tanquam frænum quoddam, omnes nostras libidines coerceret, & ita nostræ vitæ moderaretur, vt non Christiani modò, sed etiam monachi, vel anachoretæ sanctissimi omnes videremur. Cogita enim crucem, quam patitur spacio vnius noctis is, qui graui aliquo morbo afficitur, q̃ frequenter se nunc ad istam, nunc ad illam partem conuertit, quam longa illa nox esse videtur, quomodo numerat omnes horas, & quam diuturnam vnãquamque earum esse iudicat, quo desiderio auroræ, ac lucis tenetur, quam sæpe rogat quantum adhuc noctis supersit, & num lucis radij apparere incipiant. Iam vero si tam ingens iste dolor nobis esse videtur, qualis erit eorum, qui non in lectulo molli, sed in viuis atque ardentissimis flammis iacebunt, toto spacio illius noctis, quæ auroram non habet, nec diei lucem expectat? O profundissima obscuritas! O nox æterna! O nox, O nox ipsius Dei ore maledicta, q̃ lucẽ diei & auroræ splẽdorẽ non videbis! Verũ, Auditores, si sola huius æternitatis cogitatio nos perterret, quid erit non cogitare, sed reipsa in æternis supplicijs versari? Tam horrenda profectò res est sine fine torqueri, vt quando vnus dumtaxat ex Adæ filijs tali supplicio mulctandus esset, meritò omnibus pauendum ac trepidandum esset. Vnde

igitur fit, vt nunc non moueamur, cùm certissimè sciamus infinitum esse numerum stultorum, & viam, quæ ducit ad vitam, angustam, & paucos, qui inueniunt eam, & viam perditionis latissimam, & innumerabiles, qui per eam incedunt? Si ista non credimus, vbi est fides nostra? Si credimus, vbi iudicium? Si sanæ mentis sumus, si fidem scripturis adhibemus, quo pacto nobis tam horrendo periculo imminente adhuc dormimus? Qui fieri potest, vt crapula & ebrietas adhuc placeant? Adhuc otiose viuere delectet? Excitemur igitur aliquando, torporem excutiamus, vt in terris gratiam, deinde post obitum gloriam Dominus largiatur, qui est in sæcula benedictus. Amen.

Eccles. 1. *Matth. 7.*

CONCIO QVARTA
DE BEATITVDINE COELESTI, ET GLORIA BEATORVM.
SYNOPSIS.

A Figura Abrahami terram promissam lustrare iussi, beatitudinem à nobis in terris cogitatione esse peragrandam, exordium docet. Eandem beatitudinem esse maximè notam, & minimè notam probatur: illud, quia innata est cuique eius aliqua cognitio; hoc, quia de nulla re tam diuersa fuerunt Philosophorum veterum opiniones, cuius rei duplex assignatur ratio. Quod felicitas non in sapientia humana, neque in diuitijs, nec in potentia, nec in honoribus, neque demum in voluptatibus consistere possit, ostenditur. Veram tamen felicitatem in se continere infinitas diuitias, immensam potentiam, incomparabiles dignitates, (vbi vanitas honorum mundanorum ob oculos ponitur) & incomprehensibilem voluptatem, quæ omnia fusè & eleganter priori parte pertractantur.

Cur proximè sequens concio de humana miseria instituatur, causa redditur. Dona, quibus beatorum corpora sunt donanda, enumerantur, vt sunt præter alia pulchritudo, impassibilitas, agilitas, & subtilitas, claritas, sensuum denique omnium delectatio, atque in primis oculorum ex intuitu beatorum, præsertim multorum & variorum Martyrum, B. Virginis, imò ipsius Dei Filij: aurium ex suauissima symphonia omnigenarum vocum & instrumentorum, siquidem æquum esse videtur, vt corpus, quod miseriæ fuit particeps, etiam præmiorum æqualitate congaudeat. Locus deinde cælestis beatitudinis describitur, eiusque sublimitas, amplitudo, pulchritudo & venustas multis commendatur, præcipue verò à multitudine, nobilitate, pace & concordia inhabitätium. Præterea quasi per antithesin proponitur ingressus cælestis gloriæ, occursus Sanctorum, & de superatis mundi miserijs victoria & triumphus. Tandem conclusione ad cælestem patriam exhortatoria finitur.

CVM

CVM Deus Optimus Maximus Abrahæ Patriarchæ regiones Palæstinæ se daturum polliceretur, id ei simul præcepit, vt omnia illa loca diligenter circuirēt ac peragraret: *Omnem terram*, inquit, *quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsque in sempiternum. Surge* ergo, *& perambula terram in longitudine, & in latitudine sua; quia tibi daturus sum eam.* Quæ verba, optimi Auditores, nobis etiam, quibus regnum cęlorum promissum est a Domino, dicta esse merito, iureq; optimo existimare debemus. Nec enim aliquis in illa felicissima loca ingredi permittitur, neque ad ea alicui aditus vnquam patebit, qui ea non diu, multumque desiderauerit, & ad ea vehementissime non aspirauerit. Quis verò tanta cupiditate eius pulcherrimæ regionis videndæ flagrabit, quanta nos flagrare par est, si nihil de eius excellentia, & pulchritudine nouerit? Quare surgendum nobis paulisper est, & terrenę cogitationes, & negotia relinquenda sunt, vt aliis spiritus in sublimes illas, ac illustres regiones delati, longitudinem æternitatis, & latitudinem felicitatis earum inspicere & contemplari attentè ac diligenter valeamus. Et quanquam multa ac varia sunt, quæ de sempiterna felicitate, regnoque cœlorum dici possunt, nobis tamen duo potissimum hoc tempore, & his auditoribus dicenda esse videntur. Primum enim de ipsa beatitudine, ac felicitate; deinde de regionibus ac domicilijs beatorum, quoad angustiæ temporis patientur, disserendum erit.

Gen. 13.

Principio igitur beatitudo propter sui eximiam atque excellentem naturam, id fere proprium habet, vt maximè nota, & minime nota esse videatur. Eam enim rem quandam optimam, & præclarissimam e[...] statum omnium b[...] ne perfectum, qu[...] nihil quęrat, nihil [...] amplius, nemo fer[...] enim omnibus hē[...] dam beatitudinis [...] & quod penitus ig[...] possit: cognitione[...] nis aliquam omni[...] ipsa natura insitam [...] Quid tamen illud [...] tione beatitudo consistat, & quod hominem collocet in eo statu, quem esse diximus, omnium bonorum aggregatione perfectum, id vero vsque adeò priscis sæculis obscurum fuit, vt nulla quæstio sit, cuius maior discrepantium opinionum perplexitas olim inter Philosophos fuerit. Hinc enim alij in rerum scientia & contemplatione: alij in virtute, quam nouerant, hominis beatitudinem posuerunt: alij voluptate metiri cuncta voluerunt: alij ad ea, quæ prima secundum naturam nominabant, omnia retulerunt: alij nescio quam indolentiam, seu vacuitatem expetēdorum, extremum & vltimum statuerunt: alij virtutis vsum cum vitæ perfectæ prosperitate copulauerūt, fuerunt etiam alij, qui honestatem, vel voluptatem addiderunt, vel vacuitatem doloris adiunxerunt. Denique vt ex Varrone D. Augustinus ostendit, vsque ad ducentas octoginta sex opiniones de summo bono discrepantes peruenerunt.

[...] beati[...] in [...] naria cognitio.

De beatitudine multiplex opinio Philosophorum Ethnicorum.

Aug. 19. lib. de ciui. cap. 1.

Et quanquam veteres Philosophi maximo labore, perpetuo studio, & summa contentione animi summum illud bonum inuestigare conati sint, tamen duplici potissimum de causa à veritate longissimè aberrauerunt. Primum, quod id, quod vnum & simplicissimum est, in multis ipsi partes, ac veluti membra secuerunt. Cum enim probe intelligerent eum, qui verè felix ac beatus appellandus sit, affluentem diuitijs, præstantem potestate, clarum atque illustrem esse oportere, neque

Ratio 1.

licis, licèt corruptè viuentibus, paratas crediderunt: alij non solùm Catholicos, sed hæreticos etiam, qui cùm Catholici aliquando fuissent, à pœnis æternis suis sententijs liberauerunt: alij nullum Sacramento Baptismatis initiatū, siue Catholicū, siue hæreticū, æternis supplicijs addici posse asseruerūt. Alij progressi lōgiùs, homines omnes siue Christiani, siue Iudęi, siue Ethnici sint, extremo iudicio saluandos esse, vel suis ipsorum meritis, & aliorum patrocinio & suffragijs putauerunt. Alij denique non hominibus solum, sed dæmonibus quoque spem veniæ, & salutis æternæ adeptionem promiserūt. Quos omnes quid nisi execrabilis Philautia, ita malè misericordes, & tā abiectè de cruciatibus gehennæ sentientes effecit? Quæ cum ita sint, mirum profectò nobis non debet esse, si hæc eadem Philautia, his etiam nostris temporibus in nonnullis efficiat, vt difficilè atque ægrè in animos suos inducant, æternorum intolerabiliumque suppliciorum sibi periculum imminere, nec non vt stultè apud se ratiocinentur, ac dicant: Certè nunquam me Deus tam grandi precio redemisset, & tanta propter me hic in terris pertulisset, si propter blasphemiam vnam, vel aliud aliquod crimen, æternis me carceribus mancipare in animo habuisset.

Remediū contra Philautiam. Exemplū.

Verum occurrendum est, Auditores, huic falsæ, & perniciosæ opinioni, & quam debili fundamento innitatur demonstrandum. Quæro igitur à vobis, si Rex noster obscurum aliquem hominem adamare incipiat, ad honores euehat, publicis muneribus ornet, denique arci totius imperij sui instructissimæ, ac pulcherrimæ illum præficiat; si is cum hostibus in Regem suū conspiret, atque arcem suæ curæ commissam, in manus illorum venire patiatur: postea verò casu aliquo capi eū, & ad suum Regem adduci contingat, quid Regem facturū existimatis, num quia proditorem istum vehementer ali quando dilexit, de eo pęnas proditoribus debitas non sumet? Certè sumet, & eo atrociores, quo maiora beneficia in illum ante contulerat. Sic igitur, tametsi Deus nos vehementer dilexit, cum Filium suum ad nos misit, & eum pro liberatione nostra tam multa pati, ac tolerare voluit: tamen nihilo seciùs nos æternis cruciatib. puniet, si ad castra hostium transfugerimus, & arcem animæ nostræ dęmonibus prodiderimus. An est quisquam qui Patriarchæ Ioseph historiam vel non audierit, vel non legerit? Is enim cum venditus a fratribus suis, atque in Aegyptum adductus fuisset, emit eum Princeps exercitus Pharaonis, & ita vehementer eū dilexit, vt omni domui illum præficeret, & omnium fortunarum suarum administrationem illi commiserit. Et tamen simulatque suspicari cępit, ab eo coniugem suam sollicitatam de stupro fuisse, vehementissimè commotus, non modo eum a præfectura domus deturbauit, sed etiam in teterrimum carcerem coniecit. Quid de damnatis angelis dicemus? Nonne dæmonum princeps, princeps Angelorum fuit? Ita sane. Nam vt B. Gregorius, & eo multo antiquior Tertullianus, & alij permulti Ecclesiastici scriptores docent, primus & nobilissimus omnium Angelorum, atque adeo totius opificij diuini præstātissima pars ille fuit, qui nunc humillimus, miserrimus, & abiectissimus est. Hinc in sacris literis nunc *Lucifer*, nunc *principium viarum Dei*, nunc *signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore* nominatur. Atque de eo Ezechiel Propheta dicit: *Omnis lapis preciosus operimentum tuum*. Et rursum: *Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius*. Et item: *Et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei*. Iam igitur si præstantissimus, sapientissimus, & maximus omnium Angelorū propter peccatum vnum è cęlo exturbatus, & in Abyssum præcipitatus fuit; vnde nos,

Gen. 37. 39.

Peccatum quantopere punitū in angelis. Gregor. Tertul.

Isa. 14. Iob. 40. Ezech. 28.

Ibid. Ezech. 31. Ibid.

nos,

nos, cum in cęno innumerabilium peccatorum hæremus, de Dei nobis beneuolētia, & charitate blandimur? Quid? quod non Angelos modo, sed ipsum etiam Filium propter peccata Deus afflixit. Nihil est, Auditores, quod Deus diligat vehementius, quam ipsum verum, & naturalem Filium, & tamen cum is peccata nostra in humeros suos sustulit, & pro eis satisfacere se velle professus est, percussit eum Deus, & contriuit *in infirmitate*, vt Isaias Propheta loquitur: & eos dolores, ac supplicia perferre eum voluit, quæ nemo vnquam hominum hic in terris tolerauit. Magnum ergo & implacabile Dei odium contra peccatum est, quando in ipso Filio, ita seuere alienum scelus vlciscitur. Sed *si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Si Dominū ipsum omnium virtutum floribus ornatum, & omni gratia, & decore spirituali virentem passionis flamma ex alienis sceleribus excitata, ita vehemēter exussit, vt *nouissimum virorum, & virum dolorum* illum efficeret; quid in lignis aridis, hoc est, in hominibus humore gratiæ & virtutum destitutis, gehennę fornax efficiet, quam tot flagitia, tot facinora, tot scelera succenderunt? Hæc igitur cùm ita se habeant, dubitare, Auditores, nullo modo debemus, quin gehennæ supplicia inexplicabilia atque intolerabilia sint.

Imo in Christo.

Isai. 53.

Luc. 23.

Isa. 53.

Sed adhuc tamen mihi videor audire, nescio quem obstrepentem, ac dicentem: Ecquis vnquam ex gehenna rediit, qui hæc vera esse renunciaret? O stultam interrogationem! Imo propterea vehementiùs carcer ille est timendus, quod ex eo nullus vnquam reuerti potuerit. Si enim aliqui redirent, omnes sperare possent, se aliquando redituros. Nunc autem cùm nullus vnquam reuertatur, argumentum est, puteum illum tam profundum esse, vt nemo inde emergere possit. Quam prudentiam, si non aliunde, vel ab ipsis fabulis discamus, Eæ siquidem tradunt, vulpem cum multa ad leonem introeuntia, & nulla exeuntia vestigia cerneret, non dixisse apud se, Nemo redit, qui periculum aliquod apud leonem esse renunciet, nihil igitur apud eum periculi erit. Hoc, inquam, eam dixisse non tradunt; sed contrà, propterea vehementer ad leonem accedere timuisse, quod multa animātia ad ipsum proficisci, & nulla inde reuerti cernebat. Quid? quod multi ad vitam diuina ope reuocati sunt, qui & verbis & factis, magnitudinem earum pœnarum non modò non explicari, sed neque cogitari à nobis posse testati sunt? De quibus multa Beatus Gregorius, Ioannes Climacus, & alij nonnulli sancti & eruditi homines retulerunt.

Stupida quorundā interrogatio.

Venio nunc ad illud quod est proprium orationis nostræ. Quemadmodum in peccato quolibet duæ peruersitates reperiuntur, auersio à summo & increato bono, & conuersio ad bonum exiguum & creatum; sic in pœna, quæ ei culpæ respondet, duo dolores reperiuntur. Vnus, qui ex amissione sempiternæ beatitudinis; alter, qui ex supplicijs & tormentis, quæ corpori & animo inferentur, oritur. Quos duos cruciatus, pœnam damni, & pęnam sensus Theologi vocant.

Ac vt de amissione felicitatis, quæ pęna grauior, prius dicamus: Nulla potest, Auditores, pęna tam immanis, aut fingi, aut cogitari, quę à iactura summi boni non vincatur. Etenim si ignis ardor corpori admotus ita cruciat, vt tolerari non possit, cùm tamen solùm auferat bonam corporis cōstitutionē, & naturale temperamentum, quod bonum omnino modicum & exiguum est, quàm vehementer torquebit illa auulsio ac separatio à Deo, cuius solus conspectus tantum est bonum, vt repente beatum, ac felicem hominem efficiat? Supplicium ingens, ac penè omnium grauissimum, Romanis ciuibus videbatur, cùm propter maxima aliqua crimina ab Vrbe abesse, & ciuium conspectu priuari, & in insulis qui-

Pena damni, & sensus.

Exilium magnum supplicium.

quibusdam semidesertis inter barbaros habitare cogebantur. Quocirca Marcus Tullius, cùm ab exilio reuocatus, quasi nouum orbem ingressus esset, & cęlum cum terra commutasset, stupefactus aiebat; Quę species Italię? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo Vrbis? quę humanitas ciuium? quæ Reipublicæ dignitas? quæ vestra maiestas? Quantum igitur doloris percipient ij, qui a cęli palatijs, a Republica Sanctorum, ab illis felicissimis regionibus, vbi regnat pax, charitas, tranquillitas, gaudium, vbi resonat vox laudis, & exultationis, & perpetuum Alleluia cantatur, ab illa denique purissima luce, quæ lætos ac beatos efficit intuentes, abesse, & in teterrimis carceribus, & omnium sordium fędissima sentina, *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, vbi nulla vox, nisi gementium & blasphemantium, vbi nullus sonus, nisi percutientium malleorum, & flagellorum audietur, cum dæmonibus omnibus barbaris immanioribus, & cum omni scelestissimorum hominum colluuie perpetuo versari cogentur?

Maius pœna damni.

Iob 10.

Sed video, quod nonnulli vitæ præsentis amatores dicturi sunt: Nunquid in præsentiarum istis omnibus rebus, quas commemorasti, non caremus? Quis nostrum in cęli palatijs versatur? Quis illa luce purissima fruitur? Et nunquid propterea tristamur? nunquid torquemur? Imo verò si nobis in corpore isto semper esse, & bonis præsentibus frui liceret, nunquid de bonis illis cęlestibus cogitaremus? Hæc est, Auditores, communis imperitorum hominum deceptio, qui nesciunt nos post mortem alios oculos, & aliam rerum cognitionem, atque intelligentiam habituros, quam nunc habeamus. Quod B. Chrysostomus pulchrè his verbis expressit: *Qui in gehenna vritur, & cœlorum regnum prorsus amittit. Qua certè pœna maior est, quam cruciatus illę flammarum. Noui autem, quia plurimi pertimescunt gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multo amarius, quàm ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si verò id non possum sermone monstrare, nihil est omnino mirandum. Neq; enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoque de eorum amissione scire possimus. Nos autem hanc absque dubio discemus, cum experimento cœperimus edoceri. Itaque tunc aperientur oculi, tunc velamen auferetur, tunc cum ingenti dolore impij videbunt, quid inter bonum æternum & summum, & hæc fragilia & caduca discriminis sit.*

Nimius quorundā stupor.

Chrysost. homil. 24. in Mat.

Ac vt rem istam quantum possumus illustremus, hanc, si placet, comparationem accipite. Rex quidam potentissimus, cum filium nullum haberet, qui in regni administratione succederet, puerumque nescio quem elegantem & forma liberali, sed obscurum & tenuē, conspicatus aliquando fuisset, eum ad se vocari, & Pædagogis instituendum tradi iussit: deinde in testamento scriptum reliquit, vt si puer ille, cum adoleuerit, eruditus, sapiens, grauis, omni genere virtutum ornatus, & denique ad clauum Reipublicæ regendum idoneus inueniatur, Rex & Princeps legitimus habeatur, atque in solio regum collocatus, diademate, & sceptro insignitus, totius regni gubernacula suscipiat. Si secus eueniat tanquam omnium ignauissimus, catenis onustus ad triremes cum ignominia & dedecore, quo dignus est, eijciatur. Continuò Principis imperio ministri eius obtemperant. Adducitur puer, Pædagogis traditur, vt litteris & moribus imbuatur diligentia adhibetur. Sed ille ab alijs puerulis illectus, nec q̃d secum ageretur intelligēs, simulatq; Magister domo pedem extulerat, librum in imum angulum proijciebat, & diem totū in quibusdā domunculis ex fragmētis vasorum erigendis, & alijs puerilibus ludis conterebat. Circa vesperam Pædagogus

Simile.

dagogus

dagogus redibat; rationem lectionis exigebat, puerulus vix vbi librum reliquisset recordari poterat. Cõmotus Pædagogus verberib. puerũ afficiebat, pede domũculas ab illo fabricatas euertebat, eiq. dicebat; O si intelligere posses, quid istis tuis puerilibus oblectamentis amittas, & quantum tibi detrimenti negligentia in ediscendis litteris adferat! Sed intelliges paulò post, quando istud intelligere nil proderit. Ille quòd verè puer esset, propter verbera & obiurgationẽ Pædagogi flebat; sed multò magis propter domunculę euersionem. De verbis autem Magistri, & Regis testamento nihil cogitabat, quin etiam die sequenti verberum, & obiurgationis oblitus, iterum domunculam extruebat, & in suis consuetis ludis puerilibus occupabatur. Tandem cùm adolevisset, & eum rudem atque imperitũ, & omnino ineptum ad regnum gubernandum regię voluntatis executores vidissent, coram eo primùm Regis testamentum legerunt, deinde vinculis alligatum ad triremes cum ignominia maxima expulerunt. Quid, obsecro, illum magis fleuisse, quid acerbiùs tulisse existimatis, remigandi laborem, an regni amissionem? Ego certe sic statuo, illum quòd triremibus manciparetur, vehementissimè doluisse: nec enim statum infelicior ẽ hic in terris inueniri posse arbitror: si quidem nullius rei, qui sunt triremibus addicti, præterquam verberum copiã habent: tamen sine vlla dubitatione, multò grauiùs atque iniquiùs accepisse illum censeo, quòd regni amplissimi & maximi honore spoliaretur. Quid enim miserius, quid infelicius dici aut cogitari potest, quam propter nugas pueriles regni pulcherrimi, & nobilissimi iacturam fecisse? Hæc igitur parabola quem nostrum non tangit, Auditores? Nos enim omnes dum hic in terris viuimus, pueri sumus: nihil altum sapimus, nihil sublime cogitamus: toti sumus in rebus ludicris, & nugis puerilibus occupati. Quanta solicitudine domos luteas extruimus? quæ nisi paulo maiores essent, in quo ab illis puerorum domunculis differrent? Sic etiam studia mercatorum, ambitiones clericorum, & aulicorum, moliones artificum, Regum ac Principum contentiones de ciuitatibus, de prouincijs, de regnis: nec non lites priuatorum de possessionibus, de stillicicidijs, de limitibus nugæ sunt, sed paulò maiores, quàm illæ puerorum, & idcirco, vt Augustinus ait, negotia nominantur. Sed tametsi hæc omnia, quæ commemoraui nugæ sint, si cum alterius vitæ negotijs comparentur; tamen ita plerosque occupatos tenent, vt de negotio regni cœlestis, quod vnum, verum, ac serium negotium est, cogitare non possint. Videt hæc Pædagogus cęlestis, qui nos instituendos suscepit, vt ad regnum cęlorum capescendum idonei inueniamur, & nostras vices dolens clamare non cessat: *Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stultitia, quæ sibi sunt noxia, cupient? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Deinde pede euertit domunculas. Sæpe enim consilia nostra eludit. Expectabat mercator nauẽ onustam mercibus ex Oriente, & ecce audit naufragio facto merces oẽs in Oceanũ decidisse. Alius nescio quis, omnem spem suam in filio collocauerat, cum Doctorem, Canonicum, Pontificem breui futurum cõfidebat: denique super ipsum altissimas cogitationum turres fabricabat, & ecce audit illum febricula quadam correptum decubuisse, & post paucos dies extremum diem clausisse. Alius inuitatus ad nuptias, ad optimum prandium, ad egregiam potationem se comparabat; & ecce in morbum incidit, & a vino abstinere, & inedia morbum curare cogitur. Quis, obsecro, nobis ista facit? Quis ita hominum consilia, & cogitationes eludit? Pædagogus noster, Auditores,

Cogitationes hominum variæ

Prou. 1.

Psal. 4.

res, qui non quod nos oderit, sed quod vehementer diligat, hæc facit. Impedimenta enim abscindere cupit, quæ nos ad cęlũ currentes retardant, & ne lectioni cęlesti operam demus efficiũt. Verũ nos puerorum verè insipientium more euersionem domunculacurum, facultatum terrenarum iacturam, & cætera Domini verbera iniquo animo ferimus, & iterum ad easdẽ domũculas construendas aggredimur, & de regno cęlorum, ad quod per ista flagella vocamur, non cogitamus. Sed veniet, (mihi credite) veniet tempus, quando per ianuam mortis alium orbem ingrediemur, & ibi statim viros atque adultos nos esse videbimus. Nemo enim in illa noua regione puer inueniri potest. Nam omnes, cùm hinc egrediuntur, in ipso itinere in viros commutantur. Ibi igitur dicetur nobis, Vobis quidem regnum cęlorum, & pulcherrima illa domicilia parata erant, si veræ sapientiæ dare operam voluissetis: sed quia pueri stulti esse voluistis, & Pædagogi vocem atque admonitiones contempsistis, cum ignominia ac dedecore in tenebras exteriores proijciemini, vbi *erit fletus & stridor dentium*, & alij cruciatus, ac supplicia sempiterna. Quid tunc dicturi sumus, Auditores? Quid nobis tunc de istis domunculis, de istis ludicris honoribus, de istis puerilibus negotijs videbitur, quando Solis luce clarius intuebimur bonorum inexplicabilium verè permanentium, & nunquam periturorum, propter vmbras & somnia quædam iacturam nos fecisse? O cum quanto animi dolore tunc dicent homines peccatores; *Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis?* Quid profuit per omnes terras, & omnia maria discurrere, vt opes congregaremus? quid profuit in palatijs Principum cum tanto labore versari, & tãta arte magnis hominib. hoc est, terræ ac cineri adulari, vt honores aliquos assequeremur? Quid profuit ingenium torquere, & noctes integras vigilare, vt obscurissimos scriptores intelligere, & inde nescio quam auram captare possemus? Ecce enim hæc omnia tanquam vmbra transierunt, & veros honores, veras diuitias, veras voluptates, veram sapientiam, verum, & summum, & æternum bonum ignorauimus, & sine vlla spe recuperationis amisimus. Tantus erit hic dolor, Auditores, vt quanquam certo sciant damnati omnes, sibi omnes aditus ad æternam beatitudinem interclusos, & chaos maximum inter ipsos & locum beatorum interpositum, tamen natura li desiderio impellente, ab illis vocibus cessare non poterunt: *Domine, Domine, aperi nobis: Domine, Domine, aperi nobis*. Noster igitur sapientissimus Doctor Ioan. Chrysost. ait; intolerabilis quidem res est etiam gehenna: quis nesciat & supplicium illud esse horribile? Tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est a beatæ illius gloriæ honore depelli, exosumque esse Christo, & audire ab illo, *Non noui vos*: atque argui, quod esurienti, & sitienti negauerimus cibum & potum. Est enim latius mille fulmina sustinere, quam vultum illum mansuetudinis, pietatisque, nos tum auersantem videre, & illos totius tranquillitatis oculos nequaquam nos aspicere sustinentes. Quid? quod summi boni iactura omnium aliorum bonorum iacturam secum adfert? Nec enim oculi damnatorum speciem vllam pulcram, nec aures eorum vllos dulces concentus, nec sensus olfaciendi odorem vllum suauem, nec sensus gustandi saporem vllum iucundum, nec sensus tangendi quicquam amplius molle percipiet. Qui enim a Dei consortio semel excludetur, in Oceanum omnium calamitatum, & ærumnarum sine vlla spe euasionis vno tempore demergetur. Atque hæc

Mat. 8. *Sap. 5.* *Mat. 25.* *Chrysost. in Matth. Homi. 24.*

quidem

quidem de iactura summi boni habui quæ dicere n.

Pœna sensus. Nunc ad eum cruciatum veniamus, quem ideo pœnam sensus Theologi vocauerunt, quòd sensibus & viribus, tam externis corporis, quàm internis animę admouendus sit. Ac vt de sensuum internorum supplicio priùs dicamus: quatuor sunt, quæ ad rem propositam pertinent, animæ facultates, quæ miris in gehenna supplicijs torquebuntur. Prima enim ea, quam Græci Phantasiam, nos Cogitationem dicere possumus. Secunda Memoria. Tertia Intelligentia. Postrema Voluntas.

Cogitatio cruciabitur, & quomodo. Cogitatio igitur cruciabitur vehemẽtissima quadã cõprehensione eorũ tormentorũ, in quibus tunc & corpus, & aĩus versabuntur. Nam si nunc grauis aliquis dolor ita sibi cogitationẽ vendicat, vt homo nõ possit, et si maximè velit, de eo dolore non cogitare, quid gehennę supplicia, quæ sine comparatione maiora erunt, in animis dãnatorum efficient? Et cogitatio igitur dolores acuet, & dolores cogitationẽ excitabunt; & se mutuo ita fouebunt, vt nullũ locũ in animo, & corpore dãnatorum queti permittant. Illæ igitur erunt perpetuæ contemplationes eorum, qui dum hic fructuosè possent hęc meditari, non voluerunt, & qui his vtilissimis cogitationibus tanquam fræno libidinum vti dedignantur, eas tunc vt crudelissimos carnifices patientur.

Memoria quomodo cruciabitur. Deinde memoria non exigua etiam crux animis damnatorum erit, cùm antiquæ felicitatis, & præteritarum voluptatum recordari incipiet, propter quas ad ea tormenta deuenerunt. Tunc enim tandem intelligent, quanto sale aspersæ, & quàm acri pipere conditæ illæ epulæ fuerint, quæ olim tam dulces illis videbantur. Sed multò etiam vehementius torquebuntur, cum voluptatum præteritarum, breuitatem, cum præsentium dolorum æternitate comparabunt. Nam quis tam eruditus Mathematicus inueniri posset, qui nobis explicaret, quanto spatio tempus ab æternitate superetur? Quales igitur mugitus dabunt, & qualia suspiria ex imis præcordijs trahent, cùm diligenter subductis rationibus, inuenient, voluptates vix ad punctum temporis durasse, & velut vmbram, ac somnium præterijsse: dolores autem finem & terminum nullum habituros?

Intelligentia quomodo cruciabitur. Verùm intelligentia, sicut facultas præstantior & perspicacior est, ita cruce intolerabiliore torquebitur. In hac facultate ille vermis existet, quem tam sæpe diuinæ literæ peccatoribus comminantur, cùm aiunt: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* *Isa. 66.* Nam vt vermis ex ligno oritur, & ipsum lignum vnde est ortus perpetuò rodit; sic iste vermis nascitur ex peccato, & cum peccato perpetuum bellum gerit. Nihil enim est aliud, quam perpetua quædam, & rabie, ac desperatione plena pęnitentia, ac dolor, quem ex peccatis capiunt, cùm intelligunt propter ea se regnum cęlorum amisisse, & in illos inexplicabiles cruciatus incurrisse. In Genesi legimus, habuisse quondam Ægyptios *Gen. 41.* septem annos tantæ fertilitatis atque abundantiæ, vt loca, in quibus frumenta reconderent, non haberent, deinde septem annos alios tantæ sterilitatis, ac penuriæ, vt pecunias, agros, iumenta, & seipsos pro frumento tradere cogerentur. Quo tempore posteriore, quis explicare posset, quàm vehementer eos pœnitebat, quòd tam negligentes in conseruando frumento fuissent, quando eius copia eorum horrea redundabant? Et quod tps futuræ penuriæ non prouidissent, qñ frumentum diligenter seruatum eos non modo ab inopia & fame liberasset, sed etiam ditissimos & fortunatissimos effecisset? Talis est vermis damnatorum, Auditores, qui nec noctes, nec dies quiescit, sed perpetuo mordet, rodit, consumit, depascit viscera miserorum,

nec

nec vnquam obliuisci possunt tam præclaræ opportunitatis, quam hic in terris habuerunt, non solùm pœnas eas paruo negotio euadendi; sed etiam regnum cęlorum vilissimo precio comparandi. Itaque perpetuò ipsi secum altercantur, & dicunt; Nos miseros, quibus aliquando regnũ cœlorum offerebatur, & gratis donabatur: quin etiam obsecratum est, vt illud acciperemus, & renuimus. Si vel peccatorum nos pœnituisset, & ea ipsimet confessi fuissemus, omnia condonabantur. Quid magnum erat pęnitere? quid magnum confiteri? Si misericordiam implorabamus, facillimè concedebatur: si Dei opem postulabamus, præsto erat: si vel poculũ aquæ frigidæ propter Deũ dedissemus, vitam æternam consequebamur, & nunc perpetuo ieiunabimus, cruciabimur, affligemur, & fructum nullum reportabimus. O tempus illud aureum, & quod iam præterijt, nec in ęternũ reuertetur! Et quidnam mundus offerebat, vt tam terribilem Deum prouocare ad iracundiam auderemus? Etiamsi omnia regna, & omnia imperia totius orbis obtulisset, & illis multis annorum millibus tranquillè frui nobis licuisset, quid erat illud tamen, si cum leuissima harum pęnarum sempiternarum compararetur? Cùm igitur non regna, neque imperia, neque sæculorum diuturnitatem, sed vmbram quandam amarissimæ voluptatis obtulerit, propter hanc nos pondus ferre debemus cruciatuum sempiternorum? O cur tam cæci, cur tam stulti sumus? Quis nobis mentem abstulit, quis oculos clausit, quis aures obstruxit? Quis nos ita fascinauit, vt hæc supplicia nunquam cogitaremus; vt in hæc tempora nunquam respiceremus; vt hanc inopiam nunquam pręuideremus; & benè monentes non audiremus? Et si hæc intelligentia patietur, quid tàdé de voluntate dicemus quæ præcipua causa peccatorum est?

Miser discursus damnatorũ.

Voluntas quomodo

Voluntas igitur rabida quadam inuidia perpetuo cruciabitur, quam de ipsius Dei, & omnium Sanctorum gloria, & honore concipiet. Vt enim Psalmographus ait: *Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet:* nec enim quod cupit consequetur, nam *desiderium peccatorum peribit*. Hinc autem odium implacabile contra Deũ in ijsdem peccatorum voluntatib. orietur: ex odio verò horrenda illa maledicta & blasphemiæ inauditæ nascentur, quæ in eorum linguis & ore nunquam deficient. Quoniam enim tunc hinc spem recuperandæ salutis nullam habebunt, certoque scient se nunquam ampliùs cum Deo in gratiã redituros, neque cruciatus vnquam finiendos, aut minuendos, & illinc Deum esse videbunt, qui eos tanquam catena quadam alligatos in illis perpetuis supplicijs tenet, & ipsum esse, qui in eos ab alto fulmina iaculatur, & suo omnipotenti flatu fornaces illas gehennæ succendit, tanquam rabidi canes ferocient, & nunquam à latratu, blasphemijs, & contumelijs cessabunt. Maledicent Deo, quòd eos creauerit, & morti addixerit, & tamen eos semper interficiẽdo, nunquam penitus interficiat. Maledicent eius tunc potentiæ, quòd tam vehementer illos torqueat. Maledicẽt eius sapientiæ, quòd eam nullum ipsorum flagitium fugere valeat. Maledicent eius benignitati, quòd pro illis versa sit in sęuitiam, & asperitatem. Maledicent eius cruci, & sanguini super eam effuso, quòd tam multis profuerit, & illis non profuerit. Maledicent Reginę cœlorum, quod tam multis peccatoribus ianua vitæ & misericordiæ fuit, & illis nouerca crudelis fuisse videbitur. Denique Sanctis omnibus maledicẽt, quod eos lætari, & gaudere de ipsorum tormentis intelligent. Ista erit illorum perpetua symphonia. Istæ Horæ matutinæ, & vespertinæ. Isti Psalmi atque Hymni, qui in illis fumetissimis tetephs dæmonum cantabuntur: Vbi sulphur pro thure, pro cereis fumus ex pice & igne egrediens, & pro citharis atque organis stridor catenarum & fo-

cruciabitur.

Psal. 111.

Blasphemia damnatorũ.

nitus verberum, & malleorum erunt.

Iam vero si sola rerum tam horrendarum commemoratio, terrorem incutit, horrorem ingenerat, quid erit in eo ipso loco perpetuo commorari, vbi hæc dicuntur & audiuntur? Et quid ergo nos facere par est, ne tam funestis celebritatibus interesse cogamur? Sed modicum quiescamus.

PARS SECVNDA.

Ierem.24. PROPHETA Ieremias duos calathos plenos ficubus sibi à Domino ostensos fuisse commemorat: quorum vnus, ficus bonas continebat, & bonas valde; alter ficus malas, & malas valde, vt comedi nulla ratione possent. Quibus duobus ficuum generibus duos hominum status post hanc vitam, nisi fallor, designauit. Omnes enim vel statum bonum, bonum valde, vel malum, malum valde obtinebimus. Nec enim est aliquis medius status inter statum beatorum, qui est bonus, bonus valde, & statum perditorum, qui est malus, malus ualdè. Nam ignis purgatorius, qui medius esse videtur, vsque ad certum quoddam & definitum tempus manebit, & demum omnes, qui in eo sunt, vel erunt, sempiternæ felicitatis & gloriæ compotes efficientur, & ad statum bonum, bonum valdè pertinebunt. Et quidem quòd status beatorum sit bonus, & bonus valde, proxima concione Deo aspirante demonstrabimus. Quod vero status damnatorum sit malus, & malus valdè, partim ex ijs, quæ diximus, partim ex ijs, quæ iam dicemus, intelligi poterit. Hactenus enim eum dolorem, qui ex amissione summi boni oritur, & quem interne aię vires patiuntur, maximum atque inexplicabilem esse, quoad potuimus, ostendimus. Nunc eum etiam dolorem atrocissimum esse demonstrabimus, quem in externis sensibus hominum damnatorum ipsa supplicia & cruciatus efficient.

Initio igitur, quemadmodum præmium beatorum non est vnum aliquod certum bonum seiunctum ac separatum ab alijs, sed quoddam commune ac generale bonum, quo omnia bona, & omnes delectationes, ac delitiæ continentur, atqne ita à Boetio definitur, *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*: Sic pœna damnatorum non est vnum aliquod genus doloris, ut capitis, ut renum, ut dentium, ut oculorum, sed est pœna quædam generalis, quæ omnes omnium membrorum, & compagum, & sensuũ dolores comprehendit. Hic in terris, sicut bonum illud generale beatorum, ita malum istud generale damnatorum, nunquam experimur. Nam qui oculis dolet, non simul dentibus dolet, & qui dentibus, non simul oculis, & sic de cæteris ad eundem modum. At apud inferos atrocissimi dolores, & in capite, & in oculis, & in dentibus, & in pectore, & in renibus, denique in omnibus membris, omnibus compagibus, omnibus nerui s, omnibus medullis, omnibus uiribus, & omnibus sensibus uno tempore perferentur: uti enim peccator omnibus membris contra Deum usus est, sic etiam in omnibus membris patietur, & nulla, nec minima pars erit, quæ suũ ac propriũ tortorem, & carnificem non habeat. Rogo vos, si unus aliquis nostrum spatio unius diei, generali ista pœna torqueretur, quid sentiret? quid pateretur? quam longam diem illam esse iudicaret? Nõne singula momenta mensibus longiora, & horæ singulæ annis diuturniores illi uiderentur? Equidem, Auditores, si canem unũ in plateis tot dolorum generibus simul torqueri uideremus, non dubito, quin uehementissimè commoueremur. Hæc igitur pœna, hic dolor est, si tamen ulla ratione explicari potest, quo damnati homines non vnius diei spatio, sed in omni sæculorum æternitate apud inferos cruciabuntur.

In damnatis generalis omnium membrorum dolor.

Sed iam hæc omnia pœnarum genera pauló diligentiùs, atque accuratius consideremus.

Pœna oculorum.

Oculi, quia omnia inspiciunt, meritò primo loco inspiciendos se offerunt. Isti igitur oculi, qui nunc satiari delectatione non possunt, qui pulchras formas tanta auiditate conspiciunt, qui ad ludicra nugatorum spectacula intuenda tanquam principes curiositatis confestim aduolãt, qui vt impurissimi lenones, tam frequenter meretricias imagines in cordis cubiculum introducunt, qui solas inopum & miserorum calamitates, & ærumnas videre non queunt, qua cruce putatis apud inferos torquebuntur? Sane horrendas primũ dæmonum figuras videbunt. Est verò tam horribile diabolum intueri, vt non nulli sensum, nonnulli vitam amisisse in ipso aspectu dæmonis referantur. D. Bernardus nonagesimum Psalmũ exponens, quendam ex suis monachis refert fuisse, qui cùm ei nocte quadam horribilis quædam figura se ostendisset, tota illa die vix rationis compos fuit, nunquam se securum esse putabat. Denique in tam horribilem vocem prorupit, vt omnes monachos, qui tum forte dormiebant, excitauerit, vehementissimeque perterruerit. Cassianus quoque in Collationibus refert, tãtum extitisse aliquando apud veteres Anachoretas dæmonis terrorem, qui eis varijs, sed horrendis semper figuris se prodebat, vt nec soli habitare, nec ij, qui in eadem cella morabantur, simul omnes dormire auderent. Itaque alijs dormientibus, alij in excubijs vigilabant, & nunquam Psalmos & Hymnos canere intermittebant. Iam igitur si dæmones hic in nostris regionibus tantum in nos imperij sibi assumunt, & tam vehementer eos formidamus, quid, quæso, in suis regionibus facturi sunt, vbi neque timebunt exorcismos, neque aquam lustralem, neque merita & orationes Sanctorum? Si hic ita grassantur, vnde tam potenter expellũtur, q̃d ibi faciẽt, vbi dominãtur & regnãt? Si homini cœmeterium aliquod ingredienti sola suspicio præsentiæ illorum, & erigi capillos, & vocem faucibus hærere facit, qualis metus peccatores inuadet, cùm in illo communi damnatorum cœmeterio horrore & vmbra mortis pleno, obuiam tot mõstra, tot phãtasmata, tot Chimęras habebunt? Deinde quam crucem patientur oculi damnatorum, cùm vxores, & parentes, & filios in ijsdem supplicijs intuebuntur? Egesippus de excidio Ierusalem scriptum reliquit, Alexandrum Hircani filium, & ducem Hebræorum, cùm atrocissimas pœnas de certis hominibus sumere vellet, iussisse, vt octingenti simul in media vrbe in cruces tollerẽtur, & cum adhuc viuerent, ante eorum conspectus vxores, & liberi singulorum crudelissimé trucidarentur, vt hac ratione non vna, sed multis mortibus miseri interirent. Neque verò hoc supplicij genus apud inferos deest. Ibi igitur cum ingenti dolore, & filij parentes, & parentes filios, & viri vxores, & vxores viros, & oẽs qui alijs causa peccãdi fuerunt, se cum illis in cruciatibus gehennæ videbunt. Ego quidem, Auditores, in hac florenti Academia tantam, tam modestam, tam quietam, tam studiosam, & verè religiosam iuuentutem ali atque institui, partim ex alijs audiens, partim etiam ipsemet videns, vehementer gaudeo: & communi omnium nostrum Domino gratias ago; sed tamen molestissimè fero, quod inter tot probos adolescentes, nescio quos corruptos, & corruptores versari intelligo, qui simplices circumueniunt, & nunc ad compotationes, nunc ad choreas, nunc ad alia libidinum incitamenta suis verbis alliciunt. Sed væ tibi, vir nequam, dæmonis imitator, pestis adolescentiæ. Siccine tantum bonum inuidere, & eripere audes Reipublicæ? Et quid ages,

Aspectus dæmonum terribilis.

Bern. in Psal. Qui habitat.

Cassian. in Collat.

Egesip. lib. 1. de excidio.

Contra seductores.

ages, cum te vna cum illis, quos decepisti, in illis viuis flammarum incendijs videbis? O quàm sæpe tunc dices, Pereat illa dies, qua te primum vidi, qua alloqui ac decipere aggressus sum: te enim in vitium ebrietatis, & alia scelera ac flagitia, & me in hæc supplicia vno tempore præcipitaui. Tibi verò ille respondebit, Pereat illa dies, quæ te latronem ac carnificē animæ meæ obtulit, & qua tuis venenatis sermonib. aures prębui. Hæ carminum alternationes, hæc symphonia illorum miserorum erit. Sed hæc symphonia nos monet, vt iam ab oculis ad aures transeamus.

Pœna aurium.

Aures igitur, quæ vsque adeo lasciuis cantibus delectabātur, & ad proximorum detractiones atque infamiam gaudebant: quæque in foro circulatores per multas horas sine labore audiuissent, in templo autem concione vnius horulæ defatigabantur, nihil apud inferos, nisi gemitus, rugitus, vlulatus, contumelias, blasphemias & maledicta, audituræ sunt. Nam quemadmodum in regno beatorum semper laudes diuinæ, & dulcissimum Alleluia cantatur; sic in carceribus damnatorum perpetuò clamores, & blasphemiæ resonabunt. Isti erunt Hymni, qui ad sonitum malleorum, & verberū cantabuntur. Memini me apud Plutarchum in Sylla aliquando legisse, seuerum illum Dictatorem quadam die sex hominum millia in paruo circo congregari mandasse, & simul in templo, quod non procul ab eo circo aberat, senatum coegisse: deinde militibus imperasse, vt cum ipse in senatu orationem haberet, tum ipsi sex illa hominum millia, quam celerrimè possent, trucidarent. Itaque vbi Sylla Dictator verba facere ad senatores aggreditur, continuò exaudiuntur innumerabiles crepitus, atque ictus ferientium gladiorum, eorum clamoribus, & gemitibus admixti, qui trucidabantur, & quanquam Dictator senatores admonebat, vt ijs, quæ dicebantur, attenderent, non curiosè, quæ foris agerentur, considerarent; tamen attoniti omnes, & pauidi effecti vix in ea concione contineri poterant. Hinc igitur cogitare possumus, qualem symphoniam, qualia organa, quales citharas audiremus, si semel nobis ad fores gehennę aures admouere liceret, vbi non sex millia, sed multò sine comparatione plura, perpetuò cæduntur, verberantur, percutiuntur, vlulant, rugiunt, exclamant.

Pœna olfactus.

Quid verò de sensu olfaciendi dicemus? Nulla reperiri sentina tam immunda, nulla tam grauiter olens cloaca inueniri potest, quæ cum gehennæ lacu comparari possit, in quem omnes totius orbis sordes proijciendæ sunt. D. Victor Africanus describens supplicia, quæ VVandali Arriani sanctis Martyribus inferebant, vnam ex atrocissimis pœnis eorum, carceris fœtorem fuisse confirmat. Sic enim loquitur de quatuor millibus nongentis nonaginta sex Martyribus, qui simul in eodem carcere torquebantur. Iactabantur, inquit, confessores Christi super inuicem, angustia coarctante vnus super aliū, vt agmina locustarum, & vt propriè dicatur, vt grana preciosissima frumētorū. In qua constipatione secedenti ad naturale officium nulla ratio sinebat loci; sed stercora & vrinam vrgente necessitate ibidem faciebant, vt ille tunc fœtor & horror vniuersa pœnarum genera superaret. Ad quas aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus VVandalis, vix clam admissi sumus intrare: qui introeuntes velut in gurgite luti vsque ad genua cœpimus mergi: Illud tunc Ieremiæ videntes fuisse completum: *Qui nutriebantur in*

Victor Africanus l. 2. persecut. VVandalica.

Thren. 4.

croceis, amplexati sunt stercora. Conferte nunc, Auditores, hanc Martyrum pœnam cum supplicijs damnatorum. In carcere confessorum Christi pauci quidam erant, in carcere gehennæ innumerabiles homines erunt. In illo, solæ aliquot hominum sordes fœtorem excitabant, in isto omnes totius mundi sordes, omnes fœces, omnis colluuio, omnis denique teter & grauis odor congregabitur. Si igitur illius carceris fœtor omnia pœnarum genera superabat, quis gehennæ fœtorem sine vlla comparatione grauiorem & horribiliorem tolerare poterit? Quis item sine horrore legere potest, nouum illud tormenti genus, siue id verum, siue falsum sit, quod latinus Poeta describit, cum ait:

Virg. l. 7. Aeneid.

Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora.
Tormenti genus: & sanie, taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

Quid? Nonne hoc est horrendum, non solùm aspectu, sed etiam auditu, vt homo viuus ac sanus cum mortuo cadauere colligetur, vt os viui cum ore mortui coniungatur, vt inspiratione teterrimi illius fœtoris, & corruptione ac vermibus à cadauere egredientibus homo miserrimus contabescat, & à mortuo viuus extinguatur? Sed si hoc genus supplicij durum atque immane, sicut est, ita nobis videtur, quid de gehennæ fœtore dicemus, qui ex tot spurcissimis corporibus orietur?

Pœna gustus.

Sed si hæc odoratus patitur, gustandi sensus, qui multò plurium, & grauiorum criminum causa esse solet, nunquid immunis à supplicio erit? Non sanè, Auditores: verùm tunc primùm intelligent homines ebriosi, atq; impurissimi helluones, quanti exquisitas epulas, & potationes illas emerint, quas hic tam vili precio se emisse arbitrabuntur. Iste igitur sensus incredibili fame & siti torquebitur; & qui nunc duorum dierum ieiunium ferre non possunt, & nisi vsque ad ebrietatem & vomitum biberint, se naturæ satisfecisse non putant, tali tunc inedia, & siti cruciabuntur, vt maior neque cogitari, neque fingi possit. Quem non moueat illa vox diuitis Euangelici: *Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma?*

Luc. 16.

Quæ maior inopia cogitari pôt? Quid minus petere poterat iste diues, qui quondam *epulabatur quotidie splendidè?* Non audet plenum aqua poculum petere, cui olim exquisitissima vina non sufficiebant: sed neque postulat vt manum totam, imò quod magis admirandum est, nec vt totum digitum Lazarus in aquam intingat, sed extremam duntaxat digiti partem: & hoc ipsum impetrare non valuit. Quæ propterea nobis narrantur, vt intelligamus, ita generalem fuisse illam interdicti, & excommunicationis sententiam, quam Dominus protulit in damnatos, vt nemo sit, qui eis vel minimum consilium, aut auxilium præbere possit. Itaque quocunque oculos vertent, quocunque manus extendent, ad omne consilium, atque auxilium sibi aditum interclusum cognoscent. Et quẽadmodum ij, qui in mediũ Oceanũ ceciderunt, dum suffocantur, & cum morte luctantur, frequenter manus ac pedes extẽdunt; sed nihil nisi liquidam aquam inueniunt, quæ omnes illorum conatus, & contentiones eludit: sic ij, q in illud altissimum miseriarum pelagus lapsi sunt, & in eo perpetuò suffocãtur, omnium rerum opem, etiam mortis ipsius implorant, sed frustra. Nemo est enim, qui minimam opem illis adferre vlla ratione possit. Verum tandem hæc vera sunt, Auditores? Vnde didicimus? Quis ista narrauit? Num Homerus, num Plato, num Virgilius?

lius? Ipsa veritas, ipsa Dei sapientia, is qui mentiri non potest, hæc locutus est. Est igitur fides in orbe? Vtuntur homines ratione? Iudicare aliquid possunt? Vnde in illis, qui ista credunt, tantus torpor exstat? Qui in alijs minoribus malis arcendis tam diligentes sumus, cur ista, quomodo euadamus, non prouidemus?

Sensus tangendi quomodo cruciabitur.

Neque tamen sunt hæ omnium pœnarum grauissimæ, adhuc aliæ multò grauiores supersunt. Siquidem sensus tangendi, propter quem tot flagitia, tot scelera, tot sacrilegia, tot stupra, tot adulteria perpetrantur, diuinæ iustitiæ ratio postulat, vt multò atrociùs, quam cæteri sensus torqueatur. Itaque tortor huius sensus ignis erit, tam potens, tam viuus, tam efficax, vt noster ignis cum eo comparatus non verus, sed pictus esse videatur. Nam cum in hunc vsum duntaxat à Deo creatus sit, vt iustitiæ ipsius instrumentum existat, dubitare non possumus, quin vehementissimè afflicturus, & cruciaturus sit. Siquidem, Auditores, si quis attentè cogitaret, quid doloris perciperet, si in ardentem aliquam fornacem viuus injiceretur, & ore fornacis diligenter occluso ad vnam horam ibi relinqueretur, non quidem planè intelligeret; sed tamen aliquo modo subolfaceret, quid sit apud inferos viuere. Quæso vos, qui humeri viuas illas flammas tolerare poterunt? Quod pectus illa suppliciorum æternitate non frangetur? *Quis de vobis*, inquit Isaias, *habitare poterit cum igne deuorante? Quis ex vobis habitabit cum ardoribus sempiternis?* Quid? quod cum hac pœna alia non minor coniungetur? Nec enim ignis ardore solùm, sed intolerabili etiam frigore cruciabuntur. Nam si B. Basilio fidem adhibemus, nullus penè cruciatus est, qui cum eo comparari possit, quem vehe-

Isai. 33.

Basil. in Oratione in quadraginta Martyres.

mentissimi frigoris asperitas infert. Vt enim ipse Oratione in quadraginta Martyres declarat, cum sæuissimus ac truculentissimus quidam Tyrannus inexplicabili supplicio sanctos illos Martyres torquere vellet, considerare cœpit asperrimam hiemem tunc vigere, & regionem, in qua erant, natura frigidissimam esse, ita vt super maximum quendam lacum in glaciem conuersum, homines cũ iumentis, & plaustris iter facerent, & maxima flumina à cursu cessassent, & non tam flumina, q̃ viæ strata marmorib. viderẽtur. Itaq; nocte quadã obseruata, in qua vehemẽtissimè Boreas flaret, sanctos Martyres nudos sub dio esse præcepit, & diuturnis inexplicabilibusque cruciatibus interire.

Omnium membrorũ tortura.

Hic igitur, Auditores, ludus est damnatorum, hæc alternatio delectationum, à calore nimio ad aquas niuium, & ab aquis niuium ad calorem nimium, vt Iob loquitur, transferentur. Neque hæc figmenta, nec fabulæ Poetarum sunt. Audite enim quid ipse Dominus Iobum alloquens dicit: *Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis in diem pugnæ & belli?* Audite Psalmographũ: *Ignis, & sulphur, & spiritus procellarũ, pars calicis eorũ.* Et si hæc pars tam est amara, quid erit totũ calicẽ exhaurire? O hoĩes infelices, quã:o meliùs vobis fuisset, si nunq̃ nati fuissetis? O miserabiles oculi, quos horrẽdæ dæmonũ figuræ terrebũt, quos fumus densissimus cruciabit, qui semper aperti ad vestras intuendas miserias eritis! O miserabiles aures, quæ sonitum flagellorum, & blasphemias, ac gemitu miserorum semper audietis! O miserabiles nares, quæ fœtorem loci spurcissimi, & corporum spurcissimorum semper haurietis! O miserabiles ventres, & ora miserabilia, quæ media sempiterna, & fame,

Iob. 38.

Psal. 10.

ac siti intolerabili torquebimini! O membra miserabilia, quæ puteum illum sulphureas flammas euomentem incoletis? Num annos decem, aut viginti, aut centum, aut mille? Non sanè. Nam & hoc aliquod genus consolationis esset. Verùm in æternum, & vltra, si vltra inueniri potest. O verbum breue, rem nobis tam diuturnam significans!

Eaq; perpetua.

Hæc æternitas, Auditores, res est eiusmodi, vt sine ea nullum supplicium graue, cum ea nullum leue iudicari possit, & tamen hoc sale pœnæ damnatorum condiendæ sunt. Primùm enim tot sæculis torquebuntur, quot stellæ lucent in cælo, deinde quot arenarum grana iacent in littore, tum quot guttæ aquarum inueniuntur in mari. Et his euolutis iterum dolores incipient, & sine vllo fine rota ista versabitur. *Sicut oues*, inquit, *in inferno positi sunt, mors depascet eos*. Vt enim oues summa folia herbarum depascũt, & radices non euellunt, vt iterum herbæ nascantur, & iterum tonderi ab ouibus possint; sic in pascuis gehennæ, vbi oues damnati, pascuæ tormenta, & pastor ouium mors est, damnati ad pascua à morte deducti tormenta semper depascent, nec pabula ista vnquam finientur, neque Domini calix, quem bibent, vnquam exhaurietur. Tamdiu carcer gehennæ manebit, quamdiu regnum cœlorum manebit. Tamdiu torquebuntur damnati, quamdiu lætabuntur beati. Denique tamdiu reprobi morientur, quamdiu Deus ipse viuet. Et nisi desinat esse Deus, quod est, nõ desinent ipsi esse, quod sunt. O vita mortifera! O mors immortalis! & quomodo tandem te appellabimus? Vitam, an mortem? Si vita es, quomodo occidis? Si mors es, quomodo duras? Neque igitur vita, neque mors dicenda es. Nam vtrumque horum boni aliquid habet. Vita quietem, & mors finem. Tu vero neque quietem, neque finem habes. Quid igitur te esse dicemus, nisi id totum mali, quod & vita, & mors habet? A morte enim cruciatus, à vita durationem accepisti. Et vitam igitur, & mortem eo bono, quod in illis erat, spoliauit Deus, & in te posuit reliquum. O veneranda compositio! O pharmacum amarum, quo ex calice Domini omnes peccatores potabuntur!

P, Psal. 48.

Benè ponderanda æternitas.

Magna profectò res esset, Auditores, si uel mediocriter intelligere possemus, quid sit æternitas pœnarum. Hæc enim sola cogitatio, tamquam frænum quoddam, omnes nostras libidines coerceret, & ita nostræ vitæ moderaretur, vt non Christiani modò, sed etiam monachi, vel anachoretæ sanctissimi omnes videremur. Cogita enim crucem, quam patitur spacio vnius noctis is, qui graui aliquo morbo afficitur, q̃ frequenter se nunc ad istam, nunc ad illam partem conuertit, quam longa illa nox esse videtur, quomodo numerat omnes horas, & quam diuturnam vnãquamque earum esse iudicat, quo desiderio auroræ, ac lucis tenetur, quam sæpe rogat quantum adhuc noctis supersit, & num lucis radij apparere incipiant. Iam vero si tam ingens iste dolor nobis esse videtur, qualis erit eorum, qui non in lectulo molli, sed in viuis atque ardentissimis flammis iacebunt, toto spacio illius noctis, quæ auroram non habet, nec diei lucem expectat? O profundissima obscuritas! O nox æterna! O nox, O nox ipsius Dei ore maledicta, q̃ lucẽ diei & auroræ splẽdorẽ non videbis! Verũ, Auditores, si sola huius æternitatis cogitatio nos perterret, quid erit non cogitare, sed reipsa in æternis supplicijs versari? Tam horrenda profectò res est sine fine torqueri, vt quando vnus dumtaxat ex Adæ filijs tali supplicio mulctandus esset, meritò omnibus pauendum ac trepidandum esset. Vnde

igitur

igitur fit, vt nunc non moueamur, cùm certissimè sciamus infinitum esse numerum stultorum, & viam, quæ ducit ad vitam, angustam, & paucos, qui inueniunt eam, & viam perditionis latissimam, & innumerabiles, qui per eam incedunt? Si ista non credimus, vbi est fides nostra? Si credimus, vbi iudicium? Si sanæ mentis sumus, si fidem scripturis adhibemus, quo pacto nobis tam horrendo periculo imminente adhuc dormimus? Qui fieri potest, vt crapula & ebrietas adhuc placeant? Adhuc otiose viuere delectet? Excitemur igitur aliquando, torporem excutiamus, vt in terris gratiam, deinde post obitum gloriam Dominus largiatur, qui est in sæcula benedictus. Amen.

Eccles. 1.
Matth. 7.

CONCIO QVARTA DE BEATITVDINE COELESTI, ET GLORIA BEATORVM.

SYNOPSIS.

A Figura Abrahami terram promissam lustrare iussi, beatitudinem à nobis in terris cogitatione esse peragrandam, exordium docet. Eandem beatitudinem esse maximè notam, & minimè notam probatur: illud, quia innata est cuique eius aliqua cognitio; hoc, quia de nulla re tam diuersa fuerunt Philosophorum veterum opiniones, cuius rei duplex assignatur ratio. Quod felicitas non in sapientia humana, neque in diuitijs, nec in potentia, nec in honoribus, neque demum in voluptatibus consistere possit, ostenditur. Veram tamen felicitatem in se continere infinitas diuitias, immensam potentiam, incomparabiles dignitates, (vbi vanitas honorum mundanorum ob oculos ponitur) & incomprehensibilem voluptatem, quæ omnia fusè & eleganter priori parte pertractantur.

Cur proximè sequens concio de humana miseria instituatur, causa redditur. Dona, quibus beatorum corpora sunt donanda, enumerantur, vt sunt præter alia pulchritudo, impassibilitas, agilitas, & subtilitas, claritas, sensuum denique omnium delectatio, atque in primis oculorum ex intuitu beatorum, præsertim multorum & variorum Martyrum, B. Virginis, imò ipsius Dei Filij: aurium ex suauissima symphonia omnigenarum vocum & instrumentorum; siquidem æquum esse videtur, vt corpus, quod miseriæ fuit particeps, etiam præmiorum æqualitate congaudeat. Locus deinde cœlestis beatitudinis describitur, eiusque sublimitas, amplitudo, pulchritudo & venustas multis commendatur, præcipue verò à multitudine, nobilitate, pace & concordia inhabitantium. Præterea quasi per antithesin proponitur ingressus cœlestis gloriæ, occursus Sanctorum, & de superatis mundi miserijs victoria & triumphus. Tandem conclusione ad cœlestem patriam exhortatoria finitur.

CVM Deus Optimus Maximus Abrahæ Patriarchæ regiones Palæstinæ se daturum polliceretur, id ei simul præcepit, vt omnia illa loca diligenter circuiret ac peragraret: *Omnem terram*, inquit, *quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsque in sempiternum. Surge ergo, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua; quia tibi daturus sum eam.* Quæ verba, optimi Auditores, nobis etiam, quibus regnum cęlorum promissum est a Domino, dicta esse merito, iureq; optimo existimare debemus. Nec enim aliquis in illa felicissima loca ingredi permittitur, neque ad ea alicui aditus vnquam patebit, qui ea non diu, multumque desiderauerit, & ad ea vehementissime non aspirauerit. Quis vero tanta cupiditate eius pulcherrimæ regionis videndæ flagrabit, quanta nos flagrare par est, si nihil de eius excellentia, & pulchritudine nouerit? Quare surgendum nobis paulisper est, & terrenę cogitationes, & negotia relinquenda sunt, vt alis spiritus in sublimes illas, ac illustres regiones delati, longitudinem æternitatis, & latitudinem felicitatis earum inspicere & contemplari attente ac diligenter valeamus. Et quanquam multa ac varia sunt, quæ de sempiterna felicitate, regnoque cœlorum dici possunt, nobis tamen duo potissimum hoc tempore, & his auditoribus dicenda esse videntur. Primum enim de ipsa beatitudine, ac felicitate; deinde de regionibus ac domicilijs beatorum, quoad angustiæ temporis patientur, disserendum erit.

Gen. 13.

Principio igitur beatitudo propter sui eximiam atque excellentem naturam, id fere proprium habet, vt maximę nota, & minime nota esse videatur. Eam enim rem quandam optimam, & præclarissimam esse, ac vt Boetius ait, statum omnium bonorum aggregatione perfectum, quem adeptus qui sit, nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius, nemo fere est qui nesciat. Cũ enim omnibus hominibus amor quidam beatitudinis à natura insitus sit, & quod penitus ignoratur, amari non possit: cognitionem quoque beatitudinis aliquam omnibus hominibus ab ipsa natura insitam esse, necesse est. Quid tamen illud sit, in cuius possessione beatitudo consistat, & quod hominem collocet in eo statu, quem esse diximus, omnium bonorum aggregatione perfectum, id vero vsque adeo priscis sæculis obscurum fuit, vt nulla quæstio sit, cuius maior discrepantium opinionum perplexitas olim inter Philosophos fuerit. Hinc enim alij in rerum scientia & contemplatione: alij in virtute, quam nouerant, hominis beatitudinem posuerunt: alij voluptate metiri cuncta voluerunt: alij ad ea, quæ prima secundum naturam nominabant, omnia retulerunt: alij nescio quam indolentiam, seu vacuitatem expetendorum, extremum & vltimum statuerunt: alij virtutis vsum cum vitæ perfectæ prosperitate copulauerũt, fuerunt etiam alij, qui honestatem, vel voluptatem addiderunt, vel vacuitatem doloris adiunxerunt. Denique vt ex Varrone D. Augustinus ostendit, vsque ad ducentas octoginta sex opiniones de summo bono discrepantes peruenerunt.

Beatitudinis nobis aliqua innata cognitio.

De beatitudine multiplex opinio Philosophorũ Ethnicorum.

Aug. 19. lib. de ciui. cap. 1.

Et quanquam veteres Philosophi maximo labore, perpetuo studio, & summa contentione animi summum illud bonum inuestigare conati sint, tamen duplici potissimum de causa à veritate longissimè aberrauerunt. Primum, quod id, quod vnum & simplicissimum est, in multis ipsi partes, ac velutimembra secuerunt. Cum enim probe intelligerent eum, qui vere felix ac beatus appellandus sit, affluentem diuitijs, præditum potestate, clarum atque illustrem esse oportere; neque

Ratio 1.

atque ei honestas, licitasque voluptates ac delitias deesse debere: & rursum cũ hæc omnia, & alia permulta, quæ status hominis beati prope suo iure postulare videtur, non posse in vna aliqua re inueniri arbitrarentur, ad multarum rerum adiumenta confugerunt, & multorum diuersorumque bonorum aggregationem, beatitudinem definierunt.

Ratio 2.

Deinde altera illius errandi causa fuit, quod infra Lunam, vbi nihil est, nisi mortale & caducum, præter animos generi hominum Dei munere datos, beatitudinem quæsierunt. Ex quo errore ille antea commemoratus error dimanauit. Nam idcirco nihil vnum inuenire potuerunt, cui omnes beatitudinis partes conuenirẽt, quod non in æternitate, vbi erat, sed in tempore, vbi non erat, illud inuestigare voluerunt. Etenim si veri iudices atque æstimatores rerum præsentium sumus non dubito, quin & diuitias tam animi, quam corporis, & potestatem, & honores, & voluptates, & alia, q̃ hic in terris inueniri possunt, non modo non partes ac membra, sed vix vmbras quasdam veræ beatitudinis esse iudicabimus.

Nullitas bonorum sublunarium.

Sapientia.

Quales. n. hic animi diuitias habere possumus, vbi ille omnium iudicio sapientissimus existimatur, qui hoc vnũ se scire, quod nihil sciret, constantissimè prędicabat? & vbi alius quidam ex sapientiorib. asserebat, maximam partem eorum, quæ scimus, minimam partem esse eorum, quæ ignoramus.

Diuitiarũ

Deinde si de diuitijs corporis agatur, quales eæ diuitiæ sunt, quæ sitim excitare, & non sedare possunt? Quæ corpori somnũ, & animo quietem auferunt? Quæ vnum diuitẽ non faciunt, nisi faciant alterum pauperem? Quæ quo sunt ampliores, eo pluribus custodibus indigent? Quæ denique ab ipsa veritate spinis comparatæ sunt?

Potentia.

Et potestas qualis tandem hic in terris inuenitur, quando Reges ac Principes, qui omnium hominum potentissimi esse videntur, sic infirmi ac debiles sunt, vt sine multis militibus, sine multis bellicis tormentis, sine multis machinis ac præsidijs, sine multis & magnis sumptibus, tuti esse non possunt? At ij, q verè felices ac beati sunt, nullius opem desiderant, neque adiumenta a rebus alijs petũt; sed in seipsis inueniunt, vnde sufficiant ad omnium hostium impetus propulsandos.

Honorũ.

Honores verò ac dignitates, quas hic in terris inuenimus, nonne fortunæ ludibrio expositæ sunt? Nonne odium, inuidiam, suspiciones vix, aut ne vix quidem effugiunt? nonne homines quales sint ostendunt, ac sæpe ridiculos faciunt? Quemadmodum.n. qui edito loco collocatur, non propterea pulchrior est, quod plures in eum intueantur; sed qualis sit pluribus innotescit: sic magistratus, & gradus, & sedes locorum, nõ homines sapientes reddunt, sed quales sunt, omnibus manifestum faciunt. Et sæpe fit, vt q priuatus cũ esset prudens, & grauis existimabatur, ad magistratũ euectus, leuem & stultum, atque adeo ridiculum omnibus se prodat.

Voluptatum.

Denique quales nostræ voluptates sunt, quæ vsum rationis impediunt, intelligentiæ lumen obscurant, mentis aciem hebetant, & pęnitentiam ac dolorem secum ferunt? Quando verò nihil horum, quæ diximus, esset, & nec pauperes diuitię, nec imbecillis potestas, nec obscuri honores, nec amara voluptas; sed omnia præclara, omnia excelsa, omnia augusta hic infra Lunam inuenirentur, nonne vel propterea hominem beatum non facerent, quod non modo non æterna, sed ne diuturna quidem esse possint?

August.

Nam cum is demum beatus dicendus sit (vt D. August. ait) qui habet id omne, quod vult, & nihil mali vult, cum tandem is, qui beatus dicitur, moriatur, vel ipso nolẽte, vel ipso volente fit: si ipso nolente, iam non habet omne, quod vult, cogitur enim mori, cum maxime cupit viuere, adeoque beatus non est: si ipso volente, neque tunc beatus erit, quia male aliquid vult, mortem videlicet ipsam: quæ tantum est malum, vt Deus quasi calu-

mniam

mniū, de tam venenati germinis procreatione à se repellens scribi voluerit, se mortem non fecisse, sed inuidia Diaboli eam in orbem terrarum aditum habuisse.

Sap. 1. *Sap. 2.*

Quæ cum ita sint dubitare, Auditores, nulla ratione debemus, quin vera beatitudo supra Lunam, & Solem, & supra temporum vicissitudines quærenda sit. Mundi verò sapientes beatitudinem veram inuestigasse quidem, sed ideo non inuenisse, quod eam vbi non erat quærere, atq. inuestigare voluerint. Vbinam igitur beatitudinem inueniemus? Nempe, Auditores, non alibi, quam in Deo. Tunc enim demum beati erimus, cùm Deo (qui natura beatus est) similes erimus. Erimus autem similes Deo, cùm eum videbimus sicuti est. Sic enim magnus ille Theologus Ioannes Euangelista nos docuit, cū ait; *Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus; scimus autem, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Sed mihi videor Logicum nescio quem audire, qui vehementer miratur, quomodo ista cohæreant: *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est?* Quàm multos enim sicuti sunt videmus, & non continuò similes illorū efficimur? Sed tñ, Auditores, & vere, & sapiéter, & planè Theologice S. Ioānes ait; *Similes erimus, quia videbimus eū sicuti est.* Id enim, vnde beatus est, quicunque beatus est, siue is Deus, siue Angelus, siue homo sit, nihil est aliud, quam primæ ac summæ veritatis, quę Deus ipse est, non qualiscunque cognitio, sed clarissima & apertissima visio. Quare sicut ex eo beatus Deus, quod seipsum, primam videlicet ac summam veritatem sicuti est, intuetur; ita nos quoque pro modulo nostro beati & Deo similes erimus, cum eum, nempe primam ac summam veritatem sicuti est, intuebimur. Deinde si Luna ac stellæ lumen concipiunt, & similes Solis efficiuntur, cùm ei oppositæ in eum quodammodo intuentur; quanto magis mentes purgatissimæ beatorum diuinum lumen concipient, & Deo similes erunt, cum non amplius per speculum, neque in ænigmate; sed facie ad faciē iustitiæ Solem, & lucem increatam aspicient? Vera igitur, ac sola nostra beatitudo in Dei visione consistit, quod illis verbis Dominus affirmauit; *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et illis: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Quæ quidem beatitudo, tametsi vna ac simplicissima res est; tamen & diuitias, & potestatem, & honores, & voluptatem & alia bona, quæ mens humana desiderare potest, & multo etiam plura, ad quę nos humi strati, nec desiderio quidem pertingere possumus, comprehendit. Hoc est enim quod Apostolus ait: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.*

In solo Deo vera beatitudo.

1. Ioan. 3.

Vera beatitudo est in visione Dei.

Mat. 5. *Ioan. 17.*

1. Cor. 2.

Ac vt à diuitijs ordiamur, quales, obsecro, diuitiæ beatorum erunt, quando Deus ipse, & cibus, & potus, & vestis, & domus, & possessio, & pecuniæ illorum erit? Quando ita rebus omnibus abundabunt, vt nihil sibi deesse putent, nihil curent amplius, cōtenti denique ac satiati facultatibus atque opibus conquiescent. *Nec enim arca, vt sapienter Tullius ait, sed animus diues appellandus est.* Hic quidem in terris nemo diues est (nec enim fieri potest, vt animus noster expleatur) & meritò nominari potest. Maior enim est cordis humani capacitas, quàm vt eam orbis etiam totus possit replere. Si quis globum quantumuis magnum super immensum triangulum poneret, nonne stultus esset, si eo globo immensam illam trium angulorum capacitatem conaretur explere? Sanè esset. Nec enim fieri potest, vt triangulus globum comprehendat, & extremi anguli vacui atque inanes nō relinquantur. Quare cùm res omnes creatę globum quendam, magnum illum quidem, sed tamen certis terminis ac limitibus comprehen-

In vera beatitudine sunt diuitiæ.

Simile.

prehensum efficiant, & animus noster tribus immensæ capacitatis facultatibus, intelligētia, memoria, & voluntate præditus, quasi quidam infinitus triangnlus sit; nullo modo fieri potest, vt res creatæ, etiamsi omnes vni concederentur, amplitudinem, & vastitatem animi humani penitus impleant. Tunc igitur tandem iste triangulus humanus explebitur, & diues erit, & penitus conquiescet, cùm Deum ipsum possidebit, qui in Trinitate personarū subsistens, quiddam quasi trianglus immensus, ac nullis spatijs, ac regionibus definitus est. Vere enim Psalmographus ait; *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Porro hanc abundantiam rerum omnium Dominus promittebat, cum diceret; *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum.* Et rursum. *Amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Quæ vbertas sermonis, illarum diuitiarum vbertatem, atque affluentiā explicare poterit, quam his verbis veracissimis Dominus sanctis hominibus pollicetur? Sanè is solus bona beatorum numerabit, qui Dei ipsius bona numerare potest. Vere enim ipsa veritas ait, *Amen dico vobis, super omnia bona constituet eum.* Atque hæc quidem de diuitijs.

Psal.16. *Luc.6.* *Matt.24.*

Beatorum potestas.

Quid verò de potestate beatorum dicemus? quando non modò nihil eis nocere poterit, quippe qui in arce altissima ac munitissima constituti, & lorica immortalitatis induti erunt: sed et omnipotentem quodammodo voluntatem atque animum gerent? Is enim omnipotens verè nominatur, & est, qui id totum, quod voluerit, efficere potest, & nihil planè reperitur, quod eius voluntati resistat. Talis autem natura ipsa solus Deus noster est, qui *quæcunque voluit fecit in cælo & in terra:* *& non est qui possit resistere voluntati eius?* Iam verò beatorum voluntates, quis ignorat, ita cum Dei voluntate cōiunctas esse & copulatas, vt penè vna atque eadem voluntas esse videatur, nihil enim ipsi volunt, quod Deus non velit: nihil Deo placet, quod ipsis non placeat; & id maximè fieri cupiunt, quod Deo potissimùm placere intelligunt. Hac igitur ratione quicquid sancti volunt efficitur, & nihil efficitur, quod ipsi non velint. Proinde non modò potentes, sed planè omnipotentes illos esse, quis iure inficiari potest? De qua potestate illa diuini Psaltis verba sunt: *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum; ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vt faciant in eis iudicium conscriptum, gloria hæc est omnibus sanctis eius.*

Psal. 113. *Esth.13.* *Psal.149.*

Beatorum dignitates & honores

Neque vero hac potestate minores honores, dignitates, nomen, splendor, & gloria sanctorum erunt. Nā si Principes, si Reges, si Dei familiares, si filij, si Dij quodammodo erunt, & in ipso Dei throno sedebunt, quomodo non illustrissimi, & clarissimi, & gloriosissimi erunt? Audite enim quid ipse Dominus dicat: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo, in throno eius.* O gloria incredibilis! Et quorum laborum, quorum certaminum, quorum dolorum non obliuiscentur ij, qui victoriæ palma, diademate, ac sceptro insignes, coram omnibus cęli principib. ipsius Dei manibus in throno altissimo, & illustrissimo collocabuntur? Meritò exclamas, Apostole Paule: *Nō sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Et rursum; *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis.* Meritò, Dauid sancte, gloria ista oculos tuos perstringit, cū ais; *Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus*

Apoc.3. *Rom.8.* *2. Cor.4.* *Psal.138.*

Vanitas honoris mundani. *patus eorum*. Quare contemnite, Auditores, & deridete eos, qui vel in bellis administrandis, vel in gerendis Rebuspublicis, vel in libris conscribendis, vel in statuis, & columnis, & ædificijs exstruendis omne suum tempus, & corporis atque animi vires consumunt, vt gloriam aliquam, & celebritatem sermonis hominum consequantur. Primum enim quid illis proderit hic, vbi non erunt, laudari, cùm in gehenna, vbi erunt, torquebuntur? Deinde quàm multos istorum spes ista noua fefellit? Et ecce D. Antonius, D. Benedictus, D. Franciscus, homines simplices, & expertes literarum gloriam fugitant, honores contemnunt, aurum tanquam lutum conculcant, & tamen breuissimo spatio splendorem illum apud mortales etiam cōsequuntur, ad quem nemo mundi sapientum & potentum maximis laboribus, incredibili studio, & summa animi cōtētione peruenire potuit. Quam multos in orbe Christiano reperietis, qui nomen Iulij, vel Alexandri, vel Aristotelis, vel Ciceronis nunquam audierunt? At qui de Beato Francisco, Beato Antonio, Beato Benedicto, & alijs permultis vitæ sanctitate, & signis, & prodigijs claris, nihil audierit, nescio si vel vnum inuenire poterimus. Et nos, qui ista nomina in veterum libris inuenimus, cùm Alexandri, vel Aristotelis recordamur, quantam tandem reuerentiæ significationem illorum nomini exhibemus? Planè modicam omnino, vel nullam. At sanctorum memoriam nonne statuis, templis, altaribus, diebus festis, hymnis, cantibus, & omni lætitia ac celebritate prosequimur? Quid? Nonne Christiani Pontifices, Reges, Imperatores, Sanctorum statuis caput aperiunt, & eos apud Deum patronos, & aduocatos habere cupiunt? Et hoc vnde, Auditores, nisi quia mundi sapientes gloriæ fundamenta super arenam, vel super aerem potiùs iacere voluerunt. Alij ex libris, quos summo labore conscribunt, nomen, & gloriam aucupantur. Quid facilius, quàm si liber comburatur? Alij in statuis, & monumentis gloriæ fundamentū ponunt. Quid facilius, quam si simulachrum frangatur? Alij magnificum ædificium testem ac præconem suæ nobilitatis habere volunt. Quid facilius, quam si ædificiū ruat? At nostri Francisci, & Antonij, & alij viri sanctissimi, supra firmissimam petram fundamentum iecerunt. Nempe enim in fide, in charitate, in patientia, in castitate, in temperantia, in sobrietate, in contemptu rerum præsentiū, & desiderio æternarum excellere, & enitere, vere magni & præstantis animi esse putauerunt.

Beatorum voluptas. Voluptas superest ex ijs rebus, quas ad felicitatem necessarias esse dicebamus. Verùm nullū, Auditores, tantum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta vis, tantaque copia reperitur, quæ vel minimam partem eius voluptatis explicare possit, quæ ex ipsius Dei visione percipitur. Tria enim sunt quæ ad voluptatem excitādam requiruntur: Primò, vis animæ capax voluptatis, quales sunt in homine sensus & intelligentia: deinde res ipsa, quæ ad eam animæ vim admota gignit voluptatem, quales in rebus corporatis colores, odores, sapores, & alia id genus sunt: postremò vtriusque coniunctio & copulatio. Et quanto vis animæ præstantior, & res obiecta excellentior, & coniunctio arctior & maior existit, tanto voluptas, quæ ex illis principijs oritur, vehementior, maiorque percipitur. Quæ cùm ita se habeant, quis vel oratione, vel cogitatione consequi valeat, quem sensum voluptatis sancti percipiunt, cum ipsorum intelligentia, vis animæ præstantissima, cum Deo summo & infinito bono ita coniungitur, vt vnus Spiritus sit cum eo? *1. Cor. 6.* O quale est illud osculū! O quales illi amplexus! O quale connubium, Auditores! Quid, obsecro, erit, vultum illum, illam lucem, illam

speciem

speciem intueri, quam laudant astra matutina, & cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur? Quid erit bonum illud generale, in quo omnia bona continentur; & mundum illum verè magnum, qui omnes alios mundos comprehendit, possidere? Si Regina Saba, cùm Salomonem vidisset, & audiuisset, stupefacta dicebat: *Beati viri tui, & beati serui tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam:* quid erit summum illum Salomonem, æternam illam sapientiam, primam atque increatam illam veritatem semper audire? O quale illud gaudium erit cum vno aspectu altissimum, & maxime reconditum adorandę Trinitatis arcanum intuebimur, & cum simul Deũ, & res omnes in Deo videbimus? Quid enim non videbit, qui videntem omnia videbit? Tunc igitur tandem mens humana quiescet, neque intelligentiam vberiorem desiderabit, cum ante oculos id totum, quod intelligi potest, habebit. Tunc & voluntas humana quiescet, cum eo bono fruetur, in quo cætera bona, tanquam in fonte, & Oceano bonorum omnium continentur. Tunc illæ tres virtutes, quibus Deum modò veneramur, & colimus præmium suum accipient, cum visio fidei, possessio spei, & charitati imperfectæ charitas perfecta succedet. Tunc demum cantabitur canticum illud, quod licet semper cantetur, semper tamen est nouum. Sicut enim corpora beatorum nunquam senescent, sic lætitia, gloria, & voluptas eorum viridis semper, & florida permanebit.

Iob. 38.

3. Reg. 10.

PARS SECVNDA.

Concione proxima, quæ die Dominico sequenti habebitur, constitui, Domino bene iuuante, de miseria humanæ vitæ verba facere, vt intelligamus, non modò futura, qualia sunt nouissima, de quibus hactenus egimus; sed etiam præsentia nos ad mundi contemptum, & Dei amorem incitare. Spero autem considerationem humanæ miseriæ, vel æque vtilem, ac nouissimorum considerationem futuram, vel etiam vtiliorem. Nouissima enim, vt Mors, Iudicium, Gehenna, & Gloria beatorum clamant quidem, & maxima voce clamant, vt mundi blandicijs non acquiescamus, & cantum Sirenarum non audiamus, & aliquando voluptati, quæ simul blanditur, & decipit, valedicamus; sed tamen quia procul posita, vel sunt, vel esse, licet falso, putantur, propterea eorum vocem non exaudimus, nisi mentem & aures erigamus, & in magno silentio constituti, diligentissimè voces illas attendamus. At præsẽtes humanæ vitæ calamitates nobiscum versantur, nobiscum viuunt, nobiscum iter faciunt, denique nunquam nos deserunt, & earum clamores nos possumus non exaudire, nisi forte aures nostræ hoc sonitu oppletæ obsurduerint; sicut quibusdam Nili accolis aures ob continuum sonum occalluerunt. Hoc igitur argumentum proximæ concionis erit.

Liberalissimus ac beneficentissimus Deus noster, sicut nõ solũ Isaac patriarchæ, quem elegerat, sed etiam Ismaeli propter Isaac, & propter Abraham benedixit; sic non solùm animos beatorum gloriosos, & illustres efficiet; sed etiam corpora, propter affinitatem & cognationem, quæ illis cum animis intercedit, beneficijs multis, & magnis afficiet. Primum enim si animus scientiæ & sapientiæ diuitijs affluet, corpori quoque suæ ac propriæ opes non deerunt, quæ sunt robur, sanitas, pulchritudo, possessio regionis amplissimæ & pulcherrimæ, de qua paulò post dicturi sumus. Deinde si animus potens, & modo quodam omnipotens erit, & corpus immortalitatis veste contectum atque armatum eiusmodi erit, vt nunquam fame, neque

Dona corporum beatorum.

Pulchritudo.

Impassibilitas.

neque siti cruciari, neque morbis frangi, neque igne torreri, neque ferro aperiri, aut sauciari vlla ratione possit.

Agilitas, & Subtilitas.

Tanta præterea agilitate præditum, & vsque adeo mentis, ac rationis imperio obtemperabit, vt sine labore, nullo negotio, summa facilitate super omnes cœlos ascendet. Quam iucundum spectaculum erit, Auditores, cùm terram super cœlum videbimus, & cùm hæc corpora, quæ nunc paruum collem sine labore superare non possunt, tunc instar fulminum velocissimè vbique discurrent.

Claritas.

Si rursum animus gloria, & honore insignis, illustrissimus & clarissimus erit, corpus quoque tanta luce micabit, vt Dominus dicat: *Tunc iusti fulgebunt, sicut Sol in regno Patris eorum.* Si verò Sol vnus duntaxat orbem totum illustrare, & sua luce complere pôt; si tanta est iubaris illius maiestas, vt à nonnullis tanquam numen diuinum coli potuerit: si denique parens lætitiæ, mundi oculus, & fons luminis à veteribus est appellatus, quid erit cùm tot corpora beatorũ, hoc est, tot Soles, tot lãpades, tot luminaria clarissima cęlestem Ierusalem illustrabunt? Postremò si animus atque mens delitijs inexplicabilibus perfruetur, suæ quoque non deerunt corpori honestissimæ & maximæ voluptates.

Matt. 13.

Sensuum omnium delectatio.

Siquidem omnes sensus res sibi maximè congruentes percipient, & sine fastidio incredibili delectatione satiabuntur.

Oculorum ex intuitu Beatorum

Oculos primum loci amœnitas, & corporum beatorum species & gloria delectabit. Ibi enim Patriarcharum cœtum, ibi agmina Prophetarum, ibi senatum Apostolorum, ibi Martyrum palmas, ibi Virginum coronas, ibi Confessorum & Monachorum diademata intuebimur. Si verũ est, quod sapientissimus Augustinus verum esse putauit, nempe Martyres beatissimos in ea corporis parte, in qua potissimum supplicia propter Deum pertulerunt, signa quædam virtutis, splendorem videlicet, & decorem eximium habituros, quale spectaculum erit, omnem illam tot signorum veræ fortitudinis venustissimam diuersitatem vnico intuitu cernere, quæ in corporibus tanti, & tam inuicti exercitus apparebit? Stephanus Protomartyr, velut signifer quidam agminis gloriosi tot preciosis lapidibus gemmisque micantibus insignis erit, quot eius corpus a lapidatoribus plagas accepit. Ibi Stephani beatissimi comes, & collega Laurentius toto corpore multo splendidior, & clarior erit, quam eæ flammæ fuerint, quæ ipsum Tyranni iussu concremauerunt. Ibi corpus Apostoli Bartholomæi omnem pur purã quantumuis preciosam splendore ac lumine superabit. Ibi colla Baptistæ & Pauli uelut quadam torque ex auro purissimo incredibili decore fulgebunt. Quale conuiuium corpus intercisi Iacobi, quale Agnetis, & Teclæ, Cæciliæ, & Catharinæ, quale tot aliorũ præclarissimorum atq; inuictissimorum Martyrum, quorum vix nomina scimus, quale, inquam, conuiuium, quales epulas oculis nostris præbebunt? Quibus uero delitijs puritatis oculi nostri fruentur, cum supra omnes Angelorum choros, Reginam illam, Deique Matrem uidebunt, cuius tanta est gloria atque maiestas, ut ipsa sola chorum unum, decimum uidelicet & postremum efficiat, cuius pulchritudinem Angeli suspiciunt, & de cuius magnitudine homines gloriantur? Et ad hæc omnia quid erit ipsum Dei Filium Christum in solio gloriæ suæ collocatum intueri? Si mortales homines hic in terris gaudere, & diem festum agere solent, cum affinem aliquem suum Cardinalem, aut Pontificem renunciarum esse intelligunt, quam uoluptatem, obsecro, capiemus cùm Dominum illum, qui frater noster, os nostrum, & caro nostra est, Regem, Imperatorem, & Monarcham orbis

Augu 22. de ciuit. c. 20.

Et in primis Martyrũ.

B. Virginis

Et ipsius Christi Domini.

orbis esse videbimus? Quam iucunda res erit cernere hominem, creatorem hominum? Quam libenter homines inter Angelos erunt, cum totius familiæ patrem & dominum, non Angelum, sed hominē esse conspicient? Atque hæc quidem delectatio oculorum erit.

Recreatio nes auriū. Porro aures perpetuo psalteria, organa, citharas, vocesque illas purissimas, & iucundissimas audient, quæ omnem tristitiam pellere, & omnia humana corda quantumuis ferocia, & exacerbata mansuefacere possent. De beatissimo Patre Francisco beatus Bonauentura scribit, cum aliquando cithara quædam Angeli opera in eius auribus insonuisset, tanta eum voluptate affectum fuisse, vt hoc sæculum cum alio se crederet commutasse. Quid igitur sentiet vnusquisque, cum choris Angelorum interesse, & hymnos illos de canticis Sion, & audire, & cantare nobis licebit?

Bonauentura in vita S. Francisci.

Aliorum sensuum. Neque verò olfaciendi, & gustandi sensus voluptatibus suis carebunt; sed planè reficientur & recreabuntur odoribus fragrantissimis, & saporibus iucundissimis, non quales hic in terris habemus, sed quales status illius præstantiam & sublimitatem decebunt. Neque enim ad naturæ defectum, sed ad gloriæ & felicitatis incrementum erunt.

Aequū est corpus cū anima præmiari. Hac igitur ratione iustissimus Deus efficiet, vt ea corpora, quæ cum animis suis laborauerunt, cùm ijsdem in cœli palatijs semper exultent. Æquum est enim, vt qui pauperes propter Christum libenter fuerunt, ij regni cœlestis opes amplissimas recipiant. Aequum est, vt qui debiles atque infirmi hominibus visi sunt, & proter Deum catenis onerabantur, virgis cædebantur, bestijs obijciebantur, in cruces tollebantur, igne & ferro crudelissimè necabantur, vim vi non repulerunt, neque hostibus suis penitus restiterunt; ij potentissimi fiant; & non improbis hominibus modò, sed omnibus etiam dæmonibus formidabiles sint atque tremendi. Æquum est, vt qui propter Deum humiles atque abiecti esse voluerunt, & se contemni, conculcari, nihili fieri, patienter atque libenter passi sunt; ij clarissimi atque illustrissimi in regno cœlorum efficiantur. Æquum est postremò, vt qui cōsolationē ex rebus creatis non quęsierunt, imo delitijs omnibus sibipsis interdixerunt, & in fame & siti, in frigore & nuditate, in laboribus & ærumnis, in ieiunijs & vigilijs Domino seruierunt, & carnis libidines fortiter compresserunt; ij delitijs & voluptatibus maximis, & sempiternis in cœlestibus domicilijs perfruantur.

Habetis hactenus, Auditores, non expressum quidem, sed tamen leuiter adumbratum præmium ac stipēdium, quod animis & corporibus beatorum Deus parauit. Nunc de ipso loco, in quo tam præclarum stipēdium persoluitur, quanta maxima possumus breuitate dicamus.

Locus beatitudinis quis. Illa igitur felicissima regio beatorum, quæ cœlestis Ierusalem meritò nominatur, tantum sublimitate, amplitudine, & pulchritudine reliquas omnes regiones exuperat; quantum eius habitatores sapientia, nobilitate & probitate reliquarum omnium regionum habitatoribus præstant. Si de sublimitate illius vrbis certior fieri cupis, Solem, & Lunam, & stellas cæteras intuere. Vnde est enim, vt aliquæ stellæ tam exiguæ nobis esse uideantur, cum tamen earum globi terræ magnitudinem facilè uincant, nisi ex eo, quod inter eas, & nos penè immensa spatia intercedunt? Quantam igitur sublimitatem urbem illam obtinere dicemus, quæ super omnes montes, super omnia elementa, super omnes cœlos, supra mutationum, & temporum omnium uicissitudines posita est? Porro amplitudinem non minorem esse, quam sublimitas ipsa sit, ex eodem siderum aspectu cognoscere facilè possumus.

Eius sublimitas.

Amplitudo.

Si

Si enim eæ sunt magnitudines omniũ, quas esse nunquam suspicati sumus, sique Principes orbis terræ tantum spacium omnes simul in potestate non habent, quanta est vnius exigui sideris magnitudo; & si stellæ innumerabiles lucent in cœlo, & multo etiam plures in eo esse, & lucere possent; quanta tandem cœli ipsius amplitudo & capacitas erit? Verè igitur Propheta Baruch exclamauit; *O Israel, quā magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius!* Iā verò quid de pulchritudine, elegantia, atque amęnitate paradisi delitiarum dicemus? Noster hic orbis terrarum, qui stabulũ pecudum, & locus exilij, & vallis miserię, & lachrimarum est, tanto artificio ab illo summo Architecto fabricatus est; vt non domus beluarum, sed hortus delitiarum esse videatur. Obsecro, quæ species huius amplissimi Theatri? Quæ pulchritudo huius maximæ domus, quę cœlum vt tectum aureum, & terram vt pauimentum floridum habet? Et in ipso solo terrarum, quæ celebritas oppidorũ? quæ maiestas vrbium? q̃ maria? qui lacus? quæ flumina? q̃ vetustas siluarum? quæ species collium? quæ amœnitas vallium? Vere potissimùm ineunte, cùm cęlum serenum, & aer tepidior esse solet; terra verò vbique parturit herbescentem viriditatẽ, & prata floribus vestita, & quasi coloribus varijs depicta cernũtur, & oẽs arbores folia, oẽs vineæ pãpinos, oĩa arua fruges proferũt. Et si hęc ita se habent, quantum artificij eundem illum mũdi conditorem, & parentem Deum in illo cęlesti domicilio ædificando posuisse par est, quod Prætorium Imperatoris, Paradisus voluptatum, & verè hortus delitiarum Regum & Principum est? Si eius domicilij partem exteriorem, quam hinc spectare nobis etiam licet, tam illustrem & tot luminibus quasi tot lapidibus preciosis, gemmisque clarissimis ornatum esse Deus voluit: quid de parte interiore, quam soli beatorum oculi cernere possunt, suspicari & cogitare debemus. Sanè Apostolus & Euangelista Ioannes in Apocalypsi, verbis fortasse non quibus voluit, sed quibus potuit vrbis illius pulchritudinem, & maiestatem expressit, cum ait: *Erat structura muri eius ex lapide Iaspide; ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo: Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide precioso ornata. Et singulæ portæ erant ex singulis margaritis, & plateæ ciuitatis aurũ mundũ, tanquã uitrũ perlucidũ. Et templum non uidi in ea: Dominus enim Deus Omnipotens templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius; & Reges terræ adferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem, nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam. Non intrabit in illam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro uitæ Agni.* Hæc est descriptio ciuitatis, cuius pulchritudinẽ vsque adeò Regius propheta miratur, vt dicat; *Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutũ! concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.* Et si in atrijs tanta venustas, quanta in domo interiori, in aulis, in cubiculis erit?

Verùm enimuerò, Auditores, præcipua laus ciuitatis est, si multos ciues, si nobiles, si quietos, & tranquillos habeat: quę omnia in hac nostra, de qua loquimur vrbe, singulariter eximia & præstantia sunt. Numerus enim cęlestium ciuium planè innumerabilis est. Nam si de Angelis sanctis loquamur, nonne Iob sanctissimus ait; *Nunquid est numerus militũ eius?* Et Dauid Propheta: *Currus Dei*

Baruch 3. *Pulchritudo.* *Apoc. 21* *Psalm. 83.* *Ibid.* *Ibid.* *Cœlestis Ierusalem commẽdatio.* *Iob. 25.* *Psalm. 67.*

decem millibus multiplex, millia latantium. Et S. Daniel: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei*. Et ipse Dominus; *Putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquā duodecim legiones Angelorū?* Denique magnus ille Areopagita Dionysius nonne ait, multi sunt beati exercitus supernarum mentium infirmā & constrictam excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem? A qua sententia, neque D. Athanasius, neq; D. Hieroymus neq. B. Gregorius, neque alij nōnulli sancti, & eruditi Patres abesse videntur.

Dan. 7.

Mat. 26.

Dionysius Areopagita.

Habitatores Ierusalem.

Apoc. 7.

Si verò de sanctis hominibus, qui illam vrbem habitabunt, sermo sit, audite quid in Apocalypsi B. Ioannes se vidisse commemorat: *Vidi*, inquit, *turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu Agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Neque verò multitudo tanta confusionem, sed potiùs summus ipsius ordo pulchritudinem, & decorum maximum pariet.

Nobilitas inhabitantium.

Iam verò, quid de nobilitate cœlestium ciuium dicemus, quando Triumphatores, Reges, Principes, Dei filij, & Dij quodammodo, quod nomen longè clarissimum est, omnes cœli habitatores erunt? Siquidem ex omnibus gentibus, & tribubus, & linguis, & populis, ex omnibus regnis, & prouincijs orbis terræ, & ex omnibus hominibus, qui sunt, erunt, & fuerunt, summa tantum nobilitas, & ipse flos eligetur. Cùm summus Pontifex in supplicationibus procedit, toto senatu Patrum purpuratorum eum prosequēte, mirum est profectò studia & concursum hominum cernere, qui ad illum intuendum confluunt. Quale igitur spectaculum erit, omnem illam innumerabilem multitudinem beatissimarum mentium, & illustrissimorum hominum vnico intuitu spectare? Res ista sanè eiusmodi est, vt si attentè, diligenterque cogitetur, attonitum hominem & stupefactum reddere possit. Quid? vnus Angelus duntaxat etiamsi infimi ordinis sit, multò pulchrior est, quàm id omne, quod oculis corporeis conspici potest. Quid igitur erit, non Angelum vnum, sed omnem exercitum Angelorum spectare, & omnium muneras ac functiones, & gloriam ac beatitudinem intelligere?

Pax & concordia.

Porrò tranquillitas, & pax, & animorum consensio, quanta sit in eo loco, ipsum nomen ciuitatis declarat. Non enim sine causa Ierusalem, hoc est, visio pacis, appellata est. Itaque nec superbia in ea, locum habet, quæ efficere solet, vt inferiores à superioribus contemnantur; nec inuidētia, quæ inferiores contra superiores accendit; sed amor & charitas vbique dominatur, & regnat, quæ bonum singulorum facit bonum omnium, & bonum oīum efficit bonum singulorū. Ibi verè est corpus vnum, cor vnum, & aīa vna; ibi Deus vnus est oīa in omnibus. Vnde, obsecro, fit, vt ciuis ciuem magis diligat, quam externum, & frater fratrē magis, quam alium hominem, & caput pedem sui corporis magis, quam oculum alterius corporis? Nempe ex eo, quòd ciues vrbem communem, & fratres domum communem, & membra eiusdem corporis vitam, victum, & vestes communes habent. Quantā igitur coniunctio, quantus amor inter omnes beatos erit, quibus vnus atque idem Deus, patria, palatium, vita, cibus, potus, indumentum, ac demum omnia omnibus erit? Lætitia planè, quæ ex hac coniunctione nascetur, & quam singuli de beatitudine omnium capient, tanta erit, vt eam nulla oratio explicare possit. Si duorum sapientum & proborum hominum amicitia tam est dulcis, vt ille dixerit, Solem è mundo tollere

Ex ea gaudium.

tollere videntur, qui amicitiam è mundo tollunt? quàm iucundum erit cum tot sapientissimis & optimis viris perpetuò conuersari? cum Apostolis loqui? cum Prophetis conferre? agere cum Martyribus? cum Doctoribus, & Episcopis sanctissimis viuere?

Cogita igitur qualis tibi dies illucescet, si probè ac religiosè vixeris? quando emenso vitę huius breuissimo curriculo à morte ad immortalitatem transibis, & in portis felicissimæ illius vrbis primum vestigium pones, vbi perpetuò festi dies aguntur in eorum gratiam, qui ex hoc prælio hostibus deuictis, & spolijs inimicorum onusti, locum illum Triumphis Sanctorum consecratum, ingrediuntur. O quale gaudium animus tuus percipiet, cum tot Principes nobilissimi tibi aduenienti occurrent, in amplexus & oscula ruent, de aduentu noui fratris inter se cum ingenti lætitia colloquentur, ac demum tibi vndique circumfusi ad thronum summi Imperatoris cum tympanis & organis te deducent: ibique victorias tuas prædicare incipient, atque recensebunt eleemosynas, ieiunia, orationes, integritatē atq. innocentiā vitæ, patientiā in aduersis, moderationē in prosperis, deniq. iustitiam, temperantiam, castitatem, sobrietatem. O qualem voluptatem ex singulis tuis bonis operibus capies! O quomodo tunc pretium ac dignitatem virtutis intelliges!

Occursus Sanctorũ.

At vbi in portu tranquillissimo & tutissimo te positum cogitabis, & oculos paulisper conuertes ad Oceani fluctus, super quos transiuisti, & scopulos, vada, procellas, vim ventorum, æstum aquarum, & prędonum ac piratarum multitudinem intueberis, o quàm vehementer euasisse te gaudebis? O quibus verbis liberatori ac Deo tuo gratias ages? O quàm sæpe repetes, *Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minus in inferno habitasset anima mea.* & tum potissimum, cum numerum illum infinitum pereuntium videbis, & te vnum ex numero liberatorum, & felicium esse cognosces. O regnum beatissimum! O incolæ beatissimi, quibus iam bella & tumultus quieuerũt, iā tentationes & insidiæ longissimè recesserunt, iam gladijs & loricis, palmæ & diademata successerunt: iam tuto somnum & quietem capere possunt oculi, quos assiduę vigilię atque excubię apertos tenuerunt. Iam sanctus Hieronymus à ieiunijs & lachrimis, & pectoris tunsione cessare potest. Iam Beatus Paulus, & Beatus Antonius, qui solitudines desertissimas sectabantur, vt occasiones peccatorum fugerent, sine periculo versari in medio foro cœlestis Ierusalem possunt. O lætissima patria! O dulcis gloria! O societas fortunata! O mater nostra Ierusalem, cuius fundamenta in montibus sanctis, ad quos nec iacula hostium cruentorum, nec sibilus antiqui serpentis, nec turbines, aut nimbi, aut procellæ peruenient! Temeritas videtur concupiscere te, sed quisnam viuere sine tui desiderio potest? *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.*

Psal. 93.

Psal. 119.

Filij Adam, hæc patria vestra: oues Christi, hoc vestrum ouile, hæc pascua vestra: columbæ seductæ non habentes cor, hic vester nidus, hæc requies vestra. Quid agitis? Quo curritis? Quid persequimini? Cur tantum bonum, tam leuiter vobis eripi sinitis? Cur non fortiter tanto stipendio proposito dimicatis? Hic tempus certaminis, illic triumphi. Hic sementem facere, ibi metere oportet. Cur vuas colligitis antequam maturescant? Cur otio & voluptatibus ante tempus vacamus? An nescitis quid Ieremias Propheta clamet: *Omnis homo, qui comederit vuas acerbas, obstupescent dentes eius.* Nunc

Conclusio exhortatoria.

Ierem. 31.

æstus viget, nunc vuæ acerbæ sunt: nunc æstus ferendus, & tolerandus est. In cœlo autumni iucunditate, & vuis maturis frui licebit. Qui verò hæc non intelligens vuis acerbis hic vesci voluerit, maturas certè nunquam habebit. Et non miretur, si dentes eius apud inferos obstupescent. *Vanum est vobis ante lucem surgere*. Lux nostra Dominus Christus, hic sedit, hic iacuit, honores fugit, despici voluit: at post obitum tandem surrexit, gloria & honore coronatus in cœlum ascendit. *Vanum* igitur *vobis ante lucem* istam *surgere*, sed *surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris*. Nunc sedeamus, fratres, nunc humiles simus, nunc laboremus, nũc nesciri cupiamus. Tunc autem *cum dederit dilectis suis somnum*, planè somnum, mortem placidam, & iucundam: *Ecce hæreditas Domini*: tunc surgemus, & honoribus, ac voluptatibus per Christum perfruemur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Psal. 126.

Ibidem.

CON-

CONCIO QVINTA DE MISERIA HVMANÆ VITÆ.

SYNOPSIS.

PRælibata vtilitate, ex iugi miseriæ humanæ & vitæ fragilitate consideratione, resultante, Thema Concionis ex Cap. 14. Iobi desumitur. Vbi primum adducitur, ex quam vili materia homo compositus sit, nempè ex terra, eaq; abiectissima; cuius memoriam vel ipsum nomen Homo, ab humo deductum, refricat. Hominis conceptionem omnium etiam plantarum productione fœdiorem esse, vtpote à qua Christus ipse abhorruit, & à virgine, non à fœmina corrupta, concipi voluit. Status miser fœtus in vtero materno inclusi describitur. Miseria parientis, infantis nuditas & indigentia explicatur; & quàntum à superbia abstrahere debeat hominem ortus innotescit. Humanæ vitæ breuitas depingitur, & quam varijs rebus ea à varijs comparetur, narratur. Quam mirum sit, hominem mori, cum tamen ex forma constet immortali. Quamuis sit miseriarum humanarum magnus Oceanus, tamen paucarum hominem esse capacem, vel ex historia Amanis, & experientia probatur. Deinde particulatim miseria singulorum sensuum, imaginatiuæ, intellectus tam speculatiui, quam practici, & voluntatis pulcherrimè, vt omnia, declarantur; atque ætatum singularum calamitates breuiter perstringuntur.

Altera pars producit miserias, quæ homini à rebus circumstantibus euenire consueuerunt, nimirum à cælo & elementis, à brutis, ab hominibus, à dæmonibus, ab Angelis, à Deo ipso, imò à se ipso. Fragilitas humanæ vitæ, eiusque causæ, ostenditur; Fallacia & instabilitas eiusdem, rationibus & similitudinibus demonstratur. Inter tot miserias hanc non esse postremam, quod Deus omnia mala præsens obseruet. Miseriarum verò vltimam esse mortem; cuius cogitationem superbiam domare, pauonis exemplo docetur. Et quia nec breuissima vita certa est, idcirco Epilogus nos ad vigilantiam duabus similitudinibus viam munit, conuiuæ scilicet de venenato aliquo cibo inter cæteros admoniti, & militum in præsidijs excubitorum, vt hoc modo expediti Christo occurrere possimus.

NIHIL est, Auditores optimi, quod ita mundi deceptiones, & rerum præsentium vanitatem ante oculos hominum ponat, vt incertitudinis, breuitatis, fragilitatis & aliarum ærumnarum, & calamitatum humanæ vitæ attenta diligensque consideratio. Omnis .n. humana superbia, & vniuersa mundi gloria, cùm vitam ipsam humanã tanquam sedem & fundamentum habeat, certè non potest diutiùs permanere, quam vita ipsa permanet. Itaque diuitiæ, dignitates, honores, magistratus, & alia, quæ homines hic in terra suspiciunt, sæpe quidem adhuc viuentem deserunt: nunquam tamen longiùs, quam vsque ad sepulchrum hominem persequuntur. Tũc enim cum fundamentum ædificij ruit, totum ædificium ruere necesse est. Quare si verum est, quod ille grauis Poeta dicere solebat, vitam præsentem nihil aliud, quam vmbræ somniũ esse, quid tandem humanæ gloriæ pompa erit, quæ breuior adhuc & fragilior, quam ipsa vita est? Hæc sanè consideratio oculos multorum aperuit, in illisque effecit, vt cõem hoĩum cæcitatem demirari inciperent. Quod vt in nobis quoque efficere possit, de miserijs humanæ vitæ, & perspicuè, & accuratè, quãtũ in nobis erit, & temporis præscripti breuitas patietur, hodie, sicut polliciti sumus, disseremus. Ac vt facilius, quæ dicentur à nobis, memoria custodiri possint, notissima illa verba Iob explicabimus: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.*

Consideratio miseriæ huius vitæ vtilis

Iob.14.

Statuæ atque ædificia, & alia id genus opera, non parum à materia, ex qua fiunt, commendari, vel vituperari solent. Quare S. Iob, doctor sapientissimus, & humanæ miseriæ peritissimus, quippe qui eam ab ipsa experientia, optima rerum magistra, didicerat, ne aliquid in hac descriptione humanarum calamitatum desideraremus, ab ipsa materia, ex qua homo compositus fuit, exordiri voluisse videtur, cùm ait: *Homo natus de muliere.* Homo enim quemadmodum ex duabus partibus maximè differentibus constat, quarum vna nobilissima, altera abiectissima est; sic etiam duo nomina habet, vnum summæ nobilitatis, alterum extremæ abiectionis & humilitatis. Nunc enim vir, quod nobilitatis; nunc homo, quod abiectionis nomen est, appellatur. Et viri quidem appellatio formam, hominis verò materiam, ex quibus hoc animal compositum est, designare videntur. Iob igitur non viri, sed hominis nomine vti voluit, vt materiæ ignobilitatem ostenderet, ex qua hoc animal superbissimum constat. Homo enim ideo ab humo dictus est, quod ex humo effectus & procreatus sit. Quocirca primus homo Adã ab ipso Deo nominatus est. Nihil enim aliud Adam significat, si magno Gregorio fidem adhibeamus, quam rubram terram. Quod etiam ad augendam hominis ignobilitatem facit. Nam cùm terra multis generibus contineatur, nulla tamen rubra peior ac sterilior inuenitur. Neque verò terra quælibet, sed limus, q pars terræ sordidissima, & abiectissima est, vt scriptura diuina testatur, materia humanæ constitutionis fuit. Inter omnia elementa, terra vltimum locum tenet, inter omnes terræ partes nulla est limo vilior atque abiectior. Quare ex ea materia conditus homo est, qua nulla vilior atque abiectior inuenitur. Quod sanè Ægyptij veteres intelligebãt. Qui cum annis singulis diem suum natalem celebrarent, illas herbas in manibus suis gestare solebant, quæ in cœnosis paludibus oriuntur. Hac enim cæremonia significare volebant, naturę cognationem atque affinitatem, quæ nobis hominibus

Duo nomina hominis.

Ortus hominis de limo terra.

Greg.18. moral.c. 20.

Genes.2.

minibus cum iuncis, & paleis intercedit, cum vtrique quasi communem parentem, limũ ac cœnũ agnoscamus.

Sed tamen hoc ab illis nos differimus, quod nostra in vteris matrum conformatio atque ortus, multo fœdior ac sordidior, quam herbarum illarum est: id quod apertissime noster doctor expressit, cum ait: *Natus de muliere.* His enim paucissimis verbis, non paucas humanæ conditionis miserias complexus est. Primum enim ipse modus, quo in vteris fœminarum homines conformãtur, non est res digna, quæ narretur aut conspiciatur; sed clausis oculis transeundum est, ne rem tam fœdam atque horribilem intueri necesse sit. Sed vnum dicam, vsque adeo fœdam hominum conceptionẽ esse, vt ille clementissimus Dominus, qui omnes nostras ærumnas, & calamitates perpeti decreuerat, vt ab eis nos liberaret; tamen hanc vnam ferre nullo modo voluit. Et qui sibi turpe non esse iudicauit, conspui, vinciri, verberari, atque in crucem agi, tamen indignum omnino sua maiestate cẽsuit, vt ad eum modum conciperetur, ad quem reliqui homines concipi solent. Itaque non ex muliere, fœmina vitiata, sed ex virgine castissima atque integerrima; neque viri alicuius, sed Spiritus sancti opera, nasci voluit.

Natiuitas ex muliere res immũda & misera.

Ideoque Christus ex virgine nasci voluit.

Deinde cum homo iam conceptus est, nonne maximæ calamitates sunt, spatio tot mensium in vtero matris tã quam in carcere vitam degere? angustissimè & in tenebris habitare? fœdissimi domicilij odorem teterrimum haurire? stercoribus atque vrina inuolutum esse? ad matris terga vultum conuersum habere? per vmbilicum alimenta sumere? per os matris reddere aerem, & accipere? in momentis singulis de vita periclitari? Atque hæc omnia verissima sunt, & illis duobus verbis exprimũtur: *Natus de muliere*.

Iam verò cum in lucem prodeundum est, nonne miseria inexplicabilis vobis esse videtur, vt plerumque puer nõdum natus parricida sit, et ei vitã auferat, à qua vitæ beneficium recepit? Et quanquam hoc non semper accidat, semper tamen eos dolores mulier in pariendo tolerat, quos nunquam suspicata esset. Qui quidem dolores, quam vehementes atque atroces sint, vel ex eo intelligi potest, quod sacræ literæ, cùm magnum aliquem cruciatum significare uolunt, dolorem parturientis dicunt.

Sed aliam adhuc miseriam in illis uerbis: *Natus de muliere*, latere video. Nam cùm mulier res mollis, infirma, debilis, inops consilij & virium sit, qui nascitur ex muliere, quomodo fortis esse poterit? Atque rem ita se habere experientia ipsa clamat. Nascitur enim homo nudus, inermis, infirmus, ignorans, omni consilio & auxilio destitutus. Ambulare non potest, loqui nescit, neque seipsum iuuare, neque aliorum opem implorare nouit. Denique nihil ei aliud libet quàm plorare, nimirum vt nobis suas miserias explicet. Nascitur enim ad laborem, exul à patria, inimicus Dei, paucos dies victurus, & illis ipsis diebus quietem nullam habiturus. Animantia cætera cum vestibus suis nascuntur, quę à frigore, & calore ea defendunt. Alia enim squamis, alia plumis, alia pilis, alia testis operta, in lucem prodeunt. Arbores etiam suos cortices, eosque interdum non simplices, sed duplices, & triplices habent. Solus homo sine vllo genere, & vestium omnibus cœli iniurijs expositus nascitur. Rursus, animantia cætera illa ipsa hora, qua ex vteris matrum procedunt, victum sibi quærere incipiunt. Alia natant, alia volant, alia repunt, alia gradiuntur, & sine vllo duce ad vbera matrum accurrunt. Solus homo nihil horum efficere potest, nec comedere quidem, nisi ab alio doceatur. Vnum est duntaxat, vt diceba mus, quod per seipsũm nouit, nempe plorare

Natiuitatis miseria & inaigentia.

Homo cũ nascitur, solum nouit plorare & flere.

flere. Id vnum à magistro non accepimus, neque didicimus, sed ab ipsa natura arripuimus, hausimus, expressimus. Quocirca omnes cùm in hunc orbem ingredimur, vt artis, quam nouimus, specimen aliquod ostẽdamus, gemere ac plorare incipimus. Solum enim Zoroastrẽ ea die, qua natus est, risisse antiquitas tradidit. Neque enim boni aliquid monstrosus ille risus portendit, vt Augustinus Doctor sapientissimus annotauit: siquidem magicarum artium primus auctor, atque inuentor fuit.

Zoroaster

Aug. 21. de Ciui. c. 14.

Homo cũ vilissimã habeat originem, maxime superbit.

Ecce igitur ex quibus principijs illud animal oriatur, quod tamen ad superbiam se natum existimat, & omnia miscet, inuertit, perturbat, subigit terras, fatigat maria. Neque ipsum orbis totus capere posse videtur. Et cùm hęc omnia facit, adhuc tamen neque iram compescere, neque libidines frænare, neque reliquos animæ motus coercere, neque seipsum vincere, neque Diaboli tẽtationibus resistere potest, vt se natum ex muliere, hoc est, ex infirmitate & mollitie semper recordetur.

Miseria breuitatis vita humana.

Sequitur, *Breui viuens tempore.* Ecce vobis aliam & nõ exiguam calamitatem. Tota natura vehemẽtissimè ac diutissimè in hac humani corporis fabricatione laborauit, & vix ædificiũ ad exitum est perductum, cùm vitium facere, & ruinam minari, quin etiam certissimè ruiturum & casurum dicitur. Vix homo in orbem est ingressus, cùm de egressione, vt cogitet, admonetur, & qui cum labore intrauit, cum dolore exire compellitur. Ne verò nostra vita diuturna alicui videať, audite sanctũ Iob, qui post illas multiplices tentationes adhuc centum quadraginta annos superuixit: & tamen de vitæ breuitate conqueritur: *Homo natus de muliere, breui viuens tpe.* Et rursum: *Breues dies hoĩs sunt, numerus mensiũ eius apud te est*: Iacob Patriarcha à Pharaone interrogatus, quot annos iam egisset, respondit: *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt; pauci & mali.* Ecce iste magnus Patriarcha centum triginta annos, paucos dies appellat, & vitam tot annorum breuissimam peregrinationem esse dicit: & nos pisces Ephemeri vix vnum diem superuiuimus, & nobis de vitæ diuturnitate blandimur? Quid S. Dauid? nonne ait: *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni? Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor?* Itaque summa annorum nostrorum, ad quam tamen non omnes perueniunt, septuaginta annorum est, in robustioribus autem octoginta. A quibus si primum eos annos detrahamus, quos infantia & pueritia absorbet: nec .n. toto illo tempore vitam hominis viuimus, nec ratione & consilio gubernamur: sed impetu quodam, & motu ferimur, non secus ac si pecudes quædam mentis atque intelligentiæ expertes essemus. Si rursum illud etiam tempus auferamus, quod nobis dormientibus præterit: nam cum dormimus non modò non hominis, sed ne bruti quidem vitam agimus. Itaque tempus illud non vitæ, sed mortis potiùs cuiusdam esse videtur. Quocirca eleganter Latinus Poeta consanguineum lethi soporem esse dixit. Si, inquam, omne istud pueritiæ, & somni tempus auferamus, quod superest, vix spacium quadraginta annorum erit. Quod si cum æternitate conferatur, quid breuius, quid vilius, quid abiectius hac nostra vita cogitari potest? Fingite animo vos in clauso, atque obscuro aliquo cubiculo scintillam vnã videre, q̃ paulisper discurrat, & confestim postea extinguatur: & ei vitam humanam simillimam esse minimè dubitetis. Vt enim ea scintilla, & ante, & retro tenebras habet; ipsa verò lucet quidem, sed vbi modicum volitauit, extinguitur: sic humana vita tempus præteritum, & præsens, & futurum habere dicitur; sed tamen & præteritum nihil est, & futurum nihil

Iob. 14.

Ibidem.

Gen. 47.

Psal. 89.

Simile.

nihil est; Vtrumque enim obscurum, & mortis tenebris inuolutum atque obrutum est. Solùm præsens aliquid vitæ & luminis habet, & hoc ipsum vix esse cœpit, cùm extinguitur. Hinc videlicet quidam Philosophus, cùm interrogaretur, quid de vita humana sentiret, in orbem semel se conuertit, & abijt. Illud sine dubio significare volens, nihil aliud esse vitam nostram, quàm incitatissimam conuersionem. Hinc etiam Apostolus Iacobus, vapori vitam humanam comparauit. Et veterum sapientum alij pisci Ephemero, qui eodem die, quo nascitur, moritur: alij palmo: alij puncto: alij flammæ, quæ ex stuppa, vel paleis excitatur: alij bullis, quæ ex guttis pluuiarum in aquas decidentibus oriuntur: alij fœno: alij flori: alij herbæ: alij vmbra: alij somno, vitam humanam similem esse dixerunt. Pindarus nec vmbram, nec somniũ; sed vmbræ somniũ appellauit. Quid somnio vanius? Quid nihilo vicini⁹, q̃ vmbra? Quid igit' humana vita erit, si nõ vmbra, sed vmbræ somnium est? Neque hæc rhetorica amplificatio vobis videri debet, Auditores: nam si tanta moles, quanta hic est totus orbis terrarum, vix punctum vnum esse videtur: si cum cœli amplitudine conferatur, quid erit breuitas vitæ nostræ, si cum illa infinita sæculorum æternitate comparetur?

Homo ob vita breuitatem varijs comparatur.

Iacob. 4.

Rem planè admirabilem ac monstrosam contingere in vita humana videmus, vt homo vix natus moriatur, cùm tamen formam habeat immortalem. Res cæteræ quamdiu forma ipsorum manet, tamdiu etiam ipsæ manent. Non corruit domus, si nõ eius forma ac figura dissoluitur. Non moritur brutum, nisi eius anima, quæ forma ipsius est, esse desinat. At homo formam habet, quæ nunquam dissoluitur, videlicet animum compotem rationis; & tamen ipse vix ad breuissimum tempus viuit. Sed alia res longè adhuc monstrosior in hoc animali conspicitur, quod cum ratione, & consilio prædictum sit, & vitam præsentem vmbræ somnium esse sciat, futuram autem finem ac terminum nullum habituram, vigilantissimè tamen vitæ præsenti, quæ hodie est, & cras nõ est, prospiciat; de futura autem, quæ est æterna, ne cogitet quidem. Nescio quod monstrum aut portentum vnquam inueniri poterit, si hoc monstrum aut portentum non est.

Miserum est hominem, cùm formam immortalem habeat, mori.

Sed iam cætera videamus. Vitam humanam breuissimam esse doctor noster sanctus Iob hactenus docuit. Audite nunc, quo pacto nos consoletur, vt æquo animo hanc breuitatem toleremus: *Homo*, inquit, *natus de muliere, breui viuens tempore*. Quid dicturum illum putatis? Iucundè, quietè, ac tranquillè viuit? Audite: *Repletur multis miserijs*. Singula verba emphasim habent. *Repletur*, inquit, vsque ad summum, ita vt locus nullus vacuus relinquatur. Et quo liquore impletur? *Miserijs*. Et quotnam? Tribus aut quatuor? Non est ausus eas numerare, quia nunquam finiuisset. idcircò breuiter ait: *Repletur multis miserijs*. Ac primum quidem, Auditores, etiamsi miseriæ nostræ paucissimæ essent, adhuc tamen homo facillimè repleretur. Siquidem angusta vasa facilè complentur. Humanũ autẽ cor, sicut ad bona recipienda capacissimum atque amplissimum est, ita vt res omnes creatæ ipsum explere non possint; sic ad mala toleranda angustissimũ esse videtur, ita vt vel minima calamitate possit repleri. Exempla sũt ad manũ. Cùm noctu in tuo lectulo te ad dormiendum composuisti, si pulex vnus in aurem ingrediatur, nonne ita te torquet, ac vexat, vt noctem totam insomnem ducas? Ita sanè. Cur ita? Nempe quia homo calamitatibus facile repletur. In libro Esther nunquam legistis, quid Principi cuidam il-

Multitudo miseriarum humanarum

Cum tamen homo paucis repleatur.

Esther. 3. & seqq.

nihil est; Vtrumque enim obscurum, & mortis tenebris inuolutum atque obrutum est. Solùm præsens aliquid vitæ & luminis habet, & hoc ipsum vix esse cœpit, cùm extinguitur. Hinc videlicet quidam Philosophus, cùm interrogaretur, quid de vita humana sentiret, in orbem semel se conuertit, & abijt. Illud sine dubio significare volens, nihil aliud esse vitam nostram, quàm incitatissimam conuersionem. Hinc etiam Apostolus Iacobus, vapori vitam humanam comparauit. Et veterum sapientum alij pisci Ephemero, qui eodem die, quo nascitur, moritur: alij palmo: alij puncto: alij flammæ, quæ ex stuppa, vel paleis excitatur: alij bullis, quæ ex guttis pluuiarum in aquas decidentibus oriuntur: alij fœno: alij flori: alij herbæ: alij vmbræ: alij somno, vitam humanam similem esse dixerunt. Pindarus nec vmbram, nec somniū; sed vmbræ somniū appellauit. Quid somnio vanius? Quid nihilo vicini⁹, q̃ vmbra? Quid igit' humana vita erit, si nō vmbra, sed vmbræ somnium est? Neque hæc rhetorica amplificatio vobis videri debet, Auditores: nam si tanta moles, quanta hic est totus orbis terrarum, vix punctum vnum esse videtur: si cum cœli amplitudine conferatur, quid erit breuitas vitæ nostræ, si cum illa infinita sæculorum æternitate comparetur?

Homo ob vitæ breuitatem varijs comparatur.

Iacob. 4.

Rem planè admirabilem ac monstrosam contingere in vita humana videmus, vt homo vix natus moriatur, cùm tamen formam habeat immortalem. Res cæteræ quamdiu forma ipsorum manet, tamdiu etiam ipsæ manent. Non corruit domus, si nō eius forma ac figura dissoluitur. Non moritur brutum, nisi eius anima, quæ forma ipsius est, esse desinat. At homo formam habet, quæ nunquam dissoluitur, videlicet animum compotem rationis; & tamen ipse vix ad breuissimum tempus viuit. Sed alia res longè adhuc monstrosior in hoc animali conspicitur, quod cum ratione, & consilio præditum sit, & vitam præsentem vmbræ somnium esse sciat, futuram autem finem ac terminum nullum habituram, vigilantissimè tamen vitæ præsenti, quæ hodie est, & cras nō est, prospiciat; de futura autem, quæ est æterna, ne cogitet quidem. Nescio quod monstrum aut portentum vnquam inueniri poterit, si hoc monstrum aut portentum non est.

Miserum est hominem, cùm formam immortalem habeat, mori.

Sed iam cætera videamus. Vitam humanam breuissimam esse doctor noster sanctus Iob hactenus docuit. Audite nunc, quo pacto nos consoletur, vt æquo animo hanc breuitatem toleremus: *Homo*, inquit, *natus de muliere, breui viuens tempore*. Quid dicturum illum putatis? Iucundè, quietè, ac tranquillè viuit? Audite: *Repletur multis miserijs*. Singula verba emphasim habent. *Repletur*, inquit, vsque ad summum, ita vt locus nullus vacuus relinquatur. Et quo liquore impletur? *Miserijs*. Et quotnam? Tribus aut quatuor? Non est ausus eas numerare, quia nunquam finiuisset. idcircò breuiter ait: *Repletur multis miserijs*. Ac primum quidem, Auditores, etiamsi miseriæ nostræ paucissimæ essent, adhuc tamen homo facillimè repleretur. Siquidem angusta vasa facilè complentur. Humanū autē cor, sicut ad bona recipienda capacissimum atque amplissimum est, ita vt res omnes creatæ ip'um explere non possint; sic ad mala tolerãda angustissimū esse videtur, ita vt vel minima calamitate possit repleri. Exempla sūt ad manū. Cùm noctu in tuo lectulo te ad dormiendum composuisti, si pulex vnus in aurem ingrediatur, nonne ita te torquet, ac vexat, vt noctem totam insomnem ducas? Ita sanè. Cur ita? Nempe quia homo calamitatibus facilè repletur. In libro Esther nunquam legistis, quid Principi cuidam il-

Multitudo miseriarum humanarum

Cum tamen homo paucis repleatur.

Esther. 3. & seqq.

dam illustrissimo, nomine Aman, aliquando contigerit? Erat is nobilissimus omnium Principum, qui in aula Assueri regis versabantur, diuitijs, honoribus, potestate, splendore, & rebus omnibus affluebat, quas mens humana desiderare potest; tamen quia Mardochæus Iudæus quadam die caput sibi non aperuit, ita commotus, ac dolore atque ira repletus est, vt scripturæ diuina de eo testetur, ac dicat: *Reuersus in domum suam, conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam, & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta cū gloria super omnes Principes, & seruos suos Rex eleuasset. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocauit ad conuiuium cum Rege, præter me, apud quam etiam cras cum Rege pransurus sum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæū Iudæum sedentem ante fores regias.* Quin etiam de omni gente Iudæorum delenda propter hanc vnam causam cogitare cœpit. Sed Deus in caput ipsius omne malum, quod Iudæis parauerat, conuertit. Num intelligitis, quàm leuis miseria hominem tam fortunatum planè miserū & infelicem reddere potuit? & quàm exigua gutta fellis quam copiam mellis amaram effecit? Hodie quoque si mercator aliquis, qui multa millia coronatorum aureorum singulis annis lucratur, iacturam semel faciat quindecim obolorum, nunquid non se mercatorem infortunatum, & cui nihil pro voto succedat, appellabit? Atque idem de ambitiosis, & voluptuarijs hominibus dicere possemus si per tempus liceret: facilè ergo miserijs homo repletur, quia exiguum atq; angustum vasculum est.

Esth. 5.

Variæ miseriæ hominis.

Sed nunquid propterea solùm? Nō sanè. Verè enim humanæ miseriæ multæ & magnæ sunt. Et cùm vita nostra omnium aliarum rerum penuriam patiatur, solarum calamitatum maximam copiam habet; & cùm ad reliqua breuissima sit, ad hoc solum sæpenumero valde diuturna est, vt multis ac varijs miserijs homo miserrimus repleatur. Ac vt de peccatorum, ac scelerum miseria nihil dicam, quæ tamen maxima est, & magnā partem occupat cordis humani, non est membrum, non est sensus, non est facultas in homine, quæ hic in terris suam gehennam non patiatur. Deinde omnia elementa, omnia animantia, omnes dæmones, Angeli quoque, & ipse Deus contra hunc vnum Adæ filium conspirasse, atque arma sumpsisse videntur.

Miseriæ sensuum.

Sensus tangendi, vt hinc potissimum ordiamur, quot generibus febrium, apostematum, vlcerum, plagarum, & aliorum morborum affligitur? Plena sunt volumina medicorum ægritudinibus, & remedijs contra ipsas ægritudines; & tamen quotidie nouæ species morborum, & noua contra ipsos remedia inueniuntur, & inter ipsa remedia vtinam vel vnum reperiretur, quod non vehementiùs, quàm ipse morbus hominem ægrotum vexaret. Inediæ lōgissimæ, pharmaca amarissima, venarum incisiones, membrorum adustiones, dentium euulsiones, remedia morborum sunt, vt iam ego non mirer, si plerique hominum magis laborare & mori, quam remedijs istis vti velint. Deinde eundem ipsum sensum tangendi, nunc immoderatus calor, nunc immoderatum frigus, nunc immoderata siccitas, nunc immoderatus humor lædit. Sensum autem gustandi modò fames, modò sitis, modò cibaria incondita, amara, acida, salsa discruciant. Sensus olfaciendi, quot fœtores, quot graues anhelitus, quot res male olentes ferre cogitur? Sēsus audiēdi, quot iniurias, quot maledicta, quot mala nūcia audit, q̄ veluti acutissimi mucrones cor ipsius transuerberant? Et sensus videndi, q̄ multa non cernit, quæ vellet; & quam multa cernit, quæ non vellet?

Imaginatiua.

Deinde cogitatio quam frequenter spectris, somnijs, phantasmatibus deluditur?

luditur? Si quem in loco obscuro ac deserto solum esse casu aliquo necesse sit, is quàm vehementer laborat, vt cogitationem continere possit; ne monstra horrēda ac formidabilia sibi fingat? Tanta vero vis est cogitationis, vt nullo periculo imminente, erigi capillos, & frigidum sudorem erumpere, & nullo persequente hominem fugere, & exclamare compellat.

Intellectus speculatiui. Quid iam de intelligentia ac mente dicemus? Quæ ludibrio errorum exposita, sæpe falsitatem recipit pro veritate. Mihi sanè de sectis innumerabilibus Philosophorum cogitanti, qui etiam de rebus leuissimis altercantur, mens humana similis videri solet parnulo puerulo, cui nodus inextricabilis oblatus est, & ipse contendit quantum potest, vt eum soluat, & cum ex vna parte nodus incipit aperiri, ille gestit, exultat, exclamat, et interim non videt ex altera parte nodum magis claudi. Sic enim Deus hanc rerum Vniuersitatem condidit, deinde menti humanæ illam inspiciendam obijcit, atque ait, Rationes & causas harū omnium rerum scrutare, atque inuestiga, si potes; & simul mirabilē in ea sciēdi cupiditatem inseuit. Hinc hominum ingenia exerceri in rerum natura cœperunt. Sed quia rei veritas profundior atque obscurior est, quam vt ab humana intelligentia in corporis carcere cōstituta, erui possit; propterea in tot, tamque varias sectas Philosophi abierunt, & tot inter ipsos natæ sunt de rebus omnibus, etiam minutissimis, dissensiones. Ex qua re mundus est ortus? Ex igne, inquit Heraclitus. Nō est ita, inquit Anaximenes; sed ex aere. Erratis ambo, inquit Thales; nam ex aqua mundus constat. O quam egregiè fallimini, clamat Democritus; cum ex atomis corpusculis principium mundus habeat: atque ita inter se altercantur, dum falsitas vestem veritatis induta omnes deludit. Hoc est enim quod sapiens ait: *Mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio, vsque ad finem.* (*Eccl. 3.*) Et rursum: *Hāc occupationem pessimam,* id est, laboris & afflictionis plenam, *dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea.* (*Ibid. 1.*)

Intellectus practici. Sed maior adhuc miseria practicam intelligentiam occupatam tenet. Nam quot modos, quot rationes, quot vias excogitat, vt ad gradus altiores ascendere, & in opinione atque existimatione hominum crescere possit? Quocirca verè Psalmographus ait: *Anni nostri sicut aranea meditabuntur.* (*Psal. 89.*) Vt enim aranea toto vitæ suæ tempore in telis texēdis occupatur, & ex suis ipsius visceribus extrahit ea fila, quibus retia ad muscas capiēdas efficiat, & sæpe fit, vt cùm aranea nihil mali suspicatur, famulus aliquis domum purgaturus accedat, & telam cum aranea scopis abreptam in ignem proijciat. Sic etiam magna pars hominum, omne suum tempus, omne suum ingenium, omnes suas vires cōsumit, vehementissimeque laborat, vt retia parata habeat, quibus muscas honorum, & diuitiarum aucupetur. Et cum multas muscas cepisse se glorientur, & sibi quietem in posterū pollicētur, ecce mors Dei administra cum scopis diuersarū ægritudinum adest, & homines istos in vtramq; aurem dormientes arripit, & in gehennæ incendiū proijcit, atq; ita opus cum architecto simul in momento temporis perit.

Voluntatis. Neq; verò immunis à miserijs volūtas exstitit; imò verò quis numeret apetitus, amores, odia, suspiciones, zelotypias, spes vanas, inuidias, timores, & molestias voluntatis humanæ? Nihil sine formidine aggredi audet. Si male agit, timet iudices, exilium, verbera, ignominiam, cruciatus. Si bene agit, linguas timet obtrectatorum, quid iste dicet, quid ille cogitabit? Ille nimis sanctum, ille hypocritam suspicabitur. Si diues est, timet latrones; si pauper metuit creditores. Si amat, zelotypia illum cōsumit: si odit, odium illum excruciat,

cruciat. Deinde quis explicet, quanta cupiditate omnes flagrēt statū suū cū statu alterius cōmutare. Omnes.n. aliorū statū meliorē, quietiorē, & beatiorē esse existimant, q̄ suū. Agricolæ mercatores, mercatores agricolas beatos appellāt. Priuati magistratibus inuidēt potestatem & tribunalia; Magistratus priuatorū otiū, & tranquillitatē laudant. Clerici statū laicorū, laici statū clericorū tranquilliorē esse contendunt: & hoc est argumētū, nullum planè nō miserū, atq; infelicē esse. Cū nemo sua sorte cōtentus viuat, & *laudent omnes* (vt ille ait) *diuersa sequentes*, & ægros homines imitentur, qui nunc ad istā, nunc ad illā lectuli partem se conuertunt, & nusquam tamen quietem inuenire possunt.

Miseria singularum ætatum.

Intuere post hæc omnes ætates, quā imbecillis, q̄ ignorans pueritia, q̄ leuis adolescentia, quam rapida iuuentus, quā grauis & molesta senectus? Quid est puer, nisi brutum hominis figurā prę se ferēs? Quid adolescēs, nisi equus indomitus? Quid senex, nisi domiciliū omnium ægritudinum & dolorū? Et in omnibus istis ætatibus quanta multitudine miserrimarum necessitatum obruimur? quotidie comeder, quotidie bibere, quotidie dormire, quotidie spoliari: quotidie vestiri, quotidie alijs innumerabilibus necessitatibus seruire cogimur; & quod multò miserius atque infelicius est, tot laboribus & sudoribus occupationes istas nobis emere necesse est, vt iam mirum non esse videatur, si Democrito, & Heraclito in mentem venit, vt eorum alter fleret semper, alter semper rideret: nempe ille miserias, iste vanitates humanę vitæ sapientissimè considerabat.

PARS SECVNDA.

Eccl. 40.

HVmanæ vitæ calamitates ita graues & multiplices sunt, vt Ecclesiasticus dicat: *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugū graue super filios Adā, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium.* Beatus quoque Bernardus scribere ausus est, vitam præsentem paulò minùs infelicem sibi videri ea, quam damnati in inferis gehennæ carceribus trahunt.

Bernardus.

Miseria à rebus circumstantibus.

Quis enim, obsecro, non obstupeat, si cogitare incipiat, omnia, quæ nos circumstant, in vnum genus humanum sæuire, atque impetum facere, quasi ea, quæ hactenus commemorauimus, ad sinum humani cordis miserijs replendum non sufficerent? Ille clarissimus fulgor, quem Solē nominamus, qui quasi quidam communis pater omnium viuentium est, aliquando radijs suis ita sæuit, vt omnia comburat; aliquando tam lōge recedit, vt omnia frigore moriantur. Terra verò, quæ nostra communis mater esse dicitur, quot homines quotidie suis præcipitijs, voraginibus, tremorib⁹ absorbet? Et si parentes nostri sic agunt nobiscum, quid de stellis & elementis cæteris expectabimus? Quid effundent in nos Luna, Saturn⁹, Mercurius, Mars? Quid facient maria? Quam multos quotidie deuorabunt? Et verè tot scopuli, tot vada, tot Sirtes, tot Charybdes, tot loca periculosa inueniuntur in mari, vt difficillimum omnino sit euadere naufragium. Mors autem ab ijs, qui vehuntur in mari, nunquam longiùs abest, quam sit asserum illorum crassitudo, ex quibus nauis composita est. Quid iam de nostro aere dicemus? Nonne frequentissimè leui de causa corrumpitur, & nebulas, caligines, pestes, & ægritudines generat?

A cœlo & elementis.

A brutis.

Neque verò animantia bruta, principem suum hominem reuerentur, & non solùm leones, vrsi, tigres, dracones, & aliæ feræ maiores; sed ipsæ etiam muscæ, culices, pulices, & alia minutissima animalcula, mirum est, quam vehementer hominem torqueant, vexent, affligant, discrucient.

Ab hominibus.

Atque vtinam sola bruta nobiscum bella gererent, & nihil ab ipsis hominibus

nibus timeremus. Verùm non ita se res habet. Quid enim tot gladij, tot sagittæ, tot bombardę, tanta copia pulueris tormentarij, tot moles, tot machinæ, quas homines inuenerunt, sibi volunt? Nonne plures gladius, quàm morbus absumit? Ab vno Iulio Cæsare, qui clementissimus fuisse dicitur, historiæ tradunt, vndecies centena millia hominũ in diuersis prælijs necata fuisse. Et si vir clementissimus id fecit, quid tot crudelissimos Tyrannos fecisse suspicari, & cogitare debemus? Quid? quòd nec terræ, nec maria, nec loca deserta, nec publicæ plateæ, nec priuatæ domus à furibus, latronibus, piratis tuta sunt? Nonne agrorum vastationes, vrbium populationes, fortunarum direptiones, incendia domorum, vincula, verbera, ignominiam, plagas, & ipsam mortem quotidie homines ab hominibus patiuntur? Et hoc est illud animal, quod politicum, quod sociale, quod humanum, & quod sine cornibus & vnguibus nascitur, vt pacem & charitatem colat. Quid? quòd non solũ hostes, sed & amici, & pacis ac iustitiæ defensores in homines sæuiunt? Neque aliter fieri potest. Interrogate Prætores, & Præsides vrbium, quot carceres, quot genera cõpedum ac vinculorum, quot supplicia, quot patibula, quot rotas paratas habeant; & in quos tandem? Nonne in homines? O homo, domus calamitatum, & adhuc domari non potes? Adhuc superbis? Adhuc erigeris? Et quot præterea sollicitudinibus & curis propter vxorem, filios, fratres, aliosque coniunctos & necessarios angitur? Si eos odit, odium illum excruciat: si diligit, amor illum consumit: si filijs caret, torquetur habendi desiderio: si eos habet, angitur amittendi metu.

A Dæmonibus. Neque solum corporeos hostes, quos videre, & euitare nobis licet; sed quod multò est infelicius, etiam incorporeos, a quibus ipsi videmur, & quos videre non possumus, habemus. Dæmones enim, qui callidissimi, sæuissimi, & potentissimi numero & viribus sunt, nihil agunt, nihil moliuntur, nihil cogitant aliud, quam quomodo tentare, decipere, lędere, ac in gehennam præcipitare homines possint.

Ab Angelis. Sancti etiam Angeli nonnunquam in homines arma capiunt. Qui enim Sodomam & Gomorrham cum habitatoribus igni & sulphure cremauerunt? *Gen. 19.* Angeli. Qui centum octoginta quinque hominum millia in castris Sennacherib trucidarunt? *4. Reg. 19.* Angeli. Qui tot plagis & mortibus Ægyptum affecerunt? *Exod. 7. et seq.* Angeli. Qui cum Iosue contra Cananæos, & Iebusæos; *Iosue 6. 10. & alijs.* cum Machabæis contra Lysiam & exercitum eius pugnauerunt? *1. Mach. 4.* Angeli. Qui denique cum Theodosius Imperator cõtra Persas & Sarracenos dimicaret, circiter cẽtum millia Sarracenos in fluuium Euphratem præcipitauerunt? *Socrat. histor. lib. 7. c. 18.* Angeli.

A Deo. Neque Angeli solùm, sed ipse etiam Deus interdum cum homine, tanquam cum hoste, se gerit: *Cur faciem tuam abscondis*, inquit Iob, *& arbitraris me inimicum tuum?* *Iob. 13.* Quid hoc est, Domine Deus? Etiam tu, qui parens, & custos meus esse solebas, iam mihi bellum indixisti, & mecum, vt cum hoste, te geris?

A nobis ipsis. Atque ad hæc omnia accedit bellum intestinum, quod homo secum perpetuo gerit. Quis enim non experitur inimicitias, & contentiones appetitus & voluntatis, sensus & rationis? Quis non aliquando contrarias appetitiones, & contraria iudicia simul habet, vt interdum homo seipsum nõ intelligat, vt nesciat ipse quid velit? Quis igitur iam non videt, quam vere Iob dixerit: *Repletur multis miserijs*? Quis non cernit hunc vilissimum vermem, quem hominem nominamus, quasi in centro sphęræ constitutum, vt ad eum omni ex parte miseriæ pluant, & omnia tela, ac spicula dirigantur?

Humana vita fragilis & fallax. Sed iam quod sequitur videamus. *Qui quasi flos egreditur, & conteritur.* Pergit enumerare præclaras conditiones

nes humanæ vitæ. Eam enim breuem & miseram esse hactenus docuit; nunc addit fragilem quoque & fallacem esse. *Qui quasi flos egreditur, & conteritur*. Res sanè pulcherrima & venustissima est flos; sed tamen idcirco nihil fit, quod nihil eo magis fragile, & caducum inueniatur. Sic etiã homo, cum adhuc puer, vel adolescens est, admirabili specie ac venustate præditus esse videtur: sed cur id magni fieri debet, cùm omni vitro fragilius sit? Certè vitrum in multa secula integrum seruari posset, si clausum in arca diligentissimè custodiretur: at homo, siue custodiatur, siue non custodiatur, diu seruari non potest: Siquidem mortis causam in venis & visceribus inclusam habet. Deinde quid hac nostra carnea domo fragilius, quæ vnico aspectu deijci, prosternique potest? Bullæ, quæ fiunt in aquis, tenui flatu dissoluuntur quidẽ, sed non intuitu. At hõ si ab aliquo venenato oculo conspiciatur, continuò languere incipit, & sæpe etiam moritur. O arx munitissima, quæ sine tonitruis bombardarum solo intuitu deijci potest? Neque verò mirandum est, si hoc pueris contingat, quorum adhuc est recens ædificium; sed quod viri iam maturi, leuioribus aliquando de causis repente intereant, id vero aliquid iustæ admirationis habet. Nam quis nescit, modicum frigoris, modicum caloris, aciculam vnam, morsum vnius exigui anguis, denique sexcentas res alias minutissimas hominẽ vita spoliare posse? Si quæras, quid Lucium Crassum, summum illum suæ ætatis Oratorem, interfecerit, tibi Marcus Tullius respondebit, eum quadam die paulo vehementiùs dum oraret, incaluisse, inde septimo die lateris dolore consumptum. Quid? quod plerunque nulla ratio obitus hominum reddi potest? In Synodo Florentina literis proditum est; Constantinopolitanum Patriarcham, nomine Iosephum, vesperi sanum ac valentem in cubiculum se recepisse, & mortuum manè inuentum fuisse. Neque id singulis centum annis semel contingere existimare debemus; ego enim senex certè non sum, tam multos tamen repente obijsse cognoui, vt longissimum catalogum nominibus repente sublatorum hominum possim implere. Verùm enimuerò, Auditores, si sapienter rem totam consideremus, non mirabimur, hominis vitam planè fragilem, & caducam, & flori simillimam esse; sed contrà, iure mirari deberemus, si paulò firmior ac robustior esset. Si domum integram plenam rimis videretis, miraremini, si leuis impulsus eam deijceret? Non sanè. Iam igitur quid miramur, si corpus humanum, quod nihil est aliud, quàm ex luto recenti compositum ædificium, leui flatu ventorum facilè corruit? Et cur, obsecro, tam facilè cursus horologiorum impeditur? cur tam crebrò sunt falsa? Cur aliquando penitùs à suo cursu cessant? Nonne quia tot rotas, & tanto artificio constructas habent, vt si vel vna impediatur, omnes impediantur? Quod si hoc in horologijs ferreis contingit, quanto faciliùs in humano horologio contingere poterit, quod maiori artificio, & non ex ferro, sed ex luto fabricatum est? Non igitur nobis corporis humani fragilitas, sed animi humani stultitia admirationi sit, quæ super tam fragile fundamentum, tam altas turres erigere consueuit.

Neque hoc mirum.

Simile.

Porrò altera miseria, quæ floris cõparatione nobis significatur, deceptio est humanæ vitæ, quæ quidẽ maxima miseria est. Nã sicut virtus simulata duplex vitium est; sic ficta felicitas, duplex est calamitas. Si vita præsens talem se ostenderet, qualis est, nõ multũ eius miseria nobis obesset. Sed nũc ideo mirum in modũ nos lędit, quòd fallacissima est. Et cũ sit fœda, pro pulchra se venditat; cùm semper mutetur, stabilis & constans vult videri: cùm sit breuissima, tam diuturnam se simulat, vt homines decepti ad omnes suas libidines explẽdas se tẽpus habituros credãt, & adhuc ad pœnitentiam agendã satis multum spatij superfuturum. Flos

Fallacia humanæ vitæ.

cùm

Simile.

cùm manè colligitur, rubet, nitet, colorem denique maximè viuum, & permanentem habere videtur; tamen paulò post marcescit, & pristinam speciem ac decorem amittit. Sæpe etiam venustus ille color suauem odorem pollicetur, & nihilominus si propius accesseris teterrimum odorem percipies. Talis est humana pulchritudo. Hodie adolescentem formosissimum videbis; cras, si leui febricula forte corripiatur, pallentem, squalidum, & mortis figuram præ se ferentem cernes. Cur ita? Nempe, quia *homo quasi flos egreditur, & conteritur*. Et illo ipso tempore, quo floret, tametsi oculis nostris, qui solam extremam superficiem intuentur, pulcher esse videatur, tamen si quod intrinsecus in ipsis viscerum recessibus lateat, cernere aliquo modo possemus, plane sepulchrum dealbatum hominem esse iudicaremus. Quid enim homo, nisi vasculum corruptum, in quo quicquid ponitur, statim corrumpitur? Et quæ tam immunda cloaca reperitur, vnde tot sordes, & tam grauiter olentes, & ex tot partibus egrediuntur? Multæ herbæ, nonnullæ arbores, aliquot etiam animantia odorē suauissimum spirant; cum homine verò satis præclarè ageretur, si non fœteret. Ecce igitur quid sit, *quasi flos egreditur, & conteritur*.

Instabilitas & inconstantia vitæ humanæ.

Sequitur: *Et fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet*. Quia harum duarum sententiarum posterior prioris explicatio est. Vtraque autem magnam quandam humanæ vitæ calamitatem declarat. Non enim solùm breuis, misera, fragilis & fallax est, sed etiam instabilis atque inconstans. Est vero ab ijs horologijs sumpta similitudo, in quibus vmbra numerum horarum designet. Vt enim vmbra illa semper mouetur, & spatium in horologio mutat, & horas diuersas ostendit, tametsi stare oculis nostris videatur: sic & vita nostra semper alia atque alia, & nec ad momentum temporis quidem quiescit. Ij, qui naui vehuntur, licèt iaceant, sedeant, dormiant, semper tamē iter conficiunt, & spacia aliqua transmittunt. Sic & nos, Auditores, laboremus, quiescamus, vigilemus, dormiamus, scribamus, legamus, quicquid voluerimus, faciamus; semper tamen magis ac magis ad portum nostrum, qui est mors, appropinquabimus. Hinc videlicet S. Iob dies suos velociores cursore fuisse conqueritur. Nam cursorem etiamsi magna negotia festinare cogunt, aliquādo tamen etiam quiescere necessitas naturæ compellit. At anni nostri, nec ad punctum temporis propter vllam necessitatem quiescere permittuntur. *Fugit igitur homo velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet*.

Iob. 9.

Mutatio ætatum.

Aspicite nunc, Auditores, atq; intuemini hoīs ætates, & apertissimè humanæ vitæ mutationes cognoscetis. Pueritia tā animo, q; corpore est imbecilla: Iuuentus animo imbecilla, corpore robusta: ætas matura, & animo, & corpore robusta: senectus animo robusta, corpore imbecilla: ætas decrepita rursum, tam animo, quàm corpore imbecilla. *Fugit ergo velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet*. Quid? quòd nunc sapiens, nunc insipiens; nunc lætus, nunc mœstus, nunc sanus, nunc æger, nunc robustus, nunc imbecillis, nunc amat, nunc odit, nunc timet, nunc sperat, nunc ridet, nunc plorat, nunc vult, nunc non vult. Denique nec Luna nobis tot facies ostendit, neque Protheus in tot formas se conuertebat, neque Chamæleon tot colores permutabat, quot sunt hominum quotidianæ, ac penè repentinæ mutationes. *Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium*. O clementissime Pater noster Deus, non est satis, quòd iste vermiculus, qui nominatur homo, vitam viuit breuissimam, miserrimam, caducam, fallacem, & inconstantem? Cur etiam hoc ad cumulum calamitatum addis, vt tu Deus oculos ab eo nunquam

Iob. 14. Magna miseria, quòd Deus omnia mala obseruet.

quam

quā remoueas, & passus eius numeres, & verba & cogitationes consideres, & tanq̃ seuerus magister nullū erratū impunitū dimittas? *Et dignū ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?* Quam crucē, quas molestias patit paruus puer, q nec vnam lineā recte ducere nouit, cùm magistrum sibi astare, & manum, & virgam attollere, & omnes erratus obseruare videt? Non minor formido nos occupatos teneret, Auditores, si Deum à nobis nunquam oculos remouere, & oia opera nostra considerare, vt secundum ea nos iudicet, aliquando cogitaremus. O nos miseros, Auditores, si hæc intelligimus; miseriores, si non intelligimus! Quod quidem maximæ parti hominum accidere, quis non videt? Quàm multi enim reperiuntur, qui quasi illis reliquę calamitates non sufficerent, etiam istam patiuntur, vt tanquam phrenetici viuant, & suas miserias nō cognoscant? Iam intelligo quàm sapienter B. Gregorius dixerit solos primos parentes nostros, qui beatitudinem status illius gustauerāt, in quo illos initio Deus posuerat, miserias, in quibus versamur, planè intelligere potuisse. At nos eorum filij, qui in exilio nati, & in valle miseriarum educati sumus, sicut nihil de felicitate status illius nouimus; ita parum omnino de nostri status miserijs intelligimus. Imò verò ita plerisque natale suum placet, vt si liceret, de exilio patriam, de carcere domum propriam facerent.

S. Greg.

Mors miseriarum vltima.

Verùm neque hoc hactenus licuit, neque vnquam licebit. Nam mors tanquam epilogus omnium calamitatum, omnium hominum vitam concludit. Hæc est illa vltima & maxima calamitas, quam fugere aut declinare nullus vnquam potuit. Qui enim cum labore viuimus, cum dolore mori debemus. Nonnulli quidem fuerunt, qui se remedia contra mortem habere iactarent, sed & ij, quibus remedia ista promittebant, & ipsi, qui promittebant, perierunt, & se mendaces suo ipsorum exitu demonstrauerunt. Quid? Patriarchæ mortui sunt, Prophetę mortui sunt, Apostoli mortui sunt, Virgo Deipara mortua est, ipse Dn̄s Christus mortuus est: Reges moriuntur, Imperatores moriūtur, Pōtifices moriuntur, & audebit aliqs sperare se non moriturū? Imo vero, Auditores, vix hō cōceptus in vtero est, & iam ad mortem condemnatus est. Cùm verò ex vtero egreditur, ex carcere egreditur, non vt sit liber, sed vt ad patibulū deducatur. Itaque omnes idcirco fugimus velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanemus, qui perpetuò tendimus ad patibulum, sed alij ad vnum miliare, alij ad duo, alij ad tria, alij ad plura progrediuntur, atque hinc fit vt alij maturiùs, alij tardiùs moriantur.

Mortis cogitatio superbiā minuit.

Quæ cùm ita sint, quis nostram stupiditatem & insaniam interpretetur? Ad patibulum pergimus & in itinere saltamus, ridemus, iucundi sumus, tanquam si ad nuptias pergeremus? Sed in hoc errore ideo versamur, quia nunquam de morte, ad quam maximis itineribus currimus, cogitamus. Pauo

Exemplū Pauonis.

gloriosum animal, cùm venustissimam illam rotam, q̃ ex pulcherrimis suis pennis efficere solet, intuetur, gaudet, lætatur, gestit, nunc istā, nunc illam partem suæ rotæ circumspicit: At cùm in pedes, quos nigerrimos & turpissimos habet, oculos conijcit, continuò cum stridore & gemitu alas demittit, rotamque dissoluit. Ad eundem modum, Auditores, non pauci reperiuntur, qui cùm se diuitijs atque honoribus affluere vident, gloriantur, & sui ipsorum amore capti suam fortunam suspiciunt, seipsos admirantur, nec non in multos annos, quid sibi sit faciendū, proponunt. Hoc anno, inquiunt, magistratū illum, anno sequente illum geremus, deinde prouinciam illam administrabimus, tum palatium in ea vrbe ędificabimus, cui hortos illos, & illam vineam adiungemus. Atque hac ratione telas cogitationum in immensum extendunt, qui si aliquādo pedes ipsi suos

intuerentur, si extremum, si finem, si exitum suum mortem esse cogitarent, si dicerent aliquando, Magistratus geremus, prouincias administrabimus, palatia erigemus, & post hæc oia quid erit? Certè moriemur, & hæc omnia deseremus. O quàm celeriter alas demitterent, superbiam exuerent, mentem consilia, vitam & mores commutarent!

Ne breuis quidem vita est certa. Sed age videamus, num hoc vitæ spacium saltem, etiamsi breuissimum sit, nobis tutò polliceri possimus; ita vt certò sciamus, nos vsque ad annum quinquagesimum, vel sexagesimum sine dubitatione victuros? Nō multum, Auditores, laborandum est, vt hoc inuestigemus. Nam excepto rege Ezechia, cui Dominus annos quindecim donauit, experientia ipsa clamat, nec punctum temporis ita esse in nostra potestate, vt certò affirmare possimus, in illo nos non morituros. Siue enim comedimus, siue bibimus, siue dormimus, siue iter facimus, siue quiescimus, in periculis semp versamur. Quocirca non sine causa tam frequenter in Euangelio Dominus clamat: *Vigilate, quia nescitis qua hora filius hominis veniet.* O si vim rationis huius intelligere omnino possemus, quantum vtilitatis atque emolumenti hodie ex hac vna concione referremus! *Vigilate,* inquit, *quia nescitis qua hora filius hominis veniet.* Quod est idem, ac si apertiùs dixisset: Quia horam illam nescitis, horis omnibus vigilate. Et quia diem illum nescitis, diebus omnibus vigilate. Et quia mensem atque annum illum nescitis, omnibus annis & mensibus vigilate.

Vigilandū itaque: Matt. 25. Luc. 12.

Similitudo. At vt rē istā similitudine aliqua illustremus: Si ad conuiuium aliquod inuitatus fuisses, & cùm iam mensæ accumberes, & multa ac varia ciborum genera ante te pósita cerneres; si familiaris aliquis tuus secretò te admoneret, ac diceret, in tanta copia ciborum vnum quendam esse, in quo venenum lateat: quid ageres? quid acciperes? quem cibum attingere auderes? Nonne omnes tibi suspecti essent? Ego sanè sic arbitror, etiamsi vehementissimè esurires, tamen ne in illum incideres, in quo venenum latet, ab omnibus manum abstineres. Quæro nunc abs te, quot annos adhuc te viuere posse putas? Dicturus es fortasse circiter triginta, aut quadraginta. Liberaliter tecum agam. Do tibi vt viuere possis etiam sexaginta. Iam igitur pro comperto habes, & hoc minimè negabis, in aliquo horum sexaginta annorum mortem tuam latere, & penitus te ignorare, quis ille annus sit. Quæ cùm ita sint, quomodo non omnes tuos dies suspectos habes? quomodo non omnes reformidas? quomodo non in omnibus vigilas? Non audes è tot cibis, vel vnum contingere, quia familiaris tuus, qui mentiri & te decipere potest, te admonuit de veneno; & non timebis, neque vigilabis omnibus diebus vitæ tuæ, cùm Deus, qui mentiri non potest, te admonere dignatus sit, in vno illorum dierum mortem tuam latitare? Quid, obsecro, responderi ad hoc argumentum potest?

Sed adhuc aliud argumentum audite. Cur in acieb. & præsidijs perpetuo milites excubare & vigilare solent? Nonne ex eo, quòd nesciunt qua hora venturi sint hostes? Profectò .n. si hoc scirent, multis vigilijs, & laboribus parcerent. Sed idcirco semper in armis, semper parati, semper vigilantes sunt, ne tunc fortè dormiant, & inermes atq; imparati inueniantur, cùm hostes arcē oppugnare incipient. Cùm igitur vnusquisque nostrum arcem vnam, nempe animam suam, custodiēdam acceperit, & quam arcem, Auditores? nempe eā, quam ipse Dei Filius proprij sanguinis effusione à dæmonum tyrannide liberauit: eam verò perpetuo hostes obsidant, qui nunquam dormiunt, & semper insidias, & molitiones, & machinamenta contra eam excogitent & nos incauti, dissoluti, inconsiderati erimus? Hostis

ſemper vigilat, nos ſemper dormiemus? Hoſtis non comedit, non bibit, non mercaturam exercet, non ambit honores, deniquenihil penitus agit, vt totum ſe in expugnatione animarum noſtrarum occupet, & nos omnia alia agemus, de omnibus alijs rebus cogitabimus, in omnibus ſolliciti ac diligentes erimus, & ſolùm arcis noſtræ propugnationem negligemus? vigilemus ergo, vigilemus, quia neſcimus diem neque horam.

Epilogus. Cùm igitur, Auditores, vita pręſens talis ſit, qualem audiuiſtis, neque remedium vllum contra mortis venenum reperiatur, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, & per ſalutem veſtram vos oro, atque obteſtor, vt rebus veſtris maturè & ſapienter conſulatis. Et quoniam, niſi nos ipſos periculoſiſſimè fallere volumus, in rebus pręſentibus ſpem nullam ponere poſſumus, obſecro, vt ad bona futura, animum, vota, cogitationes, & contentiones noſtras transferamus. Ibi, ibi, Auditores, noſtra fixa ſint corda, vbi vera ſunt gaudia: & tanquam ij, qui de rebus præſentibus deſperabimus, regnum cœlorum violenter ingredi ſtatuamus. Neque nobis Imperator deerit, quem ſequamur, poſt octo dies dux Iſrael Ieſus aduenict. Et quoniam ſine ſarcinis, ſine impedimentis nudus, & expeditus veniet, nos quoque ſarcinas relinquamus, impedimenta abijciamus, nudi & expediti Domino occurramus, vt hac ratione commodiùs, et celerius in terram promiſſionis, cum ipſo, & per ipſum ingrediamur, qui eſt benedictus in ſęcula, Amen.

CONCIO PRIMA.

SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, &c. Lucæ 1.

SYNOPSIS.

Significato instituto, de Dominicæ scilicet Incarnationis mysterio agendi, In primis breuiter solemnitas angelicæ legationis ostenditur, quam commendat mittentis dignitas, eius ad quam mittitur præstantia, internuncij eminentia, & negotij magnitudo. Occasio verborum, quibus vtitur Euangelista, indicatur. Cur Christus æquinoctio verno conceptus, solstitio hiberno natus; Ioannes verò Baptista æquinoctio autumnali conceptus, & solstitio æstiuo natus fuerit, duplex assignatur huius rei mysterium. Dignitas Angelorũ extollitur; & cur Angelus ad B. Virginem missus sit, quatuor redduntur causæ. Cur Gabriel, vtpote summus aliquis Angelorum, huic legationi sit destinatus, & quam bene nomen Gabriel *huic legationi conueniat demonstratur. Nominis Dei triplex etymologia, eiusque accuratior consideratio affertur, ex qua triplex nobis haurienda proponitur vtilitas; nam fiduciam excitat, torporem expellit, ad vigilandum exsuscitat. Quantopere deinde præsentiæ Dei consideratio nos à peccato abstrahere debeat, rationibus, & exemplo Eremitæ scortum conuertentis, docetur.*

Pars posterior de legationis loco, & persona, ad quam directa fuit, agit. Cur Christus in Nazareth concipi voluerit tres causæ cum rationibus adferuntur; & quantopere Christus delectetur flore virginitatis & ætatis, ex occasione ostẽditur. Cur B. Virginis consensum Deus requisiuerit. Cur itidem Matrem Dei Virginem esse oportuerit, rationibus quinq; allatis declaratur. Iudæorum error ex Basilio Magno, & D. Hieronymo refutatur. Quare Maria fuerit desponsata, ex SS. Patribus sex enumerãtur causæ. Quali viro fuerit desponsata, vbi

eius cum Ioſepho comparatio inſtituitur. Tandem nomen Mariæ miris, vt par eſt, extollitur encomijs, & vt illud veneremur, grauis admonet concluſio.

DOMINICI Aduentus ſacrũ tempus, & ſua celebritate, et noſtra conſuetudine nos monet, optimi atque ornatiſſimi Auditores, vt conciones varijs de cauſis hactenus intermiſſas nunc demum, Deo auctore, repetamus. Quia verò ſuperioribus annis de Euangelijs, & Epiſtolis, quæ hoc tempore inter ſacrorum ſolemnia in Eccleſia recitantur, locuti ſumus; ijs in præſentia tum omiſſis, hiſtoriam dominicæ Incarnationis, quam B. Lucas Euangeliſta conſcripſit, queq; pulcherrima, et ſuauiſſima, & tempori magis conſentanea, Domino adiuuante, exponendam ſuſcipiemus Sed neceſſe eſt, antequam ad ipſa B. Euangeliſtæ verba explicanda veniamus, pauca dicere de magnitudine, atque excellẽtia totius legationis, quam idem B. Lucas diuinitus admonitus, atque edoctus ſcribere inſtituit. Sic enim fiet, vt opus non ſit à vobis petere, vt diligenter, attenteque audiatis. Neque enim hoc argumentum noſtra commendatione indiget, ſed ipſum per ſe non attentionem ac diligentiam modò impetrabit, ſed etiam admirationem ac ſtuporem incredibilem excitabit.

Luc. 1.

Quatuor omnino res ſunt, quæ legationem aliquam illuſtrare ſolent: Auctoritas eius, ad quem legatio mittitur; dignitas mittentis; præſtantia legati; pondus ac magnitudo negotij. Quæ quidem in hac vna legatione, ita ſunt omnia magna atque eximia, vt talem alteram orbis terrarum nullo vnquam tempore viderit. Is enim, qui legatum mittit, Deus eſt. Quid verò eſt Deus? *Magnus Dominus, & Rex magnus ſuper omnes Deos: qui* ſolo nutu *aufert ſpiritũ principum, terribilis apud oẽs reges terræ; Rex regum, & Dominus dominantium:* cuius potẽtia, ſapientia, bonitas, maieſtas, ita nullis terminis coercetur, ita nullo fine concluditur, ita modum & menſuram omnem excedit, vt ne ſuſpicari quidem tantam magnitudinem cogitando poſſimus. Ea verò, ad quam legatio mittitur, virgo quædam eſt, quæ ſuam quidem à clariſſimis viris, Patriarchis, Prophetis, Ducibus, Regibus originem trahit; ſed eos omnes veræ nobilitatis ſplendore longo interuallo poſt ſe relinquit. Neque enim fuit vnquam, neque deinceps eſt futura talis altera virgo: quam ſolam optimo iure lumen ac decus orbis terræ, domicilium virtutum, aciem ſanctitatis, florem ipſum generis humani nominare poſſumus. Atque is, qui tanta legatione fungitur eſt Angelus Gabriel, virgine quidem, ad quam mittitur, diuinæ gratiæ muneribus, & chariſmatibus minor; ſed certè naturæ præſtantia & dotibus maior. Vnus enim eſt de magnis illis principibus ac ſenatoribus, qui in aula cœleſtis regni diuinorum ſacramentorum, & myſteriorum, conſcij & participes aſtant perpetuò coram Deo. Iam verò de negotij magnitudine ac pondere, quod hac legatione peragitur, quid dicemus? Eſt enim eiuſmodi, vt ab eo ſalus totius humani generis dependeat. Neque negotium maius, aut admirabilius, aut nobis omnibus vtilius, ſalutarius, ſuauius vlla vnquam legatione confectum eſt. Hoc enim agitur, vt humana natura Dei Filio ſtabili matrimonio adiungatur, atque huius affinitatis gratia genus humanum æternæ morti adiudicatum de ipſis faucibus mortis eripiatur, & ad imperium cœleſte, ac ſempiternum euehatur.

Solemnitas legationis angelicæ.

Ex mittentis dignitate.

Pſa. 94. 75.

Apoc. 19.

Ad quam mittitur præſtantia

Internuncij eminentia.

Negotij magnitudine.

Quæ

Quę cùm ita sint, necesse non erit à uobis attentionem, aut diligentiam auscultandi petere: sed potius omnes simul, cum Apostolo Paulo, à Deo nostro flagitemus, *vt det nobis spiritum sapientiæ, & reuelationis in agnitione eius; illuminatos oculos cordis* nostri, vt cognoscamus magnum illud pietatis sacramentum, quod ab Angelo nunciatum, ab Euangelista conscriptum, ab Apostolis prædicatum, à mundo creditum, vniuersa hoc tempore colit ac veneratur Ecclesia. Veniamus nunc, si placet, ad initium huius diuinæ historiæ breuiter explicandum.

Ephes. 1.

In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid: & nomen virginis MARIA, &c.

Exordium est hoc historiæ accuratissimum & pulcherrimum, quo tempus & locus rei gestæ, necnon personarum, quę rem tantam peregerunt; nomina & conditiones breuissime describuntur. Exposuerat enim paulò ante B. Lucas Præcursoris Domini conceptionem, admirabilem illam quidem, & miraculis, prodigijsque plenam; sed nullo modo cum nouitate & miraculo conceptionis Dominicæ cōparandam. Propterea cum dixisset: *Concepit Elizabeth, & occultabat se mensibus quinque, dicens: Sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines*: statim subiecit, *In mense autem sexto*, a conceptione videlicet Præcursoris, *missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ*, &c. Quasi dicere vellet, Rem magnam exposui, mulierem videlicet anum & sterilem, preter omnem naturæ ordinem concepisse; nunc verò multo maiorem & difficiliorem, nempe conceptionem, & partum virginis enarrare aggredior. Illud enim quanquam raro, aliquando tamen factum esse meminimus, & exemplum Saræ, Rebeccæ, Rachelis, Annæ, & aliarum nonnullarum sterilium fœminarum in ipsis diuinis voluminibus legimus. Hoc verò, neque factum est vnquam, neque fiet, vt merito de hac virgine ille Christianus Poeta cecinerit:

Luc. 1.

Genes. 21. 25. & 30. 1. Reg. 1.

Nec primam similem uisa est, nec habere sequentem.

Sed mysterium eius temporis, quod sapientia Dei tam ad suam, quam ad præcursoris sui conceptionem & natiuitatem elegit, silentio præteriri non debet. Quis enim casu factum esse sibi persuadere poterit, vt Præcursor & Dominus quatuor præcipuos dies totius anni, duo æquinoctia, & duo solstitia inter se quodammodo diuiserint? Vt præcursor in æquinoctio autumni conciperetur, in solstitio æstiuo nasceretur; Dominus verò æquinoctium veris eligeret ad conceptionem, & solstitium hibernum ad natiuitatem? Quid igitur hæc sibi volunt? si casu facta non sunt, ergo mysterio non vacant. Ioannes (Auditores) legem, Christus Euangelium significabat: propterea non immeritò Ioannes in æquinoctio autumni? Christus in æquinoctio veris concipitur. Quemadmodum enim tempore autumnalis æquinoctij collectioni frugum, & fructuum finis imponitur, cadunt folia de arboribus, omniaque, quæ in agris sunt, arescere & interire incipiunt: Ita Ioanne adueniente lex Moysis interitui appropinquabat, omnesque cæremoniæ illæ legales, & sabbata, & neomeniæ, & sacrificia, quasi arentia folia decidebant: *Lex enim & Propheta usque ad Ioannem*. Et sicut ineunte vere, nouus annus inchoatur, & omnia virere ac florere incipiunt, erumpunt de vitibus & arboribus gemmæ, ac omnis vbique terra herbescente viriditate quasi vestitur, ita Christo ad

Mysteriũ in tempor. Natiuitatis Christi & Ioannis

Primum.

Luc. 16.

certè vita, moribus, animo, desiderio, contemplatione, mentis feruore, perpetuò habitabat in cœlo. Quis verò melius ad Angelum terrestrem, quam Angelus cœlestis mitteretur?

Cur Gabriel, & quis? Ber. epist. 77. ad Hugonem.

Missus est igitur *Angelus*: Et Angelus non quicunque, sed *Gabriel*: quē non immeritò Virginis custodem, & non de minoribus aliquem, sed vnum de primis, & summis principibus esse, D. Bernardus hunc locum exponens, existimat. Quanquam enim cæterorum hominum infimi ordinis Angeli custodes credantur: tamen ea, quæ Mater Dei, & Angelorum Regina quandoque futura, & super choros Angelorum exaltanda erat, quid mirum, si vnum de summis Angelis custodem habuisse dicatur? Et licèt multò crebriùs minores, quam maiores mittantur; tamen & ad Isaiam vnum de Seraphim volasse legimus. Et Apostolus ad Hebræos scribens testatur, *omnes* esse administratorios spiritus *in ministerium* missos, *propter eos, qui hæreditatem capient salutis*. Neq; dicere possumus, diuinum Apostolum non de omnibus, sed solùm de minoribus loqui. De ijs enim sine dubitatione loquitur, de quib. paulo antè dixerat; *Adorent eum omnes Angeli Dei* &, *Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et, Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?* Et, *Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?* Itaque enim nulla interposita sententia sequitur: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capient salutis*. Iam verò quis dubitare potest, nullis omnino Angelis, neque minoribus, neque maioribus, neque ipsis Cherubim & Seraphim, nunquā à Deo dictum fuisse; *Filius meus es tu, ego hodie genui te*? Et, *Sede a dextris meis*. Neque enim Angelorum quāuis excellentium & sublimium, sed Dei solius est sedere; illis verò tanquā famulis & administris stare & ministrare conuenit. Itaque sicut Pontifex Maximus princeps ecclesiasticæ Hierarchiæ, communia & vulgaria negotia, per priuatos homines procurat; sed legationes tamen ad summos reges, non nisi summis Principibus purpuratisque senatoribus credit: Sic etiam Deum Hierarchiæ cœlestis caput, ac Regem, credibile est, vt plurimùm minores Angelos ad terras mittere; sed tamen ad nuncia perferenda rerum maximarum, qualis imprimis Verbi Diuini Incarnatio fuit, non Angelos quoscunque, sed primos, ac summos destinare.

Maiores Angeli aliquādo mittuntur. Isa 6. Hebr. 1. Hebr. 1.

Congruentia nominis.

Neque verò nomen Gabrielis à legatione dissentit. Quid enim est Gabriel, si vim nominis considerare velis nisi fortitudo Dei? Quid autem fortius, potentius, mirabilius nunciari poterat, quam Virginem parituram, creatorem creandum, æternum nasciturum, beatum passurum, immortalem moriturum, vnum & eundem simul domi & foris, in patria & in exilio, in delitijs summis, & in summis doloribus futurum? Denique eum, qui mundum totum pugillo cōplectitur, in vtero fœminæ vnius claudendum? Quare meritò, iureque optimo Archangelus Gabriel tanti mysterij nuncius missus est. Qui etiam quòd huius Sacramenti præ cæteris Angelis arcana cognouerit, vel ex eo intelligi potest, quod ipse idem, & olim Danielem docuit numerum hebdomadarū, quę supererant vsque ad Christum, & deinceps Pontifici Zachariæ prędixit conceptionem, nomen, vitam & mores Præcursoris.

Mittentis eminētia. Theodor. ser. 3. Aduentus. Damasc. l. 1. de orthodoxa fide c. 12.

Venio nunc ad eum, à quo legatio missa est. Quis igitur legatum misit? Deus. *Missus est Angelus Gabriel à Deo*. Tribus modis Dei nomen exponitur, vt ex Theodoreto, & Ioanne Damasceno intelligi potest. Nam & à verbo *θέειν*, quod est currere vel à verbo *αἴθειν*, quod ardere? vel à

sunt profectò, nisi fallor, plurimi supe- riotibus mensibus in illa bellorum, & periculorum magnitudine, communique totius patriæ trepidatione, qualis clypeus sit fiducia in Deum. Certè enim parentem, & propugnatorem habemus, cuius auxilium neque acies armatæ impedire, neque sagittæ, globique tormentarij præuenire, neque valles, neque montes, neque flumina, neque maria, neq; fossæ, neq; mœnia, neque obstacula vlla retardare possunt.

Expellit torporem. Deinde ad torporem ex animis nostris excutiendum quantum valet, quæso, sæpe ac seriò considerare parentem nostrum Deum, ignem consumentem esse, & ab vrendo nomen accepisse? *1. Ioan. 3.* Nā si filij Dei nominamur, & sumus, parēti nostro persimiles, & si nō ignes, tamē igniti esse debemus. Quid? quod non solùm ex diuino igne nati sumus; sed etiā igne diuino quotidie alimur? Quid enim est aliud corpus Dominicū, quo à Deo in hoc exilio pascimur, quàm ignis spiritalis? Nec immeritò, Auditores, nascimur ex igne, & igne nutrimur, & ignes nos fieri necesse est. Siquidem elementum nostrum, quo tendimus, & in quo tanquam in loco naturali quiescemus, sursum est, cœlum est, beatitudo est. Sursum, quo non terra, non aqua, non etiam aer, sed solus ignis ascendit. Huic enim Dominus præ alijs frigore torpētibus Iudæis aliquando dicebat: *Quo ego vado, vos non potestis venire.* *Ioan. 8.* Ibat enim Dominus sursum, illi verò, qui marmorei ac ferrei erant, quo irent nisi deorsum? Sed omittamus Iudæos, & nosipsos cōsideremus. Vis, frater, coniecturam de te ipso facere, atque vtcunque cognoscere, an ad filios Dei, Christique fratres, et hęredes regni pertineas nec ne? Admoue manus pectori, vide quid ibi reperias. Sentis cor tuum ardere? anhelas ad elementum ignis? ad cœlestem patriam, ad sedes beatorum? Ardes desiderio Deo placendi, eius honorem promouendi, animas proximorum adiuuandi? Num eos, qui tecum versantur, accendis? Num scintillæ diuini amoris de corde tuo per os tuum prodeunt? Quid est, quòd loqueris? Quid agis? Quid meditaris? Quo studia tua, & cogitationes tuas dirigis? Nam si Dei, hoc est, ignis es filius, & si igne spirituali aleris, non potes certè non ardere. Si verò glaciem sentis in pectore, si perpetuò terram intueris, si de cœlesti regno, quæ regio est ignis, nūquam cogitas, si eos, qui te tangunt, tecumque versantur, efficis frigidiores, malè profectò tecum agitur, & nisi mature prouides tibi, actum est de te. Istud enim frigus quid aliud, quam signum mortis est?

Ad uigilādum exsuscitat. Sed ad postremum documentum, quod ex nomine Dei sumi potest, veniamus, scilicet quod ex huius nominis consideratione ad vigilantiam excitemur. Hoc .n. interest, Auditores, inter Deos Ethnicorum, & Deū Christianorum, quod illi videntur, sed non vident; hic verò videt, sed non videtur. Nam *simulachra gentium argentum & aurum, opera manuū hominū; oculos habent, & non uidebunt.* *Psal. 113.* At verò Deus noster, quem *nemo uidit unquam*, *Ioan. 1.* quique *posuit tenebras latibulum suum*, *Psalm. 17.* & qui *uerè* est *Deus absconditus*, *Isai. 45.* nihil est, quod non videat. Num enim, *qui finxit oculum non considerat?* *Psalm. 93.* Nonne *oculi Domini contemplantur in omni loco bonos ac malos?* *2. Par. 16.* &, *Non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda sunt & aperta oculis eius.* *Hebr. 4.* Deniq; ita omnia videt, vt à vidēdo nomen trahere voluerit. *Cyril. Al. l. 9. in Iul.* Rectè igitur veteres Ægyptij, Dei naturam exprimere volentes, ocu- lū sceptro regali superpositū depinxerūt: nimirū, vt omnes eā imaginē intuentes intelligeremus, Deū nihil esse aliud, quam oculum omnia videntem, & auctoritate ac potestate planè regia, quod sceptro designatur, præditū, neque malum vllum impunitū, neque vllum bonum irremuneratum dimittentem. *Oculus sceptro impositus Hieroglyphicum prouidētiæ Dei.* O vtinam eam imaginem, oculum diuinum sceptro

regali

regali superpositum exprimentem, semper in corde expressam haberemus, sicut habebat B. Abraham, qui à Domino audierat; *Ambula coram me, & esto perfectus*. & magnus ille Elias, qui tam crebro repetebat; *Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu hodie sto*. Et Regius Vates Dauid, qui prouidebat *Dominum in conspectu suo semper*, vt ipse quodam loco in Psalmis testatur. Equidem iste diuinus oculus superpositus sceptro suo, & impressus cordi tuo, à quo tandem flagitio te non reuocaret? Quis enim vel agere, vel loqui, vel cogitare turpe aliquid auderet, si se ab oculo Dei videri seriò existimaret? Nam si media nocte, cùm solus in cubiculo es, & fortè adulterium, vel fornicationem, dæmone suggerente, animo voluis, & ea cogitatione te oblectas, si te à me videri crederes, non saltem erubesceres? Sic opinor. Et tamen quis, aut qualis ego sum? Homo, peccator, conseruus tuus, & qui in idem flagitium, si Deus permitteret, facilè possem incidere. Et quid tibi obest, quòd te viderem? Num ego te perpetuis flammis adiudicare, vel saltem alio aliquo tormenti genere afficere possum? Nihil horum. Quid igitur fieret, quàm vehementer erubesceres, quanta contentione cum vitijs pugnares, si tu quicquid agis, quicquid cogitas, quicquid moliaris etiamsi in abditissimis recessibus cordis tui deliteas, tamen ab eo cerni tibi seriò persuaderes, qui te creauit, & conseruat, qui te sanguine suo redemit, qui te beatũ & miserũ facere põt, in cuius volũtate vita tua est, & cui nihil displicet magis quam peccatum? In mentem vobis, quæso, veniat Sanctus ille Eremita, qui ad meretricem ingressus, & flagitij committendi se cupidum simulans, secretius cubiculum petijt, in quod deductus magis remotum postulabat, affirmans emori se malle, quàm in tali crimine deprehendi: vlteriùs autem ingresso aiebat scortum; En locum, vbi præter Deum nemo nos videre potest, cui tandem ille; Ergone hoc parũ tibi videtur, quòd nos Deus videat? eamque materiam ita deduxit, vt quam meretricem inuenerat, Dei gratia adiuuante, continentem relinqueret. Habetis igitur quantam vtilitatem ex solo Dei nomine percipere possumus. Paulisper quiescamus, & mox ad cætera veniamus.

Genes. 17.
3. Reg. 17.
Psalm. 15.
Deus omnia videt.

PARS SECVNDA.

Diximus de tempore legationis, de legato, & de Rege, à quo legatus missus est: superest vt de loco, & persona, ad quam legatus mittitur, dicamus.

Sequitur igitur; *In ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth*. Hic est locus, quem Dei Filius præ omnibus locis orbis terræ aduentu suo consecrare, atque ornare dignatus est. Tres verò causæ potissimùm mihi esse videntur, cur Nazareth potiùs, quàm aliam vrbem Palæstinæ ad conceptionem suam Dominus elegerit. Primùm, erat Nazareth Galileæ ciuitas obscura, propter quod neque Reges, neque Prophetas, neque alios viros illustres, vt aliæ multæ ciuitates, vnquam peperisset. Hinc est enim illa vox Pharisæorum ad Nicodemum; *Scrutare scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non surgit*. Et illa Nathanaelis ad Philippum: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Deinde in ea non Hebræi solùm, sed etiam Ethnici versabantur, ex quo *Galilæa gentium* ab Isaia Propheta dicta est; *Terra Nephtalim, & terra Zabulon via maris trans Iordanem Galilææ gentium*: Postremò, si nominis interpretationem quæras, sancta, ac segregata, & florens interpretatur. Dominus igitur in ciuitate Nazareth

Tribus de causis Christus conceptus in Nazareth.
Ioan. 7.
Ioan. 1.
Isai. 1.
Matt. 4.

reth concipi voluit. Primum quidem quod sicut Nazareth obscura, atque humilis habebatur, ita ipse non vt regnaret, ac dominaretur, veniebat, sed vt seruiret & contemneretur, vt malediceretur, vt occideretur, vt verbo, & exemplo nos ad humilitatem vndique contemptum hortaretur. Deinde, quòd sicut Nazareth Hebræos simul, & Gentiles complectebatur, sic ipse & Hebręos, & Gentes amplissimo sinu gratiæ, & misericordiæ suæ complecti volebat. *Parum est*, Dominus ait, *vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & faces Israel conuertendas: Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea usque ad extremum terræ.* Postremò, quòd sicut Nazareth, licèt obscura & vilis haberetur, tamen sancta, separata, florida interpretatur, sic ipse humilis, pauper, despectus esse voluit, sed non peccator: imò verò *sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, excelsior cœlis factus*, & omnium virtutum floribus ornatus: vel potiùs non floribus ornatus, sed flos ipse *candidus, & rubicundus, flos campi, & lilium conuallium.* Candidus enim innocentia, rubicundus charitate: de quo sanctus Isaias: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum spiritus Domini.* Ex eo verò (Auditores) quòd Christus *flos campi, & lilium conuallium* ex vrbe florida, & mense Martio, qui est mensis florum pullulare voluit, illud ego intelligo, eum vehementer delectari floribus: & licèt omnes homines, qui serìò rectè viuere instituunt, recipiat, tamen singulari quodam amore eos complectitur, in quibus florem sanctæ virginitatis, florem suauissimi odoris inuenerit. Sicut etiam quamuis nullam ætatem à pœnitentia & regno cęlorum excludat, tamen quis dubitare poterit, eos esse Christo multo chariores, multoque ab eo vehementiùs diligi, qui non fæcem senectutis, sed florem adolescentiæ in obsequium eius consecrarunt?

Isai. 49.

Hebr. 7.

Cant. 5.

Cant. 2.

Isai. 11.

Christus flores delectatur flore virginitatis & ætatis.

Sequitur. *Ad Virginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen Virginis Maria.* Est hoc in more positum, Auditores, vt cùm nuptiæ celebrandæ sunt, non antè matrimonium concludatur, quàm sponsæ consensus requiratur. Ita quodam cū seruus Abrahæ Rebeccam pro Isaaco vxorem postularet, parentes & fratres respondisse legimus: *Vocemus puellam, & quæramus eius uoluntatem.* Sic igitur & nunc, cùm esset humana natura Verbo Dei matrimonio copulanda, misit Deus Angelum suum ad Virginē, vt eius quodammodo consensum, & voluntatem requireret. Poterat quidem Deus, etiam Virginis non expectata voluntate, matrimonium istud concludere: Sed tamen & maiore cū merito Mariæ, & cum illustriore gratia & dignatione Dei eiusmodi voluntas exspectata est.

Consensus sponsæ ad matrimonium requiritur.

Gen. 24.

Porrò matrem liberatoris multis de causis Virginem esse decuit. Primùm, ne Filius Dei, quod turpissimum videri poterat, duos patres haberet. Deinde ne qui peccata tollere veniebat, ipse in peccato nasceretur. Rursum, vt sicut in cęlo patrem habet sine matre, sic in terra matrem haberet sine patre. Præterea, vt sicut Adam sine patre, & sine matre natus est, nos verò ex vtroque parente nascimur, Eua patrem habuit sine matre, ita vnus esset, qui quadratum generationū impleret, & ex matre sine patre nasceretur. Postremò, vt verbis vtar D. Augustini, *oportebat caput nostrum propter miraculum secundum carnem nasci de virgine, quo significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.* Et sane si corpus primi Adæ ex limo terræ fabricatum, non ab Angelo aliquo, sed a solo Deo formatum, effectumque est, quantò maiore

iore ratione corpus secundi Adæ, ex integerrima, virgineaque carne, non opera viri alicuius, sed sola Spiritus sancti virtute procreandum fuerat? Et si olim nascente mundo ad illam solam vocem imperantis Dei, *Germinet terra herbam uirentem*, omnis vbique terra nullo suscepto semine in momento concepit ac peperit herbã oīs generis: quãtò magis cõueniebat, vt mundo renascẽte, ad imperium solius Dei sine vllo humano semine terra nostra conciperet, & daret fructum suum? Quocirca verũ est omninò vaticinium Isaiæ: *Ecce uirgo concipiet & pariet filium*.

Genes. 1.

Isai. 7.

Quòd verò insania ac pertinacia Iudæorum obijcit, Hebræum vocabulum, quod eo loco Isaias posuit, non tam virginem, quàm puellam significare, neminem mouere debet. Nam vt magnus Basilius hanc ipsam obiectionem refellens annotauit, tanquam magnum prodigium Isaias ponit, virginem parituram. Quale autem prodigium est, puellam viro coniũctam, & liberis operam dantem, tandem concipere & parere? Nonne fœminas nuptas quotidie parere audimus? Deinde vt beatus Hieronymus, Hebraicæ linguæ peritissimus, sapienter ostendit, verbum illud Hebræum *Alma*, puellam quidem significat, sed puellam absconditam, magnaque parentum diligentia custoditam, & quæ virorum aspectibus nunquam patet; neque in diuinis litteris vnquam pro non virgine ponitur. Itaque rectè septuaginta interpretes non puellam, sed virginem transtulerunt; recteque nos beatissimam Deiparam peregrinæ illi plantæ comparabimus, quæ simul & fructum profert, & retinet florem. Ipsa enim inter mulieres sola fructum nuptiarum protulit, & florem virginitatis non amisit.

Basil. orat. de Natiuit. Domini.

Hebræum Alma non quamuis uirginem significat.

Hieron. l. 1. contra Iouinia.

Sed cur, quæso, virgo Deum paritura desponsatur viro? Sic enim legimus; *Ad Virginem desponsatam uiro*. Veteres patres, Ignatius apud Hieronymum in Matth. lib. 1. Origenes Homilia de vigilia Natiuitatis, Basilius oratione de Natiuitate, Ambrosius in Lucam lib. 2. Hieronymus contra Heluidiam, & in Matth. lib. 1. & Bernardus serm. 2. super *Missus est*, huius desponsationis sex causas tradiderunt. Primam, ne Virgo Maria adultera crederetur ab ijs, quibus hoc mysterium ad tempus occultum esse oportebat. Alteram, vt solatium atque auxilium comitis haberet, cum erat fugiendum in Ægyptum. Tertiam, vt per Iosephi genealogiam, Mariæ, atque adeò Christi ipsius secundum carnem origo monstraretur. Quartam, vt beata Maria Iosephum testem pudicitiæ suæ grauissimum, fideque dignissimum haberet. Quintam, ne virginibus sinistra opinione viuẽtibus velamen excusationis præberetur, si dici posset, etiam Matrem Domini aliquando infamia impudicitiæ laborasse. Postremam, quam ex Diuo Ignatio Doctores cæteri didicerunt, vt beatæ Mariæ partus, cum virginitate coniunctus, ad tempus diabolo celaretur. Quanquam enim naturæ celeritate ac subtilitate facilè diabolus omnia penetrat, nec vllis portis, aut parietibus excludi potest; tamen quin diuina virtute impeditus, neque ad Virginem propinquare, neque mysterium partus virginei videre potuerit, minimè dubitamus.

Cur Mater Dei desponsata sit uiro.

Fuit igitur Virgo beatissima viro desponsata, & viro sine dubitatione optimo & sanctissimo. Si enim in matrimonijs cęteris prudentia hominum in primis requirit, vt vir & mulier sint opibus, nobilitate, ætate, omnibusque rebus alijs, quantum fieri potest, pares; quantò magis credendum est Deũ huius castissimi matrimonij authorẽ, illud voluisse, vt qui suæ matris sponsus eligi deberet, esset ei non solùm ætate & nobilitate, sed etiam morum integritate, vitæque probitate, quàm maxi-

Et cui uiro.

maximè similis? Itaque sicut Maria à stirpe regia descendebat; ita & Ioseph. Sicut Maria adolescentula; ita & Ioseph, non omnino senex, (vt pingitur) sed maturus iuuenis erat, alioquin neque ei in itineribus, in puero ferendo, atque educando, alijsque periculis & laboribus subeundis, multum prodesse, neque Virginem adulterij suspicione liberare potuisset. Quæ tamen præcipuę causę desponsationis, matrimonijque fuerunt, & quod maius & gloriosius est, sicut Maria virgo, ita & Ioseph. Sicut Maria sapientia & prudentia spirituali ornatissima, ita & Ioseph. Denique sicut Maria Deũ ipsum filium suum appellare potuit, ita & Ioseph. Alioqui Virgo ipsa non diceret; *Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Et quanquam Deus Christus non natura filius sicut Mariæ, ita etiam & Ioseph fuerit, tamen magis ac verius filius eius fuit, quàm si adoptione fuisset. Erat enim verus filius verę coniugis eius. Sed quicquid de hoc sit, cui parum videtur sanctum Ioseph patrem Dei saltem dici, atque haberi potuisse, imo & oportuisse, ac decuisse, quid ei magnum videatur ignoro.

Luc. 2.

Sed vt ad finem orationis veniamus: sequitur postremò; *Et nomen virginis Mariæ.* Meritò B. Lucas huius virginis nomen tam diligenter expressit, quo nullum post Dei, & Christi nomen, neque dulcius, neque venerabilius, neque salutarius, in auribus eorum, qui verum Deum agnoscunt, insonare potest. *& nomen Virginis Mariæ.* Quoties hoc nomen audimus, toties nobis in memoriam venire deberet magna illa mater humani generis, quæ nobis Deum Maiestatis, affinem, fratrem, parentem effecit. Vnde nobis omnia bona, quæ habemus, & quæ deinceps habituri sumus, tanquam ex fonte quodam profluxerunt. *& nomen Virginis Mariæ.* Maria (Auditores) domina, illuminata, & mare amaritudinis interpretatur. Et quid ni Domina, ac Regina dicatur, quæ veri Dei, qui solus est Dominus, vera mater nominatur, & est? Quis verò dubitet eam illuminatam appellare, quæ veram lucem mundo peperit? Si Moyses 40. dies cum Domino familiariter colloquens, ita luce perfusus est, vt in eius vultum filij Israël oculos intendere non valerent, quid de ea existimare par est, quæ ipsum iustitiæ Solem in vtero, in sinu, in vlnis gestauit, & non dies quadraginta, sed annis amplius triginta, cum eo intimè ac familiariter in eadem domo, in eadem mensa versata est? At mare amarum nunc quidem non est, sed certè fuit Maria, cùm hic in terris viueret: fuit enim filio suo in omni labore, ac tribulatione socia, in paupertate, in itineribus, in persecutionibus, in doloribus, in augustijs indiuidua comes: Deus enim quos diligit affligi permittit in hoc sæculo, vt postea tanto gloriosius coronet in cœlo. Itaque hæc ipsa virgo, quæ quondam mare amaritudinis erat, nunc stella maris effecta, & super omnes cœlos exaltata, radios suos vbique diffundit, nec est qui se abscondat à calore eius, nec frustra in eius fulgorem mundus intuetur, ac post Deum, & Christum in ea confidit. Nam quia mare amaritudinis fuit, nostrasque calamitates experta est, compati nobis & condolere nouit: quia Regina est, quicquid voluerit, à Rege filio impetrare potest: quia illuminata est, nostras ærumnas & calamitates non ignorat. Quamobrem, Auditores, quotquot in mari huius sęculi inter tot pericula nauigamus, si mergi non volumus, respiciamus stellam, inuocemus Mariam. Si ventis agitamur tentationum, si ad scopulos allidimur tribulationum, respiciamus stellam, inuocemus Mariã. Si auaritia, si ambitione, si carnis illecebra nauiculam concusserit mentis, respi-

Nomen Mariæ summè consolatoriũ.

Exod. 34.

Quæ quondam mare amaritudinis, nunc stella maris.

S. Bern.

CONCIO SECVNDA, SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilaæ, cui nomen Nazareth, &c. Luc. 1.

SYNOPSIS.

Concio hæc secunda angelicæ salutationis verba explicanda suscipit, & quid χαῖρε *Græcum, Latinè significet, interpretatur; & D. Virginis cum Eua instituitur antithesis. Tres ob causas Mariam posse dici gratia plenam declaratur, quod nempe gratiosissimà, quod mater fontis omnium gratiarum, quod omnibus gratiæ donis refertissima, & ab omni peccato semper libera, quod varijs testimonijs confirmatur. Amor vanitatum mundanarum atque hominum cæcitas suis coloribus graphicè depingitur. Quomodo Dominus fuerit cum Maria, dilucide exponitur. Quomodo sola Maria à communi mulierum maledictione exempta fuerit; & quomodo ob florem virginitatis, & fructum fœcunditatis sit benedicta, declaratur. Quot filios peperit B. Virgo, ostenditur. Mysterium nominis Mariæ, quod ex primis litteris quinque nobilissimarum fœminarum constat, quarum singularum virtutes Maria vnitas expressit, nimirum Mariæ Moysis sororis, Annæ matris Samuelis, Ruth, Iudith, Abigail.*

In parte secunda tres enodantur quæstiones. Prima, Cur Concionatores initium dicendi ab angelica salutatione faciant, cuius duplex affertur causa. Secunda, Qua specie Gabriel B. Virgini apparuerit, vbi triplex Angelorum apparitio adducitur, in corpore, in imagine, in natura; sic etiam tripliciter videntur ab hominibus, oculis corporis, cordis, & mentis: hoc verò loco in corpore aereo apparuisse affirmatur. Vbinam B. Virgo ab Angelo fuerit inuenta, nempe in cubiculo conclusa. Atque hinc eruitur pulchra doctrina, quàm tutum sit secum habitare; & quàm periculosum compotationibus & tripudijs interesse, quod etiam ad finem vsque extenditur.

BEA-

BEatissimã Deiparam, Auditores optimi, cuius hodierna die felicem, totique mundo salutarẽ Conceptionem in vespertinis precibus, solito, debitoque cultu, venerari cœpimus, multi veterum Sanctorum excellentibus ingenijs, summaq; animi contentione, & singulari, ac prope incredibili deuotione laudũ præconijs certatim attollere, ornare, ac pdicare conati sunt: sed nihil vnq̃ gloriosius, nihil maius, nihil splendidius, nihil ipsi Virgini iucundius dici potuit, quàm id, quod Archangelus Gabriel noua illa & inaudita salutatione, quam ipsa quoque Virgo mirata est, non suo, sed Dei nomine protulit, cùm ait: *Aue gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus*. Quam quidem salutationem, cùm ea in historia Euangelica, quam explicandam suscepimus, hodierna oratione suo ordine explicanda se offerat, eidem nos gratissimis animis, & simul nostræ orationis obsequium, in hac eius lętissima celebritate tanquam munusculum aliquod offeremus.

Angelus igitur Gabriel ad Virginem ingressus, eam tanquam Dei parentem, cœlique Reginam mox futuram, primùm reuerenter salutat: deinde tribus amplissimis titulis honorat. Ac verbum quidem Græcum χαῖρε, quo B. Lucas salutationem expressit, non solùm *auere*, sed etiam *gaudere* significat; Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta, & apposita. Quæ enim veræ salutis auctorem conceptura, & illum, quem Eua miseris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, erat sempiterno gaudio commutatura, quonam alio, quàm salutis, & gaudij, vocabulo appellari oportebat? Deinde quam pulchre factum est, vt in ipso primo verbo, quo nuncium salutis, & prima gaudia mundo adferuntur, nomen primæ nostræ matris eisdem literis, sed ordine conuerso, legamus expressum? Illa siquidem dicebatur *Eua*: & prima vox huius nuncij salutaris est *Aue*: quo quid aliud significatur, quam donatam esse nobis alteram Euam, alteram communem matrem, sed multis priori contrariam? Illa enim fructum vetitum carpens, paradisum clausit, gehennam aperuit, mortem accersiuit, laboribus & doloribus, plagis & vulneribus aditum præbuit: ista contrà, fructum salutarem proferens, paradisum nobis restituit, à gehenna liberauit, mortem extinxit, labores sustulit, morbos curauit. Itaque hæc mater omnium viuentium & beatorum dici potest; illa mater omnium moriẽtium & miserorum. Illa à viro mortali appellata est *Eua*; ista meritò iure que optimo ab Angelo dicitur *Aue*. *Aue*, inquit, Virgo beata, neque enim tu anathemate & excommunicatione illa teneris, qua filij Adam, vt tibi *Aue* dici non liceat; quin potiùs breui ex te nascetur summus quidam Pontifex, cuius auctoritate benedicentur atque ab excommunicatione absoluentur omnes gentes. Nec solum *Aue*, sed etiam *gaude* mater felicissima. Ecce enim annuncio gaudium magnum, quod erit primum tibi; deinde etiam omni populo. Iam de te cœlum exultat, exultabit postmodum & terra. Nunc Angeli gaudent, gaudebunt paulò post & homines, & te beatam dicent, tibique gratias agent omnes generationes.

Sicut Aue est inuersum Eua, ita Maria altera, sed cõtraria est Eua.

Aue igitur gratia plena. Tribus modis fuisse mihi videtur B. Maria gratia plena. Primùm enim gratia plena dici potest, quòd gratiosissima præ omnibus rebus creatis apud Deum fuerit. Sic enim Angelus hæc sua verba paulo inferiùs explicat; *Ne timeas*, inquit,

Maria tribus modis gratia plena.

Quia gratiosissima.

Luc. 1.

quit,

Luc.1. quit, *Mariã, inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero & paries filium*: Non est quòd timeas tu, quam Deus præ omnibus rebus diligit, quæ adeo ei charissima es, ac tantopere placuisti, vt singulari prorsus priuilegio, te vnã ad hoc elegerit, vt eius filij sis mater, cuius Deus ipse est pater. Et sicut ipse sine vxoris consortio filium genuit: ita quoque tu sine mariti opera prolem concipias.

Quia Mater fontis gratiarũ. Deinde gratia plena dr̃ quia ipsum gratiæ & salutis fontẽ, & omnium boni auctorẽ in vtero suo tanq̃ in sanctissimo tẽplo habitantẽ habuerit, quoq; omnis gratiæ plenitudo, q̃ postea per oẽm terram diffundenda erat, in vnius virginis sinum, admirabili ratione, & modo se infuderit. Atque huc respicit pulcherrima illa figura de rore & vellere, quam ex libro Iudicum cognoscere potuistis. *Iudic.6.* Quemadmodum enim tempore Gedeonis primùm solum vellus, deinde area tota cœlesti rore perfusa est, sic etiam destillantibus cœlis, primum soli Mariæ, quæ meritò puritatis, & innocentiæ candidissimo & tenuissimo velleri comparatur, tota se infundit plenitudo diuinitatis, deinde ex ea plenitudine nos omnes accipimus, qui verè sine illa non aliud quàm terra arida sumus. Id quod apertiùs regius vates Dauid ostendit, cum ait; *Psal.71.* *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Pluuia siquidẽ voluntaria, quã segregauit Deus hæreditati suæ, placide prius, & absque strepitu operationis humanæ, suo se quietissimo illapsu virgineũ demisit in vterum: postmodum verò vbique terrarum diffusa est per ora prædicatorum: nec iam *sicut pluuia in vellus*; sed *sicut stillicidia stillantia super terrã*, cũ quadã verborũ strepitu, ac sonitu miraculorũ decidit. Nã *Psal.18.* *& in oẽm terram exiuit sonus eorum.*

Quia donis gratiæ refertissima. Postremò gratia plena beata Maria appellatur, & est, quòd gratiæ donis, Fide, Spe, Charitate, Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudine, Timore, Pietate, Humilitate, alijsque magnis virtutibus, muneribusque diuinis præ omnibus Angelis, & hominibus repleta fuerit. Si enim quanto quis ad fontem magis accedit, & aquã puriorem, & in maiore copia haurire potest; & quo quis ad Solem propinquat magis, eo magis luce Solis cõpletur; beatissima Deiparà, nunquid non plena gratia, quæ fonti gratiarũ coniunctissima fuit? Num & iustitiam in omnibus non induit, quæ ipsum iustitiæ Solem carnis nube vestiuit? virtutibus verò quibus carere potuit Mater Dñi virtutũ? Deinde cũ inter se maximè pugnent peccatũ, & gratia, & simul in eodẽ pectore versari non possint, nũ illa gratia plena non fuit, q̃ omni peccato nõ solùm mortali, sed etiam veniali vacua semper fuit? *Maria ab omni peccato semper libera.*

Sed vnde hoc scimus? Cur rem tã magnam ac difficilem, vt vix fieri posse videatur, sine vllis testibus credemus? Quid enim maius, ac difficilius, q̃ per viã vitæ huius, viã luto, & sordibus plenã, vbi alij vsq; ad verticẽ ingrediuntur, fœminã vnã iter facere, & pedes suos non solum a sordibus, & luto, sed etiam a minutissimo puluere mundos conseruare potuisse? Quis igitur hoc nobis persuadet? Primum sponsus eius Spiritus veritatis, cum de ea in Cantico amoris quasi gloriatur, ac dicit: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* *Cant.2.* Et rursum apertius: *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te.* *Cant.4.* Deinde Ecclesia mater nostra, de hoc præstantissimo, & pulcherrimo, & omnium suorum gloriosissimo membro idem confitetur, cum anathema dicit ijs, qui hominem semel iustificatum, affirmant omnia venialia peccata toto vitæ tempore vitare posse, nisi ex Dei priuilegio speciali, quale beatissimæ Virgini concessum, eadem Synodus Ecclesiam tenere confirmat. *Coc. Trid. sess.6.* Num id sancti Patres Dei, & Virginis ardentissimi,

tissimi, & castissimi amatores non prædicant? Audi beatum Ambrosiũ Psalm. 118. extremum versum explicantem: *Suscipe*, inquit, *me non ex Sara, sed ex Maria, vt incorrupta sit virgo: sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati*. Audi Beatum Augustinum de natura & gratia disputantem; *Exceptas* inquit, *Sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere nolo quæstionē. Inde enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincẽdum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum*. Hac igitur virgine excepta si omnes Sanctos & Sanctas, cùm hic viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, vna voce clamassēt, neque humiliùs, neque veriùs; *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Audi B. Bernard. in Epistola ad Canonicos Lugdunenses; *Ego*, inquit, *puto, quòd copiosior sanctificationis benedictio in eã descenderit, quæ ipsius non solũ sanctificaret ortũ, sed & uitã ab oĩ deinceps peccato custodiret immunem, quod nemini alteri in natis mulierũ creditur esse donatũ. Decuit nimirũ Reginã uirginũ singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere uitam, quæ dum peccati mortisque pareret peremptorem; munus uitæ & iustitiæ obtineret omnibus*. Quid de Athanasio, Nazianzeno, de Chrysostomo, de alijs Græcis Patribus referam, cùm ij passim Virginem nostram integritate & puritate ipsis beatissimis spiritibus Cherubim & Seraphim anteponant? Quid de illo sene sanctissimo Ephrem, qui in oratione de laudibus Deiparæ, infinitis penè verborum ornamentis, & splendidissimis nominibus, ac laudum titulis eam honorat? *Intemerata*, inquit, *prorsusque pura Virgo Deipara, Regina omnium, spes desperantium, Domina nostra gloriosissima, eademq; optima; sublimior cælicolis, purior Solis radijs & splendoribus, honoratior Cherubin, sanctior Seraphin, & sine comparatione cæteris omnibus superis exercitibus gloriosior*. Quæ cùm ita sint, dubitari non potest, quin Virgo beatissima, sicut nullo vnquam nec mortali nec veniali peccato cõtaminata fuit, ita fuerit etiam omni gratia & splendore virtutum ornata.

Amb. sup. Psal. 118.

August. l. de natura & gratia cap. 36.

1. Ioan. 1.

Bern. epist. ad Canon. Lugdunēs.

Ephrem orat. de laudibus Deiparæ.

Accedit postremò, quòd *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Neque enim montes, sed valles implentur: *Inter medium montium* (inquit Propheta) *pertransibunt aquæ*. Non in verticibus montium, sed in profundis vallium aquæ congregantur, & quo vallis profundior, eò maiorem aquarũ copiam recipiet. Illa igitur virgo, quæ quanto maior erat, tanto humiliabat se in omnibus, & tanquam vas quoddam amplissimum, & capacissimum, omnique vanitate vacuum erat, quomodo non gratia vsque ad summum repleretur? Nos verò, Auditores, qui toti vanitate pleni sumus, quid mirum si tam parum cœlestium bonorum possidemus? Alioqui Deus noster, mare gratiarum immensum, & infinitum, & quod exhauriri nunquam potest, in nos effunderet, aut certè quotidie diuinis charismatibus augeret, si locum in nobis vllum inueniret. Qui enim filium suum vnigenitum tam liberaliter dedit, quomodo non cum illo omnia nobis donaret? Sed amor vanitatis, amor mundi, amor ludi, amor tripudiorum, amor potationũ, amor puerilium nugarum, ita cor nostrum occupauit, vt locum nullum vacuum reliquerit. Quotus quisque est, qui non aliqua vanitate tanquam visco teneatur? vnus delectatur vestibus, & incredibili curiositate tanquã sponsa aliqua comptus & ornatus incedit, & insatiabili desiderio varias formas calceorum, caligarum, palliorum, pileorum, aliarumque vestiũ, quæ

1. Pet. 5.

Psal. 103.

Amor uanitatũ dona gratiarum excludit.

Vanitas mundanorum graphicè depingitur.

quæ nomina nondum habent, inuestigat: & nisi omnia accuratissimè incisa, elaborata, ornata fuerint, frigus non pellunt, neque simplicibus contentus nisi triplicia & quadruplicia indumenta habeat, quibus etiam perticæ domi vestiantur, nihil se habere putat. Alius omni genere musicorum instrumentorum ludit, omnes lusiones, artem etiam gladiatoriam didicit, omnem tripudiorum, & saltationum varietatem nouit, omnes amatorias cantiones memoria tenet, & qui est eiusmodi, non curiosus, aut vanus, sed elegans, & politus appellatur, quasi ad ista perdiscenda nati simus, quasi tempus huius vitæ, non ad peccata deflenda receperimus, quasi non in exilio, non in terra aliena, non in regione hostium, sed in patria versaremur: quasi Christus magna voce non clamauerit: *Væ nobis, qui ridetis; quia flebitis*, quasi mors non instet à tergo, et iamiam nos abreptura videatur. Quid de alijs multò adhuc miserioribus dicemus? Quot sunt, qui cor ambitione plenum gestantes, nihil vnquam somniãt, nisi de gradibus, de titulis, de honoribus? Quot sunt, qui amore irretiti fœminarum, ita luto & cœno carnalium cogitationum, ac desideriorum pleni sunt, vt per oculos, per aures, per nares, per linguam cœnum effluat, & alios etiam contaminet? Sed *vsquequo paruuli diligẽt infantiã, & stulti ea q̃ sibi sũt noxia, cupiẽt? Vsquequo graui corde? Vsq; quo* diligemus *vanitatem, &* quæremus *mendacium*? Habet Deus manus auro & argento plenas, in sinum nostrum proijcere; eumque implere paratus est, si modò plumbum nostrum reijcere velimus. Habet balsamũ, vinumque dulcissimum; eoque cor nostrum replere desiderat, si modò lutum & cœnum nostrum effundamus; & nos mercatores insipientissimi ad illas veras, et sempiternas opes, quas Deus gratis nobis venderet, oculos clausos habemus, ad ista vero caduca & fluxa, quæ maximo precio vix emuntur, tamen oculos apertos & intentos semper retinemus. Et sicut qui dicebat: *Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam*, qui villam nondum viderat, & tamen emerat, nondum viderat & tamen vsque adeo diligebat, vt pro ea cœnam diuinam contemneret: nondum viderat, & tamen ita vinculis amoris ab ea tenebatur, vt necesse haberet omnia relinquere, exire, & videre illam: ita nos, Auditores, villam huius mundi, mare istud magnũ, in quod influunt omnia flumina vanitatum, nondum vidimus nondum benè nouimus, nescimus quantum in eo amaritudinis, quãtum laborum, quantum periculorum, quam duri scopuli sub aquis mollissimis lateant, & tamen ita diligimus, vt pro eo Deum, animæque salutem, vitam beatam negligamus. Clamat Deus: *Redite præuaricatores ad cor*, & nos tamen adhuc dicimus: *Necesse habeo exire, & videre villam*. Quæ est hæc necessitas? Quis te compellit? Quis vrget? Nonne si cor haberes, animæ salus præ omnibus rebus te mouere, & vrgere deberet? O si cor nostrum semel totum effunderemus, vt nihil ibi vanitatis remaneret: si exueremus ac deponeremus omnem mundi amorem, si pectus vacuum & purgatum, & paratum Deo exhiberemus, certè Deus, qui vacuum non minus, quam natura exhorret, continuo illud balsamo precioso gratiæ, & virtutũ repleret, et tunc experientia disceremus, quam excellenti bono illa fruebatur, cui dictũ est ab Angelo, *Gratia plena*.

Luc. 6. *Prouer. 1.* *Psal. 4.* *Cæcitas mundanorum.* *Luc. 14.* *Isai. 46.*

Sequitur, *Dominus tecum*. Quibus duobus verbis singularis quædam prouidentia Dei erga Mariam explicatur. *Dominus tecum*, inquit, hoc est, meritò lætari & gaudere potes, Virgo sanctissima; Nam quicquid agere instituas, quocunque te vertas, Dominus tibi adest, vt dirigat gressus tuos, vt in nullo te opere errare patiatur. Ipse oculis prouidentiæ suæ semper te respicit, ille adiutor & protector tuus est. Simili genere locutionis legimus à Samuele

Diuina prouidentia circa erga Mariam.

1. Reg. 10. dictum ad Saul: *Post hæc insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virũ alium*, & tunc *fac quæcunque inuenerit manus tua: quia Dominus tecum est*. Quasi dicere vellet, cùm adueniente Spiritu Dei in te, mutatus fueris in virum alterum, age quicquid volueris, quia Spiritu Dei ageris, & Dominus in omnibus tibi aderit, & cuncta opera tua prospere succedent. Sicut enim cùm populus contra Dei voluntatem prælium aduersus Amalech suscipere vellet, Moysē dixisse legimus: *Num. 14.* *Nolite ascendere, non enim est Dominus nobiscum*; hoc est, non adiuuat vos Dominus, propterea si ascenditis, corruetis coram inimicis vestris. Deniq; in eadem significatione Angelus ad *Iud. 6.* Gedeonem: *Dominus tecum*, inquit, *virorum fortissime*. Quam salutationem ille prudēter intelligens, respondit continuo: *Obsecro, mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia?* Ita Dominus cum Maria fuit, propterea quod ei prouidentia, & auxilio quodam singulari semper adfuit, & ita singulari, vt nunquam in peccatum vllum non solum mortale: sed ne veniale quidem (vt ante diximus) incidere permiserit. Cum alijs viris sanctis, & amicis Dei satis præclarè agitur, si Dominus ita cum illis sit, vt cùm ceciderint supponat manum, & eos collidi, & conteri penitus, non patiatur: at cum Maria longè aliter fuit, quam non solùm non collidi, sed neq; cadere vnquam passus est. Fortasse etiam ad conceptionem diuini verbi Angelus respexit, cùm ait: *Dominus tecum*. Tunc enim non solùm Dominus cum Virgine, sed etiam solus Dominus cum sola Virgine fuit. Neque enim ad opus Dominicę Incarnationis, opus maximum & diuinissimum, et Angelis et hominibus adorandum, vlli omnino præter Deum, & Virginem conuenerunt.

Maria inter mulieres sola benedicta. Iam verò tertium & postremum Virginis encomium est: *Benedicta tu in mulieribus*. Quod quidem non ita accipiendum, quasi ipsa sit prę cæteris, hoc est, magis quam cæteræ benedicta; sed quasi cęteræ omnes maledictioni obnoxiæ fuerint, & ipsa sola in toto genere fœminarum benedicta. Aliæ siquidē omnes, vel filios nō procreabant, & maledictionem, ac notam sterilitatis effugere non poterant: vel procreabant illos q dem, sed Euæ maledictionem incurrebāt, cui dictū legimus, cū à Domino malediceret: *Gen. 3.* *In dolore paries filios, & sub viri potestate eris*: at Virgo beatissima sola inter mulieres benedicta vtrāq; maledictionē declinauit. Nā nec sterilis fuit, nec cū dolore peperit. Sicut enim Eua superbiæ vento inflata, ampliùs quā par erat crescere volēs, ita exigua & angusta euasit, vt in eius vtero minima etiā proles angustias pateretur, nec sine labore portari, nec sine dolore, eoq; maximo & acerbissimo deponi posset: ita Virgo Deipara humilitatis virtute cœlo maior, terra fortior, & orbe toto latior effecta eū sine labore portauit, q portat orbem, & quem cœlum & cœli cœlorum non capiunt, eum ipsa vtero suo cōclusit, sine molestia tulit, sine gemitib⁹ peperit. Deinde duo sūt, pp q̄ mulieres benedici ac laudari solēt, fru- *Summa benedictio, fęcunda virginitas* ctus fęcunditatis, & flos virginitatis: quorū tñ alterū amittet necessario, q̄ alterū elegerit. Proinde sola Maria inter mulieres benedicta, q̄ gloriā virginitatis laude fęcūditatis cumulare potuit. At qualis tādē est ea fęcūditas, dicat aliqs, q̄ in Maria tātopere prędicamus? Quot filios ipsa procreauit? Num duos, aut tres saltem numerare poterimus? Vnū quidē, Auditores, duntaxat Virgo sāctissima filiū peperit, sed ita tñ vnum, vt ille solus & maior & melior oib. filijs aliarū fęminarū sit: sicut etiā Deū oib. rebus creatis naturę fęcūditate anteponere nō dubitamus: nō q̄ filios multos, sed q̄ vnum infinitū, & immensum generauerit. Præterea si omnes pij & sancti viri Christi fratres sunt, certè etiam Mariæ filij sunt, atque ad

que ad eius clementissimum sinum, & materna eius vbera pertinere credendi sunt. Itaque sicut Apostolus Paulus Christum non vnigenitum Patris, sed primogenitum vocat: ita etiam Apostolus Matthæus eundem Christum non vnigenitum matris, sed primogenitum appellat: *Et non cognoscebat eam*, inquit, *donec peperit filium suum primogenitum*. Et Diuus Lucas: *Et factum est*, inquit, *cum esset ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum*. Quæ cum ita sint verè Maria benedicta in mulieribus, hoc est, fœcundissima super omnes mulieres, cuius tantum numerum filiorum videmus, vt verè nunc sit semen eius sicut stellæ cœli, & sicut arena maris, quæ præ multitudine numerari non potest.

Rom. 8. Coloss. 1. Matth. 1. Luc. 2.

Quinque nobilissimas fœminas, & præ cæteris benedictas, in sacris voluminibus legimus, Mariam sororem Moysis, Annam matrem Samuelis, Ruth, Iudith, Abigail: earum verò nomina, si prima litera singulorum capiatur, nostræ virginis nomen componunt, vt intelligamus eas omnes beatę Mariæ quasi typos & figuras fuisse, & eas omnes laudes vnam Mariam simul complexam, quæ in alijs sparsæ & separatæ fuerunt. Hæc igitur est *Maria*, quæ prima inter mulieres mare rubrũ sæculi huius siccis pedibus ab humore carnalium voluptatum pertransire potuit, & ideo choros Virginum ducens, prima cantare meruit: *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare*. Hæc est Anna illa fælicissima, quę post multas lachrimas, multa ieiunia, tãdẽ à Deo filium multo Samuele maiorem, & meliorem obtinuit, cumque statim ab infantia in templum allatum Domino consecrauit: Hæc est illa Ruth Moabitis, quæ oblita populum suum, & domũ patris sui, à sene Booz audire meruit: *Benedicta es filia tu à Domino, quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites: plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas*. Verè enim Maria non solùm populum suum, & domum patris sui, sed etiam totum mundum oblita, ad Deum Israel, & alas eius confugit, neque iuuenes pauperes secuta est, sed ditissimum antiquum dierum sponsum habere voluit. Hæc est fortissima & castissima Iudith, quæ non caput Holofernis amputauit, sed caput draconis conculcauit, & contriuit, & idcirco benedicit eam omnis ecclesia sanctorum dicens: *Benedicta tu à Domino in omni tabernaculo Iacob: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, eo quòd castitatem amaueris: ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum*. Hæc est illa prudentissima & pulcherrima Abigail, quæ Dauidis iram iustissima indignatione succensam contra stultum Nabal mitigare potuit, & ab eo audiuit: *Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea*. Quis enim est Nabal, nisi homo peccator, & quis est Dauid, nisi Deus, & quæ est Abigail, nisi Maria, quæ verè Mater misericordiæ, & peccatorum aduocata, à peccatoribus iustissimam Dei iram precib. suis, & intercessione auertit?

Mysterium literarum nominis Maria. Exod. 15. 1. Reg. 1. & 2. Ruth. 3. & 2. Iudith. 13. & 15. 1. Reg. 25.

PARS SECVNDA.

ANgelicam salutationem breuiter explicuimus, sequenti die Dominica, Virginis responsionem (si tamen Deo placuerit) exponemus. Nunc quia parum temporis superest, tres solum quæstiunculas, nec inutiles, nec iniucundas, nec à proposito alienas proponam & soluam.

Quæro igitur primum, quæ causa sit, cur omnes concionatores initium dicendi à salutatione Angelica faciant? Vnde enim tanta dignitas

Cur concionatores à salutatione Angelica ordiantur.

dignitas salutationis angelicæ, vt ea potiùs oratores vtâtur, quam alia prece? Duæ mihi in præsentiarum rationes occurrunt. Primum enim illud concionatores fortasse cogitāt, beatissimā Deiparam, qua die salutationem angelicam audiuit, ea verbū Dei, quod antea, neque videri, neque audiri, neque capi poterat, humana carne quasi vestiuisse, atque effecisse, vt non solum videri, & audiri, sed etiam manibus tangi potuerit, iuxta illud B. Ioannis: *Qđ audiuim⁹, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ.* Itaque propterea eandem Virginem initio dicendi omnes salutant, vt ipsi quoque precibus eius adiuti, eam copiam, eam facultatem, eam vbertatem, eam facilitatem orationis obtineant, qua verbum Dei, quod pertractandum susceperint, ita planum atque perspicuum faciant, vt penè manibus sentiri possit, & ab omnibus qui audiunt, etiam tardioribus & rudioribus capiatur. Deinde munus concionatoris, munus angelicum est, & sicut Angelus Gabriel ad Virginem despōsatam viro missus est, vt ea virtute Spiritus sancti conciperet, & pareret Filium Dei; ita concionatores ad Ecclesiā mittuntur, quam Apostolus Paulus despondit *vni viro virginem castā exhibere Christo*, vt ea quoque Filium Dei fide concipiat, charitate pariat, bonis operibus nutriat. Quocirca meritò Virginem Dei Matrem salutant, vt q̄ ab Angelo salutata Christum non solū spiritu, sed etiam carne concepit, illud eis à Domino precibus suis obtineat, vt & ipsi angelica puritate munere suo fungātur, & Ecclesię virginis, ad quam mittuntur, felix conceptus, partusque succedat.

1. Ioan. 1.

2. Cor. 11.

Qua specie Gabriel apparuerit.

Triplex apparitio Angelorum.

Altera quæstio est, qua specie Angelus Gabriel beatissimæ Deiparæ se ostenderit? Quemadmodum enim tribus oculis diuersorum generum homines vident, oculo corporis, oculo cordis, oculo mentis: sic etiam tribus modis Angeli hominibus se videndos exhibere solent, in corpore, in imagine, in natura. Ac vt à postremo incipiamus, in sua, ac propria substantia & natura non nisi oculo mentis Angeli videri possunt. Sunt enim natura mentes quædam spirituales, ab omni materia liberæ, omnisque corporeæ qualitatis expertes. Spiritus autem ac mens, spiritu duntaxat ac mente comprehendi potest. Itaque Angelorum substantiam atq; naturam, ita vt est in se, solæ mentes beatorum vident. Porro in imagine Angeli oculo cordis videntur, hoc est, sensu quodā interno, qui à Gręcis φαντασία, à nobis cogitatio dici potest. Ita sanctus Ioseph beatæ Marię spōsus, ita Magi, q̄ ex Perside ad Christi incunabula stella duce venerunt, ita alij nonnulli sanctos Angelos per quietem vidisse credendi sunt. Legimus enim apud Matthæum: *Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph.* Et rursum de Magis: *Et responso accepto in somnis ne redirēt ad Herodem per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Iam vero luminibus istis oculisque corporis in corpore ex aere assumpto Angeli videntur: non enim proprio ac naturali, quod nullum habent, neque in corpore aliquo vere humano, quasi Angeli naturam nostram aliquando ita assumant, vt vnus & idē verus Angelus, & verus homo dici possit. Id enim Origenes sensit, eiusque sententiam tanquam explosum errorem Diuus Hieronym⁹ in Malachiam & Aggæum scribens reprehendit. Est enim solius Dei proprium, summumque ac singulare miraculum supra naturæ potestatem, supra intelligentiam rationis, & penitus sine vllo exemplo solique Dei Filio reseruatum, vt duabus perfectis naturis in vnam coeuntibus personā, vnus et idem verus Deus, & verus homo esset. Corpora igitur, q. bus Angeli Abrahæ, Loth, Iosue, Gedeon, Tobiæ, alijsque tam multis non solùm se audiendos, ac videndos, sed etiam manibus tangendos præbuerunt, ex aere sumpta erant. Possunt enim

Matth. 2.

Ibidem.

Error Origenis circa Angelos.

Angeli in corpore aereo apparent.

nim Angeli virtute quadam admirabili, atque arte, qua præditi sunt, aerem in corpus densum, ac solidum cogere, eidemque varias membrorum figuras variosque colores attribuere, atque ea corpora ita mouere, vt humana vera ac viua, non quidem sint, sed tamen omnino esse videantur. Qua igitur forma Archangelus Gabriel beatæ Mariæ Virgini apparuit? Qua specie sese prodidit? Dubitari non potest, Auditores, quin in corpore assumpto. Quid enim aliud illa verba significant: *Et ingressus Angelus ad eam dixit*. nisi Angelum Gabrielem corpus accepisse, quo ad Virginem ingrederetur, quo loqueretur, quo cerneretur? Deinde oportebat Virginem certissimam esse de nuncio, & multò sunt certiora, quę in luce videmus, quam quæ nocte somniamus, & quæ auribus corporis audiuntur, quam quæ sola cogitatione capiuntur. Illud etiam conueniebat, vt sanctus Angelus Beatę Virgini apparens, eam formam susciperet, ac suscipiendo honoraret, quam ab ipso Deo paulò post suscipiendam, & consecrandam esse nequaquam ignorabat. Itaque pulcherrimi atque splendidissimi iuuenis formam imitatus est, sed habitu quodam, & specie augustiore, quam cæteri homines videri soleant, vt facile possit intelligi aliquid homine maius & prę̄stātius in eo corpore latere, neque hominem mortalem, sed Angelum cœlestem aduenisse.

Vbinam Virgo nostra saluta ta.

Sed vbi, quæso, Virginem nostram sanctus Angelus offendit? Hæc enim est postrema quæstio, quæ nobis explicanda superest. Num igitur Angelus Gabriel Virginem nostram in plateis vagantem reperit? Aut certè in domo aliqua, vbi conuiuium celebraretur, & saltationes ac tripudia agerentur? Minimè verò. Neque enim tunc Licentiati, & Doctores creabantur, qui adolescentes & puellas ad choreas ducendas inuitarent & ignem ad stupam admouentes, concupiscentiæ flammas augerent. Neque sancti Angeli eiusmodi domos pręsentia sua, aut visitatione dignantur. Vbinam ergo sanctus Angelus Virginem nostram reperit? Domi suæ clausam in cubiculo, vt veras virgines decet: *Sola*, inquit B. Ambros. *in penetralibus, q̄ nemo virorum videret, solus Angelus reperiret*. Et B. Bernardus: *Suspicandum*, inquit, *non est quòd apertum inuenerit Angelus ostiolum Virginis. Clauserat illa hora suum super se habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, nō Angelis. Proinde etsi ad eam potuit intrare Angelus, sed nulli hominum facilis patebat accessus.*

Amb. lib. 2. in Lucā. Ber. serm. 3. sup Missus est.

Atque hoc est, quod B. Lucas expressit, cum ait: *Ingressus Angelus ad eam*. Et quod de ea in Canticis canticorum legimus, dicente sponso: *Hortus cōclus⁹ soror mea spōsa, hort⁹ cōclusus, fons signatus*. Preciosas & nobiles plantas, & quę de vltimis terris allatæ, vix vsquam inueniuntur, non solemus in apertis campis collocare, vbi & ventis, & frigoribus, & bestijs, & latronibus pateant: sed in conclusis munitisque pomarijs Ita igitur & B. Maria meritò domi se continebat, quod esset planta illa singularis, cuius *precium* procul *& de vltimis finibus*, & quæ fructum saluberrimum ad salutem omnium gentium paritura erat.

Luc. 1.

Cant. 4.

Prouerb. ultimo.

Quid verò nos hinc colligere debemus? Illud nimirum, vt si ab Angelis sāctis visitari, si eorum colloquijs frui, si gratia Dei repleri, si Dei Filium sanctis desiderijs concipere, & bonis operibus parere volumus, discamus habitare nobiscū, diligere solitudinem, fugere frequentiam hominum, eorum præsertim, qui nihil nisi de mundo cogitant; & sæpe in cubiculum cordis intrare, ibique extra tumultum & strepitum rerum huius mundi obstructis diligenter portis ac fenestris sensuum corporis nostri, cum Deo et sanctis Angelis confabulari, & de rebus verè magnis cum eis cōferre, de vita æterna, de salute animæ, de magnitudine cœlestis glorię, de horrore atque æternitate

Secum habitare tutissimum.

pœnarum gehennæ, de illa humillima atque ardētissima charitate, qua Deus ita nos dilexit, vt Filium suum vnigenitum daret. Neque dixeris mihi, ista est vita perfectorum, nō oēs possumus esse perfecti. Hæc enim est vita Christianorum, qui omnes perfecti esse debēt, *vt sint filij Patris sui, qui in cœlis est.* Deinde, qui hic sumus, magna ex parte, vel homines Ecclesiastici, vel bonarum artiū studiosi sumus: & hō quidē Ecclesię, hō Dei, homo sacratus, quid aliud cogitare debet, quam quomodo placeat Deo? Quid ei tam propriū esse potest, quàm habitare secū, & dies, ac noctes in lege Domini meditari? Qui vero ad studia doctrinæ, honestarum artium huc venerunt, si opibus sapientiæ & eruditionis pectus implere desiderant, certè ita agere debēt, vt semper oratio lectioni, & lectio orationi succedat.

Matt. 5. *Quid Ecclesiasticos & studiosos deceat.*

Si verò hæc ita se habent, quanto iure Auditores meos, & præsertim ingenuos adolescentes, admonere possum, vt conuiuia declinent, sphæristeria fugiant, symposia detestentur, à tripudijs & saltationibus tanquam ab igne se abstineant? Si enim Apostolus paulus scurrilitatem, & stultiloquium, & huiusmodi alia, quæ ad rem non pertinent, tam seuere prohibet, vt ne nominari velit inter nos, *sicut decet sanctos*; quanto magis insaniam tripudiorū, & chorearum vetuisset, quæ non solum ad rem non pertinet, nec solùm vana & otiosa, sed etiam periculosa, & perniciosa est? Etsi Angelus sanctus dominos inuenire, & orationi, vel lectioni intentos esse desiderat, quomodo credibile, eum ad ea loca venturum, vbi compotationes, vel tripudia exercentur, & vbi dæmonum cateruas adesse, imò & præesse dubitari non potest? Nā & B. Chrysostomus ait: *Vbi saltus lasciuus, ibi diabolus certè adest, & his tripudijs diabolus saltat.* O si quis uobis in medijs choreis oculos aperiret, vt dæmonum frequentiam tripudiantibus admixtam cernere possetis! O si quis vobis aliquando demonstraret, quanta illi sollicitudine ad singulos saltantium accedant, & inuisibilibus follibus concupiscentiæ fornacem virorum erga mulieres, & mulierum erga viros accēdere satagāt, & quomodo ipsi quoque saltent, quomodo tripudiēt, quomodo gestiāt, quomodo exultent, quomodo triumphent, quomodo inter se clament: *Euge, euge, deuorabimus, deuorabimus eos.* Ac tum præsertim, cum aliquos vident fœdis amoribus implicatos, quibus offenditur Deus, impediuntur studia, obtunduntur ingenia, exhauriuntur marsupia, optimæ spei adolescentes perduntur, & domus ac ciuitates stupris, atque adulterijs replentur, multique qui se filias virgines habere credūt, ante eas vteros gestare vident, quam de nuptijs cogitare cœperint. Ista enim sunt lucra chorearum, lucra dæmonum, damna hominum. Itaque rectè D. Ambrosius: *Saltet*, inquit, *sed adultera filia: quæ uerò pudica est, quæ casta est, religionem discat, non saltationem.* Neque verò te saltationibus operam dare dicas, vt corpus exerceas. Non .n. desunt mille artes corpus exercēdi. Si domi pomariū habes, summe sarculū, vel ligonē, & in horto aliquid operis facito, neq; tibi turpe esse ducas, quod summi reges Assuerus, Cyrus, alijque plures sibi honestum ac decorum putauerunt. Quod si id non placet, egredere ciuitatem, perambula campos apertos, vbi neminem offendes, neque ab aliquo offenderis, ibique si cupis currito, saltato quantum libet: at cum puellis choreas ducere, & tanto animæ periculo, ac detrimento corpus exercere, nulla ratio permittit. Quid enim? Num vt digitum curares caput tibi faceres amputari? Non opinor. At multò certè nobilior est anima corpore, quam caput digito. Quæ igitur est ista prudentia, pro sanitate corporis, animæ vitam in discrimen adducere? Sed inquis, Ego me ipsum satis noui, & sæpiùs choreis interfui, nec vnquam turpe aliquid co-

Ephes. 5. *In compotationibus & tripudijs Dæmon præsidet.* *Psalm. 34.* *Chorea quo modo sint periculosa.*

gi-

gitauit. Sit planè vt dicis, quanquam ægrè omnino id credi potest. Sed vnde nosti semper ita esse futurū? Et qd scis, qd illa patiat, cū qua tripudias? Quid cogitet, quid cupiat, quid meditetur, quomodò vratur? At non eo animo, inquies, ad choreas accedo, vt aliqua ad libidinem concitetur. Rectè. Sed si quis tibi colaphum infligeret, ac diceret, Noli ægrè ferre, non enim eo animo feci, vt tibi nocerem, quid tibi videretur? Num tibi igitur placet, vt propterea anima illa pereat, pro qua Christus mortuus est? Apostolus Paulus non comederet carnes in æternum, si in eo frater scandalizatur; & tu ab vna, eaque minima voluptate non abstinebis, ne proximam tuam, aiam, occidas? Si oculus tuus scandalizat te, hoc est, si occasionem peccandi tibi præbet, eruere eum iuberis, & proiicere abs te. Et consuetudinem istam abscindere, & proijcere abs te non poteris, quæ tantam occasionem, & tibi, & alijs præbet, vt maiorem vix cogitare possimus? Iuuenis quidam formosissimus, vt D. August. lib. quæst. veter. & noui testamenti, quæstione 115. author est, cū videret multas fœminas propter sui corporis formam, turpibus desiderijs vri, ipse sibi faciem turpi vulnere dehonestauit, idque eò solùm fecit, quòd Christianus esset, nulloq; modo ferendū esse iudicās, vt Christianis Christianus peccandi materiā adferret. Et tu tam delicatus Christianus eris, vt non saltem exigua delectatione carere possis, ne tibi, & alijs peccandi materiam præbeas? Sed nolo esse prolixior, tantum curo, vt nos recordemur esse Christianos, & huiusmodi vanitatibus repudiatis cor nostrum ad Angelorum illustrationem & diuinam visitationem, ac Spiritus sancti consolationem præparemus. Cui cum Patre, & Filio omnis honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

1. Cor. 8.

Matth. 5. & 18.

CON-

Amb. li. 2. de virginitate.

QVam verè ac sapienter, Auditores optimi, B. Ambrosius beatissimę Deiparæ laudes prædicās dixerit; *Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit.* cum ex alijs multis diuinæ scripturæ locis, tum vel maximè ex eo, qui hodierna oratione tractandus occurrit, facilè potest intelligi. Etenim ex historia Euangelica Dominicæ Incarnationis hodie suo ordine pars illa explicanda se offert, in qua B. Lucas exponit, ad quem modum Virgo sanctissima angelicam salutationem exceperit. Qui quidem locus plures ferè Virginis præclaras virtutes indicat, quam verba contineat.

Quæ cùm audisset, inquit beatus Lucas, *turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio.* Quis in isto silentio, & commotione, tacitaq. Virginis cogitatione, virgineam, teneramque verecundiam, prudentiæ zelum singularem, virilem in fœmina constantiam, consilium, ac prudentiam admirabilem, veram profundamque humilitatem elucere non videat? Duæ siquidem priores virtutes, verecundia & virginitas, turbationem & metum; duæ posteriores, constantia atque prudentia, silentium & cogitationem in animo Virginis pepererunt. Porrò humilitas, quæ quinta, & postrema, sed non postremo loco ponenda est, tam ad turbationem, quàm ad cogitationem meritò referri potest.

Verecundia B. Virginis.

Primùm igitur, vt singulas virtutes in Virgine breuiter ostendamus, non consueuerat sancta Virgo cum viris, ac presertim adolescentibus, & in cubiculo, & sine teste sola cum solis confabulari, propterea cum repente Angelum, formā pulcherrimi iuuenis prę se ferentem, in cubiculum ingressum vidit, & se blandè salutantem audiuit, meritò ex verecundia turbata est. Nunquam enim, vt beatus Hieronymus ad Eustochium scribit, eo modo à viro salutata fuerat. Deinde Virgo sapientissima non ignorabat fęminarum benedictionem ad fęcunditatem præcipuè referri solere. Legerat enim profecto? *Et creauit Deus hominem, ad imaginem & similitudinem suam, masculum & fœminam creauit eos: benedixitque illis Deus & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram.* & item; *Dixit quoque Deus ad Abraham; Sarai vxorem tuam non uocabis Sarai, sed Saram; & benedicam illi, et ex illa dabo tibi filium.* & rursum: *Super Ismael quoque exaudiui te: ecce benedicam ei, & augebo, & multiplicabo eum valde.* & infra; *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & sicut arenam, quæ est in litore maris.* In quibus, & alijs multis similibus locis, nihil est aliud Deum alicui benedicere, quàm fœcunditatem ad filios procreandos tribuere. Cùm igitur se benedictam in mulieribus salutari audiret, quid aliud suspicari poterat, quàm sibi eximiam fęcunditatem ab Angelo promitti? Cùm verò ea fęcunditas, cū proposito virginitatis, quod aīo conceperat, & voto etiā coram Deo firmauerat, tam apertè pugnaret, nonne meritò Virgo castissima, de thesauro virginitatis suæ vehementer solicita, turbari debuit, & cogitare qualis esset ista salutatio? Itaque *turbata est in sermone eius, & cogitabat*, Cur ego benedicta in mulieribus salutor, quæ iam dudum benedictioni fęminarum nuncium remisi? Quid mihi cum fœcunditate, quæ soli Deo placere, & virum omninò ignorare decreui?

Gen. 1.

Gen. 17.

Ibid.

Gen. 22. & 32.

Ex uerecūdia turbata, sed non perturbata.

Verùm quanquam verecundia, & virginitas alicuius commotionis & timoris causa erant, tamen non ita perturbata est, vt inops consilij fieret, nesciretque quid agere deberet, sed contrà potiùs, quod summæ constantiæ

& prudentiæ fuit, animo præsenti ac erecto apud se tacita cogitabat, quid sibi vellet ea salutatio, & omnia verba, quæ ab Angelo audierat, diligenter secum animo expendebat. Nondum scriptum erat ab Apostolo Iacobo; *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*, atque id tamen Virgo prudentissima à Spiritu sancto edocta solerter obseruabat. Prima parens generis humani cum non Angelū, sed colubrum humana voce loquentem, & non rem quamcunque, sed diuinitatem pollicentem audiret, non tantæ prudentiæ fuit, vt si turbari nolebat, saltem apud se parumper cogitaret, qualis ea promissio esset; sed incredibili leuitate serpenti credens, Deo incredula, seipsam & nos omnes, quos quasi in vtero gestabat, in hanc vallem ærumnarū misera præcipitauit. Contrà verò Zacharias, cùm Gabriel Angelus in templo astitisset, & filium Dei nomine promisisset, nō solùm vehementer perturbatus est, & *magnus timor*, vt beatus Lucas ait, *irruit super eum*, sed etiam quasi oblitus, quàm multi ante se, & senes, & steriles Dei beneficio filios insignes genuissent, Angeli verbis fidem, vt par erat, nō adhibuit. At Virgo fortissima & sapientissima, inter leuitatem, atque audaciam Euæ, & tarditatem ac metum extremum Zachariæ media incessit, & nec ad dextram, nec ad sinistram declinans, turbata quidem est ex verecūdia & zelo pudicitiæ, sed interim ex fortitudine, & prudentia animo infracto *cogitabat qualis esset ea salutatio*.

Iacob. 1.

Genes. 3.

Luc. 1.

Maximè ex humilitate.

Quinta restat causa turbationis ac silentij beatæ Mariæ, quæ, vt antè diximus, eius maxima & profundissima humilitas fuit. Quanquam enim gratia & virtutib. plenissima, & apud Deum gratiosissima erat; tamen nihil horum in se agnoscebat, & quantò apud Deum maior, & sublimior, tantò in oculis suis abiectior, & vilior erat. Itaque propterea cùm se tantis laudibus ab Angelo prædicari, gratia plenam appellari, & omnibus fœminis anteponi videret, nō potuit nō commoueri, & cogitare, quid sibi vellet ista salutatio. Iustus enim dum laudatur in facie, flagellatur in corde: & vt sapiens ait; *Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum; sic probatur homo ore laudantis.* Et quoniam hæc est præcipua causa, cur Virgo sanctissima non statim Angelo responderit, vt perspicuè intelligatur, quàm præclara & rara sit virtus, quam beata Maria ista sua turbatione nos docuit. Enumeremus (si placet) humilitatis gradus.

Prou. 27.

Tres gradus humilitatis.

Quot sunt humilitatis gradus? Tres. Vnus incipientium, alter proficientium, tertius perfectorum. Primus eorum est, qui seipsos in speculo veritatis inspicientes, & sordes, & maculas suas turpitudinem ac fœditatem suam cognoscentes, sibi displicere, ac seipsos horrere incipiunt. Alter eorum est, qui non solùm ipsi seipsos pauperes, & nudos, ac peccatores agnoscunt; sed etiam gaudent se ab alijs tales haberi, quales ipsi se habēt. Quocirca nec falsas laudes admittunt, nec vera vitia excusant; nec adulatores patiuntur, nec iustos reprehensores ægre ferunt; quin potiùs sicut ipsi sibi displicent, suamque turpitudinem oderunt, ita ab alijs contemni ac despici, & tanquam purgamenta huius mundi reijci desiderant. Tertius eorum est, qui cū multis & magnis Dei donis præditi sint, atque ad culmen perfectionis ascenderint, tamen, viles atq. abiecti sunt in oculis suis, neq. se vlli aliorū, aut verbis aut factis anteponunt; sed omnibus potiùs ex vera humilitatis virtute subijciunt: non secùs atque arbor, quò magis fructibus oneratur, eò magis ramos suos ad terram inclinat. Hic est summus ac supremus humilitatis gradus: hic vertex humanæ perfectionis: huc Maria, vel sola, vel cum paucis admodum ascendit. Hæc est altissima illa Philoso-

phia

Alias virtutes Deus tribus, humilitatem triginta docuit annis.

phia; ad quam docendam Dei Filius de cœlo descendit: nam cùm ad cætera tradenda tres annos sufficere putauerit, in hac vna ostendenda, totos triginta annos consumere voluit: quáquam nec alijs tribus vnquam ab huius virtutis commendatione cessauit. Quid.n.putatis Dñm à die, qua natus est, vsq; ad annum trigesimũ fecisse? Certè neq. populos docuit, neq. signa & prodigia fecit, neque vlla præclara opera in conspectu populi edidit: nã nec præcursorem suum præuenire debuit, quem constat anno ætatis Domini trigesimo ex eremo primum prodijsse: & apertè B. Ioannes mutationem aquæ in vinum, quæ post annũ Domini trigesimum facta est, initium signorum eius scribit fuisse. Denique si magnifica illa opera multo ante annum trigesimũ efficere cœpisset, quomodo ita obscurum eius nomen, ac fama tamdiu esse potuisset, vt etiã post annum tricesimum, faber, & fabri filius appellaretur, cùm posteaquam miraculis coruscare cœpit, breuissimo tempore ita in tota Palæstina innotuerit, vt filius Dauid etiam a cæcis vocaretur? Quid igitur toto illo tempore egit? Num semper otiosus fuit, qui ad salutem nostram procurandam venerat? Imo verò nunquam minus otiosus fuit. Quid igitur egit? Gladium humilitatis fabricauit, quo superbissimo giganti Goliath caput amputaret: hoc est, seipsum exemplum perfectissimæ, & verissimæ humilitatis constituit, vt meritò dicere posset; *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Quanta.n.illa humilitas erat hoïem Deũ, & sibi suæ conscium maiestatis, inter homines quasi vnum de turba versari, & fabrum, & fabri filium, hominem rudem, imperitum, simplicem haberi? Si quis nostrum aliqua eruditione, vel nobilitate vtcunque clarus fortè ad eum locum deueniat, vbi eius eruditio, aut nobilitas ignoretur, & errore hominum tanquam indoctus, & obscurus contẽnatur, quomodo is vretur interius? Quã vehementer cupiet occasionem aliquã offerri, qua seipsum prodat? Vt igitur nos q̃uis magnam tum nobilitatem, tum eruditionem consecuti, & nobiles & sapientes videamur; tamen ignorari, contemni, despici, nihili fieri vellе disceremus, Dominus noster tã longo tẽpore, ignorari, contemni, despici, nihili fieri, rusticus, imperitus, inutilis haberi voluit. Credibile siquidem est, homines, qui eum ab infantia nouerãt, sæpe dicere solitos; ò quàm egregiè nostram exspectationem iste fefellit? cum esset puer magnam de se spem concitauit, multa promittebat, videbatur aliquid magni futurus; & ecce iam creuit, & neque litteras nouit, neque saltem procurat, vt discat, nihil facit, quod non quilibet facere posset. At de quo tandem, & quamdiu ista dicebantur, Auditores? Nempe de eo, qui Deus erat, summa & infinita sapientia, & non dies paucos, sed annos multos ista dicebantur. O vtinam ex tanta medicina morbũ nostrum, & ex tanta misericordia miseriam nostram intelligeremus! Magna enim miseria est superbus homo, sed maior misericordia est humilis Deus: & ex tam immẽsa misericordia, nondum miseriam nostram intelligimus. Certè enim Deus doctrinam humilitatis non multis, sed paucis, vel paucissimis potiùs ac rarissimis persuasit. Quotus enim quisque est, qui vel primum gradum humilitatis attigerit? Vbi sunt, qui seipsos verè cognoscunt, & q̃ sibi displiceant, qui seipsos oderint? qui se verè malos, verè inutiles, verè abiectos & viles existimẽt? Et tamẽ Apostolus clamat: *Qui se existimat aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit.* Non ait, Qui se magnum, optimum, sanctissimum, sed qui aliquid se putat, qui aliquid se valere, aliquo loco dignus sibi esse videtur, ipse se seducit. Neque Dominus ait, cùm legem transgressi fueritis, tum dicite serui inutiles sumus; sed *cùm feceri-*

Ioan. 2.

Humilitas Christi

Matth. 11.

Superbia nostra.

Ad primũ humilitatis gradũ pauci pertingunt.

Galat. 6.

Luc. 17. *feceritis*, inquit, *omnia, quæ præcepta sunt nobis*, tum *dicite, Serui inutiles sumus: quæ debuimus facere fecimus.* At si in primo atque infimo gradu humilitatis, tam paucos inuenimus, quanto pauciores reperiemus, in secundo? Vbinam gentium quæremus eos, qui licet ipsi vtcunque se nouerint, tamen ab alijs tales haberi, ac dici velint, quales ipsi se esse sciunt? Nonne quotidie id experimur, vt si nostræ falsæ laudes prædicētur statim animo intumescamus, vultum ad grauitatem componamus, ac tales nos esse credi cupiamus? Et contrà, si nostra vera vitia, quæ nos ipsi conscientia teste in nobis cognoscimus, ab alijs reprehendantur, nōne statim erigimur, indignamur, commouemur, & verbum tam leue & tam verum longo tempore concoquere, ac digerere non valemus? Quod si aliquando nos ipsi, vel laudes nostras refellimus, aut extenuamus; vel certè nostra vitia accusamus; nonne si in intimas latebras cordis penetremus, ibi videbimus ea omnia ex maiore superbia proficisci, qua superbi dici timemus, & humiles haberi desideramus? Quid? in ipsa cōfessione peccatorum, quam tanquam rei læsæ maiestatis diuinæ ad pedes sacerdotis deponimus, posteaquam scelera atque flagitia nostra confessi, ac detestati sumus, si in ea sacerdos paulò vehementiùs inuehatur, nosque paulò acriùs reprehendat, nonne aliquando molestissimè ferimus, & quasi iniuriam accepissemus, cōmouemur, & ea vel extenuare, vel excusare, vel ēt negare conamur, quæ confessi sumus? O superbiā! ò nequitiam! ò hypocrisin cordis humani! Verè hypocritę sumus, & nostra conscientia teste sumus, & tamen dici nolumus. Verè *mendaces filij hominū ut decipiant*, & decipiātur *de uanitate in id ipsum*. Verè quādiu tales sumus, nō in veritate, sed in vanitate ambulamus. Verè *prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud?*

Pauciores ad secundum.

Superbia nostra etiā in confessione.

Psal. 61.

Ierem. 17.

Sed si hæc ita se habent, num spes vlla remanet vt aliquos in tertio ac summo gradu reperiamus? Si pauci sunt qui in suis sordibus non delectentur, si pauciores, qui vera sua vitia reprehendi sināt, si paucissimi, qui falsis laudibus non gaudeant, si penè nulli, qui sine fundamento & ad solam suspicionem boni, quod se habere, vel esse, sibi videntur, non superbiant, vbinā erunt, qui verè multis & magnis Dei donis ornati, alijs nec se præferant, nec præferri velint? *Et tamen*, vt D. Augustin. loquitur, *non utile solum, sed etiam planè necessarium est, ut mensura humilitatis unicuiusque ex mensura magnitudinis ipsius sit, iuxta illud Sapientis: Quantò magnus es, tanto humilia te in omnibus. Magnitudini enim est periculosa superbia; quæ amplius amplioribus insidiatur.* Alioqui vir magnus, vir doctus, vir sapiens, addo ēt vir castus, vir fortis, vir misericors, quid aliud sine humilitate erit, quàm magna arbor sine radicibus, vel magna domus sine fundamento, quæ leui ventorum aut aquarū impulsu prosternitur? Et sanè sicut accensa candela, quantum alijs prodest, tantum sibi nocet, quæ ardendo & lucendo se ipsam paulatim consumit, & quanto magis excitatur, vt clariùs luceat, tanto seipsam celeriùs perimit; sic & qui doctrina, & eruditione illustres alios docent, nisi in humilitate fundati & radicati sint, quantum alijs prosunt, tantum sibipsis nocent: & sæpè instar aquæ alios purgant, & cœlo dignos efficiunt, & ipsi interim superbię cœno sordescunt, & in cloacam gehennæ proijciuntur. Sed ad Virginem nostram redeamus.

Paucissimi ad tertium.

August. li. de S. Virginit. c. 31.

Eccl. 3.

Superbus licet alias bonus, similis candela accensa.

Quicquid de alijs sit, Beatissimam Deiparam in hoc summo, & excellentissimo gradu humilitatis perpetuò cōuersatam esse, dubitari non potest. Verè. n. gratia plena, verè benedicta ī mulierib. fuit: nec Angelus sanctus a mendacio, & assentatione legationem suam exordiri voluisset. Itaque habuit

Tertiū gradum Maria perfectissimè attigit.

buit protsus vnde præ omnibus Angelis, & hominibus gloriari posset. Sed nunquid fecit? Nihil minus. Tantum enim abest, vt magnitudinem atque excellentiam virtutum suarum vnquam iactauerit, vt eam ne agnouerit quidem. Hinc enim audita illa magnifica Angeli salutatione, vehementer mirabatur, & *cogitabat qualis esset ista salutatio*, vnde sibi tantæ laudes tribuerétur, quarum ne minimam quidem partem in se agnoscebat. Hinc etiam postea cum Dei Filium, non spe ac desiderio, sed reipsa iam gestaret in vtero, & nõ Angelo credere necesse haberet, sed ipsa sentiret, sine viri opera se concepisse, & lumine Spiritus sancti mentem eius illustrante apertè cognosceret, Deum verum, veri Dei Filium esse, quem vtero suo gerebat, nihil inde animus eius intumuit, sed statim *exurgens ascendit in montana cum festinatione*, vt cognatam Elizabeth salutaret: & maior minori, mater Dei matri præcursoris, Regina ancillæ ad tres menses ministraret. Et cum ab ea summis laudibus efferretur, atque audiret; *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Et, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*. Et, *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te quæ dicta sunt tibi a Domino*: quid humilis Virgo respondit? Nunquid aliquid suæ virginitati, suæ sanctitati, suis meritis attribuit? Nihil omnino: sed totum gratiæ ac benignitati Domini adscripsit; *Magnificat*, inquit, *anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ*. Vbi non virtutem humilitatis prædicat; sed abiectionem, paruitatem, vilitatem, nihilum suum agnoscit. Propterea inquit; *Magnificat anima mea Dominum*, quia nihil se tanto dignum munere videns, tamen abiectionem, & vilitatẽ meam respicere dignatus est. Hæc est humilitas, Auditores, humilitas vera, humilitas cordis, quam imitari debemus, quæ seipsam deprimit, & Deum exaltat. Vis Deum valde efferre, laudare, exaltare? Imitare Mariã, deprime atque humilia teipsum. Sicut enim in libra quantum vna lanx deprimitur, tm̃ altera eleuatur; ita q̃to minus sibi hoĩes tribuunt tãto plus tribuunt Deo; & quo se magis depriniunt, eo magis Deum extollunt. Et contra homines impij atque superbi, quanto sibi plus tribuunt, tanto minus tribuunt Deo, & quo seipsos magis extollunt, eo Deum magis deprimunt. Quia vero Deus honorantes se honorat, & contemnentes se, contemnit, inde verè, qui se vsque ad profundum humiliauerit, vsque ad cœlum exaltabitur: & qui se vsque ad cęlum exaltauerit, vsque ad profundum inferni demergetur.

Luc. 1.

Ibid.

Laus Deo humilis nostra confessio.

PARS SECVNDA.

QVoniam B. Mariæ, audita Angeli salutatione, nihil rñdit, sed *turbata in sermone eius, cogitabat qualis esset ista salutatio*, propterea sanctus Angelus antequam legationem suam exponat, animum virginis ab omni metu, & suspicione doli, & insidiarũ liberare cupiens: *Ne timeas*, inquit, *Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum*. Proprio nomine eam appellat, & ne timeat iubet, vt se familiarem, & amicum doceat, à quo nihil mali timendum sit. Magnus Antonius apud Athanasium de Angelis, & dęmonibus disputans, eo bonorum & malorum visitationem angelorum internosci ac discerni posse demõstrat quòd Angeli sancti, licèt initio nonnihil exterreant, tamen continuò metum, & pauorem omnem abstergunt, & gaudium ac lętitiam in animis relinquunt eorum, quos visitant: Dæmones verò horrorem incutiunt, sed animum refouere & consolari nequaquã nouerunt: quin potius pauorem duplicant, stuporem ingerunt, & vsque ad

Qui apparitio boni Angeli, à dæmoniaca discernatur.

ad profundam impietatis foueam, vt homines sibi prosternantur, impellunt. Hinc Angelus Raphael Tobiæ parentibus ait; *Pax vobis, nolite timere.* Et Angelus Gabriel Prophetę Danieli; *Noli metuere Daniel.* Et Zachariæ; *Ne timeas Zacharia.* Et pastoribus; *Nolite timere.* Hinc etiam modò idem Gabriel, vt se verè Angelum sanctum demonstraret: *Ne timeas,* inquit, *Maria:* nihil hic fallaciæ, nihil adulationis, nihil insidiarum suspiceris, neque mireris, quòd te gratia plenam, & benedictam in mulieribus salutauerim; *Inuenisti enim gratiam apud Deum.* Ille te talem gratia & benignitate sua fecit, qualem dixi. Neque egò id meritis tuis, quæ ipsa non agnoscis, sed dono gratiæ Dei totum adscribo.

Tob. 12.

Dan. 10.

Luc. 1. & 2.

Qua oratione finita, & omni ex animo Virginis metu depulso, Angelus Gabriel his verbis nuncium, quod adferebat, exponit: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Hæc est tota atque integra legatio, cuius nos hodie priorem partem breuiter exponemus: posteriorem in Dominicam sequentem differemus. Primis igitur verbis alludere voluit Angelus ad vaticinium Isaiæ, vt Virgo prudens nuncium audiens, ex ipsa forma verborum intelligat, se illam felicissimam mulierem esse, quam Isaię vaticinium intuetur. Sicut enim Isaias dixerat; *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel:* ita & Angelus dicit; *Ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.*

Isai. 7.

Porro his verbis primum summa & infinita quædam nobilitas, atque dignitas B. Marię explicatur, vt meritò exclamare potuerit; *Ex hoc beatam me dicent omnes generationes; Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius:* nam cum mater & filius inter se referantur: sicut Filius Dei est infinitum quoddam bonum; ita Matrem esse Dei, tanta & tam eximia præstantia est, vt prope infinita esse videatur. Accedit verò ad cumulum felicitatis, quod hoc tam excellenti bono, non solum beata Maria fruit, sed sola ipsa fruitur. Multi enim Patriarchæ, multi Prophetæ, multi Reges, multi Apostoli, multi Martyres, multæ Virgines fuerunt: at mater & virgo, & Mater Dei, sola Maria fuit; eius hoc solius priuilegium est. In cæteris multum est, si anima tam pura, & sancta reperiatur, vt Dei sapientiam hospitio recipere digna sit: neque maius aliquid ponere Sapiens in laudibus Sanctorum potuit, quàm quòd anima iusti sedes sit sapientiæ. Quanta igitur felicitas, quanta puritas, quanta integritas Mariæ, cuius nō anima modò, sed etiam & caro sedes est sapientiæ? Cui ab Angelo dicitur; *Ecce concipies, & paries filium:* & quæ sine mendacio dicere poterat; *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Et; *Sitiuit anima mea in te, quam multipliciter tibi caro mea.*

Summa dignitas esse matrem Dei.

Luc. 1.

Sap. 7.

Psalm. 83.

Psalm. 62.

Deinde hæc ipsa verba; *Ecce concipies, & paries filium,* omnes illas hæreticas blasphemias refellunt, quas olim Marcion, Apelles, Manichæus & nostris dieb. Schvvenckfeldiani, & quidā Anabaptistarū commenti sunt, nihil ex Maria Christum accepisse. Ac præsertim blasphemiam euertunt Valentini, qui, vt est apud Tertullianum, Christum de cœlo corpus attulisse, & per Mariam tanquam per fistulam transiisse, docebat: nec non scelestissimi Copronymi, qui vt refert Suidas, Christum auro, Mariam loculis comparabat, vt sicut loculi tam diu magnifiunt, donec pleni sunt auro: ita Mariam, eo solùm tempore colendam atque honorandam efficeret, quo Christum gestabat in vtero.

Angelus damnat omnes hæreses, negantes Christū ex Maria corpus sumpsisse.

Tert. l. de Præscript.

Verum

Verum hæc, & huiuſmodi blaſphemias, & horrenda deliria, nec tam errores, quàm furores hominum perditiſſimorum, vno verbo Euangeliſta, vel potiùs Angelus Gabriel apertiſſimè confutauit, cùm ait: *Et paries filium.* Aliud eſt enim Chriſtum in vtero Mariæ vtcunque fuiſſe, aliud ita fuiſſe vt ab ipſa conceptus, ac genitus, & verus ac naturalis eius filius fuerit. Alioqui etiam in vlnis Simeonis eundem Chriſtum olim fuiſſe ſcimus, & nunc in manibus Sacerdotũ, dum tremenda myſteria peraguntur, & in ore Chriſtianorum, qui cœleſtia Sacramenta percipiunt, eſſe nõ dubitamus; & tamen quis vnquam tam ſtultus inuentus eſt, qui propterea, vel Simonem, vel Sacerdotes, vel Chriſtianos cæteros, etiamſi quotidie Sacramenta perciperent, cùm beatiſſima Deipara comparandos cenſeret? Non igitur Chriſtus verus Deus, & verus homo in Maria tãquam aer in fiſtula, vel tãquam aurum in crumena fuit, ſed tãquam germen in vite, tanquam flos & fructus in arbore, & tanquam verus filius in vtero verę matris. *Ecce cõcipies in utero, & paries filium.* Hoc Iſaias prædixit, hoc Angelus nunciauit, hoc Euangeliſta conſcripſit, hoc nos credimus, aſſerimus, extollimus, prædicamus. Itaque ſicut inter mortales Regis mater, non tũc ſolùm Regis mater vocatur, cùm Regem filium habet in vtero, nec tum ſolum colitur, & honoratur; ſed multò magis poſtea, cum filius eius in ſolio regali conſpicitur: quemadmodum de Bethſabee, matre Salomonis legimus, quam Salomon rex ſapientiſſimus, in throno ſublimi, ad dextram ſuam ſedere volebat: ita quoque B. Maria nõ ſolũ fuit, ſed etiam eſt Mater Dei: nec tunc ſolùm honorãda erat, cùm Filium Dei ac ſuum gerebat in vtero, ſed nunc etiam cum filius eius de Principe mũdi glorioſiſſimè triumphauit, & nõ ſolũ ipſe in ſolio regali ad dexteram patris ſedet, ſed & matrẽ ſuã in throno ſublimi ſuper oẽs choros Angelorum collocauit. Atq; hęc de eo dicta ſint, ꝙ Angelus ait: *Ecce concipies & paries filiũ.*

Regis mater, ipſa Regenato, & regnante, maximè honoratur.
3. Reg. 2.

Sequitur. *Et uocabis nomẽ eius Ieſũ.* Quod idẽ mihi eſſe videtur cum eo, ꝙ Iſaias ait: *Et uocabitur nomẽ eius Emmanuel.* Quid enim eſt Emanuel? *Nobiſcum Deus.* Quid eſt Ieſus? *Saluator,* id eſt, hõ Deus: *Ipſe enim,* inquit B. Matthæus, huius nominis rationem reddens, *ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Talis aũt Saluator niſi Emmanuel, niſi nobiſcum Deus, niſi homo, Deus eſſe non poterat. Oportebat enim ſaluatorem generis humani, cui propter Adæ peccatũ, tã crudeliter ac tyrannicè mors dominabatur, moriẽdo mortẽ occidere, & vitam reſurgẽdo reparare. Iã verò ſolus homo mori poterat: ſed mortẽ occidere, et vitã reparare nõ poterat. Quã multi iã cũ morte bellũ geſſerãt, & oẽs victi, ac ꝓſtrati ſuccubuerãt, & nullus eã nõ ſolũ occidere, ſed ne vulnerare quidẽ poterat. Solꝰ aũt Deꝰ mortẽ occidere, & vitã reparare poterat, ſed mori ipſe nõ poterat, quare factus eſt Deꝰ hõ, ꝙ mori poſſet ex vno, & mortẽ occidere poſſet ex altero. Atq; hic ẽ Emmanuel, hic eſt Ieſus, hic eſt verè Saluator mundi.

Ieſus & Emmanuel coincidunt.
Matt. 1.
Solus homo Deus mortẽ moriendo uincere poterat.

Et uocabis nomen eius Ieſum. Meritò Maria oĩum prima filiũ ſuũ Ieſum appellare potuit, q ab eo eſt cõſeruata antequã nata, & cui tam ſingulariter Ieſꝰ, hoc ẽ, Saluator fuit, vt eã toto vitę tpe à peccato immunẽ cõſeruaret, qd nemini alteri, vt oratione ſuperiore dicebamꝰ, donatũ eſſe creditur. Tu igitur oĩum prima vocabis nomẽ eius Ieſum. Tres homines huius nominis in ſcripturis fuiſſe legimus, Ieſũ Syrach, Ieſum Iezedech, & Ieſum Naue: qui omnes noſtri Ieſu figuram & typum geſſerunt; Sed pręcipuè Ieſus Naue. Siquidem Ieſus Syrach, propter ſapientiam, Ieſus Iezedech propter ſacerdotium, ſed Ieſus Naue propter ſalutem, quam attulit populo, quem de ſolitudine in terram promiſſionis introduxit, noſtri veri, & ſummi ſeruatoris

Tres Ieſus figura Chriſti.

dictum ad Saul: *Post hæc insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in uirũ alium*, & tunc *fac quæcunque inuenerit manus tua: quia Dominus tecum est.* Quasi dicere vellet, cùm aduenien te Spiritu Dei in te, mutatus fueris in virum alterum, age quicquid volueris, quia Spiritu Dei ageris, & Dominus in omnibus tibi aderit, & cuncta opera tua prospere succedent. Sicut enim cùm populus contra Dei voluntatem prælium aduersus Amalech suscipere vellet, Moysẽ dixisse legimus: *Nolite ascendere, non enim est Dominus nobiscum*; hoc est, non adiuuat vos Dominus, propterea si ascenditis, corruetis coram inimicis vestris. Deniq; in eadem significatione Angelus ad Gedeonem: *Dominus tecum*, inquit, *uirorum fortissime.* Quam salutationem ille prudẽter intelligens, respondit continuo: *Obsecro, mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia?* Ita Dominus cum Maria fuit, propterea quod ei prouidentia, & auxilio quodam singulari semper adfuit, & ita singulari, vt nunquam in peccatum vllum non solum mortale: sed ne veniale quidem (vt ante diximus) incidere permiserit. Cum alijs viris sanctis, & amicis Dei satis præclarè agitur, si Dominus ita cum illis sit, vt cùm ceciderint supponat manum, & eos collidi, & conteri penitus, non patiatur: at cum Maria longè aliter fuit, quam non solùm non collidi, sed neq; cadere vnquam passus est. Fortasse etiam ad conceptionem diuini verbi Angelus respexit, cùm ait: *Dominus tecum.* Tunc enim non solùm Dominus cum Virgine, sed etiam solus Dominus cum sola Virgine fuit. Neque enim ad opus Dominicæ Incarnationis, opus maximum & diuinissimum, et Angelis et hominibus adorandum, vlli omnino præter Deum, & Virginem conuenerunt.

1.Reg.10.

Num.14.

Iud.6.

Iam verò tertium & postremum Virginis encomium est: *Benedicta tu in mulieribus.* Quod quidem non ita accipiendum, quasi ipsa sit præ cæteris, hoc est, magis quam cæteræ benedicta; sed quasi cęteræ omnes maledictioni obnoxiæ fuerint, & ipsa sola in toto genere fœminarum benedicta. Aliæ siquidẽ omnes, vel filios nõ procreabant, & maledictionem, ac notam sterilitatis effugere non poterant: vel procreabant illos q̃dem, sed Euæ maledictionem incurrebãt, cui dictũ legimus, cũ à Domino malediceret: *In dolore paries filios, & sub viri potestate eris*: at Virgo beatissima sola inter mulieres benedicta vtrãq; maledictionẽ declinauit. Nã nec sterilis fuit, nec cũ dolore peperit. Sicut enim Eua superbiæ vento inflata, ampliùs quã par erat crescere volẽs, ita exigua & angusta euasit, vt in eius vtero minima etiã proles angustias pateretur, nec sine labore portari, nec sine dolore, eoq; maximo & acerbissimo deponi posset: ita Virgo Deipara humilitatis virtute cœlo maior, terra fortior, & orbe toto latior effecta eũ sine labore portauit, q̃ portat orbem, & quem cœlum & cœli cœlorum non capiunt, eum ipsa vtero suo cõclusit, sine molestia tulit, sine gemitib⁹ peperit. Deinde duo sũt, ꝓp q̃ mulieres benedici ac laudari solẽt, fructus fęcunditatis, & flos virginitatis: quorũ tñ alterũ amittet necessario, q̃ alterũ elegerit. Proinde sola Maria inter mulieres benedicta, q̃ gloriã virginitatis laude fęcũditatis cumulare potuit. At qualis tãdẽ est ea fęcũditas, dicat aliqs, q̃ in Maria tãtopere prędicamus? Quot filios q̃so, procreauit? Num duos, aut tres saltem numerare poterimus? Vnũ quidẽ, Auditores, duntaxat Virgo sãctissima filiũ peperit, sed ita tñ vnum, vt ille solus & maior & melior oĩb. filijs aliarũ fęminarũ sit: sicut etiã Deũ oĩb. rebus creatis naturę fęcũditate anteponere nõ dubitamus: nõ ꝙ filios multos, sed ꝙ vnum infinitũ, & immensum generauerit. Præterea si omnes pij & sancti viri Christi fratres sunt, certè etiam Mariæ filij sunt, atque ad

Maria inter mulieres sola benedicta.

Genes.3.

Summa benedictio, fecunda uirginitas

que ad eius clementissimum sinum, & materna eius vbera pertinere credendi sunt. Itaque sicut Apostolus Paulus Christum non vnigenitum Patris, sed primogenitum vocat: ita etiam Apostolus Matthæus eundem Christum non vnigenitum matris, sed primogenitum appellat: *Et non cognoscebat eam,* inquit, *donec peperit filium suum primogenitum.* Et Diuus Lucas: *Et factum est,* inquit, *cum esset ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Quæ cum ita sint verè Maria benedicta in mulieribus, hoc est, fœcundissima super omnes mulieres, cuius tantum numerum filiorum videmus, vt verè nunc sit semen eius sicut stellæ cœli, & sicut arena maris, quæ præ multitudine numerari non potest.

Rom. 8. *Coloss. 1.* *Matth. 1.* *Luc. 2.*

Quinque nobilissimas fœminas, & præ cæteris benedictas, in sacris voluminibus legimus, Mariam sororem Moysis, Annam matrem Samuelis, Ruth, Iudith, Abigail: earum verò nomina, si prima litera singulorum capiatur, nostræ virginis nomen componunt, vt intelligamus eas omnes beatæ Mariæ quasi typos & figuras fuisse, & eas omnes laudes vnam Mariam simul complexam, quæ in alijs sparsæ & separatæ fuerunt. Hæc igitur est *Maria,* quæ prima inter mulieres mare rubrũ sæculi huius siccis pedibus ab humore carnalium voluptatum pertransire potuit, & ideo choros Virginum ducens, prima cantare meruit: *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare.* Hæc est Anna illa fælicissima, quę post multas lachrimas, multa ieiunia, tādē à Deo filium multo Samuele maiorem, & meliorem obtinuit, eumque statim ab infantia in templum allatum Domino consecrauit: Hæc est illa Ruth Moabitis, quæ oblita populum suum, & domũ patris sui, à sene Booz audire meruit: *Benedicta es filia tu à Domino, quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites; plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas.* Verè enim Maria non solùm populum suum, & domum patris sui, sed etiam totum mundum oblita, ad Deum Israel, & alas eius confugit, neque iuuenes pauperes secuta est, sed ditissimum antiquum dierum sponsum habere voluit. Hæc est fortissima & castissima Iudith, quæ non caput Holofernis amputauit, sed caput draconis conculcauit, & contriuit, & idcirco benedicit eam omnis ecclesia sanctorum dicens: *Benedicta tu à Domino* in omni tabernaculo Iacob: *Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, eo quòd castitatem amaueris: ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum.* Hæc est illa prudentissima & pulcherrima Abigail, quæ Dauidis iram iustissima indignatione succensam contra stultum Nabal mitigare potuit, & ab eo audiuit: *Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea.* Quis enim est Nabal, nisi homo peccator, & quis est Dauid, nisi Deus, & quæ est Abigail, nisi Maria, quæ verè Mater misericordiæ, & peccatorum aduocata, à peccatoribus iustissimam Dei iram precib. suis, & intercessione auertit?

Mysterium literarum nominis Mariæ. *Exod. 15.* *1. Reg. 1. & 2.* *Ruth. 3. & 2.* *Iudith. 13. & 15.* *1. Reg. 25.*

PARS SECVNDA.

Angelicam salutationem breuiter explicuimus, sequenti die Dominica, Virginis responsionem (si tamen Deo placuerit) exponemus. Nunc quia parum temporis superest, tres solum quæstiunculas, nec inutiles, nec iniucundas, nec à proposito alienas proponam & soluam.

Quæro igitur primum, quæ causa sit, cur omnes concionatores initium dicendi à salutatione Angelica faciant? Vnde enim tanta dignitas

Cur concionatores à salutatione Angelica ordiantur.

dignitas salutationis angelicæ, vt ea potiùs oratores vtãtur, quam alia prece? Duæ mihi in præsentiarum rationes occurrunt. Primum enim illud concionatores fortasse cogitãt, beatissimã Deiparam, qua die salutationem angelicam audiuit, ea verbũ Dei, quod antea, neque videri, neque audiri, neque capi poterat, humana carne quasi vestiuisse, atque effecisse, vt non solum videri, & audiri, sed etiam manibus tangi potuerit, iuxta illud B. Ioannis: *Qđ audiuim⁹, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ.* Itaque propterea eandem Virginem initio dicendi omnes salutant, vt ipsi quoque precibus eius adiuti, eam copiam, eam facultatem, eam vbertatem, eam facilitatem orationis obtineant, qua verbum Dei, quod pertractandum susceperint, ita planum atque perspicuum faciant, vt penè manibus sentiri possit, & ab omnibus qui audiunt, etiam tardioribus & rudioribus capiatur. Deinde munus concionatoris, munus angelicum est, & sicut Angelus Gabriel ad Virginem despõsatam viro missus est, vt ea virtute Spiritus sancti conciperet, & pareret Filium Dei; ita concionatores ad Ecclesiã mittuntur, quam Apostolus Paulus despondit *vni viro virginem castã exhibere Christo*, vt ea quoque Filium Dei fide concipiat, charitate pariat, bonis operibus nutriat. Quocirca meritò Virginem Dei Matrem salutant, vt q̃ ab Angelo salutata Christum non solũ spiritu, sed etiam carne concepit, illud eis à Domino precibus suis obtineat, vt & ipsi angelica puritate munere suo fungãtur, & Ecclesię virginis, ad quam mittuntur, felix conceptus, partusque succedat.

1. Ioan. 1.

2. Cor. 11.

Qua specie Gabriel apparuerit.

Altera quæstio est, qua specie Angelus Gabriel beatissimæ Deiparæ se ostenderit? Quemadmodum enim tribus oculis diuersorum generum homines vident, oculo corporis, oculo cordis, oculo mentis: sic etiam tribus modis Angeli hominibus se videndos exhibere solent, in corpore, in imagine, in natura. Ac vt à postremo incipiamus, in sua, ac propria substantia & natura non nisi oculo mentis Angeli videri possunt. Sunt enim natura mentes quædam spirituales, ab omni materia liberæ, omnisque corporeæ qualitatis expertes. Spiritus autem ac mens, spiritu duntaxat ac mente comprehendi potest. Itaque Angelorum substantiam atq; naturam, ita vt est in se, solæ mentes beatorum vident. Porro in imagine Angeli oculo cordis videntur, hoc est, sensu quodã interno, qui à Gręcis φαντασία, à nobis cogitatio dici potest. Ita sanctus Ioseph beatæ Marię spõsus, ita Magi, q̃ ex Perside ad Christi incunabula stella duce venerunt, ita alij nonnulli sanctos Angelos per quietem vidisse credendi sunt. Legimus enim apud Matthæum: *Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph.* Et rursum de Magis: *Et responso accepto in somnis ne redirẽt ad Herodem per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Iam vero luminibus istis oculisque corporis in corpore ex aere assumpto Angeli videntur: non enim proprio ac naturali, quod nullum habent, neque in corpore aliquo vere humano, quasi Angeli naturam nostram aliquando ita assumant, vt vnus & idẽ verus Angelus, & verus homo dici possit. Id enim Origenes sensit, eiusque sententiam tanquam explosum errorem Diuus Hieronym⁹ in Malachiam & Aggæum scribens reprehendit. Est enim solius Dei proprium, summumque ac singulare miraculum supra naturæ potestatem, supra intelligentiam rationis, & penitus sine vllo exemplo solique Dei Filio reseruatum, vt duabus perfectis naturis in vnam coeuntibus personã, vnus et idem verus Deus, & verus homo esset. Corpora igitur, q̃bus Angeli Abrahæ, Loth, Iosue, Gedeon, Tobiæ, alijsque tam multis non solùm se audiendos, ac videndos, sed etiam manibus tangendos præbuerunt, ex aere sumpta erant. Possunt enim

Triplex apparitio Angelorum.

Matth. 2.

Ibidem.

Error Origenis circa Angelos.

Angeli in corpore aereo apparent.

nim Angeli virtute quadam admirabili, atque arte, qua præditi sunt, aerem in corpus densum, ac solidum cogere, eidemque varias membrorum figuras variosque colores attribuere, atque ea corpora ita mouere, vt humana vera ac viua, non quidem sint, sed tamen omnino esse videantur. Qua igitur forma Archangelus Gabriel beatæ Mariæ Virgini apparuit? Qua specie sese prodidit? Dubitari non potest, Auditores, quin in corpore assumpto. Quid enim aliud illa verba significant: *Et ingressus Angelus ad eam dixit*, nisi Angelum Gabrielem corpus accepisse, quo ad Virginem ingrederetur, quo loqueretur, quo cerneretur? Deinde oportebat Virginem certissimam esse de nuncio, & multò sunt certiora, quę in luce videmus, quam quæ nocte somniamus, & quæ auribus corporis audiuntur, quam quæ sola cogitatione capiuntur. Illud etiam conueniebat, vt sanctus Angelus Beatę Virgini apparens, eam formam susciperet, ac suscipiendo honoraret, quam ab ipso Deo paulò post suscipiendam, & consecrandam esse nequaquam ignorabat. Itaque pulcherrimi atque splendidissimi iuuenis formam imitatus est, sed habitu quodam, & specie augustiore, quam cæteri homines videri soleant, vt facile possit intelligi aliquid homine maius & prę̨stātius in eo corpore latere, neque hominem mortalem, sed Angelum cœlestem aduenisse.

Vbinam Virgo nostra salutata.

Sed vbi, quæso, Virginem nostram sanctus Angelus offendit? Hæc enim est postrema quæstio, quæ nobis explicanda superest. Num igitur Angelus Gabriel Virginem nostram in plateis vagantem reperit? Aut certè in domo aliqua, vbi conuiuium celebraretur, & saltationes ac tripudia agerentur? Minimè verò. Neque enim tunc Licentiati, & Doctores orabantur, qui adolescentes & puellas ad choreas ducendas inuitarent, & ignem ad stupam admouentes, concupiscentiæ flammas augerent. Neque sancti Angeli eiusmodi domos pręsentia sua, aut visitatione dignantur. Vbinam ergo sanctus Angelus Virginem nostram reperit? Domi suæ clausam in cubiculo, vt veras virgines decet: *Sola*, inquit B. Ambros. *in penetralibus, q̄ nemo virorum videret, solus Angelus reperiret*. Et B. Bernardus: *Suspicandum*, inquit, *non est quòd apertum inuenerit Angelus ostiolum Virginis. Clauserat illa hora suum super se habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, nō Angelis. Proinde etsi ad eam potuit intrare Angelus, sed nulli hominum facilis patebat accessus*. Atque hoc est, quod B. Lucas expressit, cum ait: *Ingressus Angelus ad eam*. Et quod de ea in Canticis canticorum legimus, dicente sponso: *Hortus cōclus⁹ soror mea spōsa, hort⁹ cōclusus, fons signatus*. Preciosas & nobiles plantas, & quę de vltimis terris allatæ, vix vsquam inueniuntur, non solemus in apertis campis collocare, vbi & ventis, & frigoribus, & bestijs, & latronibus pateant: sed in conclusis munitisque pomarijs Ita igitur & B. Maria meritò domi se continebat, quod esset planta illa singularis, cuius *precium* procul *& de vltimis finibus*, & quæ fructum saluberrimum ad salutem omnium gentium paritura erat.

Amb. lib. 2. in Lucā.

Ber. serm. 3. sup Missus est.

Luc. 1.

Cant. 4.

Prouerb. vltimo.

Quid verò nos hinc colligere debemus? Illud nimirum, vt si ab Angelis sāctis visitari, si eorum colloquijs frui, si gratia Dei repleri, si Dei Filium sanctis desiderijs concipere, & bonis operibus parere volumus, discamus habitare nobiscū, diligere solitudinem, fugere frequentiam hominum, eorum præsertim, qui nihil nisi de mundo cogitant; & sæpe in cubiculum cordis intrare, ibique extra tumultum & strepitum rerum huius mundi obstructis diligenter portis ac fenestris sensuum corporis nostri, cum Deo et sanctis Angelis confabulari, & de rebus verè magnis cum eis cōferre, de vita æterna, de salute animæ, de magnitudine cœlestis gloriæ, de horrore atque æternitate

Secum habitare tutissimum.

pœnarum gehennæ; de illa humillima atque ardentissima charitate, qua Deus ita nos dilexit, vt Filium suum vnigenitum daret. Neque dixeris mihi; ista est vita perfectorum, nō oēs possumus esse perfecti. Hæc enim est vita Christianorum, qui omnes perfecti esse debēt, *vt sint filij Patris sui, qui in cœlis est.* Deinde, qui hic sumus, magna ex parte, vel homines Ecclesiastici, vel bonarum artiū studiosi sumus: & hō quidē Ecclesię, hō Dei, homo sacratus, quid aliud cogitare debet, quam quomodo placeat Deo? Quid ei tam propriū esse potest, quàm habitare secū, & dies, ac noctes in lege Domini meditari? Qui vero ad studia doctrinæ, honestarum artium huc venerunt, si opibus sapientiæ & eruditionis pectus implere desiderant, certè ita agere debēt, vt semper oratio lectioni, & lectio orationi succedat.

Matt. 5.

Quid Ecclesiasticos & studiosos deceat.

Si verò hæc ita se habent; quanto iure Auditores meos, & præsertim ingenuos adolescentes, admonere possum, vt conuiuia declinent, sphæristeria fugiant, symposia detestentur, à tripudijs & saltationibus tanquam ab igne se abstineant? Si enim Apostolus paulus scurrilitatem, & stultiloquium, & huiusmodi alia, quæ ad rem non pertinent, tam seuere prohibet, vt ne nominari velit inter nos, *sicut decet sanctos*; quanto magis insaniam tripudiorū, & chorearum vetuisset, quæ non solum ad rem non pertinet, nec solùm vana & otiosa, sed etiam periculosa, & perniciosa est? Etsi Angelus sanctus dominos inuenire, & orationi, vel lectioni intentos esse desiderat, quomodo credibile; eum ad ea loca venturum, vbi compotationes, vel tripudia exercentur, & vbi dæmonum cateruas adesse, imò & præesse dubitari non potest? Nā & B. Chrysostomus ait: *Vbi saltus lasciuus, ibi diabolus certè adest, & his tripudijs diabolus saltat.* O si quis uobis in medijs choreis oculos aperiret, vt dæmonum frequentiam tripudiantibus admixtam cernere possetis! O si quis vobis aliquando demonstraret, quanta illi sollicitudine ad singulos saltantium accedant, & inuisibilibus follibus concupiscentiæ fornacem virorum erga mulieres, & mulierum erga viros accēdere satagāt, & quomodo ipsi quoque saltent, quomodo tripudiēt, quomodo gestiāt, quomodo exultent, quomodo triumphent, quomodo inter se clament: *Euge, euge, deuorabimus, deuorabimus eos.* Ac tum præsertim, cum aliquos vident fœdis amoribus implicatos, quibus offenditur De⁹, impediuntur studia, obtunduntur ingenia, exhauriuntur marsupia, optimæ spei adolescentes perduntur, & domus ac ciuitates stupris, atque adulterijs replentur, multique qui se filias virgines habere credunt, ante eas vteros gestare vident, quam de nuptijs cogitare cœperint. Ista enim sunt lucra chorearum, lucra dæmonum, damna hominum. Itaque rectè D. Ambrosius: *Saltet*, inquit, *sed adultera filia: quæ verò pudica est, quæ casta est, religionem discat, non saltationem.* Neque verò te saltationibus operam dare dicas, vt corpus exerceas. Non .n. desunt mille artes corpus exercēdi. Si domi pomariū habes, sumito sarculū, vel ligonē, & in horto aliquid operis facito, neq; tibi turpe esse ducas, quod summi reges Assuerus, Cyrus, alijque plures sibi honestum ac decorum putauerunt. Quod si id non placet, egredere ciuitatem, perambula campos apertos, vbi neminem offendes, neque ab aliquo offenderis, ibique si cupis currito, saltato quantum libet: at cum puellis choreas ducere, & tanto animæ periculo, ac detrimento corpus exercere, nulla ratio permittit. Quid enim? Num vt digitum curares caput tibi faceres amputari? Non opinor. At multò certè nobilior est anima corpore, quam caput digito. Quæ igitur est ista prudentia, pro sanitate corporis, animæ vitam in discrimen adducere? Sed inquis, Ego me ipsum satis noui, & sæpiùs choreis interfui, nec vnquam turpe aliquid co-

Ephes. 5.

In compotationibus & tripudijs Dæmon præsidet.

Psalm. 34.

Choreæ quo modo sint periculosæ.

gitauit. Sit planè verè dicis, quanquam ægrè omnino id credi potest. Sed vndè nosti semper ita esse futurũ? Et qđ scis, qđ illa patiat, cũ qua tripudias? Quid cogitet, quid cupiat, quid mediteтur, quomodò vratur? At non eo animo, inquies, ad choreas accedo, vt aliqua ad libidinem concitetur. Rectè. Sed si quis tibi colaphum infligeret, ac diceret, Noli ægrè ferre, non enim eo animo feci, vt tibi nocerem, quid tibi videretur? Num tibi igitur placet, vt propterea anima illa pereat, pro qua Christus mortuus est? Apostolus Paulus non comederet carnes in æternum, si in eo frater scandalizatur; & tu ab vna, eaque minima voluptate non abstinebis, ne proximam tuam aĩam occidas? Si oculus tuus scandalizat te, hoc est, si occasionem peccandi tibi præbet, eruere eum iuberis, & proiicere abs te. Et consuetudinem istam abscindere, & proijcere abs te non poteris, quæ tantam occasionem, & tibi, & alijs præbet, vt maiorem vix cogitare possimus? Iuuenis quidam formosissimus, vt D. August. lib. quæst. veter. & noui testamenti, quæstione 115. author est, cũ videret multas fœminas propter sui corporis formam, turpibus desiderijs vri, ipse sibi faciem turpi vulnere dehonestauit, idque eò solùm fecit, quòd Christianus esset, nulloq; modo ferendũ esse iudicãs, vt Christianis Christianus peccandi materiã adferret. Et tu tam delicatus Christianus eris, vt non saltem exigua delectatione carere possis, ne tibi, & alijs peccandi materiam præbeas? Sed nolo esse prolixior, tantum oro, vt nos recordemur esse Christianos, & huiusmodi vanitatibus repudiatis cor nostrum ad Angelorum illustrationem & diuinam visitationem, ac Spiritus sancti consolationem præparemus. Cui cum Patre, & Filio omnis honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

1. Cor. 8.

Matth. 5. & 18.

Amb. li. 2. de virginitate.

QVam verè ac sapienter, Auditores optimi, B. Ambrosius beatissimę Deiparæ laudes prædicās dixerit; *Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit.* Cum ex alijs multis diuinæ scripturæ locis, tum vel maximè ex eo, qui hodierna oratione tractandus occurrit, facilè potest intelligi. Etenim ex historia Euangelica Dominicæ Incarnationis hodie suo ordine pars illa explicanda se offert, in qua B. Lucas exponit, ad quem modum Virgo sanctissima angelicam salutationem exceperit. Qui quidem locus plures ferè Virginis præclaras virtutes indicat, quam verba contineat.

Quæ cùm audisset, inquit beatus Lucas, *turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio.* Quis in isto silentio, & commotione, tacitaq. Virginis cogitatione, virgineam, teneramque verecundiam, prudentiæ zelum singularem, virilem in fœmina constantiam, consilium, ac prudentiam admirabilem, veram profundamque humilitatem elucere non videat? Duæ siquidem priores virtutes, verecundia & virginitas, turbationem & metum; duæ posteriores, constantia atque prudentia, silentium & cogitationem in animo Virginis pepererunt. Porrò humilitas, quæ quinta, & posttrema, sed non postremo loco ponenda est, tam ad turbationem, quàm ad cogitationem meritò referri potest.

Verecundia B. Virginis.

Primùm igitur, vt singulas virtutes in Virgine breuiter ostendamus, non consueuerat sancta Virgo cum viris, ac pręsertim adolescentibus, & in cubiculo, & sine teste sola cum solis confabulari, propterea cum repente Angelum, formā pulcherrimi iuuenis prę se ferentem, in cubiculum ingressum vidit, & se blandè salutantem audiuit, meritò ex verecundia turbata est. Nunquam enim, vt beatus Hieronymus ad Eustochium scribit, eo modo à viro salutata fuerat. Deinde Virgo sapientissima non ignorabat fęminarum benedictionem ad fęcunditatem præcipuè referri solere. Legerat enim profectò? *Et creauit Deus hominem, ad imaginem & similitudinem suam, masculum & fœminam creauit eos: benedixitque illis Deus & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram.* & item; *Dixit quoque Deus ad Abraham; Sarai vxorem tuam non uocabis Sarai, sed Saram; & benedicam illi, et ex illa dabo tibi filium.* & rursum: *Super Ismael quoque exaudiui te: ecce benedicam ei, & augebo, & multiplicabo eum ualde.* & infra; *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & sicut arenam, quæ est in litore maris.* In quibus, & alijs multis similibus locis, nihil est aliud Deum alicui benedicere, quàm fœcunditatem ad filios procreandos tribuere. Cùm igitur se benedictam in mulieribus salutari audiret, quid aliud suspicari poterat, quàm sibi eximiam fęcunditatem ab Angelo promitti? Cùm verò ea fęcunditas, cū proposito virginitatis, quod aīo conceperat, & voto etiā coram Deo firmauerat, tam apertè pugnaret, nonne meritò Virgo castissima, de thesauro virginitatis suæ vehementer solicita, turbari debuit, & cogitare qualis esset ista salutatio? Itaque *turbata est in sermone eius, & cogitabat*, Cur ego benedicta in mulieribus salutor, quæ iam dudum benedictioni fęminarum nuncium remisi? Quid mihi cum fœcunditate, quæ soli Deo placere, & virum omninò ignorare decreui?

Gen. 1. *Gen. 17.* *Ibid.* *Gen. 22. & 32.*

Ex uerecūdia turbata, sed non perturbata.

Verùm quanquam verecundia, & virginitas alicuius commotionis & timoris causa erant, tamen non ita perturbata est, vt inops consilij fieret, nesciretque quid agere deberet, sed contrà potiùs, quod summæ constantiæ

&

& prudentiæ fuit, animo præsenti ac erecto apud se tacita cogitabat, quid sibi vellet ea salutatio, & omnia verba, quæ ab Angelo audierat, diligenter secum animo expendebat. Nondum scriptum erat ab Apostolo Iacobo; *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*, atque id tamen Virgo prudentissima à Spiritu sancto edocta solerter obseruabat. Prima parens generis humani cum non Angelũ, sed colubrum humana voce loquentem, & non rem quamcunque, sed diuinitatem pollicentem audiret, non tantæ prudentiæ fuit, vt si turbari nolebat, saltem apud se parumper cogitaret, qualis ea promissio esset; sed incredibili leuitate serpenti credens, Deo incredula, seipsam & nos omnes, quos quasi in vtero gestabat, in hanc vallem ęrumnarũ miseria præcipitauit. Contrà verò Zacharias, cùm Gabriel Angelus in templo astitisset, & filium Dei nomine promisisset, nõ solùm vehementer perturbatus est, & *magnus timor*, vt beatus Lucas ait, *irruit super eum*, sed etiam quasi oblitus, quàm multi ante se, & senes, & steriles Dei beneficio filios insignes genuissent, Angeli verbis fidem, vt par erat, nõ adhibuit. At Virgo fortissima & sapientissima, inter leuitatem, atque audaciam Euæ, & tarditatem ac metum extremum Zacharię media incessit, & nec ad dextram, nec ad sinistram declinans, turbata quidem est ex verecũdia & zelo pudicitiæ, sed interim ex fortitudine, & prudentia animo infracto *cogitabat qualis esset ea salutatio*.

Iacob. 1.

Genes. 3.

Luc. 1.

Maximè ex humilitate.

Quinta restat causa turbationis ac silentij beatæ Mariæ, quæ, vt antè diximus, eius maxima & profundissima humilitas fuit. Quanquam enim gratia & virtutib. plenissima, & apud Deum gratiosissima erat; tamen nihil horum in se agnoscebat, & quantò apud Deum maior, & sublimior, tantò in oculis suis abiectior, & vilior erat. Itaque propterea cùm se tantis laudibus ab Angelo prædicari, gratia plenam appellari, & omnibus fœminis anteponi videret, nõ potuit nõ commoueri, & cogitare, quid sibi vellet ista salutatio. Iustus enim dum laudatur in facie, flagellatur in corde: & vt sapiens ait; *Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum; sic probatur homo ore laudantis*. Et quoniam hæc est præcipua causa, cur Virgo sanctissima non statim Angelo responderit, vt perspicuè intelligatur, quàm præclara & rara sit virtus, quam beata Maria ista sua turbatione nos docuit. Enumeremus (si placet) humilitatis gradus.

Prou. 27.

Tres gradus humilitatis.

Quot sunt humilitatis gradus? Tres. Vnus incipientium, alter proficientium, tertius perfectorum. Primus eorum est, qui seipsos in speculo veritatis inspicientes, & sordes, & maculas suas turpitudinem ac fœditatem suam cognoscentes, sibi displicere, ac seipsos horrere incipiunt. Alter eorum est, qui non solùm ipsi seipsos pauperes, & nudos, ac peccatores agnoscunt; sed etiam gaudent se ab alijs tales haberi, quales ipsi se habẽt. Quocirca nec falsas laudes admittunt, nec vera vitia excusant; nec adulatores patiuntur, nec iustos reprehensores ægre ferunt; quin potiùs sicut ipsi sibi displicent, suamque turpitudinem oderunt, ita ab alijs contemni ac despici, & tanquam purgamenta huius mundi reijci desiderant. Tertius eorum est, qui cũ multis & magnis Dei donis præditi sint, atque ad culmen perfectionis ascenderint, tamen, viles atq. abiecti sunt in oculis suis, neq. se vlli aliorũ, aut verbis aut factis anteponunt; sed omnibus potiùs ex vera humilitatis virtute subijciunt: non secùs atque arbor, quò magis fructibus oneratur, eò magis ramos suos ad terram inclinat. Hic est summus ac supremus humilitatis gradus: hic vertex humanæ perfectionis: huc Maria, vel sola, vel cum paucis admodum ascendit. Hæc est altissima illa Philoso-

Alias virtutes Deus tribus, humilitatem triginta docuit annis.

phia; ad quam docendam Dei Filius de cœlo descendit: nam cùm ad cætera tradenda tres annos sufficere putauerit, in hac vna ostendenda, totos triginta annos consumere voluit: quãquam nec alijs tribus vnquam ab huius virtutis commendatione cessauit. Quid.n. putatis Dñm à die, qua natus est, vsq; ad annum trigesimũ fecisse? Certè neq. populos docuit, neq. signa & prodigia fecit, neque vlla præclara opera in conspectu populi edidit: nã nec præcursorem suum preuenire debuit, quem constat anno ætatis Domini trigesimo ex eremo primum prodijsse: & apertè B. Ioannes mutationem aquæ in vinum, quæ post annũ Domini trigesimum facta est, initium signorum eius scribit fuisse. Denique si magnifica illa opera multo ante annum trigesimũ efficere cœpisset, quomodo ita obscurum eius nomen, ac fama tamdiu esse potuisset, vt etiã post annum tricesimum, faber, & fabri filius appellaretur, cùm posteaquam miraculis coruscare cœpit, breuissimo tempore ita in tota Palæstina innotuerit, vt filius Dauid etiam a cæcis vocaretur? Quid igitur toto illo tempore egit? Num semper otiosus fuit, qui ad salutem nostram procurandam venerat? Imo verò nunquam minus otiosus fuit. Quid igitur egit? Gladium humilitatis fabricauit, quo superbissimo giganti Goliath caput amputaret: hoc est, seipsum exemplum perfectissimæ, & verissimæ humilitatis constituit, vt meritò dicere posset; *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Quanta.n. illa humilitas erat hoĩem Deũ, & sibi suæ conscium maiestatis, inter homines quasi vnum de turba versari, & fabrum, & fabri filium, hominem rudem, imperitum, simplicem haberi? Si quis nostrum aliqua eruditione, vel nobilitate vtcunque clarus fortè ad eum locum deueniat, vbi eius eruditio, aut nobilitas ignoretur, & errore hominum tanquam indoctus, & obscurus contẽnatur, quomodo is vretur interius? Quã vehementer cupiet occasionem aliquã offerri, qua seipsum prodat? Vt igitur nos q̃uis magnam tum nobilitatem, tum eruditionem consecuti, & nobiles & sapientes videamur; tamen ignorari, contemni, despici, nihili fieri vellе disceremus, Dominus noster tã longo tẽpore, ignorari, contemni, despici, nihili fieri, rusticus, imperitus, inutilis haberi voluit. Credibile siquidem est, homines, qui eum ab infantia nouerãt, sępe dicere solitos; ò quàm egregiè nostram exspectationem iste fefellit? cum esset puer magnam de se spem concitauit, multa promittebat, videbatur aliquid magni futurus, & ecce iam creuit, & neque litteras nouit, neque saltem procurat, vt discat, nihil facit, quod non quilibet facere posset. At de quo tandem, & quamdiu ista dicebantur, Auditores? Nempe de eo, qui Deus erat, summa & infinita sapientia, & non dies paucos, sed annos multos ista dicebantur. O vtinam ex tanta medicina morbũ nostrum, & ex tanta misericordia miseriam nostram intelligeremus! Magna enim miseria est superbus homo; sed maior misericordia est humilis Deus: & ex tam immẽsa misericordia, nondum miseriam nostram intelligimus. Certè enim Deus doctrinam humilitatis non multis, sed paucis, vel paucissimis potiùs ac rarissimis persuasit. Quotus enim quisque est, qui vel primum gradum humilitatis attigerit? Vbi sunt, qui seipsos vere cognoscunt, & q̃ sibi displiceant, qui seipsos oderint? qui se verè malos, vere inutiles, verè abiectos & viles existimẽt? Et tamẽ Apostolus clamat: *Qui se existimat aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit.* Non ait, Qui se magnum, optimum, sanctissimum, sed qui aliquid se putat, qui aliquid se valere, aliquo loco dignus sibi esse videtur, ipse se seducit. Neque Dominus ait, cùm legem transgressi fueritis, tum dicite serui inutiles sumus, sed *cùm feceri-*

Ioan. 2.

Humilitas Christi

Matth. 11.

Superbia nostra.

Ad primũ humilitatis gradũ pauci pertingunt.

Galat. 6.

Luc. 17. *feceritis*, inquit, *omnia, quæ præcepta sunt nobis, tum dicite, Serui inutiles sumus: quæ debuimus facere fecimus.* At si in primo atque infimo gradu humilitatis, tam paucos inuenimus, quanto pauciores reperiemus in secundo? Vbinam gentium quæremus eos, qui licet ipsi vtcunque se nouerint, tamen ab alijs tales haberi, ac dici velint, quales ipsi se esse sciunt? Nonne quotidie id experimur, vt si nostræ falsæ laudes prædicētur statim animo intumescamus, vultum ad grauitatem componamus, ac tales nos esse credi cupiamus? Et contrà, si nostra vera vitia, quæ nos ipsi conscientia teste in nobis cognoscimus, ab alijs reprehendantur, nōnne statim erigimur, indignamur, commouemur, & verbum tam leue & tam verum longo tempore concoquere, ac digerere non valemus? Quod si aliquando nos ipsi, vel laudes nostras refellimus, aut extenuamus, vel certè nostra vitia accusamus; nonne si in intimas latebras cordis penetremus, ibi videbimus ea omnia ex maiore superbia proficisci, qua superbi dici timemus, & humiles haberi desideramus? Quid? In ipsa cōfessione peccatorum, quam tanquam rei læsę maiestatis diuinæ ad pedes sacerdotis deponimus, posteaquam scelera atque flagitia nostra confessi, ac detestati sumus, si in ea sacerdos paulò vehementiùs inuehatur, nosque paulò acriùs reprehendat, nonne aliquando molestissimè ferimus, & quasi iniuriam accepissemus, cōmouemur, & ea vel extenuare, vel excusare, vel ēt negare conamur, quæ confessi sumus? O superbiā! ò nequitiam! ò hypocrisin cordis humani! Verè hypocritę sumus, & nostra conscientia teste sumus, & tamen dici nolumus. Verè *mendaces filij hominū ut decipiant*, & decipiātur *de uanitate in id ipsum.* Verè quādiu tales sumus, nō in veritate, sed in vanitate ambulamus. Verè *prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud?*

Pauciores ad secundum.

Superbia nostra etiā in confessione.

Psal. 61.

Ierem. 17.

Sed si hæc ita se habent, num spes vlla remanet vt aliquos in tertio ac summo gradu reperiamus? Si pauci sunt qui in suis sordibus non delectentur, si pauciores, qui vera sua vitia reprehendi sinát, si paucissimi, qui falsis laudibus non gaudeant, si penè nulli, qui sine fundamento & ad solam suspicionem boni, quod se habere, vel esse, sibi videntur, non superbiant, vbinā erunt, qui verè multis & magnis Dei donis ornati, alijs nec se præferant, nec præferri velint? Et tamen, vt D. Augustin. loquitur, *non utile solum, sed etiam planè necessarium est, ut mensura humilitatis uniuscuiusque ex mensura magnitudinis ipsius sit, iuxta illud Sapientis: Quantò magnus es, tantò humilia te in omnibus. Magnitudini enim est periculosa superbia; quæ amplius amplioribus insidiatur.* Alioqui vir magnus, vir doctus, vir sapiens, addo ēt vir castus, vir fortis, vir misericors, quid aliud sine humilitate erit, quàm magna arbor sine radicibus, vel magna domus sine fundamento, quæ leui ventorum aut aquarū impulsu prosternitur? Et sanè sicut accensā candela, quantum alijs prodest, tantum sibi nocet, quæ ardendo & lucendo se ipsam paulatim consumit, & quanto magis excitatur, vt clarius luceat, tanto seipsam celerius perimit; sic & qui doctrina, & eruditione illustres alios docent, nisi in humilitate fundati & radicati sint, quantum alijs prosunt, tantum sibipsis nocent: & sæpè instar aquæ alios purgant, & cœlo dignos efficiunt, & ipsi interim superbię cœno sordescunt, & in cloacam gehennæ proijciuntur. Sed ad Virginem nostram redeamus.

Paucissimi ad tertium.

August. li. de S. Virginit. c. 31.

Eccl. 3.

Superbus licet alias bonus, similis candelæ accensæ.

Quicquid de alijs sit, Beatissimam Deiparam in hoc summo, & excellentissimo gradu humilitatis perpetuò cōuersatam esse, dubitari non potest. Verè. n. gratia plena, verè benedicta ī mulierib. fuit: nec Angelus sanctus à mendacio, & assentatione legationem suam exordiri voluisset. Itaque habuit

Tertiū gradum Maria perfectissimè attigit.

buit prorsus vnde præ omnibus Angelis, & hominibus gloriari posset. Sed nunquid fecit? Nihil minus. Tantum enim abest, vt magnitudinem atque excellentiam virtutum suarum vnquam iactauerit, vt eam ne agnouerit quidem. Hinc enim audita illa magnifica Angeli salutatione, vehementer mirabatur, & *cogitabat qualis esset ista salutatio*, vnde sibi tantæ laudes tribuerētur, quarum ne minimam quidem partem in se agnoscebat. Hinc etiam postea cum Dei Filium, non spe ac desiderio, sed reipsa iam gestaret in vtero, & nō Angelo credere necesse haberet, sed ipsa sentiret, sine viri opera se concepisse, & lumine Spiritus sancti mentem eius illustrante apertè cognosceret, Deum verum, veri Dei Filium esse, quem vtero suo gerebat, nihil inde animus eius intumuit, sed statim *exurgens ascendit in montana cum festinatione*, vt cognatam Elizabeth salutaret: & maior minori, mater Dei matri præcursoris, Regina ancillæ ad tres menses ministraret. Et cum abea summis laudibus efferretur, atque audiret; *Vnde hoc mihi, ut uenias mater Domini mei ad me?* Et, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui.* Et, *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te quæ dicta sunt tibi a Domino:* quid humilis Virgo respondit? Nunquid aliquid suæ virginitati, suæ sanctitati, suis meritis attribuit? Nihil omnino: sed totum gratiæ ac benignitati Domini adscripsit; *Magnificat, inquit, anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Vbi non virtutem humilitatis prædicat, sed abiectionem, paruitatem, nihileitatem, nihilum suum agnoscit. Propterea inquit; *Magnificat anima mea Dominum*; quia nihil omnino dignum tanto suo munere videns, tamen abiectionem & vilitatē meam respicere dignatus est. Hæc est humilitas, Auditores, humilitas vera, humilitas cordis, quam imitari debemus, quæ seipsam deprimit, & Deum exaltat. Vis Deum valde efferre, laudare, exaltare? Imitare Mariā, deprime atque humilia teipsum. Sicut enim in libra quantum vna lanx deprimitur, tm̄ altera eleuatur; ita q̄to minus sibi hoīes tribuunt tāto plus tribuunt Deo; & quo se magis deprimunt, eo magis Deum extollunt. Et contra homines impij atque superbi, quanto sibi plus tribuunt, tanto minus tribuunt Deo, & quo seipsos magis extollūnt, eo Deum magis deprimunt. Quia vero Deus honorantes se honorat, & contemnentes se, contemnit, inde verè, qui se vsque ad profundum humiliauerit, vsque ad cœlum exaltabitur: & qui se vsque ad cęlum exaltauerit, vsque ad profundum inferni demergetur.

Luc. 1. Ibid. Laus Dei humilis nostra confessio.

PARS SECVNDA.

QVoniam B. Maria, audita Angeli salutatione, nihil rn̄dit, sed *turbata in sermone eius, cogitabat qualis esset ista salutatio*, propterea sanctus Angelus antequam legationem suam exponat, animum virginis ab omni metu, & suspicione doli, & insidiarū liberare cupiens: *Ne timeas*, inquit, *Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum.* Proprio nomine eam appellat, & ne timeat iubet, vt se familiarem, & amicum doceat, à quo nihil mali timendum sit. Magnus Antonius apud Athanasium de Angelis, & demonibus disputans, eo bonorum & malorum visitationem angelorum internosci ac discerni posse demōstrat quòd Angeli sancti, licèt initio nonnihil exterreant, tamen continuò metum, & pauorem omnem abstergunt, & gaudium ac lętitiam in animis relinquunt eorum, quos visitant. Dæmones verò horrorem incutiunt, sed animum refouere & consulari nequaquā nouerunt: quin potius pauorem duplicant, stuporem ingerunt, & vsque ad

Qui apparitio boni Angeli a dæmoniaca discernatur.

Verum hæc, & huiusmodi blasphemias, & horrenda deliria, nec tam errores, quàm furores hominum perditissimorum, vno verbo Euangelista, vel potiùs Angelus Gabriel apertissimè confutauit, cùm ait: *Et paries filium.* Aliud est enim Christum in vtero Mariæ vtcunque fuisse, aliud ita fuisse vt ab ipsa conceptus, ac genitus, & verus ac naturalis eius filius fuerit. Alioqui etiam in vlnis Simeonis eundem Christum olim fuisse scimus, & nunc in manibus Sacerdotũ, dum tremenda mysteria peraguntur, & in ore Christianorum, qui cœlestia Sacramenta percipiunt, esse nõ dubitamus; & tamen quis vnquam tam stultus inuentus est, qui propterea, vel Simonem, vel Sacerdotes, vel Christianos cæteros, etiamsi quotidie Sacramenta perciperent, cũm beatissima Deipara comparandos censeret? Non igitur Christus verus Deus, & verus homo in Maria tãquam aer in fistula, vel tãquam aurum in crumena fuit, sed tãquam germen in vite, tanquam flos & fructus in arbore, & tanquam verus filius in vtero verę matris. *Ecce cõcipies in utero, & paries filium.* Hoc Isaias prædixit, hoc Angelus nunciauit, hoc Euangelista conscripsit, hoc nos credimus, asserimus, extollimus, prædicamus. Itaq; sicut inter mortales Regis mater, non tũc solùm Regis mater vocatur, cùm Regem filium habet in vtero, nec tum solùm colitur, & honoratur; sed multò magis postea, cum filius eius in solio regali conspicitur: quẽadmodum de Bethsabee, matre Salomonis legimus, quam Salomon rex sapientissimus, in throno sublimi, ad dextram suam sedere volebat: ita quoque B. Maria nõ solũ fuit, sed etiam est Mater Dei: nec tunc solùm honorãda erat, cùm Filium Dei ac suum gerebat in vtero, sed nunc etiam cum filius eius de Principe mũdi gloriosissimè triũphauit, & nõ solũ ipse in solio regali ad dexteram patris sedet, sed & matrẽ suã in throno sublimi super oẽs choros Angelorum collocauit. Atq; hęc de eo dicta sint, ꝙ Angelus ait: *Ecce concipies & paries filiũ.*

Regis mater, ipso Rege nato, & regnante, maximè honoratur.

3. Reg. 2.

Sequitur. *Et uocabis nomẽ eius Iesũ.* Quod idẽ mihi esse videtur cum eo, ꝙ Isaias ait: *Et uocabitur nomẽ eius Emmanuel.* Quid enim est Emanuel? *Nobiscum Deus.* Quid est Iesus? *Saluator*, id est, hõ Deus: *Ipse enim*, inquit B. Matthæus, huius nominis rationem reddens, *saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Talis aũt Saluator nisi Emmanuel, nisi nobiscum Deus, nisi homo, Deus esse non poterat. Oportebat enim saluatorem generis humani, cui propter Adæ peccatũ, tã crudeliter ac tyrannicè mors dominabatur, moriẽdo mortẽ occidere, & vitam resurgẽdo reparare. Iã verò solus homo mori poterat: sed mortẽ occidere, et vitã reparare nõ poterat. Quã multi iã cũ morte bellũ gesserãt, & oẽs victi, ac ꝓstrati succubuerãt, & nullus eã nõ solũ occidere, sed ne vulnerare quidẽ poterat. Sol⁹ aũt De⁹ mortẽ occidere, & vitã reparare poterat, sed mori ipse nõ poterat, quare factus est De⁹ hõ, q mori posset ex vno, & mortẽ occidere posset ex altero. Atq; hic ẽ Emmanuel, hic est Iesus, hic est verè Saluator mundi.

Iesus & Emmanuel coincidunt.

Matt. 1.

Solus homo Deus mortẽ moriendo uincere poterat.

Et uocabis nomen eius Iesum. Meritò Maria oĩum prima filiũ suũ Iesum appellare potuit, q̃ ab eo est cõseruata antequã nata, & cui tam singulariter Ies⁹, hoc ẽ, Saluator fuit, vt eã toto vitę tpe à peccato immunẽ cõseruaret, qd nemini alteri, vt oratione superiore dicebam⁹, donatũ esse creditur. Tu igitur oĩum prima vocabis nomẽ eius Iesum. Tres homines huius nominis in scripturis fuisse legimus, Iesũ Syrach, Iesum Iezedech, & Iesum Naue: qui omnes nostri Iesu figuram & typum gesserunt; Sed pręcipuè Iesus Naue. Siquidem Iesus Syrach, propter sapientiam, Iesus Iezedech propter sacerdotium, sed Iesus Naue propter salutem, quam attulit populo, quem de solitudine in terram promissionis introduxit, nostri veri, & summi serua-

Tres Iesus figura Christi.

Tt toris

toris nomen prætulerũt. Verum cum nostro Iesu, Iesum filium Naue comparemus. Ille filius Nun, quod æternus, seu permanens interpretatur: iste Filius Dei, qui solus habet immortalitatem. Ille Moyse defuncto, populum circumcisione purgauit, qui eius tempore semper fuerat incircumcisus: iste lege vetere, quæ per Moysen significabatur, sublata, spirituali circumcisione effecit, vt qui incircumcisi cordibus auribusque semper Spiritui sancto resistebant, iam corpora sua, templa spiritus sancti exhibeant. Ille mœnia Hierichuntina, non arietibus aut bellicis machinis, sed sacerdotaliũ tubarum clangore subuertit: iste toto orbe idolorum fana Apostolorum & Martyrum prædicatione prostrauit. Ille cum Gabaonitis acie decertans Solem & Lunã stitit: iste aduersus aerias nequitias in monte Caluariæ confligens. Solem & Lunam tenebrarum velo inuoluit. Illo hostes Dei debellãte pluit Deus super eos lapides & grandinem de cœlo; iste sub mundi finem pugnans spiritu oris sui contra insensatos, *pluet super peccatores laqueos: ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum* eius. Ille peracto bello duodecim tribubus sorte terrã diuisit, sibi nihil reseruans, sed oblatam portionem acceptans: iste in cœlesti patria suis commilitonibus distribuet, his martyrij palmam, illis Doctoratus aureolam, alijs virginitatis lilium, ipse interim, cùm summum & infinitum bonum sit, seipso contentus erit, in medijs tamen suorum pectoribus admissus, gratiarum actiones hilari vultu suscipiet.

Act.7.

Psalm.10.

Et uocabis nomen eius Iesum. Innumera penè sunt encomia, quæ de hoc magno nomine in scripturis legimus. In hoc nomine certum præsidiũ constitutum habemus: *Turris fortissima*, inquit Sapiens, *nomen Domini*. In hoc nomine fiunt miracula; *In nomine meo dæmonia eycient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt.* In hoc nomine petimus à Deo quicquid volumus, & impetramus: *Amen dico uobis, quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis.* In hoc nomine remissionẽ peccatorum accipimus: *Huic omnes Prophetæ*, inquit D. Petrus, *testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere in nomine eius.* In hoc nomine quicquid agimus, si bonum & sanctum esse velimus, fieri debet: *Omne, quodcunque agitis*, inquit Apostolus, *siue in uerbo, siue in opere, omnia in nomine* Domini *nostri Iesu Christi facite.* Tanta est huius nominis dulcedo, tanta suauitas, vt pro eo pati Apostoli delicias magnas esse ducerent. *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu consilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et Apostolus Paulus, & etiam Euangelista Ioannes tertio ferè quoque verbo in suis litteris nomen istud inserere voluerunt. Nam in paucis epistolis D. Pauli, ducenties & vicies: & in Euangelio Ioannis, quod est omnium penè breuissimum, adhuc sæpius quam ducenties & vicies, hoc nomen scriptum legimus. Ita vehementer, ita dulciter, ita suauiter, in ore & corde eorum sapiebat. Denique tam suaue est hoc nomen, vt à sponso *oleum effusum* nominetur: tam salutare, vt *non sit aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri*; tam venerabile vt in eo solo *flectatur omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum.*

Virtus nominis Iesu

Prou.18.

Marc.16.

Ioan.16.

Act.10.

Coloss.3.

Act.5.

In epistolis Pauli nomen Iesu 220. reperitur: In Euãgelio Ioannis pluries.

Cant.1.

Act.4.

Philip.2.

Neque verò numerus literarum in isto nomine, *quod est super omne nomen*, mysterio vacare credendus est. Quinque enim literas habet, vel propterea quod Deum, & hominem significat. Nam cùm Dei nomen quatuor literarum sit, vna addi debuit, ad humanam designandam naturam: vel certè quod illa quinque nomina, quæ sunt apud Isaiam: *Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi,*

Ibid.

Mysteriũ literarum nominis Iesu.

Isai.9.

saculi, Princeps pacis, hoc vnum nomen complectitur. Fuit enim verè noster Iesus Admirabilis in miraculis, Consiliarius in doctrina, Deus fortis in prælio contra diabolum, Pater futuri sęculi, cùm tanquam alter Adam nouos filios genuit, & Princeps pacis, cùm inter Deum & hominem pacem restituit. Vel si vultis, Admirabilis fuit nascendo, Consiliarius viuendo, Deus fortis moriendo, Pater futuri sęculi resurgendo, Princeps pacis tanquã mediator ad Deum ascendendo. Num etiam quotidie in conuersione peccatorum Iesum nostrum Admirabilẽ, Consiliarium, Deum fortem, Patrem futuri sęculi, & principem pacis nos experimur? Quis.n. hominẽ mũdi laqueis irretitũ, qui nihil nisi de põpis, de choreis, de conuiuijs, de voluptatibus, de vanitatibus cogitare nouerat, tanta & tã repentina mutatione aliquãdo ita conuertit, vt alius homo esse videatur, nisi ille qui est Admirabilis? Quis eundem iam Deo seruire cupientem, tam sapienter ad statum & locum sibi, & proposito conuenientem dirigit, nisi ille qui verè est Consiliarius? Quis verò tyronibus Dei in militia contra dæmonum, & hominũ tam varias ac multiplices tentationes, robur, & constantiam præbet, nisi Deus fortis? Quis eosdẽ vnius moris in domo, in summa castitate & charitate viuere facit, vt non homines, sed Angeli, nec filij huius sęculi, sed futuri esse videantur, nisi Pater futuri sæculi? Quis postremo in terra hostium adhuc positis pacem illã gustare facit, quæ exuperat omnem sensum, & tanquam manna eos in solitudine pascit, nisi is, qui verè est Princeps pacis?

Iesus peccatoribus est Iesus.

Verum non omnibus, Auditores, hæc omnia est Iesus, sed illis dũtaxat, qui ad exemplum B. Mariæ, non solùm concipiunt; sed etiam pariunt filium: nec solum pariunt filium, sed etiam filium suum Iesum vocare possunt. Sunt enim quatuor hominum genera, quæ si breuiter enumerauero, finem faciam. Primum genus est eorum, qui rarò aut nunquã concipiunt, & sæpe de industria timentes concipere, ad conciones non veniunt: isti verò miserrimi, & infelicissimi à salute longissimè absunt, apertè siquidem Spiritui sancto resistunt, de quo solo spiritus salutis concipi potest.

Quatuor genera hominum, Primum necat Iesũ concipere.

Alterũ gen⁹ eorum, qui bona desideria concipiunt quidem, sed vires pariendi non habẽt. Audiunt mundum esse proditorem & fallacem, & iam innumeros homines circumuenisse, atq; ad gehennam suis lenocinijs pertraxisse; audiũt mortem instare, nos non posse diu in voluptatibus viuere, in morte verò omnium, quę hic agimus, seuerissimo, & potentissimo iudici reddendam esse rationem: audiunt beatam & quietam, & facilem, & suauem esse vitam eorum, qui Deo seruire, & placere student, & sempiternam mercedem eis in cœlo post mortem conseruari: his verò auditis bona desideria de Spiritu sancto concipiunt, mundi vanitatibus renunciandi, choreas & potationes fugiendi, frequenter & seriò peccata confitendi, sed tamen more stultarum fœminarũ, quæ postquam conceperunt, non se diligenter custodiendo, nec à rebus noxijs abstinendo, quin etiam currendo, saltando ludendo, in vtero prolem occidunt. Et quantum hoc est detrimentum ei, qui conceperat? quanta iniuria Spiritui sancto? Animæ siquidem nostræ post Adæ peccatum, incredibili sterilitate damnatę, non nisi singulari Dei fauore, ac beneficio Spiritus sancti sancta desideria concipere possunt; & tu beneficium tam singulare, quòd spiritum salutis conceperis, quòd in vtero Iesum habeas, tam paruifacies? Quid si nunquã amplius Spiritus sanctus te respicere dignetur? Quid si in tua sterilitate in æternum relinquaris? Quid si propterea ad salutem non perueniās, qui tamen facilè peruenisses, si conceptum in vtero Iesum non occidisses?

Secundum conceptum enecat.

Tertium, parit, sed non conseruat.

Iam verò in tertio genere alij sunt, qui concipiunt & pariunt, sed prolem conseruare ac nutrire non valent vsq; ad diem octauum, in quo vocandum erat nomen eius *Iesus*. Atque isti quidem quo saluti propinquiores, eo miseriores, quod ab illa nihilominus tam infeliciter excidant. Isti sunt, qui bona desideria implere incipiunt, ad Cõfessionem, ad Communionem accedunt, à fornicatione, ab ebrietate, alijsque sceleribus se abstinent; sed quamdiu? Donec Herodes non quærit puerum ad perdendum eum, donec tentatio non exurgit, donec ab amicis & sodalibus non inuitantur: & quid prodest homini in concipiendo, & pariendo laborasse, si ante Herodi necandus offeratur, quàm vocetur nomen eius *Iesus*? Nunquid saluare poterit, si ad octauum diem non perueniat, & non vocetur nomen eius *Iesus*?

Quartum ad finem usque conseruat.

Illi igitur soli felices, qui B. Mariam imitati, concipiunt desiderando, pariunt benè operando, & vocant nomen filij sui Iesum vsque ad mortem perseuerando, quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula, Amen.

CON-

CONCIO QVARTA, SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, &c. Luc. 1.

SYNOPSIS.

PEr breuem præfatiunculam hac præsenti cum superiore annexa concione, declaratur, cur Angelus dicat: Hic magnus erit, *cum Christus iam antea ab æterno fuerit magnus. Variæ figuræ & vaticinia de Christo adducuntur. Variæ item hæreses circa illius natiuitatem exortæ refutantur. Ostenditur quod notum fuerit Iudæis Messiam filium Dauid, eiusque regnum æternum futurum. Dissoluitur quæstio duplex; prior, Quo modo Angelus dicere potuerit Christum regem futurum, cum illum honorem hic in terris semper subterfugerit, & ipsi Iudæi eum talem negarint; vbi elegans inter Christi & Dauidis regnum instituitur comparatio. Altera quæstio, Quomodo Christus in bonos & malos imperium, sed diuerso modo, exerceat; vbi assignatur differentia inter Christi regnum, cui seruire regnare est, & regna mundana. Christi & Sanctorum regnum perpetuum futurum asseritur, & ad illud consequendum efficaciter admonemur.*

Pars posterior prudens B. Virginis explicat responsum, quamque de virginitate custodienda fuerit solicita, ex D. Augustino & Bernardo probatur. Demonstratur magnæ fortitudinis argumentum fuisse in Virgine Deipara, quod illa prima Deo virginitatem sine exemplo vouerit; vnde iure merito primitiæ virginum dici debet. Virginitatis encomia ex diuersis authoribus collecta in medium adducuntur. Atque e contrario luxuria nostri temporis, præsertim inter clericos, seuera reprehensione taxatur.

LEGATIONIS diuinę summam, Auditores optimi; qua Seruatoris aduentus nunciabatur; orator insignis Archangelus Gabriel his potissimum verbis comprehẽdit: *Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi uocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis.* Cuius quidem legationis partem priorem; quæ conceptionem, atque ortum, & nomen Seruatoris complectitur, exposuimus oratione superiore: nunc sola posterior explicanda restat, qua conditio, & gradus, ac dignitas Seruatoris continetur.

Prosequitur igitur cursum orationis suæ cœlestis legatus, & ait: *Hic erit magnus, & filius Altissimi uocabitur.* Magnus erat Christus antequã de virgine nasceretur: nã *in principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum*: quòd si Deus; certè & magnus. Nã qs magnus sicut De⁹ noster? Neq; magnus est Deus, qd vna aut altera laude excellat, quo magnũ Alexandrũ, & magnum Põpeiũ Ethnici dixerũt: & nostri magnũ Athanasiũ, & magnũ Basiliũ, sed q oib. modis sit magn⁹. Magn⁹ natura, qa infinitus: magnus quãtitate, qa immensus: magnus qualitate, quia iustissimus: magnus potentia, quia omnipotens: magnus cognitione, quia sapientissimus: magnus bonitate, quia optimus: magnus forma, quia pulcherrimus: magnus loco, quia supremus; magnus duratione, quia sempiternus. Itaque magnus erat Dei Filius in sinu Patris existens, neque in sinum matris descendit, vt cresceret, cùm potiùs hunc descensum Filij Dei de sinu Patris in sinum matris, Apostolus *exinanitionẽ*, & Propheta *minorationem* appellare soleat: & apertè Isaias dicat: *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis.* Cur igitur Angelus ait: *Hic erit magnus*, quasi ante non fuisset? Nonne veriùs dicere poterat, Hic erat quidem magnus, sed iam fiet paruus? Ita sanè loqui debuisset, si de Christo secũdum formam Dei loqueretur. Nunc verò quia de Christo loquitur, non secundum eam naturam, quam à Patre iam acceperat, sed secundum eam, quam à matre iam acceptutus erat, ideò rectissimè & verissimè ait: *Hic erit magnus*. Erat enim Christus, ac fuit semper Deus magnus, sed non homo magnus. Quare factum est verbum caro, vt qui erat magnus Deus, fieret etiã magnus homo, magnus Rex, magnus Sacerdos, magnus *Propheta, potens in opere, et sermone*; eique à populis acclamaretur, *quia Propheta magn⁹ surrexit in nobis; & quia Deus uisitauit plebẽ suam.*

Magnitudo Christi ante natiuitatem. Ioan.1. — Philip.2. — Psalm8. — Isai.9. — Cur dixerit Angelus, Hic erit magn⁹. — Luc.ult. — Ibidem.7. & 1.

Porro de magnitudine eius nihil amplius dicam, quã ipsum esse, quem omnes figuræ veteris Instrumenti, omnes res gestę Patriarcharum, atq; omnia vaticinia Prophetarum intuentur. Ipse est semen mulieris, de quo in cap.3. lib. Gen. scriptũ legimus, futurum aliquando, vt caput serpentis contereret. Ipse est Melchisedech, qui panem & vinum nouo ritu in sacrificium obtulit. Ipse est Isaac, qui ligna proprijs humeris tulit, in quibus immolandus erat. Ipse est Ioseph primum à fratribus, Iuda authore, vendit⁹, deinde etiam ab Aegyptijs, mundi saluator appellatus. Ipse est Iosue, qui Moyse defuncto in terram promissionis populum introduxit. Ipse est Sampson ab infantia Nazaræus, quem non funes, nec vincula tenere, sed solùm amor Dalilæ, hoc est, Ecclesiæ ligare, & illudendum hostibus suis præbere potuit, & qui moriendo inimicos suos simul omnes occidit. Ipse est Dauid, puer paruulus, rufus, & pulcher aspectu; qui licet inuidentibus & repugnantibus fratribus, tamen in ligno & lapide cum superbissimo

Vaticinia de Christo. — Genes.3. — Genes.14. — Genes.22. — Genes.37. & 41. — Iosue 24. — Iudicum 13.& seq. — 1.Reg.16. & 17.

simo Goliath pugnauit & vicit. Ac vt cætera prætermittã, quę penè sunt infinita, ipse est *Emmanuel*, apud Isaiam; *Germen iustum*, apud Ieremiam: *Pastor unus, & princeps*, apud Ezechielem: *Lapis de monte excisus sine manibus*, apud Danielem: *Rex Sion iustus & saluator*, apud Zachariam: *Dominator Israel*, apud Micheam: *Desideratus omnibus gẽtibus*, apud Aggæum: *Doctor iustitiæ*, apud Ioelem: & *Sol iustitiæ*, apud Malachiam. *Hic* igitur *erit magnus*.

Isa. cap. 7. Ierem. 23. Ezech. 37. Daniel. 2. Zachar. 9. Mich. 5. Agg. 2. Ioel. 2. Malac. 4.

Verùm ne Virgo beata fortasse crederet nihil aliud, quam magnum hominem se parituram, & quia Spiritus sanctus præuidebat venturos Simones, & Samosatenos, & Arrios, & Nestorios, & multa eiusdem generis mõstra atque portenta, qui cùm legissent in Euangelio veritatis: *Hic erit magnus*, dicturi erant, Christum vel ante Mariam non fuisse, vel non fuisse verum Deum, vel esse quidem Deum, sed alium ab eo, quem Virgo peperisset: propterea contra omnes futuros errores Angelus sanctus, postquam dixerat: *Hic erit magnus*, addidit cõtinuò: *Et filius Altissimi uocabitur*. Non enim hoc futurum erat, vt Christus esset filius Altissimi, sicut futurum erat, vt esset homo, & magnus homo, sed iam erat, & ab æternitate fuerat filius Altissimi, licet in sinu Patris delitesceret, nec agnosceretur, nec vocaretur ab hominibus. Itaque de illo ipso, qui iam erat filius Altissimi, non de alio aliquo, vt somniat Nestorius, Angelus ait: *Hic erit magnus*, scilicet homo, *& filius Altissimi*, sicut est verus, ita agnoscetur deinceps & vocabitur. Quod si autẽ B. Marię filius, est etiã filius Altissimi; fallitur Ebion; decipitur Samosatenus, errat Arrius, sõniat ac delirat Nestorius. Pater. n. altissimus non in tempore, sed ab æterno filium genuit, iuxta Micheæ Prophetæ vaticinium; *Et tu Bethlahem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel; & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis*. ex quo Ebionis & Samosateni error abundè cõfutatur. Deinde sicut homo hominem gignit, leo leonem; ita Deus Deum, Omnipotens Omnipotentem, infinitus infinitum, altissimus altissimum sine dubio generauit, *qui non rapinam arbitratur esse se æqualem Deo*, id quod Arrij perniciosam hæresim penitus destruit. Postremò si ille ipse quem Beatã Maria concepit & peperit, filius erat Altissimi; vnde somniat Nestorius aliũ esse Dei, alium Mariæ filiũ? Nonne Angelus apertè clamat: *Hic erit magnus*, nempè quem tu, Virgo sancta, concipies, & paries, hic ipse & non alius aliquis erit magnus, & ipse idem filius Altissimi vocabitur.

Varij errores circa Christum.

Refutantur.

Matth. 2. Mich. 5.

Philip. 2.

Sequitur. *Et dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Quibus verbis Angelus docet magnum istum filium, quem beatæ Virgini promittit, ipsum esse Christum, & Messiam, quem populus Hebreus tanto desiderio semper expectabat. Potuisset enim Virgo prudentissima non sine causa mirari, cur tantus filius sibi promitteretur, & quę ratio esset tantæ, & tam in solitæ nouitatis, vt filius Altissimi filius fœminę esse deberet. Sed eam admirationem sustulit Angelus, cum eum, quem venturum nunciabat, Messiam esse docuit. Non enim ignorabat Virgo sapientissima; Messiam à Deo promissum expectari, eumque filium Dauid, & regem futurum, & non suo tantum sæculo, vt alij reges, sed in æternum regnaturum. Legerat enim, cùm in alijs multis locis de Christo multa, tum illud apud Isaiam, vbi apertissimè de Christo loquitur: *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio, & iustitia, amodo & vsque in sempiternum.* Et vsque adeo omnibus Hebræis vulgò promissum

Messiam filium Dauid, & regnum eius perpetuum fore, nonerant Iudæi

Isai. 9.

missum erat, Christum ex semine Dauid nasciturum, & in æternum regnaturum, vt in Euangelio ipsas turbas dixisse legamus: *Nunquid à Galilæa venit Christus? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid, venit Christus?* Et alio loco: *Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis?* Cùm igitur Virgo sanctissima optimè sciret Christum venturum, de semine Dauid nasciturum, Regem in Israel futurũ, & in omnem æternitatem regnaturum, mox vt audiuit: *Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius*, mox intellexit, non alium, quàm Messiam illum celeberrimum, tot sæculis expectatum, tot vaticinijs decantatum, tot votis ac suspirijs desideratum, ab Angelo sibi promitti.

Ioan. 7.

Ioan. 12.

Verùm ex ijs, quæ dicta sunt, duas quæstiones exoriri video, quę breuiter soluendæ atque explicandæ sunt. Primũ igitur quæret fortassis aliquis, cùm ex Euangelio didicerimus, Christum in terra regem non fuisse, quid est, quod modò Angelus dicit: *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, et regni eius non erit finis?* Quomodo sedit in solio Dauid patris sui, qui ne Rex à turbis fieret de conspectu earum se eripuit, & in montem solus fugit? Aut quomodo regnabit in domo Iacob in æternum, quem ipsa domus Iacob, non solum Regem suum coram Pilato negauit, sed etiam ad necem tanquam reum postulauit? Ita est, Auditores: non sedit Christus in eo solio, in quo Dauid, et Salomon, & Iosias, & Ezechias, & alij tam multi Reges Hebræorum sederunt, sed neque de ea sede Angelus locutus est: neque enim decebat, vt Rex cœli & terræ, qui sedet super Cherubim, in angustissimo angulo orbis terræ, tanquam vnus de turba regulorum imperaret: neque Deus etiam cum Dauid loquebatur: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, & thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis*, thronum illum intelligi volebat, quem non solum post ab Assyrijs, deinde ab Herode, tum à Romanis; & nunc demum, à Turcis occupari passus est; sed eum potius, quem illo figurabat. Sicut enim duas Ierusalem, vnam in terra, alteram in cęlo, & duas circumcisiones, vnam in carne, alteram in Spiritu; & filios carnis Abrahæ, à filijs fidei Abrahæ ab Apostolo edocti secernimus: ita quoque duo solia Dauid, & duas domos Iacob agnoscere debemus.

Ioan. 6.

Ioan. 19.

Quod solium Dauid Christus insederit.

Psal. 131. & 88.

Quemadmodum enim si Rex aliquis vnum ex principibus suis ducem crearet, & in tabula depictam regionem ostendens diceret, omnem hanc prouinciam, illa oppida, hos pagos, hos portus tibi dono dedi, certè non intelligeremus regionem illam duntaxat depictam, quam digito [illegible] ostendit, à Rege esse donatam, sed veram prouinciam, veras vrbes, veros pagos, & portus; quorum in tabula expressæ imagines cernebantur: sic etiam cùm Angelus ad Virginem de Christo ait: *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid*; non typicam, sed veram, non terrenam, sed cælestem, non temporalem, sed æternam intellexit, cuius illa ita expressè imaginem præferebat, vt Christi regnum sedes Dauid aptissimè nominetur. Nullum enim fuit vnquam regnum, Christi regno similius quam regnum Dauid, qui ab ipsa pene infantia rex vnctus fuit, nec tamen ad regnum, nisi per [illegible] & multiplices labores peruenire potuit: & Christus in ipsa sua conceptione vnctus fuit Spiritu sancto, & virtute, & à magis ex Perside venientibus rex dum natus, Rex Iudæorum salutatus est: *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Et Isaias de eo: *Paruulus natus est nobis, & filius*

Similitudo.

Comparatio inter regnũ Christi, & Dauid.

Matth. 2.

Isai. 9.

& filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: Et tñ tā multa cum pati necesse fuit, vt ipse idem diceret; *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriã suã?* Accepit igitur Christus sedem Dauid patris sui. Dauid præterea cum ijs regnare cępit, *qui (vt scriptura loquitur) erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo;* denique cum pauperib. exulibus, fugitiuis: & Christus cum peccatoribus, publicanis, meretricibus, qui debita peccatorum suorum agnoscentes, & pro ijs gementes, relictis oĩbus de mundo fugiebant, regnum suũ auspicatus est. Deniq; regnum Dauidis magnis continuisq. prælijs inchoatum, auctumq. est, sed postmodum tempore Salomonis, deuictis vbiq. hostibus ac belli terroribus, ac tumultib. sopitis pacatissimũ fuit: et Chri. regnũ cũ psecutionib. cępit, persecutionibus creuit, & vsq; nũc bella cõtra hereticos, cõtra vitia, contra dæmones Christi Ecclesiæ nũq̃ defuerunt. Sẽper in acie armatos, & paratos esse nos oportet, neque tutum est nobis vnquam, vel iustitiæ loricam exuere, vel galeam salutis deponere, vel fidei scutum abijcere, vel gladium verbi Dei ad manus non habere post vltimi iudicij diem cum Rex noster non amplius Dauid, sed Salomon dicetur, hostibus Ecclesiæ cum ipso Principe diabolo in gehennam detrusis, & vinculis æternis ad ignes sempiternos alligatis, tum demum positis armis, finitisq. prælijs, læta, felicique pace vbique regnante, in toto Christi imperio *Alleluia*, cantabitur. Quæ cum ita sint, accepit prorsus rex noster sedem Dauid patris sui.

Luc. ult.

1. Reg. 22.

Christus regnat super bonos & malos.

Altera quęstio est, cur Imperiũ Christo in sola domo Iacob, quæ fidelium Ecclesiam designat, promittitur? *Et regnabit*, inquit, *in domo Iacob in æternum.* Nonnę ęt in domo Esau, hoc est, super impios & sceleratos regnabit, & regnat? Et qui sunt illi, quos reget *in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringet?* Nonne ipse ait; *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra?* Nonne ipse est, vt Ioannes ait, *Princeps regum terræ, & habet in uestimento, & in femore suo scriptũ, Rex regum & Dominus dominantiũ?* Nõne ipse percutiet gentes, vt idem Ioannes ait, & dabit *carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium* auibus cęli, & bestijs terræ comedendas? Regnabit quidem, & regnat, Auditores, liberator noster in domo Iacob, & in domo Esau, hoc est, in Ecclesia fidelium, & electorum, & super multitudinem infidelium, & impiorum; sed alio, atque alio modo. Siquidem in domo Esau regnat per iustitiam, impios, & sceleratos regit *in virga ferrea, & tanquam vas figuli* confringet eos; illi, iugum præceptorum Domini excutiunt per inobedientiam, sed imponetur eis iugum pęnarum & suppliciorum, quod excutere non valebunt per iustitiam: manum diuinæ misericordiæ subterfugiunt, sed manum diuinæ iustitiæ non effugient.

Psalm. 2.

Mat. 28.

Apoc. 1. 19

Ibid.

Sed diuerso modo.

Psal. 2

Denique tanquam mancipia fugitiua æterno pistrino, teterrimisque gehennæ cruciatibus tandem mulctabũtur. At verò in domo Iacob longè aliter regnat: nam potentissima, mirabilique gratia cordib. seruorum suorũ illabitur, eaque sceptro, atque imperio suo suauiter subijcit, sibique ea amoris, & obedientiæ tributum soluere facit. Quia verò modus iste regnandi proprius est Christo; idcirco sanctus Angelus solius regni super domum Iacob mentionem faciendam esse iudicauit.

Non ita Nabuchodonozor, neque Cyrus, neque Alexander, neq. Augustus, neque Dauid, neque Salomon, neque nostri Constantini, & Theodosij, & Caroli vnquam regnauerunt. Isti enim solis corporibus imperare, sola corpora mouere, & nisi paruissent, sola corpora necare poterant: Christus verò in domo Iacob, in Ecclesia sancto-

Differentia inter regnũ Christi, & aliorum Regum.

sanctorum, in cordibus electorum ita regnat, vt animos & voluntates moueat, & eas ad omne suum obsequiũ paratas, & promptas efficiat, replens eas fide, spe, charitate, iustitia, pace, gaudio, quæ idcirco regnum Domini Apostolus nominauit. *Non est*, inquit, *regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto*: in quibus verò ita regnat Christus, & ipsi sine dubio regnant cum Christo: nam *seruire Deo, regnare est*. Hinc est illa vox fælicium Sanctorum: *Redemisti nos*, Domine Deus, *in sanguine tuo; & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram*. Et verè, quo magis se homo subijcit Deo, & ei seruire, placere, & obtemperare studet, eò magis oẽs res inferiores sibi subiectas, & obedientes experitur. Vnde quæso Daniel inter leones tanquã inter oues mansuetissimas iacuit? Vnde tres pueri, & tam multi martyres in medijs flammis ardere non potuerunt? Vnde magnus ille Gregorius Neocæsarius Episcopus, montem loco mouit, lacum exsiccauit, flumen compescuit? Vnde Antonio, Hilarioni, Benedicto, Francisco, alijsque sanctis viris (vt de Apostolis interim taceam) mundi element a, bestiæ terræ, & ipsi dæmones superbissimi, quasi ad nutum obtemperabant? Nonne ex eo quia ipsi perfectè obediebant Deo; & Christus in eis regnabat, & ipsi simul cum Christo regnabant? Atque ista quidem gloria miraculorũ quasi regni specimẽ exterius apparebat: sed lumen & splendorẽ regni Dei, q̃ intus latebat, admirabilem illã iustitiã, pacẽ illã, *quæ exuperat omnem sensum*, gaudium illud, omnes humanas voluptates longe superans, quis explicare posset? *Omnis gloria filiæ regis* (inquit David) *ab intus*. & verè ab intus: *nam regnum Dei intra nos est*: extra verò persecutiones potiùs, labores, paupertatem, ignominias Christus electos suos exspectare atque habere iussit. Sicut enim qui multum auri, & argenti, & lapidum preciosorum secum portant, si siluas transire debeant, vbi latrones versantur, vestes laceras, & sordidas induunt, & extremam inopiam simulant: sic etiam sancti homines, qui thesaurum regni secum habent, donec in siluis huius sæculi iter facere coguntur, vbi non dubitant innumeros latrones inueniri, abiecti, & viles, & pauperes exterius inueniri volunt. Quis beatum Franciscum sacco suo inuolutum, atque horridum videns, non mendicum aliquem homunculum esse putasset? Et tamen rex magnus erat, & purpuram, ac diadema, & sceptrum regni, sacco illo prudenter abscondebat, ne à latronibus cognosceretur. Sed cùm ad patriam suam sancti peruenerint, vbi sine hoste, sine metu, sine periculo vllo regnabunt, tum demum laceras vestes abijcient, vestem gloriæ assument, & toti pulchri, toti lucidi, toti gloriosi interiùs atque exteriùs apparebunt. Hic enim regnum Dei solum inchoatur, sed in cœlo perficietur, ac præsertim in die vltimi iudicij, cùm *reformabit* Dominus *corpus humilitatis nostra configuratum corpori claritatis suæ*; & cùm Sanctis omnibus à summo Rege dicetur; *Venite benedicti Patris mei*, percipitẽ regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Quod regnum quotidie petimus, cum in oratione Dominica dicimus: *Adueniat regnum tuum*.

Et quamdiu regnum istud in domo Iacob permanebit? decem annis? viginti annis? Angelum sanctum audiamus; *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*. Quando etiam Sancti cum eo regnabunt in æternum, & regni eorum non erit finis. O regnum lucidum, regnũ pacatum, regnum gloriosum, & cum his oĩbus in omni æternitate sine vllo fine duraturũ! Et quid est, fratres, q̃ permansura non ambiunt, q̃ ambiunt transitura? Quis nos fascinauit caducos

Rom. 14. — *Seruire Deo, regnare est.* — *Apoc. 5.* — *Daniel. 14.* — *Dan. 3.* — *Philip. 4.* — *Psalm. 44.* — *Luc. 17.* — *Philip. 3.* — *Matth. 25.* — *Matth. 6.* — *Regnum Christi & Sanctorũ est æternũ.*

dilcos honores auro comparare, & nolle gratis accipere sempiternos? Quæso vos, si modò optio nobis daretur, & posset fieri; quis non mallet se Antonium, vel Franciscum fuisse, quàm Cæsarem vel Alexandrum? Quis non mallet cum illis paucos dies; in fame & siti, in frigore & nuditate, in laboribus & ærumnis Domino seruiuisse, & nunc in cœlis cum iisdem sine fine regnare, quàm cum istis breuissimo tempore mundi Monarchiam tenuisse, & nunc in gehenna cum iisdem sine fine cruciari? Isti vt Monarchæ toti orbi imperarunt; delitijs, diuitijs, & honoribus abundarunt; sed hæc omnia vno propemodum momento abierunt, eaque pœna, ignominia, & cõfusio inexplicabilis consecuta sunt: dies paucos læti exegerũt, nec ea lætitia sine tristitia fuit; & iam tot sæculis calicem iræ Dei plenum absynthio sine vlla intermissione biberunt, tot sæculis iam habitarunt cum igne deuorante, & sudarunt in ardoribus sempiternis; nec vllum finem calamitatũ exspectare licet. Illi verò dies paucos in laboribus, & ærumnis Domino seruierunt; contempti à quibusdam aliquando, ab alijs honorati, quamuis honorem illum non quærerent, sed fugerent, externis opibus caruerunt; sed à molestijs ac sollicitudinibus, quæ diuitias cõsequuntur, liberrimi fuerunt, nec tamen eorum aliquem fame perijsse audiuimus: quos ipsos post mortem cœlestis Ierusalem excepit, vbi sæculis multis feliciter iam regnarunt. Atqui nunc optio datur; & potest fieri, vel potius debet omnino fieri, non quidem vt fueris Cæsar vel Alexander, Antonius aut Fracíscus, sed certè vt sis deinceps vel stultis Ethnicis, vel sapientibus Christianis similis: & vel ad domum Esau pertineas, & in virga ferrea regaris, & tanquam vas figuli confringaris, vel in domo Iacob numereris, & cũ Christo regnes in æternum. Et cum optio ista detur, cùm possis talis fieri, qualem te fuisse desiderares, si iam obijsses, cùm tanti hoc referat, vt nihil prorsus sit cum hoc negotio comparandum; cur quæso teipsum ita fallis? Cur quasi vnus de insipientibus agis? Cur non ita viuere instituis, quomodò te vixisse paulo post optabis? Me miserum, præterit figura huius mundi, volat irreuocabile tempus: videmus quotidie homines mori, nos ipsi statim moriemur: certò scimus summis votis nos tunc optaturos, benè, sanctè, castè, vitam traduxisse & tamen quasi quodam lethargo correpti non mouemur, non excitamur, nõ semel dicimus, Dormiui satis, mea res agitur, nolo mihi amplius mundus imponat, nolo ppᵗ palia amittere sempiterna. Fratres, qui stipendium cupit, iam nunc militare incipiat: qui magnus in cœlo esse desiderat, hic magnus virtutibus esse studeat. Hic enim parantur officia, hic decernũtur loca, hic honores designantur, & qui hic benè viuendo cœlestis hæreditatis nõ acceperit codicillos, post mortem certè mendicum, & vacuum se inueniet.

Esai. 33.

PARS SECVNDA.

Dixit autem Maria ad Angelum; Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Laudauimus superiore oratione, beatissimam Mariam de silentio, nunc multò magis de graui & sapiente responsione laudanda est. Legimus enim in libro Ecclesiastici; *Adolescens, loquere in tua causa vix. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum: in multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.* Quod præceptum Virgo sancta diligẽter, & sapienter obseruauit. Salutatur ab Angelo, & cõpellatur semel, & nihil respondet, sed cogitat secum quid sibi velit ea salutatio: compellatur secundò, & tum caput, seu initium incipit habere responsũ eius: neque tunc multa loquaciter garrit, sed vna, eaque breuissima interrogatione

Ecclesiasti ci 32.

tione cõplectitur id totum, quod eam ab Angelo quærere oportebat; *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Felix Eua, si cùm à serpente audiuit: *In quacunque die comederitis, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dij*, continuò respondisset, Quomodo fiet istud? qui fieri potest, vt comedentes de ligno, quod Deus prohibuit, efficiamur sicut dij? Itaque ex eius errore Maria prudentior facta, etiam Angelo respondere non timuit: *Quomodo fiet istud?*

Prudens B. virginis interrogatio.

Gen. 3.

Verùm quod in hac Virginis nostræ responsione siue interrogatione potissimùm admiramur, est incredibile studium, assiduus & inaudiţus ardor virginitatis conseruandæ. Primum enim ex hoc loco apertissimè cognoscitur, Virginem Mariam virginitatẽ non solùm elegisse, sed etiam voto confirmasse: alioqui nulla prorsus esset causa, quum reddit quæstionis suæ, cùm ait: *Quo fiet istud, qm̃ virum nõ cognosco?* Iam enim nupta erat viro, & si nupta non fuisset, nubere, virũ cognoscere, de viro concipere, & parere certè potuisset. Ita locum illum D. Augustinus intelligendũ docet. *Quomodo fiet istud, ait Virgo, quoniam virum nõ cognosco?* Quod profectò, inquit, *non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non uiolenter ablaturo, sed potius contra uiolentos custodituro, quod illa iam uouerat.* Et B. Bernardus hunc ipsum exponens locum: *Non dubitabat*, inquit, *de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit, An fiet istud, sed, Quomodo fiet istud. Quasi dicat: Cùm sciat Dominus meus, testis conscientia mea, uotum esse ancillæ suæ non cognoscere uirum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oportuit me frangere uotum, ut pariam talem filium, & gaudebo de filio & dolebo de proposito: fiat tamen uoluntas eius. Sin uerò uirgo concipiam, uirgo pariam, quod utique, si placuerit ei, impossibile non erit, tunc scio uerè, quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Quomodo ergo fiet istud, quoniam uirum non cognosco?* Itaque, Auditores, sicut viri religiosi certorum ordinum, cùm dicunt, Nos vinum non bibimus, aut carnibus non vescimur, non id significare volunt, se tunc non bibere vinum, nec vesci carnibus, cùm id loquuntur, sed lege se, & voto prohiberi, ne vnquam aut vinum bibant, aut carnibus vescantur: Sic etiam Virgo beata, cùm ait, *Virum non cognosco*, nihil intelligi voluit aliud, quàm voto se obstrinxisse coram Deo virginitatem perpetuò seruaturam. Hæc verò quanta est laus? *Mulierem fortem quis inueniet? Procul & de ultimis finibus pretium eius.* Quæ maior fortitudo cogitari potest, quã vt nobilis adolescentula ad palmam præclarissimæ & difficillimæ virtutis, per iter insuetum, & inuium secuturis virginibus exemplo suo aditum aperire, & tanquam dux præire tentauerit? Si nunc magnum est virginitatem conseruare, cùm eam Dei Filius docuit, Apostolus consuluit, Patres laudarunt, multi sexus vtriusque tenuerunt, & exemplo suo seruari posse demonstrarunt; quantò maius singularem istam virginem, & virginum Reginam tunc ad palmam huius nobilissimæ virtutis adspirare potuisse, cùm neque præceptum habuerat, neque consilium audierat, neque viderat exemplum, & virginitas nullo in precio apud homines habebatur?

De virginitate sum mè sollicita.

August. li. de S. Virgin. cap. 4.

Ber. serm. 4. super Missus est.

Similitudo.

Prouer. 31

Quanta fortitudinis virginitatem vouisse.

Neque verò existimet aliquis, se gloriam istam singularem Virginis Deiparæ extenuare posse, si dicat eam non antè de voto virginitatis cogitasse, quàm se Matrem Dei futuram esse præsciret: nam, vt D. Augustinus sapienter monet, & verba ipsa Virginis apertè docent, virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc quòd esset concepturа nesciret. Sicut igitur primitiæ resurgentium Christus, primitiæ credentium

August. lib. de S. virginit. cap. 4.

Maria primitiæ virginum. tium Apostoli; ita primitiæ virginum Maria: & sicut primitię alijs fructibus eiusdem generis excellunt, ita Mariæ virginitas magis Deo, quàm aliorum omnium virginitas placuit.

Neque solùm ex hoc loco, primum florem Ecclesiæ Diuā Mariam fuisse cognoscimus, sed etiam ad eius perpetuam virginitatem contra Heluidianos asserendam, testimonium firmissimum habemus: quæ enim thesaurum virginitatis sedibus, & regnis anteponeret, qua vnquam spe, quibus promissis eam sibi deinceps auferri pateretur? *Et perpetuò virgo.* Si qua puella, licèt obscuris & pauperib. parentibus nata, oblatum sibi summi alicuius regis connubium amore virginitatis recusaret, num credibile esset vlla alia ratione eam aliquando flectendam? Iam igitur beatissima Maria, si Angelo veritatis tantum filium promittente, nempe Regem, & Regem æternum, & quod his omnibus maius est, Deum verum, ita vt certò sciret se Dei Matrem, orbis Dominam, Angelorum Reginam esse posse, tamen virginitatis ab amore nō recessit, sed ait; *Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco?* Quibus, quæso, machinis, quibus motibus firmissimam turrim animi eius deijci vnquam potuisse credemus? Nemo igitur de fortissima Virgine tale aliquid, quod nefas est, suspicetur, sed hinc potiùs quanti virginitatis thesaurus fieri debeat, omnes discamus, quē à Virgine Dei Matre tam ardenter amatum, tantoque studio conseruatum videmus.

Virginitatis laus. Nec immerito Dei Mater futura, virginitatis decus tam vehementer adamauit, quod ab ipso Deo maximi fieri Spiritu sancto docente cognouerat. Nondum quidem scriptum erat in Euangelio veritatis: *Matt. 19.* *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere capiat.* Nondum scriptum erat ab Apostolo Paulo; *1. Cor. 7.* *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis: Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem; quoniam bonum est homini sic esse.* Et, *Mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, vt sit sancta, & corpore & spiritu.* *Ibid.* Et, *Qui iungit matrimonio virginē suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit.* *Ibid.* Nondum scriptum erat ab Apostolo Ioanne, *Apoc. 14.* Virgines duntaxat, & qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sequi Agnum quocunque ierit, & canticum nouum cantare, quod nemo alius cantare potest. Nondum scriptum erat ab Cypriano; *Cyprian.* *Flos est virginum cœtus ecclesiastici germinis, decus atque ornamentū gratiæ spiritalis, læta indoles laudis & honoris, opus integrum atque incorruptum, illustrior portio gregis Christi: gaudet per illas, & in illis: largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas, quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto gaudiū matris augescit. Magna Dei virgines merces manet; præmium grande uirtutis, munus maximum castitatis.* Nondum virginitatis laudes ecclesiasticæ illæ tubæ, Athanasius, Basilius, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus decantauerant; sed tamen Virginem nostram vnctio Spiritus sancti de omnibus docuerat, iamque patrem suū Dauid dicentem audierat; *Psal. 44.* *Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui; & concupiscet rex decorē tuū, quoniam ipse est Dominus Deus tuus.* Et, *Ibid.* *Vultum tuum deprecabuntur oēs diuites plebis.* Et, *Ibid.* *Adducentur Regi uirgines post eam, proximæ eius afferentur tibi.* Nec illud Isaiæ, vel Dei potius per Isaiam ad eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, dictū ignorabat; *Isa. 56.* *Hæc dicit Dominus eunuchis; Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomē melius à filijs & filiab. nomē sempiternum dabo eis, quod non peribit.* Quanta, quęso, est hæc promissio? Cuius animum

animum ad amandam castitatem non alliciat? *Dabo eis*, inquit, *locum, & nomen melius à filijs & filiabus.* Quis capiat quid sit Virginitas apud Deũ, cui locus & nomen filiorum, & filiarũ parum est, & aliquid maius, nobilius, illustrius, gloriosius præparatur? Et quid est, obsecro, Agnum sequi quocunque ierit? *Quo ire putamus hunc agnum? Ad quos saltus & prata? ubi credo* (vt verbis S. Augustini vtar) *sunt gramina gaudia, non gaudia seculi huius uana, insana, mendacia, neque gaudia, qualia in ipso regno Dei cateris non uirginibus erunt; sed à caterorum omnium gaudiorum sorte distincta*, gaudia maxima & inexplicabilia, & propria virginum Christi. Et qualis erit gloria, cũ oĩs multitudo Sanctorũ virgines Christi videbit Agnum sequi, ipsi sequi non poterũt, & videbit, nec inuidebit; sed collætando illis, quod in se nõ habet, habebit in illis? & qualis voluptas illa erit, cùm ad nuptias Agni cantabunt virgines canticum nouum, non quale cantat vniuersa Ecclesia, cui dicitur; *Cantate Domino canticũ nouũ, cãtate Domino omnis terra*; sed cãticum dulcius multoque suauius, quod sola ora virginea canere digna erunt, canticum proprium virginum, quod cæteri Sancti dicere non poterunt, sed tantum audire poterunt, & delectari fratrum suorum tam excellenti bono; Virgines verò qui & canere & audire poterunt, iucundiùs exultabunt, feliciusque regnabunt? Quæ cùm ita sint, nõ mirum, si Virgo sapiens, precium Virginitatis intelligens Angelo respondet: *Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco?* Et vos, fratres, præsumite, fidite, roboramini, permanete, qui redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ. Vos etiam, qui hoc nondum vouistis, qui potestis capere, capite: perseueranter currite, vt comprehendatis. Ardua quidem militia, sed infinitum stipendium, dura certamina, sed immortalis corona. Terret mundus, minatur diabolus, repugnat caro, sed consolatur, & inuitat Deus. Neque ipsa virginum Regina, & post eam tot millia sanctorum, & sanctarum virginum in seipsis potuerunt, quod potuerunt, sed in Domino Deo suo.

August. l. de Virgin. c. 27

Psalm. 95.

Sed quid ego in tam corrupto sæculo de virginitate disputo. Vtinam ab adulterijs, à fornicatione, à cogitationibus sordidis, à desiderijs prauis, à verbis lasciuis, ab aspectibus impudicis, ab occultis & horrendis flagitijs, quę filij gehennę in seipsis operantur, contumelia corpora sua afficientes, quæ nominare non audeo, huius sæculi homines se abstinerent. Vtinam vel in tenera ætate locũ castitas inueniret, & non ẽt pueri vix dum nati oĩa genera turpitudinum discerent, loquerentur, exercerent. Vtinam maiores natu, qui vxores ducere decreuerunt, tales se illis conseruarẽt, quales eas inuenire desiderant. Vtinam qui matrimonio iuncti sunt, suis thoris cõtenti, exemplo suo vxores docerent, quantam pudicitiam à Christianis coniugibus Deus requirat. Vtinam in ordine ministrorum Dei nulli reperirentur qui tremenda mysteria impudicis manibus tractare, impudico ore, & corde sumere auderent. Et quanta est hæc iniuria terribili illi maiestati? Quid? Cuius Pater fœminam nescit, cuius Mater virgo est, cuius ministri Angeli sunt, eius tu purissimum, & sacratissimum corpus manibus impudicis contingere, & in sordidum ac cœnosum pectus excipere audebis? Parumne tibi videntur templum Dei, corpus tuum polluisse, nisi etiam polluas & Deum tuum? Et si *qui templũ Dei uiolauerit, disperdet illum Deus*, quid oro illi fiet, qui Deum ipsum polluere ac violare conatur? Num quia solus in cubiculo, sine conscio, sine teste, vel cogitationibus sordidis ac desiderijs impudicis polluis animam tuã, vel quod horrendum, & nefandum flagitium est, & contumelia afficis corpus

Temporũ horum luxuria.

1. Cor. 3.

pus tuum, putas te oculos Dei latere? Falleris, impudice, falleris. Clariùs ea Deus videt, quàm tu ipse ea videas. Nec solùm Deus videt, sed etiam tempore suo in die vltimi iudicij, ab omnibus hominibus ea videri faciet. Tu quidem in tenebris scelus operaris, Deus verò in conspectu Solis huius tanquam in theatro toti mundo turpitudinem tuam spectandam exhibebit. O qualis erit ea confusio, cùm eos, qui habitu & professione, sæpe etiam opinione hominum sancti videbantur, turpissima quæque cogitasse, & egisse, mũdus totus intelliget? Sed fortasse perpauci, aut nulli sunt hic tales. Id ego vehementer cupio, sed tamen hæc dicere volui, vt etiam in posterum non sint, ac vt omnes intelligant angelica puritate nitere, & Solis radijs mundiores eos esse debere, qui Agnum immaculatũ, qui Dei & Virginis filium, qui corpus à Spiritu sancto formatum, manibus quotidie tractant, & qui alijs hominibus, tanquam Soles quidam in firmamento Ecclesię constituti, vitę & morum splendore prælucere debent.

Cæterùm omnes, Auditores, si non solùm pęnas impudicis cõstitutas effugere, sed pręmia castis hoĩbus prę-parata promereri cupimus, ad exẽplũ Dominę nostræ, Matris Dei nostri, zelum magnum pudicitiæ concipiamus, atque hoc præsertim tempore, quo diem Natalem Domini celebraturi, acturique sumus. Si enim oriente Sole, bruta animãlia in antris & speluncis suis absconduntur: num Sole iustitiæ exoriente, homines impudici, brutis animantibus stupidiores, in publicum prodire, basilicas intrare, tremenda mysteria vel sumere, vel cernere audebũt? Num inter choros Angelorum, quibus eo die plena erunt Ecclesię, sordidissimæ sues impunè apparere tentabunt? Quare vt nemo nostrum in tam læta celebritate meritò abscondi debeat, vt nemo confundatur, vt omnes cum gaudio, & lætitia spirituali diem illum celebremus, nemo se brutis impudice viuendo similem efficiat, sed Angelos potiùs, & Angelorũ Reginam, vitæ sanctitate ac puritate imitetur. Quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

CON-

CONCIO QVINTA, SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilaea, cui nomen Nazareth, &c. Luc. 1.

SYNOPSIS.

Connexione huius concionis cum superiore præmissa, duo in Incarnatione consideranda proponuntur; vnum, toti Trinitati commune; alterum, soli Verbi personæ peculiare. Causæ aßignantur, cur Incarnatio Spiritui sancto attribuatur, cum sit opus toti Trinitati commune. Quantæ deinde charitatis opus illa fuerit, per oppositioně Dei & hominis manifestatur. Quid sit virtus Altissimi; & cur Incarnatio per obumbrationem significetur, patefit. Christum peculiari ratione sanctum dici, affirmatur; & num Spiritus sanctus pater Christi dici poßit, disputatur. Ostendendo demum quanta reuerentia nomini & corpori Christi debeatur, grauiter reprehendũtur blasphemi; & taxatur sacerdotum negligentia, & spurcities in conseruandis & mundandis vasis & linteaminibus altari inseruientibus.

Pars altera textus explicationem continuando quinque affert causas, ob quas Angelus Virgini concepturæ præcursoris conceptionem manifestauit. Enodatur insuper illa dubitatio, quomodo potuerit Elizabetha cognata fuisse Mariæ, cum ex familijs diuersis genitæ fuerint; quod multis exemplis fieri potuisse affirmatur. Exponitur præterea, quàm breuibus verbis multas virtutes B. Virgo respondendo ostenderit, præsertim verò humilitatem, fidem, obedientiam, & charitatem. Narrato etiam breuiter Christi conceptionis modo, eleganti similitudine generis humani liberatio ob oculos ponitur, & cur aliqui non saluentur causa affertur. Tandem duplici sale, patientiæ scilicet, & misericordiæ, proposito, quinam hoc, vel illo condiendi sint, ad finem vsque docetur.

SI cœlestium mysteriorum magnitudini, de quibus hodierna die adiuuãte Domino dicturi sumus, parem orationem aliqua saltem ex parte adferre possemus, non dubitarem, optimi Auditores, quin essent omnes facilè intellecturi, quantũ linguæ hominum à linguis Angelorũ differãt. Disserendum est enim de illa Angeli sententia, qua simul paucissimis verbis, & virginis quæstioni respondetur, & totum Dominicæ Incarnationis sacramẽtũ explicatur. Quæsierat virgo castissima, de thesauro virginitatis suæ vehementer sollicita, ad quem modum futurum esset, vt ipsa iuxta Angeli promissionem conciperet, & pareret filium, quæ Deo virginitatem suam nouo exemplo iam dedicauisset. Ei verò quæstioni ita sanctus respondet Archangelus, vt doceat eam, sicut nouo exemplo virginitatẽ suam Deo dicauerat, ita nouo & inaudito prorsus modo concepturam, non ex semine viri, sed opera Spiritus sanct: neque virginitatem eo conceptu, partuq. violandam, sed ornandam ac sacrandam. *Spiritus sanctus*, inquit, *superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*

In Incarnatione duo potissimum consideranda.

Duo quædam, Auditores, in Incarnationis sacramento præcipuè consideranda sunt. Vnum toti diuinæ augustissimæque Trinitati commune: alterum solius personæ Verbi proprium. Vtrumque verò sanctus Angelus ijs verbis, quæ modò recitari audistis, comprehendit. Ac toti quidem beatissimæ Trinitati cõmune fuit, id omne, qd in Incarnatione Dominica ad Deum, tanquam ad efficientem causam refertur, vt animæ seruatoris creatio, vt corporis cõformatio, vt animæ cum corpore coniunctio, vt animæ & corporis cum diuinitate copulatio. Deus enim potentia, sapientia, voluntate, imperio operatur. Vna verò potentia, vna sapientia, vna voluntas, vnum imperium, sicut vna natura, atque substantia, in Patre & Filio, & Spiritus sancto est. Itaque (vt verbis vtar D. Leonis) *quicquid in dispositione rerum omnium agit diuina moderatio, ex totius venit prouidentia Trinitatis. Vna est ibi benignitas misericordiæ, vna censura iustitiæ: nec aliquid est in actione diuisũ, vbi nihil est in voluntate diuersum.* At verò solius personæ Verbi propriũ fuit, humanam naturam ad subsistentiæ propriæ consortium ita assumere, vt ea natura non humana & creata, sed à diuina & increata hypostasi sustentetur. Quanquam enim vna est in Trinitate natura, vna operatio, vna voluntas; tamen non est vna subsistentia, vna hypostasis, vna persona, sed tres, alioqui Trinitatẽ nullam haberemus: ex tribus verò diuinis personis Patre, Filio & Spiritu sancto, sola persona Filij suam ac propriam subsistentiam siue hypostasim cum natura humana communicauit. Nec enim Pater, aut Spiritus sanctus, sed solum *verbum caro factum*. Sed iam ad ipsa Angeli verba veniendum est.

S. Leo ser. 3. de Pent.

Ioan. 1.

Cur Spiritui sancto approprietur cõmune opus Incarnationis.

Spiritus sanctus superueniet in te. Quibus verbis efficientẽ causam Dominicæ Incarnationis ostendit: Quanquam enim, vt paulò antè dicebamus, efficiens causa huius excellentissimi operis tota Trinitas fuit, tota Trinitas animam Christi creauit, tota Trinitas corpus eiusdem in vtero virginis conformauit, tota Trinitas animã cum corpore, & corpus & animam cum Verbi diuini hypostasi copulauit; tamen secundum consuetudinem scripturarum, totum hoc opus Spiritui sancto tribuitur. Neque id sine

 causa.

causa. Primum enim quemadmodũ vox ista corporea, qua verbum nostræ mentis spiritale & incorporeum quasi vestimus, vt auribus corporeis sentiri possit, à spiritu oris humani formatur; ita decebat, vt opus illud, quo verbum diuinum humana carne tanquã voce corporea vestitum est, spiritui oris Domini tribueretur, quo videlicet per huiusmodi similitudines ad intelligentiam aliquam tanti mysterij perueniremus. Deinde, consueuit scriptura diuina ea opera personis singulis attribuere, quæ cum earum proprietatibus magis conueniunt. Vt quoniam personę Patris proprium est principo carere, & Filij, & Spiritus sancti principium esse, inde potentia, & ea, quæ ad potentiam pertinent, qualis est orbis creatio, & conseruatio Patri potissimùm tribuuntur. Quia personæ Filij proprium est à Patre per actum sapientiæ, & cognitionis generari, inde sapientia, & ea, quæ sapientiæ sunt, vt rerum gubernatio, prouidentia, dispositio, Filio tribui solent. Postremò, quia personæ Spiritus sancti proprium est amorem esse Patris, & Filij, atque ab eis per actum charitatis non duabus, sed vnica spiratione procedere, inde charitas, misericordia, benignitas, bonitas, & ea, quę à charitate, & bonitate diuina proueniunt, Spiritui sancto præcipuè adscribuntur. Hinc igitur Incarnationis Dominicæ Spiritus sanctus auctor meritò, iureque optimo prædicatur. *Spiritus sanctus*, inquit, *superueniet in te*. & rursum: *Quod in ea natum est de Spiritu sancto est*. Non quòd Pater & Filius in hoc opere nihil egerint, sed quòd opus Incarnationis, opus maximę & infinitæ charitatis fuerit: *Per uiscera misericordiæ Dei nostri*, inquit Zacharias, *in quibus nos uisitauit oriens ex alto*. & Apostolus Paulus; *Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri Dei*. Et Euangelista Ioannes; *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum*. Et ipse Dominus magnitudinem huius amoris quasi vehementer admirans: *Sic Deus*, inquit, *dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*. Patriarcharum & Prophetarum temporibus guttæ spiritualium donorum, quasi pignora quædam diuini in nos amoris aliquando cadebant: sed nouissimè istis diebus apertæ sunt cataractæ cœli, & tanquam diluuium quoddam charismatum diuinorum effusum est super terram. Qui enim filium suum tam liberaliter dedit, *quomodo non etiam cum illo nobis omnia donauit?* Sic igitur, *sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret*. Magnum profectò clementiæ signum est, ab ingrato & fugitiuo mancipio pœnas non quærere: maius, post multa & grauia latrocinia, atque scelera in gratiam ac beneuolentiam illud recipere: maximum, non in gratiam solùm recipere, sed etiam nouis muneribus & beneficijs ornare. Sed hæc omnia q̃uis rara, q̃uis eximia, q̃uis mirabilia, aliquando tamen & intra homines audiuntur: at quis capiet, vile mancipium furari, & pro eo filium Regis, Rege iubente suspendi? *Sic igitur Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*.

Luc. 1.
Opus Incarnationis, opus summæ charitatis, & misericordiæ.
Luc. 1.
Tit. 3.
1. Ioan. 4.
Ioan. 3.
Rom. 8.
Ioan. 3.

Oppositio inter Deũ & homines.

Nos vermiculi superbissimi vestium multitudine, & pulchritudine luxuriamur, & Deus Filium suum pro nobis mittit, vt tempore frigidissimo nudus iaceat in præsepi. Nos in conuiuijs inter patinas, & pocula potando & fabulando multas horas conterimus: & Deus Filium suum pro nobis mittit, vt fame & siti innocentissimum corpus suum affligat. Nos otiosi lusibus varijs oblectamur, & cantando ac ridendo tempus transigimus: & Deus

Deus Filium suum pro nobis mittit, vt de nostra salute sollicitus (ne forte in æternum pereamus) peregrinetur, concionetur, laboret, quietem nullam capiat, integras noctes pro nobis orando consumat. Nos terra & cinis minimas verborũ iniurias sine stomacho deuorare nõ possumus: & Deus Filium suum pro nobis mittit, vt maledicta & contumelias, vt sputa & alapas accipiat, vt virgis cædi, vt spinis coronari, vt vulnerari atque occidi se æquo animo patiatur. *Sic igitur*, sic sine modo, sine mensura, supra intelligentiam, supra rationem *Deus dilexit mundum*, hoc est, hominem cœno peccatorum à planta pedis vsq. ad verticem capitis sordidum, atq. immundũ; *vt filium suum*, eumque vnigenitum, optimum, sapientissimum, pulcherrimũ, sanctissimum, *daret*. Quamobrem, si opera illa, quæ à diuina benignitate & charitate procedunt, Spiritui sancto tribuẽda sunt, certè imprimis Dominicæ Incarnationis opus sibi Spiritus sanctus optimo iure vendicare potest. Atque hęc quidẽ de eo dicta sint, quod Angelus ait: *Spiritus sanctus superueniet in te*.

Explicat deinde alteram partem Dominicæ Incarnationis, quam solius personæ Filij Dei propriam esse diximus, *& virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Quid enim est aliud virtus Altissimi, quàm *verbum* illud potentissimum, per quod facta sunt omnia: & quod Isaias *brachium Domini*, & Apostolus Paulus *virtutem, & sapientiam Dei* appellare solent? *Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini*, inquit Isaias. Et rursum; *Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est*? Apostolus verò Paulus: *Nos*, inquit, *prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis & Græcis Christum Dei uirtutem, & Dei sapientiam*. Itaque tunc virtus Altissimi beatissimam Virginem obumbrauit, cùm maiestas Filij Dei, quasi lucidissima quædam nubes, super eam descendit, & humanam naturam opera Spiritus sancti de purissima eius carne formatam, sibi arctissimo atque indissolubili nexu copulauit. Neque moueat quenquam, quod Angelus nõ ait, obũbrabit te, *sed obumbrabit tibi:* Græca siquidẽ vox ἐπισκιάζω, quo Lucas vsus est, idem significat, siue cum datiuo, siue cum accusatiuo iungatur, & sicut hoc loco legimus, *obumbrabit tibi*, ita cap. 9. vbi de transfiguratione agitur, legimus apud eundem Euangelistam; *Facta est nubes, & obumbrauit eos*.

Virtus Altissimi verbum Dei. Ioan. 1.

Isa. 51. & 53.

1. Corin. 1. & alibi.

Luc. 9.

Sed cur, quæso (roget quispiam) descensus iste Filij Dei obumbrationis vocabulo explicatus est? Primùm, ad secretum huius mysterij designandum. Siquidem secretissimo atque arcano prorsus mõ, quasi in vmbra, sola diuinitas cum sola Virgine conceptum est operata diuinum. Non oculus humanus, sed ne Angelicus quidem eo penetrare potuit: *Deus* enim qui *lux est, & lucẽ inhabitat inaccessibilem*, totam illa hora felicissimam Virginem suæ maiestatis gloria cooperuit: & hoc est: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Deinde, vt omnes intelligerẽt, non ita Dei Filium in vterum matris descendisse, vt more cæterorum infantium ibi esset inclusus, & extra Virginis vterum nunquam esset, propterea Angelus ait: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, hoc est, ad modum ingentis nubis totam te virtus Altissimi comprehendet: in vtero tuo erit, & in te manebit, & tu in eo, vesties illum, & vestieris ab illo. Vesties tu illum substantia carnis, vestiet ille te gloria suæ maiestatis: vesties Solem nube, & Sole ipso felicius multo vestieris, *Et uirtus Altissimi obumbrabit tibi*. Postremo, quia mirari

Cur Incarnatio dicatur obumbratio.

1. Ioan. 1. 1. Tim. 6.

rari potuisset aliquis, quomodo lucis inaccessibilis accessum ferre, Solis amictum sustinere, & in tam vehementi feruore subsistere tam fragilis natura potuerit, ideo etiam ait Angelus; *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*: Idem enim Iustitiæ Sol, qui Virginem totam præsentiæ suæ luce vestiuit, idē, inquā, potentia sua infinita, atque virtute vmbraculum ei fecit: *Nec mirum* (vt verbis vtar D. Bern.) *si sub tali vmbraculo, talis etiā à muliere sustineatur amictus*.

Ber. serm. sup. illud Signū magnū, &c.

Sequitur. *Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Apte omninò, & apposite, Auditores, Angelus ait, *quod nascetur ex te sanctum*, non enim Christus homo, sicut cæteri sancti, sed singulariter, & modo quodam ipsi soli proprio sanctus fuit. Cæteri omnes vel peccatores nascuntur, & postea sancti fiunt: vel nascunt̃ quidē sancti, vt Ieremias, & Ioānes, sed in peccatis concepti fuerūt. Quòd si D. Mariā sine peccato cōceptam fuisse placet, tamen ex dono gratiæ, non ex natura conceptionis talis fuisse credenda est. Solus Christus non ex complexu coniugij, sed de Spiritu sancto ex Virgine conceptus est, ex ipsa natura, & genere conceptionis sanctus est. Solus ipse ea excellentissima sanctitate pollet, vt nec peccatum fecerit, nec facere potuerit. Itaque non iniuria à Daniele *Sanctus sanctorum*, & hoc loco *Sanctus*, absque vlla additione nominatur.

Christus peculiariter sanctus.

Dan. 9.

Ideoque, inquit, *& quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Sed quid sibi vult illud: *Ideoque*? Quare *ideo*? Num, quia Spiritus sanctus superueniet in te, ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei? Vt sicut Pater genuit Verbum secundum formam Dei, ita Spiritus sanctus genuerit Verbum secundum formam serui? Minimè verò. Neque enim Spiritus sanctus vlla ratione pater Verbi dici potest. Nam non quicunque aliquid agit, continuò pater illius est, alioqui & figulus vasorum, & sutor calceorum, & architectus ædium, & oīs artifex sui operis pater diceretur: sed is duntaxat patris noīe dignus censendus est, qui ex sua, & propria substantia filios gignit. Itaq; Verbum secundum formam Dei patrē agnoscit in cęlo, dum *ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur*; secundum formam serui matrem agnoscit in terra eam, quæ ab Angelo plena gratia salutatur. Nā & à Deo Patre substantiā diuinitatis, & à Virgine matre substantiā carnis accepit. Porro Spiritus sanctus, qui corpus Filij Dei, non ex sua, sed ex sola Virginis substantia fabricauit, non vtiq. pater, aut genitor, sed opifex & architectus corporis Dominici vocari debet. Non igitur quia *Spiritus sanctus superueniet in te*, sed quia *virtus Altissimi obumbrabit tibi*; *ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Nam cū verus & naturalis Dei Filius, qui & verbum, & sapientia, & brachium, & virtus Altissimi nominatur, ipse in vterum matris descenderit, & humanam carnem ex ea assumptam ad hypostasim suam adiunxerit, inde videlicet qui conceptus, & natus de Virgine est, non virginis solius, sed etiam Dei Filius appellatur.

An Spiritus sanctus possit dici pater Christi.

Ephes. 3.

Ait igitur; *Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. At quis non obstupeat, cùm quanto verborum honore Archangelus nominet, quod vilissimi homines tam facilè vel manibus tractant, vel ore sumunt, vel lingua blasphemant? Certe de Christo homine loquitur, nec satis esse putauit, si diceret, Sanctus ille puer, infans ille venerabilis, qui ex te nascetur; sed quasi nullum nomen excellentiam sanctitatis eius explicaret, generali voce vti maluit. *Ideoque*, inquit, *& quod nascetur ex*

Quanta reuerētia, & nomini & corpori Christi debeatur.

te

te sanctum, vocabitur Filius Dei. Vbi sunt modo, qui sanctum sanctorum, ad quem nominandum satis magnũ nomen Angelus inuenire non potuit, tanta facilitate blasphemant, vt sæpe etiam nulla de causa iocando ac ridendo id faciant? Qui si intelligerent in quantam Maiestatem os suum aperiunt, quàm grauiter totam aulam cœlestis regni offendunt, & quàm atrocia supplicia ipsis interim in gehenna parentur, mallent profectò labia sibi vnum cum altero consui, vel certè lingua carere, quàm vel otiosè tam venerabile nomen vsurpare. Vbi sunt et, qui hunc eundẽ sanctũ sanctorum, quem Angelus nominare nõ audet, his proximis terijs in domicilium pectoris sui cum aliquo honore introduxerunt, sed paulò post propter aliquam fallacissimam voluptatem, & verissimam vanitatem, maiore cum ignominia eiecerunt? Quale iudicium, quæso, fiet ijs, qui thesaurum gratiæ Dei, qui carnem illam de Spiritu sancto conceptam, & cum ipsa Verbi persona tam singulariter copulatam contemnunt, vt ei, vel inanissimas nugas anteponant? Quid enim ei non anteponerent, qui pro aspectu vnius mulierculæ, pro vna saltatione, pro vno vini poculo, Christũ vendunt? Certè maiori precio à Iuda traditore venditum eum fuisse legimus. Et tamen de illo scriptum est; *Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum ei erat, si natus non fuisset homo ille:* Vbi sunt postremò sacerdotes Domini, qui hũc sanctum sanctorum, cùm tremenda mysteria peraguntur, in ara præsentem, & multitudine Angelorum stipatum esse nõ dubitant, & nihilominus quasi non eum viderent, vel ab eo non viderentur, incredibili festinatione, sine spiritu, sine affectu, sine timore, & tremore sacra perficiunt, & quod pudet dicere, vel potiùs horreo dicere, sordidissimis linteis, quæ corporalia vocamus, qualia in mensa famulorum suorum ponere erubescerent, illud sanctum inuoluunt, quod Angelus nominare non audebat: Omitto, quod altaria plena sint sæpe pulueribus: taceo, quod etiã araneis liceat circum aras Dei suas telas extendere, & muscas aucupari. Prætereo, quod in tam magno atque horrendo sacrificio sæpe vnam particulam candelæ duntaxat videamus, eamque tam tenuem, vt vel modicus ventus eam non solum extinguere, sed etiam totam de altari exsufflare possit. Nihil dico, quod sæpe ministri tanto sacrificio adhibeantur pueri dissoluti, petulantes, procaces, qui semper oculos huc atque illuc circumferunt, & vel turpiter sedent, vel astant impudenter. Deniq; ita sine vlla pietate, ac deuotione ministrant, ac respondent, vt aliqd aliud agere videantur: nec postea tamen corripiuntur, vt saltem intelligant se male agere. Sed tamen hæc omnia facile patior sileri, sint parua & leuia, si ita placet, quanquam Deo non placeat. Sed quod ipsa corporalia, quibus Domini sacrosanctum corpus imponitur, ita sordeant, quòd purificatoria, quibus sacer calix purgatur, ita quibusdam locis nigra, turpia, olentia, & penè corrupta sint, vt nauseam prouocent, & vix manib. sine horrore tangi possint, hæc profectò tolerari nullo pacto deberẽt, nec certè tolerarentur, si ij, ad quos pertinet ista curare, decorem domus Domini diligerent, & si Dominum suum, propter quem ab hominibus honorantur, ipsi honorarent. Sed ad vos, ò Sacerdotes, ait Dominus per Malachiam: qui respicitis nomen meum, & *vos recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege, propterea, & ego dedi vos contemptibiles, humiles oĩbus populis.* Sed nolo vlterius verenda patrũ detegere, quæ magis tegere cuperem, si non res ipsæ clamarent, illustrarentur, erumperent. Quia verò non dubito, multos esse in ordine sacerdotum viros probos, & doctos, quibus hæc

Matt. 26.

Irreuerentia sacerdotum taxatur.

Malac. 2.

hæc displiceant, eos ego cohortatos volo, vt zelum magnum honoris Domini concipiant, & eos, qui sanctum sanctorum ita contemnunt, admoneant, castigent, confundant, verbis non parcant, neque dubitent, apud Deum se pro eo zelo bonum gradum acquisituros, & magnam fiduciam in Domino.

PARS SECVNDA.

SEQVITVR: *Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Multis de causis Angelus sanct⁹ posteaquam ad quæstionem Virginis respondit, & Incarnationis Dominicę sacramentum exposuit, de conceptione præcursoris beatissimam Mariam certiorē facit. Prima causa est, vt eam, licet credentem; tamen quia res difficillima credenda proponebatur, adhuc magis in fide confirmet. Tametsi enim minus est, si vnum cum altero conferatur, quòd anus sterilis, quàm quòd virgo concipiat; tamen vtrumq; Deo facillimum est, vtrumque naturæ vires ac potentiam superat: quocirca non ineptè vnum ex altero confirmatur. Atque hanc rationem Angelus reddit cum ait: *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*: quasi dicere velit, Hæc tibi de Elizabeth cognata tua significare volui, vt intelligas, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Altera causa est, vt dum sterilis conceptus Virgini nunciatur, & dum miraculum miraculo additur, gaudium etiam gaudio cumuletur. Tertia, vt miraculum Dei, quod præsertim non parum ad Incarnationis mysterium pertinebat, pri⁹ sciret Virgo per Angelum, quàm audiret ab homine, & Dei mater mox futura, etiam consiliorum Dei particeps fieret. Quarta, vt dum nunc seruatoris, nunc præcursoris edocetur aduentus, rerum tempus & ordinem tenens, ipsa melius postmodum scriptoribus, ac prædicatoribus Euangelij reseraret veritatem. Quinta, vt audiēs cognatam vetulam ac grauidam, cogitet adolescentula de obsequio, atque interim locus & occasio detur præcursori in vtero matris exultandi, & officij sui Domino quasdam quasi primitias offerendi.

Ob quinq; causas conceptio præcursoris cōceptura Virgini reuelatur.

Sed quæret aliquis fortasse, Quomodo potuit Elizabeth cognata esse Mariæ? Nonne D. Lucas initio Euangelicæ suæ historiæ ait apertè, Elizabeth de filiabus Aaron fuisse? Nonne B. Mariam certum est esse de filiabus Dauid? Alioquin enim, neque Angelus dixisset: *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius.* Neq; B. Matthæus initio Euangelij scriberet: *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.* Neque Apostolus ad Romanos scribens de Christo diceret: *Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem*. Denique neque ipse Dominus in extrema Apocalypsi se radicem & genus Dauid, stellā splēdidam, & matutinam appellaret. Constat enim Christum non aliter esse filium Dauid, quàm ratione Mariæ. At in libro Numerorum iubentur fœminæ viros non sumere, nisi de sua tribu. Quō igitur fieri potuit, vt cognata esset Mariæ Elizabeth, cùm vna de tribu Leui, ac de filiabus Aaron, altera de tribu Iuda, & de filiabus Dauid esse cognoscatur? Verum quæstionis huius facilis est, & aperta responsio. Neque enim in postremo capite libri Numerorum lex lata de nuptijs, ad omnes mulieres debet extendi, sed solum ad eas, quę fratres nullos habent. Tales erant filiæ Salphaad, quarum occasione, q scripturas legunt, legem illam latam fuisse sciunt. Fœminæ enim, quæ fratres non habent, iuxta aliam legem eiusdem libri Numerorum, in paternam hæreditatem succedunt, & ipsæ duntaxat viros ducere, nisi de sua tribu non poterāt: ne videlicet

Quomodo Elizabeth cognata Mariæ.

Luc. 1.

Matth. 1.

Rom. 1.

Apoc. 22.

Num. 36.

Matrimonia tribuū in casu pmiscētur.

Num. 27.

licet hęreditas de vna tribu in alteram flecteretur, & sortes & possessiones tribuum confunderentur. Cæterùm alijs omnibus, quæ hæredes non erant, liberum erat planè nubere quibus vellent. Itaque Moyses, qui legem illam promulgauit, vxorem Zephoram Madianitidem duxit: Aaron de tribu Leui, vxorem habuit Elizabethā de tribu Iuda: Booz de tribu Iuda Ruth Moabitidem accepit vxorem: Dauid quoque de tribu Iuda, Michol filiam Saul de tribu Beniamin: & Salomon fili⁹ eius filiam Regis Pharaonis in matrimonio habuerunt. Denique Ioiadas Pontifex (vt cæteros omittam) Iosabeth filiam Ioram, & sororem Ochoziæ regum Iuda vxorem habuisse legitur. Quæ cùm ita se habeant, mirum profecto esse non debet, si Maria de tribu Iuda, et familia Dauid cognatam Elizabeth habere potuit de tribu Leui, ac de filiabus Aaron. Quid enim prohibeat, quo minus aliqua soror beatæ Annæ, virum duceret de filiabus Aaron, atque inde existeret Elizabeth? Sicut beata Anna Ioachimo nupsit de filijs Dauid, ex quo nata est Maria: quin non solùm nihil prohibeat, sed etiam valde deceat, vt Messias rex & pontifex futurus, cum vtraque familia, regia scilicet & pontificia, cognationem haberet. Vere igitur Angelus ait: *Ecce Elizabeth cognata tua.*

Exod. 2. *Exod. 6.* *Ruth. 4.* *1. Reg. 18.* *3. Reg. 11.* *2. Par. 22.*

Sequitur deinde, & ait: *Et ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ uocatur sterilis.* Quib. verbis satis apertè demonstrat, conceptionem precursoris diuino miraculo adscribendam esse. Nam Elizabeth iam anus erat, & naturaliter vires ad concipiendum non habebat, & præterea senectuti sterilitas accedebat, quæ vsque adeò omnibus nota erat, vt vulgo sterilis appellaretur.

Concludit tandem Angelus orationem suā, atque ait: *Quia nō erit impossibile apud Deum omne uerbum.* Vbi vel more Hebræorum, verbum ponit pro eo, quod significatur verbo, vt eo loco: *Transeamus usq; Bethlehem, & uideamus hoc uerbū, quod factum est.* Vel certè diuinam promissionem verbum vocauit, vt sensus sit, Deum quicquid loquitur facere, quicquid promittit facilè pręstare posse: non sicut homines, qui suæ imbecillitatis ignari multa sæpe pollicentur, quæ præstare non possunt.

Luc. 2.

Iam verò his omnibus diligenter auditis, Virgo sanctissima certa de nūcio, ac de virginitate secura, statim respondit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum.* Præclara sententia, & Virgine Dei matre digna. Quot enim illustrissimas virtutes his paucissimis verbis prodidit? Quātam verborum moderationem? Quam profūdā humilitatem? Quam firmam fidem? Quam promptam obedientiam? Quam ardentem charitatem? *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum.* Quid breuius, verecundius, moderatius, sapientius dici potuit? Vna eademque breuissima sententia, & Deo pollicetur obsequium, et nuncio defert honorem. Sed quanta humilitate? *Ecce ancilla Domini.* Nondum viderat in Ecclesia sacerdotes, antequam diuinum corpus accipiant, indignos tanto hospite se profiteri, ac dicere: *Domine nō sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Atque id tamen Virgo humilis eundem Christum castis visceribus exceptura, diligenter obseruat, cum honore matris oblato, se ancillam potius agnoscit ac profitetur: *Ecce ancilla Domini.*

Humilitas B. Virginis.

Quæ vero sequuntur, *fiat mihi secundum uerbum tuum*, quantæ fidei verba sūnt? Quam nihil penitùs dubitat, quę ita loquitur? Abrahę fidem Paulus ad Romanos scribens miris laudibus pręedicat: *Qui contra spem, inquit, in spem credidit, ut fieret pater multarū gētiū: Et nō infirmat⁹ ē fide, nec cō siderauit corpus suū emortuū, cū iam ferè centū esset annorū, neq; emortuā uuluā Saræ.* At certè tāto maior ē

Fides.

Rom. 4.

fides Mariæ, quàm fides Abrahæ, quã to maius & mirabilius est virginem concipere, quàm senem generare. Itaque multò ipsa magis *contra spem in spem credidit*, vt fieret mater Domini sui. Neque considerauit portam vteri sui voto virginitatis obstructam, ac munitam. *In repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed* confortata *est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunque* promittit, *potens est & facere.*

Obedientia.

Denique ait; *Ecce ancilla Domini.* Iam verò de obedientiæ promptitudine nihil est quod dicam. Ipsa enim eius oratio quid aliud, quàm summã in obediẽdo alacritatem spirat? Non enim cogitauit, Quid maritus meus dicet, si me grauidam videat? Neque ab Angelo petijt, vt ipse Ioseph mysterium reuelaret: neque inopiam suã considerans metuere cępit, ne Filium Dei, vt par erat, alere non posset. Nihil horum cogitauit, vel timuit, sed parata suspiciones mariti sustinere, parata ꝓ filio stipem mendicare, si opus esset, solo obediendi studio feruens; *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*

Charitas.

At de charitate quid tandem dicemus? Quamuis zelus honoris diuini, humanæque liberationis virgineum eius pectus exurebat, quæ promissione audita de aduentu Seruatoris, nõ contenta præbere consensum, etiam preces, desideria, vota, addenda putauit; *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi* vt locutus es. Non solùm diuinę voluntati assentior, sed etiam opto, ac peto, vt *fiat mihi secundum uerbum tuum.*

Modus conceptionis Christi

Qua oratione finita, nulla interposita mora, credibile est Spiritum sanctũ in eam superuenisse, & mirabili artificio de purissimo eius sanguine, quantum satis erat, in locum conceptioni attributum separasse, atque ex eo pulcherrimum corpus in puncto temporis formasse, eoque animam præstantissimam, non solũ mente, & ratione præditam, sed etiam sapientia, & gratia, ac virtutibus plenam infudisse, neque alio postea tempore, sed in eodem prorsus momento Altissimi virtutem, æternum Dei verbum de sinu patris in vterum matris descendisse, & carnem illam à Spiritu sancto formatam, & mente sapientissima, atque optima animatam, sibi ęterno, felicissimoque matrimonio adiunxisse. Tũc igitur primum iacta sunt fundamenta nostræ liberationis. Tũc spes nobis affulsit recuperandæ antiquæ libertatis. Tunc Virgine Dei matre nouo atque insolito genere gaudij perfusa, totaque cœlesti curia exultante, cani cœpit, quod his diebus mater Ecclesia tanta significatione lætitiæ, cum cantu & gaudio spirituali toties repetit: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Tunc artificio Spiritus sancti nouus hõ, nouo modo conceptus, venit in mũdum, qui nos omnes ablata peccati vetustate renouaret, & de miseris atque afflictis fælices, & beatos efficeret.

Ioan. 1.

Ac vt humanam liberationem breui similitudine comprehendam, & illustrem, & tunc demum dicendi finẽ faciam, quæso animaduertite. Quemadmodum si Princeps aliquis in pomario suo manibus proprijs cedrum arborem plantasset, eamque vehementer diligeret, summoq. studio ac diligẽtia conseruaret: deinde exorta tẽpestate cedrus aresceret, & omnia eius poma adhuc immatura deciderent: adueniret verò post aliquod tempus artifex aliquis admirabilis, qui cedrum aliud naturæ, ac generis eiusdem cũ ijs, quæ aruerant, sed integrum, totum, ac virens, & odorem suauissimum spirans, non ex arbore excitaret, sed nouo atque insolito more manibus suis ipse formaret, & saccharo ac melle summa arte conditum regi gustandum offerret: Rex autem ita eo delectaret, vt statim apud se constitueret, magnam eorum, quæ ceciderant, pomorum partem de hu-

Similitudo

mo

mo colligere, similique modo condita in apothecis suis perpetuò conseruare: ita prorsus casus & liberatio nostri generis se habet. Plantauerat enim olim Deus naturam humanam quasi pulcherrimam cedrum in paradiso voluptatis, eamque tanquam à se satam, nutritam, auctam, vehementer, vt par erat, diligebat; Accidit verò vt coorta tēpestate, vento superbiæ concussa atque agitata, tandem à radicibus arefieret, & omnia eius poma adhuc immatura corruerent, hoc est, nos omnes qui ab Adamo, tanquam à radice dependebamus, ipso peccante, & per peccatū arescente mirabili casu ad terram afflicti, atque illisi penè mortui iaceremus. Verùm cùm multo iam tempore quasi poma semicorrupta, suibusque infernalibus apposita iacuissemus, adfuit tandem Spiritus sanctus, artifex sapientissimus, qui optimo excogitato consilio, nouum quendam hominem, quasi nouum cedrum, Seruatorem videlicet nostrum, non ex corrupta radice, non ex viri semine, qui non nisi Adæ filius esse potuisset, sed nouo inauditoque miraculo, sua virtute, atque arte ex Virginis carne formauit, nec solùm innocentię viriditate pulcherrimum, & omnium virtutum odore suauissimum esse voluit, sed etiam melle ac saccharo diuinæ gloriæ, cœlestisq. felicitatis condiuit. Hinc enim apud Isaiam de ista nouo cedro legimus; *Ecce virgo concipiet, & pariet, filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel; butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum*. Nos quidem omnes, Auditores, prius malum Dei gratia adiuti reprobamus, & bonum eligimus, denique & multum bonis operibus insudamus, quàm ad butyrum & mel suauissimum diuinæ cęlestisque beatitudinis gustandum admittamur. At noster Emmanuel Christus, in ipsa sua conceptione butyrum & mel diuinę glorię non gustauit modò, sed abundanter etiam comedit. Et quis nostrum de torrente voluptatis, nisi in patria bibet, vbi *fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei*? Noster verò Emmanuel *de torrente in uia bibit*. Fuit enim semper, & in ipso quoque vtero beatus. Itaq; cedrum nouum, et suaue, ac melle, & saccharo cōditum, Christus est, q quidē Deo patri oblatus, ita vehementer placuit, ita maiestatem eius oblectauit, vt certò constituerit, nos omnes ex humo colligere, deque ipsis faucibus dæmonum eripere, à sordibus, & corruptione purgare, ac demum saccharo beatitudinis conditos in cœlestibus apothecis collocare, hoc est, magnos, illustres, beatos, felicissimos, immortales, Angelorum & Archangelorum ciues, atque adeò Deos quosdam efficere.

Isai. 7. *Psal. 45.* *Psal. 109.* *Quantum Christus placuerit Deo.*

Sed nunquid omnes eò perueniemus, vt melle ac saccharo condiamur? Minimè vero, Auditores. Sed tamen væ illis, qui non peruenient. Melius erat eis, si nati nō fuissent. Sed cur non omnes peruenient? In promptu est causa: nos enim, vt antè dicebam, per peccatum quasi poma corrupta iacebamus: corrupta verò poma prius à corruptione purganda, & lauanda, & sale atque aceto cōficienda, & præparanda sunt, quàm melle & saccharo condiantur. Iam verò multi sunt, qui melle & saccharo condiri cupiunt: sed pauci qui à corruptione purgari, & lauari, & sale atque aceto confici velint. Purgamur enim & lauamur à sordib. peccatorum aquis Baptismi, & lachrimis pœnitentię: & quidem baptizati omnes sumus, sed sordes post Baptismum contractas, Deus nouit, quam multi verè diluant. Certè lachrimæ veræ contritionis, ita sunt hoc tempore preciosæ ac raræ, vt vix vnquam reperiantur.

Cur aliqui non saluentur.

Porrò aceti & salis duo sunt genra, quorum altero necessario condiri debent omnes, qui ad mel & saccharum diuinæ gloriæ præparantur. Vnum dicitur

Duplex sal patientia & eleemosyna.

dicitur patiētia, alterum eleemosyna. Sal patientiæ pauperibus, sal misericordię diuitibus datur. Itaque quotquot inopia rerum externarum ac facultate laborant, intelligant sale patientiæ se condiendos esse, nec animo deijciantur, nec contra Deum murmurent, nec diuitibus res istas caducas ac fragiles inuideant; sed intelligant & probent consilium Dei, qui omnium curam gerit, & optimè nouit qui sale patientię, qui sale misericordiæ condiri debeant. Et quanquam inopia res est per se insipida et ingrata; tamē si salem patientię habeas, etiam hic in terris sapere & dulcescere tibi incipiet. Quotquot verò diuites estis, intelligite sale misericordię vos condiendos, etsi non pati, saltem compati; si non dolere, saltem condolere alijs debere: compati verò & condolere non verbis tantùm, sed operè & veritate. Tu pecunijs abundas, & vestibus, & lignis, & cibo, & potu, & idcirco neque fame, neque siti, neque frigore vnquam vexaris. Quid igitur ages? Salem tuum accipies, nosti pauperes multos, qui nihil horum habent, qui fame pereunt, qui frigore moriuntur: compatere illis ex animo, adiuua quantum potes: alioqui enim si neque pateris, neque compateris, & nec sale patientię, nec sale misericordię conditis, non video quę spes tibi remaneat. Nouerat Deus te delicatum ac tenerum futurum, nec per viam duram atque asperam inopiæ, & miserię facilè ambulaturum, propterea diuitem te esse voluit, vt saltem per viam misericordiæ, ac eleemosynarum, quæ planior & facilior est, ad salutem peruenires. Quod si neque hoc tibi placet, quid superest, nisi vt excidas à salute, atque à regno beatitudinis excludaris? O si diuites homines intelligerent, quàm vili precio nunc infiniti et immortales thesauri emi possent, longè aliter opes suas consumerent! Cùm vrbes vi captę spoliantur, ac diripiuntur, milites, qui eas diripuerunt, nihilo ferè res maximas, & preciosissimas vendunt, quæ alio tempore multo auro vix emi potuissent. Atque hoc tempus nunc agitur, Auditores, *regnum enim cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*: Christus autem qui iam illud obsedit, oppugnauit, occupauit, spoliauit, nūc vilissimo precio, ac fere nullo, spolia illa diuina, indumenta illa gloriæ, cœlestia illa palatia vendit. Nunc vel calice aquæ frigidæ, sempiternæ diuitiæ emi possunt. At verò post mortem, nullæ pecuniæ, nulli labores, nec ipsa vita sufficiet, vt vel exigua domuncula, in regno cœlorum ematur. Quare agite nunc diuites, & caducas opes, ludibria ista fortunæ, quæ & alioqui hic relinquetis, cum æternis & immortalibus commutate: de iniquo Mammona facite vobis amicos, qui vos, cum defeceritis, in æterna recipient tabernacula. Deinde ita agite, vt pro paruis magna, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus ęterna aliquando recipiatis. Amen.

Diuites si nō dolere, saltem condolere oportet.

Matt. 11.

Matt. 10.

Luc. 16.

CON-

CONCIONES DVODECIM,

ARGVMENTA TOTIDEM CONTINENTES ad hominem Catholicum in sua fide confirmandum, & Hereticum à perfidia sua conuertendum.

CONCIO I.

DE LVMINE FIDEI.

SYNOPSIS.

EXordium breuiter causam reddit, cur potissimùm hæc argumenta tractanda suscipiantur, nimirum ob periculosa, & tot sectis hæresum referta hæc nostra tempora. Duas res Catholicos in Ecclesia continere, lumen fidei internum, & notæ quædam externæ; & quænam illæ sint, ex Diuo Augustino probatur. Docetur, lumen fidei se per modum intellectus principiorum habere. Fidei necessitas contra Pelagianos, multis argumentis astruitur; eiusq; efficacia & præstantia varijs similitudinibus asseritur. Ostenditur præterea quibus rebus fides conseruetur, quibus item amittatur. Causæ assignantur, cur tam facilè & tam breui multæ hæreses tantum sumpserint incrementum. Tandem grauiter reprehenduntur ij, qui fideles verbis, factis tamen fidem negat; qui proinde Deum irritant, vt nos in infidelitatem labi patiatur.

CVM

CVM semper maxime necessarium esse duxi, optimi Auditores, in ea Ecclesia permanere, in qua vera atque orthodoxa fides, verus Dei cultus, vera remissio peccatorum, verum salutis atque æternæ hæreditatis pignus reperitur; tum hoc potissimum tempore, quando propter hæresum & sectarum multitudinem, tam densæ errorũ tenebræ toti penè orbi terrarũ offusæ sunt, & nox tã terrã mundum prope vniuersum occupauit atque inuoluit, vt iam periculosa illa tempora adesse videantur, de quibus Dominus in Euangelio; *Multi*, inquit, *surgent pseudoprophetæ, & seducent multos: & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Et rursum: *Cum uenerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra?*

Quam periculosa sint tempora nostra.

Matt. 24.

Luc. 18.

Aspicite enim, & intuemini faciem orbis terrarum, quot in eo reperiuntur Athei, Pagani, Iudæi? Quot regiones, quot regna, quot prouinciæ à Christo ad Mahometismum defecerunt? Schisma atque hæresis Græcorum, Iacobitarum, Nestorianorum, nonne Orientem penè totum absumpsit? Septentrionem nonne lues Arriana, Sabellica, Lutherana, ex magna etiam parte Grecorum tabes, penitus infecit? Africam vniuersam, vbi quondam tot sedes Archiepiscoporum & Episcoporum fuerant, nonne partim Mauri, Mahometi sectatores, partim Aethiopes, solo nomine Christiani, & à vera Christi Ecclesia iam olim separati, occupant? Quid de Occidente dicemus? Quis enumeret sectas Confessionistarum, Anabaptistarum, Caluinistarum? nonne tot fere hęreses spatio quinquaginta annorum nostris diebus exortæ sunt, quot ab Apostolorum temporibus, per totos mille & quingentos annos? Præterea auaritia, superbia, luxuria, ambitio, doli, fraudes, mendacia, omnia vitia, omnia scelera, omnia flagitia sibi pectora atque animos mortalium ita vendicarunt, vt periculum sit, ne *in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi*, ac dicere incipiant, Est ne Deus in nobis? sumus hæreditas & peculium Domini, an non?

Matt. 24.

Sed quanquam hæc ita se habeat, manet tamen sententia Domini: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* manet sententia beatissimi Cypriani: *Quisquis ille est, & qualiscunque, Christianus non est, qui in Ecclesia Christi non est.* Et alio loco: *Quisquis ab Ecclesia separatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, profanus est, hostis est, habere non potest Deum patrem, qui non habet Ecclesiam matrem.* Si potuit euadere qui extra arcam Noe fuit, & qui extra Ecclesiam pacis fuerit, euadet. Quoniam igitur extra veram Christi Ecclesiam neque salus, neque remissio peccatorum reperitur, & tamen tam grande periculum nobis hodie vbique imminet, ab istis latronibus atrocissimis animarum, neque aliud facilius est, quàm vt homines incauti ab arce Ecclesiæ aberrantes, in laqueos, ac retia infidelitatis incurrant; nihil me fructuosius, atque vtilius in concionibus illius anni tractare posse, existimaui, quàm argumẽta aliquot, quibus perspicuè ostendatur, Religionẽ, quam Dei beneficio amplexi sumus, omnibus sectis, ac superstitionibus Iudæorum ac Paganorum, imò hæreticorum etiam iure ab omnibus, qui sapiunt, anteponi, & eam solam esse, qua Deus piè, sanctèque colatur, quæque cultores suos ad verum æternæ fælicitatis portum perducat.

Ibidem.

Extra Ecclesiã nulla salus.

Cypr. l. 4. epist. 2. & lib. de unitate Eccles.

Quia verò hæc disputatio penè tota in fidei confirmatione versabitur, vt etiam aliquid detur moribus, con-

ciones nostras in duas partes diuidemus; in priori argumento, quod iam diximus, explicabimus: posteriori primam sententiam eius epistolæ, quæ inter sacrorum solemnia lecta fuerit, ad morum ædificationem exponemus.

In Ecclesia potissimùm lumine fidei, & notis Ecclesia retinemur.

Duo sunt, quæ nos præcipuè mouēt ad credēdum, lumen fidei internum, & argumenta quædam externa. Atque argumenta quidem, de quibus agere instituimus, sunt omnino duodecim: nempe Religionis Christianæ veritas, puritas, efficacitas, antiquitas, amplitudo, firmitas, lumen propheticum, gloria miraculorum; probitas vitæ, testimonium ac approbatio inimicorum, mores Ecclesiæ veteris, & mores veterum hæreticorum. Quæ argumenta non quidem omnia, sed eorum aliqua, quid in D. Augustino viro sanctissimo atque doctissimo effecerint olim ipse in libro, quem contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamēti, scripsit, his verbis docet:

August. cōtra Epist. Fūda. c. 4.

Multa sunt, inquit, quæ in gremio Ecclesiæ Catholicæ me iustissimè teneāt. Tenet cōsensio populorum et gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli successio Sacerdotū. Hæc ille vir, qui non minùs diuino lumine, q̃ acerrimo grauissimoque iudicio præditus erat, quique omnium optimè, quid inter sanam doctrinam Ecclesiæ, & insana hæreticorum dogmata intersit, iudicare poterat.

Ac de argumentis quidem externis alias, hodie solum de lumine fidei: quam eximium sit, quàm necessarium Dei donum, & qua cura & sollicitudine conseruandum, pro tempore disseremus. Etenim lumen fidei non mihi minus necessarium esse videtur ad ea dogmata credenda, quæ nobis Ecclesia Catholica proponit, quàm sit lumen intelligentiæ naturale ad prima principia cognoscenda. Quemadmodum enim omnes homines natura li quodā lumine præditi sunt, quo prima principia, sine labore sine, argumētis, vera esse intelligūt: nec .n. est quisquam, qui rationes, & argumenta petat, cùm eiusmodi principia proponuntur, scilicet bonum esse prosequendum, malum fugiendum, tria plura esse, quàm duo, tria & duo esse quinque: sic etiam omnes Christiani lumine quodam diuino, & supernaturali à Deo illustrati, principia prima nostræ fidei, etiamsi difficilia, & rationem excedentia, verissima esse, & certissima confitentur.

Lumen fidei habet se per modum intellectus principiorum.

Quænam est causa, cur bruta animantia doceri non possunt? Accipe brutū aliquod animal, equū, accipitrem, vide vtrum possis ei persuadere aliquam veritatē. Certè non poteris, etiamsi omnem Dialecticam & Rhetoricam adhiberes. Vnde hoc? Quia naturali lumine intelligentiæ caret. Ad eundem modum omnes nostræ conciones, nec solùm conciones, sed omnia alia nostra signa, & prodigia non sufficiunt, vt fidem nostram Ethnicis, & hæreticis persuadeamus, nisi Deus ipse doctor accedat, & mētem eorum hoc diuino lumine illustret.

Error Pelagianorū.

Pelagiani quidem diuinæ gratiæ contemptores, & suarum virium superbissimi laudatores, affirmare non dubitabant, nos isto lumine non vsq; adeo indigere, neque fidem alia ratione in sacris litteris donum Dei appellari, quàm quòd gratia & dono Dei fiat, vt Scripturas sanctas, & prædicationes Euangelij habeamus. Sed longè aliud nobis Christ⁹ ostendit, aliud Apostoli docuerunt, aliud experientia, & vsus testatur.

Fidei necessitas.

Quid enim non viderunt, & audierunt, qui Christum ipsum, hoc est, Verbum & Sapiētiam Patris concionantem, & signa facientem viderunt & audierunt? Et tamen Beatus Ioannes de eis scriptum reliquit: *Cùm autem tanta signa fecisset coram eis, nō credebant in eum.* Quid sapiētius sapientia? Quid eloquentius verbo? Quid sanctius eo, qui dicere poterat;

Ioan. 12.

Ioan. 8. terat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Quid eo mirabilius, qui etiam *Ioan. 11.* quatriduanos mortuos solo verbo ac imperio ad vitam reuocabat? Et tamen cum tanta signa fecisset, tantus ac talis esset, non credebant in eum. *Ioan. 6.* Itaque rectè Dominus dicebat eis: *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, Ibid.* venit ad me. *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt: propterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi Act. 6. & 9.* fuerit ei datum à Patre meo. Apostolus Paulus ante conuersionem certè audierat, si non alios, saltem Beatum Stephanum *plenum Spiritu sancto* ita concionantem, vt nemo posset *resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur* in eo, eumque viderat *signa* maxima, *& prodigia in populo* facientem, & nihilominus tanto odio fidem nostram persequebatur, vt aliquando *spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, epistolas* peteret à Principe Sacerdotum *in Damascum ad Synagogas, ut si quos inuenisset huius uiæ uiros ac mulieres*, eos *uinctos Eiusdem efficacia.* *perduceret in Ierusalem:* At posteaquā *circumfulsit eum lux de cælo*, quæ oculos eius excæcauit, & mentem illustrauit, repente totus mutatus est, & qui antea Christi nomen persequebatur, is postea coram Regibus & Principib⁹ toto orbe idem portauit; & qui Ecclesiam antea omnibus viribus deuastabat, is postea in iisdem ædificandis Ecclesijs plus omnibus laborauit; & qui stulta & ridicula esse dicebat, quæ à Christianis dicebantur, is po- *1. Tim. 3.* stea solam Christi Ecclesiam solam columnam ac firmamentum veritatis solus appellauit. Quæ tantę & tam mirabilis mutationis causa fuit? Quis in momento Paulo persuasit, id quod antea nec verba, nec miracula persuadere potuerant? Certè non aliud, quàm vnctio Spiritus sancti; Vnctio docuit eum, internum doctorem ac testem habuit eum, de quo Beatus Ioannes *1 Ioan. 5.* aiebat: *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in semetipso.*

Non legistis quid B. Augustinus de hoc testimonio dicat? *Audiam*, inquit, *& intelligā quō in principio fecisti cœlum et terram: sc. ipsit hoc Moyses, scripsit, & abijt, transiuit hinc ad te, ne que enim nunc ante me est. Nam si esset, tenerem eum, & rogarem eum, & per te obsecrarem, ut mihi ista panderet, & præberē aures corporis mei sonis erumpentibus ex ore eius; & si Hebræa uoce loqueretur, frustra pulsaret sensum, nec modò mentem meam quicquam tangeret; si autem Latinè, scirem, quid diceret. Sed unde scirem, an uerum diceret? Quod si & hoc scirem, num & ab illo scirem? intus in domicilio cogitationis, nec Hebræa, nec Græca, nec Latina, nec barbara ueritas, sine oris ac linguæ organis, sine strepitu syllabarum diceret, Verum dicit, & ego statim certus confidenter illi homini tuo dicerem, Verum dicis.* Hoc igitur est lumen fidei, Auditores, testimonium quoddam Dei, quo intus in domicilio cordis dicitur nobis, Ita est, nihil hæsites. *Argumentum est non apparentium*, quo videlicet hoc credit, quod non videt: vel potius vt B. Augustinus scribit, quo *certissimè uidet, nondum se uidere, quod credit*. Atque hoc argumentum, hoc lumen, hoc testimonium Dei internum, si cum externis illis argumentis ac testimonijs adiungatur, (de quibus in alijs sequētibus concionibus dilleremus) ita manifestum & perspicuum efficiet, credibilia, & omnibus sectarum atque hæresum decretis anteponenda esse, quę nos Ecclesia Catholica docet, vt nemo sit, qui non exclamet; *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Augu. lib. 11. Cōfess. cap. 3.

Heb. 11.

Augu. ep. 85. ad Constant.

Psal. 92.

Quanti fides æstimanda.

Quæ cùm ita sint, non arbitror nobis esse diuturiùs laborandum, vt vos hortemur, vt hoc eximiū Dei donū hoc cœleste ac diuinum lumen omni animi prouidentia conseruetis: præsertim hoc tempore, quo tam facilè illud in tam multis ab eo vento, qui ab Aquilone spirat, extingui videmus. Siquidem miserum est & amarum à Do

mino

mino separari, & iacturam facere charitatis: sed multò miseriùs est & amariùs circa fidem naufragare. Quid enim est fides nisi semen, nisi radix nisi basis fundamentumque iustitię? Quis magis arbori nocuit, qui ei solũ truncum præcidit, an qui eam funditus eradicauit? Quis maius detrimentum attulit ædibus, qui tectum diruit, an qui fundamentum euertit? Quanto labore iaciuntur fundamenta? Certè nõ parũ fecit, q̃ fũdamenta iecit. Et in arborib. licèt radix sine trũco et ramis fructus nõ ferat; tñ si denuo Sol eã respiciat, si rursũ cęlestibus imbribus irrigetur, iterum ex ea, & truncus, & rami pullulabunt. Sic etiam quanquam fides sine charitate mortua sit, neque fructus bonorum, & Deo gratorum operum pariat, tamen si Sol iustitiæ Christus Dominus Deus noster, misericordiæ radijs agrum cordis iterum respiciat, & eum pluuia voluntaria, aqua Spiritus sancti, lachrimis compunctionis inebriet, ò quanta celeritate charitas iterum pullulabit, & inde flores, & fructus bonorum operum renascentur? Itaque magnum donum est etiam fides mortua, & informis, & omni conatu ac viribus conseruanda.

Quib. remedijs cõseruetur fides.

At quibus rebus conseruatur fides? Bonis operibus, Auditores. Quibus rebus tandem amittitur? Operibus malis, flagitijs, facinoribus, luxuria, ebrietate auaritia. Non dico ego quidem, vt Lutherani mẽtiuntur ac delirant, *omne peccatũ esse infidelitatem; & esse non posse in peccatoribus fidem*: hoc ego non dico, noui enim Ecclesiam sagenam esse plenam bonis & malis piscibus; nec illud ignoro, in Ecclesia neminem esse posse sine fide. Quid igitur dicimus? nempe peccatorum multitudinem, peccandi facilitatem, consuetudinem corruptè viuendi viam esse, & quasi gradus quosdam ad infidelitatem. Homines enim ita comparati à natura sunt, vt id facilè ac libenter credãt, qd cupiũt, qd

Cupita facilè credũtur.

placet, quod delectat. Non est difficile voluptuarijs et carnalibus hominibus persuadere, Sacerdotes vxoratos esse debere, castitatem impossibilem esse, ieiunia esse superflua, ciborum delectum esse superstitiosum. Non est apud auaros difficile vsuras excusare, apud ambitiosos Simoniã, apud luxuriosos fornicationẽ. Legite Euãgelium Lucæ: *Audiebant*, inquit, *omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum.* Non credebant Pharisæi differenti Domino, ac dicenti: *Nemo potest duobus Dominis seruire: non potestis Deo seruire & Mãmonæ.* quin & deridebant eum. Quare? Quia erãt auari, neque à Mammona auelli se patiebantur. Rursus alio loco ad ambitiosos; *Quomodo*, inquit Dominus, *uos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriã, q̃ à solo Deo est non quæritis?* Nõ miror, inquit, quod non creditis; mirarer potius, si crederetis, quando superbia & ambitio ita oculos vestros excœcauit, vt humilem incessum, honorum contemptum, agnoscere non possitis. Accepissent sanè Pharisæi libenter Christum, si non crucem, nec humilitatem prædicasset, sed *primos discubitus in conuiuijs, primas cathedras in synagogis, salutationes in foro*, denique opes & honores sectatoribus suis promisisset. Itaq; non mirum est, si tam multi, & tam facilè Mahometo primùm, deinde Luthero nostris temporibus carnis libertatem prædicantibus, & habenas libidinibus laxãtibus se adiunxerint. Erant enim vtroque tempore, vt ex historijs cognosci potest, mores hominum Christianorum magna ex parte corruptissimi: Sacramenta, Religio, disciplina ecclesiastica contemnebantur, conculcabantur, & regnabant omnia genera vitiorum, ita vt homines iam ita affecti, *sanam doctrinam non* sustinerẽt, *sed* quærebant *sibi magistros prurientes auribus.* Non fiebãt hæretici, quòd nemo eis hæreses prædicaret; sed ipsi iam satis erant ad hæreses

Luc. 16.

Ibidem.

Ioan. 5.

Luc. 20.

Cur quædam hæreses tam facilè incrementum sũpserint.

2. Tim. 4.

reses suscipiendas præparati : ligna erant arida, atque ad flammam concipiendam maximè idonea, solum desiderabatur, qui ignem mitteret & accenderet. Non defuit Diabolus muneri suo, sed repente ministros excitauit, qui & sermonibus, & operibus ignem accenderent. Et iam videmus tantum breui tempore plerisque in locis incendium excitatum, quantum multis annis, & magno labore restingui non poterit.

Ioan. 12.

Quare, fratres mei, aliorum exemplo educti, *ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant*: laborate, operamini, nolite torpere, ne vos sicut multos alios infidelitatis tenebræ comprehendant. Et sicut is, qui noctu, & flantibus ventis lucernam manu tenens iter facit, opponit manum lumini: ita & nos, Auditores, opponamus manus bonorum operum sanctæ fidei, ne ventorum flatibus, qui regionem istam per flare cœperunt, extinguatur, & nos tenebræ comprehendant. Vis, frater, non amittere fidem erga Sacramenta? honora Sacramenta: vtere Sacramentis; accede frequenter, & ex animo ad confessionem, communica sanctis mysterijs. Vis non amittere fidem erga ieiunia, erga indulgentias, erga bona opera? Ama ieiunium, amplectere indulgentias cùm opportunitas datur, exerce te assiduè in bonis operibus. Alioquin quid mirum est, si Deus permittat te circa fidem naufragare?

Multi fideles factis fidem negant.

Sanè, fratres, nos ridiculi sumus, & plus quàm paradoxa dicere videmur. Dicimus, & certò asserimus, sacram Eucharistiam fontem ipsum gratiæ, & omnium bonorum continere, tamen vix singulis annis, & tunc compulsi ad sumendam eam accedimus. Quid est hoc, quod agimus? Intelligimus, quæ dicimus? Quis credet nobis? si diceremus, in tali parte vrbis iacet aceruus maximus pecuniarum, & licet omnibus accipere inde, quantum volunt, quis non statim iret? Certè plateæ non caperent euntes homines, & redeuntes. Sic etiam clamamus contra hæreticos, Sacrosanctam Eucharistiam verum, verissimum, ipsissimumque Christum Deum & hominem continere; Interim tamen ita nos gerimus, vt nihil minus credere videamur. Sacra altaria in plerisque locis sunt plena pulueris, dependent hinc inde telæ aranearum, corporalia, purificatoria, sacra vasa ita in multis locis sunt sordida, vt vomitum prouocare possint. Sacerdos ipse tam præcipitanter, ita indeuotè, ita frigidè sacra illa, & Angelis tremenda mysteria peragit, vt clamare omnibus videatur, se neque Christi, neque Angelorum præsentiam agnoscere. O quam atroces pœnas luent, qui recipiunt pecunias beneficiorum, & in vsum Ecclesiæ vnum obolum non expendunt!

Deus in infidelitatem nos labi sinit.

Quæ cùm ita sint, nolite mirari, si tollitur à vobis regnum Dei, & datur alijs, qui nunc recens in Oriente, & Occidente, & in nouo orbe conuertuntur. Deus enim ita nobiscum agit. Vos, inquit, contemnitis pœnitentiam, tollam à vobis Sacramentũ pœnitentiæ, contemnitis Eucharistiam, tollam eam à vobis. Contemnitis Sacerdotes, tollam à vobis Sacerdotes. Vos enim ita agitis, quasi hæc nihil sint, & ego permittam, vt veniant homines, qui seriò dicent hæc nihil esse, & id vobis in perniciem, & damnationem animarum vestrarum persuadeant: extinguam modicum lumen, quod in vobis est: patiar vt tenebræ vos com-

comprehendant, & in tenebris viuatis, in tenebris moriamini, & ex tenebris interioribus ad tenebras exteriores in gehennam descendatis. Neque fides mea detrimentum patiotur. Nam si hic minuatur, alibi propagabitur. Et hoc ita esse quis non videt, Auditores? Quam multi quotidie conuertuntur in Oriente, in regionibus latissimis Indiarum? Quàm multi in Septentrione, in regnis Iaponiæ? Quàm multi in Occidente, in regnis Americæ? Quam multi in Meridie, in regnis Brasiliæ, & in finibus Africæ? Fides recedit, Auditores, abit ipsa à nobis, neque ipsa detrimentum patitur, quæ alibi propagatur, sed nos detrimentum patiemur, nos tenebris inuoluemur. Ergo *ambulate, dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant*, Amen.

Ioan. 12.

CONCIO SECVNDA, DE ANTIQVITATE CATHOLICÆ Ecclesiæ.

SYNOPSIS.

PRæparatione quadam ad dicendum præmissa, ennumerantur argumenta fidei externa, inter quæ primum Antiquitas Ecclesiæ Catholicæ, de qua & præsens habetur concio. Atque in primis nostræ legis antiquitas ex comparatione sacrarum & profanarum litterarũ, atque earundem authorum dilucidè ostenditur; & è contrario omnium hæreticorum nouitas vel ex vno Luthero manifestatur, & in medium adducitur. Nugatorium hac super re hæreticorum effugium refutatur, & valido dilemmate retunditur. Origo Papatus inuestigatur, & quam plurimis SS. Patrum & Conciliorum testimonijs stabilitur. Hæretici SS. Patres adulatores censentes, ipsius Christi testimonio redarguuntur. Non modo Petro, sed & successoribus commissam esse vniuersalis Ecclesiæ curam, probatur. In nomine Papistarum & Homousianorum meritò esse nobis gloriandum asseritur; & hæreticis sua nouitas per Patrum auctoritates diuersas exprobratur. Ac demum vt nouitatem istam fugiamus admonemur.

DVO

DVO sunt, optimi Auditores, quæ nos ad eã fidem & Religionem, quam in Baptismate suscepimus, & quam in Ecclesia Catholica didicimus, & ad hunc vsque diem professi sumus, conseruandam ac retinendam in primis iuuant; lumen fidei internum, quod diffusum est in cordibus nostris per Spiritum sãctum, qui datus est nobis: Argumenta etiam ac testimonia quædam externa, quæ si diligenter inspiciantur ac considerentur, perpendanturque, non parum lucis adferent ad illustrandam nostræ fidei veritatem. Ac de lumine quidem fidei, quas vires habeat, & quanta cura ac sollicitudine sit conseruãdum, ea disseruimus oratione superiori, quæ hoc loco & hoc tempore disserenda esse existimauimus. Nunc argumenta illa externa proponenda sunt, atque explicanda, vt Catholicum hominem, & salutis suæ studiosum, tàm aduersus præsentes, quàm aduersus futuros Christianæ Religionis hostes armemus, & super firmam petram iam gratia Dei collocatum ita confirmemus, ac stabiliamus, vt nulla vi, nulloque impetu eorũ vẽtorũ, qui à spiritib. erroris, & seductionis excitati, ab Aquilone perpetuò spirant, cõmoueri possit.

Argumenta fidei externa. Radix igitur & quasi fons externorum argumentorum est excellentia atque præstantia nostræ legis. Ea siquidem multa complectitur, quibus omnibus sectis & superstitionibus paganorum & hæreticorum facilè antecellit: videlicet, Antiquitatem, Amplitudinem, Firmitatem, Veritatem, Puritatem, Efficacitatem, Lumen propheticum, Splẽdorem miraculorum, Probitatem vitæ, & alia, quæ concione superiori enumerauimus. Hodie solùm de primo argumento, nempe de antiquitate disseremus: cætera suum locum in concionibus sequentibus habebunt.

Antiquitas legis nostræ. Initio igitur lex nostra vetustissima est siue scripturam, qua ea cõtinetur, siue Religionem ipsam considerare volueris. Quemadmodum enim Deus prior est diabolo, & bonum prius, quam malum, & veritas prior mendacio; ita Scriptura Dei, & Ciuitas & Religio Dei prior omninò est, quam scriptura, & ciuitas, & superstitio diaboli, vt B. August. & Tertullianus euidenter ostendunt. *Aug. l. 18. de ciu. c. 37 Tertull. in Apol. c. 19* Libri quos Moyses noster conscripsit, non solum libros, sed & ipsos Deos, & oracula, & templa Gentilium multis sæculis vincunt. Ac Philosophi quidem omnes Græcorum partim ęquales, partim posteriores, nullo modo superiores nostris Prophetis fuerunt. Porrò Orpheus, Musæus, Linus, inuentores Græcarum fabularũ primi ante Prophetas q. dẽ nostros, sed nõ ante Moysen extiterunt. Itaque Græcorum superstitio sine vlla dubitatione, multò est nostra Religione recentior. Iam verò sapientia, quam vocant, Aegyptiorum ante Moysen nostrum aliqua iam fuisse reperitur: alioqui non diceret in Actis Apostolorum B. Stephanus, *Act. 7.* eruditum fuisse Moysen in omni sapientia Aegyptiorũ: sed num Aegyptij sapientes priores Patriarchis nostris fuerunt? Nonne ab ipsis in terra eorum peregrinantibus, omnem sapientiam hauserunt? Nonne Isis, quæ literas docuit Aegyptios, tẽporibus nepotum Abrahæ nata esse perhibetur? Quid verò de Enoch dicemus, qui septimus fuit ab Adam, & membrum Ecclesiæ nostræ existens, de temporibus nostris prophetauit, vt B. Apostolus Iudas in epistola sua canonica scriptum reliquit.

Sed & hæc nimis antiqua, neque hoc tempore adeo necessaria prætereamus, & Ecclesiæ ætatem, non ab initio mundi, sed ab eo tempore consideremus, quo liberator noster Christus filios Dei, qui erant dispersi, con-

gregare cœpit. Certè Christiana Religio non heri, aut nudiustertius, sed mille quingentis & septuaginta annis à Christo, Dei, & Virginis Mariæ Filio, inchoata in Palæstina primùm, deinde toto orbe vsque ad vltimum terræ seminata & propagata est. Sic enim Prophetæ prædixerant: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.* Et rursum: *Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ.*

Isa. 2.

Ibid. 49.

Iam verò quis nesciat omnes hæreses esse posteriores? Certè enim Arriani ante Arrium non erant, neque Macedoniani ante Macedonium, neque Nestoriani ante Nestorium, neque Pelagiani ante Pelagium, neque Mahometani ante Mahometum, neque Lutherani ante Lutherum. Hos verò omnes, quis ignorat post annum trecentesimum, vel quadringentesimũ, vel quingentesimum, vel millesimum quingentesimum à Christi Seruatoris aduentu exortos esse? Nonne magnũ argumẽtũ veritatis est, qđ nos possumus ita origines singularũ hæresum ostendere, vt nominemus auctorem, notemus annum, designemus locum, ostendamus causam, vel occasionem potiùs nouorum dogmatum? Ac vt ponamus exemplum in Luthero, quis nescit sectam, vel sectas potius eorum qui dicuntur Lutherani, auctore Luthero quodã Monacho Augustiniano, anno decimoseptimo supra millesimũ quingẽtesimũ à partu Virginis, VVittenbergæ, quod oppidum est Saxoniæ, occasione Indulgentiarum à Leone Decimo Pontifice concessarum, primum incepisse? Nam ante illum annũ, neque vnquã vel per somnium nomen Lutheranorum auditum est: Sed neque ipse Lutherus tunc erat Lutheranus, imò verò in Catholica Ecclesia Sacerdotem, & Doctorem, & Monachum, & Romani Pontificis obedientem filium se profitebatur. De inde quando primum se ab Ecclesia Romana separauit, nullũ penitus inuenit suæ sectæ, sed *ipse primus nulli succedens, & à seipso incipiens*, (vt B. Cyprianus de Nouatiano loquitur) *nouum hominum cœtum congregare cœpit.* Erant enim tunc temporis sectę variæ & permultæ pręter Romanam, hoc est, veram & Catholicam Religionem, vt Iudæorum, Paganorum, Græcorum, Iacobitarum, Armenorum, VValdẽsium, et Bohemorum, siue Hussitarum. Certum est autem, vel ipso Luthero teste, nullam earum sectarum, quæ tunc extabant, ei placuisse, ab Ecclesia verò Romana sponte sua eum recessisse. Quid igitur superest, nisi vt nouam hæresim condiderit? Nam si non est ita, ostendat originem antiquiorem, numeret suos prædecessores, notet loca & tempora, vbi & quando fuerunt. Nam nisi profectò in aliquo abditissimo penuario inuenerit aliquos suę sectæ doctores, & antistites, & eos ibidem perpetuo inclusos continuerit, suspicari non possumus, vel vnum, qui eum in ea hæresi præcesserit.

Nouitas hæresum.

Dicet fortasse, se nullum quidem inuenisse, sed non ideo nouam Religionem inchoasse, imò potius veterem, quę Christi & Apostolorum temporibus florebat, excitasse. Sed Solis luce clarius est, nullum vnquam apertiùs cum Christi & Apostolorum dogmatib. pugnasse. Nunquid extincta erat, vt eam Lutherus quasi ab inferis reuocare deberet? Et si res ita se habet, vbi est illud: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi?* Vbi est illud: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam?* Vbi est illud: *Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua?* Vbi est illud: *Regni eius non erit finis?* Vbi illud Cypriani: *Ad Romanam Ecclesiam perfidia non potest habere accessum?* Et illud Hieronymi: *Romanam fidem Apostolico ore laudatam præstigias*

Nugatoria euasio hæreticorum.

Matt. vlt.

Ibid. 16.

Luc. 22.

Ibid. 1.

Cypr. l. 1. Epist. 5.

Hieron. Apol. cõtr. Ruffin.

gias non recipere, & etiamsi Angelus aliter annunciet, quàm prædicatum est Pauli Apostoli auctoritate munitum non posse mutari? Et illud D. Bern. *Dignum arbitror ibi potissimum* nempe in Ecclesia Romana, *resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum?* Quòd si non perierat, sicut verè non perierat, vbinam erat antequam Lutherus exoriretur? Num apud Iudęos, aut apud Mahometanos? an apud Armenos, & Græcos? An apud VValdéses, & Hussitas? At apud ista monstra & portenta, vel ipso Luthero iudice, non erat. Quid ergo restat, nisi vt in Romana Ecclesia, quæ sola reliqua est, vera Christi fides & Religio permaneret? Quid horũ negari aut infirmari potest?

Be. ep. 190. ad Innocẽ.

Hoc igitur teneo, Auditores, hic hęreo. Vel perierat vera Religio, cùm Lutherus prodijt, vel non perierat. Si perierat, etiam Christi promissio perijt, & veritas mentita est, quę eam nõ perituram affirmauit. Si non perierat, apud aliquos erat: at non apud Paganos, vel Iudæos, vel Græcos, vel Hussitas; igitur apud Romanos. Igitur Lutherus à Romana Ecclesia discedens, à vera & antiqua Religione discessit, & falsam ac nouam fabrificauit.

Efficax dilemma.

Ostendãt nunc hęretici, si possunt, quo tempore, quo loco, quo auctore cœperit ea religio, & fides, quam impugnant, quam nos antiquam, illi recentem; nos veram, illi falsam; nos Catholicam, isti Papisticam appellant. Quis est error Papistarum præcipuꝰ? Certè non alius, si aliquis, quam Romanum Papam toti orbi Christi nomine præsidere, & non solùm populorum, sed etiam Episcoporum omnium, Episcopum & Patrem & Doctorem esse. Nam ab hac hæresi (vt ipsi putant) tanquam prima & præcipua nos Papistas vocant, & vocandos censuerunt. Videamus igitur, quando cœperit hic error. Dicite Lutherani, quo tempore Papismus pro Christianismo introductus est? Fortasse regnum Põtificum cum regno scholasticorum Theologorum cœpit? nempe tempore Innocentij Tertij, quando Lateranẽse Cõcilium celebratum est, & in eo Ecclesia Romana mater, & magistra omnium Ecclesiarum appellata, & Prædicatorum ac Minorum familiæ exortæ sunt. At ego lego B. Bernardum illis omnibus superiorem, virum doctrina, miraculis, & vitæ sanctitate clarissimũ, ita ad Eugenium Romanum Pontificem scribentem: *Sunt quidem & alij cæli ianitores & gregum pastores, sed tu tãto gloriosius, quanto et differẽtius vtrumq. præ cæteris nomen hæredasti: habent enim illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus, nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omniũ pastor. Ergo iuxta canones tuos alij in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos, qui super alios potestatem acceperunt. Nõne si causa extiterit, tu Episcopo cœlum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Satanæ potes?* Sed fortasse B. Bernardus Eugenio, monacho sui ordinis adulabatur, & idcirco non Theologi scholastici, sed B. Bernardus primus Papistarum hæresim excogitauit. Quid igitur de magno Gregorio dicemus? qui multis sæculis Bernardo superior ad Mauritium Imperatorem ita scribit; *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum principi Petro Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est.* Quid de beatissimo Leone? qui sermone de anniuersario suæ assumptionis die ita loquitur: *De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium uocationi, & omnibus Apostolis, cunctis Ecclesiæ Patribus præponatur: ut quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter*

Origines Papatus inquirũtur.

Ber. l. 2. de consider.

Greg. ep. ad Maur. Imp.

Leo. Ser. 3. de anniu. assum. suæ.

regit Christus. Sed fortasse & Gregorius & Leo propriæ sedis causam agentes istam hæresim primo inuenerunt. Quid igitur toti Chalcedonensi Synodo maximæ & sanctissimæ respondebimus, qui Leonem Pontificem vniuersalem Patriarcham, & Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum appellauit? Quid Nicæno Concilio ex generalibus primo & antiquissimo, quod statuit Episcopos omnes è toto orbe ad Romanum Pontificem tanquam ad supremum iudicem appellare, & ad Romanam sedem tanquam ad matrem confugere posse? Id quod & Athanasius & Marcellus, & Paulus, & Chrysostomus, & Theodoretus, & alij Patres de suis sedibus pulsi, sępe fecerũt. Quid respondebimus Beatissimo Cyrillo Alexandriæ Episcopo, qui in Thesauro de Romano Pontifice loquens: *Vt membra*, inquit, *maneamus in capite nostro Apostolico throno Romanorum Pontificum, à quo nostrum est quærere, quid tenere, quid credere debeamus*? Quid respondebimus magno Athanasio, qui in Epistola ad Marcum Romanum Pontificem vniuersalis Ecclesiæ Papam, & Romanam Ecclesiam caput & magistram omnium Ecclesiarum appellat? Quid respondebimus magno Chrysostomo, qui ait: *Petrum vniuerso orbi Christus præposuit?* Et rursum: *Ecclesiæ pater & caput homo piscator atque ignobilis?* Quid sancto Optato Mileuitano, qui inquit: *Negare nõ potes, scire te in vrbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse collocatam, in qua sederit omnium Apostolorũ caput Petrus: vnde & Cephas appellatus est, ĩ qua vna cathedra vnitas ab oĩb. seruaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi cathedras defenderẽt, vbi iam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocasset*? Quid respondebimus S. Martyri Irenæo, qui docet, *ad Ecclesiam Romanam, maximam et antiquissimam, propter potentiorem principalitatem necesse esse, conuenire omnem Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles?* Quid respondebimus sanctissimo Põtifici, & Martyri, & Apostolorum discipulo Anacleto? qui, *Hæc sacrosancta*, inquit, *Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolicis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias, & totum populi Christiani gregem assecuta est?* Quid alijs vetustissimis & sanctissimis Patribus Gręcis, & Latinis respõdebimus, quorum grauissimis testimonijs ita abũdamus vt aduersarios nostros planè obruere, & ad singula quæ ipsi proferunt, nos centum, & eo amplius proferre possimus.

Cõc. Chal. epistol. ad Leon. — *Iulius epis. 2. & 3.* — *Cyril. Thesauri.* — *Athan. epistol. ad Marcum* — *Chrys. homil. 55. in Matth.* — *Optat. Mileu. l. 2. contra Parm.* — *Iren. l. 3. cont. Valẽ.* — *Anacl epistol. 3.*

At inquiũt multi quidem veterum hoc dixerunt, sed adulabantur Pontificibus. O impudentiam hæreticam! Ergone Irenæus, Cyrillus, Chrysostomus, Optatus, et alij Patres integerrimi, sapientissimi, optimi Pontificibus adularentur? & quamobrem tãdem? vt opes ab ijs consequerẽtur? At Pontifices eo tempore pauperrimi temporalium diuitiarum, solis virtutibus diuites erant. Vt Episcopatum sibi compararent? At Episcopatus eo tempore ianua mortis erat. Nam primi qui rapiebantur ad necem, & ad martyria, erant Episcopi. Non itaque sanctissimi Patres adulabantur Pontificibus, quibus potiùs liberrimè in faciem restitissent, si aliquid præter fas aut æquum sibi vsurpare voluissent. Sed esto, adulabantur. Nunquid & Christus B. Petro adulabatur? Quid igitur Christo respõdebimus? qui, vt S. Ioannes commemorat, Petrũ nomine proprio appellans, & addito nomine parentis ab alio Simone discernens, & interrogatione quadam ab alijs Apostolis aptissimè separãs: *Simon*, inquit, *Ioannis, diligis me plus his?* Et statim: *Pasce agnos meos*. Et rursum: *Pasce agnos meos*. Et tertiò: *Pasce oues meas*. Tibi, inquit, Simoni filio Ioannis, qui

Modestia hæreticorũ SS. Patres adulatores appellat. — *Ioan. vlt.*

me

me plùs cęteris diligis, tibi vniuersum gregem meum pascendum committo, hoc est, agnos & oues. Agnos videlicet populum Hebræum, & agnos populum Gentilem: & oues, Episcopos videlicet, qui quasi matres & nutrices populorum sunt. Quid, obsecro, clarius dici poterat? Quid euidentius? Quid expressius? Illi igitur Petri oues, & agni esse recusant, qui Christum pastorem primum & præcipuum non agnoscunt, & qui in die iudicij cum hœdis à sinistris collocari cupiunt. Nam profectò, qui Christi Vicarium hic in terris non sequuntur tanquam oues, illi in die iudicij cum hœdis ad sinistram collocabuntur.

Non soli Petro, sed etiam successoribus uniuersalis Ecclesia cōmissa.

Neque verò putandum est, soli Petro, & nō successoribus eius hanc amplissimam potestatem esse collatam à Christo. Neque enim Christus Ecclesiam instituebat, quæ viginti aut triginta annos duntaxat permaneret: & si Apostolicis temporibus caput in Ecclesia necessarium erat, vt schismatis occasio tolleretur, vt Hieronymus loquitur contra Iouinianum, quando Christiani pauci erant, & boni, & Episcopi erant Apostoli, qui neque contra fidem errare, neq; mortaliter peccare poterant; certè posterioribus temporibus non minùs Ecclesia summo Pontifice indigebat, quàm corpus capite, quā exercitus Imperatore, quàm oues pastore, quàm nauis inter fluctus & procellas constituta duce & gubernatore indigeat.

Nomē Papistarum & Homousianorum non erubescimus.

Habemus ergò, non Papismum, sed Lutheranismum esse nouum, neque nobis quicquam obest, quod hæretici nunc Homousianos, nūc Papistas nos vocent. Imò verò hæc ipsa vocabula vetustatem & nobilitatem Ecclesiæ nostrę designant. Quid enim est, Christum esse Patri ὁμούσιον, nisi naturam & diuinitatem cū Patre habere cōmunem? Ergo Homousiani cùm dicimur, à Christi substantia, & diuinitate nominamur. Pari ratione, si ita nos Papistæ à Papa, vt Lutherani à Luthero dicuntur, quis non videat, quanto sunt Papistæ Lutheranis, & Caluinistis antiquiores? Nam & Clemēs, & Petrus, & ipse Christus Papæ, id est, Patrum Patres, & Pontifices summi fuerunt. Itaque vocent nos hęretici Papistas, vocent Homousianos, nunquam tamen ab aliquo certo homine, sicut nos illos, à Luthero & Caluino, iure poterunt vocare.

Hæreticis sua nouitas obijcitur.

Tertul. l. de Præscription.

Opta. Mileu. contr. Parmenianum.

Quæ cùm ita sint, Auditores, tutò nos in arce Ecclesiæ constituti omnes hæreticos, homines nouos irridemus, & eis cum Tertulliano dicimus; *Qui estis vos? Vnde & quando venistis? Vnde modò proditis? Vbi latuistis tā diu? Nunquam hactenus de vobis audiuimus.* Et cum B. Optato: *Vos uestra cathedra originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.* Et cum beatissimo Hilario: *Serò uenistis, nimis tardè surrexistis. Iam olim didicimus, quid de Christo, & Ecclesia, et Sacramentis credere debeamus. Non bona suspicio est, quod nunc primum apparetis. Siquidem bonum frumentum non post, sed ante Zizania & seminatum est, & natum est.* Rectè quoque cum beato Hieronymo grauiter illos admonemus: *Quisquis es, assertor nouorum dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, q̄ Apostolico ore laudata ē. Cur post annos quadringētos docere nos niteris, quod antea nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus, & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit. Illam fidem senex tenebo, in qua puer natus sum.* Et rectè eundem Hieronymum paternè admonentem audimus: *Sicubi audieris*, inquit, *eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino Iesu Christo, sed à quocunque alio nuncupari, vt Marcionitas, Valentinianos, Campenses, siue Montenses, scito, non Ecclesiam Christi, sed Antichristi Synagogam esse. Ex hoc enim ipso, quòd postea instituti sint,*

Hieron. ad Pamm. & Ocean.

ti sunt, eos se esse indicant, quos Apostolus futuros pronunciauit. Rectè postremò Apostolum Paulum terribiliter comminantem, formidamus: *Sed licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* (Galat. 1.)

Epilogus. Intelligitis tandem quanto timore, quanta cura, quãta sollicitudine, quanto zelo sit nouitas fugienda, antiquitas conseruanda, quando nec ipsis Apostolis atque Angelis liberum, aut integrum est aliter docere, quàm semel docuerunt. *Sed licet*, inquit, *nos.* Quid est *nos*? Sed licet, inquit, Petrus, licet Andreas, licet Ioannes, licet ego, licet chorus Apostolicus, adeo et oĩs exercitus Angelorũ *euangelizet nobis, præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit.* Ac ne forte putaremus hoc verbum ei incautè excidisse, nec eum ex animo dixisse, iterum repetit: *Sicut prædiximus uobis, & nunc iterum dico: Si quis nobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit.* (Gal. 1.) Quare cum nec Apostolis, nec Angelis liceat nouam aliquam fidem condere, sine dubio nec nobis licet, nisi cum detrimento nostræ salutis, & pernicie animarum nostrarum eam recipere.

CON-

CONCIO TERTIA:

DE MVLTITVDINE CREDENTIVM, ET FIRMITATE Nostræ Religionis.

SYNOPSIS.

AD probãdam fidei orthodoxę firmitatem, quinque in primis adferuntur argumenta firmissima, quæ ex historia conuersionis gentium desumpta sunt. Instituitur deinde comparatio inter doctrinam fideliũ & Philosophorum gentilium. Amplitudo Catholicæ & vniuersalis Ecclesiæ, & paucitas hæreticorum idem sentientium sibi opponuntur. Firmitas & duratio Romanæ Ecclesiæ ostenditur, atque Romanorum Pontificum continuæ successiones ex multis Patrum testimonijs abundè probatur. Quam varijs & grauibus persecutionibus Ecclesia ab ipsa sua origine semper impetita fuerit, quæ inde nihilominus magis solidata incrementa sumpsit; quod tanquam firmum argumentum propositi confirmandi adducitur.

Argu-

ARgumenta, quæ hodierna oratione, Domino adiuuante, pertractãda atque exponenda sunt, si accuratè ac diligenter explicentur, non dubito, optimi Auditores, quin magnum adiumentum ad veram & antiquam fidem confirmandam allatura sint. Nam cùm Catholicam atque Orthodoxam nostram Religionem esse vetustissimam, oratione superiori demonstrauerimus, recto ordine sequitur, vt de amplitudine & firmitate eiusdem Religionis disseramus. Hæc verò sũt argumẽta duo cũ primis potentia atque efficacia ad oẽs profanas hæreticorũ nouitates repellendas, & fidem veterẽ, sacrosanctamq. Religionem in pristino statu atque honore retinendam.

Ac primùm, conuersio totius orbis argumentum est multis nominibus inuictissimum, & admiratione atque stupore dignissimum, quòd tam innumera hominũ multitudo omnium gentium, omnium ætatum, omnium conditionum, pauperes, diuites, nobiles, ignobiles, eruditi, ineruditi, viri, mulieres, iuuenes, senes, tanta fuerint celeritate & facilitate cõuersi. Deinde, quòd ad prædicationem hominum ignotorum, pauperum, & abiectorum, nec vsque adeò eloquentium, antiquas leges & ritus maiorum suorum abiecerint. Tertiò, quod Christi legem, legem carni & sanguini cõtraria, legẽ, quæ mysteria continet oẽm captum hominum vincẽtia, legem, quæ nihil in hoc sæculo nisi cruces & tribulationes promittat, tanta alacritate ac deuotione susceperint. Quartò, quod non solùm susceperint, sed ita susceperint, vt millies torqueri & mori, totumq; sanguinem profundere maluerint, quàm legem semel susceptam deserere. Postremò, quòd ita res euenerit, sicut Prophetæ antè prædixerant: ac vt alios prætereamus: *Adorabunt eum*, inquit Dauid, *omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei*. & rursum: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum*, & alibi: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*. Cuius rei illustrissima figura in die Pentecostes mundo demonstrata est. Tunc enim non solùm in vna, atque eadem domo, quæ totius Ecclesiæ typum gerebat, omniũ gentium linguis Deus laudabatur à fidelibus; sed etiam cùm primum Apostoli legem euangelicam in vrbe Ierosolyma, tanquam præcones Dei, clarissima voce promulgarent, erant in ea vrbe simul congregati Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitabant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiã & Pamphyliam, Aegyptum & Libyam, nec non Romani, Arabes, Cretes, & vno verbo, homines de omni natione, quæ sub cœlo est. Quod nihil aliud, quàm Ecclesiæ vniuersitatem, & amplitudinem significabat. Sanè qui ex hoc argumento non intelligit, Christianam legem veri & Omnipotentis Dei esse legem, non video, quo pacto non ratione atque intelligentia carere existimandus sit.

Ps. 71. *Ibidem.* *Psal. 2.*

Comparatio inter doctrinã gentilium & fidelium.

Si Philosophi Paganorum, & hæresum inuentores multos ad suos errores pertraherent, minimè mirum videri deberet. Nihil enim ij docent, quod rationem superet: nihil præcipiunt, quod facilè fieri non possit. Denique sectæ eorum viæ sunt latæ, nec vllas angustias, vel in rebus credendis, vel in perficiendis habent. At persuadere hominibus, vnam atque eandẽ naturam in tribus personis existere, hominem in patibulo crucis suspensum esse Deum, virginem quandã sine detrimento virginitatis concepisse & peperisse, oẽs homines in sua ac propria carne resurrecturos, etiam eos, quos incen-

incendium absumpsit, vel beluæ deuorarunt: præterea, diligendos inimicos, non reddendum malum pro malo, ferendas calamitates, condonandas iniurias, contemnendos honores, & alia id genus altissima & subtilissima dogmata, quis potuit nisi Deus? Vnde B. Augustinus lib. contra epistolam Manichæi, quæ Fundamenti appellatur; *Quis*, inquit, *tantam multitudinem induceret ad legem carni & sanguini contrariam, nisi Deus*? Et lib. 22. de Ciuitate Dei, apertè ostendit, esse quidem arduum ac penè incredibile, mortuos resurrecturos; sed non minus incredibile, mundum penè totum credidisse rem tam incredibilem: sed omnium maximè incredibile, id mundo non ab eloquentissimis & sapientissimis Philosophis, nec multis annorum centurijs, sed ab humilibus piscatoribus, paucissimis annis esse persuasum. Ille igitur, quo auctore breuissimo tempore oracula toto orbe, quasi lapidibus obstructa obmutuerũt, & dæmonum cultus, & sacrificia cessauerunt, & omnes penè homines legem carni & sanguini contrariam susceperunt, quis esse potest, nisi Deus?

Aug. cont. epist. Fundam. & 22. de ciuit. c. 5.

Amplitudo Christianorum

Legite librum beati Athanasii de humilitate Verbi, vel certè sermonem Theodoreti de legibus ad Græcos, ibi videbitis, quantis conatibus summi Philosophi, præstantissimis ingenijs, maximaque eloquentia, quàm parum profecerint. Vix enim vllus est eorum, qui aliquos paucos, saltem è vicinia, ad suas leges pertrahere potuerit. *At nunc illi piscatores*, inquit Theodoretus, *sutorque tentoriorum cunctis nationibus legem euangelicam detulerunt: neq. solũ Romanos, quiq; viuunt sub Romano imperio; sed Scythas quoque & Sauromatas, & Indos: præterea Aethiopes, Persas, Syros, Hircanos, Britannos, Cimmerios, Germanos, vtq; semel dicatur, omne hominum genus, nationesque omnes crucifixi leges accipere persuaserunt*. Neque est hæc amplificatio Theodoreti, Auditores; nam & D. Leo fide dignissimus testis sermone de natiuitate Petri & Pauli, Romanam vrbem alloquens; *Per sacram*, inquit, *B. Petri sedem caput orbis effecta latius præsides religione diuina, quàm dominatione terrena. Quãuis enim multis aucta victorijs ius imperij tui terra mariq; protuleris; minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit*. Itaque temporibus B. Leonis maior erat orbis Christianus, quã orbis Romanus & plures populi Romano Pontifici, quàm Romano Imperatori parebant. Et quod maius est, beatus Martyr Irenæus, qui temporibus Apostolorũ fuit vicinissimus lib. 1. contra hæreses, *hanc prædicationem*, inquit, *& hanc fidem cum accepit Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit quasi unam animam habens, & unum cor: & constanter prædicat, docet, & tradit quasi unum possidens os: neque hæ quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, neque hæ quæ in Iberis, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Occidente, neque hæ quæ in Aegypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut Sol omni creaturæ Dei in vniuerso mundo vnus & idem est; sic & lumen & prædicatio veritatis vbique lucet & illuminat omnes homines, qui volunt ad agnitionem veritatis venire*. Hæc B. Irenæus. Quid? quod ipsis apostolicis temporib. iam penè in toto orbe Euangelium coruscabat? Apostolus enim Paulus est, qui ad Ecclesiam Coloss. scribens, ait: *Si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Euangelij, q̃d audistis, q̃d prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub cœlo est.*

Leo ser. 1. de natali Petri & Pauli.

Iren. lib. 1. cont. hæres. c. 3.

Ab Apostolorũ tẽporib. Coloss. 1.

Habemus igitur, quanta celerita-

te,

re, quantoque miraculo in omnem orbem terrarum sese Religio sancta diffuderit, & diuersissimas gentes, linguis, moribus, regionibus dissitas, tanta pace coniūxerit, vt omnes vnam domum inhabitare, & vnum cor, vnum os, vnum animum habere videantur. Quæ vnquam hæresis, licet facilia & credibilia prædicans, ac carni & sanguini blandiens, & Principum atque Imperatorum fulta præsidijs, hos progressus habuit? Quæ vnquam, non dico orbem totum, sed totam prouinciam aliquam occupauit? Valentiniani & Marcionitæ in magnam quidem multitudinem excreuerant, sed Irenæo teste, vix duo aut tres in tāta multitudine de eisdē reb. eadē dicebant. Arriani orbem penè totum infecerant, sed neq. ipsi de rebus ijsdem eadem loquebantur. Vixdum enim Arriana hæresis nata erat, cùm in varias dissentientes sectas diuisa est. Aliud Acatiani, aliud Eunomiani, aliud Macedoniani de summis nostræ fidei mysterijs dicebant: tamen omnes vnum & eundem Arrium parentem agnoscebant. Impietas Mahometana magnam partē Africæ atque Asiæ absumpsit: sed ipsa quoque, præterquam quod in sectas varias supra septuaginta in ipso suo exordio diuisa perhibetur, nunquid aliquando Italiam, Galliam, Germaniam occupauit, aliasque orbis Christiani regiones, sicut Catholica Christi Ecclesia Orientem & Meridiem tenuit, & ex parte etiam nunc tenet? Hæretici nostri temporis, quādo Asiam & Africam viderunt? Quando nomen Lutheri aut Caluini in Ægypto, Libya, Arabia, Æthiopia, Perside auditum est? Et in isto angulo orbis terrarū, vbi nidum suū posuerunt, nonne ita sunt inter se diuisi, vt vix duo reperiantur, qui secum in omnibus consentiant? Nonne eis cum B. Augustino dicere possumus; *Vos autem & tam pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est, quin nihil dignum auctoritate præferatis?* Non est igitur, nec fuit vna aliqua hominum congregatio idem dicentium, ac sentientium, & Deum eundem ijsdem ritibus, ac cæremonijs colentium, qui totum orbem occupauerit, præter Christi veram & orthodoxam Ecclesiam, quæ sola optimo iure, inuitis & reclamantibus hæreticis, Catholicæ & Vniuersalis nomen semper obtinuit.

Paucitas hæreticorum idem sentientiū.

Aug. l. de vtilit. credent. c. 14.

Sed fortasse ista Religio, sicut celeriter creuit, ita est & celeriter extincta. Non est ita, Auditores, sed contrà potiùs, ita firmas & altas radices iecit, vt nullum vnquam Imperium armis & exercitibus munitum, & ab hominibus prudentia & eloquentia excellentibus gubernatum, tam diu durare & permanere potuerit. Atque hoc est argumentū alterū, quod iam sequitur explicandum. Ac vt omittam regna atque imperia sæcularia, quæ sicut armis inchoantur, & augentur, ita etiam armis debilitantur & euertuntur: Hæreses omnes nonne post Ecclesiam exortæ, & ante Ecclesiam extinctæ sunt? Recenset Irenæus hæreticorum sectas varias post Christi Ascensionem circiter viginti, Tertullianus vigintiseptem, Epiphanius octoginta, Theodoretus septuagintasex, Damascenus cētum, Augustinus octoginta octo, Philastrius centū viginti octo: ex illis omnibus non vel vna reperitur, quæ aliquando funditus non interierit. Vbi sunt modò Simoniani, Menandriani, Marcionitæ, & alia tam multa genera sectarum? Nec ipsi, nec eorum successores, nec eorum libri, nec monumenta vlla remanserunt: & nisi eorum nomina in libris Catholicorum Patrum, qui cum eis decertarunt, legeremus, nec si vnquam eiusmodi sectæ extitissent, scire possemus. Excitantur quidem hoc tempore atque ab inferis reuocantur veterum errores, sed propterea aliquando non interie-

De firmitate Ecclesiæ, & instabilitate hæreticorū

Theodo. l. 3. haret. fab.

terierunt? Certè Theodoretus tempore suo testatur, omnes antiquas hæreses, paucis exceptis, planè defecisse. Quid Hæresis Arriana, quæ magnam partem orbis infecerat, & Imperatores, Reges, Episcopos sine vllo numero deceperat, ita vt planè immortalis videretur, nonne ita tandem defecit, atque extincta & sepulta fuit, vt multis annorũ centurijs, nec nomẽ eius in orbe terrarum extiterit? Sed quid imus tam procul? Hæresis Lutherana nonne temporibus nostris exorta, iam planè exaruit? Tametsi enim multi sunt, quos Lutheranos vocamus, tñ paucissimi sunt, q ipsa dogmata Lutheri, vt tradita sũt, integra & inuiolata custodiãt. Et si is nunc ab inferis rediret, periculum esset, ne nullum inueniret, qui se recognosceret. Sed nec ipse sua dogmata ampliùs cognosceret, ita nepotes ac posteri eius in aliam formam Lutheranam fidem atque Euangelium redegerunt. Ecclesia verò Christi super firmam petram ædificata, nullis vnquam procellis, aut tempestatibus euerti potuit. Semper enim Romana Ecclesia, quæ caput est Ecclesiarum, mansit: nec vnquam defecit in Apostolica sede Sacerdotum successio, nec vnquam homines aliqui, imo nunquam populi, aut Episcopi defecerunt, qui cum isto capite tanquam vera membra cohærerent. Sæpe capta atque euersa fuit Roma, sæpe dominos mutauit: nũc eam Principes Pagani, nunc Imperatores Christiani, nunc reges Arriani tenuerunt, ea tamen fidem nunquam mutauit. Cecidit sedes Augusti, sed Petri sedes nunquam cecidit. Interrumpi potuit series Romanorum Imperatorum, sed Pontificum series, & Petri successorum nunquam potuit.

Illa Ecclesia magis diuturnæ, quæ Romanæ firmius adhæserunt.

Et quod magis admirandum, ex Ecclesijs cæteris eæ solę diuturnæ & stabiles esse potuerunt, quæ se ab isto capite non separauerunt. Vbi, quæso, nũc est Patriarcha Alexãdrinus? Vbi Antiochenus? Vbi Constantinopolitanus? Vbi Ierosolymitanus? Vbi sũt sedes atq. Ecclesię Africanę? Vbi sũt Ecclesiæ ab Apostolis fundatæ, Corinthia, Ephesina, Thessalonicẽsis, Colossensis, Philippẽsis? Nonne statim atq. ab Ecclesia Rom. recesserunt, tanq̃ rami à radice præcisi exaruerunt?

Atque ista perpetuitas, ista cõtinuatio, ista constantia Religionis, ista nunquam interupta series, & summorum in Ecclesia principali successio Sacerdotum, argumentum illud est, quo semper maiores nostri ora hæreticorum obstruxerunt. Cùm enim hæretici apud se veram Ecclesiã, & sinceram doctrinam esse iactarent, quærebant ab eis Patres nostri, Catholici Doctores, & vnde vobis hæc doctrina? Per quorum manus à Christo ad vos deuenit? Ostendite successionem Episcoporum vestrorum. Quod cùm facere non possent, obmutescebant. Ipsi verò sancti Patres, tametsi in suis proprijs Ecclesijs & sedibus perpetuam successionem Episcoporum demonstrare nõ poterant, eam tamen in Romana sede, cuius ipsi membra erant, aptissimè demonstrabant. B. Irenæus lib. 3. contra hæreses: *Maxima*, inquit, *& antiquissima, & omnibus cognita, & à gloriosissimis duobus Apostolis, Petro & Paulo, Roma fundata, & constituta Ecclesia, eam quam habent ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successionem Episcoporum peruenientem vsque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, uel uanam gloriam, & cæcitatem, & malam sententiã, præter quam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, conuenire omnem Ecclesiam, hoc est, qui vndiq. sunt fideles, in qua semper ab his, q sunt undique, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.* Hęc B. Irenæus. Quibus dictis enumerat ordine Romanos Pontifices ab Apostolo Petro

Perpetua successio Romanorum Pontificum ualidum argumentũ Catholicæ fidei.

Iren. l. 3. aduer. hæres.

vsque

vsque ad S. Eleutherium, cuius tempore ipse viuebat: & tunc demum subdit; *Hac igitur ordinatione & successione ea, quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & ueritatis prædicatio, peruenit vsque ad nos, & est plenissima hæc ostensio.* Iam verò Septimius Tertullianus lib. de præscriptione aduersus hæreticos; *Edant*, inquit, *hæretici origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordines Episcoporũ suorũ, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel apostolicis viris, qui cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem, & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ apostolicæ census suos referunt: sicut Romanorum Ecclesia B. Clementem à Sancto Petro ordinatum refert. Confingant tale quid hæretici. Quid enim illis post blasphemiam illicitum est?* Porrò B. Cyprianus Epistola sexta, lib. primo de Nouatiano hæresiarcha loquens; *Pastor*, inquit, *haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit & profanus?* Quæ verba nonne optimo iure, & Luthero, & Caluino, & omnibus hæresiarchis conuenire possunt? Nonne vnusquisque eorum nemini succedens a seipso incepit? Sed quid de Optato, Epiphanio, Augustino, Hieronymo dicemus? Nonne D. Optatus libro secundo contra Parmenianum, posteaquam enumeratis omnibus Romanis Pontificib. Catholicæ Ecclesiæ originem & continuationem ostendit, hæreticis quasi insultans; *Vestræ*, inquit, *cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam uendicare.* Nonne D. Epiphanius contra hæresim vigesimam septimam scribens, & B. Augustinus in epistola 165. ad idem propositum eorundem Romanorũ Pontificum indicem texuerunt? Et si quæramus à Beato Augustino, quid eum tam firmiter in gremio Ecclesiæ Catholicæ tenuerit, nonne respondebit, quod in libro cõtra epistolam Fundamenti scriptum reliquit; *Tenet me in ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post Resurrectionem Dominus cõmendauit, vsque ad præsentẽ Episcopatum successio Sacerdotum?* Quòd si postremò a B. Hieronymo consilium petamus, in qua potissimùm Ecclesia sit permanendum, nonne respondebit, quod in Dialogo contra Luciferianos posuit; *Breuem tibi apertamque animi mei sententiã proferam: in ea Ecclesia est permanendum, quæ ab Apostolis fundata usque ad hanc diem durat.*

Tert. l. de Præscript.

Cyp. l. 1. ep. 6

Epiph. Hæres. 27.
August. ep. 165.

Idem l. contra ep. Fundam.

Hiero. Dialog. aduers. Luciferian.

Quæ cùm ita sint, Auditores, quis non videt, quale, & quantum sit hoc argumentum? Cur enim sancti Patres tanta sollicitudine Romanorum Pontificum indicem texebant? Et si Irenæus tanti fecit tredecim Romanorum Pontificum non interruptam seriem, & Ecclesiæ ad centum & octoginta annos cõtinuationem: si Optatus, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus, tanti fecerunt seriem & continuationem non multò longiorem, nempe annorum quadringentorum & sexaginta, & Romanorum Pontificum ad summum quadraginta; quid hoc tempore dicerent, quomodo exultarent, quomodo triumpharent, qua libertate Lutheranis & Caluinistis ora obstruerent, si in Ecclesiam eandem annis mille quingentis & septuaginta permansisse, & Romanos Pontifices supra ducentos numerari, & nunquam eorum interruptam seriem, successionemque viderent?

Eo anno uidentur hæc scripta

Sed fortasse non habuit Catholica Ecclesia hostes vllos, qui eam impugnarent; imò verò nihil vnquam tanta hostium multitudine, tanta potentia, tantis viribus oppugnatum est. Cœperunt initio Iudæi Christi Ecclesias deuastare, sed cùm hoc de more non bene succede-

Ipsis persecutionibus solidatur & crescit Ecclesia.

ret, Imperatores orbis dæmon excitauit. Itaque Monarchæ potentissimi, non vnus, aut duo, sed decem, aut duodecim varijs temporibus totis sui Imperij virib. nomen Christianum delere aggressi sunt. Sed quid tandē profecerunt? O rem incredibilem, & tamen veram! deleuerunt Imperatores Romani vrbes potentissimas, fuderunt exercitus barbarorum innumerabiles, domuerunt armis ferocissimas nationes, & Christi Ecclesiam sola patientia, ac fide armatam, & non repugnantem, nec resistentem vincere non potuerunt. Mactabantur sancti Martyres vsque ad carnificū defatigationem, & gladiorū obtusionem, & semper maior ac maior Christianorum numerus apparebat. Itaque rectè Tertullianus Martyrum sāguinem semen appellauit. Et B. Leo sermone de S. Petro & Paulo: *Non minuitur*, inquit, *persecutionib. Ecclesia, sed augetur: & semper ager Dominicus segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.* Ita est, Auditores, occidebatur vnus, & conuertebantur decem: occidebātur decē, & conuertebātur centū: occidebātur centū, & conuertebantur mille. Et quemadmodum aquę diluuij domicilia Regum & Principum operiebant, & prosternebant: Arcam verò Noe in sublime ferebant & extollebant, ita prorsus persecutiones mundi regna & imperia euertunt, sed Christi Ecclesiam semper sublimiorem & illustriorem reddunt. Quid de Philosophis & Oratorib. dicam? Quibus sapientiæ & eloquentiæ facibus prisci illi Philosophi, & Rhetores contra Christianam Religionem in hominum pectorib. odium incendere conabantur? Quam multa scripsit Porphyrius? quàm multa apostata Iulianus? quā multa Libanius sophista? quàm multa Epicureus Celsus? quàm multa Platonicus Proclus? quā multa omnium hominum scelestissimus Lucianus? Quid? quòd publicè edebantur acta Pilati, in quibus multa turpissima & contumeliosissima fingebantur de Christo, & ea præceptores pueros suos docere compellebantur, vt cum ipso pene lacte odium contra Christum imbiberent? & tamen de omibus tandem inuictissima triumphauit Ecclesia. Finierunt demum aliquando bella, & persecutiones Ethnicorum, sed repente eis hæreticorum arma, multò grauiora, & periculosiora successerunt. O quoties dæmon hæreticorum acies renouauit? O quot victorias, quot palmas, quot triumphos Christi Ecclesia reportauit! Vincebantur Sabelliani, succedebant eis Arriani. Vincebantur Arriani, succedebāt eis Nestoriani. Vincebantur Nestoriani, succedebant eis Eutychiani. Iure igitur ac merito D. Augustinus lib. de vtilitate credendi exclamat: *Dubitabimus nos eius Ecclesiæ cōdere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit?* Et nos, Auditores, dubitabimus, eam Ecclesiam nō esse de fæce Lutheranorum triumphaturam, quæ de centum, & eo amplius hæreticorū exercitibus triūphauit? Quare certissimi simus, Romanam Ecclesiam eam esse, aduersus quam *portæ inferi non præualebunt*: & *regnum* istud, iuxta Danielem, *quòd in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur, comminuet autem, & consumet vniuersa regna, & ipsum stabit in æternum*; & de quo Angelus ad Mariam; *Et regni eius non erit finis*.

S. Leo ser. de Petro et Paulo.

Aug. li. de util. cred. c. 17.

Mat. 16.
Dan. 2.
Luc. 1.

CONCIO QVARTA; DE VERITATE ET CONSONANTIA Catholicæ Doctrinæ.

SYNOPSIS.

De veritate & consonantia Catholicæ doctrinæ dicturus probat, veritatem semper sibi constare, mendacium verò contra semper sibi contradicere, quod præter rationes etiam ipsius Lutheri testimonio confirmat. Consonantia in primis ostenditur sacræ Scripturæ, & exempli loco plurima de Christo testimonia ex veteri Testamento adducuntur, quibus totidem ex nouo respondent. Concordia Conciliorum & Decretalium tribus potissimis argumentis cõfirmatur. Manifestatur rei veritas de Synodo Francofordiensi, quam hæretici in suum fauorem trahere nituntur. Aliæ nonnullæ obiectiones hæreticorum diluuntur, quibus contra Conciliorum consonantiam insurgunt. Hæreticorum singulorum perpetuum dissidium, longissimam seriem enumerando, patefit. Quo modo Theologi Scholastici dissentiant: quomodo item hæretici inter se, & contra se ipsos pugnent declaratur, & à tribus hæresiarchis, Simone mago primo, Arrio medio, & Luthero extremo probatur. Qua ratione Lutherus vndique sibi contradicat, adductis pluribus ex ipsius scriptis locis sibi contradicentibus, ob oculos ponitur. Hinc etiã ei & alijs hæreticis locus ex Apocalypsi conuenienter applicatur.

Veri-

Veritatis signum cō sonantia: mendacij vero contra dictio.

VERITATIS certissimum signum esse consonantiam doctrinæ, errores verò ac mendacia semper seipsa destruere, vsque adeo verum, & omnibus notum ac perspectum est, Auditores optimi, vt id non solùm viri sapientes doceant, sed etiam confirmet vulgus, & ipsi quoque mendaces veritatis hostes, sæpe fateri vel inuiti cogantur. Nam quemadmodum inter virtutes & vitia illud interesse scimus, quòd virtutes quasi chorum quendam faciunt, & sunt inter se quadam naturæ cognatione, & societate ita cōiunctæ & copulatæ, vt omnes inueniuntur ab omnibus, & nulla à cæteris seiuncta ac separata vim & dignitatem ac perfectionem suam retinere possit: contra verò in Republica vitiorum, ius colitur nullum, nulla sunt fœdera pacis, sed perpetuò litigant auaritia cum prodigalitate, cum pusillanimitate contendit audacia, & de cæteris ad eundem modum: Pari ratione nō solùm verū cum vero non pugnat, sed etiam veritas ornat, & illustrat veritatem; mendacia verò superbiæ plena sunt, & vnum alterum non patitur, atque idcirco semper dissident inter se, & vnum euertitur, atque destruitur ab altero. Hinc enim vulgo ab indoctis passim dici audimus: *Oportet mēdacem esse memorem*, cum nihil facilius, & quasi naturalius sit, quàm in fabulis narrandis, & præsertim si prolixæ sint, & ex multis mendacijs constent, narratorem obliuisci sui, & secum pugnare. Nec solum vulgus, sed & aduersarij nostri, huic veritati testimonium præbent, atque omnium nomine vnius Martini Lutheri testimonium apertissimū, & verissimum recitabo, vt omnes intelligant Catholicos & hæreticos, qui in alijs rebus penè omnibus dissident, inter se in hoc vno principio mirificè conuenire. Is igitur in libro, quem de monasticis votis inscripsit, his verbis nos admonet: *Mendacia certius dignosci non potes, quàm quando sibimetipsis contraria sunt: à Deo enim ordinatum est, vt impij semper seipsos confundant, & vt mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur.* Testimonium hoc verum est, Auditores, & nos in eius discutiendis sententijs eo libenter vtemur. Disserendū est enim hodierna oratione de veritate, seu cōsonātia, & concordia admirabili Catholicæ doctrinæ, q̄ est quarta laus nostræ Religionis, & post antiquitatē, amplitudinē, & firmitatē, de q.b. superiorib. cōcionib. egimus, iā recto ordine quarto loco sequitur explicanda.

Luther. l. de vot. monast.

Scripturas igitur nostras, nec non Conciliorum decreta, & summorum Pontificum definitiones, verissima esse, & à spiritu veritatis dictata, satis abundè testatur incredibilis quædam, & planè diuina cōsensio, quæ in Scripturis sāctis, & Christianis dogmatibus reperitur. Ac vt de Scripturis pp Mahometanos, & Ethnicos, qui eas nō recipiunt, prius dicamus. Quanta, q̄so, admiratione, ac stupore dignum est, Scriptores sanctos non vnum, aut duos, sed multos & varios fuisse, & varijs linguis, occasionibus, locis, temporibus scripsisse, & nihilominus ita secū in omnibus consentire, vt ab initio Geneseos, vsque ad extremā Apocalypsim, nulla in eis dissēsio reperiatur. Vnum atque eundem multa scribere, & nūquam à se dissentire, magnū est: multos de multis, & varijs rebus disputare, & vnū cū alio nūq̄ pugnare, simile prodigio est. Quid igit' de Scriptoribus sanctis dicemus? qui nō solū multi & varij fuerūt, sed ita locis dissiti, vt sæpe inter vnum & alium infinita maris & terrarū spatia interiacerēt, ita tēporibus separati, vt sæpe vn' alium non solùm nunquam viderit, sed nec de eo quicquam vnquam audierit, & tn̄ ita scripserūt, vt sancti li-

Consonantia Scripturarum.

bri non à multis, sed ab vno quasi pluribus linguis,& calamis scripti esse videantur. Quocirca diuino prorsus cōsilio Spiritus sancti, vt B. Augustinus 18. de Ciu. Dei, sapienter monet, nec nimis multi, nec nimis pauci Sancti Scriptores esse debuerunt: non nimis multi, ne multitudine vilesceret, quod clarum religione esse oporteret: non nimis pauci, vt semper in eis esset prędicanda & admiranda cōsensio. Porro sanctæ Scripturæ non ea solùm ratione aliæ alijs, posteriores prioribus cohærere dicendæ sunt, quòd secum non pugnent, quod est vnum genus concordiæ, sed etiam quod quicquid vetus scriptura futurum prædixit, id totum scriptura noua factum atque impletum esse demonstret, quod est aliud concordiæ genus, multò sine vlla comparatione nobilius. Cuius rei typum gerebant duo Seraphim illi, q. vt apud Prophetā Isaiā legimus, admirabili consentione clamabant alter ad alterū: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum*: nec non duo Cherubim, quæ alis tegebant propitiatorium, vnde Deus loquebatur, & quorum vultus alter ad alterum semper intuebantur. Hæc enim sunt duo Testamenta, vetus & nouum, quæ ita se inuicem aspiciunt, & alterum ad alterum clamat, vt quicquid vnum loquitur promittendo, alterum repetat adimplendo. Exemplum ponamus in Christo, cuius iam imminet dies natalis, & quem omninò diuinæ paginæ tanquam finem & scopum intuentur. Vetus Testamentum dicit: *Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium*: Nouum respondet; *Quod in ea*, nempe in Virgine Maria, *natum est, de Spiritu sancto est*. Vetus dicit; *Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es in principibus, Iuda; ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël*: Nouum respondet; *Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iuda*. Vetus dicit: *Orietur stella ex Iacob*: Nouum respondet, *Vidimus stellam eius in Oriente*. Vetus dicit; *Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes*: Nouum respondet: *Obtulerunt ei munera aurum, thus, et myrrham*. Vetus dicit; *Dabitur ei nomen nouum, quod os Domini nominabit*: Nouum respondet; *Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur*. Vetus dicit; *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum*. Nouum respondet; *Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum*. Vetus dicit; *In mari via tua, & semita tua in aquis multis*: Nouum respondet; *Venit Iesus ambulans super mare*. Vetus dicit; *Mittam piscatores & piscabuntur eos*: Nouum dicit; *Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominū*. Vetus dicit: *Prophetam suscitabit tibi Dominus de fratribus tuis*: Nouum respondet; *Quia hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum*. Vetus dicit; *Aperiam in parabolis os meum*: Nouū rñdet; *Locutus est eis multa in parabolis*. Vetus dicit; *Tunc aperientur oculi cæcorū, & aures surdorū patebūt; tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum*: Nouum respondet; *Cæci vidēt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgūt*. Vetus dicit: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, et saluator*: Nouum respondet; *Adduxerunt asinam, et pullum, & imposuerūt super eos vestimēta sua, & eum desuper sedere fecerūt*. Vetus dicit: *Appenderunt mercedem meā triginta argēteos*: Nouum respondet; *At illi constituerunt ei triginta argenteos*. Vetus dicit: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs*: Nouum respondet; *Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt*. Vetus dicit: *Post hebdomas sexagintà duas occidetur Christus*: Nouum respondet; *Christus factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*. Vetus dicit: *Et nō erit eius populus, qui eum negaturus est*; Nouum respondet: *Responderunt Pontifices, Non habemus*

Aug. 18. de Ciu. c. 41. — Isai. 6. — Exod. 37. — Isai. 7. — Matth. 1. — Michææ 5 — Matt. 2. — Num. 24. — Matth. 2. — Isa. 60. — Matth. 2. — Isa. 62. — Lucæ 2. — Isa. 19. — Matth. 2. — Psal. 76. — Matth. 14 — Ierem. 16. — Matt. 4. — Deut. 18. — Ioan. 6. — Psal. 77. — Marc. 4. — Isai. 35. — Matth. 11 — Zachar. 9. — Matth. 21 — Zach. 11. — Matt. 26. — Thren. 3. — Matt. 26. — Dan. 9. — Philip. 2. — Dan. 9. — Ioan. 19.

bemus Regẽ, nisi Cæsarem. Vetus dicit: *Et cum sceleratis deputatus est*: Nouum respondet; *Crucifixi sunt cum eo duo latrones*. Vetus dicit; *Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem*: Nouum respondet; *Diuiserunt uestimenta eius sortem mittentes*. Vetus dicit; *Os non comminuetis ex eo*: Nouũ respondet; *Vt uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura*. Vetus dicit; *Nõ derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionẽ*: Nouum respondet, *Hunc Deus suscitauit à mortuis*. Vetus dicit; *Ascendit pandens iter ante eos*: Nouum respondet; *Videntib. illis, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum*. Vetus dicit; *Effundam spiritum meum super omnem carnem*: Nouum respõdet; *Effudit hunc, quem uos uidetis, & auditis*. Vetus dicit; *Dedi te in lucem gẽtium, ut sis salus mea, usque ad extremum terræ*: Nouum respondet, *Audientes autem gentes gauisæ sunt, & glorificabant uerbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad uitam æternam*. O consensio incredibilis! O concentus! O harmonia verè diuina diuinarum literarum! Ecquis erit ita stupidus, vel obstinatus, qui tam admirabili concordia scripturarum nostrarum perspecta, ea à Spiritu sancto, ab ipsa sapientia, & veritate profecta esse non confiteatur? Quòd si vellemus omnia loca percurrere, dies non sufficeret; & si non verba solùm, sed etiam res gestas, & vmbras, ac figuras cũ reb. figuratis atq; adumbratis cõferre conaremur, immẽsã orationẽ susciperemus.

Isa. 53. Matth. 27. Psal. 21. Matt. 27. Exod. 12. Ioan. 19. Psal. 15. Act. 2. Mich. 2. Act. 1. Ioel 2. Act. 2. Isa. 49. Act. 13.

Consonantia Conciliorum & Decretalium.

Neque verò Scripturæ dũtaxat, sed etiã omnia probatorum Conciliorum Catholicæ Ecclesiæ à primo Nicæno vsque ad vltimum Tridentinum, & omnium summorum Pontificum a B. Petro vsque ad Gregorium decimum tertium, definitiones atque decreta, ita sibi cohærent, ita secum in omnibus consentiunt, vt quamuis diuersis in locis, diuersis temporibus, à diuersis Patribus, contra diuersas & sæpe contrarias hæreses promulgata atque edita sint; nulla tamen in eis, audacter dicimus, nihil timemus, nulla in eis vel minima discordia reperiatur. Cuius rei argumentum est primum, quòd omnia simul recipit ac veneratur Catholica Christi Ecclesia, quod certè non faceret, si vnum cum alio vlla ratione pugnaret. Deinde, quòd non extat, neque vnquam legimus, aut audiuimus, extitisse Concilium aliquod verè Catholicum, in quo prius aliquod Concilium, aut omnino, aut ex parte repudiatum, vel reprehensum fuerit: sed potius contrà videmus posteriora semper venerari priora, eorum vestigijs insistere, & sua decreta eorum decretis annectere, quasi catenas catenis, & annulos annulis, quibus fortissimè astringitur, vincitur, conseruatur, & exornatur Ecclesia: & quæ à prioribus sæpè dicta sunt, ea à posterioribus confirmari, exponi, illustrari, augeri: nunquam tamen destrui, aut euerti. Postremò, quod aduersarij nostri nullam adhuc pugnantem sententiam in nostris dogmatib. atque decretis ostendere potuerunt. Sed fortasse non sunt conati: Quid? Non sunt conati? Ita perstringit tanta lux veritatis oculos omnium hæreticorum, vt nihil aliud egerint his quadraginta annis, quàm omnes historias euoluere, & omnes angulos bibliothecarum diligentissimè perscrutari, vt aliquid tandem inuenirẽt, in quo nostra Concilia reprehenderent. Sed nihil tandem præter nugas inanissimas proferre potuerunt, vt de eis verè Propheta dixisse videatur: *Peccator videbit, & irascetur, dentibu suis fremet & tabescet*: & ad vltimum, *desiderium peccatorum peribit*. Nec enim fieri potest, vt illa Ecclesia non sibi constet, quæ ore apostolico *columna & firmamentum*

Psal. 111. 1. Tim. 3.

tum veritatis appellata est:& quæ pastorem & doctorem sequitur eum, cui dictum est à Veritate; *Ego pro te rogaui, ut non deficiat fides tua.*

Luc.22.

De Synodo Francofordiensi.

Inuenerunt ante paucos annos, cum iam diu laborassent ac sudassent in quærendo, Synodum quandam Francofordiensem, iacẽtem in pulueribus, & fortasse cũ blattis & tineis bellum gerentem: legerunt in ea, Patres anathema dixisse Concilio cuidam Constantinopolitano, in quo nescio quid de imaginibus decretum fuerat, statim triumphabundi exclamare cœperunt: Ecce qualia sunt Concilia Papistarum, vnum alteri dicit anathema? Ecce quomodo Synodus Francofordiensis septimam Synodum damnauit, in qua receptus ac approbatus fuerat vsus imaginum? Sed scitis quid isti suo triumpho consecuti sint? Nihil aliud, quàm vt notã imperitiæ, vel improbitatis effugere nõ possint. Siquidẽ toti mundo notũ est, septimam Synodum non Constantinopolitanam, sed Nicænam secundam fuisse, illam autem Synodum Constãtinopolitanam, quàm Synodus Frãcofordiensis damnat, non Concilium Ecclesiæ, sed comitia Iconomachorum fuisse, quæ etiam septima Synod⁹ repudiauit. Iam igitur vel historiam illam sciebant aduersarij, vel non sciebant: si non sciebant, imperiti erant; si sciebant, & tamen populos circumuenire suis mendacijs volebant, improbi sunt: atque eis rectè cũ Diuo Hilario dicere possumus; *O vos scelesti, siccine de Ecclesia ludibrium facere voluistis?*

Satisfit alijs obiectionibus.

Neque meliora sunt, Auditores, argumenta cætera; Obijciunt enim, Synodum Ariminensem, quæ pugnat cum Nicæna: Synodum Ephesinam secundam, quæ pugnat cum Chalcedonensi: Synodũ Carthaginensem, q̃ Papa Stephanus reprobauit. Sed obijciant ista pueris, & mulierculis. Quis enim ignorat, Synodum Ariminensem, Ephesinam secũdam, Carthaginensem sub Cypriano, & alias nõnullas, quas nobis obijciunt, nõ Concilia Catholica, neque à summis Pontificibus probata; sed potiùs semper reiecta, & reprobata ab Ecclesia fuisse. Nos verò id solùm asserimus, & nullo negotio probamus, ac defendimus, nullum esse Concilium à Romano Pontifice cõfirmatum, quod cum alio Concilio pariter confirmato nõ consonet. Et hoc est argumentum, in quo meritò exultamus, & triumphamus. Ista enim admirabilis cõcordia, & harmonia Catholicorum dogmatum illustrissimum atque euidentissimum est testimoniũ præsentiæ Spiritus sancti.

Piget profectò, ac pudet referre, quales nugas soleant adferre hæretici contra primam, quartam, ac septimam Synodum, contra Romanam sub Nicolao secundo, contra Constãtiensem, & quasdam alias, atque adeo contra ipsam primam in vrbe Ierosolyma ab Apostolis celebratã. Ponam exemplum vnum, ex quo qualia sint cætera, facilè possit intelligi. Reprehendunt in primis sanctissimi isti homines, & castitatis præcipui amatores, Chalcedonensem Synodorũ omniũ maximam, in qua sexcenti & triginta Patres conuenerunt. Sed cur, putatis? Quid ibi dissonantiæ à cæteris inuenerunt? nimirum ingens blasphemia eis visa est, quod in eo Concilio caueatur, ne Monachi & Virgines Deo sacræ, post promissam ac deuotam Deo castitatem perpetuã, vllo pacto ad matrimonia, & nuptias admittantur. Quæso vos, qui ista tanquam errores in Concilijs reprehendunt, frontem habent, an sunt homines sine fronte? Sani sunt, an insani? Sobrij, an ebrij? Vigilant, an dormiunt? Quando enim Ecclesia oppositum docuit? Quando id non probauit? Quando non prædicauit? Quid ergo sãctum Concilium statuere debebat? Vt virgines & Monachi datã Deo fidẽ non seruarẽt? nẽpe id voluissent

sent Lutherani. At Religio, & natura, & ipse sensus communis reclamat.

Hæreticorum dissidium. Conferte modò, si placet, Ierusalem cum Babylon, tam admirabilem Catholicæ doctrinę concordiam cum sectis, & dissensionibus hæreticorum. Quando, quæso, paganorum atque hæreticorum Babylon in suo gremio non simul fouit innumeras cõtrouersias hominum dissentientium, non de agris & domibus, sed de primis ac summis diuinitatis mysterijs? Ac vt omittam veterũ Philosophorum dissensiones, quæ multis notæ sunt, & *Aug. 18. de ciu. c. 41* quarum non paucas B. Augustinus recenset libro de ciuit. 18. c. 41. Quę vnquam hæresis fuit, quæ in ipso suo exordio multas, & inter se pugnantes sectas non pepererit? Certè à Simone Mago hæresiarcharum Principe sunt Menãdriani, Basilidiani, Saturniani. A secta Gnosticorum Carpocratiani, Caiani, Ophitæ, Setheani, Valẽtiniani. Rursum à Valentino Secundiani, Ptolomæi, Marcitæ, Colorbusij, Archontici, & alij plures. Ab hæresi Cerdonis Marcionistæ, Lucianistæ, Apellistę, Manichęi. Ab hęresi Cataphrygarum hæreses aliæ Æschinis, Blasti, Florini, Tertulliani, & aliorum sine vllo numero. Donatistas in multas ac varias sectas diuisos fuisse, testatur libro primo de hæresibus B. August. *Aug. de. hæres.* Ab Arriana peste natos fuisse Eunomianos, Macedonianos, & cẽs fere posteriores hęreses, q̃ in Oriẽte extiterunt, & ipsũ quoq; Mahometismũ oĩb. vel mediocriter in historijs versatis notũ est. Iã verò Hussitas in Bohemia in sectas varias dissectos atque distractos, Orebitarum, Adamitarum, & Orphanorum, omnes nouimus. Postremò nostris temporibus Lutherus, quàm numerosam familiam genuerit, & quomodo viderit filios filiorum in tertiam & quartam generationem, sectæ innumerabiles Confessionistarum, Anabaptistarum, & Sacramentariorum satis apertè declarant. Itaque videtis, hæreticos semper sibi similes fuisse, & sicut semper pax, vnitas, & concordia vinculum Catholicæ Ecclesiæ fuit; ita lites & dissensiones, & sectarum multitudinem in hæreticorum caulis nunquam defuisse patet.

Quo Scholastici dissideant. Offenduntur Lutherani dissensionibus scholasticorum Theologorum; sed miseri non intelligũt, se festucam in oculis aliorum videre, trabem in oculis suis non videre. Scholastici siquidem Doctores, ac præsertim B. Thomas, & Bonauentura, sanctissimi atq; eruditissimi viri, & cæteri omnes dissentiunt quidem inter se aliquando, sed sicut etiam Beat⁹ Hieronymus & Diuus Augustinus, Chrysostomus & Epiphanius, Cyprianus & B. Stephanus, B. Anicetus & B. Polycarpus; & vt altius repetam B. Apostolus Barnabas, & Paulus dissentiebãt. Sed primùm seruata compage charitatis: deinde cum humilitate & moderatione, sine conuitijs & maledictis: postremò, de rebus ijs vt plurimum, quæ ad fidem, & ad salutem non admodum pertinebant. Nam in ijs, quæ sine detrimento salutis ignorari non possunt, etiam ię ad ipsa fidei pertinent fundamenta, sæpiũ, tam veteres, (vt Beatus Augustinus libro primo contra Iulianum *Aug. l. 1. in Iulian.* ostendit) quàm recẽtiores Theologi, vt ex eorum libris potest cognosci, mirificè consentiunt. Et si quid aliqui aliter sapiunt, subijciunt se tamen, & iudicium suum Ecclesiæ definitioni. Ea verò (quippe quæ à Spiritu Dei viuit, & ab eo gubernatur & regitur) facilè verum à falso, aurum ab aurichalco, triticum à zizanijs separat. Itaque remanet semper in Ecclesia lumen, & pax, & gaudium in Spiritu sancto, & est semper *multitudinis credentiũ*, quantum attinet *Act. 4.* ad fidem, *cor vnum & anima vna*. *Quomodo hæretici dissideant.* Sectarij verò tantis odijs, tantaque animorum acerbitate contendunt: vt plura ferè sint in eorum libris conuitia, quàm verba. Neque res

sent Lutherani. At Religio, & natura, & ipse sensus communis reclamat.

Hæreticorum dissidium.

Conferte modò, si placet, Ierusalem cum Babylon, tam admirabilem Catholicæ doctrinę concordiam cum sectis, & dissensionibus hæreticorum. Quando, quæso, paganorum atque hæreticorum Babylon in suo gremio non simul fouit innumeras cōtrouersias hominum dissentientium, non de agris & domibus, sed de primis ac summis diuinitatis mysterijs? Ac vt omittam veterū Philosophorum dissensiones, quæ multis notæ sunt, & quarum non paucas B. Augustinus recenset libro de ciuit. 18. c. 41. Quę vnquam hæresis fuit, quæ in ipso suo exordio multas, & inter se pugnantes sectas non pepererit? Certe à Simone Mago hæresiarcharum Principe sunt Menādriani, Basilidiani, Saturniani. A secta Gnosticorum Carpocratiani, Caiani, Ophitæ, Setheani, Valētiniani. Rursum à Valentino Secundiani, Ptolomæi, Marcitæ, Colorbusij, Archontici, & alij plures. Ab hæresi Cerdonis Marcionistæ, Lucianistæ, Apellistę, Manichęi. Ab hęresi Cataphrygarum hæreses aliæ Æschinis, Blasti, Florini, Tertulliani, & aliorum sine vllo numero. Donatistas in multas ac varias sectas diuisos fuisse, testatur libro primo de hæresibus B. August. Ab Arriana peste natos fuisse Eunomianos, Macedonianos, & cēs fere posteriores hereses, q̄ in Oriēte extiterunt, & ipsū quoq; Mahometisinū oib. vel mediocriter in historijs versatis notū est. Iā verò Hussitas in Bohemia in sectas varias dissectos atque distractos, Orebitarum, Adamitarum, & Orphanorum, omnes nouimus. Postremò nostris temporibus Lutherus, quàm numerosam familiam genuerit, & quomodo viderit filios filiorum in tertiam & quartam generationem, sectæ innumerabiles Confessionistarum, Anabaptistarum, & Sacramentariorum satis aperte declarant. Itaque

Aug. 18. de ciu. c. 41

Aug. de hæres.

videtis, hæreticos semper sibi similes fuisse, & sicut semper pax, vnitas, & concordia vinculum Catholicæ Ecclesiæ fuit; ita lites & dissensiones, & sectarum multitudinem in hæreticorum caulis nunquam defuisse patet.

Quo Scholastici dissideant.

Offenduntur Lutherani dissensionibus scholasticorum Theologorum; sed miseri non intelligūt, se festucam in oculis aliorum videre, trabem in oculis suis non videre. Scholastici siquidem Doctores, ac præsertim B. Thomas, & Bonauentura, sanctissimi atq; eruditissimi viri, & cæteri omnes dissentiunt quidem inter se aliquando, sed sicut etiam Beat⁹ Hieronymus & Diuus Augustinus, Chrysostomus & Epiphanius, Cyprianus & B. Stephanus, B. Anicetus & B. Polycarpus; & vt altius repetam B. Apostolus Barnabas, & Paulus dissentiebāt. Sed primùm seruata compage charitatis: deinde cum humilitate & moderatione, sine conuitijs & maledictis: postremò, de rebus ijs vt plurimum, quæ ad fidem, & ad salutem non admodum pertinebant. Nam in ijs, quæ sine detrimento salutis ignorari non possunt, etiam quę ad ipsa fidei pertinent fundamenta, sæpiùs, tam veteres, (vt Beatus Augustinus libro primo contra Iulianum ostendit) quàm recētiores Theologi, vt ex eorum libris potest cognosci, mirificè consentiunt. Et si quid aliqui aliter sapiunt, subijciunt se tamen, & iudicium suum Ecclesiæ definitioni. Ea verò (quippe quæ à Spiritu Dei viuit, & ab eo gubernatur & regitur) facilè verum à falso, aurum ab aurichalco, triticum à zizanijs separat. Itaque remanet semper in Ecclesia lumen, & pax, & gaudium in Spiritu sancto, & est semper *multitudinis credentiū*, quantum attinet ad fidem, *cor vnum & anima vna*. Sectarij verò tantis odijs, tantaque animorum acerbitate contendunt: vt plura ferè sint in eorum libris conuitia, quàm verba. Neque res

Aug. l. 1. in Iulian.

Act. 4.

Quomodo hæretici dissideant.

quasdam leuiores reconditioris doctrinæ ad ingenia exercenda, vt scholastici faciunt, sed ipsos articulos apostolici symboli ad fidem euertendam & labefaciẽdam in dubium, et in quęstionem vocant. Peragrate Germaniam, tot inuenietis Religiones, quot loca. Quid ego dixi loca? Non est ciuitas, non est pagus, non est domus, non est cubiculum tam exiguum, vbi saltem duo reperiantur (sunt autem semper vt minimùm duo: nullus enim audet, fortasse propter latrones, sine socia cubitare) non est, inquam, cubiculum tam exiguum, vbi non sit vna parua turris Babylonica. Ipsimet confitentur, ita inter se dissentire, vt spes pacis & concordiæ nulla sit.

Imò ipsi secum.

Sed parum esset, si solum alij ab alijs, & nõ ẽt qlibet à seipso discordaret. Ac vt de omnibus sectis iudicium ferre possitis, cum tamen gratia breuitatis non omnes enumerauerimus, attingam primam, mediam, & extremam, cæteras prætermittam. Hæresis omnium prima Simonis magi fuit. Ille igitur nonne sicut primus hæresim condidit, ita primus secum pugnare cœpit? Ipse enim, D. Epiphan[illegible] quæ [illegible] gustino testibus, docuit aliqu[illegible] it. Iam [illegible] gem Dei non esse à Deo, se[illegible] nistra virtute, & omnes, qui Vetus Testamẽtum recipiunt, in æternum perituros. Deinde sui oblitus, affirmare non dubitauit, se Deum summum & verum esse, ac in Samaria apparuisse, vt Patrem, in Iudæa, vt Filium, in Gẽtibus, vt Spiritum sanctum: et eundem se in monte Sina legem veterem per manum Moysis Iudæis dedisse. Arriani, quorum secta in serie sectarum quasi medium locum tenet, nonne ita leues & inconstantes fuerunt, vt singulis fere annis, & fidem, & Symbolum mutarent? & iam non dicerent, sic docet fides Apostolica, sed sic docet fides tali anno edita, vel tali anno? Hinc est illa B. Hilarij iustissima querimonia ad Constãtium Augustum: *Secta,* inquit, *fides temporum potius, quàm Euangelium, dum & secundum annos scribitur, & secundum Baptismi confessionem non tenetur. Periculosum nobis admodum est, atque etiam miserabile, tot nunc fides existere, quot voluntates: Nam dum plures fiunt, ad id cœperũt esse, ne vlla sit.* Et rursum libro primo ad eundem Constantium, Arrianos comparat ædificatoribus imperitis, quibus sua semper displicent, & qui semper destruunt, vt semper ædificent: *Nouis,* inquit, *vetera subuertis, noua ista rursum innouata emendatione scindis, emendata autem iterum emendanda condemnas.* Hæc ille de Arrianis, sed quæ non minùs in Lutheranos quadrant, quorum est secta sicut nouissima, ita etiam pestilentissima. Quoties enim, quæso, illam suam Augustanam Confessionem, tantopere apud eos celebratam, commutarunt? Nonne & apud illos fides est annorum potiùs, quàm Euangeliorum? Nonne ipsi etiam semper destruunt, vt semper ædificẽt? Quàm leuem Spiritum sanctum, si tamen Spiritum sanctum, & non potiùs nequam, Lutherani habent?

Hilar. l. 1. ad Cõst. an.

Sed fortasse Lutheri discipuli sibi non constant, Lutherus verò, qui notam mẽdacij docuit esse certissimam, à seipso dissentire, nũquam ipse à seipso dissẽsit? Imò, Auditores, sine mendacio & amplificatione dici põt, nullum vnquam hęreticorum suipsius, & dictorum suorum fuisse tã parum memorem, quàm Lutherum. Quid? nonne extant integri libri à viris doctissimis conscripti, qui nihil aliud, quàm Lutheri antilogias, & pugnantes inter se sententias continẽt? Quid? Quod de vno articulo, de communione videlicet sub altera specie, vel sub utraq; specie, triginta sex inueniuntur in eius libris contrariæ sententiæ? Ac vt nihil dicam, quod Missam aliquando nõ solùm partem summam & compendium Euangelij esse voluit, aliquando nihil magis detestatus atque

Dissidium Lutheri à se.

excæca-

execratus est? Vt taceam, quòd Sacramenta ecclesiastica, modò septem, modò tria, modò duo, modò vnum duntaxat esse affirmauit: Vt prætermittam, quòd aliquādo in Romani Pontificis primatum nihil dici verè posse asseruit, aliquando tam multa & tam contumeliosa ipse dixit, quanta aures piorum ferre non possunt: Vt ne verbum quidem faciam, quòd aliquando Ioannem Hus tanquam seductorem & hæreticum publicè exhorruit, aliquando eundem Ioannem, & sanctum Martyrem, & omnes eius articulos Catholicos & apostolicos appellauit. Sicut etiam Ioannem, magistrum suum, VViclephum iure ab Ecclesia damnatum esse docuit, aliquādo eundem, & sanctissimum, & optimū Doctorem prædicauit, & animam suam cum anima ipsius esse desiderauit: Vt hæc, & similia facile patiar sileri, vnū solum eius opusculum consideremus. Audite, quid in sua Babylonica captiuitate de fidei virtute, & efficacia dicat: *Tam diues, inquit, est homo Christianus, sine baptizatus, vt etiam volēs non possit perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere.* Et rursum: *Nec alia via potest hō cum Deo conuenire aut agere, quam per fidem, opera ille nihil curat.* At in libro de visitatione Saxonica, quē posteriùs scripsit, audite, quàm apertè illud præcipuum dogma suum euertat: *Multi, inquit, dum audierunt, vt solummodo credant, omnia ipsis peccata remitti, fingunt sibi fidem, & putant se mundos esse, per quod fiunt temerarij ac securi: eiusmodi autem carnalis securitas prior est omni errore, qui ante hoc tempus vnquam fuit.* Hæc ille. Quid, quæso, nos aliud contra eum dicere possemus, quàm quod ipse dicit? Si credere sola fide sibi peccata remitti figmentum est, temeritas est, carnalis securitas est, error grauissimus est, vt ipse iam dicit, cur, quæso, super hoc fundamentum Euangeliū, & omnem suam doctrinam ædificauit? Quid?

Luther. l. de captiu. Babylon.

quod in eodem libro de visitatione Saxonica, omnem prorsus doctrinam suam euertit. In eo libro docet, hominem esse liberi arbitrij ad facienda, vel omittenda, vt ipse loquitur, opera externa. In eo libro docet, Deum requirere à nobis non solùm fidem, sed externam et iustitiam. In eo libro eos reprehēdit, q. Christianā libertatē esse putabant, non obedire superioribus, nō ieiunare, comedere carnes in Quadragesima, non confiteri peccata. In eodem libro docet ac suadet Turcis resistendum, & cum eis bellum audacter gerendum. Denique de Missis, de Psalmodia, de dieb. Festis, de excommunicatione, de campanis, de scholis, de Superintendentibus, (sic enim Episcopos nouo nomine appellandos censuit) de Hymno *Te Deum laudamus*, & cantico *Benedictus*, in precibus matutinis legendo, noua præcepta, ac decreta, quæ nunquam reperit in verbo Dei, plura in vno libro congessit, quàm omnes Romani Pontifices vnquam constituerunt. Attamen etiam pueri sciunt, semper antea Lutherum contrarium docuisse. Quid sępiùs repetit, quàm liberū arbitrium esse rem de solo titulo, vel figmentum in rebus, & titulum sine re? Quid sæpiùs monet, quam Deum præter fidem nihil à nobis exigere? Quid sæpiùs docet, quàm libertatem Christianam omnes homines fecisse pares, omnes Sacerdotes, omnes Episcopos, omnes Pontifices, etiam fœminas & pueros? Quid sæpius clamat, quàm Turcis resistere, esse bellum gerere cū Deo? Quid inculcat sępiùs, quàm Euangelium nulla præcepta ac leges humanas tolerare? Ac ne ipsum quidem Euangelium legem vllam, aut præceptum continere, & vehementer cauendum, ne de Christo Moysen, et de Euangelio legem faciamus? Quid sæpiùs ridet, quam Missas, campanas, Psalmodias, dies festos, excommunicationes? Quæ cum ita sint, quis erit tam cęcus, qui ex Symbolo, quod no-

bis ipse dedit ad mendacia cognoscẽda, non facile videat esse omnia figmenta & mendacia, quæ docuit.

Apoc. 9.

Legimus in Apocalypsi: *Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo cecidisse in terram: et data est ei clauis putei abyssi, & aperuit puteũ abyssi, & ascẽdit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aer de fumo putei.* Vaticiniũ istud qs nõ videt dieb. nostris in Luthero esse cõpletum? Siquidẽ ante Lutheri casũ erat penè vniuersus Occidẽs labij vnius, & sermonũ eorũdem, summa quoq; lux concordiæ & vnitatis erat in Ecclesia. Cecidit Lutherus de firmamento Catholicæ Ecclesiæ, vbi tãquam stella quædam lumine veræ fidei, & orthodoxæ doctrinæ eruditione lucebat. Accepit clauem erroris & seductionis, aperuit puteum abyssi, & ecce tanta vis fumi erupit de puteo, & Germaniam ferè totam inuoluit, vt non solum iustitiæ Solem Christum Iesum, Deum nostrum tenebris errorum obscuratum iam non videat, sed nec amicus amicum, nec frater fratrem, nec pater filium, nec filius patrem, nec mater filiam, nec filia matrem agnoscat. Ecce vobis quàm mirabile fecerit Deus inter possessiones Israel, & possessiones Aegyptiorũ, quanto miraculo separauerit Israel ab Agypto. Vbicunque Aegyptij sunt, hoc est, hæretici, qui sedent *super ollas carnium, & quorum Deus venter est*, ibi sunt tenebrę adeò horribiles atque palpabiles, vt se mutuo in eadem domo non agnoscant. In terra autem Iesse, vbi veri Israelitæ, & Catholicæ Ecclesiæ filij sunt, ibi lux est, & tanta lux, vt fratres nostros etiam apud Indos, & extremum Orientem positos, agnoscamus. Quare conseruemus, Auditores, hanc lucem, enitamur bonis operibus, ita lucere *in medio nationis prauæ*, vt simus quasi lucernæ ardentes *in caliginoso loco*, & Ecclesia Catholica verum cœlum, & verum firmamentum, plenum multis & magnis luminibus videatur, vt postremò videntes Ethnici atque hæretici lumen fidei, operumq; nostrorum, tenebras suas agnoscant, & ab ijs ad veram lucem aliquando Domino propitio conuertantur.

Locus Scripturæ Luthero accõmodatus.

Exod. 16.

Philip. 3.

Philip. 2.

2. Petr. 1.

CON

CONCIO QVINTA, DE PVRITATE CATHOLICÆ Doctrinæ.

SYNOPSIS.

Ostenditur, legem Dei hoc singulare habere, quod omni errore careat, siquidem vel ipso Luthero teste, vnicus error arguit legem non esse Dei. Puritas Ecclesiæ ex sacra Scriptura, Canonibus, & Decretis Pontificum & Conciliorum, atque institutionibus SS. Patrum sufficienter patere confirmatur. Quàm ridiculos se faciant hæretici prauam vitā nobis obijciendo, vel ex vnius Lutheri inconstantia deprehenditur. Ob oculos ponitur impuritas & absurditas legum quarundam gentilium, eorundem etiam, qui apud eos sapientissimi & sanctissimi habentur, quales fuere Lycurgus, Plato, & Aristoteles. Lex Mahometana, quæ tanquam farrago omnium hæresium, quanta impuritate scateat, explanatur. Ad legem hæreticorum descendendo, præcipui quidam Lutheri & Sectariorum errores enarrantur, & obiter refelluntur: quos tamen omnes superat ille, quo Deum causam & authorem peccati faciunt. Demonstratur ex impuritate doctrinæ sequi impuritatem vitæ; & per consequens, Lutherus polluta sua doctrina malorum Iliada Europæ inuexisse conuincitur.

Reli-

RElligionẽ Christianã solam esse veram, & à Deo institutã Religionem, & in ea sola remissionem peccatorum, & spem salutis atque hæreditatis æternæ pignus reperiri, ex antiquitate, amplitudine, firmitate, & consonantia, atq; concordia admirabili Catholicæ doctrinæ, quibus ea omnibus sectis & superstitionibus antecellit, sine controuersia satis, vt arbitror, superiorib. orationibus demonstrauimus. Sequitur nunc, optimi Auditores, vt ex puritate & sinceritate eiusdem doctrinæ Domino benè iuuante, rem eandem ostendamus. Id enim est quintum ex ijs, quæ in nostra oratione prima explicanda proposuimus.

Est igitur legis nostræ singulare priuilegium, eximia quædam puritas. Nam cùm omnes sectæ, & leges Philosophorum, Paganorum, Hæreticorum cũ aliquibus veris sententijs, aliquos simul exploratos errores; & cũ paucis vitæ humanæ non inutilib. institutis, multa probitati, & honestati morum aduersa contineant; sola *Lex Domini verè immaculata*, nullũ omnino errorẽ cũ tam multis & sublimib. veris sententijs, quas prædicat, nec vllum turpe præceptum cum innumeris sanctissimis, & hominum societati vtilissimis & saluberrimis institutionibus admixtum habet; quod est argumẽtum apertissimum, & maximũ, solam nostram legem veri Dei esse legem. Nec enim fieri potest, vt cum Dei perfecta sint opera, ipseq; sit ipsa sapiẽtia & bonitas, vt aliquid falsum, vel turpe recipiat. Et nõ solùm nostri, sed etiam aduersarij confitentur, vnũ solum exploratum errorem sufficere, vt aliqua lex iure non Dei, sed hominum, vel etiam dæmonum lex esse iudicetur. Certè Martinus Lutherus in

Psal. 18.

Vnus error arguit legẽ nõ esse Dei

Embseri librum scribẽs, ita loquitur: *Si semel deprehenderer ita mentitus, falsus, & crasse stolidus, iam mea doctrina, & honor, & fides, & fidelitas finem penitus haberet: Vnusquisque me pro nequam, & infami nebulone, vt æquum est, habiturus esset.* Rursus idem de Cęna Christi verba faciens, *Quãdo Schvvermeri*, inquit, *in vno articulo falsi manifestè deprehenderentur, per hoc essemus nos sufficienter à Deo admoniti; nec eis crederemus.* Item contra Angliæ Regem Henricum: *Quis credat*, inquit, *eum velle in loco verum dicere, qui tam manifestè ac impudenter hoc in loco mentitur?* Quę Martini Lutheri apertissima & verissima testimonia diligenter retinenda, & memoriæ commendanda sunt, erunt enim causæ nostræ paulò pòst non parùm vtilia.

Iam igitur Catholicam Ecclesiæ nostræ doctrinam, ea qua dicimus puritate & sinceritate nitere, nullo negotio etiam ab hominibus mediocriter eruditis ostendi ac defendi potest. Legite Scripturas diuinas, legite Canones, & Decreta Põtificũ & Conciliorum, legite Sanctorum Patrum institutiones, vt Basilij, Augustini, Benedicti, Francisci, certè videbitis nihil turpe, nihil flagitiosum, nihil iniquum in Ecclesia Catholica doceri, & contra naturalem legem perfectè exprimi, Deum vt finem omnibus præponi, omnes homines inter se vinculo pacis & charitatis coniungi, coli, & laudari omnes virtutes, omnia vitia reprehendi & prohiberi. Testes sunt vita & mores Sãctorum: nemo enim vnquam perfectè legem euangelicam obseruare conatus est, qui non homo integerrimus & sanctissimus, omnibus venerandus & admirandus euaserit. Prædicantur quidem in Ecclesia mysteria sublimia, & quæ rationem omnem & intelligentiam superant: sed & B. Thomas Aquinas, vt alij non pauci, ostenderunt, nullum esse Christianorum myste-

Puritas doctrinæ Catholicæ

mysterium, quod cum euidenti & aperta ratione naturali pugnet. Posse etiam Deum multa facere sublimiora, & abstrusiora, quàm vt ea nos cognoscere possimus, stultus est, qui nō intelligit, cùm videamus in rebus vilissimis & abiectissimis nos vehementer cęcutire. Quis.n. hominū posset, vel vnius formicæ, aut apis, aut alterius vermiculi plenè & pfectè naturā explicare? Pari ratione multa præcipit, vel consulit Catholica doctrina, difficilia, ardua, vt dilectionem inimicorum, perpetuum cœlibatum, voluntariam paupertatem, sed quid horum cum probitate & honestate pugnat? Quid non admirandum & suspiciendum potiùs, quam vituperandum & contemnendum est?

Huc accedit, quòd nihil adhuc aduersarij nostri reperire potuerunt, in quo cū leges nostras reprehenderent, non ipsi potiùs ridiculi omnib. apparerent. Piget profectò ac pudet eorū nugas retexere. At multa sunt flagitia, & scelera Papistarum, & in Ecclesiasticis præcipuè regnat ambitio, dominatur auaritia, viget & floret luxuria, vsura, Simoniæ, concubinæ, omnem Religionem obscurarunt, ac fœdarunt. Negare non possumus, nec volumus, multos in Ecclesia corruptè & contaminatè viuere: sed vnde probabunt nobis hæretici, malos istos mores, quos in hominib. Ecclesiæ reprehendunt, ex Ecclesię doctrina proficisci? An non eosdem malos mores nos ipsi semper reprehendimus? An non mater Ecclesia vsuras, Simonias, concubinatum, & alia, quæ nobis obijciunt, semper prohibet? semper punit? semper deplorat? semper detestatur? Si ergo Lutheranis mali nostri mores displicent, quare leges & præcepta Ecclesiæ, quib. prohibentur & puniuntur, non placent? Fuit illa insania & inconstantia Lutheri, cum magna contentione corruptos mores ecclesiasticorum arguebat, & simul Canones SS. Patrum, quib. mores illi prohibebantur, publicè exurebat: nonne simul voces illas suas, & omnem contentionem condemnabat?, Nunquid non illis flammis prædicare omnibus videbatur, exustis Canonibus, qui legem viuendi continebant, licere iam omnibus impunè, & sine legibus, ac regula viuere, & nihil iam iniquum, nihil nefarium, nihil sacrilegum esse?

Obijciunt nobis malā vitam.

Lutheri inconstantia.

Conferamus modò, si placet, castitatem Ecclesiæ cum Synagogarum Satanæ corruptionib. Legite librum Theod: primum ad Græcos, intelligetis ex eo, nullas vnquam leges veterum Ethnicorum extitisse, qui non errores aliquos, quasi maculas habuerint, & eas ipsas leges turpissimas, & humano generi incommodas maximè fuisse, easque præcipuè, quæ maximo erant in precio. Persę incæstis nuptijs contra omne ius humanitatis matrib. miscebantur. Ab Hircanis & Bactris homines senes non propter flagitia, sed ex consuetudine Religionis, canib. ad hoc ipsum nutritis, deuorandi obijciebantur. Apud Scythas, ij qui ab animam agentib. præ cæteris amabantur, cum mortuis viui in sepulchris confodiebantur. Apud Massagetas, ab ipsis affinibus senes publica lege, honoris gratia, mactabantur & deuorabantur, vt nimirum non mortua & inania, sed viua & animata sepulchra suis exhiberent. A Carthaginensibus, & alijs multis populis, proprij filij iugulabantur.

Impuritas doctrinæ Gentiliū.

Absurdæ aliquot leges Gentilium.

Sed fortasse erant barbaræ istæ nationes, & ideo barbaris & crudelibus legibus viuebant? Lycurgi tamē; Platonis, atque Aristotelis leges optimæ & sanctissimæ habebantur: imò nihil inquinatius, nihil turpius, nihil inhumanius. Siquidem leges Lycurgi non solùm adulteria, sed etiam nefandum illud flagitium permittebāt, propter quod Sodoma & Gomorrha igne & sulphure de cælo emisso conflagrarat. Plato verò præterquam quod vxores communes esse, & fœmi-

minas non minùs, quàm viros in palæstris nudas exerceri, & equestrem artē discere volebat, quæ turpissima & fœdissima sunt; illā ēt crudelissimā, & plùs quàm barbarā legem tulit, vt viri, & feminæ, posteaquam ætatem ad gignendum idoneam excessissent, explerent quidem pro suo arbitratu libidines suas, sed conceptum fœtum viuum nunquam ederent, vel si casu aliquo ederent, eum fame ac frigore enecarent: quam legem etiam Aristoteli Philosophorum sapientissimo, placuisse videmus. Quid? Quòd Plato non solùm vitium illud horrendū, & contra naturam cum Lycurgo permisit; sed etiam, qui eo se exercerent, beatos post hanc vitam futuros, & præmia magna recepturos promisit? Ecce igitur quales eius hominis leges fuerunt, quem veteres Deum Philosophorum, & diuinum appellandum censuerunt! & tamen solum pauca de moribus attigi. Somnia & deliria Philosphorum circa Deum, de industria prætermisi, ne ego ipse delirare viderer, si in eis recensendis occuparer. Nam profectò sapientius mihi fuisse videtur aliquando vulgus Ethnicorum qui Iouem adulterum, & Venerem meretricem, & Mercurium furem, & Vulcanum claudum, vel certè Solem & Lunam, & stellas colebant, quàm Philosophi isti, qui tāto fastu sapientiam suam iactabant. Illi enim saltem res aliquas, quæ erant vel fuerant; isti sua somnia & phantasmata pro Deo venerabantur. De quibus Apostolus ad Romanos scribens; *Euanuerunt*, inquit, *in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua. Tradidit eos in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt.*

Errores circa Deū

Rom. 1.

Lex Mahometi impurissima.

Iam verò lex Mahometi impurissima, quàm multa habet cum apertissima ratione, & morum honestate pugnantia? Nihil est aliud lex Mahometi, vt ex libro Ioannis Damasceni de centum hæresibus cognosci potest, quàm monstrum quoddam horrendum, informe, ingens, ex multis hæresibus & superstitionibus conflatum. A Iudæis habet horrorem carnis suillæ, multitudinem vxorum, libellum repudij, circūcisionem, creberrima baptismata. Ab hæreticis Arrianis habet Verbū Dei nō esse Filiū, neque Patri consubstantialem, sed creatum & seruum. A Nestorianis habet Christum Dominum de virgine quidem natum, sed solum esse hominē, non etiam Deum. A Manichæis habet, Christum neque passum, neque mortuum esse, & à vino perpetuò abstinendum. Ab Aristippo & Epicuro habet summam beatitudinem in hortorum amenitate, & vxorum multitudine, cibo, & potu, aliisque corporis voluptatibus positam esse. Porro ieiunium religiose colunt Mahometani, sed ab ortu Solis vsque ad occasum: Noctu verò quando periculum non est, ne saltem à Sole videantur, & apud suum Deum violati ieiunij rei accusentur, liberum esse comedere & bibere vsque ad satietatem. Neque ieiunant quouis tempore, sed duntaxat in diebus canicularibus contra omnem rationem & humanitatem, tunc enim ieiunium corporibus humanis maximè noxium est, & ad libidines comprimendas nō vsque adeo necessarium. Postremò, quod maximæ stultitiæ signum est, cum lege Moysis & Christi Euangelio pugnat, & tā Christū & Moysen tanq̄ Prophetas veracissimos, & sanctissimos veneratur. Itaq. Mahometi propositum non fuit aliud, quam omnem difficultatem profligare, quam Christiani homines in credendo & operando patiuntur. Quia difficile erat, vnica vxore contentum esse, & eam non posse dimittere, adhæsit Iudæis. Quia difficile erat, credere

Io. Damasc. l. de hære.

vnam

vnam personam esse in duabus naturis, adhæsit Nestorianis. Quia difficile erat credere Deum Christum pati, & mori voluisse, adhæsit Manichæis. Quia difficile erat, propter spiritualia & futura, quæ non videntur, contemnere corporalia & præsentia, quæ vidētur, adhęsit Aristippo & Epicureis. Quia difficile erat postremò, Christum & Moysen, tam perspicue sanctos, & Dei amicos nō recipere, & nō minùs difficile cum lege Moysis, & Euangelio Christi suam legem coniungere, Christum & Moysen recepit, sed legē & Euāgelium repudiauit.

Venio nunc ad hæreticos. Habet quidem omnis hæresis speciem boni & veri, si non aliud, saltem veritatis & pietatis pollicitationem: alioquin sectatores non haberet. Sed hoc interest inter Ecclesiam Christi & hæreticorum synagogā, quòd Ecclesiæ doctrina nihil penitus habeat, vel rectæ rationi, vel bonis moribus contrarium. Hæresis verò nulla est, quæ non aliquos euidentes & manifestos errores contineat. Sunt omnes hæretici similes ijs, qui dicuntur Lunatici, qui aliquando lucida interualla habent, & vidētur sapere, modò autem delirant. Ac vt Gnosticos, et Manichæos, aliosque veteres, gratia breuitatis, prætereamus, qui hoc ipso, quòd defecerūt, satis ostendunt, se veram fidem, & Religionem nūquam habuisse: Iaonnes VVicleph Patriarcha hæreticorum nostri temporis, nonne claris & disertis verbis inter alia turpissima dogmata, quæ in Concilio Constantiensi enumerantur, & reprobantur, asserebat: *Deum debere obedire Diabolo?* Quis phreneticus, quis furiosus, etiam totus diabolo plenus, hæc diceret? Quę dubitatio esse potest, an hoc sit verum, an falsum? Ioannes Hus licèt nihil doceret aliud, nōne hoc ipso se impium, & Dei ac veritatis hostem probauit, quod VViclephum pro Apostolo & Euangelista recepit? Martinus Lutherus cultor, & laudator vtriusque Ioannis VViclephi & Hus, nonne simul etiam illorum insanis erroribus, & furoribus potiùs implicatur? Sed hic iam tanta & tam vasta, sed tamen confusa errorum silua & mēdaciorum se offert, vt si eam ingrediar, non facilè confidam, me egredi posse.

Errores hæreticorū

Omitto primum, quòd Lutherus ita frænum libidinis laxauit, vt liceat per eius Euangelium mœchari & fornicari, cum Christi Euāgelium etiam aspectum impudicum prohibuerit: liceat Christo fidem datam de virginitate non seruare, imò non liceat seruare, cum Christus ipse & Apostolus eius tantis laudibus virginitatem extulerint, & verbo & exemplo homines ad eam colendam inflammauerint: liceat postremò omnia scelera ac flagitia impune perpetrare, imò aliquid boni agere non liceat, sed peccet omnis, qui bene agere conatur, cùm Euangelium totum, & omnis diuina Scriptura ad vitia fugiēda, et virtutes cōsectādas, & opera bona cū recta & sana fide coniungenda nos hortetur.

Specialiter Lutheri.

Matth.5.

Matt.19.

1.Cor.7.

Omitto, quòd nō solum epistolam Iacobi & Iudæ, & alia quædā, sed etiam ipsa Euangelia Matthæi, Marci, Lucę, penitus nihil facit. Nam in præfatione super Nouum Testamentum claris verbis docet, abolendam esse communem illam opinionem, quòd sunt tantum quatuor Euangelia. Vnicum enim & pulchrum esse Ioannis Euangelium, & verum. Ex quo apertè sequitur, vel nulla, vel fœda esse Matthæi, Marci, Lucæ Euangelia. Neque alia de causa tā seuerus contra Matthæū, Marcū, & Lucā extitit, quàm quod Euangelia ab eis conscripta, leges & præcepta viuendi continere, & operum bonorum necessitatem ei persuadere viderentur.

Omitto, quòd Lutherus vnà cum VViclepho & Caluino, alijsque sectarijs pene omnibus, quin etiam cum Stoicis & Manichæis affirmare non timet, nihil esse liberum, vel contingens,

gens, sed fatali omnia & absoluta necessitate euenire.

Omitto, quod Zuuinglium Nestorianismi reprehendens, incidit ipse nescio an volens, an imprudens, in errorem multò grauiorem, nempe in Eutychianismum: *Negotium*, inquit, *alicubi fuit mihi cum Nestorianis* (Zuuinglianos intelligens) *qui pertinacissimè disputabāt, qđ Christi diuinitas non posset pati*. Itaque existimauit Lutherus Christi diuinitatem posse pati. Vnde fluxit illud Andreę Musculi præclarum dogma, diuinitatem in cruce passam & mortuam. Quo furore quid, quæso, furiosius cogitari potest? Putatis intelligunt, quid sit: *Diuinitas in cruce mortua est*? Nonne diuinitas est æternitas? Nonne de ratione & essentia eius est semp esse? Quomodo igitur diuinitas mori potest? Potestne ęternitas aliqñ non esse? Quæ est hæc insania Lutheri, & discipulorum eius? qui in re tam facili tam facile hallucinantur, quid facient in rebus difficilioribus?

Musculi dogma.

Omitto, quod Philippus in Apologia pro sua confessione Augustana, omnino contendit, ante tempora Gregorij, hoc est, ante annum sexcentesimum, nullum veterum meminisse Inuocationis Sanctorum: cum tamen nullus veterum non meminerit. Meminit B. Augustinus tractatu 84. in Ioannem: meminit Hieronymus in Epitaphio S. Paulæ: meminit Ambrosius in libro de Viduis: meminit Maximus in oratione in sanctam Agnetem: meminit Nazianzenus oratione in Basiliū: meminit Basilius in oratione in quadraginta Martyres, breuiter omnes meminerunt.

Aug. tr. 84 in Ioann. Hier. in Epitaphio Paula. Ambr. l. de Viduis. Naz. Orat. in Basil.

Omitto quòd Caluinus in illa pręclara sua Institutione, numerum ordinum minorum commentum esse docet Canonistarum, et Sorbonistarum, cum sigillatim omnium minorum ordinum meminerit B. Ignatius in epistola ad Antiochenos: meminerit B. Clemens secundus à Beato Petro Romanus Pontifex in epistola ad Fabianum Antiochenum: meminerit quartum Cōcilium Carthaginense: meminerint alij plures, qui Sorbonistas & Canonistas multis sæculis antecesserunt. An non Eusebius Cæsariensis libro sexto ecclesiasticarum historiarum ex epistola Cornelij refert, in vnius Romanæ Ecclesiæ clero fuisse temporib. illis circa annum Domini ducentesimum quinquagesimū, Presbyteros quadraginta quinque, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas cum Lectoribus & Ostiarijs quinquaginta duos? Poteratne igitur splēdidius & illustriùs Caluinus in hac parte mentiri?

Caluini.

Ignat. ep. ad Antioch.

Clemens epist. ad Fabian.

Ista omnia & alia infinita mendacia apertissima, quæ defendi, & excusari nullo modo possunt, etiamsi cœlum cum terra miscerent, & omnes dæmones ab inferis excitarent, quibus illi imperitos populos miserè circumueniūt, facilè patior sileri. Vnum duntaxat, in quo sectarij pene omnes conueniunt, commemorabo. Nam vt ex Luthero didicimus, cum vnum exploratum errorem in aliquo detegimus, satis à Deo admoniti sumus, ne ei deinceps in aliquo credamus. Lutherus igitur in libro de libero arbitrio, & Caluinus lib. primo Institutionum, capite octauo, & alibi frequenter, ex VViclepho acceptum dogma mordicus defendunt: *Omnium scelerum & flagitiorum causam efficiētem esse Deum, ipsum velle, ipsum constituere, vt peccata fiant*. Quam sententiam Philippus Melāthon Annotat. in epistolam ad Romanos, illustrare volens ore sacrilego affirmare nō dubitauit; *nō minus proprium opus Dei Iudæ proditionem, quam vocationē Pauli fuisse*. Quid vobis de illis dogmatibus videtur? Nonne inuenerunt sectarij nostri tēporis turpiores magistros, quos imitantur, quàm Manichæos, quos semper Ecclesia Catholica tanquam omnium scelestissimos, & impurissimos

Vnus error instar omnium.

Cap. 8.

mos exhorruit? & tamen eos ipsos imitari non contenti quantum ad impietatem & blasphemiam, eos longo post se interuallo reliquerunt. Manichæi enim auctorem quidem peccatorum Deum fatebantur, sed Deû quendam, quem ipsi fingebant natura ipsa malum, quem etiam materiã & dæmonem vocabant. Neque tam stulti vnquam fuerunt Manichæi, vt in bonum & verum Deum peccatorum causam referrent. At noui isti Magistri in Israel, ipsi summo, & bono, & vero Deo causam peccatorum attribuunt: horret sanè animus, fugit mens, hęc tam profana, tam nefanda, tam perniciosa referre. An Iudæi perfidi, an immanes Turcæ, barbaræq; gentes de Deo nõ rectiùs sæpè philosophantur? Quis non videt ab istis, qui omnem sapientiam sibi assumunt prima fidei elementa, vel crasse nesciri, vel insane contemni, vel superbè violari? Quid verò si Beatus Hilarius nunc adesset, an nõ in vocem illam sibi consuetam erumperet; *O miseras aures meas, quæ tam funesta vocis sonum audierunt*. Et Beatus Irenæus nunquid non diceret, quod contra Florinum istam ipsam hæresim introducentem, aliquando dixit; *Hæc dogmata sanam doctrinã non habent. Hæc dogmata dissentiũt ab Ecclesia: Hæc dogmata in summã impietatem eos conjeciunt, qui eis obtemperant. Hæc dogmata ne hæretici quidem vnquam fuissent ausi pronunciare*. Itaque non hæretici sunt, sed plus quam hæretici sunt, qui hęc dicunt. Quòd si & apostolicus vir Polycarpus nunc adesset, an non suas obturaret aures, ac pro consuetudine sua gemens iterum diceret; *O bone Deus, in quæ me tempora reseruasti, vt hæc audirem*? Quid enim hàc blasphemia intolerabilius? Ergòne Deus est auctor peccatorum? ergo ex veritate mendacium, ex ipsa bonitate flagitia, ex luce tenebræ, ex dulcedine & suauitate fel & absynthium peccatorum nascitur? Cur igitur B. Irenæus, B. Basilius, & alij Patres libros inscribunt, quòd Deus non sit auctor peccatorum? Cur ipsa Scriptura tam expresse ait; *Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit peccandi spatium*. &, *Odio est Deo impius, & impietas eius*? Cur Apostolus clamat; *Nunquid iniquitas apud Deum? Absit*: alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Si Deus, inquit, est auctor peccatorum, qua fronte in iudicio puniet peccatores? Si non minus est opus Dei proditio Iudæ, quã conuersio Pauli, qua æquitate Iudam tormentis addicet, Paulo attribuet gloriam sempiternam? Quæ tyrannis immanior cogitari potest, quàm vt Deus viuos & mortuos puniat peccatores, quos si sectarijs credamus, peccare coegit? Certe videtis qualia sint dogmata sectariorum: & putatis credibile esse per ora tam impia & sacrilega Spiritum sanctum loqui potuisse?

Hilarius. Irenæus. Polycarpus. Eccles. 15. Sap. 14. Rom. 9.

Quæ cùm ita sint, mirum non est, si tam profana dogmata profanos penitus & paganos mores introduxerint. Neque id nos soli, sed ipsi etiam conqueruntur & deplorant. Ipse enim Lutherus est, qui in sermone quodam de Aduentu conqueritur, homines multò esse deteriores tempore sui Euangelij quàm fuerint vnquam in Papatu. Audite verò quàm seriò Paulus Huberus, qui post Lutherum & Philippum Archisynagogus extitit, in præfatione super commẽtaria Philippi in epistolam ad Corinthios, mores suorum deplorat; *Videbis*, inquit, *Religionis & libertatis Christianæ fœdissimum abusum, cõtemptum & neglectum sancti mysterij, disputationum profanitatem, direptionem bonorum Ecclesiæ, ingratitudinem erga fideles ministros, disciplinæ laxationem, effrenem contumaciam iuuentutis, & aliorum vitiorum segetem indies vberrimam succrescere*;

Impuritatẽ doctrinæ sequitur impuritas vitæ.

crescere; quæ mala intuens non potest non vehementer animus percelli, & interdum quassari fluctib. dubitationum, ambigens an hic cœtus possit esse Ecclesia, in quo tantum sit distractionum, confusionum, & enormium vitiorum. Hęc ille.

Lutheri doctrina causa præsentium malorum.

Sed cessent istæ vanæ Lutheranorũ querimoniæ. Quis.n.& sibi & nobis pacem,& serenitatẽ astulit? Quis tantos motus, tantos tumultus,tantas & tam implacabiles tẽpestates excitauit? Quis tot latrociniorum & cædum, tot sacrilegiorum causa fuit? Quis tantum luti & cœni fornicationum & adulteriorum fecit? Quis tantam corruptionem morum, tantumque cumulum vitiorum in Europam inuexit? An non Lutherus, & eius posteritas,cùm docuerunt Deum bona opera non requirere, imò etiam reijcere? Cur igitur homines benè agerent? Clamauerunt ex ipso suggestu, esse impossibilem castitatem,& si non vult vxor, veniat ancilla: cur igitur miratur, si omnia implentur adulterijs? Admonuerunt auditores suos, Christianam libertatem omnes homines fecisse pares, & nullum esse superiorem, nullum inferiorem: cur igitur conqueruntur, si eis populi non obediunt? Persuaserunt miseris hominibus, non esse hominem liberi arbitrij,ab ipso Deo cogi ad peccandum: cùm verò facit, quod in se est, peccare mortaliter: præterea sola fide remitti peccata, nullam requiri contritionem,nullam confessionem, nullam satisfactionẽ, & quid, quæso, hinc sequitur, nisi quòd homines sine vllo metu, sine vllo pudore, sine vllo fræno, summa libertate,& audacia sese in omnia vitiorum barathra præcipitent? Cur enim conentur bene agere, si nec possunt, nec est necessum, & perinde est quicquid agant? Vidit hæc infelix Lutherus, & idcirco tanto laborę in illa sua Saxonica visitatione conatus est postea contra suũ ipsius Euangelium tam multis præceptis & institutis, vitijs & sceleribus occurrere. Sed frustra sunt omnia, nisi ad veram fidem, & puram doctrinam castamque reuertantur. Nec enim potest malum semen doctrinæ bonam segetem operum producere; neque malus coruus bonum ouum: & vt Dominus ait; *Non potest arbor mala fructus bonos facere.* Hæc de puritate doctrinæ Catholicæ sufficiant.

Mat.7.

CON-

CONCIO SEXTA.

DE GLORIA MIRACVLORVM.

SYNOPSIS.

VT Sol & Luna in cælo, oculi in corpore se habent; ita lumen miraculorum, & Prophetiæ in Ecclesia Catholica se habere declaratur. Atq; vt demonstretur, gloriam miraculorum semper in Ecclesia viguiße, sedecim à Christi aduentu seriatim recensentur ſecula, in quibus singulis homines sanctitate claros, & miraculis illustres extitiße ostenditur: Maximè verò præter alios plurimos celebrantur passim Blandina fœmina Martyr, milites in Marci Aurelij Imperatoris exercitu Christiani, Gregorius Neocæsariensis Episcopus, B. Eugenius, S. Ioannes Papa, S. Agapitus Papa, Marcus Monachus, S. Maurus, & B. Pater Benedictus, Episcopi quidam ab Arrianis linguis præcisis loquentes, B. Malachias, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscus, S. Catharina Senensis, S. Franciscus de Paula; qui postremus per accuratam comparationem Luthero, vtpote suo coætaneo, opponitur. Tandem miracula quæ nostro hoc ſeculo in Indijs à B. Francisco Xauerio Societatis Iesu edita sunt, narrantur, & ad fidem tot miraculis stabilitam conseruandam serio admonemur.

QVEMADMODVM optimus ille & sapientissim⁹ artifex De⁹ magnum hunc globum, quem cernimus, & in quo habitamus, duobus clarissimis luminibus, Sole & Luna, quasi duobus oculis, tū ad speciem & decorem Vniuersi, tum ad vtilitatem & commodum rerum viuētium exornauit; & in corpore humano, quod tanquam paruus mundus quidam est, & cum ipso magno mundo partium multitudine & varietate contendit, duos oculos, quasi Solem & Lunam, in summo vertice posuit: ita quoque, optimi Auditores, Ecclesiam suam Christus, quam instar corporis cuiusdam optime constituti, & tanquam cœlum quoddam, & firmamentum esse voluit, duobus maximis luminibus, splendore miraculorum, & luce prophetica, ita illustrauit, & ab omnibus Satanę Synagogis separauit, vt verè sint cæci, qui eam non vident. *Surge illuminare Hierusalem: quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te aūt orietur Dominus & gloria eius in te videbitur.* Hoc est discrimen inter Ierusalem, quæ est Christi Ecclesia, ciuitas Domini, ciuitas sancta, ciuitas Regis magni, ciuitas super montem posita, & terras ac populos Ethnicorum, & hæreticorum, quod cum terras & populos eorum tenebræ operuerint, & caligo inuoluerit, sola Hierusalem cœlesti luce micat, sola claret miraculis, sola fulget prophetico lumine, sola radios suos in omnem partem orbis terræ diffundit, & oculos sanos Catholicorum illustrat, ægros hęreticorum excæcat.

Duo Ecclesiæ lumina Miraculorū & Prophetia.

Isa.60.

Atque hæc sunt argumēta duo, de numero illorum duodecim, quæ initio Aduentus proposuimus, quæq; hodierna, & duabus sequētibus orationibus ad fidei & Religionis nostræ confirmationem explicanda sunt. Ac de miraculis quidē primo loco dicturi, ostendemus primum ab apostolicis temporibus nullis vnquam sæculis Catholicæ Ecclesiæ multa, & pręclara miracula defuisse. Deinde videbimus, quid ad ea miracula hæretici respondere soleant. Postremò, vt etiam hæreticos sua laude non fraudemus, eorum miracula breuiter commemorabimus.

Percurramus igitur, si placet, sedecim sæcula, quorum ab Aduentu Seruatoris quindecim iam effluxerunt, sextumdecimum nunc agitur. De primo sæculo nihil est quod dicamus. Extant enim in manibus omnium, & toto orbe leguntur volumina Euangeliorum, Liber Actuum Apostolorum, Egesippi, Eusebij, & aliorū veterum historiæ, quibus vel Christi, vel Apostolorum eius miracula continentur.

Sedecim sæcula à primo.

Primum.

Alterum sæculum, quod ab Anno Domini centesimo vsque ad ducentesimum durauit, sanguine & prodigijs sanctorum Martyrum, & virorum apostolicorum illustrissimum fuit. Tunc enim sanctis Martyribus ferè omnibus commune erat, vt eos ignis, & leones, aliaque feroces belluę attingere non auderent, cuius miraculi, vt communis, ac penè vulgaris, meminit etiam S. Martyr. Ignatius in epistola ad Romanos. Vnum duntaxat miraculum eius sæculi recensebo. Floruit ea tempestate in Gallijs inter alios celeberrimos Martyres Lugdunenses (vt Eusebius initio libri 4. Historiarū Ecclesiasticarum scriptum reliquit) fœmina quædam nomine Blandina, quæ cùm putaretur ab omnibus ob nimiam corporis teneritudinem statim in primis supplicijs defectura, tamen Dei virtute confirmata, inaudita, atque exquisitissima tormenta à mane vsque ad vesperam per multos dies cum admiratione omnium superauit. Porro interrogata, vnde tantas vires haberet ad patiendum, respondebat,

Secundum

Ignat. epistol. ad Roman.

Euseb. l. 4. Histor.

debat, se quoties vocem illam bonæ confessionis emisit: *Christiana sum*; toties sibi vires in integrum restauratas fuisse. Quod miraculum alio illustriori miraculo cumulauit: sæpius enim ferocissimis feris obiecta, nihil vnquam ab eis læsionis, aut molestiæ pati potuit. Atque hæc duo genera miraculorum maiori parti sanctorum Martyrum, illis temporibus communissima fuerunt. Eodem tempore cum Imperator Marcus Aurelius in Germania bellum gereret, & vndique montibus conclusus ipse cum eximio exercitu maxima fame & siti laboraret, & ab innumerabili Marcomannorum, Quadorum, VVandalorum, Sarmatarum, & Sueuorum multitudine premi atque obrui se videret, votis Dijs patrijs de more paganorum nuncupabat, sed cùm diu orati atque obsecrati Dij nullam opem tantis malis adferrêt, Christianos rogauit, quorum aliquos in exercitu eẽ didicerat, vt ipsi pro sua, & cuncti exercitus salute Christo supplicarent. Et ecce statim atque Christiani illi milites in genua procubuissent, ac Deo preces offerre cœperunt, magna vis diuersi generis pluuiæ effusa est, quæ Romanos quidem largissimè, & sine iniuria reficiebat, Barbaros autem igne & grandine, crebrisque fulminũ ictibus perterritos, præsertim cùm plurimi occiderentur, in fugam conuertebat, quorum terga Romani vsque ad internecionem cædentes, gloriosissimã victoriã, & omnibus antiquorũ tabulis præferẽdam, rudi paruoque militum numero, potentissimo Christi auxilio reportarunt. Hæc verò ita se habere testatur Tertullianus ad Scapulam, & in Apologetico: testatur Eusebius in quinto Historiæ Eccles. libro, capite 5. testatur Paulus Orosius libro septimo suæ Historię, testatur ipse Marcus imperator in litteris ad Senatum datis, quæ nuper ex Vaticana Bibliotheca in lucem prodierunt. Denique testatur nomen nouum eius legionis, ex tũc enim legio illa Christianorum, legio fulminea, vel fulminatrix appellata est.

Nota. Xnil. ad Dion. in. M. Aurelio.

Tertul. in. Apologet. c. 5. & ad Scapul. c. 4.

Iam verò tertium sæculum multos peperit viros illustres, & sanctitate ac miraculis claros. Sed omniũ illustrissimus, & clarissimus fuit magnus ille Gregorius Neocęsariensis Episcopus, qui ob operum admirabilium perpetrationẽ magnus & mirificus à Græcis dict⁹ est. Nã & mõtes trãstulit, lacus exsiccauit, & baculo suo in terrã defixo, q. postea in arborẽ excreuit, fluminis impetum exercuit, & fęminã quãdã à morte ad vitã reuocauit, ac oraculo Apollinis respondẽdi facultatem, qñ placuit, ademit, & quando placuit, restituit. Hæc verò non Ruffini commenta sunt, vt Magdeburgenses historiæ somniant: nam et Basilij Magni in libro de Spiritu sancto, & Nysseni in historia, quam de vita & gestis eius, de quo loquimur magni Gregorij accuratè conscripsit, & B. Hieronymi lib. de viris illustribus, aliorumque veterum & sanctorum Patrum testimonio comprobantur.

Tertium sæculum.

Porro quartum sæculum, si quod aliud virorum sanctissimorum signis, ac prodigijs clarissimorum feracissimum fuit. Tũc in Oriente claruerunt S. Antonius, Hilarion, Nicolaus Myrensis, B. Martinus Turonensis, B. Ambrosius Mediolanensis, alijque plures, quorum innumera & maxima miracula magnus Athanasius, B. Hieronymus, Gregorius Nyssenus, Sulpitius, Palladius, Sozomen⁹, Socrates, Theodoretus, Diuusque Paulinus memorię prodiderunt.

Quartum sæculum.

Quinto sæculo cum in alijs locis, tum potissimum in Africa tempore VVandalicæ persecutionis, multi sancti homines signis & prodigijs enituerunt. In eo fuit B. Eugenius, quem Victor Vticensis libro altero VVandalicæ persecutionis scribit cæco cuidã in tota ciuitate notissimo ad inuocationem augustissimę Trinitatis, quam Arriani tunc oppugnabant, edito si-

Quintum sæculum.

Victor l. 2. persecut. VVãdal.

gno crucis lumen restituisse. Sed illustrissima sunt ea viginti duo miracula, quæ B. Augustinus libro vigesimo secundo de Ciuit. suis tẽporibus hoc ipso quinto sæculo edita fuisse commemorat, qui etiam addit, vix minimam partem miraculorum se attigisse, atque affirmat multos libros scribendos fuisse, si vel sola miracula, quę ad solas reliquias Protomartyris Stephani in sola Africa solo biennio edita fuerant, recenseri debuissent.

Sextum sæculum.

Sæculum sextum quanto numero maximorum prodigiorũ illustre fuerit, ex libris 4. dialogorum B. Gregorij Romani, & ex historia Gregorij Turonẽsis facile cognosci potest. Scio rideri hos libros ab hæreticis; sed ipsi potiùs ridendi ac simul deplorandi sunt. Magnus enim Gregorius non ea scribit, quæ ante duo vel tria annorum millia facta fuerant; sed gesta & miracula sanctorum sui sæculi, & præsertim Italorum quæ ipse omnium optimè nouerat, & quæ facillimè ob recentem memoriam à multis reprehẽdi potuissent, si falsa fuissent. Itaque velint nolint hęretici, eo sęculo omnia apostolica signa renouata sunt. Tunc S. Ioannes Pont. Rom. Constantinopoli omni populo inspectante cœco lumen restituit: tunc S. Agapitus, & ipse Rom. Pont. in eodẽ loco eodem inspectante populo post sacrorum solemnia claudum simul & mutum curauit: tũc Marcus Monachus magnũ rupem orando loco mouit: tũc S. Maurus B. Benedicti discipulus sup aquas siccis pedib ambulauit: tũc beatiss. et innumerabiliũ sanctorũ parens Benedictus, inter alia miracula, quib. quotidie coruscabat, puerũ quendã casu ruentis parietis oppressum, & nõ solũ extinctũ; sed ẽt confractũ & contritum, vt nõ nisi in sacco portari potuerit, orando ad vitam & sanitatem subito reuocauit: tunc in Africa Catholici quidam Episcopi ab Arrianis radicitus præcisis linguis rectissimè & plenissimè loquebantur. Et B. Gregorius lib. 3. dial. c. 32. se Episcopum quendã senem vidisse affirmat, qui eos sanctos Episcopos sine linguis loquentes audiuit. Asserit quoque vnum eorum, cùm peccatum quoddam luxuriæ incidisset, statim donum loquendi siue linguam amisisse, vt intelligant fornicarij & impudici homines, quantum Deo nostro flagitiosa & impudica vita displiceat, qui donum, quod propter bonam confessionem contulerat, propter fornicationẽ abstulerat.

Greg. l. 3. Dial. c. 32.

Sæculum septimum.

Iam septimo sæculo Christi Ecclesiam non perijsse, vt multi hæreticorum mentiuntur; sed magnum incrementum suscepisse, testis est insula Britannia, quæ illo sæculo ad prædicationem, & signa & prodigia B. Augustini & sociorum eius fidem Christi recepit; testis venerabilis Beda, qui in Historia gentis suæ miracula eiusdem B. Augustini, nec non B. Melliti, & sanctissimi Regis Osuualdi, & aliorum commemorat.

Beda in hist. Ang.

Sæculum octauum.

Porro sæculum octauum in eadem insula Britannia tunc recens ad fidem conuersa, vt alias interim Ecclesiæ Catholicæ partes omittamus, multos edidit viros clarissimos, ac in primis sanctum Cuthbertũ, & sanctum Ioannem, quorum virtutes & miracula, in quibus etiam & mortuorum excitationes continentur, venerabilis ille Beda in eadẽ historia memoriæ tradidit.

Nonum sæculum.

Tria sequentia non tam viris sanctis, & prodigiorum effectoribus, quã bonis, & diligentib. Scriptorib. claruerũt. Habet tamẽ sęculum nonum, licet sterile admodum fuisse videatur, cum alijs nonnullis magnum illum Thrasium Constantinopolitanum Patriarcham, qui in septima Synodo cõtra Iconomachos pro vera fide acerrimè pugnauit, q̃ hoc tẽpore Caluini sectatores acerrimè impugnãt, q miraculis nõ exiguis claruit, vt ex Ignatio Nicæno, quã vitã ei⁹ litteris mãdauit, intelligi põt. Vidit & idẽ sæculũ nonum, in posteriore translatione corporis sancti Remigij Rhemorum Archie-

chiepiscopi, omnia penè morborum genera diuinitus curari.

Decimum sæculum.

Decimum sæculum tametsi scriptorum penuria maximè laboret, habet tamé nihilominus, præter alios quosdam illustrissimum Regem Bohemorum VVenceslaum: habet S. Conradum, habet S. Vdalricum: postremò, vt cæteros omittam, celeberrimum illű Romualdű Rauénatē, cuius vitā, & miracula Petrus Damianus cōscripsit.

Vndecimű sæculum.

Vndecimum sæculum in Anglia felicissimum Regem & virginem Eduardum, nec non sanctissimum & eruditissimum Episcopum Anselmum; in Italia vero B. Petrum Damianum, & B. Ioannem Gualbertum, quorum habemus miracula multa, & magna à fide dignis, & probatis auctoribus, tametsi minus eloquentibus, cōscripta.

Duodecimum sæculum.

Iam quinque vltima sæcula ab hæreticis nostri temporis maximè contemnuntur: sed mihi, quantum attinet ad miracula, florentissima, & felicissima esse videntur. Habuit. n. Romana Ecclesia sæculo duodecimo, vt alios omittam penè infinitos, duo illa clarissima lumina, B. Bernardum & B. Malachiam, quorum vterque Romanæ sedi addictissimus fuit, quod nec hęretici negant, vterque signis innumerabilibus claruit, quod negare, etiamsi velint, non possunt. De B. Malachia ita loquitur B. Bernardus, posteaquam nonnulla eius miracula enumerauit: *Hæc, inquit, dicta sunt pauca quidem de pluribus, sed multa pro tempore: vnde satis apparet, Malachias meus quantus in meritis fuit, qui multus in signis extitit. Quo. n. antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si benè aduertimus, pauca ipsa, quæ dicta sunt, id clarè docent, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non vltio impiorum, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorű suscitatio* Beati verò Bernardi (in quo ita summa Religio, & probitas cum summa eruditione & eloquentia coniuncta fuit, vt

Ber. in vita Malachiæ.

meritò à nōnullis Apostolus XIII. nominetur) signa & prodigia, tā multa, tam varia, tam admirabilia fuerunt, vt si pro dignitate referantur, multos libros occupare possint: ego sanè istis diebus conatus sum ea miracula enumerare, quæ in quinque libris de vita eius conscriptis, ab ipso edita referuntur: sed fateor, multitudine victus destiti. Quid enim enumerarem, cùm vno solum die, & vno in loco circa pagum quendam Constantiensis diœcesis cæcos vndecim, mancos decem. claudos decē et octo, sola manuű impositione curasse, ij q. viderāt, attestētur?

Decimum tertium sæculű exornant.

Iam sæculo tertiodecimo excitauit Deus in Ecclesia sua duo alia lumina clarissima B. Dominicum, & B. Franciscum, qui tum per se, tum per alios suæ familiæ sanctissimos viros, mundum totum innumerabilibus, & maximis signis & prodigijs illustrarunt.

S. Dominicus.

Ac B. Dominicus quidem, præter alia minora, tres mortuos homines, dum in terris viueret, ad vitam reuocauit: post obitum verò adhuc plures sua apud Deum intercessione reuocasse fertur.

& S. Frāciscus.

Beatus verò Franciscus nullum ferè diem sine multis & magnis miraculis transigebat: nec solùm dum viueret inter homines, sed etiam dum ad cęleste domicilium commigrasset, signorum gloria in hominum vtilitatem coruscabat: ex quibus Beatus Bonauentura, qui vitam eius diligenter scripsit, supra nonaginta commemorat, atq; in ijs octo mortuos excitatos, & septem cæcos curatos refert. Sed signum maximum, & singulare, ac quasi prodigium prodigiorum sacra illa stigmata fuerunt. Quid. n. quæso, erat, videre hominē, Christum ipsum, & hunc crucifixum, in suo corpore ad viuum referentem? manus & pedes (vt verbis vtar D. Bonauentura) clauis diuinitus transfixæ videbantur, clauorum capitibus in interiori parte manuum, & superiori parte pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex aduerso, erant-

que clauorum capita in manibus & pedibus rotunda, & nigra: ipsa verò acumina oblonga, retorta, & quasi re percussa, & de ipsa carne surgentia, & carnem reliquã excedentia. Dextrum quoque latus, quasi lancea percussum, rubra cicatrice obductum erat, & sæpè sanguinem sacrum effundebat. Sanè qui virum istum tam humilem, tam sanctum, tam sapientem, tãta gloria signorum coruscantem, ab ipsis Domini crucifixi sacris stigmatibus in testimonium ardentissime charitatis consignatũ Dei amicũ, & singularẽ amicũ fuisse, & veram fidẽ coluisse, & docuisse non credit, cum obstinatis dæmonib. optimo iure numerari potest. Fidem vero eius nostram fidem esse, heretici non negant, & quando etiam negarent, testamentum eius clamat, in quo nihil magis fratribus suis, & nobis omnibus, quàm fidem Romanę Ecclesiæ cõmendauit. De Sacramento Dominici corporis ita sentiebat, vt diceret, eos, qui vident speciem illam panis oculis externis, & oculo interno verum Christi corpus sub ea specie existere non credunt, non minùs ad gehẽnam condemnari, quam Scribas & Pharisæos, qui Christi humanam naturam videbãt, & in ea diuinam delitescere, credere non volebant

Quartum decimum sæculum.

Sęculo quartodecimo præter alios obscuriores sanctos duæ admirabiles fœminæ claruerunt, Brigitta Sueca, & Catharina Senensis; ac vt de posteriori, quæ mihi notior est, aliquid dicam, ea non solũ ab infantia sua sponsum animæ suæ Christum incredibili feruore dilexit, & multis, & magnis miraculis claruit; sed etiam, quod magis admirandum est, tanta sapientia diuinitus infusa, tantaque efficacia dicendi prædita fuit; vt plures ipsa homines peccatores priuatis colloquijs ad Deum conuerteret, quam multi simul concionatores cõuertere potuissent. Vnum eius factum breuiter commemorabo. Erat quidam eo tempore celeberrimus peccator, cuius conuersionem penè omnes desperauerant: istum igitur B. Catharina cùm aliquãdo conuenire cępisset, multa de salute animæ ipsius loqui cœpit, sed cùm ille verbis sanctę Virginis quasi lapis non flecteretur, illa paululum collecto spiritu intra se breuiter orauit, & statim percussit Dominus petram, & fluxerunt aquæ. Ille siquidem totus perfusus lachrimis, corde lapideo in cor carneum repentina mutatione conuerso, pœnitentiã promisit & inchoauit. Dum beata illa quasi subridens: Disce, inquit, quid intersit inter dulcedinem Patris nostri Dei, & hominum duritiam: tam lõga oratione tecum egi, & nũquam me audire voluisti; oraui Deum oratione breuissima, & statim audiuit.

Decimum quintum sæculum.

Sæculo quinto decimo multa lumina in Ecclesia sua Deus accendit, ex quibus duo mihi occurrunt in præsentiarum, B. Vincentius Ordinis Prædicatorum, & B. Bernardinus ordinis Minorum, vtriusque vitam miraculis illustrem scribit Archiepiscopus Antoninus, qui eodem sæculo sanctitate, eruditione, & miraculis claruit. Ista hæretici non solum non credunt, sed nec scire quidem dignãtur, quòd auctorem recentiorem habeãt, & testimonijs veterum destituantur: quasi verò potuerunt veteres de rebus nouis scribere. Sed cur, quæso, B. Antonino de miraculis eorum Sanctorum non credam, qui eius ętate floruerũt, & credam istis insanis hominibus, qui heri aut nudiustertius nati sunt?

Sæculum vltimum.

Postremo hoc nostro, sęculo illo ferè tempore, quo Martinus Lutherus sua zizania seminare cœpit, floruit in Italia alius quidam Franciscus, auctor & parens hominum illorum Religiosorum, qui in Gallia Boni homines, in Italia Minimi dicuntur, qui tam multis & eximijs signis enituit, vt nullus sit ex veteribus, cum quò meritò comparari non possit, & nonnullos adhuc hodie superesse credibile est,

qui

Comparatio inter S. Franciscũ de Paula & Lutherum.

qui ea signa, vel ipsi viderunt, vel ab ipsis audierunt, qui viderunt. Itaque eodem ferè tempore (perpēdite quæso rem istam) homines duo contrarij inter se extiterunt, Lutherus in Germania, Franciscus in Italia. Lutherus cucullam, quam habebat abiecit; Frãciscus induit, quam non habebat. Lutherus docuit nihil valere ieiunium, & ciborum delectum esse superstitiosum; Franciscus ordinem instituit, in quo qui viuere volunt, frequenter ieiunare; & perpetuò à carnibus, & lacticinijs se abstinere debent. Lutherus cœlibatum, obedientiam, & voluntariam paupertatem tanquam res inanes, & hominum commenta detestatus est; Franciscus res easdē tanquam vtilissima Christi consilia incredibili deuotione complexus est. Lutherus quotquot potuit ex monasterijs ad sęculum vocauit; Franciscus quotquot potuit à sæculo pertraxit ad monasteria. Lutherus Leonem decimum Antichristum videri & haberi voluit; Franciscus eidem Leoni, cùm nōdum esset Pontifex, Pontificatum prædixit, eique vt vero Christi Vicario ordinē suum debita humilitate, ac deuotione subiecit. Vter istorum à recto tramite deflexit? Frãciscus, an Lutherus? Nam vterque recta via procul dubio non incedebant, cùm eorum vita & mores, & studia essent cōtraria omnino. Sed q͂d hæremus in plano? Quid caligamus in Sole? An non Deus ipse quæstionē istam dissoluit, cùm vnum miraculis maximis ornauerit; alterum vitijs & sceleribus cooperiri permiserit? Quid? Prædicat B. ille Franciscus adhærendum apostolicæ sedi, frequentanda ieiunia, colendum cęlibatum, Sanctos inuocandos, eorum reliquias, & imagines honorandas, & miraculis coruscat; prædicat Lutherus omnino contrarium, & ne pulicem quidem vnum vnquam excitare potuit, & nos dubitauimus à qua parte stet veritas? An non Deus cùm B. Francisco doctrinam & mores miraculis cælitus confirmabat, simul Lutheri doctrinam, & mores illis omnino contrarios condemnabat.

Miracula nostri temporis.

Quid? Quod etiam nostra memoria in extremo Oriente, & Septemtrione, in Indijs, & insula Iaponia, à Catholicis prædicatoribus in eius fidei confirmationem, quam Lutherus, & Caluinus impugnant, omnia genera miraculorum esse patrata constat? Vnum solum exemplum si recitauero finem faciam. Scribit B. Franciscus Xauerius, homo nostri ordinis, qui ab India vsque Iaponiam per immensum spatium maris, & terrarũ Christi Euangelium seminauit, & multa hominum millia à tenebris errorum ad lucem veritatis adduxit; scribit, inquam, ad ipsum Generalem Præpositum nostræ Societatis (cui certè mentiri nunquam auderet) se cùm esset penè solus, & per se omnibus, qui curationem corporis, aut animi postulabant, satisfacere non posset, misisse pueros recens baptizatos, qui symbolum apostolicum, & Christianas preces super ægros recitarent, & multos eo modo non solum corpore sanatos, sed etiam beneficio commotos ad fidem & Baptismum accessisse. De ipso vero Francisco viro sancto, scribūt ij, qui cū eo versati sunt, quique eū sæpe viderunt, & audierūt, eū raro admodum orationem Dominicam super ægrotos recitasse, quin statim curarentur: nec solùm ægros quoscunque, sed etiam mutos, surdos, cœcos, paralyticos, oratione & manuum impositione curasse, dæmones eiecisse, mortuos excitasse, & quod maius est, corpus eius virgineum (nam virgo erat) adhuc integrum, incorruptum, viuidum, & suauem odorem spirans perdurare, cùm tamen initio totos quindecim menses in calce defossum iacuerit. Quid vnquam tale hæretici fecerunt? Proferant ipsi sua miracula. Ista faciunt ij, quos non

B. Franciscus Xauerius.

Lutherus, non Caluinus, sed Romanus Pótifex ad prædicandum mittit, quique nouum orbem à cultu idolorum, non ad Lutheranismum, vel Caluinismum; sed ad obedientiam Romanæ sedis adducunt.

Epilogus

Quare nos, Auditores optimi, habentes fidem tot miraculis confirmatam, vt verè cum Richardo & S. Victore dicere possimus, si error est quem tenemus, tu Domine nos decepisti, habentes literas Dei sigillo magni Regis diuinitus consignatas, atq; munitas, eas, quæso, omni diligentia conseruemus: neque committamus, vt literis Dei, quibus solis hæredes regni cœlestis instituti sumus, dolo hæreticorum nobis ereptis, ipsi suas tabulas nullo sigillo communitas obtrudant. Tabulæ enim hæreticorum, tabulæ mortis sunt, & testimonium infernorum, iisque literis persimiles, quas Vrias Hethæus ferebat, quæ nihil aliud, quam eius damnationem, & necem continebant.

Richard. lib. 1. de Trinit. c. 2

CONS

CONCIO SEPTIMA, DE MIRACVLIS HÆRETICORVM.

SYNOPSIS.

OBiectiones hæreticorum contra gloriam miraculorum diluuntur; qui in primis illa simpliciter negant, quod absurdissimum esse confirmatur. Deinde, ea fieri dæmonum præstigijs impudenter blaterant, qua obiectione se Phariseis, & hæreticis priscis conformant, vbi dæmonem non posse vera miracula facere conuincitur, & Caluini mendacium diluitur. Præterea obijciunt, illa non esse necessaria, nec firma: quod tamen falsum esse multis sacræ Scripturæ testimonijs probatur, & qua de causa Ioannes Baptista nullum ediderit miraculum disseritur. Cur et mali aliquando faciant miracula, exponitur. Modus effugiendi optimus hæreticis suggeritur, vt nimirum vicissim miracula fingant. Enumerantur deinde hæreticorum miracula, vt sunt Simonis magi, Manichæi, Donatistarum, Arrij, Cyrolæ Episcopi Arriani, Eunomiani, Polychronij, veterum; nostri vero temporis, Caluini, Lutheri, & alterius cuiusdam impostoris. Tandem quid impudens Lutherus pro miraculo habeat, cum detestatione miraculorum hæreticorum, ostenditur.

APOSTOLICAM fidem, Auditores optimi, quã sęp docuit, atque docet Apostolica & Catholica Christi Ecclesia, ingenti gloria miraculorum singulis ætatibus coruscasse, oratione superiori, quod meminisse vos puto, ex hoc loco docuimus. Nunc nebulę quædam, eæque pertenues, quibus hæretici fulgorē prodigiorũ nostrorũ obscurare conãtur, luce veritatis dissipãdę sunt.

Discutiũtur argumenta fidem miraculorum eleuantia.

Quid igitur adferunt primo loco? Negant ea miracula à nostris edita, quæ recensuimus. Asserunt, multa de Antonio & Hilarione ab Athanasio & Hieronymo fabulosa narrari; D. Hieronymum in Paulo & Malcho, vt bonum Rhetorem lusisse, non historiam seriò scripsisse; Gregorium in Dialogis multa mentitum; Palladium multorũ vitam edidisse, qui nunquam vixerunt: & simili ratione ab alijs se paruo negotio expediũt. Quid istis hominibus faciemus? Quod argumentum ista responsione nõ soluent. Proponimus vitam sancti Pauli, & miraculum duorum leonum, qui coram B. Antonio sepulchrum B. Pauli vnguibus effoderũt. Respondent, fabulam esse duorum leonum, & Paulum ipsum nunquam extitisse. At scripsit Hieronymus. Hieronymus, inquiunt, nõ scripsit seriò; sed lusit, vt Rhetor. At S. Hieronymus in extrema narratione optat sibi tunicam B. Pauli cum meritis eius. Respondent, est color Rhetoricus. At Hieronymus in præfatione vitæ B. Hilarionis conqueritur de ijs, qui docent Paulum nunquam extitisse: & in libro de viris illustribus in Antonio affirmat, B. Antonium ea narrasse de Paulo, quæ ipse literis commendauit. Iste ipse, inquiunt, est alius color.

Sed si ità disputãdum est, quid prohibet, quin & nos dicamus, historiam Magdeburgensium, vnde didicimus istos nouos colores rhetoricos fabulam esse? historiam Illyricum cum socijs non serio scripsisse, sed ioco? Itaque insania est nimis aperta, ea velle negare facta, quæ illustrissimi, & fide dignissimi scriptores facta esse tradunt. Quid? nõ credemus Athanasio? Non credemus Basilio? Non Hieronymo? Non Augustino? Non vtrique Gregorio? Non Bedæ? Non Bernardo? Non Bonauenturæ? Non cæteris viris sanctissimis & doctissimis, & qui suo tempore miracula scripserunt? Credemus verò Magdeburgensibus, quorum quotidie crassissimi errores, & apertissima mendacia deteguntur? & credemus de ijs rebus, quæ ante mille annos contigerunt? Quæ maior stultitia cogitari potest, q̃ nõ credere Athanasio de Antonio, & Hieronymo de Hilarione, Bernardo de Malachia, qui eorum temporibus vixerunt; & credere hominib. de ijsdem, qui eos nunquã, neque per somnium viderũt? Huc accedit, quod multa eorũ miraculorũ, quę concione superiore circa finem cõmemorauimus, adhuc viuentes & oculatos habere testes credibile est.

Altera euasio reijcitur.

Altera hæreticorum responsio est, nonnulla à nostris prodigia facta esse quidē, sed præstigijs dæmonum, non virtute diuina, sicut etiam Antichristus miracula faciet, si Apostolo credimus. Nam & Magdeburgẽses beatissimum Martinũ necromanticum, & B. Brigittã magam fuisse volunt. Imo Martinus Lutherus & Caluinus passim Sanctorũ miracula præstigijs attribuunt. Et Caluinus quidem pręfatione in suas Institutiones inuictissimo argumento sibi visus est demonstrasse, vera miracula aliquando dæmonum arte fieri. Docet enim, olim Ægyptios sepultũ apud se Ieremiã Prophetã, sacrificijs, alijsq; hono-

ribus prosecutos, atque adeò sancto Propheta ad idololatriam abusos, & tamen ea sepulchri veneratione, quæ apertissima erat idololatria, multa beneficia, quasi diuino miraculo esse consecutos.

Sed vultis dicã, quid hac tã acuta respõsione nobilia ista ingenia assequãt? Illud assequũtur, vt se veros nepotes atq; hæredes Iudeorũ, Ethnicorũ, & veterum hæreticorum esse prodant. An non & Pharisæi de Christo dicebant; *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia?* An non sanctos Martyres propter admirabilia signa & prodigia, quæ faciebant, cum eos famelici leones attingere non auderent, & ignis, quo nihil est voracius, eis appropinquare quodãmodo formidaret, passim Ethnici magos, necromanticos appellabant? An non B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium, Eunomio & Vigilantio impurissimis hæreticis, hæresim istam placuisse docet, qui miracula Sanctorum dæmonum præstigijs adscribunt? An non S. Ambrosius sermone 56. de Geruasio & Prothasio in Arrianos sui temporis inuehitur, quòd miracula, quæ toto inspectante populo ad Sanctorũ reliquias publicè fiebant, soli ipsi calumniarentur, & vera miracula esse negarent? An non sanctus Victor Viticensis libro altero de persecutione Vandalica testis est fide dignissimus, cùm in Africa S. Eugenius in fide Trinitatis notissimo cuidam cœco lumen restituisset, statim Arrianos clamasse, id Eugenij maleficijs procuratum, & magis cæcum illum interrogationibus varijs Arrianos vexasse, quàm olim Pharisæi cœcum à Domino curatum vexarunt? Multa talia exempla adferri possent, ex quibus facilè discimus, hæreticos nostri temporis nihil penitus à maioribus suis degenerare.

Mat. 12. *Hier. l. cõtra Vigilã.* *Ambr. ser. 56.* *Victor. l. 2. de persec. Vandalica.*

Sed quandó nihil istorum esset, quis vnquam audiuit, dæmonum præstigijs cæcos, aut surdos curari, vel mortuos ad vitam reuocari? Alia sunt, quæ dęmonum pręstigijs fieri solent, ea videlicet, quæ neque rei creatæ potentiam superant, neque in hominum cõmodum, & vtilitatem, sed in ruinam & detrimentum cedunt. Poterit magus dæmonum præstigijs stannum pro argento, & cuprum, vel etiam carbones, pro auro tibi dare, poterit homines & iumenta, Deo permittente, vexare, debilitare, sensuum functionibus priuare, sauciare etiã, & interficere; poterit segetes comburere, domos euertere, arbores eradicare, ignem aliunde allatũ quasi de cœlo demittere: ista & similia facere possunt, & faciunt aliquando dæmones, & magi dæmonum cultores. Nam & in historia S. Iob talia facta fuisse legimus: & etiam talia futura Antichristi miracula, satis apertè D. Paulus docet, cum ea miracula appellat mendacia. Sic enim loquitur in epistola posteriori ad Thessalonicenses: *Cuius, inquit, est aduentus secundum operationẽ Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus.* At vera miracula, quæ omnem potentiã creatam hominum, dæmonum, Angelorum, & vniuersæ creaturæ vincunt, & in hominum commodũ, & vtilitatem fiunt, vt excitatio mortuorum, cæcorum & surdorum liberatio, mentium penetratio, & conuersio, qualia à sanctis hominibus facta fuisse docuimus, dęmonum præstigijs adscribi non possunt.

Dæmon non facit vera miracula. *2. Thessa. 2.*

Quod verò Caluinus adducit de miraculis Ieremiæ, quæ hominibus illis quasi diuinitus præstabantur, qui sanctum Prophetam tanquam aliquẽ Deum sacrificijs, alijsque diuinis honoribus colebãt, non est argumentũ, sed mendacium apertum, qualibus plena sunt scripta sectariorum. Epiphanius enim & Isidorus in vita Ieremiæ tradunt quidem, quòd in precio, & veneratione apud Ægyptios

Mentitur Caluinus de cultu Ieremiæ.

ptios erat, ideoque non immeritò miracula fieri, & non solùm Christianis, sed etiam Ethnicis beneficia multa præstari, quod causam nostram vehementer iuuat: sed vel Ægyptios, vel alios quoscunque sacrificijs, diuinisque honoribus Ieremiam, aut eius sepulchrum prosecutos, nusquam legitur, nisi apud Caluinum. Itaque hoc ipsum argumentum eis maximè nocet. Si enim Deus propter S. Prophetæ merita, etiam Ethnicis beneficia præstabat, quomodo non credibile est (quod tamen hæretici non credunt) propter intercessionem & merita sanctorũ Martyrum ipsis Christianis & fidelib. eadem beneficia posse præstari?

Obiectio tertia. Dicent, non magnificanda esse miracula, etiam vera, quòd illa quidem aliquando sint diuina testimonia, sed neque necessaria, neque firma. Nam quòd necessaria non sint, vnus Ioannes Baptista docet, qui *signum quidem fecit nullum*, vt Euangeliũ loquitur: & tamen *fuit homo missus à Deo, vt testimonium perhiberet* veritati. *Ioan.10. Ioan.1.* Quòd verò infirma ac debilia, vel ex eo cognosci potest, quòd etiam per improbos & sceleratos homines aliquando Deus miracula operetur: *Multi dicent mihi*, ait Dominus, *in illa die; Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquam noui vos.* *Mat.7.*

Sed facilis est & aperta responsio: Scripturæ siquidem illustriores sunt quam vt illorum tenebris obscurari possint. Nam si non sint miracula ad fidem persuadendum necessaria, cur Dominus ait; *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent?* Cur idem Dominus, cum Apostolos ad prædicandum misit, simul signorum faciendorum potestatem attribuit? *Euntes*, inquit, *prædicate dicentes; Appropinquauit regnum cælorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eycite.* *Miracula sunt necessaria. Ioan.15. Mat.10.* Si verò infirma, ac debilia testimonia sunt, cur Dominus per Isaiam verum Christũ à pseudoprophetis internosci volens, tanquam signum certissimum dedit, patrationem miraculorum? *Deus ipse*, inquit, *veniet & saluabit nos?* & tanquam aliquis quæsisset, quod signum das nobis aduentus eius? *Tũc*, inquit, *aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: Tunc saliet sicut ceruus claudus, & soluta erit lingua mutorum.* *Isai.35. Ibidem* Si non sint miracula firma testimonia, cur Dñs discipulis Ioannis quærentibus, An ipse esset verus Messias, coram eis, vt Lucas ait, *in ipsa hora curauit multos à languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis visum donauit.* & tunc respondit: *Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis; cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur?* *Luc.7.* Si non sint miracula firma testimonia, cur Deus Iudæorum incredulitatem illis verbis castigauit; *Si mihi non creditis, operibus credite?* Et, *Ego testimoniũ habeo maius Ioanne: Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, illa sunt, quæ testimonium perhibent de me?* *Ioan.10. Ioan.5.* Si non sint miracula firma testimonia, cur nos Apostolus exterret illis terribilibus verbis: *Quomodo*, inquit, *nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est: contestante Deo signis & portentis, ac varijs virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus?* *Heb.2.* Et in lege veteri cur Dominus tam frequenter, vt Iudæos in fide & religione contineat, ad memoriam

moriam reuocat illa ostenta, & prodigia, quæ fecit in Aegypto? Nō igitur superuacanea & infirma, sed necessaria, & firmissima sunt vera miracula ad veram fidem, & religionem confirmandam. Non vero inficior, Auditores, tantam fidem Lutheranis esse, vt vere nullis miraculis indigeant. Quis enim neget eos magnā fidem habere, qui credunt se etiamsi inquinatissimè viuant, tamen amicos Dei esse, & optimum locum in regno cęlorū habituros? Stulti sumus, si Lutheranos insigniter credulos non arbitramur, qui apostatæ Luthero prædicāti malū esse bonū, & bonū malum, album nigrū, & nigrū albū, & omnia dogmata pietatis euertenti sine vllis signis, & prodigijs credere potuerūt. At nos qui homines sumus modicæ fidei, & illud sapientis, formidamus: *Qui cito credit, leuis est corde*, eam fidem, quam cum infinitis, & maximis, & soli Deo proprijs miraculis confirmatam scimus, Deo propitio non facile deserimus.

Eccl. 19.

At *Ioannes* Baptista *signum fecit nullum*. Ita est, sed neque necesse erat, neque oportebat, ne si ad illam eximiam vitæ sanctitatem miracula accessissent. Christum postea similia facientem, populi vel contemnerent, vel non magnifacerent. Deinde, nō est mirum, si Ioannem, etiam sine miraculis, populi audiebant, & venerabantur. Nam & sanctissimam, atq; innocentissimam vitam ducebat, & ab Ecclesia eius temporis, & a principibus Sacerdotum, & Scribis, & Pharisæis, apud quos tunc vera fides conseruabatur, testimonium habebat. At nos quomodo Nouatores istos audire poterimus, quos Ecclesia Christi, & summus Sacerdos anathematis fulmine percusserunt, tanquā morbidas oues a reliquo grege separauerunt, & quos scimus non solum miracula non edere, sed etiam sceleratissimè, & corruptissime viuere?

Ioan. 10.

Cur Ioannes Baptista nullū miraculū fecerit.

Quod verò dicunt, per improbos etiam aliquando fieri miracula, atq; idcirco sanctos homines, qui in Ecclesia Catholica signis enituerunt & prodigijs, cum illis suis prodigijs impios, & Dei hostes esse potuisse, facile refellitur. Siquidem vera miracula, cum veri Dei testimonia sint, frustra nunquam fiunt, sed vel fidem veram confirmant, & tunc tam per probos, quam per improbos fieri possunt: vel non tam Christi fidem, quam seruorum Christi vitæ sanctitatem, & excellentiam declarant, & tunc nemo dubitat, quin per solos pios, & probos fiant. Deus enim, qui ipsa veritas est, testis mendacij esse non potest. Eligant iam hæretici quod volunt: vel miracula sanctorum Benedicti, Francisci, Bernardi, Malachiæ, & aliorum, quos nobis, hoc est, Romanæ Ecclesiæ, libenter concedunt, fidem Christi confirmabant; vel sanctitatem eorum declarabant. Si fidem confirmabant, vera est nostra fides: falsa fides Lutheranorum, nec enim illi aliam fidem, quam suam, q̄ eadem nostra est, confirmabant. Si vero eorum sanctitatem declarabat Deus per miracula illa, igitur verè sancti, & Dei amici erant Benedictus, Bernardus, Malachias, Franciscus, & cæteri, quos diximus. Sanctus verò Dei amicos, quis nescit sine vera fide, & religione esse non potuisse? cum sit fides radix, principium, fundamentum iustitiæ, & *impossibile* sit, vt Apostolus ait, *sine fide placere Deo*. Quòd si vera fuit Sanctorum nostrorum fides, falsa est fides hæreticorum, quæ cum illa ex diametro pugnat. Itaque quocunq. se vertant, quicquid elegerint, aut dixerint, se penitus captos, & irretitos inuenient.

In testimoniū vera fidei etiā a malis miracula fieri possunt, alias non.

Heb. 11.

Sed docebo ego illos optimam viā elabendi, neque mihi succenseatis, si eis aliquam opem fero: debemus enim etiam inimicorum misereri. Quid igitur ipsi respondebunt? Si sapiant

Optima euasio, si ipsi miracula fingant.

sapiant, miracula miraculis opponent. Multa sunt enim & admirabilia valdè prodigia hæreticorum. Nā vt omittam Prophetas Baal, qui cũ Elia Propheta Domini contendentes, flammam de cœlo ad holocaustum incendēdū demittere voluerunt, & sanè fecissent, nisi Baal eo tempore dormiuisset; certè animus bonus miracula faciendi non defuit. Vt nihil dicam de miraculo illo stupendo Dathan & Abyron, qui vestiti, & calceati cum liberis suis, & vxoribus, & omni substantia sua viui descenderunt in infernum. Vt taceam de miraculis Ægyptiorum magorum, qui Deo permittente suis præstigijs virgas in dracones conuerterunt, & eodem non permittente, minutissimas muscas excitare non potuerunt. Ac vt ista & non mila alia miracula Pseudoprohetarum veteris Instrumenti præteream, quis non admiretur celeberrimum Simonis Magi primi hæresiarchæ prodigium? qui vt Egesippus auctor est, mortuum hominem ad vitam reuocare voluit, sed cùm hoc ei non successisset, & Apostolus Petrus eum mortuum postea excitasset, offensus iniurijs Galilæorum (sic enim sanctos Apostolos Petrum & Paulũ appellabat) in cœlum euolare decreuit. Sed scitis quid acciderit? Cùm hoc miraculum tota Roma inspectante futurum esset, etiam Galilæi, hoc est, Apostoli, adfuerunt: & Simon Magus ferentibus dæmonibus per aerem volare, & Apostolus Petrus ad terrā prostratus Dominum orare cœpit. Peruenit autem prior in cęlum oratio, quàm volatus, & à Domino impetrauit, vt is qui iam volare sciebat, & pedibus non indigebat, continuo grauiori lapsu pedes amitteret. Itaque infelix Simon, quasi fulmine quodam ad terras deiectus superuixit quidem aliquamdiu, sed cruribus fractis, vt qui non contentus ambulare, sed etiam volare voluerat, iam nec volare posset, nec ambulare.

3. Reg. 18. *Num. 16.* *Exod. 8.* *Miracula Hæreticorum. Simonis Magi.*

Sequitur miraculum Manichæi, qui vt Epiphanius hæresi sexagesima sexta, & Theodoretus libro altero fabularum hæreticarum scriptum reliquerunt, cùm se Spiritum sanctum esse, & omnia nosse, & posse prædicaret, rogatus vt filium Regis Persarum, qui morbo aliquo, forte non vsque adeo graui laborabat, susciperet curandum, atque eo modo sapientiam & potentiam suam ostenderet, assensit. Sed paucis post diebus ita illum suis medicamentis curauit, vt nunquam amplius deinceps non solùm medico, sed nec cibo, nec potu indiguerit. Quare Rex Persarum grauiter (vt par erat) contra Manichæū commotus, statim arundine præacuta, ei viuenti, & videnti pellem detrahi, & deinde canibus iussit obijci, deuorandum.

Manichæi. Epiph. Hæres. 66. Theod. l. 1. Hæret. fabul.

Iam Donatistæ, quorum hæresis non diu post hæresim Manichæorum orta est, duo vera miracula ediderunt, sed inuiti, & idcirco laudem non merentur. Scribit D. Optatus libro altero contra Parmenianum, voluisse Donatistas plusquam impio & nefario miraculo tentare, vtrum Domini sacratissimum corpus, quod in Eucharistiæ Sacramento continetur, possit à canibus deuorari. Et vtrum ampulla sancti Chrismatis, quo homines Christiani confirmantur, ita firma esset, vt allisa ad lapides non frangeretur. Itaque sacrosanctam Eucharistiam, quod horreo dicere, canibus obtulerunt: & ampullam sancti Chrismatis per fenestras magna vi proiecerunt: sed statim quidem canes ijdem rabie accensi, ipsos suos dominos dentibus laniarunt; & ampulla sancti Chrismatis angelica manu suscepta, inter durissimos lapides integra & illæsa consedit.

Donatistarum. Optat. l. 2. cōtra Parmen.

Porro Arrius magnus ille princeps hære-

Arrij.

hæreticorum, qui nostris diebus in Luthero & Caluino, vt suo loco demonstrabimus, resurrexit, vnus fuit de numero illorum, qui in morte primum incipiunt miraculis coruscare. Is enim cum aliquando in vrbe Constantinopolitana magna multitudine stipatus Episcoporum, & aliorum suæ sectæ hæreticorum, ad templum procederet, vt etiam inuito Episcopo in communionem fidelium reciperetur, accidit, vt ad quandã naturæ necessitatem ad publica loca declinare deberet. Itaque perrexit ad locum, & interim (quod sanè pulcherrimum erat) omnis illa caterua Episcoporum, magnorumque virorum Arrium exonerantem aluum in platea præstolabatur. Sed cum diu iam expectassent, & Arrius reuerti non velle videretur, mittunt qui eum vocarent: ille verò fidelissimo miraculo intestinis ac visceribus omnibus in latrinas effusis, iam dæmonibus fœtidam animam perpetuis flammis cruciandam reddiderat. Rem ita se habere testatur Epiphanius hæresi sexagesima nona, testatur Ruffinus & Theodoretus, vterque in libro historiarum ecclesiasticarum primo.

Athan. Orat. cōt. Arrian. et epist. ad Serapb.

Epiph. Hæres. 69. Ruffi. li. 1. hist. Theod. l. 1. Hist.

Miraculū Cyrolæ. Gregor. Turo. l. 2. histor.

At quo loco tandem ponemus illustrissimum prodigium Cyrolæ Episcopi Arriani? Ille siquidem, vt beatus Gregorius Turonensis libro secundo historiarū scriptum reliquit, cùm vidisset sanctum Eugenium Episcopum Catholicum, signo crucis notissimo cuidam cæco lumen & oculos restituisse, voluit ipse quoque tale quid agere: hominem quendam ignotum quinquaginta nummis aureis subornauit, qui se cæcum fingeret, ac repente lumen oculorum ab se recepisse diceret. Re igitur ita composita, prætereunte quadam die Cyrola hæretico cum sancto Eugenio, & duobus alijs Episcopis, is qui se cæcum simulabat, magna lugubrique voce Cyrolam appellare cœpit? Audi me (inquit) mi beatissime Cyrola, audi me sancte Sacerdos Dei, respice cæcitatē meã, experiar ego medicamenta, q̃ sæpe cæci à te reliqui meruerunt, quæ leprosi experti sunt, quæ ipsi etiam mortui persenserunt. Tunc Cyrola homo misericors, non se diu rogari passus est, sed statim accedens, & manum eius oculis admouens: Per fidem, inquit, nostram, & rectam, quam de Deo habemus, persuasionem, facescant tenebræ ab oculis tuis. Vix ille hæc dixerat, cùm infelicem impostorem tantus oculorum cruciatus inuasit, vt eos manũ quanta poterat vi comprimere cogeretur, ne forsitan è capite prosilirent: mox clamare cœpit; Væ mihi, qui Deum propter pecuniam irridere volui. Et ad Cyrolam, Ecce aurum tuum, redde lumen meum, quod abstulisti. Quod cùm ille præstare non posset, nec tentare auderet, sanctus Eugenius Episcopus, ad æternam Arrianorum confusionem, hominem illum iam verè cæcum, & hæresim Arrianam detestantem, edito signo crucis pristinæ sanitati restituit.

Aliud Eunomiani.

Eodem fere tempore, vel non multò antè, Eunomianus quidam, vt ex Collatione decimaquinta Cassiani didicimus, Aegypti populos Aristotelicis syllogismis ab orthodoxa fide ad suam hæresim pertrahere conabatur: ea re audita, S. Macharius hæreticũ conuenit, & Eliam Prophetam imitatus, eum ad miraculum faciendum, hoc est, ad mortuum excitandum inuitauit: assensit hæreticus; Quid enim coram populis, quos circumuenerat, aliud facere auderet? sed tamen sapienter intelligens, syllogismis Aristotelicis nunquam esse mortuos excitatos, clam se subduxit, & fugæ pudori suo, & confusioni consuluit, nec vnquam amplius in illis regionibus apparuit.

Polychronij.

Porro miraculum Polychronij celeberrimum fuit, sed alias ex hoc loco vobis recitaui. Is enim tempore sexta

tæ

Syn. 6. Act. 15.

tæ Synodi, vt ex ea Synodo Act. 15. cognosci potest, in maxima populi frequentia mortuum hominem excitare conatus est, ad hæresim Monothelitarum confirmandam; sed accidit illi quod superioribus, gloriam falsam quæsiuit, & ignominiam veram inuenit. Mortuus enim non reuixit, sed ipse auctus cognomine nouo Simonis Magi, cum summo dedecore in exilium deportatus est.

[illegible] Roman.

Sapientior fuit hæreticus quidam de grege Iconoclastarum, cuius mira culum à Paulo Diacono libro vltimo rerum Romanarum explicatur. Is in quodam sepulchro se abscondit, atque inde voces dabat, & Constantinum Copronymum Imperatorem pessimum, qui tunc cõtra sacras imagines bellum gerebat, mirificè commendabat, vt eo commento populus terreretur, & Iconoclastarũ hæresim etiam hominum mortuorum testimo nio confirmari putaret. Ista sunt commenta ridicula, & miracula puerilia hæreticorum.

Miracula hæreticorũ nostri temporis.

Bolserus ĩ vita Caluini c. 13.

Sed de nostri temporis hæreticis quidnam dicemus? Num à suis maioribus degenerant? Nullo modo. Est enim genus illud hominum à dæmone penitus obsessum. Caluini quoque miraculum, quo fertur hominem verè viuum occidisse, quem simulatè mortuum excitare volebat, toto orbe celebratur.

Lutheri.

Martinus Lutherus & in vita, & in morte miraculis claruit. Nam vt ex epistola cuiusdam Germani Mansfeldensis ciuis, de obitu Lutheri scripta didicimus, is dum viueret præter alia multa in singulis prandijs & cęnis vnum sextarium vini dulcis, & exotici bibebat: quod intelligite, absque ceruisia, & alijs generibus vini. In morte præterquam, quòd non ægrotauit, nisi paucas horas, & ore contorto, & toto vno latere denigrato, mortuus est. Nunquid non magnum miraculum fuit, quòd in maximis frigoribus, quando corpora ad integros menses durare solent, illud quartò die, aut quinto intolerabilem fœtorem spirabat, licet stanneo loculo diligentissimè clausum esset. Ante annos paulò amplius quàm centum obijt Beatus Laurentius Iustinianus, primus Patriarcha Venetorum, Papista, & monachus, & vt ille scribit, qui vidit, & qui eius miracula in proprio filio expertus, sexaginta septem dies inhumatus mansit, semper odorem suauissimum spirans, incorruptus, viuidus, genis rubentibus, & tamen febri putrida laborauerat, vnde medici putabant eum vix vnam horam sine fętore duraturum. Talia verò miracula sunt nostris sanctis propria. Sed ad Lutherum redeo.

Quis non miretur gratiã dæmonũ expellẽdorum, qua pditus erat Lutherus? Is .n. vt Staphylus, qui toti actioni interfuit, testatᷣ, aliqñ dæmonẽ ex quadam muliercula eijcere voluit: sed confestim ita à dæmone territus, & in tanta necessitate aluum exonerandi coniectus fuit, vt quàm citissime se ex eo loco proripere vellet. Verùm dæmon ita fores obstruxerat, vt necesse fuerit Staphylo securi fores effringere, & eo modo magno exorcistæ Luthero viam patefacere.

Alterius impostoris

Vnum addo miraculum multò recentius, & illustrius, & finem facio. Ante annos quatuordecim inter Hungariam & Poloniam non procul ab vrbe Cracouia, vnus ex fratribus Euangelicis tanto desiderio incensus erat nouæ istius doctrinæ propagandæ, vt etiam ficto miraculo ad rem tantam in perniciem innumerabilium animarum abuti voluerit. Itaque cum Matthæo quodam, & eius vxore conuenit, vt certa die Matthæus tanquam mortuus ad sepulchrum efferretur: vxor verò de more afflicta & eiulans funus prosequeretur. Venit dies constituta, effertur defunctus ad Ecclesiam, ibi nouus iste Simon ascendit suggestum, & longa oratione renascentis Euangelij glo-

riam amplificauit: tum affirmat se tam certum ac securum esse de sua doctrina, vt nihil dubitet Deum ipsum eam miraculo cõfirmaturum, & quoniam tunc allati defuncti pulchra occasio se obtulerat, ad eum conuersus, magna voce exclamans: In nomine, inquit, Christi, cuius hodie Euangelio testimonium præbui, Matthæe surge. Respiciunt omnes, Matthæus non surgit. Ille rursum maiori voce; Tibi dico, inquit, Matthæe surge: sed sanè clamare potuisset vsq; ad mortem; Matthæus enim iam verè extinctus, verè ad inferos descenderat.

Quæ cùm ita sint, quæ dubitatio remanere potest, vtrum errēt sectarij, Deoque displiceant, an non? Quis non apertè videat, in quam tetra noctē versentur, qui non solùm Ecclesiam Dei viui, noua luce nouorũ miraculorum omni ætate fulgentem, atque in monte positam non vidēt, sed etiã, vt ab ea oculos Catholicorum auertant, fictis, & verè mendacibus signis & prodigijs abutuntur? Perpendite, quæso, quàm vehementer se splendor ille, illa gloria, iste fulgor tantorum miraculorũ, quib. omnib. sęculis Catholica Ecclesia illustris fuit, ægros hæreticorum oculos vexarit, vt Lutherum nescientem quo se verteret, & tamen cupientem summis votis aliquid inuenire, quod nobis imponeret, non puduerit tãquam miraculum prædicare, turpissimam fugam vnius sanctimonialis virginis de monasterio. Ista, inquit, sunt vera miracula. Quid dæmonum torsiones & expulsiones sunt, si cum isto admirabili Dei opere conferãtur? O tenebras palpabiles! O plagam cęcitatis! O peccatum in Spiritum sanctum! Opus nefarium, scelestissimũ, diaboli arte procuratum, miraculo diuino attribuit! Hoc sanè supererat, vt qui vera opera Dei dæmonum præstigijs attribuerat, iam opus diaboli apertissimũ inaudita blasphemia Deo adscriberet. Verè percussit eos Dominus plaga crudeli, in furore suo percussit eos plaga cæcitatis, & obdurationis, vt dicant bonum malum, & malum bonum. Istane sunt miracula, de monasterio fugere, de monacha apostatam, de virgine meretricem, de sponsa Christi scortum fieri Antichristi? Habeant sibi sanè ista miracula: tale miraculum fecit Satan, cum de Angelo pulcherrimo & optimo fędissimus ac nequissimus diabolus factus est, ista miracula replent gehennam, istã miracula plangit Ecclesia. Nimis enim frequenter, & nimis facilè fiunt ista miracula.

Impudens miraculũ Lutheranum.

CONCIO OCTAVA, DE DONO PROPHETIÆ.

SYNOPSIS.

BReuicula propositione præmissa, donum prophetiæ soli Deo competere, & ijs, quibus ab illo peculiariter datum est, probatur; quodque illud semper fuerit & sit euidens veræ Ecclesiæ signum, ab enumeratione multorum Prophetarum testamenti veteris confirmatur, & quo ij cum Euangelio consentiant speciatim ostenditur. Transitur deinde ad Testamentum nouum, & plurimi Sancti, qui dono prophetiæ enituerunt, nominatim enarrantur. Quantopere dæmones per oracula diuinitatem affectarint, & qualia illa fuerint, declaratur. Lutheri diuersa quædam vaticinia producuntur. Vaticinium item Munceri, & quorundam Anabaptistarum, cum refutatione multorum mendaciorum, adducuntur.

Splendo-

SPlendorem miraculorum, & lumen propheticum, Auditores optimi, quasi duos pulcherrimos & clarissimos oculos in corpore Ecclesiæ eminere, & orbem totum suis fulgoribus illustrare, omnes, qui prorsus cæci non sunt, facile iudicabunt. Ac nos quidem, qui non solum Dei benignitate in horum oculorum contẽplatione vehementer delectamur, & per eos in amorem pulchritudinis Ecclesiæ Catholicæ magis ac magis semper rapimur; sed etiam cum alijs, ac præsertim miseris & infelicibus hæreticis dolo Satanæ circumuentis, hoc bonũ, quo nos fruimur, communicare vellemus, de vtroq. lumine ante duas hebdomadas verba facere instituimus. Et quidẽ de splendore miraculorum oratione proxima, & superiore pauca quidem de pluribus; sed tamen satis multa pro temporis breuitate dicta esse non dubito: nunc ratio atque ordo argumentorum postulat vt de altero oculo, de luce videlicet prophetica, breuiter disseramus.

Donũ Prophetiæ soli Deo proprium, & quibus ille peculiariter dedit.

Prædictio igitur futurorum, vt ab excellentia & præstantia huius luminis ordiamur, tantæ sublimitatis est, vt soli vero Deo, & ijs, quibus Deus singulari priuilegio hoc donauit, conuenire possit. Ea siquidem futura, quę creatas causas, non necessarias, sed liberas habent, vel certè tales, vt impediri possint, (nam de his loquimur, quæ nec in se, nec in causis suis certò existunt) nec in se, nec in causis ab vlla, siue humana siue angelica intelligentia cognoscuntur. Vna duntaxat est causa, Dei voluntas, in qua res omnes, quę quoquo modo futuræ sũt, siue necessario, siue liberè, certo existunt, & iam inde ab ęternitate extiterunt. *Sed quis cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?* Certè sicut nemo nouit quid sit in homine, nisi spiritus hominis: ita nemo nouit quid sit in Deo, nisi spiritus Dei, & cui voluerit spiritus reuelare. *Non enim humana voluntate*, vt Apostolus Petrus testatur, *allata est aliquando Prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Et, *Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius. Multifariam* enim *multisque modis olim loquẽs Deus Patribus in Prophetis.* Hinc apud Isaiam capite 41. Spiritus sanctus loquitur, & dicit: *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos.* Et rursum capite sequenti. *Ego Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: noua quoque ego annuncio, antequam oriantur, audita vobis faciam.* Hæc est igitur gloria singularis veri Dei, quã certè sculptilibus non dabit: neque à falsis Dijs, falsisque Prophetis occupari permittet, quæ ventura sunt annunciare, antequam oriantur audita facere. Quocirca in libro Deuteronomij capite decimo octauo, idem Spiritus sanctus: *Propheta*, inquit, *q. arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, aut in nomine alienorum Deorum, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? Hoc habebis signum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.*

Rom. 11. — 2. Pet. 1. — Luc. 1. — Hebr. 1. — Isai. 41. — Ibid. 42. — Deut. 18.

Prophetia euidens signum Ecclesiæ Dei.

Quamobrem, Auditores, cùm prædictio futurorum ita Deo propria sit, vt ad eam nullo modo vel homines, vel dæmones, vel sancti etiam Angeli sine Dei reuelatione aspirare possint, nemo dubitare debet, eam solam veri Dei Ecclesiam esse, in qua verum lumen Propheticum reperitur. Quare si ostenderimus, solam Romanam Ecclesiam, hoc præclaro lumine semper ornatam fuisse, necessarie et perspicue

efficietur, solã Romanam Ecclesiam verã veri Dei Ecclesiã esse, quicquid latrent omnes dæmonum synagogæ.

Propheta veteris legis.

Iam igitur in Ecclesia Catholica, in qua sumus, quis negare potest non solũ ab aduentu Seruatoris, sed etiã ab exordio mundi, omnibus fere sæculis Prophetiã floruisse. Nã ante diluuium Adã, Enoch, & Noe Prophetæ fuerũt, Adã, D. Hieronymo teste, capite quinto in epistolam ad Ephesios, & Diuo Prospero initio libri de promissionibus & prædictionibus Dei, nã Christi, & Ecclesiæ matrimonium prædixit. Enoch Prophetam fuisse, & de nouissimis temporibus multa prædixisse Apostolus Iudas in epistola sua testat'. Porro Noe, cum verbis, tum operibus dũ ingenté illam arcã fabricabat, generalé eluuioné futurã prædicasse, & homines eius temporis ei non credidisse, Apostolus Petrus in epistola priori testis est. Post diluuium verò Abrahã, Isaac, Iacob, Ioseph, Moysen, Dauidem, Salomonem, quatuor Prophetas maiores, & duodecim minores, & alios præterea multos, vel sermonib. vel operibus, vel libris scriptis multa de Christo, de Ecclesia, de hæreticis, de futuro iudicio vaticinatos, nemo ferè Christianorum ignorat. Ac vt ponamus exẽplũ in Christo, cuius breui Passioné, & Resurrectioné celebraturi sumus, & qué oẽs diuinæ paginæ tã q̃ finé & scopũ intuẽtur. Quis nó miretur nihil de Christo legi in libris Instrumenti noui, ꝙ nó legatur prædictũ in libris Instrumenti veteris? Huius rei typũ gerebãt duo illi Seraphici spiritus, q vt apud Isaiã Prophetã videre est, admirabili cõsensione *clamabant alter ad alterũ, Sãctus, sãctus, sãctus Dominus Deus Sabaoth.* Nec nõ duo Cherubini, q, vt ĩ Exodo legim', alis tegebãt propitiatoriũ, & quorũ alter alteru sẽper intuebatur. Hæc, n. sũt duo testaméta, vetus & nouũ, q̃ ita se inuicẽ aspiciũt, & vnũ ad alterũ clamat, vt qcqd vnũ loqtur, ꝓmittẽdo & ꝓdicẽdo, alterũ repetat iã factũ, & im-pletũ asserẽdo. Cõceptus est Christus de virgine? Prædixit hoc Isaias: *Ecce virgo cõcipiet & pariet filiũ.* Natus est in Bethlehem Iudæ? Prędixit hoc Michęas: *Et tu Bethlehẽ terra Iuda, nequaq̃ minima es ĩ Principib. Iuda: ex te. n. exiet dux, q. regat populũ meum Israel.* Reges primitię gẽtiũ ad eum munera detulerũt? Prædixit hoc Dauid: *Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt, reges Arabũ, & Saba dona adducẽt.* Præsentatus fuit Christus in templo? Prædixit Malachias; *Statim veniet ad tẽplũ sãctũ suũ Dominator, quẽ vos q̃ritis, et Angelus testamẽti, quẽ vos vultis.* Fugit deinde in Aegyptũ: Prædixit hoc Osee: *Ex Aegypto vocaui filiũ meũ.* Locutus est in parabolis? Prædixit hoc Dauid: *Aperiã in parabolis os meũ.* Cęcos, surdos, claudos, mutos curauit? Prędixit hoc Isaias: *De' ipse veniet et saluabit nos. Tũc aperiẽtur oculi cæcorũ, et aures surdorũ patebũt, tũc saliet sicut ceru' claudus, et aperta erit lingua mutorũ.* Ambulauit super aquas? Prædixit hoc Dauid: *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis.* Sedit super asinam & pullum eius? Prædixit hoc Zacharias: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper, et ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Proditus fuit à discipulo? Prædixit hoc Dauid: *Qui edebat panes meos magnificauit super me supplãtationẽ.* Triginta argẽteis uenditus fuit? Prædixit hoc Zacharias; *Appenderũt mercedem meam triginta argenteos.* Contumelijs & colaphis affectus? Prædixit hoc Ieremias: *Dabit percutienti se maxillã, saturabitur opprobrijs.* Reges gentiũ, & principes Iudæorum in eius necẽ conspirarunt? Prædixit hoc Dauid: *Astiterũt Reges terræ, et Principes cõuenerũt in vnũ aduersus Dominũ, & aduersus Christũ eius.* Flagellis cęsus fuit? Prædixit hoc Isaias: *Corpus meũ dẽdi pcutiẽtibus, et genas meas uellẽtibus.* Quod si vellemus omnia vaticinia de Christo percurrere, dies non sufficeret: & si non verba solũ, sed etiã

Hier. in c. 5. ad Eph. *Prosp. l. de promissni.* *Iudas. in epistol.* *1. Petr. 3.* *Consonantia Prophetarum & Euangelij.* *Isai. 6.* Exod. 37. *Luc. 1.* *Isai. 7.* *Matth. 2.* *Mic. 5.* *Matth. 2.* *Psal. 71.* *Luc. 2.* *Malac. 3.* *Matth. 2.* *Osee. 11.* *Marc. 4.* *Psalm. 77.* *Luc. 7.* *Isai. 35.* *Matt. 14.* *Psalm. 76.* *Matt. 21.* *Zachar. 9.* *Matt. 26.* *Psalm. 40.* *Matt. 26.* *Zach. 11.* *Matt. 26.* *Thren. 3.* *Matt. 26.* *Psalm. 2.* *Ioan. 19.* *Isai. 50.*

res gestas,& vmbras, ac figuras cum rebus adumbratis & expressis conferrem, immēsam orationem susciperemus. Magnum igitur & inuictum argumentum contra Iudæos & Paganos ex ista tantorum, & tam multorum vaticiniorum impletione colligimus, & cum Apostolo Petro merito gloriamur, habere nos *firmiorem propheticum sermonem*, cui benefacimus *attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco.*

2.Pet.1.

Prophetæ noui testamenti.

Sed & ad nouum testamentum veniamus. An non Christus ipse, magister & doctor omnium Prophetarū, apertissimis verbis excidium vrbis Ierosolymæ prædixit? Et nunquid post annos quadraginta non ita, vt prædixerat, euenit? Quamuis enim Iosephum & Egesippum, qui rem totam diligentissimè scripserunt, non haberemus, abundè sufficeret arcus triumphalis Vespasiano & Tito erectus, q adhuc Romæ alijs penè omnibus vel euersis, vel sepultis, integer & conspicuus perseuerat: in eo siquidem arca testamenti, candelabrum, aliaque Hebræorum ornamenta, nec non ipsorum Hebræorum turba manibus post tergum reuinctis, ad memoriam posteritatis semper in marmore incisa conspiciuntur. Deinde apostolicis tēporibus nunquid non Apostolus Petrus, Apostolus Paulus, Apostolus Ioānes, & Apostolus Iudas vno, eodemque spiritu de futuris hæreticis multa prædixerunt, quæ oculis nostris iam impleri videmus? Nonne etiam propheta Agabus, & filiæ Philippi diaconi, & alij nonnulli, eodem tempore lumine isto prophetico enituerunt? Iam verò Gregorium Neocæsariensem magnum illum, & admirabilem prophetam fuisse scribit magnus Basilius. De B. Antonio celeberrimo, & toti orbi notissimo, B. Athanasius refert, prædixisse eum vastationem illam Ecclesiæ, quæ per Arrianos facta est, cùm altaria euerterunt, sacra vasa contaminauerunt, Sacerdotes occiderunt, virgines sacras stuprauerunt, orbem denique totum suis tumultibus, & seditionibus, sicut hodie Caluinistæ faciunt, turbauerunt. De quodam sancto Anachoreta, qui Ioannes dicebatur, & Palladius, & Theodoretus, & alij complures Historici prodiderunt, eum ita celebrem in vaticinijs fuisse, vt Imperator Theodosius nunquam bellū aliquod aggressus sit, quin eum antea tāquam oraculum consuluerit, & ab eo totum belli euentum audierit. B. Benedictum regi Totylæ prædixisse, eum vrbem Romam occupaturū, deinde mare transiturum, tantum nouem annos regnaturum, postremò anno decimo moriturum, & omnia sicut ipse pronunciauerat euenisse B. Gregorius testatur. B. Malachiam Hibernorum Episcopum, prophetico lumine claruisse testis est fide dignissimus Bernardus. Ipsum verò B. Bernardum non vnum aliquot, sed multa prædixisse, & omnia prorsus iuxta eius vaticinium euenisse, testantur libri de eius vita & gestis conscripti Vnum eius vaticinium commemorabo. Prædixit aliquando Andreæ cuidam, eum breui Cistertiensem monachū futurū. Ille hoc audito obstupuit. Nihil.n. vnq minùs sōniauerat, imò nihil magis vnq exhorruerat. Itaq; cū stomacho ait; In hoc scio fallū te esse Prophetā. Hoc n. certus sū, te locutū esse verbū q oīno nō fiet. Hoc ego tibi corā Rege, & Principibus, in oī publico cōuētu im pperare nō parcā, vt tua oībus falsitas innotescat. Deinde abijt penè furiosus, blasphemās & imprecās sācto illi monasterio extremū exitiū: neq; solū monasteriū, sed totā illā vallē radicitus euersā videre cupiebat. Quid postea factū est? Orē admirabilē, ac penè incredibilē! Vix nox vna prætererat, imò nondū prætererat, ille totus mutatus, moræ impatiēs ante exortam lucē currit ad monasterium, postulat habitum, efficitur monachus. Quid hic dicent hæretici? Quis tantam mutationem, quæ à sola dextera

Luc.19.

Basil.de spir. S c.29.

Athan.in vita S. Antonij.

Pallad. & Theodor.

Greg.l.1. Dialog.

Bernard. ī vita Malachia.

excelsi fieri poterat B. Bernardo demõstrauit, nisi Deus? Quid de B. Francisco dicemus? Quam multa de eo refert B. Bonauentura? Erat aliquando bellum inter paganos & Christianos, instabat iam dies certaminis, seruus Dei Franciscus totum belli euentum ante prospiciens Christianis significauit, vt eo die se à prælio abstinerent, alioquin videre se magnam stragem Christianorum futuram. Non crediderunt homini Dei, sed freti multitudine & potentia conflictum inierunt. Repente enim iuxta vaticinium viri sancti exercitus Christianorum fusus est, & oẽs fere, vel capti sũt, vel interfecti. B. Catharina Senensis nunquid non apertè prædixit schisma illud inter Vrbanum, & Clementem, quo nullum acrius, horribilius, diuturnius Ecclesia vnquam vidit? Sed longum esset, minimeq; necessarium omnes Prophetas Catholicæ Ecclesię recensere. Hoc in summa & sine amplificatione dixerim, Auditores optimi, vaticinia Sanctorum, & eorum Sãctorum, quos nostros fuisse, hoc est, Romanæ Ecclesiæ membra fuisse omnes hæretici confitentur, esse penè sine vllo numero. Legi ego bonam partem historiarum, quibus vitę sanctorum Catholicæ Ecclesię continentur, & sine mendacio affirmare possum, vix vllum fuisse sanctum hominem, ac prę sertim his quinque seculis postremis, quæ tantopere displicent hæreticis, qui hoc excellentissimo & nobilissimo Dei munere præditus nõ fuerit. Multos pterea enumerare possem nostræ fidei & Religionis sãctos homines, qui non solùm dono prophetię; sed etiam alijs admirandis visionibus & reuelationibus, & quod sublimius est, gratia cordium cognoscendorum, & spirituum discernendorũ ornati fuerunt. Neq; solùm prę teritis sæculis, sed etiam hac nostra ætate, sicut miracula, ita prophetiæ donum Ecclesiæ Catholicæ non defuit. Habemus enim pręter alios multos, duos illos Franciscos, auctorem ordinis Minimorum, & Xauerium inter Patres Societatis Iesu antesignanum, & Indiæ nouum Apostolũ, de quibus alias diximus, qui hoc nostro sæculo, ac penè memoria, non solùm multis, & magnis miraculis claruerunt; sed etiam multa diuina reuelatione prędixerunt, & eo modo sicut prædixerant, euenerunt.

Quid vnquam talę Synagogę dęmoniorum habuerunt? Proferãt, quęso, suas prędictiones. Quis non obstupeat nostros Papistas, idololatras, Dei hostes, nõ solùm miraculis, sed etiam prophetiæ lumine enitere: istos verò fratres euangelicos, nihil scire, nisi mẽtiri? Nam dæmones quidem semper hanc laudem, prædicendi futura tanquam veram diuinitatis notam affectauerunt. Hinc videlicet ante Christi aduẽtum tot in locis oracula Apollinis Clarij, Pythij, Delij, Dodonæi celebrabantur, quæ tamẽ omnia Deo in carne aduenięte repente obmutuerunt. Id quod non ex nostris solùm B. Antonius apud Athanasium, sed etiã Plutarchus ex gentibus, tanquam rem maximè miram, & prodigiosam annotauerunt. Inde siquidem Plutarchus librum inscripsit, vt est apud Theodoretum in libro de oraculis, quæ defecerunt: & causam quærit, tã nouæ & tam mirabilis mutationis. Quid enim admirabilius, quàm tanta celeritate omnibus oraculis toto orbe silentium indici, & ora eorum quasi lapidibus in æternum obstrui.

Dæmones per oracula diuinitatè affectabant.

Sed quales, quęso, erant dæmonum prędictiones? Interdum per obscurissimas ambages, & ænigmata respondebant, vt quicquid eueniret, ipsi verum prædixisse viderentur, & culpa tota caderet in interpretes. Interdum apertè quidem & perspicuè loquebantur, sed ea prædicebãt, q̃ ipsi Deo permittente facturi erant, vel quæ iam cœpta erant fieri, quod non est tam diuinare, vel coniectare, quam præsentia absentibus nunciare.

Oracula dæmonum qualia.

Neque

Vaticinia hæreticorum.

Neque præstantiora sunt hæreticorum vaticinia: exempla multa in medium adferre possem, si falsa vaticinia Pseudoprophetarum, tam veteris quàm noui testamenti percurrere nobis liceret, sed qm̃ tp̃is angustijs premimur, solũ de falsis prędictionib. hæreticorũ nostri temporis pauca dicemus.

In primis Lutheri.

Martinus Lutherus, & sua, & suorum opinione propheta fuit. Hoc enim ipse de se in libro quodã ad Germanos pro scholis Christianis erigendis scribit: *Neque vos*, inquit, *impedire debet, quod aliqui glorientur de spiritu, & scripturas parui faciunt: sed bone amice, spiritus huc, spiritus illuc: ego quoque fui in spiritu, atque etiam vidi spiritus forte plus quàm illi ipsi adhuc intra annum videbunt*. Deinde nihil sæpius repetit, q̃ os suũ os Christi, & verba sua esse verba Christi: &, certũ se esse, doctrinã suã se habere de cęlo. Videamus igitur quid ei spiritus reuelauerit. Quid, quæso iste tam in signis Propheta, qui fuit in spiritu, & vidit spiritus plus quàm alij intra vnum annum videbunt, quid futurum prædixit: Prædixit primum in libro contra Thomam Muncerum post annos duos à vaticinio, ita Romanam Ecclesiam ruituram, vt neque Pontifices, neque Cardinales, neque Episcopi, neq; Presbyteri, neq; Monachi, neq; Moniales, neq; tẽpla, neq; turres, neq; campanæ vsquam amplius reperientur. Ait præterea in responsione contra Regem Angliæ Henricum: *Dogmata mea stabunt, & Papa cadet inuitis omnibus portis inferi, & potestatibus aeris, & terræ, & maris.* At quid tandem euenit? Præterierunt anni sex & quadraginta, & Papa stat, vel sedet potiùs, Cardinales, Episcopi, Presbyteri, Monachi, Moniales augentur indies: Templa & turres, vel instaurari, si labebantur, vel ex integro ædificari vidi: cadere vel cecidisse non scio, nisi ex parte hic Louanij turrim sancti Petri. Doctrinam verò Lutheri iam penè funditus interijsse, vel ex eo cognosci potest, quod paucissimi sunt veri Lutherani, & illa ipsa dogmata, quæ Lutherus pro oraculo habere voluit, iam non solùm Catholici; sed etiam discipuli eius execrantur. *Non* igitur vaticinium illud *Dominus locutus est, sed per tumorẽ animi sui Propheta cõfinxit: & idcirco non timebimus eum.*

Deuter. 18

Rursum alias præfatione super Alcoranũ prædixit idem Lutherus, propediem futurum, vt Mahometani ad fidem Christi iuxta euangelium suum, non iuxta Romanam Ecclesiam, conuerterentur. At nunquid & in hoc Propheta mendax inuentus non est? Ego ipse vidi Romæ Mahometanos baptizari, nec rarò veniunt aliqui ad fidem. In Indijs verò non pauci, sed multi Mahometi cultores ad fidem Christi, & Ecclesiæ Romanæ obedientiam conuersi sunt, & conuertuntur in dies: Lutherani verò proferant vel vnum si possunt. *Non* igitur *hoc Dominus locutus est, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit; & idcirco non timebimus eum.* Postremò, vt alia eius vaticinia prætercam, cum ante annos aliquos rustici à Lutheranis excitati tumultuarentur, & contra Principes suos, ac Dominos arma cepissent, tunc Martinus Lutherus sese vatem ostentabat, & non rusticos, sed Deum ipsum contra Principes pugnare dicebat, & vltimum exitum, extremamque ruinam Principibus vaticinabatur. Sed quid tãdem factum est? Rustici cęsi sunt, Principes superiores euasere. Quid tum Lutherus? Num erubuit? Falsum se Prophetam agnouit? Nihil minus. Sed quasi nihil antea pro rusticis dixisset, cœpit contra eosdem rusticos maledicentiam suam exercere, & videns sibi non successisse vaticinium de futuris, cœpit vaticinari de præteritis. *Ego sanè*, inquit, *arbitror, nullum dæmonem in gehenna remansisse, sed omnes in rusticos illos se distosos, & pessimos nebulones ascẽdisse. Non* igitur vaticinium illud *Dominus locutus erat, sed per tumorem animi sui*

mi sui Propheta confinxerat: *& idcirco non* timebimus *eum*.

Vaticiniū Munceri. Quid Thomas Muncerus, Lutheri probatissimus discipulus? Nonne multitudini rusticorum, quibus præerat, Dei nomine & auctoritate tanquam vnus aliquis ex Prophetis, ita victoriam certissimam pollicebatur, vt se alterum Gedeonem diceret: iactaretque omnes globos bombardarum in sua manica sine læsione se excepturum? Et tamen rustici cæsi sunt, & ipse ne vnum quidem ictum gladij sine læsione sustinere potuit. Non igitur Dominus victoriam illam locutus erat, sed per tumorem animi sui Propheta confinxerat, & idcirco non timebimus eum.

Anabaptistarum in Italia. Ante paucos annos cùm Anabaptistæ quidam Calabriam Italiæ prouinciam occupassent, & tandem comprehensi cùm extremo supplicio afficiendi essent, palàm affirmabant (vt ex viro quodá magno, & fide dignissimo, qui, si rectè memini, supplicio interfuerat, accepi) se nihil detrimenti passuros, si de altis turribus deijcerentur, statim enim adfuturos Angelos, qui eos exciperent, ne fortè ad lapides pedes suos offenderent. Deiecti sunt infelicissimi ex turribus, & non pedes tantum, sed capita, & colla offenderūt ad lapides, & priùs ad terrā peruenerunt, & capita omnes fregerunt, ac cerebris suis plateas resperserunt, quàm Angelis vacaret eis opem ferre. Exempla talia proferri possunt sine vllo numero. Nam sicut uera Catholicorum sanctorum vaticinia propè sunt infinita; ita hæreticorum mendacia, & falsę prædicationes numerum omnem excedunt. Quoties Pseudomartyres istis nostris diebus asseuerarunt se etiam in medijs flammis nō comburendos? & tamen postea combusti sunt vsque ad cineres. Quoties cōtrà se in momēto absumendos affirmarunt? & licet puluere tormentario onusti essent, tamen ad longissimum tempus antequā mori possent torquebātur? Ex quo sine dubio, si excæcati penitus, & obstinati non essent, intelligerent, tandem aliquando se spiritum veritatis deseruisse, & spiritib. erroris, & seductionis in suam aliorumque perniciem, & sempiternum exitium adhæsisse.

CON-

CONCIO NONA DE PROBITATE DOCTORVM ECCLESIÆ, & ſceleribus Hæreticorum.

SYNOPSIS.

Deum ſuos Sanctos potentia, ſapientia, & charitate ſibi conformare, oſtenditur, & a ſanctitate doctorum Eccleſiæ probatur: vbi Apoſtolorum, Patrum, & multorum Religioſorum mira ſanctitas extollitur, & quàm vtile ſit vitas Sanctorum legere, declaratur. E contrario, qualeſnam fuerint aſſertores Paganiſmi, & Mahometiſmi breuiter ob oculos ponitur. Decem deinde hæreſiarchæ enumerantur, additis cauſis, quæ illos ad hæreſim impulerunt. Præterea diligentiori trutina examinatur vita probitas hæreticorum, atque in primis impudentia, & ſuperbia, (quæ ſpeciatim in Luthero deprehenditur) eorum maledicentia, familiaritas cum diabolo, & varia fraudulentia ſuis circumſtantijs demonſtratur. Quales martyres, & qualia Martyrologia habeant hæretici, & quem finem ijdem ſortiantur, ab enumeratione miſeræ quorundam mortis oſtenditur.

CON-

QVemadmodũ in Deo, quem vnũ in Trinitate, & Trinũ in vnitate veneramur, tria quędam singulariter eminent, potentia, sapientia, bonitas; ita quoque, Auditores, singulares amicos, & filios suos, Patres ac Doctores nostros Deus, vt sibi quam simillimos, & gentibus omnibus suspiciendos, atque admirabiles redderet, potentissimos, sapientissimos, optimos, sanctissimosque esse voluit. Primum ea potentia eos armauit, qua multa præter solitum cursũ, ordinemque naturæ in elementis, in arboribus, in brutis animantibus, in ipsis hominibus planè admirabilia, & singularia facerent. Deinde sapiẽtia ita mentes eorum instruxit, vt nõ solum præsentia, & præterita cernerent; sed etiam futura multo ante præuiderent atque prædicerent. Postremo dilatauit corda eorum summa atque ardẽtissima charitate, tum vt ipsi magno animo opus aggrederentur; tum vt ij, qui cõuertendi per eos erant, non solum verbis, & miraculis, sed etiam exemplis, & vitæ probitate mouerentur. Atque hæc tria, splendor miraculorum, lumen propheticum, & vitæ probitas, quibus prædIti fuerunt Prædicatores, & Doctores nostræ legis, & quibus omnes inuentores sectarum atque hæresum caruerunt, sunt argumenta ex duodecim illis, quæ nobis explicanda proposuimus. Quare cùm præteritus orationibus de gloria miraculorum, & luce prophetica, hoc est, de potentia, & sapientia Doctorum Ecclesiæ disputauerimus, restat nunc, vt de probitate, & integritate eorundem differamus.

Sanctitas Doctorum Ecclesiæ.

Prædicatores igitur nostræ legis, tã ij, qui primi ad nos fidem detulerunt & Euangelium, quam ij quos deinde singulis sæculis Deus excitauit ad fidem eandem confirmandam, vel propagandam, quales fuerint, quam pij, quam iusti, quam religiosi totus mundus nouit. Aspicite primum Apostolos. Quid sublimius atq. excellentius moribus apostolicis? Homines erant diuini, nihil in hoc mundo quærebant, aurum contemnebant, honores fugiebãt, omnia sustinebãt, charitate flagrabant, legem naturæ perfectissimè obseruabãt, cum omnibus hominibus pacem habebant, oẽs homines saluos facere cupiebant, atque idcirco omnes Prouincias & regiones *quālibet* barbaras, omnes terras & omnia maria perlustrabant: ad labores prompti, ad pericula imperterriti, ad mortem paratissimi, viui deni que & mortui miraculis clari. Amor Dei quasi currus igneus ferebat eos: nihil erat penitus, neque mors, neque vita, neque præsentia, neque futura, neque dæmones, neque homines, qui eos ab instituto cursu honoris Dei propagandi, & animas hominum saluandi, reuocare possent. Isti sunt Patres nostri, isti præcones nostræ fidei, istos magistros, & doctores habuimus. Aspicite deinde sanctos illos homines, quos Patres & Doctores vocamus, lumina illa clarissima, q̃ Deus in firmamento Ecclesiæ lucere voluit, vt ijs omnes hæreticorum tenebræ dissiparentur, vt Irenæum, Cyprianum, Hilarium, Athanasium, Basilium, duos Gregorios, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Chrysostomum, Cyrillum. Vita & mores eorum nonne in ijs monumentis, quæ nobis reliquerunt, quasi in speculis quibusdam elucent? Nam *ex abundãtia cordis os loquitur.* Quanta, obsecro, apparet in libris sanctorum Patrum cum summa eruditione coniuncta humilitas? Quanta puritas animi? Quanta moderatio? Quanta sobrietas? nihil ibi obscœnum, nihil turpe, nihil subdolum, nihil arrogãs, nihil inflatum. Quam multis modis Spiritus sanctus, qui eorum pectora inha-

Mat. 12. Luc. 6.

inhabitabat, in paginis eorum se prodit? Quis legere potest attentè Cyprianum, qui non statim ardeat amore martyrij? Quis in Augustino diligenter versatus est, qui nō profundissimam didicerit humilitatem? Quis Hieronymum sæpe euoluit, qui non virginitatem & ieiunium adamare incipiat? Spirant scripta sanctorum religionem, castitatem, integritatem, charitatem. *Isti sunt igitur Episcopi & pastores* (vt verbis vtar D. Augustini) *docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sumpserunt: cuius lac & cibum paruis magnisque ministrauerunt*. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Aspice postremò Anachoretarum, & aliorum hominum Religiosorum duces, quos diuersis temporibus Ecclesiæ suæ senescenti tanquam columnas firmissimas Deus donauit, vt Antonium, Hilarionem, duos Macharios, Benedictum, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Quid perfectius, quid grauius, quid maturius eorum moribus? Homines erant integerrimi, patientissimi, cum Deo coniunctissimi, gloriæ & voluptatum vsque ad stuporem & miraculum contemptores: pernoctabant in orationibus, gloriabantur in cruce & laboribus, ieiunijs pascebantur, in contumelijs lætabantur, quasi carbones igniti, toti flamma quadam diuini amoris succensi in Deum ferebantur & rapiebantur. Quis vnquam eorum, vel contentiones, vel rixas, vel clamores, aut verba non dico inflata, vel obscęna, vel scurrilia, vel turpia; sed otiosa vnquam audiuit? Denique vt B. Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ notat, in tantum processerat temperantia & continentia sanctorum Catholicæ fidei Christianorum, vt restringenda nonnullis, & ad humanos fines reuocanda videretur: vsque adeò supra hominum illorum animos euasisse ab ijs etiam, quibus id displicet, iudicatur. Vtinam dignarentur hæretici, & qui inter Catholicos perditè & corruptè viuunt, legere vitas Sanctorum: sanè non multum nobis in eorum conuersione laborandum esset. Plus .n. omnino loquuntur, & magis virtutē persuadent simplices illæ historiæ, facta & exempla Sanctorum, quam omnes conciones. Scio ego aliquos, qui millies conciones audierant, & libros multos legerant, & tamen semper erant ijdem: rogati deinde vt vitas Sanctorum aliquando legerent, aspernabantur initio, & tamen postea vbi cęperunt, breuissimo tempore toti mutati viri sanctissimi & perfectissimi facti sunt. Habetis Athanasium, Hieronymum, Sulpitium, Palladium, Theodoretum, Gregoriū Romanum, Gregorium Turonensem, Bedam, Metaphrastem, & nuper Lipomanum, & Surium, qui vitas Sanctorum, vel ipsi conscripserunt, vel ab alijs scriptas collegerunt. Ab eis pétant solidum cibum animæ, qui in fide viua & vera proficere desiderant. Theologi & doctores hæreses refellunt argumentis verborum: Sancti verò, quorum vitas vos legere cupio, easdem refellunt argumentis factorū. Illi quasi digito & voce demonstrāt, quæ sit via quæ ducit ad cœlum: isti viam ipsam ingrediuntur, & nos suis passibus, & vestigijs multò faciliùs & fideliùs docent.

Aug. li. 2. contra Iulian.

Aug. li. de moribus Ecclesiæ.

Vtilissimū est legere vitas Sanctorum.

Conferte modò, si placet, cum tantis & talibus prædicatores paganismi, vel hęresum, & sectarum inuentores. Qui fuerunt prædicatores paganismi? Nonne turba quædam poetarum, hoc est, hominum leuium, mendacium, flagitiosorū? qui vt vitia & scelera hominibus commendarent, Deos quosdam omnibus vitijs coopertos induxerunt, & eorum furta, & adulteria, bella, lites, contentiones,

Paganismi assertores quales fuerint.

tiones, dolos, fraudes, mendacia cum cantu & versibus ad nos detulerunt, vt quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed cęlestes Deos imitatus videretur? De Mahomete tametsi multa haberem omnino turpia & horrenda, quæ referrem, tamen quòd secta illa, vt alias ostendimus, nihil sit aliud quam monstrum quoddam ex Iudaismo, Arrianismo, Nestorianismo, Manichæismo, & alijs quibusdam hæresibus, & superstitionibus conflatum, vt refutatur, satis est si hæreses istę refellantur. Ad hæreticos veniam.

Hæresiarchæ quales. Hæresiarchæ igitur nonne omnes ambitiosi, omnes superbi, omnes impuri, omnes flagitiosi fuerunt? nonne omnes sicut perditè vixerunt, ita quoque miserè perierunt? *Causæ ob quas hæreses excogitarint.* Consideremus initium, medium, & finem cursus præcipuorum hæresiarchaū. Quantum ad initium, quòd si vobis ostendam omnes præcipuos hæresiarchas, vel ambitione, vel cōtentione, vel inuidentia, vel denique priuato aliquo affectu stimulatos de Ecclesia recessisse, an non tunc apertissimè constabit eorum sectas non à Deo esse, sed à diabolo? Aspiciamus decem primarios, & celeberrimos hæresiarchas. Nam de omnibus dicere angustiæ tēporis non paterentur.

I. Thebulus. Euseb. l. 4. hist. c. 22. Quis princeps fuit omnium hæreticorum? Si Egesippo & Eusebio credimus, Thebulus fuit. At is, vt ex Egesippo refert Eusebius, ideo hæresim excogitauit, & Ecclesiam vsque ad illa tempora virginem corrumpere tentauit, quod in petitione Episcopatus repulsam passus erat. Superbia igitur atque ambitio initium hæresibus dedit.

II. Simon Magus. Quis fuit deinde secundus? Simon Magus. At is pecunijs emere voluit Pōtificiā auctoritatē Spiritum Sanctū communicandi: cum ei hoc non successisset, hæresim fabricauit.

III. Valentinus. Quis tertius? Valentinus. At eum egressum de Ecclesia, & hæresiarchā factum, quod alium vidisset adeptum Episcopatum, quem ipse ambiebat, testatur Tertullianus in lib. quem aduersus huius Valentini hæresim conscripsit. *Tertul. ad uer. Valent.*

IV. Marcion. Quis quartus? Marcion Ponticus. At is propter stuprum virgini illatum ab Ecclesiæ cōmunione præcisus, Romamque profectus, non solum absolutionem petijt, sed etiam pręfecturā Ecclesiasticā ambiuit, quā cū non impetrasset, Romanis Presbyteris indignabundus ait; *Ibo igitur, & Ecclesiam vestram scindam*. Atque ab eo tempore hæresim suam pestilentissimam & perniciosissimā disseminare cœpit. Rem ita se habere partim ex Tertulliano de pręscriptionibus aduersus hæreticos, partim ex Epiphanio in hæresi Marcionis facilè cognosci potest. *Tertul. de Præscript. Epiph. in hæresi Marcion.*

V. Montanus. Theod. l. 3 de fabul. hæretic. Quis fuit quintus? Montanus. At eum refert Theodoretus l. 3. de fabulis hæreticorum, sola cupiditate primum locum obtinendi, hæresim suam condidisse.

VI. Nouatianus. Quis fuit sextus? Nouatianus. At eum maximo desiderio Romanum Episcopatum flagrasse, & cùm eum adipisci non potuisset, simul hæresim & schisma in Ecclesiā induxisse, refert Eusebius ex epistola quadam B. Cornelij l. 6. hist. ecclesiasticarum. *Euseb. l. 6. histor.*

VII. Arrius. Theod. l. 4 de hæret. fabulis. Quis septimus? Arrius. At is quoque auctore Theodoreto initio l. 4. de fabulis hæreticorum, inuidentiæ stimulis agitatus, quod S. Alexandrum compresbyterum suū ad Episcopatū euectum, & sibi prælatum videret, occasionem accepit de Ecclesia recedendi.

VIII. Macedonius. Quis octauus? Macedonius. At is nonne eò, quòd Episcopatu Constātinopolitano ab ipsis Arrianis priuatus fuisset, vt iniuriam suam vlcisceretur, nouam hæresim excogitauit?

IX. Nestorius. Quis nonus? Nestorius. At enim quis ignorat quanta simulatione & hypocrisi Episcopatum Constantinopolitanum

politanum ambierit? Refert enim Theodoretus l. 4. fabularum hæreticarum, cum multos annos, & colore vestium, & pallore vultus, & verborum compositorum artificio, & omnis sanctitatis simulatione, se in animos & beneuolentiam vulgi in eum finem insinuasse.

Theodor. supra.

X. Lutherus.

Quis decimus? Martinus Lutherus, auctor & parens omnium hæreticorum nostri tempori. At is nonne in Lipsica disputatione vocem illam emisit, se nec propter Deum incepisse, nec propter Deum cessaturũ? Quid clarius? quid apertius? quid illustrius? Deinde in epistola illa notissima ad Argentinenses, nonne disertè affirmat, se non Christi amore, sed Papæ odio inflammatum Tragœdiam illam suam excitasse? Vnde verò odium illud primò conceperit, omnibus notum est, nimirum ex ambitione, & auaritia. Quod enim munus publicandarum Indulgentiarum, vnde monasterium eius honorem & lucrum referebat, ab eo ad Prædicatores translatum fuisset, ideo Lutherus iniuriæ & iacturæ illius impatiens contra Indulgentias primum, deinde contra Pontificem, postremò contra fidem & omnia Christiana dogmata scribere, docere, & prædicare cœpit. Hæc igitur de primordijs hæreseon.

Qualis reliqua hæreticorũ vita.

Iam in reliqua vita si quis omnia omnium hæresiacharum scelera prosequi vellet, immensam orationem susciperet: attingam solum pauca paucorum, ex quibus facilè de cæteris iudicari possit. Initio quanta, quæso, fuit omnium hæresiarcharum, sed præcipuè Lutheri & Caluini iactãtia? Simon magus se Deum esse iactabar; testis Irenæus lib. 1. contra hæreses. Menander Simonis discipulus se missum esse Saluatorem mundi asserebat; teste Eusebio lib. 5. Historiarum. Carpocratianorum aliqui se Domino Iesu æquales, aliqui etiam maiores & potentiores prędicabant; teste Thodoreto lib. 1. de fabulis hæreticorum. Montanus se Spiritum sanctum Paracletum; testis magnus Basilius libr. 2. in Eunominum. Noetus se Moysen & fratrem suũ Aaronem; testis Epiphanius in hæresi eiusdem. Manichæus se quoque Spiritum sanctum, sicut olim Montanus, faciebat: testis Augustinus lib. de hæresibus. Nestorius se primum, & solum scripturas probe intellexisse, & omnes Patres, Martyres, & Confessores, totamque Ecclesiam ante se errasse prædicabat; vt Vincentius Lyrinensis in commonitorio testis est. Arrium, Dioscorum, Eutychem incredibili superbia Patres contempsisse, ex prima actione septimæ Synodi cognosci potest. Ac vt ad nostros veniamus. Num Lutherus se os Christi, & Heliam tertium, Osiander Enoch secundum, Thomas Muncerus Gedeonem, Seruetus vnicum orbis prophetam, Dauid Georgius verum Messiam, alij nouos Prophetas, Apostolos, Euangelistas se esse prædicare erubuerunt? Num Lutherus in libro contra Reg. Angliæ Henricum, & alibi sæpe, non ait? *Diuina maiestas mecum facit, vt nihil curẽ, si mille Augustini, si mille Cypriani, mille Ecclesiæ Henricianæ contra me starent. Augustinus & Cyprianus, sicut omnes electi errare potuerunt, & errauerunt.* Et rursum: *Ego verò aduersus dicta Patrum, hominum, Angelorum, pono non antiquum Ecclesiæ vsum, sed vnius maiestatis æternæ verbum & Euangelium.* O venter piger, mala bestia! Quasi verò sancti Patres, & sancti Angeli, & antiquus Ecclesiæ vsus contra verbũ Dei, & Euangelium pugnarent? Atque eiusmodi verba tumida, inflata, superba, in singulis paginis librorum eius reperiuntur. Num Caluinus in libro de Cœna Domini, non apertè confitetur, omnes veteres Missam sacrificium appellasse? & tũ inquit; *Ego minimè probo.* Num in Institutionib. non ait? *Hæc fabula de limbo*

Iren. lib. 1. aduersus hæres.
Euseb. l. 5. histor.
Theod. l. 1. de hæret. fab.
Basil. li. 2. contra Eunomium.
Epiph. de hæres.
Aug. li. de hæres.
Vincent. Lyrin. in commonit.
Impudens superbia nostrorum hæreticorum.
Luth. li. cõtra Regem Angliæ.

bo Patrum, ad quos liberandos Christum descendisse narrant, tametsi magnos habeat auctores, nihil tamen aliud quàm fabula est. Nonne ibidem in tantum superbię excessum erupit, vt B. Hieronymum asinum appellare non dubitauerit? O virum sapientissimum Caluinum, qui plus videre potuit solus, quàm omnes Patres, & tota simul Ecclesia! & cuius comparatione B. Hieronymus, alioqui Doctor maximus, & sanctissimus, nihil aliud quàm asinus est! O Dei amicum singularem, cui tandem reuelatum est fabulas fuisse, quas hactenus Ecclesia pro veris dogmatibus habuit!

Sed vt ad Lutherum parumper redeamus; extat liber quidam de actis in conuentu VVormatiensi, vbi ab Imperatore Carolo, & reliquis Germaniæ Principibus, Lutheri causa initio cognita fuit, in eo libro miris laudib. attollitur Lutherus, & cùm nomen potentissimi Imperatoris semper fere nudum ponatur, vt, *Carolus hoc dixit, Carolus illud egit*; cùm de Luthero mentio est, alias scribitur, *Doctor Martinus Lutherus pro sua incredibili humanitate, & comitate benignè respondit*: alias, *Benignissimus Pater benignissimè respõdit*. Quis, obsecro, librum illum conscripsit? nõ alius, quàm Lutherus. Credibile non videtur, sed tamen est ita. Finxerunt igitur vnquam Poetæ talem Thrasonem, qualem se Lutherus reipsa nobis exhibuit? Tametsi enim liber sine nomine Auctoris prodierit, certum est tamen eum fœtum esse Lutheri. Nam in illo ipso libro Lutherus commentitiæ personæ oblitus, quodam loco de se ita ait: *His itaque actis, Imperij actor asperioribus verbis obiurgãs ait; Nihil me ad rem ipsam respondisse, nec debere ab œcumenicis semel Synodis definita a me rursum in quæstionem vocari: proinde exspectari a me planũ, & simplex responsum, vtrum erroribus renunciare vellem, nec ne. Tum ego ita respondi.* Quid vobis videtur? Potestne horum hominum superbia maiore arrogantia fastuq. vllis verbis amplificari? An non toti pleni erant eo spiritu, qui est *Rex super vniuersos filios superbiæ?* An non Spiritu sancto prorsus vacui, qui *superbis resistit, humilibus dat gratiam*, & non requiescit, nisi super humiles, & contritos, & timentes sermones Dei?

Iob.41. *Iac.4.* *Isai.66.*

Iam verò quid de maledicentia, & scurrilitatibus, de conuitijs, & verborum turpitudinibus dicemus? Vix vna sententia integra in libris eorum sine conuitijs, & maledictis reperitur. Lutherus verò loqui non poterat, nisi tertio quoq. verbo porcos, asinos, diabolos, stercora, merdas nominaret, vt pectus eius quasi putrefacta sentina, vel immundissima latrina, nihil nisi teterrimos fœtores spirare posse videretur. Vnde merito aliqui Lutherum stercoreum Prophetam appellandum esse definierunt. Certè non toties Apostolus Paulus, & sancti Patres nostri nomen Dei, & Christi, quoties noui isti Euangelistæ nomen diaboli in suis voluminibus reliquerunt: Nec mirum, *ex abundantia enim cordis os loquitur.*

Maledicentia hæreticorum.

Mat.12. *Luc.6.*

Et non minus isti diabolo & angelis eius, quam sancti Patres Deo, & beatis spiritibus familiares erant. Et Lutherus quidem satis ingenuè in suo libro de Missa singulari confitetur, inter se & diabolum magnum intercessisse familiaritatem, & se cum eo amplius, quam vnum modium salis comedisse, & eo magistro ac doctore multa didicisse. Zuinglius quoq. nõ obscurè, in libro, quem Eucharistiæ supplementum inscripsit, se nocturno quodam spiritu in argumentis contra Sacramenta excogitandis adiutũ esse docet, quem ater esset, an albus, dignoscere non potuerit. Sed quis ambigat, atrum, Tartareum, & teterrimum fuisse? Angelus enim lucis claritatem suam non abscondit, neq. mẽtem, quam visitat, in horrore & tenebris deserit. Porro Caluinus ad Bucerum

Cum diabolo familiaritas.

rum scribens, apertè testatur, non esse ingenij, sed Genij sui morem, nunquam in scribendo à conuitijs, & maledictis abstinere.

Fraudulẽtia. Aliud vitium omnib. hæresiarchis, tam veteribus, quàm nouis commune fuit, quod fraudibus, dolis, technis, fictis miraculis, apertis mendacijs, & scripturarum corruptelis, sectas suas promouere semper studuerint. Cum Arriani aboleri vellent vocem illam ὁμόυσιον, qua diuinitas Christi & maiesta sasseritur, vt ex Ruffino lib. 10. historiarum, c. 21. intelligi potest, ab Episcopis Latinis linguæ Græcæ imperitis in Ariminẽsi Concilio quærebant; Num in Christum, an potiùs in Homousion credere vellent: quasi tantum interesset inter Christũ & Homousion, quantum inter Christum & Antichristum: vt eo dolo Catholicos Episcopos circumuenirent, sicut etiam circumuenerunt. Dolus item Apollinistarum, ex eodem Ruffino in Apologia pro Origene notissimus est. Cum enim aliquando librũ quendam B. Athanasij à Catholicis, cum quibus disputabant, accepissent mutuò, omnia loca, quæ contra se faciebant, deleuerunt. Ac deinde incredibili versutia rescripserunt, vt non tam ab Athanasio posita, quam a nostris supposita, & librum illum non hæretici, sed Catholici corrupisse ac deprauasse viderentur. Arrianos verba illa de Ioannis Euangelio deleuisse, *Spiritus est Deus*, testis est fide dignissimus Ambrosius lib. 3. de Spiritus sancto. Marcionem ex omnibus scripturis, ea quæ contra suam hæresim faciebant abrasisse, testes sunt Irenæus lib. 1. contra Valentinum, & Tertullianus lib. 5. contra Marcionẽ. & Cyrillus in vtraque ad Successum epistola, conqueritur Epistolã B. Athanasij ad Epictetũ, ita Nestorianos corrupisse, alijs detractis, alijs suppositis, vt iã nihil aliud, q̃ hæresim Nestorianam sonaret. In sexta Synodo Actione nona, ab ipsis Romani Pontificis legatis planè cõuicti sunt hæretici, multa loca, vel sustulisse, vel corrupisse in libris sanctorum Patrum, Athanasij, Ambrosij, atque Chrysostomi. At Lutheranorum & Caluinistarum mendacia, doli, fraudes, corruptelæ, penè sunt infinitæ. Vnus Hieronymus Embserus præfatione Annotationum in nouum testamentum Lutheri, constanter profitetur, Martinum Lutherum non solùm omnes libros, sed omnia fere capita Bibliorum corrupisse, ac fere mille quadringentos errores hæreticos, & mendacia immiscuisse. Ac vt non eamus procul, nonne in epistola hodierna, quam explicaturi sumus, abstulit illa verba. *Vt abstineatis vos a fornicatione?* Et meritò sanè. Nimis enim apertè pugnabant cum illo dogmate Lutherano. *Si non vult vxor, veniat ancilla.* Itaque extingui debuerunt. Et in epistola Iacobi, quam tamen stramineam appellat, nonne illa verba; *Ostende mihi fidem tuam sine operibus.* Lutherus de more deprauauit: *Ostende mihi fidem cum operibus?* In epistola ad Romanos, vbi legimus: *Arbitramur hominem iustificari per fidem*: nonne ipse corrupit: *Arbitramur hominem solum iustificari per fidem?* Cumque amicus quidam quæreret, cur addidisset illam vocem (*solum*) arrogãtia intolerabili respondit: *Si Papista tuus*, inquit, *multa vult garrire de hac voce* (solum) *ei confestim respondeto: Doctor Martinus Lutherus vult sic habere, atque Papistam & asinum esse vnum. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim Papistarum esse discipuli, sed magistri ac iudices.* Surius pagina 261. Deinde sectarij nonne omnes miseris populis persuaserunt, ea nos credere, quæ nunquam somniauimus? & multa esse nuper inuenta, vt Ordines minores Sanctorum inuocationem, imaginum venerationem? quæ tamen in libris veterum passim inueniuntur. Nonne fictis miraculis (quod alias ostẽdimus) fidem

Ruffi. l. 10. hist. c. 21.

Idẽ in Apol. Orig.

Amb. li. 3. de Spir. S.

Iren. lib. 1. aduers. hares.

Tertul. l. 5 contra Marcion.

Cyril. epi. ad Succes.

Sex. Syn. act. 9.

Hieron. Embserus.

1. Thes. 4.

Iacob. 2.

Rom. 3.

Surius.

Martyrologia hæreticorum.

fidem suam propagare voluerunt? Nonne, vt suis psuaderēt, se quoq. magnum numerum sanctorum Martyrum, & Confessorum habere, & Foxus, & alij Martyrologia composuerunt, & ea omni genere nebulonum repleuerunt? Vnum duntaxat exemplum proponam. Certè Foxus hominem quendam nomine Guilelmum Cubrisium in numerum sanctorum Martyrum retulit. Et sanè si sciret vulgus hæreticorum, quis Cubrisius ille fuerit, nihil dubito, quin statim totum Martyrologium laceraret. Ille enim, vt ex ipsa eius confessione cognosci potest, ideo viuus adustus est, quod assereret Christum non venisse mundi Redemptorem, sed futurum mundi deceptorem, & nomen Christi fœdum esse nomen, & illud se vbicunque in libris reperisset, destruxisse, & omnes, qui in nomine Christi crediderunt, ad gehennam esse damnatos. Denique nunquam se Christi nomen esse confessurum. Ecce vobis qualem dęmonem pro sancto colendum Martyre proposuit ille, & quibus dolis cæteri populos decipiūt. Quæso vos, potestne ista perfidia vllo modo excusari? Etiamsi vera esset doctrina hæreticorum, num fictis prodigijs, apertis mendacijs, scripturæ corruptelis eam confirmare debuerunt? Nonne satius est millies obmutescere, quam semel mentiri? Quid vnq̃ tale in libris Catholicorum inuenerunt? Quod erit vnquam opus Diaboli, si hoc non est?

Finis hæreticorũ qualis.

Sed vt ad extremā orationem veniamus, nunquid exitus hæreticorum ab eorum vita vnquā discrepauit? Nullo modo. Horrendum Simonis, Manichæi, Arrij interitum alias recensuimus. Martinus Lutherus nonne sicut Epicureo more vixit, ita quoq; more Epicureo extinctus est? Nam cum nocte quadam optimam cœnam sumpsisset, sicut semper solebat, & fabulis, & facetijs omnib. conuiuis risum mouisset, in lecto molli, ac precioso, vt ille quondam diues epulo, post paucas horas ore contorto animam diabolo reddidit. Quis vnquam Sanctorum ita mortuus est? Caluinum nonne viri fide dignissimi retulerunt, & scripserunt, a vermibus consumptum expirasse, sicut olim Antiochum & Herodem? Zuuinglium nonne in bello, quod Catholici Heluetij cum hæreticis Heluetijs pro fide felicissimè gesserunt, misere trucidatus est? Oecolampadius nonne Zuuinglij morte audita post triduum repente obijt? Carolstadium nonne ipsi Basileenses Ecclesiastæ, in epistola, quam de eius obitu ediderunt, a diabolo occisum volunt? Habetis igitur quales prædicatores Ecclesia, & quales hæreticorum Synagogæ semper habuerunt. Inter quos tantum interest, quantum inter diem & noctem, inter lucem & tenebras, inter Deum & diabolum, inter Christum & Belial, inter bonum & malum, inter verum & falsum, inter aurum & carbones.

CON-

CONCIO DECIMA,

DE COMPARATIONE VETERVM ET RECENTIVM Hæreticorum, quantum ad fidem.

SYNOPSIS.

CHristianissimum Imperatorē Theodosium imitatus Author, duabus subsequentibus Concionibus, fide & moribus tam Catholicorum quàm hæreticorum, cum fide & moribus Catholicorum & hæreticorum veterum comparatis, hæreticos conuincere aggreditur. Atque Nouatorum hæreses de fide sine operibus, de libero arbitrio, de Deo causa peccati, de resurrectione vniuersali, de realitate Christi in Eucharistia, de humanitate Christi, de Incarnatione eiusdem, de pœnitentia & Confessione tollenda, de SS. Trinitate, de Baptismi necessitate, de dignitate sacerdotum, de precibus pro mortuis offerendis, de virginitate, de Sanctorum inuocatione, de peccato originali & iustificatione, de Omnipotentia Christi, de vsu Eucharistiæ, de Deo passo, de Sanctorum imaginibus, de consubstantialitate Filij cum Patre; has, inquam, hæreses omnes veterum hæreticorum, & quorum, fuisse deliramenta iam dudum condemnata, dilucide disseritur. D. Hieronymus à calumnia Lutheri, de verbo Homousion, *vindicatur. Quàm bene conueniat Luthero & Caluino cum Arrio in multis apparet. Qua ratione ex falsis hæreticorum dogmatibus in peius semper ruat mundus; adeò vt miserò huic nostro æuo diabolus omnibus vinculis solutis liberè graßari videatur, vt eleganter, sic verè demonstratur.*

QVO consilio senior Theodosius, Christianissimus ac potentissimus Imperator, & ideò potentissimus, quia Christianissimus, aliquando in hereticis profligandis vsus fuisse legitur, eo mihi potissimũ, Auditores optimi, vtendum esse in tam multis, & tam varijs diuersorum hæreticorum erroribus refellendis hac nostra tempestate videtur. Is enim, vt Socrates in quinto libro historiarum scriptum reliquit, cùm videret propter Arrium, Eunomium, & Macedonium Ecclesias Orientis in sectas, atque hæreses innumerabiles esse distractas, patronos singularum sectarum ad se vocari iussit, atque ab eis quæsiuit, num eos magistros ac doctores audire ac sequi parati essent, quos ante exortam hæresim Arrianam Catholicos atque Orthodoxos fuisse, & Ecclesiam Dei probè administrasse constaret: Ea verò sola interrogatione admirabile est, in quantas angustias Christianus Imperator turbam illam hæreticorum coniecerit. Nam neque iudices illos ab Imperatore propositos accipere conscientia prophanarum nouitatum eos patiebatur: neque rursum eorum iudicium recusare vlla vel iusta, vel apparente ratione poterant. Ad eundem igitur modum nos hodie, & oratione sequente cum hæreticis nostri temporis agemus. Comparabimus n. fidem & mores, tam Catholicorum quam hæreticorum recentium, cum fide & moribus Catholicorum & hæreticorum veterum. Nam fides & mores Ecclesiæ veteris, & ueterum hæreticorum (quod uos meminisse puto) sunt duo argumenta penè postrema ex illis duodecim, quæ uobis in concionibus huius anni explicanda suscepimus Et si ostendere poterimus, fidem, religionem, uitam, mores Lutheranorum, Zuuinglianorum, Anabaptistarum, Caluinistarum, non similia, sed prorsus eadem esse cum fide, religione, vita, moribus veterum perditissimorum, & millies damnatorum hæreticorum, tum demum petemus, vt sicut illos hæreticos omnes communibus votis execramur, anathematizamus, æternis cruciatibus addicimus, ita nouos istos, qui eandem fidem, eandem religionem, eosdem mores coluerũt ac tenuerũt, pari anathemate, ac supplicio dignos iudicetis. Et contra fidem ac religionem Catholicæ Ecclesiæ, quæ nunc est, tanquam rectam & piam retinendam & conseruandam censeatis, quam sancti illi Patres olim tenuerũt & coluerunt, quos tanquam verè pios & orthodoxos omnes hoc tempore tam Catholici, quàm hæretici amplectimur & veneramur.

Socrat. l. 5 Histo. Eccl.

Vt igitur de fide primum, deinde de moribus dicamus, quod Lutherus nostris temporib. docuit, & tanquam fundamentum quoddam suæ doctrinæ esse voluit, *fidem sine operibus ad salutem sufficere, & tam diuitem esse hominem Christianum, vt etiam volens perdere non possit salutem suam quantiscunque peccatis, modò nolit credere*: certè olim omnino idem Pseudo apostoli, et Eunomiani docuerunt. De Pseudoapostolis ita loquitur Augustinus in libro de fide et operibus, ca. 14. *Iam illud excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint: benè autem uiuere, & bonis operibus uiam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam obscuris sententijs Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere.* Et paulò infra: *Quoniam ergo* inquit, *hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ apostolicæ epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè diri gunt intentionem, & uehementer adstruunt, fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiã ipse Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum credimus,* sed

In negotio fidei idem docet Lutherus, quod damnati heretici.

Pseudoapostoli.

August. l. de fide & oper. cap. 14.

se dicam salubrem, planeque euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedūt. Hęc Augustinus. Eādē hæresim et Simonis magi fuisse, testatur B. Irenæus libro 1. contra Valentinum, capite vigesimo. Eunomium verò animo & corpore leprosum, & omnium penè hæreticorum scelestissimum, D. Ephiphanius initio libri tertij contra hæreses, & B. Augustinus de hæresibus, cap. 55. traduntnita inimicum bonis operibus fuisse, vt diceret, fidem solam sufficere: opera verò vsque adeò non necessaria, vt etiam scortationes, & alia peccata nihil noceant, modo homo credat. Quod nonne est idē cum eo, quod Lutherus ait: *Non posse hominem Christianum perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere?* Itaq; Lutherani se proles esse Pseudoapostolorum, quos Apostoli ipsi damnauerunt, & Simonis atq; Eunomij discipulos, nisi frontem omnino amiserint, negare non possunt.

Simō Magus. *Iren. l. 1. aduers. Valentin.* *Eunomi⁹.*

Rursum verò, quòd Lutherus, & Caluinus, & sectarij penè omnes docent, *hominem non esse liberi arbitrij, & omnia absoluta necessitate euenire,* quod est alterum nouæ doctrinæ fundamentum: olim idem omnino docuerunt primo Simoniani, teste D. Clemente lib. 3. Recognitionum; deinde Manichæi, teste D. Hieronymo præfatione in Dialogum suum contra Pelagianos.

Clem l. 3. Recogn. *Manichæi & Pelag.* *Hier. Dial. contra Pelag.*

Quod VViclephus, Lutherus, Melanthon, Caluinus, & cæteri docent, *Deum verè, & propriè non permittendo, sed efficiendo causam esse omnium peccatorum*, olim Simon magus docuit, teste Vincētio in commonitorio: deinde etiam Florinus, teste Eusebio lib. 5. historiarum, c. 20.

Quod Libertini & Seruetus in Gallia, vel ipso teste Caluino, *corporum resurrectionem futuram esse negant,* hæresis est antiquissima, quam Apostolus Paulus in Himeneo & Phileto: & B. Epiphanius in Simone mago & Menandro reprehendunt.

Quod Sacramentarij docent, *sacrosanctam Eucharistiam non esse veram carnem Domini*, idem ijsdem verbis quidam perditi, homines initio nascētis Ecclesiæ docuerunt, quos Ignatius Ioannis Apostoli discipulus refellit, teste Theodoreto dialogo 3. qui inscribitur, Impatibilis.

Theodor. Dial. 3.

Quod nōnulli Anabaptistarum docent, *Christum solum esse hominem, non etiam Deum, & antequam de virgine nasceretur, non fuisse,* olim Ebionitæ, Paulus Samosatenus, & Photinus docuerunt.

Quòd rursum Anabaptistæ docēt, *Christum de Virgine Maria nihil sūpsisse, sed corpus vel cœleste, vel ex elementis habuisse, & per virginem tanquam per rimulam aut per fistulam transisse,* quid est aliud, quam ad veritatem verbi Dei, & Christianam religionem penitus abolendam, impiorū doctorum, Valentini & Apellis, extinctos reuocare furores, & horrenda delicia innouare? Nam eorum hæreticorum ista fuisse somnia testatur Tertullianus lib. de præscriptionibus hæreticorum. Neque verò putetis istum Anabaptistarum furorem esse sopitum. Nōdum annus præterijt, ex quo in parte quadam Germaniæ (quod sanè pudet referre) Anabaptistis publica facta fuit potestas, de ista quæstione disputandi, An substantiam carnis suæ Christus ex Virgine Maria, an aliunde assumpserit? Ecce quo nos isti Nouatores deduxerunt, vt iam publicè inter Christianos disputetur, An Christus sit homo, et filius Mariæ? Sed pergamus ad cætera.

Tertul de. Præscript.

Quod pœnitentiam, & confessionem sectarij hodie tollunt, idem olim Montanistæ, & Nouatiani fecerunt, teste B. Hieronymo in epistola ad Marcellam de erroribus Montani, & Theodoreto lib 3. de fabulis hæreticorum.

Hier. epis. ad Marcel. Theod. li. 3. Haret. fab.

Quod Michael Seruetus, quē Caluinus, tametsi alioqui condiscipulum

suum, extremo supplicio affecit, apertè sacrosanctam Trinitatem impius negauit, & quam sublimes in cęlo Spiritus Seraphim ter adorandam esse noctes & dies profitentur, ipse homo impurus & blasphemiæ spiritu plenus, triceps monstrum, ac Cerberum quendam tripartitum, sed & diabolicum phantasma, & illusionem Satanæ, & Deos imaginarios, et tres dæmoniorum spiritus, & Geryonis monstrũ audet appellare: vnde in Transiluania existunt hodie ministri, qui B. Augustinum, & alios veteres, qui tres veras & subsistentes personas in Deo statuunt, Trinitarios & Sophistas vocāt: nonne hæc est ipsissima hæresis Noethi & Sabellij, quam Ecclesia semper exhorruit? & quam D. Basilius, Augustinus, omnes Patres, & omnia Concilia damnauerunt!

Quod Lutherus & Caluinus præterea Baptismum aquæ non vult esse necessarium, nonne ijsdem verbis idē blasphemabāt, & docebāt Manichęi? De quibus illud etiam Theodoretus refert, libro primo de fabulis hæreticorum, egregiè videlicet eos pręstigijs vti consueuisse, & scelerata quædam mysteria, atque orgia habuisse, quibus ita auditores suos dementabant, & Satanæ possidendos tradebant, vt omnino ægrè ac difficilè conuerti possent. Quæ omnia quis ambigere potest, nō minùs in nostros Anabaptistas, quam in Manichæos conuenire? Nam quis ignorat, habere Anabaptistas secreta sua orgia, suas incātationes, quibus ita se dæmonibus tradunt, ita ab eis possidentur, vt sint ipsi omniũ hæreticorũ obstinatissimi, licèt nulla extiterit vnquam secta turpior, aut absurdior? Sed pergamus.

Theod. l. 1 fab. hær.

Quod Lutherus docuit, *etiā pueros & fœminas esse sacerdotes*, & Anglicana Synagoga non solùm fęminam, sed fœminam spuriam, hæreticam, summum caput Ecclesiæ suæ Anglicanę esse docet: nonne idem omnino olim Pepusitæ docuerunt? testes sunt Epiphanius & Augustinus in Catalogo hæreticorum.

Quod sectarij hodie docent, *nō esse p mortuis suffragiũ offerēdũ, nec statuta Ecclesiæ ieiunia obseruanda*, nonne Aeriani idem prorsus ante mille annos docuerunt? Nonne propterea hęretici ab Ecclesia habiti sunt? Non idcirco Epiphanius & Augustinus eos in Catalogo hęreticorum retulerunt?

Quod Lutherus docuit, *virginitatem non præstare matrimonio, peccata esse paria, omnes aquè sanctos, ieiunia nihil prodesse*, nonne olim docuit Iouinianus Stoicus simul & Epicureus, quem B. Hieronymus duobus grauissimis libris confutauit?

Quòd Lutherani, Zuingliani, Caluinistæ, omnes sectarij simul contra Sanctos, & eorum reliquias fremunt, & nec eos tanquam intercessores, & aduocatos apud Deum inuocari, nec etiam honorari volunt: nonne eodem furore idem voluit olim Vigilantius, cuius audaciam B. Hieronymus, acerrimus veritatis propugnator, libro aduersus eum doctissimè & eloquentissimè scripto, respuit, & fregit? Quanquam Centuriatores Magdeburgici pro sua in Deum & Sanctos pietate, incredibili metamorphosi Vigilantium, vel potius ebrium Dormitantium, Diuo Hieronymo anteponere non verentur, & non tam Vigilantium à Beato Hieronymo confutatum, quàm B. Hieronymum à Vigilantio emendatum videri volunt: & tamen indignantur, si eos Nouatores appellemus. Quid, quęso, est nouare, & mundum inuertere, si hoc non est? Quis vnquam his mille annis audiuit non Vigilantium hæreticum, & B. Hieronymum Catholicũ, sed B. Hieronymũ hæreticum, & Vigilantiũ Catholicũ fuisse? Nonne hac lege et magnũ Leonē hęreticũ, Eutychē Catholicũ; B. Cyrillũ hęreticum, Nestoriũ Catholicũ; B. Aug. hæreticũ, Pelagiũ Catholicũ; D. Basiliũ hæreticũ, Eunomiũ Catholicũ: B. Athanasium

Aduersus Centurias Magdeburgenses.

nasium hæreticum, Arrium Catholicum; Irenæum hæreticum, Valentinum Catholicum; Cyprianum hæreticum, Nouatianum Catholicum; ac breuiter B. Petrum hæreticum, Simonem magum Catholicum faciemus? Sed ad seriẽ orationis redeamus.

Quod Zuuinglius, Bucerus, Caluinus, & quidam alij volunt, *filios Christianorum nasci sine peccato, & hæredes regni, & posse hominem naturæ viribus sibi beatitudinem æternam comparare*, sicut Catonem & Scipionem putat Zuuinglius comparasse; nonne est heresis Pelagiana, quam D. Augustinus toto fere septimo Tomo operum suorum expugnat?

Quòd Lutherus epistolam ad Hebræos exponens asserit, *Christum non esse hominem omnipotentem*, ex quo sequitur non esse hominem Deum; atque *duas esse in Christo personas*: vnde nõ desunt hodie, qui dicant sanctam Mariam non esse Dei genitricem, nonne est ipsa hæresis Nestoriana, quam Ecclesia vniuersa in prima Ephesina Synodo damnauit.

Quòd multi Lutheranorum docẽt, *non esse corpus Domini in Eucharistia extra sumptionem, & usum Sacramenti*, nonne idem olim duo docuerunt, quos B. Cyrillus in epistola ad Calosirium insanire affirmat?

Quòd Lutherus in libro de Concilijs, *Christi diuinitatem passam esse* docet; & Seruetus, ac Schuuenckfeldius, & alia quædam plusquam insana capita, naturam Christi humanam, ac diuinam confundant, nonne est hæresis Eutychiana, quã Synodus Chalcedonensis omnium maxima & illustrissima confutauit?

Quod Caluinistæ tanto furore sæuiunt in sacras Sanctorum imagines, & omnem penitus memoriam crucis Christi, & nostræ liberationis sublatam videre velint, nonne ille idẽ furor est & impietas, q̃ ante annos octingentos in Oriente grassabatur, & contra quam Synodus Nicæna secunda frequẽtissima & sanctissima cõuenit?

Quid iã de Arriana peste dicemus, quam ad vltimum tanquam omnium grauissimam & perniciosissimam reseruare voluimus? Certè Arrij hæreticorum omnium pestilẽtissimi, & contra quem Synodus prima Nicæna antiquissima habita est, heresis precipua fuit, Filium Dei non esse homousion Patri, hoc est, eiusdem naturæ, atque essentiæ cum Patre: testes sunt Augustinus & Epiphanius, ac penè omnes Patres. Nullus enim fere est veterum, qui istam hæresim non confutauerit. Porro blasphemiam istam, quę totam religionẽ Christianam euertit, nõne Luthero, & Caluino, & eorũ discipulis placuisse facillimè demõstrari põt? Primus Lutherus cõtra Iacobũ Latomũ virũ eruditissimũ scribens, nonne ait: *Anima mea odit hoc uerbum* Homousion? Quid, quæso, vel sentiet, vel diceret aliud Arrius, si ab inferis rediuiuus adesset? Nam tota illa Tragœdia, quæ Ecclesiam miserè fœdauit ac vastauit, propter hanc vnam vocem excitata est, cùm Patres Catholici nihil aliud suis libris, & Concilijs conarentur, quàm hanc sententiam stabilire, quæ Christũ homousion Patri, hoc est, Deum verum, Patri æqualem, consubstantialem esse docet. Hæretici contra nihil aliud decem conciliabulis suis, quin etiam armis & exercitibus molirentur, quàm hanc vocem abolere: & non solùm de Symbolo & Concilijs, sed etiam de Dictionarijs tollere. Vnde etiam Catholicos hoc nomine Homousianos probrosè vocitabant. Sed audite inauditam impietatem, & calumniam, ac mendacium perniciosissimum eiusdem Lutheri, in eodem illo contra Latomum libro, non contentus dixisse: *Anima mea odit hoc verbum* Homousion, addit ẽt D. Hieronymum hanc ipsam vocem recipere non voluisse, quòd nescio quid veneni latere in ȝ llabis arbitraretur. Quid faciemus hominib. istis, qui non sciunt causam suam tueri, nisi

Luthero & Caluino cum Ario bene cõuenit.

Hæretici modò legunt, Quod si anima mea, &c. Vide Gretserum To. 2. defens. Bell.

mendacijs? Nam D. Hieronymus in illo ipso loco, quē Lutherus adducit, qui est in epistola ad Damasum de Hypostasibus, sępiùs recipit, amplectitur, prædicat, homousion Trinitatē: venenum autem latere aliquod in syllabis arbitratur, non vocis *Homousion*, sed vocis *Hypostaseō*. Sic enim loquitur; *Proh dolor, post Nicænam fidem, post Alexandrinum iuncto pariter Occidēte decretum, trium hypostaseon ab Arrianorum præsule, & Campensibus nouellum à me homine Romano nomen exigitur: qui, quæso, ista Apostoli prodidere? Quis nouus magister Gentium Paulus hæc docuit? interrogemus, quid tres hypostases posse arbitretur intelligi: tres personas aiunt. Respōdemus nos ita credere. Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet*. Ecce audistis vbi venenum latere dicat, s. in nomine *Hypostasis*, quod est ambiguū, et substantiam, & personam significare potest. Ideo enim cupiebant Arriani tres personas, tres hypostases dici, vt tres substātiæ in Deo esse putarentur, atq; adeo homousion tolleretur. Itaq; tantum abest, vt D. Hieronymo vox *Homousion* displicuerit, vt potiùs solo metu, ne ea vox nobis ab Arrianis eriperetur, tres personas, tres hypostases dicere formidauerit. Quæso vos, quale scelus est hoc, simul B. Hieronymum, hęreticorum malleum, mendacio Arrianum facere, & ea calumnia simplicium animos circumuenire? Quid? Quod non solum nomen *Homousion*, sed etiam nomen *Trinitatis* Luthero displicuit, vt ipse confitetur, & ex Germanorum Litanijs illam pulcherrimam, & antiquissimam precandi formulam submouet; *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis*.

Hieron. epistol. ad Damas.

Sed ad Caluinum veniamus. Is primum, quod magni criminis suspicione non vacat, cùm in Genesim, & in Ioannem scribit, aliò detorquet testimonia, quæ fidem sanctissimæ Trinitatis, & diuinitatis Christi non parū illustrant. Deinde in Synodo quadam Lausanensi (vt Petrus Carolus, qui eidē Synodo interfuit, ad Cardinalem Lotharingum scripsit) confiteri nunquam voluit, Christum Deum esse de Deo, vel ex substantia Patris: imò verò pulcherrima, & significantissima illa verba Symboli: *Deum de Deo, lumē de lumine, Deum verum de Deo vero*, absurdam & ridiculam battologiam appellauit. Nomen Trinitatis quod Ciceroni esset insuetum, nō probauit: Symbolum Nicęnum, contra Arrianos ante mille ducentos annos editum, minimè recepit: Symbolo B. Athanasij se neque credere, neque discredere ait, donec illud ad scripturarum normam examinasset. Quid, quæso, vnquam magis fecerunt, vel dixerunt Arriani? Sed quādo horum nihil esset, quo pacto Caluinū ab Arriana impietate excusare poterunt, cū ille disertis verbis velit illa verba Pauli: *Tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia*. ad vtramque Christi naturam esse referendam? Si docet Caluinus secundum vtramque naturam, diuinam & humanam, Christum Patri esse subijciendum, quomodo nō docet Christi diuinitatem etiā esse diuersam à Patris diuinitate, atq; adeò Deum filium Deo Patre esse minorem, quę est ipsissima hęresis Arriana?

Caluinus fauet Arrio.

1. Cor. 15.

Itaque videtis quò Nouatores isti tendant. Ab Indulgentijs inceperunt, & paulatim eo rem deducunt, vt Trinitatem, Incarnationem, omnia mysteria, omnia Sacramenta nobis tollant, mundum faciant Arrianum, & Christi religionem penitus extinguāt. Nam ex istis fontibus processerunt, qui nunc apertè prædicant, vnum & solum Deū esse Patrem, & Christum Dei Filium Deo Patre minorem, & propterea Symbolum beati Athanasij, Symbolum Sathanasij contumelio se vocant. Porrò Arrianismus nonne apertè ducit in Paganismum, qualem

Processus hæreticorum.

iam in Polonia excitatum audimus, vbi non desunt, qui docent esse tres omnipotentes, tres æternos, tres essentias, tres Deos? Ex Paganismo vero nonne in Atheismum ueniemus? Iste scopus, iste finis, illud propositum Satanę est, ut tandem Christianos homines atheos efficiat, qualis fuit, Luthero teste, Carolstadius, qui tamen est pater omnium huius temporis Sacramentariorum. Grauiter enim Lutherus asseruit, vsque adeo Carolstadium atheum fuisse, ut nullum esse crediderit, neque in cœlis, neque in terris Deum. Et nondum intelligunt miserè seductæ Germania & Gallia, quo spiritu ducantur stulti atque impij Pseudoprophetæ; qui eas deceperunt? Qui si stulti atque impij non essent, non ita temerè in primos ac pręcipuos fidei articulos, quibus ęternę salutis nostrę summa continetur, impingerent: neque è Satanę spiritu eadem nobis profana dogmata depromerent, quę blasphemi olim hęresiarchę, totius orbis iudicio sępe damnati, ad firmamenta religionis atque omnis doctrinę Christianę prima fundamenta euertenda sacrilegè fabrificarunt. Quis non credit, Satanam hoc tempore uinculis esse solutum omnibus, qui aduersus Dominum, & Christum eius tam aperto Marte, tanto rerum successu grassatur, & per suos istos satellites, & ministros, tantis ludibrijs Deū immortalē afficit, omnemque subsannat Ecclesiam? Et hæreses, quas olim diuersis temporibus excitauit, nunc omnes simul instaurat, ut quo minus temporis in suo regno sibi superesse uidet, eo studiosius in hoc unum totus incumbat, ut quod Paulus uocat *mysterium iniquitatis*, in suis filijs, uerèque Antichristi pręcursoribus strenuè operetur.

Diabolus solutus uidetur.

2. Thes. 2.

Sed finis sit. Iam enim nisi fallor intelligitis, fidem Hęreticorum ueterum, & nouorum eādem prorsus fuisse; sicut patrem eandem spiritum seductionis, & mendacij omnes habuerunt: ac proinde eadem nos ratione Lutherum, Zuuinglium, Caluinum, & cęteras pestes execrari debere, qua Simonem, Manichęum, Arrium, & alia uetera monstra, atque portenta execramur.

CONCIO VNDECIMA, DE MORIBVS HÆRETICORVM veterum & nouorum.

SYNOPSIS.

Moribus potissimùm hæreticos à Catholicis discerni affirmatur; atque ad morũ cõparationẽ institutã nostrorũ hæreticorũ cũ veteribus descenditur. Omnes hæreticos Ecclesiam Romanam oppugnasse, testimonijs S. Augustini, Optati Mileuitani, Ambrosii, & Hieronymi confirmatur; quod idem hæreticos nostri sæculi facere ostenditur: Atque hinc hanc veram esse Ecclesiam, supra petram portas inferi, & insultus hæreticorum spernentem fundatam, euidenter concluditur. Hęreticos solùmmodo verbum Dei scriptum recipere probatur; vbi de traditionum necessitate & energia multa interseruntur, & variæ cæremoniæ per traditionem acceptæ, enarrantur. Quod hæreticis solenne sit scripturas reijcere, acceptas verò mutilare & deprauare, id quod vel in vno Luthero manifestum fit. Scelera & immanitates quæ veteribus hæreticis cum recentioribus sunt communes, ex fide dignis authoribus longa narratione adducuntur; vbi Arrianorum & Donatistarum crudelitas presertim describitur, quam Lutherani & Caluinistæ si non superant, saltem adæquare deprehenduntur.

Catholici & heretici ex moribus discernuntur.

QVæ duæ res in Ecclesia Catholicos ab Hæreticis hoc tēpore maximè secernunt, eædē ambæ ab ipso Christi Seruatoris aduentu eosdem ab omnibus sectis separauerunt, Sapientia & Iustitia, Fides & mores. Quemadmodum enim, optimi Auditores, semper Ecclesiæ Catholicę sapientia cum hæreticorū ignorantia, veritas cum erroribus, fides cum infidelitate pugnauit: ita quoque semper Ecclesiæ probitas, integritas, innocentia, pudor, humilitas, grauitas, cum hæreticorum sceleribus, corruptelis, flagitijs, impudentia, arrogantia, leuitate conflixit. Ac fidem quidem, vel perfidiam potiùs veterum hæreticorum, cum opinionibus varijs atque hæresibus, quæ hoc nostro calamitosissimo tempore in Europa grassantur, comparauimus superiori oratione, & satis, nisi fallor, ostendimus, nihil modo sectarios docere, quod nō ante mille annos in suis primis auctoribus, illis blasphemis hæresiarchis, quorum nunc vix nomina supersunt, orbis totius iudicio Ecclesia vniuersa damnauerit. Hodie, sicut promisimus, mores hæreticorum veterum cum moribus hæreticorum nouorū conferemus, vt omni ex parte similitudo appareat, nec vllus dubitare possit, quin hæretici isti noui, eiusdem Satanæ soboles sint, cuius prisci illi quondam fuerunt.

Omnes heretici Romanā Ecclesiam oppugnant.

Vt igitur à primo ordiamur, nihil communius hæreticis veteribus fuit, quàm Romanā Ecclesiam atque apostolicam fidem insectari, atque odisse. Neque mirum. Nam etiam fures Prætorem & Iudices oderunt. Præterea nouit Dęmon, vbi sit fundamentum Ecclesiæ: vbi sit arx religionis, ex qua fontes aquę cœlestis sapientię deriuentur; itaque semper eò suas acies, sua arma, suos arietes direxit. Testimonijs plurimis abundare possemus, si vel temporis breuitas pateretur, vel causa flagitaret: sed quoniam neque licet, neque volo nimium immorari, contentus ero, si in singulis capitibus explicandis, paucos graues, & probatos testes adhibuero.

Aug. lib. 2 contra lit. Petil. c. 5.

Prodeat imprimis beatissimus & doctissimus Augustinus. Is enim in libro secundo contra litteras Petiliani, capite quinto, ita hæreticum Donatistā alloquitur; *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Quare appellas cathedram pestilentiæ cathedram apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus propter Pharisæos, de quib. ait; Dicunt, & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant, vllam iniuriam fecit? Nonne illam cathedram Moysi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim; Super cathedram Moysis sedent: quæ dicunt, facite: quæ autē faciunt, facere nolite: Dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram apostolicam, cui non communicatis.* Hæc ille.

Mat. 23.

Optat. l. cōtra Parmenian.

Cum quo & sanctum Optatum Mileuitanum coniungere possumus, qui in libro cōtra Parmenianū, his verbis Donatistas hostes fuisse cathedræ Apostolicæ docet; *Claues salutares*, inquit, *accepisse legimus Petrū scilicet nostrum: Vnde ergo est, quòd claues vobis, Donatistæ, vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus, & audacijs sacrilegio militatis?* Hæc Optatus.

Ambros. Orat. funebri de Satyro.

Porro B. Ambrosius oratione funebri in Satyrum fratrem suum; *Aduocauit*, inquit, *ad se Episcopum* (de Satyro loquitur) *nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percunctatusque, ex eo est, vtrùnam cū Episcopis Catholicis, hoc est, Ecclesia*

Roma-

Romana conueniret? Itaque ijdem tunc erant, B. Ambrosio teste, Episcopi Catholici, qui cum Romana Ecclesia conueniebant: ijdem hæretici, qui ab ea dissentiebant. Addamus his tribus & quartum testem beatissimũ Hieronymum, cuius est illa præclara, & omnibus nota vox; *Qui cathedra Petri iungitur, meus est*. Beatus igitur Hieronymus Marcellæ Epitaphiũ describẽs, ac de B. Athanasio, & B. Petro eius successore loquens, affirmat duos illos sanctissimos, & doctissimos Alexandrinos Patriarchas, hæresim Arrianam fugientes, se ad Romanam Ecclesiam tanquàm ad tutissimum suæ communionis portum contulisse. Ex quo facilè intelligimus, quantum Romana Ecclesia, & hæresis Arriana, eo tempore dissiderent: quandoquidẽ hostes Arrianorum omniũ acerrimi & maximi ad Romanam Ecclesiam, tanquam ad opposita castra, vel, vt loquitur beatus Hieronymus, tanquam ad portum tranquillissimum, & tutissimum confugerunt.

Hieron. in Epitaph. Marcella

Iam verò nostri temporis hæreticos eodem odio, vel grauiori, Ecclesiam Romanam insectari, nemo est qui nesciat. Nam & Berengarius Sacramentariorum primus parens, ita Romanam Ecclesiam insectatur, vt Leonem Nonum *sanctissimum & reuerẽdissimum Ecclesiæ Dei speculum* (vt verbis vtar Guilmundi, qui eo tempore floruit & scripsit) *summum non Pontificem; sed pompificem, atque pulpificem contumeliosè uocaret*. Lutherani verò & Caluinistæ, atque sectarij cæteri, Arrianorum & Donatistarum verissimi hæredes, non alia de causa nos Papistas nominandos censuerunt, quàm quod Apostolicæ sedi cum Athanasio, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Optato, & cæteris sanctis Patribus adhæreamus.

Sed scitis, quid hoc suo in Romanam Ecclesiam odio faciant omnes hæretici? Nihil aliud, quàm vt quasi certissima quadam nota intelligamus, Romanam Ecclesiam, veram veri Dei esse Ecclesiam. Nam vt D. Augustinus in libro primo de Symbolo ad Catechumenos sapienter admonuit? *Ea sine dubitatione vera Ecclesia est, quæ contra omnes hæreticos pugnat, & quam omnes hæreses impugnant, sed non expugnant: quod fundata supra firmam petram nunquã ruat, neque aduersus eam portæ inferorum præualere possint*. Porrò notam istam Romanæ Ecclesiæ optimè conuenire, iste ipse hęreticorum omnium in eam vnam furor, & rabies satis docet. Euoluite indices hæreticorum, tam veterum, quam recentium: legite diligenter historias, atque Concilia & perspicuè intelligetis, nullam hæresim vnquam extitisse, quæ se à Romanæ Ecclesiæ communione non separauerit, & quam Romani Pontifices, vel per se, vel per Concilia, quibus vel ipsi, vel eorum Vicarij præfuerũt, non damnauerint. Itaque Romana Ecclesia quasi firmissimus quidã scopulus, in isto vastissimo huius mundi Oceano, semper eminet, atq. ad eam variarum hæresum tamquam tumentes atque spumantes fluctus, spiritu Satanæ impulsi, singulis sæculis alliduntur & franguntur. Irruit in eam hæresis Simoniana, fluctus ingens sanè & horrisonus; sed statim allidditur & frangitur. Irruit hæresis Arriana: alliditur & frangitur. Irruit hæresis Nestoriana: alliditur & frangitur. Irruit hæresis Eutychiana, hæresis Pelagiana, hæreses cæteræ; sed omnes cum magno fragore ac sonitu ad eandem petram tandem alliduntur, & franguntur. Quare hæretici quanto magis contra Ecclesiã istam fremunt, tanto magis intelligentibus & sapientibus clamant, eam veram Ecclesiam esse, nosque magis ad eam impellunt atque compellunt, vt cum B. Augustino

Odium hæreticorum in Romanã Ecclesiam multum prodest.

Aug. li. 1. de Symb. ad Catech.

Omnes hæreses ad Romanã Ecclesiam ut fluctus ad scopulũ alliduntur.

no dicamus: *Dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per Episcoporum successionem frustra circumlatrantibus hæreticis culmen maiestatis obtinuit?* Sed iam ad alios hæreticorum mores veniamus.

Tantū recipiunt uerbum Dei scriptum.

Secundo loco omnibus veteribus hæreticis commune fuit, à Traditionibus, à Concilijs, à Patribus ad scripturas appellare, atque adeo solū verbum Dei scriptum velle recipere. Ita Valentinus & Marcion hæretici vetustissimi fecerunt, testibus Irenæo libro tertio cōtra hæreses, & Tertulliano libro de præscriptionibus hęreticorum. Ita Arrius & Aerius, teste Epiphanio in hæresibus eorundem. Ita Nestorius, Eutyches, Dioscorus, & Iconomachi, teste Ancirano Basilio, cuius oratio in septima generali Synodo scripta continetur. Sed audiamus ipsa verba vnius ex primis satrapis Arrianorum, quæ cum audierimus, non tam priscum illum Arrianum, quam nouum aliquem Lutheranum nos audiuisse existimabimus. Beatus igitur Augustinus initio libri primi contra Maximinum Episcopum Arrianorū loquentem, & fundamentum doctrinæ suæ iacientem introducit: *Maximinus dixit: Si quid de diuinis scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est ut audiamus. Hæ verò uoces, quæ extra scripturā sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cum ipse Dominus moneat nos, & dicat; Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum.* Hæc ille. Quas voces easdem nonne frequentissimè vsurpauit Lutherus? Nonne eędem sunt hodie, & fuerunt semper omnium sectariorum? Nonne Lutheri secta exoriente, in monetis, & in vestibus magnis litteris in Germania scribebatur, *Verbum Domini manet in æternum?* Quanquam stulti sunt, & ridiculi omnes hæretici, qui verbū

Aug. lib. 1. cōtra Maximin.

Marc. 7.

Dei ad solas scripturas alligare volūt, & quicquid scriptum non est, id non verbum Dei, sed mandata & præcepta hominum vocant. Quasi verò barbaræ gentes, quibus prædicatum est Euangelium, & scripturas nunquam viderunt, verbum Dei non habuerint? de quibus ita B. Irenæus in tertio libro contra hæreses, cap. quarto: *Quid*, inquit, *si neque Apostoli quidem scripturas nobis reliquissent, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quā tradiderunt iis, quibus Ecclesias committebant? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charactere, vel atramento scriptā habentes per Christum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes: quibus si aliquis annunciauerit ea, quæ ab hæreticis adinuenta sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium.* Hæc est vis traditionis, quæ non sicut verbum scriptum adulterari, aut corrumpi potest. Quid? Quod si traditiones, necessariò etiam, vt magnus Basilius testatur, scripturas ipsas repudiare debemus? Nec enim alio modo, quam traditione, quæ sint veræ scripturæ, quod sit verum Euangelium, quæ sint veræ epistolæ Apostolorum scimus. Cur epistolam ad Romanos recipimus, & epistolam ad Laodicenses non recipimus, cum vtraque extet, & epistolæ cuiusdam ad Laodicenses meminerit Apostolus in epistola ad Colossenses: epistolæ autem ad Romanos nunquam meminerit? Certe, vel sunt omnes scripturæ reijciendæ, vel omnes etiam apocryphæ recipiendæ, vel ad Traditionem non scriptam recurrendum. Magnū igitur Basilium audiamus: *Dogmata*, inquit capite 27. de Spiritu sancto, *quæ in Ecclesia seruantur ac prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus,*

Verbū Dei nō in sola scriptura consistit.

Iren. lib. 3. c. 4.

Necessitas traditionū ostenditur.

Basil. li. de Spir. S. c. 27.

bemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus. Quæ utraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel modicam saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet. Si enim aggrederemur non scripto proditas consuetudines, velut non magnam vim habentes, reijcere, imprudentes etiam ipsis Euangelij partibus damnum inferemus. Deinde traditiones nonnullas enumerans, illa ipsa ponit, quæ hæretici nostri temporis volunt incredibili mendacio, heri aut nudiustertius excogitata fuisse: quod signamur cruce, quod aquam benedicimus, quòd item oleum benedicimus, quòd Baptismum percepturi renunciamus diabolo, & angelis eius, quod ter mergimur in sacrum fontem, quod post Baptismum sacro Chrismate inungimur, quod genibus flexis oramus, quod in altaris sacrificio sacrosanctam Eucharistiam populo ostendimus, & certis verbis adoramus, quod post Pascha quinquaginta dies lætitia spiritali transigimus, quod templa atque oratoria orientem versus fabricamus. Hæc atque huiusmodi non commenta noua, vt hæretici delirant, sed antiquas Traditiones affirmat magnus Basilius: sicut etiam quod pro defunctis sacrificium offerimus, & quod diebus Dominicis non ieiunamus, quod summa diligentia canemus, ne corpus Dominicum in terram decidat, traditiones sunt Apostolicæ, teste Tertulliano in libro de corona militis. Quòd vnam quadragesimam obseruamus, traditio est Apostolica, teste B. Hieronymo in epistola ad Marcellũ, de erroribus Montani. Quòd crucem & imagines Christi & Sanctorum veneramur, traditio est apostolica, teste Ioanne Damasceno libro quarto de fide, capite tertio. Atque idem de alijs Ecclesię Catholicæ obseruationibus ostendere possemus. Itaque videtis, qui hoc tempore cum antiquis hęreticis traditiones formidantibus, & ideò repudiantibus: & qui cum antiquis Catholicis traditiones recipientibus, & venerantibus, conueniant.

Enumerãtur variæ Traditiones.

Tertul. li. de coron. militis.

Hiero. epi. ad Marcel.

Damasc. l. 4. c. 3.

Tertio loco priscis hæreticis commune fuit, ex ipsa diuina scriptura eos duntaxat libros recipere, qui contra ipsorũ hæresim non faciebant, & illos ipsos egregiè corrũpere, ac deprauare. Ista fuit semper admirabilis diaboli versutia. Initio hæreticis persuasit, vt scripturam solam pro verbo Dei reciperent, atque hoc modo magnam partem sanæ doctrinæ eis eripuit. Deinde ijsdem persuasit, vt modò vnum librum, modò alium de corpore sacrarum scripturarum resecarent, & hoc modo aliam partem verbi Dei ab illis abstulit. Persuasit postremò, vt ad suas opiniones commodè defendendas, illos ipsos, libros, quos recipiebant, varijs in locis sine vllo scrupulo deprauarent, atque ita tandem ijs, qui tantopere de verbo Dei gloriantur, solum & nudum nomen verbi Dei diabolus reliquit: & tamen ipsi hæc non intelligunt, sed pergunt in suam perniciem insanire ac furere, & seipsos, & multos alios præcipitare, quò spiritus deceptionis atque mendacij eos compellit. Hæc ita se habere nullo negotio demonstrari potest: nam totum Instrumentum vetus reiecisse Cerdonitas, & Manichæos testatur D. Augustinus de hæresibus, capite 21. & 46. Ex quatuor Euangelistis solum B. Matthæum recepisse Ebionitas, Marcionitas verò solùm Lucam, testis est Irenæus libro primo contra Valentinum. Acta Apostolorum, & omnes epistolas B. Pauli Seuerianos repudiasse, testis est Eusebius libro quarto Historiarum ecclesiasticarum. Denique Euangelium secundum Ioannem, & Apocalypsim reiecisse Alogianos, testis est D. Augustinus de ser-

Hæreticis commune est aliquas scripturas reijcere, & receptas corrumpere.

Aug. li. de hæres. c. 21 & 46.

Iren. lib. 1. contra Valent.

Euseb. li. 4. histor.

mone

mone Domini in monte,cap.40.Iam ista in ipsam viam ambulasse Lutherum, eamque suos discipulos docuisse, non alio, quàm eius testimonio confirmabimus. Primò enim in sermone quodam, de Moyse, quem anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto, VVittenbergæ dicitur habuisse, ita in vetus Testamentum insaniuit, vt etiã decem præcepta recipi nõ velit: & ridiculis argumẽtis oĩno contendit probare,nihil ad nos Moysen pertinere, ita vt qui eum sermonem legit, non hominem Christianum, sed vel Turcam nescio quem, vel Cerdonem, aut Manichæum loqui putet. Deinde præfatione in nouum Testamentum, ita Euangelia Marci, Matthæi, & Lucæ contemnit ac despicit, vt admirabile sit. Monet in primis, vt falsam opinionem aboleamus, quòd sint quatuor Euangelia. Deinde addit, Ioannis Euangelium esse vnicum, pulchrum, verum ac principale Euangelium, alijsque tribus longè ac longè præferendum, & anteponendum: adeo vt etiam Pauli & Petri epistolæ, longè præcedant tria illa Euangelia Matthæi, Marci,& Lucæ. Qualis est hæc blasphemia, Auditores? Nonne satis apertè tria Euangelia repudiare videtur? Nam qui opponit Euangelium Ioannis alijs tribus, & cum affirmat illud nunc esse vnicum, pulchrum, & verum, nonne simul docet alia tria nec esse pulchra, nec vera, ac ne Euangelia quidem? Quid? Quod in sermone de Pharisæo & Publicano beatum Lucam apertè irridet, ac reprehendit, quod vbique resonet opera? Quid? Quod perspicuè & sine inuolucris libros Machabæorum, epistolam ad Hebræos, epistolam beati Iacobi, secundam Petri, secundam Ioannis, suis Lutheranis eripuit? Quid? Quod illos ipsos libros, quos eis permisit, mille modis deprauauit? Ecce igitur vobis, ad q̃tas angustias

Animus Lutheri erga scripturas.

verbum Dei illi redegerunt. Qui tamen nihil in ore habent aliud, quam verbum Dei, verbum Dei. Non sic Ecclesia Dei viui, nõ sic: sed integrũ canonem sanctarum scripturarum ab initio recepit, & ad hanc vsque diem conseruauit. Illum.n.ipsum numerũ librorum sanctorum, quem ante annos mille, in Concilio Chartaginensi tertio Ecclesiam recepisse videmus, etiam nostris diebus in Concilio Tridentino, & non diu ante in Florentino recepit.

Ecclesia totã scripturam recipit.

Iam quarto loco illud, Auditores, commune ac vulgare fuit hæreticis antiquis, ac præsertim Donatistis & Arrianis, quòd nostris Lutheranis ac Caluinistis familiarissimum semper fuisse, ac esse non audiuimus, sed vidimus: non legimus,sed experti sumus: nimirum seditiones excitare, altaria euertere, Sacramenta polluere, calices vendere, sacerdotes interficere, templa spoliare. Audite quid magnus Athanasius in historia de vita & gestis magni Antonij dicat; *Post annos duos, inquit, sæua Arrianorum irrupit insania: tunc Ecclesiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorũ temeratio vasorum, tũc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt mysteria. Proh scelus, horret animus replicare, quæ gesta sunt: Virginum, matronarumque ereptus pudor, sanguis ouium Christi in templo effusus venerandæ respersit altaria.* Hæc B. Athanasius. Qui similia, vel etiam maiora,& grauiora de Arrianorum crudelitate refert in Apologia pro fuga sua. Porro ijdem Arriani vt crudelitatem impudentia cumularent, post huiusmodi cædes,vt lib.4. historiarũ refert Thodoretus, vnum aliquem in ipso templo totum nudum ad suggestum mittebant, qui ita ad impudicitiam, & turpitudinem hortabatur, vt non in templo, sed in prostibulo tanquam Veneris Orator ad meretrices verba facere videretur. Audite quid

Scelera nostris, & priscis hæreticis cõmunia.

Athan. in vita Sancti Ant.

Arrianorum flagitia.

Idem Apologia pro fuga.

Theod.l.4. histor.

Victor l. 1. de pſecut. VVandal.

quid ſanctus Victor initio libri primi de VVandalica perſecutione de ijſdē Arrianis dicat: *In Eccleſiis*, inquit, *Baſilicisque, & Cœmeterijs, ac Monaſterijs ſceleratius ſæuiebant. Quanti tunc ab eis præclari Pontifices, & ...biles ſacerdotes diuerſis pœna... generibus extincti ſunt, vt ira... ent, ſi quid auri, vel argenti pro... um, vel eccleſiaſticum haberent. ...aum hæc, quæ erant, vrgentibus ...ais facilius proderentur, verum ...udelibus tormentis oblatores vr... ...iant, autumantes quandam par... ...n, non totum eſſe oblatum: & ...anto amplius dabant, tanto am... ...us quempiam habere credebant. ...lijs palorum vectibus ora reſerantes, ...tidum cœnum ob confeſſionem pe... ...nis faucibus ingerebant. Nonnul... in frontibus & tibijs neruis remu... ...entibus torquendo cruciabant. Ple... ...q. aquam marinam, alijs acetum, a... ...urcam, liquamenque, & alia mul... ...s, atque crudelia ſine miſericordia ...rrigebant. Non infirmior ſexus, ...on conſideratio nobilitatis, non reue... ...entia ſacerdotalis, crudeles animos ...mitigabat: quinimo exaggerabatur ira furoris, vbi honorē conſpexerant. Sed etiam paruulos ab vberibus rapiens maternis barbarus furor inſontem infantiam elidebat ad terram. Alij paruulum pedibus tenentes a meatu prorſus naturali vſque ad arcem capitis diſſipabant.* Et Paulo infra: *Tempore*, inquit, *quo Sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes Arriani maximo furore corpus Chriſti, & ſanguinem pauimento ſparſerunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt.* Hæc B. Victor. Cuius tres libri de VVandalica perſecutione, nihil ferè aliud continent, quam huiuſmodi crudelia atque horrenda facinora Arrianorum, qui pro fide quidem ſe pugnare dicebant, ſed interim re ipſa pro auro, atque argento, & ſuis explendis libidinibus, vt audiuiſtis, pugnabant. Quorum Caluiniſtæ ſicut fidem imitantur, vt ſuperiori oratione docuimus, verum etiam mores exprimant, res ipſa clamat. Sed duo verba de Donatiſtis priùs.

Donatiſtarum ſæua ſcelera.

Optat. l. 6. contr. Parmen.

Audite quid Sanctus Optatus libro ſexto contra Parmenianum de impietate Donatiſtarum dicat: *Quid eſt*, inquit, *altare, niſi ſedes corporis & ſanguinis Chriſti? Hæc omnia furor hic aut raſit, aut fregit, aut remouit. Atque hoc immane facinus geminatum eſt dum fregiſtis & calices Chriſti ſanguinis portatores, quorum ſpecies reuocaſtis in maſſas, merces nefarijs nundinis procurantes, ad quas nec emptores eligere voluiſtis, ſacrilegi dum inconſiderate vendidiſtis: emerunt forſan in vſum ſuum ſordida mulieres, emerunt pagani facturi vaſa, in quibus incenderent idolis ſuis. O ſcelus nefarium! O facinus inauditum, auferre Deo, quod idolis praſtes, ſubducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio!* Sed audiamus poſtremo quid B. Auguſtinus in Pſalmo decimo de ijſdem Donatiſtis dicat: *An forte dices*, inquit, *quod ſcriptum eſt: Ex operibus eorum cognoſcetis eos? Video planè mira opera, quotidianas violentias Circumcellionum ſub Epiſcopis, & presbyteris ducibus circumquaque volitare, & terribiles fuſtes Iſraelis vocari.* Idem in epiſtola quinquageſima ad Bonifaciū comitem: *Taceo*, inquit, *crudeliſſimas cædes, & domorum depradationes per nocturnas aggreſſiones, & incendia non ſolum priuatorum habitaculorum, ſed etiam Eccleſiarum, in quas flammas non defuerunt, qui etiam codices Dominicos mitterent.* Et Paulo ante: *Epiſcopum*, inquit, *Vagienſem ſtantem ad altare irruentes horrendo impetu & furore crudeli, fuſtibus, & huiuſmodi telis, lignis denique eiuſdem altaris effractis immaniter ceciderunt, pugione etiam percuſſerunt.*

Aug. ſup. Pſalm. 10.

Matt. 7.

Aug. epi. 50.

Audiſtis quid hæretici veteres olim

fecerint,

Crudelitas & seuitia Lutheranorũ, & Caluinistarum.

fecerint, & quomodo Euangelij, ac religionis prætextu miserè Ecclesias fœdauerint ac deuastauerint. Quæ omnia solis mutatis nominibus, nonne ita in Nouatores conueniunt, vt illi veteres Lutherani & Caluinistæ, isti noui Arriani, & Donatistæ dici posse videantur? Nonne Lutherus aliquando seriò asseruit, eam indolem esse Euangelij, vt bella & seditiones moueat? Nonne occasione Lutheranarum seditionum Hungariam regnum florentissimum, & Christianæ Reipublicæ pernecessarium amisimus? Nonne occasiones earundem seditionum Turcarum Imperatorem Viennam vsque cum innumerabili exercitu traxerunt, & in magnam spem totius Europæ occupandæ erexerunt? Nonne in Germania pp Lutheranas seditiones breuissimo tpe supra centum millia rusticorum cæsa sunt? Nõne monasteria, atque castra tam multa vexata, direpta, euersa in tota Germania, vt in sola Franconia aliqui ad trecenta numerauerint? Nonne Zuinglij dictũ celebratur: *Euangelium vult sanguinem*? Nonne verè sanguinarij Zuinglij Euangelium omnẽ Heluetiorum regionem cędibus, & sanguine repleuit?

Crudelitas Caluinistarũ in Gallia.

Sed ad Gallos veniamus. Nonne in ipsa vrbe Parisiorum ante annos decem furentes per plateas scelerati Caluinistæ strictis gladijs personabant, *Euangelium*, *Euangelium*? Quot fana, quot monasteria, quot pagos, quot oppida spoliarũt ac diripuerũt Caluinistæ? Quot in locis altaria euerterũt, sacros calices rapuerunt, sacras imagines confregerunt, sanctorum reliquias disperserũt? & quorũ sanctorũ? Illustrissimorũ, maximorũ: B. Irenæi, B. Martini, B. Hilarij, combusserunt, & in aquas, vel cloacas abiecerunt. Sacramenta cœlestia ad terrã sparserunt, pedibus conculcauerunt, auibus obiecerunt, globis tormentarijs petiuerunt. Quid verò de cædibus horrendis, & ipsa crudelitate crudelioribus dicemus, quas vel ad pecunias extorquendas, vel ad vires experiendas, vel ad delectationem & voluptatem capiendam in infinitis locis exercuerunt? Nõne infantes, vt olim Arriani, medios diuiserunt? Nonne sacerdotum vultus excoriauerunt? Nonne eorum capita vno ictu in duas partes secuerunt? Nonne auriculas Ecclesiasticorum pro monilibus & torquibus gestauerunt? Nonne aliquibus, viuentibus, & videntibus viscera lento gradu explicuerunt? Nonne plurimos ad stipitem alligatos ictibus bombardarum animi gratia petiuerunt? Nonne multos in puteos coniecerunt? Nonne aliquos etiam viuos sepelierunt? Nonne sacerdotem quendam in Cenomanorum ciuitate amputatam sui corporis partem pudendam deuorare coegerunt: ac deinde vi ventrem aperuerunt, vt videre possent, num concoqueret edulium huiusmodi stomachus humanus? Nõne prope Aureliam cum ingenui aliquot pueri in turri cuiusdam Ecclesiæ metu Caluinistarum latitarent, impijssimi Caluinistæ eos simul cum Ecclesia combusserunt, & aliquos fuga per fenestras elapsos iterũ in incendiũ viuos reiecerunt? Nonne ista omnia, & multò plura, quæ nunquam recenseri possent, adhuc hodie viuos, & oculatos testes habent? Nonne crudelitatem omnem Tyrannorum barbarorum, immanium ferarum, atque etiam dæmonum ipsorum superant? Omnes omnium qui fuerunt vnquam Tyrannorum annales, ac historias legite, nec non omnes, seu barbarorum, seu hæreticorum res crudelissimè gestas, tragicas item Poetarum fabulas, ac fictiones, quas ad homines terrendos excogitauerunt, speluncas atque antra tygridum, vrsorum, leonum, perlustrate, nulla profectò vnquam, nec inter homines, nec inter feras,

nec

nec inter ipsos infernales dæmones talia crudelitatis exẽpla reperietis: vt iam mihi meliores & humaniores anthropophagi, & tygrides, vel etiam dæmones, quam Caluinistæ videantur: tantum abest, vt eis vel micam religionis diuinæ, aut Christianæ pietatis tribuendam censeam. Neque verò putetis esse iam cædibus Caluinistas satiatos. Nondum est biennium, ex quo quadraginta simul fratres meos, ac deinde post aliquot menses quindecim, aut sedecim eiusdem nostræ Societatis inter Lusitaniam, & Brasiliam interceptos, eo nomine; quòd ad Barbaras nationes Christianæ fidei propagandæ causa nauigarent, multis vulneribus confectos in mare proiecerunt, vt duplici morte interirent, & simul ferrum & aquas experirentur.

De Anabaptistis nihil dicam, sola historia illa tragica Monasteriensis, quam omnes nouerunt, satis docet, Anabaptistas, si semel caput attollere permittantur, decies Caluinistis truculentiores, & crudeliores futuros.

CONCIO DVODECIMA, DE MORIBVS HÆRETICORVM, efficacia doctrinę Catholicę, & testimonio aduersariorum.

SYNOPSIS.

Prosequitur alios hæreticorum mores; atque enumeratis in priori concione quatuor præcipuis, iam quinto loco ponit, quod omnibus hæresibus sit commune in plures sectas diuidi, quod & testimonio & experientia notum sit. Deinde in illo quoque hæreticis conuenit, quod omnes dicant Ecclesiam errasse. Præterea quod omnes odio Vatiniano prosequantur monachos, & qua de causa illud; vbi vitæ monasticæ laudes S. Augustini authoritate asseruntur. Quod verò nostri hæretici Ordinibus omnibus careant, non modò à Catholicis, sed & à veteribus hæreticis discrepare videntur. Transitur deinde ad reliquas duas veræ Ecclesiæ notas, Efficaciam scilicet doctrinæ Catholicæ, & Testimonia inimicorum. Quanta itaque sit efficacia Catholicæ doctrinæ (quam non in verborum lenocinijs consistere varijs similibus probatur) ex gestarum rerum Philosophorum veterum cum Catholicorum actibus comparatione dilucidè manifestatur. Aliquot Ethnicorum de Christiana probitate testimonia, simul & causæ, cur multi à lege Catholicorum abhorreant, adferuntur. Tandem p breuem anacephaleosin superiorum concionū argumenta repetuntur, ac proinde duodecim veræ Ecclesiæ, & totidé hæreticorum notæ enumerantur. Quam magnum sit donū vera fides, & quantopere oporteat vitare hæreticos, historia ex Theodoreto adducta, ac salutari adhortatione docetur.

DIE Dominica propter quandam altaris dedicationẽ, quæ in hoc templo celebratur, cõcio haberi non poterit, sicut etiam, si meministis, duob. superioribus annis eadẽ de causa, eo die intermissa est. Itaque proxima concio in Dominicam palmarum differetur, atque in ea, Deo benè adiuuante, aliquid de Passione Domini disseremus, & fortasse septẽ verba, quę in cruce Dominus locutus est, breuiter explicabimus. Hodie vero in posteriori parte nostræ orationis, ea, quæ ad argumenta contra hæreticos pertinent, necessario absoluenda putauimus: tum quod sequentes orationes temporis, in quod incidunt, celebritas, totas sibi iure suo vẽdicet: tum etiã, ꝙ epistola hodierna ita sit obscura, & magnis quæstionibus implicata. vt melius in gymnasijs scholastico more, quam in concione, oratione ista populari explicari possit.

Vt igitur ad primum institutum redeamus, explicuimus quatuor præcipuos mores, tam veterum, quam recẽtium hæreticorum. Quinto loco commune priscis hæreticis fuit, statim in ipso initio in sectas varias, ac inter se penitus dissentiẽtes dissecari. Nam de Valentinianis testatur B. Irenæus libro contra hæreses primo, non fuisse inter eos duos aut tres, qui de rebus ijsdẽ eadẽ responderẽt. Arrianos statim in Acacianos, Eunomianos, & Macedonianos fuisse diuisos, oĩbus notũ est. Sicut ẽt Manichęos in Cataristas, Macharios, & propriè dictos Manichæos. Porro de Donatistis, vt omittam cæteros, de quibus alias disserui mus, ita loquitur Augustinus l. 3. c. 4. contra epistolam Parmeniani: *In ipsa*, inquit, *Africa dicant Donatistæ Carthaginẽses, vel quicunque sunt in ciuitate Carthaginis, quot partes per Numidiam & Mauritaniam facta sunt de ipsa parte Donati?* Et rursum lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, c. 6. hæresim Donati in multa minutissima frusta concisam suo tempore fuisse commemorat. De nostri temporis hęreticis non est necesse dicere. Quis enim ignorat, ad hanc diem fermè ad centum sectas varias ac diuersas excreuisse familiã Lutheranorum? Quãdo vnquam magis, quàm hoc tempore, enituit nota falsi Euangelij? Credo sanè posteri nostri vix credent spatio annorũ quinquaginta hæresim vnam in centum hæreses diuersas distrahi, aut dissecari potuisse. Itaque quod magnus Basilius oratione de opere sex dierum de Philosophis affirmat, sufficere eos inter se ad suã ipsorum euersionem dissidere, cùm quod vnus asserit, alter continuò neget, id nos multo maiore ratione de hæreticis dicemus.

Commune est omni heresi, in varias sectas diuidi.

Iren. l. 1. aduers. hæret.

Aug. l. 3. contr. epist. Parmen. cap. 4.

Idem l. 1. de Baptismo cap. 6.

Diuisio nostrorum hæreticorum.

Sexto loco hæreticis veteribus commune fuit, cum ad argumenta Doctorum Catholicorum respondere non possunt, impudenter asserere, totam Ecclesiam ante se errasse, vel etiam funditus interijsse: id Nestorium consueuisse dicere, testatur Vincentius in Commonitorio. Idem B. August. de vnitate Ecclesiæ, c. 12. Donatistis attribuit: *Isti*, inquit, *vel fallaciter agentes colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsquè in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur: & volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, vt tanquã defecisse, ac perijsse de toto orbe videatur.* Hæc ille de Donastis. Quæ eadem non minus in nostros Lutheranos & Caluinistas, quam in Donatistas veteres conueniunt. Cum enim Catholici rogant, vbinam esset Ecclesia anteq̃ Lutherus nasceretur, non pudet eos respondere, eã tunc extinctã ac sepultã in tenebris, nesciọ quibus, iacuisse: quę est apertissima & maxima blasphemia contra Dominicã promissionem:

Commune hæreticis est, asserere Ecclesiã errasse.

Aug. de vnit. Eccles. c. 12.

Luc.22. *Matt.ult.*

nem: *Rogaui*, inquit Dominus, *pro te, Petre, vt nō deficiat fides tua.* Et rursū: *Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.*

Hæretici omnes oderunt monachos.

Porro septimo loco hæreticis veteribus commune fuit, summo odio monachos, & monasticā vitam insectari. Nā vt omittā Arrianos, qui ēt ipsas solitudines locaque deserta penetrabāt, vt monachos caperent atque occiderēt, quiq; vt Ruffinus est auctor l. 11. Historiar. c. 3. aliquādo tria simul monachorum millia delere aggressi sūt. Audite quid B. Augustinus in Psalmo 132. de Donatistis dicat: *Quando uos, inquit, rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, ut erubescēdo saluentur, illi nobis insultant de monachis. Primò si comparandi sunt, uos uidete. Quid opus est, ut uerbis nostris comparentur, ebriosi cum sobrijs, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, uagantes cum congregatis? Sed tamē dicere consueuerūt, quid sibi uult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos, quid sibi uult nomen Circūcellionū?* Certè videtis quorum sint proles ij, qui hodie tanto furore bacchantur in monachos, vt ne nomen quidē audire sustineant. Alia fuit Ecclesiæ veteris Religio, alia deuotio, alia pietas, quæ monasticam vitam ab apostolicis temporib. semper est admirata. Sane encomia antiquorum monachorū talia in libris sanctorū Patrū passim leguntur, vt nonnullis etiam nimia videātur. *Quis*, inquit D. Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ, *nō illos miretur & prædicet? qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris in communem uitam castissimam, sanctissimamque congregati simul ætatem agunt, uiuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia liuidi, sed modesti, uerecundi, pacati, concordissimā uitam & intensissimā in Deū: gratissimū mun⁹ offerūt, à quo ista posse meruerūt. Nemo quicq̄ possidet propriū, nemo cuiquā onerosius est.* Hæc Augustinus. At hæretici semper toruis oculis monachos aspexerūt. Sed cur, quæso? Quid eis nocuerunt? Quid rapuerunt? In quo tādē offenderunt? Nonne si saperēt, magnas gratias monachorū regno (vt ipsi vocāt) agere deberēt? Nā si monachi nō fuissent, nunq̄ ipsi fortasse suū Apostolū Lutherū, nec tā multos alios Prophetas, & Euangelistas habuissent. Sed video quis hæreticos in tam acerbum odium contra monachos impulerit, nimirum spiritus ille mendax, qui, vt ait apud Athanasium magnus Antonius, oēs Christianos vehementer odit, sed monachos & virgines, Angelorum vitam in terris imitantes, tolerare non potest.

Monastica uitæ cōmendatio.

Cur eos hæretici oderint.

Commune hæreticis nouis, sacris ordinibus carere.

Octauo & postremo loco commune est nouis hæreticis, neque Episcopos, neque Presbyteros, neque Diaconos, neq; Ordines habere, in quo non solùm à Catholicis, sed etiam ab hæreticis veteribus discrepant. Nā cū ante hoc sēper oēs, tā Catholici, q̄ hæretici suos Episcopos, suos Presbyteros, suos Diaconos, & cæteros Ordines Ecclesiasticos habuerint, hæretici nostri tēporis cū fide & religione etiā nomina religionis amiserunt. Et sicut ex Christianis Lutherani, vel Caluinistæ; ita ēt ex Episcopis Superintēdētes ex Presbyteris Ministri facti sunt. At cur, obsecro, ista nomina reiecerūt? Nū ea in sacris literis nō inuenerūt? Certè Superintēdētes in scripturis sacris nunq̄ legūt at Episcopos, Presbyteros, Diaconos in apostolicis Actis, & in epistolis B. Pauli passim legi. Audite vero q̄d B. Ignatius Apostolorū discipulus ad Antiochenses scribat, quorū ipse Episcopus erat: *Saluto, inquit, sāctū Presbyterū nostrū, saluto sāctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cātores, Ostiarios, Laborātes, Exorcistas, atq; Cōfessores: saluto pudicissimas uirgines: saluto plebē Dñi à minimo usq; ad maximū, et oēs sorores meas in Domino.* Porro Ecclesia Romana tēpore B. Cornelij Pontificis & Marty-

Ruff. l. 11. Hist. c. 3.

Ign. ep. ad Antioch.

Euseb. li. 6 Hist. ris, vt Eusebius l. 6. Historiarū auctor est, Presbyteros viginti quatuor, Diaconos septem, Subdiaconos septē, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas, Lectores, & Ostiarios simul quinquaginta duos, uiduas cū pauperibus mille quingētas habuit. In libris autē sanctorū Patrū ferè nō est pagina, in qua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, et Ordines cęteri, sed et Sacerdotes, q̄ nomē hæretici maximè execrātur, nō cū honore nominētur. Quare perspicuū est, Nouatores & Sectarios nostri tēporis, q̄ nihil horū habent, & materiā, & formā, & rē, & nomē, & fidē, & mores antiquę & Christianæ veræ religionis penitus amisisse.

Habetis hacten⁹ argumēta decē, q̄bus ostēdere voluimus, ac (ni fallor) ostendimus, solā Catholicā ac Romanā Ecclesiā verā veri Dei Ecclesiā esse. Reliqua sūt duo, vndecimū, & duodecimū, Efficacia nostræ doctrinæ, & Testimoniū atq; approbatio inimicorū, quæ trib. verbis expediri possunt.

Efficacia doctrinæ Catholicæ. Psalm. 18. Hebr. 4. Vna igitur ex p̄cipuis ac singularibus Catholicæ doctrinæ laudibus, efficacia est: Si quidē *lex Domini immaculata* cōuertit aīas, *testimoniū Domini fidele sapiētiā* præstat *paruulis*. Et, *Sermo Domini viuus est, & efficax, & penetrabilior oī gladio ancipiti.* Scripturę p̄fanę quasi statuę q̄dā sūt magno laboratæ artificio, & optimis coloribus depictæ; sed mortuæ spiritū vitæ, & sēsū, ac motū nullū hēnt, & species illa externa externos hoīs sēsus nónihil oblectat, p̄terea nihil. At verò *lex Domini immaculata*, nō tā pōpa, aut lenocinio verborū, nō numeris & coloribus, sed Spiritu Dei viui, quē in se

Scriptura non in humanis sapiētia verbis. habet, cōuertit aīas, illustrat mētes, accēdit voluntates, erigit hoīes ad Deū, oīa caduca & mortalia cótemnere facit. Quā multi vna sola sētētia huius scripturæ lecta, vel audita, perfectè ad Deū cóuersi sūt? Hoc de B. Antonio, hoc de B. Augustino, hoc de B. Benedicto, hoc de multis aliis legim⁹. Nuq̄ experti estis, non posse vos legere scripturā illā, ac p̄sertim extremā partē Euāgelij Ioannis, q̄n cor in lachrimas melleas, ac dulcissimas liquefiat? Quis hoc facit? Vnde tanta virtus eorū verborū? Nō est ibi Rhetorica Tullij, sed Rhetorica Spiritus sancti, q̄ nō indiget luminibus orationis neque coloribꝰ, aut numeris ad mouēdū. Rhetorica Tullij tota est externa, sicut ēt sapiētia mūdi tota ē in supficie, intus vero nihil habet: at oīs decor diuinæ Rhetoricæ ab intus ē. Itaq; sicut margaritæ & vniones, qui tanti ab hoīb. fiūt, vilissimę testę innascūtur, eaq; nutriūtur, augent, & occultāt: & lapides p̄ciosi, gēmęq; clarissimę, q̄ ornandis Regū capitib. destināntur, alio quodā abiectissimo, atq; obscurissimo lapide vestiūtur: & aurū, atq; argērū, aliaq; metalla, quorū amore hoīes fere isaniūt, terra atq; arenā, q̄b. nihil est vilius, obtegūtur: & sicut aurū, posteaq̄ impressis notis, regioq; charactere obsignatū est, nó in aureis loculis códitur, sed in thecis ligneis aut coriaceis conseruatur: deniq; sicut animus humanus, quo nihil in reb. creatis p̄stātius, atq; excellētius reperitur, nō in corpore aliquo sidereo, ac cœlesti, vel certè aureo, aut argēteo; sed in luteis, & moribūdis mēbris à Deo artifice sapiētissimo inclusus est: ita quoq; sēsus illi arcani, & diuini, sublimissimi, atque efficacissimi diuinarū scripturarum simplicibus, & planis, nulloque fuco vitiatis verbis contineri debuerunt.

Si verò Catholicę doctrinę vim et efficaciā planè cognoscere desideratis, cōferte Christiana tp̄a cū antiq̄s illis tp̄ib. q̄b. vbiq; florebāt ac regnabāt doctrinę Philosophorū: si tūc vel vnū hoīem vidisset opes & honores cótēnere, totus mūdus admirabatur: ita vt vnius Epicteti lucernā tribꝰ millibus drachmarū, ob eius vitę admirationē, vēditā fuisse Lucianꝰ tradat. At Christianis tp̄ibus doctrina Euāgelij coruscāte, quot millia hoīum id fecerūt, & quotidie faciūt? Tūc si vnus, aut alter cælibē vitā ducere visus fuisset, instar

Catholici diuitias spernunt.

prodi-

Castitatē colunt.

prodigij erat: at Christianis temporibus quot millia non virorum solùm, sed etiam fœminarum nobilium, diuitum, iuuenum, solo Christi amore castissimam vitam, vel in virginitate, vel in viduitate duxerunt? Tunc si vnum aliquem fortiter mortē oppetere contigisset, omnes stupebant, atque is omnium ore celebrabatur: at Christianis temporibus quot millia, vel potius quot milliū millia sanctorū Martyrū oīum generū, & omniū ætatum non solùm fortiter, sed etiam alacriter, pro Christo cruces, & ignes, & bestias, & gladios tolerauerunt? Hæc igitur est virtus, & efficacia Catholicæ doctrinæ. Non habent quidem hæreticorum synagogæ heroicas illas virtutes, nō habent homines, qui patrem & matrem, fratres & sorores, domos aut agros iuxta Christi consilium relinquunt: non habent eunuchos, qui se castrare voluerunt propter regnum Dei: sed Ecclesia Catholica habet, velint nolint hæretici: habet etiam hodie multa millia Sacerdotum, sanctorum Religiosorum, sanctissimarum virginum, qui non verbis, sed factis hęreticos refellūt, & operibus ostendunt Deo adiuuante posse fieri, quod hęretici non posse fieri blasphemant. In vna sola Florentia, oppido Italiæ non ignoto, non pauciora quàm sexaginta virginum numerantur monasteria, & in plerisque ducentæ, aut trecentæ, vel etiam plures virgines Deo sacræ angelicam vitam, & puritatē æmulantur.

Mortem oppetunt. pro Christo.

Venio nunc ad duodecimum, & postremum argumentum. Tanta vis est, Auditores, veritatis & sanctitatis, quæ in sola Ecclesia Catholica reperitur, vt eam etiam hostes nostri approbare, & laudare cogantur. *Non enim est Deus noster, ut Dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Nota est Plinij Secundi epistola ad Traianum, qua innocentiā Christianorum, quos ipse ex Traiani pręcepto varijs supplicijs afficiebat, attestatur: atque affirmat Christianos non esse fures, non adult eros non parricidas, nō sed tiosos; in hoc solū peccare, ꝙ horis antelucanis Deū hymnis, & laudib. celebrēt; qđq; Christo semel datā fidē vsq; ad mortē cōstātissimè seruēt. Nota est ēt epistola Marci Aurelij sapiētissimi Imperatoris ad senatū populūque Romanū, qua suorū Deorū imbecillitatē, & Chri potētiā, quā ipse Germanico bello expertus fuerat, luculēter ostēdit. Refert quoq; Tertullianus in Apologetico, ita pspectā fuisse Christi psecutoribus innocētiā Christianorū, vt licèt in oēs sæuirēt, & passim necari iuberent, nollēt tñ discuti causā eorū, ꝙ certo scirēt, eos nullius criminis cōuinci posse. B. Antoniū, B. Hilarionē ēt Ethnici venerabant, vt B. Athanasi⁹, & B. Hieronymus tradūt. Sultanus cultor Mahometis, cū ad eū B. Franciscus Euāgelij pdicandi causa nauigasset, incredibile est, q̄ vehementer sancti illius Christi serui sāctitatē, & innocētiā admiratus & veneratus sit, vt verè tūc dicere licēret, *Nō est Deus noster, vt Dij eorū, & inimici nostri sunt iudices.* Hodie quoq; in orbe nup inuēto, cū vidēt Ethnici nouorū Christianorū religiosā grauitatē, modestiā, sobrietatē, castitatem, charitatem, patientiam, mundi contēptū, & longè alios esse mores, aliā sanctitatem, aliā seueritatē Christianorum sacerdotum, quam sacerdotum idolorum, admirantur, obstupescunt, conuertuntur, & dicunt; Verè non est Deus sicut Deus Christianorum. Denique nemo vnquam inuentus est, qui lege nostra diligenter perspecta, non eam laudauerit, atque probauerit. Nec vllus vnq̄ seriò studiosus ac solicitus fuit salutis suę, quin tādem Christianam religionem non elegerit, & eam omnibus sectis & superstitionibus non prætulerit.

Deut. 32.

Tert. in Apolog.

Bonau. in Vit. S. Frācis.

Deut. 32.

Quod si multi nihilominus legem nostram oderunt, & ab ea vehementer abhorrent, in causa sunt primum corrupti & deprauati mores nonnullorum Christianorum: quod si secundum legem nostram, si secundum

Causæ, cur aliqui à lege nostra abhorreāt.

CONCIO VNDECIMA, DE MORIBVS HÆRETICORVM veterum & nouorum.

SYNOPSIS.

Moribus potissimùm hæreticos à Catholicis discerni affirmatur; atque ad morũ cõparationẽ institutã nostrorũ hæreticorũ cũ veteribus descenditur. Omnes hæreticos Ecclesiam Romanam oppugnasse, testimonijs S. Augustini, Optati Mileuitani, Ambrosii, & Hieronymi confirmatur; quod idem hæreticos nostri sæculi facere ostenditur: Atque hinc hanc veram esse Ecclesiam, supra petram portas inferi, & insultus hæreticorum spernentem fundatam, euidenter concluditur. Hęreticos solummodo verbum Dei scriptum recipere probatur; vbi de traditionum necessitate & energia multa interseruntur, & variæ cæremoniæ per traditionem acceptæ, enarrantur. Quod hæreticis solenne sit scripturas reijcere, acceptas verò mutilare & deprauare, id quod vel in vno Luthero manifestum fit. Scelera & immanitates quæ veteribus hæreticis cum recentioribus sunt communes, ex fide dignis authoribus longa narratione adducuntur; vbi Arrianorum & Donatistarum crudelitas presertim describitur, quam Lutherani & Caluinistæ si non superant, saltem adæquare deprehenduntur.

Catholici & hæretici ex moribus discernuntur.

QVæ duæ res in Ecclesia Catholicos ab Hæreticis hoc tẽpore maximè secernunt, eædẽ ambæ ab ipso Christi Seruatoris aduentu eosdem ab omnibus sectis separauerunt, Sapientia & Iustitia, Fides & mores. Quemadmodum enim, optimi Auditores, semper Ecclesiæ Catholicę sapientia cum hæreticorũ ignorantia, veritas cum erroribus, fides cum infidelitate pugnauit: ita quoque semper Ecclesiæ probitas, integritas, innocentia, pudor, humilitas, grauitas, cum hæreticorum sceleribus, corruptelis, flagitijs, impudentia, arrogantia, leuitate conflixit. Ac fidem quidem, vel perfidiam potiùs veterum hæreticorum, cum opinionibus varijs atque hæresibus, quæ hoc nostro calamitosissimo tempore in Europa grassantur, comparauimus superiori oratione, & satis, nisi fallor, ostendimus, nihil modo sectarios docere, quod nõ ante mille annos in suis primis auctoribus, illis blasphemis hæresiarchis, quorum nunc vix nomina supersunt, orbis totius iudicio Ecclesia vniuersa damnauerit. Hodie, sicut promisimus, mores hæreticorum veterum cum moribus hæreticorum nouorũ conferemus, vt omni ex parte similitudo appareat, nec vllus dubitare possit, quin hæretici isti noui, eiusdem Satanæ soboles sint, cuius prisci illi quondam fuerunt.

Omnes hæretici Romanã Ecclesiam oppugnant.

Vt igitur à primo ordiamur, nihil communius hæreticis veteribus fuit, quàm Romanã Ecclesiam atque apostolicam fidem insectari, atque odisse. Neque mirum. Nam etiam fures Prætorem & Iudices oderunt. Præterea nouit Dęmon, vbi sit fundamentum Ecclesiæ: vbi sit arx religionis, ex qua fontes aquę cœlestis sapientię deriuentur; itaque semper eò suas acies, sua arma, suos arietes direxit. Testimonijs plurimis abundare possemus, si vel temporis breuitas pateretur, vel causa flagitaret: sed quoniam neque licet, neque volo nimium immorari, contentus ero, si in singulis capitibus explicandis, paucos graues, & probatos testes adhibuero.

Aug. lib. 2 contra lit. Petil. c. 5.

Prodeat imprimis beatissimus & doctissimus Augustinus. Is enim in libro secundo contra litteras Petiliani, capite quinto, ita hæreticum Donatistã alloquitur; *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Quare appellas cathedram pestilentiæ cathedram apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus propter Pharisæos, de quib. ait; Dicunt, & non faciunt, cathedra, in qua sedebant, vllam iniuriam fecit? Nonne illam cathedram Moysi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim; Super cathedram Moysis sedent: quæ dicunt, facite: quæ autẽ faciunt, facere nolite. Dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram apostolicam, cui non communicatis.* Hæc ille.

Mat. 23.

Optat. l. cõtra Parmenian.

Cum quo & sanctum Optatum Mileuitanum coniungere possumus, qui in libro cõtra Parmenianũ, his verbis Donatistas hostes fuisse cathedræ Apostolicæ docet; *Claues salutares*, inquit, *accepisse legimus Petrũ scilicet nostrum: Vnde ergo est, quòd claues vobis, Donatistæ, vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus, & audacijs sacrilegio militatis?* Hæc Optatus.

Ambros. Orat. funebri de Satyro.

Porro B. Ambrosius oratione funebri in Satyrum fratrem suum; *Aduocauit*, inquit, *ad se Episcopum* (de Satyro loquitur) *nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percunctatusque, ex eo est, vtrũnam cũ Episcopis Catholicis, hoc est, Ecclesia*

Roma-

Romana conueniret? Itaque ijdem tunc erant, B. Ambrosio teste, Episcopi Catholici, qui cum Romana Ecclesia conueniebant: ijdem hæretici, qui ab ea dissentiebant. Addamus his tribus & quartum testem beatissimũ Hieronymum, cuius est illa præclara, & omnibus nota vox; *Qui cathedra Petri iungitur, meus est.* Beatus igitur Hieronymus Marcellæ Epitaphiũ describẽs, ac de B. Athanasio, & B. Petro eius successore loquens, affirmat duos illos sanctissimos, & doctissimos Alexandrinos Patriarchas, hæresim Arrianam fugientes, se ad Romanam Ecclesiam tanquàm ad tutissimum suæ communionis portum contulisse. Ex quo facilè intelligimus, quantum Romana Ecclesia, & hæresis Arriana, eo tempore dissiderent: quandoquidẽ hostes Arrianorum omniũ acerrimi & maximi ad Romanam Ecclesiam, tanquam ad opposita castra, vel, vt loquitur beatus Hieronymus, tanquam ad portum tranquillissimum, & tutissimum confugerunt.

Hieron. in Epitaph. Marcella

Iam verò nostri temporis hæreticos eodem odio, vel grauiori, Ecclesiam Romanam insectari, nemo est qui nesciat. Nam & Berengarius Sacramentariorum primus parens, ita Romanam Ecclesiam insectatur, vt Leonem Nonum *sanctissimum & reuerẽdissimum Ecclesiæ Dei speculum* (vt verbis vtar Guilmundi, qui eo tempore floruit & scripsit) *summum non Pontificem; sed pompificem, atque pulpificem contumeliosè uocaret.* Lutherani verò & Caluinistæ, atque sectarij cæteri, Arrianorum & Donatistarum verissimi hæredes, non alia de causa nos Papistas nominandos censuerunt, quàm quod Apostolicæ sedi cum Athanasio, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Optato, & cæteris sanctis Patribus adhæreamus.

Sed scitis, quid hoc suo in Romanam Ecclesiam odio faciant omnes hæretici? Nihil aliud, quàm vt quasi certissima quadam nota intelligamus, Romanam Ecclesiam, veram veri Dei esse Ecclesiam. Nam vt D. Augustinus in libro primo de Symbolo ad Catechumenos sapienter admonuit? *Ea sine dubitatione vera Ecclesia est, quæ contra omnes hæreticos pugnat, & quam omnes hæreses impugnant, sed non expugnant: quod fundata supra firmam petram nunquã ruat, neque aduersus eam portæ inferorum præualere possint.* Porrò notam istam Romanæ Ecclesiæ optimè conuenire, iste ipse hęreticorum omnium in eam vnam furor, & rabies satis docet. Euoluite indices hæreticorum, tam veterum, quam recentium: legite diligenter historias, atque Concilia & perspicuè intelligetis, nullam hæresim vnquam extitisse, quæ se à Romanæ Ecclesiæ communione non separauerit, & quam Romani Pontifices, vel per se, vel per Concilia, quibus vel ipsi, vel eorum Vicarij præfuerũt, non damnauerint. Itaque Romana Ecclesia quasi firmissimus quidã scopulus, in isto vastissimo huius mundi Oceano, semper eminet, atq. ad eam variarum hæresum tamquam tumentes atque spumantes fluctus, spiritu Satanæ impulsi, singulis sæculis alliduntur & franguntur. Irruit in eam hæresis Simoniana, fluctus ingens sanè & horrisonus; sed statim alliditur & frangitur. Irruit hæresis Arriana: alliditur & frangitur. Irruit hæresis Nestoriana: alliditur & frangitur. Irruit hæresis Eutychiana, hæresis Pelagiana, hæreses cæteræ; sed omnes cum magno fragore ac sonitu ad eandem petram tandem alliduntur, & franguntur. Quare hæretici quanto magis contra Ecclesiã istam fremunt, tanto magis intelligentibus & sapientibus clamant, eam veram Ecclesiam esse, nosque magis ad eam impellunt atque compellunt, vt cum B. Augustino

Odium hæreticorum in Romanã Ecclesiam multum prodest.

Aug. li. 1. de Symb. ad Catech.

Omnes hæreses ad Romanã Ecclesiam ut fluctus ad scopulũ alliduntur.

no dicamus: *Dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per Episcoporum successionem frustra circumlatrantibus hæreticis culmen maiestatis obtinuit?* Sed iam ad alios hæreticorum mores veniamus.

Tantū recipiunt verbum Dei scriptum.

Secundo loco omnibus veteribus hæreticis commune fuit, à Traditionibus, à Concilijs, à Patribus ad scripturas appellare, atque adeo solū verbum Dei scriptum velle recipere. Ita Valentinus & Marcion hæretici vetustissimi fecerunt, testibus Irenæo libro tertio cōtra hæreses, & Tertulliano libro de præscriptionibus hereticorum. Ita Arrius & Aerius, teste Epiphanio in hæresibus eorundem. Ita Nestorius, Eutyches, Dioscorus, & Iconomachi, teste Ancirano Basilio, cuius oratio in septima generali Synodo scripta continetur. Sed audiamus ipsa verba vnius ex primis satrapis Arrianorum, quæ cum audierimus, non tam priscum illum Arrianum, quam nouum aliquem Lutheranum nos audiuisse existimabimus. Beatus igitur Augustinus initio libri primi contra Maximinum Episcopum Arrianorū loquentem, & fundamentum doctrinæ suæ iacientem introducit: *Maximinus dixit: Si quid de diuinis scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est ut audiamus. Hæ verò voces,, quæ extra scripturā sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cum ipse Dominus moneat nos, & dicat; Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum.* Hæc ille. Quas voces easdem nonne frequentissimè vsurpauit Lutherus? Nonne eędem sunt hodie, & fuerunt semper omnium sectariorum? Nonne Lutheri secta exoriente, in monetis, & in vestibus magnis litteris in Germania scribebatur, *Verbum Domini manet in æternum?* Quanquam stulti sunt, & ridiculi omnes hæretici, qui verbū Dei ad solas scripturas alligare volūt, & quicquid scriptum non est, id non verbum Dei, sed mandata & præcepta hominum vocant. Quasi verò barbaræ gentes, quibus prædicatum est Euangelium, & scripturas nunquam viderunt, verbum Dei non habuerint? de quibus ita B. Irenæus in tertio libro contra hæreses, cap. quarto: *Quid,* inquit, *si neque Apostoli quidem scripturas nobis reliquissent, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quæ tradiderunt ijs, quibus Ecclesias committebant? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charactere, vel atramento scriptā habentes per Christum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes: quibus si aliquis annunciauerit ea, quæ ab hæreticis adinuenta sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium.* Hæc est vis traditionis, quæ non sicut verbum scriptum adulterari, aut corrumpi potest. Quid? Quod si traditiones, necessariò etiam, vt magnus Basilius testatur, scripturas ipsas repudiare debemus? Nec enim alio modo, quam traditione, quæ sint veræ scripturæ, quod sit verum Euangelium, quæ sint veræ epistolæ Apostolorum scimus. Cur epistolam ad Romanos recipimus, & epistolam ad Laodicenses non recipimus, cum vtraque extet, & epistolæ cuiusdam ad Laodicenses meminerit Apostolus in epistola ad Colossenses: epistolæ autem ad Romanos nunquam meminerit? Certe, vel sunt omnes scripturæ reijciendæ, vel omnes etiam apocryphæ recipiendæ, vel ad Traditionem non scriptam recurrendum. Magnū igitur Basilium audiamus: *Dogmata,* inquit capite 27. de Spiritu sancto, *quæ in Ecclesia seruantur ac prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus,*

Aug. lib. 1. cōtra Maximin.

Marc. 7.

Verbū Dei nō in sola scriptura consistit.

Iren. lib. 3. c. 4.

Necessitas traditionū ostenditur.

Basil. li. de Spir. S. c. 27.

bemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus. Quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel modicam saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet. Si enim aggrederemur non scripto proditas consuetudines, velut non magnam vim habentes, reijcere, imprudentes etiam ipsis Euangelij partibus damnum inferemus. Deinde traditiones nonnullas enumerans, illa ipsa ponit, quæ hæretici nostri temporis volunt incredibili mendacio, heri aut nudiustertius excogitata fuisse: quod signamur cruce, quod aquam benedicimus, quòd item oleum benedicimus, quòd Baptismum percepturi renunciamus diabolo, & angelis eius, quod ter mergimur in sacrum fontem, quod post Baptismum sacro Chrismate inungimur, quod genibus flexis oramus, quod in altaris sacrificio sacrosanctam Eucharistiam populo ostendimus, & certis verbis adoramus, quod post Pascha quinquaginta dies lætitia spiritali transigimus, quod templa atque oratoria orientem versus fabricamus. Hæc atque huiusmodi non commenta noua, vt hæretici delirant, sed antiquas Traditiones affirmat magnus Basilius: sicut etiam quod pro defunctis sacrificium offerimus, & quod diebus Dominicis non ieiunamus, quod summa diligentia cauemus, ne corpus Dominicum in terram decidat, traditiones sunt Apostolicæ, teste Tertulliano in libro de corona militis. Quòd vnam quadragesimam obseruamus, traditio est Apostolica, teste B. Hieronymo in epistola ad Marcellū, de erroribus Montani. Quòd crucem & imagines Christi & Sanctorum veneramur, traditio est apostolica, teste Ioanne Damasceno libro quarto de fide, capite tertio. Atque idem de alijs Ecclesiæ Catholicæ obseruationibus ostendere possemus. Itaque videtis, qui hoc tempore cum antiquis hæreticis traditiones formidantibus, & ideò repudiantibus: & qui cum antiquis Catholicis traditiones recipientibus, & venerantibus, conueniant.

Enumerātur uariæ Traditiones.

Tertul. li. de coron. militis.

Hiero. epi. ad Marcel.

Damasc. l. 4. c. 3.

Tertio loco priscis hæreticis commune fuit, ex ipsa diuina scriptura eos duntaxat libros recipere, qui contra ipsorū hæresim non faciebant, & illos ipsos egregiè corrūpere, ac deprauare. Ista fuit semper admirabilis diaboli versutia. Initio hæreticis persuasit, vt scripturam solam pro verbo Dei reciperent, atque hoc modo magnam partem sanæ doctrinæ eis eripuit. Deinde ijsdem persuasit, vt modò vnum librum, modò alium de corpore sarctarum scripturarum resecarent, & hoc modo aliam partem verbi Dei ab illis abstulit. Persuasit postremò, vt ad suas opiniones commodè defendendas, illos ipsos, libros, quos recipiebant, varijs in locis sine vllo scrupulo deprauarent, atque ita tandem ijs, qui tantopere de verbo Dei gloriantur, solum & nudum nomen verbi Dei diabolus reliquit: & tamen ipsi hæc non intelligunt, sed pergunt in suam perniciem insanire ac furere, & seipsos, & multos alios præcipitare, quò spiritus deceptionis atque mendacij eos compellit. Hæc ita se habere nullo negotio demonstrari potest: nam totum Instrumentum vetus reiecisse Cerdonitas, & Manichæos testatur D. Augustinus de hæresibus, capite 21. & 46. Ex quatuor Euangelistis solum B. Matthæum recepisse Ebionitas, Marcionitas verò solum Lucam, testis est Irenæus libro primo contra Valentinum. Acta Apostolorum, & omnes epistolas B. Pauli Seuerianos repudiasse, testis est Eusebius libro quarto Historiarum ecclesiasticarum. Denique Euangelium secundum Ioannem, & Apocalypsim reiecisse Alogianos, testis est D. Augustinus de sermone

Hæreticis commune est aliquas scripturas reijcere, & receptas corrumpere.

Aug. li. de hæres. c. 21 & 46.

Iren. lib. 1. contra Valent.

Euseb. li. 4. histor.

mone Domini in monte, cap.40. Iam ista in ipsam viam ambulasse Lutherum, eamque suos discipulos docuisse, non alio, quàm eius testimonio confirmabimus. Primò enim in sermone quodam, de Moyse, quem anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto, VVittenbergæ dicitur habuisse, ita in vetus Testamentum insaniuit, vt etiã decem præcepta recipi nō velit: & ridiculis argumētis eino contendit probare, nihil ad nos Moysen pertinere, ita vt qui eum sermonem legit, non hominem Christianum, sed vel Turcam nescio quem, vel Cerdonem, aut Manichæum loqui putet. Deinde præfatione in nouum Testamentum, ita Euangelia Marci, Matthæi, & Lucæ contemnit ac despicit, vt admirabile sit. Monet in primis, vt falsam opinionem aboleamus, quòd sint quatuor Euangelia. Deinde addit, Ioannis Euangelium esse vnicum, pulchrum, verum ac principale Euangelium, alijsque tribus longè ac longè præferendum, & anteponendum: adeo vt etiam Pauli & Petri epistolæ, longè præcedant tria illa Euangelia Matthæi, Marci, & Lucæ. Qualis est hæc blasphemia, Auditores? Nonne satis apertè tria Euangelia repudiare videtur? Nam qui opponit Euangelium Ioannis alijs tribus, & cum affirmat illud nunc esse vnicum, pulchrum, & verum, nonne simul docet alia tria nec esse pulchra, nec vera, ac ne Euangelia quidem? Quid? Quod in sermone de Pharisæo & Publicano beatum Lucam apertè irridet, ac reprehendit, quod vbique resonet opera? Quid? Quod perspicuè & sine inuolucris libros Machabæorum, epistolam ad Hebræos, epistolam beati Iacobi, secundam Petri, secundam Ioannis, suis Lutheranis eripuit? Quid? Quod illos ipsos libros, quos eis permisit, mille modis deprauauit? Ecce igitur vobis, ad q̃tas angustias verbum Dei illi redegerunt. Qui tamen nihil in ore habent aliud, quam verbum Dei, verbum Dei. Non sic Ecclesia Dei viuit, nō sic: sed integrū canonem sanctarum scripturarum ab initio recepit, & ad hanc vsque diem conseruauit. Illum.n. ipsum numerū librorum sanctorum, quem ante annos mille, in Concilio Chartaginensi tertio Ecclesiam recepisse videmus, etiam nostris diebus in Concilio Tridentino, & non diu ante in Florentino recepit.

Animus Lutheri erga scripturas.

Ecclesia totã scripturam recepit.

Iam quarto loco illud, Auditores, commune ac vulgare fuit hæreticis antiquis, ac præsertim Donatistis & Arrianis, quòd nostris Lutheranis ac Caluinistis familiarissimum semper fuisse, ac esse non audiuimus, sed vidimus: non legimus, sed experti sumus: nimirum seditiones excitare, altaria euertere, Sacramenta polluere, calices vendere, sacerdotes interficere, templa spoliare. Audite quid magnus Athanasius in historia de vita & gestis magni Antonij dicat; *Post annos duos, inquit, sæua Arrianorum irrupit insania: tunc Ecclesiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorū temeratio vasorum, tūc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt mysteria. Proh scelus, horret animus replicare, quæ gesta sunt: Virginum, matronarumque ereptus pudor, sanguis ouium Christi in templo effusus venerandà respersit altaria.* Hæc B. Athanasius. Qui similia, vel etiam maiora, & grauiora de Arrianorum crudelitate refert in Apologia pro fuga sua. Porro ijdem Arriani vt crudelitatem impudentia cumularent, post huiusmodi cædes, vt lib.4. historiarū refert Thodoretus, vnum aliquem in ipso templo totum nudum ad suggestum mittebant, qui ita ad impudicitiam, & turpitudinem hortabatur, vt non in templo, sed in prostibulo tanquam Veneris Orator ad meretrices verba facere videretur. Audite quid

Scelera nostris, & priscis hæreticis cōmunia.

Athan. in vita Sancti Ant.

Arrianorum flagitia.

Idem Apologia pro fuga.

Theod. l.4. histor.

Victor. l. 1. de persecut. VVandal.

quid sanctus Victor initio libri primi de VVandalica persecutione de ijsdē Arrianis dicat: *In Ecclesijs*, inquit, *Basilicisque, & Cœmeterijs, ac Monasterijs sceleratius sæuiebant. Quanti tunc ab eis præclari Pontifices, & nobiles sacerdotes diuersis pœnarum generibus extincti sunt, vt traderent, si quid auri, vel argenti proprium, vel ecclesiasticum haberent. Et cum hæc, quæ erant, vrgentibus pœnis facilius proderentur, verum crudelibus tormentis oblatores vrgebant, autumantes quandam partem, non totum esse oblatum: & quanto amplius dabant, tanto amplius quempiam habere credebant. Alijs palorum vectibus ora reserantes, fœtidum cœnum ob confessionem penitus faucibus ingerebant. Nonnullos in frontibus & tibijs neruis remugentibus torquendo cruciabant. Plerisq. aquam marinam, alijs acetum, amurcam, liquamenque, & alia multa, atque crudelia sine misericordia porrigebant. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reuerentia sacerdotalis, crudeles animos mitigabat: quinimo exaggerabatur ira furoris, vbi honorē conspexerant. Sed etiam paruulos ab vberibus rapiens maternis barbarus furor insontem infantiam elidebat ad terram. Alij paruulum pedibus tenentes a meatu prorsus naturali vsque ad arcem capitis dissipabant.* Et Paulo infra: *Tempore*, inquit, *quo Sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes Arriani maximo furore corpus Christi, & sanguinem pauimento sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt.* Hæc B. Victor. Cuius tres libri de VVandalica persecutione, nihil ferè aliud continent, quam huiusmodi crudelia atque horrenda facinora Arrianorum, qui pro fide quidem se pugnare dicebant, sed interum re ipsa pro auro, atque argento, & suis explendis libidinibus, vt audistis, pugnabant. Quorum Caluinistæ sicut fidem imitantur, vt superiori oratione docuimus, verum etiam mores exprimant, res ipsa clamat. Sed duo verba de Donatistis priùs.

Audite quid Sanctus Optatus libro sexto contra Parmenianum de impietate Donatistarum dicat: *Quid est*, inquit, *altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor hic aut rasit, aut fregit, aut remouit. Atque hoc immane facinus geminatum est dum fregistis & calices Christi sanguinis portatores, quorum species reuocastis in massas, mercem nefarijs nundinis procurantes, ad quas nec emptores eligere voluistis, sacrilegi dum inconsiderate vendidistis: emerunt forsan in vsum suum sordida mulieres, emerunt pagani facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium! O facinus inauditum, auferre Deo, quod idolis prastes, subducere Christo, quod proficiat sacrilegio!* Sed audiamus postremo quid B. Augustinus in Psalmo decimo de ijsdem Donatistis dicat: *An fortè dices*, inquit, *quod scriptum est: Ex operibus eorum cognoscetis eos? Video planè mira opera, quotidianas violentias Circumcellionum sub Episcopis, & presbyteris ducibus circumquaque volitare, & terribiles fustes Israelis vocari.* Idem in epistola quinquagesima ad Bonifaciū comitem: *Taceo*, inquit, *crudelissimas cædes, & domorum deprædationes per nocturnas aggressiones, & incendia non solum priuatorum habitaculorum, sed etiam Ecclesiarum, in quas flammas non defuerunt, qui etiam codices Dominicos mitterent.* Et Paulo ante: *Episcopum*, inquit, *Vagiensem stantem ad altare irruentes horrendo impetu & furore crudeli, fustibus, & huiusmodi telis, lignis denique eiusdem altaris effractis immaniter ceciderunt, pugione etiam percusserunt.*

Donatistarum sæua scelera.

Optat. l. 6. contr. Parmen.

Aug. sup. Psalm. 10.

Matt. 7.

Aug. epi. 50.

Audistis quid hæretici veteres olim

fecerint,

Crudelitas & sæuitia Lutheranorũ, & Caluinistarum.

fecerint, & quomodo Euangelij, ac religionis prætextu miserè Ecclesias fœdauerint ac deuastauerint. Quæ omnia solis mutatis nominibus, nonne ita in Nouatores conueniunt, vt illi veteres Lutherani & Caluinistæ, isti noui Arriani, & Donatistæ dici posse videantur? Nonne Lutherus aliquando seriò asseruit, eam indolem esse Euangelij, vt bella & seditiones moueat? Nonne occasione Lutheranarum seditionum Hungariam regnum florentissimum, & Christianę Reipublicæ pernecessarium amisimus? Nonne occasiones earundem seditionum Turcarum Imperatorem Viennam vsque cum innumerabili exercitu traxerunt, & in magnam spem totius Europæ occupandæ erexerunt? Nonne in Germania pp Lutheranas seditiones breuissimo tpe supra centum millia rusticorum cæsa sunt? Nõne monasteria, atque castra tam multa vexata, direpta, euersa in tota Germania, vt in sola Franconia aliqui ad trecenta numerauerint? Nonne Zuinglij dictũ celebratur: *Euangelium vult sanguinem*? Nonne verè sanguinarij Zuinglij Euangelium omnẽ Heluetiorum regionem cędibus, & sanguine repleuit?

Crudelitas Caluinistarũ in Gallia.

Sed ad Gallos veniamus. Nonne in ipsa vrbe Parisiorum ante annos decem furentes per plateas scelerati Caluinistæ strictis gladijs personabant, *Euangelium*, *Euangelium*? Quot fana, quot monasteria, quot pagos, quot oppida spoliarũt ac diripuerũt Caluinistæ? Quot in locis altaria euerterũt, sacros calices rapuerunt, sacras imagines confregerunt, sanctorum reliquias disperserũt? & quorũ sanctorũ? Illustrissimorũ, maximorũ: B. Irenæi, B. Martini, B. Hilarij, combusserunt, & in aquas, vel cloacas abiecerunt. Sacramenta cœlestia ad terrã sparserunt, pedibus conculcauerunt, auibus obiecerunt, globis tormentarijs petiuerunt. Quid verò de cædibus horrendis, & ipsa crudelitate crudelioribus dicemus, quas vel ad pecunias extorquendas, vel ad vires experiendas, vel ad delectationem & voluptatem capiendam in infinitis locis exercuerunt? Nõne infantes, vt olim Arriani, medios diuiserunt? Nonne sacerdotum vultus excoriauerunt? Nonne eorum capita vno ictu in duas partes secuerunt? Nonne auriculas Ecclesiasticorum pro monilibus & torquibus gestauerunt? Nonne aliquibus, viuentibus, & videntibus viscera lento gradu explicuerunt? Nonne plurimos ad stipitem alligatos ictibus bombardarum animi gratia petiuerunt? Nonne multos in puteos coniecerunt? Nonne aliquos etiam viuos sepelierunt? Nonne sacerdotem quendam in Cenomanorum ciuitate amputatam sui corporis partem pudendam deuorare coegerunt: ac deinde vi ventrem aperuerunt, vt videre possent, num concoqueret edulium huiusmodi stomachus humanus? Nõne prope Aureliam cum ingenui aliquot pueri in turri cuiusdam Ecclesiæ metu Caluinistarum latitarent, impijssimi Caluinistæ eos simul cum Ecclesia combusserunt, & aliquos fuga per fenestras elapsos iterũ in incendiũ viuos reiecerunt? Nonne ista omnia, & multò plura, quæ nunquam recenseri possent, adhuc hodie viuos, & oculatos testes habent? Nonne crudelitatem omnem Tyrannorum barbarorum, immanium ferarum, atque etiam dæmonum ipsorum superant? Omnes omnium qui fuerunt vnquam Tyrannorum annales, ac historias legite, nec non omnes, seu barbarorum, seu hæreticorum res crudelissimè gestas, tragicas item Poetarum fabulas, ac fictiones, quas ad homines terrendos excogitauerunt, speluncas atque antra tygridum, vrsorum, leonum, perlustrate, nulla profectò vnquam, nec inter homines, nec inter feras,

nec

nec inter ipsos infernales dæmones talia crudelitatis exēpla reperietis: vt iam mihi meliores & humaniores anthropophagi, & tygrides, vel etiam dæmones, quam Caluinistæ videantur: tantum abest, vt eis vel micam religionis diuinæ, aut Christianæ pietatis tribuendam censeam. Neque verò putetis esse iam cædibus Caluinistas satiatos. Nondum est biennium, ex quo quadraginta simul fratres meos, ac deinde post aliquot menses quindecim, aut sedecim eiusdem nostræ Societatis inter Lusitaniam, & Brasiliam interceptos, eo nomine; quòd ad Barbaras nationes Christianæ fidei propagandæ causa nauigarent, multis vulneribus confectos in mare proiecerunt, vt duplici morte interirent, & simul ferrum & aquas experirentur.

De Anabaptistis nihil dicam, sola historia illa tragica Monasteriensis, quam omnes nouerunt, satis docet, Anabaptistas, si semel caput attollere permittantur, decies Caluinistis truculentiores, & crudeliores futuros.

CON-

CONCIO DVODECIMA, DE MORIBVS HÆRETICORVM,

efficacia doctrinę Catholicę, & testimonio aduersariorum.

SYNOPSIS.

Prosequitur alios hæreticorum mores; atque enumeratis in priori concione quatuor præcipuis, iam quinto loco ponit, quod omnibus hæresibus sit commune in plures sectas diuidi, quod & testimonio & experientia notum fit. Deinde in illo quoque hæreticis conuenit, quod omnes dicant Ecclesiam errasse. Præterea quod omnes odio Vatiniano prosequantur monachos, & qua de causa illud; vbi vitæ monasticæ laudes S. Augustini authoritate asseruntur. Quod verò nostri hæretici Ordinibus omnibus careant, non modò à Catholicis, sed & à veteribus hæreticis discrepare videntur. Transitur deinde ad reliquas duas veræ Ecclesiæ notas, Efficaciam scilicet doctrinæ Catholicæ, & Testimonia inimicorum. Quanta itaque sit efficacia Catholicæ doctrinæ (quam non in verborum lenocinijs consistere varijs similibus probatur) ex gestarum rerum Philosophorum veterum cum Catholicorum actibus comparatione dilucidè manifestatur. Aliquot Ethnicorum de Christiana probitate testimonia, simul & causæ, cur multi à lege Catholicorum abhorreant, adferuntur. Tandem per breuem anacephaleosin superiorum concionũ argumenta repetuntur, ac proinde duodecim veræ Ecclesiæ, & totidẽ hæreticorum notæ enumerantur. Quam magnum sit donũ vera fides, & quantopere oporteat vitare hæreticos, historia ex Theodoreto adducta, ac salutari adhortatione docetur.

DIE Dominica propter quandam altaris dedicationẽ, quæ in hoc templo celebratur, cõcio haberi non poterit, sicut etiam, si meministis, duob. superioribus annis eadẽ de causa, eo die intermissa est. Itaque proxima concio in Dominicam palmarum differetur, atque in ea, Deo benè adiuuante, aliquid de Passione Domini disseremus, & fortasse septẽ verba, quę in cruce Dominus locutus est, breuiter explicabimus. Hodie vero in posteriori parte nostræ orationis, ea, quæ ad argumenta contra hæreticos pertinent, necessario absoluenda putauimus: tum quod sequentes orationes temporis, in quod incidunt, celebritas, totas sibi iure suo vẽdicet: tum etiã, ꝙ epistola hodierna ita sit obscura, & magnis quæstionibus implicata vt melius in gymnasijs scholastico more, quam in concione, oratione ista populari explicari possit.

Vt igitur ad primum institutum redeamus, explicuimus quatuor præcipuos mores, tam veterum, quam recẽtium hæreticorum. Quinto loco commune priscis hæreticis fuit, statim in ipso initio in sectas varias, ac inter se penitus dissentiẽtes dissecari. Nam de Valentinianis testatur B. Irenæus libro contra hæreses primo, non fuisse inter eos duos aut tres, qui de rebus ijsdẽ eadẽ responderẽt. Arrianos statim in Acacianos, Eunomianos, & Macedonianos fuisse diuisos, oĩbus notũ est. Sicut ẽt Manichęos in Cataristas, Macharios, & propriè dictos Manichæos. Porro de Donatistis, vt omittam cæteros, de quibus alias disseruimus, ita loquitur Augustinus l. 3. c. 4. contra epistolam Parmeniani: *In ipsa*, inquit, *Africa dicant Donatistæ Carthaginẽses, vel quicunque sunt in ciuitate Carthaginis, quot partes per Numidiam & Mauritaniam factæ sunt de ipsa parte Donati?* Et rursum lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, c. 6. hæresim Donati in multa minutissima frusta concisam suo tempore fuisse commemorat. De nostri temporis hęreticis non est necesse dicere. Quis enim ignorat, ad hanc diem fermè ad centum sectas varias ac diuersas excreuisse familiã Lutheranorum? Quãdo vnquam magis, quam hoc tempore, enituit nota falsi Euangelij? Credo sanè posteri nostri vix credent spatio annorũ quinquaginta hæresim vnam in centum hæreses diuersas distrahi, aut dissecari potuisse. Itaque quod magnus Basili⁹ oratione de opere sex dierum de Philosophis affirmat, sufficere eos inter se ad suã ipsorum euersionem dissidere, cùm quod vnus asserit, alter continuò neget, id nos multo maiore ratione de hæreticis dicemus.

Commune est omni hæresi, in varias sectas diuidi.

Iren. l. 1. aduers. hæret.

Aug. l. 3. contr. epist. Parmen. cap. 4.

Idem l. 1. de Baptismo cap. 6.

Diuisio nostrorum hæreticorum.

Sexto loco hæreticis veteribus commune fuit, cum ad argumenta Doctorum Catholicorum respondere non possunt, impudenter asserere, totam Ecclesiam ante se errasse, vel etiam funditus interijsse: id Nestorium consueuisse dicere, testatur Vincentius in Commonitorio. Idem B. August. de vnitate Ecclesiæ, c. 12. Donatistis attribuit: *Isti*, inquit, *vel fallaciter agentes colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsquè in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur: & volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, vt tanquã defecisse, ac perijsse de toto orbe videatur.* Hæc ille de Donastis. Quæ eadem non minus in nostros Lutheranos & Caluinistas, quam in Donatistas veteres conueniunt. Cum enim Catholici rogant, vbinam esset Ecclesia anteq̃ Lutherus nasceretur, non pudet eos respondere, eã tunc extinctã ac sepultã in tenebris, nescio quibus, iacuisse: quę est apertissima & maxima blasphemia contra Dominicã promissionem:

Commune hæreticis est, asserere Ecclesiã errasse.

Aug. de vnit. Eccles. c. 12.

Luc.22. *Matt.ult.*

nem: *Rogaui*, inquit Dominus, *pro te, Petre, vt nō deficiat fides tua.* Et rursū: *Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.*

Hæretici omnes oderunt monachos.

Porro septimo loco hæreticis veteribus commune fuit, summo odio monachos, & monasticā vitam insectari. Nā vt omittā Arrianos, qui ēt ipsas solitudines locaque deserta penetrabāt, vt monachos caperent atque occiderēt, quiq; vt Ruffinus est auctor l. 11. Historiar. c. 3. aliquādo tria simul monachorum millia delere aggressi sūt. Audite quid B. Augustinus in Psalmo 132. de Donatistis dicat: *Quando nos*, inquit, *rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, ut erubescēdo saluentur, illi nobis insultant de monachis. Primò si comparandi sunt, uos uidete. Quid opus est, ut uerbis nostris comparentur, ebriosi cum sobrijs, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, uagantes cum congregatis? Sed tamē dicere consueuerūt, quid sibi uult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos, quid sibi uult nomen Circūcellionū?* Certè videtis quorum sint proles ij, qui hodie tanto furore bacchantur in monachos, vt ne nomen quidē audire sustineant.

Ruff. l. 11. Hist. c. 3.

Monastica uita cōmendatio.

Alia fuit Ecclesiæ veteris Religio, alia deuotio, alia pietas, quæ monasticam vitam ab apostolicis temporib. semper est admirata. Sane encomia antiquorum monachorū, talia in libris sanctorū Patrū passim leguntur, vt nonnullis etiam nimia videātur. *Quis*, inquit D. Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ, *nō illos miretur & prædicet? qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris in communem uitam castissimam, sanctissimamque congregati simul ætatem agunt, uiuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia liuidi, sed modesti, uerecundi, pacati, concordissimā uitam & intensissimā in Deū: gratissimū mun⁹ offerūt, à quo ista posse meruerūt. Nemo quicq̄ possidet propriū, nemo cuiquā onerosus est.* Hæc Augustinus. At hæretici semper toruis oculis monachos aspexerūt. Sed cur, quæso? Quid eis nocuerunt? Quid rapuerunt? In quo tādē offenderunt? Nonne si saperēt, magnas gratias monachorū regno (vt ipsi vocāt) agere deberēt? Nā si monachi nō fuissent, nunq̄ ipsi fortasse suū Apostolū Lutherū, nec tā multos alios Prophetas, & Euangelistas habuissent. Sed video quis hæreticos in tam acerbum odium contra monachos impulerit, nimirum spiritus ille mendax, qui, vt ait apud Athanasium magnus Antonius, oēs Christianos vehementer odit, sed monachos & virgines, Angelorum vitam in terris imitantes, tolerare non potest.

Cur eos hæretici oderint.

Commune hæreticis nouis, sacris ordinibus carere.

Octauo & postremo loco commune est nouis hæreticis, neque Episcopos, neque Presbyteros, neque Diaconos, neq; Ordines habere, in quo non solùm à Catholicis, sed etiam ab hæreticis veteribus discrepant. Nā cū ante hoc sēper oēs, tā Catholici, q̄ hæretici suos Episcopos, suos Presbyteros, suos Diaconos, & cæteros Ordines Ecclesiasticos habuerint, hæretici nostri tēporis cū fide & religione etiā nomina religionis amiserunt. Et sicut ex Christianis Lutherani, vel Caluinistæ; ita ēt ex Episcopis Superintēdētes ex Presbyteris Ministri facti sunt. At cur, obsecro, ista nomina reiecerūt? Nū ea in sacris literis nō inuenerūt? Certè Superintēdētes in scripturis sacris nunq̄ legitat Episcopos, Presbyteros, Diaconos in apostolicis Actis, & in epistolis B. Pauli passim legi. Audite vero q̄d B. Ignatius Apostolorū discipulus ad Antiochenses scribat, quorū ipse Episcopus erat: *Saluto*, inquit, *sā-ctū Presbyterū nostrū, saluto sāctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cātores, Ostiarios, Laborātes, Exorcistas, atq; Cōfessores: saluto pudicissimas uirgines: saluto plebē Dn̄i à minimo usq; ad maximū, et oēs sorores meas in Domino.* Porro Ecclesia Romana tēpore B. Cornelij Pontificis & Marty-

Ign. ep. ad Antioch.

Castitatē colunt. prodigij erat: at Christianis temporibus quot millia non virorum solùm, sed etiam fœminarum nobilium, diuitum, iuuenum, solo Christi amore castissimam vitam, vel in virginitate, vel in viduitate duxerunt? Tunc si vnum aliquem fortiter mortē oppetere contigisset, omnes stupebant, atque is omnium ore celebrabatur: at Christianis temporibus quot millia, vel potius quot milliū millia sanctorū Martyrū oīum generū, & omniū ætatum non solùm fortiter, sed etiam alacriter, pro Christo cruces, & ignes, & bestias, & gladios tolerauerunt? *Mortem oppetunt. pro Christo.* Hæc igitur est virtus, & efficacia Catholicæ doctrinæ. Non habent quidem hæreticorum synagogæ heroicas illas virtutes; nō habent homines, qui patrem & matrem, fratres & sorores, domos aut agros iuxta Christi consilium relinquunt: non habent eunuchos, qui se castrare voluerunt propter regnum Dei: sed Ecclesia Catholica habet, velint nolint hæretici: habet etiam hodie multa millia Sacerdotum, sanctorum Religiosorum, sanctissimarum virginum; qui non verbis, sed factis hæreticos refellūt, & operibus ostendunt Deo adiuuante posse fieri, quod heretici non posse fieri blasphemant. In vna sola Florentia, oppido Italiæ non ignoto, non pauciora quàm sexaginta virginum numerantur monasteria, & in plerisque ducentæ, aut trecentæ, vel etiam plures virgines Deo sacræ angelicam vitam, & puritatē æmulantur.

Venio nunc ad duodecimum, & postremum argumentum. Tanta vis est, Auditores, veritatis & sanctitatis, quæ in sola Ecclesia Catholica reperitur, vt eam etiam hostes nostri approbare, & laudare cogantur. *Non enim est Deus noster, ut Dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* *Deut. 32.* Nota est Plinij Secundi epistola ad Traianum, qua innocentiā Christianorum, quos ipse ex Traiani præcepto varijs supplicijs afficiebat, attestatur: atque affirmat Christianos non esse fures, non adulteros non parricidas, nō sed tiosos; in hoc solū peccare, ꝙ horis antelucanis Deū hymnis, & laudib. celebrēt; qdq; Christo semel datā fidē vsq; ad mortē cōstātissimè seruēt. Nota est ēt epistola Marci Aurelij sapiētissimi Imperatoris ad senatū populúque Romanū, qua suorū Deorū imbecillitatē, & Chri potētiā, quā ipse Germanico bello exptus fuerat, luculēter ostēdit. Refert quoq; Tertullianus in Apologetico, ita pspectā fuisse Christi psecutoribus innocētiā Christianorū, vt licèt in oēs sæuirēt, & passim necari iuberent, nollēt tñ discuti causā eorū, ꝙ certo scirēt, eos nullius criminis cōuinci posse. *Tert. in Apolog.* B. Antoniū, B. Hilarionē ēt Ethnici venerabant, vt B. Athanasi⁹, & B. Hieronymus tradūt. Sultanus cultor Mahometis, cū ad eū B. Franciscus Euāgelij pdicandi causa nauigasset, incredibile est, q̃ vehementer sancti illius Christi serui sāctitatē, & innocētiā admiratus & veneratus sit, vt verè tūc dicere licēret, *Nō est Deus noster, vt Dij eorū, & inimici nostri sunt iudices.* *Bonau. in Vit. S. Frācis.* *Deut. 32.* Hodie quoq; in orbe nup inuēto, cū vidēt Ethnici nouorū Christianorū religiosā grauitatē, modestiā, sobrietatē, castitatem, charitatem, patientiam, mundi contēptū, & longè alios esse mores, aliā sanctitatem, aliā seueritatē Christianorum sacerdotum, quam sacerdotum idolorum, admirantur, obstupescunt, conuertuntur, & dicunt; Verè non est Deus sicut Deus Christianorum. Denique nemo vnquam inuentus est, qui lege nostra diligenter perspecta, non eam laudauerit, atque probauerit. Nec vllus vnq̃ seriò studiosus ac solicitus fuit salutis suę, quin tādem Christianam religionem non elegerit, & eam omnibus sectis & superstitionibus non prætulerit.

Quod si multi nihilominus legem nostram oderunt, & ab ea vehementer abhorrent, in causa sunt primum corrupti & deprauati mores nonnullorum Christianorum: quod si secundum legem nostram, si secundum *Causæ, cur aliqui à lege nostra abhorreāt.*

Euangelium viueremus, ò quàm facilè esset Ethnicos omnes, & hæreticos, vel conuertere, vel confundere, vt neque os aperire contra Ecclesiam & religionem nostram auderent! Sed quia nos perditè viuimus, & qui legem nostram ignorant, putant ea, quæ nos facimus contra legem, lege iubente aut permittente fieri, ideoque ipsam tanquam fontem & radicem vitiorum nostrorum execrantur. Deinde sunt etiam in causa innumera mendacia, quæ diabolus per suos ministros semper spargere consueuit. Cur initio nascentis Ecclesiæ nonnulli Christianos maximo odio persequebantur? Quia diaboli opera sparsum erat in vulgus, Christianos caput asini adorare, atq; adeò idololatras esse. Cur hodie multi simplices hæretici Pontificē vt Antichristum, Ecclesiam vt Babylonem detestantur? Quia præcones noui Euangelij miseris populis persuaserunt, nos Euāgelium abiecisse, nec aliud quam humanā sapientiam, & sophistarum quæstiones explicare: sanctos homines Deo relicto solū inuocare: imagines pro Deo colere: Christi passionem contemnere: proprijs operibus velle gratiam & iustificationem promereri vt gratia iam non sit gratia, sed merces. Præterea nos multa introduxisse, quorum veteres nunquam meminerunt, vt oblationem pro defunctis, signum crucis, Sanctorum inuocationem, cultum imaginum, benedictionem aquæ & olei, & quædam alia. Quæ sunt omnia apertissima mendacia & crassissima, sanè tam crassa, vt penè manibus tangi, & teneri possint. Nam paulò ante ex magno Basilio ostendimus, ista omnia esse apostolicas Traditiones: & tamen ita sunt altè in animis eorum infixa, & tam firmas radices ieceriit, vt etiam si nos audiāt aperte clamare, & iurare nos non ita credere, nō eā esse Catholicam doctrinam, ista esse mendacia, etiamsi videant nos innumeris testimonijs scripturarū, Patrū, & ratione nostra dogmata confirmare, tamen non credunt, & malunt de nobis suis deceptorib. quā nobis ipsis credere, & satis fortiter omnia nostra argumenta se refellere putant, si dicant: *Tu es Papista, ergo asinus. Asinus non nouit argumentari, ergo tuū argumentū nihil valet.* Sed aperiant miseri oculos, deponāt falsā persuasionē, intelligant q̄d Ecclesia semp docuerit, & videbūt se vehemēter deceptos, & i cā æternę salutis sibi ab ipsis pseudo prophetis egregiè fuisse īpositū.

Epilogus harum duodecim orationū.

Habetis ergo argumenta duodecim, quorum singula sufficiunt ad hominem Catholicum in sua fide confirmādum, & hæreticum à sua perfidia conuertendum, nisi sponte velint lumini, ac veritati oculos claudere. Si quis hic est inter nos, qui vel sinistrè sentiat de fide, vel certè hęsitet ac dubitet, eum ego per salutem animæ suæ oratum volo, vt depositis passionibus atq; affectionibus priuatis, quę & oculos sapientum caligare faciunt, solo studio veritatis atque amore illius, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, ista duodecim argumenta diligenter consideret: cogitet ostendisse nos atque apertiùs, & prolixius ostendere paratos, si opus sit, Catholicam atque Apostolicam Ecclesiam, cuius pastor est Episcopus Romanus, primò esse antiquissimam, nec vllum eius auctorem inueniri, nisi Deum. Deinde toto orbe aliquando diffusam fuisse iuxta vaticinia Prophetarum, & hodie quoque magnam partem Europæ, Asiæ, & Aphricę obtinere. Tertiò, nunquam penitus defecisse, tametsi Iudæi, Pagani, Heretici, Philosophi, Imperatores, Tyrannicam sæpè delere, atque extinguere aggressi sint. Quartò, nunquam secum pugnasse, neque contrarium docuisse, licèt multa in multis Concilijs varijs temporibus definierit. Quintò, nihil vnq̄ docuisse, quod vel cū certa ratione, vel cū honestate & probitate morū pugnet. Sextò, miraculis maximis & innumeris omnibus facta.

Nota Ecclesia. *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.*

sæculis enituisse, & hoc nostro sæculo enitere. *Septima.* Septimò, Prophetico lumine, dono videlicet præuidendi & prædicendi futura, omnibus item sæculis, etiã hoc nostro, præditã, atq; ornatam fuisse & esse. *Octaua.* Octauò, Prædicatores ac propagatores nostræ legis viros fuisse ita excellentis & eximiæ sanctitatis, vt certum sit eos, nisi Dei homines esse nullo modo potuisse. *Nona.* Nonò, eandem prorsus fidẽ, & religionem Ecclesiam Romanam modò colere, quam ante mille annos vera Christi Ecclesia coluit. *Decima.* Decimò, eosdem esse mores Ecclesiæ, quæ nunc est, & veteris Ecclesiæ: tametsi hæc duo argumenta propter angustias temporis explicare nõ potui, sicut voluissem. *Vndecima.* Vndecimò, doctrinam nostræ Ecclesiæ esse efficacissimam. *Duodecima.* Duodecimò, etiam hostes atque inimicos nostræ Ecclesiæ veritati & innocentiæ attestari.

Duodecim notæ hæreticorum. Cogitet deinde, ostendisse nos, & rursum ostendere, & defendere paratos, si opus sit, omnem hæresim, atque adeo omnia dogmata Lutheranorũ, Anabaptistarum, Caluinistarum esse noua, & nullo modo à Christo, sed à Luthero incepisse. *Prima.* *Secunda.* Deinde, nũquam vel vnam integram prouinciam, aut regionem occupasse. *Tertia.* Tertiò, antiquas hæreses omnes defecisse nunc verò non continuari, sed excitari, & quasi ab inferis reuocari. *Quarta.* Quarto, hæresim omnẽ, sed maximè Lutheranorũ, perpetuo secum pugnare, atque vna, & eadem re contraria loqui. *Quinta.* Quinto, omnem hæresim semper aliquid docere rectæ rationi, & bonis moribus aduersum. *Sexta.* Sexto, hæreticos, ac præsertim nostri temporis, nullis miraculis, nisi fictis, & simulatis clarere. *Septima.* Septimò, hæreticos multa prædicere futura, & nihil eorum euenire, quod in Luthero & Lutheranis penè manibus tangi potest. *Octaua.* Octauo, hæresiarchas omnes fuisse viros pessimos: id quod in nostris omnes norunt, siquidẽ ipsa fex orbis Christiani, homines apostatæ, sanguinarij, rapaces, ambitiosi, voluptarij ad eos defecerunt. Et deinde non alio modo quàm mendacijs, fraudibus, scripturarum corruptelis, et falsis miraculis sectas suas promouere voluerunt. Quæ sunt omnia solis luce clariora. *Nona.* Nono, hæreticos nostri temporis easdem hæreses docere, ac docuisse, quæ olim Simon Magus, Manichæus, Arrius, Nestorius, & cæteri docuerũt, quos omnes communibus votis meritò execramur. *Decima.* Decimò, eosdem nostros Nouatores eorundẽ veterum hæreticorum perditos mores & scelera, atque flagitia, & horrenda facinora nõ solum imitari, sed etiam superare. *Vndecima.* Vndecimò, doctrinam hæreticorum sterilem, atque inefficacem esse. *Duodecima.* Duodecimo, hæreticos solum à seipsis testimonium habere, cæteris verò omnibus hominibus, etiam Turcis, & Paganis meritò esse inuisos. Illa si cogitent, & seriò cogitent, perpendãt, examinẽt, inuenient profectò extra viam salutis omnes eos ambulare, qui ab Ecclesia antiqua, & Catholica, atque Apostolica recesserunt. Atque hæc quidem ad hæreticos.

Fidei donũ maximum est. Vobis verò, Auditores, id quod sæpè à me audistis, in memoriam reuocabo, vt cogitetis donum Dei maximum & singulare esse donum fidei veræ, & eius tanquam sponsæ pulcherrimæ, & charissimæ, ardentissimi amatores, ac planè zelotes esse velitis. Non sine causa sancti Patres, nec loqui quidem cum hæreticis audebant. *Athan. in vita S. Anton.* Magnus Antonius apud Athanasium nunquam amicabilia verba hæreticis dixit: discipulis verò suis præcepit, vt ne prope quidem hæreticos vnquam accederet, non secus atque prope eos accedere formidamus, qui peste laborant. *Hæretici quantopere vitandi.* Et sanè hæresis pestis perniciosa & contagiosa adhæret verbis, adhæret libris, solo colloquio inspiratur. Quocirca libros, colloquia, familiaritatẽ omnium hæreticorum fugere debemus, & magno odio persequi, non quidẽ homines, sed pestẽ, sed hæresim, sed vitia illorũ.

Scribit Theodoretus pulcherrimũ &

Theo.l.4. hist.c.14.

& imitatione dignissimũ exemplum: Cum aliquando Valens hęreticus Imperator Episcopum quēdam sanctum nomine Eusebium in exilium eiecisset, & Eunomium hæreticum in eius locum suffecisset, populus vero vrbis illius retinens salutaria monita antiqui, & veri pastoris Eusebij, Episcopum hæreticum nunquam adijt, nunquam audiuit, nuquam salutauit, tametsi sciret hominē humanissimum & mitissimum esse. Concionabatur hęreticus, sed scamnis & parietib. Deinde cum Episcopus idem hæreticus in balneis publicis se lauisset, nullus deinceps in ijs balneis lauari voluit, donec totam aquam, quæ hæreticum tetigerat, eiecisset. Cumque Eunomius ita solitarius, & omnibus exosus viuere non posset, spōte sua discessit. Arriani rursum alium Episcopum hæreticum nomine Lucium eo mittunt: sed populus in priori sua constantia, & Catholicæ fidei soliditate perseuerauit. Cumque aliquando Lucius hæreticus asello insidens per forum transiret, accidit vt pila lusoria, qua tunc multi pueri in eo foro ludebant, pedem aselli tangeret, quo hæreticus vtebatur: statim pueri omnes exclamātes pilam arripuerunt, & maximum ignem extruentes in medias flammas eam coniecerunt. Iste feruor, iste zelus, ille ardor fuit veteris Ecclesiæ. Hunc si Germani, si Bohemi, si Angli, si Galli imitari voluissent, aliam faciem Ecclesiæ videremus. Sed quoniam illi stulti fuerunt, nos eorum saltem exemplo sapiamus: & præsertim adolescentes caueant sibi à libris prohibitis, fugiāt colloquia eorum, quos malè de religione loqui audiunt: sciant hęreses, quę grassantur hoc tempore, esse omnium, quę vnquam fuerunt, pestilentissimas: intelligant amicitiam cum hæreticis, esse suam certissimam perniciem, atque ita ab eis caueant, vt ipsi Domino fidem in Baptismo datam seruent, & ipsis Dominus gloriam, & beatitudinem sempiternam largiatur. Amen.

CON-

CONCIO PRIMA DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

AVthoris propositum, & occasio harum concionum loco exordij indicatur; simul & obiectioni occurritur, cur de Tribulatione tempore calamitoso agatur, & quanta vndique sit miseriarum abundantia ostenditur. Tribulationis etymon à planta, eiusque definitio, cum suis rationibus assignatur, & quanta sit tribulatio amissio Dei declaratur. Aliud insuper etymon huius voculæ, a genere quodam vehiculi, triticum à paleis segregantis, & triturantis ductum, Tribulationi accommodatur, quæ & ipsa bonos à malis separat, quòd testimonio S. Cypriani & aliorum comprobatur. Quid prosint, & quomodo inhaluerint hæreses nostri temporis in prima parte absoluitur.

In secunda parte duplex tribulatio ex sacris litteris colligitur, præsentis nimirum, & futuræ vitæ; hæc æterna, illa temporalis. Enumerantur deinde variæ tribulationes temporales, quarum plurima multitudo hominem obruit, quales sunt à parte sensuum externorũ, tum à parte intellectus, memoriæ, & voluntatis. Postea enumerantur eæ, quæ extrinsecus turmatim ingruunt à sole, à terra, ab aqua, ab igne & aere, à bestijs & hominibus, ab Angelis & dæmonibus. Omnium verò præcipuæ tribulationes sunt tres, Pestis, Fames, Bellum, quæ cum sua amplificatione ad finem vsque extenduntur.

Cum

CVm à Deo, Patre orphanorum, & iudice viduarum, optimi Auditores, hodierna die humili prece flagitarē, vt qui iusto suo iudicio calamitosam hāc regionem, tam insignem alioqui partem hæreditatis suæ, adeo grauiter nostris diebus castigari & flagellari voluit, idem ipse mihi ad dicendū argumentum inspiraret, quo Auditores meos in tanto patriæ metu aliqua saltem ex parte consolarer, occurrit animo in primis ista ipsa cōmunis patriæ calamitas, de qua si accuratè dicerem, videbam facilè futurum, vt vnde ingentem mœrorem ac detrimētum non exiguum iam dudum cœpimus, inde non minorem vtilitatem & consolationem caperemus. Neque enim frustra scriptum legimus: *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Et, *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas*. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meā*: Deus enim more sapientis medici, nō vulnerat, nisi vt sanet: neque perdit, nisi vt seruet: vulnerat carnem, vt sanet mentem: perdit corpus, vt seruet aīam. Itaq; statui, auctore atq. adiutore Deo, hodierna & sequētib. Dñicis diebus ad ferias vsque Paschatis, octo vel decem orationibus de Tribulatione disserere. Ac primum de nomine, ac natura tribulationis: deinde de multiplici earum genere, & varietate: tum de causis & effectibus: postremò de remedijs atque armis tribulationum dicere.

Exacta tribulationis consideratio eam minuit.

Psal. 22.

Psal. 118.

Psal. 93.

Sed erunt fortasse nonnulli, qui dicent, quid opus est in tam tristi oratione versari? An satis tibi non esse videtur, si tribulationes continuò patimur, nisi etiam earum, tam crebra commemoratione molestia nos afficias, & afflictos magis affligas? Atqui Auditores, non ideo de tribulatione disserere instituimus, vt affligamus afflictos, sed vt eos potius cōsolemur: *Dominus dedit mihi linguam eruditā*, inquit Isaias, *vt sciam sustentare eum, qui lassus est verbo*. Scriptura diuina est hæc lingua, cuius eloquia dulciora super mel & fauum, mirificè recreat & cōsolantur exules filios Adā. Quocirca magnus ille Ionathas, Iudæ Machabæi frater, in angustijs illis maximis acerbissimorum bellorum, quæ libri Machabæorum continent, scripturarum assiduam lectionem tanti faciebat, vt Spartiatis scribens affirmaret, se sanctorum librorum consolatione contentum nulla re alia indigere. Itaque nostra hæc de tribulatione suscepta disputatio, propterea qd tota de fontib. scripturarū deprometur, tristis aut ingrata nullo modo esse poterit. Quod si etiam nonnullis tristis videretur, tamen iam ab Apostolo, & ab ipso Domino edocti sumus, non continuò prætermittendū esse id, quod tristitiam aliquam adferat, si modo saluti animarum expediat. *Sed quia hæc dixi vobis*, ait Dominus, *tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego uadam*. Et Apostolus Paulus; *Et si contristaui*, inquit, *uos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, uidens quod epistola illa (etsi ad horam) uos contristauit, nunc gaudeo, nō quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam: contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Sæculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari uos, quantam in uobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam*

Isa. 50.

Psal. 118.

1. Mac. 12

Tristitia aliqua expetenda.

Ioan. 16.

2. Cor. 7.

dictam. Salutaris tristitia quæ reuocat a peccando, & hominẽ de iniquo iusti, ac de impio facit sanctũ. Quæ cũ ita sint, nihil est, quod tristitiam ex orationibus de tribulatione metuamus. Vel enim non tristabimur omnino, vel si tristabimur, tristitia nostra, non tristitia huius sęculi erit, quæ exsiccat & consumit corpus, & animam occidit: sed tristitia secũdum Deum, tristitia sancta & salutaris, quæ lætam & pinguem, & diuitem efficit animam, quæ pœnitentiam, solicitudinem, studium, ardorem, sanctimoniam parit.

Neque verò solùm nõ iniucunda, nec insuauis, sed etiam vtilis, & fructuosa disputatio erit. Nam si cæteris in rebus sapiens arte quadam opus habet, qua seipsum gubernet & regat, quanto magis in rebus aduersis, quæ tantam vim habent ad humanũ animum deijciendum, ac prosternendum, vt hinc hæreses, hinc desperatio, hinc furta, hinc adulteria, hinc homicidia, hinc omnia scelera nata esse videantur: & quibus ita homines omnes abundant, vt siue magni, siue parui, siue mediocres, siue diuites, siue pauperes, siue clari, siue obscuri, siue reges, siue priuati simus, semper plus calamitatis, quam fœlicitatis habeamus. Siquidem ab eo die, quo dictum est; *Maledicta terra in opere tuo; spinas & tribulos germinabit tibi*, nulla vnquã terra inuenta est, quæ spinarum & tribulorum ferax non fuerit: frumenti penuriam, & vini & olei, & fructuum cæterorum caritatem sępe vidimus, certè penuriam tribulationum nunquam vidimus. Si mali sumus, ambulamus *vias difficiles*, lassamur *in via iniquitatis & perditionis*, vt Sapiens ait. Si boni, *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum*, vt in Actis Apostolorum legimus. Denique Spiritus sanctus ait; *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adæ*, Quamdiu? *A die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium.* Nullusne excipitur? Nullus omnino: *A residente*, inquit, *super sedem gloriosam vsque ad humiliatum in terra & cinere: ab eo, qui vtitur hyacintho, & portat coronam, vsque ad eum, qui operitur lino crudo.* Itaque nullus excipitur, non magnus, non paruus, non diues, non pauper, non iustus, non peccator, & sæpè qui beatissimi & felicissimi nobis videntur, ij magis quam cæteri cruciantur. Cũ igitur magnæ sint vires tribulationum, & earum tanta sit vbique copia, & necessariò nobis per medias acies terrorum & periculorum transeundũ sit, optimum erit si earum naturam & varietatem, causas etiam & effectus perdiscamus, atque ad eas superandas arma nobis de armamentario scripturarum diuinarum comparemus.

Miseriarum abundantia.

Gen. 3.

Sap. 5.

Act. 14.

Eccl. 40.

Tribulatio unde dicatur.

Tribulationis vocabulum, vt à nomine, & definitione exordiamur, licèt apud auctores prophanos perrarò legatur, tamen in sanctis voluminibus frequentissimum est, & vel à tribulo, vel a tribula, vel ab vtroq. deducitur. Est aũt tribulus herba quædã spinis minutis, & pręduris instructa, à qua veteres, qui fere nudis pedibus incedebant, & eam herbam non facilè ab alijs internoscebant frequenter lędebantur. Inde pũctio illa tribulorum, quam acutus quidam sensus doloris sequebatur, tribulatio nominata est. Atque ab eo vno genere molestię nomen tribulationis postea translatum est ad omnem afflictionem significãdam, quam homines & animantia cætera patiuntur, vel cum proprio bono spoliantur, vel contrarium malum recipere atque amplecti, velint nolint, compelluntur. Habent sensus omnes atque vires animãtium, propria quædam, atque naturæ suæ contentanea bona: vt sensus videndi pulchros colores: sensus audiendi bonos concentus: sensus olfaciendi suaues odores: sensus gustandi

Dolor vnde oriatur.

mcun-

iucundos sapores: & de cæteris ad eundem modum: quę cum pręsentia esse sentiunt, extenduntur, dilatantur, aperiuntur, vt ea videlicet tota recipiant: cùm verò vel absunt ea bona, vel eorum contraria inferuntur, mox contrahunt sese, & in angustum deducunt. Videmus sæpe limaces, testudines, aliosque vermiculos terræ, cum fortè in aliquo loco solis radijs expositi iacent; simulatque gratũ quendã, ac suauẽ calorẽ sentire incipiunt, extendi, dilatari, aperiri, explicari: at si ab aliquo pungantur aut feriantur, subitò contrahi, atque ad exiguum & angustum redigi, quantum possunt. At vt de hominibus potius quàm de vermibus loquamur, quo tempore feriæ Dedicationis Ecclesiæ, vel Bacchanalia appropinquant, & iam homines de choreis, de laruis, de lusibus, de potationibus, de conuiuijs loqui incipiunt, nescio quõ humanus animus gaudet, dilatatur, expanditur, sese & omnes sinus ac latebras suas explicat: at cum festis lætisque diebus recedentibus, ieiuniorum ac pœnitentiæ dies adueniunt, contrahit se, & in seipso, quasi angulum vbi se abscondat, & latebras quærit. Hinc est illud quod vulgò dici solet, Tribulationem sequuntur angustiæ. *Tribulatio & angustia, in omnem animam hominis operantis malum*, ait Apostolus Paulus. Et rursum alio loco; *Ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis*. Et Regius Psaltes; *Tribulatio & angustia inuenerunt me*. & elegantissimè alibi, cum tribulationẽ in consolationem mutatam significare vellet; *In tribulatione*, inquit, *dilatasti mihi*: nam cum tribulatio angustias, consolatio dilatationem efficiat, quid est, *in tribulatione dilatasti*, quã tribulationem in consolationem commutasti?

Tribulationem sequitur angustia.
Rom. 2.
2. *Cor.* 2.
Psal. 118.
Psal. 4.

Definitio tribulationis.

Illa igitur afflictio atque molestia, quæ ex pręsentia mali, vel ex absentia boni generatur, & contrahit atque in angustum animam deducit, tribulatio nominatur. Ex qua definitionẽ facilè potest intelligi, quòd si integros sensus haberemus, nulla nobis grauior tribulatio videretur, quàm Deũ amittere. Quantò enim bonum est maius & præstantius, quod amittitur, tanto tribulatio maior, quæ iacturam illam sequitur, videri debet. Quid enim perdis, cùm perdis pecunias? Modicum terræ. Quid perdis, cùm perdis honores? Modicũ fumi. Quid perdis, cùm morbo laboras? Modicum sanitatis. Quid perdis, cùm filius moritur? Vermiculum vnum, qui ea lege natus est, vt aliquando moreretur. An non tristaris & tribularis cùm ista perdis? Certè ita. Tu igitur res vilissimas perdis, & vehementer doles: perdis verò Deum, summum & sempiternum bonum; & nihil doles? Quid hoc aliud tibi significare videtur, quàm quòd sensus corruptos, quòd palatum cordis deprauatũ habeas, & idcirco amarum dulce, & dulce amarum esse putes? Hinc igitur Deus, medicus animarum optimus & sapientissimus, tribulationes multas quasi potiones amaras, nobis dari iubet. Aufert tibi diuitias, aufert honores, aufert sanitatem, aufert vxorem & liberos, quos tantùm diligimus, vt hinc disceremus, quàm sit graue atque amarum Deum amittere, qui istis rebus omnib. multò est melior atque vtilior. Denique paruas tribulationes immittit, vt à magna tribulatione nos liberet, & anima hoc intelligens ad Deum serio conuertatur, illi soli adhæreat, atque in eo tanquam in portu aliquo tranquillissimo atque tutissimo conquiescat.

Amissio Dei tribulatio maxima.

Iam verò tribula, vel tribulum, genus est vehiculi, quo in area frumenta teruntur, atque à paleis separantur. & sic Poeta;

Tribulaque trabeque, & iniquo pondere rastra.

Et scriptura; *Populum, qui erat in Rabba, eduxit Dauid, & fecit super eos tribulas, & trabas, & ferrata carpenta*

1. *Paral.* 20.

carpēta transire, ita vt dissecarētur & cōtererentur. Et capite sequenti *dixit Ornan ad Dauid: Ecce*, inquit, *do boues in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium*. Porro à tribula tribulationis nomē aptissimè deducitur, tum quòd tribulatio instar cuiusdam tribulæ, dum premit ac terit, simul etiam purgat: tum quòd tribulatio non minùs bonos à malis separat, quàm triticum a paleis tribula seiungit. Pacis ac prosperitatis tempore oēs Christiani esse videntur, & Deo gratias agere, eumq. laudare nouerūt; at si cōis ac publica tribulatio acciderit, qualis est pestilens morbus, qualis caritas annonæ, qualis aquarū eluuio, vt ea fuit, quā initio huius anni passi sumus, tū demū boni separantur à malis, tum veri & probi serui Dei noscuntur. Tunc enim videre est aliquos, qui ponunt in cœlum os suum & blasphemis atque sacrilegis maledictis impatientiā suā testantur: è contrà aliquos, qui ad exemplum S. Iobi nihil loquuntur aliud, q̄: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sit nomen Domini benedictum*. &, *si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustineamus?* August. libro primo ciuit. cap. 8. *Sicut sub vno igne aurum rutilat, palea fumat: sic in eadem afflictione mali Deū detestantur atque blasphemant boni cum rem precantur & laudant*. Ita omnes Ecclesiæ persecutiones nihil aliud, quàm tribulæ quædam videntur fuisse, quibus Deus aream suam purgare voluit. Nam vt Cæsariensis Eusebius, et B. Martyr Cyprianus annotarunt, quando longa pax datur Ecclesiæ, semper paleæ multiplicantur. Paulatim enim inertia, dissolutio, torpor irrepunt: deinde subintrant ēt vitia grauiora, fornicationes, comessationes, ebrietates: postremò, nullū crimē excluditur, nō vsuræ, nō simoniæ, non adulteria, non parricidia, non sacrilegia. Quid tum agit diuina censura: Tribulas immittit in areā suā, laxat habenas hostib. Ecclesiæ, Ethnicis, hæreticis, dæmonib. vt triticum à paleis separetur, & qui probati sunt, manifesti fiant. Audite beatum Cyprianū de suis temporibus disserentē, & simul de nostris temporibus cogitate: *Quia*, inquit, *traditam nobis diuinitus disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & penè dixeram dormientem censura cœlestis erexit: studebant augendo patrimonio singuli & obliti quid credentes, aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotib. religio deuota, nō in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba est viris, in fœminis forma fucata: adulterati post Dei manus, oculi, capilli mendacio colo ri, ad decipienda corda simplicium, callidæ fraudes, circumueniendis fratribus, subdolæ voluntates. Non iurare tantum temere, sed ad hoc etiam peierare. Præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odijs pertinacibus sibi inuicem dissidere. Episcopi plurimi, quos & ornamento esse oportet cæteris, & exemplo, diuina procuratione cōtēpta, procuratores rerum sæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari*, & quæ sequuntur. Quæ quidē eò pertinēt, Auditores, vt intelligamus, multū paleæ pacis tempore in area dominica extitisse. Audite verò, quid persecutione succedente, & tribula aream expurgante factum sit: *Ad primum*, inquit, *statim verba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem suā perdidit, nec prostratus est persecutionis impetu, sed voluntario lapsu se ipse prostrauit. Non expectauerunt saltem, vt interrogati negarent, vt thus accederēt apprehensi. Ante aciē multi victi, sine*

1. Paral. 21.

Tribulatio bonos à malis separat.

Iob. 1. & 2

Aug. li. 1. ciuit. c. 8.

Euseb. l. 8. hist.

Cyp. lib. de lapsis.

Cyprianus.

con-

congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, vt sacrificare idolis viderentur inuiti: vltrò ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Hæc beatus Cyprianus. Quæ quidem omnia nostris diebus nunquid non vidimus sæpe, & adhuc etiam videmus? Certè antequam graues istæ tribulationes orirentur, quas Lutheri, & Zuuinglij, & aliorum pseudoprophetarum hæreses attulerunt, tantum erat paleæ in Ecclesia, quantum area vix capi, & contineri poterat. Nulla prope erat in iudicijs Ecclesiasticis seueritas, nulla in moribus disciplina, nulla in sacris litteris eruditio, nulla in rebus diuinis reuerentia, nulla propemodum recta erat Religio, parumque aberat, ne Christus à Christianorũ cœtibus, & conuentibus excluderetur. Eximius ille & sacri ordinis decor penè perierat: vilissimo cuique ludibrio erant sacerdotes, à populis contemnebantur, despiciebantur, graui diuturnaque laborabant infamia: multa beneficia simul possidere, canes & equos bonis ecclesiasticis alere, concubinam domi retinere, vix peccata esse putabantur. Ebrietas autem etiam laudabatur. Sacramenta verò cœlestia, panis ille diuinus & quotidianus, ita venerat in obliuionem, vt si quis sæpius quàm semel in anno eo refici vellet, tanquam nimis sanctus, & hypocrita notabatur. Sed & ipsa diuina atque tremenda sacrificia debito cultu, atque honore indignissimè priuabantur. Itaque Dei iustitiam, vt ad tanta corrigenda delicta remedijs seuerioribus vteretur, & solitas tribulas per aream circumduceret, nostra flagitia coegerunt. Et quantum paleæ de area dominica auolarit, quantumque inde Ecclesia releuata sit, heresibus ortis, iam videmus. Nam qui facilè de Ecclesia exierunt, atque ad hæreticos defecerunt, qui Christo, & eius Vicario derelicto, vel Luthero, vel Caluino, vel alijs pseudoprophetis se adiunxerunt, quid aliud quàm paleæ erant? Erant certè etiam ante paleæ, erant homines leues, parati circumferri *omni vento doctrinæ*, sed ventus deerat, qui eos circumferret. Erant iam antea ventris, & Veneris cultores, & perlibenter accepissent, ieiunia non prodesse, virginitatem non licere, confessionem non requiri, inutilem & superuacaneã esse satisfactionem, sed nemo eis ista prædicabat. Quid igitur mirum, cùm ventus ab Aquilone exortus aream dominicam perflare cœpit, si multæ paleæ extra aream euolauerint? Atque vtinam iam finis esset: Vtinam qui remanserũt area oĩnò purgata ad aceruos tritici oẽs pertinerent, breui enim flagellis ac tribulis remotis tribulationem exortã conquiescere videremus. Sed quoniam ijdem sumus, qui semper fuimus, & morum emendationem, vel exiguam, vel nullam videmus, ego quidem vehementer metuo, ne grauib. istis incõmodis, quæ hactenus passi sumus, etiam grauiora succedant. Sed paulisper quiescamus.

Ad quid prosint hæreses.

Ephes. 4.

PARS SECVNDA.

EXposuimus breuiter, quid tribulatio sit, nunc de generibus, de multitudine, de varietate tribulationum pauca dicenda sunt. Atque in diuinis quidem litteris tribulationum duo genera nefarijs, scelestisque hominibus parata esse legimus: Vnũ æternarum in gehenna; alterum temporalium in hoc sęculo: *Via peccantium complanata lapidibus: & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.* Quibus verbis vtrumque genus tribulationis breuiter Sapiens complexus est. Nam veluti, si reus quidam per iter asperum ac molestum ducatur ad

Diuersitas tribulationum.

Eccl. 21.

crucem duo genera tormentorum experitur, laborem itineris: & cruciatū mortis: ita etiam hic quidem in terris vita perditorum filiorum quasi via quædam est *complanata lapidibus*; id est, dura, difficilis, laboriosa; atque hæc est tribulatio prior. Deinde post mortem in gehenna manent eos *inferi, tenebræ, & pœnæ*; quæ est tribulatio posterior. Vultis idem alio modo ab eodem Ecclesiastico audire? *Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas; plaga illius non est sanitas*. Magna profectò vis est peccatorum, quæ tamen tanta facilitate perpetrantur. *Omnis*, inquit, *iniquitas*, quodcumque lethale crimen, quamuis exiguum & leue nobis videatur: vna fornicatio, vna ebrietas, vel etiam vnum fornicationis & ebrietatis desiderium, si libera consentiente voluntate plenum perfectumque sit; quasi gladius quidam est bis acutus, atque vno ictu duo vulnera peccatori infligit: Vnū est pœna ac tribulatio tpalis, alterum cruciatus ac supplicium sempiternū. Atque ea est plaga, cuius *non est sanitas*. Nam *in inferno nulla est redemptio*. En quàm lethale venenū bibunt, qui vel semel lethale crimen admittunt.

Duplex pœna peccati.

Eccl. 21.

Sed ne solus Ecclesiasticus duo ista tribulationum genera, nobis comminari putetur, audiamus etiam vnum aliquem ex prophetis. *Quid cogitatis*, inquit Nahum, *contra Dominum? consummationem ipse faciet. Non consurget duplex tribulatio*: hoc est, duo sunt quidem genera tribulationum; sed tamen, qui in hoc sęculo non ob scelera sua priorem tribulationem patietur, is certè in sęculo futuro posteriorem non sentiet. Nam *non consurget duplex tribulatio*. *Recordare fili*, inquit Abraham, *quia recepisti bona in vita tua, Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris*. Addamus adhuc si placet vnum testimonium: *In sex*, inquit, *tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum*. Quæ sunt sex tribulationes? Omnes angustiæ, atque ærumnæ, & calamitates huius vitæ. *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua; septimo autem die Sabbatum Domini est. Non facies omne opus in eo.* Quæ est tribulatio septima? Cruciatus gehennę, & supplicium illud horrendum, quod eos manet, qui post hanc vitam ad Sabbatum beatorum non peruenient: quod quidem propterea septimum dicitur, quia eo ipso tempore impios cruciabit, quo beati in cœlum Sabbatum agent, & tam diu durabit, quamdiu Sabbatum beatorum durabit.

Nahum. 1

Luc. 16.

Iob. 5.

Exod. 20.

Habemus igitur ex diuinis litteris, alias esse temporales, alias æternas tribulationes. Ac temporales quidem tot sunt, vt eas nullus, quamuis perfectus Arithmeticus enumerare possit: non tot sidera lucent in cęlo, neque tot pulueris grana iacent in littore maris, neque tot floribus, aut frondibus prata vel nemora vestiuntur in vere, quot generibus calamitatum atq. ærumnarum obruitur quotidie, ac penè suffocatur generatio filiorū Adæ. At si præsentes tribulationes ægrè numerari possunt, quid agemus cum futuris, quæ non modo mensuras numerorum vincunt, sed etiam temporum spatia ita superant, vt cum ipsa æternitate contendant? Res est sanè admirationis ac stuporis plena, quod vilem hunc abiectumque vermiculum Deus tot ærumnarum procellis ac tēpestatibus iactari voluerit, vt si partes & membra corporis eius percurras, in Oceanum tribulationum à planta pedis vsque ad verticem capitis immersum videas. Si vires ac potentias animæ eius respicias, nullam prorsus inuenies, quæ etiam hic in terris suam gehen-

Tribulationum nō est numerus.

gehennam non patiatur. Si ea, quæ ipsum circumstant, intuearis, cęlum, & terram, elementa, cætera animantia bruta, Angelos, dæmones, omnia videas contra vnum hominem quodammodo conspirasse, vt quasi in centro sphæræ, tanquam scopus quidam constitutus videatur, quo ex omni parte omnium rerum creatarum tela dirigantur. Considera sensum tangendi, quot genera febrium, apostematum, vlcerum, plagarum, eum affligunt? At si multæ sunt ægritudines, multa quoque sunt remedia. Ita est fateor. Sed qualia tandem sunt ista remedia? Num vel vnum inuenitur, quod nos vehementius, quam ipse morbus, hominem ægrotum vexet? Media, pharmaca, potiones amaræ, venarum incisiones, membrorum adustiones, dentium euulsiones, remedia morborum sunt: vt iam ego non mirer, si C. Marius, vt Plutarchus est auctor, posteaquam varices vnius cruris sibi secari magna cōstantia passus esset, alterum crus curari noluit; sed ait: *Non est dignum tanto dolore remedium*. Neque solum cum ægri sumus, sed etiam cum valemus, multum patimur. Nam si æstas est, immodicus calor languere nos cogit: si hiems, immodicum frigus, niues, pruinæ, glacies nos torquent. Deinde sensum gustandi modò fames, modò sitis, modò cibaria incondita, amara, acida, salsa discruciant. Sensus olfaciendi, quot fœtores, quot graues anhelitus, interdum patitur? Sensus audiendi, quod iniurias, quot maledicta, quot mala nuncia audit, quæ veluti acutissimi mucrones vsque ad intimū cordis penetrant? Sensus videndi, quam multa quotidie cernit, quæ non vellet? Quam multa vellet, quæ non cernit? Quam multa etiam grata & pulchra videt, quæ habere non potest? Et quanto attentius in ea defigitur, tantò magis cor desiderio vulneratur, vritur, torquetur. Sensus interni quàm frequenter vanis imaginibus, spectris, somnijs, phantasmatibus deluduntur? Quam sæpe nulla de causa cum in tenebris, vel in cæmeterio, vel in nemore aliquo soli versamur, adeo terribilia monstra ac spectra sibi animus fingit, vt erigantur capilli, frigidus sudor toto corpore manet, ac sæpius ad mortem vsque timeamus. Iam intelligentia, portio animi tam illustris, quanto labore, quanto tempore naturas rerum etiam vilissimarum vix perdiscit: quam sæpe decepta errorem pro veritate complectitur? experiuntur homines docti, quàm vere scripserit Salomon: *Hanc occupationem pessimam*, id est, laboris & afflictionis plenam, *dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea: & mundum tradidit disputationi eorum: vt non inueniat homo opus, quod operatus est Deus, ab initio vsque ad finem*. Sed maior adhuc miseria practicam intelligentiam occupatam tenet, de ea mille immanissimas cogitationes suscipit, vel Chimæras potius sibi fingit, ac mille artes, mille rationes, mille vias excogitat, quibus ad gradus altiores ascendere, & in opinione atque existimatione hominum crescere possit. Memoria custos & thesaurus omnium rerum, quam frequenter nos eludit? Quam sæpe in medio cursu oratores destituit? Cui non aliquando contingit, vt id quod maximè cupit, & quod alias sponte sua occurrisset, recordari nullo modo possit? Veniamus ad volūtatem. Quis, quæso, vnquam enumeret appetitus varios, amores, odia, suspiciones, zelotypias, spes vanas, inuidentias, timores, molestias voluntatis humanæ? Nihil sine formidine aggredi audet. Si male agit, timet iudices, exilium, verbera, ignominiam, cruciatus: si bene agit, timet linguas maledicorum, atque inuidorum: Quid iste dicet, quid iste cogitabit? postremò ti-

Tribulatio ex parte sensuū.

Ipsa morborū remedia crux sunt.

Plutarch. in Mario.

Miseria ex parte intellectus

Eccles. 1. & 2.

Memoriæ

Voluntatis.

niet mortē; videt se omnia relicturū, quæ diligebat, vellet saltem filios diuites relinquere: relinquit onustos ære alieno. Itaque vndique miserrimus filius Adæ aquis tribulationum immersus, qua exurgere possit omnino non videt.

Miseria humana ab extrinseco.

Sed parum esset si omnis hominis labor, ac difficultas ex interna infirmitate ac debilitate sensuum, & membrorum eius proficisceretur, nihilq; ijs, quæ extra hominem sunt, timeri oporteret: Verùm, vt initio dicebamus, cœlum, terra, aqua, ignis, aer, animantia, dæmones, Angeli, mundus deniq; totus contra genus nostrū post Adæ peccatum conspirasse, atque arma sumpsisse videntur. Ille clarissimus fulgor, quem Solē nominamus, nonne aliquando radijs suis ita feruit, vt omnia excoquat, atque adurat? Aliquando adeò procul à nobis recedit, vt omnia frigore constringi, atq. emori patiatur. Terra verò, quæ nostra cōmunis parens esse dicitur, quot homines quotidie suis præcipitijs, voraginibus, tremoribus, hiatibus, ruinis absorbet? Quid de mari, & de eius filijs fluminib. & lacub. dicemus? Quanto in metu sunt qui nauigant mare? Quam ægrè euadunt naufragium? Quam sæpe mortem ante oculos obuersantē vident? Deinde quot piratæ? quot scopuli? quot vada? quot breuia? quot Syrtes? quot Charybdes? quot loca periculosissima, atque importunissima reperiuntur in mari? Vt omittam quantæ sit miseriæ, videre se per alienum elementū, quasi ligneo carcere inclusum, ad arbitrium ventorum pendere de fluctibus, & semper iactari atque agitari potius, quam duci? Porrò flumina quantas sæpe clades adferant ciuitatibus, ante annos fermè 19. tota prope Italia, maximo suo incommodo sensit. Quid verò initio huius anni, tam exiguus fluuius in hac vrbe fecerit, vos melius nostis. Ignis & aer elementa tam necessaria, quid mali non patiunt, cùm Dei Omnipotentis iussu cōtra homines irascuntur? Quam est horrendum, cum domus, aut ciuitas aliqua igni corripitur, haurire tetrum illum odorem, videre volātes globos illos flammarum, sonitum, & fragorem elementi furentis audire? At verò aer, q̃ frequenter leui de causa corrumpitur, & nebulas, caligines, pestes, ægritudines generat? & nimbi, grandines, procellæ, fulgura, tonitrua vnde nobis existunt, nisi ex aere? Neque verò animantia bruta principem suū hoīem reuerentur: nec solum vrsi, tygres, leones, serpentes; sed ēt muscæ, culices, pulices, & alia minutissima animalia, ita hoīem vexant, vt nullā ei quietem impertiant. Atque vtinam sola bruta animalia nobiscum bellum gererent, & nihil hoīes ab hominibus timeremus. Verū non ita res se hēt; Nam præterquā, q. nec terræ, nec maria, nec loca deserta, nec publicæ plateæ, nec priuatæ domus, a furibus, à latronibus tutæ sunt: nullum fere habet homo maiorem & potentiorē, & crudeliorem inimicum, quam alium hoīem. Nonne propter leuissimas iniurias verborū, propter parum terræ, propter opiniones honorum occiduntur homines? Quid? Quod non solum hostes, sed etiam amici, & pacis ac iustitiæ defensores in homines sæuiunt? Neque aliter fieri potest. Quid enim tot carceres, tot patibula, tot rotæ, tot alia infinita genera supplicioru sibi volunt? Et quot præterea sollicitudinibus, & curis propter vxorem, filios, fratres, aliosque coniunctos & necessarios homines cruciantur? Si eos oderis, odium te torquet: si amas, amor te consumit. Qui filijs caret, angitur habendi desiderio: qui habet, angitur amittendi metu. Neque solum corporeos hostes, quos videre, & euitare nobis licet, sed quod multo est infœlicius, etiam incorporeos, à quibus videmur, & quos videre non possumus, habemus.

A Sole. *A Terra.* *Ab aqua.* *Loquitur de inundatione Dilæ, quæ contigit 8. Ianuarij Louanij, Anno 1574.* *Ab igne, & aere.* *A bestijs, & hominibus.*

Ddd Dæmo-

A Dæmonibus. Dæmones enim, qui versutissimi, crudelissimi, & potentissimi numero & viribus sunt, nihil aliud negotij videntur habere, quàm tentandi, decipiendi, vexandi, tribulandi, præcipitandi miseros filios Adæ. *Ab Angelis.* Sancti etiam Angeli nonnunquam Dei iussu in homines arma capiunt: *Gen. 19.* Angeli Sodomam & Gomorrhã euerterunt: *Exo. 6. & seqq.* Angeli tot cladibus Aegyptum affecerunt: *4. Reg. 19.* Angeli tot millia in castris Sennacherib trucidauerunt: Angeli, cum *Iosue 5.* Iosue cõtra Chananæos, & Iebuseos; *2. Mach. 11.* cum Machabæis contra Lysiam, & exercitum eius pugnauerunt: Angeli *Socr. lib. 7. cap. 18.* denique tempore iunioris Theodosij circiter centum millia Sarracenorum in flumen Euphratem præcipitauerunt.

Sed vt ad Epilogum aliquando tandem veniamus; quanquam humanæ tribulationes nullo numero comprehendi possunt, tria tamen sunt quasi capita quædam, & tanquam fontes *Tribulationes præcipua sunt, Pestis, Fames, Bellũ.* tribulationum, Pestis, Fames, Bellum. Pestis eiusmodi tribulatio est, vt breuissimo spatio temporis creberrimas vrbes desertas efficiat Tunc vnus aliũ iuuare non potest, tunc nihil diuitię, nihil honores, nihil parentes & affines possunt: tunc multi sine Sacramentis, sine vlla consolatione atque auxilio spirituali, quasi canes aut equi moriuntur. Fames deinde magnum flagellum Dei est, cùm vides tibi victum deficere, nescis quo te vertas, sentis te mori sine morbo, nec remedium vllum adhibere potes. Inde videlicet multi ad furta, ad homicidia, ad sacrilegia adducuntur. Inde multę ad pudicitiam suam vendendam, & prostituendam impelluntur. Inde quod grauissimum atque acerbissimum est, contra omnia iura naturæ, *4. Reg 6.* aliquando matres proprios filios deuorare coguntur. Bellum postremò quid mali non parit? Agrorum vastationes, vrbium populationes, fortunarum direptiones, stupra, cædes, incendia, nonne fructus bellorum sunt? Quàm multi in hac afflicta, & calamitosa regione ante vnum annum diuites erant, qui nunc sunt pauperes? Quàm multi filios & fratres habebãt, qui modò non habent? Quid? Quòd bellum, vt plurimum pestem & penuriam post se relinquit? Hæc omnia mala atque incommoda, Auditores, Deus partim immittit, partim permittit, tum vt discamus, vnde omnia bona nobis proueniant, tum vt bonis rebus, quas Deus ad vtilitatem nostram creauit, nos in nostram perniciẽ non abutamur. Nos .n. sæpe cùm floremus, & bonis omnibus abundamus, id totum, vel naturæ, vel fortunæ, vel industriæ nostræ tribuimus. Quid igitur Deus? Ego, inquit, ea tibi dederam, tu vero me auctorem non agnoscis? En illa tibi rursum auferam, vt incommodo tuo discas, quis auctor & donator bonorum sit omnium. Nos item cum diuitijs & honoribus, atque alijs bonis affluimus illis vti nescimus, sed ad conuiuia, ad ebrietates, ad scortationes illis abutimur. Quid igitur Deus? Ego, inquit, tibi diuitias dederam, vt inde gradus efficeres, quibus in cœlum ascenderes: vt faceres tibi *amicos de Mammona iniquitatis*, *Luc. 16.* vt vestẽ gloriæ & locum aliquem in cœlo comparares: tu verò contra gradus tibi facis ad gehennam, & tanquam insipientissimus mercator, nihil emis, nisi funem, quo teipsum suspendas. En igitur auferam tibi diuitias, auferam dignitates, vt quando diues & honoratus cœlum intrare non potes, saltem pauper & obscurus ingrediaris. Et nos quidem, Auditores, verè nulla re alia, quàm plagis & verberibus digni sumus: tamen si ad pęnitentiam, ad sobrietatem, ad humilitatem seriò conuertamur, sperandum est omnino, Deum nostrum, qui pius & misericors est, *& præstabilis super malitia*, *Ioel. 2.* tandem aliquando benedictione maledictionem mutaturum. Nec enim ignoratis, quid Patriarcha

Iacob

Gen. 27. Iacob aliquando fecerit, cùm magnopere metuebat, ne maledictionē pro benedictione à patre reciperet, nēpe consilio matris indumenta mutauit, & indutus vestibus primogeniti ad Isaac patrem suum accessit, atque ea demum ratione benedictionem pro maledictione reportauit. Ita nos, Auditores, licet flagellis & tribulationibus dignissimi sumus, tamen si vestes mutemus, si filij primogeniti, id est, Christi Seruatoris nostri indumenta sumamus, quæ sunt innocentia, castitas, sobrietas, cæteræque virtutes, dubium non est, quin benedictionem pro maledictione capiemus, & omnes plagę tribulationum ac flagella cessabunt, quod nobis concedat, qui est in sæcula benedictus. Amen.

CONCIO SECVNDA, DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

DE causis tribulationum verba facturus, Deum effectricem causam illarum constituit, idque sacræ Scripturæ testimonijs confirmat; & quibus plerumque instrumentis Deus nobiscum quasi velitetur, indicat. Duæ deinde statuuntur tribulationum origines, diuina prouidentia, & peccatum; vbi similitudinibus & authoritatibus veteres Philosophi prouidentiam Dei negare ausi, redarguuntur. Duplex docetur esse ratio, quâ nos Deus cruciat, vel ijs scilicet, quæ sine sua culpa nocent; vel ijs, quæ non nisi peccando id agunt, atque hæc suis exemplis illustrata proferuntur. Deum non esse causam peccati ostenditur: Tribus tamen modis Deum ad malum concurrere, nimirum cooperando in bono malis coniuncto, permittendo fieri malum, & ex patrato malo maius bonum eruendo, adductis similitudinibus probatur, & auditores in spem boni eriguntur.

Pars posterior pulchre, vt omnia, docet, hominem, licet in summis gratijs sit creatus, tamen ob inobedientiam morti obnoxium factum, quæ est pœna omnium seuerissima; præsertim cùm non possit euitari: Atq; hinc necessariam esse ad illam præparationem affirmatur. Peccatum non modo mortis, sed & omnium aliarum calamitatum esse causam astruitur, vbi multis aggregatis exemplis docetur, quod calamitates publicas semper præcesserit peccatum, vti & in nostri temporis moribus illud demonstratur. Inde epilogus grauiter peccata, maximè verò frigidam quadragesimalis ieiunij obseruationem, taxat.

INGRES-

INGRESSI Dñica supiore de tribulatione disputationē eo animo sumus, Auditores optimi, vt toto hoc sacro mediæ tēpore, quod est si quod aliud tempus sanctæ tribulationis, in ea versaremur & eam si vllo modo fieri poterit, octo vel decem orationibus absolueremus: & quanquã nobis multa occurrebant, quæ de tribulatione dici potuissent, nos tamen ea, quæ hoc tempore dicenda esse duximus, ad quinque quasi capita reuocauimus. Naturam, varietatem, causas, effectus, remedia siue arma tribulationum. Ac de natura quidem, & varietate diximus concione superiore, nunc de causis, Domino adiuuante, dicemus.

Deus causa effectiua tribulationum.

Quænam igitur est efficiens causa tribulationum? Deus. Ita enim sacræ litteræ vbiq; nos docent. *Bona & mala*, inquit Ecclesiasticus, *vita & mors, paupertas & honestas, à Deo sūt*. Et apud Isaiã: *Ego Dominus & no ē alter, formā lucem & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Ego Dominus faciens omnia hæc.* Et Amos nonne magna voce clamat: *Si erit malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus?* Denique vt alia, prope infinita testimonia prætermittam, sanctus ille Iob, cùm omnes suas opes, cū omnes filios, & filias, cùm ipsam corporis sanitatem vna die perdidisset, cùm eam iacturam partim à Sabæis, partim à Chaldæis, partim ab igne, partim à vento dæmonis arte concitato se accepisse didicisset, num forte dixit, Dominus dedit, diabolus abstulit? Minime vero: Sed quid? *Dominus dedit*, inquit, *Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*. Neque rursum ait: *Si bona suscepimus de manu Dei*, mala de manu diaboli *quare non sustineamus*? Non ita vir sanctus, & sapiens locutus est: Sed, *si bona suscepimus de manu Domini mala*, de eiusdem videlicet manu, *quare non sustineamus*? Quamobrem, Auditores, siue grando, siue pruina, siue aquarum eluuio, siue nimbi, siue procellæ, siue fures, siue latrones, siue Ethnici, siue hæretici, siue Angeli, siue dæmones, siue cęlum, siue terra, nos cruciet quouis modo, & vndecunque tribulatio veniat, ille nobis metuendus, ille orandus, ille placandus est, cuius imperio tres omnes creatæ, siue volentes, siue nolentes obsequuntur. Ipse est, qui armat *creaturam ad vltionem in micorum*. Pro ipso pugnat orbis terræ *contra insensatos*. Denique *ignis, grando, nix, glacies spiritus procellarum*, cum in homines irascuntur & sæuiunt, quid aliud quæso *faciunt*, quam *verbum eius*? Scribit in Recognitionibus B. Clemens, Deum in die vltimi iudicij quasi generali conflictu, cum flagitijs & sceleribus hominum peruito rum pugnaturum, & tunc futuram magnam illam tribulationem, quam Dominus tanto ante prædixit, qualis neque fuit ab initio, neque postea erit. Sed interim ne forte putent homines, Deum semper dormire, vt idem Clemens ait, frequenter ad nos cum suis militibus excurrit, & breuibus prælijs nunc vno in loco, nunc alio aliquã clade hostes suos afficit. Ponamus exemplum vnum aut alterum. Corrumpitur interdum aer, generatur inde pestis, quæ breuissimo tempore multa millia hominum absumit. Alio tempore oritur bellum inter duos reges, & omnia stupris, & rapinis, cædibus atque incendijs replentur. Rursum alias niuibus liquefactis intumescunt flumina, & magna detrimenta ciuitatibus adferunt. Crebro item cum arbores vbique florent, & in agris virentes segetes magnam spem vbertatis ostendunt, repente Aquilonibus flantibus

Eccles. 11
Isai. c. 45.
Amos. 3.
Iob. 1.
Ibidem. 2.
Sap. 5.
Psal. 148.
Marc. 13.
Deus per tribulationes nobiscū velitatur.

tibus gelu & frigore omnia constringuntur, & pereunt. Quid ista esse putatis? Solú res quasdam naturales, cęli ac planetarũ effectus? Ita sanè philosophantur, qui Deum ignorant: sed reuera secũdum oracula prophetarum, milites Dei sunt, qui cum uitijs nostris confligunt. Idcirco verò perpetuo tribulationes istæ non durant, neque mundum totum euertunt, quia tempus generalis conflictus nondum venit. Itaque imperat Deus pesti, penuriæ, aquis, pruinis, frigoribus, vt sint quasi equites quidam leuis armaturæ & cum ad nos celeriter excurrerint, seque nobis ostẽderint, & aliquo damno atque incommodo nos affecerint, gradum paulatim reuocent, & in castra se recipiant. Sed potentiam suam Deus eò potissimum ostendit, quòd non strenuis militibus, sed muribus, culicibus, muscis, maximas, potentissimasque gentes debellare solet. Hinc Ægyptum non vrsis & leonibus, sed muscis, & ranis, & locustis deuastauit. Hinc Azotum, vt liber primus Regum narrat, murium multitudine pene totã deleuit. Hinc mœnia vrbis Iericho, non arietibus, vel magnis globis bõbardarum, sed solo clãgore sacerdotalium tubarum euertit. Hinc etiam tempore Gedeonis lagenarum cõplosione, tubarumque sonitu castra Madianitarum fudit. Hinc ad preces Episcopi Iacobi, Nisibin vrbẽ à diuturna obsidione solis culicibus liberauit. Nã vt Theodoretus scriptum reliquit, cùm Sapores rex Persarum eã vrbem obsideret, Episcopus eius loci B. Iacobus à sãcto Ephrem Syro, alijsq; pijs viris rogatus conscendit mœnia, & vt vidit multitudinem barbarorum tanquam locustas omnia quaqua versum repleuisse, id vnum à Deo precatus est, vt minutissimis animalculis quales sunt culices, tumorẽ eorũ comprimeret, & superbiam cohiberet. Repente verò immisit Deus quasi nubes & examina culicum in exercitum barbarorum, qui nares equorũ & elephãtorum ingressi, mox eos huc atq; illuc sine ordine currere, bacchari, furere, & tota castra turbare, ac dissipare in pũcto temporis coegerunt. Habemus igitur Deum efficientem causam esse tribulationum.

Exod. 8. *1. Reg. 5.* *Iosue 6.* *Iud. 7.* *Theod. l. 2. hist.*

Sed quænam est via, quæ porta, per quã tribulationes in orbem terrarum intrarũt? Duas, Auditores, video esse quasi portas, quibus tribulatio ad nos venit: vna est prouidentia Dei: altera peccatum, ac præcipuè primum illud quod in paradiso à parentibus humani generis cõmissum est. At vt de prudentia, quæ prior est, prius etiam disseramus, non defuerunt olim Philosophi, si tamen eo nomine digni sũt, qui omnem prouidentiam ac procuratio nem rerum humanarum à Deo sustulerunt, quorum princeps (vt Lactantius docet) Democritus & Epicurus videntur fuisse. Quoniam enim in otio viuere, & vacare ab omni munere pulcherrimum quiddam esse iudicabant, atq; adeò pulchrum, vt in eo potissimùm summum bonum collocarent, propterea ne miserum Deum facere viderentur, si ei totius mundi procurationem imponerent, ab omni cũ mundi gubernatione atq; administratione suis sententijs liberauerũt. Quã præclaram philosophandi rationem Lutherus quoque & posteri eius amplexi, quoniã durũ ac difficile esse censebant, certis diebus à carnibus se abstinere, sacerdotes, & monachos vxores non ducere, peccata per confessionem & pœnitentiam expiare, docere cœperũt, nihil horum à Deo esse profectum. Neque id solùm, sed Deo etiã ista omnia displicere. Peruersi Philosophi isti sunt, Auditores, qui secundũ suas cupiditates Dei voluntatẽ metiũtur: ad quem modum, si ratio esset in belluis, quælibet sibi similem Deum esse contenderet. Longè aliter Prophetæ, aliter Apostoli, aliter Deus ipse nos docuit. Et quidem tantum interest inter Philosophorum & Prophetarum de Deo cognitionem, vt B. Iustinus

Duplex origo tribulationũ. *Quidam prouidentiam Dei negarunt. Lactant. l. de falsa religione, in principio.* *Iust. orat. Paren. ad gentes.*

stinus sapienter annotauit, quantũ inter duos homines, qui de sẽtẽtia Regis contenderent, & eorum alteri rex ipse mentem suam aperuisset, alter regem ne vidisset quidẽ vnq̃; sed ex suo sensu, de sensu regis diuinare vellet. Ita.n. Philosophis laborantibus in inuestigatione veritatis, & ex motibus, signis, coniecturis, effectibus de Deo iudicantibus, atque inde in varias, & sæpe cõtrarias vias abeuntibus, Deus Apostolos & Prophetas elegit, & alios scriptores sanctos, quibus seipsum inspiraret, eosque docuit, se rerũ omniũ etiam vilium, & minutarum curam gerere, & sine labore, sine molestia, sine sollicitudine, sine fatigatione, sũma quadã pace, & trãquillitate res omnes creatas conseruare, dirigere, guberna re. Audi prophetã Ezechielem: *Iniquitas*, inquit, *domus Israel, & domus Iuda magna est nimis valde, & repleta est terra sanguinibus, & ciuitas repleta est auersione.* Quamobrem? Rogo, quę hęc iniquitas? *Dixerunt enim*, inquit, *Dereliquit Dominus terram, & Dominus nõ videt. Igitur & meus non parcet oculus, neque miserebor*. Et quam grauiter offenditur Deus perniciosa ista hæresi, quæ diuinam prouidentiam tollit? Audi Sapientem: *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est ei cura de omnibus.* Et, *Attingit igitur à fine vsque ad finem fortiter, et disponit omnia suauiter.* Et alibi: *Tua autem, Pater, prouidentia ab initio cuncta gubernat*. Audi verbum ipsum Patris ore proprio diuinam prouidentiam predicans: *Nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadit in terram sine patre vestro? vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt?* Quid? Quòd non scripturæ solùm, sed & ordo iste pulcherrimus, quo res tam varias, tam dispares, tã diuersas, tam inter se naturis & locis dissidentes gubernari cernimus, prouidẽtiã aliqñ in mũdo esse clamat? Veluti si citharam aliquam (vt ait magnus Athanasius.) audires è lõginquo variò æquabiliter concentu resonantem, etiamsi citharœdum non videres, tamen statim intelligeres, eam nõ per se moueri, nec ab aliquo mure, aut fele, sed ab homine, eoque docto & perito pulsari: Et si currum, vel nauim procul cerneres summa quadam ratione, atque ordine procedere, saxa declinare, vias meliores eligere, etiãsi aurigam, vel magistrum nauis non videres, esse tamen & aurigam, qui currum, & nautas, qui nauim, dirigerẽt, minimè dubitares.

Ezech.9. *Sap.6.et 8.* *Ibid.14.* *Matt.10.* *Athan. Orat. cõtra Idolo.*

Cum igitur extra controuersiã sit, mũdum hunc vniuersum diuina prouidentia gubernari, quonam pacto, quæso, ratione prouidentiæ Deus auctor tribulationum dici debet? Duobus modis. Interdum ijs homines cruciat, quæ sine vlla sua culpa alijs nocent: interdum ijs, quæ non nisi peccando id agunt. Quod attinet ad primum modum, multa sunt exempla: Cùm ignis domum comburit, cùm lupus deuorat agnum, cùm pestis hominem occidit, nulla sua culpa id faciunt, at non sine prouidentia Creatoris. Quare sine culpa? Quare non sine prouidentia? Sine culpa, quia, naturam sequuntur suam: non sine prouidentia, quia naturæ leges à diuina prouidentia datæ sunt. Etenim Deus, vt B. Iustinus, & B. Augustinus docent, duo genera rerum in hac vniuersitate esse voluit: vnum temporalium, alterum æternarum. Et quidem res æternæ, vt Angeli, vt cœli, vt Sol & Luna, & stellæ cæteræ, generatione non egent, vt conseruentur. Sicut etiam homines, cùm adepta corporis immortalitate, æquales Angelis erũt, neque nubent amplius, neque nubentur. Res verò fluxæ & caducæ, quæ diutius permanere non possunt, ortu atque interitu opus habent, vt alijs recedentibus, alię succedant, & eo modo si non res singulæ, saltem singula rerum genera conseruentur, non secus atque in oratione fieri videmus, vbi non omnes voces sonant at-

Dupliciter Deus nos cruciat. *Aug.l.4. confess.cap. 20.*

que audiũtur simul, id enim fieri non potest, sed ordine quodam alijs abeuntibus, alijs venientibus oratio conficitur. Est vero in hoc genere rerum eiusmodi ordo à diuina prouidentia constitutus, vt semper debilius potentiori cedat, atque ad eum modum vnum alatur & conseruetur ex alio. Leo fortior est oue, igitur iure suo deuorat ouem, & conseruatur. Ouis fortior est herbis, igitur iure suo pascitur herbis, & conseruatur. Herbæ terra sunt fortiores, igitur iure suo succum trahunt ex terra, & conseruantur. Pari ratione cum doles capite, vel pede, ille dolor ab humore quodam efficitur, qui est potentior & fortior corpore tuo, atque idcirco sine culpa sua optimo iure dominatur, & vincit: Ea est enim lex æqua & bona prouidentiæ Dei.

Deus nos per peccatores punit.

Veniamus nunc si placet ad alterum modum, quo utitur Deus ad homines cruciandos, non sine culpa eorum, qui cruciant. Cum latrones in siluis uiatores uel spoliant, uel occidũt: cum hæretici nostri temporis more ueterum persecutorum sacerdotes, & monachos uexant: cùm auari mercatores suis usuris multos pauperes de diuitibus, & multos mendicos de pauperibus faciunt: cùm iudices & aduocati lites semper protrahẽdo miseros homines ad extremam paupertatem redigunt: cùm petulantes iuuenes parentum pecunias in sphæristerijs perdunt: cùm aliqui bis nequam non contenti soli perire, etiam alios à proposito piè sancteque uiuendi reuocant, uel impediunt, magnæ certè tribulationes, sed non sine graui culpa eorum accidunt, qui auctores earum existunt: dum enim hæc agunt, Dei legem non solùm nõ seruant, sed etiam violant. Nec enim Deus tantum non præcipit, sed apertè etiam prohibet furta, homicidia, vsuras, iniquitatem, petulantiam, improbitatem. Num igitur ista sine prouidentia diuina fiunt? Nullo modo. At quo pacto fieri potest, vt se Deus in eiusmodi sceleribus immisceat? Tribus modis. Primum cooperando in eo, quod bonum est: deinde permittendo fieri, quod est malum: postremo ex patrato iam malo maius aliquod bonum eruendo.

Deus non est author peccati.

Sed antea tamen quam hoc explicemus, à nostra oratione immanis ista blasphemia remoueatur, qua noui Euangelistæ, Melanthon & Caluinus, Euangelium suum ornare voluerunt, quòd Deus sit auctor peccatorum: Deus enim, qui summum ac sempiternum est bonum, peccati auctor esse non magis potest, quàm humor exsiccare, quàm frigus calefacere, quàm æstus refrigerare: *Mundi sunt oculi tui*, inquit sanctus Habacuc, *ne videas malum, & respicere ad iniquitates non poteris*. *Odio sunt Deo impius, & impietas eius*, ait Sapiẽs. Deinde quis prohibet peccata? Deus. Quis punit in hoc mũdo peccatores? Idẽ Deus. Quis illis in seculo futuro parauit gehennam? Nõne Deus? Et vnde igitur credibile est auctorem esse peccatorum Deum? Absit omnino, absit ab animis & vocibus piorum tam immanis blasphemia. Sed tamen tribus illis modis, quos diximus, sceleribus hominum se interserit Dei prouidentia.

Habac. 1.

Sap. 14.

Quomodo ad malum concurrat.

Primùm cooperando in eo, quod bonum est. Nihil enim est tam malũ, quod aliquod bonum coniunctũ non habeat, & nullum est tam exiguum bonũ, quod à Deo, fonte & Oceano bonorum omnium, non fit. Accipe hominem claudum, vt hoc exemplo rem totam illustrem. Quid est hominem claudicare? Est ambulare; sed peruerse. Ambulare bonum est, peruerse malum. Vnde homo habet illud bonum, quod ambulet? Ab imperio volũtatis, à spiritibus, musculis, neruis, alijsq; instrumentis animæ motricis. Vnde illud malũ, ꝙ puerse? Num à voluntate? Non certè. Mallet enim, si posset non claudicare. Vnde

de igitur? A tibiæ nimis breuis, vel nimis curuæ peruersitate. Ad eundem modum cùm latro viatorem occidit, & manum extendit, gladiumque vibrat, & eum perimit, quem non debet. Quod igitur manum extendat, & gladium vibrat, & bonum est, & à Deo est. Alioqui etiam carnifex, & milites peccarent, cum simili ratione manus extendunt, & gladios vibrant. Quod verò eum perimit, quem non debet, malum est, & non a Deo, sed à sola hominis iniqua, & peruersa voluntate est, quam quidem Deus nec impellit, nec hortatur, nec iuuat ad malum; sed tamen permittit agere, quod cupit: qui est secundus modus; quo se Deus in peccatis admiscet. Et quanquam posset malum non permittere, & si non permitteret, non fieret; tamen quia humanam voluntatem liberam creauit, & vt magnus Dionysius docet, non est Dei corrumpere, sed conseruare naturas: *melius esse iudicat*, vt verbis vtar D. Augustini, *de malis bona facere, quam nulla mala esse permittere*. Et hic est tertius modus, & postremus, quo in peccatis locum prouidentia Dei habet. Quare tu pateris domi tuæ ligna comburi? Quia vides maiora bona inde tibi nasci, quàm sit damnum illud paucorum lignorum: nempe inde coquuntur cibi, calefiunt homines, illustratur domus. Pari ratione Deus nunquam peccata vlla esse sineret, nisi tã esse potens vt valeret, tam prudens vt sciret, tam bonus vt vellet maiora bona ex iis efficere. Quod maius malum esse potuit, quam tot Prophetas, tot Apostolos, tot Martyres, & Christum ipsum verum Filium Dei occidi? Num Deus impedire non potuit? Facillimè. Sed noluit. Et nunc quantam gloriam, & felicitatem ipsis, qui passi sunt, quantam laudem & honorẽ Deo, pro quo passi sunt, quantam vtilitatem, quantam salutem, quãta commoda, quanta emolumenta to-ti mundo mortes & passiones eorum attulerunt? Nec vnquam Ecclesia persecutiones Ethnicorum vel hæreticorum passa est, quin effecta sit clarior, illustrior, melior, doctior, vigilantior, ac demum tanquam aurum in fornace purior non exierit. Quæ cum ita sint, hoc etiam tempore, Auditores, licét omnia sacra & prophana miscean, & sursum ac deorsum ferri videamus, sperandum est tamen, cùm non sit abbreuiata manus Domini, ex tantis malis magnum aliquod bonum Deum effecturum, & post tam sæuas tempestates, & procellas aliquando quietem & serenitatem redituram.

Deus mala nõ permitteret, nisi de malis bona facere posset.

PARS SECVNDA.

Dvas esse dicebamus quasi vias, vel portas, quibus ad nos ingrediuntur tribulationes, prouidentiam Dei, & peccata nostra. De priore iam diximus, nunc de posteriore dicamus. Homo igitur, si naturam eius duntaxat considerare velis, talis initio creari debuit, vel certè potuit, quales sunt res cæteræ, quæ secundum legem diuinæ prouidentiæ ærumnis, & calamitatibus, & ipsi morti obnoxiæ sunt: cum semper infirmior ac debilior à potentiore, & fortiore consumatur: sed tamen voluit Deus singulari gratiæ beneficio hominẽ ita creare armatum, atque instructum, vt posset, si vellet, & morte, & miseriis esse superior. Itaque sicut carnes, quæ natura sua facilè corrumpi solent, arte quadam cõdiuntur sale, & conseruantur: sic etiam hominem per se, ac natura sua mortalem & fragilem, Deus mirabili quodam artificio gratiæ suæ sale ita condiuit, vt si salem illum retinere vellet, neque vnquam moreretur, neque vllas ærumnas, vel calamitates pateretur. Poterat verò salem retinere, si mandatum, quod

Homo in maximis gratiis conditus.

Simile.

acceperat, quod vnum & facillimum erat, conseruare voluisset. Quis hoc docet? Spiritus sanctus. Sic enim loquitur apud Ecclesiast. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui: adiecit mandata & præcepta sua: si volueris mandata seruare, conseruabunt te.* Verum noluit Adam seruare mandata. Quid igitur Deus? Itane, inquit, durum est tibi salem retinere? Non vis mandata seruare, nec illa conseruabunt te. More igitur rerum cæterarum naturæ tuæ relictus corrumperis, & putresces. Nam *puluis es, & in puluerem reuerteris*. Atq. eo die totum humanum genus vna sententia morti adiudicatum est. Magnum profecto iudicium, & quod vnum abundè sufficeret, si oculos cordis apertos & purgatos haberemus, ad omnem peccati grauitatem, & magnitudinem aperiendam. Seuera illa sententia fuit, qua Deus Pharaonem cum omnibus curribus, & equitibus suis, ita fluctibus Erithræi maris inuoluit, vt ne vnus quidem euaserit: seuerior adhuc fortasse illa, qua Sodomam & Gomorram, & alias nonnullas ciuitates igne & sulphure demisso de cœlo cōflagrare voluit: seuerissima verò illa, qua totum orbem temporibus Noe, & omnes homines, qui tunc viuebāt ijs exceptis, qui in arca erant, aquis diluuij interfecit; sed nulla sentētia, nullum iudicium cum isto comparari potest, quo propter vnum Adæ peccatum omnes homines, qui vnquam futuri essent, etiamsi mundus mille myriades annorum permaneret, certissima morte condemnati sunt. Grāde certe peccatum, immane scelus, quod tam seuera atque atroci sententia puniri debuit. Scribit quidem Galenus, nescio quem extitisse, qui se remedium contra mortem habere profiteretur: at ille idem seipsum suo remedio liberare non potuit. Scribit quoque Tertullianus, Menandrū hæreticum iactare solitum fuisse, omnes qui suo baptismo abluerentur, mox euasuros immortales. Verùm ne ipse quidem suo tam potenti baptismo mortem suffocare potuit. Nā & ipse mortuus est, & discipuli eius omnes mortui sunt: nec solùm isti, qui mille mortib. digni erant, sed oēs ēt Patriarchæ, oēs Prophetæ, oēs Apostoli mortui sunt. Magnus ille Ioannes, quo *maior inter natos mulierum non surrexit*, mortuus est. Ipsa Deipara Virgo, omnium rerum creatarum longe optima, & sanctissima mortua est. Enoch & Elias nondum mortui sunt, sed morientur tamen. Denique Filius Dei, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*, tamen propter aliena peccata & ipse mortuus est. Quare quicquid stulti homines vaticinentur, & somnient, nihil certius nobis esse potest, quàm quód cùm nascimur, sententiam mortis nobiscum adferamus, & simus omnes similes illis ægrotis, de quorum vita medici omnes iam desperauerūt, sed solum varijs potionibus aluntur, & sustentantur, vt vnum, aut alterum diem diutius viuant, & vel testamentum facere, vel peccata confiteri sacerdotibus possint. Ita enim nos omnes, non ideo comedimus, bibimus, dormimus, vt nunquam moriamur: id enim fieri non potest; sed vt ad paucos dies vitam nostram producamus, atque interim operibus bonis, eleemosynis, ieiunijs, precibus, nos ad mortem præparemus: vt quemadmodum piratæ in medio mari à satellitibus Regis cōprehensi ad littus perducuntur, vt in patibulis ibi suspendantur, spem vitæ longioris non habent, quàm sit spatium illud maris inter nauem & littus interiectum: ita nos omnes, qui mare sæculi huius nauigamus, quasi piratæ quidam à ministris diuinæ iustitiæ iamdudum cōprehensi, captique tenemur, & cùm ad certum quendam locum ætatis nostræ peruenerimus, ibi sine dubio absque vlla misericordia trucidamur.

Eccl. 15.

Ob inobedientiam addictus morti.

Gen. 3.

Exod. 14.

Gen. 19.

Gen. 7.

Seuerissima pœnarum oīum cōtra Adā & genus humanum lata.

Tertu. lib. de aīa prope finem.

Mors ineuitabilis.

Matt. 11.

1. Pet. 2.

Simile.

mur. Et nos hoc scimus, Auditores, & tñ in itinere tam funesto libet cãtare, libet saltare, libet iocari, libet inebriari, libet luxuriari. Væ miseris nobis! Quid faceremus, si nõ ad mortẽ, non ad iudiciũ illud horrendum, & formidabile, sed ad conuiuium, vel ad nuptias pergeremus?

Peccata nostra sũt causa mortis.

Rom. 5.

Habemus igitur, peccatum primi hominis fuisse, quod morti immanissimæ, & teterrimæ belluæ aditum aperuit, quod etiam diuinæ Scripturæ non tacent: *Per vnum hominem*, inquit Apostolus Paulus, *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit*. Et in libro Sapientiæ loquitur Spiritus sanctus, & ait: *Deus creauit hominem inexterminabilem. Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarũ*. Et rursum; *Deus*, inquit, *mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum: sed impij manibus & verbis accersierunt illam*. quasi dicere velit, Non cupit Deus, vt homines moriantur, sed tamen rectè se habet fustis super dorsum asini, & aptissimè pendent fures in patibulis. Itaque sicut iudex non mentitur, cum ait latroni, Non ego te latro suspendo, sed furtum tuum est, quod te agit in crucem: sic etiam Deus, licèt impios & nefarios homines morte damnauerit, rectissimè tamen dicitur, mortem non fecisse, propterea quod nunquam eam in humanum genus immisisset, nisi antea homo peccasset. Iam verò quod de morte dictum est, idem de fame, siti, de frigore, de morbis, de vulneribus, de alijs ærumnis, & calamitatibus potest, ac debet intelligi. Siquidem omnis exercitus tribulationis, ducem suum atque imperatorem sequens, mortem videlicet, per eandem peccati portam ad nos venit, & sicut de morte legimus in Apostolo, *Stipendium peccati mors*: ita de tribulationibus cæteris legimus in Prouerbijs, *Miseros facit populos peccatum*. Magnus Basilius, & qui eum sequitur D. Ambrosius, rosas sine spinis ante peccatum fuisse confirmant; postea verò quàm propter peccatum terræ dictum est, *Maledicta terra in opere tuo: spinas & tribulos germinabit tibi*, natas quidem esse spinas sine rosis, sed nõ rosas sine spinis. Ex quo intelligimus, si priùs homo non peccasset, habituros nos fuisse sine spinis, sine vlla molestia virentes rosas, multas & magnas voluptates: postea verò quàm peccauit, posse quidẽ nos tribulis, hoc est, tribulationibus varijs sine vllo genere florum, hoc est, consolationis abundare; sed vllo flore, vlla delectatione frui, quæ spinam suam molestia admixtam non habeat, nullo modo posse. Ante peccatum, via quæ ducit ad cœlum quasi planities quædam florentissima, & pulcherrima: nunc verò post peccatum, mons est arduus, & præruptus, spinis, feris, latronibus plenus.

Sap. 2. & 1.

Imò & reliquarum aliarum miseriarũ.

Rom 6.

Prou. 14.

Bas. orat. 5. Hexa.

Amb. li. 2. Hexa. 11.

Gen. 3.

Non Adã tantum, sed & nostra.

Verũ enimuerò, Auditores, æquũ non est, vt solum de primo nostro parente conqueramur: non enim propter illud primum, & vnum Adæ peccatum duntaxat, sed etiam propter innumerabilia, quæ addidimus, & addimus quotidiè, tribulationes ad nos veniunt. Legite sacras omnes & ecclesiasticas historias, & apertè videbitis, nullas vnquã persecutiones, nullas afflictiones, nullas plagas, nulla flagella in Ecclesia extitisse, quib. aditũ hominũ peccata nõ pbuerint. Afflixit Deus olim gẽtem Hebræorũ, nũc per Philistæos, nunc per Madianitas, nunc per Assyrios, nunc per Romanos: at semper ante peccauerant, & Deum ad iracundiam prouocauerãt, vt liber Iudicum, libri Regum, liber Tobiæ, liber Iudith, & libri omnium Prophetarum docent. Afflixit olim Deus Ecclesiã Christianorũ per Nerones, per Domitianos, per Decios, per Diocletianos, per alios tam multos, & tam acerbos persecutores: at

ex

Cypr. lib. de lapsis. Euseb. lib. 8. hist.

ex B. Cypriano, & ex Cæsariensi Eusebio Dominica superiore ostendimus, earum omnium persecutionum causam fuisse vitia Christianorum. Afflixit Deus olim Africam, Italiam, Hispaniá, Galliam, partim per Hunnos, partim per VVandalos, partim per Gothos: at eas plagas peccata hominum exegisse, cùm D. Augustinus in epistola, quæ est de afflictionibus piorum, tum Victor Africanus in lib. de VVandalica persecutione, constanter affirmant. Afflixit olim Deus, & nunc etiam frequenter affligit populum suum, modò fame, modò bello, modò peste, modò grandine, aut pruinis, modò terræmotibus, modò aquarum eluuionibus: at horum omnium causam esse peccata, Magnus Basilius & D. Gregorius Theologus luculéter ostendunt. Afflixit Deus Ecclesiam Græcam per immanes illas & truculentas belluas Imperatores, vel tyrannos potius Turcarum: at quis ignorat, Græcos in Spiritum sanctum fuisse, & esse blasphemos? & cúm in Concilijs, Lateranensi, Lugdunensi, Florentino errorem suum apertissimis Scripturarū testimonijs côuicti reuocauerint, semper tamen ad vomitum suum, more canum, redijsse? Quis nescit Græcorum superbiam nunquam æquo aío Romano Pontifici pastori, ac doctori vniuersorū obtéperare potuisse? Quis item ignorat, apud eos ebrietatem, comessationes, saltationes, aliasq. insanias semp regnasse? Et qm̄ adhuc hæresis, & schisma, & corrupti mores apud eos manent, ideo etiam virga Dei, & flagellum super eos manet.

Aug. epist. 122. Victor lib. de persecut. VVandalic.

Basil. orat. de fame & siccit. Greg. Nazianz. orat. de grandine.

Sed vt ad nosipsos tandem veniamus, afflixit Deus, & affligit tot plagis calamitosam hanc prouinciam, vt pestem, penuriam, bellum, quæ alias seorsum mitti solent, vno tempore in nos irruisse videamus. At nimis est cæcus, qui causas horum malorum non videt. Non est, quod elementa, vel sidera, vel homines, vel dæmones accusemus, cùm radix amara tribulationum nostra dissolutio, atque socordia in conseruanda & tenenda fide, nostra corrupta ac deprauata vita, qua spiritum ferè extinximus, nostra scelera atque flagitia, quibus grauiter offendimus, fuerint. Nūc enim nihil noui nobis accidit, olim hæc prædicta & prænunciata nobis sunt. *Si autem*, inquit Spiritus sanctus per os Dauid, *dereliquerint filij tui legem meam, & in iudicijs meis nō ambulauerint: si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint; visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Et apud Aggæum; *Hæc dicit Dominus exercituum; Ponite corda vestra super vias vestras: Seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis saturati: bibistis & non estis inebriati; operuistis vos, & non estis calefacti: & qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus & intulistis in domum, & exsufflaui illud. Quam ob causam, dicit Dominus exercituum? Quia domus mea deserta est, & vos festinastis vnusquisque in domum suam: propter hoc super vos prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret germen suum, & vocaui siccitatē super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & quæcunque profert humus: & super homines, & super iumenta, & super omnem laborem manuum.* Alloquitur Propheta sanctus populum Hebræum, eumque vehementer reprehendit, quod cum de captiuitate Babylonis redijsset, & primum omniū de ædificanda domo Dei cogitare debuisset, ipsi de suis priuatis rebus, de suis domibus, de suis vineis, de suis facultatibus cogitauit. Atque ea de causa demonstrat posteriorē calamitatē penuriæ, ac sterilitatis accidisse. Quæ tota reprehensio

Ps. 88.

Agg. 1.

vtinam

Auersio flagellorũ conuersio ad Deũ.

vtinam in nos, atque in nostra tempora non aptissimè conueniret, Auditores: An obliti estis ante paucos annos similia ijs, quæ nunc patimur, huic toti prouinciæ accidisse? an etiam simul non recordamini, quàm celeriter tanti motus & tumultus conquieuerunt? Quid igitur cessante tribulatione agere debuissemus? Certè vnusquisque pro virili sua parte, emẽdationi morum, conuersioni hæreticorum, Ecclesiæ denique ædificationi operam dare debuimus, vt suus cultus atque honor Deo imprimis, deinde sanctis Sacramentis, templis, altaribus, redderetur. Sed nunquid fecimus: Nunquid non festinauerunt omnes in domos suas, & domus Domini deserta est? Quis damna temporalium bonorum primo quoque tempore resarcire non voluit? At de fidei & religionis, de morum & pietatis damnis, quam pauci solliciti fuerunt? Cui domus euersa & combusta fuerat, nunquid eam iterum ædificauit? Cui arbores succisæ nunquid eas iterum plantauit? Cui pecora vel iumenta sublata, nunquid ea iterum sibi comparauit? At num aliqui de instauranda Ecclesia, de sanandis hæreticis, serio cogitauerunt? Num qui beneficia malè parta habebant, ea restituerunt? Num qui de beneficijs Ecclesiæ viuunt, & qui nihil agunt pro Ecclesia, nunc saltem horas Canonicas legere inceperũt? Num festi dies, vt Christianos decet, non conuiuijs & lusionibus, sed sanctis precibus & lectionibus iam celebrãtur? Num auaritia, impudicitia, simonia, ebrietas, aliaque tam multa vitia, quæ nobis antea dominabantur, nunc tolluntur, vel saltem minuuntur? Num hoc sacrum & venerabile Quadragesimæ ieiunium sanctè & religiosè seruatur?

Mala Quadragesimæ obseruantia.

Exposuerunt quidem Episcopi vestri sanctè & sapienter in sua Mechlinien si Synodo, sine periculo lethalis criminis sacrosanctum hoc ieiunium non posse violari, sed quam multi enumerantur Louanij, qui sine vllo scrupulo, solennissimum, antiquissimum, celeberrimum, saluberrimumq. hoc ieiunium temerare non metuunt?

At inquis, imò verò, vel omnes, vel penè omnes ieiunamus: nam & à carnib. atq. ouis nos abstinemus, & semel duntaxat prandemus in die. Ita est, fateor, semel prandetis; sed cœnatis etiam semel. Minimè verò, inquis. Nec. n. cęna, sed cęnula vocatur, quã ad vesperã sumimus. At cęnula ista vestra, si talis est, qualẽ audio, non minus violat ieiunium, quam si vocaretur cęna. Intelligo enim apud plerosque hoc solum differre cęnulas a magnis cęnis, quod in cęnulis non totæ mappæ super mensas extenduntur: alioqui & panis, & ficus, & vuæ, & pisces, & olera, & alia permulta in cœnulis istis comeduntur, atque interim ieiunium sacrosanctum irridetur, & *propter escam* perit anima, pro qua *Christus mortuus est*. Quid igitur, si rursum plagæ, rursum flagella, rursum tribulationes nobis immittuntur? Nam si prioribus erudiri, atque emendari voluissemus, certè posterioribus opus non fuisset.

Rom. 14. 1. Cor. 8.

Quamobrem, Auditores, si cessare cupimus tribulationes, ad radicem securim ponamus, emendemus vitam, corrigamus mores, expiemus peccata, serio & ex animo conuertamur ad Deum; & tum sine dubio, qui nos iuste pro peccatis afflixit, idem ipse pro misericordia & benignitate consolabitur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO

TERTIA

DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

DE fructibus Tribulationum hæc tertia agit oratio. Atque in primis explicatur, quomodo tribulatio secundum triplicem respectum bonitatem aut malitiam sortiatur, quæ in progressu diligenter enucleantur. Hinc fructus malus tribulationis, quem in mala terra producit, triplex assignatur. Primus est iactura bonorum temporalium, vbi multos ob solam apprehensionem falsi mali affligi ostenditur. Secundus est lapsus in omnia vitia, cuius rei potissima docetur esse causa impatientia, quod in ethnicis, fidelibus, & omni genere peccatorum probatur. Tertius est obstinatio in malo, quæ & illa originem suam impatientiæ debet. Descenditur deinde ad enumerandos fructus bonos, quos tribulatio in mala terra profert, quorum itidem tres. Primus, quod per tribulationes a certis flagitijs probibeantur improbi. Secundus, quod eæ prouidentiam Dei illustrant, alijsque exemplo sint, vti historijs sacris, & profanis confirmatur. Tertius, quod insuper misericordiam & iustitiam diuinam arguant, quod exemplo Solis explicatur, & suis rationibus stabilitur.

Parte secunda quinque indicantur modi, quibus Dei prouidentia bonorum, & malorum vitam gubernare posset, & cur vltimo, quo bonis & malis indifferenter bona vel mala indulget, in hoc mũdo potissimum vtatur, & cur vicissim non cæteris vti velit, causæ assignantur. Præterea quatuor adferũtur causæ, quare Deus impijs sæpe bona temporalia, etsi non donat, tamen permittit: quarum prima est, ob libertatem arbitrij nobis congenitam. Secunda, ob inexhaustam Dei misericordiam, qua varijs modis homines ad se trahit. Tertia, ob iustitiam diuinam, quam tribus modis exercet. Quarta, ob electorum vtilitatem. Tandem spiritualium bonorum, quæ non nisi bonis contingunt, præstantia declaratur, similibusque & exemplis illustratur.

Antequam

ANtequam de fructib. tribulationis, Auditores optimi, dicã, ea quæ hoc tempore dicenda arbitror, quæq. suo iure postulat ordo nostræ disputationis, exponam breuiter; quemadmodũ fructus, vel semper bonos, vel semper malos, vel nunc quidem bonos, nunc verò malos arbor tribulationis pariat. Etenim aliter de tribulatione iudicamus, cùm eam secundum se, ac naturam suam, & vt à peccato procedit, inspicimus: aliter cùm ad eius auctorem Deum, prouidentiamque diuinam mentem animumque conuertimus: & aliter cum ad terram, in quam cadit, hoc est, homines quos ea vel punit, vel probat, consideramus. Et si quidem ipsa secundum se, ac naturam suam inspiciatur, cùm nihil sit aliud quàm malum, quam dolor, quàm molestia, calamitas, afflictio, quæ aliud malum, peccatum videlicet, consequitur, certè nisi malos fructus parere non potest: *Nec enim potest arbor mala bonos fructus facere.* Si verò tribulationis auctor Deus cogitetur, cuius prouidentia *attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter*, & quem optimum, & iustissimum esse nemo tam est improbus, qui negat, nemo tam imperitus, qui ignoret, tribulationis fructus, nisi boni esse non possunt: *nec enim potest arbor bona malos fructus facere.* At si terræ varietatem, in quam tribulatio cadit, hoc est, homines bonos vel malos, ad quos mittitur, consideremus, tum pro terræ varietate, varios esse videbimus fructus tribulationis: siquidem vna atque eadem tribulatio, idem morbus, eadem inopia in homine probo, qui ex tribulatione proficere studet, (quam bonam terram hoc loco nominamus) optimos & dulcissimos fructus facit: in improbo verò, qui nec ad horam patientiã conseruare nouit (quam malam terram esse dicimus) fructus pessimos & amarissimos producit.

Tribulatio, si cõsideretur in se, semper mala.

Matth. 7.

Si ad Deũ cõparetur semper bona.

Sap. 8.

Matth. 7.

Si ad homines, nũc bona, nunc mala.

Vt igitur ab his posterioribus, quæ breuiùs & faciliùs ostendi possunt, ordiamur, primus amarus fructus tribulationis, quem omnes satis per se nouerunt, est iactura ac detrimentũ bonorum temporalium. Nulla enim tribulatio est, quæ vel opes, vel honores, vel sanitatem, vel parentes, filios, fratres, amicos, vel certè otium, pacem, quietem, tranquillitatem animi non tollat. Interdum enim inueniuntur quidam, qui bonis externis & corporis ita florent, vt in eorum pectoribus nullus locus tribulationi esse posse videatur: sed interim aliqua falsa opinione dedecoris, vel alterius, mali, quod se pati credunt, re autem vera ipsi sibi fingunt, & apud se animo & cogitatione vehementer exaggerant, magis cruciantur ac torquentur, quàm omnes ægri & mendici suis morbis & doloribus. Exemplum habemus in libro Esther, vbi legimus, Aman fuisse vnum de primis principibus regni Persarum, qui cum opibus abundaret, afflueret voluptatibus, gradu honoris & dignitate omnibus eius regni principibus anteiret, prole numerosissima & pulcherrima felicissimus haberetur, denique auctoritate & gratia tantum apud summum illum orbis Monarcham valeret, vt eum ille parentem suum appellaret: tamen quoniam Mardochæus quidam Iudæus, & transeunti non assurgebat, neque pileum honoris gratia deponebat, se miserrimũ atque infelicissimum esse putabat; atque eo dolore stimulatus, neque noctes, neq; dies quiescebat. Ita igitur tribulatio etiam ditissimos & potentissimos quandoque vexat.

Quidã sola apprehẽsione falsi mali tribulantur.

Esth. 5.

Alter fructus multò adhuc peior & acer-

& acerbior, est lapsus quidam miserabilis, siue præcipitium potiùs in omne genus vitiorum. Si quidem hæresis, desperatio, furta, adulteria, sacrilegia, peccata cætera inde fere nascuntur omnia, quòd nesciant homines tempore tribulationis patientiam conseruare. Quare tam multi olim inter Ethnicos cum Democrito & Epicuro diuinam prouidentiam tollebant? Quia cum viderent aliquando sceleratis omnia ad votum succedere; secus autem sibi, & alijs, quos pios & probos esse existimabant, & simul eiusmodi tribulationem æquo animo ferre nō possent, cogitare incipiebāt; Hæc non benè se habent: si vlla esset in mundo Dei prouidentia, quomodo res humanæ non aliter gubernarentur? Ergò fortuna & casus dominantur in rebus. *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Neque enim solum Ethnici, sed etiam populus Dei aliquando propter tribulationem de prouidentia dubitauit. Legimus enim populum Hebræū cum aquæ penuriam pateretur, dicere incepisse: *Estne Dominus in nobis, an non?* In libro quoque Iudicum, cùm Madianitæ, qui erant homines feri & siluestres, & per agros incerta sede vagabantur, quòd etiam Scythę & Arabes facere dicuntur: cùm, inquam, Madianitæ essent hostes Hebræorum, & annis singulis ad initiū æstatis regiones eorum cum omnibus armentis, & gregibus suis ingrederentur, & omnia quaquauersum more locustarum deuastarent, apparuit Angelus Gedeoni, atque ait: *Dominus tecum, virorum fortissime.* Cui mox ille respondit: *Obsecro, mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia? Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt Patres nostri?* Quid? quòd Propheta de seipso scribit: *Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei; quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et dixi; Ergo sine causa iustificaui cor meum & laui inter innocētes manus meas? Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis?* Parum, inquit, abfuit, quin ego quoque videns tam præclarè cū peccatoribus agi, in errorem inciderem, & iam pœnitere inciperet, quòd iustitiam atque innocentiam tanto studio quæsiuissem.

Impatientiam multa scelera consequuntur.

1. Cor. 15.

Exod. 17.

Iud. 6.

Psal. 72.

Ibidem.

Deinde quænam, quæso, fuit origo cæterarum hæresum? An non meministis quantam multitudinem hæresiarcharum anno superiore, hoc ipso tempore vobis ostenderim, qui non alia de causa nouas hæreses condiderunt, quàm quòd Episcopatum obtinere in Ecclesia Catholica non potuerant? Itaque illis omnibus ambitio tribulationem generabat. Angebantur, cruciabantur, torquebantur, ardebant ascendendi & pręsidendi desiderio. Quia verò cupiditatem illam, neque in Ecclesia Catholica explere poterant, neque virtute humilitatis & patientiæ coercere didicerant, inde quasi amentes ac furentes de Ecclesia sese eijciebant. En quàm facilè tribulatio de prouidentia dubitare facit?

Sed parum esset, si solùm fides prouidentiæ pp tribulationem in discrimen adduceretur, nisi etiā cætera oīa vitia ex isto fonte redundarent. Nam cur tam multi omnibus sæculis inuenti sunt fures? quia pauci tribulationem, quam parit inopia, ferre sciunt. Cur tam crebra vbique patrantur homicidia? Quia pauci tribulationem, quam parit iracundia, tolerare nouerunt. Cur tot passim admittuntur stupra, incestus, adulteria, sacrilegia? Quia tribulationem carnis, stimulos videlicet concupiscentiæ, & dæmonum tentationes

nes

nes pauci superare didicerunt. Cur nonnulli interdum contra omnem rationem propensionemque naturæ sibi manus inferunt, seque ipsos occidunt? Quia vincendarum tribulationum artem non tenent, sed veluti quidam equi, qui ad quamlibet vmbram exterrentur, vt saxum, vel truncum declinent, in quæuis præcipitia se proijciunt: ita ipsi calamitatem præsentem non valentes ferre, nihil cogitant, quò tandem deuenient, si seipsos interimant; sed clausis ad cætera omnia oculis id vnum spectant, vt se à tribulatione præsenti quocunque modo eripiant, maluntque à seipsis per mortem fugere, quàm tribulationem non fugere; quanquam eo modo fugiendo in aliam tribulationem incidant, à qua fugere nunquam valebunt. Postremò, quòd multi maledicta & contumelias in Deum & sanctos euomant, quòd magos & diuinatores adeant, quòd dæmonū opem implorent, seque illis tradant, quid aliud, quàm fructus amari, & venenati sunt, quos arbor tribulationis de radice peccati procedens in agro sterili, ac lapidoso impij pectoris producit?

Ex impatientia obduratio sequitur.

Iam tertius ac postremus fructus tribulationum omnium pessimus, & acerbissimus, obstinatio quædam est, atque obduratio cordis in malo, atq; adeò verissimus & certissimus gradus ad gehennam. Nam quemadmodum lutum, quo magis radijs Solis excoquitur, eò magis duratur, cùm cætera ferè omnia ad Solem atque ignem admota mollescant: sic etiam homines impij, qui cor non carneum, sed luteum, vel lapideum habent, quoad ad ignem tribulationis admouentur propius, eò sæpe indurantur magis. Cuius rei exemplum illustrissimum in Pharaone habemus, qui quantò magis flagellabatur, tantò magis indurabatur, donec regnum & filium, & vitam, & animā amisit. Hi sunt igitur fructus tribulationis, cùm in malam terram cadit; spoliat primùm temporalibus bonis, deinde trahit atque impellit in omne genus vitiorum, postremò cordis obstinationem operando recto tramite ducit ad gehennam.

Sed quanquam arbor ista tribulationis, Auditores, nihil vnquam boni pareret in mala terra, si solùm ex ipsa terra succum atque alimentum traheret; quia tamen de cœlo etiam irrigatur, & rorem percipit prouidentiæ diuinæ, propterea nonnullos etiam bonos fructus in mala terra aliquando producit. Nam & reuocat homines impios à certo genere peccatorū, & prouidentiam diuinam illustrat ad magnam aliorum hominum vtilitatem, & misericordiam atque iustitiam Dei quàm longè lateque pateant, ostendit.

Tribulatione impij à quibusdā peccatis prohibentur.

Incipiamus à primo. Dico impios homines per tribulationem impediri à certo genere flagitiorum, tametsi in alia quædam per eandem tribulationem impellantur. Duo sunt genera peccatorum: quædam tūc potissimum perpetrantur, cùm animus premitur, atque in angustijs & amaritudine quadam se esse videt, qualia sunt odium, ira, inuidentia, blasphemiæ, homicidia, & hæc quidem tribulatione vt plurimum non minuuntur, sed crescunt. Alia sunt flagitia, quæ cordis dilatationem atque expansionem, gaudium & lætitiam exigunt, vt crapula, ebrietas, luxuria, saltationes, cantus lasciui, lusiones omnes, atque hæc sunt, quæ tribulatione tanquam seuero aliquo iudice, vel censore adueniente, aut cessant omninò, aut saltem magna ex parte minuuntur. Qui enim graui aliqua tribulatione vexantur, neque tempus, neque animum habēt luxuriandi, sæpe ēt neq; facultatē. Cur hoc anno Louanij, Mechliniæ, Antuerpiæ, atq; in alijs multis huius prouinciæ celeberrimis oppidis, solitu

furorem atque amentiã Bacchanaliorum non vidimus? Cur nulli in plateis occurrebãt ebrij? nulli laruati, nullæ audiebantur citharæ, nulli cantus? Cur nullæ agebantur comœdiæ? Cur rara, eaque sobria conuiuia? Quis istam sapientiam & sobrietatem tantos populos tam repente docuit? An non domina tribulatio? Certè omnes huius prouinciç Doctores & concionatores, quamuis eruditi & diserti, etiamsi diebus singulis contra Bacchanalia disputare vel declamare voluissent, nunquam tantum perfecissent, quãtum breui tempore tribulatio perfecit. Hunc igitur optimum & suauissimum fructum de arbore amara tribulationis, ille nobis produxit, qui elicere nouit *mel de petra, oleumque de saxo durissimo.*

Deut. 32.

Veniamus ad alterũ fructũ. Quid præterea tribulatio facit, cum in malam terram cadit? Illustrat, vt dicebamus, prouidẽtiam Dei. Nam cùm est aliquis homo nefarius, & sceleratus, qui vel vsuris diues effectus est, vel multa ecclesiastica beneficia per Simoniam acquisiuit, vel concubinam, aut meretricem alit, vel superbè ac tyrannicè cum omnibus se gerit, si is casu aliquo in grauem tribulationem incidat, & mendicus, ac miser de diuite & florente fiat, tunc omnes, qui eum nouerũt, dicere inter se incipiunt, En videtis Deum esse in hoc mundo, & iudicia eius non semper dormire. Itaq; vnus punitur, & mille trepidant, mille admonentur, mille corriguntur. Denique facit Deus id, quod iudices huius mundi facere solent. Nollent iudices vllum esse furem & homicidam, qui vltimo supplicio afficiendus esset, tamen quia oportet iustitiæ satisfacere, cum aliquis reus illis offertur, dicunt; Perditus iste homo omnino debet mori. Quando igitur eum iustè liberare non possumus, faciamus, vt publicè & cum solemnitate moriatur, vt si cæteris in vita non profuit, saltem aliquid prosit in morte. Itaque primum diem nundinarum expectari iubent, quo maximi concursus hominum ad vrbem fieri solent. Deinde in medio foro conspicuum, atque editum theatrum extrui, tum circa meridiem bis aut ter pulsari maximam campanam totius ciuitatis; & cum demum in conspectu totius populi producunt reum, eumque manu carnificis cum ignominia, & cruciatu mactant. Pari ratione Deus interdum aliquos manifesta, ac publica tribulatione punit, vt cæteri omnes eorum exemplo moueãtur & corrigantur. Exempla huius rei penè sunt infinita in scripturis sanctis. Ita enim Pharaonem, ita Core, & Dathan, & Abiron; ita Nabal Carmelum, ita Iezabel vxorem Achab, ita Antiochum, & Herodem legimus fuisse punitos. Sed neq; Ethnicis exempla sua defuerunt, quibus prouidentiam & iudicia Dei penè manibus tangere ac sentire potuerunt. Scribit Gregorius Nissenus initio lib. de Prouidentia, Poetam quendam nomine Ibycum apud Ethnicos fuisse, qui *cum a quibusdam clam occideretur, et nullum, neque adiutorem, neq; testem insidiarum haberet, grues forte superuolantes intuens, dixit: O grues indices estote, quæso, necis meæ.* Contigit vero non diu post, vt cum homicidæ illi Corinthi publico spectaculo interessent, iterum grues superuolarent, quos illi cum vidissent ridendo inter se dixerunt; Ecce vltores Ibyci. Quidam autem eorum, qui prope illos in theatro assederat, quique Ibycum interemptum fuisse non ignorabat, retulit ad principem, quod audierat. Mox illi comprehensi, & quæstionibus admoti tamen confitentur, & extremo supplicio afficiuntur. Scribit quoque Eusebius Cæsariensis, in historia veterũ Ethnicorum extare, cũ lex esset, quæ sacrilegos aut præcipites ex alto deijci, aut in mari submergi, aut igne cremari iuberet, cumq; tres

simul

Ex tribulatione malorũ Dei prouidentia cõmendatur.

Et alijs exẽplo sunt.

Simile.

Exod. 14. Num. 16. 1. Reg. 25. 4. Reg. 9. 2. Mach. 9. Actuũ 12.

Greg. Nis. lib. de Prouident.

Eus. Cæs. lib. 8. c. 5. de præpar. Euangelica.

simul perditi homines, Philomelus, Onomarchus, & Phaylus Delphicum templum spoliassent, omnes breui tempore secundum legem diuinitus dedisse supplicia. Vnum enim cum per aspera scanderet loca, præcipitem decidisse, atque ita esse extinctum: alterum cum secundum littus maris equitaret in profundo, lapsum vna cum equo periisse; porro tertium sacro igni eodem tempore esse consumptum. Quæ omnia quis nisi amens casu accidisse putabit? Quid? Omnes tres iisdem temporibus propter idem delictum, non aliis suppliciis, quàm lex volebat, esse punitos, nonne apertissimè prouidentiam Dei scelerum & flagitiorum vltricem esse clamat?

Tribulatio Dei misericordiā & iustitiā arguunt.

Neque vero prouidentiam solùm, sed etiam misericordiam & iustitiam Dei tribulatio illustrat, qui erat tertius & postremus fructus, quem in mala terra producit. Deus enim vt B. Augustinus scribit, persimilis esse videtur Soli, qui totum mundo prodesse cupiens, omnia loca sua luce complet, sed interim tamen, sicut oculos puros, sanos, vegetos, fortes habenti blandius & tranquillius apparet; ita in oculos ægros, & lippos, quasi tela aspera iaculatur: sic etiam & Deus, qui natura sua optimus & liberalissimus est, initio ingredi in animos nostros, & eos totos luce suæ bonitatis perfundere, ac donis & charismatibus diuinis implere desiderat; verum, vt videt animam peruersam refugere, lippos oculos claudere, ad bona creata conuerti, tum demum & ipse quodāmodo peruertitur; sicut in Psal. legitur: *Cum sancto sanctus eris; & cum peruerso peruerteris*, h.e. ita se gerit, ita hominem punit ac tribulat, vt asper et peruersus videatur. *Quam bonus Israel De⁹*, inquit Dauid; sed quibusnā? *his, qui recto sunt corde.* Illis n. suauis & bonus est De⁹, qui recto sūt corde, qui optimè cū regula diuina cōsētiūt, quibus oīa placēt, quiq; oīa probant, quæ placent & probātur Deo. At verò iis, qui peruerso ac distorto sunt corde, non potest regula rectissima cordis diuini non dura atque aspera videri. Sed hæc est lex æterna, hæc est iustitia, hæc est æquitas, vt mali male pereant, & amarum illis detur, qui dulce recusant; & qui nolunt benedictionem, elongetur ab eis. Et sicut vnus clauus altero clauo extruditur; & qui venenum hausit, altero veneno curatur; ita venenum culpæ veneno pœnę tolli debet. Et quoniam pro mensura morbi mensura medicinæ sumatur necesse est, idcirco tamdiu tribulatio durat, quamdiu peccatū durat. Hinc enim damnatorum tribulatio in gehenna non finitur, quia peccatum eorum nunquam finitur. O vtinam ad hanc seueram Dei iustitiam oculos aliquando conuerteremus! Quis esset ille iudex tam crudelis, tam sæuus, tam inhumanus, qui reum aliquem fractis omnibus membris in rota, vel ad ignem ferreis catenis alligatum multos dies viuere sciret, & quotidie cum videret, quotidie audiret, & tamen non misereretur? At hoc ipsum non crudeliter, sed iustè facit Deus. Semper enim grauissimè fœtet in naribus eius peccatum damnatorum; *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Idcirco neque Deus, neque Angeli, neque Sancti vnquam damnatorum miserentur. Aspice sanctum Abraham, adeo ille erat mitis, & misericors, cū hic in terris viueret, vt sexies pro Sodomitis supplicauerit: nunc verò post mortem, quia iustitia regnat, nec pro vno diuite epulone vel semel vnum verbum loqui voluit. Habetis igitur qui sint fructus tribulationis, cùm forte in malam terram cadit. Paulisper quiescamus.

August. in Psal. 72. *Psal. 17.* *Psal. 72.* *Durante culpa durat & pœna.* *Psal. 73.* *Gen. 18.* *Luc. 16.*

SECVNDA PARS.

EXposuimus, cur Deus tribulationibus impios quandoque flagel-

let: nunc quoniam eadem est disciplina contrariorum, exponemus breuiter, cur etiam aliquando multa bona iisdem largiatur. De tribulationibus verò & prosperitatibus iustorum Dominica proxima Domino volête, disserere incipiemus.

Quinque modi possibiles prouidêtia Dei erga bonos et malos.

Quinque modis poterat prouidentia Dei vitam iustorum atque impiorum in hoc mûdo gubernare: vel ita vt iustis semper bona, impijs semper mala tribueret: vel contra vt iustis semper mala, impijs semper bona: vel vt tã iustis, quàm impijs semper mala: vel tam iustis, quã iniustis semper bona: postremo, vt nullis siue iustis, siue impijs, aut semper bona, aut semper mala; sed confusione ac permixtioné quadam, & iustis modò bona, modò mala, & impijs modò bona, modò mala largiretur. Ex his quinque generibus siue formis gubernationis, quanquam nulla iniqua poterat videri: & prima non modò non iniqua, sed optima & iustissima erat, vt videlicet omnibus iustis semper bona, omnibus impijs semper mala tribuerêtur, eaque vtitur Deus, (vt Gregorius Theologus ostendit) in omnem æternitatem, in futuro sęculo, vbi nulli bo ni non semper beati; nulli mali non semper miseri, & infelices erunt: tamen postremam tãquam aptissimam præsenti rerum statui, Deus elegit, vt videlicet bona & mala ita confunderet, vt neque res aduersæ, neque prosperæ iustos aut iniustos, satis apertè demonstrarent. *Quis nouit*, inquit in eodem loco Nazianzenus, *virum hic propter malitiam plectatur; ille verò propter virtutem extollatur, & non potius è conuerso hic propter malitiam exaltetur, quo grauius etiam cadat; ille verò propter virtutem tãquam aurum in camino probetur? Nullus igitur in his audax sit & confidens, seu potius nemo sit: Ego omninò supplicium, quod hic irrogatur, prauitati adscribere non audeo, quemadmodum nec pietati re-missionem malorum. Nam est quidē nōnunq̃ aduersitas improborū, & prosperitas bonorū; at non semper, nec omnino.* Hæc ille. Porrò huius rei, Auditores, ratio est, quod status præsens status fidei sit. Nam fide iustificamur, ex fide viuimus, per fidem ambulamus, fidei verò status hoc exigit, vt ratio, qua regimur & gubernamur, neque nimis perspicua, neque nimis obscura sit; sed medio quodam modo se habeat, sicut media est aurora inter tenebras noctis, & lucem meridiei: Nam si nimis esset clara, non indigeremus fide: si nimis obscura, facilè perderemus fidem.

Greg. Nazian. orat. de cura pauperum.

Bonis & malis indifferenter nūc bona, nunc mala eueniūt.

Cur non sẽper bonis bona, malis mala accidant.

Prima igitur illa ratio gubernandi, vt omnes pij semper floreant; omnes impij in ærumnis & calamitatib. semper versentur, nimis aperta & perspicua est, atque hoc tempore idcircò minus idonea. Siquidem impij, si ita mundus regeretur, salutem desperarent, vel solùm timore pœnæ, atque spe præmij temporalis Dei legem seruarent. Deus verò non seruorum, sed liberorum Deus esse vult, neque coactis atque inuitis, sed spontaneis & promptis obsequijs delectatur. Itaque vt intelligant homines bona & mala ista temporalia, non esse vltimum prĕmium ac pęnam virtutum ac vitiorum; nec semper bonis istis caducis consolatur iustos, nec semper contrarijs malis castigat & punit iniustos.

Iam verò tres, quæ sequuntur formæ gubernandi, secunda, tertia, quarta, ac secunda potissimum, nimis obscurant prouidentiam Dei. Quid enim si perpetuò, dum hic viuimus, omnes impios lætos atque alacres volitare, omnes probos miseros atque afflictos lugere videremus, quam grauis esset tentatio infirmioribus? In quãto periculo versaretur fides? Neq; .n. oẽs boni cõtinuò perfecti esse possunt, atque instar Pauli & Francisci toti mundo crucifixi, omnia tanquam

stercus,

stercus arbitrantur propter Christum. Si modò cum aliquando bonos premi, impróbos exultare cernimus, tot audiuntur vbique querimoniæ, parumq; abest, ne aliqñ dicant; *Estne Dominus in nobis, an nõ?* Et illud Prophetę: *Ergo sine causa iustificaui cor meũ, & laui inter innocentes manus meas?* Quid tunc fieret? quis patientiam conseruaret, quis in fide perseueraret, si semper improbi læti ac felices triumpharent? Quæ cum ita sint, rectè B. Augustinus docet, Deum, quanquam semper multa largitur hostibus, quæ negat filijs, vt fidem & patientiam nostram exerceat; tamẽ sæpè etiam apertè impios flagellare, & pręmijs afficere pios, vt prouidentiam suam ostendat: atque ad hunc modum fides nec à nimia luce euacuetur, nec à nimijs tenebris extinguatur.

Exod.17. *Psalm.72.* *Aug.li.1. de ciu.c.8.*

Atque hæc quidem quędam generalis est ratio, cur sæpe improbis bona temporalia Deus largiatur. Veniamus nunc, si placet, ad alias magis proprias & particulares rationes.

Impij sæpè ditescunt, sed iniustè.

Quæris, cur homines impij, nefarij, hostes Dei, qui mille crucibus digni sunt, tam facile ditescãt, floreant, omnia, vel penè omnia sua negotia pro voto perficiant? Petis, quo pacto cum eiusmodi tam secundis euentibus impiorum cohæreat prouidẽtia & gubernatio Dei? Respondeo primùm, impios homines multa sæpè lucrari, possidere, ac retinere, quæ Deus illis non donauit, sed tantum acquirere, atque habere permisit. Num enim existimas, ei, qui vsuris & fraudibus diues effectus est, Deum opes illas donasse? Num iniustus est Deus? Num sibi contrarius? Nonne ipse vsuras & fraudes prohibet? Non igitur ipse diuitias impijs donat, quãquam habere permittat.

Deo non dante, sed permittẽte *1. Ob libertatem arbitrij nostri.*

Cur autem id permittat, multæ sũt causæ. Prima, quoniam humanam naturam cum arbitrij libertate creauit, & sicut peccatum non tollit naturam, ita nec libertatem. Itaque liberas voluntates pro sua libertate agere sinit; quod maximè decet prouidentiam summi & sapientissimi moderatoris.

2. Ob misericordiam suam. *Aug.li.1. de ciu.c.8* *Matth.5.*

Altera causa est, quam etiam B. Augustinus reddit in eodem loco, vt illam dulcissimam & inexhaustam misericordiam suam ostendat, cuius amplissimus sinus nullos neque bonos, neque malos excludit, ad cuius imitationem nos prouocat, cum ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos; vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Neq; solum in eo Dei misericordia declaratur, quòd bona temporalia inimicis suis concedit; sed etiam quod per ea bona tanquam per quædam munuscula, eos ad conuersionem & pœnitentiam attrahere, atque allicere studet. Nam profectò, si quicquam saperes, apud te cogitare deberes, vnde mihi tantæ opes, tanta commoda, tanta affluentia omniũ rerum? Domus, agri, serui, pecunię? Num ea mecum tuli, cùm nascerer? At nudus natus sum. Num illa meo ingenio comparaui? At multi me liori ingenio pręditi adhuc in sua inopia remanent. Quid, si ego ex patre diuite natus sum, quis me de tali parẽte nasci fecit? Quã multi me iustiores, & meliores, qui quotidiè de pauperibus nascuntur? Deus igitur, Deus est, qui me sua bonitate et benignitate preuenit. Nolo esse ingratus tantis beneficijs, volo deinceps secundum eius leges vitam meam instituere. Sed alio modo etiam Deus misericordiam suam cum peccatoribus ostendit. Id enim efficit, cum eis bona ista temporalia habere pmittit, vt si oĩno peccare volunt, saltem minus peccẽt. Quidam enim reperiuntur, qui si non habeãt, vnde suæ libidini satisfaciunt, mox ad maledicta se conuertunt,

vel insidiantur; furantur, occidunt: Quid igitur Deus? Alligemus, inquit, hunc draconem, proijciamus in os eius hác hæreditatem, & illas pecunias, licet male partas, tamen eum habere sinamus. Quòd si cum his omnibus ipsius furor non quiescit, non multum oberit, descendet magis pinguis ad gehennam, & suibus illis erit similis, qui diligenter nutriuntur, vt mactentur pinguiores.

Simile.

3. Ob iustitiam suã.

Iam tertia causa est, vt simul cum misericordia etiam iustitia ostẽdatur. Primùm enim nullus est, tam malus, quin aliquid boni aliquando faciat, Deus autem omniũ bonorum remunerator promptissimus & liberalissimus est. Itaq; licet posset auaros homines impedire, ne vsuris & fraudibus lucrarentur, sinit tamen eos lucrari, vt mercedem suam hic recipiant exigui boni, quod forte gesserunt, quãdoquidem post hác vitam nihil eos, nisi supplicia manent. Itaque D. Augustinus, bonis moribus & artibus Romanorum eximiam illam gloriam, tam excellentis imperij, tanquam mercedem quandam à Deo redditam esse confirmat. Ita quoque Propheta Ezechiel exercitui Nabuchodonosor diripiendam Aegyptum traditã fuisse à Deo docet, tanquam stipendium quoddã, quia pugnauerant cõtra Tyrum. Deinde ostenditur etiam in eo diuina iustitia, quod sępe concedit iratus, quod negaret propitius. Videt Deus aliquẽ, qui vnum habet ecclesiasticum beneficium, & posset ex eo commode, & quiete, & sanctè, & religiosè viuere: interim videt eũ non posse quiescere, frequentare Curiam, assentari Prælatis, omnemque lapidem mouere, vt adhuc alterum, & tertium obtineat. Quid igitur Deus? Tu, inquit, manibus & pedibus quæris perditionem tuam. Age iustitiam ostendamus, fiat tibi sicut vis, sentias tuo malo, quæ tu quæris non esse beneficia, sed supplicia. Sinamus eum dorsum onerare sacco beneficiorum, qui eum deprimat, ac demergat in gehennam. Postremo illo etiam modo diuina iustitia declarat, quod sæpe Deus vnum impium per alterum punit. Vnus malis artibus diues euasit: quid agit iustitia & prouidentia Dei? Permittit alium venire, qui similibus artibus eum spoliat omnibus, quæ sibi pepererat. Sed vide suauitatem ac dulcedinem Dei, qui cum iratus fuerit misericordiæ recordatur, etiam cum isto rigore iustitię misericordiæ lenitatem admiscet. Sæpe enim facit, vt qui malè agendo peccati turpitudinem agnoscere non poterat, is mala patiendo eam agnoscat, atque inde ad cor per pœnitentiam conuertatur. Auarus quispiam multo tempore à pauperibus vsuras acceperat, & lucri desiderio excæcatus nunquam turpitudinem eius iniquitatis videre potuerat: deinde iusto Dei iudicio, ad eam inopiam et difficultatem redigitur, vt pecunias restituendas cum fœnore petere ipse cogatur, & tũ demum peccati fœditatem in alio incipit videre, quam in se videre non poterat. Tũc incipit cogitare, ac dicere, Bone Deus, quæ est hæc iniquitas tam aperta, vt ego recipiam vnum, & exigã decem? Hæccine est charitas Christianorum? Itane proximi in Ecclesia adiuuãtur? Cùm vero ad seipsum, & pręteritam suam vitam oculos conuertit, & se quoque talem fuisse olim recordatur, tum vero & seipsum, & plagas ac fęditatem suã agnoscit. Quod verò de auaro diximus, idem de iracundo, de superbo, de lasciuo, de ebrioso potest ac debet intelligi.

Aug. lib. 5 de ciu. c. 15. Bona opera moralia aliqđ præmium temporale habent.

Ezech. 29.

Exemplũ.

Quarta & postrema ratio est, vtilitas electorum. Nam vt B. Augustinus sapienter monet, præterquam quod prosperitatibus impiorum exercentur et probantur electi, voluit etiam Deus bona hæc temporalia bonis & malis esse communia, ne boni ea tanquam magna Dei munera concupiscant. Videtur enim nobis dicere Deus; Adeone insi-

4. Ob vtilitatem electorum.

Aug. 4. ciuit. c. 34.

ne insipientes estis, vt credatis me bona ista temporalia; si alicuius momenti essent, tamen tam impudicis, auaris, ebriosis, tyrannis, latronibus, hostibus meis donaturum fuisse? An ego sapiens & iustus non sum? Num ego non dixi; *Nolite proijcere margaritas ante porcos?* Quin potius intelligitis, ista peccatoribus tanquam panem & aquam mancipijs dari, vobis autem integram hæreditatem in cœlis, amplissima regna & imperia conseruari. Cur igitur tanto studio ista quæritis? cur ita istis i hoc itinere vos oneratis? cur non pauperes conseruos vestros in exilio, & collegas futuros in regno conuocatis, ac dicitis; Eia fratres, accipite partem oneris nostri, nec enim ista in patria, ad quam imus, necessaria erūt, & nos leuius, & expeditius proficiscemur? Habetis rationes, cur in hoc sæculo sæpe Deus temporalia bona impijs largiatur.

Matth. 7.

Verum enimuero, Auditores, quanquam bona & mala ista exigua, quæ præcipue ad corpus pertinent, Deus confundere, ac permiscere voluerit, tamen magna & vera illa bona, vel mala, quæ ad spiritum spectant, nunquam miscet: id quod vtinam hoc tempore à multis intelligeretur. Quæ sunt, quæso vos, maiora & præstantiora bona, animi, an corporis? carnis, an spirit⁹? Certè animi, certè spiritus. Nam quemadmodum oculi sanitatem pluris facimus, quàm digiti, quia oculus est digito præstantior; & sicut si mendicus quispiam vehementer verberetur, nemo se opponit; at si filius Regis vel leuiter tāgatur, regnum totum commouetur, quia purpura regia mirificè splēdet in oculis hominum, panni verò mendicorum, vt sordes contemnuntur: Ita quoq; animi bona, vt gratia, sapientia, iustitia, charitas, virtutes cæteræ, dona & charismata Spiritus sancti multo sunt maiora & præstantiora corporis bonis, opibus, voluptatibus, robore, pulchritudine, sanitate. Nā & animus corpore sine vlla comparatione est excellentior: præterea sola animi bona hominem bonum, & diuitem, & beatum, & contentum, & fœlicem reddunt. Atque hæc sunt bona verè bona, quæ etiam in hoc mundo non dantur, nisi bonis. Existat hic aliquis, qualis erat sanctus Iob, vel Lazarus ille mendicus, qui totus sit à planta pedis vsque ad verticem capitis ærumnis & calamitatibus coopertus, ingredere animum eius, reperies eum hilarem, tranquillum, quietū, plenum pace, charitate, patientia, gaudio, & qui in doloribus inuenerit id, quod homines improbi quærunt, & nunquam inueniunt in delitijs. Non legistis in Actis Apostolicis de Paulo & Syla, qui cū virgis cæsi multas plagas accepissent, ac deinde compedibus cōstricti in teterrimum carcerem coniecti fuissent, media nocte Psalmos & Hymnos Domino lætissimè decantabant? Nec mirum. Ipse enim Apostolus Paulus in tribulationibus suis, non mendaciter dicere solitus erat: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Et, *Sicut abundāt passiones Christi in nobis; ita & per Christum abūdat consolatio nostra.* Existat deinde hic alius, qualis erat epulo ille purpuratus, vel aliquis Nero, aut Decius, aut Maximinus, qui corporis & cæteris bonis omnibus abundet; ingredere animum eius, reperies eum turbulētum, inquietum, & insatiabilem, plenum odio, inuidentia, suspicionibus, superbum, elatum, arrogantem, fœtentem denique tanquam omnium sordium sentinam, vel quasi sepulchrum aliquod dealbatum. Ita igitur Deus animi bona, quæ vera & magna sunt bona, non miscet: licet permisceat ea, quę etiam ab Ethnicis fortunæ ludibria appellata sunt, quæ quasi mutuo hic accipiuntur, quę, velimus nolimus, breui relinquenda sunt, & quæ nec pręmia, nec pœnæ animorum esse possunt. Quomodo

De præstantia bonorū spiritualium.

Actor. 16.

2. Corin. 7. & 1.

enim exiguo poculo Oceani aqua tota contineri non potest; ita gloria, & supplicia animorum, quæ sempiterna esse debent, ad paucorum dierum angustias, quibus nunc viuimus, contrahi non possunt.

Quæ cum ita sint, Auditores, fragilibus atque instabilibus bonis contemptis, eò mentem atque animum dirigamus, vbi vera & sempiterna sunt bona. Quid his Quadragesimæ diebus, quibus in itinere sumus, nobis contingat, siue malum, siue bonum, siue tribulatio, siue consolatio, siue pluuia, siue serenitas, parùm certè curare debemus, modò securi & læti, conscientia benefactorum nos consolante, & erigente, ad illam æternam, & beatam domum perueniamus, ubi viuitur & regnatur per omnia sæcula sæculorum, Amen.

CONCIO QVARTA DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

TRactat ista concio de fructibus tribulationis, quando ea in bonam terram cadit; quos tamen fructus cognosci in altera vita, exemplo puerorum sub disciplina viuentium, declaratur. Explicato itaque breuiter modo, quo ex malo, qualis est tribulatio, aliquid boni fieri possit; tres fructus tribulationis in bonam terram cadentis statuuntur, qui sunt purgare, illustrare, perficere. Ostenditur autem tribulationem purgare triplici modo. Primo peccata diluendo, vbi etiam grauitas peccatorum, quæ tollit, ob oculos ponitur. Secundo, purgatorij pœnas minuendo, id quod simili, sociorum simul hospitium intrantium dilucidatur. Tertio, prohibendo ne sordes expurgatæ denuò contrahantur; vbi etiam tres omnium malorum fontes ex epistola Sancti Ioannis adstruuntur, quos tribulatio omnes obstruere solet, simul & ab imminente malo præseruare: vnde ad eam tolerandam æquo animo incitamur.

Pars altera duos reliquos prosequitur propositos fructus: quorum secundus est, illustrare. Hinc tribulatio felli Tobiæ, collyrio Ioannis, & solitudini Osee aptissime assimilatur. Docetur tribulationem illustrare, vt videamus quatuor. 1. Quæ infra nos sunt, qualia sunt infernus, & res omnes corporales, & quomodo hoc fiat pulchra amplificatione interseritur. 2. Quæ supra nos, vt est Deus, Angeli, & omnes Sancti, quod in Hebræo populo, Ethnicis, & maxime in Iuliano apostata apparet. 3. Quæ circa nos sunt, vt sunt amici & familiares, vbi tribulatio scalæ Iacob, & torculari comparatur. 4. Quæ sunt in nobis ipsis, quid scilicet possimus sine Deo, quid item cum Deo. Tertius fructus est perficere, quo loco probatur perfectionem istam in charitate consistere. Tandem Deus, qui nos affligit, fabris, nutricibus, venatoribus, & equitibus congruenter assimilatur, eiusque rei causa discutitur.

Tribu-

TRibulationis fructus, Auditores optimi, de quib. hodierna die adiuuante Domino, dicturi sumus, vsque adeò copia & nobilitate excellunt, vt ego facilè mihi ipse persuadeam, eos à nemine prorsus ad plenum intelligi posse, donec ad illam æternam, & beatam domum, ad quam nunc per ipsas tribulationes tendimus, perueniamus. Etenim simile aliquid nobis contingit, quod pueris euenire solet toto illo tempore, quo subiecti censurę ac ferulæ præceptorum ac parentum, in litterario ludo & labore versantur. Certè enim si quæras à pueris, quid ipsi de virgis & verberibus iudicent, dicent, nihil grauius atque acerbius, & quod ipsi magis oderunt in orbe reperiri. Sed propterea de exigua illa molestia, tam iniquè sentiunt, quod nondum cernant, quàm pulchri, & quàm suaues non modò flores, sed etiam fructus sapientiæ & eruditionis, de illis duris, vt videntur, atque horridis spinis verberum & virgarum oriantur. Itaque postea cùm ad maturam ætatem perueniunt, & nomine doctrinæ, ac morum vbique se commendari intelligunt, & ea de causa nihil sibi, neque opes ad vitam, neque honores ad dignitatem conseruandam ac tuendam vnquam posse deesse: & simul vident, si metus, & castigatio parentis, & magistri defuisset, se neque litteras, neque mores, neque educationem habituros, neque aliud, quàm idiotas, quam rusticos, forte etiam quàm sicarios & latrunculos futuros fuisse; tunc demũ ferulę ac virgæ vtilitatem agnoscunt, & correctoribus, & emendatoribus suis magistris & parentibus debitas gratias, iustasque referunt. Sic etiam nos, Auditores, dum in laborib. & tribulationib. quasi in ludo literario versamur, nihil nouimus, nisi gemere & plorare; at cùm in cœlo tribulationibus finitis in libro diuinæ prouidentiæ legemus, si modo vna, modo altera tribulatione tanquam ferula quadam castigati non essemus, fuisse nos cum impijs ad æterna supplicia descensuros: tum certè precium intelligemus tribulationum, *tunc implebitur gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.* Tunc securi lætique cantabimus: *Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis, quibus vidimus mala. Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Quamobrem rectè Apostolus Paulus; *Omnis*, inquit, *disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea verò fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ.*

Simile.

Fructus tribulationum in futura vita demum cognoscitur.

Psal. 125.

Psal 89.

Psal.65.

Heb.12.

Sed quanquam res ita, vt diximus, se habeat, & fructus tribulationis non antè planè cognoscere poterimus, quàm ad vitam beatorum, omnis miseriæ & tribulationis expertem, peruenerimus: tamen hic etiam multum refert, diligenter & sæpè de eis loqui & cogitare, vt earum suauitate atque vtilitate confirmati, neque præsentibus calamitatibus frangamur, neque futuras magnopere metuamus, & ex vtrisque in vera pietate & religione proficiamus.

Aggrediar igitur ad eos fructus, quos in bona terra, hoc est, in hominibus, qui ex ea iuuari cupiunt, tribulatio parit, diligenter explicandos: si tamen antea breuiter exposuero, quemadmodum intelligamus, quod dicimus, & sæpè repetendum nobis erit, tribulationem, quæ per se nisi mala esse non potest, bonos fructus facere. Exponit istam loquendi formulam

Aug. l. 13. de ciu. c. 4. 5. & 6. mulam D. Augustinus lib. 13. ciuit. c. 4. 5 & 6. quibus in locis docet, mortẽ & miserias in hominibus sanctis bonos fructus facere; non ita etiam accipiendũ, quasi quod erat antea malum, postea fiat bonum, vel tanquam id, quod est malum, sit per se causa boni: id enim fieri non potest: sed illud eiusmodi sententijs significari, Deum & sanctos homines, occasione mali efficere bonum: & vt mali vtuntur malè etiam bono, ita bonos vti benè et malo. *Quomodo ex malis bona fiãt.* Aspicite & intuemini sanctos Martyres, num illi mortẽ, extremũ malorũ, in maximũ & excellẽtissimũ bonũ non cõuertebant? At num propterea cædes illa sanctissimorum Martyrum erat bona? Nullo pacto. Sed Deus erat bonus, qui sua potentia; Martyres erant boni, qui sua patientia illo modo vtebantur bene. Sicut etiam non ideo petra est dulcis, aut saxum molle, quia Deus sua omnipotentia educit *mel de petra, oleumque de saxo durissimo.* *Deut. 32.*

Fructus tribulationum, purgare, illustrare, perficere. Quot igitur sunt fructus tribulationis, cùm forte in bonam terram cadit? Tres: purgare, illustrare, perficere: quæ sunt tria illa hierarchica opera, quæ magnus Dionysius in lib. de Eccles. hierarch. describit. Incipiamus à primo. Quo pacto tribulatio purgat? Tribus modis. Nam & sordes peccatorum iam contractas eluit; & pœnas, quæ sceleribus debentur, minuit; & ne iterum sordes contrahantur, facit.

Primus igitur & præstantissimus fructus tribulationis est, quod eluat sordes peccatorum. Vnde hoc habemus? Ex diuinis litteris. Sic enim legimus; *Benedictum est nomen tuum Deus Patrũ nostrorũ, qui cum iratus fueris, misericordiam facis; & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui inuocant te.* *Tob. 3.* Et in libro Ecclesiastici; *Quoniam pius* (inquit Spiritus sanctus) *& misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata.* *Eccl. 2.* *Per tribulationem Deus dimittit peccata.*

Sed quomodo, inquies? qua via? quo ordine per tribulationes Deus peccata remittit? Dicam, Auditores, & dicam planè atque apertè, vt intelligatur. Tribulatio id habet propriũ, vt hominem reuocet, & reducat ad se, sicut contrà prosperitas eum abducit atq. auocat procul à se: non secus atq. in ipsa carne fieri videmus, quæ cũ ab aliquo pungitur, cõtrahitur cum benè habet, extenditur. Audi Sanctum Dauid; *Conuersus sum*, inquit. Quando? *In ærumna mea, dum configitur spina.* *Psal. 31.* Audi Dominum, quid de homine illo prodigo dicat, qui cùm diuitijs abundaret, abierat *in regionem longinquam*, & cum egere cœpisset, *in se reuersus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. Surgam & ibo ad patrem meũ, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlum, & coram te.* *Luc. 15.* Veniamus ad praxim. Videas adolescentem nobilem, diuitem, sanum, florentem, nunquam esse domi: sed hodie ad venationem, cras ad aucupium, alio die ad conuiuia, ad potationes, ad officinas gladiatorum, ad magistros chorearum ire: denique sicut corpore, sic etiam animo semper vagari, ad cor nunquam redire, de Deo, de morte, de iudicio nunquam cogitare. Adueniat tribulatio, incidat in grauem morbũ, vel quod facilè fieri põt, pp aliqđ scelus rapiatur ad carcerẽ, damnetur ad mortẽ; statim incipiet mores mutare, ad seipsum reuerti, & vbi viderit animã suam totam sordidam, totam fœtentem, totam plagis & vulneribus peccatorum confectam, & quod si ita ex hoc mundo exeat, æternam mortẽ euadere non poterit: tunc demum totus concussus conuertetur ad Deum, & dicet; *Ad Dominum, cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.* *Psal. 119.* *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuã.* *Psal. 50.* *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* *Ibid.* Neque eo contentus Sacerdotem

dotem aduocabit, crimen confitebitur, pęnitentiam recipiet, & eo modo tandem ad gratiam & misericordiam perueniet. Dic mihi scelefte, quis te modo cogit confiteri, nisi tormentum, nisi tribulatio? Eras antea tam superbus, tam arrogans, tam obstinatus, & confiteri nolebas id, quod eras: tunc si quis dixisset, non esse te optimum, & sapientissimum omnium hominū, eum tu viuum deuorare voluisses. Quid igitur Deus fecit? Quæstionib. te admonuit, misit tortorem, qui tormentis à te confessionē extorqueret. Et qua de causa extorqueret? vt cōfitētē ageret in crucē? Minimè verò. Nō est Deus noster, vt Prætores mundi: illi reū si cōfiteatur, occidunt; si neget, absoluunt. At contra Deus, si confitearis, absoluit; si neges, occidit. O suauissimum & amantissimum nostri generis Deum, qui non alia de causa nos flagellat, quàm vt à morte peccatorum ad veram vitam redire nos cogat! Itaque ad hunc modum per tribulationem ad veniam peccatorum, & misericordiam peruenitur, quod quidem tantum beneficium est, quantum mens humana cogitando assequi non potest. Quis enim vnquam sapiet, quam graue malum sit peccatum? Quis tibi vnquā explicabit, quid supplicij merearis, cum Deum à domo tua, anima tua, violenter expellis? Si horrendum est facinus, à seruis proditoribus Regem ab ipsa sua regia deturbari: si flagitium atrocissimum, sponsum à sponsa propter adulteri amorem eijci de thalamo: si impietas inaudita, patrem, & matrem propria domo à filijs excludi; quo nomine scelus illud appellabimus, quo tu tantulus homuncio, tu vnus de terræ vermiculis, Deum, cui plus multo, quàm Regi, quam sponso, quam patri & matri debes, de domo illa expellis, quam ipse suis manibus fabricauit, suo sanguine instaurauit, suo Baptismate consecrauit? Magnum igitur

Grauitas peccati.

est precium, magna vtilitas tribulationis, quæ à scelere tam immani atque atroci animum purgat.

Tribulatio minuit purgatorij pœnas.

Quid prætereà tribulatio facit? Minuit cruciatum, quem post hanc vitam in purgatorio luere deberemus. Accipe similitudinem. Si duo socij tabernam simul ingrediantur, & vterque vsque ad satietatem comedat, & bibat, deinde ad vesperam, cum est hora soluendi, alter clam inde se subducens, deserat sodalem suum, num is qui solus manet, totum soluere non cogetur? Cogetur sanè, etiam si pallium in taberna relinquere deberet: Sic etiam, Auditores, animus & corpus socij quidam sunt, simul ingrediuntur tabernam huius mundi, simul comedunt & bibunt: & quamquam animus superbiendo, corpus luxuriando peccant, simul tamen debitum peccatorū contrahunt: verùm mortis vespera adueniente, cùm iam est hora soluendi, alter sociorum, corpus videlicet, deserit sodalem suum, atque ab eo fugiens sub terram in sepulchro se abscondit: porro animus solus rapitur continuò ad carcerem, & vincula purgatorij, ibique seuerissimè excipitur & flagellatur, nec ante dimittitur, quàm & pro se, & pro socio vsque ad vltimum quadrantem satisfecerit. Ne igitur nobis id contingat, quid facit Deus? Tribulationem aliquam permittit super nos venire, quæ corpus cogat, etiam, si nolit, soluere partem suam, antequam ab animo per mortem separetur. Quod verò Deus ita cogat, magnum est sanè beneficium. Nam omnino debita soluenda sunt. Non est quod quisquam se decipiat. Sordes multas contraxisti? Purgari debes. Comedisti & bibisti? Soluere debes. Cum delectatione peccasti? Cum dolore puniri debes. Quòd si hic, dum viuis, neq. tribulationes oblatas à Deo libenter admittis, neque per te castigationem vllam, ac præser-

præsertim ieiuniorum & eleemosyna rum assumis, nihil dubites in purgatorio omnem pœnam, quam debes, exactissimè te persoluturum. Cur enim putas paulò ante diem vltimi iudicij futuram magnam illam tribulationem, quam Dominus tanto antè prædixit, qualis non fuit ab initio mundi, neque postea erit, nisi vt exponit D. Irenæus, vt omnes electi, qui tunc in viuis erunt, perfectè purgati, statim post iudicium ad cœlum euolare possint? Neque.n. post eũ diẽ amplius erit, vel tps, vel locus purgatorij. Quare cũ euadere non possis, quin soluas alicubi, quanto melius, atq. vtilius tibi est, vt caro partẽ suam hic soluat, q̃ vt in purgatorio summa tota exigatur ab aĩa? Præsertim cum sine vlla comparatione mitiùs ac remissiùs cum debitoribus agatur in hoc sæculo, quàm in futuro. Sicut.n. nostri mercatores multo vilius merces suas vendunt, si prõpta, & parata pecunia numeretur, q̃ si in longum tempus solutio differatur: ita quoque & Deus multò clemẽtiùs agit, si hic, dum viuimus, alacriter patiendo satis facere velis, quàm si post obitum in futurum sęculum differas solutionem.

Mar. 13.

Iren. lib. 5. circa finẽ.

Tribulatio purgat.

Sed iam tertiũ modũ, & postremũ videamus, quo tribulatio purgat. Quid igitur est tribulatio? Pharmacũ salubeṙrimũ, qđ præseruat à malo peccati. Nam qui rebus omnibus abundant, qui semper fruuntur pace, qui nihil molestiarum habent, totos se desidiæ atque otio dedunt. *Multam verò malitiam docuit otiositas*, inquit Ecclesiasticus. Et Moyses; *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit; incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.* Et Propheta Ezechiel; *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundãtia, & otium ipsius, & filiarum eius.* Hinc in libro Iudic. apertè legis, nunquam voluisse Deum Chananæos omnino deleri, ne si filijs Israel bella Ethnicorum deessent, otio diffluere, atque ad omnia vitia declinare inciperent. Dubitabant olim Romani, num expediret delere Carthaginem? Scipio Nasica, qui vnus ex senatu optimus iudicatus erat, contendebat non expedire, ne terrore illius æmulæ ciuitatis sublato, iuuentus Romana nimis secura, atque otiosa fieret: & inde innumera flagitia atque scelera in vrbem irruerent, quæ plus Romano imperio, quàm omnia externa bella nocerent. Nec eum sententia fefellit, reipsa probatum est, quàm verum diceret. Nam cùm senatus (vt B. Augustinus notat) Catonis potius, qui contrarium suadebat, quàm Scipionis sequi voluisset concilium, deletã Carthagine, magno terrore vrbis Romanę depulso atq. extincto, tanta de rebus prosperis orta mala subsecuta fuit, tam atrocia bella intestina, tàm sæuę cruentæque seditiones, tantus proscriptionum ac rapinarum furor, vt Romani plura & crudeliora paterentur à ciuibus quam vnquam metuere potuissent ab hostib. Quid igitur tribulatio facit? Continet homines in officio, excitat homines torpentes, occupat vigilantes, excludit otium, luxuriam, desidiam, securitatem.

Eccl. 33.

Deut. 32.

Ezech. 16.

Iud. 3.

Aug. li. 1. de ciu. c. 30

At quõ id facit? Nẽpe cohibendo ac debilitando belluam istam immanem, quam intus habemus, quæ dicitur concupiscentia, quæ mater est omnium flagitiorũ, & quasi Hydra quædam trium capitum, vel alter Cerberus infernalis. Quæ sunt tria illa capita? Apostolus Ioannes in sua epistola nos docebit: *Omne, quod est in mundo*, inquit, *concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Ista tria sunt capita, tres radices, tres fontes vitiorũ. A concupiscẽtia carnis oriuntur crapulæ, ebrietates, fornicationes, adulteria, & his similia

Tres fontes malorum oĩum.

1. Ioan. 2.

similia. A concupiscentia oculorum, quæ alio nomine dicitur auaritia, nascuntur furta, rapinæ, vsuræ, lites, contentiones, & ille amor immoderatus semper coniungendi domos ad domos, agros ad agros, beneficia ad beneficia, pecunias ad pecunias. A superbia vitæ existit ambitio, Simonia, cõuitia, contumelia, homicidia, certamina singularia, multitudo equorũ, & seruorum, denique pompæ & vanitates innumeræ. Aduersus hanc Hydram & Cerberum illum mittit Deus tribulationes: contra carnis concupiscentiam, ægritudines; contra concupiscentiam oculorum, paupertatem: contra superbiam vitæ, notas ignominiæ sempiternas. Ita sapientissimus & nostri amantissimus Deus pugnat pro nobis contra inimicum nostrum, quem nos domare & coercere nunquam possemus. Disce igitur, ô homo; disce aliquando bonitatem, & Dei sapientiam. Tu dicis, Ego nemini sum molestus, studeo rebus meis, adiuuo cæteros quantum possum, nihil ago mali: cur ergo tribulationibus flagellor? cur mihi inuertitur domus? diripiuntur fortunæ? dissipantur liberi? Cur ego modò capitis, modò stomachi, modò dentium dolorem patior? Nimirum, quia præseruari debes à morbo peccati. Diligit te Dominus Deus tuus, & quia videt in te, licet bonæ sis voluntatis, adhuc tamen Hydram concupiscentiæ viuere, eam tribulationibus domare, ac debilitare cupit. Nunquid tu melior Apostolo Paulo? At ille vir tantus, tam intimus amicus Dei, nonne alicubi ait; *Scio quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum?* Agnoscebat videlicet Hydram, agnoscebat Cerberum tricipitẽ intus in pectore semper mordentem, & latrantem, & idcirco non contentus tribulationibus, quas patiebatur ab alijs, ipse etiam carnem suam affligebat: *Ego, inquit, castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.*

Sed tribulatione obstruuntur.

Tribulatio à malo præseruat.

Rom. 7.

1. Cor. 9.

Cùm igitur omnes post Adæ peccatum ægroti simus, morbo isto concupiscentiæ omnes laboremus, cur molestum nobis esse debet, si medicus noster Deus, tanquam ægros, non tanq̃ sanos in hoc mundo nos gubernat, & pro morbi varietate varia pharmaca tribulationũ sumere nos iubet? Certè, vt magnus Basilius ait; *Nemo medicum corporis sui vnquã reprehendit, quod venam secuerit, vel carnem adusserit, vel inediam instituerit, vel amaram potionem sumere præceperit; sed laudauit potius tanquam doctum & sapientem, & gratias egit, ac pecunias obtulit; quia satis intelligunt omnes, medicum non cum ægroto, sed cum morbo pro ægroto bellum gerere.* Ad eundem igitur modum, Auditores, & nos, si sapimus, agemus cum Domino Deo nostro, qui est medicus animorum longè optimus & doctissimus, & non cum homine, sed cum peccato suis tribulationibus pugnat: non solùm eius prouidentiam non arguemus, sed etiam ei gratias debitas agemus. Nec tantum de ipso medico non conqueremur, sed neque de instrumentis, quibus ad salutem nostram vti voluit. Nunquam prudentes ægros dicere audimus, Medicus placet, sed ferrum, quo vtitur, non placet. Quis enim melius nouit, quo instrumento sit vtendum, quã ipse medicus, qui illo vti debet? Quare nos quoque, si Deus nobis medicus placet, vt placere debet, si medendi artem, qua vtitur, non possumus non probare, etiam de instrumentis, de hominibus, quibus nos tribulat, conqueri non debemus, ne Deũ docere atq. instruere, quæ summa est insania, velle videamur.

Bas. orat. Q. Deus non est author malorum.

SECVN-

SECVNDA PARS.

QVemadmodum tribulatio hominem purget, qui erat primus eius fructus, cum fortè in bonam terram cadit, hactenus exposuimus: sequitur, vt alios duos fructus persequar, qui ad illustrationem & perfectionem pertinent.

Tribulatio similis felli.
Tob. 11.

Ac primum quidem, vt ab illustratione incipiamus, tribulatio mihi persimilis esse videtur felli, quo Tobiæ oculos ab Angelo Raphaele curatos esse nouimus. Poterat enim Angelus sanctus multis alijs rebus, vel etiam sine vllis rebus, tanquam minister Omnipotentis Dei, Tobiæ oculos restituere; sed voluit felle, quod est amarissimum, & felle piscis, qui salsum elementum incolit, id facere, vt nobis fructũ atq. vtilitatẽ tribulationis ostenderet, q̃ q̃uis salsa, q̃uis amara, quamuis in mari turbulento huius seculi oriatur, tamen si rectè vtamur, non parum luminis internis oculis afferre potest. Aptissimè quoque in Apocalypsi eadem tribulatio collyrio comparari mihi videtur. *Collyrio*, inquit Dominus, *inunge oculos tuos, vt videas: Ego quos amo, arguo, & castigo*. Collyrium enim ex pulueribus quibusdã efficitur, qui rodunt & cõsumũt prauos humores, q in oculis interdum existere solent. Tribulatio aũt simili quodam modo inanes non humores, sed amores atque affectus rodit, qui mirum in modum oculos mentis impediunt, ne rectum & bonum videre, ac iudicare possint. Homines enim, quod etiã Philosophus vidit, & docuit, vt affecti sunt ipsi, ita plerũque de rebus iudicant. Quid ergo Dominus ait? Tu, inquit, non bene vides, prauos humores habes in oculis, sine adhiberi tibi collyrium tribulationis, vt videas. Ac ne fortè dubitares, eum de tribulationis medicamento loqui, statim subiungit: *Ego enim, quos amo, arguo, & castigo.*

Item collyrio.
Apoc. 3.

Postremò, tribulatio terra illa deserta & solitudo est, de qua loquitur Dominus per Osee; *Ecce ego ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius*. Quæ est hæc solitudo, nisi tribulatio? Siquidem

Item solitudini.
Osee. 2.

Tempore felici multi numerantur amici:

si diuitijs & honoribus affluas, turba sodalium & adulatorum nũquam te relinquit: & Deus quidã vellet tibi de negotio salutis tuæ aliqd loqui, sed audientiam obtinere nõ potest. Quid igitur agit? Deponit potentes de sede, de diuite pauperem, de claro obscurum facit: ita recedentib. falsis amicis, derelinqueris solus, ita cultor atque habitator efficeris solitudinis, & tum venit Deus, & loquitur ad cor tuum, & luce sapientiæ suæ interiores oculos tuos totos illustrat.

Sed quid illud est, quod tribulatio videre facit? Non est vnum aliquid, sed multa & varia: nimirum ea, quæ sunt infra te, quæ supra te, quæ circum te, atque ad vltimum etiam teipsum. Magna sanè lux, magna eruditio, quam domina magistra nostra tribulatio adfert.

Plurima ante tribulationẽ nõ visa, postea videmus.

Quæ sunt ea, quæ iacent infra nos? Primùm inferi, deinde res omnes corporales. Nos enim, qui animo & corpore præditi sumus quasi mediũ locum incolimus, inter corporum & spirituum regiones, & omnia corpora cernimus infra nos, omnes spiritus supra nos. Atque inferos quidem ex tribulatione facilè cognoscimus: nam cum aliquo dentium, vel capitis, vel stomachi dolore laboramus, tunc dicimus, si tantulus dolor ita cruciat, quid faciet ignis gehennæ? Si modò vna tm̃ parte corporis dolem⁹, & breui sanitatẽ speramus et tot remedia, tot solatia, tot consolatores habemus, & tñ vix dolorem toleramus, quid erit apud inferos toto corpore, & ant-

& animo torqueri, & finem nullum exspectare, & nullum remedium, nullum solatium, nullum consolatorem habere? Verè igitur clamat Isaias: *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Aut quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?*

Isa. 33.

Verùm non inferos solùm, sed etiã res corporeas tribulatio cognoscere facit. Siquidem in cognitione & æstimatione corporalium rerum duobus contrarijs modis decipimur. Quidam res istas corporeas, vt opes, vt sanitatem, cùm habent, non planè cognoscunt, neque tanti faciunt, quãti deberent, nec vnquam cogitant vnde eæ ad nos veniant, quis eas conseruare & augere, imminuere etiam & auferre possit: atque idcirco neque Deo gratias agunt, & facilè pecunias suas profundunt, facilius etiam nimis comedendo, nimis bibendo, nimis ludendo variorum morborum, periculo se exponunt: at cùm tribulatio adest, cùm inopia premi incipiũt, tunc discunt, quàm pulchra virtus sit parsimonia: & cùm aliquo morbo laborant, tunc dicunt, O quàm suaue & dulce est, bene valere? O quàm præclarum Dei donum est sanitas! O qui fruuntur tam excellenti bono, quanto iure agere gratias Deo auctori deberent? Atque idem de pace, de fortunis, de alijs rebus generis eiusdem dictum esse, intelligatur. Omnia enim meliùs absentia, quàm præsentia cognoscuntur, atque æstimantur. Quidam alij sunt, qui ad alterum extremũ declinãtes, multò pluris ista faciunt, q̃ reuera facienda sint. Nam cùm sint fragilia, & caduca, & sine vllo dubio casura, & peritura, tamen non minùs eis adhærent, quàm si forent sempiterna: non minùs eis seruiunt, quàm si Dij quidam vel idola essent. Quocirca non immeritò Apostolus auaritiam idolorum seruitutẽ nominauit: & de quibusdam ait: *Quorum Deus venter est, quorum finis interitus, & gloria in confusione ipsorũ, qui terrena sapiunt.* At cùm adest magistra tribulatio, & illi omnia, quæ magno labore & sudore multis annis sibi comparauerant aliquando in puncto temporis amittunt, tum dicunt: O quàm eramus nos insipientes, qui vanitatẽ non credebamus esse vanitatem, & res caducas nunquam casuras, res fragiles nunquam frangendas: nunc intelligimus, non aurum esse omne quod lucet, neque tanti ista temporalia æstimanda, quanti venduntur atque emuntur in nundinis stultorum. Præclarè sanè, Auditores, Gregorius Theologus; *Nihil*, inquit, *in rebus humanis stabile est, nihil quod in eodem statu semper maneat: sed circulus quidam res nostras circumrotat, & varias sæpe fert mutationes, nonnunquam in die vno, frequenter in hora: ac ventis potiùs credendũ est instabilib. nec non vestigijs nauis p̃ mare currẽtis, nocturnisq; somnijs fallacibus, & ijs quoque, quæ pueri ludentes in arena fingunt, quàm prosperitati humanæ.* Hæc ille. At quotus quisque est, qui ista in prosperitate nouerit, & è contra quotus quisque est, qui ista in tribulatione non nouerit? Noui ego viros clarissimos, opulentissimos, florentissimosque intra paucos menses exutos honoribus, spoliatos facultatibus, in vincula cõiectos, & tandem cum ignominia vltimo supplicio affectos, qui tamen adeo multum ex tribulatione profecerunt, ita mundum & eius inanissimas & mendacissimas voluptates contemnere didicerunt, ita sanctè, ita piè ita religiosè diem extremum clauserunt, vt admirabile esset. Tanta igitur, Auditores, est vtilitas tribulationis.

Multi dũ bonis affluunt, ea non æstimant.

Alij plus æquo ea curant.

Eph. 5.

Philip. 3.

Greg. Nazianz. de cura pauperum.

Sed quid præterea tribulatio videre facit? Id quod est supra nos, nempe Deum, Angelos sanctos, qui simul viuunt cum Deo & regnant. Nam tempore prosperitatis facilè Deum, & Sanctos obliuiscimur: at cum tribulatio aliqua forte ingruerit, si in mari

Tribulatio ad superna oculos eleuat.

mari vento sæuiente iactamur, vel hostes à tergo insequentes videamus, si fulmina cadere de cœlo, si terram sub pedibus concuti, si ardere, si ruere domum, tunc inuocatur Deus, tũc Sanctorum agnoscitur patrocinium, tunc breues sunt Litaniæ, nullus Sanctorum negligitur, euoluitur Calendarium totum. De populo Hebræorum legimus in Exodo, nec non in libris Iudicum, & Regum, tempore pacis & prosperitatis sæpe vel aureos vitulos, vel Baalim, & Astaroth, vel alia Gentium idola pro Deo adorasse: tempore verò tribulationis semper idolis contemptis ad vnius veri Dei Numen confugisse. Hinc enim sunt illæ voces sancti Dauid: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.* Et rursum: *Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* Scribit quoq; Lactantius, ipsos idololatras, qui tempore prosperitatis alacres currunt ad simulachra, iis libant, iis sacrificant, ea coronant, tempore tribulationis non Iouem, aut Martẽ, non idola vlla inuocare, sed oculos, ac manus ad cœlum tollere, vnum Deum obtestari, atque ab eius diuino atque vnico munere misericordiam & veniam implorare. At vbi relinquimus impium illum apostatam, Christique hostem atrocissimum Iulianum? Is enim, vt Gregorius Theologus scribit, cùm aliquando in adytum multis inaccessum & horrendũ cum suis necromanticis dæmones cõsulturus descendisset, & iam sonitus quosdam insuetos audiret, nec non teterrimos odores sentiret, ac ignea quædam spectra & phantasmata videret, re inexpectata vehementer percussus, subito ad signum crucis, Christianorum clypeum, confugit, & eum sibi adiutorem fecit, quem persequebatur. Præualuit signum crucis, euanescunt spectra, dæmones superantur, soluuntur timores. Quid inde? Vt se Iulianus collegit, rursum animatur, rursum dæmones aduocantur: sed iterum etiam redeunt spectra, iterum timores, denuoque signum repetitur, denuò dæmones compescuntur. Ita igitur, Auditores, illustrat tribulatio, vt etiã cæcos, etiam Ethnicos, etiam idololatras, etiam Dei iuratos hostes, etiam homines profligatissimos sursum aspicere, & verum ac solum Dei nostri numen agnoscere faciat.

Ps. 82. *Ps. 77.* *Lact. initio libr. de orig. errorum.* *Gre. Naz. orat. 1. in Iulianum.*

Veniamus ad ea, quæ circa nos sunt, ad homines videlicet cæteros, ad fratres, ad proximos nostros; num tribulatio docet amicos veros à falsis, homines probos ab improbis separare? Et quidem optimè, & facillimè. Pulchrè enim Tertullianus tribulationem comparat paleæ, quæ in area purgat frumenta. Quando prosperitate frueris, & tanquam in area quietus iaces, multæ paleæ amicorum tibi adhærent multi gnatones se tibi adiungunt. At si palea tribulationis te agitare, & sursum proijcere, ac iactare incipiat, statim paleæ recedunt, & tu solus in aream redis. Neque solum tribulatione docente amicos tuos falsos à veris cognoscis, sed etiam amicos Dei falsos a veris discernis. Nam vt idem eodem loco docet Tertullianus, persimilis est tribulatio scalæ, quam vidit Patriarcha Iacob, per quam Angeli quidam ascendebant, quidam descendebant. Sic enim & in tribulatione veri Dei serui semper magis ac magis per patientiam ad Deum ascendunt: amici verò mundi, qui pati non didicerunt, semper magis ac magis ad inferos per impatientiam suam descendunt. Nec dissimilis est tribulatio torculari, in quo oleum secernitur ab amurca, & fornaci, in qua aurum, & plumbum, & cætera metalla, quæ ia sunt, apparent, vt B. Augustinus eleganter docet.

Tribulatio nobis veros amicos ostendit. *Tertul. initio libri de fuga.* *Gen. 28.* *Aug. lib. 1. de ciui. 8.*

Imo nosipsos nobis. Sed quid postremò tribulatio videre facit? Teipsum; quid sis, quid valeas, quid possis per te, quid possis cum Deo. Quid homo per seipsum potest? Nihil. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis*, inquit Apostolus. Quid potest cum Deo? Omnia. *Omnia possum*, inquit idem Doctor, *in eo, qui me confortat*. At hoc totum nunquam meliùs, quàm in tribulatione cognoscimus. Nam sæpè multa putamus nos posse: proponimus, promittimus, vouemus ieiunia, peregrinationes, opera cætera: verùm ad primam tentationem prosternimur, & veniente Iubilæo oportet statim vota commutari. Rectè igitur S. Ieremias; *Ego*, inquit, *vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius*. Tempore tribulationis inopiam nostram, puluerem nostrum, nihilum nostrum agnoscimus: è contra quoque antequam tribulatio adsit, aliquando trepidamus, animum despondemus, nihil ferre nos posse, putamus, & tamen in ipsa tribulatione, Domino adiuuante, ita nos gerimus, vt nosipsi miremur, tam facilè nos ferre ea, quæ ante grauissima atque intolerabilia videbantur. Itaque & nihil per nos possumus, & omnia possumus cum Deo, & hoc nihil melius quàm tribulatio docet. Atque hæc quidem de secundo fructu.

2. Cor. 3. *Philip. 4.* *Thren. 3.*

De tertio & postremo quanquam multa dicenda fuissent, quia temporis angustijs premor, dicam solùm tria verba, & finem faciam. Tertius igitur fructus tribulationis est perficere. Quid est id, in quo potissimum perfectio humana consistit? Charitas. Interrogate, si placet Apostolum Paulum. Quæ est *legis plenitudo*? Charitas. Quis *finis præcepti*? Charitas. Quod est *vinculum perfectionis*? Eadem charitas: Quid iam tribulatio facit? Prouocat hominem, atque impellit, vel si vultis, etiam compellit, & cogit ad amorem Dei: felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Vidistis aliquando fabros, qui vt ferrum celeriùs calefaciant, modicum aquæ aspergunt super ignem: non enim aqua illa ignem extinguit, sed per antiperistasim, vt Philosophi loquuntur, magis accendit. Ita quoque in te ignis charitatis, quo diligis Deum, quoniam enim ille ignis ad multa alia se extendit, ad vxorem, ad liberos, ad opes, ad honores, propterea exiguus ac debilis est, nec multum feruet circa Deum: quid igitur faber noster ille sapientissimus, qui cęlum & terram fabricauit, quid ille facit? Spargit aquam tribulationis, aufert vxorem, tollit e medio liberos; spoliat opibus, exuit honoribus. Quamobrem? Vt ignis charitatis contrahat vires suas, colligat se totum circa centrum, vbi est Deus, ibique vehementer ardeat atque ferueat. Vidistis etiam aliquando prudentes nutrices, quæ vt infantes à lacte auocare, atque ad solidos cibos prouocare possint, aliquid absynthij ponunt super capita mamillarum: sic etiam Deus spargit amaritudines varias, super mamillas carnalium voluptatum, vt aliquando tandem ablactemur, & solidum iustitiæ cibũ, cibum sapientiæ, cibum charitatis, cibum omnis virtutis, & perfectionis quæramus. Vidistis postremò sapientes venatores atque aucupes, qui sæpe canes & accipitres suos ieiunare cogunt, vt libentius postea ad prædam capiendam accurrant. Vidistis equites & aurigas, qui equos suos modò calcaribus feriunt, modò fustibus tundunt, modò clamoribus terrent: num vt occidant? Nequaquã, sed vt magis excitent ad ambulandum: ita Deus, Auditores, modò cogit nos ieiunare, modò pungit, modò flagellat, vt non hæreamus in via,

Tertius fructus tribulationis perficere *Rom. 13.* *1. Tim. 1.* *Colos. 3.*

& via longa & periculosa, via plena insidiarum & laqueorum, sed curramus, transeamus celeriter, apprehendamus vitam æternam. Ibi tempus & locus erit quiescendi, quando ad nos *malum non accedet, & flagellum non appropinquabit tabernaculo* nostro. Interim væ illis, qui obliuiscuntur esse se filios Adæ. Væ illis, qui sibi paradysum faciunt in hoc mundo. Væ illis, qui otiari volunt & quiescere, dum tempus est currendi & laborandi. Tunc demum se deceptos inuenient, cùm errorem suum emendare non poterunt. Quare, Auditores, si sapientiùs agere, & nobis vtilius consulere volumus, intelligamus fructum tribulationum, conueniamus cum Domino Deo nostro, si pungit, curramus; si flagellat incitemur. Ita facilè & celeriter ad vitam perueniemus æternam, ipso adiuuante, qui est benedictus in sæcula, Amen.

Psal. 90.

CONCIO QVINTA. DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

ENumeratis quibusdam viris sanctis tum veteris Testamenti, tum Christianorum Ecclesiæ, qui etiam in hac vita prospere vixerunt, cur Deus aliquando bonos florere prosperitatibus velit, quinque assignantur causæ. Prima, vt se summum omnium rectorem ostenderet. Secunda, vt refelleretur error Manichæi, docentis, omnia corpora esse mala, & non à Deo. Tertia, vt ostenderet non esse in se malum possidere diuitias, quod falso affirmabant Apostolici. Quarta, ut manifestaret quanta beneuolentia suos prosequeretur, quod & à simili medici diuersis ægrotis diuersa remedia præscribentis declaratur; ubi ét apparet, ex bonis huius mundi futurorum bonorum posse colligi excellentiam. Quinta, ut sic pauperibus & afflictis prouideret, atq; inde cognoscerent diuites, se non sibi esse diuites. Exinde quoque colligitur diuina potentia, quod aliquibus similibus docetur. Quomodo demum diuitijs uti oporteat, pulchra præscribitur doctrina.

Explicatis in concionibus superioribus natura, uarietate, causis, & effectibus tribulationis, iam in hac secunda parte de armis & remedijs contra eandem, agere incipitur, & uerba S. Pauli militem Christianum instruentis, explicanda suscipiuntur. In præsentiarum uerò agitur de cingulo, quod proprium militis symbolum, per quod castitatem designari ostenditur, idque quatuor de causis. Primò, quia ut cingulum lumbos constringit, ita castitas libidinem coercet, ubi de duplici tractatur castitate, matrimonij scilicet, & cælibatus. Secundo, quia ut cingulum sustinet gladium, ita castitas ad Verbum Dei (qui gladius spiritualis) conducit. Tertio, quia uti cingulum partem superiorem ab inferiore separat sic castitas partem hominis brutalem, à parte ratione prædita, quod conuenienti lampadis similitudine illustratur. Quarto, quia facit expeditos ad iter, & coniugatos quidem liberat à zelotypia, & amore externo, cælibes uerò à gubernatione uxoris, solicitudine liberorum, & lucrandi cupiditate. Explicatur deinde cingulum uerum, nimirum castitatem non fictam, sed solum propter Deum esse debere. Docetur præterea castitatis cingulum à solo Deo comparari, idque mortificationis precio, custodiendo sensus, uitando praua consortia, frequenti confessioni, & sacræ lectioni uacando, insuper oratione & ieiunio, exemplo multorum Sanctorum libidinis insultus retundendo.

Etsi plerique Sanctorũ, Auditores optimi, non sine multis varijsque tribulationibus vitã in hoc mundo duxerint, tamen non defuerunt etiam, qui vel magnis opibus abundarent, vel summis honoribus clarerent, vel bella feliciter gererent, & multis magnisque victorijs Dei beneficio potirentur. Etenim si volueritis ad sacras diuinasque historias cogitationem paulisper conuertere, & ad memoriam reuocare, inuenietis primo magnum illum Abrahamum, nõ tam Patriarcham & Prophetam, quam Patriarcharum & Prophetarum omnium patrem, virum integerrimum & sanctissimum, adeoque eximium Dei cultorem, atque amicum, vt Dominus cœli & terræ singulari quadam ratione Deus Abraham nominari voluerit, qui nihilominus vsque adeo diues auri atque argenti, armentorum & gregum, seruorum & ancillarum fuit, vt Scriptura diuina teste, vix eum terra capere posset; aliquando etiam cum seruis & pastorib. suis, quatuor potentissimos Reges qui simul copias suas coniunxerant, vno prælio superaret. Inuenietis deinde Patriarcham Iacob, qui cum solus ad Laban affinem suum profectus esset, post paucos annos ditissimus redijt, nec vnquam ei technæ & fraudes Laban, Domino ipsum gubernante & protegente, nocere potuerunt. Quid de Ioseph viro castissimo atque optimo dicemus? Scriptura diuina ait: *Erat vir in cunctis prospere agens*, & à Rege Pharaone toti Ægypto præpositus, nõ tam œconomus aut Prorex, quam alter Pharao videbatur. Omitto de Dauid, de Salomone, de Iosia, de Ezechia, de Machabæis, de alijs multis dicere, qui & viri sancti, Deique amici, & simul Reges & Principes ditissimi, potentissimique fuerunt.

Quidã sancti in hac vita prospere vixerunt.

Gen. 13. & 14.

Gen. 30. 31

Gen. 39.

Veniamus ad Ecclesiam Christianorum. An est quisquam, qui de gloria & prosperitate Magni Constantini nunquam audierit? *Quem*, vt B. Augustini verbis vtar, *tantis terrenis impleuit muneribus Deus, quanta optare nullus auderet*. Quis ignorat, vel in Eusebio Cæsariensi aliquando non legit, quanto miraculo is Maxentiũ Tyrannum sine vlla suorum strage superauerit? Iam vero Theodosius senior optimus, & sanctissimus Imperator, vt Theodoretus scribit, primũ Gothos in Thracia, deinde Maximum & Eugenium Tyrannos in Gallijs cum paruo exercitu tribus prælijs, orando potius, quàm pugnando debellauit, Theodosius iunior, vt Socrates auctor est, Persas & Sarracenos, nec non Tyrannum quendam nomine Ioannem, non tam hominibus, quam Angelis pugnantibus vicit. Honorius Theodosij senioris filius, vt Beatus Augustinus refert, copias innumerabiles Gothorum in media Italia tanta felicitate ac celeritate deleuit, vt nẽ vno quidem militum Romanorum, non dicam extincto, sed nec vulnerato, supra centum millia Gothorum vna die ceciderint, & simul rex ipse Gothus & liberi capti, necatique fuerint. Porro Caroli Magni pietas & religio, & simul potentia, gloria, & opes, ac victoria notiora sunt omnibus, quam ut à me necesse sit narrari. Eiusmodi verò præclaras diuinasque victorias, tam veteres, quam recentes prope innumeras proferre facillimum mihi esset, si locus & tempus postularẽt. Sed pauca ista, quæ diximus, satis ostendunt id, quod nobis propositum erat, non solum res aduersas, sed etiam prosperas bonis & malis in hoc mundo esse communes, præsertim cum non ignoremus non quaslescunque Christianos, sed excellentissimos, atque in diuorum numerum relatos, aliquando maximo-

Aug lib. 5. de Ciuit. c. 25.

Euseb. lib. 9. hist.

Theod lib. 5. hist.

Socrat. lib. 7. hist.

Aug. lib. 5. de ciuita. c. 23.

fert: ille autem vituperatur, qui male canit, quacunque tandem voce vti necesse sit: ad eūdem modum illos Deus probat, & laudat, & sempiternis præmijs honorat, qui in suo statu, quicunque ille sit, siue altus, siue humilis, siue clarus, siue obscurus, benè se gerunt: illos arguit & vituperat, & perpetuis afficit supplicijs, qui in suo statu, quicunque ille sit, malè se gerunt. Itaq; non diuitiæ, sed vsus malus diuitiarum Christianis hominibus prohibitus est.

Iam quarta ratio est, vt etiam Deus in hoc mundo ostendat, quanta beneuolentia seruos & filios suos prosequatur, & quantam prosperitatem omnibus largiretur, si ita expediret, et quanta sit illa gloria atque felicitas, qua tempore suo omnes donabit. Hic igitur est fructus prosperitatis sanctorum, vt intelligant homines Deum vsque adeò amicos suos diligere, vt etiam res minimę ac vilissimę ipsorum ei curæ sint. *Nolite tangere Christos meos*, ait per os Dauid. & per Zachariam: *Qui tetigerit vos, tāgit pupillam oculi mei*. Quod si non semper seruos suos liberat a tribulationibus, id facit, quia nouit eorum saluti nō expedire, id quod pulcherrima elegantissimaq; similitudine Boetius illustrat. Si medicus, inquit, ægrotos duos simul inuisat, & vni amarissimam potionem dari iubeat, alterum quem forte longa ægritudine fractū ac debilitatū videt, optimis carnibus, & vino refici præcipiat, quis eum reprehendere audebit? Et si prior ille æger diceret, cur ita mecum iniuste agis, ô Medice? Quid ego tibi nocui, vt mihi vinum & carnem dari prohibeas, et præterea amarissimo isto pharmaco me vexes, cum tamē socium meum in delitijs esse velis? Nonne optimo iure Medicus responderet? Quid mea interest, quid tu sumas? Ego tam libenter optima & dulcissima quæque te sumere permitterem, quam illum, sed aliud morbus tuus, aliud illius requirit: & si te carnibus & vino alerem, sicut illum, te non curarem, sed occiderem. Itaq; non minori beneuolentia tibi amarum pharmacum, quam illi suauissimum vinum dari iubeo. Pari ratione Deus, qui languores nostros, & morborum varietatem optimè cognoscit, non ex odio, aut inuidentia, sed ex arte, ex prouidentia, ex vera & perfecta charitate alios seruorum suorum temporali prosperitate tanquam vino & carnibus recreat, alios, quorum contrariam ægritudinem esse cernit, pharmaco paupertatis, & tribulationis purgat: sed tamen tempore suo cùm ad patriam nostram cœlestem peruenerimus, tunc omnes simul amicos & filios suos æterna prosperitate consolabitur. Ea verò quanta futura sit, ex ijs bonis, quæ hic in terris sanctis hominibus quandoque donat, facile si non intelligere, saltem coniectare et suspicari possumus. Si.n.in hoc stabulo, vbi cum belluis habitamus, & quo non vt delitijs fruamur, venimus, sed vt pœnitentiam delictorum agamus, & tanquam rei læsæ Maiestatis ad metalla damnati sumus, homo enim ad laborem nascitur, sicut auis ad volandum, tamen Deus tot commodis seruos suos abundare voluit: quid, quæso, sperandum est, nobis in cœlo, in patria, in regno, in ipsa domo patris nostri esse paratum? Magnus igitur fructus est prosperitatis sanctorum, quæ vt diuinum in nos amorem tam luculenter ostendit, & animos nostros erigit ad bona maxima & sempiterna firma fide, & spe desideranda.

Veniamus ad quintam & postremam rationem, quare Deus aliquos seruos suos, vel multis opibus affluere, vel in summis honoribus constitui voluit? Quare, putatis, nisi vt eo modo pauperum inopiæ & difficultatibus prouideret? Voluit quidem Deus multos esse in mundo pau-

Ps. 104.
Zach. 2.
Boet. lib. 4. de consol. Pros. 6.
Ex bonis huius mundi futurorum excellentia colligitur.
Deus quosdam bonos diuites facit, vt pauperibus prouideat.

pauperes, & viros sanctos, atque in libro vitæ scriptos maiori ex parte non abūdare diuitijs, propterea quod vento tribulationis flante multò tutius & facilius versus portum salutis nauigatur, quàm flante vento prosperitatis, vt ante dicebamus: sed quanquam res ita se habeat, tamē non vult Deus pauperes à diuitibus destitui, sed iuuari ac foueri. Impia & diabolica est illa vox eorum, qui dicunt, Si vellet Deus, posset statim omnes pauperes diuites facere; sed non vult, placet ei vt sint pauperes, vt patiantur, vt laborent, vt fame & frigore enecentur. Ergone Deo contrarij esse videamur; vociferentur, & clament, quantum velint, nihil eis dabimus. Impia & diabolica vox, & quam Gregorius Nazianzenus in illa sua pulcherrima oratione de cura pauperum habenda, summa eloquentia redarguit. Deus enim ideo multos pauperes esse voluit vt tu, qui diues es, occasionem habeas misericordiæ, & liberalitatis exercendæ. Atque ideo nihil frequentius in Scripturis sanctis, quam pauperum curam commendat. Verum quoniam non ignorabat, impios homines nihil nisi seipsos quærere; seipsos amare, omnia ad seipsos per fas & nefas rapere, propterea etiam aliquos de suis seruis diuites & potentes esse voluit, qui quasi parentes, vel œconomi pauperum essent. Nam si nunc cum aliqui sint diuites, & nobiles, & potentes boni, tamen adhuc miserrimè pauperes tractantur: quid quæso fieret, si omnes diuites, omnes nobiles, omnes principes essent mali? Quō pacto mundus non continuò interiret? Itaque quotquot diuites estis, intelligite, datas esse vobis diuitias, ea conditione, vt eas cum pauperibus communicetis. Estis enim in corpore Ecclesiæ, sicut venæ maiores in corpore animalis, quæ ideò sanguine abundant, vt omnes venas minores repleant: & sicut Sol, qui non sibi soli, sed toti mundo, lumen & calorem accepit: & tanquam fontes quidam, qui aquam non sibi retinere, sed effundere liberaliter, & totam terram irrigare debent. Ita magnus Papa Gregorius faciebat, qui præter tria millia sanctimonialium virginum, & innumeros pauperes, quos Romæ perpetuò alebat, totius penè orbis pauperes, diligentissimè varijs modis inuestigabat. Ita Dominus discipulos suos facere docuit; cùm panes quinque duntaxat secum haberent, tamen eos benignè ac liberaliter turbis pauperum distribui fecit: ac vt fructum eleemosynarum intelligeremus, idem Dominus potentia sua effecit, vt non solùm quinque illi panes quinque millibus hominum abundè sufficerent, sed etiam vt Apostoli pro quinque, quos dederunt, panibus, duodecim cophinos plenos reciperent. Quod vero de diuitijs dictum est, idem de honoribus et potentia dictum esse, intelligatur. Quia enim improbi homines, & seipsos amantes, si pro se apud Principem, vel Magistratum agere volunt, diligētissimè & prudentissimè id faciunt, nec aliquid prætermittunt, quod ad causam suam promouendam valeat: at si pro aliquo paupere loqui debeant vel nihil agūt omnino, vel tardissimè ac frigidissimè agant: propterea Deus aliquos seruos suos magnos & potentes esse voluit, vt ad eos tanquam ad communes quosdam parentes, viduæ, orphani, pauperes, miseri, denique & calamitosi oēs libere confugerent. Quod vtinā hoīes huius sæculi intelligerēt: Vtinā, qui diuites & potētes sunt, aliqñ cogitarent, ea conditione sibi opes & honores accepisse, vt proximos suos magis iuuarent: nec vnquam obliuiscerentur sibi, cum de hac vita migrabunt, dicendum à Domino: *Redde rationem villicationis tuæ*. maiorem certè videremus pauperum curam, pauciores audiremus querelas, sæpius & manifestius Dei benefi-

Gre. Naz. de cura pauperum.

Diuites nō sibi, sed pauperibus diuites sunt.

In vita S. Greg. li. 2.

Ioan. 6.

Luc. 16.

ficentiam & liberalitatem in nos experiremur. Ea siquidē est natura Dei, vt nunquam vincatur liberalitate, & ingratos nihilomin⁹ seuerissime puniat.

Sancti diuites argumentum sūt diuinæ potentiæ. Altera ratio est, vt Deus potentiam suam ostendat. Quanquam enim, vt diximus, licet hominibus Christianis diuitias possidere, tamen res maxima & difficillima est hominē diuitem & in maximis honoribus constitutū ad æternam salutem peruenire. Nonne esset magna ars, efficere, vt camelus per foramen acus transiret? *Mat. 19. Marc. 10. Luc. 18.* At veritas ipsa docet, *facilius esse, camelum transire per foramen acus, quā diuitem intrare in regnum cælorum*. Nonne etiam magna ars esset semper aduerso vento nauigare, & tandem feliciter ad portum appellere? At omnes diuites aduerso & prorsus contrario vento nauigant. Quanquam enim vulgus diuitias prosperitatem, & tribulationem aduersitatē vocant, tamen reuera tribulatio, quæ à mari huius sæculi recedere, atque ad Deum verum salutis portum accedere facit, ventus prosper dici debet. Diuitiæ verò atque honores, quæ ad medium maris compellunt, venti contrarij optimo iure nominari possunt. Cùm igitur omnes diuites contrario vento nauigent, nonne magna industria vti debent, si ad portum salutis pertingere volunt? Hinc nimirū est illa vox Dñi Seruatoris: *Quàm difficile qui diuitias habent, in regnum cælorum intrabunt*. *Ibid.* Et illa Apostoli Pauli, *Scio abundare, scio & penuriam pati*. *Philip. 4.* Quem locum diligenter considerat B. Augustinus. *Aug. li. de Bono cōiu. c. 21.* Nam sicut penuriam pati quorumcumq. est, at scire penuriam pati paucorum? ita abundare quilibet potest, sed scire abundare, non nisi perfectorū & magnorum est. Hinc & alio loco Scriptura tam vehementer laudat eum, qui potuit transgredi, & nō est transgressus: non enim magnum est, si pauperes sobrij sint, qui vnde crapulam exerceant, non habent: neque si multos famulos non requirant, qui vix seipsos sustentare possunt: at quod homo potens, diues, magnus, qui & facilè & impunè multa scelera patrare potest, tamen modestiam, humilitatem, castitatem conseruet, verè magnum & admirabile est: *Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua*. *Eccl. 31.* Ista igitur miracula Deus ostendit, cum seruis suis maximas opes & summos honores tribuit: quod enim *impossibile est apud homines*, vt Dominus ait, *apud Deū possibile est*. *Luc. 18.* Quod maius miraculum fieri potest, quam quod de sancto Eduardo Rege Angliæ legimus? Is cùm omnibus bonis externis, & corporis floreret, non solùm in tanta potestate modum, in tanto fastigio humilitatem, in tanta copia atq; affluentia rerum omnium sobrietatem semper retinuit: & non solùm ab adulterijs & fornicatione alienus vixit, sed & cū ipsa sua vxore, nec adolescētię stimulis victus, nec amore liberorū superatus, perpetuam virginitatē coluit.

At quomodo tandem ista miracula fiunt? Quo pacto id assequemur, vt honores & diuitiæ ingressum ad regnum cœlorum non impediant? Nimirum, si ea non super humeros, neque in capite ponamus, ne nos deprimant ad gehennam, sed sub pedibus, vt per eas tanquam per gradus ascendamus in cœlum. Si quis non posset ascendere in locum aliquem, & propterea ei scabellum daretur, ipse nesciens vsum scabelli poneret illud in capite, quis non rideret? O stulte, quis te docuit scabellum ponere in capite? Pone sub pedibus, & benè ascendes. Ita etiam & tu non ponas opes tuas in humeros, vel in capite, sed sub pedibus, & benè in cælum intrabis. Quòd si autem eas sub pedibus collocare non audes, certè foris extra cubiculum cordis eas teneas, & non nocebunt. Quæro enim abs te, si amicus aliquis tuus diceret tibi, quæso te, vt serues mihi hoc

hi hoc pallium, donec redeam, & quidē nescio qn̄ redibo, an media nocte, an circa auroram, an alio tempore, sed quandocunq. rediero, fac obsecro, vt statim illud habeam. Quid tu responderes? Nonne diceres, Ego quidem pallium tuum seruabo, sed non in cubiculo meo. Nolo enim propter pallium tuum media nocte, vel circa auroram excitari; ponam illud in atrio iuxta portam, vt quando volueris venias & accipias. Ita prorsus, Auditores, ita sancti fecerunt. Videbant sibi diuitias à Deo tanquam depositum dari seruandum ad tempus, & breui restituendum, quando videlicet Domino placuisset: atque idcirco non eas in cubiculum cordis admittere, non eas amare ac diligere tanquam proprias voluerunt, sed foris extra portam eas collocarunt, vt quandocunque Dominus veniret, easque repeteret, ipsi pacem & quietem suam non amitterent, sed cum B. Iob dicerent: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sit nomen Domini benedictum.*

Iob 1.

PARS SECVNDA.

QVæ de Tribulatione dicenda nobis hoc tempore videbantur, si benè meministis, ad quinque capita reuocauimus, quę erant, natura, varietas, causæ, effectus, & remedia siue arma tribulationum. Expediuimus quatuor prima capita, nunc ad quintum, & postremum, quod est omnium vtilissimum, Domino adiuuante, veniendum est.

Quæ sint arma Christianæ militiæ, Apostolus Paulus his verbis docet: *Assumite*, inquit, *armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, calceati pedes in preparatione Euangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore.* Quorum verborum hæc sententia est: Incidimus, fratres, inquit Apostolus, in tempora turbulenta, & periculosa, à fronte, atque à tergo, à dextris, & à sinistris hostes potentissimos & crudelissimos habemus. Quare *assumite armaturam Dei*, non clypeum, aut hastam duntaxat; sed omne genus armorum, (id enim significat verbum Græcum πανοπλία, quo Apostolus vsus est) *vt possitis resistere in die malo*, hoc est, in tempore tribulationis. Dicuntur enim dies tribulationis dies mali, quia non clari, non læti, non sereni, non tranquilli, sed tetri, obscuri, molesti, turbulenti sunt. *Et in omnibus perfecti stare*, hoc est, quicquid acciderit, siue pestis, siue fames, siue bellum, siue aliud genus tribulationis, nunquam frangi, aut prosterni. Pulchrè Philosophus virum sapientem & perfectum comparat talo vel pilæ, quæ quoniam perfectissima figura prædita sunt, eodem se modo habent, nec vnquam nisi rectè cadunt. Sume pilam, vel talum, projice sursum ac deorsum, volue ac reuolue quantumlibet, nunquam efficies, vt non rectè cadant. Tales sunt viri perfecti, qui nulla neque prosperitate, neque aduersitate mouentur, neque diuitijs & honoribus extolluntur, neque inopia & ignominia dejiciuntur. Talis erat in primis Apostolus Paulus, reipsa, non verbo Philosophus, cuius illa verba sunt in epistola ad Philippenses: *Ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse: scio abundare, scio & penuriam pati, & satiari, & esurire, vbique & in omnibus institutus sum.* Tales quoque nos omnes esse cupit, cùm ait: *Vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti*

De remedijs contra tribulationem.

Eph. 6.

Arist. l. 1. Eth. c. 10.

Philip. 4.

cti lumbos vestros in veritate. &c. Describit nobis militem, non equitem, sed peditem, omnibus rebus, quæ ad bellum requiruntur, armatum atque instructum. Primo loco habeat, necesse est, cingulum militare, deinde loricam, tum calceos in pedibus, quarto loco clypeum ad sinistram manum, quinto gladium in dextra, sexto ac postremò ad caput tegendum, ac muniendum, ærea galea comparāda est. Vbi verò miles noster ita instructus atque armatus erit, sine vllo timore certus de victoria hostes suos aggrediat. Ac vt magis eos perterreat, non in silentio procedat, sed more militum Gedeonis magno clamore irruat in acies inimicorum: id quod vltimo loco Imperator noster monet, cùm ait: *Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore.* Hæc est sententia D. Pauli breuiter explicata. Iã de singulis armis seorsum dicendum est. Hodie igitur, quia parum temporis superest solum dicemus de cingulo.

Panoplia militis Christiani.

State ergò, inquit, *succincti lumbos vestros in veritate.* Cingulũ istud quanquam non vno modo à Doctoribus sanctis exponatur, aptissimè tamen à nobis in præsentiarum intelligetur virtus castitatis, de qua duo breuiter exponemus. Primum, cur virtus castitatis cingulum appelletur, ex quo simul cognosci poterit, quæ sint cinguli huius vtilitates: deinde quibus in officinis eiusmodi cingula conficiantur, & vendantur, vt inde quisque vnum sibi, si velit, comparare possit.

Cingulum militis Christiani est virtus castitatis.

Primum igitur cinguli nomine castitas designatur, quod sicut cingulum lumbos constringit, ita vt virtus castitatis libidinem, quæ in lumbis potissimum residet, continet & coercet. Hinc D. Gregorius Dominicam illam sententiam exponens: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris;* *Tunc*, inquit, *lumbos nostros præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus.* Sunt autem duo genera cingulorum, vnum vtcunque longum & latum, alterum breuius & angustius. Cingulum longum & latum est castitas matrimonij, quod ijs accommodatum est, qui pinguiores sunt, & crassos, magnosque ventres gerunt, nec se nimium constringi facilè patiuntur. Cingulum breuius & angustius est castitas cœlibatus, quod viduis, & virginibus, atque ijs omnibus seruit, qui æquo animo ferunt vehementer constringi, modò venusti ac formosi Deo, & sanctis Angelis videri possint. Atque altero horum necessario vti debet quicunque Deo militare, & stipendium vitæ æternæ obtinere cupit: Nullum enim apud veros Dei cultores & milites tertium genus cinguli reperitur. Et sicut cingulum militare adeo propriũ legitimæ militiæ ornamentum apud veteres erat, vt idem apud eos esset cingulum deponere, & militia se abdicare: quocirca & impius Iulianus, vt Ruffinus testatur, cum edicto publico Christianos à militia prohiberet, nihil scribebat aliud, quàm ne cingulum Christianis daretur: sic etiam virtus castitatis proprium ornamentum Christianæ, diuinæq; militiæ est. Permitit qdē synagoga Iudæorũ vxorũ multitudinē, & libellum repudij: lex verò impurissimi Mahometis præter gregem maximũ vxorũ, &̃ oẽs ancillas libidini dominorũ subijcit: Hæretici quoque nostri temporis &̃ Monachis & sacerdotibus vxores, & virginibus Deo sacratis maritos attribuũt, sed propterea omnes isti, qui cingulum militare non habent, à legitima Dei militia excluduntur. Sola Christi Ecclesia, quæ cingulum castitatis religiose ac diligenter seruat, verè dici potest *castrorum acies ordinata.* Quæ cùm ita sint, non dicat impudicus, fornicari nihil est, aut leue

Greg. hom. 13. super Euã. Luc. 13.

Castitas alia matrimonii, alia cœlibatus.

Cingulum proprium militis symbolũ.

Ruffinus li. 10. hist.

Deuter. 24

Cant. 6.

Contra fornicarios.

leue peccatum est. Vna siquidem fornicatio sufficit, vt cingulo exuaris, vt stipendia omnia perdas, vt tanquã militiæ spiritualis desertor ab Imperatore Deo grauissimè puniaris.

Castitas ad intellectum Scriptura conducit

Altera causa, cur castitas cingulo comparetur, est, quòd sicut cingulũ militare continet & conseruat gladium; sic etiam virtus castitatis facilè comprehendit & seruat Verbum Dei, qui est gladius spiritalis. Multi sæpè, vt Scripturas intelligant, varios libros conquirunt, multa adhibent Commentaria, & bene faciunt, sed tamen optimus Commentarius est castitas & puritas animi. Nam in sordidam animam non intrabit Sapientia; &, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Magnus Antonius, vt in eius vita scribit Athanasius, cùm aliquos videret, qui vehementer mirabantur, dæmones aliquando prædicere posse futura, dicere illis solebat. *Habeat homo Christianus purũ cor, & non dubito, eũ plura scire posse, quàm dæmones*. Et reuera sanctus ipse Antonius propter eximiam, quam DEI dono, & suo ipsius labore adeptus fuerat animæ puritatem, non solùm Scripturas per se intelligebat, & futura atq. absentia tanquã præsentia cernebat; sed etiam sæpe animas ex hac vita migrantes, & in cœlum euolantes clarissimè videbat. Itaque stude puritati, purga oculum cordis, eme tibi cingulum castitatis, & tu ipse experieris plus te proficere in intelligentia Scripturarum sola meditatione, & plura, & solidiora, & dulciora, te inuenire, quibus & teipsum, & alios vt spiritua li cibo consolari, ac recreare poteris, quàm si multas horas in legẽdis commentarijs consumeres.

Sap. 1.
Mat. 5.
Athan. in vita Ant.

Cur castitas compa retur cingulo.
Basil. lib. de Virg.

Iam tertia ratio cur cingulo castitas comparetur, pulcherrima & verissima est. Nam, vt magnus Basilius docet, Deus initio composuit hominem ex duabus naturis, quasi Centaurum quendam, qui à capite vsque ad pectus formam humanam præ se ferret, & mente ac ratione vigeret: ab vmbilico verò & lumbis vsque ad pedes equi naturam feram, ac siluestrem haberet. Verùm ne forte pars inferior, atque equina limites suos transcenderet, & totus homo quasi equus indomitus fieret, & ei per Ieremiam merito diceretur: *Equi amatores in fœminas, & emissarij facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat*; quid fecit Deus? Attribuit homini vinculum castitatis, quo se medium cingeret, & eo modo pars equina ab humana separaretur. Hinc igitur virtus castitatis rectè cingulum nominatur, quia cingit hominem in medio, nec vnquam sinit permisceri partem illam feram atque agrestem, in qua sunt motus atque impetus libidinis, cum ea parte, quæ ratione & consilio regitur, & in qua lumen diuinæ gratiæ, & sapientiæ residet. Vultis aliam similitudinem eiusdem magni Basilij adhuc fortasse clariorem? Sume lampadem accensam: ibi videbis in parte inferiore iacere aquam, in parte superiore super aquam natare oleum, in medio vero olei ardere, ac lucere fomitẽ, & si casu aliquo oleum cum aqua misceatur, continuo lampadem extingui, & pulcherrimæ luci fumum tetrum ac fœtentem succedere. Tale quiddam est homo: habet in parte inferiore aquam, carnem videlicet istam fluxam, & inconstantem, quæ nisi ieiunio sæpe purgetur, multas sordes ex nimio cibo & potu secum inuoluit. Habet deinde in parte superiore oleum, hoc est, animum leuem, subtilem, perlucidum, atque in eo lumen sapientiæ & gratiæ suæ Deus accendit. Verùm quoniam sæpenumero accidit, vt oleum misceatur cum aqua, vt spiritus fiat carnalis, & animus carnis propensionem sequatur ad luxuriam, ad fornicationes, ad impudicitiam, atque inde lumen sapien

Ierem. 5.
Pulchra similitudo.

tiæ

tiæ & gratiæ extinguátur, & fumus teterrimus scelerum, & flagitiorum succedat, quid agemus? Quid? Remedium est in promptu. Comparabimus nobis cingulum castitatis. Eius enim munus est hominem in medio cingere, aquam ab oleo, carnem à spiritu separare, & in suis regionibus diuisa & disiuncta continere.

Castitas vt cingulum nos expeditos facit. 3. Reg. 18.

Veniamus ad quartam & postremam rationem, ob quam virtus castitatis cingulum appellatur: quia accingit hominem ad iter, expeditum, & paratum efficit ad currẽdum post Christum, sicut in libris Regum legimus de Elia, qui accinctus renibus currebat ante Achab. Et cingulum quidem latum coniugalis castitatis expedit coniugatos, ac liberat à duobus maximis impedimentis: quorum vnum dicitur zelotypia. Quantum, quæso, impedit zelotypia, ne maritus & vxor communi consensu quietè & tranquillè per viam mandatorum currant? Hinc enim maritus quidem semper torquetur, & quicquid videt ab vxore sua, in partem deteriorem interpretatur, omnia timet, omnia suspecta habet. Vxor autem videns se, etiã si benè agat, tamen malas suspiciones effugere non posse, affligitur, cruciatur, & sæpè etiam secum dicit, Melius erit vt faciam, ne deinceps vir meus falsò putet me non seruare fidem. Impedimentum aliud est effrænata libido coniugatorum, qui nunquam proprijs vxoribus contenti, aliarum fœminarum, quandoque etiam meretricum amoribus implicantur. Inde exhauriunt domum suam pecunijs, & morbis varijs eam replent, inficiunt vxorem, inficiunt liberos, & neque ipsi quietem vlla n capiunt, neque alios suos capere permittunt. Ab ijs omnibus malis atque incommodis, ab isto genere tribulationis, liberat cingulum castitatis. Qui enim hoc cingulum habent, neq; vllos amores externarum fœminarum in animum suũ admittunt, & ipsas suas vxores secundum Deum castè & moderatè diligunt.

Cingulum virginitatis ab innumeris malis expedit.

Verùm enimuerò cingulum angustum perpetui cœlibatus est, quod verè hominem ab innumeris impedimentis liberat. Expedit primum à cura & gubernatione vxoris, quæ quanta sit, coniugati experiuntur. Illud extra controuersiam est, faciliùs esse decem viros, quàm vnam fœminam gubernare. Deinde liberat à cura & sollicitudine liberorum, qui nutriri, educari, institui, gubernari debent, alioqui perditi ac scelerati fiunt, & parentes suos perpetuò cruciant. Postremò liberat ab auaritia, & lucrandi desiderio. Qui enim filios non habet, quibus thesaurizet, facilè suis facultatib. contentus viuit, facilè etiam totus fertur in Deum, & si opus sit, facilè propter Deũ, quem elegit sibi in sponsum, relinquit omnia, peragrat varias regiones, omnibus periculis se committit, denique facilè omnia præclara & planè heroica facinora pp Deũ aggreditur, ad q̃ coniugati propter suas tricas & compedes aspirare nõ possunt. Itaque cum tãta sit vtilitas angusti illius cinguli, quid mirum si Christus Imperator noster, deinde Apostoli tribuni, ac duces diuinissimæ huius militiæ, & post eos tantus exercitus sanctorum Martyrum, sanctorum Sacerdotum, sanctorum Monachorum, sanctissimarum Virginum, & viduarum eo accingi desiderauerunt?

Cingulum castitatis oportet esse verum.

State ergo, Apostolus clamat, *State succincti lumbos vestros,* sed *in veritate*. Quid est, *in veritate*? Nolite fingere, nolite simulare, verum cingulum habetote. Si corpore continentiam seruas, sed animo, & cogitatione ac desiderio perpetuò fornicaris, non es accinctus in veritate, & homines decipis, sed non Deum. Si animo & corpore castus es, sed propter inanem gloriam, vt lauderis ab hominibus, non

non es accinctus in veritate, & cingulum quidem habes, sed militiæ diabolicæ, non diuinæ. Si auaritia, si ambitio, si aliud quodlibet vitium, si ardentissimum studium literarum libidinem carnis absorbet, ita vt de luxuria non cogites quidem, non es tamen accinctus in veritate, neque tua castitas Deo placet. Si postremo vel natura eunuchus natus, vel ab hominibus postmodum factus es, noli gloriari, non es accinctus in veritate: neque ista est castitas, cui excellentissimum est præmium promissum. Qui sunt igitur accincti lumbos in veritate? Nempe ij duntaxat, *qui se ipsos castrauerunt propter regnum Dei*; qui & corpore, & animo, & opere, & desiderio casti sunt: & casti sunt non propter gloriam hominum, non propter lucra temporalia, non propter studia literarum, non propter sanitatem, non propter ipsam virtutem, sed propter Deum, vt placeant Deo, vt illi soli perfectius, & purius, & arctius, & familiarius seruire atque inhærere possint. Isti sunt *accincti lumbos in veritate*. Isti habebunt *in domo* Dei *locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomen sempiternum, quod non peribit*. Isti sequentur *Agnum quocumque ierit*, & cantabunt *canticum nouum*, quod nemo alius cantare poterit.

Matth. 19

Isai. 56.

Apoc. 14.

A Deo cingulum castitatis emendum.

At vbinam tandem ista cingula venduntur? vbi reperiuntur? quibus pecunijs comparantur? Opifex, Auditores, cinguli tam preciosi est solus Deus. Loquatur Salomon sapientissimus; *Vt sciui*, inquit, *quoniam aliter non possem esse cōtinens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum; adij Dominum, & deprecatus sum illum*. Loquatur Dominus, qui plusquam Salomon est, cum Apostoli dixissent: *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere*: Quid Dn̄s respondit? *Non oēs*, inquit, *capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*. Quasi dicere vellet: Verum est quod dicitis, nubere non expedit, sed impedit potius. Quid enim sunt nuptiæ, nisi tricæ quædam in pedibus? Sed tamen *non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est*. Itaque cingulum castitatis conficitur, ac donatur à Deo, & continuis precibus & lachrimis petendum est, nec vllo modo per se, ac solus homo ad excellentissimam istam virtutem aspirare potest: aliquid tamen ex parte nostra requiritur. Cingulum enim militare non ex lana, vel serico, sed ex corio mortui animalis conficitur. Corium verò istud pellis nostra est. Quare pellem tuam, sensus tuos, teipsum mortificare debes, si cingulum habere cupis: frustra cogitat de castitate, quicunque sensus suos custodire, & continere non studet. Nihil enim sunt aliud quinque sensus, quam quinque perditissimi lenones, semper parati ad fornicationes & adulteria fabricanda. Hinc enim Scriptura clamat: *Mors intrauit per fenestras*. & *Oculus meus deprædatus est aīam meā*. *Castæ mulieres*, inquit Basilius, *nunquā aperiunt totas fenestras, sed quasi per rimas aspiciūt id quod volunt, vt si quid videant, quod offendat, continuò claudere possint*. Sic etiam anima hominis Christiani, qui seriò diligit castitatem, nūquam fenestras oculorum, aurium, aliorumue sensuum suorum prorsus aperit. Itaque primum omnium summa diligentia, atque custodia sensibus nostris adhibenda est. Deinde iuuat etiam plurimùm occasiones peccandi, & consuetudinem, ac familiaritatem impudicorum fugere; *Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua*, & pestis ac lepra luxuriæ facillimè ijs adhæret, qui cum infectis & corruptis agunt. Si vides te alicubi sine periculo esse non posse, cur non fugis aliò? Cur Deus tibi pedes dedit? Cur bonos & castos amicos non quæris, cum quibus cum fructu

Sap. 8.

Mat. 19.

Idque precio mortificationis.

Ieremiæ. 9
Thren. 3.
Basil. lib. de Virg.

Malorum consortia vitanda.

1. Cor. 15.

ctu & vtilitate verseris? Magnum præterea remedium contra morbum luxuriæ est, legere sæpè ac seriò Scripturas sanctas. *Ama studium Scripturarum*, inquit Hieronymus, *& carnis vitia non amabis*. Lege vitas Sanctorum, lege Confessiones Augustini, lege alios pios & sanctos libros, & tu ipse experientià disces, quòd facilè gustato spiritu desipiat oïs caro, & illa oïa tibi fętere incipiant, quæ modò tam vehementer amas. Postremò frequens confessio peccatorum dici non potest, quantas vires habeat ad animam integram, & puram perpetuò conseruandam. Sicut enim Rex Syriæ nunquam Regibus Israel præualere potuit, donec vixit Eliseus, qui or . es eorum insidias detegebat, ita nunquam spiritus fornicationis in te præualebit, si conscientia tanquam alter Eliseus per confessionem peccata semper aperiat. Quod si aliquando ad maiorem gloriam tuam, & hostium tuorum cõfusionem Deus permittat, vt magno impetu carnis concupiscentia & dæmonum acies te oppugnent, & cingulo castitatis spoliare conentur, arripe magno animo solita armà Sanctorum, orationem, ieiunia: castiga corpus tuum, & in seruitutem redige. Quid aliud vnquam, quæso, Sancti fecerunt? D. Benedictus nonne in spinis diu nudus volutatus est, vt carnis vulneribus vulnera mentis curaret? D. Franciscus ob similem causam nonne in media hieme nudus in niuibus iacuit? D. Bernardus nonne, vt libidinis ignem extingueret, cùm adhuc adolescentulus esset, in frigidissimum lacum se coniecit? Alius quidam sanctorum nonne digitum vnum ad ignem admouit, atque ardere voluit, ne mens turpi desiderio æstuaret? Ita ergo sancti Patres maiores nostri fecerunt. Eorum nos vestigia sequi, atque exempla imitari debemus. Nec enim fieri potest, vt nos ventrem cibo & potu replẽdo, vsq. ad meridiẽ dormiendo, oculis & auribus semper vagando, ad palmam excellentissimæ virtutis perueniamus, ad quam sanctissimi illi, fortissimique milites, non nisi orando, ieiunando, vigilando, laborando peruenerunt. Quare, Auditores, præliari non pigeat, si coronari delectet. Sequamur intrepidè principes nostros in bello, & sine dubio consequemur eosdem feliciter in triumpho, ipso nos adiuuante & confirmante Domino Iesu Christo, qui est in sęcula benedictus, Amen.

Libidinis frenum frequens confessio.

4. Reg. 6.

Et corporis castigatio.

CONCIO SEXTA DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

Tria alia arma sumuntur explicanda, quibus nos indui vult Apostolus, nempe gladius, galea, & lorica. Atq; primo triplex redditur ratio, cur verbum Dei gladius dicatur; quia scilicet secet, vulneret, occidat; vbi varij huius gladij effectus producuntur. Quinque item afferuntur rationes, cur idem Verbum Dei gladius spiritus appelletur. Deinde explicatur huius gladij vsus, tum in bello tribulationis, tum in pace prosperitatis. Iuuat autem in tribulatione terrendo & consolando; in prosperitate hostem nostrum carnem debilitando, & diuites inter spem & metum continendo; in vtroque vero tempore prodest illustrando, & docendo, quæ singula suis testimonijs, similibus, & exemplis amplificantur. Ad galeam deinde accedendo, virtutem spei illam designare affirmatur, & cur spes galea dicatur explicatur. Galeæ præterea huius efficacia declaratur, atque ex D. Paulo anchoræ triplici fune alligatæ assimilatur, videlicet veritatis, iuramenti, & subscriptionis Dei, quæ omnia pulcherrima arte tractantur.

Parte altera ostenditur, qua ratione lorica & charitas & iustitia esse possit. Cur eadem charitati comparetur triplex affertur ratio; & uis charitatis rationibus, & exemplis depingitur. Deinde ad eius vsum veniendo quatuor enumerantur modi, quibus charitas in tribulationibus nobis vtilitati & auxilio maximo esse solet. Primo, dum patientiam gignit, cuius etiam encomium subiungitur. Secundo, dum pectus charitatis feruore calefacit. Tertio, dum inebriat, quo inebriationis modo varios sanctos veteris, & noui Testamenti ebrios fuisse demonstratur. Quarto, dum ex necessitate virtutem facere studet. Tandem docetur, quomodo charitas nobis in prosperitatibus pro lorica inseruiat, atque vt eadem induamur efficaciter suadetur.

Quanquam

QVanquam arma Christianæ militiæ, Auditores optimi, quæ aduersus tribulationes ab Apostolo Paulo iubemur induere, & de quibus oratione superiore verba facere instituimus, magnam ad dicendum nobis materiam prębeāt, & arma singula orationes singulas desiderarent, tamen quia Pascha instat, faciam id, quod peregrini & viatores facere solent, cum in longo itinere temporis angustijs, & breuitate premuntur. Etenim contendam quantum potero, vt partim compendia viarum eligendo, partim cursum orationis incitando, ad locum, quo tendimus, definita die peruenīamus. Hodie igitur Domino bene adiuuāte, de tribus armis simul explicabimus, de gladio, de galea, de lorica. Ac primum de gladio, qui ad cingulum, de quo iam disseruimus, appendi debet, & qui Apostolo interpretante, nihil aliud est, quàm verbum Dei, duo quædam breuiter exponemus: Primò cur verbum Dei dicatur gladius, & gladius spiritus: deinde quis eius sit vsus, tam in bello tribulationis, quàm in pace prosperitatis.

Verbum Dei gladius spiritus. Veniamus ad primum. Cur Verbum Dei dicitur gladius? Quia secat, vulnerat, occidit. Quosnam? Hostes Dei, homines peccatores, vel si magis propriè loqui volumus, ipsa peccata, idololatriam, hęreses, schismata, ambitionem, luxuriam, auaritiam. Iste est gladius vtraque parte acutus, quem Diuus Ioannes initio Apocalypsis, ex ore Domini procedere vidit: (*Apoc. 1.*) & de quo Isaias Propheta scripsit: (*Is. 11.*) *Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium*. Iste est gladius, quo Apostolus Petrus in Actis Apostolicis (*Act. 10.*) omnia genera bestiarum occidere iubetur, & præcipuè quadrupedia, reptilia, & volatilia, h. e. voluptuarios, auaros, superbos. Voluptuarij enim more quadrupedum semper ventrem, & ea, quæ sub ventre sunt, aspiciunt. Auari autem ad instar reptilium toto corpore amplectuntur terram. At superbi tāquam volatilia quædam ambulant in mirabilibus super se. Tunc vero eiusmodi bruta animalia occiduntur, cùm bruta animalia esse desinunt, hoc est, homines, qui vitam brutorum imitādo quasi bruta euaserant, iam non amplius bruta, sed homines esse incipiunt, & de voluptarijs casti, de auaris liberales, & humiles de superbis fiunt. Iste est gladius, quo Apostoli omnes in die Pentecostes armati totum penè orbem ad imperium Christi adiunxerunt. Iste est gladius, quo Beatissimus Paulus ab Ierusalem vsque Illyricum (*Rom. 15.*) maxima strage obuios quosque prostrauit. Denique iste est gladius, quo semper de hostibus suis Ethnicis, hæreticis, peccatoribus per milites Doctores, & concionatores suos Christus triumphat.

Sed cur, quæso, verbum Dei non solum gladius, sed & gladius spiritus dicitur? Multæ sunt causę. Prima, quia gladius iste à solo Spiritu Sancto fabricatus est. Neque enim nouerunt fabri isti vulgares gladios tales conficere, gladios viuos & efficaces, qui etiam spiritus incorporeos vulnerare possint. (*2. Pet. 1.*) *Spiritu sancto inspirati* (inquit Apostolus Petrus) *locuti sunt sancti Dei homines*. Secūda ratio, quoniam Spiritus sanctus est, qui gladio isto præcipuè vtitur. Nam ipsius est proprium contra vitia bellum gerere, hominem veterem occidere, ad pœnitentiam peccatores conuertere. Nos enim nihil aliud, quàm armigeri atque ministri eius sumus. (*Matth. 10*) *Non enim vos estis, qui loquimini*, ait Dominus, *sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vo-*

 bis.

bis. Tertia ratio quoniam gladio isto, non pro carne, sed pro spiritu dimicatur. Nam cum homo ex carne & spiritu compositus sit, & hæc duo, vt Apostolus ait, sibi inuicem aduersentur, gladius carnis crapula, ebrietas, fornicatio; gladius spiritus est Verbum Dei. Quarta ratio, quoniam finis huius gladij non alius est, quàm vt Spiritus sanctus in eos veniat, contra quorum vitia bellum geritur. Ita legimus in actis Apostolicis: *Adhuc loquente Petro*, inquit Sanctus Lucas, *cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum*. Iste finis esse debet concionatorum, non lucrari pecunias, non aucupari inanes plausus, non oblectare animos & aures curiosorum; sed efficere, quantum in ipsis est, vt Spiritus sanctus, Spiritus veritatis, Spiritus mansuetudinis, Spiritus sobrietatis, Spiritus pietatis, Spiritus timoris Domini super auditores veniat. Quinta & postrema, sed potissima, ratio est, quoniam nemo sine Spiritu sancto, gladio Verbi Dei vti potest. Etenim verba diuinæ Scripturæ, si sola & nuda accipiantur, non tàm gladius, quàm vagina mihi esse videntur. Potest aūt ea vagina & verū & ferreum gladium, & gladium plumbeum, siue ligneum continere. Si verba Scripturæ secundum Ecclesiæ Catholicæ sensum, qui idem est sensus Spiritus sancti, accipias & intelligas, gladium spiritus ferreum, atque acutissimum habes: Si vero sensum capitis tui, sensum distortum, falsum, hæreticum, in vagina sacrarum literarum includas, quid habebis nisi gladium plumbeum in vagina aurea? Nam vagina quidem spiritus erit, sed gladius non item. Atque hæc est deceptio omnium hæreticorum, qui nihil aliud habent in ore, quàm Verbum Dei, Verbum Dei, nec vlli magis, quam ipsi gloriantur de gladio: & tamen reuera nihil ipsi præter vaginam habent. Deus enim facilè patitur literā Scripturæ, vaginam istam spiritus, Catholicis atque hæreticis esse communem; sed gladium spiritus, sensum verum Scripturarum in sola Ecclesia Catholica esse voluit, cui sensum aperuit, vt intelligeret Scripturas, *quæ est columna & firmamentum veritatis: terribilis vt castrorum acies ordinata*. Cuius apertissimum signū est conuersio infidelium. Quinam olim Iudæos & Græcos ad fidem Catholicam conuerterunt? Num Simoniani, vel Marcionitę, vel Manichæi, vel Arriani, vel Pelagiani, vel Nestoriani? Minimè verò: sed Apostolici viri. Qui nostro hoc sæculo in regionibus latissimis Indiarum, in America, in Brasilia, in Iaponia tantas infidelium multitudines gladio Verbi Dei prostrauerunt, & captiuos ad Imperatorem Christum adduxerunt? fortasse Lutherani? fortasse Caluiniani? Affirment, si audeant. Nonne Catholicæ Romanæq; Ecclesiæ milites, quorum est bellare bella Domini, præclaras istas diuinasq; victorias de hostibus fidei retulerunt? Huius autem rei causa, quæ alia esse potest, quam ꝙ hæretici verum gladium non habēt? Et vehementer errant, si sola vagina se pugnare ac vincere posse, confidunt. Non enim vagina, sed gladio homines occiduntur. Habemus igitur, cur Verbum Dei gladius spiritus nominetur.

Gal. 5. *Act. 10.* *In sola Ecclesia est gladius verbi Dei.* *1. Tim. 3.* *Cant. 6.*

Nunc illud videamus, quis eius sit vsus, tàm in bello tribulationis, quàm in pace prosperitatis. Quo pacto gladius Dei in tribulationibus iuuat? Duobus modis, terrendo & consolando.

Veniamus ad praxim. Si te varijs tentationibus hostis aggreditur, accipe gladiū, excipe & repelle ictus inimici sententijs Scripturarū, sicut ducem nostrum Christum fecisse, non ignoras, cum in deserto à Diabolo ten-

Contra varia peccata varij gladij verbi. *Matth 4.*

tentaretur. Itaque si Spiritus ambitionis tibi desiderium immittit præsidendi, si Abbas, si Episcopus, si magnus aliquis dæmonis tentatione fieri cupis, sume gladium, lege sententiam illam; *Iudiciũ durissimum his, qui præsunt, fiet.* &, *Potentes potenter tormenta patientur.* Si spiritus auaritiæ desiderium immittit multas pecunias congregandi, sume gladium, lege sententiam illam: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa nociua, & inutilia, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Radix enim omniũ malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Si spiritus luxuriæ desiderium immittit carnalium peccatorum, sume gladium, lege sententiam illam: *Fornicatores & adulteros iudicabit Deus.* Et illam: *Nolite errare: neque fornicarij, neque idolis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neq. masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces Regnum* Dei *possidebunt.* Si spiritus huius mundi desiderium gloriæ & delitiarum immittit, sume gladium, lege sententiam illam: *Quantum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Atque ad eundem modum contra tentationes cæteras sententijs illis diuinæ Scripturæ pugnãdum est, quæ terrendo & comminando reuocant à peccatis.

Sap. 6.

1. Tim. 6.

Heb. 13.
1. Cor. 6.

Apoc. 18.

Si vero aliud genus tribulationis patiaris, quod effugere non possis, vt inopiam, vt ægritudinem, vt mortem parentum, vel filiorum, tunc sententiæ illæ prælegendę, & considerandæ tibi erunt, quæ diuinas ꝓmissiones & exempla sanctorum continent. Sicut enim Scriptura impios homines vehementer terret, ita miseros & calamitosos mirificè consolatur. *Quæcunque scripta sunt*, (inquit Apostolus,) *ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Et in Libro primo Machabæorum quid Machabæi dicunt, cum in tribulationibus grauissimis constituti, ad Spartiatas scriberent? *Nos enim*, inquiunt, *cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, maluimus mittere ad vos renouare fraternitatem, & amicitiam, ne forte alieni efficiamur à vobis.* Itaque verbum Dei quasi mamilla nutricis lacte diuinorum eloquiorum paruulos gementes, & plorantes recreat. Ibi enim non semel, non sæpe, sed frequentissimè in singulis ferè paginis legitis, Deum promittentem se omnibus adfuturum, qui ad se in tribulatione cõfugerint. Eiusmodi vero promissiones infinitas exemplis confirmatas videbis, si Historiam Abrahæ, Iacob, Ioseph, Moysis, Iob, Tobiæ, Mardochæi, Dauidis, Machabæorum, aliorumque multorum legere volueris. Isti enim in magnis tribulationibus fuerunt, & de omnibus eripuit eos Dominus; nec solum eripuit, sed etiam gloriosiores, & feliciores effecit. Ex quibus illam conclusionem efficies, quam fecit Dauid: *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærẽs panem.* Et cum Ecclesiastico dicens: *Respicite filij nationes hominum, & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.*

Rom. 15.

1. Mac. 12.

Ps. 36.

Eccl. 2.

Veniamus ad pacẽ & prosperitatẽ, q̃, vt sæpè dixi, plꝰ multo, quàm bellũ & tribulatio periculosa & noxia est. Quo gladius spũs in pace prosperitatis iuuat? Duob. & modis Primũ .n. carnẽ, hostẽ nostrũ domesticũ, qui se fratrẽ, & amicũ simulat, & interim crudelissimã necẽ nobis machinatur, non parũ debilitat. Siquidẽ *viuus est sermo Dei, & efficax, et penetrabilior oĩ gladio ancipiti, pertingẽs vsq ad diuisio-*

Gladius Verbi Dei in prosperis utilis est.

Heb. 4.

uisionē animæ & spiritus. Si duo duces copias simul coniungerent, & vnam atque eandem vrbem iunctis viribus expugnare vellent, magnum profectò negotium illi vrbi facerent; at si paulò post coorta seditione militari, alter eorum ducum cum toto exercitu suo se ab altero duce separaret, nonne vires prioris exercitus valdè minuerentur? Ad eundem modum in homine flagitioso, & anima cum suis sensibus & motibus inferioris partis, & spiritus cum sua mente, & ratione, alijsque viribus partis superioris coniunguntur, & eodem prorsus tendunt, nimirū ad carnem pinguefaciendam, oblectandam, roborandam; sed cum gladius verbi Dei huius hominis pectus ferit, statim penetrat vsque ad diuisionem animæ, & spiritus, & tunc spiritus amore Dei vulneratus irascitur quodāmodo animæ, eique dicit, Nolo deinceps tecū militare, volo fungi munere meo, volo considerationi, orationi, lectioni operam dare, quæ sunt partes meæ. Atque ita spiritus ab anima, hoc est, pars superior ab inferiori diuiditur & separatur: & eo modo vires carnis hostis domestici fiunt debiliores. Et quanquam initio diuisionis spiritus est paruulus, atque imbecillis, tamen paulatim verbo Dei, quod etiam est cibus, alitur, nutritur, augetur, & interdum etiam ita corroboratur, vt fiat multò robustior atque fortior carne, & tunc iniurias suas vlciscitur. Et sicut milites quandoque rusticos, vel hostes suos, quos ceperunt in bello, cogunt sarcinas suas, & onera portare: sic etiam spiritus cogit carnem ieiunare, vigilare, laborare, orare, eleemosynas dare, aliaque facere, quibus ipse ad finem suum consequendum adiuuatur.

Alter modus, quo verbum Dei in prosperitate iuuat, est homines diuites & florētes inter spem & metū cōtinendo, id quod in præsenti vita maximè necessarium est. Nam apud inferos quidem spes in desperationem, & metus in dolorem vertitur: in regno verò beatorum spei possessio, & timori securitas sempiterna succedit: hic autem in terris nihil vtilius, ac præsertim opulentis & fortunatis hominibus, quam inter spem & metum ambulare, id quod verbum Dei optimè docet; loquitur enim quodammodo ad cor diuitis, & ait: Sta in timore: noli superbè *sapere, neque sperare in incerto diuitiarum.* Memento Cain, qui primus in terris cœpit esse diues, & potens, & primus vrbem ædificauit, & postea malè perijt. Memento Pharaonis, & Baltazaris filij Nabuchodonozor, & Antiochi, & Herodis, qui Reges nobilissimi, & potentissimi erant, & tamen ad vltimum miserrimè perierunt. Memento Nabal Carmeli, & illius diuitis epulonis, qui ditissimi erant, & crapulæ atque ebrietati studebant, & in punctò ad inferos descenderunt. Memento illius alterius diuitis Euangelici, cui vberes fructus ager attulerat, & iam dicebat animę suæ: *Habes multa bona in annos plurimos, ede, bibe,* quiesce lętare. Cui dictum est; *Stulte, hac nocte repetunt à te animā tuam, & quæ parasti, cuius erunt?* Deinde, ne fortè diues desperet, ac dicat, Quis ergo poterit saluus fieri? loquitur idem verbum Dei ad cor eius, & ait, Confide, spera, poteris, si volueris, saluus fieri. Memento Abraham, Isaac, & Iacob, nec non Dauidis, Tobiæ, Iosiæ, aliorumque multorum, qui & diuites fuerunt, & Domino placuerunt. Pari ratione, & tu, si diuitijs vtaris ad quod factæ sunt, non te impedient, sed iuuabunt.

1. Timo. 6. Gen. 4. Exo. 14. Dan. 5. 2. Mach. 9 Act. 12. 1. Reg. 25 Luc. 16. Luc. 12.

His igitur quatuor modis verbum Dei seorsim in tribulatione, & seorsum in prosperitate iuuat. Accedit verò quintus, & postremus modus, qui vtrique tempori conuenit, qui est illustrando, ac docendo

Scriptura iuuat illustrando.

Psal. 18. docendo. Nam *testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis.* &, *præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Videbat Deus multos esse in mundo Epicureos, quorum fides vltra nubes non ascenderet, & qui de superis & inferis, de Deo, de morte, de iudicio nunquam cogitarent. Quid igitur fecit? *Ps. 106.* *Misit verbum suum, et sanauit eos.* Et quomodo sanauit? Illustrando, erudiendo, docendo, ostendendo aliam esse vitã post hanc vitam, & alia bona & mala sine vlla comparatione maiora & diuturniora. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ non videntur, æterna sunt. Homines autem ad ea feruntur, & ea diligunt, quæ noue runt. Cur infantes nihil expetunt præter lac? Quia aliud non nouerũt. Cur pueri suos trochos, & pilas, & alia instrumenta ludendi tantum diligunt? Quia maiora bona non nouerunt. Cur plerunque homines nihil quærunt nisi ditescere, nisi pinguescere, nisi opes & honores suos augere? Quia nihil aliud à magistris huius sæculi didicerunt. Si rusticus aliquis, qui nunc felicem se putat si panis & ceruisia non desit, in aula Regis ad vnum mensem cibo & potu regio aleretur, nunquid ille suum atrum panem, & ceruisiam non contemneret? Ita prorsus, Auditores, qui verbo Dei docente, atque illustrante, bona illa magna & sempiterna videre, & gustare incipiunt, quæ in sęculo futuro sanctis hominibus conseruantur, facile despiciunt mundi huius gloriam perituram, opes falsas, inanes honores, & exiguas & breues, & multo felle admistas voluptates. Sed de gladio satis & fortasse nimis dictum est.

De galea salutis, q̃ est virtus spei.

Veniamus ad galeam. *Et galeam,* inquit, *salutis assumite.* Quænam est ista galea? Virtus spei. Sic enim Apostolus alibi seipsum exponit: *1. Thes. 5.* *Induti loricam,* inquit, *charitatis, & galeam spem salutis.* Itaque spes salutis, expectatio summæ sempiternæq. felicitatis est galea. Dicitur verò galea, quia tegit ac defendit caput, & reliquum corpus nudum, atque inerme dimittit. Quod est caput hominis Christiani? Christus. *1. Cor. 11.* *Omnis viri caput Christus est,* inquit Apostolus. Itaque galea solum tegit caput, quia spes æternæ vitæ facit vt homo contemptis omnibus alijs rebus, etiã fortunis, etiam dignitate, etiam fama, etiam vita, totus in id incumbat, ne sibi Christus auferatur, vt fides in Christum, vt honor & gloria Dei salua sint, etiamsi cætera omnia pereant. *Eccl. 2.* *Sapientis oculi in capite eius,* inquit Salomon. Siquidem stulti oculos non in capite, sed in calcaneis videntur habere, cum nihil aliud quã terram, & res terrenas intueantur. At homo Christianus, homo sapiens oculos habet in capite, quia more serpentis totum corpus libenter exponit, vt seruet ac defendat caput, non ignorans saluo existente capite, facilè posse totum corpus ab interitu reuocari. Hoc est igitur munus galeæ, caput defendere. Est verò fortissima illa galea, & planè digna, quæ membrum pręstantissimum, quale est caput, custodiendum acceperit? Siquidem adeo robusta & firma est, vt non solùm ictibus malleorum non cedat, sed etiam quod pene est incredibile, quanto magis percutitur, tanto fortior fiat. At quis hoc docet? Apostolus Paulus; *Rom. 5.* *Tribulatio,* inquit, *patientiam operatur: patientia vero probationem: probatio vero spem: spes autem non confundit.* Vtinam magnam copiam galearum ad exercitum nostri Regis mittere possemus. *Tribulatio,* inquit, *patientiam operatur.* Non enim patientia est similis Dialecticæ & Rhetoricæ, quæ discũtur in libris; discitur in laboribus, discitur patiendo. Ille qui sæpius patitur, ille celeriùs patientiam discit. Itaq. *tribulatio patientiam operatur: patiẽtia probationẽ.* Nã q̃ sępe, & mul

tum, & ęquo animo patitur ille commendatur, & probatur, & dignus palma & corona iudicatur à Deo. Sicut enim in castris non pulchra atque splendida arma militem Duci commendant, sed fortia facta, & multa vulnera aduerso corpore accepta: & sicut figulus multa vasa efficit ex eodem luto, sed qualia sint in fornace probat: Sic etiam Deus nos omnes in fornace tribulationis coquit, & eos quidem, qui ignem sustinent, nec frãguntur, probat: qui ferre nõ possunt, reprobat. *Ergo patientia probationem operatur: probatiõ vero spem.* Qui enim animaduertit se multa pati, & alacriter pati, nec vllo modo frangi, sentit procul dubio intus in corde spiritum Dei, qui *testimonium reddit spiritui* suo, quod filius Dei sit, atque inde semper seipso fortior, semper promptior ad patiendum, & erectior ad sperandum efficitur. *Spes autem non confundit.* Deus enim potens est, & paratus ad plura, & maiora nobis danda, quàm nos sperare possumus.

Rom. 8.

Efficacia spei.

Sed iam, si placet, huius galeæ vsũ explicemus. Quis igitur est vsus galeæ? Quomodo nos in prosperis, & aduersis iuuat? Paucis dicam, Auditores. Iuuat mirum in modum, erigendo animum, eumque ad cœlestia, & sempiterna præmia conuertendo. Nec enim explicari potest, quantas vires habeat spes futuræ quietis, & felicitatis ad extenuandam & minuẽdam molestiam, quamuis magnorum & grauium laborum. Quid facit, vt auarus non sentiat laborem peregrinandi, nauigandi, nundinas adeundi, merces emendi, & vendendi? Nõne spes diuitiarum? Quid facit, vt agricola in medijs imbribus, in maximis æstibus, in sæuis frigoribus, noctes ac dies nunquam quiescat, & semper tamen lętissimus cantet? Nõne spes vberis messis? Quid facit, vt miles neque onus armorum recuset, neque longis vigilijs terreatur, neq; de morte, & vulneribus cogitet? Nõne spes prędæ, vel honoris? Ita igitur & fortis Christi miles in medijs ærũnis, & calamitatibus galea ista munitus erigit oculos ad cœlum, & dicit, maioribus prælijs digna est splendidissima illa corona. *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Veniet aliquando illa dies, qua laboribus finitis admittar in gaudiũ Domini mei. Itaque sicut verbum Dei militem Christi consolatur exterius, diuinas promissiones proponendo, & explicando; ita virtus spei consolatur interiùs ad easdem promissiones contuendas animum erigendo, neque erigendo solùm, sed etiã quodammodo affigendo. Spes enim non solùm id facit, vt animus cœlum aspiciat; sed etiam, vt cœlo constanter inhæreat, nec se inde auelli vllis tribulationum fluctibus patiatur. Quocirca D. Apostolus Paulus eandem spei virtutem in epistola ad Hebræos elegantissima similitudine anchoræ comparandam putauit. Nam quemadmodum naues, quæ corpora quædam sunt, ad terram communem omnium corporum parentem in tempestate cõfugiunt, & ei anchoram quasi brachium porrigunt, atque eo modo fluctus & procellas non timent: sic etiam animæ nauicula, quæ de cœlo originẽ habet, in cœlo anchoram suã figit, ac per eam cœlo constanter adhærens, vexari, ac iactari potest in hoc mari sęculi huius fluctibus tribulationum, sed certe abripi & demergi in profundum non potest. Neque vero periculum est, ne funis, quo anchora spei alligata est, aliquando frãgatur. Siquidem est *funiculus triplex qui difficile rumpitur.* Vnus funis est veritas Dei: Deus est, cuius promissionibus spes Christianorum adhæret. Quid fortius isto fune? Si D. Paulus promitteret aliquid, quis ei credendum non esse putaret? Si Angelus de cœlo promitteret aliquid, quis de euentu ambigere auderet? At nuc

Rom. 8.

Spes comparatur anchoræ.

Heb. 6.

EcclES. 4.

Triplex funiculus anchoralis spei.

nobis

non Apostolus, nō Angelus, sed Deus ipse est qui promittit. Veritas prima, sapiētia summa, bonitas infinita, quæ nec falli nec fallere potest. Alter funis est iuramentum Dei. Quanquam enim etiam sine iuramento simplici promissioni Dei sine dubio continuo esset credendum, tamen ad maiorem fidelium suorum consolationem etiam iurare voluit. Sic enim in epistola ad Hebræos Apostolus loquitur; *Abundantius Deus volens ostendere pollicitationes hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum: vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spē, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam*. Iam funiculus tertius est subscriptio, quam Deus proprio sanguine adhibere voluit chirographo promissionum. Quis enim testamento non credat, quod proprio sanguine consignauit? Hic est igitur *funiculus triplex*, qui *difficile rumpitur*, quo spei anchora alligata, & in cœlo affixa, nauiculam animæ firmissimè tenet, atque in isto periculoso mari, ab omni ventorum, & fluctuum impetu defendit.

Hebr. 6.

PARS SECVNDA.

DIximus de gladio, & galea, nunc de lorica duo breuiter dicenda sunt. Primum, quid sit hæc lorica; deinde quis sit eius vsus. Quid igitur est lorica? Virtus charitatis. Sic enim Apostolus ait; *Induti loricam charitatis, & galeam spem salutis*. Et quanquam in epistola ad Ephesios loricam dicit esse iustitiam, cùm ait: *Et induti loricam iustitiæ*, tamen iustitiam pro charitate accepit, quod sæpe alias facere solet: nec immeritò, cū nihil aliud sit charitas, quā eximia quædam perfectaque iustitia. Etenim duæ sunt partes iustitiæ, quarum altera in commutatione, altera in distributione versatur. Ambas autem in charitate facilè est inuenire. Quid enim est charitas, nisi quædam nobilis commutatio, in qua homo seipsum totum donat Deo, & simul totum recipit Deum? Nam *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Quid item est charitas, nisi ars quædam iustè, rectèque distribuendi vnicuique quod suum est? Iustitia enim quæ in distributione versatur dignitatem & merita personarum considerat, & maioribus maiora, minoribus minora, summis summa, & minimis minima tribuit. Secundum quem ordinē virtus etiam charitatis Deo primas partes defert, secundas animæ, tertias corpori, quartas honori & famæ, & de cæteris ad eundem modum. Itaque rectè charitas iustitia dicitur, inchoata charitas inchoata iustitia, aucta charitas aucta iustitia, perfecta charitas perfecta consummataque iustitia.

Lorica charitatis. 1. Thess. 5.

Ephes. 6.

1. Ioan. 4.

Sed cur, quæso, virtus charitatis dicitur lorica? Trib. de causis. Primum .n. sicut lorica armatur pectus, & pectore eæ partes corporis humani defenduntur, in quib. vita potissimū residet, vt cor, hepar, stomachus, intestina omnia; sic etiam charitas animæ vitam conseruat ac tuetur. *Nam qui non diligit, manet in morte*. Deinde quemadmodum lorica ex multis annulis inter se cohærentibus efficitur, sic etiam charitas multas virtutes pulcherrimo ordine simul coniungit. *Charitas* enim, vt Apostolus ait, *patiens est, benigna est: charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*. Ex istis annulis simul cōsertis malleo Spiritus sancti lorica charitatis fabricatur. Postremò sicut loricæ non ex panno, vel ex corio,

Cur charitas lorica dicatur.

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13.

ſed ex ære conficiuntur, vt omnes ictus lancearum, & gladiorum ſuſtinere poſſint: ſic etiam charitas non eſt res quædam mollis, ac tenera; ſed fortiſſima, duriſſima, robuſtiſſima; *Fortis vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio*. Sed parum diximus: Nam etiam fortior eſt quam mors, & durior quam infernus. Mors enim eſt illa quidẽ fortiſſima, & non ſolũ homines quãuis magnos & potẽtes, ſed ẽt vrſos & leones proſternit: ſed tñ peccatu adhuc eſt fortius. Peccatũ n. etiam in cœlum conſcendit, & Angelos etiam inde diſturbauit, quod mors nunquam efficere potuiſſet. At charitas vtroque eſt fortior, quippe quæ ſtatim atque in cor hominis penetrauit, peccatum extinguit, nec magis coram charitate poteſt conſiſtere peccatum, quàm coram igne aridæ ſtipulę, vel telæ aranearum. Quid? Quòd nõ ſolum res omnes creatas charitas vincit, ſed etiam quodammodo creatorem? Quid enim non poteſt, quid non audet ſincera charitas? Ipſam Dei ſapientiam docet, ligat potentiſſimum, vulnerat immortalem. Voluit aliquando Sodomam & Gomorrham ſceleratiſſimas ciuitates igne & ſulphure concremare: audiuit hoc Abraham, & ſtatim imperante charitate, loqui cœpit ad Deum, ac dicere: *Abſit a te, vt rem hanc facias, & occidas iuſtum cum impio, fiatque iuſtus ſicut impius. Non eſt hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc*. En quam liberè fortiſſima charitas etiam Deo conſilium dare non timet. Rurſus aliàs iratus Deus contra gentem Hebræam, propterea quod vitulum aureum tanquam alterum Deum colere incepiſſet, voluit eam penitus delere ac perdere. Sed quid? Oppoſuit ſe charitas ſerui eius Moyſis, & ait: *Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robuſta? Ne, quæſo, dicant Aegyptij: Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret de terra*. Deus autem, quaſi charitas Moyſis manus ei ligaſſet, eumq; vinctum captumque teneret, dicebat; *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam*; præualuit tamen charitas, nec dimiſit. Magna igitur eſt virtus, magnum robur charitatis, nec immeritò æneæ, fortiſſimæque loricæ comparatur.

Cant. 8.

Sũma vis charitatis.

Geneſ. 18.

Exod. 32.

Ibidem.

Veniamus ad vſum: Quomodo nos lorica iſta in bello tribulationis iuuat? Multis modis. Primum efficiẽdo, & tanquam gignẽdo patientiam. Eſt enim patientia quaſi filia primogenita charitatis. *Charitas*, inquit Apoſtolus, *patiens eſt, benigna eſt*, & quæ ſequuntur. Eſt autem patientia virtus quædam præclariſſima, qua tela inimicorum non repellimus, ſed accipimus & frangimus, & hoſtes noſtros non feriendo, & proſternendo, ſed patiendo & cadendo miro modo ſuperamus. Magnum eſt vincere iacula repellendo, & hoſtes occidendo: ſed multo eſt maius, & glorioſius vincere plagas accipiendo, & moriendo. *Melior eſt patiens* (ait ſcriptura diuina) *viro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore urbium*. Hinc milites Teſtamẽti veteris, vt Abrahã, vt Moyſes, vt Ioſue, vt Gedeon, vt Iephte, vt Dauid, pugnando, feriendo, interficiendo: at milites Teſtamẽti noui, quod ſine vlla dubitatione eſt excellentius, patiendo, & moriendo vicerunt. Aſpice Imperatorem noſtræ militiæ Chriſtum: Quid ille fecit? Id quod antea tanquam in typo & figura egerat Sampſon: quando vna aſini maxilla mille Philiſtæos occidebat, magnas ſe vires à Domino accepiſſe demonſtrabat: at cum robuſtiſſimis neruis & funibus ſe ligari patiebatur & tamen paulò poſt ſumma facilitate vincula rumpebat, & hoſtes ſuos fugabat, multo fortiorem oſtendebat: Ita liberator noſter fortem & poten-

Quomodo lorica charitatis nos iuuat.

1. Cor. 13.

Encomiũ patientia.

Pro. 16.

Iudic. 15. & 16.

tem

tem se ostendit, cum mundum sine labore fabricauit; sed multo fortiorem & potentiorem, cum eundem patiendo & moriendo reparauit, & se tanquam alterum Sampsonem ligari, conspui, cædi, vulnerari, crucifigi permisit: sed paulo post omnia illa tanquam tela aranearum confregit, & ipsa cruce, ac morte de hostibus gloriosissimè triumphauit: Quid verò Apostoli & Martyres fecerunt? Nonne ipsi quoque Imperatorem Christum imitati patiendo potius, & tolerando, quam agendo, & resistendo bellare voluerunt? Et nonne patientia sua plures prouincias ad Christi imperium adiunxerunt, quàm vlli vnquam armis potuissent? Nonne etiam principes Romanos, & ipsam orbis dominam patiendo, & moriendo domuerunt? Tantus est ac fuit semper vbique splendor patientiæ, vt etiam perditorum oculos perstringat. Hinc enim Ethnici Philosophi & hæretici permulti, & omnes hypocritæ multa libenter patiuntur, vt patientiæ virtutem iactare possint; sed tamen vera patientia proles est charitatis, & propria hominum Christianorum, qui verè dicere possunt: *Nonne Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim patientia mea.* Scribit Ioannes Cassianus, fuisse Alexandriæ sanctum quendam senem, qui cum turbis infidelium quadam die obrueretur, & multis varijsque iniurijs, & contumelijs afficeretur, & ab irridentibus atque insultantibus interrogaretur, quid vnquam miraculi Christus effecisset, audacter respondit. Hoc miraculum Christus fecit, vt istis omnibus iniurijs, & contumelijs nihil mouear, & multo etiam plura, & maiora pro eius nomine tota alacritate ferre possim. Hic igitur est primus modus, quo charitatis lorica nos iuuat.

Psal. 61.

Cassian. Collat. 12. c. 15.

Secundo charitas satisfacit.

Deinde iuuat etiam eadem charitas mirum in modum stomachum animæ calefaciendo, vt quamuis duras & graues tribulationes facile digerat. Qui feruore charitatis destituti sunt, frigidum stomachum habent, & vnius verbuli iniuriam concoquere non possunt, & ideo non mirum si inde sæpe ægrotent, quandoque etiam moriantur. Nam cibus qui non digeritur, non nutrit, sed occidit. At qui feruent charitate, qui stomachum calidum habent, qui diligunt Deum & proximum, statim digerunt omnia, non solum verba, sed etiam verbera: & propterea omnibus nutriuntur, pinguescunt omnibus, omnibus proficiunt. Ratio vero huius est, quia qui diligit non accipit iniurias tanquam iniurias, sed tanquam signa quædam intimæ familiaritatis. In tertio libro Esdræ cap. 4. legimus de quodam, qui mulierum potentiam prædicabat, qui cum multa commemorasset, quæ viri ob mulierum amorem sæpenumero patiuntur, tandem adiecit: *Videbam concubinam Regis sedentem iuxta regem ad dexterã, & auferentẽ diadema de capite eius, & imponentẽ sibi, & palmis cædebat regẽ sinistra manu; & super hac aperto ore intuebatur eã.* Vnde hęc, Auditores, vt Rex non duceret contumeliam auferri sibi diadema, & præterea faciem suam colaphis cædi? Nonne ex eo, quod ista fiebant ab ea, quam vehementer diligebat? Ita igitur, qui diligunt Deũ, qui diligunt proximos, qui diligunt inimicos, nunquam agnoscunt, nec putant vllam iniuriam sibi fieri, sed omnia in partem meliorem interpretantur. Ita sanctus quidam Abbas nomine Libertinus, vt scribit B. Gregorius, cũ eum de equo, in quo sedebat, quidam deiecissent, & equum abstulissent, nullo modo iniuriam sibi fieri credens lætissimo vultu etiã flagellum obtulit dicens, Heus accipite fustem, vt equum melius ducatis. Ita Dominus acerbissimam passionem, non tanquam passionem, sed tanquam

3. Esd. 4.

Greg. li. 1. dialog. c. 2.

tanquam calicem optimi vini sibi ab amantissimo Patre propinatum accepit: *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater*, non crudelissimus aliquis Dominus, sed amantissimus Pater meus, *non vis vt bibam illum?* Ita Beatus Stephanus saxa illa dura, quibus lapidabatur, non saxa & lapides, sed preciosas gemmas existimabat. Et reuera sic se res habebat, Auditores. Semper enim tribulationes, si tanquam Dei beneficia considerentur in vera beneficia conuertuntur. Ignominia in gloriam, contumelia in ornamentum, inopia in diuitias, vulnera in sanitatem, & mors in immortalitatem. Et homines quidem vident exterius crucem nostram, quam portamus in terris. Sed vident Angeli coronā nostram, quæ fabricatur in cęlis. Quocirca rectè Dominus de crucifixoribus suis dicebat; *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciūt.* Illi enim se Christum valde deprimere, eiusque gloriam penitus obscurare credebāt, sed verè nesciebant quid facerent. Nam eo modo maximè extollebant, & illustrabant.

Joan. 18.

Luc. 23.

Sed quid præterea charitas facit? Quomodo etiam in tribulatione nos iuuat? Iuuat tertio ad eum modum, quo iuuat vinum, inebriando scilicet. *Vinum* enim *lætificat cor hominis*, inquit Dauid. Et filius eius Salomon; *Date*, inquit, *siceram mærentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo.* Qui ebrij sunt semper læti sunt, saltant, cantant, nec vllius miseriæ recordantur, non paupertatis, non ægritudinis, non acceptæ iniuriæ, non contracti æris alieni: denique omnem tristitiam, ac mœrorem facilè de animo abstergit ebrietas. Pari ratione, Auditores, sancta ebrietas charitatis, quę est vinum illud, quo Apostoli pleni erant, cum de eis in die Pentecostes diceretur: *Musto pleni sunt isti.* facit homines semper lætos, nec vllum eos laborem, vel dolorem sentire permittit. Patriarcha Iacob quatuordecim annos propter Rachelem socero suo incredibili labore seruiuit, ita vt ipse aliquando diceret; *Die noctuque æstu vrebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis*: & tamen vt scriptura testatur, *videbantur ei pauci dies præ amoris magnitudine.* Ita nimirum amore ebrius erat Sanctus Tobias, cùm totum diem in operibus charitatis consumpsisset, deinde reuersus domum, quasi pro mercede, vtroque lumine orbatus esset, vxor verò quæ eum solari debuisset, non oleum consolationis, sed acetum exprobrationis in plagas infunderet: tamen harum omnium calamitatum oblitus, & vxorem, & filium dulcissimè consolabatur: *Pauperem quidem*, aiebat, *vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.* Vnde hoc in Tobia? Nonne quod amore diuino ebrius erat? Apostoli quoque cum plagas multas à Iudæis accepissent, cur *ibant gaudentes à conspectu concilij*? Nonne quia eodem amore ebrij erant? Paulus & Sylas virgis cæsi, catenis constricti, & in obscurum carcerem detrusi, quare Psalmos & Hymnos lætissimè canebant? Nonne quia simili modo ebrij erant? B. Laurentius ad ignitam craticulam alligatus, & iam semicombustus, vnde tam lætus, & summi illius doloris oblitus erat, vt festiue ac lepidè Tyrannum irrideret? Nonne ex eo, quòd vino charitatis ebrius erat? O dulce vinum charitatis! O sancta sobriaque ebrietas! Vtinam faceret Deus, vt ebrietatem illam nefariam, quæ tanto tpe in hac regione regnauit, quæq. tantarum tribulationum causa magna est, aliquando tandem ista sancta & sobria ebrietate mutaremus: profectò enim plus ebrietas charitatis valeret ad omnem

Charitas inebriat.
Psal. 103.
Prouer. 31
Act. 2.
Gen. 31.
Gen. 29.
Tob. 4.
Act. 5. & 16.

tribu-

tribulationem superandam, quàm fuerit ebrietas vini ad inferendam.

Sed iam ad quartum, & postremum modum veniamus, quo charitas à tribulatione defendit. Quid igitur charitas facit? Docet hominem mirabili quadam arte de hoste clypeum, de necessitate virtutem efficere. O beatum exercitum! O fortunatos milites, qui artem istam didicerunt, qua ipsos hostes arripere, & eis pro clypeo vti possint. Quis pcipuus hostis noster est? Nonne caro, quæ omni hoste crudelior, dum blanditur occidit, & assueta reddere malum pro bono, quanto magis diligitur & fouetur, tanto magis nocet, & cuius ictus nemo satis cauere potest? Quid igitur charitas facit? Quando vtitur carne pro clypeo? Ad hunc modum. Cùm tribulatio adest, non sinit charitas, vt te iniustè puniri existimes, vel vt de Deo, aut hominibus conqueraris, procul hoc est à vera & perfecta charitate: sed statim docet, peccata tua causam esse tribulationis, atque ita cogit, vt carnem tuam sic alloquaris, Non meministi caro, quando fornicabaris, cùm tam sæpe epulabaris, quando totos dies ludebas, quando tot pocula exhauriebas, quando ieiunia sacra frangebas, quando pupillum opprimebas? Nunc igitur quid mirum si pœnas luis? Sed quandoquidem huc venisti, nec potes non peccasse, & quia peccasti castigari debes: quid vtilius tibi esse potest, quàm vt facias de necessitate virtutem, & æquo ac libenti animo patiaris? Nam si cum molestia ac tristitia pateris, non propterea calamitas tua recedet, quin potiùs ad cumulum miseriæ et tristitiam & impatientiam tuã adiunges, & nihil apud Deũ ex tribulatione lucraberis, nisi grauiorem fortasse tribulationem. At si libenter, si alacriter, si æquo animo istam crucem feras, & hic in terris tribulatio plurimum minuetur, & post hanc vitam tota purgata atque illustris tanquam aurum de fornace prodibit, ac demum in patientia tua possidebis animam tuam. Ita igitur homo à charitate edoctus, ipsa carne, per quam peccauit, tanquam scuto quodam ita se protegit, vt ab ictibus tribulationis nullo modo lædatur.

Charitas facit de necessitate uirtutem.

At num in sola tribulatione lorica ista charitatis iuuat? Nonne etiam in prosperitate? Imo verò, Auditores, maxime iuuat in prosperitate. Si quidem ipsius proprium munus est, erga omnia, quæ diligi debent, affectus moderari. Ipsa docet Dei honorem omnibus esse rebus anteponendum. Atque idcirco si vel ecclesiasticum honorem, vel ciuilem magistratum facilè obtinere valeas, & tamen ineptum atque indignum eo munere te esse vides, charitas monet, vt alteri te meliori & digniori cedas: & si hoc non facis, non induisti loricam charitatis, vulnerat te, & nisi diligenter caueas, fortasse occidet iaculum prosperitatis. Ipsa præterea docet animæ salutem corporis voluptatibus esse præferendam. Itaque licèt possis, quantum ad copias tuas attinet, indui purpura, & bysso, & epulari quotidie splendidè, tamen charitas monet, vt sobriè viuas, & ecclesiastica ieiunia religiosè obserues, vt ad templum, ad concionem, ad confessionem, ad sacram communionem cum cæteris ire non negligas. Ipsa docet corpora proximorum pluris facienda, quam nostras pecunias. Quocirca magis timere debes sine misericordia, quàm sine pecunijs inueniri. Et si quidem Ecclesiasticus es, charitas docet, non debere te diuitias congregare, nisi cùm pauperes desunt, quod rarò eueniet: & cùm fortè desunt, posse te quidem eas congregare,

Charitas etiã tegit in prosperis.

gregare, verum vt res pauperum, non vt res tuas, & futuris pauperibus fideliter conseruandas. Si verò vxorem & liberos habes, eadem charitas docet, vt filijs tuis thesaurizes quidem, sed moderatè. Nam si probi erunt filij, paruo contenti erunt; sin improbi bonum est eos egere, vt fiant probi. Sæpe enim accidit, vt quæ parentes magno labore, multo tempore per fas & nefas congregarunt, ea filij paucis diebus malè viuendo profundant, & eo modo parentes ad inferos præcedant, & eos deinde filij consequantur.

Quę cùm ita sint, induamus, quæso fratres, induamus omnes loricam istam præclaram charitatis, armati procedamus ad bellum, & neque tela tribulationum, neque iacula prosperitatis vnquam formidabimus, & victoriam ac palmam certissimam lætissimamque referemus, ipso adiuuante Domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula, Amen.

CON-

CONCIO SEPTIMA DE TRIBVLATIONE.

SYNOPSIS.

AD militem Christianum omni ex parte armandum, præsens concio duo paria calceorum suppeditat, vnum pœnitentiæ, exemplorum alterum. Et præmissa breui explicatione sententiæ Pauli, & prædicatorum instructione, primum par calceorum ex confessione & pœnitentia conficitur, vbi apta calceorum cum confessione interponitur comparatio. Explicatur deinde quomodo confessio in prosperis prosit, quomodo item in tribulatione, nempe tollit peccatum, fontem & causam tribulationum, aufert tristitiam, morbum animi, minuit quoque tribulationem satisfaciendo. Denique seria ad satisfactionem exhortatio, præscripto breui confessionis, & satisfactionis modo, primam partem concludit.

Pars altera par alterũ calceorũ assuit, & astruit, nimirũ exemplorũ, vt quæ mentem illustrare, memoriam iuuare, & voluntatem mouere soleant. Duo deinde affirmantur esse exemplorum genera, vnum factorum alienorum, alterum passionum. Calceus ex malorum exemplis sinistro pedi adaptatur; vbi varia studia tam feruida impiorum, auarorum, superborum, Philosophorum, hæreticorum, & militum depinguntur, quibus merito confundi frigidi Catholici deberent. Calceus adhæc pedi dextro accommodatur ex exemplis Christi, & Sanctorum confectus, atque ibidem præsertim Christi passio à magnitudine patientis, à parte passionis, a multitudine malorum, atque alijs multis circumstantijs diffuse, & eleganter exaggeratur. Finem horum calceorum esse, ne deficiamus tribulati, ex S. Paulo docetur. Tandem exempla Sanctorum proponuntur, nosq. ad crucem magna animi constantia suscipiendam ac sustinendam inuitamur & excitamur.

IN eorum armorum numero, quæ Beatus Apoſtolus Paulus, tam in bello tribulationis, quàm in pace proſperitatis Chriſtiano militi neceſſaria eſſe iudicauit, ſi memoria tenetis optimi Auditores, etiam calcei erant. Quanquam enim in propria domo, vel in amœnis pratis non vſq. adeo calceis indigemus, tamen in longo itinere, vel in bello, cùm per montes, per rupes, per ſaxa, per dumos, per aquas, & lutum, aliaſque ſordes tranſeundum eſt, calceis carere ſine graui detrimento, atque incommodo certè non poſſumus. Itaque tum demum calceos exuere ac deponere tuto, ſecureq. poterimus, cùm præſentis vitæ confecto curriculo, ad cęleſtem atque æternam illam domum peruenerimus, & iam non amplius per loca aſpera, vel inculta peregrinandum & vagandum, ſed quieſcendum ac ſedendum in paterna domo, vel etiam ſi libuerit inter flores ac lilia deambulandum erit. In cuius rei typum ac figuram ſancto Moyſi ad Deum appropinquare incipienti dictum eſſe legimus: *Solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* At verò dum hic in terris cum tot generibus hoſtium bellum gerimus, & per ſolitudinem huius ſæculi vaſtam atque horridam iter facimus, & ſæpe lutum, ſæpe ſaxa, ſæpe ſpinæ ſcandalorum, timorum, dolorum de improuiſo nobis occurrunt: ſæpe etiam in quędam florentiſſima atque amœniſſima prata felicitatis humanæ repente incidimus, quæ flores quidem & roſas, ſed etiam ſpinas & carduos partim admiſtos habent, & multos angues, multas beſtias venenatas ſuis herbis & graminibus tegunt, nulla re alia magis, quàm bonis & firmis calceis indigemus. Ego igitur hodierna oratione ad explicationem eius ſententiæ, *Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis*, quæ ſuo ordine poſt loricæ expoſitionem ſequitur in Apoſtolo, de calceis verba faciam. Et quoniam non facile in officinis vulgarium ſutorum calcei tales inueniuntur, agam vobiſcum liberaliter, & duo paria calceorum vobis dabo. Vnum ex confeſſione, & pœnitentia peccatorum, alterum ex veterum exemplis, tam bonis, quàm malis conficietur. Sed neceſſe erit, antequam ad noſtros calceos veniamus, ſententiam ipſam Apoſtoli breuiter explicare.

Peregrinis & militibus calcei neceſſarij.

Exod. 3.

Calceati pedes, inquit Apoſtolus, *in præparationem Euangelij pacis.* Senſus horum verborum quantum ad litteram ſcripturæ, & Apoſtoli mentem attinet, non alium eſſe puto, quàm vt Euangelij prædicator, ſi cum fructu atq. vtilitate concionari debeat, pedes, hoc eſt, affectus mundos, nitidos, liberos etiam & expeditos habeat: non diligat munera, non delectetur plauſibus, non affectet gratiam & fauorem hominum, non ſectetur apparata conuiuia, non quærat vllo modo ſeipſum. A crapula verò, atq. ebrietate, à fornicatione, à verbis impudicis, à contentionibus & iurgijs, à Simonia & auaritia, ita ſit alienus, vt ne minima quidem ſuſpicio eiuſmodi vitiorum vnquam de ipſo in populo oriatur. Alioqui enim qua fronte ebrioſus de ſobrietate diſputabit? Quo ſpiritu contra auaritiam dicet, qui pluris nummos, quàm animas facit? Qua vehementia impudicus & concubinarius à fornicatione alios deterrebit? Quo animo ſuperbus atq. ambitioſus, qui omnibus placere cupit, vlla vnquam vitia reprehendet? De huiuſmodi malis doctoribus, qui quæ verbis prædicant, moribus impugnant, loquitur Dominus per Ezechielem; *Vos cum puriſſimam aquam bibe-*

Ephef. 6.

Concionatorum inſtructio.

Ezech. 34.

biberetis; reliquam pedibus vestris turbabatis: & oues meæ, quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebant. Aquam quippe limpidissimam, vt Beatus Gregorius exponit, prædicatores bibunt; cum fluenta veritatis rectè intelligentes hauriunt; sed eandem aquam pedibus turbant, cùm studia sanctæ meditationis malè viuendo corrumpunt. Porro aquam eorum turbatam pedibus oues bibunt, cùm auditores non sequuntur verba, quæ audiunt, sed sola, quæ conspiciunt, peruersa opera imitantur. Quocirca ne talia sæpe contingant, Apostolus Paulus diligenter monet, vt simus *calceati pedes in præparatione Euangelij pacis*. Et ipse Dominus apud Marcum, cùm discipulos suos binos & binos ad Euangelium prædicandum mitteret, præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona æs: sed tamen benè calceati sandalijs ambularent, ne quid pulueris aut luti terrenarum cupiditatum eorum pedibus adhæreret: vt verè de illis illud Apostoli diceretur: *Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Hæc igitur est sententia huius loci breuiter explicata.

Greg. lib. 1 cura pastor. cap. 2.

Marc. 6.

Rom. 10.

Verùm nos in præsentiarum ista ipsa Apostoli verba paulò aliter exponemus, vt tam tribulationibus, de quibus hactenus disseruimus, quàm Paschalibus ferijs, quæ iam imminent, oratio nostra conueniat. Itaque Euangelium pacis Paschæ celebritatem, vel, si mauultis, Agnum illum Paschalem Sacrosanctum corporis Dominici Sacramentum interpretabimur. Calceos verò, quos induere iubemur in præparationem Euangelij pacis, confessionis Sacramentum accipiemus. Nam quemadmodum olim in veteri Testamento, qui Pascha celebraturi, & Paschalem Agnum manducaturi erant, cum alijs rebus multis instructi, tum præcipuè calceati pedes esse debebant, vt ex lib. Exodi cognosci potest: sic etiam qui ad verum Pascha peragendum, & verum Paschalem Agnum comedendum præparantur, non solùm ieiunijs, & precibus, alijsq. sanctis operibus, quod hactenus fecimus, operam dare conuenit, sed etiam confessione, ac pœnitentia, quæ præcipua est præparatio, pedes illos calceare oportet.

Par calceorum cōfessio & pœnitentia.

Exod. 12.

Sed quid habet affinitatis confessio cum calceis? Multum omnino. Nam quemadmodum calcei pedes mundos ac puros conseruant, eosque impediunt, ne terram & sordes contingant: ita confessio peccatorum humanos affectus, qui quasi sunt pedes animæ, & animam non minùs ferunt, quàm pedibus ferantur corpora, purgatos nitidosque seruat, eosque à terra & rebus terrenis reuocat atque abstrahit. Et sicut ij, qui calceis sunt assueti, pedes teneros ac delicatos habent, adeo vt vel minimos lapillos, & minutissimas stipulas facilè sentiant, nec aliquid pati possunt, quod pedes affligat; ij verò, qui fere nudis pedibus incedunt, & solùm in Dedicatione vel in Paschate calceos induunt, vt agricolæ & operarij multi, iam occalluerunt, nec modo lapillos & stipulas non sentiunt, sed neque magnis lapidibus, aut tribulis offenduntur: sic etiam qui crebro ad confessionem redeunt, teneram conscientiam habent, facilè sentiunt spinas, etiam minutissimas peccatorum, nec quiescunt, donec eas de conscientia sua exemerint, & animam languentem atque ægrotam curauerint: at qui rarò, qui solùm in Paschate ad confessionem accedunt, ij rusticos pedes, & assuetos tumoribus & punctionibus habent, nō solùm parua & leuia, sed neq. magna, neque grauia, neque horrēda, neque immania crimina atque delicta eos perturbant. Amplissimum stomachum

Comparatio calceorum et cōfessionis.

Simile.

chum gerunt, facilè deglutiunt multitudinem beneficiorum, Simonias, vsuras, adulteria, crapulas, ebrietates: & tamen securissimè dormiunt, nihil eos angit, vel torquet conscientia. Hinc existunt illi, qui aliquando petunt, An fornicatio sit peccatum? Nã de cogitationib. ac desiderijs flagitiorũ, ne dubitant quidem: ita nimirũ pedes eorum occalluerunt, vt licèt vulnerentur, licèt findantur, licèt intumescant, nihil tamen ipsi sentiant. Assuescite calceis miseri, viuite more nobilium, non more agricolarum. Si ad regnum cœlorum aspiratis, vbi nulli rustici, nulla mancipia, omnes Reges & Principes erunt, frequentate Sacramentum tam vtile, tam facile, tam salutare, quod incredibili benignitate liberator noster instituit. *Si rem grandem dixisset tibi Propheta*, aiunt serui ad Dominum suum Naaman, *certè facere debueras: quanto magis nunc, cum dixerit tibi Lauare & mundaberis?* Si rem grandem, Auditores, nobis Dominus præcepisset, nonne pro animæ salute facere debuissemus? Quæ igitur excusatio reliqua esse potest, cùm solùm dixerit: Sume calceos, quos nõ vendo, sed dono: vtere calceis, qui offeruntur gratis: stude puritati, ama sanctimoniam, dilige innocentiam, assuesce spinas peccatorum citò sentire, & antè euere, quàm in pedibus tuis putrescant. Habemus igitur cur peccatorum confessio calceis comparetur, nunc illud videamus, quomodo in tribulatione & prosperitate nos iuuet.

4. Reg. 5.

Confessio prodest in prosperitate.

Quomodo iuuat in prosperitate? Ad eum modum, quo iuuat nauiculas sentinæ euacuatio. Vidistis aliquando nauiculas, quæ rimas aliquas habent, & sensim aquam admittunt, quę nisi frequenter aqua eiecta releuentur, facilè submerguntur. Tales sunt animæ nostræ. Nauiculæ sunt in Oceano huius sęculi constitutæ, nec vlla tam integra reperitur, quæ aliquas rimas non habeat, & aquam peccatorum non admittat. Nam *si dixerimus, quòd peccatũ non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*. Veruntamen istas rimas tribulatio minuit, prosperitas auget: plures enim peccandi occasiones, maiores tentationes diuites quàm pauperes habent, & plura peccata in prosperitate, quàm in tribulatione fiunt. Quocirca S. Dauid experientia propria edoctus, veram illam sententiam de fortunatis hominibus pronunciauit in Psalmo: *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua: prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum*. Quare cùm tempore prosperitatis animæ nauicula rimas multas, & magnas habeat, & multum aquæ peccatorum semper accipiat, nisi frequenter per confessionem exhauriatur & purgetur, non potest tandem non submergi.

1. Ioan. 1.

Psal. 72.

In tribulationibus similiter vtilis est.

Iam verò contra morbum tribulationis remedium præsentissimum & saluberrimum est confessio peccatorum. Siquidem fons & radix tribulationis, quid est aliud quã peccatũ? Nonne scriptura clamat; *Miseros facit populos peccatum?* Et, *Priusquam humiliarer ego deliqui*, Et, *Si dereliquerint filij eius legem meã, & in iudicijs meis non ambulauerint; visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum*. Nonne Dominus paralyticum curaturus, vt eius morbi radicem ostenderet, dixit ei: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua?* Et ad eum, quem sanauerat ad piscinam, nonnè ait: *Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare; ne deterius tibi aliquid contingat?* Nonne Apostolus Paulus de ijs, qui sine debito cultu atque honore tremenda illa mysteria pertractabant, vel sumebant, in epistola prima ad Corinthios ait; *Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt*,

Prouer. 14.
Psal. 118.
Psal. 88.

Mat. 9.

Ioan. 5.

1. Cor. 11.

riunt; hoc est, moriuntur *multi?* Deus enim initio nascentis Ecclesiæ; vt huius Sacramenti venerationem, & maiestatem fidelibus commendaret, sæpe repentina ægritudine, vel morte eos mulctabat, qui indigne ad tantum Sacramentum sumendum accedebant. Id quod etiam Cyprianus in sermone de lapsis, exemplis aliquot, atque miraculis confirmat. Quæ cum ita sint, quod efficacius medicamentum contra morbum tribulationis cogitari potest, quam pęnitentia, & confessio peccatorum, quæ cum peccatũ tollit, ipsam radicem tribulationis tollit? Itaque valet aliquid contra tribulationem oratio, valent supplicationes, valent eleemosynę, valent ieiunia, valet spiritualium lectio librorum, sed omnia ista, & alia permulta generis eiusdem nunquam sufficient, nisi ad peccatum, radicem videlicet tribulationis, securis pœnitentiæ & confessionis admoueatur.

Cypr. Ser. de lapsis.

Confessio tristitiam tollit.

Deinde iuuat etiam plurimum confessio peccatorum ad omnem mœrorem ac tristitiam ab animo abstergendam. Est vero tristitia morbus maximus, qui, vt Ecclesiasticus ait, multos occidit: & vt pulchrè Salomon docet: *Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi*. Tinea enim nascitur ex panno, & pannum consumit, vermis oritur ex ligno, & lignum rodit: ita tristitia nascitur ex corde, & ipsum cor perpetuò rodit, consumit, affligit, cruciat, neque ex vlla re quietem & consolationem capere permittit. Denique tristitia est quasi anima, & vita tribulationis, ita vt si tristitia absit, iam tribulatio non amplius tribulatio dici possit: Si verò non absit, etiam prosperitas quædam tribulatio esse videatur. Istum igitur morbum sanat confessio. Nam quemadmodũ per peccatum intrat in hominem diabolus, & cum eo mille furiæ infernales, mille suspiciones, mille timores, mille sollicitudines, & simul vermis conscientiæ excitatur, qui tristitia, & amaritudine animam replet: Sic etiã per confessionem deleto peccato, & diabolo exeunte, ingręditur in animã gratia Dei, ingreditur iustitia, & charitas, & pax & gaudium in Spiritu sancto. Vidisti hominem plenum malis humoribus, & conturbato stomacho? quam ille, quæso, male se habet! Omnia fastidit, ad omnia nauseat, nescit quid velit, sibi ipsi est grauis. At si illos malos humores euomat, quam celeriter stomachus releuatur, & lætitia ac serenitas redeunt! Hoc ipsum in animo spiritualiter facit confessio, nempe medicamentum est, quo praui humores, atque adeo venenum ipsum peccati totum euomitur, & tunc animæ stomacho releuato spiritus bene se habet, exultat, gaudet, gestit, & conscientia bona, & charitas Dei, quæ in ipso est, eum tristem esse nullo modo patitur. Lege vitas Sanctorum, & videbis nullos esse homines, qui maiore, & solidiore perfruantur gaudio, & pace, quàm eos, qui toto animo seruiunt Deo; & dulciores esse lachrimas Sanctorũ omni risu & cantu hominum peccatorum. Quanquam enim vel inopiam, vel ægritudinem, vel persecutiones quandoq. Sancti patiuntur exteriùs, tamen regnum Dei, & consolatio Spiritus sancti, quam habẽt interiùs, multo est maior, & externã miseriam atque molestiam prius absorbet, quam ad cor perturbandum penetrare possit.

Eccl. 30.

Prou. 25.

Postremò iuuat etiam confessio peccatorum ad repellendas, & superandas tribulationes, ex eo, quod facit, vt homo pœnam aliquam a Sacerdote sibi propter scelera sua iniunctam libenter accipiat. Deus enim cum hoc videt, retrahit sæpe manum, quam ad punienda peccata filiorum suorum extenderat, & fructibus pœnitentiæ delectatus quo-

Cõfessio satisfaciẽdo minuit tribulationes.

dammodo dicit, Res se bene habet, agnoscunt isti peccatum suũ, & iustitiæ zelo vehementer accensi, ipsi scelera & flagitia sua castigant: ego igitur retraham manum meam, cessare faciam tribulationes, bellis & tumultibus finem imponam, dicam Angelo percutienti. Sufficit iã, compesce manum tuam. In quo tamen studio, Auditores, pudet dicere quam nos Christiani à Iudęis turpiter superemur. Illi enim nobis comparati, non viri, sed pueri erãt: & idcirco legem quasi Pædagogum acceperant, & tamen illi pueri cùm necessitas id postulabat, semper aspera pœnitentię genera sponte suscipiebant, prædicabant ieiunium, induebant saccos, incumbebant cineri, clamabant ad Dominum in fortitudine, & eo modo omnia Dei flagella facilè deprecabantur. Nos verò, qui cum illis comparati viri sumus, in tam grauibus periculis, quæ totius patriæ ruinam & euersionem minabantur, & adhuc fortasse minantur, quando fides & Religio nõ hominis vnius, non vnius ciuitatis, non vnius Prouinciæ, sed tot Prouinciarum simul in discrimẽ maximum adducebantur, & adhuc etiam forsitan adducuntur, quid nos fecimus, aut facimus? Quos fructus dignos pœnitentiæ demonstrauimus? vna aut altera supplicatione excepta, eaque tepidè, ne dicam frigidè peractà, quid aliud, quæso, possumus ostendere? Aliud omnino, aliud necessarium est, si Deum quem tã grauiter nostris sceleribus offendimus placare volumus: *facite fructus dignos pœnitentiæ*, clamat magnus ille Ioannes, *& ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Non ait, Peccastis, quiescite deinceps malè agere, & satis est. Ita sanè Lutheranus quispiam dixisset, Neque rursum ait, Pœnitentiam agite, quod tamen multo amplius erat: sed quid? *Facite fructus dignos pœnitentiæ*. Quam magna deliquimus (inquit B. Cyprianus) tam grauiter defleamus: alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor nõ sit. Ac ne forte q̃s nobilitatem generis, vel gradum honoris opponat, ipse addit: *& ne velitis dicere, Patrẽ habemus Abraham. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Quid est omnis arbor? Omnis homo quicunq; ille sit, siue Rex, siue Dux, siue Comes, siue Episcopus siue Abbas, siue Doctor, siue magnꝰ, siue paruus, siue diues, siue pauper, siue nobilis, siue ignobilis, si fructus non facit dignos pœnitentiæ, excidetur, & in ignem mittetur. Non accipit Deus personas, nõ admiratur purpuram, & sceptrum: non terretur ad magnas opes, & longos ordines famulorum, sed omnem arborem, quę non facit fructum bonum, excindet eam, & in ignem mittet. Quamobrẽ, Auditores, cum & sacrum hoc tẽpus, in quo sumus, & solẽnissima Paschalis celebritas, quæ iam imminet, & presẽtes totius patriæ calamitates ad veram & plenam confessionẽ, & pęnitentiam nos inuitent: agite quæso, & magno animo, atque ardenti iustitiæ zelo positis paulisp negotijs cęteris, vnusquisq. in cubiculo cordis recogitemus primum in amaritudine animæ dies nostros, excutiamus diligenter omnes sinus & latebras conscientiæ nostræ; deinde pedibus Sacerdotis tanquam Domini ipsius pedibus aduoluti, cum omni humilitate & veritate delictorum nostrorum confessionem deponamus: postremò iniuncta nobis à spiritali iudice pœnitentiæ opera libenter accipiamus, alacriter expleamus, & quãtum possimus pœnitentiæ fructibus Domino satisfaciamus. Luceat, quæso, pœnitentiæ studium, & verũ emendatio-

Ad satisfactionẽ exhortatio.

Matth. 3.

Modus cõfessionis.

Et satisfactionis.

tionis propositum in vestium honestate, in verborum grauitate, in omni parsimonia & sobrietate. *Quæ enim societas luci ad tenebras? Aut quæ conuentio Christi ad Belial?* Quomodo ista cohærent, agere pœnitentiam, & indui varijs & curiosis, & magno studio laboratis vestibus? Agere pœnitentiam, & celebrare conuiuia? Agere pœnitentiam, & à iocis, à ludis, à verborum turpitudine, & leuitate non abstinere? Agere pœnitentiam, & sphæristeria frequētare? Agere pœnitentiam, & eleemosynas nullas facere? Certè veteres Christiani, vt ex Tertulliano, & Cypriano, & alijs scriptoribus vetustissimis intelligi potest, cùm pœnitentiā agebant, cibo & potu parcissimo, & simplicissimo vtebantur, non equis aut curribus vehebantur, terræ ac cineri incumbebant, non balnea frequentabāt, vestes viles, vel etiam sordidas induebant, corpus ieiunijs, & animum mœroribus affligebant: omnes denique sibi delitias ac voluptates interdicebant, totiq. in eleemosynas, in orationes, in fletus ac lacrimas incumbebant. Imitemur, quæso, nos teneri ac delicati Christiani, vel minimā horū partē. Quiescāt paulisper cocus & seruus, & ancilla, qui vētri nostro tanquam implacabili domino toto anno ministrant, nec vllas vnquam ferias habent. Cibo modico & simplici contenti simus. Nam & Christus felle, & aceto contētus fuit. Non videamus hac hebdomada vllā in vestibus vanitatem, quando Christus etiam necessarijs indumentis spoliatus fuit. Claudantur saltem ad tēpus omnia sphæristeria, demus aliquas horas orationi, tempus in passione Dominica cogitanda, ac venerandа ponamus. Ita fiet, vt *calceati pedes ad Euangelium pacis*, hoc est, ad Paschales ferias præparemur, & gratia atq; amicitia Dei nobis conciliata, omnem calamitatem & tribulationem facilè superemus.

2. Cor. 6.

Tertul. li. de Pœnit. Cypr. Ser. de lapsis.

Ephes. 6.

PARS SECVNDA.

DVo paria calceorū promisimus, vnum iam exhibuimus, exhibemus nunc Domino adiuuante etiam alterum. Proxima vero oratione de Euangelio pacis, & scuto fidei, quæ duo supersunt, breuiter differemus.

Iam igitur alterum par calceorum ex veterū exemplis fieri debet. Quomodo enim calcei, quibus iter facimus, non ex holoserico, sed ex corio mortuorum animantium fiunt; ita pedes animæ, affectus omnes nostros in hac difficili & laboriosa peregrinatione tegere debemus pellib. mortuorum, hoc est, memoria ac recordatione veterum exemplorum. Sunt autem tres præcipuæ vtilitates exemplorum. Vna est, quod mentem illustrant, altera, quod memoriam iuuāt, tertia, quod mouent atq; accendunt volūtatē. Primum, illustrant mentē: sunt enim quasi quidā aquæductus, quibus aqua veritatis in animum nostrum infunditur. Legimus in scripturis: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe ei & alteram.* Quid est hoc? Sume exemplum, & intelliges. Vide quid Christus fecerit, cum alapam in passione à scelerato quodam accepisset. Quid ille fecit? Num alteram præbuit? Minimè verò, sed ait: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis?* Hinc ergo discimus alteram maxillam esse præbendam quantum ad animi præparationem, hoc est, ita patienter ferre debemus vnam alapam, vt parati simus, si necesse sit, accipere etiam alteram: alioqui cum nulla necessitas id postulat, quid opus est præbere alteram, & dare occasionem scelerato homini, vt iterum peccet? Itaque sapienter Isidorus optimum scripturæ Commētarium esse docet, facta atque exempla Sanctorum. Deinde iuuant memoriam. Nam exempla multo auidius au-

Veterum exempla illustrant mentem.

Matth. 5.

Ioan. 18.

Iuuant memoriam.

diuntur, & propterea altius infigun-tur memoriç, quàm verba. Sed potissima vis exemplorum in eo posita est, vt moueant voluntatem. Tria sunt, quibus homines persuaderi ac moueri possunt, Scriptura, viua vox, & exempla: Scriptura vltimum locum obtinet. Nihil enim habet aliud, quàm verba, & verba mortua. Idcirco si legis multos pios libros & non moueris, eas ad concionem, audi vocem viuam, & fortasse moueberis. Verum quamquã multum possit vox humana, & multum sibi vendicet Rhetorica in affectibus mouendis, tamen nullo modo cum efficacia exemplorum comparari potest. Quid enim sunt verba nisi verba & voces? At exempla res sunt, opera sunt, facta sunt, quę videri oculis & manibus tangi possunt. Hinc sæpe magis delectat simplex historia, quam ornatissima oratio, & magis mouent vita, & res gestæ Sanctorum, etiam rudi & impolita oratione expositæ, quam omnia argumenta & ornamenta Rhetoricæ.

Voluntatẽ mouent.

Sunt autem duo genera exemplorum: quædam ostendunt, quid alij egerint, & hæc quidem magnam vim habent: quædam vero demonstrant, quid alij passi sint, & hæc summum gradum efficacitatis obtinent. Hinc verba Christi multum mouent, multum etiam mouent miracula & opera præclara, quę in terris gessit; sed nihil tamen ita mouet, vt eius passio, cum quis cogitare incipit, quanta maiestas pro vilissimis vermiculis sputa, colaphos, flagella, spinas, & ipsam crucem pati voluerit. Videbatur Christus in cruce pendens nihil agere, sed nunquam tanta egit, quam tunc. Mouebat terram, scindebat lapides, frangebat velum, obscurabat Solem, aperiebat cœlum, mortuos excitabat, & quod maius est, peccatores ad pęnitentiam conuertebat, ita vt à cruce multi redirent percutientes pectora sua. Denique tunc implebat, quod dixerat: *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Philosophi olim multa dicebant, sed quia parum agebant, & nihil patiebantur, nemini persuadebant, Rhetoricam istam ignorabant, quam Dei Filius docuit: at Apostoli à Christo edocti simpliciter loquendo, sed multa faciendo, & maiora patiendo, quicquid voluerunt, persuaserunt: non voluptates, vt Epicurus, sed passiones, dolores, crucem. Et quibus? Toti mundo, Regibus, Imperatoribus, Tyrannis. Magna igitur est vis, magnum robur exemplorum. Ex hoc igitur tam nobili ac precioso corio calceos nobis conficiamus.

Ioan. 12.

Quia vero duos pedes habemus, dextrum & sinistrum, duo etiam calcei necessarij erunt. Et sinistrum quidem ex malorum, dextrum ex bonorum exemplis consuemus. Incipiamus si placet à sinistro. Vis vnum insignem calceum efficere, qui sinistro pedi tuo optime conueniat? Constitue tibi materiam ante oculos: aspice atque intuere Rempublicam iniquorum, quæ ex dæmone tanquam ex capite, & omnibus auaris, ambitiosis, voluptuarijs, Ethnicis, hæreticis, schismaticis, tanquam membris & partibus constat. Conuerte oculos imprimis ad ipsum ducem, & vide qualis quondam fuerit, & qualis modo sit. Quid fuit aliquando is, quem nunc Diabolum & Satanam appellamus? Primus & nobilissimus Angelorum omnium, atque adeo totius opificij diuini prestantissima portio. At ille idem quid est modo, & quid erit in æternum? Sentina quædam omnium miseriarum, spiritus teterrimus, superbissimus, inuidus, obstinatus, qui nihil cogitat, nisi malum: nihil molitur, nisi malum. Agitur perpetuò infernalibus furijs: angitur

Calceus sinistri pedis sunt exempla malorum.

torquetur, & fumus tormentorũ eius ascendet in sęcula sæculorum. Conuerte deinde oculos ad teipsum, & pedib. tuis corium istud accommoda, dicas apud te, Deus bone, si Princeps Angelorũ optimus & sapientissimus vim prosperitatis ferre non potuit, & propterea tam facilè, tã celeriter, tam admirabili cõuersione postremus de primo, pessimus de optimo, miserrimus de felicissimo factus est, quid mecum fiet, qui sum puluis & cinis, nisi contẽptis rebus omnib. omniq. põpa & prosperitate calcata sub alas tuas Domine confugiam, tibiq. vni constanter adhęream? Aspice deinde partes, & mẽbra huius capitis auaros, ambitiosos, Ethnicos, hęreticos, perditos deniq. & sceleratos oẽs, & videbis in tota Republica iniquorum nullum esse otiosum, nullũ qui crucem, & crucem grauissimam non ferat, & libentissimè ferat. Videbis eos noctes & dies nunquã quiescere, semper ambulare, semper progredi, semper proficere in via iniquitatis, & perditionis, etiam vsque ad lassitudinem & fatigationem, vt postea dicant: *Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles*: & quis eorum est finis? Quid tantis laboribus, & sudoribus quærunt? Quo tam longis & laboriosis itineribus tendunt? Vt parum terræ, vt parum fumi, vt res nullius momenti, & ponderis sibi comparent. O quot martyres diabolus habet, quorum tamen non alius finis est, quam vsque ad summum replere gehennam.

Variæ cruces impiorum.

Sap. 5.

Auari.

Aspice hominem auarum, æstuat perpetuò varijs curis, raro comedit, rarius dormit, nunc est in mari, nunc in terra, sæpe in itineribus, semper in periculis, tolerat æstum, frigora, ventos, pluuias, niues. Et quamobrem? Vt aurum congreget, & vbi congregauerit, moriatur, & ipse quidem ad inferos recta descendat, aurum verò illud ab helluonibus, & potatoribus filijs tribus diebus totum dissipetur. *Thesaurizat* enim, sed *ignorat cui congregabit ea*. Nam *cum* perierit, *non sumet omnia, neque descendet cum eo* pecunia eius.

Psalm. 38. & 48.

Superbi.

Aspice hominem superbum atque ambitiosum, quid ille non facit, quid non aggreditur, non ne cœlum cum terra quodammodo miscet, vt ad honorem aliquẽm perueniat? Blanditur adulatur, assentatur nobilibus viris, versat naturam suam, & regit ad tempus, atque huc & illuc torquet ac flectit: cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauiter, cum iuuenibus comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriosè viuit. Denique vbi spem aliquam noui honoris affulgere videt, eò se totum conuertit, & tanquam ad auiculam capiendam sua retia, & laqueos tendit, & sæpe miser nihil retibus suis nisi maiores curas & solicitudines capit. Istum æquare, illum superare contendit, & si quem præire vel vno passu videat, inuidentiæ rabie penè conficitur, & tamen non alio cibo, quam fumo paleæ alitur, & nutritur.

Philosophi.

Aspice Philosophos veteres, quid illos, quæso, vana spes sapientiæ, & ingens quædam sciendi cupiditas facere cogebat? Alij sibi voluptatibus omnibus interdicebant, alij omnes suas opes in mare demergebant, alij remotissimas regiones incredibili labore, & periculo adibant. Quidam ẽt inuenti sunt, qui seipsos occiderent, vt corporibus liberi facilius Philosophiæ operam darent. Sic Pythagoras Memphiticos vates magno labore adijt. Sic Plato Aegyptum, & illam oram Italiæ, quæ magna Græcia dicebatur, laboriosissimè peragrauit, & cum literas quasi toto fugientes orbe persequeretur, captus à pyratis, & venundatus, etiam crudelissimo Tyranno paruit. Sic Apollonius, vt in epistola ad Paulinum ex Philostrato Diuus Hieronymus refert, intrauit Persas, pertransiuit

Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetrauit, & ad extremum latissimo Phison amne transmisso, peruenit ad Brachmanas, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos: reuersus Alexandriam, perrexit in Æthiopiam, vt Gymnosophistas & famosissimam Solis mensam videret in sabulo.

Hæretici.

Aspice postremo feruorem ac diligentiam hæreticorum in suis delirijs & somnijs propagandis. Scribunt quotidie maximos libros, ferunt laborem assiduum concionandi, semper vigilāt ad capiendas animas blanditijs, promissionibus, mendacijs, fraudibus, fictis miraculis, librorum corruptelis, armis etiam & terroribus errores suos persuadere conātur: sæpe quoque torqueri se, & cruciari, & viuos cremari non tam fortiter, quam pertinaciter ferunt. Nam supplicium quod hæretici patiuntur, (vt sapienter B. Cyprianus ait) non est fidei corona, sed pœna perfidiæ, & de incendio temporali, transeunt ad æternum.

Milites

Sed vbi relinquimus milites, quorum exempla toto hoc anno spectare potuimus? Si quis militiæ finem ignoraret, & videret homines tam alacriter, tam audacter, inter gladios & hastas, bombardas & ignem ac aquam versari, nulla discrimina metuere, non vulnera recusare, non mortem subterfugere, nonne putaret magnū aliquid eos quærere? Et quid tandem est illud? Fortasse regnum, aut imperium aliquod? At neq. hoc tantis laboribus dignum videtur: Sed tamen neq. pro regno vel imperio milites pugnant, sed pro tribus nummis, pro re incerta, & si vitam perdant, quod plerunq. accidit, simul omnia perdūt.

Cōfundūtur Catholici ex comparatione cū Ethnicis.

Et nos Christiani nō erubescimus, qui nō parum terræ, vt auari; non paruum fumi, vt ambitiosi; nō incertam linguam cognitionem, vt Ethnici Philosophi; non errores & somnia propagare, vt hæretici; neq. stipēdium tantum nummorum, vt milites; sed regnum æternum, regnum cœlorum, vitam beatam & immortalem, sanctorum consortium, Angelorū æqualitatem, Dei similitudinem quærimus, non erubescimus, inquam, tanto proposito præmio, nihil posse, aut nolle pati? Surgent profectò, surgent in iudicio serui mundi, & seruos Domini iudicabunt: quod illi diligentiùs & alacriùs Tyranno crudelissimo seruierint, qui iugum durissimū, onusq. grauissimum imponebat, & res vanissimas in stipendium promittebat, quam nos optimo & benignissimo Patri, qui iugum suaue & onus leue, quod imponebat, ipse nobiscum simul ferebat, & summam ac sempiternam felicitatem in mercedē laboris liberaliter offerebat. Surgent Ethnici Philosophi, & nos Christianos iudicabunt, quod multo illi plura propter solam sciendi cupiditatem, quam nos propter animę salutem, & diuinā charitatē effecerimus, quodq. plus apud eos vana curiositas, quàm apud nos summa Dei veritas potuerit. Surgent postremò etiam hæretici, & Catholicos iudicabunt, quòd illi, qui miracula non viderunt, qui sanctos homines nullos habuerunt, qui omnibus fere spiritalibus armis atq. adiumentis caruerunt; tamen audentius, alacriùs, feruentius phantasmata & somnia sui capitis seminare, propagare, defendere studuerūt, quam nos veram, & sanam, & antiquam, ac fundātam Ecclesiæ fidem: qui tot miracula Christi, & Sanctorum omnibus sæculis vidimus: qui innumera exempla excellentissimæ sanctitatis habuimus: qui tot Sacramentis, tot sanctis libris, tot auxilijs, tot magistris ac doctoribus abundauimus. *Erubesce Sidon, ait mare:* erubesce Catholice, qui tanquam ciuitas in mōte posita supra firmā petrā es fundatus, & tamen turbaris, nutas, deijceris flante minimo vento tribulationis, cùm ipsum mare,

Hæreticis.

Isai. 23.

id est,

Id est, hereticus, qui semper agitatur, & circũfertur *omni vento doctrinæ*, tamen errores suos vsq. ad mortem obstinatissimè tueatur. *Transite ad Insulas Cethim, & videte; & in Cedar mittite, & considerate vehementer: & videte si factum est huiuscemodi. Si mutauit gens Deos suos*, ait Hierem. c. 2. *& certe ipsi non sunt dij: populus vero meus mutauit gloriam suã in idolum. Obstupescite cæli super hoc, & portæ eius desolamini vehementer dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Nunquid seruus est Israel, aut vernaculus? Quare ergo factus est in prædam? Super eum rugierunt leones, & dederunt vocẽ suã, posuerunt terram eius in solitudinem, ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.* Verba sunt Prophetæ Hieremiæ, quæ vtinam non tam aptè in hæc nostra tempora conuenirent. *Transite* enim & vos, si placet, *ad Insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate, si mutauit gens Deos suos, & certè ipsi non sunt Dij*. Animaduertite studia Caluinistarum, & Anabaptistarum, & videte quàm pauci, quam difficulter, quàm ægrè fidem suam deserãt, etiam quibusuis tribulationibus, terroribus vrgentibus: & certè illa non est fides, sed perfidia: neque ibi est salus, sed certa damnatio. Considerate mores auarorum, & ambitiosorum, & videte quã raro mutent ipsi Deos suos, idola illa sua, pecunias, & honores: & certè ipsi non sunt Dij, neq; in eis vlla est quies, sed maior miseria. *Populus verò meus mutauit gloriam suam.* Vtinam, vtinã hoc verum non esset: quàm multi summa leuitate, sũma facilitate, summa inconstantia propter exiguam aliquã tentationẽ, vel tribulationem verę fidei gloriam hæresi, religionẽ impietate, pudorem impudicitia, sanctimoniã sceleribus mutauerunt: & Deum quidem *fontem aquæ viuæ dereliquerunt; cisternas* autem *sibi foderunt, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas?* Quid igitur mirũ, si tanquam seruus, & vernaculus populus meus nunc flagellatur: si factus est in prædã, si super eũ rugiunt leones, si terrã eius ac ciuitates eius diruunt, spoliãt, exurunt, ad solitudinẽ & vastitatem vocant? Id. n. merito patimur, vt sciamus & intelligamus, quã *malum & amarũ est reliquisse* nos *Dominũ Deũ* nostrum. Sed de sinistro calceo, & malorum exemplis satis dictum est.

Ephes. 4.

Ierem. 2.

Veniamus ad calceum dextrũ, ad exempla Sanctorum. Aspice in primis caput, ac regem Christum: deinde Prophetas, Apostolos, Martyres, Cõfessores, Doctores, Anachoretas, Virgines, Sanctos cæteros, ex quibus ciuitas Dei, & Respublica iustorum constat, & videbis, nullũ vnquã extitisse virum sanctum, qui per multas tribulationes, ærumnas, & calamitates non transierit: tandẽ ad teipsum oculos cõuerte, & vide, nũ cõueniat, vt tu solus à cõi lege excipiaris, & ꝓpter te alia via, & alia porta aperiatur, præter illã arctã, & angustam, q̃ iã tot sæculis frequentata ac celebrata est. Consideremus igitur paulisper Ducem, atq; Imperatorem exercitus Sanctorum. Audiamus quid de eo Apostolus dicat: *Deponentes omne põdus, inquit, & circumstans nos peccatum, per patiẽtiam curramus ad propositũ nobis certamen: aspicientes in auctorẽ fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atq in dextera Dei sedet. Recogitate eũ, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum cõtradictionem, vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nõdum enim vsq. ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnãtes.* Vtrumq; par calceorũ nos induere iubet hoc loco Apostolus Paulus. Vis, inquit, ambulare, & currere, &

Calceus dextri pedis sunt exempla Sãctorum.

Exemplũ Christi.

Heb. 12.

peruenire ad brauium? Sume in primis calceos confessionis & pœnitentiæ, depone pondus, & circũstans te peccatum: deinde si hoc non sufficit, sume etiam calceos exemplorum, accipe Christi exemplum: & ne tibi fortasse vile atque abiectum id videatur, & magis velis Alexandros & Cæsares imitari, cogita Iesum auctorem & cõsummatorem fidei, hoc est, eum qui donat & coronat fidem, qui est principium & finis, qui est vita & via, quid ducit & perducit: qui nunc facit vt credas, & postea faciet vt nõ frustra credas, cùm ipse dator, & remunerator fidei, qui in te cœpit opus bonum, ipse perficiet, & fidem consummabit, hoc est, beata atque æterna visione commutabit. Aspice igitur istum auctorem & cõsummatorem fidei tanquam speculum sine macula, & quasi æneum serpentem in deserto exaltatum, & sicut noui & rudes pictores diligenter aspiciunt insignem aliquem pingendi magistrum, cum forte manus habet in tabula: sic & tu aspice diligenter peritissimum hunc magistrum patiendi, dum in tabula crucis sanguine suo ipsam ideam patientiæ depingit. Et quomodo pingit? Quid agit? *Qui proposito sibi gaudio*, inquit, *sustinuit crucem, confusione contempta*: hoc est, qui sponte sua, & libera voluntate, non compulsus, nõ coactus, elegit potius in hoc mundo tribulationem, quam prosperitatem. O Christiani, quid hic dicemus? Num adhuc recusabimus pati? Ecce Christus hic est alter Salomon, vel etiam plus quam Salomon, Emmanuel est, qui nouit reprobare malum, & eligere bonum, amicus & frater noster est, qui nos nullo modo decipiet: ipse igitur proposito sibi gaudio, cum posset in cœlesti gloria semper manere, & miserias nostras nunquam gustare, vel etiam posset, si vellet, homo fieri, & regnum orbis possidere, nec vnquã vel famem, vel sitim, vel nuditatem, vel cõtumelias, vel vulnera, vel mortem experiri, tamen sponte, & liberè crucem elegit, vt nobis viam bonam & rectam exemplo suo demonstraret. Poterat ipse viuere vt sanus, & nec vigilijs, nec ieiunijs, nec alijs pœnitentiæ operibus indigebat, quippe qui peccatum non fecerat, & in quo caro spiritui non repugnabat: tamen quando nos ægrotos, & ægrotos difficiles, impatientes, ac penè phreneticos esse videbat, & tamen sanare cupiebat, sumpsit ipse primus pharmacum amarum, & ægrotorum legibus vixit, vt idem nos, si non præcepto, saltem exẽplo eius persuasi faceremus. *Recogitate*, igitur *eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem*. Non est satis cogitare semel, sed iterum & iterum opus cogitare, tum vt simus animantia munda, quorum propriũ est ruminare, tum quod non vnum genus passionis, neq; vnam aliquam virtutem, neque vnum, aut simplex beneficium in cruce spectandum nobis exhibetur, sed innumeri cruciatus, innumeræ virtutes, innumera beneficia. Recogitate eum. Quem? Quis est iste quem recogitare debemus? Vnius tantum exemplum nobis proponitur. Eum recogitate, qui Rex, & Pontifex, & Propheta, & Doctor, ac magister vniuerso orbi datus est. Eum recogitate, qui solo verbo, solo imperio, solo nutu dæmones fugabat, languidos curabat, mare & ventos compescebat, claudis gressum, surdis auditum, mutis vocem, cæcis lumen, mortuis vitam restituebat. Eum recogitate, qui *in forma Dei existens, non rapinam arbitrabatur esse se æqualem Deo*: & quem Sanctus Isaias *sedentem vidit super solium excelsum & eleuatum*, & quem Seraphici illi, supernique Spiritus non sine admiratione, & stupore, & quasi metu quodam semper aspiciunt, *& clamant alter ad alterum; Sanctus, Sanctus, Sanctus*

Num. 12.

Heb. 12.

Eius passio exaggeratur.

A patientis magnitudine.

Philip. 2.

Isa. 6.

ctus, Dominus Deus exercituum; plena est omnis terra gloria eius, istum recogitate. Hic est enim qui propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, seipsum nobis exemplum patientiæ exhibere voluit. Et quid passus est? Quid sustinuit? *Talem* inquit *contradictionem*. O Christiane, tu superbus es, & vis humilis prædicari; impudicus es, & castus vis haberi; auarus es, & tamen vis dici liberalis: imperitus & indoctus es, & tamen si quis hoc dicat, ferre nō potes; scribis iniuriam in tabulis æreis, vt nulla vnquam obliuione deleatur. Recogita igitur eum, qui talem sustinuit contradictionem: qui sanctus sanctorum erat, & tamen Pharisæi dicebant: *Nos scimus, quod hic homo peccator est*. Ipsa Dei sapientia erat, & tamen tanquam stultum, & furiosum aliquem ligare voluerunt. Ieiuniorum & sobrietatis amantissimus erat, & tamen dicebant; *Ecce homo vorax & potator vini*. Totum hominem in Sabbatho curabat, & tamen dicebant, *Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit*. In Spiritu & virtute Dei ab hominibus dæmones effugabat, & ipsi tanquam insani, & phrenetici dicebant; *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia*. Denique verbo & exemplo viam salutis ostendebat, & tamen eum Samaritanum, dæmoniacum, seductorem appellabant. Ipse vero quid? *Sustinuit*, inquit. Nam *cùm malediceretur, non maledicebat, cùm pateretur, non comminabatur*, neque reddebat malum pro malo, neque maledictum pro maledicto: sed verè mitis, verè mansuetus ferebat, sustinebat, patiebatur. Sed parum esset si verborum duntaxat contumeliam & contradictionem, non verberum etiam, & plagarum sustinuisset. Sed hoc est admirabile, hoc penè est incredibile, quod filius Dei, qui bonis nostris non indigebat, non sua, sed nostra causa, pro nostra vtilitate, pro nostra salute in mundum venerit, & pertransierit *benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo*, & tamen ita ab hominibus ei sit contradictum, vt eum modò tanq̄ furiosum ligare, modò p̄cipitare voluerint: deinde vēdiderint, cōprehenderint, ligauerint, conspuerint, flagellauerint, spinis coronauerint, in crucē egerint, occiderint, idq. tanta rabie, tāto furore, vt vno atque eodē die accusauerint, damnauerint, trucidauerint: id quod nec in latronibus, nec in parricidis, nec in proditoribus, nec in vllis quanquam immanissimis, & facinorosissimis reis fieri consueuit. *Talem igitur contradictionem ille sustinuit*, qualem nullus vnquam antea: talem, vt *à planta pedis vsque ad verticem capitis non* fuerit *in eo sanitas*; talem, vt meritò Simeon dixisse videatur, futurum eum tanquam signum, cui contradiceretur; talem, vt quantum ad locum, in vrbe clarissima, & celeberrima Ierosolymorum; quantum ad tempus, in Paschalibus solemnissimis ferijs, quātum ad ætatem in ipso flore iuuentutis; quantum ad durationem, ab infantia vsque ad obitum; quantum ad multitudinem & varietatem, omne genus tormentorū & cruciatuum contineret. Denique talem, vt cùm Dominus Christus omnia fecerit in numero, pondere, & mensura, solum labores & dolores sine numero & mensura pati voluerit, & verè in Psalmo diceret: *Circūdederunt me mala, quorum non est numerus*: & cùm neque in cibo, neque in potu, neque in somno, neque in vestibus, neque in vlla re alia vnquam excesserit, tamen in patiendo & tolerando omnem modum, & mensuram excessisse: adeo vt meritò in die transfigurationis Moyses & Elias cum stupore dicerent *excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem*. Talem igitur & tantam contradictionem Christus sustinuit, & verè sustinuit. Nam non cecidit, non deiectus

Ex parte passionis. — *Ioan 9.* — *Mat. 3.* — *Matt. 11.* — *Luc. 7.* — *Ioan. 9.* — *Luc. 11.* — *Ioan. 8.* — *Ioan. 7. & 8. 10.* — *Matt. 27.* — *1. Pet. 2.* — *Act. 10.* — *Ex circumstantijs.* — *Isai. 1.* — *Luc. 2.* — *Ex multitudine malorum.* — *Psal. 39.* — *Luc. 9.*

iectus & prostratus est, sed omnia tanta patientia, tanta mansuetudine, tanta animi constantia & æquitate sustinuit, *vt* etiam *præses* Pilatus *miraretur vehementer*, & Centurio quidam diceret: *Verè Filius Dei erat iste*. His omnibus accedit, quod talem & tantam contradictionem à peccatoribus sustinuit. Sæpe homines audimus dicentes, Vtinam aliquis alius mihi hanc iniuriam intulisset, ferrem æquo animo, sed ab isto homine nequam, ab isto nebulone, quem semper odi, acceptam iniuriam deglutire non possum. At si eum aliquando recogitares, qui talem à peccatoribus sustinuit contradictionem, ista non diceres. Quid enim magis Christus odit, quam peccatum? Quid magis contrarium summæ illi bonitati & puritati esse potest, quam sordes & turpitudo flagitiorum? Et tamen à sordidissimis, ab impurissimis, à sceleстissimis Christus passus est, nec solum à talibus, sed etiam, quod magis est admirandum, pro talibus passus est. Itaque nulla remanet excusatio, sed à quocumque tribulatio veniat, ad exemplum Domini æquo ac lubenti animo toleranda est.

Mat.27. *Ibid.*

At quisnam est finis horum calceorum? *Ne fatigemini*, inquit Apostolus, *animis vestris deficientes*. Si nudis pedibus ambulare volueris, facilè pedes intumescent, & à spinis & lapidibus læsus progredi non poteris, fatigaberis deficiens in media via: at si calceos indueris, si cogitaueris quanta pro te Christus pertulerit, si videris te nondum vsque ad sanguinem restitisse, mutabis fortitudinem, ambulabis & non deficies, curres & non fatigaberis.

Heb.12. *Isai.40.*

Sed fortasse dices, quid mirum, si Christus tanta tam constanter pati potuit? Deus enim erat. Quid enim Deus non posset? At nos homines tantum, infirmi ac debiles sumus. Aspice igitur castra Sanctorum, intuere agmina Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum: num vel vnum quiescere, atque otiari vides? Quid? Isaias secatur, Hieremias lapidatur, Ezechiel interficitur, Ioannes Baptista capite punitur, Petrus & Andreas crucifiguntur, Paulus, & Iacobus gladio occiduntur, Bartholomæus excoriatur, alter Iacobus de pinna templi præcipitatur. Audi vero quid Apostolus de se, & Apostolis cæteris dicat: *Vsq. in hanc horā, inquit, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur & benedicimus, blasphemamur & obsecramus: persecutionem patimur, & sustinemus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsema vsque adhuc*. Et alio loco de Sanctis omnibus: *Alij verò, inquit, ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ*. Quis nostrum vel minimam partem horum vnquam sustinuit? At isti omnes homines erant, carnem, & ossa gestabant, & quod potuerunt, non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo. At vehementer fallitur, & toto cœlo aberrat, qui per aliam viam & portam, quam per viam & portam crucis se ad veram beatitudinem, & felicitatem peruenire posse confidit.

Exempla Sanctorū. *1.Cor.4.* *Heb.11.*

Quæ cum ita sint, Auditores, ex tam nobili corio calceos nobis conficiamus, & spinas ac tribulos non tam fugiamus, quam conculcemus, & cum mundus, & caro ad quiescendum nos inuitant, cum fortissimo illo Vria respondeamus: *Dominus meus Ioab, & omnes serui domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar in domum meā, vt comedam, & bibam, & dormiam cum vxore mea?*

2.Reg.11.

mea? Absit hoc à me, *non faciã rem hanc*. Quid? Imperator meus Christus descendit in campum, ieiunat, orat, vigilat, tentatur, vulneratur, occiditur: & omnes serui Domini mei, Tribuni & Centuriones, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, omnes sunt in acie, omnes in solo & puluere, cum aereis potestatibus fortiter pugnant, vulnera & plagas accipiunt, & patiendo ac morien do triumphos, ac palmas inueniunt, & ego vmbram, & delitias quæram? Absit hoc a me, *non faciam rem hãc*. Ita, fratres mei, ita, quæso, omnes respondeamus, & illi, qui crucem inopiæ, vel ægritudinis, vel alterius tribulationis ferunt, læto atque alacri sint animo, spem bonam concipiant; sciant se ad castra Domini & Sanctorum pertinere, & tempore suo stipendium magnum laboris, & coronam immortalem patientiæ percepturos: illi verò, qui diuites & fortunati sunt, & fere nihil quòd patiantur habent, quærant & ipsi crucem suam, crucem pœnitentiæ, crucem eleemosynarum, diuites fiant in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, thesaurizent sibi thesauros in cęlo: & ipsi quoque misericordiæ & pietatis mercedem recipient a Rege regum Iesu Christo, qui est in sæcula benedictus. Amen.

CON-

CONCIO
OCTAVA
DE TRIBVLATIONE.
SYNOPSIS.

DVo præſenti Concione proponuntur pertractanda, cur ſcilicet Sacramentum Euchariſtiæ Euangelium pacis dicatur: & qua ratione illud ipſum tam proſperitatis, quam tribulationis tempore proſit. Manifeſtatur, ad veram pacem tria requiri; iuſtitiam eſſe parentem pacis, hancque è cælo eſſe delatam. Triplex deinde aſſeritur ratio, cur Euangelium pacis dicatur SS. Euchariſtia. Præterea quomodo tribus modis eadem Euchariſtia nobis in proſperis auxilio ſit, oſtenditur. Quomodo item tribus alijs modis in tribulationibus præſto ſit, nimirum Paſſionem Dominicam in memoriam reuocando; admirabilis patientiæ ſpeculum ob oculos ponendo, vbi non verè pœnitentes Iudæ, & Iudæis aſſimilantur; denique inſtar panis ſubcinericij vires augendo, & roborando, vbi frequens communio ſuadetur, raram verò diabolum ſuadere conuincitur.

Pars altera vltima Chriſtiani militis arma explicat, nempe ſcutum, quod eſt fides. Quas vtilitates afferat in proſperis fides narratur, docet enim, alia his terrenis multo ſublimiora bona inueniri poſt hanc vitam. Deinde tria detegit vitia, quibus terrena omnia bona laborant, quod parum durent, quod non ſacient, & quod de ijs exacta Deo ſit reddenda ratio. In tribulatione verò ex ea ſex eruuntur veritates. Prima, nullam tribulationem grauiorem eſſe peccato. Secunda, nullam tribulationem nobis ſuperuenire niſi à Dei manu profectam. Tertia, non eſſe murmurandum de diuina iuſtitia, & prouidentia. Quarta, omnes homines eſſe peccato obnoxios. Quinta, tribulationem à Chriſto ſummum decus accepiſſe, ac proinde non ægre eam ferre oportere. Sexta, tribulationes eſſe magni æſtimandas, quæ ſingula exactè pertractantur.

Celebritas Paschalis.

QVemadmodũ in omnibus sacris, festisque diebus, Auditores optimi, nullum Ecclesia Catholica, mater nostra, maiore gaudio, ac lætitia veneratur, & colit, quàm eum, quo agitur Paschæ celebritas, & illustrissimus de morte Christi triumphus: ita in omnibus, quę de cœlo accepimus, summis diuinisque muneribus, nullum neque maius, neque gratius esse solet, quàm donum tranquillitatis & pacis, qua non solùm ij, quibus mentem, & rationem Deus attribuit, sed etiam animantia bruta, & fruges & arbores, ac vt longiùs multò progrediar, etiam terræ & maria lætari mihi videntur. Quare cùm huius diei lætitia & celebritate mirifice oratio nostra consentiet, si de Euangelio pacis, vt concione superiore promisimus, disseramus. Etenim duo maxima atque vtilissima sacramenta, si memoria tenetis, Apostolica illa sententia; *Calceati pedes in præparationẽ Euangelij pacis*, nobis à Spiritu sancto diximus commendari: nomine calceorum pœnitentiam, Euangelio pacis Eucharistiam. Ac de calceis quidem pęnitentię comparandis, & induendis tota superiore hebdomada, vt par est, solliciti fuimus, in his vero Paschalibus ferijs in Euangelio pacis debito honore suscipiendo, & vero Paschali Agno comedendo toti summo iure occupati esse debemus. Quare de Euangelio pacis duo quædam, si placet, breuiter exponamus: scilicet cur Eucharistiæ Sacramento potissimùm tribuatur? & ad quemmodum, tam in prosperitate, quàm in tribulatione nos iuuet?

Ephes. 6.

Quæ igitur causa est (vt à primo incipiamus) cur Sacramentum Eucharistiæ pacis Euangelium nominetur? Quid hẽt cognationis Agnus Paschalis cum Euangelio pacis? Facilè id exponam, Auditores, si prius de ipsa pace pauca quædam dixero. Tria sunt quæ sua significatione pacis vocabulum complectitur, & sine quibus pax esse, aut intelligi nullo modo potest, scilicet coniunctio voluntatum & animorum, bonus & rectus ordo rerum copulatarum, & eius ordinis firma stabilisq. tranquillitas. Coniunctio volũtatũ atq. animorum quantũ ad pacem constituendam necessaria sit, externa signa, quæ in componenda pace adhiberi solent, satis aptè demonstrant. Neque enim alia de causa, qui ad pacem & amicitiam redeunt, dexteras iungunt, seque amplectuntur & osculantur, quàm vt ostendant, ita voluntates, animosque pacis fœdere copulari, sicut manus, & ora, & pectora mutuo complexu & osculo coniunguntur. *Pars mihi pacis erit* (ait quidam apud Poetam) *dextram tetigisse Tyranni*. Veruntamen ista coniunctio, si recto ordine careat, vera & bona pax non erit, vt si vxor dñetur viro, si filius patri, si seruus dño, si corpus animo, si caro spiritui, si sensus rationi, & in eo quiescãt, & cõueniant, coniunctio tñ erit, pax certè nõ erit: nisi illa fortasse, de qua Dñs ait; *Non veni pacem mittere, sed gladiũ*. Siquidẽ pax vera munus Dei est: quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt. Neque verò quicunque rectus ordo, sed ordo stabilis & tranquillus ad veram & bonam pacem constituendam requiritur. Quocirca B. Augustinus rectè pacem definit, ordinis tranquillitatem.

Ad pacem tria requiruntur.

Mat. 10.

Aug. li. 19. de ciu. c. 13

Porro quasi parens, & nutrix ac velut custos pacis iustitia est. Iustitia quidem ciuilis & humana, humanam & ciuilem pacem: iustitia verò cœlestis atque diuina, quæ charitas est, diuinam & cœlestem pacem efficit, & conseruat. Vnde lites & contentiones, bella & tumultus inter homines? An non ex eo, quòd vnus alterius bona iniuitè possidere, ac retinere cupit? Tollatur ergo iniustitia,

Parens pacis iustitia

tia, & pax erit. Pari ratione, vnde tribulationes, morbi, penuriæ, terræ motus, tonitrua, fulmina grandines, siccitates? An non ex inimicitia, quam Deus gerit cum homine? Et vnde hæc inimicitia? Ex iniquitate; ex eo, quod homo, vel Deum non diligit, sicut debet; vel non diligit quantum debet, & sæpe magis homines offendere timet, quàm Deũ, & sua cõmoda, suas vtilitates, suas voluptates iniustissimè anteponit Deo. Tollatur hæc iniquitas, succedat charitas, vera diuinaque iustitia, & pax erit. Nam *non est pax impijs, dicit Dominus*. Et Isaias inquit: *Erit opus iustitiæ pax*. Et sanctus Dauid: *Iustitia & pax osculatæ sunt*. Et alio loco: *Declina à malo, & fac bonum: Inquire pacem, & persequere eam*. tanquam si apertiùs diceret, Tu quidem pacem desideras, nec immeritò: nam pulchra & formosa est valde, sed frustra laboras, frustra fatigaris in ea quærenda, nisi in domo matris, ipsius iustitiæ illam quæras. Ergo *declina à malo, & fac bonũ*, quod iustitiæ: & tunc demum *inquire pacem & persequere eam*. B. quoque Augustinus octuagesimum tertium Psalmum exponens; *Fac iustitiam*, inquit, *& habebis pacem: diligunt se mater & filia. Osculantur se iustitia & pax, si parentem & amicam pacis non amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te*. Si igitur pacem habere cupis, quare litigas cum iustitia? Ecce iustitia dicit tibi, Ne fureris, & tamen non audis. Ne forniceris, & tamen non audis. Non facias alteri quod tu pati non vis, nõ dicas alteri, quod & tibi dici nõ vis, & nõ audis. Itaq. es inimicus amicæ meæ, inquit, pax, & hostis matris meæ, & me amicam putas habere? falleris vehementer. Nam vbicunque iustitiam esse videro, & ego statim ad eam osculandam aduolabo.

Isa. 48. & 32.
Psalm. 84. 36. & 33.
Augu. sup. Psal. 83.

Christus nobis pacẽ dedit.

Hanc pacem, Auditores, nobis Filius Dei attulit de cœlo, & moriendo & resurgendo confirmauit, qui vt Apostolus ait: *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*; vt iustificati per fidem pacem habeamus ad Deum. *Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraque vnum: & in ipso complacuit omnem plenitudinẽ inhabitare, & per eũ recõciliare oĩa in ipsum, pacificãs per sanguinẽ crucis eius, siue quæ in terris siue q. in cœlis sunt*. Atq. idcirco, sicut in die Natalis eius Angeli canebant; *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*; Sic in die Resurrectionis primum verbum, quod ad discipulos loqui voluit, illud fuit; *Pax vobis*.

Ro. 4. & 5.
Ephes. 2.
Coloss. 1.
Luc. 2.
Luc. 24.

Quæ cũ ita sint, facilè, nisi fallor, intelligemus, cur Eucharistiæ Sacrum Euangeliũ pacis nominetur. Nihil. n. est aliud panis ille cœlestis, q̃ bonus quidam nũcius in pacis signũ p̃sentis & inchoatæ, pignus futuræ atque perfectæ. Siquidem per hoc diuinissimum Christi cõuiuiũ, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Si te ad mẽsam suã Deus vocat, & tu libẽter accedis, & cibis eius planè regijs vesceris nonne signum est te cũ eo iã redijsse in gratiam, & pace atq. amicitia eius frui? Neque. n. hostes & inimici, & amici, & familiares inuitantur ad mensam. Deinde si in hac valle miseriarũ, in exilio, in carcere, in stabulo, vbi cũ bestijs & feris habitamus, Deus tam excellenti cibo, pane cœlesti, atque Angelorum nos alit, quid, quæso, in regno cœlorum, in patria, in domo ipsa fiet? Est igitur Eucharistia verum signum præsentis charitatis, & pignus certum futuræ gloriæ, atque adeo perfectæ diuinæ pacis Euangelium. Huc accedit, quod panis iste diuinus, cùm cibus sit animæ, ad istam alendam, sustentandam, roborandam institutus, iuxta verbum Domini: *Qui manducat me, & ipse viuet propter me*, id proprium habet, vt conseruet atque augeat charitatem, quæ est ille viuifi-

Cur Eucharistia Sacramentum Euangelium pacis nominetur.
Ioan. 6.

ctus calor, per quem vitam cęlestem, ac diuinam animæ viuunt. Quod si conferuet atq. augeat charitatem, certè etiam conseruat atque auget pacem, quæ, vt antè diximus, à charitate, seu iustitia, tanquam à matre filia, separari non potest. Habemus igitur Eucharistiæ Sacramentum cur pacis Euangelium nominetur.

Nunc ad illud veniamus, quemadmodum in tribulatione & prosperitate nos iuuet. Quomodo iuuat in prosperitate? Tribus modis. Primum enim exemplo Domini, ad mensam ipsius discis non superbè sapere, neq. viles atq. abiectos hoïes cõtemnere, quis tibi magnus, & potens videaris. Nam si Deus Rex regum ad mensam suam omnes admittit, & tam splendide, tam magnificè, tam lautè excipit pauperes, quam diuites, obscuros, quàm nobiles, paruos, quam magnos, quis tu es, qui conseruos tuos te fortasse meliores, quòd terrenis facultatibus careant, & non tam bonis vestibus induuntur, tibi contemnendos ac despiciendos putes?

Eucharistia tripliciter nobis prodest in prosperis.

Deinde, nunquam, puto, audiuisti in mensa Domini à sacerdotibus dici, Tu quis es? Magnus Princeps es? Sedeat ergo vestra maiestas in throno illo sublimi. Et, Tu quis es? Nobilis quidam Comes? Bene, sta igitur ibi iuxta regem, Et, Tu quis es? Homo miser, & mendicus? Itane? Maneas igitur procul in extremo templo, operto capite, & flexis genib. & exspecta donec isti magni, & nobiles viri cęnam suam absoluerint: tum si quid supererit, dabitur tibi. Non ita profectò: sed vides non minus Regibus, & Imperatoribus, quam vilissimis eorum seruulis, necesse ad hanc mensam non sedere, nõ fabulari, nõ respicere huc atq. illuc, sed aperto capite, flexis genib. iunctis manibus, cũ timore ac tremore consistere. Quæ cum ita esse videas, mirum certè est, si non dicis apud te ipsum, Ego non tantus sum, quanti meipsum facio: neque istæ opes, vel honores, quibus cæteris antecellere videor, me vere maiorem, & nobiliorem cæteris reddunt. Nam si verè maior & nobilior essem, cur in mensa Domini locum nobiliorem nõ haberem? Cur tanquam vnus de turba mendicorum sederem? Cur mihi non amplius, quam cæteris daretur? Num iniustus, aut inuidus est Deus? Fallitur ergo, fallitur, qui ex rebus istis terenis, quæ malis & bonis sunt communes, verum splendorem & nobilitatem metitur.

Postremò exemplum clarissimum sanctæ humilitatis tibi ante oculos Eucharistia ponit, si tamen oculos ad hoc videndum aperire digneris: nempe cęlestis illę panis non solum ignominiam & dolores Christi patientis, sed etiam gloriam & triumphum resurgentis repræsentat. Hinc enim statim post consecrationem hostiæ salutaris sacerdotes dicunt: *Vnde & memores, Domine, nos serui tui, sed & plebs tua sancta eiusdem Filij tui Domini nostri, tam beatæ passionis, nec non & ab inferis Resurrectionis, sed & in cœlis gloriosæ Ascensionis*, & quæ sequuntur. Dominus autem cum ab inferis victor mortis, & peccati redijsset, & corpus gloriosum atque immortale iam induisset, & possessionem regni sempiterni à patre recepisset, vitam viueret, multò quàm antea nobiliorem, & beatiorem, tamen non propterea piscatorum suorum est oblitus, sicut ij faciunt, in quibus honores mutant mores, & qui, si gradum aliquem dignitatis ascendant, non amplius amicos veteres agnoscunt. Non ita Dominus faciebat, sed ad suos pauperes, ad suos piscatores, solita benignitate veniebat, cum eis ambulabat, comedebat, loquebatur, nec minùs comiter & familiariter quam antea, denique etiam fratres suos eos vocabat; *Vade*, inquit ad Magdalenam, *ad fratres*

In Can. Missæ.

Ioan. 20.

tres meos, & dic eis, Ascende ad patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Disce igitur & tu, si Dominum tuum imitari non dedignaris, in quamuis illustri gloria, & quamuis magnis honoribus humilitatem, non te efferas super alios, non tibi turpe esse ducas versari cum pauperibus, eosque & verbis & rebus consolari.

Eucharistia in tribulatione subsidium.

Veniamus nunc ad bellum tribulationis. Quomodo Sacramentum istud in tribulatione nos iuuat? Tribus alijs modis. Principio siquidem, vt ante dicebamus, Dominicam Passionem, & mortem ad memoriam nobis reuocat. Quocirca cum ad sacram cōmunionem accedis, apud te ipsum dicere debes; Si Filius Dei tanta pro me vilissimo vermiculo pati voluit, quanta mihi hoc Sacramentum magnum repræsentat, quid magnum est, si aliquid ego pro eius gloria, & mea salute patiar? Et si ipse vitam mihi semel donauit, cum me de nihilo fecit, & eam deinde tam benignè restituit, cùm in cruce pependit, & nunc iterum vitam donat per hoc admirabile Sacramentum, & rursum quoque vitam æternā donabit in cœlo: si ipse, inquam, mihi vitam toties tam liberaliter donat, nunquid non est æquū, vt ego vitam meam pro eius amore atque honore, vel semel impendam? Nonne B. Apostolus ait: Ideo *Christus pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam non sibi uiuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit?* Certè magnus Basilius in vtroque libro de Baptismate docet, nos, cum ad mysteria percipienda accedimus, noua quadam ratione, nouoque pacto obligari ad vitam pro Christo si opus erit libenter ponendām. Id quod etiam B. Augustinus ex libro Prouerbiorum ostendit: *Nimirum*, inquit, *hoc est, quod legitur in Prouerbijs Salomonis, Si sederis cœnare ad mensam potentis, considerans intellige, quæ apponuntur tibi, & sic mitte manum tuam, sciens, quia te talia oportet præparare. Nam quæ mensa est potentis, nisi vnde sumitur corpus, & sanguis eius, qui animam suam pro nobis posuit? Et quid est ad eam sedere, nisi humiliter accedere? Quid uerò considerare, & intelligere, quæ apponuntur tibi, nisi dignè tantam gratiam cogitare? Quid postremò sic mittere manum, vt scias, quia talia te oportet præparare, nisi quòd iam dixi, quia sicut pro nobis Christus suam animam posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere?* At si vitam ponere, Auditores, & sanguinem totum profundere pro Dei gloria Eucharistia nos docet, quanto magis iniurias, & contumelias, famæ diminutionem, & fortunarum direptionem, & alia minora atque leuiora æquo ac lubenti animo pati docebit, si ad eius scholam humiliter & frequenter accedere voluerimus?

2.Cor.5.

Basil.1. de Baptis.c.3. & li.2.c.2

Aug trac. 84. in Ioā. Prou.23.

Deinde iuuat etiam mirum in modum Eucharistiæ Sacramentum, cùm nobis admirabile quoddam patientiæ speculum ante oculos ponit. Nonne insignis illa patientia fuit, qua Dominus Iudæ proditori osculum non negauit? At quotmodò Iudas putatis fere diebus singulis Christus patitur? Quam multos ante paucos dies Dominus videbat, qui toto anno luxuriæ, auaritiæ, crapulæ, ebrietati operam dederant; deinde vero confessione peccatorum leuiter peracta, sine vllo dolore, sine vllis lachrimis, sine vllis dignis pœnitentiæ fructibus, ad se osculandum & recipiendum venturi erant, & paulo post nouis peccatis rursum vendituri, atque eiecturi. Qui quidem impios Iudæos egregiè imitantur, qui in Dominica Palmarum cum cantu & celebritate Domino occurrerunt, & in suam ciuitatem summa lætitia exceperunt, & post paucos dies eundem Dominum coram Pilato ingratissimi negauerunt, nec solùm suis vocibus crucifixerunt, sed etiam ad eum damnandum tenuentem, &

Paschales Iudæ & Iudas.

repugnantem Præsidem suis clamoribus coëgerunt. Hos, inquam, impios & ingratos Iudæos imitantur illi, qui in his Paschalibus ferijs Christum cũ gaudio & lætitia receperunt, & post paucos dies illum rursum cum ignominia & dedecore nouis peccatis eijciunt. Poterat vero Christus si voluisset, vel tam iniquos homines repente occidere, vel in lapidem, aut in ignem, aut in aliam formam species illas sacramentales commutare, quod nõ semel, sed sæpius legimus esse factum, & tamen nihil agit horum, sed incredibili patientia, tam atroces iniurias tolerat, vt homines peccatores ad veram & seriam pœnitentiam aliquando perducat. Sanè tanta est quorundam hominum iniquitas atque peruersitas, vt cum Dei mansuetudine & patientia suis ipsi sceleribus, & flagitijs contendere videantur. Deus dicit, Ego tibi dabo diuitias, beneficia, dignitates, honores, atque ad extremum totum me ipsum in Sacramento recipies, vt vel muneribus prouocatus præcepta mea custodias: Et homo dicit, Et ego profundã omnia, ludam totos dies, donabo meretricibus, lenonibus, potatoribus, neq. de Deo, neque de proximo, neque de animæ salute vnquam cogitabo: & si parcus vel auarus esse debeam, tunc solum ero cum pauperibus, quando eleemosynas tribuere oportebit. Quid vero Deus? Patitur, sustinet, exspectat, atque ad pacem, ad amicitiam, ad mensam, ad conuiuiũ suũ eos recipere paratus est, si modò præteritorum scelerũ eos pœniteat, ac meliorem vitam in posterum polliceantur. Eiusmodi verò tam præclarum patientiæ speculũ, quantum, quæso, nos ad nostras tribulationes fortiter perferendas iuuaret, si in eo sæpe oculos nostros defigeremus?

Eucharistia est sub cineritius panis. Sed postremò etiam iuuat Eucharistiæ Sacramentum ad eum modum, quo panis subcineritius iuuit Eliam: nempe vires adauget, confirmat, roborat, consolatur cor humanum. O vtinam hoc genus consolationis afflicti omnes intelligerent! Vtinam scirent, vel experirentur potius, quid illud sit, quod sæpe canimus; *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.* Cur Martyres sancti tanto feruore, tanto ardore, tanta alacritate currebant ad ignes, ad cruces, ad rotas, ad bestias? Cur nos exiguas, breuesque molestias ferre non possumus? An non ex eo, quòd illi pane isto cœlesti assiduò alebantur? Nos verò obliti sumus comedere panem nostrum, cùm *panis sit*, qui *cor hominis firmat*. *Psal. 101.* *Psal. 103.* Intelligebat hoc beatissimus Martyr Cyprianus, & idcirco ad sanctum Cornelium scribens, etiam lapsis, quibus alioqui ecclesiastica disciplina pacem & communionẽ longissimo tempore denegabat, instante persecutione corpus Dominicum dandum esse censebat: *Cypr. li. 1. epist. 2.* *Statueramus*, inquit, *vt qui in persecutionis infestatione supplantati ab aduersario & lapsi fuissent, ac sacrificijs se illicitis maculassent, agerent diu pœnitentiam plenam, & si periculum infirmitatis vrgeret, pacem sub ictu mortis acciperent; sed cùm videamus diem rursum alterius infestationis appropinquare cœpisse, communicatio illis à nobis danda est, vt quos excitamus & exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione corporis & sanguinis Christi muniamus.* Nam idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium, & mens deficit, quam non accepta Eucharistia erigit, & accendit. Intelligit etiam hoc hostis humani generis diabolus, atque ideo tantum per administros suos vbique laborat, vt præsidium nobis huius vtilissimi ac saluberrimi sacrificij possit eripere. *Raram cõmunionem suadet diabolus.* Neque verò per hæreticos solum, sed etiã per seipsum

omnibus, quibus potest modis, suadere conatur, vt quam rarissimè, vt semel in toto anno, & tūc coacti, & compulsi ecclesiasticis legibus & censuris ad mensam Domini accedamus: vt eo modo, videlicet longa inedia debilitatos, & fractos facilè ipse prosternat, & in quælibet vitiorum abrupta præcipitet. Quàm verò multis id non suadeat solū, sed plane etiam persuadeat, imbecillitas hominum nostri sæculi perspicue nobis ostendit, qui nullis tētationibus, quantumuis leuibus, & exiguis, imò nullis diaboli tyrannicis imperijs resistere posse videntur. Imperat dæmon, vt currant ad spectandas vanitates, & statim currunt. Iubet, vt crapulæ & ebrietati se dedant, & semper optemperant. Iubet, vt impudicos oculos in omnes fœminas, quas vident, sine vllo timore defigant, & libentissimè faciunt. Iubet, vt in animo suo turpissimas atque obscœnissimas formas depingant, & imaginem Dei commaculent, atque inde in libidinem concitati, contumelia afficiāt corpora sua, & nunquam non obediunt. Iubet, vt acceptas iniurias nunquam dimittant, & cōceptum odium nunquam deponant, & diligenter obseruant. Iubet, vt auaritiæ & ambitioni fideliter seruiant, & plusquam fideliter seruiunt. Deniq. quicquid dicit, credunt: quicquid suadet, arripiunt: quicquid iubet, faciunt. At si ad mensam Domini cum debita præparatione frequenter accederent, euaderent profectò breui tempore fortiores. *Surgerent enim*, vt Chrysostomus ait, *tanquam leones ignem spirantes, Diabolo formidolosi, assuescerent præliari prælia Domini: nec solum discerent hostis resistere, sed etiam prouocare, & vincere, & gloriosos triumphos palmasque referre. Festinate ergo*, vt D. Ignatij verbis concludam, *ad sacram Eucharistiam frequenter accedere. Cū enim hoc agitur, expelluntur Satanæ potestates, qui actus suos conuertit in ignitas sagittas ad peccatum.*

Chrysost. Hom. 45. in Ioan.

Igna. ep. 1. ad Ephes. q̄ est n. 14.

PARS SECVNDA.

ARma militiæ Christianæ, quæ non minùs contra aperta tela inimicorum, quam aduersus occultas insidias prosperitatis valent, ab Apostolo Paulo in epistola ad Ephes. septem enumerantur: Cingulum castitatis, gladius verbi Dei, galea salutis, lorica iustitiæ, calcei pœnitentiæ, Euangelium pacis, & clypeus fidei. Ac de primis quidem sex armis hactenus disseruimus; vnus clypeus superest, quem si hodierna die breuiter exponamus, institutæ de tribulationibus disputationi finem, adiuuante Domino, imponemus.

Quis igitur est clypeus Christiani? Fides. Sic enim Apostolus in epistola ad Ephes. loquitur: *In omnibus sumentes scutum fidei*. Et Apostolus Petrus; *Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide*. Et Apostolus Ioannes: *Hæc est*, inquit, *victoria, quæ vincit mundum, fides nostra*. Fides igitur est clypeus. Dicitur vero, nisi fallor, propterea clypeus, quod totum hominem tegere atque armare possit. Galea salutis solùm tegit caput, lorica iustitiæ solum pectus, calcei pœnitentiæ solos pedes: at clypeus fidei, & pectori opponi, & erigi ad caput, & demitti ad pedes, & omnium denique hostium telis quacunque ex parte veniāt, obijci potest. Hinc enim Apostolus clypei huius vtilitatem demonstrare volens, non inquit, In aliquo, sed *In omnibus sumentes scutum fidei: in quo possitis*, non aliqua, sed *omnia tela nequissimi ignea extinguere*. Et Dauid; *Scuto circundabit te*, hoc est, totum teget ac muniet *veritas eius*, quibus verbis non solum vtilitas, sed vsus etiam clypei explicatur. Quis enim est vsus clypei? Quomodo nos in prosperitate, & tribulatione defendit? Nempe

Scutum fidei.

Ephes. 6.

1. Pet. 5.

1. Ioan. 5.

Psal. 90.

pe ostendendo ac proponendo aliquot veritates.

Vsus scuti fidei in prosperis.

Ac vt à prosperitate incipiamus: Prima veritas, quam fides docet, est, alia quædam bona post hanc vitam inueniri, quibus ista terrena & instabilia comparata, non modò non magna, vel diuturna bona, sed ne bona quidem dici posse videâtur. Est enim fides persimilis perspicillis, quibus vtuntur ij, qui aciem oculorum debiliorē habent. Multos inuenimus, qui sine perspicillis nihil fere vident, præter ea, quæ habent ante pedes: & quæ adeo magna & crassa sunt, vt non solùm videri, sed etiam tangi queant. Si verò perspicillis vti velint, longissimè vident, etiam cruces minutissimas in verticibus turrium facile discernūt; tales sunt omnes homines, si spiritales oculos considerare velis. Nihil enim per se vident, nisi res istas corporeas, quas etiam canes, & equi vident: vtpote, Dulce esse benè comedere, benè bibere, benè dormire, liberè vagari, luxuriari, otiari, ludere. At si fidei perspicillis vtantur, si scripturas fideliter legant, & sapienter intelligant, nec aquilæ, nec lynces tam procul respicere poterunt: Videbunt enim vltra omnes cęlos, vltra omne tempus, vltra omnem rerum corruptionem & mutationem, bona quædam diuina, perpetua, solida, stabilia, permanentia, quæ præparauit Deus diligentibus se: & tunc facilè erit ista bona præsentia, & caduca contemnere. Nam quis non facile spernat gloriam, quæ vsque ad nubes non pertingit, & in puncto temporis euanescit, si gloriam illam fidei perspicillo intueatur, quæ transcendit omnes cęlos, & cum ipsa æternitate contendit? Atque idem de alijs præsentibus bonis dictum esse intelligatur.

Bona terrena breui durant.

Altera veritas est, quòd omnia præsentia bona tribus grauissimis vitijs laborent, quòd parum durent, quod mentem non satient, & quòd ad vltimum exactissimam rationem de eis Domino reddere nos oporteat. Quod parū durent, quanquā vsus quotidianus id satis ostendāt, docet etiā S. Dauid: *Vidi impium*, inquit, *exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.* *Psal. 36.* Hinc Isaias, & beatus Iacobus; & beatus Petrus hominis gloriam fœno comparandam putauerunt, quod mane floret, ad meridiem exsiccatur, & ad vesperam cadit. *Isai. 40. Iacob. 1. 1. Pet. 1.* Sanctus vero Dauid non solùm gloriam, sed ipsum totum hominem fęno comparauit: *Mane*, inquit, *sicut herba transeat, mane floreat & transeat, vespere decidat, induret, & arescat.* *Psal. 89.* Mane, inquit, hoc est, in pueritia homo sicut herba viridis apparet, sed non diu permanet in eo statu, transit ad meridiem iuuentutis, & tunc viget nonnihil ac floret: sed neque ibi diutius consistere potest, transit ad vesperam senectutis, & tunc demum decidit, moritur, ex homine fit cadauer, quod à cadendo dictum est, tunc induratur & arescit. Nam neque cadauer in suo statu diu permanet. Initio est vtcunque calidum, & moueri, ac tractari potest: sed paulo post frigescit & duratur, atque ad vltimum in aridum puluerem conuertitur totum, & sententia Domini adimpletur: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* *Gen. 3.* Itaque & ipse homo, & omnis eius gloria atque prosperitas breuissima sunt, & tamen valde longa ac diuturna esse se simulant, & stultos homines sæpe decipiunt. Similia esse mihi videntur oīa ista præsentia bona tortorib. & carnificibus. *Simile.* Quid tortor facit? Habet iam reum in theatro, habet nudū gladiū iam in manu, iamiam est percussurus, & tamen dicit, Ne timeas, esto bono animo, recita *Pater noster*, non feriam donec absolueris. Incipit ille, *Pater noster qui es in cœlis sancti-*

ficetur nomen tuum. Sed vix ad medium peruenit, & carnifex eum occidit. Ita prorsus non absumus quandoque tres dies à morte, paulò post sumus omnia relicturi, & tamen mundus & caro non desinunt longissimam nobis vitam promittere, atque adhortari, vt simus hilares, vt *coronemus nos rosis, & unguentis impleamus*: vt *nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria nostra*: vt *ubique relinquamus signa lætitiæ*, & quando minus cogitamus repente obtruncamur & morimur.

Sap. 2.

Bona terrena inania, & vacua.

Iam quòd eadem ista bona non solùm breuia & fugacia, sed etiam inania & vacua sint, & humanam mentem explere & satiare non possint, Solis luce illustrius est. Sicut enim pauci dies cōparari non possunt cum æternitate, neque paucæ guttæ roris cum aquis totius maris, ita nec omnia ista bona, quæ parua & exigua sunt, cum animorum & mentium nostrarum capacitate, quæ est infinita. Itaque nemo est tam diues, qui non cupiat esse ditior. Sicut hydropici, qui licet toti pleni sint aquis, semper tamen sitiunt: & sicut de laboribus Herculis fabulantur Poetæ, Hydra humanæ cupiditatis nunquam vnum caput amittit, quin alia septem emittat: nec vnquam fons concupiscentiæ vno in loco obstruitur, quin in alijs multis erumpat. Sed quanquam tam opibus, quàm voluptatibus, quàm honoribus & dignitatibus commune est, non satiari, tamen singulari quodam modo id honoribus conuenire videtur. Honor enim si quid habet boni, id totum in eo est, qui exhibet honorem: ad eum verò cui honor exhibetur, nihil transit præter tenuissimum quendam fumum. Pascere igitur si potes, explere, satiare, pinguesce isto tuo tam excellenti cibo. Valdè profectò spiritalis est, qui tam subtili cibo ali potest. Relinquamus, quæso, Auditores, relinquamus fumum halecibus istis fumosis, vel nigris illis hominibus, qui purgant caminos, nos vero solidum cibum, non fumum quæramus. *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate?* clamat sanctus Isaias. Quæ ista stultitia est? Quis vos fascinauit? Quid vobis prodest tantis laboribus, & sudoribus emere fumum, qui satiare non potest? quin potius laboratis & sudatis, vt ad verum honorem, ad veram gloriam, ad veram beatitudinem & felicitatem aliquando perueniatis.

Isai. 55.

De bonis terrenis exacta danda est ratio.

Sed postremo, quod omnium grauissimum est, præterquam quod humana prosperitas, nec diu durat, nec animum satiat, sumus de ea exactissimam rationem reddituri. Audistis hebdomada superiore, quo pacto Iudas Dominum prodiderit. Accessit, osculum dedit, salutauit; *Aue Rabbi*. Salue, inquit, Magister, atque interim eum Iudæis flagellandum, & crucifigendum tradidit. Ita nobiscum mundus, & caro, & dæmones agunt: blandiuntur dum hic sumus, delicias & voluptates varias proponunt, vt eo modo funibus peccatorum nos constringant, & reos æternæ pœnæ apud Deum efficiant. Veniet enim dies Domini, ad eius tribunal velis nolis pertraheris, dicetque tibi: *Redde rationem villicationis tuæ*. Tot beneficia, tantas opes, tot honorum titulos à me accepisti: cur, putas? Vt posses luxuriari liberiùs? Vt carnem tuam delicatè nutrires? Itane bona mea, quæ tibi credideram, dissipasti? Quid ille miser tunc respondebit? Et tamen in his rebus, quæ tanto cum animæ periculo possidentur, ita omnes homines gloriantur, vt perpetuò contendant ac certent, quis eis magis se onerare, quis periculosius viuere, quis ad inferos celerius peruenire possit.

Mat. 26.

Luc. 16.

Venia-

Vsus fidei in aduersis

Veniamus nunc, si placet, ad tribulationem. Quomodo nos in tribulatione clypeus fidei, & veritatis protegit? Ad eum modum, quo protegit in prosperitate: nimirum quasdam alias veritates proponendo. Quæ est veritas prima? Quod nulla sit maior tribulatio quàm peccatum. Itaque cùm vel inopia, vel morbus, vel quæuis ærumna & calamitas alia te ad iracundiam prouocat, vel ad furtum faciendum inuitat, vel certè ad desperationem conatur adducere, obijce cōtinuò clypeum, statim cogita apud te, quod si peccatum illud feceris, ad quod tribulatio te impellit, nō solùm non minuetur? sed etiam augebitur miseria, & de leui breuique molestia in grauissimam & sempiternam incides: & similes illis pisciculis eris, qui dum friguntur in sartagine, & ardorem olei tolerare non possunt, de sartagine saltant in ignem.

Nulla tribulatio grauior peccato.

Omnis tribulatio à manu Dei.

Altera veritas est, quod nulla vnquam tribulatio ad nos venit, quæ per manus Dei prius non transeat. Et certè posset Deus, si vellet, impedire, & sine dubio impediret, nisi nobis vtilissimam eam esse iudicaret. Magis enim ipse nos diligit, quàm vlla mater vnicum filium suum. Si hostem haberes, qui te veneno de medio tollere vellet, nō posset autem id vllo modo facere, nisi cum parentibus tuis communicato consilio, & nisi venenum ab illis acciperet, quàm secure, atque in vtramque auré dormires? Quomodo enim fieri posset, vt parentes tui cum hoste tuo in necem tuā consentirent, & non potiùs pro veneno saccharum tibi darét? Ita prorsus, Auditores, diligit nos Dominus Deus noster: & sic nos diligit, vt proprio Filio suo non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit. Nihil verò possunt in nos, neque homines, neque dæmones, neque cœlum, neque terra, nisi vel imperante, vel permittente Deo. Ex quo facilè nobis persuadere possumus, si Dei gratiam atque amicitiam benè viuendo cōseruare studebimus, nunquam Deum esse permissurum, vt in vllas calamitates & molestias, nisi vtiles & salutares incidamus.

Deus tribulationes iustè & suauiter dispēsat.

Iam tertia veritas est, quod Deus, cum sit iustus, & sapiens, res omnes humanas non minus prudenter, quàm suauiter administrat: & sicut iudices mundi non statim atque reos in manibus habét, sententiam proferunt; sed grauiter & maturè procedunt, examinant testes, considerant causam, tormentis, & cruciatibus eliciunt veritatem, sæpe etiam homines innocentes quæstionibus admouent, vt contrariæ parti satisfiat: ac tum demum cognita causa, & rebus cæteris diligenter peractis, certa die sedentes pro tribunali sententiam dicunt: sic etiam Deus audit nunc accusationes, & querimonias varias, examinat testes, præparat mundum ad iudicium: quandoque etiam innocentes torqueri atque affligi permittit, vt parti contrariæ satisfiat: at vbi aduenerit iudicij dies, tunc sententiam vltimam, iustissimam, æquissimamque pronunciabit, & omnia, quæ perturbata & confusa nunc esse videntur, in optimum statum, atque ordinem redigi, disponique videbimus. Itaque sicut ij stulti sunt, qui cum litem & causam suam apud optimum & sapientissimum Iudicem disposuerint, tamen antequam lata sententia sit, de iudice conqueruntur, ac dicunt, Iste iudex nihil boni faciet; ita stultè atque improbè faciunt, qui Dei sententiam, iudiciumque præueniunt, & in hoc sæculo, vel de malorum prosperitate, vel de sanctorum afflictionibus offenduntur. Si figuli officinam intrares, quod exemplum etiam Beatus Augustinus ad rem istam illustrandam adhibuit, & massam luti

pertractantem, & rotam illam suam vertentem videres, atque ab eo cùm quæsiuisses quid ageret, & ille poculum se facere respondisset, tu illum irridens diceres, Quis te docuit facere pocula? Non ita fiunt: ista enim luti massa nullam habet poculi figuram. Quid figulus diceret? Tu nimis festinas, expecta parumper; respice finem, sine rotam adhuc aliquãdiu agitari, & tum iudica si velis an ita fiant pocula. Pari ratione imperiti homines sæpe dicunt, Non est iustitia, non est prouidentia apud Deum. Omnia conuerso ordine fieri videmus, qui benè agunt, affliguntur, qui peruersè atque scelerate viuunt, maximè triumphant ac florent. At quis nam es tu, qui Deum docere velis? Sine rotam huius sęculi adhuc paulisper versari. Veniet tandem iudicij dies, tunc rota sistetur, tunc videbis vasa facta in honorem, & vasa in contumeliam, & nullum malum impunitum, & nullum bonum irremuneratum. Hoc igitur fides Christiana nos docet, quicquid in mundo fieri videmus, nunqam esse de Dei Iustitia, aũt Prouidentia murmurandum.

Omnes homines sunt peccatores. Quarta veritas est, neminem esse nostrum, qui peccator non sit. Nam *in multis offendimus omnes*. *Iac 3.* Et *si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*. *1. Ioan. 1.* Legite sacras scripturas, & apertè videbitis sanctissimos etiam viros, vt Tobiam, vt Danielem, vt Mardochæum, vt Martyres Machabæos, vt omnes Prophetas, semper causam tribulationis in propria vitia retulisse. Cùm igitur vel in sęculo hoc, vel in futuro peccata punienda, & castiganda sint, quis non libenter cum sancto Habacuc Propheta dicat: *Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat; vt requiescam in die tribulationis?* *Habac. 3.* Et cum beato Augustino: *Hic vre, hic seca, vt in æternum parcas?* Deinde si, vt beatus Cyprianus aduersus Demetrianum scribit, homo hominem parere sibi & obedire compellit, & cùm nobis eadem sit sors nascendi, conditio vna moriendi, corporum miseria consimilis, animarum ratio communis, æquali iure & pari lege vel veniatur in hunc mundum, vel de hoc mundo postmodum recedatur: tamen errata seruorum homines ferre non possunt, & ea carceribus, vinculis, verberibus puniunt: quid mirum, si Deus, cuius imperio cuncta seruire, atque ad nutum parere deberent, tam crebra hominum vitia atque scelera aliquando punire velit? Et si tam sæpe nos ille peccantes sustinuit, nonne æquum est etiam, vt nos etiam aliquando flagellantem sustineamus? *Sustinuit te Dominus*, inquit Bernardus, *sustine tu Dominum: viriliter age, & omnia rectè succedere tibi videbis*.

Tribulationes gloriosa. Quinta veritas est, fuisse quidem olim ignobiles & viles tribulationes, sed iam in Christo summum decus atque ornamentum cõsecutas esse. Ipsę enim septem illæ mulieres sunt, de quibus Isaias loquitur, cum ait: *Isa. 4.* *Apprehendent mulieres septem virum vnum, dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomẽ tuũ super nos; aufer opprobriũ nostrũ.* Ita enim vt factũ: tribulationes, fames, sitis, nuditas, mors, iniuriæ, labores contemnebantur, despiciebantur, & tanquam si pestem adferrent, vel essent propter aliquod scelus excommunicatæ, fugiebãtur & fugabantur ab oĩbus. Quid igitur ipsę fecerunt? Ad Christum accesserunt, & eũ simul oẽs apprehenderunt, atq; dixerunt: *Panem nostrum comedemus, vestimentis nostris operiemur*, hoc est, naturam & formam nostram retinebimus, fames erit fames, sitis erit sitis, mors erit mors, & iniuriæ erunt iniu-

riæ, tantummodò adhæreamus tibi, & bene erit nobis: *aufer opprobrium noſtrum.* Fecit id Chriſtus, & complexus omne genus tribulationis, ſummum eis ſplendorem ac nobilitatẽ tribuit, ita vt poſtea innumeri ſancti Martyres & Confeſſores, nõ ſolũ non fugerint, ſed & quæſierint ſummo ſtudio tribulationes. Et quanquã mundus ferre id nõ poſſit, ſed ira ſcatur, ſed fremat, vociferetur & clamet, Fugite laborẽ, fugite ignominiã, fugite paupertatẽ: perſequimini otiũ, diuitias, pulchras veſtes, voluptates, dignitates; tamen clamat etiam Chriſtus, qui patrocinium ſuſcipit tribulationum, & vt meliùs exaudiatur, locum editum aſcendit: ex illa cruce clamat, mendacem ac fallacem eſſe mundum, cuius inſipientia, vel ex eo cognoſci potuit, quòd Barrabam latronem & ſeditioſum donari ſibi maluit, quàm ipſum vitæ & ſalutis auctorem. Et quid eſt, quod Chriſtus inde clamat? *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia flebitis. Væ vobis,* qui *habetis conſolationem veſtram* in hoc ſeculo: &, *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati eſtis cum maledixerint vobis* homines, *& perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Si Reges & Principes mundi omnes vna die purpuram & ſericum exuerent, & pannoſis, & ruſticanis indumentis veſtirentur, nonne id omnes homines, atque aulici in primis imitari vellent? Nonne iam pluris ruſticus pannus, quàm holoſericum fieret? At nunc ſummus orbis Monarcha, Princeps regum terræ id fecit, induit veſtem tribulationis, & qđ antea ruſticũ ſagum, nunc regia chlamys eſſe cta eſt: cur igitur nos ſeruos & famulos tãtopere pudet Principem noſtrũ imitari? Cur nobis glorioſum non ducimus aliquid pati, & in paupertate, & labore viuere cum id tantopere in noſtro Rege, atque Imperatore laudemus?

Luc. 6.

Mat. 5.

Sed ad ſextam & poſtremam veritatem veniamus. Quid poſtremò fides Chriſtiana nos docet? Id docet, non ſolũ non contẽnendas, ſed & magnifaciendas eſſe tribulationes, quippe quibus regnum cœlorum, & ſummi honores atque opes comparentur. Legimus enim B. Franciſcum, cùm eſſet aliquando nudus, & vrgente frigore à quodam per iocum interrogaretur, an vellet aliquid ſudoris vendere, cum grauiter & ſapienter reſpondiſſe; *Tibi quidem non vendam, qui eum contemnis, ſed Chriſto, qui magno precio illum emit.* Merces enim, Auditores, non benè venduntur, vbi magna earum eſt copia. Quocirca in hoc ſeculo, vbi nullus eſt, qui domi ſuæ non abundet tribulationibus, ipſæ vbique parui fiunt, nec vllus in eis emendis vnum obolum expenderet, etiamſi totius mundi tribulationes afferrentur. At in cœlo, vbi nunquam toto anno vllæ conſpiciuntur tribulationes, ſine dubio magni fiunt. Hinc primum ipſe Chriſtus gloriam illam cœleſtem tribulationibus emit. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Deinde omnes ſancti à Chriſto edocti, quibus pecunijs cœlum vendatur, per multas tribulationes in regnum cęlorum intrauerunt. Neque verò tribulationes ſolùm pecuniæ ſunt, quibus emitur cęlum, ſed etiam ſacrificium ſuauiſſimum, quo nunquam non placatur Deus. Ipſę ſunt abominationes illæ Ægyptiorum de quibus Moyſes dicebat in Exodo; *Abominationes Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro.* Quid enim magis abominatur atque execratur

Tribulationes magni æſtimãdæ.

Luc. vlt.

Exod. 8.

cratur Ægyptus, hoc est, insipiens iste mundus, quam ærumnas & calamitates? Et tamen ista sacrificium sunt gratissimum Domino Deo nostro. Dicas auaro, bonam esse iacturam pecuniarum, statim abominabitur. Dicas homini diuiti, bonam esse paupertatem, statim execrabitur. Dicas ambitioso, bonum est despici, & contemni, nullo modo feret. Dicas luxurioso, bonum esse ieiunium, bonam sobrietatem, bonam castitatem, exhorrebit statim. At nos ista nihilominus, si sapimus, libēter amplectemur, auidè suscipiemus, & abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. Ipse verò nobis pro paupertate diuitias, pro ignominia gloriam, pro fame saturitatem, pro labore quietem, pro exilio paradisum, pro morte vitam beatam & sempiternam reddet, cui honor & gloria in sęcula sęculorum. Amen.

CON-

CONCIO PRIMA IN PSALMVM XC.

Qui habitat in adiutorio Altissimi, &c.

SYNOPSIS.

EXordij loco præmittitur, quanta sit calamitas fames verbi Dei, quod verum animæ est pabulum: Deinde occasio, cur de hoc Psalmo suscipiatur Oratio, indicatur, quia videlicet elegans, & moralis, sed quem obscurum reddunt auctor, inscriptio, argumentum, variæ metaphoræ, phrasis ipsa, & personarum mutatio, quæ singula hac concione explicanda proponuntur, vbi prius generalia quædam fuerint expedita. Summa totius Psalterij, & quod illud historiam, vaticinia, & morum documenta, vtpote tres scripturæ partes, cōtineat, ostenditur. Cur Psalterium carmine conscriptum, cantusque vtilitas asseritur. Triplex ordo Psalmorum tribus Iubilæis respondere deprehenditur, quorum primus pœnitentibus, secundus proficientibus, tertius perfectis attribuitur. Demum cur Psalmus iste nonagesimus in ordine secundo; & quænam sit ratio huius ordinis Psalmorum declaratur.

Pars altera ad particularia huius Psalmi descendit, & in primis de tituli obscuritate, & de auctore primario, qui Spiritus sanctus, ut & totius Sacræ Scripturæ, esse creditur, agit. De argumento uarijs allatis sententijs probabiliori subscribitur. Duplex sensus Psalmorum esse affirmatur, magnus & paruus, atque similitudine architecti dilucidatur. Quid sit Psalterium, & quam aptè hoc nomen libro Psalmorum conueniat, per comparationem manifestatur. Tandem qui sint, qui Psalterium portant, nec eo delectantur, ostenditur, atque ad illud audiendum seria subnectitur exhortatio.

Vm oīs cognitio veritatis quasi cibus quidam animę sit, Auditores optimi, sicut humanas disciplinas pomis ac pyris, ita verbum diuinum pani rectissimè cōparabimus. Etenim quemadmodum poma & pyra, cæterique arborum fructus, interdum magis sapiunt, auidiusque sumuntur, quàm panis; semper tamen alimētorum omnium maximè necessarium panis iudicatus est, cùm sine cæteris cibis conuiuium instrui possit, sine pane non possit: & panis etiam solus tutò, suauiterque sumatur, præsertim si fames, condimentum minimè sumptuosum, accesserit: poma sine pane non solùm non prosint, sed plerunque etiam vehementer obsint: ita studium eloquentiæ, aut Philosophiæ, aliarumque humanarum doctrinarum alimentum est suaue quidem ac dulce; sed solidus ac necessarius cibus, qui nutrit, qui vires suppeditat, qui cor hominis verè confirmat, panis est verbi diuini. Cur inter viros doctos, tam multi reperiuntur vani, superbi, curiosi, ambitiosi? Quia pomis vescuntur sine pane: & poma sine pane stomachum inflant, morbos, ac dolores generant: *Scientia inflat*, clamat diuinus Apostolus. Et rursum alio loco; *Euanuerunt*, inquit, *in cogitationibus suis*. Et sanctus Dauid; *Cogitationes hominum vanæ sunt. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum*. Et Isaias *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate?* Quare, inquit, tantopere in cognoscendis Philosophis atque; Oratoribus, alijsq; prophanis scriptoribus desudatis, in quibus tamen veros panes, & qui verè animum alere, ac satiare possunt, non inuenitis? Et alius quidam Propheta: *Beati sumus*, inquit, *ò Israël, quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis*. Atque ad extremum Propheta Amos famem verbi Dei summam omnium calamitatum, clarissimum signum iræ diuinæ, ac malorum omnium causam esse testatur: *Et erit in die illa, dicit Dominus Deus, occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis: & conuertam festiuitates vestra in luctum, & omnia cantica vestra in planctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput caluitium, & ponam eam quasi luctum vnigeniti, & nouissima eius quasi diem amarum*. At quo pacto tandem istud erit? *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini: & commouebuntur à mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem, circuibunt quærentes verbum Domini, & non inuenient*.

Verum animæ pabulum panis verbi Dei.

1. Cor. 8.

Rom. 1.

Psal. 93.

Isa. 55.

Bar. 4.

Fames verbi Dei maxima calamitas.

Amos 8.

Quæ cùm ita sint; non opinor valde nobis necessarium erit, vt vos ad prędicationem diuini verbi hoc potissimùm sacro tempore audiendam cohortemur; præsertim cum & ego iam satis nouerim, in hoc præclaro sapientiæ domicilio, sicut humanarum disciplinarum poma non contemnuntur; ita panem scripturarum diuinarum in precio maximo haberi. Quia verò superioribus annis ex nouo Instrumento, tanquam ex penu quodam spiritali alimoniam dispensauimus, & ciborum varietas non parum solet delectare, non ingratum vobis fore existimaui, si hoc anno ex Instrumento veteri panes depromeremus. Itaque Psalmum nonagesimum, cuius initium est; *Qui habitat in adiutorio Altissimi*, in concionibus huius anni, quas per Aduentum & Quadragesimam, Domino adiuuante, habituri sumus,

Psal. 90.

tractan-

tractandum exponendumque suscepimus.

Psalmus hic elegans et moralis, sed obscurus.

Psalmus est totus elegans, ac florens, & ad mores hominum componendos ac formandos accommodatus, & breuiter omnium ferè Psalmorum simul vtilissimus & iucundissimus. Sed eget explanatione, si quis alius. Tantis enim difficulatibus est implicatus, vt quantum elegantia atque vtilitate homines ad se legendum prouocat, tantum difficultatibus, atque obscuritate deterreat. Testimonium vtilitatis nobis Ecclesia Catholica præbere potest, quæ diuinitus inspirata Psalmum hunc nostrum nullo prorsus die intermitti, & in ferijs Quadragesimæ adhuc frequentius cantari instituit. Obscuritas verò ita seipsam prodit, vt testimonijs non indigeat. Primum enim, quæ in alijs Psalmis certissima sunt, hic sunt incerta ferè omnia: Auctor, Inscriptio, Argumentum. Deinde obscuræ translationes in hoc Psalmo frequentissimæ sunt, qualis illa est; *Liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero*. Et rursum illa; *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*. Et ea, quæ statim adiungitur; *Scuto circundabit te veritas eius*. Modus verò ac forma loquendi propria Hebræorum, quam neque Græci, neque Latini interpretes satis commode imitari potuerunt, non parum adfert obscuritatis. Quid enim sibi voluit, cùm ait; *Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano*? Postremò, mutatio ipsa personarum, quæ in hoc Psalmo loquentes introducuntur, mirum est profectò quantas tenebras intellectui adferat. Nunc loquitur Deus, nunc homo iustus, nūc ipse Propheta, & vix vsquā indicatur, q̄ verba cui p̄sonæ attribuenda sint. Cū igitur Psalmus sit pulcherrimus & difficillimus, vtilissimus & obscurissimus, quotidie cātandus, & sine molestia cantari, qđ non intelligitur, non possit, nemo mirari debet, si eum præ cæteris suscepimus explicandum.

Cæterùm hodierna die, Auditores, verba ipsius Prophetæ non attingemus, sed orationem totam in quibusdam quasi prolegomenis, quę viā Psalmo intelligendo aperiant consumemus: ac primum quid liber Psalmorum contineat, deinde quis sit eorum ordo, ac distributio, tum quis auctor, quæue inscriptio, & quod argumentum Psalmi nonagesimi, postremò, si tempus patietur, de nomine, & significatione Psalterij breuiter explicabimus.

Summa totius Psalterij.

Etenim Psalmorum liber, vt ab eo, quod primo loco posuimus, ordiamur, nihil mihi aliud esse videtur quam summa quædam atque epitome sanctarum scripturarum versibus conscripta. Quicquid enim Genesis, Exodus, Deuteronomiū, aliaque omnia scripturarum volumina, tam Instrumenti veteris, quam noui, simplici oratione describunt, id totū summa breuitate atque elegantia, non solum ad legendum, sed etiam ad canendum accommodata regius Psaltes versibus comprehendit.

Hieron. in Prol. Reg.

Scripturam vniuersam in tres potissimum diuisam esse partes, B. Hieronymus in Prologo super librum Regum docet: quarum vna historias rerum gestarum, altera futurorum prædictionem, tertia vitæ & morum documenta contineat: atque hæc quæ partim à Moyse & Prophetis, partim ab Apostolis & Euangelistis copiosè scripta sunt, omnia Psalmographus vno volumine incredibili breuitate complectitur. Absolutam narrationem atque historiam continet eorum omnium, quæ populo Iudæorum, vel tēporibus Patriarcharum, vel in Ægypto & solitudine, vel in Palæstina vsque ad ipsius Dauidis tempora contigerunt. Porrò vaticinia, prædictionesque futurorum, tam multæ, tam admi-

admirabiles, tam manifestæ continentur in Psalmis, vt cum Prophetam simpliciter nominamus, omnes facilè intelligant, Dauidem nominari. Certè liberator noster Iesus Christus, qui finis est legis & Prophetarum, ne passum quidem vnum mouisse videtur, quem Psalmographus non ante prædixerit: ita diligenter ac dilucidè Seruatoris aduentum, vitam, mores, doctrinam, miracula, passionem, obitum sepulturam, descensum ad infernum, reuersionem ab inferis, ascensionem ad cœlos, Gentium conuersionem, Iudæorum excæcationem, Ecclesiæ ortum & progressum, belli victorias, triumphos, coronas, atque alia omnia liberationis nostræ mysteria cantu & carminibus celebrat. Quid nunc de documentis vitæ, quam tertiam partem scripturarum fecimus, dicemus? Quid illa cohortatione suauius? *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguā tuā à malo, & labia tua ne loquātur dolum. Declina à malo & fac bonum: inquire pacē, & prosequere eam.* Quid illa comminatione seuerius? *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit & parauit illum. In eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Vis gemitum gementium audire? *Miserere mei Deus secundū magnā misericordiam tuam Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* Vis affectum incipientis? *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, in omni tempore.* Vis affectum proficientis? *Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.* Vis affectum profectorum? *Quid mihi est in cœlo? & à te quid volui super terram? Defecit cor meum & caro mea: Deus cordis mei, & pars mea, Deus in æternum.* Vis affectum Monachi? *Media nocte surgebam ad confitendum tibi:* &, *Septies in die laudem dixi tibi.* Vis Principis seueritatem? *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* Vis zelum Prælati? *Vidi præuaricantes & tabescebam, quia non custodierunt eloquia tua.* Ac vt breuiter multa complectar, in Psalmis reperies reprehensionem omnium vitiorum, cohortationem ad omnes virtutes, instiuta, præcepta, consilia ad omnem statum, ac vitam hominum confirmandam: & remedia ac medicamenta ad omnes morbos & ægritudines animarum curanda. Fuit igitur Dauid non solum vates eximius, sed et historicus, atque orator insignis.

Documenta morum Psalterij. — *Psal. 33.* — *Psal. 7.* — *Psal. 50.* — *Psal. 118.* — *Ibid.* — *Psal. 72.* — *Psal. 118.* — *Ibid.* — *Psal. 100.* — *Psal. 118.*

Sed cur, obsecro, liber iste Psalmorum, summa atque epitome scripturarū, carmine scribenda fuit? Nimirum, vt opera Dei, ac beneficia eius in nos collata, non solum legere, sed etiam canere possemus, & ea cum cantu, & laudibus sæpiùs commemorantes, Deo tributum debitum persolueremus. Tanta est, Christiani Auditores, Dei nostri benignitas ac liberalitas, vt pro tam multis ac multiplicibus suis muneribus, quibus nos afficere, ornare, augere, cumulare, nunquā cessat, nullū à nobis aliud vectigal exigat, quā laudis, q̄ memoriæ, q̄ actionis gratiarū. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Verùm ne fortè homines dicerent, neque id se posse facere, neque scire quibus laudibus delectaretur Deus, ipse idem ad prædicandam Dei nostri benignitatem, cantica nobis composuit, quibus eum laudare possimus: nō secus atque si Rex quispiam adeo in suos populos munificus ac liberalis esset, vt pecunias eis donaret, quibus vectigalia persoluerent.

Cur Psalterium carmine scriptum. — *Psal. 49.*

Est verò & alia, eaque maxima, horum carminum vtilitas. Qm̄ enim, vt magnus Basilius admonuit, multa in Psalmis p̄cepta contra carnē, cōtra sensus istos corporis, cōtra delitias ac voluptates continentur, quæ homines corrupti & perditi, non solum non

Carminū & cantus vtilitas.

perdi-

perdiscere, sed ne audire quidem possent: Deus ea dulcissimis verbis conscribi voluit vt cũ lætitia ac delectatione canendo ac ludendo, quæ nobis sunt vtilia, disceremus: quemadmodum etiam prudẽtes medici, cùm fortè metuunt, ne pharmacum salutare medicamentum, propter amaritudinem ægroti respuãt, aliquid mellis admiscent. Rectè igitur ac sapienter magnus Basilius Psalmorum laudes prædicans: *Quid*, inquit, *Psalmus est? Dæmonum fugator, angelici auxilij ductor, scutum in timoribus nocturnis, laborum diurnorũ requies, infantibus securitas, ỹ gentibus ornamentum, senibus solatium, mulieribus exornandis mundus conuenientissimus. Solitudines habitabiles facit, forum moderatum reddit, elementorum loco est his, qui introducuntur, proficientium incrementum, perfectorum fulcrum, Ecclesiæ uox. Hic festiuitates exhilarat, hic mœstitiam secundum Deum creat, & ex lapideo corde lachrimas elicit. Psalmus Angelorum opus, cœlestis Reipublicæ spiritalis suffitus. O sapientis Doctoris inuentum, qui simul canere & vtilia discere nos excogitauit!* Hæc Basilius.

Diuisio Psalmorũ & Ordo.

Venio nunc ad ordinem, ac distributionem Psalmorum: ac vt omittam partitionem illam Hebræorum, secundum quam Psalterium totum in quinque libros distribuitur, quæ nec B. Hilario, nec B. Hieronymo placet, & ad nostrum institutum parum aut nihil facit, solidam illam, & à Patribus receptam Psalmorum amplector diuisionem, quæ Psalmos omnes numero centum quinquaginta, in tres ordines ita distribuit, vt singuli quique ordines parem numerum Psalmorum, id est; Psalmos quinquaginta contineat. Magnum siquidem hac diuisione mysterium latet. Numerus enim quinquagenarius Iubilæum atque indulgentiam in sacris literis significare solet: in tribus verò Iubilæis, ad quæ diuina ista cantica referuntur, omnis nostra salus ac beatitudo consistit. Quod est Iubilæum primum? Remissio peccatorum, conuersio, & iustificatio impiorum. Illa denique prima beatitudo, de qua legis in Psalmo; *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Hæc est prima incipientium ac pœnitentium salus: hæc est futuræ, beatitudinis fundamentum: hæc totius nostræ principium, atque origo felicitatis. Ad hoc primum Iubilæum meritò peccatores anhelent, sine quo frustra de cæteris cogitant. Alterum deinde Iubilæum maiore cum gaudio à proficientibus celebratur, qui post acceptã sola Dei clemẽtia ac benignitate iustitiam, non se torpori atque otio dedunt, sed *ascensiones in corde suo* disponũt, pergunt de virtute in virtutem, satagunt operib. bonis certã suã vocationẽ, atq. electionẽ facere. Atque hæc secunda est beatitudo, de qua Psalmographus alio loco canit: *Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini*. Porrò tertium ac postremum Iubilæum est illa vera, ac perfecta, & consummata atque absoluta felicitas, quam *oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit*, quam *præparauit Deus diligentibus se*: de qua rursum Psalmus ait; *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Triplex hoc Iubilæum tres illi dies mihi significare videntur, de quibus Dominus in Euangelio; *Ecce*, inquit, *dæmonia eycio, & sanitates perficio, hodie & cras, & tertia die cõsummor*. Quid enim est expulsio dęmonis, nisi remissio peccatorum? Quando verò perficitur sanitas, nisi cùm renouatur homo de die in diem? cũ debilitatur cupiditas, augetur charitas: minuuntur vitia, crescunt merita, & oblitus homo, quæ retro sunt, ad anteriora totis viribus se extendit? Nam illa beata ac felicissima consummatio, quæ

Triplex Iubilæum.

Psal.31.

Psal.83.

2.Pet.1.

Psal.118.

1.Cor.2.

Psal.83.

Luc.13.

tertia die futura promittitur, quid aliud significare potest, quam vitam & gloriam sempiternam? Tribus igitur Iubilæis, tres Psalmorum ordines respondẽt. Primus ordo ad pœnitentes, ac incipientes pertinet, ac propterea, in eum Psalmum terminatur, cuius initiũ est; *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Secundus ordo proficientium iustorum est, quocirca Psalmo illo aptissimè concluduntur, qui incipit; *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine, psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me*. Postremus ordo perfectis ac beatis conuenit, qui non pugnant in via, sed triumphant in patria: & quorum magis propria est laudatio, quam oratio. Itaque Psalmos omnes, quorum titulus est *Alleluia*, & quorum principium est; *Laudate Dominum* vel, *Confitemini Domino*. vel, *Benedic anima mea Dominum*. alijque ferè omnes, qui iucundiùs cantari solent, nec tam ad petendum, quam ad laudandum referuntur, hic tertius ordo complectitur, cuius illa sunt verba postrema; *Omnis Spiritus laudet Dominum*.

Huic triplex ordo Psalmorũ respondet.
Psal.50.
Psal.100.
Psal.150.

Quæ cùm ita sint, facilè omnes, ni fallor, intelligunt, quam sapienter Psalmus nonagesimus, quem Deo volente suscepimus exponendum, in secundo ordine collocatus sit, cum totus ad hominem iustum, sed proficientem, & in via constitutum, & Dei atque Angelorum præsidio indigẽtem, & cum vitijs & tentationibus pugnantem referatur.

Cur Psal. 90. sit in secundo ordine.

Præclarè B. Hilarius Psalmorum seriem perturbatam atque confusam esse ait, sed eam confusionem summo ordine, atque ex ipsius Spiritus sancti cõsilio factam affirmat. Etenim si tempora, quibus Psalmi cõditi sunt, spectare volueris, nullum horum ordinẽ reperies. Psalmũ tertiũ Dauid iã senex, ac penè decrepitus composuit, cùm eum armatus filius insequeretur. Psalmum verò quinquagesimum tertium in media ætate, quo tempore arma Saulis fugiebat. At centesimum quadragesimum tertium idem adolescens, ac penè puer cecinit, cum de Goliath gigante triumpharet. Itaque in hoc diuino Psalmorum ordine constituendo, non temporis, sed mysticarum, & spiritualium significationum ratio habita est. Et siue Esdras, vt Athanasio in Synopsi placet; siue septuaginta Interpretes, vt Hilarius sentit; siue Ezechias, vt alij volunt, hunc ordinem Psalmis attribuit, certè nõ sine prouidentia singulari Spiritus Domini id factum esse existimandum est.

Quæ sit ratio ordinis in Psalmis

PARS SECVNDA.

QVid liber Psalmorum contineat, & quæ partitio, atque ordo sit Psalmorũ iam exposuimus: nunc de titulo, auctore, & argũto Psalmi nonagesimi dicendũ est. Nam tria ista ferè coniuncta esse solent, cum titulus non solum auctorem, sed etiam argumentum sæpenumero indicet. Quoniam enim ex inscriptione literarum facilè est cognoscere, quo epistola dirigatur, & in officinis pharmacopolarum ex vasculorum inscriptionibus, etiam artis illius imperiti nouerunt, quid in quoque vase contineatur, an mel rosaceum, an aqua, an acetum, an quid aliud: ita ex titulis Psalmorum non est difficilè auctorem, atque argumentum totius Psalmi deprehendere. Verùm hoc tam magno præsidio in huius Psalmi expositione prorsus destituimur. Quamuis enim in quibusdam Græcis codicibus huius Psalmi titulus sit, *Laus cantici ipsius Dauid*, tamen Hebraici codices nullum titulum habent; veteres quoque Patres, Hilarius, Hieronymus, Theodoretus, Euthimius, hunc Psalmum titulo carere affirmant: Chrysostomus, & Augustinus, cùm vbiq. diligenter titulos exponant, nullam hoc loco titu-

De titulo Psalmi huius.

li mentionem faciunt. Itaque sicut primus, & secundus, & quidam alij Psalmi, titulis carent, & propterea cæteris sunt obscuriores, ita Psalmus hic noster, & inscriptione carere, & obscurus, ac difficilis esse iudicandus est.

De auctore huius Psalmi.

Iam verò de auctore, duas esse video veterum sententias: Chrysostomus enim, Theodoretus, Euthimius, & Cassiodorus in prologo Commentariorum in Psalmos, nec non Augustinus in libro de Ciuitate Dei, Psalmorum omnium vnum Dauidem auctorem faciunt. Athanasius autem in Synopsi, Hilarius præfatione explicationum in Psalmos, & Hieronymus in epistola ad Sophronium, ijs auctoribus Psalmos adscribunt, quorum nomina leguntur in titulis: eos verò, qui titulis carent, eius auctoris esse volunt, cuius est Psalmus præcedens. Quare cum Psalmus octuagesimus nonus Moysen auctorem in inscriptione præ se ferat, Psalmus etiam noster, qui est nonagesimus, secundum eorum sententiam, Moysi erit attribuendus. Sed quid opus est, Auditores, tantum nos in auctore inuestigando laborare? An non certum atq. exploratum est, sicut omnium diuinorum voluminum, ita etiam libri Psalmorum auctorem primũ, ac præcipuum esse Spiritum sanctum? Nonne in ipso principio Actuum Apostolicorum B. Petrum dicentem audiuimus; *Oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid*? Quid igitur Moyses, quid Dauid, quid alij sacri scriptores fuerunt, nisi calami *scribæ velociter scribentis*? Et quid, quæso, interest scire, quo calamo scripserit Deus, cùm illud constet, Deum esse, qui scripsit?

Aug. l. 17. de Ciuit. c. 14. *Hilar. in præfat. sup. Psal.* *Hier. epist. ad Sophronium.* *Act. 1.* *Psal. 44.*

Argumentum huius Psalmi.

Restat argumentum, quod eo difficilius hoc loco reperiri potest, quod interpretes præsidio tituli destituti in varias opiniones abierunt. Non defuerunt in primis, qui totum hũc Psalmum de Christo intelligendum censuerint, quod quidem probabile non est. Quo pacto enim illa Christo conueniunt, quæ in hoc Psalmo leguntur: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Neque enim Filius Dei ab Angelis portari solet, cum ipse portet *omnia verbo virtutis suæ.* Neque Angelorum eguit custodia, qui homines omnes Angelosque custodit. Legi quidem in scripturis; *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei*: sed custodiebant, vel portabant eum, nusquam legi. Alia igitur est sententia aliorum, Psalmo hoc nonagesimo describi singularẽ illam prouidentiam, qua Deus Hebræum populum ex Ægypto in Palæstinam per vastam solitudinẽ deduxit, atque idcirco tam sæpè mentionem fieri serpentum, præliorum, insidiarum, variorum periculorum, ac tentationum, quales in eo itinere populo Iudæorũ occurrisse scimus. Sunt & alij, qui Psalmum nostrum non ad populum vniuersum, sed solum ad Regem Ezechiam referunt, in quo secundum literam illud impletum est, quod in Psalmo legimus: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum: longitudine dierum replebo eum*, &c. Fuit enim Deus cum Ezechia in illa graui tribulatione, cum à Rege Sennacherib longissima ac molestissima obsidione premeretur. Deinde, eripuit eum, & glorificauit eum, cùm paucarum horarum spatio exercitum Sennacherib penè totum deleuit. Atque ad extremum longitudine dierum repleuit eum, cum ad vitam eius quindecim annos adiunxit. Verùm, Auditores, eam sententiam nos potiùs amplecti volumus, quã Chrysostomus, atq. August. cæteriq. Patres ante nos secuti sunt, q Psalmũ nostrum cõem ac generalem esse, & ad oẽs homines pertinere voluerunt. Nam si principium Psalmi diligenter consideres, in ipso argumentum

Psal 90. *Heb. 1.* *Matth. 4. Marc. 1.* *4. Reg. cap. 19. & 20.*

mentum totius Psalmi reperies. Quod est Psalmi principium? *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur*: hoc est, quicunque spem suam, ac fiduciam totam in Deo collocauerit, is ab eo omni periculo & afflictione certo protegetur. Itaque propositum Psalmographi est, nobis omnibus persuadere, vt spem nostram totam in Deo ponamus, ac propterea multa & varia beneficia enumerat & exponit, quæ Deus in se confidentibus largitur.

Duplex sēsus Psalmorum.

Sed illud obseruandum, memoriæque tradendum est, Auditores, verba Psalmorum plerunque duos sensus continere, alterum paruum, vt sic dicam; alterum magnum. Et quamquam paruus est prior, tamen magnus est præcipuus. Accipite similitudinem. Cogitat architectus insigne templum erigere, & tamen priusquam opus ipsum aggrediatur, apud se in cubiculo, vel in tabula exprimit coloribus futurum templum, vel certè extruit ligneam ædiculam, quæ licèt exigua sit, & angustam cubiculi partem occupet, tamen totam molem futuri templi exactè referat. Itaque duo templa quodammodo facit, sed alterum verum, alterum simulachrum veri. Ita quoque Spiritus sanctus Testamentum nouum condere volebat, & tamen condidit prius Testamentum vetus, tanquam typum & simulachrum noui. Res magnas, æternas, cœlestes, spirituales in Psalmis explicare volebat; sed antea nihilominus de rebus paruis, temporalibus, terrenis, corporeis locutus est, quæ tamen typi sunt & figuræ rerum cœlestium, & sempiternarum: Quod vt intelligeremus, nec errandi occasio hominibus carnalibus daretur, cum de rebus paruis maximè seriò, atque ex instituto loqui videtur Deus, tum potissimùm quædam admiscet, quæ de paruis illis rebus nullo modo intelligi queunt, nisi vt res illæ paruæ figuræ sunt rerum magnarum. Sume Psalmum septuagesimum primum: *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis.* Psalmus ille totus de Salomone scriptus videtur: nam & titulus est in Salomonem: quia tamen permulta continentur in hoc Psalmo, quæ Salomoni conuenire non possunt, nisi vt figuram Christi gerebat, quale est illud: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum: & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei.* Ideirco cogimur, dum illa canimus, erigere animos, & non præcipuè Salomonem, sed Christum cogitare. Pari ratione, Auditores, in Psalmo nonagesimo, qui nunc est præ manibus, duos sensus reperiemus: alterum paruum atque angustum, secundum quem temporalia beneficia, victoria de hostibus mortalibus, diuturnitas vitæ præsentis, liberatio de calamitatibus sęculi, in Deo sperantibus & confidentibus, promittuntur: alterum verò magnum & præcipuum, secundum quem bona spiritualia, auxilium in tentatione, victoriam contra dæmones, triumphum de vitijs, vitam beatam, gloriam sempiternam, regnum ipsum cœlorum à Deo sperare iubemur. Ac Iudæi quidem, qui paruuli erant, priorem sensum tantum sequebantur, pro tēporalibus beneficijs Domino seruiebant, de sempiternis parum cogitabant: at nos Christiani, qui viri perfecti sumus, vel certè esse debemus, sensum posteriorem amplectamur oportet, nisi iterum paruuli efficiamur, & ad vetus Testamentum eijci velimus. Quid enim Christus ait? *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.* Itaque ad illa vera, & mágna bona, quæ nobis conseruantur in cœlis aspirare atque anhelare; illa verò caduca & fragilia, tanquam additamenta quædam, à Domino sperare debemus.

Psal. 71.

Matt. 6. Luc. 12.

Sed

Sed quid? Hoc infelici sęculo nonne ferè omnes contrarium faciunt? Est aliquis futurus Canonicus, Pastor, Episcopus; quid primũ quærit? Quot nummos aureos canonicatus, vel pastoratus, vel Episcopatus reddat. Itaque primum quærimus temporalia: deinde si tempus supereſt, illud spiritualibus attribuere volumus: propterea iuſto Dei iudicio vtriſque caremus. Quàm multos vbique reperietis, qui dies & noctes in quærendis corporis commodis ſunt occupati, & pro animæ ſalute vnam horam vacuã inuenire non poſſunt? Quàm multos, qui cum integram hebdomadam obſequio carnis cõſumpſerint, etiam de die feſto, quem ſolùm Deo atque animæ ſuæ reliquerant, aliquas horas ſuffurantur?

De nomine Psalterij.

Sed iam tẽpus eſt, vt de nomine & significatione Pſalterij breuiter explicemus, & toti orationi finem imponamus. Pſalteriũ, vt ex epiſtola B. Hieronymi ad Dardanũ, & ex oratione magni Baſilij in primũ Pſalmũ, intelligi poteſt, muſicũ inſtrumentũ erat decem cordis inſtructũ, figuram habẽs rectam & quadratam, ſiue altera parte longiorẽ, ſonitum reddens parte ſuperiore, contrario modo atque in cithara, & lyra, & teſtudine fieri videmus. Poſtremò graue admodum & moleſtum ad portandum, ſed iucundum & ſuaue, ſi quis non ipſum portare, ſed ad eius ſonitum canere, vel tripudiare voluiſſet. At ſi hæc ita ſe habet, ſi Pſalterium muſicum eſt inſtrumentum, vnde, quæſo, liber iſte diuinorũ carminum Pſalterij nomen inuenit? An ex eo fortaſſe, quod ad ſonitum Pſalterij carmina iſta canebantur? Sit iſta vna ex cauſis, quanquam liber primus Paralipomenon nõ in Pſalterio ſolũ, ſed etiam in cymbalis, & lyris, aliiſque muſicis inſtrumentis, Dauidicos hymnos cantatos fuiſſe demonſtret. Sit tamẽ illa vna ex cauſis: ſed certè ratio præcipua eſt, quia liber iſte Pſalmorum, illi muſico inſtrumẽto, quod Pſalterium dicitur, ſi ſpiritualem ſignificationem attendas; quã ſimillimus eſſe videtur, Pſalterium decem chordas habet; & Pſalmorũ liber decem diuina mãdata. Quãuis .n. multis & varijs modis Pſalmorũ liber nunc admonere, nũc pcipere, nũc hortari, nũc arguere videatur; ſemper tñ aliquã hatũ decem chordarum tãgit. Pſalterium figuram habet rectam; & lex Domini, quæ in Pſalmorum libro continetur, iuſtitiæ atque æquitatis rectitudine maximè excellit. Nam cum leges hominum ſemper aliquid prauum, & diſtortum aut iubeant, aut tolerent, aut permittant; ſola Domini lex omnes virtutes præcipit, omnia vitia prohibet, nec vllum bonum ſine præmio, nec vllum malum ſine ſupplicio relinquit. *Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda*: &, *Lex Domini immaculata conuertens animas*. Pſalterium quatuor angulis conſtat; & mandata atque præcepta Pſalmorum quatuor angulos orbis terrarum intuentur, Orientem & Occidentem, Auſtrum & Aquilonem: nullus enim excipitur, omnes vbique homines in Pſalterio cantare iubentur. Pſalterij ſonus à ſuperiore parte deſcendit; & liber Pſalmorum, & quæ in eo præcepta vitæ continentur, è ſupernis ſonant. Non ea Lycurgus aut Solon excogitauit, ſed è cęlo ab ipſa Dei ſapientia deſcenderunt. Poſtremò Pſalterium cum labore portatur, ſed cum voluptate in eo cantatur; & ſancta iſta mandata grauia & moleſta ſunt, ſi quis ea timore pęnæ ſeruare, id eſt, non cantare, ſed portare voluerit: ſed *dulciora ſuper mel & fauum*, ſi amore ac delectatione iuſtitiæ obſeruentur. Qui ſolùm ideò ſeruat mandata, quia timet ſupplicium, cõfitetur in Paſchate, quia timet excommunicari; non occidit, non furatur, non fornicatur, quia impunè non poteſt; audit ſacrum, ſed inuitus: ieiunat, quia prandium non datur; is nõ

Hier. epiſ. ad Dard. *Baſil. orat. ſup. Pſal. 1.* *Pſal. 18.* *Liber Pſalmorum, cur Pſalterium.* *Pſal. 18.* *Quinam portent Pſalteriũ, eoque non delectetur.*

cantat, sed portat Psalterium, imò non portat quidem, sed cadit sub onere, opprimitur ab onere, reus ac praeuaricator efficitur. Quid igitur mirũ, si semper est tristis? At qui seriò vitam mutare, & toto animo, toto corde, tota deuotione, tota alacritate, totis viribus Deo seruire & placere studet, is verè canit in Psalterio, & canit canticum, canticum nouum, quod soli homines noui cantare possunt, quos non premit Psalterium onere ponderum, sed subleuat vice pennarum, qualis imprimis fuit Dauid, qui totis viribus suis coram arca saltabat, quia ex toto corde suo Dominum diligebat, vereque dicebat: *Deus canticum nouum cantabo tibi, in Psalterio decem chordarum psallam tibi*. O cãticum! O tripudium! O si carnales homines, qui canticis lasciuis, & choreis, ac tripudijs tãtopere delectantur ista cantica sanctorum, iucundissimas istas choreas experiri possent? O si semel intelligerent, quàm incredibilem voluptatem adferant in vita, & quantam postea in morte lætitiam & securitatẽ, celeriter sanè à nugatoribus & inanibus choreis se expedirẽt, & ad hæc sobria & iucunda tripudia conuolarent.

Psal. 143.

Exhortatio ad audiendum Psalteriũ.

Sed si præsens vtilitas ac delectatio eos non mouet, moueat saltem ingens periculum, quod ijs omnibus certè impendet, qui ad sonitum psalterij canere ac saltare recusant. Quis enim est aduersarius, de quo Dominus monet in Euangelio, dicens; *Esto consentiens aduersario tuo cito dum es cũ eo in via, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*. Quis iste est aduersarius, nisi diuinum Psalterium? Nec enim dæmonem, aut mundum, aut carnem aduersarium illum fas est suspicari, cui consentire ac obtemperare iubemur. Aduersarius igitur diuinum Psalterium est, quoniam ijs omnibus aduersatur, qui ad sonitum suum saltare non volunt, quibus etiam in die iudicij exprobrabit; *Cantauimus vobis, & non saltastis*. Quid verò consulit nobis magni consilij Angelus? *Esto consentiens*, inquit, *aduersario tuo cito dum es cum eo in via*. Cito, inquit. Nam mors aderit citò, & citiùs multò quàm putas. Nihil enim medium est inter animam & gehennam, nisi paries carnis, qui singulis horis ruinam minatur. Citò igitur dum es cum eo in via, dum viuis, dum tẽpus habes. Vę enim tibi, si causa non composita discedis è vita: tradet enim te aduersarius iudici, & iudex tortori, & in carcerem illum teterrimum atque horendum detruderis, vbi tristes choreas ad sonitum flagellorum cum dæmonibus duces. Et quando putas egredieris? *Amen dico tibi* (Veritas ait) *non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem*, id est, vniuersum debitum. Debitum verò est infinitum, nec solui potest nisi tempore infinito: tunc igitur exies, tunc liberaberis quando finietur infinitũ. Et qñ finietur infinitum? O amaram consolationem! Miseros ac stultos, qui ista non cogitant! Euigilemus, fratres mei, & maturè cum aduersario componamus, vt aliquando iudex vertatur in patrem, aduersarius in amicum, carcer in paradisum, quo nos perducat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Mat. 5.

Mat. 11. Luc. 7.

CON-

CONCIO SECVNDA SVPER PSALMVM XC.

DE PRIMO VERSV.

Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cęli commorabitur.

SYNOPSIS.

CVm in imitatione Christi consistat Christiana perfectio, docemur in exordio, in quibus potissimùm eum debeamus imitari; atque inde ad textum Psalmi propositi particulatim explicandum descenditur. Versum primum totius Psalmi argumentum continere, declaratur; & vocabulum Qui, *explicatur, per quod omnis personarum acceptio à Deo secluditur, secus quam apud homines fieri solet. In adiutorio Altissimi non modò sperandum, sed per firmam spem continuò habitandum esse, à simili docetur. Quatuor deinde hominum genera considerantur, & quinam ex ijs in adiutorio Altissimi habitent inuestigatur. Primum genus est desperantium, quibus conuenientia præscribuntur remedia; atque ij non in Deo, sed in patibulis habitant. Secundum genus est sperantium in solis rebus creatis; atque ij habitant domos luteas, quæ facilè ruunt. Tertium præsumentium, quales potissimùm sunt Lutherani; atque ij in arena habitaculum suum fundant. Quartum denique est eorum, qui nixi fide, charitate, bona conscientia, & operibus, bene sperant: atque ij tandem in adiutorio Altissimi habitant.*

Pars altera textus explicationem prosequendo, à simili, & ab exemplo Dauidis & Goliath ostendit, omnia terrena in Deum confidentibus videri parua & vilia. Quid sit protegere, & quomodo Sancti sub vmbra & protectione diuina delitescant exponitur. Cur Deus, Deus cæli appelletur, variæ rationes, maximè verò S. Hieronymi, & S. Bernardi adducuntur. Tandem explicata breuiter vocula Commorabitur, *grauis exhortatio ad fiduciam omnem in Deo collocandam, concludit.*

CHristiani hominis vera ac solida perfectio, Auditores optimi, in eo tota posita esse videtur, vt Christum, summo studio imitari, cumque quàm proximè potest sequi contendat. Etenim ille caput, nos membra: ille Imperator, nos milites: ille doctor, nos discipuli sumus. Sed nemo trepidet, nemo turbetur, nemo desperabundus dicat, Qua ratione fieri potest, vt homines lutei Deum imitari, & gigantem maximum nos pumiliones sequi valeamus? Neque enim Christum sequi, atque imitari iubemur in ea gloria, & maiestate, qua sedet in cœlis ad dextram Patris; neque in ea potentia ac virtute, qua mundum vniuersum regit, & signa ac prodigia operatur: sed in eis duntaxat, quæ hic in terris propter nos accepit. Propter nos autem quid nisi labores, dolores, supplicia, flagella, vulnera, mortem accepit? Itaque nusquam opinor in scripturis legisti; Qui non ambulat super mare, non est me dignus: &, Qui non excitat quatriduanos mortuos, non potest esse meus discipulus: &, Beati qui futura prædicunt, & signis, ac prodigijs clarent, quoniam ipsorum est regnum cælorum? Sed quid? *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Et, *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Et, *Beati pauperes, beati mites, beati qui lugent, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Id quod præclarè sanè omnes nostri Apostoli intellexerunt, qui cùm linguis loquerentur omnium gentium, cùm gloria miraculorum essent clarissimi, cùm se præsides ac principes orbis terrarum non ignorarent, tamen in eo solo gloriabantur, quod *digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et beatissimus Paulus cum præter ea, quæ sibi cum Apostolis cæteris erant communia, in tertium cęlum raptus, & in paradisum introductus arcana quædam audiuisset, *quæ non licet homini loqui*, non tamen propterea se Christo similiorem ac viciniorem esse iudicabat, sed propter ea solùm, quæ ipse in epistola posteriore ad Corinthios enumerat, *Ministri Christi sunt*, inquit, *(vt minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.* Hęc igitur sunt, quæ nos in Imperatore ac duce nostro Christo imitari necesse est. Patientia in aduersis, in arduis fortitudo, in omni periculo ac labore constantia. Quæ quidem nusquam neque melius, neque facilius discere poterimus, quàm in eo Psalmo, quem Deo auctore suscepimus explicandum. Is enim demum in omni casu & calamitate non modo patientiam atque constantiam, sed etiam tranquillitatem & lætitiam animi conseruabit, qui in adiutorio Altissimi, quasi arcem quandam sibi constituerit, atque ad eam tempore belli confugere, & in ea perpetuò commorari didicerit. Quare, si placet, ad ipsa Prophetæ verba diligentiùs pertractanda & exponenda aggrediamur.

In quibus Christum ducē sequi debeamus.

Mat. 11. *Luc. 14.* *Mat. 5.*

Act. 5.

2. Cor. 12.

2. Cor. 11.

Textus.

Qui habitat, inquit, *in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.* Continetur his verbis, Auditores, complexio quædam breuis, ac propositio eorum, quæ in toto Psalmo argumentis, & rationibus varijs confirmantur. Istam enim vnam senten-

sententiam Psalmus totus intuetur: qui spem suam ac fiduciam in omni periculo atque aduersitate ponit in Deo, is ab eo sine dubio protegetur. Sed verba singula seorsim, ac per se consideremus.

Initio vt promissionem Dei generalem & communem esse Propheta demonstraret, & nullos omnino homines excluderet, nullum genus hominum nominandum esse existimauit. Itaque non ait, Diues, qui habitat in adiutorio Altissimi, ne pauperes excludi viderentur. Neque ait, Pauper, qui habitat in adiutorio Altissimi, ne excludi viderentur diuites. Sed generatim, *Qui*, inquit, vt omne hominum genus, omnem ætatem, omnem sexum, omnem gradum & statum comprehenderet. Magno sanè vitio laborat Mundus, qui in donis ac muneribus distribuendis, non merita plerunque, sed personas intuetur. Si quispiam diues ac nobilis seipsum domi tuæ inuitet ad cęnam, accipis id loco magni beneficij, eumque non solùm excipis quàm lautissimè, sed etiam vrges atque impellis verbo atque exemplo ad patinas & calices quam plurimos euacuandos. Deinde etiam agis gratias, & te nouo beneficio obstrictum atque obligatũ confiteris. Quòd si aliquis pauper id faceret, quas verborum contumelias non audiret? Pari ratione causæ diuitum confestim expediuntur, causæ pauperum vix aditum ad iudices inueniũt. Ac ne multa: Sicut oĩa flumina currũt ad mare, ita copiæ atq; opes mundi ad opulentos, & locupletes cõfluunt. Neque ratio est obscura. Quia enim nemo est tam diues, vt non aliorum opera, vel opibus indigeat, propterea in eos beneficia vnusquisque libentius confert, à quibus paria, vel maiora etiam expectat. Hinc igitur Deus, qui solus verè est diues, & qui bonorum nostrorum non eget, personas non respicit, sed omnibus adest, omnibus consulit, omnibus prouidet, omnes defendit, qui ad se in tribulatione confugiunt. *Omnis* enim, *quicunque inuocauerit nomem Domini saluus erit*. Et, *Qui habitat in adiutorio Altissimi*, quicunque tandem ille sit, siue diues, siue pauper; siue magnus, siue paruus; siue nobilis, siue plebeus; siue Princeps, siue priuatus, *in protectione Dei cæli* sine dubitatione *commorabitur*.

Mundus acceptor personarũ.

Psal. 15. Non Deus

Ioel. 2.

Altera Psalmi vox, *Habitat*, magnam vim atque energiam habet. Non enim tantùm dictum est. Qui sperat vel confidit; sed *qui habitat in adiutorio Altissimi*, vt intelligeremus, non esse ad auxiliũ diuinũ confugiendũ, quo cũ fortè pluit, sub aliquam arborẽ, vel porticum confugere solemus: sed quomodo pueri solent, cũ aliquid metuunt, in domũ paternam se recipere. Videmus pueros in plateis cũ sodalibus suis ludentes, simulatq; aliquid aduersi timent, nihil cogitare, nihil quærere, sed rectà concito gradu in domũ patris currere, ibi se tutissimos fore nõ dubitant, nec decipiuntur: sciunt .n. se domi parentes habere, qui pro se vitã & sanguinẽ fundere paratissimi sunt. At qui vel arboris, vel porticus perfugiũ quærũt, ij multa prius loca vel pedibus, vel oculis perlustrauerunt, & cũ nullũ perfugiũ aliud inuenire potuerunt, coacti atq; inuiti sub arborẽ vel porticũ sese recipiunt. Cur igitur aliqui auxiliũ diuinũ precibus implorant, nec tñ impetrant, confidere videntur Deo, & tñ ab eo nõ protegũtur? Quia nõ verè habitant in adiutorio Altissimi, neq; ad prouidentiã Dei tanq̃ ad paternã domũ, sed tanq̃ ad arborẽ in via se cõferunt, posteaq̃ nec in hoĩbus, nec in dæmonib. nec in suis artibus, fraudibus, dolis, mendacijs remediũ malorũ inuenire potuerũt. Quare ne cessariũ nobis est, Auditores, lõgo vsu cõfugiendi ad Deũ, longaq. exercitatione cõfidentiæ in ipso Deo quasi domum quandam fabricare, vbi tẽpore

In adiutorio Dei nõ tantum sperandum, sed per continuam sẽ habitandum.

malo tutò habitare possimus, & eam quocunque iuerimus nobiscum conferre, ad eum modum, quo testudines facere videmus, quæ licèt huc atque illuc liberè vagentur, semper tamen inueniuntur domi.

Quinã habitent in adiutorio Dei.

Sequitur: *In adiutorio.* Quo vno verbo breuissimè indicatur, quæ sit, & qualis, ea fiducia, cui diuina protectio certò promittitur. Neque enim quæuis confidentia talis est: alioqui cęlum ignauis, perditis, sceleratis, furibus, latronibus, & quod est grauius, Lutheranis & Caluinianis compleremus. Qui enim homines magis confidunt, quàm ij, qui sine vllis bonis operibus, imò cum multis sceleribus se regnum cœlorum adepturos nullo modo dubitāt? Quatuor hominum genera nobis consideranda sunt, vt eos tandem inueniamus, qui verè habitant in adiutorio Altissimi. Quidam enim non tam in ædibus, quàm in patibulis habitant: quidam degunt quidem in ædibus, sed luteis, debilibus, ruinosis: porrò alij incredibili temeritate marmoream domum super arenam ædificare voluerunt: sed alij postremò sunt, qui arcem munitissimam super firmam petram collocarunt, quos solos in adiutorio Altissimi iure optimo dixerimus habitare.

Desperantes non in Deo, sed in patibulis habitant.

Primum genus eorum est, qui nec in Deo, nec in hominibus, nec in vlla re alia sperant, & semper anxij, semper tristes, semper miseri sunt. Nec solùm præsentibus malis premūtur, sed etiā futuris, & ijs etiam, quæ fortassè nunquam erunt. Nam sicut ij, qui à Prætore torquentur, quamuis non ignorent, si delictum fiteantur, se continuo ad mortem rapiendos; tamen vt præsentem cruciatum ad tempus euadant, omnia confitentur, quæ gesserunt. & plerumque etiam quædam, quæ non gesserunt. Ita miseri isti homines, qui non aduersa pati, nec in adiutorio Altissimi confidere didicerunt, vt præsentem calamitatem effugiant, aut laqueo, aut ferro, aut veneno, aut præcipitio sibijpsis vitam crudelissimè eripiunt. Quibus quidem (vt eis medicinam consilij atque orationis meæ, si quam potero, adferam) nullum remedium efficacius adhiberi possè video, quàm frequentem atque assuetam cogitaionem beneficiorum Dei.

Remediū contra desperationē est recordatio beneficiorum Dei.

Etenim in quantumuis graui miseria & calamitate verseris, certè eriges animum, certè consolationem accipies, si te hominem esse cogites, Dei ipsius manibus formatum, ratione atque intelligentia præditum, qua Deum & omnes res creatas contemplari vales, qua omnibus animantibus longè excellis, qua artes inuentæ, vrbes constitutæ, & ipsum mare nauigabile factum est. Nonne in te, quamuis inops & nudus terrenarum copiarum videaris, diuini numinis imago clarissimè splendet? Nonne Sol & Luna ardentem facem coram te noctes ac dies perferunt? Quid? Quod Angeli circum te semper excubias agunt, Beati omnes patrocinium tuum apud Deum susceperunt, Deus ipse tibi coronam gloriæ, regnum sempiternum, & paradisum voluptatis præparauit? Quid? Quod Filius Dei tanti te fecit, vt vitam potiùs suam, quàm animam tuam perdere voluerit? Ac ne graue & durum tibi videretur, inopia premi, famem & sitim, frigus & nuditatem, contumelias & conuitia pati, ipse hæc omnia, & multò etiam grauiora tolerare voluit. Et quàm multos, quæso, numerare posses, qui sponte sua istam inopiam tuam, quæ tibi molesta esse videtur, elegerunt, vt liberiùs, expeditiùs, faciliùs, Imperatorem nostrum Christum sequerentur? Quàm multos, qui vincula, carceres, flagella, supplicia & cruciatus omnis generis, atque adeò mortem ipsam propter Christum summis votis expetiuerunt? Et quid, obsecro, si dæmones atque homines in te omnes armentur?

mentur? Quid, inquam, grauius in te committere poterunt, quàm vt de hac valle lachrimarum ad patriam beatorum te transmittant? Denique illud attende, diffidentiam ac desperationem non solùm mala præsentia non minuere, sed augere: verùm etiam ad mala sempiterna & intoleranda sine dubitatione perducere. Sicut contra spes & confidentia, vel à malis præsentibus liberationem, vel quod melius & vtilius est, patientiæ donum impetrare solet.

Sperantes in creaturis domos luteas inhabitant.

Alterũ genus eorum est, qui spem suam totam in rebus creatis posuerunt, nec in adiutorio Altissimi, sed in carne sua, in opibus, honoribus, pulchritudine, eruditione, amicitia, & gratia hominum habitant: quos omnes certum est tam esse stultos, quàm ea sunt vana, in quibus confidunt. Diuitiæ nonne, Euangelio teste, spinæ ac tribuli sunt, quæ manus eorum pungunt, ac lacerant, qui in ipsis innitũtur? Nonne Dñs clamat: Filioli, *quam difficile confidentes in pecunijs regnum Dei introibunt?* Vt omittam, quàm facilè transeant de vna domo in aliam, & quos hodie beatos faciebant, cras nudos, & vacuos relinquant. Species ac forma corporis, quàm facile marcescit? Nõne videmus quotidie homines etiam pulcherrimos, & formosissimos tandem in cadauer commutari, adeò fœdum atque horrendum, vt nec sensus videndi eos tolerare possit? Sapientia quoque atque eruditio baculus est arundineus, qui facillimè frangitur, & manus innitentis periculosissimè grauissimeq; sauciat. Nulli enim in errores perniciosos facilius cadere, & in eis obstinatè perseuerare sinuntur à Deo, quàm ij, qui in eruditione sua confidunt. Videmus Hæreticos, qui iudicium suum toti Ecclesiæ anteponunt, adeò interdum insipientes euadere, vt ea dicant, quæ pueri trium annorum intelligerent esse figmenta, & non tam loqui, quàm delirare & insanire videantur: *Fili*, inquit Sapiens, *ex toto corde tuo habe fiduciam in Domino, & ne innitaris prudentiæ tuæ.* Et rursum alio loco; *Qui confidit in cogitationibus suis, impiè agit.* Verè impie, quia idolum sibi quodammodo fabricat, & à Domino recedit cor eius. Iam verò quid honoribus & dignitatibus leuius, qui gratia & opinione Principũ sustentãtur? Nonne vel leuissima suspicio sufficit, vt qui hodie cœlum attingere videtur, cras vsque ad inferos deijciatur? Et quando horum nihil penitus acciderit, nõne tandem aderit mors, quæ vno impetu luteas illas domos super arenam ædificatas deijciet, atque euertet? O fallacem eorum spem! O eorum inanes cõtentiones! O miseros ac stultos, qui ponunt carnem brachium suum! Audite, audite quid sapientia Dei, qui mentiri non potest, de eiusmodi dicat architectis; *Spes impij*, inquit, *quasi lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus, qui à vento diffusus est.* Quid celeriùs cadit quã lanugo? Quid faciliùs dissoluitur, quàm spuma? Fumus verò nonne tantum ascendit, quantum est longitudo camini, ac deinde statim dissipatur, & euanescit? Ita igitur & spes impij, tamdiu durat, quàm diu vita ipsa durat. Vita ipsa deficiente spes omnis deficit, & ei desperatio, & damnatio sempiterna succedit.

Mar. 4. — Luc. 18. — Mar. 10. — Prouer. 3. — Ibid. 12. — Sap. 5.

Præsumentes super arenam ædificant.

Tertium genus est eorum, qui in Deo quidem confidunt, sed peruersè, temereque confidunt, qui videlicet in suis flagitijs, ac sceleribus perseuerare volunt, & tamen securè dormiunt. Quales inprimis sunt hæretici Lutherani, de quibus Scriptura loquitur, dicens: *Sapiens timebit, & declinat à malo: Stultus transilit, & confidit.* Ita isti faciunt, transgre-

Prou. 14.

diuntur ieiunia, transgrediuntur vota, transgrediuntur præcepta, transgrediuntur consilia: & tamen se Deo amicissimos esse non dubitant. Itaque opinione atque existimatione sua in Altissimi adiutorio habitant; re autem vera in domo phantastica, atque imaginaria degunt. Nesciunt enim isti, nesciunt prorsus quis sit verus Deus: Deus enim verus, *Deus Zelotes* est, vltor peccatorum mirabilis, qui diligit iudicium, & iustitiam. Isti vero fingunt sibi Deum quendam totum leuem, mollem, dormientem, qui zelum non habeat, qui nescit irasci, vel non possit, vel non velit punire peccata. Falleris Epicuræe, Lutherane falleris, non est iste Deus noster, sed phantasma tuum: vel si Deus est, certè Epicuræorum, non Christianorum est. Sed nomen ipsum adiutorij, quod in hoc Psalmo legimus, nonne satis ostendit, quam sit inanis ista Lutheranorum, & ignauorum hominum fiducia? non enim rectè dicitur adiuuari, nisi qui etiam aliquid confert, aliquid conatur, aliquid operatur. Id q̃ filij huius sæculi satis intelligunt: & in eo asina Balaã sapiẽtior est, q̃ Balaam. i. caro nostra atq; hõ exterior, doctior est, q̃ animus, homoque interior. Agricolas interroga: an quia non dubitant sine Dei auxilio nihil posse fieri, num propterea otientur, & neque agros serant, neque vineas plantent, neque hortos colant? Si quis nostrum domum ardere videat, solum dicat, Dominus prouidebit, & non conetur quantum in se est ignem aqua restinguere, vtrum ea confidentia, an socordia, & negligentia dicenda est? Ad eundem igitur modum, si miseriam tuam agnoscis, & ab ea liberari cupis, si vides te etiam post confessionem peccatorum factam non gustare quæ Dei sunt, ad vomitum peccatorum sæpius reuerti, ebrietatis, crapulæ, fornicationis, aliorumque vitiorum amorem, ac desiderium magnum adhuc in corde tuo locum habere, debes quidem, idque præcipuè in adiutorio Altissimi spem collocare: sed etiã præterea ex parte tua nihil omittere, deuotis precibus instare, sanctorum libros legere, occasiones peccatorum fugere, pœnitentiæ Sacramentum frequenter accedere, spiritualium virorum consilia quærere: Deus enim adiuuat quidem, sed vigilantes, & strenuè, ac impigrè laborantes. Ex quo non difficile erit, Auditores, quartum genus hominum confidentium, quod solũ superest, agnoscere.

Exod. 20. & 34.

Quartum igitur genus eorum est, quorum spes ac fiducia quatuor quasi radicibus nititur, fide, charitate, conscientia pura, & operibus bonis. De fide legis apud Apostolum in epistola ad Ephesios: *Habemus fiduciam per fidem eius*. Fides enim fiduciam generat, dum nobis Deum, vt parentem, proponit, & parentem benignum, fidelem, liberalem, qui possit, & sciat, & velit in se confidentes protegere ac defendere. Neque enim fieri potest, vt in eo confidas, cuius promissionibus fidem non habes. Itaque fides est prima radix confidentiæ, sed fides Catholica: Nam fides hæreticorum, quæ perfidia quædam est, non fiduciam, sed præsumptionẽ gignit. De charitate apud eũdẽ Apostolum alio loco legis; *Spes non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Nam sicut nemo est, qui tutò confidere possit in hoste, & si confidit, stultus est, & fiducia eius confundet eum: ita qui amat & amatur, nihil habet, quod sibi securè de amico cofidere non possit. Iam de conscientia bona legis apud sanctum Ioannem: *Charissimi, si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Et in libro sancti Iob: *Si inqui-*

Benè sperant, qui fidei, charitati, bonæ consciẽtiæ, & operibus nitũtur.

Ephes. 3.

Rom. 5.

1. *Ioan. 3.*

Iob. c. 11.

iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia; habebis fiduciam in proposita tibi spe, & defessus securus, id est, absque cura, & sollicitudine, *dormies*. Et sanè, Auditores, sicut conscientia peccatorum timorem ac desperationem inducit, ita conscientia pura, & a sordibus peccatorum purgata, dici nõ põt quãtam in omni periculo confidentiã & lætitiã adferat. De operibus verò bonis diuinus Apostolus: *Qui benè*, inquit, *ministrauerint, bonum gradum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu*. Et rursum ad Hebræos: *Vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem*. Si enim qui hominis gratia aliquid egit, cum fiducia postea ad eundem accedit, nec repulsam pati metuit: quanto maiore ratione, qui in bonis & Deo gratis operibus se exercuerit, cum fiducia magna ad thronum eius accedere poterit? Hæc igitur est, Auditores, non hæreticorum inanis fiducia; sed vera confidentia Christianorum, cui soli protectio diuina promittitur.

1. *Tim.* 3.

Heb. 10.

PARS SECVNDA.

EXposuimus tria verba prima primi versus Psalmi nonagesimi: *Qui habitat in adiutorio*: sequitur vt de quarta voce, quæ est, *Altissimi*, pauca dicamus.

Multa sunt, Auditores, in sacris literis nomina Dei, sed nullum hunc loco aptius conueniebat, quam, *Altissimi*. Nam hoc vno vocabulo facilè potest intelligi, cur qui habitant in adiutorio Altissimi, etiam inter mille pericula constituti, nihil timeant. Res enim quò longius absunt ab oculis, eo minores videntur, quò verò oculis sunt propiores, eo maiores apparent. Certè nos, qui terram istam incolimus, montes, quos ante oculos habemus, immensæ magnitudinis iudicamus, sidera vero, quæ procul à nobis absunt, vix aureis nummis compara ri nobis posse videtur: at si cęlum ascẽdere possemus, tunc sanè contra stellarum globos incredibilis magnitudinis, & nostros montes Alpes, & Pyrenæos, Olympos, etiam & Caucasos, cæterosque editos montes non paruos, sed minimos, ac penè nullos esse iudicaremus. Ad eundem igitur modum, qui habitant in adiutorio Altissimi, in arce illa excelsa ac sublimi, explicari non potest, quam parua, quam exigua, quam minuta esse censeant pericula, flagella, tormenta, mala denique omnia, quæ hic reperiuntur in terris. Vident armatas acies militum, & agmina formicarum existimant, quæ vno pede summa facilitate contererentur. Auxilium verò diuinum, quod semper eis obuersatur, verè magnum, & inuictum, vt est, ita eis videtur. Quocirca neque metuere, neque turbari sciunt, sed quicquid accidat, confidenter dicunt: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Et, *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq. creatura alia poterit nos separare a Charitate Dei*. Quo tpe magnus ille Goliath in castris Philisthinorum militabat, nemo erat Hebræorum, qui cũ eo singulari certamine confligere auderet, sed eo propinquante, & ad prælium singulos prouocante, omnes

Omnia distantia minora viaẽtur.

Cõfidentibus in Deum oĩa videntur parua.

Rom. 8.
Ibid.

omnes tanquam cuniculi fugiebant. Venit autem eò quodam die sanctus Dauid, cum adhuc adolescens, ac penè puer, & quoniam in Altissimi adiutorio habitabat, eum, quem alij gigantem maximum esse dicebant, ipse quasi pigmæum vel pumilionem contemnebat. Itaque pergit ad Regem, & ait: *Non concidat cor cuiusquam in eo, ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philisthæũ*. Cui Rex: *Non vales*, inquit, *resistere Philisthæo isti, quia puer es; Hic autem vir bellator est ab adolescentia sua*. Tum Dauid: *Et quis est iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitus Dei viuentis?* Ac vt eum intelligeremus non in viribus, aut armis, sed in adiutorio Altissimi spem victoriæ posuisse, ad Philisthæum ait; *Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem ad te venio in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie, & dabit te Dominus in manu mea; & percutiam te, & auferam caput tuum à te*. Conferte, si placet, aliquem filium huius sęculi, qui habitat in superficie terræ, cum aliquo seruo Dei, qui in adiutorio Altissimi domum suam fabricauit. Ille si tres obolos amittat, totam viciniam commouebit, si iniuriam aliq̃ accipiat, si non dicatur optimus, & prudẽtissimus, & nobilissimus, & pulcherrimus totius ciuitatis, non poterit contumeliam istam integro anno concoquere. Cur ita? Quia iacet in terra, & ei etiam res paruæ, magnæ esse videntur. At seruus Dei (quales innumeri sancti Martyres fuerunt) qui sedem suam habet in Deo, & cor suum affixit cœlo, superior est omnibus rebus creatis, nihil ei nocere potest. Aspicit ignes, gladios, bestias, rotas, cruces, aliaque supplicia diaboli arte excogitata, quasi morsus pulicum, & muscarum: vel tanquam sagittas paruulorum, quæ non tam repellendæ, quàm contemnendæ sunt. Habemus igitur, quid sit in adiutorio Altissimi habitare.

1. Reg. 17.

Sequitur: *In protectione Dei cœli commorabitur*. Quæ est altera pars complexionis, quam initio huius Psalmi constitui, diximus: & tam aptè priori parti respondet, vt admirabile sit. Sed verba singula consideremus.

Textus.

Protegere, Auditores, si Grammaticos consulamus, nihil aliud est, quàm procul tegere, id quod duobus modis fieri potest. Nam & procul tegit, qui ipse procul existens, tamen clientem suum ab ictibus, & vulneribus defendit: & procul etiam tegit, qui propè stans tela adhuc procul volitantia prohibet, nec ea ad corpus clientis sui propinquare sinit. Vtrunque magnis viris, atque imprimis Deo rectissimè conuenit. Quoniam enim longissima brachia Deus habet, & *attingit à fine vsque ad finem*, etiamsi in cęlo sedere atque habitare dicatur, facilè potest nos tegere, quocunque in loco tandem fuerimus, nec solùm ad nos procul existentes brachium adiutorij sui extendere, & nos eo modo protegere; sed etiam tela miseriarum, & calamitatum adhuc procul existentia, adhuc ex arcu non emissa, adhuc ex pharetra non educta, adhuc in cunis suis latentia, à nobis prohibere, comminuere, & confringere potest. Quod verò Beatus Hieronymus ex Hebræo ad verbum transtulit: *In vmbraculo Domini commorabitur*, sententiam non mutat: neque enim nouum, aut inusitatum est, vt fauor & gratia magnorum virorum, vmbra nominetur. Itaque sicut famuli & clien-

Quid sit protegere.

Sap. 8.

Sancti sub vmbra Dei morantur.

tes

tes Regum & Principum, sub vmbra dominorum securi delitescunt, & sæpè multa impunè committunt, nec vllos metuunt, quamuis alioqui maiores & potentiores: ita serui Dei sub vmbra Domini sui securissimi tutissimique sunt. Nihil est enim, quod vmbram Dei non vereatur. Cur enim existimatis Paulum, Antonium, Hilarionem, aliosque permultos sanctissimos viros, qui vastissimas eremos incolebant, inter vrsos, lupos, serpentes, scorpiones, aliasque ferocissimas bestias sine vllo metu vitam traduxisse? Cur non Danielem à leonibus, nec tres pueros ab igne, nec Paulum à vipera, nec Petrum à fluctibus maris lædi potuisse, nisi quia & animantia bruta, & elementa omnia Creatoris vmbram, quæ sanctos homines vndique tegit, pertimescant.

Dan. vlt. *Ibid. 3.* *Act. 28.* *Mat. 14.*

Sequitur: *Dei cæli*. Quod nomen multis magnisque de causis positum esse videtur. Primum, vt vocabulo, *Altissimi*, quasi è regione responderet. Altissimus enim ipse est *Deus cæli*, hoc est, cœli altissimi domicilij habitator. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat?* inquit Dauid. Et rursum: *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum*. Et sanctus Moyses: *Respice*, inquit, *de sanctuario tuo, de excelso cœlorum habitaculo*. Et Salomon: *Tu*, inquit, *exaudies de cælo*, de sublimi scilicet *habitaculo tuo*. Altissimus igitur altissimum posuit domicilium suum, & Deus cœli dici voluit, quia cœlum sedes eius ac thronus est, quod non ita est accipiendum, quasi certo spatio ac terminis contineatur Deus, cùm ipse de se dicat: *Cœlum ac terram ego impleo*: sed quia in cęlo se videndum faciè ad faciem beatis Angelis, & hominibus exhibet. Deinde Deus cęli appellari voluit, vt nobis veri Dei protectionē promitti non dubitaremus. Nihil est enim, quod magis Deum verum à dijs falsis discernat, quàm fabrica cælorum. Nam *Dij Gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit*. Itaque sicut Apelles, pictorum omnium facilè princeps, vt etiam absens à Protogene cognosceretur, miro artificio incredibilis tenuitatis lineam duxit, quam nemo vnquam imitari posset: sic etiam (si parua licet componere magnis) Deus noster admirabili illo opere, quo cęlos ex nihilo in momento fabricauit, se verum ac solum Deum esse, facilè ostendit. Quamuis enim terram quoque & maria, & quicquid in eis continetur, idem Dominus creauerit, tamen nulla re alia Maiestatem, & potentiam, ac sapientiam suam magis declarauit, quàm opere celorum, vt iure sanctus Dauid cecinisse videatur; *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum*. Est enim cęlum omnium corporum longè maximum & pulcherrimum, tot luminibus illustre, vt numerum omnem excedant; tanto inter se ordine constitutis, vt admirabile sit; eandem semper legem, & constantiam in tanta motuum, & cursuum diuersitate seruantibus, vt stuporem intuentibus adferant; denique tanta virtute, & efficacitate prędditis, vt nihil in terris sine ipsorum adiumento ac beneficio generetur. Itaque meritò Deus verus, Deus cœli nominari voluit.

Cur Deus cæli dicatur. *Psal. 112.* *Psal. 113.* *Deut. 26.* *2. Par. 6.* *Ierem. 23.* *Psal. 95.* *Psal. 18.*

Sed illud hoc loco prætermitti non debet, quod in Epistola ad Marcellam B. Hieronymus tradit, Hebræum verbum, *Sadai*, pro quo nos Deum cęli in nostris codicibus habemus, vnum esse ex decem nominibus Dei, & robustum, & fortem, omnipotentem, atque ad omnia

Sadai quid significet *Hier. epist. ad Marcel.*

omnia sufficientem significare: rectissimè enim ei, *qui habitat in adiutorio Altissimi* protectio promittitur *Dei cœli*, id est, robusti, fortis, potentis, inuicti: non quales sunt Dij aurei, atque argentei Ethnicorum, qui custodibus indigent, & adeo sunt infirmi, ac debiles, vt ne verbis quidem seipsos defendere valeant. Fortasse etiam, vt B. Bernardus annotauit, propterea Deus cęli appellatus est, qui nos à periculis, & miserijs sua protectione defendit: quia sub cęlo sunt aereæ potestates, quæ semper vigilant, vt nobis pestem & perniciem machinentur: sub cęlo sunt homines improbi, fures, nefarij, scelerati, latrones, piratæ, impostores, lenones, venefici, schismatici, hæretici denique omnes, qui vel corporibus, vel mentibus insidiantur: sub cœlo sunt ægritudines, morbi, penuriæ, bella, præcipitia, feræ siluestres, ac venenatæ: sub cęlo denique est ipsa caro, quæ perpetuum bellum cum spiritu gerit: est amor honoris, qui instar visci retinet eos, qui super ramos arborum volitant: est amor delitiarum ac voluptatum, quæ vt Sirenes miseros blanditijs circumueniunt, & occidunt. Optimè igitur dictum est: *In protectione Dei cœli*, vt nihil eorum, quæ sub cęlo sunt, timere possit, quicunque protectionem eius habere meruerit.

Bern. sup. Psal. 90.

Restat verbum postremum, *Commorabitur*. Quod quidem sua vi atque energia non caret. Primùm enim aptissimè respondet verbo, *Habitat*: quomodo enim homo iustus non semel aut iterum in Deo confidit, sed semper, atque idcirco in Altissimi adiutorio, tanquam in propria domo, habitare dicitur: ita quoque non semel aut iterum; sed semper à Deo cęli protegetur, atque ideo in eius protectione tanquam in propria sede commorabitur. Deinde vox Hebræa non solùm hoc loco, *commorabitur*, significat, sed etiam *commorabitur in nocte*; vt illud nimirum intelligeremus, diuinam protectionem in nocte huius vitæ solùm esse necessariam: in altera siquidem vita, quæ noctem non habet, non in protectione, sed in gaudio, & in regno Dei cœli commorabimur. Atque hic finis est versiculi, quem hodiè suscepimus exponendum.

Reliquum est, Auditores, vt ijs rebus auditis ad confidentiæ virtutem nobis comparandam accendamur: Certè videtis, quàm multum sit, quod Deus promittit; quàm paruum, quod requirit. Si diceret Deus, centum aureos nummos singulis annis mihi numerabis, & ego te in omni periculo tàm corporis, quàm animi saluum conseruabo: quis non mallet domum, & vestes, & quicquid habet, statim vendere, & pecuniam Deo numerare, cùm pericula, quæ nos circumstant, sint maxima, & infinita, & semper plura & maiora exoriantur? At nunc Deus noster non hoc dicit, sed solum spem tuam, & fiduciam in me collocato; & sine dubio protegeris. Non habet mundus conditiones, & pacta tam bona: & tamen homines libenter illis acquiescunt. Nonne qui vineam suam, vel aream custodiri cupit, libenter aliquid soluit? Nonne Reges ac Principes arces, & ciuitates ipsorum, vt tempore belli custodiantur ab hostibus, maxima stipendia militibus numerant? At nunc Deus noster, qui bonorum nostrorum non eget, nihil tale à nobis exigit, & tamen corpus & animam, & omnia nostra custodire paratus est, & *non dormiet neque dormitabit*, vt diligenter nos custodiat: si tamen

Exhortatio ad fiduciã in Deũ

Psal. 15.

Psal. 120.

tamen in eo confidere, peccata fugere, & bonis operibus incumbere voluerimus. Hanc igitur præclaram virtutem tanquam preciosam margaritam rebus omnibus venditis, fratres mei, si sapimus, comparemus. Non fidamus in diuitijs, quæ gratiæ celestis pauperem efficiunt: non in sapientia, quæ *stultitia est apud Deum*: non in corporis forma, quæ (cito) corrumpitur, & animam deformem sæpenumero reddit: non in vanis mundi huius honoribus, qui sunt iactura celestis gloriæ, & ignominiam sempiternam adducunt: sed spes nostra & fiducia tota collocetur in Deo, vt ab ipso tandem protectionem ac defensionem in terris, & gloriam ac felicitatem in cęlis percipere mereamur, vbi cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sęcula sęculorum, Amen.

1.Cor.3.

CONCIO TERTIA SVPER PSALMVM XC.

DE VERSV SECVNDO.

Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus, & sperabo in eum.

SYNOPSIS.

DVcto exordio ab excusatione exquisitioris enucleationis singulorum verborum, ad versum secundum explicandum acceditur, qui duplici sensu à superiori dependere deprehenditur. Domini nomen Deo soli proprie conuenire probatur, quia solus nulli subest, solus sibi ipsi sufficit, solus omnia pro libito disponit. Quam magnum sit beneficium iustificationis, quod per vocem Susceptor, *denotatur, multis dilucidatur; & de diuersitate casus electorum & reproborum agitur. Quomodo se Deus alijs atque alijs aliter arcem refugij præbeat, docetur à simili, quo ceruis in montem excelsum confugientibus assimilantur perfecti, erinaceis verò in petris se saluantibus simpliciores iusti. Cur subiungatur* Deus meus, *& quomodo nos quoque exempla Sanctorum, qui semper in Domino sperauerunt, imitari oporteat, disseritur.*

Cùm in priori parte multa de fiducia in Deum dicta sint, in hac secunda parte agitur de periculis, quæ pœnitentiam differentibus imminent. Et in primis aliquot de hac re sacræ Scripturæ adducuntur testimonia. Deinde quatuor enumerãtur causæ, quæ cõuersionem peccatorũ reddũt difficilem, nimirum consuetudo peccandi, diaboli vigilantia, Spiritus sancti absentia, & languor quidam animæ. Quam sit difficilis inueterati peccatoris conuersio figuris, similitudinibus, & exemplo ligni sicca, ab Angelo cuidam Anachoretæ ostensi, demonstratur. Per pœnitentiæ dilationem non modo bona spiritualia amitti, sed & damna maxima accersiri; & quam sit indignum, pro æterna mercede non vno momento inseruire, & pro optimo quod accepisti, nẽpe vita, fæcem senectutis tantum Deo offerre, ostenditur. Mortis meditationem ad pœnitentiam maturandam egregium calcar esse, conuincitur. Tandem obiectionibus occurritur, quod scilicet diuinæ promissiones, non impijs, sed iustis factæ sint; & Dei misericordia, cum iustitia coniuncta ob oculos nobis proponitur.

Scriptu-

Præstantia Scripturarum

SCripturarum diuinarum præstantia atque vtilitas tanta est, Auditores optimi, vt eas thesauro preciosi metalli nō immeritò Beatus Chrysostomus oratione tertia in Genesim, comparauerit. Etenim sicuti ex nobili metallo, quamuis modicam atque exiguam partem accipias, tamen continuò diues efficeris: ita diuinorum eloquiorum nunquam tā parum exponitur, quin magnā inde vtilitatem, qui diligenter audiunt, consequantur. Tota siquidem Scriptura preciosa est. Singula verba, vel auri integræ solidæque partes, vel margaritæ, aut gemmæ clarissimæ sunt. Quarè nemini mirum, aut nouum videri debet, si in hoc thesauro effodiendo paulatim, ac sensim procedimus: & ne aliquid fortè cadat, aut pereat, quantum possumus, prouideamus. Exposuimus versiculum primum Psalmi nonagesimi, nunc ad secundum, Domino benè iuuante, exponendum accedemus.

Propheta igitur, posteaquam verbis illis, *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur*, omnibus in Deo verè confidentibus certam protectionem, defensionemque promiserat, statim subijcit: *Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus, & sperabo in eum.* Quæ verba cum vtraque parte præcedentis versiculi connecti possunt. Et si quidem cum priore connectantur, propositum Prophetæ erit exponere, quis ille sit, qui habitat in adiutorio Altissimi: & sensus verborū eius talis erit, *Qui habitat in adiutorio Altissimi.* Is aūt in adiutorio Altissimi habitare dicēdus est, qui in oī casu, in oī periculo, quicquid euenerit, quicquid acciderit, nō se ad desperationē, ad blasphemias, ad magos, ad diuinos, ad fraudes & mēdacia conuertet: sed auxilium diuinum magna cum fiducia implorabit, ac dicet: Tu es Domine susceptor meus, tu refugium meum, tu Deus meus. Deinde ad se conuersus, sibi ipsi loquetur, & dicet, *Sperabo in eum.* Si verò cum posteriore parte superioris versiculi, secundus hic versiculus coniungatur, sensus iste erit: *Qui habitat in adiutorio Altissimi, is in protectione Dei cæli commorabitur.* Et tunc, id est, cùm in protectione Dei cœli commorari cœperit, & semel atque iterum, tertiò ac sæpius diuinam protectionem expertus fuerit, tunc, inquam, cum actione gratiarum, & interna, atque incredibili animi lætitia & delectatione dicet, Tu es Domine susceptor meus, & refugium meum, tu Deus meus. Deinde totus erectus & confirmatus sibijpsi dicet: *Sperabo in eum.* Hoc deinceps meum votum ac studium erit, vt in spe & confidentia, quæ tantum hucusque mihi profuit, quàm maximè proficiam.

Textus versus secundi explicatio, & continuatio

Nunc partes singulas nostri versiculi consideremus. *Dicet Domino.* Quis iste Dominus sit, neminem prorsus, quamuis rudem, ignorare arbitror. Tanta siquidem est huius nominis Maiestas atque amplitudo, vt nulli omninò propriè conueniat, præterquam vni & soli Deo. Dicantur homines, si placet, Reges, Pontifices, Imperatores; certè Domini nisi valdè impropriè, dici non possunt. Quocirca secundus ac potentissimus Romanorum Cæsarum Octauius Augustus, cùm huius nominis vim & significationem non ignoraret, se Principem atque Imperatorem appellari facilè patiebatur: Domini nomen tanquam diuini numinis proprium semper recusauit, vt in Apologetico auctor est Tertullianus. Et sanè non immeritò. Primùm enim cæteri omnes, qui Domini dici volunt, sicut quibusdam imperant, ita quibus-

Domini nomen Dei proprium est.

Sueton. in vita Augusti.

Tertull. in Appolog. c. 14.

dam

dam etiam seruiunt: solus Deus verè est Dominus; qui nullum habet maiorem, vel parem, nullum præsidem, nullum socium, nullum collegam, sed ipse vnus omnibus imperat, omnes regit, omnibus dominatur. Deinde ille solus iure Dominus appellatur, qui sibi ipse sufficiens nullius adiumento eget, nec vlli deseruire cogitur; vt in libro de Genesi ad litteram octauo, B. Augustinus sapienter tradidit. Deus verò nonne sibi ipse sufficit? Antequam mundum crearet, tam diues, tam potens, tam felix ac beatus erat, quam modò est. Atque vt hanc rerum vniuersitatem conderet, nulla re opus habuit, non materia, non instrumentis, non famulis, non tempore, non loco; nunc etiam, vt mundum vniuersum regat, vt tam numerosam familiam alat, vt multa præter solitum ordinem cursumque naturæ efficiat, quæ miracula dici solent, nullius rei adiumento eget. At quis, obsecro, Regum vel Principum inuenietur, qui non solum Deo, Angelis, elementis, sed etiam alijs hominibus non indigeat? Certè sicut pauperes egent diuitum pecunijs, ita diuites pauperum opera, & quò aliquis ditior & potentior efficitur, & magis regnare ac dominari videtur, eò pluribus indiget, & pluribus seruit. Denique is verè ac propriè Dominus dici debet alicuius rei, qui eam ita habet in potestate, vt pro arbitrio de ea statuere possit. Atqui solus Deus, qui omnia quæ sunt, verbo atque imperio suo creauit, idem potest omnia quæ sunt, mutare, transferre, conuertere, augere, minuere, conseruare, destruere, atque etiam ad nihilum, si placuerit, in puncto temporis redigere. Homines verò quamuis magni & potentes esse videantur, quid, quæso, ita habent in potestate, vt eius verè domini dici mereantur? An est quisquam, qui *adijcere possit ad staturam suam cubitum vnum, aut vnum capillum album facere, aut nigrum?* Quid a-

Aug. l. 8. de Genes. ad litter.

Mat. 6. Luc 12. Mat. 5.

Quòd omnes Reges & Principes orbis terræ, omnes etiam Angeli & dæmones, si vires & potentiam, & industriam suam coniungerent simul, adhuc non possent, vel vnam stipulam ex nihilo creare, vel vnam formicam ad nihilum redigere? Solus igitur Deus, qui nullum habet maiorem vel parem, qui sibi ipsi sufficiens, nullius rei adiumento eget; & qui tanquam creator & opifex omnium rerum, pro arbitrio voluntatis suæ de omnibus quicquid voluerit, statuere potest, meritò, iureque optimo Dominus appelatur.

Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum; Deus meus, & sperabo in eum. Enumeraturus homo iustus beneficia Dei, quæ se percepisse lætatur, propterea quod in Deo spem suam & fiduciam collocauerit, à beneficio iustificationis initiũ facit. Quamuis enim iustificationem creatio præcedat, tamen creationis munus propterea hoc loco recensendum non erat, quod spem & confidentiam non sequatur, sed præcedat. Quid enim sperare potest, qui non est? Incipit igitur à primo & maximo Dei dono, quod sperantibus & cõfidentib. cõfertur. Quod vt facilè percipias, finge animo, in media platea iacere hominẽ multis vulneribus confectum, & ab omnibus destitutum, qui nec patrem, nec matrem, nec affines, nec amicos, nec dominum, nec pecunias vllas habeat; denique qui nec seipsum iuuare queat, nec vllus inueniatur, qui eũ iuuare velit: si post aliquod tempus medicus quispiam Christianus & pius per eam plateam transiens, atque ægroti illius misertus, eum, licèt ignotum, susciperet, atque in domum suam delatum non modò sumptibus, sed etiam manib. proprijs diligenter curaret, nonne is, qui in platea iacuerat, medico suo rectissime diceret, *Susceptor meus es tu?* Tu, inquam, es, qui hominem miserrimum, & omni ope destitutum, atque

Magnitudo beneficij iustificationis.

atque ab omnibus hominibus derelictum suscepisti. Iam igitur, Auditores, omnis peccator talis est, qualem ægrotum istum modò depinximus: Sis licet magnus in oculis hominum, & magna sociorum atque amicorum caterua comitatus tibi videaris, tamẽ si lethale peccatum cor tuum occupatum tenet, nihil penitus dubites; te saucium, deformẽ, horribilem in cœno ac sordibus ab omnibus destitutum ac derelictum iacere. Qui enim Deum offendit, oẽs res creatas offendit, & oĩbus inuisus cum sit, ab oĩbus supplicium, à nullo pręsidium expectare debet. Qui verò tibi adsunt, & quos tu amicos, & socios arbitraris, ij plerunque sunt maximi hostes animæ tuæ, & eam per se cadentem in gehennam, magis impellunt, vt celeriùs cadat. Sed tamen contingit interdum, vt hominem sic ab omnibus desertum, Deus ipse, qui minimè omnium ad hoc beneficium tenetur, incredibili benignitate suscipiat, & redimat ab interitu vitam eius, & sanet omnes languores eius, & eum in misericordia, & miserationibus coronet: & tunc homo beneficium liberatoris agnoscens exclamat, & dicit: *Susceptor meus es tu. Pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.*

Psal. 102.

Psalm. 26.

Sed alio modo, & fortasse clariùs, rem eandem explicemus. Lex Domini, Auditores, via quædam est instar pontis, ardua, recta, sublimis, angusta, & infra se præcipitium habet, adeo profundum, vt finis eius non sit alius, quàm gehenna. Per hanc viam iter facimus, dum *sobriè, iustè, & piè conuersamur in hoc sæculo*, ac de nobis dicitur in Psalmo: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*: sed cum fortè ad dextram, vel ad sinistram declinamus, & vestigium extra pontem figere volumus, hoc est, cùm mandatum aliquod diuinæ legis transgredimur, continuò de ponte cadimus, & nisi Deus singulari misericordia ruentes excipiat, (quod tamen non semper facit, nec tenetur facere) semper deorsum magis & magis, imò celeriùs ferimur, donec ad profundum inferorum perueniamus, & ibi tibias, & collum, & ceruices confringamus. Audiant hæc & perhorrescant, qui tanta facilitate & libertate peccant, vt flagitia iocos arbitrentur. Vbi, quæso, te pedes habere putas, quicunque vel vnum lethale flagitium admisisti? tu fortasse, quia oculos mentis apertos nõ habes, super terram consistere te credis? at ego te de ponte cecidisse video, & miserabili ruina quasi lapidem vel plumbum deorsum ad gehẽnam properare. Quia verò nonnullos Deus singulari misericordia in ipso casu excipit, & ad profundum peruenire, hoc est, in peccato vsque ad mortem perseuerare non finit: propterea quidam ei cum actione gratiarum dicunt: *Susceptor meus es tu*. De quibus in alio Psalmo legis: *Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam*. Et rursum: *Impulsus euersus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me*; id est, nihil profecit spiritus tentationis, qui me de ponte mandatorum Dei in præcipitium peccati deturbauerat, quia Dominus suscepit me. Ac vt intelligeremus magnum hoc beneficium proprium esse eorum, qui totam spem suam in Deo collocauerunt, paulò ante idem Psalmographus dixerat: *Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine. Bonum est sperare in Domino, quã sperare in Principib.* Itaque hoc discrimen inter electos confidentes, & reprobos desperantes inuenitur, quod cum vtrique quandoque de ponte cadant: nam *sæpius cadit iustus*, tamen ele-

Simile.

Tit. 2.

Psal. 118.

Psalm. 36.

Psal. 117.

Ibidem.

In manus Dei cadũt electi, in gehennam reprobi.

cti in manus Dei cadunt,& casus ipse, sicut cætera *omnia*, eis *cooperantur in bonum*: reprobi verò vsque ad profundum inferorum cadere sinũtur. Cùm igitur vides eum, qui cecidit, statim surgere, fortiorem, cautiorem, diligentiorem, humiliorem, nihil ambigas eum in manus Dei cecidisse, ac meritò dicere posse; *Susceptor meus es tu*. Aspice atque intuere Principem Apostolorum: cecidit quondam beatissimus Petrus, cùm à spiritu timoris impulsus, Christum non semel, sed ter abnegauit. Cæterum supposuit manum suam Deus, ne collideretur: atque idcirco qui erat ante casum audacior, quàm par erat, & de sua fortitudine nimium confidebat, ita vt diceret: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*: is post causam proprio periculo edoctus humilior, & prudentior euasit. Itaque cùm alio tempore ab eo Dominus quæreret: *Simon Ioannis, diligis me plus his?* non est ausus præcipitare sententiam, sed ait: *Domine, tu scis, quia amo te*. At si nunquam lapsus esset, fortasse audacter respondisset, Quid? Ambigis an te diligã? Nonne vidisti in horto quid gesserim? Nonne solus ego districto gladio hostes ferire & fugare cœpi? Magnum igitur & singulare donum est, posse Deo dicere: *Susceptor meus es tu*. Possunt enim omnes res creatę Deo dicere: Creator meus es tu: & omnia animantia. Pastor meus es tu: & omnes homines. Liberator meus es tu: at *Susceptor meus es tu*, solus ille verè dicet, qui vere habitat in adiutorio Altissimi.

Prou. 24. Rom. 8. Matt. 26. Ioan. 21.

Sequitur: *Refugium meum*. Quoniam enim qui à Domino suscipiuntur, non statim ad quietem & otium suscipiuntur, sed ad militiam & laborem, vnde etiam in hoc Psalmo dicitur: *Scuto circumdabit te veritas eius*: & Ecclesia, in qua interim scripti sumus, Ecclesia militans appellatur: propterea necessarium erat, vt militibus suis Deus arcem aliquam demonstraret, ad quam sese reciperent, cùm fortè prælium ingrueret, & hostes præualere viderent. Verum non aliam arcem Deus, quàm seipsum constituere voluit: quod intelligens homo iustus, posteaquam dixerat: *Susceptor meus*, continuò adiunxit: *Refugium meum*, siue arx mea, vt ex Hebręo non minus aptè verti potuisset. Sed quanquam omnibus Deus arx ac perfugium esse solet, aliter tamen veteranis militibus, aliter tyronibus, vnde in Psalmo centesimo tertio sanctus Dauid: *Montes*, inquit, *excelsi ceruis, petra refugium erinacijs*, vel leporibus, vt alij legunt. Qui enim sunt ij, qui ceruorum nomine designantur, nisi perfecti, & spiritales viri, qui more ceruorum degunt in montibus contemplationis, & semper desiderant ad Deum fontem viuum, sicut ceruus ad fontes aquarum, & sæpe cum gemitu dicunt: *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Quos verò lepores, vel erinacij significant, nisi iustos minores, qui innocentiam & simplicitatem colunt, sed parui meritis & virtutibus sunt, & multis spinis minutorum ac leuium peccatorum non carent? Verisque tutissimum, & singulare perfugium est Deus: sed aliter atque aliter. Siquidem vt mons excelsus ceruis, vt petra leporibus, atque erinacijs refugium præbet: Christus enim in throno gloriæ suæ mons est magnus atque excelsus supra dignitatem omnium cœlestium spirituum collocatus, atque ad eum cerui spiritales, viri sancti atque perfecti, in afflictionibus suis contemplatione ascendunt, & cum Apostolo dicunt; *Conuersatio nostra in cœlis est*. Et, *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Et, *Quod enim in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ,*

Psalm. 90. Deus se arcem refugij præbet. Psal. 103. Psalm. 41. Philip. 3. Rom. 8. 2. Cor. 4.

supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Itaque gloria illa, illud decus, illa summa & sempiterna felicitas, in omni casu & calamitate, ceruos in montibus excelsis consolatur. Idem verò Christus in cruce pendens, foramina petræ leporibus exhibet. Quicunque lepores sunt, & mysteria vitæ futuræ contemplari, atque ad eos montes ascendere non didicerunt, in foraminibus petræ se abscondant, Passionem Dominicam cogitent: ibi videbunt, quàm sit bonum pro Christo aliquid pati, qui tanta pro nobis tolerare voluit. Ibi seipsos consolabuntur, ac dicent: *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Indignaris, quia persecutionem aliquam pateris? Sed vide qualem Deus tuus persecutionem pro te sustinuerit. Molestè fers, quod tibi opes tuę diripiantur? Sed vide Deum tuum, nudum in cruce suspensum, & qui *non habet vbi caput suum reclinet.* Doles quod fame & siti quandoque laboras? Sed quid hæc ad ea, quæ pro te Dominus tuus patitur, cuius delitias fel & acetum, & vinum myrrhatum esse vides? Graue tibi esse videtur, quod varijs morbis & doloribus cruciaris? Sed vide Dominum, tot plagis, tot liuoribus, tot vulneribus coopertum, vt *a planta pedis vsque ad verticem capitis non sit in eo sanitas.* Ita igitur Christus & mons editus atque excelsus ceruis, & petra foraminibus plena leporibus refugium præbet: vt iam vtrique dicant Domino: *Susceptor meus, & refugium meum es tu.*

Psal. 42. — Luc. 9. — Mar. 15. — Isai. 1.

Sed cur additur &, *Deus meus*? Cœperat homo iustus Dei beneficia recensere, sed animaduertens ea tam multa, tā varia, tam multiplicia esse, vt numerum omnem excedant, & nec vocabula ad ea significanda nec tempus ad ea commemoranda sufficere, idcirco vtili excogitato consilio, vno verbo omnia comprehendit. Itaque ait, *Deus meus*, id est, omne bonum, à quo solus dependeo, in quo solo totus innitor, cui soli debeo quicquid sum, quicquid possum, quicquid habeo. Nec dicit: Deus noster, sed, *Deus meus*: quia tam præsens DEI auxilium vnicuique iustorum adest, atque ea diligentia, & vigilantia singulos regit, fouet, protegit, defendit, conseruat, vt vni soli, dimissis cæteris, adesse videatur.

Deus meus & omnia.

Ex quo sapienter homo iustus, & qui diuinam prouidentiam frequenter est expertus, firmiter apud se statuit & proponit, semper deinceps in Deo confidere, ac dicit: *Et sperabo in eum.* Hæc sane vox omnium Sanctorum fuit, & nostra debet esse, Auditores, vt quicquid nobis contingat, semper dicamus; *Et sperabo in eum.* Præsertim cùm tot millia exemplorum ante oculos habeamus, quot millia sāctorum ab exordio sæculi vsque ad hunc diem extiterunt. Quis enim eorum non totam spem suam in Deum collocauit? Et an vel vnus demonstrari poterit, qui in Deo frustra sperauerit? Quando enim nihil hic in terris commodi & cōsolationis habuissent, an non tanta est gloria illa cœlestis, qua nūc beatissimi & securissimi fruuntur, vt ea sola sufficiat, vt non frustra in Deo spem suā posuisse videantur? Si enim in hoc exilio quondam vt lutum conculcati fuerunt, nunc vt clarissima sidera lucent in cœlo: si hic fame & siti laborauerunt, ibi pane Angelorum satiantur, & torrente voluptatis inebriantur; si hic frigus & nuditatem passi sūt, ibi gloria & immortalitate vestiuntur: si olim domo & ciuitate expulsi, exules, profugi, peregrini fuerūt, nunc in æterna tabernacula recepti exultant *sancti in gloria*, & lętantur *in cubilibus suis.* Meritò igitur homo iustus, & spe, ac fiducia plenus dicet Domino: *Susceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus, & sperabo in eum.*

Omnes sācti sperauerunt in Domino.

Psal. 149.

PARS SECVNDA.

QVemadmodum ex iisdem floribus & apes mel, & araneæ venenum sugere atque elicere solent: sic etiam ex iisdem Scripturæ diuinæ promissionibus iusti confidentiam, & operum bonorum desiderium, impij verò socordiam, & peccandi libertatem atque audaciam trahunt. Equidem ego ita mihi persuadeo, Auditores, infinitum numerum animarum iam perijsse, & quotidie etiam perire, propterea quod freti homines spe misericordiæ Dei, quam sibi in extrema ætate non defuturam confidunt, & ea pœnitentia, quam in exitu de hoc sęculo acturos se arbitrantur, & ijs lachrimis, quas in morte se copiose profusuros esse non dubitant, semper conuersionem vitæque mutationem in aliud tempus differunt: Cras, inquiunt, faciemus modò, ecce modò, sine paululum: sed modò, & modò non habet modum, & sine paululum in lõgum abit, atque interim dilatat infernus os suum, & descendunt ad eum sine vllo numero. Quoniam igitur de vtilitate confidentiæ in priore parte orationis satis multa dicta sunt, nunc de periculis eorum, qui spe misericordiæ Dei, conuersionem, & pœnitentiam differnut, pauca dicemus. Ac primum quid Scripturæ diuinæ de hac re nos moneant, videamus.

Pœnitentiã differre noxium *Eccl.5.* Certè Spiritus sanctus cùm in alijs locis, tum præcipuè in libro Ecclesiastici clamat, & dicit: *Ne dicas; Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur: misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Quã terribilia, formidabilia verba, & verba illius, q mentiri non põt! Et rursum alio loco: *Confiteberis*, inquit, *viuens, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.* *Ibid.17.* Et item: *Quæ*, inquit, *in iuuentute tua non congregasti, quomodo in senectute tua inuenies?* *Ibid.25.* Et sapientissimus Ecclesiastes nonne concionem suam ita conclusit: *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniant tempora afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, Non mihi placent?* *Eccl.vlt.* Et sanctus Ieremias: *Bonum est*, inquit, *viro, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.* *Thren.3.* Et Dominus in Euangelio: *Sinite paruulos venire ad me, & ne probibueritis eos, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* *Marc.10.* Neque magno Sacramento caret, quod ad probaticam piscinam, posteaquam Angelus aquas commouerat, non qui diutius expectarat, sed qui primus in aquam descendebat, solus curabatur. *Ioan.5.* Ex quo intelligimus, eos duntaxat ad spiritalem salutem peruenire, qui cùm diuinam motionem atque inspirationem persenserint, non dicunt, Cras faciã, perendie faciam, sine paululum, sine paululum: sed qui cum Apostolo Paulo mox respondent: *Domine, quid me vis facere?* *Act.9.* Ad quod etiam nos Regius Psaltes adhortatur: *Hodie*, inquit, *si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra*; *Psalm.94.* vt responsionem de die in diem differatis: sed si hodie auditis, hodie etiam respondete. Sed quãquam hæc diuina testimonia Christiano homini satis esse deberẽt, vt nihil dubitaret, inanem prorsus, & plenam periculi esse spem illorum, qui conuersionem, & pœnitentiam, vel vnam horam differunt: tamen vt etiam ijs, qui modicę fidei sunt, aliquo modo satisfaciamus, argumentis & rationibus ita rem explicemus, vt cerni & sentiri possit.

Qua-

Cur homo difficulter à peccatis conuertatur.

Quatuor sunt præcipuæ causæ, cur homo peccator non sine magno labore ac difficultate se à vitijs ad virtutes reuocare potest. Prima causa est consuetudo peccandi, quæ tanquam altera natura, difficillimè superatur; ac vt agri, domus, vestes, & res cæteræ, temporis diuturnitate tandem præscribuntur, & cùm præscriptę fuerint, sine singulari Principis priuilegio recuperari non possunt; ita quoque & vitia, vbi longa cõsuetudine animum peccatoris sibi præscripserint, frustra litigatur, nisi summus Princeps Deus singulari gratiæ priuilegio (vt D. Bernardus in 1. libro de consideratione ad Eugenium scribit) cor lapideum in carneum commutare voluerit. *Bern. l. 1. de consid. ad Eugen.* Altera causa est summa quædam & incredibilis dæmonis vigilantia, qua seruos suos & captiuos custodit: *Qui enim facit peccatum, seruus est peccati*; *Ioan. 8.* & laqueis diaboli captiuus tenetur, (vt Apostolus ait) *ad ipsius voluntatem*: *2. Tim. 2.* diabolus autem est ille fortis armatus, *Luc. 11.* qui summa diligentia, summo studio, summa cura atque industria custodit atrium suum. Tertia causa est absentia Spiritus Dei. Vt enim Spiritus Domini cor nostrum inhabitans viam virtutis planã; & suauem solet efficere, ita vt iustus dicat: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* *Psal. 118.* Et: *Viam mandatorũ tuorũ cucurri, cũ dilatasti cor meum*: *Ibidem.* sic contrà absentia Spiritus sancti viã eandem asperam, & difficilem reddit. Et sicut præsente lumine Solis, cęloque tranquillo ac sereno, nemo est, qui non libenter iter faciat: at cum luci & serenitati noctis horror ac tenebræ successerunt, quis non potius domi apud ignẽ sedere, quàm per agros ambulare vellet? Ita prorsus iustitiæ Sole in cordibus nostris lucente, & gratiæ suæ radios in ijsdem cordibus diffundente, voluptas est non ambulare, sed currere viam mandatorum Dei: sed luce gratiæ recedente & peccatorum nocte animum tenebris atque horrore complente, nihil difficilius, nihil grauius, nihil molestius, quàm in via Domini vel semel vestigium ponere. Atque hoc est, quod Dominus per Oseam peccatoribus comminatur: *Væ*, inquit, *cum recessero ab eis.* *Osea. 9.* Et per Ieremiam: *Scito, & vide; quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deus tuum.* *Ierem. 2.* Postrema causa est, morbus quidam & languor omnium virium animæ. Nec enim ita poma à vermibus, nec fruges à grandine, nec vestes à tineis, vt animæ vires à vitijs & sceleribus corrumpuntur. Intelligentia obscuratur, iudicium hebetatur, voluntas deprauatur, & quantum rationis libertas & potestas in peccatore minuitur, tantum inferioris appetitus rebellio atque inobedientia crescit. Ex quibus ingens labor ac difficultas oritur benè sanctèque viuendi. Nam cùm animæ vires instrumenta sint omnium actionum bonarum; & quasi rotæ quædam horologij: sicut horologia destructis, vel impeditis rotis munere suo fungi non possunt: ita homines improbi animæ viribus per peccata viciatis, rectè viuere nullo modo possunt.

Quæ cùm ita sint, quis non videt, in quanto periculo atque errore versantur, qui de die in diem conuersionem suam differentes, quod modo difficile esse experiuntur, postea facilè futurum putant, quando omnes difficultatis causæ creuerint? Nonne pœnitentiam differendo peccata peccatis addunt? Et peccata peccatis addendo, nonne causas laboris & difficultatis augebis? Nonne semper mala consuetudo radices suas altius figet? Nonne dæmon arcem suam, animam tuam, semper magis muniet? Nonne Deus, lux animæ tuæ, semper longius recedet? Nonne animæ vires vul-

neribus multiplicatis semper debiliores, atque ad bonum ineptiores efficientur? Quid igitur est quod te consolatur? An non aperta stultitia est credere, quò magis nexus & catenæ multiplicantur, eò solutionem futuram esse faciliorem? & quò morbus magis confirmatur, eò faciliùs eum posse curari? An non ita Spiritus sanctus per Ecclesiasticum loquitur; *Languor prolixior grauat medicum: sed breuem languorem præcidit medicus?* Et cur putas Dominum in excitatione Lazari, quatriduani tam ingenti clamore, gemitu quoq; & lachrimis vti voluisse, qui tanta facilitate viduæ filium, & filiam Archisynagogi ab inferis reuocauerat, nisi vt nobis ostenderet, quàm laboriosum sit, hominem ad pœnitentiam conuerti, qui multo tépore iacuit in peccatis? Deinde si flumen, quod semper crescit atque intumescit, summo mane traijcere non audes, quando vix ad genua aqua pertingit, quomodo speras te ad vesperam transiturum, quando toto corpore tuo aquæ altiores erunt? Et si plantam hodie natam, adhuc recentem ac teneram, non possis reuellere, qua ratione poteris cùm se corroborauerit, cùm in arborem creuerit, cùm radices in terram altissimè firmissimèque defixerit? An non perspicuè vides, dum ita agis, similem te esse malis debitoribus, qui semper differunt, vt nunquam soluant? Non cernis dolos antiqui serpentis, qui tibi suadet dilationem, vt cùm peccata in immensum creuerint, incidas in desperationem, vel certè morte præuentus prius te apud inferos videas, quàm de pœnitentia cogitare cœperis?

Inueterati peccatoris conuersio difficilis.

Eccl. 10.

Ioan. 11.

Luc. 7.

Marc. 5.

Præclarè sanè istam dementiam hominum peccatorum sancto cuidam Patri, ex ijs, qui olim solitudinem incolebant, Angelus Domini declarauit. Siquidem eum in agrum aliquando deduxit, eique rusticum ostendit, qui ligna ex arboribus cædebat, & cùm non exiguum fascem confecisset, eum in humeros suos leuare aggrediebatur, sed cum se tanto oneri parem non esse videret, iterum ligna cædebat, & fascem suum augebat; deinde iterum tentabat, si quo modo posset fascem attollere, sed cùm adhuc minùs se posse cerneret, quàm antè, rursum ad siluam accedens plura & maiora ligna cædebat, fascemque suum graviorem efficiebat, tanto se onus illud faciliùs portaturum arbitratus, quanto magis creuisset. Quòd cùm sanctus ille Anachoreta vehementer admiraretur; Talis, inquit Angelus, stultitia atque insania est hominum, qui cum pondere flagitiorum suorum oppressi non sine magno labore surgere se posse videant; tñ pœnitentiam differentes addunt peccata peccatis, onus oneri, pondus ponderi, & sarcinam suam grauissimam, atque intolerandam efficiunt, & tamen se in vltima senectute surrecturos, & onus pœnitentiæ facillimè portaturos, incredibili temeritate confidunt.

Exemplũ dilatæ pœnitentiæ.

Sed quando hæc omnia, quæ diximus, nihil apud te valerent, quæ tamen, si sapis, plurimùm valere debent: quid, quæso, dices de illa cœlestium diuitiarum iactura, quam facis, dum conuersionem, vitæque mutationem semper differs? Cùm opulenta aliqua ciuitas direptioni traditur, & milites omnes summa festinatione domos penetrare, arcas reserare, auro atque argento, varia & preciosa supellectili se onerare student; si vnus eorum militum illo ipso tempore in foro cum pueris luderet, & spoliorum direptionem in aliud tempus differre se diceret, nonne filij huius sęculi eum militem stultum ac dementem esse iudicarent? Cùm igitur hoc tempore regnum cœlorum direptioni traditum, vim patiatur, & violenti

Pœnitentia dilatio bonorum spiritualium amissio est.

Matt. 11.

violenti rapiant illud, & Sancti omnes festinent, quantum possunt, cœlestes illos, maximosque thesauros bonis operibus rapere, quæ tua sapientia est, hoc ipso tempore, nugis & iocis puerilibus operam dare, & opportunitatem tanti boni adipiscendi tàm leuiter perdere?

Quid? Quòd ista conuersionis dilatione non solùm ingentis thesauri iacturam facis, sed etiam detrimenta atque incommoda grauissima tibi ipse acquiris? Nam voluptatem ac delectationem, quam nunc in vitijs & sceleribus capis, magno cum fœnore, mihi crede, aliquando restitues, siue apud inferos, siue in purgatorio, siue in hoc sæculo solues. Vt enim pecuniæ à fœneratore susceptæ, nisi maturè restituantur, quotidie debitum augent, sic etiam scelera atque peccata, quæ mox per pęnitentiam non delentur, suo pondere trahunt ad alia, atque inde vsuræ, inde fęnora existunt, quæ tam diù crescunt, quàm diu solutio debitorum differtur. Hoc igitur est quod agis, dum pęnitentiam differs, auges quotidiè debita pœnarum, quas omnino alicubi solues. Quantò enim diutiùs immoraris in culpa, tantò etiam diutiùs immorari cogeris in pęna, si tamen pęna temporalis, & non æterna erit.

Ad hæc omnia illud accedit, quod apud hominem ingenuum ac liberalem, plurimum valere deberet, quòd cum Deus iam inde ab æternitate de nobis cogitauerit, nosque dilexerit, nulla ratio admittit, vt liceat Deo nobis tam esse ingratos, vt solùm in vltimis nostris diebus de Deo cogitare, eique obsequium debitum præstare velimus. Quid? Ille te à principio suæ æternitatis amauit, & tu illum in fine vitæ tuæ solùm amabis? Deinde, si merces, quam Deus nobis præparauit, æterna erit, id est, infinito tempore permanebit, quo pacto quęso conuenit, vt obsequium tam breue nos Deo præstemus? Si stipendium accepturus es, quod tam diu durabit, quàm diu Deus regnabit in cęlo, nonne par etiam esset, vt obsequium, quod exhibiturus es Deo, tam diu duraret, quàm diu hic viuis in terra? Et quid est vita vnius hominis cum æternitate comparata, nisi momentum vnum? Qua igitur fronte, qui obsequium æternum Deo debes, momentaneum non præstas, & de ipso momento maximã partem suffuraris? Denique si Deus optimum, quod habuit, tibi largitus est, vitam scilicet vnici filij sui, quæ maioris precij est, quàm vita omnium hominum & Angelorum, quo iure, quo titulo florem ætatis tuæ Deo negare audes, & solùm ei fæces, fæces, inquam, senectutis polliceris? Deus clamat in lege: *Non habebis in sacculo diuersa pondera*, sed *pondus iustum & verum habebis*. Et tu tam iniqua pondera habere audes, vt dæmoni, hosti animæ tuæ, tres ætates vitæ tuæ, & Deo creatori, ac liberatori solùm vnam, eamque extremam & vilissimam concedas? *Maledictus dolosus*, (ait Dominus per Malachiam) *qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum*. Itaque iniuriam maximam grauissimeque puniendam facit tanto Regi, qui primitias fructuum vitæ suæ largitur dæmoni, & reliquias senectutis, quas mundus respuit, conseruat Deo: non secus atque si quis tam rusticus esset, vt optima poma proijceret suibus, & corrupta ac rancida, quæ sues comedere noluerunt, Regi offerenda putaret.

Deuter. 25

Malac. 1.

Verum, vt aliquando finiamus, si cor lapideum habes, neque aliquid eorum, quæ diximus, te mouet, moueat te saltem id, quod Dominus tam sæpe, & tam seriò repetit?

Fortitudo mortis.

Mat.24.25. Marc.13. Luc.12.21 repetit: *Vigilate, vigilate, quia nescitis diem neque horam*. Quæro enim, quicunque es, qui post aliquot annos pœnitentiam acturum esse te confidis, quis tibi, non, inquam, annos aut menses, sed vel crastinum diem certò promisit? Habes fortasse chirographum, Dei manibus obsignatum? Aut nullos vnquam vidisti, qui vesperi læti & sani cubitum discesserunt & mane reperti sunt mortui? Et quæ maior stultitia atque temeritas cogitari potest, quàm vt audeat vermiculus terræ, de temporibus & momentis certi aliquid cõstituere, *quæ* *Act.1.* *Pater posuit in sua potestate*? Ergò si nihil certius morte, & nihil incertius die mortis, & tam multos vsque ad hanc diem inanis ista fiducia decepit, nonne satis erit, fratres mei, vt aliorum periculis edocti præsens ac certum vitæ spatium pro futuro atque incerto non dimittamus.

Sed, inquit, passim in Scripturis promissiones vitæ, & salutis sperantibus & confidentibus factas legimus. Itaque & sperabo in eum. O te miserum, qui in tam magna causa toto cęlo aberras. Sunt enim magnæ Dei promissiones, & maiores quàm tu vel suspicari valeas; sed non ad te, nec ad tui similes pertinent. Ad solos iustos, & eos, qui iusti esse cupiunt, boni isti nuncij diriguntur.

Promissiones Dei non impijs, sed pijs factæ.

Isai.3. *Dicite iusto*, (ait Dominus per Isaiam,) *quoniam benè: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet*. Et per Dauidem: *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum*. *Psal.33.* Et ea spes, & confidentia in sacris litteris commendatur, quæ cum bonis operibus coniuncta est: *Spera in Domino, & fac bonitatem*, inquit Dauid. *Ps.36.* Et rursum: *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino*. *Ps.4.* Denique beneficia Dei, protectio, defensio, indulgentia, pax, gaudium, regnum, non nisi iustis, vel ad iustitiam anhelantibus promittuntur: ijs verò, quibus peccata placent, & quos in cęno ac sordibus permanere delectat, vndique minas, vndique terrores, vndique flagella & cruciatus intentari video. *Non est pax impijs*, *dicit Dominus*. *Isai.48.* Et, *Mors peccatorum pessima*. *Ps.33.* Et, *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, pars calicis eorum*. *Ps.148. Psal.10.* Et, *Nisi conuersi fueritis gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & parauit illum*. *Ps.7.* Et, *Quia vocaui & renuistis, extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret: ego quoque in interitu vestro ridebo*. *Prou.1.* Et, *Omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. *Mat.3.* Itaque vel non benè litterarum inscriptionem legisti, vel fur es & latro, assumens tibi ea, quæ iustorum sunt propria.

At, inquit, misericors, & miserator est Dominus, qui pro me Filium suum misit in terras, & tam admirabili precio me redemit, ipse me perire non patietur: itaque & ego sperabo in eum. Falleris miser, falleris: non est misericordia Dei, vt tu arbitraris, inimica iustitiæ, sed charissima & coniunctissima soror, & qui misericors & miserator dicitur, ipse idem est *iustus Dominus, & iustitiam dilexit, & æquitatem vidit vultus eius*. *Ps.10.* O si posses animo intueri summam illam Maiestatem, quæ ex altissimo throno gloriæ suæ conspicit animas in illis intolerandis gehennæ ardoribus, & plurimas videt, quæ mille & mille annos sine vlla consolatione, vel pęnarum intermissione torquentur, & tamen nulla misericordia erga eas vnquam flectetur, sed gaudebit potiùs, & læta-

& lætabitur, quod sine fine, sine remedio, sine vlla spe liberationis torqueantur; intelligeres profectò in Deo esse iustitiam, nec tibi tantum de sola misericordia blandireris. O si mentis oculos aperires, & penetrares quid sit, quod D. Petrus ait; *Angelis peccantibus non pepercit*! O si cernere posses, quales gemmæ, qualia lumina, qualia ornamenta illa erant in cęlesti palatio, quæ propter vnum superbiæ peccatum de cęlo detracta in profundum inferorum demersa sunt! profectò non tibi vilissimo vermiculo in flagitijs perseueranti, tam facilè diuinam misericordiam polliceteris; sed iudicium illud horrendum, & abyssum profundissimam diuinæ iustitiæ formidares.

2. Petri 2.

Nos igitur, Auditores optimi, misericordiam à iudicio, & spem à timore nusquam disiungamus; sed misericordiam & iudicium Domino decantemus. Non misericordiam solùm, ne temerè confidamus: non iudicium solùm, ne penitus desperemus: sed misericordiam & iudicium, vt cum spe timeamus, & cum timore speremus, donec spes & timor absorbeantur à gloria, quam nobis concedat, qui est in sæcula benedictus, Amen.

CON-

CONCIO QVARTA SVPER PSALMVM XC.

DE VERSV TERTIO.

Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.

SYNOPSIS.

Præsens concio venationem continet, in qua peccatores feræ, diabolus venator est. Duplici quoque sensu explicatur tertius versus: secundum priorem sensum laqueus venantium sunt insidiæ hominum reproborum, quibus vitã, honores, & opes nostras aucupantur; verbum autem asperum damna sunt, quæ ex huiusmodi insidijs consequuntur: vel etiam clamor venatorum capta præda. Secundum sensum posteriorem quatuor consideranda proponuntur; qui sint, qui laqueos tendant; quibus tendant; quos laqueos tendant; & quid sit verbum asperum. Et in primis dæmones esse venatores à triplici venatorum conditione probatur. Deinde horum venatorum graphice depinguntur astutia, fortitudo, & multitudo; ac proinde docetur, quanta vigilantia, & cautione nobis opus sit ad vitandos eorum laqueos.

In parte altera, facta diuisione animantium in siluestria & domestica, ostenditur, dæmones potissimum siluestribus, qui sunt homines probi, & sancti, laqueos tendere: quod & pulchra historia ex S. Gregorio probatur, vbi etiam efficacia signi S. Crucis contra hæreticos obiter asseritur. Perditos homines, qui animalibus domesticis cõparantur, diaboli esse mancipia, quibus non raro ad venationem aliorum vtuntur. Deinde docetur, omne id, quod nos ad peccandum pertrahit, laqueum esse, præsertim vero est laqueus honorum, diuitiarum, linguæ, ebrietatis, & luxuriæ, vbi seuere libidinosi taxantur, & grauitas peccati in templo amoribus operam dantium, ostenditur. Tandem verbum asperum venatorum infernalium, & Christi iudicis irati adiungitur, & cum exhortatione concluditur.

SI quantum gaudij atque lætitiæ iustus, & verus honor adferre solet, tantum mœroris ac tristitiæ verum iustumq; dedecus adferat, non minùs hodie, Auditores optimi, ad verba Psalmographi dolere, tristarique debemus, quàm superiore die Dominico ad eiusdem læta carmina exultauimus. Tunc enim in eo gradu honoris ac dignitatis à regio Psalte collocati fuimus, vt quasi summi Regis filij, dicere possemus Domino; *Susceptor meus es tu, refugium meum, & Deus meus*: nunc verò ab eodem Psalmographo ita deprimimur, vt tanquam siluestres feræ dicere cogamur; *Ipse liberauit me de laqueo venantium*. Quis enim non molestè ferat, si ab homine mendace se belluam audiat nominari? At nunc non homo mendax, sed spiritus veritatis, nos feras, & feras, quibus laquei & retia à venatoribus tēduntur, esse confirmat. An igitur non iure tristabimur? an non meritò irascemur? Imo verò vehementer tristari atque irasci nos conuenit, Auditores, non in Deum, qui vera nobis loquitur, sed in vitia, quæ nos bestias ex hominibus effecerunt, & in nos ipsos, qui scelera & peccata commisimus: & in dæmonem, qui vt ea committeremus auctor & suasor fuit. Sed quoniam qui nos suis artibus, & fraudibus bestias fecit; ea calamitate nostra non contentus, nunc retibus & canibus nos insequitur, tunc tristari atque irasci multum nobis profuerit, si qui fuimus homines stulti, simus deinceps bestiæ prudentes: & si dolos, quibus bestiæ facti sumus, euadere non potuimus, vel noluimus, saltem nunc retia & laqueos, quibus ad necem quærimur, euadamus, quæ victoria tanto nobis gloriosior, & hostibus nostris acerbior erit, quanto maius & difficilius est prudentia, & consilio dæmonem à bestia, quàm ab homine superari.

Peccatores feræ.

Diabolus, venator.

Sed iam ad explicationem nostri versiculi veniamus. *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero*. Magna est hoc loco lectionum textuumque varietas: Hebræus enim, Chaldæus, & Græcus Codex ita habent; *Ipse liberabit te*. Latinorum quidam, *liberauit me*; quidam, *liberabit me*, vt nō præteritum, sed futurum beneficium significetur, quemadmodum etiam Sanctus Augustinus legit. Sed quoniam variæ istæ lectiones parum, aut nihil sensum verborum immutant, eam nos sequemur, quæ in nostris Latinis codicibus habetur. Sed necessarium erit, antequam longiùs progrediamur, eius meminisse, quod prima concione admonebamus, in plerisque locis diuinarum Scripturarū, duos sensus contineri; alterum, vt ita dicā, magnum, alterum paruum; siquidem vtrumque sensum habent verba, quæ nunc explicamus, cùm laquei venantium, & verba aspera, tam corporalia damna atque incommoda, iuxta sensum priorem, quàm spiritualia, iuxta posteriorem significare possint.

Varia lectio huius versiculi.

Duplex sensus.

Ac vt à sensu priore incipiamus, non aliud hoc loco *laquei venantium* significant, quàm dolos & fraudes, quibus homines nefarij aliorum bonis, vt vitæ, honoribus, & opibus insidiantur. Tales laquei erant ij, quos liberatori nostro Iudæi tendebant, cùm ab eo quærerent, liceretne censum dare Cæsari, an non? Et, an mulier in adulterio deprehensa esset continuo lapidanda? Nec enim ista quærebant, vt discerent, sed vt eum caperent in sermone, & apud Magistratum vel Pontifices accusarent. Tales etiam laquei sunt, quos opifices & mercatores marsupijs emptorum tendunt,

In priore, quis laqueus venantium.

Mat. 22. Ioan. 8.

tendũnt, cùm eis vnum pro alio, mala pro bonis, mixta pro puris, antiqua pro recentibus vendunt; in quo etiam genere venatorum circulatores, & præstigiatores primas tenent, qui oleum, & aquas, & medicamenta quædam, de quibus nunquam Galenus & Hippocrates somniauerunt, vel certè suam loquacitatem, & saltationes, & cantus, & histrionicas actiones vendunt. Videmus enim ad eiusmodi nugas auidiùs homines conuolare; quàm turdi soleant ad sibilum, vel cantum, quo vehementissimè delectantur. Sed in eo tamen stultitia hominum excellit, quod cùm turdis non nisi in siluis retia tendantur, hominibus etiam tenduntur in foro. Cæterùm, Auditores, quicunque eiusmodi laqueis ad homines decipiendos vti volunt, ipsi proprio laqueo, & priùs, & periculosiùs capiuntur. Clamat enim diuina Scriptura: *In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.* Et in Ecclesiastico: *Qui laqueum alij ponit, peribit in illo.* Nam cùm ipsi venantur pecunias aliorum, dęmones venantur animas eorum. Nec vnquã ipsi suis retibus prędam capiunt, quin animę ipsorum retibus diaboli capiantur.

Ps. 9.

Eccl. 27.

Quod verbum asperum.

Iam verò *verbum asperum*, est ipsum damnum, quod vt plurimum ex insidijs consequitur, vt mors, & ignominia, vt bonorum fortunarumque amissio: siquidem familiare est scriptoribus sacris, vt rem ipsam verbum appellare soleant, quomodo apud Sanctum Lucam in Euangelio legimus: *Videamus hoc verbum, quod factum est.* Et, *Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* Quibus in locis verbi vocabulum non aliquas voces, sed res ipsas & miracula significat, quæ in ortu Seruatoris demonstrata sunt. Quocirca Diuus Hieronymus ex Hebræo ad verbum transtulit, non *à verbo aspero*, sed, *de morte insidiarum.* Quanquam fortasse non ineptè verbum asperum esse diceremus, clamorem illum venatorum, qui cum occisione ferarum ad laqueum captarum coniunctus esse solet. Mox enim vt feram comprehensam esse vident, vociferantur, & clamant, Tene, occide, vide ne fugiat, caue ne euadat. Rectè verò Propheta laqueos à verbo aspero separauit. Aliud enim est ad laqueum rapi, & aliud à venatoribus occidi, propterea quod sæpe contingit, vt laqueus ante frangatur, & præda diffugiat, quàm venatores ad locum insidiarum peruenire valeant: quod sanè illis contigit, qui dicebant: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Quod etiam Susannæ euenisse legimus, quæ cum iam capta teneretur laqueo mendacium senum, & tanquam adultera ad supplicium raperetur, Deo prouidente, in quo spem suam illa collocauerat, veritas effulsit, mẽdacia euanuerunt, laqueus contritus, & ipsa liberata est, non de laqueo venantium, sed à verbo aspero, siue à morte insidiarum. Ait igitur homo iustus, *Ipse liberauit me de laqueo venantium*, prouidens scilicet, ne in insidias hominum sceleratorum incidam: vel si certa aliqua de causa in insidias illorum incidere permiserit, laqueum confringet, & à verbo aspero, siue à morte insidiarũ, sine dubio liberabit, & nihil me detrimenti capere ex insidijs illis patietur. Sed de sensu priore satis multa dicta sunt.

Luc. 2.

Ibidem.

Ps. 123.

Dan. 13.

Venio ad posteriorem, secundum quem liberatio à magnis, & spiritalibus malis, in Deo sperantibus, & confidentibus promittitur: de quo sensu quatuor inuestiganda sunt. Ac primum, qui sint ij, qui laqueos tendunt, deinde quibus eos tendant, tum qui sint laquei, quos tendunt, postremò quod sit verbum asperum, à quo tantopere homo iustus liberari cupit,

cupit, explicandum erit.

In posteriore sensu, venatores dæmones.

Qui sunt igitur venatores? Dæmones. Primum enim, vt venatores, cùm seriò feris capiendis operam dare incipiunt, obliuiscuntur omnium aliarum rerum, neque cibi, neque somni, neque quietis, neque vxoris, neque familiæ, neque vllius alterius rei memores esse videntur, nihil nisi de canibus & retib. de siluis & nemorib. cogitāt: sic robusti illi, crudelissimique venatores spiritus infernales, toti sunt in laqueis faciendis, in insidijs struendis, in feris inuestigandis occupati: neque cibi, neque somni, neque rei familiaris cura illos tenet, neque re vlla se ab eiusmodi venatione vnquam impediri patiuntur. Itaque in sacris litteris diabolus quasi proprio nomine tentator, id est, venator appellatur: *Cùm ieiunasset Dominus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus:* (ait Matthæus) *postea esuriję, & accedens tentator dixit: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Et Apostolus Paulus ad Thessalonicenses: *Misi,* inquit, *ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentauerit vos is, qui tentat.*

Mat. 4.

1. Thes. 3.

Assiduitas eorum in venando.

Deinde studium venationis ludo alearum simillimum esse videtur, in quo vna lusio aliam trahit, & qui eiusmodi lusionib. delectantur, etiam si pecunijs spoliari se videant, tamen donec pallium, vel indusium habent, finem non faciunt, nec vnquam de victoria & lucro desperant. Sicut etiam in litibus fieri videmus, quarum vna aliam serit, & vna extincta, plures oriuntur; ideoque sæpe qui litigant, maiores sumptus in litigando fecerunt, quàm sit ea summa, pro qua litigatur, nec tamen animum vnquàm despondent. Tale est etiam studium venatorum, quamuis enim plerunque nihil capiant nisi molestias, tamen non desperant, non fatigantur, non franguntur, nec sumptibus, neque laboribus parcunt. Si hodie nihil capiunt, cras se capturos esse confidunt. Sic etiam & dæmones, credi non potest, quanta spe teneantur animarum capiendarum, & quàm indefessis laboribus in eiusmodi venationem incumbant. Vident, hominem in summum gradum perfectionis ascendisse, sentiunt laqueos suos millies iam detectos & confractos fuisse, intelligunt suas artes aduersus quosdam sæpius nihil valere: & tamen adduci non possunt, vt eorum capiendorum spem deponant, quousque halitum in corpore nostro esse vident, nunquam desperant. Denique etiam superatus à Domino recessit quidem Satanas, sed vsque ad tempus, vt B. Lucas ait, nimirum alio tempore rediturus, & nouas illi insidias positurus. Ex quo intelligimus, quanto studio nobis sit vigilandum, qui tam vigilantes hostes habemus, & quàm assidui & perseuerantes in bonis operibus esse debeamus, qui etiam hostes habemus, qui nullis laboribus fatigantur.

Luc. 4.

Postrema conditio venatorum est, vt non tam lucrum, quàm voluptatem in venationibus quærant. Hinc enim etiam magnos Reges, qui lucro nullo modo egent, venationibus delectari videmus. Nec solùm nihil venatores ex venatione lucrantur, sed etiam iacturam non mediocrem faciunt temporis, vestium, pecuniarum, quas in alendis canibus & accipitribus consumere necesse est, & tandem si quid capiunt, non inde pecunias faciunt, sed viris nobilibus & Principibus donant. Quod igitur venatores & sumptibus & laboribus quærunt, nihil est aliud, quàm crudelis voluptas, quam de nece innocentium animalium capiunt, quæ conditio dæmonibus aptissimè conuenit. Quid enim existimas diabolum lucrari, cùm animam tuam capit? Nihil inde lucratur, nisi maiora supplicia: & tamen ita vehemēter ardet cupiditate nocendi, atque adeo nostris damnis, nostra pernicie, nostro sempiterno exitio de-

Crudelis voluptas.

tio delectatur, vt licèt non ignoret tanto magis cruciatus suos augeri, quanto plures ad gehennam animas adducit, tamen satiari nostra miseria & calamitate nō potest: nec vnquam, vel ad breue tempus, ab eiusmodi venatione conquiescit. Neque mirum id nobis videri debet, cùm dæmonis studia, studijs Dei contraria sint; Nam & Deus animas nostras venatur, non vt occidat, & mactet, & perdat: nec lucrum, aut commodum in ea venatione spectat, sed solū vt animas nostras de laqueis crudelium venatorum liberet, & ad nemora paradisi transmittat, vbi nullum erit periculum laqueorum, neq; canum latratus, aut venantium clamor vnquam audietur.

Habemus igitur, qui sint venatores: nunc vt in quanto periculo versemur, & quàm sit nobis necessarium in adiutorio Altissimi semper habitare, perspicuè cognoscamus, pauca dicam de calliditate, de potentia, de multitudine infernalium venatorum.

Astutia. At versutia quidem, & calliditas adeò in eis viget, partim propter naturæ subtilitatem, qua præditi sunt; partim propter longum vsum atque exercitationem decipiendi, vt homines, quamuis astutissimi, nihil aliud, quàm simplices bestiolæ videri possint, si cum dæmonibus conferantur. Hinc Apostolus Paulus in epist. ad Eph. *Induite igitur vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Non enim est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates aduersus mundi rectores tenebrarū harum, aduersus spiritualia nequitiæ in cælestibus.* Vbi miro modo expressit dæmonum calliditatem. Non enim eos astutos, & vafros, sed ipsam astutiam & vafriciem appellauit. *Contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* h.e. contra spiritales nequitias siue astutias, quæ in cœlo, h.e. in aere sedem habent. Nam Græcum vocabulum πονηρία, quo Apostolus vsus est, non solum nequitiam, sed etiam astutiam significat: atque id eum exprimere voluisse, ex eo potest intelligi, quod paulò ante dixit, *vt possitis stare aduersus insidias diaboli*: siue vt significantius in Græco legimus, μεθοδείας, id est fallacias, dolosque varios, artes & stratagemata Satanæ. Quamobrem passim in reliqua scriptura, nūc draco, nunc serpens, nunc aspis, & basiliscus nominatur.

Eph. 6.

Fortitudo. Iam verò dæmonum vires, adeo diuina scriptura magnas esse demonstrat, vt nihil super terram maius & potentius esse videatur. Apostolus Paulus vbique dæmones, Principes & potestates, mundique dominos, & rectores vocat. Apostolus Petrus; *Aduersarius*, inquit, *vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*. Et ipse Dominus in libro sancti Iob, primum dæmonis formam horribilem prorsus & formidabilem depingit, qualem B. Antonio aliquando visam esse, S. Athanasius refert. *De ore*, inquit, *eius lampades procedunt sicut tædæ ignis accensæ: de naribus eius procedit fumus, sicut olla succensa, & feruentis, halitus eius prunas ardere facit, & flāma de ore eius egreditur*, & quæ sequuntur. Deinde subdit: *Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est, vt nullum timeat: omne sublime videt, & ipse est Rex super vniuersos filios superbiæ.*

1. Pet. 5.

Iob. 41.

Multitudo. At quot tandem esse putatis hos potentissimos & callidissimos venatores? Facilè dici potest. Plenus est mundus dæmonibus. B. Hieronymus in com. cap. 6. epist. ad Eph. *Hæc*, inquit, *omnium doctorum opinio est, quod aer iste, qui cœlum & terram medius diuidens inane vocatur, plenus sit contrarijs fortitudinibus.* Atq; huic veterū DD. sentētiæ. B. Antonij & cæterorum sanctorum visiones mirificè consentiunt.

Hier. in epist. ad Ephes.

Quæ

Summopere nobis aduigilandum est.

Quæ cùm ita sint, vtrum tandem hic locus est dormiendi & ridendi, iocandi & lasciuiendi, an vigilandi & plorandi, & totis vocibus ad Deum clamandi & vociferandi? Quid? si non solùm aerem plenum dæmonibus, sed etiam terram plenissimam laqueis cerneres, quomodo eam B. Antonius aliquando vidit, an cum Propheta non clamares, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea?* Quid enim Cedar significat, nisi Tenebras? Et quæ tenebræ densiores, quæ cæcitas maior cogitari potest, quam vt credat homo, quod credit, & viuat quomodo viuit? Credat se inter vngues & dentes leonum versari, & tamen ita se gerat, quasi nullo in periculo versaretur? Si in aliqua solitudine lepusculus, aut caprea cõstituta, nihil aliud quam vrsos & lupos, & leones ex vna parte conspiceret; ex altera verò innumerabiles & infinitos laqueos cerneret, ita vt spes nulla effugiendi remaneret, in quo statu tibi esse videretur? Atqui in eo, vel etiam maiori periculo nos versamur. Quid enim sunt illæ feræ ad has collatæ? Illæ per terram vagantur, istæ volant etiam per aerem. Illæ corporeæ cum sint, & videri, & muris, & foueis excludi possunt; istæ, quæ spiritus sunt, neque videri, neque vllis obstaculis arceri queunt. Illæ, quia bestiæ sunt, à nobis, si non viribus, certè consilio & rationibus vincuntur; istæ & viribus & ratione nos vincunt. Denique illæ, nisi prius irritatæ & prouocatæ, vix vnquam hominem aggrediuntur; istæ etiam non irritatæ, nec prouocatæ, semper circumeunt quærentes quos deuorent. O si oculos fidei apertos haberemus, videremus profectò pericula maxima & infinita, in quibus versamur: videremus cruêtas illas bestias circum nos perpetuò fremere: videremus acies venatorum contra nos instructas, quibus nec ingenium ad excogitandum, nec vires ad exequendum desunt. Videremus ex multis hominum millibus vix vnum euadere, nec sine magna difficultate & labore. Hæc videremus, & non, sicut facimus, ita ridere & lasciuire nobis luberet: sed tristes, & horrore pleni, oculis ad cęlum sublatis diceremus, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum:* Nec enim fieri potest, vt hos laqueos atque venatores sine tuo præsidio euadamus.

Psal. 119. *Psal. 119.* *Psal. 43.*

PARS SECVNDA.

Diximus de venatoribus, nunc de iis, quibus tenduntur laquei, & de ipsis laqueis, & verbo aspero breuiter dicemus. Duo sunt brutorum animantium genera: vnum eorum, quæ hominum potestati facilè subijciuntur, & iisdem libenter obsequuntur, & seruiunt, vt equi, muli, canes, accipitres: alterum eorum, quæ hominum consuetudinem fugiunt, nec eis subijci vlla ratione dignantur, vt cerui, capreæ, lepores, aliaque id genus animantia, quæ siluestria dici solent. Atque hæc posteriora non solùm carnes multò meliores, & suauiores habent, quàm priora, sed etiam quadam naturali prudentia, & ingenita nobilitate longè prioribus antecellunt. Quocirca de mulis & equis in Psalmo legimus; *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Si enim vires suas equi & muli cognoscerent, nunquam se ab homine tam imbecilli ligari, & onerari, & frena sibi in os immitti paterentur. Venatores igitur non equis, & mulis, & canibus laqueos tendunt; sed ceruis, capreis, leporibus: tum quod priora illa animantia in potestate sua habeant, tum quòd caro eorum parum, aut nihil ad

Simile. *Animantia alia domestica, alia siluestria.* *Psal. 31.*

ad comedendum valeat: tum etiam, quòd quædam eorum, vt canes atque accipitres adeò peruersa & crudelia, & suo generi inimica sint, vt homini contra animantia alia in venatione deseruiant.

Qui sunt igitur, qui domesticis animantibus designantur nisi homines perditi & flagitiosi, in quibus non est intellectus, qui se ad imaginem Dei creatos non cogitant, & libenter iugum Satanicæ seruitutis ferunt. Quin etiam dæmoni, quo nihil horribilius fingi potest, canes atque accipitres in venatione animarum Christi sanguine redemptarum se præbent. Quid enim sunt hæretici, quid lenones, quid meretrices, quid corruptissimi quidam iuuenes, qui cæteros ad peccandum, vel suasionibus, vel blanditijs impellunt, nisi canes & accipitres Diaboli? At siluestria animantia, homines sanctos, iustosque significant, qui non dignantur dæmoni deseruire, & in montibus virtutum, ac perfectionis degunt, & quorum caro, id est, vita & consuetudo, adeo suauis & dulcis est, vt etiam ab improbis commendetur, licèt eos imitari pigeat, quos laudare delectat. Quamobrem in Cantico amoris, tam crebro illud repetitur: *Adiuro vos per capreas, ceruosque camporum.* & illud: *Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum*: quibus verbis dubium non est, quin & sponsus ipse, & amici sponsi, sancti, perfectique homines ceruis & capreis conferantur. Atque isti sunt, in quibus venandis & capiendis dæmones potissimùm occupantur. Quamuis enim etiam impijs & scelestis laqueos tendant, vt quos captos & irretitos tenent, adhuc magis & magis irretiant & inuoluant: tamen sine vlla comparatione magis laborant in hominibus iustis capiendis. Et sicut maius *gaudium est in cœlo* coram Angelis Dei *super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis:* sic etiam maius gaudium est in gehenna coram angelis Satanæ super vno crimine hominis iusti, quàm super nonaginta nouem sceleribus impiorum. Scribit magnus Athanasius, tantam dæmonum multitudinem occupatam fuisse, vt viri Antonio, tanquam ceruo optimo & præstantissimo, laqueos tenderent, vt aliquando mons ille, in quo sedebat, totus plenus dæmonibus cerneretur. Scribit quoque B. Gregorius in 3. lib. Dial. historiam pulcherrimam, & cognitione dignam, quam ego paucis referam.

Perditi homines sunt domestica dæmonum mancipia.

Sancti aūt animalia siluestria.

Cant. 2.
Ibid.

Mat. 18.
Luc. 15.

Athan. in vita Antonij.

Greg. l. 3. Dial. c. 7.

Fuit Episcopus quidam nomine Andreas, vitæ sanctimonia atque integritate cum primis excellens, sed in eo minùs prouidus, quòd fœminam sanctimonialem, tàm sua, quam illius continentia fretus, domi suæ habitare permisit. Animaduertens itaque dęmon, esse in ea domo venandi opportunitatem, eam non prætermisit, sed muliere illa tanquam laqueo vtens continuo, insidias Episcopo struere cępit, nec cessauit ab opere, donec rem eò perduxit, vt iam vno pede Episcopum irretitum teneret. Interim Iudæus quidam iter faciens, & noctis tenebris præuentus, cùm ad vrbem, ad quam ibat, peruenire non potuisset, ad fanum quoddam vicinum ab Ethnicis Apollini consecratū diuertit, & quanquam Christianus non esset, tamen quia multa de virtute Crucis audierat, & ei vehementem timorē iniecerat cū loci solitudo, tum noctis horror, tum etiam domiciliū illud, quod dæmonum esse non ignorabat, se Crucis signo diligenter muniuit. Et ecce ad mediam noctem, cùm eum ingens metus dormire non pateretur, vidit principem dęmonum, magna spirituum immundorum caterua stipatum, in fanum ingredi, ac deinde in solio quodam sublimi collocatum à singulis famulis atque administris suis rationem diei illius exigere, ac petere, quantū quisq;

in venatione animarum profecisset. Ibi tunc immania atque horrenda flagitia audiebantur, quæ vnusquisque corum suo suasu atque impulsu commissa esse eo die gloriabatur: atq; inter alios adfuit quidam, qui præ cæteris gestiens dixit, se laqueos Andreæ Fundano Episcopo tetendisse, & illud magno labore sese iam effecisse, vt Episcopus humeros sanctimonialis hesterna die blandiẽdo pulsauerit. Quod vt princeps dæmonum audiuit, adeo delectatus est, vt magna illa scelera, quæ ab hominibus perditis patrata esse commemorauerant, nihili faceret: hoc vnum factum laudaret, hoc extolleret, hoc dignum præclaro venatore esse diceret. Atque hucusque historiam narrasse sufficeret: hinc enim intelligimus, qui sint, quos præcipuè dæmones vellentur. Tamen quia pulcherrima & vtilissima est, paucis verbis absoluam. Iudicio illo atq; discussione tandem expedita, conuertit se dæmonum princeps, & Iudæum in angulo templi illius latitantem conspicit: Et quis, inquit, ille est, qui nostro cõsilio interesse non timuit? Itaq; statim rapi, atque ad se adduci iubet, aduolant expediti satellites, sed vbi Crucis signo munitum esse animaduertunt, non ausi propinquare exclamant: Væ, væ, vas vacuum, sed signatum. Et in momento tota illorum immundorum spirituum turba disparuit. En vobis quanta sit virtus, & potestas Crucis! Hæretici dicunt nos muscas abigere, cùm extensa manu signum Crucis exprimimus. Et quanquam nesciant ipsi quid dicant, & tanquam inimici Crucis Christi, Crucis mysterium irridere se putant, verum tamen dicũt, siquidem muscę sunt dæmones, & Beelzebub princeps muscarum interpretatur, & eas muscas nos abigimus, cùm & frontem & pectus Cruce signamus.

Efficacia signi San. Crucis.

Sed redeo ad historiam. Summa hæc fuit: Iudæus in vrbem ingressus Episcopum admonuit de concepto flagitio, & Episcopus vt ei gratiam referret, Iudæum admonuit de sua longa atque inueterata perfidia, & simul Episcopus fœminam à se dimittens, & Iudęus perfidiã de suo pectore excludens, vterque ad æternam salutem peruenire meruit.

Sed quoniam de iis, quibus laquei tenduntur, dictum est: nunc de ipsis laqueis, & verbo aspero dicendum erit. Qui sunt igitur laquei? Ea sunt omnia, quæ nos ad peccãdum impellunt. Nimirum omnia ista bona fragilia & caduca, quæ sensibus corporeis blandiuntur. *Creatura Dei*, inquit Sapiens, *in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.* Et quis laqueus istos enumerabit? Tanta est laqueorum multitudo, vt Ecclesiasticus dicat: *In medio laqueorum ingredieris.* Et sanctus Dauid eos guttis pluuiæ comparauerit, quæ numerum omnem excedunt: *Pluet*, inquit, *super peccatores laqueos.* Et ò miseram nostri generis conditionẽ, quæ non solùm pedibus, vt animantia cætera: sed etiam manibus, oculis, auribus, naribus, lingua, membris denique omnibus capi possumus! Et tanta est omnium ferè hominum cæcitas, tanta stultitia, tanta vecordia, vt paucissimi sint, qui non modò laqueos non fugiant, sed etiam quærant.

Quæcunq; nos ad peccandũ trahũt, laquei sunt.

Sap. 14.

Eccl. 9.

Psalm. 10.

Quales, quæso, laquei sunt honores? *Sicut perdix* (inquit Ecclesiasticus) *inducitur in caueam, & ut caprea in laqueum, sic & cor superborũ.* Et Apostolus ad Timotheum, scribens diligenter eum monet, ne ad Episcopatum eligatur Neophytus, *ne in superbiam*, inquit, *elatus, in iudicium*, in opprobrium & in laqueum *incidat diaboli.* Hoc laqueo Diabolus ipse captus fuit, & propterea vim eius intelligens, quotquot potest, eodem laqueo irretire conatur. At quid ho-

Laquei honorum

Eccl. 11.

1. Tim. 3.

 mines

mines faciunt? Nunquid fugiunt? Fugiũt sanè, qui homines sunt. Ita Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius fugiebant. Ita ipse Dominus non sibi, sed nobis times, vt exemplo suo laqueos nos fugere doceret, ne Rex à turbis fieret, fugit in montem. Nunc verò si Præpositus eligi debeat, si Abbas, si Episcopus, certatim homines contendunt, quis prior in laqueum collum inserat. Et quod grauius, & miserius est, inuident captis qui capi non potuerunt.

Ioan.6.

Laqueus diuitiarũ. 1.Tim.6.

Deinde quales laquei sunt pecuniæ? Quid Apostolus ait? *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem.* En finem auaritię: mergit hominem in interitum & perditionem in hoc sæculo, & in futuro. Quã multos pecuniarum amor latrones effecit? quàm multos in carceres detrusit? quàm multos ad patibulum adduxit? quã multos in mare demersit? quam multos sibimet manus inferre coegit? quàm multos denique ad inferos demisit? Et tamen homines, vt se verè insipientes esse demonstrent, gaudent irretiri, dolent expediri, atque ita festinant ad laqueũ, quasi non ipsi laqueo capi, sed magnã prędã capere ipsi deberet. Rogo vos, si in media platea magnum lapidem, aut ingentem foueam videremus, & vnum, duos, tres, quinque, decem homines, qui nos præcedunt, vel in lapidem impingere, vel in foueam cadere, & collum, vel tibias frangere conspiceremus, nonne tot casibus aliorum edocti periculum declinaremus? Beati sanè, qui cum Apostolo Petro dicere possunt: *Ecce nos reliquim⁹ omnia, & secuti sumus te:* quorum *anima sicut passer erepta est de laqueo venantium.*

Simile.

Matt.19.

Psal.123.

Laqueus linguæ. Eccl.vlt.

Quid iã de laqueo linguę dicemus? Quanto iure Ecclesiasticus gloriatur liberatum se à laqueo linguæ iniquæ? Quam multos capiunt linguæ venenatæ hæreticorum? Qualis, quæso, laqueus erat lingua Arrij, q Epiphanio authore, adeo suauis ac dulcis eloquij erat, vt breuissimo tempore septingentas virgines sacras, multosque Episcopos, & omnis generis homines, decepit? Qualis laqueus erat lingua Photini, cui summam eloquentiam cum summa eruditione coniunctam Vincentius Lirinensis attribuit? Quid ille Faustus Manichæus, de quo B. Augustinus: *Magnus, inquit, erat laqueus diaboli, & multi implicabantur in eo per illecebram suauiloquentiæ.* Et nostro tempore quales laquei fuerint linguæ Lutheri, Zuinglij, Caluini, comprehensorum multitudo satis declarat. Qualis præterea laqueus est lingua maledici? Quam suauiter, atque in conuiuijs præsertim, detractiones atque obloquia audiuntur? Quales laquei sunt linguę blandiloquæ, mendaces, adulatrices? Quis matronis adulteria, stupra virginibus persuadet? Nonne lingua blandiloqua? Quis bonæ spei, magnæque indolis adolescentes sæpe corrumpit? Nonne lingua petulans perditorum sociorum? Quis homines ad vitam perfectiorem anhelantes, Christique consilia sequi cupientes, ab instituto cursu sępe reuocat? Nonne lingua pestifera huius sęculi amatorum? Felix igitur, qui cum Ecclesiastico dicere potest: *Liberasti me de laqueo linguæ iniquæ.*

Aug.l.5. Confess.

Eccles.51.

Laqueus ebrietatis.

Sed quemadmodum lingua laqueus est auribus, sic etiam vinum laqueus est linguæ. Sicut enim capit lingua loquendo; sic etiam capitur ipsa gustando. O qualis laqueus est ebrietas, quæ totum hominem ita ligat, vt nullum membrum, nullum sensum, nullam partem hominis, functiones suas exercere sinat? sed mentem delirare, oculos caligare, pedes titubare, manus tremere, totum corpus & animum languere facit, & quos semel comprehendit, ita implicatos & constrictos tenet, vt vix absque miraculo se expedire possint. Laqueũ fugite, laqueum

ebrie-

ebrietatis; qui estis adhuc iuuenes, ne cum senueritis, etiamsi velitis, pedem reuocare minimè possitis. Scribit Saluianus, vetustus & præclarus auctor, in sexto libro de Prouidentia, quater breui tẽpore expugnatam fuisse vrbem Treuirorum, neque minorem calamitatem passas esse permultas alias nobilissimas Galliæ ciuitates. Totius verò illius excidij causam fuisse confirmat laqueum ebrietatis, quo ita ligati atque implicati tenebantur earum vrbium habitatores, vt nec in vltima senectute, nec in extremis periculis, à mensis & poculis se reuocare possẽt: *Iacebãt, inquit, in conuiuijs obliti honoris, obliti ætatis, obliti professionis; obliti nominis sui Principes ciuitatis cibo confecti, vinolentia dissoluti, clamoribus rabidi, bacchatione furiosi: atque ad hoc postremò rabida vini auiditate peruentum est, vt ne tunc quidem de conuiuijs surgerent, cum iam vrbem hostis intraret. Adeo etiam Deus ipsis euidenter, vt credo, manifestare voluit, cur perirent: cum per quam rem ad perditionem vltimam venerant, eam ipsam agerent cum perirent. Vidi ego illic res lachrimabiles, nihil inter pueros differre et senes: vna erat scurrilitas, vna leuitas: simul omnia luxus, potationes, perditiones; cuncta omnes pariter agebant, ludebãnt, inebriabantur, enecabantur, lasciuiebant, in conuiuijs voluti & onerati, ad viuendum propè imbecilles, ad vinum præualidissimi. infirmi ad ambulandũ, robusti ad bibẽdũ: ad gressũ nutabũdi, ad potãdũ expediti: et mirũ post oĩa ista, si ruinã rerum suarum passi sunt, qui tanto antè mentibus corruerunt? Nemo itaque vrbes illas tandem excidio suo perisse credat; vbi enim talia acta sunt, prius iam perierant, quàm perirent.* Hæc Saluianus. Quæ quidem an etiam in nos aptissimè conueniant, aliorum sit iudicium: nolo ego aliquid grauius hisce regionibus ominari, quàm hucusque passi sumus. Tamen quòd nulla ferè conspiciatur morum emendatio, quod finem perditioni huic nec excidia tot ciuitatum attulerunt, quòd flagellis DEI continenter cædamur, nec erudiamur, non video quid aliud, quàm signum desperatæ salutis esse possit.

Laqueus luxuriæ.

Sed cur laqueum illum præterimus, quo Fundanus Episcopus, vt modò dicebamus, penè captus fuit? Magnus est, Auditores, & periculosus laqueus mulier! *Lustraui*, inquit Ecclesiastes, *vniuersa animo meo: & inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor eius: vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa.* Sed si hæc ita se habent, si tantum periculi secum adfert consuetudo mulierum, cur tam parum isti laquei fugiuntur, vel potius cur tam diligenter vbique quæruntur? Quid ancillæ faciunt in domibus clericorum? Quanto tutiùs & honestiùs esset viros viris deseruire? Et cur, quæso, nullum vnquam conuiuium, ne ab Ecclesiasticis quidem, & Deo dicatis hominibus fieri potest, quin eo vocentur, & deducantur mulieres? Et quis, obsecro, legem illam tulit, vt nemo gradum scientiæ vel Doctoratus accipiat, quin saltationes adolescentium & fœminarum instituat, nisi venator animarum diabolus? Oporteret me hæc dicere, ne ego ipse cadam in laqueum. Si beatissimus Augustinus ne sororem quidem suam domi suæ vnquam videre voluit, vt in eius vita Possidonius refert: si beatissimus Hieronymus in epistola ad Asellam, mulieres illas, quibus familiaris esse videbatur, nunquam manducantes se vidisse scribit: si beatus ille Andreas Fundanus Episcopus propter sanctimonialis frequentem conspectum tam parum ab interitu abfuit; si tanto multas Cyprianus

Eccles. 7.

Aduersus familiaritatem mulierum.

hil nos ei dedimus, nihil promisimus, nihil pro eo egimus, vel passi sumus: tu naturam ei condidisti, gratiam donasti, gloriam promisisti, pro eo in Cruce pependisti, & tamen nostro imperio, & non tuo, parere ac subesse voluit. Tu si quid iubebas, si ieiunium trium dierum, si confessionem peccatorum, si iniuriarum condonationem, vel non faciebat, vel coactus & inuitus faciebat. Nos verò, vt iuraret imperabamus, & ipse peierabat. Vt animi gratia aliquando luderet, & ipse totum suum tempus, & parentum suorum pecunias in sphæristerijs consumebat. Vt biberet quandoque largiùs, & ipse se quotidie inebriabat. Vt amoribus operam daret, & ipse etiam in templo, te præsente, corde & oculis fornicabatur. Quis igitur eum nobis iustè poterit eripere, quem tanto iure possidemus? O te miserum, quid respondebis? Nunc ebrietas & fornicatio, ioci & ludi esse videntur: sed quid tunc ad verbum asperum? Obmutescas puto. At non ibi finis erit; Siquidem verbo aspero asperius verbum succedet, cum Iudex dicet; Tollatur impius, ne videat gloriam Dei; *Ite maledicti in ignem æternum*. O verbum verè asperum. Et quid erit à Deo maledici? Quid in ignem proijci? Quid in æternum? Sed finis sit. Euigilemus, fratres mei, & dum spatium nobis conceditur, vitam & mores emendemus, vt aliquando pro verbo aspero, verbum dulcissimum audire mereamur: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi*, Amen.

Matt. 25.

Ibidem.

Militia Christiana.

VEREOR multos hoc tempore, Auditores optimi, in magno & periculoso errore versari. Plerique enim in aduentu noui ducis, pacem iam compositã, aut certè tempore breui componendam sibi persuadent, & fortasse *gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces*, iuxta vaticinium Prophetarum, conuertere iam cogitant. Ego verò ex omni parte continuos belli rumores & nuncios afferri audio, vt si vnquam opus fuit conflare vomeres in gladios, & falces in lanceas, vel tunicam vendendo, arma sibi comparare, nunc maximè necessarium id esse videatur. Audio siquidem Iob clamantem: *Militia est vita hominis super terram.* Audio B. Paulum Timotheum suum cohortantem: *Labora sicut bonus miles Christi Iesu.* Audio nos omnes ab eodẽ admoneri, vt galeã & loricã, gladiũ & clypeum, ac denique πανοπλίαν, id est, omne genus armorum nobis procuremus. Audio eũdem de se ita loquentem: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.* Audio præterea cœtum Christianorum, nũc militantem Ecclesiam nominari, nũc verò castrorum aciem ordinatam, atque in ea quosdam video per Baptismum ad militiam scribi, quosdam per manuum impositionem armis cœlestibus communiri, alijs diuinum panem in stipendium dari, nonnullis etiam grauiter vulneratis pœnitentiæ medicinam adferri: denique per ordinis Sacramentũ Tribunos & Centuriones institui. Quæ omnia nonne satis ostendunt, bellum adhuc geri? Quid vero noster Psalmus? nonne magna voce bellicum canit? Quid enim opus est protectione, arce, atque perfugio? & cur nobis illa promittuntur: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: & Scuto circundabit te veritas eius*, si nullum est belli periculum? Et vnde, quæso, stratagemata illa nocturna, & sagittæ volantes in die? Et qui sunt mille, qui à sinistris, & decem millia, q̃ à dextris cadẽt, si hostes nõ habemus? Neq; verò pax illa, quam istis diebus Angeli nunciauerunt, bellum omnino profligauit, sed solùm mutauit. Erat nobis antea cum Deo & virtutibus inimicitia, cum vitijs & dæmonibus fœdus: Nũc verò opera noui ducis, qui de cœlo ad terras descendit, à Deo rursum in gratiã recepti, eius signa sequi cœpimus, atque idcirco *multitudo cœlestis militiæ*, vt B. Lucas ait, de tanta commilitonum accessione gaudens, ac Deum laudans canebat: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Sed quemadmodum cùm in castris dæmonum militaremus, & membra nostra arma iniquitatis peccato exhiberemus, Deum hostem & inimicum habebamus; sic etiam nunc, cùm in Dei castris militamus, & membra nostra arma iustitiæ Christo exhibemus, grauissimum cum dæmonibus bellum suscepimus. Neque dubium est, quin illi nobis vehementer irati atque infensi omnibus suis copijs totisque viribus nos oppugnabunt. Sed nemo trepidet, nam si hostibus, tentationibus, periculis ex omni parte circundabimur, non deerit etiam, qui nos ab omni parte armis & præsidijs circundet. Id enim regius Psaltes in ijs verbis pollicetur, quæ hodierna die Domino bene iuuante exponẽda sunt.

Isai. 2. — *Iob. 7.* — *2. Tim. 2.* — *Ephes. 6.* — *2. Tim. 4.* — *Luc. 2.*

Explicatio Text⁹ versus quarti.

Scapulis, inquit, suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: Scuto circundabit te veritas eius. Quibus verbis tres elegantissimæ similitudines, secundum Theodoreti, & aliorum Græcorum expositionem continentur. Prima à militibus, secunda ab auibus, tertia à scuto siue clypeo sumitur. Et quanquam non desint illustres auctores, qui solùm duas

Et sub pennis eius sperabis. Pulcherrima atque elegantissima comparatio est, & duobus modis explicari potest. Vt enim liberator noster Christus duas naturas habet, diuinam atque humanam; sic & duabus auibus comparatur, aquilæ & gallinę. De priore sanctus Moyses ait: *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans: expendit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis*. De posteriore Dominus ipse ait: *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti*: Christus igitur secundum formam Dei, aquilæ; secundum formam serui, gallinæ comparari potest. Quocirca B. Ioanni, qui de Christi diuinitate plura scripsit, aquila tanquam proprium insigne meritò attribuitur.

Deuter. 32

Mat. 23.

Christus vt Deus similis aquilæ.

Sed videamus, an ea, quæ aquilæ & gallinæ propria sunt, duabus etiam Christi naturis aptè conueniant. Aquila princeps est, & regina omniũ auium, & Deus est Rex & Princeps omnium spirituum. Aquila tam altè volat, vt vix eam oculi cæterorum animantium consequi valeant: & Deus naturæ sublimitate ac præstantia ita procul ab omnibus alijs rebus abstractus est, vt ad ipsum nec hominum, nec Angelorum oculi pertingere vllo pacto queant, nisi gratia Creatoris supra naturæ conditionem, ac dignitatem eos eueheat, & in quodam quasi monte gloriæ, & beatitudinis collocet. Aquila oculorum aciem acutissimam habet, vt etiam res minutissimas, & longè positas facillimè cernat: & Deus eiusmodi oculis præditus est, vt etiam cordium cogitationes, & res post multa sæcula futuras videat. Aquila vnguibus adeo firmis ac robustis instructa est, vt ei nulla vi eripi possit, quod semel comprehendit: & Deus quos ab æternitate eligendo ac prædestinando suscepit, ita tenet, vt ipse idem aliquando dixerit: *Non rapiet eos quisquam de manu mea*. Aquila prouocat ad volandum pullos suos, & super eos volitat: & Deus inspirationibus, scripturis, exemplis, miraculis, nos perpetuò ad volandum in sublime virtutum & perfectionis cohortatur. Aquila, vt Plinius in libro decimo naturalis historiæ scribit, capite tertio, pullos suos ad Solem conuertit, & si quis fortè Solem intueri recusat, eum tanquam degenerem & spurium de nido suo deturbat, ita vt vel casu illo, vel certè fame tandem enecetur: & Deus, Auditores, ideò nos erectos, & facie ad cęlum conuersa efficere voluit, vt semper cęlestia spectaremus, hæc inferiora contemneremus, in vnum iustitiæ Solem oculos defigeremus; & væ nobis, si ab ea luce oculos auertamus, ac pecudum more, nihil nisi ventrem, & ea, quæ sub ventre sunt intueamur. Hinc enim Apostolus clamat: *Quæ sursum sunt quærite; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram*. Aquila postremò id proprium habet, vt quamuis pullos suos quandoque deserat, & longissimè ab eis volando recedat, tamen oculos suos à nido suo nunquam remoueat; & si fortè accipitrem aliquem ad nidum suum propinquare videat, repente instar fulminis descendat, accipitrem capiat, & occidat, & in nidum pullis suis deuorandum deferat. O quam sæpè atque præclarè id nostra Aquila fecit. Volauit aliquando Dominus in cęlũ, & nidum Ecclesiæ suæ reliquit in terris: & ecce crudelis quidam accipiter, *spirans minarum & cædis*, circa nidum volitare incipiebat, eumque euertere, & pullos omnes trucidare cogitabat. Sed quid? An existimatis aquilam etiam de medijs nubibus nidum suum videre non potuisse? Imò verò de summo cęlo pullos suos intuebatur, & tuebatur, & oculos clementiæ ac prouidentiæ suæ ab eis nunquam remouebat. Itaque incredibili celeritate descendit, & accipitrem

Ioan. 10.

Plin. l. 10. Histor. c. 3

Coloss. 3.

Actor. 9.

cituum: plena est omnis terra gloria tua. Ille, inquam, propter nos terræ vermiculos, ad tam extremam inopiam & miseriam descendere voluerit, vt eum in die natalis sui mater poneret in præsepi, propterea quòd non esset ei locus in diuersorio? Quæ mulier tam vilis atque abiecta vnquam fuit, quæ locum alium non haberet, quàm præsepe iumentorum, vbi filiũ suum recens natum collocaret? Res est profectò eiusmodi, si piè atque attentè cogitetur, vt non possit non vehementem stuporem in animo generare, nec solum stuporem, sed etiam mundi contemptum, deliciarum horrorem, paupertatis amorem, & ardens imprimis pro Christo patiendi desiderium. Sed neque hic finis infirmitatis & laborum Domini fuit, sed principium potiùs: Siquidem cum ætate & mole corporis, simul etiam molestia & infirmitas creuit, ac demum in vltimis suis diebus, cùm tanquam vera gallina pullos excluderet, atque eos in lucem ederet, tum verò sudare non aquam, sed cruorem: tum plumas laxare atque deponere: tum vocem commutare: tum corpore toto languere & ægrotare cœpit: & tamen quantò ex passione infirmior & debilior erat, tantò contra miluos infernales acriùs & fortiùs dimicabat. Nunquam enim tantum detrimenti dæmonibus attulit, nec vnquam maiore plaga eos affecit, quàm cum pro nobis in cruce pependit. Hæc igitur auis est, Auditores, sub cuius pennis sperare debemus: quæ enim tanto labore nos peperit, dubium non est, quin etiam omni diligentia more gallinæ alis suis teget, fouebit, calefaciet, consolabitur, ab æstu & frigore, à miluis & accipitribus proteget.

Quantas consolationes sentiãt pij.

O vtinam quos mundi & carnis illecebræ irretitos tenent, quique tantopere carnalibus voluptatibus delectantur, experirentur aliquando, quas delitias præbeat sinus Christi? quàm dulce sit sub alis Domini requiescere? & quid illud sit quod Propheta canit: *In velamento alarum tuarum exultabo?* profectò eis desipere ac vilescere mundus inciperet. Et vnde, quæso, sancti Martyres, tam horribiles cruciatus nihil faciebant? Vnde beati Confessores tot laboribus & periculis non frangèbantur? Vnde B. Paulus Eremita tantam solitudinem, B. Antonius tam varia & tam multiplicia dæmonum certamina, B. Franciscus tam extremam paupertatem, sancti omnes tot mundi terrores, persecutiones, inimicitias, tam crebra ieiunia, tam longas vigilias, tantam corporis castigationem, tanta animi lætitia superare potuerunt? An non ex eo, quòd sub alas Domini frequentissimè colligebantur, ibique incredibili quadam consolatione reficiebantur, quæ gustari & sentiri, sed certè dici & explicari nullo modo potest? Sed si delitiæ spiritales eos non mouent, qui eas non gustauerunt, an saltem miluorum vbique volantium multitudo eos ad gallinę sinum compellere nõ deberet? O si videres, qualem stragem animarum diabolus facit, cum eas extra Christi sinum vagantes offendit, totus sanè contremisceres, & miseram sortem tuam magnis vocibus deplorares. Quid? Quod dæmon cùm reuera sit miluus, tamen gallinam se esse fingit, abscondit vngues, expandit alas, & ad sinum suum omnes inuitat, & tam multi eò se conferunt, vt pleno iam sinu, vnus alium extrudat. Quantum contenditur, quantum certatur, quot lites instituuntur, quot peccata perpetrantur, pro nugis huius mundi? Et quid est hoc aliud, quàm socios pellere ac trudere, vt amplum ac cõmodum locum habeas in sinu diaboli? Simus, quæso, sapientiores, nec tanti emamus interitũ animarum: ad sinum Domini confugiamus, & sub pennis eius speremus, vbi nõ solum quietè & commodè, sed etiam tutò iucundeque versabimur.

Ps. 62.

PARS

Ps. 26. eius. Ideò *si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum; si exurgat aduersum me prælium in hoc ego sperabo*, quoniam protectionem in se sperantibus ille promisit, qui fallere & mentiri nullo modo potest.

Altera veritas contradictionis victrix. Altera veritas, quæ etiam ad modum scuti Dei milites circundat, est ea, quæ semper in litibus & contentionibus cum mendacio & falsitate cōfligit. Nūquā enim exoritur inter duos contentio, quin partem vnam veritas tueantur, alteram falsitas defendat: sed ille tandem vincit, à cuius parte veritas pugnat. Nihil enim est fortius & potentius veritate: neq. audet vnquam falsitas cū veritate congredi, nisi induta atque armata vestibus, & nomine veritatis. Et quanquam interdum obscurari videtur veritas, & succumbere: tamen exurgit fortior & illustrior, non secus ac Sol, posteaquam aliquamdiu nebulis impeditus, radios suos explicare non potuit, tandem nebulas omnes dissipat, & consumit, & clariùs micat, quàm si tectus nebulis nunquam fuisset. Qui singulari certamine dimicauerunt & vicerunt, id palam testari solent; nihil sibi magis animum, & vires addidisse, quàm conscientiam veritatis: quod scirent videlicet à se stare veritatem. *Efficacia veritatis.* Quid? Quòd veritas sola sæpe præsentia sine vlla contentione maximas lites diremit? Quid? Quòd sæpe falsitas multum loquens & garriens à tacente veritate superata est? Proferam vnum exemplum de multis ex libro decimo Ecclesiasticæ historiæ. *Histor Ecc. L. 10. c. 17.* Quo tempore hæresis Arriana Ecclesiam deuastabat, & magnus Athanasius quasi signifer quidā Christianæ militiæ eidem hæresi fortissimè resistebat, multis & varijs modis conati sunt hæretici eum de medio tollere: sed cum aliæ artes non succederent, tandem falsis criminibus, in publico Episcoporum concilio, eum opprimere se posse crediderunt. Itaque cùm clericum quendam Athanasij Arsenium nomine, qui propter culpam, correptionem metuens, ab eo recesserat, apud se diligenter custodirent, brachium mortui hominis à corpore reliquo amputatum circumferebant, atque id Arsenij esse, & id ab Athanasio abscissum in vsum Necromantiæ, constanter affirmabant. Neque eo contenti, mulierculam quandam pecunijs conduxerunt, quæ diceret se Athanasium hospitio accepisse, & ab eo vim passam, stupratā, violatāq. fuisse. Deinde criminibus ita compositis Synodum Episcoporū in vrbe, quæ Tyrus dicitur, coegerunt. Tum Athanasium in iudicium vocauerunt. *Illustre exemplū in S. Athanasio.* Is verò clypeo veritatis munitus, intrepidus ad concilium venit, præsertim cum DEI prouidentia, quæ suos nunquam deserit, paulo antè factum esset, vt Arsenius ille, de cuius brachio quæstio mouebatur, clam ad Athanasium redijsset. Igitur vbi ad iudicium ventum est, obijcitur Athanasio imprimis crimen atrocissimū Necromantiæ, profertur brachium in eum vsum ab ipso amputatum, exultat mendacium & triumphatante tēpus. Tum verò Athanasius: Estne hic aliquis (inquit) qui Arsenium nouerit, vt eius hoc esse brachium dicere possit? Et cùm plurimi sibi notum Arsenium affirmarent: eum continuò per suos accersiri iubet, atque eo in conspectu omnium collocato: En (inquit) Arsenium. Hæc eius dextra, hæc sinistra est: brachium istud abscissum cuius sit, vos videritis, nisi tria brachia Arsenium habuisse velitis. Ita mendacium primum luce veritatis dissipatū euanuit. Venitur mox ad alterū de muliere. In medio verò Patrū impudētissima meretricula virginitatē suam miserabili querimonia satis deplorauit. Magnus Athanasius, q se ab illa ne visum quidē esse vnquā sciebat, annuit Timotheo presbytero suo, vt se Athanasium esse fingat, & mulierculæ respon deat,

erant; si perderet digitum vnum, omnes medicos vrbis conuocarent. Hinc enim omnes nostri errores nascuntur, quòd non iusto pondere res æstimamus, & carissimè illa emimus, quæ nihil valent, & ea quæ verè magna ac preciosa sunt, vilissimo, ac penè nullo precio emere volumus. Sume igitur clypeum veritatis, consule librum Dei, qui omni mendacio atque adulatione vacat. Quid scriptura, quid veritas dicit? Nullum esse malum valde metuendum, nisi peccatum & gehennam: nullum esse bonum nimis appetendum, nisi Deum & virtutes; eum verè diuitem, & nobilem, & pulchrum, & sapientem esse, qui patientia, humilitate, charitate, castitate, cæterisque virtutibus præditus est: eum verè pauperem, & vilem, & deformem, & amentem esse, qui fornicarius, qui ebriosus, qui auarus, qui superbus, qui vitijs cæteris tanquam lepra & scabie coopertus est.

Sūma mala, & sola, peccatum, & gehenna.

Neque sunt hæc Paradoxa Tulliana, sed Christiana, quæ in libro Dei, in scriptura veritatis apertissima & indissolubili argumentatione ita probantur. Christus (inquit liber veritatis) cum Deus esset, & in potestate sua positum haberet, vt in terris annos triginta tres habitaturus, eum vitæ statum quem vellet eligeret, vilissimum & abiectissimū elegit, pro domo stabulum, pro lecto præsepe, pro tapetibus fœnum, & ea non propria, sed mendicata. Deinde matrem pauperrimam, cibum tenuissimum, vestes rusticanas. Denique nihil pomparum, nihil commodorum, nihil deliciarum huius mundi quæsiuit, & contra nihil laborum, nihil afflictionum, nihil miseriarum, nihil malorum recusauit præter peccatum, quod vnum malum à se, & à suis omnibus, quam longissimè abesse voluit. Neq; dicere potes, cū non potuisse, vel nesciuisse statum meliorē eligere. Nam si Deus erat, vt reuera erat, certè potentissimus, sapientissimusque erat. Et quid aliud magis in eo prædicat Isaias, quàm quòd Emmanuel vocandus esset, & sciret *reprobare malum, & eligere bonum*? Quid igitur? An non apertè atque euidenter efficitur, quod dicebamus, nullum esse malum valde metuendum, præter peccatum & gehennam, quæ stipendium peccati est; & nullum bonum nimis appetendum, præter Deum & virtutes? Quid? Si verè magna bona essent, quæ mundus magna esse prædicat, cur ea Dominus sapientissimus repudiasset, & matrem suam, aliosque sibi coniunctos & charos egentissimos eorum esse voluisset? Et si verè magna essent mala, quæ mundus magna esse docet, cur Dominus sapientissimus eis tantopere, & se, & suos ornasset? Quæ cùm ita sint, si (vt modò dicebamus) mundi pericula securus pertransire cupis, sume clypeum veritatis, iusto pondere omnia trutina, tantique æstima quanti valent. Aspice sempiterna vt sempiterna, temporalia vt temporalia, permanentia vt permanentia, fugacia vt fugacia; ita non decipieris, nec metues inopiam, nec affectabis honores, nec inuidebis diuitibus, nec vlla te aduersitas franget, nec prosperitas extollet, & in omnibus *scuto circundabit te veritas eius*.

Isa. 7.

Sed omittere non possum pulcherrimam illam expositionem eorum, qui veritatem, quæ tanquam scutum nos protegit, Christum ipsum esse volunt. Is enim de se quodam loco ait; *Ego sum via veritas, & vita*. Et sanè, Auditores, nihil verius, quam Christum clypeum nostrum aliquando fuisse. Nullum ei bellum cum Deo Patre vnquam fuit, & tamen clamat in Psalmo; *Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi*, & totum corpus plenum tumoribus & foraminibus habet. Cur ita? Vnde hoc in eo, *qui peccatum non fecit*, nec parentem suum Deum vnquam offendit? Dicam, Auditores. Vidit Filius Dei parentem suum in-

Quarta veritas Christus est.

Ioan. 14.

Psal. 37.

1. Pet. 2.

ita nos

nos armatum, vidit arcum, & sagittas iam paratas, vidit gladium exacutum ac districtum: vidit ab altera parte nos omnes inermes, & qui neque viribus, neque prudentia tela iræ diuinæ declinare possemus. Quid igitur? Misericordia motus, inter nos & Deum se medium constituit, & tanquam si clypeus noster fuisset, oēs plagas, oēs ictus, omnia vulnera, omnia tela, quæ in nos à Deo dirigebantur, in corpore suo ipse excepit. *Propter scelus populi mei percussi eum*, ait Pater. Hoc est, Ipse quidem nihil meruerat, sed quoniam clypeus esse voluit hominū peccatorum, ideo percussi eum. *Ipse aūt*, inquit Isaias, *vulneratus est ꝓpter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit*. Et quàm maturè id cœpit? In ipso die Natalis sui frigus & nuditatem patitur, in die octauo circumciditur, post paululum fugere compellitur in Ægyptum, deinde nunquā persecutiones, nunquam insidiæ, nunquam labores, nunquam dolores defuerunt. Et quamuis Dæmon nostræ saluti inuideret, & per ora Iudæorum clamaret; *Descende de cruce*, non tamen id fecit, non recessit, mansit, perseuerauit, donec iram Patris mitigatam & pharetram sagittis euacuatam vidit. Audierat enim illum dicentem; *Et sagittas meas complebo in eis*. Itaque iaculatione finita, cum omnia tela in suo corpore infixa videret, tum demum ait; *Consummatum est*, pharetra vacuata est.

Isa 53.

Ibid.

Mat. 27.

Deu 32.

Ioan. 19.

Intelligis frater, quantum te Christus amauit? Quid poterat maius tibi præstare, quàm vt se clypeum tuum faceret, vt ipse percuteretur, & tu post terga eius tutus maneres? An nō igitur par esset, vt tu quoque in gratiā eius aliquid faceres? Et quidnam est, quod à te Christus requirit, nisi vt diligas Deum, vt fugias vitia, vt curam habeas salutis tuæ, vt sic te geras dum viuis, vt in morte quoque eum habere pro clypeo merearis? Perpendite quæ dicam. Nunquam magis clypeus iste necessariùs erit, quàm in exitu de hoc sæculo. Mox enim vt animus à corpore separatur, aspicit hinc supplicia horribilia damnatorum, inde gloriam inexplicabilem sanctorum: hinc sulphureos globos flammarum, inde virentem paradisum delitiarum: hic lamenta & gemitus miserorum, inde cantica iucundissima beatorum. Itaque summo & infinito quodam desiderio tenetur pœnas æternas euadendi, regnumque cœlorum adipiscendi. Sed occurrunt sagittarij spiritus infernales, & verba tanquam tela iaculantur & dicunt, Heus tu quo tendis? non ad te pertinet sedes illa beatorū. Quo iure, quo titulo adspiras ad regnū, cui perpetuus carcer præparatus est? Nescis primum tuum parentem, cum sibi, tum omni posteritati ius ad eum locum perdidisse? Non recorderis, quàm multa tu deinde ad priginale peccatum crimina addidisti? At si Christi amicus fueris, nihil tibi iacula ista nocebunt, quoniam *scuto circundabit te veritas eius*. Poteris enim respondere ac dicere, Ego quidem ex me nihil habeo, vnde regnum cœlorum mihi deberi censeam, imò nec illud inficior, me gehennæ cruciatus non semel meis flagitijs meruisse, tamen propterea iacula vestra nō timeo, quod CHRISTVS Dominus meus duplici iure paradisum obtineat: Iure hæreditatis, quia Filius est: & iure victoriæ, quia regnum illud armis sibi comparauit: ex duobus autem titulis priore ipse contentus, posteriorem donauit mihi. Sed væ illis, qui clypeum non habebunt. Quales omnes illi erunt, qui fidem in Christum non habuerunt, vel solùm mortuam habuerunt. Frustra enim sibi de nomine Christiano, tam hæretici, quàm mali Catholici blandiuntur: Siquidem scutum mili-

In morte maximè egem⁹ clypeo.

tum Christi, neq; extra castra Ecclesiæ ab hæreticis deferri potest, neque in ipsis castris illis prodest, qui non pugnant, qui fugiunt, qui cadunt, qui vulneribus peccatorum confecti & mortui iacent. Et ò quàm confusi, q̄ decepti, quàm miseri erunt, cùm se solos, & nudos, & prorsus inermes inter acies crudelissimorum dæmonum videbunt. Quare, Auditores optimi, clypeum tā necessarium, qui non habet, comparare: qui habet, conseruare diligenter studeat, vt eo protecti atque muniti, castra dæmonum securi pertransire, & ad regnum illud felicissimum peruenire valeamus, vbi Dux noster viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CONCIO SEXTA SVPER PSALMVM XC.

DE VERSV QVINTO ET SEXTO.

Non timebis à timore nocturno. A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano.

SYNOPSIS.

Svmpto exordio à difficultâte sacram Scripturam intelligendi, ad sequētia oratio procedit, vbi præmissæ interpretationi literali mystica subsequitur: atque quid secundum literam sit timor nocturnus, quid sagitta volans in die, quid negotium perambulans in tenebris, quid incursus, & dæmonium meridianum, breuiter perstringitur. Secundum sensum mysticum quatuor assignantur tentationum genera, vnum est tētatio occulta, sed lenis, quæ est timor nocturnus: Alterum est tētatio occulta, sed grauis, quæ est negotiū perambulans in tenebris: Tertium est tentatio aperta, sed leuis, quæ est sagitta volans in die: Quartum denique genus est tentatio aperta, sed grauis, & hæc est dæmonium meridianum, quæ singula suis exemplis accurate illustrātur; & tandem contra graues tentationes, & præsertim libidinis, copiosa & efficacia præscribuntur remedia.

Posterior pars tertiam continet explicationē, quatuor s. tentationū militi Christiano obuenire solitarum. Prima est timor difficultatis in via virtutum, & hæc est timor nocturnus; vbi copiose probatur, quā facilis sit via virtutum, vtpotè quam amor maximè facilitet; & quam æquum sit, aliquem laborem (si tamen aliquis sit) in via Domini suscipere, à contrario, via scilicet peccatorū laboriosissima docetur, atque D. Augustinus, vt qui vtramq; viam ambulauerit, in testimonium adducitur. Altera tentatio militis Christiani, est vana gloria, quæ est sagitta volans in die. Tertia tentatio est corruptio sensuū, quæ est negotium perambulans in tenebris. Quarta deniq; tentatio est palliata alicuius boni & veritatis ostensio, quæ est incursus dæmonij meridiani; quę singula coloribus suis & doctrina exornata exaggerantur.

RECTE ac sapienter ij fecisse, multúque omnino vidisse mihi videntur, Auditores optimi, qui sententiam illã Dei, qua primi nostri parentis contumacia punita fuit, cùm ei dictum esse legimus: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, nō solùm ad panem corporis, sed etiam cordis: nec minùs ad animi curas, quam ad corporis labores referendum esse censuerunt. Nam vti terra, nisi magno agricolarum studio prius colatur & exerceatur, fructum non profert, & sæpe diligenter culta spinas, ac tribulos pro frugibus & fructibus gignit: Sic ager scripturarum, nisi meditatione assidua quodammodo subigatur, & pijs deuotisque lachrimis irrigetur, fructum intelligentiæ non parit. Nec rarò spinas effundit molestissimarum quæstionum, quibus mirum in modum studiosorum animi cruciantur. Quare perspicuè mentiūtur hæretici, cùm sanctas literas apertissimas esse, & explicatione non indigere contendunt. Nec mirum, si ex campo scripturarum non triticum ipsi, sed lolium colligunt: nam *in sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Et illum regius Propheta beatum esse prædicat, qui scrutatur testimonia Dei, & in lege eius meditatur die ac nocte. Neq; alia de causa liberator noster, pastores & doctores in Ecclesia esse voluit (vt ait Apostolus) quàm vt essent, qui campum istum scripturarum diligenter excolerent, atque inde alimoniam spiritualem toti familię dispensarent. Vnus ex difficilibus atque obscuris locis, propter quos non sine causa dictum esse arbitramur, *in sudore vultus tui pane tuo vesceris*, is est, quem hodierna oratione Domino adiuuante tractaturi sumus. Nam si meministis, Psalmi nonagesimi explicationem ad eum produximus versum, vbi legitur; *Non timebis à timore nocturno*. Quem locum S. Augustinus, & ceteri Psalmorum tractatores cum primis difficilem atque implicatum esse confirmant. Quamobrem, vt dilucidè, quantum fieri poterit; obscuram sententiam exponamus, nitemur primum litteralem sēsum ex his Propheticis verbis eruere. Deinde ad intelligentiam spiritualem iacto litteræ fundamento liberius veniemus.

Genes. 3.

In scripturis diligenter sudandum est.

Psal. 118.

Ephes. 4.

Igitur sanctus Propheta cùm superioribus versibus diuinam protectionem in Dei auxilio cōfidentibus promisisset, & prȩsidia atque arma ostendisset, quibus Deus in se sperantes instruere & communire solet, nunc hostes & iacula demonstrat, a quibus defendendi ac protegendi sumus. Atque in summa docet, nunquam noctu, neque interdiu, neque clam, neque palam eum lædi posse, qui scuto veritatis, alijsque diuinis armis communitus fuerit. Nam ad quatuor ista capita mala omnia atque incommoda reuocantur. Quid enim detrimenti capere potest, ad quem neque mala nocturna, neque diurna, neque occulta, neque manifesta aditum vnquam habent?

Sensus litteralis.

Primum igitur, qui habitant in adiutorio Altissimi, & scuto veritatis proteguntur; tum liberique sunt *a timore nocturno*: hoc est, ab ea molestia, ab ijs damnis, ab illis grauissimis incommodis, quæ interdum solus timor, ac terror nocturnus secum adferre solet. Multi enim sunt, qui à solo timore læduntur. Nam id efficit horror tenebrarum, vt homines timeant, etiam vbi nō est timor. Si quis fortè in media aliqua silua, vel in templo, aut cœmeterio solus noctem transigere debeat, an non vehementer timebit, quamuis periculum nullum immineat? Si truncum aut lapidem videat, lupum aut vrsum putabit: si arbo-

Quis iuxta eum, Timor nocturnus.

arborum folia à vento agitata sonitum dederint, latrones continuò somniabit. Neque solus ille timor hominem affligit, sed etiam in grauissima quæque mala interdum compellit. Temporibus Gedeonis quid innumerabiles illas copias Madianitarum tam facilè dissipauit? Timor nocturnus. Neque enim Gedeon vi telorum aut gladiorum, sed noctis horrore, lagenarum complosione, tubarum sonitu, terrendo non feriendo, vociferando non dimicando, clamoribus non viribus Madianitas vicit. Itaque Madianitis ingentem illam cladem timor nocturnus solus attulit; quam profectò nequaquam accepissent, si ex iis fuissent, qui habitant in adiutorio Altissimi. Cur enim sancti Anachoretæ (vt de alijs interim taceam) securi in vastis, desertisque locis soli degebant, quamuis dæmones formidolosis vmbris, & spectris ad terrendum aptissimis nunquam eis non occurrerent, nisi quia in Deo plurimum confidebant? Cur Beatus Franciscus templa solitaria, & deserta quærebat, & in eis solus absque vllo timore totis noctibus orando vigilabat, nisi quia fiduciæ clypeum nunquam deponebat? Quid enim timeat, qui patrono omnipotenti, & vbique præsenti se totum commisit? Ergo qui habitat in adiutorio Altissimi, non timebit à timore nocturno.

Iudic. 7.

Neque verò solum metum noctis inanem sancta illa fiducia excludit, sed etiam à iaculis, quæ de die volitant, à veris periculis, à veris damnis, veris incommodis, quæ non in tenebris cogitamus, vel suspicamur, sed clara luce ipsis oculis cernimus, & sentimus, defendet. Id enim significat, quod statim sequitur: *A sagitta volante in die.* Vbi elegantissima translatione sagittis volatum attribuit, quod alatæ & velocissimæ sint. Itaque neque noctu inanis timor, nec interdiu vera arma lędere illum possunt, qui verè in DEO confidit.

Sagitta volans in die.

Porrò quod sequitur: *A negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano*, ad occulta, & manifesta mala referendum est. Quædam enim sunt mala occulta, vt proditiones, insidiæ, stratagemata militaria, doli, fraudes, quibus vbique plenus est mundus: atque hæc quidem negotia dicuntur in tenebris ambulantia. Non quod solùm in noctibus fiant, cùm & noctu & interdiu fieri soleant, sed quoniam secreto atque occultò in angulis & latebris pertractantur. Quocirca nō dixit Propheta a negotio perambulante in nocte, sed in tenebris. Sæpe enim claras noctes propter Lunæ splendorem videmus, claras tenebras nunquam videmus. Alia verè mala sunt manifesta, vt cùm hostis non à tergo, sed à fronte: non in latebris vel angustijs, sed in medio campo te palàm adoritur: nec dolo, sed vi spoliat, vel sauciat, vel occidit. Atque eiusmodi calamitas aptè incursus, & dæmonium meridianum appellatur. Incursus quidem, quoniam hostis posterior nō expectat, vt ad se inimicus veniat, sed ipse prior incurrit, & magno impetu in aduersariū ruit. Dæmonium verò meridianum propterea dicitur, quod aduersarius sit valens & audax, nullumque timeat, & in media luce apertissimè grassetur. Atque hæc de primo & literali sensu dicta sint. Venio nunc ad sensum alium altiorem nobisque omnibus vtiliorem.

Negotium perambulans in tenebris.

Incursus & dæmonium meridianum.

Quatuor sunt genera tentationum, quorum dum hic viuimus, penè semper exercemur. Siquidem aliæ sunt occultæ, aliæ manifestæ: & rursum tam istæ, quam illæ, partim repentinæ & leues, partim graues & importunæ. Tentatio occulta, sed leuis, ipsa est timor nocturnus; occulta sed grauis, negotium ambulans in tenebris: aperta & leuis,

Sensus mysticus versus quinti. Quatuor genera tentationum.

sagitta volans in die: aperta & grauis, dæmonium meridianum. Sed luce exemplorum illustranda sunt hæc, quæ breuiter proposita, nec tam explicata, quam enumerata sunt.

Tentatio occulta, sed leuis.

Tentatio igitur occulta, sed leuis illa est, quæ specie alicuius boni hominem fallit, sed ita tamen, vt mox ad primam lucem veritatis euanescat. Cogitat aliquis perceptionem corporis Domini non semper differre vsque ad Pascha, sed mensibus singulis, vel decimo quinto quoque die, aut ĕt octauo cęlestem illam mensam frequentare: sed protinùs tẽtator accedit personatus pietate: & melius, inquit, erit more consueto solum in Paschate diuina Sacramẽta percipere. Sic enim & auidiùs atque ardentiùs sumes, & plus temporis ad animum præparandum habebis. Occulta tẽtatio est, & timor nocturnus, qui n. propterea timet, planè timet, vbi non est timor. Sume igitur clypeum veritatis: dic tentatori, Non est ita vt loqueris. Nam cibus ille diuinus non fastidium, sed desiderium gignit: similisque est sali, & sitim atq; esuriem secum adfert: quo magis comeditur, eò magis desideratur. *Qui edunt me,* ait Sapientia, *adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Quod verò ad præparationem attinet, si tantam habere nitor, quantam Sacramenti ipsius maiestas postularet, frustra laboro, nam in Paschate quidem nec illam habebo: si vero quantam ab infirmitate mea Deus requirit, paucæ horæ sufficiunt. Deinde vsus an non apertè docet, nullos magis imparatos ad Sacramentum accedere, quàm eos, qui totum annum ad se præparandos habere volunt? Nec enim annum totum in peccatis purgandis, sed in perpetrandis, cumulandis, augendis consumunt: & cùm toti sordibus vsque ad verticem pleni fuerint, tum in Sabbato sãcto, vel ipso die Paschatis horulã vnã sufficere volũt, tã ad sordes cõfessione expiandas, q̃ ad tremẽda mysteria capienda. Similis tentatio est, cum diabolus in corde tuo dicit, Quid opus est tanto labore confessionem peccatorum facere? nam paulo post peccabis iterum, & quid tunc proderit prior confessio? Nõne igitur satius esset iucundè viuere dum licet, & postea ætate ingrauescente, cùm de mundo recedendum erit, omnia simul peccata vna confessione delere? Sed cito responde, Quid si repente improuisa atque inopinata mors adueniat, & prius animã de corpore meo eijciat, quàm ego de pœnitentia cogitare cœperim, an non certo certius me gehenna suscipiet perpetuo cruciandum? Deinde si confiteri non debeo, quoniã iterum fortasse peccabo, maiori certè ratione comedere non debeo, nam iterum esuriam: bibere non debeo, nam iterum sitiam: vngues præcidere non debeo, nam iterum crescẽt: capillum tondere non debeo, nam iterum exorietur: manus & vestes lauare non debeo, nam iterum sordescent. Quod si filij huius sæculi istis ratiunculis nihil mouẽtur, nec propterea cibum & potum, & balnea, & reliquam corporis curam omittunt: quanto magis filij lucis timere non debent à timore nocturno, nec specie boni à tentationibus decipi.

Eccles. 24.

Tentatio occulta & grauis.

Porrò tentatio occulta, sed grauis & periculosa esset, si homini pauperi, & multos liberos habenti fortè occasio sese offerret, marsupium nummis aureis plenum, diuiti alicui clãculum ac tutò eripiendi, & simul intus in animo eius ita diabolus loqueretur: Quis nouit, an Deus miseratus inopiã tuam, & diuitem istum castigare volens, hãc tibi tam præclaram occasionem obtulerit? Certè tibi sæpe erepta sunt bona tua. Quid igitur peccabis, si auro isto tua damna redemeris? pręsertim cum Deus omnia communia esse initio voluerit, & tamen diues iste superuacaneis abundet, tu necessarijs indigeas. Magna sanè tentatio, & ve-

& verè negotium ambulans in tenebris, quo Tartareus negotiator infinitas animas quotidie capit. Sed & soli tamen nocebit, qui non habitat in adiutorio Altissimi, & veritatis clypeum abiecerit. Nam qui seriò cogitat, quòd *fures & rapaces regnum Dei nō possidebūt*, quod *facilè est in oculis DEI subito honestare pauperem*, quòd *nullus sperauit in Domino, & confusus est*; quod *Pater* noster cœlestis *scit, quia his omnibus* indigemus, & qui totam hæreditatem nobis daturus est, etiam ista minima non negaret, si ad animæ salutē expedire cognosceret, is facilè tentationem vincit, & non de furto, sed de patientia cogitat.

1. Cor. 6. Eccl. 11. Eccl. 2. Matth. 6. Luc. 12.

Tentatio leuis & aperta.

Iam vero tentatio leuis & aperta illa est, quæ nudum & apertum malum suadet, sed tanta celeritate, vt prius homò se vulneratum videat, quàm aduertere possit, vnde ad se malum illud penetrauerit. Quocirca istiusmodi tentatio sagittæ volanti per diem aptissimè comparatur. Sagittæ siquidem quāuis non tegantur: sicut hami & laquei, neque tempore nocturno, sed diurno iactentur, tamen celeritate nocent. Prius enim vulnus sagittæ sentitur, quam sagitta ipsa conspici possit. Talia sunt, cum fortè tibi per plateas ingredienti occurrit aliquis te ditior, vel doctior, & subitò pungeris sagitta inuidentiæ: occurrit inimicus, & mox vindictæ atque odij stimulis incitaris: occurrit speciosa aliqua mulier, & statim amoris iaculo vulneraris.

Tentatio grauis & aperta.

Sed eadem hęc tentatio grauis & molesta efficietur, & dæmonium meridianum appellari poterit, si quis ad nudum atque apertum malum tanta vi, tantoque impetu impellatur, vt nisi singulari Dei præsidio, maximoque suo labore non resistat: quales tentationes maximis bellatorib. suis Deus nō rarò permisit, vt inde videlicet gloriosiùs triumpharent. Talis erat illa atrocissimæ persecutionis tentatio, qua crudelissimi Ecclesiæ persecutores, cum viderent votum esse Christianis pro Christo mori, non eos sinebant statim occidi, sed cruciatibus varijs tam diu torqueri sanctos Martyres iubebant, donec vel Christum negarent, vel horrendo spectaculo in supplicijs vitam finirent. Ita confessor Theodorus, Ruffino authore, temporibus Iuliani apostatæ ab hora prima vsque ad decimam, tanta crudelitate, totque mutatis carnificibus tortus est, vt simile factum nulla ætas meminerit. Ita illustrissimus Martyr Cassianus, vt Prudentius tradit, à puerulis, quos docuerat, iussu Tyrannorum pro Christi fide stylis, cultrisque pennarijs minutissimis vulneribus, longissima acerbissimaque morte interemptus est. Ita celeberrimus ille Marcus Arethusius, vt Gregorius Theologus oratione prima in Iulianum scribit, post innumera, immanissima, crudelissimaque superata supplicia, tandem melle perunctus in ardentissimo Sole apum, & vesparum morsibus interijt.

Ruffin. l. 10 hist. c. 36.

Greg. Nazian. orat. 1. in Iulia.

Quid remedij, Auditores optimi, aduersus tam acrem tribulationem, in quam nos etiam hoc tempore facilè incidere possemus? Fiducia in Deum, & clypeus veritatis. Nam, vt San. Augustinus in hunc ipsum locum annotauit, illi duntaxat in persecutionibus à dęmonio meridiano vincebantur, qui de se præsumebant, qui in suis viribus confidebant, qui in Altissimi adiutorio non habitabant. Itaque primum spes tota ac fiducia collocetur in Deum, qui etiam per infirmos & debiles, non solum fortiter pugnare, sed etiam vincere & triumphare sæpenumero solet. Deinde clypeo veritatis miles Christi diligenter instruatur, cogitet sæpe ac seriò, beatos esse mortuos, *qui in Domino moriuntur*. Fortunatam mortem, quæ naturæ debita, pro Deo potissimùm redditur; & non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ nos manet in cœlo,

August. in Psal. 90.

Apoc. 14.

Rom. 8

PARS SECVNDA.

Attulimus expositiones duas, vt obscurum hunc Psalmi locum pro viribus illustraremus: addemus nunc tertiam, quam duabus primis non minùs veram, nec certè minùs vtilem futuram esse non dubitamus.

Quatuor tentationes sunt, quæ gradatim & ex ordine Christi militem adoriuntur. Prima, eaque, vt mihi videtur, quidem difficilior, illos aggreditur, qui vitam & mores seriò mutare, & sæculi pompis delitijsque relictis ad crucis vexillum euolare desiderant. Istos enim initio conuersionis, vt plurimum occupat timor nocturnus, hoc est, metus quidam atque horror laborum, difficultatum, angustiarum, quas in via Domini esse sibi persuaserunt. Et quanquam ægrotorũ more medicamentum virtutis vtile & salutare esse non ignorant, tamen propterea ab eo vehementer abhorrent, quod omni felle amarius illis esse videatur. Tentatio ista prima merito timor nocturnus appellatur; timor, quoniam non labores, sed timor laborum hominem affligit: nocturnus autem, tum quòd aduersitas nocte significetur, sicut prosperitas die: tum etiam, quòd iste metus ex ignorãtiæ tenebris totus nascatur. Quare si luce veritatis tenebræ dissipentur, etiam timor nocturnus subitò euanescet. Quid igitur est, quod decipit Christi tyrones? Quid eos à Christi militia absterret? Qua ignorantia laborant? Nimirum, Auditores, in eo decipiuntur, quòd oculos tantum conijciunt in externos labores, quos homines sanctos tolerare vident: nihil verò cogitant de magnis illis adiumentis ac præsidijs, quæ Deus nobis præparauit. Itaque tale quiddam patiuntur, quale patiebatur olim minister Elisei, qui cum videret domum domini sui ab exercitu hostium esse circumdatam, & agmina Angelorum, qui Eliseum defendebant, non videret, actum esse putabat de domino suo, vehementissimeque timebat, vbi nulla prorsus erat causa timendi. Ita isti noui milites idcirco solum de virtute adipiscenda desperant, quoniam difficultatem virtutis cogitant, adiumenta diuina non cogitant.

Timere difficultatem virtutis timor nocturnus est.

4. Reg. 6.

Sed quæso te, quicumque es, qui virtutis viam adeo difficilem & laboriosam esse conquereris, & times à timore nocturno, cur Dei Filius venit in terras? cur sanguinem suũ fudit? cur Sacramenta instituit? cur Spiritum sanctum misit? nonne vt salutis viam facilem & expeditam nobis efficeret? Et cur legem suam, Euangelium, gratiam, libertatẽ, iugum suaue, & onus leue appellari voluit? Nõne vt tibi his nominibus persuaderet, Isaiæ vaticinium nunc esse completum, quo tanto ante prædictum est: *Erunt praua in directa, & aspera in vias planas*? Si per Ezechielem Dominus tale nobis auxilium pollicetur, vt dicat: *Auferam à vobis cor lapideum, & dabo cor carneum*: & Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt ambuletis in præceptis meis, quid est quod metuamus? Num times ne Deus facere non possit, quod promittit? Si Deus per Isaiã dicit; *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ: current, & non laborabunt: volabunt & non deficient*: quid quæso respõdere possumus? An Deus fortasse mentitur, qui est ipsa prima & sempiterna veritas?

Isa. 40.

Ezech. 11.

Isa. 4.

Sed omitto adiumenta cætera, Sacramenta, Scripturas, orationem, sacras meditationes, cœlestes consolationes, aliaque permulta, quæ hominem iustum per viam mandatorum Dei tãquam per amœnum pratum iucundissimè currere faciunt. Vnus amor, quem Deus petentibus & quærentibus non negat, nonne sufficit, vt omnia grauia reddat leuia; amara dulcia; laboriosa iucũda? Vnam habeas charitatem, & nihil tibi difficile esse videbitur. Verè enim dixit Augustinus sermone nono de

Amor oĩa facilia reddit.

Aug. ser. 9 de verb. Domini.

de verbis Domini: *Omnia sæua & immania prorsus facilia, & propè nulla efficit amor.* Quos æstus, quæ frigora, quæ pericula ab equis, à fossis, à præcipitijs, à fluminibus, à feris perferunt venatores, piscatores, aucupes? At nũ propterea dicendi sunt laborare? Minime verò. Nam animi gratia, & delectationis id faciunt. Et tamen ei, qui venationes non amat, continuus ille discursus summus labor esse videretur. Quis facit, vt parentes laborẽ nõ sentiãt, quẽ in liberis suis alendis, educãdis, instruẽdis ferunt? Nõne amor? Quis facit, vt aues animãtia muta pro pullis suis tantis laboribus consumantur, nidos luto ædificent, aut virgultis & frondibus construant, ciborum expertes incubent ouis, tum pullis iam natis ex remotis regionibus cibos conuehant, & totos dies in huiusmodi discursatione cõsumant? Nonne amor? Quis Paulum, Ignatium, Laurentium, tot alios fortissimos, illustrissimosque Martyres lætari & gaudere in passionibus faciebat? Nonne amor? Quis tã multos sanctos Patres ita affecit, vt sponte sua se diuitijs omnibus spoliarent, perpetuã continentiã Deo vouerent, vigilijs, ieiunijs, orationi vacarent, cilicijs se affligerent, martyrij desiderio penè languerent; Nonne amor? Certè B. Franciscus non semel ad Barbaros nauigauit, vt martyrium quæreret. Quis verò credat ei penuriam, vel nuditatem laboriosam esse potuisse, qui tãto ardore martyrium sitiebat? Iam igitur qui martyribus dedit, vt gladios, bestias, cruces, ignes, sartagines, cum delectatione & voluptate perferrent, quique tot sanctis Patribus dedit, vt præter iugum legis Domini, tam graues sarcinas consiliorum, ieiuniorum, vigiliarum summa facilitate paterentur, tibi saltem non dabit, vt iugum suaue, & onus leue mandatorũ Dei alacriter feras? Valde igit᷑ erras, & times vbi nõ est timor, quicũque viam Dñi tanquã difficilem atq; arduam fugis.

Labor in via virtutis non est fugiendus

Sed quando etiam in via Dei laborandum esset, qua fronte istos labores recusare posses, si parumper cogitares, quale præmium iustis hominibus sit præparatum: quales pęnæ maneant impios in gehenna; quanta Deo pro tantis & tam multis beneficijs debeas; quanta denique pro salute corporis quotidie facias: nam beata illa & sempiterna requies nonne laboribus maximis & sẽpiternis digna esset? Si immanissimis bellis atteritur miles, pluribus fortasse annis in laboribus inquietus, quàm in otio quieturus, quid Christi militem tolerare par est, cui otium beatum, & sempiternum præparatur? Qui verò sulphureos gehennæ ardores assidua cogitatione reuoluet, labores huius vitę nonne delitias putabit? Quid, quæso, ageret diues ille purpuratus, si ad homines redire posset, & facultas ei concederetur, tormenta illa, quæ iam nouit, laboribus huius vitæ redimendi? At idem certè tibi faciendum est. Nam si improbus fueris, idem te locus recipiet, & desiderio eodem, frustra quidem, sed tamen flagrabis. Deinde si Deus tibi corpus & animam dedit, si te peccantem, tam benignè tolerauit, si tam diu ad pęnitentiam expectauit, si tibi quamuis inimico, Solem suum, & pluuias non negauit, si Filium suum pro te pati, & mori voluit, magnumne tibi esse videtur, si in obsequium eius nonnihil labores? Denique si corpus istud, vermium escam paulo post futurum, tam diligenter, tam libenter, tam ex animo curas, si secari atque exuri te pateris, vt corporis mortem non euadas, sed differas, nonne æquum etiam esset, vt pro ęterna animę salute modicum aliquid patereris?

Via peccatorum laboriosa.

Quid si his omnibus addamus, viã peccatorũ, suis etiam difficultatibus & laboribus nõ carere, vel potiùs magis laborare impios, vt ad inferos citò perueniant, q̃ iusti laborant, vt vitam adipi-

adipiscantur ætern- . Nam via, quæ ducit ad vitam, via est humilitatis. Quid verò facilius esse potest, quàm descendere? Neque solùm facilis, sed etiam tuta & tranquilla est humilitatis via. Quis enim inuideat, quis insidias struat, quis nocere quærat ei, qui nihil quærit eorum, quæ mundus amat, & omnia illa relinquit, pp quæ sæculi hoïes altercãtur, tumultuãtur, cõtendunt? At verò itinera superborum; ambitiosorum, auarorum, voluptuariorum, itinera sunt ardua, laboriosa, difficilia, insidiis & periculis plena, vix pedem in ea via posueris, & statim exurget ex aduerso, qui se tibi opponat, qui litē instituat, qui dolo vel vi transitum intercludat. Itaque oēs improbi laborant, & tandem per gehennã vnam ad gehennã alteram perueniunt, vbi frustra suum agnoscunt errorem, ac dicunt: *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis: ambulauimus vias difficiles, & sol iustitiæ non luxit nobis.*

Sap. 5.

Sed fortasse nihil te ista mouent, & Apostolum Thomam imitatus adduci non potes vt credas, nisi rem ipsam manibus tangas. Inducam igitur hic aliquem, qui vtramque viam ambulauerit, qui multis annis in vitiis & sceleribus vixerit: & multos itidem annos vita & virtutibus floruerit, atque ab eo quæremus, quid ei de istis itineribus videatur, & an molestiam ac difficultatem illam in via virtutis inuenerit, quam se inuenturum suspicabatur, & quam tantopere metuebat. Iste enim optimus iudex nostræ controuersiæ esse poterit, eique fidem non adhibere aperta insania erit, non minùs quàm si quis inter Louanium & Coloniam mare Oceanum interiacere arbitraretur, atque idcirco proficisci eo non auderet, neque fidem adhibere vellet iis, qui quotidie inde huc veniunt, & toto illo itinere nusquam se mare vidisse testantur. Multos eiusmodi testes proferre possemus: sed vnus Augustinus, Latinorum Doctor excellentissimus, qui annos fere triginta viam peccatorum ambulauit, ac deinde annos supra quadraginta viam legis Domini incredibili feruore cucurrit, nobis abunde sufficiet. Is igitur in libro Confessionum octauo, capite vndecimo, de seipso ita scribit; *Punctum*, inquit, *temporis, quo aliud futurus eram, quanto propius admonebatur, tanto ampliorem incutiebat horrorem: retinebant me nugæ nugarũ, & vanitates vanitatum, antiquæ amicæ meæ, & succutiebant vestem meã carneam, & submurmurabant; Dimittis ne nos? Et à momento isto non erimus tecum vltra in æternum? Et à momento isto non tibi licebit hoc & illud vltra in æternum?* His & similibus verbis ingenuè vir sanctus cõfitetur, vehementer se ante conuersionem à timore nocturno timuisse. Sed audi quid statim in initio libri sequentis dicat, vbi vestigium in via Domini figere cœpit; *Domine*, inquit, *ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tibi? Quam suaue mihi subito factum est carere suauitatibus nugarum? Et quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eyciebas enim eas à me, vera tu & summa suauitas: eyciebas & intrabas p eis, omni voluptate dulcior, omni luce clarior, omni honore sublimior. Iam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiendi, & acquirendi, & volutandi, & scalpendi scabiem libidinum, & garriebam tibi claritati meæ, & diuitiis meis, & saluti meæ Domino Deo meo.* En tibi, quàm luculentum testimonium sanctus Augustinus nostræ causæ dedit? Quid hic dicere potes? Si iste, qui vtrumque iter confecit, qui diu in flagitiis vixit, qui timuit vehementer à timore nocturno, nunc errorem suum ingenuè confitetur, & suauitatem

Aug. l. 8. Confess. ca. 11.

Psal. 115.

Psal. 20.

non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

Quid negotium perambulans in tenebris

At neque hic quidē est finis. Nam vbi dæmonum Princeps, neque timorem nocturnum, neque sagittam volantem in die, aliquid effecisse videt, continuò cœtum infernalium Senatorum cogit, & negotium cum eis in tenebris tractat, an ciuitas, quæ vi expugnari non potuit, proditione saltem obtineri valeat. Denique ait, Vanam gloriam respuit, quoniam vana est: fortè solidius aliquid affectaret, fortè honores, fortè diuitias, fortè delicias. Itaque muneribus istiusmodi custodes portarum, id est, corporis sensus corrumpere nititur, vt ciuitatem animæ prodant. Ita quondam sancto Antonio nunc auri ingentes massas, nunc speciosas mulieres offerebant. Sed proditores suspendi atque occidi debent, Auditores, vt ciuitas tota metu liberetur. Sensus, inquam, nostri mortificādi sunt. *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum: si manus tua scandalizat te, abscinde eam:* Ita hæc membra habeas, quasi non habeas: sis cæcus & surdus oportet, ad ea, quæ mundus offert, nisi animam tuam perdere, & diuinis præmijs carere velis.

Mat. 5. Marc. 9.

Quid incursus dæmonij meridiani.

At num hic finis tentationum est? Minimè verò. Nam cùm Dæmon omnes suas fraudes luce veritatis detegi, & dissipari videt, alia via Christi militem aggreditur, & mendacia sua pallio veritatis tegit, & ipse se in Angelum lucis, & lucis meridianæ transfigurat. Itaque verum & magnum aliquod bonū offert cogitationi, quod instar lucis meridianæ oculos perstringit: Sed ideo tamen offert, vt ad magnum aliquod malum inde sumpta occasione Christi militem pertrahat. Sic Pastores & Doctores, qui vtiliter versantur in populis, ad solitudines vocat: & contra monachos atque anachoretas, qui multum in solitudine proficiebant, ad concionandum & docendū pertrahit. Sed & illi, & isti qm̄ vocati non a Deo, sed à diabolo sunt, nihil agunt boni: & illi tædio & mœrore in solitudine cōtabescūt, & isti facile à peccatorib. decipiuntur, nec tam ipsi alios conuertunt, q̄ ab alijs ipsi peruertuntur. Quid remedij? Non omni spiritui credere, non proprijs viribus fidere, sapientiorum consilijs acquiescere, atque in primis lumen a Deo quotidie flagitare oportet. Ita fiet, vt omni ex parte tentationibus superatis, securi ac læti ad palmam & coronam tandem aliquando perueniamus, quo nos perducat, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

1. Ioan. 4.

CON-

Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. Verùmtamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Lætissimum, gratissimumque nuncium, Christiani Auditores, his verbis Prophetæ hodierna die vobis omnibus adferemus. Is enim, qui futurum ingentem belli apparatum, & hostium atque armorum multitudinem & varietatem Dominica superiore prædixerat, idem hodie prosperum belli euentum nobis exponit, & singularem atque inauditam victoriã pollicetur. Cadent, inquit, à dextris & à sinistris, tum commilitones, qui tecum pari labore, sed non pari fortuna pugnabunt, tum sagittæ, quas partim scuto, partim gladio felicissimè excipies, tum et hostes tui, atq; ij potissimũ cadent, non fugient, ne iterũ fortasse redeant: neque comprehendentur viui, quoniam neque diuites sunt, vt ab eis summa aliqua pecuniarum expectari possit; neque probi, & fideles, sed improbi & proditores, vt eos tutum non sit mancipiorum loco domi retinere, sed cadent humi prostrati, vulnerati, occisi. Ad te autem non appropinquabit, neque timor, vt terreat, neque telum, vt feriat, neque hostis, vt capiat. Quin etiam parta victoria ad locum certaminis aliquando redibis, & cadauera occisorum vbiq; prostrata cum delectatione, & voluptate considerabis.

Triplex expositio dictæ sententiæ. Hæc est breuis summa totius propheticæ sententiæ, quę, vt animaduertere potuistis, tribus modis explicari potest. Nam mille & decem millia, quæ à dextris, & a sinistris cadent, vel commilitones sunt, vt beatus Augustinus exponit: vel tela & sagittæ, quod Euthimio magis placet: vel postremo hostes, vt Theodoretus, & Bernardus docent. Et quanquam expositionem primam magis literalem, & verã esse arbitramur, tamen quia omnes illustrium auctorum sunt, atque vtilissimam doctrinam continent, omnes breuiter persequemur.

Prima expositio. Initio igitur sanctus Propheta lætitiæ magnitudinem, qua in hac victoria perfruemur, à magnitudine periculorum ostendit. Nam cum hostes tam multos commilitonum nostrorum prosternent, vt mille à sinistris, & decem millia à dextris miserè cadere videamus, nos tamen in tanta strage sociorum tuti, liberique erimus. Pariter quidem oppugnabimur, sed non pariter concidemus. Ad nos autem non appropinquabit, nimirum timor nocturnus, sagitta volans in die, negotium ambulans in tenebris, incursus, & dæmonium meridianum. Ista siquidem omnia mala clypeus veritatis facilè propulsabit. Quòd verò dicitur, mille & decem millia, non ita accipiendum est, quasi certus aliquis numerus designetur, id enim solùm diuinus Propheta significare voluit, plurimos futuros, qui à sinistris cadẽt, sed multò plures, qui à dextris: quo genere locutionis illud etiam in primo lib. Regum scriptum legimus: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.* *1. Reg. 18.*

Sed quæret aliquis fortasse, quæ causa est, cur plures à dextris, quam à sinistris cadent? Quæ est ista tam periculosa dextra? Facilis & expedita responsio est. Dextera tempus est prosperitatis, opum, honorum, delitiarum: sinistra tempus aduersitatis, inopiæ, ignominiæ, miseriæ. Vtroque tempore homines impugnantur, vtroque etiam tempore plurimi vincuntur & cadunt: Sed longè, & sine comparatione maior fit strages tempore prosperitatis, quàm aduersitatis: multò siquidem faciliùs dolor, quã voluptas superatur: & multi blanditijs illecti in flagitia corruerunt, qui forti- *Prosperitate plures quam aduersitate superãtur.*

ter

ter supplicijs ante restiterant. Intellexit hoc dæmon, atque idcirco, vt sanctus Hieronymus in vita Pauli primi Eremitæ scribit, cùm videret sanctos Martyres supplicijs necari posse, superari non posse, id persecutoribus persuasit, vt quos tormentis vincere non valerent, eos voluptatibus & delitijs oppugnarent. Itaque adolescentem quendam cruciatibus varijs frustra longo tempore tentatum, in amœnissimos hortulos Tyrannus præcepit abduci, ibique inter lilia candentia, & rubentes rosas, cùm iuxta leui murmure serperet riuus, & molli sibilo arborum folia ventus perstringeret, super extructum plumis lectum resupinari, & ne se inde posset excutere, blandis ex serico nexibus irretitum relinqui iussit, quò cum recedentibus cunctis meretrix speciosa venisset, cœpit delicatis stringere colla complexibus, & quod dictu quoque nefas est, virilia manibus attrectare, vt corpore in libidinem concitato, victrix se impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi, & quò se verteret nesciebat, quem tormenta non vicerant superabat voluptas, tandem cœlitus inspiratus, præcisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit, ac sic libidinis sensum, succedens doloris magnitudo superauit. Sanctos Patres, qui deserta & solitudines incolebant, nunc dæmon terroribus & verberibus affligendo, nunc voluptatum illecebras, vel cogitationi vel oculis ingerendo, ex eremo fugare, atque ad mundum reuocare totis viribus conabatur. Sed minis & terroribus ne vnum quidem vnquam de eremo fugauit: carnis verò illecebris non paucos ad mundum, quem reliquerant, reuocauit. Sanctus Dauid cùm adhuc priuatus & pauper, armaque Saulis fugiens in montibus delitesceret, tam eximia virtute excellebat, vt non semel hosti ac persecutori pepercerit: postea verò quam ad regnum peruenit, & otium atque occasionem nactus est, simul adulterium atque homicidium perpetrauit. Et quæ causa fuit iniquitatis Sodomæ? *Saturitas panis & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius*, inquit Propheta Ezechiel. Nam abundantia saturitatem, saturitas otium parit. *Multam* verò *malitiam docuit otiositas*, inquit Ecclesiasticus. E contrà, mala, quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellũt. Denique Iudæis adeo noxia prosperitas, adeo salutaris aduersitas erat, vt Dauid precetur, & dicat: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* &, *Cùm occideret eos, quærebant eum; & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* Itaque non sine causa Dominus clamat in Euangelio: *Beati pauperes; beati qui lugent. Væ vobis, qui ridetis. Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram* in hoc sæculo, quandoquidem mille quidem à sinistris, id est, in aduersitate propter impatientiam cadunt: sed decem millia à dextris, hoc est, in prosperitate multò plures propter innumeras peccandi occasiones pereunt.

Hiero. in vita Sãcti Pauli Eremitæ.

2. Reg. 11.

Ezech. 16.

Eccl. 33.

Psal. 82.

Psal. 77.

Mat. 5.

Luc. 6.

Sed si hæc ita se habent, quid, est, quod tam pauci statum securiorem amant? Cur plerique omnes afflictionem fugiunt, prosperitatem quærunt? Cur etiam in tanta commilitonũ strage, tam parum timemus, si ex vndecim millibus vix vnus euadat? Certè in loco periculoso versamur, neque tempus videtur esse dormiendi. Quid? Si diuinitus modò nobis significaretur, ex hoc nostro numero vnum post mediam horam moriturum, atque ad inferos sine vllo remedio descensurũ, quis nostrum præ anxietate & metu nõ palleret, sudaret, trepidaret? At nunc spiritus veritatis, oraculum diuinum, apertè & sine ambagibus dicit, nõ vnum ex multis certò moriturum; sed ex multis millibus vix vnum euasurum, & tamen quasi ad nos ista non pertinerent, nihil penitus mouemur.

Videbat

Videbat hæc magna pericula Dominus, quæ nos videre, & cogitare non volumus: & propterea tam sæpe, tam seriò, tam ex animo nos monebat, *Vigilate, vigilate.*

Mat.24. Marc.13. Luc.12.

Altera expositio.

Sed nunc ad secundam expositionem veniamus, secundum quam mille & decem millia, quæ cadent, non commilitones, sed tela & sagittas intelligere debemus, de quibus etiam id quod sequitur accipiendum est: *Ad te autem non appropinquabit*, nimirũ tela & sagittæ ad hominem iustum & clypeo veritatis munitum, non appropinquabunt. Quamuis enim codices Latini, qui habent *non appropinquabit*, numero singulari, & *cadent*, numero multitudinis, admittere non videantur, vt eadem esse intelligamus, quæ humi cadent, & quæ ad iustum non appropinquabunt: tamen ex codicibus Græcis, qui habent *cadet*, numero singulari, istum esse huius loci sensum intelligimus, cadet a latere tuo quasi pluuia quædam mille sagittarum, & à dextris tuis tanquam imber decem millium telorum: ad te autem non appropinquabit, neque pluuia illa sagittarum, neque imber multo densior telorum. Tum vero cadere sagittæ, & non appropinquare dicuntur, cum diabolicæ tentationes fine suo frustrantur, nihilque detrimenti Christi militibus afferunt. Veram autem esse propheticam hanc promissionem, benè diabolus nouit, si verum confiteri vellet, aut posset: quippe qui aduersus Iob, aduersus Tobiam, aduersus Paulum, Antonium, Hilarionem, aliosque nonnullos magnos bellatores Dei omnes suas machinas adhibuit, omnes artes expertus est, omnia tela & iacula contorsit, & ne semel quidem aliquid profecit.

Expositio tertia.

Restat expositio extrema, secundum quam mille hostium cohortem a sinistris, & legionem decem millium à dextris intelligimus esse casuram, & ad hominem iustum minimè propinquaturam. Homo iustus, Auditores, semper cum impijs, & peccatoribus bellum gerit, quos tamen ita vincere & trucidare studet, vt eos mundo, & sceleribus mori faciat: & quoniam dextera gladium tenet, quod est verbum Dei, quo pungit ac ferit corda peccatorum: sinistra verò clypeum fidei, & patientiæ, quo non solum ictus aduersariorum excipit, sed etiam eos quandoque percutit, & prosternit: propterea quidam à dextris cadere dicuntur, & quidam à sinistris. Quia vero plurimos quidem sancti homines exemplo, & patientia sua conuertunt, sed multo plures verbo prædicationis, idcirco *cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem*, inquit, *non appropinquabit*: tu conuertes eos, sed ab eis tu minimè peruerteris. Vtinam aliquos hoc tempore tales milites haberemus, videremus profectò pulcherrima spectacula. Quid, quæso, erat olim cernere sanctos Apostolos milites veteranos, exercitatos, doctos à Deo? Quale spectaculum videre Petrum in die Pentecostes vna excursione, vno impetu tria millia hostium prosternere? O si vidissemus Paulum semel inter tot aduersarios medio gladium vibrantem, modo clypeum objicientem; nunc hos, nunc illos trucidantem: nihil sanè dubitò, quin nullum cum eo Cæsarem, aut Rolandum comparassemus. Nemo enim tam multos vnquam interfecit gladio, quot ille sceleribus mori fecit verbo Dei. Siquidem ab Ierusalem vsque ad Illyricum quocumque ibat vbique strages felicissimas agebat. Beati sane, qui ita vincuntur & cadunt; sed beatior multo, qui vt bonus Christi miles, in hoc bello ita se gerit, vt à latere eius cadant mille, à dextris vero decem millia. Sed roget fortitan aliquis, si tum hostes trucidare dicimur,

Act.2.

Rom.15.

cimur,

cimur, cùm eos de peccatoribus iustos efficimus, quid de obstinatis dæmonibus & hominibus dicemus? an ab eis vinci possumus, & eos vincere non possumus? Imo verò, Auditores, modò velimus, modò strenuè dimicemus, de istis etiam cadent à latere nostro mille, à dextris vero decem millia.

Quæ à dextris, & quæ à finistris.

Sed multum refert in hoc genere belli rectè intelligere, quid sit in dextra, & quid in sinistra. Quid igitur dextera est? Bonum æternum. Quid sinistra? Bonum temporale. Perpendite quæso diligenter, quæ dicturus sum. Duo genera bonorum duabus manibus tenemus. Dextera, bonum æternum, salutem animæ, regnum cœlorum, Deum ipsum summum & infinitum bonum: hæc manu dextra tenemus, quicunque Christiani Catholici sumus: hæc tenemus, nondum quidem re, sed firma & solida spe. Sinistra verò quid? Bona fragilia & caduca, domos, agros, pecunias, res cæteras: hæc est duplex illa benedictio in rore cœli, & in pinguedine terræ, quam sancti Patriarchæ posteris suis à Domino precabantur. Duobus his generibus bonorum duo genera hostium insidiantur: bonis æternis quæ in dextera nostra sunt, dæmones; bonis temporalibus, quæ sunt in sinistra, homines mali: quamuis enim & dæmones non raro temporalia nobis incommoda, vel conantur inferre, vel gratulantur inferri; & homines improbi frequenter ea nobis suadeant, vnde non parum dextera nostra lædatur; tamen & illi omnes suos conatus ad oppugnationem dexteræ præcipuè conferunt, & isti sinistræ spoliandæ potissimùm incumbunt. Cum Dæmon alicui suadet furtum facere, quid arbitraris præcipuè in eo furto spectat, nisi vt vnus iniquè agendo, alter impatienter ferendo vterque animam suam perdat? Sed cum homo homini furtū suadet, nihil certè optare videtur, præter emolumentum temporale, nisi fortè in corpore humano animū non humanum, sed diabolicū inclusum gerat? Cum igitur sinistræ homines, dextræ dæmones insidientur, & multo sint dæmones plures, & fortiores, quam homines, si bona tēporalia contra fraudes & machinationes hominum Deo protegente seruare potueris, *cadent à latere tuo mille*: si verò bona sempiterna contra dæmonum insidias, tentationes, incursum, impetumque defenderis, tunc verò *cadent decem millia à dextris tuis*.

Quæ cum ita sint, quid graues, sapientesque Christiani agere debent, cum à duabus partibus sese oppugnari vident? Planè, si sapiunt, præcipuam curam, præcipuum studium, præcipuam diligentiam, & industriā ad latus dextrum custodiendum adhibebunt. Et si pauciores milites habere se videant, quàm vt lateri vtrique defendendo sufficiant, more sapientum Imperatorum sinistro latere deserto, omnes ad latus dexterum conuenire facient. Id certè vobis & verba & exempla sanctorum ostendunt. *Cor sapientis* (inquit Salomon) *in dextera eius: cor stulti in sinistra illius.* Dominus verò, *Quærite primum*, inquit, *regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Quid Apostoli, quid Martyres, quid Sancti omnes fecerūt, nonne parentibus, filijs, fratribus, diuitijs, honoribus, voluptatibus, vitæ ipsi, ac toti denique sinistro lateri nuncium remiserunt, vt latus dextrum in tuto collocarent? Quid? Ipse Deus nonne, vt hanc sapientiam Sanctorum probatam sibi & gratam esse doceat, nosq; omnes admoneat, non esse cum periculo dextræ sinistrum latus magni faciendum, sæpenumero dissimulat damna seruorum suorum in parte sinistra, eosque spoliari, vexari, affligi, occidi permittit, vt defensa & custodita maneat pars dextra? *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, inquit sanctus Dauid, *quoniam à dextris*

Dexterū latus potissimum defendendū est.

Eccl. 10.

Mat. 6. Luc. 12.

Psal. 15.

tris

Psalm. 72. Psal. 112.

tris est mihi ne commouear. Et rursum: *Tenuisti manum dexteram meam*. Et, *Dominus protectio tua super manum dexteram tuam*. Ita igitur sapientes, qui paucissimi tamen sunt, dextrique sunt. Homines vero stulti, quorum infinitus est numerus, ita cor & animum, & oculum ad sinistram habent, vt de parte dextra ne cogitare quidem unquam videantur, quæ sane cæcitas atque stultitia nullis verbis explicari potest. Sed fingite animis existere hic aliquem, qui dextra manu gemmam preciosam teneat, quæ multis millibus aureorum vendi queat: sinistra verò nucem, vel pomum oboli vnius, vel duorum: & à dextris quidem decem viros habeat, validos, robustos, armatos, qui vel vi, vel dolo gemmam eidem manu extorquere summo studio laborent: à sinistris verò inermem, ac debilem aliquem puerum, qui nuci vel pomo insidietur: quæ esset (quæso vos) eius hominis stupiditas & stultitia prædicanda, si gemmæ preciosæ oblitus, vtraq; manu, totisque viribus in solo puero repellendo occuparetur, & gemmæ iacturam nihil esse duceret, modò nucem suam vel pomum conseruaret? At nonne morbo eodem mentis parum sanæ plurimi hodie laborant, quamuis sapientes dici & haberi velint; qui pro pinguedine terræ, pro nucibus, & pomis huius mundi, quæ velint nolint, breui relicturi sunt, totos dies contendere, & in omni prætorio litigare, imo & vitam periculo exponere parati inueniantur: & pro rore cœli, pro gemma illa, clarissima & preciosissima gratiæ Dei, qua vna regnum Dei emi potest, & cui eripiendæ integræ legiones robustissimorum dæmonum dies ac noctes aduigilant, nihil agere dignantur? non ieiunare, saltem eos dies, quos Ecclesia præcepit: non eleemosynas facere, saltem de eo, quod superest. Et quam multos in hac afflicta regione inueniremus, qui cum ipsis hostes & cœlum & terram inuideant, & fidem & opes eripere moliantur, si terram, si opes, si bona temporalia seruare possent, fidem per se, & religionem, & animam, & Deum ipsum non multum curarent?

Quando igitur fiet in extremo iudicio formidolosa atque horribilis illa diuisio, & oues quidem in dextro, hædi vero in sinistro latere collocabuntur, quo isti miseri sinistræ amatores, nisi ad sinistrum latus omnes pertinebunt? Nam sinistrum elegerunt, sinistrum habebunt, sinistrè etiam iudicabuntur. Quod si partem sinistram in iudicio fortius vehementer, vt par est, perhorrescimus, & dexteram potius nobis votis omnibus præoptamus, nunc dum licet cor nostrum in dextra constituamus, nunc eam partem nobis bonis operibus præscribamus, ipsamque virtutum præsidijs, & munimenis eam confirmemus, vt nullis hostium dolis, vel conatibus eam nobis eripi, neque viui, neque mortui patiamur.

PARS SECVNDA.

VERVNTAMEN *oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis*. Ad cumulum nostræ lætitiæ post victoriam tam præclaram id accedebat, vt prælijs omni ex parte finitis, etiam aspectu & contemplatione cladis hostium, nostrorum mentem & oculos oblectemus, & quanquam hic in terris nonnunquam accidere solet, vt homines iusti oculis considerent, & retributionem peccatorum & hostium suorum videant: nam & populus Iudaicus Pharaonis exercitum fluctibus Erythræi maris diuinitus inuolui, & necari: & Rex Ezechias castra Sennacherib breuissimo tempore ab Angelo deleri: & magnus Constantinus tyrannum Maxentium in Tiberim fluuium diuina vi præcipitari vidit: tamen post diem vltimi iudicij, quando inimica destrue-

Exod. 14.

4. Reg. 19.

tur mors, ac diabolus & angeli eius, & omnes filij perditionis in stagnum ignis, ac sulphuris proijcientur, tunc verè cum incredibili voluptate ac lætitia *oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.*

In resurrectione oculi verè nostri erunt.

Neque frustra sapientissimus Propheta non contentus dicere, oculis considerabis, addit *tuis*: *Oculis*, inquit, *tuis considerabis*. Primum, vt ostendat illos ipsos oculos, qui nunc bellum & afflictionem vident, tunc pacem sempiternam, & hostium miseriam visuros: illos, qui nunc fletibus & persecutionibus atteruntur, tunc aduersariorum clade mirificè consolandos. Deinde *tuis*, inquit, vt intelligamus non oculos nouos esse nobis à Deo donandos, sed nostros restituendos. Si enim capillos capitis nostri Deus numerauit, & vnus ex eis non peribit, quanto maiore ratione pars corporis nobilissima & pulcherrima, qualis est oculus, integra nobis in illa die restituetur? Denique *tuis*, inquit Propheta, quod tunc primum nostri esse incipient oculi, cùm eos tutò ac liberè possidemus: nunc enim quomodo nostros appellabimus, quos nobis etiam repugnantibus sæpe curiositas aperit, sopor claudit, puluis discruciat, fumus affligit, senectus obscurat, obitus excæcat? Tunc igitur oculis tuis considerabis, quando libertatem filiorum Dei planè assecutus, non oculis modò, sed toti etiam corpori summa potestate dominaberis.

Quomodo beati de pœnis damnatorum gaudeant.

Sed cur, quæso, peccatorum supplicia iusti homines videre delectabuntur? Quid enim crudelius ac inhumaniùs, quam pascere velle oculos alienis miserijs, & delectari supplicijs miserorum? Nulla erit immanitas, Auditores, nulla crudelitas, sed sancta & honesta lætitia, quando etiam Deus, qui mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum; tamen in interitu peccatorum ridebit. *Quoniam*, inquit, *vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret; ego quoque in interitu vestro ridebo.*

Prouer. 1.

Neque miseria & calamitas erit, quæ tantoperè beatorum oculos oblectabit: sed splendor diuinæ iustitiæ, ordo rerum longè pulcherrimus, mūdi totius sapientissima dispositio, quę non minus in cruciatibus impiorum, quam in præmijs beatorum mirabiliter elucebunt. Nam quæ modo confusa, & perturbata sunt, ibi suis locis aptissimè collocabuntur. Frequenter modo culpa & pœna, & virtus & pręmium, quæ coniuncta esse deberent, diuisa & separata reperiuntur: nam sæpe flagella, calamitates, ærumnas extra suum locum, in ædibus videlicet iustorum nunc habitare videmus: & contrà, diuitiæ, honores, prosperitas nonne crebro pręter omne ius in domibus nefariorum degunt? Vt illa minora nunc omittam, quod cùm improbi puniantur, sæpe fit, vt qui peccauit magis, ille puniatur minus: & cum iusti munus aliquod accipiūt, non raro accidit, vt ille plus accipiat, qui minùs merebatur. Itaque nunc adeo confusa & perturbata sunt omnia, vt mundus totus quasi chaos quoddam esse videatur. At in die vltimi Iudicij, optimè & sapientissimè omnia componentur, nihilque erit, quod extra suum locum vsquam reperiatur; ibi pœna perpetuo adhærebit culpæ; ibi cum virtute felicitas nexu indissolubili coniungetur; ibi summa & exactissima proportione singuli quique homines, singula membra, singuli sensus, singula opera sua, & propria vel præmia, vel supplicia Deo Iudice recipient.

Quod igitur fulgor diuinæ iustitiæ in pœnis damnatorum ita splendeat, id est, quod & sapientiam, & sapientes, omnes mirificè delectabit: neque vero sola delectatio, sed multa præterea commoda, & vtilitates ex eo nascentur, quod iusti oculis suis considerabunt, & retributionem peccatorum videbunt. Primum, quod sicut impijs dolor; ita iustis lætitia, ex mutuo conspectu

spectu

spectũ nõ modicum augebitur. Nam & illis aliquod solatij genus esset, si tormenta sua inimicos suos latere arbitrarentur, & istis incredibile gaudium erit, tam apertè videre, quid euaserint. Deinde securitas perfecta iustorum erit visa retributio peccatorum. Quid enim deinceps sancti homines formidabunt, cùm oculis suis viderint omnes, qui se affligebant, in carceres gehennæ esse conclusos, idque claui illa diuina, quæ claudit & nemo aperit? Quam securus tibi videris, si vnum duntaxat inimicum haberes, & illum propter aliquod eius flagitium ad carceres perpetuos damnatum tuis oculis videres? Quàm liberi ab omni metu & sollicitudine, etiam noctu iter faceremus, si certò nobis constaret, omnes fures, omnes latrones, omnes nebulones de tota hac prouincia esse sublatos? Talis erit, & longè maior securitas beatorum, cùm extra puteum inferorum nullus vnquam improbus toto orbe inuenietur. Postremò illud etiam conferet impiorum conspectus, quod pulchriores & splẽdidiores sanctos homines efficiet; semper enim contraria cõtrarijs comparata maiora seipsis quodammodo esse videntur. O quanta luce fulgebit tunc virginum continentia, quando cum stupris & adulterijs impurissimorum hominum conferetur! O quam pulchra & mirabilia Sanctorum ieiunia tunc apparebunt, quando cum istorum conuiuijs & compotationibus comparabuntur! O quam heroica videbuntur tunc sanctorum Martyrum certamina, quando cum eorum mollitie & teneritudine conspicientur, qui morsum vnius pulicis ferre non possunt! O quam ingens erit tunc lætitia Sanctorum, & dolor miserorum, cùm in conspectu totius mundi prædicari audiemus, ac dici, Ecce iste homo erat, & ille homo erat, iste iuuenis erat, & ille iuuenis erat, iste diues & nobilis, & ille diues & nobilis; & tamen iste perpetuò virgo fuit, ille ne vxore quidem contentus alienum thorum commaculauit. Iste ieiunijs operam dedit, ille ne à crapula quidem & ab ebrietate se abstinuit. Iste sanguinem suum pro Deo fudit, ille ne terram quidem pro Deo perdere voluit. Ita *lætabitur iustus cùm viderit vindictam, & manus suas lauabit*, hoc est, pulchriores nitidioresque reddet, *in sanguine peccatoris*.

Apoc. 3.

Psalm. 57.

Reliquum est, Auditores optimi, vt quod sanctus Propheta nos prædicit aliquando esse facturos gratia voluptatis, nunc vtilitatis causa faciamus. Nempe in die vltimi Iudicij oculis tuis considerabis & retributionem peccatorum videbis, vt inde plus gaudeas: nunc verò, si sapis, oculis tuis non minùs frequenter considerabis, & retributionem peccatorum videbis: vt inde videlicet plus metuas, vt vitia diligenter fugias, vt sollicitè ambules cum Domino Deo tuo. Quam enim causam esse censetis, cur tam facilè, tam sæpe, tam sine vlla ratione homines hodie peccẽt, nisi quoniam oculis suis non considerant, nec retributionem peccatorum vident? An non permulti tam sine vllo metu, tam audacter, tam libere, tam temere peccant, quam facerent, si Deum ligneum, vel lapideum se habere arbitrarentur? Quis hominum est tam audax, qui si vel debilissimo puero iniuriam facere velit, non prius apud se cogitet, an ille quandoque, aut per se, aut per alium iniuriam vlcisci poterit? Cur igitur contra Deum omnipotentem, qui omnia videt, qui ubique est præsens, qui ultor est peccatorum acerrimus, in cuius manus horribile est incidere, absque vlla consideratione peccamus, nisi quia oculis nostris non consideramus, nec retributionem peccatorum uidemus? Deinde si semel temerè peccaremus, ut primus angelus, ut primus homo, magna res esset, sed excusationem aliquam haberemus: at quod tam crebro, quod singulis

Vtile est etiam nunc pœnas peccatorũ cõsiderare.

partibus excedat omne tempus huius vitæ, cum id, quod Deus à nobis requirit, multò sit minùs & facilius, quam monachum Carthusianum fieri, quid est quod dubitamus? Quæ tanta suauitas in sceleribus reperitur, vt tam caro precio emi debeat? Si sapientiam Salomonis, robur Sampsonis, speciem Absolomis, diuitias Crœsi, potentiam Augusti, annos Mathusalem peccando tibi compararés: quid tandem omnia ista prodessent, si postmodum in morte, neque corpus à vermibus, neque animam à gehenna liberare posses? Itaque non sunt ista, non sunt hæc (mihi credite) quamuis magna & rara esse videantur, non sunt, inquam, nullo modo digna, quæ sempiternis doloribus comparentur. Ergo si oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis, & nunc benè sanctéque viues, & postmodum beatè, feliciterque morieris, quod nobis omnibus concedat, qui est in sæcula benedictus. Amen.

QVONIAM *tu es Domine spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum: Non accedet ad te malum, & flagellũ nõ appropinquabit tabernaculo tuo.* Psalmũ nonagesimum, Auditores optimi, quem Deo auctore atque adiutore suscepimus explicandum, carmen esse dramaticum, summoque artificio compositum, in prima nostra oratione breuiter admonuimus. Id nobis in ijs verbis intelligendis, quæ hodierna die suo ordine exponenda se offerunt, magno vsui esse poterit. Nam primus ille versiculus: *Quoniam tu es Domine spes mea, Altissimum posuisti refugium tuum*, totus est apertus, & facilis, & à nobis etiam expositus; cùm in explicatione primi & secundi versus huius Psalmi, de vi & significatione vocabulorum, *Altissimi, Spei, & Refugij*, disseruimus. Sola connexio & continuatio huius sententiæ cum præcedentibus & sequentibus verbis, aliquid obscuritatis & difficultatis habet. Alloquebatur enim Propheta in verbis præcedentibus hominem iustum, atque dicebat: *Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis*: nunc verò mutata persona, quasi non alteri, sed sibiipsi hactenus locutus esset, statim subiungit: *Quoniam tu es Domine spes mea.* Mox autem ad priorem personam redit, & hominem iustum alloquens ait: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Itaque non videntur vllo modo inter se hi versus posse cohærere. Illud enim: *Tu es Domine spes mea*, neque cum præcedentibus rectè coniungitur, *Oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.* neque cum sequentibus connecti potest: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Nodum istum varijs modis ac rationibus dissoluere atque expedire plurimi conati sunt. Theodoretus, & alij quidam ex Græcis nullam hoc loco personæ mutationem fieri volunt, ac vt oratio tota cohæreat, sufficere, si voculam vnam duntaxat subintelligamus, videlicet *Dixisti*: vt sit sensus, *Quoniam* dixisti, *tu es Domine spes mea*, ideo *Altissimum posuisti refugium tuum*: & ea de causa *non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

Quomodo hic textus cohæreat.

Sed quanquam non ineptè, neque absurdè ista dicuntur: tamen nulla videtur esse necessitas, cur vocem illam subintelligamus, & aliquid Prophetæ verbis addamus, cùm etiam absque vlla voce, tum integer verborum sensus, tum bona cum præcedentibus, & sequentibus connexio reperiatur. Etenim, vt modò dicebamus, negari non potest, quin Psalmus hic nonagesimus sit carmen dramaticum, quales comœdiæ, & dialogi esse solent, & qualia sunt in sacris literis Cantica canticorum, in quibus variæ personæ inter se agunt sine vlla scriptoris, siue auctoris interlocutione. Nam paulò inferius in hoc eodem Psalmo Deus ipse introducitur ita loquens: *Quoniam in me sperauit liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum*: cùm tamẽ in verbis præcedentibus non Deus, sed Propheta ad hominem iustum loqueretur, ac diceret: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Neque hoc loco vllo modo illa vox inseri potest; *Dixisti*, vel *Dixit.* Hoc igitur imprimis firmum & ratum sit, fieri hoc loco personæ mutationem; & cum dicitur; *Tu es Domine spes mea*, hominem iustum colloqui cum Deo; sicut paulò antè cùm dicebatur; *Oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis*, cum homine iusto loquebatur.

Hoc autem ita constituto, illud expediendum restat, quousque hominis iusti oratio se extendat: quidam

enim totos hos duos versus homini iusto attribuunt: *Quoniam tu es Domine, spes mea; Altissimum posuisti refugium tuum; Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* cui nos sententiæ consentire non possumus. Siquidem vocabulum illud *Altissimum*, nõ est, vt illi putant, adiunctum loci, sed nomen Dei. Neque enim cum dicitur; *Altissimum posuisti refugium tuum*, sensus est, sublime atque excelsum domicilium tibi fabricasti; sed Altissimũ, id est, Deũ tanquam tutissimã arcem, vel portum ad, quẽ cõfugeres accepisti. Nam & Hebręi Codices illam ipsam vocem hoc loco habent, quam initio Psalmi, vbi dicitur: *Qui habitat in adiutorio Altissimi*: & Codices Gręci, qui habẽt *τὸν ὕψιστον*, articulo generis masculini, satis apertè indicant, vocabulo *Altissimi* Deum significari. Quàm verò absurdè dicatur Deo, Tu Deus Altissimum, id est, Deum posuisti refugium tuum, nemo non videt. Deinde cui dicitur, *Altissimum posuisti refugium tuum*. Et, *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, eidem profectò dicitur, quod statim sequitur: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*. cùm nulla fiat in his omnibus versibus personæ mutatio. At Deo dicere: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*, non solùm leue & puerile est, sed etiam impium & blasphemum.

Altissimus hic idem quod Deus.

Quamobrem id solùm superest, vt orationẽ hominis iusti, paucis illis verbis: *Quoniam tu es Domine, spes mea*, totam contineri dicamus, eamque cum præcedentibus, & sequentibus Prophetę verbis ita continuemus: Audiuit homo iustus, quam multa & magna beneficia sibi ex nomine Dei tactus Propheta promiserit: vt qđ liberabitur de laqueo venantium, quod in vmbra alarum Dei tutus requiescet, quod clypeo veritatis protegetur; quod non timebit à timore nocturno, quod cadent à latere suo mille, quod oculis suis considerabit & retributionem peccatorum videbit, propterea nunc, vt non ingratus, omnia illa cum ingenti lætitia cognoscere se confitetur, & cum debita, iustaque humilitate respondet: *Quoniam tu es Domine, spes mea.* hoc est, agnosco non solùm beneficia, sed etiam causam & rationem beneficiorum: *Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me*: sed *tu Domine, spes mea*: cadent, fateor, à latere meo mille, & decem millia à dextris meis, sed nõ propter robur & virtutẽ meam, nec propter hominum amicorum meorũ prę sidia; sed *quoniam tu es Domine, spes mea*. Sperent alij si velint in incerto diuitiarum, in astutia sæculi, in hominum gratia, in potentia & nobilitate; ego verò propter te *omnia detrimentum feci; & arbitror vt stercora*, & scio quia non confundar, *quoniam tu es Domine, spes mea. Si exurgat aduersũ me prælium*, si exurgant aduersum me castra, si sæuiat mundus, si diabolus fremat, si ipsa caro aduersus spiritum concupiscat, non timebit cor meum, intrepidus dimicabo: *quoniam tu es Domine, spes mea*. Quod si denique aduersus hostes fortiter pugnauero, si præualuero, si vicero, si mihi palmam & coronam præparatam esse cognouero, non etiam inde superbiet cor meum, neque in suis viribus temere gloriabitur, *quoniam tu es Domine, spes mea*. Hæc est oratio sancti viri, cui mox Propheta respondet: *Altissimum posuisti refugium tuum*, tanquam si diceret, rectè & sapienter facis, cum in solo Deo sperare te dicis. Sic enim non humile & abiectum, terrenum ac debile domicilium tibi fabricasti, sed Altissimum posuisti refugium tuum, nempe in ipso Deo, quo nihil altiùs, nihil fortius, nihil stabilius, tibi

Psalm. 43.

Philip. 3.

Psalm. 26.

tibi asylum, & arcem, & profugium quæsiuisti, quocirca nihil tibi nocere poterit, cum ne bombardæ quidem tam altè globos suos eiaculari queant.

Atque hoc est quod sequitur: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*: quibus verbis omnia penitus mala atque incommoda ab homine iusto semel remouit: Siquidem omne malum, aut peccatum est, aut pœna peccati. Peccatū est malū, quod sponte agimus: pœna peccati malum, qđ patimur inuiti. Et quidē peccatū malū est magnū, malū simpliciter, ac de eo propheta dicit: *Non accedet ad te malum*: pœna verò malum est paruū, nec simpliciter malum dici potest. Quocirca sanctus Dauid eiusmodi miserias non malum, sed flagellum appellauit: *Et flagellum*, inquit, *non appropinquabit tabernaculo tuo*.

Quomodo differant malum & flagellū.

Hæc verò ita esse facilè demonstrari potest: id enim est verè & propriè, & simpliciter malum, quod hominem facit malum, quo nemo vtitur, nisi malè: quod à Deo, qui est summum bonum, nullo modo proficisci potest: eiusmodi autem quid est nisi peccatum? Nam pœnas, ærumnas, calamitates, quomodo simpliciter malas appellabimus, cùm nec hominem faciant malum, & plurimi eis vtantur benè, & eas Deus efficiat, & in homines mittat, qui totus est bonus? Existat aliquis pauper, obscurus, contemptus, plagis & vulneribus plenus: sed tamen iustus, pius, castus, sobrius, patiens, qualis quondam erat Lazarus ille mendicus, cùm ad fores diuitis epulonis stipem mendicaret, quid eum esse dices? Malum, an bonum? Certè bonum. At plurima patitur mala. Fateor: sed illo vno caret, quod solùm hominem facit malum. Contra vero, quid eum diuitem, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè, & inter tot bona solam vitam non habebat bonam: quid, inquam, bonum, an malum fuisse iudicabis? nonne malū? At multis bonis abundabat. Ita est. Sed eiusmodi erant illa bona, vt quāuis omnia, quæ toto orbe reperiuntur, vni soli concrederentur, adhuc bonum illum facere nō valerent: imò verò quo magis ea bona multiplicantur, eò turpitudinem, stultitiam, & stupiditatem habentis facilius produnt. Quid enim turpius, quid stultius, quid stupidius, quam vt omnia velis habere bona præter teipsum? Bonam velis domum, bonam mensam, bonos liberos, bonum pallium, bonam tunicam, bonos calceos, & solam vitam, solam animam velis malam: atque ita calceos tuos præponas animæ tuæ. Itaque non immerito Ethnicus ille Philosophus, cùm diuitis cuiusdam ornatissimam domū ingressus forte spuere necesse haberet, postquam diu circumspexit, tandem in faciem diuitis, cum quo loquebatur, spuit: & cùm ille stomachatus id acciperet, & rusticos mores philosophi reprehenderet. Ne mireris (inquit Philosophus) nam diu quæ in hac domo sunt omnia consideraui, & nihil turpe ac sordidum, vbi spuere possem, reperi, præter te. Habemus igitur, Auditores, verum malum, quod ad hominem iustum, & in Deo sperantem non accedet, nihil esse aliud, quàm peccatum: flagellum verò, quod eius tabernaculo non propinquabit, esse pœnas & miserias, quę ex peccato natæ sunt.

Solum peccatum est verum malum.

Luc. 16.

Sed magna quæstio hic exoritur, vt prophetica ista sententia, non tam explicatione, quàm defensione indigere videatur. Si enim ad hominem iustum peccatum non accedet, quid est, quod Salomon clamat, *Septies cadet iustus*? Et, *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*? Si verò flagellum iustorū tabernaculis non propinquabit, cur idem ipse sanctus Dauid in alio Psalmo dicit; *Laui inter innocentes manus meas. Et fui flagellatus tota die, & castigatio*

Prou. 24. *Eccl. 7.*

Psal. 72.

stigatio mea in matutinis: & in eodem loco de peccatoribus: *In labore*, inquit, *hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur*. Itaque contrarium planè ei, quod Psalmus noster docet, rei veritas habere videtur, quando iusti flagellantur, impij non flagellantur. Vt igitur quæstionem istam explicemus, illud imprimis constituendum est, propheticam hanc promissionem ad vitam futuram præcipuè pertinere. Nam quæ causa est, cur ad hominem iustum malum non accedet, & flagellum eius tabernaculo non propinquabit? Nonne illa, quoniam Altissimum posuit refugium, siue tabernaculum suum? idem enim hoc loco refugium & tabernaculum significare ex Hebræo vocabulo facilè cognoscitur. Quocirca Beatus Hieronymus non refugium, sed tabernaculum vertit. Itaque cum in cælesti tabernaculo fuerimus, de quo David; *Quam dilecta*, inquit, *tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini*. & Dominus in Euangelio; *Facite*, inquit, *vobis amicos de Mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. & Paulus ad Hebræos; *Christus*, inquit, *assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius, & perfectius tabernaculum, non manufactum, hoc est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta; æterna redemptione inuenta*. & Ioannes in Apocalypsi: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis*: tunc verè ad nos malum non accedet, & flagellum non appropinquabit tabernaculo nostro.

Ibid.

Futuro iustorum tabernaculo, neque malum, neque flagellum appropinquabit.

Psal. 83.

Luc. 16.

Heb. 9.

Apoc. 21.

Ac vt magnitudinem huius promissionis, & quantum boni nobis in cælesti tabernaculo repositum sit intelligamus, quinque hominum genera, siue status & conditiones consideremus. Primum genus eorum est, in quibus peccatum tanquam in propria domo semper inhabitat, & à quorum dorso flagellum, idque durissimum, nunquam remouetur. Tales sunt omnes ij qui iam ad inferos descenderunt, quibus nihil miserius, nihil grauius, nihil infelicius, neque dici, neque cogitari, neque fingi potest. Semper peccant, semper puniuntur, & tanquam vasa iræ & contumeliæ ad hoc solum conseruantur, & viuunt, vt in ipsorum pœnis, & cruciatibus Deus potentiam, & iustitiam suam immensam atque infinitam ostendat.

Quinque hominum genera sunt.

Primum.

Alterum genus eorum est, in quibus peccatum habitat quidem, & dominatur; sed ita tamen vt redimi, & liberari possint. Tales sunt ij, qui in hoc sæculo in vitijs & sceleribus viuunt: quamuis enim omnes peccatores dignissimi essent, quibus continuò sub pedibus terra deficeret, & eos adhuc viuos Tartara absorberent; tamen Deus incredibili sua benignitate ita constituit, vt cum aliquis animam suam tanquam dominu diabolo, & peccato vendit, semper dum viuit possit eam lachrimis pœnitentiæ, & vera, atque humili confessione redimere. Sed istorum quoque miserrimus & infelicissimus status est, & eo etiam infelicior, quo minus infelicitas eius in hoc mundo cognoscitur. O si homines intelligerent, quam breue sit spacium inter peccatum & gehennam, & quam celeriter de culpa transeatur ad pœnam, non possent (mihi credite) non vehementer perhorrescere. *Fiant* inquit David, *via illorum tenebræ & lubricum: & Angelus Domini persequens eos*. Talis via est omnium peccatorum, qua properant ad gehennam, non solum breuis, sed etiam tenebrosa, vt nesciant quo vadant: sed et lubrica, & quasi glacie tecta, vt pedē figere non valeant: & his omnibus accedit Angelus Domini persequens eos, vt quamuis in tenebris, quamuis per lubricum, quamuis ad inferos, tamē festinare & currere cōpellantur.

Secundū.

Psal. 34.

Ter-

Tertium. Tertium genus eorum est, in quibus peccatum quidem ipsum per se non habitat; sed aliquem tamen in eis habet, qui causam suã diligenter agit; planè ad eum modum, quo litigatores agere solent, qui cum fortè aliquo discedunt, procuratorem loco suo relinquunt. Tales sunt omnes ij, qui sine lethalibus criminibus viuentes in hoc sæculo, Deo famulantur & seruiunt. Quamuis enim in eis non viuat, neque maneat id, quod propriè dicitur peccatum; tamen concupiscentia adhuc manet, quæ peccati est procuratrix, & quã propterea sanctus Paulus, nunc legem membrorum, nunc legem peccati, nunc etiam peccatum ipsum vocat. *Rom. 5.* Vt enim quondam Chananæus è Palæstina eiectus Iebusæus mansit ad exercitium Iudæorum: ita nunc per fidem & Sacramenta peccato de cordibus nostris expulso, fomes relictus est, cum quo litigare ac disceptare vsq; ad mortem debeamus.

Quartum. Porrò status quartum multò beatiorum, soli duo primi homines nouerunt, quos breui illo tempore, quo in paradiso habitauerunt, neque peccatum inquinabat, neque flagellum perterrebat, neque vlla concupiscentia mala ad peccandum prouocabat. Magna sanè, & expetenda felicitas huius status, sed nondum tamen talis erat, vt de eo dici posset, *Nõ accedet ad te malum; & flagellum nõ appropinquabit tabernaculo tuo.* Nam etsi peccatum, & flagellum nondum aderant, tamen non longè aberant; imò verò quæ tam celeriter adfuerũt, vt non priùs Adam os ad pomum comedendum aperuerit, quàm peccatum in intimum pectoris & animi penetrauerit, horine præ foribus iam expectare videbantur?

Quintum. Restat igitur quintum genus hominum plenè perfectèque beatum, ad quod vnum, & solum malum non accedet, nec vllum vnquam flagellum propinquabit: isti sunt beatissimi ac felicissimi illi homines, quos tabernaculum cæleste iam recepit, quibus dicitur per prophetam; *Lauda Ierusalem Dominum; lauda Deum tuum Sion: quoniam confortauit seras portarum tuarum:* *Psal. 147.* nimirum vt neque malum vnquam accedere, neque flagellum propinquare posset. Et de quibus Ioannes in Apocalypsi; *Ecce,* inquit, *tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis, erit eorũ Deus: & absterget Deus omnẽ lachrimam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra.* *Apoc. 21.* O tabernaculum beatum? O tutissimum refugium? O regio lucida, regio pacifica, quæ nocturnos horrores, & nimbes ac procellas, ventos & tempestates ignoras: quæ supra omnes montes, supra omnia elementa, supra omnes cęlos collocata, neq; iacula hostium times, neque tumultus bellorũ exaudis: vbi prælijs triumphi, & gladijs palmæ, & galeis diademata, & gemitibus cantica succedunt. Vbi vita est sine morte; quies sine labore, saturitas sine fastidio, securitas, sine metu, vbi nihil est quod displiceat, nihil deest quod delectet: vnde exulat omne malum, quo confluit omne bonum. O ter, & quater, & centies, & millies beatos, qui in ea ciuitate ascripti sunt ciues: qui inter magnos illos Principes sedem habebunt, qui post breuissimum cursum huius periculosæ nauigationis ad portum illum tantæ securitatis aliquando peruenient! Quid agimus, fratres mei? Quo currimus? Quid persequimur? Cur tantum bonum negligimus? qui minima lucra tam diligenter persequimur, cur tantos labores pro vilissimis rebus suscipimus, quibus bonum illud offertur, in quo est omne bonum? Euigilemus aliquando; excitemur, somnum discutiamus, & cum ad laborem nati simus, sicut aues ad volandum, & quocunque nos vertamus, laborem fugere non possi-

Beatitudo æterna describitur.

mus

mus, faciamus (quæso vos) pro Deo, pro vita æterna, pro veris & magnis bonis, quæ stulti homines pro mundo, pro vita breuissima, pro falsis & exiguis bonis facere non recusant. Ita nobis in cœlo tabernaculum erigemus, quò malum non accedet, neque flagellum propinquabit.

PARS SECVNDA.

Etiam hic suo modo impletur.

ETsi prophetica promissio, quæ malum & flagellum à iustorum tabernaculis remouit, ad sæculum futurum præcipuè pertineat: tamen etiam tempore huius vitæ suo modo completur. Nam & Dominus in Euangelio non solum vitam æternam, sed etiam centuplum hoc tempore sectatoribus suis promisit: & Apostolus ad Timotheum scribens, pietatem affirmat *promissionem* habere *vitæ, quæ nunc est, & futuræ*: Videamus igitur, si placet, quo pacto, etiam hoc tempore ad homines iustos malum non accedat, nec flagellum tabernaculis eorum appropinquet.

Mat. 19.

1. Tim. 4.

Atque imprimis malum, hoc est, peccatum, ad homines iustos & in Deo sperantes nunquam accedere facilè is videbit, qui vocis Hebrææ vim, & energiam perspectã habuerit. Vox enim Hebræa, quam Latinus interpres vertit *accedet*, non simpliciter accedere; sed casu, temerè, fortuitò accedere, vel potius accidere significat. Iam verò ad hominem iustum etsi peccatum quandoque accedit; tamen nõ casu accedit, quoniam sine consilio & prouidentia Dei non accedit, qui hominem à se electum, ac prædestinatũ ad gloriam peccare nunquam permittit, nisi possit & velit efficere, vt illud ipsum malum seruo suo cooperetur in bonum. Itaque sinit aliquando Deus electos suos à serpente morderi; sed ipsum morsum in medicamentum vertit, quo vel superbia occulta detegitur, & comprimitur; vel futura prospicitur, & cauetur; vel etiam alienis morbis remedium præparatur. Hinc D. Gregorius Homilia vigesima prima in Euangelia: *Considerandum*, inquit, *nobis est, cur omnipotens Deus Petrum, quem cunctæ Ecclesiæ præficere disposuerat, ancillæ vocem pertimescere, & seipsum negare permisit: quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is, qui futurus erat pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliorum misereri debuisset. Prius itaque eum ostendit sibi, & tunc præposuit cæteris, vt ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliorum infirmitatem toleraret.* Hæc sanctus Gregorius, qui etiã in libro Dialogorum tertio, capite decimo quarto, magno diuinæ prouidentiæ consilio sæpe fieri docet, vt viri sancti atque perfecti parua quædam vitia nunquam perfectè superent, quamuis in eis superandis totis viribus, summoque studio laborent: videlicet vt inde admoneantur, non se suis viribus magnos, & potẽtes hostes deuicisse, quando sibi relicti à paruis minimisque vincuntur. Cum igitur nunquam electi in peccata cadere permittantur, quin eis ipse etiam casus cooperetur ad bonum, verè Propheta nunc dicit, temerè ac fortuitò ad te malum non accedet.

Cur Deus aliquando permittat iustum cadere.

Greg. Homil. 21. in Euang.

Idem li. 3. Dialog. c. 14.

Quod verò subiungit: *& flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. verissimam atque vtilissimam doctrinam continet. Nam velit nolit mundus, siue id capiat, siue non capiat, soli sunt mali, qui verè in hoc sæculo flagellantur. Tunc enim homo propriè flagellatur, cùm non solum affligitur corpus, sed etiam ad animam verbera penetrant: corpus enim non est homo, sed quasi domus & vehiculum hominis: tunc verò vsque ad animam penetrare dicitur flagellum, cũ est in causa, vt homo Deum offendat, ad hæreticos transeat, furetur, irascatur, blasphemet, seipsum vel alium occidat: id quod solis mundi ama-

Soli mali propriè flagellantur.

tori.

toribus quotidie videmus accidere, quippe qui leuissimis de causis ad minimas iacturas, continuò perturbantur.

Dicam hoc ipsum planiùs: tunc homo flagellum sentit, & dolet, ac gemit, cùm id affligitur vbi est anima. Si digitus præcidatur, non potes non dolere. Si verò capillus tondeatur, neque sentis, neque doles, propterea quod mortui sunt capilli, anima non est ibi. Iam igitur vbi est anima sæculi amatorum? In sæculo, in vxore, in filijs, in carne, in domo, in arca, in pecunijs. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*; & anima magis est vbi amat, quam vbi animat. Quid ergo mirum est, si mundi amator sentit, si gemit, si dolet, si blasphemat, si furit, si insanit, cùm in temporalibus bonis flagellatur? Id enim ab eo violenter abstrahitur, cui tenacissimè inhærebat: membrum planè viuum ab eo præciditur, in quo magna pars animi habitabat. Sancti verò homines, qui Altissimum posuerunt refugium suum, qui nihil amat, nisi in Deo & propter Deum, qui in cœlesti tabernaculo animo, affectu, desiderio, cogitatione versantur, temporalia damna non percipiunt, quoniam *flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Sanctus Bernardus, vt in tertio libro vitæ ipsius, capite sexto, legimus, cum ei nunciaretur à suis, ingens pondus argenti, quod integro monasterio ædificando sufficere potuisset, furto esse sublatum, adeo flagellum eius dāni non sensit, vt nihil prorsus commotus placidissime responderet: *Benedictus Deus, qui nobis pepercit ab onere*. Presbyter quidam sanctus nomine Stephanus, vt de eo B. Gregorius in quarto libro Dialogorum cap. 19. refert, cùm totam suam messem ab inimico quodam in area combustam esse didicisset, eique discipuli eius dicerent, Væ, væ, Pater Stephane, quid contigit tibi? mox respondit, Væ, væ quid contigit illi, qui hoc fecit? mihi enim nihil mali contigit. Ita nimirum vir iste sapiens, & sanctus verissimè iudicabat, illum potius flagellari, qui iniuriam facit, quàm qui patitur. Quid ipse S. Gregorius præfatione suorum Moralium ad Leandrum scribens tantopere deploraret, quod se à monasterio ad palatium, & à cella monastica ad sedem pontificiam raptum & abstractum esse cerneret? flagellum ne, an beneficium putasset, si eum Deus iterum a palatio ad monasterium reuocare voluisset? Nam quid ego de illis dicam, qui mundum exilium, & carnem carcerem esse ducebant, & cum Propheta magnis vocibus clamabant; *Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est*. & cum Apostolo; *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. &, *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Num ij tandem mortis flagellum magni faciebant? Minime verò. Et quamobrem? Quoniam vt flagellum volitare videbant, mox animo, & cogitatione in cœleste tabernaculum confugiebant, quò malum non accedit, neque flagellum appropinquat.

Aspicite atque intuemini sanctos Martyres. Veniebant olim cruenti carnifices cum fustibus, & flagellis, non tam corpora, quam animas flagellare cupientes: nam quomodo latrones in siluis gladios ostentant, nec tamen dicunt, dā iugulum, sed da pecunias: ita carnifices olim flagellum intentabant, sed interim thesaurum fidei postulabant, Martyribusque dicebant, vel Christum abnegate, vel acerbissima morte peribitis. Quid tunc Martyres? Id faciebant, quod olim Patriarcha Ioseph, cum ab impudica fœmina de stupro interpellatus, relicto pallio aufugit. Ita & ipsi cum thesauro fidei in cæleste tabernaculum animo confugiebant, atque inde tanquam ex edito

Matth. 6.

L. 3. Vita S. Bernar. c. 6.

Greg. li. 4. Dialog. c. 19.

Psal. 119.

Philip. 1.

Rom. 7.

Quomodo sancti verè flagellentur.

Gen. 39.

ex edito loco, quid fieret corpori suo, sæpe cum ingenti lætitia prospectabant: & cum viderent corpus à tortoribus cædi, comburi, non aliter affecti erant, quam si ex alta turri domum suam incendi, aut euerti conspicerent ab ijs, qui solum propterea id facerent, vt se viuos comprehenderent, vel occiderent. Quocirca non rarò tortores suos ipsi qui torquebātur lepidè irridebant, cum eos frustra laborare perspicerent. Nonne Beatus Laurentius extensus in craticula, & semiustum latus Tyranno dabat, cū ei diceret; *Assatum est, iam versa, & manduca?* Quid magnus ille Marcus Arethusius? Nonne, vt Gregorius Theologus oratione prima in Iulianum scribit, cum membris omnibus contractis, melleque perunctis, & in sporta suspensus partim à vespis & apibus comederetur, partim ab ardentissimo Sole desuper coquēte torreretur, persecutores suos festiuè irridens dicebat, placere sibi omen illud, qđ ipse in sublimi existens eos humiles, humique iacentes videret? Itaq; rectè Beatus Bernardus sermone sexagesimo primo in Cantic. *Stat*, inquit, *Martyr tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modo fortiter, sed & alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire cruorem.* Vbi ergo tunc anima Martyris? Nempe in tuto, nempe in petra. Si enim in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profectò sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Quæ cum ita se habeant, si volumus nos quoque non sentire iacturas, non diligamus res perituras: sed in eo cor nostrum & amorem totum collocemus, qui solus perire non potest: & tunc ardeat licet mundus totus, diripiantur vrbes, concutiantur prouinciæ, mutentur regna, transferantur imperia, cœlum cum terra denique misceatur, nos tamen ne capillum quidem vnū amittemus: quoniam Altissimum posuimus domicilium nostrum, quo malum non accedit, neque flagellum appropinquat.

Nazian. orat. 1. in Iulianum.

Ber. serm. 61. in Cāt.

Sed parum esset, Auditores, si nihil detrimenti sancti homines caperent ex flagellis: nos verò dicimus magnam præterea cum vtilitatem, tum voluptatem flagellum adferre secum, si de manu Domini recipiatur. Id quod vel ex ipso nomine flagelli discere poterimus. Quid enim est flagellum? Instrumentum, quo equi ad cursum incitantur, quod in itinere quidem vtile ac necessarium est, sed cursu peracto in aliquem angulum abijcitur. Nos omnes, Auditores, ad patriam cælestem properamus: iter est longum, tempus est breue, equus est piger: quis igitur negare audeat, flagellum esse necessariū? *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum*, ait Propheta, *postea accelerauerunt*. Et sanctus Gregorius: *Mala, quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellunt*. Quid enim mundus, dum nos penuria, peste, bello, alijsq; miserijs, & calamitatibus flagellat, nonne apertè clamare videtur, Noli hic hærere, quid hic agis? Noli me diligere, dilige quod debes? Quomodo si spinæ ab aliquo pro rosis fortè carperentur, & illæ non loquendo, sed pungendo dicerent, Cur tangis? decipers, spinæ sumus, non rosæ. Itaque vtilis est in hoc itinere aliqua tribulatio: sed cum ad patriam & domum nostram peruenerimus, tunc demum flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Flagella prosunt sanctis.

Psal. 15.

Sed dicet aliquis, Ego quidem flagellum non recuso, paratus sum interdum, vel ægrotationem, vel penuriam aliquam pati, cùm Deo id bene placuerit: at illud mihi displicet, quod homines improbi sine vlla causa mihi mea surripiūt: volo meipsum ieiunijs & vigilijs aliquando flagellare; sed quod vnus nequam iniuriam mihi faciat, id verò æquo animo ferre non possum. Dic mihi, oro te, si for-

Simile.

te

te esses in itinere, & festinatio tibi esset necessaria, & equum tuum incitare non posses, an tibi non placeret, si quis à tergo equum tuum flagello verberaret? Ita igitur videt Deus te desiderium bonum habere, sed non pares vires: & quia non benè scis, vt oportet, equum tuum flagellare, & nimis tenere eum diligis, mittit Deus aliquem, qui te iuuet.

Sed accipite nunc aliam longe maiorem flagelli vtilitatem. Similis est afflictio, quam hic patimur, palmitibus vitium, qui etiam flagella dici solent. Quid deformius, quid debilius, quid tortuosius vite? Et tamen quid parit vitis? Si videret aliquis vites in hieme, & earum vsum, atque vtilitatem ignoraret, nonne quaslibet myricas vineis anteponeret? Ad eundem modum, Auditores, flagellum afflictionis flagellum est vitis, deforme atque asperum esse videtur, sed vinum gloriæ & beatitudinis parit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Intelligunt hanc sapientiam rustici nostri, qui dolent cùm feriari iubentur, gaudent cùm multū in agris laborare possunt: quoniam labor frumentum, quies inopiam illis producit. Intellexerunt hoc Martyres sancti multo melius, quorum vnus beatissimus Ignatius ad bestias damnatus, ad Romanos ex Asia scribit: *Vtinam fruar bestijs, quæ mihi paratæ sunt, & si illæ noluerint, ego ipsis vim ingeram, ego vrgebo: ignoscite mihi, ego scio quid mihi expediat.* Alius verò illustrissimus Cyprianus (vt Pontius in eius passione refert) viginti aureos tortori suo numerari voluit, vt se ab eo non supplicium sed beneficium accipere testaretur. Intelligebant isti quam preciosum vinum afflictionis flagella producerent: & cur, quæso, existimatis mensuram tribulationum tam bonam, tam confertam, tam coagitatam, tam supereffluentem dedisse Dominum in sinum Matris, Apostolorum, Martyrum, aliorumque amicorum suorum, nisi quoniam fructum atque vtilitatem earum probè intelligebat.

Matt. 5.

Ignat. epist. ad Rom.

Luc. 6.

Si quis in carcere propter contractum æs alienum miserè vitam ageret, neque egressurum se inde speraret, nisi dum esset educendus ad crucem: interim verò aliquis amicorum marsupium plenum auro atque argento per fenestras in carcerem iniceret, & casu fieret, vt marsupium cadens caput eius miseri leuiter percuteret, ille certè initio cùm caput feriri sentiret, & nondum sciret quid esset, non posset non dolere, fortasse etiam diceret, Væ mihi hominum miserrimo, hoc sanè deerat, vt etiam in carcere lapidarer? Sed vbi ad marsupium conuersus, videret, sumeret, aperiret, aurum esse cognosceret, quo de carcere liberari, possessiones emere, diues euadere, & reliquum vitæ beatè feliciterque traducere posset, ò qua lætitia exultaret! O quas gratias illi haberet, a quo caput suum pulsatum ante conquerebatur! Ita nobis accidit, Auditores, sumus in carcere corporis huius, multum contraximus debitorum mittit nobis Deus genus aliquod afflictionis, quod initio quidem dolorem & molestiam aliquam parit: sed si prudenter, diligenter, si rectis oculis afflictionem consideremus, videbimus eam æquo animo toleratam marsupium esse pecuniarum, quibus & pro debitis peccatorum Deo satisfacimus & vitam beatam ac sempiternam comparabimus.

Simile.

Grammatici docent, quod nunc flagellū appellamus, olim flabellum esse nominatum; sed pace ipsorum contra potius, quod olim flagellum dicebatur, nunc flabellum dici debet. Siquidem olim ante Christi in terras aduentum, cum nondum sciretur tribulationis precium, tunc verè tribulatio affligebat, atque vrebat, & flagellum à flagrando nominari conueniebat. At posteaquam Liberator

Tribulatio flabellum potius quam flagellum est.

rator noster flagellum in manu susceperit, continuò illud in flabellum commutauit, & dulces atque expetendas tribulationes fecit. Primùm enim flabellum refrigerat: id & afflictio facit. Est aliquis fortè adolescens, feruet in eo sanguis, ardor libidinis eum quietum esse, & boni aliquid agere, vel cogitare non patitur: Sumit Deus flabellum ægritudinis, facit illi ventum, protinus refrigeratur. Nam, viribus deficientibus, deficiunt simul mala desideria. Deinde, flabellum muscas repellit: id & afflictio facit. Est aliquis diues, nobilis, potens, multæ muscæ, multi gnathones, multi adulatores ad eum accurrunt, nō quidem propter ipsum, sed propter mel diuitiarum atque honorum, quo delibutus videtur. Sumit Deus flabellum tribulationis, facit illi ventum, redigit eum parumper ad inopiam, subitò muscæ diffugiunt. Magnum sanè beneficium, magna vtilitas huius flabelli. Præstat enim multo amicos non habere, quàm adulatores habere, qui suis mendacijs, suis assentationibus, suis blandis sermonibus vitia amicorum alunt, & corpora atque animas eorum perdunt, & cùm vnum miserum effecerunt, tūc eo relicto ad alios pergunt: & more eorum gallorum, qui in verticibus turrium ventos designant, semper ad eam partem canūt, vnde aura prosperitatis spirare videtur. Flabellum postremò id proprium habet, vt mirificè recreet, reficiat, consoletur: id & tribulatio de manu Dei suscepta verissimè facit, siquidem spem viuam, certamque fiduciam gignit beatitudinis. *Tribulatio*, inquit beatus Paulus, *patientiam operatur, patientia verò probationem; probatio verò spem*: ea verò spes, ea fiducia nullis verbis explicari potest, quale gaudium, quam verum, quàm magnum, quàm solidum in corde patientis generet. Cùm sanctus Bernardus aliquando in prouinciam Flandriæ venisset, ibique retibus verbi

Rom. 5.

Dei multos hoīes caperet, cepit inter alios virum quendam magnum, nobilem, diuitem, delitijs deditum, noīe Arnulphū, eūq; Monachū Cistercięsem, id est, sui ordinis fecit. Porro cū Deus flabello tribulationis tanquam ab æstu sęculi venientem refrigerare volens, grauissima ægritudine, acerbissimisque doloribus longo tempore vexauit. Ille verò cum maximè torqueretur, creberrimè repetebat: Vera sunt Domine, quæ dixisti: Vera sunt Domine, quæ dixisti. Cumque fratres, qui aderant, dicerent inter se, vim doloris eum ad insaniam redegisse: Non est ita, respondebat; non insanio, sed vera esse dico atque experior, quæ Dominus locutus est. Ipse siquidem centuplum in hac vita promisit, ijs qui temporalia bona dimisissent, ego verò centuplum istud nunc testor, ac fateor me recipere: Siquidem in his magnis ac penè intolerandis doloribus tanta lætitia, tantaque voluptate perfundor ex quadā certa, & viua spe felicitatis, quam Dominus mihi breui se donaturum certo promisit, vt millies malim hos dolores perpeti, quam mihi tēporalia mea bona, etiam centuplicata restitui. Verè igitur, Auditores optimi, verè sanctus Propheta clamat: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Meritò sanctus Iacobus monet: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.* Iure Apostoli omnes *ibant gaudentes à conspectu concilij*, quando *digni habiti* fuerant *pro nomine Iesu contumeliam pati*. Et si flabellum sunt in hac vita tribulationes propter Deum æquo animo toleratæ, quando nondum re, sed solum spe beati sumus, quid erit in futura? Tunc verè flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, tunc verè mutabitur penitus in flabellum, tunc verè dicere poterimus; *Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* & *Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti*;

Mat. 19.

Psal. 22.

Iacob. 1.

Act. 5.

Psal. 65.

Psal. 89.

humiliasti; annis, quibus vidimus mala. & , *Bonum mihi quod humiliasti me*. Tunc verè dicemus, Benedictum sit flagellum, benedicta sint ieiunia, benedictæ contumeliæ, benedictæ iniuriæ, benedictæ persecutiones, & super omnia benedictus Deus, qui eas permisit, vel etiam misit, & nunc in dulcedinem, & delicias vertit, cui est honor, & gloria in secula sæculorum. Amen.

Psal. 118.

(∴)

CONCIO NONA SVPER PSALMVM XC.

DE VERSV VNDECIMO ET DVODECIMO.

Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

SYNOPSIS.

QVandoquidem hoc eodem versiculo vsus sit Diabolus in tentando Christo, quatuor propterea manifestantur peccata, quæ ille in allegando hoc sacræ Scripturæ loco commisit. Primum est quod illum ad Christum retulerit, qui nunquam habuit Angelos custodes, bene autem administros. Secundum, quod ad malum finem eum adhibuerit. Tertium, quod nuda & simplicia verba adduxerit, quæ tamen metaphorica sunt. Quartum, quod mutilam & truncam sententiam attulerit. Deinde ipse versus de verbo ad verbum explicatur; atque in primis quonam vocabulum Quoniam, *referatur ostenditur, eiusque causa assignatur. Quanta cura Deus hominem custoditum velit, ex voce* Angelis *colligitur. Quare plurali numero* Angelis suis, *potius quam singulari vtatur Psaltes, duplex habetur ratio, tum quia non modò à proprio Angelo, qui cuique attributus, homo custoditur, sed etiam ab alijs, qui præsunt regno & prouinciæ vnicuique: tum etiam quod Episcopi, Sacerdotes, & concionatores Angeli dicantur. Additur autem* suis, *vt intelligamus, Deum nos suis, hoc est, bonis Angelis commendaße, non malis, quales sunt dæmones; vbi probatur, hæreticos quoque eße angelos malos. Causę referuntur, cur Angeli libenter nostri curam suscipiant. Docetur deinde, quid, & quęnam sit via, in qua nos custodiendos esse Deus mandauit, quod duplici modo exponitur; & quod in hac vita, quæ via est, non sit subsistendum, rationibus demonstratur.*

Altera pars docet, quomodo nos Angeli custodiant, ne offendamus ad lapides, qui sunt scandala, & occasiones peccandi. Prӕterea duo pręcipua beneficia.

fici a Angelorum explicantur, instructio scilicet, & defensio. Docent autem nos primò surgere de peccato, vbi pulchra figura Petri in carcere inter duos milites securè dormientis peccatoribus applicatur. Secundò, docent vitare praua consortia, quod exemplo Loth ex Sodoma educti comprobatur. Tertiò, fortiter in via Domini pergere, quod Elias in via roboratus confirmat. Quartò, fugare dæmones, quod exemplo Tobiæ iunioris ostenditur. Tandem docent nos vincere & triumphare, quod in historia Gedeonis contra Madianitas pugnaturi clarum est. Deinde manifestatur, à quibus nos Angeli defendant, scilicet à dæmonibus, ab hominibus malis, à feris, ab inanimis rebus, imo & ab ipsa ira Dei, quæ singula suis exemplis vera esse comprobantur. Tandem nouum adducitur Angelorum beneficium, nimirum quod nos functos vita ad cælum deferant; ac proinde meritò illos esse audiendos & honorandos conuincitur.

ETSI plurimi sint, optimi Auditores, qui terram magno labore, vel per se, vel per alios fodiunt, vt nouos auri atque argenti, vel pecuniarum gemmarumque preciosarum thesauros aliquando reperiant: tamen non pauci nihil vnquam aliud, quàm ossa mortuorum, vel cineres & carbones inueniunt. Idem omnino sacrarum litterarum studiosis nostro potissimùm tempore vsu venire videmus. Etenim multi diuinas scripturas diligenter euoluunt, & dies ac noctes in lege Domini meditantur; sed non omnes ad ipsum veræ intelligentiæ, diuinæque sapientię thesaurum perueniunt. Imò verò quid hæretici omnes, quos in scripturis legendis, vertendis, perdiscendis, memoriæ commendandis assiduè versari negare non possumus: quid, inquam, tot suis laboribus & sudoribus tandem reperiunt, nisi cadauera mortuorum? nisi cineres? nisi carbones? sensus quosdam nisi videlicet nigros, Tartareos, veritati pietatique contrarios: atque imprimis ossa, & cineres quondam extinctorum, sepultorumque errorum. Sed nemini mirum id videri debet; *Non enim est discipulus super magistrum, sed sufficit discipulo si sit sicut magister eius.* Quis enim magister ac doctor Hæreticorum est, nisi ille, quem sacræ litteræ nunc spiritum erroris, nunc spiritum mendacem, nunc spiritum vertiginis appellant? Is verò tunc omnibus hęreticis ad scripturas deprauandas, & in alienos ac monstrosos sensus detorquendas aditum patefecit, cùm aduersus Christum, hoc est, aduersus ipsam Dei sapientiam & veritatem, illis Psalmi versiculis pugnare ausus est, quos hodierna die, Domino iuuante, explicaturi sumus: Etenim cùm spiritus ille mendax frustra Domino suasisset, vt de lapidibus panes efficeret, mox eum ad verticem diuini templi perduxit, atque ait: *Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim; Quoniam Angelis suis mandauit de te, in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Nos igitur more prudentium agricolarum, qui non prius bonas atque vtiles herbas in agris serunt, quàm eos à malis, noxijsque purgauerint: Primum Satanæ sententiam breuiter refellemus: deinde veram atque à sanctis Patribus acceptā huius loci intelligentiam adferemus.

Cur multi scripturas voluant, et verum sensum nō euoluant.

Matt. 10.

Magister Hæreticorum Diabolus.

1. Tim. 4.
1. Ioan. 4.
3. Reg. 22.
Isai. 19.

Matth. 4.

Quatuor peccata in citatione huius versiculi à diabolo commissa, in tentatione Saluatoris. Primum.

Quatuor sunt præcipua peccata, quæ dæmon in huius testimonij allegatione commisit; Primùm longè aberrauit à scopo: Siquidem Psalmus hic nonagesimus non ad Christum refertur, sed hominem iustum inter pericula constitutum multis rationibus cōsolatur. Et cùm aliæ Psalmi partes, tùm præcipue ista, quæ Angelorum custodiam homini iusto promittit, ad Christum nullo modo pertinere potest. Nam cùm tria quædam in vna atque eadem Christi persona reperiantur, *Deus, anima, caro*: Deus nulla eget, neque eguit vnquam Angelorum custodia, cùm ipse sit, qui *portat omnia verbo virtutis suæ*, & homines omnes Angelosque custodit. Anima etiam nullis Angelorum præsidijs vnquam opus habuit, propterea quod semper beata, semper felix, semper in patria fuit. Custodiæ verò atque præsidia Angelorum solis ijs necessaria, qui de mundi huius exilio ad illam cœlestem, & beatam patriam inter insidias, atque arma inimicorum pergunt. Sola Domini caro breui illo tempore, quo mortalis, & passibilis erat, custode ac protectore aliquo indigebat; sed cū tn̄ Angelū esse, neq; decebat, neque necesse erat, cùm beatam & felicem illam carnem tanquam proprium templum ac domicilium Deus inhabitaret, qui eam per se regebat, defendebat, tuebatur, conseruabat. Itaque Angeli quidem (vt Euangelium docet) Christo famulabantur interdum & seruiebant; sed eum minimè protegebant, vel custodiebant.

Hebr. 1.

Christus non Angelos custodes, bene tamen ministros habuit.

Secūdum.

Deinde in eo diabolus peccauit, quod scripturæ testimonio, re videlicet optima, sanctissima, ad finem pessimum abuti voluit, vt Christum ad peccandum prouocaret: quomodo si medicus peritus, sed improbus, potenti aliqua medicina ad ægrotum occidendum vteretur. Sed benè habet, quod sicut Deus mala vertit in bona, ita dæmon bona vertit in mala, & bonis vtitur malè.

Tertium.

Tertium diaboli peccatum est, quod nuda & simplicia scripturæ verba pro se adduxit; & verba illa: *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* quæ figurata & metaphorica sunt, ita simpliciter & propriè intelligi voluit, ac si Propheta dixisset, posse nos clausis oculis tutò ac liberè iter facere, & neque saxa, neque præcipitia metuere, & idē esse omnino siue per gradus paulatim ad portā descendamus, siue per fenestram vno saltu ad terram veniamus, propterea quod Angelis à Deo imperatum sit, vt nos vbiq. diligenter custodiant, & etiamsi velimus nunquam impingere, neque cadere nos patiantur. Atqui leuem & puerilē hanc intelligentiā, quam dæmon non tā habebat, quam habere se simulabat, sapienter Dominus confutauit, cū ait; *Scriptum est; Non tentabis Dominum Deum tuum.* Tāquā si diceret, Deus quidem Angelis suis mandauit, vt homines iustos vbique custodiant; sed non propterea debet aliquis Deum tentare, neque miraculum expetere, vbi nulla necessitas miraculorum est: alioqui si sponte aliquis seipsum de monte præcipitet, Angeli non custodient, quò minus ille, vel collum, vel tibias frangat.

Matth. 4.

Quartum.

Postremum quod in hac dæmonis allegatione sancti Patres reprehendunt, illud est, quod mutilam & truncatam sententiam attulit; Nam cum dixisset: *Scriptum est: Quia angelis suis mandauit de te*: non addidit, quod sequitur], *vt custodiāt te in omnibus vijs tuis*, sed mox ad illud transijt: *In manibus tollent te.* At cur mediā illā sententiā prætermisit? Quoniā cōtra eum apertè faciebat: Psalmus enim perspicuè dicit, nos in vijs, non in præcipitijs custodiendos. Quod si præcipitia quoque aliquo modo viæ dicendæ sunt, certè diaboli viæ sunt, non

Chri-

Christi, nec Sanctorum. Et cur etiam verba sequentia: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*, dæmon silentio præterijt, nisi quoniam in ijs suas insidias aperiri videbat? Itaque rectè Gregorius Theologus oratione in sanctum lauacrum: *O sophista malitia*, inquit, *cur sequentia supprimis? Rectè enim id noui, tametsi tu sileas, quoniam super te aspidem & basiliscum ascendam, & super serpentes & scorpiones Trinitate circumseptus ambulabo.*

Nazian. orat. in S. lauacrum.

Habemus igitur ineptam, atque absurdam esse diaboli expositionem, & cum ipse magister & doctor sit hæreticorum, vos ipsi cogitate, quid ab eis nos possimus, nisi corruptelas, nisi deprauationes, nisi mendacia expectare? Sed nos beatum Hieronymum potius audiamus, qui in extremo Dialogo aduersus Luciferianos monet, non esse vnquam hæreticis credendum, quamuis de scripturis multa garrire videantur, cum etiam diabolum sciamus de scripturis aliquando esse locutum: sed in ea Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata vsque ad diem hanc durat, & quæ non solum verba, sed etiam verum & legitimum sensum scripturarum tenet.

Hieron. Dialog. vlt. contra Luciferianos.

Sed iam ad ipsorum versiculorum expositionem veniamus, & singula verba seorsim, & per se consideremus. Atque imprimis vox illa, *Quoniam*, non præcedentium, sed sequentium verborum rationem reddit. Quid est quod præcessit? *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Quid est quod sequitur? *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Iam igitur media hæc sententia, *Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*, non est cum præcedentibus ita connectenda: *non accedet ad te malum & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo: Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*: sed cum sequentibus hoc modo, *Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*, ideo *in manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Nam sententia illa præcedens iam sua ratione confirmata erat. Si enim quis petat, Cur ad hominem iustum malum non accedet, & flagellum eius tabernaculo non propinquabit? Respondebit Propheta, Quoniam Altissimum posuit refugium tuum. Deinde neque tabernaculum cœleste, quod sua altitudine munitissimum est, custodia Angelorum eget, neque congruentem rationem Propheta redderet, si diceret, Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam Angeli te custodient in via. Quare sequentium, non præcedentium verborum, hic ratio redditur; & simul nouum atque insigne Dei beneficium commemoratur, quod tamen cum præcedentibus rectissimè, aptissimèque coniungitur. Poterat enim homo iustus, cui superiore versiculo dictum erat, *Non accedet ad te malum & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, iure ac merito dicere, Benè habet quod in cœlesti tabernaculo tutissimus ero, quandoquidem neque eò accedere malum, neque flagellum propinquare potest: at si dum adhuc versor in itinere, me forte latrones intercipiant, vel in foueam aliquam incidam, aut certè aberrem à via, quid mihi tabernaculum proderit? Respondet Propheta, nihil est

Expositio versus 11.

Quoniã hoc loco ad sequentia refertur.

 omni-

omnino quod metuas: nam qui tibi tabernaculum parauit in patria, idem Angelis suis mandauit, vt te custodiant ac tueantur in via. Atque hæc de illa voce, *Quoniam*.

Quāta cura nos Deus custodiat. Sequitur, *Angelis*. Quod vnum verbum rem magnam & preciosam, præstantem, & sanè singularem esse hominem nos perspicuè docet. Res enim magnæ & preciosæ multis claustris, & clauibus custodiri solent: at quot claustris, quot clauibus: quàm diligenter, quam sollicitè Deus hominem custodiri voluerit, quæ vnquam oratio explicabit? Primum Deus ipse semper vigilat, vt nos custodiat, nec vnquam oculos prouidentiæ suæ à nobis remouet: *Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.* *Psal. 120. Iob. 7.* *Quid faciam tibi*, inquit sanctus Iob, *ò custos hominum?* Deinde, lege naturæ, lege diuina, lege humana tanquam triplici muro, vel quasi mœnibus, fossa & vallo nos cinxit: tamen ne fortè mœnia transiliremus funibus innumerabilium beneficiorum nos arctissimè sibi deuinxit atq; obligauit: & quoniā periculum erat, ne funes quoque aliquādo frangeremus, *vnicuique mandauit Deus de proximo suo*: *Eccles. 17.* nimirum vt vnusquisque omnes quoad posset custodiret, & ipse vicissim ab omnibus custodiretur. Quia verò facilè fieri poterat, vt homo hominem contemneret, vel deciperet, vel etiam inter se homines latronum more conuenirent, & vnus alium ad malum adiuuaret addidit postremò firmissimum tutissimumque præsidium sanctorum Angelorum, qui neque muneribus corrumpuntur, quoniam optimi sunt: neque fraudibus decipiuntur, quoniam sapientissimi sunt: neque vi coguntur, quoniam fortissimi sunt: neque celeritate vincuntur, quoniam spiritus sunt: neque numero superantur, quoniam innumerabiles sunt.

Angelorū custodia. *Angelis*, inquit, *suis mandauit de te*. Neque verò solum hoc loco, sed passim diuinæ scripturæ nos docent, vnicuique nostrum esse proprium Angelum, tanquam præsidem, & pædagogum, & nutritium assignatum. *Quisq. Angelum custodem habet.* Ac vt alia prætermittam, nonne Dominus ait in Euangelio: *Matt. 18.* *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* Nolite despicere, inquit Dominus, istos pauperculos, quos sæpè videtis corpore squalido, vestibus laceris, summa humilitate diuitibus supplicare. Nam Deus illos non despicit, & quanquam certis de causis inopia premi atque affligi nunc eos permittat; tamen tanti eos facit, vt singulis eorum ex magis illis Principibus, qui in aula cœlesti degunt custodes & magistros assignauerit. In Actibus etiam Apostolicis, *Actor. 12.* cum sanctus Petrus de carcere diuinitus liberatus, ad domum quorundam Christianorum venisset, & illi non crederent esse Petrum, dixerunt; *Angelus eius est*. Adeo semper in animis piorum hæc veritas impressa fuit. Itaque meritò sanctus Hieronymus superiorem Euangelij locum exponens, ait: *Hier. in 18. Matt.* *At qua dignitas animarum, vt vnaquaque ab ortu natiuitatis in sui custodiam Angelum delegatum habeat.*

Sed si vnusquisque nostrum vnum duntaxat Angelum custodem habet, cur Psalmus dicit; *Angelis suis*, & non potius Angelo suo mandauit de te? Duæ sunt huius rei præcipuæ rationes. Prima, quoniam etsi homines singuli Angelos singulos tanquam suos, & proprios custodes habent; tamen præter eos habent etiam multos alios, cum cæteris hominibus communes. Nec enim solum hominum singulorum, sed etiam

Etiam Regnũ quodque, & prouincia. ciuitatum, prouinciarum, & regnorum sunt Angeli custodes. Nam & apud Danielem vnus Angelus Iudæorum, alius Græcorum, alius Persarum princeps appellatur. Et sanctus Basilius libro tertio in Eunomium constanter affirmat, tantũ præstare Angelos, qui regnis & prouincijs præsunt, ijs qui præsunt hominibus singulis quantum regna & prouinciæ singulis hominibus præstant.

Dan. 10.

Basil. li. 3. contr. Euno.

Episcopi, Sacerdotes cõcionatores, Angeli dicũtur. Altera ratio est, quoniam non solùm cœlestes illi, ac propè diuini spiritus Angeli in sanctis litteris nominantur; sed etiam Episcopi, Sacerdotes, concionatores. Nam & Ioannes in Apocalypsi septem Episcopos Ecclesiarum Asiæ, septem Angelos nominauit. Et Malachias de sacerdotibus dicit: *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Et de Ioanne Baptista primo ac summo Christi præcone Dominus per Malachiam ait: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam.* Istis verò omnibus Deus mandauit, vt te verbo & exemplo custodiant, vt semper vigilent, tanquam rationem pro anima tua reddituri, vt viam bonam tibi ostendant, vt in ea te comitentur, vt omnia impedimenta, quoad poterunt, auferant, vt te saluum atque incolumem ad cæleste tabernaculum perducant. Cùm igitur tot Angelos, vel potiùs tot genera Angelorum custodes & præsides habeamus, nonne meritò nunc Phopheta dicit; *Angelis suis mandauit de te?*

Apoc. 1.

Malac. 2.

Malac. 3.

Angeli alij Dei, alij dæmonũ: suis Deus nos cõmendauit, non alienis. Sed cur addidit *Suis?* An satis non erat *Angelis* dicere? Nõ sanè, Auditores, non satis erat. Habet enim & diabolus angelos suos, quibus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis; nimirum, vt si sceleratus, & improbus fueris, non facile conuertaris; si verò pius & probus, etiam peruertaris. Et sicut Deus præter spiritus illos cœlestes, etiam Episcopos, Sacerdotes, concionatores, custodes animarum esse voluit: ita quoque & Satan præter spiritus illos Tartareos, vtitur etiam lenonum & meretricum, atque imprimis Lutheranorum, & Caluinistarum opera in hominibus custodiendis, ne à via hæresum, & flagitiorum aliquando discedant. Quare cum Angelos tam bonos, quam malos habeamus, & vtrique nos in vijs suis custodire satagant, ne putaremus omnibus id à Deo esse mandatum, Psalmus apertè dicit: *Angelis suis mandauit de te,* hoc est, imperauit Deus Angelis sanctis, vt te iuuent; non imperauit angelis malis, vt tibi noceant. Neque probabile est vllo modo, neque scripturis, aut rationi consentaneum, quod Origenes, & Cassianus ex libro Pastoris docuerunt, vnicuique Angelos duos à Deo esse attributos: vnum bonum ad custodiam, alterum malum ad exercitium: Deus enim nemini mandauit impiè agere, neque homini, neque dæmoni, & nec per se, nec per alium homines tentat, sed *intentator malorum est*, vt ait Apostolus Iacobus; quin potius conqueritur ipse per Ieremiam de falsis Prophetis, de malis angelis, de nouis hæreticis; *Nolite*, inquit, *audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini: dicunt his, qui blasphemant me, locutus est Dominus: Pax erit vobis. Et omni, qui ambulat in prauitate cordis sui dixerunt; Non veniet super vos malum. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo auertissent*

Deus non assignauit homini angelum malum.

Orig. Homil. 35. in Lucam.

Cassian. Collat. 13. c. 12.

Iacob. 1.

Ierem. 23.

tissem vtique ibi à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. O vtinam tot Prophetæ mendaces, qui miseris nostris temporibus visionem cordis sui loquuntur, & tantum numerum animarum tam misere perdunt; hęc verba seriò apud se quandoque meditarentur. Quinam enim sunt, qui templa & altaria spoliantibus, qui Deum & Sanctos blasphemantibus; qui cũ sacris virginibus incesta matrimonia contrahentibus, qui omnia iura diuina & humana violantibus, qui more latronum & piratarum vbique grassantibus, qui denique ab Ecclesiæ gremio, à Christi corpore, ab ouili Dominico se separantibus dicũt: *Pax erit vobis; non veniet super vos malum*; nonne noui hæretici, Lutherani, Zuingliani, Caluinistæ? Quis enim eos misit? Vnde, quando, quomodo venerunt? per quam portam intrauerunt? Vnde spiritum istum seditiosum, turbulentum, sanguinarium, voluptuarium hauserunt? In Euangelio Christi? an potius in Alcarano Mahometi vitã istam simul Epicuream, & piraticam didicerunt? quæ virginitatem odit, quæ continentiam execratur; quæ ieiunia ferre non potest, quæ omnibus libidinibus habenas laxat, quæ terras & maria nefarijs armis, nec tam bellis, quã latrocinijs infestat? Visionem igitur cordis sui loquuntur, & non de ore Domini; non missi currunt, & non iussi prædicant. At si stetissent in consilio Domini, in consilio iustorum, & congregatione, si ab Ecclesia matre, quæ eos peperit, & educauit, impij & ingrati non recessissent, auertisset vtique Dominus eos à via sua mala: si in aliquo videlicet errore fuissent, si quid minus rectè sensissent, eos Deus in Ecclesia permanentes, sine dubio illustrasset, atque ab erroribus reuocasset, neque tam miserè perire siuisset: Nunc verò proficient semper in peius errantes, & in errorem mittentes, & de nocte ad noctem, de cæcitate ad cæcitatem, de tenebris ad tenebras progredientur, donec tandem ad exteriores tenebras in gehenna perueniant.

De missione hæreticorum.

Sequitur; *Mandauit de te.* Multis de causis Angeli sancti libẽter nos protegunt, ac tuentur. Primum vt Christo Regi suo & nostro gratificentur. Nec.n. ignorant, nihil gratius Christo fieri posse, quã vt diligenter animę custodiantur, quas proprio sanguine ipse redemit. Deinde vt ruinæ cælestis Ierusalem instaurentur, & supernorum ciuium gaudia quotidie cumulentur, & crescant. Tum, vt sanctæ atque ardentissimæ illi charitati satisfaciant, qua nobis vt imaginibus Dei viuis ac veris, afficiuntur. Tunc etiam propter odium illud perfectum ac sanctũ, quo dæmones hostes atrocissimos humani generis prosequũtur. Sed maxima potissimaque ratio est, qm̃ Deus ita mãdauit. Nam qui Deũ infinito quodam amore diligunt, & ei perpetuo sancta voluntate, & charitate cohærent, nihil dulcius, nihil suauius, nihil iucundius habent, quàm diuinis obsequi & obedire mandatis. Itaque meritò sanctus Propheta cæteris prætermissis hanc vnam causam, & rationem expressit: *Quoniam*, inquit, *Angelis suis mandauit de te.*

Cur Angeli tam libẽter nos custodiant.

At quid illud est, quod mandauit? *Vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Via*, si propriam eius significationem inspiciamus, spaciũ illud terræ significat, quod est tanquã regula quædam ambulationis. Vult aliquis de vno loco ad alium proficisci, si nullã videat semitam, nulla hominum vestigia, sed omnia æquè herbis & graminibus, vel aquis, aut niuibus cooperta, fieri non potest, quin sæpiùs vagetur & erret: idque non alia de causa, quã quod certam regulam non habeat, quam in ambulando sequatur. At si inter medios campos quasi longissimam quandam lineam aspiciat calca-

tam, tritam, nullis herbis coopertam, nullis virgultis interclusam, vestigijs euntium & redeuntium plenam, tum & in eam ingressus, eam tanquam regulam quandam in ambulando intueatur, planè errare non potest. Hinc igitur factum est, vt vocabulum *viæ*, ad omnes leges & regulas significandas deriuatum sit, quas ne in agendo atque operando erremus, intuemur & sequimur: atque hinc vias artium, vias disciplinarum, vias morum etiã vulgo, & vsitate nominamus. Aggreditur opus aliquod artifex imperitus, videt eum alius in ea arte peritior, & Heus tu, inquit, non rectè pergis, non benè ambulas, non inuenies exitum. Quod est idem ac si apertè diceret, Non benè seruas regulam artis, non est ad istum modum secundum artem faciendum. Pari ratione inter Philosophos illi viam Platonis, isti Aristotelis, illi Zenonis, isti Epicuri sequi se, ac tenere affirmant, propterea quod secundum illius, vel istius præcepta & instituta philosophentur. Denique in vita & moribus, qui legem Dei, legem Iustitiæ, legem Temperantiæ, legem Charitatis perpetuò sequitur, & secundum eam viuere studet, is viam bonam, & rectam ambulare dicitur: qui verò legibus mundi & carnis obtemperat, legibus ambitionis, legibus auaritiæ, legibus gulæ, & ventris, & libidinum, eum viam malam, & distortam, & periculosam accepisse omnes clamant.

Via sæpe idē est, quod lex, & regula.

Iam verò nemo est, qui multa & varia legum genera obseruare, hoc est, multa simul itinera conficere non teneatur. Est aliquis paterfamilias, habet superiores, habet inferiores, habet æquales, cum multis agere, & viuere, ambulare debet: vt rectè ambulet, hoc est, versetur & viuat cum vxore, seruare debet legem Matrimonij; vt cum liberis, legem Patris; vt cum seruis, legem Domini, vt cum Episcopo, cum Pastore, cum Rege, cum Magistratu, cum Deo, leges Ecclesiæ, leges regni, leges ciuitatis, leges Euangelij; & si artem aliquam exercet, simul etiam legem eius artis. Quoniam igitur multas vias omnes ambulamus, & in omnib. istis vijs multa pericula, multi lapides, multa præcipitia, multi latrones, multæ peccandi occasiones inueniuntur, propterea nunc Propheta dicit; *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*, nimirum, vt quocunque eas, quicquid agas, quicquid cogites, quicquid aggrediaris, quicquid loquaris, semper te Angelus comitetur, ne forte à recta via & regula vnquam recedas.

Varia nobis via seu leges morum.

Possumus tamen & aliter hunc locum exponere. Siquidem, vt magnus Basilius oratione in primũ Psalmum, eleganter docet, via in scripturis præsens hæc vita nominatur, propterea quod semper festinet ad finē. Vt enim ij, qui curru, vel nauibus vehuntur, etiam dum sedent & dormiunt iter conficiunt: sic & nos oēs, quãquam in alijs rebus occupati vitæ nostræ cursum non sentimus, & sæpe quiescere, otiari, ludere nobis videmur, semper tamen vita consumitur, & nos ad mortem maximis itineribus properamus. Deinde viator omnia celerrimè præterit, ac post tergum suum relinquit. Occurrunt pulchra palatia, sistit parumper, aspicit, admiratur, & transit. Occurrunt agri, & vineæ, prata florentia, ea quoque parumper aspicit, admiratur, & transit. Occurunt horti, siluæ, lacus, flumina, & similiter facit. Occurrunt loca deserta, viæ difficiles, asperæ, sordidæ, saxa, lutum, spinæ, ibi quoque hæret nonnihil, sudat, laborat, angitur: sed paulò post transit vlterius, & molestiæ prioris non amplius recordatur. Ita prorsus & nos facimus, Auditores, nunc læta & iucunda, nunc tristia & acerba nobis occurrũt, sed omnia dicto citius prætereũt.

Basil. orat. sup. Psal. 1. Præsens vita nostra via est.

Euchi-

Euehitur aliquis ad magnum honorem: quid censes? Incidit in via in amœnum pratum, sed mox alibi se videbit. Pari ratione conijcitur quis in carcerem, torquetur, vexatur, affligitur: quid putas id esse? Est difficilis aliquis locus, incidit in lutum, vel in spinas; sed protinus transibit, & laborum omnium obliuiscetur. Denique in itineribus hoc videmus, quod vbi vnus modò vestigium figit, ibi paulò post figet alius, & rursum alius, atque alius, neque vllus est, qui diu in eodem permaneat loco. At nunquid non talis est hominum vita? *Interroga*, inquit Basilius, *agros & possessiones suas, quot nomina iam mutauerunt, olim dicebantur illius, deinde illius, tum illius, nunc huius dicuntur, paulo post alterius nescio cuius agri & possessiones dicentur.* Cur ita? Quoniam via quædam est humana vita, & vnus alterum sequitur, vnus alterum expellit. Aspice sedes Pontificum, Regum, Imperatorum; quam multi ad istas sedes sin gulis ætatibus aspirauerunt? & tamen qui eas post multos labores, & sudores obtinent, ante consurgent, & sequentibus locum facere coguntur, quam se in eis ad sedendum componere potuerunt. Heri sedebat vnus, hodie moritur, & sedebit alius. Cras iste morietur, & sedebit alius: ac breuiter, nullus adhuc ibi remanere potuit, sed istum ludum omnes ludunt, ascendunt, sedent, salutant, descendunt, & abeunt. Itaque via est vita, & væ illis, qui se in itinere esse obliuiscuntur: væ illis, qui in hospitijs oia sua consument: væ illis, qui in ijs rebus contemplandis, quæ occurrunt in via, nimium immorantur, qui in aliena Republica curiosi esse volunt. Veniet enim, & cito veniet nox, in qua nemo potest ambulare, & ipsi ad patriam non peruenient, sed esca nocturnarum ferarum, & infernalium luporum erunt. Quocirca Dominus in Euangelio clamat: *Ambulate, dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant.* De hac igitur via Psalmographus ait: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in via*, hoc est, in vita tua. Et meritò sanè in via solum Angelorum custodia hominibus adhibetur: id enim custodiri debet, quod amitti potest: qui autem ad gehennam descenderunt plane amissi, perditique sunt, nec Angelos custodes, sed dæmones tortores habent: qui verò iam ad patriam cœlestem peruenerunt, in tuto collocati sunt, nec vllo modo amitti queunt, & Angelos sanctos socios gaudiorum, non propulsatores periculorum, habent.

In via non est subsistendum.

Ioan. 12.

PARS SECVNDA.

Angelis à Deo mandatum esse, vt nos in via custodiant, sanctus Propheta hactenus docuit: nunc quomodo nos custodiant docet, atque ait: *In manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* Quæ oratio quanquam tota figuris & translationibus constet, tamen aperta & perspicua est? Quid enim sunt manus angelicæ, nisi potentia & prouidentia, quibus quasi duabus manibus nos regunt? Quid verò lapides in via nisi scandala, & peccandi occasiones, quibus humana vita refertissima est? Igitur sæpenumero dum ambulamus, dum operamur, dum agimus cum hominibus, multi lapides, multa scandala, multæ peccandi occasiones sese offerunt: & nos quidem in eos facilè incideremus, & animæ pedem, hoc est, affectum ac voluntatē læderemus: sed Angelus sanctus cum nos incautos lapidi propinquare videt, admirabili ratione, & modo à terra nos eleuat, & in momento vltra lapidem transportat. Tu fortasse cum vides aliquem peccantem fraterna charitate illum corripis, via recta & bona ingrederis: sed ecce tibi lapidem, ille non solùm errorem non agnoscit, neque

Quo Angelis nos custodiant.

Scandala & peccādi occasiones, lapides sunt

que gratias agit, sed grauiter etiam tibi succenset: quoniam igitur fieri posset, vt hac de causa non amplius fungereris officio charitatis, atque ita ad lapidem offenderes pedem tuũ; venit Angelus sanctus, & intus in animo loquitur tibi, ac dicit, non esse curandum quid homines cupiant, sed quid Deus iubeat: neque mercedem boni operis ab hominibus requirendam, sed à Domino expectandam: & sicut propter hominum gratiam non sunt mala opera facienda, ita non esse etiam propter hominum gratiam bona opera dimittenda. Pari ratione bonus aliquis opifex, aut mercator simpliciter cum hominibus agit, artem suam exercet, neminem decipit, tegia via incedit; sed ecce lapidem: venit aliquis impostor, & decipit ipsum, atque ei falsam monetam pro vera, & stannum pro argento, vel pro auro aurichalcum obtrudit. Is igitur si propterea scandalum patitur, & dicat, Itane agitur? Ego quoque astutus fiam, ille falsa ista moneta me decepit; ego eadem alium decipiam: ac si ita dicat, sine dubio impegit in lapidẽ. Sed Angelus sanctus sæpe adest, & in corde illius dicit: Quid turbaris modicæ fidei? Non meministi te esse Christianum? Si reddas bona pro bonis, & mala pro malis, quid amplius, quàm Ethnici, facis? Nonnè & Gentes hoc faciunt? An ignoras hominum perditissimorum esse, reddere mala pro bonis; hominum politicorum, reddere bona pro bonis; hominum Christianorũ, reddere bona pro malis? Ita igitur Angelus custos diligentis Pædagogi officio fungitur.

Matt. 5.

Neque vero solum hoc beneficiũ, sed alia præterea multa & magna, quæ ex hoc vno propheta nos intelligere voluit, ab Angelo custode recipimus, quæ tamen ad duo capita reuocari possunt. Vt enim ex peccato duo præcipua mala, vel potiùs duo fontes malorum exorti sunt, ignorantia, & difficultas, cum quibus omnes homines vsq; ad mortem semper colluctantur: sic etiam duo sunt generalia beneficia Angeli custodis, instructio, & defensio.

Duplex beneficiũ Angeli custodis, instructio & defensio.

Quibus in rebus Angeli nos instruunt? In iis quæ ad salutem maximè necessaria sunt, vt quomodo à somno peccatorum excitabimur, quo pacto malorum societatem fugere poterimus, qua ratione in via Dei non deficiemus, quibus armis dæmonem fugabimus, & qua industria si fugatus iterum redierit, eidem resistemus. Quæ omnia figuris diuinarum scripturarum nullo negotio demonstrari possunt. Erat quondam Apostolus Petrus in carcere *inter duos milites vinctus catenis duabus*, & sequenti die ad populum producendus, & extremo supplicio afficiendus erat: & tamen ipse tanquam si omnia essent tutissima, altissimè dormiebat. Sed ecce adfuit Angelus custos, & lumen refulsit in habitaculo, & mox ad vocem Angeli Petrus excitatur, catenisque soluitur, de carcere egreditur, & liberatur. Hæc est figura & imago hominum peccatorum. Nam sæpenumero versantur homines in obscurissimo carcere ignorantiæ, constricti funibus peccatorum, & breui ad tribunal iudicis ducendi, & sempiternæ morti adiudicandi sunt: & ipsi tamẽ inter duos milites securissimi dormiunt. Qui sunt duo milites? Vnus longa peccandi consuetudo; alter spes vana longissimæ vitæ: vel si mauultis, vnus misericordia Dei, de qua sibi perpetuò blandiuntur; alter exẽpla cæterorum, nolunt enim videri cæteris sapientiores. Ista sunt, quæ hominem dormire, nihil videre, nihil audire, nihil sentire faciunt. At cum venit Angelus Domini, & sancta quadam illustratione docet hominem in quanto periculo sit constitutus; eique dicit, Heus tu, dormis? Surge velociter. Tunc lumen refulget in habitaculo, & homo tanquam de-

De quibus nos instruant.

Primo, surgere à peccato.

Pulchra peccantiũ figura. Act. 12.

Quomodo nos excitẽt à somno peccati, ad moneant periculi.

de graui somno excitatus, incipit videre, quod antea non videbat, suam turpitudinem, suam fœditatem, suam miseriam, sua pericula, ac se comprehensum, ac ligatum cernens dicit; Hei mihi, vbi sum? Quid ago? Quo tendo? *Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.* Itaque totus perterritus, & compunctus currit ad Ecclesiam, quærit Sacerdotem, soluitur à peccatis, de carcere liberatur. Hoc igitur primum est Angeli beneficium: audite nunc secundum.

Psal. 93.

Secundò, vitare mala consortia.

Gen. 19.

Morabatur aliquando Loth in medio Sodomorum, vrbe pessima; & corruptissima, & quanquam ipse iustus erat, tamen mala illa societas ei nullo modo conueniebat: Quapropter Angelus ad eum venit, eique dixit vt de illa vrbe protinus exiret: Et cum ipse egredi cunctaretur. Angelus apprehendit manum eius, & exire coegit. Deinde monuit, vt non aspiceret retrò, sed in monte saluum se faceret, & eo modo incendium illud euaderet, quo Sodomitæ omnes perituri erant. Ad eundem modum, Auditores, homini iam conuerso, & sanctè viuere incipienti Angelus custos nunquam cessat suggerere, vt fugiat malas societates, vt cum flagitiosis, cum potatoribus, cum scortatoribus, cum lusoribus, cum hæreticis etiam & impijs non conuersetur, ne cum eis similiter pereat, & cum is forte cunctatur, vel aures cordis angelicis inspirationibus claudit, tunc sanctus Angelus peramanter & dulciter cogit: impetrat enim à Deo flagellum ægritudinis, vel aliam aliquam afflictionem, qua is velit nolit cogatur deserere, quod diligebat. Et tum demum à malorum societate tanquam de Sodoma eductum, & in via salutis constitutum diligenter monet, vt nunquam aspiciat retro: vt non iterum cupiat, quod benè semel reliquit: vt in monte virtutũ & perfectionis saluum se faciat, vt cum in die vltimi iudicij pluet incendium super terram Sodomorum, & Gomorrhæorum, & omnes vbique peccatores inuoluet, ipse saluum & incolumem se esse gaudeat.

Quo nos è societate malorum educant.

Sed beneficium tertium videamus. Pergebat quondam sanctus Propheta Elias ad montem Oreb, vbi Dominum allocuturus & visurus erat, sed accidit in via, vt fatigatione, somno ac mœrore oppressus, subter vnam arborem se prosterneret & dormiret: tunc autem adfuit Angelus Domini, qui Eliam excitans, & panem illi ostendens ait; *Surge, comede; grandis tibi restat via.* O quam frequenter ita nobiscũ sanctus Angelus facit: quo enim nos omnes properamus, nisi ad montem illum excelsum, montem pinguem, montem coagulatum, montem, *in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*, de quo Psalmographus canit: *Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius?* vbi vera perfectaque felicitate *videbitur Deus Deorum in Sion?* At quamuis ad locum tam præclarum properemus, tamen sæpe nos torpor inuadit, fatigamur, deficimus, iacemus, dormimus: sed Angelus sanctus muneri suo non deest, accedit, alloquitur, cohortatur; Surge, surge, quid hic dormis in via? Excutere de puluere, refice vires pane illo sancto, quem tibi Dominus in hunc vsum reliquit: grandis tibi restat via: longa est via de terra ad cœlum; magnum negotium est salutis nostræ, quin potius negotium negotiorum, & quod summam vigilantiam, summumque studium requirit.

Tertiò, pergere in via Dei fortiter.

3. Reg. 19.

Quo deficientes in via reficiãt & corroborent.

Psal. 67.

Psal. 23.

Psal. 83.

Quid præterea Angelus docet? quod est quartum beneficium? Illud quarto loco docet, quod si partem cordis super carbones ignitos posueris, inde fumus ascendet, quo continuò dæmon fugabitur. Ita Raphael angelus Tobiam iuniorem

Quartò, fugare Diabolum.

Fumo cordis igniti.

Tobiæ 6.

rem docuit, & ipse ita esse experientia didicit. At quid hoc sibi vult? Quid est partem cordis super carbones ponere? Id est, Auditores, non totum cor in Aristotele, vel Cicerone, vel Galeno, vel Iustiniano, vel etiam Augustino ponere, sed saltem partem vnam cordis ad eos ignes cogitandos conferre, qui parati sunt omnibus peccatoribus: vel certè ad illam flammam ardentem diuini amoris, qua Deus noster *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*. Ex istis enim sacris meditationibus oratio quædam feruens & ignita procedit, quæ cælos penetrat, quæ Deum placat, quæ instar calidissimi fumi dæmones omnes quasi muscas expellit.

Ioan. 3.

Vincere et triumphare.

Quod si dæmon semel expulsus atque eiectus iterum maioribus copijs, acie instructa redire voluerit, Angelus te docebit quo pacto non solum fortiter resistere, & pugnare, sed etiam vincere & triumphare poteris. Erat olim vir fortissimus Gedeon cum exercitu Madianitarum pugnaturus, & cum in multitudine militum spem victoriæ positam esse existimaret, triginta duo millia armatorum breuissimo tempore congregauit: Sed Angelus Domini docere volens atque instruere Gedeonem, iussit voce præconis in castris proclamari, vt omnes timidi, & formidolosi recederent, & confestim viginti duo millia recesserunt. Imperauit secundo, vt reliqua decem millia ducerentur ad aquas, & Gedeon attentè consideraret, quo modo vnusquisque eorum biberet: nam eos, qui humi prostrati more canum ore lamberent aquas, ineptos esse ad bellum, & eos duntaxat idoneos, qui genu modicè curuato altera manu aquas ad os proijcerent. Quo facto soli trecenti ex triginta duobus millibus remanserunt, & ij soli victoriam maximam retulerunt. O præclaram, & verissimam Angeli instructionem! Multi sunt homines Christiani, multi nomen suum eidem Imperatori dederunt, sed ex triginta duobus millibus vix trecenti victores euadunt: nam timidi, & formidolosi, quorum magnus est numerus, nihil vnquam boni facient. Qui sunt timidi, & formidolosi? Qui metuunt, ne ieiunium Quadragesimæ capiti noceat: qui timent inopia premi, si eleemosynas pauperibus largiantur: qui verba & cogitationes hominum verentur si piè viuere incipiant, si iniurias condonent, si conuiuia & propinationes recusent: qui denique metu laborum, & difficultatum vitam mutare non audent. Isti, inquam, nihil vnquam boni facient: nam virtus Christianorum est charitas, & *timor non est in charitate*, quoniam *perfecta charitas foras mittit timorem*. Neque vero timidi solum, sed etiam nulli eorum vnquam diabolum vincent, qui toto corpore humi prostrati more canum summa auiditate bibunt aquas terrenarum delitiarum, & stomachum replent temporalibus bonis, quæ instar aquæ perpetuò labuntur, & fluunt: sed illi duntaxat, qui altera manu solum necessaria capiunt. *Habentes victum, & vestitum*, inquit Apostolus, *his contenti simus*. Beati sanè, qui Angeli sui doctrinam intelligunt: qui erecti stare, & cælum respicere didicerunt; ipsi enim soli cum ingenti gaudio contra diabolum pugnabunt, & vincent, coronabuntur, & triumphabunt.

Iudic. 7.

1. Ioan. 4.

1. Tim. 6.

A quibus Angeli nos defendant.

Sed quoniam de instructione ac doctrina Angeli aliqua diximus, restat vt etiam de protectione, & defensione pauca dicamus. A quibus igitur hostibus nos Angeli defendunt? Ab omnibus

omnibus, à dæmonibus, ab hoībus, à feris, à rebus inanimis, & qđ maius, & mirabilius est, ab ira oīpotentis Dei.

A Dæmonibus. De dæmonibus apertum testimonium habes in libro Tobiæ, vbi Angelus Raphaël dæmonium Asmodæum in solitudinem Ægypti relegauit, vt neque hominibus, neque pecudibus, neq; arborib. nocere posset. Et quàm frequenter putas dæmones, qui nobis adsunt, & qui summo odio nos persequunt, vel in ignẽ, vel in aquas, vel in foueas nos proijcerent, vel per se ēt in partes discerperent, nisi Angeli nostri potentiã formidarent? Certè sanctus Hilarius, & sanctus Cyrillus hanc potissimam causam esse volunt custodiæ Angelorum.

Hilar. in comment. Psal. 134. Cyril li. 4. in Iulian.

Ab hominibus malis. Quod verò etiam ab hominibus malis Angeli nos eripiant, testis erit S. Iacob, qui in Genesi dicit: *Angelus Domini eruit me de cunctis malis.* Testis Iosue, pro quo contra Chananæos Angeli pugnauerunt. Testis Ezechias, qui centum octoginta quinque millia Assyriorum hostium suorum ab Angelo trucidata esse vidit. Testis Eliseus, quem integer exercitus Angelorum contra impetum Syriorum defendebat. Testis castissima illa Iudith, quæ cùm ad suos rediret Holoferne trucidato, dicebat; *Viuit Deus, quia custodiuit me Angelus eius & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentem.* Testis denique, vt alios multos prætercam, Theodosius iunior Imperator, quo cum Persis & Sarracenis pugnante, circiter centum millia Sarracenorum in fluuium Euphratem Angelus Domini præcipitauit, vt Socrates tradit.

Gen. 48. Iosue 10. 4. Reg. 19. 4. Reg. 6. Iudith. 13. Lib. 7. hist. cap. 18.

A feris. Iam verò quòd à feris nos Angeli defendant, ex Tobia & Daniele facilè cognosci potest, quorum prior ab ingenti quodam pisce liberatus, posterior in lacu rugientium leonum Angeli præsidio securus fuit.

Cap. 6. Cap. 14.

A reb. inanimis. Iam de rebus inanimis quid ego dicam, cùm etiam in fornace ignis ardentis tres pueros Angelus incolumes & illæsos conseruauerit? *Dan. 3.*

Ab ira omnipotentis Dei. Sed summum maximumque beneficium mihi esse videtur, quòd Angeli sancti cùm Deum nobis iratum esse vident patrocinium nostrum suscipiant, & tanquam diligentes Aduocati, Deum orare, placare, flectere, nobis reconciliare, summo studio laborent. Veniat in mentem parabola illa Domini de ficulnea sterili, de qua Dominus vineæ agricolæ dicebat; *Ecce tres anni sunt, ex quo venio fructum quærens in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat?* Agricola verò pro ficulnea Dominũ exorabat, atque aiebat; *Domine dimitte eam etiam hoc anno, donec fodiam circa eam, & mittam stercora.* Istæ ficulneæ nos sumus, Auditores: vinea est Ecclesia, cultores sunt Angeli, sed venit primus annus, venit pueritia, & in ea quærit Dominus fructum puritatis, simplicitatis, deuotionis, & nihil inuenit nisi malitiam, nisi contentiones, nisi pugnas, propterea quod parentes non bene filios suos instituerunt. Venit vigesimus annus, ætas adolescentiæ, & quærit Dominus fructum operum bonorum, & nihil inuenit nisi folia vanitatum, amores, potationes, sphæristeria, tripudia, vestium ornamenta, musica instrumenta, carnis oblectamenta, dæmonis emolumenta. Venit annus trigesimus, ætas matura & grauis, & maiore ratione quærit Dominus fructum in ficulnea, & sæpe nihil inuenit, nisi grossos ambitionis, vsuræ, crapulæ, ebrietatis, aliorumque innumerabilium vitiorum fructus. Succide ergò illam, ait, proijciatur in ignem, vt quid etiam terram occupat? Magna & metuenda est ira Domini, *horrendum est incidere in manus Dei viuentis, qui postquam occiderit corpus, etiam animam perdere potest in gehennam ignis.* Sed Angelus Domini sollicitè intercedit, O Domine, dimitte,

Luc. 13. Heb. 10. Mat. 10.

te, quæſo, eum etiam hoc anno, dona illi, Domine, adhuc tempus & ſpacium pœnitentiæ: ego fodiam circa illum, & mittam ſtercora, auferam de corde eius nimiam illam terram, terrenas nimirum cogitationes, & ponam in oculis eius ſtercora peccatorum, vt ea videat, cognoſcat, deteſtetur: ego efficiam, vt recogitet dies ſuos in amaritudine animæ ſuæ, & fructus dignos pœnitentiæ, & operum bonorum aliquando producat. En vobis, fratres mei, quam multa, & quàm magna ſunt beneficia Angeli cuſtodis, & quam multum ei honoris & amoris debeamus.

Iſa. 38. *Matth. 3.* *Luc. 3.*

Angeli in cœlum deferunt iuſtos. *Luc. 16.*

Et hæc omnia nobis ſancti Angeli præſtant, dum nos cuſtodiunt in via: ſed itinere tandem confecto, tunc nos in manibus tollunt, atque in ſedes beatorum deferunt. Ita Lazarum illum mendicum in ſinum Abrahæ Angeli portauerunt: ita multi ſanctorum in cœlum ab Angelis deferri viſi ſunt. Quis enim per regionem illam nouam, obſcuram, incognitam, per ſe ingredi valeret? Et ò quàm duri lapides ibi reperiuntur! ibi ille iacet, qui ſe in lapidibus adorari faciebat, & quantum poteſt viam tranſeuntibus intercludit, quot peccata nunc facimus, tot ibi lapides ponit. O quam multi ſunt, qui ſe ad cęlum euolaturos putant, qui aditum interclusum atque obſtructum inuenient. Quapropter, Auditores, Angelum noſtrum honorare, opem eius implorare, ſanctos mores imitari, monitis eius obtemperare diligenter ſtudeamus, vt quem patronum & cuſtodem habemus in terris, eundem tribuem & ſodalem habere etiam mereamus in cęlis. Amen.

Honorandi ergo Angeli, & audiendi.

CON-

CONCIO DECIMA

SVPER PSALMVM XC.

DE VERSV XIII.

Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem.

SYNOPSIS.

Daemon Protheo in diuersas formas transformari solito comparatur; & inde etiam hoc loco vocatur, aspis, basiliscus, leo, & draco. Quatuor deinde haec animalia quatuor atrocissimas Ecclesiae persecutiones denotare probatur. Prima est Iudaeorum, quae aspidi confertur. Altera Imperatorum Ethnicorum, quam leo denotat. Tertia haereticorum, quae omnium grauissima, ac basilisco comparatur. Quarta futura est, scilicet Antichristi, & draconi assimilatur. Quę quatuor persecutiones etiam in Christo deprehenduntur completae. Porrò quomodo singulos diabolus vt aspis tentet exponitur, simulque remedium praescribitur. Cur diabolus aspidi comparetur ratio redditur, nimirum propter obstinationem, cuius duo sunt fontes, vnus est sapientia terrena, cui nimium affixi praecipuè haeretici, & inter hos Caluinus; alter est mala vita. Contra obstinationem remedia praescribuntur, & differentia inter aspidem Dei & Diaboli astruitur. Diabolum basilisco comparatum inuidiam diffundere ostenditur, & quantum malum sit inuidia multis declaratur, vtpote qua nil miserius, nil detestabilius, nil incurabilius, nihil tamen communius, vt quae etiam inter fratres sese immisceat. Remedia insuper duo contra inuidiam constituuntur, quorum primum est, rerum caducarum vera aestimatio; alterum, cogitatio fructus inuidiae, qui inuidenti plerumque noxius, inuiso vtilis, quod multis exemplis demonstratur.

Secunda pars agit de diabolo in leonem, & in draconem transformato. Tanquam leo nimio terrore percellere conatur, cui firma spe, & fiducia resistere docemur. Tanquam draco iram diffundit, vbi iram, quae rationem sequitur, laudabilem esse multis exemplis probatur: quae secus, detestandam esse, vtpote quae turpis, quae caeca, quae insana, quae noxia, & perniciosa. Contra iram praeterea varia constituuntur remedia, nempe cogitare, nos quoq; Deum assidue offendere, nos nudos, & inermes esse natos, nos nobis magis, quam hosti nocere, nos cedendo sublimiores fieri, oēs homines esse membra vnius corporis, nos medicamen ex hoste, vt medici ex vipera, sumere debere, proponere exempla Ethnicorum. Tandem duabus obiectionibus satisfaciendo, draconem conculcandum, & iniurias perferendas esse docetur.

Tradunt

TRadūt fabulæ Poetarum, Auditores optimi, quendā olim extitisse marinū Prophetam, nominē Protheum, quem Neptunus Deus maris, phocis, ac thynnis, alijsque cetis, belluisque marinis, quasi præsidem & pastorem præfecerat. Is ea vi ac potestate præditus erat, vt se in mille formas aliquando conuerteret, & nunc aqua, nunc ignis, nunc leo, nunc draco, nunc mōstrum aliquod videretur. Verùm enimuero quāquam Ethnici Poetæ figmentis, & mendacijs se ludere, dum talia scriberent, arbitrabantur: tamen nolentes atque imprudētes suis coloribus eum depinxerunt, quem verè pro Deo in lignis & lapidibus adorabant. Quis enim alius erat Deus Ethnicorum, quam spiritus ille transfuga, quem sacræ litteræ dæmonem appellant? *Dij Gentium dæmonia*, inquit Psaltes. Et Apostolus Paulus: *Quæ immolant Gentes, dæmonijs immolant, & non Deo.* Quare dęmō reuera est ille cęruleus Protheus, qui in mari amaro & turbulento huius sæculi turpibus phocis, immundis videlicet spiritibus, & hominib. præest, & mille artes nocendi habens, in mille quoq; formas & figuras se transferre solet. Certè magno Antonio, vt in eius vita D. Athanasius tradit, nūc dęmō vt puerulus horridus ac niger, nunc vt gigas immanis tanta corporis proceritate cōspiciebatur, vt cœlū ipsū contingere putaretur: nunc verò eodem inspectante & audiente Antonio, varias bestiarum & serpentum formas induens, vt leo rugiebat, occidere volens, vt bos mugitu & cornibus minabatur, vt serpens sibilo personabat, vt lupus ad prædam summo impetu inhiabat. Scribit quoque S. Hieronymus in Hilarione, non rarò dæmonem simul infantum edidisse vagitus, balatus pecorum, planctum quasi mulierum, murmur exercitus, ac breuiter diuersissimarum portenta vocum, vt magnum illū Christi bellatorem, si quo modo posset, de eremo fugaret. Denique verum istum Protheum Apostolus Paulus transfigurari dicit in angelum lucis: & eundem Iob & Isaias colubrum & serpentem tortuosum: Petrus leonem rugientem: Ioannes in Apocalypsi serpentem antiquum, & noster Psalmus aspidem & basiliscum, leonē & draconem appellauit.

Diabolus verus Protheus est.

Psalm.95.

1.Cor.10.

Athan.in vita S.Antonij.

Hieron in vita S.Hilarion.

2.Cor.11.
Iob.26.
Isai.27.
1.Pet.5.
Apoc.20.

Super aspidem, inquit, *& basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem.* Quæ verba cum hodierna oratione Domino adiuuante expositurí simus, tria ex ordine disputabimus: ostendemus initio quatuor istis nominibus, quatuor maximas persecutiones significari, quas dæmon Ecclesię per suos ministros, partim excitauit, partim etiam excitabit. Deinde persecutiones easdem, & ordine eodē, in ipso capite Ecclesiæ Christo, vel expressas, vel adumbratas fuisse docebimus. Postremò de præcipuis quatuor tentationibus, quibus dæmon: vel per se, vel per alios, vnumquemque nostrum sigillatim oppugnat, & propter quas aspis & basiliscus, leo & draco dicitur, differemus. Nam quod quidam volunt, Prophetam hoc loco de veris leonibus & serpentibus esse locutum, & hominibus iustis, atque in Dei auxilio confidentibus promisisse, nullam eis quamuis venenatam & ferocem bestiam esse nocituram; nos minime negamus, quin potiùs libenter agnoscimus & confitemur, quippe qui non ignoramus, neque Danieli leones, neque Paulo viperam, neque cetum Ionæ, neque feras omnium generum sanctis anachoretis, qui in earum medio versabantur, nocere potuisse; tamen præter istum abiectum atque humilem sensum, alium altiorem, magisque præcipuum in his verbis agnoscimus.

Propositio dicendorū.

Dan.6.& 14.
Act.28.
Ion.2.

Vt igitur ad ea, quæ proposuimus, veniamus: Aspis, Leo, Basiliscus & Draco, quatuor summas atque atrocissimas persecutiones significat. Aspis,

Iudæorum, Leo paganorum, Basiliscus hæreticorum, Draco Antichristi.

Aspis, Iudæorum est persecutio.

Act. varijs locis.

Iudæi omnium primi contra Christi Ecclesiam, dæmone authore, arma sumpserunt. Nã & Apostolos omnes flagellis ceciderunt, & Stephanum lapidauerunt, & duos Iacobos, vnum per se de summo templo præcipitem egerunt, alterum per Herodem gladio necauerunt. Et Petrum in carcerem, & vincula conijci fecerunt: & Paulum nõ semel dolis atque insidijs ad necem quæsierunt. Aptissimè verò Iudæi aspide designantur, quæ surda dicitur, propterea quod aures suas obstruere solet, ne vocem incantantis exaudiat. Quid enim passim Prophetæ clamabant, atque Isaias imprimis, nisi *Aggrauatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt*, Et cum eos B. Stephanus quasi diuinis carminibus incantaret, quid illi fecerunt? *Continuerunt aures suas*, inquit B. Lucas: quocirca meritò S. Stephanus tanquam aspidi surdæ eis dicebat: *Incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis.* Cæterum Christi Ecclesia, iuxta Prophetæ promissionem, iam aspidem illam conculcauit, ac super eam ambulauit. Quid enim sunt modo Iudæi, nisi serui omnium gentium, sine rege, sine Pontifice, sine templo, sine sacrificio, sine Prophetis, sine miraculis, sine Deo in hoc mundo? Neque alia de causa viuere eos, & toto orbe vagari diuina prouidentia voluit, quam vt vbique suos illos vetustissimos, & pbatissimos libros deferrent, ex quibus nos ea, quæ de Christo, & Ecclesia prædicamus, nõ à nobis conficta, sed à Prophetis verè prædicta multis ante sæculis ostenderemus.

Isai. 6.

Act. 7.

Leo, est apta Imperatorum persecutio.

Sed aspidi leo successit, aperta illa videlicet & cruenta Ethnicorum Imperatorum persecutio. Neque enim secus atque immanes & feroces leones, truculenti illi Tyranni Christianorum corpora laniabant. O quàm multi leone rugiente in speluncas atque antra se abdebant! quàm multos etiam solus rugitus huius leonis prosternebat! Quot verò ferox iste leo nõ rugitu, sed vnguibus ac dentibus confecerit, solus Deus nouit. Siquidem, vt in libro historiarum Ecclesiasticarum octauo Eusebius refert, interdum integræ vrbes cum omnibus habitatoribus incendio absumebantur: interdũ integræ legiones, quasi vnus homo obtruncabantur. Temporibus verò Imperatoris Diocletiani vno solum mense septemdecim millia sanctorum Martyrum occidebantur. Sed vicit tandem, quæ victura erat Ecclesia Seruatoris, & ad fidem Imperatoribus, & Regibus conuersis, quæ antea propter idola persequebãtur Christum, postea cœperunt propter Christũ persequi idola: & Roma, quæ olim Petrum, vt impium egit in crucem, nunc eundem vt optimum præsidem & patronum se habere gloriatur.

Euseb. lib. 8. Hist. Eccl.

Basiliscus est impius hæreticorũ furor.

Secuta est leonis rabiem crudelitas basilisci, quo impium atque insanum hæreticorum furorem significari dixi mũs. Basiliscus enim venenum habet in oculis: hæresis verò ita mentis oculos fascinat, & deprauat, vt album pro nigro, & nigrum pro albo cernere faciat. Quæ maior fascinatio cogitari põt, quam, vt in quibus libris maximè veritas lucet, ibi nubes infinitorum errorum hæretici videant? Certè in litteris sacris vbi nos ieiunium legimus, ibi Lutherani crapulam legunt: et vbi nos virginitatis consiliũ prædicari videmus, ibi Caluinus videre se dicit prohibitam atque interdictam esse virginitatem. Hæc sanè persecutio multo est grauior, & diuturnior, & periculosior, quam superiores: illæ corpora occidebant, ista iugulat animas: illæ aperto Marte Christum oppugnabant, ista Christi signis & armis quasi pro Christo contra CHRISTVM pugnat: tunc lupi lupinam pellem præferebant, & lupos se esse non negabant, nunc lupi ouina pelle induti oues se esse simulant,

Horum persecutio omnium grauissima

lant, & veras oues lupos videri volunt. Deinde persecutio Iudæorum annos circiter quadraginta Ecclesiam vexare potuit: persecutio paganorum annos circiter trecentos; persecutio verò hæreticorum iam supra mille annos grassata est, nec vllus nouit, præter Deum, quando finem habitura sit. Tempore primæ persecutionis semel duntaxat exercitum contra Ecclesiam diabolus eduxit: tempore secundæ benè decies copias suas instaurauit. Tot enim Imperatores fuerunt à Nerone vsque ad Iulianum, qui nouis copijs, & armis, & viribus cum Ecclesia conflixerunt. At in hac tertia persecutione plus quam ducenties iam Dæmon exercitum instruxit: tot enim hæresiarchas numeramus, qui omnes nouorum exercituum duces atque Imperatores fuerunt. Cæterum magna ex parte basiliscum istum Ecclesia conculcauit: deleti sunt Arriani, profligati sunt Manichæi, perierunt Nestoriani: iam caput & corpus basilisci cōtritū est, sola cauda cōculcanda & cōterēda restat. Neq; dubiū esse pōt, quin illa gloriosa Ecclesia caudam istam conculcabit, ac de fece Lutheranorum aliquando triumphabit, quæ ita ducēties collatis signis dimicauit, & vicit: quæ caput & corpus basilisci contriuit, quæ Arrianos funditus deleuit, qui orbem ferè totum occupauerunt, & potentissimos Monarchas atque Episcopos innumeros in castris suis habuerunt.

Hæresiarcharum quantus numerus.

At ne tunc quidem finis persecutionum erit: Siquidem basilisco draco teterrimus atque immanissimus succedet: ipse erit perduellissimus ille Antichristus, cuius persecutio quantò breuior cæteris, tantò crudelior atque periculosior erit. Hactenus enim, neque Iudæi, neque Pagani, neque Hæretici vlla signa, aut prodigia edere potuerunt: propria Ecclesiæ Catholicæ gloria miraculorum semper fuit. Sed in illa postrema, & maxima persecutione *surgent Pseudochristi, & Pseudopropheta, & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Erit enim Antichristi *aduentus*, vt Apostolus ait, *secundum operationem Satanæ in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus.* Quare meritò S. Gregorius: *Pensemus,* inquit, *quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius Martyr & corpus tormentis subijciet, & tamen ante eius oculos tortor miracula faciet? Cuius tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quatitur, quando is, qui flagris cruciat, signis coruscat?*

Draco est Antichristus.

Matt. 24. Marc. 13.

2. Thess. 2.

Greg. l. 32. Mor. c. 13.

Vultis nunc vt in ipso Christo, quasi figuras quasdam & vmbras harum persecutionum ostendamus? Quid igitur aliud circumcisio Domini fuit, nisi quędam quasi persecutio Iudęorum Quamuis enim nulli peccato obnoxius esset, nec purgatione vlla opus haberet, tamen zelo Mosaicæ legis à Iudæis in tenera ætate vulneratus fuit. Quid verò Herodianus ille furor, qui Dominum in Ægyptum fugere coegit, & propter ipsum tot millia innocentium puerorum trucidauit, nonne persecutio quædam Ethnicorum? Porrò illæ tot insidiæ, tot calumniæ, tot iniuriæ scribarum & Pharisæorum, qui specie pietatis & religionis totos tres annos Dominum exercuerunt, quis non videt, quam perspicuè longissimam & molestissimam hæreticorum persecutionem designauerint? Nam passio illa Domini, quando à Iudæis & Gentibus simul oppugnabatur, quando signa & prodigia tot edebat, quando vt princeps latronum crucem suam ad locum supplicij ipse portabat, an apertissimè Antichristi persecutionem non significauit? Vt igitur ipse persecutionibus quatuor deuictis atque superatis victor ab inferis rediit, atque in cœlum triumphator ascendit, & Imperium sine fine obtinuit: ita quoque & Catholica eius Ecclesia quatuor illis be-

Quadruplex Christi persecutio.

ftijs conculcatis, & perfecutionibus omni ex parte finitis, fempiterna pace & gloria tandem perfruetur.

Venio nunc ad id, quod eft propriū huius loci, vt eas perfecutiones exponam, quas hominibus fingulis diabolus excitat, & propter quas nunc afpis, nunc leo, nunc bafilifcus, nunc draco nominatur. Afpis, Auditores, venenum gerit in lingua, lingua venenum infpirat, veneno fomnum conciliat, fomno illo tandem occidit. Hæc omnia Diabolo conuenire prima omnium experta eft Eua. Venit ferpens ad eam, linguam venenatam protulit, atque ait: *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradifi?* Deinde, vt eam fecuriffimam redderet, atque in vtramque aurem dormire faceret: *Nequaquam*, inquit, *moriemini*, nihil periculi eft, tutò licet vobis etiam de hoc pomo comedere. Ita illā vulnerauit, infecit, corrupit, occidit. Quam fæpè tecum frater ad eundem modum diabolus agit? Quoties venit, ac dicit, Cur præcepit tibi DEVS, vt ieiunares? Eget fortaffe tuo ieiunio? & cur præcepit ebrietatem & fornicationem fugere? Cui facis iniuriam fi tuis fumptibus potas, vel cum amica volente fornicaris? Et quid deinde fubiungit? *Nequaquam morieris*. Communia & leuia funt ifta peccata, mifericors DOMINVS eft, non recordatur iniuriarum, non te creauit, ut perderet. Atq; interim aftutiffimus ferpens calcaneo tuo infidiatur, calcaneum tuum obferuat, expectat auidè quando cadas, quando labantur pedes tui. Nam labi non potes, nifi in os eius & tunc non afpis, fed leo, & draco erit.

Diabolus vt afpis, fingulos tentat.

Genef. 3.

Quid remedij? *Ipfe conteret caput tuum*, inquit diuina Scriptura. Afpis calcaneum noftrum obferuat, nos caput eius obferuare debemus, vt ante nos caput illius conteramus, quàm ab illo calcaneum noftrum mordeatur. Quid eft caput? Primus peccati motus, prima tentatio, prima fuggeftio? Suggerit tibi Diabolus, non effe ieiunandum? noli audire, contere caput. Suggerit aliquid contra fidem? noli cum fophifta contendere, contere caput. Suggerit impuras voluptates, illicita lucra, Simoniacos contractus? obftrue aures, contere caput. Nam profectò, Auditores, neque citiùs, neque facilius, neque celerius, aut certiùs diabolus vincitur, quàm cùm à nobis ad colloquium non admittitur, fed contemnitur & reijcitur. Nam & orator facundiffimus, & fophifta callidiffimus eft: nouit omnes modos fallendi, nihil argutiarum eum latet: fi cum eo difputare volueris, aut vincet & flagitium tibi perfuadebit, aut certè more vefparum aculeum infixum, hoc eft, fcrupulum & mœrorem, atque anxietatem in animo tibi relinquet. Itaque ille felicius cum diabolo pugnat, qui celerius diabolum fugit.

Vincitur, fi non audiatur.

Afpis præterea inter omnia animātia obftinatione excellit, id quod etiā dæmoni conuenire omnes nouerunt. Nihil verò eft, quod magis diabolus cupiat, quod magis quærat, in quo diligentius ac ftudiofius laboret, quàm vt homines fibi fimiles, hoc eft obftinatos, atque obduratos in malo, atque adeò furdos afpides efficiat. Vnde oritur obftinatio? Ex duobus principijs. Solet enim afpis cum feipfam furdam atque obftinatam vult efficere, aurem vnam terræ quantò preffius poteft admouere, alterā extrema cauda obturare. Quid eft auris? Senfus difciplinæ, vt ait Philofophus, & mentem atque intelligentiam noftram fignificat. Quid eft terra? Sapientia terrena, iudicium proprium. Ifti igitur aurem cordis terrenæ admouent, & obftinati fieri incipiunt, qui nimium terrenæ fapientiæ adherent, qui plus æquo in eruditione fua confidunt, qui fcientiam fuam uel ignorantiam potius aliorum omnium fciētiæ anteponunt; cui ueneno hæretici

Cur dæmō afpidi comparetur.

Obftinationis duo fontes.

Vnus, fapientia terrena.

Cui sinprimis adfixi haeret.

tici potissimum obnoxij esse videntur. Nec enim terrenam sapientiam hoc loco Geometriae, vel Arithmeticae cognitionem appellamus; Sed scientiam illorum, qui cum se in scripturis valde versatos existiment, omnes alios, vt ignorantes contemnunt: & clament licet orbis totius Academiae, clamet Apostolica sedes, clamet Generale Concilium, clamet consensus omnium doctorum, ipsi tamen nihil audiunt, aurem habent defixam in terra, & plus capiti suo, quam omnibus alijs credunt. Talis olim fuit Nestorius, talis Photinus, talis Petrus Abaelardus, talis Ioannes VVicleph, tales omnes haeretici, in quibus nostris temporibus Ioannes Caluinus sine dubitatione excelluit, qui in illa sua pestilenti Institutione de sacrificio Missae, de libero arbitrio, de meritis operum, de alijs nonnullis Christianae fidei grauissimis dogmatibus, non erubescit confiteri, se contra omnes veteres, tàm Graecos, quam Latinos, & contra vniuersam antiquam Ecclesiam sentire. Ita nimirum aspis infernalis suo veneno illum infecerat, vt id sibi persuadere potuerit, oẽs ante se fuisse stupidos, aut phreneticos, aut etiam pecudes, vel truncos.

Et in modernis praecipuè Caluinus.

Ita principium primum obstinationis est aurem vnam ad terram admouere hoc est, subtilissimo quodam genere superbiae proprio iudicio, ac sententiae nimium adhaerere. Principium verò secundum est, extrema parte corporis alteram aurẽ obturare. Quid est pars extrema? Quid aspidis cauda? Finis, scopus, intentio. Quidam enim reperiuntur, qui tametsi verbis *confiteantur se nosse DEVM*, atque eum pro fine vltimo habere se iactẽt, tamen *factis id negant*: atque ita se gerunt, vt Deum finem esse depictum, aliud verò creatum finem verum existimare & credere videantur. Si diceret aliquis, scopus meus in caelo est, atque interim omnia sua tela ad alium parietem dirigeret, quis eum seriò esse locutum, & non potius mentiri, aut iocari voluisse arbitraretur? Ad eundem modum illi omnes, qui verbis dicunt se Deum pro fine vltimo suorum operum agnoscere, & nihilominus omnia sua studia, omnes suos conatus, omnes suos labores ad eruditionem, vel opes, vel honores adipiscendos referunt; non verè, non ex animo dicunt se Deum habere pro fine. Finis eorum eruditio est, honor est, aurum & argentum est, & qui tales sunt, si etiam propriae sententiae acquiescunt, vix vnquam à sua improbitate remouentur. Clamant cõcionatores in templis, aspis surda nihil audit, & vel despicit concionatorem, vt imperitum; vel non credit eum seriò dicere. Vt enim ipse nũquam loquitur ex animo, ita etiam censet alios non loqui ex animo.

Alter, mala vita.

Qui verbis Deum fatetur, factis negat. *Tit. 1.*

Quid remedij cõtra venenum tam periculosum? vix vllũ remedium est, morbus penè incurabilis est obstinatio. *Venenum aspidum insanabile*, inquit Moyses. Verum etsi difficile, Auditores, obstinationem iam cõceptam curare, licet tamen salubri medicamento eam praeuenire. Dei aspides fieri nos oportet, si Daemonis aspides fieri nolumus. Quid aspis Dei facit? Aurem vtramque diligenter occludit sed longè aliter, quam aspis Diaboli. Primùm enim vnam aurem caelo affigit, & cum Propheta dicit: *Audiam quid loquatur in me DEVS.* Non credit sibi, non fidit ingenio suo, non lectioni, non eruditioni, sed Deo. At vbi & quomodo loquitur DEVS? Loquitur in scripturis: & quoniam illae in sensus varios detorqueri possunt, & aliter à Catholicis, aliter ab haereticis intelliguntur, aperuit Deus Ecclesiae sensum, vt intelligeret scripturas: illamque vnam constituit columnam, & firmamentum veritatis: & qui columnae isti non adhaerent, nihil est mirum, si in mille errorum atque haeresium praecipitia cadunt. At vbi & quo-

Deut. 32.

Quae sit differentia inter aspidẽ Dei & diaboli. *Psal. 84.*

Aspis Dei audit Ecclesiam. *Quae columna veritatis.* *1. Timo. 3.*

Et loquitur per sũmum Pontificem. quomodo loquitur Ecclesia? Loquitur per os Petri, per eum qui sedet in Apostolico throno, per decreta & canones generalium Conciliorum, quæ omnia spiritu præuidens sapientissimus Salomon clamat in Ecclesiaste; *Per Concilia generalia.* *Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno. His amplius, fili mi, ne requiras.* *Ecclef. 12.* O consilium sapientissimum. O sententiam Salomone dignam. O documentum hoc tempore necessarium. Illi enim verè fiunt aspides Dei, & tuti, liberique sunt ab errandi periculo, qui verba illius vnius pastoris, quem Deus omnibus alijs pastoribus, & ouibus præfecit, pro cuius fide & constantia Christus orauit, cuius sententiæ vsque ad hanc diem omnes sancti, & sapientes acquieuerunt: illa, inquam, verba tanquam clauos in corde infixa retinent, & quicquid ab eis dissonare vident, tanquam suspectum, & periculosum, & perniciosum respuunt, & cum Ambrosio dicunt; *Romanam Ecclesiam in omnibus sequi cupio.* & cum Hieronymo: *Qui cathedræ Petri iungitur, meus est.* Sed non sufficit, Auditores, vnam aurem admouisse cœlo, nisi etiam alteram extremo corpore claudamus.

Quid est hoc extremum? Verus vltimus finis, qui est honor Dei, atque animæ salus. *Aspis Dei honorem Dei, animæ salutẽ pro fine habet.* Qui enim serio apud se statuit, nihil vnquam Dei gloriæ, & animæ saluti anteponendum, is facilè contemnit omnia: siue mundus minetur, siue blandiatur, siue prospera, siue aduersa promittat, aspis Dei nihil mouetur, sed auribus obstructis, incitato cursu omnia caduca & fragilia transilit, vt ad vera & sempiterna aliquando perueniat.

Sed non continuo qui aspidem eua serit, tutum se ac securum esse arbitretur. Fortasse enim se aspis (vt solet) in basiliscum transformabit. Porrò basiliscus venenum gerit in oculis, atque idcirco rex inuidorum esse dicitur: *Diabolus est basiliscus.* inde enim inuidi nominantur, *seu diffunt*[?] quod non benè videant, sed oculos planè corruptos ac deprauatos habeant. *dis inuidiam.* Horum pater & princeps ille est, de quo scriptura dicit: *Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* *Sap. 2.* Qua de causa etiam Dominus in Euangelio inuidis Iudæis dicebat: *Vos ex patre Diabolo estis.* *Ioan. 8.* Satagit verò Tartareus ille basiliscus, summo studio nos omnes basiliscos efficere, vt eo modo & nos ab ea gloria, quam nobis inuidet, excidamus, & ipse pluribus seruis & mancipijs dominetur. Sed qui perspectum & exploratum habuerit, quale venenum sit inuidia, is potiùs sanè per gladios & ignes transibit, quàm basiliscum se fieri vlla vnquam ratione patietur: tale enim malum inuidia est, vt nullum neque miserius, neque detestabilius, neque incurabilius, neque latius patens vsquam reperiatur. *Quantum ea malum sit.*

Quod nihil inuidia sit miserius, ex eo facile cognosci potest, quod cum cæteris vitijs aliqua sit vel vtilitas, vel delectatio, vel honor, sola inuidia tota est misera & amara. *Nihil ea miserius.* Ambitioni gloria, furto pecuniæ, adulterio voluptas aliqua comparatur. Inuidentia vero quid præter cõtinuum acerrimumque dolorem habet? Quocirca meritò Beatus Cyprianus tineæ ac rubigini inuidentiam comparauit. *Cyprian. serm. de zelo & liuore.* Magnus verò Basilius idem hoc vitium viperæ simile esse dixit. Vt enim vipera matris viscera lacerat, sic & inuidentia eius hominis animum semper affligit, vnde ipsa nata est. *Basil. orat. cont. inuidiam.* Pulcherrimè quoque idem Basilius nihil differre asseruit hominem inuidum ab homine nudo in medio foro constituto, qui ab omnibus transeuntibus vulneratur. Videt inuidus aliquem robustum & sanum, & plaga est illi: alium videt florẽtem & pulchrum, & rursum accipit plagam. Videt alium diuitem, alium eruditum, alium eloquentem, alium honoratum, omnia hæc plagæ

sunt

sunt & vulnera medium inuidi cor transuerberantia. Neque tamen in corde ita contineri pestis inuidię potest; vt aliquando non erumpat: siquidem oculi, genæ, frons, labia, vultus totus rabiem & tristitiam produnt.

Nihil detestabilius.

Iam verò quàm non solùm miserum & molestum, sed etiam detestabile & omni odio sit dignum hoc vitium, perspicuum esse pót ex eius contrario. Inuidentia.n. semper fuit capitalis hostis & inimica misericordiæ: quantò igitur gratior & amabilior virtutibus cęteris misericordia, tantò præ omnibus vitijs magis detestanda & execranda inuidia est. Misericordia condolet alienæ miseriæ, & eam de medio tollere, vel certè lenire & mitigare nititur; inuidentia nunquam benè habet, nisi cum aliquem cadere & perire, miserum & calamitosum fieri videt. Quare persimiles inuidi sunt vulturibus & muscis. Peruolat vultur amœnos hortos, virentes siluas, florentia prata, & ad sola cadauera tetrum odorem spirantia, accurrit. Muscæ quoque partibus corporis, quæ sanæ sunt omissis, ad vlcus aduolant: Sic inuidi splendorem virtutis & rectè factorum, qui in multis hominibus lucet, ne aspiciunt quidem, ad marcida verò & putrida irruunt, solisque miserijs & infortunijs hominum delectantur. Si quid fortè narratur ab aliquo præclarè gestum, id inuidus falsum esse docet, si potest: sin minùs extenuat & occultat quantum potest: at peccata & vitia proximorum ipse primus & non rogatus omnibus prædicat. Quid? quod nulla bellua tam est immanis & ferox, quæ beneficijs nō placetur? quin potiùs canes, & vrsos, & leones mansuescere videmus, & tractabiles fieri, ac blandiri ijs, qui ipsis alimenta præbent: soli sunt inuidi, qui beneficijs irritantur, & quò plura & maiora recipiunt, eò magis benefactoribus suis potentiam & felicitatem inuident.

Nihil incurabilius

His verò accedit, quod morbus tam grauis & tam detestandus, penè est incurabilis: siquidem virus in intimis visceribus latet, nec vllus est, qui prę verecundia & pudore ægritudinem suam medico aperire audeat. Dicas inuido, quid mœres? quid affligeris? cur fronte rugata, vultuque pallido semper tristitiam in facie præfers? Erubescit confiteri calamitatem, nimirum, Inuidus sum, affligunt me amici bona, lugeo ob fratris lætitiam; hæc vtique diceret, si vera loqui vellet, sed millies certè mentietur, & quiduis potiùs finget ac simulabit, quàm vlcus suum deteget, atque ita morbus incurabilis intima viscera semper depascitur.

Nihil communius.

Sed pauci fortasse isto morbo laborant? imò verò nullus est cancer, qui latius serpat: nam & in castris militum, & in prætorijs vrbium, & in Concilijs Episcoporum, & in Academijs studiosorum, & in Capitulis Canonicorum, & in cęnobijs monachorum suum locum habet: in aulis verò & palatijs Principum nullus est angulus, vbi non regnet inuidia. Et vide quam longè lateque pateat, quando non solùm inter homines quoscumque, non solùm inter ciues, non solùm inter cognatos, sed inter ipsos etiam fratres reperiatur.

Etiam inter fratres regnat.

Nam vt Romuli & Remi, & alia Ethnicorum exempla prætermittam, quid primos duos fratres Abel & Cain ita disiunxit, vt vnus alterum occideret? Sola inuidia. Quid inter Iacob & Esau, non solum fratres, sed etiam geminos, tanta odia concitauit? Eadem inuidia. Quid impulit filios Iacob, vt fratrem suum Ioseph in puteum primo deijcerent, deinde tanquàm vile mancipium venderent? Nihil aliud quam inuidia. Quid Mariam sororem Moysis contra fratrem optimum & mitissimum

accendit? Similis inuidia. Et quid inter ipsos Christi discipulos ante Spiritus sancti in terras aduentum dissidia & contentiones serere inceperat, nisi inuidia? O inuidia superbiæ filia, mater odij, naturæ confusio, monstrum Tartareum, calamitas obscurissima. Beati sanè, beati prorsus, qui eam de cordibus suis expulsam atque fugatam super basiliscum ambulare poterunt.

Cōtra inuidiam remedia. Primum, vera rerū caducarū æstimatio.

Sed quonam modo id fiet, Auditores? Duo sunt remedia contra hoc venenū præ cæteris vtilia & salutaria. Vnum est, sapienter intelligere, nihil esse infra lunam vere magnum, & inuidia dignum. Sanè, fratres mei, si oculos leuare voluerimus, & non solum corticem extrinsecus, sed etiam intus in profundo medullā ipsam rerum humanarum perspexerimus, inueniemus profectò, nihil esse solidū, nihil stabile, nihil preciosum, nihil diuturnum, præter virtutem, & spem, atque amorem sempiternæ vitæ: & eos, quibus inuident stulti, non tam inuidia, quam misericordia dignos esse. Nam quocunque te vertas, siue ad hoīes doctos, siue ad hoīes diuites, siue ad homines potentes, vt Salomon ait, vbiq; est *vanitas & afflictio spiritus*; & ij soli in hac valle lachrimarū aliquid veri gaudij gustare incipiunt, qui Deo vero & summo, rebus omnibus contemptis adhærere studēt.

Eccles. 1.

Secundū, cogitatio fructus in inuidentia, qui inuidenti nullus, aut noxius, inuiso multus, & valdè proficuus.

Alterum remedium est, sæpè ac serio cogitare: non solum inuidos nihil ex inuidentia sua lucrari, sed etiā nihil eis nocere, quibus inuident. Inuides alicui forte diuitias, non propterea tu eris diues, nec ille pauper: quin potius Deo prouidente, sæpenumero accidit, vt inuidus inuidioso mirabiliter prosit. Inuidit homini diabolus, Abelo Cain, Iacobo Esau, Iosepho fratres, Dauidi Saul, Scribæ & Pharisæi CHRISTO: Quid inde factum est? Quis eorum exitus fuit? Inuidus dæmon sempiternis ignibus torquetur; homo inuisus ad ipsius diuinitatis solium ascendit. Inuidus Cain desperata salute in æternum perijt; Abel inuisus tanquam signifer quidam hominum piorum primus omnium in ciuitate DEI scribi meruit. Inuidus Esau à Deo odio habitus, & à patre exhæredatus fuit; Iacob inuisus bonis omnibus diuinis atque humanis abundauit. Inuidi fratres Ioseph inopia & calamitate oppressi in maximis angustijs & miserijs sæpe vixerunt: Ioseph inuisus dominus Ægypti, gloriosus & magnus euasit, & fratres etiam suos ad pedes suos iacentes, sibique supplicantes vidit. Inuidus Saul vna die regnum, & vitam, & filios amisit; Dauid inuisus ex pastore paucarum ouium, Rex & Propheta breui tempore effectus, sanctissime vixit, & felicissimè regnauit. Inuidi Scribæ ac Pharisæi cum maxima populi parte miserè à Romanis obsessi, capti, venditi, trucidati; & præsentem ac futuram vitam simul amiserunt: CHRISTVS verò Iudæis inuisus morte atque inferno gloriose deuictis, cæliquc ac terræ imperio à Patre suscepto, & modo regnat, & in æternum sine vllo fine regnabit. Etsi hucusque, Auditores optimi, tempus nobis præfixum pæne excessimus, tamen reliqua quæ supersunt breuiter, Deo iuuante, absoluemus; & hic, si placet, paulisper quiescamus.

PARS SECVNDA.

Diabolus, vt leo, nimio terrore nititur percellere homines.

Diximus hucusque de aspide & basilisco, nunc de leone & dracone pauca quædam dicenda sunt. Igitur, quos dæmon vt aspis & basiliscus mordere non potuit, eos in leonem repente conuersus, rugitu terrere

ressa ingreditur. Eiusmodi enim est leonis rugitus, vt & scriptura dicat, *Leo rugiet, quis non timebit?* & ij perhibeant, qui animantium naturas curiose indagarunt, leone rugiente nullum animal posse consistere, adeò vt etiam illæ bestię leonem timeant rugientem, quæ eum non rarò superant feriendo. Ita prorsus, Auditores, aduersarius noster diabolus non tam vnguibus & dentibus, quàm fremitu & rugitu nos lædit: quos enim decipere ac deuorare non potuit, cùm eis somnum ac securitatem suaderet, cùm peccata eorum extenuaret, cùm spem inanem diuinæ misericordiæ illis prædicaret; eos vt leo rugiens perterrere, atque ad vltimam desperationem adducere nititur comminando, intentando, & exaggerando diuinæ iustitiæ seueritatem, peccatorum grauitatem; electorum paucitatem, reproborum multitudinem, salutis incertitudinem, pœnitentiæ labores, atque imprimis iter durum ac difficile virtutis. Quapropter vt contra morsum aspidis, qui nimiæ securitatis veneno animum inficit, vtile est armari timore: ita contra leonis rugitum nihil salubrius, quam armari fiducia, & multum omninò confidere atque sperare; non in viribus proprijs, sed in leone illo fortissimo de Tribu Iuda, qui leonem istum infernalem vsque adeò debilitauit & fregit, vt solũ fremere & rugire, non autem mordere, nec ferire possit.

Amos. 3.

Spe & fiducia ei resistẽdum.

Quarta restat bestia, quæ difficillimè omnium conculcatur, ea spiritus est iracundiæ, & draconis nomine designatur. Draco siquidem animal est præ cæteris iracundum & crudele. Quo circa sanctus Ioannes in Apocalypsi, vbi diabolum sæpius draconem appellauerat, & eum de cœlo ad terras decidisse dixerat, continuo subiungit; *Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam.* Draco præterea pestifero atque ignito quodam flatu non solùm bestias terræ, sed etiam volucres cœli occidere solet, & spiritus iracundiæ id proprium habet, vt non solùm homines carnales, qui bestijs terræ comparari possunt, sæpenumero perimat, sed etiam viros alioqui magnos & spirituales, & cœli volucribus quam simillimos, aliquando inficiat: multos enim sæpè videmus & dolemus, castos, sobrios, pios, religiosos, bonis operibus deditos, à voluptatibus alienos, qui tamen si vel leuiter offendantur, iracundiam tenere non queunt.

Diabolus vt draco, iracundiã diffundit.

Apoc. 12.

Etiam in spirituales sæpe viros.

Sed prætermitti hoc loco non debet, cum nos iram vituperamus, de ea tantum agere, quæ rationis imperio non obtemperat: neque enim vt inuidia, ita ira semper est mala, quin potiùs si vt canis pastorem, ita ira rationem sequatur, & cùm ratio prouocat, excitetur; cùm ratio reuocat, conquiescat, non solum non reprehendi, sed etiam laudari debet: alioqui nulla opera heroica, laboriosa, difficilia vnquam aggrederemur. Et scriptura non simpliciter irasci prohibet, sed *Irascimini*, inquit sanctus Dauid, *& nolite peccare.* Denique & Moyses, qui omnium hominum mitissimus erat, tamen contra peccatum filiorum Israëlita exarsit, vt multa eorum millia vna die necari iusserit. Et sanctus Phinees vehementer commendatur, quod iusta ira contra scortatores inflammatus in ipso scelere virum, & fœminam simul necauerit. Et magnus ille Samuel sine vllo crimine ira succensus, Agag regem suis manibus in frusta secuit. Et Elias vir sanctissi-

Ira, quæ rationem sequitur, laudabilis est.

Psal. 4.

Exod. 32.

Num. 25.

1. Reg. 15.

3. Reg. 18.

sanctissimus pari zelo quadringentos & quinquanta falsos Prophetas vna die peremit. Et DOMINVS ipse, in quem peccatum cadere non poterat, zelo honoris DEI vehementer accensus, flagello ex funiculis facto, non semel de templo vendentes atque ementes eiecit.

Luc. 19. Marc. 11.

Itaque ira cùm rationem sequitur, meritò laudatur, & ad opera magna ac difficilia vtilis ac necessaria est: at cùm rationi non páret, dici non potest quàm fœda, quàm turpis, quam cæca, quàm insana, quàm noxia, quàm perniciosa sit. Vis fœditatem & turpitudinem eius videre? Respice hominem vehementer iratum, videbis eum omninò alium quàm antea esset, non secus ac si in theatro personam ebrij vel furiosi agere vellet: intus in corde quasi fornax iracundiæ succenditur; quæ per omnes corporis partes erumpit: per nares fumum, scintillas per oculos, sonum, ac strepitum per os emittit: efficitur liuida facies & sanguine suffusa, moles corporis tumida, venæ inflatæ, vox aspera, verba mutila, voces inarticulatæ, & sæpè nihil significantes efferuntur. Itaque si tunc seipsum in speculo cerneret, qui eiusmodi est, non posset certè non vehementer erubescere: sicut sanè erubescunt & dolent, qui eum diligunt.

Rationi autem nõ parens, turpis est.

Quàm verò sit cæcus atque insanus iracundiæ spiritus, nemo est, qui nesciat: ita enim excæcantur homines irati, vt nec amicos, nec liberos, nec maiores, nec magistratus, nec seipsos internoscant. Vt torrentes cùm ad loca humilia ex montibus deuoluuntur, quicquid obuiam venerit, secũ rapiunt: sic & impetus iracũdorũ violenti, & effrænes per omnia procedunt: non canicies apud iratos venerabilis est, non iustitia vitæ, non propinquitas generis, non accepta beneficia, non alia aliqua dignitas; & neque acies ferri, neque ignis, neque aliud quidquam animum præ ira furiosum cohibere potest.

Cæca est.

Quod si fortè accidat, vt is qui accipit iniuriam, non ferat æquo animo, sed ipse etiam irascatur, & par pari referat, tunc sanè spectaculum fit mirabile simul & miserabile: non enim iam homines videntur, sed canes rabidi atque tauri furiosi: & tunc lætatur, & gaudet draco ille Tartareus, quod se filios habere videt, qui mores, & ingenium suum pulcherrimè imitantur. Quare verissimè magnus Basilius breuem insaniam iracundiam esse definit: Nam vt insani multa faciunt & loquuntur, quæ sani si essent vel in alijs perhorrescerent: sic etiam homines irati eo quandoque progrediuntur, quo se progressos postea vehementer dolent.

Insana est.

Iam verò quòd non solùm fœda & insana, sed etiam noxia, & perniciosa iracundia sit, frequentes ruinæ atque interitus tot hominum clarissimorum, & familiarum, atque vrbium testantur. Ira enim excitat contentionem, contentio parit conuitia, & postquam lapides conuitiorum per linguam, veluti per fundam, fuerint excussi, & tanquam eminus certatum, deinceps ad manus, & facta venitur, infliguntur plagæ, ad plagas vulnera, ad vulnera mortes, ad mortes infamia, & supplicia publica consequuntur. Iudex enim eum, qui vicerat, paulo post agit in crucem, & omnia eius bona ad fiscum transfert. Ita simul homines iracundi vita, & fama, & opibus spoliantur, & liberis suis nihil præter extremam inopiam & publicam ignominiam derelinquunt.

Noxia & perniciosa, est.

At nullumne remedium contra draconem istum reperitur? Multa

Remedia contra Iram.

ta Dei beneficio, & efficacia remedia nobis parata sunt, modò nos eis vti velimus. Initio, *Primum.* cùm aliquis tibi facit iniuriam, & ad iracundiam prouocare nititur, cogita, quàm sæpè, & quàm grauiter tu Deum, quantum in te fuit, ad iracundiam tuis flagitijs prouocaueris: & quod ille tamen memor pietatis, immemor iniuriæ, semper te beneficijs vincere studuit. Nam si talia cogitaueris, erubesces profectò, quod iniurias conseruorum pati non possis, cùm tuas, qui seruus es, tam sæpè Dominus pertulerit. Infernalis draco te sibi similem, hoc est, iracundum & ferocem efficere satagit; ita quoque, & Deus te sibi similem, hoc est, mitem & patientem esse cupit: nec alia de causa sæpè contumelias atque iniurias tibi fieri sinit, quam vt te probet ac videat, qualem militem habeat. An verò turpissimum non est, Imperatore spectante ab hoste militem facillimè prosterni & superari? Cùm igitur aliquis te aut verbis aut factis lædit, dicas apud te, iam venit tempus vt proberis: nunc Deus adest, iudex & testis certaminis mei. Volo igitur ita me gerere, vt strenuum Dei militem decet. Si enim milites sæculi Imperatore spectante quamuis pauciores, quamuis inferiores, cedere non audent, quantò magis ego spectante Deo & Angelis eius pati non debeo, vt ab iracundia superatus videar.

Secundũ. Cogita deinde, quòd cùm animantia cætera omnia suis armis instructa à Deo creata sint, & alia cornibus, alia dentibus, alia vnguibus, alia spinis vel aculeis munita nascantur, solus homo nudus, & inermis nascitur, vt se ad pacem & concordiam non ad seditiones, & tumultus natum, & eos qui discordias seminant à natura humana ad naturam ferarum degenerare, & nothos ac spurios esse intelligeret.

Tertium. Cogita etiam, eum, qui propter iniuriam illatam excandescit, maius à seipso quàm ab hoste detrimentum accipere: hostis enim vel fortunas diripuit, vel famam læsit, vel ad summum corpus vulnerauit, ipse verò sibijpsi in anima peccando vulnus infligit: non secus, ac si propterea quòd aliquis tibi vestem lacerauit, tu tibi etiam pectus perfodere velles, quæ aperta, & maxima insania esset.

Quartum. Imò verò nemo minus læditur, nemo felicius iniuriam vlciscitur, quàm qui eam contemnit, & inimico irato non resistit, sed cedit. Cur bombardarum globi facilius mœnia ex lapidibus, quàm aggeres ex terra & virgultis deijciunt? Nonne quia illa resistunt, isti cedunt? Deinde si magno animo iniuriam toleras, non irasceris, non commoueris, non respondes, signum est altiorem te esse, quàm vt ad te contumelia peruenire possit, & aduersarium tuum magis confundis, & etiam erubescere facis, tanquam frustra laborantem: nam qui percutit non sentientem, seipsum excruciat, & iracundiam non sedat.

Quintum. Illud etiam non parum proderit, si omnes homines quasi membra vnius corporis esse cogitaueris: certè enim si vnum membrum alterum lædat, non cogitas de vindicta. Vt si lingua à dentibus mordeatur, non curris ad tonsorem, nec dicis, Erue dentem istum, quia linguam momordit. Ad eundem igitur modum, cùm quis iniuriam tibi facit, cogita vnum membrum ab alio lædi, nec vltione, sed patientia opus esse.

Sextum. Quid? quod sicut medici ex ipsa vipera medicamentum contra

eius

eius venenum parant: sic etiam & tu ab inimicis tuis remedium iræ accipere potes: nimirum si consideraueris, quàm turpe sit, vt inimicum tuum imiteris, & eius discipulus fias, contra quem indignaris: nam si par pari referas, & irascenti irasci velis, nonne hostem tuum imitaris? quicquid enim ille facit, & tu etiam facis illi: rubent ipsi oculi, & tibi quoque: ille dentibus fremit, & tu non minus: ille clamat, tu vociferaris: & sicut in siluis echo respondet & resonat, sic & tu hostis tui conuicia repetis, nisi quod echo vocem eandem clamanti remittit, tu contumeliam cũ additamento reddis: ille te imperitum vocat, tu eum mente captum vocas: ille te vilem, tu eum nebulonem. Magnus error, magna stultitia: dic mihi miser, nonne molestè fers, quòd ille ira insaniat? cur ergo illum imitaris? vel malè ille agit, vel benè: Si benè, cur irasceris? Si malè, cur eum sequeris? Si puer trium annorũ aut phreneticus quispiam tibi minetur, num contra eum iracundia succenderis, an potiùs eius tanquam infirmi & ægroti misereberis? Cur igitur magni facis verba hominis irati, qui minus consilio & ratione ducitur, quàm puer aut phreneticus?

Septimum. Postremò remedium præsentissimum atque efficacissimum erit, si tibiipsi irascaris atque ingemiscas, quod tu homo Christianus, luce fidei illustratus, sacris cælestibus imbutus, Dei atque Angelorum præsidio communitus, propter amorem Dei & vitæ sempiternæ, eam perturbationem vincere non valeas, quam Socrates, Pericles, Diogenes, & alij permulti virorũ Ethnicorum propter solam inanis gloriæ cupiditatem mirabiliter superauerunt. *Exod 7.* Nã vt serpens Moysis serpentes magorum ... deuorauit: ita ista sancta iram illam pestiferam excludet, quemadmodum etiam timor gehennæ timorem præsentium suppliciorum, & amor Dei amorem sęculi vincere solet.

At, inquis, ille solus in culpa est, qui ignem primus accendit; si alius ad iracundiam me prouocat, quam culpam ego habeo, si respondeo? Magnam omninò, neque excusationem obtendere potes. Nam si te quispiam ad furtum faciendum, vel adulterium perpetrandum inuitaret, & inuitanti consentires, nunquid propterea nihil te mali fecisse diceres, quod inuitatus & vocatus feceris? quin potiùs magis peccare videtur secundus quàm primus, vt Basilius ait, cum duo iratis animis inter se certant: nam iste vidit in altero turpitudinem iræ, & tamen non cauere, sed imitari voluit; ille verò sine exemplo peccauit.

At si contumeliam pertulero, inquies, ignauus & vilis habebor; Imò verò tunc ignauus & vilis non diceris, sed eris, si affectionem istam vincere non potueris; nam si vilis est, qui patienter iniurias perfert, ergò vilis Moyses, vilis Ioseph, vilis B. Stephanus, viles Apostoli & Martyres fuerunt, imò & Dominus ipse vilis fuit, qui homo Samaritanus ac dæmoniacus, contumeliosè appellatus, mitissimè respondit: *Ego dæmonium non habeo*. Istam ignauiam sibi homines finxerunt, vel potiùs draco iste Tartareus patientiam ignauiam esse docuit: & verè patientia, in curia diaboli & stultorum, ignauia est: at in palatio Dei, in aula summi regis, magna est fortitudo.

Matth. 9. Marc. 3. Luc. 4. & 11. Ioan. 7. & 8.

Quamobrem, Auditores, si draconem conculcare volumus, discamus

mus iniurias pati, & si quis nos viles appellauerit, illud cogitemus, non esse nos maiores patre nostro Abraham, qui se terram & cinerem confitebatur. Si quis nos inopes & pauperes dixerit, recordemur nudos de vtero matris nos egressos, & nudos in sepulchrum redituros. Si quis indoctos & imperitos nos nominauerit, agnoscamus veritatem, non velimus pro vmbra falsi nominis litigare. Si quis nos malos & peccatores asseruerit, intelligamus id quoque esse verissimum, & potiùs humili confessione peccata purgare, quam superba defensione augere studeamus. Ita draconem superabimus, Dominum & sanctos imitabimur, & gloriæ coronam in cœlo nobis præparabimus, quam nobis concedat, qui est in sæcula sæculorum benedictus. Amen.

Gen.18.

Iob.1.

CON-

CONCIO VNDECIMA SVPER PSALMVM XC.

DE VERSV XIIII. & priore parte decimiquinti.

Quoniam in me sperauit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum.

SYNOPSIS.

Exordij loco, triplici testimonio ex hoc Psalmo eruto probatur protectio sperantium in Deo, experientia scilicet iustorum, auctoritate prophetica Psalmographi, & ipsius Dei approbatione. Deinde ostenditur, tribus vltimis versibus octo beneficia homini iusto à Deo promitti; quæ ibidem pulchro ordine enumerantur, & his duabus vltimis concionibus explicantur. Primum itaque beneficium est liberatio à seruitute; vbi duplici libertate explicata, vera & falsa, huius beneficij magnitudinem ex tribus potissimum elucere ostenditur. Primò ex tyrannide libidinum, quo in loco tyrannis libidinis, ambitionis, aliorumque vitiorum prolixo & eleganti discursu repræsentatur. Secundo ex horribili stipendio peccatorum, quod est mors; vbi probi agricolis, improbi triremibus addictis assimilantur. Tertio ex infinitis laboribus, quibus Dominus in libertatem pristinam nos restituit; vbi passio Christi summatim perstringitur, & nobis iugiter consideranda per pulcram doctrinam proponitur.

In parte secunda, præmissa explicatione, ad quosnam beneficium hoc liberationis pertineat, ad secundum beneficium sperantibus in se à Deo promissum descenditur, quod est singularis quædam prouidentia, qua Deus in se sperantes, & iam liberatos defendit; quæ vel ex varijs nominibus colligitur, quibus ob id appellatur, qualia præter cætera sunt Patris, Matris, Sponsi, Pastoris, & Custodis, quæ omnia ex sacra scriptura eliciũtur. Explicatur insuper quibus hoc beneficium prouidentiæ sit peculiare, nempe familiariter Deo cognoscentibus. Tertium beneficium est, precum iusti exauditio, vbi huius promissionis & beneficij magnitudo multis exaggeratur, & plurimis sanctorum exemplis probatur. Huius autem beneficij præcipua causa assignatur clamor cordis, quem parit firma fides & humilitas, quod ad finem vsque extenditur.

Matt.18.

QVoniam sententia Dñi est; *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*; propterea sãctus Propheta, Auditores, persuasum nobis esse cupiens, eos omnes, qui sperant in Deo, certò protegendos ab eo, quod initio Psalmi promittit, tribus vti voluit testimonijs: adduxit primo loco vnum ex hominibus iustis, qui se experientia didicisse veram esse proheticam hanc promissionẽ affirmaret ac diceret: *Sperabo in eum, quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero*. Deinde ipse idem sanctus Dauid sua hac prophetica authoritate rem eandem confirmauit, cum ait *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*, & quæ sequuntur, vsque ad eum versum, quem oratione superiore tractauimus: quamuis enim id alijs hominibus non liceret, vt in propria causa testimonium dicerent, tamen Prophetis maximè licebat, qui non vt homines erroribus obnoxij, sed vt instrumenta, atq. organa, & quasi tubæ quædam Spiritus sancti loquebantur. Nunc verò tertio ac postremo loco DEVM ipsum inducit, promissionem eandem his verbis cõprobãtem: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum*, qua oratione DEVS sigillatim ex ordine omnia confirmat, quæ hucusque dicta sunt. Dixerat homo iustus, *Sperabo in eum, quoniam ipse liberauit me*: dicit nunc DEVs: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum*. Et dixerat Propheta: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*. & *Scuto circundabit te veritas eius*, hoc est, vt pullus à gallina, vel vt miles à scuto, sic tu à Deo, in cuius nomine spem posuisti, protegeris: dicit nunc Deus: *Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum*. Dixerat idem Propheta, *Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die*: dicit nunc DEVS; *Clamauit ad me*, nimirum timens à timore nocturno, & à sagitta volante in die, *& ego exaudiam eum*, ne deinceps vllam habeat causam timẽdi. Dixerat Propheta: *Cadent à latere tuo mille*: dicit nunc Deus: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum*. Dixerat Propheta; *Veruntamen oculis tuis considerabis*, quæ verba ad vitam & gloriam futuram pręcipuè referri demonstrauimus: dicit nunc Deus, eandem vitam & gloriam promittens: *Longitudine dierum replebo eum*.

Sperantiũ in Deo protectio, tribus testimonijs hoc in Psalmo probatur. Experientia iustorum.

Prophetica auctoritate Psalmistæ.

Dei ipsius approbatione.

Versu decimoquarto

Decimo quinto.

Decimo sexto.

Dicat aliquis, si hæc ita se habent, iã Psalmus totus explicatus est, q d hic amplius hæremus? parum enim certè refert, quod ea, quæ sequuntur in Psalmo sint alia verba, cùm non aliã sententiam, sed vnam atque eandem cum superioribus contineant. At non ita est, Auditores, nondum est Psalmus totus explicatus: quãquã. n. propheticas promissiones, de quibus hacten⁹ disseruimus, his versib. Deus confirmet, tamen ita confirmat, vt more liberalium Principum generalibus verbis vtatur, & eadem beneficia quidem, sed aucta & cumulata promittat: quemadmodum si Regi libellum supplicem offerres, quo pręsidium peteres aduersus vnum aliquẽ hostem tuum: ille verò regali munificentia tecum agere volens, responderet, Sis bono animo, ego patrocinium tuum suscipiam, & non solùm ab isto vno, quem times, sed ab omnibus alijs, qui tibi nocere vlla ratione tentabunt, semper defendam & protegam. Ita prorsus, & homo iustus sibi, & Propheta homini iusto protectionem Dei, defensionemque promiserat, contra certa pericula, contra laqueum venatorum, contra verbum asperum, contra timorem nocturnum. Deus verò vt Princeps verè liberalis, generalibus verbis loquitur, & protectionem suam defensio-

In quibus propheticæ promissiones confirmantur, & cumulatius pmittũtur.

fensionemque promittit, non à certis periculis, sed ab omnibus malis liberabo eum, inquit, & protegam eum, exaudiã eum: atque in summa, octo beneficia pollicetur: quod liberabit a seruitute, quòd proteget in periculis, quòd exaudiet preces, quod consolabitur in calamitatibus, quòd ab eis tempore suo eripiet, quod easdem in gloriam & beatitudinem commutabit, quòd vitam immortalem & sempiternam tribuet, quod seipsum facie ad faciem exhibebit, in quo plena perfectaque felicitas continetur. Sunt autem hæc beneficia summo ordine hoc loco ab ipso Deo enumerata: incipiunt enim à liberatione, quæ est qua si prima radix, & fundamentum omnium bonorum, & paulatim atque gradatim ascendunt vsque ad ipsam summam & sempiternam felicitatem, quæ in Dei contemplatione consistit. Et quatuor quidem priora ad vitam præsentem, quatuor verò posteriora ad vitam futuram pertinẽt: hic enim impletur quod dicitur: *Liberabo eum, protegam eum, exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione*: in cœlo verò erit quod sequitur: *Eripiam eum, glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.*

Octo quippe pollicetur Deus beneficia homini iusto.

Quæ pulcherrimo enumerantur ordine.

Veniamus nunc si placet ad beneficium primum. *Quoniam*, inquit, *in me sperauit, liberabo eum*. Magna & expetenda atque imprimis grata & amabilis res est libertas, & quàm, vt Tullius ait, non solùm ab hominibus, verùm etiam à bestijs experi, atque omnibus rebus anteponi videmus. Certè auiculæ, quorum cantu homines delectantur, in caueis inclusæ sine vllo suo labore summo studio nutriuntur: & nihilominus tantus est amor libertatis, vt sæpenumero præ mœrore neque canere, neque edere eis libeat, & si possint libentissime fugiant, malintque liberè victum cũ labore quærere, & sub dio frigore atque æstu confici, quàm captiuę in palatijs regum delitijs frui. Quod si bestijs rationis expertibus id accidit, quanti tandem homo libertatem facere debet, qui solus propriè est liber; & nihilominus contra omne ius, non rarò crudelissimis dominis seruire cogitur? Est enim, ne quis fortè decipiatur & erret, duplex agnoscenda libertas, vna vera, altera falsa: vera illa est, quæ animum reddit liberum à tyrannide vitiorum, vt veris & proprijs suis operibus pro arbitrio præsit, quicquid interim de corpore fiat, siue id ligatum, siue solutum sit. Illa verò est falsa, quæ solum corpus efficit liberum, cùm interim animus subiectus vitijs, & sceleribus miserrimè seruiat. Itaque neque ego Cæsarem & Alexandrum liberos fuisse dixerim, cum toti penè orbi imperantes, tamen suis vitijs turpissimè seruiebant; neque contra Petrum & Paulum seruos, cum corpore captiui, & catenis ac vinculis constricti, tamen animo toto orbe liberrimè vagabantur, & suis litteris tanquam regijs diplomatibus infinitos homines quotidiè liberabant. Nam vt homo non corporis membris, sed animi virtutibus à brutis animantibus separatur: ita non corporis, sed animi libertas vera est, & sola hominis appellanda libertas. Quo circa Dominus in Euangelio Iudæi falsam libertatem iactantibus, & veram ignorantibus, ac dicentibus; *Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unquam*, verissimè respondit; *Amen, amen dico uobis, quia omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati: seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis*. Hoc igitur munus eximium, & singulare veræ libertatis, quo nihil charius, nihil amabilius, quo nihil dulcius, & placa-

Primũ est, Liberatio.

A seruitute peccati.

Ioan. 7.

placabilius hominum generi dari potuit, nobis Deus pollicetur, cum ait: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum.*

Doni huius magnitudo elucet primo.

Cuius quidem doni magnitudinem & præstantiam tribus ex rebus vtcunque saltem intelligere poterimus. Ex intoleranda atque immani tyrannide libidinum, ex admirabili atque horribili stipendio peccatorum, ex infinitis sumptibus & laboribus, quibus Dominus in antiquam libertatem nos tandem aliquando restituit. Etenim quæ vnquam oratio vitiorum ac libidinum tyrannidem explicabit? Aspice imprimis atque intuere quàm durum imperium luxuriæ vitium in suos captiuos exerceat! nam vt veterum Ethnicorum fabulas siue historias omittam, nihilque dicam de Achille, de Sardanapalo, de Nerone, nihil de celebratissimo illo Hercule, qui postea quam omnia totius orbis monstra deuicerat ac domuerat, victus ipse tandem amore cuiusdam mulierculæ, deposita claua, assumptis lana & colu, inter mulieres sedere, ac nere, & canere cogebatur, propterea quod meretricula ita iubebat, & nisi pareret, grauiter minabatur. Vt prætercam etiam, quod ipsę diuinæ scripturę de fortissimo Sampsone, ac de Salomone sapientissimo nobis proponunt: quorum priorem, qui neque vinculis teneri, neque portis cōcludi, neque ab integris exercitibus vinci potuerat, amor tamē vnius meretriculæ superauit, atque ad eam calamitatem adduxit, vt oculis priuatus in pistrino vice iumenti molam ageret: posteriorem post illam admirabilem ac diuinitus infusam sapientiam, post illud cæleste lumen spiritumque propheticum, quo tot libros diuinissimè conscripsit; post ingentem illam gloriam, qua linguis omnium gentium toto orbe fama celeberrima prædicabatur, luxuriæ vitium tam fœua tyrannide oppressit, vt omnium concubinarum suarum idolis sacrificare, & delubra atque altaria erigere cogeretur: vt ista, inquam, omnia prætercam, & sola quotidiana exempla in medium adducam, intuere quid mulier adultera faciat, vt huius crudelissimi tyranni imperium exequatur. Scit ipsa quod si fortè à viro suo in scelere deprehendatur, sine vlla dubitatione peribit, & in puncto temporis amittet vitam, & famam, & diuitias, & animam, & quicquid boni siue in hoc sæculo, siue in futuro expeti potest: & quod simul parentibus, liberis, affinibus, toti domui, toti familiæ, toti generi notam infamiæ grauissimam inuret, perpetuamque doloris ac luctus materiam derelinquet: & nihilominùs tanta vis est illius affectionis, tam implacabilis tyrannus luxuriæ, vt misera illa fęmina omnia ista, quamuis aspera & difficilia superare, omnesque molestias & pericula, quamuis horribilia & euidentia deuorare cogatur, modo libidinis imperium exequi valeat. Et quis vnquam immanissimus tyrannus mancipia sua cum tanto periculo ac detrimento sibi obtemperare voluit? Quid? Quod ita vitia ista hominem totum quasi ebibunt, & omnia eius tempora sibi vendicant, vt nihil eum aliud vnquam agere, vel dicere, vel cogitare, vel somniare patiantur. *Vinum & mulieres* inquit Ecclesiasticus, *apostatare faciunt sapientes*, quia nimirum homines ebrij amore carnalium voluptatum non minus ad alia omnia sunt inepti, & iudicio ac ratione priuati, quàm si ingens poculum calidissimi vini totum ebibissent: neque DEI timor, neque stimulus conscientiæ, neque mors, neque iudicium, neque paradisus, neque infernus, neque aliud quicquam eos ad meliorem mentem reuocare potest; sed quàm altè dormiunt ad omnia bona studia tam diligenter inuigilant ad omnia

Ex tyrannide libidinis.

Iudic. 14. 15. 16.

3. Reg. 11.

Eccl. 19.

Ri- fla-

flagitia. Neque solùm corporis membra, oculos, aures, linguam, manus, pedes, sed etiam, quod horribile est, mentem atque intelligentiam ipsam seruire cogunt impurissimis cupiditatibus. Si quis coniugem nactus esset nobilem, diuitem, castam, prudentem, speciosam, omni genere virtutis & laudis excellentem, ac deinde amore captus alicuius turpis ac vilis ancillæ, coniuge contempta, cum ancilla viueret, ancillam sequeretur, cum ancilla negotia & consilia sua communicaret, atque ad eius imperium omnes suas opes in ludis & conuiuijs & potationibus consumeret, & eo non contentus, vxorem etiam compelleret ancillæ obtemperare, & nihil vnquam dicere, vel agere, nisi ad nutum ancillæ, quis tantam indignitatem ferre posset? Quis contra eiusmodi hominem non fremeret? Quis miseram conditionem illius nobilis matronæ non deploraret? At longè est grauius & indignius, quod infiniti homines quotidie perpetrant. Quis enim ignorat, mentem rem esse præstantissimam, speciosissimam, diuinissimam, carnem nostram vilissimum abiectissimumque mancipium, & vix dignum quod humanæ intelligentiæ famuletur? Et tamen quot, quæso, reperiemus, qui ita sordidissimæ ancillæ afficiuntur, vt nihil nisi de ea cogitare valeant, & non modò corporis membra, oculos, aures, linguam, manus, & pedes in obsequium carnis impendant, sed ipsam etiam mentem natura dominam, & partem nobilissimam sui, dies & noctes vigilare & laborare faciunt, vt modos & rationes inueniant, quibus carnis libidini satisfiat? Quid stulti illi homines, qui neruos omnes ingenij intendunt & vires intelligentiæ consumunt, vt scribant carmina amatoria, plena subtilitate atque argutijs, quibus pudicitiam alicuius castæ mulieris expugnare possint, nonne lumen illud animi cœleste ac diuinum, quo DEVS ipse aliquando conspiciendus erat, detorquent miseri ad vile obsequium nequissimi mancipij? Quid? Illi tam sollicitè, tam solerter, tam acutè vestium ornamenta, ciborum condimenta, odorum suauitates, ludorum, saltationum, concentuum mixtiones & varietates excogitant, vt ancillæ abiectissimæ appetitionibus inseruiant.

Ambitionis.

Magna igitur & intoleranda tyrannis luxuriæ, sed non minor ambitionis atque aliorum vitiorum est. Videmus ambitiosos honoris mancipia non agere, quod volunt, non loqui, quod cupiunt, non ire, quo expedit, sed omnia sua & verba & opera ad id referre, quod iubet ambitio: nimirum vt sint retia & laquei ad auram plausumque popularem aucupandum, vt iam mirum videri non debeat, si Imperator Domitianus, tot prouinciarum intermissis negotijs, totos dies consumebat in venatione muscarum, quas armatus præacuto stimulo tota aula persequebatur, adeò vt si quis fortè quæreret, an aliqs intus cũ Cæsare esset, famuli responderent; Ne musca quidem: multò .n. profectò stultiùs est fumum aucupari, quàm muscas. Sed vide quàm graue iugum ambitio mancipijs suis imponat. Primum eos vno tempore humi cogit repere, & per aerem volare: quis vnquam tyrannus talia suis mancipijs imperauit? Et tamen ita res se habet. Siquidẽ hõ ambitione iubẽte, super oẽs ascẽdere nitit̃, nulli subesse, oĩb. p̃esse, atque interim, ut eò quandoque perueniat, oĩbus se prosternit ac subijcit: ita miser à seipso diuisus, secum ipse pugnans, exterius præfert humilitatem, interius alit ac nutrit superbiam. Deinde leges huius atrocissimi tyranni eiusmodi sunt, vt si quis uel iure uel iniuria contumeliam uel detrimentum aliquod accipiat, mox actum esse putet de existimatione, nisi primo quoque tempore ulcisca-

ſcatur; & ſi aliud efficere non poteſt, teneatur omninò hoſtem ſuum ad ſingulare certamen prouocare, & potiùs corpus & animam perdere, quàm vel minimam iacturam dignitatis facere. Itaque frequenter apud Italos, apud Hiſpanos potiſſimùm videre eſt viros nobiles, ætate atque opibus florentes, ob vnum verbum temerè prolatum, quo læſam eſſe exiſtimationem ſibi perſuadent, tanta pati propter idolum honoris, quanta ſi propter DEVM verum paterentur, Martyres clariſſimi optimo iure haberi poſſent: Nam prçter ingens illud periculum, vitam præſentem & futuram ſimul amittendi, quod adeunt, cum in arenam pugnaturi deſcendunt, multos menſes, & ſæpè etiam annos in præparatione conſumunt, quo toto tempore longū martyrium ducunt: nam & animus nunquam à ſollicitudine, à metu liber eſt, & oneribus continuò exercetur, ac vt Apoſtolus ait, ab omnibus ſe abſtinent, parcè comedunt, parcè bibunt, parcè dormiunt, de ludis & uoluptatib. ne cogitant quidem. Et quis vnquam Dionyſius aut Phalaris tam ſeueras leges mancipijs ſuis impoſuit, vt non liceat verba, quæ ſolum aerem verberant, & hominem non lædunt, contemnere ac deſpicere, ſed oporteat propterea & corpus & animam in vltimum diſcrimen adducere?

1. Cor. 9.

Omnium vitiorum.

Omitto de tyrannide auaritię, atq; aliorum innumerabilium vitiorum dicere, quia nullum vnquam exitum oratio reperiret, & cum Pſalmographo illud affirmo, omnes peccati ſeruos ſedere *in tenebris & umbra mortis, vinctos in mendicitate & ferro*: quæ .n. maior cæcitas fingi pōt, q̄ ꝙ ignoret homo ſeipſum, ignoret Deū, neſciat an viuat, cur in hunc mundū venerit, in quem finem à Deo creatus fuerit, & in primis tot ſua vincula & catenas non videat? Quæ verò eſſe poteſt mendicitas maior, quam quod miſer homo infinitas cupiditates quaſi ora infinita, & ſtomachos infinitos habeat, qui ſemper latrant, ſemper petunt, ſemper eſuriunt, & nunquam quidem expleri valent? O miſera ſeruitus hominis peccatoris, ſi eam cognoſcit: & miſerior, ſi non cognoſcit.

Pſal. 106.

Sed videamus parumper, ſi placet, quale ſtipendium pro tantis laboribus famulis ſuis peccatum rependat. Quod eſt peccatorum ſtipendium? Apoſtolum audiamus: *Stipendium*, inquit, *peccati mors*. & mors haud dubiè tàm prima, quam ſecunda. Eant igitur mancipia vitiorum, & fideliter dominis ſuis inſeruiant, vigilent noctes & dies, adeant omnia pericula, non parcant ſumptibus, nec laboribus, ne tanto ſtipendio forte fraudentur. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrimarum*, vt cęcitatem atque errorem, vel inſaniam potiùs & furorem tot miſerorum defleam, qui pro ſtipendio mortis æternæ tam graue iugum alacriter ferunt, qui laboribus multò minoribus in momento cœlum raperent. Itaque ſimiles mihi eſſe videntur ſerui peccati miſeris illis remigibus, qui captiui in triremibus detinentur, ſicut omnes ſerui Dei prudentibus agricolis rectiſſimè comparantur: nam & remiges, & agricolæ penè ſemper laborant in fodiendo, ſed remiges aquam, agricolæ terram fodiunt. Tantum autem intereſt inter hæc duo genera fodiendi, vt qui terram fodiunt, frumentum poſtea metant, qui fodiunt aquas nihil inde lucrentur, niſi verbera: ita prorſus, Auditores, laborant homines improbi, laborant etiam probi, vtrique patiuntur, vtrique ſudant, vtrique fodiunt: ſed homines probi & pij vt agricolæ ſapientes terram fodiunt, rem videlicet ſolidam & fœcundam, in operibus bonis

Secunda ex ſtipendio peccatorum.

Rom. 6.

Ieremia. 9

verisque virtutibus se exercent, vnde tempore suo vitam æternam metunt: at homines improbi vt remiges miseri triremibus alligati aquam fodiunt, in rebus fluxis, labentibus, sterilibus vires suas consumunt, vnde tandem peccati stipendium, supplicia sempiterna recipiunt.

Siue igitur ipsam per se vitiorum tyrannidem, siue stipendium eius cōsideres, magna omninò & horrenda ac deploranda est seruitus peccatorum. Sed nihil tamen ita miseriam seruitutis, & excellentiam libertatis declarat, vt modus liberationis & passio liberatoris. Quanti enim, existimatis, constitit Christo nostra libertas, quam nos tam parui facimus, vt tribus obolis, pro fumo honoris, pro vna breuissima voluptate sæpenumero libentissimè vendamus? quanti, inquam, Christo nostra libertas constitit? O Christiani, si precium nostrum intelligeremus, non *corruptibilibus auro vel argento* redemit nos Deus, *sed precioso sanguine quasi agni immaculati & incontaminati Christi*. Nullo sumptu aut labore, sed solo nutu voluntatis mundum totum Dominus creauit: at vt nos de seruitute liberaret, in stabulo nasci in laboribus viuere, in doloribus mori Dei Filius debuit. Et quibus in doloribus? Certè talibus, vt sola eorum cogitatio & expectatio sanguineum sudorem, eumque largum & copiosum elicere potuerit: perpessio vero etiam lapides durissimos fregerit, & terram tremere, ac cœlum ipsum lugere coegerit. Preciosa libertas, quæ Dei seruitute redemitur; nobiles merces, quæ Dei vita comparantur. Intelligebat profectò Dominus, mercator sapientissimus, precium huius excellentis margaritæ, quando exinaniuit semetipsum, quando formam serui accepit, quādo triginta tres annos in fame & siti, in frigore & nuditate, in ieiunijs & vigilijs, in itineribus, in persecutionibus, in angustijs vixit, & quando totum sanguinē suū in ligno crucis effundere maluit, q̃ vt preciosam istā gemmam extorqueri sibi de manib. pateretur. Intelligamus nos quoque, Fratres mei, precium libertatis, non simus *vt equus et mulus, quibus non est intellectus*. Agnoscamus gloriā illā eximiam libertatis filiorum Dei, ad quam vocati sumus, quæ mater est omnium bonorum, quæ pacē veram, gaudium solidum, otium beatum, quietem & tranquillitatem sempiternam sola præstare potest. Si Ethnici Romani tam cruenta prælia gesserunt, tot pericula adierunt, tot mortibus se obiecerunt pro falsa & peritura libertate, & tam admirādas res gesserunt, vt Brutus, & Torquatus proprios filios trucidarent, Mutius Scæuola manum totam in ara ardente combureret, Curtius armatus equo concito in ruptum terræ hiatum se præcipitem daret, duo Decij pater & filius se mactandos hostibus obijcerent, Valerij verò & Cincinnati, Curij & Fabricij in extrema inopia sponte sua viuerent, alij tam multi cruenta prælia gererent, summa pericula adirent, præsentissimæ morti quotidiè se offerrent: quid tandem pro vera & sempiterna libertate facere nos oporteret? At minora sunt, quæ Deus à nobis requirit, maiora quæ pollicetur. Non petit, vt filios interficias, sed vt pauperes Christi loco filiorum habeas: non vt manum igni deuorandam porrigas, sed vt à furtis & cędibus illā contineas, atque ad opera misericordiæ extēdas: non vt teipsum in pręcipitium dedas, vel hostibus mactandum obijcias, sed vt pœnitentiæ laboribus corpus tuum castiges, & malas cupiditates in teipso, quoad poteris, occidas: non denique vt in summa inopia viuas, (quanquam neque id magnum videri pro cœlestibus diuitijs deberet) sed vt tuis contentus aliena non appetas, & opes tuas cum pauperibus fratribus tuis communices. Quod si parua ista pro vera liber-

Tertio, ex modo liberationis, & passione liberatoris

1. Petr. 1.

Philip. 2.

Psalm. 31.

libertate non fecerimus, cùm his multo maiora pro falsa Ethnici fecerint, pudore saltem pungamur; si verò fecerimus, superbia non extollamur.

Hæc cogitata, valde mouent.

Hinc verba Christi multum mouent, multum etiam mouent miracula, & opera præclara, quę in terris gessit: sed nihil tamen ita mouet, vt eius passio, cùm quis cogitare incipit, quãta maiestas pro vilissimis vermiculis, sputa, colaphos, flagella, spinas, & denique ipsam crucem pati voluerit. Videbatur Christus in cruce pendens nihil agere, sed nunquam tanta egit quam tunc: mouebat terram, scindebat lapides, frangebat velum, obscurabat Solem, aperiebat cœlum, mortuos excitabat: & quod maius est, peccatores ad pœnitentiam conuertebat, ita, vt à cruce multi redirẽt percutientes pectora sua, denique tunc implebat, quod dixerat: *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Philosophi olim multa dicebant, sed quia parum agebant, & nihil patiebãtur, nemini persuadebant: Rhetoricam istam ignorabant, quam Dei Filius docuit: at Apostoli à Christo edocti, simpliciter loquendo, sed multa faciendo, & maiora patiendo, quicquid voluerunt, persuaserunt: non voluptates vt Epicurus, sed passiones, dolores, crucem. Et quibus? Toti mũdo, Regibus, Imperatoribus, Tyrannis. Magna igitur vis, magnum robur passionis Domini nostri I E S V Christi.

Ioan. 12.

Iugiter ergo consideranda.

Heb. 12.

Consideremus igitur Ducem atque Imperatorem exercitus Sanctorum, audiamus quid de eo in epistola ad Hebræos Apostolus dicit: *Deponentes omne pondus*, inquit, *& circumstãs nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem & confusione contempta: atque in dextera sedis Dei sedet: recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes: nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.* Cogita istum esse auctorem & consummatorem fidei, hoc est, eum, qui donat & coronat fidem, qui est principium & finis, qui est via & vita, qui ducit, & qui perducit: qui nũc facit, vt credas, & postea faciet, vt non frustra credas, cum ipse sit dator & remunerator fidei, qui enim in te cœpit opus bonum, ipse perficiet, & fidem consummabit, hoc est, beata atque æterna visione cõmutabit. Aspice igitur istum auctorem & consummatorem fidei, tanquam speculum sine macula, & quasi æneum serpentem in deserto exaltatum: & sicut noui & rudes pictores diligenter aspiciunt insignem aliquem pingendi magistrum, cum fortè manus habet in tabula: sic & tu aspice diligenter peritissimum hunc magistrum patiendi, dum in tabula crucis sanguine suo ipsam ideam patientiæ depingit. Quomodo autem depingat, diximus in parte secunda Concionis septimæ de Tribulatione. Nunc si placet, parumper quiescamus.

Philip. 1.

Num. 21.

PARS SECVNDA.

Diximus hucusque de magnitudine atque excellentia libertatis, quæ nobis promittitur, cũ dicitur: *Liberabo eum*: nunc ad quos id beneficium pertineat paucis verbis explicabimus, ac deinde de alijs duabus propheticis promissionibus breuiter disseremus.

Beneficiũ hoc liberationis pertinet ad p̃ditos spe viua, & per dilectionẽ operante.

Ait igitur sanctus Propheta: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum.* Quibus verbis ostendit, non omnibus hominibus, sed solum spe magna prẹditis munus libertatis promitti, vbi nomine spei non manem & mortuam quandam fiduciam intelligimus, sed

Imò, ipsa charitate. Quæ hominem Deo adglutinat.

spem viuam, & per dilectionem operantem: vel potiùs ipsam dilectionem, quæ quasi glutino quodam mentem humanam à rebus creatis abstractam ac separatam, cum Deo ita coniungit, vt vnus spiritus fiat cum eo: id enim significat, verbum Hebræum *chasah*, quod S. Hieronymus ad verbum transtulit, *adhæsit*: *Quoniam*, inquit, *mihi adhæsit*, nimirũ vinculo dilectionis, *liberabo eum*: quamuis enim multa sint, quæ iuuant ad veram libertatem spiritus adipiscendam, tamen ad amorem omnia referuntur. Huc Sacramenta, huc preces, huc Psalmi, huc præcepta, huc consilia, huc exhortationes & conciones pertinẽt, vt homo cum DEO amoris vinculo coniungatur: hoc est illud vnum, de quo Dominus ait: *Porrò vnum est necessarium*. Vt enim sola cupiditas facit seruum, ita sola charitas facit liberum: & quomodo amor pecuniarum, amor honorum, amor carnalium voluptatum hominem ligat, inebriat, dementat, vt nihil nisi terram cogitare valeat: ita prorsus amor Dei totum hominem absorbet, ei nouos oculos, nouas aures, nouum cor, nouum palatum attribuit, & mirabili conuersione in alium hominem ita eum transformat; vt iam appetat, quod prius horrebat, & horreat, quod priùs appetebat, & ei amarum dulce, & dulce amarum, formosum turpe, & turpe formosum esse videatur: & quemadmodum aqua in olla ad focum suspensa, mox vt subiecto igne calorem concepit, naturæ propriæ oblita salit, feruet, adurit, ignem quoad potest, imitatur, tametsi alioqui nihil nisi descendere & refrigerare nouerat: sic & animus humanus flammis diuinę charitatis adeo totus corripitur, accenditur, mutatur, vt de frigido calidus, de obscuro lucidus, de turpi formosus, de terreno cęlestis, de carnali spiritalis, de seruo liber efficiatur, & ab Apostolo Paulo nouꝰ hõ, & noua creatura nominetur.

Luc. 10.

Et prorsus transformat.

2. Cor. 5.

Sed iam ad beneficium secundum veniamus, quod nihil est aliud, quam singularis & continua quædam prouidentia, qua Deus eos protegit ac defendit, quos de peccati seruitute liberauit: *Protegam eum*, inquit, *quoniam cognouit nomen meum*. Porrò qualis hæc prouidentia sit, facilè cognosci poterit ex multis & varijs nominibus, quibus propterea Deus in sanctis litteris appellatur: Nam vt omittam quod Rex dicatur, quia regit; & Dux quia ducit; & medicus, quia sanat; & magister, quia docet, & alia propemodum infinita; sicut verè magnitudo diuinæ protectionis est infinita: illud mihi satis esse videtur, quod & Pater, & Mater, & Sponsus & Pastor, & Custos nominari voluit, vt ex tot appellationibus magnum prorsus & admirabilem esse Dei prouidentiam erga sanctos homines minime dubitaremus. Ac nomen quidem patris passim in Scripturis reperitur. *Quomodo miseretur pater filiorum*, inquit Sanctus Dauid, *misertus est Dominus timentibus se*. Et Moyses: *Portauit te Dominus Deus tuus*, inquit, *vt solet homo gestare filium suum paruulum, in omni via, per quam ambulasti*. Et Dominus in Euangelio tertio fere quoque verbo Deum Patrem suum & nostrũ vocat. Quia verò sępè matres vehementius & magis tenerè filios suos diligunt quã patres, & maiori studio ac sollicitudine eos tuẽtur ac fouent: ꝓp hoc Deus nõ solũ paternæ, sed maternæ curæ prouidẽtiã suã comparare, vel potiùs anteponere voluit. *Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum*, ait Dñs per Isaiam, *vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui: ecce in manibus meis descripsi te*. Deus bone, q̃ verba maioris beneuolentiæ dici, aut q̃ signa magis teneræ dilectionis dari poterant? Et tamen adhuc vlterius Dei amor ꝓgreditur, & quo-

Secundum beneficiũ est prouidẽtia Dei in protectio ne iusti.

Magna ea plane est et admirabilis, vtpote vt Patris.

Ps. 102.

Deut. 1.

Vt Matris.

Isa. 49.

Vt Sponsi.

Gen. 2. & quoniam *relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ*: ad prouidentiam patris, & sollicitudinem matris etiam zelum & charitatem sponsi adiungere voluit. Sic enim in Canticis Canticorum passim Deus appellatur. Et per Oseam: *Ose. 2.* *Sponsabo*, inquit, *te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus; & sponsabo te mihi in fide. Et erit in die illa, dicit Dominus, vocabit me, vir meus, & non vocabit me vltra Baalim.*

Vt Pastoris. Quid iam de nomine pastoris dicam? *Sicut pastor*, inquit Isaias, *Isa. 40.* *gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, & fœtas ipse portabit.* Quanta hæc est prouidentia? Quanta hæc sollicitudo? Et non minorem apud *Ezech. 34.* Ezechielem inuenies: *Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, & quod abiectum erat, reducam, & quod confractum fuerat, alligabo, & quod infirmum fuerat, consolidabo, & quod pingue, & forte, custodiã.* Sed nihil maius eo dicit, quod in Euangelio Dñs per seipsum, *Ioan. 10.* ait: *Ego sum pastor bonus*, inquit, *& cognosco oues meas.* At quomodo oues tuas Domine cognoscis? Quibus oculis eas respicis? *Sicut nouit me pater*: quibus oculis, inquit, me respicit Pater meus cælestis, illis ego oues meas respicio. Quis explicabit nobis quàm benignis oculis summa illa maiestas Filium suum vnicũ, naturalem, optimum, sapientissimum, pulcherrimum, sibi simillimum aspiciat? Si igitur talibus, hoc est, similibus, quantum fieri potest, nos oculis Dei Filius respicit, quid maius, quid felicius illa prouidentia? Iste verò est aspectus felicis planetæ: hoc est verè natum esse sub clementi sidere. *Vt custodis* Sed quid si his omnibus addamus, id quod Moyses ait, *Deut. 32.* Dominum iustos custodire *vt pupillam oculi sui*? Et quod ipse Dominus per Zachariam ait: *Zach. 2.* *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei?* Quibus enim verbis magis declarari, demonstrari, exaggerari, amplificari poterat huius prouidentiæ magnitudo? Quid enim maiori animi prouisione defendimus quàm pupillas?

Quorũ sit hoc prouidentia donum. Magnum igitur & singulare donum est, quod nobis hoc loco Dominus pollicetur, cum ait: *Protegam eum.* Sed audi rationem: *Quoniam cognouit*, inquit, *nomen meum*: nec enim omnium est hoc munus, sed eorum duntaxat, qui Dei nomina, de quibus iam disseruimus, cognoscunt, qui Deum vt patrem, vt matrem, vt sponsum, vt pastorem, vt custodem suum non verbis tantum, sed reipsa & factis agnoscere se demonstrant: non enim de quacunque notitia Dominus loquitur, sed de ea, quæ *Familiariter Deum cognoscentium.* ex intima amicitia & familiaritate nascitur, de qua Isaias: *Isa. 1.* *Cognouit*, inquit, *bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit.* Et Apostolus Paulus: *2. Tim. 2.* *Cognouit Dominus qui sunt eius.* Et Dominus in Euangelio: *Ioan. 10.* *Ego sum pastor bonus; & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ.* Cognoscit pastor vnam ouiculam suam inter mille alienas, nec minus ouis pastorem suum, & vocem eius agnoscit, nec alia de causa, quam propter diuturnam inter eos consuetudinem, & familiaritatem. Et nonne vulgo etiam dicimus de ijs, quibus familiares nõ sumus: Non noui hominem; quos alioqui sæpe vidimus, & quorum nomen non ignoramus? Quare non omnis, qui dicit Deo, Domine, Domine, insigne hoc beneficium diuinæ protectionis accipiet, sed qui Deum nouit ex amicitia, qui domum eius frequentat, & ibi alloquitur eum in precibus, & audit eum in concionibus, qui sæpè mittit & recipit munera, mittit Deo sacrificia laudum, & recipit à Deo beneficia gratiarum.

Tertium proinde beneficium, precum iusti exauditio.

Quia propter rectè sequitur in Psalmo: *Clamauit ad me, & ego exaudiam eum*: quæ est promissio quædã inexplicabilis & infinita: neque enim pollicetur Deus, se hoc aut illud nobis donaturũ, si postulauerimus: sed effusissima ac regia prorsus liberalitate, nihil se vnquam negaturum, modò nobis expediat. *Clamauit*, inquit, vel vt Hebræi legunt, *Clamabit ad me, & ego exaudiam eum*, nimirum semper, vbique, quicquid clamando petere voluerit. Neque solum hoc loco, sed passim in scripturis hanc promissionem repeti videmus. Sanctus Moyses; *Non est*, inquit, *alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris*. Qui dicit cunctis, nihil excipit, nihil excludit: & quamuis dum preces fundimus, neminem cernamus, & nemo nobis respondeat, tamen non loquimur parietibus, vel aerem verberamus, sed *adest* sine vllo dubio *Deus noster cunctis obsecrationibus nostris. Oculi Domini super iustos*, inquit Psalmographus, *& aures eius ad preces eorum*. Et Isaias: *Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet; clamabis, & dicet; Ecce adsum*. Et Ioannes clarissimè; *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus: accipiemus ab eo*. Denique Dominus in Euangelio: *Petite & accipietis, quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis*. Et alio loco: *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quandocunque volueritis, petetis, & fiet vobis*. Et quoniam magnitudo promissionis fidem superare videbatur, iterum & tertio & quarto in duobus exemplis idem repetit, nimirum *quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis*. Quæ igitur gratia, quod munus, quod regnum, quod imperium cum ista regia & liberalissima promissione comparari potest? *Quodcunque*, inquit, *volueritis, petetis, & fiet vobis*. O verbum breue, sed incredibiles diuitias complectens! O promissionem solo Deo vero & omnipotente dignam: quis.n. talia promittere auderet nisi Deus? Quid.n. est hoc aliud, quàm constituere hominem iustum dominum orbis, & claues ei concedere cælestium diuitiarum? & ad quendam modum omnipotẽtem illum facere? *Quodcunque*, inquit, *volueritis, petetis, & fiet vobis*. Si scirent homines iustis ponderibus res æstimare, cui thesauro, cui regno, cui monarchiæ hanc diuinissimam ac verissimam promissionem non anteponerent, si *quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis*? Quanti, quæso, faciunt homines, quod aliquis apud Regem ea gratia polleat, vt possit de eo, & eius regno facere quicquid velit? At si hæc ita se habent, quanti tandem fieri debet, quod ea gratia valeant homines iusti apud Regem regum, vt ab eo audiant; *Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis*?

Deut. 4. *Psal. 33.* *Isa. 58.* *1. Ioan. 3* *Matth. 7. Luc. 11.* *Ioan. 15.*

Promissionis huius beneficij et ipsius beneficij magnitudo.

Probatur exemplis.

Ac ne fortè sola verba esse credatis, legite vitas & gesta Sanctorum. Quid erat quondam videre Moysem solis precibus castra hostium fundere, de lapidibus aquas producere, maria exsiccare, & alia tã multa stupẽda atq; incredibilia facere? Quale spectaculũ, cernere sanctũ Iosue imperantem Soli, vt in medio cælo cursu cohibito conquiesceret, nõ secus ac si cælorum habenas in manibus habuisset? Quid verò, Isaiam audire optionem dantem Regi Ezechiæ, an vellet Solem celerius progredi, an etiam retrocedere, propterea quod æquè facile vnum sibi atque alterum esset? Quid Eliam aspicere, cùm aquas & nubes in cœlo suspensas sola prece vel contineret, vel laxaret, & ad eius imperiũ serenitas pluuijs, & pluuiæ serenitati succederent? Quid Samuel, quid Elisæus, quid Apostoli, quid Martyres non poterant? Nonne sola vi precum morbos

Exod. 17. *Ibid.* *Exod. 14.* *Iosue 10.* *4. Reg. 20.* *3. Reg. 17.*

morbos curabãt, mortuos excitabant, dæmones fugabant, bestias ferocissimas mansuetas reddebant, ignem extinguebãt, paludes siccabãt, fontes pducebãt, lapides molliebãt, elementis oĩb. imperabant? Quid verò magnus ille Gregorius Thaumaturgus, Martinus, Antonius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, & alij penè innummerabiles; si nonne prorsus quidquid volebant, tam facile impetrabant, vt Dei potentiam, & voluntatem planè in manibus habere viderentur? Certè sanctus Dominicus cùm aliquando singulari atque intimo cuidam amico suo aperuisset, nihil se vnquam à Domino petiuisse, quin illud continuò obtinuerit, ille vehementer admiratus dixit; Si ita est, pater, pete semel à Deo, vt magister Reginaldus nostri ordinis habitum suscipiat: erat enim magister Reginaldus vir quidam eo tempore eruditione excellens, sed nihil minus quàm de habitu illo suscipiendo cogitabat. Orauit igitur pro eius conuersione vir sanctus illa ipsa nocte, & ecce summo mane cum fratres in choro canerent: *Iam lucis orto sidere*, venit magister Reginaldus, & omnibus stupentibus & gaudentibus ad pedes B. Dominici prouolutus, habitum religionis summa humilitate flagitauit. En nobis, Fratres mei, quasi stipendio etiã hic in terris iustorum obedientiam Deus remuneret: vt quoniam ipsi semper erectas habent aures ad imperia Domini, etiam Dominus semper erectas habeat aures ad preces eorum: & quoniam ipsi Deum semper audiunt, cum eos vocat, sic & Deus semper ipsos audiat, cum ab eis vocatur: & sicut ipsi voci Dei semper obediunt, & voluntatem eius faciunt, ita Deus precibus eorum modo quodam semper obediat, & *voluntatem timentium se* faciat.

Psal. 144.

At cur nos, dicet aliquis, nunquam talia experimur? Verbis sancti Iacobi respondebo: *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*. Quid facit orationem bonam? Multa numerari solent, sed præcipuum, & in quo cætera continentur, est clamor cordis; id est, feruor animi, affectus vehemens, desiderium ardens: *Clamabit*, inquit, *ad me*, hoc est, non loquetur quomodocumque, sed magna voce clamabit, *& ego exaudiam*: nec enim Deo, qui est ignis consumens, placere potest oratio frigida, & languida, sine spiritu, sine affectu, cum tædio, & fastidio, solis labijs pronunciata. Nec alia de causa oratio comparatur thuri, quam quod vt thus odorem suum non spargit, nec fumum illũ suauem sursum emittit, nisi super ignitos carbones ponatur; sic & oratio non redolet in naribus Dei, nec sursum ascendere potest, nisi à fornace charitatis procedat. At oratio feruens & ignita, quas nubes non penetrabit? Quid à Deo non obtinebit? Nec enim Rethorica Tullij vel Demosthenis, nec verba diserta atque ornata, sed solæ lachrimæ & suspiria, quicquid volunt, Domino persuadent. Et cur putatis in ipso principio orationis Dominicæ statim nos admoneri, patrem illum nos orare, qui est in cœlis, nisi vt magna voce, vel non tam voce, quam clamore opus esse intelligamus, vt ex loco tam humili ad locum tam sublimem oratio nostra conscendere valeat.

Iacob. 4.

Orationis impetratoria præcipua conditio est clamor cordis

At vnde clamorem istum & feruorem hauriemus? Vnde nascitur? vnde procedit? Ex fide & humilitate, qui enim viua quadam & efficaci fide credit, Deum esse præsentem, & se reuera ab illa summa & tremenda maiestate orantem videri, & audiri, quæ *aufert spiritum Principum*, quæ dicit Regibus & Pontificibus, migra de corpore, & parere oportet, non potest certè non cum summa attentione & feruore preces suas fundere; nec ego possum, nisi modicæ fidei tribuere

Quem parit, Fides.

Psal. 75.

buere, quod tam frigidè, tam perfunctoriè, tam oscitanter, tot alijs cogitationibus distracti & impediti sępenumero orationi vacamus, vt nos ipsi non intelligamus, quod dicimus. Audite sanctum Hieronymum de ista fide disserentem, & nostram tepiditatem in seipso arguentem: *Ad orationem*, inquit, *assisto, non orarem, si non crederem: sed si verè crederem, illud cor, quo Deus noster oratur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrimis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec prius absisterem, quam misericordiam impetrarem; nunc verò creberrimè in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orasse Ionam? Sic tres pueros? Sic Danielem inter leones? Sic certè latronem in cruce?* Hæc B. Hieronymus. Itaque fides ista viua præsentiæ Dei, dici non potest, quantum ad clamorem cordis excitandum adiuuet.

Hier. Dialog. contra Luciferianos.

Sed non minus iuuat humilitas, quæ hominem docet, in quàm profundo vitiorum iaceat, quàm propè ad ipsas tenebras exteriores accedat, quàm procul ab illa summa luce & puritate, in qua Deus cernitur, absit, in quantis periculis & corporis & animi versetur: quę omnia cogunt hominem velit nolit non superbire, sed timere ac dicere: *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* Quare, fratres mei, si promissionem dominicam nostram facere, & maximum hunc thesaurum ad nos etiam pertinere volumus, clamemus frequenter in cœlum, & cum fide atque humilitate clamemus: ita oratio fidelis, seque humiliantis nubes penetrabit, & à Deo, quicquid petierit, obtinebit, per Christum Dominum nostrum, cui est honor & gloria in sęcula sęculorum, Amen.

Et humilitas.

Psal. 129.

CONCIO DVODECIMA ET VLTIMA SVPER PSALMVM XC.

DE POSTERIORE PARTE VERSVS decimiquinti, & decimosexto.

Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.

SYNOPSIS.

VT Ecclesia Catholica tres præcipuè dies Christi celebrat, nempe mortis, sepulturæ, & Resurrectionis: ita cuiq; fideli tres sunt dies constituti; vnus à natiuitate vsq. ad obitum, afflictionis; alter inde vsq. ad Iudicium extremum, quietis; tertius æternæ fælicitatis & gloriæ, in quibus Deus promittit se patiētiam daturū, liberaturum, & glorificaturū, q in Ioseph & Iob cōpletū clare patuit. Quartū deinde producitur beneficium, quod Deus iustis promisit, videlicet consolatio in tribulatione; vbi declaratur, tribulationes huius vitæ esse momentaneas, & probos in afflictione habere cum spinis rosas, impios verò spinas sine rosis, quia etiam quibus ipsi delectantur spinæ sint, vti sunt diuitiæ & voluptates. Quomodo in afflictione singulariter Deus adsit iustis, varijs exemplis Sanctorum probatur, nempè per interiorem quandam dulcedinem, atque inde colligitur, quam suaue sit iugum Domini, & qua ratione voluptatum terrenarum dulcedo cælestem suauitatem excludat.

Pars altera beneficia reliqua à Deo promissa iustis, exequitur, quorū quintū est, ereptio è tribulatione, quod non modo in vita futura homini iusto cōtingit, sed & aliquandò in præsenti, vt in Dauide & D. Martino videre est; non tamen id semper, sed suo tempore, & quandò expedit. Ostenditur præterea per varia exempla hoc idem beneficiū ad iustos, non ad improbos, pertinere. Sextum beneficiū est glorificatio, vbi gloriæ descriptione, & duplici acceptione explicata, sanctis hominib. vtrāque contingere demonstratur: ac in primis famam, & nominis celebritatem, quæ quanta sit illis collata, multis amplificatur: deinde bona omnia, quæ tamen verè consistunt in æternitate & fælicitate, atque hæc sunt duo postrema beneficia: quo loco per fælicitatis genuinā descriptionem eò seriò inuitamur. Epilogus denique causam reddit, cur Ecclesia Catholica hunc Psalmum nonagesimum quotidie recitari vesperi præceperit, vt scilicet recensendo pristina beneficia noua accipiamus; vt inde tentator confundatur, vt denique nos ipsos animemus & armemus.

Etsi

Tres dies Christi, qui pcipui.

Etsi liberator noster, Auditores, annos multos in terris cum hominib. egit, tres tamen in ijs sunt dies; quos præ cæteris Ecclesia Catholica mater nostra celebritate præcipua veneratur & colit: Dies mortis, dies sepulturæ, dies Resurrectionis. Quorum primus dies fuit laborum, secundus dies quietis, tertius dies gloriæ. Quod in capite Christo præcessit, idem in corpore, quod est Ecclesia, & singulis eius membris reperitur: totum enim fidelium Christianorum ips, quasi tribus magnis diebus continetur. Quorum primus, qui dies est crucis & afflictionis, ab ortu vsque ab obitum in hoc mundo peragitur. Secundus, qui est otij & quietis, ab exitu animæ de corpore vsque ad vltimi iudicij tempus extenditur. Tertius, qui est perfectæ & consummatæ gloriæ, initium quidem habebit in ipsa communi ac generali mortuorum excitatione, sed nullo vnquam fine, nullisque terminis claudetur. De hoc triduo versiculus nostri Psalmi, quem hodierna oratione exposituri sumus, agit. *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.* Idem est enim, ac si apertiùs dixisset, cum ipso sum die Veneris, eripiam eum die Sabbati, glorificabo eum die Dominica, & inde quanta sit munificentia & liberalitas Dei, liquidò cognoscimus, quia facere nouit supra id, quod petimus, aut intelligimus.

Etiam fidelium.

Dies crucis & afflictionis vsque ad obitum.

Secundus à morte vsque ad vltimum iudicium.

Tertius gloria.

Deus plus dat, quam petimus.

Dixerat paulo ante: *Clamauit ad me, & ego exaudiam eum.* Certè qui clamat, in aliqua miseria, & calamitate versatur: & si quidem vir sanctus & perfectus est, nihil aliud suis clamoribus petit, quàm patientiæ donum, ac vt Deus secum in tribulatione sit: Si verò homo est imperfectior, non tam patientię donum, quàm celerem liberationem à Deo precatur. Deus autem, vt petitiones nostras beneficijs suis longè superet, & se nobiscum in tribulatione futurum promittit, quod perfecti postulant; & nos de tribulatione suo tempore erepturum, quod imperfecti flagitant: & præterea ad vinculum lætitiæ ingentem gloriam additurum, vt sicut aurum de fornace pulchrius & lucidius exit: sic & nos de camino afflictionis splendidiores & formosiores egrediamur.

Dat patientiam.

Liberat.

Glorificat.

Porrò huius verissimæ, lætissimæque promissionis quasi specimē quoddam & exemplum Deus in sancto Patriarcha Ioseph nobis omnibus dedit. Fuit enim Deus cum eo in tribulatione, quando eum venditum & in carcere constitutum cunctis gratiosum, & amabilem fecit. Eripuit verò tempore opportuno de misera illa & iniusta captiuitate, atque ad extremum ita glorificauit, vt eum Ægypti seruatorem & dominatorem faceret. Non dissimile specimen huius promissionis in Sancto Iob cernere licet. Fuit enim Deus cum eo in tribulatione, cum vna die fortunas, & liberos, & proprij corporis sanitatem amisit, & tamen Deo in corde eius patientię virtutem corroborante, æquissimo animo, & summa atque incredibili quadam constantia omnia pertulit: eripuit deinde eum Deus ac liberauit de cunctis afflictionibus atque angustijs suis; nec diu post ita glorificauit, vt ei omnia, quæ perdiderat, duplicata reddiderit, præter filios & filias, quas non quidem plures, sed certè meliores & pulchriores à Deo recepit. Nam, vt Scriptura diuina testatur; *non sunt inuentæ mulieres speciosæ, sicut filiæ Iob in vniuersa terra.* Cur autem Iob omnia dupli-cata præter liberos acceperit, ea causa est, quoniam gloria ista sancti Iob

Probatur exēplo Patriarcha Ioseph.

Iobi.

Iob. 42.

Cur liberos non receperit duplicatos.

gloriam

gloriam resurrectionis communis omnium sanctorum significat, quæ quidem omnia bona, quæ hic propter Deum amittimus, cum fœnore maximo nobis restituet, sed homines tamē nec plures, nec pauciores, quàm mortui fuerint in illa die resurgent. Veniamus nunc, si placet, ad ipsa verba Psalmographi, & singula seorsim ac per se consideremus.

Quartū beneficium Dei iusto promissum est consolatio in tribulationibus.

Cum ipso, inquit, *sum in tribulatione*. Quæ causa est, Auditores, cur in hac sola promissione Deus verbo vtatur temporis præsentis, in alijs verò omnibus temporis futuri? Cur dicit; *Cum ipso sum in tribulatione*, & non potius ero, cum dicat, *liberabo eum, protegam eum, exaudiam eum, eripiam eum, glorificabo eum?* Magnum sanè solatium omnibus miseris calamitosisque hominibus huius quæstionis explicatio posset adferre, si diligenter, si sæpè, si seriò perpenderetur. Quid, enim illud *sum*, quid illa vocula significat, nisi miserias huius vitæ, cum ipsa vita finiri, & sepeliri, & nullum omnino locum in futura vita beatorum habere? Mox enim vt anima aliquā sancta è corpore migrat, abstergit *Deus omnem lachrimam ab oculis* eius, & ei *neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra*. Nec solum ad vitam futuram afflictiones præsentes non transeunt, sed in hac ipsa vita verè indiuiduæ, & momentaneæ sunt, sicut ipsum tempus præsens, quod per illud *sum*, nobis significatur, nihil est nisi momentum vnum, tam breue, tam simplex, tam insecabile, vt non tandiu saltem duret, donec eius vocabulum totum pronuncietur. Atque hoc est, quod Apostolus ait: *Id*, inquit, *quod in præsenti est, momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Itaque nunquam simul dolores patimur vnius anni vel mensis, vel diei, vel horæ, sicut nunquam totus simul vnus annus vel mensis, vel dies, vel hora existit. Et quemadmodum in tempore nihil vnquam est præsens, nisi punctum vnum: sic & labor, quem toleramus, nunquam est, nec esse potest, nisi momentaneus. Quare calicem laborum paulatim ac sensim ebibimus, guttæque dolorum minutissimæ in os hominum a Deo liquantur: in futura autem vita flumen gloriæ nō guttatim, non sensim in os beatorum infundet Deus; sed ipsi torrenti ac flumini voluptatis os admouebunt, & magnis haustibus tantum capient, quantum poterunt. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos*, inquit sanctus Dauid. Et rursum alio loco, *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei*. Nec ideo flumen dicitur gloria illa, quod fluat & transeat, sed quod semper affluat, & vbertate indeficiente sanctorum animos lætitia incredibili & inexplicabili perfundat.

Apoc.21.

Quæ ī hac vita sunt momentanea.

2.Cor.4.

Sensim instillantur.

Gloria tota simul.

Psal.35.

Psal.45.

Sequitur *in tribulatione: Cum ipso* inquit, *sum in tribulatione*. A tribulis tribulationem deriuari nemo est, qui nesciat. Scribit verò magnus Basilius, olim terram sine spinis rosas protulisse, sed posteaquam propter Adæ peccatum Deus dixit: *Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi*, mox cœpisse spinas sine rosis producere, sed non rosas sine spinis. Id quod nihil aliud significare mihi videtur, quam post Adæ peccatum nusquam voluptatem sine dolore, neque sine tribulatione delectationem reperiri. Sed hoc interest tamen inter homines iustos, & iniustos, quod homines iusti habeant cum tribulis rosas: iniusti tribulos sine rosis. Illi cum tribulis habent rosas, quoniam sicut in ipsis abundat propter Christum tribulatio, *sic & abundat per Christum consolatio* eorum, quibus Dominus ait: *Cum ipso sum in tribulatione*. Impij verò solos tribulos habent,

Basi. orat. 5. de opere sex dierū.

Gen. 3.

Iusti in tribulatione rosas habent cū spinis, impij solas spinas.

2.Cor.1.

bent, propterea quod in afflictionibus & miserijs suis ad verum paracletum confugere non didicerunt, neque *manna* illud *absconditum* gustant, *quod nemo scit, nisi qui accipit*: inde supra modum contristantur, plorant, desperant, ponunt *in cœlum os suum*, Dei prouidentiam & iustitiam execrantur, & suis illis blasphemijs & maledictis iram Dei magis accendunt, sibique ipsis durius flagellum iterum acquirunt. Quod si nescio, quas delectationes habere videntur homines mali, non sunt tamen illæ delectationes rosæ veræ, sed apparentes, & spinæ potius dici deberent quam rosæ, cùm re vera conscientiam pungant, & pœnitentiam post se relinquant. Nonne diuitias mundus vt rosas amplectitur, & tamen Dominus apud Matthæum diuitias spinas esse confirmat: & quia non ignorabat aliam esse vulgi opinionē, ideò apud Marcum studium eas acquirendi deceptionem diuitiarum nominauit. Vt enim ij decipiuntur, qui manum extendunt, vt capiant rosas, & interim miserè punguntur à spinis: sic & ij decipiuntur, qui sectantur diuitias, & nihil inueniunt, nisi molestias. Qui scabie laborant, si perfricent manus, aliquam quidem inter fricandum voluptatem capiunt, sed protinus tam acer dolor atque ardor voluptati succedit, vt valde eos manus fricuisse peniteat. Pari ratione, Auditores, qui scabiem libidinum flagitijs & sceleribus curare volunt, & se propterea sęculi voluptatibus, conuiuijs, potationibus, fornicationibus dedunt, mox intelligunt scelere peracto, se non rosas, sed tribulos apprehendisse: nam & conscientia punctionem & vulnus se accepisse testatur, & ardor libidinis tanquam addito fomento magis creuit. Vera igitur consolatio à vero paracleto petatur, qui verè homini iusto dicit: *Cum ipso sum in tribulatione*.

Apoc. 2.
Psal. 72.
Nā & in quibus delectentur spina sūt, vt
Diuitia, Mat. 13.
Marc. 4.
Simile.
Voluptates.

Ac nonne semper Deus nobiscum est? Nonne *in ipso viuimus, mouemur, & sumus*? Nonne etiam *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*? Cur igitur quasi nouum aliquid modo promittit ac dicit: *Cum in ipso sum in tribulatione*? Vellem sanè multi hodie hic adessent eorum, qui in ærumnis & calamitatibus versantur, & fideli corde bonum istum nuncium acciperēt, quem Deus ad eos dirigit, cum ait: *Cum ipso sum in tribulatione*: nec enim dubito, quin iuxta sententiam Sapientis mallent esse in domo luctus, quam in domo conuiuij, & quod lachrimas suas cum omnibus Regum delitijs non commutarent. Deus noster, Auditores, propterea quod immensus & infinitus est, & nihil omnino rerum creatarum sine ipso aut esse, aut operari potest, omnia continet, omnia replet, omnia mouet, in omnibus operatur, vbique & semper est præsens, & totus. *Nunquid non cœlum & terram ego impleo? inquit Dominus*. Cæterum præter communem istam rationem, qua Deus vbique, etiam in brutis, & plantis, etiam in rebus inanimis, etiam in dæmonibus est: sublimiori quodam & feliciori modo, puta per fidem, & spem, & charitatem in solis pijs & iustis hominibus, vt in proprijs templis & domicilijs habitat: *Nescitis, quia templum* Dei *estis vos*, ait Apostolus Paulus, *ac spiritus Dei habitat in vobis*? Sed afflictis & calamitosis iustis adhuc certo quodam & singulari modo Deus adest, quo alijs iustis, qui non pariter affliguntur, non adest: *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*. In corpore humano, si membrum aliquod læditur, statim sanguis cæterique humores eò confluunt, & ipse homo ita circa membrum læsum oculis, manibus, lingua, cogitatione totus occupatur, vt reliquorum membrorum non videatur esse memor: ad eundem modum Deus, vt commune

Act. 17.
1. Ioan. 4.
Eccl. 7.
Ierem. 23.
Singulariter Deus adest iustis.
1. Cor. 3.
Iisque afflictis.

ne

ne caput omnium iustorum, mox vt aliquem afflictum esse videt, ad eum vt ad membrum sui corporis læsum aduolat, & vberem copiam cœlestium donorum & gratiarum in eum influit: *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*. In domibus benè constitutis, si vnus ex filijs ægrotet, nonne mater ita illius vnius curam gerit, illum vnum fouet, illi vni blanditur, vt sæpè cæteræ proles ei morbum illum & ægritudinem inuideant? Si igitur hoc natura facit, non faciet auctor naturæ? Si terrena mater hac prouidentia erga suas proles vtitur, cœlestis pater non vtetur, qui filios suos tenerrimo, maximo, incredibili, atq. infinito quodam amore prosequitur? Vtitur sanè, & non priùs videt vnum ex iustis hominibus afflictum, quin statim ad eum, vt ad filium laborantem, cum ingenti affectu & significatione dilectionis accurrit; *Cum ipso sum*, inquit, *in tribulatione*. Hoc est discrimen inter Deum & mundum: mundus currit post eos, qui florent, qui lætantur, qui rident, deserit verò eos, qui in egestate & pressura sunt: Deus autem, quem Patrem orphanorum & iudicem viduarum meritò nominamus, illos visitat, cum illis versatur, illos consolatur qui mœrent: *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*.

At quis tandem est iste modus singularis, quo Deus in animis miserorum habitat? Est, Anditores, per intimam quandam & inexplicabilem dulcedinem, quam Deus in corde hominis patientis latenter infundit, quę animum ita recreat, & roborat, vt non modo præsentem calamitatem alacriter ferat, sed etiam plures & maiores pati cupiat: & cum Apostolo dicat; *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio*. & *Omnia possum in eo, qui me confortat*. Id quod Seruator noster euidenter expressit, cū legem suam, propter quam sæpenumero premimur & affligimur, non lapide, non ferro, non plumbo, non cuilibet ligno, sed iugo comparauit: nam illa omnia ab vno portari possunt, iugum nisi à duobus trahi non potest. Itaque nemo vnquam collum suum Christi iugo submisit ad libenter pro ipso patiendum, quin ipse adfuerit statim ex altera parte ad compatiendum. Quia verò Dominus procerus valdè, imò & gigas est, maiorem partem oneris accipit sibi, & iugum ita attollit, vt vix à ceruicibus nostris sentiatur. Nunquam legistis verba illa Beati Cypriani? *Si vos acies*, inquit, *vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter: scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, qui non hic est, ut seruos suos tantum aspiciat, sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri, & coronat pariter, & coronatur*. Et cur, obsecro, Apostoli & Martyres tanta alacritate ad martyria tanquam ad epulas currebant, & in supplicijs & cruciatibus tripudiabant; Christus autem Dominus & Imperator noster in ipsa certaminis ingressione trepidauit? Nonne propterea, quod Christus, cùm iugum traheret, solus erat, nec eum Apostoli vel Martyres adiuuabant, nec ipse seipsum, vt poterat, consolabatur: sancti verò cæteri nunquam soli, nunquam sine Christo, nunquam sine multis & magnis interius consolationibus iugum traxerunt: siquidem ipse, qui mare dulcedinis & suauitatis est, non falsò ait: *Cum ipso sum in tribulatione*. Sed frequenter id nobis contingit, quod iumento illo, quo Christus in Ierusalem in die Palmarum vehebatur: quoniā enim iumentum illud non intelligebat, quis ille esset, qui sibi insidebat, & latera tundebat, maluisset profectò vacuum, quam oneratum incedere: at si sarcinæ suæ præstantiam cognouisset,

Per ineffabilem quādam interiorē dulcedinem.

2. *Cor.* 7.
Philip. 4.

Iugū quippe Domini suaue.

S. Cyp.

uiſſet, ò quàm libenter etiam decuplo grauiorem tuliſſet, & quàm magnificè gloriatum de illo ſuo tàm excellenti onere, & honore fuiſſet! Ad eundem modum non cogitamus nos, quis ille ſit, qui ad nos cum flagello & afflictionibus venit, atque idcirco dolemus, & querimur, ſed ſi dulcedinem, & ſuauitatem intelligeremus eius, qui dixit; *Cum ipſo ſum in tribulatione*, mallemus certè cum ipſo inter ſpinas, & tribulos nudo corpore iugum trahere, quam ſine ipſo in conuiuijs Principum ſedere.

2. Cor. 12. Intellexit hoc Apoſtolus Paulus, qui propterea gloriari ſe, & gaudere dicebat, in tribulationibus ſuis. S. Andr. Intellexit Apoſtolus Andreas, qui vbi crucem ſuam conſpexit, præ lætitia geſtiens, & ſeipſum vix capiens, non ſecus exultauit, quam ſi thelaurum maximum reperiſſet. S. Ignat. Intellexit Beatiſſimus Ignatius, qui damnatus ad beſtias, non ſe cum dolore, & cruciatu à beſtijs diſcerpendum & deuorandum, ſed contra potius cum delectatione & voluptate ſe beſtijs fruiturum affirmabat; *Vtinam*, inquit, *fruar beſtijs, quæ mihi paratæ ſunt*. S. Tiburtius. Intellexit magnus ille Tiburtius, qui cum ſuper ardentes prunas ambulare cogeretur, ſupra molliſſimas & blandiſſimas roſas incedere ſibi videbatur. S. Theod. Intellexit ille feliciſſimus Theodorus, qui temporibus Apoſtatæ Iuliani, cum ab hora prima vſque ad decimam crudeliſſimè tortus eſſet, tunc primum dolere atque angi cœpit, cum de eculeo deponeretur, affirmans ſibi iuuenem pulcherrimum aſtitiſſe, qui ſe tam dulciter conſolabatur, & linteo candidiſſimo ſudorem ſuum abſtergebat, vt ſibi non iam in eculeo, ſed in paradiſo delitiarum fuiſſe videretur. Intellexerunt denique hoc idem permulti Sanctorum, qui cum pacis tempore in Eccleſia florerent, & non tam perſecutores, vel tortores, quã ſectatores, & cultores haberent, ipſi in ſeipſos quodammodo ſæuientes ſe vigilijs, ieiunijs, cilicijs, flagris, alijſque multis magniſque laboribus ſæpè ſupra modum, & ſupra vires affligebant, vt eo modò carnali conſolatione penitus deſtituti, & in afflictionis domicilio ſponte ſua degentes, illum ad ſe allicerent atque inuitarent, qui ait; *Cum ipſo ſum in tribulatione*.

Voluptatũ ſæculi dulcedo excludit ſuauitatem cœleſtem. Quæ cum ita ſint, ſi nos quoque, Auditores, cæleſtem ac diuinam ſuauitatem guſtare deſideramus, terrenis & ſordidis voluptatibus nuncium remittamus, oportet: non conſolatur crucifixus, niſi ſeruos & amatores crucis, neque ij ſerui, & amatores, ſed hoſtes & inimici ſunt *crucis Christi*, Philip. 3. *quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt*, qui voluntantur in flagitijs, iiſque in rebus delectantur & gloriantur, quorum eos vehementer puderet, ſi crucem Domini verè diligerent. Non poſſumus ſimul delitijs Dei & delitijs ſæculi frui, non prius manna de cœlo pluet, quam tota Ægypti farina deficiat. *Erat omnino*, inquit Beatus Bernardus, *ſi quis cæleſtem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balſamum huic veneno, charismata illa ſpiritus miſceri poſſe huiuſmodi illecebris arbitratur.* Non putet is, qui huic ſterquilinio ſemper inhæret, qui carnem fouet, in carne ſeminat, carnem ſapit, illam nihilominus conſolationem ſupernæ viſitationis poſſe percipere. Neque id ſolum propterea, quod *nulla ſit conuentio lucis ad tenebras*, 2. Cor. 6. ſed etiam quod anima dum carnalibus delitijs affluit, in iis quieſcit nec meliora deſiderat! At cum terrena

conſol-

consolatio deficit, & cibi, ac potus, ludorum ac nugarum voluptas subtrahitur, cogitur anima, quæ sine delectatione viuere non potest, alibi ea quærere, atque ita serio ex animo, toto corde se conuertit ad Deum, illum quærit, illum sitit, illi suspirat, illi sinum suum expandit, & cum Propheta dicit, *Renuit consolari anima mea*. Tum verò Deus, qui suæ promissionis obliuisci, & *seipsum negare non potest*, præuenit animam desolatam & afflictam *in benedictionibus dulcedinis*, & eam tali gaudio replet, quale nunquam experta fuerat, & quod mundi delitijs, etiamsi omnes vni concederentur, nihil dubitat anteponere, ac demum eam re ipsa gustare facit, quid sit quod legit; *Cum ipso sum in tribulatione*. Et hic pauxillulum quiescamus.

Psalm. 76. *1. Tim. 2.* *Psalm. 20.*

SECVNDA PARS.

Quintum beneficiũ Dei iusto promissum est ereptio è tribulatione.

ETsi diuina promissio, quam explicat nobis Propheta, cum ait: *Eripiam eum*, quæque nunc suo ordine sequitur exponenda, ad Sabbatum futuræ quietis præcipuè pertineat, de quo Ioannes in Apocalypsi. *Beati*, inquit, *mortui, qui in Domino moriuntur: amodo enim iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Opera enim illorum sequuntur illos*: tamen etiam tempore huius mortalitatis non rarò completur, ac tum potissimùm, cùm humana consilia & auxilia magis deficiunt. Sanctissimus quoque Dauid cum aliquando, ab exercitu Saulis Regis in modum coronæ cinctus, nullum omnino effugium inueniret, & de præsidijs humanis penitus desperaret, tunc maximè præsens Dei auxilium sibi adesse sensit; nuncius enim Deo prouidente ad Saulem venit, qui diceret: *Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram*: ita Saul re infecta recessit, & Dauid experientia didicit, quid sit, *Eripiam eum*. Ita quoq; B. Martinus, vt in eius vita Sulpitius tradit, cùm in Alpibus à latronibus comprehensus, & vinculis constrictus ad loca remotiora tanquam mox necandus abduceretur, interrogatus an timeret, respondit, nunquam se magis fuisse securum, vt qui non dubitaret, vbi desunt humana præsidia, ibi Dei misericordiam minimè defuturam: neque spes illa & fiducia eum fefellit; nam etiam ipse Deo se protegente, nihil detrimenti passus est, & latrones illos, qui se ceperant, retibus verbi Dei vicissim comprehendit, & de latronibus monachos, ac de mancipijs diaboli Dei seruos effecit.

Apoc. 14. *Etiam in hac vita non rarò. Probatur vel exẽplo Dauidis.* *1. Reg. 23.* *S. Martini.*

Dicet aliquis, non omnibus ita hæc contingunt, sed pro vno, qui legitur de calamitate sua ereptus, infiniti numerari possunt, qui non liberantur. Quàm multos sæpè videmus homines pauperrimos, multis prolibus oneratos, qui nihil in hoc mundo habent, præter id, quod manuum labore sibi comparare possunt? & tamen eos Deus non modo ab ea difficultate non liberat, verum etiam in morbum incidere, & fame, ac siti enecari sinit. Quot etiam reperiuntur homines honorati & probi, qui cùm filias habeant, atque honesto matrimonio collocare cupiunt, tamen sinistram quandam de ipsarum pudicitia opinionem, vel suspicionem nescio quomodo in ciuitate exortam, de animis hominum euellere non queunt, ex quo & nuptię filiarũ impediuntur, & ipsi mœrore ac tædio contabescunt, nec eos Deus ab ea calamitate liberat? Denique nonne pluri-

Nõ sẽper.

mi quotidie vel à Turcis, vel ab hæreticis per insidias capiuntur, à quibus miris modis immanissimè cruciantur, nec eos Deus ab ea seruitute & captiuitate liberat? quo pacto igitur verum erit, quod Psalmus ait, *Eripiam eum?* Sed facilis est & aperta responsio.

Sed suo tipore.

Primum enim cum Deus ait: *Eripiam eum*, non continuò, neque repentè se hominem de miseria erepturum promittit, sed tempore suo: quando videlicet opportunum & commodum, & animæ saluti expedire iudicabit, alioquin frustra paulo ante dictum esset: *Cum ipso sum in tribulatione*. Deinde non ad omnes diuinæ istæ promissiones pertinent, sed ad eos duntaxat, qui habitant *in adiutorio Altissimi*, qui totam spem suam ponunt in Deo, & spem, vt sæpè diximus, non mortuam & inanem, sed viuam & efficacem, quæ fidei & charitatis, & conscientię bonæ radicibus nitatur. Itaque si hominem afflictum videas gaudere in aduersis, Deo gratias agere, in preces & bona opera incumbere, de suo Deo benè sperare, nihil dubites, cum illo esse Dominum, vt eum interim consoletur & reficiat, ac tempore suo cùm animæ illius magis expediet, sine vlla dubitatione cum ingenti gloria liberandum. Si verò nihil horum in homine misero reperias, sed omnia contraria, impatientiam, querimonias, flagitia, desperationem, quid mirum, si qui eiusmodi est, non liberatur? Si homo ille pauper multisque prolibus oneratus magis in suis fraudibus, quàm in Deo confidit, si Sacra & conciones etiam festis diebus omittit, vt in sua officina lucri caussa operetur: si quicquid tota hebdomada lucretur, id festis diebus in tabernis potando aut ludendo consumit, quid mirum, si proficiat semper in peius, donec in ægritudinem incidat, & omni ope destitutus miserè tandem intereat? Pari ratione, si is qui filias habet, non erudit eas in timore Domini, nec diligenter, vt par est, in earum custodia vigilat, sed cum adolescentibus colloqui & fabulari, tripudiare etiam, & ludere permittit, quid mirum, si postea à malis rumoribus defendere eas non valeat? Quid, tu ipse admones ignem ad paleas, & miraris, si teter fumus inde nascatur? Tu ipse moues sentinam, & dicis, vnde nobis iste malus odor? Postremò si is, qui à Turcis vel hæreticis captus est, se Christianum & Catholicum esse obliuiscatur, si malis suis moribus occasionem præbet infidelibus à fide longius recedendi, si non minus prælatis & Principibus detrahit quàm hæretici faciant, si denique non alio signo Catholicum se prodit, quàm iuramentis & blasphemijs, quia nimirum alijs verbis iurat, quam Ethnici & hæretici soleant, quid mirum si relinquitur à Deo, qui iam antea reliquit Deum? At si homines afflicti spem suam totam in Domino collocarent, si ab eo præsidium & consolationem expectarent, si ei placere atque obsequi toto animo studerent, experirentur profectò verum esse, quod is, qui non mentitur, ait; *Eripiam eum*. Nam quis vnquàm in maiori difficultate fuit quam Daniel, qui in lacum leonum proiectus, ad leonum famem suo corpore repleturus, aut ipse fame interiturus erat? & tamen quoniam in Deo spem suam posuit, de vtroque periculo gloriose ereptus & liberatus fuit. Quæ mulier vnquam grauiori nota infamiæ laborauit quam Susanna, quæ à senioribus populi accusata, & damnata

Si expediat.

Sed iustorũ hoc beneficiũ est, non eorum qui malè agunt.

Dan. 14.

Dan. 13.

ta iam viam vt adultera lapidanda erat? & tamen quia *erat cor eius fiduciam habens in Deo*, & quoniam Dei gloriam pudicitiaeque virtutem rebus omnibus anteposuit, cum ingenti gloria conseruata fuit. Quis in maioribus angustijs fuit quàm Ionas, qui in medio mari ab immani quadam bellua non deuorandus, sed iam deuoratus erat, & tamen Deus etiam inde eum mirabiliter liberauit. Quae captiuitas horribilior illa trium puerorum, qui manibus & pedibus colligatis in ardentem fornacem tanquam in custodiam detrusi, nullam humanam opem expectare poterant? & tamen adfuit illis Deus, in quo solo sperabant, & ignem in rorem, atque ardorem in refrigerium commutauit. Verè igitur, verè Dominus ait; *Eripiam eum*.

Ion. 1.

Dan. 3.

Nec minus verè quod sequitur. *Glorificabo eum*. Est autem *gloria*, vt sanctus Augustinus post M. Tullium definiuit, *Frequens de aliquo fama cum laude*: is enim gloriā apud homines adipisci dicitur, cuius nomen fama deferente multis innotescit, de quo passim & cum laude homines loquuntur. Quocirca Dominus, quoniam doctrina, virtute, miraculis Deum Patrem suum à multis cognitum & laudatum fecerat, optimo iure dicebat: *Ego te glorificaui super terram*. Et Sponsa in cantico [illegible]; *[illegible] nomen tuum*: quam [illegible] do-mum odore suauissimo complet: sic & nomen Christi ac fama, mundum totum Apostolis praedicantibus ita repleuit, vt omnium gentium linguis & litteris iam celebretur. Quia vero frequens ista fama, quam gloriam appellamus, semper fundamento aliquo nititur, vel magnarum opum, vel amplissimi honoris, vel antiquae nobilitatis, vel excellentis ingenij, vel eximiae vereque virtutis, inde factum est, vt etiam ista bona propter quae homines innotescunt, & clari celebresq. redduntur, gloria non immeritò nominentur. Quo genere locutionis illud est in Exodo: *Ecce gloria Domini apparuit in nube*. Et infra: *Habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube*. Siue igitur gloriae nomen pro celebri fama, siue pro eius fundamento capiatur, ij tandem soli veram & solidam gloriam consequentur, qui crucis ignominiam libenter portauerint, quibus ipse Rex gloriae dicit; *Eripiam eum & glorificabo eū*.

Sextum beneficiū est glorificatio.

Gloria descriptio.

Ioan. 17.

Cant. 1.

Exod. 16.

Ibid. 24.

Et si quidem frequentem illam famam cum laude respicias, quid illustris & maius gloria Sanctorū? Quis nunc de Prophetis, Apostolis, Martyribus Confessoribus non loquitur? Quis eos non praedicat? non colit? nō veneratur? Nonne pluris reliquiae eorum, & panni, ac semicinctia fiunt, quā Regij byssus ac purpura? Quid? quod etiam, vt sanctus ait Leo, in honore transierunt triumphi instrumenta supplicij? Nonne catenae ac vincula sancti Petri, vt alia praetermittam, auro tecta, gemmis ornata, in sacris locis summo studio conseruantur? & quod maius & gloriosius est, toto orbe Christiano diem solemnem ac celebrem habent? Neque solum post obitum sed etiam dum hic viueret, ita Deus Petrum Apostolum honorauit, vt ad solam eius vmbram curarentur aegroti: ita Paulum & Barnabam, vt à Lycaonibus Dij quidam existimari potuerunt: ita magnum Antonium, vt summi orbis Imperatores amicitiam eius per litteras ambirent: ita sanctum Hilarionem, vt, Hieronymo teste, magnam vitae suae partem gloriam fugiendo consumpserit: ita denique sanctos omnes, vt eorum pedibus caelum, & terra, animantia omnia & elementa subiecerit.

Optimè cōuenit Sanctis prior; quippe, quae est frequēs fama cum laude.

Act. 5.

Act. 14.

Sequitur fugien tē.

Quæ cum ita sint, quis hominum stultitiam & cæcitatem satis admirari poterit? Quid enim plerique modò faciunt: quæ pericula non subeunt, quos labores non suscipiunt, vt gloriam aliquam & celebritatem sermonis hominum consequantur? & venit vnus Antonius, homo simplex, & expers litterarum, vnus Franciscus, pauperculus & sacco indutus, gloriam fugiunt, honores spernunt, aurum, vt lutum contemnunt, & breui tempore maiorem gloriam & splendorem apud homines consequuntur, quàm illi omnes simul, qui eam tam ardenter dilexerunt, & tam sollicitè quæsierunt. Quam multi eorum, qui vrbes condiderunt, qui maxima prælia gesserunt, qui summis dignitatibus floruerunt, nunc ne nominantur quidem, tametsi omnibus laboribus suis nihil aliud expectauerint, quam memoriam nominis sempiternam? Deinde pauci illi, quorum nomina in libris veterum nos legimus, quique clarissimi esse videntur, quàm sunt, quæso, obscuri, si cum nostris sanctis hominibus conferantur? Quot Christianorum millia reperietis, qui nomen Socratis & Platonis nunquam audierunt? Quot verò, qui Iulium Cæsarem & Alexandrum ne fuisse quidem sciunt? At nostros Petros & Paulos, Antonios & Franciscos totus orbis decantat; non est puer, aut mulier, aut bubulcus, aut agricola, qui eos ignoret, & qui eorum signa & imagines non agnoscat. Profer imaginem Alexandri, vix vllus agnoscet: profer Apostoli Petri, omnes nouerunt. Postremò, nos qui Philosophorum & Imperatorum vitas, & nomina legimus, cùm eorum aliquando recordamur, quo tandem honore illos afficimus? Certè nullo: At sanctorum hominum memoria cum tam eximia laude ad posteros transiit, vt sonis & cantibus & omni celebritate, ac veneratione suscipiatur.

Nō hic inuenere eā potētes & sapientes huius saeculi.

Sed nostri Sancti.

Et quæ causa huius discriminis est, nisi quod mundi sapientes gloriæ fundamenta super arenam posuerunt? Alij in libris gloriam suam ponebant: quid faciliùs comburitur quam liber? Alij in statuis: quid faciliùs frangitur quàm statua? Alij in ædificijs: quid faciliùs ruit quam ædificium? Aliqui in magnis opibus: at eæ nonne & à furibus diripiuntur, & à tineis consumuntur, & bello, & incendio, & aquarum eluuione, & aeris intemperie, & sexcentis alijs modis sæpenumero pereunt? At nostri maiores, viri sanctissimi & sapientissimi super firmissimam petram fundamenta iecerunt, in fide; in charitate, in patientia, in castitate, in veris solidisque virtutibus, quæ nec à furibus diripiuntur, nec à tineis consumuntur, neq; vetustate aut incendio pereunt, excellere & enitere, verè magni & præstantis animi esse putauerunt.

Maximè in futuro.

At si tanta est sanctorum gloria apud homines in terris, quanta erit apud Angelos in cœlo? Quis erit ille honor, cum nos Deus ipse commendabit? *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Qualis erit illa gloria, cum nos & amicos fideles coram Angelis suis Dominus confitebitur? Qualis verò illa, quàm illustris, quàm eximia, quam singularis, cum implebitur, quod in Apocalypsi legimus: *Qui vicerit*, ait Dominus, *dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius*. O gloria incredibilis: & quorum laborum, quorum dolorum, quorum certaminum non obliuiscentur ij, qui in ipso DEI throno,

2. Cor. 10.

Quāta tbi illorū gloria.

Apoc. 3.

no,

no, ipsius Dei manibus se collocari videbunt? Et in die vltimi iudicij qualis tandem illa gloria erit, quando corā oībus hoībus, qui sunt, erunt, fuerunt, coram omnibus Regibus & Imperatoribus, coram omnibus Angelis & dæmonibus, non solū animo gloriosi, sed etiam corpore immortali, inuiolabili, pulcherrimo, clarissimo, quibus præditi *rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera*, & vna cum ipso orbem terrarum primò iudicabimus, deinde videntibus omnibus, partim congaudentibus, partim inuidentibus, portas illas æternæ felicitatis ingrediemur. O gloria, gloria! Meritò exclamas, Apostole Paule, *non* esse condignas *passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Meritò, Dauid sancte, gloria ista oculos tuos perstringit, cum ais: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum*.

1. Thes. 4.

Rom. 8.

Psal. 138.

Sed veniamus nunc, si placet, ad alteram gloriæ significationem, qua diuitias, potestatem, dignitatem, atque alia id genus contineri diximus, quibus homines gloriosi atque illustres efficiuntur: nam prior illa gloria, illa celebritas nominis, nihil est nisi vmbra quædam, & tanquam cortex huius veræ & internæ gloriæ beatorum. Et quam multa & infinita bona nomine cœlestis gloriæ significantur, omnia tamen ad duo capita noster Psalmus aptissimè reuocauit, ad æternitatem & felicitatem; *Glorificabo*, inquit, *eum*? Quō? *Longitudine dierum replebo eum*. Ecce nobis æternitatem: *& ostendam illi salutare meum*: Ecce felicitatem.

Omnia bona complectitur, quæ est altera gloriæ acceptio.

Felicissimam facit æternitatem.

Hæc sunt illa duo bona, quæ *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se*: hæc illa sunt, quæ sola infinitum voluntatis humanæ desiderium explere & satiare possunt. Quid enim aliud appetit, quid quærit omnis homo, nisi bonum sine fine? nisi vitam beatam & sempiternam. Et quod priora quidem illa verba æternitatem indicent, liquido ostendit, quod inest nobis infinitum viuendi desiderium; etiamsi enim quingentis aut nongentis annis vt Adam & Mathusalem viueremus, non tamen adhuc essemus repleti: nulla enim dierum vel annorum longitudo aut multitudo replere nos potest, nisi infinita. Qui igitur longitudine dierum se repleturum hominem pollicetur, quid aliud quàm ipsam veram & omni fine carentem æternitatem pollicetur?

1. Cor. 2.

Octaua septimum iusti

beneficium est æternitas.

Sed quid æternitas atque immortalitas nobis prodesset, si semper miseri & calamitosi futuri essemus, qualem certè diabolum, & angelos eius, & omnes impios futuros minimè dubitamus? Idcirco vitam non solum æternam, sed etiam beatam & felicissimam nobis promittit, cùm ait: *Et ostendam illi salutare meum*: vbi nomine salutaris, vel salutem, vel saluatorem intelligere possumus: nam & ostendet nobis Deus, hoc est, donabit, præstabit, exhibebit in illa die plenam & perfectam corporis & animæ salutem, & re vera etiam faciem illam diuinam, & omni luce splendidiorem Saluatoris nostri Dei, *in quem desiderant Angeli prospicere*, in illa die nobis ostendet: quo munere nihil maius, nihil sublimius, nihil felicius, vel dici, vel cogitari, vel desiderari potest. Non cœlum non terra, non aurum, non argentum, non aliquid creatum, sed ipse creator, summum & sempiternum bonum nobis promittitur: ibi demum mens

Octauum, felicitas.

1. Pet. 1.

In visione Dei.

mens humana sitim illam sciendi sedabit, cum ipsum fontem veritatis antè oculos habebit: ibi & voluntas humana conquiescet, cùm eo bono fruetur, in quo cætera omnia bona tanquam in fonte & Oceano bonorum omnium continentur: ibi sapientia Salomonis ignorantia quædam, & species Absolonis turpido quædam, & robur Sampsonis debilitas quædam apparebit. Ibi sancti homines *lætabuntur, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda*: & cum oculos dirigent in futurum, & apertè videbunt iam deinceps absque vllo fine omnia prospera & secunda se habituros, vitam sine morte, securitatem sine timore, saturitatem sine fastidio, pacem sine bello, ver perpetuum, serenitatem sempiternam, claritatem indeficientem, omnia bona sine vllis malis, ò quam vehementer gaudebunt bonorum cōsilijs acquieuisse? O quā suaue tunc erit ieiunijs & orationibus operam dedisse, miseris ac fallacibus delectationibus caruisse! O quàm sapidæ tunc afflictiones videbuntur, quæ nunc tam insipidæ esse videntur. O quàm dulcis & speciosus labor pœnitentiæ tunc apparebit, quem nunc vt asperum & amarum horremus: & longissima ætas Mathusalem breuissimum somnium fuisse videbitur: ibi videbimus quàm inanes pompæ, quàm pauperes diuitiæ, quàm obscuri honores, quàm friuolæ voluptates, quàm ridicula, & puerilis gloria illa fuerit, quàm hic tanti faciunt homines, vt pro ea vitæ discrimen millies adire non dubitent: ibi omnes intelligent, quod nunc intelligere non possunt, vel non volunt, quod Scripturæ diuinæ toties clament: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni.*

Isa.9.

Eccl.14. 1.Pet.1.

Quæ cum ita sint, Auditores, cur tanto labore quærimus paleas Ægypti, quibus terra promissionis, quæ fluit lacte & melle, penè gratis offertur? Cur tanta auiditate bibimus aquas turbidas, quibus fontes vini & suauissimi ostenduntur? Cur frusta & fragmenta panis à diabolo mendicamus, quibus regnum amplissimum à Deo proponitur, in quo est omne bonum? *Surdi audite*, ait Dominus per Isaiam, *& cæci intuemini ad videndum: quis cæcus; nisi seruus meus? quis surdus, nisi ad quem nuncios meos misi?* quis cœcus & surdus, nisi qui vitam istam miseram & breuem, quæ semper patitur foris pugnas, intus timores, tantum diligit, vt pro ea conseruanda nihil non faciat: & vitam illam veram, vitam beatam, vitam æternam contemnit ac despicit? Si tantum inuident homines Regibus illis, qui multos annos, hoc est, triginta vel quadraginta regnauerunt; & beatos prædicant illos Pontifices, qui annos quindecim aut viginti in Apostolico throno sedere potuerunt, nonne cęcus & surdus est, qui regnum illud, qui sedem illam non quærit, non ambit, non affectat, cum possit, in qua mille annos, & vltra, sine vllo fine felicissimè regnabit?

Ad eā anhelandū.

Isa.42.

Et hæc de Psalmo, Auditores, nonagesimo: qui quia, vt intellexistis, & summatim dicam, continet, quanta & quàm singulariter ac singulari prouidentia Deus homines custodit, videlicet iustos, quam sollicitè, quàm benignè, quam amanter, quanta cura ac vigilantia eos de periculis eripere, & saluos atque incolumes conseruare solet: Ecclesia Catholica, mater nostra sapientissima, non ignorans magnam esse artem ad noua munera impetranda

Ecclesia quotidie Psalmum hunc 90. ī Cōpletorio recitat.

da gratam præcedentium memoriam, memorem se ostendere volens veterum beneficiorum, diebus singulis ad vesperam, cum laude atque actione gratiarum canit, quanta sibi ac filijs suis Deus ea die de cælo adiumenta præstiterit: ita nouo & efficacissimo genere orationis tacitè petens; vt etiam nocte ac die sequente pari cura & prouidentia sibi adsit, seque in omnibus protegat ac defendat. Continet præterea Psalmus noster ea verba, quibus hostis humani generis liberatorem nostrum Christum aliquando tentauit. Ex quo illud consequitur, vt cum à nobis Psalmus ille recitatur, tam nobis, quàm hostibus singularis illius certaminis memoria refricetur: ac dæmones quidem Christi victoriæ & suæ confusionis memoriam non ferentes fugiant, nos verò triumphum hodiernum Imperatoris nostri cum cantu & lætitia recensentes, ad fortius atque alacrius pugnandum accendamur.

Vt recẽsendo benefi. cia præstita, ĩpetret noua.

Vt tentatorem cõfundat.

Se animet.

F I N I S.

CORRECTORE.

Ioanne Thuilio Mariamontano Tirolensi.

VENETIIS,

M DC XVI.

Ex Typographia Ambrosij Dei.

AD SIGNVM SANCTI MARCI.

REGESTVM.

A B C D E F ſunt duerniones.

G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo
Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii KKK Lll
Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr quaterniones.

S ss. duernio.

Exceptis Indicibus in principio, & fine iunctis.

INDEX ABSOLVTISSIMVS RERVM IN HOC LIBRO CONTENTARVM, ORDINE ALPHABETICO digestus.

Litera numeris adiecta A. *primam*, B. *alteram Columnam designat*.

Con-

Cor-

Dæmo-

quare

Error

Gloria

illum

San-

Testa-

Zoroa-

FINIS.

Aduerte Lector, in paginarum numeros Typographi incuria passim irrepsisse confusiones, maximè vero in tribus quaternionibus Mmm. Nnn. & Ooo. In Indicibus tamen neglecta confusione, numeri, non qui prauè positi, sed qui bene ponendi fuissent, rem indicant. Quia verò numeri 933. & 934. omissi sunt, & sequentes iusta serie procedunt, errori quoque illi in sequentibus illis morem gestum esse reperies.

Pag. 448. b. lin. ult. ascensio mentis in Deum, qui ignis est. *Restitue*. ascensio mentis in Deum. Tunc igitur, tunc ascendit homo ad Deum, qui ignis est, &c.

Pag. 415. b. *Qui amat animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Restitue. *Qui amat animam suam, perdet eam; & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam,* &c.